

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
*Andover-Harvard
Theological Library*

Migne Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA;
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST ANPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

ACCURATIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR.

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS CXXVII.

ANASTASII BIBLIOTHECARIII TOMUS PRIMUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES. EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1879

BR
60
.M4
t. 127

CLICHY. — EX TYPIS PAULI DUPONT, VIA DICTA SAC-D'ASNIÈRES. 1538.12.79

APR 1941
100108

SÆCULUM IX.

ANASTASII

ABBATIS,

SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE PRESBYTERI ET BIBLIOTHECARI,

OPERA OMNIA.

EDITIO PRÆ ALIIS OMNIBUS INSIGNIS,

AD FIDEM MANUSCRIPTORUM CODICUM
ET JUXTA PROBATISSIMAS EDITIONES EXPRESSA, BLANCHINI NEMPE ROMANO-
VATICANAM, QUOAD LIBRUM PONTIFICALEM, MABILLONII,
CARDINALIS MAII, ETC., ETC.

ACCURANTE J.-P. MIGNÉ,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIMUS.

PARISIIS,

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES, ET J.-P. MIGNÉ SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE-DU-MAINE, 189; OLIM CHAUSSÉE-DU-MAINE, 127.

1879

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXVII CONTINENTUR.

ANASTASIUS ECCLESIAE ROMANAE PRESBYTER ET BIBLIOTHECARIUS.

Prolegomena ad vitas Romanorum pontificum.
Vitas Romanorum pontificum.

Col. 19
1004

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO

ANASTASIUS

ABBAS ROMANUS

ECCLESIAE ROMANAE PRESBYTER ET BIBLIOTHECARIUS.

IN ANASTASIUM
NOTITIA HISTORICA ET BIBLIOGRAPHICA

(Apud Oudinum, Script. Eccles. tom. II.)

ANASTASIUS abbas Romanus, Ecclesiae Romanae A presbyter et bibliothecarius, ordinis mihi incom-
 perti, sed, quantum augurari licitum est, ordinis
 divi Benedicti: bibliothecarius sanctae Romanae Ec-
 clesiae, officium quod hoc saeculo nono viris littera-
 tissimis conferri consueverat. Cujus autem ille loci
 abbas fuerit, constat jam ex Itinerario Italico litte-
 rario Joannis Mabillonii, parte II, pag. 82, ubi Ana-
 stasius iste in prologo ad quaedam miracula sancti
 Basilio episcopi, sic orditur: *Urso venerabili subdia-
 cono sanctae Romanae Ecclesiae, seu medico et dome-
 stico domini nostri sacratissimi papae Nicolai Anasta-
 sius exiguus abbas monasterii sanctae Dei genitricis
 Mariae Virginis, siti trans Tiberim, ubi olim circa
 Domini nativitatem fons olei fluxit, in Domino salu-
 tem*, etc. Hinc labente saeculo nono, sub summis
 pontificibus Nicolao I, Adriano II et Joanne VIII
 floruit. Juxta clarissimum Spanhemium in Disquisi-
 tione historica de papa femina § 55, pag. 271,
 « Claruisse eum jam sub Leone IV, cui a secretis
 fuerit, et successoribus aliquot pontificibus, urgent
 precario nonnulli historici pontificii. » Et quot habet
 Onuphrius pag. 426, ad *Platinam*. referre ipsummet
 Anastasium « se creationibus Sergii II, Leonis IV,
 Benedicti III, Nicolai I, Adriani II et Joannis VIII in-
 terfuisse, » in Anastasio hocce minime legimus. Ver-
 rius autem Joannes Launois, epistola ad Michaellem
 Morollum parte III, epist. II, pag. 470, « floruisse
 sub Adriano II et Joanne VIII pontificibus. » Petrus
 Lambecius in Commentariis bibliothecae Caesareae Vin-
 dobonensis, lib. II, pag. 277, « floruisse sub papa
 Nicolao I, Adriano II et Joanne VIII. » Sane Adriano II
 inscripsit versionem synodi Anti-Photianae, vulgo
 octavae, cujus extremis interfuit anno 869. Constan-
 tinopolim eo ablegatus anno ad Basilium Macedonem,
 a Ludovico II imperatore, in causa nuptialis commer-
 cii (sic ille) inter filium imperatoris Basilii et Ludo-
 vici Augusti filiam procurandi. Addunt hunc ipsum
 Anastasium, creationis papalis non unius testem,
 Benedicti III, mox ab excessu Leonis IV, creationi
 spectatim interfuisse, ex his verbis: *Missi quoque
 qui imperatori nostrum Decretum de benignissimi ele-
 ctione Benedicti porrexerunt*. Talem igitur esse, qui
 nonnisi perspecta et animadversa litteris mandaverit,
 nec in rebus hujus temporis memorandis *malae
 fidei accusari possit*: ut idem Launois in epistola ad
 Carolum Mauricium Tellerium, parte IV, pag. 455:
 « Erat Vossius et si qui alii, illum cum Anastasio
 presbytero cardinale S. Marcelli, et bibliothecario
 Gregorii IV papae confundunt, qui a Leone IV in
 synodo Romana anno 850 est exauctoratus, eo quod
 contra canones Ecclesiam suam quinquennio dese-
 ruisset. » Haec Labbeus contra Vossium, quem cum

in opere de Historicis Latinis accurate voverim,
 nihil tale ab eo scriptum a me repertum est. Ver-
 um sententia ista est Antonii Possevini Jesuitae,
 tomo I Apparatus sacri, pag. 74, ubi sic: « Anasta-
 sius Romanus monachus, et abbas ordinis sancti
 Benedicti, congregationis Specuensis, presbyter car-
 dinalis tituli sancti Marcellini, et bibliothecarius
 Gregorio IV pontifice Maximo. Sed anno 850 in
 synodo Romana, a Leone papa IV exauctoratus,
 quod Ecclesiam suam contra canonum decreta, per
 annos quinque deseruisset Vir quidem perdoctus,
 ingenii sui monumenta reliquit Continuationem Hi-
 storiae pontificiae S. Damasi papae, ab ejus obitu
 usque ad Adrianum papam, hujus nominis secun-
 dum. Transtulit e Graeco in Latinum sermonem
 Vitas SS. Joannis Eleemosynarii, Demetrii martyris,
 et aliorum Patrum. Unam Dionysii Hierarchiam,
 Septimam synodum, et alia. » Haec Possevinus. Vir
 fuit pro aevi sui genio non indoctus Anastasius, qui
 utriusque linguae Graecae et Latinae peritiam habuit
 haud vulgarem, denique cum primariis saeculi hujus
 viris, Photio et Hincmaro arctam satis amicitiam
 coluit. Si porro vera est cardinalis Baronii chrono-
 logia, usque ad annum ferme 886 vitam produxit,
 etsi quonam mortuus sit anno, nullus huc usque de-
 tulerit. De scriptis autem ejus agunt Bellarminus in
 opere de Scriptoribus ecclesiasticis, ad annum 858,
 breviter. Sed fusius post ipsum Philippus Labbeus
 in Dissertatione Historica de Scriptoribus ecclesia-
 sticis a Bellarmino recensitis, tomo I, pag. 63;
 Guillelmus Cavus in Historia Scriptorum Ecclesiae,
 ad annum 870, pag. 559, ubi cum multa a Bellar-
 mino omissa referant, non omnia tamen Anastasii
 opuscula recensent: unde occasionem hic agendi de
 omnibus nobis notis Anastasii abbatis Operibus acce-
 pimus. Claruit ergo tum propriis operibus, tum Grae-
 corum operum seu Graecae scriptorum variis in lin-
 guam Latinam versionibus, quibus nomen suum
 posteris immortale commendavit.

I. Itaque Concilium Generale octavum seu Constan-
 tinopolitanum IV, cui praesens ipse Constantinopoli
 anno 869 interfuit sub Basilio Macedone, partim
 Latine scripsit, partim ex Graeco vertit, atque Adriano
 papae II dicavit, quod exstat Conciliorum tomo VIII,
 col. 961 ad 1175, ultimae editionis Parisiensis anni
 1672, quae Labbeana passim dicitur. Illud autem ex
 Graecis in Latinam linguam, horridiorem quidem
 illam et minus cultam transtulit, liberiori modo adji-
 ciens et mutans: cujusmodi sunt et quae sequuntur.

II. Concilium VII Generale seu Nicenum secundum,
 quod ille obtulit Joanni papae VIII, inscriptum: *Do-
 mino coangelico Joanni pontifici summo, et universali
 papae, Anastasius exiguus. Ea interpretata nuper, etc.*

quod exstat quoque tomo VII dictorum Conciliorum A citata editionis, col. 29 et sequentibus. Addit Labbeus, ut quod omiserunt alii observare, etiam vi *Generale seu Constantinopolitanum tertium*. Sed debuerat Labbeus indicare quibus ille rationibus vel quam auctoritate hoc assereret: an ob styli similitudinem interpretationis hujus concilii œcumenici sexti cum interpretationibus septimi atque octavi? An ex vetere quodam scriptore hoc attestante? Id quod me latet.

III. Latinam fecit *Vitam sancti Joannis Eleemosynarii, patriarchæ Alexandrini*, de qua hæc Sigebertus cap. 403 de Scriptoribus ecclesiasticis: « Anastasius, jubente Nicolao papa, translatus in Latinam linguam Vitam Joannis Eleemosynarii, scriptam Græcæ a Leontio episcopo. » Idem ferme Joannes Trithemius. Habes autem illam ex interpretatione Anastasii in *Vitis Patrum Heriberti Rosweidi societatis Jesu, Antuerpiæ et Lugduni sæpius impressis*, ut omnes sciunt. De illa sic Lambecius tomo VIII *Commentariorum Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis*. p. 271. « Transtulit hanc Vitam ex Græco in Latinum sermonem Anastasius, S. Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius, abbas Romanus ordinis S. Benedicti, et presbyter cardinalis tituli S. Marcelli, jussu papæ Nicolai primi, qui anno Christi 858 electus est, et anno 867 obiit. Eaque versio Latina, post alias varias editiones impressas, optime edita est ab Heriberto Rosweido soc. Jesu in libro I de *Vitis Patrum*, et a Bollandio et Henschenio in tomo II de sanctis Januarii mensis, die 23. »

IV. Item *Vitam sancti Demetrii martyris* ex Græca Latinam reddidit, necnon Acta pleraque et Passiones quæ in manuscriptis codicibus occurrunt. Exstat autem *Passio sancti Demetrii martyris* ab eodem Anastasio translata, tomo I *Veterum Analectorum Joannis Mabillonii, Domino piissimo imperatori Carolo semper Augusto nuncupata*, p. 65.

V. Inter ea multa quæ ex Græcis Latina fecit, habes *Vitam S. Dionysii Areopagitæ*, cujus translationem anno 876 ad Carolum Calvum imperatorem misit. Opusculum istud deperit, præfatione excepta, quam habemus apud Surium tomo V ad diem 11 Octobris, in fine *Areopagiticorum*. Hanc eandem præfationem recudit ad mss. codicum fidem Joannes Mabillon in *Analectis suis*. In ea autem ait se non κατά πρόδας vertisse omnia, sed sensum tamen bona fide expressisse.

VI. Scribit Gerardus Joannes Vossius lib. II de *Historiis Latinis*, cap. 35, pag. 319, editionis ultimæ, in Bibliotheca Cantabrigiensi in Anglia Academia, haberi mss. Dionysium de *Hierarchia cælesti de Hierarchia ecclesiastica, de divinis Nominibus et Mystica Theologia*, codice III cum præfatione Anastasii ad regem Carolum Calvum. Hæc ille aliena fide, ex relatu nempe Thomæ Jamesii, in Ecloga Oxonio Cantabrigiensi, cui reponit ipse Labbeus in opere suo de *Scriptoribus ecclesiasticis* tomo I, verbo *Anastasius bibliothecarius*, pag. 67. « In Codice ms. collegii nostri Bituricensis societatis Jesu, elegantissima manu ab octingentis circiter annis, in membranis exarata leguntur S. Dionysii Areopagitæ opuscula quatuor. I. De cælesti Hierarchia. II. De ecclesiastica Hierarchia. III. De divinis Nominibus. IV. De Mystica Theologia, ex versione Joannis Eringenæ Scoti, cujus etiam habetur præfatio cum quibusdam versibus, ad Carolum Calvum regem Francorum. Præmisit vero Anastasius S. R. Ecclesiæ bibliothecarius, ad eundem Carolum regem epistolam datam x Kal. Aprilis, indictione VIII, hoc est anno, ut reor, 875, in qua de scholiis a se in Latinum sermonem conversis, quæ in codice ad marginem ascripta habentur, hæc habet: *Ipsa merito anxius cæpi sedulus quærere, etc., quæ si cui arriserint, non erit operosum communicare, profutura publicæ eruditorum utilitati.* » Exstant quoque duo mss. codices ejusmodi, in biblio-

theca Cæsarea Vindobonensi, inter mss. codices theologicos Latinos 20 et 496, ut notat Lambecius lib. VIII *Commentariorum hujus bibliothecæ*, paginis 183 et 186. Item ejusmodi alter codex inter mss. codices Bodleianæ, bibliothecæ codice 3644; in codicibus Hyperoi Bodleiani, codice 148. Hæc denique eodem Dionysii Areopagitæ Opera cum præfatione *Anastasio Bibliothecarii* ad scholia a se in Latinum versa, habentur quoque mss. in bibliotheca Paulina Lipsiensi, ut constat ex Catalogo manuscriptorum hujus bibliothecæ librorum, impresso Lipsiæ anno 1686, cura et studio Joachimi Folleri bibliothecarii, p. 402, n. 2 et 3.

VII. *Historia Ecclesiastica sive Chronologia tripartita*, in qua S. Nicephori patriarchæ Constantinopolitani Chronicon, ordinem et maximam partem Chronici a Georgio Syncello, et Theophane confessore atque Agri abbate celeberrimo, ab initio mundi ad Leonis Armeni imperium deducti, Latine interpretatus est: ut ipsemet pluribus, in præfatione ad Joannem urbis Romanæ diaconum explicat. Ex his vero Græcorum Excerptis multa in *Miscellam* quæ dicitur historiam derivata sunt: aut ab hoc ipso qui precibus suis extorserat, Joanne diacono: aut a Landulfo Sagaci, aut quocunque alio illius consarcinatore: qui alius omnino esse debuit a Paulo Warnefridi Longobardo, Aquileiensi diacono ac Cassinensi postea monacho, cui tamen plerique ferme omnes *Miscellam* hanc hactenus historiam tribuerunt.

VIII. *Collectanea de iis quæ spectant ad historiam Monothelitarum hæreticorum, et Martyrium sancti Martini papæ, itemque sancti Maximi abbatis et aliorum*, quæ Jacobus Sirmondus edidit in 8°; Parisiis anno 1620, apud Sebastianum Cramoisy, via Jacobæa, sub Ciconiis. Ibi de eis qui sub Constante imperatore Orientis, vincula, carceres, variasque vexationes passi sunt, in quibus duo Anastasii recensentur. Alter S. R. Ecclesiæ apocrisiarius, alter sancti Maximi discipulus, quorum epistolæ in iisdem leguntur *Collectaneis*, quæ in gratiam supradicti Joannis diaconi, cum ecclesiasticam Historiam meditaretur, et Græcis versa in unum concinnavit. Quod vero idem sit et *Collectaneorum* et *Historiæ ecclesiasticæ* auctor, ex præfatione discas, in qua id aperte profitetur, nonnullaque ex iis opusculis exponit, quæ Latinitate donata, in hanc Collectionem conjecerat: quæ tibi ex subjecto indice, si careas, imposterum saltem erunt notissima.

1. *Anastasio Bibliothecarii epistola ad Joannem diaconum urbis Romæ.*

2. *Joannis IV papæ Apologia pro Honorio I papa, ad Constantinum imperatorem, Heraclii filium.*

3. *Excerptum ex epistola sancti Maximi ad Marinum presbyterum, apologiam inter cætera pro Honorio facientis.*

4. *Ex epistola ejusdem sancti Maximi ad Petrum illustrem, ubi Pyrrhi et Sophronii Heirosolymitani, ac papæ Honorii mentionem facit.*

5. *Ex epistola ejusdem sancti Maximi, ad Marinum presbyterum Cyprium, de processione Spiritus sancti.*

6. *Theodori papæ synodica, ad Paulum patriarcham Constantinopolitanum.*

7. *Ejusdem propositio transmissa Constantinopolim.*

8. *Ejusdem epistola ad episcopos qui consecraverunt Paulum patriarcham Constantinopolitanum.*

9. *Commemoratio quid legati Romani Constantinopoli gesserint, ex epistola S. Maximi ad abbatem Thalassium.*

10. *Anastasio Bibliothecarii epistola ad Martinum episcopum Narniensem.*

11. *Martini papæ epistola ad Theodorum.*

12. *Ejusdem epistola secunda ad Theodorum.*

43. *Commemoratio eorum quæ in sanctum Martinum Constantinopoli acta sunt, ex epistola cujusdam ad Occidentales.*

44. *Martini papæ epistolæ duæ ab exilio scriptæ.*

45. *Relatio factæ motionis in sanctum Maximum et socium ejus, coram principibus in secretario.*

46. *Sancti Maximi epistola ad Anastasium monachum, discipulum suum.*

47. *Anastasio monachi epistola ad monachos Caritaranos.*

48. *Relatio de dogmatibus quæ agitata sunt inter sanctum Maximum, et Theodosium Cæsareæ Bythyniæ episcopum, et proceres qui cum eo erant.*

49. *Anastasio, presbyteri et apocrisiarii Romæ, epistola ad Theodosium Gangrensem, una cum subjacentibus testimoniis et syllogismis,*

20. *Hypomnesticon declarans Gesta sanctorum Maximi et utriusque Anastasio atque Martini papæ, necnon Theodori, Eupreprii et aliorum.* Bernardus de Montfaucon vir eruditus, monachus Benedictinus congregationis sancti Mauri in Gallia, in Diario Italico, Parisiis, in 4°, anno 1702 edito, cap. 21, pag. 309, hæc *Collectanea Anastasio Bibliothecarii*, Græcæ mss. exstare inquit in Italia, in bibliotheca sancti Joannis de Corbonaria, Augustinianorum.

IX. Transtulit quoque ex Græco in Latinam linguam *Passionem MCCCCLXXX martyrum*, quæ versio exstat Romæ in bibliotheca sanctæ Crucis in Jerusalem, cujus prologum nobis obtulit Joannes Mabillon in Itinerario suo Italico parte II, pag. 80, ubi etiam in hac præfatione Anastasius meminit quod opusculum istud suscepit agendum: *Post translata a se ad petitionem ejusdem, Passionem præcipui doctoris et martyris Petri, Alexandrinæ urbis episcopi*: quæ etiamnum alicubi in Legendariis illis infinitis latet, quæ in bibliothecis pulvere oblecta latent.

X. Idem ex Græco in Latinum produxit *Vitam sancti Basili Cæsareæ Cappadocum archiepiscopi*, cujus operis integram præfationem edidit idem Joannes Mabillon, in eodem Itinerario Italico, parte II, pag. 82. Hanc operam laudat Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, die prima Januarii, ibidemque indicat præfationem Ursi S. R. Ecclesiæ subdiaconi in *Vitam S. Basili* a se Latinitate donatam. Quam etiam habes apud Heribertum Rosweidum in *Vitis Patrum* lib. I, pag. 116, et in notis pag. 123, versu *Urso*. Verum præfatio illa cum *Vita* quæ subsequitur, non alia est ab Anastasiana, quæ habetur in isto Itinerario Italico, inscriptione excepta, quæ apud Rosweidum aliosque decurtata ac mutila est. Ex qua autem integra manifeste colligitur, Anastasium vulgatæ *Vitæ* esse interpretem, quæ *Urso* perperam in impressis tribuitur: ideoque imposterum *Vitæ* interpretationem istius, tribuendam esse Anastasio bibliothecario, qui eam *Urso* instigante aggressus est.

XI. Idem aggressus versionem *Passionis sanctorum Cyri et Joannis*, cujus prologus refertur in eodem Itinerario Italico, pag. 83, exstatque cum textu *Passionis* in veterrimo codice bibliothecæ sancti Petri apud Carnutas, ordinis divi Benedicti. Nomen quidem Anastasio, quod in vitioso alique ex situ corrupto ms. exemplari erat oblitteratum, ex

A conjectura restituit Joannes Mabillon loco citato, eo quod tempus et stylus Anastasio conveniant. Idem sane dicendi genus, eadem præfationis methodus, quæ in præfatione Anastasio ad *Passionem MCCCCLXXX martyrum*. Itemque in *Præfatione Vitæ sancti Joannis Eleemosymarii*, apud Heribertum Rosweidum in *Vitis Patrum* p. 137 editionis Lugdunensis anni 1617.

XII. Denique idem edidit *Translationem ex Græco in Latinum Vitæ sancti Donati episcopi apud Euriam in Syria*, cujus prologum idem qui supra profert in eodem Itinerario Italico, pag. 85, hanc Versionem esse Anastasio non dubitans, tametsi ejus nomen in Cassinensi codice desideretur, ex quo præfationem descripsit. Integrum autem libellum edere, ipsi visum non est operæ pretium, cum ipsissima ista quæ in codice Cassinensi sunt, apud Mombrittium vulgata sint: tametsi in Aprili Bollandiano ad diem 30 non alia Donati Acta referantur quam ex *Menæis Græcorum*.

XIII. Exstat *Anastasio presbyteri et abbatis ac bibliothecarii S. Romanæ Ecclesiæ ad Adonem archiepiscopum Viennensem epistola* in Concilio ultima editionis Labbeanæ Parisiensis anni 1672, tom. VIII, col. 568, *De obitu Nicolai papæ I et electione Adriani II*, inter epistolas Nicolai papæ primi, anno 867, indict. xv. Videas et ejus epistolam nonis Januarii anni 876 ad Hincmarum Rhemensem archiepiscopum indictione IX datam, tomo III Conciliorum Galliæ, pag. 423, quam ex Codice Rhemensi exhibuit Jacobus Sirmondus, Binio aliisque Collectoribus antea incognitam. Unam quoque ad Anastasium Bibliothecarium scripsit epistolam Photius patriarcha Constantinopolitanus, ordine 170, pag. 244, brevem, ex qua concludere promptum est magnæ tunc auctoritatis fuisse Anastasium Romæ.

XIV. Exstat quoque *S. Theodori Studitæ abbatis Constantinopolitani sermo de sancto Bartholomæo Apostolo*, qui circa annum 820 inter Græcos clarus doctrina atque pietate emicuit, quem Anastasius S. R. Ecclesiæ bibliothecarius ex Græcis in Latinam linguam transtulit et ex ms. codice edendum curavit, *Spicilegii* tomo III, pag. 43, Lucas de Acherio monachus Benedictinus congregationis sancti Mauri in Gallia.

XV. Cum mortuo Adriano II Romano pontifice cujus bibliothecarius seu referendarius, vel, ut modo loquuntur, secretarius et ab epistolis fuerat, idem munus sub Joanne VIII successore egisset, tanquam bibliothecarius seu Secretarius Joannis VIII papæ prædicti, cujus lateri et epistolis adhærebat, epistolas sex sub nomine ejusdem Græcas Latinasque simul edidit, ad negotia Orientalis Ecclesiæ spectantes, quæ exstant tomo VIII Conciliorum editionis Labbeanæ, in Appendice ad concilium octavum Constantinopolitanum ex ms. codice Vaticano, columnis 1451, 1461, 1473, 1477, 1479, 1485. Qui si superstes diutius in vivis fuisset, alias quoque pontificis ejusdem epistolas utraque lingua Græca ac Latina posteris reliquisset. Mortuo autem illo sub Joannis VIII pontificatu, Zacharias illi in bibliothecarii seu referendarii officio successor datus est, anno mihi incomperito.

NOTITIA BIBLIOGRAPHICA ALTERA.

(Apud Fabricium, Biblioth. med. et inf. Latinitatis, tom. I.)

ANASTASIOS, bibliothecarius Romanus, abbas et presbyter, imo *presbyter cardinalis*, sive *cardinalis* ab an. 848 clarus temporibus Nicolai I, qui ab anno

858 Adriani II, qui ab anno 867, et Joannis VIII, qui ab anno 888 ad 882, pontificatum gessit, et fortasse etiam secutorum temporibus, Multa ex Græcis Latine

vertit « rudiose plerumque stylo et semibarbaro, A quamquam, » ut Combesius in Bibliotheca Concionatoria recte iudicat, « nec ipso inutili, plerisque in mediis illius ævi auctoribus Græcis nobis futuris perobscuris, nisi lucem ille scientia quam sermone peritior, vel ita nobis reddens affudisset. » Habemus vero ex Anastasii versione: 1. *Chronologiam Nicephori Constantinopolitani*, qui an. 828 diem obiit, eique subjunctam stichometriam librorum sacrorum 2. *Historiam Ecclesiasticam*, quæ inter Scriptores Historiæ Byzantinæ prodiit, ex eodem Nicephoro, Georgio Syncello et Theophane confessore circa annum 872 contractam. 3. *Acta synodi sextæ Constantinopoli in Trullo habitæ anno 680*. 4. *Acta synodi septimæ*, sive synodi Nicænæ II an. 787. 5. *Acta synodi octavæ Constantinopolitani* an. 869, cui ipse interfuit. 6. *Collectanea* ad controversiam et historiam Monothelitarum spectantia, a Sirmondo edita, atque Combesio, et obvia etiam tom. XII Bibliothecæ Patrum Lugdunens. De quibus singulis dixi tomo IX Bibliothecæ Græcæ, pag. 337 seqq., de Chronologia etiam tom. VI, pag. 153. *Passio 10000 martyrum* sub Adriano et Antonino Pio exstat in Actis Sanctorum 22 Junii, tom. IV, pag. 182. *Vita Joannis Eleemosynarii patriarchæ Alex.* apud Rosweidum lib. 1 de Vitis Patrum, et in iisdem Sanctorum Actis 23 Januarii. *Passio S. Demetrii* martyris apud Joannem Mabillonium tom. I Analect., pag. 65, et editionis novæ pag. 172. Encomium S. Bartholomæi apostoli ex Græco Theodori Studitæ in Dacherii Spicilegio, tom. III, et editionis novæ tom II, pag. 123, atque in Combesii Bibliotheca Concionatoria tomo VII. Epistola ad Carolum Calvum præfixa *Scholii S. Maximi et Joannis Scythopolitani in Dionysium Areopag.* ab Anastasio versis, edita ab Usserio in Epistolis Hibernicis, pag. 45. Epistola ad eundem Carolum præmissa *Vitæ Dionysii* scriptæ a Methodio, apud Surium ad 8 Octobris, et Petrum Franciscum Chiffetium de uno Dionysio, aliosque. De vita illa ab Anastasio versa vide Mabillonium tom. I Analect., pag. 59 seq. et novæ editionis pag. 242, ubi Hincmari de eadem ad Carolum imperatorem litteras exhibet. Idem Mabillonius tomo I Musei Italici pag. 80 seq. vulgavit Anastasii prologos in versas a se *Passionem 1480 martyrum* in Palæstina sub Chosroe (de quibus Acta Sanctorum 22 Junii, tom. IV, pag. 188). *Miracula S. Basilii Cæsareensis, Passionem SS. Cypri et Joannis*, et *Vitam S. Donati episcopi apud Euricon in Syria*. Tribuitur illi etiam versio *Historiæ de Josaphat et Barlaam* inter Joannis Damasceni Opera, *Epistolæ S. Cyrilli Alex. ad Gennadium, Vitæ Petri Alexandrini, Passionis S. Agathii* sociorumque ejus: et narrationis *Miraculi Berytensis*, de imagine Christi a Judæis transfixa an. 765.

Præterea ipse scripsisse traditur Anastasius *Vitæ Pontificum* (a) a Petro usque ad Nicolaum I, quas cum Guillelmo Bibliothecario de Vita Adriani II et Stephani VI sub Anastasii nomine primus ex Marci Velseri Bibliotheca vulgavit Joannes Busæus, Moguntinæ 1602 4. Deinde Carolus Annibal Fabrottus

(a) Neutiquam omnium, sed paucorum quorundam fortasse a Gregorio IV ad Nicolaum I, quibus vicinus vixit auctorem posse esse Anastasium, non sine causa monent eruditi. Vide præ cæteris Friderici Spanhenii Opera tom. II, p. 649 seq. et quæ collegit Oudinus tom. II, p. 238 seqq.

(b) Giornale de Letterati d'Italia tom. XXXI, pag. 451 seq. Acta Eruditorum an. 1749, pag. 425. Anno 1725, pag. 153. Anno 1631, pag. 349.

cum Historia Anastasii Ecclesiastica, Parisiis 1649 fol. inter Scriptores Historiæ Byzantinæ, quos novissime Venetis typis recusus constat. Antonii Dardini Alteserræ notæ et observationes excusæ separatim, Parisiis 1680 4. Post Busæum et Fabrottum, splendidam hujus Libri Pontificali editionem auspiciis Clementis XI papæ curare cœperunt doctissimi viri Franciscus Blanchinus et Joannes Vignolius notis et observationibus illustratam (b), Romæ 1748, 1724, 1728 fol. neque tertio hoc tomo opus absolvitur, qui in Gregorio Magno jam desinit. Post absolutam a Fabricio Bibliothecam hanc Latinam prodiit quartum volumen Remanæ editionis Hujus tria priora a Fabricio indicata sunt. Præcedunt prolegomena nonnulla, in quibus continentur Josephi Blanchini Veronensis congregationis Oratorii de Urbe presbyteri dissertationes epistolares septem; tum opusculum de Vitis Romanorum pontificum a B. Petro apostolo usque ad S. Paulum primum ex Veronensi codice. Item aliud opusculum continens codicem Sacramentorum vetus Romanæ Ecclesiæ a S. Leone papa confectum, de quo dicemus, cum de S. Leone agendum erit. Opusculum III exhibet Gelasii I decretum e Florentino codice desumptum cum aliis duobus collatum. IV. Fragmentum Catalogi Pontificalis in Vigilio desinens, quod integrius recutitur, quam legeretur in tom. III ejusdem editionis Anastasianæ. Opusculum V dat Fragmentum Invektivæ in Romam pro Formoso. Opusculum VI fert appendicem seu variantes ad Martyrologium Bedæ editum in principio tomi II Actorum SS. Bollandi collatum cum codice Veronensi sæculo circiter x. VII Opusculum exhibet Psalterium cum Canticis juxta Vulgatam antiquam, et Italiam versionem cum variantibus, et collatione instituta cum aliis vetustissimis Psalteriis. Excipit hæc omnia Cajetani Cenni presbyteri Pistoriensis Chronologia Cæsarea pontificia tomi IV ab an. Christi 590 usque ad 768.

C Totum vero luculenter recensitum exstat novo ejusdem Vignolii (c). Romæ 1724, forma quarta majore, atque sub idem fere tempus clarissimi Muratorii studio in tomo tertio Rerum Italicarum, Mediolani 1723 fol., addita (d) etiam aliorum auctorum veterum continuatione de Vitis Pontificum a Leone IX ad Joannem XXII.

Chronicon breve *Cassinense* in anno Christi 857 desinens, quod Anastasio tribuitur, edidit laudatus Muratorius tomo secundo magnæ illius atque Italii honori semper futuræ Collectionis tom II, p. 249, sed Anastasium auctorem esse vix ac ne vix quidem sibi persuadet.

Epistola ad Adonem archiepiscopum Viennensem, atque altera *de obitu Nicolai I papæ et electione papæ Adriani II* et tertia *ad Hincmarum* leguntur in tomis Concilior. Regia XXXIII, Labbei VIII, Harduini V, et Veneta Coleti X.

D *Martini I*, papæ *Epistolas* XIV, XV, XVI, XVII et XVIII versas ab Anastasio exhibet et præfationem ejus ad Martinum Narniensem episcopum memorat Binius tom. II Concilior. edit. 1648, atque inde alii.

(c) Acta Eruditorum an. 1727, pag. 52. Journal des Savants an. 1726. Jun. pag. 248. Memoires de Trevoix an. 1727, pag. 89.

(d) Vide conspectum meum thesauri Litterarii Italiæ pag. 27 seq. et Acta Eruditorum anno 1724, pag. 377 seq. ubi etiam de *Petri Boerii* episcopi circa an. C. 1380. Urbeveterani notis in Anastasium MSS.,

ELOGIA PRO ANASTASIO.

Guilielmus S. R. E. bibliothecarius in Vita Adriani II (a)

Legati S. R. E. textum synodi (*nempe octavæ generalis Constantinopoli celebratæ*), verentes ne quid falsum Græca levitas in eam congesserit, Anastasio sanctæ sedis apostolicæ bibliothecario (qui tunc temporis pro causa Ludovici serenissimi nostri Augusti cum Suppone archiministro post eos Constantinopolim, divina, ut creditur, dispensatione advenerat) subtiliter inquirendum, antequam subscribant, committunt. A quo quia in utrisque linguis eloquentissimus existerat, studiosissime perscrutatus, omne quod ad laudem serenissimi nostri Cæsaris, sanctissimus dominus Adrianus pontifex in epistola sui decessoris Arsenio episcopo immittente adjecerat, reseratum inveniunt.

Joannes Trithemius, de Scriptoribus ecclesiasticis.

Anastasio apostolicæ bibliothecæ custos et instaurator sagacissimus, in divinis Scripturis eruditus, et in sæcularibus litteris nobiliter doctus, Græco et Latino multum peritus eloquio, fertur nonnulla composuisse opuscula, sed ad manus nostras nihil eorum pervenit. Transtulit autem multa Græcorum volumina in Latinum, nam jubente Nicolao papa I transtulit Vitam Joannis Eleemosynarii: lib. 1. Unam S. Dionysii Hierarchiam: lib. 1. Synodum VII universalem: lib. 1. Vitas multorum SS. Patrum: lib. 1, et alia plura. Scripsit et Historiam Ecclesiasticam usque ad sua tempora, rogante Carolo II, cui imprimis charus erat. Claruit sub Ludovico imperatore secundo, anno Domini 860.

(a) Exstat in hoc opere.

B. Platina [de Vitis Pontificum, in JOANNE IX.

Carolus imperator Normannorum regem in gratiam recipiens, e baptismatis fonte levavit, ut scribit Anastasius, qui tum in pretio erat Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius, vir sane utraque lingua doctus, ut e Græco in Latinum et septimam universalem synodum, et Hierarchiam Dionysii Areopagitæ, et Vitas multorum Caroli gratia in Latinum eleganter et docte transtuleris.

Onuphrius Panvinius in Platinam, annotat in Nicolao I.

Anastasio monachus, et S. R. E. bibliothecarius usque ad Nicolaum I Romanorum pontificum Vitas, quæ adhuc apud me sunt, scripsit, sub quo et ejus successoribus Adriano II et Joanne VIII in Urbe floruit. Quæ sequuntur concinnavit Guilielmus quidam, alter bibliothecarius, quæ in libro sub Damasio nomine circumfertur, exstant.

Sigebertus Gemblacensis, de illustribus Ecclesiæ Scriptoribus, cap. 404.

Anastasio, jubente Nicolao papa, transtulit in Latinum Vitam Joannis Eleemosynarii, scriptam Græca a Leontio episcopo.

Cæsar Baronius Annalium Ecclesiasticorum tomo IX.

Anastasio bibliothecarius, etsi rudi stylo, fidelissime tamen rerum gestarum historiam enarravit, imo in rerum sui temporis narratione nullum fidiorem et meliorem scriptorem habemus, apud quem magis cum simplicitate veritas quam cum fuco mendacia valuerunt.

VITÆ ROMANORUM PONTIFICUM

AB. PETRO APOSTOLO AD NICOLAUM I PERDUCTÆ

CURA

ANASTASII

S. R. E. BIBLIOTHECARI,

ADJECTIS VITIS

ADRIANI II ET STEPHANI VI

AUCTORE

GUILLELMO BIBLIOTHECARIO

EDITÆ PRIMUM

Maguntia typis Albini anno MDCII, ex Bibliotheca Marci VELSERI Augustanæ R. P. II Viri; deinde Parisiis a Carolo Annibale FABROTTO J. C. Typis Regiis MDCXLVII. — Cum variis lectionibus exceptis tum ex codd. mss. bibliothecæ Vaticanæ, tum ex Conciliorum tomis CRABBEI et BINII, tum ex Annalibus Ecclesiasticis cardinalis BARONII, necnon ex aliis codd. mss. Germaniæ et Galliæ, præsertim Freherianis II Regio, Mazarino, et Thuanis II.

NUNC TERTIUM PRODEUNT

Cum Auctario variantium lectionum jampridem descriptarum ex vetustissimis exemplaribus, et catalogis mss. Vaticanis II, Florentinis II, Cassinensi, Regio, Farnesiano, bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, reginæ Sueciæ, et Colbertinæ per Lucam HOLSTENIUM et Emmanuelem A SCHELESTRATE bibliothecæ Vaticanæ præfectos; — Additis etiam pluribus collectis ex veteri cod. ms. Cavensi a Francisco PENIA S. Rotæ Romanæ auditore, antea non editis.

Servata ubique divisione sectionum Benedicti MILLINI, Christianæ Sueciæ reginæ bibliothecarii, quibus singillatim subduntur Lectiones omnes supra recensitæ.

CUM PRÆFATIONE ET INDICE LOCUPLETIORI,

OPERA ET STUDIO

FRANCISCI BLANCHINI VERONENSIS

IN SACELLO APOSTOLICO SUBDIACONI,

Et ejusdem sanctissimi domini nostri ab honore sacri cubiculi.

EPISTOLA DEDICATORIA

Sanctissimo domino nostro CLEMENTI XI, pontifici maximo, Joannes Maria SALVIONI typographus Vaticanus.

Cum artium bonarum præsidio, et incremento datum. BEATISSIME PATER, te agnoscant facultates utiles, ac necessariæ in republica optime constituta; typographia non postrema tuo se munere ac largitate restitutam sentit; quin etiam de tuo judicio gloriatur: quod hanc veluti administram universarum impense foveas, earumque in primis, quæ in religionis officiis procurandis beneficia sua referunt ad æternitatem. Quos itaque labores in eadem excolenda, tenues quidem, sed non pœnitendos, tuis auspiciis, hactenus impendi, experior a clementia tua ita benigne susceptos, et munificentia tua ita largiter ornatos ad me rediisse, ut in domicilio Romanæ Universitatis, quam Sapientiam vocant, officina amplissima instructa, in eodem

Archigymnasio typographus, mox etiam Vaticanus, te dante, sim renuntiatus. Hæc nominis amplitudo me sollicitum reddit, ut qui par gratiæ referendæ non sim munifico erga me principi, exspectationi sanctissimi Patris saltem pro modulo respondere connitar. Qua igitur ratione id contendam hoc editione Operis Anastasii, id tibi, PATER BEATISSIME, laboris, et consilii mei non tantum domino indulgentissimo, verum etiam judici ac patrono clementissimo, exponendum humiliter duxi: tuoque sub auspicio cæteris aperiendum, ut sciant quicumque opella nostra imposterum usuri sunt, quibus præsertim operibus prela officinæ nostræ exerceri cupiam, ex quo Vaticani typographi munere a sacerdote maximo sum donatus.

(a) Typographiam Vaticanam cum institueret immortalis memoriæ pontifex Sixtus V, professus est eo consilio fundatam, ad sanctorum scilicet opera restituenda, catholicamque religionem toto orbe propagandam. Quanto autem studio se comparaverint ad implendum susceptæ provinciæ munus quotquot ejus officinæ librariæ curam administrabant, satis ostendunt opera egregia per eos annos edita typis Vaticanis: utriusque Testamenti lectio quam emendatissima, conciliorum generalium Acta ex probatissimis codicibus descripta, sanctorum Patrum lucubrationes ad veterum exemplarium fidem summo opere castigatæ. Annales Ecclesiæ a Baronio tunc inchoati, et ejusmodi librorum genera nunquam intermoritura. Næ celebres illi editores Vaticani Aldinam elegantiam cum utilitate et majestate argumenti omnium gravissimi conjunxerunt. Post uberem igitur messem undique conquistam, et adeo feliciter illatam in Ecclesiæ horreum, quale spicilegium supererit a me colligendum, eo dignum nomine, quo placuit SANCTITATI VESTRÆ conatus meos honestare, dum in vitam revocaret post unum, aut alterum sæculum typographiam Vaticanam? Animo tamen despondere nos minime sinit sacrorum seges, quam magnus pater familias paratam servat industriæ coloni, non secus ac vineæ fructus, et mercedis proventum vinitoribus vocatis ad horam nonam, et undecimam. Nam quæ provincia tibi non ferax futura sit, BEATISSIME PATER, si ab extrema etiam Syria, et desertis, ac solitudinibus Nitriæ ac Thebaidis colligis fructus, pluribus ante nos sæculis denegatos aut occultatos? Acta enim Martyrum, ab Eusebio collecta, et turbine quodam ætatis barbaræ ita abrepta ac dispersa, ut post annos non integros trecentos frustra quærerentur in scriniis Ecclesiæ, nuper ex Oriente attulisti cum aliis præclaris codicibus ducentis, tuo jussu ac munificentia comparatis ad instruendam novis copiis bibliothecam Vaticanam. Quanta amplitudo regionis nostris laboribus excolendæ hoc uno in prospectu ante oculos aperit! Cum itaque materia editionum defutura minime sit sub optimo principe, sacris litteris impense addicto, præstabit, ut ego arbitrator, specimen ejus diligentia exhibere, quam tua Vaticana typographia polliceri potest cultoribus graviorum disciplinarum, tum in delectu operum edendorum, tum in castigatione atque elegantia editionis.

Tria hæc spondere cum ausim, etiam præstare conatus sum in his excudendis Romanorum Pontificum Vitis, quæ Anastasii nomine donari solent. Delectus in primis utilis reputari profecto debet, qui gesta præcipua complectitur decessorum tuorum in Petri cathedra, successionemque non interruptam: universa hæc genuinis notis descripta ex diptychis et heortologiis nascentis Ecclesiæ. Non alia rudimenta maximi operis Annalium Baronio fuisse fatetur inclytus scriptor (b) in epistola nuncupatoria ad Sixtum pontificem, quam Vitas sanctorum et exempla Patrum: unde adversaria colligens ad usum familiarem concionum, pro consuetudine Oratorii sui quotidie habendarum, ex parvo semine ingentem arborem exortam vidit. At Vitæ maximorum pontificum hoc etiam brevitate enuntiata, qua potissimum veritas gaudet, quanto rerum pondere et momento polleant, satis, spero, indicabitur in præfatione ad Lectorem. Castigatio accurata (quod erat alterum a me pollicitum et præstandum) se prodet in uniuscujusque folii conspectu primo. Videbit Lector, omnium fere culturarum nationum, quæ in Europa sunt, collatis studiis hanc operis emendationem esse adornatam. Codicum præstantiorum variantes lectiones, quas bibliothecæ præ cæteris celebres attulerunt, Vaticana, Cæsarea Vindobonensis, Regia Ludovici Magni, Regia Christianæ, Florentina, Farnesiana, Barberina, Otthoboniana, Cavensis et Colbertina, occurrent ad singulas lectiones. Ex Germania superiori Velserus, et Freherus, necnon Binius, et Surius; ex inferiori Lucas Holstenius, et Emmanuel a Schelestrate; ex Gallis Labbeus, et Fabrotus; ex Hispanis Penia; ex Italis Baronius (ut unus sit instar omnium) symbolam suam contulerunt. Hoc agmen scriptorum primi subselii vadem adhibeo delectus operis a me suscepti, et castigationis promissæ: quod etiam pertinet ad dignitatem Ecclesiæ omnium matris, libenter approbaturæ, in tot nationum filiis devotam sibi pietatem feliciter occupatam in describendis fideliter gestis pontificum maximorum. Tertium illud, quod pollicebar ductus auspicio jussionis, et beneficentiæ tuæ, PATER BEATISSIME, est elegantia editionis: quam usus docuit conferre plurimum ad operis perennitatem. Hanc vero consecutus sum impensis non mediocribus, consilio præstantium virorum, et comparatione editionum, quæ peritorum consensu habentur maxime nobiles. Felicem me reputabo, si pro votis id obtinero, ut SANCTITAS VESTRA persuasum habeat, typographi sui fidem, obedientiam, ac diligentiam ita semper paratam fore; ut is apostolicis pedibus sæpe accidens, et per salutis nostræ signum pontificia manu productum a Deo vires impetrans, a quo omnis sufficientia nostra est, ex hoc qualicumque speci-

(a) Ex R. P. Bonanni in expl. nummi postr. Sixti V.

(b) Baron. tom. I. Annal. in epistola Dedic. ad Sixtum V.

mine, veneratione maxima tibi oblato, ad constitutam sibi Vaticani impressoris metam nunquam non progredi videatur.

CLEMENS PAPA XI

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

Cum, sicut nobis abunde perspectum est, dilectus filius Joannes Maria Salvioni, ubi primum typographiam suam in ædibus gymnasii Sapientiæ nuncupati almæ urbis nostræ ei ad id jussu nostro assignatis, nostraque impensa ampliatis, magnifice aperuit; impensius autem et alacrius, postquam nos illum per speciale chirographum die 28 Augusti anni proxime præteriti manu nostra signatum typographiæ Vaticanæ ad ædes prædictas a nobis translata præposuimus, et typographum Vaticanum cum honoribus, privilegiis, prærogativis et facultatibus consuetis, congruo ei insuper constituto stipendio, deputavimus; in eam curam, nullis parcendo sumptibus, indesinenter incubuerit, ut libri nitidissimis characteribus impressi, summaque diligentia ac fide recogniti et emendati, ab eadem sua typographia in publicum ederentur: nec sane laudabili proposito frustratus, sit, cum quamplura, quæ ille hactenus vulgavit, volumina, præsertim sacrorum ecclesiasticorumque scriptorum ita exulta, ornata atque correcta in lucem prodierint, ut a litteratis viris, iisque omnibus, apud quos bonæ artes in pretio sunt, communi plausu excepta fuerint. Novissime vero, sicut idem Joannes Maria nobis nuper exponi fecit, ipse celebrem librum, cui titulus: *Anastasio Bibliothecarii de Vitis Romanorum Pontificum, a B. Petro apostolo ad Nicolaum I, adjectis Vitis Adriani II et Stephani VI, Auctore Guillelmo Bibliothecario*, suis typis ad publicam omnium ac præsertim ecclesiasticæ historiæ studiosorum utilitatem mandare decreverit; sed tamen vereatur ne, postquam editus fuerit, alii, qui ex alieno labore lucrum quærunt, librum hujusmodi in ipsius Joannis Mariæ præjudicium terum imprimi curent. Nos ejusdem Joannis Mariæ indemnitati, ne ex impressione hujusmodi aliquod dispendium patiatur, providere, illumque specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et pœnis, a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium duntaxat consequente harum serie absolventes, et absolutum fore censentes: supplicationibus ejus nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, eidem Joanni Mariæ, ut viginti annis proximis a primæva libri præfati impressione computandis durantibus, dummodo tamen ille a dilecto filio magistro sacri palatii apostolici approbatus sit, nemo tam in Urbe præfata, quam in reliquo Statu ecclesiastico mediate vel immediate nobis subjecto librum prædictum sine speciali memorati Joannis Mariæ, aut ab eo causam habentium licentia imprimere, aut ab alio, vel aliis impressum vendere, aut venalem habere, aut proponere possit, apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus et indulgemus. Inhibentes propterea utriusque sexus Christi fidelibus, præsertim librorum impressoribus, et bibliopolis sub quingentorum ducatorum auri de Camera, et amissionis librorum et typorum omnium pro una Cameræ nostræ apostolicæ, et pro alia præfata Joannis Mariæ ac pro reliqua tertiis partibus accusatori, et judici exsequenti irremissibiliter applicandis, et eo ipso absque ulla declaratione incurrendis pœnis, ne dictis viginti annis durantibus librum præfatum, aut aliquam ejus partem, tam in Urbe, quam in reliquo Statu ecclesiastico supradictis, sine hujusmodi licentia imprimere, aut ab aliis impressum, aut impressam vendere, seu venalem habere quoquomodo audeant, seu præsumant. Mandantes propterea dilectis filiis nostris, et apostolicæ sedis de latere legatis, seu eorum vice legatis, aut præsentibus, gubernatoribus, prætoribus, et aliis justitiæ ministris provinciarum, civitatum, terrarum, et locorum Status nostri ecclesiastici præfati, quatenus prædicto Joanni Mariæ, seu ab eo causam habentibus prædictis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistente; quandocumque ab eodem Joanne Maria fuerint requisiti, pœnas prædictas contra quoscunque inobedientes irremissibiliter exsequantur. Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus apostolicis, ac quibusvis statutis, et consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, privilegiis quoque, indultis, et litteris apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, et innovatis, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem ut præsentium transumptis et jam in ipso Libro impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo piscatoris die prima Junii 1718, pontificatus nostri anno 48.

F. cardinalis OLIVERIUS.

CATALOGUS ET SERIES PONTIFICUM ROMANORUM

DE QUIBUS

IN HOC OPERE ANASTASII AGITUR.

I.	Sanctus Petrus.	SECT. 4	A	LIX.	S. Agapetus.	96
II.	S. Linus.	2		LX.	S. Silverius.	97
III.	S. Cletus.	3		LXI.	Vigilius.	102
IV.	S. Clemens.	4		LXII.	Pelagius.	109
V.	S. Anacletus.	5		LXIII.	Joannes III.	110
VI.	S. Evaristus.	6		LXIV.	Benedictus.	111
VII.	S. Alexander.	7		LXV.	Pelagius II.	112
VIII.	S. Sixtus.	8		LXVI.	S. Gregorius.	113
IX.	S. Telesphorus.	9		LXVII.	Sabinianus.	114
X.	S. Hyginus.	10		LXVIII.	Bonifacius III.	115
XI.	S. Anicetus.	11		LXIX.	S. Bonifacius IV.	116
XII.	S. Pius.	12		LXX.	S. Deusdedit.	117
XIII.	S. Soter.	13		LXXI.	Bonifacius V.	118
XIV.	S. Eleutherius.	14		LXXII.	Honorius.	119
XV.	S. Victor.	15		LXXIII.	Severinus.	121
XVI.	S. Zephyrinus.	16		LXXIV.	Joannes IV.	124
XVII.	S. Calixtus.	17		LXXV.	Theodorus.	125
XVIII.	S. Urbanus.	18		LXXVI.	S. Martinus.	130
XIX.	S. Anterus.	19		LXXVII.	S. Eugenius.	131
XX.	S. Pontianus.	20	B	LXXVIII.	S. Vitalianus.	135
XXI.	S. Fabianus.	21		LXXIX.	Adeodatus.	137
XXII.	S. Cornelius.	22		LXXX.	Donus.	139
XXIII.	S. Lucius.	23		LXXXI.	S. Agatho.	140
XXIV.	S. Stephanus.	24		LXXXII.	S. Leo II.	147
XXV.	S. Sixtus II.	25		LXXXIII.	Benedictus II.	151
XXVI.	S. Dionysius.	26		LXXXIV.	Joannes V.	154
XXVII.	S. Felix.	27		LXXXV.	Conon.	156
XXVIII.	S. Lutyichianus.	28		LXXXVI.	Sergius.	158
XXIX.	S. Caius.	29		LXXXVII.	Joannes VI.	165
XXX.	S. Marcellinus.	30		LXXXVIII.	Joannes VII.	167
XXXI.	S. Marcellus.	31		LXXXIX.	Sisinnius.	169
XXXII.	S. Eusebius.	32		XC.	Constantinus.	170
XXXIII.	S. Melchiades.	33		XCI.	S. Gregorius II.	177
XXXIV.	S. Silvester.	34		XCII.	S. Gregorius III.	198
XXXV.	S. Marcus.	49		XCIII.	S. Zacharias.	206
XXXVI.	S. Julius.	50		XCIV.	Stephanus II. <i>triduo vixit in Pont.</i>	227
XXXVII.	S. Liberius.	51		XCV.	Stephanus III.	227
XXXVIII.	S. Felix II.	53		XCVI.	S. Paulus.	257
XXXIX.	S. Damasus.	54	C	XCVII.	Stephanus IV.	262
XL.	S. Siricius.	55		XCVIII.	S. Hadrianus.	290
XLI.	S. Anastasius.	56		XCIX.	S. Leo III.	358
XLII.	S. Innocentius.	57		C.	Stephanus V.	426
XLIII.	S. Zosimus.	59		CI.	S. Paschalis.	430
XLIV.	S. Bonifacius.	60		CII.	Eugenius II.	452
XLV.	S. Cœlestinus.	62		CIII.	Valentinus.	453
XLVI.	S. Sixtus III.	63		CIV.	S. Gregorius IV.	457
XLVII.	S. Leo.	66		CV.	Sergius II.	479
XLVIII.	S. Hilarus.	68		CVI.	S. Leo IV.	494
XLIX.	S. Simplicius.	72		CVII.	Benedictus III.	556
L.	S. Felix III.	73		CVIII.	S. Nicolaus I.	577
LI.	S. Gelasius.	74		CIX.	Hadrianus II.	613
LII.	S. Anastasius II.	75			Vitæ desiderantur	
LIII.	S. Symmachus.	76		CX.	Joannis VIII.	
LIV.	S. Hormisda.	82		CXI.	Marini.	
LV.	S. Joannes.	87		CXII.	Hadriani III.	
LVI.	S. Felix IV.	90		CXIII.	Stephani VI.	641
LVII.	S. Bonifacius II.	94			Vita superest.	
LVIII.	S. Joannes II.	93				

IDEM PONTIFICES JUXTA ORDINEM ALPHABETI.

Adeodatus.	137	Agatho.	140	Anacletus.	5
Agapetus.	94	Alexander.	7	Anastasius.	56

Anicetus.	44	Gregorius III.	400	Pius.	42
Anterus.	49	Gregorius IV.	457	Pontianus.	20
Benedictus I.	444	Hadrianus I.	290	Sabinianus.	444
Benedictus II.	454	Hadrianus II.	643	Sergius I.	458
Benedictus III.	556	Hilarus.	58	Sergius II.	479
Bonifacius I.	60	Honorius.	449	Severinus.	424
Bonifacius II.	94	Hormisda.	82	Silverius.	97
Bonifacius III.	415	Hyginus.	40	Silvester.	34
Bonifacius IV.	446	Innocentius.	57	Simplicius.	72
Cœlestinus.	62	Joannes I.	87	Siricius.	55
Caius.	29	Joannes II.	93	Sisinnius.	469
Callixtus.	47	Joannes III.	424	Sixtus I.	8
Clemens.	4	Joannes IV.	440	Sixtus II.	25
Cletus.	3	Joannes V.	454	Sixtus III.	63
Conon.	456	Joannes VI.	465	Soter.	43
Constantinus.	470	Joannes VII.	467	Stephanus I.	24
Cornelius.	22	Julius.	50	Stephanus II.	227
Damasus.	54	Leo I.	66	Memoratur, sed non describitur ejus Vita, quia decessit die tertia post electionem.	
Deusedit.	447	Leo II.	447	Stephanus III.	227
Dionysius.	26	Leo III.	358	Stephanus IV.	262
Donus.	439	Leo IV.	494	Stephanus V.	426
Eleutherius.	44	Liberius.	54	Stephanus VI.	644
Evaristus.	6	Linus.	2	Symmachus.	76
Eugenius I.	434	Lucius.	23	Telesphorus.	9
Eugenius II.	452	Marcellinus.	30	Theodorus.	425
Eusebius.	32	Marcellus.	34	Urbanus.	48
Eutychianus.	28	Marcus.	49	Valentinus.	453
Fabianus.	24	Martinus.	430	Victor.	45
Felix I.	27	Melchiodes.	33	Vigilius.	402
Felix II.	53	Nicolaus.	577	Vitalianus.	435
Felix III.	73	Paschalis.	430	Zacharias.	206
Felix IV.	90	Paulus.	257	Zephyrinus.	46
Gelasius.	74	Pelagius I.	409	Zosimus.	59
Gregorius I.	443	Pelagius II.	442		
Gregorius II.	477	Petrus.	4		

IN VITAS PONTIFICUM ROMANORUM PRÆFATIO

AUCTORE FRANCISCO BLANCHINO VERONENSI

Basilicæ Liberianæ canonico et subdiacono sacelli pontificii.

SYNOPSIS PRÆFATIONIS.

1. Utilitas inquirendi de auctoribus Vitarum pontificum Romanorum, quas complectitur hic liber dictus. **PONTIFICI-
CALIS** : eorumque de auctorum ætate, stylo, præstantia, illustrata per eruditior præules Holstenium, Ciampinum, et Schelestratium in Operibus Romæ editis.

2. Labores Holstenii commendant plurimum operis dignitatem in præclara Dissertatione Schelestratii : quæ recenset exemplaria Italicarum bibliothecarum præcipua, ab utroque præsule consulta.

3. Illius Dissertationis integra editio reservatur tomo secundo, complexuro notas variorum ad hunc librum pontificalem.

4. Interea meditata potiora utriusque præsulis (Holstenii, et Schelestratii) inde seliguntur, pertinentia ad criticam istius libri, agenda novis observationibus in hac præfatione ; ubi agendum proponitur, *de nomine libri, ejusque ætate auctoris, origine, et incrementis, necnon de illius historię fide, ac documentis.*

5. Nomina vetustiora hujus libri sunt : **LIBER PONTIFICI-
CALIS, seu LIBER GESTORUM PONTIFICALIUM, seu VITÆ
PONTIFICUM ROMANORUM.** Licet novissime appellatus a Velsero fuerit **LIBER ANASTASII BIBLIOTECARII DE VITIS
PONTIFICUM ROMANORUM,** attamen pars maxima ejusdem sæculo integro ante Anastasium conscripta fuit. Enumerantur exemplaria libri. Anastasii ætate antiquiora.

6. Ab Holstenio probatur pars prima libri complectens Vitas summorum pontificum a S. Petro ad Gregorium III,

edita istius ætate circa annum Christi 730, ex hujus Vita incompleta in vetustis codicibus ms. ibi desinentibus.

7. Schelestratii confirmat sententiam Holstenii ex testimonio libri in Vita Leonis II et in Vita Cononis : quæ indicant eandem auctorem scripsisse ante annum 750.

8. Primæ huic collectioni Vitarum usque ad Gregorium III accesserunt appendices duæ, a diversis scriptoribus adjectæ. Prima complectitur Vitas Zachariæ et Stephani III, posterior reliquis usque ad Adrianum secundum : quas inter Anastasius Bibliotecarius unicam scripsit Nicolai papæ primi et Guillelmi, Anastasii successor, duas postremas.

9. Hic Liber Pontificalis, licet contextus ab auctoribus octavi et noni sæculi, desumptus est magna sui parte ex duobus Catalogis pontificum Romanorum, quorum prior conscriptus fuit quarto Christi sæculo sub Liberio papa, alter sub Felice papa IV, ætate Justiniani. Sed priori catalogo genuino adjectis impostos aliquis sequioris ætatis commentitias epistolas duas, Hieronymi ad Damasum, et Damasi ad Hieronymum : quæ in errorem traxerunt incaute appellantes hunc librum nomine Damasi.

10. His delibatis ex Dissertatione Schelestratii, et ex medietatis Holstenii, proponitur in hac Præfatione agendum de origine, auctoritate ac fide historię in hisce Vitis expressæ, ejusque documentis, seu probationibus.

11. Origo prima debetur duobus Catalogis indicatis, primo scilicet sub Liberio, et alteri sub Felice IV. Auctor

secundi Catalogi sexto sæculo transcripsit verba prioris jam contexti quarto sæculo; et ex aliis documentis addidit plura in Liberianæ ætatis Catalogo, utpote breviori, non expressa. Scriptor vero primæ partis Libri Pontificalis retulit octavo sæculo in Vitis Pontificum verba secundi Catalogi, et plura similiter adiecit aliunde percepta.

12. Additiones Libri Pontificalis supra Catalogum secundum plerumque sunt expositiones, ac veluti notæ uberioris, clarius exponentes ea quæ contractius et obscurius in secundo Catalogo indicabantur.

13. De auctoritate rerum in utroque Catalogo enuntiarum. Et primum agit de utriusque Catalogi ætate, exemplaribus et editione.

14. Prior Catalogus, sub Liberio conditus, circa annum 354, editus fuit a Bucherio cum aliis reliquis opusculorum ejusdem sæculi quarti, plurimo in pretio habitis apud eruditos. Descriptus fuerat in vetustis membranis, olim spectatis a Cuspiniano. Inde transcriptus, atque iterum collatus cum aliis exemplis, castigatus editus est a Schelestratio.

15. Alter Catalogus sub Felice IV, ætate Justiniani contextus, circa annum Christi 530, vulgatus fuit a Schelestratio ex codice scripto ætate Caroli Magni, olim in regia Bibliotheca Christianæ Suecorum reginæ, nunc in Vaticana asservato: collata opera Stephani Baluzii, ministrantis lectiones variantes codicis Colbertini, ejusdem ætatis Caroli Magni.

16. De auctoritate rerum in Catalogis expressarum, quæ sunt: in priori quidem nomen pontificis, anni regiminis, et paria consulum, quibus inivit, et quibus desit; in secundo autem Catalogo additur nomen patris, et regio Urbis, si Romanus est, vel patria, si extraneus; et numerus ordinationum: et aliquot decreta seu Constitutiones illius pontificis de quo agit.

17. Nomen pontificis reddere cum patris nomine probatur fuisse ex more ætatum quibus catalogi scribebantur. Regionis nomen, in pontificibus natione Romanis observatum, videtur ex institutione Clementis primi, et indicat Catalogum illum fuisse collectum ex Actis martyrum, scriptis per septem notarios, ab eodem S. Clemente constitutos in Urbe. Quæ Acta in persecutionibus Decii et Diocletiani fuerant absumpta, supplebantur satis per historiam Hegesippi superstitem ætate Eusebii, necnon ex testimoniis Irenæi, et aliorum scriptis, unde Eusebius, potuit successionem pontificum Romanorum edere, adeoque etiam auctor Catalogi scribens Eusebii sæculo eandem successionem potuit exhibere.

18. Chronologia pontificum Romanorum, per consulatus in utroque Catalogo consignata, haberi etiam potuit quarto et sexto sæculo, partim ex inscriptionibus martyrum, depositorum in cæmeteriis suburbanis, partim ex actis eorumdem pontificum et martyrum, necessario memorantibus principes et magistratus sub quibus martyrio affliciebantur.

19. Acta genuina passionis S. Ignatii probant ætate S. Clementis eadem Acta signari consuevisse epocha imperatoris et consulum. Alia vero Acta Romana cum recenseant præfectum Urbis, et Provincialia cum memorent præsidem, aut præfectum provincie, continet characteres ætatis satis definitos, ad contendendum sæculis quarto, et sexto, primum, et ultimum Catalogum.

20. Ordinationes per secundum Catalogum memoratæ in singulis pontificibus probantur haberi debuisse in Ecclesia Romana ex prima institutione sacerdotalis hierarchiæ servato exemplo veteris sacerdotii, epocham ordinationum memorantis in divinis litteris.

21. In Urbe tanta fuit existimatio sacerdotii etiam profani apud ethnicos ut hi diligenter expresserint cooptationes et initiationes suas æreis et marmoreis documentis, et Fastis Collegiorum, per consules et annos Urbis referentibus successiones sacerdotum etiam minorum; et in Calendariis, ætate Augusti, et Claudii publice propositis, adnotaverint diem pontificatus maximi per eosdem principes assumpti.

22. Mos incidendi tabulis marmoreis Acta sacerdotum apud Romanos viguit a primo Christiani sæculo ad quartum, ut probatur testimoniis lapidum quæ supersunt.

23. Quare episcopi Romani Petri successores in pontificatu vere maximo per Christum instituto, necnon primi fideles, de tanto sacerdotio, ejusque hierarchiæ gradibus pro dignitate sentientes, secuti morem sacrarum litterarum, et usum pariter suorum temporum, studuerunt etiam prioribus Ecclesiæ sæculis diligenter curare tabulas ordinationum sacerdotalium. Quin etiam tempore persecutio-

num nobis reliquerunt decreta marmoribus impressa (ut in marmorea sede S. Hippolyti cernimus) de Paschate, ac jejuniis, referenda ad Acta pontificum.

24. Pace Ecclesiæ reddita sub Constantino, multo plura documenta marmoreis tabulis insculpta fuerunt a successoribus Petri in sede apostolica Romana, ut comprobant genuinæ inscriptiones S. Damasi papæ, et aliorum adhuc superstites.

25. Ex utroque numero inscriptionum tempore persecutionis, et in pace Ecclesiæ contexti sunt indiculi depositionum episcoporum, et martyrum, ad usum Ecclesiæ Romanæ quarto Christi sæculo: quorum aliquot edidit Bucherius una cum priori Catalogo pontificum Romanorum sub Liberio.

26. Mos in Romana Ecclesia custoditus signandi epochas pontificum per consulatus, et colligendi ex eis diptycha, et indiculos, ac successiones, apparet transmissus ad alias proximas sedes episcopales; in Italia subinde fundatas auctoritate summi pontificis. Afferuntur exempla Ecclesiæ Nolanæ episcoporum ita signatorum in antiquis lapidibus, spectantia ad ætatem inter utrumque Catalogum interceptam. Quare multo diligentius servatus est mos non interruptus istius chronologiæ in Ecclesia Romana, omnium matre per beatum Petrum instituta.

27. Summi pontifices Christiani quarti et quinti sæculi, sacras ordinationes plerumque celebrantes in basilica Vaticana (uti constat ex sermonibus Leonis Magni) jure merito curarunt tot monumentis publice incisus celebrare dignitatem maximi sacerdotii, a Christo Domino percepti, et communicati B. Petro, et successoribus, ut apponerent sacra veræ religionis, hoc præsertim in loco Vaticani collis, quem Roma ethnica fœdaverat Actis sacerdotibus profanarum suarum religionum, sive superstitionum.

28. Recensentur Acta marmorea collegii Fratrum Arvalium, et cooptationes ethnici sacerdotii, et initiationes Isiacorum, Mithræ, Sarapidis, Matris magnæ, Solis sacerdotum, reperia in ipsa crepidine collis circa basilicam Vaticanam, quæ ostendunt, ibi fuisse ab ethnicis frequentatas hujusmodi superstitiones, quibus abolendis, ut ait Leo Magnus, feliciter destinatus Petrus Apostolus eodem veritatis in Urbe fixit, omnium errorum tunc temporis magistra sub imp. Claudio, et Nerone, et a se reddita discipula veritatis.

29. Ex veteri ara insculpta anno æræ Christianæ 160, et Lugduni reperta, atque illustrata per R. P. Dominicum de Colonia soc. Jesu theologum, percipimus, secundo Christi sæculo ab ethnicis usum inductum transmittendi ex Vaticano colle Romano ritum superstitionum: Idem Matris deorum ab iisdem dictæ in Colonia: æmulante diabolo, ut ait Tertullianus, in idolorum mysteriis irrito conatu subvertere nostra sacra per sacrilegam imitationem.

30. Conatus ethnicorum irriti, non secus ac Dagonis simulacrum coram arca testamenti conciderunt: nostrique Romani præsules super ruinas contractæ idololatriæ erigentes crucis tropæum, et Acta sacerdotii Christiani semper illustriora, ac firmiora ostendentes, eadem signarunt marmoreis tabulis, et ad perennem rei memoriam fixe publice, præsertim in Vaticana basilica, etiam ætate S. Gregorii tertii, qua scilicet edebatur hic Liber Pontificalis. Quare satis constat de fide, et auctoritate rerum in utroque Catalogo memoratarum, unde Liber Pontificalis desumptus fuit.

31. Gradus sit ex documentis Catalogorum ad documenta reliquæ historiæ super Catalogos additæ in eodem Libro Pontificali. Ostenditur, ætate sancti Gregorii tertii plurima documenta superfuisse rerum, quæ narrantur in Libro Pontificali, non solum in Archivis, sed etiam in publicis inscriptionibus: quibus hæc ipsa historia comprobatur juxta tria potiora rerum capita in Libro enuntiata. Ea vero sunt: 1. Chronologia et successio pontificum. 2. Eorum sacræ ordinationes, Hierarchiam Ecclesiæ constituentes, et decreta, seu constitutiones. 3. Sacrarum ædium fundationes, instaurationes, donaria et reliqua gesta pontificalia.

32. Dum Liber Pontificalis conscribatur sub Gregorio III, primum caput pertinens ad chronologiam pontificum præter adjumenta duplicis Catalogi, firmamenta obtinuit in diptychis Ecclesiarum, in Actis conciliorum, Historia, et Chronicis Eusebii, et cæterorum Latinæ et Græcæ Ecclesiæ scriptorum, aliorumque Orientalium, in genuinis inscriptionibus cæmeteriorum SS. martyrum, præsertim Romanis, quæ nostra etiam ætate supersunt post annos mille ab editione Libri Pontificalis.

33. Caput alterum referendum ad decreta et ordinationes

colligi poterat ex hisdem fontibus, tum etiam ex ritibus liturgiæ in Ecclesia Romana observatis, necnon ex epistolis pontificum Romanorum.

34. Harum epistolarum aliquot fragmenta producta in Eusebii Historia, continent indicia decretorum sedis apostolicæ antistitum, præcedentium easdem epistolas ab Eusebio relatas.

35. Ordinationes episcoporum, presbyterorum, et diaconorum, memoratæ in Catalogis, et inde descriptæ ab auctore Libri Pontificalis mirifice confirmantur ex memoris genuinis consecrationis ecclesiarum, et altarium, quæ marmoribus mandari cæperunt etiam prioribus Ecclesiæ sæculis. Profertur consecratio ædis sacræ marmoris commendata a S. Damaso papa: aliæque epochæ fundationum ecclesiarum eodem sæculo signatæ, et insculptæ marmoribus etiam in provinciis Occidentalibus.

36. Sacri fontes a SS. Damaso, Sixto III et Hilario constructi, aut amplificati, necnon alia: structuræ ecclesiarum cognoscuntur ex eorumdem pontificum inscriptionibus genuinis.

37. Ætate S. Gregorii III etiam Acta concilii Romani, memorati in hoc Libro Pontificali, leguntur marmoris incisa et asservata in cryptis veteris basilicæ Vaticanæ.

38. In basilica S. Pauli via Ostiensi legitur incisum ætate ejusdem S. Gregorii III ipsius diploma, seu Breve, ut vocant, de numero quotidiano missarum et oblationum ibidem constituto. Quare complura genuina documenta decretorum apostolicæ sedis antistitum ab initio tertii sæculi ad nonum non modo leguntur in marmoribus tabulis ætate scriptorum Libri Pontificalis, sed etiam nostra leguntur.

39. Eadem monumenta inscriptionum barbaro stylo incisarum ostendunt ætatem Libri Pontificalis: primum contexti paulo post initium octavi sæculi, quando barbaries a Longobardis in Italiam inverte, et late producta per ducentos annos eorumdem dominationis, Latinæ linguæ cultum ita fœdaverat, ut etiam regii diplomatum magistræ ac notarii Latini sermonis regulas omnes negligerent.

40. Producentur exempla duorum diplomatum Desiderii Longobardorum regis postremi, et Adelchis ejus filii: ex autographis asservatis Brixia in archivo monasterii S. Julii.

41. Eadem barbaries irrepserat in Galliam partem littoralem Italiæ proximam, tunc temporis turbatam a Saracenis, ut ostendit inscriptio Massiliensis, incisa circa ætatem Gregorii III.

42. Notarii principum Longobardorum Capuæ et Spoleti nihilo clementius habuerunt per eadem tempora Latinas litteras: quos deinde posterius sunt imitati usque ad sæculum decimum. Quare comprobatur undequaque ex stylo ætatis proprio in publicis monumentis, scriptores Libri Pontificalis octavo, et nono sæculo illum didicisse.

43. Tertium caput rerum in Vitis Pontificum memoratarum complectitur bona mobilia et mobilia ecclesiæ donata, quæ partem non modicam Libri constituunt. Horum pariter donorum complura documenta, eaque publica, ministrabant scriptoribus Libri Pontificalis archiva ecclesiarum, ex legibus sacrarum canonum, et pontificum decretis instruenda regestis, ac documentis genuinis ejusmodi donationum.

44. Præter membranas archivorum, etiam marmora ecclesiarum incidebantur, non raro nominibus fundorum, et actis donationum.

45. Donatio S. Gregorii Magni ad luminaria concinnanda in basilica Vaticana adhuc legitur incisa marmoribus ejusdem ætate, et modo cernitur parieti affixa in porticu ejusdem basilicæ.

46. In basilica S. Pauli legitur diploma ejusdem pontificis, commendatum tabulæ marmoreæ simili de causa, datum vero ad Felicem subdiaconum et rectorem provincie Patrimonii viæ Appiæ in primo Decembri Augusti consulari indict. vii, viii februarii, hoc est anno Christi 604; ex quo maamore apparet jussio pontificia de autographo præcepto scriiniis apostolicis inferendo.

47. In alio marmore basilicæ Liberianæ sub Gregorio quarto non modo legitur enumeratio fundorum ecclesie

donatorum, sed etiam producitur causa, et comprobatur usus per eadem tempora frequentatus incidendi marmoribus documenta publica donationum, post acta genuina in archivum relata. Unde colligitur abundasse documentis donationum ætatem scriptorum Libri Pontificali tam in archivis quam in parietibus sacrarum ædium.

48. Leguntur etiam insculptæ vetustis lapidibus formulæ precum a summis pontificibus incisæ, et præsertim a S. Gregorio III, quæ supersunt in cryptis Vaticanis.

49. Præter basilicas patriarchales Urbis, etiam tituli presbyterorum, et diaconia, aliæque ædes sacræ, et monasteria servant marmorea documenta fundorum ad eadem sacra loca pertinentium. Videmus exemplum in titulo Pammachii, sive SS. Joannis et Pauli, in diaconia S. Mariæ in Cosmedin, quæ etiam *Schola Græca* dicitur, eique proxima in ecclesia, nunc diruta, Sancti Valentini: necnon in Græca inscriptione destructi Monasterii S. Erasmi prope titulum S. Stephani in monte Cælio: et in dotatione sepulcri anno Christi 577 servata in sacrario S. Angeli in Burgo.

50. Communis hæc praxis, et consuetudo urbana in basilicis, titulis, diaconiis, ecclesiis etiam minoribus, monasteriis, imo et in sepulcralibus donationibus Romæ observata a sexto sæculo ad decimum, derivata etiam fuit ad proximos Urbi episcopatus, ut comprobant inscriptiones ecclesiæ cathedralis Anagninæ ac Tiburtinæ.

51. Quin etiam in ecclesiis et regionibus Italiæ ab Urbe remotiores id moris penetrasse docet inscriptio, ætate S. Gregorii III incisa prope Ravennam in celebri æde S. Apollinaris in Classe.

52. Pleraque hæc monumenta in Urbe et extra Urbem producta, cum pertineant ad ætatem scriptorum Libri Pontificalis, abunde docent studium peculiare illorum temporum in proponendis publice indicibus honorum mobilium, et immobilium ad ecclesias pertinentium: in quibus propterea describendis tantam operam collocarunt indicati auctores Vitarum, pro more et ingenio suorum æqualium. Universa vero docent, superfuisse tunc temporis copiam documentorum ad universa comprobanda, quæ Libri contextus et historia complectitur.

53. Illustrantur hæc documenta ex numismate Crispi Cæsaris, edito per cardinalem Baronium, nunc denuo recepto inter cimella excellentissimi principis Burghesii, et huic præfationi præfixo. Numisma describitur.

54. Numisma jam tum recognitum a Fulvio Ursino antiquiorum principe, ab eoque comparatum et vindicatum, affertur a card. Baronio ad annum 324 tanquam indubitata antiquitatis testimonium, et documentum publici cultus Christianæ religionis in Urbe a Constantino susceptæ.

55. Et donorum ab eodem principe oblatorum in Lateranensi basilica Salvatoris: cum in adversa parte expressa videatur statua sedens vel Christi Domini, vel apostoli Petri, quales ex argento utriusque positæ a Constantino in eadem basilica memorantur in hoc Libro Pontificali.

56. Ea donaria principum cum superessent ætate scriptorum Libri Pontificalis, ostendunt cuique patuisse complura documenta publica rerum in illo memoratarum.

57. Hactenus de observationibus generatim pertinentibus ad Vitas pontificum hoc in libro collectas. Quæ speciatim de singulis dicenda sunt tomus secundus exhibebit. Ratio notarum in editione observanda proponitur.

58. Cum in hoc tomo typographus ea collegerit quæ pertinent ad germanam Libri lectionem, ejusque usum, et commoda inde percipienda; spondet in secundo tomo collectum iri potiores *Adnotationes Variorum* in Vitas Pontificum, partim descriptas ex impressis ab Altaserra, Binio, Ciacconio, Labbeo, partim ministratas ab aliis historiæ ecclesiasticæ studiosis, quorum nomina singillatim præfixa juxta ordinem alphabeti tribuent cuique suas notationes.

59. Chronologicæ observationes in tomo secundo præsentantur, quæ ostendunt sint tomo tertio: cui etiam reservatur istam systema chronologiæ restituta, sive reparationis temporum ab exordio æræ Christianæ.

60. Epilogus rerum de opere et editione dictarum in præfatione.

Ninus Crispi Caes. ex Musæo Princip. Burghesii, olim Fulvii Ursin.

PRÆFATIO.

1. Erunt fortasse qui judicent minime necessarium præfari in Vitas pontificum Romanorum, et de Anastasii nomine illis præfixo, tum de vero auctore, sive auctoribus, eorumque ætate, stylo, præstantia, diligentius inquirere hoc nostro sæculo, quo præclara illustrium criticorum judicia prelo commissa teruntur omnium manibus, non modo apud scriptores bibliothecarum, sed etiam apud eos qui hoc de argumento dissertationes aut Libros nominatim et in Urbe ediderunt. Quis enim nesciat examen *Libri Pontificalis* (quo nomine donatur hæc Vitarum collectio) ab erudito præsule Joanne Ciampino typis Romanis editum anno 1688, et post quadriennium ab illa editione in tomo primo *Antiquitatis Ecclesie Illustratæ* per alium celeberrimum præsulem Emmanuelem a Schelestrate Vaticanæ Bibliothecæ Præfectum fuisse vulgatam Dissertationem tertiam, in primis eruditam et gravem, hoc titulo insignitam: *De antiquis Romanorum Pontificum Catalogis, ex quibus Liber Pontificalis concinnatus fuit, et de Libri Pontificalis Auctore et præstantia?*

2. Hanc certe Dissertationem, novem capitibus distinctam, tanti faciendam judico, ut operæ pretium ducam eandem integram, edere quando notæ in Anastasium prodibunt: cum complectatur matura judicia, et observationes tum ipsius Schelestratii, tum ejus decessoris in Bibliothecæ præfectura clarissimi Lucæ Holstenii: cujus laboribus, per annos plurimos assidue impensis potiora quæque debent, quæ de præclaro hoc monumento ecclesiasticæ historiæ ad nos pervenerunt, satis ostendet testimonium, ejusdem Holstenii manu signatum in eo exemplari Anastasiano, in quo variantes lectiones

A præstantissimorum totius Italiæ codicum mss. a se collatas retulit ex bibliothecis Vaticana, Regia Christianiana, S. Marci Florentina, Cassinensi, et Farnesiana. Præstat, ut numerum tertium capituli V. Dissertationis Schelestratii describam integrum: ut ex Holstenii verbis in eo relatis resultet, quæ dignitas libri sit, tantum virum occupantis parte non modica ætatis suæ in vera ejus lectione restituenda; quæ etiam antiquitas codicum, unde eandem collegit, in aliquibus superans sæculum Anastasii, et ostendens priorum Vitarum scriptores esse Anastasio vetustiores:

« Cum ex prædictis Annibalis Fabrotti verbis (ait Schelestratius num. 3) manifeste appareat, editiones Libri Pontificalis ad suum usque tempus mendis repletas fuisse, et meliorem editionem ex ms. codicibus curari posse, curam hanc in se susceperat vir doctissimus prædecessor quondam meus Lucas Holstenius, qui Anastasii Historiam de Vitis Romanorum Pontificum editionis Moguntinæ cum præstantissimis totius Italiæ codicibus contulit, ut illam correctiorem emendatioremque ederet. Autographum Holstenii ex libris Moroni emptum in bibliotheca Vaticana reposui, in cujus primo folio manu Holstenii adnotata sunt sequentia: « De mss. codicibus, ad » quos Anastasium contulimus. Quæ a principio libri usque ad paginam 53 atramento notata sunt » in margine, variæ lectiones sunt ex codice ms. » Vaticano, qui fuit sacri Monasterii Casinensis, vel » ex Sanctuario Mombratii, vel etiam collectione » Canonum Anselmi Lucensis, quæ manuscripta » exstant in bibliotheca eminentissimi cardinalis » Barberini. Quæ minio notata a principio usque

» ad eandem paginam 53, sunt variantes lectiones
 » optimi codicis manuscripti Florentini ex biblio-
 » theca conventus S. Marci. Inde pagina 54 inci-
 » piunt collationes ms. Farnesiani scripti litteris
 » majusculis, quo nihil antiquius exstare puto in
 » hoc genere, et codex haud dubie ante natum Ana-
 » stasium scriptus fuit, vel saltem eo tempore quo
 » ipse Anastasius vixit. Et quia collationes Farne-
 » siani codicis minio scriptæ sunt usque ad pagi-
 » nam 63, hoc est usque ad Bonifacium IV, idcirco
 » ad distinguendum codicum diversorum lectiones
 » a pag. 54 usque ad 63 collationes Codicis Floren-
 » tini atramento notavi. Inde a pag. 63 usque ad 72,
 » ad Vitam S. Eugenii, Farnesianæ collationes atra-
 » mento, Florentinæ minio notatæ sunt. Iterum a
 » pag. 72 usque ad paginam 107, ubi incipit Vita
 » Zachariæ PP., Farnesiana minio Florentiniana
 » atramento collata sunt. Pag. 107. Vita Zachariæ
 » in Farnesiano desideratur Collationes ex Floren-
 » tino codice minio notatæ sunt usque ad paginam
 » 143, ubi Farnesianus iterum incipit. Ubi iterum
 » Florentinæ lectiones atramento notantur usque ad
 » paginam 136, inde rubro usque ad mediam pagi-
 » nam 138. Inde enim iterum atramento notantur
 » usque ad principium paginæ 143, nam inde usque
 » ad paginam 158 Florentini codicis lectiones si-
 » gnantur rubro, atque ibi in Vita Adriani desinit.
 » Habui deinde alium codicem manuscriptum Lon-
 » gobardicum antiquissimum, ex eadem bibliotheca
 » conventus S. Marci, multo vetustiore prior:
 » ejus lectiones atramento notavi; ubi cum Farne-
 » siano et Florentino I convenit, lectiones dictorum
 » codicum linea nigra subduxi, qua hujus optimi
 » codicis consensus notatur: sed ubi peculiare
 » quid habet, atramento signavi, apposita nota Fl.
 » 2, hoc est Florentinus codex 2. Desinit autem co-
 » dex iste in Leone II, pag. 80; præterea mutilus
 » est a pag. 47 usque ad pag. 58. Cum hoc codice
 » Florentino 3, in omnibus ferme consentit cod.
 » Vatic. 5269, qui desinit in Gregorio II. Hujus co-
 » dicis notæ sunt Vatic. Minor. vel V. M. »

3. Hæc itaque cum ego sentiam de Holstenii et
 Schelstratii laboribus plane admirandis, limatoque
 judicio circa Librum Pontificalem ab eis prolato,
 actum agere fortasse arguar novam præfationem
 attexens; et videbor Lectorem non relevare medi-
 tatis præstantium virorum, sed inutilibus meis oner-
 rare; si differam in tomum notarum referre Dissert-
 ationem integram Schelestratii, et hanc obrudam
 utinam non improbandam.

Abstinuissem utique a pertractatione argumenti,
 adeo feliciter tentati et promoti per tantos viros, si
 ad nos integra pervenissent Holstenii meditata, nec
 præmatura ejus morte subrepta fuissent complura
 quæ is addere proposuerat, uti Schelestratius obser-
 vat; aut si hujus scriptoris secundi Dissertatio tota
 de Anastasio foret, quæ præcipue conscripta est *De*
Antiquis Romanorum Pontificum Catalogis, et capita
 nonnulla continet, edita ad eos *Catalogos* illustran-

dos, qui opus Anastasianæ collectionis pluribus sæ-
 culis præcesserunt.

4. Cum igitur viderem excerpti posse ab illa Dis-
 sertatione ea quæ Librum Pontificalem pressius at-
 tingunt, et præstantibus, quæ supersunt, observatis
 Holstenii addi non pauca posse, quæ recte per eum
 constituta confirment magis, et vitarum hujusmodi
 historiam, critice, ac documenta propemodum
 præsentia reddant, ac demonstrata, non inutiliter
 me adlaboraturum speravi, si contraherem potiora
 ab iisdem scriptoribus fusius petrectata et probata:
 eaque nectendo invicem, et inosculando cum recen-
 tibus observatis, definitum undequaue judicium
 referre satagerem de origine, incrementis, usu, do-
 cumentis, et præstantia hujus *Libri Pontificalis*.

5. *Librum Pontificalem* hunc appellatum fuisse
 ante Velseri editionem, qui complectitur Vitas pon-
 tificum Romanorum a S. Petro ad Nicolaum pri-
 mum, omnes consentiunt. Anastasio monacho S.
 R. E. Bibliothecario primus Velserus attribuit, Bel-
 larminio, et Panvinio consentientibus citra ullam
 asserti rationem. Baronius intercessit præjudicatæ
 opinioni Velseri, et collectorem potius quam scrip-
 torem earundem Vitarum ante Adrianum II affir-
 mavit habendum esse Anastasium (Baronius *ad ann.*
867, n. 139): cui sententiæ Holstenius subscribit,
 et cum eo Schelestratius, triplicem causam profe-
 rens ita sentiendi (Schel. *diss. 3, cap, 7, n. 4*).

6. Prima posita est in testimonio scriptorum,
 vita functorum ante Anastasium, qui diserte profe-
 runt *Librum Gestorum Pontificalium*: quos inter
 Beda, sæculo integro præcedens ætatem Anastasii.
 Alii vero scriptores postea insecuti hunc librum,
Pontificalem vocant, et Gesta Romanorum Pontifi-
cum; nunquam vero appellant *Librum Anastasii*. Al-
 tera ratio ducitur ex ætate codicum, observata a La-
 beo et Lambecio, iudicibus optimis scripturæ libro-
 rum. Labbeus libro de Scriptoribus in *Damaso* affir-
 mat, Anastasium non posse esse auctorem prioris par-
 tis; inquit, *viderim manuscriptum codicem optimæ*
notæ, tempore Caroli Magni exaratum, in quo vitæ
illæ Damaso jam tribuebantur antequam aut natus
esset Anastasius, aut saltem ex prioris infantie cre-
pundiis emersisset. Lambecius indicat alium præcla-
 rum codicem, ad Ludovici Pii tempora pertinentem,
 qui Vitas Pontificum Romanorum claudit in Ste-
 phano II, aliis III dicto. Hujus autem electio cadit in
 annum 752, obitus in 757. Schelestratius producit
 tres alios codices, Vaticanum 5269, desinentem
 cum Vita S. Gregorii II, qui obiit annis centum ante
 Anastasium; Regium Christianæ, et Florentinum
 S. Marci, quorum uterque desinit in Adriano I,
 nondum nato Anastasio: *Ex quibus, inquit, satis su-*
perque constat, Librum Pontificalem Anastasio anti-
quorem esse: adeoque illum istius libri auctorem esse
non posse. Tertiam rationem colligunt Holstenius et
 Schelestratius ex diversitate styli, quæ observatur
 in Vitis successorum S. Gregorii tertii, scilicet Za-
 chariæ et subsequentiæ; cum *præcedentes Vitæ*

usque ad Gregorium tertium eundem stylum et auctorem præferant. Differentias singulorum enumerant capt. 7, num. 7, et cap. 8, num. 5^{et} seqq.

His autem diligenter expensis, de Libri ætate, atque Auctore, ita definiunt (Schel. cap. 8, num. 2). « Videtur itaque Liber Pontificalis conscriptus fuisse post mortem Constantini papæ, qui anno 714 obiit, idque firmatur auctoritate manuscripti codicis Vaticani 5269; qui licet ante 500 circiter annos exaratus sit ex antiquiore tamen descriptus fuit, utpote finiens Catalogum pontificum, quem Libro Pontificali præposuit, in Gregorio II, Constantini successore. Liber vero Pontificalis, qui Catalogum in codice subsequitur, finit his verbis: *Gregorius natione Romanus, ex patre Marcello sedit annos XVI, menses XI, dies XI. Fuit autem temporibus Anastasii, Theodosii, Leonis atque Constantini Augustorum*; ubi tantum refert tempus pontificatus sine ullis actis. Ex quo colligitur, auctorem inchoasse quidem Vitam Gregorii, sed non absolvisse, dum Liber Pontificalis prodiit. Putarem igitur post obitum Constantini prodiisse Librum Pontificalem, quod omnino convenit iis quæ supra notavimus de Venerabili Beda, a quo omnium primo Liber Pontificalis citatus reperitur. Vixit enim Beda ab anno 673 usque ad annum 735; cumque post Gregorii secundi pontificatum, qui anno 714 cæpit, et anno 734 desiit, Venerabilis Beda superstes fuerit, Librum Pontificalem videre et citare potuit. Ut igitur mentem meam aperiatur de Libri Pontificalis tempore, quo primum in lucem prodiit, paucis absolvam. Crediderim ante annum 732 publici juris factum, et huic collectioni appendicem postea ab eodem auctore adjunctam, quæ Vitas Gregorii II et Gregorii III complectebatur. Quod firmatur ex iis quæ observavit Lucas Holstenius. Cum enim omnes pontificum Vitas sedulo pervolvisset, adnotavit, gesta pontificum a Petro apostolo usque ad Zachariam, Gregorii III successorum, eodem omnino stylo adeoque ab eodem Auctore conscripta fuisse. »

7. Eandem ætatem colligit Schelestrattus (*ibid.* num. 4) ex ipsius libri verbis in Vita Leonis secundi. *Hic suscepit Sanctam Sextam Synodum, quæ per Dei providentiam NUPER in Regia Urbe celebrata est.* « Cum enim, inquit, auctor testetur, *Nuper* in urbe Constantinopolitana celebratam fuisse sextam synodum, celebrata autem sit sexta synodus sub Agathone, Leonis secundi prædecessore, anno 684, auctor hæc scribere debuit non procul a fine septimi sæculi, etc. » Addit indicium, par ex Vita Cononis, de cujus assumptione ad pontificatum, quæ contigit anno 686, ita scribit: *Et missos pariter una cum clericis, et populo ad excellentissimum Theodorum exarchum, ut mos est, direxerunt.* « Notanda sunt, ait, hæc verba *ut mos est.* Non enim dixit auctor *ut moris fuit*, vel *ut fieri solebat*, sed *ut mos est*; significans illis verbis hanc Vitam conscriptam fuisse quo tempore ad exarchos de electione novi pontificis referebant: adeoque tunc cum exarchi Ravennæ erant. Fuerunt autem ducentis ferme annis. Lon-

ginus enim primus a Justino Juniore institutus est exarchus anno 567, postremus Euty chius ab Aistulpho Longobardorum rege pulsus anno 752. Unde ex prædicto loco patet auctorem Vitæ Cononis scribere debuisset ante medium octavi sæculi, quo exarchi seu præfecti imperatoris Constantinopolitani in Italia esse desierunt: scribere autem potuisse circa octavi sæculi initium, quo Ravennæ nondum sedere desierant exarchi, ad quos de electione novi pontificis referri solebat, ut ex Libro Diurno constat.

Satis igitur evidenter patet tum ex ipsomet Libri Pontificalis auctore, tum ex æqualibus, et proxime subsequentis ævi scriptoribus, Vitas pontificum, quæ a sancto Gregorio pertingunt ad Constantinum papam, conscriptas, et vulgatas esse a viro in Urbe versante sub S. Gregorio II, et administrante archivum apostolicum, aut bibliothecæ curam gerente: a quo Vitæ SS. Gregorii II et III post eorundem obitum adjectæ fuerunt.

8. Vitas autem pontificum Romanorum a S. Petro ad SS. Gregorium II et III (quæ sunt pars potior, et prima istius collectionis) auxerunt appendices duæ, subinde additæ, quæ appellari etiam possunt pars altera et tertia collectionis ejusdem. Illam, nempe secundam partem, tribuit Schelestrattus anonymo alicui ex clero Romano, cui archivum patebat. Ea complectitur Vitas Zachariæ et Stephani III. Tertiam seu postremam partem sive appendicem assignat compluribus, plerumque viventibus ætate illorum pontificum, quorum scripserunt Vitas: ita ut hæc tertia pars possit etiam jure subdividi in plures, si essent partes pro scriptorum numero dividendæ. Anastasio autem monacho et bibliothecario sedis apostolicæ (ut Panvinio dicitur) Vitam Nicolai primi esse assignandam non diffitetur; cui Guillelmus bibliothecarius duas postremas adjecit, in codici Fabrottiano expressas; cum Velsarianus codex desiisset in Vita Nicolai per Anastasium contexta; inde illi placuit nomen Anastasii tribuere universæ collectioni, quod erat ejus coronidi tantummodo accommodandum.

9. Post assignatas auctoribus octavi et noni sæculi partes singulas operis, quod recudimus, quæret aliquis non immerito, cur Damasi liber a pluribus dicatur, et habeatur is qui Vitas pontificum illius decessorum complectitur, licet stylus prodatur auctorem sub Gregorio II tum has, tum reliquas prioris, quam diximus, partis Vitas conscribentem? Aperuit causam erroris sæpe laudatus Schelestrattus, ostendens ea quæ leguntur in Vitis pontificum indicatis, et quæ priorem partem constituunt istius collectionis, descripta fuisse ineunte octavo sæculo totidem ferme verbis ex duplici Catalogo longe antiquiori antistitum Romanæ sedis, adhuc superstite in membranis. Prior autem ex his duobus Catalogis, indicans ætatem Liberii papæ, qui Damasum habuit successorem proximum, occasionem referendi ad eundem Damasum papam, tanquam ad auctorem contextus aut approbationis illius Catalogi, obtulit nescio cui sequioris

ætatis homini male feriato : qui suo Marte proculdubio duas epistolas commentitias, sancti Hieronymi ad Damasum, poscentis eundem Catalogum sibi communicari, et Damasi ad Hieronymum transmittentis Catalogum quem poposcerat. Fraus impostoris non difficulter obrepsit sæculis imperitis, quando post incursum Longobardorum concederant litteræ: eaque de causa contigit ut Carolina ætate in codice membranaceo ad Colbertinam bibliothecam modo pertinente, et in altero Paris antiquitatis ex Regina Sueciæ libris, ab Alexandro VIII comparatis, et dono datis bibliothecæ Vaticanæ, in qua nunc asservatur, utraque epistola, licet fictitia, Vitis præponeretur. Quod autem mirandum magis est, etiam hoc nostro sæculo, aut certe proxime superiori, quo studia historiæ et critices, situ et squalore detero, non modo reflouerunt, sed etiam ad maturitatem perducta fuere, inventi sunt qui adeo oscitanter legerent tum eas epistolas, tum etiam septimam cum responsione, a Martio Milesio editas inter Opera sancti Damasi, ut non attenderent contextum, chronologiam et sententias. Quare Labbeus tomo II Conciliorum easdem ita sigillat: *Supposititiæ, apocryphæ, et ineptissimæ viris doctis habentur: tantumque a stylo Damasi et Hieronymi distant, quantum cælum a terra, et polus Antarcticus ab Arctico*. Subdit Schelestratius hac dissertatione num. 4, cap. 3. *Neque ulteriori probatione hæc indigent, cum vel litteras inspicienti eadem plane occurrant, prout ex epistolis per Martium Milesium publicatis adeo clare ostenderam in prima Antiquitatis Ecclesiasticæ editione, ut V. C. Papebrochius in Propylæo ad quartum tomum Maii, pag. 3, sententiam Henschenii prædecessoris sui retractandum duxerit, adjungens se, rationibus meis convictum, malle epistolas illas ex tomo primo Aprilis expunctas.*

Supposititiæ igitur litteræ Damasi papæ ad Hieronymum, et Hieronymi ad Damasum, quæ ab inepto viro sequioris ætatis conflictæ, et præpositæ fuerant Catalogis vetustioribus, uni scilicet collecto sub Liberio, et alteri post hunc proximo inter antiquos ad medium sæculi sexti referendo, illæ, inquam epistolæ per fraudem appositæ Catalogis quando describebantur ætate Caroli Magni, et præ oscitantia posterorum minus attente observatæ, in causa fuerunt ut Martinus Polonus aliique pauci crediderint, Damasum papam auctorem esse nominandum sive Catalogi sive libri in quo gesta pontificum continentur. Re autem vera neque Liber iste Pontificalis a B. Damaso scriptus est: cum totis trecentis et quadraginta cir-

Verba

primi Catalogi.

Clemens annis IX, mensibus XI, diebus XII. Fuit temporibus Galbæ et Vespasiani, a consulatu Trachali et Italici usque Vespasiano VII et Tito.

Verba

secundi Catalogi.

Clemens natione Romanus de regione Cælio monte ex patre Faustino, sedit annos IX, menses II, dies X. Fuit autem temporibus Galbæ et Vespasiani consulatu Trachali

A citer annis post Damasum papam sub Gregorio II primum contextus fuerit ex genuinis documentis publicæ auctoritatis, quæ servabantur in bibliotheca pontificia, aut in archivis etiam præcipuarum Urbis ecclesiarum; neque alteruter ex Catalogis Damaso est ascribendus, cum vetustior ille prodierit sub Liberio Damasi decessore in quo desinit, quare nec annos enumerat ejus pontificatus nondum absoluti; alter vero Catalogus ad sæculum sextum pertineat, utpote pertingens ad Felicem IV, sub Justiniano.

B 40. Cum itaque neque Damasus vetustiorum Vitarum hujusce collectionis auctor habendus sit, neque Anastasius illarum, aut recentiorum quippe qui unicam Nicolai papæ I addiderit præcedentibus contextis sub Gregorio II, sed anonymos habeant scriptores quotquot a Gregorio III supersunt usque ad Nicolaum I: dubitari fortasse continget de auctoritate ac fide gestorum quæ describuntur; aut si æquabiliter agere Lector malit, saltem requiret causam cur fidenter asseramus quæcunque in hoc Libro narrantur fuisse collecta ex genuinis documentis publicæ auctoritatis, quæ in bibliotheca pontificia, et archivis, aut monumentis præcipuarum ecclesiarum Urbis patebant anonymis scriptoribus, inde colligentibus Vitas et gesta pontificum Romanorum.

C Præfationis nostræ præcipuum caput hoc esse libenter agnosco: neque provinciam detracto, aut difficultatem dissimulo; sed plane ostendendum assumo anonymos istos auctores Vitarum ex genuinis documentis publicæ auctoritatis ea desumpsisse quæ in hunc codicem retulerunt. De singulis distincte ut id probem, præfationis modus minime patitur, cum potius hoc pertineat ad notas, sed universim ut ostendam, ac veluti fontis indicem unde scriptores illi suas areolas irrigarunt, ita perspicue præstari posse autumo, quam quod maxime.

D 41. Certum in primis est duos illos Catalogos, sive Indiculos pontificum Romanorum editos quarto sæculo sub Liberio I, et sexto sæculo sub Felice IV, esse texturam præcipuam earumdem Vitarum in Libro pontificali, quæ hanc ætatem metiuntur. Tanta id evidentia constat, ut oculis judicandum subjece- rit admodum providenter cum Holstenio sæpe laudato proximam ab eo laudem promeritus Schelestratius. Plures in columnas divisit spatia paginarum. Tres autem adhibuit ad exhibendam in singulis pontificibus historiam Vitæ, juxta triplicem contextum primi, et secundi Catalogi, et libri pontificalis, ut in hoc specimine percipere unusquisque poterit et comparare.

Verba

Libri Pontificalis.

Clemens natione Romanus de regione Cælio monte ex patre Faustino, sedit annos IX, menses II, dies X. Vixit autem temporibus Galbæ et Vespasiani a consulatu Trajani [codex Vatic. Florent. et duo Cassin., Tragati] et Italici usque Vespasianum IX et Titum. Hic dum multos libros zelo fidei Christianæ religionis ascriberet, martyrio coronatur. Hic fecit septem

Verba
Libri Pontificalis.

regiones dividi [Cassinens. et divisit] notariis fidelibus Ecclesiarum, qui gesta martyrum sollicitè et curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquireret. Hic fecit duas Epistolas, quæ Catholicæ nominantur. Hic ex præcepto B. Petri suscepit ecclesiam [Florent. Ecclesiarum pontificatum] et pontificarum gubernandum, sicut ei fuerat a Domino Jesu Christo cathedra tradita, vel commissa; tamen in epistola, quæ ad Jacobum scripta est, qualiter ei a B. Petro commissa est Ecclesia reperies. Ideo Linus et Cle-tus ante eum scribuntur, eo quod ab ipso principe apostolorum ad ministerium episcopale exhibendum sunt episcopi ordinati. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem presbyteros x, diaconos ii, episcopos per diversa loca xv. Obiit martyr anno Trajani III, qui etiam sepultus est in Græcia VIII Kal. Decembris: et cessavit episcopatus dies xxii.

42. In prima columna exprimuntur verba prioris Catalogi sub Liberio editi, per characteres rotundos, ut vocant; in secunda vero eadem verba Catalogi vetustioris, quæ in alterum Catalogum relata sunt quando edebatur sub Felice IV, redduntur characteribus obliquis, quos *Italicos* appellant, ut ictu oculi percipiatur quidquid retinuit scriptor sub Justiniano ex Indiculo sub Liberio, et quidquid addidit ex aliis documentis in priori Catalogo non expressum. Tertia vero columna, quæ destinatur excipiendo contextui Libri Pontificalis, eadem methodo refert characteribus *Italicis*, sive *obliquis*, quæcunque descripta sunt totidem verbis ex Catalogo condito sub Justiniano: *rotundis* vero litteris alia, quæ scriptor Vitæ adjecit non expressa in Catalogis prædictis, sed aliunde percepta. Observare tamen licet hoc in specimine vitæ S. Clementis, additiones a scriptore Libri Pontificalis appositae contextui verborum secundi Catalogi esse vix aliud, quam notas, aut explicationes earundem rerum, quæ in Catalogo contractæ, et quodammodo involutæ continebantur. Duas additiones hoc in exemplo exhibet Liber Pontificalis, primam in martyrio Clementis, alteram in successionis ordine, et auctoritate, qua post B. Petrum Ecclesiarum præfuit. Martyrium expresserat Catalogus illis verbis: *Obiit martyr anno Trajani*: quæ Liber Pontificalis ita retulit: *Obiit Martyr anno Trajani tertio*. Sed istius libri auctor putavit recensendam esse occasionem martyrii Clementis: nempe cum libros complures conscriberet beatus pontifex zelo Christianæ religionis, et Acta martyrum diligenter colligi curaret per notarios fideles, septem regionibus singillatim attributos, martyrio fuisse coronatum. Utraque scripta Clementis et notariorum etiam in Catalogo memorantur. Auctor vitæ videtur in additione innuere, Clementis martyrium consecutum ex occasione religionis nostræ per hujusmodi scripta propugnandæ ac propagandæ. Constat enim sub Domitiano ex Suetonio in ejus Vita, cap. 42, Judaicum fuscum acerbissime actum, ad quem deferebantur, qui velut professi Judaicam intra

A Verba
secundi Catalogi.

et *Italicis* usque Vespasiano IX et Tito. Martyrio coronatur. Hic fecit septem regiones, et divisit notariis fidelibus Ecclesiarum, qui gesta martyrum sollicitè et curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquireret, et fecit duas Epistolas. Hic fecit ordinationes tres, presbyteros x, diaconos ii, episcopos per diversa loca v, per mensem Decembris. Obiit martyr tertio Trajani: qui sepultus est in Græcia ix Kal. Decemb. et cessavit episcopatus dies xxi.

Urbem viverent vitam (quo censu Judaicæ vitæ Christianos passim confundi consuevisse per illam ætatem nemo dubitat); unde etiam Clementi nostræ religionis professio in scriptis edita negotium facessere per delatores facilius potuit. Quin etiam sub mitioris ingenii principibus Antonino Pio, et M. Aurelio, cum postea compertum sit scripta in defensionem Christiani dogmatis capitale iudicium intulisse Justino, Quadrato, Athenagoræ, Apollonio, pœnam supremam decernente senatu vel magistratibus, adnitentibus plerumque sacerdotibus ethnico-rum ut in nos Christianos, tanquam impios violatores superstitionis suæ, etiam Augusti mitiores, utpote ceremoniarum suarum vindices, et maxime gentilium sacrorum arbitri, easdem pœnas decernerent et irrogarent; mirum non est, sub Trajano primum, vel præcipuum post apostolos et evangelistas auctorem tot voluminum Christiana sacra tuentium occasionem martyrii subeundi ex iis operibus percepisse: quod videtur indicare in hac prima additione ad Catalogum secundum Liber Pontificalis.

Alteram additio respicit ordinem successionis, qua B. Petro subrogatus est Clemens omnimoda cum potestate totius Ecclesiarum Christianarum gubernandæ. Hæc autem periocha non admodum differt ab annotatione, et quasi interpretatione textus Catalogi. Siquidem in priori Catalogo Clemens præponitur Cleto; cum in secundo Catalogo et in Libro Pontificali Clemens postponatur. Causam diversitatis scriptor adjecit. Quantæ autem auctoritatis habenda sit hæc additio colligi potest ex verbis S. Leonis papæ secundi, a Vendelino relatis apud Labbeum Conciliorum generalium tomo I, pag 490. Postquam enim retulerat, ex anonymo scriptore Græco, beatum Petrum Roma abscedentem ordinasse Linum, veluti coadjutorem in iis exercendis quæ sunt muneris episcopalis, reversum in Urbem duodecimo Neronis anno invenisse Linum martyrio e vita sublato: quare in ejusdem locum subrogasse Clementem, qui paulo post Petro in crucem acto successit; addit

testimonium Leonis secundi, idem indicantis de Cleto. Verba Vendelini hæc sunt: « Ecce, ut vivente adhuc Petro Linus sederit episcopus: quem propterea chorepiscopum Marianus, alique scripserunt: inter quos Leo II, successor Agathonis: *Petrus, inquit, adjutores sibi ascivit Linum, et Cletum, non tamen pontificiam potestatem eis tradidit, sed Clementi.* Tam certum semper fuit, una cum Petro Linum præfuisse fidelibus Romanis, et ab eodem Petro traditum pontificatum Clementi. Sic ergo liquidior incipit fluere hæc chronologia in hunc modum, »

Hic non assumo dirimendam quæstionem de Lini et Cleti pontificatu maximo, quam inter notas ad Librum Pontificalem ad examen revocabimus. Id unum ostendere cupio, quod proponebam, nempe contextum Libri Pontificalis a sancto Petro usque ad Felicem IV desumi plerumque ex Catalogo summorum pontificum per eam ætatem condito: et additiones, quæ ab auctore Libri Pontificalis adjectæ sunt, desumptas fuisse ex documentis auctoritatis non dissimilis ab enuntiatis in primo et secundo Catalogo.

13. Verum ordo ratiocinii postulat ut ipsa de auctoritate rerum in utroque Catalogo enuntiarum paulo diligentius inquiramus. Cum enim hujusce Libri textura præcipua fuerit ex Catalogis desumpta, ignoraremus profecto quantum tribui possit Vitarum collectoribus, nisi ante exploratam haberemus fidem utriusque Catalogi, totiusque operis fundamentum. Age igitur primum de exemplarium fide ac vetustate videamus, unde Catalogi descripti sunt; mox de documentis genuinis unde scriptores Catalogorum potuerint illa desumere quæ ad nos transmiserunt.

14. Catalogum priorem sub Liberio conditum circa annum 354 edidit primus Pater Ægidius Bucherius in præclaro suo Commentario ad Canonem Paschalem Victorii Aquitani, una cum quatuor aliis opusculis ad eandem ætatem referendis, uti constat ex enumeratione consulum Romanorum, expressa in primo opusculo de præfectis Urbi, et in secundo, complexo Fragmentum veterum Fastorum, cum Feriis, Epactis, et Cyclo Latinorum per annos 84 diffusum: de quo etiam librum celebrem ætate nostra conscripsit Henricus cardinalis Norisius. Quinque hæc opuscula, inter quæ principem locum obtinet Catalogus de quo agimus, continebantur in antiquis membranarum, a Joanne Brennero, regio secretario et actuario in senatu Luxemburgensi, dono datis Ansovillio, regi catholico a privatis Bruxellæ consiliis: et ex iis Cuspinianus transcripserat nomina complurium consulum, ut persæpe testatur in suo libro Fastorum; ita etiam observante Bucherio (*cap. 14, pag. 244*): *Iis membranarum pluscula ignoti quidem, sed antiquissimi, et qui sub Constantino Constantini Magni filio vixisse videtur, scriptoris continebantur opuscula quæ Cuspinianus in manus habuisse se pluribus Fastorum suorum locis significat.* His addit cardinalis Norisius eruditorum nomine commune

votum (*Dissert. ad Fast. Consular. par. 1*), ut easdem potius membranas quam illarum fragmenta Cuspinianus vulgasset. *Laterculos, inquit, consulares ex laudato anonymi codice excerptos suo volumini passim inseruit, quos sane viri eruditi integros ab eodem editos maluissent.* Exemplum duplex hodie superest indicati Catalogi, descriptum a vetustiore aliquo autographo, cujus apographum membranæ ipsæ censendæ sunt, Cuspiniano olim tractatæ, hodie deperditæ. Unum exemplum servat bibliotheca Cæsarea Vindobonensis inter mss. historicos consignatum num. 56, teste Lambecio lib. iv Commentariorum, et Schelestratio *dissert. 3, cap. 2, num. 4, Antiquitatis Ecclesiæ.* Alterum visitur in bibliotheca Antuerpiensi RR. PP. societ. Jesu, quo usus est in sua editione Bucherius, conquestus membranas Brenneri ætate sua non esse superstites.

Schelestratius (*Antiq. Eccl., diss. 3, cap. 2, n. 4*) curavit lectionem exempli Cæsarei Vindobonensis conserri cum Bucheriana, sive Antuerpiensi, per R. P. Janningum; tum, ut lacunas hujus impleret ex Vindobonensi; tum etiam, ut variantes utriusque exempli lectiones daret: quemadmodum Bucherius in margine annotavit ea quæ variant in suo codice a lectione Cuspiniani. Horum igitur illustrium viro rum collatis laboribus, deprehendimus Catalogum quidem fuisse contextum sub Liberio papa, sed ejusdem autographum non superesse. Ex pluribus tamen exemplis inde transcriptis unum membranaceum Cuspiniano spectatum hodie desiderari, duo chartacea superesse minoris antiquitatis, et in eis deprehendi aliquot errata amanuensium, quæ Schelestratius curavit detergere per collationem utriusque codicis cum Cuspiniano; adeo ut in Schelestratii editione satis emendatum opusculum habeamus.

15. Alter Catalogus ad ætatem Justiniani refertur, cum desinat in Felice IV, circa annum Christi 530. Editus primum fuit ex codice membranaceo quadratæ formæ, scripto circa ætatem Caroli Magni: quem Parisiis emptum a regina Christina, et Romanum translatum, post ejus vero mortem ab hæredibus coemptum Alexander papa VIII bibliothecæ Vaticanæ donavit cum cæteris codicibus mss. Ex eo codice reginæ Christinæ vulgarunt primi RR. PP. Henschenius et Papebrochius in Prolegomenis ad tomum primum Aprilis. Verum non satis accurate descriptum deprehendit ill. præsul Schelestratius, cum ab inclita regina Romæ commorante facultatem obtinisset ejus vivendi ac penes se habendi per menses complures. Quin etiam cum percepisset aliud exemplum ejusdem Catalogi reperiri in vetusto codice bibliothecæ Colbertinæ (*num. 1868*) ejusdem antiquitatis, nempe ætatis Caroli Magni, impetravit a clarissimo viro Stephano Baluzio ut inde fideliter transcriberetur. Plurimum vero gavisus est cum utramque lectionem, codicis Reginæ Christinæ, seu Vaticanæ, et Colbertinæ plane consentire expertus est: leviori tantum discrimine aliquando intercedente unius elementum in litteris vel unitatis in numeris: et

per utrumque codicem vidit dari ordinatam seriem priorum pontificum Romanorum, eamque respondentem Canoni; quam lectionem editio Henscheniana turbaverat. De codicum scriptura atque ætate supari Carolo Magno dubitare non sinit figura characterum et libri, necnon adjectio sequentium pontificum, in Colbertino quidem ad Adrianum primum, et Leonem quartum: in Vaticano vero, seu Christianiano et Alexandrino ad Paschalem I; ubi etiam legitur testimonium ætatis in periocha his concepta verbis: *A passione Domini nostri Jesu Christi usque ad sedem beatissimi Marcellini papæ sunt anni 276, menses 8. De apostolatu jam facto Christi martyris Marcellini usque ad tempus domini Caroli regis 25 annis regni ejus, hoc est usque ad VIII Kal. Aprilis sunt anni 490 et menses 13.* Hæc de Catalogorum antiquitate, ac de vetustate atque auctoritate codicum unde petita editio illorum fuit, delibasse sufficiat. Qui plura cupit, adeat laudatam Schelestratii dissertationem.

46. Gradus inde faciendus est ad inquirendum de auctoritate rerum in utroque Catalogo enuntiatarum. Summatim agendum est, quibus subnixus documentis auctor quartæ sæculi sub Liberio rescire posset, ac nobis tradere quæcunque scripta retulit in primum Catalogum; parique lege quærendum est de alterius Catalogi auctore sub Justiniano, quibusnam de fontibus hauserit; tum ea quæ adjecit supra Catalogum primum pontificibus in eo memoratis usque ad Liberium, tum ea quæ in cæteris post Liberium perduxit ad Felicem IV.

Ut justæ disquisitioni faciam satis, attendi velim, in priori Catalogo a sancto Petro ad Liberium hæc recenseri in singulis pontificibus: nomen, annos, menses, ac dies eorundem regiminis; consulum paria, quibus initium ac finem pontificatus consignat; et alicubi decreta nonnulla, ut in Fabiano; aliquot vero ædificia in Julio, quem Liberius excipit illius Catalogi postremus. In secundo autem Catalogo additur nomen patris, et locus in Urbe, aut in provincia, ubi natus est is qui pontifex postea evasit. Adjecta sunt decreta et institutiones rituum sacrorum præsertim in sacrificio missæ peragendo, aut circa publicam Ecclesiæ disciplinam inductæ. Adjectæ etiam ordinationes in duplici ordine hierarchico hujus sanctæ Ecclesiæ Romanæ, presbyterorum scilicet ac diaconorum, necnon episcoporum extra Urbem, ab aliis pontificibus celebratæ. Per illas vero ætates, unde incipiunt, et in quas desinunt Catalogi prædicti, usu receptum erat hæc omnia memoriæ mandare, præsertim in describendis indicibus sacerdotum. Videndum est accurate per singula.

47. Nomen pontificis conjungere cum parentis indicatione solemne fuit tum apud Christianos, tum apud Hebræos, imo et apud Romanos ethnicos, constante Vita beati Petri. Nullum documentum illustrius afferri potest quam quod sacrosanctis in Evangeliiis veritas consignavit. Jesus Christus æternus pontifex a Simone cum diceretur, indicatione veri

Patris, *Filius Dei vivi*, eundem Simonem designatum vicarium suum nominat *Simonem Bar-Jona, Simonem filium Joannis*, deinde *Cephas, Petrum* (Matth. xvi). Præcursor Christi Joannes de genere sacerdotali dicitur *Joannes Zachariæ filius*. Joannes evangelista, et Jacobus ejusdem frater vocati ad apostolatam dicuntur *fili Zebedei*. Satis elucet his in exemplis consuetudo ætatis ac regionis: quam ab Hebræis passim retentam ea tempestate addiscimus ab eorundem sacerdote atque historico Josepho, proprium nomen ita consignante in prologo ad librum de bello Judaico: *Ego Josephus Matathææ filius, Hebræus, sacerdos ex Hierosolymis*. Quid huic consuetudini similis, quam ea quæ servatur in secundo Catalogo? *Anicetus, natione Syrus, ex patre Joanne, de vico Amisa, etc. Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de civitate Aquileia, etc. Soter, natione Campanus, ex patre Concordio, de Civitate Fundis, etc. Eleuter, natione Græcus, ex patre Abundantio, de oppido Nicopoli, etc.* Apud Romanos vero, præsertim in Catalogis contextendis, id passim servatum fuisse docent inscriptiones. Cum enim in pluribus vitæ civilis usibus habenda esset ratio ætatis, familiæque plebeæ aut patriciæ ea necessitas memorandi parentes, patriam, ætatem induxit apud Romanos consuetudinem ut illa plerumque consignarentur non modo in libris censoriis (unde pars maxima eorundem historiæ fluxit, teste M. Tullio), verum etiam in talibus marmoreis, auctoritate publica positis aut privata. Quod autem attendi mereatur, præcipue in secundo Catalogo, id est, in Pontificibus Romanis in Urbe natis, non memorari *tribum*, cui erant ascripti ut cives, sed *regionem*. Id vero indicat, ut ego arbitror, hasce notiones, quæ in Catalogis reperiuntur, fuisse collectas ex tabulis et registis conscriptis per septem notarios Ecclesiæ Romanæ, a Clemente I Petri discipulo et successore assignatos totidem regionibus ecclesiasticis Urbis, in quas contraxit quatuordecim ab Augusto constitutas, ad martyrum gesta colligenda. Martyrum autem in numero sunt omnes Romani pontifices usque ad Sylvestrum. *Hic fecit septem regiones* (sunt verba Catalogi secundi in Clemente) *et divisit notariis fidelibus Ecclesiæ, qui gesta martyrum sollicite et curiose UNUS QUISQUE PER REGIONEM SUAM diligenter perquireret*. Mos iste ad octavum sæculum perductus est, cum infra Adrianus I (num. 291) a Paulo I fuerit constitutus *notarius regionarius*.

Legimus itaque in secundo Catalogo: *Cletus, natione Romanus, de regione Cælio mente, ex patre Faustino, etc.* Regionis Urbanæ indicatio omittitur in Zephyrino proximo decessore Callisti: quod scilicet Acta, quæ satis integra sub Antoninis servata fuerant, cum illi principes Ecclesiam mitius haberent, adeo turbata sunt in persecutionibus Severi et Decii, ut providentia Fabiani sub Decio passi fuerit iterato occurrendum, ne omnino interirent, et consulendum reparationi Actorem veterum, ac futurorum securitati per novam divisionem regionum

septem in Urbe, totidem diaconis assignatis, parique ferme numero subdiaconorum, qui notarios sollicitarent ad colligenda martyrum gesta : quemadmodum uterque Catalogus testatur in Fabiano, num. 21 : *Hic regiones divisit diaconibus*. Ita refert Catalogus primus. Addit secundus Catalogus : *Et fecit sex subdiaconos, qui septem notariis imminerent, ut gesta martyrum fideliter colligerent*. Verum hæc ipsa gesta recentiora collecta post Fabianum, incendio plerumque sublata per immanem persecutionem Diocletiani, præclari operis reliquias admodum paucas nobis transmiserunt, quemadmodum Schelestratius annotat ad hunc locum : *De paucis admodum martyribus, ait, mentio fit in antiquiore Catalogo ; et eorum Acta non describit, sed tantum martyrii genus verbo indicat. Unde putem Acta martyrum, a notariis et subdiaconibus primitivæ Ecclesiæ descripta, in persecutionem Diocletiani cum cæteris Ecclesiæ membranis periisse. Vel si quæ integra ex incendio evaserunt, ea ad manus nostras non devenisse, sed temporum vetustate ferme omnia consumpta esse*. Acta vero plura servata sunt martyrum, qui præcesserant i et ii sæculo æræ Christianæ cum descripta jam forent exiguo aut nullo periculo sub Antoninis ; ita ut Hegesippus Romæ agens inde potuerit ea tempestate contexere libris quinque ecclesiasticæ Historiæ sub Eleuthero papa, testibus Hieronymo et Eusebio, quorum ætate superstites fuisse idem Eusebius scribit lib. iv, cap. 22. Ex iisdem Commentariis Hegesippi, cum iste fateatur (*Hist. Eccl. lib. iv, cap. 8*) se dedisse complura quæ verissimam apostolicæ prædicationis historiam complectebantur, et præcipue Catalogum, et successionem pontificum Romanorum colligat non in uno loco (*ibid.*, cap. 22), arguere possumus superfuisse notariorum Acta, exprimentia nomen, patriam, regionem et annos illius pontificis qui martyrio afficiebatur ; monente etiam Cypriano lib. iii, epistola 6, ad presbyteros et diaconos Romanos data, ut ne omitterent consignare diem obitus eorum qui in carcere pro Christo decedentes erant martyribus accensendi.

48. Quin etiam locus sepulcralis non raro consignabatur die et anno depositionis indicato per consules ordinarios ; quod in privatis etiam fidelibus, nec martyrio affectis, nec sacerdotio insignitis passim occurrit, dum inspicimus cœmeteria suburbana, et titulos legimus vel in cryptis martyrum, vel in libris Romæ subterraneæ, effossas inde tabulas et epigraphes memorantibus. Hinc Eusebius potuit Romanorum pontificum initia et successionis tempus finemque conferre cum annis imperatorum (quod sæpe facit) ex indicio consulatus, quo electus quisque fuerat ad regimen Ecclesiæ capessendum, et quo sacerdotium ac vitam expleverat. Exemplum demus in Telesphoro et Hygino. Scribit Eusebius *Hist. lib. iv, cap. 40 : Cæterum Adriano vita perfuncto, cum unum et viginti annos imperasset, Antoninus cognomento Pius administrationem imperii suscepit. Hujus anno primo cum Telesphorus migrasset e vita*

anno suscepti episcopatus undecimo, pontificati Romanæ urbis sortitus est Hyginus. Historiæ Augustæ scriptores Græci ac Latini consignant annum emortualem Adriani, et primum imperant Antonini cognomento Pii, Nigro et Camerino consilibus ; confirmante lapide apud Gruterum, fol. cclv n. 4, signato in adversa parte eorumdem consulu collegio, ut advertit eminentissimus Norisius *Epistolæ consularis pag. 85*. Catalogus secundus refert ex diu pontificatus Hygini ad consules Camerinum Magnum (ita enim vitio amanuensium imperitorum factum est ut *Nigrum* in *Magnum* conversum videmus), nempe Camerinum et Nigrum. Licet in primo Catalogo lacuna impediatur ne consulum nomina le possint, suppleantur hæc facile ex præcedentibus consequentibus ; quibus tribuitur vitæ terminusdecessoris et initium episcopatus in successore. Postremi consules, quos idem Catalogus numerat sed Telesphori, sunt Cæsar et Balbinus (Albinum corrupte reddidit amanuensius una littera dempta) nempe *L. Ælius Cæsar II et P. Cælius Balbinus*, ita incipit in Auximati marmore apud Gruterum fol. cccxli 40, posito vi Idus Julii. Hos consules proxime excipiunt Camerinus et Niger in *Fastis Consularibus* quarto Christi sæculo descriptis (adeoque ætate ejusdem cum priori Catalogo) et a Bucherio similiter editis, illustratis vero a card. Norisio in *dissert. post epochas Syromacedonum*. Recte igitur ponuntur postremi consules Telesphoro assignati *Ælius Cæsar II et Balbinus*, et primi Hygino attributi *Camerinus et Niger*. Rursus confirmantur ex aliis præcedentibus collegiis in utroque Catalogo recensitis cum anni pontificum, et pariatas cum annis imperatorum. Nam uterque Catalogus assignat Telesphoro annos episcopatus undecim, et menses tres, ejusque proximadecessori Xysto annos decem, et menses duos vestres : quorum sit exordium collegium consulum Nigri et Aproniani, finis vero Coss. Verus et Ambululus. Summa episcopatum Xysti et Telesphori dat annos xxi et menses circiter sex. Adrianus in imperio exegit annos xx et menses xi, Dione teste in *eju Vita* ; cui nummi et lapides suffragantur, si Norisii observationes adhibeamus *Epistolæ Consularis pag. 85*. Dio autem tradit se accepisse ea quæ scripsit a Aproniano, patre suo, qui tunc Chiciæ præerat, cur decedente Trajano in eadem provincia, Adriano adoptio, et imperium factione Plotinæ processit. Quos consules igitur fuerunt ordinarii, Trajano decedente Selinunte die 40 Augusti (fuerunt autem Niger et Apronianus, ut universa monumenta comprobant, et historici cum Dione), eosdem incidisse fatendum est in exordium Xysti. Uterque autem catalogus pariat initium Xysti cum iisdem Coss. Nigro et Antoniano. Decimo autem ab illis loco subsequuntur *fastis Verus et Ambululus*, quos pariter æquata rationum undecim Xysto assignatorum ostendit respondere. Consensus itaque summæ annorum tam in imperio principum quam in episcopatu pontificum Romanorum respondens laterculis consulum utro-

bique positis, tam in catalogis memoratis quam in Eusebii Chronico et Historia, eodem sæculo scripta quo prior Catalogus edebatur, demonstrat illa ætate superfluisse indiculos et documenta notariorum Ecclesiæ Romanæ, unde scriptores Catalogi non minus certam quam Eusebius chronologiam et seriem pontificum concinnarent.

49. Verum quis dubitet ætate Eusebii et prioris Catalogi ad Liberium pertinentis, in Ecclesia Romanæ existisse indiculos annorum et consulatum, unicuique pontifici assignatorum? cum Acta martyrum, qui Romæ præsertim patiebantur ætate ab apostolis proxima, persæpe expriment nomina consulum aut præfectorum Urbi, aut imperii principum, et diem passionis. In Actis sancti Ignatii, n. 2 et n. 8 editionis Ruinartii legimus quoque annum imperii cum consulibus pariatum. *Facta autem sunt hæc die ante XIII Kal. Januariæ præsentibus apud Romanos Syria et Senecio secundo* (ita habent num. 8, numero autem 2 scribitur) *post annum quartum* [Ruin. corrigi nonum] *Trajani, ejusque victorias de Scythis ac Thracibus* [intellige Dacis] reportatas ea contigisse. C. Sosius Senecio III et L. Licinius Sura II Coss. anno Trajani quarto processerunt, et interposito quinquennio cum nonus annus ejusdem imperii laberetur, iidem consules Senecio IV et Sura III fastos aperuerunt. Victoria vero Trajani Dacia contigit anno sexto imperii Trajani, ejusque tribunitiæ potestatis habente, ut ex numismatibus luculenter probavit eminentissimus Norisius Epistolæ Consularis, pag. 66. Quare monebat recte Ruinartius *post annum IV Trajani* mendum esse amanuensis vertentis in IV numerum IX; cui optime convenit epocha Dacicæ victoriæ ante triennium relatæ, et expeditio suscepta in Parthos et in Armeniam, quæ in ejusdem Actis pariter memoratur. Et revera contextus verborum ita videtur requirere, cum Senecio et Sura secundo præsentibus, hoc est iterum collegæ in consulatu (negligeret expresso per voces *Syria et Senecio secundo*) recurrant anno Trajani nono. In sepulcralibus etiam titulis depositis martyrum signata non raro legitur nominibus consulum, ut passim ostendere possumus in fragmentis lapidum quæ e sacris cœmeteriis quotidie extrahuntur. In Actis martyrum in Urbe passorum nomen præfecti Urbis quandoque exprimitur: qui magistratus licet non esset annuus, D videtur tamen ad alias notiones expeditionum, victoriarum, mortis principum, aut simile quidpiam, incidens in ea tempora, et in Actis martyrii expressum, redditur character satis idoneus ad pariandum cum consulatu. In Actis Justini martyris Rusticus præfectus Urbi eundem ac socios interrogat et capite plectit. Publicus præfectus Urbi legitur in Actis S. Felicitatis sub Antonino. Si hodie haberemus integram seriem præfectorum Urbi per duo priora sæcula æræ Christianæ, quemadmodum integra series legitur successorum in eo magistratu ex anno Christi 254 ad 354, in opusculo quarti sæculi edito per Bucherium ex iisdem membranis, in quibus

A reperit primum catalogum; ex indicio præfectorum perinde ac ex notione consulum epochas martyrum (adeoque et pontificum) colligi posse compertum foret. Quarto autem sæculo Christi dum Catalogus prior conscribatur, seriem præfectorum fuisse perspectam arguit fragmentum illud præservans per solidos annos centum singulos successores. Hanc vero consuetudinem, sive etiam necessitatem historicam eosdem magistratus commemorandi in gestis Ecclesiæ viguisse dixi ætate ab apostolis proxima. Neque id moris justo maturius a me inchoari quispiam reputet, cum evangelicis oraculis doceamus, a divino Spiritu dictatam regulam ita definiendi epochas illustrium gestorum Christi, ejusque discipulorum. Natalis Domini consignatus a S. Matthæo (Matth. 1) per annos postremos regni Herodis Magni, a S. Luca indicatur per descriptionem primam, ac edicto Augusti factam præside Syriæ Cyrino (Luc 11). Ejusdem baptismus ac prædicatio Joannis refertur ad annum quintum decimum imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræ et Trachonitidis regionis, et Lysinia Avilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna et Caipha (Luc. 11); cujus etiam postremi annuo pontificatu designatur a Matthæo, Marco, et Joanne annus Dominicæ passionis (Matth. xxvi, 3, 47; Marci xvi, 64; Joan. xi, 49; xviii, 44). Apostolorum vero gesta per S. Lucam Romæ conscripta tot abundant indicibus chronologiæ per successiones præsidum Syriæ, et magistratus, tum in provinciis tum Romæ agente Paulo ibidem recensitos, ut S. Hieronymus colligat historiam pertinere ad biennium Romæ commorantis Pauli, id est, usque ad quartum Neronis annum (S. Hieronym. in lib. de Script. Eccl. in Luc.). His igitur exemplis eruditi scriptores ecclesiasticæ historiæ, præsertim Romæ agentes, et cum apostolis versati aut cum viris apostolicis, quemadmodum versatus est Hegesippus, inter cætera veritatis criteria, quibus opera sua confirmarunt. non omisere gestorum tempora ad notas epochas revocare. Hegesippi locum produxit Eusebius de martyrio Jacobi fratris Domini. Epocham illius martyrii significavit proximam obsidionis Hierosolymitanæ paulo post subsecutæ. *Nec multo post, inquit, obsidio Vespasiani, et Judæorum captivitas subsecuta est. Hæc Hegesippus, cum Clemente consentiens* (Euseb. Hist. Eccl. lib. II, cap. 23). Sunt verba Eusebii: qui cum adducat eodem loco testimonium Josephi, referentis cædem Jacobi Justi ad intervallum trium mensium, numeratum ex morte Festi ad Albinum procuratorem a Nerone subrogatum, quo trimestri spatio Ananus junior gessit pontificatum, confirmat morem gentis atque ætatis suæ, et Romæ scribentium historicorum, ut epochas non omitterent identidem memorare gestorum quæ describebant: et historiæ suæ hoc lumen non denegare, quod Romana archiva in gestis provincialibus, et inscriptiones publicæ ministrabant. Eadem vero archiva, et mar-

mora, et indiculi, et historię adhuc integrę labente A quarto Christi sæculo, quo Eusebius et Hieronymus florebat, apertum ostendebant hoc ipsum lumen temporum auctori Catalogi sub Liberio, cujus de documentis chronologicis inquirere duxi non omit- tendum.

20. Gradum hinc faciam ad cognoscendam et aliis comprobendam certitudinem atque auctoritatem cæterarum rerum quę in utroque Catalogo memo- rantur. Ordinationes presbyterorum, et diaconorum Urbis, nec non episcoporum hinc transmissorum ad alias ecclesias vel fundandas, vel gubernandas, obti- nent locum potiozem, cum in singulis pontificibus reperiantur. Videndum igitur est qui fieri potuerit ut per tria priora sæcula a Christi Domini passione tam diligenter numeratas repererint ordinationes in Ec- B clesia Romana auctores secundi Catalogi, pertinentis ad ætatem Felicis quarti et Justiniani.

Nemo negaverit ab exordio Mosaicę legis fuisse consignatum annum ac diem erectionis tabernaculi, ejusque consecrationis, simulque Aaronis pontificis, et filiorum ejus sacerdotum Exodi capite xl: *Locu- tusque est Dominus ad Moysen dicens: Mense primo, prima die mensis eriges tabernaculum testimonii, et pones in eo arcam, etc. Applicabisque Aaron et filios ejus ad fores tabernaculi testimonii, et lotos aqua indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, et unctio eorum in sacerdotium æternum proficiat. Fecitque Moyses omnia quę præceperat Dominus. Igitur mense primo anni secundi prima die mensis collocatum est tabernaculum. Erexitque Moyses illud, etc. Laverunt- que Moyses, et Aaron ac filii ejus manus suas et pedes cum ingrederentur tectum fœderis et accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Moysi. Nec tantum- modo in sacris litteris consignatus est dies conse- crationis Aaronis primi pontificis summi, verum et ejusdem obitus dies, mensis et annus, et filii Eleazari successio et inauguratio ad maximum sacerdotium expresse memoratur Numerorum cap. xxxiii, vers. 38: *Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor- jubente Domino: et ibi mortuus est anno quadrage- simo egressionis filiorum Israel ex Ægypto, mense quinto, prima die mensis, cum esset annorum centum viginti trium. Inde incipit pontificatus Eleazari filii Aaron. Domino enim præcipiente Moyses spoliavit Aaron vestibus suis, et induit eis Eleazarum, ut refertur Numerorum xx. Et tunc Aaron decessit e vita collectus ad patres suos. Epocham sacerdotii summi Mosaicę legis diligenter relatam in divinas litteras cum animadverterent nostri pontifices Chri- stiani, consuerunt non minori cura esse referendam in Ecclesię tabulas dedicationem cathedrę, quę responderet erectioni tabernaculi; ac statuerunt oujuslibet episcopi ordinationis diem annua memoria celebrare, quę Aaronis consecrationi compararetur. Quia etiam in ritualibus libris vetustissimis, et in Canonibus Conciliorum conspiciamus, fuisse assigna- tas certas preces omique sacerdoti secundi ordinis, nempe presbytero, ut annuo sacrificio recoleret diem**

sux ordinationis: quas preces edidit cardinalis Tho- masius libro iii Sacram. Rom. Ecclesię, pag. 244, hoc titulo: *Oratio in natali presbyteri, qualiter sibi missam debeat celebrare.*

Cum itaque et mos vetustissimus fuerit sacerdotum prioris fœderis, ut consignarent diem inaugurationis et obitus publicis tabulis; et in exordio Sacerdotii novi fœderis dies natalis cathedrę non minus quam natalitius martyrii in Petro sit annotatus; eaque ratio sit habita in successoribus Petri, et ad episco- pos minorum urbium derivata sit, imo, et in presby- teri consecratione adhibita deprehendatur, quis dubitet a notariis Ecclesię Romanę hæc potissimum documenta in litteras relata et in Archivis custodita, unde postmodum catalogi, et diptycha, et indiculi sunt collecti?

21. Romę vero accuratius curatas et consignatas fuisse ordinationes Christiani ac vere divini sacer- dotii quis inficiabitur, qui observet etiam profanos antistites ethnicarum superstitionum apud Romanos tanto in pretio fuisse habitos, ut cooptationes eorum insculperentur nummis, marmoribus, aris, tam in Au- gustis universi imperii moderatoribus cum occupa- rent eorum suorum maximum pontificatum, quam in privatis quibusque minus aliquod sacerdotium adeptis? Omitto annales pontificum eorumque libros li- teos esse primam originem Romanę historię, ut in li- bro secundo de Oratore memorat Marcus Tullius: *Erat historia nil aliud nisi annalium confectio: cujus rei, memorięque publicę retinendę causa, ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mucium pontificem maxi- mum res omnes singulorum annorum mandabat litteris pontifex maximus, efferebatque in album, et propone- bat tabulam domi, potestas ut esset populo cognos- cendi; ii qui etiam nunc annales maximi nominantur.* Satis fuerit inspicere tabulas cooptationum ad sacer- dotia quę supersunt, apud Gruterum descriptę et marmoribus Romanis fol. ccc, et aq. Panvinium in Fastis ad annum Urbis 743. Præter anni notam, per collegia consulum indicatam, incisa est etiam epocha annorum ab Urbe condita. Fragmentum dabo ex collectione excelt. domini Alexandri Albani:

.. COELIO APOLLINARE COS.

P. R. C. A. DCCCXXII.

Q. CLODIVS MARCELLINVS

COOPTATVS

D. T. AELIO CILONE II. FLAVIO LIBONE. . . .

P. R. C. A. CCCCL

M. VALERIVS PAETVS AQVIL. . . .

COOPTATVS

C. IVNIO ASPRO N. C. IVLIO ASPRO . . .

P. R. C. A. DCCCCLX . . .

FAVSTINIANVS

COOPTATVS

. AVG. III ET COMA

P. R. C. A. DCCCCLXX

Nummos qui cupiat ejus rei testes, observet ar- genteos et aureos Neroni Cæsari a senatu cussos sub patre Claudio, cum epigraphe: SACERDOS COOPTATVS IN OMNE CONLEGIVM SVPRÆ NVMERVM EX S. C. Eandem cooptationem refert marmor vetustum apud Grute-

rum fol. ccc, ad consulatum v Claudii Augusti, col-
lega Oratio post Romam conditam anno 804. Pontifi-
catus autem Maximi a se in diem ita incidit Aug-
ustus in Calendario marmoreo, olim apud Maffeos,
hunc autem in Farnesianis ædibus asservato ad
Campum Floræ: HOC DIE CAESAR PONTIF. MAXIM.
FACT. EST (ad diem pridie nonas Martii); et in alio
Kalendarii fragmento nuper effosso apud Antium
cura et impensis laudati vindicis eruditæ antiquita-
tis excell. Alexandri Albani SS. D. N. fratris filii
signatur dies XIV Kal. Nov.

HOC DIE CAESAR TOGAM VIRILEM SUMPISIT

... supplementibus fracturam
marmoris, quæ sequentia surripuit, Nicolao Dama-
sceno, et Suetonio, quorum ex testimoniis collegit
card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis dissert. II,
pag. 445, Augustum eadem die togam puram crea-
visse, deposita puerili prætexta, et pontificem crea-
tum in locum L. Domitii. In alio lapide apud Grute-
rum pag. CCXVIII, 8, non solum indicatur dies quo
Tiberius Cæsar pontifex maximus creatus fuit, sed
de industria asseritur idem dies allectus ad dedi-
candas statuas Cæsarum et Augustarum. PERPETVO-
QUE EIVS DIE DEDICATIONIS DATVROS NOS TESTATI SU-
MUS QVEM DIEM QVO FREVENTIOR QVOTANNIS SIT SER-
VABITVR VI IDVS MARTIAS QVIA HAC TI. CAESAR PONT.
MAX. FELICISSIME CREATIVS EST.

Solemne igitur erat apud Romanos æræ Christia-
næ sæculis primo, secundo ac tertio, ut memorati
lapides docent, signare in Fastis collegiorum sacer-
dotalium (nedum in libris pontificalibus) cooptatio-
nes novorum sacerdotum, et electiones pontificum
minorum et maximorum. Quin etiam diem certam
cooptationis in collegium fratrum Arvalium (in sacer-
dotium scilicet collatum Romulo ab Acca Lauren-

tia, adeoque inter antiquissima Urbis censendum)
ita insculptum ostendunt monumenta ejus collegii
quæ Musæum Albanum illustrant, a nobissæpe consu-
lendum. Dabo partem inscriptionis quæ ad nostram
rem pertinet, cum reliqua videri possint descripta
ex eodem marmore apud Sponium, Miscellan. pag.
5, et apud Fabretum Inscriptionum pag. 442.

... ISDEM COS (nempe L. Ceionio
Commodo D. Novio Prisco) K. MART. IN AEDE
CONCORDIAE ADSTANTIBVS FRATRIBVS ARVALIBVS EX
TABELLA IMP. CAESARIS VESPASIANI AVG. MISSA C.
SALVIVM LIBERALEM N. BASSVM IN LOCVM C. MATIDI
PATRVINI DEMORTVI COOPTAMVS IN COLLEGIO ADFE-
RVNT L. VERATIVS. QVADRATVS C. VIPSTANVS APRO-
NIANVS L. MAECIVS POSTVMVS C. SALVIVS LIBERALIS
N. BASSVS. ISDEM COS. MAG. C. SALONI MATIDI PA-
TRVINI IN CVIVS LOCVM SVCCESSEIT OBIIT MAGISTE-
RIVM EODEM ANNO ISDEM COS. K. MART. P. SALLV-
STIVS. BLAESVS. ISDEM COS. V. ID. NART. IN AEDB
CONCORDIA MAG. L. SALLVSTIVS BLAESUS COOPTA-
TVS IN LOCVM G. MATIDI PATRVINI COLLEGI FRAT-
RVVM ARVALIVM CONVOCAVIT ET

22. Tabulæ complures marmoreæ, Actis hujus col-
legii insculptæ, et in Gruteriana collectione memo-
ratae post fol. cxviii, quæ olim apud Fulvium Ursi-
num, nunc vero in palatio Farnesiano visuntur su-
perstites, demonstrant etiam sequentes ætates, us-
que ad quartum et quintum sæculum Christi, eandem
consuetudinem custodisse, incidendæ scilicet diei
qua vota publica concipiebantur pro salute Cæsarum,
et qua concepta solvebantur; ritu superstitionis
ethnicæ diligenter explicato in aliis quoque marmo-
ribus ejusdem collegii, quæ ante annos circiter vi-
ginti effossa ad sextam lapidem extra Urbem, et
inde a me reportata edidit recolendæ memoriæ præ-
sul Philippus a Turre episcopus Adriensis, mihi dum
viveret amicissimus. Eadem modo asservatur in
paulo ante laudato museo excell. D. Alexandri Al-
bani.

IMP. CAES. M. AVR. ANTONINO AVG. IIII. C. AVFIDIO VICTORINO II. COS. IN CAPITOLIO, etc.
ISDEM COSS. VII ID IANVAR IN PRONAO. FRATRES ARVALES SACRIFICIVM
DEAE DIAE INDIXERVNT. Q. LICINIVS NEPOS MAGISTER VELATO CAPITE CONTRA ORIENTEM
. QUOD BONVM FAVSTVM FELIX FORTVNATVM SALVTAREQVE SIT IMP. CAES. M. AVRELIO
(nomen Commodi abrasum) ANTONINO AVG PIO SARMAT GERM MAXIMO P M PP COS IIII OPTIMO
MAXIMOQVE PRINCIPI DIVI M ANTONINI FIL DIVI ANTONINI DEPOTI DIVI HADRIANI PRONE-
POTI DIVI TRAJANI ABNEPOTI SENATVI P Q R FRATRIBVSQVE ARVALIBVS SACRIFICIVM DEAE
DIAE HOC ANNO ERIT ANTE DIEM XVI KAL IVNIAS ROMAE ANTE DIEM XIII. K IVN IN LVCO
ET DOMI XIII. K IVN CONSVMMABITVR DOMI ADFVERVNT IN COLL Q LICINIVS NEPOS MAG
etc. et pluribus interpositis ritus hujusce superstitionis Sacrificii persoluti ita describitur
ISDEM COS XVI K IVN.

IN DOMVM LICINI NEPOTIS MAG FRATRES ARVALE PRAETEXTATI SACRIFICIVM DEAE DIAE
TVRE ET VINO FECERVNT IBIQVE DISCVMBENTES TORALIBVS SEGMENTATIS MINISTRANTIBVS
PVERIS PATRIMIS ET MATRIMIS SENATORVM FILIS AELIO AVIOLA ET ACILIO SEVERO etc.
ISDEM COS XIII K IVN IN LVCO DEAE DIAE Q. LICINIVS NEP MAG AD ARAM IMMOLAVIT. . POR-
CILLAS PIACVLARES N LVCI COINCHVENDI ET OPERIS FACIENDI IBIQVE BACCHAM HONORA-
RIAM ALBAM AD FOCLVVM IMMOLAVIT SACERDOTES IN TETRASTVLO CONSEDERVNT ET EX
SACRIFICIO EPVLATI SVNT SVMPVISQVE PRAETEXTIS ET CORONIS SPOICEIS BITTATIS LVCVM
DEAE DIAE SVMMOTO ASCENDERVNT ET PER Q. LICINVM NEPOTEM ET CATILIVM SEVERVM
PROFLAMINEM AGNAM OPIMAM IMMOLAVERVNT PERFECTO SACRIFICIO OMNES TVRE ET
VINO FECERVNT DRINDE CORONIS INLATS SIGNISQVE VNCTIS PETRONIVM PRISCVM EX SA-
TVRNALIBVS PRIMIS IN SATVRNALIA SECVNDI MAG FECERVNT ET FL SVLPICIANVM FLAMINEM

Retuli tot versus hujusce inscriptionis e multo
paribus quibus ea constat, ut ostenderem, imperante
Commodo circa finem sæculi secundi viguisse mo-
ram incidendæ in publicis tabulis collegiorum sacer-
dotalium apud Romanos annuum, ac diem sacri co-

rumdem concepti, ac persoluti, et magistrorum col-
legii, et Flaminum creatorum. Ad sæculum tertium
pertinet alla inscriptio ejusdem collegii sub Cara-
calla, quæ cum præcedenti reperta fuit, et legi potest
in laudato libro præsulis de Turre edita post disser-

tationes de Veteribus Monumentis Antii et de Mithra. A Referuntur vero ad quartum sæculum æræ Christianæ marmora non dissimilis argumenti, licet ad Mithram pertineant, cum ejusdem superstitiones adhuc ab ethnicis in Urbe retinerentur. Apparent in iis inscriptionibus signati consulatus ac dies initiationis eorum qui sacerdotibus Mithriacis ascribebantur, ritu a Prudentio expresso. Lapidés ejus rei testes a Grutero memorati folio MLXXXVII visuntur adhuc in palatio Barberino ad Quirinalem. Licet enim traditio

Persicorum, et Eliacorum, et Cryphiorum ostensio memorata sub initium inscriptionis sint potius verba sacrorum, quam initiationis propria, ut placet laudato auctori dissertationis de Mithra, cap. 5, pag. 203, attamen dies et annus consecrationis diserte exprimitur in eodem lapide peractæ in consulatu v Valentis et Valentiani junioris primo, quando Aurelius Victor Argentius Æmiliano Corfoni filio consecrato sacerdoti Solis tradidit Coracica.

DATIANO ET CEREALE CONS
NONIVS VICTOR OLYMPIVS V. C.
PP. AVR. VICTOR AVGENTIVS V. C. P.
TRADIDERVNT PERSICA PRI. NON. APRIL. FEL
CONS SS. TRADIDERVNT ELIACA
XVI KAL. MAI. FELIC
OSTENDERVNT CRYPHIOS VIII
KAL. MAI. FELIC
DD. NN. VALENTE V. ET
VALENTINIANO IVNIORÉ PRIMVM
AVGG. CONS. VI. IDVS. APRIL
AVR. VICTOR AVGENTIVS. V. C.
P. P. FILIO. SVO. ÆMILIANO CORFONI
OLYMPPIO. C. P. ANNO. TRICESIMO
CONSECRATIONIS. SVÆ. TRADIDIT. CORACICA
FELIC. CON. SS. OSTENDERVNT
CRYPHIOS. VIII. K. MAI. FELIC

23. Alias consecrationes die certo signatas ostendit Gruterus fol. xxviii et sequentibus: quas inter singularis est illa, ubi Sextilius Agesilaus Ædesius se in æternum renatum dicit Taurobolio Criobolioque percepto DD. NN. Valente V et Valentiano Jun. Augg. Coss. Idibus Augustis; unde dignoscitur posita circa finem sæculi quarti cum pluribus ejusdem ætatis inscriptionibus ibi relatis.

Cum igitur collegia sacerdotalia ethnica superstitionis, quæ Romæ vigeant a primo Christi sæculo ad finem quarti, sodalium suorum Fastos et Acta, initiationes, ritus, decreta, dedicationes non modo mandarent litteris in libris linteis, aut eburneis tabellis inscriberent, sed etiam marmoribus insculperent, et proponerent in atriis, et in pronao suarum ædium, tum etiam Kalendaris insererent in foro positis, ad auctoritatem et perennitatem conciliandam suis institutis; Christianæ professionis cultores non minus providi, et multo sanctioribus exemplis imbuti per divinas litteras utriusque Testamenti, merito censuerunt ad dignitatem veræ religionis pertinere, ut laterculos ederent pontificales, et martyrum passiones, veluti Fastos Ecclesiæ triumphales, ornarent notis chronologicis anni, seu consulum, mensis ac diei, quo veritati testimonium præbuerant sanguine et confessione. Intelligebant enim pergratum Deo futurum, et posteris maxime utile, ut fides publica Actis constaret, et annua memoria recolli posset eorum ingressus ad gloriam, in iis præsertim cœmeteris suburbanis in quibus martyres atque pontifices deponebantur. Decreta vero pontificum aut conciliorum, quæ prioribus etiam sæculis ante Constantinum Magnum edita fuerant, aliquando expressa fuisse tabulis, aut cippis marmoreis aperte nobis ostendit inscriptio Canonis Paschalis in vetusto marmore exprimente

B cathedram pontificalem S. Hippolyti episcopi et martyris sub Severo Alexandro cum ejusdem statua insidente, quam ex cœmeterio Lucinæ in agro Verano translata ad bibliothecam Vaticanam tot eruditorum libri illustrarunt, chorum ducentibus Baronio et Bucherio. Titulus ita inscriptus est ἔτους Α, etc. id est ANNO PRIMO REGIMINIS ALEXANDRI IMPERATORIS FACTA EST XIV PASCHAE IDIVS APRILIBVS SABBATO CVM MENSIS EMBOLISMALIS FVISSET. ERITQVE SEQVENTIBVS ANNIS SICVT IN TABVLA SVBIECTVM EST. EVENTIT VERO IN PRAETERITIS SICVT INDICATVM EST. SOLVERE AVTEM OPORTET IEIVNIVM VBI DOMINICA INCIDERIT. In hoc igitur lapide, inciso anno Christi 222, lex Sacrorum, quæ proponitur observanda in Festo præcipuo celebrando Paschatis Christiani, continet institutum jejunii solvendi Dominica die, ab apostolica traditione perductum ad Ecclesiam Orientalem et Occidentalem, et confirmatum decretis Pii, Kleutheri et Victoris pontificum Romanorum, post coacta hujus postremi præsertim jussu concilia a Theophilo in Palæstina, et alibi, uti suo loco dicendum erit. Quare super sunt vestigia non obscura pontificiarum constitutionum, et sacrarum legum observandi ritus festorum, et jejunii solvendi, incisa vetustis in marmoribus Romanis, etiam constante persecutione, ut jam tum addicerent hierarchiæ summi hujus Ecclesiæ omnium principis, Urbana marmora Christianis sacris insculpta erigenda esse ad instar cippi triumphalis supra contractas tabulas ethnica superstitionis: quæ tunc a fratribus Arvalibus, aliisque Dæmonum mysteriis, et sacerdotibus Isis, Serapidis, Mithræ, Solis, et Matris Magnæ dedicabantur, sub fallaci spe promissæ sibi æternitatis, tanquam

praesidia profani cultus inanum deorum nunquam interituri; cum eodem saeculo cederent in praedam, et verterentur in monumenta victoriae de triumphatis erroribus partae a veritate religionis Christianae. Verum haec alias. Nunc in ea digitorum intendimus hac tantum de causa, ut appareat auctoritas rerum, quae enuntiantur in vetustis Romanorum pontificum Catalogis, quarti praesertim, et sexti saeculi (unde hic Liber Pontificalis agnoscitur contextus sub Gregorio II et III) cum per eas aetates consuetudo vetus Romae vigeret, tam apud Christianos quam apud ethnicos, consignandi marmoreis tabulis perinde ac libris pontificalibus acta et decreta collegiorum, initiationes et sacerdotia eorum potissimum qui coetui praesent.

24. Acta et ordinationes Ecclesiae Romanae splendidius consignata leguntur post assertam libertatem divini cultus a Maximo Constantino. Beatus enim Damasus papa, qui tabulis marmoreis convestiri curavit atria ecclesiarum, aditus coemeteriorum, sepulchra martyrum, quae tabulae postmodum dictae sunt *Platoniae*, elegantibus etiam versibus complexus est in earumdem inscriptionibus complura documenta historiae decessorum suorum, et martyrum: quorum aliqua integra supersunt aetate nostra in hypogaeo basilicae Vaticanae, in aede S. Sebastiani extra muros, et in titulo Equitii: alia leguntur apud Gruterum, et tomo IV Veterum Analectorum Mabillonii, descripta aetate Caroli Magni; alia denique collecta a Martio Milesio in editione operum B. Damasi.

25. Cum vero et in coemeteriis martyrum appareat saepe annus ac dies depositionis, plerumque scalpro caelatus in tabulis marmoreis, occludentibus loculum, non raro in calce exaratus, aut minio coloratus in caemento crustas marmorum jungente cum margine loculamenti; quis non videat, ex his autographis collectas fuisse tabulas, sive indiculos, et laterculos depositionum, et rudimenta illa Martyrologii Romani, a Bucherio reperta in membranis quarti saeculi aut quinti, et ab eodem edita post Canonem Paschalem Victorii Opusculo tertio pag. 276?

DEPOSITIO EPISCOPORUM (a).

Sexto Kalendas Januarias, Dionysii in Callisti.
Tertio Kalendas Januarii, Felicis in Callisti.
Pridie Kalendas Januarii, Sylvestri in Priscillae.
Quarto Idus Januarii, Miltiadis in Callisti.
Decimo octavo Kalendas Februarii Marcellini (Marcelli) in Priscillae.)
Tertio Nonas Martii, Lucii in Callisti.
Decimo Kalendas Maii, Caii in Callisti.
Quarto Nonas Augusti, Stephani in Callisti.
Sexto Kalendas Octobris, Eusebii in Callisti.
Nonis Octobris, Marci in Balbinae.
Sexto Idus Decembris, Eutychni in Callisti.
Pridie Idus Apriles, Julii in via Aurelia milliario III. in Callisti.)

26. Verum de diligenti cura notariorum apostolicae sedis tum in incidendis epochis depositionum in

(a) Nempe Romanorum a Lucio ad Julium.
(b) Anno Christi 438.

A loculis summorum pontificum, tum in colligendis diptychis, et catalogis ex earumdem inscriptionum et Actorum autographis nemo jure dubitaverit, cui perspecta sit diligentia, quam pari ferme studio impenderunt proximarum Italiae civitatum episcopi in decessorem suorum memoriis praeservandis posteritati. Liceat mihi proferre ex Nolana ecclesiae illustre documentum, quod ante annos quindecim inde collegi, cum a S. D. N. Clemente XI ascriptus comitatu eorum, quos eminentissimo cardinali Carolo Barberino legato de latere ad Catholicum regem Hispaniarum Philippum V Neapoli tunc agentem administratos delegerat legationis, permissu ejusdem cardinalis Nola me contulisset ad sacras antiquitates perlustrandas ejus ecclesiae et coemeterii S. Felicis in Pincis dicti: ubi supersunt complures basilicae partes, musivo et inscriptionibus decoratae a S. Paulino episcopo Nolano. Tanti sacrarii monumenta bene multa edere cum possim publica luce dignissima, iis tantum contentus ero quae pertinent ad argumentum a me susceptum ad pertractandum in hac praefatione, nempe ad sarcophagos et sepulchrales tabulas aliquot episcoporum inculptas, die et anno depositionis per consules indicato.

In Zophoro litteris musivi operis legitur epigramma S. Paulini, aequale testimonium aedis sacrae a se amplificatae.

Parvus erat locus ante sacris augustis agendis,
Suplicibusque negaus pandere posse manus.
Nunc populo spatiosa piis altaria praebet
Officiis mediis martiris in gremio.
Cuncta Deo renovata placent. Novat omnia semper
Christus et in cunctivm luminum amplificat
Sic et dilecti solivm Felicis honorans
Et splendore simvl protulit et spatio.

In arca marmorea apud altare.

DEP. SANC. FELICIS EPS. V. ID FEBR.
POS. CONS, FA. VS. TI. VC (b).

Cum S. Paulini obitus referatur ad annum 430, sanctus Felix octennio post depositus ejus aetatem aequat.

In alia proxima arca marmorea

DP. EP. PAVLINI IVNIORIS D. III. ID. SEPTE
FL. DIOSM ORO (c) VC CONS.

In alio sarcophago detrita sunt litterae inscriptionis: ita ut incertum sit an episcopus ibi recondatur.
D Sed nomina consulum supersunt integra: quae indicant annum 359.

SEMPER OB MERITVM VIVEIS PRAECONIA LAVDIS
ET BONA PROGENIES . . .
PEVIA SV . . .
RELIQUIAE . . .
IA . . .
. . . ELA . . . SEMPER ERIS . . . OMINE DVCI
A . . . OR . . .
. . . FELICIS
EVSEBIO ET YPATIO COSS DP. IN PACÉ
VI KAL IVN

In alio marmore

(c) Ita mendose incisus Fl. Dioscori consulatus incidens in annum Christi 442.

DP. THEOBOSI — EPC — DIE
VII-IDVS-DECEMBRES-PL-
RAVSTO — JUNIORE — SC. CONS (a)

Non omittenda est inscriptio Aureliani episcopi, licet indicio consulum destituta (nescio an ejus, qui Nolanorum præsulum habetur quintus): ubi anni ejusdem sedis ita memorantur.

† DPS. SANC. M. DMN. AVRELIANI EPISC. IN PACE QUI BIXIT
ANNS
PL M LXXX SEDIT CNM. XXXVIII. DEP. ES. OCTABV.
KAL. AVG.

In sequenti marmore memoratur Leo episcopus: Et inscriptio pertinere videtur ad annum 547 sextum post consulatum Basilii

† HIC REQUIESCIT APOL
LONLA SACRA VIRGO

Luperci etiam episcopi visitur epigraphe marmorea in structura, ipsius jussu adornata circa annum Christi 555, qua ætate præfuit Nolanæ Ecclesiæ.

† HOC QVOD CERNITIS DISCITE QVOD LVPERCVS EPISCOPVS COMPSIT ET
ORNAVIT IN HAC ECCLESIA
LVPERCVS EP FIERI PRECEP
AMORE DEI ET SVORVM FELIC. ET PAVLINI RVFI LAVRENTI ET PATRICII

S. Patricius nepos B. Martini Turonensis episcopi auditor fuit sancti Paulini Maximi episcopi Nolani.

Ab his non disjungendi sunt lapides sepulcrales presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, et sacrarum virginum, eadem in ecclesia superstites:

ADEODATVS INDIGNVS ARCHIPRESVITER. SCE. NOL. ECCL. REQVIE
SCIT HIC

Hæc videntur ejus jussu lapidi insculpta, cum sibi pararet sepulcrum. Cætera quæ sequuntur addita a confratribus post ejus obitum:

DILECTVS A DO ET HOMINIBVS. IN SACERDOTIVM
ERAT. ENIM. SERMONE. VERAX. IN. IVDICIO. IVSTVS. IN. COMMISSO. FIDELIS
DVLCIS ET BENE SVADVS. IN VERSIBVS. SVIS SEMPER
ATDVXIT. MVNERA. QVOPIOSA. QVANDO. INGRESSVS EST. IN SCM FELICEM
TEMPORE. QVO. NVLLVS. FVIT. PRETIOSIOR ILLOS SACERDOS
VIXIT CVNCTIS DIEBVS. VITE. SVE. ANTE. ORDINATIONE ANN XXX
SEDET. SACERDOTALI ORDINE. ANN L ET DEP EST . . .

In abside antiqua tabula marmorea modo affixa parieti testatur depositionem Urani presbyteri, quem a cœretis fuisse S. Paulini Nolani episcopi constat: cujus etiam litteræ compures sunt ad Uranium datæ.

DEPOSITIO VRANI PRESB. XI KAL IANVARIAS

Leguntur etiam depositiones presbyteri Patricii, Honorati presbyteri Florentii.

Diaconus Reparati depositio adjunctas habet chronologicas notas diei 19 Octobris et anni 553.

DEP. SANCTE. M. REPARATI
DIAC. DEP. D. XIII. KAL NOVEMB
XII P. C BASILI V C

Subdiaconi Filicelli depositio consignata est marmori, in quo Ianuariæ (fortasse ejus matris, aut consanguineæ, aut agnatæ) nomen, et epocha conspiciuntur anni 536.

† HIC REQUIESCIT IN PACE IANVARIA †
. . . Q VIXIT PL M ANN XXVIII Cum MA
RITV FEC ANN XV. M XI. D. X. DEP
D XV KA FEBRVAR P C BILI
SARI VI P N D PRIMA
† HIC REQUIESCIT IN PACE FILICELLVS SBD
QV.

Sacrarum autem virginum depositiones duæ pertinent ad sæculum quintum. Prior refertur ad annum consulatus Aetii, nempe 437, vel 437, vel 446 vel 454.

DEP. SACR. VIRG. M.
DIE XIII. KAL. MART AETIO ET
. ET PAVLI PRESB

(a) Hoc est, anno 490.

A DOM SOROR LEONIS EPISC. VIX. ANN.
PL M. LXXV.. DEPST I . . .
SEXIES. P. CONSULATUM . . .

Leoni tertii episcopi nomen legitur in marmore sepulcrali, sito in pavimento ante absidem basilicæ.

LEO TERTIVS EP CREDO RESUBGERE

Alterius Leonis ex Monacho Antistitis est epigrama sepulcrale, quod sequitur, in pavimento situm.

P HIC LEO VIR SCS. SOCIAT.
. . . ENS PIETATE POTENS: IC. .
QVI VITA EX MONACHO S . . .
ABSTINUIT TANTVM TANTQ. . .
VT QUASI IAM ANGELICV. . .

Justæ virginis nomen cum legeram compositum cum consulatu Flavii Severini, his occurrente in Fastis ad annos 464 et 483,

SACRÆ VIRGINIS
DEP. IVSTI. V. IDS. NOBEBR
FILS. SEVERINO V. C. CONS

monuit pius sacerdos hujus templi Præpositus, A sacra hæc monumenta mihi indicans, repertam fuisse hanc postremam tabulam marmoream ita inscriptam sub columna ecclesiæ dum paries reficeretur, obcludens loculum in topho excavatum, ubi cernebantur Justæ virginis ossa integra, deposita manibus cancellatis cum lamina plumbea pedibus apposita, in qua visuntur litteræ, nomen, ac statum virginis indicantes sub monogrammate Christi Domini :

A ✠ Ω JUSTA VIRGO

Ibi etiam numisma Licinii repertum fuisse nar-

26. Hæc omnia cum reputo, post Nolam a Gothicis captam et vastatam, adhuc reperiri unius in ecclesiæ ambitu, quæ fuerat a B. Paulino restituta et ampli-

B ficata, atque in marmoribus quinti et sexti sæculi video nomina, ætates, depositiones episcoporum consignari per consulatus, neonon memorari presbyterorum ordinationes, diaconos etiam (æque ac subdiaconos, et sacras virgines) ibidem conditos fuisse, non neglectis temporum notis, universa demum aptata video ad exemplar cæmeteriorum Urbis, necesse esse ut inde colligam duo corollaria : primum est, B. Paulinum ejus basilicæ instauratorem, qui origine Romanus, licet in Gallia natus, maximam ætatis partem in Urbe transegerat, in qua etiam inter senatores relatæ consulatum quoque gesserat anno Christi 375, cum perspectam haberet consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, hæc diligenter curantis per notarios regionarios, intulisse eandem consuetudinem in Ecclesiam Nolanam, vel antea inductam confirmasse. Alterum corollarium est, ætate Paulini et proxima, nempe sæculo quarto, quando Catalogus ille prior pontificum Romanorum sub Liberio conscribatur, abundasse tot documentis genuinis et publicis historiam hujus Ecclesiæ Romanæ, ut sola ex inspectione brevium inscriptionum, quæ legabantur in cæmeteriis Christianis chronologia satis absoluta Romanorum pontificum colligeretur ; aut certe ita luxata ratio temporum pontificiorum proferri nequaquam posset, cujus emendatio non esset facilis apud eos qui attente consulere titulos sepulcrales Romanæ Ecclesiæ, præsertim si adhiberentur etiam Acta martyrum, versibus inclusa per Damasum, et incisa eorumdem memoriis, eaque conferrentur cum in-

D scriptionibus Cæsarium et magistratum a quibus publico iudicio fuerant damnati et pro Christo occisi.

27. Redeo nunc ad intermissam comparisonem Actorum, quæ corpora sive sodalitates (ut Cato appellat apud Tullium de Senectute) ethnicorum numinum cultui in Urbe ascriptæ, Prætrum solinet

Arvalium, Pontificum Majorum, Augurum, Epulo-

num, Sodalium Titiorum, Augustalium, Isiacorum, cultorum Herculis, Solis, Mithræ, aliæque hujusmodi sacra professæ, et in decurias plerumque distributæ, ut observat Fabrettus Inscript. cap. 6, pag. 429 et 449, solebant marmoreis tabulis insculpta affigere templorum adytis et vestibulis. His vero Actis publica auctoritate propositis ab ethnicorum superstitione visa est indicere singulare certamen nostræ religionis a Deo protecta virtus et constantia per summos hierarchas Ecclesiæ Christi militantis : ut Acta veri sacerdotii Christianæ legis ære perennius incisa nostris in basilicis, titulis et collegiis triumphales veluti fastos opponerent in Petri Capitolio profanis ethnicorum initiationibus et mysteriis impletis. Nam Romanæ Ecclesiæ pontifices ad perennitatem memoriæ, et historiæ fidem, et documentum posteris transmittendum æterni sacerdotii Christo collati a Patre, ab eoque communicati Petro et successoribus vices suas in terris obeuntibus, ibidem tropæa apostolorum, et sacras leges, ac successionis jura, et seriem spectandam proposuerunt marmore et ære incisam, ubi ad idolorum mystis diligentissima superstitione habebatur collectum quiddid usquam fuerat vanis erroribus institutum ; quemadmodum observat S. Leo Magnus serm. 4, de SS. apostolis Petro et Paulo. Ita nempe par erat, ut omni genere documentorum evidens redderetur, Christum Deum, Regem, et Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech dominari etiam per servos suos in medio inimicorum suorum (Psal. cx).

C Id clarius ut percipiatur, quod plurimum refert ad asserendam firmitatem historicam rerum in Libro Pontificali memoratarum, præstat observare, ubinam reperta fuerint Acta ista paulo ante memorata cooptationum ethnicæ professionis sacerdotum. Fratrum Arvalium, et cultorum Isis, Attidis, Matris Magnæ, Mithræ, et Solis, quibus nostræ religionis antistites veri sacerdotii Christiani Acta esse opponenda censuerunt.

28. Cooptationes decuriarum illius sacerdotalis collegii ethnicorum, cui Nero Cæsar ascriptus legiti sub Claudio imperatore, affirmat Gruterus pag. ccc, repertas fuisse Romæ in æde nova S. Petri in Vaticano anno 1596, mense Junio. Acta Collegii Fratrum Arvalium sub Domitiano, quæ V. C. Fabrettus produxit Inscriptio pag. 443, docet asservari in archivo basilicæ Vaticanæ, ubi etiam custodiebatur fragmentum illud ætate sua repertum, quod exhibuit fol. 494. Initiationes sacerdotum Mithræ criobolio taurobolioque perfecto in aris pluribus insculptæ, additis consulibus, et die dedicationis, effossæ sunt prope forum circæ Vaticanæ, dum fundamenta jacerent meridionalis lateris transver-

sæ navis basilicæ, ubi SS. Simonis et Judæ apostolorum ara postmodum fuit excitata : asserente Jacobo Grimaldi, notario ad hoc muneris allecto, ut singula diligenter referret in litteras quæ in dejectione veteris basilicæ atque in molitione novæ per dies singulos reperirentur. Id præstitit diligenter in tabulis auctoritate publica exaratis, et munitis impressione signaculi, quarum autographum hodie asservatur in archivo canonicali ejusdem basilicæ principis apostolorum. Enumerat igitur Grimaldus fol. 43 aras complures marmoreas circa basilicam eodem modo repertas, et a Pompeio Ugonio antiquitatis studium professo recognitas, quæ indicabant ab ethnicis Isidem deorum suorum matrem ibidem cultam fuisse. Dabo Grimaldi verba : « In loco ubi nunc est sacellum apostolorum Simonis et Judæ in absida novi templi quæ ad meridiem vergit, mausoleum S. Petronillæ a scriptoribus appellatum, etc. Id quidem Marti sacrum fuisse scribitur. Sed vir doctus, et Urbis ecclesiarum antiquitatis indagator studiosissimus, dominus Pompeius Ugonius, dictæ basilicæ clericus beneficiatus, orator insignis, non *Marti*, sed potius *Matri*, corrupto vocabulo in *Matrem* primitus dicatum fuisse existimat. Idque inter alia potissimum elicit, quod hoc tempore cum Pauli V pontificis maximi jussu anterioris faciei angelus versus Campum Sanctum fundaretur, effossæ sunt ibi quamplures aræ *Matri Deum Magnæ Idææ* sacræ, sculptæ Taurobolii et Criobolii sacrificiis, temporibus Constantii et Maximiani nobilissimorum Cæsarium, Gratiani Augusti, et Meraubaudis Coss., Valentiniani Aug. et Neoterii Coss., et aliæ hujusmodi, quæ in spretum acervatim projectæ huc illuc, ac fractæ a Christianis olim fuerant. Nunc visuntur in vinea cardinalis Burghesii extra portam Salariam. »

Inscriptiones ex autographis descriptas exhibet fol. 464, quarum nonnullæ, licet editæ legantur a Martinello in opusculo de Imagine B. Mariæ Virginis apud moniales SS. Xysti et Dominici, pauca etiam occurrant apud Fabretum Inscriptionum cap. 9, fol. 665, a neutro tamen universæ proferuntur. Quare ex Grimaldi codice præstat tum impressas, tum ineditas hic exhibere.

4.

M. D. M. I
DD. NN. CONSTANTIO
ET MAXIMIANO NOBB.
CAESS. V. CONSS. XVIII
KAL MAII (a) IVLIVS. ITA
LICVS. V. C. XV VIR
S. F. TAVROBOLIUM
PERCEPI. FELIC.

2. (b)

ANTONIN.

(a) Anno Christi 305.

(b) Edita a Fabretto Inscript. pag. 665. Spectat ad annum Christi 350.

(c) Anno Domini 377.

A V. C. PONTIF. ET DECEMVIR. SA. F
TAVROBOLIO. CONFECTO. III. KAL. MA.
FL. ANICIO. ET. NIGRINIANO. CON. ARAM
FELICITER CONSECRAVIT

3.

M. D. M. I.
ET. ATTIDI MENO
TYRANNO CONSER
VATORIBUS SVIS CAE
LIVS HILARIANVS V. C.
DVO DECEMBVR
URBIS ROMAE
P. S. ET. HIEROCERVX
I. M. S. D. L. S. D
HECATE
D. N. GRATIANO AVG
ET MEROBAVDE
CONSS. III. IDVS
MAIAS. (c)

4. (d)

ANTONIN.
V. C. PONTIF. E . . .
DECEMVIR SA. F
TAVROBOLIO
CONFECTO. III KAL
MA. FL. ANICIO. ET.
NIGRINIANO CON
ARAM. FELICITER
CONSECRAVIT

5.

DIIS OMNIPOTENTIBVS
LVCIVS RAGONIUS
VENVSTVS. V. C.
AVGVR. PVBLICVS
P. R. Q. PONTIFEX
VESTALIS MAIOR
PERCEPTO. TAVROBOLIO
CRIOBOLIOQVE
X. KAL. IVN.
D. N. VALENTINIANO
AVG. IIII. ET. NEO
TERIO CONSS (e)
ARAM. CONSECR
VI

6.

M. D. M.
ET. ATTIDI. SANCTO
MENO TYRANNO
Q. CLODIVS. FLAVIANVS
V. C. PONT. MAIOR
XV. VIR. S. F. SEPTEM
VIR EPVLONUM
PONTIFEX DEI SOLIS
TAVROBOLIO CRIOBO
LIOQVE PERCEPTO
ARAM. DICAVIT
NONIS APRILIBVS
PELL. MEROBAUDE
ET. SATVRNINO
CONSS. (f)

7.

V. C. T.
SACERDVS MAXIMA
M. D. M. I. LAVROBOLIO
CRIOBOLIOQVE REPETI

(d) Datam ex Fabretto n. 2, ita describit Grimaldus.

(e) Christi 390.

(f) Christi 383.

D

TO. DIIS. OMNIPOTENTI
BVS. M. D. ET. ATTI
ARAM. DICAVIT
NONIS APRILIBVS
FL. MEROBAVDE
V. C. ITERVM
ET. EL. SATVRNINO
V. C. CONSS. (a)

8.

MATRI DEVM MAGNÆ IDEÆ (b)
SVMMAE PARENTI HERMAE

A

ET ATTIDI MENO TYRANNO
INVICTO CLODIVS HERMOGENIA
NVS CESARIVS V. C. PROCONS
AFRICAЕ. PRAEFEC. VRBIS
ROMAE. XV. VIR. S. F. TAVROBOLIO
CRIOBOLAQVAE PERCEPTO
XIII. KAL. AVG. DIIS. ANIMAE
SVAE. MENTISQVE CVSTODIBVS
ARAM. DICAVIT
D. N. GRATIANO AVG. TER
ET . . . AEQVITIO CONSS. (c)

9.

MHTPI ΘΕΩΝ

ΕΙΣ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΑΕΔΡΙΩΝ (d) ΦΟΙΒΟΥ ΣΤΕΦΑΝΕΦΟΡΟΣ ΙΡΕΥΣ
ΚΡΗΧΗΝΣ ΗΓΑΘΕΟCTE ΛΕΟΝΤΙΟΣ ΕΝCΟΦΟΙ ΑΝΑΡΕC
ΟC ΜΕΝ ΑΠ' ΑΝΤΟΛΙΗΣ ΟC Δ' ΑΡ' ΑΗ' ΕCΗΡΗΦΙC
ΟΡΓΙΑ CΥΝΠΕΞΑΝΤΕ ΘΕΑΙ ΠΑΜΜΗΤΟΡΙ ΠΡΗΗ
ΚΡΙΟΒΟΔΟΥ ΤΕΛΕΤΗC ΚΑΙ ΤΑΥΡΟΒΟΛΙΟ ΦΕΡΙCΤΗC
ΑΙΜΑCΙ ΜΥCΤΗΟΛΟΙC ΒΩΜΟΝ ΥΠΕΡΤΙΘΕCΑΝ

Interpretatio autem Græcæ inscriptionis talis est

MATRI DEVM

XV. vir Phoebi, coronatus sacerdos.
Crescens. divinusque. Leontius sapientes viri
Alter. quidem. ab. Oriente. alter vero. ab Occidente
Ritus. simul. peragentes. Deae. omnipotenti Rheae
Criobolii victimae. et Taurobolii. optimae
Sanguinibus. sacris. aram. erexere

« Ex his, subdit Ugonius, duo versus sunt hexa-
metri, et duo pentametri. Habebat a lateribus Cy-
belem cum arbore pini, et Attidem cum capitibus
bouum. Mirandum valde est quomodo humani ge-
neris hostis juxta sanctionem totius orbis basilicam
se ingesserat ad tantam abominationem sacrificio-
rum idololatriæ celebrandam temporibus Christia-
norum Cæsarum; nec mirandam si ab aliquo optimo
viro malleo aræ ipsæ fractæ et acervatim sepultæ
reperitæ sint. »

29. Hæc postrema Ugonii conjectura, tot lapidibus
confirmata, quæ suadebat opinari, sacra Matris
Magnæ et Idææ peragi consuevisse in Vaticano,
ætate nostra vim demonstrationis obtinuit ex alia
celeberrima inscriptione, reperta in summo colle
Lugdunensis Colonix in Gallia. Eandem vulgavit,
et lectissima, qua pollet, eruditione exposuit adm.
rev. Pater Dominicus de Colonia soc. Jesu theologus,
multis mihi nominibus spectatissimus, et singularis
benevolentix æque ac doctrinæ causa summopere
colendus. Ante quinquennium cum Romanas anti-
quitates secum lustrarem Lugduni non infrequentes,
ostendit aram Taurobolii signis incisam, effossam
in eo colle, et commentarium abs se de illa editum,
hospitalitatis nostræ tesseram pretiosissimam largiri
voluit: tum præ cæteris observandum insinuavit, in
illius aræ inscriptione hæc verba perspicue legi:
VIRES EXCEPIT, ET A VATICANO TRANSTULIT; id enim
de Vaticano colle Urbis Romæ intelligi oportere
diserte tradit, cum in Colonia Lugdunensi nullus
occurrat locus ejusmodi nomine donatus. In Urbem

B reversus, cum liber Grimaldi mihi oblatum fuisset,
memorans inscriptionis jam relatas Matris Magnæ,
et Taurobolii, atque Criobolii percepti, locumque
effossionis designans in Vaticano, hac una Lugdu-
nensi ara cæterarum usum demonstrari intellexi,
apud Vaticanam basilicam repertarum. Quin etiam
hæc Lugdunensis ostendit, eam consuetudinem de
qua loquitur, transferendi superstitiosum cultum
Idææ Matris, Taurobolii, et Criobolii ex Vaticano
colle Romanorum ab Colonia viguisse sub Antoni-
nis. VIRES TAVRI, hoc est (ut cum Salmasio scite
exponit P. Colonia) cornua ejus animantis, seu vi-
ctimæ mactatæ in Taurobolio apud collem Vatica-
num Romæ, transferebantur cum ARA et BUCRA-
NIO in Coloniam, ubi decretum fuerat sacra Matris
Deum Magnæ Idææ peragere ritu Romano per sacer-
dotes exornatos occubo et corona a quindecem-
viris sacris faciundis. Præstat inscriptionem illius
aræ Lugdunensis cum prototypo a me inspecto
exacte congruentem ex libro laudato P. de Colonia
mutuari.

TAVROBOLIO MATRIS D M I D
QVOD FACTVM EST EX IMPERIO MATRIS D
DEV M
PRO SALVTE IMPERATORIS CAES T, AFLI
HADRIANI ANTONINI AVG. PII PP
LIBERORVMQVE EIVS
ET STATVS COLONIAE LVGV DVN
L. AEMILIVS CARPVS IIIIII VIR. AVG. ITEM
DENDROPHORVS

Hic visitur insculptum Caput Tauri, seu Bucra-
nium coronatum. Subtus legitur:

(a) Christi 383.

(b) Fabrettus fol. 666, n. 522, ita exprimit M. D. M. I., ubi etiam versus aliter distinguit, et aptius, ut videtur. — Anno Christi 374.

(c) Grimaldus in margine hæc addit: « Hanc i-
scriptionem multo labore exscripsi propter chara-
cteres jam prope deperditos. »

(d) Ita, sed mendose, pro ΑΝΔΡΩΝ.

VIRIBUS EXCEPIT EX VATICANO TRANS
TULIT ARA ET BUCRANIVM
SVO INPENDIO CONSECRAVIT
SACERDOTE
Q. SAMMIO SECUNDO AB XV VIRIS
OGGABO ET CORONA EKORNATO
CVI SANCTISSIMVS ORDO LVGV DVNENS
PERPETVITATEM SACERDOTI DEGREVIT
APP. ANNIO ATILIO BRADVA T. CLOD. VIBIO
VARO COS

In sinistro latere ejusdem aræ insculptum est Cran-
ium Arietis indicium Criobolii.

Dextro autem in latere cultri figura vtsitur cum
litteris :

CVIVS MESONYCTIVM
FACTVM EST V. ID. DEC

Apte observat doctus interpres hujus monumenti,
ex Tertulliano, Ambrosio, Firmico Materno aliisque
scriptoribus antiquis, a diabolo, cujus sunt partes
invertendi veritatem, institutum fuisse, ut ipsas quo-
que res sacramentorum divinatorum (verbis utitur Ter-
tulliani) in idolorum mysteriis æmuletur. Tingit et
ipse utique credentes et fideles suos, expiationem de
lavacro repromittit. Firmici quoque verbis ostendit,
inter errores profanarum religionum a spiritu men-
dacii subdole inductam credulitatem expurgandorum
criminum per sanguinem victimæ, ante aras idolo-
rum profusum, et ritu descripto per Ausonium in
Taurobolio et Criobolio ita conspersum, ut eo cruore,
quasi rore deplente, perfunderentur membra ac
vestes sacerdotis initiandi sub scrobe latentis. His
nempe sycophantiis conabatur impietatis magister
et Deo rebellis spiritus illudere sanctioribus myste-
riis utriusque Testamenti, traducens ad abusum
superstitionis conspersionem sanguinis divino jussu
a Moyse adhibitam in consecratione pontificis Aaro-
nis ejusque filiorum; et sacrilego ausu tentans fœda
illa simulacra lotionis opponere dogmatibus spei ac
fidei nostræ, docentis, per Christi sanguinem pretio-
sum purgari nos, et consecrari filios in salutari la-
vacro baptismi; sacerdotes vero dedicari in eodem
sanguine per unctionem ordinis et signi ab æternò
pontifice instituti. Sed inspectio marmorum memo-
ratorum declarat longius provectas artes, licet irri-
tas, et invidiam maligni spiritus. Eo enim dementia
processit, ut cogitaverit de subvertenda hierarchia
Ecclesiæ, idque speraverit se assecuturum, si secta-
toribus suis inspiraret, ut e Vaticano, ubi Chri-
stianæ communionis centrum fixerat Petrus, auctore
Christo, diffunderet ille mysteria Matris Deum Idææ
auctoribus quindecemviris in orbem Romanum.
Videbat hostis humani generis, a successoribus Petri
post ejus obitum episcopos ablegari, perinde ac
Petrus consueverat, per orbem universum: et unita-
tem Ecclesiæ servari per nexum sacerdotii maximi
divinitus institutum; cum nutu principis episcopalis
ordinis omnia membra colligi in conciliis, et dirigi
legibus cerneret; moderante rem Christianam uni-
versam eo qui in Petri cathedra successor et navar-
chus sederet quasi ad clavum reipublicæ Christi vi-
carius episcopus Romanus. Commentus itaque est

A inimicus veritatis et religionis, ex vicinia Petri ca-
thedræ suos hierarchas ablegare in provincias et
colonias Romani nominis. In Vaticano, nempe in
crepidine solii Petri, aras Mithræ, Isidis, et Matris
Magnæ, Taurobolia. Criobolia, et ejusmodi portenta
numinum ac mysteriorum ita fundare aggressus est,
ut inde proferre impium cultum utrobique posset, in
Orientem et Occidentem; quod insinuat non obscure
inscriptio Græca sup. II. 28. Neque aliter sentire
suadet epocha translationis sacrorum in Lugdunensi
marmore consignata. Observat enim opportune P. de
Colonia, cum pluribus eruditis, ante imperium An-
tonini Pii non reperiri ullum Taurobolium, ejusve
ritum Roma translatum; sed neque ullum Romæ
aut in provinciis peractum, aut perceptum antiquis
in monumentis, aut historicis memorari. Quare col-
ligere possumus circa eam ætatem, qua ordinandis
imperii provinciis Adrianus et Antoninus occupaban-
tur, et qua episcopaliū sedium ordinandarum par-
cura definebat Petri successores, dum isti ad aposto-
lorum tropæa paulo ante constructa per Evaristum,
in Confessione B. Petri clerum colligentes, et epis-
copos, presbyteros, diaconos initiatos sacris ordini-
bus hinc ablegantes ad Christiana sacra, qua in sub-
urbicariis sedibus, qua in titulis urbanis, qua in
provinciis exercenda, etiam in toto divisio orbe Bri-
tannia, ea, inquam, ætate, qua nostræ religionis
antistites summi ita procurabant sacrum Christi
principatum, et sacerdotium, quindecemviri sacris
faciundis, alique dæmonum mystæ idolum Dagon
contra arcam Domini erigentes, ad radices Vaticani
collis instituerunt Taurobolia et Criobolia Matris
Magnæ, et occubo ornatos et coronatos sacerdotes
cum ara, et viribus et bucranio inde perceptis mise-
runt in colonias ad contagium superstitionis suar
provinciis inferendum.

30. Verum pari sorte ac olim Dagon truncus in
frustra concisus ac dejectus ante arcam Domini stan-
tem repertus fuerat, etiam ea monumenta Matris
Deum, Mithræ fratrum Arvallium et quindecemvirum
confracta reperta sunt ac tumultuarie disjecta a
Christianis, et projecta in scabellum pedum Piscato-
ris: ante hujus basilicam dum jacerent, futura indi-
cia victoriæ per fidem nostram de gentibus earumque
superstitionibus reportatæ. Apparet in his fragmen-
tis vana æmulatio decidens idololatriæ, a Tertulliano
indicata in idolorum mysteriis, ut ipsas quoque res
sacramentorum traderet ad abusum superstitionis;
dum aspersione sanguinis, observatione mesonyctii
delectuque aræ Vaticanæ et mensis Decembris co-
natur pervertere nostræ religionis instituta sanctiora.
et in aris, laterculis, marmoreis æneisque tabulis
profana sua mysteria ad posterios derivare. At nostri
præsules inter ruinas prostratæ superstitionis stan-
tem arcam Dei, et nunquam subvertendam inferna-
rum potestatum viribus petram ostendentes, supra
qua a Ecclesia constructa est, constanter perseverant
per annos mille sexcentos et quod excurrit cum
Leone Magno, ejusque decessoribus et successoribus

quarta, et sexta feria more Majorum, jejuniis indicare, A et Sabbato apud beatum Petrum vigiliis celebrare; in quibus, præsertim, mense Decembri, ordinationes ministrorum sacerdotumque minorum ac majorum perficiant. Nec segniore cura platonias basilicæ inciderunt monumentis nunquam desituris sacerdotii Christiani: unde pontificalis historia colligi potuit et confirmari in texendis Catalogis sub Liberio et sub Felice quarto, et in Vitis pontificum colligendis sub Gregoriis secundo et tertio

31. Jucundum erit inspicere quanta superesset per eam ætatem copia documentorum, non modo in codicibus archivi apostolici, sed etiam in parietibus et marmoribus sacrarum ædium, quæ res plerasque comprobarent in hoc Pontificali Libro enuntiatas. Tria ferme ad capita reduci possunt ea quæ in Vitis pontificum occurrent Anastasio tributis. Primum caput est chronologicum, indicans tempus sessionis in Petri cathedra, et consules quibus respondet uniuscujusque pontificatus initium ac terminus. Caput alterum constat decretis et ordinationibus sacerdotum ac ministrorum. Tertium denique includit donationes fundorum, structuras basilicorum ac titulorum, ornamenta et suppellectilem pretiosam Ecclesiæ oblatam a pontificibus Romanis, imperatoribus aliisque principibus. Documenta rerum triplici hocce capite enuntiatarum ita erant in propatulo sub Gregorio tertio, quando Liber iste Pontificalis in publicum prodivit, ut complura legi possent in marmoribus genuinis. Licet indicium desumere ubertatis documentorum ex iis quæ post annos mille jam evolutos a Gregorii tertii ætate ad nostram adhuc visuntur superesse in titulis Urbanis, cœmeteriis, basilicis et archivis.

32. Quod pertinet ad primum caput chronologiæ pontificalis per consules rite comprobata, ostendimus, in Actis martyrum, in platonias a B. Damaso incisis, in cœmeteriis loculisque Christianis tot superesse documenta consuetudinis illius ætatis, ut quarto sextoque sæculo Christi abunde potuerint inde colligi indiculi, catalogi, diptycha, martyrologia. Teritur omnium manibus liber impressus Romæ anno 1654, complexus Inscriptiones antiquas superstites in basilica S. Pauli, via Ostiensi. Placuit experimenti causa numerare quot consulatus illæ continerent. Legi duos supra octoginta in iis quæ Christianorum sunt, et pertingunt ad numerum 436. Complures præterea sunt inscriptiones, quarum fragmenta cum non retineant tot elementa dictionum in nominibus consulum indicatis, ut intelligi possit ad quos consules referantur, excludendas putavi a summa prædicta. Cum igitur unica in æde sacra Romana supersint post annos mille a collectione Libri Pontificalis tot paria consulum, ut septimam ferme partem Fastorum consularium implere possint a Tiberio ad Justinianum, sive ab anno passionis Dominicæ ad Felicem quartum; quot putamus patuisse omnium oculis sub Liberio et Damaso, dum catalogi conscri-

berantur, et gesta martyrum celebrarentur carminibus incisis in platonias, Urbe nondum capta et direpta a Gothis, Vandalis et Hunnis? Si gentilis Delfinius Romanos fastos a Bruto et Collatino ad Julium Cæsarem ordinavit, collectis marmoribus Capitolinis ex fori Romani reliquiis, atque paucarum Urbis ecclesiarum, quo temere translata fuerant fragmenta, quemadmodum Panvinius memorat, post annos mille quingentos quam fuerant in foro positi; quot præsidii chronologiæ suffultos fuisse credimus auctores Catalogorum pontificalium sub Liberio et Damaso? præsertim cum illa ætate post Chronicon ab Eusebio digestum per consules ex Actis publicis, Jussu Magni Constantini ab omnibus imperii provinciis subministratis, non tam recudendi essent Fasti consularis ac pontificii, quam conferendi cum tabulis Latinis notariorum, cœmeteriorum, indicum et diptychorum, quibus Catalogi admovebantur veluti ad Lydium lapidem. Anonymus collector Fastorum sub Constantio, quem Cuspinianus primum nactus, mox etiam Bucherius, æquior æstimator præclari illius monumenti, felicioricuræ cardinalis Norisii illustrandum reliquerunt, anonymus, inquam, ille satis ostendit, etiam citra opem Chronici Eusebiani, quot adjumentis suffulcirentur epochæ consularis in Occidente, quibus pontificiæ facile alligabantur. Minus itaque necessarium duco versari diutius in hujusce primi capitis firmamento, cum chronologiæ pontificiæ et consularis opes essent in numerato iis qui mediocrem curam adhiberent quarto Christi sæculo in observandis monumentis Romanis, nondum per Gothos et Vandalos deturbatis. Quinto vero sæculo Christi ineunte, licet colluvies barbarorum Urbi superfusa bonis artibus bellum indiceret, et complura ornamenta deleret, maximam tamen partem documentorum abolere nequaquam potuit, neque destitutos relinquere testimoniis temporum et gestorum chronologos et historicos. Ut enim ante Gothorum irruptionem Eusebii Fastos et Chronicon Hieronymus, Hieronymi Prosper perduxit ad consulatum Valentis sextum et Valentiniani secundum, Christi vero annum 378, ita non destitit quinto sæculo Victorius Aquitanus Canonem Paschalem, et Periodum annorum DXXXII ordinare per consules a duobus Geminis, Christi 28, ad Constantinum et Rufum, Christi 457; quem laborem anonymus sexti sæculi produxit ad finem Periodi Victorianæ post consulatum Basilii XVIII, Christi 559, et adhuc legitur apud Bucherium. Quia etiam Fasti marmorei in Colonia reperti, quorum fragmenta edidit Gruterus fol. ccic, et Fabrettus inscriptionum fol. 485, præter alia inedita quæ suo tempore daturi sumus, dum pariant consules ordinarios, Romæ procedentes cum magistratibus ejus coloniæ aut municipii, ostendunt nondum Romæ, sed etiam in provinciis spectari potuisse documenta operum publicorum in quibus consulum Romanorum series cognosceretur. Quod igitur attinet ad primum caput chronologiæ consularis æquandæ cum pontificia, satis constare arbitror de docu-

mentis quarto et sexto sæculo præservatis auctoribus A Catalogorum sub Liberio et sub Felice quarto.

33. Me itaque conferam ad alterum caput rerum enuntiarum in hisce Vitis pontificum, quod completitur eorumdem decreta nonnulla, et numerum sacrarum ordinationum quas singuli peregerunt. Decreta ut plurimum referebantur ad disciplinam, ad liturgiæ ministeria, ad ritum sacramentorum. Nam dogmata fidei nostræ, si qua forte convellere hæretici conarentur, ab istorum audacia defendebant pontifices redditione Symboli apostolici, Majorum traditionibus et interdictione sacrorum. Hæc autem munimenta fidei, licet arcani disciplina plerumque contegeret, neque propterea forent in propatulo marmoribus incidenda per eam tempestatem, sed in archivis Ecclesiæ asservanda cum divinis litteris, et cum genuinis Patrum operibus, visuntur tamen indicata fidelibus in marmore Hippolyti episcopi et martyris, ubi catalogus ejus lucubrationum indicat jam tum collectas fuisse apostolicas traditiones, per ea verba: ΑΠΟΤΟΛΙΧΗ ΠΑΡΑΔΟΧΗ, et Opuscula dogmatica ΠΕΡΙ ΘΥΚΑΙΣΑΡΧΟC ANACTACEΩC, *de Deo, et carnis resurrectione, ΠΕΡΙ Τ'ΑΓΑΘΟΥ ΚΑΙ ΠΟΘΕΝ ΤΟ ΚΑΚΟΝ, de bono, et undemalum.* Necessitate autem poscente ut per concilia apud sedem apostolicam graviores causæ judicaretur, et sententiæ Patrum confirmarentur auctoritate pontificis Romani, hujus epistolæ et Acta concilii transmittentur ad Ecclesias præcipuas, ut in causa Novati celebre exemplum legitur apud Eusebium Historiæ lib. vi, cap. 43: *Exstant adhuc, inquit, epistolæ Cornelii Romanorum episcopi ad Fabium Antiochensis Ecclesiæ præsulem missæ, in quibus et Romanæ synodi gesta, et omnium per Italiam, et Africam, aliorumque locorum illorum provincias sententiæ declarantur.* Epistolæ vero quas Petri successores dedissent ad Ecclesias, tanta religione suscipiebantur, tantoque in pretio habebantur, ut eadem Historia Eusebii nos doceat, illam, quam Clemens nomine Romanæ Ecclesiæ scripserat ad Corinthios, in plerisque Ecclesiis sua, et superiori memoria palam recitari consuevisse (Ruseb., Hist. lib. iii, cap. 46); et ita proximam fuisse habitam sententiis Epistolæ Pauli ad Hebræos, ut cum reliquis Apostoli scriptis non sine causa eadem recenseri videatur (*ibid.*, c. 38). Verum, uti observabam, in hisce Vitis pontificum decreta plerumque pertinent ad disciplinam, et potior D pars refertur ad liturgiæ. Hæc itaque pars historiæ pontificalis nitebatur testimonio quotidiani ministerii, apostolicæ sedis ritu frequentati, et subinde digesti in Codicem Gelasianum, sive Ordinem Romanum quem vocant: ita ut ære perennius monumentum ejusmodi rituum ac decretorum dedicatum sit in praxi quotidiana Ecclesiæ Romanæ.

44. Quin etiam in epistolis Romanæ Ecclesiæ pontificum, quas paulo ante memoravi transmissas et diligenter custoditas in archivis sedium præcipuarum, elucet praxis disciplinæ sacramentorum aliorumque rituum, quæ comprobatur atque illustratur a decessoribus edita.

In laudatis litteris Cornelii papæ ad Fabium Antiochenum, circa annum Christi 255, dum narratur a Novato presbytero subornatos fuisse et accitos episcopos tres, ut manuum impositione sibi traderent episcopatum, mirifice comprobatur ab apostolorum ætate hunc ritum esse repetendum, quem in Græca etiam Ecclesia observatum fuisse ante annos mille quingentos colligit Morinus (sacrarum Ordinationum par. ii, pag. 24) ex ordine a Clemente Romano primum vulgato, mandante beato Petro, mox a posterioribus ætatibus aucto. Unde fit Vitarum istarum auctorem neque inutiliter neque citra auctoritatem asseruisse in Vita Clementis: *Ideo Linus et Cletus ante eum conscribuntur, eo quod ab ipso principe apostolorum ad ministerium sacerdotale exhibendum sunt episcopi ordinati.* Princeps enim apostolorum, cum normam institueret hac in Ecclesia reliquarum ordinarum ac regendarum, non omisit designare duos episcopos lateri suo adhæsurus, cum quibus manus imponeret episcopis per diversa loca in Urbe ordinandis, nempe ad exhibendum id ministerium sacerdotii majoris, quod tres episcopos requirebat. Hinc inter canones quos vocant *Apostolorum*, omnium habetur primus, qui statuit, ministerio trium episcoporum episcopum ordinari.

In eadem epistola Cornelii merito culpatur Novatus, quod posteaquam morbo convaluit, in quo baptismum susceperat, *reliqua non pepercerit, quæ juxta ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab episcopo sit consignatus.* Quis non videat hinc luculenter probari ecclesiasticas regulas constitutas ante Cornelium circa ritus baptismi observandos etiam ab iis qui necessitate urgente compendiarium beneficium sacramenti obtinuissent juxta definitionem decreti Victoris papæ, ante annos sexaginta conditi et in ejusdem Vita ita expressi? *Constituit ut, necessitate faciente, ibi, ubi inventus fuisset, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus, tantum Christiana confessione credulitatis clarificata, quicumque hominum ex gentilitate veniens ut baptizaretur.* Quis non intelligat hinc percipi disciplinam apostolicam chrismatis, ab episcopo, non vero a simplici presbytero ministrandi, quam a Novato posthabitam hic merito culpatur Cornelius? Rursus in episcopis subdole accitis per Novati fautores ad ejusdem consecrationem censuram exercet Cornelius, objurgans eos fuisse clanculum congregatos. Hoc nempe adversabatur decretis Sixti ac Zephyrini, recensitis hoc in Libro Pontificali *de formatis a patriarcha impetrandis, ut episcopus, relicta sede sua, Romam veniens redeundi potestatem haberet. Imo et συγλεισθέντας, conclusos, ὥρᾳ δεκάτη, hora decima, μεθύοντας και κραυπαλόντας, temulentos, et crapula oppressos, irritam et umbratilem consecrationem declarat ei contulisse: quibus vitiis ordinationis non obscure indicantur oppositi canones decessorum Romanæ sedis antistitem; nempe Telephori, missæ celebrationem aptantis ex hora tertia, qua Dominus noster ascendit in crucem, ad horam nonam, qua in cruce exspiravit (ut infra in ejus*

Vita diserte legitur,) excepta nocte Nativitatis Dominicæ; et Zephyrini, jubentis ut in præsentia omnium clericorum et laicorum fidelium, sive levita, sive sacerdos ordinaretur' (Euseb., pag. 245, Hist. lib. vi); quod etiam elucet alio in epistolæ loco, ubi dicitur Novatus presbyterii honore insignitus ab episcopo, indulgentius cum illo agente, etiamsi clericus universus, multique ex populo refragarentur, eo quod non liceret quempiam ex iis qui, urgente vi morbi, in lectulo perinde ac ille perfusi fuissent, in clerum assumi. Confirmat hæc Tertullianus in libro de Jejuniis adversus Psychicos, ubi, licet suggillet praxim Ecclesiæ Romanæ, attamen eandem illustrat, ostendens, jejunium perductum ad horam nonam qua Dominus exspiravit, refectionis modum tunc permisisse. Quare jure culpatur Cornelius papa eos episcopos non jejunos, sed crapula vinoque distentos hora decima manus impositionem exercuisse. Demum in Elencho delictorum Novati, dum illud gravissimum recitatur de sacrilego juramento, ab iis exacto quibus Dominicum corpus impertiretur, resultat contraria disciplina, Zephyrini decretis proscripta hoc in Libro Pontificali. *Fecit* (inquit auctor in Vita Zephyrini) *constitutum de Ecclesia, ut patenas vitreas ante sacerdotes in ecclesiam ministri portarent, donec episcopus missas celebraret, ante se sacerdotibus astantibus, et sic missæ celebrarentur: excepto quod jus episcopi interesset, ut tantum clericus sustineret omnibus præsentibus ex ea consecratione de manu episcopi jam coronam consecratam, et acciperet presbyter tradendam populo.* Hæc disciplina fuerit a Zephyrino constituta. Quid contra eam molitus sit Novatus? ex Cornelii papæ epistola cognoscimus. *Oblatione, inquit, facta, portionem singulis dividens, dum eam tradit, miseros homines benedictionis loco jurare cogit, manus ejus, qui portionem accipit ambabus suis manibus comprehensas retinens, nec prius dimittens quam jurati ista dixerint: ipsis enim utar illius verbis: Jura mihi per corpus, et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam meas partes deserturum, nec ad Cornelium esse redditurum. Ita miser ille non prius gustare sinitur, quam sibi ipse malum imprecatus sit. Et cum panem illum accipiens dicere debuisset Amen, ejus loco dicit: Non revertar deinceps ad Cornelium.*

35. Mirum dictu est quot firmamenta historię pontificalis hujusce Libri contineantur in brevi fragmento unius ex epistolis S. Cornelii papæ, nobis præservato per Eusebium. Quot igitur adjumenta supererant notariis Ecclesiæ Romanæ æqualibus Eusebio, dum colligerent Acta Vitasque pontificum ex tabulariis Ecclesiæ singulorum rescripta servantibus? Liceat unum adhuc observatum repetere ex eodem fragmento epistolæ Cornelianæ, quod mirifice illustrabit documenta decretorum simul et ordinationum in eisdem Vitis ita diligenter memoratarum:

De Novati stupiditate ita scribit Cornelius papa: *Ergo ille Evangelii vindex ignorabat unum episcopum*

PATROL. CXXVII.

A esse oportere in Ecclesia catholica. In qua tamen sciebat (quomodo enim illud nescire potuisset?) presbyteros quidem esse quatuor et quadraginta; septem autem diaconos totidemquo subdiaconos: acolythos duos et quadraginta, exorcistas et lectores cum ostiariis quinquaginta duos: In Vita Hygini ita reperimus perscriptum: Hic clericum composuit et distribuit in gradus. Septem diaconorum numerum assignasse traditur Kvaristus. Subdiaconos totidem hic legimus institutos, a proximo Cornelii decessore Fabiano. Ordinationem clericorum præsentem clero et populo celebrandam didicimus in Zephyrino. Quare merito Cornelius miratur, a Novato presbytero Ecclesiæ Romanæ, ejusque episcopatum ambiente, non teneri numerum ordinatorum. Imo interrogat qui fieri potuerit ut rem adeo notam solus ignoraret. Certe cum ordinum exercendorum tempora essent per regulas definita, cum formatæ abeuntibus ab episcopo dandæ forent, oportuit indiculos et diptycha omnium clericorum eorumque ordinationis epocham ab administris pontificum et notariis Romanæ Ecclesiæ diligenter conscribi et asservari. Quare scripturis Vitas pontificum deesse minime poterant hæc publica documenta ex archivis Ecclesiæ ad usus frequentes identidem producenda.

Ordinationibus clericorum affinis est memoria consecrationum tituli, fontis, altaris, et oblatio donorum, quæ hac occasione episcopus erogabat. Delibandum leviter est et indicandum quanta documentorum copia parata esset operi Anastasiano, illis præsertim ætatibus quibus Catalogi et Vitæ conscribebantur. Fidenter dicam non modo in membranarum et phyliris archivi, sed etiam in marmoribus, metallis et ornamentis Ecclesiæ quamplura superfuisse.

Consecrationem tituli quarto sæculo incisam tabulæ marmoreæ per sanctum Damasum videmus adhuc superstitem inter præclaras illas inscriptiones a Fulvio Ursino olim collectas, post ejus vero obitum ab interitu vindicatas liberalitate Alexandri cardinalis Farnesii: quas iste in palatio serenissimæ domus suæ ad Campum Floræ tutissimo loco repositas, et ferreis veribus septas posteriorum curæ disponendas reliquit. Illas, dum hæc scribo, serenissimus Parmæ et Placentiæ dux Franciscus, vindex avitæ gloriæ bonoque Reipublicæ et litterarum incremento natus, pro singulari studio quo eruditam antiquitatem prosequitur, fovet ac protegit, in ejusdem palatio loco illustriori affigi omniumque oculis proponi mandavit. Tabella quam memoro brevissima est, ut titulo plene respondeat, ex marmorea crusta æmipalmari et hisce litteris insculpta

T. I. X. N. EGO DAMASI
VS. VRB ROME EPS AN
C DOMV. COSECAVI
. . N. R. Q. S. M. S. PA. S. PE

quarum sententia talis videtur: *Titulus in Christi nomine. Ego Damasius* (ita enim promiscue scriptum

Damasium et Damasum reperio in antiquis monumentis) *urbis Romæ episcopus hanc domum consecravit*. Siglarum sequentium sensum non assequor, nisi forte postremarum S. PA S. PE. quas S. *Paulus S. Petrus*, veluti signaculum hujus Ecclesiæ Romanæ proprium, et a successoribus custoditum in publicis documentis decretorum et litterarum, exponendas esse libenter credam. In aversa parte ejusdem tabellæ leguntur nomina sanctorum quorum reliquiæ sub eo signaculo tituli ac dedicationis concludebantur, ritu ad nostra etiam tempora derivato:

*hic re QUIESCIT CAPVT
SCI CRESCENTINI. M
ET RELIQVIE. S. SVP ANT*

Una cum titulo ita insculpto visitur facies anterior sarcophagi Christiani, in quo insculptum est monogramma nominis Christi Domini intra coronam cum lemniscis, more familiari ætatis beati Damasi. Non est dissimilis figura aut magnitudine alteri tabulæ, quam card. Franciscus Barberinus S. R. E. vice-cancellarius in ara maxima tituli sui S. Laurentii in Damaso ex marmore nobiliore substituit, veterem, ut arbitrator, altaris frontem imitatus: quæ in ædes Farnesianas translata fortasse fuit, quando cardinalis Farnesius titulum eundem et aram maximam variis ornamentis decoravit, ut gentilitia ejusdem insignia testantur in laqueari et parietibus auro et coloribus expressa per Thaddæum Zuccherum, a quo etiam gesta Vitæ et martyrii beati Laurentii eleganter pingi curavit. Ecclesiæ Romanæ Libri Rituales et Pontificales ex antiqua consuetudine præcipiunt in ecclesiæ et altaris dedicatione, ut epocha consecrationis scripto consignata reponatur cum reliquiis sanctorum ad perennem rei memoriam ab episcopo consecrante sub mensa altaris. Observant quoque pii et eruditi

✠ DO. ET XPO MISERANTE. LIM. HOC. C. L. K. T. E. ANNO IIII. C. S. VALENTINIANO. AVG. VI. III. KL. D. XVIII. ANNO EPTVS RVSTI.

Deo, et Christo miserante limen hoc conlokatum est anno quarto Consule Valentiniano Augusto VI. tertio Kalendas Decembris aviii. anno Episcopatus Rustici.

In veteri musivo ecclesiæ S. Sabinæ in monte Aventino ejusdem tituli clerici ita expresserunt epocham pontificatus sancti Cælestini, quo Ecclesiam regente ædes illa sacra magnificentius fundabatur.

✠ Culmen apostolicum cum Cælestinus haberet Primus et in toto fulgerent episcopus orbe Haec quæ miraris fundavit presbyter urbis Ilyrica de gente Petrus, etc.

Facile igitur intelligimus quæ monumenta dedicationum sacrarum ædium tum temporis superessent, in tot marmoribus et musivis, in epistolis dedicantium et concedentium, in Actis synodalibus, in diptychis et Kalendaris ecclesiarum, quotannis recolentium diem dedicationis.

36. Sacros fontes Damasi, Hilari, Bonifacii, Cælestini et Jaannis summorum pontificum cura

A collectores Rituum sacrorum, et præcipue adm. R. Edmundus Martene tomo tertio celeberrimi Operi de Antiquis Ecclesiæ Ritibus, lib. II, cap. 12, tum Oriente, tum in Occidente, ex ætate Constanti Magni ad consequentes in more positum, ut dedicationes ecclesiarum et altarium plerumque fieri in conventu episcoporum, qui ea de causa invita consueverant. Supersunt etiamnum in Actis concii Tyriensis apud Eusebium lib. IV de Vita Constantii cap. 43, Constantinopolitani, lib. II, cap. 39, apud Socratem; Arausicani anno 444, cap. 40; Arelatensis II, c. 37, et in epistolis B. Ambrosii, epist. 2 ad Marcellinum, aliisque compluribus, documentis diei ad dedicandum delectæ: ita ut Actis non solum publicis, sed etiam synodalibus insertæ dedicationum epochæ teneantur. Quin etiam colliguntur epistola 9 Gelasii primi, cap. 4 et 25, et S. Gregorii Magni lib. V, ep. 45, adeo celebre habitum fuisse ministerium ecclesiæ dedicandæ, ut in Italia id non præsumerent exercere episcopi diocesani quarto et quinto sæculo, nisi impetrata prius a summo pontifice potestate. Cæterum etiam in provinciis receptum fuisse morem signandi epocham primarii lapidis fundamenti ecclesiarum jaciendo docet nos marmor Massiliense editum a V. C. Stephano Baluzio et Scriptoribus Ecclesiasticis in Comm. ad Lactantium et ab illustribus Massiliæ historicis Ruffis lib. I, p. 46, in quo legitur jactum fuisse primarium lapidem illius ecclesiæ a fundamentis restitutæ consulatæ sexto Valentiniani Augusti, scilicet anno Christi 443 XIII Kal. Decembris anno XVIII episcopatus Rustici ubi etiam consignantur nomina episcoporum, subdicia corrogantium ad constructionem sacri ædificii numerata summa solidorum quam quisque contulerat. Compendiariis autem litteris ita concepta est non secus ac Damasi inscriptio paulo ante recitata

constructos memorabant vetusta epigrammata Gruteriano in opere impressa p. 1163, num. 11; et 1164 num. 2 et 4. Elegantes versus a Sixto III incisus in baptisterio Lateranensi octastylo, relati a Panvino in libro de septem Urbis Ecclesiis, et a card. Reardonio de Basilica Lateranensi lib. III, cap. 4, superstites adhuc leguntur in epistyllis Consantinianis quemadmodum Ambrosii versus legebantur in fronte ecclesiæ B. Theclæ ejusdem figuræ octogonæ (cujus mysterium ibi declarat sanctus episcopus) editi per Gruterum ex veteri ms. pag. 1168, num. 8, cum reliquis epigrammatibus beati doctoris, indicantibus dedicationes ab ipso peractas, et mysteria rituum qui in illis adhibentur. Sub Siricio papa æqua sancto Ambrosio incisam videmus epocham restituendi presbyterii in platoniam S. Pudencianæ, seu tituli Pastoris:

SALVO SIRICIO EPISCOPO FELICQVE LEOPARDO ECCLESIAE SANCTAE:

cætera desiderantur. Hilarus Archidiaconus, deinde A ter parietinas ejusdem Ædis apud S. Eusebium Pontifex Romanus Ecclesiæ, oratorium sancti Laurentii a se reffectum cælavit: quod repertum in-

servat collectio marmorum vetustorum Musæi Albani.

✠ AVXILIANTE DNO DO N XPO ORANTE BEATO LAVRENTIO MARTYRE
HILARVS ARCHIDIAC FECIT.

His autem in celebritatibus consecrationem cum dona plurima offerrentur ac dicarentur, largitione principum sive præsulum, tum mobilia, tum immobilia, quæ passim memorat Liber Pontificalis, eorundem donorum documenta, quæ tertium caput constituunt nostræ divisionis, proferemus aptius, si prius absolvere nobis liceat ea quæ de pontificum decretis supersunt breviter indicanda hoc in capite, complexo decreta pontificum, dedicationem sacrarum ædium et ordinationes sacerdotum ac ministrorum.

37. Decreta pontificum et conciliorum habenda sunt, quæ de natalitiis martyrum et ecclesiarum, etiam constante persecutione conscripta legimus apud Cyprianum lib. III, epist. 6: *Dies eorum, quibus excedunt, adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrium celebrare possimus.* Respondent enim legibus sancitis per Clementem

PETRO. THEOPHANO. SERGIO. IORDANE. SEV. IOHANNE
ADSTANTIBVS. QVOQVE. DIACONIBVS. MOSCHO. ARCHIDIACONO
ZACCHARIA. IOANNE. ET. THEOPHYLACTO. ATQVE. GEMMULO
VEL. CUNCTO. CLERO. ANTEFATVS. DOMINVS. GREGORIVS. APOSTO
LICVS. PAPA. DIXIT. REDVCO. AD. ANIMVM. SCNSSIMI, FRATRES
MEI, etc.

Reliqua legi possunt apud Torrigium de Cryptis Vaticanis, pag. 70, et apud Ciampinum, de sacris ædificiis a Magno Constantino constructis, cap. 4, sect. 45, pag. 104.

38. Cognoscimus itaque Romanam Ecclesiam non omisisse Acta suorum pontificum, et conciliorum marmoreis tabulis consignare, et in celeberrimo Christiani conventus loco, ad limina scilicet Apostolorum affigere futura posteris documentastrarum legum, et tropæa victoriæ contra devictas in urbe aliarum domina ethnicorum superstitiones; ut ubi fratrum Arvalium et Quindecimvirum decreta ritusque legebantur de profanis sacrificiis pro salute Cæsarium quotannis renovandis, quæ paulo ante produximus numeris 21 et 22, ibi conspicerentur responsa nostrorum præsulum, et Acta conciliorum decernentium ut in memoriam martyrum Christi et confessorum divina res fieret, et hymnodia sacra concineretur. Producendum est documentum pontificiæ legis ejusdem Gregorii tertii de quotidianis sacris et oblatis inferendis supra Confessionem beati Pauli, in ejusdem basilica adhuc spectabile vetusto in marmore in hanc sententiam inciso, atque vulgato cum reliquis inscriptionibus antiquis ejusdem Basilicæ typis Monetæ 1654, Romæ. Exstat etiam apud Baronium in fine tomi X, pag 963; sed cum editio Baronii errata sculptoris expunxerit, et castigatam lectionem reduxerit ad leges Latini sermonis, placet cum Moneta hic dare cum menditis in marmore satis frequentibus ad fidem prototypi. Inducant enim barbariem ætatis, accuratiori scul-

et Anterum de Actis martyrum scribendis et in ecclesia reponendis, necnon iis quas eodem sæculo Cypriani Felix papa tulit, in ejus Vita sic indicatas: *Constituit supra sepulcra martyrum missas celebrari.* Comprobantur per sæcula subsecuta diptychis, martyrologiis, et ea consuetudine confirmatrice, quam Tertullianus in libro de Corona Militis hæc eandem recensens commendat. Demum ætate S. Gregorii tertii, quando Vitæ pontificum colligebantur, et in hunc Librum compingebantur, Acta concilii Romani et decreta ejusdem pontificis, quæ auctor vitæ commemorat circa finem, ita inclina fuerunt marmoreæ tabulæ in basilica Vaticana expositæ, uti leguntur adhuc præservata post sæcula decem, et in hypogæo ejusdem basilicæ custodita diligenter cum cæteris vetustis memoriis antiquæ basilicæ repertis sub Paulo quinto.

ptore carentis: qui fortasse ut contraheret Gregorii III diploma in breviorum modum, ausus est suo Marte, vel imperito aliquo dictante, ita inculpate ac deformare sancti pontificis constitutionem, quam non dubito in autographo fuisse apte conscriptam; tum quia Græce ac Latine doctus describitur Gregorius III in ejus Vita, tum quia stylo satis culto nedum emendato dictasse cognoscitur ex ejus epistolis, quæ supersunt, apud Binium et Labbeum editæ cum conciliis.

✠ IN. N. DNI. DI. SALVATORIS. N
IHY. XPI. BREVE. FACTA. A ME
GREGORIO. TERTIO. PAPA.
DE. OBLATIONES. QVE. OFFER
RE. DEBENTVR. PER. SINGVLOS
DIES. IN ECCLESIA. BEATI
PAVLI. APOSTOLI. STATVI
ENIM. OFFERRI. IDEST. IN
PRIMA. MISSA. AD. COR
PVS. OBLATAM. VNAM. IN SEC
VND. MISSA. AD. SCM. TIMOTHEVM
OBLATAM. VNAM. IN. TERTIA. MI
SSA. AD. IMAGINEM. SALVATORIS
QVI. ET. APOSTOLORVM. OBLATA
VNAM. IN. QVARTA. MISSA. AD
SCVM. GREGORIVM. AD. IANVS
OBLATAM. VNAM. DEINDE. IN
MISSA. QVINTA. AD. ALTARE
MAIORE. OBLATAS. DVAS. QVOD
SIMVL. FIVNT. COTIDIANIS. DI
EBVS. OBLATAS. SEX. QVAE
AB. ECCLESIA. OFFERANTVR IN
BASILICA. TVA. DOMINE. MEVS
BEATE. PAVLE. APOSTOLE. QVEM
BREVIS. TITVLVM. AVCTORITA
TE. APOSTOLICA. OMNI. TEMPO
RE. CONFIRMAMVS, etc.

Constant itaque monumenta non pauca marmorum vetustorum in Ecclesia Romana ab ætate Hippolyti martyris ad Gregorium tertium, sub quo Vitæ hujus collectionis ante Anastasium conscribebantur: quæ nobis exhibent documenta genuina et publica plurium gestorum in conciliis apud sedem apostolicam celebratis, ac decreta summorum pontificum legesque latas: et enumerant hujus Ecclesiæ presbyteros et diaconos, qui synodis interfuerunt: ut plane constare possit pleraque facta enuntiata in hoc Libro Pontificali potuisse jam tum falsitatis redargui publico testimonio, si contra fidem eorundem monumentorum conscripta forent.

39. Liceat hic obiter indicare quantum auctoramenti concilient historiæ Libri Pontificalis hæc monumenta, quæ styli barbariem præseferunt propriam illius ætatis, qua sub Gregoriis II et III Vitæ pontificum colligebantur ex catalogis et tabulariis temporum superiorum. Una inscriptio, quam modo retulimus, ita negligenter curata ab illo qui præerat incisioni, sive notarius fuerit, sive præpositus fabricæ, sive alius administer basilicæ, dum per singulos ferme versus in regulas grammaticas frequenter et graviter peccat, vivum colorem exprimit infelicis illius ætatis: quam Langobardi duobus ferme sæculis dominationis in Italia expletis ita hospitem effecerant Latinæ locutionis, ut Actorum publicorum exceptores, ut regum ipsorum notarii ac diplomatum magistri nihilo correctius dictarent. Exemplum dabo ex tabulario monasterii olim Salvatoris titulo, nunc S. Juliæ nuncupati, Brixie fundato per Ansam reginam, regis Desiderii conjugem, et Adelchis sive Adelgisi matrem.

40. Ex autographis exscripsi exordia et subsignationem duorum diplomatum, quæ ita perscribuntur. Primum spectat ad annum æræ Christi 771.

... rius (Fl. Desiderius) vir excell. rex. Monasterio Dni et Redemptoris nostri sito intra civitate nostra brixiana, quam nos Xpo juvante una cum reverentissima conjuge nostra ansa regina ad fundamentis construximus et sacratè domna anselperge abbatisse dilectæ filiæ nostræ detulisti excellentie regni nostro eo quod excellentissimus adelchis rex filius noster germanus tuus atque gloriosa conjux nostra ansa regina genitrix tua contulisset per preceptas dominationis singulis rebus in ipso sancto monasterio in finibus nostris austrie vel neustrie Spoleti et tuscie curtes cum massaritiis etc. Scripsi ego petro notario acto brexia die mensis julii anno felicissimi regni nostri in nomine quartodecimo p indic. xima.

Sequitur alterum diploma pertinens ad annum 772.

Flavius adelchis vir excell. rex Monasterio Dni Salvatoris sito in civitate brixiana quod domna precllentissima ansa regina genitrix nostra et dicatè do anselperga abbatisse dilectæ germane nostre etc. ex dicto domni regis pro advaldo notariu ex ipsius dictato scripsi ego ermoalde notario fel. acto civitate in brexia undecima die mensis novembri anno felicissimi regni nostri in nomine quartodecimo p indic. xima.

41. In Gallis eodem sæculo et superiori regum diplomata complura nihilo felicius dictata leges apud R. P. Mabillonium de Re diplomatica lib. vi, donec

A litteræ sub Pippino et Carolo Magno reviviscerent, quæ irruptione Saracenorum etiam ibi deformatæ ac ferme deletæ fuerant, ut infra leges in Vita S. Gregorii, num. 482, et quemadmodum in Historia Massiliensi deplorat Ruffus lib. xi, cap. 4, proferens epitaphium Eusebiæ sanctimonialis S. Cyriaci, pag. 428, quam virginem pag. 58 ex antiquis documentis probat cum aliis undecim sacris virginibus quibus præerat se deformatæ narium abscissione, ne a barbaris violaretur, qui circa annos 725 et 730, nempe ætate S. Gregorii II et III, Provinciam vastabant. Epitaphium nihilo melioribus grammaticæ legibus ita legitur incisum.

P. HIC REQUIESCIT IN PASSE EVSEBIA RELIGIOSA
MAGNA ANCELLA DNI
QVI IN SÆCULO AB HENEVNTÉ ETATÉ SVA VIXIT
SÆCOLARES ANNUS XIII. ET VBI A DNO
ELECTA EST IN MONASTERIO SANCTORVM CYRIGI
SERVIVET ANNVS QVINQVAGENTA RECESSET SVB
DIE PRIDIE KALD. OCTOBRIS INDICIONE SEXTA

Aliam quoque profert pag. 55 ejusdem styli.

Quin etiam in regia ipsa Francorum diplomata regis Chlotarii secundi autographa, cortici seu papyro consignata, leguntur edita ab adm. rev. Patre Felibien in Historia abbatiae S. Dionysii, ita dictata circa annum Christi 620.

... viris inlustribus Chrodegario
iente per baselecbas de suis propriis facoltatebus per
testamenti paginam voluerit legaliter delegari per no-
stris authoretatebus testamentum . . . noster Dodo
Abba de Baselecas Domni Dionysii Martheris peculia-
es patroni nostri etc. Chlotacarius im Christi nomine
ex hanc præceptionem subscripsi.

Si quis vero cupiat barbariem earundem ætatum contemplari etiam in brevibus inscriptionibus, tum temporis positis intra fines Italiæ, proferam ex Panvinio Antiquit. Veronensium lib. v, cap. 44, et ex com. Moscardo Historiæ Veronensis lib. vi, pag. 70, epigraphen, incisam columellæ, olim sub ara maxima, nunc in ara laterali ecclesiæ S. Georgii in Valle Pollicella ad sustinendam altaris mensam cum tribus similibus collocatæ. Epocham incisionis et structuræ nobis exhibet sub rege Luitprando, hoc est paulo ante annum Christi 743.

Non gravabor hanc inscriptionem, licet a Panvinio et a Moscardo editam, iterum typis dare, cum videri possit illorum neutri spectata, sed aliorum opera minus diligenti transcripta. Mihi vero cum contigerit com. Ottolinum Ottolini optime de studiis nostris meritum rogare, ut charta humectata marmoris applicaretur, et characterum ductus singuli fidelissime exprimerentur; is pro singulari qua præstat eruditione, et cura quam adhibet in excolendis in patria nos gravioribus disciplinis, historiæque firmitatis illustrandis, in se recepit ut editam ab utroque historico epigraphen ex autographo ita exceptam ad me transmitteret, et columellæ alterius inscriptionem pariter daret, Panvinio, et Moscardo non observatam. In utraque attendere præstat litteras complures ad Græci alphabeti formam incisas, præcipue

D. et L. Prior itaque inscriptio a laudatis scriptoribus vulgata talis est :

† IN N ANI IHV XPI ΔE ΔONIS
SCI IVHANNIS
BAPTESTE EAI
FICATVS EST HANC
CIVORIVS SVB TEMPORE
ΔOMINO NOSTRO
ΔIOPRANDO REGE
ET VB PATERNO
ΔOMNICO EPESCOPO
ET COSTODES EIVS
VV VIΔAALIANO ET
TANCOR PRBRIS
ET REFOA GASTAAΔIO
GONΔEAME INDIGNVS
ΔIACONNVS SCRIPSI

*In nomine Dni Iesu Xvi de donis
Sancti Iohannis
Baptistæ ædi-
ficatum est hoc
ciborium sub (tempore)
Domino nostro
Luitprando Rege
Et Venerabili Paterno
Domnico Episcopo
et custodibus ejus
Venerabilibus Viris Vitaliano et
Tancor Presbyteris
et Refol Gastaldio.
Gondelme indignus
Diaconus scripsi.*

In alia columna ex quatuor memorati altaris mensam sustentibus leguntur nomina Ursi magistri, ejusque discipulorum, per quos structura ciborii peragebatur. Propter preli necessitas prohibet æ singularum litterarum barbaram formam fusis ad eundem exemplar characteribus imitemur.

VRSVS MAGESTER
CVM ΔISCIPOΔIS
SVIS IVVENTINO
ET IVVIANO EAI
FICAVET HANC
CIVORIVM
VIRGONΔVS
TEGOΔAA
FOSCAR

*Vrsus magister
cum discipulis
suis Iuventino
et Ioviano ædi-
ficavit hoc
ciborium
Verecundus
Tegodal (vel Theobald)
Foscar, etc.*

Possem et ex Insubribus Langobardorum diplomatis eundem stylum ostendere: quorum specimen sit donatio Theoperti, per quam is basilicæ S. Ambrosii omnia bona sua mobilia et immobilia largitur anno trigesimo Luitprandi regis, Ildeprandi autem ab ipso assumpti in consortium regni anno septimo, sub die octavo Idus Maias, indictione XIII (Christi 740), rogante Protasio notario. Ejus autographum in eadem basilica asservatum indicat Joan. Petrus Paricellus in Monumentis Ambrosianæ basilicæ Mediolanensis, pag. 40.

42. In alia Italiæ parte, longe ab Insubribus dissita,

A quam principes Langobardi possederunt, Capuana scilicet in ditione, plane similem scribendi barbariem notarii reliquerunt usque ad sæculum Christi undecimum, uti ostendit præceptum Pandulphi IV, principis Capuæ, apud Camillum Peregrinum in Hist. principum Langob., pag. 229, anno 1034. Neque ab istorum exemplis desciverunt cæteræ Italiæ regiones quæ Langobardis paruerant, quod in Spoletani ducatus Historia per comitem Campellum ex genuinis monumentis contexta demonstrant acta publica producta libro xv, sub duce Hildebrando, pag. 494, circa annum 779, sub Widone duce, pag. 496, anno 849, aliisque similibus apud eundem requirendis.

Nemo itaque jure dubitaverit quin ætate Gregorii conscribentibus Vitas pontificum præsto forent documenta rerum enuntiarum non modo in archivis et tabulariis, sed etiam in marmoribus ecclesiarum, cum legantur etiam nostro sæculo superstites inscriptiones quæ comprobant tum gesta, tum decreta, tum etiam stylum ætatis proprium qua decreta conscribebantur.

Pertinet ad hunc locum, scilicet ad monumenta oblationum, electionum, ordinationum et chronologiæ pontificiæ, e Romanis lapidibus diligenti cura ac fide translata in Catalogos Vitasque summorum Ecclesiæ antistitum, tabella illa marmorea, memorans donum a Severo presbytero Romanæ Ecclesiæ tituli S. Petri ad Vincula oblatum sub patrocinio ejusdem principis apostolorum, post electionem Joannis ejus nominis papæ secundi: quam Em. card. Baronius tanquam illustre documentum ecclesiasticæ historiæ inserendam curavit Annalium tomo VIII, ad annum Christi 534. Visitur marmor in eodem titulo Eudoxiæ, sive S. Petri ad Vincula, ætate nostra custoditum et affixum parieti navis lateralis a parte læva adorantibus ante altare sanctissimi Sacramenti ita incisum.

SALBO PAPA N IOHANNE COGNOME
TO MERCURIO EX SCE ECCL ROM. PRESBYTE
RIS ORDINATO EX TIT SCI CLEMENTIS AD GLO
RIAM PONTIFICALEM PROMOTO BEATO PETRO
AP PATRONO SVO A VINCULIS EIVS SEVERVS PB OFFERT
ET IT. PC LAMPADI BT ORESTIS VV CC etc.

Uno ex lapide addiscimus electionem et ordinationem pontificis, oblationem Severi presbyteri, et chronologiam pontificiam videmus notis consularibus illustratam auctoritate marmorum æqualium usque ad postremos consules Occidentis. Juvat enim animadvertere, post exactum biennium a morte hujus Joannis papæ II anno Christi 534, signari Fastos Justiniano Augusto IV et Decio Theodoro Paulino, quem Chronologi observant fuisse **POSTREMUM CONSULUM OCCIDENTALIUM**. Auctoritas itaque Libri Pontificalis æque ac laudati Catalogi sub Justiniano subnixa est solido testimonio lapidum publice positorum. Sed hæc diligentius expendentur suo loco in notis ad Vitam Joannis secundi.

43. Accedo jam ad postremum caput documentorum, pertinens ad donationem fundorum et ad ornamenta ecclesiis collata, et in Libro Pontificali

recessita. Córdatus quisque facile intelliget non fuisse A curata negligenter in archivis basilicarum ac titulorum Urbis documenta publica principum ac privatorum, quibus prædia sive urbana sive rustica donabantur, cum in æstu quoque persecutionis mobilia ecclesiæ bona archidiaconis contraderentur, quemadmodum S. Lucius papa ea commendavit Stephano, Stephanus Xysto, Xystus Laurentio, quæ erant eroganda in eleemosynas pauperum et in usus sacrarum. Bona etiam immobilia ad Ecclesiam jam tum pertinuisse, quorum annuo reddito pauperes aut ministri alerentur, recte colligunt eruditi ex lege Constantini apud Eusebium in ejus Vita lib. II, cap. 39, qua jubet ecclesiis restitui bona quæ fiscus abstulerat in persecutione. *Omnia ergo (ait Constantinus) quæ ad Ecclesias recte visa fuerint pertinere, sive domus, ac possessio sit, sive agri, sive horti, seu quæcunque alia nullo jure, quod ad dominium pertinet, immunito, se ab eis omnibus atque integris manentibus, restitui jubemus.* Videndus ea de re Thomasinus de Benef. part. III, lib. I, cap. 3, ubi ex Actis B. Abercii apud Baronium ad annum 463, probat etiam ab ethnicis imperatoribus donatas fuisse aliquot ecclesias Christianas annuis redditibus; cum M. Aurelius legatur ter millibus frumenti modis donasse Ecclesiam Hierapolitanam, cujus episcopus fillam ejus a dæmone exagitata sanaverat; neque illud donum, nisi a Juliano Apostata fuisse retractatum. Necesse igitur erat indiculos prædiorum conscribi per notarios Ecclesiæ ac defensores, præsertim cum idem Augustus Constantinus sanxisset ut martyrum et confessorum bona per fiscum erepta hæredibus restituerentur; vel si hæredes deficerent, loci ecclesiæ addicerentur: ita Eusebio testante cap. 36 et 37 ejusdem libri. Quare in Vita Sylvestri hic Liber Pontificalis num. 43 refert Constantinum ecclesiæ S. Laurentii in agro Verano a se constructæ donaria publica contulisse, et inter bona immobilia eidem addidisse *possessionem cujusdam Cyriacæ religiosæ feminæ, quam Ascus occupaverat tempore persecutionis.*

Vix erat Ecclesiæ pax reddita, et fundatæ ac dotatæ basilicæ visebantur per Constantinum sub Sylvestro et Marco, cum proximus Marci successor Julius papa constituit ut notitia rerum et Actorum ad Ecclesiam pertinentium per notarios colligeretur et cum auctoritate primicerii notariorum et sanctæ sedis scrinarii celebrarentur. « Hic constitutum fecit (ait Liber Pontificalis in Julio, num. 50), ut nullus clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in ecclesia, et notitia, quæ omnibus pro fide ecclesiastica est per notarios colligeretur, et omnia monumenta in Ecclesiam per primicerium notariorum confecta celebrarentur; sive causationem, vel instrumenta, vel donationes, vel commutationes, vel traditiones, aut testamenta, vel allegationes, aut manumissiones clerici in Ecclesia per scrinarium sanctæ sedis celebrarent. »

Inde autem profectæ leges canonum, auctoritate apostolica latæ sub Sylvestro in concilio Gangrensi II,

cap. 7 et 8, ut Symmachus papa testatur in concilio Romano, quod Osius Sylvestri legatus concilio interfuisset anno 424, num. 44, observante Baronio nec non Binio ad idem concilium lit. h, aliæque sub Julio papa anno ejus quinto, Christi 344, in concilio Antiocheno primo can. 24, ubi ex episcopis qui convenerant licet complures ab Arianis partibus subdole starent in causa Athanasii, attamen de rebus Ecclesiæ ita statuendum sanxerunt cum catholicis, imitatis Julium pontificem in suis legibus: « Recte habet, ut ea, quæ sunt ecclesiæ, ecclesiæ servantur cum omni bona conscientia et fide in omnium præsidem et judicem Deum: quæ etiam administrari convenit cum judicio et potestate episcopi, cui est omnis populus creditus, et eorum animæ quæ in ecclesiam conveniunt. Sint autem manifesta quæ ad ecclesiam pertinent cum cognitione presbyterorum et diaconorum qui sunt circa eum, ut sciant et non ignorent, » etc. Sed apostolicas Julii leges multo præstantius illustravit concilium Chalcedonense anno 451, sub Leone Magno, act. xv, can. 26: « Placuit omnem ecclesiam habentem episcopum habere œconomum de clero proprio, qui dispenset res ecclesiasticas secundum sententiam episcopi proprii; ita ut ecclesiæ dispensatio præter testimonium non sit, et ex hoc dispergantur ecclesiæ facultates et sacerdotio maledictionis contumelia procuretur. »

Hanc autem disciplinam etiam ante canonem concilii Chalcedonensis pertinuisse ad universam Ecclesiam post Julii constitutionem declarat epistola Cyrilli Alexandrini, conquerentis quod non ea tantum exigenter ab episcopis quæ providentia laudatæ legis firmata erant ad præservandam indemnitate rerum Deo dicatarum, sed etiam supra legis terminos, et contra episcoporum dignitatem ac jura, ipsi quoque episcopi ad reddendas rationes vocarentur in dispensatione ecclesiasticorum proventuum. Edita est epistola Cyrilli (qui obiit anno Christi 444, nempe septennio ante consilium Chalcedonense) tomo V, part. II, pag. 211, ubi hæc leguntur: « Male habet, magna que tristitia afficit sanctissimos episcopos qui sunt ubique terrarum, quod sumptuum, qui illis eveniunt, dispensationis ratio ab eis exigatur, sive ex ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu aliunde percepto. Unusquisque enim nostrum dabit suorum malorum rationem omnium Judici. Vasa enim pretiosa et possessiones immobiles oportet servari ecclesiis. Episcopis autem, qui tunc temporis divinum sacerdotium administrant, incidentium sumptuum dispensationem secure credi. »

44. Cum igitur ex legibus apostolicæ sedis ad Ecclesiam universam pertinentibus, et ex regulis conciliorum et Patrum tanta diligentia præstanda foret in bonis mobilibus tuendis et vasis pretiosis sacrarum ædium servandis sub œconomi custodia, necnon in procuranda dispensatione reddituum et oblationum, arbitrio quidem episcopi, sed sub testimonio cleri, necessarium fuit commentarium bono-

ram conscribere, parare indicem et syllabum sacrae supellectilis et donorum quae dedicabantur, ac tabulas dati et accepti ab aëconomis exhiberi. Mirum propterea non est si minutis adeo rationibus auctor Libri Pontificalis recenset ac dinumerat antistitum et principum dona in singulis ferme basilicis ac titulis. Nostrarum est partium ostendere per illam aetatem superfuisse documenta publica non tantum in archivis et membranarum, sed etiam in parietibus et marmoribus, quae comprobarent indiculos rerum descriptorum.

45. De possessionibus ac fundis, eorumque annua praestatione, si cui dubium suboriretur, is esset circumducendus per basilicas ac titulos Urbis, ubi spectantur adhuc incisa non tantum nomina praediorum et proventus, sed etiam consuetudo majorum, Romano more proponens oculis populi, ut olim Augustus rationarium imperii, sic ipsa censum Ecclesiae.

In porticu basilicae Vaticanae superest una ex tabulis marmoreis septem (tot enim numerat Ciampinus ex Alpharano, qui duas viderat suo aëvo superstitis) inscriptis nomine massarum et praediorum ad eandem basilicam pertinentium; eaque tabula a B. Gregorio Magno ita insculpta fuit fundis a se donatis ad concinnanda luminaria.

✠ DOMINIS SANCTIS AC BEATISSIMIS PETRO ET PAVLO APOSTOLORUM PRINCIPIBUS GREGORIUS INDIGNVS SERVVS. QVOTIENS LAVDI VESTRAE, etc., STATVO ENIM ET A MEIS SVCCESORIBVS SERVANDVM SINE ALIQVA REFRAGATIONE CONSTITVO VT LOCA VEL PRÆDIA CVM OLIBETIS QVI INFERIVS DESCRIBVNTVR QVOS PRO CONCINNATIONE LVMIKARIVM VESTRORVM A DIVERSIS QVIBVS DETINEBANTUR RECOLLIGENS VESTRA VOBIS DICAVI IMMVTILATA PERMANERE IDEST IN PATRIMONIO APPIÆ MASS. VICTORIOLAS OLIBETV IN FVND. RUMELLIANO IN INTEGRO OLIBETV IN OCTABIANO IN INTEGRO MASS. TRABATIANA OLIBET. IN FVND. BVRRRIANO VT SVP. OLIBET. IN FVND. APPIANO VT SVpra, etc.

Sequuntur alia quatuor et quadraginta nomina olivetorum et massarum huic donationi inclusa: quae legi possunt apud Paulum de Angelis in Descript. basilicae Vaticanae, pag. 84, apud Ciampinum de Sac. Edif. a Magno Constantino constructis, pag. 34 et 82, et in editione Parisiensi Operum S. Gregorii Magni, aliosque apud auctores.

46. In basilica S. Pauli, via Ostiensi, legitur ante gradus presbyterii antiquitus insculpta marmori epistola ejusdem pontificis Gregorii Magni, data ad Felicem subdiaconum et rectorem Patrimonii Appiae: quam integram dare praestat, cum sola possit sufficere ad comprobanda documenta quae in scrinio apostolico servabantur tum donationum ejusmodi pertinentium ad titulos et basilicas Ecclesiae Romanae, tum administrationis bonorum per praepositos instructos brevibus sive indicibus rerum et fundorum per ipsos curandorum. Jubet siquidem pontifex ut per antedictae Ecclesiae praepositos, qui per tempora fuerint ab aëra donationis, id est a septima indictione, imperii Phocae anno secundo, et consulatus ejus primo scilicet ex anno Christi 604, ordinentur, ita ut imposterum ipsi rationes ponant. Mandat enim ut Felix subdiaconus rector Patrimonii Appiae massam

A et fundos hortos ac terrulas in donationes recensitas de brevibus suis delere debeat, ac auferre, et cuncta ad nomen praedictae ecclesiae B. Pauli apostoli tradere. Denique praecipit ut autographum donationis apostolico scrinio restituatur. VOLVMS VT HOC PRÆCEPTVM IN SCRINIO ECCLESIAE NOSTRAE EXPERIENTIA TVA RESTITUAT. Tria haec mandata jam tunc marmori insculpta nobis exprimunt universam disciplinam, et praxim administrationis bonorum ecclesiae, quae tunc vigeat: et manifestant publica documenta, quae tam in scriniis quam in marmoribus aedium sacrarum consignata sexto ac septimo Christi saeculo juxta morem praecedentium aetatum abunde ministrabant scriptoribus Historiae Pontificalis definitas notitias minutarum ejusmodi rerum, praesulis, et ministri providam curam illa etiam aetate non effugientium. Talis igitur est Gregorii Magni epistola, quam incisam tabulae marmoreae videmus in basilica Doctoris gentium via Ostiensi.

✠ GREGORIUS EPISC. SERVVS SERVORVM DI FELICI SVBDIAC. ET RECTORI PATRIMONII APPIAE. Licet omnia, quae haec apostolica habet ecclesia B. Petri et Pauli, quorum honore, et beneficiis acquisita sunt, Deo sint auctore communia, esse tamen debet in administratione actionum diversitas personarum, ut in adsignatis cuique rebus cura adhiberi possit impensior. Cum igitur pro ecclesia B. Pauli apostolici sollicitudo nos debita commoneret, ne minus illic habere luminaria isdem praeco fidei cerneretur, qui totum mundum lumine suae praedicationis implevit, et valde incongruum, ac esse durissimum videretur, ut ulla ei specialiter possessio non serviret, in qua palmam sumens suae praedicationis capite est truncatus ut viveret: utile judicavimus, eandem massam, quae Aquas Salvas nuncupatur, cum omnibus fundis suis, id est Cella vinaria Antoniana, Villa portusa, Bifurco Priminiano, Cassiano Silonis, Cornelii tessellata, atque Corneliano, cum omni jure instructo, instrumentoque suo, et omnibus generaliter ad rem pertinentibus ejus cum Christi gratia luminaribus deputare: adjicientes etiam eidem cessioni hortos duos positos inter Tiberim, et porticus ipsius ecclesiae euntibus a porta civitatis parte dextera, quos dividit fluvijs inter adfines horti monasterii sancti Stephani, quod est ancillarum Dei, positum ad sanctum Paulum, et ad fines possessionis Pisiniani: simul et terrulas quae vocantur fossa latronis positas ibi juxta eandem porticum euntibus similiter a parte sinistra, ubi nunc Vineae factae sunt, quae terrulae coherent ab uno latere possessioni Eugenitis quondam Scholastici, et ab alia parte possessioni monasterii S. Aristi: quae omnia quoniam Deo adjuvante per antedictae Ecclesiae praepositos qui per tempora fuerint a praesenti septima indictione volumus ordinari, et quidquid exinde accesserit luminaribus ejus impendi, atque ipsos exinde ponere rationes, idcirco experientiae tuae praecipimus, ut suprascriptam massam Aquas Salvas cum praenominatis omnibus fundis suis, necnon hortus, atque terrulas, quae superius continentur de brevibus suis delere debeat ac auferre, et cuncta ad nomen praedictae Ecclesiae beati Pauli Apostoli tradere: quatenus servientes sibi praepositi omni post hoc carentes excusatione de luminaribus ejus ita sine nostra studeant sollicitudine cogitare, ut nullus illic unquam neglectus possit existere. Facta vero

supra scriptorum omnium rerum traditione volumus, ut hoc præceptum in scrinio Ecclesiae experientia tua restituat. Bene Vale.

Dat. viii. Kal. Februarias Imp. D.N. N. Phoca pp. aug. anno secundo, et Consulatus ejus anno primo ind. septima.

47. Dabo alterum marmor antiquum, sub Gregorio quarto incisum, circa annum 943, et pertinens ad basilicam Liberianam S. Mariæ Majoris, cujus in porticu affixum spectatur. Ex hoc enim intelligemus

A providentiam illius ætatis plane singularem a qua Anastasius et Guillelmus bibliothecarii, postremarum Vitarum auctores, non distant, nisi per annos paucos: dum ita consulit perenni memoriæ atque indemnitati fundorum Ecclesiae, ut *Rato* notarius regionarius sanctæ Romanæ Ecclesiae ex authenticis scriptis *relevatum* fuisset testetur quidquid in eo lapide perscriptum est, et *pro cautela et firmitate temporum futurorum* his marmoribus exaratum. Initium scriptionis desideratur.

NOTO ROGATARIOQ. MEO SCRIBENDAM DICTAVI CVIQ. SVBTERMA

NV propria literis grecis subscripsi, et testib. a me rogatis optuli svbscribendam allegandi etiam gestis quib. placuerit, et tempore quo volueritis sine cessum non spectata denuo mea professione ex more concedo licentiam de quare quibus Q. omnib. SSTIS STipulatione, et sponsonem splenniter interposita. act. ROM. IMP. die cons. et indict. SSTA.

- ✱ Fl. xanthippi Filia qdm EGis TI imperialis a secretis huic char tul usufructuarie donationis de SSta massa qa pagani cense integro cum fundis, et CaSALibus suis idest F. arturi anus F. garganus F. mattianus F. Viarus F. crisCianus F. turita F. Solinianus F. Casa porcinare F. Calvisianus F. Rubianv F. Spicianus F. bubianus unc, sex F. ucupia F. Cassauti F. erutianus F. ferratulas F. casulari F. Calgianus unc. quat tuor F. pistore F. petrociana F. casabili F. optavianus F. arbucscianus F. gurgus F. casagini F. turanus F. rubianus F. felianus F. manilius F. oglata F. cottianus unc sex F. filipianus F. orcianus F triscasas, et ortu vineatv intro civit. Signina necnon et F. candiGianv. integro et omnibus ad eis generaliter pertinentibus fact. a me in omnes mansionarios essentibus, et introeuntibus perenniter baSiliCAE SC E DI genitricis Mariae q. ap praesepe pro obLATiONB. animae nostrae sicut superius legitur ad omnia SSta relegens CONsensi, et subscripsi, et testes qui subschi Berent rogavi () ✱ F. anastasius tribb. Sci petri. () ✱ theo datus adorator numeri theodosiac. () ✱ Ego georgius opt. num. mil. Sermisiani () ✱ F. epiphanius auri fex, () ✱ theodorus acol SC E ROM. eccl. huic Char tul. usufructuarie donationis de SST a massa qa paga nicense cum fundis, et casalibus suis in integro necnon et fund. qa candidiani in integro omnibusq. ad eis generaliter pertinen Tib excepto mancipiis, et mobilibus rebus. seseq; molentib. facta xantippi glf. in omnes mansionarios essentibus, et introeuntibus perenniter baSiliC E SCAE DI. genitricis qa ad praesepem sicut superius legitur rogitis a SSta Donatrice qnp scripsimus ipsa presente testes subscripsimus, et hanc donationis chartulam in praesenti traditam videmus. ()
- ✱ ego theodorus VH tabell. Vrb. Rom Scriptor huius char tul. usufructuarie donationis post testium subscriptiones, et traditione facta complevi et absolvi
- ✱ Temporibus Domini nri Sanctissimi gregorii quarti papae ex rogatu Radonis Not. Reg. Scae Rom. eccl. hoc ex authenticis scriptis relavatum pro cautela, et firmitate temporum futurorum S. marmoribus exaratum est

48. Si quis conferat inscriptiones SS. Gregorii B (licet pro assumpti argumenti serie videri possim. monitor non importunus), si percensere velim omnia illius ætatis monumenta, marmoreis tabulis consignata, quæ studium juvabant illorum scriptorum, ac nostrum acuunt in comprobanda historia, stylo et auctoritate hujusmodi Vitarum. Legemus numeris 523 et 524, in Vita S. Leonis quarti, formulas precum ab ipso conceptas, tum ad Ostia Tiberina in propulsandis a litore Saracenis, tum Romæ in dedicatione urbis Leoninæ, ita de illius nomine nuncupatæ: *Deus, cujus dextera beatum Petrum, ambulantiem in flucti-*

Nimius profecto sim pro modo præfationis

(licet pro assumpti argumenti serie videri possim. monitor non importunus), si percensere velim omnia illius ætatis monumenta, marmoreis tabulis consignata, quæ studium juvabant illorum scriptorum, ac nostrum acuunt in comprobanda historia, stylo et auctoritate hujusmodi Vitarum. Legemus numeris 523 et 524, in Vita S. Leonis quarti, formulas precum ab ipso conceptas, tum ad Ostia Tiberina in propulsandis a litore Saracenis, tum Romæ in dedicatione urbis Leoninæ, ita de illius nomine nuncupatæ: *Deus, cujus dextera beatum Petrum, ambulantiem in flucti-*

bus ; et : *Deus, qui apostolo tuo Petro*, etc. In triclinio autem Lateranensi, quod Leonianum a conditore Leone tertio appellatum fuit, ejusque retinet effigiem, musivum et inscriptionem, Zophorus illius absidæ, quæ dicebatur *Casa major*, et in nova structura Sixti V disjecta fuit, Panvinio teste in libro de septem urbis Ecclesiis, et card. Raspano de Patriarchio Lateranensi, lib. iv, cap. 6, continebat epigrammæ : per quam prior illa formula precum aptabatur invocando apostolorum patrocinio supra hospites ac peregrinos in itinere a periculis præservandos et ibidem excipiendos convivio : *Deus, cujus dextera beatum Petrum et coapostolum ejus Paulum ter naufragantem de profundo pelagi liberavit, tua sancta dextera protegeat domum istam, et omnes fideles convivantes, qui de donis apostoli tui hic lætantur*, etc. Oratorium sancti Gregorii tertii in veteri basilica Vaticana ostendebat affixas tabulas marmoreas ab eodem pontifice incisas formulis precationum abs se constitutis, quarum maximam partem superstitem legimus in earundem tabularum fragmentis, translatis in hypogæum memoratæ basilicæ, et impressis per Ciampinum de Sacris Ædif. a M. Constantino constructis cap. 2, p. 404, et per Torrigium de Cryptis Vaticanis aliosque scriptores : *Exaudi nos, omnipotens et misericors Dominus*, etc. Inveniuntur itaque et adhuc superant ætate nostra antiquitus incisa marmoribus basilicarum Urbis præcipuarum non modo nomina et chronologia ac decreta complurium pontificum Romanorum ante decimum sæculum, sed etiam formulæ precum ab ipsis institutæ.

49. Ne longius tamen abscedam a proposita indicatione marmorum incisorum nominibus ac noticia fundorum Ecclesiæ, cum eam testatam fecerint præcipuis basilicis Romanis allatæ inscriptiones nostro etiam ævo superstites, indicabo quoque in titulis et diaconiis exempla ejusdem consuetudinis, in Urbe custoditæ per eadem tempora, de quibus nobis sermo est, et extra Urbem in proximis ecclesiis cathedralibus observatæ.

Titulus SS. Joannis et Pauli, quem eminentissimus ac reverendissimus card. Paulutius, S. D. N. exemplum imitatus, in proximo titulo S. Clementis datum, magnificenter instaurat et illustrandum curavit erudito Commentario per V. C. Philippum Rondinium, Faventinæ Ecclesiæ canonicum, præservat nobis specimen vetustæ diligentia in fundis Ecclesiæ recensendis. Exhibet enim tabulas marmoreas antiquitus insculptas diplomate S. Gregorii Magni inter ejusdem epistolas recensitum num. 22 libri ix, ad Deusedit cardinalem et Joannem archipresbyterum ejusdem tituli, ubi non solum leguntur fundorum nomina et locus indicatur in via Romana, et confirmatio Gregorii Magni, sed etiam Constantini papæ nomen oppositum in margine declarat, notitiam fundorum ejus tituli a decessore suo Gregorio confirmatorum sæculo præcedenti, ætate sua, nempe octavo Christi sæculo, rursus recognitam et roboratam, per ea verba quæ litteris utrinque descendentibus exprimuntur, nempe a legentis læva parte ✠ NOTITIA FVNDORVM IVRIS HVIVS TITVLI, et a dextero latere ✠ CONSTANTINVS SERVVS SERVORVM

✠ N O L I T I A F V N D O R I V R I S H V I V S T I T V L	✠ TERRIT BELTR· MIL· XXII FVND MUCIANVS IN INTEGRO FVND COSCONIS IN INTEG· VBI SVP FND· PRETORIOLVS IN INT· VBI SVPRA FVND CASACATELLI IN INTEG· VRI SVPRA FVND PROGLIS IN INT· VIA APPIA· ML· II· CVMPANTAN FND VIRGINIS IN INT· VIA APPIA· ML· XIII· FVND CAPITONIS VIA ARDEATINA MIL· III· FND FONTEIANVS IN INT· VIA SVPRASCRIPTA ML· V FND FAVSIANVS IN INT· VIA· SSTA MIL· P L M XII FND LAVSIANVS IN INT· VIA· SSTA ML· SSTO FND CARBONARIORVM IN INT· VIA· S· M P VIII FND PVBLICA IN INT· VIA LATINA MIL· PL M XI FND CASAQVINTI IN INT· VIA LATIN· M· PL· M· XI FND LACITIANVS IN INT· VIA LAVICANA M XV FND SERGIANVS· IN INTEGRO VBI SVPRA FVND SEPTEMINVS IN INT· VIA FVN· CAESARIANVS IN INT· V· PENESTRINA M XXX FN· STAGNIS IN INT· VIA LATINA ML· PL· M· XXX· FVN· CASALVCI IN INT· VBI SVPRA FVN CASACELLEENSE· VIA APIA· ML· XIII VESTRE AECCLIE CONFIRMAREMVS ET NOS ITA CONFIRMAMVS VT SI QVISQVE TEMERATOR EXTITERIT ANATHE MATIS VINCULO SVBIACEAT IN PERPETVVM	✠ C O N S T A N T I N V S S E R V S S E R V O R V M
---	--	--

Celebris diaconia S. Mariæ in Cosmedin a sanctissimo domino nostro ejusque fratris filio eminentissimo ac reverendissimo cardinali Albano in pristinum splendorem redacta, quam V. C. Joan. Marius, canonicus Crescimbeni, post litteras elegantiores in florentissimis Italiæ Academiis excultas illustran-

dam suscepit commentario solida eruditione referto præservat nobis documentum illustre sculptum anno Christi 904 sub Joanne IX, in quo apparet diligentia ejusdem ætatis in recensendis etiam mobilibus donis et ornamentis Ecclesiæ. Marmor est vetus, ex ruinis proximæ ædis S. Valentini, nunc

dirutæ, translatum in porticum S. Mariæ in Cosme- A ptioni, et cum ea impressus pag. 84, lib. II, cap. 40
din, uti docet titulus a canonicis appositus inscri- laudati libri

Vetus monumentum ad annum DCCCCII.

ab Incarnatione, seu Nativitate DCCCCI.

Ioanne, IX. Pont. Max.

Donationis factæ a Theobaldo Ecclæ S. Valentini

quæ Regione huius S. Diaconia extabat

In diruto istius Secretario repertum

hoc loco Archipresb. et Canonici poss.

Urbano VIII. P. M. anno Iub. MDCXXV.

SVME VALENTINE MARTYR HEC DONA BEATE. QVE TIBI FERT. OPIFEX TEV
BALDVS CORDE BENIGNO. HEC. ITAQ. SVNT. QXE TIBI BEATISSIME
MARTYR IDEM TEVBALDVS CONCESSIT QVATINVS SINT IN VSV
SACERDOTU IN PERPETVV DONO TIBIQ. HIC SERVIENTIVM
IDEST. DOMVS DVAS SOLARATAS IVNCTAS IN VICINIO TVÆ ECCLÆ
CELLA IVXTA EAMDEM ECCLAM ORITICELLVM CVM OLIVIS RETRO AECLIAM SCI
NICOLAI VINEA IN ANTONIANO. MISSA
LEM. I. ANTIFONARIA. II. VNVN DIVRNI. ALIVMQ. NOCTVRNI OFFICII FERIALES II
LIBRV GENESEOS CVM ISTORIIS CANONICIS. PASSIONARIVM DIALOGV CVM
SCINTILLARIO IMNARIA II. LIBRV EX MORALIB. CALICEM ARGENTEV EXAVRA
TV. CV CALAMO ET SVA PATENA. TVRIBVLVM ARGENTEV. MANVALE. I.
SI. QVIS VERO BEATISSIME MARTYR EX HIS QVE TIBI A IAM DICTO TEVBALDO CCESS
SA SVNT VEL AB ILLO AVT AB ALIIS CONCEDENTVR TEMERARIO AVSV ALIQVID
ABSTVLERIT DISTRAKERIT. VENDIDERIT VL FRAVDAYERIT. SIT. SEPATVS A DO OMIV
Q. XPIANOR. CSORTIO. QVIN. ET. PPETVO PCVSSVS ANATHEMATE ATQ. CV DIABOLO ET
OIBVS IMPIIS IVNCTVS. AETERNO INCENDIO EXCVRATVR TEPORE PONTIFICIS NO
NI SVMP. IOHIS. EST SACRATA DIE SVPREMO HEC AVLA NOVEBRIS
DV QVITA ELABENTE INDICTIO CVRRERET ANNVN.

Fundorum enumerationem Græcis characteribus B hortum possidet coll. Germanicum, ac vineam, incisam edidit V. C. Fabrettus Inscript. cap. 40. unde etiam ante paucos annos vetusta monumenta num. 629, pag. 757, quam indicavit effossam ad extracta sunt. Pertinuit inscript. ad ecclesiam S. Stephanum in Burgo (legendum arbitror in Cælio) sancti Erasmi, seu monasterium, ut videtur dictum, et inde translata ad Collegium Germani colligi ex primo versu ejus fragmenti, quod cum. Nam in monte Cælio ecclesiam S. Stephani, et preest.

. . . . ONΩNIA
. . . . ΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΕΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΡΑΣΜΟΥ ΚΟΡΝΙΦΙΚΙΣ
. . . . ΑΜΠΙΣ ΒΙΔΔΙΚΙΣ ΩΠΙΑΝΟΝ ΦΟΥΝΔΟΣ ΑΦΡΙΚΑΝΙΣ ΚΑΙ ΗΣ ΤΟ ΠΑΛΟΥΜΒΑ-
. . . . ON . ΟΜΕΡΑΝΟΝ . ΦΟΥΝΔΟΣ . ΑΝΤΙΕΥΙΣ ΠΟΝΠΙΝΙΑΝΟΝ . ΛΟΝΓΙΑΝΟΝ .
. . . . ONTIANON ΜΕΤΑ . ΜΑΡΜΟΡΑΤΟΥΛΑ . ΛΑΚΚΥΜΕΓΙΑΝΟΝ . ΒΟΥΣΠΟΥΛΑ .
. . . . ΑΤΡΕΓΙΑΝΟΝ . ΜΟΥΚΙΑΝΟΝ . ΚΟΥΑΡΤΙΑΝΟΝ . ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΝ . ΚΑΚΑ
. . . . ΟΥΝΔΟΣ . ΜΟΥΚΙΑΝΟΝ . ΤΕΣΣΕΡΑΡΟΡΟΥΜ . ΑΡΙΠΟΥ . ΚΑΣΤΕΗΣ . ΦΟΥΝ-
. . . . ΟΥΝΔΟΣ . ΚΑΛΚΕΛΛΑΤΟΥΛΑ . ΦΟΥΝΔΟΣ . ΣΤΡΟΥΜΑΚΙΑΝΑ

Celebre vero monasterium S. Erasmi situm erat C tea assignant prædia, et insculpunt marmori posito prope titulum S. Stephani in monte Cælio, uti in sacrario S. Angeli in Burgo, ita apud Fabrettum observat Martinellus cum Fulvio et Ugonio, et sæpe edito Inscript. cap. 3, num. 447.

memoratur in hoc ipso Libro Pontificali, et præcipue in Adeodato num. 438, in Leone III, num. 405, et in Gregorio IV, num. 474. Adeodatus cum ex monacho ejusdem cænobii electus fuisset pontifex anno Christi 669, multa prædia illi contulit. In monasterio, inquit S. Erasmi situm in Cælio monte, in quo concrevisse visus est prædictus sanctissimus vir, multa nova ædificia augmentavit, sed et Casalis conquisivit [al., et multa ibi prædia coinquisivit] et in vita sua abbatem vel congregationem ibidem instituit.

Demum et in dote attributa ædi sacræ occasione sepulcri ad oblationes et luminaria Boetius deposi- D tus octavo Kal. Novembr. ind XI imp. Du. N. Justino perpetuo Augusto anno XII, et Tiberio Constantino Cæsare anno III (qui sunt characteres anni æræ Christi vulgaris 577), et mater ejus nomine Argen-

✠ Deputaui mus in ista sepultura nostra ex tm paginam ad oblatione, vel luminaria nostri Orti transtiberini unci as sex foris muros juxta porta portuensæ quod fuit — qd Micini Camel in l. urbs. p. d. parte

✠ Set qua tuor unci as fundi eucarpiani quod est constitutum iuxta Scm Cyprianum via labicana inter a fines fundi capitiniani

juris Scae Eccl. Rom. se
d et fundi Flavianii
juris publici iuxta
Sabinianum
explicit

50. Videmus itaque in Urbe basilicas, titulos, diaconias, monasteria et sepulcra nobis ostendere, præsertim ex ætate B. Gregorii magni, sexto scilicet sæculo desinente et ineunte septimo, ad Leonem IV aliosque pontifices decimi sæculi, nobis inquam

A ostendere indices fundorum et prædiorum de more insculptos, quandoque etiam mobillium rerum ad eadem loca sacra pertinentium, ut earumdem rerum præservationi sequentes ætates consulent.

Exempla providentis consilii hujus Romanæ Ecclesiæ derivata sunt in proximos Urbi episcopatus, quorum ex marmoribus descripsi ea quæ sequuntur.

In ecclesia cathedrali Anagnina Grimaldus episcopus incidi curavit epigraphen fundos complexam, cujus fragmentum hoc superest.

PO
LE
DI GENITRIX MARIA QVI DIGNASTI ABERE TA
MALDV EPS PARBA PARABIMVS INTRA VRE ECCLESIA
CVM. LIBARV COT NOS PLANTABIMVS SEV ME DO
TAEVM. QVI. N. VI. KASALIS POSITI SVNT QVOS D N LEO PP. INTRA AM
ABIT ET NOS DET . . . TIBI DONIS CVMPARABIMVS DOMINA MEA IN
VNCIAS II. ET. IN FVND. ORTI DIACONORVM VNCIAS DVAS CVM LASA
SVAS SEV MEDIV FVND PELEGRINI VNCIAS II.
VINEA IN IPSO FVND. QVOD EVBARBARIA CVM
DICITVR. AT BALNEV SEV MET. VINEA QVI ES SVICO GE
IN FVND. QVORJIANO QVANTVM ODO IBI TENERE DIBETVR
IVSSIONE DNI N. APOSTOLICI. RECOLLISSIM. FVND. MACERATA IN
DO. SIN PRINIANYM VNCIAS NOBE ED IN FVND. ILARIANO VNCIAM
ANI VNCIA III. DE FVND. BALNEAREA VNCIAS SEX SEV MET. FVND.
INTEGRO CVM CASIS ET BINEIS SILBIS TERRIS ET IN IPSO KASALI.
SCTA. DI GENITRIX . . . ET BINEA.

In ecclesia Tiburtina descripsit Suaresius dona- B 930, et vulgavit l. II Prænест. antiq., c. 7, p. 446.
tionem bonorum mobillium et immobilium antiquo marmori ita incisam sub Gregorio IV, anno Christi

✠ Attendite lumen cuncti qui cernitis hanc Fulli domum, quam sarcire curavit egreg. P. magister militum cultor ecclesiarum, et largitor pauperum. Eo magis sævum tempus transierit, quod hujus vetusta fabrica casu ruitura multis esse videbatur. Nunc ea facit Vigil P. cum hac natos suos pro redimendis facinoribus suis, seu et pro anima conjugis suæ Agathæ sacaciter ampliavit a solo usque ad summum, et picturis bariis decoravit, Itaque obnixè quæso. O Christe, et Genitrix virgo, simulque beate Paule vas electionis, sociique tui Romula Redempta, Erundoque, quarum corpora recondere in tribus sacris altariibus studuit, ut suscipere dignemini hoc exiguum munus, quod ad vtilitatem templi exhibuit, id est patenam, calicem, cortinas, candelabra, thuribulum, canthara ex argento, canistrum ex ære, vestes, cortinas, codices, imagines tribus cum signaculis ad resonandum laudem Dei, quæ super camera istius templi statuere feci. Casas vero fundum Valvianum, simulque vineam in Laurento, et silua, et in Buruatiana Petia de terra, et Clausuram, Pergulasque unam, et in prata pratum. Si qui de his donis, quæ ego offerre curavi, aliquid subtrahere præsumperit, sive episcopus, sive magna parvaque persona hæredes meos in sua teneat potestate. Nunç autem qui aliquid temerari eorum præsumperit, sit illi alienum regnum Dei, et a trecentorumdecem VIII Patrum sententia, seu decreto anathematis vinculo subiaceat, et cum Juda traditore Domini partem habeat. Felices qui hic ingressuri estis, pro me quæso orate, et gaudere temporibus multis donet Dominus, ut his celere mente deprecari eum valeatis. M. Amen Factum temporibus Domini Gregorii Quarti Papæ Roma per Indictio. III.

94. Non est disjungenda ab hoc loco vetus inscri- C consignandi lapidibus publico loco propositis dona-
ptio marmorea, pertinens ad annum Christi 734, tiones factas ecclesiis et monasteriis, et in his re-
quam Ravennæ excripsi in ecclesia S. Appollinaris in censendi fundorum nomina, fuisse perductam octavo
Classe. Ostendit enim consuetudinem Romanam labente sæculo etiam in proximas Italiæ regiones

IN. N PATRIS ET FILII ET SPS SCTI IMP PISSIMIS DO NN LEONE ET CONSTAN
TINO A DO. CORONAT PACIF. MAGNIS IMPB. LEONE
QVIDEM CLEMENTISS. IMP. ANNOXIS. CONSTANTINO VERO A DO CORONATO IMP
ANNO XI. GVVERNANTEM ITALIA DN EVTVCCHIO EXCELL PATRICO.
et exarch. III. Kal. Februarias ind. XIII. hic titulus monstrat opus
laudabile factum, quod pio consilio concepit mente psul
Joannes almus Pontifex junior in nomine quintus qui cum per
vigili æterni præmia regni fidus ut possideat ægenorum agmina
præcant liminibus sacris hoc sibi monumentum locauit Apollenari Sco
commendans puluerea nembra, quæ surrectura credit
Carnis resumpto uigore contulit, et donum quod seruis Dni prosit
qui laudes assiduas marturis collibat fundum cammiliaria casalibus
Vndique uallatum cum suis terminibus sicut textus donationis designat.
Aptum seruis Dni rauennati terr situm fertilem fecundum ignis
Ad esum lignament et suest quod pabulent silicarum glandifera
poma dans scoe eccl. commutata ad inuicem loco fundum trecintuta

Faentin terr. constituto atque fundum contul terr. reiacen
 tem simulque argento quaterdeni pondera mundum quod sibi legitime
 genitorum contulit iura quod sit inliuatum nec reuocetur unquam
 quod ubi collegio monachorum stipendias ad uicem cessit ex cuius
 Redditibus praearentur affauiles dapes hisque ius nomini annuæ colu
 erint, quo iussu dominantis migrauerit
 Ad caelestia regna hoc quoram concilio statuit, atque firmavit ut si quis
 Successor sedis ecclesieque actor uel abba.
 praepositus huius uenerauilis templi preminat fundum miliaria
 ex partem, uel totum per quouis ingenio ab usum seruorum Dni
 hic deseruentium alienare praesumpserit, uel commutare aut
 perene acta u. chartula largire aeternam condemnationem
 sustineat cum traditore juda et his qui petierit, et qui largire temptaverit constrictus ana
 themati vinculis eorum trecentordecetocto patrum. ✠

54. In omnibus hisce monumentis a me productis attendi velim, ea referri ad aetatem inter Gregorium secundum et quartum, qua scilicet Vitæ Libri Pontificalis conscribentur; ut inde constare possit cur auctores isti operam tam sedulam et nimiam, ut ita dicam, impenderent in enumerandis pontificum donis, quæ per ipsos offerebantur Deo in sacris aedibus, Romæ præsertim constitutis. Quocumque se verterent pii scriptores, incurrebant in eorum oculos epigraphes donationum, indices fundorum, inscripta donaria, et usus aetatis occupatæ in his percensendis. Quid ergo haberent potius quam id scribendo præstare, quod æqualibus suorum temporum placere potissimum cognoscebant? Quid etiam ad fidem historiarum suarum commendandam diligentius consectarentur, quam ut ea colligerent quæ comprobari tot publicis documentis nemo non videat? Auctores Catalogorum ex quarti, quinti, ac sexti sæculi monumentis chronologiam, successiones et sacras ordinationes digesserant. Decreta non multa protulerunt, quæ ad usum Catalogi vix pertinebant. Ea tamen colligere potuerunt scriptores proximi ex Actis conciliorum, ex archivis Romani patriarchii et pontificia bibliotheca. Hæc enim loca patuisse scriptoribus octavi ac noni sæculi, qui collectionem hanc claudunt, manifesta conjectura deducitur ex verbis eorumdem a Luca Holstenio et ab Emmanuele Schelestratio perpensis, quemadmodum ex minorum donorum recensione perspicuum fit hanc nobis fuisse ab iis præservatam ex oculata inspectione rerum plerumque inscriptarum memoria donantis; tum etiam ex indicibus rerum mobilium et immobilium tum temporis custoditis, et in publica marmora sæpe translatis: uti luculenter probatum fuisse confido tot ex monumentis, post longam seriem decem sæculorum aetati nostræ feliciter præservatis.

Hæc igitur omnia satis commendant, ut ego arbitror, auctoritatem hujusce Libri Pontificalis, ea producentis per singulas aetates, quæ juxta temporum illorum usum ac documenta ab Ecclesiae notariis, historiis et bibliothecariis in litteras referebantur.

53. Præfationi modum imponam, imo et signaculum apponam (si fas est dicere) observatione numismatis, quod ejus fronti de industria præfixum fuit; non tam ut imitaremur editionem Fabrotti, a numismate sacro auspiciati paginam primam, ubi vultus expressit SS. apostolorum Petri et Pauli,

quam ut indicarem genuina documenta, quæ sola inspectione tuebantur fidem historiarum per ea tempora quibus hæc Vitæ conscribentur.

Numisma est Crispi Cæsaris ex ære maximo, et haberi potest omnium clarissimum, quæ Roma Christiana antiquitus procederit. Licet vero illustratum mirifice fuerit sæculo superiori in utraque editione suorum Annalium a cardinali Baronio, attamen nobile archetypon non spectaremus, nisi Romæ præservatum fuisset beneficio Fulvii Ursini primum, deinde excellentissimæ Burghesiarum domus: cujus inter cimelia lectiora jamdiu asservatum, et peculiari conceptaculo inclusum, una cum alio insigni numismate Constantini Magni III, et exc. princeps Marcus Antonius nuper ostendit, dum pro singulari quod hausit, una cum majorum sanguine, religionis studio et doctrinæ, sibi simillimos liberos exemplo docet, ut ex universa et plane regia avorum gaza illam præferant partem, quæ cultum animi promovet in utraque ea disciplina. Opportune vero contigit quasi reservatus huic nostræ editioni iteratus conspectus nummi, ut in eo quodammodo intuerentur lectores ævi Constantiniani æquale testimonium, et vindicias rerum ex publicis documentis eodem sæculo in catalogos digestarum, ut ex catalogis Ecclesiarum in Vitas pontificum subinde transferrentur. Numismatis figura repetatur.

In antica parte nummi Crispus Cæsar pectore tenens exprimitur, laureatus (licet lauri folia non satis expresserit delineator a Baronio adhibitus) ac togatus, scipionem eburneum sinistra tenens, cui aquila de more insistit, dexteram vero apertam elevans, tanquam pacator et triumphator. Circa protomen leguntur litteræ consuetæ CRISPUS NOBILIS CAESAR. Pars adversa multo est præstantior: exhibet enim virum barbaturam sedentem inter duos Cæsares stantes et ornatos habitu militari cum hastis puris. Viri sedentis coma detonsa est ad aures; barba non quidem proluxa, sed plenior, et crispæ similior, qualis cernitur in vetustis S. Petri imaginibus præsertim musivis, et in sarcophagis vasisque sacris ejusdem quarti sæculi. Dexteram manus hujus figuræ ad benedicendum elevatur, inflexis tantisper articulis quarti et quinti digiti more Ecclesiarum Latinarum: sinistra vero hastam tenet, cui venerabile crucis signum superne infligitur. Circumfunditur capiti nimbus circularis, corpori vero tunica et pallium. Salvatoris nostri

imaginem unam aut alteram hic repræsentari cen-
set Baronius ex duabus quas ex argento efformatas
pondo librarum 120 et 140, altitudine vero pedum
quinque, statuit Magnus Constantinus in basilica
Lateranensi, quemadmodum in Vita Silvestri me-
morat hic Liber Pontificalis num. 36: « Hujus tem-
poribus fecit Constantinus Augustus basilicas istas,
quas et ornavit. Basilicam Constantinianam, ubi
posuit ista dona. Fastigium argenteum battutile,
quod habet in fronte Salvatorem sedentem in sella
in pedibus 5, pens. libras 120. Duodecim apostolos
in quinque pedibus, qui pensaverunt singuli libras
nonagenas cum coronis argenti purissimi. Item
a tergo respiciens in absida Salvatorem sedentem
in throno in pedibus quinque ex argento purissimo, qui
pensat lib. 140. »

54. In prima Annalium editione anni 1592, tom. III,
pag. 245, cardinalis Baronius, disserens de profes-
sione Christianæ religionis a Crispo susceptæ in
baptismate, illustre documentum ejusdem se nactum
fuisse affirmavit hoc in numismate: quod plerisque
antiquariis ætatis suæ videbatur quidem antiquum;
sed cum nonnullis suspectum foret, ab eodem pro-
ducendo abstinere tunc maluit, ne in suis Annalibus
quidquam obtruderet quod laboraret suspitione
mendacii. Triennio autem post, cum adornaret alte-
ram operis editionem, tomo tertio idem numisma
produxit et illustravit, tanquam vindicatum ab omni
periculo et suspitione fraudis auctoritate omnium
antiquariorum, et præ cæteris, Fulvii Ursini, illorum
facile principis ea tempestate: qui pretio a posses-
soribus constituto nihil detrahens, comparavit quan-
tiplurimi lectissimum hoc numisma, et in celebri
museo suo reposuit, adactis etiam paucis illis anti-
quariis sublestæ fidei, qui de industria revocabant in
dubium nummi antiquitatem, ut viliori pretio suum
facerent, ad suffragium sincere ferendum de indubi-
tate fidei monumenti. Præstat coronidis loco verba
dare eminentissimi scriptoris pag. 233 tomi tertii
secundæ editionis numero 13, postquam ea retulit
quæ scripserat in prima editione ante triennium.

« Hæc quidem, inquit, nos in prima editione pro-
fessi sumus, dum de germanitate numismatis quæ-
stio verteretur: in qua tutiorem illam partem exis-
timavimus, qua omnis licet levissimæ imposturæ
suspicio penitus tolleretur. Cum sic igitur in ea edi-
tione hujus tomi Romana nobilissimum Crispi nu-
misma omiserimus (*in margine addit*: Exstabat nu-
misma in ære apud Horatium Tigrinum de Mariis
dum viveret) quod de ejus sinceritate a quibusdam
dubitaretur; modo autem veluti pulvere omni dubi-
tationis excusso, evicta veluti causa, operæ pretium
nos facturos putavimus, si hoc loco illud in secunda
editione reponendum curaremus, ex eo quod amicis-
simus meus Fulvius Ursinus, rerum antiquarum
solertissimus explorator (ad quem veluti Lydium
lapidem quæquæ vetera monumenta probanda eluci-
dandaque afferri solent, cujus et apud me auctoritas
plurimum valet), de hac re consultus sæpius, et

diligenter inspecto numismate, eoque totis ingeni-
viribus, omni adhibito experimento, percognito, et
explorato præsentibus illis etiam, quos ob singulari-
tatem numismatis nonnihil de impostura pulsari
animo senserat, nullam prorsus in eo fraudem inesse
affirmavit: sed sicut ab omni prorsus imposturæ
suspitione ostensum numisma scitis probatisque
rationibus vindicavit, ita contradicentium animorum
latebras palam fecit, ea nimirum ex causa illud ab
ipsis improbatum, ut possent viliori emere pretio:
quod ipse probe cognitum, examinatum, probatum
omnique ex parte approbatum ab hæredibus posses-
soribus, erogato quod petierunt pretio, emit atque ex
eo suum nobilissimis monumentis confertissimum
museum exornandum putavit. »

B Prosequitur deinde Baronius exponens adversæ
hujus partis epigraphen: *Salus, et spes Christus Rei-
publicæ SALVS ET SPES X. REIPUBLICÆ*; quæ
Christi nomen compendiose continent in Græca littera
X, eo sæculo, et subsequentibus usurpata ad illud
exprimendum, uti se docuisse pridem memorat etiam
ex Juliano in Misopogone. « Usus postea obtinuit,
inquit, ut X elementum, quod super Christi caput
ab antiquioribus apponi solet ad nomen Christi si-
gnificandum, idem postea fuerit eadem de causa in
diademate collocatum, eoque modo aptatum, ut cru-
cis formam exprimeret, cum alioqui in antiquioribus
Salvatoris nostri imaginibus parvum absque aliquo
signo diadema in modum sphæræ inveniatur ex-
pressum, cum additamento tamen juxta posito no-
minis Christi: quo si careat, tunc illud in diade-
mate inveniatur per X notam appositum (X). »

55. Hæc omnia libenter produximus ex historiæ
ecclesiasticæ restitutore Baronio, ut non modo ejus-
dem suffragio sed etiam exemplo constaret quantum
adjiciant momenti ac ponderis historicæ veritati
genuina monumenta, si a scriptoribus consulantur.
Unde colligi necesse est quam fideliter perscripserint
auctores Vitarum per ea sæcula, quibus poterant
tum a scriptoribus, tum a lectoribus eorundem ar-
gumenti capita ferme singula conferri cum super-
stitibus iisque publicis documentis. Placet ex hoc
ipso numismate confirmare quam facile simul et
accuratum judicium utriusque paratum habent in
inspectione æqualium documentorum.

D Numisma Crispi a Baronio productum, beneficio
Burghesiæ domus ætati nostræ præservatum est.
Ejus inspectio nos docuit statutam illam in adversa
parte sedentem inter duos Cæsares stantes, nimbo
ornatam, elevata dextera benedicientem, et crucis
signum hastæ impositum sinistra manu gestantem,
referri debere vel ad Christum Dominum, ut putavit
Baronius, vel, ut aliqui malunt, ad principem apo-
stolorum et vicarium suum in Ecclesia constitutum.
Utrumvis exprimat, indubitatum est hoc in numis-
mate testimonium Christianæ religionis publice exer-
citæ sub Constantino, antequam Crispus ejusdem
filius Faustæ novercæ calumnia necaretur. Baronius
putat, uti diximus, Christi Domini imaginem in

nummo signatam referre statuam argenteam ejusdem Salvatoris ac Dei et Domini nostri a Constantino erectam in basilica Lateranensi, ut refert Liber Pontificalis. Qui vero Petri apostoli simulacrum illa in figura comprehendunt, observant cultum corporis, et præcipue tonsuram capitis, ac barbæ modum assimilari potius imaginibus antiquissimis Petri apostoli quam Christi Domini. Nam in sarcophagis marmoreis quarto et quinto sæculo cælatis, et ex cæmeterio Vaticano productis in Roma Subterranea Aringhi tomo I tab., pag. 293, et seqq. quoties exprimitur Christus Dominus sive imberbis, sive barbatus, proluxi semper crines ei tribuuntur, et barba in acutum desinens. At in apostolo Petro eadem vetusta marmora fol. 293 295, 297, 299, 304, 307, et cum his picturæ omnes, anaglypha, musiva antiqua crines exhibent attonsos ad aurem, barbam rigentem et non admodum prolixam qualis in nummo visitur. Crucem autem in memoratis anaglyphis gestat S. Petrus, non secus ac in numismate. Cælator typi a card. Baronio impressi imberbem exhibuit viri sedentis faciæ contra fidem nummi, licet crines ad aurem attonsos expresserit fideliter. Imagines SS. apostolorum Petri et Pauli, custoditæ in sacrario basilicæ Vaticanæ (easdem affirmant esse a B. Silvestro oblatas Constantino Magno, quarum historiam retulit Adrianus I ad Carolum Magnum in epistola edita cum actis synodi Nicænæ secundæ), Petrum apostolum exhibent crinibus abundantem, sed ad aurem detonsis, et Paulum recalvastrum, qualis a Luciano describitur, eodem observante Baronio ad annum 69, num. 44, et ab ejusdem epitomes auctore Spondano, num. 6 et 8. In ænea icuncula S. Petri, olim in museo Bellorii a me quoque spectata, et a Petro Sancte Bartolo edita cum antiquis lucernis, part. III, tab. 27, eadem tonsura crinium et barbæ modus apparet, quæ a Spondano verbis Nicephori refertur, capillis capitis, et barbæ crispis et densis, sed non admodum prominentibus. Anaglypha autem indicata in sarcophagis Vaticanis quarti et quinti sæculi, præsertim id quod folio 294 Aringhii occurrit, ubi quater exprimitur Christus Dominus, ter S. Petrus, multo evidentiùs declarent eam consuetudinem ætatis Constantinianæ (quando servabantur imagines apostolorum eisdem ferme cœvæ, quas Eusebius narrat a se spectatas Hist. Eccl. cap. 48) tribuendū comam prolixam et in humeros fluentem Christo Domino, crines autem truncatos ad clericalis tonsuræ modum beato Petro, cum in eisdem marmoribus ita constanter uterque cælatus sit. In argenteis etiam vasis ministerii sacri ante Constantinum Magnum elaboratis, uti ex operis elegantia et antiq̄tate percipimus, repertis inter rudera vetustiorum ædium sacrarum et cæmeteriorum, quæ dabimus inter notas ad Vitas pontificum in Urbano I, idem habitus oris observatur, ubi Christus Dominus claves tradit Petro: qua etiam forma posteri fideles exhibuerunt in musivis vetustioribus Urbis, ut in

A titulo S. Prudentianæ, sua Siricio papa constructo et per Adrianum I instaurato; in triclinio Leonis III, in Laterano; in æde S. Constantiæ sub Honorio I, et passim in anaglyphis, picturis et musivis. Quæ cum ostendant vultum Petri plane similem expresso in hoc numismate, dubitare nos minime sinunt quin ætate Constantini Magni effigies Petri ab hoc nummo proposita respondeat reliquis inde expressis, juxta historiam ab Adriano papa relatam in epistola memorata.

Litteræ autem S. P. in eodem numero exstante sub imagine, quam diximus, principis apostolorum, vel indicant SANCTUS PETRUS elementis capitibus utriusque dictionis (ut littera X superne inclusa in epigraphe SALVS ET SPES X. REIPVBLICÆ continet nomen Christi) vel significant SIGNUM PETRI. Nam SIRMII PERCVSSA moneta hic non indicatur, ut ego autumo, cum sit insolens in nummis Latinis ex ære maximo officinæ monetariæ locum exprimere. Si autem Petrum apostolum indicat hæc figura, ejusque simulacrum impositum sedi quadratæ, arbitror referendum ad statuam ejusdem apostoli, cum cæteris a Constantino positam in basilica Salvatoris, altitudine quinum pedum, pondo librarum nonaginta, cum corona ex argento purissimo, quam refert Liber Pontificalis in Silvestro, num. 38. Crucem vero cum ostendat idem apostolus, erectam fortasse illam indicat quam Constantinus in basilica Vaticana constituit supra Confessionem beatri Petri *ex auro purissimo pensantem libras centum quinquaginta. In mensuram loci, ubi scriptum est hoc: Constantinus Augustus, et Helena Augusta: hanc domum regali simili fulgore coruscans aula circumdat. Scriptum ex litteris nigellis in cruce. Ea quæ nos conjicere nitimur ex indicio numismatis, nec satis definire possumus post diuturnas inspectiones, eadem ictu oculi perspicue noscere poterant auctores Libri Pontificalis, legentes in cruce Constantiniana eorum ætate superstite nomina donantium, et in argenteis statuæ Christi nomina atque apostolorum spectantes effigiem singulis attributam ætate Silvestri. Ex iisdem monumentis, si superessent, collatis cum nummo, fortasse constaret, ad exemplum imaginis B. Petri sub Silvestro et Constantino propositæ ad cultum cruci Dominicæ ejusque gestatori exhibendum a Cæsariibus stantibus, efformatas fuisse a successoribus Silvestri statuas duas B. Petri: marmoream unam, quæ asservatur in hypogæo basilicæ Vaticanæ; æneam alteram in æde superiori constitutam, ad oscula fidelium excipienda in signum venerationis, consuetudine derivata ab incunabulis Ecclesiæ ad hæc nostra sæcula.*

56. Non piguit versari paulo diutius in contemplatione numismatis, et sacræ imaginis, atque inscriptionis in illo expressæ sub Constantino. Quin hæc omnia præfigenda curavimus præfationi, utpote indicia eorum documentorum quæ in numerato parata erant atque exposita scriptoribus Libri Pon-

tificalis. Nam satis ostendunt hæc veluti specimina, A seu reliquæ monumentorum, tunc temporis unicuique constantium, et publica in luce propositorum, neque chronologiæ documenta defuisse scriptoribus Catalogi vetustioris; neque ordinationum mēorias et legum pontificiarum auctori secundi Catalogi; neque Vitarum posteriorum enarratoribus indiculos ecclesiarum, unde nossent patrimonia, latifundia, prædia rustica et urbana, dona mobilia et immobilia, sacram supellectilem, et minuta quæque cimelia, basilicis, titulis, diaconiis, monasteriis, ædibusque sacris omnibus in Urbe oblata. Gesta vero pontificum quæ narrante, plerumque sibi æqualium post ætatem Catalogi secundi, vel ipsi viderunt historici Vitarum, vel a publicis archivis paulo ante perscripta mutuati sunt, et a concordi testimonio seniorum, qui inter-ferant, sibi tradita collegerunt.

Optimo itaque jure singulis auctoribus hujusce libri debetur elogium, ab Annalium conditore Baronio, historicæ veritatis judice emerito, tributum Anastasio tomo IX, ad ann. Chr. 752, num. 49: *Etsi rudi stylo, fidelissime tamen rerum gestarum historiam exaravit.*

57. Hæc fuerunt, amice Lector, a nobis generatim præmittenda de auctoritate codicum ac documentis rerum in Libro Pontificali enuntiatarum. Nam quæ speciatim de singulis ejusdem partibus suo loco proferenda erunt, ostendent infra notæ variorum.

58. Cum enim in Libri impressione universa curata sint quæ tueri maxime poterant germanam ejus C lectionem, et plurimum promovere usus et commoda quæ inde consequi Lectores possent, consecrari necesse est parem diligentia atque utilitatis publicæ curam etiam in editione notarum. Quare typographus constituit ex auctoribus omnium consensu probatis, Binio, Ciacconio, Labbeo potiores eligere, et ad contextus explicationem maxime accommodatas, quas ipsi post Vitas Pontificum retulerunt. Alteserræ notas in Anastasium peculiari libro vulgatas, eoque tum brevitate laudando, tum lectissima eruditione, dabimus integras. Neve ulla supersint inexplorata verba, aut gesta, aut documenta hujus historiæ, quibus nova lux affundi possit per ætatis nostræ labores; cum aliquot cultores ecclesiasticæ historiæ, et sacræ antiquitatis Christianæ in se receperint, ut D symbolam suam conferant ad illa explicanda, vel comprobanda, quæ præcedentibus in notis intacta fuerint, vel non satis declarata, eorumdem adnotationes liberaliter ministratas libenter communicabimus. Nullæ dabuntur permistæ. Singulis interpreti-

bus quod suum est asseretur. Sive notarum auctor ex vetustioribus sit, sive ex recentioribus, occupabit eum locum quem gentilitii nominis littera princeps obtinet juxta seriem alphabeti. Alteserra, Bencinius, Binius et cæteri omnes singillatim ostendent quæ meditata contulerint, more jam recepto in commentariis variorum.

59. Chronologicæ vero observationes ita sunt connexæ invicem, ut citra universi systematis positionem non possint singulæ pertentari. Qua de causa videtur exigere ratio methodi, ut res integra reservetur loco peculiari, exacturo rationem temporum a Christo nato ad omnia documenta chronologica, quæ colligere conati sumus complurium annorum studio, et experimentis tum ex motibus cælestium corporum diligenter collatis, tum ex inspectione veterum lapidum et nummorum: ubi temporum a nobis numerandorum series, et characteres publico testimonio proditi cognoscuntur.

60. Paratis igitur adjumentis utere felix, Lector studioso et benevole: et Romanorum pontificum Vitas habeto universæ ecclesiasticæ historiæ partem præcipuam, annalium fontes, et pretiosas sacræ antiquitatis reliquias, primum collectas in Catalogo Liberiano ex Actis martyrum et conciliorum, necnon ex epistolis pontificum et confessorum, Historia Hegesippi, Chronicis Eusebianis, aliorumque. et ex Diptychis Ecclesiarum; post alterum vero sæculum auctas iisdem copiis in Catalogo sub Justiniano et posteriori ætate sub Gregorio II et III translatas in Librum pontificalem, ac fusius extensas adjumento tabularii et bibliothecæ apostolicæ, necnon archivorum, marmorum et cimeliarchii singularum ferme Urbis ecclesiarum; communibus denique studiis nationum eruditione præstantium, Belgicæ, Gallicæ, Germanicæ, Hispanicæ, Illyricæ, Italicæ, ætate nostra a squalore detersas, et ab injuria temporum vindicatas, ministrantibus undique codices antiquiores dominis et præfectis bibliothecarum. De opella vero nostra, quantulacunque tandem sit, æqui bonique consulas: et juvare cum possis, vel suggerendo nova documenta chronologiæ atque historiæ pontificalis, quæ tomo secundo aut tertio inseri possint, vel salubriter et amice corrigendo, si quæ forte imprudenter exciderint, meditati præfationem et notas; scias benefico monitori me gratias habiturum maximas, cum nihil antiquius habeam quam peritiorum ductu et plurimorum cum comitatu accedere quantum licuerit propius ad propositam bene memoratis mentibus veritatem.

FRANCISCI BLANCHINI

PRÆFATIO

AD TOMUM SECUNDUM EDITIONIS ROMANO-VATICANÆ.

1. Produximus tomo priore Vitas Pontificum Romanorum, Anastasii nomine post ejus collectionem donatas: ubi curavimus superiores editiones fideliter exprimi, et variantium lectionum copiis augeri, præstantissimis ex codicibus, tam intra quam extra Italiam undique conquisitis. Aggredimur editionem secundi tomi, quo constituimus complecti prolegomena et notas, ad illustrandum contextum operis maxime idoneas. Qua id ratione exsequamur ex illorum sententia, qui consilia et opem huic operi contulerunt, expedite intelliget Lector ex his quæ sequuntur.

2. In præfatione prioris tomi, numero 11, perpendimus cum Schelestratio sæpius laudato, primam texturam *Libri Pontificalis*, seu *Vitarum, Anastasii nomen præferentium*, deberi *Antiquis Catalogis Romanorum pontificum*, præsertim vero *vetustissimo illi sub Liberio papa collecto*, quem idcirco uti basim ac fundamentum, aut certe initium ac rudimentum Historiæ Pontificalis præmittere necessarium duximus. Primus edidit P. Ægidius Bucherius in celebri opere de Cyclo Paschali Victorii: a quo erit integer describendus.

3. Catalogi etiam complures a Schetestratio afferuntur: quorum præstantiores antiquitate codicum integros dare constituo. Sunt autem ii, qui sequuntur, in *Appendice ad Opus Chronologicum* ab eo producti, nempe:

I. Num. 22, pag. 614. *Ex antiquo octingentorum sexaginta quinque annorum Codice ms. bibliothecæ Palatino-Vaticanæ Catalogus Romanorum pontificum sub hoc titulo: Episcoporum Romanæ urbis nomina.*

II. Num. 27, pag. 626, *ex ms. Codice Vaticano 1353, qui descriptus est sub Paulo II, ex vetusto Codice 808 annorum ecclesiæ Pergamensis.*

Hunc vero Catalogum, spectabilem antiquitate codicis unde transcriptus est, reddit commendationem ratio chronologiæ, respondens numeris annorum, mensium ac dierum sedis, unicuique pontifici tributis in vetusta pictura, quæ superest in parietibus Basilicæ S. Pauli Via Ostiensi, ætatis non inferioris Catalogo memorato annorum 800, descripto ex codice ecclesiæ Pergamensis, fortasse etiam æqualis operi musivo, a S. Leone Magno in eadem basilica constructo: ut conjicere liceat, vel pictores a librariis, vel librarios a pictoribus, vel utrosque ab iisdem fontibus hausisse hujusmodi chronologiam: uti diligentius observandum proponam ante conspectum

A Catalogorum, quando expendendum erit mutuum firmamentum, quod sibi invicem præstant hæc monumenta, ac testimonia ecclesiarum et bibliothecarum, suis in picturis et Codicibus.

III. Num. 34, pag. 644: *Catalogus pontificum et decretorum ab eis editorum ex sexcentorum annorum codice 638 Vaticano ante Anselmi Lucensis episcopi decretum.*

Observare hic etiam præstat, seriem ac successionem pontificum Romanorum, eorumque sedis chronotaxim tanti semper habitam in Ecclesia fuisse, ut tum veteres Patres, Irenæus scilicet, alique ad priora Christi sæcula pertinentes, in æstu persecutionum eandem attexant; tum subsequentes ætates post assertam libertatem divini cultus eandem explicant, non modo in basilicis Romanis, sed etiam in pluribus Roma dissitis. Duas vidi in Etruria ita ornatas, metropolitanam scilicet ecclesiam Senarum, et vetustam ædem, sancti Petri nomine Deo dicatam, diocesis Pisanæ, quam vocant S. Petri in Vado.

4. Catalogis præcipuis a Schelestratio editis addendi sunt alii notæ non posthabendæ, duo præsertim a R. P. Joan. Mabillonio producti ex autographis bibliothecæ monasterii Corbeiensis tomo III Analektorum, pag. 426, quorum prior desinit in Vigilio, et ad istius pontificis ætatem Scriptura refertur circa medium sæculi sexti æræ Christianæ; alter vero ad finem septimi sub Conone, et ad initium octavi sæculi sub Sergio II et Joanne VI ætatem comprobatur, æqualem antiquissimo illi exemplari *Codicis Pontificalis Farnesiani*, toties commendato a Luca Holstenio et a Schelestratio: cujus propterea specimen exhibebo, ut conferri possit cum specimine secundi illius catalogi Corbeiiani, vulgato per Mabillonium in libro v de Re Diplomatica, tabella VIII, pag. 359. Visum est mihi duo hæc specimina esse conjungenda, ut evidentius agnosci possit antiquitas ferme par illorum codicum, probata per viros clarissimos, et in ea facultate iudices maxime idoneos Mabillonium et Schelestratium.

5. Succedet præsulis istius dissertatio integra de *Antiquis Romanorum Pontificum Catalogis*, quam promiseram in præfatione prioris tomi, num. 2, editum iri ante notas variorum ad opus Anastasium, cum sit manuductio tutissima, et commentarius quidam perpetuus ad pontificalis historiæ veritatem in hisce Vitis recognoscendam.

6. Non abs re esse duxi alteram Dissertationem

attexere de Antiquis Catalogis pontificum Romanorum.

Licet enim laudatus præsul tot præclara conscripserit de hoc argumento in memorata dissertatione, ut messem uberem selectæ eruditionis attulerit singulis ferme in capitibus, attamen spicilegia nobis reliquit non contemnenda, præsertim cum ipsius disquisitio versetur præcipue circa duos Catalogos, qui merito habentur potiores, primum sub Liberio collectum, alterum sub Vigilio, utrumque servatum veteribus in membranis; obiter vero attigerit alios Catalogos, et vix indicaverit historiam et chronologiam illorum, qui patriarchalibus in basilicis Urbis, Lateranensi, Vaticana, et S. Pauli via Ostiensi depicti antiquitus visebantur: quarum in postrema etiam superest fragmentum satis conspicuum a Fabiano ad Innocentium ejus nominis primum. Mihi vero his immorari operæ pretium visum est; cum ab ecclesia Romana vedeantur propositi publice non sine pontificum auctoritate; adeo ut mirari contingat, a nemine, quod sciam, ex scriptoribus institutam illorum comparisonem cum cæteris remotissima ab ætate scriptis. Perjucundum certe futurum arbitrator observare, Catalogum in basilica S. Pauli superstitem indicia ætatis ostendere vel sancti Leonis Magni, vel ab ejus sæculo non admodum dissitæ; eosdemque numeros annorum, mensium ac dierum intueri ibidem assignatos pontificibus Romanis, qui leguntur in codice octingentorum annorum ecclesiæ Pergamensis supra memorato num. 3, II, aliisque parvis antiquitatis infra exponendis in nostra Dissertatione num. 12, quæ non duos tantum potiores Catalogos, sed reliquos etiam considerat, pluriumque comparisonem instituit, et causas, ni fallor, aperit ejus diversitatis quæ in numeris chronologicis occurrit.

7. His veluti *Prolegomenis Notarum* conati sumus addere mantissam, nonnulla scilicet *opuscula*, plerisque Vitis illustrandis opportuna, et non minus brevitate, quam antiquitate, spectanda, cum in ea digitum intendere sæpius debeamus ad colligenda documenta rerum in Vitis memoratarum.

Primum opusculum hoc nomen præfert: *Descriptio regionum Urbis*. Est autem recensio præcipuorum locorum memorabilium, dextra lævaque occurrentium, tum intra muros urbis Romæ, tum in suburbanis, juxta ductum viarum, quas opusculi auctor ad instar *brevis Itinerarii*, seu *Topographicæ Tabulæ* litteris commendavit nono Christi sæculo circa ætatem Caroli Calvi. Inde enim colligi potest locus complurium ædium sacrarum, necnon cœmeteriorum sanctorum martyrum, tum etiam nomenclatura ac dispositio illustrium Urbis ornamentorum: quæ per eam ætatem nondum labefactata, hodie autem partim diruta, partim præservata, obscuritatis quidpiam retinerent in textu Anastasii, nisi hujus Itinerarii subsidio illustrarentur. Opusculum reperit sæpe laudatus veterum codicum vindex Mabillonius in bibliotheca monasterii Einsidlensis in Helvetia, compactum

A in unum codicem cum vetustissima collectione Inscriptionum Romanarum, in Urbe descriptarum tum ex sacris, tum ex profanis ædificiis: et retulit inter *Analecta eruditæ Antiquitatis* tomo IV, p. 506. Eo lubentius curam suscipio novæ editionis brevis istius opusculi adornandæ, quod videam esse necessarium ejusdem partes a codicis illius compactore distractas invicem ac divulsas, et alieno loco redditas (ut liquet ex verbis dimidiatis, quæ respondentes integræ dictioni litteras obtinent in paginis proximis Mabillonianis), iterum nectere et inarticulare.

B Alterum opusculum ejusdem ferme argumenti petendum est ex *Historia gentis Anglorum Willelmi monachi Malmesuriensis*, ducentis circiter annis recentiori: ubi scriptor iste recensuit, occasione sacre expeditionis susceptæ a cruce signatis sub Urbano II ad annum Christi 1096, cœmeteria suburbana sanctorum martyrum, juxta numerum ac seriem portarum Urbis, ac viarum præcipuarum suo ordine recensita: quam vocare licet *Notitiam Urbis*.

C 8. In edendo utroque opusculo memorato auctorem habeo eminentissimum scriptorem, eumque ex æquo venerabilem vitæ sanctimonia, ac celebrem studio et lucubrationibus, quibus veteres Ecclesiæ libros et sacra monumenta eximia cum laude illustravit, nempe Josephum Mariam Cardinalem Thomassium. Hic in notis ad antiquos Libros Missarum, præsertim vero ad Capitulare Evangeliorum sæpe producit testimonia ex utroque opusculo memorato. Ex codice scilicet Einsidlensi, complexo descriptionem regionum Urbis, et Collectionem Romanorum inscriptionem, nono Christi sæculo in Urbe spectabilium; et ex *Notitia Urbis*, a Willelmo Malmesuriensi inserta lib. III suæ *Historiæ gentis Anglorum*.

D Non levia vero adjumenta censenda sunt ad declarandas plerasque partes operis Anastasiani ea quæ ex opusculis indicatis proficiuntur. Cum enim assignetur in singulis ferme pontificibus nomen cœmeterii quo sunt reconditi, ex his testimoniis addiscimus indicationem certam eorumdem sepulcri ac depositionis. Si quis autem reputet quam proxime nectantur ætates singulorum monumentorum, hoc est codicum, picturarum et inscriptionum, quæ ad tuendam et conservandam seriem et Acta pontificum colliguntur ex quarto Christi sæculo, quo Catalogus Libermanus contexebatur, ad seriem perductam quinto sæculo in picturis basilicæ S. Pauli ad proximos decessores S. Leonis Magni, tum ad secundum Catalogum sub Justiniano circa medium sæculi sexti, et ad Corbiensis codicis Catalogum Vigilio æqualem; hinc vero ad alterum Corbeiensis ad finem septimi sæculi sub Conone, et ad initium octavi sub Sergio II et Joanne VI perscriptum; tum ad notitiam codicis Einsidlensis noni sæculi ætatem præseferentis attendat; et consideret descriptionem Urbis productam circa finem undecimi sæculi ab historico Malmesuriensi; si has, inquam, successiones ætatum et codicum æqualium placeat attendere, nemo non videt ab hisce monumentis, quæ synchrona sunt auctori

bus Vitarum in Pontificali hoc Libro superstitum, A opus Anastasianum solide fulciri et nitide illustrari: sive depositiones pontificum memoret; sive fundationes cœmeteriorum et ecclesiarum; sive reparatiisdem sacris œdibus per eos tributa; sive reparationes subinde additas: quibus in rebus recensendis Vitarum earumdem scriptores non modicam suæ curæ partem plerumque posuerunt.

9. Quin etiam judico posse inde contrahi compendium non exiguum, si topographica tabula ex hisce opusculis describatur, quæ tum vias Urbis celebriores, tum præcipuas ex suburbanis exprimat justo intervallo ac dimensione, usque ad cœmeteria intra secundum aut tertium ab Urbe lapidem occurrentia; ut juxta utriusque opusculi indicationem præstantiores memoriæ ac monumenta dextra læ- B vaque occurrentia in viis singulis, sub aspectum cadant. Erit id profecto genus notarum brevitate atque opportunitate maxime commendatum.

10. His igitur præmissis declarationibus, ad opus universum accommodatis, singulæ jam Vitæ per sectiones textui appositæ in priori tomo erunt Notis Variorum instruendæ, et methodo, quam probari plerisque intelligo, ita disponendæ.

Ut appareat, ex priori Catalogo Liberino, per Bucherium edito, scriptorem secundi Catalogi sub Justiniano pleraque desumpsisse, quæ deinde ex utroque mutati sunt scriptores Vitarum Anastasiani; singulæ Vitæ pontificum a S. Petro ad Liberium erunt verbatim reddendæ, uti præstitit Schelestratus: cujus rei specimen dedimus in præfatione C prioris tomi, num. XI. Digessit ille per columnas, ut locum faceret recensione pontificum successionis e scriptis Patrum collectæ, atque ut variantium lectionum comparatio facilius redderetur: quæ omnia perbelle concludunt ejus proposito atque instituto. Nostri vero consilii cum sit hoc in loco ostendere verba, ex Catalogis vetustioribus translata in Vitas Libri Pontificalis (nam variantes Lectiones complexi sumus tomo superiore), contenti erimus proxime appositos textus conferre Catalogorum et Vitarum. Ita enim fiet, ut in textu Vitarum Anastasiano reddendo servari possit series ac numerus versuum, ad quos notæ referuntur, sive legantur in primo, sive in hoc secundo operis tomo, quem aggredimur. Ilæc versuum ratio servari vix posset, si dispositio ordinaretur per columnas. D

11. Notæ subinde consequentur Variorum Auctorum, quos pollicitus est typographus hoc tomo complecti, juxta ordinem alphabeti singulorum nomina et observata producendo.

A Schelestrate cæteris præponetur, non tam occasione singularis litteræ A principis in alphabeto, quæ dictionem integram ejus gentilitii nominis antecedit; quam ex notarum illius natura: quæ cum verba demonstraret ex Catalogis translata in Anastasium, ab eorumdem scriptorum contextu non est disjungenda.

Allaserra erit proximus. Bencinius hunc conseque-

tur. Binius cum Labbeo componetur (suis tamen notis cuique se junctim assignatis); cum in editione Pontificalis hujusce Libri ante concilia sub eo pontifice habita, quæ ipsius Vitæ subjiciuntur, utriusque cura in unum studium coalescat. Si quæ Blanchinus habuerit, ea post Binium et Labbeum proferentur.

Res attem chronologicas jejune admodum pertractabit in Notis huic tomi includendis; tum quod universæ Chronologiæ Christianæ cura ipsi concredita differatur in tomum peculiarem, qui, Deo dante, erit tertius istius editionis: tum etiam, quia Dissertatio ab ipso contexta de Antiquis Catalogis pontificum Romanorum, hisce Prolegomenis inserta numero 11, satis ostendet Observationes ad chronologiam pontificum referendus (potissime cum accedat dissertationi memoratæ in fine hujus tomi posita chronologia consularis et pontificia ad universum opus Anastasianum); ita ut facile possit intelligi cui potissimum Catalogo, et quibus ex indicibus ac probationibus in singulis Pontificibus sit deferendum. Fusius deinde, ac solidius temporum notæ ac demonstrationes per annos singulos exponentur tomo illo chronologico, quem sibi solidum vindicabit æra Christiana, addita etiam serie annorum a Julio Cæsare ad initium æræ Christi communis, ne quidpiam desideretur hoc in argumento temporum, illi necessario connexum. Monet autem in antecessum, reservari a se indicato tomo tertio tum demonstrationes temporum diuturno labore collectas, per annos plusquam triginta, quibus in chronologia firmanda et illustranda exercetur, tum emendationes Fastorum Consularium, e genuinis monumentis marmorum et numismatum antiquorum deductas; tum etiam correctiones, aut elucidationes clariores utriusque chronologiæ pontificiæ et consularis, quæ dietim colliguntur ex documentis non antea perspectis, si quæ inter editionem adornandam accesserint.

Claconio proximus juxta alphabeti seriem obtinget locus. Nec tamen omnia observata Ciaconii ad Vitas pontificum pertinentia, quemadmodum nec Binii nec Labbei notæ omnes sunt afferendæ, ne opus in immensum excrescat. Ex istorum commentariis lectiona et maxime utilia ad Anastasiani operis declarationem ita excerpta susceperunt viri clarissimi, ut modum justi voluminis servent: neque aliter seliguntur etiam ex opere erudito R. P. Francisci Pagi recenter edito, cui titulus est: *Breviarium Historico-Chronologico-Criticum, illustriora pontificum Romanorum gesta, etc., complectens*. Necnon ex præclaris lucubrationibus Illustriss. viri S. Th. D. abb. Joan. Claudii Sommier sereniss. Lotharingiæ ducis a secretioribus consiliis et ablegati ad sanctiss. dominum nostrum, Nancæi editis anno 1716, quibus dogmaticam historiam S. Sedis complectitur. Verum de chronologicis pauca erunt in notis delibanda, cum, uti paulo ante dictum fuit, plenior chronologiæ pertractatio reservetur tomo tertio istius editionis.

EJUSDEM FRANCISCI BLANCHINI

PRÆFATIO

AD TERTIUM TOMUM EDITIONIS ROMANO-VATICANÆ.

4. Professus fueram in præfatione initio operis præfixa numero 40 acturum me generatim de origine, auctoritate ac fide historiarum in hisce Vitis expressæ, tum de illius documentis et probationibus. Originem vero primam esse arcessendam a catalogis, præsertim a duobus illis antiquitate præstantibus supra cæteros, quorum prior sub Liberio papa refertur ad quartum æræ Christianæ sæculum, alter vero sub Felice IV ad primum trientem sæculi sexti, nempe ad annum circiter 530. De utroque catalogo satis egimus tum concise in præfatione tomi I, tum fusius in prolegomenis secundi, ubi catalogorum fontes ac documenta aperuimus in genuinis Romanæ Ecclesiæ monumentis; et exempla vetustiora utriusque illius, nec non aliorum catalogorum probatiora, et universorum correctiones ac supplementa protulimus. Satis igitur consultum fuisse videretur huic etiam tomo per prolegomena secundi, quæ illustrant ætatem ab utroque catalogo definitam; si ultra Felicem IV non procederent Vitæ huic tertio tomo includendæ. Verum cum illæ excurrant ultra metas catalogi Feliciani ad finem ferme sæculi sexti, a nobis exigunt ut hic afferatur quidquid peculiare suppetit post catalogum Felicis IV ad illustrandam chronologiam, historiam ac documenta gestorum a pontificibus ætatis inde consecutæ. Hæc vero digeram partim in præfatione, partim in prolegomenis, partim in notis, quemadmodum in superiori tomo præstitum fuit.

2. Observo igitur primum non desiisse cum Felice IV curam complurium Romanæ Ecclesiæ ministrorum in colligendis et in epitomen contrahendis Vitis pontificum, quemadmodum fieri perceperant ab auctoribus utriusque catalogi, Liberiani ac Feliciani, usque ad annum 530. Vitæ ipsæ subsequentes, a bibliothecariis sanctæ Romanæ sedis pro tempore concinnatæ, et posteriores catalogi, ad decimum et undecimum Christi sæculum perducti, abunde manifestant hujus consuetudinis prosecutionem non intermissam. Duo tamen afferam peculiariora documenta, quæ comprobant, non modo ad *Magnum Gregorium*, in quo desinit tertius hic tomus, quin et ad duodecimum Christi sæculum, ad quod nonnulli ex catalogis in superioribus tomis editi pertingunt, sed etiam ad inferiora tempora, imo et ad nostram ætatem identidem viguisse, et adhuc vigere viros tenaces antiqui illius moris, qui sive privato studio, sive publico testimonio documenti omnium oculis

A expositi complecterentur summam gestorum a maximis pontificibus editorum.

3. Fraudare non debeo communionem hujus laudis sæculum Christi decimum tertium: cujus monumentum plane egregium et nostro argumento in primis idoneum nuper effossum in tabula marmorea ex ruderibus suburbanis vineæ non longe ab Urbis mœnibus via Aurelia constitutæ in collibus Vaticanis libentius dabo, cum elogium pontificis Maximi Nicolai tertii litteris capitalibus in illo marmore incisum ita accedat ad stylium compendiosæ Vitarum complexionis in catalogis usurpatæ, ut portio quædam catalogi videri possit, nisi conspectus lapidis et litterarum Gothici ductus, ac forma illius ætatis propria demonstraret fuisse inscriptionem muro Urbis olim affixam in ea parte pomœrii Vaticani, quam legimus etiam apud Ptolemæum Lucensem, Jordanem et Platinam fuisse a Nicolao III fundatam aut reparatam. Suspicio autem una cum antiquis mœnibus dejectam fuisse, et in adjacentes vineas temere perlatam a cæmentariis, quando novæ munitiones cum propugnaculis juxta leges architecturæ militaris hodiernæ constructæ fuerunt sedente Urbano octavo, et diruti veteres muri cum suis turribus, qui civitatis Leoninæ et Vaticani palatii ambitum antea constituebant. Marmor mihi feliciter indicatum, et a scalpris lapidarum exemptum, quibus jamjam admovebatur in frusta excidendum, vel fornaci calcaris misere destinatum, numerato pretio quantocius redemi, et offerendum esse duxi Urbano magistratui, ut in Capitolinis ædibus inopsterum præservetur una cum cæteris summorum pontificum monumentis, quæ posthac evenerit e sua sede divulsa reperiri. Tanto enim potiori jure ibi debent nostrorum pontificum memoriæ retineri, et ab injuriis temporum vindicari præ cæteris antiquæ vel recentis Urbis principum et magistratuum nominibus ac fastis; quanto regale Christi sacerdotium per beati Petri sedem in urbe omnium domina dedicatum superat rerum humanarum subjecta fastigia. Velim attamen, ut incitamento sit præscripta mihi Romanarum antiquitatum ab excidio ac oblivione vindicandarum cura, et obsequentissimum studium erga Urbem tot nominibus universarum gentium amorem promeritam, quas benigne complectitur, alit, fovet, honestat, unica parens ac patria exteris offerens non modo reipublicæ suæ munera etiam suprema, sed quidquid cælo terrisque pretiosissi-

mum est, et per eam erogandum Deus Optimus Maximus mortali generi indulget, velim, inquam, ut incitamento sit grata hæc in communem parentem ac debita animi devotio, ut præservetur beneficentissimæ matri ac magistræ veritatis quidquid illa suis e visceribus depromit antiqui præsertim operis et scripturæ ad rerum gestarum suorumque dominorum et civium, sanctorum martyrum in primis et summorum pontificum, Cæsarum deinde, regum, dictatorum, consulum, præfectorum Urbi, aliorumque magistratum, legum, triumphorum, et insignium gestorum, memoriam posteris ingerendam. Verum hæc alias, nec tamen inopportuna, dilectissimæ mihi matris pietas et suorum monumentorum cum publico bono arcta necessitudo ac nexus adegit apprecari.

Auspicato igitur contigit ut hæc tabula nobis ostenderet præservatum ætati nostræ documentum optimi pontificis ex inlyta gentis Ursinæ sobole Nicolaum ejus nominis tertium, cum hæc ipsa, quam feliciter degimus, ætas gloriatur sanctissimum Patrem ac dominum nostrum BENEDICTUM XIII ex eadem stirpe progenitum Ecclesiæ bono pontificem divinitus datum, et diu sospitem ac florentem præesse flagitet quo uberiora ac diuturna seris posteris

ejus virtutum exempla transmittat. Sed huic præsertim operi jure merito præservabatur Nicolai pontificis rediviva memoria, nempe illius antistitis, qui, decessorum suorum monumentis ad posteros derivandis impense addictus, *Seriem pontificum Romanorum in basilicis patriarchalibus sanctorum Petri et Pauli ex vetustissimis exemplis seriei sub Leone Magno superne pictis una cum chronologia annorum, mensium ac dierum sedi uniuscujusque tribuenda ibidem expressa*, iterari jussit cum imaginibus eorumdem pontificatum sub epistyllis columnarum: quemadmodum exposui in prolegomenis tomi secundi ex folio LXXII ad LXXX, quod etiam forma ipsa et figura characterum manifestat. Nam *veteres illi Leonianæ seriei* tam in musivo quam in picturis et B inscriptionibus pontificum *quadrati sunt*, non secus ac in epigrammatibus marmoris incisis quarto Christi sæculo sub Damaso, aut labente quinto sub Cælestino, Sixto, Leone Magno, Hilario, etc., in serie autem a Nicolao III addita figura litterarum non recta observatur, et quadrata aut circularis *sed oblonga et Gothica inflexione curvata*: qualem spectamus in tabula marmorea sub ejusdem Nicolai pontificatu insculpta, quam hic fideliter reddo.

+ ANNO DÑI. M. CC. LXXVII. SCISSIMVS PAT DÑS NICOLA
VS. PP. III. FIERI FECIT PALATIA ET AVLA MAIORA ET CA
PELLA ET ALIAS DOMOS ATIQVAS IMPLICAVIT PONTIFI
CATVS SVI ANNO PMO. ET ANNO 80 PÖTIFICATVS VI FIERI FE
CIT CIRCVTV MVRORV POMERII RVIVS. FVIT AVT P
DCS SVM PÖTIFEX NATIOE ROMANÆ EX PTRE DÑI MATHI
RVBEI DE DOMO VRSINORVM

NICOLAI PP. III inscriptio, hoc anno MDCCXXVII reperta, et in Capitolinas aedes translata cum sequenti Epigraphæ ex S. C.

NICOLAI III PONTIFICIS MAXIMI

De augmento Divini cultus
Christianæ Reipublicæ pace
Italiæ libertate et securitate
ditionis Ecclesiasticæ juribus
ac de Urbis tranquillo statu
optime meriti
antiquam epigraphen
pomerii Vaticani muris olim affixam
in suburbano Viæ Aureliæ prædio nuper inventam.

SEDENTE SS. D. N. BENEDICTIO PAPA XIII

non tam Gentis Ursinæ decori
quam Patriæ ornamento futuram
Capitolinis Fastis apponendam curarunt
Paulus March. de Maccaranis } Cons.
Camillus Capranica }
Prosper March. de Caffarellis }
Lotharius March. de Lotteris Prior Cap. Reg.
Idibus Decembris MDCCXXVII.
Obtulit Capitolio
Franciscus Blanchinus Veronensis
SS. D. N. papæ Præf. Domest.

4. Unusquisque facile intelligit auctorem hujusmodi inscriptionis præ oculis habuisse stylum veterum catalogorum et biographorum ætatis Anasta-

sianæ dum hæc dictaret rudi Minerva, quemadmodum infelicis illius sæculi conditio ferebat. Sicut enim illi, imo et vetustiores scribere consueverant,

Vigilius, natione Romanus, ex patre Joanne consule; Pelagius, natione Romanus, ex patre Vicariano; Gregorius, natione Romanus, ex patre Gordiano; Nicolaus II, natione Romanus ex patre Theodoro regionario, ita et epigraphis nostræ auctor consignandum esse duxit, Nicolaum tertium fuisse natione Romanum, ex patre domini Matthæi cui Ruben agnomen superadditum, de domo Ursinorum. Scripserant veteres illi de Felice quarto: Hic fecit basilicam sanctorum Cosmæ et Damiani, et basilicam S. Saturnini a solo refecit, et de Leone III civitatis Leoninæ ab eo denominatæ [utpote conditore] memorat secundo anno sui pontificatus [sectiones 33] cepisse construere; sexto autem anno magnis ac mirabilibus fabricis opus consummasse. Ita et recentior Nicolai tertii laudator feri fecit, inquit, palatia et aulam majora, et capellam, et alias domos antiquas amplificavit pontificatus sui anno primo, et anno secundo pontificatus sui feri fecit et circuitum murorum pomerii hujus. Apparet igitur satis viguisse pluribus etiam sæculis, post utrumque catalogum Liberianum et Felicianum sero consecutis imitationem styli veteris catalogorum et biographorum sedis apostolicæ, perinde annotantibus patriam, ac patrem pontificum singulorum, et summam gestorum, quemadmodum in matutinis lectionibus sanctorum pontificum recitare consueverat Romanus clerus. Mihi autem facile persuasum est ab aliquo ex clero ejusmodi lectionibus assueto dictatam fuisse Nicolai tertii quam retulimus inscriptionem. Unde etiam intelligitur ipsos veteres titulos, et epigraphes operum a summis pontificibus constructorum aut reparatorum, non materiem modo, sed etiam verba quandoque ministrasse posteris, producentibus suos catalogos et breviaria Vitarum ad propriam ætatem.

5. Accessit biographis et brevioribus aliud promptuarium proxime post catalogum Liberianum, unde peterent fida et publica documenta compendiariæ chronologiæ, genealogiæ, et historiæ uniuscujusque pontificis. Nam beatus Damasus, proximus successor Liberii, cum versibus exornaret plerasque memorias martyrum aliorumque sanctorum, quin etiam privatorum fidelium cineres ita aliquando condecoraret, pro ea charitate qua piissimus Pater prosequeretur filios Ecclesiæ sibi concreditos, D exempla intulit moris inde continuati, apponendi scilicet ad sepulcra successorum pontificum epigraphes metro alligatas, in quibus eorumdem præsum gesta potiora et chronologia plerumque significantur. Exempla hujusmodi epigraphum leguntur passim in Baronii Annalibus, et in appendice thesauri Gruteriani, necnon in descriptione basilicæ Vaticanæ Benedicti Canonici, edita a Petro de Angelis. Harum complures descriptæ fuerunt a comitatu Caroli Magni, quin etiam ab ipsomet Carolo: qui non modo eruditos secum ducebat, verum et ipse suoapte Marte proculdit elegans illud epigraphium S. Adriani papæ I tumulo affixum, uti cogno-

scimus ex collectione veteris codicis bibliothecæ Einsildensis in tomo quarto Analectorum Mabillonii, et eruditus in eadem collectionem notis. Patebat igitur seges non modica documentorum scriptoribus prosecuturis catalogos ac Vitas summorum pontificum, dum perlustrabant ejusmodi titulos, ut inde colligerent sua spicilegia. Multo autem pleniores fontes historiæ illis aperiebantur in eorumdem pontificum epistolis, et concilliorum Actis, uti observatum jam pridem fuit in præfationibus primi ac secundi tomi nostræ editionis.

6. His autem breviter indicatis, præterire non debeo alterum caput documentorum compendiariorum, quæ non modo præteritis ætatibus usurpabantur, sed etiam hac nostrâ vigent, et referunt brevitate et ordinem catalogorum et biographorum. Nam in funere Romani pontificis curando medici et chirurgi, qui defuncti cadaver a sacerdotibus pœnitentiariis basilicæ Vaticanæ lotum, balsamo et aromatis condiendum suscipiunt, ita præparatum et purgatum sacris ministris tradunt pontificalibus indumentis ornandum: quod subinde a canonicis et clero Vaticano delatum ad exsequias novemdiales de more persolvendas, postquam triduo expositum pio studio populi accurrentis, oscula suprema pedibus viri apostolici venerabiliter libantis patuit, includunt arcæ cupressinæ: cui aliam capsam plumbeam superinducunt. In hujus autem operculo brevem epigraphen disponunt, æneis litteris exstantibus compactam, quarum singulæ acutis processibus clavorum more assurgentibus infinguntur et arcte staturantur cum plumbi lamina, ne excidant aut perturbentur; sed distincte per eas legatur nomen, patria, ætas et epochæ vitæ ac pontificatus defuncti præsulis. Quartus supra quadragesimum annum jam labitur ex quo, Deo dante, ad Urbem feliciter accessi, Romanam cathedram insidente venerabilis memoriæ pontifice Innocentio XI, quo ex humanis rebus exempto pridie Idus Augusti 1689, Feria VI, ad ejus corpus includendum paratæ plumbeæ capsæ operculo infixam vidi æneis characteribus exstantibus hanc inscriptionem, quam in Ephemeride sua retulit sacrarum cæremoniarum magister pontificus Candidus basilicæ S. Mariæ Transtiberim canonicus Cassina.

✠

D. O. M.

INNOCENTIUS XI. PONTIFEX MAXIMUS
ANTEA BENEDICTUS ODESCALCHUS COMENSIS
OBIIT DIE XII. AUGUSTI MDCLXXXIX.

ÆTATIS SUE ANN. LXXVIII. MENS. II. DIEB. XXIV.
VIXIT IN PONTIFICATU ANN. XII MENS. X.
DIES XXI.

Exceperunt venerabilem Dei servum proximi successores S. M. *Alexander VIII. Innocentius XII, Clemens XI*, quorum in me beneficentiæ si vicem reddere scribendo nitar, arrogans plane et supra vires præsumere et aggredi velle coarguar. Non tamen culpabor, si consuetudinem in his quoque tumulandis [quemamodum in Innocentio] servatam

testis oculatus asseram, quippe qui a domesticis A obsequiis Alexandri et Clementis ipsorum dignatione delectus, supremis in eos officiis deesse non debui. Addo igitur, præter epigraphen illam plumbeo loculo infixam, peculiarem alteram ex ærea lamina inclusam fuisse Alexandri pontificis capsæ ab eminentissimo ac reverendissimo nepote Petro card. Otthobono S. R. E. vicecancellario, nunc etiam episcopo Sabinensi, dum magni patruï optime de se meriti corpus transferret ad cellam magnifici monumenti, regio sumptu a se excitati, quod inter præcipua basilicæ Vaticanæ ornamenta suspicimus. In illa pariter tabella ænea veterum catalogorum moderatio servata est, brevier indicans nomen, patriam, genus, et præcipuas vitæ ac munerum in Romana Ecclesia ab eodem pontifice gestorum epochas B ita complexa, præfixo Dominicæ crucis signo de more.

†

D. O. M.

ALEXANDRO VIII. PONT. MAX.
 PETRO OTTHOBONO MARCI EQUITIS
 VENETÆ REIP. MAGNI CANCELL. FILIO
 EX VICTORIA TORNIELA CONIUGE
 VENETHIS NATO XXII. APRIL. MDCX.
 INTER CARDINALES COOPTATO MDCLII.
 AD ROMANAM SEDEM ÆVECTO
 PRID. NONAS OCTOBR. MDCLXXXVIII.
 IN CHRISTO QUIESCENTI
 KAL. FEBR. MDCLXXXI
 PETRUS CARD. OTTHOBONUS
 S. R. E. VICECANC. FRATRIS NEPOS
 PATRUO MAGNO OPTIMO PRINCIPI
 POSUIT ANNO IUBIL. MDCC.

Clementi vero XI eminentissimus ac reverendissimus D. Annibal card. Albanus S. R. E. camerarius in hypogæo chori basilicæ Vaticanæ, quod solummodo patuit industri ejus pietati ad ornandum pro dignitate ac studio tanti pontificis tumulum, vetante ipso ne moles magna sibi demortuo excitaretur, præter inscriptionem arcæ plumbæ de more affixam, brevem hanc et antiqui moris tabulæ marmoreæ commendavit.

CLEMENTI XI. PONT. MAX.
 OLIM. IO FRANCISCO ALBANO
 CAROLI FILIO.
 ANNIBAL CARD. ALBANUS S. R. E. CAM.
 ET VATIC. BASILICÆ ARCHIPR.
 PATRUO BENEFICENTISSIMO P.
 ANNO SAL. MDCCXXII

Ponuntur et aliæ brevissimæ inscriptiones Romanis pontificibus supremum diem in Urbe claudentibus, quando eorum præcordia in curando et aromatibus condiendo cadavere e corpore exempta in sacro loco honorifice reconduntur. Si enim in palatio Vaticano contigerit pontificem mori, illa in secretario basilicæ S. Petri locum obtinent in pavimento prope altare in ædícula seu cappella ad sanctorum reliquias asservandas constructa. Sin autem in Quirinali obierit (quod plerisque evenit ex quo palatium incolunt ibi a Paulo V fundatum), deferuntur præcordia ad ecclesiam

parochialem SS. Vincentii et Anastasii, ubi prope aram maximam ex latere Evangelii in pavimento reconduntur, brevissimis inscriptionibus e marmore impositis in hanc sententiam, quarum duas transcribam e pluribus ibi legendis.

D. O. M.
 PRÆCORDIA.
 CLEMENTIS X. P. M.
 OBIT IN QUIRINALI
 DIE XXII JULII MDCLXXVI.

D. O. M.
 PRÆCORDIA.
 INNOCENTII XIII P. M.
 OBIT IN QUIRINALI
 DIE VII. MART. MDCCXXIV.

7. Videmus itaque, neque in Liberii sæculo, neque in Felicis quarti ætate consuetudinem desiisse styllum catalogorum servandi in brevibus ac publicis hujusmodi monumentis; sed illum fuisse in Romana Ecclesia constanter ad nos transmissum partim in sacris diptychis, partim in catalogis et breviariis Vitarum, necnon in marmoreis tabulis et metallicis usque ad nostram ætatem, ita ut ratum apud omnes haberi debeat, constare fidem chronologiæ ac historiæ pontificum Romanorum his etiam ex documentis, post catalogos Liberii et Felicis quarti ætate collectos, ex monumentis non dissimilibus diptychorum, inscriptionum, et Actorum publice signatorum, tam vita eorum constante in conciliis, ordinationibus, dedicationibus gestisque pluribus in pontificatu, C quam ipsorum in funere ac tumulatione.

8. Erant igitur in prælatione attingendæ hujusmodi consuetudines apud nos vigentes, quæ generatim probant origines ac fontes consecuti operis Anastasiani post duplicem catalogum sub Liberio et Felice IV editum, cum indicent pium officium non intermissum signandi nomen, genus, ac tempora singulorum beati Petri cathedræ successorum. Generatim, inquam, præfatio nostra debuit attingere has probationes, nam cætera peculiaria quæ singillatim demonstrant uniuscujusque pontificis characteres chronologicos, et potiorum gestorum indicationes, illa reservantur notis ad sectiones singulas de more afferendis.

9. Perfuncta cum sit præfatio nostra hoc priori munere, quod versari diximus circa indicationem originum operis consecuti a termino ætatis utroque catalogo ex duobus antiquioribus definitæ, contendit ad aliud officium præstandum, nempe ut proponat opuscula, quæ censui esse in Prolegomenis proferenda. Tria vero huic tomo sufficere judicavi.

In longa serie pontificum implentium tria ferme sæcula a beato Silvestro ad Gregorium Magnum, qui hoc tomo exhibentur sub Christianis principibus, ut plurimum, in pace florens Ecclesia videbatur offerre sui regiminis ministerium facilius summis pontificibus eam moderantibus potestate Christi in terris vicaria; cum vis aperta persecutorum jam non im-

peteret sacerdotalis ordinis viros, quemadmodum impetebat sub Decio et Diocletiano. Verum ubi decumanæ illius persecutionis procella deferbuit, et Petri navim cum navarcho absorbere jam non contendit, intestinus hæresus motus et schismatum navigantes concussit, et e clavo deturbare moderatorem ipsum connisus est. Tumultus illius auctores justa expulsionem, ut par erat, e cœtu fidelium projecti, degenerarunt ex sociis itineris in piratas. Hæresiarchæ extra Ecclesiam ejecti hostiles animos manifestant, intruduntur sæpe a principibus, secum in errorem pertractis, ad occupandos eosdem thronos, a quibus fuerant depositi. Inde autem de-tonant contra Romanam fidem ac sedem : quod in Constantinopolitanis non semel contigit : freti potentia sæculi catholicæ religionis dogma subvertere et apostolica jura convellere ac subruere con-nituntur. Infractus interim animus Petri successorum concreditam sibi auctoritatem tuetur, et ad fidei constantiam retinendam, et unitatis ac disciplinæ ordinem servandum alios episcopos firmat. In variis ætatum vicibus æqualis ac sibi constans Romanorum præsulum vigor promissam sibi divinitus vim manifestat, et petræ illius firmitatem, contra quam portæ inferi non prævalebunt. Hujusmodi autem soliditatis æqualis in tanta varietate discriminum per tria illa sæcula a quarto ad sextum æræ Christianæ, quæ Romanum imperium misere dilacerarunt ac everterunt, percelleret minus evidenter lectoris animus, si membratim, ut ita dicam, dissecta in textu ac in notis solummodo per partes exhiberetur. Col-ligenda erat continuata quadam delincatione ve-lati in unum corpus historiæ : quod cum præstiterit ill. ac rev. D. archiepiscopus Cæsareensis Joan. Claudius Sommier in præfatione ad tomum secundum suæ Historiæ dogmaticæ S. Sedis, curavimus in prolegomenis hujusce tomi primum ex opusculis edi-tum. 4. Illud ex Gallico idiomate in Latinum trans-tulit V. C. D. Cajetanus Cenni, ab hujusmodi la-bore me relevans, cæteroque occupatum in notis ex ejusdem præsulis libro Latine reddendis, et in chro-nologia continuanda, quæ postremum locum in pro-legomenis tenet.

40. Primum igitur opusculum illud pertinet ad dilucidandum spectum Historiæ. Cætera in pro-legomenis collecta referuntur ad comprobationem gestorum quæ in eadem Historia seu Vitis pontifi-cum memorantur. Gesta vero præcipua versantur vel in statuendis regulis fidei ac morum, vel in legibus decernendis de ritu divini cultus accurate exer-cendo, et causis, et judiciis pertinentibus ad eundem cultum : quo in censu veniunt electiones, ordinatio-nes, et consecrationes sacerdotum majorum ac mi-norum, ac ministrorum, fundationes, dotationes, dedicationes sacrarum ædium, totiusque divini mi-nisterii canon et ordo ad ea peragenda.

Et illa quidem quæ pertinent ad regulas fidei ac morum vel in conciliis constituta per summos pon-tifices indictis et approbatis, vel extra concilium in

decretalibus eorundem epistolis, non indigent el-cidatione aut probatione ulla in prolegomenis: cum præ manibus omnium sint *Collectiones canonum veteres*, præsertim Latinæ : quarum collectionum exordia plerique scriptores ætatis nostræ referunt ad quintum sæculum Christi, et augmenta reperiunt in sexto per *Dionysium* cognomento *Exiguum*, aut in proximis ætatibus curata per *Cresconium* et *Isidorum*. Sed et recentiores illustratores juris ca-nonici abunde cumularunt veterum diligentiam in amplissimis operibus, acri judicio subactis et casti-gatis : quod perinde evenit in colligendis decretali-bus epistolis, ac inter eas secernendis genuinis et veris ab apocryphis et supposititiis ; ita ut pars hæc gestorum pontificalium nullius opusculi indiga vi-deatur.

41. Quod autem pertinet ad partem alteram pon-tificii muneris, et ad praxim divini cultus rite præ-standam per fundationes sacrorum locorum ac cœ-tuum, eorumque dotationes ac dedicationes, necnon per institutiones et ordinationes sacerdotum, et seriem ministerii decenter ab iis obeundi, hæc om-nia utiliter admittunt delectum opusculorum aliquot his prolegomenis inserendorum ad illustrationem aut comprobationem historiæ in Vitis digestæ. Annis enim ferme tercentis ab ætate Constantini et Syl-vestri ad Magnum Gregorium et ad imperium Phocæ proxime numeratis, quæ materies est hujus tomi, oc-currunt præcipuæ fundationes, ac dotationes Eccle-siarum, sacræ suppellectilis genera ædibus Deo dicatis illata, atque instrumenta reliqua divini cultus, anti-quis nominibus hic indicata per bibliothecarios pro tempore : quæ vocabula neque ante admiserant Latinæ linguæ scriptores, nec posterius ad hanc æta-tem retinuerunt. Erat igitur illustranda hæc obscu-ritas ope nomenclatoris eruditi, qui facem oppor-tune præferret. Prætulerat vero providus historiæ reparator Panvinus, dum opusculum conderet trans-missum Laurentio Celso, editumque typis cum Pla-tina de Vitis pontificum Coloniam apud Scholinum anno 1574, cui titulus præfixus est *Interpretatio vocum ecclesiasticarum quæ obscuræ vel barbaræ videntur*. Animum induxeram, ut hoc ipsum Panvi-nii opusculum hic recuderem tanquam fontem pri-mum *Hierolexicorum*, et opportunum satis ad voces Anastasii elucidandas, illudque non nimis obvium præ raritate exemplorum. Verum cum jam prodierint in lucem *lexica*, multo *ampliora*, et omnis ævi erudi-tione referta, *Macri* præsertim et *Cangii*, quæ iteratis impressionibus jam non difficulter parantur, tempe-ravi a Panvinii opusculo, aliisque similibus inter pro-legomena recensendis. Visum mihi est præstare, ut af-ferrem aliquot publica documenta illius ætatis de qua hic agimus, in quibus ecclesiarum fundatio ac do-tatio sociaretur cum expressione sacræ suppellecti-lis, obscuris ac barbaris vocibus bibliothecarii etiam in textu enuntiatæ.

42. Præferenda vero fuit cæteris *charta* illa Ti-burtini archivi *Cornutiana* appellata a scriptoribus

diplomaticis: quæ primum in lucem producta fuit a V. C. Josepho Suaresio, tunc erudito adolescente, postmodum illustrissimo episcopo Vasionensi, deinde recusa a rei diplomaticæ omnium consultissimo Mabillonio, et cæteris chartis in opere illo plane incomparabili collectis jure præmissa. Satis enim fuerit ex hujusmodi documento illius ætatis de qua hic agimus, et in publicas tabulas relato *Leone Augusto quartum et Probiano Coss.* (nempe æræ Christianæ anno 474), satis, inquam, erit inde ostendere consuetudinem donationum ac dotationum sacræ ædibus præstitarum, et vocabula complura generum ac specierum sacræ suppellectilis, in textu Bibliothecarii et in charta Cornutiiana perinde occurrentia.

Contenti autem erimus illo quasi specimine illustrare prolegomena tertii hujus tomi, cum alia prolata sint ex inscriptionibus vetustis in præfatione ad tomum primum numero 43 et seqq.

43. Hisce igitur opusculis prolegomena nostra cum instruxerimus, eadem complebimus adjecta chronologia pontificia, Cæsarea et consulari trium sæculorum huic tomo commendatorum: quam adornandam curavi ad instar præcedentis tomo secundo dispositæ per annos singulos cum documentis monumentorum veterum eandem comprobantium: ut deinde ad sectiones textus bibliothecarius, et ad earum notas ingressus de more pateat, et regia muniat via.

CATALOGUS PONTIFICUM ROMANORUM^(a)

Quem Cuspianus totum in Fastos suos transtulit.

Ex Ægidii Bucherii Commentario in Canonem Paschalem Victorii, pag. 269 Editionis Plantiniane Antverpiæ MDCXXXIV, cum notis marginalibus ejusdem Bucherii.

Imperante Tiberio Cæsare passus est Dominus noster Jesus Christus duobus Geminis consulibus, VIII Kalendas Aprilis, et post ascensum ejus beatissimus Petrus episcopatum suscepit. Ex quo tempore per successionem dispositum, quis episcopus, et quot annis præfuit, vel quo imperante.

Petrus annis viginti quinque, mense uno, diebus novem. Fuit temporibus Tiberii Cæsaris, et Caii, et Tiberii Claudii, et Neronis: a consulatu Vinicii et Longini usque Neronis et Veteris (b). Passus autem cum Paulo die tertia Kalendas Julias, consulibus SS. imperante Nerone.

LINUS annis duodecim, mensibus quatuor, diebus duodecim. Fuit temporibus Neronis, a consulatu Saturnini et Scipionis, usque Capitone et Rufo.

CLEMENS (c) annis novem, mensibus undecim, diebus duodecim. Fuit temporibus Galbæ et Vespasiani, a consulatu Trachali et Italici, usque Vespasiano VI et Tito.

CLETUS annis sex, mensibus duobus, diebus decem. Fuit temporibus Vespasiani et Titi, et initio Domitiani, a consulibus Vespasiano VIII et Domitiano Viusque Domitiano IX et Rufo.

ANACLETUS annis duodecim, mensibus decem, diebus tribus. Fuit temporibus Domitiani, a consulibus Domitiano X et Sabino, usque Domitiano XVII et Clemente.

EVARISTUS (d) annis tredecim, mensibus septem, diebus duobus. Fuit temporibus novissimis Domitiani, et Nervæ, et Trajani, a consulatu Valentis et Veri, usque Gallo et Bradua.

ALEXANDER annis septem, mensibus duobus, die uno. Fuit temporibus Trajani, a consulatu Palmæ et Tulli, usque Veliano (e) et Vetere.

SIXTUS annis decem, mensibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Adriani, a consulatu Nigri et Aproniani, usque Vero III et Ambibulo.

(a) Catalogus hic ad Callistum usque confusior et vitiosus est; post illum paulo distinctior, maxime post Lucium.

(b) Ms. meus habet *Nervæ et Veri*.

(c) *Clementem* Eusebius et Baronius *Cleto* postponunt.

(d) Ms., *Aristus*.

TELESPHORUS annis undecim, mensibus tribus, diebus tribus. Fuit temporibus Antonini Macrini, a consulatu Titiani et Gallicani, usque Cæsare et Balbino.

HYGINUS annis duodecim, mensibus tribus, diebus sex. Fuit temporibus Veri, a consulatu Gallicani et Veteris, usque Præsente et Rufino.

PRUS annis viginti, mensibus quatuor, diebus viginti uno. Fuit temporibus Antonini Pii, a consulatu Clari et Severi, usque duobus Augustis. Sub hujus episcopatu frater ejus Hermes librum scripsit, in quo mandatur contineturque quod ei præcepit angelus, cum venit ad eum in habitu pastoris.

(f) SOTER annis novem, mensibus tribus, diebus duobus. Fuit temporibus Antonini et Commodi, a consulatu Veri et Erenniani, usque Paterno et Bradua.

(g) VICTOR annis novem, mensibus duobus, diebus decem, a consulatu Saturnini et Galli, usque Præsente et Extricato.

(h) CALLISTUS annos quinque, menses duos, dies decem. Fuit temporibus Macrini et Heliogabali, a consulatu Antonini et Adventi, usque Antonino III et Alexandro.

URBANUS annos octo, menses undecim, dies duodecim. Fuit temporibus Alexandri, a consulatu Maximi et Æliani, usque Agricola et Clementino.

PONTIANUS annis quinque, mensibus duobus, diebus septem. Fuit temporibus Alexandri, a consulatu Pompeiani et Peligniani. Eo tempore Nepotianus (i) episcopus et Hippolytus presbyter exsules sunt deportati in insulam nocivam Sardiniam, Severo et Quintiano consulibus. In eadem insula distinctus est IV Kalendas Octobris, et loco ejus ordinatus est Anteros XI Kalendas Decembris, consulibus SS.

ANTEROS mense uno, diebus decem. Dormit III Nonas Januarii, Maximo et Africano consulibus.

(e) Forte, *Æliano*

(f) Deest hic *Anicetus*, cui dant annos pene octo annos 43.

(h) Deest item *Zepherinus*, cui dant annos 48.

(i) Cuspianus legit *Pontianus*; credo, melius.

FABIANUS annos quatuordecim, mensem unum, dies decem. Fuit temporibus Maximini, et Gordiani, et Philippi. A consulatu Maximini et Africani, usque Decio II et Grato. Passus xii Kalendas Februarii. Hic regiones divisit diaconibus, et multas fabricas per cœmeteria fieri iussit. Post passionem ejus, Moyses et Maximus presbyteri, et Nicostratus diaconus comprehensi sunt et in carcerem missi. Eo tempore supervenit Novatus ex Africa et separavit de Ecclesia Novatianum, et quosdam confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim, dies undecim.

CORNELIUS annos duos, menses tres, dies decem. A consulibus Decio IV et Decio II, usque Gallo et Volusiano. Sub episcopatu ejus Novatus extra Ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma, et Nicostratum in Africa. Hoc facto, confessores, qui se separaverunt a Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Moyse fuit, ad Ecclesiam sunt reversi; post hoc Centumcellis expulsi. Ibi cum gloria dormitionem accepit.

LUCIUS annos tres, menses octo, dies decem. Fuit temporibus Galli et Volusiani, usque Valeriano III et Gallieno II. Hic exsul fuit: et postea nutu Dei incolumis ad Ecclesiam reversus est, (a) tertio Nonas Martias, consulibus SS.

STEPHANUS annos quatuor, menses duos, dies viginti unum. Fuit temporibus Valeriani et Gallieni, a consulatu Volusiani et Maximini, usque Valeriano III et Gallieno II.

SIXTUS annis duobus, mensibus undecim, diebus sex. Cœpit a consulatu Maximi et Glabronis usque Tusco et Basso, et passus est viii Idus Augusti, a consulatu Tusci et Bassi, usque in die xii Kalendas Augusti, Æmiliano et Basso consulibus.

DIONYSIUS annis octo, mensibus duobus, diebus quatuor. Fuit temporibus Gallieni ex die undecimo Kalendarum Augusti, Æmiliano et Basso consulibus, usque ad diem septimum Kalendas Januarii, consulibus Claudio et Paterno.

FELIX annis quinque, mensibus undecim, diebus viginti quinque. Fuit temporibus Claudii et Aureliani, a consulatu Claudii et Paterni, usque in consulatum Aureliani II et Capitolini.

EUTYCHIANUS annis octo, mensibus undecim, diebus tribus. Fuit temporibus Aureliani, a consulatu Aureliani III et Marcellini, usque in diem vii Idus Decembris, Caro II et Carino consulibus,

(a) Videtur hic deesse *decessit*.

(b) Videtur legendum *tribus*, ex consulum serie, quæ tamen hic confusa.

(c) Videtur hic deesse VII. Alii legunt IX et Maximiano.

CAIUS annis duodecim, mensibus quatuor, diebus septem. Fuit temporibus Cari et Carini, ex die xvi Kalendas Januarii, consulibus Caro II et Carino, usque in x Kalendas Maii, Diocletiano VI et Constantio II consulibus.

MARCELLINUS annis octo, mensibus tribus, diebus viginti quinque. Fuit temporibus Diocletiani et Maximiani, ex die pridie Kalendas Julias, a consulibus Diocletiano VI et Constantio II usque in consulatum Diocletiani IX et Maximiniani VIII. Quo tempore fuit persecutio: et cessavit episcopatus annis septem (b), mensibus sex, diebus viginti quinque.

MARCELLUS anno uno, mensibus septem, diebus viginti. Fuit temporibus Maxentii, a consulatu X et Maximiano (c) usque post consulatum X et septimum.

EUSEBIUS menses quatuor, dies sexdecim, a xiv Kalendas Maias usque ad diem xvi Kalendas Septembris.

MILTIADES annis tribus, mensibus sex, diebus novem: ex die sexto Nonas Julias, a consulatu, Maximiano VIII solo; quod fuit mense Septembri, Volusiano et Rufino, usque in iii Idus Januarii, Volusiano et Anniano consulibus.

SYLVESTER annis viginti uno, mensibus undecim. Fuit temporibus Constantini, a consulatu Volusiani et Anniani, ex die pridie Kalendas Februarii, usque in diem Kalendarum Januariarum, Constantio et Albino consulibus.

MARCUS menses octo, dies viginti. Et hic fuit temporibus Constantini, Nepotiano et Facundo consulibus, ex die xv Kalendas Februarias, usque in diem Nonarum Octobrium, consulibus SS.

JULIUS annos quindecim, mensem unum, dies undecim. Fuit temporibus Constantini, a consulatu Feliciani et Titiani, ex die viii Idus Februarii, in diem pridie Idus Aprilis Constantio V et Constantio Cæsare consulibus. Hic multas fabricas fecit: basilicam in via Portense milliario tertio, basilicam in via Flaminia, milliario secundo, quæ appellatur Valentini (d) basilicam Juliam, quæ est regione septima, juxta forum divi Trajani; basilicam trans Tiberim, regione quarta decima juxta Callistum; basilicam in via Aureliana, milliario tertio ad Callistum.

LIBERIUS fuit temporibus Constantii, ex die xi Kalendas Junias, in diem..... a consulibus Constantio V et Constantio Cæsare (e).

(d) An forte est *Valentinus*, cui Kalendarium sequens inscribitur.

(e) Omnia pene hæc opuscula desinunt his Coss.; inde apparet anno isto Christi 354 scripta aut circiter.

DEPOSITIO EPISCOPORUM (a)

(Ex codem Bucherio.)

Sexto Kalendas Januarias, Dionysii in Callisti.
Tertio Kalendas Januarii, Felicis in Callisti.
Pridie Kalendas Januarii, Sylvestri in Priscillæ.
Quarto Idus Januarii, Miltiadis in Callisti.
Decimo octavo Kalendas Februarii, Marcellini in Priscillæ.
Tertio Nonas Martii, (b) in Callisti.

(a) Nempe Romanorum a Lucio ad Julium.

(b) Lucius horum duodecim pontificum est antiquissimus, Julius recentissimus. Desunt duo inter-

D Decimo Kalendas Mai, Caii in Callisti.
Quarto Nonas Augusti, Stephani in Callisti.
Sexto Kalendas Octobris, Eusebii in Callisti.
Nonis Octobris, Marci in Balbinæ.
Sexto Idus Decembris, Eutyechiani in Callisti.
Pridie Idus Aprilis, Julii in via Aurelia, milliario III in Callisti.

medii, Sixtus et Marcellus. Sixtus est inter martyres.

DEPOSITIO MARTYRUM.

(Ex codem Bucherio.)

Octavo Kalendas Januarias natus Christus in A Bethleem Judæ.

MENSE JANUARIO.

Decimo tertio Kalendas Februarii, Fabiani in Callisti et Sebastiani in Catacumbas.

Duodecimo Kalendas Februarii, Agnetis in Nomentana.

MENSE FEBRUARIO.

Octavo Kalendas Martii, Natale Petri de Cathedra.

MENSE MARTIO.

Nonis Martii, Perpetuæ et Felicitatis Africæ.

MENSE MAIO.

Decimo quarto Kalendas Junii, Parthini et Caloceri, in Callisti, Diocletiano IX et Maximiano VIII Coss.

MENSE JUNIO.

Tertio Kalendas Julii, PETRI in Catacumbas, et PAULI Ostiense, Tusco et Basso Coss. (a).

MENSE JULIO.

Sexto Idus (b), Felicis et Philippi in Priscillæ: et in Jordanorum Martialis, Vitalis, Alexandri, et in Maximi Silani (hunc Silanum martyrem (c) Novati furati sunt) et in Prætextati, Januarii.

Tertio Kalendas Augusti, Abdon, et Sennen, in Pontiani, quod est ad Ursum pileatum.

MENSE AUGUSTO.

Octavo Idus, Sisti in Callisti, et Prætextati, Agapiti, et Felicissimi.

(a) Nescio quid hic sibi velint hi consules, forte aliunde luxati.

(b) Sunt septem filii S. Felicitatis. Jordanorum, Maximi et Prætextati cœmeteria erant Romæ.

Septimo Idus Augusti, Secundi, Carpophori, Victorini, et Severiani, Albano et Ostiense.

Sexto Ballistaria (d), Cyriaci, Largi, Crescentiani, Memmiæ, Julianæ et Smaragdi.

Quarto Idus, Laurentii in Tiburtina.

Idibus Augusti, Hippolyti in Tiburtina, et Pontiani in Callisti.

Undecimo Kalendas Septembris, Timothei Ostiense.

Quinto Kalendas, Hermetis in Bassillæ, Salaria vetere.

MENSE SEPTEMBRI.

Nonis Septembris, Aconti in Porto, et Nonni, et Herculani, et Taurini.

Quinto Idus, Gorgonii in Labicana.

Tertio Idus, Proti et Hyacinthi in Bassillæ.

Decimo octavo Kalendas Octobris, Cypriani, Africæ, Romæ celebratur in Callisti.

Decimo Kalendas Octobris, Bassillæ Salaria vetere, Diocletiano IX et Maximiano VIII Coss.

MENSE OCTOBRI.

Pridie Idus, Callisti, in via Aurelia, milliario tertio.

MENSE NOVEMBRI.

Quinto Idus, Clementis, Semproniani, Claudii, Nicostrati in Comitatum.

Tertio Kalendas Decembris, Saturnini, in Thraeonis.

MENSE DECEMBRI.

Idibus, Ariston in in Pontum (e).

(c) Forte Novatiani.

(d) An forte via Salvaria.

(e) An forte Pontiani.

FRANCISCI BLANCHINI

BREVES NOTÆ

In chronologiam Catalogi Romanorum pontificum ductam ex epocha Passionis Christi Domini VIII Kalendas Aprilis duobus Geminis Coss.

Celeberrimo huic opusculo exornando tot vigilias insumpserunt Bucherius primus editor, alique eruditi viri, ut novas addere lucubrationes supervacaneum videri possit. Satis enim est consulere dissertationem Schelestratii, infra recusam, ut illius pretium intelligatur, vindicetur auctoritas, obscura loca fiant apertiora, lacunæque detegantur ac suppleantur.

Breves tantummodo notas apponam ad ejusdem opusculi Chronologiam, ductam ex Epochâ Passionis Christi, constituta ad diem VIII Kalendas Aprilis duobus Geminis consulibus. De hac vero si cupias documenta uberiora, spero ampla satis et certa a me

productum ibi in Dissertatione ejusdem argumenti quam infra imprimendam reservo, utpote dicato *Christianæ Chronologiæ*, cujus clavus et cardo est epocha Passionis Christi Domini, statuenda cum Victorio Aquitano *vulgaris æræ anno 28 bissextili, duobus Geminis consulibus*: quo anno æræ communis 28, sed vitæ Christi Domini 33, inchoato ex ante diem VIII Kalendas Januarii (nam solido quinquennio ante æram communem eum natum fuisse nemo jam dubitat, qui nummum Herodis Antipæ inspexerit, a card. Norisio feliciter declaratum post epochas Syromacedonum, cusum sub *C. Caligula*, et consignatum ejusdem HERODIS TETRARCHÆ ANNO XLIII, die VIII Ka-

lendas Aprilis, feria v, primo vero Azymorum die Dominus noster Jesus Christus cœnans cum discipulis suis, postquam sui corporis et sanguinis sacramenta patefecit, ad montem Oliveti, sicut Evangelia sancta testantur, progressus, ibique detentus est a Judæis, tradente discipulo. Dehinc sexta feria subsequente, id est vii Kalendas Aprilis, crucifixus est et sepultus; tertia die, hoc est v Kalendas Aprilis, Dominica surrexit a mortuis. Verba sunt Victorii ad Hilarum, sancti Leonis Magni tunc archidiaconum, deinde successorem, in præfatione paschalis Festi, edita per Bucherium, pag. 9

Ne tamen differam specimen aliquod firmitatis dare hujus chronologiæ, unde ratio temporum pontificalis historiæ initium ducit, in medium proferram, vel indicabo summa saltem capita probationum, quibus Victoriana chronotaxis ac nostra solide innititur, et quantum patitur historiæ ratio, demonstratur.

In epocha passionis Christi stabilienda, duo sunt auctoritate divina nobis traditi characteres necessario observandi, nempe Paschalis Judæorum dies, seu decima quarta dies lunæ mensis primi, qua necesse erat agnum immolari; et feria v, cœnæ Dominicæ tempus, ac passionis initium, quæ deinde passio compleretur postridie in cruce feria vi, ut, Sabbato quieti dato, tertia die, quæ erat Dominica, Christus a mortuis resurgeret.

His duobus iudiciis temporum, divina auctoritate firmatis in Evangelio, duo alia accedunt, non ea quidem revelatione percepta, sed tradita communi testimonio Patrum, præcipue illorum qui accuratiores fuerunt in temporum ratione colligenda, et sæculo Christi proximiores. Sunt vero *Geminorum consultius*, Fuffi scilicet ac Rubellii (quod est primum); et dies viii Kalendas Aprilis passione Domini consecrata (quod est secundum). Paschale festum, in eandem vesperam incidens, qua post supremam cœnam Christus Dominus passionem inchoaturus in hortum Gethsemani concessit, pariandum esse cum quarta decima die lunæ, et viii Kalendas Aprilis, collegit Hippolytus martyr, ita incisum relinquens anno æræ vulgaris 222 ordinem Paschatum superiorum in suo Cyclo

H ΚΑΛ. ΑΠΡΕΙ DIE VIII KAL APRIL
ΠΑΘΟΣ Xc PASSIO CHRISTI.

Plura ad eum Cyclum contuli in dissertatione de Cyclo S. Hippolyti martyris cap. 2, pag. 407. Hippolyto synchronus Tertullianus in libro adversus Judæos eandem diem Paschati attribuit Christi supremo (viii Kalendas Aprilis), eosdemque consules (duos Geminos). Patres et scriptores qui proximi ab his floruerunt, atque ii potissimum qui res chronologicas penitus inspexerunt, eosdem consules Geminos eandemque diem viii Kalendas Aprilis cum Christi passione componunt.

E patribus Latinis S. Augustinus sit instar omnium in lib. iv de Trinitate, cap. 5: *Sicut a majoribus, inquit, traditum suscipiens Ecclesiæ custodit*

auctoritas, octavo Kalendas Aprilis conceptus traditur, qua et passus. Licet vero passionem inchoatam die viii Kalendas feria quinta, in horto Gethsemani, confuderit ætas posterior cum passione in cruce consummata die vii Kalendas, feria vi, in monte Calvarix; attemen Victorius, uti vidimus, et cum eo chronologi diligentiores distinguunt diem viii Kalendas Passionis initium in horto, a die vii Kalendas, Passionis termino in Golgotha. Et castigatiorum Lactantii editiones (uti Lugdunenses duæ, Joannis Tornæsii, anno 1587, et Thomæ Soubron anno 1594, quæ dicuntur *ex fide et auctoritate librorum manuscriptorum emendatæ*, lib. iv, cap. 40, divinarum Institutionum hæc habent: *Exinde tetrarchas habuerunt (Judæi) usque ad Herodem, qui fuit sub imperio Tiberii Cæsaris, cujus anno quinto decimo, id est duobus Geminis consulibus, ante diem septimam Kalendas Aprilis Judæi Christum cruci affecerunt.* Betuleius quoque, necnon alii scriptores observant, in melioribus Lactantii editionibus legi, *ante diem septimam Kalendas*; licet alii præferant eas quæ x Kalendas perscriptum habent

E Patribus autem Græcis S. Joannes Chrysostomus in homilia de Nativ. S. Joannis Baptistæ loquens de Annuntiatione Deiparæ Virginis ait: *Fuit igitur quando hæc angelus ad Mariam annuntiavit viii Kalendas Aprilis, mense Martio, qui est dies Paschæ Domini et conceptionis ejus. In qua enim die conceptus, in eadem et passus est.* S. Proterius ex Alexandrinis in epistola Paschali, ad S. Leonem Magnum perscripta, et apud Bucherium edita pag. 83 diem susceptæ carnis a divino Verbo cum die cœnæ sub vespera passionis ab eo celebratæ pariat his verbis: *Dominus plenitudo legis existens, quando dignatus est homo fieri, quinta feria, decima quarta luna mensis primi, in cœnaculo cum discipulis Pascha manducans, paulo post a Juda traditur; et sequenti die, quinta decima luna crucifigitur, id est sexta feria, etc.* Tempero a pluribus referendis; cum indicentur apud La Barre in notis ad Tertulliani locum libr. adversus Judæos pag. 440 illius editionis; et apud R. P. le Nourry in notis ad librum Lucii Cæcili de Mortibus persecutorum, cap. 4. pag. 459, quæ fusius prosequor ac diligentius expendo in Dissertatione de Epochâ Dominicæ Passionis inchoatæ recte constituenda die viii Kalendas, et passionis consummatæ, sive crucifixionis, die vii Kalendas Aprilis, duobus Geminis consulibus, anno vulgaris æræ 28, ætatis vero Christi Domini 33 labente.

Quatuor igitur characteres diei et anni Dominicæ passionis ac mortis, duos quidem divina revelatione certos, duos autem ex traditione ac sententia Patrum receptos, tum in Oriente, tum in Occidente, student chronologi conciliare. Sed irritò conatu res illis hactenus tentata est, ex quo recesserunt a Victorio in pariandis *duobus Geminis consulibus* cum anno bissextili vulgaris æræ Christi 28. Hos enim ille cum recte tribuerit eidem anno, differunt ipsi in consequentem, a bissextili proximum, æræ communis 29,

et retinent epocham passionis die VIII Kalendas Aprilis ; quæ dies componi nequaquam potest cum quatuor indicatis characteribus, si consules ita collocentur. Nam si passionem conferant in annum 28 bissextilem (quo luna quarta decima paschalis Judæorum recte pariatur cum VII Kalendas Aprilis, et cum præcedenti vespere diei VIII Kalendas, ut infra ostendam), deserunt jam characterem illius consulatus, assertum a Tertulliano, Lactantio, Lucio Cæcilio, Augustino, Sulpicio Severo, Victorio aliisque Patribus et chronologis : insuper *feriam sextam*, quæ certus est character Dominicæ crucifixionis, in Evangelio perscriptus, non retinent, si assignant diem VIII Kalendas Aprilis anni bissextilis 28 (quæ fuit feria v) crucifixioni Unigeniti Dei in cruce. Sin vero hanc differunt ad VIII Kalendas Aprilis anni proximi 29, quem signant duobus Geminis consulibus, hos quidem retinent, et characterem feriæ VI, sed alium characterem perinde certum in Evangelio, Paschatis scilicet Judæorum, non modo arcent a die 25 Martii, sed a toto mense excludunt. Ostendunt enim fabulæ motuum lunisolarium, totis undecim diebus ante VIII Kalendas Aprilis lunam quartam decimam præcessisse Martio Juliano anni 29, nec propterea fuisse Paschalem ; cum ea luna æquinoctium antecederet diebus plerumque decem. Quare decima quarta Paschalis quæri debet anno 29, circa Idus Aprilis. Retinere igitur nequeunt diem VIII Kalendas sub iis consulibus, quos collocant in Fastis ad annum 29 æræ vulgaris. Quare impossibile omnino redditur quatuor illos characteres componere cum Geminorum consulatu ita dilato.

Retractis vero iisdem Geminis consulibus in annum præcedentem, eumque bissextilem, vulgaris æræ, Christi 28, cum Victorio, res omnes nitide ac æquabiliter procedunt, et singulis ex quatuor characteribus sua fides constat. Cum enim feria v anno 28 incidat in diem 25 Martii, seu VIII Kalendas Aprilis ; et cum decima quarta luna mensis Nisan eo anno referatur exacte ad diem 26 Martii sive VII Kalendas Aprilis feria VI (ut mox ostendam) jure dies cœnæ Dominicæ et passionis in horto inchoatæ incidit in feriam V, sub vespere diei 25 Martii, seu VIII Kalendas Aprilis, uti præfert Canon Paschalis S. Hippolyti, enumerans quartam decimam lunam Paschatum præcedentium ætatem suam, annum scilicet æræ Christi 222, quo scribebat : et jure dies consummatæ passionis in cruce refertur ad feriam VI proxime consequentem, quæ anno 28 fuit 26 Martii Juliani, sive VII Kalendas Aprilis, uti Victorius docet et indicatæ editiones Lactantii præferunt.

Demonstrandum mihi est igitur primo, quartam decimam diem lunæ mensis Nisan, seu Paschalis Judæorum mensis, incidisse anno 28 æræ communis in diem 26 Martii, ad quam scilicet cum pertineret vespera præcedens diei 25 (ex instituto legis Sabbata numerantis, a vespera in vesperam) rite celebrata cœna Feria V ad vesperam diei 25 Christus Dominus sacramenta corporis et sanguinis sui jure sacrificium

et memoriam passionis instituit : quam in horto inchoans eadem nocte diei 25, prosecutus est in prætorio illucescente feria VI et die 26, ab hora sexta ad nonam in cruce pendens, et *Consummatum est* pronuntians, mortem obeundo complevit, VII Kalendas Aprilis numerantibus Romanis in anno Juliano bissextili æræ Christi communis 28.

Ostendendum erit, secundo loco, duos Geminos consules non pertinere ad annum 29, ut communiter opinantur chronologi, sed ad annum 28, uti collocavit Victorius.

Utramque assertionem ejusque documenta contraham ex diffusiori demonstratione, quam attuli in Dissertatione indicata de epocha passionis Christi componenda cum anno vulgaris æræ 28, duobus Geminis consulibus.

Priorem illam assertionem ita demonstro in eadem dissertatione, sectione 3, num. 4.

Rationes lunæ decimæ quartæ Paschalis anno 28 æræ communis ita sunt apertæ, ut qui tabulas ea de re concinnarunt, tam veteres quam recentes, de festo Paschatis, tum Judaici tum Christiani, eo anno inter se non dissentiant. Victori Canon Paschalis, inde exorsus Periodum, attribuit diei Dominicæ 28 Martii ætatem lunæ decimæ sextæ, et consequenter lunam quartam decimam alligat feriæ VI Martii 26, qua Dominus in cruce actus passionem morte complebat, inchoatam vespere præcedenti, et mysterio incruenti sacrificii a se dedicatam : quæ vespera licet, Romanorum more, numerantium dies a media nocte in mediam (uti testantur Macrobius Saturn. cap. 3, et Aulus Gellius, Noct. Atticarum, lib. III, cap. 2, et ante hos Plinius lib. II, cap. 77), pertinet ad diem 25, attamen Hebræorum legibus referebatur ad initium diei subsequentis, ita præcipiente Domino Levitici XXIII, 32 : *A vespera usque in vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. E recentioribus vero P. Franciscus Bordonus, generalis tertii ordinis S. Francisci in Tabulis Paschalibus ab anno incarnationis Dominicæ ordinatis ad annos bis mille consequentes juxta annum Julianum ante correctionem Gregorii, et juxta Gregorianum post hujus pontificis emendationem, iisdem plane numeris effert epactam XVI et Pascha Christianum die Dominica 28 Martii, anno vulgaris æræ Christi 28.

Eadem certe rationes apprime respondent motibus lunarium, ut calculi ostendent, subducti ex tabulis astronomicis, ad caput anni Judaici ita redentibus neomeniam Thisri seu primi mensis anni civilis Judæorum per annum vulgaris æræ Christianæ 27, a qua neomenia Thisri dies 177 proxime consequens ostendit neomeniam Nisan (sex lunationibus ab illa dissitam, et quæ caput est anni sacri, seu exordium mensis primi, ita appellati in sacris litteris) die 13 Martii Juliani, in annum bissextilem 28 ejusdem æræ Christianæ se diffundentis. Consulamus numeros lunisolares, in Tabulis D. de la Hire, ab regia Scientiarum academia aliisque passim approbatis, ita colligendos.

RADIX EPOCHÆ COMMUNIS ANNORUM CHRISTI INEUNTIS KALENDIS JANUARIII AD MERID. PARIS.

	SOLIS LONGITUDO				APOGÆUM SOLIS				LUNÆ LONGITUDO				APOGÆUM LUNÆ				
	AB INITIO ARIETIS.				AB ARIETE.				AB 0 ARIETIS.				AB ARIETE.				
	S.	G.	M.	S.	S.	G.	M.	S.	S.	G.	M.	S.	S.	G.	M.	S.	
0	9	8	43	40	2	9	5	2	4	15	18	9	9	11	4	38	
Anni xx completi.	0	0	9	29			20	30	4	13	34	0	3	3	50	51	
Anni vi completi.	11	29	33	11			6	9	2	9	28	50	8	4	5	55	
Augustus completus.	7	29	30	44			40		10	21	51	50		27	4	21	
Dies xvii completi.		16	45	22				3	7	13	59	53		1	53	39	
Horæ VIII.			19	43						4	23	32			2	44	
Minuti xxiv hor.			0	59							13	10				8	
	5	25	2	59	2	9	32	24	5	18	49	26		9	18	1	46
		2	9	32	24				9	18	1	46					
	3	15	30	35			Anomalia solis		8	0	47	40			Anomalia lunæ		
		1	52	42			Prostaph.subr.			4	21	2			Prostaph. add.		
	5	25	2	59					5	18	49	26					
Locus verus solis.	5	23	10	47					5	23	10	28			Locus verus lunæ.		

Vera itaque synodus luminarium contigit anno A Juliani (unde apud Joannem dicuntur feria vi non 27 æræ Christi vulgaris, die 18 Septembris Juliani, horis 8 et minutis 24 post meridies Parisiis, Romæ, vero horis 9 5', post meridiem, et Hierosolymis hora post meridiem 10 40', cum Hierosolyma sit orienterior quam Lutetia Parisiorum gradibus longitudinis 34 40', sive horis 2 et minutis horariis 16.

Ab ea synodo auspicari debuerunt Judæi mensem Thisri et suum *Roscheaschana*, seu *Caput anni civilis Lunaris*, quo utebantur, exemplo Syromacedonum, ab autumno pariter exordientium. Cum itaque novilunium Thisri, juxta motus veros lunisolares, pariatur cum die 18 Septembris Juliani anni 27 æræ Christi vulgaris, necesse est ut in diem 177, numeratum post 18 Septembris, incidat mensis Paschalis novilunium anno 28. Sex enim lunationes, quæ numerandæ sunt a Thisri ad Nisan, tot dies requirunt. Adde enim dies 42 superstites mensis Septembris post diem novilunii 18 ad finem Mensis; deinde Octobris Juliani dies 34, Novembris 30, Decembris 31, totidem Januarii; Februarii bissextilis dies 29, et 43 Martii: erit summa dierum 177, quæ complet sex lunationes civiles, alternis cavas et plenas.

Demonstratum est igitur assumptum primum, nempe motus veros luminarium anno æræ Christi 27 ostendere novilunium Thisri die 18 Septembris Juliani horis 10 40, post meridiem Hierosolymis: eoque nomine diem eandem 18 Septembris fuisse caput anni Judaici labente anno 27 æræ Christi communis: quare diem 177 inde numeratam (quæ incidit in diem 43 Martii anni bissextilis 28) esse primam diem lunæ Nisan, seu mensis Paschalis. Adde dies 43 solidos huic diei 43 Martii, ut assequaris initium quartæ decimæ lunaris, seu diem legitimam Paschatis Judæorum. Istius terminus ostendit diem 26 Martii, qua Christus Dominus, Agnus Dei qui tollit peccatum mundi, feria vi in cruce pro nobis immolabatur, ex Victorii sententia et nostra, die vii Kal. Aprilis; cum vespera præcedenti (ex ritu legis Mosaicæ ad hanc ipsam diem referenda, sed Romano more ad viii Kal. Aprilis, seu 25 Martii) Pascha ipse cum discipulis celebrasset, et passionem inchoasset, cujus sacramenta instituerat.

Colligas etiam licet ex calculis indicatis cur aliqui dixerint Hebræorum nonnullos distulisse eodem anno immolationem Agni ad vesperam diei 26

Juliani (unde apud Joannem dicuntur feria vi non introisse prætorium, ut manducarent Pascha), licet alii cum Christo Domino agnum comedissent Paschalem ad vesperam feriæ v, die 25 Romana. Causa utriusque sententiæ obscura esse non potest ex duplici putatione et commensu vel solius diei Paschalis, vel diei simul et horarum, in quas inciderant juxta motus veros neomeniæ Thisri et Nisan. Thisri neomenia die 18 Septembris commissa horis 10 40, post meridiem ferebat post 177 dies novilunium Nisan die 43 Martii bissextilis Juliani et civilis, si dierum tantummodo solidorum (quod in civili putatione fit) annorum et mensium ratio habeatur. At si horarum etiam quatuor et minorum 24 additamentum curemus, quod præter solidos dies 177 requirunt lunationes mediæ sex, a Thisri ad Nisan; tunc additis hisce hor. 4 et min. 24, epochæ horariæ lunationis Thisri hor. 40 et min. 40 post meridiem diei 18 Sept. fiunt hor. 45 et min. 4 post meridiem diei 26 Martii initium quartæ decimæ Paschalis, adeoque extenditur ultra terminum mediæ noctis claudentis more Romano diem 26 et aperientem diem 27 Martii. Apertum itaque sit cur Judæorum alii potuerint rite ex novilunio vero mensis Thisri, et putatione civili dierum tantummodo solidorum quartam decimam paschalem referre ad diem 26 Martii feriam vi, et vesperam præcedentem diei 25 feriæ v cum Christo Domino ac discipulis; alii vero cum Judæis prætorium non introeuntibus feria vi 26 Martii, ut manducarent Pascha eadem vespera, quam referebant ad diem 27, attendentes horas 3 post mediam noctem quæ initium quartæ decimæ ita comparatæ differebant ad diem 27 more Romano definitam, eo quem dicimus anno bissextili, communis æræ Christi xxviii, *duobus Geminis consulibus*.

Secundum hoc assertum de consulatu Fufii Gemini et Rubellii Gemini pariendo cum anno æræ Christianæ 28, est alterum ex demonstrandis quod proposueram, secutus chronologiam Victorii, eosdem similiter ascribentis anno bissextili 28, quos reliqui chronologi differunt ad annum proximum a bissextili æræ Christi communis 29. Ita vero a me demonstratum fuisse judico in dissertatione indicata.

Constat duos Sextos consules, Sextum Pompeium et Sextum Apuleium (quo anno historici omnes consignant mortem Augusti, Velleius scilicet,

Tacitus, Suetonius, Dio cæterique) distare spatio annorum quindecim a duobus Geminis consulibus, Fusio Gemino et Rubellio Gemino. Series enim non interrupta istorum quindecim annorum legitur in Fastorum Collectionibus, quæ resultat etiam ex historicis ætatis Augusti. Nam Velleius, qui Marco Vinicio eonsuli, post duos geminos annum proximum aperienti, suum opus nuncupat, cum libr. II, cap. 123, Pompeio Apuleioque consulibus Augusti mortem retulisset, et initium imperii Tiberii, cap. 126, ejusdem libri *sedecim annos* diserte inde numerat ad consulem Vinicium. Quindecim propterea statuit a duobus Sextis ad duos Geminos, quos Vinicius continenter consequitur. Quare si duo Sexti consules pertinent ad annum æræ Christi vulgaris *decimum quartum*, duo Gemini sunt necessario componendi cum anno ejusdem æræ 29, uti omnes fere chronologi pariant. Sine duo Sexti sint evidenter retrahendi cum morte Augusti ad annum æræ communis, Christi XIII, consequitur et duos Geminos pertinere ad annum bissextilem 28, uti Victorius constituit. Esse autem ita retrahendos duos sextos consules et Augusti mortem ad annum 13 æræ Christianæ, ex caractere temporis in Dionis Historia relato fit evidens.

Dio libro LVI inter prodigia quæ et præjudicata vulgi opinione ac superstitione mortem Augusti portendere credebantur, Sexto Apuleio et Sexto Pompeio consulibus, enumerat totalem eclipsim solis: Anno insequenti, ait, Sexto Apuleio, Sexto Pompeio consulibus, in Campaniam profectus Augustus, exhibito Neapoli spectaculo, Notæ morti concessit. Prodigia quæ id ei prædicerent neque minima, neque obscura evenerant. SOL TOTUS DEFECERAT. Ὅτε γὰρ ἡλιος πᾶς ἐξέλιπε, etc. Torquet ingenia chronologorum pariter et astronomorum eclipseos istius indagatio per annum quartum decimum æræ Christianæ: quo certe nulla ejusmodi eclipsis juxta quascunque tabulas cælestium motuum spectari potuit. At si hanc inquirent juxta easdem tabulas anno vulgaris æræ tertio decimo, collectis numeris cognoscent evidenter, die 28 Aprilis defectum solis in pluribus Europæ provinciis spectabilem contigisse, dum vergeret ad occasum. Totalem disci obscuracionem sole occidente visam parvis insulis ab occasu adjacentibus Britannia circa borealem Scotorum tractum, discent ex supputatione ac diagrammate in dissertatione nostra relato: similem alteri eclipsi spectandæ die 22 Maii, anno 1724, sole pariter occidente, spectatoribus positus in littore occiduo Etruriæ, circa Liburnum. Ex iisdem Tabulis Cassinianis, Hirianis, Bononiensibus et Britannicis utraque eclipsis totalis perinde colligitur: quæ partialis, ut necesse est evenire, fuerit terrarum tractibus in vicinia positus Britannia, inferioris Germaniæ, Galliæ ac Lusitanæ; sed phases partialis observatæ his in regionis, totalem demonstrant in proximo climate ac meriano

A indicato Orcadum insularum spectari debuisse.

Quis itaque negare possit characterem hunc cælestium motuum, Dionis in Historia diserte memoratum indicare evidenter consulatum utriusque Sexti esse pariandum cum anno vulgaris æræ tertio decimo? duosque Geminos esse componendos cum anno bissextili ejusdem æræ 28, uti Victorius constituit?

Quæres num duobus Geminis consulibus per annum retractis, series quoque consulum præcedentium usque ad Cæsariana tempora si tantumdem insimul retrahenda? Id vero ipsum asserimus. Quin etiam novum argumentum ac demonstrationem producimus ejusmodi retrocessionis necessario adhibendæ in disponendis consulatibus C. Julii Cæsaris: cujus comes individuus expeditionis Hispanicæ Aulus Hirtius, idemque historicus diligentissimus, per dies singulos enumerans obsidiones oppidorum et militaria gesta sui imperatoris, ministrat in castris apud Hispalim motis die III Nonas Martii, hora circiter sexta nocturna quando luna conspecta fuit, indicium manifestum anni, quem vocant confusionis, pariandi cum hac expeditione Hispaniensi: et alligandi annum Cæsaris emortualem cum Julianæ correctionis primo ante æram Christi 45; unde consequitur et duos Sextos obtinere tertium decimum, et duos Geminos duodetricesimum æræ vulgaris. Fusius hæc disputata et ab omni difficultate expedita leges in dissertatione nostra memorata, in qua horum cælestium motuum atque eclipsium calculos accurate, ut spero, subductos ostendam.

Constant igitur in chronologia Victorii ac nostra, consignante feria v, die 25 Martii Juliani, anno æræ vulgaris 28 eoque bissextili, duobus Geminis consulibus cœnam Dominicam et passionis exordium, dieque proximo 26 Martii, feria vi, crucifixionem ac mortem Domini, quatuor illi characteres amice compositi: quos in dilato Geminorum collegio ad annum 29 frustra requirebant chronologi, duos scilicet in sanctis Evangeliiis divina fide firmatos Paschatis ac Passionis, cœnæ et feriarum v et vi cum ejus initio ac termino componendarum; duos vero a Patribus ætati apostolicæ proximis, et a chronologis peritioribus cum Victorio memoratos, diei scilicet 25 Martii cum cœna Dominica, et exordio passionis, et diei 26 ejusdem mensis cum affixione Redemptoris nostri in cruce, et consummata passione componendæ.

His vero animadversionibus Catalogi nostri chronologiam ab epocha passionis similiter consignata illustrari et comprobari confidimus.

Essent quoque notæ adhibendæ ad aliquot pontificum ibi recensitorum, et ad omissorum æram stabilendam. Verum suis locis aptius collocabuntur vel disponentur in dissertatione de Catalogis antiquis pontificum Romanorum, quam paulo infra atexam, post illam quæ a præsule Schelestratio petenda est.

CATALOGUS ALTER ROMANORUM PONTIFICUM

Ex antiquo octingentarum sexaginta quinque annorum codice ms. bibliotheca Palatino-Vaticanae sub hoc titulo a Schelestratio num. 22, p. 611, relatus:

EPISCOPORUM ROMANÆ URBIS NOMINA.

1. Beatus Petrus apostolus, et princeps apostolorum, Antiochenus, filius Joannis, provinciæ Galilææ, vico Bethsaida, frater Andreae, primum sedit cathedram episcopatus in Antiochia an. 6, et in Romam ingressus sub Nerone Cæsare, ibique sedit annis 25, menses 2, dies 4. Hic scripsit duas Epistolas, quæ Canonice nominantur, et Evangelium Marci, et ordinavit episcopos tres, Linum, et Cletum, et Clementem, et presbyteros 40, et diaconos 8.
2. Linus, natione Italus, regionis Tusciæ, patre Herculano, sedit annis 11, ms. 3, d. 11. Hic ordinavit episcopos 15, presbyteros 18.
3. Cletus, natione Romanus de regione Vico Patritii, patre Æmiliano, sedit annis 12, m. 4, d. 11. Hic ex beati Petri præcepto 25 presbyteros ordinavit in Roma. *Alia manu*: Sub Vespasiano et Tito imperatore.
4. Clemens, natione Romanus, de regione Cælio monte, ex patre Faustino, sedit annis 9, m. 2, d. 40. Hic ordinavit episcopos 15, presbyteros 40, diaconos 2. *Alia manu*: Sub Domitiano, et Nerva, et Trajano imperatore.
5. Anacletus, natione Græcus de Athenis, ex patre Antiocho, sedit annis 9, m. 2, d. 40. Hic ordinavit episcopos 6, presbyteros 5, diaconos 3. *Alia manu*: Sub Trajano imperatore.
6. Evaristus, natione Græcus, ex patre Judæo nomine Juda, de civitate Bethlehem, sedit annis 9, m. 10, d. 2. Hic ordinavit episcopos 5, presbyteros 6, diaconos 2. *Alia manu*: Sub Trajano imperatore.
7. Alexander, natione Romanus, ex patre Alexandro de regione Caput Tauri, sedit annis 10, m. 6, d. 2. Hic constituit aquam sparsionis cum sale benedici. Hic ordinavit episcopos 5, presbyteros 6, diaconos 2. *Alia manu*: Sub Trajano imperatore, et sub Ælio Hadriano imperatore.
8. Xystus, natione Romanus, et patre Pastore de regione Vialata, sedit annis 10, m. 2, d. 4. Hic constituit ut ministeria sacra non tangerentur nisi a ministris. Hic ordinavit episcopos 4, presbyteros 9, diaconos 4. *Alia manu*: Sub Hadriano imperatore.
9. Telisphorus, natione Græcus, ex anachorita, sedit annis 24, m. 3. Hic constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejuniū celebraretur, et in Natale Domini in nocte, ut missæ celebrarentur, et *Gloria in excelsis Deo* caneretur. Hic ordinavit presbyteros 12, diaconos 8. *Alia manu*: Sub Antonino Pio imperatore.
10. Yginus, natione Græcus ex philosopho de Athenis, cujus genealogiam non inveni, sedit annis 4, m. 3, d. 4. Hic clerum composuit, et distribuit gradus ecclesiasticos. Hic ordinavit episcopos 6, presbyteros 15, diaconos 5. *Alia manu*: Sub Antonino Pio imperatore.
11. Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de civitate Aquilæ, sedit annis 18, m. 4, d. 3. Hic angelo monente præcepit Pascha die Dominico celebrari. Hic ordinavit episcopos 12, presbyteros 19, diaconos 24. *Alia manu*: Sub Antonino Pio imperatore.
12. Anicetus, natione Syrus, ex patre Joanne de vico Umisa, sedit annis 10, m. 4, d. 3. Hic constituit ut clericus comam non nutriret. Hic ordinavit episcopos 9, presbyteros 47, diaconos 4.
13. Sother, natione Campanus, ex patre Concordeo de civitate Fundis, sedit annis 9, m. 6, d. 12.
14. Hic constituit ut nulla monaca pallam sacratam tangeret, nec incensum poneret in sanctam ecclesiam. Hic ordinavit episcopos 11, presbyteros 8, diaconos 9.
15. Eleuther, natione Græcus, ex patre Abundio, de oppido Nicopoli, sedit annos 15, m. 3, d. 2. Hic constituit ut nulla esca a Christianis repudiaretur, quæ rationabilis humanaque esset. Hic ordinavit episcopos 15, presbyteros 12, diaconos 8.
16. Victor, natione Afer, a patre Felice, sedit annos 10, menses 2, dies 10. Hic constituit ut Pascha die Dominico celebraretur, sicut et Pius. Hic ordinavit episcopos 12, presbyteros 4, diaconos 7.
17. Zephirinus, natione Romanus, ex patre Abundio, sedit annos 8, menses 7, dies 10. Hic ordinavit episcopos 13, presbyteros 4, diaconos 7.
18. Callistus, natione Romanus, ex patre Domitio ex regione Ravennatum, sedit annos 6, menses 2, dies 10. Hic ordinavit episcopos 8, presbyteros 16, diaconos 3. *Et alia manu*: Sub Marco Aurelio imperatore.
19. Urbanus, natione Romanus, ex patre Pontiano, sedit annos 4, menses 10, dies 11. Hic ordinavit episcopos 8, presbyteros 6, diaconos 5. *Et alia manu*: Sub Aurelio Alexandro imperat.
20. Antherus, natione Græcus, ex patre Romulo, sedit annos 12, mens. 1, d. 12. Hic gesta martyrum diligenter exquisivit; hic ordinavit episcopum 1. *Et alia manu*: Sub Maximo imperatore.
21. Pontianus, natione Romanus, ex patre Calpurnio, sedit annos 9, menses 5, dies 2. Hic ordinavit episcopos 6, diaconos 5. *Et alia manu*: Sub Maximo imper.
22. Fabianus, natione Romanus, ex patre Fabio, sedit annos 14, menses 11, dies 11. Hic ordinavit episcopos 11, presbyteros 24, diaconos 7. *Et alia manu*: Sub Gordiano, et Philippo, et Decio imperatore.
23. Cornelius, natione Romanus, ex patre Castino, sedit annos 2, mens. 2, dies 2. Hic levavit corpora apostolorum Petri et Pauli de catacumbis. Hic ordinavit episcopos 7, presbyteros 4, diac. 4. *Et alia manu*: Sub Decio imper. et Gallo, et Volusiano imper.
24. Lucius, natione Romanus, ex patre Porfirio, sedit annos 3, menses 3, dies 3. Hic præcepit ut duo presbyteri et tres diaconi episcopum in omni loco non desererent. Hic ordinavit episcopos 7, presbyteros 4, diaconos 4. *Et alia manu*: Sub Valeriano et Gallieno imper.
25. Stephanus, natione Romanus, ex patre Jobio, sedit annos 7, menses 5, dies 2. Hic constituit sacerdotes, et levitas, ut vestes sacratas in usu quotidiano non uti, nisi in ecclesia tantum. Hic ordinavit episcopos 3, presbyteros 5, diaconos 5. *Et alia manu*: Sub Valeriano et Gallieno imperatore.
26. Xistus, natione Græcus, ex philosopho, sedit annum 1, menses 10, dies 23. Hic ordinavit episcopos 3, presbyteros 4, diaconos 7. *Et alia manu*: Sub Valeriano et Gallieno imper.
27. Dionysius ex monacho, cujus generationem non potuimus reperire, sedit annos 6, menses 2, dies 4. Hic presbyteris ecclesias dedit, et parochias, et dioceses constituit. Hic ordinavit episcopos 8, presbyteros 12, diaconos 6. *Et alia manu*: Sub Valeriano et Gallieno imper.
28. Felix, natione Romanus, ex patre Constan-

tio, sedit annos 4, menses 3, dies 25. Hic constituit supra memorias martyrum missas celebrari. Hic ordinavit episcopos 5, presbyteros 8, diaconos 5. *Et alia manu*: Sub Claudio et Aureliano imperatore.

28. Eutitanus, natione Tuscus, ex patre Marino de Civitate Lunis, sedit ann. 1, m. 1, d. 1. Hic constituit ut fruges super altare, favæ et uvæ benedici. Hic ordinavit episcopos 9, presbyteros 14, diaconos 5. *Et alia manu*: Sub Aureliano imperatore.

29. Caius, natione Dalmata, ex genere Diocletiani, ex patre Gagio, sedit annos 11, menses 4, dies 12. Hic ordines ecclesiasticos disposuit. Hic ordinavit episcopos 5, presbyteros 26, diaconos 8.

30. Marcellinus, natione Romanus, ex patre Proiecto, sedit annos 9, menses 4, dies 6. Hic ordinavit episcopos 5, presbyteros 4, diac. 2.

31. Marcellus, natione Romanus, ex patre Benedicto de regione Vialata, sedit annos 5, mens. 7, dies 24. Hic constituit titulos in urbe Roma propter baptismum et penitentiam. Hic ordinavit presbyteros 12, diaconos 2.

32. Eusebius, natione Græcus, ex medico, sedit annos 2, m. 1, d. 3. Hujus temporibus inventa est crux Domini nostri Jesu Christi, et Judas baptizatus est. Hic ordinavit episcopos 14, presbyteros 14, diaconos 3.

33. Mathiadis, natione Afer, sedit annos 4. Hic constituit ut nulla ratione die Dominico, aut quinta feria jejuniis quis de fidelibus ageret. Hic ordinavit episcopos 12, presbyteros 7, diac. 5.

34. Sylvester, natione Romanus, ex patre Rufino, sedit annos 23, mens. 10, d. 11. Hic congregavit episcopos trecentos octodecim et exposuerunt fidem catholicam et chrisma ab episcopo confici, et baptizatum confirmari. Hic Dalmaticas præcepit indui. Hic sacrificium totum in lineum pannum involvi. Hic ordinavit episcopos 65, presbyt. 42, diaconos 26.

35. Marcus, natione Romanus, ex patre Prisco, sedit annos 2, menses 8, dies 24. Hic constituit ut episcopus civitatis, qui hostiam consecrat, pallium uteretur. Hic ordinavit episcopos 27, presbyteros 25, diac. 6.

36. Julius, natione Romanus, ex patre Rustico, sedit annos 15, mens. 2, d. 6. Hic constituit ut nullus clericus causam in publico ageret, nisi in ecclesia. Hic ordinavit episcopos 9, presbyteros 27, diaconos 4.

37. Liberius, natione Romanus, ex patre Augustino, sedit annos 6, menses 3, dies 4. Hic ordinavit episcopos 19, presbyteros 18, diaconos 5.

38. Felix, natione Romanus, ex patre Anastasio, sedit ann. 1, m. 3, d. 3. Hic ordinavit episcopos 19, presbyteros 24, diac. 5.

39. Damasus, natione Spanus, ex patre Antonio, sedit annos 18, m. 3, d. 11. Hic accusatus invidiose de adulterio purgatus est a quadraginta quatuor episcopis. Hic constituit ut psalmi die noctuque in ecclesia canerentur. Hic ordinavit episcopos 62, presbyteros 34, diaconos 11.

40. Syritius, natione Romanus, ex patre Tibustio, sedit annos 15. Hic ordinavit episcopos 32, presbyteros 31, diaconos 16. Hic præcepit penitentibus in ultimum viaticum non negare.

41. Anastasius, natione Romanus, ex patre Maximo, sedit annos 3, dies 10. Hic constituit ut quando evangelium recitatur, sacerdotes non se erigerent, sed curvi starent. Hic ordinavit episcopos 11, presbyteros 8, diaconos 5.

42. Innocentius, natione Albanense, ex patre Innocentio, sedit annos 15, menses 2, dies 21. Hic

A constituit ut qui natus fuerit de Christiana, denuo nasci per baptismum. Hic constituit sabbato jejunare, quia Dominus sabbato in sepulcro jacuit, et discipuli sabbato jacuerunt. Hic ordinavit episcopos 54, presbyteros 30, diac. 11.

43. Zosimus, natione Græcus, ex patre Ebramio, sedit annum 1, menses 3, dies 11. Hic multa constituit in Ecclesia. Hic ordinavit episcopos 8, presbyteros 10, diaconos 3.

44. Bonifacius, natione Romanus, ex patre Jocundio presbytero, sedit annos 3, menses 8, d. 7. Hic constituit ut nulla mulier, aut monacha pallam sacratam lavaret, aut incensum in ecclesia poneret, nisi minister. Hic ordinavit episc. 36, presbyteros 13, diac. 3.

45. Cælestinus, natione Romanus, ex patre Prisco, sedit annos 8, menses 10, dies 17. Hic constituit ut antiphona ante sacrificium caneretur, quod ante non fiebat, nisi tantum Epistola beati Pauli recitabatur et sanctum Evangelium. Hic ordinavit episcopos 46, presbyteros 32, diaconos 12.

46. Xistus, natione Romanus, ex patre Xisto, sedit annos 8, menses 19. Hic incriminavit post annum, et mensibus octo a quodam Basso, et cum quinquaginta septem episcopis purgavit se, et Bassus est damnatus. Hic ordinavit episcopos 52, presbyteros 28, diaconos 12.

47. Leo, natus Tuseus, ex patre Quintiano, sedit ann. 21, mens. 1, dies 13. Hic congregavit episcopos mille ducentos, qui exposuerunt fidem catholicam, duas naturas uno in Christo Deum et hominem. Hic ordinavit episcopos 185, presbyteros 81, diac. 31.

48. Hilarius, natione Sardus, ex patre Crispino, sedit annos 6, menses 3, dies 10. Hic spargit epistolam de fide catholica per orbem Orientalem, et confirmavit tres synodos, Nicæni, Ephesini, et Chalcedonensem. Hic ordinavit episcopos 25, diaconos 5.

49. Simplicianus, natione Tiburtinus, ex patre Castino, sedit annos 13, mens. 1, dies 8. Hic constituit ut ad sanctum Petrum et sanctum Paulum, sanctumque Laurentium presbyteri manerent propter penitentes, et baptismum. Hic ordinavit episcopos 37, presbyteros 58, diaconos 11.

50. Felix, natione Romanus, ex patre Felice presbytero de titulo Fasciola, sedit annos 8, m. 11, d. 19. Hic ordinavit episcopos 34, presbyteros 48, diac. 5.

51. Gelasius, natione Afer, ex patre Valerio, sedit annos 4, menses 7, dies 19. Hic liberavit a periculo famis civitatem Romæ. Hic fecit tractatos et hymnos sicut beatus Ambrosius. Hic ordinavit episcopos 67, presbyteros 32, diaconos 2.

52. Anastasius, natione Romanus, ex patre Petro de regione quinta Caput Tauri, sedit ann. 1, mens. 11, dies 24. Hic ordinavit episcopos 16, presbyteros 13.

53. Symmachus, natione Sardus, ex patre Fortunato, sedit annos 11, menses 7, dies 27. Hic et Laurentius sub intentione uno die ordinati sunt, Symmachus in Lateranis, Laurentius in ecclesia B. Mariæ; et Symmachus confirmatus est in sede secundum iudicium Theodorici regis, et Symmachus postea incriminatus cum centum quindecim episcopis se purgavit. Hic constituit ut omni die 50 Natalitiis Sanctorum *Gloria in excelsis Deo* caneretur. Hic ordinavit episcopos 117, presbyteros 92, diaconos 16.

54. Hirmisda, natione Campanus, ex patre Justo de civitate Frisinone, sedit annos 6, dies 14. Hic constituit clerum, et psalmis erudit. Hic ordinavit episcopos 53, presbyteros 21.

55. Joannes, natione Tuscus, ex patre Con-

- stantio, sedit annos 2, menses 8, dies 16. Hic in custodia affictus moriens : Hic ordinavit episcopos 15.
56. Felix, natione Somnum, ex patre Castorio, sedit annos 4, menses 2, dies 13. Ipse ordinatus est in quietem. Hic ordinavit episcopos 49, presbyteros 55, diaconos 4.
57. Bonifacius, natione Romanus, ex patre Sigiboldo, sedit annos 2, dies 26. Hic et Dioscorus sub intentione ordinati sunt ; sedi Dioscorus eodem tempore defunctus, Bonifacius sedem tenuit.
58. Mercurius, qui et Joannes, natione Romanus, ex patre Projecto, de Cælio monte, sedit annos 2, menses 4, dies 6. Hic ordinavit episcopos 16, presbyteros 45.
59. Agapitus, natione Romanus, ex patre Gordiano presbytero. sedit menses 11, dies 49. Hic ordinavit episcopos 11, diac. 4.
60. Silverius, natione Campanus, ex patre Hormisda episcopus Romæ, sedit ann. 1, menses 5, d. 11. Hic ordinavit episcopos 84, presbyteros 46, diaconos 16.
61. Felix, natione Romanus, ex patre Joanne Vicariano, sedit annos 11, menses 10, dies 18. Hic est ordinatus a duobus episcopis et uno presbytero. Hic ordinavit episcopos 49, presbyteros 26, diaconos 9.
62. Joannes, natione Romanus, ex patre Anastasio, sedit annos 12, menses 11, dies 26. Hic amavit et restauravit cymiteria sanctorum martyrum, et constituit per singulas Dominicas oblationes et luminaria ibidem agere. Hic ordinavit episcopos 64, presbyteros 26, diaconos 13.
63. Benedictus, natione Romanus, de patre Bonifacio, sedit annos 5, mensem 1, dies 28. Hic ordinavit episcopos 24, presbyteros 15, diaconos 3.
64. Pelagius, natione Romanus, de patre Ungildo, sedit annos 10, menses 2, dies 10. Eodem tempore tantæ pluvie fuerunt, ut omnes dicerent quia aquæ diluvii superinundarent, et talis cladis, qualis a sæculo nullus meminit fuisse. Hic ordinavit episcopos 48, presbyteros 28, diaconos 8.
65. Gregorius, natione Romanus, de patre Gordiano, sedit annos 14, menses 6, dies 10. Hic exposuit Omelias 40 et Moralta Job, et super Ezechielem, Pastoremque, et Dialogos, et multa alia fecit. Hic augmentavit in Canone, *diesque nostros*, usque in finem missæ, Anglosque convertit ad Dominum nostrum. Hic fecit ut missa super corpus beati Petri caneretur. Hic ordinavit episcopos 62, presbyteros 39, diac. 5.
66. Sabianus, natione Tuscus de civitate Blera, de patre Bono, sedit annum 1, menses 5, dies 8. Hic addidit luminaria in ecclesia beati Petri. Hic ordinavit episcopos 26.
67. Bonifacius, natione Romanus, de patre Joanne, sedit menses 8, dies 28. Hic ordinavit episcopos 24.
68. Bonifacius, natione Marsorum de civitate Valeria, ex patre Joanne medico sedit annos 6, menses 8, dies 13. Hic ordinavit episcopos 35, diaconos 8.
69. Deusdedit, natione Romanus, ex patre Stephano subdiacono, sedit annos 3, dies 33. Hic dilexit clerum multum. Hic ordinavit episcopos 39 presbyteros 49, diac. 5.
70. Bonifacius, natione Campanus, de civitate Neapolim, ex patre Joanne, sedit annos 5. Hic constituit ut nullus traheretur de ecclesia. Hic ordinavit episcopos 28, presbyteros 25, diaconos 4.
71. Honorosius, natione Campanus, ex patre Petronio consule, sedit annos 12, menses 11, dies 18. Hujus temporibus levata est trabes in ecclesia beati Petri. Hic ordinavit episcopos 88, presbyteros 13, diaconos 11.
72. Severinus, natione Romanus, ex patre Abieno, sedit menses 2, d. 4. Hic ordinavit episcopos 4.
73. Joannes, natione Dalmatica, ex patre Venantio, sedit annum 1, mens. 9, dies 18. Hic per omnem Dalmaticam et Histriam multas pecunias misit ad redemptionem captivorum, qui prædicati erant. Hic ordinavit episcopos 4.
74. Martinus, de civitate Tuderina provincie Tusciæ, sedit annos 6, mens. 1, dies 26. Hic congregavit synodum episcopos centum quinque et condemnavit Cyrrum Alexandrinum, et Sergium, Pyrrum, et Paulum patriarcham Constantinopolitanum, qui contra immaculatam fidem novitates in nocte resumpserunt, et sextam synodum conscribens confirmavit episcopum 1. Hic ordinavit episcopos 28, presbyteros 11.
75. Theodorus, natione Græcus, ex patre Theodoro episcopo de civitate Hierusalem, sedit annos 6, menses 5, dies 18. Hic ordinavit episcopos 46, presbyteros 24, diaconos 4.
76. Eugenius, natione Romanus, ex patre Rufiano, sedit annos 2, mens. 9, dies 24. Hic ordinavit episcopos 24.
77. Vitalianus, natione Signensis provincie Campanie, ex patre Anastasio, sedit annos 14, menses 6. Hic regulam ecclesiasticam atque vigorem, ut mos erat, omnino conservavit. Hic ordinavit episcopos 27, presbyteros 22, diac. 1.
78. Adeodatus, natione Romanus, ex monachis de patre Cobiano, sedit annos 4, menses 2, dies 5. Hic ordinavit episcopos 47, presbyteros 14, diaconos 2.
79. Donus, natione Romanus, ex patre Mauricino, sedit annum 1, menses 5, dies 10. Hic ordinavit episcopos 6, presbyteros 10, diaconos 5.
80. Agatho, natione Sicula, sedit annos 2, menses 6, dies 4. Hic ordinavit episcopos 18, presbyteros 9, diaconos 3.
81. Leo Junior, natione Sicula, de patre Paulo, sedit menses 10, dies 17. Hic constitutum fecit, ut qui ordinatus fuerit archiepiscopus ab archiepis nullam consuetudinem pro usu pallii, aut diversi officii ecclesie persolvere debeat. Hic ordinavit episcopos 21, presbyteros 9, diaconos 3.
82. Benedictus junior, natione Romanus, sedit menses 10, dies 12. Hic ordinavit episcopos 12.
83. Joannes, natione Syrus, de provincia Antiochia, ex patre Cyriano, sedit annum 1, dies 9. Hic ordinavit episcopos 13.
84. Sergius, natione Syrius, Antiochiæ regionis ortus, ex patre Tyberio in Parmomo Siciliæ. Hic stant ut tempore Domini corporis *Agnus Dei* a clero et populo decantaretur. Hic constituit ut diebus annuntiationis Domini, et sanctæ Mariæ, et sancti Simeonis, quod Ypapanti Græce dicitur, Letaniæ exeant. Hic ordinavit episcopos 97, presbyteros 48, diaconos 4. Sedit annos 13, menses 7, dies 23.
85. Joannes, natione Græcus, sedit annos 3, m. 2, dies 12. Hic ordinavit episcopos 15, presbyteros 9, diaconos 2.
86. Joannes, natione Græcus. de patre Platone, sedit annos 2, menses 6, dies 17. Hic ordinavit episcopos 19.
87. Sisinnus, natione Syrus, de patre Joanne, sedit annos 7, dies 15. Hic ordinavit episcopos 64, presbyteros 10, diaconos 2.
88. Constantinus, natione Syrus de patre Joanne, sedit annos 7, dies 15. Hic ordinavit episcopos 64, presbyteros 10, diaconos 2.
89. Gregorius, natione Romanus, ex patre Marcello, sedit annos 5, menses 9, dies 11. Hic constituit ut in quadragesimalis quinta feria jejuniū atque missarum celebrationes fierent, quod ante non agebatur. Hic ordinavit episcopos 150, presbyteros 25, diaconos 4.
90. Gregorius, natione Syrus, ex patre Joanne,

sedit annos 40, menses 8, dies 25. Hic constituit Græca Lætinaque lingua eruditos psalmos omnes per ordinem memoriter retinens, et in eorum sensibus subtilissima excitatione limatus. Hic ordinavit episcopos 80, presbyteros 24, diaconos 4.

94. Zacharias, natione Græcus, ex patre Policrono, sedit annos 40, menses 3, dies 14. Hic ordinavit episcopos 85, presbyteros 30, diaconos 5.

92. Stephanus, natione Romanus, ex patre Constantino, sedit annos 5, dies 24. Hic ordinavit episcopos 45, presbyteros 2, diaconos 2.

93. Paulus.

94. Adrianus.

95. Leo.

96. Stephanus.

97. Paschalis.

INCIPIUNT

Nomina pontificum sanctæ Romanæ Ecclesiæ per ordinem.

(Ex ms. codice Vaticano 1353, qui descriptus est sub Paulo II ex vetusto codice 800 annorum ecclesiæ Pergamensis.)

Domnus Petrus sedit annos 25, menses 2, dies 8. B

Linus sedit annos 45, menses 3, dies 11.

Cletus annos 12, mensem 1, dies 11.

Clemens annos 9, menses 2, dies 10.

Aneclitus annos 12, mens. 10, dies 6.

Evarestus annos 13, mens. 7, dies 2.

Alexander annos 40, mens. 7, dies 2.

Xystus annos 10, mens. 7, dies 21.

Telesphorus annos 14, mens. 3, dies 22.

Yginus annos 4, mens. 3, dies 8.

Anicetus annos 9, mens. 3, dies 3.

Pius annos 14, mens. 3, dies 24.

Soter annos 9, mens. 3, dies....

Eleuter annos 15, mens. 6, dies 5.

Victor annos 10, mens. 2, dies 10.

Zepherinus annos 17, mens. 2, dies 10.

Calistus annos 5, mens. 2, dies 10.

Urbanus annos 8, mens. 11, dies 12.

Antheros mensem 1, dies 15.

Contianus [Pontianus] annos 5, mens. 11.

Fabianus annos 13, mens. 1, dies 10.

Cornelius annos 3, dies 10.

Lucius annos 3, mens. 3, dies 3.

Stephanus annos 4, mens. 2, dies 11.

Xystus annos 2, mens. 11, dies 6.

Dionysius annos 2, mens. 3, dies 7.

Fœlix annos 2, mens. 10.

Eutichianus annos 8, mens. 10, dies 4

Cajus annos 10, mens. 4, dies 9.

Marcellinus annos 8, mens. 2, dies 25.

Marcellus annos 5, mens. 7, dies 51.

Eusebius annos 2, mens. 1, dies 25.

Melchides annos 2, mens. 7, dies 8.

Sylvester annos 23.

Marcus annos 2, mens. 7, dies 20.

Julius annos 14, mens. 2, dies 6.

Liberius annos 10, mens. 7, dies 3.

Fœlix ann. 1, mens. 3, dies 2.

Damasus annos 18, mens. 2, dies 10.

Syrictus annos 15, mens. 11, dies 25.

Anastasius annos 2, dies 28.

Innocentius, annos 15, mens. 2, dies 20.

Zosimus anno 1, mens. 7, dies 25.

Bonifacius annos 3, mens. 7, dies 13.

Cœlestinus annos 8, mens. 2, dies 24.

Xystus annos 8, dies 24.

Leo annos 21, mens. 1, dies 28.

Hilarius annos 6, mens. 3, dies 18.

Simplicius annos 15, dies 28.

Fœlix annos 8, mens. 11, dies 28.

Gelasius annos 3, mens. 8, dies 9.

Anastasius ann. 1, mens. 11, dies 24.

Symmachus annos 15, mens. 7, dies 27.

Hormisda annos 9, dies 17.

Joannes annos 2, mens. 9, dies 16.

Fœlix annos 4, mens. 2, dies 13.

Bonifacius annos 2, mens. 1, dies 27.

Joannes annos 2, mens. 4, dies 6.

Agapitus menses 3, dies 18.

Silverius menses 8,

Vigilus annos 17, mens. 6, dies 26.

Pelagius annos 4, mens. 10, dies 28.

Joannes annos 12 mens. 11, dies 26.

Benedictus annos 4, mens. 1, dies 28.

Pelagius annos 10, mens. 2, dies 10.

Gregorius annos 13, mens. 6, dies 10.

Fabianus annos 4, mens. 5, dies 9.

Bonifacius mens. 6, dies 23.

Deusedit annos 3, dies 20.

Bonifacius annos 5, mens. 10, dies 11.

Honorius annos 12, mens. 11, dies 17.

Sæverus menses..... dies 4.

Joannes ann. 1, mens. 8, dies 18.

Martinus annos 6, mens. 1, dies 26.

Eugenius annos 2, mens. 9, dies 24.

Vitalianus annos 13, menses..... dies 6.

Adeodatus annos 4, mens. 2, dies 5.

Donus ann. 1, mens. 5, dies 10.

Agatho annos 2, mens. 6, dies 4.

Leo mens. 10, dies 17.

Benedictus menses 10, dies 12.

Joannes anno 1, dies 9.

Conon menses 11.

Sergius annos 12, mens. 8, dies 14.

Joannes annos 3, mens. 2, dies 13.

Joannes annos 2, mens. 7, dies 17.

Sisinnius dies 20.

Constantinus annos 7, dies 15.

Gregorius annos 15, mens. 7, dies 24.

Zacharias annos 10, mens. 3, dies 14.

Stephanus annos 5, mens. 5, dies 27.

D Paulus annos 10, mens. 1.

Stephanus annos 3, mens. 5, dies 27.

Adrianus annos 23, mens. 10, dies 17.

Leo annos 20, mens. 10, dies 16.

Stephanus menses 7.

Paschalis annos 7, dies 16.

Eugenius annos 3, mens. 7, dies 23.

Valentinus mensem 1, dies 10.

Gregorius annos 15.

Sergius annos 3.

Leo annos 8, mens. 3, dies 5.

Benedictus annos 2, mens. 6, dies 11.

Nicolaus annos 9, mens. 6, dies 20.

Adrianus.

Joannes.

CATALOGUS PONTIFICUM

Et decretorum ab ipsis editorum.

Ex sexcentorum annorum codice 6384 Vaticano, ante Anselmi Lucensis episcopi Decretum.

ORDO ROMANORUM PONTIFICUM.

(Quæ per uncōs includuntur, alia manu sunt adnotata in codice.)

- Beatus Petrus sedit annos 25, menses 2, dies 7. A hic martyrio cum Paulo coronatur post passionem Domini anno 38.
- Linus an. 11, m. 3, d. 12. Obiit 8 Kal. Oct.; hic et præcepto B. Petri constituit ut mulier non velato capite in ecclesiam non introeat.
- Cletus an. 12, m. 1, d. 14. Obiit 6 Kal. Maii. Hic ex præcepto B. Peiri 25 presbyteros ordinavit in urbe Roma.
- Clemens annos 9, menses 2, dies 10.
- Anacletus an. 11, mens. 1, dies 7.
- Evaristus annos 13.
- Alexander an. 11, m. 7, d. 1, cessavit d. 35. Hic in passionem Domini miscuit in prædicatione sacerdotum, quando missæ celebrantur. Natione Romanus.
- Xistus an. 10, m. 3, d. 21, cess. d. 14. Natione Romanus. Hic constituit ut ministeria sacrata non tangerentur nisi a ministris.
- Telesphorus an. 11, m. 2, d. 22, cess. d. 7. Natione Græcus. Hic constituit in Nativitate Domini octu missas celebrare, et hymnum angelicum, id est *Gloria in Excelsis Deo*.
- Iginus an. 4, m. 3, d. 7, cess. d. 3. Natione Græcus. Hic clerum composuit, et distribuit gradus.
- Annitius an. 8, m. 3, d. 6, cess. d. 17. Obiit 15 Kal. Maii.
- Pius an. 11, m. 4, d. 3, cess. d. 14. Hic constituit ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.
- Sother an. 9, m. 3, d. 20, cess. d. 22. Hic constituit ut nulla monacha pallam sacramenti contingeret, nec incensum poneret in sancta ecclesia.
- Eleuther an. 15, m. 6, d. 5, cess. d. 6. Obiit 7 Kal. Junii.
- Victor an. 10, m. 2, d. 40, cess. d. 12. Obiit 6 Kal. Augusti.
- Zepherinus an. 16, m. 2, d. 40, cess. d. 6. Obiit 5 Kal. Sept.
- Calistus an. 7, m. 2, d. 10, cess. d. 6. Hic constituit ter in anno fieri jejuniū die Sabbati.
- Urbanus an. 8, m. 11, d. 12, cess. d. 30. Hic obiit 15 Kal. Jun.
- Pontianus an. 5, m. 2, d. 2, cess. d. 10. Obiit Kal. [3 Kal.] Nov.
- Antherus an. 12, m. 1, d. 12, cess. d. 13.
- Fabianus an. 14, m. 11, d. 7, cess. d. 13.
- Cornelius an. 3, m. 2, d. 10, cess. d. 66.
- Lucius an. 3, m. 3, d. 3, cess. d. 33. Hic præcepit ut duo presbyteri, et tres diaconi in omni loco episcopum non desererent propter testimonium ecclesiasticum. Obiit 11 Kal. Sept.
- Stephanus an. 4, m. 2, d. 15, cess. d. 22. Hic constituit ut vestimenta ecclesiastica, quibus Deo ministratur, et sacra debent esse, et honesta, quibus aliis usibus nemo debet perfrui, quam ecclesiasticis, et Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, nec ferri, nisi a sacris hominibus.
- Xistus natione Græcus an. 2, m. 11, d. 6, cess. d. 25.
- Dionysius an. 2, m. 3, d. 7, cess. d. 5.
- Felix an. 2, m. 10, d. 25, cess. d. 5. Hic constituit supra memorias martyrum missas celebrare. Obiit 4 Kal. Junii.
- Euticianus an. 8, m. 10, d. 4, cess. d. 8. Hic constituit fruges super altare tantum uvæ et fabæ benedici. Obiit 11 Kal. Aug.
- Caius an. 11, m. 4, d. 9, cess. d. 14.
- Marcellinus an. 9, m. 2, d. 25, cess. episcopatus an. 7, m. 6, d. 25.
- Marcellus an. 5, m. 7, d. 21, cess. d. 20.
- Eusebius an. 2, m. 2, d. 25, cess. d. 7. Sub hujus temporibus inventa est crux Domini nostri Jesu Christi 5 Non. Maii. Obiit 6 Non. Octobris.
- Melciades an. 3, m. 7, d. 21, cess. d. 16. Obiit Idus Decembr.
- Silvester an. 25, m. 10, d. 11, cess. d. 15. Hic constituit ut baptizatum liniat presbyter chrismate levatum de aqua propter occasionem mortis: et nullus laicus crimen clerico audeat inferre. Item constituit ut sacrificium altaris non in sericum, neque in pannum tinctum celebretur, nisi tantum in linum de terra procreatum, ab episcopo benedictum: sed sicut corpus Domini nostri Jesu Christi in sindonem mundam lineam sepultus est, sic missa celebretur.
- Marcus an. 11, m. 7, d. 20. Episcopatus cess. d. 20. Obiit 3 Nonas Octobris.
- Julius an. 11, m. 2, d. 3, cess. d. 25.
- Liberius an. 10, m. 3, d. 4, cess. d. 6.
- Felix (2) an. 4, m. 3, d. 2, cess. d. 38. Passus 3 Idus Nov.
- Damasus an. 18, m. 2, d. 10, cess. d. 31.
- Siricius an. 15, m. 11, d. 25, cess. d. 20.
- Anastasius (1) an. 2, d. 26, cess. d. 20. Obiit 5 Kal. Maii.
- Innocentius an. 15, m. 2, d. 21, cess. d. 33. Obiit 6 Kal. Aug.
- Zosimus an. 1, m. 8, d. 23, cess. d. 11. Hic constituit a levitis cereum benedici. Obiit 8 Kal. Maii.
- Bonifacius an. 3, m. 5, d. 13, cess. d. 9. Obiit 9 Kal. Nov.
- Cælestinus an. 7, m. 10, d. 9, cess. d. 21. Obiit 8 Aprilis.
- Xisfus (III) an. 8, d. 19, cess. d. 23.
- Leo (Primus) an. 22, m. 1, d. 26, cess. d. 7. Obiit 4 Idus Apr.
- Hylarius an. 6, m. 3, d. 10, cess. d. 10.
- Simplicius an. 15, m. 1, d. 7, cess. d. 6. Hic fecit ordinationes in urbe Roma mense Decembri, et Febr. num. 3 presbyteros 65, diaconos 14, episcopos per diversa loca.
- Felix (3) an. 8, m. 11, d. 17, cess. d. 5.
- Gelasius an. 4, m. 8, d. 18, cess. d. 8. Hic fecit ordinationes 2 in urbe Roma in menses Febr. et Decemb. Presbyteros 32, diaconos 2, episcopos per diversa loca. Hic fecit tractus, et hymnos, sicut B. Ambrosius. Obiit 12 Kal. Decembr.
- Anastasius an. 1, m. 11, d. 24, cess. d. 4. Multi clerici et presbyteri separaverunt se a communione istius, eo quod communicasset Fotino diacono, e. quia voluit occulte revocare Acatium, nec potuit. Obiit 4 Kal. Decembr.

Simachus an. 45, m. 8, d. 27, cess. d. 7. Hic constituit ut omni die Dominico, vel natali martyris *Gloria in Excelsis* diceretur. Hic fecit ordinationes 4 in urbe Roma mense Decembri, et Febr. presbyteros 92, diaconos 92, episcopos per diversa loca 147.

Hormisda ann. 8, d. 47, cess. d. 6. Obiit 8 Idus August.

Joannes an. 2, m. 8, d. 47, cess. d. 58. Hic a Theodorico rege captus, et maceratus in custodia apud Revennam defunctus est martyr 15 Kal. Junii.

Felix (4) an. 4, m. 2, d. 13. cess. d. 3. Hic fecit ordinationes 2 in urbe Roma mens. Febr. et Mar., presbyteros 55, diaconos 4, episcopos per diversa loca 28. Obiit 5 Idus Octobr.

Bonifacius (2) an. 2, d. 26, cess. m. 1, d. 15. Obiit 6 Kal. Nov.

Joannes (2) an. 2, m. 4, d. 9, cess. d. 6. Obiit 6 Kal. Junii.

Agapitus m. 11, d. 48, cess. d. 24. Obiit 10 Kal. Maii.

Silverius an. 4, m. 5, d. 44. Hic dolo captus, et monastica veste indutus, et a Vigilio archidiacono in Pontias insulas missus, pane tribulationis, et aqua angustiae sustentatus deficiens mortuus est confessor, et sepultus in eodem loco 12 Kal. Jul. Hic taliter subscriptus in damnatione Vigili. Sic decet sanctorum fidem Patrum in Ecclesia servari Catholica, ut quod habuit, amittat qui impropere temeritate, quod non accepit, assumpsit.

Vigilius an. 17, m. 6, d. 26, cess. m. 3, d. 5.

Pelagius an. 44, m. 10, d. 48, cess. m. 2, d. 25.

Joannes (5) an. 42, m. 14, d. 26, cess. m. 40, d. 3. Obiit 14 Kal. Augusti.

Benedictus an. 4, m. 1, d. 29, cess. d. 44. Tempore istius gens Longobardorum invasit Italiam.

Pelagius (2) an. 40, m. 2, d. 40, cess. m. 3, d. 25. Obiit d. 7 Febr.

Gregorius an. 43, m. 6, d. 40, cess. m. 5, d. 23. Hic addidit in Canone: *Diesque nostros in tua pace*, Hic constituit ut supra corpus B. Petri missa celebraretur.

Fabianus an. 4, m. 5, d. 8, cess. m. 44, d. 26. Obiit 8 Kal. Mart.

Bonifacius (3) m. 8, d. 22, cess. m. 40, d. 6. Obiit 11 Id. Nov.

Bonifacius (4) an. 6, m. 8, d. 43. Hic impetravit a Phoca templum Pantheon, in quo fecit ecclesiam S. Mariæ et omnium martyrum. Obiit 8 Kal. Jun.

Deusedit an. 3, d. 24, cess. d. 43. Obiit 6 Idus Nov.

Bonifacius (5) an. 5 et d. 43. Obiit 8 Kal. Novembr.

Honorius an. 42, m. 44, d. 47, cess. an. 4, m. 7, d. 48. Obiit 4 Id. Oct.

Severinus m. 2, d. 4, cess. m. 4, d. 29. Obiit 4 Non. Aug.

Joannes (4) an. 4, m. 9, d. 49, cess. m. 4, d. 43. Obiit 4 Id. Oct.

Theodoros an. 6, m. 5, d. 48, cess. d. 42. Obiit 2 Id. Maii.

Martinus an. 6, m. 4, d. 20, cess. d. 28.

Eugenius an. 2, m. 9, d. 29, cess. d. 28. Obiit 4 Non. Jun.

Vitalianus an. 44, m. 6, cess. m. 2, d. 43. Obiit 6 Kal. Febr.

Adeodatus an. 4, m. 2, d. 5, cess. m. 2, d. 5 et m. 4, d. 90. Obiit 6 Kal. Junii.

Donus (Primus) an. 5, m. 5, d. 40, cess. m. 2, d. 45.

Agatho an. 2, m. 6, d. 4, cess. an. 4, m. 7, d. 5. Obiit 4 Id. Jan.

Leo (2) m. 40, d. 25, cess. m. 2 d, 45. Obiit 5 Non. Julii.

Joannes (5) an. 4, d. 9, cess. m. 4, d. 49. Obiit 4 Non. Aug.

Conon m. 44, cess. d. 43. Obiit 11 Kal. Octobr.

Serginus (Primus) an. 43, m. 8, d. 24, cess. m. 4, d. 20. Hic constituit ad missam cantari *Agnus Dei*.

Obiit 6 Idus Sept.

Joannes (6) an. 3, m. 2, d. 12, cess. m. 4, d. 48.

Joannes (7) an. 2, m. 7, d. 47, cess. m. 4. Obiit 5 Kal. Nov.

Sisignius d. 20, cess. m. 4, d. 48.

Constantinus an. 7, d. 45, cess. d. 40. Obiit 6 Idus Apr.

Gregorius (2) an. 46, m. 9, cess. m. 4, d. 40. Hic adjecit in Canone: *Quorum solemnitas in conspectu gloriæ*. Obiit 4 Id. Febr.

Gregorius (3) an. 40, m. 8, d. 25, cess. d. 8.

Zaccharias an. 40, m. 3, d. 43.

Stephanus (2) an. 5, d. 29, cess. m. 4, d. 5. Hic pergens Franciam, unxit Pipinum, qui veniens Italiam, abstulit Revennam cum 20, aliis civitatibus de manu Aistulphi, et sub jure Sancti Petri restituit.

Obiit 6 Kal. Maii.

Paulus an. 40, m. 4, cess. an. 4, m. 4.

Stephanus (3) an. 5, cess. d. 29.

Adrianus (Primus) an. 23, m. 40, cess. d. 47. Hic fecit venire Carolum regem Romam propter Desiderium Longobardorum regem. Obiit 6 Kal. Januarii.

Leo (3) an. 20, m. 5, et d. 47. Hic a suis caecatus est, et in arcta positus custodia: post paucos dies recepit visum, et lingua ad loquendum illi restituta est. Hic constituit, ut ante tertium diem Ascensionis Dominicæ letaniam celebrentur. Hic coronavit Carolum.

Stephanus (4) an. 7.

Paschalis an. 7, d. 46.

Eugenius (2) an. 4, m. 7, d. 23.

Valentinus mens. 40, d. 40

Gregorius (4) an. 16.

Sergius (2) an. 3. Hic coronavit Ludovicum.

Leo (4) an. 8, m. 3, d. 5.

Benedictus (2) an. 2, m. 6, d. 40.

Nicolaus (1) an. 9, m. 6, d. 20.

Reliqui Pontifices usque ad Paschalem 2, in quem desinit Catalogus, non apponuntur, cum ad Historiam Anastasianam non pertineant. Vide Schelestr. pag. 644.

CATALOGUS ROMANORUM PONTIFICUM.

(Ex P. Mabillonio, *V et. Analect.*)

INCIPIUNT NOMINA APOSTOLICORUM.

Petrus sedit annos xx, menses ij, dies iii.

Linus sed. an. xj, mens. iij, d. xij.

Clitus sed. an. xij, mens. j, d. ij.

Climens sed. an. viij, mens. x, d. j.

Evuaristus sed. an. viij, mens. x, d. ij.

Alexander sed. an. xij, mens. vij, d. ij.

Xistus sed. an. x, mens. ij, d. j.

Thelisphe sed. an. xj, mens. j, d. xxj.

Egenus sed. an. iij, mens. ij, d. j.

Osus (Pius) sed. an. xvij, mens..., d. j.

Anicetus sed. an. xj, mens. iij, d. ij.

Socher sed. an. viij, mens. ij, d. xxj.

Eleutherius sed. an. xv, mens. iij, d. ij.

Victor sed. an. xv, mens. iij, d. x.

Vepherinus sed. an. xvij, mens vij, d. x.
 Calistus sed. an. v, mens. x, d. x.
 Urbanus sed. an. viij, mens. j, d. ij.
 Pontianus sed. an. vij, mens. x, d. xxiij.
 Anthirus sed. an...., mens. j, d. xj.
 Favianus sed. an. xiiij, mens. ij, d. x.
 Cornilius sed. an. ij, mens. iij, d...
 Lucius sed. an. iiij, mens. viij, d...
 Stefanus sed. an. vj, mens. j, d...
 Sistus sed. an. j, mens. j, d...
 Dionethius sed. an. viij, mens. v, d...
 Felix sed. an. iiij, mens. j, d. x.
 Euthitianus sed. an. j, mens. j, d...
 Gajus sed. an. xj, mens. iiij, d...
 Marcellus sed. an. j, mens. iiij, d...
 Eusebius sed...., mens...
 Melsiadis sed. an. iiij, mens...
 Silvester sed. an. xxiij, mens. x, d...
 Positio ejus Kalendas Januarias.
 Marcus sed. an. ij, mens. j, d. xx.
 Julius sed. an. xv, mens. ij, d. viij.
 Liberius sed. an. vj, mens. iv, d. viij.
 Felix sed... d. j.
 Damasus sed. an. xvij, mens. iij, d. xj.
 Siricius sed. an. xv.

A Anasthasius sed. an. iij, d. xxj.
 Innocenti... sed. an. xv, mens. ij, d. xxj.
 Josemus sed. an. vij, mens. ix, d. ix, *rec. manu*
 xix.
 Bonifatius sed. an. iij, mens. viij, d. vj.
 Celestinus sed. an. ix, mens. x d. xvij
 Sistus sed. an. viij, mens... d. xix.
 Leo sed. an. xx, mens. j, d. xiiij.
 Helarus sed. an. vj, mens. iij, d. x.
 Simplicius sed. an. xv, mens...., d. viij.
 Item Felix sed. an. viij, mens. v, d. xvij
 Athelacius [Geladius] sed. an. iv, mens. viij, d.
 xvij.
 Anastasius sed. an. j, mens. xj, d. xxiv.
 Symmachus sed. an. xv, mens. vij, d. xvij.
 Hormisda sed. an. ix, mens.... d. xvij.
 Joannis sed. an. ij.
 Felix sed. an. iij.
 Bonifatius sed. an. ij.
 B Item Joannis sed. an. ij.
 Agapitus sed. an. j.
 Silverius sed. an. j.
 Vigilus sed. an. xiiii.
 Ab apostoleca sede Petri apostoli usque ordena-
 tione sancti Silvestri anni CCLVII.

INCIPIT DE EPISCOPIS ROMANÆ ECCLESIE.

(Ex eodem Mabillonio.)

Linus sedit annos xij, menses v, dies xij.
 Clerus sed. an. viij, mens. j, d. v.
 Clemens sed. an. vj, mens. j, d. xiv.
 Evaristus sed. an. xiv, mens. iij, d. xij.
 Alexander sed. an. vij, mens. vj, d. vj.
 Xystus sed. an. xxv, mens. ij, d. j.
 Thelisforus sed. an. xj, mens. iiij, xxvj.
 Yginus sed. an. vj, mens. iij, d. iv.
 Pius sed. an. xvij, mens. iv, d. iij.
 Anicetus sed. an. xj, mens. iv, d. iij.
 Soter sed. an. xiv, mens. v, d. ij.
 Filetus [Eleutherius] sed. an. v, mens. x, d.
 xxiij.
 Victor sed. an. xv, mens. iij, d. x.
 Severinus sed. an. xvij, mens. vj, d. v.
 Calestus sed. an. v, mens. ij, d. x.
 Urbanus sed. an. ix, mens. j, d. ij.
 Pontianus sed. an. ix, mens. v, d. ij.
 Antherus sed. an. xj, mens. j, d. x.
 Gatitanus [Fabianus] sed. an. xiv, mens. j, d. x.
 Cornelius sed. an. ij, mens. ij, d. iij.
 Lucius sed. an. iij, mens. iij, d. iij.
 Stephanus sed. an....
 Xystus sed. an. j, mens. x, d. xxvj.
 Dionysius sed. an. vj, mens. v, d. j.
 Felix sed. an. iiij, mens. j, d. xxv.
 Eutychianus sed. an. j, mens. j.
 Caius sed. an. xj, mens. iv, d. xij.
 Marcellus sed. an. ix, mens. iv, d. xvj.
 Eusebius sed. an. vj, mens. j, d. iij.
 Militiades sed. an. iv, mens....
 Sylvester sed. an. xxiij, mens. x, d. xj.
 Marcus sed. an. ij... d. x.
 Julius an. xv, mens. ij, d. x.
 Liberius an. vj, mens. vj, d. iv.
 Eelix sedit....
 Damasus sed. an. xvij, mens. iij, d. xij.
 Syricius an. xv.
 Anastasius an. iij, d. x.
 Innocentius an. xv, mens. j, d. xxj.
 Zosimus an. j, mens. iij, d. xj.
 Bonifacius an. iij, mens. viij, d. vj.
 Celestinus an. viij, mens. x, d. xvj.

Xystus an. viij, mens.... d. xvij.
 Leo an. xxj, mens. j, d. xiiij.
 Hilarus an. vj, mens. ij, d. xij.
 Simplicius an. xv, mens. j, d. vj.
 Felix an. viij, mens. x, d. xvij.
 Geladius an. iv, mens. viij, d. xvij.
 Anastasius an. j, mens. xj, d. xxiij.
 C Symmachus an. xv, mens. vij, d. xvij.
 Hormisda an. ix, mens.... d. xvj.
 Joannes an. ij, mens. ix, d. xvj.
 Felix an. iv, mens. ij, d. xij.
 Bonifacius an. ij, d. xxvj.
 Joannes an. ij, mens. iv, d. vj.
 Agapitus an. iv, mens. xj, d. xvij.
 Sylverius an. ij, mens. v, d. xxvj.
 Vigilus an. xvij, mens. vj.
 Pelagius an.... mens. ix, d. xix.
 Joannes an. xij, mens. xj, d. xxvj.
 Benedictus an. iv, mens. j, d. xxvij.
 Pelagius an. x, mens. ij, d. x.
 Gregorius an. xiiij, m. ij, c. x. [Fiunt usque
 hic LXIII.]
 Salvinianus sed. an. j, mens. v, d. ix.
 Bonifacius sed. an.... mens. viij, d. xxii.
 Item Bonifacius an.... mens. viij, d...
 D Deus dedit an. iij, d. xx.
 Bonifacius an. v, mens. x.
 Honorius an. xij, mens. xj, d. xvij.
 Severinus an.... mens. ij, d. iv.
 Joannes an. j, mens. viij, d. vj.
 Theodorus an. vj, mens. v, d. xvij.
 Martinus an. iij, mens. j, d. xxvj.
 Eugenius an. ij, mens. ix, d. xix.
 Vitalianus an. xiv, mens. vj.
 Adeodatus an. iv, mens. ij, d. v.
 Donus an. j, mens. v, d. x.
 Agatho an. ij, mens. vj, d. xiv.
 Leo sed. an.... mens. x, d. xvij.
 Benedictus sed. mens. x, d. xiiij.
 Joannes sed. an.... d. x.
 Conon sed. mens. xj.
 Sergius sed. ann....
 Joannes sed....

FRANCISCI BLANCHINI

ADNOTATIONES

Ad Catalogos superiores, necnon ad specimina scripturæ secundi Corbeiensis, et codicis Farnesiani, libri Pont.

Consilii nostri ratio reddenda est, cur scilicet ex pluribus antiquis Catalogis pontificum Romanorum quos proferunt eruditi scriptores, eos esse deligendos putaverim, quos hic inserui tres nempe a Schelestratio, duos a Mabillonio petitos. Congeri quidem poterant multi plures, si animus fuisset multiplici studere potius quam delectui. Ex appendice Schelestratii ad opus chronologicum octo diversi suppetebant, quos ille distinxit numeris 6, 48, 22, 26, 27, 29, 34, 32, ex Vaticanis codicibus bibliothecæ Palatinæ, Urbinatis Alexandrinæ, aliisque per ipsum indicatis. Non deerant in Galliarum pluteis Catalogi spectabiles, præter duos a Mabillonio transcriptos, cum unica bibliotheca Colbertina octo diversos ministraverit Pagio, excusos in secunda editione Criticæ Baronianæ, una cum duobus denarium numerum implentibus, uno scilicet ex Regiis, altero ex Thuanis codicibus manuscriptis. Anglicis quoque ex collectionibus præsto erant series pontificum Romanorum, illa præsertim ex Bodleiana quam videmus editam in opere posthumo Pearsonii.

Verum habendam esse rationem duxi præstantiæ potius quam copiæ. Tres igitur elegi ex octo Catalogis a Schelestratio editis, quorum antiquitatis nota et fontes non obscuri forent, ususque ad illustrandum Anastasium maxime accommodatus. Tria enim illa quæ textus noster potiora prodit in unoquoque pontifice (saltem ut plurimum), nempe chronologiam sedis annis, mensibus, ac diebus explicatam, ordinationes episcoporum, presbyterorum ac diaconorum enumeratas, decreta denique complura et gesta nonnulla recensita. Hæc tria, inquam, ex totidem Catalogis Schelestratii singillatim confirmanda suscepimus. Tria illa complectitur Catalogus ab ipso redditus ex codice octingentorum sexaginta quinque annorum, dum ipse scriberet (nunc vero ferme nongentorum) bibliothecæ Palatino-Vaticanæ. Catalogus alter, chronologiæ tantum index est, sed inter fidelissimos habendus. Describebatur jussu Pauli secundi ex codice Ecclesiæ Pergamensis, annorum octingentorum ætatem præferente. Ostendam in dissertatione de antiquis Catalogis pontificum Romanorum, eos esse cæteris præferendos, qui descripti esse noscuntur ex genuinis monumentis Ecclesiæ Romanæ, publico præsertim atque sanctiori loco positus, et per eam ætatem quæ abundaret chronologis exactioribus: qualium vestigia satis integra proferam ex parietinis ecclesiarum patriarchalium, præsertim S. Pauli via Ostiensi. Antiquissimis itaque codicibus

A Italicis fidendum esse colligam, et nominatim huic Bergomensi, Romanis illis archetypis tantæ auctoritatis apprime respondentem; ubi constet consensus codicum tot ante sæcula descriptorum cum numeris superstitionibus monumentorum illustrium Romanæ Ecclesiæ, ea qua dixi ætate positorum. Delectum nostrum egregie confirmabit consensus plane admirabilis duorum Italicorum codicum et Catalogorum huic affinium pretio antiquitatis et vicinia Urbis, quorum alterum jam edidi priore tomo pag. 4, ex Cavensi codice per Franciscum Peniam diligenter descriptum, alterum vero ex codice insigni abbatie Farfensis edam infra, cui tribuenda est antiquitas septingentorum et ultra annorum. Concordia trium istorum codicum tanta antiquitate præstantium, et summo consensu tum sibi invicem respondentium, tum indicatis monumentis genuinis basilicæ S. Pauli, mirifice comprobant præstantiam codicum Italicorum in pontificia chronologia germanis ex fontibus derivanda; præsertim si conferantur numeri in his catalogis ita consoni, cum numeris aliorum exterorum codicum (sive pari antiquitatis laude, sive etiam majori commendetur) valde dissentientibus tum inter se, tum ab indicationibus genuinis Actorum publicorum, tam ex conciliis quam ex epistolis ac diplomatibus certis pontificum aliorumque principum colligendis. Hac igitur de causa secundum illum Catalogum, a Bergomensi codice transcriptum, inter Schelestratianos delegi, chronologiæ pontificiæ indicem præ cæteris fidum, et idoneum habendum.

Tertius denique Catalogus, antiquitatem prodit annorum circiter 650. Idcirco autem additur huic nostro delectui, quod præter nonnulla decreta, et gesta pontificum, aliquot etiam sacras ordinationes et consuetam chronologiam annorum, mensium ac dierum sedis unicuique tributorum, indicet tempora vacationis sedis, sive, ut exprimi solet his in Catalogis, quibus cessavit episcopatus. Licet enim inter pontificii tempora, seu vacationis sedis, non ita certis documentis testata sint, ut dubitare non semel sinant, id tempus pro vario numerantium arbitrio, aliquando inchoati a die decessoris emortuali, aliquando a depositione, et protrahi nunc ad diem electionis, nunc ad ordinationem, et occasione schismatum aut persecutionum diversimode interpolari, ut suis locis singillatim constabit; attamen ne hac in parte fraudarem textum Anastasianum ea sive luce, sive suffragatione, quam Catalogi præstare possunt histo-

ria, tertium hunc Schelestratio mutandum putavi.

Duos vero ut adderem a Mabillonio collectos ex vetustissimis codicibus bibliothecæ Corbeiensis cœnobii plures me causæ impulerunt. Prima est antiquitas codicum, quo nomine tum editori rei diplomaticæ consultissimo, tum eruditis omnibus magno in pretio habentur; cum Catalogus prior, ad sæculum sextum sit referendus, uti ex ejusdem Mabillonii notis indicabam in præfatione num. 4, posterior autem Catalogus circa finem septimi sæculi scriptus agnoscatur. Istius scripturæ specimen dum contempler in Rei Diplomaticæ lib. v, tab. 8, num. 5, et præ manibus haberem exemplum ad me transmissum ab illustrissimo viro Mauritio marchione de Sanctis, scripturæ codicis Farnesiani Vitas pontificum Anastasianas complexi, tantam deprehendi similitudi-

nem in ductibus litterarum et graphica delineatione utriusque characteris ad archetyporum fidem diligenter exacti, ut paris antiquitatis indicium utrobique apparere non dubitaverim. Altera igitur hæc ratio fuit addendi hujus secundi Catalogi Corbeiensis, non modo ad chronologiam pontificum illustrandam, sed etiam ad asserendam ætatem codicis Anastasiani, omnium antiquissimi habendi iudicio virorum hac in arte præstantium, Holstenii, Schelestratii, et Mabillonii. Quin etiam ut iudex esse possit utriusque vetustatis quisquis rem diplomaticam et artem calligraphicam excolit, utriusque codicis specimen hic inserendum curavi. Habeat itaque lector ex Mabilloniano exemplo specimen characteris secundi Catalogi Corbeiensis ad septimum Christi sæculum pertinentis, quod tale est.

Specimen Scripturæ sæculi VII ex codice Regularum Corb. n° 630 apud Mabillon de re Dipl. lib. v, cap. 8.

DOMINO UERE SCORACNOBIS UENERABILITERSUPER
OMNIAPRAEFERENDO ET PIA EXULTATIONE COLENDO BEATIS
SICOPAPA AUGUSTINO VALENTINUS SERUISTUAE SCITALIS

EXPL REGULA SCORUM PATRUM IOHANNES SD ANŌA
INCP DECEPIS ROMANACEE ECCLIAE CONON SD MENS XI
LINUS SEDIT ANNO XII COENSES V DIES XII SERGIUS SD AN
IOHANNES SD

Scripturam istius Catalogi Corbeiensis secundi referendam esse ad finem sæculi septimi Mabillonius demonstrat duplici ex causa. Primum ex eo quod desinat in Joanne sexto, qui anno 704 sedere cœpit per annos tres. Hujus autem pontificis anni ac proximi decessoris Sergii non sint expressi, sed tantummodo superiorum pontificum, quorum postremus Conon sedisse memoratur mensibus xi numerandis ex die consecrationis ejusdem Dominica 24 Octobr. anni 686, ad 24 Sept. 687, uti suo loco dicemus cum Anastasio. Quare post obitum Cononis vivente Sergio scriptus videtur Catalogus, cui subinde nomen Joannis successoris quispiam adjecit. Rursus demonstrat Mabillonius eamdem ætatem esse tribuendam scripturæ hujus Catalogi ex comparatione characterum cum specimine omnino simili codicis Bellovacensis, in eadem tabula 8, expresso numero 2, ubi epocha scripturæ significatur hoc testimonio:

Explicit vero opus favente Domino apud cœnubium Lussovium anno 12 regis Chlotharii indictione 13 anno 40 Patris nostri feliciter peracto.

Exponit epocham Mabillonius his verbis: « Tem-

pus exarati codicis exprimitur in fine ejus prout hi legitur, nempe apud cœnubium Lussovium anno duodecimo regis Chlotharii, indictione tertiadecima, anno quadragesimo Patris nostri feliciter peracto. Quod interpretatus sum de sancto Columbano, et de Chlothario secundo, cujus annus in Burgundia duodecimus cum anno Christi 625, indictione xiiii prædito, coincidit: idemque a Luxoviensibus forsitan computabatur annus quadragesimus Columbani adventus in Burgundiam. Si quis vero id ad regnum Chlotharii tertii, et ad regimen Waldeberti abbatis, qui Luxovio annis xl præfuit, revocandum esse contendat, dicendum esset, Waldebertum annum 665, qui ei supremus assignari solet, excessisse, et pervenisse ad annum 670, qui sub Chlotharii tertii principatu indictione xiiii præditus erat. »

His igitur documentis testata cum sit ætas codicis Luxoviensis et Catalogi Corbeiensis, quorum uterque exaratus est caractere plane consimili, apponendum duxi hujus exemplo specimen codicis Anastasiani, antiquitate cæteris præferendi, iudicio utriusque præsulis Holstenii et Schelestratii, qui tanta

cura cum reliquis contulerunt Farnesianum istum Romæ tunc aservatum. Inspectio et comparatio exemplorum ad prototypi utriusque fidem diligentissime exactorum ostendet quam solide argumentatus sit Holstenius de vetustate Vitarum Libri Pontificalis, superante ætatem Anastasii; cum sola Farnesiani codicis scriptura eam manifestet. Red-

didi verba Holstenii numero 2 præfationis in tomum primum, quæ hic repetere non gravabor. « Pagina, inquit, 54 incipiunt collationes manuscr̄pti Farnesiani, scripti litteris majusculis, quo nihil antiquius exstare puto in hoc genere, et codex haud dubie ante natum Anastasium scriptus fuit, vel saltem eo tempore quo Anastasius vixit. »

Specimen scripturæ libri Pontificalis ex vetustissimo Codice Farnesiano unde Variantes lectiones descripserunt Holstenius et Schelestratius.

IUVENIVSNATIONER
 WANUS DERECIONE PRI
 MA ADUENTINENSE CLE
 RICUS AC IN ABULIS EX
 PATRERUFIANO SEDANNII
 MËN VIII. DIES XXIII. BENI
 GNUS. MITIS. WAN SUE TUS
 O MNI B. AFFABILIS. ET SË
 TATIS PREDICATOR. ROGA
 CLEP O SOLITA CONTRIBUIT
 ET IN OICENTIBUS ELECO
 SYNANO MINISTRABATUR
 ETIAM DIE MTRANSITUSSU
 PAUPERIBUS UEICLERO. SEU
 FAMLIË PRESBYTERIA IN
 INTEGRO EROGARIPRECE
 PERAT. HUIUS TEOPORIB.
 PETRUS PATRIARCHA CON
 STANTINOPOLITANUS DIRE
 XIT SYNODICAM AD SE DË
 APOSTOLICAM. JUXTA CON
 SUE TUDINE M OMNINO. UB
 SCURISSITAM. ET ULTRA
 RECULAM. NON AUTE CODE
 CLARANS OPERATIONE SAUT
 UOLUNTATES JND NË NRO
 IHS XPO. ET ACCENSUS
 POPULUS. UEICLERUS

EO QUOD TALEM SYNODICAM
 DIREXISSET MINIME EST
 SUSCEPTA. SCDCUM MAIO
 RE STREPITU. EST A SËCADI
 ECCLESIA PROJECTA. UT
 ETIAM MNECE UNDE M PAPA
 DICMITTERET POPULUS UE
 CLERUS. MISSAS CELE
 BRARE IN BASILICA SËCADI
 GENETRICIS SEUPER Y;
 UIRGINIS MARIE YUIAP
 PRES EPE. NISI PROMISSIS
 SE TE ISIPSE PONTIFEX
 MINIME EXMADUANDOSUS
 CIPCRE. FËC AUTE M EPISCOP
 PERDIUERSA LOCANUM XAI
 QUI ETIAM SEPULTUS EST
 AD BEATUM PETRUM APOS
 TOLUM. SUB DIE IIII. NË TËN
 JUNIAS. ET CESSABITE
 PISCOP MËN. I. D. XXVIII

Huic testimonium Holstenii addebam in Præfatione indicata, numero 6, similia observata Labbei ac Lambecii iudicium optimorum antiquitatis codicum affirmantium visos a se codices optimæ notæ tempore Caroli Magni exaratos et Ludocivi Pii, quorum in uno *Vitæ Damaso tribuebantur antequam natus esset Anastasius, aut saltem ex prioris infantia crepundiis emersisset*, in aliis apparebat ex termino *Vitarum* scriptas easdem fuisse annis centum antequam Anastasius nasceretur. Vis horum argumentorum fit evidentiore ex oculata inspectione scripturæ Codicis Farnesiani, ejusque comparatione cum simili caractere Catalogi Corbeiensis, ad finem septimi a Christo sæculi pertinente.

Quod autem attinet ad similitudinem hujus exempli per nos ineisi cum autographo Farnesiano, vadem se sistit eadem diligentia marchionis de sanctis, cujus beneficio repertus, præservatus ac reipublicæ litterariæ bono redditus est codex, diu desideratus, et a compluribus frustra quæsitus, donec viri clarissimi constantia in benemerendo de pontificia historia delitescentem in angulo et ferme conclamatum asuræ lucis restituit. Post obitum enim præsulis Schelestratii cum serenissimi principes Farnesii Parmam transferri jussissent aliquot vetustos codices bibliothecæ quam Romæ possident, inter cæteros huic delectui accensitos Anastasianus ille transmissus fuit. Verum is cui ordinandorum librorum cura fuerat concredita, hunc non modica sui parte mutilum, uti eum Romæ viderant Holstenius et Schelestratius, totis quinquaginta octo pontificum Vitis a S. Petro ad S. Agapetum deperditis, se posuit, et cum rejectaneis fasciculis incompactorum foliorum oblivioni ferme demandavit; sive distulserit diligentius inquirere cujus operis pars illa superstes foret; sive attenderet an ab Urbe transmitterentur alia fragmenta quæ ad hunc ipsum codicem pertinere possent. Ad alias subinde manus bibliothecæ cura in principum successione cum devenisset, nemini quidquam suboluit de Anastasio inter hæc retrimenta conquirendo. Nos autem Romæ delitescere librum suspicati, studiose conquiri in pluteis archivi Farnesiani serenissimæ domus in palatio celebri ad Campum Floræ enixe flagitabamus. Illustr. viri ac germani fratres de Sanctis, marchio scilicet Ignatius præpositus negotiis serenissimæ domus pertractandis in Urbe, et marchio Mauritijs a sanctioribus consiliis aliisque curis apud principem suum maxima cum laude adhibitus, qua sunt humanitate præditi, ac de omnibus benemerendi studio perciti, ægre ferebant neque hic reperiri codicem Farnesianum ab Holstenio tantopere commendatum, neque in aula principis Parmensi: cum sæpe tentassent meis precibus sollicitati, inter pretiosa cimelia serenissimæ domus hoc non postremum monumentum reperire. Evolverunt Romanum archivum, et Parmensem bibliothecam: in qua tandem sagaci curæ marchionis Mauritijs omnes angulos perlustranti oblatus est diu optatus codex, quadratis litteris seu majusculis (ut vulgo

A vocant) exaratus, ea parte mutilus quæ desiderabatur etiam ætate Holstenii, illud ipsum denique exemplar, unde variantes lectiones præsul ille transcripserat, affirmans cæteros codices ab hoc uno Farnesiano antiquitate superari. Id fratri suo cum significasset marchio Mauritijs datis ad eum litteris die 15 Sept. anni 1719, post annum scilicet spatium a priori tomo nostræ editionis vulgato, easque litteras mihi communicans marchio Ignatius cum offerret utriusque studium et curam in exemplo seu specimine scripturæ diligenter efformando per peritum calligraphum, elegit Vitam S. Eugenii transcribere: quæ brevis cum sit et in fronte folii ex columna prima incipiat, atque in secunda columna absolvatur, potest capitalium characterum, totiusque contextus ac postremorum vitæ versuum formam exhibere. Postquam id præstitit officiose, æri incidi feci Romæ ad exempli ad me transmissi normam singulos characteres vitæ S. Eugenii, et impressionis nostræ typum cum prototypo conferendum eidem reddi curavi; quos ita consentire deprehendit, ut edi tuto posse cum imitationis exactæ auctoramento suoque testimonio censeat die 29 Aprilis labentis anni 1720, ita ad me scribens: « Puo ella inferire francamente l'impressione nella di lei opera, assicurandola, che il carattere e similissimo all' originale, e che non poteva imitarsi meglio dall' Incisore, ed io me ne rallegrò ben molto. » Quantum vero diligentiam ipse exegerit a calligrapho in eo exemplari describendo, quod huic incisioni Romanæ propositum fuit ad imitandum, testes sunt litteræ Placentiæ ad me datæ 20 Novembris 1719, in hanc sententiam, quas etiam refero cum evidentem reddam Farnesiani codicis antiquitatem: « Le copie suddette (della vita di S. Eugenio, e di un frammento di quella di Sergio) non sono state trascritte su la carta Cinese da lei inviatami, per due capi. Uno e stato, per essersi, attesa l'antichità, nell' originale scritto in pergamena assai diminuita la nerezza d'ell' inchiostro, in modo che non trasparira a sufficienza (sotto la carta Cinese) per potere esattamente imitare la forma del carattere; l'altro, la esperienza fatta del Copista su la carta Cinese; gli ha fatto conoscere, che servendosi d'una penna ancorche sottilissima, in punta rendeva l'inchiostro assai grosso, quale poi nell' asciugarsi ritornava sottile, et restringendosi difformava troppo la similitudine del carattere; ond'è stato necessario a valersi della carta ordinaria, e fattosi un' Alfabeto con esattissima diligenza di tutte le lettere a similitudine di quelle dell' Autore, col mezzo di questo, e con la inspezione dell' originale ha così bene imitato il carattere, e nella larghezza delle linee, e nelle fatezze di ciascuna lettera, che nen vi e la Minima differenza. Spiacemi che V. S. I. non possa farne ocularmente il confronto col Testo di Anastasio, che in fatti vedrebbe una cosa miracolosa. Col medesimo Testo riscontrata la copia, e l'ho ritrovata fedele; onde puo ella assicurarsi, che la ope-

razione e riscita della perfezione, e squisitezza da lei desiderata. »

Nemo me reprehendat, si morosius hæc persecutus videor cum illustrandi Libri Pontificalis cura a nobis assumpta id exigat, ut opus Anastasio tributum ad antiquiores scriptores esse referendum cum laudatis præsulibus ostendam; quod assertum pluribus argumentis firmatum in præfatione prioris tomi, et in dissertatione Schelestratii mox afferenda, hac etiam demonstratione fraudari non debuit, quam ministrat antiquitas codicum superans ætatem Anastasianam. Huic autem loco reservata illa fuit, quo de Catalogis Corbeiensibus sermo surbortus comparationem scripturæ illorum exhiberi postulabat, ut pari certitudine judicemus de vetustate codicis Farnesiani, opportune præservati ad instruendam ejusmodi argumento hanc Vaticanam editionem Vitarum pontificum Romanorum. Gratulor vero impense sereniss. domus Farnesiæ principibus vere Romanis; quorum studio perinde præservatam debemus chronologiam et historiam ethniciæ Romæ in fastis marmoreis e foro effossis, et in Capitolio collocatis ante duo circiter sæcula, ac ætate nostra acceptam fecimus chronologiæ et historiæ pontificum maximorum documentum cæteris non posthabendum in illustranda Roma Christiana.

Prima igitur ea causa fuit edendi utriusque Catalogi Corbeiensis cum specimine scripturæ ut eorum de antiquitate constaret.

Altera accedebat ratio, priori non posthabenda: quæ scilicet ostendat quantum præferri mereantur pontificis catalogis externorum archivorum, licet magna vetustate præstantibus, Catalogi bibliothecis Italicis antiquitas commendati, et a genuinis documentis Romanæ Ecclesiæ tum profecti, tum emendati, eo quo infra dicemus modo in nostra dissertatione de Catalogis antiquis pontificum Romanorum, eorumque delectu et auctoritate. Brevis autem eam complectemur in antecessum, hæc observantes.

Conferantur invicem numeri utroque in Catalogo Corbeiensis archivi attributi sedi singulorum pontificum. Licet in uno Catalogo et scriptura codicis appareat antiquitas undecim sæculorum, in altero decem et idcirco non distet ætas amanuensium a quibus describebantur plus quam sæculo uno vel altero; attamen incredibilis est differentia utriusque chronologiæ. Plerumque enim neque anni consentiunt, nec menses, ut dierum discrimina negligam tanquam minutiora. Septem pontificum a S. Petro proximorum hosce numeros videmus attributos.

In Corbeiensi I.

An. Mens. Dies.

S. Linus	44.	3.	12.
S. Cletus	42.	4.	2.
S. Clemens	9.	40.	4.
S. Anacletus	deest.		

In Corbeiensi II.

An. Mens. Dies.

2.	5.	12.
8.	2.	5.
6.	4.	44.
deest.		

A. S. Evaristus	8.	40.	2.	44.	3.	12.
S. Alexander	42.	7.	2.	7.	6.	6.
S. Xystus	40.	2.	4.	25.	2.	4.

Mirum videri debet nullos annorum numeros in utroque Catalogo consentire: mensium omnes pariter esse discordas, præter unius Xysti, diesque tantum in Lino et Xysto consentire. Hanc vero discordiam reputantes criticos, eamque spectantes in codicibus sexti et septimi sæculi, desperatio ferme incessebat chronologiæ pontificiæ ordinandæ primo et altero Christi sæculo. Chronologi heterodoxi eadem nobis cum exprobrarent, testatam codicibus tanta vetustate præditis, revocabant in dubium pleraque gesta, imo et martyrium complurium nostris in Catalogis censitorum inter pontifices pro Christi nomine mortem perpassos. Pearsonius diss. II, cap. 6, licet inter A catholicos non violentior, consulere tamen videbatur, ut conclamatam esse fateremur productionem historiæ et assertionem martyrii, decretorum, et rituum, ab hisce viris sanctissimis Ecclesiæ archiviis concreditam: uti percipere quisque potest in tribus editis dissertationibus ejus Operum posthumorum. Ex nostris autem scriptoribus nonnemo suspensus animo quid consilii caperet ignorabat in chronologia pontificia stabilienda. Præjudicatis enim opinionibus ductus cum rationem habere tantummodo statuisset solius codicum antiquitatis, minime necessarium ducebat in fontes dissimilium inquirere Catalogorum eorumque de origine et auctoritate certior fieri. Nos autem cum Tertuliano (*de Corona militum*, pagina 344, editionis della Barre) decernentes ab originibus esse repetendas notiones ad historiam pertinentes, ipsamque in primis chronologiam, quæ basis gestorum haberi debet ac fundamentum, duximus eandem ab iis Catalogis tutius perceptum iri, qui essent profecti a genuinis documentis Romanæ Ecclesiæ, præsertim publicè positis, et illa ætate quæ diligentibus ac peritis chronologis præ cæteris abundaret: quam definiri quarto et quinto Christi sæculo omnes consentiunt, ac res ipsa docet, uti fustus ostendam in dissertatione indicata de vetustis Romanorum pontificum Catalogis. Consequitur autem inde ut si quæ series vetustior pontificum et chronologia exstaret publice proposita in basilicis patriarchalibus Romæ (qualem reperiri superstitem magna sui parte ostendam in S. Pauli via Ostiensi), eaque conformis reperiretur tum cæteris documentis Actorum in conciliis et epistolarum indubitati fidei characteres retinentium, tum Catalogis antiquioribus præservatis apud Italicas bibliothecas et archiva, hujusmodi seriem fore Lydium lapidem ad quem fides Catalogorum omnium exigeretur. Ubi autem plures Catalogi, iique antiquissimi reperirentur Italis in bibliothecis cathedralium ecclesiarum ac monasteriorum insignium, qui consentirent cum serie indicata et chronologia, essent merite præferendi cæteris discrepantibus. Nam-

Italicarum ecclesiarum proximitas, quæ copiam A descriptorum. Hanc vero difficultatem præ cæteris comparandi frequentius præberet, scriptos Catalogos et exempla cum prototypis basilicarum patriarchalium, jure præsumere nos suadebat, correctius descripta ex hisce Romanis fontibus ea fuisse quæ cum his proxime consentirent. Dissitarum autem regionum et provinciarum scriptores et amanuenses, quibus minor facilitas erat accedendi ad Urbem, et exempla sua conferendi cum genuinis illis monumentis basilicarum Urbis, non ita fidenter poterant errores ac diversitates corrigere, quæ invenirentur in numeris codicum a se

comprobant duo illi Catalogi Corbeienses, tanta discrepantia epocharum discordes in tanta affinitate ac similitudine vetustatis.

Hæc breviter indicasse sufficiat, occasione notarum ad Corbeienses Catalogos adhibendarum, ut momenta cætera perpendamus quæ Italicis tribus antiquissimis favent, consentientibus tum inter se, tum genuinis cum documentis Romanæ Ecclesiæ: quod in nostra dissertatione post proximam a Schelestratio petendam conabor pro viribus præstare.

EMMANUEL. A SCHELESTRATE

DISSERTATIO

DE ANTIQUIS ROMAN. PONTIF. CATALOGIS

Ex quibus Liber Pontificalis concinnatus fuit,

ET DE LIBRI PONTIFICALIS AUCTORE AC PRÆSTANTIA.

CAPUT PRIMUM.

De antiquis Patribus et scriptoribus qui successionem Romanorum pontificum suis operibus aut chronicis inseruerunt.

Inter antiquos Patres et scriptores qui Romanorum pontificum Catalogum texerunt, sunt antiquissimi D. Irenæus, qui sub Eleutherio Romam venit; D. Optatus Milevitanus, qui in Siricio; ac D. Augustinus, qui in Anastasio finiunt. — II. Hos subsequens est Victor Tununensis, de quo Isidori Hispalensis testimonium adfertur. Editum est Chronicon Victoris a Scaligero, et ultima ejus verba, in quæ error Chronologicus irrepsit, corriguntur. — III. Aliam pontificum seriem Eusebius Chronico suo, et historiæ inseruit. Chronicon a D. Hieronymo Latine factum variis locis auctum est ac suppletum, de cujus præstantia Marcellini testimonium adducitur. De Historia per Rufinum Latine facta et suppleta pauca notantur. — IV. Chronico Eusebiano alia manu inserti sunt anni Christi, ac in nonnullis locis correctione indiget. — V. Desiderantur Græca exemplaria hujus Chronici; existant tamen Latine versiones Hieronymi, qui supplementum adjecit, non quidem in juvenili ætate, ut nonnulli putant, sed anno ætatis 47, ut ex anno quo Hieronymus obiit, deducitur. — VI. Sequitur Chronicon sancti Prosperi, quod integrum edidit Philippus Labbeus, qui Victoris Aquitani, et Gennadii Massiliensis testimonia de illo adducit. Adnectuntur huic Chronico consules ab Incarnatione Christi, usque ad Consulatum Valentiniani VIII et Anthemii: retinet tamen Chronici Eusebiani errores et nonnullos alios circa consules adjecit. — VII. Prosperum subsequens est Marcellinus comes cujus Chronici mentionem facit Cassiodorus, asseritque illud perduxisse usque ad Justiniani Imperatoris tempora, quod item ejusdem Marcellini testimonio comprobatur.

4. Plures quidem nostra et parentum nostrorum memoria Romanorum pontificum Vitas conscripserunt; sed ex antiquioribus pauci reperiuntur qui in hac parte historica operam industriamque suam collocarunt. Sunt tamen nonnulli qui in operibus et Chronicis suis aut successionem pontificum, aut annos et menses pontificatum assignarunt, quorum cum hic Catalogos referre debeamus, placuit in

B primis de auctoribus ipsis nonnulla præmittere, et quandam et qua exactitudine singuli scripserunt, breviter investigare. Ac primo quidem agendum est de sanctis Patribus, illisque auctoribus, qui Romanorum pontificum, successionem adnotarunt. Horum antiquissimus est D. Irenæus Lugdunensis in Gallia episcopus, qui lib. III, cap. 3, Romanorum pontificum Catalogum texuit, his verbis illi finem imponens: « Nunc duodecim loco episcopatum ab apostolis habet Eleutherius. » Vixit Eleutherius ante medium secundi sæculi, quo omnibus de successione Romanorum pontificum in Urbe constare debebat: nondum enim a morte Petri octoginta quinque anni effluerant. Cum itaque Irenæus sub Eleutherii pontificatu Romæ fuerit, et Romanorum pontificum Catalogum texuerit, ejus hac de re testimonium non contemnendum, sed ut præstantissimum antiquitatis monumentum magni faciendum videtur. Irenæo autem subjungimus duos Africanorum Patrum Catalogos, quorum alterum S. Optatus Milevitanus episcopo sub Siricio, alterum D. Augustinus sub Anastasio Siricii successore ediderunt. Patres vero illi D. Irenæi sententiam secuti Cletum omittunt, et solum Anacleum agnoscunt, ut latius infra ex eorum Catalogis constabit,

2. Porro cum superiorum Patrum Catalogi solum ad Anastasii pontificatum pertingant, nosque seriem chronologicam usque ad Joannem III, qui Justiniano superstes fuit, prosequi debeamus, horum Patrum Catalogum supplebimus ex Chronico Victoris, qui Tununensis in Africa episcopus fuit, et teste Isidoro libro I Originum, capite ultimo « gesta

sequentium ætatum usque ad consulatum Justiniani Junioris imperatoris explevit. » Habet quoque Isidorus libro de Viris illustribus, cap. 38, de eodem Victore Tununensi, eum cœpisse suam Historiam a mundi principio; ita enim ibidem refert: « Victor Tununensis Ecclesiæ Africanæ episcopus. Hic a principio mundi usque ad primum Justiniani imperium, brevem per consules annuos bellicarum ecclesiasticarumque rerum nobilissimam promulgavit Historiam, laude et notatione illustrem, ac memoria dignissimam. Hic pro defensione trium Capitulorum a Justiniano Augusto exilio in Ægyptum transportatur. Inde rursus Constantinopolim vocatus, dum Justiniano imperatori, et Eutychio Constantinopolitanae urbis episcopo obrectatoribus eorumdem trium Capitulorum resisteret, rursus in monasterio ejusdem civitatis custodiendus mittitur, atque in eadem damnatione, ut dicunt, permanens moritur. » Præclarum est hoc Isidori de Victore Tununensi testimonium, ex quo non solum constat de Chronico, sed etiam de persona et actis Victoris, qui trium Capitulorum defensor existens, nonnulla pro partium studio historiæ suæ inseruisse creditur. Edidit Chronicon ipsius in Thesaurio temporum Josephus Scaliger, apud quem his verbis incipit: « Anno decimo octavo, consulatu Theodosii Junioris Victor episcopus Tununensis Ecclesiæ Africanæ Historiam prosequitur, ubi Prosper reliquit. » Quæ verba non sunt Victoris Tununensis, sed alterius scriptoris, qui Eusebii, Hieronymi, Prosperi et Victoris Chronica in unum opus collegit, et quæ antiquioris scriptoris Chronico deerant, ex posterioris historia aut Chronico adjunxit. Finit vero Chronicon suum his verbis: « Colliguntur omnes anni ab Adam primo homine usque ad nativitatem Domini nostri Jesu Christi secundum carnem, quæ facta VMCCXCIX, a nativitate vero Domini nostri Jesu Christi, quæ facta est XLIII Augusti Octaviani Cæsaris imperii anno, usque in annum Justiniani primum principis Rom. qui Justiniano in imperio successit, anni DXXVII, fiunt simul ab Adam usque in annum primum memorati Principis Romanorum, anni VMCCXXVI. » In quibus verbis certum est errorem deprehendi circa annos qui a nativitate Christi usque ad principatum Justiniani intercessisse dicuntur; ab anno enim 43 Augusti imperatoris, quo Christi nativitas a Victore ponitur, usque ad primum annum Justiniani, quingenti sexaginta septem anni intercesserunt, non autem anni duntaxat quingenti viginti septem, ut habetur in verbis supra citatis. Hunc autem errorem vitio tabellariorum irrepsisse putarem, numero L in X mutato. Quamvis enim ultimus annorum numerus ab Adam usque in primum Justiniani annum apud Victorem adjunctus, supradictum errorem Victori tribui debere innuat, id tamen non magnopere curandum videtur, cum primo numero semel corrupto, posterior a tabellaris ad priorem accommodatus videatur. Quod autem vitio tabellariorum, non vero Victoris Tununensis hic error in Chronicon irrepsit,

ex ultimis duobus numeris XVII et XVI manifestum fit. Hi enim numeri omnino respondent veræ chronotaxi, quæ ab anno 43 Augusti usque ad annum primum Justiniani annos quingentos sexaginta septem computat: et si anno mundi 5499, quo Christus secundum Victorem natus est, quingenti sexaginta septem anni adjungantur, habebitur annus mundi 5766, qui debet esse primus Justiniani juxta computum Victoris. Atque hæc quidem de errore qui irrepsit in Chronicon Victoris, quod desinit primo anno Justiniani, quo etiam finis impositus est Fastis consularibus, ac Justinianus imperator mortalitatem explevit; unde et eodem anno nos quoque finem rebus chronologicis ad antiquitatem spectantibus imponemus.

3. Priori chronotaxi a Petro usque ad Pelagium I deductæ adjicimus secundam, quam Eusebius Cæsariensis in Palæstina episcopus Græco sermone conscripsit, et D. Hieronymus aliique prosecuti sunt. Ac primum quidem locum, ut jam indicavi, inter illos obtinet Eusebius, qui natus est tertio Christi sæculo, quo nondum perierant complura apostolicorum virorum scripta, ex quibus de primis pontificibus eorumque Actis præclare constabat. Ex iis ab Eusebio Chroniconum Canonum omnimodam historiam scriptam fuisse, testis est D. Hieronymus, qui libro de Scriptoribus ecclesiasticis fatetur eam a se, et Latinitate donatam, et variis in locis auctam fuisse: « Sciendum enim est, » inquit in præfatione ad Chronicon Eusebii, « me et interpretis, et scriptoris ex parte officio usum: quia et Græca fidelissime expressi, et nonnulla, quæ mihi intermissa videbantur, adjeci, in Romana maxime historia, quam Eusebius, hujus conditor libri non tam ignorasse, utpote eruditissimus, quam ut Græce scribens parum suis necessarium perstrinxisse mihi videtur. Itaque a Nino, et Abraham usque ad Trojæ captivitatem pura Græca translatio est. A Troja usque ad vicesimum Constantini annum nunc addita, nunc mista sunt plurima, quæ de Tranquillo, et cæteris illustribus Historicis curiosissime excerptimus. » Vocat hoc opus plane mirandum Marcellinus comes, atque non solum Eusebium, sed et D. Hieronymum auctorem ejus statui debere. Qua de re audienda sunt ejus verba: « Post mirandum opus, quod a mundi fabrica usque in Constantinum principem Eusebius Cæsariensis hujus sæculi originem, tempora, annos, regna virtutesque mortalium, et variarum artium repertores, omniumque pene provinciarum monumenta commemorans Græco edidit stylo nosterque Hieronymus transtulit in Latinum, et usque in Valentem Cæsarem Romano adjecit eloquio. Igitur uterque hujus operis auctor. » Atque hæc quidem de præstantia Chronici Eusebiani, de qua plura alia addemus postquam nonnulla notaverimus de Eusebii Historia, cui series quoque pontificum inserta reperitur. Exstat in Archivo basilicæ principis apostolorum de Urbe ms. codex antiquus, qui hunc titulum habet: *In Christi nomine incipit Historia Ecclesiastica, quam S. Hieronymus de Chronico Eusebii*

Cæsariensis Palæstinæ de Græco transtulit in Latinum ad Chromatium episcopum. Verum, ut quidam hujus libri possessor in margine notavit, versio non est D. Hieronymi, sed Rufini Aquileiensi presbyteri, qui eam jussu Chromatii Aquileiensi episcopi fecit, ut ex præfatione patet, et eandem historiam prosecutus est, ut post librum IX, in quo Eusebius desinit, in codice ms. additur: « Hucusque Eusebius rerum in Ecclesia gestarum memoriam tradidit. Cætera vero, quæ usque ad præsens tempus per ordinem subsequutura sunt, quæ vel in majorum litteris reperimus vel nostra memoria adscivit, Patris religiosi præceptis et in hoc parentes, qua poterimus brevitate, addemus. » Hæc Rufinus, qui duos libros adjecit, et usque ad Theodosii senioris obitum historiam ecclesiasticam perduxit. Atque hæc de Historia Eusebii, redeamus jam ad ejus Chronicon.

4. Exstant Eusebii Chronici editiones quamplurimæ, in quibus adnotantur anni Christi, quos certum est nec ab Eusebio positos nec a D. Hieronymo additos, quandoquidem hic modus numerandi auctore Dionysio Exiguo primum introductus si post sæculum quintum, tempore Justiniani imperatoris: unde et in manuscripto codice Amandino nusquam anni Christi notantur. Exhibentur tamen in mss. codicibus anni imperatorum, quibus adeo certum est acta adnotata fuisse ab antiquis, ut ipse Eusebius in Historia ecclesiastica passim per annos imperatorum assignet Romanorum pontificum tempora, et illustriora sub ipsis in Ecclesia gesta. Hinc et Eusebii Chronicon per annos imperatorum exhibituri, certam juxta sententiam Eusebii Romanorum pontificum epocham siceremus, si certum et fidele Eusebii Chronici exemplar nancisci potuissemus. Verum cum manuscripta quæ Romæ vidimus, recentiora sint, et antiquiora alibi servata etiam variant in notandis imperatorum annis, idemque observet Aubertus Miræus de mss. codicibus Aquicinctinis Ortelianis et Lipsianis: quin etiam cum editio Arnaldi Pontaci Vazatensis episcopi ex pluribus mss. exemplaribus elucubrata, a Scaligeri editione plurimum differat, patet profecto vacillare codicum ei editionum auctoritatem, nihilque certi ex iis haberi posse. Docet id editio ipsius Miræi, quæ habet, regnante Ælio Pertinace Victorem suscepisse episcopatum, ubi ipse Eusebius libro V Historiæ, capite 20, tradit Eleutherium obiisse decimo anno Commodi imperatoris, tribus annis antequam Ælius Pertinax ad imperium pervenit, et tunc quoque Eleutherio successisse Victorem. Habet plura similia Chronicon Eusebii, quæ pugnant cum iis quæ traduntur in ipsius Historia; quin etiam alia quæ correctione indigent, ut ea quæ refert de Marcellino et Marcello quorum temporibus floruit, quos tamen pro uno eodemque pontifice insigni errore habuit. Finit subinde pontificatum Melchiadis anno III Constantini, cum constet anno VII aut VIII Constantini sub Melchiade celebratum fuisse Romanum in causa Donati concilium. Pontif. denique Nicænum concilium ad annum XV im-

peratoris Constantini, quod XX ejus imperii anno celebratum fuisse non solum patet ex aliis, sed ex ipso quoque Eusebio lib. III, de Vita Constantini, cap. 14. Adeo ut ex his omnibus appareat Chronicon Eusebii valde corruptum ad manus nostras pervenisse, neque ab ipso quidem Hieronymo, qui plura de suo addidit, fuisse plene ab erroribus purgatum aut veritati suæ ubique restitutum.

5. Enimvero quæ modo exstant in bibliothecis manuscripta Chronica Eusebii, fere omnia Latina sunt ex versione D. Hieronymi, qui aliud ab anno vicesimo Constantini, in quo Eusebii Chronicon desinit, usque ad consulatum Valentis VI et Valentiniani II Augustorum prosecutus est. Sunt qui putant D. Hieronymum Eusebii Chronici supplementum scripsisse in juvenili ætate, adeoque illud tantæ auctoritatis censendum non esse. Opinionem suam confirmare possunt iis rationibus, quibus Baronius ad annum 420 per motus Hieronymum septuagesimo octavo ætatis anno obiisse tradidit. Cum enim constet inter omnes D. Hieronymum circa annum 420 obiisse, et ipse Hieronymus Chronico suo finem imposuerit anno Valentis XIV, qui cum anno 377, concurrit, consequeretur omnino Hieronymum circa annum tricesimum quintum ætatis Chronicon absolvisse. Verum præterquam quod tricesimus quintus annus vitæ dici non possit juvenilis ætatis, notant alii haud adeo certum esse quod Baronius probandum suscepit, Hieronymum scilicet septuagesimo octavo ætatis anno obiisse. Quinimo id rejicit communis recentiorum sententia ob tres potissimum rationes, quarum prima ex verbis ipsius Hieronymi desumitur, utpote ex quibus habemus, Hieronymum non semel se senem, Augustinum vero juniorem vocasse. Cum enim constet S. Augustinum anno 430 vulgaris æræ, ætatis vero suæ septuagesimo sexto, Hipponæ in Africa obiisse, si D. Hieronymus anno 420 et ætatis suæ septuagesimo octavo mortalitatem explevisset, tantum duodecim annis natu major Augustino fuisset Hieronymus, ob quorum annorum differentiam idem Hieronymus nunquam se senem, Augustinum vero juvenem dixisset. Secunda ratio desumitur ex testimonio S. Prosperi, D. Augustini discipuli, qui in Chronico suo adnotat tempus natiuitatis et obitus D. Hieronymi. Ita enim habet juxta codicem Lodonensem apud Pontacum: *Basso et Ablavio Consulibus, Hieronymus nascitur.* Et in omnibus manuscriptis, et editis: *Hieronymus presbyter moritur anno ætatis nonagesimo uno pridie Kal. Octobris Theodosio IX et Constantio III consulibus.* Theodosius et Constantius prædictum consulatum gesserunt anno 420, Bassus vero et Ablavius anno 334. Ab anno autem 334 usque ad annum 420 plus quam 78 anni reperiuntur, cum 90 anni intercedant: adeo ut S. Prosper veritati proxime accesserit, dum Hieronymum anno ætatis nonagesimo uno obiisse tradidit. Et hisce plane conveniunt quæ apud Marcellinum comitem leguntur: *Hieronymum admodum senem vitæ suæ finem fecisse: et quæ apud S. Au-*

gustinum lib. I contra Julianum, cap. 7, usque ad decrepitam ætatem pervenisse. Hæc enim cum de homine septuaginta octo annorum vix dici possint, et viro nonaginta annorum melius conveniant, sequeretur omnino D. Hieronymum eo tempore, quo Chronicon absolvit, annum ætatis quadragesimum septimum egisse. Unde illud nunquam pro juvenilis ætatis opere habuerunt antiqui, sed ut eximium Hieronymi opus in pretio habuerunt. Cum Idatius in præfatione sui Chronici nonnulla dixisset de Chronico Eusebii: « Post hunc, inquit, successor syngraphæ perfectus universis factorum, dictorumque monumentis Hieronymus presbyter idem Eusebius cognomento, de Græco in Latinum scripturæ hujus interpres a vicesimo anno supradicti imperatoris in quartum decimum Valentis Augusti annum subditam textit historiam. » Ita Idatius provinciæ Gallæciæ episcopus qui se in juvenili ætate Hieronymum in partibus Orientis vidisse testatur. Notandum autem est verbum illud *perfectus*, siquidem illo utitur, ut significet, Chronicon D. Hieronymi maximi faciendum esse ob operis perfectionem, adeoque contemni non debere tanquam imperfectum aut inconsiderate editum.

6. Sequitur Chronicon Prosperi, fidelissimi quondam magni Augustini discipuli, cujus supplementum post Chronicon Eusebii et D. Hieronymi, sæpius typis prodit. Unde plerique credebant S. Prosperum nihil amplius quam Eusebiani et Hieronymiani Chronici supplementum conscripsisse. In quo eos graviter errasse notat Labbeus tomo I Novæ Bibliothecæ manuscriptorum librorum in syllabo scriptorum his verbis: « Deceptos fuisse quamplurimos etiam eruditissimos, qui Prosperum arbitrati sunt Hieronymo duntaxat Chronico appendicem attextuisse. Certum quippe est, multisque veterum testimoniis comprobatum, ab initio rerum ad sua usque tempora uno veluti filo, ac tenore chronicam epitomen perduxisse. Testatur id Victor Aquitanus in præfatione Canonis Paschalis ad Hilarum orbis Romæ archidiaconum, postea papam: cujus Eusebii tenorem vir venerabilis Prosper secutus iisdem Chronicis hæc eadem egregia brevitate composuit, ut eorum initium a mundi inchoaretur exordio. » Addit testimonium Gennadii in Catalogo de Viris illustribus: « Prosper homo Aquitanicæ regionis sermone scholasticus, et assertionibus nervosus, multa composuisse dicitur. Ex quibus ego Chronica nominis illius prætitulata legi, continentia a primi hominis conditione juxta divinarum Scripturarum fidem usque ad obitum Valentiniani Augusti, et captivitatem urbis Romæ a Genserico Wandalorum rege factam. » Edidit hoc S. Prosperi Chronicon Philippus Labbeus tomo superius citato Parisiis anno 1657, et ex illo videlicet S. Prosperum juxta Eusebii et Hieronymi fidem na Chronica iisdem plerumque verbis exhibuisse, præterquam quod consules addiderit a morte Christi ad sua usque tempora: « Consules, inquit, a manifestatione Domini, id est a Rufino Gemino et Rubel-

lio Gemino consulibus, inchoamus. » Et in Chronico: *Incipit adnotatio consulum cum historia Rufino Gemino, et Rubellio Gemino coss.* Et finit: *Valentiniano VIII et Anthemio.* Habet et sanctus Prosper in hoc Chronico errores Eusebii circa Cletum et Anacletum, ac Marcellinum et Marcellum, ex quibus duos tantum pontifices constat. Facta quoque ecclesiastica certis consulibus perperam quandoque apposita retinuit, uti et lacunam manifestam post Soteris episcopatum Aproniano et Paulo consulibus ascriptam, deest enim Eleutherii pontificatus, non quidem vitio auctoris omissus, sed temporis injuria corrosus, ut insinuat ordo Romanorum pontificum, quorum undecimus ibi scriptus est Soter, Victor autem decimus tertius, nulla mentione duodecimi pontificis facta. Atque hæc de Prosperi Chronico, ex quo integrum Romanorum pontificum catalogum exhibuimus in prima antiquitatis editione; hic vero, ne antiquorum scriptorum chronotaxes multiplicemus, supplementum duntaxat pontificum tradituri sumus.

7. Prosperum prosecuti sunt alii scriptores, qui historiam ecclesiasticam usque ad sua tempora deduxerunt. Inter hos præcipuum locum obtinet Marcellinus comes Illyricianus, de quo Cassiodorus senator libro divinarum Lectionum, cap. 47, scribit: « Hieronymum subsequutus est Marcellinus Illyricianus, qui adhuc patricii Justiniani fertur egisse cancellos, sed meliore dictione devotus a tempore Theodosii principis usque ad fores imperii triumphalis Augusti Justiniani opus suum, Domino juvante, perduxit. » Audiendus est de suo Chronico ipse Marcellinus, qui in præfatione postquam Eusebii et Hieronymi Chronici mentionem fecisset, de supplemento illi a se adjecto sic habet: « Ego vero simplici duntaxat computatione orientale tanquam secutus imperium, indictiones, perque consules infrascriptos, centum et quinquaginta annos, a septima videlicet indictione, et a consulatu Ausonii et Olybrii [quibus etiam consulibus Theodosius Magnus creatus est imperator] enumerans, et usque in consulatum Magni, indictionis colligens, eorundem auctorum operi subrogavi, itemque alios septemdecim annos a Consulatu Justini Augusti primo, usque in consulatum Justiniani Augusti IV suffeci, hi sunt simul anni CLVI. » Hactenus Marcellinus, qui Chronico suo omnes pontifices Romanos qui CLVI annorum spatio sederunt inseruit, et satis accurate pontificatus illorum annos adnotavit.

CAPUT II.

De antiquissimo catalogo, qui in Liberio papa desinit.

I. Antiquissimus Romanorum pontificum catalogus tempore Liberii papæ exaratus, Cuspiniano quondam notus, sed Onuphrio, Panvino incognitus, tandem typis descriptus est a Bucherio, ac servatur manuscriptus in Codice Bibliothecæ Cæsareæ. — II. Codex bibliothecæ Cæsareæ non continet autographum sed apographum recentius a CCC annis scriptum. — III. Ex prædicto codice variantes lectiones obtinui, quæ cum editione Bucherii conveniunt non cum editione Henschenii, quæ differen-

tia tamen non obest anquitati operis, sed eam potius commendat. — IV. Henschenii sententia, quod prior catalogi pars usque ad Urbanum ab Anthero papa conscripta sit, secunda pars usque ad Liberium adjecta fuerit a sancto Damaso. — V. Papebrochius de primæ partis auctore cum Henschenio convenit, secundæ partis quatuor auctores posuit. — VI. Ostenditur quod Antherus papa non sit auctor prioris partis catalogi. — VII. Comprobatur ex duobus erroribus in hoc catalogo circa ordinem succedentium sibi pontificum commissis: pontifex enim Clementem ante Cletum, et Pium post Anicetum eum constet Clementem Cleto, et Anicetum Pio successisse. — VIII. De secundæ partis auctoribus ostenditur, nequaquam ab auctore tertii sæculi pontifices additos fuisse usque ad Felicis pontificatum, idque probatur ex erroribus chronologicis, ad quos evitandos non juvat recurrere ad vicariatum, ut constat ex tempore que Stephanus pontificatum tenuit. — IX. Monstratur quoque, sequentes post Felicem pontifices non esse a tribus auctoribus diversis adjunctos, sed ab uno eodemque auctore. — X. Quod tamen his non obstantibus auctor hujus catalogi antiquissimus sit, et circa Liberii pontificatum vixerit, variis rationibus comprobatur. — XI. Idem admiserunt non solum Catholici, sed etiam hæretici, excepto Dodwello, cujus sententia exploditur.

4. Antiquissimus Romanorum pontificum catalogus, qui hodie superest, ille quidem videtur, qui usque ad Liberii pontificum pervenit, ex quo Cuspinianus consules desumpsit, quos commentario suo in Aurelii Cassiodori Fastos inseruit, ut ad finem hujus capituli ex ipso commentario demonstrabimus. Eundem catalogum habuit in antiquis membranis Nicolaus Fabricius Peiresci dominus et senator Aquisgranensis, uti testatur Antonius Cappellus, de Cæna et Passione Christi, cap. 5, et, si Henschenio credamus, hunc eundem catalogum habuit Onuphrius Panvinius, qui commentario in librum II Fastorum incipit citare Damasum de Vitis pontificum, a conspectu Saturnini et Scipionis, sub quibus sanctus Linus in præfato catalogo dicitur creatus fuisse episcopus. Verum errat vir eruditus. Exstat enim in Bibliotheca Vaticana post Onuphrii Panvini Fastorum librum index librorum et actorum mss. quæ Onuphrius Panvinius de Vitis pontificum viderat, aut penes se habuerat, in quo indice nullatenus supra dictus catalogus comparet, sed solum citantur pontificum Romanorum Vitæ Damasi papæ, Anastasii, et Guillelmi S. R. E. Bibliothecariorum, Pandulphi Pisani, et recentiorum auctorum, a quibus Onuphrius putavit conscriptum fuisse librum Pontificalem de quo infra agemus. Onuphrius itaque nunquam vidit antiquissimum catalogum, qui desinit in Liberio papa, quemque nonnulli credebant deperditum fuisse, usque dum Ægidius Bucherius illum in commentario suo ad Canonem paschalem edidit, notans autographum penes se habuisse Cuspinianum. Quod item testatur Lambecius, libro IV Commentariorum de bibliotheca Cæsarea his verbis: « Eximius codex ms. quem Bucherius laudat et desiderat, sed fere tanquam perditum deplorat, superest etiamnum in augustissima bibliotheca Cæsarea Vindobonensi æque integer, ut ipse Cuspinianus eo olim usus est, obtinetque inter codices manuscriptos historicos Latinos locum quinquagesimum sextum. »

2. Ex hisce Lambecii verbis dubium mihi ortum est, num autographum prædicti catalogi in membra-

nis antiquissimis tempore Liberii exaratis etiamnum superesset in bibliotheca Cæsarea. Magno proinde addiscendæ veritatis desiderio ductus scripsi ad v. cl. Conradum Janingum pro compilandis sanctorum Actis anno 1688 bibliothecas Germaniæ visitantem, et iter Viennam usque instituentem, ut inter Codices manuscriptos historicos Latinos quinquagesimum sextum pervolveret, nec modo vetustioris catalogi varias lectiones exciperet, sed etiam characteris specimen, ut de ætate scripturæ judicare possem, ad me transmitteret. Fecit vir ille, pro sua humanitate, quod ab ipso petieram, litterisque die 29 Julii anno 1688 Viennæ ad me datis, non modo varias lectiones istius codicis misit, sed significavit quoque: « Ex iis palam fieri, neque hunc catalogum Cæsareæ bibliothecæ ex catalogo Henschenii, neque Henschenii catalogum ex codice bibliothecæ Cæsareæ descriptos esse, sed utrumque ex alio atque alio exemplo desumptum, idem aliquod antiquius prototypon mediate habuisse, propter quosdam eosdem plane in utroque defectus. Quod autem ad antiquitatem spectat, ut mihi verosimile videtur, ætatem primi ejus auctoris posse ad tempus Liberii papæ referri, ita ausim affirmare, hoc exemplum Cæsareum annis, ut summum, quingentis vetustius non esse: idque suadet (si non et persuadeat) adjunctum in eodem codice opusculum quod inscribitur Chronicon Polonorum, facitque mentionem Alexandri papæ III, ut de notis posteriorum temporum, quas inquirere aliis impedito non licet, taceam, adeoque illius ætatem excedere non potest. Jam vero hoc opusculum scriptura quidem diversum a catalogo est, charta tamen (neque enim membranaceus sst codex hic, neque idem cum illo, de quo Bucherius noster apud Lambecium, libro VI), adeo simile ut ne ovum ovo quidem magis esse possit; neque vero character ipse catalogi antiquitatem majorem indicat, si non et minorem. Adde tamen ejus specimen, » etc. Hæc ille, quem recte judicasse de ætate scripturæ, ex specimine ipso ad me transmissio conjeci, vix enim CCC annorum ætatem superare posse judicavi.

3. Cum itaque ex præfatis litteris constet hujus vetustioris catalogi autographum deperditum esse, et non nisi recentiora transumpta reperiri, quæ multum inter se differre cognoscuntur operæ pretium me facturum existimavi, si prædictum catalogum infra cum variantibus lectionibus ederem: unde nil aliud hoc loco adjungam, quam catalogum, prout ab Henschenio in Actis sanctorum, et a nobis in Antiquitate illustrata editus fuit, longe integriorem esse eo qui in bibliotheca Cæsarea etiamnum reperitur. In codice enim Cæsareo desunt pontifices Anicetus, Eleutherius, et Zephyrinus, qui in nostra editione exstant: cum autem iidem tres Pontifices etiam desiderentur in editione Bucherii, valde verosimile mihi visum est, membranas, quas Bucherius penes se habuit, ex Codice Cæsareo descriptas fuisse. In qua sententia vel maxime confirmatus fui, dum

collatis lectionibus Codici Cæsarei, easdem fere omnes, duabus vel tribus exceptis, in editione Bucherii reperiri animadverti. Alio itaque exemplari Bucherius, alio ante nos Henschenius usus est. Quæ tamen nihil obstant hujus catalogi et germanitati, et antiquitati, cum facile contigere potuerit, sicut in cæteris antiquorum operibus frequentèr contigit, librarios et tabellarios non exacte descripsisse codices, sed cum multis mendis et lacunis ad posteros transmisisse. Unde affirmare audeo, menda et lacunas signum esse quod opera ab antiquis scriptoribus profecta sint. Quæ cum ita esse passim ex manuscriptis codicibus doceamur, restat ut de auctoribus hujus catalogi, et quibus temporibus scripserint, paucis inquiramus.

4. Putavit quidem Henschenius tomo primo sanctorum Aprilis, hujus catalogi duas partes esse, singulasque a diversis auctoribus conscriptas fuisse: « Prima, inquit, ejus pars completur cum sancto Urbano pontifice anno 230 martyrium passo. In hac priori parte nulli consules bis repetuntur, quamvis sub iisdem sub quibus sedere inceperunt quidam fuerint vita functi, aut martyrio coronati eorum decessores.... Auctor hujus partis videtur posse statui sanctus Antherus papa, qui gesta martyrum diligenter a notariis exquisivit, et in ecclesia recondidit. Sedit is solum uno mense in suo pontificatu, videturque gesta martyrum, potissimum summorum pontificum exquisivisse necdum pontifex sub sancto Pontiano successore sancti Urbani, imo Acta sanctorum Urbani et Calisti hujus decessoris videri a sancto Anthero scripta, dicemus 25 Maii, quo colitur sanctus Urbanus, et 40 Maii, quo coluntur sancti Calepodius presbyter, Palmatius consul, Simplicius senator, aliique martyres, quorum res gestæ in Actis sancti Calisti continentur. Secunda ergo pars inciperet a dicto Pontiano, et in hac passim majora pontificum elogia referuntur, iidem consules repetuntur, dies ordinationis, et mortis pontificum assignantur. Et hæc pars ad finem fere deducitur ubi sancti Julii elogium præter morem aliorum habet accuratam basilicarum ab eo exstructarum narrationem, ex qua 12 Aprilis ad hujus sancti Julii vitam confirmamus hujus catalogi eminentem soliditatem. Successit sancto Julio Liberius, cujus tempore hunc veterem indiculum Romanorum pontificum contextum fuisse, asserit Dionysius Petavius, libro v, Rationarii temporum cap. 5, qui eum penes se habuit. Post obitum Liberii constitutus est pontifex Romanus sanctus Damasius, qui rogatus a sancto Hieronymo gesta pontificum, quæ potuit reperire in suæ sedis studio, ad eum direxit. Quæ Damasi verba arbitramur intelligenda de jam indicato catalogo usque ad Liberium ejus decessorem deducto. Epistolas utriusque hac de re, et sancti Hieronymi, et sancti Damasi ex Codicibus mss. præponimus. Idem sanctus Hieronymus, de Scriptoribus ecclesiasticis, cap. 45, statuit sanctum Clementem quartum post Petrum Romanum pontificem, siquidem, inquit, se-

A cundus Linus fuit, et tertius Anacletus, et si plerique Latinorum secundum post Petrum apostolum putent fuisse Clementem. Ubi opinamur nomine Latinorum indicari hunc Catalogum a sancto Damaso missum ad sanctum Hieronymum, qui etiam lib. 1, adversus Jovinianum appellat Clementem successorem apostoli Petri, et in cap. LII, Isaïæ scribens, ait, eum post Petrum Romanam rexisse Ecclesiam, scilicet interposito ad modicum tempus sancto Lino, cui successisse Clementem tradunt Optatus Milevitanus, lib. II, et sanctus Augustinus, epist. 165. »

5. Hactenus Henschenius de antiquiore catalogo, circa cujus sententiam nonnulla habuit v. c. Papebrochius, quæ corrigenda duxit. Duos enim catalogi auctores facit Henschenius Antherum scilicet prioris. et Damasum posterioris partis, quam tamen posterioriorem partem a quatuor diversis compositam fuisse, credidit Papebrochius; unde in Propylæo ad Acta sanctorum Maii sequentia notavit: « Secunda ergo pars inciperet a dicto Pontiano, et hac passim majora pontificum elogia referuntur, iidem consules repetuntur, dies ordinationis et mortis pontificum assignantur. Et hæc pars quatuor successive auctore videtur habuisse nonnulla styli diversitate dignoscendos; quorum primus cum sancto Felice finiverit, secundus tres hujus successores adjecerit, Eutychianum, Caium, et Marcellinum; tertius junxerit Marcellum et Eusebium, quartus a Melchiade usque ad Liberii initia scriptionem continuaverit, floruerit autem sub hujus decessore Julio, in cujus elogio præter morem in prioribus elogiis servatum, habetur accurata basilicarum ab eo exstructarum narratio. » Omitto cætera quæ cum Henschenii sententia superius indicata coincidunt, adeo ut juxta Papebrochium nihil corrigendum sit in ejus verbis, quam quod loco duorum antiquissimi catalogi auctorum, quinque omnino auctores substituendi sint. Circa quam correctionem an felicius processerit quam Henschenius, jam inquirendum est; omnia enim quæ de primæ, et secundæ partis auctoribus a duobus his viris cll. dicta sunt, nullatenus subsistere existimo.

6. Et ut de prioris partis auctore in primis agamus, dicitur auctor fuisse sanctus Antherus papa, de quo catalogus secundus, qui in Felice IV desinit, sæculo sexto conscriptus: « Hic gesta martyrum diligenter a notariis exquisivit, et in ecclesia recondidit. » Alius Romanorum pontificum catalogus tempore Caroli Magni exaratus, et in bibliotheca Palatino-Vaticana asservatus habet de Anthero. « Hic gesta martyrum diligenter exquisivit. » Liber Pontificalis, prout hodie exstat, repetit verba catalogi sexto sæculo contexti, ita ut constanti catalogorum et libri Pontificalis traditione constet Antherum papam gesta martyrum diligenter a notariis exquisita, in ecclesia condidisse. Sed, quæso, quid hæc faciunt ad priorem partem catalogi, in qua a Petro apostolo usque ad Pontianum sola Romanorum pontificum nomina exhibentur, nullaque actorum aut

martyrii mentio reperitur; præterquam in Petro, A qui unico verbo sub Nerone passus dicitur, et in Pontiano, qui in exilium missus perhibetur? Si hæc pars contineret illa quorum antiqui catalogi meminere, nonne gesta pontificum eorumque martyrii genus in illa adnotata fuissent? Hæc enim sunt quæ Antherus papa a notariis diligenter conquisiisse, et in Ecclesia recondidisse fertur, non autem mera Romanorum pontificum nomina cum consulibus, quibus singuli cæperunt, et desierunt, ut in priori parte antiquioris catalogi, de qua in præsentia agimus. Deinde notandum omnino est, *Antherum gesta martyrum conquisiisse*, non solum summorum pontificum, sed aliorum quorumcumque fidelium, qui pro Christi fide in dies martyrium obibant, adeo ut gesta, quæ ipse in Ecclesia recondidit, potius Martyrologii B quam catalogi formam habuisse oportuerit. Subjungit vero auctor libri Pontificalis in Fabiano: *Fecit septem subdiaconos, qui septem notariis imminerent, ut gesta martyrum in integrum colligerent.* Quo loquendi modo indicatur, cunctos martyrum processus, tormenta, verba, et gesta, a notariis jussu Fabiani diligenter quoque adnotata fuisse.

7. Ut autem clarius constet Anthero papam non esse auctorem prioris catalogi partis, refert catalogi auctor Clementem ante Cletum contra perpetuam Romanæ Ecclesiæ traditionem, quæ in antiquissimo canone missæ jam inde a tertio vel quarto sæculo memoriam fecit *Lini, Cleti, Clementis*, qui est ordo primorum pontificum juxta Romanam Ecclesiam. Fieri ergo non potest quod gesta martyrum a notariis Romanis diligenter conscripta, et ab Anthero papa in scriniis Romanæ Ecclesiæ recondita, alium ordinem habuerint, et Clementem Cleto præposuerint. Neque ad hujus catalogi auctorem respexit divus Hieronymus, dum scripsit in Clemente, eum fuisse *ordine quartum, tametsi plerique Latinorum secundum post Petrum apostolum fuisse putent.* Enimvero per plerosque Latinorum non intellexit divus Hieronymus Romanam Ecclesiam, aut ejus pontifices, sed sanctum Optatum, nonnullosque scriptores Latinos, et forsitan auctorem hujus catalogi, qui tempore Liberii vixit, et non Damasus, sed privatus scriptor fuit; unde divus Hieronymus ab hujus auctoris et sancti Optati sententia discessit, et Clementem non secundum, sed quartum a Petro D pontificem fuisse statuit. Secundo ponit prior catalogi pars Anicetum ante Pium, quod esse alterum catalogi errorem, ostendunt istorum temporum scriptorum duo omni exceptione majores, Irenæus nimirum Lugdunensis in Gallia episcopus, et Hege-sippus historicus, qui sub Aniceto et Eleutherio Romam venerunt, et quorum testimonia ante mccc. annos in libris de Historia Ecclesiastica retulit Eusebius Cæsarensis in Palæstina episcopus. Sane tam Irenæus quam Hege-sippus tradunt Anicetum fuisse post Pium. Quod etiam tradidit cum communi Romanæ Ecclesiæ sententia divus Hieronymus, ut facile colligi potest ex iis quæ dissertatione II de

Romanis Pontificibus demonstravimus. Tertio ponit annos pontificatum et consules exordio et fini pontificum assignatos, sed adeo in plerisque locis sibi repugnantes, ut tempus annorum et mensium adversetur consulibus, et consulum tempora pauciores, pluresve annos, quam a catalogo exhibentur, designent. Unum e pluribus adduxisse sufficit. Habet de octavo pontifice antiquior hic catalogus. « *Sixtus annis x, mensibus iii, diebus xxi. Fuit temporibus Hadriani, a consulatu Nigri et Aproniani, usque Vero iii et Ambibulo.* » Anni numerantur decem, et menses tres, ubi Niger et Apronianus consules fuerunt æra vulgari 147. Verus autem iii et Ambibulus consulatum obierunt æra 126. Ab anno autem 147 ad 126, non possunt numerari anni decem, et menses tres, sed tantum anni novem; ideoque et Godefridus Henschenius in sua chronotaxi protulit pontificatum Sixti ad annum 127. Quod et alibi factum videtur contra morem catalogi, qui ultimos consules exhibere consuevit, quibus occubuerunt pontifices. Atque hæc, ni fallor, sufficiunt ad evincendum priorem catalogi partem ab Anthero papa conscribi non potuisse.

8. Videamus jam de secunda parte, quam Henschenius ab uno auctore, nimirum Damaso papa, Papebrochius vero a quatuor diversis auctoribus, qui ab Anthero usque ad Damasi tempora scripserunt, exaratam fuisse putarunt. Utque de primo horum quatuor agamus, credidit Papebrochius, eum cum sancto Felice finisse, cumque Felix Dionysii successor vixerit circa annum 272, ejus partis auctorem ante sæculi tertii finem floruisse. Verum si auctor tertii sæculi partem catalogi ab Anthero ad Felicem composuisset, perspectos procul dubio habuisset sui temporis pontificatus, et consulatus, suisque consulibus pontifices assignasset: et tamen videmus, etiam in hac parte catalogi, sæpius consules unius pontificatus misceri cum consulibus alterius pontificatus assignatis. Unde provenit quod frequenter recurrendum sit ad vicariatum, ut quo tempore prædecessor adhuc sedebat verus pontifex, successor assignaretur vicarius ut sic verificari posset eum quodammodo fuisse pontificem. Ita de vigesimo quarto pontifice habet catalogus: « *Stephanus annos quatuor, menses duos, dies viginti unum. Fuit temporibus Valeriani et Gallieni, a consulatu Volusiani et Maximini usque Valeriano III et Gallieno II.* » Volusianus et Maximinus fuerunt consules anno 253, quibus ponitur a catalogo initium pontificatus Lucii, unde tunc sanctum Stephanum Lucii vicarium fuisse, scribit Henschenius, qui Stephano tantum tribuit menses quinque post mortem Lucii, iisdem consulibus Valeriano III et Gallieno II, seu anno 255 assignatam in catalogo. Sed quamvis hic locus communis de vicariatu aptus esset ad supplendum multos catalogi defectus, tamen in pontificatu Stephani vix ulla ratione adhiberi posset, cum ei non solum duos aut tres annos pontificatus tribuant antiquiores et moderni omnes sed

plures res ipsa postulet. Enimvero sanctum Stephanum, ut verum pontificem ultra quinque menses contra rebaptizantes egisse testatur Cyprianus, dum hac in re cum auctoritate pontificia tanquam *episcoporum episcopum* egisse insinuat. Idem significat Firmilianus agens de petra Ecclesiae fundamentali, de qua Stephanum gloriari solitum, manifeste declarat. Adderem hic plura in hujus rei confirmationem, nisi Papebrochius ipse in notis ad Stephani vitam, quas exhibet in Conatu chronico historico confessus fuisset, hæc recte a me notata fuisse, ipseque observasset, ejusdem Firmillani epistolam datam esse, cum fere vigesimus secundus annus esset a morte Alexandri imperatoris, ut notat Baronius in Annalibus: ea autem acciderit anno 235. Quare Firmillani epistolam necesse est scriptam fuisse anno circiter 257, quo tempore inter Stephanum, et Cyprianum Carthaginensem, Dionysium Alexandrinum, aliosque, adhuc agitabatur controversia de valore baptismi ab hæreticis collato, adeoque anno 255 extinctus non fuerit Stephanus, ut consules a catalogo assignati indicabant. Hæc fere Papebrochius, qui frustra conatus est in notis supradictis tempus Stephani in antiquiori catalogo ex consulibus assignatum suæ æra restituere.

9. Neque majori fundamento nituntur ea quæ de secundo, tertio et quarto secundæ partis auctoribus notantur. Sine ullo namque teste, sine ullo scriptore, sine ullo antiquitatis monumento affirmatur secundam catalogi partem a tot auctoribus fuisse conscriptam, et gratis omnino statuitur altero auctore Eutychnianum. Caium et Marcellinum; altero Marcellum et Eusebium; altero demum reliquos omnes a Melchiade usque ad Liberium fuisse catalogo adjectos. Ut enim a primo incipiamus, quid in Eutychniani, Caii et Marcellini actis reperitur, quod non in aliis anterioribus pontificibus legitur? De Eutychniano habet catalogus: « Eutychnianus annis octo, mensibus undecim, diebus tribus. Fuit temporibus Aureliani III et Marcellini usque in diem VII Idus Decembris, Caro II et Carino consulibus. » De Dionysio autem uno ex Eutychniani prædecessoribus: « Dionysius annis octo, mensibus duobus, diebus quatuor. Fuit temporibus Gallieni ex die XI Kalendarum Augusti, Æmiliano et Basso coss., usque in diem septimum Kal. Januarii, coss. Claudio et Paterno. » Quid, quæso, in his duobus pontificibus est quod diversitatem auctorum indicet? Idem omnino est stylus, eadem methodus notandi tempus, quo uterque pontifex sedit, adeo ut omnia verba unum eundemque, non plures auctores fuisse indicent. Idem plane de Marcello et Eusebio dicendum, quos Papebrochius ab altero auctore adjectos credebat. De Marcello enim ita habet catalogus: « Marcellus anno uno, mensibus septem, dies viginti. Fuit temporibus Maxentii, a consulatu... X et Maximiani VI, usque post consulatum X et VII. » Et de Eusebio: « Eusebius menses IV, dies XVI, a XIV Kal. Maias usque in diem XVI Kalendas Septembris. » In quibus nihil

A omnino quoad stylum, scribendi methodum, et temporis notas diversum est, solumque in Eusebio desideratur consulatus: quod tamen mirum videri non debet, cum non pluribus annis, et sub diversis consulibus, sed paucis duntaxat mensibus, eodem anno sederit; huic autem anno consulatum addere auctor omiserit, quia in Melchiade Eusebii successore consulatus illius anni allegandus erat. Ita enim catalogus. « Miltiades annis tribus, mensibus sex, diebus novem, ex die VI Nonas Julias a consulatu Maximiano VIII solo, quod fuit mense Septembri, Volusiano et Rufino, usque in III Idus Januarii Volusiano et Aniano coss. » Maximianus solus consul fuit anno, quo periit: tumque suffecti sunt Volusianus et Rufinus, adeo ut omnes hi consules in annum incidant, quo ab auctore catalogi superius assignata fuit mors Marcelli. Unde manifeste colligitur in pontificatu Marcelli ab auctore catalogi studio ommissa fuisse consulum nomina, ne ea repeterentur in Melchiade. Quod certe nunquam factum esset, si Marcelli tempus a tertio, Melchiadis a quarto auctore, ut v. c. Papebrochius credebat, huic catalogo inserta fuissent. Ab uno itaque, et eodem auctore secunda pars catalogi conscripta fuit, ut supra indicavimus, tantumque abest ex catalogo colligi posse eundem a diversis auctoribus contextum fuisse, ut potius ex perpetuo nexu colligatur ab uno eodemque auctore confectum fuisse. Nisi quis dicere velit, auctorem hujus catalogi, annos, menses, et dies ex aliquo anteriori monumento desumpsisse, eo quod illi perpetuo a consulum notis discrepare soleant.

10. Porro non a diversis, sed ab uno eodemque auctore compositum fuisse hunc antiquiorem catalogum, judicavit Cuspinianus, qui eum primo ex manuscripto codice eruit, et commentariis suis in Cassiodori consules inseruit, scribens ad consulatum duorum Geminorum: « Oblatum est mihi per vetus opusculum anonymi auctoris, quo pontifices maximi sub quibus coss. fuerint enumerantur. In eo ita scribitur: Imperante Tiberio Cæsare passus est Dominus Jesus Christus duobus Geminis coss. VIII, Kalend. Aprilis. Et post ascensum ejus beatissimus Petrus episcopum suscipit, » etc. Ex primis hujus opusculi verbis, quæ eadem omnino sunt cum primis verbis catalogi, de quo in præsentem agimus, facile colligitur catalogum eundem esse quem Cuspinianus olim habuit, quemque anonymo auctori tribuit, prout tribuere pergit in operis progressu, ubi catalogi istius mentionem facit, et signanter ad consulatum Saturnini I et Venuvi, agens de Petro his verbis: « Vetustissimum comperi in bibliotheca quadam opusculum anonymi auctoris, quo continentur pontifices Romani sub quibus coss. fuerint a Divo Petro usque ad Marcellinum, qui sub Diocletiano fuit, quemadmodum deinceps narrabimus. » Constante, et recte affirmat Cupinianus, vetustissimum opusculum esse antiqui scriptoris anonymi; sed memoria lapsus videtur, dum refert pontifices

Romanos usque ad Marcellinum duntaxat in eo contineri. Nam post Marcellinum ex eodem opusculo recenset ad post consulatum X et VII iterum, Marcellum; ad consulatum Maximi VIII et Licinii Melchiam; ad consulatum Volusiani et Amani Sylvestrum; et ad consulatum Feliciani et Titiani Julium, et hunc quidem his verbis: « Auctor ille incertus de Pontificibus horum Coss. sic commemorat: *Julius annis XV. M. I. D. XI. Fuit temporibus Constantini a Coss. Feliciani et Titiani ex die VIII Idus Februarii, in diem pridie Idus Aprilis Constantio V et Constantio Cæsare Coss.* Hactenus auctor de pontificibus maximis, quem citavi, progreditur, nec quidquam ulterius offendi, quo ad papæ dicti sunt. » Ubi Cuspinianus expresse affirmat, pontifices cum consulibus ultra Marcellinum usque ad Julium primum procedere, prout etiam procedunt in nostra catalogi editione, in qua Liberius quidem adjungitur, sed absque consulum adnotatione, eo quod auctor Liberii quidem initium non tamen finem assecutus sit, sed ante Liberium obierit.

44. Neque hoc nostrum duntaxat, sed etiam aliorum de hujus auctoris ætate judicium est, scribente Bucherio, qui integrum catalogum primus edidit: « Hucusque, ad Liberium scilicet, pontificum Romanorum Catalogus ante Liberii mortem concinnatus, quam membrana non nisi punctis exprimit. » Ubi membranz meminit, in qua tria alia opuscula eodem tempore iisdemque consulibus scripta reperiebantur. Ac primum quidem erat fragmentum Fastorum ad anno Christi 205 ad 354, quo consules erant Constantius VII et Constantius III. Exstabat quoque opusculum de Præfectis Urbi cum hoc titulo: *Ex temporibus Gallieni. quis quantum temporis præfecturam Urbis administraverit*, in quo iidem præfecti ad anno 254 usque ad annum 354 recensentur, fi-niente illo his verbis: *Constantio VII et Constantio III. Vitrasius Orfitus præfectus Urbi.* Demum calendarium antiquum continebatur Valentino cuidam inscriptum sub Constantio, quem ultimum imperatorum recenset, et non divum ut cæteros omnes, sed dominum vocat; signum manifestissimum quod auctor sub Constantio scripserit, idemque ille sit qui usque ad consulatum Constantii septimum præfata opuscula perduxit, et catalogum Romanorum pontificum sub Constantio his verbis terminavit: *Liberius fuit temporibus Constantini et die XI Kal. Junias in diem. a Coss. Constantii V et Constantio Cæsare.* Ubi neque consulatus, quo Liberius obiit, neque dies mortis ejus apponitur quia, ut recte Bucherius observat, ante Liberii mortem concinnatus fuit. Item sentit eruditus Petavius lib. v, cap. 5, Rationarii temporum, ubi scribit: « Vetus indiculus Romanorum pontificum Liberii tempore contextus, quem penes nos habemus. » Et post Petavium Pearsonius, a religione quidem catholica alienus, sed vir acutissimi ingenii et magni judicii, qui, diss. I de successione primorum Romæ episcoporum, capite 43, num. 2, ingenue fatetur: « Scri-

ptus est hic Catalogus sub pontificatu Liberii, cui successit Damasus. Fuit igitur ejus auctor ipso Hieronymo paulo antiquior. » Edidit hanc dissertationem inter Opera ejus posthuma Londini, anno 1688, Dodwellus Dubliniensis, qui licet prolixioribus notis et commentariis suis antiquitatem nonnunquam illustrare conetur et id quoque de præsentis Catalogo facere contendat, ejus tamen antiquitati absque ullo fundamento aut ratione detrahit.

CAPUT III.

An antiquior Catalogus a Damaso papa conscriptus sit? Et an duæ epistolæ Damasi, et Hieronymi ea de re editæ suppositiæ censendæ sint?

I. Antiquior Catalogus Damaso papæ tribuitur auctoritate duarum epistolarum, quarum altera a D. Hieronymo ad Damasum, altera a Damaso ad D. Hieronymum scriptæ sunt. — II. Harum litterarum germanitatem ex similibus litteris inter opera Damasi a Martio Milesio editis, comprobatur Godefridus Henschenius. — III. Adjungit Henschenius nonnulla, ex quibus probare conatur, duos Libri Pontificis auctores fuisse Antherum et Damasum papas. — IV. Primum Henschenii fundamentum ex litteris a Martio Milesio editis, refutatur, eo quod litteræ illæ suppositiæ sint, recte Erasmi et Labbei censuris notatæ. — V. Epistolæ quoque Damasi et Hieronymi de Libro Pontificali suppositiæ sunt, ut in primis probatur ex stylo Hieronymi, qui plurimum differt a stylo epistolæ suppositiæ. — VI. Idem confirmatur ex nonnullis epistolæ suppositiæ insertis, quæ veritati repugnant, ut in primis, quod Hieronymus post sumptum presbyteratus gradum Damasi ad pontificatum assumptionem cognoverit, et scire cupierit quis Romanorum pontificum contra canones excessisse cognoscatur. — VII. Neque juvat dicere, Hieronymum id scire cupisse, buia martyrologio operam dabat. Nam pro illo sufficiebat scire quinam pro Christiana religione martyrii palmam adepti fuerant. — VIII. Damasi quoque epistolam suppositam esse, ex stylo inculto et rudi ostenditur. — IX. Antiquiorem Catalogum neque a Damaso conscriptum, neque ejus auctoritate probatum prodidisse, neque ad divum Hieronymum transmissum fuisse, monstramus.

4. Inquisivimus superiori capite de pluribus auctoribus, an ab illis tertio sæculo antiquior Catalogus editus fuerit, ostendimusque auctorem illius tempore Constantii imperatoris quarto sæculo scripsisse, sed nomen hucusque ignoratum esse. Nunc inquirendum est de Damaso papa, qui quarto sæculo sedit, num illi forte Catalogus adjudicari possit. Occasionem huic quæstioni præbuerunt duæ epistolæ, quarum alteram a D. Hieronymo ad Damasum papam, alteram a Damaso ad D. Hieronymum his verbis concriptas fuisse ferunt:

« Beatissimo papæ Damaso Hieronymus.

« Gloriam sanctitatis tuæ nostra humilitas deprecatur ut secundum apostolicæ sedis auctoritatem, quam cognovimus per tuam sanctitatem gubernari, actus gestorum a beati Petri apostoli principatu usque ad vestra tempora, quæ scilicet in sede tua gesta sunt, nobis per ordinem paucis enarrare digneris, quatenus nostra humilitas sentiens recognoscat quis meruit de episcopis supradictæ sedis martyrio coronari, vel si quis contra canones apostolorum excessisse cognoscatur. Ora pro nobis, beatissime papa. »

« Damasus episcopus urbis Romæ Hieronymo presbytero.

« Gaudet Ecclesia tuo fonte jam satiata; et am-

« plius sitit curiositas temporum sacerdotalium, ut
 « quod dignum est, cognoscatur; quod indignum,
 « respuatur. Verumtamen gesta pontificum, quæ po-
 « tuimus reperire in sedis nostræ studio, ad tuam
 « charitatem gaudentes direximus. Ora pro nobis
 « ad sanctam resurrectionem, frater et compresbyter.
 « Vale in Christo Deo et Domino nostro. Dat. x.
 « Kalendas Junii, et accepta Kalendas Octobris :
 « missa de Roma Hierosolymam. »

2. Primas has epistolas typis descripsit Gode-
 fridus Henschenius : tomo enim primo Aprilis ante
 Catalogos Romanorum pontificum eas ex antiquis
 mss. edidit, ac pro germanis habuit, laudans Mar-
 tium Milesium Sarazanum J. C. Romanum, eo quod
 typis Vaticanis anno 1638 inter Opera sancti Damasi
 alias epistolas his plane similes ediderit; pag. enim
 424 et sequentis habet epistolam Damasi ad Hiero-
 nimum, ex qua supra memoratus Henschenius se-
 quentia excerptis.

« Damasus episcopus fratri et compresbytero
 « Hieronymo in Domino salutem.

« Dum multa corpora librorum in meo arbitrio
 « allata fuissent, contigit, ut et librum Psalmorum in
 « meo animo festinus cognoscerem detineri, et me-
 « moriam capacitatis meæ imbuere cogitavi, frater
 « amantissime, et in Christo semper sacerdos, se-
 « cundum septuaginta Interpretes... invenire vesti-
 « gia. Peto etiam charitatem tuam, ut Græcorum
 « psallentiam ad nos dirigere tua fraternitas delec-
 « tetur... Peto ergo per fratrem et compresbyterum
 « nostrum Bonifacium, ut jubeat fraternitas tua rei
 « hujus nobis aperire vestigia. Missa v. Kalend.
 « Novembris. »

Subnectit responsionem Hieronymi presbyteri ad
 Damasum.

« Beatissimo papæ Damaso sedis apostolicæ urbis
 « Romæ Hieronymus supplex.

« Legi litteras apostolatus vestri, poscentes ut
 « secundum simplicitatem septuaginta Interpretum
 « canendum Psalmographum interpretari festinem...
 « Precatur ergo cliens tuus ut vox ista psallentium
 « in sede tua Romana die noctuque canatur, et in
 « fincujuslibet psalmi conjungi præcipiat et aposto-
 « latus tui ordo : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui*
 « *sancto, sicut erat in principio,* » etc.

3. Editis hisce duabus epistolis, adjungit idem
 Henschenius : « Non videtur autem S. Damasus ipse
 conscripsisse priorem Catalogum de Vitis pontifi-
 cum, sed solum has ad Liberium decessorem suum
 a variis deductas approbasse et ad sanctum Hiero-
 nimum direxisse. Igitur cum Ptolomæus Lucen-
 sis, apud Milesium pag. 24, dicit quod usque Da-
 masum Chronica summorum pontificum vigorem
 recipiunt, Damaso scribente, eodem approbante,
 seu subscribente id fieri intelligimus, et quod ipsi
 Vitæ pontificum, ut primo scriptori passim tribuan-
 tur a Sabellico, Panvinio et aliis, minus approba-
 mus » Ipso itaque Henschenio fatente, Damasus
 non erit proprie auctor hujus antiquioris Catalogi,

ut A sed approbator duntaxat. Auctor tamen vixit sub
 Liberio, ut Petavii testimonio Henschenius com-
 probat : « Sancto Julio Liberio, cujus tempore hunc
 veterem Indicium Romanorum pontificum contex-
 tum fuisse, asserit Dionysius Petavius lib. v, qui
 cum penes se habuit. Post obitum Liberii constitu-
 tus est pontifex Romanus S. Damasus, qui rogatus
 a sancto Hieronymo, gesta pontificum, quæ potuit
 reperire in suæ sedis studio, ad eum direxit. Quæ
 Damasi verba arbitramur intelligenda de jam indi-
 cato Catalogo usque ad Liberium ejus decessorem
 deducto. Epistolas utriusque hac de re et S. Hiero-
 nympi et S. Damasi ex codicibus manuscriptis præ-
 ponimus. Idem S. Hieronymus de Scriptoribus Ec-
 clesiasticis capite 45 statuit S. Clementem quartum
 post Petrum Romanum pontificem, siquidem inquit.
 secundus Linus fuit, et tertius Anacletus, et si ple-
 rique Latinorum secundum post Petrum Apostolum
 putent fuisse Clementem : Ubi opinamur nomine La-
 tinorum indicari hunc Catalogum a S. Damaso
 missum ad sanctum Hieronymum, qui etiam libro
 primo adversus Jovinianum appellat Clementem
 successorem apostoli Petri. Et in caput Isaïæ lxxi,
 scribens ait, eum post Petrum Romanam rexisse
 Ecclesiam, scilicet interposito ad medium tempus
 S. Lino, cui successisse Clementem, tradunt Opta-
 tus Milevitanus lib. ii, et sanctus Augustinus
 epist. 165. »

4. Hactenus Henschenius, qui ex litteris a Mar-
 tino Milesio publicatis probare nititur litterarum
 commercium inter Damasum papam et divum Hiero-
 nimum de similibus materiis, ut facilius persuadeat
 litteras de gestis Romanorum pontificum a se pri-
 mum editas, et germanas esse, et Damaso papæ ac
 Hieronymo presbytero tribui posse. Verum in prima
 Antiquitatis illustratæ editione miratus fuit quod
 Henschenius non observaverit epistolas de psalmo-
 dia Basileæ onno 1516 publicatas fuisse per Era-
 smum, qui de priori circa psalmodiam epistola a
 Damaso ad Hieronymum conscripta sequentem cen-
 suram tulit : « Clarius est quam ut admoneri debeat,
 hanc epistolam ejusdem esse artificis cujus est ea
 quæ proxime sequitur, et eadem febri laborantis.
 Deum immortalem ! quæ fuit impudentia, hoc tri-
 buere Damaso ? » Addit de responso Hieronymi ad
 Damasum : « Mirum est inventum fuisse, qui speravit
 futurum ut hæc epistola, qua nihil fingi potuit in-
 sulsius, nec indoctius, nec infantius, a quoquam pro
 Hieronymiana legeretur. » Et ne Erasmi auctoris
 suspecti judicio niti velle videamur, censuras ejus
 novissime confirmatomo II Collectionis Conciliorum
 in notis marginalibus ad duas epistolas a Milesio
 publicatas Philippus Labbeus : « Supposititiæ, apo-
 cryphæ et ineptissimæ viris doctis habentur tan-
 tumque a stylo Damasi et Hieronymi distant, quan-
 tum cælum a terra, et polus antarticus ab artico. »
 Neque ulteriori probatione hæc indigent, cum vel
 litteras inspicienti eadem plane occurrant, prout ex
 epistolis per Martium Milesium publicatis adeo clare

ostenderam in prima Antiquitatis Ecclesiasticæ editione, ut V. C. Papebrochius in Propylæo ad quartum tomum Maii, pag III, sententiam Henschenii prædecessoris sui retractandam duxerit, adjungens, se rationibus meis convictum malle epistolas illas ex tomo I Aprilis expunctas.

5. Agnoverat Papebrochius quam eleganti, quam florido stylo, usi erant D. Hieronymus et S. Damasus, quorum plurima opera, de quibus nullus est ambigendi locus, ad manus nostras pervenerunt. Utque de D. Hieronymi operibus id in primis probemus, exstant Epitaphia Paulæ, Fabiolæ, Lucinii, Marcellæ et Nepotiani a sancto illo doctore edita; exstant complura opuscula adversus Helvidium, Jo. vinianum, Vigilantium, Pelagianos, Montanum, Ruffinum, aliosque ipsius Hieronymi vel religionis catholicæ adversarios composita: exstant plerique tractatus de virtutibus, innumera Commentaria de Scripturis sacris, et ut finiam, inter diversas epistolas, duæ insignes ad Damasum papam conscriptæ, quarum altera, ordine 57, sic incipit: « Hieronymus Damaso. Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam et desuper textam minutatim per frusta discerpit, et Christi vineam exterminant vulpes, ut inter lacos contritos, qui aquam non habent, difficile, ubi fons signatus, et hortus ille conclusus sit, possit intelligi. Ideo mihi cathedram Petri, et fidem apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta accepi, » etc. Altera autem 58 sic orditur: « Hieronymus Damaso. Importuna in Evangelio mulier tandem meruit audiri: et clauso cum servis ostio, media licet nocte, ab amico panes amicus accepit. Deus ipse, qui nullis contra se viribus superari potest, publicani precibus vincitur. Ninive civitas, quæ peccato periit, fletibus stetit. Quorsum ista tam longo repetita principio? Videlicet, ut parvum magnus aspicias. » etc. Atque ex his, ni fallor, abunde constat quam eleganti stylo, quam ornato usus sit Hieronymus in litteris ad Damasum papam conscriptis, quantumque ab ipsius scribendi modo differat epistola de gestis pontificum superius exhibita.

6. Dum enim D. Hieronymus aliquid a Damaso papa petebat, ornato sermone et longo repetita exordio Damasum exorare solebat, ut ex duobus prædictarum litterarum fragmentis colligere licet. At epistola de gestis Romanorum pontificum Hieronymo tributa stylo humili, et abjecto sine ullius exordii ornamento statim indicat quod petitur, ut patet ex hoc illius initio: *Gloriam sanctitatis tuæ nostræ humilitas deprecatur.* Post quod statim prosequitur: *Ut secundum sedis apostolicæ auctoritatem, quam cognovimus per tuam sanctitatem gubernari, actus gestorum a beati Petri apostoli principatu usque ad vestra tempora, quæ scilicet in sede tua gesta sunt, nobis per ordinem paucis enarrare digneris.* Ubi etiam notanda sunt illa verba: *Quam cognovimus per tuam sanctitatem gubernari:* quibus indicatur hanc episto-

lam scriptam esse, cum D. Hieronymus in Syria percepit Damasum papam sedi apostolicæ præfectum fuisse: quod repugnat iis quæ in secunda Damasi epistola supponuntur: ibi enim innuitur D. Hieronymum, cum hanc epistolam scripsit, fuisse presbyterum: factus est autem presbyter a Paulino Antiochiæ episcopo, postquam discesserat ex eremo Syriæ, ex qua duas supra memoratas epistolas scripserat ad Damasum papam. Adeo ut falsum omnino sit D. Hieronymum jam presbyterum primo cognovisse Damasi promotionem ad pontificatum, et pateat, ab homine aliquo actorum Hieronymi ignaro prædictam epistolam conscriptam fuisse. Neque ex hoc parachronismo tantum, sed etiam ex sequenti barbarismo, *quatenus nostra humilitas sentiens recognoscat,* constat, prædictam epistolam D. Hieronymo abjudicandam esse, qui eandem nunquam his verbis conclusisset, *vel si quis contra canones apostolorum excessisse cognoscatur.* Nam sensus horum verborum obscurus est, contra morem scribendi D. Hieronymi, qui declarasset de quibusnam apostolorum canonibus, et de quonam excessus genere ibi agebat.

7. Quamvis autem supponi posset quod D. Hieronymus tunc Martyrologio operam dabat, et ideo a Damaso papa Catalogum Romanorum pontificum petebat, ut ex eo dignosceret quinam martyrii palmam adepti erant; tamen mirum videri potest D. Hieronymum petiisse a Damaso ut indicaret si quis pontificum prævaricator apostolicorum canonum existens ex hoc mundo discessisset, cum ad Damasum scripserat se cathedram Petri et fidem apostolico ore laudatam ideo consulere, quod hæc cathedra sit petra Evangelica, supra quam ædificatam Ecclesiam sciebat; quod Romanorum fides sit illa, quam a Paulo laudatam et nunquam defecturam credebat, ita ut apud solos Petri successores incorruptam Patrum hæreditatem servari profiteretur. Hæc enim cum Hieronymus in epistolis ad Damasum tradiderit, quo consilio, qua ratione se de quorundam Petri successorum prævaricatione dubitare, ad Damasum ipsum scripsisset? An forte, si quisquam Romanorum pontificum in aliquo deliquisset, illud ad Martyrologium D. Hieronymi spectare poterat? De sanctis pontificibus eorumque martyriis D. Hieronymus pro conficiendo suo Martyrologio sollicitus esse debebat, et cum Romæ in juventute sua studuerit, ac sæpius cryptas martyrum ac apostolorum templa, in quibus SS. pontificum corpora recondita erant, perlustraverit, vix credibile est E. Hieronymum latuisse Romanorum pontificum martyria, multoque inverisimilius est Damasum papam solum tria aut quatuor pontificum martyria, enumeratum fuisse in antiquiori Catalogo, si illum ad D. Hieronymum cum epistola superius allata transmisisset. Qua de re statim agemus, cum monstraverimus, quod de Damasi epistola ex stylo dijudicari possit, eam esse supposititiam.

8. Ineptus equidem scribendi modus qui in epi-

stola conspicitur, longe est a Damasi stylo, et loquendi puritate alienus. Incipit namque epistola his verbis: *Gaudet Ecclesia tua fonte jam satiata, et amplius sinit curiositas temporum sacerdotalium.* Quæ sola sufficere debent ad epistolam Damaso abjudicandam: præterquam enim quod D. Hieronymus, dum munus presbyteri primum obtinuerat, non tam multa scripserit, ut Ecclesiam operibus suis repleverit, adeoque verum non sit quod Ecclesia jam esset ipsius fonte satiata, subjungitur: *Tamen et amplius sinit curiositas temporum sacerdotalium.* Quæ verba sicut ineptum sensum reddunt, ita Damaso nequaquam tribui possunt. Quid enim significant tempora sacerdotalia? Num sacerdotes tunc imperium tenebant, aut tunc primum in Ecclesia esse cœperant, in qua ante non fuerant? Nonne temporibus Damasi papæ imperatores regnabant sicut sub Damasi prædecessoribus imperii gubernacula tenuerant? Si imperatores ante Damasum gubernarunt, si antea pontifices et sacerdotes in Ecclesia existerunt, quid, quæso, sibi volunt tempora sacerdotalia? *Quomodo sinit curiositas temporum sacerdotalium?* An curiositate ducebantur sacerdotes ad audiendas a D. Hieronymo interpretationes Scripturarum, ut quondam Athenienses rerum novarum cupidi a D. Paulo? Quod si Damasus papa exprimere voluisset hanc sacerdotum cupiditatem, dixisset *curiositas sacerdotum, non curiositas temporum sacerdotalium,* ut in prima Antiquitatis editione animadvertimus. Quibus adjungere possumus totam hanc Damasi epistolam stylo adp̄o rudi et inculto scriptam esse, ut nulla periodus in ea reperiatur tam erudito et eloquente pontifice digna, de quo D. Hieronymus libro de Scriptoribus testatur quod elegans in versibus componendis ingenium habuit. Ejus epistolæ eleganti stylo conscriptæ editæ sunt a Martio Milesio et a Luca Holstenio: pleraque item carmina etiamnum reperiuntur in Bibliotheca Patrum edita, et alia marmoreis tabulis insculpta, quibuscum si conferamus constructionem epistolæ superius editæ, facile constabit has phrases, *in nostræ sedis studio, et gaudenter direximus,* alio auctore quam Damaso editas. Prodit autem se ipsum auctor hac clausula: *Dato x Kalendas Junii, et accepta Kalendas Octobris; missa Roma Hierosolymam,* quæ sicut in nulla aliarum Damasi epistolarum reperitur, ita ab illo fabricata est, qui integram epistolam Damaso supposuit.

9. Atque hæc quidem sufficient de suppositione epistolarum. Nunc solum monstrandum est antiquiorem Catalogum ne quidem Damaso tribuendum esse, licet epistolæ illæ germanæ essent. Quod facili negotio comprobatur, si pendere velimus illa quæ in priori epistola petit Hieronymus, et in posteriori respondet Damasus papa. Petit enim D. Hieronymus ut transmittantur Actus gestorum a B. Petri apostoli principatu usque ad sua tempora, quatenus agnoscat quis meruerit de episcopis supradictæ sedis martyrio coronari, vel si quis contra canones apo-

stolorum excessisse cognoscatur. Et respondet Damasus Catalogum pontificum a D. Hieronymo peti- tum et a se transmissum continere *Actus gestorum, aut gesta pontificum,* quibus eorum obitus, et mortis genus adnectebatur. De his autem omnibus vix quiddam reperitur in antiquiori Catalogo. Nam vix ulla gesta pontificum in eo commemorantur, et inter tot pontifices, quot a sancto Petro apostolo usque ad Damasum papam sederunt, tantum quatuor martyria enumerantur, Petri nimirum et Pauli apostolorum, de quibus dicitur: *Petrus passus cum Paulo die III Kalend. Julii;* Pontiani de quo refertur: *In eadem insula (Sardinia) discinctus est IV Kalend. Octobris;* Fabiani, de quo narratur: *Passus XIII Kal. Febr.;* et Corneli; de quo asseritur: *Centumcellas expulsus ibi cum gloria dormitionem accepit.* Horum itaque pontificum martyria solummodo commemorantur in Catalogo, qui si a Damaso papa conscriptus aut ipsi probatus fuisset, illeque esset cujus in litteris mentionem facere supponitur, credine potest Damasum cætera pontificum martyria ignorasse? Ignorabat forsitan Clementis martyrium toto terrarum orbe celeberrimum? Nihilne omnino supereat de gestis martyrum, quæ jubente Anthero a notariis fideliter conscripta et in Ecclesia recondita erant? An mente exciderat quod de Stephani papæ martyrio ejus Acta testabantur? Ignorarene poterat quæ de Xysti obitu retulerat clerus Romanus, scripserat Cyprianus, et in festo S. Laurentii, qui Xystum post triduum secutus erat, legebat Ecclesia? Latebatne ipsum quid continebat Canon Missæ sæculo tertio compositus? Hæc, ni fallor, nimis clara sunt, quam ut a quoquam in dubium vocari possint.

CAPUT IV.

De secundo Catalogo, qui cum Actis Felicis ejus nominis quarti finit.

I. Catalogus ex ms. codice reginæ Succiæ editus, et ex eodem post primam editionem correctus est, ac Clementi locus suus restitutus — II. Dodwelli hæc de re cavillationes refutantur, et Catalogum sexto sæculo conscriptum esse, convenit inter omnes. — III. In Codice ms. post Felicem IV duodecim pontificum nomina adduntur cum nota temporum, quæ ab imperito aliquo adjecta esse, ex erroribus, qui in hanc appendicem irruerunt, ostenditur. — IV. Codex reginæ Succiæ hanc appendicem exhibens, non continet autographum Catalogum, sed post sæculum sextum scriptus est circa pontificatum Paschalis primi. — V. Ex alio antiquiori codice descriptus est Catalogus, qui etiam continetur in codice Colbertino, tempore Caroli Magni exarato, teste V.-C. Baluzio in litteris ad me datis. — VI. Afferuntur lectiones ex utroque codice, quæ differunt ab editione Henscheniana, inter se tamen conveniunt. — VII. Ex dictis colligitur utrumque ms. codicem ex uno eodemque antiquiore codice descriptum esse. — VIII. Catalogus consules, quos ad initium et finem pontificatus a D. Petro ad Liberium adducit, ex antiquiori Catalogo desumpsit. — IX. Pontificum Acta partim ex antiquiori Catalogo, partim aliunde desumpsit auctor secundi Catalogi, ut variis exemplis probatur. — X. Idem confirmatur ex aliis pontificum gestis, quæ commemorat. — XI. Martyrum Acta, quibus auctor Catalogi utitur, sæculo sexto antiquiora sunt. Ordinationes earumque numerum desumpsisse videtur ex regesto sedis apostolicæ, quod desinebat in Hormisda. — XII. Auctorem igitur Romanum fuisse, et forsitan præfectum archivi, plerisque Catalogi verbis comprobatur.

4. Catalogum de quo in præsentī agimus, ex co-

dice bibliothecæ Christianæ Suecorum reginæ primi nostris temporibus publicarunt Godefridus Henschenius et Daniel Papebrochius in prolegomenis ad tomum I Aprilis, ex quibus et ego in prima Antiquitatis illustratæ editione anno 1678, partem illius usque ad Sylvestrum eadem fide descripsi, quæ ipsum clarissimi viri in lucem emisserant. Ubi autem Romam pervenissem, et nonnullos errores in editionem irrepsisse suspicatus essem, a sapientissima regina facultatem videndi codicem et cum edito conferendi petii, quod pro suo erga me benevolentia facile concessit. Codicem itaque ms. penes me habui per menses plurimos, et diligenter Catalogum de quo agimus cum edito contuli, et quantum inter se discreparent animadverti. Non solum enim pleraque verba in edito omissa sunt, quæ in manuscripto reperiuntur, sed nonnulli quoque pontifices præpostero ordine in edito exhibentur, quæ recte in manuscripto leguntur. Fidem huic rei facit ordo quinque primorum pontificum, quo in hoc Catalogo editi sunt ad tomum primum Aprilis. Ibi enim primo loco Petrus, secundo Linus, tertio Clemens, quarto Cletus, et quinto Anacletus recensetur, cum tamen in manuscripto codice reginæ Sueciæ, qui post ejus mortem cum cæteris bibliothecæ suæ manuscriptis in Vaticanam migravit, expresse habeatur ordo pontificum, ut sequitur: 1. Petrus, 2. Linus, 3. Cletus, 4. Clemens, 5. Anacletus. Quo etiam ordine Romana Ecclesia pontifices illos recenset in Canone Missæ, dum meminit *Lini, Cleti, Clementis*. Ubi Cletus medius ponitur inter Linum et Clementem, non vero post Clementem collocatur.

2. Atque ex hac Catalogi emendatione refutari potest Henricus Dodwellus, qui in dissertatione singulari de Rom. pontificum primæva successione, c. 9, § 4, conqueritur ab auctore Catalogi ordinem immutatum esse præpositumque genuino Clementi Cletum suppositum ab iis qui auctorem secundi Catalogi subsecuti sunt: id enim falsum esse jam ostendimus ex ipso codice manuscripto, quem in bibliotheca Alexandrina habemus, et unicuique monstrare possumus. Auctor enim hujus Catalogi Cletum Clementi præposuit, jam inde a Felicis IV temporibus, sub quibus ipsum scripsisse Dodwellus fatetur his verbis: « Anno enim 530 secundum Catalogum collegit auctor incertus sub Justiniano ad finem Felicis quarti. » Concinit Pearsonius dissertat. 1 de successione primorum Romæ pontificum, cap. 42, num. 6. Ubi Catalogum illum *sexto sæculo exaratum esse affirmat*. Et ante Pearsonium viri clarissimi Papebrochius, et Henschenius, qui ante proœmium hujus Catalogi notant, *tempore Justiniani imperatoris conscriptum esse*. Qua quidem in re viris eruditissimis consentio, cum ex Catalogo ipso deducatur, sub Justino et Justiniano, quorum temporibus illum promiscue in hoc opere ascribimus, fuisse concinnatum: finem namque facit in Felice quarto, qui consulatu Orestis, anno imperatoris Justiniani quarto, et ætate vulgaris 530, obiit.

3. Neque his obstare debet quod in codice reginæ Sueciæ post Felicem IV addantur aliorum duodecim pontificum nomina sine ullis Actis modo quo sequitur.

57. Bonifacius sedit ann. 2, dies 25.

58. Joannes sedit ann. 2, menses 3, dies 23.

59. Felix sedit ann. 4, menses 2, dies 12.

60. Bonifacius sedit ann. 2, dies 27.

61. Joannes sedit an. 2, menses 3, dies 5.

62. Agapitus sedit menses 11, dies 17.

63. Silverius sedit ann. 1, menses 5, dies 11.

64. Vigilius sedit ann. 16, menses 6, dies 25.

65. Pelagius sedit ann. 4, menses 10, dies 28.

66. Joannes sedit ann. 12, mens. 11, dies 26.

67. Benedictus sedit ann. 4.

68. Pelagius sedit ann. 10, mens. 2, dies 10.

A. B. Petro usque nunc sunt anni 444 et menses sex, excepto intervallo pontificatus.

Nam ab imperita plane manu adjuncta sunt post tempora Justiniani imperatoris, cum nec anni respondeant Catalogo, neque pontificum ordo in hac Catalogi appendice observetur. Utenim ab ultimo incipiam: hic tres pontifices Felix, Bonifacius et Joannes in sex pontifices dividuntur, repetitis ipsorum nominibus, ut vel ex eo patet quod inter Felicem IV, in quo desinit Catalogus, et Silverium, quem septimum a Felice quarto recenset appendix, tantum tres pontifices Bonifacius II, Joannes secundus et Agapitus in vera pontificum serie reperiantur. Redundant igitur tres pontificatus in appendice, errore plane inexcusabili, cui accedit erronea temporum nota, de qua secundo

loco dicendum suscepimus. Nota enim illa significat a B. Petro usque ad pontificatum Pelagii II, absque tempore sedis vacantis, numerari 444 annos, quod sive a principio pontificatus Petri, sive a fine illius sumas, a vera chronologia mirum in modum aberrat. Pelagius enim secundus pontificatum gessit ante Gregorium Magnum ad finem sexti sæculi, adeo ut plus quam sexaginta anni in computo desiderentur. Non solum enim a Petro usque ad tempus quo appendix illa conscripta est anni 444, sed etiamsi a Petri excessu, qui anno ætæ vulgaris 68 contigit, pontifices computemus, anni 522 usque ad Gregorii pontificatum, qui anno 590 cœpit, intercedunt; a quibus detracto temporum intervallo sedi vacanti tribuendo, semper manebit ultra quingentos annos inter Petri et Pelagii secundi tempora intercedere.

4. Neque mirum cuiquam videri debet quod in appendice hujus Catalogi tam fœdi errores reperiantur. Codex enim reginæ Sueciæ, ex quo Catalogum typis edimus, non continet ipse Catalogi autographum, sed transumptum ante plura sæcula conscriptum. Codex enim in quo continetur hic Catalogus, continet pag. 4, breve Chronicon ab anno 815, quo Carolus Magnus mortuus est, et Ludovicus ejus filius imperium assumpsit, usque ad annum millesimum, quo consequenter hunc codicem conscriptum fuisse dicerem, nisi ab anno 948 usque ad annum 1000 soli anni descripti essent, et si quid rei gestæ adnotetur, aliena manu adjectum esse videatur; ex quo

conficere licet hujus Chronici auctorem vixisse ante annum 948. Solent enim aliqui chronographi in mss. codicibus annos continuata serie ponere. etiam illos qui ipsorum ætatem subsequuntur, et si quid vita illorum durante memoratu dignum contigerit propria manu adnotare, vel si post vitam ipsorum evenierit, posteris adnotandum relinquere. Ex his quidem de ætate manuscripti codicis judicare liceret, si certum esset, Chronicon præfatum ab eodem amanuensi scriptum fuisse, quo reliqua in opere contenta scripta sunt. qua de re non sine ratione dubium moveri potest. Quantum enim ex caractere judicare possum, hoc Chronicon initio codicis positum cum notitia provinciarum et arbore consanguinitatis Chronicon immediate subsequentibus, recentiori manu adjecta sunt, sicut et in fine nonnullo post ætatem codicis addita leguntur. Porro codex est in folio, forma quadrata, et characteribus ævo Caroli Magni usitatis conscriptus. Unde facile crediderim illis temporibus fuisse exaratum quo scriptus est catalogus Romanorum pontificum, qui pag. 40 exhibetur, et desinit in Paschali 4. cui subjicitur nota temporum his verbis : *A Passione Domini nostri Jesu Christi usque ad sedem beatissimi Marcellini papæ sunt anni 276, menses 8. De apostolatu jam facto Christi martyris Marcellini usque tempus gloriosissimi Domini Caroli regis 25 annis regni ejus, hoc est usque VIII Kal. aprilis, sunt anni 490 et menses 13.* Circa hoc igitur tempus, id est paulo post initium noni sæculi, conscriptus videtur codex quondam reginæ Sueciæ, nunc bibliothecæ Alexandrinæ Vaticanæ, ex quo secundum Romanorum pontificum Catalogum edimus, quem hujus codicis tabellarius ex alio antiquiori codice descripsit.

5, Certum hujus veritatis argumentum suppeditarunt nuper litteræ viri Cl. Antonii Pagii, quibus retulit aliud hujus Catalogi exemplar ms. reperiri in bibliotheca Colbertina : « In bibliotheca Colbertina, inquit, exstat Catalogus, a quo Baluzius vir clarissimus existimat Catalogum reginæ Sueciæ fuisse descriptum. » De hoc codice frequentibus vicibus quibus Parisiis fui, nihil audiveram, nec quidquam ante Pagii litteras ad finem anni 1680 ad me datas perceperam. Quare magno addiscendæ veritatis studio ductus, Lutetiam scripsi ad V. Cl. Joannem Harduinum, ut a Baluzio et varias illius codicis lectiones, et judicium de ætate qua conscriptus est, peteret. Utrumque pro sua humanitate præstitit vir clarissimus Baluzius, cunctaque quam celerrime ad me misit Harduinus. Quare illorum benevolentiam debeo ego, debet republica litteraria notitiam codicis Colbertini, quæ non parum conferet ad discernendum fontem ex quo auctor Libri Pontificalis Acta successorum Petri hausit, ut suo loco videbimus. Adjungo itaque verba clarissimi Baluzii, quibus judicium de ms. codice Colbertino, et varias lectiones Catalogi nostri exhibet : « Codex 1868 bibliothecæ Colbertinæ, quem constat esse similem ei qui exstabat in bibliotheca reginæ Christianæ, scri-

ptus est sub imperio Karoli M. Catalogus pontificum Romanorum incipit a S. Petro, et habet hunc titulum : « *Hic sunt pontifices sanctæ Romanæ Ecclesiæ beati petri Apostoli.* Desinit autem in Adriano I. hoc modo : *XCVII Adrianus sedit ann. XXIII. M. X. D. XVII.* Postea quidam vetus addidit : *XCVIII. Leo papa.* » Atque hæc sunt prima Baluzii verba, quibus constat de antiquitate codicis ms. ex Catalogo simili, ut puto illi quem nos diximus contineri in Codice bibliothecæ Alexandrinæ Vaticanæ, qui desinit in Paschali primo.

6. Porro de secundo Catalogo, de quo hic agimus, notat varias lectiones in *Gestis pontificum* reperiri, quas hic paucis exceptis referemus, eo quod variæ illæ lectiones potius respectu editionis Henschenianæ quam nostri codicis ms. locum habere animadvertirim. Sic notat vir cl. legi in Petro : *In territorium triumphale via Aurelia III Kal. Julii*, quo modo etiam legitur in ms. codice Alexandrino Vaticano, licet habeat editio Henscheniana : *Inter Zetarium triumphale III Kal. Junii.* Deinde notat Baluzius ex suo codice : *Cletus ponitur ante Clementem.* Quod idem habet codex Alexandrino-Vaticanus, quamvis Henscheniana editio, nescio qua ratione, aut quo fundamento, Cletum Clementi postponat. Notat insuper Baluzius ex codice Colbertino : *In Victore legi, cum Theophilo episcopo Alexandriæ de Luna.* Quod idem legitur in codice Reginæ Sueciæ, licet editio Henscheniana loco Alexandriæ ponat *Cæsareæ*, et Theophilus non Alexandriæ, sed Cæsarensis episcopus fuerit. Deinde Baluzius ex codice Colbertino in Lucio papa : *Capite truncatus est VI nonas Martii*, quod etiam habetur in codice Alexandrino, licet in Henscheniana editione legatur : *III nonas Martii.* Baluzius iterum ex codice Colbertino legit in Damaso : *Sedit annos XVII, menses III, dies XI. Fuit temporibus Juliani, fecit bibliothecas duas.* Quod idem legitur in codice nostro, licet in editione Henscheniana omitatur : *Fuit temporibus Juliani.* Demum in Felice papa legit ex suo codice Baluzius : *Cessavit episcopatus die I, prout etiam habetur in nostro, licet Henscheniana editio habeat : Cessavit episcopatus per dies III, cum quibus verbis Henschenius finem Catalogo imponit, ubi tamen in nostro ms. codice, ex quo catalogum describi curavit sequuntur illa duodecim pontificum nomina cum nota annorum 444, qui a B. Petro usque tunc intercesserunt, quæ eadem sequuntur in codice Colbertino, ut vir cl. Baluzius in variis lectionibus ad me transmissis testatur.*

7. Et ex his quidem manifeste constat utrumque codicem ms., Colbertinum et Alexandrino-Vaticanum, exhibere eundem omnino Catalogum, et vel secundum ex primo descriptum esse, ut Pagius retulerat, vel utrumque codicem ex altero antiquiori fuisse desumptum ; quod ultimum facile contingere potuit, cum uterque codex Colbertinus et Alexandrino-Vaticanus antiquissimus sit, et characteribus Carolinis conscriptus, et nonnullæ variantes lectiones, licet paucæ admodum, in utroque reperiantur.

Sic Colbertinus in Petro legit *Territorium, et via Aurelia, ubi Alexandrino-Vaticanus habet Territorium, et via Aurilia*, In Telesphoro Colbertinus : *Et cessavit episcopatus dies VII*, ubi Alexandrino-Vaticanus habet, *dies VI*. In Ygino Colbertinus : *Episcopus per diversa loca VII Alexandrino-Vaticanus, per diversa loca VI*. Vatic. *per diversa loca VIII*. Item primus : *cessavit episcopatus dies VIII*, secundus *dies VI*. Colbertinus in Zephyrino : *Episcopus interest, tantum clericus sustinerit*, Alexandrino-Vaticanus : *Episcopo interest, tantum Clerus sustineret*. Atque hæc aliæque variantes lectiones facile convincunt antiquiores codices existisse, ex quibus Catalogus Colbertinus et Alexandrino-Vaticanus descripti fuerunt, omnesque hos habuisse originem ex autographo quod sub Justiniano imperatore, post mortem Felicis quarti, conscriptum fuit quod enim in utroque manuscripto Codice Colbertino et Alexandrino-Vaticano post Felicem adjungantur duodecim pontificum nomina, cum annis, mensibus et diebus quibus sederunt, ab aliquo imperito librario adjunctum fuisse ostendimus, idque temporibus Pelagii secundi factum putamus, quibus librarius ille Catalogum ex autographo describens pontifices post Felicem adjecit, et erroneam illam temporibus notam de 444 annis a Petro usque ad Pelagium secundum, qui anno 577 pontificatum adeptus est, adjunxit. Atque satis hactenus de manuscriptis codicibus ex quibus Catalogus publicatur. Nunc illis quæ Catalogo continentur, paucis agendum est.

8. Habet hic Catalogus consules quibus singuli pontifices creati sunt et decesserunt, incipiendo a Petro apostolorum principe et primo Romano pontifice usque ad Liberium, cum quo finit prior Catalogus, et ex quo auctor secundi Catalogi eo usque consulum nomina descripsit ut tribus potissimum rationibus comprobatur, quarum prima ex consulum nominibus, quæ eadem ubique reperiuntur, desumitur. Secunda ex erroribus, qui in utroque quoad consulum nomina iidem ferme comparent. Tertii ex eo quod auctor post Liberium nullos consules posuit in sequentibus pontificibus, eo quod deficiente priori Catalogo non habebat, unde desumeret consulum notitiam. Deficiunt itaque in hoc secundo Catalogo a Liberio usque ad tempora Joannis I et Felicis quarti, quorum duorum tempora auctor per singulos designat, quia sub illis vixit scripsitque ; unde et cum iis finem Catalogo imponit.

9. Nec sola consulum nomina, sed nonnulla quoque pontificum Acta ex primo Catalogo auctor secundi Catalogi eo modo desumpsisse videtur, ut tamen licitum sibi crediderit, iis quandoque neglectis, aliunde acta referre. Sic quamvis in primo Catalogo habeatur de Petro : *Passus autem cum Paulo die III Kalendas Julias, Coss, suprascriptis imperante Nerone* ; et auctor secundi Catalogi ex priori habeat : *Hic martyrio cum Paulo coronatur...* adjungit tamen *qui et sepultus est via Aurelia in*

A templo Apollinis juxta locum ubi crucifixus est, juxta palatium Neronianum in Vaticano inter Zeturium triumphale III Kal. Junias. Quæ aliunde desumpta sunt, et errorem continent circa Kalend. Junii, cum legendum sit *III Kal. Julias*. Idem probatur ex Actis quæ prior Catalogus in Pio refert his verbis : *Sub hujus episcopatu frater ejus Hermes librum scripsit in quo mandatum continetur quod ei præcepit angelus, cum venit ad eum in habitu pastoris*. Quæ verba omnino transcripsit auctor secundi Catalogi, adjungens tamen : *et præcepit ei ut sanctum Pascha die Dominica celebraretur*. Quæ aliunde quoque desumpsit. Confirmatur etiam ex iis quæ prior Catalogus exhibet in Pontiano : *Eo tempore Pontianus episcopus, et Hippolytus presbyter, exsulcs sunt deportati in insulam nocivam Sardiniam, Severo et Quintino consulibus*. In eadem insula discinctus est *IV Kalendas Octobris, et loco ejus ordinatus est Anteros XI Kalendas Decembris consulibus suprascriptis*. Quæ auctor secundi Catalogi partim descripsit, partim aliis verbis retulit, partim omisit. Sic enim habet in Pontiano : *Eodem tempore Pontianus episcopus et Hippolytus presbyter exsilio sunt deportati ab Alexandro in Sardiniam insulam Bucinam, Severo et Quintiano Coss. : in eadem insula afflictus, fustibus maceratus, defunctus est III Kal. Novembris*. Ubi licet pleraque sint ex priori Catalogo descripta, adjuncta tamen sunt nomen Alexandri imperatoris, et modus quo martyrium subiit ; mutatum quoque est nomen loci, et dies XI Kal. Decembris in diem III Kal. Novembris commutatus. Quibus accedit quod auctor secundi Catalogi sub Pontiano nullam mentionem faciat Antheri ; unde facile apparet auctorem secundi Catalogi Acta quidem nonnulla ex antiquiori Catalogo descripsisse, non tamen eum in omnibus fuisse secutum, sed aliunde quoque ea desumpsisse.

10. Confirmari hæc possunt ex iis quæ auctor prioris Catalogi habet in Fabiano, Cornelio et Lucio summis pontificibus : nam quæ refert in Fabiano, partim descripsit, partim omisit auctor secundi Catalogi. Quæ prior Catalogus exhibet in Cornelio, secundus Catalogus plane omisit, et ne verbum quidem ex iis retulit. Quæ auctor prioris Catalogi refert in Lucio, auctor secundi fere omnia verbatim descripsit, ut conferenti utrumque hunc Catalogum manifeste patebit. Præter hæc autem acta habet antiquior Catalogus in Marcellino : *Quo tempore fuit persecutio, et cessavit episcopatus ann. VII, mens. VI, dieb. XXV*. Quæ secundus Catalogus sic refert : *Quo tempore fuit persecutio magna.... et cessavit episcopatus annos sex, menses sex, dies viginti quinque, persequente Diocletiano Christianos*. In quibus verbis, quæ ad persecutionem spectant, ex priori Catalogo descripta sunt ; quæ ad annos sedis vacantis pertinent, mutata sunt ; quæ ad persecutoris nomen faciunt, aliunde desumpta sunt. Sequuntur demum nonnulla acta in Julio primo, cujus ædificia sacra auctor prioris Catalogi recenset, quorum ne verbum quidem in secundo Catalogo. Unde satis

superque ex Actis ipsis confirmatum esse putamus, quod probandum suscepimus, auctorem secundi Catalogi Acta quidem nonnulla ex priori Catalogo descripsisse, licitum tamen sibi existimasse, iis quandoque omissis, aliunde Acta desumere, quæ quamplurima in singulis pontificibus refert.

11. Adducit enim complura, ex antiquis sanctorum Actis desumpta, quorum aliqua licet non iis ipsis temporibus conscripta sint quibus contigerunt, sæculo tamen sexto antiquiora sunt omnia, et plerumque ex proconsularibus martyrum gestis et veris sanctorum Actis deducta videntur. Sic dicendum de iis quæ auctor hujus Catalogi tradit in Alexandro I de Eventio et Theodulo; quæ de Valeriano S. Cæciliæ sponso refert in Urbano; quæ de B. Lucina tradit in Cornelio; quæ de B. Laurentio narrat in Xysto, cujus martyrii Acta D. Ambrosii temporibus reperiebantur. Nec sola martyrum Acta sed statuta quoque pro disciplina Ecclesiæ edita exhibet auctor in singulis pontificibus: refert enim in Lino quod statuerit ut mulier in ecclesia velato capite introiret; in Xysto, quod constituerit ut ministeria sacra non tangerentur, nisi a ministris; in Aniceto, quod jusserit ne clericus comam nutrit: in Victore, quod statuerit ut pascha die Dominico celebraretur: in Lucio, quod præceperit ut duo presbyteri, et tres diaconi in omni loco episcopum non desererent; et sic in aliis pontificibus quæ nimis longum esset singula enumerare, et facile videri possunt in ipso Catalogo, ex quo hoc unum duntaxat adjungam quod in singulis pontificibus referat quot ordinationes fecerint, et quot episcopos, sacerdotes, ac diaconos consecrarint, incipiendo a Clemente I, in quo refert: *Hic fecit ordinationes tres, presbyteros 10, diaconos 2, episcopos per diversa loca 5*. In Evaristo: *Hic fecit ordinationes quator, presbyteros 17, diaconos 9, episcopos per diversa loca 15*; et ita in aliis pontificibus usque ad Hormisdam, in quo auctor non adnotat numerum ordinationum, diaconorum, sacerdotum vel episcoporum, sed simpliciter refert: *Hic fecit ordinationes, presbyteros, episcopos per loca*. Et in Joanne Hormisdæ successore: *Hic ordinationes fecit per loca*. In Felice autem, Joannis successore, in quo Catalogus desinit rursus habet numerum his verbis: *Hic fecit ordinationes duas, presbyteros quinquaginta quinque, diaconos quatuor, episcopos per loca viginti novem*. Ex quibus colligo auctorem ex aliquo Romanæ Ecclesiæ regesto aut monumento ante Hormisdæ tempora conscripto desumpsisse notitiam ordinationum; ideo autem neque in Hormisdæ, neque in Joanne, sed solum in Felice IV adnotasse, quia desidente regesto aut monumento, non habebat aliam hac de re notitiam quam quæ tempore Felicis quarti, sub quo vivebat, ad aures suas pervenerat.

12. Atque hæc quidem sufficiant de secundo Catalogo, de quo, quia sequentibus capitibus multa alia observabimus, hoc loco inquirendum restat a quonam auctore hic catalogus et ubinam compositus

A fuerit. Ac de nomine auctoris nihil mihi compertum est, cum Catalogus scriptus sit sexto sæculo, quo nemo e veteribus Acta Romanorum pontificum collegisse memoratur. Quantum tamen ex Actis ipsis colligi videtur, auctor Romæ floruit, et archivo apostolico forsitan præpositus fuit. Quod enim auctor Romæ scripserit, indicat magna rerum Urbis et agri Romani notitia quam habuit. Omnia cæmeteria, etiam quam longissime ab Urbe sita, omnia sepulcra martyrum, etiam in cryptis et cavernis posita, omnes ecclesias et regiones Urbis, omnes reliquias et titulos, omnes vias viarumque distantias, cætera demum omnia perspecta habuit. Quod autem archivo apostolico forsitan præfectus fuerit, deduci videtur ex iis quæ habet de Leone Magno: *Hic fecit epistolas multas exponens fidem catholicam rectam, quæ hodie archivo Ecclesiæ Romanæ tenentur*. Et ex actis Hormisdæ, in quibus auctor refert, ex mandato Justiniani omnes episcopos libello catholicæ fidei subscripsisse: *Qui textus libelli, inquit, hodie archivo reconditus tenetur*. Quomodo enim auctor Romanum archivum citasset, nisi illud vidisset eique forsitan præpositus fuisset. Illa sane quæ de singulorum pontificum decretis, de eorum gestis, de episcoporum, presbyterorum et diaconorum ordinationibus ubique affirmat, clare indicant auctorem ea omnia ex regestis archivi desumpsisse, adeo ut, si sedis apostolicæ bibliothecarius non fuerit, accessum ad bibliothecam pontificiam habuisse censendus sit.

CAPUT V.

De Libro Pontificali.

I. Liber Pontificalis primum a Petro Crabbe tomis Conciliorum insertus, sæpius deinde a Baronio citatus in Annalibus, typis demum Moguntiæ anno 1602 integre excusus est. — II. Post Moguntinam editionem prodiit Parisiensis Annalibus Fabrotti, qui ei variantes lectiones ex quinque mss. codicibus subjecit, quorum duo in Bibliothecis Germaniæ, tres in Galliarum bibliothecis exstant. — III. Opus, quod Annibal Fabrotus se incorrectum reliquisse fatetur, Lucas Holstenius ex codicibus Vaticanis, Regiis, Medicæis, Cassinensibus, et Farnesiano omnium antiquissimo corrigendum suscepit: ejusque verba de mss. codicibus, quibus usus est, afferuntur. — IV. Ex codice Farnesiano adducitur fragmentum vitæ Sergii II, hactenus ineditum, et variantes lectiones ex autographo Holstenii exhibentur. — V. In Libro Pontificali additæ sunt complures donationes piæ, basilicis Urbis factæ. — VI. Complura quoque martyrum Acta, inter quæ licet nonnulla ex monumentis dubiis desumpta sint, illa tamen ab antiquiori ævo, et quandoque a primis Ecclesiæ sæculis extitisse constat. — VII. Acta pontificum a Petro apostolo usque ad Constantinum papam breviora, a Constantino usque ad Stephanum sextum ampliora sunt, adeo ut totam ferme historiam ecclesiasticam comprehendant.

4. Postquam egimus de duobus antiquioribus Catalogis Romanorum pontificum, restat ut de Libro Pontificali tractemus, quem primus ex mss. codicibus eruisse videtur Petrus Crabbe, qui eum editioni Conciliorum Coloniensi anni 1538 inseruit hoc titulo: *Liber Pontificalis a Petro papa usque ad Nicolaum papam I, in quo eorum gesta describuntur, primorum per Damasum papam, reliquorum autem per alios veteres ac fide dignos*. Vitas primorum pontificum a Petro usque ad Liberium citat ex Libro Pontificali

Damasi, reliquorum vero a Damaso usque ad Leonem tertium cita ex *Libro Pontificali*. Cujus vestigiis inhærentes Laurentius Surius, et qui Surium subsecuti sunt, Conciliorum compilatores, Romanorum pontificum Vitas sparsim collectioni Conciliorum inseruerunt, uti et Annalibus plura Libri Pontificalis fragmenta inseruit Baronius, qui cum ex mss. codicibus libri istius lectiones frequenter emendasset, occasionem præbuit auctori præfationis, quæ libri hujus editioni Moguntinæ anno 1602 typis Joannis Albini publici juris factæ præponitur, asserendi : « Quod variæ lectiones vel ex duobus Conciliorum tomis Surianæ editionis, vel ex Annalibus Baronianis, in quibus verba Anastasii passim in singulis pontificibus, paucis prætermisissis, citantur, sunt desumptæ. » Porro Anastasii mentionem facit, quia sub nomine illius Librum Pontificalem ediderat, hoc illi præfixo titulo : *Anastasii S. R. E. bibliothecarii Historia de Vitis Romanorum pontificum a Petro apostolo usque ad Nicolaum I, nunquam hactenus typis excusa. Deinde Vita Adriani II et Stephani IV, auctore Guillelmo bibliothecario ex bibliotheca Marci Velseri Augustanæ R. P. II. viri.*

2. Quod si quisquam petat qua ratione editio Moguntina anni 1602 vocetur prima hujus Libri Pontificalis editio, cum ante tot annos eum edidisset Crabbe in editione Conciliorum Coloniensi, facilis est hujus quæstionis responsio, quod nimirum Crabbe hunc Librum Pontificalem neque integrum, neque uno et continuo contextu edidisset, prout ex ms. codice Marci Velseri triumviri Augustani prodiit, addito nomine auctoris, qui Anastasius Bibliothecarius supponitur, sub quo nomine Annibal Fabrottus anno 1648 in fol. typis regiis eundem Librum Pontificalem edidit cum plerisque variis lectionibus, quas ex variis mss. codicibus desumptas operi subjecit. Ac primo quidem ex binis mss. codicibus Marquardi Freheri, quorum alter in Leone IV, alter in Stephano VI, desinit. Deinde adjungit alias variantes lectiones ex duobus codicibus, regio nimirum et Mazarino, quorum ultimus hunc titulum præfert : *Incipit Series Pontificum Romanorum, qui in sede B. Petri apostoli ab ipso usque ad hoc tempus sederunt.* Refert autem inter alia ex his duobus codicibus in Sylvestro fragmentum donationis Constantini satis amplum, quod in nullis aliis Libri Pontificalis codicibus hucusque reperi. Unde conjeci librum in illis codicibus interpolatum esse, eosque recentiori manu conscriptos fuisse; qua in re confirmatus sum ex iis quæ Annibal Fabrottus adnotavit circa finem harum lectionum de Romanorum pontificum Vitis, quas continent usque ad Martinum V. Antiquior proinde est codex Thuanus, cujus variantes lectiones prædictis subjecit cum hoc codicis titulo : *Incipit liber Episcopalis, in quo continentur Acta B. Pontificum Urbis Romæ.* Mutilus est et desinit in Stephano IV, ut Annibal Fabrottus fatetur in fine, præfatus initio operum Anastasii, hunc Librum Pontificalem mendis scaterere. « Auctorem hunc mendis scaterere non inficior,

et fortasse præstabat paucorum eum manibus teri, quam denuo cum tot mendis prodire. Sed omnino melius est, etiam inemendatis auctoribus frui, quam eis penitus carere. Interim dum melior editio curetur, varias lectiones ex tribus codicibus veteribus excerptas adjecimus, quorum ope sine dubio castigatior editio poterit adornari. Usi autem sumus regio codice, et Mazarino, quo Gabriel Naudeus, præcellentis doctrinæ vir, eminentissimi cardinalis bibliothecam auxit. Uterque autem videtur ab eodem exemplari manasse, in paucis enim invicem differunt. Contuli etiam cum codice Thuano, antiquissimo illo quidem, sed scribæ librarii inscitia in multis haud satis emendato. »

3. Cum ex prædictis Annibalis Fabrotti verbis manifeste appareat editiones Libri Pontificalis ad suum usque tempus mendis repletas fuisse, et meliorem editionem ex mss. codicibus curari posse, curam hanc in se suscepit vir doctissimus, prædecessor quondam meus, Lucas Holstenius, qui Anastasii historiam de Vitis Romanorum pontificum editionis Moguntinæ cum præstantissimis totius Italiæ mss. codicibus contulit, ut illam correctionem emendatioremque ederet. Autographum Holstenii ex libris Moroni emptum in bibliotheca Vaticana reposui, in cujus primo folio manu Holstenii adnotata sunt sequentia : « De mss. codicibus, ad quos Anastasium contulimus. Quæ a principio libri usque ad paginam 53 atramento notata sunt in margine, variæ lectiones sunt ex codice ms. Vaticano, qui fuit sacri monasterii Casinensis, vel ex sanctuario Mombrittii, vel etiam collectione Canonum Anselmi Lucensis, quæ manuscripta exstat in bibliotheca eminentissimi cardinalis Barberini. Quæ minio notata a principio usque ad eandem paginam 53, sunt variæ lectiones optimi codicis manuscripti Florentini, ex bibliotheca conventus S. Marci. Inde pagina 54 incipiunt collationes ms. Farnesiani scriptis litteris majusculis, quo nihil antiquius exstare puto in hoc genere, et codex haud dubie ante natum Anastasium scriptus fuit, vel sane eo tempore quo ipse Anastasius vixit. Et quia collationes Farnesiani codicis minio scriptæ sunt usque ad paginam 63, hoc est usque ad Bonifacium IV, idcirco ad distinguendum codicum diversorum lectiones, a pagina 54 usque ad 64 collationes Codicis Florentini atramento notavi. Inde a pagina 63 usque ad 72... ad vitam S. Eugenii, Farnesianæ collationes atramento, Florentinæ minio notatæ sunt. Iterum a pagina 72 usque ad paginam 107, ubi incipit Vita Zachariæ PP., Farnesiana minio, Florentiniana atramento collata sunt. Pag. 107 Vita Zachariæ in Farnesiano desideratur, collationes ex Florentino codice minio notatæ sunt usque ad paginam 143, ubi Farnesianus iterum incipit. Ubi iterum Florentinæ lectiones atramento notantur usque ad paginam 136, inde rubro usque ad mediam paginam 138. Inde enim iterum atramento notantur usque ad principium paginæ 143, nam inde usque ad paginam 158 Florentini codicis lectiones signantur rubro, atque ibi

in Vita Adriani desinit. Habui deinde alium codicem A manuscriptum Longobardicum antiquissimum, ex eadem bibliotheca conventus S. Marci, multo vetustiore priore, ejus lectiones atramento notavi, ubi cum Farnesiano et Florentino convenit, lectiones dictorum codicum linea nigra subdixi, qua hujus optimi codicis consensus notatur: sed ubi peculiare quid habet, atramento signavi, opposita nota Fl. 2, hoc est Florentinus codex 2. Desinit nutem codex iste in Leone II, pag. 80. Præterea mutilus est a pag. 47 usque ad pag. 58. Cum hoc codice Florentino 2 in omnibus ferme consentit cod. Vatic. 5269, qui desinit in Gregorio II. Hujus codicis notæ sunt Vatic. minor. vel V. M. »

4. Fideliter hucusque retuli quæ Lucas Holstenius initio adnotavit, ex quo nemo non videt quam im- B mensi laboris opus vir æterna memoria dignus ex præstantissimis Vaticanæ, Regiæ, S. Marci Florentinæ, Casinensis, et Farnesianæ bibliothecarum codicibus inchoaverit, et morte præventus nobis imperfectum reliquerit, ex quo, ne tantus labor pereat, post hanc dissertationem Librum Pontificalem a B. Petro usque ad Felicem quartum edemus, cætera relinquentes iis qui integro Libro Pontificali edendo animum intendunt. Sunt enim complures post Felicem quartum lectiones, quæ ad corrigendum opus illud facere possunt. Sunt etiam quædam fragmenta in Vita Sergii secundi, quæ ex antiquissimo codice Farnesiano in fine retulit, ex quibus pro specimine sequentia referimus. In Vita namque Sergii II, post illa verba: « Quod nullus pontificum per tot annorum curricula ad tanti decoris speciem perducere arbitratus est. » Sequitur in ms. Farnesiano: « Hic sanctissimus præsul formam, quæ Jovia vocatur, quæ per evoluta annorum spatia demolita atque a ruinis plena existebat, prospiciens, sicut benignus et pius pastor a noviter eam restauravit: et tanta aqua abundanter præfulsit, qua pene totam civitatem satiavit. Hujus temporibus fluvius, qui appellatur Tiberis, alveum suum egressus est et per campestria dedit. Intimuit etiam inundatione aquarum multarum per indict. octavam mensis Novembris die xxii, quod agebatur Sabbatum Natalis sanctæ Cæcilie martyris, et ingressus est per posterulam quæ appellatur Sanctæ Agathæ, in Romanam urbem, hora prima diei. Transcendit interea in aliquibus locis, et muros D Urbis, et egressus est in ecclesiam B. Laurentii, quæ appellatur Lucinæ, et exinde ingressus est ad Beatam semperque Virginem Dei Genitricem, quæ posita est in via Lata: et inde transivit ad Beatum Marcum, per plateas se extendit, agros desertavit, eradicans arbusta. Hujus hora noctis aquam amovit, et fluvius ad proprium suum regressus est alveum, » etc.

5. Atque ex his quidem patet quo in pretio habendæ sint variæ illæ lectiones et fragmenta ex mss. codicibus a Luca Holstenio excerpta; cumque omnia edere ad institutum nostrum minime pertineant, a reliquis recensendis abstinemus, et ad ipsum Librum Pontificalem redeuntes nonnulla observabimus

A quæ ad rem nostram magis faciunt. Ac illud in primis notatu dignum ducimus, Librum Pontificalem ultra pontificum Acta a secundo catalogo exhibita continere quamplura alia, ut inter alia videre est in Clemente, Cornelio et Marcello pontificibus. Quæ autem in Sylvestro adduntur, longe clarius monstrant id quod probandum suscepimus. Acta enim S. Sylvestri sunt triplo ampliora, quam illa quæ exhibentur a secundo catalogo. Consistent autem præcipue in donationibus piis, quas Constantinus fecit pro Urbis et agri suburbanis ecclesiis. Post Sylvestrum frequenter addita sunt ab auctore Libri Pontificalis, quæ a pontificibus Romanis oblata sunt Urbis ecclesiis et basilicis. Sic in Damaso papa, Innocentio, Bonifacio I, Sixto III, Leone I, Hilario, Simplicio, Symmacho et reliquis pontificibus eorundem successoribus, ut quisque ex ipso Libro Pontificali facile videbit.

6. Præter donationes vero in Libro Pontificali continentur plura martyrum Acta, inter quæ licet nonnulla supposititia sint, antiqua tamen et primis Ecclesie sæculis conscripta videntur. Sic in Clemente citatur quidem epistola ejus ad Jacobum, illa tamen, licet Clementis non sit, ei ante Eusebii tempora tributa fuit. In Marcellino mentio fit ejus lapsus et pœnitentiæ, quæ quamvis desumpta sint ex Actis antiquissimis concilii Sinnessani, Acta tamen illa ante Isidori Mercatoris ætatem concinnata fuerunt. In Eusebio mentio fit inventionis sanctæ crucis opera Cyriaci Judæi, quæ licet desumpta sint ex Actis a C Gelasio papa rejectis, Gelasii tamen ætate antiquiora sunt. Pauca quædam alia narrantur de pontificum martyriis, quæ licet ex Actis interpolatis excerpta sint, Acta tamen semper reperientur ab antiquioris ævi auctoribus conscripta fuisse, ut quæ de Pontii aliorumque nonnullorum martyrum Actis superius adducta sunt. Reliqua omnia ex sinceris et minime interpolatis martyrum Actis, vel ex publicis notariorum sedis apostolicæ tabulis, vel ex probatorum scriptorum operibus desumpta sunt.

7. Omitto Acta ipsa Romanorum pontificum, in quibus a Petro apostolo usque ad Constantinum papam recensendis auctor Libri Pontificalis breviter se expedire solet. A Constantino autem papa usque ad Stephanum sextum adeo diffusus est, ut merito D dici possit, totam historiam ecclesiasticam sub istorum pontificum Vitis comprehendisse: exhibet enim quæcunque Romæ, quæcunque in Italia, quæcunque in Europa et Oriente ipso acta sunt in rebus ecclesiasticis ab imperatoribus. Sic in Constantino narrantur quæ Constantinopoli contigerunt. Sub Justiniano et Philippico, in Gregorio secundo, quæ contra Agarenos, in Hispania a Gallis; Constantinopoli a Leone principe peracta sunt. Describit Longobardorum invasiones, Francorum pro Ecclesia bella, aliaque quamplurima, quæ vix alibi reperire est adeo exacte, adeo clare descripta. Desinit in Stephano sexto cum illis verbis: *Eos de cælo auxilium petere debere contra flagellum imminens, et mox læta. Cætera*

desiderantur : unde patet Vitam hanc esse mutilam, A et aliquid desiderari in Libro Pontificali quod ex integriore exemplari suppleri poterit.

CAPUT VI.

An Liber Pontificalis a Damaso papa conscriptus sit ?

I. Duæ epistolæ Damasi papæ et Hieronymi presbyteri in mss. codicibus Libro Pontificali præpositæ sunt. Unde a nonnullis Liber Pontificalis Damaso papæ tribuitur. — II. Damasum non esse auctorem Libri Pontificalis, D. Hieronymi auctoritate ostenditur, et ex omnibus scriptorum testimoniis comprobatur, qui post Bedam Librum Pontificalem sine ulla Damasi mentione citarunt. — III. Adducuntur S. Anselmi Lucensis et card. Deusdedit loca ex gestis Damasi citata, quæ tamen non ex Libro Pontificali Damaso papæ tributo, sed ex specialibus Damasi gestis per Monbrithum editis desumpta sunt, et nihil faciunt ad præsentem quæstionem. — IV. Neque mss. codices Vaticani, quibus Liber Pontificalis continetur, Damasum auctorem habere poterunt, eo quod plurium Damasi successorum vitas contineant, unde tertii codicis scriptor expresse notavit, Damasum non potuisse nisi usque ad sua tempora scribere. — V. Petri Lambecii sententia affertur de priori Libri Pontificalis parte a notariis apostolicæ sedis, diversis quidem temporibus, sed eodem stylo conscripta, et a Damaso papa in tabulis Vaticanis reperta ac ad Hieronymum transmissa. — VI. Lambecii sententia examinatur, et ostenditur, quod notariis apostolicæ sedis tanquam auctoribus prior Libri Pontificalis pars tribui non possit. — VII. Neque a Damaso papa probata fuit, ut ex pluribus, quibus scætet, erroribus, et ex styli ruditate ac uniformitate a Petro usque ad eos qui septimo sæculo sederunt monstratur.

4. Cum superiori capite monstraverimus antiquiorem Catalogum non esse illum cujus mentio in epistolis Hieronymi et Damasi papæ reperitur, inquirendum est hoc capite an forsitan de Libro Pontificali in prædictis litteris agatur. Rationem dubitandi præbent plerique codices manuscripti, in quibus hæc duæ epistolæ Libro Pontificali præponuntur. Sic libro II Commentariorum testatur Lambecius, quod sub numero 277 asservetur in bibliotheca Cæsarea « volumen membranaceum pervetustum, magnique pretii in 4, quo continetur historia Romanorum pontificum, quæ vulgo quidem Anastasio bibliothecario tribuitur, in hoc autem et aliis quatuor bibliothecæ Cæsareæ codicibus mss. ascribitur S. Damaso papæ, nempe propter præfationis loco illi præfixas epistolas, quarum una incipit : *Beatissimo papæ Damaso Hieronymus. Gloriam sanctitatis tuæ nostra humilitas deprecatur. Et secunda : Damasus episcopus urbis Romæ Hieronymo : Gaudet Ecclesia tuo fonte satiata.* Propter has igitur duas epistolas, pergunt ibidem Lambecius, quæ non solum in jam memoratis augustissimæ bibliothecæ Cæsareæ, verum etiam aliarum illustrium bibliothecarum codicibus quibusdam mss. historiæ isti de Vitis pontificum Romanorum præfixæ sunt, creditum a nonnullis est omnium illarum Vitarum, quæ eo opere continentur a S. Petro apostolorum principe usque ad sanctum Damasum, ipsum sanctum Damasum esse auctorem. »

2. Quamvis autem Lambecius hanc quorundam opinionem proponat, recte tamen observat complures illi contradicere tum ob alias rationes, tum ob eam præcipue quod D. Hieronymus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis opera Damasi papæ recensens, nullam

Libri Pontificalis mentionem faciat : « Damasus, inquit, Romanæ Urbis episcopus, elegans in versibus componendis ingenium habuit, multaque et brevia opuscula heroico metro edidit, et prope octogennarius sub Theodosio principe mortuus est. » Huc etiam accedit quod nemo Librum Pontificalem Damaso tribuerit ex omnibus illis qui eum citarunt a Venerabilis Bedæ temporibus usque ad posteriora hæc sæcula. Ut enim omittamus tempora quæ inter Damasum papam et Venerabilem Bedam media sunt, quibus apud nullos scriptores Libri Pontificalis mentio reperitur, Beda primus, quod sciam, mortalium, citavit in Martyrologio suo ad VIII Idus Augusti nonnulla de morte Sixti *ex Gestis pontificalibus*, quæ nec Damaso, nec alicui particulari auctori tribuit. Hincmarus archiepiscopus Rhemensis, qui sæculo nono scripsit, epistola 28, ad Nicolaum primum, hujus libri sub titulo *Libri episcopalis* meminit, quem nulli plane auctori ascribit. Rodolphus presbyter, qui eodem tempore cum Hincmaro Rhemensi vixit, in vita Rabani abbatis, per Browerum lib. III inter Antiquitates Fuldenses edita, quædam de reliquiis sanctorum *ex Gestis pontificalibus* citavit, sed nequaquam ea Damaso tribuenda esse dixit. S. Ivo Carnotensis Episcopus sæpius parte IV Decreti Librum Pontificalem citat, sed nullibi eum a Damaso auctore conscriptum fuisse prodit. Titulus capituli 94 est iste : *De libris Gelassi ex Libro Pontificali.* Titulus capituli 124 : *Item de confirmatione sextæ synodi ex Libro Pontificali.* Romualdus, qui a Luca Holstenio presbyter, ab aliis Salernitanus episcopus dicitur, in Historia, quæ manuscripta Romæ asservatur, hunc librum simpliciter *Pontificalem* vocat ; *Ut*, inquit pagina 80, *in pontificali legitur.* Et ut finiam, Laborans cardinalis in compilatione decretorum hactenus non edita, quæ in archivo basilicæ principis apostolorum de Urbe, cui hæc scribens præpositus sum, reperitur, bis mentionem facit hujus libri, cui titulum *Gestorum pontificalium* tribuit : parte enim II, cap. 10, Gesta pontificalia citat, et parte XI, cap. 6, *ex Gestis Romanorum pontificum Agatho natione Siculus*, etc. Ubi videre licet Laborantem cardinalem nulli auctori tribuisse librum quo Gesta Romanorum pontificum continentur.

3. Ea Damaso papæ tributa esse a S. Anselmo Lucensi, aliquandiu credidi, eo quod libro tertio Decreti, quod manuscriptum reperitur in bibliotheca Barberina legatur : « De Liberio papa et admonitione ejus : ex gestis Damasi papæ tit. 120. Iratus est vehementer Constantius imperator contra Liberium, et jussit eum extra civitatem habitare. Habitabat autem ab urbe Roma milliario tertio quasi exsul in cæmeterio..... via Salaria. Veniente autem die Paschæ vocavit universos presbyteros Romanos et diaconos, et sedit in eodem cæmeterio, et dixit : Nolite timere, quia vobiscum non habito in civitate, habetis vicarium nostrum fratrem et compresbyterum Damasum, cujus testimonium vos mihi perhibuistis. » Et paulo post : « Domini sancti et compre-

sbyteri, nolite cogitare de crastino, sic enim dixit A magister noster. » Eadem omnino habet cardinalis Deusdedit in manuscripta Collectione Victori III nuncupata, cujus unicum, ut puto, exemplar in bibliotheca Vaticana asservatur. Libro enim II, capite 26, cum in margine auctor collectionis notasset : *ex gestis Damasi papæ*, ponit textum ut Anselmus Lucensis his verbis : *Liberio vehementer Constantius imperatore iratus est ; et jussit eum extra civitatem habitare*, etc. Hæc enim cum primo intuitu legissem, credidi a duobus his scriptoribus ex Libro Pontificali testimonium afferri, illumque librum Damaso papæ ab ipsis tribui. Verum ubi prædictum testimonium in Libro Pontificali nullatenus reperi, errorem meum animadverti, et nequaquam hic Librum Pontificalem, sed Vitam, seu gesta Damasi papæ, quæ a Mombratio ex antiquis mss. codicibus edita sunt, citari cognovi. Non tribuit itaque beatus Anselmus gesta Romanorum pontificum Damaso papæ, et Librum Pontificalem ibi non citavit, idque manifestum fit ex titulo 121 : *De exilio Liberii papæ, et Felice ejus consilio ordinato ex Pontificali*. Testimonium enim quod hac de re exhibet, in Libro Pontificali reperitur, quem ut ex titulis ipsis apparet, a gestis Damasi distinguit, prout etiam distinxit cardinalis Deusdedit, qui libro II, num. 73, *ex Romano Pontificali* plura pontificum decreta refert, quæ omnia in Libro Pontificali reperiuntur, quem nequaquam Damaso tribuendum esse affirmat.

4. Cum ex prædictis sufficienter constet ab antiquis scriptoribus Librum Pontificalem nequaquam Damaso papæ tributum fuisse, videndum nunc est de manuscriptis ejusdem libri codicibus, an in iis liber ille Damaso scribatur. Reperiuntur in bibliotheca Vaticana tria hujus libri exemplaria, quorum alterum sub numero 3762 custoditur. Ubi exhibitis folio 4 supra citatis Damasi et Hieronymi epistolis, subnectitur hic titulus : *In nomine Domini incipit series pontificum Romanorum, qui in sede B. Petri apostoli ab ipso usque ad hoc tempus sederunt*. Exhibet autem Vitas usque ad Honorium III, qui anno 1131 decessit, ita ut hic pontifices reperiantur qui per 700 annos post mortem Damasi sederunt, adeoque Damasus nequaquam hujus Libri Pontificalis auctor esse possit. Secundum exemplar sub num. 5269, pagina 49, post prædictas litteras, refert Catalogum Romanorum pontificum a Petro usque ad Gregorium II, illorumque Vitas sine ullo titulo subnectit, quia optime cognoverat tabellarius Damasum auctorem esse non potuisse Pontificalis hujus Libri, qui tot pontifices a morte Damasi usque ad Gregorium secundum adjungit. Tertium autem exemplar sub num. 3763 Romanorum pontificum Vitas a Petro ad Martinum quintum prosequitur, ac folio primo quidem duas præfatas epistolas ponit, sed hoc titulo eis præfixo : *Liber iste intitulatur : Damasus de Gestis Pontificum : sed cum non potuerit nisi usque ad sua tempora scribere, quod superadditum est, alterius est auctoris, cujus nomen non teneo*. Notanda sunt codi-

cis verba : licet enim auctor illius manifeste affirmet Librum Pontificalem, quo Vitæ Romanorum pontificum a Damaso usque ad Martinum V continentur, Damaso papæ ascribi non posse, indicare tamen videtur Vitas pontificum a D. Petro usque ad Liberium Damasi prædecessorem a Damaso ipso fuisse conscriptas. Quam opinionem quodammodo amplexus est Petrus Lambecius libro II Commentariorum Bibliothecæ Cæsareæ, capite 8, ubi sub numero 277 mentem suam explicat sequentibus verbis :

5. « Verisimile, inquit, mihi videtur, primam historiæ istius de Vitis pontificum Romanorum originem non tantum S. Damaso multo esse antiquiorem, verum etiam inde a prima notariorum S. sedis apostolicæ per S. papam Clementem institutione derivandam et repetendam esse. Cum enim horum notariorum præcipuum munus fuerit gesta sanctorum martyrum sollicite et curiose perquirere, et diligenter adnotata in Ecclesia recondere ; simul etiam tunc necessario cœperunt scribi Vitæ Romanorum pontificum instar simplicis alicujus Catalogi, quo compendiose indicaretur cujusque nomen, patria, pater, tempus pontificatus, ordinationes, constitutiones, obitus ac sepultura, et cessatio episcopatus usque ad successionem novi pontificis. Post libertatem autem Ecclesiæ Christianæ, ab imperatore Constantino Magno promulgatam, uti paulatim crevit Ecclesiæ Romanæ splendor et opulentia, sic etiam Catalogus ille evasit amplior et grandior. Quoniam præter supra enarrata inseri etiam illi cœperunt, quasi cuidam rationario, extructiones, instaurationes et exornationes templorum aliorumque locorum sacrorum una cum speciali recensione omnis sacræ suppellectilis, omniumque donationum tam mobilium quam immobilium, cum suis redditibus. Hic ergo Catalogus, qui licet diversis temporibus et a diversis auctoribus componeretur, ordine tamen et stylo, ut in aliarum solemnium tabularum continuatione plerumque fieri solet, ubique sibi erat similis, latuit reconditus in tabulario, sive archivo basilicæ Vaticanæ S. Petri apostolorum principis usque ad pontificatum S. Damasi, a quo cum S. Hieronymus per supra exhibitam epistolam petiisset ut acta pontificum Romanorum a S. Petro usque ad sua tempora sibi enarraret, curavit is antiquam istam historiæ pontificalem ex tabulis Vaticanis describi, et Roma mitti Hierosolymam, ideoque eam in responso suo ad S. Hieronymi epistolam non appellat studium suum, sed sedis apostolicæ studium. Sic enim revera interpretanda sunt hæc verba : *Tamen, quod gestum est, quod potuimus reperire nostræ sedis studium, ad tuam charitatem gaudentes direximus*. Ipse igitur S. Damasus non composuit historiæ illam pontificum Romanorum, sed studio sanctæ sedis apostolicæ inde a S. Clementis primi temporibus ex diversorum adnotationibus paulatim conflata, publici tantum fecit juris, et cum sancto Hieronymo communicavit. »

6. Plura sunt in hac Lambecii sententia quæ ad

trutinam revocari merentur, ut de auctore Libri Pontificalis manifeste constare possit. Quamvis enim Lambecius vere asserat primam historiam de Vitis Romanorum pontificum originem S. Damaso multo esse antiquiorem, et a notariorum S. sedis apostolicæ institutione derivandam repetendamque esse, probare tamen non possum quod subjungit his verbis: « Cum enim horum notariorum præcipuum munus fuerit gesta sanctorum martyrum sollicite et curiose perquirere, et diligenter adnotata in Ecclesia recondere, simul etiam tunc necessario cœperunt scribi Vitæ Romanorum pontificum instar simplicis alicujus Catalogi, quo compendiose indicaretur cujusque nomen, patria, pater, tempus pontificatus, ordinationes, constitutiones, obitus ac sepultura, et cessatio episcopatus usque ad successionem novi pontificis. » Cum enim, fatente Lambecio, horum notariorum præcipuum munus fuerit gesta sanctorum martyrum sollicite et curiose perquirere, et diligenter adnotata in Ecclesia recondere, sequitur omnino hos notarios præcipuam operam in describendis Romanorum pontificum martyriis impendisse, et Acta illa in Romana Ecclesia reposuisse, adeoque initio Ecclesiæ non simplicem et brevem aliquem Catalogum, sed integram pontificum martyrum historiam exaratam fuisse, quæ sub Diocletiano forsitan deperdita fuit, vix enim ejus memoria apud posteros relicta est, apud quos tamen remansit brevis quidam Catalogus Romanorum pontificum, qui non a Damaso, sed ab homine privato tempore Liberii papæ Damasi prædecessoris conscriptus fuit, ut capite C præcedenti perspicue ostendimus. Ille autem Catalogus est, et non alius, qui successu temporum variis notitiis auctus fuit, et tempore Justiniani imperatoris in illud opusculum excrevit, de quo sub secundi Catalogi titulo egimus. Probare itaque non possum, quod dicit Lambecius, notariorum Catalogum tempore Constantini magni variis actis et gestis augeri cœpisse, et in archivo basilicæ principis apostolorum de Urbe repositum fuisse, ex quo eum usque ad Liberii pontificatum a variis auctoribus deductum Damasus papa desumpsit et descriptum Roma Hierosolymam ad Hieronymum misit.

7. Sane inter rationes evidentes quas sibi ob stare ipse Lambecius cogoverat, prima quidem illa est quod historia ipsa multis chronographiæ erroribus et nonnullis incertis assertionibus referta sit, ut facile probari potest ex iis quæ præcedenti capite de antiquioribus Catalogis diximus, quos auctor Pontificalis adeo manifeste secutus est ut eos descripsisse et in usum suum assumpsisse cognoscatur. Unde eadem ratio, ob quam Anthero priorem partem antiqui Catalogi et Damaso posteriorem adjudicavimus, demonstrat Librum Pontificalem Damaso papæ tanquam auctore vel approbatori adjudicandum esse. Secunda vero ratio, ob quam Lambecii opinionem admittere non possumus, ex stylo ejusque uniformitate desumitur: cum enim stylus incultus, rudis et impolitus sit, primorum Ecclesiæ sæculorum æta-

tem, qua Latinæ linguæ elegantia excelebat nequaquam sapere videtur, cumque uniformis sit in omnibus pontificum Vitis a S. Petro apostolo, usque ad eos qui sexto vel septimo sæculo sederunt, omnino colligitur nequaquam a diversis, sed ab uno eodemque auctore, qui posterioribus sæculis vixit scripsitque, fuisse compositum. Atque hoc omnino in causa fuit, quo communi recentiorum sententia Liber Pontificalis Anastasio Bibliothecario noni sæculi scriptori tributus fuit, ut statim videbimus. Neque igitur licebit mihi admittere, quod Lambecius his verbis adjungit: « Hic ergo Catalogus qui licet diversis temporibus et a diversis auctoribus componeretur, ordine tamen, et stylo, ut in aliarum solemnium tabularum continuatione plerumque fieri solet, ubique sibi erat similis. » Quamvis enim idem omnino stylus servari possit in illis tabulis, quæ vix unum, aut aliud verbum continet, ut in fastis consularibus, in sedium patriarchalium tabulis, Romanorum imperatorum Catalogis, mortuorum diptychis et similibus quibus vix quidquam præter nomina exhibentur, in illis tamen tabulis, quæ ultra nomina pontificum Acta plurima exhibent, ut in Libro Pontificali, vix possibile est a diversis auctoribus eundem stylum servari, ut cuique perito manifestius patere existimo, quam quod in hac veritate comprobanda tempus teram et lectoribus prolixitate sermonis tædium afferam.

CAPUT VII.

An Liber Pontificalis Anastasio Bibliothecario tribuendus sit?

I. Velseri Bellarmini et Onuphrii Panvini sententia, quod Liber Pontificalis tribuendus sit Anastasio Bibliothecario. — II. Baronii et Holstenii sententia, qua Liber Pontificalis Anastasio tanquam auctori adjudicatur, tribus modis probari posse videtur. — III. Primo ex eorum testimoniis, qui vel cum Anastasio vel ante eum scripserunt, et tamen sine Anastasio nomine Libri Pontificalis mentionem faciunt, ut Rodolphus presbyter, Hincmarus Rhemensis, auctor libri Ritualis Carolo Magno tributus, et Venerabilis Beda. — IV. Idem confirmatur eorum testimoniis, qui post Anastasium scripserunt, et Librum Pontificalem absque Anastasii mentione citarunt, ut Anselmus Lucensis, cardinalis, Deusdedit, et Ivo Carnotensis, Romualdus, Laborans cardinalis, et Bernardus Papiensis præpositus. — V. Demum ex eo quod licet aliqui priorem partem Damaso papæ, nemo tamen ante hæc ultima sæcula repertus sit, qui posteriorem partem Anastasio tribuerit, ut probatur testimoniis Martini Poloni et Zenonis Patavini episcopi. — VI. Secundo probatur auctoritate mss. codicum, qui antiquitate sua Anastasii ætatem superant, et tamen Librum Pontificalem continent. — VII. Tertio probatur ex diversitate styli, ex qua Lucas Holstenius recte collegit, ultimam Libri Pontificalis partem a diversis auctoribus conscriptam fuisse, adeoque uni Anastasio tribui non posse, quamvis id nonnulli recentiores existimant.

4. Cum pateat ex iis quæ superiori capite diximus, Librum Pontificalem nequaquam Damaso papæ tribui posse, hoc capite inquirendum est num Anastasio Bibliothecario tribuendus sit. Sic enim habet Marcus Velserus in præfatione ad Librum Pontificalem, quem anno 1602 sub nomine Anastasii Bibliothecarii edidit: « Quia stylus, totaque scribendi ratio, quæ est in Vitis prioribus Damaso hactenus inscriptis (uti quisvis non obesæ naris lector facile

odorari et advertere poterit) prorsus in eam sententiam inclinamus, omnium illarum, licet nonnullis in locis adulterina aliorum adjectione, vel detractioe ob summam superiorum sæculorum inscitiam depravatæ sint, verum et germanum parentem esse Anastasium S. R. Ecclesiæ bibliothecarium, quare ejus nomenclatura totum opus ornare non dubitavimus. » Et cum Velsero Bellarminus libro de Scriptoribus in Damaso: « Tribuitur S. Damaso liber de Vitis pontificum, qui exstat in primo tomo Conciliorum; sed liber ille est Anastasii Bibliothecarii, non Damasi, ut notum est. » Et in Anastasio Bibliothecario: « Scripsit Vitas Pontificum Romanorum a S. Petro usque ad Nicolaum primum. » Et ante Bellarminum Onuphrius Panvinius in notis ad Platinam, in Vita Nicolai primi: « Anastasius monachus, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius, usque ad Nicolaum primum, Romanorum pontificum Vitas, quæ adhuc apud me sunt, scripsit, sub quo et ejus successoribus Adrian II et Joanne VIII in urbe floruit. Quæ sequuntur, concinnavit Guillelmus quidam alter bibliothecarius, quæ in libro, qui sub Damasi nomine circumfertur, exstant. » Atque hæc quidem viri illi eruditi, quorum sententia a cæteris minime probatur.

2. Eminentissimus namque cardinalis Baronius ad annum Christi 867 agens Anastasio Bibliothecario scribit: « Collectorem potius quam scriptorem Vitarum præteritorum pontificum Romanorum affirmamus. » Et qui post Baronium scripsit eruditus Holstenius in illo Anastasiani operis exemplari, quod ad præstantissimos codices bibliothecæ Vaticanæ, Regiæ, Mediceæ, Farnesianæ et Casinensis recensuit, agens de hoc Baronii loco, ita in manuscriptis suis notis observat: « Baronius Anastasium collectorem potius quam scriptorem Vitarum pontificum usque ad Nicolaum primum affirmat ad annum Christi 867, num. 439; sequentem autem Adriani Vitam ab eo scriptam existimat, et meo quidem judicio rectissime. » Hæc paucis Lucas Holstenius, cujus opinionem firmare licet tribus potissimum rationibus, quarum prima nititur testimonio scriptorum qui vel ante Anastasii tempora Librum Pontificalem citarunt, vel post Anastasii mortem eum nequaquam Anastasio tribuerunt: secunda ex manuscriptorum codicum antiquitate desumitur, utpote ex qua Librum Pontificalem ante Anastasii tempora exstitisse monstratur. Tertia demum ex styli diversitate repetitur, nam ex ea constat plures Vitas a diversis auctoribus Libro Pontificali adjectas esse, adeoque Anastasium collectorem potius quam auctorem ejus fuisse.

3. Ut autem a prima ratione incipiamus, proferenda sunt nonnullorum testimonia qui vel cum Anastasio Bibliothecario vixerunt, vel diu, antequam fuit natus Anastasius, scripserunt. Exstat sane in Annalibus Francorum, editis ex bibliotheca P. Pithæi ad annum 863, mentio Rudolphi Fuldensis cœnobii presbyteri, qui tunc florebat, et pro doctore

(a) Cod. ms. Vatic.

A egregio ac præstantissimo *historiographo* habebatur, quem in charta donationis pro scholasticis Fuldensibus egregie laudat Ludovicus Ludovici Pii frater, rex Germaniæ et Orientalium Francorum. Hic vero Rudolphus in Vita Rabani abbatis, edita a Browero lib. III inter Antiquitates Fuldenses, ita scribit: Theodorus « attulit quoque ossa SS. Agapiti, Januarii, et Magni diaconorum B. Xisti papæ, qui cum eo sub Decio decollati sunt, sicut in Gestis Pontificalibus legitur. » Ubi a Rudolpho presbytero citatur, non quidem Anastasii opus de Vitis pontificum, sed *Gesta pontificalia*; adeoque colligitur quod Rudolphus, qui eodem tempore cum Anastasio vixit, jam Librum Pontificalem penes se habuerit. Hinemarus quoque Rhemensis archiepiscopus, epistola 26 ad Nicolaum papam, *Libri episcopalis* meminit, qui alius esse non potest quam Pontificalis, ex quo refert tomo II, pag. 303, de Ebbone a Sergio ad synodum evocato. « quod ad eam non convenerit, videlicet sicut superius memoratæ litteræ auctoritatis vestræ demonstrant. Talis a sede apostolica, et papa Sergio habitus, quo lis ab aliis non ignorabatur haberi, id est. ut Codex Episcopalis ostendit, pro criminibus suis honore privatus et ab Ecclesia pulsus. » Et paulo infra: « Sicut sanctus Gelasius de Acacio dicit, qui a sede apostolica damnatus, et non restitutus, licet Anastasius papa, sicut in Libro Episcopali legimus, eum recipere voluerit, vitam finivit. » Quæ ultima de Anastasio secundo habentur in Libro Pontificali, ita ut nullum dubium esse possit quin Hinemarus Rhemensis per Librum episcopalem, *Gesta pontificalia* intellexerit. Iis adjungi potest liber ritualis, quem Onuphrius Panvinius (a) in notis ms. ad Cencium Camerarium Carolo Magno attribuit, in quo de Purificatione S. Mariæ: « De hac festivitate, et aliis festivitibus S. Mariæ in Gestis pontificalibus legitur quod Sergius papa præceperit Letanias fieri in die Præsentationis Domini in templo. Ita enim scriptum est, ut in diebus Annuntiationis Domini, Dormitationis, ac Nativitatis S. Dei genitricis Mariæ, et S. Simeonis, quod Hypapante dicitur Græce, cum letaniis exeant a S. Adriano, et ad S. Mariam populus occurrat. » Hæc ibi, quæ non sub Caroli Magni, sed incerti auctoris nomine edita sunt post fragmenta Caroli Magni. Sed quid hæremus in hujus Ritualis testimonio, cum habeamus locum clarissimum Venerabilis Bedæ, qui plus quam centum annis ante Anastasii tempora obiit, et tamen *Gesta pontificalia* citavit? In Martyrologio enim ad VIII Idus Augusti: « Romæ S. Sixti episcopi. Felicissimi, et Agapiti diaconi, qui decollati sunt sub Decio: decollati sunt cum eo et alii quatuor subdiaconi Januarius, Magnus, Vicentius et Stephanus, ut in Gestis pontificalibus legitur. » Ita Beda in Martyrologio, quod Henschenius ex pluribus antiquis mss. codicibus correctius edidit, et quod in duobus octingentorum annorum mss. codicibus bibliothecæ Palatino-Vaticanæ reperitur. Quare certo constat

quod ante Anastasium Liber Pontificalis temporibus A Bedæ jam conscriptus fuerit, et idcirco Anastasius illius auctor esse non possit.

4. Idem confirmatur ex iis auctoribus qui, licet post Anastasium Bibliothecarium scripserint, et Librum Pontificalem citarint, nunquam tamen Anastasii mentionem fecerunt Anselmus Lucensis episcopus sub Gregorio VII, lib. III Decreti cap. 120, agens de exilio Liberii papæ, et Felice ejus consensu ordinato, librum, ex quo locum desumpsit, citat his verbis: *Ex Pontificali*; et lib. I, cap. 77, habet hunc titulum: *De obedientia, ei humilitate, quam rex Pipinus Stephano papæ exhibuit, ex Pontificali*. Ubi nullatenus Anastasii meminit, eo quod Liber Pontificalis Anselmi temporibus nondum Anastasio tributus fuerit. Cardinalis Deusdedit in Collectione Canonum, quam Victorius III nuncupavit, lib. II, num. 75, plura de Conone papa citat *ex Romano Pontificali*: ubi Liber Pontificalis vocatur Romanus, quia in eo Romanorum pontificum acta continentur, quæ tamen præfatus cardinalis sine ullo auctoris nomine refert, eo quod liber ille temporibus suis nulli auctori tributus esset. Idem constat ex Ivone Carnotensi episcopo part. IV, cap. 79, ubi habet « Sergium papam, propter quædam capitula extra ritum ecclesiasticum annexa, non subscripsisse synodo, quam Justinianus imperator in regia urbe collegerat. Ex Libro Pontificali. » Ex cap. 94: *de libris Gelasii ex Libro Pontificali*. Ex cap. 124. *Item de confirmatione sextæ synodi, ex Libro Pontificali* Idem plane Romualdus Salernitanus archiepiscopus in Historia ms. Librum Pontificalem his verbis citans: Hic idem (Leo IV) ut in *Pontificali legitur*, invidiose super quibusdam criminibus pulsatus synodum congregavit, et sese juramento innoxium demonstravit. Eodem fere modo intitulat librum illum Laborans cardinalis, qui anno 1182 scripsit, ut ex ejus compilatione, quæ ms. in archivo basilicæ S. Petri asservatur, licet colligere; parte enim II, cap. 40, et parte XI, cap. 6, citat absolute *Gesta Pontificum*, nullumque illorum gestorum auctorem indicat. His accedit Bernardus primum Papiensis præpositus, postea Faventinus episcopus in Collectione Decretalium, quam Antonius Augustinus Tarraconensis archiepiscopus, inter antiquas Decretalium Collectiones primo loco edidit: libro namque tertio, titulo 4, cap. 2, habet: *Ex Gestis Romanorum pontificum. Leo III, natione Romanus, concilio Lotharii et Ludovico imperatorum, sanctam et venerabilem LXXVII episcoporum in ecclesia B. Petri synodum congregavit*; et lib. V, tit. 5, cap. 2: *Ex gestis Romanorum pontificum. Tempore Zachariæ, natione Græci, contigit*, etc.; et tit. 7 cap. 4. *Ex gestis Romanorum pontificum. Tempore Stephani papæ, natione Siculi*, etc. Ubi *Gesta Romanorum pontificum* citantur, nulli tamen auctori tribuuntur, quod nimirum illis temporibus nondum sub Anastasii Bibliothecarii nomine Liber Pontificalis circumferretur, ut jam supra indicavimus.

(a) In codice ms. bib. Vaticanæ.

PATROL. CXXXVII.

5. Porro quamvis scriptores veteres reperti sint qui Vitas pontificum a Petro ad Liberium Damaso tribuerunt, neminem tamen reperi qui posteriorum pontificum Vitas a Damaso papa usque ad Nicolaum primum, sub quo Anastasius Bibliothecarius scripsit, Anastasio adjudicavit. Martinus Polonus in Chronici sui præmio citat omnes auctores ex quibus historiam imperatorum et pontificum Romanorum desumpsit: « Compilavi, inquit, præsens opusculum ex scriptis Titi Livii; item ex Chronicis Orosii; item ex Chronicis Damasi papæ de Gestis pontificum; item de Gestis Bovisii episcopi Sutrini, de Gestis pontificum; item ex Chronicis Pauli Romani diaconi card. de Gestis utrorumque; item de Chronicis Gilberti de Gestis utrorumque; item ex Chronicis Richardi monachi Cluniacensis, » etc. Hæc Martinus Polonus, qui nullibi Anastasii Bibliothecarii meminit, licet omnes enumeret quos de Romanis pontificibus legerat, et inter illos Damasum papam ponendum esse existimavit. Eodem modo Jacobus Zenus episcopus Patavinus in libro de Vitis pontificum, nondum typis descripto, habet quidem Damasum papam pro auctore prioris partis Libri Pontificalis, sed nequaquam Anastasium Bibliothecarium posterioris partis auctorem agnoscit; ut enim Felicem secundum verum pontificem fuisse ostendat, Damasi auctoritate id in primis comprobatur (a): « Damaso, inquit, de antecessoribus suis Romanis pontificibus, et his potissimum qui eo agente vitam præfuerunt, fides probabilior adhibenda videtur. Si enim Damasus ipse hujus conditor operis fuit, quod epistolæ initio operis sitæ præferunt, quis dubitare poterit, certius tenuisse illum, qui maximi pontifices per sua tempora præfuerunt? » Et hæc quidem Zenus Patavinus de priori Libri Pontificalis parte a Petro apostolo ad Damasi pontificatum, ob duas epistolas quas ostendimus supposititias esse. Audiamus nunc quid dicat de Vitis pontificum qui Damasum papam subsecuti sunt. Ita enim habet ad finem Vitæ Felicis secundi: « Quanquam enim tot scriptores alii fuerunt, qui post Damasum, sequentium pontificum gesta adjicere conati sunt, tamen quoniam scriptorum ipsorum obscurum est nomen, auctoresque admodum incerti, incultus vero, et perhorridus sermo, barbariem redolens, magis nec multo profecto nobis usui erant, » etc. Ex quibus manifestum fit Zenum Patavinum existimasse verum esse, quod probandum suscepimus, non quidem ab Anastasio Bibliothecario, auctore notissimo, sed a pluribus iisque ignoti nominis auctoribus, Librum Pontificalem compositum fuisse.

6. Secunda ratio qua constat Librum Pontificalem Anastasio Bibliothecario tribuendum non esse, nititur auctoritate manuscriptorum codicum, qui antiquitate Anastasii ætatem superant. Qua de re audiendus est Philippus Labbeus libro de Scripturibus in Damaso, ubi affirmat Anastasium non posse esse auctorem prioris partis. « Cum, inquit, viderim

manuscriptum codicem optimæ notæ, tempore Caroli Magni exaratum, in quo Vitæ illæ Damaso jam tum tribuebantur, antequam aut natus esset Anastasius, aut saltem ex primis infantia crepundiis emerisset. » Repetit hæc Labbei verba Lambecius lib. II Bibliothecæ Cæsareæ, cap. 8, ad codicem 277, quem membranaceum et pervetustum vocat, et ejusdem generis esse perhibet cum eo quem Labbeus se vidisse affirmat: « Ejusdem generis est etiam, inquit, præstantissimus ille et collatu dignissimus codex ms. Ambrosianus, de quo in præsens agitur, utpote cum tam ex scriptura quam aliis circumstantiis certo constet eum ad imperatoris Ludovici Pii tempora pertinere. Pertingit autem ibi historia pontificum Romanorum tantum usque ad papam Stephanum secundum, vel, ut alii supputant, tertium, qui anno 752 electus est, et anno 757 obiit. » Accedunt demum codices manuscripti tres, quorum alter in bibliotheca Vaticana reperitur sub numero 5269, in quo Vitæ Romanorum pontificum desinunt: in Gregorio II, qui centum annis ante Anastasium Bibliothecarium obiit, alii duo in bibliotheca reginæ Sueciæ, et bibliotheca sancti Marci Florentiæ asservantur, qui codices in Adriano primo finiunt, quo nondum natus erat Anastasius. Ex quibus satis superque constat Librum Pontificalem Anastasio antiquiorem esse, adeoque illum istius libri auctorem esse non posse.

7. Tertia ratio qua probatur non quidem uni Anastasio Bibliothecario, sed pluribus auctoribus ultimam Libri Pontificalis partem tribuendam esse, ex diversitate styli desumitur, de qua exstat accurata Lucæ Holstenii sententia in notis manuscriptis ad Anastasium de Vitis Pontificum, in quibus observat partem illam quæ Vitas a Zacharia usque ad Nicolaum primum complectitur, a variis auctoribus stylo diverso conscriptam fuisse. Sicque notat de Vita Zachariæ: « Stylo nonnihil puriore et nervoso scripta, totamque historiam pontificatus complectitur, contra quod in superioribus pontificibus. quorum gesta eundem stylum et auctorem præferunt, factum erat. » De Paulo papa, Stephani tertii successore, notat idem Holstenius: « Hæc Vita valde jejuna nihil historicum habet, ejusdem cum superioribus styli. » Itaque juxta mentem Holstenii idem auctor tres supradictorum pontificum Vitas adjecit. De Stephano quarto autem habet sequentia: « Vita Stephani papæ scripta est diverso stylo a superioribus, modosque loquendi sive barbarismos peculiare habet, quæ nescio quem africanismum sapere videntur. » Ad Adriani vero Vitam, quæ totam ejus pontificatus historiam continet, nihil notat, nisi ad finem, ubi in margine: « Hic finit codex Florentinus sancti Marci, et mss. serenissimæ reginæ, » indicans, ut infra videbimus, hanc Vitam ab auctore illo forsitan conscriptam, vel adjectam fuisse, qui Librum Pontificalem, ex quo codices bibliothecæ reginæ Sueciæ et bibliothecæ sancti Marci descripti sunt, in unum volumen collegit. De Adriani primi successoribus

A Leone tertio, Stephano quinto, Paschali primo et Eugenio secundo, nihil omnino observat Lucas Holstenius; de Valentino tamen, Eugenii successore, notavit in margine: « Hæc Vita peculiari stylo phalerata agnoscitur. » Post quem, omissis ad trium successorum Vitas notis, de Benedicto tertio ita habet: « Hic affectatum et ineptissimum exaggerandi profluvium observa, et numeros poeticos. » Et ad Nicolai primi Vitam sequentia: « Hanc Vitam a sedis apostolicæ bibliothecario scriptam, docet frequens scripni ecclesiastici mentio. » Hactenus Lucæ Holstenii notæ de Vitis pontificum a Gregorio tertio, sub quo Venerabilis Beda vixit, usque ad tempora Nicolai primi, quibus Anastasius Bibliothecarius floruit, quas notas eo lubentius hic adduximus, quod vir eruditissimus magnam vitæ partem consumperit in conferendis cum edito Anastasii opere manuscriptis codicibus, et in discernenda styli diversitate acutissimi judicii fuerit. Ex quibus facile unicuique patebit, ut ego certo existimo, ultimam Libri Pontificalis partem non quidem uni Anastasio, sed pluribus et diversis auctoribus adjudicari debere, prout sequenti capite ostendemus.

CAPUT VIII.

A quibusnam auctoribus et quandonam Liber Pontificalis conscriptus sit?

I. Liber Pontificalis, quoad priorem partem, quæ complectitur Vitas pontificum usque ad Constantinum papam conscriptus est post sextam synodum, idque eo tempore quo Exarchi Ravennæ sedebant. — II. Post mortem Constantini papæ prodit circa initium octavi sæculi, cui ab eodem auctore prima appendix adjecta fuit Vitarum Gregorii II et Gregorii III, quod probatur ex manuscripto codice Vaticano, et Bedæ testimonio, ac Holstenii judicio comprobatur, qui omnes Rom. pontificum Vitas à B. Petro usque ad Zachariam uno eodemque stylo conscriptas esse docet. — III. Satisfit testimonio legatorum Agathonis ab Humberto cardinali allato, quod supposititium esse ostenditur. — IV. Prior illa Libri Pontificalis pars habet auctorem Romanum, et forsitan bibliothecæ pontificæ, aut archivi apostolico præpositum. — V. Ab alio auctore adjectæ sunt vitæ Zachariæ, Stephani III et Pauli primi, quæ secundam appendicem efficiunt, et eodem stylo conscriptæ sunt ab uno ex clero Romano, qui archivum apostolicum citat in Vita Stephani tertii. — VI. Vita Stephani IV non habet auctorem Africanum, ut putat Holstenius, sed Romanum contemporaneum, ut probatur ex Actis et confirmatur ex Vita Adriani primi, quam ab eodem auctore Lateranensis aut Vaticanæ basilicæ clerico conscriptam fuisse constat. Et hæc est tertia appendix Libri Pontificalis addita, quæcum finiunt duo codices mss. Regius, et Florentinus S. Marci. — VII. Vita Leonis III alium plane auctorem habet, qui forsitan basilicæ S. Pauli ascriptus erat, et Stephani V vitam Pontificalem quoque adjecit. Unde hæc esset quarta appendix ad Librum Pontificalem. — VIII. Vita Gregorii III auctorem Romanum habet, et stylo elegantius conscripta est, a quo stylo Vitæ Eugenii II, Valentini et Gregorii IV nonnihil differunt. — IX. Sergii II Vita stylo differt a prioribus, et ab eodem auctore Libro Pontificali adjecta est, a quo Leonis IV Vita conscripta fuit, quem Romæ in magna dignitate constitutum fuisse Acta ipsa testantur. — X. Anastasius Bibliothecarius non fuit auctor Vitarum Sergii II et Leonis IV, multo minus Benedicti III, qui Leoni IV successit, ejus Vita affectata et peculiari stylo conscripta est. Probatur itaque illorum sententia quæ Anastasium Vitæ Nicolai I auctorem facit.

4. Postquam superioribus capitibus monstratum est Librum Pontificalem, qui Vitas pontificum a Petro ad Nicolaum primum complectitur, Anastasio antiquiorem esse, et non ab uno, sed diversis auctoribus

compositum fuisse, inquirendum est hoc capite quænam illi auctores esse possint et quandonam scripserint? Notandum autem est Librum Pontificalem hic recte in duas partes dividi, in priorem nimirum, quæ uno stylo ab eodem auctore conscripta fuit: et posteriorem, quæ diverso stylo a pluribus auctoribus exarata videtur. De priori parte, quæ Vitas pontificum uno stylo complectitur, habetur primum temporis, quo conscripta fuit, indicium in Vita Leonis II, in qua de hoc pontifice narratur: « Hic suscepit sanctam sextam synodum, quæ per Dei providentiam nuper in regia urbe celebrata est. » Cum enim auctor testetur nuper in urbe Constantinopolitana celebratam fuisse sextam synodum, celebrata autem sit sexta synodus sub Agathone, Leonis II prædecessore, anno 684, auctor hæc scribere debuit non procul a fine septimi sæculi; alias enim verum esse non potest quod dixit, *nuper celebratam fuisse sextam synodum*. Secundum indicium habetur in Vita Cononis; ibi enim legitur de ejus assumptione ad pontificatum, quæ anno 686 contigit: « et missos pariter una cum clericis et populo ad excellentissimum Theodorum exarchum, ut mos est, direxerunt. » Notanda sunt hæc verba, *ut mos est*; non enim dixit auctor, *ut moris fuit* vel, *ut fieri solebat*, sed *ut mos est*; significans illis verbis hanc vitam conscriptam fuisse quo tempore ad exarchos de electione novi pontificis referebatur, adeoque tunc cum exarchi Ravennæ erant: fuerunt autem ducentis ferme annis; Longinus enim primus a Justino Juniore institutus est exarchus anno 567, postremus Eutychius ab Aistulpho Longobardorum rege pulsus ann. 752. Unde ex prædicto loco patet auctorem Vitæ Cononis scribere debuisse ante medium octavi sæculi, quo exarchi seu præfecti imperatoris Constantinopolitani in Italia esse desierunt: scribere autem potuisse circa octavi sæculi initium, quo Ravennæ nondum sedere desierant exarchi, ad quos de electione novi pontificis referri solebat, ut ex Libro Diurno constat.

2. Videtur itaque Liber Pontificalis conscriptus fuisse post mortem Constantini papæ, qui anno 744 obiit, idque firmatur auctoritate manuscripti codicis Vaticanæ 5269, qui licet ante 500 circiter annos exaratus sit, ex antiquiore tamen descriptus fuit, utpote finiens catalogum pontificum, quem Libro Pontificali præponit, in Gregorio II, Constantini successore. Liber vero Pontificalis, qui Catalogum, in codice subsequitur, finit his verbis: *Gregorius, natione Romanus, ex patre Marcello, sedit annos XVI, menses IX, dies XI. Fuit autem temporibus Anastasii, Theodosii, Leonis, atque Constantini Augustorum*; ubi tantum refert tempus pontificatus sine ullis actis, ex quo colligitur auctorem quidem inchoasse vitam Gregorii, sed non absolvisse, dum Liber Pontificalis prodiit. Putarem igitur post obitum Constantini prodiisse Librum Pontificalem: quod omnino convenit iis quæ supra notavimus de Venerabili Beda, a quo omnium primo Liber Pontificalis citatus reperitur.

A Vixit enim Beda ab anno 673 usque ad annum 735, cumque post Gregorii secundi pontificatum, qui anno 744 cœpit, et anno 734 desiit, Venerabilis Beda superstes fuerit, Librum Pontificalem videre et citare potuit. Ut igitur mentem meam de Libri Pontificalis tempore, quo primum in lucem prodiit, paucis absolvam, crediderim ante annum 732 publici juris factum, et huic collectioni appendicem postea ab eodem auctore adjunctam, quæ Vitas Gregorii II et Gregorii III complectebatur. Quod firmatur ex iis quæ observavit Lucas Holstenius: cum enim omnes pontificum Vitas sidulo pervolvisset, adnotavit gesta pontificum a Petro apostolo usque ad Zachariam, Gregorii III successorem, eodem omnino stylo adeoque ab eodem auctore conscripta fuisse. *Superiorum pontificum Gesta*, inquit Lucas Holstenius in notis ad vitam Zachariæ, *eundem stylo et auctorem præferunt*. Idque eum ex lectione ipsius libri constet nulla probatione indigere existimo.

3. Objici tamen potest huic nostræ sententiæ auctoritas Humberti cardinalis Sylvæ Candidæ, qui in opusculo contra Nicetam Pectoratum, edito ab Henrico Canisio tomo VI Antiquarum Lectionum, refert, a legatis Agathonis papæ in sexta synodo citatum fuisse locum ex Gestis pontificalibus, adeoque Librum Pontificalem conscriptum fuisse ante tempora Constantini papæ, cum Agatho per triginta, ferme annos ante Constantinum obierit. Verum antequam huic objectioni respondeam, locus ipse afferendus est, qui ita habet apud Canisium: « Tunc piissimus princeps Constantinus interrogavit eos qualiter Romana Ecclesia de sacrificio corporis et sanguinis D. N. Jesu Christi ordinem teneret. Illi responderunt: In calice Domini non debet solum offerri vinum, sed aqua mixtum. » Et postea:

« Oblatio vero quæ in sacrificium altaris offertur, nullam commistionem aut corruptionem fermenti debet habere, sicut beata Virgo Maria absque omni corruptione Christum concepit et peperit. Hinc in Ecclesia mos obtinuit, ut sacrificium altaris non in serico aut in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus Domini fuit in sindone munda sepultum; sic et oblatio munda debet esse a fermento, juxta quæ in Gestis pontificalibus a beato Sylvestro legitur statutum. » Hactenus legati, et prosequuntur Acta: « Tunc placuit piissimo principi Constantino hæc traditio apostolicæ sedis, » etc. Partem hujus loci ab illis verbis, *hinc in Ecclesia mos obtinuit*, pro libri Pontificalis antiquitate citavit Pearsonius in operibus posthumis, dissert. 1, qui nullatenus animadvertit Acta, quæ Humbertus refert, penitus apocrypha esse, et ab aliquo Latino haud dudum ante Humberti tempora fuisse conficta; non enim reperitur, in sexta synodo prædicta allocutio Constantini imperatoris, vel legatorum sedis apostolicæ responsio. Sed nec legati ex Gestis pontificalibus citare potuerunt, quæ in illis non reperiuntur, sicut non reperiuntur apud Anastasium

Bibliothecarium in Sylvestro, neque apud auctorem secundi Catalogi in eodem, ubi tantummodo legitur quod sanctus Sylvester constituerit, « ut sacrificium altaris non in serico, neque in pannotincto celebraretur, nisi tantum in lineo; et sicut corpus Domini nostri Jesu Christi in sindone lineea sepultum est, sic missa celebraretur. » Hæc sunt verba auctoris secundi Catalogi, apud quem nulla similitudo instituitur inter conceptionem B. Mariæ Virginis absque omni corruptione, et oblationem sacrificii absque omni fermento; quinimo nulla plane mentio fermenti reperitur, quod verbum auctor prædictorum Actorum loco ex Gestis pontificalibus desumpto adjunxit post tempora Anastasii Bibliothecarii, utpote qui ultima verba ita refert: « Sicut corpus Domini nostri Jesu Christi in sindone lineea munda sepultum est, sic missa celebraretur. » Ubi nemo non videt hæc significare, quod sicut corpus Christi in sindone lineea sepultum est, sic sacrificium corporis Christi lineo mundo offerretur, quæ tamen in alienum sensum detorta sunt, et ad quæstionem de fermento inter Græcos et Latinos post Photii tempora ortam translata his verbis: *sic et oblatio munda debet esse a fermento*. Auctor igitur testimonii ab Humberto cardinale allati post ortam inter Græcos et Latinos de pane azymo et fermentato quæstionem vixit, adeo ut nihil plane pro antiquitate Libri Pontificalis ex ejus verbis statui possit. Verum proinde est, quod jam adnotavimus, Bedam primum fuisse, qui ea citavit, eo quod ipsius temporibus Liber Pontificalis in lucem editus fuerit.

4. Cum igitur de tempore constat quo Liber Pontificalis scriptus fuit, restat ut de auctore inquiramus, de quo Pearsonius dissertat. 1, cap. 42, num. 8: « Auctor ejus anonymus et incertus sæculi sexti scriptor, et status primitivæ Ecclesiæ ignarus fuit, unde pluribus et fædis erroribus scatet, fictisque narrationibus plenus est. » Hæc vir eruditus quidem, sed a religione catholica alienus, cui proinde non placet illa rituum et doctrinarum antiquitas, quæ religioni catholicæ hoc in libro tribuitur et de qua sequentibus capitibus agemus. Revertamur proinde ad Libri auctorem, quem male sæculi sexti auctorem dixit, recte anonymum vocavit. Non enim sexto, sed septimo sæculo auctor Libri Pontificalis vixit, integroque sæculo recentior est quam Pearsonius credit: anonymus tamen fuit, quia nomen suum ipse tacere voluit, alii que vel ignorarunt vel memoriæ prodero miserunt. Hoc tamen nihil ejusdem scriptoris auctoritati officere videtur, cum pro ea sufficiat quod locum, et officium quo functus est, commemorarit. Nam ex iis quisque facile colligere poterit fuisse virum de statu Ecclesiæ optime instructum, neminemque res ecclesiasticas magis perspectas habuisse. Ut autem quod dicimus ipsius auctoris testimoniis comprobemus, in Sisinnio sic habet: « Erat autem constans animo, et curam agens pro habitantibus hujus civitatis. » Addit Holstenius *ex ms. codice Vaticano-Romano*. Adeo ut constet auctorem

A Romæ scripsisse, quod ex gestis in unoquoque pontifice memoratis aperte comprobari potest. Sicut namque de secundi Catalogi auctore ostendimus capite 2, eum magnam Urbis et agri Romani notitiam habuisse, omnes Urbis regiones et ecclesias, omnes ecclesiarum reliquias et titulos, omnes agri Romani vias omnesque viarum distantias perspectas habuisse: sic et de Libri Pontificalis auctore dicendum videtur, quia eum omnia illa loca apprime novisse, ex ipso Libro colligitur Allegat nonnunquam instrumenta publica in archivo sedis apostolicæ asservata, ut patet ex Vita Leonis secundi, ubi agens de ordinatione Ravennatensis archiepiscopi scribit, pro pallio non solvendo editum constitutum *quod archivo Ecclesiæ continetur*. Et ex Vita Joannis V, qui anno 685 ad pontificatum assumptus est, ubi de Novelli Sardinie episcopi ordinatione sedi apostolicæ restituta affirmat: *Quod ejus chirographus archivo Ecclesiæ detentus est*. Ex quibus non obscure colligi videtur auctorem fuisse bibliothecæ pontificiæ aut archivi sedis apostolicæ præfectum, nisi quis dicere velit eum ad archivum aut bibliothecam habuisse accessum, sicque ex archivo citasse quod in eo asservari videbat vel cognoverat

B
C
D 5. Atque hactenus quidem de illa Libri Pontificalis parte, quæ eodem stylo, ab eodem auctore scripta videtur, complectens pontifices a Petro apostolo usque ad Gregorium III. Nunc de altera parte præfati libri agendum, quæ diverso stylo exarata est, et incipit cum Vita Zachariæ, qui anno 742 Gregorio III successit, de cujus gestis censuit Lucas Holstenius in mss. suis adnotationibus: « Vita Zachariæ papæ stylo non nihil puriore et nervoso scripta est, et tota historia. » Quod nimirum hæc Vita contineat totam pontificatus historiam et auctor diversus eam Libro Pontificali adjecerit, a quo stylo non nihil puriore differre videtur. Dixi *nonnihil*, quia in plerisque quidem locis id locum habet, in aliis tamen stylus abjectus et vilis videtur, uti in sequentibus, quamvis et illa puriori stylo conscripta sint: *Nulli malum pro malo reddens, neque vindictam secundum meritum tribuens, sed pius ac misericors a tempore ordinationis suæ omnibus factus*, etc. Cætera barbariem istius ætatis sapiunt: *Egressus ex hac Romana civitate, cum sacerdotibus et clero perrexit fiducialiter et audacter ad ambulandum in locum Interannensium Urbis; et infra: Esum sumpsit..... conviavit.... præpeditionem nitebantur facere... sibi redonaret.... eum repedandum absolvit.... in quo et suam finire vitam jure professus est jurando*. Hæc in Vita Zachariæ, quæ tamen Romæ scripta sunt, ut patet ex loco jam citato, ubi auctor dicit: *ex hac Romana civitate* illis enim verbis Romæ scripsisse significat, quod etiam sequentibus indicavit: « Et sic regressus est Deo propitio cum victoriæ palma in hanc urbem Romam; et infra: « Hujus denique temporibus magnum thesaurum Dominus Deus noster in hac Romana urbe per eundem almificum pontificem propalare dignatus est. In venerabili itaque patriar-

chio sacratissimum beati Georgii martyris idem sanctissimus papa in capsula reconditum reperit caput.... In venerabili diaconia ejus nominis sita in hac Romana civitate regione secunda ad Velum aureum illud deduci fecit. » Quibus omnibus locis auctor Romanam urbem eam esse significat in qua presentem Vitam scripsit, ubi et eodem stylo scripsit Vitam Stephani III, qui Zachariae successit, utpote de quo affirmat quod restauravit *quatuor in hac Romana urbe sita antiquitus aenodochia*, et perpetuo *Romanam hanc urbem* citat, additque versus finem de civitatibus ope Pippini Ecclesiae redditus: « Donationem in scriptis B. Petro, atque sanctae Romanae Ecclesiae, vel omnibus in perpetuum pontificibus apostolicae sedis misit possidendam, quae et usque hactenus in archivo sanctae nostrae Ecclesiae recondita tenetur. » Ubi auctor affirmat se non solum Romanum, sed etiam Romanae Ecclesiae clericum fuisse, indicatque se archivo apostolico praepositum Stephani Vitam conscripsisse. Addit autem, *usque hactenus*, eo quod auctor post Paulum Stephani successorem, cujus quoque Vitam eodem stylo conscripsit, superstes fuerit. Trium itaque horum pontificum Vitae eodem stylo scriptae, et ab uno ex clero Romano Pontificali Libro adjectae sunt.

6. Sequitur in Libro Pontificali Vita Stephani IV, de qua Lucas Holstenius ita censuit: « Vita Stephani papae scripta est stylo diverso a superioribus, modoque loquendi sive barbarismos peculiare habet, qui nescio quem africanismum sapere videntur. » Hae ille, nihil aliud indicans; quare divinare oportet nos loquendi modos peculiare ipse notaverat. An inter illos censendi sint sequentes, judicet prudens lector: *Monachicum fore suscepturos habitum. Item absolutis omnibus eorum rebus. ... in monasterio clivisturi retrudi fecerunt, ubi fame et siti cremans, clamansque aquam, ita exhalavit spiritum..... temeritatis praescriptione..... insurrexerunt super ipsum Michaelium..... causas de Justitiis B. Petri... conspicientes se in magno deceptu esse positos, etc.* Haec prudentis lectoris judicio subjeci, ego enim hos peculiare loquendi modos africanismum sapere, nescio qua ratione asseruerit et unde collegerit Holstenius. Videntur namque mihi indicare illorum temporum barbariem, quae etiam Romanas aures occupaverat, praesertim cum constet ex plerisque hujus Vitae locis auctorem ejus Romae scripsisse; quando enim de urbe Roma agit, hoc loquendi modo utitur: *In hanc Romanam urbem*. Et paulo ante medium: *Et huc, vel ut habet alia lectio, hic Romam attulerunt*. Et ibidem: *Postmodum vero quidam iniqui Campani, qui huc Romam advenerant*. Et infra: *Dum Tuscarni et Campani hic Romae aggregati fuissent*. Et postea: *Simulavit se quasi orationis causa ad beatum Petrum Romam properaturum*. Quibus verbis nemo non videt, auctorem Romae scripsisse. Notanda quoque sunt verba sequentia: *Confundentes atque anathematizantes execrabilem illam synodum, quae in Graeciae partibus nuper facta est*. Quae intelligenda

A sunt de synodo sub Constantino Copronymo anno 754 Constantinopoli celebrata, quam cum nuper factam esse auctor scribat, necesse est eum circa haec tempora Romae scripsisse. Quod ex sequentibus clarius patebit. Sequitur enim in Libro Pontificali Vita Adriani primi, quam (licet de ea Lucas Holstenius nihil adnotaverit) ab eodem auctore scriptam esse puto, tum ob styli similitudinem, tum ob phrasas easdem et eosdem barbarismos qui phrasibus miscentur. Citat ubique *hanc Romanam urbem*. Et alicubi dicit: *Secum eum huc Romam reduceret*. Ex quibus loquendi modis colligitur quod auctor Romae scripsit, prout facile confirmatur ex iis quae initio hujus Vitae de Adriani patre commemorat: *Putre Theodato dudum consule et duce, postmodum vero primicerio sanctae nostrae Ecclesiae*. Ex his enim clarissime patet auctorem fuisse ex clero Romano, et forsitan Lateranensi, aut Vaticanae basilicae ascriptum, unde facile putarem, Stephani IV et Adriani primi Vitae fuisse tertiam appendicem ad Librum Pontificalem: in cujus veritatis confirmationem adduci possunt duo antiquissimi codices manuscripti, Florentinus nimirum sancti Marci, et alter Christianae Suecorum reginae, qui post Vitam Adriani primi finiunt, eo quod ex illis Libri Pontificalis codicibus descripti essent, qui ante Leonem tertium, Adriani primi successorem, exarati erant.

7. Sequitur Vita Leonis tertii, quae alio stylo alioque auctore conscripta est. Nullae enim phrasae ex supra relatis in ea reperiuntur; nullibi, dum Romanae urbis mentionem facit, pronomen *hanc* adjungit: non dicit pontificem, dum ex Gallia Romam, rediit *huc* venisse, sed simpliciter Romanae urbis meminit: « Franci, inquit, Romam illum remeare, in suam apostolicam sedem honorifice, cum nimio, ut decuit, emiserunt honore, qui per unamquamque civitatem tanquam ipsum suscipientes apostolum usque Romam deduxerunt. Tunc Romani, praeter nimio gaudio suum recipientes pastorem. . . . » Et infra: « Romam intrans cum multo gaudio et laetitia in patriarchium Lateranense intravit. » Ex quo loquendi modo facile intelligitur, auctorem hujus Vitae non modo alium esse a priori, sed dubitari etiam posse num Romae scripsit; nihil enim in tota illa Vita occurrit unde ea de re suspicari licet nisi ex illis verbis: « Nona vero indictione peccatis nostris imminentibus subito terrae motus factus pridie Kalendas Maii, et ecclesia beati Pauli apostoli ab ipso terrae motu concussa, omnia sarta tecta ruerunt. » Ex his enim posset quis colligere quod auctor hujus Vitae ascriptus fuerit ecclesiae sancti Pauli extra Urbem, quam ubique vocat *basilicam doctoris mundi beati Pauli apostoli*. Quod ideo adnoto quia forsitan D. Paulum tanquam patronum suae basilicae distinguere voluit a caeteris apostolis, quos dum nominat, simpliciter apostolos vocare consuevit. Ab eodem forsitan auctore conscripta est Vita Stephani V qui, Leoni III successit; nam paucis de ejus gestis enarratis, fere totus est in describendis donis quae diver-

sis ecclesiis obtulit, quod idem in Leonis III Vita A observare licet.

8. De Paschalis primi Vita constat eam ab auctore Romano conscriptam fuisse: meminit enim urbis Romæ tanquam civitatis in qua scribebat. Sic narrat de translatione corporis sanctæ Cæciliæ cum magno honore intra muros: « Hujus Romanæ urbis in ecclesia ipsius sancti martyris dedicata ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, ejusdem virginis corpus cum charissimo Veleriano sponso atque Tiburtio, et Maximo martyribus, necnon Urbano et Lucio pontificibus sub sacrosancto altari collocavit. » Ex quibus verbis non modo constat de loco ubi hæc Vita scripta est, sed etiam de styli elegantia, qua ab auctore adornata est Paschalis historia. Illam sane colligere licet ex iis quæ de incendio civitatis Leoninæ enarrat: « Sed neque hoc silentio prætereundum esse arbitramur, inquit, quod eodem tempore, diabolica operante verusitia, per quorundam gentis Anglorum dissidium, ita est omnis illorum habitatio, quæ in eorum lingua Burgus dicitur, flamma ignis exundante combusta, ut etiam nec vestigia pristinae habitationis in eodem loco inveniri potuissent, cujus exuberante incendio pene totam porticum, quæ ducit ad basilicam principis apostolorum ignis fomes devastavit. » Hæc et plura ibidem auctor stylo satis eleganti, a quo non nihil differre videtur stylus quo conscriptæ sunt Vitæ successorum Eugenii II, Valentini et Gregorii IV, ex cujus gestis colligitur, auctorem post Gregorii ætatem scripsisse. Agens enim de monasterio sancti Callixti trans Tiberim, scribit: « In quo etiam C monachos canonicos aggregavit, qui inibi officium facerent et omnipotenti Deo grates et laudes diebus singulis et noctibus persecuti intimo cordis spiramine decantarent, quod sicut in præsentiarum cernimus, magno certamine magnoque studio pastor eximus hoc opus valde firmissimum ampliavit. » Ex quibus verbis plane deducitur auctorem Romæ quidem vixisse, sed post tempora Gregorii quarti.

9. De Sergio secundo, qui Gregorio IV successit, facile colligitur, ex primis gestorum verbis, Vitam ejus ab alio quodam auctore conscriptam esse, siquidem initio repetuntur omnes anni Romanorum pontificum a Leone tertio usque ad Sergium secundum, quod minime factum esset, si unus idemque auctor Vitas pontificum, qui a Leone usque ad D Sergium secundum deerant, Libro Pontificali adiecisset. Auctor itaque Gestorum Sergii secundi diversus est ab iis qui superiorum pontificum Vitas conscripserunt, idque manifeste monstratur ex stylo, qui singularis videtur, interjectis ubique inter nomina et adjectiva pluribus verbis. Sic dicitur initio Gestorum: *Ingenti cæpit cum studio... actibus pollere videretur piis ab omnibus, et moribus clarescere majorum cæperit nobilium... communibus tradidit literis et ut mellifluis instrueretur cantilenæ melodiis... omne literalis disciplinæ sumpsit ingenium.* Omitto reliqua, nihilque peculiariter notandum occurrit, nisi quod plerisque in locis acta

mutata sint, quæ Lucas Holstenius ex præsti codice Farnesiano supplevit in illis variis bus et notis quæ ad marginem et finem suis adjecit. Eodem stylo conscripta videtur Vita Leonis IV, quæ phrases supradictis similes et auctorem Romæ scripsisse indicat hic *Monasterium beati Martini confessoris extra muros hujus civitatis Romanæ juxta beati Petri apostoli situm est.* Alibi indicatur rem fuisse contemporaneum, ut quando i Agarenorum strages. Dum enim vento immisso dispersæ Agarenorum naves ac pervenire nequiverant: *Super his novis miraculis, inquit auctor, quæ nostris licet i tis temporibus divina ostendere ac demoni B gnata est... clementia.* Ubi nemo non videtur rem testari hæc quæ narrat suis temporibus gisse. Indicat quoque cujus auctoritatis se refert se una cum Romanis proceribus et Saraceni qui capti erant ligarentur. *E Postea per diversa artificum opera, quidquid sarium videbat, per eos omnia jubebamur Quisnam autem hujus et præcedentis Vitæ sit, nullibi exprimitur, nullibi indicatur.*

10. Putabat quidem non nemo auctore Anastasium Bibliothecarium, qui prædixit gii II et Leonis IV ac subsequentes Benedicti Nicolai I Vitas Pontificali adjecit. Verum Vita Benedicti III, quæ nequaquam Anastasio Bibliothecario tribui potest, *ob affectatum, et C mum exaggerandi profuvium ac numeros* quæ in ea reperiri, observavit Lucas Holstenius. Tantum initium istius Vitæ legendum comprobetur: *Beatus vir iste dilectissimis editus, siderio pollens rore, crescensque celerum studio apicum, Patris ad erudiendum trio traditur.* Simili inepto exaggerandi plena est hujus pontificis Vita, in qua ne repetita fuisset successio Romanorum pontificum Gregorii IV et Sergii II, quæ in Leonis Vita exhibita erat, si unus et idem auctor Vitæ et Benedicti composuisset. Magis igitur videtur illa eruditorum virorum sententia Anastasio Bibliothecario Vitam Nicolai primi fuisse. Fuit hæc sententia Lucæ Holstenii, qui in Vita Nicolai adnotavit: « Hanc Vitam a sedis D bibliothecario scriptam docet frequenter ecclesiastici mentio. » Unum istius veritatis plura adducere sufficere. De gestis namque ita scribit auctor: *Sicut in illis male gestis in scrinio hujus sedis repositis delectat Tunc Æmiliensis bibliothecæ Apostolicæ sicut in gestis, quæ in bibliotheca rejaçant investigaverit, poterit reperire.* Quibus verum manifeste indicat se scrinio et bibliothecæ stolice præpositum fuisse. Unde non eminentissimus cardinalis Baronius tomolum Gesta Nicolai primi passim Anastasio Bibliothecario, qui sub Nicolao primo in Urbem

attribuit; Bellarminus autem libro de Scriptoribus A immerito Anastasio omnes Romanorum pontificum Vitas, quæ Libro Pontificali continentur, tribuit: « Scripsit Vitas Romanorum pontificum, inquit Bellarminus, a sancto Petro usque ad Nicolaum primum. » Si enim tot auctores Vitas pontificum scripserunt ante Anastasium, dicendum cum Luca Holstenio, Anastasium potius collectorem quam auctorem Vitarum pontificum esse potuisse. Unde non alia ratione uti potuit Velselus, qui primum Librum Pontificalem typis sub hoc titulo edidit: *Anastasio S. R. Ecclesie bibliothecarii Historiam de Vitis Romanorum pontificum a beato Petro apostolo usque ad Nicolaum primum, nunquam hactenus typis excusa*. Quamvis enim rationem reddat in præfatione ad lectorem, « quia stylus, totaque scribendi B ratio, ordo, et methodus earum Vitarum, quæ post beati Damasi Vitam in hoc codice exstant, omnino consentire videtur cum phrasi universaque scribendi ratione, quæ est in Vitis prioribus Damaso hactenus inscriptis, uti quis non obesæ naris lector facile odorari et advertere poterit, prorsus in eam sententiam inclinamus, omnium illarum (licet nonnullis in locis adullerina aliorum adjectione, vel detractio, ob summam superiorum sæculorum inscientiam depravatæ sint), verum et germanum parentem esse Anastasium S. R. Ecclesie bibliothecarium. Quare et ejus nomenclatura totum opus ornare non dubitavimus. » Quamvis, inquam, his verbis auctor, ab uno eodemque Anastasio omnes pontificum Vitas conscriptas fuisse indicet, mirum tamen in C modum a vero aberrat, ut facile ex supradictis colligi potest. Atque hæc quidem sufficiant de Libro Pontificali ejusque auctore. Restat ut videamus ex quibusnam antiquitatis monumentis liber ille conscriptus sit, et quænam ei fides a viro cordato adhiberi possit vel debeat.

CAPUT IX.

Ex quibusnam antiquitatum monumentis Liber Pontificalis concinnatus sit, et quænam ei fides adhiberi possit.

I. Auctor prioris partis Libri Pontificalis a Petro ad Zachariam usus est Catalogo sexto sæculo exarato, ut patet in primis ex diversis locis quæ ex Catalogo descripsit. — II. Secundo id constat ex consulum notis, quas auctor Libri Pontificalis ex secundo Catalogo desumpsit, nam nullos alios consules quam in secundo Catalogo assignatos exhibet. — III. De actis quæ auctor Pontificalis aliunde habuit, partim scitur, partim ignoratur, unde desumpta sint. — IV. Inter illa quorum fons et origo scitur, sunt nonnulla Acta Cornelii papæ ex antiquiore Catalogo descripta: Acta Stephani, Marcelli aliorumque ex ipsorum Vitis, seu martyrii actis collecta sunt. — V. Quæ de donationibus in Sylvestro et Marco adduntur ex instrumentis ecclesiarum, et archivo sedis apostolicæ prodierunt, unde de Libri Pontificalis præstantia constat. — VI. Ex posteriori parte Libri Pontificalis a Zacharia usque ad Nicolaum primum, de ejus præstantia constat, quia ab auctoribus synchronis conscripta est. — VII. Deinde, quia ex authenticis istorum temporum monumentis concinnata fuit. — VIII. Ex dictis enim patet quæ veneratione accipienda sint, quæ de historia, disciplina, ritibus, et fide in Libro Pontificali reperiuntur. — IX. Hæretici ipsi id negare non sunt ausi, ut ex illorum testimoniis eruitur.

1. Ut de priori parte Libri Pontificalis, qua Vitas Romanorum pontificum a Petro usque ad Gregorium II ab uno eodemque auctore descriptæ continentur, nullum in primis dubium esse videtur, quin auctor præ hac parte usus sit Catalogo Romanorum pontificum sub Justiniani principatu concinnato. In singulorum namque pontificum Vitis tot tantaque hujus veritatis exempla occurrunt, ut auctor Pontificalis plerumque verba catalogi exscripsisse videatur. De Simplicio papa habet Catalogus: « Hic constituit ad sanctum Petrum, et ad sanctum Paulum, et ad sanctum Laurentium hebdomadas, ut presbyteri manerent propter baptismum, et pœnitentiam petentibus, de regione prima ad sanctum Paulum, de regione tertia ad S. Laurentium, de regione septima ad S. Petrum. » Quæ auctor Pontificalis his verbis refert: « Hic constituit ad S. Petrum apostolum. et ad S. Paulum apostolum et ad sanctum Laurentium martyrem hebdomadam, ut presbyteri manerent ibi propter pœnitentes, et baptismum, regionem tertiam ad sanctum Laurentium, regionem primam ad sanctum Paulum, regionem sextam, vel septimam ad sanctum Petrum. » Hæc auctor Libri Pontificalis, quæ nemo non videt, ex Catalogi loco superius allato desumpta esse. Habet quoque Catalogus in Simplicii antecessore Hilario papa: « Hic fecit decretalem et per universum Orientem direxit, et epistolas de fide catholica. » Quæ auctor Pontificalis his verbis tradit: « Hic fecit decretalem, et per universum Orientem sparsit epistolas de fide catholica et apostolica, confirmans tres synodos, Nicænam, Ephesinam, et Chalcedonensem. » Quæ verba constat desumpta esse ex præfato Catalogi loco, in quo tamen nihil de tribus synodis legitur, adeo ut necesse sit auctorem Libri Pontificalis hoc Catalogo posteriorem esse, cum illi nonnulla addiderit forsitan ex eodem fonte ex quo auctor alterius Catalogi tempore Caroli Magni ante 850 annos sequentia desumpsit in Hilario papa: « Hic spargit epistolas de fide Catholica per orbem Orientalem, et confirmavit tres synodos, Nicænam, Ephesinam, et Chalcedonensem. » Quæ ex gestis Hilarii papæ primum ab auctore Libri Pontificalis, deinde ab auctore Catalogi tempore Caroli Magni contexti desumpta videntur.

D 2. Secundo constat hoc ipsum ex consulum notis, quæ in Libro Pontificali ad unumquemque pontificatum occurrunt, et quas auctor secundi Catalogi partim ex antiquiore Catalogo tempore Liberii conscripti desumpsit, partim de suo addidit, ita ut ex eo constare existimem quod omnes consules a Lini pontificatu usque ad Marcum papam sint iidem omnino qui in utroque Catalogo et Libro Pontificali assignantur, et sic auctor secundi Catalogi, ex antiquiore Catalogo, Libri vero Pontificalis, auctor ex secundo Catalogo consules desumpsisse credantur. Ut autem hac de re exemplum clarissimum afferamus habet antiquior Catalogus in Marco: « Fuit temporibus Constantini Nepotiano et Facundo

consulibus, ex die xv Kalendas Febr. usque in diem A Nonarum Octobrium consulibus supradictis. » Quæ auctor secundi Catalogi sic refert : « Fuit temporibus Constantini et Nepotiani secundo consulibus ex die Kalend. Febr. usque in diem Kalend. Octobris. » Error librariorum hic est in consulum nominibus, nonnullaque mutatio facta videtur in diebus quibus Marcus sedere cœpit et desiit. Porro auctor Pontificalis errores hos retinuit; nam ait: « Fuit autem temporibus Constantini et Nepotiani ac Secundi consulum, ex die Kalend. Febr. usque in diem Kalend. Octobris. » Ex quibus confirmari videtur quod auctor Libri Pontificalis consules et dies Pontificatus Marci desumpserit ex secundo Catalogo sæculo sexto conscripto, qui tunc librariorum incuria depravatus est. Porro antiquiorem Catalogum fontem esse ex quo auctor secundi B Catalogi consulum nomina protulit, nemo in dubium vocabit, qui considerat post pontificatum Liberii, in quo antiquior Catalogus finem accipit, in secundo Catalogo nullos amplius consules assignari. In Damaso enim Liberii successore habet auctor secundi Catalogi : « Sedit annos 17, menses 3, dies xi. Fuit temporibus Juliani. » Auctor vero Pontificalis : « Sedit annos decem et octo, mensibus duobus, diebus decem. » Et post enarrata illa quæ ad intrusionem Ursicini spectant : « Fuit autem temporibus Juliani, » nulla omnino mentione facta consulatus quo Damasus cœperat finire pontificatum. Idem videre licet in Siricio, Anastasio, Innocentio primo, Zosimo aliisque Damasi successoribus, usque ad Joannem, cujus temporis cum auctor secundi C Catalogi vicinus fuerit, ejusdem pontificatus initium et finem certis consulibus assignavit : « Sedit, inquit de Joanne, annos duos, menses octo, dies quindecim, a consulatu Maximi usque ad consulatum Olibri. » Quæ eadem repetit auctor pontificalis in hoc pontifice, uti et in Felice quarto, quocum auctor secundi Catalogi finit : « A consulatu Aburti usque in consulatum Lampadi et Orestis, a die iv Idus Juliarum usque in diem iv Idus Octobris. » Aburti loco auctor Pontificalis legit *Mamortini*. Cætera verba eadem omnino sunt. Unde auctor Libri Pontificalis ea a secundo Catalogo mutuatus videtur. Cujus manifestum signum illud quoque censendum est quod post Hormisdam et Felicem, qui duo ultimi sunt ab auctore secundi Catalogi exhibitii, nullius D alterius pontificatus per consules designetur in Libro Pontificali.

3. Cum itaque ex dictis pateat undenam auctor Libri Pontificalis consulum notas et pleraque gesta descripsit, videndum est unde cætera Acta, quæ in secundo Catalogo minime reperiuntur, desumpserit. Plura equidem reperiuntur in Libro Pontificali quam in secundo Catalogo, ut patet in primis ex verbis sequentibus, quæ habentur in D. Petro : *Obiit post passionem Domini 38*. Hæc namque de tempore obitus Petri non in secundo Catalogo, sed apud D. Hieronymum libro de Scriptoribus Ecclesiasticis reperiuntur, ex quo auctor illa desumpsit.

In Vita Pii papæ habentur quidem sequentia : « Hic ex rogatu beatæ Praxedis dedicavit ecclesiam Thermas Novati in vico Patritii in honorem sororis suæ sanctæ Potentianæ, ubi et multa dona obtulit, ubi sæpe sacrificium Domino offerens ministrabat ; imo, et fontem baptismi construi fecit, manu sua benedixit et consecravit, et multos venientes ad fidem baptizavit in nomine Trinitatis. » Hæc tamen verba, ut Lucas Holstenius notavit, absunt a Florentinis codicibus manuscriptis et Regio, et quia extra ordinem apposita sunt ad finem Vitæ, postea eidem Libro Pontificali adjecta fuisse creduntur. Adjecta quoque sunt quæ in Libro Pontificali habentur sub Victore : « Hic fecit constitutum ad interrogationem sacerdotum de circulo Paschæ cum presbyteris et episcopis facta collatione, et accersito Theophilo episcopo Alexandriæ facta congregatione, ut a quarta decima luna primi mensis usque ad vigesimam primam die Dominica custodiat sanctum Pascha. » Hæc enim ibi extra ordinem reperiuntur, postquam de ordinationibus actum erat, ubi et notandum quod illa quæ de *Theophilo Alexandrino* narrantur falsa sint, cum Theophilus Cæsarensis fuerit, ad quem Victor, teste Beda, hac de re scripsit. Adjecta tamen non sunt, sed semper in Libro Pontificali extitisse videntur sequentia, quæ in secundo Catalogo non reperiuntur : « Fecit constitutum de Ecclesia, ut patenas vitreas ante sacerdotes in Ecclesiam ministri portarent, donec episcopus missas celebraret, ante se sacerdotibus astantibus, et sic missæ celebrantur, excepto quod ejus episcopi interesset, ut tantum clerus sustineret omnibus præsentibus ex ea consecratione de manu episcopi jam coronam consecratam, et acciperet presbyter tradendam populo. » Quæ undenam desumpta sint, fateor me ignorare.

4. Nequaquam tamen ignoratur unde desumptum sit quod in Cornelio papa habet auctor Libri Pontificalis his verbis : « Sub cujus episcopatu Novatus Novatianum extra Ecclesiam ordinavit, et in Africa Nicostratum. Hoc facto confessores, qui se separaverunt a Cornelio cum Maximo presbytero, qui cum Moyse fuit, ad Ecclesiam sunt reversi : et facti sunt confessores fideles. Post hoc Cornelius episcopus Centumcellis pulsus est, et ibi scriptam epistolam de sua confirmatione, missam a Cypriano, quam Cyprianus in carcere scripsit, et de Celerino lectore suscepit. » Hæc enim desumpta sunt partim ex antiquiore Catalogo, partim ex Cypriano ipso, ut auctor non obscure indicat. Reliqua, quæ habentur post beati Petri translationem de causa ob quam beatus Cornelius martyrio coronatus est, ex Actis sancti hujus pontificis desumpta sunt, uti et ex Actis Stephani, quæ auctor Libri Pontificalis habet ab his verbis : *Suis temporibus*, usque ad illa : *Fecit ordinationes*. Quæ omnia in secundo Catalogo desiderantur. Pauca omnino addita sunt in Vita Caii et Marcellini, plura vero in Vita Marcelli, in quæ sequentia leguntur : « Hic rogavit quamdam matro-

nam, nomine Priscillam, et fecit cœmeteria via Salaria, et xv titulos in urbe Roma constituit, quasi diœceses propter baptismum et penitentiam multorum qui convertebantur ex paganis. » Et ut cœtera omittam, plura de Lucinæ domo in ecclesiam consecrata, et per Maxentium in stabulum conversa, in illis Marcelli Actis, quæ manuscripta etiamnum supersunt, reperiuntur, adeo ut ex his vel similibus Actis desumpta esse constet.

5. Porro sicut Actis pontificum usus fuit auctor Libri Pontificalis pro Vitis illorum qui tribus primis sæculis vixerunt, ita in Vita sancti Sylvestri usus videtur varis donationibus piis et instrumentis ecclesiarum, quæ in archivo sedis apostolicæ asservantur. Additiones enim Libri Pontificalis consistunt ut plurimum in donationibus ab imperatore Constantino, ejusque pietatis hæredibus, et Romanis ipsis pontificibus factis. Omitto eas quæ quamplurimæ in Vita Sylvestri continentur; satis namque erit pauca ex Vita sancti Marci delibasse, in qua legitur: « Hic fecit duas basilicas, unam via Ardeatina, ubi requiescit; et aliam in urbe Roma juxta Palacinis. Hujus suggestionem obtulit Constantinus Augustus basilicæ, quam cœmeterium constituit via Ardeatina, fundum rosarum cum omni agro campestri præstantem solidos 40. In Basilica in urbe Roma obtulit hæc: patenam argenteam pensantem libras 30, urnas argenteas duas pensantes libras 20, scypham argenteam pensantem libras 40, calices ministeriales argenteos 3 pensantes libras binas: coronam argenteam pensantem libras 40, fundum Antonianum via Claudia præstantem solidos 30, fundum Vaceanum via Appia præstantem solidos 40, et trimisios duos: fundum Orrea via Ardeatina præstantem solidos 55 et trimisium unum. » Hæc omnia auctor Libri Pontificalis, qui cum Romæ scripserit, si Bibliothecæ apostolicæ aut archivo non præpositus fuerit, accessum saltem ad ea habuit, et inde notitiam donationum habuisse videtur, eaque pro augendis pontificum gestis usum fuisse. Unde colligere licet quanti fieri mereantur illa quæ hac de re in Libro Pontificali continentur, cum vel ex sedis apostolicæ archivis, vel ex Catalogis quarto et sexto sæculo concinnatis desumpta sint. Atque hæc quidem de priori parte Libri Pontificalis, quæ ab uno eodemque auctore a D. Petro usque ad Zachariam papam contexta est.

9. De Zachariæ et sequentium pontificum Actis usque ad Nicolaum primum facilius nos expediemus, cum jam supra monstratum sit quod ab auctoribus cœtaneis, qui Romæ vixerunt, conscripta sint. Sic Zachariæ, Stephani III et Pauli gesta scripsit auctor Romanæ Ecclesiæ clerico ascriptus, et forsitan archivo apostolico præpositus. Sic etiam Vitæ Stephani IV et Adriani primi ab auctore synchrono, qui basilicæ Lateranensis aut Vaticanæ vero ascriptus erat, editæ fuerunt, ut cap. 9, num. 5, ostendimus. Auctor Vitæ Leonis III, forsitan e clerico basilicæ sancti Pauli fuit, ut eodem capite innuitur num. 6 Paschalis et

A trium successorum, Eugenii II. Valentini et Gregorii III, Vitas ab auctoribus Romanis conscriptas esse circa eorundem pontificum tempora, patet ex numero 7. Sergii II et Leonis IV gesta non modo ab auctore Romano et contemporaneo, sed magnæ auctoritatis viro et oculato teste fuisse descripta, monstravimus numero 8. Et quamvis ignoretur quis Benedicti III Vitam exararit, ab auctore tamen contemporaneo editam fuisse oportuit; siquidem concinnata fuit ante Anastasium Bibliothecarium, qui Vitam illam cum Vita Nicolai primi, qui Benedicto successit, a se conscriptas Libro Pontificali adjecit, ut facile conjicere licet ex iis quæ numero 9 captis sæpe citati tradidimus.

B 7. Nec solum ab auctoribus cœvis, sed etiam ex authenticis Romanæ Ecclesiæ monumentis historia pontificia secundæ hujus partis conscripta fuit. Si enim Romanorum pontificum, qui ab anno 742 usque post noni sæculi medium sederunt Vitas pervolvamus, reperiemus profecto auctores Vitarum illarum ex Romanæ Ecclesiæ regestis, ex scriniis apostolicæ sedis desumpsisse ea quæ retulerunt. Omnes enim Romæ scripserunt, et vel basilicarum Lateranensis, Vaticanæ, et D. Pauli archivis præpositi fuerunt, vel earundem basilicarum clero ascripti chartas et regesta archivorum consulere potuerunt. Sic auctor in Stephano III, Zachariæ successore: « De omnibus receptis civitatibus donationem in scriptis a beato Petro, atque a sancta Romana Ecclesia, vel omnibus in perpetuum pontificibus apostolicæ sedis misit possidendam, quæ hactenus in archivo sanctæ nostræ Ecclesiæ recondita tenetur. » Sic quoque in Vita Adriani primi citat auctor donationem Caroli Magni beato Petro factam: « Sicut, inquit, in eadem donatione contineri monstratur. » Addit exemplar illius donationis super corpus beati Petri positum: « Aliaque, inquit, ejusdem donationis exempla per scriniarium hujus sanctæ nostræ Ecclesiæ descripta ejus excellentia secum deportavit. » Quibus quidem verbis indicat auctor se non fuisse scriniarium archivi Vaticanæ, fuisse tamen ejusdem ecclesiæ ascriptum, et donationum exempla a Scriniario exarata conspexisse. Quid plura? In Vitis reliquorum pontificum usque ad Nicolaum I toties scriniorum apostolicæ sedis mentio facta reperitur, ut vel ob hanc rationem eorum omnium auctorem Anastasium Bibliothecarium statuerint Onuphrius Panvinius, Ciaconius aliique viri eruditi.

8. Atque ex his omnibus patet quantæ auctoritatis posterior pars Libri Pontificalis habenda sit, utpote quæ ab auctoribus contemporaneis ex antiquis Romanæ Ecclesiæ monumentis in archivis ejus asservatis contexta est. Licet autem prior pars non conscripta sit ab auctoribus synchronis, ex antiquis tamen Romanæ Ecclesiæ monumentis pariter concinnata fuit: adeo ut pro discernendis Romanæ Ecclesiæ ritibus, pro ejusdem disciplina et dogmatibus cognoscendis, hic liber merito allegari possit, cum ex eo horum omnium notitia eruatur. Si enim de

ritibus sacrificii, qui jam inde a primis temporibus A 40 : « Scriptorem forte non malum esse. » Alibi cœperunt ; si de ordinationibus episcoporum, sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum et inferioris cleri, eorumque muniis ; si de reliquiis martyrum, de invocatione sanctorum, de psalmis et orationibus in Ecclesia recitari solitis ; si de varia summi pontificis electione ; si de sexcentis aliis disciplinæ, rituum et dogmatum ecclesiasticorum capitibus agamus, reperiemus profecto in hoc Libro Pontificali unde cunctis satisfiat : perspectos habebimus hæreticorum errores et cognoscemus quando et a quibus damnati sint ; conciliorum generalium acta, pontificum decreta, synodorum nationalium et provincialium statuta observabimus ; et quibus modis Ecclesiæ regimen octo primorum sæculorum spatio constitit, facile conjiciemus. Ita ut vix sciam an in tota antiquitate opus aliud reperiatur, ex quo tam multa ac ex Libro Pontificali addisci possint.

9. Atque hæc sufficiant de Libri Pontificalis præstantia et auctoritate, quam hæretici ipsi non contemnendam esse declararunt. Blondellus enim, dum contra Turrianum scribit de epistolis decretalibus primorum pontificum, observat in prolegomenis, capite 12, Libri Pontificalis scriptorem vixisse ante annum septingentesimum et citari a « Beda, Amalario Fortunato, Walafrido Strabone, et aliis Anastasio Bibliothecario antiquioribus. » Adjungit cap.

B 10 : « Scriptorem forte non malum esse. » Alibi fatetur, eo veteres Ecclesiæ Romanæ tabulas contineri, nihilque eo scripto incorruptius editum, nihilque a falsi suspicione alienius reperiri posse. Hanc Blondelli sententiam secutus est Salmasius, qui fatetur cum Blondello, auctorem quasi solis radio scripsisse, quorum sententiam, dum in operibus posthumis Dissertatione I de serie Romanorum pontificum, capite 12, improbare studet Pearsonius, rationem num. 12 adducit : « Quia auctor ejus anonymus et incertus sexti sæculi scriptor, et status primitivæ Ecclesiæ ignarus fuit. » Adjungit nonnulla quæ præoccupati animi indicia spirant, et aversæ religionibus hostem produnt : unde mirum nemini videbitur, quod narrationes in Libro Pontificali contentæ ipsi displiceant, ritus Romanæ Ecclesiæ ibidem exhibitos contemnat, doctrinas sive dogmata primitivæ Ecclesiæ in eo expressa suggillet et repudiet. Ostendimus sane ex quibus fontibus ea quæ in Libro Pontificali traduntur, desumpta sint. Ex quibus facile quisque discernet, Pearsonium humani quid passum esse, dum contra Libri Pontificalis auctorem insurgit, quem dum sæculo septimo scripsisse fatetur melius de Romana Ecclesia, ejusque disciplina, ritibus et fide instructum fuisse, quam novissimis his temporibus natos, agnoscere debuisset. Atque hoc meum de Libro Pontificali judicium est.

FRANCISCI BLANCHINI

BREVIS APPENDIX

AD DISSERTATIONEM EMMANUELIS A SCHELESTRATE DE ANTIQUIS ROMANORUM PONTIFICUM CATALOGIS.

SECTIONES APPENDICIS.

I. Appendix hæc duplici inservit dissertationi, tum Schelestratiæ jam allatæ, tum nostræ mox afferendæ et inscriptæ de Romanorum Pontificum Catalogis. — II. Auctoritas Libri Pontificalis petitur potissimum ex documentis autographis, illa ætate nondum deperditis, qua Liber iste, seu Vitæ in eodem collectæ contexebantur ab oculatis illorum temporum inspectoribus. — III. Antiqua exempla Libri Pontificalis, utpote ætate proxima eisdem documentis autographis, supplet quodammodo vices eorumdem documentorum. — IV. Variantes lectiones codicum vetustiorum editio nostra complectitur. — V. Antiquitas codicum ex illorum scripturæ speciminibus comprobatur. — VI. Idcirco fuerant ante notas hæc specimina proferenda. — VII. De utroque specimine codicis Farnesiani, priore jam allato et altero mox afferendo. — VIII, IX, X. Specimen donationis Caroli Magni ex Farnesiano codice ferme æquali sæculo donationis indicata de causa maximo in pretio habendum, hic exhibetur. — XI. Specimina scripturæ duorum codicum Florentinorum ex bibliotheca S. Marci superioribus adduntur. — XII, XIII, XIV. Ætas vetustioris ex duobus Florentinis codicibus memoratis comprobatur quoque ex catalogo Antistitum Neapolitanorum in eadem ferme tempora desinente, ad quæ referuntur postremæ vitæ hujus Libri Pontificalis. — XV. Catalogus ille ad chronologiam pontificum comprobendam admodum utilis, hic profertur. — XVI. Desumptus dicitur ex Historia Joannis Diaconi. — XVII. Specimen litterarum ejusdem Catalogi. — XVIII. Specimen characteris codicis secundi

C ex Florentinis. — XIX. Antiquitas codicis Farnesiani comprobatur etiam ex imaginibus aliquot pontificum ibidem depictis, præcipue ex imagine S. Pauli papæ I, simillima picturis in basilica S. Pauli seriem Romanorum pontificum exhibentibus. — XX. Quæ desunt in codice Farnesiano suppleri possunt per alia genuina documenta, uti proxima dissertatio ostendet.

I. Appendicem attexere non gravabor docti præsulis dissertationi *de Antiquis Romanorum Pontificum Catalogis*, quæ lucubrationi etiam nostræ eodem de argumento conscriptæ, et proximo loco afferendæ, non erit inopportuna. Ut enim postremo capiti laudatæ dissertationis apte respondent ea quæ hanc in mantissam referimus, ita non minus commodam viam muniunt ad illa planius pervadenda quæ congestissimus in opusculum proxime consecuturum. Quare hanc appendicem utrique dissertationi inserendam suasit communis utilitatis ratio, quæ unam et alteram attingebat.

II. Schelestratus capite nono suæ dissertationis a primo numero ad 6, docet ea quæ in Libro Pontificali enarrantur a B. Petro ad Zachariam, desum-

pta fuisse per auctorem, seu auctores Vitarum, ex vetustis Catalogis, ex Actis martyrum et conciliorum, ex documentis archivorum, sedis præsertim apostolicæ et basilicarum Urbis. Deinde ex numero 6 ad finem capitis demonstrat ea quæ a Zacharia ad Nicolaum I expressa sunt, per diversos auctores synchronos, ut plurimum Romanæ Ecclesiæ clero et officiis ascriptos fuisse propriis oculis perspecta dum generentur, sive collecta ex authenticis documentis ætate sua depositis aut asservatis passim chartulariis, bibliothecis, archivis hujus ejusdem Ecclesiæ, et in publicam lucem emissa coram testibus, qui fidem scriptorum arguere ac suggillare facile potuissent, si auctores illi secus ac gesta fuerant mandare litteris ausi forent. Quare intulit, tantam esse auctoritatem tantamque præstantiam hujusce Libri Pontificalis, ut numero 8 diserte affirmet « se vix scire an in tota antiquitate opus aliquod reperiatur, ex quo tam multa, ac ex Libro Pontificali, addisci possint; » et numero 9 producat ingenua testimonia etiam criticorum catholicæ religioni cæteroqui non additorum, qui præstantiam Libri ultro agnoverunt ex comparatione Historiæ Vitarum cum monumentis genuinis eidem æqualibus. Illud præsertim retulit ex Blondello, qui ait, « in eo Libro veteres Ecclesiæ Romanæ tabulas contineri, nihilque eo scripto incorruptius editum nihilque a falsi suspitione alienius reperiri posse, » et huic persimile iudicium a Salmasio profectum docuit, fatente cum Blondello « auctorem Libri Pontificalis, quasi solis radio scripsisse. »

III. Perviderant etiam Fabrottus, Holstenius et Scheslestratius, Librum hunc, integra fide ac veritatis studio collectum ex genuinis documentis plerumque publicis, tanto usui posteris futurum, quanto nunc esse cognoscimus, ut vicem quodammodo suppleat illorum documentorum, quæ autographa tunc perspiciebantur quando prodibant Vitæ etiam postremæ tum Anastasii tum Guilielmi bibliothecarii, et superioribus addebantur. Quare censuerunt consulendos esse codices eorum qui exstarent antiquissimos, et variantes lectiones inde excerptas et in publicum proferendas: ut hoc in opere edendo, nihil ab ætate nostra subtraheretur maximo illi studio veritatis, quod adeo sanctum professi fuerant auctores Vitarum in iis conscribendis.

IV. Editio nostra hoc idem studium ulterius promovit, afferens ex pluribus aliis codicibus, quotquot præstare antiquitate percepimus, variantes lectiones. Neque is erit terminus conatus nostri, pro veritatis historicæ demonstratione suscepti. Cupimus ipsa, si liceat, documenta oculis omnium subjicere. Indicata idcirco sunt in præfatione prioris tomi antiqua monumenta, quæ genuina testimonia sunt, ætati nostræ præservata, ad fontes hujus historiæ aperiendos. Nunc etiam exempla monstramus, qui fidem astruant ac præsentiam quodammodo referant autographorum. Ea vero sunt accurate delineata specimina

A codicum vetustiorum, unde colligitur ætas Libri Pontificalis.

V. Id unum deerat laudatæ dissertationi Scheslestratii: qui cum ætatem Anastasio superiorem aut certe supparem cum Holstenio assignet codici Farnesiano, et utrique codici Florentino bibliothecæ S. Marci primas post illam tribuat, omne tulisset punctum, si prolato specimine illius scripturæ oculis peritorum rem subjecisset: præsertim cum paucis admodum liceat asserti illius veritatem longa peregrinatione, et impensa itineris non modica, aut numerum suorum officiis profectionem impediens, explorare.

B VI. Præstiti infra post, Catalogos summorum pontificum, id quod poteram absens ab illustri bibliotheca serenissimi ducis Parmensis, opem ferente præstantissimo litterarum fautore, sæpius mihi memorando, marchione Mauritio de Sanctiis, celsitudini suæ a sanctioribus conciliis et ab arcanis Status. Specimen paginæ 46, in qua Eugenii papæ I Vita integra continebatur accuratissime transcriptum ille ad me transmisit, quod ære incisum protuli pag. xxiii (col. 149, 150) ad exempli fidem. Supererat ut etiam de Florentinis codicibus, tantopere commendatis ab Holstenio, lectoris eruditi mentem et oculos facerem certiores.

C VII. Quod in notis ad opuscula prædicta negatum mihi tibi fuerat, lector benevole, abunde nunc ministratum appendix ista bono cum numine offeret. Acceptum vero referas beneficentiæ optimi principis, domini et Mæcenatis nostri, ac sanctissimi Patris CLEMENTIS XI, qui cum ex Ægypto Arabia et Syria copias litterarias, præsertim sacras, in Urbem conveyi feliciter curaverit, passus non est viciniora hæc subsidia historiæ pontificiæ in hac Vaticana editione desiderari. Me cum deligere ille placuisset, pro confirmata viginti annorum clementia, qua studiis nostris indulgentissimum patronum se comprobat, ad insignia collatæ dignitatis perferenda eminentissimo cardinali Joanni Francisco Barbado (litterarum patrocinium non segniter exercenti ex quo Ecclesiæ Veronensi datus episcopus, tum ad Brixiensem translatus, utrobique clariora excitavit ingenia) copiam fecit non modo adeundi Parmam et Florentiam, ubi codices illi pontificales antiquitate spectabiles asservantur, verum etiam perlustrandi autographa documenta complurium archivorum et ecclesiarum: quæ lucis publicæ usuram cum mereantur æque ac Vitæ Pontificum, a conterraneis meis editoribus acceptura esse quanto citius confido. Ratus itaque a me conferendum tantumdem laboris ac diligentiam, quantum sanctissimus Pater largitus fuerat præsidii ad hæc munimenta comparanda Historiæ pontificum ejusque editioni, inspiciendos mihi esse duxi codices Farnesianum ac Florentinos, ac describendos iis saltem partibus quæ lumina evidentiora præferrent studiosis antiquitatis ac veritatis. Cum beneficentiæ pontificis maximi certavit in labore nostro fovendo atque ornando serenissimi

ducis Parmensis Francisci I effusa in me liberalitas: cum patere mihi mandaverit universa antiquariæ ac litterariæ gazæ suæ monumenta, tum Parmæ, tum Colorni, ubi eminentissimum ac reverendissimum D. cardinalem Gozzadinum regia, qua solet, magnificentia hospitem exceperat; quo etiam ultro me profecturum accersere dignatus per triduum integrum cumulavit omni genere munificentiae. Codicem itaque Farnesianum mihi pro lubitu evolendum ac describendum contradi jussi per marchionem Mauritium de Sanctiis antea memoratum. Eo autem lubentius impendi quantum in me erat studii in libro consulendo, et in conferendo specimine characteris, jam transmissio in Vita S. Eugenii, aliisque paginis describendis ex illo celeberrimo exemplari, quo splendidius ac firmitus auctoramentum diligentiae ac veritatis positum videbam in praesentia ac testimonio eminentissimi cardinalis: cui favere optimis artibus indoles est a majoribus accepta, nostris vero studiis opitulari consuetudo virtutis, mecum exercitæ per annos plus quam triginta.

VIII. Verum ne ab instituto appendicis me revocet sollicitus ardor grati erga fautores animi, et ingenua cura testandi per quos profecerim, dicam breviter potiora quæ excerpta esse duxi ex codice Farnesiano ad illustrandam dissertationem Schelestratii.

Memineram præfatum præsulem postremo capite ejusdem dissertationis, numero 7, dum commendaret auctoritatem etiam secundæ partis Libri Pontificalis, hæc protulisse: « Nec solum ab auctoribus coævis, sed etiam ex authenticis Romanæ Ecclesiæ monumentis historia pontificia secundæ hujus partis (a Zacharia ad Nicolann) conscripta fuit. » Cujus rei comprobandæ causa illustri admodum documento, memorat donationes Pippini et Caroli Magni, per Vitarum auctores ex autographis descriptas. « Sic inquit, auctor in Stephano III, Zachariæ successore: *De omnibus receptis civitatibus donationem in scriptis a beato Petro atque a sancta Romana Ecclesia, vel omnibus in perpetuum pontificibus apostolicæ sedis emisit possidendam, quæ hactenus in archivo sanctæ nostræ ecclesiæ recondita tenetur.* Sic quoque in Vita Adriani primi citat auctor donationem Caroli Magni beato Petro factam. Sic, inquit, *in eadem donatione contineri monstratur.* » Addit exemplar illius donationis positum supra corpus beati Petri, tum subdit: *Aliaque ejusdem donationis exempla per scriniarium hujus sanctæ nostræ ecclesiæ descripta ejus excellentia secum deportavit.*

IX. Hæc igitur mecum reputans, ac recognoscens antiquitatem hujusce codicis, vetustate Carolinæ donationis paulo minorem, ac tantum non supparem, duxi præ cæteris esse mihi fideliter describendum ex illo codice ejusdem donationis exemplum. Fatendum enim est nihil præstantius deligi posse ex iis membranis, nongentorum ferme annorum ætatem præferentibus, ad comparandam fidem veracitatis et auctoramentum historiæ Vitarum ex genuinis monumentis. Cordato cuique viro causa in aperto est si consideret Carolum Magnum curasse ut complura exempla suæ donationis per scriniarium S. R. Ecclesiæ describerentur ex autographo, eaque exempla ita descripta secum in Gallias transtulisse eodem anno quo supra corpus B. Petri suismet manibus ipse obtulerat autographum, subsignatum non modo a se, verum etiam ab universis episcopis, abbatibus, ducibus et graphionibus, communistudio offerentibus etiam iudicibus suis, uti legimus Libri Pontificalis sectione 349, in Vita S. Adriani. Eodem vero sæculo, quo plura exempla suæ donationis ita descripta detulerat Carolus in Gallias, etiam exempla secundæ partis Libri Pontificalis describi et in provinciis vulgari cœpisse manifeste comprobant codices Farnesianus et Florentini enim continentes; cum antè Carolinam donationem prior illa pars Libri

Pontificalis, a S. Petro excurrens ad S. Zachariam, jam innotesceret per Venerabilem Bedam aliosque antiquiores Carolo Magno indicata et producta, ac manibus tereretur Gallorum, Anglorum aliorumque Occidentalium. Nihil itaque illustrius nihilque certius ad fidem hujus historiæ asserendam, illorumque monumentorum veritatem afferri poterat, quam codices æquales sæculo donationis, qui ibidem tunc vulgabantur, ubi auctor donationis Carolus Magnus exempla Autographi sui deposuerat. Perinde enim fidem astruunt germani documenta descripta per scriniarium exempla donationis, ac descripta in Historia Vitarum verba donationis, eaque cum Libro Pontificali vulgata in provinciis eodem sæculo Caroli Magni, iudicium, ducum, abbatum, episcoporum regni atque imperii Carolini, qui donationi interfuerant, ejusque autographo subscripserant Scriptura igitur codicis ita vetusti demonstratio est historiæ ac donationis. Quare hanc præ cæteris jure allegatam a Schelestratio, observatam ab Holstenio, vulgatam in Galliis a Carolo Magno, ad præsidium veritatis tanquam exemplar alterum genuinum mihi fideliter describendam et huic appendici inserendam duxi, ad ostendendam veritatem secundæ partis Libri Pontificalis; quemadmodum ad illustrandam priorem partem et Catalogos. prolata a nobis fuerunt in notis Vita S. Eugenii et specimina Catalogorum Mabilloniana.

X. Sic itaque legitur codicis Farnesiani pag. 60.

ET DENUO
CONFIRMATO INTERI
ORE PACTO QUI PEREB
PSA CO OCTABA CO INDIC
TIONE CO INTER PARTES
PROUENERAT RESTITU
IT IPSA SPRCLATA SCI
UITATES ADDENSET
CASTRUM QUI COGNO
MINATUR COMIADU
DE QUIB OMNIB RECE
PTIS CIVITATIB DO
NATIONE CO INSCRIPTIS
BEATOPCTRO AD Y;
SCE ROMA NE ECCLESIC
UELO MNIB IN PERPE
TUO CO PONTIFICIBUS

APOSTOLICE SEDISE
 MISIT POSSIDENDAS
 QUE ET USQUE ACTENUS
 IN ARCHIEPISCOPO REEC
 CLESIE RECONDITE TE
 NETUR. AD RECIPI
 ENDAS UERO IPSAS CI
 UITATES MISIT IPSE
 CHRISTIANISS. FRANCORUM
 REX SUUM CONSILIARIUM
 RIVUM. IDEST FULRADUM
 UENABATEM ET PBR
 RIVUM ABSOLUIT.
 ET CONTINUO EI SEX
 MILETAS FELICITER CUM
 SUI EXERCITIBUS FRAN
 CIA REPPEDAVIT.
 PRENOMINATUS AUTEM
 FULRADUS UENABBE ET
 PBR RABENNANTIVUM
 PARTES CUM MISSIS
 RACONATI AISTULFIRE
 CIS CONIUNGENSET PER
 SINGULAS INGREDIENS
 CIVITATES TAM PEN
 TAPOLEOS ET EMILIE
 EASQUE RECIPIENSET OB
 SEDES PER UNUM QUONDAM

AUFERENSQUE PRIMATOS
 SECUM UNAMQUE CLAVES
 PORTAVIT CIVITATUM
 DEFERENS RACONUM CON
 IUNXIT. ET IPSAS CLAVES
 TAM RABENNANTIVUM
 BIS QUAM; DIVERSARUM
 CIVITATUM IPSIUS RABEN
 NANTIVUM EXARCHATUS
 UNAMQUE SIT DONATIO
 NE DEEISA SUORECEE
 MISSA IN CONFESSIO
 BEATI PETRI PONENS
 EIDEM DIAPOSTOLO ET
 EIU SUICARIO SCISS PAPER
 ADU; OMNIB; EIUS SUCCE
 SORIB; PONTIFICIB; PER
 ENNITER POSSIDENDAS
 ADQUE DISPONENDAS TRA
 DIDIT IDEST. RABENNA
 RICINO. PENSAURO
 CONCA. FANO. CESINA S.
 SINO. GALIAS. ESIS. PBO
 RIVUM. POPULI. FORUM
 LIBI. CUM CASTRO SU
 BIO. MONTE FERETRI
 ACERRE. MONTE
 LUCATI. SERRA CASTEL

Ex eodem Codice Farnesiano
Vita S. Pauli papæ I.

LUCO SCITONARINI LIOBIO
ORBINO CALLIS LUCIOLIS
ECUBIO SEUCOMACLU
NEC NON ET CIVITATE
NARNIENSEM QUE ADU
CATUS POLITINO PARTI
ROMANORUM PEREUIO
LUTANNORUM SPATIA
FUERAT IN UAS XDU MER
COBECACERENTUR IPSE

XAVIVS NVI
ONEROMANUS
EX PATRE CONSTANTINO
SEX ANNOS X MEN I
HIC AB INEUNTE ET A
TE &c.

&c.

Specimen Codicis antiquioris ex duobus in Bibliotheca
S. Marci Florentiæ asservatis.
Series episcoporum Neapolitanorum ab Holstenio observata

Hec sunt nomina centum qui nec pot & quoy ciero
vce fuerunt: y
Nipren epus v. c. o. i. a. c. x. x. iii. v. i. t. t. r. o. n. b. c. l. e. m. t. r. c. e.
d. i. a. l. a. y. m. c. e. l. e. x. a. n. d. r. e. p. c. e. p. t. & c. e. r. c. e. c. c. n. i. & c. e. d. d. y. c. n. i. l. m.
p. r. e. c. c. t. o. r. y. h. u. l. ii. E. p. i. s. t. o. r. i. a. u. l. E. p. i. s. t. o. r. i. a. c. c. i. x. o. v. i. i. f. u. i. s. & c.

Ex eodem Codice
Series Pontificum Romanorum

Bepthcoru^s decemccvi ccd hi et onimur
Eccrimsim; p est ual cepit & p n e p r e c p l o n y

Specimen alterius Codicis minus antiqui
in eadem Bibliotheca S. Marci

INCIP LIB PONTIFICALIS
BEATVS Petrus ap^ts,
et pnceps ap^toz antioenu
filius iohⁿis pumcie galileg
uico bethaida fr^{at} andr^eg
&c

Hæc itaque ex codice Farnesiano, omnium anti-
quissimo, duxi exscribenda et exhibenda, ad vim de-
monstrationis complendam in argumentis Holstenii
et Schelestratii quæ indicant fontes genuinos histo-
riæ pontificalis.

XI. Non levia quoque momenta solidæ veritatis
addenda sunt ex duobus codicibus Florentinis bi-
bliothecæ S. Marci; quos ut evolverem, conferrem,
transcriberem, in ea temporis angustia qua preme-
bar maturans reditum meum in Urbem, operam
quoque suam amicissime contulerunt admodum rev.
Patres ordinis Prædicatorum, tanto studio incitati
ad bene merendum de litteris, quantum etiam
in Urbe experimur, dum bibliothecam Casa-
natensem adeuntibus patentem exhibent, pro
constanti ingenio sacræ illius familiæ, ad men-
tes hominum pietate ac doctrina excolendas
natæ.

XII. Duorum codicum, quos Holstenius vidit ac
cæteris indicavit in bibliotheca Florentina S. Marci
tanquam præstantia proximos a Farnesiano, unum
dixit antiquiorem et scriptum litteris Longobardicis.
Codex est membranaceus in forma octavæ partis
folii ut vocant, et vetustatis suæ documenta præfert
non modo in scriptura textus Libri Pontificalis, verum
etiam in Catalogo episcoporum Neapolitanæ Eccle-
siæ, qui præmittitur Vitis pontificum Romanorum,
et indicat, ni fallor, ad Ecclesiam Neapolitanam hunc
librum aliquando pertinuisse, aut descriptum fuisse
a simili codice, qui ad eandem Ecclesiam specta-
ret.

XIII. Porro Catalogus ille Neapolitanorum anti-
stitum confert plurimum ad corroborandam *chro-
nologiam, historiam et antiquitatem* operis Anasta-
siani. Singulis enim episcopis Neapolitanis assignat
annos episcopatus, plerumque etiam menses ac
dies: tum addit nomina pontificum Romanorum et
imperatorum qui per eosdem annos vixerunt; eoque
nomine testis est chronologiæ pontificiæ plurimi
faciendus, præsertim cum adnotaverim in præfatione
prioris tomii hujus editionis numero 26, in ecclesia
Nolana ejusque vetustissima basilica et cœmeterio
S. Felicis in Pincis dicto, plurimum exornata musi-
vis operibus ac versibus a B. Paulino, adhuc supe-
resse tot vetustas inscriptiones, quot ibidem retuli,
consignatas nominibus pontificum Nolanorum, eo-
rumque annis episcopatus, nec non consulibus, qui-
bus deponerentur. Vicinia utriusque ecclesiæ, Neapo-
litane ac Nolane, et cœmeteria Romanis similia,
quæ Neapoli conspiciuntur, et abundant vetustis
inscriptionibus genuinis (mihi spectatis beneficio
eminentissimi cardinalis Canteloni tum archiepi-
scopi, æque sanctissimis moribus ac sacra doctrina
illustris, vigilantia, constantia, prudentia omnique
pastorali virtute memoriæ æternæ commendati),
demonstrant, epochas illius provinciæ antistitum
fuisse non minus diligenter litteris mandatas. Ejus
rei documentum aliud superest in cœmeterio S.
Gaudiosi, uti cardinalis doctissimus demonstrabat;
ubi supersunt adhuc vetustissimæ orbiculares ima-

gines episcoporum a S. Asprenate, primo Neapoli-
tanorum episcopo, seriem successorum ordientes, et
singulorum nominibus insignitæ: quæ picturæ in
ingressu cœmeterii; perinde ac in suburbanis Romæ
et cryptis atque cubiculis martyrum, olim coloratæ,
superinducto post aliquot sæcula primo ac secundo
calcis integumento, conspicuæ sunt ubi fragmenta
posterioris integumenti exciderunt. Orbiculi vero
has imagines episcoporum includentes imitantur
speciem illorum qui seriem pontificum retinent in
basilica S. Pauli via Ostiensi, et in Zophoro veteris
basilica Vaticanæ observabantur antequam di-
rueretur sub Paulo V, quorum si exempla requi-
ras Romæ ab octavo et nono sæculo, satis erit
in titulo S. Praxedis observare oratorium sive
capellam S. Zenonis, a S. Paschali I similiter in
fronte exornatam, et in hypogæo utriusque diaconie
S. Mariæ in via Lata, et S. Nicolai in carcere Tul-
liano prophetarum imagines orbiculis ejusmodi in-
clusas et coloribus efformatas, additis nominibus
singulorum. Reperies apud præsulem Ciampinum
tomo II Veterum Monumentorum, plerasque ex his
æneis tabulis incisas; et apud eundem, tomo I. cap.
21, in musivo tituli S. Sabinæ sub Cœlestino I, et
in basilicæ Liberianæ arcu triumphali et musivo sub
Xisto III, videbis morem ita servatum quarto et
quinto sæculo æræ Christianæ. Nam imagines SS.
apostolorum Petri et Pauli in orbiculis coloratas et
altari impositas pro veteri consuetudine exhibet no-
strum musivum quinti sæculi, in basilica Liberiana
a Xisto III constructum. Quam consuetudinem Ro-
mæ docent etiam sæcula superiora; nam in vitreis
orbiculis ætate martyrum auro interrasili delineatas
nostra cœmeteria suburbana persæpe offerunt sacras
imagines cum nominibus Christi Domini ejusque vir-
ginis matris, apostolorum, martyrum aliorumque
sanctorum, quas Aringhius in Roma Subterranea,
Fabrettus in tomo Inscriptionum, et omnium elegan-
tissime illustravit Philippus Bonarroti senator Flo-
rentinus, in studio Rei Antiquariæ persæpe emeritus
Olympiadibus nomen dare. Novissime etiam per-
strinxit hanc sacram metam piissimus martyrum cus-
tos, cultor et illustrator M. Antonius canonicus
Boldettus, lib. I, cap. 39. Observationum ad cœme-
teria, quibus tum Romana tum longe dissita luculen-
ter exornat.

XIV. Catalogus igitur ille præsulum Ecclesiæ Ne-
apolitanæ, quorum imagines ac series veteri ex con-
suetudine orbiculis commendatas in sacris cœmeto-
riis spectabantur, in codice vetustiori ex Florentinis
integer exhibetur, tantoque in pretio habendus est,
ut integrum dare necessarium ducam. Operis enim
Anastasiani testis omnino æqualis ætate accedit; cum
desinat in quadragesimo septimo episcopo Stephano:
cui præmittitur quadragesimus sextus inter Neapoli-
nos antistites Athanasius, hac epocha ornatus. *Atha-
nasius episcopus sedit annos XXXVII, mens. VI, dies II. Hic
fecit basilica sancti Juliani martyris foris Urbe sita.
Fuit temporibus Joanni. Marini. Adriani. Stephani.
Formosi papæ, et Basilii, et Leoni, et Alexandri ejus*

Alis imperatoribus. Liber pontificalis a Guillelmo bibliothecario continuatus post Anastasium pertingit ad eosdem pontifices Adrianum II et Stephanum VI, Formosi proximos decessores. Testem igitur synchronum dabo Libro Pontificali Catalogum Neapolitanum, et quidem integrum, una cum mendis quibus respersum est. Menda enim ipsa et barbaries fidem ætatis faciunt, æque ac specimen characteris, uti ostendimus in præfatione ad tomum primum, numero 39 et sequentibus. En ipsum Catalogum et specimen scripturæ Longobardicæ ab Holstenio dictæ. (*Vid. supra, col. 227, 228.*)

XV. « *Hæc sunt Nomina Antistitum, qui Neapoli, et quorum tempora fuerunt id est:* »

« Aspren episcopus sedit annos xxiiij. Fuit temporibus Clementis. Anacliti. Evaristi. Alexandri papæ. et Trajani et Adriani imperatoribus. ij. Epitimitus episcopus sedit annis xvij. Fuit temporibus Xysti. Telesphori papæ. et Adriani imperatoris. iij. Maron episcopus sed. ann. xxiiij. Fuit temporibus Igini et Pii papæ. et Antonini Pii imperatoris. et filiorum ejus iiij. Probus episc. sed. ann. xxiiij. Fuit temporibus Anecyti. Soteris. Eleutheri papæ. et Antonini Veri. et Lucii Commodi. et Elii Pertinacis. seu Severi imperatoris. v. Paulus episc. sed. xxxj. Fuit temporibus Victoris. Zepherini. Calisti papæ. et Antonini Caracalla et Macrini imp. vj. Agrippinus episc. sed. ann. xij. Fuit temporibus Urbani. Pontiani papæ et Aurelii, et Alexandri imp. vij. Eustachius episc. sed. ann. xvij. Fuit temporibus Anteri. Fabiani papæ. et Maximini. et Gordiani. et Philippi imp. viij. Ephebus episc. sed. ann. viij. Fuit temporibus Cornelii. Lucii. Stephani papæ. Et Decii. et Galli. et Volusiani. et Emiliani. et Valeriani et Gallieni imp. viij. Fortunatus episc. sed. ann. xxj. Fuit temporibus Xysti. Dionisii. Felix. Euticii papæ et Claudii. et Aureliani. et Taciti. et Probi imper. x. Maximus episc. sed. ann. xxij. Fuit temporibus Gagi. Marcellini. Marcelli pap. et Cari. et Carini. et Aureliani, et Diocletiani. et Maximiani imp. xj. Zosimus episc. sed. ann. xxij. sub quo sancta Restituta a Constantino imp. facta: Fuit temporibus Eusebii. Miltiadi. Silvestri pap. et Constantino imp. xij. Severus episc. sed. ann. xlvij. mens. ij. dies xj. Hic fecit basilicas iiij. una foris Urbe juxta sanctam Susanna. et nominis sui. alia intra civitate. que alii Severiana. alii sanctum Georgium vocant. Et fecit S. Martini. et sancti potiti monasteria. temporibus silvestri. Marci. Julii. Liberii. Felici papæ. et Constantini. et Constanti. et Constantini. et Constantis Filii ejus. et Juliani. et Jobiniani. seu Balentiniani imp. xiiij. Ursus episc. sed. ann. iiij. Fuit temporibus Damasi pap. et Valenti. et Gratiani imp. xiiij. Johannes episc. sed. ann. xxvij. Fuit temp. Damasi. Siricii. Anastasii pap. et Theodosii. et Arcadio. et Honorii imp. ejus filiis. xv. Nostiamus episc. sed. ann. xvij. Hic fecit Balneum Nostiani. Fuit temporibus Innocentii Zosimi. Bonifacii pap. et Theodosii. xvj. Timasius episc. sed. ann. xxxj. Fuit temporibus Celestini. Xisti. Leoni pap. et Theodosii imp. xvij. Felix episc. sed. ann. viij. mens. iij. die vi. Fuit temp. Leoni pap. Marciani. et Balentiniani imp. xvij. Soter episc. sed. ann. xxj. Hic ecclesiam beatorum Apostolorum construxit. Fecit et baptisterium fontis majoris intus episcopio. Fuit temporibus Hylarii. Simplicii. Felici pap. et Leoni imp. xviiij. Victor episc. sed. ann. xj. mens. x. Hic fecit basilicas duas foris civitatem. Unam ante ecclesiam S. Januarii martyris. et S. Agrippini confessoris ad nomen S. Stephani. alia ad nomen sanctæ Euphemie martyris. Fuit temporibus Gelasii pap. et Zenoni

A imp. xx. Stephanus sed. ann. xv. mens. ij. Hic fecit basilicam ad nomen Salvatoris copulata cum episcopio que usitata nominis Stephaniana vocatur. Fuit temporibus Anastasii. Simmachii pap. et Anastasii imp. xxj. Pomponius episc. sed. annos xxvij. dies x. Hic fecit basilicam ad nomen sancte Dei genitricis semper Virginis Marie que dicitur majoris. Fuit temporibus Ormisde. Johanni. Felici Bonifacii papæ. et Anastasii. et Justini imp. xxij. Joannes episc. mediocris sed. ann. xx. dies xj. Hic absida ecclesia Stephanie lapsa ex incendio reformavit. Fecit basilicas sancti Laurentii martyris. Fuit temporibus Johanni. Agapiti. Silverii, Vigili. pap. et Justini imp. xviiij. Vincentius episc. sed. ann. xxiiij. Hic fecit prefulgida ecclesia ad nomen beatissimi precursoris Johannis Baptiste. Fecit et baptisterium fontis minoris intus episcopio. Fuit temporibus Pelagii Johanni pap. et Justiniani et Justini imp. xxiiij. Redux episc. sed. ann. iij. dies xxiiij. Fuit temporibus Berodicti pap. et Tiberii Constantini imp. xxv. Demetrius episc. sed. ann. iiij. Fuit temporibus Pelagii pap. et Mauricii imp. xxvj. Fortunatus episc. sed. ann. vij. dies xj. Fuit temporibus Gregorii pap. et Mauricii imp. xxvij. Paschasius episc. sed. ann. xiiij. dies vj. Fuit temporibus Sabini. Bonifacii. alius Bonifacii pap. et Foce imp. xxvij. Johannes episc. sed. ann. xx. mens. vj. dies xiiij. Hic fecit consummarium alabatorum interfontes majore et ecclesiam Stephanie. Fuit temporibus Deusdedit. Bonifacii. Honori pap. et Eraclii imp. xxviiij. Cesarius episc. sed. ann. iiij. dies iiij. Fuit temporibus Seberini pap. et Eraclii imp. xxx. Grattiosus episc. sed. ann. vij. Fuit temporibus Johanni. Theodori pap. et Eraclii et filii ejus imp. xxxvj. Eusebius episc. sed. ann. vj. Fuit temporibus Martini pap. et Constantini imp. xxxij. Leontius episc. sed. ann. iiij. Fuit temporibus Euzenii pap. et Constantini imp. xxxij. Adeodatus episc. sed. ann. xviiij. Fuit temporibus Vitaliani pap. et Constantini imp. xxxiiij. Agnellus episc. sed. ann. xxj. dies xv. Hic fecit basilica ad nomen sancti Laurentii martyris, que dicitur diaconia. Fuit temporibus Adeodati, Doni. Agathonis. Leoni. Benedicti. Johanni. Cononi. Sergii pap. et Constantini Justiniani imp. xxxv. Julianus episc. sed. ann. vij. mens. iij. Fuit temp. Sergii pap. et Leontii et Tiberii imp. xxxvij. Faustus episc. sed. ann. xv. mens. viij. dies xxvj. Fuit temp. Johanni alterius Johanni. Constantini pap. et Justiniani, et Philippici. et Anastasii. et Theodosii imp. xxxvij. Sergius episc. sed. ann. xxvij. mens. iiij. dies iiij. Fuit temporibus Gregorii. alterius Gregorii. Zacharie pap. et Leoni. et Constantini imp. xxxviiij. Cosmas episc. sed. ann. j. mens. ij. dies iij. Fuit temp. Zacharie pap. et Constantini imp. xxxviiij. Caldas episc. sed. ann. xij. mens. iiij. dies iij. Hic fecit ecclesiam sancti Sossi non procul ab urbe. Fuit temp. Stephani pap. et Constantii imp. xl. Paulus episc. sed. ann. iiij. mens. ij. dies vi. Hic construxit marmorium baptisterium in monasterio sancti Januarii foris Urbe. Fuit tempore Pauli pape et Constantini imp. xli. Stephanus episc. sed. ann. xxxiiij. mens. v. dies xxvij. Hic fecit ecclesiam sancti Petri intus episcopio. fecit et intra monasteria ad nomen sancti Festi. et sancti Pantaleonis mart. et sancti Gaudiosi confessoris. Addidit etiam in sancti Gaudiosi monasterio basilica sancte Susanne in qua corpus ejusdem martyris ibi ipse recondidit. Renovavit ecclesia Stephanie igne cremata. Et ibi corpora sancti Euticeni, et Acutii mart. collocavit. fuit temp. Stephani. Adriani pap. et Constantini. et Leoni et Constantini imp. xjli. Paulus episc. sed. ann. xx. mens. iiij. dies vj. sub hoc fecitque domna Euphrasia monasterium sancte Marie que dicitur ad Albini, et Anthimi consul fecit basilicam sancti Pauli apostoli. et monasterium sancti Cyrici et Julitte mart. fuit temp. Leoni. Stephani Paschali pap. et Ereni et

Nicifori. et Stauraci. et Micheli. et Leoni. et Constantini imp. xliij. Tiberius episc. sed. ann. xx. mens. iij. dies xj. in diebus Theodenand. et relicta pre... Anthimi Ducis in pretoriu. fecit monasterium. ad nomen sancti Marcellini et Petri mart. fuit temp. Eugenii. Balentini. Gregorii pap. et Michaelio et Theophili imp. filio ejus xliij. Johannes episc. sed. ann. vij. mens. viij. dies xxij. fuit temp. Sergii pap. et Michaeli imp. xlv. Athanasius episc. sed. ann. xxij. mens. vj. dies xxiiij. Hic ecclesia sancti Januarii mart. intus episcopo renovavit. Fuit temp. Leoni. et Benedicti. Nicolai Adriani pap. et Michaeli. et Basilii imp. xlvj. Athanasius episc. sed. ann. xxij. mens. vj. dies ij. Hic fecit basilica S. Juliani mart. foris urbe sita. Fuit temp. Johanni. Marini. Adriani. Stephani. Formosi pap. et Basilii. et Leoni, et Alexandri ejus filii imp. xlvii. Stephanus episc. sed. ann. viij. mens. x. dies.... »

XVI. Liceat Catalogo subnectere periocham in eodem codice illi præfixam rubricatis litteris manu Holstenii, ni fallor, his verbis : *Est Epitome Joannis diaconi, cujus opusculum de Episcopis Neapolitanis habetur in bibliotheca Vaticana.* Joannem diaconum Romanæ Ecclesiæ sub Joanne papa VIII, cui etiam inscripsit Vitam S. Gregorii Magni, et sub imperatoribus Ludovico Juniore et Carolo Calvo memorat Sigibertus in Chronico ad annum 873 et in Catalogo cap. 407. tum ex eo Vossius de Historicis Latinis lib. II, cap. 36. Eundem Joannem diaconum Anastasii Bibliothecarii non modo æqualem, sed etiam amicum et familiarem fuisse affirmat Labbe de Script. Ecclesiasticis non uno in loco. Quare tum nihil affinius huic operi compingi poterat in unum codicem, tum nihil affinius accedere huic editioni, et per nos afferri, sive ad ætatem sive ad testimonium collectionis Vitarum comprobandum æqualibus documentis : præsertim cum eodem sæculo nono, quod Catalogus iste claudit, præcessisset sub Carolo Magno illustris ille diaconus Paulus Wenifrid (cujus opera cum Joannis diaconi Miscella fuisse confusa nonnemo apud Labbeum et Vossium observat), et Metensium episcoporum seriem ac gesta conscripsisset, flagitante Angerano archiepiscopo : non secus ac Joannes iste diaconus seriem et gesta episcoporum Neapolitanorum, hortatu forsitan aliqujus antistitis ejusdem Ecclesiæ, pro more illius ætatis, quæ imitari cœpit bibliothecarios Romanæ sedis in serie ac gestis suorum præsulum colligendis, uti constat ex Agnelli Opere de Archiepiscopis Ravennatibus, aliisque ad hanc circiter ætatem referendis. Indicare etiam possumus alium Joannem diaconum sancti Januarii, a quo Acta illius beati episcopi ac martyris, Sosiique ac sociorum descripta fuisse legimus apud Vossium de Hist. Lat. pag. 708, cum eorumdem translationi interfuerit, licet a Vossio recenseatur inter scriptores ætatis incertæ, et cum translatio S. Januarii contigerit sæculo nono, uti ex Chronico Casinensi compertum est. Sive igitur secundus hic Joannes diaconus S. Januarii, sive prior ille Romanus Anastasio bibliothecario amicitia junctus (cui ego fidentius tribuerem) construxerit

A Catalogum hunc spectabilem in codice Florentino tantæ antiquitatis, quantam declarat specimen scripturæ ac series pontificum ; ejus Joannis diaconi testimonio passim utuntur historici Ecclesiæ Neapolitanæ, et cum his Ughellius Italiæ Sacræ tomo VI, licet Catalogum ipsum in bibliotheca sancti Marci latentem nemo quod sciam hactenus produxerit.

XVII. In tabula secunda hujus Appendicis æri incisa, post imitationem codicis Farnesiani, retuli specimen Catalogi memorati, et primos versus Libri Pontificalis, in vetustiore ex duobus codicibus Florentinis ita perscriptos litteris, quæ Holstenius nominat Langobardicas.

XVIII. Paulo recentioris ætatis est alter codex Florentinus S. Marci ; non tamen a superiori adeo remotæ ut sæculum decimum consequatur. Quod ex adjecto in eadem tabula specimine constare potest.

Codicis istius (pariter membranacei) folia Vitas Pontificum perducunt ad sectionem circiter 323 nostræ editionis in Vita Adriani I. Succedunt folia et quaterniones nonnulli expositionis B. Ambrosii episcopi in Cantica canticorum.

XIX. Ne quidpiam per nos omittatur quod illustrare valeat tum documenta scripturæ Vitarum æqualia collectioni Anastasii, tum observata Appendicis nostræ ad dissertationem Schelestratii tribus in codicibus commendatis, apposui in tabula speciminis characterum codicis Farnesiani initium Vitæ S. Pauli papæ primi : in quo littera princeps exhibet protomen ejusdem pontificis graphice delineatam in orbiculari figura, persimili clypeatis imaginibus pontificum Romanorum, spectandis in basilica S. Pauli Via Ostiensi, aliisque Romanis, indicatis hac in appendice num. 43 et fusius exponendis in proxima dissertatione. Poteram et alias imagines proferre ex eodem codice pontificis benedictis, quæ visuntur in fine S. Leonis III, ante initium Vitæ S. Adriani, et persimiles sunt iis quæ spectantur in musivis ecclesiarum Urbis eadem ætate constructis. Verum ea satis esse sum ratus, quæ includi commode poterant in ænea lamina, litterarum specimini exhibendo destinata.

XX. Dolendum vero est in eo codice Farnesiano desiderari Vitas priorum pontificum a S. Petro ad S. Silverium : quæ si superessent, epochæ singulorum conferri poterant cum aliis exemplaribus Vitarum, et cum numeris chronologicis superstibus inter picturas pontificum memoratæ basilicæ Paulinæ via Ostiensi a S. Petro ad S. Innocentium primum, reservatas ad illustrandum in proxima nostra dissertatione. Supplere tamen conabor detrimenta codicis præstantissimi per alia genuina monumenta historiæ pontificiæ, et aliorum codicum ætate proximorum : quibus præmitti debuit notitia Farnesiani et Florentinorum, hac in appendice prolata.

FRANCISCI BLANCHINI

DISSERTATIO

DE ANTIQUIS ROMANORUM PONTIFICUM CATALOGIS,

Eorumque comparatione ac delectu instituendo,

Ex genuinis documentis Romanæ Ecclesiæ ad usum historiæ et chronologiæ.

CAPUT PRIMUM.

*De regulis observandis ad examen rectæ
chronologiæ, præsertim pontificiæ.*

SYNOPSIS CAPITIS.

I. Vitæ pontificum Romanorum originem ducunt ex catalogis, et continent tres præcipuas notiones, nempe *successionem, chronologiam et gesta* eorumdem pontificum. — II. Successio non interrupta summorum pontificum, quæ notio est omnium præstantissima, et maxime necessaria, colligitur quidem ex Catalogis, sed etiam ex SS. Patribus abunde comprobatur. — III. Chronologiæ pontificiæ discrimina plerumque emanant ex imperitia aut negligentia amanuensium et descriptorum. Qua ratione descriptorum copia reputanda sit noxia potius quam commoda pontificiæ chronologiæ recte instituendæ, nisi *usus et criterium* tot descriptorum et codicum certis regulis referatur ad indaginem veritatis. — IV. Ejusmodi regulæ capite proximo erunt proferendæ, et comprobandæ ex artis criticæ axiomatibus ac disciplina.

4. Vitarum quæ hic illustrantur, originem deberi antiquis Catalogis tam hodie certum exploratumque est, quam quod maxime. Cum enim Vitæ tria complectantur *successionem, chronologiam et gesta* eorum qui Petro apostolorum Principi subrogati, cum Romano episcopatu universalis Ecclesiæ regimen, huic sedi affixam, susceperunt administrandum; *successio* manifestatur in omnibus Catalogis; in plerisque *chronologia*; *gestorum* vero pars in aliquibus continetur. Jure igitur factum est ut primum de Catalogis pontificum agant qui eorumdem Vitas contendunt illustrare.

2. Ex triplici autem notione *successionis, chronologiæ et gestorum* præcipua cum sit et maxime necessaria illa princeps, quæ non interruptam ostendit seriem pontificum maximorum, vicaria Christi potestate in terris fungentium ad universalis Ecclesiæ regimen administrandum, divinæ providentiæ consilio factum videmus ut non interrupta constaret illa successio, tum per Catalogos, tum per scripta Patrum ad nos transmissa ab ipsis Ecclesiæ incubantibus. Quæ consideratio suasit sæpe laudatum Schelestratium ut ostenderet, ex Irenæo aliisque Patribus, eandem seriem ac successionem quam ipsi ex diptychis hauserant aliisque documentis ætatum sibi proximum, servari in Catalogis et in Libro Pontificali ex constanti traditione majorum. Si quæ vero exigua difficultas suboriretur de uno

A vel altero numerando vel inter pontifices successores, vel inter vicarios et coadjutores absentium, sive etiam de eximendo vel recipiendo in censu pontificum legitimorum occasione schismatis tunc suborti, ea satis dissolvitur ac dissipatur documentis ab Ecclesia receptis et approbatis, ut in Felice II aliisque per paucis erit suo loco demonstrandum.

3. Cum itaque satis cautum sit successioni non interruptæ, quæ præcipua erat cura et consilium scriptorum in Catalogis attendendis, superest ut secunda illa notio, scilicet *chronologia et epocha* uniuscujusque pontificis, ex iisdem Catalogis deducatur. Hic vero nonnemo usurparet tritum illud: *Inopem me copia fecit*. Abundantia enim auctorum, passim obrudentium Catalogos pontificum Romanorum sine delectu, aut certe non memoratis fontibus et documentis unde petuntur epochæ iisdem tributæ, efficit ut frequens numerorum discordia, quæ annis, mensibus ac diebus irrepsit vel ex amanuensium incuria, vel ex notitiis temere ac tumultuarie collectis, ipsa copia scriptorum et descriptorum, inter se discrepantium, impediatur potius quam adjuvet studiosos chronologiæ in vera temporum ratione constituenda. Turbantur vero maxime criticorum judicia in his temporibus definiendis ab aspectu et mutua collatione veterum Catalogorum, quæ decem aut plura etiam sæcula antiquitatis præseferunt. Dissimulare minime possumus Catalogum Liberianum haberi quidem omnium vetustissimum consensu doctorum hominum, verum incusari de vitiata ratione consulum non uno in loco, idque contra Fastorum fidem; et quod inde necessario consequitur, de intervallis temporum perperam numeratis in eadem pontificia chronologia per mendosa consulum paria inde collecta. Alterum Catalogum a priori proximam antiquitate, et contextum imperante Justiniano observant non consentire cum reliquis passim productis ab eodem Schelestratio, qui duos priores excudit, necnon a Sirmondo et Mabillonio, et Pagio, qui complures ediderunt ex codicibus bibliothecarum illustrium, exaratis sexto, octavo ac nono sæculo æræ Christianæ.

4. Ne tamen animo despondeamus in elicienda

vera chronotaxi ex tanta varietate sive scriptorum, A sive alia qualibet ab universis chronologis recepta ; sive descriptorum et amanuensium, acceptum ferimus regulis proximo capite proferendis ac stabilendis, ut nostro examini præmittantur tanquam leges judiciorum certæ, et prudenti cuique adhibendæ atque observandæ in criterio historię veritatis.

CAPUT II

Traduntur regulæ ad inquirendam Chronologicam veritatem ex Catalogis vetustioribus, tempora diversimode consignantibus in data serie pontificum Romanorum necnon aliorum principum ac virorum illustrium.

SYNOPSIS CAPITIS.

I. Regulæ criteriî statuendæ, quibus utamur in præferendis Chronologorum sententiis, ac testimoniis quibus innotuntur. — II. *Regula prima.* In temporibus asserendis consulere præstat monumenta publicæ, si quæ sunt : eaque præferenda, quæ per viros idoneos posita, loco ac tempore sint proximiora ætati, de qua cum maxime agitur. — III. Regulam confirmant exemplis scriptores maxime illustres historię et chronologiæ sacræ, etiam divinitus inspirati. — IV. Eandem sequuntur etiam auctores Historiæ et chronologiæ profanæ, qui cæteris sui generis præcellunt. — V. *Regula secunda.* E publicis, ac proximis tum ætate tum loco documentis, magistratum cura et auctoritate positis, illa præferantur, quæ semel constituta per idoneos ac legitimos curatores publicæ voluntatis, permanserint adeo integra et custodita, ut nullum præferant indicium erasionis, aut mutationis, sed neque temere violari potuisse reipsa constet. — VI. *Corollarium regulæ secundæ.* Exemplorum emendationes, si exemplaria autographa nulla sint unde peti possint, requirantur ex documentis publicis ætatis ejusdem aut proximæ. — VII. *Regula tertia.* Ex documentis, aliunde ministratis quam ex loco ubi res proxime gerebantur, suffragii prærogativa sit penes illud, cujus auctori causa scientiæ, peritia disciplinæ, ac studium veritatis facultatem dederit amplio rem temporis ac rerum perquirendarum. — VIII. *Corollarium duo regulæ tertiæ.* *Corollarium primum.* Consensus plurium Scriptorum vel documentorum loco ac tempore proximorum, præsertim si publica auctoritate muniantur, indicium habendum est veritatis historice et chronologicæ *Corollarium secundum.* Ex hujusmodi consensu rationabiliter emendantur exempla posterius descripta, si ab eo et ab antiquioribus differant. — IX. *Regula quarta.* Commensus temporum, ab historicis documentis indicatorum, cum diebus legitimis, a jure constitutis ad ea peragenda quæ gesta memorantur, indicium est chronologiæ recte institutæ. — X. Exempla hujus regulæ proferuntur. — XI. *Quinta regula.* Demonstratio chronologiæ recte institutæ erit character aliquis observati motus cælestis, qui exacte respondeat intervallo temporis; requisito ad eos motus cælestium corporum periciendos. — XII. Exemplum illustre hujus quintæ regulæ exhibetur in referendo anno consulatus (et mortis) Joviniani Augusti, collega Varronianus filio, ad annum æræ Christi communis 364, eidemque assignandis motibus cælestibus, in vetusta epigraphic, tum temporis posita, consignalis. — XIII. Ex eodem consulatu ita comprobato stabilitur epocha pontificatus, a S. Damaso suscepti, anno vulgaris æræ Christi 366.

4. Discrepantia summarum quæ colliguntur in chronologica serie dirigenda ætatis, vitæ ac regiminis pontificum Romanorum, sive quorumvis principum ac virorum illustrium, ad complura præsertim sæcula pertinentium, cum in arithmeticæ regulas referri minime possit, rite servatas in methodo annorum Julianorum, perinde constituta apud uniuscujusque sententiæ sectatores in periodo Juliana,

proveniat necesse est ex regulis criteriî, sive judicii, quibus chronographi et biographi discrepantes utuntur in comparatione, prælatione ac delectu testimoniorum, unde singuli accipiunt partes ætatum, subinde colligendas in solidum epilogismum ac summam. Tantum igitur deferendum erit uni potius quam alteri supputationi ac sententiæ, quantum regulæ delectus instituendi ac præferendam unamquamque rationem ac summam, atque testimonia illam affirmantia, propius accesserint ad indicationes maxime probabiles historice veritatis. De his igitur regulis delectus erit antea statuendum, per quas contendimus, inter discrepantes sententias eam deligere et consecrari, quam ratio criteriî demonstret propius accedere ad veritatem. Regulæ autem criteriî nostri breviter exponentur, earumque firmamenta petentur ex necessaria connexion quæ ratio ostendit iisdem inesse cum veritate.

REGULA PRIMA.

2. Prima delectus regula est ut in examine, comparatione ac prælatione cujuslibet chronologiæ documenta publica, si quæ sunt, consulamus, per viros idoneos posita, eaque præsertim quæ propius accedunt ætate ac loco ad eos viros eorumque gesta de quibus chronologia atque historia contextitur et ordinatur.

Duas itaque notiones considerat in documentis chronologiam firmaturis hæc nostra regula : ut publica sint, quod est primum ; utque propiora, quod erit alterum.

3. Utrique parti auctoritatem conciliant scriptores artis historice quotquot excellunt, et in eo scribendi generi habentur principes, præsertim studio veritatis, quæ potior est laus historice. Nam si ab illis scriptoribus petenda regula sit, quos Veritas ipsa instituit, hi quoque divinitus inspirati digitum intendunt ad publica documenta, ut temporum a se designatorum characteres ostendant. Edictum Cæsaris Augusti Lucas commemorat, cum descriptio prior sub Quirino adhibenda est ad annum Christi natalem indicandum. Ejusdem vero baptismi ac magisterii exordia ut enuntiet ac liberet ab omni obscuritate, recenset tum sacros, tum civiles magistratus, qui potestate publica tum temporis fungebantur in ea regione ubi gerebantur illa quæ sibi describenda esse noverat in Evangelio : *Anno quinto decimo, inquit. imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræ, et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna et Caïpha, factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto.* Quæ dum observant veteres Patres, præter mysteria sacris litteris semper insita. causas etiam reperiunt ita deducendi per documenta publica et proxima mentes hominum ad percipiendam attentius ac tenacius retinendam veritatem. De priori etenim

epocha Cyrini, a S. Luca memorata, ita sentit Ambrosius (a). « Præsides, inquit, Cyrino, facta est hæc prima professio, ut quasi consulem quemdam signi gratia huic libro evangelista adscripsisse videatur. Nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus ascribi? Habes ergo omnia quæ in contractibus esse consueverunt. Vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locum, causam, testes quoque adhibere solent. Hos quoque natiuitati suæ et generationi secundum carnem Christus adhibuit qui signarent Evangelium, dicens: *Vos eritis mihi testes in Hierusalem.* » De secundæ chronologiæ characteribus late disserit S. Gregorius (b) plura ex mystico sensu producens, ex litterali vero id præcipuum exponens, temporum scilicet enarrationem ita diligentem pro more veterum prophetarum fuisse ab evangelista servatam ut nulla deesset auctoritas instrumenti, divina licet fide longe solidius firmati, ex iis indicationibus, quas rationabilis cura solet in publicis et gravissimis actibus adnotare. Longe ante Gregorium id perviderat et ab apostolica ætate perceperat Tertullianus (c), in Apologetico adversus gentes professus hanc disciplinam, ut certas temporum notas publicis documentis antiquitatis et archivorum expressas, contestes advocaret ejus, quæ nostrorum scriptorum perpetua est assecla, veritatis. Ita enim scribit cap. 19: « Primum instrumentis istis » (loquitur de divinis libris antiqui fœderis, qui apud Serapæum Ptolemæi bibliothecæ cum ipsis Hebraicis litteris exhibentur, et a Judæis palam lectitantur) « auctoritatem summa antiquitas vindicat. Apud vos quoque religionis est instar fidem de temporibus asserere. » Quare intulit, germanam praxim hujus fidei de temporibus asserendæ eam esse, ut reserarentur archiva gentium universarum, quæ antiquitate præstarent, et genuinis notis nostrorum temporum ac voluminum conferrentur. « Hæc ait (cap. 20) quibus ordinibus probari possint non tam difficile est nobis exponere quam enorme et arduum. Sed interim longum multis instrumentis cum digitorum supputariis gesticulis assidendum est. Reseranda antiquissimarum etiam gentium archiva, Ægyptiorum Chaldæorum, Phœnicum, » etc.

Constat itaque divinas litteras, utpote omnis veritatis magistras, huic etiam experimento facem præferre, ut in ratione temporum vindicanda, documenta genuina ab omni antiquitate, quam publica cura diligenter a se custoditam ministret, avide conquirantur.

4. Verum ut humilioris subsellii vades priori huic regulæ adhibeamus, intra septa humanarum artium historiæ nostræ, et chronologiæ duces tutissimos indaganti, non recusabunt esse illius assertores ac veridices quotquot e Latinis aut Græcis in censum

A scriptorum præcellentium retulit consensus omnium ætatum. Ratum illis, perinde ac nobis, fuit mutuari documenta temporum ac rerum quas enarrant, ex publicis monumentis maxime probatis, ac ætate locoque proximis rebus iisdem sibi propositis ad historiam. Profitentur enim passim illa quæ narrat a se fuisse percepta ex annalibus pontificum, ex libris censoriis, ex Actis publicis ac tabulariis, librisque linteis ac elephantinis magistratum auctoritate perscriptis, atque illorum qui Reipublicæ præerant jussu depositis in bibliothecis. sive etiam in sacrariis et fanis. Hæc luculentius sum prosecutus in Præfatione ad Historiam Universalem, cap. 4, ex M. Tullio in libro II de Oratore, ubi ait: « Erat historia nil aliud nisi annualium confectio; cujus rei memoriæque retinendæ causa ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mucium pontificem maximum res omnes singulorum annorum mandabat litteris pontifex maximus, efferebatque in album, proponebatque tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi; ii qui etiam nunc annales, *maximi* nominantur. » Hoc etiam confirmat Macrobius Saturnal. lib. II, cap. 2, cui præmittendus est Livius lib. IV, num. 20, memorans veteres annales, et libros magistratum linteos, repositos in æde Monetæ, quos Macer Livineius citat identidem auctores, ut probet nono post demum anno cum T. Quintio Cornelium Cossuum consules habere. De commentariis autem censoriis Livio proximus Dionysius Halicarnasseus lib. I, pag. 60, edit. G. L. Sylburgii, fatetur hos a patribus filios per manus accipere consuevisse, ut ipsi posteris pari cura contraderent, haud secus quam sacra paterna et gentilitia. Ad hæc itaque monumenta publica provocant passim historici rei Romanæ, quando statuendum est de veritate, modo aut tempore rei gestæ. Hos igitur fontes adeundos esse sibi et hauriendos cognoverunt etiam e Græcis celeberrimi, qualis Diodorus Siculus lib. I, sect. 4; Dionysius Halicarnasseus, Appianus Alexandrinus, alique. Solidæ huic basi documentorum publice positorum superstruendam molem universam chronologiæ atque historiæ, etiam ad remotissimas ætates extensæ, cognovit Euhemerus, eumque secutus Lactantius Divinarum Institutionum lib. I, cap. 44; exemplo Tullii et Varonis, in regravissima statuenda, quos etiam imitatur Arnobius. Nam ut ostendant homines fuisse eos quos ethnicorum superstitio uti deos impie colebat, Jovem dico, Saturnum, Neptunum et reliquos, eorumdem historiam ac tempora ostendunt, per Euhemerum diligenter collecta ex titulis sepulcralibus, et inscriptionibus sacris, quæ in templis antiquissimis publice prostabant. Verba Lactantii sunt. « Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit ex civitate Messana, res gestas Jovis et cæterorum qui dii putantur, collegit ex inscriptionibus

(a) In Lucam. cap. 2.

(b) Hom. 20, in Evang.

(c) Cap. 19.

sacris, quæ in templis antiquissimis habebantur, maximeque in fano Jovis Triphillii, ubi auream columnam positam esse ab ipso Jove titulus indicabat; in qua omnia sua gesta præscripsit ut monumentum esset posteris rerum gestarum. » Tum addit : « Hanc historiam, et interpretationem Ennius est secutus. »

Cum igitur documenta publice posita gentis totius, aut universitatis, aut magistratum, habeantur testimonia maxime idonea ad res gestas comprobandas, multo præclarius atque efficacius id præstent necesse est in determinandis temporibus extra quæ res geri minime potuerunt. Temporum autem partitio varia cum fuerit apud nationes diversas, et apud eandem nationem cum aliquando sit immutata, consequitur ut e monumentis publicis seriem temporum comprobaturis illa sint habenda potiora quæ proximiora reperiantur locis ac temporibus de quibus quam maxime agitur. Uti enim facti recentis viciniora testimonia lubentius admittit iudex, qui causam scientiæ prudenter requirit in assertore perceptam proximo ac vivido sensum experimento, et oculis subjecta fidelibus præfert iis quæ transmissa per aures in animum testantis languida insinuatione se infuderint, ita etiam in monumentis rerum ac temporum admittendis vis quædam potior jure tribuitur proximitati. Efficit enim ut neque artifices monumentorum videri possint memoria lapsi, neque audaces in mentiendo, sive in temere proponendis falsis significationibus rerum ac temporum ante oculos eorum quorum in conspectu illa agebantur, cum cordato cuique viro eosdem arguendi et corripiendi libertas foret.

Esto igitur criterii nostri chronologici hæc regula princeps : *Ut in temporibus asserendis monumenta publica, si quæ sunt, consulamus ; eaque præferamus e publicis quæ, per viros idoneos posita, loco ac tempore sint proximiora ætati de qua cum maxime agitur.*

REGULA SECUNDA

5. Erit secundus canon . *Ut e publicis ac proximis ætate tum loco documentis, magistratum cura et auctoritate positis, illa præferantur quæ semel constituta per idoneos ac legitimos curatores publicæ voluntatis, adeo integra et custodita permanserint, ut nullum præferant indicium erasionis aut mutationis ; sed neque temere violari potuisse re ipsa constet.*

Ex hoc secundo canone consequitur.

COROLLARIUM

6. Ut codicum antiquorum (si autographa scripta non sint iis in codicibus, sed exempla) emendatio petenda sit ab inspectione et comparatione cum publicis documentis ejusdem ætatis aut proximæ supra indicatis.

Nam vetus exemplum scriptoris privati inducit hominem solitarium ejus historiæ ac veritatis vadem et assertorem. At publica documenta testes adhibent affirmationis suæ vel populos, vel magistratus. Equum igitur est ut fides publica, cui iudicium privatarum publicarumque rerum conceditur, sin-

gularum ejusmodi scriptorum (aut verius descriptorum) dictis præferatur : quod fit a manuensium codices exigendo ad ea documenta quibus auctoritas populi ac magistratum tot calculos adjecit quot assertionum vindices e conspensoribus fecit.

REGULA TERTIA.

7. Tertia regula sit : *Ut ex documentis aliunde ministratis quam ex loco ubi res proxime gerebantur, suffragii prærogativa sit penes illud cujus auctori causa scientiæ, peritia disciplinæ ac studium veritatis facultatem dederit amplio tempore ac rerum perquirendarum.*

Hanc regulam tradiderunt quotquot familiam ducunt in ratione temporum ordinanda sive historici, sive chronologi. Ut enim inter veteres Fabius Pictor, L. Cencius, M. Cato, C. Licinius Macer, M. Terentius Varro, T. Pomponius Atticus, ita e recentioribus Cuspinianus, Sigonius, Panvinus, Baronius, Petavius, Norisius omnium commendatissimi colligunt undique testimonia ad notiones temporum ac gestorum stabilendas et castigandas ; ita ut singulis aptari possit quod de Cuspiniano memorat Nicolaus Gerbelius in præfatione ad ejusdem Fastos. « Collatis, inquit, vetustissimis utriusque linguæ auctoribus, si quos in istis deprehendat errores, eos moderatissime castigavit. Deinde vero qua ratione, quo modo discrepantes dissidentesque inter se conciliandi sint ; quid addendum uni, quid adimendum alteri, incredibili cura industriaque commonstravit. Quodque singulari cum voluptate leges si qui inter se consenserint, remque tandem iisdem verbis exposuerint, eos omnes in unam veluti classem contrahit, colligitque studiosissime. Quæ diligentia quantum locis obscuris tenebrosisque lucem afferat, quantam intricatis claritatem, perspicuitatem, confusis, nemo non, qui mediocri in litteris iudicio pollet, intelligit. Breviter, nihil inexploratum reliquit, excussit omnia quæ sibi usui futura credebant. Bibliothecas plurimas perlustravit : nihil tam recens, nihil tam vetus, quod non summa vigilantia pervestigaverit. Nullum omnino saxum nullumque lapidem, nullum triumphalem arcum, nulla imperatorum edicta, nullas marmorum bases nullos parietes aut muros prætermisit, ex quibus non titulos, inscriptiones, epitaphia deprompserit, inque doctissimos hos commentarios transtulerit. »

Ex hac vero tertia regula, viris doctissimis ita probata, duo descendunt corollaria, in usum nostrum admodum profutura.

COROLLARIUM PRIMUM.

8. Veritatis historiæ indicationem esse perspicuam consensum plurimum, sive scriptorum ex peritioribus et proximioribus loco ac tempore, sive documentorum, ita pariter affinium, præsertim si publica auctoritate tum scriptores illi, tum documenta muniantur.

COROLLARIUM SECUNDUM.

Indicationes et consensus supra indicatos habere vim maximam rationabiliter castigandi atque emendandi exempla posterius descripta, ubi a consensu memorato recedant.

Corollarium utrumque, ut ego arbitror, quemadmodum et regula, non indiget argumentis ut probetur, sed tantum exemplis ut exponatur. Sexcenta occurrent, ut Gerbelius indicabat, in Cuspiniano, consensum attendente in proximioribus et peritioribus, ad conciliandossive emendandos remotiores et imperitiores, tum ex auctoribus, tum ex librariis, qui dissentiant. Neque infrequentia nobis occurrent in cæteris supra laudatis scriptoribus, si lubeat ex Norisianis Operibus unicum epistolam consularem percurrere. Verum ex his Prolegomenis nostris placet exemplum mutuari, ut judicet cordatus lector num tertiae hujus regulæ ejusque corollaris assentiri necesse sit.

Hujus itaque regulæ tertiae ductu supra in notis ad chronologiam Catalogi Romanorum pontificum conciliare conatus sum cum Victorio Aquitano veteres Patres, et æqualia documenta, in epocha passionis Christi alliganda cum anno vulgaris æræ Christianæ 28 et cum duobus Geminis consulibus. Cur enim in Romana chronologia, tam consulari quam Cæsarea, necnon pontificia, eos duces non sequeretur, vel Romanos, vel provinciales, qui æqualium suorum iudicio præstarent cæteris in colligendis atque ordinandis characteribus temporum? Aut cur non deferrem præ suis æqualibus Victorio Aquitano in æra Paschatis ac passionis Dominicæ stabilienda, cum hunc ipsum videamus selectum iudicio duorum pontificum Romanorum (Hilari ac Leonis Magni) ad rationem temporum ordinandam ei instaurandam?

REGULA QUARTA.

9. Quarta regula chronologiæ concinnandæ erit *commentus temporum, ab historicis documentis indicatorum, cum diebus legitimis a jure constitutis ad ea peragenda quæ gesta memorantur.* Regulam declaret exemplum.

Dies legitimus sacrarum ordinationum, præsertim episcopalium, fuit etiam prioribus Ecclesiæ Christianæ sæculis dies Dominicus, post jejunium et vigillas Sabbati, quemadmodum comperimus tum ex doctrina canonum, tum ex Leonis Magni sermonibus. Si qua igitur discrepantia sit in Catalogis epocham alicujus pontificis diversimode stantibus, indicio hujus regulæ, illam prætulerim chronologiam (cæteris paribus) quæ ordinationem alliget legitimo tempori; reliquis vero, quæ constituta a majoribus tempora in ordinatione pervertant, minime fidam, nisi aliunde constiterit perspicuis documentis derogatum fuisse consuetudini et legibus canonum rationabili ex causa per eos qui derogandi potestate pollerent.

10. Proponantur itaque mihi de epocha pontifica-

A tus S. Damasi papæ inquirenti sententiæ duæ in illa constituenda inter se discrepantes. Asserat una cum vetustissimis inscriptionibus ac picturis basilicæ S. Pauli, et cum Catalogis fere omnibus, historicis, et chronologis, B. Damasum sedisse annos XVIII, menses II, dies XI. Altera vero sententia, subnixa forsitan unico illi Catalogo, quem Schelestratius secundum appellat inter eos quos produxit tomo primo Antiquitatis Ecclesiæ, tribuit annos XXII, menses III, dies XI, vel ex Baronii suffragio menses II, dies XXVII supra annos XVII, quos illi placet ita brevare ex XVIII solidis, assignatis a S. Hieronymo et a Prospero, æqualibus Damaso, ut in Maximi præfecturam annus initiationisejusdem Damasi incidat, secus iudicatur, si observavisset (quod alii paulo post adnotarunt in membranarum præfectorum Urbis a Bucherio editis, et ad sæculum Damasi pertinentibus) præfectos Urbi non ex Kalendis Januarii per annum solidum, uti consules ordinarii, sed ex qualibet anni die ad tempus, pro arbitratu imperatorum definiendum ad menses plures vel pauciores, intra vel ultra anni metas, magistratum gessisse.

Sententiæ itaque duæ, vel etiam plures, licet in summa ita discordes, attamen in uno ex terminis summam claudente, die scilicet et anno emortuali B. Damasi, necesse est ut convenient: quæ dies sit 44 Decembris, Recimere et Clearcho coss., æræ Christi communis 384. Diem enim comprobant Ecclesiæ tabularia, et rituales libri, Martyrologia Bedæ. Usuardi, Adonis, quibus consentit Baronius in Romano, licet unum vel alterum retrahat ad diem 40 Decembris apud Florentinum. Annum vero et consules Recimerem et Clearchum retulit in Chronicum suum Prosper, qui tunc scribebat. Ex die igitur 44 Decembris anni Christi 384 recedentibus nobis in superiora tempora per annos solidos XVIII, menses II, dies X, juxta priorem sententiam Romanis monumentis innixam, colligitur dies suscepti a Damaso pontificatus incidens in Kalendas Octobris Christi anno 366, Gratiano et Daglaipho coss. Littera Dominicalis A ejusdem anni demonstrat Kalendas Octobris, quibus affixa est, pariari cum Dominica die; quæ cum sit apta consecrationi episcopali juxta leges sacrarum canonum, quartæ huic regulæ, ad chronologiam pontificiam dirigendam a nobis adhibita, firmamentum præstat. Mutuum vero præsidium regula confert ad eam priorem chronologiam pontificatus Damasi præferendam secundæ, eidem assignanti annos XVII, menses III, dies XI, cum prior illa diem legitimam assignet ordinationi; secunda vero feriam VI, hoc est consecrationi minime aptam; quæ fuit Kalend. Septembris anni 367: unde numerarentur ad diem 44 Decembris 384 anni XVII, menses III, dies XI. Præterea si octavo Kalendas Octobris mortalitatem exiit Liberius (ut in libello ad Theodosium testantur Faustinus et Marcellinus), profecto dies legitima successoris eligendi prævertere non potuit eam mortem diebus XXIII. Rursus in eo libello consignatur obitus Liberii Gratiano et Da-

glaiapho coss.; VIII Kal. Octobris: eodemque consulari signatur ab Hieronymo in Chronico ordinatio Damasi successoris. Eisdem consules aperuisse annum æræ Christi 366 certum est apud chronologos, et evidenter per nos probabitur in exemplo regulæ quintæ, qua caput hoc concludemus. Sunt igitur anni solidi XVIII, nec tantum XVII, ab Octobri anni 366 ad Decembrem anni 384 cum mensibus duobus enumerandi, et pontificiæ administrationi B. Damasi tribuendi: ope hujus regulæ quartæ, quam in criterio chronologico successionis et sedis Romanorum pontificum adhibemus.

REGULA QUINTA.

11. Quinta regula, seu potius *demonstratio chronologiæ recte constitutæ erit character aliquis observati motus cælestis* (puta eclipsis solaris aut lunaris, vel aliorum siderum inerrantium positus inter se, et figuratio) *qui exacte respondeat intervallo temporis requisito ad eosdem motus cælestium corporum perficiendos.*

Axiomatis vim habet apud chronologos ea de qua loquimur regula. Nemo enim est ita leviter versatus in chronologia et historia, qui nesciat esse præcipuam ætatis demonstrationem in bello Peloponnesiaco suis temporibus assignando eam quam ministrant eclipses a Thucydide recensitæ. Assyriorum pariter regum anni certi redduntur in æra Nabonassarum ex illis eclipsibus, quas Ptolemæus in Almagesto recensuit: quod perinde aptatur historicis pariter et chronologis ætatem ac regionum universarum ex quo sapientissimus rerum Conditor cælestia corpora ita librata et in motus varios a se percita fuisse professus est, ut essent documenta temporis exacte mensurandi per annos, menses ac dies.

12. Non patiar hujus regulæ tum explicandæ, tum confirmandæ exemplum desiderari. Luculentum vero superest in antiquo lapide, ex suburbanis Christianorum cœmeteriis Romano in agro effosso, et dono mihi liberaliter dato a V. C. M. Antonio Boldetto basilicæ Sanctæ Mariæ Transtiberim canonico; ut in erudito ejus Commentario de sacris martyrum Cœmeteriis nuper edito leges, lib. 1, cap. 49, pag. 84. Verba autem fideliter reddita ex ipso marmore hæc sunt:

PVER NATVS A W
DIVO IOVIANO AVG ET
VARRONIANO COSS
ORA NOCTIS IIII
IN VXIT VIII IDVS MADIAS
DIE SATVRNIS LVNA VIGESIMA
SIGNO API ORNO NOMINE SIMPLCIVS

Tot sunt notæ chronologicæ, annum ac diem demonstrantes, quas inscriptio ista complectitur; ut eadem haberi possit exemplar documentorum veterum tempora comprobantium. Singulas breviter percensebo; sed potissime sistam in motibus cælestium corporum, qui reliquas indicationes certo tempore affigunt: in demonstrationes convertunt.

Annus quem Jovianus Augustus, et Varronianus

A consules aperuerunt, ostenditur fuisse emortalis Joviani ante diem VIII Idus Maii, cum Jovianus vocetur divus in ea inscriptione. Eutropius id egregie confirmat, qui hoc ipso consulari ac funere suam historiam claudit; ubi de Joviano loquens ita prescribit. « Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Kal. Martias, ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio et trigesimo anno: ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter divos relatus est. Et Is status erat Romanæ rei Joviano eodem et Varroniano coss., anno Urbis conditæ millesimo centesimo et nono decimo. »

Fasti consulares idem collegium consulum eademque mortem referunt ad annum æræ Christi vulgaris 364, qui bissextillis fuit. In annum vero bissextilem incidisse mortem Valentiniani testatur alius historicus æqualis, scilicet Ammianus Marcellinus, referens circa finem libri XXV et initio XXVI Joviani Augusti processum consularem cum Varroniano filio vagiente et pertinaciter reluctante ne in sella veheretur ex more, subsecuta Joviani morte paulo post funestatum; et post dies decem ab eo decessu, quibus nemo tenuit imperii gubernacula advenisse Valentinianum, universorum suffragiis accitum ad imperandum; distulisse tamen ad diem bissextili proximam progressum in medium, « ut bissextum vitans Februarii mensis tunc illucescens, quod aliquoties rei Romanæ fuisse cognorat infaustum, » pertingeret ad diem proximam: « qua progressus in campum, permissusque tribunal ascendere celsius structum, comitorum specie et voluntate præsentium secundissima, ut vir serius rector pronuntiatur imperii. Mox principali habitu circumdatus et corona, Augustus nuncupatur, » etc.

Bissextilis nota, quam historici asserunt, locum quidem anni indicaret in quadriennio sed suspensos adhuc retineret animos quonam in quadriennio bissextilis a Valentiniano evitatus reperiretur, nisi characteres Sabbati in diem VIII Idus Maias incidentis, ac lunæ positus in signo Capricorni dum ad ortivum Horizontem deferretur circa horam noctis quartam eademque natalem pueri Simplicii, in eo marmore sculpti, certos nos redderent consules memoratos et successionem Valentiniani pertinere ad annum epochæ Christi communis 364.

D Cyclus decimus Latinorum, annis Julianis 84 constans, a R. P. Bucherio editus, et ab eminentissimo card. de Noris explicatus, cœperat anno vulgaris æræ Christianæ 298, Fausto II et Gallo consulibus; quare anno æræ Christianæ 364 labeatur ejus cycli annus 64, ferebatque Kalendis Januariis diem Jovis, seu feriam V et lunam XII, uti consignatur in antiquis membranis a Norisio et Bucherio illustratis. Dies igitur Kalendarum Maii, quæ in anno bissextili est 122, incidebat in diem Saturni: necnon octava dies mensis ejusdem (quæ dicitur VIII Idus Maii Saturni nomine donabatur. Rursus si Kalendis Januarii ejus anni juxta cyclum Latinorum, satis exacte eo sæculo procedentem, uti card. Norisius

ostendit, luna erat duodecima, post dies 124 com-
pletos (in bissextili, ubi dies dissimulatur, remanent
120), luna erat tertia decima et post dies 7 fuerit luna
vicesima, uti numeratur in inscriptione.

Tandem, ut ad lunæ orientis positum in signo Ca-
pricorni hora noctis quarta ejusdem diei et anni de-
monstrationem temporis exigamus per tabulas astro-
nomicas, ita erit procedendum. Anno æræ Christi
communis 364, die 8 Maii, sol versabatur in
gradu Tauri duodevicesimo; et die septima in
meridie percurrebat gr. 47 Tauri. Die igitur
septima occidente sole oriebatur gradus 47 Scorpio-
nis. Post horas quatuor (ea est hora quarta noctis in
epigraphe memorata) oriebatur gradus 48 circiter
Capricorni. Luna vero circa eundem gradum signi
ejusdem tunc versabatur juxta motus medios, uti ex
tabulis astronomicis patere cuique potest. Ne quid-
piam desideretur in criterio tam illustrium notarum
temporis, affixarum consulibus Joviano Aug. et
Varroniano, et anno Joviani emortuali, quæ collectæ
leguntur in memorabili hoc lapide, præstat experiri
per quaslibet tabulas lunares, etiam mediorum motuum
(ut facilitati consulamus ubi necessitas nulla
est consecrandi unum aut alterum gradum æquationis,
qua ex mediis motibus colligamus veros) lunæ
positum in signifero circulo ad tempus in marmore
signatum, nempe ad horam quartam noctis, consec-
tæ occasum solis die septima mensis Maii, quando
post horam sesquialteram a quarta nocturna, media
nocte dirimente juxta Romanas leges diem 7 ab oc-
tava, illuxit octava dies Maii, quæ appellatur VIII
Idus Maii, ineunte Sabbato, Quiritibus dicto die Sa-
turni.

Die 7 Maii sol versabatur in gradu Tauri 47, urbi
arcum seminocturnum Romani climatis efficit hora-
rum æqualium quinque. Hora igitur quarta noctis
post eum occasum apud Romanos, noctem quamlibet
dividentes in horas XII, respondet horis astronomicis
post meridiem diei septimæ 40, cum minutis hora-
riis 20.

Radix mediorum motuum lunæ in meridiano Ro-
mano Kalendis Januarii æra Christi communi
ineunte dat.

	Sign.	Grad.	Min.	Sec.
Locum lunæ medium in anni ccc completi dant motum	4.	14.	55.	6.
Anni LX completi	4.	10.	42.	4.
Anni III completi	0.	28.	9.	10.
Aprilis completus anni bissext.	5.	4.	20.	57.
Dies sex solidi ex merid. Ka- lendarum Maii ad merid. diei 7 Maii	2.	49.	3.	30.
Horæ decem post merid. 7. Maii	0.	3.	29.	25.
Minuta horaria 20.			10.	59.
Hora igitur quarta noctis, qua nocte illucescebat Sabbatum	9.	46.	24.	44.

VIII Idus Maii luna fuit jux-
ta motus medios in gradu 46. 24. 44. Ca-
pricorni; eademque hora gradus ille Capricorni
cum luna surgebat ab horizonte ortivo consulibus
divo Joviano et Varroniano, nempe anno æræ
Christi communis 364, eodemque bissextili, dum
puer Simplicius nascebatur.

Demonstrationes igitur temporum ab hisce cha-
racteribus observatis cælestium motuum, ita respon-
dentium intervallis annorum, mensium ac dierum,
quibus ab ætate nostra distant, ut elicere studeamus
ex æqualibus documentis, quinta hæc regula chro-
nologiæ nobis propositæ constituit.

43. Quantum vero valeat ad epochas Romanorum
pontificum stabiliendas ex hoc ipso consulatu Jovia-
ni et Varroniani et Joviani morte, evidenter refe-
renda ad annum æræ Christi vulgaris 364, breviter
ostendam.

Sanctus Hieronymus, tunc ætate florens, in ad-
ditamento Chronici sui ad Eusebianum, mortem a
Joviano obitam, dum consulatum cum Varroniano
gereret, refert ad annum quartum olympiadis 284,
una cum successione Valentiniani. Biennio autem
post, anno scilicet secundo olympiadis 285, obitum
Liberii papæ et successionem Damasi consignat, cui
ipse ab epistolis fuit in apostolatu. Biennio etiam
distant a Joviano et Varroniano consulibus, juxta
Cassiodorum et cæteros fastorum collectores, con-
sules Gratianus et Daglaiphus, quibus Liberii mors
assignatur in libello precum Faustini et Marcellini ad
Theodosium, supra relato in regula quarta. Semel
igitur, demonstrato quod paria faciant annus consu-
latus ac mortis Joviani, collegæ filii sui Varroniani,
cum anno æræ Christi communis 364, Liberii papæ
obitus post biennium consecutus testimonio scri-
ptorum æqualium, ac Damasi electio necesse est ut
referantur cum consulibus Gratiano et Daglaipho ad
annum æræ Christi vulgaris 366.

Quinque hisce regulis criteriis chronologici pro-
positis, expositis ac probatis, procedere tuto
possumus ad tempora pontificum Romanorum sin-
gillatim ordinanda ac demonstranda capitibus sub-
sequentibus.

CAPUT III.

*Series pontificum Romanorum eorumque chronologia
proponitur deducenda et stabilienda ex monumento
publico Ecclesiæ Romanæ, adhuc superstite in ba-
silica patriarchali S. Pauli apostoli via Ostiensi,
ibidem posito a S. Leone Magno una cum musivo,
vel a Symmacho papa dum illam picturis ornaret
quinto Christi sæculo.*

SYNOPSIS CAPITIS.

I. Series et catalogus pontificum Romanorum, pictura et
litteris expressus in basilica S. Pauli via Ostiensi, sancto
Leoni Magno, vel Symmacho papæ tribuendus est, et
ad quintum Christi sæculum referendus. — II. A non-
nullis ætate nostræ scriptoribus indicatus, sed a nemine
hactenus in lucem datus, aut diligenter observatus, et
collatus cum scriptis Catalogis, nunc primum editur. Si-
milis videtur alteri Catalogo, cum serie pontificum, et
cum picturis, utriusque Testamenti historias perinde re-
ferentibus, posito vel restituto ætate Formosi papæ in
basilica Vaticana. In utraque etiam basilica series ponti-
ficum recentior adjecta fuit infra superiorem sub Ni-

colao III, quæ in basilica S. Pauli adhuc superest, plurimum tamen labefacta, supra epistylia columnarum. — III. Series illa vetustior, sæculo quinto picta in basilica S. Pauli, pertingit a S. Petro ad S. Innocentium primum in pariete australi navis medianæ; cum imaginibus et inscriptionibus, quæ proxime consequebantur in pariete occidentali, hodie sint inconspicua. — IV. Series recentior, Nicolai III jussu depicta, uti narrant Veggius, Grimaldus et Ciampinus, distinguitur a superiori et multo antiquiori, prout in tabulis Ciampinianis observari potest, quæ Vaticanam exhibent et hic inseruntur. — V. Præter duas ordinatas series ætate Leonis Magni et Nicolai tertii depictas, visuntur in adverso pariete boreali navis medianæ S. Pauli imagines quædam pontificum repetitæ, et confuso ordine temere appictæ, opus incerti temporis, quarum propterea ratio nulla in dispositione chronologiæ habenda est. — VI. Describuntur duæ illæ series ordinatæ, in basilica Vaticana olim coloratæ (vetustior quidem sub Formoso papa, recentior sub Nicolao III), et per Grimaldum publicis tabulis insertæ, antequam basilica vetus principis apostolorum dirueretur sub Paulo Quinto. — VII. De auctoritate utriusque serie antiquæ, sæculis Leonis Magni, Symmachi et Formosi pictæ in basilicis SS. Petri et Pauli, et recentioris ibidem additæ per Nicolaum III. Quod pertinet ad seriem sub Nicolao efformatam; cum numeri chronologici, in hac expressi, fuerint desumpti ab illa antiquiori, suam auctoritatem ab eadem mutuantur. Ornamenta vero pontificalia, pro arbitratu pictoris superaddita imaginibus pontificum a S. Silvestro ad consequentes, contra fidem et usum, tam serie superioris ac vetustioris ibidem superstitis, quam musivorum et picturarum Urbis, et numismatum in Urbe cursorum usque ad sæculum Christi nonum, ac decimum inchoatum, declarant tantummodo usum ætatis Nicolai, sub quo pingebantur. — VIII. Ornamentum vel insigne quadratum in unica Liberii imagine observatum a Grimaldo in serie Vaticana, non modo petitum fuit a veteri pictura et consuetudine, sed etiam indicat seriem aliquam fuisse antiquitatis depictam ætate Liberii in eo desinens, non secus ac antiquissimus Catalogus Bucherianus; cum ejusmodi insigne quadratum constanter asseratur testimonio scriptorum, veterum pariter et recentiorum, habendum esse indicium pontificis viventis. — IX. Ostenditur ex historicorum assertionione concordi, seriem pontificum Romanorum, in tribus patriarchalibus basilicis intra et extra Urbem, nempe Lateranensi, Vaticana et Paulina, depictam antiquitatis a Nicolao tertio fuisse iteratam, veteri intacta remanente, a qua ordinem singulorum pontificum et Chronologiæ numeros desumi et redd. ille curavit in sua recentiori, disposita infra imagines et epigraphes vetustioris. — X. Auctoritas antiquæ illius serie, quæ archetypus Catalogus et fons cæterarum dicenda est, satis adhuc observabilis et præservata est in basilica S. Pauli.

4. Mirabar tote scriptoribus qui Romanorum pontificum Catalogos eorumque tempora tam diligenter inquirunt in bibliothecis, tum Græcis tum Latinis, ac eruditis commentariis illustrent, neminem, quod sciam adjecisse animum ad vulgandum et comparandum cum scriptis Catalogis illum qui palam propositus ab ætate Leonis Magni, vel Symmachi papæ, ut paulo infra ostendam, in celeberrima basilica Doctoris gentium via Ostiensi, altero ab Urbe lapide, omnium aspectui patet, cum in eodem præferendo cæteris monumentis ejusdem argumenti conspirent universæ conditiones ac regulæ examinis et criterii, expositæ ac vindicatæ capite superiori. Unde enim promeremus probabiliora documenta pontificum Ecclesiæ Romanæ, quam ejus ex basilicis primariis? Unde petenda sunt indicia tum vetustiora, tum evidentiora, publicæ auctoritatis ac testimonii, quam in hac, Doctoris gentium nomine erecta, ubi elucet studium Leonis Magni in ea procuranda, tum etiam in ornamentis eligendis ac disponendis, conspicuum in opere musivo, adhuc superstite supra arcum ma-

A ximum navis medianæ? Gallæ Placidie pietate, et liberalitate id perfectum ac studio sancti pontificis Leonis testatur inscriptio, quæ etiam nunc legitur, hanc sententiam versibus complexa:

PLACIDIÆ PIA MENS OPERIS DECUS HOMINE paterni
GAUDET PONTIFICIS STUDIO SPLENDERE LEONIS.

B Proximæ huic musivo adhærent picturæ, Veteris Testamenti historiam referentes, quæ ornant parietem australem navis medianæ ejusdem basilicæ a presbyterio ad frontem, occidenti soli obversam. His ex adverso respondent in pariete boreali gesta Novi Testamenti coloribus expressa. Uterque paries innititur columnis viginti, donatis basi, capitulis, epistylis, zophoro et coronide. Supra coronidem depictus est stylobates, per totam navis longitudinem productus, quasi separans tristegum secundum ab inferiori; et in eo stylobate visitur series et Catalogus pontificum Romanorum, et singulorum imagines conspiciuntur a B. Petri protome numerandæ; digniori loco et aræ maxime proprii sita. Singulæ imagines coloratæ sunt in spatiis orbicularibus, quas propterea Romani veteres dixerunt clypeatas; et duas inter imagines et orbiculos tantumdem spatii relictum fuit, ut totidem breves epigraphes, et quidem palmaribus litteris, pingi in area potuerint, quæ nomen expriment illorum pontificum quibus apponuntur, una cum numeris annorum, mensium ac dierum, quibus unusquisque Romanam sedem tenuit, per litteras numerales Romano more consignatis.

C 2. Mirabar itaque Catalogum et seriem chronologicam ita conspicuam, ita vetustam, tam illustri loco positam vel a B. Leone Magno una cum musivo, vel a Symmacho una cum picturis, et unicuique propositam ad legendum ac describendum, nullius chronologi calculos adhuc exercuisse, imo nec animum excitasse ullius scriptoris ad eam accurate exprimentam, et inserendam historiæ, ac descriptioni basilicæ, tot voluminibus celebratæ. Neque enim Serranus, de septem Urbis Ecclesiis illam recensuit: neque Panvinus, in libro ejusdem argumenti, contentus indicare, pag. 73, totam Basilicam picturis antiquis veteris ac Novi Testamenti ornatam esse. Ciampinus, Veterum monumentorum tomo primo integrum caput 24 impendit in describendo musivo arcus majoris, per S. Leonem Magnum constructo; cum sola musiva opera delegerit exponenda. Picturarum equidem meminit in libro de Sacris Ædificiis a Magno Constantino constructis, simili prorsus modo dispositarum in basilica Vaticana, quæ superstites præservabantur usque ad initium sæculi XVII, donec sub Paulo V parietes diruerentur in constructione novæ basilicæ; quarum etiam icones incidit tabula x, ubi exhibet orthographiam parietis, navem medianam illius ecclesiæ constituentis, eadem plane partitione eodemque ornatu cultam, quo cultam ornatamque videmus superficiem parietum, ad navem mediam pertinentium in basilica S. Pauli. Ordo enim columnarum e pavimento surgens susti-

net epistylia, zophorum et coronidem, uti in Vaticana demonstrant tabulæ Ciampinianæ x et xi; quas nactus cum sim, hic iterum exhibendas duco, quo fidelius subjiciantur oculis animoque lector. In ea quæ de vetustissima serie summorum pontificum in basilica ad viam Ostiensem depicta quinto Christi sæculo, ac de altera serie multo recentiori, utpote sub Nicolao III colorata, tenenda sunt; atque ita chronologicas epigraphes in vetustiori superstites conferre cum Catalogis possit quisquis archetypum observare voluerit in basilica S. Pauli. In zophoro igitur, a columnis suffulto in veteri basilica Vaticana, plures orbiculares aræ G H G H tab. x continebant imagines pontificum Romanorum, elaboratas sub Nicolao III, quæ vestiebantur integumentis capitis multo serius adhibitis ad ornatum pontificalem, mitra scilicet elevata aut etiam corona ornata, etc., uti Ciampinius expressit evidentius tab. xi, in eadem serie supra litteram E. Similes icones ejusdem Nicolai III jussu in basilica sancti Pauli depictas cernimus in inferiori serie, capitulis columnarum imposita: quæ præter imagines pontificum, eorum quoque nomina reddunt, et chronologia in litteris expressam, atque ostendunt figuram characterum propriam ætatis ejusdem Nicolai. Hanc seriem imitati sunt pictores et cælatores, qui vultus pontificum Romanorum æneis aut ligneis typis primi ediderunt, non attendentes seriem multo antiquiorem superne positam, tum in Paulina basilica, tum in Vaticana, supra coronidem columnarum in parallelepipedo, seu stylobate, per Ciampinianam tabulam xi signato litteris AB. Nempe artifices illi compendium laboris nacti in imaginibus delineandis, quæ aspectui erant proximiores, parum fuere solliciti de antiquitate vetustioris seriei, in qua tamen elucet ætas et mos illorum temporum, quæ duo ibi exprimuntur, ut paulo post observabo.

3. In basilica igitur S. Pauli series ista vetustior summorum pontificum non interrupta legitur in pariete ad meridianam plagam navis medianæ constituto. Continet orbiculares areas 42 et imagines totidem pontificum a S. Petro ad S. Innocentium ejus nominis primum, in singulis singulas: nec non totidem breves epigraphes, in stylobate uti dixeram coloratas palmaribus litteris, quæ nomen reddunt pontificis sibi adhærentis cum indicatione annorum, mensium ac dierum in Petri sede illi attributorum. Postrema ex 42, pertinens ad sanctum Innocentium, ita concepta est:

✠ INNOCEN
CIVS SED
ANN XV
M III D X X

Hanc vero consequentur proximæ post flexuram anguli in pariete ad occidentem sito. Verum ibi injuria temporis interciderunt tum imagines, tum inscriptiones, delapso integumento calcis ubi fuerant coloratæ, nec quidpiam superest ex ea pictura præter aliquas portiones circulorum, imagines, olim conti-

entium Romanorum pontificum successorum S. Innocentii.

Porro sanctum Innocentium habendum esse inter Petri successores quadragesimum secundum testatur Bedæ codex Palatino-Vaticanus ante annos 865 scriptus, unde Catalogus desumptus est, quem Schlestratius edidit numero 22 in libro Antiquitatis Ecclesiæ illustratæ, et nos supra retulimus. Quadragesimo secundo loco etiam occurrit in secundo Catalogo bibliothecæ reginæ Sueciæ (hodie Alexandrino-Vaticanæ), unde pleraque verba Vitarum operis Anastasiani desumpta sunt, et a Schelestratio, et a nobis edito una cum textu Libri Pontificalis ejusque variantibus lectionibus.

4. Supra seriem pontificum in stylobate ita depictam, et supra cæteras picturas, in areis quadrilateris exprimentes historias Veteris Testamenti, fenestram amplæ lumen admittunt: quarum interstitia implent imagines prophetarum colossea ferme statura, non secus ac in basilica Lateranensi factum nuper videmus, seu restitutum fuisse ornatum, pro veteri more, in tribus præcipuis basilicis Romæ custodito. Nam et in Vaticana veteri structura seriem Romanorum antistitum similiter coloratam, illique impositas historias utriusque Testamenti, quibus imminerent figuræ prophetarum, deserte memorat Jacobus Grimaldus notarius, cui demandata fuit cura percensendi ac describendi, et publicis tabulis inserendi dispositionem et ornamenta veteris illius ædificii antequam a cœmentariis dirueretur in novæ basilicæ ampliatione sub Paulo quinto. Quinetiam in cryptis Vaticanis hodieque visitur graphice delineata, et coloribus representata, tum ichnographia, tum orthographia basilicæ veteris, quam præsul Ciampinius æneis deinde tabulis reddidit in laudato libro de sacris ædificiis a Magno Constantino constructis. His quoque auctoribus (Grimaldo et Ciampino) debemus præservatam nobis memoriam tum epochæ picturarum, tum seriei duplicis pontificum Romanorum ibidem dispositæ: quorum testimonia non pigebit apponere, ut constare possit de antiquitate atque auctoritate ejusmodi monumentorum, ac de documentis chronologiæ pontificiæ, tot sæculorum incorrupto testimonio in his asservatæ: cujus rei gratia hæc diligentius expendere et observare constitui.

D Ciampinus igitur de sacris Ædificiis cap. 4, pag. 34 et seqq., describens partes singulas atque ornamenta parietum veteris basilicæ Vaticanæ, ut ad seriem pontificum pervenit, jam indicatam, et in tabulis x et xi delineatam, eas picturas a Formoso papa additas seu restitutas fuisse significat his verbis: « Reliquæ vero picturæ, quarum una pars historiam Veteris Testamenti designabat, et istarum nonnullæ injuria temporis erant deletæ, ut ex eadem tab. x facillime argui potest; altera vero pars superius diversorum sanctorum imagines representabat. Hæ picturæ antiquissimæ erant et jam vetustate quasi consumptæ, jussu Formosi primi summi pontificis factæ, qui floruit anno 890. Aderant etiam in zo-

phoro, qui imminet columnarum epistylliis, videlicet in orbicularibus illis signis indicatis in tabula x, lit. G H depicta Romanorum pontificum capita, sicuti etiam in aliis orbicularibus signis his superpositis ut ibidem litteris I, L et clarius demonstratur in alia tabula xi in ampliorem formam designata sub litteris A, B, C, D, et sic de reliquis. » Hæc Ciampinus.

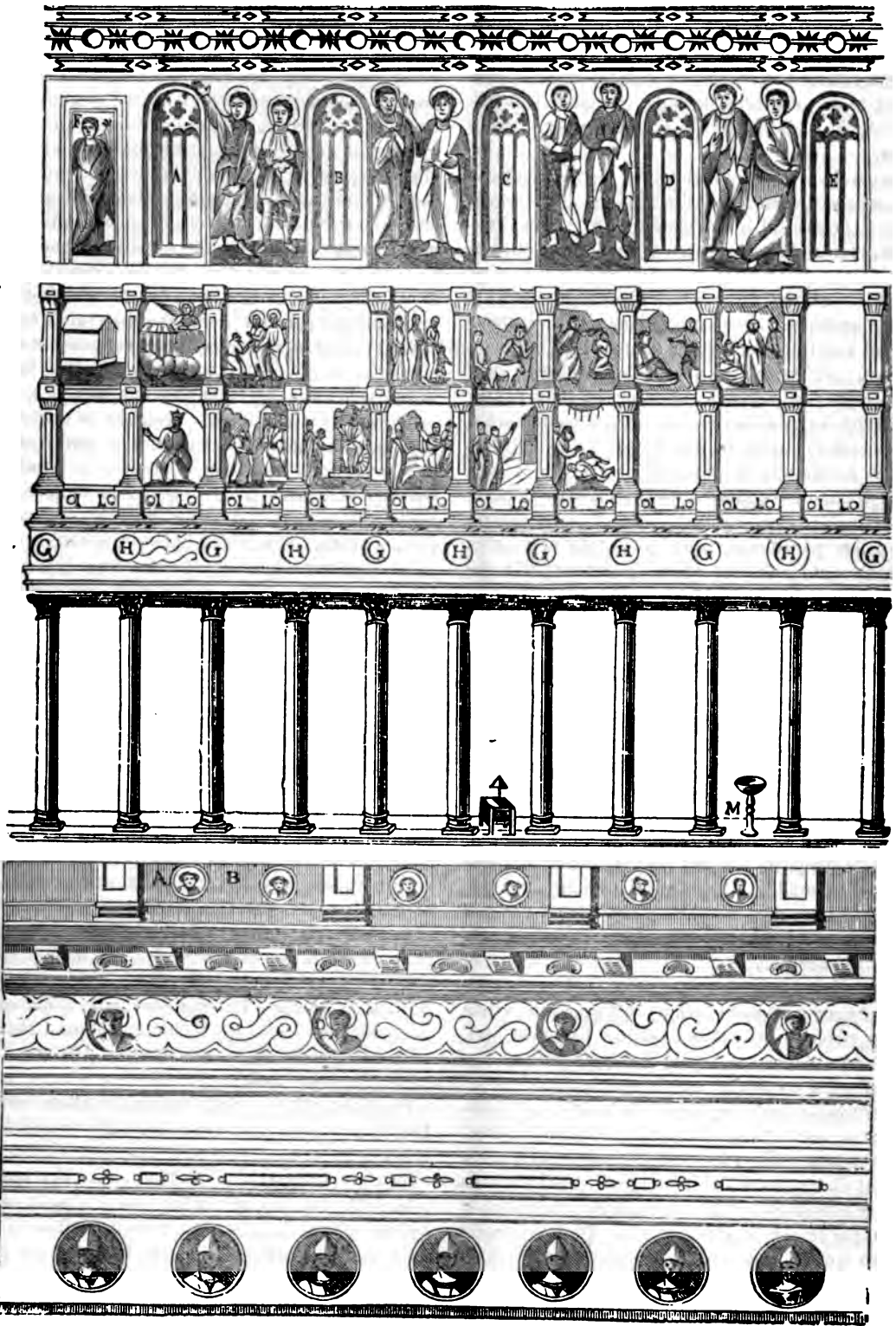
Verum ex tabulis publicis, ea de re confectis a commendato Jacobo Grimaldi, ex destinatione Pauli V, notario ad id muneris delecto, cujus autographum in archivo sacrosanctæ basilicæ custoditum consulere ac describere mihi permissum fuit, annuente eminentissimo ac reverendissimo D. cardinali Albano archipresbytero, et consensu totius reverendissimi capituli (unde etiam hauserat Ciampinus), proferre juvat recensionem veterum picturarum quæ ibi spectabantur. Constat enim seriem illam pontificum, quæ supra epistyllia et coronidem columnarum sublimiori in stylobate depicta erat, sub picturis Veteris Testamenti colorato, indicatam litteris IL in tab. x Ciampiniana, fuisse antiquiorem et pertinuisse ad ætatem Formosi papæ; alteram vero seriem eorumdem pontificum, quæ constituta erat intra coronidem et epistylum ordinis columnarum in zophoro, ubi sunt litteræ G, H, tab. x apud Ciampinum, opus fuisse ætatis multo recentioris: quippe quæ Nicolai tertii mandato depicta ibi fuerat totis 400 ferme annis post seriem a Formoso superne dispositam.

5. Eadem diversitas ætatis clare deprehenditur etiam nunc spectabilis in duplici serie Romanorum antistitum in basilica S. Pauli. Hoc unum interest quod in basilica Paulina series supra coronidem sita exacteque referens ordinem et chronologiam eorumdem pontificum, in pariete quidem australi, et in stylobate supposito picturis Veteris Testamenti referenda videtur ad quintum Christi sæculum, ut infra ostendam; ad quod sæculum dubio procul pertinet musivum arcus triumphalis, eidem parieti proximum, in eadem navi mediana memoratæ basilicæ, in quo adhuc leguntur nomina Leonis Magni et Placidie Augustæ, opus id perfici jubentium; in pariete autem adverso, ad plagam scilicet borealem sito, series pontificum perturbate disposita per imperitum aliquem curatorem operis, qui sequiori sæculo implere voluit vacantes areas orbiculares, aut labefactata pigmenta parietis adversi assimilare, infelici plane conatu omnia commiscendo, citra ullam ordinis aut chronologiæ observationem, proximos loco exhibet pontifices pluribus sæculis invicem sejunctos, pluresque repetit expressos suo loco in eadem serie sæculo quinto depicta in pariete australi. Nam Adriano ejus nominis primo, cui octavus orbiculus

A obtigit in pariete boreali numerando a fronte basilicæ, proximus pontifex qui occupat nonum orbiculum inscribitur MARCELLUS, nempe martyr sub Diocletiano. totis quingentis annis vetustior Adriano I; deinde sequitur AGATON, ducentis et octoginta ferme annis recentior Marcello, et sæculo ferme solido præcedens Adrianum. Neque felicius aut diligentius pictor ille parietis borealis expressit chronologiam, quam poterat saltem in pontificibus repetitis mutuari ex pariete adverso. Vidisset enim Marcello tributos in sede Petri annos quinque et menses septem (quot etiam in vetustis ac sincerioribus Catalogis assignantur), nec ad octennium cum bimestri spatio, ut ipse pinxit, prorogari. Constat igitur picturas parietis borealis serius fuisse superadditas ætate sequiori, qualem vidimus indicari etiam per marmoream epigraphem ejusdem lateris borealis, barbaro stylo deformantem brevem epistolam Gregorii tertii, a nobis prolatam in præfatione tomi primi numero 38. Vetustiore igitur seriem ac superiori loco positam in basilica S. Pauli via Ostiensi cum appellavero, intelligam indicare genuinam illam, neque hactenus deformatam, quæ in pariete australi a B. Petro numerat pontifices duos et quadraginta usque ad S. Innocentium ejus nominis primum. Adjectitiam vero partem, sequiori ætate positam, ac manifeste vitiatam, perturbato ordine et perversis notis chronologicis in adverso pariete boreali pictam tanquam rhapsodiam inconditam, cujus neque auctor, neque exemplar, imo nec exemplum ullum cognoscitur, nihili habendam, ex regula secunda capitis superioris.

6. Subter eam seriem vetustiore, sæculo quinto parieti australi commendatam, alia series recentior adjecta fuit a Nicolao ejus nominis tertio etiam in basilica S. Pauli; eaque a S. Petro ad consequentes pontifices ordine congruo deducitur, adjectis etiam notis chronologicis per litteras *afflictas* ut vocant, et barbarico ductu (prout ea ferebant tempora) deformes. Verum et picturæ et litteræ pleræque deciderunt, cum calx recens superinducta vetustis parietinis, et gypso subacta, non satis apte cohæserit. Nulla tamen jactura fuit historiæ, aut chronologiæ in monumento adeo recenti, ubi antiquum illud, ad sæculum Leonis Magni referendum, potissima sui parte integrum constat.

D Duplicem igitur seriem Paulinæ basilicæ, nempe Leonianam illam vetustissimam supra coronidem, et recentiore a Nicolao tertio appositam infra coronidem in epistylliis, imitabantur duæ illæ spectabiles in Vaticana, quarum superior Formoso papæ, inferior eidem Nicolao tertio tribuitur etiam in tabulis publicis Grimaldi notarii, folio 464 ita perscriptis.

« Hoc anno (1610) navicula in atrio manu Jotti pictoris egregii musivo effecta, pro quo opere duo millia et ducentos florenos Jacobus card. Stephanesca, Nicolai III pronepos, de suo expenderat, fuit septa lignis optimeque munita, et super ruinis, quæ montem effecerant, translata fuit, » etc.

« In muris super majoribus columnis mediæ navis erant picturæ Formosi papæ. In parte dextera egrediendo basilicam erant historiæ Novi Testamenti : sed quia murus pendebatur, et facilis erat ad se ibi glutinandum, vix cernebant. Aliquas notavi : *Apparuit undecim apostolis. — Descensus ad limbum. — Baptismus in Jordane* ; et super quartam et quintam columnam erat Crucifixus pariter depictus cum duobus latronibus ; infra quem cernebantur capita antiquissima depicta apostolorum Simonis et Judæ : ante accendebantur lumina in festo eorumdem apostolorum. In altero vero pariete, quem pariter pendentem pulvis offendere non poterat : *Arca diluvii, inundatio aquarum. — Lot egreditur de Sodomis. — Abraham tres vidit et unum adoravit. — Immolatio Isaac. — Moyses et Aaron loquuntur ad Pharaonem, ut dimittat populum. — Moyses et Aaron virgam vertunt in serpentem,* » etc. Sequitur alias Exodi historias enumerans, ibi depictas, in tab. Ciampini x. in areis quadratis ; tum hæc subdit de serie pontificum vetustiori ibi lit. I. L.

« Infra has picturas erant capita pontificum cum manto more antiquorum, cum nominibus, verbi gratia : *Siricius sedit ann. xv, mens, v, d. xx (Anastasius sedit ann....) Felix sedit ann. 1, mens... (Julius sedit ann.... (Eusebius sedit ann....) Ormisda sedit ann....* »

Tandem descendens ad inferiorem seriem eorumdem pontificum, jussu Nicolai III in zophoro et in peristylliis dispositam, ita scribit.

« In zophoro musivi operis supra peristylliis columnarum erant rotæ cum imaginibus summorum pontificum, quas, ut inquit Mapheus Veggius, pingi fecit Nicolaus III. In latere sinistro egrediendo basilicam Pius, Soter, Eleutherus, Victor, Zephirinus, Callistus, Urbanus, Antherus, Pontianus, Favianus, Cornelius : supra peristyllo Africanæ columnæ Lucius, Stephanus, Sixtus, Dionysius, Felix, Eutichianus, Caius, Marcellinus. Isti octo pontifices erant in pariete frontis templi. Marcellus super altera columna Africana, Eusebius, Miltiades. Silvester habebat tiaræ cum una tantum corona. Alii ante ipsum habebant diademata cum pallio more Græco. Post Silvestrum qui sancti sunt habebant diademata rotunda, et tiaræ cum una corona, Marcus, Julius. Liberius habebat tantum diadema quadratum. Felix, Damasus, Siricius, et Anastasius. Supra picturas Formosi erant prophetæ stantes (*vide in tab. x Ciampini, lit. C. D.*) tota denique ipsa Formosi pictura inepta satis, et barbara, et decolorata. »

Hæc a Grimaldi codice per nos descripta sufficienter ad percipiendam methodum ornatus veteris basilicæ Vaticanæ plane similem ornatui Paulinæ basilicæ,

et indicia suggeret ad ætatem atque auctoritatem utriusque seriei demonstrandam. Plane intelligimus ex narratis ac descriptis a Grimaldo, ac delineatis a Ciampino, servatam fuisse eandem fere methodum ornamenti navis medianæ in utraque basilica, in columnis et in picturis, tam supra quam infra coronidem exhibentibus pontificum imagines, eorumque seriem ordinatam, et notis chronologicis insignitam : nec non in cæteris picturis, biblicam historiam referentibus supra seriem pontificum vetustiore ; et in prophetarum imaginibus, ad colosseam staturam superne extensis, et fenestrarum interstitia sublaqueari impleantibus, quales supersunt in basilica S. Pauli.

7. Nostri argumenti est prosequi diligentius auctoritatem utriusque seriei ita ordinatæ, recentius quidem per Nicolaum III in utraque basilica, antiquitus vero per Formosum in Vaticana, et per Leonem Magnum vel Symmachum in Paulina.

Ut a nobis proxima et per Nicolaum III curata exordiamur, quam omnes ferme recentiores post Tempestatem pictorem et incisorem, relicta superiori ac vetustiori, utpote a conspectu magis remota, excuderunt ; dolendum est artifices a Nicolao adhibitos, qui satis exacte reddiderunt numeros chronologicos in serie vetustiori expressos, eadem fide ac diligentia non fuisse imitatos ornamenta imaginum quæ in antiqua serie incorrupta adhuc supersunt. Vidissent profecto nec S. Silvestro, nec successoribus usque ad sæculum Christi decimum aptatas fuisse a majoribus nostris tiaras illas ingentes, vel nudas, vel coronatas (seu pingerent coloribus, seu musivis crustulis coagmentarent, sive etiam in numismatibus cuderent vultus pontificum), quas ipsi suo Marte procudebant, et contra fidem picturarum et musivorum Urbis adhuc superstitem addebant, transferentes usum ætatis suæ, octingentis annis a Leoniano sæculo dissitæ, et pius quam nongentis ab ætate S. Silvestri, ad ea tempora superiora. Satius fuisset inspicere imaginem Honorii I, ejusdem ætate positam in musivo absidis S. Agnetis extra Muros, aut Leonis tertii in triclinio Leoniano ad Lateranense patriarchium, aut Paschalis primi, triplici in æde Sacra musivo opere ab ipso expressam, scilicet in titulis S. Praxedis, ac S. Cæciliæ, et in diaconia S. Mariæ in Domnica, aliisque operibus excusis apud Ciampinum. Vidissent tum decessores Silvestri, tum successores usque ad finem noni a Christo sæculi, nudis capitibus ita exhiberi, ut solum ornamentum clericalis tonsuræ seu coronæ in propriis capillis ostendant, quales apparent genuinæ illæ atque intactæ imagines, in basilica S. Pauli sæculo quinto pictæ, et perductæ a S. Petro ad Innocentium primum. Ornamenta igitur pontificalia ætatis Nicolai III, per prolepsim translata et superaddita Silvestri sæculo, nihil auctoritatis antiquæ transferunt in eandem seriem. Notæ vero chronologicæ, numerantes annos, menses ac dies sedis unicuique pontifici assignatos, et in vetusta serie adhuc superstites, cum eadem fideliter referant (quantum consequi licet ex iis numeris qui

supersunt), ad seriem Nicolai transferunt aucto- A
ritatem antiquioris, non secus ac exempla publica au-
ctoritate recognita ab exemplaribus mutantur.
Quare ubi numeri seriei superioris injuria temporis ita oblitterati sint, ut integri non appareant, suppleri possunt ex hac Nicolai serie eosdem repente, juxta regulam criterii chronologici a nobis constitutam capite superiori numero 6 et 7. Ut supra tamen retuli, picturæ istæ a Nicolao III superad- ditæ antiquis in parietinis supra calceam gypso subactam a fabris murariis imperitis, minus firmiter ad- hærentes maximam partem exciderunt. Quare subsidio sunt exiguo paucis in numeris supplendis. Aliunde tamen complentur supplementa chronologica seriei vetustioris, nempe ex vetustis exemplis ab eodem archetypo desumptis, et fideliter expressis in B
codicibus et Catalogis per annos octingentos et non-
gentos nostram ætatem superantibus, ut infra exponemus.

8. Quæ superius a me dicta sunt de clericali tan-
tum corona in capitibus Romanorum pontificum ex-
pressa tum in musivis, tum in aliis veteribus pictu-
ris usque ad sæculum Christi decimum inchoatum, nihil repugnant *quadrato* illi *signo* sive *insigni* pone
capita eorumdem expresso, et ab eruditissimis scriptori-
bus non solum indicato, sed etiam explicato, quod
scilicet adhibebant ad indicandum eum virum cui
tale ornamentum apponebatur, in vivis tunc agere
quando ejusdem imago pingebatur. In memoratis
musivis Leonis tertii et Paschalis primi, aliisque
pluribus Romæ constructis, et superstitibus super C
apsidas titulorum S. Marci et SS. Cosmæ ac Da-
miani, quadratum illud insigne viventibus pontifi-
cibus adhibetur, quod esse viventium indicium tes-
tatur etiam Joannes diaconus in Vita S. Gregorii
Magni, lib. iv, cap. 84. Addit Alamannus in expli-
catione musivi Lateranensis, pag. 65, tesseram esse
tum vitæ constantis, tum virtutum retradis, attri-
butam præcipue præsulibus sacerdotum, et aliquando
etiam principibus, regia sive etiam augusta dignitate
fungentibus; uti evidenter ostendit pervetusta ex
epigraphe imaginis Caroli Magni ita ornate, in qua
significari dicuntur quatuor virtutes præcipuæ, quas
dicimus *cardinales* in illo adhuc vivente conspicuæ.

Hoc igitur quadratum insigne, viventium pontifi-
cum imaginibus veteri ex usu adhibitum, quod ob-
servamus in plerisque musivis ante decimum Christi
sæculum constructis, non modo non excluditur ab
indiciis antiquæ seriei pontificiæ, sed mirum in
modum confert ad comprobendam parem auctori-
tatem ejusmodi vetustæ seriei pontificalis depictæ
in basilicis Romanis, ac veterum Catalogorum, præ-
cipue illius antiquissimi in Liberio desinentis, quem
consensu eruditiorum omnium apud Bucherium,
Schelestratium et cæteros de hoc argumento scri-
bentes, vidimus auctoritate ac vetustate cæteris ante-
ferri.

Diligentia quam Grimaldus adhibuit in descri-
benda serie summorum pontificum, per Nicolaum

tertium repetita in basilica Vaticana, diserte nos
monuit inter pontifices quarti sæculi solum Libe-
rium hoc *insigni quadrato* fuisse decoratum, cum
cæteros ante Silvestrum corona clericalis tonsuræ,
post Silvestrum tiara pictor Nicolai ornasset.
Singulari hoc insigne quadratum, a vetusto exem-
plari petitum, cum artifex non sit ausus mutare
in Liberio, neque aliis appingere, indicio est se-
riem aliquam antiquitus exstitisse, quæ non secus
ac ille Catalogus Bucherianus posita fuerit con-
stante vita Liberii; et idcirco is *quadratum insigne*,
indicium scilicet viventis, ejusdem capiti appo-
suerit. Quare gratiæ habendæ sunt Grimaldo, qui
etiam in serie Nicolai III præservaverit hæc do-
cumenta ætatum superiorum et Catalogi Liberiani.

B 9. Cæterum hanc seriem recentiore, Nicolao
tertio mandante depictam fuisse annis ab hinc qua-
dringentis et quadraginta tam in basilica S. Pauli,
ubi adhuc visitur, quam in aliis duabus patriarcha-
libus, Lateranensi ac Vaticana, et numerum atque
ordinem pontificum desumptum fuisse a serie illa
antiquiori, sæculo Leonis Magni in Paulina, et sæ-
culo Formosi in Vaticana parietibus superius posita,
contestes habeo historicos quotquot a Nicolai ætate
ad nostram numerantur. Sint instar omnium hi
quos brevitas causa hic recenset. Benedictus Pla-
tina in Vita Nicolai III ita enarrat: uti etiam Pto-
lemæus Lucensis apud Raynaldum ad annum Chri-
sti 1280, numero 25. Verba Ptolemæi transcribam
ex Raynaldo; nam indicant in tribus patriarchali-
bus basilicis seriem illam vetustiore fuisse conspi-
cuam, et ab ea serie, Nicolai jussu, ordinem ac nu-
merum summorum pontificum fuisse desumptum,
quem de proximo spectandum inferiori ac recentiori
sua ipse proposuit. « Nicolao tertius, inquit,
multas novitates fecit: primo quia apud S. Petrum
ædificavit palatium multum solemne pontificale, etc.
Hic ecclesiam beati Petri quasi totam renovavit,
et numerum summorum pontificum fecit describi
secundum imagines in ecclesia beati Petri in loco
eminenti, et beati Pauli, ac sancti Joannis de La-
terano. »

10. Ad hanc igitur seriem archetypam redire ne-
cesse est, quam Nicolaus quinto a nobis sæculo
dissitus imitandam et sequendam proposuit, utpote
genuinam, et a decessoribus suis per tot sæcula pro-
positam in eisdem patriarchalibus basilicis, quas
universus Christianus populus, ad limina aposto-
rum accurrens, frequentare, observare ac describere
satagebat.

Et certe mirari subit ad archetypam illam seriem
a Nicolao posteris indicatam tanquam exemplar, et
in duabus saltem basilicis usque ad ætatem Pauli
quinti superstitem (nam sola Lateranensis incendio
consumpta fuerat post Nicolaum) oculos eorum non
fuisse conversos qui de Catalogis et chronologia
pontificum solliciti, tot codices et archiva consulue-
runt, ut antiquissima monumenta et maxime ge-
nuina proferrent. Quantum assequi meditando pos-

sum, easque regulas consecrando quæ ad veritatem A chronologiæ inveniendam et comprobendam superiori capite firmatæ sunt, Nicolai sententia omnium eruditorum studia manuducit ad eam quam tantopere flagitant, veritatem. Series enim illa antiquior et genuina, tanta sui parte adhuc præservata et conspicua in parietinis basilicæ S. Pauli, auctoritate et antiquitate ita cæteras antecellit, ut omnium sæculorum suffragio habita fuerit fons et origo correctiorum catalogorum; quod proximo capite a me demonstratum iri confido.

CAPUT IV.

De antiquitate et auctoritate seriei et chronologiæ pontificum Romanorum, quæ una cum musivo sancti Leonis Magni picta conspicitur in navi media basilicæ S. Pauli via Ostiensi. — Ostenditur Catalogus pontificum Romanorum vetustiores ac fideliores hinc originem traxisse et sæculorum consequentium suffragio non interrupto eandem chronologiam hic depictam cæteris prælatam semper fuisse publicam auctoritate.

SYNOPSIS CAPITIS

I. Series et chronologia pontificum Romanorum, depicta in basilica S. Pauli, satis conspicue præservata adhuc superest in plerisque pontificibus a S. Petro ad S. Innocentium primum, ut comparari possit cum Catalogis vetustioribus et probatoribus, præsertim asservatis in archivis Italiæ. — II. Cur debeat conferri cum codicibus Italiæ, præcipue vero cum proximioribus Urbi, ex regulis criteri chronologici, constitutis capite superiori. — III. Accurata diligentia adhibenda fuit in eadem Chronologia fideliter describenda ex imaginibus, et inscriptionibus summorum pontificum, pictis in pariete australi navis medianæ quinto circiter Christi sæculo. Instrumenta adhibita ut litteræ singulæ quæ supersunt redderentur aspectui evidentes in ea distantia. — IV. Antiqui descriptores Catalogorum, præsertim qui dissitis in provinciis extra Italiam versabantur etiam si Romam adirent, et hæc picturas, imagines et epigraphes observarent, cum destituerentur in sua observatione iis præsidii quæ nos feliciter adhibuimus, complura vitiose transcribere facile potuerunt; et cum in numeris per Romanas litteras in prototypo representatis colores languidius elucescant, ac in tanta quanta sunt ab oculo distantia spectati ex pavimento aciem visus requirant perfectam, vel dioptrici subsidiis adjutam, ne fallatur inspector qui raptim eos pervadat. — V. Italis vero descriptores, atque ii præ cæteris qui regionis suburbicariæ et Campaniæ in tractu versabantur, licebat sæpius et majori cum otio picturas illas atque epigraphes tum observare, tum describere; quare ex eodem prototypo poterant correctius exemplum nobis relinquere, quam exteri Romam concedentes, sed sollicitè reditum maturantes ad suas bibliothecas et monasteria. — VI. Series pontificum Romanorum eorumque chronologia, palmaribus litteris depicta in pariete australi basilicæ S. Pauli, dignoscitur esse referenda ad quintum sæculum, Christi. Primum ex picturæ stylo, collato cum musivo, Leonis Magni et Galliæ Placidie ætate constructo. — VII. Secundo loco id comprobatur ex narratis in Libro Pontificali; unde constat picturas fuisse additas una cum musivo in basilica S. Pauli a sancto Leone Magno, et reparatas vel auctas eodem sæculo per Symmachum papam: neque memoratur inter successores qui ipsam qui easdem picturas fieri curaverit. — VIII. Tertio evincitur ex testimonio S. Adriani papæ, ad Carolum magnum scribentis pro cultu sacrarum imaginum, in epistola recitata atque edita in Actis synodi Nicænæ secundæ; ubi musivum opus et picturæ historiarum atque imaginum basilicæ S. Pauli tribuuntur nominalim S. Leoni Magno. — IX. Quartum argumentum, demonstrans hanc seriem et chronologiam ibi positam fuisse sæculo quinto, deduci-

tur ex termino in quo desinit eadem series ordinata imaginum, et chronologia summorum pontificum: cum reliquæ imagines coloratæ in pariete boreali sint repetitiones ac transpositiones tum eorumdem, tum successorum pontificum, nullo ordine servato ætatis aut successione, sed temere adjectæ ab imperito aliquo curatore ætatis incertæ sequitoribus sæculis. — X. Ordinatam illam seriem et chronologiam, quinto sæculo pictam in basilica S. Pauli, necnon similem sub Formoso papa olim exstantem in Lateranensi et in Vaticana, referunt codices vetustiores ac sinceriores archivorum Italiæ. — XI. Confirmatur auctoritas ejusdem chronologiæ ex consensu non interrupto duodecim sæculorum a Leoni ad nostrum, constanter exprimentium eandem chronologiam publicis documentis: quæ per singulos pontifices et eorumdem epochas cum Paulina supradicta consentire ostenduntur capite proximo.

4. Ætatis nostræ desidia foret, ac incuria non toleranda, si negligeret in medium proferre pretiosas illas reliquias Catalogi archetypi pontificum Romanorum quæ solæ jam supersunt in australi pariete interno basilicæ sancti Pauli viâ Ostiensi, deletis omnino atque disjectis cæteris imaginibus atque inscriptionibus similis Catalogi pontificalis, qui ad posteritatis documentum depictus fuerat tum ibi, tum in utraque basilica patriarchali intra Urbem, Lateranensi et Vaticana, ut paulo ante memoravimus ex Ptolemæo Lucensi, Platina, Vegio, Raynaudo. Grimaldo aliisque historicis

Reliquias Catalogi cum appellaverim eas, quæ supersunt, imagines et epigraphes pontificum Romanorum, nolim haberi ita exiguo numero, aut coloribus, ac litteris ita evanescentibus, aut consumptis, ut maxima pars non sit conspicua a S. Petro ad sanctum Innocentium primum. Quin imo ex duabus et quadraginta imaginibus totidem pontificum maximorum, qui eandem ætatem metiuntur, pleræque sunt integræ, præcipue post S. Antherum. Ex pari autem numero inscriptionum, exprimentium uniuscujusque antistitis nomen et chronologiam. unica est, cujus litteræ omnes interciderint. Complures in reliquis integræ, præsertim a S. Fabiano ad S. Innocentium. E viginti vero superioribus a beato Petro ad Fabianum tot litteræ sunt evidentes tum in nominibus, tum in numeris, Romano more per litteras efformatis, ut comparari facile possit chronologia hic depicta cum Catalogis probatoribus et antiquioribus, quibus mirifice concordat.

2. Tres autem sunt Catalogi præstantiores auctoritate et antiquitate inter eos qui ex Archivis Italiæ petiti sunt, ad quos exigendam esse censui fidem chronologiæ in Paulina basilica depictæ, nempe Farfensis, Cavensis et Bergomensis. Cur vero duxerim seligendos ex archivis Italiæ potius quam ex documentis regionum exterarum, id consequitur ex regulis prima ac tertia, ejusdemque ex Corollariis, firmatis capite superiori, dum consecrarem methodum inveniendæ chronologiæ veritatis numero secundo, septimo et octavo. Ostensum fuit numero secundo ad veram chronologiam statuendam consuli a nobis oportere monumenta publica, si quæ sunt: eaque præferenda quæ, per viros idoneos posita, loco ac tempore sint proximiora ætati ac gestis de quibus Cum maxime agitur. Rursus numero septimo consti-

tutum fuit, ex documentis aliunde ministratis, quam ex loco, ubi tres proxime gerebantur, suffragii prærogativam esse penes illud, cujus auctori causa scientiæ, peritia disciplinæ, ac studium veritatis facultatem dederit ampliorem temporis ac rerum perquirendarum. Tandem numero octavo id inferebam: Consensum plurium scriptorum vel documentorum, loco ac tempore proximiorum, præsertim si publica auctoritate muniantur, indicium habendum esse veritatis historicæ et chronologicæ.

3. Nemo non intelliget cur hæc conditiones quærendæ fuerint in codicibus Italiæ, præsertim Romæ proximioribus, quorum Farfensis primus, Cavensis alter, Bergomas tertius vicinæ titulo haberi debent. Considerabam enim scriptoribus et custodibus bibliothecarum atque archivorum Romæ proximiorum, occasionem fuisse paratam adeundi frequenter Urbem, et conferendi sæpius suos Catalogos et documenta chronologicæ pontificiæ propriis in codicibus consignatæ cum archetypis monumentis basilicarum patriarchalium intra et circa Urbem; in quibus patebant oculis omnium series et epigraphes pontificum, complexæ eorumdem successiones ac tempora. Eruditis autem viris maria transmissuris, aut montes superaturis, ac plures provincias peragraturis, ut in Italiam et Latium tandem pervenirent, raræ admodum occasiones offerebantur Romam concedendi, atque hic moram diuturnam trahendi, et necessaria ita parandi ad picturas et epigraphes diligenter inspiciendas iterato experimento (quod mihi necessarium fuit, licet ab annis triginta septem in Urbe versanti, et cupienti nihil inexploratum relinquere in iis quæ dubia videbantur); ut monachus, exempli causa, cœnobii in Gallia vel in Britannia siti eadem facilitate omnia lustrare posset, qua potuit monachus abbatix Farfensis aut Cavensis, quem studia amicorum omnium, et comprovincialium juvabant, ut me adjuvarent in his morosius disquirendis ac distinguendis.

Nemo etiam non concedet oculorum fallaciam esse frequentem in numeris describendis, præcipue cum ex humili loco, ex pavimento scilicet ecclesiæ, hospes observat epigraphes et litteras numerorum indices, depictas in editiori loco, eoque non satis claro, totis ducentis plerumque palmis inter picturas et oculum interceptis, quanta est distantia observantibus ex pavimento basilicæ sancti Pauli. Non pigebit ea breviter indicare, quæ anno superiori 1720 præstitimus, per dies plures iteratis experimentis, ut verum ductum litterarum earumque numerum assequeremur.

4. Licet enim palmares sint characteres Latini alphabeti, quibus constant epigraphes, nomina et chronologiam pontificum enuntiantes in serie memorata navis mediæ ac latere australi basilicæ sancti Pauli, in ea tamen distantia ducentorum fere palmorum a conspectore in pavimento posito ægre admodum discerni possunt, nisi pleno lumine perfundantur per solis radios, a fenestris amplioribus in fronte occidentali ecclesiæ admissos horis pomeri-

A dianis; quæ tamen fenestræ proximis imaginibus satis vividam lucem distribuunt, sed remotioribus languidiorem. Pluribus etiam in locis ei picturis, præsertim iis quæ imagines exhibent a beato Petro proximis, aqua depluens olim per tecti aut fenestrarum rimas, vitium induxerat. et pulvis adhærens parietem ita contexerat, ut ductus litterarum essent minus manifesti. Adversus hanc difficultatem aspectus et accessus plura subsidia comparavimus quotquot ex conducto convenimus anno superiori 1720, diebus præsertim 12 Martii, 29 Aprilis et 40 Maii, ad recognoscendas imagines et epigraphes ibi depictas. Nam sole clarissimo circa meridiem, et horis a meridie proximis basilicam illustrante intendebamus oculorum aciem, non solum ea luce adjutam, verum etiam tubis opticis armatam ad augendum angulum a minutis etiam partibus objecti efformatum, quo evidentius perciperentur. Directis vero pluribus tubis hinc in musivum, S. Leonis Magni et Placidix nominibus insignitum, inde in historias Veteris Testamenti, supra imagines pontificum in pariete australi coloratas, ut stylum picturæ utrobique observaremus et compararemus. Perspicue autem comperimus vultus viginti quatuor seniorum Apocalypseos, in musivo S. Leonis delineatos, ita similes esse vultibus Aaronis et Moysi, pictura expressis in memoratis historiis Exodi, præcipue ubi plagas Ægypto illatas pictor exhibuit, ut ejusdem artificis manus aut certe ejusdem scholæ artificium utrobique se prodat. Eadem ratio vestium componendarum, idem cultus corporum; omnia denique ingenium indicant ejusdem officis. Nec dispar est habitudo facierum, quas tribuit pictor summis pontificibus, in ea serie dispositis a S. Petro ad Innocentium primum, exhibens *protomen* singulorum, ornatam candida tunica, purpureis limbis distincta in futuris, et pallio candido humeris superfuso: quæ imagines, seu *protomes* singillatim includuntur area orbicularis figuræ, seu clypeo (unde veteribus dictæ sunt *imagines clypeatæ*), apposita singulis orbicularibus brevi epigraphe, palmaribus litteris indicante nomen pontificis, et annorum, mensium ac dierum numerum qui ejusdem sedi tribuuntur. Has vero epigraphes esse contendo archetypum præstantissimum Catalogi pontificalis, ex genuinis documentis Romanæ Ecclesiæ productum, ibique consignatum ætate Leonis Magni, merito a nobis observandum ac describendum, et conferendum cum vetustis Catalogis multo majore cura quam impendant politiorum litterarum studiosi in colligendis fragmentis Ennii, Catonis aliorumque profanæ eruditionis insignium scriptorum. Omnia idcirco subsidia undique conquisivimus ad hasce epigraphes nitide distinguendas ac fideliter describendas.

His autem subsidiis destituti (præsertim dioptrici telescopiorum) qui ante inventum eorumdem nudis oculis ex pavimento observabant, allucinari facile poterant in litteris numerabilibus discernendis; et nullo negotio signum quinarii V substituere suis in exemplis poterant pro integra denarii nota X cujus

dimidia pars in exemplari pulvere obsita delitesceret, aut lumine non satis vivido perfunderetur, aut imbrium decidentium injuria coloris evidentiam amisisset. Eadem difficultate laborarunt in assequendo unitatum numero, ubi plures se invicem consequuntur; ac proinde VII pro VIII, æque ac VIII reddere pro VII potuerunt, ubi acies oculorum impediatur externis ejusmodi occultationibus characterum.

Nos ad hæc impedimenta amovenda impetravimus tum a sanctissimo Patre Clemente XI, cujus in patriarchali basilica id erat tentandum, tum a reverendissimo abbate et monachis Cassinensibus eadem religiosissime procurantibus, ut longiores scalas admovere liceret, quas ab Urbe adduci curavimus, et per ministros idoneos non solum scopis ac linteis everri, et pulverem abstergi, quo clarius litteræ et colores apparent, verum etiam effecimus ut iidem idonei viri qui scalas portatiles conscenderant, abstergo pulvere digitos admoverent ad litteras singulas, easque nominatim inclamarent nobis, e pavimento observantibus per tubos opticos, num conspectu nostro eadem indicatio fideliter apparet, quæ voce tangentis litteras proferebatur. Veteribus illis chronologiæ pontificiæ studiosis Romam adventantibus ante inventum telescopii, ac seriem istam, et notas chronologicas transcribere tentantibus, lignea castella erant adhibenda, et singulis imaginibus atque inscriptionibus admovenda plurimis cum impensis et curis, ut pari felicitate assequi possent numeros hoc in archetypo Romanis litteris coloratos. Quanta vero difficultas sit hospitibus Romam adeuntibus, ut emenso longo itinere de castellis et machinis cogitent ab Urbe in basilicam transferendis et erigendis, ut sordibus parietum deterisis, litteras evidentius de proximo transcribant, imaginari facile poterit quisquis altitudinem parietum et picturarum distantiam a pavimento consideret.

Mirandum igitur non est si tot Catalogi, etiam antiquitus descripti ab his eisdem picturis, et epigrammatibus basilicarum Urbis per hospites et peregrinos exterarum nationum, Romam voti aut religionis causa adeuntes, tanta numerorum diversitate inter se differant, licet ab eodem fonte fortasse fuerint petiti. Cum enim tribus in basilicis Romanis depicta forent antiqua exempla ejusdem seriei et chronologiæ (quam Nicolaus III ante annos 450 inferiori loco in singulis iterandum duxit), aliquot numeri minus evidentes in Lateranensi, exempli causa, quam in Vaticana, aut in hac minus quam in Paulina, si a descriptore unica tantum in basilica observante, idque raptim, ut viatores plerumque solent, aut acie oculorum infirmiori prædito exciperentur, transformari facile poterant in numeros differentes; dum alius descriptor evidentiores nactus in alia basilica, quam hospitio suo proximiorum lubentius fortasse adibat, numeros exacte reddidit in suo exemplo, erraturus tamen in aliis numeris ejusdem basilicæ, minus distincte apparenti-

PATROL. CXXVII.

bus quam in cæteris duabus basilicis, quas adire ad conferendas epigraphes illi non vacabat. Præcipuam hanc fuisse causam opinor diversitatis tot in Catalogos inductæ, quam deinde novis erroribus cumularunt amanuenses ætatum sequiorum, tum ubi notas numerales perveterent incuriose, tum ubi in codicibus oblitteratas audacter supplerent aut oscitanter præterirent; nec quisquam reperiretur qui cogitaret de transmittendo ad Urbem exemplo sui codicis, ut numeri conferrentur cum prototypis basilicarum, quarum de picturis et chronologia nihil admodum suboluerat antiquario aut bibliothecario, dissitis in provinciis agenti, et in Urbe nunquam versato.

5. Hæc igitur præsidia comparationis et inspectionis, paratu admodum difficilia hospitibus e dissita regione ad Urbem accedentibus, commode satis patere poterant scriptoribus et bibliothecariis, in Latio, Sabinis et Campania commorantibus, quibus facilis ad Urbem accessus, dum sarta tecta basilicæ curarentur, occasionem paratiorum offerre potuit suos Catalogos cum hisce picturis de proximo conferendi: quod etiam obtinere non difficulter contigit cæteris in Italia constitutis, et ad Urbem pluries evocatis. Ea igitur consideratio nos impulit ut Italicorum archivorum codices vetustiores in chronologia pontificia ordinanda, et cum hisce picturis conferenda præferremus cæteris, pari fortasse antiquitate præstantibus, sed longe ab Italia dissitis in bibliothecis et archivis olim depositis aut asservatis vel transcriptis per eos qui Urbem adire et cum nostris conferre minime studuerunt.

6. Subsidia vero parata scriptoribus et bibliothecariis in suburbicaria regione degentibus, cum longe auctiora et cumulatiores nobis oblata sint urbem incolentibus, qui propterea pro libitu tot argumenta adhibuimus in litteris diligenter recognoscendis, et in comparatione styli picturæ, et imaginum cum musivo S. Leonis, usi scalis ac telescopiis, et delectu habito clariorum dierum ad observandum; nostro jure id usurpare fidenter possumus, ut asseramus, ad quintum Christi sæculum, ad quod Leonis Magni musivum pertinet, spectare etiam seriem pontificum et chronologiam depictam in pariete australi interno navis mediæ basilicæ S. Pauli, et pertingentem a S. Petro ad S. Innocentium primum: idque ex consimili stylo musivi et imaginum oculari experimento satis deprehendi.

7. Accedit ad comprobendam hanc epocham sæculi Leoniani, communem musivo arcus majoris, et picturis adornantibus internam faciem parietis australis per universam longitudinem navis mediæ ejusdem basilicæ, et seriei pontificum sub eisdem et cum eisdem pictæ, accedit, inquam, ad epocham Leonianam utrobique asserendam auctoritas gravissimorum auctorum, tribuens Leoni Magno opus utrumque in basilica S. Pauli præservatum, nempe musivum arcus majoris, et pictas histo-

rias Veteris Testamenti, atque imagines venerabilium Patrum ejusque decessorum in sede Romana.

Ac primum Liber ipse Pontificalis nemini attribuit renovationem basilicæ S. Pauli, quæ conflagraverat, præterquam sancto Leoni Magno; cui etiam inscriptio ævi Leoniani, conspicua in ejusdem musivo, omnem reparationem et ornatum refert acceptum, dum ait:

Placidia pia mens operis decus omne paterni
Gaudet pontificis studio splendore Leonis.

Quale vero sit ornamentum a Leone additum post reparationem, musivum satis ostendit, ejusque stylo persimiles picturæ jam indicatæ; quas paulo post videbimus ab Adriano primo referri ad eundem sanctum Leonem. Meminit Liber Pontificalis picturarum a Symmacho papa additarum post confessionem in eadem basilica his verbis sect. 79: « Item apud beatum apostolum Paulum in basilica renovavit absidam, quæ in ruinam imminebat, et post confessionem pictura ornavit. » Quæ si intelligenda sunt de picturis a presbyterii gradibus ad frontem occidentalem coloratis, per totam navis longitudinem, quam post confessionem consequi scriptor ex presbyterio spectans imaginetur, id ipsum est quod contendimus, ad sæculum quintum æræ Christi spectare picturas. Nam et Symmachus papa, sextus a Leone Magno successor, ad idem sæculum Leonianum refertur, utpote electus anno Christi 498. Sin autem absis S. Pauli intelligatur a Symmacho renovata (cui Leo primus nullam reparationem adhibuit, qua nondum indigebat, licet cameram sive absidem Lateranensis et Vaticanæ basilicæ ornasse memoretur sect. 67, cum beati Pauli basilicam, igne divino combustam, hoc est de cælo tactam seu fulgure ictam, et inde conflagentem, per navis longitudinem ab arcu majori renovaret et omni cultu ornatuque decoraret), et picturis ornata ecclesia hinc inde post cameram seu absidam in senatorio, et *mutronæo*, quod construxit (sect. 79); pictæ historiæ et imagines, una cum musivo arcus majoris, ut ante, pertinent ad Leonem. Sæculis consecutis narrantur in Vitis pontificum satis diligenter complures reparationes hujus basilicæ, qua in tectis, qua in pavimento, qua in parietibus; sed nullius picturæ commemoratio fit, præterquam earum quas Leo III perfici curavit in presbyterio. Adrianum primum in tecto mutasse scribit (sect. 380) trabes quindecim. Leo tertius, quando basilica doctoris gentium vi terræmotus ita concussa est, ut omnia sarta tecta corruerent (quod legimus sect. 340) illam renovare statim cœpit, et « sicut antiquitus existebat, inquit, ampla et maxima fortitudine ponens in meliorem deduxit statum, et in meliori specie eam marmoribus decoravit, tamque presbyterium, quamque totam ecclesiam marmoravit, et ejus porticus renovavit. » Nihil admodum de picturis memorat hac in reparatione, sed marmoris tantum meminit in pavimento atque

in presbyterio ac porticibus collocati, non omissurus certe picturas additas, si quæ adjectæ fuissent; cum in ejusdem pontificis Vita, sect. 360, recensuerit imaginem Salvatoris cum reliquis in fastigio sub arcu majori basilicæ Vaticanæ pictam fuisse ejusdem mandato, ad instar earum imaginum quæ in Lateranensi et in Paulina dispositæ fuerant a sancto Leone Magno. Quod attinet ad Paulinum, in circuitu altaris tantummodo a Leone III picturæ leguntur elaboratæ. Sect. 446: « Super columnas, inquit, marmoreas, quæ stant in circuitu altaris ipsius doctoris mundi, ubi trabes quondam lignæ positæ fuerant, et jam nimia vetustate marcuerant, hic sacer antistes super ipsas columnas liliis ponit fecit, et super liliis ex metallis marmoreis platonias posuit, diversisque picturis opus miræ magnitudinis decoravit. » Sed extra altaris circuitum nihil tum memorat pictum fuisse. Demum sub Sergio II, sect. 495: « Ecclesiæ beatissimorum principum Petri et Pauli a Saracenis funditus deprædata sunt. » Benedictus tertius, alter ab eo successor, sect. 568: « In basilica doctoris mundi beati Pauli apostoli sepulcrum, quod a Saracenis destructum fuerat, perornavit. » Neque ullus hic de picturis sermo, in eadem basilica constitutis neque in Vitis successorum.

Cæterum consuetudinis jam inductæ ante sæculum Leonis tertii, proponendi imagines patriarcharum in ecclesiis, testis est locuples Liber iste Pontificalis in Agathone (sect. 445), ubi memorat sublatis fuisse similes imagines patriarcharum Orientalium, quando hi, sancta synodo decernente, damnationis sententiam subierunt. « Absfuterunt, inquit, de diptychis ecclesiarum nomina patriarcharum, vel de picturis ecclesiæ figuras eorum, aut in foribus, ubi esse poterant auferentes, id est Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrhi, » etc.

In ecclesia autem beati Petri in Vaticano integro sæculo ante Leonem III pictas fuisse imagines venerabilium Patrum, hoc est summorum pontificum, sub Joanne VII, hic idem Liber Pontificalis in ejusdem Vita recenset, sect. 467.

8. Verum quid pluribus opus est ad probandum hanc seriem, una cum picturis historiam Geneseos et Exodi exhibentibus, et cum musivo arcus majoris, exprimente viginti quatuor seniores Apoclypseos, coronarum oblatione Salvatorem nostrum adorantes, esse opus elaboratum jussu et cura Leonis Magni? Cum sanctus Adrianus primus ita perscribat in epistola ad Carolum Magnum, producta in synodo Nicæna secunda, et una cum Actis ejusdem synodi publici juris facta a Labbeo, Concil. general. tomo VII, col. 935, et distincte numeret inter sacras picturas a Leone Magno munificenter additas in ecclesiis a se constructis, sive reffectis, triplicem classem, quam basilica B. Pauli adhuc retinet, scilicet *musivum opus, Salvatorem mundi referens et viginti quatuor seniores, et coloribus efformatas historias* (Veteris Testamenti), necnon *imagines*, scilicet cly-

peatas illas, quæ seriem pontificum Romanorum re-
 præsentant sub historiis Biblicis jam indicatis. Red-
 dam epistolæ verba, præmisso litterarum argumento.
 Comprobandum susceperat Adrianus in illa epistola
 cultum sacrarum imaginum ex traditione majorum
 acceptum, et a decessoribus suis constanter asser-
 tum, præcipue in sex generalibus conciliis, quibus
 ipsi per se vel per legatos suos de more præse-
 rant. Enumerat itaque musiva, picturas, et id genus
 opera quæ in basilicis Romanis Deo dicaverant,
 hæresibus profligatis, a concilio Nicæno, Silvester,
 Marcus et Julius; Damasus a Constantiniano; post
 Ephesinam synodum Xystus tertius; post Chalce-
 donensem Leo Magnus. Ubique recenset triplex illud
 genus ornamentorum in *musivis*, in *historiis*, in *ima-
 ginibus* coloratum. Ita ornatas exhibet Lateranensem
 ac Vaticanam basilicam sub Silvestro, Marco et Ju-
 lio. *Et a tunc, inquit, usque hactenus summorum
 pontificum, videlicet Silvestri, Marci et Julii miræ
 magnitudinis sanctæ eorum ecclesiæ* (Lateranensis et
 Vaticana) *apud nos sunt depictæ tam in musivo* (ab-
 sidis et arcus majoris) *quamque in cæteris historiis*
 (utriusque Testamenti coloratis in parietibus navis
 mediæ, uti exhibet tabula Ciampiniana x superius
 impressa *cum sacris imaginibus* (venerabilium Pa-
 trum sive pontificum decessorum) *ornatis*. Prose-
 quitur per proxima concilia inductionem suam. Ad
 quartam vero synodum œcumenicam deveniens, sub
 Leone Magno Chalcedone celebratam, distincte me-
 morat *musivum, historias et imagines* juxta decesso-
 rum exemplum ab eo pontifice constitutas in basi-
 lica sancti Pauli, quas hodie superstites intuemur.
 « Itemque, ait, de sancto quarto concilio egregius
 atque magnificus prædicator S. Leo papa et ipse fecit
 ecclesias, quas in *musivo* et diversis *historiis*, seu
IMAGINIBUS pingens decoravit. Magis autem in BASI-
 LICA SANCTI PAULI APOSTOLI arcum ibidem majorem
 faciens, et musivo depingens Salvatorem Dominum
 nostrum Jesum Christum, seu viginti quatuor se-
 niores nomine suo versibus decoravit, et a tunc
 usque hactenus fideliter a nobis venerantur. » Duo
 hic observanda sunt in testimonio Adriani, scilicet,
 ecclesias a S. Leone ornatas fuisse *musivo, historiis*
 et *imaginibus*, præcipue Paulinam, cujus in musivo
nomen suum ac *versus* apposuit Alterum est particu-
 lam seu conjunctionis et vim habere (ut ferebat D
 usus ætatis illius, in Libro Pontificali sæpe repeti-
 tus), quod evidens est in descriptione musivi operis,
 a Leone Magno dedicati in basilica S. Pauli. Asserit
 ibi depictum esse Salvatorum mundi Dominum no-
 strum Jesum Christum, seu viginti quatuor seniores,
 cum et vultus Redemptoris nostri et figuræ viginti
 quatuor seniorum hinc inde dispositæ simul exhi-
 beantur.

Constat igitur etiam ex Adriani I testimonio tam
musivum quam picturas *historiarum* Veteris Testa-
 menti et *imagines* pontificum Romanorum fuisse in
 basilica sancti Pauli a sancto Leone Magno consti-
 tutas.

9. Præter hæc testimonia Adriani I ac Libri Pon-
 tificalis, et a pingendi stylo deducta, atque ætati
 Leonis Magni tribuentia tam *musivum* quam pictu-
 ras *historiæ Biblicæ* et *imagines* summorum ponti-
 ficum, loculamenta ipsa, sive areæ orbiculares de-
 monstrant seriem illam vetustiore, et ordine non
 interrupto procedentem, non fuisse extensam ultra
 sæculum S. Leonis et Symmachi, æræ Christianæ
 quintum. Spatia enim orbicularia, quæ adversa sunt
 imagini S. Innocentii primi, et in pariete boreali
 destinabantur seriei pontificum post illud sæculum,
 continuandæ juxta ordinem successionis, constanter
 observatum in pariete australi a S. Petro ad S. In-
 nocentium I in orbe, seu clypeo, qui occurrit primus
 a fronte ecclesiæ occidentali procedentibus ad præ-
 sbyterium, proferre debuerant imaginem Symmachi,
 sæculum quintum claudentis et sextum aperientis;
 cum inter Innocentium et Symmachum decem ponti-
 fices numerentur, ac totidem orbes seu clypei in-
 tersint in pariete occidentali inter *australem* et *bo-
 realem* intercepto: unde crustatim calx et gypsus
 et in iis coloratæ imagines et epigraphes deciderunt.
 In secundo autem orbe seu clypeo lateris borealis,
 subsecutura erat imago Hormisdæ, post Symma-
 chum electi. In tertio Joannes primus, in quarto
 Felix hujus nominis quartus, et ita in proximis se-
 riem pontificum continuaturis. At seriem hic de-
 siisse dum pingeretur, res clamat. Nam prætermisso
 primo ac secundo orbiculo, seu clypeo, et epigra-
 phe, ubi deciduæ calcis gypsi et labes divinæ non
 sinit quemnam ex pontificibus pictor colorasset, ter-
 tius et quartus orbiculus illisque appositæ inscri-
 ptiones nos docent ordinatam seriem ibi non con-
 tineri. Repetitur enim tertio in orbiculo, seu clypeo,
 S. Eusebius, perinde ac si habendus esset pontifex
 a S. Petro quintus et quinquagesimus, cum in ad-
 verso pariete australi in vetusta et ordinata serie
 suo loco expressus, sedem obtineat sibi congruentem
 inter Marcellum et Melchiadem, quæ a S. Petro est
 trigesima secunda. Quartus ab hoc repetito Eusebio
 (nam tres proximi desiderantur cum deperditis in-
 scriptionibus) est Anastasius, qui in serie antiqua
 et ordinata parietis australis est ab Eusebio nonus.
 Anastasium excipit Marcellus, licet Eusebio anter-
 ior juxta seriem veram, in adverso pariete adhuc
 conspicuam. Marcello apponitur Adrianus, annis
 ferme quingentis ab illo dissitus; deinde Agatho, qui
 Adrianum præcessit et alios sedecim ejusdem de-
 cessores. Plane itaque constat ex orbiculo tertio
 lateris borealis seriem non continuatam, sed pro
 arbitrio pictoris, ætate incerta conducti ad imple-
 das imaginibus areas orbiculares et spatia inscri-
 ptionum (quæ vacantia relicta fuerant sæculo Leo-
 niano ad successores qui in posterum eligerentur
 suo ordine ibi colorandos et ornandos chronologicis
 notis annorum, mensium ac dierum sui sacerdotii),
 eadem spatia temere impleta fuisse, figuris ponti-
 ficum, forte fortuna collectis a pictore undecun-
 que ei libuisset, modo repetitis ex veteri modo infartis

ex catalogo successorum. postpositis, permistis, additis etiam inscriptionibus temporum, quæ nihilo essent emendatiores quam rhapsodia imaginum quam elegerat.

40. Asserta itaque cum sit ætati Leonianæ series illa vetustior et genuina chronologia parietis australis, tum indicatione manifesta picturarum styli, eandem ætatem cum musivo referentis, tum pluribus testimoniis Adriani papæ primi et Libri Pontificalis, jure affirmare possumus originem Catalogorum vetustiorum atque emendationum hinc esse repetendam : Italicis vero, ac præsertim suburbicariis, in archivis et codicibus, sæpius collatis cum isto archetypo, talem originem demonstratum iri, ubi consensus manifestetur præstantiorum Catalogorum ibi repertorum, cum superstitionibus picturis a S. Leone curatis in basilica S. Pauli. Porro talem consensum inter vetustissimos Italiæ codices et picturas hujus seriei Leonianæ, per singulos pontifices exploratum proponam capite subsequenti.

41. Addam postremo loco ex regulis criterii chronologici prolatis et probatis capite superiori, chronologiam hanc pontificiam, ex monumentis genuinis ac publicis Romanæ Ecclesiæ collectam, et in præcipuis ejusdem basilicis per eosdem pontifices positam, conservatam et repetitam, atque consensu præstantiorum codicum confirmatam, solidari iterum posse constanti suffragio et approbatione omnium ætatum, a Leonis sæculo ad nostrum interceptarum, per documenta æque publica, hos numeros chronologicos ita præferentia cæteris rationibus, ut eosdem servandos ac prælegendos in divinis officiis præscripserit clero universo usque ad sæculum Christi decimum quintum completum.

Debeo præsidium invicti hujus argumenti diligentia, eruditioni ac benevolentia admodum rev. Patris D. Joannis Marangonii, qui sacris cœmeteriis martyrum curandis et historia ecclesiastica illustrandæ comes additus pietati ac peritiæ viri clarissimi Marci Antonii Boldetti basilicæ Transtiberinæ canonici, anno superiori 1720, mecum incubuit per plures dies fideliter describendo catalogo et chronologiæ pontificum ex eo, de quo loquimur, Leonianæ ætatis prototypo in basilica S. Pauli. Labente autem anno 1724, cum verbo Dei ministrando deputatus fuisset per sacrum jejunium Quadragesimæ in collegiata ecclesia, olim cathedrali, oppidi Oriculani, vix eo pervenerat et apostolici muneris officium exercere cœperat, cum in archivum subsecivas horas utiliter impensurus deducitur, et copiam veterum codicum in membranarum scriptorum, necnon haud exiguam impressorum ante finem sæculi xv reperit, ad officia divina celebranda in veteri cathedrali collectam, Observat in scriptis ac in impressis, præsertim Venetiis anno 1594, apud Andream de Torresanis de Asula die xx Junii, lectiones propositas ad recitandum in festis summorum pontificum sanctis ascriptorum, chronologicas notas

A annorum, mensium ac dierum eorundem sedis non modo exhibere, sed etiam nominibus consulum eos annos distinguere in iis qui Ecclesiam rexerunt, constante consulum magistratu. Scriptorum vero codicum ætas colligitur tum ex specimine characteris, tum ex periocha in uno reperta, extensa ad sæculum decimum tertium æræ communis. Quare communicanda hæc omnia esse censuit; idque peropportune, prelo nondum subjecta cum foret hæc dissertatio. Transcriptas itaque lectiones tum ex membranaceis codicibus mss., tum ex impressis ad me misit, quas ego conferens cum Catalogo Liberiano aliisque collegia consulum assignantibus Vitæ pontificum, et cum numeris chronologicis in basilica S. Pauli pictura expressis, mirum in modum afficio, consensum colligens plane constantem horum documentorum quæ ministrantur ab urbe Roma, et a regionibus suburbicariis, et ab aliis archivis ecclesiarum Italiæ per sæcula ferme singula æræ Christianæ. Consequitur enim Acta martyrum, collegii consulum plerumque signata constante persecutione, Catalogus, ætate Liberii collectus, cui picturæ Vaticanæ paria faciunt, imaginem Liberii ornantes viventis indicio. Hunc excipit Leonianus iste, in basilica S. Pauli depictus et custoditus, sive in Leone sistat, sive pertingat ad Symmachum, pontificem quinti sæculi et sexti: cui propterea fere synchronus est Catalogus secundus sub Felice IV et Justiniano, tanti habitus ab Henschenio, Papebrochio, Holstenio, Schelestratio, qui ex prototypo emendavit, et ab omnibus eruditis. Succedunt sæculis septimo, octavo, nono ac decimo Catalogi archivorum Italiæ vetustiores ac præstantiores, nempe Bergomensis, Cavensis et Farfensis, circa undecimum transcriptus ex antiquiori. Hunc excipiunt proxime codices membranacei divinatorum officiorum, reperti in archivo ecclesiæ Oriculensis: et repetitiones veteris seriei et chronologiæ pontificiæ, a Nicolao tertio curatæ tribus in basilicis patriarchalibus intra et extra Urbem, sæculo decimo tertio, donec in fine decimi quinti sæculi typographia recens inventa divinarum precum in libris, clero ad recitandum propositis, eandem repetat chronologiam, a Leoniana ætate, imo et a Liberiana publice dedicatam in ecclesiis et in patriarchio Romano.

Nisi hæc series non interrupta probationum et documentorum habenda sit demonstratio historicæ et chronologiæ veritatis, juxta regulam superius constitutam capite secundo, numero octavo, fateor me prorsus ignorare quid aliquando certum humana fide in historico et chronologico genere dici possit.

CAPUT V.

Profertur series et chronologia pontificum Romanorum, quæ superest, sæculo quinto æræ Christianæ picta in basilica sancti Pauli; ejusque concordia demonstratur per epochas singulorum distinctas et comparatas cum probatoribus Catalogis omnium

etatum, ordinatim dispositis, ut illorum A
consensus appareat cum laudato prototypo
basilicæ Paulinæ a S. Petro ad S. Inno-
centium I.

SYNOPSIS CAPITIS.

I. Methodus hic servanda in exponendis et comparandis singillatim epochis summorum pontificum, præservatis in basilica S. Pauli, cum eorumdem chronologia descripta in codicibus probatissimis omnium ætatum. — II. Primum reddentur fideliter ex archetypo illius picturæ litteræ superstites et lacunæ quarum supplementa petentur ex Catalogis, olim descriptis ab iisdem archetypis basilicarum Urbis. — III. Catalogi, ex diptychis et Actis martyrum Romanorum similibusque documentis collecti quarto, quinto et sexto Christi sæculo, cum elaborati sint florentibus per eas ætates viris in re chronologica præstantibus, sunt cæteris præferendi, et præ reliquis adhibendi ad comparationem. Duo inter hos celeberrimi sunt, Liberianus a Bucherio primum editus, et alter productus ad ætatem Felicis IV et Justiniani, qui annos epocharum etiam per consules illustrant, conferendi cum serie chronologica, in his picturis basilicarum Urbis proposita per eadem sæcula Liberii, Leonis Magni, et proxime succedentium apostolicæ sedis antistitum. — IV. His deinde succedent Catalogi, petiti ex archivis regionis suburbicariæ, aliisque intra Italiam. Quatuor præ cæteris eliguntur, Farsensis, Cavensis, Bergomensis et Lucensis, utpote qui a sæculo Christi sexto ad undecimum non modo collati videantur, sed etiam descripti ex iisdem archetypis basilicarum Urbis. — V. Ne omittantur Catalogi asservati in archivis extra Italiam, si qui ætate proximi et emendatioris reputentur, quales sunt Belgicus Papebrochii ex membranis sæculi XI descriptus ex antiquioribus, et complures a Pagio editi ex bibliotheca Colbertina, horum quoque numeri conferuntur qui cum superioribus ferme ubique consentiunt. — VI. Catalogia ita se consequentibus a quarto Christi sæculo ad undecimum succedet earumdem epocharum collatio cum epochis pontificum, relatis in codices divinarum officiorum ad usum ecclesiarum prope Urbem, tam scriptos quam impressos a sæculo duodecimo ad finem decimi quinti. Producentur tres in membranis scripti ad usum antiquæ cathedralis Oriculensis, et unus impressus paulo post exordia artis typographicæ, Menetii scilicet, anno 1492, qui omnes satis exacte cum præcedentibus concordant. — VII. Manuscriptis Oriculensibus auctoritas accedit, derivata ex origine ab Romanis. — VIII. Methodi ratione præmissa, quam in comparandis epochis servare constituimus, et notionibus codicum qui electi sunt ad comparandum scriptam chronologiam cum picta in basilica S. Pauli, hanc ipsam damus, et cum ea reliquis ex indicatis codicibus collectas, ut ictu oculi conferri invicem possint.

9. Quæcunque hactenus præmissa sunt, referuntur ad firmamentum ac demonstrationem istius capituli quinti, in quo utilitas nostræ dissertationis et inquisitionis tota versatur. Demonstratio autem argumenti hocce capite pertractandi nulla re alia prorsus indiget quam *expositione* et *ordinatione*. *Expandimus* itaque singulas epochas in australi pariete basilicæ B. Pauli pictas, et *ordinabimus* comparationes illius archetypi cum omnibus subsequentium ætatum documentis, si hæc perficiamus quæ *methodum* constituunt nostræ *expansionis*, *ordinis* et *comparationis*.

2. Primum deputare constitui in unaquaque pagina columnam unam singillatim unicuique pontifici a S. Petro ad Innocentium ejus nominis primum, ubi series Paulina abrumpitur. In ejus columnæ suprema parte reddam fideliter epocham ibi attributam uni ex pontificibus Romanis, juxta ordinem quo pictæ sunt et appositæ clypeatis imaginibus eorumdem pontificum Romanorum. Litteræ Romanæ in prototypo superstites a me indicantur initiali cha-

ractere rotundo; tum quæ nomen pontificis constituunt, tum quæ chronologiam sedis illius, annis mensibus ac diebus constantem, efferunt pariter per litteras capitales Romanas in vetustiori illa serie, coloribus expressa in basilica S. Pauli: quam seriem depictam dicimus sæculo quinto, circa ætatem Leonis Magni, quando et musivum componebatur, ejusdem opificii ac scholæ stylum ostendens. Quæcunque igitur litteræ in archetypo sunt etiamnum conspicuæ, illæ a nobis imprimuntur *characteribus capitalibus rotundis*, servato ordine et numero versuum, seu linearum, quo pictor disposuit epigraphen imagini proximam ejus pontificis ad quem refertur. Lacunæ vero versibus ac litteris injuria temporum illatæ, si quæ fuerint, ostenduntur ex diverso *characteribus supplementorum* ibidem a nobis adhibendo. Porro supplementa seriei vetustioris ætatis Leonianæ ubi poterunt in eadem basilica reperiri, et mutuari ex recentiori serie, sub Nicolao tertio ibidem repetita, uti diximus, imitatione superioris, ea consignabuntur *characteribus capitalibus*, non tamen rotundis, sed *inclinatis*, sive, uti vocant, *Italicis*. Sin ea litterarum et lacunarum supplementa exciderint etiam ex Nicolai tertii picturis (quæ certe majorem labem contraxerunt, minus firmiter adhærente veteribus parietinis calce, gypso, colore, tot sæculis a constructione parietibus superinducto) supplendæ sunt vacantes litteræ et dictiones ex Catalogis vetustioribus et emendatioribus, præsertim depositis in archivis regionis suburbicariæ, utpote archetypo proximioribus loco ac tempore, juxta regulas criterii constitutas capite secundo, in fine numeri 4, cum credi possint ac debeant vel hinc desumpti, vel antiquitus collati cum iis prototypis per ecclesias patriarchales Romæ spectandis. Indicia vero lectionis legitimæ his in lacunis ita restituendæ ex Catalogis erunt in hac nostra editione litteræ *alphabeti minusculi rotundæ*, ut vulgo dicitur, non tamen capitales, quæ solæ adhibentur in litteris superstitibus archetypi Leoniani. Ita demum fiet ut lector ipsum fere prototypum basilicæ S. Pauli et epigraphes ibi pictas quinto Christi sæculo præ oculis habeat, servato numero versuum ac litterarum; et lacunas et supplementa, tum a serie Nicolai III, tum a scriptis Catalogis petita, hoc in exemplo distincte cernat.

3. Præ cæteris igitur Catalogis et indiculis chronologiæ pontificiæ, affinitate ætatis ac loci Leoniano archetypo proximioribus, contendam illos esse observandos maxime et conferendos, qui per ea sæcula prodierunt, quæ peritioribus temporum scriptoribus abundabant: ita decernentibus regulis prima ac tertia, supra confirmatis capite 2, n. 2 et 7, ubi ratum id habendum esse diximus: *Inter documenta temporum publica, si quæ sunt, ea esse præferenda quæ per viros idoneos posita sint proxima ætati de qua cum maxime quæritur. Ex documentis vero aliunde ministratis quam ex loco ubi res proxime gerebantur, suffragii prærogativam fore penes illud cujus auctori causa scientiæ, peritia disciplinæ, ac studium*

veritatis facultatem dederit ampliorem temporis ac rerum perquirendarum.

Attendentibus itaque nobis in delectu Catalogorum tum proximitatem loci ac temporis, rebus ac viris, quos repræsentant, tum peritiam disciplinæ, et causam scientiæ in auctoribus qui eosdem Catalogo contexuerunt, fit manifestum hoc etiam nomine esse cæteris præferendam chronologiam iis in Catalogis apparentem qui contexebantur et proponebantur publice in basilicis Romanis per ætatem Liberii, sæculo Christi quarto, et Leonis Magni sæculo quinto, et Symmachi, Felicis quarti, ac Justini et Justiniani principum, sæculo sexto æræ Christianæ. Nam ætates illæ ac sæcula præ cæteris abundarunt peritis in re chronologica scriptoribus, iisque adhibitis per Romanos pontifices ad supputanda atque ordinanda tempora, occasione disceptationum tunc vigentium de celebratione festi Paschalis. Constante vita Liberii, manibus eruditorum terebatur Eusebii Chronicon, et a Hieronymo, qui beato Damaso Liberii successori fuit ab epistolis, non modo Latine reddebatur, ut ejusdem usus communis fieret universo Occidenti, verum etiam producebatur usque ad sua tempora. A Latinis etiam chronologis hoc sæculo perficiebantur et illustrabantur cycli paschales: indiculi consulium emendatiores iisdem apponebantur, uti demonstrant hujusce generis opuscula celeberrima a Bucherio vulgata post cyclum Victorii; in quibus laterculi consulares et præfectorum Urbi collectio ad quartum Christi sæculum pertinens, eodemque perscripta et nomina ac depositiones pontificum Romanorum, ejusdem ætatis in membranis, quarum aliquæ his etiam Prolegomenis inseruntur superius. Ætas itaque Liberii papæ ferax admodum fuit diligentium ac peritorum de re chronologica scriptorum. Indicavi etiam paulo ante (cap. 3, num. 8) seriem vetustiore pontificum Romanorum, in basilica Vaticana depictam ostendisse viventis indicium sola in imagine Liberii per insigne quadratum ejus capiti aptatum; unde colligitur vel illam seriei Vaticanæ partem coloratam fuisse constante vita Liberii, et serius productam postea fuisse ad Hormisdam; vel ab antiquiori serie Liberianæ ætatis petitum exemplar, quod in Vaticana tali emblemata adornabatur. Utrumlibet vero admittamus, certum est eadem ætate Liberii, qua vetustior ex Catalogis scriptis, et vetustior ex depictis in parietibus basilicarum Urbis simul producebantur, chronologorum præstantiorum copiam fuisse conspiciant.

Leonis Magni tempora non minus quam Liberiana abundabant doctis chronologis, quos ad ea studia incitaverat rei paschalis inquisitio, et ex ministris sedis apostolicæ contituerat ejusdem pontifices, uti demonstrant litteræ Victorii Aquitani, et cyclus Paschalis ab eo transmissus ad Hilarum, Leonis papæ tunc archidiaconum, deinde successorum. Hujus peritia temporum quanta fuerit abunde colligi posse credam exactissimo ex commensu ejusdem chronologiæ de Christi Domini passione

ac cum characteribus certis annorum supra indicato, ac cæteris præferendo ex demonstratis a me inter hæc prolegomena pag. xii (*supra col. 129*). Suo itaque jure Leo Magnus pingere poterat atque proponere, tanquam numeris omnibus absolutam, seriem et chronologiam in basilica S. Pauli, cui nunc acceptum referimus quidquid in chronographia pontificia per Catalogos inde transcriptos Romana documenta constanter ac fideliter posteris tradiderunt.

Sæculo tandem proximo, nempe sub Felice quarto, et Justiniano principe, ad quam ætatem pertinet Catalogus appellatus a Schelestratio *secundus*, chronologorum studia nondum defecerant, florentibus Ammiano Marcellino inter Orientalis imperii scriptores, et in Occidente recolentibus eadem studia Prospero et Cassiodoro: a quibus abunde consultum fuit ordinandis temporibus pontificum et consignandis per laterculos consulares. Incidit in proximos annos Dionysius Exiguus Romanus abbas, tum rei Paschalis, tum æræ Christi cultor emeritus, cujus cyclus ita placuit summis pontificibus, ut eum vulgandum esse crediderint ad usum Ecclesiæ universæ, et chronologia ita commoda visa est posteris, ut per eam enuntiari annos Christi voluerint ab ætate Caroli Magni, et consecutis quibusque sæculis tum in privata re administranda, tum in publicis actibus consignandis, quemadmodum hodie adhibetur.

4. Harum igitur ætatum Catalogos et chronologiam pontificiam, quam continent, a Romanis documentis acceptam, esse reliquis præferendam cum demonstraverim, consequens est ut eandem hic apponerem ad conferendum et ad indicandum ejus consensum cum archetypo S. Pauli. Diligenter igitur indagando genuina illius exemplaria in antiquioribus codicibus et archivis regionis suburbicariæ, aut proximiorum Urbi ecclesiarum, quæ saltem essent intra Italiam constituta, et propterea potuerint sæpius conferri a majoribus nostris cum protypis Romanis, Farfensis, Cavensis et Bergomensis exempli numeros exprimendos curavi proxime post Catalogos Liberii, Leonis et Felicis quarti sæculo exaratos in antiquis membranis, aut pictos in parietibus patriarchalium Urbis ecclesiarum. Quartum addo, quem appello Lucensem, utpote annexum collectioni Canonum, sive Decreto Anselmi episcopi Lucensis.

5. Ne tamen omitteremus consensum indagare exterorum quoque Catalogorum, si qui haberentur emendatiores, visum est post Italicos memoratos illius etiam typum subnectere, quem edidit rev. P. Daniel Papebrochius in suo Conatu chronohistorico ad Catalogos pontificum Romanorum, pag. 75 hujusmodi notitia præfixa

« Ne quid porro subtraham suppellectilis nostræ antiquariæ, unde illustrari pontificum historia possit, addo membranam, ante annos, ut apparet, sexcentos descriptam ex alia vetustiori, finem cum

Vigilio papa obtinente, ubi etiam finem accipiunt NOMINA APOSTOLICORUM inter Analecta Mabillonii tomo III, pag. 426, descripta et inventa post collectionem quamdam decretalium canonumque ultra annum 574 non extensam. Sed ut multa nomina vitiose isthic scripta, sic et numeri valde diversi habentur a nostræ membranæ numeris. Nec minor diversitas occurrit in altera Corbeiensi membrana, quæ in eodem Analectorum tomo pag. 429 incipit *De episcopis Romanæ Ecclesiæ*, et protrahitur usque ad Joannem VI, in eo sic finiens, ut ejus decessorisque Sergii I annos diesque omiserit adnotare. »

Porro utriusque Corbeiensis supra memini ac specimen dedi supra in *Adnotationibus ad Catalogos pontificum* ex numero 5 ad 9, ubi etiam observata fuit discrepantia ferme incredibilis amborum chronologiæ, tum inter se, tum reliquis Catalogis comparatæ; ita ut in septem prioribus pontificibus a sancto Petro numeratis, nulla annorum, et unius tantum ex illis mensium summa concordet. Verum cum attenderem pontificem Anacletum in utroque Catalogo Corbeiensi desiderari, visus sum causam assequi aut suspicari posse cur tam frequenter inter se et ab aliis illi dissentiant. Defectus enim ejus nominis inter alios pontifices Romanos manifestat neutrum ex iis Catalogis fuisse ex Romanis descriptum, et a fonte ac prototypo, quem in basilicis patriarchalibus Urbis summi pontifices constituerunt. Quæ res confirmat axioma supra enuntiatum capite 2, num. 1 et 2, ac toties repetitum in hac nostra dissertatione, nempe: Studiosis veræ chronologiæ ac seriei Romanorum pontificum, ut eam assequantur, consulenda esse genuina et publica documenta hujus Ecclesiæ, in qua Petri successores non modo sederunt, sed etiam apostolatus sui ac decessorum memoriam luculentam posteris reliquerunt.

Ex aliis autem Catalogis, quos proferunt bibliothecæ et archiva extra Italiam, satius duxi hunc insignem a Papebrochio merito existimatum et collatum cum vetustioribus Corbeiensibus, in chronologia sibi invicem adversantibus, edere, ut appareat quantum hic recedit ab illorum numeris nulla probabilis auctoritate firmatis, imo se mutuo oppugnantibus, tantum eum accedere ad concordiam cum rationibus temporum consignatis in basilica sancti Pauli, et in vetustissimis atque Urbi proximis exemplaribus ita perscriptis, cum serie et chronologia coloribus expressa supererat ab ætate Liberiana, Leoniana, et Felicis et Hormisdæ, et Formosi etiam in aliis basilicis patriarchalibus intra et extra Urbem. Attamen, ut appareat non defuisse etiam in provinciis extra Italiam aliquot diligentes ac prudentes temporum collectores, qui identidem transcriberent, conferrent atque emendarent suos Catalogos ad fidem horum documentorum, in Romanæ Ecclesiæ basilicis unicuique patentium simili cura, quam nonnulli ex iis adhibuerunt in vetustis inscriptionibus Romæ transcribendis, comprobata a co-

A dicibus per Gruterum in Thesaurio, et Mabillonium in Analectis, tom. IV, p. 483, editis; attexam suo loco ad notas, singulorum pontificum Vitis colligendas, aliquot Catalogos e præstantioribus extra Italiam (quos inter censendi sunt in primis ii quos produxit Pagius in secunda editione Criticæ Baronianæ tomo I, plerique ex bibliotheca Colbertina desumpti), quorum consensus cum serie et chronologia basilicæ sancti Pauli, Italicis exemplaribus confirmata, ita proxime hæc nostra documenta Romana et Italica consequitur, ut parum admodum ab his recedat.

B 6. Eisdem quoque Catalogos bibliothecarum provincialium advocabo in supplementum concordis testimonii quod eliciendum curavi ex libris Lectionariis, ut vocant divinorum officiorum, reperiis in regione suburbicaria, ubi adhibebantur passim a clero ecclesiarum ad quas pertinebant. De his notitiam attexam, ut appareat eam recensionem et collationem jure per me factam, et adjectam proxime post concordiam Italicorum Catalogorum cum serie et chronologia basilicæ sancti Pauli, hoc præcipuo consilio ductum, ut comprobarem ita constanter fuisse retentos eosdem numeros et publicis documentis ita ratos habitos etiam post illa sæcula chronologorum præstantiorum. a sæculo decimo ad decimum quintum, ut in sacris officiis recitandis per festa summorum pontificum in regione Urbi proxima adhiberentur. Aliorum vero pontificum, quorum festa non celebrabantur, ex hisce libris documenta chronologiæ et collationes cum peti nequeant, supplementa conquirenda esse judicavi ex Catalogis indicatis per eadem sæcula post decimum scriptis, aut descriptis ex probatioribus et emendatioribus exemplis. Verum hæc supplementa notis in Vitas esse reservanda satius duxi, ne dissertatio in librum excresceret, si tot collationibus impleretur, aut ab instituto consilio recederet subjiciendi oculis unico obtutu consensum eorum monumentorum, quæ proximitas Urbis emendatiora ut conservarentur effecit per singula sæcula æræ Christianæ.

D Tres vero sunt codices lectionum ejusmodi, scripti ante annos quadringentos in membranis et adhibiti in ecclesia olim cathedrali, nunc collegiata, Oericulensi, in qua nuper ase repertos fuisse dum hæc prolegomena ederem, mihi nuntiavit laudatus P. Joannes Marangoni Kalendis Martii, et subinde a me rogatus ut exemplum dignaretur transcribere lectionum, chronologiam pontificiam continentium, pro summa humanitate sua illico ex iis diligenter desumptum transmisit in epistola cujus latinam versionem dabo, ut appareat ex illa character ætatis scripturæ codicum ab eo accurate observatus. Hæc igitur ad me perscribit:

« Hac in ecclesia collegiata, ubi conclonibus habendis per quadragesimam incumbō, reperi varios codices sacros, ad usum veteris cathedralis olim collectos, gothica litterarum forma perscri-

ptos : quos inter Breviarium, ut vocant, ante A annos circiter quadringentos, quoad assequi possum. exaratum. In illo statim observavi lectiones sanctorum pontificum, quæ insignitæ sunt non solum annis eorundem sedis, verum etiam indicationibus consulum, qui eosdem annos signarunt. Idcirco cum meminissem diligentiam, quam ante aliquot menses adhibuisti in basilica sancti Pauli, quo tecum bis concedere mihi contigit observandi causa, iudicavi hanc notitiam fortasse profuturam notis quas adornas in Anastasium. Quare a me diligenter descriptas accipe, præsertim in litteris numerorum indicibus, et in nominibus consulum, etiamsi characteres codicum unde eas descripsi sint admodum vetusti, nec distinguantur interpunctionibus commatum, aut litteris capitalibus, seu majusculis, ut B vocant, » etc.

In fine codicis secundi observat adjectam fuisse epactam, litteras Dominicales, et numeros cycli solaris per annos viginti octo, consecuturos ex anno 4307 ad prænuntiandam Dominicam Septuagesimæ aliaque festa mobilia. Quare prudenter arguit scripturam codicis esse vetustiore anno 4307.

« In fine, inquit, hujus codicis (secundi) adsunt notati dies, in quos Dominica Septuagesimæ incidere debebat per octo viginti annos, sequenti modo :

M. l. ccc. vii — xvi a. x. stante Januario
M. l. ccc. viii — xxvii g. f. xi. Intrante Februuario, etc.

qui characteres non sunt ejusdem manus qua codex fuit exaratus, nec eodem atramento formati. Quare credi potest codicem fuisse scriptum ante annum 4307. »

De tertii codicis ætate nullus est dubitandi locus, cum observaverit vir clarissimus post officia de tempore hanc legi periocham :

« Explicit breviarium secundum rubricam Fratrum Minorum, scriptum manu propria Dopni Jacobi Joannis de Narnia sub anno Domini mille ccc. liiij. 7. mense Madii die xxix. Deo gratias.

« Amen. Amen. »

Præter hos codices scriptos divinorum officiorum, ibidem reperit vetus Breviarium, gothicis characteribus, ut vocant, impressum Venetiis ab Andrea de Torresanis de Asula die 20 Junii 4494, in-folio ; in quo cum assignentur sedi pontificum anni, menses ac dies, et plerumque memorentur etiam consulatus, non discrepantes ab expressis in Catalogis Ecclesiæ Romanæ, hujus etiam impressi codicis rationem habendam esse duxi, ejusque testimonium esse annectendum præcedentibus, ut luculenter appareat laudatam chronologiam fuisse constanter adhibitam et publicis monumentis insertam, et ecclesiastico auctoramento firmatam (nam talis auctoritas codicibus ad rem divinam prescriptis et impressis præcæteris adhibetur) ex quarto Christi sæculo ad finem decimi quinti.

7. His autem codicibus utor eo lubentius quo diligentius exactos fuisse judicare par est ad exemplaria Ecclesiæ Romanæ ; tum quia codices ad usum cathedralis ecclesiæ in regione suburbicaria sitæ jam tum formati, apud eandem collegiatam nunc etiam custodiuntur ; tum quia *secundus* ex manuscriptis affirmatur *dispositus secundum rubricam Fratrum Minorum anno 4354*, vigente illius ordinis instituto, cui seraphicus Pater et conditor legem tulerat, etiam testamento firmatam, ut ejus regulæ professores sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ consuetudines ac ritus diligentissime custodirent.

8. Præmissis notionibus methodi, expansionis et ordinis a me servandi in proponendo archetypo Catalogo, serie et chronologia pontificum Romanorum ex picturis Leonianis basilicæ S. Pauli, et in addenda illius comprobatione, petita ex Catalogis probatoribus, intra et extra Italiam custoditis, et per duodecim consecuta sæcula ad nos transmissis ; necnon producta notitia codicum quibus ejusmodi ratio temporum commendata ad nos derivatur, ipsam seriem basilicæ expandere jam aggrediar. Attribuam unicuique pontifici unam ex duabus columnis, quibus singulæ paginæ constant. In superiori ejus parte collocabo epigraphem illius pontificis ex Paulina basilica ita descriptam litteris *capitalibus rotundis*, aut *inclinatis*, ut *capitales rotundæ* indicent characteres in ea basilica adhuc superstitēs et quidem in veteri prototypo Leoniano ; *inclinatæ vero capitales*, quas vocant *characteres Italici*, demonstrant supplementa illius epigraphis vetustioris, petita ex litteris superstitibus seriei recentioris ibidem depictæ sub Nicolao tertio. Lacunæ vero, quarum supplementa per neutram ex illis seriebus (Leonis et Nicolai) haberi possunt, quando utrobique exciderint characteres, accipienda esse duximus ex Catalogis regionis suburbicariæ (liceat hoc nomine *quatuor* illos appellare, qui integris in inscriptionibus cum Paulina serie concordēs reperti sunt in Farfensi, Cavensique ecclesia, in Lucensi et in Bergomate) : quæ supplementa *minusculis*, ut vocant, *characteribus rotundis* indicanda esse iudicavi, quo apertius significaretur lacunæ spatium ibi nunc superesse, ubi olim litteras exstitisse idem spatium declarat, et auctoritas aliorum Catalogorum, in reliquis consentiens, et huic spatio convenientes assignans litteras quæ inserantur.

Archetypo igitur documento seriei et chronologiæ pontificum, ex parietibus S. Pauli ita deprompto, suppleto et recognito, addentur alia subsidia regionis suburbicariæ, nempe chronologia in libris divinorum officiorum tam scriptis ex sæculo XIII, quam impressis ante finem decimi quinti, expressa per numerum annorum mensium ac dierum, et per consules : ubi vero incidamus in pontificem cujus lectiones aut festum iis in codicibus non reperiatur. sive anni non recitentur, subrogabuntur testimonia chronologiæ collecta ex aliis Catalogis antiquioribus et castigatioribus, præsertim ex illis quos Pagius produxit ex

bibliotheca Colbertina, scriptos circa ætatem Caroli A Magni; nec non ab iis quos proximis a Carolino imperio sæculis exaratos ex Vaticana vulgavit Schelestratus, una cum vetustioribus, inde per eum et prolatis, et inter hæc prolegomena recensis supra.

SERIES CHRONOLOGICA

PONTIFICUM ROMANORUM

A S. PETRO APOSTOLO AD S. INNOCENTIUM PRIMUM FIDELITER DESUMPTA

Tum ex vetustissimis imaginibus et inscriptionibus, una cum musivo opere sancti Leonis Magni pictis in basilica S. Pauli via Ostiensi; tum ex recentioribus, infra illas eadem in ecclesia positis jussu Nicolai III.

CONFIRMATA

Ex codicibus et Catalogis præstantiorum archivorum et bibliothecarum tam intra quam extra Italiam.

BLANCHINI MONITUM.

Ne cogar ad columnas singulas hujus seriei repetere notitiam codicum et Catalogorum, eorumque ætatis atque scripturæ producere testimonia, semel in præsto in antecessum. Aptavi unicuique codici et Catalogo significando litteram alphabeti quæ in singulis columnis, ubi reperietur, indicabit semper eundem codicem et Catalogum, ejusque ætatem, uti hic recenseo.

a Catalogus est quarti sæculi sub Liberio papa, editus a Bucherio et a Schelestratio, idemque impressus supra inter hæc Prolegomena.

b Catalogus sexti sæculi sub Felice IV, editus a Schelestratio ex bibliotheca reg. Suec. nunc Vaticanans Alexandrina.

c d e f. Codices et Catalogi bibliothecarum et archivorum Italix.

c Catalogus Bergomensis, editus a Schelestratio, et hic denuo cusus supra, descriptus sub Pio II, ex veteri codice annorum 800, spectante ad Ecclesiam Bergomensem.

d Catalogus Cavensis: ex codice undecimi sæculi, desinente in Gregorio VII, a nobis editus infra.

e Catalogus Farsensis ex codice per sæculum XI transcripto ex vetustiori, infra edendus his in Prolegomenis.

f Catalogus Lucensis. Ita appello eum quem supra dedi pag. xix (col. 44). ex Vaticano codice, complectente Decretum Anselmi Lucensis, ante annos 600 scriptum, teste Schelestratio, qui primus edidit.

Codices archivorum et bibliothecarum extra Italiam.

g Codex et Catalogus Belgicus Papebrochii, ante annos sexcentos descriptus ex vetustiori, desinente in Vigilio papa, sæculi VI, de quo supra pag. xxxvii. (col. 480), n. 4, et cap. 5 hujus dissertationis, n. 5.

hi k l m n o. Septem Catalogi, ex bibliotheca Colbertina editi a Pagio in secunda editione tomi primi Criticæ ad Baronium pag. L et seqq., quorum

h Est noni sæculi, desinens in Benedicto II, ad annum Christi 858.

i Sæculi XI, ad annum 1073 in Alexandro II.

k Sæculi XI, ad annum 1099, in Paschali II.

l Sæculi XII, ad ann. 1134, in Honorio II.

m Sæculi ejusdem ad ann. 1150, in Innoc. II.

n Sæculi ejusdem ad ann. 1191, in Cælestino III.

o Sæculi XIII, ad ann. 1245, in Innoc. IV.

Alii codices ecclesiæ suburbicariæ.

p q r s Codices quatuor ad usum chori ecclesiæ nunc collegiatæ, olim cathedralis, Oriculanæ, post sæculum XII.

p Lectionarius liber membranaceus, scriptus circa finem sæculi XIII.

q Lectionarius alter membranaceus, cujus scripturæ epocha præcedit annum 1308.

r Tertius Lectionarius ætatis et scripturæ similis.

s Breviarium impressum Venetiis ab Andrea de Torresanis de Asula 20 Junii 1494.

Supersedeo ab aliis codicibus afferendis, præsertim impressis, ut in iis sistam qui ad usum ecclesiarum Urbi proximarum adhibebantur.

I.

S. PETRUS APOSTOLUS.

Picturæ vetustæ in basilica S. Pauli Via Ostiensi.

† petrus

s e d

A N N

X X V

M. II

D. V I I

a Catalog. Liber. ann. 25 mens. 4 dies 9

b Catal. Felicis IV 25 2 3

Catalogi ex codicibus Italix.

c Catalog. Bergom. 25 2 8

d Cavensis 25 4 5

e Farsensis 25 2 7

f Lucensis 25 2 7

Catalogi ex codicibus extra Italiam.

g Belgicus Papebrochii 25 2 7

h Colbertinus primus 25 4 8

i — secundus 25 2 3

k — tertius 25 2 8

l — quartus 25 4 7

m — quintus 25 2 8

n — sextus 25 4 7

o — septimus 25 3 7

Consulum paria

Æræ Christi.

Ex coss. Vinicio et Longino 29

ad coss. Nervam et Vestinum 65

a Catal. Liberianus in cod. Bacherii legens

Nervam et Verum, ab ipso emendatur in margine:

Nervam et Vestinum.

Omnes recensiti codices sunt XIII.

Omnes Petro assignant sedis Rom. ann. 25

Octo ex eis menses pariter 2

Sex etiam expriment dies 7

uti legimus in picturis vetustissimis basilicæ S. Pauli.

II.

S. LINUS.

Veteres basilicæ S. Pauli.

† linus

s e d

A N N

X I

M

I I I

D X I I

a	Cat. Liberii ann.	42	mens. 4	d. 12	A
b	Cat. Felicis IV.	44	3	12	
<i>Catalogi ex Codicibus Italiae.</i>					
c	Bergom.	44	3	12	
d	Cavensis	44	3	12	
e	Farfensis	44	3	12	
f	Lucensis	44	3	12	
<i>Catalogi ex Codicibus extra Italiam.</i>					
g	Belgic. Papebr.	44	3	12	
h	Colb. primus	45	3	12	
i	— secundus	44	3	12	
k	— tertius	44	3	12	
l	— quartus	45	3	12	
m	— quintus	45	3	12	
n	— sextus	7	3	12	
o	— septimus	44	3	3	B

Consulum paria *Æræ Christi*

Ex coss. Saturnino et Scipione		56	
ad coss. Capitonem et Rufum		67	
a	Cat. Liberii	}	omnes consignant eosdem coss. ex quibus colliguntur anni xi et corriguntur qui dant xv.
b	Cat. Felic. IV		
p	Ocriculensis primus		
q	— secundus		
r	— tertius		
s	— quartus		

Omnes codices seu per numeros, seu per consules correcti dant annos xi

Omnes præter unicum a menses 3

Omnes præter unicum o dies 42

Uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli.

III.

S. C L E T U S.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

Circa imaginem hujus pontificis et epigraphen ita consumptæ sunt, ut nulla littera legi possit. Ex Catalogis et coss. ita colligitur numerus annorum, mensium ac dierum ejusdem sedis.

a Catalog. Liber. ann. 6 m. 2 d. 40

b Catalog. sub Fel. IV. 42 4 6

Catalog. ex codicibus Italiae.

c Bergomensis 42 4 44

d Cavensis 42 4 44

e Farfensis 42 44 44

f Lucensis 42 4 44

Catalog. ex codicibus extra Italiam.

g Belgicus Papebrochii 7 4 46

h Colbertinus primus 42 4 44

i — secundus 42 4 44

k — tertius 42 4 44

l — quartus 8 2 40

m — quintus 2 2 40

n — sextus 4 4 44

o — septimus 44 4 44

l et o repetunt numeros S. Clementis

Consulum paria *Æræ Christi.*

Ex coss. Vespas. VII et Tito V. 76

ad coss. Domitian. VIII et Rufo 83

Corrig. Domit. XIII et Rufo 88

a	Catal. Liberii	}	omnes consignant eosdem coss.
b	Catal. Fel. IV		
p	Ocriculensis primus		
q	— secundus		
r	— tertius		
s	— quartus		

Omnes codices ab a ad o sunt XIII.

Ex his 9 consignant annos 42

Decem habent mensem 4

Novem numerant dies 44

IV.

S. C L E M E N S.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† c l e m e n s

s e d

A N N

V I I I I

M. I I.

D. X

a Catalog. Liber. ann. 9 m. 44 d. 42

b Catal. Fel. IV. ann. 9 2 40

Catalogi ex codd. Italiae.

c Bergomensis 9 2 40

d Cavensis 9 2 40

e Farfensis 9 2 40

f Lucensis 9 2 40

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g Belgicus Papebrochii 9 2 40

h Colbertinus primus 9 2 40

i — secundus 9 4 44

k — tertius 7 4 44

l — quartus 9 2 40

m — quintus 9 2 40

n — sextus 9 2 40

o — septimus 9 2 40

Consulum paria

Æræ Christi.

Ex coss. Trachalo et Italico 68

ad coss. Vespas. VIII et Tito 79

Corrige Vesp. VIII et Tito 77

a Catal. Lib.

b Cat. Fel. IV.

p Ocric. primus

q — secundus

r — tertius

s — quartus

}

Omnes consignant eosdem coss. Codes 9 mutilus est nec pertingit ad festum S. Clementis.

Omnes codices ab a ad o sunt XIII.

Ex his tredecim signant annos 9

Undecim habent menses 2

Decem numerant dies 40

Uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli

V.

S. A N A C L E T U S.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† a n a c l e t u s

s e d

A N N

X I I

M. X

D. V I I

a	Cat. Liber. ann.	42 mens.	40 d.	3 A
b	Cat. Fel. IV.	42	40	3
<i>Catalogi ex codd. Italiæ,</i>				
c	Bergom. ann.	44	m. 4 d.	7
d	Cavensis	44	4	7
e	Farfensis	44	4	7
f	Lucensis	44	4	7
<i>Catalogi ex codd. extra Italiam.</i>				
g	Belgic. Papebr.	42	4	7
h	Colb. primus	42	40	7
i	— secundus	43	40	7
k	— tertius	43	40	7
l	— quartus	42	40	7
m	— quintus	42	40	7
n	— sextus	42	40	7
o	— septimus	9	2	10

repetit numeros S. Clem.

Consulum paria *Æræ Christi.*

	Ex coss. Domitiam. X et Sabino	84
ad	coss. Domit. XVII et Clementem	95
a	Cat. Liberii	} omnes consignat eosdem consules.
b	Cat. Fel. IV	
p	Ocric. primus	
q	— secundus	
r	— tertius	
s	— quartus	

Omnes codd. ab a ad o sunt XIII.

Ex his septem dant annos 42

Octo assignant menses 40

Undecim numerant dies 7 C

Uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli.

VI.

S. EVARISTUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† evaristus

sed

A N N

XIII. M̄

VII

D. II

a	Cat. Liber. ann.	43 m	7 d.	2
b	Cat. Fel. IV.	9	0	2

Catalogi ex cod. Italiæ.

c	Bergom.	43	7	2
d	Cavensis	43	7	2
e	Farfensis	43	7	2
f	Lucensis	3	»	»

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Belgic. Papebr.	43	7	2
h	Colb. primus	47	6	2
i	— secundus	9	0	2
k	— tertius	9	6	2
l	— quartus	43	7	2
m	— quintus	43	6	2
n	— sextus	Desideratur		
o	— septimus	40	7	

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Valente et Vetere 96
ad coss. Gallum et Braduam 108

a	Cat. Liberii	} omnes consignat eosdem consules. Ocriculensis secundus hac parte mutilus est.
b	Cat. Fel. IV	
p	Ocric. primus	
q	— secundus	
r	— tertius	
s	— quartus	

Omnes codd. ab a ad o sunt XIII.

Ex his octo dant annos 43

Septem dant menses 7

Omnes numerant dies 2

Ubi legi numeri possunt perinde ac legimus in superstitibus numeris bas. S. Pauli.

VII.

S. ALEXANDER.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† alexander

sed

a n n

X

m

II

d. III.

a	Cat. Liber. ann.	7 m.	2 d.	4
b	Cat. Fel. IV.	40	7	2

Catalogi ex Cod. Italiæ.

c	Bergomensis	40	7	2
d	Cavensis	40	7	4
e	Farfensis	40	6	2
f	Lucensis	44	7	4

Cat. ex codd. extra Italiam.

g	Belgicus Papebr.	40	7	2
h	Colbertinus primus	40	6	2
i	— secundus	40	7	2
k	— tertius	40	7	2
l	— quartus	40	7	2
m	— quintus	40	6	2
n	— sextus	40	7	2
o	— septimus	8	5	2

Consulum paria

Æræ Christi.

Ex coss. Palma, et Tullo 409

ad coss. Ælianum, et Veterem 446

a	Cat. Liberii	} Omnes codices in secundis Coss. concordant. Sed priores aliqui reticent.
b	Cat. Fel. IV	
p	Ocric. primus	
q	— secundus	
r	— tertius	

s Ocriculensis quartus non memorat coss. sed assignat annos 40 m. 7. d. 42.

Omnes codices ab a ad o cum s sunt xv.

Ex his xi dant annos 40

Decem legunt menses 7

xi numerant dies 2

Unica dies differentiæ interest hos inter codices et picturas S. Pauli.

VIII
S. XYSTUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† x y s t u s
s e d
a n n
x
m
I I I
D X
X I

a Cat. Liber. ann. 40 m. 3 d. 24
b Cat. Fel. IV. 40 2 4

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Bergomensis 40 7 24 B
d Cavensis 40 3 24
e Farfensis 40 3 24
f Lucensis 40 3 24

Cat. ex codd. extra Italiam.

g Belgic. Papebr. 40 43 22
h Colbertinus primus 40 4 24
i — secundus 40 2 4
k — tertius 40 2 4
l — quartus 5 3 24
m — quintus 40 2 34
n — sextus 9 3 22
o — septimus 44 4 22

Consulum paria

Ex coss. Nigro et Aproniano 447
ad coss. Verum et Ambibulum 426 C

a Cat. Liberii
b Cat. Fel. IV
p Ocric. primus
q — secundus
r — tertius
s — quartus

Codices a. b. in secundis coss. consentiunt. Codex b. reticet priores. Cæteri codices p, q, r, s, carent lectionibus S. Sixti.

Omnes codices ab a ad o sunt XIV.

Ex his XI dant annos 40
Sex legunt menses 3
Septem numerant dies 24
Quidquid picturæ superest cum his concordat.

IX

S. TELESOPHURUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† telesphorus † TheLcSFoRVs
sed sedIT ANN. XI. M. III.
ann D. XXI.
XI M Picturæ
III. D. Nicolai III.
XXI

a Catal. Liberii ann. 44 m. 3 d. 3
b Cat. Fel. IV. 44 3 24

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Bergomensis 44 3 22
d Cavensis 44 2 22

A e Farfensis 44 2 22
f Lucensis 44 2 22

Catalogi codicum extra Italiam.

g Belgic. Papebr 44 3 22
h Colbertinus primus 44 4 3
i — secundus 24 3 0
k — tertius 44 3 22
l — quartus 44 3 8
m — quintus 44 2 22
n — sextus 6 3 8
o — septimus vacat.

Consulum paria

Ex coss. Titiano et Gallicano 427
ad coss. L. Cæsarem II et Balbinum 237

a Cat. Lib. eosdem habet consules, sed in secundis Albinum loco Albini mendose refert.

b in Cat. Fel. IV coss desiderantur. In codicibus Ocricul. p, q, r, s, desiderantur lectiones S. Telesphori.

Omnes codices ab a ad o, sunt XIII.
Ex his undecim assignat Telesphoro ann. 44
Octo numerant etiom menses 3
Septem addunt et dies 22. Unus dies 21
uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli in utraque serie Leonis M. et Nicolai III.

X.

S. HYGINUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† Hyginus

III

M

III

D.

VII

a In Catalogo Liberiano lacunæ reperiuntur in Hygino. Fuit temporibus

b Catal. Fel. IV numerat an. 4 m. 3 d. 6

Catalogi ex codicibus Italiæ.

c Bergomensis 4 3 8
d Cavensis 4 3 7
e Farfensis 4 3 7
f Lucensis 4 3 7

Catalogi codicum extra Italiam.

D g Belgic. Papebrochii 4 3 7
h Colbertinus primus 4 3 8
i — secundus 4 3 4
k — tertius 4 3 0
l — quartus 4 3 8
m — quintus 4 2 8
n — sextus 4 3 8
o — septimus 4 3 8

Omnes codices ab a ad o sunt XIII.

Ex his tredecim assignant Hygino annos 4

Undecim vero tribuunt menses 3

Sex denique dant dies 8

uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli

a Consulum paria e Catalogo Liberiano deduci

lacuna prohibet. Sunt vero assignandi (ex Camerino A et Magno æræ Christi 438
coss.) ad Severum et Priscinum 444

b Catalogus Felicis IV habet a consulatu Magni et Camerini usque ad Orfito et Camerino. Sed cum idem Catalogus Hygino assignet sedis annos quatuor et incipiat a coss. Camerino et Magno, necesse est ut postremi consules sint Severus et Priscinus præsertim cum collegium coss. Orfiti et Camerini nusquam reperitur, adeoque ibi sit mendum in codice corrigendum.

XI.

S. PIUS (a).

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† pius
sed ann
VIII
M. III. D.
III

a Catalogus Liberianus hic mutilus Anicetum successorum retinet, ejusque annos addit Pio, cui attribuit ann. 20 m. 4 d. 24.

b Catalogus Felicis IV mendose descriptus loco annorum 8 exprimit 48 m. 4 d. 3 quare et duobus Augustis coss. ejusdem terminum figit, qui claudunt annos Aniceti.

Catalogi ex codicibus Italiæ.

Sunt anni Aniceti permutant annos Aniceti cum Pio, quia nonnullis in exemplaribus Anicetus mendose præponitur Pio, et numeri recensentur contra ordinem picturæ S. Pauli.

c Bergomensis	44	3	24
d Cavensis	44	4	3
e Farfensis	44	4	3
f Lucensis	44	4	24

Catalogi ex codicibus extra Italiam.

g Belgicus Papebr.	44	4	24
h Colb. primus	44	4	24
i — secundus	44	4	3
k — tertius	45	4	24
l — quartus	44	3	24
m — quintus	44	4	24
n — sextus	9	3	0
o — septimus	9	3	9

(a) Licet Irenæus, istorum temporum æqualis, lib. III, cap. 3, Pium Aniceto præponat, quod et nos fecimus, varia tamen postposito sequentium ætatum implexos reddidit Catalogos, quorum descriptos vix poterant fidem exigere ad hanc picturam, autographi locum obtinentem; si jam tum detrita aut labefacta erant nomina, ut hodie sunt. Colligitur tamen ex tot Catalogis, præcipue Italicis, summa annorum vel xx, vel xix, cum mensibus vii, et diebus xxiv, inter utrumque pontificem distribuenda. Hanc nos ita distribuimus ex picturis S. Pauli.

† Pius sed. an. 8 m. 3 d. 3. † Anicetus sed. an. 44 m. Ex coss. Severo et Pri-4 4 d. 3. Ex coss. Gallicano scino; Christi 444 ad coss. et Vetere, Christian. 450

XII.

S. ANICETUS.

Veteres picturæ Basilicæ

S. Pauli.

† anice
tus sed
ANN
XI
m. IIII
d. III

a In Catalogo Liberiano, hic luxato, Anicetus omittitur, ejusque anni adduntur Pio.

b Catalogus Fel. IV. Aniceto attribuit, ut in picturis, annos 44 m. 4 d. 3

a Ms. Cæsareum prioris catalogi ex edit. Cuspiniani, et Schelestr. correct. lacunam habet in numeris annorum; sed exprimit Anicetum, et coss. Gallicanum et Veterem illius in exordio.

Catalogi ex codicibus Italiæ.

permutant annos Pii cum Aniceto, uti diximus in columna præcedenti. Nos reddimus, ut in codicibus occurrunt, sed monemus esse cum præced. permutandos.

c Bergomensis	9	3	3
d Cavensis	8	3	3
e Farfensis	9	3	3
f Lucensis	8	3	3

Catalogi ex codicibus extra Italiam

g Belgic. Papebr.	8	3	3
h Colb. primus	44	4	3
— secundus	44	4	3
— tertius	42	4	3
k — quartus	44	4	24
l — quintus	44	4	24
m — sextus	9	0	3
n — septimus	9	4	3

XIII.

S. SOTER.

In picturis basilicæ S. Pauli a Nicolao III additis.

† SOTER SĒD AN̄
VIII M̄. III. D. XXI

Vetustior series ætatis Leonianæ ita detrita est in S. Sotere, ut legi omnino non possit

a Catalog. Liber. ann. 9 mens. 3 dies 2
b Catal. Felicis IV. 9 6 24

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Catalog. Bergom.	9	3	»
d Cavensis	9	3	20

Orfitum, et Priscum: ad coss. duos Augustos Christi 449. Christi an. 460.

Consulum paria annorum rationibus consentiunt si desumantur ex antiquiori Catalogo bibl. Cæs. ad ms. exemplar, et edit. Cuspiniani correct. ex Schelestratio; et Pio, qui præcessit, tribuantur coss. Severus et Priscinus (non Severus et Clarus) usque ad Orfitum et Priscum an. Christi 149; Aniceto autem coss. Gallicanus et Vetus, in eodem ibi consignati (æque ac in secundo Catalogo) usque ad duos Augustos, male memoratos in Pio, uti ratio temporum et summa annorum demonstrat. Vide notas ad SS. Pium et Anicetum.

e	Farfensis	9	3	20
f	Lucensis	9	3	20
<i>Catalogi ex codicibus extra Italiam</i>				
g	Belgicus Papebrochii	9	3	20
h	Colbertinus primus	9	6	21
i	— secundus	9	6	21
k	— tertius	49	5	21
l	— quartus	9	3	0
m	— quintus	9	6	21
n	— sextus	9	3	0
o	— septimus	9	3	44

*Consulum paria**Æræ Christi.*

Ex coss. Rustico et Aquilino	162
ad coss. Cethegum et Clarum	170

a	Catal. Liberianus lacunam ostendit loco coss. Soteris
b	Catalogus Felicis IV indicat coss. suprad.
p	Ocric. primus: in hoc desiderantur lectiones
q	— secundus
r	— tertius
s	— quartus

numerant eosdem
ann. 9. m. 3. d. 3
In coss. concordant

Omnes codices ab a ad o sunt XIII.

Ex his tredecim numerant ann. 9

Novem vero habent menses 3

Quinque recensent dies 24

Non secus ac legimus in picturis basilicæ, a Nicolao III repetitis ex veteri serie, in qua S. Soteris epigraphæ hodie conspita est.

XIV.

S. ELEUTHERIUS.

Picturæ veteres S. Pauli

† ELEUTHER

sed. ann xv

m III

d. V

a	Cat. Liberii ann.	Desideratur epocha
b	Cat. Felicis IV	15 m. 3 d. 2

Catalogi ex codd. Italiæ.

c	Bergom.	15	6	5
d	Cavensis	15	6	5
e	Farfensis	15	6	5
f	Lucensis	15	6	5

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Belgic. Papebr.	15	4	5
h	Colbr. primus	15	6	5
i	— secundus	15	3	2
k	— tertius	15	3	5
l	— quartus	15	0	0
m	— quintus	15	6	5
n	— sextus	Lacuna est in cle.		
o	— septimus	15	6	5

*Consulum paria**Æræ Christi*

Ex coss. Vero et Nerenniano. Corrige Severo II et Herenniano	174
--	-----

Ad coss. Maternum, et Braduam	185
-------------------------------	-----

a Cat. Liberii eosdem assignat

b Cat. Felic. IV. eosdem ostendit.

p	Ocricul. primus coss. Pater. et Braduam
q	— secundus coss. Patern. et Braduam
r	— tertius coss. eosdem
s	— quartus coss. eosdem

Omnes codices ab a ad o sunt XIII

Ex his duodecim legunt annos 5

Unus legit etiam menses 4

Novem numerant insuper dies 5

In picturis superstibus veteris seriei Leonianæ eosdem numeros recognoscimus in mensibus ac diebus. Numeri annorum vetustate sunt assumpti.

XV.

S. VICTOR.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

Picturæ sæculi S. Leonis Magni	Picturæ ætatis Nicolai III
† victor	† VICTOR
sed	sed ann. x
ann	11. d. x
X	
11	
d. x	

a Catalogus Liber. ann. 10 m. 2 d. 10

b Catalog. sub Felice IV. 10 2 10

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Bergomensis 10 1 10

d Cavensis 10 2 10

e Farfensis 10 2 10

f Lucensis 10 2 10

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g Belgicus Papebrochii 10 1 10

h Colbertinus primus 10 2 10

i — secundus 10 2 10

k — tertius 10 2 10

l — quartus 10 2 10

m — quintus 10 2 10

n — sextus 10 2 10

o — septimus 10 2 10

*Consulum paria**Æræ Christi*

Ex coss. Commodus V et Glabrione 186

ad coss. Leteranum, et Rufinum 197

a Catalogus Liberianus edit. Bucherianæ, pag. 270, annis novem, mensibus tribus, diebus duobus.

Idem Catal. Liber. ex edit. Cuspianiani apud Schelestrat. pag. 448: annis decem, mensibus duob. diebus decem. In coss. lacuna.

b Catal. Felicis IV eosdem coss. memorat

p Ocric. prim. } ex Commodus V. Glabr.

q — secund. } ad Lateranum et Rufin.

r — tert. et omnes assignant a. x, m. 11, d. x.

s — quartus lectionibus his caret.

Omnes Codices ab a ad o sunt XIII.

Omnes Victori tribuunt annos 10

Duodecim ex his assignant menses 2

Omnes, uno dempto, numerant dies 10

Superstes denarii nota X in picturis basilicæ S. Pauli ætatis Leonianæ ad sedem annorum denotat partem priorem numeri XII, et nullum mensem,

cum diebus x, qui erant tributi Victori. Sed descri-

ptores improvide interponentes inter x et bina- A
rium II siglam mensium M. ex annis XII efforma-
runt annos x, menses II, Victori non assignandos,
ut probatur in notis ad ejus Vitam.

XVI.

P. ZEPHYRINUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

Picturæ sæculi	Picturæ ætatis Nicolai
S. Leonis Magni	Tertii
† Z e p h y	† z E P H I R I N
rinus	SED ANN
s e d a n	x v i i i
n. XVII	i. m.
II	x
m. X	

a	Catalog. Liber.		
b	Catalog. Fel. VI. ann.	7 m. 6 d.	40 B

Catal. ex codd. Italiæ.

a	Bergo nensis	47	2	40
b	Cavensis	46	2	40
c	Farfensis	47	2	40
d	Lucensis	46	2	40

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Belgicus Papebrochii	46	2	40
h	Colbertinus primus	48	7	40
i	— secundus	9	7	40
k	— tertius	8	8	7
l	— quartus	43	2	40
m	— quintus	49	6	40
n	— sextus	48	2	40
o	— septimus	9	6	40

Consulum paria

Æræ Christi C

Ex coss. Saturnino et Gallo	198
ad coss. Præsentem et Extricatam	217

a Catalogus Liberianus eosdem consules memorat
post lacunam Victoris, supplendam ex cod. biblioth.
Cæsareæ edit. Cuspiniani apud Schelestratum p. 420.

Catalogus Felicis IV eosdem coss. refert.

b, p, q, r, s, Oriculens. 1, 2 et 4 eosdem consules
signant: tertius caret lectionibus sancti Zephyrini.

Omnes codices ab a ad o sunt XIII

Tres ex his tribuunt Zephyrino annos	46
Duo annos 47, duo ann. 48, unus	49
Duodecim vero assignant et dies	44

Ex consulum nominibus constat, numerandos
eas annos XVIII, quem numerum in picturis duplici
versu signatum ævo Leoniano

XVII. II.

juxta aræ spatium augustius, male diviserunt de-
scriptores in annos XVII et menses II, addita sigla M.
quam ætas posterior deinde interposuit non secus ac
in epocha Victoris. Vide notas ad Vitam S. Zephyrini.

XVII.

S. CALLISTUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† callisTVS	† CALISTVS
s e D	SED AN. v
a n N	M. II
V M	d. X
II. D	
X	

a	Catal. Liber. ann.	5 m.	2 d.	10
b	Cat. Fel. IV.	5	2	44

Catalogi ex codd. Italiæ

c	Cat. Bergom.	5	2	40
d	Cat. Cavensis	7	2	40
e	Cat. Farfensis	7	2	10
f	Cat. Lucensis	7	2	40

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Catal. Belgicus Papebr.	5	2	40
h	Cat. Colbert. primus	5	2	40
i	— secundus	6	2	40
k	— tertius	6	6	40
l	— quartus	5	2	40
m	— quintus	5	2	40
n	— sextus	5	2	40
o	— septimus	0	2	2

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Antonino et Advento	218
ad coss. Antonino IV et Alexandro	222

a Cat. Liberii eosdem coss. assignat

b Cat. Fel. IV priores coss. recenset

p Oric. primus codex recenset coss. postremos

q — secundus mutilus est

r — tertius coss. memorat quos primus

s — quartus similiter

Codices hi dant annos 5 m. 2 d. 40

Omnes codices ab a ad o et a p ad s sunt XII.

Ex his undecim dant annos 5

Sedecim assignant menses 2

Quindecim numerant dies 40

Uti legimus in picturis basilicæ.

XVIII.

S. URBANUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† VRBA	† VRBAN SED
NVS	AN̄S VIII. M. xi
. . D	d, xii
AN. VIII	
m. XI	
d. XII	

a	Cat. Liber. ann.	8 m.	44 d.	42
b	Cat. Fel. IV.	3	40	42

Catalogi ex codd. Italiæ.

c	Cat. Berg.	8	44	42
d	Cat. Caven.	8	44	42
e	Cat. Farf.	8	44	42
f	Cat. Lucen.	8	44	42

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Cat. Belg. Pap.	8	44	42
h	Cat. Colb. primus	9	40	42
i	— secundus	4	40	44
k	— tertius	4	40	42
l	— quartus	9	44	42
m	— quintus	9	40	42
n	— sextus	44	44	42
o	— septimus	9	44	42

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Maximo et Eliano	223
ad coss. Agricola et Clementinum	230

a	Cat. Lib. assignat eosdem coss.	
b	Cat. Fel. IV. Consules non refert.	
p	Ocr. primus	} Consules non recensent, sed tribuunt Urbano sed. an. 8, m. 4, d. 42.
q	— secundus	
r	— tertius	
s	— quartus	

Omnes codices ab a ad o et p ad s sunt XXII.
 Ex his decem tribuunt annos 8
 Tredecim numerant menses 44
 Omnes, uno dempto, signant dies 42
 Uti numerantur in picturis basilicæ.

XIX.

S. PONTIANUS.

In veteribus picturis basilicæ S. Pauli, Pontiani epigraphæ ita absumpta est, ut nullæ supersint litteræ præter initiales, quæ primam illius nominis syllabam constituunt, ejusque locum certum indicant ita perscriptæ.

† PONTIANUS
 sed.

Ex Catalogis ita suppletur epocha S. Pontiani :
 sedit ann. 5, mens. 2, dies 2.

a	Cat. Liber. ann.	5	m.	2	d.	7
b	Cat. Fel. IV.	8		5		2

Catalogi ex codd. Italiæ.

c	Bergom.	5	44	0
d	Cavensis	5	2	2
e	Farfensis	5	2	2
f	Lucensis	5	2	2

Catalogi codd. extra Italiam

g	Belgic. Papebr	5	2	2
h	Colb. primus	49	5	2
i	— secundus	6	5	2
k	— tertius	6	5	5
l	— quartus	5	2	0
m	— quintus	9	5	2
n	— sextus	5	0	0
o	— septimus	5	2	2

Consulum paria Æræ Christi

a	Ex coss. Pompeiano et Feliciano	234
b	ad coss. Severum et Quinctianum	235

p, q, r, s. Omnes codices Ocriculenses signant ann. 5, m. 2, d. 42, et eosdem coss. memorant tertius et quartus.

Omnes codices ab a ad o et r sunt XVIII.

Ex his XIII assignant annos	5
XI dant menses	2
IX numerant dies	2

XX.

S. ANTERUS.

Tam in antiquioribus picturis sæculi Leonis Magni quam in secundis a Nicolao tertio additis, epochæ S. Anterî nihil admodum conspicuum est. Super-sunt in veteri serie sequentes litteræ :

A † n t E R V S
 SED,
 A N
 N I

Ex catalogis emendatioribus ita restitui potest epocha S. Anterî : sed. an..., mens. 4, d. 42.

a	Cat. Liber. mense 4, diebus 40
b	Cat. Fel. IV. ann. 44 m. 4 d. 42

Catal. ex codd. Italiæ.

c	Bergom	0	4	45
d	Caven.	42	4	42
e	Farfen	42	4	42
f	Lucen.	42	4	42

Catalogi codd. extra Italiam

g	Belgic. Papebr.	42	4	20
h	Colb. primus	49	5	2
i	— secundus	0	4	42
k	— tertius	42	4	42
l	— quartus	4	45	0
m	— quintus	44	4	42
n	— sextus	45	0	0
o	— septimus	0	4	45

Consulum paria Æræ Christi.

Consulum par unicum Antero tribuitur tam in Catalogis Liberii, et Felicis IV quam apud S. Prosperum. Acta quoque S. Pontii et Eusebii mensem unicum regiminis Ecclesiæ Anthero tribunt. Quare Catalogis a, c, i et o inhærendum : et inde cæteri sunt corrigendi : ut mensis unicus, et dies 40 vel 42, aut 45, ei tribuantur sub coss. Maximino et Africano æræ Christi 236.

Uti ex sequenti epocha S. Fabiani.

XXI.

S. FABIANUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli

† FAVIA
 NVS
 SED
 ANN
 XIII
 M. I. D

X

a	Catalogus Liber. ann.	44	m.	4	d.	40
b	Catalogus Felicis IV.	44	m.	2	d.	44

Catalogi ex codicibus Italiæ.

c	Bergomensis	43	2	40
d	Cavensis	44	44	44
e	Farfensis	44	44	44
f	Lucensis	44	44	7

Catalogi ex codicibus extra Italiam.

g	Belgicus Papebr.	44	2	40
h	Colb. primus	44	4	40
i	— secundus	44	44	44
k	— tertius	44	4	40
l	— quartus	43	4	40
m	— quintus	44	4	40
n	— sextus	44	4	40
o	— septimus	44	44	44

<i>Consulum paria</i>	<i>Æræ Christi</i> A	Unus vero signat annum	1
Ex coss. Maximino et Africano	236	Duo ascribunt menses	3
ad coss. Decium II et Gratum	250	Decem addunt etiam dies	40
a Cat. Liber. a consulatu Maximini et Africani usque Decio II et Grato.		Incertum est num picturæ referant sedisse ANNIS III, an vero ANN. I, m. III D. X, quod videtur verosimilius, ut ex consulibus evincitur.	
b Cod. Fel. eosdem coss. recenset; sed posterioris <i>Grati</i> cognomentum vertit in <i>Quadrati</i> , vitio amanuensis.			
p Cod. Ocric. primus eosdem habet coss.			
q — secundus eosdem recenset			
r — tertius. In hoc desiderantur plura			
s — quartus eosdem coss. refert			
Omnes codices ab a ad o sunt XIII, et additis a p ad s sunt XVIII.			

Ex his XVI tribuunt Fabiano annos	44
Duo vero assignant annos	43 B
Octo addunt etiam mensem	4
Octo pariter adscribunt dies	40
Ut in picturis basilicæ S. Pauli	

XXII.

S. CORNELIUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† corne
L I V S
S E D
A N
N I. m III
D X

a Catalogus Liberianus an. 2 m. 3 d.	40
b Catalogus Fel. IV ann. 4 m, 2 d.	3 C

Catalogi ex codicibus Italix.

c Bergomensis	3	0	40
d Cavensis	3	2	40
e Farfensis	3	2	40
f Lucensis	3	2	42

Catalogi ex codicibus extra Italiam.

g Belgic. Papebr.	3	2	40
h Colb. primus	2	2	3
i — secundus	2	2	2
k — tertius	2	2	4
l — quartus	2	10	0
m — quintus	2	2	3
n — sextus	3	3	0
o — septimus	3	40	40

*Consulum paria**Æræ Christi* D

Ex coss. Decio III et filio seu duob. Deciis 254 ad
coss. Gallum et Volusianum 252

a Cat. Lib. a coss. Decio IV et Decio II usque Gallo et Volusiano.

b Cod. Fel. IV reticet coss.

S. Hieronym. de Script. Eccl. *Rexit Ecclesiam* annis duobus sub Gallo et Volusiano.

p Ocric. primus } coss. non recensent, sed
q — secundus } assignant sedis annos 3,
r — tertius } dies 40.
s — quartus }

Omnes codd. ab a ad o et a p ad s sunt XVIII.

Ex his sex assignant annos 2

PATROL. CXXVII.

Unus vero signat annum	1
Duo ascribunt menses	3
Decem addunt etiam dies	40
Incertum est num picturæ referant sedisse ANNIS III, an vero ANN. I, m. III D. X, quod videtur verosimilius, ut ex consulibus evincitur.	

XXIII.

S. LUCIUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† L u c i
V S S E
D A N
N. III
M. III
D. III

a Catalog. Liber. ann. 3 mens. 8 d.	40
b Catal. Felicis IV.	3 3 3

Catalogi ex codd. Italix

c Catalog. Bergom.	3	3	3
d Cavensis	3	3	3
e Farfensis	3	3	3
f Lucensis	3	3	3

Catalogi ex codicibus extra Italiam.

g Belgicus Papebrochii	3	3	3
h Colbertinus primus	3	3	0
i — secundus	3	3	3
k — tertius	3	3	3
l — quartus	3	3	3
m — quintus	3	3	3
n — sextus	3	3	3
o — septimus	3	3	3

*Consulum paria**Æræ Christi*

Ex coss. Gallo II et Volus. 252
ad coss. Valeriano III et Gallieno II. 255

a Catal. Liberianus eosdem coss. reddit

b Catalogus Felicis IV eosdem coss. scribit, sed Gallienum mendose Gallicanum nominat.

p Ocric. primus }
q — secundus } Lectiones Lucii PP. et mart.
r — tertius } desiderantur.
s — quartus }

Omnes codices ab a ad o sunt XIII, et cum p ad s XVIII.

Omnes scribunt annos 3

Omnes (uno dempto) memorant mens. 3

Omnes (uno dempto) etiam dies 3

Uti in autographis picturis basilicæ S. Pauli.

XXIV.

S. STEPHANUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli

† S T E P H a
N V S
S E D
A N N. III
M. II D
X V

a Cat. Liberii ann.	4 m. 2 d.	24
b Cat. Felicis IV.	5 m. 5 d.	2

<i>Cat. ex codd. Italiae</i>			
c	Bergom.	4	2
d	Cavensis	3	2
e	Farfensis	14	2
f	Lucensis	4	2
<i>Catalogi ex codd. extra Italiam.</i>			
g	Belgic. Papebr.	4	2
h	Colb. primus	6	6
i	— secundus	7	5
k	— tertius	7	5
l	— quartus	4	2
m	— quintus	6	6
n	— sextus	4	2
o	— septimus	desideratur	

Consulum paria *Æræ Christi*
 Ex coss. Volusiano II et Maximo 253
 ad coss. Valerianum III et Gallienum III. 257
 a Cat. Liber. eosdem coss. refert, sed secundis
 detrahit unitatem, Valeriano III et Gallieno II.
 p Ocric. primus nec annos, nec coss. recenset.
 q — secundus ann. 2, mens. 11, dies 7.
 r — tertius concordat cum Ocric. primo.
 s — quartus ann. 4, mens. 2, dies 15.
 Omnes codices ab a ad o et a p ad s sunt XVIII.
 Ex his sex numerant annos 4
 Insuper VII produunt menses. 2
 Et v numerant etiam dies 15
 Ut in prototypo basilicæ S. Pauli.

XXV
 S. SIXTUS

Picturæ veteres S. Pauli

†	SIX
	T V S
	S E D
	A N N
	II. M
	XI. D
	VI

a	Catalog. Liber. ann.	2 m.	11 d.	6
b	Catalog. Sub Fel. IV.	1	10	24

<i>Cat. ex codd. Italiae.</i>			
c	Bergomensis	2	11
d	Cavensis	2	11
e	Farfensis	2	11
f	Lucensis	2	11
<i>Catalogi ex codd. extra Italiam.</i>			
g	Belgicus Papebrochii	2	11
h	Colbertinus primus	2	10
i	— secundus	1	10
k	— tertius	2	10
l	— quartus
m	— quintus	2	10
n	— sextus	2	11
o	— septimus	2	11

Consulum paria *Æræ Christi*
 Ex coss. Maximini et Glabrionis ord. ep. 256.
 Ex coss. seq. Valeriano IV et Gallien. III. et. P. R.
 ad coss. Fuscum, et Bassum martyr. 258

A	a	Catal. Liber. a consulatu Maximi et Glabr. usque Tusco [Fusco] et Basso coss.
	b	Cod. Fel. IV eosdem coss. refert
	p	Ocric. primus
	q	— secundus
	r	— tertius
	s	— quartus

eosdem coss. repetunt Maximinum et Glabrionem, et Tuscum et Bassum, et attribuunt pont. an. 2, m. 11, d. 6.
 Omnes codd. ab a ad o et a p ad s sunt XVIII.
 Ex his xv tribuunt annos 2
 Et xii numerant menses 11
 Et x assignant etiam dies 6
 Uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli.

XXVI.
 S. DIONYSIUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

†	D I O N Y
	S I V S
	S E D
	A N N. IIx
	M. III
	D. VII

a	Catalog. Liber.	8 m.	2 d.	4
b	Catal. Fel. IV. ann	6	2	4

<i>Caial ex codd. Italiae.</i>			
c	Bergomensis	2	3
d	Cavensis	2	3
e	Farfensis	2	3
f	Lucensis	2	3

<i>[Catalogi ex codd. extra Italiam.</i>			
g	Belgicus Papebrochii	2	3
h	Colbertinus primus	2	3
i	— secundus	7	2
k	— tertius	6	2
l	— quartus	2	3
m	— quintus	2	3
n	— sextus	2	3
o	— septimus

Consulum paria *Æræ Christi*
 Ex coss. Æmiliano et Basso 259
 coss. Claudium, et Paternum 269

a	Catal. Lib. eosdem coss. assignant
b	Cat. Fel. IV eosdem refert
p	Ocric. primus
q	— secundus
r	— tertius
s	— quartus

S. Dionysii papæ lectiones nullæ in his codicibus habentur, cum illius festum incidat in diem S. Stephani protomartyris.

Consulum paria ostendunt, annos ut minimum octo extendi sedem Dionysii: eamque summam in exemplari prototypo olim fuisse indicatam, per litteras IIX, a quibus excidente postrema X superstites duæ litteræ II ansam dederunt Catalogis contrahendi ad biennium longiorem ætatem.

Omnes codices ab a ad o sunt XIII; ex his plerique dant pariter ann. 2, mens. 3 et dies 7, ut in picturis, splendidis per IIX in annorum numero.

XXVII.

S. FELIX.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† felix
sed a N
n. iv. M
x. d. xxv

a	Catal. Liberii ann.	5	m.	44	d.	25
b	Cat. Fel. IV.	4		3		25

Catalogi ex codd. Italiæ.

c	Bergomensis	2		40	
d	Cavensis	2		40		25
e	Farfensis	2		40		25
f	Lucensis	2		40		25

Catalogi codicum extra Italiam.

g	Belgic. Papebr.	2		40		25
h	Colbertinus primus	4		3		15
i	— secundus	3		3		25
k	— tertius	3		3		25
l	— quartus	2		40	
m	— quintus	4		3		25
n	— sextus	2		40		..
o	— septimus

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Claudio et Paterno	269
ad coss. Aurelianus II et Capitolinum	274

a	Cat. Lib. eosdem consules refert	
b	in Cat. Fel. IV eosdem consules signat	
p	Cod. Ocric. primus	signant eosdem consules et ann. 2, m. 40....
q	— secundus	
r	— tertius	
s	— quartus	

Omnes Codd. ab a ad o et ab p ad s sunt XVIII.
Sex inter hos ex consulibus, et tres ex numeris dant annos

Undecim vero tribuunt menses	40
Novem exprimunt etiam dies	25

Qui numeri, in pictura obliterati præ vetustate, ita videntur supplendi. Codices, qui biennium signant, vel triennium et quinquennium fortasse errandi ansam desumpserunt ex obliteratis ductibus numeri IV, quos putarunt II, vel III, vel V referre.

XXVIII.

S. EUTYCHIANUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† EVTICHI
ANVS
SEDI
ANN
VIII M
X. D IIII

a	in Catalogo Liber.	an. 8	m. 44	d. 3
b	Catal. Fel. IV. numerat	4	4	4

Catalogi ex Codicibus Italiæ

c	Bergomensis	8	40	4
d	Cavensis	7	40	4
e	Farfensis	8	40	4
f	Lucensis	8	40	4

A

Catalogi Codicum extra Italiam.

g	Belgic. Papebrochii	9	40	4
h	Colbertinus primus	8	40	3
i	— secundus	4	4	4
k	— tertius	4	4	4
l	— quartus	8	40	3
m	— quintus	8	40	4
n	— sextus	8	40	2
o	— septimus	9	40	4

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Aureliano III et Marcellino	275
ad coss. Carum II et Carinum	283

a	Cat. Lib. eosdem consules refert	
b	Cat. Fel. IV eosdem coss. signat	
p	Cod. Ocric. primus	S. Eutychni PP. Lectiones nullæ in his codicibus occurrunt.
q	— secundus	
r	— tertius	
s	— quartus	

Omnes codices ab a ad o sunt XIII
Ex his octo signant annos 8
Decem numerant menses 40
Octo addunt etiam dies 4
Quæ omnia cum picturæ numeris consentiunt, si biduum in ea obliteratum suppleatur.

XXIX.

S. CAJUS.

Picturæ veteres Basilicæ S. Pauli

† CAIVS
SED AN
XI
M IIII
D VIII

a	Catal. Liber. ann.	42	m.	4	d.	7
b	Catal. Fel. IV.	44		4		42

Catalogi ex codd. Italiæ.

c	Catal. Bergom.	40		4		9
d	Cat. Cavensis	44		4		9
e	Cat. Farfensis	44		4		9
f	Cat. Lucensis	44		4		9

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Catal. Belgicus Papebr.	44		4		9
h	Cat. Colbert. primus	44		4		42
i	Colb. secundus	44		4		42
k	— tertius	44		4		42
l	— quartus	44		4		8
m	— quintus	44		4		22
n	— sextus	44		4		8
o	— septimus	44		4		8

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Caro II et Carino ordinatus	283
Ex coss. Carino II et Numeriano II Pp.	284
ad coss. Diocletiano VI et Constantio II qui pertinent ad successorem.	296

a	Cat. Liberii habet eosdem coss.
b	Cat. Fel. IV signat priores coss. et in successore signat secundos.
p	Desiderantur Lectiones

q Ocr. secundus an 44 4 12 et eosd. coss. A
 r — tertius 44 4 12 et eosd. coss.
 s — quartus 44 4 12 et eosd. coss.

Omnes codices ab a ad o et a p ad s sunt xvii.

Ex his sedecim habent annos 44 †

Omnes dant menses 4

Quinque signant etiam dies 9

Uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli.

XXX.

S. MARCELLINUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† MARCEL
 LINUS
 SED AN
 VIII
 M. II. D
 XXV

a Cat. Liber. ann. 8 m. 3 d. 25

b Cat. Fel. IV. 8 4 15

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Cat. Berg. 8 2 25

d Cat. Caven. 8 2 22

e Cat. Farf. 6 2 25

f Cat. Lucen. 9 2 25

Catalogi ex codd. extra Italiam

g Cat. Belg. Pap 8 2 25

h Cat. Colb. primus 8 2 25

i — secundus 9 4 3

k — tertius 9 4 25

l — quartus 8 2 25

m — quintus 8 2 25

n — sextus 8 0 25

o — septimus 16 2 25

Consulum paria Æræ Christi

Ex coss. Diocletiano VI et Const. II 296

ad coss. Diocl. IX et Maximiano VIII 304

Catal. reg. Suec. sub num. 249 a Schel. edit,
 pag. 277: a *Passione D. N. J. Christi usque ad se-*
dem beatissimi Marcellini papæ sunt anni 276, mens. D

9. — Æræ Christi, 28

Additis 276

Provenit annus 304

a b Cat. Lib. et Fel. IV signant eosdem coss.

p Ocr. primus an 8 m. 2 d. 15

q — secundus 8 10 25 } et eosd.

r — tert. Desiderantur lectiones } coss.

s — quartus 8 2 25

Omnes codices ab a ad o et a p ad s sunt xvii.

Ex his duodecim signant annos 8

Undecim expriment etiam menses 2

Quatuordecim quoque numerant dies 25

Uti legimus in picturis basilicæ S. Pauli.

XXXI.

S. MARCELLUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli

† MAR

CEL

LVS

S

ED

ANN

V. M̄

VII. D

xxi

a Catal. Liber. ann 4 m. 7 d. 20

b Cat. Fel. IV 4 „ „

B *Catalogi ex codd. Italiæ.*

c Bergomensis 5 7 24

d Cavensis 5 6 24

e Farfensis 5 7 25

f Lucensis 5 7 24

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g Belgicus Papebr. 5 6 24

h Colbertinus primus 5 6 24

i — secundus 5 4 42

k — tertius 5 4 24

l — quartus 5 7 42

m — quintus 5 7 24

n — sextus 5 7 46

o — septimus 6 0 22

Consulum paria

Æræ Christi

Ex coss. Maximiano V et Constantio V 305

ad post coss. Diocl. X et Maximiani VII 309

a Cat. Liberii non memorat coss.

b Cat. Fel. IV a cons. Maxentii IV.

Neque in codicibus Ocric. memorantur coss. ne-
 que anni sedis.

Omnes codices ab a ad o sunt xiv

Ex his undecim signant annos 5

Septem numerant etiam menses 7

Sex addunt etiam dies 24

Quæ supersunt in picturis notæ numerorum cum
 his concordant.

XXXII.

S. EUSEBIUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli

† EVS ebi

VS

SE

D ANN

II. M. I

D X

X

V

a Cat. Liber. „ m. 4 d. 46

b Cat. Fel. IV. ann. 6 4 3

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Bergomensis 2 4 25

<i>d</i>	Cavensis	2	2	25
<i>e</i>	Farfensis	2	2	25
<i>f</i>	Lucensis	2	2	25
<i>Catalogi ex codd. extra Italiam.</i>				
<i>g</i>	Belgic. Papebr.	2	2	25
<i>h</i>	Colbertinus primus	5	4	13
<i>i</i>	— secundus	7	5	3
<i>k</i>	— tertius	7	4	3
<i>l</i>	— quartus	2	4	25
<i>m</i>	— quintus	5	4	3
<i>n</i>	— sextus	2	4	25
<i>o</i>	— septimus	2	2	25

Consulum paria *Æræ Christi*

Ex II post coss. Maximiani VII et Diocl. X. 309

ad post coss. X Diocl. Maxim. VII coss. Maxentio III. 340 B

a et *b* non memorant consules.

In codicibus Oriculensium desiderantur lectiones S. Eusebii.

Omnes codices ab *a* ad *o* sunt
 Ex his sex numerant annos
 Septem signant menses
 Totidem quoque addunt dies
 Ut in picturis basilicæ S. Pauli spectantur.

XXXIII.

S. MELCHIADES.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† MELTI
 ADES
 SED
 ANN
 III. M
 VII
 D VI
 : I

<i>a</i>	Catal. Liber. ann.	3	mens. 6	d. 8
<i>b</i>	Cat. Fel. IV	3	6	7
<i>Catalogi ex codd. Italiæ</i>				
<i>c</i>	Bergom. ann.	2	m. 7	8
<i>d</i>	Cavensis	2	6	24
<i>e</i>	Farfensis	3	7	22
<i>f</i>	Lucensis	3	7	24

Catalogi ex codd. extra Italiam.

<i>g</i>	Belgic. Papebr.	3	7	24
<i>h</i>	Colb. primus	4	7	8
<i>i</i>	— secundus	4
<i>k</i>	— tertius	4	7	7
<i>l</i>	— quartus	3	7	8
<i>m</i>	— quintus	4	7	8
<i>n</i>	— sextus	3	7	8
<i>o</i>	— septimus	3	8	0

Consulum paria *Æræ Christi*

Ex coss. Maximiano VIII solo, seu ex coss.

Rufino et Eusebio mense Sept. 44

ad Coss. Volusianum et Annianum 314

a Cat. Liber. a consulatu Maximiano VIII solo,

Volusiano et Rufino, etc., ad Volusianum et Annianum coss.

p Cod. Oric. primus annus 3 mens. 7. dies 8.
q — secundus annos non numerat, sed coss. indicat ut supra

r Oric. tert. ut in prim.)
s — quart. ut in prim.) an. 3, m. 7, d. 8.

Consules mendose enuntiantur a Maxentio nono ad Maxentium secundum. Sed emendantur ex præcedenti a Maximiano VIII, seu Maxentio II.

XXXIV.

S. SILVESTER.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† SILVES
 TER
 SED
 ANN
 XXIII
 M. X
 D. XX

<i>a</i>	Cat. Liber. ann.	24	m. 41	..
<i>b</i>	Cat. Fel. IV.	23	40	44

Catalogi ex codd. Italiæ

<i>c</i>	Bergom,	23
<i>d</i>	Cavensis	23	40	44
<i>e</i>	Farfensis	23	40	44
<i>f</i>	Lucensis	23	40	44

Catalogi ex Codd. extra Italiam.

<i>g</i>	Belgic. Papebr.	23	40	44
<i>h</i>	Colb. primus	23	40	43
<i>i</i>	— secundus	23	40	44
<i>k</i>	— tertius	23	40	43
<i>l</i>	— quartus	23
<i>m</i>	— quintus	23	40	42
<i>n</i>	— sextua
<i>o</i>	— septimus	24	40	44

Consulum paria *Æræ Christi*

Ex coss. Volusiano et Anniano, quib. elect. P. R. 314

Kal. Febr. 314

ad coss. Constantium et Rufum Albinum 335

et ad initium Nepotiani et Facundi 336

ut in Marco, qui sequitur, anni 24, mens. 44

Ex die vero 40 Febr., qua ord. episcopus 342

ad eundem termin. 31 Decembr. 335

sunt anni 23, menses 10, dies 20.

In veteribus picturis basilicæ S. Pauli, quemad-

modum, et in plerisque Catalogis, numerata legitur

epocha ab ordinatione (quod et in Melchiade et in

Marco observari potest); in Catalogo autem Liberiano

videtur epocha consignari a suscepto Romano

pontificatu post mortem decessoris.

XXXV.

S. MARCUS

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli

† MARCUS
 SEDAN
 N. II
 M. VIII
 D. XX.
 I.

a	Catal. Liber ann.	2	m. 7	d. 20	A ad coss. Constantinum Aug. V. et Gallum Cæsarem	352
b	Cat. Fel. IV.	2		
<i>Catalogi ex codd. Italiæ</i>						
c	Bergom.	2	7	20	a Cat. Liber. eosdem coss. assignat	
d	Caveusis	2	8	20	b Cat. Fel. IV Felicianum coss. memorat, sed addit Maximianum.	
e	Farfensis	2	8	20	p, q, r, s. S. Julii lectiones in codd. Ocriculensibus desiderantur.	
f	Lucensis	11	7	20	Omnes codd. ab a ad o sunt XIII.	
<i>Catalogi Codd. extra Italiam</i>						
g	Belgic. Papebr.	5	6	21	Ex his quinque numerant annos	15
h	Colb. primus	5	8	20	Octo vero dant annos	11
i	— secundus	2	3	11	Decem præterea signant menses	2
k	— tertius	2	5	20	Tres vero dies 5 et quinque dies	6
l	— quartus	2	8	5	Uti exhibent picturæ S. Pauli	
m	— quintus	2	8	20		
n	— sextus	2	8	5		
o	— septimus	2	8	20	B	
<i>Consulum paria Æræ Christi</i>						
a	Ex coss. Nepotiano et Facundo			336	†	
Ex die Kal. Febr. usque in diem prid. Non. Octobr. coss. SS.						

a	Cat. Liber. Nepotiano et Facundo coss.					
b	Cat. Fel IV eosdem coss. refert					
p	Ocric. primus	} desiderantur Lectiones S. Marci.				
q	— secundus					
r	— tertius					
s	— quart. eosd. coss. dat. et a. 2, m. 8, d. 10.					
Omnes codd. ab a ad o sunt XIV et cum s xv.						
Ex his tredecim consignant annos						
Octo etiam numerant menses						
Novem vero expriment dies						
Unus dies						
Ut in picturis basilicæ S. Pauli.						

XXXVI.

S. JULIUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli

† I V L I V S S E
D A N N I S
—
X I . M I I
D I E S
V I

a	Catalog. Liber. ann.	15	m. 1	d. 11		
b	Cat. Fel IV. ann.	15	m. 1	d. ...		

Catalogi ex codd. Italiæ.

c	Bergom.	11	2	6		
d	Cavensis	11	2	5	D	
e	Farfensis	11	2	5		
f	Lucensis	11	2	5		

Catalogi codd. extra Italiam.

g	Belgic. Papebr.	11	2	6		
h	Colb. primus	15	2	6		
i	— secundus	12	2	3		
k	— tertius	15	2	6		
l	— quartus	11	11	0		
m	— quintus	15	2	6		
n	— sextus	11	11	0		
o	— septimus	11	2	7		

*Consulum paria**Æræ Christi*

Ex coss. Titiano et Feliciano

337

a	Cat. Liber. eosdem coss. assignat					
b	Cat. Fel. IV Felicianum coss. memorat, sed addit Maximianum.					
p, q, r, s. S. Julii lectiones in codd. Ocriculensibus desiderantur.						
Omnes codd. ab a ad o sunt XIII.						
Ex his quinque numerant annos						
Octo vero dant annos						
Decem præterea signant menses						
Tres vero dies 5 et quinque dies						
Uti exhibent picturæ S. Pauli						

XXXVII.

S. LIBERIUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli

† L I B E
R I V S
S E
D
A N
N I
X . M
V I I D . I I I

a	Cat. Lib. cum in eo desinat finem Lib. reticet					
b	Catal. Fel. IV. ann.	5	m. 3	d. 3		

Catalogi ex Codd. Italiæ.

c	Catal. Bergom.	40	7	3		
d	Cat. Cavensis	40	3	4		
e	Cat. Farfensis	40	3	4		
f	Cat. Lucensis	40	3	4		

Catalogi ex codd. extra Italiam.

g	Catal. Belgic. Papebr.	40	3	4		
h	Cat. Colbert. primus	16	7	3		
i	— secundus	6	3	4		
k	— tertius	6	6	3		
l	— quartus	10	7	3		
m	— quintus	16	7	3		
n	— sextus	10	7	3		
o	— sept. an. 5. et an.	10	7	..		

*Consulum paria**Æræ Christi*

Ex coss. Constantio V et Constantio seu Gallo Cæsare						
ad coss. Constantium VII et Gallum Cæs. III.						
In exilium deportatur anno sequenti quo cœpit Felix.						
Tertio anno redit Liberius mort. Felice						
ad coss. Gratianum, et Daglaiphum						
quo anno humanis rebus exi. nitur, ut in libello precum Faustini et Marcellini.						
Omnes codices ab a ad o sunt XIII.						
ex his octo numerant annos						
dempto scilicet intervallo lapsus et exsilii Liberii.						
Sex vero memorant etiam menses						
Et totidem expriment quoque dies						
Quot reresentur in picturis basilicæ S. Pauli.						

XXXVII,
L. FELIX.*Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.*

FELIX

SED

A N. I

M. III.

D. II

b Cat. Fel. IV. ann. 3

Catalogi ex Codd. Italiæ.

c Cat. Berg. 1 3

d Cat. Caven. 1 3

e Cat. Farf. 1 3

f Cat. Lucen. 1 3

Catalogi ex Codd. extra Italiam.

g Cat. Belg. Pap. 1 3

h Cat. Colb. primus 1 3

i — secundus 1 3

k — tertius 1 3

l — quartus 1 3

m — quintus 1 3

n — sextus 1 3

o — septimus 2 ..

Consulum paria Æræ Christi

Patrum cœvorum testimonia. necnon Acta S. Felicis papæ et martyris a Schelestratio producta una cum Catalogis antiquioribus dissert. 2, cap. 9, docent, *legitimum Felicis Pontificatum non esse extendendum ultra annum unum, menses tres dies duos, partem scilicet exsilii triennalis Liberii, ex anno Christi 357 ad annum 358.*

Omnes codices ab a ad o sunt XIII.

ex his undecim numerant annum 4

Totidem quoque memorant mens. 3

Dece. n vero assignant etiam dies 2

Quot exhibentur in picturis basilicæ S. Pauli.

Quibus accensendus codex primus et secundus Ocric.

In primo ita legimus lect. 5. *Capite truncato martyrio coronatur IIII Id. Novembr., et inde ruptum corpus ejus a presb. et clericis sepultum est in basilica quam ipse construxerat via Aurelia xv. Kal. Decembr.**milliario II. Ejus natale celebratur oct. Kal. Aug.*

XXXIX.

S. DAMASUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† DAMA

SVS

SED

ANN

XVIII

M. II. D

X

b Catal. Fel. IV. ann. XVII. m. III. d. XI.

Anastasius Bibl. ann. 48 m. 2. d. 40

Catalogi ex codd. Italiæ.

c Bergomensis 48 2 40

d Cavensis 48 2 40

e Farfensis 48 2 40

f Lucensis 48 2 40

A *Catalogi codicum extra Italiam.*

g Belgic. Papebr. 48 2 40

h Colbertinus primus 48 2 40

i — secundus 45 3 44

k — tertius 48 3 44

l — quartus 48 2 40

m — quintus 48 2 44

n — sextus 48 2 40

o — septimus 48 2 40

Consulum paria Æræ Christi

Ex coss. Gratiano et Daglaipho 366

ad coss. Clearchum et Richomerem 384

p Cod. Ocric. primus 48 2 40

q — secundus 48 2 40

r — tertius 48 2 40

s — quartus 48 2 40

Superius demonstratum fuit pag. LVIII et seqq.

(col. 235 seq.) ex pluribus documentis synchronis et

autographis, initium Damasi caderesub coss. Gratiano

et Daglaipho, 366, Kal. Octobris, et finem in consula

tatu Clearchi et Richomeris, die xi Dec. 384.

Quare constat epocha. picturarum S. Pauli testi-

monio consentiens, quæ etiam ex codicibus.

Omnes codd. ab a ad s sunt XVII.

Ex his xv numerant annos 48

XVIII recensent etiam menses 2

XIII dant quoque dies 40

XL.

S. SIRICIUS.

Veteres picturæ basilicæ S. Pauli.

† SIRICI

VSSSED

ANN

XV

M. XI

D. XXV

b Cat. Fel. IV. annos XV. dies XV.

Anast, Bibl. ann. 45 m. 44 d. 25

Catalogi ex codicibus Italiæ.

c Bergomensis 45 44 25

d Cavensis 45 44 25

e Farfensis 45 44 25

f Lucensis 45 44 25

D *Catalogi codicum extra Italiam.*

g Belg. Papebrochii 45 44 25

h Colbertinus primus 45 44 25

i — secundus 45

k — tertius 45 42 25

l — quartus 45 44 25

m — quintus 45 44 25

n — sextus 45 6 25

o — septimus 45 9 25

Consulum paria Æræ Christi

Ex Coss. Arcadio et Bautone 385

ad coss. Theodorum et Eutropium 399

p, q, r, s, In codd. Ocric. nullæ sunt lectiones

Siricii.

Epistolam decretalem Siricii ad Honorium Tarraconensem (qui Damaso decessori perscripserat) datam III Id. Februarii Arcadio et Bautone coss. initio pontificatus sui, eruditi genuinam fatentur.

PAGIUS.

Omnes codices ab a ad o sunt XIII
 Omnes hi numerant annos 45
 Novem quoque signant menses 2
 Undecim reddunt etiam dies 25
 Uti numerant picturæ basilicæ S. Pauli.

XLI.

S. ANASTASIUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† ANASSTA
 S I U S S E
 D A N N
 I I d . X
 X v i

b	Catalogus Felicis IV. an. 4
	<i>Catalogi ex codicibus Italiæ.</i>		
c	Bergomensis	2	0 28
d	Cavensis	2	0 26
e	Farfensis	2	0 26
f	Lucensis	2	0 26
	<i>Catalogi ex codicibus extra Italiæ.</i>		
g	Belgicus Papebr.	2	0 25
h	Colb. primus	2	0 37
i	— secundus	3	0 40
k	— tertius	3	0 40
l	— quartus	2	0 25
m	— quintus	2	0 27
n	— sextus	2	0 25
o	— septimus	2	0 26

Consulum paria *Æræ Christi*

Concilium Toletanum primum sub Anastasio papa celebratum est Stilicone consule ad annum æræ Christi. 400

Severus Sulpicius lib. II. Hist. ita scribit: *Herode regnante anno regni 18, Dominus crucifixus est Julio Gemino (Fufio Gemino) et Rubellio Gemino coss.; a quo tempore usque in Stiliconem consulem sunt anni 372.*

His adde annos 28 æræ Christi vulgaris ab illius æræ initio ad duos Geminos consules. Fit summa annorum 400 ab initio æræ Christi communis ad concil. Tolet primum sub Anastasio Pp. et Stiliconis consulatum, numerat nostra chronologia.

Omnes codices ex b ad o sunt XIII.

Ex his XII numerant annos 2 supra annos solidos mensem nullum:

Plerique dies 25, vel 36, uti colligimus ex numeris superstitibus in pictura basilicæ S. Pauli.

XLII.

S. INNOCENTIUS.

Picturæ veteres basilicæ S. Pauli.

† INNOCEN
 C I V S S E D
 A N N . X V
 M . I I . D . X X

b	Catalogus Fel. IV. ann.	45	m.	4	d.	24
	<i>Catalogi ex codicibus Italiæ.</i>					
c	Bergomensis	45		2		20
d	Cavensis	45		2		20
e	Farfensis	45		2		21
f	Lucensis	45		2		21

Catalogi ex rodicibus extra Italiam.

g	Belgic. Papebr.	45		2		24
h	Colb. primus	45		2		20
i	— secundus	42		2		21
k	— tertius	42		2		20
l	— quartus	45		2		0
m	— quintus	45		2		20
n	— sextus	42		2		0
o	— septimus	45		2		20

B

Consulum paria

Æræ Christi

Ex die 22 Decembris, Celso et Fravitta coss. 404 ad coss. Honorium Aug. XI et Constantium iterum dep. 42 Martii 447

Sedit annos 45, mens. 2, dies 20.

p	Cod. Ocric. primus ann.	45	m.	2	d.	20
q	— secundus	45		2		20
r	— tertius	45		2		20

Omnes Codd. a b ad o et r sunt XVI.

Ex his XIII signant annos 45

Omnes (uno dempto) dant mens. 2

Novem præterea numerant dies 20

Quot legitimus consignatos in picturis Basilicæ S. Pauli.

Anno 447, Honorio XI et Constantio II coss. Pascha celebratum est VIII Kal. Aprilis Zosimo Pp. ad Petri sedem evecto, ut in epistola Paschasini ad S. Leonem Magnum.

CAPUT VI.

De proseguenda Romanorum pontificum chronologia ex Catalogis aliisque documentis post S. Innocentium primum.

SYNOPSIS CAPITIS.

I. Compendium documentorum pontificæ chronologiæ ad quatuor priora Christi sæcula hactenus comprobata. — II. Indicatio monumentorum quæ tempora subsequentiæ demonstrant in successione pontificum Romanorum post quartum sæculum æræ Christianæ.

1. Traditis regulis criteriis ad recte colligendas rationes pontificæ chronologiæ per documenta genuina, eorumque usu prolato et comprobato per singulos Petri successores, atque producto ex patriarchalibus basilicis Romanis ultra initium sæculi quinti, usque ad Innocentium ejus nominis primum; id unum superest ut consequentium pontificum tempora pari certitudine definiti ostendamus, etiamsi veterum imaginum series in basilica S. Pauli post Innocentium abrupta, in Vaticana disjecta, in Lateranensi igni absumpta, ita conferre cum illis Catalogos non permittat. Sunt plura adjumenta quæ reparent notitiam temporum nobis proximiorum, et in pace Ecclesiæ liberius fluentium, postquam in tuto posita spectamus illa quæ tempestatibus undique excitatis persecutionum æstu involvere atque

demergere decumanis fluctibus rabies persecutorum frustra tentavit. Vidimus enim contra edicta Decii et Diocletiani, memorias Christianorum undique eradere nequidquam tentantium, cum furor gentiliam potestatum in electissima quæque Christi membra sæviret, ut ait Leo Magnus (a), ac præcipue eos, qui ordinis erant sacerdotalis impeteret, non modo stationem non deserere, dum vita constaret, fortissimos vigiles ac duces Christianæ militiæ, catholicæ Ecclesiæ episcopos, Petri successores; sed etiam post mortem pro Christo obitam eosdem quodammodo reviviscere studio successorum et exemplo ejusdem Petri spondentis, se daturum operam ut frequentes nos haberet post obitum suum (b), per singula ferme sæcula publicis documentis eorumdem annos et actus signari in diptychis et laterculis depositionum, constante persecutione sub Cornelio, in Catalogis sub Liberio, et Felice IV, in picturis basilicarum sub Leone I et Hormisda, in Vitarum scriptoribus et Lectionariis Ecclesiæ codicibus per ætates inde consecutas continenti serie usque ad nostram: cui datum est ex universis præcedentibus hanc nubem testium, colligere adversus invidiam declamantium, prærepta nobis fuisse documenta aureæ illius ætatis antistitum, vel incuria, vel discordia, vel fabulis, inepte contextis per gregales litteratores, inexplorata quæque pro veris audacter obrudentes. Nulla non historia aut chronologia pluribus sæculis in publica luce posita patuit conatibus scriptorum et descriptorum, tam per ætates cultas quam barbaras. Nulla proinde immunis fuit a necessitate secernendi, præsertim in chronologicis numeris, germanam lectionem idonei scriptoris, ejusque codicum probatorum publica uautoritate, a discrepanti numeratione privatorum exemplorum, commentariorum et amanuensium. Ut enim reticeam celebrem illam in Ecclesiis quæstionem, quam S. Augustinus lib. xv de Civit., cap. 11, famosissimam appellat. subortam ex discrepantia Græcorum codicum ab Hebræis in centenario annorum numero plurium patriarcharum vitæ addendo vel detrahendo, et sistam intra lucubrationes humanæ tantum industriæ adminiculo scriptas, fastorum collectores Latini, tot criticorum judicio vexati in restituenda consulum serie, quam sive suo sive imperitorum amanuensium vitio corruperant, ætate autem nostra ab erroribus ferme omnibus expurgati, satis superque comprobant, uti-

(a) S. Leo Magnus, serm. de S. Laurent.

A liter impendi operam veritati e tenebris educendæ, quando regia methodi via ad illam perducens per publica substrata documenta. a præjudiciis privatarum opinionum, veluti a subortis dumetis ac sentibus liberatur.

2. Cum itaque quatuor prioribus Ecclesiæ Christianæ sæculis videamur collegisse tot suffragia publicæ auctoritatis, Romanis præsertim e finibus ac suburbicariæ regionis, ubi juxta regulas prudentis critices fuerant inquirenda, quæ sufficiant æræ uniuscujusque pontificis in notis ad Anastasium recte constituendæ, superest ut indicemus quanto potiori jure fidenter asseramus, etiam sæculis consequentibus posse reddi epochas antistitum successorum. Id vero nemini dubium videri debet, si cogitemus Acta conciliorum frequentia jam occurrere a quarto Christi sæculo, quæ tempora comprobent pontificum Romanorum. Quin etiam epistolæ eorumdem posteris esse præservatas, non jam per partes et fragmenta, ut in historia Eusebii, sed plerumque integras post Siricium, ut eruditorum consensu jam liquet. His addenda sunt æqualium auctorum testimonia: Ecclesiarum origines, aut incrementa per ipsos curata; ædes sacræ fundatæ, ornata vel restitutæ cum inscriptionibus genuinis; leges latæ, privilegia concessa; itinera publicæ necessitatis causa suscepta; vitæ illorum ab æqualibus plerumque scriptoribus litteris mandatæ: et quæcunque argumenta historiæ connectunt Christiani cœtus caput, Christi in terris vicarium, cum reliquo Ecclesiæ corpore ubique gentium expanso. Nec desunt in compluribus etiam sepulcrales tituli atque inscriptiones, et ex his nonnullæ a regibus et Augustis honoris causa exaratæ: quod præstitit Adriano Carolus cognomento Magnus. Si quis in tanta documentorum copia despondeat animo ac desperet Romanorum pontificum epochas prosequi nos posse, is profecto abstineat necesse est a quacunque tentanda chronologia principum et regnorum, cum nulla series præsidentium reipublicæ qualibet potestate per sæcula septemdecim ostendatur, quæ singulorum gesta et annales comprobent tot documentis, quot demonstrantur et leguntur in aperta Ecclesiæ luce de Petri apostoli successoribus et orbi Christiano præsidentibus ex cathedra Romana.

(b) II Petr. II, 45.

FRANCISCI BLANCHINI

OBSERVATIONES

AD OPUSCULA TRIA CHRONOLOGICA SUBSEQUENTIA.

Ex Archivo Fanfensi nunc primum edita.

Quantum adjumenti contulit ad reparationem Romanæ chronologiæ, tam consularis quam Cæsareæ, usus fastorum municipalium, in coloniis præservatus, præsertim Urbi et Latio proximis, tantumdem præsidii administrant ad pontificiam ordinationem temporum restituendam, ecclesiæ ac monasteria regionis suburbicariæ: quæ non minus attenta sedulitate suis in codicibus consignarunt annales aut saltem epochas pontificum maximorum quam ministri commentarienses earumdem coloniarum referrent in publicas tabulas, una cum collegiis consulum Romanorum, proprios duumviros et magistratus. Specimen hujus præsidii dabo tribus in proximis opusculis, ex archivo Fanfensi opportune descriptis anno superiori; cum eo concessissem ad perficiendas nonnullas observationes geographicas, quæ Italiæ chorographiam emendatiorem exhiberent, producta linea meridiana a mari Supero ad Inferum, auspiciis Clementis XI sanctæ memoriæ pontificis per Thermas Diocletiani jam signata et magnificenter ornata: consimili plane studio ac diligentia, qua in florentissimo Galliarum regno collegæ nostri e regia Scientiarum academia, mandante Ludovico Magno, sæculum ac litteras æternum illustrato principe, lineam meridianam ex Observatorio Parisino producendam curarunt hinc ad Mediterranei maris littus circa Massiliam, inde ad Oceanum juxta Caletum: quam edere prope diem parant.

Hoc igitur consilio ductus cum ad Sabinos colles me contulissem, et humanissime exceptus essem a reverendissimo ac religiosissimo abbate D. Archangelo Piccioni Romano, in centenaria, quam proxime attingit et prospere degit, ætate regularis disciplinæ speculo et exemplari, inter cætera hospitalitatis officia, quæ mecum liberaliter exercuerunt pro ingenua sacri illius ordinis beneficentia tum ipse, tum similimi suo præsuli in bene de universis merendo, ac præcipue de sacrarum litterarum studiis eorumque cultoribus, ejusdem cœnobii monachi, præ cæteris vero adm. rev. Patres D. Vincentius Manenti prior, et D. Bernardus Cretonius, præfectus archivo, ejusque in documentis apprime versatus, complura illius monumenta mihi spectanda obtulerunt. Duos vero codices, antiquitate ac rerum in iis descriptarum præstantia celebres, mihi evolvendos ac pro libitu describendos cum attulissent, tria ex illis opuscula chronologica selegi, quæ his in Prolegomenis ede-

rem, utpote plurimum idonea ad illustrandas Vitas pontificum Anastasianæ collectionis.

Priorem codicem membranaceum circa finem undecimi sæculi scriptum vocant Chronicon Fanfense, complexum primo epochas imperatorum a Julio Cæsare ad Leonem IV, insertis etiam regibus Gothis, Vandalis et Langobardis, qui Italiæ imperarunt, necnon ducibus ejusdem gentis Langobardicæ, tam ante quam post Desiderium regem; deinde imperatores Occidentales a Carolo Magno ad Henricum III, cum recensione ducum Beneventanorum, Spoletanorum et Sabinensium, additis etiam nominibus marchionum et comitum in eodem Sabinensi tractu occurrentium usque ad annum 1084.

Alterum vero codicem pariter membranaceum, ampliori forma præditum, appellant Regestum Gregorii monachi Catinensis, perductum ex anno Christi 661 ad annum 1140, ex genuinis diplomatibus donationibus, privilegiis summorum pontificum, Cæsarium, regum Langobardorum, ducum Spoletanorum, comitum Sabinensium aliorumque principum et virorum illustrium, quorum icones aliquando inseruntur. Præfigitur huic secundo codici prologus domni Joannis Grammatici cum carmine acrosticho, Gregorii Catinensis nomen ita signante. Compendiaris prologi notas integris dictionibus expandam.

« IN CHRISTI DEI OMNIPOTENTIS NOMINE INCIPIT PROLOGUS DOMINI JOHANNIS GRAMMATICI SUPER HUIUS OPERA LIBRI.

« IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS AD HONOREM ET LAUDEM SANCTÆ DEI GENITRICIS SEMPERQUE VIRGINIS Mariæ GLORIOSISSIMÆ DOMINÆ NOSTRÆ.

« Imperante Domno HENRICO III Romanorum Patricio et Imperatore AB incarnatione Domini Nostri Jesu Christi anno millesimo nonagesimo secundo Indictione xv. xvi Kalendas Majas.

« Divina inspirante gratia placuit Domno BERARDO reverentissimo abbati hujus Ecclesiæ Pharphensis nobilissima gente progenito Florentinæ Urbis, quantum istius sacri cœnobii universa privilegia, et præcepta, necnon et tomos, et legales chartas nimia vetustate jam pene consumpta in unum volumen colligere, atque ad memoriam posteritatis studiosissime declarata, veracissime transcripta relinquere. Et hoc prudentissimo actum fuit consilio, ne forte quod sæpissime jam evenire novimus, aut custodum negligentia, aut vetustate consumente nimia, prædicta oblivioni traderentur præcepta. tom chartæ cartæ et privilegia. Quæ veraciter elucidando nihil eis omnino addidimus vel minuímus,

nec mutavimus, sed corruptis partibus rethorice emendatis, eo respectu quo scripta erant ea legaliter transtulimus. per manus confratris nostri magnæ sagacitatis GREGORII Sabinensi Comitatu oriundi. in castro Catinensi. nobilissimis parentibus progeneriti, et nostræ Ecclesiæ fere ab infantia lacte enutriti.

G REGORIVS SANCTÆ SERVVS FAMVLVSQVE MARIAE.
R egni perpetui vita cupiens adipisci.
E jusdem semper renovavit scripta beatæ.
G liscens post obitum famosum linquere votum.
O ptulit hunc genitor Donadeum quoque Dono.
R estituens libras centenas, ac monagenas.
I n templi fratres ΘΕΟΤΟΚΟC æde benigna.
V t caperent normæ pharphensis præmia sacræ.
S ic primus pastor BERARDVS mouachat ambos
C ælum paulo post migravit in ordine major.
A nnos sex denos post Christi mille vel octo.
T andem qui minimus frater GREGORIVS auctus.
I ndeque terdenos transcendens plus minus annos.
N am postquam vestem percepit in ordine normæ.
E xpletis denis annis his necne quaternis.
N ostro migrato primo pastore BERARDO.
S cedas has comite cartarum Virginis almæ.
I ussit Berardus tantum quod abba secundus.
S cripsit enim gratis vitæ quia præmia quærit.
G regorium nosces, de versibus his catinensem.
G rammata si relegis quæ sunt exordia dicti.
S criptorem Christus quem donet scandere cælum. »

Subtus imaginem Farfensem Deiparæ Virginis hic depictam legitur et proximum disticon.

Presbiteri PETRI sunt hæc primordia libri,
Soldos namque decem per caritas optulit ipse.

Prologum Regesti fideliter reddendum hoc loco duxi, ut constaret de antiquitate ac sinceritate documentorum unde collectum fuit necnon de Gregorii Catinensis diligentia in singulis accurate et fideliter describendis. Nec otiosum fore arbitror indicia proferre peritiæ prioris illius chronologi, a quo Chronicon Farfense ex iisdem documentis archivi et bibliothecæ colligebatur. Undecimo enim sæculo æræ Christianæ cum scriberet, atque illustraret originem monasterii, felici satis conatu explicavit atque distinxit involuta cæteroque et obscura Gothorum tempora ita ut inter æquales suos excellere in arte chronologica videatur. Quare ex regulis prima et tertia critices temporum paulo ante constitutis opusculi præcedentis capite 2, cum idnotum sit, nempe. inter proximiora ætate ac loco documenta illa esse præferenda, quæ per idoneos viros ac disciplinæ temporum peritos nobis ministrentur, consequitur ut istius Chronici auctorem non parvi faciendum nobiscum sentiant quotquot ex proxime referendo specimine illius ingenii vim ac soliditatem perspectam habeant in apte colligendo et constituendo commensu temporum, non sine prudenti hæsitationis testimonio ubi certa ad asseverandum exacteque definiendum argumenta illum destituunt. Sic igitur is perscribit de prima fundatione monasterii Farfensis.

« Legimus tamen in authenticæ constructionis illius prohæmio. Quod a temporibus Romanorum priusquam Hitalia gentili gladio ferienda traderetur, tres viri de Siria advenerunt, scilicet ysaac, et Joannes, atque Laurentius cum sua germana sorore susanna. De quorum primo duorum beatus Papa Gregorius, qui a beato petro extitit LXVI. et per annum Dominicæ Incarnationis DCIII. mensesque x atque dies xx. ind. II. III. non. oct. in pontificatum est assumptus. imperante tyberio augusto. Sic in

dialogorum lib III. capitulo XIII. mentionem faciens ait. Prioribus quoque Gothorum temporibus. fuit juxta spoletanam. urbem. vir vitæ venerabilis ysaac nom. qui usque ad extrema pene gothorum tempora pervenit. quem nostrorum multi noverunt; maxime sacra virgo gregorica. quæ nunc in hac Romana urbe juxta ecclesiam beatæ MARIE semper virginis habitat. Et post pauca. Multa autem de eodem viro narrante venerabili patre heleuterio agnovi. qui et hunc familiariter noverat, et ejus verbis vita fidem præbebat. Hic itaque venerabilis ysaac ortus ex hitalia non fuit, sed primum de syriæ partibus ad spoletanam urbem venit. Prudens lector animadvertet, quæ fuerunt Gothorum tempora prima vel quæ Romanorum, priusquam hitalia gentili gladio ferienda traderetur. Constat igitur quoniam ante præfati gloriosissimi pontificis non modicum tempus conditum est monasterium istud. pro eo quod venerabilis memoriæ beatum ysaac collegam scilicet sanctissimi hujus Monachi Laurentii Abbatis. non se vidisse ss. temporibus extitisse descripsit. sed prioribus illorum Gothorum temporibus fuisse manifesta relatione professus est. Nam priora Gothorum tempora. ut verius conjici potest, ut in scriptis Chronicæ historiæ Orosii Presbyteri reperitur. Illa fuerunt quando regnante Archadio imperatore quo tempore Ambrosius apud Mediolanum. Martinus vero cujus gloriosus extitit transitus. a Domini passione anno cccc. xxii. ætatis suæ anno LXXXI. Episcopatus vero xxvi. in galliis apud turonos. et apud Bethleem Hieronymus. qui expletis xci. vitæ annis ad Christum migravit. velut sidera radiabant. Radagaisus rex Gothorum qui virtute et natura barbarus erat, et citha habens secum ccc. homines. primo italiam devastavit. itaque post reguante fratre ejus honorio halaricus rex Gothorum Romam invasit. partemque ejus igne cremavit, VIII k. septemb. anno conditionis ejus cclx. III. ac die VI. post quam fuerat in eam ingressus. Depredata Urbe egressus est. cum incarnationis dominicæ ageretur annus cccxiii. tunc etiam apud ypponiregium fulgentissimus totiusque florebat Magister Ecclesiæ Augustinus. tertio ipsius civitatis obsidionis anno mense VI. et LXX. vitæ in Christo quæsit. Deinde agente præsulatum Romanæ Ecclesiæ leone a genserico Roma capta est. postquam primo eam alaricus invaserat II. jam vice expletis ab eo tempore ann. XLIII. a conditione ejus lcc. atque VIII et ab incarnatione Chr. ccccl. VII. Post h. u. temporibus agapiti papæ anno d. dominicæ incarnationis dxxviii. gothi urbem possident. universa per circuitum direptionibus et incendiis absumunt. quibus guittigis regnabat. Quo tempore in Oriente justinianus imperabat. denique capto guittige gothi hildebadum constituunt regem. qui etiam eodem anno perimitur. et regnum accepit Erarius. qui nec dum anno expleto jugulatur. tunc sibi in regnum præficiunt Baduilam qui dicebatur Totila, qui undique exercitu collecto rursus universam hitaliam invadit. urbemque obsessam per XIII. dies introierunt. temporibus vigiliis papæ et justiniani imperatoris. scilicet post incarnationis dominicæ annos DXL. Ind. XIII. ab Archadio itaque rege, usque ad justinum juniorem. sub quo narses Romanorum patrius cum totila novissimo gothorum dimicans eumque superans effugavit. anni sunt fere dxxviii. Priora ita tempora Gothorum ceperunt imperante valente. quando item Gothi per gentem hunnorum a sedibus propriis expulsi. transito Danubio fugentes a præfato principe suscipiuntur. Nam temporibus valentiniani imperatoris inter traciæ fines cum communiter habitarent. ibi divisi sunt. Frigidern. cum superscriptis ostrogothis vocatis orientalem. Alicernus vero cum suo exercito cui vocabulum erat guisigothis R. P. occidentalem optinentes. Hæc vero prolixius narravimus ut priora gothorum tempora

etiam novissima eorum. quæ ob narrationem beati Laurentii hujus monasterii. abbatis. collegæ scilicet ysaac cuius sanctissimus pp. GG. mentionem fecit interposuimus. temp. prout potuimus edisseremus. Romanorum quoque tempora priusquam hitalia gentili gladio traderetur ferienda. quoniam ut præfatum est tres viri fuer. in Syria. ea fuisse arbitramur quando tota hitalia ab omnium jugo vel oppressione gentium erat liberima; et ad orientalis jussione imperii gubernabatur R. P. sicuti temporibus imperatorum juliani apostatæ. jobiniani. valentis. gratiani. valentiniani. atque Theodosii. Præsidentibus etiam Pontificibus apostolicis. Damaso. siricic. anastasio primo. innocentio. zosimo. et bonifatio primo. quando placidia augusta cum filio suo valentiniano augusto, ravenne. et Honorius augustus mediolani residerent. nec non et Pontificibus aliis cælestino, atque Xysto III. Nam temporibus Leonis primi. clades guandalica premebat italam. deinde temporibus Pontificum hilari. simplici. et Felicis III. a rege odovacro dominabatur. hic a panoniae finibus. cum fortissima herulorum multitudinē. insuper turcilinguorum sive syrorum auxiliis fretus italam venit. et regnavit annis XIII. Deinde residentibus gelasio. anastasio II. simmacho. Hormisda. johanne I. felice III. theodorico regnabat Post. quem præsidentibus bonifatio II. et iohanne athalaricus regnabat. ex tunc. præsidentibus agapito I et silverio theodatus regnabat. Vigilio etiam præsidente. jam gothis guittigis regnabat. Nam a tempore. felicis III. qui a B. Petro Apostolo pontifex L. extitit, et deinceps. hitalia pertulit gladium gentilis Domini. non ergo erant tunc Romanorum tempora. quia licet per patricios. vel cubicularios. sive exarcos orientalis imperii. R. P. aliquando gubernaretur. tamen gladio gentis gothorum, herulorum. sive Langobardorum tota hitalia premebatur. Nam Theodorico regi. Zeno imperator omnem hitalam per pragmaticam dedit. Ceterum prudenti lectori relinquimus, ut de tempore præfati viri. Laurentii eligat sibi placitum quod videatur verius. Quo autem tempore prius destructum hoc fuerit Monasterium. sicut et constructum. manifestius clariusque minime scimus; nisi tantum quod legitur in eodem libro constructionis. Quia post obitum beati viri sanctissimi Laurentii a langobardis circumquaque interfectis. effugatisque habitatoribus. Locus ipse desolatus. et in solitudinem est redactus. atque per multa annorum curricula absque habitatore permansit. scilicet donec a Gallia maurigena provincia vir vitæ venerabilis veniens præbyter Thomas. ad sepulchrum Domini demoraretur ubi admonitus a beata Maria. semper virgine. Deique genitricæ ad hitaliam reversus est. et hoc sanctum reperit monasterium. et restauravit.

« Cujus scilicet beatissimi thomæ præfati. hujus cœnobii sac. Abbatis. felix et gloriosum tempus. nos per annos Pontificum. et tempora Regum. successionesque Abbatum. nec non et chartularum indicationes subscriptarum secundum annos ipsius xxxv. et menses vii ac dies v. quibus huic præfuit reconstructo ab eo monasterio enucleatus et perspicacius colligentes. invenimus existisse circa incarnationis Dominicæ annum plus minus de. Lxxx. et indictionem viii. et constantini filii constantis. et instinian. filii ejus. ac Leonis et tyberi tempora augustorum Qui Tyberius leonem imperatorem. qui iustinianum augustum proiecerat cepit ejusque imperium invasit. Sed hos postmodum idem instinianus Augustus captos iugulari fecit. et principatum recepit.

« A tempore ergo Damasi primi Pontificis. et apostatæ juliani imperatoris. videlicet pene incarnationis Dominicæ ann. cccLxxxii. usque ad tempus Leonis primi apostolici. et theodosii filii augusti archadi. quo tempore gensericus romanus cepit. anno Christi cccLxii. tempora fuisse Romanorum arbitramur. annorum plusminus. cxxxi. Infra quæ a no-

stris majoribus æstimatum est sanctum hoc cœnobium a beato Laurentio constructum fuisse.

« Deinde ab hoc Leone præsule usque ad tempus adeodati pontificis. qui circa annum Christi dclxxii. extitit. constantinique augusti. qui et constans vocabatur filius heraclii imperatoris annorum plusminus cxxxvi. Horum sune temporibus sanctissimus thomas hoc sanctum cœnobium reperisse et restaurasse creditur.

« Quomodo autem a Langobardis interfectos effugatosque hujus loci habitatores possumus æstimare. nequimus plenius nosse quia temporibus tyberii augusti qui post justinum minorem ann. vii. imperavit. ut refert ysidorus. Langobardi hitalam captiunt. præsidente scilicet pelagio. II. Pontifice. Et ann. Christi. D. xciii. ex quo usque ad tempus adeodati papæ. qui extitit circa annum Christi. dc. Lxxvii. quando sanctissimum thomam reperisse. et restaurasse monasterium hoc disseruimus anni sunt plus minus Lxxxiiii. quod ergo legitur in Constructionis prohæmio. quod multa per annorum curricula monasterium hoc desolatum permansisset.

« Denique consulentibus legatis Faroaldi Ducis. qui admonitione Sanctæ Dei Genitricis Mariæ. plurimus illuc direxerat expensas. vicini eidem loci referebant. non se omnino nosse. nec recordarentur hujus monasterii integritatem. Audierant tamen a patribus suprascriptis. quod ipsi patres vel avos suos meminissent dixisse. quod in casali qui dicitur acutianus juxta tres cypressos posita sit Ecclesia Beatæ Mariæ miro fabricata decore. Nunquid tam famosum præcipuumque locum per Lxxx. iiii. tantum annos oblivioni datum fuisse est putandum? tot enim anni sunt a divastione prima Langobardorum. usque quo reperit illum thomas Dei servus. ergo ut verius conici potest. non Langobardorum sed potius dicenda est destructio Gothorum vel guandalorum. Vel illa scilicet quæ temporibus Leonis papæ primi vel altera ann. cxxxvi. quæ præsidente agapito evenit. ex quibus usque ad tempus adeodati papæ anni fuerunt cxxxvi. recte ergo censendum est tunc illius desolatio extitisse. et per tot annorum curricula. locum hunc oblivioni vel ignorantie deditum fuisse.

« Hæc omnia idcirco annotavimus ut mendaciam de hujus loci tempore conditionis sive destructionis in nullo proferremus nec dubia pro certis scribentes falli videremur. In omnibus vero legentes vel audientes suppliciter rogamus ut si in aliquo offendimus stilo. non condemnemur quoniam teste Deo omnipotente. quem nemo fallere potest. ejusque cuius hæc causa est integerrima genitricæ. nihil omnino mendacii proferimus studiose. nec aliquid transcribere cupimus mendose. Ut etiam vera tantum scribamus in hoc opere. ipsam quæ Christus est obsecro veritatem vos pro nobis orare devotissime.

« Quoniam autem tempora sanctissimi laurentii subtilius indagare hactenus studuimus, ideo in eorum narratione morati sumus. » etc.

Causam dedit huic examini chronologico præfati auctoris, proœmium Chronici ab eodem indicatum, et quod in calce folii 40 ac adversæ pag. præcedentis eadem manu perscriptum legitur his verbis.

« Manet incolume anno. Lxxii. Desolat. a gothis anno Christi cccclvii. destituitur autem ann. plus minus cccxiiii. Reædificatur quoque a Domno Thoma post ann. Christi dclxxx. »

De primo igitur hoc auctore, qui in proœmium Chronici Farfensis disquirebat adeo caute ac prudenter, ita esse sentiendum reor, ut inter sui sæculi chronologos non postremus habendus sit. A vero ad eundem referri oporteat, an ad diversos tam Chronicon ipsum minus et vetustius, quam duo hæc

priora opuscula chronologica quæ eidem chronico præfiguntur, mihi non liquet, neque id rescire nostra multum interesse puto.

Regesti auctorem, et secundi Chronici quod Regesto præmittitur in ampliori codice, esse Gregorium Catinensem constat ex præfixo ejus nomine, tum in titulo, tum in carmine acrosticho, ac testimonio Joannis Grammatici. Duobus autem memoratis opusculis chronologicis, minori, et vetustiori, Chronico præmissis, nempe Catalogo imperatorum, etc., et Catalogo Romanorum pontificum, cum Gregorii indicatio nulla apponatur, prout nulla apponitur ipsi Chronico minori et vetustiori, illa lubentius referrem ad scriptorem antiquiorem Gregorio Catinensi, præsertim cum duorum opusculorum primum videatur compleri circa annum 1056 (totis quatuor et quadraginta antequam Berardus, ejus nominis abbas secundus, præciperet Gregorio collectionem Regesti, ut ex prologo Joannis Grammatici comprobatur); adjecta tantum in postremo versu morte, Henrici III, consignata anno 1084, neque ullo comite memorato post annum 1040.

Alterum ex duobus opusculis compactum cum Chronico Farfensi minori et vetustiori, complectitur chronologiam pontificum Romanorum a S. Petro ad Benedictum VII, nempe ad annum 984. Quare plusquam sæculo integro præcedit Regestum Gregorii Catinensis, usque Chronicon (secundum) Regesto præfixum et infra afferendum, quod perducitur ad annum 1099.

Ætatem diversam duorum præcedentium opusculorum minoris codicis a tertio opusculo in codice majori reperto, observandam esse duxi, ut indagarem cur in Chronico Regesti (quod secundum jam appellabo) plures antipapæ circa finem recenseantur, et plures ex legitimis Romanis pontificibus eorundem temporum reticeantur.

Id vero observare et observandum cæteris proponere necessarium duco. Ostendet enim vitiosam originem Actorum complurium, quæ factiosi homines contra apostolicæ sedis jura in foro ac tribunalibus etiam minoris subsellii nefario ausu tunc perficienda, scriptores vero ætatis nostræ imprudenti consilio vulganda curarunt hoc ex archivo, tanquam indicia subversa ex tunc potestatis supremæ summorum pontificum in suam ditionem. Pende inspectio ex epocha consignata in Chronico secundo, seu Gregorii Catinensis ad annum 1332. ubi legitur: *Henricus III rex ad hoc monasterium pervenit*. Post biennium statim consequitur æra deterior ita concepta: *Clemens Pp. III. Henricus imperator*. Quisnam fuerit ille Clemens, quisnam ille Henricus, Baronii Annales docent. Henricus, ut ab hoc incipiam, et acerrimus ille hostis apostolicæ sedis, toties anathemate percussus, et communionem ac regno privatus iteratis sententiis summorum pontificum et conciliorum; qui ausus contra S. Gregorium VII judicia intentare, per summum scelus. Guibertum antipapam Clementis III nomine obrudi, et anno 1083, cum Romam

obsedi-set et recepisset, in basilica Vaticana consecrari per schismaticos ac depositos episcopos curavit et anno proximo 1084 imperator ab eo coronari in Lateranensi voluit. Is vero contumax et rebellis perinde in Gregorium VII ac in Victorem III et Paschalem II, Gregorii successores, a quibus damnatus iterum ac tertio cum hæresi sua fuit, Farfense, cœnobium ac Sabinensem tractum tyrannide sua ita occupatum detinuit, ut legitimorum pontificum nomina in ejus tabulas referre nemo sit ausus; sed hæ loco Victoris III ac Paschalis II, qui supprimuntur, pseudopontificem Clementem, tertii nomine se jactantem, ex attentata Henrici coronatione ad finem sæculi præferant. Nos asterisco apposito brevem notam ad hunc annum adjecimus in editione Chronici, ut memores sint lectores quisnam iste sit Clemens. Est vero Guibertus ille Parmensis, cancellarius Henrici Germaniæ regis, Cadaloum antipapam promovendum curavit anno 1064, jam tum præludens nefariis molitionibus quas ipse ex Ravennati sede malis artibus impetrata ad Romanam inhians, mahinatus est deinde contra Gregorium; donec voti compos factus, ac veris pontificibus semper infensus, suæ impietatis pœnas dederit, tum vivus a fidelibus undique expulsus, tum ad annum 1099 vel 1100 cum vita excessit, et post mortem exhumatus atque in profluentem dispersus anno 1105.

Horum tyrannide oppressa Roma ipsa cum ingemisceret, et cogeretur legitimum principem ac pastorem suum in arce S. Angeli sceleratæ custodiæ mancipatum asservare, schismatis vero antesignanos, Guibertum et Henricum, coronatos in Lateranensi patriarchio et in Vaticano, sacra et profana jura evertentes intueri, donec invenirentur publicæ majestatis vindices fideles B. Petro cives, ac Romani nominis et virtutis memores, qui hæc monstra a cervicibus propulsarent; quis mirari potuit in Chronico secundo Regesti Farfensi monasterii, ubi castra ac tyrannidem fixerat Henricus, suppressa nomina pontificum legitimorum, solumque invasorem Guibertum Clementis III nomine cum consorte scelerum Henrico postremam paginam implere! Quin etiam observare juvat Chronici secundi terminum eundem esse ac sæculi undecimi, licet Regestum acta posteriora contineat per annos quadraginta sæculi subsequenti. Unde colligere possumus Gregorium Catinensem postrema hæc tempora non signasse, sed factiosum aliquem amanuensem Petri abbatis, Farfensis: de quo abbate consulere satis est Spondani Epitomen Baronianam ex Bibliothecario ista colligentem ad annum 1108: « Anno, inquit, Christi millesimo centesimo octavo indictione prima, Paschalis papa (ut auctor est Bibliothecarius) rursus tumultuantes quosdam Romanorum (quorum principes erant Ptolomeus comes Tusculanus, et Petrus de Columna abbas Farfense) usurpatores rerum Ecclesiæ, aliosque ad defectionem populum permoventes compescuit, opera maxime Petri Leonis atque

Leonis Frangipanis, nobilissimorum civium Romanorum fideliter pro ipso Paschale agentium. »

Miror anonymum illum scriptorem, qui anno 1689 Parisiis edidit una cum dissertatione historica circa numismata nonnulla Caroli Magni, et successorum Romæ signata, etiam Actum ex archivo Farfensi, cap. 8, productum, pertinens ad annum 1105 ex quo infringere se posse putavit jura supremæ dominationis summorum pontificum in suam ditionem, noluerit attendere se illa mutuari e scriniis Petri abbatibus Farfensis, ducis perduellium S. R. E. per illa tempora, quibus antipapa et hæresiarcha Guibertus ejusmodi farinæ hominibus ecclesias ac monasteria repleverat; de quo ita scribit Leo Ostiensis in Chronico Cassinensi, lib. III, cap. 70: « Qui Guibertus, etiam pulsus catholicis episcopis et abbatibus ecclesiarum prepositis, scientia pariter et religione pollentibus, sceleratos et idiotas singulis civitatibus et cœnobiis vel ecclesiis, singulos, interdum autem binos vel annuos prælatos damnabili prioris magistris sui Simonis Magi mercimonio substituens, in deprædationibus sanctorum locorum et Christianorum sibi non faventium, imo, et faventium, dum non esset qui armato resisteret, longe lateque voluntate quidem Neronis et Decii, sed minus possibilitate crassatus est. »

Simile quidpiam contigit hoc ipso in Chronico secundo circa medium sæculi decimi, ad consequentia tempora, quando factiones in Italia ac Romæ præsertim subortæ crebris schismatibus Ecclesiam proscindebant. Apparet per eosdem annos vitiatus codex erasione nominum ac transpositione legitimorum pontificum, sed potissimum intermissione schismaticorum atque intrusorum quorum nominibus asteriscos et breves notas in margine addendas censui, ut facilius secerni possent. His etiam de causis

A chronographiam secundi hujus Chronici, ea non distinguentem, ex anno 1050 minoris habendam moneo. Superiori ætate occurrunt aliquot pontificum epochæ iteratæ post biennium aut triennium, nempe Eugenii II, ad annos 820 et 823; Sergii II, ad ann. 838 et 844; Leonis quarti, ad ann. 830 et 833, et Anastasii tertii ad ann. 906 et 908, uno loco abrasæ, ut ad alterum transferrentur. Redditæ sunt utroque in loco, cum non satis constet utra earum ab auctore Chronici primum signata fuerit; neque appareat num ipse posterioribus curis an recentior quispiam bibliothecarius ex repertis serius documentis priorem lectionem mutaverit. Nostri quod erat muneris, fideliter indicavimus etiam vitia atque erasures, ne quispiam plus tribuat. aut per nos tributum arbitretur his chronologis quam par sit. In priori autem chronologia pontificum Romanorum (quam habes infra his in prolegomenis) descripta ex alio anteriori codice, quem vocant Chronicum Farfense, ubi erasures nullas invenimus, in penultimo tantum versu Bonifacium antipapam, et quarto ante illum loco Leonem pariter pseudopontificem octavi nomine intrusum cum offenderimus, fortasse additos suspicamur ab imperito homine vetustiori ex Catalogo in præcedentibus desinente: ubi vitio amanuensis, ut arbitror, ante Marinum (qui quartus præponitur memorato Leoni) tres pontifices omissi sunt, Joannes XI, Leo VII et Stephanus IX.

Cætera in eodem priori Chronico recte procedunt.

C Hac igitur præmissa notitia codicum et auctorum, tria illa opuscula chronologica inde accurate descripta tuto proferre jam possumus, utpote suis etiam vitiis et schismatum indiciis veritati historicæ profutura.

CATALOGUS IMPERATORUM.

A JULIO CESARE AD HENRICUM III

Ubi etiam legitur series regum Gothorum et Langobardorum, cum ducibus Spoletanis ac Beneventanis necnon pluribus comitibus Sabinensis tractus

(Ex Chronico Farfensi.)

Julius Cesar. Primo imperavit anno Urbis conditæ DCXCVIII.

Octavianus filius Octavii Senatoris; imperavit annis leg. LVI. XLVI.; vixit LXXVII. Hujus anno imperii XLII. Jesus Christus Filius Dei Dominus noster Secundum Hebræos a mundi principio annis ætate. Secundum Hebræos a mundi principio annis III. DCCCCLII. Secundum Græcos annis VI. DVIII. Urbis DCCLI. obiit.

Tyberius, privignus, gener, et filius adoptione Augusti imperavit annis XXIII, vixit LXXXIII.

D Hujus anno XV. Christus baptizatus est: XVIII, passus, obiit.

Hoc in Chronico numeri semper exprimuntur per literas numerales alphabeti Latini. Compendii tamen causa reddemus sequentes per cifras Arabicas.

Gajus Callicula, nepos Tiberii ann. 3, mens. 40, dies 8, vixit annis 39, occisus.

Claudius patruus Calliculæ Drusi privigni Augusti Octaviani. Hujus anno secundo Petrus Romam venit, anno dominicæ Incarnationis 45, et sedit in cathedra annis 25, obiit.

- Nero. Hujus avunculus Callicula fuit. Imperavit A
annis 14, vixit vero 34. Hujus extremo anno Petrus,
et Paulus Apostoli passi sunt, anno Domini 70. Pas-
sionis 38, *occisus*.
Galba senator, imperavit mens. 7, vixit ann. 73,
occisus.
Otho. Lucius Imp. dies 5, vixit annos 38, *occisus*.
Vitellius, imperavit mens. 8, d. 1, vixit ann. 57,
occisus.
Vespasianus illustris imp. ann. 9, d. 7, vix. 69,
obiit.
Titus filius Vespasiani, imperavit ann. 2, mens. 8,
d. 20, vixit 44, *obiit*.
Domitianus frater Titi junior, imperavit ann. 15,
vixit 35, *occisus*.
Nerva imp. ann. 1, m. 4, d. 8, vix. 74, *obiit*. B
Trajanus filius consul Nervæ adoptivus, imper.
ann. 19, m. 6, d. 15, vix. 65, *obiit*.
Adrianus filius consobrinæ Trajani, imp. ann. 21,
m. 10, d. 20, vixit 60 ann. *obiit*.
Antoninus Pius gener, et adoptivus Adriani,
genere clarus, annis 23, vixit 77, *obiit*.
Antoninus Philosophus severus, nobilissimus,
ann. 18, vixit 64, *obiit*.
Severus Annus Antoninus gener, et simul impe-
rator annis 14, *obiit*.
Antoninus Commodus imp. ann. 12, m. 8, *occis*.
Pertinax Præfectus imp. dies 80, vixit ann. 70,
occis.
Salvius Julianus imp. m. 7, *occis*.
Severus Philosophus Septimius ex Africa, Tribu- C
nus, pertinax vocatus, imp. ann. 46, m. 3, *obiit*.
Antoninus M- Aurelius Bassianus Caracalla, imp.
ann. 6, mens. 2, vix 43, *ob.* (Corr. *occis*.)
Macrinus Opilius præfectus, cum filio Diadume-
no annum 4, m. 2, *occisus*.
Aurelius Antoninus, filius Caracallæ putatus, sa-
cerdos Heliogabali ann. 2, m. 8, *occisus*.
Aurelius Alexander ann. 13, m. 8, *occis*.
Maximinus miles ann. 3, diebusque paucis, *occis*.
Gordianus Filius Gordiani, et Africæ Proconsul.
annis 7, *occis*.
Philippus cum filio Philippo ann. 5, Urbis anno
millesimo, *occis*.
Decius Pannoniæ Inferioris natus cum filio suo
ann. 2, anno Christi 293, *occis*.
Gallus Hostilianus, et Galli filius Volusianus
ann. 2, *occis*.
Emilianus Maurus fuit. imp. mens. 3, *occis*.
Gallienus et fr. ejus Valerianus simul imper. ann.
9, *occis*.
Postumus ann. 10, *occis*.
Carus diebus 2, *occis*.
Victorinus ann. 2, *occis*.
Tetricus senator Imperator.
Odenathus.
Claudius post Gallienum imp. ann. 2. *obiit*.
Quintilius frater Claudii diebus 17, *occis*.
Aurelianus ann. 5, mens. 6, *occis*.
Tacitus mens. 6, *obiit*.
Florianus dies 22.
Probus illustris. ann. 6, mens. 4, *occis*.
Carus Narbonensis, et Carinus et Numerianus
annis 2, *occiditur*.
Diocletianus Dalmatiæ natus filius Anull. senatoris
libertinus, vixit ann. 68.
Maximianus cum Diocletiano.
Constantius proles filii Claudii imperatoris ex
prima conjuge sua Helena habuit Magnum Constan-
tinum. Ex Theodora quoque privigna Maximi impe-
ratoris cognomento Herculi, sex liberos fratres
Constantini, habuit, ex quibus exstitit Constantinus
pater Galli Dalmatii: a quo genitus est Dalma-
tius juvenius, et Julianus Apostota, imper. ann. 13.
Galerius. *occis*.
Severus, *occis*.
Maximianus socer Constantini, *occis*.
Maxentius filius Maximiani, *occis*.
Licinius Daciæ oriundus ann. 14, vix. 60, *occis*.
Maximus, *obiit*.
Constantinus vero Magnus filius Constantii post
mortem Patris imperare cepit, atque anno 18, im-
perii baptizatus est a Sancto Silvestro Papa, post
tyrannorum interfectionem, scilicet Maxentii Her-
culii filii et Maximiani atque Licinii cognati supra-
dicti Constantini. Imperavit ann. 31, vixit 66,
obiit, etc.
Constans.
Constantius annis 38, vixit 55, *occis*.
Magnentius, *occis*.
Vetrannius, *depositus*.
Nepotianus filius Sororis Constantini, imp. d. 28,
occis.
Gallus, *occis*.
Julianus annis 7, vixit 34, *occis*.
Jobinianus de Pannonia, m. 7, vix. ann. 33, *obiit*.
38 Valentinianus I, filius Gratiani, Christianissi-
mus tribunus scutariorum, Pannoniæ: Urbis anno
1118 imp. an. 11, vixit 55, anno Christi 409, *obiit*.
40 Gratianus filius Valentiniani Aug. ann. 6,
vix. 29. *occis*.
39 Valens 1, Arrianus, frater Valentiniani Aug.
ann. 3. *occis*.
Valentinianus. 41, filius Valentiniani aug. *occis*.
41 Theodosius 1, Orthodoxus Hispaniensis, filius
Theodosii ann. 17, vix. 50, *obiit*.
Eugenius, *occis*.
42 Archadius ann. 42, et Honorius ann. 30, filii
Theodosii, Urbis anno 1149 *obiit*.
43 Theodosius 2, filius Archadii annis 55, *obiit*.
Roma capta est a Gothis, Conditionis anno 1164,
die 3.
Constantinus. 2. Comes mens. 7, *obiit*.
Theodosius.
Valentinianus 3, ann. 30, gener Theodosii aug.
filius Constantii ex Placidia Augusta sorore Honorii,
occis.

- 44 Marcianus annis 7, Urbis 4244, anno Christi A
440, occis.
- Maximus m. 2, obiit.
- Roma capta est a Genserico, et a Guandalis, con-
ditionis anno 4208, Alaricum ann. 43.
- 45 Leo 1, ann. 47 Urbis 4244, obiit.
- Leo 2, filius Leonis Aug.
- Majorianus ann. 4. Ravennæ imperavit, occis.
- Severus ann. 4. Ravennæ imperavit, obiit.
- Anthemius ann. 4. Ravenæ imperavit occis.
- Olibrius mens. 7, post quem Lucerius domesticus
Ravennæ imperavit, obiit.
- Theodoricus rex, occis.
- Zeno post Leonem imperavit. Gensericus rex
Guandalorum, obiit.
- Odoacer rex annis 44, in tota Italia.
- Augustulus menses 44. Urbis conditæ anno 4209,
à Gajo Cæsare ann. 547, anno Christi 475, depo-
situs.
- 47 Anastasius 1, hæreticus, anno Incarn. Domini
492, imp. ann. 27, occis.
- Justinus 1, anno Incarn. Domini. 518. Imp. ann.
44, obiit.
- 49 Justinianus 1, filius sororis Justini, an. Domic.
Inc. 529, obiit.
- Athalaricus rex ann. 4. Gothis regn. Post quem
Theodatus; deinde vero Guittigis. Tunc Hildebadus;
ex hinc Ærarius. Post hos autem Totila.
- Justinus 2, minor aug. ann. 44, anno Domini 508;
Albain rex Langobard. apud Ticinum annis 3.
- Tyberius 2, ann. 7. Langobardi Italiam capiunt. C
Faroaldus dux primus Spoleti.
- Cleph regnat anno 4, mens. 6. Autharius filius
ejus an. 6.
- Totto dux primus Beneventanus.
- Mauricius Cappadox ann. 24, cum Theodosio Ty-
berio, et Constantino filiis SS. Ariulfus dux Faroaldo
successit apud Spoletum. Post quem Theudebaldus
filius Faroaldi Ducis superioris. Agilulfus regn.
ann. 25.
- Focas Aug. Psci patricii strator ann. 8. Arichis
Dux Beneventanus annis 50.
- Heraclius filius Heracliani Africam regentis Ada-
doloaldus regn. ann. 40.
- Heraclonus filius Heraclii ann. 2. Ajo dux Bene-
ventan. Arioaldus ann. 42. Rotharius ann. 46, et D
mens, 4.
- Constantinus 2, filius Heraclei mens. 6. Tato dux
Spolet. ann. 1, mens 5.
- Constantinus 3, qui et Constans filius Constantini
ann. 28. Reduald. dux Benevent. ann. 5, occis.
- Mezecius Aug. tyrannus. Grimualdus dux Benev.
an. 25, occid.
- Constantinus 4, filius Constantis Aug. ann. 47.
Transmundus dux Spolet.
- Justinianus 2, filius Constantini ann. 40. Hic Afri-
cam abstulit Sarracenis.
- Leo 2, annis 6.
- Tyberius 3.
- Justinianus 2, iterum imperavit cum filio Tyberio
ann. 6.
- Philippicus hæreticus, qui et Bardans dicebatur
an. 4, m. 6.
- Anastasius 2, qui et Arthemius.
- Theodosius 3, anno 4.
- Leo 3, hæreticus exustor imaginum sanctorum
ann. 24.
- Constantinus 5, ann. 35.
- Leo 4, ann. 5.
- Albain Langobardorum rex decimus de Pannonia
Ticinum venit anno Domini 569. Ep. 7, Conc. 7, et
ult. ann. 3, obsessam obtinuit; et regnavit ann. 3,
mens. 6.
- B Cleph. ann. 4, m. 6.
- Post hunc sine rege sub ducib. Langob. fuerunt
an 40.
- Faroaldus dux primus exstitit Spoletanus.
- Autharius Clephonis filius regn. ann. 6.
- Torto dux primus Benevent.
- Agilulfus dux Taurinatium regn. ann. 25.
- Ariulfus dux Faroaldo successit apud Spoletum.
- Post hunc Thendelabius filius Faroaldi superioris.
- Arichis dux Benevent. ann. 50.
- Adadoloaldus filius Agilulfii annis 40.
- Arioaldus ann. 42.
- Rotharius genere arod. in anno 77. Langobard o-
rum regnat ann. 46, mens. 5.
- Ajo filius Arichis anno 4, mens. 5.
- C Radualdus dux Benevent. ann. 5. Grimualdus dux
germanus ejus ann. 25.
- Radoaldus filius Rotharii regn. ann. 5, d. 7.
- Aripertus filius Gunduald. regn. ann. 4, m. 3.
- Tato dux Spolet.
- Grimualdus gener Ariperti regis regnavit ann. 9.
- Transmundus dux Spolet. comes dudum Campaniæ.
- Perctarit solus regn. ann. 7, cum filio suo Chuni-
perto ann. 40.
- Romualdus dux Benevent. ann. 46. Grimualdus
filius ejus ann. 3.
- Gisulfus germanus ejus.
- Cunipertus absque patre regn. mens. 8.
- Regipertus dux Taurinensium, in vaso regno, mo-
ritur eodem anno.
- Aripertus filius ejus regn. cum eo, sive solus usq.
ann. 42.
- Faroaldus filius SS. Transmundi dux Spoleti.
- Ansprandus regn. mens. 3.
- Luitprandus filius ejus regn. an. 34, m. 7; obiit
indict. 44.
- Romualdus filius Gisulfii dux Benevent.
- Transmundus contra patrem suum Faroaldum re-
bellans clericum illum fecit, et ducatum Spoletanum
invasit.
- Hildericus dux Spolet.
- Agiprandus nepos regis dux Spolet.
- Hildeprandus nepos Luitprandi,
Ratchis regn. Lupo dux Spolet.

- Haistulfus regn.**
Desiderius germanus Rachisi regis. Hic regnum perdidit circa annum Incarn. d. 774 et una cum conjugē in Franciam est delatus.
Theodoricus dux Spolet.
Hildeprandus dux Spolet.
Guinichis dux Spolet.
Karolus, rex Francorum, et Romanorum imperator primus filius Pipini regis Francor. Coronatur ann. Dom. 774.
Pipinus filius Caroli imp.
Guinichis dux Spolet.
Karolus 2 imp.
Bernadus rex Langobard.
Ludovicus imperator 4, filius Caroli.
Lotharius filius Ludovici 4, imperator.
Gerardus dux.
Eschrotonius comes.
Berengarius dux.
Ludovicus 2 imperator, filius Lotharii.
Karolus 4, filius Ludovici imp. anno Domini 880.
Karolus imperator.
Guido princeps Italiæ imper. anno Domini 890.
Lambertus filius Guidonis imper.
Hugo rex anno Domini 927.
Lotharius filius Hugonis regis.
Bonifacius, et Thebaldus filius ejus duces.
Berengarius, et Adelbertus filius ejus regn. anno Dom. 954.
Sarilo marchio.
Leo dux Sabin.
Rainerius dux Sabin.
- A** **Azo comes Sabin.**
Joseph dux Sabin.
Teuzo comes Sabin.
Transmundus dux.
Otto 4, imperator anno Domini 960.
Pandolfus princeps, et marchio.
Benedictus comes.
Crescentius comes.
Johannes comes.
Theophanius imp. anno Domini 990.
Otto 3, filius Ottonis 2, imper. anno Domini 996.
Rainerius, et Crescentius comites.
Girardus comes.
Johannes comes.
Heinricus 4, rex anno Domini 1003.
- B** **Heinricus 2, rex 4, imperator anno Domini 1014.**
Crescentius, et Oddo comites.
Odde et Ber. comites.
Gregorius comes.
Oddo et Petrus comites.
Oddo et Crescentius germani comites.
Chuonradus Imper. anno Domini 1028.
Crescentius, et Johannes nepos ejus.
Johannes Patricius.
Crescentius et Otto comites.
Heinricus 3, rex anno Domini 1040.
Heinricus imperator anno Domini 1047.
Heinricus imp. 2, anno Domini 1056, indict. 9.
Heinricus imp. 2, ☉ [hoc est mortuus est] anno Domini 1059.
- C** **Heinricus 3, imp. anno Domini 1084.**

CATALOGUS SUMMORUM PONTIFICUM

Ex eodem Chronico Farfensi, scripto circa finem sæculi undecimi, sed ex vetustiori codice (ut videtur) excerptus, cum a S. Petro pertingat ad Benedictum ejus nominis VII, nempe ad Christi annum 984. Hoc in Catalogo exprimuntur non modo anni, menses ac dies, quibus pontifices singuli sederunt, sed etiam anni, menses ac dies interpontificii seu vacationis sedis usque ad Benedictum III.

Beatus Petrus primus in Cathedra Antiochiæ sedit annis vii, deinde urbem Romam ingressus Dominicæ incarnationis anno xlv ejus cathedram sedit ann. xxv, mensib. ii, dieb. vii, Claudii imperatoris anno ii, temporibus Tyberii Cæsaris et Gaji, Claudii et Neronis. Hic post incarnationem Domini anno lxx, post passionem vero ejus anno xxxviii, cum coapostolo Paulo coronatur martyrio. †

Linus sedit annis xi, mensibus iii, diebus xii, temporibus Neronis.

Cletus sed. ann. xii, m. i d. xi, temporibus Vespasiani et Titii.

Clemens sed. ann. viiii, m. ii, d. x, temporibus Galbæ, et Vespasiani. Cessavit Episcopatus diebus xii.

Anacletus annis xi, m. i, d. vii, temporibus Domitiani, cessavit dies xiii.

PATROL. CXXVII.

Evaristus anni xiii, m. vii, d. ii, temporibus Domitiani, Nervæ atque Trajani, cessavit dies xviii.

Alexander ann. x, m. vii, d. i, temporibus Trajani, cess. d. xxxv.

Xistus ann. x, m. iii, d. xxi, tempor. Adriani, cess. d. i.

Telesphorus ann. xi, m. ii, d. xxii, temporibus Antonini Marci, cess. d. vii.

Yginus ann. iiii, m. iiii, d. vii, temporibus Severi Marci, cess. d. iii.

Annicus, ann. viiii, m. iii, d. iii, temporibus Severi m. cess. d. xvii.

Pius ann. xi, m. iiii, d. iii, temporibus antonin Pii. cess. d. xiiii.

Sother ann. viiii, m. iii, d. xx, temporibus Severi septimi cess. d. xxii.

- Heleuter, ann. xv, m. vi, d. v, temporibus anto-
nini commodi, cess. d. vi.
- Victor ann. x, m. ii, d. x, temporibus Cesaris,
cessavit, dies xii.
- Zepherinus ann. xvi, m. ii, d. x, temporibus anto-
nini severi, cess. d. vi.
- Calixtus, ann. vii, m. ii, d. x, temporibus macrini,
et heliogabali, cess. d. vi.
- Urbanus ann. viii, m. xi, d. xii, temporibus Maxi-
miani, et africani, cess. d. xxx.
- Pontianus ann. v, m. ii, d. ii, temp. Alexandri,
cess. d. x.
- Antheros ann. xii, m. i, d. xii, temporibus Maxim.,
et Afric. cess. d. xliii.
- Fabianus ann. xliii, m. xi, d. xi, temporibus
Maxim., et Africani, cess. d. vii.
- Cornelius ann. iii, m. ii, d. x, temporibus Decii,
cess. d. Lxvi.
- Lucius ann. iii, d. iii, temporibus Galli, et
Volusiani, cess. d. xxxv.
- Steph. ann. xliii, m. ii, d. xv, temporibus Galli-
ciani, et Max. cess. d. xxii.
- Xistus ann. ii, m. xi, d. vi, temporibus Valeriani,
et Decii, cess. d. xxvi.
- Dionisius ann. ii, m. iii, d. vii, temporibus gal-
lieni, cess. d. v.
- Felix ann. ii, m. x, d. xxv, temporibus claudii, et
paterni, cess. d. v.
- Euticianus ann. viii, m. x, d. liii, temporibus au-
reliani, cess. d. viii.
- Gajus ann. xi, m. liii, d. viii, temporibus cari,
et Carini, cess. d. xi.
- Marcellinus ann. viii, m. ii, d. xxii, temporibus
Diocletiani, et Max. cess. Episcopatus. ann. vii,
m. vi.
- Marcellinus ann. v, m. vii, d. xxv, temp. Maxentii,
cess. d. xx.
- Eusebius ann. ii, m. ii, d. xxv, temporibus con-
stantis, cess. d. vii.
- Melchides ann. iii, m. vii, d. xxii, temporibus
volusiani, et ruf. cess. d. xvii.
- A Sancto Petro usque ad Beatum silvestrum, ann.
cxc, m. x, d. xii.
- Silvester ann. xxliii, m. x, d. xi, temporibus con-
stant., et volusiani, cess. d. xv.
- Marcus ann. ii, m. viii, d. xx, temporibus constan-
tini, et nepotiani ac sedi consulum, cess. d. xx.
- Julius ann. xi, m. ii, d. v, temporibus constantii
fl. constant. cess. d. xxv.
- Liberius ann. x, m. liii, d. liii, temporibus con-
stant. fl. constant. cess. d. vii.
- Felix ann. i, m. liii, d. ii, temporibus constant. fl.
constant. cess. d. xxxvii.
- Damasus ann. xviii, m. ii, d. x, temporibus Ju-
liani, cess. d. xxxi.
- Siricius ann. xv, m. xi, d. xxv, cessavit d. xx.
- Anastasius ann. ii, q. xxvi, cessavit Episcopatus,
d. xxi.
- Innocentius ann. xv, m. ii, d. xxi, cess. d. xxliii.
- Zosimus ann. i, m. viii, d. xxv, cess. d. xl.
- Bonifatius ann. iii, m. v, d. xliii, cess. d. xliii.
- Celestinus ann. vii, m. x, d. xliii, cess. d. xxi.
- Xistus [III] ann. viii, d. xviii, cess. d. xxii.
- Leo ann. xxi, m. i, d. xxvi, cess. d. vii.
- Hilar. ann. vi, m. liii, d. x, cess. d. x.
- Simplicius ann. xv, m. i, d. vii, cess. d. vi.
- Felix ann. viii, m. xi, d. xvii, temporibus odova-
cris regis. cess. d. v.
- Gelasius ann. liii, m. viii, d. xviii, temporibus
Zenoni augusti, cess. d. viii.
- Anastasius ann. i, m. xi, d. xxiv, temporibus
theodorici regis, cess. d. liii.
- Simmachus ann. xv, m. viii, d. xxvii, temporibus
Anastasi aug. cess. d. vii.
- B Hormisda, ann. viii, d. xvii, cess. d. vi.
- Johannes ann. ii, m. viii, d. xvii, temporibus ju-
stini aug. cess. d. lvi.
- Felix ann. liii, m. ii, d. xliii, temporibus theodorici
regis, cess. d. liii.
- Bonifatius ann. ii, d. xxvi, temporibus athalar-
reg. cess. m. i, d. xv.
- Johannes ann. ii, m. liii, d. vi, temporibus atha-
lar. et justini aug. cess. d. vi.
- Agapit. m. xi, d. xviii, cess. d. xliii.
- Silverius ann. i, m. v, d. vi.
- Vigilius ann. xvii, m. vi, d. xxvii, temporibus
justiniani aug. cess. m. liii, d. v.
- Pelagius ann. xi, m. x, d. xviii, temporibus Narsis
patricii, cess. m. ii.
- C Johannes ann. xii, m. xi, d. xxvi, temporibus ju-
stiniani aug. cess. m. x. d. iii.
- Benedict. ann. liii, m. i, d. xxviii, temporibus
justiniani. aug. cess. d. x.
- Pelagius ann. x, m. ii, d. x, cess. m. vi, d. xxv.
- Greg. ann. xliii, m. vi, d. x, temporibus tyberii,
maurit. et foc. cess. m. v, d. xviii.
- Sabinianus ann. i, m. v, d. viii, cess. m. xi, d.
xxvi.
- Bonifatius, m. viii, d. xxii, cess. m. x, d. vi.
- Bonifatius ann. vi, m. viii, d. xliii, temp. Focii
aug. cess. d. xliii.
- Deusedit ann. iii, d. xxliii, temporibus Eleutherii
patricii, cess. d. xliii.
- Bonifatius ann. v, d. x, temp. heleuterii pat. cess.
D d. xliii.
- Honorius ann. xii, m. xi, d. xvii, cess. ann. i, m.
vii, d. xviii.
- Severinus m. ii, d. liii, cess. m. liii, d. xxviii.
- Johannes [IV] ann. i, m. viii, d. xvliii, cess. d.
xliii.
- Theodorus ann. vi, m. v, d. xviii, temporibus
theodori patric. cess. d. lii.
- Martinus ann. vi, m. i, d. xxvi, temporibus olim-
pii. cubicular. cess. d. xxxvii.
- Eugenius ann. vii, m. viii, d. xliii, cess. d. lvi.
- Vitalianus ann. xliii, m. vi, temporibus constan-
tini aug. cess. m. ii, d. xliii.
- Adeodatus ann. liii, m. ii, d. v, cess. m. liii, d. xv.

Don. ann. i, m. v, d. x, cess. m. ii, d. xv.
 Agatho ann. ii, m. vi, d. iiii, temporibus heraclii et tyberii, cess. ann. i, m. vii, d. v.
 Leo [II] m. x, d. xvii, cess. m. ii, d. xv.
 Benedictus [II] m. x, d. xii, temporibus constantini princip. cess. m, ii, d. xv.
 Johannes [V] an. i, d. viiii, temporibus Justiniani aug. cess. m. ii, d. xviii.
 Conon. m. xi, temporibus Justini, cess. m. ii, d. xxiii.
 Sergius ann. xlii, m. viii, d. xxiii, temporibus itini aug. cess. d. l.
 Johannes [VI] ann. iii, m. ii, d. xii, temporibus tyberii aug. cess. m. i, d. xviii.
 Johannes [VII] ann. ii, m. vii, d. xxii, temporibus tyb. et just. augg. cess. m. iiii.
 Sisinnius d. xx, temporibus justini, cess. m. i, d. xxviii.
 Constantin. ann. vii, d. xv, temporibus itinn. cess. d. xl.
 Greg. ann. xvi, m. viiii, d. xxviii, temporibus Liutprandi reg. cess. m. ii, d. v.
 Greg. ann. x, m. viii, d. xxiii, temporibus Leoni, et constantin. augg. cess. d. viiii.
 Zacharias, ann. x, m. iii, d. xiiii, temporibus, Ratchis regis cess. d. xii.
 Stephan. [II] ann. v, d. xxxviii, temporibus halstulphi reg. cess. d. xxxv.
 Paulus ann. x, m. i, temporibus constantin. et Leon. agg. cess. ann. i, m. i.
 Steph. [III] ann. iii, m. v, d. xxviii, temporibus desiderii, reg. cess. d. viiii.
 Adrianus [I] ann. xxiii, m. x, d. xvii, temporibus Caroli, regis primi.
 Leo [III] ann. xx, m. v, d. xvii, hic coronavit Carolum imp. cess. d. x.
 Stephan. [IV] m. vii, temporibus Ludovici imperator. cess. d. ii.
 Paschal. ann. vii, d. xvii, cess. d. iiii, temporibus hludov. et hlothr. imper.

(a) Addendi hic sunt tres pontifices in Codice Farfensi omissi : Joannes XI, Leo VII, Stephanus IX.

A Eugenius ann. iiii, m. vii, d. xxiii.
 Valentinus, m. x, al. d. xl.
 Greg. ann. xvi, cess. d. xv.
 Sergius ann. iii, temporib. lothar. et ludov. cess. m. ii, d. xv.
 Leo [III] ann. viii, m. iii, d. vi, cess. m. ii, d. xv.
 Benedt. [III] ann. xx, m. vi, d. viii, temporibus constantin. et herenæ.
 Nycol. ann. viiii, m. vi, d. xx.
 Adrian. [II] ann. iiii, m. xi, d. xxii.
 Johannes [VIII] ann. x, d. ii.
 Marin. ann. i, m. v.
 Adrian. [III] ann. i, m. iiii.
 Steph. ann. vi, d. viiii.
 Formos. ann. v, m. vi.
 B Bonifatius d. xv.
 Steph. ann. i, m. i, d. xx.
 Roman. ann. iiii, d. xx.
 Theodor. d. xx.
 Johannes [VIII] ann. ii, d. xv.
 Benedt. [III] ann. iiii, m. vi, d. xv.
 Leo [V] m. i, d. xxvi.
 Christophor. m. vii.
 Sergius ann. vii, m. iii, d. xxvi
 Anastasius ann. ii, m. ii.
 Lando m. vi, d. xxvi.
 Johannes [X] ann. xiiii, m. ii, d. iii.
 Leo [VI] m. vi, d. xv.
 Steph. ann. ii, m. i, d. xv. (a)
 Marin. ann. iii, m. vi, d. xiii.
 Agapitus ann. x, m. vii, d. x.
 Johannes [XII] ann. viiii, m. iii.
 Benedict. [V] m. ii, d. v.
 Leo [VIII] ann. i, m. viii. (b)
 Johannes [XIII] ann. vi, m. xi, d. v.
 Benedict. [VI] ann. ii, m. vi.
 Domn. ann. i, m. vi.
 Bonifatius m. i, d. xii. (c)
 Benedict. [VII] ann. viiii.

(b) Leo dictus VIII, antipapa intrusus ab Henrico.

(c) Bonifacius iste pariter intrusus.

REGESTUM GREGORII CATINENSIS

SIVE

Chronicon, a Gregorio Catinensi, monacho ejusdem sacri cœnobii Farfensis, collectum ex diplomatibus pontificum Romanorum, imperatorum, regum Langobardorum, ducum, comitum aliisque publicis tabulis, ibi asservatis ex anno Christi 661 ad annum 1098, in quo apparet series pontificum Romanorum, imperatorum, regum, ducum, etc., necnon ejusdem cœnobii abbatum, per singulos annos æræ Christi distinctum, cum notis indictionum.

(Ex codice archivi Farfensis, scripto circa fin. sæc. xi.)

Ann. D.	Ind.		D	Ann. D.	Ind.
DCLXI	IIII	Eugenius Pp.	DCLXIII	VI	Vitalian. Pp.
DCLXII	V		DCLXIIII	VII	

<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>		A	<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>	
DCLXV	VIII		DCCXVII	XV	Fluvius Tiberis intumuit dies viii	
DCLXVI	VIIII					
DCLXVII	X		DCCXVIII	I	Theodosius imper.	
DCLXVIII	XI		DCCXVIII	II	Leo aug.	
DCLXVIII	XII	Constantin. imper. 0 Con- stantin. imper.	DCCXX	III		
			DCCXXI	IV	Constantin. imper.	
			DCCXXII	V		
DCLXX	XIII		DCCXXIII	VI		
DCLXXI	XIIII		DCCXXIV	VII	Lucerius Abb. Transim- dux Filius Faroaldi.	
DCLXXII	XV					
DCLXXIII	I		DCCXXV	VIII		
DCLXXIII	II		DCCXXVI	IX		
DCLXXV	III		DCCXXVII	X		
DCLXXVI	IIII		DCCXXVIII	XI		
DCLXXVII	V	Adeodatus Pp.	B DCCXXVIII	XII		
DCLXXVIII	VI		DCCXXX	XIII	Leo imper. imagines as- rum incendit.	
DCLXXVIII	VII					
DCLXXX	VIII	SCS THOMAS ABB.	DCCXXXI.	XIV		
DCLXXXI	VIIII	Donus. Pp.	DCCXXXII	XV	Greg. III. Pp.	
DCLXXXII	X	Agatho Pp.	DCCXXXIII	I		
DCLXXXIII	XI	Leo II Pp.	DCCXXXIV	II		
DCLXXXIII	XII		DCCXXXV	III	Cœnobium Dom. Salvat. scat. in letan.	
DCLXXXV	XIII	Bened. Pp. II. Sarraceni Car- thaginem ceperant.	DCCXXXVI	IV		
			DCCXXXVII	V		
DCLXXXVI	XIIII	Johs. V. Pp. Justinian. aug.	DCCXXXVIII	VI		
DCLXXXVII	XV	Conon. Pp.	DCCXXXIX	VII		
DCLXXXVIII	I	Sergius Pp. I.	DCCXL	VIII	Fulco ald. abb.	
DCLXXXVIII	II		DCCXLI	IX		
DCXC	III		DCCXLII	X	Zachar. Pp.	
DCXCI	IIII	Transmund. dux pat. fa- ruald.	DCCXLIII	XI	Luitprand. rex. 0	
			DCCXLIV	XII		
DCXCII	V		DCCXLV	XIII	Ratchis. rex.	
DCXCIII	VI		DCCXLVI	XIV	Lupo. dux.	
DCXCIII	VII		DCCXLVII	XV		
DCXCV	VIII	Leo imper.	DCCXLVIII	I		
DCXCVI	VIIII		DCCXLIX	II	Haistulph. rex.	
DCXCVII	X		DCCL	III		
DCXCVIII	XI	Tyberius aug.	DCCLI	IV	Leo imper.	
DCXCVIII	XII		DCCLII	V	Steph. II. PP.	
DCXCVIII	XIII		DCCLIII	VI		
DCC	XIIII		DCCLIV	VII		
DCCI	XV	Johann. VI. Pp.	DCCLV	VIII		
DCCII	I	Faroaldus Dux.	DCCLVI	IX		
DCCIII	II		DCCLVII	X	Desider. rex Albuin. Paul. Pp.	
DCCV	III					
DCCVI	IIII		DCCLVIII	XI		
DCCVII	V	Johann. Pp. Justinian. imp.	DCCCLIX	XII	Guandelpt. abb. Steph. II	
DCCVIII	VI	Sisinn. Pp. Constantin. Pp.	DCCCLX	XIII	Adelch. rex. Gisulphus. Spol.	
DCCVIII	VII					
DCCX	VIIII		DCCCLI	XIV	Halan. Abb.	
DCCXI	VIIII		DCCCLII	XV		
DCCXII	X	Justinian. imp. 0. Philippic. imper.	DCCCLIII	I	Theodicus dux	
DCCXIII	XI	Liutprand. rex. Anast. imp.	DCCCLIV	II	Ab initio mundi. a. v. cc Lxviii. diversa manus	
DCCXIII	XII					
DCCXV	XIII	Greg. II. Pp.	DCCCLV	III		
DCCXVI	XIIII	Haunept. abb. Luna cruen- tata est.	DCCCLVI	IV		
			DCCCLVII	V		

<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>		<i>A</i>	<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>
DCCLXVIII	VI	Stephan. III. Pp.	DCCCXXII	XV	
DCCLXIX	VII	Pipin. I. rex. ☉.	DCCCXXIII	I	Eugenius Pp.
DCCLXX	VIII	Probat. abb.	DCCCXXIV	II	
DCCLXXI	IX		DCCCXXV	III	
DCCLXXII	X	Adrian. Pp. I.	DCCCXXVI	IV	Valentin. Greg. Pp.
DCCLXXIII	XI		DCCCXXVII	V	
DCCLXXIV	XII	Karol. rex. hildebrand. dux.	DCCCXXVIII	VI	
DCCLXXV	XIII		DCCCXXIX	VII	
DCCLXXVI	XIIII		DCCCXXX	VIII	
DCCLXXVII	XV		DCCCXXXI	IX	
DCCLXXVIII	I		DCCCXXXII	X	Sichard. abb.
DCCLXXIX	II		DCCCXXXIII	XI	
DCCLXXX	III		DCCCXXXIV	XII	Escroton. et Gerard. comites.
DCCLXXXI	IV	Pipin. II. rex. Ragabald. abb.	DCCCXXXV	XIII	
DCCLXXXII	V		B DCCCXXXVI	XIV	Berengar. dux.
DCCLXXXIII	VI		DCCCXXXVII	XV	
DCCLXXXIV	VII		DCCCXXXVIII	I	Sergius Pp. [III.]
DCCLXXXV	VIII		DCCCXXXIX	II	
DCCLXXXVI	IX	Altp. I. abb.	DCCCXL	III	Leo Pp. (IV.)
DCCLXXXVII	X		DCCCXLI	IV	Sergius Pp. (III.)
DCCLXXXVIII	XI		DCCCXLII	V	
DCCLXXXIX	XII	Guinich. dux.	DCCCXLIII	VI	Leo Pp. (III.)
DCXC	XIII	Mauroald. abb.	DCCCXLIV	VII	
DCXCI	XIV		DCCCXLV	VIII	Æcclesiæ apostolor. Petri, et P. devastantur.
DCXCII	XV				
DCXCIII	I		DCCCXLVI	IX	
DCXCIV	II		DCCCXLVII	X	Hilder. abb. Bened. Pp. [III.]
DCXCV	III		DCCCXLVIII	XI	
DCXCVI	IV	Leo III. Pp.	DCCCXLIX	XII	
DCXCVII	V	Inundatio aq. s̄t Romæ in via Lata. ad II. staturam.	C DCCCL	XIII	Ludovic. [II.] imper.
DCXCVIII	VI		DCCCLI	XIV	
DCXCIX	VII		DCCCLII	XV	
DCCC	VIII		DCCCLIII	I	
DCCCI	IX	Karol. II. imper. Terræmot. magn. s̄t.	DCCCLIV	II	
DCCCLII	X	Pend. Abb.	DCCCLV	III	
DCCCLIII	XI		DCCCLVI	IV	
DCCCLIV	XII		DCCCLVII	V	Petro abb.
DCCCLV	XIII		DCCCLVIII	VI	
DCCCLVI	XIV	Roman. dux.	DCCCLIX	VII	
DCCCLVII	XV		DCCCLX	VIII	
DCCCLVIII	I		DCCCLXI	IX	
DCCCLIX	II	Defectio sol. s̄t. ab. hor. III. usq. vi.	DCCCLXII	X	
DCCCLX	III		DCCCLXIII	XI	
DCCCLXI	IV		DCCCLXIV	XII	
DCCCLXII	V		D DCCCLXV	XIII	Nicol. Pp.
DCCCLXIII	VI	Ludovicus I. imper. Bernard. rex.	DCCCLXVI	XIV	
DCCCLXIV	VII	Guinich. dux. Kar. imp. ☉.	DCCCLXVII	XV	Dom. ludovicus imp. venit in hoc monasterium.
DCCCLXV	VIII		DCCCLXVIII	I	
DCCCLXVI	IX	Ingoald. abb. Gerard. dux.	DCCCLXIX	II	
DCCCLXVII	X	Steph. IV. Pp. Paschal. Pp.	DCCCLXX	III	
DCCCLXVIII	XI	Lothar. imper.	DCCCLXXI	IV	Adrian. [II.] Pp.
DCCCLXIX	XII		DCCCLXXII	V	Johann. abb. *
DCCCLXX	XIII		DCCCLXXIII	VI	
DCCCLXXI	XIIII		DCCCLXXIV	VII	Johann. [VIII.] Pp.
DCCCLXXII	XV		DCCCLXXV	VIII	
DCCCLXXIII	I		DCCCLXXVI	IX	Karol. [II.] imper
DCCCLXXIV	II		DCCCLXXVII	X	
DCCCLXXV	III				
DCCCLXXVI	IV				
DCCCLXXVII	V				
DCCCLXXVIII	VI				
DCCCLXXIX	VII				
DCCCLXXX	VIII				
DCCCLXXXI	IX				
DCCCLXXXII	X				
DCCCLXXXIII	XI				
DCCCLXXXIV	XII				
DCCCLXXXV	XIII				
DCCCLXXXVI	XIIII				
DCCCLXXXVII	XV				

<i>Ann. D</i>	<i>Ind.</i>		<i>A</i>	<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>	
DCCCLXXVIII	XI	Carol. [III.] mann. imper.	DCCCXXXI	III	Theobaldus dux.	
DCCCLXXIX	XII		DCCCXXXII	V	Hlotar. reg. [fil. hugon.	
DCCCLXXX	XIII		DCCCXXXIII	VI	Leo (VII.) Pp.	
DCCCLXXXI	XIIII	Anselm. abb. Kar. III. imp.	DCCCXXXIIII	VII		
DCCCLXXXII	XV		DCCCXXXV	VIII		
DCCCLXXXIII	I	Teuto abb. Marinus Pp.	DCCCXXXVI	VIIII	Campo abb.	
DCCCLXXXIV	II	Adrian. [II.] Pp.	DCCCXXXVII	X	Steph. (VIII.) Pp.	
DCCCLXXXV	III	Steph. [V.] Pp.	DCCCXXXVIII	XI		
DCCCLXXXVI	IV		DCCCXXXVIII	XII	Hildeprid. abb.	
DCCCLXXXVII	V		DCCCXXL	XIII	Eclipsis. sol. ft. Anscarus march. Θ.	
DCCCLXXXVIII	VI	Nordebort. abb. Spent. abb.		XIIII		
DCCCLXXXIX	VII	Vital. abb.	DCCCXXLI	XV	Marin. Pp. [II.] Otto rex ve- nit italian.	
DCCCLXXC	VIII	Petrus abb.	DCCCXXLII	I	Sarilo abb.	
DCCCLXXCI	IX	Guido imper. Monasterium Salvatoris a paganis in- cenditur.	DCCCXXLIII	II	Nix grandis cecidit. XII. K. martii.	
	X	Formos. Pp. Lambert. imp.	DCCCXXLIV	III	Agapitus Pp. [II].	
DCCCLXXCII	XI		DCCCXXLV	IIII	Bonifatius, et Tebald. duces.	
DCCCLXXCIII	XII	Guido imper. Θ.	DCCCXXLVI	V	Hugo rex Θ.	
DCCCLXXCIV	XIII	Bonif. (VI.) Pp. Stephanus (VI.) Pp.	DCCCXXLVII	VI	Dagobert abb.	
DCCCLXXCV	XIV	Arnulfus rex romā venit.	DCCCXXLVIII	VII		
	XV	Roman. Pp. Theod. Pp.	DCCCXXLIX	VIII		
DCCCLXXCVI	I	. . . Johann. (VIII.) Pp.	DCCCCL	VIIII	Otto rex venit italian.	
DCCCLXXCVII	II	Benedict. Pp.	DCCCCLI	X	Berengarius, et adelbertus reg.	
DCCCLXXCVIII	III		DCCCCLII	XI	Johs [XII.] Pp.	
DCCCLXXCIX	IV	Leo Pp. [IV.] [Xpophor. Pp.	DCCCCLIII	XII	Albericus princeps romæ,	
DCCCLXXCX	V	Serg. Pp. [III.]	DCCCCLIIII	XIIII		
DCCCLXXCXI	VI		DCCCCLV	XV		
DCCCLXXCXII	VII		DCCCCLVI	I		
DCCCLXXCXIII	VIII		DCCCCLVII	II		
DCCCLXXCXIV	IX	. . . Anastasius Pp. literæ hinc abrasæ vestigium reli- querunt.	DCCCCLVIII	III		
DCCCLXXCXV	X		DCCCCLIX	IIII		
DCCCLXXCXVI	XI	Anastas. (III.) Pp. Landø Pp.	DCCCCLX	V	Otto rex coronatus est romæ a Johe Pp.	
DCCCLXXCXVII	XII		DCCCCLXI	VI	Leo [VIII.] Pp. * Bend. Pp. * Imo Leo pseudo papa.	
DCCCLXXCXVIII	XIII	Johann. X. Pp.	DCCCCLXII	VII	Johs (VIII.) Pp.	
DCCCLXXCXIX	XIIII		DCCCCLXIII	VIIII	Johs abb.	
DCCCLXXCXX	XV		DCCCCLXIV	X	Hodelricus recessit. Johs abb. ft.	
DCCCLXXCXXI	I		DCCCCLXV	XI	Otto II. imper. Sol. defecit hor. III. XIII. K. Aug.	
DCCCLXXCXXII	II		DCCCCLXVI	XII	Sol fuit in tenebris. mens. Decemb. die XXII.	
DCCCLXXCXXIII	III		DCCCCLXVII	XIII		
DCCCLXXCXXIV	IV	Impius. imper, Berengar.	DCCCCLXVIII	XIIII	Bened. P. <i>Vestigia erasi no- minis apparent referendi post Dominum, ubi tamen omittitur.</i>	
DCCCLXXCXXV	V		DCCCCLXIX	XV	Domn. Hugo abb. nascit. m. ap.	
DCCCLXXCXXVI	VI	Johann. abb.	DCCCCLXX	I	Theophanes imper.	
DCCCLXXCXXVII	VII	Rimo abb.	DCCCCLXXI	II	Ecclesia Dom. Salvatoris ædi-	
DCCCLXXCXXVIII	VIII					
DCCCLXXCXXIX	IX	Leo (VI.) Pp.				
DCCCLXXCXXX	X					
DCCCLXXCXXXI	XI					
DCCCLXXCXXXII	XII	Steph. (VII.) Pp.				
DCCCLXXCXXXIII	XIII					
DCCCLXXCXXXIV	XIIII	Hugo rex.				
DCCCLXXCXXXV	XV	Hugo rex.				
DCCCLXXCXXXVI	I	Jobs Pp. [XI.]				
DCCCLXXCXXXVII	II					
DCCCLXXCXXXVIII	III	Ratfred. abb.				

Ann. D.	Ind.		A	Ann. d.	Ind.
		ficatur in bojano. Donus Pp.	MXVIII		I
			MXIX		II
DCCCLXXV	III	Bereng. imp. * Bonifatius Pp. [VII.]	MXX		III
		* Imo invasor apostolicæ sedis. Vide Baron. ad ann. 974.	MXXI		IV
			MXXII		V
			MXXIII		VI
DCCCLXXVI	IIII	Bened. (VI.) Pp. imo [VII.]	MXXIV		VII
DCCCLXXVII	V		MXXV		VIII
DCCCLXXVIII	VI		MXXVI		IX
DCCCLXXIX	VII		MXXVII		X
DCCCLXXX	VIII				
DCCCLXXXI	VIIII		MXXVIII		XI
DCCCLXXXII	X		MXXIX		XII
DCCCLXXXIII	XI		B MXXX		XIII
DCCCLXXXIV	XII		MXXXI		XIV
DCCCLXXXV	XIII	Otto [III.] rex. Johs. (XIV.) Pp.	MXXXII		XV
			MXXXIII		I
DCCCLXXXVI	XIIII	Johan. (XV.) Pp. Hugo abb. ingreditur monaster. S. bric.	MXXXIV		II
			MXXXV		III
			MXXXVI		IV
DCCCLXXXVII	XV	Bonifatius Pp. * Imo invasor iterum sedis apost. Vide Baron. ad ann. 985,	MXXXVII		V
		Johann. (XVI.) Pp,	MXXXVIII		VI
DCCCLXXXVIII	I		MXXXIX		VII
DCCCLXXXIX	II		ML		VIII
DCCCLXC	III				
DCCCLXCI	IV		MLI		IX
DCCCLXCII	V		MLII		X
DCCCLXCIII	VI		C MLXIII		XI
DCCCLXCIV	VII				
DCCCLXCV	VIIII		MLXIV		XII
DCCCLXCVI	IX	Oton. (III.) imper.	MLXV		XIII
DCCCLXCVII	X	Albericus abb. Greg. Pp.	MLXVI		XIV
DCCCLXCVIII	XI	DOM. HVGGO ABB	MLXVII		XV
DCCCLXCIX	XII	Silvester [II.] Pp.	MLXVIII		I
MILLESIMO	XIIII		MLXIX		II
II	XIV	Otto imper. Θ. Landuinus abb.	ML		III
			MLI		IV
III	XV		MLII		V
IIII	I	Henricus rex. Johan. (XVIII.) Pp.	MLIII		VI
			MLIV		VII
IV	II	Johan. (XIX.) Pp. Henricus Romæ coronatur,	MLV		VIII
			MLVI		IX
V	III		D MLVII		X
VI	IV		MLVIII		XI
VII	V				
VIII	VI				
IX	VII	Guido (I.) abb.			
X	VIIII	Sergius [IV.] Pp,	MLIX		XII
XI	IX		MLX		XIII
XII	X	Benedict. [VII.] Pp.	MLXI		XIV
XIII	XI		MLXII		XV
XIV	XII	Henricus (I.) imper. Hugo abb. reordinatur secundo.	MLXIII		I
			MLXIV		II
XXV	XIIII		MLXV		III
XXVI	XIV		MLXVI		IV
XXVII	XV		MLXVII		V

Johann. (XX.) Pp,
Chuonradus rex,

* Conon imp. Guido abb.
* Ita legitur. Sed fortasse
legendum Cuonradus.

Benedict. [VIII.] Pp.
Sol obscuratur hora VI,

Hugo abb. reordinatur v. id.
Junii

Chuonrad. imper.

Guido (II.) abb. Θ.

Hugo abb. Θ. Suppo abb.

Henric. (III.) rex. Almer.
abb.

Silvester Pp. (III.) Schism.
Vide Baron. ad ann. 4044,

Gregorius (VI.) Pp. Henri-
cus (II.) imper.

Suppo abb. Θ. Clemens (II.)
Pp.

DOM. BER. ABB. Bened. Pp,

Damasus Pp.

Leo Pp. [VIII.]

Leo Pp. Θ

Henricus imper. Θ.

Victor. [II.] Pp. Θ.

Steph. [VIII.] Pp. Baron. (X.)

Bened. [X.] Pp. *

* Imo intrusus. Vide Ba-
ron. ad ann. 4058.

Nycol. [II.] Pp.

Alexand. (II.) Pp.

<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>		<i>A</i>	<i>Ann. D.</i>	<i>Ind.</i>	
MLXVIII	VI		MLXXXVI	IX		
MLXIX	VII		MLXXXVII	X		
MLXX	VIII		MLXXXVIII	XI	DOM. BER. SS. I. ABB.	
MLXXI	IX				Rainl. abb.	
MLXXII	X		MLXXXIX	XII	Bern. (II.) abb.	
MLXXIII	XI		MXC	XIII		
MLXXIV	XII	Greg. [VII.] Pp.	MXCI	XIV		
MLXXV	XIII		MXCII	XV		
MLXXVI	XIV		MXCIII	I		
MLXXVII	XV		MXCIV	II		
MLXXVIII	I		MXCV	III	Lunæ obscuratio VIII. K.	
MLXXIX	II				Mart. Stellarumque occasio II. non ap.	
MLXXX	III					
MVXXXI	IV		MXCVI	IV		
MLXXXII	V	Henricus (IV.) rex ad hoc monast. primo venit.	MXCVII	V	Hierosolim. VI. K. Octob. recuperat, est a Christianis.	
		* Clemens (III.) Pp. Henricus imper.			Columæ plurimæ ab occidente in orientem pergere visæ sunt Ber. (II.) abb.	
		* Schism. Is est Guibertus antipapa.				
MLXXXIII	VI					
MLXXXIV	VII		MXCVIII	VI		
MLXXXV	VIII	Fames valida fuit.	MXCIX	VII		

FRANCISCI BLANCHINI

PRÆMONITUM AD DUO SEQUENTIA OPUSCULA.

Duo proxima opuscula, Vitas pontificum, uti spero, illustrabunt non uno in loco. Cum enim observatum sit earumdem Vitarum scriptores, præsertim antiquiores, consuevisse, pro more Actorum publicorum non modo tempora singulorum diligenter enumerare per consulatus, sed etiam loca adnotare ubi eorumdem Vitæ exordium contigit, et ubi actus supremi atque officia peracta sunt; eaque loca idcirco notabilia iisdem visa fuerint ac posteris indicanda, suscepti operis ratio videtur a nobis postulare post ea præsidia comparata quæ ad chronologiam referuntur, ut etiam de topographia hujus historiæ dilucidanda cogitemus. Porro in singulis propemodum Vitis recensetur locus natalium et locus depositionis. Si autem is Romæ sit natus qui subinde Petri cathedram hic est assecutus, solet biographus regionis quoque nomen apponere, et quandoque partem regionis illustrem aliqua peculiari nuncupatione proferre. Neque minor est diligentia scriptoris in loco depositionis indicando. Memorat enim cœmeterium, basilicam aut titulum, ubi quod mortale illius pontificis fuerat sepeliebatur. Ne igitur ad singulas Vitas iterare cogamur expositionem regionis aut cœmeterii sic indicati, compendiosius esse duximus proferre duo opuscula, hanc topographiam nonnihil declaratura. Antiquitatis laus utrique conciliat auctoritatem, et designat partes Urbis, aut suburbani agri, de quibus agitur in recensione regionis aut cœmeterii, cum per ætatem illorum opusculorum,

C compluribus ante nos sæculis conscriptorum, nondum excidissent parietinæ eorumdem ædificiorum, quæ postmodum diruta, ac ferme solo æquata sunt, nec viarum ductus et regionum discrimina novis constructionibus variata reddidissent ea nomina posteris obscurtata.

Primum igitur ex hisce opusculis topographicis protulit ex codice membranaceo noni sæculi, reperto in bibliotheca Einsidlensis monasterii, R. P. Joan. Mabillonius, et retulit inter Vetera Analecta, tomii quarti pag. 506, cui titulus merito ascriptus fuit: *Descriptio regionum Urbis*. Est enim ordinata quædam enumeratio ædificiorum præcipuorum vel intra ambitum Urbis Romæ, vel extra Urbem, dextra lævæque spectabilium in progressu ex aliqua Urbis porta ad certum terminum viatori constitutum. Post eas descriptiones regionum Urbis, quas sæculo Valentiniani et Valentis concinnarunt Publicus Victor, et Sextus Rufus, illam ab Aldo Manuccio, hanc a Panvino nostro primum editas, nullam hac vastitatem mihi contigit observare. Quanto autem bonæ veteris historiæ et rei antiquariæ illæ productæ fuerint, declarat Panvinius in præfatione ad P. Victorem ita perscribens:

« Hic unus libellus est, cujus potissimum opus omnes qui hactenus de Urbis Romæ antiquitate scripserunt mirum in modum sublevati sunt. Cujus etiam vel male intellecti vel concisi occasione mul-

tos passim errores in universa Romana antiquitate A commiserunt. »

Par certe utilitas atque vbertas non est illarum vestustiorum descriptionum Rufi et Victoris sub Valentiniano, Urbe nondum a Gothis diruta, ac istius Anonymi, quem scripsisse intelligimus post clades plurimas Romæ a barbaris illatas. Nam octavo circiter vel nono æræ Christianæ sæculo hanc esse tribuendam constat, cum posterior sit ætate Belisarii; quippe cum in ea memorentur *molinæ* (pag. 509 edit. Mabill.) seu molendinaria, et vestustior esse videatur Leone IV ejusque de nomine appellatæ Urbis Leoninæ ambitu, quo Vaticanam basilicam eique adjacentia prædia providus ille pontifex tutatus est adversus frequentes incursus Saracenorum: nemo non intelligit hanc ita longe ab illis distare, ut ne conferri quidem possit. Rufi enim et Victoris plena est recensio, elegans, castigata, singulis in regionibus enumerans vicos, ædificulas, templa, lacus, balinea, thermas, ædificia denique memoratu digna, tam publica quam privata. At hæc descriptio Jejunior paucas admodum indicationes insignium monumentorum percenset. Redditur attamen utilis ordinata illa, licet parca indicatione locorum, juxta viæ ductum dextra lævaque sequentium, et observantium ei qui aliqua ex porta Urbis procedat ad aliam, vel ad certum viæ suæ terminum intra vel extra Urbem; in ejusmodi progressionum titulis indicatum.

Utinam ad nos pervenisset minus abrupta et minus confusa hæc qualiscunque percensio. Nosceremus saltem vestigium aliquod viarum omnium præcipuarum, quæ in Urbe frequentabantur post clades Gothicas et Vandalias, ac direptiones Langobardorum et Saracenorum. At malo litterarum fato contigit ut collectio ista ab auctore scriberetur negligenter, more adversariorum aut schedarum memoriæ tantum causa, ut casus obtulit, dietim relatarum in co-

Via Lateranense

Sancti Laurentii in Lucina
TONINI. Obeliscum
Columna Antonini

Unde colligitur versus præcedentes pag. 507 cum his consequentibus et postpositis pag. 508 ita esse Jungendos

A Porta Flaminia usque via Lateranense

In Sinistra Pariturrium
Sancti Silvestri et sic per
porticum usque columnam ANTONINI.
Sancti Marcelli. Iterum per
porticum usque ad Apostolos

Sancti Laurentii in Lucina In dextr

Obeliscum
Columna Antonini
Via Lateranense

Indicat vero itinerarium Anonymi se in porta Flaminia constitutum, et pergentem recta usque ad titulos sancti Marcelli et sanctorum duodecim apostolorum, sinistrorsum quidem vidisse *Pariturrium* (alii legendum putant *Periturrium*, hoc est ambitum turriæ 29 a porta Flaminia ad Pincianam, in mœnibus et clivo conspicuarum, quas enumerat pag. 514); deinde titulum *sancti Silvestri*, unde per porticum (ex iis quæ supererant in Campo Martio) usque ad Columnam ANTONINI (nempe ad Cochlidem M. Aurelii Antonini) progressum in sinistra pertransisse

dum ipse modo ex una, modo ex alia Urbis porta (quod hospites ac peregrini solent) ad aliquem terminum, suo itineri sive ex conducto constitutum, sive forte fortuna oblatum procederet, observans in via quæ ipsi observarentur notatu digna. Accessit iisdem schedis, ita perfunctorie exaratis, ut dextra pro sinistris quandoque enuntient, nova perturbatio, a compactori negligentia, aut supinitate, ut arbitrator, profecta. Membranas enim illas, duplici columnarum in singulis foliis distinctas (uti apparet ex dimidiatis dictionibus in aliquo versu expressis per litteras capitales, quibus respondent syllabæ ac litteræ eamdem dictionem complentes et columnam proximam ejusdem paginæ occupantes, illique Jungendæ) secuit aliquis in partes duas, atque ita B compegit, quasi columnæ consequerentur, non cohærent. Ejusmodi tamen damnum reparare non fuit difficile, cum dictiones ipsæ consecuturas syllabas demonstrarent, uti observare poterit quisquis editionis Mabillonianæ paginas ita contulerit, uti nos præstitisse cognoscat. Exempli causa postremus versus pag. 507 edit. Mabillonii prosequentibus iter a porta Flaminia intra Urbem ad lævam indicat sequentes versus pag. 508, et cum eis titulum S. Silvestri (in capite nunc appellatum) et sic per porticum usque Columnam AR (lege AN); mox eadem via Flaminia intra urbem progressis sinistrorsum pariter offertur *Forma Virginis* (aquæ scilicet Virginis) *fracta*, deinde *Sancti Marcelli* titulus. Iterum per porticum usque ad Apostolos. Quis itaque non videat hanc recensionem ædificiorum ad sinistram constitutorum ejus, qui a Porta Flaminia ad sanctos duodecim apostolos via Flaminia [hodie Curriculari dicta] intra Urbem procedat, jungendam esse alteri sectioni, ea quæ dextrorsum visuntur eamdem via demonstranti pag. 508, sed perturbato ordine postpositæ et ita perscriptæ?

C

D titulum *sancti Marcelli*, et iterum per porticum ad titulum SS. apostolorum pervenisse, et ad Viam Lateranensem, quæ (uti ex titulo sectionis apparet) fuerat constituta hujus itineris meta.

Dextrorsum vero constat adnotasse titulum sancti Laurentii in Lucina, deinde obeliscum, nempe obeliscum insignem Campi Martii, nostra etiam ætate jacentem prope eundem titulum, cujus pars maxima etiamnum visitur in cella vinaria domus private, et a Nardino describitur lib. vi, cap. 6, pag. 354, memorante prope hunc obeliscum, loco styli erectum

Augusto in Campo Martio, uti Plinius narrat, lib. A xxxvi, cap. 9, ad deprehendendas solis umbras, dierumque ac noctium magnitudinem in sciaterico horologio horizontali indicandam, reperta fuisse fragmenta ænea deaurata regularum horas et umbram denotantium. Post obeliscum dextrorsum occurrebat *columna Antonini*, alia scilicet columna, quæ ibidem perstitit erecta in clivo *Citorio* vulgo dicto usque ad annum 4702, cum detegeretur ex stylobate atque inscriptione, celebrem illam esse, Antonino Pio dedicatam in ejus apotheosi, atque in numismatibus expressam : et idcirco transferretur ad ornatum fori proximi ante palatium iuridicundo et publicis tabulariis asservandis nuper constructum. Post eam Columnam Antonini Pii pertingimus ad viam Lateranensem, eam scilicet quæ inde perducit ad Lateranum, dextrorsum flectendo per loca in proximis versibus ita recensita :

Thermæ Alexandrinæ

Sancti Eustachii, et rotunda

Thermæ Commodianæ

Minervium, et ad S. Marcum :

Descriptor Itinerarii, cum ex porta Flaminia ad viam Lateranensem nos perducens dextra lævaque potiora ædificia recensisset ; iterum sistit in porta ; et converso itinere foris muros, hæc addit :

In Via Flaminea foris murum

In Dextera Sancti Valentini

In Sinistra Tiberis.

Hac igitur observatione adhibita, sectiones transpositæ hujus itinerarii ad suum ordinem rediguntur, ac sejunctis partibus connectuntur. Si membranæ istæ Einsidlenses fuissent integræ, satis commodam Urbis ichnographiam haberemus, et cæmeteriorum catalogum topographicum pleniorum. Verum ex portarum enumeratione quam exhibet, apparet complures sectiones desiderari. Præstat attamen illius ætatis documenta quælibet, licet detruncata producere, quam iis omnino fraudare historiam Anastasii.

Addam quoque veritatis auctoramentum, ex perturbata ratione sectionum Itinerarii, necnon ex ejusdem erratis capiendum. Observari velim hujus Itinerarii auctorem in singulis portis Romæ consistere atque iter dirigere vel ab una Urbis porta ad aliam, vel a porta ad Forum, uti ex titulis sectionum constat. Consilium illi fuerat, quod sæpe dixi, observatu digniora ad sinistram sita in una columna disponere, præfixa litera S, sinistri lateris indice, vel extensa integra dictione *in sinistra* ; necnon dextrorsum posita in alia columna collocare, cui littera D significans dexterum latus progredientis, vel extensa dictio, *in dextera* præfigeretur. Mirum dictum est, anonymum nostrum aliquando easdem siglas D et S permutasse, et ea quæ ad dexteram obversarentur, pro sinistris negligenter obrudere ; aut e converso quæ ad lævam viderat, dextera inscripsisse in suis adversariis. Hæc nempe ostendunt quanto faciliori lapsu hospites illius ætatis non admodum cultæ peccare potuerint in describendis epigrammatibus antiquis, eorumque numeris chronologiæ indicibus ex autographis Catalogis basilicarum, ex arcubus et monumentis principum ac magistratuum, qui poterant integrum viæ ductum mendos reddere sinistrum ex dextero. Quare non injuria censi in his fidendum esse potius lectioni codicum positorum in bibliothecis Urbis proximis, et cum autographis monumentis sæpe collatæ, quam cæteris ab Italia longe remotis, quorum textus cum autographis conferre vix ille potuit, qui raptim ea describebat more itinerantis, non satis eruditi, aut moræ impatientis, ut redditum maturaret.

His præmonitus Lector permittet ut schedas Einsidlenses, earumque sectiones tali ordine disponam, qui methodum Itinerarii reddat, citra ullam verborum aut versuum detruncationem, servatis dictionibus singulis editionis Mabillonianæ, cujus folia dextra lævaque (ubi componenda sunt) appositis numeris indicanda curavi.

DESCRIPTIO ^(a) REGIONUM URBIS

SIVE

ANONYMI ITINERARIUM PER URBEM, ET CIRCA URBEM,

Cum indicationibus observabilium ædificiorum, ibidem superstitum circa octavum Christi sæculum

Ex pag. 514 editionis Mabillonianæ præmittitur enumeratio portarum Urbis, ejusque murorum ambitus ac descriptio.

A porta sancti Petri (b) cum ipsa porta, usque portam Flamineam turres xvi propugnacula dclxxxii, posternas i, necessarias iiii. Fenestræ majores forinsecus cvii, minores lxxvi.

A porta Flaminia cum ipsa porta usque ad portam Pincianam clausam, turres xxviii, propugnacula dclxliii, necess. iiii, fenestræ majores forins. lxxv, minores cxvii.

A porta Pinciana clausa cum ipsa porta usque ad portam Salariam, turres xxii, propugnacula cclxvi, necess. xlii, fenest. major. forins. cc, minores clx.

A porta Salaria cum ipsa porta usque Nomentanam, turres x, propugnacula cxviii, necess. ii, fenest. major. forinsecus lxxi, min. lxxv.

A porta Nomentana cum ipsa porta usque Tiburtinam, turres lvii, propugnacula dcccvi, necess. ii, fenest. major. forinsecus ccxiiii, min. cc.

A porta Tiburtina cum ipsa porta usque ad Prænestinam, turres xviii, propugnacula cum porta Prænestina ccxiii, necess. i. fen. major. forins. lxxx, minor. cviii.

A porta Prænestina usque Asinariam, turres xxvi, propugnacula diiii, nec. vi fenest. major. forins. clxxx, minor. cl.

A porta Asinaria usque Metroviam, turres xx, propugnacula ccxliii, nec. iiii, fenest. major. forins. cxxx, minor. clxxx.

A porta Metrovia (c) usque Latinam, turres xx, propugnacula ccxiiii, nec. xvii, fenest. major. forins. c, minor. clxxxiii.

A porta Latina usque ad Appiam, turres xii, propugnacula clxxiiii, neces. vi, fen. [major. forins. lxxx, minor. lxxxv.

A porta Appia usque ad Ostensem, turres xlviiii, propugnacula dcxv, nec. xxiiii, fen. major. forins. cxxx, minor. cclxxiiii.

A porta Ostense (d) usque ad Tiberim, turres xxxv, propugnacula dcccxxxiii, neces. xvii, fenest. major. forins. cccxxxviii, minor. ccxi.

A flumine Tiberii usque ad portam Portensem, turres iiii. propugnacula lviii, fenest. major. forins. x, minor. xv.

A porta Portense usque Aureliam, turres xxviii, propugnacula cccc, neces. ii, fen. major. forins. cxxvii. min. clxiii,

A porta Aurelia usque Tiberim, turres xxiiii, pro-

IMP. CAESS. D. D. D. N. N. GRATIANVS. VALENTINIANVS.
ET THEODOSIVS PII FELICES SEMPER AVGGG. ARCVM AD CONCLV
DENDUM OPVS OMNE PORTICVVM MAXIMARVM AETERNI NOMINIS
SVI PECVNIA PROPRIA FIERI ORNARIQVE IVSSERVNT.

Ab eadem porta S. Petri plures progressus Itinerarii sui orditur Anonymus, uti mox ostendam: quorum in uno cum arcum memoret in sinistra, dum pergit ad sanctum Apollinarem, constat denotari hunc ipsum arcum trium Augustorum, Gratiani, Valentiniani ac Theodosii.

(c) *Porta Metrovia*. Ex epistola 69 S. Gregorii Magni, lib. ix, appellatur *porta Metronis*, uti observat Nardinus lib. i, cap. 9. Quare *Metronia* potius dicenda esse videtur quam *Metrovia*. Ejus verba sunt: *Ascensis caballis per Metronis partem exeuntes, ut eos in Latinam vel Appiam viam sequeretur*. Situs indicat non longe abfuisse ab ingressu *Aquæ crabræ* (nunc *la Marrana*) in Urbem. ubi porta clausa etiam num visitur, dicta aliquando *Gabiusa*, a Gabiis, quo perducebat.

(d) *Porta Ostense*. Mabillonius adnotavit pag. 518, num. 73, legi constanter hoc in codice Einsidlensi *viam Ostensem, portam Ostensem*. Utrobique corrigendum esse vitium ex barbarie illius ætatis, aut scriptoris profectum, nemo nescit; cum ex colonia Ostiensi, quo via perducebat, dicta perinde sit ac-

A pugnacula cccxxvii, neces. xi, fen. major. forins. clx, min. cxxx.

A flumine Tiberii usque ad portam sancti Petri turres viiii, propugnacula ccllxxxviii, fen. major. forins. xxi, et minor. vii, posternæ ii.

Portu Sancti Petri in Hadriano.

Sunt turres vi, propugnacula cvxiiii, fen. major. forins. xiiii, min. xviii.

Sunt simul turres ccllxxxiiii, prspugnacula VII. xx, Posternæ vi, necessariæ cvi, fen. major. forins. II. lxvi.

ADNOTATIONES MABILLONII.

(a) Hæc Romæ descriptio urbis muros repræsentat in eo statu quo post Belisarii instaurationem fuerunt, atque etiam nunc ferme perseverant.

ADNOTATIONES BLANCHINI.

(b) *Porta S. Petri*. Fuit hæc porta ad ripam citiorem Tiberis in ingressu pontis Ælii [nunc *ponte S. Angelo*] ad molem Adriani perducens, in ripa ulteriori positam (nunc *Castello S. Angelo*) ab anonymo huj. s. Itinerarii auctore dictam *Hadrianum*, et inde ad S. Petrum. Quare et ipsam portam vocat *portam S. Petri in Hadriano*. Disiecta fuit postquam producto pomærio per Leonem IV ultra Tiberim, basilica Vaticana cum adjacentibus prædiis constituens Urbem Leoninam, mœnibus includebatur. Ante eandem portam erectus visebatur arcus Gratiani, Valentiniani ac Theodosii, cum inscriptione edita, tum in vetustissima collectione codicis Einsidlensis huic descriptioni conjuncta, tum apud Gruterum fol. 472, n. 4, tum apud Mazochium aliosque ab ipso memoratos; inter quos Marlianus lib. vi, cap. 8, narrat arcus fragmenta apud ædem S. Celsi reperta, quæ nunc supersunt ex adverso ejusdem ecclesiæ. In ea inscriptione indicantur porticus maximæ, hinc per viam triumphalem et per pontem Vaticanum ad basilicam S. Petri productæ; inde ad theatrum Pompei et circum Flaminium. Membranæ Einsidlenses apud Mabill. fol. 487, n. 45, concordant cum editione Mazochii, fol. 6, etiam in dispositione tituli Cæsarei, in schedis Carpensibus a Metello apud Gruterum postpositi siglis D. D. D. N. N. N. stante vero arcu ita exscripti ab Anonymo, uti Mazochius eo jam disiecto reddidit:

Prænestina ex Præneste, Tiburtina ex Tibure, etc. Idem dicas de porta Portuense, quam Portensem appellat.

(D) *Portæ reliquæ* satis notæ, utpote, nomen retinentes minime variatum apud omnes antiquarios. De Asinaria, quæ hodie non superest, dubitat Nardinus, num eadem sit quæ Cœlimontana, nunc S. Joannis dicitur, ex Anastasio in Vita Silverii, eam indicante prope Lateranos; an vero paulo inferius aperta; cum via Asinaria inter Ardeatinam et Latinam a Festo statui videatur. De Aurelia quoque antiquarii disputant, num ad pontem triumphalem cis Tiberim quærenda sit (cujus pontis fragmenta prope Ælium conspiciuntur), an in edito Janiculi ad Severi muros versus S. Pancratii ecclesiam fuerit constituta.

Anonymus Einsidlensis ex numero turrium et propugnaculorum indicat spatium ambitus Urbis et murorum inter portas Prænestinam et Latinam, trifariam ferme æqualiter divisum, loca portarum *Asinariæ* et *Metroviæ* nobis exhibere, illam Prænestinæ, hanc Latinæ proximiorum. Nec difficulter assequimur ex eodem indicio numeri turrium et propugna-

culorum, interceptorum inter portam Portuensem A et portam S. Petri ad pontem Ælium, portam Aureliam ibi sitam fuisse quamproxime, qua ex Urbis muris regionis Transtiberinæ progredimur in summo Janiculo ad S. Pancratii. Cætera explicatione non indigent.

Unum addam ad illustrandum Urbis ambitum ex hac descriptione, scilicet, turrium numerum plurimis in locis spectari etiamnum superstitem. Numeravi enim a porta Pinciana ad Salariam duas et viginti, quot ab Anonymo describuntur, quarum tredecim intra hortos Ludovisianos, novem in adherentibus vineis usque ad proximam portam Salariam. Distant invicem ferme æqualiter spatio pedum Romanorum centum viginti a centro turris unius ad centrum proximæ, qui sunt passus 25, qualium mille constituunt milliarium Romanum lapidibus distinctum ætate Vespasiani ac nostra. Latitudo turris est pedum circiter 20. Cortinæ vero inter turres ut plurimum pedum centum, in sex arcus æquales plerumque distributa, ita ut iniri facile possit ex numero turrium summa passuum contituens ambitum murorum. Assignatis enim passibus 25 distantia uniuscujusque turris a proxima, cum turres ex calculo Anonymi supputentur 383, fit ambitus Romæ, Aureliani et Belisarii mœnibus definitus, passuum 9575 septuaginta quinque supra novem mille et quingentos. Hodie, inclusa urbe Leonina, et Janiculo, passus æquare dicitur 45330.

Præmissa descriptione atque ordine portarum Urbis unde Anonymus profectiones orditur, sectiones Itinerarii ad ordinem portarum ita referendas censem, facto initio a porta S. Petri, quam ipse constituit primam. (Pag. 302. num. 72, editionis Mabiloniana, per nos ita ordinatæ in sectiones.

SECTIO I.

In porta S. Petri usque ad S. Paulum.

In S. [In sinistra] sancti (a) Laurentii et theatrum Pompei, et per porticum [an per posticum] usque ad sanctum Angelum et (b) templum Jovis.

In d. [In dextera] (c) theatrum: iterum per porticum usque ad (d) elephantum. Inde per Scholam Græcorum. Ibi est aqua subtus montem Aventinum, currens scala usque in montem Aventinum, et balneum Mercurii. Inde ad (e) portam Ostensis. Inde per porticum usque ad ecclesiam Mennæ; et de Mennæ usque ad sanctum Paulum apostolum: inde ad sanctum (f) Felicem, et Aduactum et Emeritam. Deinde ad sanctam Petronillam, et Nereum, et Achilleum. Inde ad sanctum Marcum, et Marcellianum. Inde ad sanctum Soterum; inde ad S. Sixtum; ibi et S. Favianus, et Autheros, et Miltiades. Inde ad S. Cornelium. Inde ad S. Sebastianum. Inde revertentes per viam Appiam ad ecclesiam, ubi S. Sixtus cum suis diaconibus decollatus est. Inde ad portam Appiam. Ibi forma (g) Jopia, quæ venit de Marsia, et currit usque ad ripam. Inde ad cochleam fractam. Inde ad (h) Arcum recordationis. In S. Thermæ Antonianæ. In d. Xystus. In S. Nereus et Achilleus. Inde per porticum usque ad Formam. Inde ad VII vias. Ibi sancta Lucia et Septizonium In S. Circus maximus. In dex. Palatinus. Et sic per porticum maximum usque ad Anastasiam, et inde semper.

NOTÆ BLANCHINI.

Auspicio pietatis Christianæ orditur Anonymus

viam ex itinere instituto ad limina apostolorum. pro veteri scilicet consuetudine nostra religionis viro- rum, ab ætate Tertulliani et Cæii, ferme supparis ævo apostolico, ea monumenta primo convissentum, quæ jam tum vocarunt *tropæu apostolorum*, uti apud Eusebium legis lib. II, cap. 25: *Ego vero apostolorum tropæa passum ostendere. Nam sive in Vaticanam, sive ad Ostiensem viam pergere libet, recurrent tibi tropæa eorum qui Ecclesiam illam fundaverunt.* Hinc igitur exorsus a porta S. Petri ad basilicam S. Pauli proficiscitur, flexurus iter per celebriora cœmeteria et memorias priorum pontificum et Martyrum a S. Paulo ad S. Sebastianum, et inde per Appiam viam reversurus in Urbem. Ex porta igitur S. Petri per *Campum minorem* appellatum apud Nardinum lib. VI, cap. 5, ubi ejus ichnographiam reperies, progressus sinistrorsum conspicit titulum S. Laurentii in Damaso prope theatrum Pompei, quod dextrorsum relinquit.

(a) Inde per porticum (plures enim porticus excitatæ fuerant ad spatium, quas inter hic constitit porticus Philippi a Nardino ibidem delineata n. 35) usque ad sanctum Angelum, scilicet in Foro Piscario, ubi eandem diaconia hodie superest.

(b) *Templum Jovis.* Nempe Capitolini, ad sinistram progredientis pariter siti.

(c) *Theatrum* Intellego theatrum Marcelli, ad dexteram assurgens contra clivum Capitolinum, et templum Jovis.

(d) *Elephantum Herbarium.* Simulacrum scilicet elephantii ab Augusto erectum circa Forum Piscarium, uti Nardinus pag. 324 prudenter autumat, indicans memorari in hac regione viii Fori Romani a P. Victore et a Notitia Imperii.

(e) *Ad portam Ostensis.* Ad portam Ostensis viæ, in qua primum occurrit porticus extra Urbem usque ad ecclesiam martyris Mennæ nomine insignitam. Anonymi hujus ætate videtur pars reliqua porticus usque ad S. Pauli fuisse disjecta. Sanctus Adrianus papa eandem paulo post reparavit usque ad Basilicam, teste Anastasio in ejus Vita, sect. 342: *Porticum vero quæ dicitur ad beatum Paulum apostolum a porta cum ecclesia sancti Eupli usque ad prædictam basilicam sancti Pauli a novo restauravit.* De ecclesia S. Euplii vide quæ erudite congressit V. C. Joan. Maria Crescimbeni in Historia S. Mariæ in Cosmedin, seu Schola Græca dictæ, lib. VII, cap. 29, cujus archipresbyteri officio plurima cum laude perfungitur. Idem observat cap. 36 Martinello quoque memoratam ecclesiam beati Mennæ, collecta insignem, dum statio perageretur ad S. Paulum Dominica IV Quadragesimæ, et in hisce scheldis Kinsedlensibus occurrentem portam Ostiensem et basilicam Pauli, reparatam fuisse a S. Leone III, uti Anastasius prodidit in ejus Vita sect. 364, quemadmodum narrat: et a S. Paschali I, sect. 444, donaria eidem ecclesiæ beati Mennæ fuisse oblata.

(f) *Ad Sanctum Felicem, et Aduactum, et Emeritum.* Insigne hoc cœmeterium paucos ante annos detectum est hoc ipso in loco per Itinerarium indicato, nempe ab ecclesia S. Pauli superato proximo clivo in via perducente ad S. Sebastianum. Primum a clivo prædicto visitur in Villa Mandosia, nuper repertum indicio veterum picturarum, in cubiculo cœmeterii conspectarum, quæ trium sanctorum nomina sub eorumdem imaginibus distincte referebant. Easdem delineavit et communicavit sæpe laudandus R. P. Joannes Marangonius, uti luculenter descripsit in Observationibus ad martyrum cœmeteria pari cum laude supra recensitis canonicis Boldetti lib. II, cap. 48, p. 544. Quare non immerito Bibliothecarius n. 364 in Vita S. Leonis tertii locum hunc Felicis et Aduacti ecclesia et cœme-

terio insignem appellat *juxta S. Paulum apostolum*. Antiquitas cœmeterii intelligitur ex eodem libro Anastasii sect. 89. in Vita S. Joannis primi, a quo renovatum fuisse dicitur: *Item renovavit cœmeterium Felicis et Adaucti*. Verum de hoc cœmeterio ac de reliquis hac in sectione memoratis vide Notas ad opusculum XVI, proxime subnectendum.

(g) *Forma Jopia, quæ venit de Marsia*. Legendum *forma Julia, seu Appia, quæ venit de Marcia*. Tres enim aquæ. Martia, Julia, Tepula omnium urbem influentium altissimæ, antequam Claudius imperator Claudius et Anienem novum superinduceret, editioribus Romæ collibus rivos ministrabant, ad orientalem Urbis partem perductæ per triplicem specum, etiamnum spectabilem extra muros ante portam Prænestinam (vulgo *porta Maggiore*) a V. C. Fabretto descriptum pag. 18, n. 29, dissert. prima de Aquis et Aquæductibus. Verum eodem Fabretto observante ibi num. 49, ex Frontino, *Martia parte sui post hortos Pallantianos in rivum qui dicitur Herculaneus, dejecit se per Cœlium*. Ductus ipsius, montis usibus nihil, ut inferior, subministrans, [modus] initur supra portum Capenam; quibus hæc presinit Frontinus: *Martias quoque, quæ Tepula intercepta, sicut supra demonstravimus, rivo Julix accesserat, nunc a piscina ejusdem Julix modum accipit, ac proprio canali et nomine venit, et a piscinis in eodem arcus recipiuntur*. Colligitur ex his cur forma ista supra portam Capenam ex Cœlio perducta dicatur *Julia* veniens ex *Martia*. Utrisque enim aquis Martia et Julia ita accedentibus. ut una ex alterius piscina modum acciperet, et in eodem arcus reciperetur, facillimum fuit utriusque nomen accommodare, et *Juliam* dicere venientem de *Martia* formam, quæ se dejiciebat per Cœlium et cujus modus initur supra portam Capenam. Scio rei aquarix callentissimum Fabrettum nos docuisse loco citato num. 43, 49 et 58, Capenam portam veterem, et aquam Appiam retrudendam esse intra Urbem sub hortis Mattheiorum, et portam hodiernam L. Sebastiani post Aureliani tempora pro Capena habitam, nostri temporis antiquariis occasionem dedisse, Appiam formam credendi eam quæ arci recentis portæ S. Sebastiani imminet, cum sit ramus Anionis veteris, per specum Octavianum huc perductus. Verum hæc ipsa occasio vulgaris erroris, passim accommodantis tria nomina aquarum, et ductuum proximorum *Julix, Martix et Appix*, potuit facilius ætate hujus Anonymi, barbariem ubique præferente, confundere nomina, et permutare Appiam, seu *Juliam*, in *Jopiam*, cui obscuræ nuncupationi providenter addidit *venientem de Martia*, ut intelligamus, quocumque tandem nomine appelleretur, formam esse ex arcibus Martiæ huc perducentem aquas, ex Anione veteri, seu ex Julia, sive etiam ex ea quæ Appia tunc credebatur, petitas.

(h) *Arcum recordationis*. Interpretor arcum memorix Drusi excitatum ab Augusto ex S. C., quem superstitem ante portam S. Sebastiani ex ea figura quæ in nummis exprimitur, evicit Fabrettus sæpe laudate dissertationis num. 72. Cujus auctoritati addidit testimonium fragmentorum æneæ tabulæ ibidem repertorum, in quibus decreta ab ordine amplissimo in honorem alterius Drusi (nempe Tiberii Cæsaris filii) recensentur. Sunt vero eadem quæ memorat Tacitus Annalium lib. vi, num. 9, nempe similia iis quæ Germanico decernebantur sub Augusto Annal. lib. II, num. 83. *Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur*. Ex his fragmentis ineditis tabularum ænearum familiæ Claudix in

GERMANICO CAESARI TI. AVG.
DIVI AVGVSTIN. D. IVLI. PRONEP.

IMP. II. AVG. FLAMINI AVG. COS. II. T R. POT. II. PONT.

(*) Id est LIVIÆ.

Juliam cooptatæ, aliisque pluribus inscriptionibus familiæ Julix circa hunc arcum repertis in vinea Moroni, editis a V. C. Joan. abb. Aignolio post dissert. De Columna Antonini Pii, nullus superest dubitandi locus quin ad Drusum Claudii Augusti patrem, et Drusi Tiberii filii patrum arcus ille pertineat. Sed præ cæteris demonstrant tres inscriptiones in schedis Einsidlensibus repertæ cum hoc itinerario, descriptæ in porta Appia, quam *Papiam* corrupte nominant, ita editæ a Mabillonio Vet. Anal. tom. IV pag. 504 et 505.

76. In Porta Papia.

NERONI IVLIO. D. F. GERMANICO

Ti. Cæsari Germanici Augusti, nepoti, Iulio II. F. Aug. pronepot. Divi Pont. Cæsari Augusti nepot. Divi nepot. Pont. Cæsari Pontifici DIVI PRON. Cæsari Cos. ter. Imp. ter. Augurique tribunicix potestatis VIII.

77. Item ibi.

Imp. Cæsari. LIVIA (*) I. Divi F. August. Drusi F. Pontific. Maximo, Uxori Cæsaris Aug. Cos. III. Imp. tribunicix pot. VIII. Patri patriæ Aug. XV. Vir. S. F. VII. vir Epulon. Cos. XIII. Imp. XVII. tribunic. potest. XXX.

78. Item ibi.

Cæsari I. Cæsari Druso. Julio Ti. Claudio Augusti. F. Augusti F. Germanici F. Drusi Germanici F. DIVI. nepot. Divi nepot. Aug. pronepot. Neroni Germanico Pontif. Cos. Auguri. Cos. design. Germanico Imperatori principi juventutis.

Tres inscriptiones Einsidlensis codicis ita reddendas hic esse judicavi, uti a Mabillonio sunt editæ, tum ut ostenderem arcum hunc Drusianum Via Appia erectum a senatu, et dicatum memoriæ Drusi Germanici (quem idcirco Anonymus appellat *arcum recordationis*) fuisse circumquaque ornatum plurimis inscriptionibus dicatis honori Claudiorum, seu Neronum, in familiam Juliam ab Augusto adoptatorum, tum ut demonstrarem anonymum illum descriptorem epigrammatum sive inscriptionum Urbis, nihilo feliciter in his versatum, quam in sectionibus sui Itinerarii permiscendis potius quam ordinandis. Inscriptiones enim illæ aliquot ex gente Julio, et præcipuos ex gente Claudia singillatim referunt, Julix gentis agnatione donatos, post adoptionem a Cæsare Augusto Livix marito factam: quæ fortassis eodem ordine incisæ fuerant ac quatuor illæ apud Gruterum fol. ccxxvi, num. 9, ejusdem ætatis et familiæ viros ac feminas indicantes, nempe Drusum et Antoniam, Claudii imperatoris parentes, Agrippinam uxorem et Neronem filium. Verum ab anonymo descriptore ita exceptæ sunt ex arcu, ut versus continuatos crediderit segmenta singularum ad eandem rectam lineam extensa. Quare mirum in modum implexa et perturbata sunt segmenta illa, non secus ac evenit in arcu non dissimili, ex saxis quadratis erecto Spoleti prope ecclesiam Canonicorum Regularium, isdem principibus gentis Claudiæ in Juliam cooptatis, Germanico et Druso Tiberii filijs in hanc sententiam olim excisis, ut ex litteris supersitibus cognoscitur, licet implexam alii reddiderint lectionem, cum non distinguerent partem versuum singulorum ad Germanicum pertinentium, a parte proxima ad Drusi epigraphen referenda:

F. DRVSO CAESARI TI. AVG. F.
DIVI AVGVSTIN. DIVI IVLI PRON

...S. C.

Separatim enim legendum fuit primum :

Germanico Cæsari Tiberii Augusti Filio
Divi Augusti nepoti Divi Julii Pronepoti
Imperatorii II. Auguri Flamine Augusti.

Deinde:

Druso Cæsari Tiberii Augusti Filio
Divi Augusti nepoti Divi Julii Pronepoti
Consuli II. Tribunic. potest II. Pontifici
ex senatus Consulto

At illi continenter producentes singulos versus,
ac si per utramque inscriptionem excurrerent, ita
imprudenter legebant:

Germanico Cæsari Tiberii Augusti filio
Druso Cæsari Ti. Aug. F. Divi Augusti II.
Divi Julii pron. divi Augusti nep. Divi
Julii pron. Imp. II. Augusti Flamini
Aug. Consuli II. tribunic. not. II. Pon-
tifici ex S. C

Eodem errore præoccupatum fuisse Anonymum,
itinerarii sectiones et veterum inscriptionum partes
permiscens, constat ex supra recitatis. Quis enim
non videat. in ea, quæ n. 77 notata fuit, pag. 504,
Mabilloniana, confundi in unam tres distinctas in-
scriptiones, Augusti, Liviae et Tiberii? Ad Augustum
pertinent litteræ:

IMP. CÆSARI DIVI F. AUGUSTO
PONTIFICI MAXIMO PATRI PATRIÆ
COS. XIII. IMP. XVII. TRIBUNIC. PO.

TEST. XXX. III.

Ita enim supplendus est num. XXX
Ad Liviam istæ referuntur:

LIVIAI
UXORI CÆSARIS AUG.

Ad Tiberium complures tituli his eisdem verbis,
et versibus inclusi, licet numeris negligentem excep-
tis, et contra fidem aliarum inscriptionum variatis, C
ex quibus ita sunt restituendi.

TI. CÆSARI
AUG. F. DIVI N.
COS. II. IMP. III.
TR. P. VIII. AUGURI
VII. VIRO EPULON.

Qui scilicet tituli ac numeri Tiberio signabantur
anno æræ vulgaris quinto, L. Valerio Messala, G.
Corn. Cinna coss. quando plures populos in Germa-
nia vicit et cæteroqui consueverunt ita ordinari
etiam post adeptum imperium ab Augusti morte, uti
ex Gruteriana inscriptione constat fol. ccxxxv, num.
40, et ex hac Antiat, translata in museum Alba-
num.

II. CÆSARI DIVI
AUGUSTI. F. DIVI. IVLI.
NEPOTI. AUG. PONTIFICI
MAXIMO COS. V.
IMP. VIII. TR. POT. XXXVIII.
AUGURI XV. VIR. SACR
FACIEND. VII. VIR. EPULON
L. SCRIBONIVS L. F. VOT. CELER.
ÆDIL. EX D. D.
PRO LUDIS

Possemus non difficulter reliquos principes fami-
liæ Claudiae, Drusum, Germanicum, Neronem Ger-
manici filium, T. Claudium Drusi filium, qui postea
imperavit, et Drusum Tiberii filium hic recogno-
scere, aptando singulis segmenta inscriptionum 76.
77, 78, ab Einsidlensi anonymo perturbata si tanti
esset hæc pluribus prosequi, quæ hic tantum deliba-
vimus, ut arcum recordationis illustraremus, *prope
portam Appiam* in Itinerario descriptum. et confir-
maremus ex inscriptionibus gentis Juliae et Claudiae,
in eadem repertis etiam nostra ætate, multo autem

A evidenter ætate illius descriptoris, qui in suum
codicem Einsidlensem ita tranferebat a se spectatas
in porta Appia, quam *Papiam* fecit. Confirmant vero
universa ista documenta vitiosæ rhapsodiæ hospitem
ex dissitis regionibus huc adventantium, et raptim
referentium in suam ephemeridem ea quæ specta-
bant, quam frequenter in numeris describendis errant,
etiamsi epigraphes palmaribus litteris marmori
incisas, ac sub dio positas, et pleno sole perfusas, si-
bique pro lubitu expositas præ oculis haberent; ut
proinde sumamus id optimo jure, quod toties indi-
cavimus, Catalogos externos summorum pontificum
exigendos esse ad fidem Italicorum vetustiorum et
Urbi proximiorum, multo præclarius respondentium
prototypis omnium illorum exemplorum, in basilica
Paulina aliisque patriarchalibus urbanis et suburba-
nis olim expressis. Verum ex diverticulo in viam.
Sequamur itaque ductum Anonymi, et *Porta Sancti
Petri* suo in Itinerario Romano sectiones ac semitas
proximas ita consignantis.

SECTIO II.

A *Porta S. Petri usque ad porta Asinaria.*

PER (a) ARCUM.

In sinistra

(b) Circus Flamineus. bi Sancta Agnes
Thermæ Alexandrinæ
S. Eustachii, Rotunda
Thermæ Commodianæ
(c) Minerviam. Ibi S. Maria
Ad sanctum Marcum
Forum Trajani et columna ejus.

In dextera.

B. Laurentii in Damaso
Theatrum Pompeii
(d) Cypressus
S. Laurentii in Minerva
Capitolium
S. Sergii. Ibi umbilicum Romæ
(c) Sancti Georgii.

R. [REDEUNDO] PER ARCUM SEVERI.

In sinistra.

(f) Tiberis
S. Hadriani. Forum Romanum
Subu RA. S. Lucia in Ortheo
Sancti Silvestri, et Sancti Martini
(g) Palatium juxta Hierusalem
Hierusalem
(h) Amphitheatrum
(i) Forma Lateranense. Monasterium. Honorii
Porta Prænestina
(j) Sancta Helena, sanctus Marcellinus, et Pe-
trus.

In dextera

D Sancta Maria Antiqua
Sancti Cosmæ et Damiani
Palatium Neroni, Aecclesia sancti Petri ad Vincula
Arcus Titi et Vespasiani
(k) Palatium Trajani, Amphitheatrum
Ad Sanctum Clementem
(l) Monasterium Honorii. Forma Claudiana
Patriarchium Lateranense.

NOTÆ BLANCHINI.

(a) *Per arcum.* Arcum scilicet Gratiani, Valenti-
niani ac Theodosii, quem proximum ponti S. Petri
ipse describit, una cum epigraphe, inter inscriptiones
suz collectionis ab Einsidlensi codice excepta n. 45
editionis Mabillon. pag. 487, cujus etiam paulo ante
meminimus in notis ad portam sancti Petri.

(b) *Circus Flamineus.* Ibi Sancta Agnes. Flami-
nium circum confundit cum Ægonali, in quo Sancta
Agnes.

(c) *Minerviam.* Id est Minervium, seu templum

olim Minervæ, nunc vero ecclesia sanctæ Mariæ A supra Minervam.

(d) Vide sect. III, lit. e, infra.

(e) Sancti Georgii. In velabro.

(f) Tiberis. Statua insignis fortasse Tiberinum fluvium repræsentans, quæ nunc in Capitolium translata est ex Corneliurum vico, sita circa S. Agathæ in Suburra (supra collem hodie dictum Monte Bagnanapoli ad Balnea Pauli Emilii) uti Nardinus observat ex Rufo et Victore lib. IV, cap. 6, pag. 488.

(g) Palatium juxta Hierusalem. Licinianum dictum fuit, eodem Nardino comprobante ex Anastasio nostro in Vita Simplicii, sect. 72: *Hic dedicavit... et altam basilicam intra Urbem juxta palatium Lacinianum beatæ martyris Bibianæ, ubi corpus ejus requiescit.*

(h) Amphitheatrum. Castrense prope titulum. S. Crucis: ad Hierusalem.

(i) Forma Lateranense. Quæ inter titulum S. Crucis, et Portam Prænestinam (hodie porta Maggiore) B ex ductu Claudii in Cœlium montem ad Lateranum aquas perducebat.

(j) Sancta Helena. Sanctus Marcellinus et Petrus. Extra portam Prænestinam milliario secundo ecclesiæ substructiones hodie supersunt supra cœmeterium eorumdem sanctorum nomine celebratum.

(k) Palatium Trajani. Thermæ Trajani.

(l) Monasterium Honorii. Forma Claudiana. Patriarchium Lateranense. Prope formam Claudianam post formam Aquæductus patriarchii Lateranensis in Vita Paschalis I, legimus positum monasterium sanctorum Sergii et Bacchi. Et in Vita Leonis III monasterium sanctorum Andreæ et Bartholomæi appellatur Honorii. Num duo essent monasteria, virorum unum, feminarum alterum proxima patriarchio Lateranensi et formæ Claudii, quemadmodum duo ibidem sunt nosocomia utriusque sexus ægrotis separatim curandis excitata (quem situm etiam card Rasponus Honorii monasterio attribuit lib. III, cap. 43, de Lat. Patriarchio); an idem monasterium duplici nomine insignitum, non satis liquet. Virorum monasterium ab Honorio papa fundatum, et ab Adriano I restitutum ostendit Rasponus ex Anastasio sub invocatione sanctorum Andreæ et Bartholomæi. Monasterium vero post formam Aquæductus patriarchii Lateranensis positum claruisse titulo sanctorum Sergii et Bacchi novimus ex Vita Paschalis primi; ubi ancillarum Dei congregatio quæ ibidem inerat, paupertatis inopia nullas omnipotentis Domino sanctisque illius laudes decantare cum valeret, etc. Sed providus Pontifex non solum ancillis Dei necessaria ministravit, verum et adjecit monasterium monachorum, ditans in facultatibus, et in familiis, massis, vineis, domibus, quorum congregationi munus contulit (non secus ac Paschalis decessor Adrianus contulerat monachis Sanctorum Andreæ et Bartholomæi) ut deo, sanctisque illius laudes et hymnos nocte, dieque, modulariter in venerabili ecclesia Salvatoris Domini Nostri Jesu Christi sita juxta Lateranas decantarent. D

SECTIO III.

A porta S. Petri usque ad sanctam Luciam in Orthæa.

(a) In* dextera.

In* D. Circus Flamineus

Rotunda

Thermæ Commodianæ

Forum Trajani, et Columna ejus

In sinistra.

(b) In S. Sancti Laurentii in Damaso

Theatrum Pompei. Cypressus

(c) Sancti Laurentii. Capitolium

Sancti Sergii, ubi umbilicum Romæ

ARCUS SEVERI.

In dextera.

Tiberis

S. Hadriani

(*) In sinistra.

(d) Cavallus Constantini

FORUM ROMANUM

In dextera.

(e) Sancti Cyriaci

Sancta Agatha. Ibi imagines Pauli et sanctæ Mariæ

SUBURA

In dextera.

Thermæ Constantini

(f) Sancti Vitalis in vico longo, ubi caval. opt.

(g) Sanctæ Euphemie in Vico Patricii.

In sinistra,

Pudentiana Virgo in Vico Patricii.

(h) Laurentii in Formonso, ubi ille assatus est.

Iterum per Suburam. Thermæ Trajani ad vincula.

NOTÆ BLANCHINI.

(a) In* D. in dextera. Mendum manifestum. Permutandæ necessario litteræ D et S. In hoc enim progressu ad lævam procedentis spectantur circus Agonalis (quem sect. II et hic Flaminium perperam appellat), Rotunda, Thermæ Commodianæ, etc. et ad dexteram visuntur sancti Laurentii in Damaso, theatrum Pompeii, etc.

(b) In S. Sancti Laurentii. Legendum in D., in Dextera, uti paulo ante dixeram littera a.

(c) S. Laurentii. Ecclisa fuit, sub Adriano I dicta in Palatinis, sita contra ædes Matthæiorum, ubi nunc visitur S. Catharina de Funariis; de qua hæc habet Martinellus pag. 364: « S. Laurentii in Palatinis, et Pallacini monasterium noviter restauravit Adrianus I et conjunxit cum alio monasterio sancti Stephani, juxta ipsum positi, quod cognominatur Baganda; et ordinavit ibi monachos ad psallendum in titulo S. Marci. » De eodem Biblioth. in Leone III, Gregorio IV et Benedicto III Grimaldus inquit: « Ista ecclesia erat in opposito palatii Matthæiorum, et periit in constructione monasterii sanctæ Catharinæ. Meminit bulla Cælestini tertii, in qua vocatur etiam Clausura. »

Sectione II hujus Itinerarii dicitur etiam S. Laurentii in Minerva, ex quo indicatur etiam locus dictus ibi quoque Cypressus. Videtur enim respondere vico qui paucos ante annos vacabat *l'Olmo*, fortassis ab *ulmo* arbore in locum *cypressi* ibi aliquando substituta circa ædem sacram et monasterium S. Laurentii.

(d) Cavallus Constantini. Nardinus observat Notitiam Imperii in regione VIII, dicta *Foram Romanum*, indicare equum Constantini in ipso foro. Male autem non ominatur p. 253, dum putat sequiore ætate ita appellatam equestrem statuum Domitiani celebrem Stii carminibus. Fortassis etiam Constantino dicata fuit, abraso Domitiani nomine, seu basi mutata; non secus ac triumphalis arcus quem ipsi erectum spectamus, construxit senatus populusque Romanus ex diruto Trajani arcu.

(e) Sancti Cyriaci. Id est Quirici et Julittæ prope forum Nervæ. Apud Anastasium, num. 474, legitur titulus S. Cyriaci. Erat is in Thermis Diocletiani, ut in synodo Romana sub Gelasio papa: Sixtus IV, eodem ferme diruto præ vetustate, cardinalis titulum transtulit ad ecclesiam sancti Cyriaci prope forum Nervæ, de qua loquimur. Hujus vero antiquitas tanta est, ut a Vigilio papa consecratam fuisse mensam

altaris marmoream ex inscriptione in ea reperta A perceperit Alexander card. Mediceus. Vide Carolum Piazza de Hierarchia Cardinalitia, ad titulum SS. Quirici (seu Cyriaci) et Julittæ, et antiquatum, seu suppressum S. Cyriaci in Thermis.

(f) *Sancti Vitalis... ubi cavall. opt.* Intellige simulacra duo in thermis Constantini reperta, et ad fontem in Quirinalli constituta. quæ nomen colli dant, Monte Cavallo

(g) *S. Euphemie in Vico Patricii* Erat in Vico Patricio vetus ecclesia et monasterium sanctæ Euphemie, et archangeli Michaelis, teste Anastasio num. 338, et quidem juxta titulum Pudentis, num. 407, in Vita S. Leonis III, uti observavit Floravantes Martinellus in sua Roma Sacra, pag. 357, quam Eugeniæ martyris ecclesiam cardinalitiæ tituli honore decoravit S. Pius V. Hujus tamen successor Sixtus V solo æquavit, dum amplissimam viam aperiret a basilica Liberiana ad columnam Trajani; prope cuius forum monasterium puellarum Mendicantium instituit Clemens VIII, providus Pater, ut patrociniū ejus virginis et martyris, Romano populo in primis venerabile, æde sacra et collegio, ejusdem laudibus addicto, testatum faceret. Videndus ea de re laudatus Piazza in titulo suppresso sanctæ Euphemie, pag. 699.

(h) *Laurentii in Formosum.* Perinde scriptum in Virgilio Vaticano: *Formosum pastor Corydon*, etc. A Formoso papa instauratum et idcirco dictum opinatur Grimaldus apud Carolum Piazza de Titulis Card. Verum ante Formosi ætatem annis plus quam centenis dictam fuisse ecclesiam S. Laurentii ad Formosam, sive ad Formosum; et in Formoso colligimus ex Bibliothec. in Vita S. Adriani, num 339, et in Vita S. Leonis III, num. 383, 385 et alibi, hodie dicitur S. Laurentii Panisperna.

SECTIO IV.

A porta S. Petri usque ad portam et viam Salariam.

(a) PER ARCUM.

In sinistra.

Sancti Apollinaris

Sancti Laurentii in Lucina

FORMA VIRGINIS.

(b) Oboliscum

(c) Sancti Silvestri. Ibi balneum.

(d) Sancti Felicis in Pineis.

In D. (e) Circus Flamineus. Ibi S. Agnes.

Thermæ Alexandrinæ et S. Eustachii.

Rotunda, et Thermæ Commodianæ.

Columna Antonini.

S. Susanna, et aqua de Forma Lateranense

(f) Thermæ Sallustianæ, et pyramidem.

NOTÆ BLANCHINI.

(a) *Per arcum.* Gratiani, Valentiniani et Theodos., de quo supra sect. II, lit. a.

(b) *Oboliscum.* De obelisco Campi Martii adhuc jacente prope Ecclesiam S. Laurentii in Lucina in privatis ædibus supra dixi supra.

(c) *Sancti Silvestri.* Dicti in *Capite*, olim SS. Dionysii et Silvestri.

(d) *Sancti Felicis in Pineis.* Præstat legere in *Pineis*, erat enim in colle Pincio, non longe a porta Pinciana, ut communis antiquariorum opinio fert, videnda apud Martinellum.

(e) *Circus Flamineus.* Flaminium vocat Agonalem, uti superius adnotavi sect. II, lit. b.

(f) *Thermæ Sallustianæ, et pyramidem.* Pyramidem

memorat, sed intellige obeliscum circi Sallustiani, quem in proximis hortis Ludovisianis jacentem conspicimus.

SECTIO V.

A porta Flaminea usque Via Lateranense.
In sinistra.

Paritrium

Sancti Silvestri, et sic per porticum usque columnam ANTONINI

Forma Virginis fracta

Sancti Marcelli. Iterum per porticum usque ad Apostolos.

In Via Flaminia foris murum

In dextera Sancti Valentini

In sinistra Tiberis

In dextera.

Sancti Laurentii in Lucina.

Oboliscum

Columna Antonini

Via Lateranense

Thermæ Alexandrinæ

Sancti Eustachii, et Rotunda

Thermæ Commodianæ

Minervium, et ad Sanctum Marcum.

NOTÆ BLANCHINI.

Sectio ista superius explicata Sect. IV, notis non indiget.

SECTIO VI.

A porta Numentana usque Forum Romanum.

C (a) In S. Thermæ Diocletianæ.

(b) Sancti Cyriaci. (c) Sancti Vitalis

In D. Thermæ Sallustianæ.

Sancta Susanna (d) et Cavalli Marmorei

S. Agathæ in Diaconia

Monasterium sanctæ Agathæ

Thermæ Constantini

In Via Numentana foris muru

In Sinistra sanctæ Agathæ

In Dextera sancti Nicomedis.

Sancti Marcelli

Ad Apostolos

Forum Trajani

Sancti Hadriani

NOTÆ BLANCHINI.

D (a) Codex mutilus in enumeratione viarum a porta Pinciana et Salaria (quæ omnino desunt) ex porta Nomentana (nunc Pia) ad Forum Romanum perducit.

(b) *Sancti Cyriaci.* in thermis Diocletiani idcirco appellati, uti sect. III, lit. b explicuimus.

(c) *Sancti Vitalis* dicti in *Vico longo*, titulus Vestinæ, qui superest

(d) *Cavalli Marmorei.* Supra etiam dixit sect. III, *Sancti Vitalis in Vico longo, ubi cavalli optimi.* Vide notas ibi relatas lit. bb.

SECTIO VII.

A porta Tiburtina usque Forum Romanum.

In D. Thermæ Sallustianæ

Sancta Susanna, et Cavalli marmorei

Sancti Marcelli

Ad Apostolos
 Forum Trajani
 Sancti Adriani
 (a) *Subura*
 Sancti Isidori
 Sancti Eusebii. Via subtus mon.
 Sanctus Vitus
 Sanctæ Mariæ in præsepio
 Iterum Sancti Viti
 Sanctæ Eufemiæ

NOTÆ BLANCHINI.

(a) *Subura*. Legendum puto in sinistra. . . Et in fine sectionis hujus addendum *Subura*; nam constabit ratio progressus in titulo sectionis enuntiata, perducens scilicet a porta Nomentana ad Forum Romanum; si ut perveneris ad S. Euphemie ecclesiam tunc proximam sanctæ Pudentianæ in Vico Patricio (quod supra legis sect. III, lit. c.) contiguam SUBURAM intres, et inde ad Forum Romanum.

SECTIO VIII.

(a) *Item alia via Tiburtina usque ad sanctum Vitum.*

Forma Claudiana. PER ARCUM
 Sanctæ Bivianæ. Nymphæum
 In via Tiburtina foris murum.
 In sinistra S. Hippolyti in dextera Sancti Laurentii.
 Sanctæ Agathæ
 Sancti Eusebii

NOTÆ BLANCHINI

(a) *Alia Via Tiburtina*. Ex via Tiburtina Urbem ingreditur, non ut antea per portam S. Laurentii, sed per portam Næviam (hodie *porta Maggiore*), ubi forma Claudiana cum suis ductibus et inscriptionibus superstes indicat etiam arcum hic memoratum, per quem progressus S. Bibianæ ecclesiam dextrorsum videt, ac Nymphæum, sinistrorsum vero sanctæ Agathæ, et sancti Eusebii ecclesias, et monasteria. Sanctæ Agathæ hac in parte Urbis hodie desideratur. Eamdem puto quam Martinellus docet appellatam *In introitu Urbis, ad colles jacentes, in colle Pinu, in Lardario, et in monasterio*. Plura S. Agathæ monasteria occurrunt intra Urbem apud Anastasium. Præ cæteris tamen celebre id, quod sanctus Gregorius secundus post obitum Honestæ matris suæ construxit in paternis ædibus, prædia rustica et urbana illi attribuens (num. 483) unde nomen fortasse obtinuit S. Agathæ in monasterio. Narrat Bibliothecarius sanctum Pontificem præ cæteris hanc Urbis partem ædificis excolere ac reparare instituisse (num. 177), licet prosequi ulterius præpeditus fuerit, adversa temporum vicissitudine. Nam a porta Sancti Laurentii inchoans hujus civitatis muros restaurare decreverat, et aliquam partem faciens, emergentibus incongruis variisque tumultibus præpeditus est. Num. autem 478 narrat ad S. Laurentii extra muros repartiones plures ab ipso perfectas, et monasteria duo circa basilicam Liberianam instituta, ut inde percipi possit sed Exquilinum collem potiora ipsius constructionum beneficia pertinuisse, ubi hæc sanctæ Agathæ ecclesia designatur ab auctore Itinerarii.

SECTIO IX

De septem viis usque Porta (a) Asinaria.

In sinistra Joannis, et Pauli
 Forma Lateranense

PATR. CXXVII.

A (b) Ad sanctum Erasmum
 Sancta Maria Dominica
 (c) In Via Latina, intus in Civitate
 In sinistra
 Oratorium Sanctæ Mariæ
 Sancti Gordiani
 In dextera Sancta Lucia
 (d) Palatinus (usque ad) S. Anastasiam
 Sancta Petronella
 Nerei et Achillei
 Marci et Marcelliani ad S. Soterum
 Sancti Cornelli, Xysti Faviani Antheros, et Militiadis
 Ad Sanctum Sebastianum.

NOTÆ BLANCHINI.

(a) *De Septem viis, etc.* Septem vias, Septodium, Septisolium et Septizonium dedisse nomen ecclesiæ sanctæ Lucie, quæ hic sita in dextera memoratur e regione SS. Joannis et Pauli recte adnotat Martinellus ex pluribus Anastasii locis. *Diaconiam sanctæ Lucie, quæ ponitur in septem viis* legis num. 404, et quidem ab alia diaconia diversam, quæ in eodem num. 404, posita dicitur *juxta Orphæa*, alias in Orthea (hodie superstitem appellatione S. Lucie in Silice supra memoratam Sect. II) ad Suburam prope sancti Silvestri et Martini titulum. Sive septem viæ fuerint ad Septizonium Severi, situm ad radices Palatini Montis contra S. Gregorium in Clivo Scauri; sive appellatio corrupta Septizonii abierit in Septodium et Septisolium; ex hac progressionem constat e regione SS. Joannis et Pauli, et S. Gregorii in Clivo Scauri S. Lucie diaconiam esse collocandam et septem vias, quæ nunc etiam ferme patent ad Palatinum, ad arcum Constantini, ad Cælium per Clivum Scauri, et infra Cælium ad portam Capenam veterem sub hortis Matthæiorum, et ad novam sancti Sebastiani, nec non in Aventinum, et ad utraque parte circi Maximi, indicare locum Septizonii, unde anonymus Einsidlensis hujus sectionis iter instituit progressurus ad portam Asinariam, circa Lateranorum ædes patentem; quam aliqui putant eamdem ferme haberi oportere cum hodierna sancti Joannis, et ab Asiniorum hortis ac prædiis proximis ita appellatam.

(b) *Ad sanctum Erasmum*. Contra ædem S. Mariæ in Dominica titulum S. Stephani Rotundi in monte Cælio, et illi adhærens monasterium S. Brasmi jam dixi in præfatione tomi primi n. 49, ubi et prædia ipsi tributa in Græca inscriptione memorari videntur.

(c) *In via Latina intus in civitate*. Congruit locus declarationi V. C. Fabretti de Aquis et Aquæductibus, n. 43, 48 et 58, statuenti sub Hortis Matthæiorum portam Capenam veterem; unde extra Urbem erat divertigium Latinæ ab Appia priusquam Aurelianus pomerium amplificaret. Quare *Via Latina intra Civitatem* jam recepta ab Anonymo nostro jure exhibetur.

(d) *Palatinus*. Dextrorsum flectens secus Palatini tractum pertingit occidentem versus ad sanctam Anastasiam. Mox quasi resumpto itinere ex septem viis dextrorsum orientem versus procedit ad ecclesias et cœmeteria extra Urbem via Appia et Ardeatina. Sanctæ Petronillæ et SS. Nerei et Achillei cœmeterium apud Bosium et Aringium ex ms. Actis Vaticanis indicatur via Ardeatina extra muros Urbis milliario uno et semis. A porta Capena veteri (ubi tunc muri Urbis) paulo ultra Almonem fluvium constituisse dicendum est tum cœmeterium, tum ecclesiam sanctæ Petronillæ, in qua stationem ad

certam diem habitam sub Leone III, ex Bibliothecario comprobatur Aringhio loco laudato. Idem cœmeterium, et cætera quæ consequuntur, occurrunt etiam Sect. I hujus Itinerarii dum proceditur a Basilica S. Pauli via Ostiensi ad S. Sebastianum, quam vide.

SECTIO X.

Porta (a) Metrovia ad Formam per septima vias.

- In dextera Clivus Tauri (Scauri) (b)
 A S. Stephanum in Celio Monte
 Item alia via de porta (c) Metrovia
 In dextera ad Sanctum System.
 In sinistra Æcclesia sancti Johannis
 Extra Civitatem, in dextera (d) S. Januarii
 In sinistra, Circus Maximus
 Mons Aventinus, Septizonium
 Item in eadem via extra Civitatem
 Et sic per porticum usque ad (dd) S. Januarium, ubi Systus martyrizatus est.
 Oratorium Sancti Syxti.
 (e) Sancta Eugenia. Ad S. Theodorum.
 (e) Sancta Eugenia.
 Ad Sanctum Theodorum.

NOTÆ BLANCHINI

(a) *Porta Metrovia.* Dictum fuit in notis ad portas Urbis, Metroviam in epistolis S. Gregorii Magni appellari portam Metronis. Fulvio dicitur porta Metrodii, sed quo auctore non constat.

(b) *Clivus Tauri.* Recte emendat Mabillon. in margine addens *Clivus Scauri*, ubi S. Gregorius Magnus construxit monasterium S. Andreae in materna domo dictum in *Clivo Scauri*.

(c) *Metrovia.* Intelligimus itaque hanc portam pautisse eo circiter loco, ubi *Aqua crabra*, hodie dicta *la Marrana*, muros Urbis pervadens recipitur in declivi parte orientali montis Cœlii sub titulo S. Stephani Rotundi, et hortis Matthæiorum.

(d) *Sancti Januarii, et (dd) ad Sanctum Januarium ubi Systus martyrizatus est.* Januarii subdiaconi cum Sixto II et sociis passus corpus sepultum via *Appia in cœmeterio Callisti* memorat Bibliothecarius in Sixto II, num. 25. Passionis locum ex Actis colligunt ad templum Martis. Extra Urbem igitur, porta Metrovia, seu Metronis, unde in Latinam et Appiam viam ex æquo patet excursus, inter secundum ac tertium lapidem statuendæ sunt Sixti papæ, Januarii ejus subdiaconi aliorumque martyrum hic recensitorum memoriae, uti consentiunt auctores Romæ Subterraneæ, et cum his Canonicus Boldettus in *Observat. ad Cœmeteria SS. martyrum* lib. II, cap. 48, ubi etiam de S. Eugeniæ cœmeterium idem statuit.

(e) S. Eugeniæ ecclesiam extra portam Latinam prope cœmeterium S. Stephani papæ ac martyris leges in opusculo infra edendo in *Decima Porta Latina*, quod consule.

Ad hanc sectionem decimam referri posse autumo ea quæ sequuntur pag. 512 edit. Mabillonianæ, licet continuari etiam possint cum extremis verbis in contextu sectionis primæ, ita expressis: *In dextera Palatinus. Et sic per porticum maximum (maximam) usque ad Anastasiam, et inde semper.*

Prosectio itineris a basilica S. Pauli ad S. Sebastianum, et inde regressu in Urbem facto per viam Appiam versus S. Anastasiam, et ad extremum formæ Claudie supra Palatinum, ut a S. Anastasia circa Palatinum flexu instituto per arcum Titi, et Metam sudantem procedatur ad aliud extremum Formæ Claudie in Laterano, talis erit, connexa senten-

tia cum verbis præcedentibus usque ad sanctam Anastasiam, et inde semper per porticum usque ad sanctum Theodorum, dextrorsum se offerentibus iis quæ in Itinerario ita enumerantur pag. 312.

- Palatinus
 Testamentum. Arcus Constantini
 Meta sudante
 Caput Africae
 Quatuor Coronati
 Sancti Joannis in Lateranis

Convenit, inquam, progressus iste cum titulo sectionis x, proponentis iter ad Formam (ductus Aquæ Claudie) per vii vias. Supra enim perduxit viatorem ad formæ Claudie extremum in Palatinum collem, ut hinc eumdem perferat ad aliud extremum ejusdem formæ Claudie intra Urbem, nempe ad aquæductum Lateranensem, ubi a Claudie amplissimo specu in porta Nævvia Lateranensis forma deducitur in collem Cœlium. Ut itaque ex S. Anastasie titulo prope circum Maximum huc perferatur, per porticum, intrat primo ad S. Theodorum, diaconom scilicet prope forum argentarium et S. Georgium sitam. Dextrorsum spectatur Palatinus collis, quem circuit, donec perveniat ad arcum Titi, vocatum ab Anonymo *Testamentum*, quia Veteris Testamenti vasa in triumpho Titi ad Urbem perlata insculpta representat, candelabrum, mensam panum propositionis, et thymiamatis, tubas sacerdotales. Tum procedens ad arcum Constantini, et metam sudantem, circa Amphitheatri partem meridionalem invenit Caput Africae sub hortis cœnobii SS. Joannis et Pauli ubi repertus est lapis, positus a pædagogis puerorum a *Capite Africae*, indicans hunc locum in secunda regione Urbis celebrem, quem referunt Sponius pagin. 227 *Miscellaneorum eruditæ antiquitatis*, et Fabrettus *Inscriptionum* fol. 296, n. 257, unde Nardinus corrigitur fol. 99 inducens *Caput Africi* contra textum Victoris et Rufi. Hinc recta ad SS. Quatuor Coronatos, et ad S. Joannem in Lateranis (ubi Forma Lateranensis ductus, et hujus sectionis meta constituta fuerat) viatorem sistit, complens iter ad Formam per vii vias.

SECTIO XI.

De porta Appia usque (a) scola Græca in via Appia.

- (b) Cochlea fracta. Thermæ Antoninianæ
 (c) Arcus recordationis.
 Forma Jobia, Sancti Nerei, et Achillei
 Sancti Xysti

NOTÆ BLANCHINI

(a) *Scola Græca.* In titulo edit. Mabill. legitur usque Sancto. Extendit, ut arbitrator, syllabam priorem sco dictionis integræ scola Græca, putans perinde scriptum superius sco Sancto, ac inferius sci Nerei, sci Xysti. Sed jungendas esse syllabas et versus uti nos præstitimus, clamat res ipsa, et orationis contextus, et progressus viæ.

(b) *Cochlea fracta.* Machinam aliquam aquariam hic olium fuisse constructam arbitrator, cochleæ, Archimedæe artificio aquas Appiæ Veteris, quæ humiliores erant, ad editora provehentem, antequam sublimior ductus Marcie, seu Anionis novi per Cœlium hic perduceretur, uti supra indicavi, sive etiam post ductus illos a barbaris effractos indicaverit Anonymus cochleam aquariam constructam subsidiario usui humilioris aquæ elevandæ ad superiora, sua deinde ætate constractam.

(c) *Arcus recordationis. Forma Jobia, etc.* Hæc jam exposui in sectionibus superioribus.

SECTIO XII.

A porta Aurelia usque ad portam et viam Prænestinam

- * Fons Sancti Petri, ubi est carcer ejus Sancti Johannis et Pauli
- Sancti Georgii, Sancti Sergii per Pontem Capitolium, Umbilicum per Arcum.
- Sancti Hadriani. Equus Con.
- Tancti Cyriaci, et Thermæ Constantini. Forum ro.
- Forma Claudiana
- Item Thermæ Diocletiani
- Sanctæ Agathæ
- Sancti Vitalis
- Sanctæ Pudentianæ
- Sancti Laurentii in Formonso, ubi assatus est. Monasterium S. Agathæ.
- (a) Molinæ, (b) Mica aurea, (c) Sanctæ Mariæ Sancti Chrysogoni, et Sanctæ Cæciliæ Palatinus. Ad Sanctum Theodorum
- Sancta Maria antiqua
- Sancti Cosmæ, et Damiani
- Palatium Trajani
- Monasterium S. Agathæ SUBURA
- Sancti Laurentii in Formonso Sancti Vitalis
- Sancta Pudentiana, et Sancta Euphemia
- (d) Palatium Pilati, Sancta Maria Major
- Sanctus Vitus. Nymphæum
- Sancta Biviana
- Forma Claudiana
- In via Prænestina, foris Murum, Forma Claudiana.

NOTÆ BLANCHINI.

(a) *Molinæ*. Transtiberinam regionem ex porta Aurelia pervadit, ut per pontem Senatorium, sive etiam per Cestium ad Forum pertingat, et progrediatur ad viam Prænestinam. *Molinæ* primum spectantur, sive in Monte Aureo, per aquam Trajanam versatiles, de quibus Fabrettus de Aq. et Aquæduct. num. 247, ex Procopio, τοῦτου δὲ, etc.: « E regione Transtiberim magnus collis eminet, ibique omnes molitrinæ jam inde olim exstructæ sunt; quippe magna aquæ vis, per alveum structilem ad collis verticem deducta, inde vehementi cum impetu in declive labitur; » sive fluviatiles, quas necessitate dictante Belisarius adinvenit, incisis videlicet per Gothos in Urbis obsidione aquæductibus, ubi Fabrettus ibidem memorat num. 348 et 350, ex Procopio ita describens: « Pro ponte (sub Janiculo) aptatis funibus, et ab utraque fluminis ripa validissime extensis, binos lembos colligavit, hipedali inter utrumque relicto spatio, qua majori impetu e pontis fornice aqua decurrebat; tum duabus molis utriusque lembo impositis, in medio machinam, qua molæ volvi possent suspendit. Alios continenter lembos ad eorum rationem qui pone erant, connexuit, ac machinas eodem modo immisit; quæ omnes ordine profluentis aquæ vi circumactæ, appositæ sibi molas ciebant, et quantum Urbi opus erat molebant. »

(b) *Mica aurea*. Micam auream Sextus Rufus collocat regione secunda inter mansiones Albanas et Armamentarium. Diversa itaque fuit Mica Aurea, de qua noster Anonymus in hac regione XIV Transtiberina adhuc gradiens ex monte Aureo ad S. Chrysogonum. *Micam*, de qua Martialis lib. II. ep. 59

A *cænationem* esse observavit Nardinus, unde Poeta prospici ait tholum Cæsareum:

Mica vocor; quid sim cernis; cænatio parva;
Ex me Cæsareum prospicis ecce tholum.

Auream dictam putat ab ornatu elegantia, eoque nomine interpretatur esse unum ex cænaculis Domitiani. At mihi reputanti animo Martialem celebrare lib. IV, ep. 64, villam alterius Martialis in Janiculo positam, quam luculenter describit illis versibus:

Tulli jugera pauca Martialis
Longo Janiculi jugo recumbunt, etc.

subit cogitatio de *Mica Aurea* hic memorata ita sentiendi, ut cænaculum fuerit in monte Aureo sive Janiculo, vel a montis nomine dictum *Mica Aurea*, vel ad exemplum illius cænationis Augustæ, quam Nardinus Auream ab elegantia cultus credidit eandem in secunda regione a Rufo collocatam.

(c) *Sanctæ Mariæ*. Transtiberim: unde ad S. Chrysogonum progressus, per pontem (Cestium, sive per Senatorium, aut etiam per Sublicium) tendit per arcum (Jani fortasse quadrifrontis, spectabilem apud S. Georgii diaconiam, et arcum Argentarium) ad Palatinum, et ad sanctum Theodorum. Ibi sancta *Maria Antiqua*, et reliqua ædificia, jam explicata in sectionibus superioribus.

(d) *Palatium Pilati*. Nisi hoc nomen vulgari somnio tribuendum sit, quale nostra ætate conflagunt inepti quique e plebe, Pilati palatium similiter appellantes, citra ullius scriptoris testimonium, ædes ad pontem Senatorium superstites prope S. Mariæ Ægyptiacæ, quas olim inhabitatas ferunt a Nicolao Laurentii filio, crederem libenter *thermas*, et palatium *Novati*, conversas fuisse ab Anonymo nostro, vel ab ejus descriptore sæculi octavi vel noni in *Palatium Pilati*.

* *Fons sancti Petri, ubi est carcer ejus*. A porta Aurelia procedentibus ad Titulum SS. Joannis et Pauli nullus, quod sciam, fons sancti Petri vel carcer occurrit. Fons et carcer S. Petri vinculis et baptismo SS. Processi et Martiniani illustratus ab antiquariis ponitur ad Mamertinum ad radices Capitolii. Puto Anonymum nostrum memoria lapsum confundere fontem S. Petri ad sanctam Priscam in Aventino, ubi administratum ferunt ab apostolorum principe baptisma, cum alio fonte ad Mamertinum ubi carcer ejus ex communi sententia asseritur, et fontis scaturigine comprobatur. Ductus itineris hac in sectione suscepti a porta Aurelia ad sancti Joannis et Pauli fontem alium sancti Petri vix potest indicare, quam in titulo sanctæ Priscæ, ubi fertur exceptus hospitio beatus apostolus. Inde ex Aventino fit progressus ad orientalem plagam Circi Maximi, et ad titulum SS. Joannis et Pauli, tum ad sancti Georgii, ad Capitolium et reliqua loca in Itinerario descripta.

D Præter vias inter Urbem sectionibus superioribus definitas, leguntur apud Anonymi Itinerarium, edit. Mabill. pag. 543, fragmenta indicantia memorias martyrum et cœmeteria extra murorum ambitum ita detruncata, ut operæ pretium non sit eadem supplere, cum ex opusculo proxime consecuturo distincte recenseantur. Fragmenta Einseldensis codicis pag. indicata ita redduntur.

In via Portensi extra Civitatem.

In Via Aurelia extra Civitatem, in dextera Sancti...
In Via Salaria extra Civitatem, in dextera Sanctæ...
In Via Pinciana extra Civitatem, in dextera Sancti...
Proti et Hiacynti. Sancti Hermetis.

Item in dextera.

Abdo, et Sennes
Pancratii, Processi, et Martiniani
Saturnini, Sanctæ Felicitatis cum VII. Filiis
Basilissæ, Sancti Pamphili
Sancti Johannis caput.

APPENDIX AD OPUSCULUM PRÆCEDENS.

DE REGIONIBUS URBIS ROMÆ.

Cum hocce opusculo septimi, vel octavi sæculi itinera intra Urbem descripta sint per quatuordecim istius regiones quarto ante ipsum sæculo a Rufo, et a Victore descriptas, placuit editoribus Analectorum illi præfigere titulum *Descriptio regionum Urbis*. Propterea censuimus nonnihil prodesse ad illustrandum Anastasium, et Vitas, ubi regiones Urbis præsepe indicantur.

Verum regiones Anastasio, et bibliothecariis recensitæ, sunt septem illæ; quandoque occurrentes etiam in libris Ritualibus ordinis Romani, in quas summi pontifices redegerunt vetustas quatuordecim, ab Augusto constitutas, et in antiquis lapidibus singillatim enumeratas, præcipue vero in Capitolino marmore sub Adriano apud Gruterum edito fol. 248, n. 8, quarum in locum successerunt paulo diversa circumscriptione quatuordecim regiones Urbis hodie dictæ *Rioni*. Videmur itaque Vitarum expositioni, et lectorum commodo felicius consulturi, si præter viarum indicia, proponamus per brevem indicationem tum regionum quatuordecim ab Augusto positarum et sub Theodosio principe per Victorem, et Rufum descriptarum per potiora ædificia in iisdem inclusa; tum septem ecclesiasticarum (ut vocant) quas pontifices nostri totidem diaconis administrandas concrediderunt, nec non subdiaconis, ac notariis, ad acta martyrum scribenda et colligenda. Utræque nitidius perciperentur, si delinearentur in Tabula una cum indicii viarum, addita etiam parte agri suburbanii, quæ monstraret cæmeteria Martyrum potiora intra secundum aut tertium lapidem ab Urbis mœnibus. Id vero præstare facili negotio quis poterit, si unica figura complectatur unam apud Nardinum incisam in fine libri primi, et duas, vel tres a Fabretto delineatas in opusculo erudito de Aquis et aquæductibus. Numeris 4, 238 et 248. A Nardiniana colliget regiones quatuordecim civiles. A Fabrettianis mutuabitur vias, et agri Romani suburbanii mensuras diligentissime ab eo captas, et incisas: unde cæmeteriorum loca per vias singulas assignare, [adhibitis etiam Bosio, Aringhio, de Roma subterranea, et Boldetto de Observationibus ad Cæmeteria], non erit arduum. Si per typographum licuerit, tabulam topographicam curabimus Prolegomenis in fine apponendam. Interim ex Nardino indicatis quatuordecim regionibus civilibus Augusti decreto definitis, et figura ab ipso delineata utemur pag. 50, nonnihil tamen corrigenda ex Fabretto in regione prima, propter situm veteris portæ Capenæ, a Fabretto verius indicatum sub hortis Mathæiorum. Eiusdem etiam Nardini sententiam de septem ecclesiasticis regionibus Latine reddemus, quam probari

A maxime doctissimis viris intelligimus, præsertim Mabillonio in Commentario ad Ordinem Romanum ita scribenti pag. 48:

« Explorata est Urbis divisio in septem regiones ecclesiasticas, cum ex Augusti decreto in quatuordecim fuisset distributa: sed longe obscurior est, quæ tamen longe posterior fuit, divisio illa ecclesiastica, utpote modo obsoleta, quam civilis, hactenus retenta. Omnium optime Nardinus situm, ac limites cujusque regionis ecclesiasticæ assignavit ex Anastasio, qui montem Aventinum in prima, in secunda viam Mamertinam, basilicam S. Laurentii super sanctum Clementem in tertia, et caput Tauri in quinta collocat. Alias designat idem auctor ex conjectura. His adde in regione quarta titulum Vestinæ, ex veteri inscriptione quæ legitur in Romæ subterranea tomo II, seu lib. IV, cap. 25, ubi laudatur *Abundantius, acolythus reg. quartæ tt. Vestinæ*. Qui titulus SS. Gervasii, et Protasii, seu sancti Vitalis postea appellatus. »

Nardini sententiam igitur de regionibus ecclesiasticis, quam cap. 4, libri secundi perscripsit, ita reddam. Præmonet Augusto placuisse numerum regionum Urbis, qui quaternarium non excedebat ex antiqua partitione, commodioris regiminis causa ad quatuordecim augere, quarum fines ex recensitis per Victorem, et Rufum, et Notitiam Imperii ædificiis ac locis illustrioribus hodie etiam cognitis, conatus est ipse nobis exhibere punctuatis lineis in figura pag. 50. Tum subdit:

C *Major difficultas subest (finium regionibus assignandorum) per tempora primitivæ Ecclesiæ, quando regiones distributæ fuerunt per pontifices (nostros) notariis, ac diaconis: De Clemente I scribit Anastasius: Septem notarios instituit quibus regiones divisit, ut gesta martyrum, etc. Ubi cum agatur de quatuordecim antiquis regionibus distributis intra septem notarios, credibile est, duabus regionibus singulos notarios præposuisse Clementem (plures quippe non requirebat in singulis exiguis numerus Christianorum, qui erat per Urbem ferme æquabiliter dispersus); aut pro modo majoris numeri, vel minoris, et in unaquaque regione diversi, a beato Clemente regionem alicui unam, alteri duas, vel tres fuisse assignatas. Idem Anastasius prodidit de Evaristo, septem diaconos fuisse ab eo constitutos: quibus Fabianus regens Ecclesiam circa annum Christi 238 divisit quatuordecim regiones urbanas. Regiones urbanas septem diaconibus divisit, septem quoque subdiaconos creavit, qui septem notariis imminerent, etc. Hucusque, licet notarii, ac diaconi dicantur septem tantummodo; attamen regiones apparent totidem*

atque eadem fuisse apud Christianos, quæ apud ethnicos habebantur, neque leguntur imminutæ a numero bissepteno. Quare Ciaconius fallitur in Vita Hygini ita perscribens: « Ad promovendam religionem Christi, prædicationem, baptismum, et eucharistiam administrandam septem primum diaconi, septem regionibus præfecti, quæ solæ ex quatuordecim ab incendio Neronis salvæ et incolomes evaserunt, attestante Tacito, qui ait: *In regiones quatuordecim Roma dividitur, quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenuis dejectæ, septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant laceræ et semiusta.* » Nam neque Tacitus affirmat solas septem mansisse habitatas, sed tantum asseverat quatuor intactas, tres destructas septemque partim laceras inde spectatas: neque post incendium minus culta, et habitatoribus frequens Roma fuit, quam antea fuisset, asserente Tacito restitutam fuisse, ac relectam elegantio-rem. Colligitur etiam ex inscriptione in Capitolinis conservatorum ædibus asservata, Urbem in quatuordecim regiones peræque divisam etiam ætate Adriani; quæ talis est qualem Panvinius, et Gruterus referunt, licet Nardini editio variet.

IMP. CAESARI DIVI
TRAIANI PARTHICI. FIL.
DIVI NERVAE NEPOTI
TRAIANO HADRIANO
TRIBVNIC. POTESTAT. XX.

MP. II. COS III. P. P.
MAGISTRI VICORVM URBIS
REGIONVM XIII

Præterea tradit Anastasius, a S. Clemente distributas fuisse notariis regiones quatuordecim, non vero septem.

Ad id, plura post sæcula, quibus Romano imperio incrementum nullum accesserat, et in Urbe Roma incolarum numerus valde imminutus fuerat post orientalis imperii caput Constantinopolim ædificatam, Victor descripsit non solas septem regiones ab incendio Neroniano superstites, sed veterum quatuordecim numerum universum. Assentior quidem inter Christianos postea obtinuisse, ut regiones dicerentur septem. Quod si in Vita B. Caii Anastasius scribit, eas pariter fuisse divisas: *Hic regiones divisit diaconibus*; et si in concilio Romano secundo, actione secunda, legitur de sancto Silvestro: *Fecit septem regiones, et diaconibus divisit*; necesse est colligere, antiquas illas quatuordecim a pluribus pontificibus varie fuisse divisas, quandoque notariis, aliquando diaconis distributas, id est unam præ altera modo ampliorem, modo angustio-rem, prout Christianæ professionis hominibus abundaret magis, aut destitueretur: donec sublatis persecutionibus B. Silvester ad septem non ultra mutabiles eas redegit. In Vita Simplicii papæ circa annum Domini 464, Anastasius ita perscribit: « Hic constituit ad S. Petrum apostolum, et ad sanctum Paulum apostolum, et ad sanctum Laurentium martyrem hebdomadas, ut presbyteri manerent ibi propter pœnitentes et baptismum. Regionem tertiam ad sanctum Lauren-

atium: regionem primam ad Paulum. Regionem sextam et septimam ad sanctum Petrum, etc. Sed hebdomadarii isti pro quatuor regionibus constituti, cum septem essent, quod alias tres regiones Heruli occuparent, qui catholicæ Ecclesiæ minime communicarent, ut pote qui secta essent hæretici Ariani; » ubi de septem tantummodo regionibus fit sermo. Haud facile adducar, ut credam, fuisse a B. Silvestro septem novas regiones inductas, nulla antiquarum ratione habita: cum nulla subesset causa cur Christiani contra Urbis consuetudinem, difficile id negotium tentarent. Id potius crediderim tractu temporis evenisse, ut duæ proximæ regiones uniconcreditæ ad procurandum in unam veluti coalescerent, et S. Silvestro decernente ita imposterum servari, haberentur inde perpetuo tanquam septenæ.

Quænam vero fuerint, hæ septem jugatæ regiones, nemo nobis edisserit, neque facile quis explicuerit. Attamen id tentare gradatim placet. Primo enim facem nobis præferunt recitata verba Anastasii. Cum basilicæ B. Pauli addicta sit a S. Simplicio regio prima ethnica portæ Capenæ, tractus nempe excurrens extra Urbem usque ad ecclesiam S. Sebastiani foris muros, et eidem basilicæ proximis; Regio decima tertia Aventinensis ipsi basilicæ proximior ratione viciniae conjuganda fuisse videtur præ cæteris cum illa prima: quam conjugationem non probabilem modo, sed certam reddit idem Anastasius in Vita Eugenii hæc perscribens: *Eugenius natione Romanus de regione prima Aventinense.* Confirmatur ex epistola 49 libri XXI S. Gregorii Magni: *Præcipimus, ut hortum quemdam Politani presbyteri, positum in regione prima ante gradus S. Sabinæ, excusatione postposita, etc.*

Alia verba Anastasii in Simplicio, *Regionem tertiam ad sanctum Laurentium*, ostendunt pari facilitate tertiæ regioni (ethnicis dictæ Isidis et Sarapidis, extensæ vero supra Esquilias, ex eo circiter loco ubi hodie consistunt ecclesiæ S. Petri ad Vincula, et SS. Silvestri et Martini de Montibus dicti, ad aliam crepidinem Cælii, ubi SS. Petri et Marcellini titulus erectus est, includenti quidquid in declivi parte collium jacet inter S. Clementis titulum, Amphitheatrum Flavium, et Suburam), tertiæ, inquam, huic regioni ostendunt copulatam fuisse quintam, complexam reliquas Esquiliarum partes cum colle Viminali; cum regio nulla esset proximior ecclesiæ S. Laurentii extra muros. Confirmatur ista conjunctio ex epistola 58 lib. II S. Gregorii papæ, in qua domus Merulana, ubi hodie titulus S. Matthæi visitur ad fines quintæ referatur ad regionem tertiam: *Quia igitur ecclesia positam juxta domum Merulanam regione tertia.* Suffragatur etiam Anastasius in Adriano, dicens ecclesiam S. Clementis in ruinis esse positam regionis tertiæ: *Titulum vero beati Clementis, quod etiam casurum erat, et in ruinis positum Regionis tertiæ, quæ scilicet ecclesia est in extremo margine secundæ, sed tertiæ subest, circa quam hujus ruinæ cadere potuerunt. Evidentius tamen*

percipitur ex eodem Anastasio in Vita Stephani III : **A** *Restauravit basilicam S. Laurentii super S. Clementem regione tertia*. Nulla pariter difficultas impedit quominus assequamur quartam, si perpendamus verba S. Gregorii in 5 epistola secundi libri. *Quatenus domum positam in hac urbe regione quarta, juxta locum qui appellatur Gallinas albas* ; locum scilicet a Rufo, et a Victore recensitum in sexta regione dicta *Alta semita*, in Quirinali posita, et adhærenti quartæ ad templum Pacis, extensæ vero a loco nunc dicto *li Pantani* ad Suburam recentiorum. Duæ vero, quas Anastasius indicat proximas fuisse basilicæ Vaticanæ in Vita Simplicii, nempe sextam, et septimam, quænam fuerint, manifestum esse videtur ; cum nulla pars Orbis (si Transtiberinam excipias) conjuncta magis affinitate loci quam planities **B** campi antiquitus divisa duas in regiones, nempe in septimam, quæ *via Lata* dicitur, et nonam, cui nomen inditum *Circus Flaminius* : quibus ita jugatis ecclesiasticæ regionis septimæ appellatio, ut arbitror, tributa fuit. Sextæ autem nomen, [cum sexta ethnicorum quartæ conjuncta jam dicta sit] oportet tributum fuisse regioni quartædecimæ Transtiberinæ, in qua S. Petri ecclesia consurgit. Huic nulla ex aliis Urbanis regionibus uniri facile potuit ; Tiberino fluvio a cæteris omnibus eam longe separante ; et cum illa amplitudine sua satis occupet notarium proprium, et diaconum. Supersunt e Christianis regionibus duæ, secunda, et quinta ; et ex quatuordecim ethnicis quinque, nempe secunda, octava, decima, undecima et duodecima. Ad secundam Christianam pertinuisse etiam octavam ethnicorum, dictam *Forum Romanum*, ostendit Anastasius ; dum Zacharias declarat S. Georgii diaconiam dictam in Velabro, loco scilicet ad octavam Veterum pertinente, recenseri in secunda : *In venerabili diaconia nominis [S. Georgii] sita in hac Romana civitate regione secunda ad Velum aureum*. Ita etiam in Vita Anastasii ait : *Hic fecit basilicam, quæ dicitur Crescentiana, in regione secunda in via Mamertina in urbe Roma* : quam viam ferè evidentè constat fuisse prope carcerem sub Capitolio dictum Mamertinum in regione Fori Romani : et rationabile videtur asserere conjunctam fuisse cum octava regione undecimam, nuncupatam *Circi Maximi*, aut saltem illius partem **C** longiori simul et angustiori tractu juxta Tiberim excurrentem. Secundæ nomen fortasse obtinuit ex eo quod primæ adhæreret sub Aventino. Mihi vero non opponantur Acta S. Martinæ ; ubi ecclesia illa dicitur regionis sextæ ; nam via Mamertina, et diaconia S. Georgii ad Velum aureum dicuntur ab Anastasio spectare ad regionem secundam ; eodemque teste Simplicius ponit regionem sextam proximam basilicæ S. Petri : quæ omnia comprobant mendose descriptum fuisse numerum in Actis S. Martinæ ab amanuensi, qui loco unitatis substituit quinarum v, et ex regione II fecit IV. Quinta denique regio ecclesiasticæ partitionis quænam alia fuerit, nisi decima Veterum dicta *Palatium* aut secunda, cui nomen

Cælimontana, aut duodecima, appellata *Piscina Publica* ? Ex Bibliothecario in Anastasio II apparet cognomentum *Thauma* ad eam pertinere, nec non aliud nomen *Caput Tauri* : Anastasius [inquit] *notione Romanus ex patre Petro de regione quinta Thauma Caput Tauri* : de qua etiam prius dixerat in Alexandro : *Natione Romanus ex patre Alexandro de regione caput Tauri*. Utrumque nomen exhibet nobis decimam. Nam *Thauma* [quod Latine est *admirandum*] vix cuiplam dignius aptari potest quam Palatio Augustorum, quod maximam regionis partem complectebatur : et *Caput Tauri*, vel fuit peculiaris ille vicus Palatini collis dictus *Capita Bubula*, aut pars imminens Foro Boario, ab æneo Tauro nomen fortasse adeptæ. Decimæ vero necessarium est secundam fuisse conjunctam, cui nomen *Cælimontanæ* fuit, nec non fortasse duodecimam illi subjacentem per brevi gyro : nisi hæc copularetur cum prima, portam Capenam, et Aventinum includente. Hæc fuerant ex meis conjecturis exponenda de septem regionibus ecclesiasticis urbis Romæ. Hactenus Nardinum audivimus : qui cum Martinellum sequi in pluribus fateatur, necesse nobis est ejusdem caput 4 Romæ sacræ, aut partem transcribere quod supradictarum partitionum elenchus erit, et breviarium.

« Ex instituto, inquit, pauca de sacræ Urbis regionibus explicabimus. Gentilium Romanorum Urbem ab Augusto Cæsare in regiones quatuordecim fuisse divisam, refert Suetonius cap. 30. Eandem in Neroniano incendio majori ex parte arsisse scribit Tacitus his verbis : In regiones quatuordecim Roma dividitur, quarum quatuor integræ manebant ; tres solo tenus dejectæ : septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, laceræ et semiusta. Et licet eandem decimo Neronis anno suis resurrexisse e flammis historici testentur, nihilominus scriptores sacri de septem regionibus tantum verba faciunt, quod duabus forsân simul junctis, per has a ministris Ecclesiæ Romanæ sua munia exerceri pontifices decreverint, ut infra dicemus. Has sic ab Anastasio Bibliothecario recensitas invenimus.

« Regio I Aventinensis in Eugenio I pontifice, et in Simplicio I.

« Regio II in qua Via Mamurtina in Anastasio **II** pontifice : et diaconia S. Georgii ad Velum aureum **D** in Zacharia I.

« Regio III notatur in Simplicio I. In hac sita est basilica S. Laurentii, in Stephano III. Titulus S. Clementis, ibidem, et in Adriano I.

« Regio IV in qua ex patre Sergio natus fuit Sergio II pontifex.

« Regio V, Tauma Caput Tauri, in Alexandro I et Anastasio II.

« Regio VI in Simplicio papa. In ea templum S. Martinæ, et arcus Triumphalis Septimii Severii, ut in Actis dictæ sanctæ.

« Regio VII in eodem.

« In has igitur regiones, tanquam in majora membra, pontifices urbem, ni fallimur, diviserunt :

et cuique regioni notarii, subdiaconi, diaconi, presbyteri, qui alio nomine vocantur episcopi, et defensores ordinati sunt. »

His ita ex Martinello ac Nardino observatis, obscura esse non potest regionem ecclesiasticarum partitio, quæ ad illustrandum Anastasium debuit præmitti. Subdit Nardinus in fine capituli quarti regionibus quatuordecim in Urbenunc vigentibus nihil esse commune cum totidem ab Augusto constitutis: et recentes has referri oportere ad ea infausta tempora, quibus Romanus populus factiosorum ambitu, ac perduellium tumultu excitatus legitimum pontificis maximi dominatum excutere, et consulare nomen, ac senatorium invehere cum quadam reipublicæ popularis specie tentavit. Fuerit necnon recentiorum regionum epocha ad ea tempora referenda, parum refert ad Anastasii textum explicandum, qui multo ante absolvitur. Reticere tamen non debeo, quatuordecim regionum civilium numerum, et situm undecimo etiam Christi sæculo præservatum, et signatum in Actis publicis. Nam inter cætera documenta legitur fol. 539 in regesto Archivi Farfensis, sæpe memorato in notis ad opuscula XII, XIII, XIV, traditio domorum publicis tabulis peracta a clero diaconicæ sancti Eustachii anno *Quinto Benedicti* (VII) *summi pontificis*, *Henrici vero* (II) *imperatoris tertio per indictionem xv, mense Januarii 23* (hoc est anno Christi 1047), quæ domus indicantur *positæ Romæ regione nona in scorticlari inter Thermas Alexandri- nas, et inter hos fines, ab uno latere tenentem Benedictum presbyterum, qui est hujus nostræ diaconicæ sancti Eustachii, et oratorium Salvatoris, etc.* Regio igitur nona tunc signabatur [quæ nunc dicitur

A S. Eustachii] et in ea sitæ una cum diaconia supra- dicta *Thermæ Alexandrinæ, et oratorium Salvatoris, quæ omnia hodieque supersunt.*

Illud quoque ex Martinello tenendum est, regio- nes dici minus proprie apud ecclesiasticos auctores etiam minora Urbis membra, seu vicos, olim ap- pellatos ab eorumdem parte insigniori, ut AVEN- TINENSIS, COELII MONTIS, FELLONIA, PIRI, VIAE LATAE, MERULANA, PATRICII, et POR- TAE METODII: vel ab aliquo ejusdem vici ædificio insigni, ut COLOSSEI, NAVMACHIAE, AD DVOS ADAMANTES, CAPVT TAVRI. THAVMA, et OR- TAE; itemque GALLINAE ALBAE. Aliquando ab ecclesiis in vico sitis regio nomen accepit, ut S. THEODORI, S. ADRIANI. Tandem regionem BI- BARETICAM repertam a se dicit in quodam epita- phio etiamnum superstito ad S. Laurentii extra muros, ad quam regionem referri ait monasterium S. Andreae retro basilicam duodecim Apostolorum. Hanc pariter regionem, hodie dictam *Montium a Vi- vario* appellatum puto, insigni ædificio, et parte *Ca- stri Prætorii*. Nam a quinto et sexto sæculo centenæ inscriptiones, et membranæ veterum codicum nos docent, perscriptum fuisse BIBARIVM quod erat VIVARIVM pronuntiandum, a Gothis corrupta voce, non secus atque in Hispania præstiterunt. Ne igitur tot nomina ejusdem regionis implexum reddant Anastasii textum, hæc addenda censuimus ex lau- datis auctoribus breviter colligentes, per hactenus deductas observationes ita paritari septem ecclesia- sticas regiones cum bis septenis ab Augusto designa- tis in urbe Roma, uti sequens tabella docet.

Nomina ecclesiasticarum regionum Urbis.

Regio prima	
Regio secunda	
Regio tertia	
Regio quarta.	
Regio quinta.	
Regio sexta	
Regio septima	

Regiones Augusti veteres eisdem ecclesiasticis respondententes.

Regio I.	<i>Porta Capena</i>
Regio XIII.	<i>Aventinus</i>
Regio II.	<i>Cœli montium</i>
Regio VIII.	<i>Forum Romanum</i>
Regio XI.	<i>Circus Maximus</i>
Regio III.	<i>Isis et Serapis</i>
Regio V.	<i>Esquilina</i>
Regio IIII.	<i>Via Sacra</i>
Regio VI.	<i>Alta semita</i>
Regio X.	<i>Palatium</i>
Regio XII.	<i>Piscina publica</i>
Regio XIIIII.	<i>Transtiberim</i>
Regio VII.	<i>Via Lata</i>
Regio VIII.	<i>Circus Flaminius</i>

ENUMERATIO AC DESCRIPTIO TOPOGRAPHICA

CÆMETERIORUM SS. MARTYRUM PROPE URBEM

DESUMPTA

Ex Historia Malmesburiensis circa finem sæculi XI.

Willelmus Malmesburiensis de gestis regum Anglorum agens libro IV, ubi prosequitur Acta Willelmi II regis, circa annum 1096, cum Romam perducatur nationis suæ viros, ad orientalem expeditionem se comparantes per religionis officia, eoque nomine sacram peregrinationem suscipientes ad omnium Ecclesiarum matrem, ac magistram, ut martyrum cœtus positum apostolorum principem, et martyrum cœtus innumeros venerantur, præmittit descriptionem cæmeteriorum, in quibus memoria eorundem martyrum celebraretur, ex quo ibidem sepulti nomen iisdem sacris cryptis. et supra illas fundatis ecclesiis, sive oratoriis, dederunt. In præcedenti opusculo septimi, vel octavi sæculi delibata ea tantum fuerant ab anonymo in suo Itinerario. Hic vero diligentius perquisita, et enumerata cum legantur ab auctore undecimi sæculi, valere plurimum censui ad Anastasii Vitas illustrandas, in quibus utramque paginam frequenter implent indicatio cæmeteriorum, ubi pontifices sepeliebantur, et reparationes, ac donaria a successoribus continenter oblata, ad Dei cultum in his sacris arenariis, aut in ecclesiis super ea constructis, decenter administrandum. Juxta numerum portarum Urbis ac viarum procedit etiam Willelmus iste in suo Itinerario: cui nullæ propemodum notæ adhibendæ sunt; cum perspicue satis exponat et ordinate sententiam suam. Quare illius verba tantummodo transcribenda curavi ex folio 134 editionis Francofurtensis anno 1604 impressæ. Hæc autem sunt:

« Sed ne quid honori desit, adjiciam et portarum numerum, et multitudinem sacrorum cinerum: et ne aliquis obscuritate verborum causetur se a cognitione rerum rejici, erit sermo quotidianus, et levis.

« Prima porta Cornelia, quæ modo dicitur porta sancti Petri, et via Cornelia. Juxta eam ecclesia beati Petri sita est, in qua corpus ejus jacet, auro et argento, et lapidibus parata, et nullus hominum scit numerum martyrum qui in eadem ecclesia pausant. In eadem via est ecclesia altera, in qua requiescunt sanctæ virgines Rufina et Secunda. In tertia sunt Marius, et Martha, et Audifax et Abacuc filii eorum

« Secunda porta Flaminea, quæ modo appellatur sancti Valentini, et Flaminea via, et cum ad pontem Molbium [Milvium] pervenit, vocatur via Ravennana, quia ad Ravennam ducit. Ibi in primo

milliario foris sanctus Valentinus in sua ecclesia requiescit.

« Tertia porta Portiniana [al., Porciniana] et via eodem modo appellata, sed cum pervenit ad Salariam, nomen perdit, et ibi prope in eo loco qui dicitur Cucumeris, requiescunt martyres Festus, Joannes, Liberalis, Diogenes, Blastus, Lucina, et in uno sepulcro 240 [al., 260] et in altero 30.

« Quarta porta, et via Salaria, quæ modo sancti Silvestri dicitur. Ibi juxta viam sanctus Hermes requiescit, et sancta Vasella, et Prothus, et Jacinctus, Maximilianus, Herculanus, Crispus: et in altero loco prope requiescunt sancti martyres Pamphilus, et Quirinus septuaginta gradibus in imo terræ. Deinde basilica sanctæ Felicitatis, ubi quiescit illa, et Silanus filius ejus, et non longe Bonifacius martyr. Ibi- dem in altera ecclesia sunt Crisantus, et Daria, et Saturninus, et Maurus, et Jason, et mater illorum Hilaria, et alii innumerabiles. Et in altera basilica sanctus Alexander, Vitalis, Martialis, filii sanctæ Felicitatis. Et sanctæ septem virgines, Saturnina, Hilarina, Dominanda [al., Dunanda], Rogantina, Serotina, Paulina, Donata. Deinde basilica sancti Silvestri, ubi jacet marmoreo tumulo coopertus, et martyres Cœlestinus, Philippus, et Felix, et ibidem martyres 365 in uno sepulcro requiescunt; et prope Paulus, et Crescentianus, Prisca, et Demetrius, Praxides [al., Praxedis], Potentiana pausant.

« Quinta porta Numentana. Ibi sanctus Nicomedes presbyter, et martyr: itemque via eodem modo dicitur. Juxta viam sanctæ Agnetis, et ecclesia et corpus, in altera ecclesia sancta Emerentiana, et martyres Alexander, Felix, Papias, in septimo milliario ejusdem viæ sanctus papa Alexander cum Erentio et Theodolo pausant.

« Sexta porta et via Tiburtina, quæ modo dicitur Sancti Laurentii, juxta hanc viam jacet S. Laurentius in sua ecclesia, et Habundius martyr. Et ibi prope in altera ecclesia, pausant hi martyres Ciriaca, Romanus, Justinus, Crescentianus; et ibi non longe basilica sancti Hippolyti, ubi ipse cum familia sua pausant, id est decem et octo. Et ibi requiescunt beata Trifena uxor Decii, et filia ejus Cirilla, et Concordia nutrix ejus. Et in altera parte viæ ejus est ecclesia Agapiti martyris.

« Septima porta modo Major, olim Sirucrana [al., Syracusana] dicebatur, et via Lavicana dicitur, quæ ad beatam Helenam tendit. Ibi sunt prope Petrus,

Marcellinus, Tiburtius, Geminus, Gorgonius, et A
quadraginta milites, et alii innumerabiles : et non
longe sancti quatuor Coronati.

« Octava porta sancti Joannis, quæ apud antiquos
Asseranica [al., Assenarica] dicebatur.

« Nona porta Metrosa dicitur, et coram istis am-
babus via Latina jacet.

« Decima porta, et via Latina dicitur. Juxta eam
requiescunt in una ecclesia martyres Gordianus, et
Epimachus, Sulpicius Servilianus, Quintinus, Quar-
tus, Sophia, Tryphenus ; et ibi prope in alio loco
Tertullinus, et non longe ecclesia beatæ Eugeniæ,
in qua jacet et Claudia mater ejus, et Stephanus
papa cum clero suo numero decem et novem, et
Nemesius diaconus.

« Undecima porta, et via dicitur Appia. Ibi requie- B
verunt sanctus Sebastianus, et Quirinus, et olim re-
quiescunt apostolorum corpora. Et paulo propius
Romam sunt martyres Januarius, Urbanus, Xenon,
Quirinus, Agapetus, Felicissimus. Et in altera eccle-
sia Tiburtius, Valerianus, Maximus ; et ibi re-
conditi sunt Stephanus, Sixtus, Zefferinus, Euse-
bius, Melchiades, Marcellus, Eutichianus, Dionysius,
Antheros, Pontianus, Lucianus papa, Optatus, Ju-
lianus, Calocerus, Parthenius, Tharsicius, Politanus
[al., Policamus] martyres. Ibidem ecclesia sancti
Cornelii, et corpus. Et in altera ecclesia sancta So-
theris, et non longe pausant martyres Hippolytus,
Adrianus, Eusebius, Maria, Martha, Paulina, Vale-
ria, Marcellus, et prope papa Marcus in sua eccle-
sia. Inter viam Appiam, et viam Ostiensem est via C
Ardeatina, ubi sunt Marcus, et Marcellianus, et ibi
jacet Damasus papa in sua ecclesia. Et non longe
sancta Petronilla, et Nereus et Achilleus, et alii
plures.

« Duodecima porta, et via Ostensa [al., Ostiensis]
dicitur, modo porta S. Pauli vocatur, quia juxta
eam requiescit in ecclesia sua. Ibidemque Timo-
theus martyr : et non longe in ecclesia sanctæ The-
clæ sunt martyres Felix, et Adauctus, et Nemesius.
In aqua Salina est caput Anastasii martyris.

« Tertiadecima porta Portuensis dicitur et via.
Ibi prope in ecclesia sunt martyres Felix, Alexan-
der, Abdon, et Sennes, Symeon, Anastasius, Polion,
Vincentius, Milex, Caudida et Innocentia.

« Quartadecima porta, et via Aurelia, quæ modo D
porta sancti Pancratii dicitur, quod juxta eam re-
quiescit in sua ecclesia, et alii martyres Paulinus,
Arthemius, sancta Sapientia cum tribus filibus,
Fide, Spe, Charitate. In altera ecclesia Processus,
et Martinianus, et in tertia, Felices duo, et in quarta
Calixtus, et Calepodius, et in quinta sanctus Basi-
lides. Duodecimo intra urbem milliario in monte
Cælio sunt martyres Joannes, Joannes et Paulus,
et in sua domo; quæ facta est ecclesia post eorum
martyrium, et Crespinus et Crespinianus, et sancta
Benedicta. In eodem monte est ecclesia sancti Ste-
phani protomartyris, et ibi reconditi sunt martyres
Primus, et Felicianus, in monte Aventino sanctus
Bonifacius, et in monte Nola sancta Tatiana pau-
sat. »

NOTÆ BLANCHINI

Nullas propemodum notas huic opusculo esse ad-
hibendas dixi ; cum satis aperta sunt tum ea quæ
Willelmus contendit enumerare, tum vitiosa scri-
bendi ratio, quæ pro illius sæculi imperitia obrepse-
rat in aliquot nomina, nostra in editione idcirco re-
tenta, ut ad verbum redderemus textum exemplaris
unde opusculum petebatur. Ejusmodi vero sunt, quæ
rerum intelligentiam non turbent : veluti cum porta
et via *Flaminea* pro *Flaminia* scribitur, *Assenarica*
pro *Asinaria*, *Metrosa* loco *Metroviæ*, seu *Metroniæ*,
martyr *Xenon* qui *Zenon* erat appellandus, seu *Zeno*,
etc. His igitur leviusculis erratis prætermisissis, unum
et alterum locum declarandum duxi.

Prior est in *prima porta Cornelia* et *via Cornelia*.
Viam *Corneliam* agnoscimus cum Panvinio ex Victore,
quam ex vetustis inscriptionibus arguimus sitam
fuisse inter *viam Triumphalem*, et duas *Aurelias* [ve-
terem et novam]. Panvinus, pag. 448 : *Viam Corne-
liam, cujus non nisi in marmoreis inscriptionibus, et
apud P. Victorem mentionem easiare vidi, mediam
inter Aurelias, et Triumphalem hac regione fuisse ex
his inscriptionibus conjicio.*

Romæ in domo Cæsia.

C. SALLIO ARISTAENETO C. V.
SEPTEM VIRO. EPVLONVM
SODALI. AVGVSTALI. IVRIDI
CO. PER. PICENVM. ET APVLIAM
CVRATORI. VIARVM. AVRELI.
AE. CORNELIAE. TRIVMPHALIS etc.

Item Tibure in pariete ædis. S. Pauli.

C. POPILLIO. C. F. QVIR. CARO
PEDONI. COS. VII. VIRO EPVLON.
SODALI. HADRIANALI. LEGATO
IMP. GAESARIS. ANTONINI. AVG.
PII. PROPR. GERMANIAE. SVPER. ET EX
ERCITVS. IN EA. TENDENTIS. CVRATOR.
OPER. PVBLICOR. PRAEF. AERAR. SATVR.
CVRATORI. VIAR. AVRELIAE. VETERIS. ET
NOVAE. CORNELIAE. ET. TRIVMPHALIS etc.

Easdem inscriptiones Gruterus quoque retulit,
hanc fol. 457, n. 6, illam fol. 465, in duplici basi
sculptam, Asculanorum unam, Anconitanorum alte-
ram numeris 5 et 6, distinctam ; et in singulis pari
ordine recensentur viæ Aurelia, Cornelia, Trium-
phalis. De porta autem Cornelia cum sit altum silen-
tium apud Victorem, et reliquos ante ipsum scripto-
res, nec in lapidibus adhuc repertis nominetur ; col-
ligere possumus, viciniam viæ transtulisse serius id
nominis etiam in portam, ad eam ex Urbe perducen-
tem : præsertim si via Cornelia eam denominatio-
nem tantum accepit ex altero ab urbe milliario, ubi
Aurelia nova bifariam dividebatur, uti ex Tabulis
Fabrettianis paulo infra spectabitur. Dubium exci-
tabatur ab eruditis scriptoribus antiquitatum Roma-
narum de via Cornelia, num esset constituenda inter
Aureliam et Portuensem ; an potius inter Aureliam
ac Triumphalem. Malebant nonnulli hoc secundum
et colligebant ex ordine viis eisdem constanter at-
tributo per inscriptiones paulo ante productas. Alii
præferbant primum illud assertum, secuti auctori-
tatem Bosii et Aringhii Romæ subterr. lib. II, cap.
44, n. 8, quibus visum fuit, id cohærere proximius
cum actis SS. martyrum ; Acta ab his auctoribus in
medium prolata esse arbitror illa, quæ ipsi exhibent
capite sexto decimo ejusdem libri, nempe sanctarum
virginum et martyrum Rufinæ, ac Secundæ, necnon
aliorum martyrum Marii, Marthæ, Audifax, et Aba-
cum : quos eadem Acta asseverant pro Christo necatos
fuisse via Cornelia milliario decimo tertio, in fundo

cata Bassi, ubi et Massa Candida, et Sylva Candida, per pontificem attributa Cardinali episcopo Portuensi suadent memoratis auctoribus, ut viam Corneliam dirigant inter Aureliam et Portuensem. Verum si Acta laudata considerentur attente, et loca Massæ ac Sylvæ Candidæ una cum prædiis proximis, sanctæ Rufinæ nomine idcirco donatis, quod hodieque retinent, insimul comparentur, præsertim in emendationibus Tabulis Chorographicis agri Romani, quas edidit tum Fabretus V. C. ejusdemque agri accæterarum urbis antiquitatum ex diligentissimo vestigatore per. tissimus judex omnium sententia habitus, in libro de Aquæductibus, tum in iis quas in amplioris mappæ figura accurate admodum incidi curavit ex præstantium antiquiorum suffragio Dominicus de Rubeis; hæc, inquam, omnia si conferantur, nemo non intelliget perspicue, Corneliam viam ex Aureliæ bivio ad Tabernam dictam *del Pidocchio* prope vineam Carpineam altero ab Urbe lapide juxta ductus aquæ Trajanæ Sabatinæ, seu Braccianensis, a Paulo V restitutore dictæ *Aqua Paola*, dextrorsum flectere versus Triumphalem, ac dirigi ad agrum Cæretanum; sed ita proximam progredi viæ Aureliæ, ut eadem Arenaria, et Martyria, ac cæmeteria utriusque Viæ aptari et assignari possint, Corneliam scilicet, atque Aureliæ: non secus ac in Actis SS. Eusebii, et sociorum, productis ab Aringhio lib. II, cap. 15, n. 3, sepulti dicantur beati martyres *non longe ab urbe Roma milliario sexto in Arenario inter viam Aureliam et Triumphalem*. Consulatur Fabretti Tabula, inserta libro de Aquæductibus post numerum 283, in fine dissertationis secundæ. Constat, ex porta *Aurelia Procopii*, quam Willelmus vocat *Corneliam*, et *S. Petri*, per vallem ad hærentem basilicæ Vaticanæ a *Fornacibus* appellatam, perducitur viam *Aureliam Novam* (assurgentem ad colles occidentales post basilicam S. Petri). perducitur, inquam, viam *aureliam novam* ad vestigia veteris viæ, cujus portio adhuc visitur constrata silice inter vineam Carpineam et Castellum Aquæ Paulæ in vinea *Burana*: et ad Tabernam *del Pidocchio* Aureliam novam dividi in bivium, cujus bivii dexter pars Triumphali et Cassiæ tantisper accedens accipit nomen viæ *Corneliæ*, sinistra vero retinet nomen *Aureliæ novæ*, donec progressu facto per fundum *del Porcareccio* juxta Tabulam Domini de Rubeis pertingat ad prædium S. Rufinæ hodieque dictum, dextrorsum se extendens versus viam *Corneliam*, et sinistrorsum ad *Sylvam Candidam*, tredecim milliariis ab urbe dissitam prope *Lortum dirutum*: inde vero *Aurelia nova* versus veterem sinistrorsum sinuata eidem veteri *Aureliæ*, jungitur versus fundum *della Bottaccia* tribus circiter milliariis dissitam a *S. Rufina*, et a *Porcareccio*, ubi *Aurelia nova* parum disjungebatur a *Cornelia* dextrorsum tendente versus Cære. Idem Fabretus numero 400 laudati operis de Aquæductibus promiserat fore, ut Deo dante hæc plenius exponeret in opere jam tum promisso *De Agro suburbano*, et *suburbicario*: cujus desiderio cum eruditi teneantur, poseunt ab hæredibus viri clarissimi, et optime de litteris meriti, ut producat in publicam lucem, si forte contingat id reperiri inter scripta ejusdem inedita.

Ex hisce igitur Actis martyrum, a Bosio, Severano, et Aringhio productis, SS. Rufinæ, ac Secundæ, nec non SS. Marii, Marthæ, Audifax, et Abacum, si ea comparentur cum Tabulis Agri Romani, et cum scriptis editis ab eruditissimo nostræ ætatis viro Fabretto, omnium diligentissime versato atque intento in perlustranda regione suburbicaria, videtur mihi confirmari positus viæ *Corneliæ*, a vetustis inscriptionibus indicatus medio loco inter viam *Triumphalem*, et *Aureliam duas*, veterem ac novam, nec non indicatio martyrii ac cæmeterii sanctorum hic descriptorum apte designari: quod etiam apparet ex adnotationibus proximis ad Willelmi textum de porta, et via *Aurelia*.

Quartadecima porta, et via Aurelia, quæ modo sancti Pancratii dicitur, etc. Et in quinta sanctus Basilides. Duodecimo intra Urbem milliario in monte Cælio sancti Joannes, et Paulus. In hoc textu Willelmi interpunctio manifeste vitiosa turbat sensum ac topographiam. Sed parata est restitutio genuinæ lectionis, quam crasso admodum errore subvertit editio Francofurtensis, vel codex unde ista desumpta fuit. Mens erat scriptoris, a porta Aurelia per viam cognominem procedentis ad agrum Romanum, enumerare post quatuor ecclesias viciniores etiam quintam ex præcipuis, quæ in progressu viæ Aureliæ occurrunt, et memoria, aut cæmeteriis martyrum, eorumve reliquiis decorantur. Quare prioribus quatuor recensitis subdit: *et in quinta sanctus Basilides duodecimo extra Urbem (seu infra Urbem, ut ætas illa ferebat) milliario*. Completa recensione portarum, et viarum extra Urbem cæmeteriis insignium, transibat ad enumeranda *sanctuarium*, ut ipse nominat, Romana intra ambitum murorum, et pomærium Urbis posita. Quare novam periodum constituunt illa verba *In monte Cælio sunt martyres Joannes, et Paulus in sua domo, quæ facta est ecclesia post eorum martyrium, etc.*, quæ verba male incluserat textus periodo procedenti: neque enim mons Cælius, et titulus SS. Joannis et Pauli, ad Clivum Scauri erectus, et umbilicis Urbis propemodum attingens, indicari unquam potest *duodecimo intra Urbem milliario*.

Constat etiam, lectionem sola interpunctio suo loco restituta integre reparari, si observetur distantia cæmeterii S. Basilidis via Aurelia, quam Beda, et Ado suis in Martyrologiis recensent milliario tertio decimo ab Urbe, uti observantur laudati auctores Romæ subterraneæ, eadem testimonia referentes lib. II, cap. 15, n. 5. Enumerant hi cum Beda Basilides duos, martyrio affectos via Aurelia: Basilidem sub Aureliano, cujus natalis dies celebratur IV Idus Junii, cum sociis Tripode, mandale, atque aliis viginti, et Basilidem alterum, cum Cyrino, Nabore, et Nazario coronatum in persecutione Diocletiani pridie Idus Junii. Secundi hujus Basilidis, ac sociorum passio consignatur quinto ab Urbe lapide, ita scribente Beda: *Romæ via Aurelia milliario quinto passio SS. Martyrum Basilidis, Cyrini, Naboris, Nazarii: quorum Naborem et Nazarium simul cum Gorgonio martyre transtulit a Roma in Galliam Grodegandus Metensis episcopus, permittente Paulo papa Romano, anno Dominicæ Incarnationis 765, etc.*, cui astipulantur martyrologia Rhebani et Notkeri, alique scriptores. Prioris vero Basilidis, et sociorum natalis diem, et locum certaminis ita referunt iidem Beda, et Ado ad IV Idus Junii. *Romæ via Aurelia tertio decimo natalis sanctorum Basilidis, Tripodis, et Mandalis sub Aureliano imperatore Platone præside, et aliorum viginti martyrum*. Pari ab Urbe distantia in proxima via *Cornelia* excavatum legimus *Arenarium*, ubi decollati et conditi sunt Marius, Audifax, et Abacum, ut ex codicibus eorumdem Acta exprimentibus, Lateranensi, Vaticano, et S. Cæcilie, adnotant sæpe laudati Bosius, Severanus, et Aringhio lib. II, cap. 16, n. 7. *Via Cornelia milliario tertio decimo ad Nymphas cata Bassi*. Ubi vero quærendus sit locus ad *Nymphas cata Bassi*, addiscimus ex Tabulis archivi basilicæ Vaticanæ; quas cum inspexisset Grimaldus, reperit in donationibus S. Leonis Quarti, latifundium *Catabassi* situm esse in castro dicto *Bucecia* teste Martinello in sua Roma sacra pag. 327: *Nympha*, inquit. *Catabassi erat castrum Buceciæ a S. Leone quarto monasterio Sancti Martini, spectanti ad basilicam Vaticanam, donati, quod hodie opulentum est prædium rubrorum terræ 750, ut inquit Grimaldus*. Et fol. 124, agens de ecclesia S. J. Calybitæ ait: *Ex fundo basi licæ Vaticanæ Bucecia nuncupato, eratque via Cornelia tertio decimo ab Urbe milliario huc translata fuerunt corpora SS. martyrum Marii, Marthæ, et filiorum ejus, ut scipsit Jacobus*

Grimaldus de basilicæ præfatæ canonicis, etc. Nemo ignorat ubi sit *Buccæa* castrum, et fundus late patens inter vias Aureliam novam et Triumphalem, necnon inter duo loca quatuor milliariibus a se invicem dissita, *S. Rufina* scilicet, et *Galera*, seu *Careia*, ut antiquitus appellabatur: ita ut fundus *Buccæa* utrumque locum ferme contingat, quemadmodum Latii tabula chorographica demonstrat. Hic autem quærendas esse *Nymphas cata Bassi* colligere etiam possumus ex Frontino, asserente apud *Careias Aquæ Alseatinæ* modum augeri acquisitionibus ex proximo lacu *Sabatino*, seu *Braccianensi*: *Alseatinæ*, inquit n. 56, *conceptionis modus nec in comentariis ascriptus est, nec in re præsentis inveniri potuit cum ex lacu Alselino, et deinde circa Careas ex Sabatino, quantum avari temperaverunt, habet non plus quinarius duobus millibus.* Respondent vero Actis martyrum distantia istorum locorum, nempe *S. Rufinæ* ad milliarium decimum inter Aureliam novam et *Corneliæ*, sed proximius accedentis ad Aureliam; et latitudinis *Cata Bassi*, seu *Buccæa* per duo aut tria milliaria divergentis, et complectentis *Corneliæ* viam usque ad milliarium ab Urbe decimum tertium quo loco etiam *Nymphæ* occurrunt, seu accessiones, et conceptelæ, influentes in *Alseatinam Aquam* ex *Sabatino* lacu apud *Careias* hodie *Galera*.

Liquet igitur satis de dispositione latifundii *Cata Bassi* ad *Nymphas*, totum ferme spatium occupantis trium circiter milliarium ex via Aurelia nova ad viam *Corneliæ*, in quo *S. Rufina* ad decimum milliarium, *Buccæa* ad duodecimum inter *Careas*, et *Lorum*, dirutum occurrunt, et *Sylva Candida*, ac cœmeterium *S. Basilidis*, passi sub Aureliano, quod propius adhæret a milliario duodecimo ad decimum tertium, necnon cœmeterium *SS. Marii, Marthæ, et sociorum* tertium lapidem, quam *Aureliæ*, refertur merito ad viam *Corneliæ* tum a *Beda*, et *Adone*, tum a *Willelmo Malmesuriensi*, tum a tabulario basilicæ *Vaticanæ*, ejusque ab inspectore *Grimaldo*, et conteste *Martinello*, tum a peritioribus topographis agri Romani. Tanta enim vicinia utriusque viæ *Corneliæ*, et *Aureliæ* ex altero ab Urbe lapide ubi dividebantur, easdem admovebat etiam circa decimum lapidem, ut eadem ecclesia *S. Rufinæ* ibi constructa quando a *Julio* papa inchoabatur, et a *Damaso* successore perficiebatur dicatur posita via *Cornelia* milliario decimo: quando autem a *S. Adriano I* eadem ecclesia una cum prædiis adjacentibus donabatur *Lateranensi* patriarcho dicatur quidem posita milliario circiter decimo, sed ad viam *Aureliam* referatur: non secus, ac prædia *Columnensium* ad lapidem undecimum sita extra Urbem inter vias *Latinam* et *Appiam*, quas hinc inde contingunt, perinde possent nuncupari posita via *Latina* milliario undecimo, et milliario undecimo via *Appia*. Promiscua vero attributio prædiorum *S. Rufinæ*, et ecclesiæ ad decimum ab Urbe lapidem tum viæ *Corneliæ*, tum *Aureliæ* ita demonstratur. Ex Actis recitatis lib. 11, cap. 46, n. 3, Romæ subterraneæ probat *Bosius* a *B. Damaso* perfectam fuisse basilicam *Sanctarum Rufinæ, et Secundæ*, quam *Julius Marci* successor in territorio *Sylvæ Candidæ* inchoaverat ubi sepulta fuerant corpora sanctorum *Marcellini* et *Petri*. Ductæ autem sunt, ac decollatæ *SS. Rufina* et *Candida* via *Cornelia* milliario decimo in fundo *Buxo*, vel *Buzeto* in territorio *Sylvæ Candidæ*. Sancti quoque martyres *Petrus* et *Marcellinus* capite plexi sunt in eadem *Sylva Candida*, et subinde sepulti ubi paulo post excitabatur memorata ecclesia supra locum martyrii *SS. Rufinæ* et *Secundæ* jussu *Julii* ac *Damasi* pontificum. Atqui ad lapidem decimum extra Urbem via Aurelia tam domus culta *Galeria* [seu *Coreia*, hodie *Galera*] posita via Aurelia milliario plus minus decimo eadem ecclesia *S. Rufinæ* donatur ab *Adriano* Idjuxta *Anastasio* in ejus Vita, sect. 328]. *Lateranensi* Patriarcho in alimoniam

pauperum, quam ecclesiam *S. Rufinæ* cum prædis attributis hodieque possidet *Nosocomium Lateranense* ad *Sancta sanctorum* ad levamen pauperum. Promiscue igitur usurpata fuit appellatio talis ecclesiæ *S. Rufinæ*, et fundorum, ac cœmeteriorum ad decimum lapidem tum viæ *Corneliæ*, tum *Aureliæ* novæ quibus includebantur: et consequenter etiam ad duodecimum lapidem, et decimum tertium viæ *Corneliæ* *S. Basilidis* cœmeterium jure restituitur ex interpunctione textus ita reparata.

Ne quidpiam omittam inobservatum hoc in opusculo, quod illustrare possit historiam martyrum, ac topographiam Urbis, et agri Suburbani, postremus etiam versus allati textus est dilucidandus. In *Monte Nola*, inquit *sancta Tatiana pausat*. *Gratias* habere maximas *Willelmo* indicanti sacrum corpus et conditorium virginis, et martyris Romanæ adeo illustris sub *Severo Alexandro*, cujus agonis virtutem celebrant ex æquo Græci, ac Latini [uti *Baronius* observat tum in notis ad *Martyrol.* die 12 *Januar.*, tum *Annalium* tomo II ad ann. 227, et *Gallonius* in *Vitis SS. virginum Romanarum*, alique scriptores] nisi beneficium *Willelmi* concideret, vel ipsius incuria, vel culpa amanuensium. *Montem Nola* quem editio *Francofrudensis* habet, intra Urbem, vel circa Urbem prorsus ignoro. Loquitur autem ibi *Willelmus de sanctuariis Romanis* intra Urbem, postquam cœmeteria suburbana juxta portarum et viarum ordinem percensuerat. Intra urbem cœperat ex monte *Cœlio*: prosequabatur per *Aventinum*, in quo *Bonifacium* martyrem, in titulo *SS. Alexii et Bonifacii* etiam hodie asservatum, indicaverat. Ordo instituti ab eo postulabat, ut si quidpiam in ejusdem montis *Aventini* sanctuariis a se observatum addere vellet, hic describeret. Sed *mons Nola* neque in *Aventino*, neque in ullo intra, vel circa Urbem loco [quod sciam] hactenus occurrit. Operæ autem pretium faceret interpret aliquis felicior, qui vel loci nomen hodiernum redderet, vel corrupti textus germanam lectionem; cum *Gallonius* desudans in virginis ac martyris adeo celebratæ vita colligenda ex Græcis, ac Latinis doleat se reperire non potuisse, ubi nam sacrum ejusdem corpus, aut corporis partes fuissent depositæ. Attamen *Bollandus* protulit ex Græcis codicibus partem *Actorum*, diserte asserentem, ejusdem reliquias conditas fuisse regione *duodecima*. Unde confirmare possumus emendationem, quam suspicamur esse adhibendam textui *Willelmi* hoc in versu.

Certe si locus detur conjecturæ, libenter crediderim, a *Willelmo*, sive ab amanuensi fuisse scriptum in autographo compendiariis syllabis *In monte. ce. noba sancta Tatiana pausat*; ex quibus imperitus descriptor reddiderit *In monte nola sancta Tatiana pausat*; cum auctoris mens fuisset exprimere *In monasterio cella nova* (seu *cella noba*, si barbare exprimebat v consonam) *sancta Tatiana pausat*. *Monasterium Celle Nova* memoratum ab hoc libro *Pontificali* in *Vita Stephani Quarti* sect. 272 et 273 pertinet ac partem regionis decimæ tertiæ adhærentem *duodecimæ*, in qua narrant Acta indicata apud *Bollandum* sepultam fuisse *B. Tatianam*. Erat enim *Cella nova oratorium S. Silvæ* matris *B. Gregorii Magni*, situm prope ecclesiam *S. Sabæ*, uti describit *Joannes* diaconus in *Vita* ejusdem pontificis lib. 1, cap. 9. Celebre postmodum fuit hoc monasterium *S. Sabæ*, et *Cella nova* appellatum, etiam sæculis consequentibus: ita ut a *Panvinio* de septem Urbis ecclesiis, pag. 143, *Abbas S. Sabæ Cellæ Novæ* referatur inter illos viginti præcipuos, qui Romano pontifici solemniter ritu sacro facienti assistebant, quos recenset etiam *Joannes* diaconus editus a *R. P. Mabillonio* in *Appendice* ad ordinem Romanum p. 574 musei Italici.

Ad regionem decimam tertiam referri monasterium *S. Sabæ*, seu *Cella Nova*, qua parte attingit

regionem duodecimam dictam *Piscina publica*, constat ex Urbis topographia. Victor inter alia ædificia regionis duodecimæ enumerat Thermas Antonini: quibus ita adhæret crepido collis, et ambitus monasterii, atque ecclesiæ S. Sabæ, ut ab aliquibus Urbis topographis proximus titulus S. Balbinæ, licet in Aventini colle constitutus eadem acclivi parte cum S. Saba, dicatur in *Thermis Antonini*. Præterea prope Thermas easdem reperta sunt sepulcra complura, et quidem magnificenter constructa, præcipue in vinea nobilium marchionum de Cavalieriis: ut plane colligatur, ante novam amplificationem Urbis

A sub Aureliano principe in eam partem hujus regionis duodecimæ utpote pomærio nundum inclusam, potuisse inferri cadavera: atque adeo corpus B. Tattianæ sub Severo Alexandro recondi potuisse regione duodecima uti Acta memorant, et inde transferri ad proximum monasterium Cellæ novæ, seu S. Sabæ, ubi nostra emendatio textus Willelmi constituit.

Fidentius hæc dicerem, sidatum fuisset inspicere vetusta exemplaria ms. librorum Malmesburiensis: quæ si alicubi quis reperiat, de nostris conjecturis securius judicabit.

DE CHRONOLOGIA PONTIFICIA, CÆSAREA ET CONSULARI.

Exhibenda nunc est brevis illa chronologia consularis et pontificia, quam promisi consecuturam per quatuor priora æræ Christianæ sæcula, ad quæ pertingunt Vitæ pontificum priori hoc tomo notarum inclusæ. a sancto Petro ad S. Silvestrum ejus nominis primum: prout sequente tomo dabuntur reliquæ (a) a S. Silvestro ad Stephanum VI, cum serie temporum respondente. Huic tamen summæ quatuor priorum sæculorum æræ Christianæ cur præmittendos duxerim annos quinquaginta eamdem æram Christi proxime præcedentes, ne gravetur lector accipere ex his quæ præmonenda esse duco, ad consilii nostri rationem nitidius declarandam; unde perspicua fiat methodus, et usus ejusdem chronologiæ cognoscatur dispositus ad pleniorum Libri et Historiæ Pontificalis illustrationem.

Videbatur deducenda series hujus chronologiæ ad Vitas pontificum Romanorum accommodatæ ex prima fundatione Romanæ sedis, aut certe ad exordium Vitæ Petri apostoli primi ejusdem episcopi, paria ferme faciente cum initio æræ Christianæ. Superiora enim tempora libri argumentum non attingit. Verum perpenso instituto nostro in notis, et observationibus tum chronologicis, tum historicis ad hasce Vitas, quo constituimus tempora, et gesta singulorum pontificum elucidare; non modo ex assertionem illius bibliothecarii, a quo vita colligebatur, sed cæteris etiam documentis, ac probationibus genuinis, firmitibus, et declarantibus temporum characteres, ibidem recensitos, et historiæ indicia leviter perstricta; perspicuum fiet debuisse per nos repeti solida documenta temporum, ac gestorum ex quinquaginta saltem annis æram Christi communem proxime præcedentibus: quæ nexum habent peculiarem cum chronologia et historia pontificatus maximi Ecclesiæ Christi, et cum gestis atque characteribus temporum intra quadringentos eosdem annos a Vitarum istarum scriptoribus enuntiatas.

Chronologiam enim quod attinet, palam est, epochas singulorum pontificum tam in textu Anastasii, quam in catalogis Anastasio vetustioribus

B consignari per consulatus, et per imperia principum Romanorum. His autem suo loco non positis, et illa excidere necesse foret, quæ consulatibus et annis Cæsarum alligantur. Jam vero rei antiquariæ consultis decernendum relinquo, num satis firma censeris possit consularis, et Cæsarea chronologia, quæ non respondeat commensui, et numerationibus epocharum publice institutis, et cæptis in civitatibus, ac provinciis Romanæ ditionis in Asia, Africa, Europa per annos illos quinquaginta ex ævo Cæsaris dictatoris ad exordium æræ Christianæ. Antiocheni, et Laodiceni in Syria æram Cæsaris dictatoris inchoant ante Julianam ejusdem ordinationem. Quot in eadem provincia Syriæ, quot in Asia minori et in Ponto, quot in Africa, et in Europa institutæ sunt C epochæ ex Actiaca victoria Augusti, et nummis insculptæ, et continuatæ sub imperatoribus consecutis? Alexandrina, et Coptica Ægyptiorum æra, Hispanici Augustorum anni, Romani quinquennales ludi, præter seriem Olympiadum, et annorum ab Urbe condita, pertinent ad firmamentum chronologiæ consularis et Cæsareæ, cui pontificia alligatur. Ad illarum igitur originem ascendere necesse est, his quinquaginta annis inclusam, ut characteres temporum exigantur ad fidem documentorum, sive in consulatibus, et imperiis, sive in gestis pontificum sint enuntiatas: quo fiat, ut undecunque firmata tempora basim historiæ substernant inconcussam.

D Ipsa vero historia summorum pontificum Novi Testamenti quantum luminis mutuatur a supremis illis annalibus sacerdotum veteris legis, qui per dimidium sæculum præcedunt epocham Christi, reputare unusquisque potest, comparatis Hyrcani ac successorum gestis a Josepho traditis sub diverso variorum principum dominatu, qui per eam ætatem Judæam, et finitimos tractus obtinuerunt, cum iis, quæ proxime contigerunt maximis sacerdotibus Christianæ Ecclesiæ, legitima successione in Romana cathedra Petri locum, et apostolatam adeptis. Attendi velim, in illa umbra Levitici sacerdotii, tantam

(a) Posteriorem hanc chronologiam, priori, Lectoris gratia, appositam, exhibemus. Edit.

emicare majestatem dignitatis regiæ usque ad extrema tempora successorum Aaronis, intra eosdem annos quinquaginta supremos Christi veritatem sua figura enuntiantes, ut constet Hyrcanum summum pontificem, licet captivum a Parthis detentum, a Judæis tamen in eadem captivitate cum illo versantibus cis et ultra Euphratem, non secus habitum fuisse, quam regem, ut historia Josephi diserte memorat libro xv Antiquit., cap. 4 et 2, in hac nostra Chronologia indicato ad annum Christi 38. Luculentius autem apparet ex juribus ac titulis ethnarchæ inter suos, et fœderis, ac societatis cum Romana republica ipsi concessis tum a senatu, tum a Cæsare dictatore, relatis ad annum ante æram Christi 49, ex eodem Josepho: ita ut pontifex maximus Judæorum potestate sociorum populo Romani regum plane polleret, usque ad præfinita tempora per prophetas, quando ad Herodem alienigenam translato regno, hoc ipsum iudicium Christi advenientis edendum erat. Perpendi velim ea jura judiciorum gentis suæ, tributorum, decimarum, successionis Hyrcano summo pontifici, ac liberis ejus in Capitolio asserta, æneisque tabulis tum in Urbe omnium domina, tum in duabus ab hac dignitate proximis civitatibus (Alexandria in Ægypto, Antiochia in Oriente) publice positis testata inveniri: et causam ejus honorificæ concessionis expressam, quod pontificis Hyrcani auctoritati parentes Judæi tum qui in Palæstina, tum qui in Ægypto debebant, suppetias Cæsari tulissent in Alexandrina obsidione.

Omitti hæc certe non poterant citra dispendium laminis inde obventuri historiæ pontificali Ecclesiæ Christianæ. Quando enim in ista legimus erectam fuisse ab apostolorum principe sedem Romanam cæteris præstituram, suoque nonine ita fundatas Alexandrinam, et Antiochenam, ut proximæ dignitate haberentur post Romanam, in qua una successoribus contulit, ut Ecclesiam regerent universam (quod legimus in Clemente); statim occurrit, in maximo Hyrcani sacerdotio spectari eam consuetudinem, ut Coloniam deductæ ex populo ad verum Deum cultum exercendum electo, hierarchæ summo in omnium sacrorum legibus ita parerent. Nec species dispar imitationis obversatur animo attendenti primum e Christianis imperatoribus Constantinum in vita Silvestri regis patrimoniis, et insignibus honestantem regale sacerdotium novæ legis in maximo ejusdem pontifice, ac Romana sede hujus propria; cum videat ab imperii Romani institutoribus, primis Julio, et Augusto, licet ethnicis principibus, concessa, et asserta jura judiciorum, decimarum, ac principatus in gentem suam Judæorum Ecclesiæ moderatori summo, et totius Levitici ordinis hierarchæ maximo.

Observare quoque juvat, in catalogis nostris pontificalibus, unde vitæ originem trahunt, exordia pontificum consignari per consulatus, annosque numerari eorundem pontificum etiam per hæc priora quatuor sæcula æræ Christianæ. Huic enim consue-

tudini præire attendimus morem non dissimilem Ecclesiæ Judaicæ, collectum ex Annalibus a Josepho ejusdem sacerdote, atque historico sub ipsa tempora apostolorum. Is enim epocham pontificalem Hyrcani ad ea, quæ diximus, tempora pertinentis ita consignat per consulatus historiæ suæ lib. XIII, cap. 4: *Cum igitur pontificatum accepisset Hyrcanus anno tertio septimæ, ac septuagesimæ supra centesimam Olympiadis, Q. Hortensio, Q. Metello Cretico consulibus, statim bellum eis Aristobulus intulit.*

Nescio an his attenderint recentiores illi scriptores, qui imaginati sunt consulum nomina posterioribus curis adjecta fuisse catalogis pontificum Romanorum: quibus indicavi in præfatione tomi primi, per quatuor priora sæcula æræ Christianæ, etiam Romanos consignare consuevisse epochas sacerdotum in sua collegia cooptatorum, perinde ac Josephus in Urbe scribens initia Hyrcani distinxit: qui alibi quoque dinumerat successiones integræ seriei summorum pontificum, et annos singulorum usque ad excidium templi, et Hierosolymæ sub Vespasiano. Mirandum potius foret, si hoc non præstitissent priores illi apostolorum discipuli, qui Petro et Paulo convixerant Romæ, et ritum sacrorum scriptorum probe noverant annos diligenter enumerandi, a Moyse, ac prophetis insinuatam, a Stephano in concionibus adhibitam, a Paulo in epistolis retentam, a Luca in Evangelio servatam, et in Actis apostolorum. Videbant in Urbe Josephum, paucis annis a martyrio principis apostolorum scribentem historiam gentis suæ, sacerdotum maximorum ætatem singillatim referre ad annos principum suorum, ac Romanorum. Videbant in Urbe quælibet collegia sacerdotum majorum signare consulibus, et epocha Urbis conditæ cooptationes singulorum, quemadmodum testatum nobis faciunt tot vetusta marmora ex illa ætate nostris oculis præservata in fastis, in Kalendariis, in Actis collegiorum, hac nostra chronologia sæpe producendis ad demonstrationem eorundem consulatum, et certi ipsorum temporis ac documenti. Stupidi propemodum fuissent notarii septem a Clemente instituti, diaconi, ac subdiaconi totidem a Fabiano post Anteri curam delegati ad gesta martyrum scribenda et colligenda (quos inter eminent dignitate atque exemplo Romani pontifices ejus ætatis fere omnes martyrio coronati), si tam celebri, tam communi, tam probatæ consuetudini ipsi tantummodo defuissent. Verum ne relabamur in documenta chronologiæ pontificiæ tot rationibus jam assertæ, convertimus ad historiæ probationes, ex iisdem annis quinquaginta de industria per nos collectas.

Negari nequaquam potest, quin his quæ, de primo, et altero adventu principis apostolorum in Urbem e Syria, ac de consilio cathedræ summi pontificatus hic statuendæ illi divinitus inspirato, perfecisse traditur sectione prima, viam quodammodo sternant gesta, quæ pertinent ad annum ante Christi æram 45, quando consules Antonius, ac Dolabella post mortem

Cæsaris, auctores fuerunt senatui populoque Romano renovandi Judæis eadem privilegia poscentibus per legatos ab Hyrcano ipsorum pontifice missos, quæ Cæsar antea contulerat: inter quæ illud memoratur a Josepho, *ut jus ipsius foret sodalitia in Urbe habendi sacrorum suorum, etiam si alia exterarum nationum vetarentur*. Hac indulgentia Romanorum, et Cæsaris præsertim, Judæis conciliata præ cæteris nationibus, peculiari Dei providentia disponebantur Cæsaris successores ad prima sodalitia nostra Romæ confovenda, quæ scilicet in primo et altero adventu Petri ad Urbem ethnici distinguere nondum noverant a Judæorum conventibus; præcipue cum viderent apostolos Judæorum contribules inter eos primum fidem Christi pronuntiare. Pari quoque ratione observari potest via complanata ad Christianæ Ecclesiæ episcopatus post Romanum maxime celebres fundandos ante Neronis persecutionem Antiochiæ et Alexandriæ; cum utrobique obtinerent Judæi eadem privilegia superiorum regum, a Julio Cæsare confirmata, et a senatu populoque Romano, et a Cæsaris successoribus per hos quinquaginta annos, et per consecutos usque ad Titum, jus scilicet civitatis, et jus exercendi patria sacra ritu majorum. Nec dissimili beneficentia opis divinæ tot sedes aliorum episcopatum ante Neronis persecutionem paratæ fuerant electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bythinæ, et insularum Asiæ, atque Europæ adjacentium; cum in iis regionibus, perinde ac in Græcia, et Macedonia, synagogæ Judæorum apertæ oppignerassent (ut ita dicam) aditum viris apostolicis, per Moysis tabernaculum ad interiora velaminis perlaturis, novi fœderis tabulas, et arcam Novi et æterni Testamenti, observante beato Ambrosio [lib. VIII in Lucam prope finem] Christum Dominum *ita venisse, ut per Judæos transiret ad gentes*. Ipsa captivitas Hyrcani apud Parthos, et Judæorum in Mesopotamia degentium erga eum reverentia monstrabat semitam, Dei nutu apertam ad perdendum ultra fines Romani imperii filios liberæ Christi sponsæ, cum eo penetrassent nati ancillæ illius, quæ generat in servitutem. Licet vero ethnicorum persecutiones, a Judæorum exemplis et insidiis excitatæ adversus Christum Domini, et contra illius Ecclesiam statim ac per apostolos condebatur, non secus ac fluctus abyssi magnæ contra arcam undique impulsam eandem impeterent, statim ac perfecta ejus fabrica, inter illam Noe congregaverat præservandum a communi clade viventium genus; attamen elevationis suæ gradus experta est iisdem in fluctibus mirabiliter a Deo substratos Ecclesia Christi: qui salutem facturum ex inimicis nostris, consulto voluerat ibi antea fundari synagogas, ubi synagogæ filii contra Ecclesiam urgerent vortices gentium, ac suos, ut ad eandem illi utriusque coniderent, et, aggregatis fluctibus, arcam salutarem ad altiora proveherent.

Hæc igitur projectio fundamenti in Oriente et in Occidente, ad excitandum Deo templum vivum,

A Christiani cultus super depressa, et confusa rudera Judæorum, ac Gentium, ruina sua nos opprimere contententium, ut plenius noscatur, petenda est ejus historia, et observatio ex gestis horum quinquaginta annorum Christi epocham præcedentium: in quibus maxima vis, et amplitudo apparet utriusque populi, contra nostros pontifices connisuri: sive spectes elevationem posterioris templi, cujus excidium prædixit Dominus, licet ab Herode tanta magnificentia restitutum est, ut imperitis videretur gloriam prioris superaturum; sive extensionem consideres, ac robur imperii Romani, et copiam universarum superstitionum in eo vigentium, et in sacrificulis suis totidem hostes jam comparantium contra episcopos Romanæ sedis: quibus apostolorum principis cura, præ cæteris, transmittitur cum sacerdotio in omnes gentes proferendi Evangelium Christi. Apparatus iste orbis terrarum contra Ecclesiam nisuri, et per Ecclesiam saluberrime superandi, explicandus erat in amplissima pompa sua per annos quinquaginta ante æram Christi inspecta, ut lucem affunderet historiæ pontificali. Nam concisæ illæ priorum Petri successorum vitæ, quæ uno, aut altero versu grandia eorum gesta concludunt trita illa ac simplici clausula sacrarum ordinationum, *creavit presbyteros N, episcopos per diversa loca N*. quot ingentibus factis prægnent, acquisitione scilicet provinciarum, fundatione sedium, conversione regionum, non parum declarabitur ab adjecta notitia Orientis, et Occidentis, intra hoc spatium dimidii sæculi æræ Christianæ præmissi: quo exhibetur status orbis ferme universi per eosdem præsules apostolicos ad Ecclesiæ catholicæ societatem redigendi

Quarum methodo id exhibendum curaverim hæc in chronologia, licet conspectus ipse satis docere possit; attamen paucis declarare non piget.

Duplex columna singulas paginas bifariam dividit, ut in una referatur chronologia, et historia civillibus ethnicorum, in altera sacerdotalis populi divinum cultum rite exercendum a Deo vocati: nempe Judæorum Ecclesiæ ante adventum Domini; et Christianæ, post eum terris datum Deum et Hominem, et lapidem angularem, qui fact. utraque unum.

In priori columna assignata chronologiæ, et historiæ gentium, ac præsertim Romanæ reipublicæ, et imperii principum, quibus cum Ecclesiæ historia nexus continuus præ cæteris intercedit, res occidentalis tractus digestæ sunt tam in chronologia quam in historia.

Chronologiæ indicatio generalis, complexura characteres annorum singillatim ex cyclo occidentalibus chronologis hodie recepto (utpote discernente citra ullum confusionis periculum quemcunque annum, ejusque a præsentem distantiam) conspicitur in marginali ductu columnæ, primaque sede sinistrorsum per seriem descendente: sub eo titulo superne posito: *Anni periodi Julianæ ubi periodus Juliana a Sealigro inventa, annos singulos ordinat, additis*

characteribus cycli solis, et lunæ, ac litterarum A
 Dominicalium. Eidem anno periodi Julianæ assignat
 secundaria series cum ea descendens annos civiles
 Romanos ab Urbe condita. Cum vero annorum pe-
 riodi Julianæ Scaligeri sit exordium Kalendis Ja-
 nuarii, seu veri post Cæsaris ordinationem, seu pro-
 lepticæ ante ordinatum a Julio Cæsare Kalendarum;
 annorum vero ab Urbe condita dies princeps sit,
 quæ festi Palilium fuerat Romanis, eaque in calen-
 dario Cæsaris assignetur xi Kal. Maii; consequitur,
 ut pars anni periodi Julianæ ex 4 Januarii ad 24
 Aprilis, spectet ad complendum annum ab Urbe
 condita, et ex 24 Aprilis ejusdem periodi Julianæ,
 computetur novus annus, illum completum conse-
 quens in serie temporis ab Urbe condita. Quocirca
 duplex numerus annos singulos afficit hac in co-
 lumna, unus pertinens ad annum complendum ante
 Palilia, alter ab novum denominandum post Palilia,
 uti ad singulas paginas ostendit titulus in fronte
 præfixus.

Intra hasce series epocharum utrinque descen-
 dentium procedit ductus columnæ amplioris, indi-
 cans documenta præcipua temporis ad eundem an-
 num pertinentis, ex magistratibus Romanorum pu-
 blica auctoritate annu signantibus, cujusmodi sunt
 consules, et imperatores. Consulium ordinariorum
 prænomen, nomen, et cognomentum reddere conati
 sunt plures, qui in Fastis correcte exhibendis ope-
 ram contulerunt. Qui Cuspinianum, Sigonium, Ma-
 nutium, Panvinium, Pighium, Gruterum, Goltzium,
 aliosque superioris sæculi auctores noverunt, mo-
 nendi non sunt, quantum superesset ad perficiend-
 dum, post exhaustos tot virorum præstantium la-
 bores. Quantum promoverint chronologiam consu-
 larem viri ætatis nostræ doctissimi, ministratis do-
 cumentis lapidum, et nummorum feliciter detectis,
 ab iisque diligenter collatis, et explicatis, unica
 epistola consularis Norisii nostri ad celebrem chro-
 nologum Pagium luculenter docere potest: cui Al-
 melovenius et Relandus præclara additamenta nuper
 impressis Fastorum suorum voluminibus contule-
 runt. In Cæsarea vero chronologia componenda cum
 consulari, quantum post Occonem desudaverit C.
 Mediaburibus, testatur opus egregium Numismatum
 ab eo præmissum editioni Fastorum, quam medita-
 batur. Ne autem eandem perficeret, obstitere dubia
 complura, in nominibus consulum præsertim non-
 dum soluta, defectu documentorum, quæ certa red-
 derent testimonia veritatis.

Huic spartæ adornandæ opellam et nos contuli-
 mus hac in columna. Cum enim Clementis XI
 æternæ memoriæ pontificis studium ac favor in pro-
 movendis disciplinis, hisque præsertim, quæ ex ge-
 nuina antiquitate subsidia conferunt certa ad histo-
 riam Ecclesiæ dilucidandam, perspectum haberet,
 e Romanis monumentis ferax in dies succrescere
 spicilegium ad veterum messem non spernendis ma-
 nipulis cumulandam, cavet ne incisa litteris vetusta
 marmora intra, vel extra Urbem loco moverentur in

effossionibus rudera, quæ diem flunt, nisi prius
 accessu eorum quos ipse delegisset ad eadem re-
 cognoscenda, et ad historiæ præsidium describenda,
 in tuto collocaretur quidquid erudita antiquitas
 nobis seris posteris ita reservavit. Placuit benefi-
 centissimo Patri id muneris tenuitati meæ conferre,
 proposito per eminentiss. card. Spinulam camera-
 rarius edicto providenter confirmante, vetera jussa
 pontificum decessorum die 30 Septembr. anni 1704,
 pontificatus sui quarto. Per hos viginti annos dele-
 gate mihi curæ tum naturalis sollicitudo (ut Fron-
 tinus experiebatur in commisso sibi munere a Nerva
 principe quem ambigit num appellet *diligentior*,
an amantiorem reipublicæ) tum fides sedula non ad
diligentiam modo, verum ad amorem quoque com-
missæ rei me cum instigaverint; quotquot vetustos
 lapides effodi contigit (fuere autem plurimi) aut
 nummos, chronologiæ consularis et Cæsareæ rati-
 ones comprobantes, aut corrigentes, huic operi
 reservavi. In hac igitur columna, ubi consulium no-
 mina cum prænominibus et cognomentis integre
 exhibentur, quando certo nosci potuerunt, asterisco
 indicata reperies ad annos singulos loca, in quibus
 eadem collegia consulium, vel in prænomine, vel in
 nomine, aut cognomento reddendo, ex certæ aucto-
 ritatis monumentis corriguntur quantum assequi
 potui hoc vicennio, ex quo demandata mihi fuit hæc
 provincia recognoscendi et præservandi ad usum
 sacræ et profanæ historiæ pretiosa hæc documenta.
 In singulis collegiis consulium aut laterculis indicare
 placuit auctoritatem documenti unde comprobantur.
 Licet autem Almeloventius et Relandus hoc ipso
 tempore pleraque ex his monumentis recenter de-
 tectis acceperint, et publico litterarum usui plurima
 cum laude protulerint, attamen ab incepto desi-
 stendum mihi non esse judicavi: cui in Fastis se-
 paratim edendis (si ostium et facultatem Deus con-
 cesserit) complura congesta, ex nummis præsertim
 et lapidibus epochas præferentibus, et ex cælestibus
 observatis suppetunt, usuram plenioris lucis repa-
 rationi temporum præstitura.

Hujus lapidarii additamenti nostri ad Fastorum
 castigatorem auctoritatem specimen unicūm ex-
 hibere contentus ero: nempe ineditam inscriptionem
 marmoreæ tabulæ, in Antiati littore cum aliis nobi-
 libus rudibus egestæ, cura et impensis eminentis-
 simi principis Alexandri cardinalis Albani, qui do-
 ctissimi patris Clementis XI adhortatione et exem-
 plo, tutelam eruditæ antiquitatis et patrociniū sus-
 cepit. In illa marmorea tabula incisum legitur fra-
 gmentum Kalendis Juliani, complexum semestrem
 posteriorem anni a Kalendis Julii, non dissimile
 Farnesiano in litteris cycli lunaris, singulis diebus
 assignatis, et in aliis dierum adjunctis, satis exposi-
 tis in nostra dissertatione de Cyclo et Calendario Cæs-
 aris: actum vero in hoc marmore pluribus epochis
 illustriora gesta ejusdem Cæsaris et Augusti, eorum-
 que principum familiæ, ad certos dies referentibus,
 in quibus et diem victoriæ Pharsalicæ, v Idus Au-

gnsti hactenus ignoratam: et quod ad rem nostram chronologicam fastosque consulares tum comprobandos, tum castigatioribus exhibendos confert, continens septem collegia consulum sub imperatoribus Tiberio, C. Caligula et Claudio. Dabo hujus præstantissimi fragmenti fidelem typum in fine istorum Prolegomenorum; et reservabo interpretationem, et notas quas attexui ad uberiores ejus monumenti illustrationem, vel editioni Fastorum, vel Analectis Antiquitatis ineditæ.

Cæteris quoque indicationibus astronomieis, certam anni sedem diemque non minus evidenter quam hocce marmor demonstrantibus, carere non volui Prolegomenis adnexum Breviarium Chronologiæ, huic tomo inserviens, a Julio Cæsare ad finem Vitæ beati Silvestri papæ. Eclipses igitur solis ac lunæ quatuor hisce sæculis observatas, et a scriptoribus litteris consignatas, connotavi, in iisdem tabulis chronologicis per solis consuetum signum ☉, si solares sunt; aut per alterius luminaris in licium ☾, si sunt lunares. Ubi hæc signa occurrunt, is annus ejusque sedes, seu a præsentis anno distantia, eclipsis phasibus comprobatur, quarum calculos respondere tabulis ex æquo ac observationibus demonstro in opusculo *de Reparatione Temporum*. Inter has eclipses insignes, nonnullas a chronologis non repertas videre licet, ut ad annum 43 æræ Christianæ.

Huic vero demonstrationi temporum constabiliendæ, beneficentia sanctissimi Patris, et nunquam satis laudati principis Clementis XI præsidia contulit: cum scilicet, excitato sub initium suscepti Ecclesiæ regiminis gnomone astronomico, ad usum Kalendarii constructo in Thermis Diocletiani, in quo cum posteri luminarium motus diligentissime explorare possint, ad tuenda Gregorii XIII beneficia necessarios; ut rei Paschali, pontificia providentia procurandæ, quidquid aptandum fuerat opportune comparavit; ita etiam chronologiæ undequaque confirmandæ et reparandæ, solidiora quæque adminicula providenter adjunxit.

His generatim præmonitis de chronologiæ documentis digestis in hasce tabulas, expediam breviter earundem de dispositione ea, quæ dicenda supersunt, usus ut illarum sit paratior

Quinquennium illud temporum Cæsarianorum, ante formam anni Julianam a dictatore inductam, requirebat ut ductus columnæ ostenderet diversum initium anni civilis Romani, tunc incidens in prolepticum regularem seriei Scaligerianæ trimestri ferme spatio antesolstitium brumale, quod solstitium proxime consequitur post dies septem caput anni Juliani Kalendis Januarii. Id in eo quinquennio præstitimus, intercurrentibus ad eam tempestatem lineis, quæ annos civiles Romanorum ab Urbe condita in Palilibus completos et ex Palilibus renovatos ostendunt.

Completo autem quinquennio per annum *Confusionis* dictum, in quo novus civilis Julianæ formæ a dictatore datus est civibus Romanis, pariantur qui-

Adem lineæ anni Romani civilis terminum indicantes tam in columna periodi Scaligerianæ quam in columna annorum Romanorum civilium. His tamen adhiberi convenit duplex numerus, quorum prior indicet annum Urbis conditæ complendum eodem anno civili, et Scaligeriano die 24 Aprilis in Palilibus, alter vero numeret annum novum ab Urbe condita ex Palilibus, seu 24 Aprilis ineuntem. Signare autem necesse fuit singulis annis duplicem hunc numerum, ut demonstratio nostræ chronologiæ non careret documentis præservatis inter vetusta marmora Capitolina, et Fratrum Arvalium, quæ eosdem consules componunt ante Palilia cum priori numero, post Palilia cum posteriori annorum ab Urbe condita.

B Hæc pauca de priori columna, Occidentalium res complexa, eique adjacentibus laterculis chronologiæ Occidentalium indicasse sufficiat. Cætera ad eas pertinentia, solo conspectu tabulæ satis percipiuntur.

Altera columna historiæ pontificiæ et Orientalis lateralibus pariter duabus utrinque descendentibus includitur, quarum una chronologiæ olympiadum, altera annis, tum ante æram Christi communem per quinquaginta Julianos (incluso quinquennio Cæsariano proleptico) qui eam præcedunt, tum ab æra Christi communi, ineunte cum sexto et quadragesimo novæ ordinationis Julianæ, numerandis inservit. Visum est ad columnam historiæ tractus Orientalis adjungere olympiadum epocham, quæ ibi generatim frequentabatur. Annos vero æræ Christi communis in altera apposui, ut pontificiam (quæ finis est præcipuus, huic tabulæ et operi constitutus demonstraret nitidius ac referret ad Pontificem illum æternum secundum ordinem Melchisedech, qui, nostræ salutis causa nasci voluit in tempore, et annos, sui adventus et prædicationis distingui annis pontificum in utroque Testamento a se constitutorum.

In hac propterea columna, inter duas laterales media ante adventum Christi Domini, præpositi sunt anni pontificum Hebræorum tunc obtinentium summum Ecclesiæ Dei sacerdotium. Post adventum Domini, principem locum in columna tenet, ut par est, numeratio *annorum ætatis Christi Domini* ex nostra sententia (quæ hodie omnium ferme consensu firmatur) quinquennio prævertentium æram vulgarem; nam anni æræ communis signantur in laterali serie sub titulo *æræ communis* illi præfixo.

Cum vero ad annum ætatis Christi 33 perventum est, æræ communis 28, in quo, redemptionis nostræ opere consummato, ascendens in cælum Dominus constituit in terris novum pontificatum maximum Ecclesiæ suæ in Petro apostolo ac successoribus, numerat hæc columna annos pontificatus Petri apostoli ante conditam Romanam sedem, et ex anno æræ communis quadragesimo, quo episcopatum Romanum ab eodem principe apostolorum fundatum probare nititur nostra chronologia, sedis

Romanæ annos recenset tum in Petro, tum in successoribus.

Præter annos pontificum novæ legis numerantur hæc in columna etiam pontifices Judæorum usque ad destructionem templi Hierosolymitani sub Vespasiano. Licet enim, translato ad Ecclesiam Christianam sacerdotio per eum Pontificem qui per sanguinem suum semel introivit in Sancta, æterna redemptione inventa, cessaverit umbra legalium, et pontificatus Judæorum conderit; attamen cum nominatenus historia Judaica per Josephum collecta, et quæ plurimum confert ad Christianam elucidandam, successores Annæ et Caiphæ recenseat; alienum videre non debuit, distinguendi temporis et comprobandi causa, etiam hos recenseri usque ad excidium templi.

Eandem de causa admisimus in eadem columna nomina et epochas regum Judæorum, ne quidpiam negligamus eorum quæ ad emendandam et perficiendam aut comprobendam chronologiam adhiberi utiliter possunt.

Præstant inter hæc æræ quamplures Orientalium civitatum in earum nummis signatæ, ac pariatæ non semel cum annis Principum Romanorum. Quæ res, quantum adjumenti contulerit ad chronologiæ perfectionem, satis cognoscimus ex opere in primis celebri card. Norisii de Epochis Syromacedonum: quo nihil limatius ætas nostra fortasse tulit et posteræ invenient. Istarum documenta nisi addidisset, fraudassem profecto demonstrationem istorum temporum potiori auctoritate, quam illis comparant tot publica et iisdem temporibus æqualia monumenta scriptorum, paginis quæ autographæ non sint, sed a descriptoribus ad nos transmissæ, merito præferenda. Angustia tabularum non patitur ut icones nummorum aut explicationes addamus: quæ petendæ sunt a libris em. Norisii, Vaillantii aliisque ad epocharum originem annis suis affigendam adhibitis, ibique propterea indicatis.

Anorum singulorum serie ita comprobata ex consulibus Romanis, ex annis principum, ex urbium epochis utrasque numerationes jungentibus, in Oriente et in Occidente signatas in publicis actibus ac monumentis, assignantur epochæ singulorum pontificum Romanorum: quarum documenta, nexus et definitio notis in nostris chronologicis, quas ad eorundem Vitas singillatim attexui, quærenda sunt. Distinguere non omisi ordinationem ad episcopatum ab electione ad pontificatum Romanum in iis, qui probantur caractere episcopali antea insigniti, sive ut vicarii forent Pontificis his adiutoribus indigentis (quales cooptati leguntur a Petro apostolo Linus, Cletus et Clemens), sive ut destinarentur episcopi gentium exterarum, et dum exercerentur quasi tirocinio muneris pastoralis in Urbe vicario nomine ab eo pontifice Romano, qui eosdem ita destinaverat mox ablegandos ad fundationem novarum Ecclesiarum, vacante, dum exercentur per mortem pontificis, Romana sede, ad eandem eligerentur succes-

sores legitimi ita defuncti pastoris. Distinctionis gratia, ordinationem ad episcopale munus cum refero, nomina eorum consueto caractere in hisce tabulis exprimo, neque annos eorum in columna numero, sed ejus Romani pontificis qui tunc Ecclesiam regebat. Ubi vero in sede Romana succedunt rite ad eandem cooptati per cleri Romani suffragia, ibi eorundem nomina majusculis litteris exhibeo, et annos pontificatus eorum inde dinumero, ut expedite percurrant oculi in tabula chronologica quidquid de singulorum epochis comprobatum attulisse videor in notis.

Gesta quæ ad annos singulos e probatis auctoribus collecta utraque columna includit. Occidentium et Orientalium, sunt pontificiæ et universæ ecclesiasticæ historiæ, vel chronologiæ causa, vel actorum ipsorum affinitate ita connexa, ut disjungi aut præteriti sine dispendio evidentiæ non patiantur. Ubi vero satis spatii non erat in columna *Occidentalium* ad gesta includenda ad eam pertinentia, et abundabat in alia columna *Orientalium*, ibi etiam res Romanas quandoque inclusimus. Oneranda non erat pluribus quam selectis hisce documentis nostra tabula, ne universalis historiæ et chronologiæ pompam explicare potius videretur (quod hic præstandum non assumpsi) quam pontificiæ apparatus instruere omnibus aut saltem præcipuis documentis, quod nostrarum esse partium constituti mihi operis ratio monebat.

His igitur de tabularum argumento constructione, auctoritate et complexione præmissis, ipsas jam tabulas proponamus.

Quo facilius comparari possint cum nostræ chronologiæ tabulis documenta epocharum nummis et lapidibus antiquis incisa, illustriores æras quæ in numismatibus visuntur, aut ab auctoribus celebrantur, hic damus per ordinem digestas, et ad annum periodi Julianæ ex nostra putatione ita relatas: præmissis æræ Christianæ caracteribus, et partibus præcipuis, quarum gratia cæteras comparamus.

Æra Christi communis Kalendis Januarii pariatur cum anno inchoante periodi Julianæ 4714, cyclo solis 10, lunæ 2, littera Dominicali B; Urbis conditæ juxta Fastos marmoreos, quos sequimur, ante Palilia 753; ex Palilibus 754, olympiadis 195, anno primo ante dies æstivos, et secundo inchoante ex diebus æstivis.

Natalis Christi Domini præcedit æram communem annis 5 solidis et diebus 7. Æra ejus baptismi et Evangelii circa initium anni ejus ætatis 30 inchoati, periodi Jul. 4738, æræ communis 25. Eiusdem passio, mors, resurrectio, ascensio, et pontificatus max. novæ legis ab ipso collatus Petro et successoribus, anno ipsius ætatis 33, æræ communis 28, per Julianæ 4744. Fundatio sedis Romanæ, per Jul. 4753, æræ Christi 40.

Aliarum epocharum constitutio.

Actiaca Augusti per Julianæ 4682, ex automno. Ægæensium in Cilicia 4666, ex automno. Alexandrina Augusti 4683, ex 29 Augusti prima Thoth fixi. Anazarbi in Cilicia 4694, ex aut. Antiochena Cæsaris 4665, ex aut. Apameensium, quæ et Seleucidarum 4402, ex autumno.

Aradiorum 4455, ex autumnno.
 Ascalonitarum 4610, ex aut.
 Augusti in Syria 4682, ex aut.
 Augustorum Hispanica 4675, ex Kal. Januar.
 Augustorum ex quo Augustus appellatus est Cæsar Oct., 4686,
 Cæsaris dictatoris seu novæ ordinationis Julianæ 4669, ex Kal. Jan.
 Chalcidensium 4806, ex autumnno.
 Coptica Juliana 4689, ex prima Thoth, 29 Aug.
 Damascenorum 4402, quæ et Seleucid., ex aut.
 Edessenorum 4402, quæ et Selercid., ex aut.
 Emesenorum 4402, ut supra.

A Gadarensium 4650, ex aut.
 Gazensium 4652, ex aut.
 Laodiceorum 4666, ex aut.
 Neapolitanorum Samariæ 4682, ex aut.
 Palmyrenorum 4402, ex autumnno, quæ et Seleucid.
 Philadelphensium Pompeiana 4650, ex aut.
 Sebastenorum Samariæ 4688, ex aut.
 Seleucidarum 4402, ex autumnno.
 Sidoniorum 4602, ex autumnno.
 Tiberii imperii proconsularis 4723, Christi 40.
 Tripolitarum, quæ et Seleucid. 4402, ex aut.
 Tyriorum 4588, ex autumnno.
 Urbis conditæ 3964, ex 24 Aprilis in Palilibus.

CHRONOLOGIA

AD TOM I EDIT. ROM.-VATIC.

CHRONOLOGIA CONSULARIS ET CÆSAREA ROMANORUM

ET

PONTIFICIA JUDÆORUM

Ab annis quinquaginta æram Christi proxime præcedentibus usque ad sanctum Sylvestrum ejus nominis primum.

Anni periodi Julianæ et cycli (Ⓜ)	Anni Romanorum civiles, eorumque commensus cum Æra Christi Scaligeri, distincti per consularis et res in illis gestas, assistentis ubique documentis.	Anni Urbis absoluti in Palil. et in untes post Patilia.	B	Anni Olympiadum absoluti in solstitio æstivo, et in untes per solstit.	Anni Juliani proleptici ante Æram Christi communem.	51	Anni ante Æram Christi	51.
4663.	Annus Romanorum civilis Quintus ante novam institutionem Julianorum C. Cæsaris Dictatoris, condomin. sta * (ex veteri ordin. Regis Tarquinii apud Censorin. de die Nat. cap. 8) diebus 378; cum ferat Interkalarem mensem Merkedonium dierum 23 post Februarium.				Labente anno 51 proleptico ante Æram Christi communem, qui in periodo Juliana Scaligeri obtinet sedem 4663, commissa est eclipsis centralis solis Romæ spectabilis in meridie diei 6 Martii.			
4664	Kalendas Januarias anni 50 Juliani proleptici ante æram Christi communem: adeoque inciderunt in diem 9 Octobr. anni 4663 periodi Julianæ labentis, 51 ante æram Christi comm. proleptice assumpti: et præcesserunt Kal. Januar. novæ ordinationis Julianæ diebus 4910.	Ante Palil. 703, post Palil. 704.			In diem 9 Octobris hujus anni Per. Jul. 4663 sive 51 proleptici stylo Juliano ante æram Christi communem incidunt Kalendæ Januarii anni civilis a Romanis tunc numerati ex ordinatione Tarquinii regis juxta Censorinum de die Natali cap. 8.			
B.				Olymp. 482	Ad eclipses solares hujus, et sequentis anni refertur testimonium Dionis lib. XLIII, pag. 459, G. L.	50		
				III ante solstit æst. post solstit	Annus hic Juliani styli Quintus prolepticus, et 50 ante æram Christi communem, præcedit novam ordinationem annorum Julii Cæs. quinquennio solido, seu diebus 4827. Ejus Kalendæ Januariæ pa-			50
	Signatur hic annus in Fastis marmoreis Capitolinis his Coss. editis a Sigonio, Pighio, Panvino, Gru-			IV				

Annus Rom. civiles, eorumque commensus cum Æra Christi communi et cum periodo Juliana Scaligeri. Anno U. C. ante et post Patil.

A Anno Juliani proleptici ante Æram Christi communem. Anno ante Æram Christi

ms. C. CLAUDIUS M. F. M. N. MARCELLVS L. CORNELIUS Lentulus EODEM ANNO

ict. C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR Dictator

Signatur etiam eclipsi solis digitorum 7 Romæ spectabili post ejus ortum die 21 Augusti labente anno period. Jul. 4664 (ut ex Tab. Astronom. de la Hire, aliisque colligitur) seu 50 proleptico ante æram Christi communem: quæ dies in Kalend. anni Tarquinien- sis dicebatur IV Kal. Novembr.

RES GESTÆ

Kalendis Januarii novi Coss. Marcellus, et Lentulus per S. C. de dimissione exercitus Cæsaris facem bello civili prætulerunt. Cæsar, trajecto Rubicone, Ariminum, mox Urbem, et Italiam occupat, expulso Pompeio [Cic. lib. xvi famil. ep. 44]. In Hispaniam profectus Pompeii legatos ad dediti- onem faciendam cogit. Romam reversus DICTATOR creatur, Comitiorum habendorum causa. Intra dies xi dictatura abdicans creatur Cos. in annum sequentem cum P. Servilio, [Cæs. bell. civ. lib. III.]

Annus civilis Rom. quartus ante novam ordinationem Cæsaris constat diebus 355.

Ejus Kalendæ Januariæ præcedunt initium novæ ordinationis Cæsaris dict. diebus 4532 et inci- dunt in diem 22 Octobris anni Per. Jul. 4664 seu 50 proleptici ante æram Christi. Hunc annum signant consules spectandi in Fas- tibus marmoreis Capitolinis, et apud Groterum fol. ccxcv, Panvinium, Pighium, Sigonium.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR II

B. SERVILIUS Vacia Isauricus quos proxime subsequitur dicta- tura Cæsaris prima: quæ cum an- nua fuerit, parte sui maxima,

4665 spectat ad annum sequentem. Ita 704 17, 40 legitur in marm. Capitolino. A. P.

A G C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR Dictator post 705 Coss. M. ANTONIVS M. F. M. N. Magister Pal. Equitum

riantur cum die 85 anni Tarqui- niensis, seu civilis Romanis tunc adhibiti. Constat diebus 365. Si- gnatur consulibus

C. Claudio Marcello L. Cornelio Lentulo.

Paterculus lib. II his Coss. scri- bit exarsisse bellum civile post Roman conditam anno dcciiii et ante consulatum Vinicii (qui collegam habuit Cassium Longi- num æræ Christi juxta nos 29) annis LXXVIII.

RES GESTÆ.

Judæorum, ac finitimorum regio- num, præcipue circa sacra, et pontifices Hebræorum.

Hyrcaus summus sacerdos ab Aarone LIV e stirpe Assamonæo- rum principum, qui pontificatum iniverat anno tertio Olympiadis 477, Q. Hortensio Q. Metello Cretico Coss. [Jos. lib. xiv, c. 4] ante æram Christi 69 in regnum quo- que successerat [Jos. lib. xv, c. 9] matri. Pulsus a fratre Aristobulo restituebatur a Magno Pompelo, captis Hierosolymis [Jos. ibi. et Dio lib. LIII] et per Romanos Pro Coss. Gabinius, Crassum, Bibu- lum his annis proxime superiori- bus defendebatur contra inquietum ingenium Aristobuli, et filio- rum ejus.

Olymp. In diem 22 Octobris hujus anni 482 proleptici Juliani 50 ante æram annus Christi incidunt Kalendæ Januariæ IV anni Tarquiniensis. seu civilis Ro- Et ex mani. æstate

Olymp. 483 Annus quartus prolepticus styli Juliani ante ordinationem Cæsaris et 49 ante æram Christi commu- annus nem periodi Julianæ 4665 obtinet suas Kalendas Januariæ die 72 anni Tarquiniensis Romanorum, quæ in Urbe dicta fuit Idus Martii civilis ante Cæsaris reformatio- nem tunc adhibiti. Signatur con- sulibus

C. Julio Cæsare II

P. Servilio Vacia Isaurico Cum sit Bissextilis constat die- bus 366.

Ejus Kal. Januariæ præcedunt initium novæ ordinationis Julianæ diebus 4464.

49 Biss.

Anni
Per. J.
et cycli
①②

Anni Rom, civiles, eorumque com-
mensus cum Æra Christi communi
et cum periodo Juliana Scaligene

RES GESTÆ

Romanorum, earumque docu-
menta

Cæsar abdicata dictatura crea-
tus II consul] Cæs. bell. civil. lib.
III] ab urbe Brundisium profectus,
inde solvit, in Epirum navigans
pridie Nonas Januarii [ibi]. In
campis Pharsalicis confliat média-
estate [Plutarch. in Bruto] die
9 Sextilis Tarquiniensis v. EID.
AVGVSTI D. IVLIVS PHARS. VICIT [le-
gitur in veteri Calendario mar-
moreo in ruinis Antiatum reperto,
et in Musæum Card. Alex. Albani
translato] quæ dies respondet diei
9 Junii Juliani. Victo Pompeio
Alexandriam navigat, suspicatus
eum se recepisse in Ægyptum.
Verum hospitem Magnum perfidi
vectores obtruncant pridie ejus
Natalis h. e. pridie Kal. Octobris
anni Tarquiniensis: quæ dies re-
spondet huic anno 25 Quinctilis
Juliani] Velleius lib. II, cap. 53].
Caput ad se allatum Cæsar excepit
lacrymis, et in suburbio excitato
sacello Nemeseos sepeliri curavit
[Appian. Plutarch. in Cæs. Liv.
lib. CXII]. serius credita est Ro-
mæ Pompeii mors post ejus an-
nulum allatum. Tum vero Cæsari
collati honores, et potestas maxi-
ma. *Ut jus ei belli, et pacis in
omnes homines esset, et si neque ad
populum de iis retulisset. Ut quin-
que continuis annis consulatum ge-
neret. Ut DICTATOR non ad se-
mestre tantum spatium ut olim, sed
integrum in annum diceretur. Ut
tribunitiam. potestatem ad vitam
haberet.* [Dio lib. XLII.]

His acceptis honoribus Cæsar,
quamvis extra Italiam erat, statim
dictaturam iniit. [Dio ibi.] Usse-
rius hæc referens illud quoque
observat opportune. *Ut recte hinc
principatum illius Josephus arces-
siverit; tres annos cum dimidio illi
assignans [lib. XIV, c. 47]. Atque
in Syria, ut a prima dictatura An-
tiocheni, ita a secunda hac dicta-
tura Laodiceni tempora Cæsariana
dinumerasse videantur. Laodice-
nam enim æram, unico tantum
anno Antiochena posteriorem fuis-
se, Eusebius in Chronico ad annum
2 imperii Probi indicat.*

Circa finem itaque anni Tarqui-

Anni
U. C.
ante
et post
Patil.

A

Anni
Olymp.

Anni Juliani proleptici ante Æram
Christi communem.

A
a
A
C

RES GESTÆ.

Pontificum Judæorum, eorumque
gentis et finitimarum.

Cæsar Alexandria receptus dum
intendit cogendis pecuniis sibi de-
bitis a Ptolemæo Aulete patre
regis pueri, et dissidio compo-
nendo inter hunc, et sororem
Cleopatram ex paterno testa-
mento de regno contententes, Po-
thini eunuchi consiliis tumultu ex-
citato, in discrimine versatur.
[Dio lib. XLII et Plut. in Cæs.]
Controversias regum ad populum
Romanum, qui tutor, et ad se,
qui consul esset, pertinere Cæsar
existimabat. Sibi igitur placere,
regem Ptolemæum, ejusque soro-
rem Cleopatram exercitus dimit-
tere, quos haberent, et de contro-
versis jure apud se potius, quam
inter se armis disceptare. [Cæs.
lib. III.]

B

C

Aucta potestas Cæsaris per S.
P. Q. R., circa finem anni collata
sibi DICTATURA, cæterisque hono-
ribus, ac juribus in annos subse-
quentes duraturis, ad eam cogni-
tionem securius suscipiendam per-
movit, sed insimul Ægyptiorum
animos a Pothino studiose sollici-
tatos contra ipsum incendit, ex
hospite judicem quem viderent
suorum regum. Ptolemæo enim,
et Cleopatæ regnum Ægypti at-
tribuit, horumque germanis fra-
tribus natu minoribus Ptolemæo
juniori, et Arsinoæ Cyprum largi-
tus est. [Cæs. ibi., Livius 442,
Plut. in Cæs.]

D

Ex iterato igitur tumultu in
apertum bellum deductis Ægyptiis
et Romanis, incensa est in portu
cum navibus celebris illa biblio-
theca regis Philadelphi 400 libro-
rum millibus instructa. [Seneca
lib. de Tranquill. animi cap 9;
Oros. I. VI, c. 45; Plutarchus in
Cæs. et Dio lib. XLII.] Cæsar, licet
non multo suorum militum nume-
ro, ad hoc prælium perductus,
quod sibi eventurum non reputa-
verat, attamen opportunis auxiliis
fœderatorum, et amicorum P. R.
rem prospere gessit. Strenuam
illi operam navarunt Judæi tum
Alexandrini, tum Palæstini, suasu,
et auctoritate Hyrcani pontificis,
et Aristobuli [Jos. lib. XIV, c. 44]:

Anni
eriodi
ianas
et
cycli
Lit
Dom.
4665.
47, 40
A. G.

Anni Rom. civiles, eorumque com-
mensus cum Æra Christi commu-
ni et cum periodo Juliano Scalig.
Anni U. C.
ante et
post
Palil.

A Anni
Olymp.

Anni Juliani proleptici ante Æram
Christi communem.

Anni
ante
Æram
Christi

niensis, sive circa autumnale æqui-
noctium, perlato Alexandriam ad
Cæsarem nuntio de honoribus sibi
decretis, statim Cæsar DICTATURAM
ad annum integrum inivit, quæ
propterea extenditur ad potiore
partem anni sequentis, ita ut consu-
les unum aut alterum ex postremis
anni mensibus tantummodo signent

AERA CAESARIS ANTIOCHENA CUI
incipiat ex autumnno. Per. Jul.
4665. Vide anni sequentis col. 2.

Annus civilis Romanorum ter-
tius ante novam ordinationem
Cæsaris constat diebus 377 pro-
pter insertum Interkalarem Mer-
kedonium dierum 22 ex instit. Tar-
quin. Ejus Kalendæ Januar. præ-
cedunt initium novæ ordinationis
Cæsaris diebus 4177 et indicunt
in diem XI Octobris Per. Jul. 4665,
sive anni 49 ante æram Christi
communem.

Hunc annum signat

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR DICTATOR
M. ANTONIVS. M. F. M. N. Magist.
Eq. et circa postremos menses

Cæs. EODEM ANNO dictaturæ II
Dictator Cæsaris

II. Q. FVFIVS. Q. F. C. N. CALENVS
Coss. P. VATINIUS

Supersunt dictatoris Magistri E-
quitum, et consulum ejusdem
anni nomina in Fastis marm. Ca-
pitolinis, editis a Grut. Sigonio,
Pighio, Panvinio, et cæteris, etc.

RES GESTÆ.

4666. Cæsar DICTATOR II Romæ creatus,
48. 44. licet absens, post nuntium in Ur-
bem allatum mortis Pompeii, hoc
P. est circa autumnni exordia, dicta-
turam statim inivit Alexandriæ
circa finem anni, eamque, contra
majorum exempla, ad annum so-
lidum duraturam. Quare signatur
hic annus dictatura Cæsaris po-
tius, quam consulibus.

Her hyemem bellum difficile, ac
prælia plura cum Alexandrinis
committens [Sueton. in Jul. cap.
35] victoria tandem potius VI,
KAL. APRIL. anni Tarquin [seu
44 Januarii anni hujus Juliani
proleptici ante æram Chr. 48 et
Per. Jul. 4666.] ALEXANDRIAM RE-
CEPIT ut in vet. Kalend. Farne-

B

ita cruento prælio victor DIE VI
KAL. APRIL. [ut in veteri Kalen-
dario in Pal. Farnesiano legitur,
edito apud Gruterum fol. 433] HOC
DIE CAESAR ALEXANDRIAM RECEPIT :
quæ dies respondet 44 Januarii
anni per. Jul. 4666 ante æram
Christi 48 proxime post hunc in-
choati, dum Cæsar in Ægypto,
assumpta circa autumnnum hujus
anni altera DICTATURA, novem men-
ses exegit, ab Appiano indicatos
lib. II Bell. civ. pag. 484.

Ad Cæsarem Alexandriæ agen-
tem præter auxilia transmissa le-
gationem quoque adornavit Hyr-
canus pontifex, et rex Judæorum,
per quam impetravit, ut ethnarcha
gentis suæ inscriberetur, et pon-
tificatum ad vitam more patrio,
retineret, cum societate et amici-
tia P. R. judiciorum jure, aliisque
a Josepho memoratis ex æreis
columnis, ac tabulis in foro Ale-
xandrino, et Romæ in Capitolio
constitutis lib. XIV, cap. 47.

48.

48

C

Annus tertius prolepticus styli
Juliani ante ordin. Cæs. et 48,
ante æram Chr. comm. Per. Ju-
lianæ 4666, obtinet suas Kal.
Januarias die 83, anni Tarqui-
niensis, seu civ. Romanorum, in
eo dicta 4 Nonas Martii; signatur,

Olym. C. Julio Cæsare dictatore II,
483 M. Antonio magistro equitum :
annus et circa autumnnum,

I, et ex Q. Tullio Caleno,
dieb. P. Vatinio consulibus.

æt II Circa veris initium Cæsar di-
ctator iterum ex Ægypto, classe
profectus in Syriam Antiochiæ
fuit circa diem 6 Maii Juliani [ex
Epist. 49, lib. II Cic. ad Attic.
Usserius, pag. 351]; ubi die duo-
decimo mensis Artemisium, sive
Maii edictum propositum de Jure
Metropoleos, sacræ, asyli, auto-
nomia, et totius Orientis primatu,
dictatoria Cæsaris lege Antiochiæ
attributo [Jo : Malala Chron. lib.
IX] Quare

D

AERA CAESARIS ANTIOCHENA
hoc anno constituta : Quæ tamen
ducitur ex autumnno proxime præ-
cedenti. unde anni civilis initium

Anni Rom. civiles, eorumque com-
 mensus cum Æra Christi commu-
 ni et cum periodo Juliano Scalig. et post
 Jul. et cycli
 (73)

siano, et ap. Grut. edito pag. 433, Ptolemæo rege misere inter præliandum demerso, regnum attribuit Ptolemæo Juniori, et Cleopatraz sorori, quam illi despondit adhuc puero undecenni uxorem, more Ægyptio. [Strabo lib. xvii, pag. 796. Dio lib. xlii. Hirtius. Sueton. in. Jul. cap. 35.] In Ægypto moratus Cæsar menses novem [Appian. lib. ii, bell. civ.] circa Veris initium Alexandria discessit in Syriam. Ejus discessus rumor in Italiam pervenit III Non. Quinctil. seu Aprilis Juliani die 23. [Cic. ad Attic. lib. ii, ep. 19] qua die Antiochiæ eundem egisse docet Jo. Malela lib. ix Chron. Paucis diebus in Syriæ Provincia consumptis, sextum Cæsarem eidem, et legionibus præfecit. [Dio lib. xlvi.] Classe, qua venerat, profectus in Ciliciam [Hirtius, et Jos. lib. xiv, c. 46] regionum, et regnum finitum in Cilicia nomiam civitatibus dedit præcipuis, quas inter LAODICAEA ad mare unde AERA CAES. Ad bellum Ponticum evocatus contra Pharmacem Autump. 378, Venit, Vidit, Vicit. [Plut. in Cæs., no Vail. etc.] intra quintum diem. [Sueton. in Jul. c. 35.] Mithridatem regem Bosphori constituit. Per Græciam Romam venit, circumagente se anno, ex quo fuerat dictator iterum designatus [Plut. in Cæs.] et consul III in annum proximum designatus consules circa postremos hujus anni menses creavit eos, qui in Fastis marmoreis Capitolinis leguntur

Q. Tullium Calenum

P. Vatinius ad tres postremos anni menses Suet. in Cla. c. 45.

AERA CAESARIS LAODICENA incipit h. a. ex autumno, quo Cæsar concessit Autonomiam.

Annus civilis Romanorum secundus ante novam ordinationem Cæsaris constat diebus 355

Ejus Kalendæ Januariæ præcedunt initium novæ ordinationis annorum Julianorum diebus 800 et incidunt in diem 23 Octobris anni Juliani proleptici 48 ante

A Anni Olymp. Anni Juliani proleptici ante Æram Christi communem.

deductum fuisse Antiochenis ostendit Card. Noris ep Syrom. diss. III, cap. 4, eamque ex Nummis, Galbæ sub Muciano signato æra 447, et Tiberii Augusti, sub Flacco, anno ejus imperii 4, et Antioch. 82, demonstrat initium desumere ex autumno anni Per. Jul. 4665, ante communem Christi Epocham 49. Et ex autumno hujus anni 4666, AERA CAESARIS LAODICENA ibi. c. 8, § 2.

Ante annos tres Aristobulus Hyrcani Judæorum pontificis frater, et insidiator, ob querelas cum fratre, Romæ detentus, deinde Cæsarianæ factionis favore liber dimissus in patriam, a Pompeianis fuerat veneno sublatus, ejusque filius Alexander securi percussus Antiochiæ a Scipione jussu Pompeii [Joseph. lib. xiv, c. 43.] Antigonus Aristobuli filius hoc anno ad Cæsarem venit Antiochiæ agentem, patris, ac fratris infortunia commemorans, et accusans Hyrcanum pontificem, et Antipatrum Judæorum gubernatorem, mandato Hyrcani, tanquam per vim principatum gentis gererent. Causa, vicit Antipater, apud Cæsarem perorata. Confirmata Hyrcani pontificis auctoritas: oblata Antipatro dynastia. quamcunque voluisset, et procuratio Judææ concedita fuit a Cæsare. [Joseph., lib. xiv, cap. 45 Antiquit. et lib. i Belli cap. 8.] Præterea Hyrcano pontifici, et liberis ejus Ethnarchiam, et pontificatum Judæorum perpetuo retinere more patrio, Judicia de Judaica disciplina, et jura decimarum, ac cætera Sacerdotalia confirmavit eaque de re, Romanis, et Græcis litteris inscriptas æneas tabulas tum in Capitolio Romæ, tum apud Tyrum, Sidonem, et Ascalonem constitui jussit [Jos. lib. xiv, c. 47]. Antipater procurator Judææ, cum animadverteret Hyrcanum stupidum, ac segnem, filios suos regimini publico sub Hyrcano ita admovit; ut Phasaelus natu maximus, Hierosolymæ, et circumjacentis re-

B

C

D

AERA
 AEG. C.
 ET LAO-
 DIC. IN
 SYR. AD.
 Ma. ex
 25 ed.

Anni Rom. civiles, eorumque commensus cum Æra Christi communi et cum periodo Juliana Scaligeri.

Anni U. G. ante et post Palil.

A Anni Olymp.

Anni Juliani prot plici ante Æram Christi communem.

Anni ante Æram Christi

æram Christi, seu Periodi Julianæ 4666. Hunc annum signant Consules in marmoribus Capitolinis ita expressi

C. IVLIVS. C. P. C. N. CÆSAR III.

M. AEMILIUS M. F. Q. N. LEPIDUS.

C. IVLIVS. C. F. C. N. CÆSAR III DICTATOR.

M. AEMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS. Mag. Equit.

1667. Sigonius in Comment. ad Fa-
9, 42. **B** [ineuntem ex Palilibus] observat videri diversam sententiam ejus, qui Fastos Capitolinos ita digessit, ab altera eorum, qui Annales Romanos scripserunt: cum ille anno superiori dictaturam II solummodo attribuat, huic vero et consulatum III et Dictaturam III, proxime sequenti IV consulatum et IV Dictaturam, et alteri post hunc consulatum V; aliis de Dictatura V quærentibus, quæ nupsiam legitur. Conciliat Sigonius [et nos cum illo tollimus omnem controversiam] productis verbis Dionis. *Postero vero anno [post eum, quem dictator II exegerat] Dictaturam quoque una cum consulatu, utrumque tertium gessit, collega sibi surrogato in utroque magistratu M. Lepido.*

RES GESTÆ.

Cæsar contra P. Cornelium Scipionem Pompeii Magni socerum, M. Catonem, et Mauritaniæ regem Jubam, expeditione suscepta XIV Kal. Januarii [9 Octobris anni Per. 4667] pervenit in Lilybæum; et post die 42 in conpectus Africae fuit [Hirtius de bello Afr.] *Kalendis vers Januariis [hoc est anni Juliani proleptici die 23 Octobris] castra ad Oppidum Ruspinam habuit [ibi]. In acie constitit XII Kal. April. [Januarii Juliani die 8] lustrato exercitu. Pridie nonas April. [Jan. 22.] Jubam et Scipionem memorabili pugna superavit, cum Cato sibi manus intulisset [Hirtius ubi supra]. Africano bello confecto Idibus Junii [die 5 Aprilis Juliani] ad portum Calaritanum appulsus post dies XV, Romam venit. [Hirtius in fin. lib. de bello Afr.]*

Quatuor triumphos hoc anno Romæ duxit eodem mense, sed interjectis diebus [Sueton. in Jul.

gionis dux esset: Herodes vero tum adolescens 15 aut certe juvenis 25 annorum [ut ex Nicolao Damasceno Josephi codices emendat Usserius fol. 353 annalium] Galliam administraret.

47.

47

Annus alter prolepticus styli Juliani ante ordin. Cæsaris, et 47 ante æram Christi comm. Periodi Jul. 4665, obtinet suas *Kalendas Januarii* die 74, anni Tarquiniensis, seu civilis Romanorum, quæ dicebatur 44 Martii, seu Prid. Id. Mart. Constat diebus 365. Signatur consulatu 3 Cæsaris, et dictatura 3 ejusdem, collega Lepido.

Ol. 483 C. Julio Cæsare eos. III et dict. II et III. III M. Emilio Lep. cos. et Mag, Eq.

RES GESTÆ.

Herodes specimen dedit vigilantiae in suo ministerio, comprehenso Ezechia latronum duce; sed in eo morti addicendo inconsulto pontifice Hyrcano; audaciae notatus fuit ab Optimatibus Judæorum, et in judicium vocatus apud eundem Hyrcanum, cui detulerunt, etiam Phasaelum, fratris exemplo, inolescere; licet Antipater utriusque pater se obsequentem pontifici exhiberet, qui tamen citra nomen regum colebatur non secus ac ipse regnaret. Sextum Cæsarem Syriæ proconsulem muneribus ita demeruerat [iisque ab Hyrcano erogatis licet suo nomine offerret] ut auctor fuerit sextus Hyrcano Herodis absolvendi. Malo tamen suo id præstitit Hyrcanus, ut Sameas in concilio ominabatur. Sextus enim Cæsar, accepta pecunia, Herodem præfecit Cœlesyriæ: ex quo munere fomes illi ministrabatur, arma contra Hyrcanum movendi, et Hierosolymam obsidendi, nisi pater ac frater obstitissent. Joseph lib. XIV, cap. 47.

Sextur Cæsar a Cæcilio Basso reprehensus, quod legionem a C. Cæsare sibi concreditam indecenter haberet. dum attrahi Bassum juberet, per tumultum a legionariis occiditur. Conjurant contu-

Anni Rom. civiles, eorumque commensus cum Æra Christi communi et cum periodo juliana Sculig. cap. 37, Patercul., lib. II, c. 37.] et *piost Patil.*

Gallicum, Ponticum, Alexandrinum, et Africanum.

Anni emendationem instituit, usus opera Sosigenis in re astronomica, et Flavii scribæ in Fastis ordinandis. Dio lib. XLIII; Macrobr. Saturn. lib. I, cap. 44.

Annus civilis Romanorum proxime præcedens novam ordinationem annorum Julianorum Cæsaris dictatoris, qui et *annus confusionis* dictus est, constat diebus 445, quibus præcedit Kalendas Januarias anni principis in serie Juliana, seu annum 45 ante æram Christi communem.

Ejus *Kalendæ Januariæ* incidunt in diem 13 Octobris anni Per. Jul. 4667 et præcedunt diebus 80 Kalendas Januar. anni 4668, Per. Jul. seu 46 ante æram Christi communem.

4668. Præter menses Tarquinii XII qui constituuntur diebus 355, obtinuit tres menses interkalares, nempe Merkedonium dierum 23, inser Febr. et Martium, et duos Interkalares inter Novembrem, ac Decembrem singulos dierum 34. Summa dierum hujus anni confusionis fuit 445. Censorin. de die nat. can. 8.

Signatus fuit consulatu Cæsaris quarto sine collega, ejusdem dictatura partim III, partim IIII, ut ostendunt Fasti marmorei Capitolini.

Dict. III C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR IIII DICT. M. AEMILIVS. M. F. Q. N. LEPIDVS MAG. EQ. EODEM ANNO

C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR IIII SINE COLLEGA EODEM ANNO

Coss Q. FABIVS. Q. F. Q. N. MAXIMVS. IN magistratu MORTVVS. EST. IN.

EIVS. LOCUM SUFFECT. C. CANINIVS. C. F. C. N. REBILA

et in Tabula Colotiana apud Grut. fol. 298. C. IVLIVS. CAESAR IIII SINE CONLEGA DICTATOR (tertium designatus quartum)

SvF Q. FABIVS. MAXIMVS C. TREBONIVS. C CANINIVS. C. F. C. IVLIVS. CAESAR. DICT. IV. M. AEMILIVS. M. EQ.

Annus consulatus III absolutus erat, quando Cæsar inivit consulatum IIII, sed nondum absolutus

A Anni Olymp. Anni Juliani prot plici ante Æram Christi communem.

maces pro indemnitate propria, et pro Basso, que se prætorem Apameæ nominatum muniebat. C. Antistius Vetus, allique Cæsariani eumdem obdent,

Antipater Cæsarianis per filios suos subministrat auxilia Jos. lib. I Belli cap. 8 et lib. XIV Antiquit. c. 47 et Dio lib. XLVII.

46.

Olymp. Annus primus prolepticus styli 483 Juliani ante ordinationem Cæsaris, et 46 ante æram Christi communem

Periodi Julianæ 4668, obtinet suas *Kalendas Januarias* die 84 anni civilis Romani, qui *Confusionis annus dictus* fuit, et dies 445 obtinuit: nempe die 24 Merkedonii inter Febr. et Martium interkalati, seu IV Kal. Martii. Constat diebus 365. Signatur initium anni

C. Julio Cæsare IV solo, eodemque dictatore III, designato IIII.

Anno procedente, ad tres novissimos ejusdem menses [duos scilicet Interkalares post exitum Novembr. dierum 34, singillatim, et Decembrem] suffecti sunt consules

Q. Fabius Maximus.

C. Trebonius.

et die anni postrema, mortuo, in magistratu C. Fabio Maximo, in ejus locum suffectus est ad paucas horas

C. Caninius Rebilus.

Plin. lib. VII, c. 53. Suet. in Claud. c. 45. Macrobr. lib. VII, cap. 3.

RES GESTÆ.

Dum bellum in Syria trahitur cum Cæcilio Basso L. Statio Murcus vir prætorius a Julio Cæsare Sexti successor mittitur cum tribus agminibus ex Italia, sed a Basso repellitur fortiter [Jos. lib. I Belli, c. 8, in fin., et Antiquit. lib. XIV, c. 47, fin.; Patercul. lib. II, c. 69; Appian., etc.]

Apud Josephum Murcus perperam scribitur *Marcus*. Aderant enim Basso in belli societatem Arabum phylarchi, præsertim gentis Emessensæ, et Rhambæorum nomadum intra Euphratem habitantium rex Alchaudonius

Anni
period.
Jul.
et cycl.
⑦⑤

Anni Rom. civiles, eorumque commensus cum Æra Christi communis et cum periodo Juliana Scalig.

erat annus dictaturæ tertiæ. Quare eodem anno [dictaturæ tertiæ sed non eodem consulatus tertii] indicatur inisse consulum IIII sine collega : vel sculptoris oscitantia insculpta sunt Tabulis Capitolinis ante consulatum Cæsaris IIII sine collega duo illa verba EODEM ANNO quæ post IIII consulatum recte inseruntur. Annus iste confusionis (credo) sculptorem, vel auctorem turbavit in Tabulis Capitolinis incidendis, ubi abundant verba eodem anno priori loco posita, et desideratur dictatura IIII expressa in Colotiano marmore, non secus ac in nummis Cæsaris cum cons. IIII quibus fidendum utpote æqualibus.

RES GESTÆ.

C. Julius Cæsar inito Romæ consulatu quarto sine collega, idemque DICTATOR [ut in Tabula Colotiana nominatur], nempe dictator IIII, designatus IIII [ut Hirtius scribit initio libri de bello Hisp.] magnis itineribus ante confectis, cum celeri festinatione ad bellum conficiendum in Hispaniam convenit contra Pompeii liberos.

Cæsar in Hispania ad diem XI Kal. Martias [in Kal. Juliano 22 Decembr. anni Per. Jul. 4667.] Ategua oppido potitus est, et IMPERATOR appellatus. Ad diem XVI Kal. April. Festo liberalium [Plutarcho in Cæsare, Διονύσια dicuntur] memorabile prælium ad Munda commissum est : in quo 30 circiter millia Pompeianorum ceciderunt. Anni Juliani proleptici ea dies fuit 17 Januarii. Ante eam pugnam diebus 42 Hirtius testis oculatus in sua Ephemeride belli Hispanici, in quo Cæsarem sequebatur, scribit III Nonas Martii [quæ in anno Jul. proleptico respondet diei 5 Januarii] Cæsari castra moventi lunam visam hora noctis sexta opportune affulsisse. Id vero evenire nequaquam potuit anno primo novi styli Cæsaris [cui passim attribuunt chronologi. hanc expeditionem] cum eo anno ferente Novilunium ex omnium sententia Kalendis Januarii, Luna die V Martii triduo post synodum cum sole infra horizontem descen-

Anni
U.C.
ante
et post
Patrii.

A
Anni
Olymp.

Anni Juliani protiplici ante Æram Christi communem.

Anni
ante
Æram
Christi

Arabs [Strabo lib. XVI, pag. 753, et Dio, lib. XLVII] Sub anni extremum Parthi quoque advenerant a Basso in Syriam acciti, sed hœmis interventu non diu adfuerunt [ibi]. Bellum tamen a Parthis republicæ sibi imminens ita Cæsar prævidit, ut redire ab Hispanica expeditione circa Octobrem hujus anni, in ætatem sequentem Parthicam pararet : et C. Octavium studiorum causa Apolloniam præmissum [quem Hispanici belli comitem adhibuerat sibi cognatione per Acciam Juliæ filiam proximum] destinaret Magistrum equitum. Is postea imperavit, hæres a Cæsare scriptus in supremis tabulis, quas hoc anno Idibus Septembribus conditas virginii vêtali maxime custodiendas tradidit. Sueton. in Jul., cap 83.

Hyrchanus pontifex, missa ad Cæsarem legatione, quem maxima in Romana republica auctoritate ita auctum in perpetuum audivit, confirmationem petiit decretorum, quæ honorifica et proficua, tum sibi, tum universæ Judæorum genti, in Ægypto et in Syria condiderat. Parthici belli et Syriaci contra Bassum imminens sollicitudo, præter antiqua pontificis Hyrcani et Judæorum merita cum Cæsare, impetrarunt cumulatissimam gratiam. Recitantur a Josepho, lib. XIV Antiq., cap. 47, litteræ ac decreta Cæsaris consulis V et dictatoris perpetui titulis insignita, a quibus Hyrcano Judæorum pontifici ejusque liberis sacerdotium et pontificatus Hierosolymorum ac totius gentis astruitur eo jure quo et majores eorum hoc sacerdotium gesserunt : habere et munire Hierosolymorum urbem, et gubernare eam Hyrcanum filium Alexandri pontificem Judæorum et ethnarcham secundum suam voluntatem ; et Judæis secundo locationis anno de redditibus suis subducant, immunesque sint ab angariis, et vectigalibus etc. Hyrcano ejusque filiis decimas persolvant, sicut hactenus eorum majoribus. Utque nullus vel præses, vel dux, vel legatus in

B

C

D

Anni Per Jul. et cycli ⑦ ⑤
Anni Rom. civiles, eorumque commensus cum Æra Christi communi et cum periodo Juliana Scalig.
 deret hora noctis secunda. In nostra vero chronologia anno confusionis attribuentis Hispanicæ expeditioni Cæsari contra Pompeii liberos die III Nonas Martii, quæ diebus 364 præcedit novum stylum Julianum et Novilunium, ætas lunæ fuit dierum 23 et luna circa quadraturam cum sole constituta oriebatur circa horam noctis sextam, quemadmodum a Cæsare, et ab Hirtio visa est.

Victor ex Hispania Cæsare mense Octobri Romam ingressus Hispanicum triumphum egit. In tres autem menses anni reliquos [ad duos scilicet interkalares post Novembrem, et ad Decembrem] abdicatus consulatu, suffectos Consules creavit Q. Fabium Maximum, et C. Trebonium, et Fabio mortuo in diem anni postremam suffecit C. Caninium.

Multi et maximi honores Cæsari decreti sunt a senatu. Præ cæteris vero, ut DICTATOR PERPETUO esset : et ut prænomen IMPERATORIS haberet [Sueton. in Jul., c. 76] quo scilicet, non res bene gesta, sed auctoritas in republica summa significaretur. Dio lib. 43; Appian. lib. II Bell. civ., pag. 494.

Multi et maximi honores Cæsari decreti sunt a senatu. Præ cæteris vero, ut DICTATOR PERPETUO esset : et ut prænomen IMPERATORIS haberet [Sueton. in Jul., c. 76] quo scilicet, non res bene gesta, sed auctoritas in republica summa significaretur. Dio lib. 43; Appian. lib. II Bell. civ., pag. 494.

Post annum Confusionis absolutum, paria jam faciunt cum annis Julianis novæ ordinationis C. Juliaris anni civiles Romanorum, æquatis rationibus ita imposterum continuandi, ut sequitur.

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta
 Julianæ Kalendis Januarii.

Periodi Julianæ et cycli ⑦ ⑤
 Novilunium medium hora 5 et minut. 44 post meridiem Romæ.
 Novilunium verum horis 15, 26 post meridiem Calendarum Januarii Romæ.

Ex Tabulis Astronom. de la Hire.
 Consules

C. IVLIVS CAESAR. V M ANTONIVS.
 M. F.

SVF. P. CORNELIVS P. F.

Tabula Colotiana apud Grut, fol. CCXCVIII, et in Tab. marm. Capitolinis

C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR. V M. Ant.

Nummi aurei et argentei apud Vaillant. Occon. Medio-barb. et alios.

C. CAESAR, ETC. COS QUINT. DICT. PERPET.

Anni U.C. ante et Post Palil.
 A **Anni Olymp.**

Anni Juliani proleptici ante Æram Christi communem.
 A
 20
 Ch

finibus Judæorum auxilia colligat: neve militibus liceat pecunias ab his exigere, vel hybernorum, vel quocunque alio nomine : sed sint immunes ab omnibus molestationibus, etc. Manere etiam jura, quæ ab initio inter Judæos et eorum pontifices fuerant, et quæcunque beneficia a S. P. Q. R. concessa. Præterea eodem jure uti illis licere et in Lydda. Loca etiam, agros, habitationes, quas pro amicitia reges Syriæ ac Phœnices per donationem populi Romani possederant, placere senatui, ut Hyrcanus Judæorum ethnarcha habeat : esseque jus Hyrcano ejusque filiis et legatis ab eo missis ludos et gladiatores spectandi inter senatores sedentibus. Utque quotiescunque postulaverint, a dictatore aut magistro equitum in senatum introducantur, et responsum eis omnibus intra decem dies reddatur, quid a senatu decretum fuerit, » etc.

B

C

Anni Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.

Hyrcani pontificis annus 25.

Hyrcani Judæorum pontificis legati ad Cæsarem missi circa finem anni superioris ab eodem,

hoc anno quintum consule, et dictatore perpetuo, impetrant,

perferri in senatu, et confirmari ea privilegia quæ ex Josepho recensita sunt in fine anni præcedentis.

His addendum est edictum de sodalitiis Judæorum genti tantummodo in urbe permissis a C. Cæsare cos. cum cætera omnia vetuisset : de quo Josephus eodem cap. 47, lib. XIV. Tum ea quæ sequuntur. « Post mortem autem Cæsaris M. Antonius P. Dolabella

cos. advocato senatu, et introductis Hyrcani legatis, retulerunt de eorum postulatis, et amicitiam

D

1.

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.

Jul. et cycli
⑦③

C. Julius Cæsar sextum triumphum egit ovans ex monte Albano 26 Januarii.

C. IVLIVS C. F. C. N. CÆSAR VI DICT. IIII OVANS. A. DCCIX EX MONTE ALBANO VII K. FEBR. Fasti triumph. Capit. Grut. pag.

Idibus Martii C. Cæsar in curia a conjuratis 23 vulneribus confosus est. Suffectus Coss. P. Cornelius Dolabella.

C. Octavius hæres, et in Juliam familiam adoptatus, C. Julius Cæsar inde dictus est. Ex Apollonia in Urbem rediens circa Kalendarum Maii [nam XIV Kal. Maii. Neapoli, et postridie in Cumano cum Cicerone fuit [lib. XIV, Epist. 46, ad Attic] tanta amicorum frequentia stipari, et populari gratia roborari cœpit Senatui commendatus a Cicerone, ut circa Augustum mensem [tunc sextilem dictum] exercitum ex coloniis cogere privata impensa institerit. [Liv. lib. CXVII. Florus lib. IV, c. 4, et Tab. Ancyranæ]. Bellum Macedonicum contra Getas, et Parthicum, et Legiones a C. Cæsare paratæ, M. Antonio decretæ sunt cum quo Octavius reconciliatus fuerat. Provinciæ assignatæ. Acta Cæsaris pleraque confirmata. Percussores Cæsaris, Brutus, et Cassius, spe abjecta retinendæ reip. popularis, in voluntarium exsilium Athenas concedunt. Velleius lib. II, c. 62. Dio lib. XLVII.

Cicero hoc anno iter in Græciam suscepturus ante Olympiam [ad Atticum lib. XV, ep. 24 et lib. XVI, ep. 7] ostendit Olympiadis 484 ineuntis annum plurimum huicanno cædis C. Cæsaris esse allegandum.

Antonius Consul, potestate ei facta per S. P. Q. R. cognoscendi, et exsequendi de Actis Cæsaris, quæ is jussisset, libertatem, et jus Romanæ Civitatis, et immunitates populis, ac Dynastis passim vendebat: deque his omnibus toto Capitolio tabulæ figebantur. Cic. Philip. 2 et lib. II, ad. fam. ep. 4. Paterc. lib. II Plut. in Ant. Dio lib. XLIV, quæ omnia comprobant historiam Josephi.

Anni Urbis cond. ante et post Patil.

A *Anni Olymp.*

Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.

Anni ante Æram Christi

cum eis renovaverunt, et quidquid petierunt. Senatusconsulto eis decretum est. Dolabella etiam, acceptis ab Hyrcano litteris, scripsit per universam Asiam, et primæ ejus provinciæ civitati Ephesiorum in hunc modum. *Dolabella* imperator Ephesiorum magistratibus S. P. Q. R. S. Alexander filius Theodori legatus Hyrcani pontificis ac ethnarchæ Judæorum mihi retulit de civibus suis, quod militare non possint, eo quod neque arma gestare, neque iter facere fas sit diebus Sabbathis, neque victum more patrio possent sibi quærere. Quamobrem ego quoque, quemadmodum alii ante me imperatores, immunes eos volo a militia, permittoque ut patriis vivant moribus; convenientes sacrorum causa, sicut leges eorum postulant, et conferentes in offerenda templo sacrificia: voloque ut hæc ipsa scribatis per urbes provinciæ singulas, etc. Lucius autem Lentulus consul pro sententia de Judæis dixit: Judæos cives Romanos templa Judaica habentes, et facientes Ephesi pro tribunali, religionis ergo, immunes a militia pronuntiari XII Kalendarum Octobres. Jos. ibi. qui hæc decreta narrat in æreis tabulis fixa in Capitolio. Suffragantur. Josepho historici Romani in adhærente columna indicati, qui passim ab Antonio etiam pluribus aliis vendita, obtentu Actorum Cæsaris, hujusmodi privilegia in æreis tabulis incisa atque in Capitolio fixa fuisse confirmant.

B

C

D

Mortuo Ptolemæo sola in Ægypto regnati Cleopatra Jos. lib. XV, cap. 4.

- Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.**
- Jul. et cycli**
 4670
 23. 15.
 A.
- C. VIBIVS. C. F. C. N. PANSA
 V. HIRTIUS. A. F.
 SvF C. IVLIVS. CAESAR (Octavianus)
 C. CARRINAS. C. F. nus)
 Q. PEDIVS Q. F
 SvF P. VENTIDIVS. P. F
 Lapis Colotianus ap. Grut. fol. CCXCVIII.
 Kal. Januariis Cicero, Philippica quinta, Antonium bello persequendum suadet. Postridie Imperium extraordinarium C. Cæsari Octaviano defertur. [Cic. Phil. xi.] Reconciliati Lepidus, Antonius, et Cæsar *Triumviratum invadunt R. P. C.* die v Kal Decemb Lapis Colot. ibi. et nummi et historici passim. Cicero occiditur vii Id. Dec. dialog. de causis cor. el.
4674. L. Munatius l. f. l. n. Plancus M. 740.
 23. 16. Æmilius m. f. q. n. Lepidus ii, 744.
 G. Man. Antonius H. Sulpitius Cons. Lustrum non fecit.
 Fasti marm. Colotian. ap. Grut. fol. 298. Ad Philippos Macedoniæ commissa pugna. Bruti et Cassii regiones XXI, cum totidem M. Antonii et Cæsaris, Cassius exutus castris se interficit. Brutus iterato prælio victus se pariter conficit. Liv. lib. CXXIV; Patere. lib. II, c. 70. Plut in Bruto. Appian. lib. IV. Antonius in Orientales Provincias, Cæsar in Occidentales proficiscuntur partitis inter se copiis, sed interim Antonius hiemavit Athenis. Plut. in Antonio.
4672. L. Antonius P. Servilius p. f. 744.
 24. 17 Rauricus, Lapis Colot. 742.
 F Antonius ab Asianis præmia exigit 28 legionibus victricibus [quæ sunt cum auxiliis virorum 470 millia] novem annorum tributum intra biennium, Appian. lib III, pag. 673, deinde abit in Syriam. Octavianus Cæsar, causam de agris civium, qui Bruto et Cassio faverant, dividendis inter milites Cæsarianos, cum ab ipsis militibus dirimendam curasset, Fulvia illorum odium, Cæsar gratiam conciliavit. Hinc bellum inter Cæsarem et Fulviæ maritum Antonium. Dio lib. XLVIII; Suet. in Oct. c. 62. Bellum Perusinum.
- Anni Urbis conditæ ante et post Patil. 709. A. P. et post Julil. 740.**
- A** **Anni Olymp.** **Judæorum et Antinomorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.** **Anni ante Æram Christi. 44.**
- C. Caspius olim quæstor Crassi, Syria occupata, in Judæam contendit Procons Dio lib XLVII. et sui juris fecit pro Republica A Judæa exegit argenti talenta 700.
 484 Hist Jud in Bibl Polygl Paris Herodes ex Galilæa 400 talenta; **Olymp.** totidem Hyrcanus misit Jos lib I
 Ann. belli c. 9. et lib XVI Antiquit I II c. 18.
 Antipater Malichi fraude veneno e medio tollitur. Phasaelus, et Herodes filii ultionem differunt patris. Herodes, Cassio permitte, eumdem per satellites confodit Jos Antiq lib XIV. c. 20. et lib I belli, c. 9.
 B
 II III Hyrcanus per legatos auream coronam M. Antonio mittit, rogans pro gentis suæ libertate, et agris a Cassio adeptis, ut restituantur. Quorum postulata Antonius æqua existimans non modo admisit, sed proposito edicto Tyrus, Sidoniis, Antiochenis, et Aradiis in eandem sententiam scripsit, ut liberi dimitterentur Judæi sub hasta a C. Cassio, Cassianisve venundati, et loca universa, iisdem Judæis similiter adempta redderentur, essentque rata privilegia, ac suo Judæorum genti concessa. Jos lib XIV, c. 22.
 C
 III IIII Antigonus filius Aristobuli [qui fuerat frater Hyrcani Pontificis] adversus patrum, cujus Regno, et Sacerdotio inhiabat, Parthorum arma suscitavit, duce Parbro, jam a Labieno excita contra Romanos pactus mille talenta, et quingentas mulieres, si ab Hyrcano in se regnum transferant, et Herodem una cum filiis interficiant.
 D
 Herodem enim, et Phasaelum tetrarchas constituerat Antonius, apud quem Daphni Antiochiæ proximæ hoc anno agentem accusabantur a Judæorum proceribus. Audito tamen Hyrcano, qui filiam Mariamnem Herodi desponderat

Anni Per. Jul. et cycli. ⑦ ③
 Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.

Anni Urbis conditæ ante et post Palil.

Anni Olymp. Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.

Anni ante Æram Christi

4673. Cn. Domitius m. f. Calvinus II.
 25. 48. C. Asinius cn. f. Pollio.
 E. D. Inniani Carinani agrii Nor.
 Cen. Pis. p. 439.

Suf. L. Cornelius I. f. Suf. P.
 Cassidius P. f.
 Fasti Lapidis Colotiani Grut.
 298.

Imp. Cæsar, L. Antonio ad de-
 ditionem compulso, Perusiam vi-
 ctor ingressus, Italiam totam par-
 tim voluntate, partim vi in pote-
 statem redigit. Antonius III. Vir,
 mortua uxore Fulvia, Cæsari re-
 conciliatus, cum illo dividit Roma-
 num Imperium. Orientales omnes
 trans sinum Ionium tum insulæ,
 quam Provinciæ usque ad Euphra-
 tam Antonio paruerunt. Occiden-
 tales vero Dalmatia, Hispania, et
 Gallia, Cæsari, qui Africam Lepi-
 do jam assignaverat. Appian. p.
 709, Dio. p. 374, Plut. in Ant.
 Mense Octobris. Noris c. p. 440.

742.
 A. P.
 743
 P. P.

4674. L. Marcius Censorinus.
 26. 49. C. Calvisius Sabinus.
 C. Kal. Januarii L. Marcius L. f.
 c. n. Censorinus Cos. ex Macedo-
 nia triumphat. Fasti Capitolini
 triumphales. Grut. p. 296.

Ventidius primo Labienum,
 deinde etiam Parthos prælio supe-
 ratos expellit Cilicia, et Syria. Dio
 lib. XLVIII et Palæstinam recuperat,
 et Romæ v Kal. Dec. Pro-cos. ex
 Tauro Monte, et Parthis trium-
 phat anno sequente. Fasti triumph
 Capitolini ap. Grut. fol. 296.

744.
 A. P.
 745.
 P. P.

Olymp. 485
 annus 1. 2.
 ante
 æst. et
 ex æst.
 ann 11.

Hircani Pontificis 30. Anti-
 goni instrusi I. Herodis Regis 4.
 Herodes ex Italia redux cum
 mandatis ad Ventidium, ut He-
 rodem contra Antigonum juvet:
 quod etiam C. Sosio Syriæ
 et Ciliciæ præfecto mandat. He-
 rodes in Parthica expeditione
 egregiam operam navat Ventidio:
 ita ut Parthi, amisso Pacoro duce,
 et xx milibus suorum cæsis,
 intra mediam, et Mesopotamiam
 redacti sint. Vell Pat I. II, c. 78.
 Jos I. XIV. c. 27. Dio lib. XLIX, etc.

D

II. III.

Hircan 31. Antis 2. Herodis 2. 39.
 3.

Vere ineunte Herodes duas legio-
 nes, C. Sosius XI ad Hierosolymæ
 obsidionem adducunt. Expugnant
 Jos lib XIV. in fin. Anno Sabbatico
 ineunte. Card Noris Cenot Pis
 pag 445. ex Dione lib XLIX. his
 Coss. Antigonus ad Antonium
 perductus, cruci alligatus, flagris
 cæsus, ac deinde jugulatus: in

44.
 Biss.

744.
 A. P.
 745.
 P. P.

4675. App. Claudius Pulcher.
 23. I. C. Norbanus Flaccus.
 B. Hinc ÆRA HISPANICA deducitur.
 Domitius Calvinus Proconsul in
 potestatem Cæsaris anno superiori
 reduxerat Hispaniam jussam tri-
 buta pendere ex Kalendis Jan. hu-
 jus anni, unde incipit Æra Hispanica.

ÆRA
 HISPANICA.

P. VENTIDIUS P. F. PROCOS EX TAVRO
 MONTE ET PARTHEIS. V. K. DECEMB.
 a. v. c. DCCXV.

HIERO-
 SOLYMA
 ET HE-
 RODE
 CAPTA.

- Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.*
- Fasti triumph. Capitolini.*
- Ⓣ ⓓ Orodes Parth. Rex filium Phraatem regno præficit. Dio.
4676. M. Vipsanius L. F. Agrippa. 745.
28. 2. L. Caninius L. F. Gallus. A. P. 746.
A. Dio lib. XLIX. P. P.
- Triumviri R. P. C. absoluto quinquennio Triumviratus, pridie Kal. Jan. ad aliud quinquennium se iterum III Viros renuntiarunt inchoandum ex Kal. Jan. hujus anni. Lapis Capit. sup. ad ann. 740. V. C. M. Agrippa Bello Siculo incumbit contra Sextum Pompeium, et portum Baiarum aperit. Dio lib. XLVIII, p. 388.
4677. L. Gellius L. f. Publicola. 746
1. 3. M. Cocceius Nerva. Dio lib. XLIX. A. P. 748.
C. F. Cn. Domitius. m. f. m. n. Calvinus P. P.
Pro Cos. Hispania XVI K. sextil. A. DCCXVII. Imp. Cæsar. Divi. f. c. n. II. III. VIR. R. P. C. II. OVANS. ex Sicilia. Ibid. Novemb. A. DCCXVII. Fasti triumph. Capitol.
- Triumviratus Lepido abrogatus. vita concessa: ipse relegatus Circetos.
- 4678 L. Cornificius I. f. 747
2, 4 Sex. Pompeius I. f. A. P. 748.
E. Dio lib. XLIX. P. P.
- His coss. Sextus Pompeius Cne. Magni filius de infelici expeditione Antonii in Parthos certior factus, in spem elatus se illis adjungendi in Asiam trajicit, ubi ab Amynta, principe Galatiæ, Lycaoniæ, et Pamphylæ ab Antonio constitutus, ad deditionem compulsus, Mileti jugulatur. Appian. lib. v. Dio lib. XLIX, p. 403, etc.
- 4679 M. Antonius m. f. 44. Abdic. 748
3, 5 K. Januar. in ejus locum suf. L. A. P. 749.
D. Scribonius Libo. P. P.
L. Sempronius Atratinus.
Lapis Fast. municip. ap. Grut. CCIC.
- His coss. Bellum ILLYRICVM et Bellum MARSICVM, ibi C. SOSIVS. C. F. T. N. PRO COS.
- Anni U. C. ante et post Pulil.*
- Anni Olymp. 486 III. IV.*
- Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.*
- quo Assamonæorum principatus desiit post annos 426, a Juda Maccabæo. Dio et Jos ibi. Hyrcani 32, Anan 4, Herodis 3, 4.
- Hircanus Pontifex a Parthis detentus, cognito, quod Herodes regnaret, licet honeste detineretur Babylone, et a Judæis ibi degentibus tanquam Pontifex, ac Rex coleretur [Phraate Parthorum Rege id permittente], impetrare maluit, ut ad Herodem proficisceretur. Comiter excepit socerum Herodes, sed *Pontificem* creat *Ananietum* ab Aarone LVIII, Jos lib xv, cap 4 et 2, cum Hyrcanus esset auribus mutilatus, et cum Herodes caverat nobilem creare Pontificem Jos ibi.
- Olymp. 486.* Ananielis 2, Herodis 4.
ann. IV et 486. Antonius suasus ab Armenia Rege Atarasse Tigranis filio, contra Medorum regem suscipit bellum Parthis faventem, et Polemonem Ponti regem socium belli adhibet. Alexandra uxor Alexandri Aristobuli regis filii, per Cleopatram curat Herodi insinuari, ut Summum Pontificatum filio suo Aristobulo conferat, hortatu M. Antonii Jos lib xv, c. 2. Is est ab Aarone LIX. Aristobuli 4. Herodis 5.
- Herodes pontificatum abrogat Ananieli, et confert Aristobulo adolescenti annorum 47 quem festo Tabernaculorum, sacris operatum, ad natandum de industria invitatum suffocari insidiosè curat, ab Aar. LIX.
- Ananielus iterum pontifex suffocato subrogatur ab Aarone antea LVIII, nunc LX. Antonius ab infelici expeditione in Syriam redux Herodis muneribus placatur apud se delati de morte Aristobuli. Jos. lib. xv, c. 4.
- Ananielis 3. Herodis 6.
- II, III Herodes domesticis, in reditu ab Antonio, criminationibus suarum mulierum irritatus in cognatos sævit. Jos. lib. xv, cap. 4. Cleopatra irretitum suis amoribus Antonium inducit ad aliquot conterminas regiones sibi tribuendas. Flagitabat Judæam, et Arabiam

<i>Anni Period. Jul. et cycli ⑦⑧</i>	<i>Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Patil.</i>	<i>A</i>	<i>Anni Olymp</i>	<i>Judæorum et finitimorum populo- rum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta</i>	<i>Anni ante Æram Christi</i>
	EX. IVDAEA III NONAS SEP- TEMBR. A. DCCXIX					
	C. NORBANVS. C. F. FLACCVS. PRO- COS				sibi dari ademptas suis regibus Verum Antonius restitit, largitus tamen maritima loca a fluvio E- leuthero ad Ægyptum præter Ty- rum, et Sidonem, ibi.	
	EX HISPANIA IV ID OCTOBR. A. DCCXIX				Mortuo pontifici Judæorum suc- cedit Jesus filius Phabæ ab Aa- rone LXI.	
	Fasti triumphales Capitolini.				Jesu fil. Phabæ 4. Herodis 7.	34
4680	Imp. Cæsar Divi f. II eadem	749			Herodes auxilia ab Antonio post	
4, 6	die Kal. Abdicavit. In ejus lo- cum suf.	a. P. 720		III et IIII	bellum Mediæ sibi remissa educit contra Arabas, et vario Marte cum illis configit.	
C	L. Volcatius I. f. Tullus.	p. P.	B		Antonius cum rege Medorum societatem belli janxerat, ipsi contra Persas, sibi contra Cæsa- rem, quod is Provincias Lepidi sibi usurpasset. Idem Antonius Armeniæ regem per fraudem cap- tem, et vinctum in triumpho ducit Alexandriam, et regna di- vidit inter filios Cleopatræ. Dio lib. XLIX.	
	Idem lapis Fastorum municip. ap. Grut. f. CCC, et Frontin. his coss. notat V. C. ann. DCCXIX, et post annos XIII. C. Sentium P. Lucretium cos. Boccho rege Mau- ritaniæ defuncto, Mauritania in Provinciam redacta. Dio I. XLIX, Simultates gliscunt inter Cæsa- rem, et Anton.	720 721			Ol. 486 III et 487, I	33 Biss
4681	Cn. Domitius Ahenobarbus.				Jesu 2. Herodis 8.	
5, 7	C. Sosius.				Hillel Babylonius ex Davidica stirpe floret: ex hujus discipulo- rum numero cætu Jonathan Uzzielis f. auctor Chaldaicæ Pa- raphraseos clarissimus habetur. Inter Hillelem hunc, et Samma- iam orto dissidio familiæ, sub- oriuntur Scribarum, et Pharisæo- rum, S. Hieronym. in Isalam lib. III, cap. 8, et ex illo Usserius in Annal.	
BA	Idem lapis, qui enumerat etiam suffectos.				Jesu 3. Herodis 9.	32
	Kal. Januarii consulum alter- catio occasionem dat belli civilis inter Cæsarem, et Antonium. Dio sub init. lib. L.				Contra Arabum regem Aretam, Herodes tributorum causa arma mouet. Jos. lib. xv, c. 6.	
	His coss. Dionys. Halicarn. in præf. hist. numerat Olympiadem ineuntem 487, ut ex biennio se- quenti colligitur, ubi in diebus æstivis numerat mediam.				Judæa vehementi terræmotu concutitur c. 7.	
4682	Imp. Cæs. Divi f. III	724			Herodes in discrimen adductum in se timens, quod favisset Anto- nio, post Actiacam victoriam, ne Hircanus adhuc superstes in re- gnum restituatur, de illius nece deliberat. Ibi. cap. 9.	
6, 8	M. Valerius M. f. M. n. Messala	722				
6.	Corvin.					
	Idem lapis, AA. passim. ac PVCNA ACTIACA commissa 4 Non. Sept. Patercul. II, 84. Vide Noris Cen. Pis. p. 459. Augustus post eam victoriam in Asiam Procon- sularem profectus eandem statim obtinet. Ex Africæ proxima Æ- gypti parte, Pinarius Scarpus ex et Antonii præfectis ad cum defecit.					
AERA EX VICTOR LA ACT. et AVG. IN SYRIA.	Didius legatus Cæsaris Syriam occupavit. Unde AERA AVG. IN SY- RIA ex Autum. Vide Noris Ep. Syr. p. 251, edit. Lips.					
4683	Imp. Cæsar Divi f. IIII.	722			Jesu 4. Herodis 40.	34
7, 9	M. Licinius M. f. m. n. Cras- sus	723			Herodes post interceptas Hir- cani litteras ad Malchum Arabum regem, suasu Alexandræ filiæ scriptas ad impetrandum hospi-	
P.	BELLVM ALEXANDRINVM					
	Idem lapis, qui et suffectos coss.					

Anni Periodi Jul. et cycli ⓅⓈ	<i>Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.</i>	Anni U. C. ante et post Patil.	A Anni Olymp.	<i>Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	Anni ante Æram Christi
	nominat: hos inter M. Tullium Ciceronis oratoris filium, qui de profligato Antonio litteras Augusti pro concione recitavit. Plutarch. in Cic. Appian. lib. iv, bell. civ. Dio lib. li, etc.			tium ac tutelam, eundem quasi reum majestatis Synedrio peractum occidit. Jos. ibi. Tum ad Augustum properat in Cyprum posito diademate supplex. Supra spem <i>Regnum ab Antonio Herodi datum Victor Augustus auxit</i> Tacit. hist. l. i, c. 9; Jos. lib. xv, c. 9; Jos. lib. xv, c. 40; et Belli lib. i, c. 45. Augusto per Syriam contra Antonium moventi, Herodes dona ad 800 talenta dedit. Jos. lib. xv, c. 10.	
	Antonius non sine proditione Cleopatrz, a classe, et copiis ad Augustum deficientibus, destitutus, in prælio Alexandrino se interimit, et paulo post Cleopatra. Ægypto in potestatem redactæ Augustus præficit C. Cornellium Gallum.		B		
	ÆRA Hinc EPOCHÆ AVGVSTI ALEXAN- AVG. DRINA ex qua Censorin. anno ALEXAN-Christi 238 computat annos DRINA. 268.			Jesu 5. Herodis 44.	30
	4684 Imp. Cæsar Divi f. V. 8, 40 Sex Appuleius. E Idem lapis, et lapis Ancyr. et Grut.	723 724	III, IV	M. Valerius Messala cum imperio extraordinario in Syriam mittitur Dio l. li, sed cito revocatur, ut bello Aquitanico dux præsit. Noris Cen. Pis. p. 289, ex Dione: Q. Didio Syriæ Præsiede. Ibi.	
	Kalendis Januar. agente Sami Cæsare, in ejus verba Romæ juratum est, actaque ejus confirmata. Dio lib. li, p. 436.			Augustus mense Sextili Urbem ingressus triplicem triumphum egit 4 de Pannon. Dalmatis, et lapydis 2 navalem de Vict. Actiaca, 3 de subacta Ægypto. Macrob. 4 Sat., c. 42, v Kal. Sept. Ara Victoriz in Curia dedicata est. Vet. Kalend. in ædib. Farnes. ap. Grut. CXXVI.	
	Cæsar dictus est IMPERATOR. Id. p. 458, qui et Ianum clusit ibi p. 457, et Patriciorum numerum auxit. Lap. Ancyr. ap. Gruter. p. CLXXXI, cum Censor esset cum M. Agrippa, ibi.		C		
	4585 Imp. Cæsar Divi f. vii. 9, 11 M. Vipsanius l. f. Agrippa ii. DC Bellum <i>Cantabricum</i> [lapis Ancyranus] et Gallicum, in quo Messala Aquitanos domat.	724 725	Ol. 487 iv et olymp. 488 i	Jesu 6. Herodis 42. Herodes efferatus ac delationibus, et suspicionibus incitatus, Mariamnem uxorem et Alexandram socrum interfecit. Jos. l. xv, c. 44.	29 Bis
	AERA Ludi quinquennales pro Actiaca IMPERII Vict. instituti, quos etiam ætate DECEN- sua continuatos asserit Dio lib. NALIS LIII. Vide Cenot. Pis. pag. 295.			Mariamnis injusta damnatio [detecta post mortem ejus innocentia] Herodem torquet. Hujus criminis pœnam interpretantur Judæi pestilentiam, quæ Hierosolymis grassata procerum plurimos assumpsit. Jos. lib. xv, c. 44.	
	AUG. Augustus lege de imperio a se retinendo, quod dimissurus videbatur] in decennium lata, Provincias dividit, pacatas Senatui ac Populo vero bellis expositas retinuit. Dio lib. xliii. Idibus Jan. Ovid. Fast.		D		
	4686 Imp. Cæsar Div. f. vii. B M. Vipsanius L. f. Agrippa iii. 10, 42. Lapis in Pal. Farnes. ap. Grut. CCXXIV, 4.	725 726	Olymp. i ii	Jesu 7. Herod. 43, ex S. C. 40 a mor. Antig. Herodes, qui Costabaro Idumæo sororem Salomen matrimonio junxerat, eundem a prima accusatione precibus Salomes donatum,	28
	His coss. Cæsar AUGUSTUS dictus fuit ex sententia Munatii Planci.				

Anni Imperatores Consules Romanorum
er. Jul. res gestæ, et documenta.
t cycli.

Anni U. C.
ante et
post
Palil

A Olymp.

Judæorum et finitimorum populo-
rum Pontifices, reges, res gestæ
et documenta.

Anni ante
Æram
Ch.
28

728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

726
727

II
III

nunc iterum delatum, et ab uxore
repudiatum necat. Tum vero a
patrii ritibus deflectens Herodes
peregrina instituta induxit, thea-
tro, et amphitheatro excitatis et
certaminibus athleticis quinquen-
nal. in honorem Augusti Hieroso-
lymæ invectis. Jos. lib. 45, c. 44.

27

4687
44, 13
A

Imp Cæsar Divi f. Aug. VIII.
T. Statilius T. f. Taurus II.
Idem lapis in Pal. Farnes. ap.
Grut. 234, 1. Augustus in Britan-
niam expeditione suscepta occur-
rentibus Britannorum legatis pla-
catus in Gallia subsistit, et in
Hispaniam profectus Cantabros
domat. Ibi legatos Indorum a
Pandione rege missos excipit, et
Scytharum. Horat. in Carm. secul.
et lib. 4, Od. 14.

726
727

B

Jesu 8. Herodis 44 ex S. C.
Herodes e Judæorum primori-
bus conjuratos decem, violatæ re-
ligionis causa se illum interficere
conatos ultro confessos morte af-
ficit. Jos. ibi.

Cornelio Gallo ex S. C. dam-
nato sed maturata cæde sibi mor-
tem inferenti successor datur in
præfectura Ægypti Petronius.
Dio l. 53.

4688
42, 44
G

Imp. Cæsar divi I. Aug. IX.
M. Junius D. f. m. n. Silanus
Idem Lapis. Augustus consula-
tum IX iniit Taracone [Sueton. in
Octav. c. 26] labente anno 3,
olympiadis 488. Euseb. Chr. quo
Indorum legatos excepit, ibi et
Synceff. cum Floro lib. 4, c. ult.
Sueton. in Oct. c. 24.

726
727

III
IV

Jesu 9. Herodis 45 ex S. C.
Herodes contra seditiones populi
securitati suæ consulens Sama-
riam munire et de Augusti no-
mine SEBASTEN appellare, nec non
Turrem Stratonis arcem alteram
constituere et paulo post CÆSA-
REAM vocare instituit, in Galilæa
Gabalam, Esthmonitum in Peræa.
Jos. lib. 45, c. 44. Aminta rege
mortuo, Galatia in provinciam
redacta cum Lycaonia et Lollio
tradita. Rufus.

26

C

HINC incipit ÆRA COPTICA in Ægypto et ÆRA SEBASTENORUM in Syria.

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ, et documenta.
t cycli.

Anni U. C.
ante et
post Palil

Anni Olymp.

Judæorum et finitimorum populo-
rum pontifices, reges, res gestæ,
et documenta.

Anni ante
Æram
Ch.
25

4689
43, 45
F B

Imp Cæsar div. f. Aug. X.
C. Norbanus Flaccus.
Idem lapis Farnesianus.
Ælius Gallus tertius Præfectus
Augustalis Ægypti expeditionem
suscipit contra Arabas, tentaturus
etiam, Æthiopum terminos et Tro-
gloditicam Regionem. Strabo lib
2, p. 448 et lib 17, p. 846.

728 729

Olymp.
488

Jesu 10 Herod. 46, ex S. C. et a
morte Antigoni 43.

Biss.
ÆRA

D

et 489
I

Samaritæ pridem nunc SEBASTENI
epocham suam hinc ordiuntur, ut
ex eorum nummis ostendit card
Noris. Ep. Syr. pag 534, edit Lips
anno sterilitatis ac pestilentie in
Judæa Herodis XIII, a morte An-
tigoni indicato apud Josephum
lib 45, c. 43. Terentio Varrone le-
gato Augusti in Syria et procos
card Nor Cen Pis. pag 290, ex Jos
Ælius Gallus tertius Ægypti præ-
fectus. Nabatheorum Arabum res
Obodas. Strabo lib 46, pag 780,
et Aretas qui Gallum amice susci-
pit.

SEBA-
STENO-
RUM in
Syria

<i>Anni Per. jul. et cycli.</i>	<i>Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Pal.</i>	<i>A Olymp</i>	<i>Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Ann ante Eras Ch.</i>
4690 14, 16 D	Imp Cæsar. Divi f. Aug xi. Cn. Calpurnius Cn. f. Cn. n. Piso. L'iem lapis Farnesian. Augustus abdicavit [Idem lapis] in Albanum profectus [Dio lib. 53], substituto in sui locum L. Sestio, circa initium April. et ex die v Kal Jul TRIBUNIC. POTESTATEM accepit, cum antea etiam dictaturam oblatam constanter recusasset. Patin in Sueton f. 139. Phraates III Scytharum auxilium in regnum restitutus legatos ad Cæsarem mittit repetens filium obsidem sibi reddi, et tradi Tiri-datem. Hunc retinet Augustus, illum concedit; sed repetit signa sub Crasso et Antonio amissa Justin. lib. 42, Dio l. 53.	729 730	I II	Jesu 11, Herod 10, ex S. C. et 14, ab. 4. Simon. Bocchi fil 4, ab Aarone 62. Herodes amotoa pontificatu Jesu Phabetis filio substituit Simonem Boethi Alexandrini filium cujus filiam Mariamnem ducit uxorem. Jos., lib. 15, cap. 12, et 18, cap 7. Is ab Aarone numer LXI. P Petronius arma romana promovet ultra Syenem m. p. 870. in Æthiopas [Plin lib 6, cap 29], quorum regina Candaces restituere coacta est abductas Cæsaris statuas. Strrabo lib 17, pag 820, Dio lib 54, pag 524. Agrippa ob simultates cum Marcello in Syriam missus subsistit in Lesto insula. Dio ibi.	24

HINC PER ANNUAS TRIBUNICIAS POTESTATES ROM. PRINCIPUM TEMPORA DISTINCTE NUMERANTUR.

<i>Anni Per. jul.</i>	<i>Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta</i>	<i>Anni U. C ante et post Palil.</i>	<i>A Olymp</i>	<i>Judæorum et finitorum populorum Pontifices, reges, res gestæ et documenta</i>	<i>Ann ante Er. Cl</i>
4694 15, 17 C	Imp Cæsar Aug tr. p. I. et II. L. Arruntius Coss C. Claudius Marcellus Æserninus Vignol ex antiq lap Puteolano in lib de Col. Pii pag 192. Nummi aur et arg Augusto cusi Divi f. Cos xi. tr. p. II Imp VIII, et in parte aversa tres globi, in quibus EUROPA ASIA AFRICA S. P. Q. R. circum M. Coccejus Neva III. Vir His Coss Augustus in Siciliam profectus est ut eam, ac omnes alias ad Syriam usque Provincias constitueret. Dio lib 54. Vide Noris Cen Pis, pag 292	730 731	II III	Simonis 4, 2. Herodis 18 ex S. C. Herodes Cæsareæ portum magnificentè construit Pyræo parem. Pleraque saxa in fundamentis jacta longitud ped 50, latitud 18, altitud 9. Templum quoque statuit Cæsari, nec non theatrum, et amphitheatrum lapidea: ejus denique gratiam captat Cæsareæ nomine civitati imposito. Joseph xv, cap 13.	23
4692 16, 18 B	Imp Augustus Tr. P. II, III. Coss Q. Æmilius Lepidus M. Lollius Lapis Colotianus ap. Grut fol. CCCXCVIII. Horatius in fine lib I. Epistolarum his Coss. implere se scribit ætatis annum 44. Augustus Agrippam Præfectum Urbi creat. Dio lib 54. Vide Cen Pisan p. 292, eique Juliam dat uxorem. Syracusas coloniam facit. In Græciam transit. Dio ibi.	731 732	D III IV	Simonis 2, 3. Herod 19, ex S. C. Herodes cogitans de templo instaurando materiam convehit. Joseph lib 15, cap 14. Hinc anni 46, ad primum Pascha Christi prædicantis numerantur. Joannis 2, 20. Idem Herodes filios suos Aristobulum et Alexandrum Romam mittit salutatum Cæsarem et ut moribus Romanorum assuescant. Augustus his permotus officiis regnum ipsius auget accessione Trachonitidis et Bataneæ, dum Syriæ	22

Anni Per. Jul. et cycli ⑦ ③	Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.	Anni U. c. ante et post Kal. 732 733	A Olymp.	Anni Judæorum et finitimorum populo- rum Pontifices, reges, res gestæ, et documenta.	Anni ante Æram Ch.
4693 17, 49 A G	Imp. C. Aug trib pot. III, IV. Coss M. Apuleius Sex f. Nepos, P. Silius Nerva. Idem lapis. Augustus in Samo excipit legatos Candacis Reginae. Ex his Inde in Asiam pergit. Armeniae Coss majoris populo Artabazen accu- santi, et Tigranem Romæ obsi- dem petenti regem concedit, et per Tiberium induci in regnum hunc jubet. Dio lib 54. Tacit An- nal lib 2, c. 3, et Nummi. Tyrrii et Sidonii ab Augusto libertate mul- tati propter factiones. Dio p. 525 Ep. M. Cicero oratoris f. Syriae lega- tus Appian lib 4.	733 732 733		præsides Varro. Jos xv, 43. Vide C. Noris Cen Pis pag 290 Simonis 3, 4. Herod ex S. C. 20, a morte Antig 47. Joseph lib 45. Herodes a Gadarensibus apud Augustum accusatus, quasi tyran- nice regnum administraret, non modo absolutus est a Cæsare, sed accessione nova donatus regionis ad fontes Jordanis, templum ex- citat in honorem Augusti, ubi Pa- nis spelunca sub monte Hermon, a gentibus dicto Panio unde et urbis proxima Paneas vocatur, et Cæsarea Augusta sub Panio ab Herode tetrarcha hujus filio con- dita post annos circiter 20. Vide card. Noris Ep. Syr., pag 450. Simonis 4, 5. Herod ex S. C. 20 a morte Antig 48 Herodes hoc anno XVIII regni a morte Antigoni materia jam ante convecta aggredditur novam stru- cturam templi Hierosolymitani e lapis candidis longis cubit 25, lat 42, alt 8. Jos lib 45, cap 44. Turrim ab Assamoneis in arcem erectam, ubi asservabatur stola Pontificalis, munivit, et vocavit Antoniam, et cryptam ab ea per- ducentem in alteram turrim ad portam orientalem templi. Jos lib 45, cap ult. Sim 5, 6, Herodis ex S. C. 22, a m. Ant. 49. Herodes Romam navigat, et fi- lios ab Augusto recipit, bonis ar- tibus instructos domum reducit, uxores utrique jungit, Aristobulo Berenicen Salomes sororis filiam, Alexandro autem Archelai Cap- padocum regis filiam Glaphyram. Jos lib 46 c. 4 et 2. Sim 6, 7. Her ex S. C. 23, a m. Antig 20. Alexander et Aristobulus filii in Palæstinam cum patre reversi Salomes ac Phreoræ insidiis appe- tuntur. Joseph lib 46, c. 4.	21 Biss. 24
4694 18, 4 F	Imp Cæs divi f. Aug tr. p. IV, V. Coss C. Sentius Saturninus Q. Lucretius [Vipsanio] Screverius in Frontino legit <i>Ve- spillo</i> . Suf M. Minucius p. f. Idem lapis. His Coss Agrippa in urbem perducit Aquam Virginem. Frontin. Virgilius poeta his Coss moritur. Donatus in ejus vita Au- gustus Romam revertitur. Vide card Nor Cenot Pis. pag 293, ubi de M. Cicerone oratoris filio Syriae le- gato, pag 294.	733 734	B		
4695 192	Imp Cæs divi f. Aug tr. p. V. VI. P. Cornelius p. f. <i>Lentu- lus Marcellin</i> . Coss Cn. Cornelius Lentulus Au- gur. Idem lapis: et lapis Ancyr ap. Grut 234. L. Cornelius p. f. Bal- bus pro Cos ad diem VI Kal April triumph ex Africa A. DCCXXXIV. Fasti triumph ap. Grut fol CCC. Cum Garamantas domisset. Solin Plin. lib 5. Censoria potestas Au- gusto collata	734 735	C		
4696 203 D	Imp. Cæs divi f. Aug tr. p. VI, VII Coss C. Furnius c. f. C. Junius [Silanus.] His Coss Iudi sæculares Quincti ex lapide Farnesiano apud Grut. CCXXXVIII, 1. Nummi aur et arg Augusti tr. p. VII, p. a. L. Mescinius Rufus III. Vir Cippus in quo IMP CÆS [AUG LUD SEC XV S. F.	735 736	D		

- Anni Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta. Per. Jul. et cycli.*
- 4697
21, 4
C B
Imp Cæs divi f. Aug. tr. p. VII, VIII
L. Domitius An. f. Ahe-
Coss [nobarbus]
P. Cornelius Scipio
Suf L. Tarius Rufus.
Idem lapis
Dedicatio templi Quirini. Diolib
54. His. Coss Aug in Galliam pro-
fectus est ob bella ibidem concita-
tata. Ib.
- 4869
22, 5
C
Imp Cæs Aug tr. pag VIII, IX
M. Livius Drusus l. f.
Coss L. Calpurnius Piso
Bellum RHETICUM.
Idem lapis. [Ab utroque Nerone
fratre hoc bellum geritur. Horat
od 14, lib 4 Carm. His Coss
triumphant P. Silius proconsul ex
Alpibus et Pannon et L. Asinius
proconsul de Sauromatis. Ex fast
tr. Lyd.
- 4699
Cycli
23, 6
G
Imp Augustus tr. p. IX et X.
M. Licinius m. f. m. n.
Coss Crassus
Cn. Cornelius Cn. f. Len-
tulus Augur.
Idem lapis, et alius ap. Vignol de
Col Pii fol 234, et lapis Ancyra-
nus. His Coss Alpini a mare su-
pero ad inferum domiti et sub
Romani imperii ditionem redacti
Tropæum in Alpibus erectum.
Plin lib 3 cap 20.
- 4700
24, 7
F
Imp Augustus tr. pag X et XI.
Ti. Claudius Ti. f. Nero
Coss P. Quintilius Sex f. Varus
Idem lapis et Fabrett inscrip
p. 204. Hoc anno *mortuo Lepido*
AUGUSTUS PONTIFEX MAXIMUS crea-
tus est Prid Non Martii. Vetus
Kalend in Pal Farnes apud Grut.
Agrippa trib. pot. donatur in
aliud quinquennium. Dio lib. 54.
- 4704
25, 8
E D
Augustus Pont. Max. tr. p. XI,
XII.
M. Valerius M. f. Messala
Coss Corvin.
P. Sulpicius Quirinus
Suf. C. Valgius c. f. C. Canadius
Idem lapis Colot. et Macrob. Sat.
XI, 2.
Drusus Sicambros subegit, Gallos
Rhenum transeuntes cæcidit, Fri-
sios ad amicitiam P. R. perduxit,
- Anni U. C. ante et post Pali*
736
737
- A
Anni Judæorum et finitimorum populo-
rum Pontifices reges, res gestæ,
et documenta. A
Ch
Olymp. Sim 7, 8 Herod ex S. C. 24, a
490 m. A. 21. E
IV Herodes honorifice invitatur in
et Ol Asia agentem Agrippam post lu-
494 dos Actiacos a XV, viris h. anno
I se Præsede celebratos mense se-
ptembri, et in Syriam proficiscen-
tem, sibi decretam Provinciam.
Jos lib 45, c. 2.
Agrippa Hecatombem Deo immo-
lat Hierosolymis. Ibi.
Simonis 8 et 9. Herodis 25,
X S. C.
- B
I Asander Rex Bosphori moritur,
II cui Scribonius quidam succedere
conatur, Dio et ex eo Calvis, Bos-
phoranorum motibus occurrere
satagens Agrippa occasionem præ-
bet Herodi Regi se comparandi ad
Agrippæ comitatum, et ad plura
pro Judæis beneficia ab ipso im-
petranda. Joseph lib 46, c. 4 et 5.
Sim 9, 40. Herod ex S. C. 26,
a m. A. 23.
Herodes Agrippam his Coss
II contra Bosphoranos moventem
III comitatur, donec eosdem victos
Agrippa tradat Polemoni Regi.
C Eundem Agrippam Hiensibus ira-
tum placat et Judæis Ionix immu-
nitatem ab illo impetrat. Jos lib 46,
c. 3. 4. Dissidia et delationes dome-
sticæ Herodem vexant. Jos ibi c. 6.
Sim 40, 41. Herod ex S. C. 27
a M. C. 24.
III Agrippa cum annis decem Asiæ
IV diocesim et Syriam administras-
set, in Italiam revocatur ut bel-
lum Pannonicum administret cum
M. Vinicio, eique in Syria surro-
gatur M. Titius. Strab. Jos l. 46
c. 6, in fin. Vide Noris Ep. Syr
p. 254 et Patere lib 2. Herodes
Agrippæ commendat filium. Anti-
patrum, ut Romam secum perdu-
cat. Jos ibi.
- D
Olymp. Simon 41, 42. Herod ex S. C. 4:
491 28, a m. A. 25. Bu
IV Herodes dedicat Cæsaream Jos lib
Olymp 46, c. 9, mox in Italiam iterum
492 navigans Olympicis ludis 492, in
I Elide præsidet et perpetuus Ago-
notheta declaratur ob liberalitatem
ibi exercitam. Jos lib 1, belli c. 46,
et lib 46. Antiq cap 9. Vide card
Noris Cen Pis pag 454.

<i>Anni Imperatores, Consules Romanorum res gestæ. et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Palil.</i>	<i>Anni Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, reges, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni ante Æram Ch.</i>
<p>ⓉⓃ triumphalibus ornamentis auctus ovans Urbem ingreditur. Tiberius in Dalmatas et Pannon. mittitur mortuo Agrippa. Dio lib. 54, et Paterculus l. 2.</p>			
<p>4702 Aug. Pon. Max. tr. p. XII, XIII. 744 26,9 Paulus Fabius Maximus 742 C Coss Q. Ælius Tubero</p> <p>Frontin. de Aquæduct. 148, Jul. Obs. de Prodig. c. 134.</p> <p>Tiberius Dalmatas et Pannonios imperio adjecit. Paterc 1, lib. 2, triumphalibus ornamentis ab Augusto ornatus Dio li. 54, p. 543. Drusus Frisios subegit ibi.</p>		<p>Sim 42, 42. Herod ex S. C. 29, a m. A. 26.</p> <p>I Herodes Augustum apud Aquileiam invisit, et filios accusans cum ipsis per Cæsarem reconciliatur, quem talentis ccc donat, seu scutatis 180, mill [Noris Cen Pis pag 154, ex Josepho] dividendum viritim cccc nummos tertium in pot Trib XII. Lapis Ancyr. Herodes Cæsaream dedicat annis 42 a se perfectam regni ann 28. Olym 492. Jos et Noris ubi sup.</p> <p>B</p> <p>II Sim 43, 44. Herod ex S. C. 30, a m. A. 27.</p> <p>III Phraates Parthorum Rex quatuor filios obsides ad Augustum mittit vocato in colloquium Titlo, qui id temporis Syriæ præerat. Strabo lib 46. p. 545, et ex eo card Noris Cen Pis diss 2, § 9, ubi nomina duorum corrigit ex lapide in Hortis Mediceis asservato in Monte Pincio, ubi <i>Seraspadanes et Rodaspes</i> Parthi Phraatis Regiam Regis filii vocantur. Jos lib 48, c. 3.</p>	
<p>4703 Aug. P. M. tr. p. XIII, XIV. 742 27,10 C. Julius Antonius Africa- 743 B Coss nus.</p> <p>C. Fabius Maximus</p> <p>Sueton. in Claud. c. 2. His coss. Theatrum Marcelli dedicatum. Plin. l. 8, c. 7. Natalis Claudii Kalendis Augusti. Suet. et vetus Kalend. Antlat. in Mus. Alb. Augustus obeliscum dedicat Soli Pont. Maxim. Imp. XI, cos. XI, tr. pot. XIV, legitur in basi obelisci ad portam Flamin. rationarium Imperii scribit. Dio l. 54, p. 545.</p>			
<p>4704 Aug. P. M. tr. p. XIV, XV. 743 28,11 Coss Nero Claudius Drusus 744 A T. Quinctius Crispinus</p> <p>Lapis in Pal. Farnes. ubi Augustus his coss. dicitur Pont. Max. Imp. XIII, cos. XI, tr. pot. XV, editus apud Gruter. fol. LXIII. Drusi mortui corpus Romam delatum Augustus et Tiberius in funere laudatum condunt. Dio i. 55.</p>		<p>III Sim 44, 45. Her ex S. C. 31, a m. A. 28.</p> <p>IV Herodes thesauros quærit in sepulcris Davidis et Salomonis. Ex quo Josephus lib 46, cap 44, et seqq ejusdem Regiam conversam asserit in seminarium calumniarum ob inordinatos amores Phœræ, et ambitiosem filiorum.</p>	
<p>4705 Aug. P. M. tr. p. XV, XVI. 744 1,12 C. Martinus L. f. L. Censorinus 745 6 P Coss C. Asinius C. f. Gallus</p> <p>Lapis in vin. Palazzeschi edit. a Vignol de Columna Pii p. 343.</p> <p>Hiscoss. LUSTRUM conditum. Censita civium Rom. quadragies centum millia et 236. Lapis Ancyr. ap. Grut. 230. Ti. ad bellum Germ. cum C. Cæs. proficiscitur Augustus in Kalend. Juliano vitiose intercalatum observans</p>		<p>D Olymp. Sim 45, 46. Her ex S. C. 32, a m. A. 29.</p> <p>162 iv Defuncto Obode Nabathæorum Arabum Rege succedit Aretas, qui antea Æneas. Jos lib 49, c. 45.</p> <p>Olymp 493 i Dionysius Halic in præf hist affirmat se hoc anno scribere aggressum 22 annis post finem bellis civilibus ab Aug impositum: quo anno finem bellis civilibus ferente numerat medium Olympiadis 487, quando ipse statim in Italiam navigavit.</p>	

Anni' Per. Jul. et cycli.	Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A	Anni Olymp.	Judæorum et finitimorum populo- rum Pontifices, reges, res gestæ et documenta.	Anni ante Æram Cæ.
⑦ ⑤	omisso ad ann. XII. Bissextili corri- git. Plin. lib. 48, cap. 25. Solin. c. 3. Macrob. Sat. lib. 4, c. 14.					
4706 2, 13 E	Augustus P. M. tr. p. XVI XVII. Coss Ti. Claudius Ti. f. Nero II. Cn. Calpurnius Cn. f. Piso II. Suff. ex K. Aug. L. Manilius. Q. Torquatus. Lapis ap. Panvin. Hoc est sequenti anno. Augustus militibus emeritis pretium pro agris distribuit. Lapis Ancy. Tab. 3, ap. Grut. p. 234. Arcus Augusto erectus in Norico tr. p. XVII, de quo Plinius lib. 3, c. 2. Kal. Jan. Ti. cos. II, de Germanis triumph. Dio lib. 54. Vide Noris Cen. Pis. p. 498.	745 746		I II	Sim 49. Herodis ex S. C. 33, a m. A. 30. Matth. i. Sy. Præf Sa- turnino Præ jud Volum. Simon Boethi Summus Sacer- dos ob conscientiam venedicii im- putati ejus filie Herodis uxor, pon- tificatu privatur. Succedit <i>Mat- thias</i> [ab Aarone LXIII]. Joseph I. 47, c. 45 et 48, c. 3, C. <i>Sentius Saturninus</i> , legatus Propræt. in Syriam venit, cum <i>Volumnio</i> Pro- curatore. Nummi signati <i>Æra</i> Aug Vide card. Noris Cen Pis pag 306, ex Jos lib 46, c. 46. Aretam regem datis muneribus Aug confirmat ibi.	8
4707 3, 44 D	Aug. P. M. tr. p. XVII. XVIII. Coss D. Lælius Balbus C. Antistius Vetus Monum. Ancy. Tab. 3, ap Grut. p. 232. Panvin. in Fast. ex ant. lap. Fabrett. Insc pag. 698, habet <i>Antestio</i> . JANUS TERTIUM CLUSUS. Vide No- ris Cen. Pis. p. 493, ubi per tres annos clausum probat.	746 747		II III	II III Matthia coacto abdicare <i>Joasar</i> [al. <i>Gozar</i>] pontifex creatur [Jos ibi] ab Aarone LXIV. Herodis filii damnati in Concil Berytensi strangulantur Sebaste. Jos lib 46, c. 47. Saturnino præ- side Syriæ [ibi] cum <i>Volumnio</i> aliisque ad 450 sententiam ferente. Antipater fratribus de medio sub- latis etiam patrem tollere impie meditatur. Ibi lib 47, c. 4.	7
4708 4, 15 C	Aug. P. M. tr. p. XVIII, XIX. Coss Augustus Divi f. XII. L. Cornelius Sulla. Lapis ap. Panvin. in Fast. Indu- ctu Aquæ Mercie supra portam Exquilinam <i>Augustus P. M.</i> tr. p. XIX. cos. XII. <i>rivos omnium Aquarum refecit</i> . Numi cum tr p. XVIII, cos. XI, et cum tr. p. XIX, cos. XII. Sueton in Aug. c. 29, annis 47, ab XI Consulatu elapsis XII, hunc ultra petiisse ait et XIII, antea re- cusatos. Quirinus cum extraord. imperio in Syriam missus census agit in Judæa. Vide Noris Cenot. Pis. p. 322.	747 748		III IV	III IV Joasar 4, 2, Herod ex S. C. 35 ex morte Antig 32. Hoc anno orbe in pace compo- sito. VERBUM DEI CARO FACTUM EST. Christus in utero B. MARIE Virgi- nis, Angelo nuntiante conceptus de SRIRITU SANCTO VIII Kal April SS. PP. ex Lucæ Evangelio. Præ- cursor ejus <i>Joannes Baptista</i> na- scitur mense Junio: et VIII Kal Jan DOMINUS NOSTER JESUS CHRISTUS NASCITUR DE MARIA VIRGINE IN BETH- LEHEM JUDÆ IN DIEBUS HERODIS RE- GIS cum exisset edictum a <i>Cæsare</i> <i>Augusto</i> , ut describeretur uniuersus orbis. Ibi.	6
4709 5, 46 B A	Augustus P. M. tr. p. XIX, XX.	748 749		Olm 493 IV Olymp 494 4	HÆC DESCRIPTIO PRIMA FACTA EST A PRÆSIDE SYRÆ CYRINO. Lu- cæ 2. Tigrane mortuo Armenia re- bellat. Vi. Cen Pis 485. Joasar 2, 3, Her. ex S. C. 36,	5 Bis

Anni Imperatores, Consules Romanorum
 Per. Jul. res gestæ, et documenta.
 d cycli.
 ⑦ ③

Anni A
 U.C.
 ante et
 post Pal.

Anni Judæorum et finitimorum populo-
 Olymp rum Pontifices, reges, res gestæ
 et documenta.

Anni
 ante
 Ær.
 Ch.

C. Calvisius C. f. c. n. Sa-
 binus.
 Coss L. Passienus [Crispinus]
 Rufus.

Lapis in Pal. Farnes. ap. Grut.
 p. cvi, 4.

Quintilio Varo in Syriam misso
 iudicium defertur Antipatri parricidii
 machinatio insidiis iteratis. Quem
 nefariæ machinationis convictum ad
 Cæsarem mittere cogitans diu retinuit
 Herodes, ac demum quinto ante obitum
 suum die occidij sibi præmisit ad
 sepulcrum. Jos. lib. 47, c. x. Archelaus
 succedit.

4740 Aug. P. M. tr. p. xx, xxi. 749
 6,47 L. Cornelius Lentulus. 750
 6 Coss M. Valerius Corvinus Mes-
 sala.

Lapis infra in not. p. 122, ex
 quo corrigens. Reines. cl. v. n. 29,
 et lap. Ancy.

Idem coss. in tessera gladiat.
 Fabr. Inscr. p. 38. Natalis Galbæ,
 qui postea imperavit. Suet. c. 4.

4744 Augustus P. M. tr. p. xxi, xxii. 750
 7,48 Imp Cæsar divi f. Augustus 754
 F Coss XIII.
 M. Plautius Silvanus.

Lapis in Hortis Medicis in
 monte Pinco ap. Grut cvi, 7, et
 Reines. pag 597. Hoc anno Augustus
 PATER PATRIÆ appellatus est
 Nonis Februarii TR. POT XXI,
 ex Calendario Prænest Noris Ce-
 not Pis p. 479. Templum Martis
 Ultoris dedicat, Bellum Arabicum,
 Armen. Parthicum.

4742 Aug P. M. tr. p. xxii, xxiii. 751
 3,49 Coss Cossus Cornelius Lentulus 752
 E L. Calpurnius Piso Augur.

Lapis Veron ap. Panvin in Fast
 Grut 466, 3, et Reines p. 597.

4743 Aug P. M. tr. p. xxiii, xxiv. 752
 9,1 Coss Julius Cæsar Vipsanianus 753
 DC L. Æmilius Paulus.
 Gruter 1074, 2, et Reines 597.

B

37, a morte Antig 33.
 KALENDIS JANUARIII CIRCUMCISIO
 DOMINI in qua vocatum est nomen
 ejus Jesus
 Quintilius Varus in Syriam mit-
 titur successor Saturnini. Jos lib
 47, c. 17.

Eodem anno ADORATIO MAGORUM,
 et FUGA DOMINI IN ÆGYPTUM et CÆ-
 DES PUERORUM INNOCENTIIUM. Judas
 et Matthias cum sociis Hierosoly-
 mis igni combusti qua nocte luna
 eclipsim totalem pati spectata fuit
 in ejus exortu die 23 Mar ex Tab
 Astr Jos lib 47, cap 10.

Herodes gravius ægrotat et mo-
 ritur 25 Nov regni an. 37 inito :
 ex quo Romæ ex S. C. declar Archelaus
 successur. Augustum adit.

Joasar 3, 4, Archelai 4 et 2.
 Reditus Pueri Jesu ex Ægy-
 pto. Matth. 2.

Herodis testamentum Cæsar
 confirmat, Archelao ethnarcha
 constituto in Judæa, Idumæa et
 Samaria. Herodi Antipæ regio
 trans Jord. et Galilæa : Philippo
 Batana Trachonitis et Gaulanitis:
 alliquæ urbes Græcanici instituti
 Syriæ contributæ Jos lib 47, c. 43.

Joasar. 4. Eleazari 4. Archelai
 2, 3.

Archelaus jam ethnarcha in
 Judæam reversus Joasaro pontif.
 abrogat, et confert in ejus fratrem
 Eleazarum Jos. lib. 47, c. 45.

Ad bellum Parthicum Caius Cæ-
 sar proficiscitur dum Augustus
 Pater Patriæ dictus est. Vide C.
 Noris Cenot. Pis. pag. 488, et
 Ovid. lib. 4 de arte etc., quo etiam
 anno Augustus Naumachiam de-
 dit. Ibi. Tiberius Samum navigat
 ut Caium invisat. Velleius.

C

III
 IIII

D

III
 IV
 Armenia recepta [iterum]. Nam
 antea per Tiberium anno V. C.
 73 2/3 quando in nummis dictus
 est Aug. IMP VII, nunc p. Caium
 quando dicitur imp. XIV. Vide
 Noris Cen. Pis. pag. 485.

O. 494 Eleazari 2, 3. Archelai 4, 5. 4
 IV Caius Cæsar consulatum init in
 Syria Kal. Januarii : et Cenot. Pis
 O. 495 C. Noris pag. 243 et in Orientę
 I absolvit. Ibi.

Ecl
 lunæ
 total

4

3

2

4

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ, et documenta.
et cycli
ⓉⓃ

Anni U. C.
ante et
post
Patil.

A Olymp.

Judæorum et finitimorum populo-
rum Pontifices, Reges, res gestæ
et documenta.

Anni ante
Ær.
Ch.

Mortuo Artavasde nuper in Ar-
meniz regnum per Caium stabi-
lito, Tigranes dona Augusto offert
ut sibi detur. Augustus ad Caium
remittit supplicationem jussum
bene sperare.

Veteres nummi annum Christi Natalem ex Patribus illustrantes. 1 et 2 Coloniae Cæsaraugustæ in Hispania. editi a Jo. Vaillant in Col., reliqui in Syria: 1. Sub Augusto trib. post XIX. Cos. XI. DES. XII. anno Christi Natali. 2, anno proximo tr. pot. XX. 3, Præsi de Syriæ Saturnino (anno EA. 35, sub quo census actum in Syria tradit Terullianus. Ex Mus nostro cum 2 seqq. 4, Præside Quinctio Varo, anno XXVI Aug. in Syria. 5, anno XXVII. 6 Herodis Antipæ sub C. Caligula anno 43, a morte Herodis Magni. Ex Museo Rigor.

HINC ÆRA CHRISTI COMMUNIS EXORDIUM CAPIT.

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ, et documenta.
et cycli.
ⓉⓃ

Anni U. C.
ante et
post
Patil.

B

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
timum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi

471. Imper. Cæs. Augustus trib. pot. 753
Cycli 24, et ex die 27 Junii tr. pot. 25. 754
sol. lun. Cen. Pis.
40, 2 Coss P. Vinicius.
Litt. P. Alfenius Varus.
Dom. Reines. ex antiq. lap. p. 592.
B. His coss. Tiberius, octavo sui
secessus anno, Romam revocatur.
Suet, in Tl. cap. 44. Patercul.
lib. 2, cap. 99, et 402. Lucius
Cæsar moritur Massillæ 20 Aug.
Cenot. His. et Kalend. Antiat. in

- Olymp. CHRISTUS DOMINUS PONTIFEX IN 4
195 ÆTERNUM SECUNDUM ORDINEM MEL-
an. 1 et CHISEDECH
ex dieb Judæorum Pontificis Eleazari
æstivis annus 3 et 4; regis Archelai 5
et 6.
ii Caius Cæsar Augusti filius
Orienti præpositus contra Parthos
ad bellum se comparans, colloquio
habito cum Phraate regis filio, pa-
cem firmat. Vide card Noris Cenot
Pis pag. 347

Anni Per. Jul. et cycli.	Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Pal	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ, et documenta. Christi	Anni Æræ Christi
	musæo card, Alexandri Albani in fine prolegomenon.					
4745 44, 3 A	Imp. Aug. trib. pot. 25 et 26. Coss P. Ælius Lamia. M. Servilius. Val. Max. lib. 4, c. 4. Panvin. Augustus, tertio decennio ex- pleto, morum ac legum regimen in aliud decennium accipiens le- giones 25 per provincias distri- buit: Italix, et Gallix littora clas- sibus munit, centesimæ. et vige- simæ vectigalibus institutis. Goltz. et Lydiat. ex Dion. Suet. Tacito.	754 755		II III	Christi Domini annus ætatis 7. Eleazari Jud Pont 45, regis Arch 6, 7. Caio Cæsari Artageram obsi- denti proditor vulnus infligit. Illo ex vulnere decumbente, ministri per avaritiam in provinciam gras- santur. Lollius accusationem præ- veniens se interficit. Rector juven- tæ illi substituitur Quirinius, qui censum in Judæa egerat nascente Domino: Vide AA. prod in Cenot Pis pag 347 et 244.	2
4746 42, 4 B	Imp. Aug. tr. pot. xxvi. xxviii. Coss L. Ælius Catus. C. Sentius Saturninus Lapis Pisanus: ubi Augustus VIII Kal. Mart. trib. pot. 26. Tiberius ab Augusto adoptatur v Kal. Jul. Paterc. lib. 2, n. 403, et in Ger- maniam mittitur Ibi.	755 756		III IV	Ætat. Christi Domini annus 8. Eleaz 5, 6. Archelai 7, 8. Caius Cæsar his coss xi Kal Mart diem obit C. Noris Cen Pisan pag 342. Augusto numerante trib pot 26. Ibi ex eodem lap Pisan.	3
4747 43, 5 F. E	Imp. Aug. trib. pot. 27 28. Coss L. Valerius [Messala] Valæ- sus. [Cn. [Cornelius] Cinna Magnus Antiq lap in ædib Otthobon. Fa- brett Inscript p. 703 emendans Gruterum fol 1083, 8.	756 757		IV Ol 495 et Ol 496	Æt. Christi Domini 9. Eleaz 6. Archel 8 9. Jesu fil Sias i Jos 48 c. 3 Elea- zar ab Archelao abire jussus Pon- tificata successorem accipit Jesum fil Sias [Ab Aarone Lxv.] Jos I 47 c. 45 a quo etiam dicitur Joazar.	4 Biss
4748 446 B 1	Imp. Aug. trib. pot. 28 29. Coss M. Æmilius Lepidus L. Aruntius Extessera gladiat Fabrett In- script p. 38. Solis eclipsis ex Dione lib 55 p. 57. Bello Pannonico, et Dalmatico per Batonem excitato, Tiberius accitur ex Germ in Illyricum. Plures nationes domat tum ibi, tum in Germania, et Pannonia præsertim Marcomannos, et Lan- gobardos, ex Germania. Patercu- lus lib 2 c. 406 Dio l. 55.	757 758		I II	Æt. Christi Domini 9. Jesu fil Sias seu Joazar 4 2. Ar- chel 9 40. Archelaus a primatibus Judæo- rum accusatus apud Augustum Ro- mam accersitus damnatur exilio: et 40 Ti relegatur apud Viennam: et Judæa ex Jos cum universa ejus ditione Syriæ Vid Pe- Provinciæ attributa Præsidem acci- pit Quirinium, qui censum in ea facit. Jos lib 47 c. 45. IVDEA in Provinciam redacta anno ab Act Vict 37 Jos lib 48 c. 3.	5 IVDEA in Pro redacta anno 9
4749 45, 7 C	Imp Aug trib pot 29 30. Coss A Licinius Nerva Silianus Q. Cæcilius Metellus Cretli- cus Silanus Lap ap. Panvin in Fastet Grut 295 una cum suff ubi Augustus di- citur trib pot xxx. Contra dccc re- bellantium millia ex quibus cc mil armat. Tiberius imp. tuetur, dum faucibus Italix immin. Paterc ibi.	758 759		II III	Ætat. Christi Domini 44. Jesu seu Joa- Quirinius Præses. zar 2 3. . . Coponius Procur. Sub hac secunda descriptione Quirinii in Judæa, Judas Gallix (de quo Actor v 37) una cum Sad- doco Pharisæo auctore quartæ Ju- dæorum sectæ. census causa, se- ditionem movens cædibus omnia replet. Jos l. 48 c. 4 et 2.	
4750 46, 8 B	Imp Aug trib pot 30 34. Coss M. Furius p. f. p. n. Camillus Sex Nonius l. f. l. n. Quincti- lianus.	759 760		III IV	Ætat. Christi Domini 42 qui n. an. in templo disputat inter Doc-	7

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ, et documenta.
et cycli.

Ⓣ

Anni A
ab U.C.
ante et
post Pal.

Anni Olymp.

Christianorum, Juduorum et firi-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Christi

Annæ
Ær.
Christi

Fasti Capit ubi leguntur etiam
suffecti K. Jul.

L. Apronius. A. Vibius

Dalmatia partim bello partim
pactione in potestatem Romano-
rum redacta. Dio lib 55, Vell
l. 2.

4724 Imp. Aug trib pot 31, 32. 760
28, 9 Q. Poppæus q. f. q. n. 764
Sabinus
A G Coss Q. Sulpitius q. f. q. n. Ca-
merinus

Fasti Capit cum suff ex K. Jul
M. Papio Q. Poppæo Bellum Dal-
mat a Tiberio confectum dedi-
tione facta: et clades Variana in
Germania accepta. Dio, lib 55.
Vellelus lib 2, c. 470. Vespasia-
nus nascitur xv. K. Dec Suet
c. 2. Vesp.

4722 Imp Aug Trib pot 32, 33. 764
18, 40 P. Cornelius P. f. P. n. 762
F Dolabella
Coss C. Junius C. f. m. n. Silanus
Flam Mart

Fasti Capit cum Cos suf Sex
Cornel Lent Malag etc. Ti. ad cla-
dem Varianam ulciscendam mis-
sus. Dio lib 55. Patere lib 2.

4723 Imp Aug Trib pot 33, 34 762
19, 11 M. Æmiliius q. f. m. n. Le- 763
E pidus
Coss T. Statilius Taurus II.

Lapis antiq in Mus Card Albani,
et ap. Almeloveen his coss x Kal
Oct Aug Trib p. 34, Grut 239.
3 Tiberius Augusti f. eidem factus
est ex S. C. in Proconsulari Im-
perio Collega. Vell lib 4.

4724 Imp Aug trib pot 34, 35. 763
20, 12 Ti Cæsar Aug f. trib pot 43, 764
D 44.

Germanicus Cæsar Ti. f.
Aug n.

Coss C. Fontejus c. f. c. n. Ca-
pito.

Fasti Capit cum suf ex K. J.
C. Visellio.

Natalis Caii Caligulæ prid Kal
Sept. Suet c. 8, et alii lap ap.
Sigonium.

Triumphus Tiberii de Pann et
Dalm. Patere l. 2, triennio post

tores. Luca 2. Jesu seu Joazar
3 Annæ seu Anani 4

Quirinius abrogato Joazari Sa-
cerdotio Pontificatum defert Anano
seu Annæ, Jos. lib. 48, c. 3.

Ol Ætat. Christi Domini 43. 8
496 Præsid. et Procurat. Rom. Biss
IV Annæ 4, 2. Præs. Quir. Proc.
et 497 Coponius
B i M. Ambivius.

Coponio primo Procuratori Cæ-
saris in Judæam misso succedit
secundus Procurator M. Ambivius,
Quirino Præsidente adhuc Syriam
administrante. Jos. lib. 48, c. 3.
Vide Card. Noris Cen. Pis. p.
323, 327.

i Ætat. Christi Domini 44. 9
ii Annæ 2, 3. Quirini. Præs. 4.
Ambivii Proc. 4, 2.
Salome Herodis Regis uxor mo-
riens Jamniæ toparchiam Judææ
relinquit. Jos: lib. 48, cap. 3.

C

ii Ætat. Christi Domini 45. 10
iii Annæ 3, 4. Quirini Præs. 5.
Ambivii Proc. 3. ABRA

In Syria quoque, ut in cæteris IMPERII
Provinciis cum Tiberius h. a. fa- PRO-
ctus sit Imperii Proconsularis Au- CONSU-
gusti Collega, illius Epocha hinc LARIS
desumitur, ut apud Lucam, c. III. TIBERII

iii Ætat. Christi Domini 46. 11
iv Annæ 4, 5. Quirini Syr. Pr. 6.
Imperii Pro- Annii Rufus succ
cons. Ti. 4, 2. M. Ambixii Procur.

Anni Imperatores. Consules Romanorum
Per, Jul. res gestæ, et documenta
et cycli.

Ⓣ Ⓟ

Anni A
U. C.
ante et
post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ, et documenta. Christi.

cladem Varianam. Ibi Vide Sigon,
4725 Imp Aug tr. post 35, 36. 764
21, 43 Ti. Cæsar Aug. f. trib pot 44, 765
CB 45.

C. Silius p. f. p. n.
Coss L. Munatius l. f. l. n. Plan-
cus

Fasti Capit et tess glad ap.
Montfaucon.

His coss Augustus quintum in
Decennium regendam temp. suscipit.
Dio lib. 56, p. 588.

Quare initium æræ annorum
Augusti ex Lege de Imp. decen-
niali perlata recte petitur ex Per.
Julian 4685. Vide supra.

4736 Imp. Cæsar Aug, f. etc trib pot 765
22, 14 36. 37. 766
A Ti. Cæsar Aug f. etc, trib pot
45, 46.

Coss Sex Pompeius
Sex Apuleius.

Lapis Ancyran. apud Gruter,
fol. 230 in mus Em.

C. Gualterii lap ap. Panvin Noris
ep. cons et Fabrett Inscript. Num-
mi Tiberii TR. P. XVI AUG F P ejusd
TR. POT XVI PONT MAX DIVI F.

His coss XIV Kal Sept Augustus
moritur. Auctores et Kalend Antiat
in Musæ Card Albani.

4727 1, 2 Tib. Imp. trib. pot. 46, 47. 766
23, 45 Coss Drusus Cæsar. Ti f. 767
6 C. Norbanus Flaccus

Tacit. annal. 4 et seq. usque ad
ann. 29, Tiberius vi. Id. Mart.
Pont. Max. factus est. Vetus Ka-
lend. et inscript. Flor. in Diario
P. Montfaucon p. 382. Natalis Vi-
tellii VIII. Kal. Oct. Suet. in eo-
dem c. v.

2, 3. Tib. Imp. trib. pot. 47, 48. 767
4728 Coss T. Statilius Sisenna Taurus 768
24, 46 L. Scribonius Libo
F Tacit, annal. 1, ubi gesta hujus

Ol. Ætat. Christi Domini 47. 42
497 Annæ Pont. 5, Quirini Syr.
iv 6. Biss. Præs. 7,
498 Imperii Procons Ann. Rufi Proc.
i T. 2, 3. Jud. 2.

Herodes Antipas Sepphorim ci-
vitatem a Quinctilio Varo olim in-
cendio absumptam non modo re-
stituit per hos annos, sed etiam
præcipuam arcem Galilææ consti-
tuit, ubi ipse resideret. Vid. Pez.
hist. Evang. tomo I, p. 303, ex
Josepho lib. 48, Ant. 5, 3. Philip-
pus Paneadem vocat Cæsaream,
Bethsaida vero Juliadem. ibi.

B

i Ætat. Christi Domini 48. 43
ii Anani 6, 7. Quirini Præs.
Syr. 8.

Imp. Procons. Rufi Proc. Jud.
Ti. 4, 5. 3.
Æræ Christi communis die 48.
Aprilis.

Eclipsis Solis totalis his Coss.
ante mortem Augusti relata a Dione
lib. LVI, et eclipsis. — in Pann, post
mortem Augusti. Tacit.

C

— Eclipsis Lunæ in Pannonia con-
specta post mortem Augusti a le-
gionibus tumultuantibus sub
Germ. Ta.

Ex tab. Astron. totalis spectari
potuit occidente Sole in occidua
parte Insularum Britann. hoc an-
no 43.

Ætat. Christi Domini 49. 44
ii Anani 7, 8. | Quirinii Præs. Syr
9, 10.
iii Imp Procons. Ti. Silani Pr. Sir i.
5, 6. Nummi
Val Grat Proc
Jud i.

D

Silanus anno i Tiberii, et Au-
gusti in Syria 45.
Nummos obsignat Antiochiæ. C.
Noris ep. Syr p. 252
In Musæo Mediceo, et nostro.
Is est Cæcilius Silanus Creticus
affinis Germanici. Tacit lib 2 et
Valerius Gratus Proc Judææ in
locum Anni Rufi l. 48, c. 3.

iii Ætat. Christi Domini 20. 45
iv Anani 8. 9, Sil Pr Syr 40, 44.
Imp Tib Pr 6, 7. Val Grat Proc
Jud. 1, 2.

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ, et documenta,
et cycli. ⑦⑧

Anni A
U. C.
ante et
post Pal.

Anni Olymp.

Christianorum, Judæorum et fin-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Christi

Anni
Æræ
Christi

anni. Germanicus Orienti præfici-
tur cum extraordinario imperio,
quo tendit anno sequenti.

His coss mota Orientis regna.
Parthi pulso in Armeniam Rege
Vonone, qui fuerat Romæ obses,
Artabanum acceperant. Vonones
spem Ti. Implorat. Suet in Ti. c.
49. Tacit ann l. 2, c. 4.

4729 3, 4. Tiberii tr. pot. XVIII XVIII. 768
25, 47 Coss. C. Pomponius Flaccus 769
E D C. Cælius Rufus
Lap. antiq. indic. a Cupero Tacit.
Ann. II, 44.
His Coss. triumphat Germanicus
de Cattis, Cheruscis, etc. Tacit.

Olymp. Ætat. Christi Domini 24. 46
198 Ismael Pont ab. Calp Pis Præs Biss
IV Aarone LXVIII. Syr 4.
et 199 Imp Proc Tib 7, Val Grat Proc
I 8. Jud 2, 3.

B

Ismaele Pont amoto Ananus
Pont LXIX. Jos lib 48, c. 3.

Cappadocia in prov redacta post
mortem regis Archelai. Cn. Piso
præfectus Syriæ, amoto Silano
Cretico Tacit ann 2.

4730 4, 5. Imp. Tiber, tr. pot. 49, 20. 769
26, 48 Coss. Ti. Divi Aug. f. Aug. III. 770
C Germ. Cæsar Ti. Aug. f. II.
Lapis Flor. in Ædib. Rodulph.
apud Montfaucon diar. Ital. p.
382, et Tacit. aun. 2.

I

Ætat. Christi Domini 22. 47

II

Eleazar Anani fil- Pisonis Præs Syr Epoch
lius 2. TIBERIA
Pont ab Aarone Val Grat Pr. Jud DIS
LXX. 3, 4. Metr

Epocha Tiberiadis ex num. No- Galilææ
ris ep. Syr, p. 558.

Commagene in Provinciam re-
ducta post obitum Antiochi regis,
et rector illi impositus a Tiberio
Q. Severus Tacit ann. 2.

C

4731 5, 6. Imp. Tib. trib. pot. 20, 21 770
27, 49 Coss. M. Junius Silanus 771
B L. Norbanus Balbus
Lap ap. Panvin. et Grute. 1044,
44, et tessera gladiatoria Mus. no-
stri. Tacit. annal. 2. 59.
Germanicus Ægyptum lustrat.
ibi ad 62.

III

Ætat, Christi Domini 25. 48

III

Simon Camithif. Pisonis Præs Syr
3.

Ab Aarone LXXI. Grati Proc Jud
4, 5.

Valerius Gratus a Pontificatu
amoto Eleazaro Simonem Com-
thi filium Pont LXXI substituit.
Jos lib 48, c. 3. S. C. de sacris
Ægypttis Judaicisque Italia pel-
lendis. Tacit annal 2, c. 85.

4732 6, 7: Imp Ti. tr. p. 24, 22. 771
28 4 Coss. M. Valerius Messala 772
A M. Aurelius Cotta
Tacit. annal. l. 3. c. 3 et 47. et
L. 42. § 3. ff. de Accusat. et L. 4.
§ 2, ff. de Off. Procons.

III

Ætat. Christi Domini 24. 49

IV

Simonis Pont i Pisonis Pr. Syr 4.
eoque amoto

Josephi Caiphæ i Grati Proc Jud
Pont LXXII. 5, 6.

Imp Procos Ti. 40, 44.

Germanici in Syria mortui cor-
pus Romam defertur a Pisone, qui
reus beneficii delatus damnationem
morte prævenit. Tacit annal 3, 45
Saturninus. Vide Noris Cen Pis

4733 7, 8. Imp. Ti. tr. p. 22, 23. 772
1, 2 Coss. Ti. di. Aug. f. Aug. IIII. 773
G F Drusus Ti. Aug. f. II.

Ol. 499 p. 328.

IV

Ætat. Christi Domini 25. 20

Olymp.

Caiphæ Pont 2, 3. Saturnini Prol Biss
200 Præs Syr 4, 2.

I

Anni Per. ul. et cycli.	Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta	Anni A U. C, ante et post Pal.	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et Anti- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ, et documenta.	Anni Æræ Christi
	Nummi Tiberii tr. p. 22, coss. 3, et tr. p. 23. Cos. 4. Junius Blæsus Sejani avunculi favore in Africam mittitur contra Tacfarinatem. Ta- cit an. 3, 31.			Imp. Ti. Procos Grati Proc Jud 11, 12. 6, 7. Valerius Gratus, Procurator Ti. Aug. in Judæa, annuis mutationi- bus Summorum Pontificum hos annos variat usque undecimum sui regiminis expletum, quo Romam revocatur. Jos I. 48, c. 3	
4734 2 3 E	8, 9. Tib. Imp. 8, et 9, tr. p. 23, 24. D. Haterius Agrippa. Inscr. ap. Panv. Coss L. Sulpicius Galba. Tacit. annal. III, 52. In Ponte Arimin. Ti. Cæsar dic. Pont. Max. Imp. VIII. TRIB. POT. XXIV. Druso Cæsari Tiberius trib. po- testatem concedit. Tacit. An- nal. III, 56. Junius Blæsus priva- torum postremus Imperatoris ti- tulo consalutatur. D. A. II, 74.	773 774	4 II	Ætat. Christi Domini 26 Caiphæ 3, 4, vel Annæ LXXIII. Nam Gratus Procurator Judææ annuos Pont. statuebat Saturn. Prol. Syr. Præs. 2, 3. Ex quo Nos usque ad XI an- num Grati signabimus alternis annuos Pontifices Annam et Cai- pham ineuntes circa init. anni Civilis Judæorum ex Auctoribus, præcipue ex Josepho lib 48, cap 3.	21
4735 3 4 D	Ti. Imp. 9, 10, tr. post. 25, 24. L. Asinius Pollio C. Antistius Vetus Gruter. 1044, 45. Fabrett. Inscr. pag. 627. Tacit. annal. IV, 1. Se- tanus ut viam ad Imperium sibi aperiat, Drusum veneno necat per Liviam uxorem, et invidiam crimi- nis sui transfert in Agrippinam innocentem. Tac. A. II, 74.	774 775	II III	Æt. Christi Domini 27. Annæ et Cai- Flacci Syriae phæ Præs. i, Alternantium 4, Grati Proc. Jud. 5, 8, 9. L. Pomponius Flaccus Syriae Præses provinciam obtinet. Noris. Cen. Pis. cap 46, pag 329, ex Tacit. ibique moritur p. 330, post annos XI, Consulibus Galba et Sulla.	22
4736 4 5 C	Ti. Imp. 10, 11, tr. por. 25, 26. L. Cornelius Cethegus L. Visellius Varo Tacit. A. IV, 47, Frontin. de Aquæduct. Bellum Africanum confectum occiso Tacfarinate. Ti. decennalia Imperii renovat tr. pot. 26.	775 776	III IIII	Ætat. Christi Domini 28. Caiphæ et Annæ Flacci Syr. Pr. Altern. 5, et 6. 4, 2. Grati Proc. Jud. 9, 10. Sejanus ut plurimos ita etiam Judæos delationibus, et calumniis in urbe vexat. Philo de legat. ad Caïum. Vide Usser Ann. p. 564, Grato ad annum proximum suc- cessor designatur Pontius Pilatus. Vide Cen. Pis. p. 326.	23
4737 5 6 B A	Ti. Imp. 11, 12, trib. pot. 26, 27. Coss Cornelius Lentulus M. Asinius Agrippa Lap. apud Ceretanos edit. a piazza Hierarch. Card. p. 86. Tacit. A. IV, 34. Sejanus a Tiberio petere ausus nuptias cum Livia, Caii, et Drusi Cæss. vidua, repulsam patitur, et secessum ab Urbe insinuat Tibe- rio. Tacit. A. IV, 39, 44.	776 777	Ol. 200 IIII Olymp. 204 I	Ætat. Christi Domini 29. Annus Imperii Ti. 11, 12, a morte Augusti sed Procon. Imperii Syria 11, 15. in Anno XV, Imperii Tiberii Cæsa- ris, procurante Pontio Pilato Ju- dæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræ, et Trachonit. Regionis, et Lysania Abilinæ tetr. sub Princ. Sacerd. Anna et Cai-	24 Biss Bapti- sma et prædi- catio Joann.

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ, et documenta.
et cycli. ⑦ ③

Anni A. Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æra
Reges, res gestæ et documenta. Christi

4738 Ti. Imp. 42, 43, tr. pot. 27, 28. 777
6,7 Coss Cn. Cornelius Getulicus 778
G C. Calvisius Sabinus

Lapis Velent. in Mus. Card. Alba-
ni, editus a Fabretto Inscr. p.
470. Tacit. A. iv, 46. Ti. Roma
secedens in Campaniam quasi tem-
plum dedicaturus abit nunquam
reversurus in Urbem. Tacit. A.
iv, 53.

4739 Ti. Imp. 43, 44, et Imp. Pro- 778
7,8 cons. 46, 47, tr. p. 28, 29. 779
F Coss M. Licinius Crassus Frugi
L. Calpurnius Piso

Tab. ænea Mus. Moscardi Ve-
ronæ. Alia ap. Spon. Miscell. p.
278. Tacit. annal. iv. c. 2.
Ruina amphitheatri Fidenatis.
Incend. Montis Cælii. Ibi.

4740 Ti. Imp. 44, 45. Imp. Procons. 779
8,9 47, 48, tr. p. 29, 30. 780
E Coss Appius Junius Silanus
Silius Nerva

Tacit. A. 4, 68.
Julia Augusti neptis obit. Ta-
cit. ibi. 74. Agrippina Germanici
Filia nubit Cneo Domitio. Tacit.
ibi, cap. ult.

4744 Ti. Imp. 45, 46. Procons. Im- 780
9, 40 perii 48, 49 trib. p. 30, 34. 784
D C Coss C. Fufius Geminus
L. Rubellius Geminus
in Mus.

Lapis Card. Gualt et lapid alii
ap. Noris Ep. Cons pag 9.
Tacit A, v. 1.
Julia Augusta obit. Tiberius ve-
lut effrænis indulget vitiis, Sejano
ad clavum Reip sedente ibi.

pha factum est verbum Domini ad
Joannem. Luc. III.

I Jesus Christus incipiens quasi 25
II annorum triginta baptizatus a ÆRA
Joanne in Jordane aperit ÆRAM EVAN-
EVANGELII. doctrina et miraculis GELII

illustrat Galilæam primum, tum
etiam Judæam (cum ascendisset
ad Pascha Ierosol. (Jo. xi), et in
Judæa baptizat. (Jo. III), Rediens
in Galilæam convertit mulierem
Samaritanam (Jo. iv) et agnoscitur
Salvator Mundi. Ibi. Joannes in
vinculis.

B

II Ætatis Christi Domini 34, ejus- 26
III que Prædicationis annus secundus
incipit cum profecturus ad Fe-
stum Paschæ, et ubique miracula
edidisset non nisi in patria male
acceptus. Reversus in Galilæam
ex discipulis eligit XII Apostolos.
Lucæ vi. Joannes capite trunca-
tur. Pharisei in eum conspirant
cum Herodianis. Matth x, XIII.
Marci III, Lucæ iv et ix. In deserto
Bethsaidæ 3 panibus satiat 5
millia hominum, et rursus 4 mil-
lia quatuor panibus. Ibi.

C

III Ætat Chr. Domini 32. Ejusque 27
III Prædic ann 3.

In Jerusalem profecturus a Sama-
ritis non recipitur. Designat et
præmittit Discipulos 72. Hospitio
recipitur a Martha, et Magdale-
na Lucæ x; docet Discipulos
orare cap xi. Iterata Petri con-
fessio apud Cæsaream Matth xvi.
Jo vi, dum aliqui ex Discipulis ab
eo recedunt.

D

Ibi moratur in Galilæa, et in-
sidias Phariseorum declinat quos
tamen coarguit Jo. VIII et IX, mira-
culis suam divinitatem confir-
mans et doctrinam.

Ol. Ætat. Christi Domini 33, ejus- 28
201 que Præd. an. 4. Biss

IV Cæcus a nativitate sanatur. ÆRA
et Ol. zarus a Domino revocatur ad vi- PASSIO-
202 tam, qui Cœna Paschali peracta NIS
I feria v, die VIII, Kal April. ad Christi
Vesp. PASSIONEM nocte inchoat, et Dom.
die sequenti 26, Martii Fer. VI, Æra
consummat CRUCIFIXUS. Pontif-

Resurgit die Dominica 28, Mart. Ascatus
Apparet Apostolis ante Ascens. Petri.

Anni Imperatores, Consules Romanorum
Per. Jul. res gestæ et documenta.
et cycli.

Anni A U. C.
ante et post Pal.

Anni Christianorum Judæorum et Anti-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, Christi
Reges, res gestæ et documenta. *Æras*

4742 Ti Imp 46, 47. Imp Procons 49, 784
40, 41 20, tr. p. 34, 32. 782

B Coss L Cassius Longinus
M. Vinicius
Gruter 1087 et Noris Ep. Cons ex
Tab Nolan Spon Miscell pag 34.
Paterc Suffectus Consul.
Cum C Cassio Longino
L Nævius Surdinus
Noris Ep. Cons et Spon pag 80.

4743 Ti. Imp 47, 48, tr p 32, 33. 782
44, 42 Imp Cæs Ti. divi Aug F. 783

A Coss Aug V.
L Ælius Sejanus
Lapis Nolanus ap. Grut et Noris
Epist Cons p. 44, ubi etiam suffecti
Coss recensentur.
Sejani lapsus, et exitium xv
Kal Nov. Tacit Ann 6, 25.

Imp. Tiberii 48, 49, trib pot 783
33, 34. 784

4744 Cn Domitius Ahenobarbus
42, 43 Coss M Furius Camillus Scribo-
6 nianus

Tacit A. vi i suff ex K. Jul A.
Vitellius.
Gruter 1087, ex lapide Nolano
Natalis Othonis ix, Kal Maii.
Sueton c. 2.
L. Piso per annos xx [cœptos]
Præf. Urbi moritur: alii putant
per x. Vide C. Noris Cenot Pis.
p. 323.

4745 Imp Tiberii 49, 20, tr. f pot 34, 784
43 44 35. 785

P E L. Salpicius Galba, qui
Coss postea Serg.
L. Cornelius Sulla felix.
Tacit A. vi. 45. Gruter 1087
ex Nolana Tabula Servius. Sed
ex tessera gladiatoria tunc L. Sul-
picus.
Galba. Vide Noris epist cons
pag 48
Drusus Germanici f. et Agrippina

per dies 40, quibus PETRUM Apo-
stolorum Principem creat Eccle-
siæ suæ Pont. Maximum.

I Pontificatus Petri 4, et ex tem- 29
II pòre Paschali 2, Acta Apost. hu-
jus anni vide infra in notis p. 16,
prima Ecclesiæ persecutio a Ju-
dæis. Martyrium Stephani Act.
8, Philippus evangelizat Samarizæ
act.

B

Pont. Petri 2, 3. 30

III Conversio Pauli. Actor. 49.
Vide infra notas. Prædicat
in Synagogis: abit in Arabiam,
reversurus Damascus [ad. Gal. 4]
Syrizæ præsid. Flacci 8, 9. Cum
Sejanus [Orosio teste lib 7, cap 4]
obstiterit Tiberio, rogationem fe-
renti, ut Christus Dominus inter
Deos referretur; consequitur Pas-
sionem Dominicam ante hunc an-
num mortis Sejanii contigisse.
Vide Schelestr. antiq. Eccl. disc.
I. cap v, art II, num 3, et 4.

C

III Petri 3, et ex Paschali tempore 4. 34
IV Petrus et Joannes redeuntes Jero-
solyman evangelizant multis Re-
gionibus Samaritanorum Act. VIII
25.

D

Olymp. Petri 4, 5 32
202 Qui dispersi fuerant a tribula-
Biss tione, quæ facta fuerat sub Ste-
IV phano perambulaverunt usque
Olymp. phano perambulaverunt usque
203 Phœnicem, et Cyprum, et Antio-
I chiam, nemini loquentes verbum
nisi solis Judæis Act. XI, 19,
Interea per totam Judæam, et
Galilæam, et Samariam habebat
pacem. Ibi c, ix, 34.

Anni Imperatores, Consules Romanorum Per. Jul. et cycli. ⑦⑤	res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Pal	A Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et Anti- timorum populorum, Pontifices. Reges, res gestæ et documenta. C
	ejus Mater inedia vitam finiunt Tacit. vi, 23, 25. Imp Tib 20, 21, tr. pot 35, 36.	785 786	I II	Petri 5, 6, Sedis Antiochenæ 4. Petrus baptizat Cornelium Cen- turionem. Mox fundatur Sedes Antiochena, ubi discipuli postmo- dum denominati sunt CHRISTIANI. TI Actor ix, et x. Vide notas infra. DI Nummus Pomponii Flacci Pro- TI prætoris Syriæ anno superiori signatus Æra Antiochen. 82, quo ibi defuncto, toto biennio Syria sine Legato consulari fuit. Tacit. A. vi, 27, Suet. in Ti. c, 44, Vide Noris Cen. Pis. pag 330.
4746 44, 45 D	Paulus Fabius Persicus Coss L. Vitellius Frontin Aquæd V. C. 785. Grut 446 447. Vide Noris ep. Cons p. 23. Tacit A. vi, 27, ex Dione hic an- nus dicitur xx. Tiberii His Coss. post longum sæculorum ambitum Phoenix in Ægyptum venit. Tacit. A. xi 28.		B	
4747 45, 46 C	Imp. Tib. 21, 22, tr. p. 36. 37. Coss C. Cestius Gallus M. Servilius Nonianus Plin lib x, cap 43. Tacit A. vi, 34. Parthis Arthabane Regis pertæ- sis Romam advenientibus, Phraa- tem regem obsidem dat Tiberius, mox Tiridatem, cum in itinere obilisset, induci in regnum curat per L. Vitellium. Tacit vi, Dio 58.	786 787	II III	Petri 6, 7. Antioch Sedis 4, 2. Præsid. Syr. Vitell. 4. Petrus cum baptizasset Corne- lium anno superiori, hoc anno Jerosolymam redit, et de voca- tione Gentium loquitur in Concilio Act. xi. L. Vitellius Syriæ præficitur le- gatus Consularis. Tacit. A. vi et ex eo C. Noris Cenot. Pis. pag. 330. Pilatus Procur. completo de- cennio a provincialibus defertar : cui subrogatur a Tiberio Marcellus.
4748 46, 47 B	Imp Ti. 22, 23, trib p. 37, 38. Coss Sex Papyrius Allentus Q. Plautius Tacit A. vi 40. Vitellius cum Hiberno Mithridate expellit Arthabanum, qui Arme- niam occupaverat, et Tiridatem inducit in Regnum Parthicum fru- stra obsistentibus Arthabano, et Orode. Tacit ibi.	787 788	III IV	Petri 7. 8. Antioch. Sedis 2, 3. Præsid. Syr. Vitell. 4, 2. Viri Cyprii et Cyrenæi, qui dispersi fuerant post Martyrium Stephani, Christum annuntiant etiam Græcis : qua de re ut cogno- seat Barnabas ab Ecclesia Hiero- sol. mittitur Antiochiam. Actor. xi. Caïpha in ordinem redacto, Jonat. Anani f. Pontif. Judæo- rum constituitur Jos, xviii, 5 Stolæ Pontificiæ custodia Sacerdo- tibus restituitur a Vitellio. Ibi C. 7.
4749 47, 48 A G	Imp. Ti. Cæs divi Aug f. p. M. tr. p. 38. obiit xvii Kal April Sueton c. 79 CAIUS Cæsar Caligula dictus Imperator Coss An. Acerronius Proculus C. Pontius Nigrinus. Kalendarium Antiat Mus Card Alb. in fine Prolegom Fabrett pag. 674. ex Jusjur Aril Suff ex K. Julii A. Cæs Ti. Aug f. Tib Claudius.	788 789	D O 203 IV et 204 I	Petri, 8, 9. Antioch. Sed. 3, 4. Vitell. Præs. 2, 3. Marcelli Pr. 1. J Barnabas Antiochiæ multos ad Christum convertit. Act. xi. Pilato Procuratori succedit Mar- cellus, ibi c. 5. Herodes Antipas tetrarcha Galil. invisit Vitellium. Herodes Agrippa ex Aristob. filio Nepos Herodis Magni a C. Caligula rex appellatur et Tetrarchias obti- net Philippi et Lysaniæ.
4750 48, 49 F	Imp C. Cæsar Ti. f. divi Aug n. p. m. trib p. 4, 2.		I II	Petri 9, 40. Antiochenæ sedis 4, 5. Vitellii Præsid. Syr. 3, 4.

Anni Imperatorum, Consulum, Romano- rum, res gestæ documenta. r. Jul. t cycli ⑦⑧	Anni A U. C. ante et post Pal.	Anni Olymp. Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Ch.
<p>Coss M. Aquilianus Julianus P. Nonius Asprenas Frontin de Aquæd I. 1, num 50 cum V. C. 790 et cum altero Im- perii Caligulæ, quo duos ductus inchoavit. Vide edit Co. Poleni.</p>		<p>II Marcellii 4. Proc. 4. 2. Herodis. Agrip. 4, 2. Barnabas profectus Tarsum in- venit Paulum, et perducit Antio- chiam : ubi per annum morati multos convertunt. Ibi discipuli denominantur CHRISTIANI. Act. XI. Matthæus scribit Evangelium. Vi- de not. ad pont. S. Petri.</p>	
<p>4754 Imp C. Cæs Aug p. m. tr. p. 2, 3. 790 49, 4 Coss Imp C. Cæsar Aug Germ II 794 E L. Apronius Cæsius Nummi Calig. TR. P. II, COS II, et TR. P. III, COS DES III. Vide noris pag 27 et 28. Epist Cons ubi de L. Apronio : et de M. Sanquinio Max suffecto in locum C. Cæsaris abdicantis.</p>	B	<p>II Petri 10, 11. Antioch. sedis 5, 6. 3 III Vitellii Præsid. 4, 5. Theophili Sacerd. 2. Herodis Agrip. 2, 3. Prophetæ Antiochiæ famem præ- dicunt futuram sub Claudio. Act. XI. Vide notas infra ad pont. S. Petri. Herodes Antipas Romam profe- ctus impetrare nititur a Caio re- gnum Agrippæ : et propriistetrar- chiis mulctatur [Galilææ, ac Perææ] et in exsilium mittitur Jos. XIX, 6.</p>	
<p>4752 Imp C. Cæsar Aug p. m. trib. 791 20, 2 p. 3, 4. 792 D. Cos Imp C. Cæsar Aug Germ III, solus Nummi cum TR. P. III. COS III, et TR. P. IV, COS III Caius ab bellum Germanicum, et Britannicum profectus legiones undique accltas ducit. Vide notas ad pont. S. Petri, S. Clementis, et S. Eleutherii.</p>	C	<p>III Petri 11, 12. Antioch. sedis 6, 39 IV 7. Petronii Præsid. 4 qui L. Vitel- lio Bomam accersito successor Antipæ datur. Jos XVIII, cap. 11. Herodis Agrip. 3, 4. Annus MT. 43 Occasione legionum e Syria in Occidentem accitarum utitur Pe- trus ad fidem huc perferendam. Vide notas ad pont. S. Petri. Cle- mentis et Eleutherii. Caius Herodi Agrippæ Romam reverso addicit regnum patrii Antipæ. Colossus sibi Jerosolymis erigi mandat. Philo Alexandrin. Jud. legatus ad Caium mittitur Jos. I. XIX, c. 9.</p>	Herodis Antipæ Annus MT. 43 postre- mus-
<p>4753 Imp. C. Cæsar. Aug. p. M. tr. 792 pag. 4. Cos. IV. 793 24, 3 C. Cæs. IV. Nummi TR. P. C B Coss IV COS IV. C. Sentius Saturninus. Noris Ep. Cons. p. 27 et Pagius observant legend. In Sueton. Calig. cap. 47 ex omnibus tres ordinarios [consulatus] conjunxit. In eod. Sueton. Natalis Titi in ejus Vita c. 2 scribitur III kal. Jan, insigni anno necis Caianæ, nempe 30 De- cembris, hoc est biduo ante Kal. ejus mensis Januarii, quo occisus est Caius.</p>	D	<p>Ol Petri 12, 13. Antioch Sedis 7, 49 204 Rom I IV, ROMANÆ SEDIS FUNDATIO. et 205 Petrus in primo suo adventu in 1 Urbem fundat Sedem episcopatus Romani mense Januario. Vide no- tas ad pont. S. Petri, et Paschali tempore annos sui pontificatus in- staurat XIII die xxv. Aprilis. Vide notas ibi. Petronii Syr præ 4. 2. Herod Aprip 3, 4. Agrippa placatiorem reddit Caium Judæis in dilatione dedica- tionis colossi sui Hierosolymis Jos lib XIX.</p>	FUNDA- TIO SE- DIS RO- MANÆ Biss

Anni Imperatores, Consules, Romano- Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta. et cycli.	Anni A U. C. ante et post Pal.	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Ch.
4754 22, 4 A	Imp. C. Cæsar. Aug. p. m. tr. p. v. A Occisus est die ix Kal. Febr. Suet. cap. 49 in ejus Vita. Ti. Catius Coss P. Cærellius E fastis abrasi fortasse fuerunt. Vide notas Blanch. pap. 48, et do- cum. ibi producta Ti. CLAUDIUS Drusi f. Aug. p. m. tr. p. a Præ- torianis decitur ix Kal. Febr. Suet. Mauritania divisa in Tingitanam, et Cæsariensem. Dio lib. 60.	793 794	i ii Petri 43 44. Sedis Romanæ 4, 2. Marcus Evangelium a se scri- ptum Romæ, et a Petro approba- tum, in Ægyptum defert, et no- mine Petri fundat <i>Sedem Alexan- drinam</i> . Herodi Agrippæ optime de se merito Claudius dat Re- gnum Jerosolym et Samarit seu Judæam. Joseph xix, 4 Petronii Præs 2, 3.	44
4755 23, 5 G	Imp. Cæs. Ti. Claudius Aug. p. m. tr. p. 4. 44. Ti. Claud. Aug. Pont. m. tr. p. i, cos. ii. C. Cæcina Largus. Kalend. Antiat. in fine proleg. ex Mus. Albano. Portus Ostiensis a Claudio cœptus (Dio. lib. 60) : qui Britannicam expeditionem pa- rans advocat legionem iv e Syria. Vide notas ad pont. S. Petri.	794 795	B ii iii Ejus nummus ap. Noris Ep. Syr p. 178 Ære Anto. Petri 44, 45. Sedis Romanæ 2, 3. Agrippæ Regis 4, 2. Judæi vetiti ob frequentiam Romæ conventus agere, alibi permissos. Dio pag 669. Petrus Roma regre- ditur in Palæstinam, ut eidem Ecclesiæ consulat sub novo Rege Agrippa periclitanti: a quo Jaco- bus occiditur: Petrus in vincula conjectus ab angelo liberatur. Act xii. Antiochiam, et Asiam mi. visitat. Vide notas, ad pont. S. Petri. Mox in Italiam redit	42
4756 24, 6 F	Imp. Cæs. Ti. Claudius p. m. trib. p. ii, iii. Coss Ti Claud. Aug. ii. L. Vitellius ii. Idem lapis Kalend. Ant. Devictis in Britannia regibus arcus triumph. Claudio erectus in Urbe, et nomen Britannici dela- tum.	795 796	C iii iv Petri 45, 46. Sedis Romanæ 3, 4. Agrippæ regis 2, 3. Expedito Britannica imp Clau- dii occasionem dat Petro eundi, vel mittendi in Britanniam Evan- gelii ministros. Vide notas ut sup. Paulus revertitur Antiochiam, mox navigat in Cyprum, et a Ser- gio proconsule vocatur Paulus. Act xiii. Petronio Præs Syr succedit Marsus. Jos xix, 6. Tac xi.	43
4757 25, 7 E D	Imp. Cæs. Ti. Claud. p. M. trib. p. iii, iv. Coss L. Quinctius Crispinus ii. M. Staiilius Taurus. Grut. 1044, 40. et Almelo- ven. in præf. ad fast. num. xv. Claudius Romam reversus trium- phat <i>de Britannis</i> . M. Tullio Coetio paternum principatum ad Alpes sui nominis adauget, eum- que regem appellat. Dio l. LX, pag. 684.	796 797	D iv et 206 i Petri 46, 47. Sedis Romanæ 4 et 5. Agrippæ regis 3, 4. Vibii Marsi præ 4, 2. Claudius concedit Judæis pe- tentibus jus asservandæ Stolæ Pontificalis. Jos l. ii. Bell. cap i. Agrippa Rex moritur anno sui Regni 7, et Imperii Claudii 4, inchoato. Deum Agrippa junior ejus f. adolescit, Procurator Re- gno datur Cuspius Fadus. Jos l. xix, cap ult. Noris Cen Pis pag 332	44 Biss
4750 26, 8 C	Imp. Ti. Claud, Aug. p. M. tr. p. iv, v.	797 798	i ii Petri 47, 48 Sedis Romanæ 5, 6. Vibii Marsi præsid Syr	45

Anni Per. jul. et cycli.	Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta.	Anni D. C. ante et post Pal.	A Anni Olymp.	Christorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ, et documenta.	Anni Æræ Ch.
	M. Vinicius II. Lap. An- tial. Kal. Coss. Taurus Statilius Corvinus. Phlegon Trallian. cap. 6 de Mi- rabilibus habet, <i>T. Statilius, Taurus Corvinus</i> . Vide Noris. Epist. Con- sul. p. 32. Eclipsis solis Kal. Aug. Nat. Claudii. Dio lib. IX, p. 682.			2, 3. Fadi Proc 1, 2. Herodes rex, Chalcididis a Claudio Aug impetrans jus eligendi Sum- mi Sacerd. Judæorum, ac pro- se, et hæredibus obtinens usque ad excid Hierosol emoto <i>Simone Canthara</i> tribuit Pontif Josepho Cami filio. Jos lib xx.	
4759 27, 9	Imp. Ti. Claud. Aug. P. M. tr. p. v, vi.	798 799	II III	Petri 18, 19. Sedis Romanæ 6, 7. Adiabenorum regina Helena, et Izates filius Judaicam relig. susci- piunt. Reliquiæ arcæ Noeticæ in eorum ditione inventæ. Joseph. xx, cap. 2.	46
B	Coss. Valerius Asiasticus II. M. Junius Silanus Fasti. Anon IV sæculi apud Bu- cher. et Noris Epist. Cons. p. 32. TI. CLAUDIUS DRUSI. F. CÆS. AUG. GER. PONT. MAX TRIB. POTEST. V. IMP. XI. P. P. COS. III. DES. IV. INSCR. ap. Fabrett. p. 443. Alia Romæ in duct. Aquæ Virg quæ ap. Gruter. CLXXVI, 5.		B	Vibio Marso præsi di Syriæ 1, 2 successor datus C. Cassius Lon- ginus. Joseph. XIX, cap. ult. et Tacit. lib. XI, et XII Annal.; quos conciliat C. Norisius, ep. Syrom., p. 184, corrig. Cen. Pis., pag. 332.	
4760 28, 40	Imp. Ti. Claud. Aug. P. M. trib. p. vi, vii.	799 800	III IV	Petri 19, 20. Sedis Romanæ, 7, 8. In Cocum Cuspis Fasti proc. Jud. Ti. Alex. C. Cassius. Longi- nus præes. Syr. 1, 2.	47
A	Coss. Ti. Claud. Aug. IV. L. Vitellius III. Censorin. de die Nat. cap. 47. Sueton c. 2, in Vitell. Inscrip. ap. Spon. pag. 303, et Reines 299. Eclips. lunæ Kal. Januar. Vide Petavium de doct. temp. li. XI c. IX. LUDI SÆCULARES h. a. celebrati. Plin. lib. VII, c. 48, et X, cap. XI. Tacit. A. XI. ca. 44 Plautius domitis Britannis orna- menta triumphalia consequitur, Vetus inscr. ad Pontem Lucanum sub Tibure. Dio lib. LXXIV.		C	Fames in Judæa, olim prædicta ab Agabo Act. XI, de qua Jos. XX, cap. 3.	
4764 4, 44	Imp. Ti. Claud. Aug. P. M. tr. p. VII, VIII.	800 804		<i>Olymp.</i> Petri 20, 21. Sedis Rom. 8, 9 C. Cassii Longini, 2, 3. Ti. Alex. et 207, 1 proc. 1, 2. Agrippæ regis 4.	48 Biss
G F	Coss. A. Vitellius L. Vipstanius Census h. a. constitut, censita capita civium Roman. ad sex mil- liones, et 994 mill. Tacit.		D	Herodes rex Chalcididis, amoto a pontificatu Jud. Josepho Camide Ananiam sufficit : de quo Actor XXIII, 2. Joseph. XXIV, 3. Claudius Judæos Roma pellit. Idcirco Petrus in Judæam redit : Aquila et Priscilla Corinthum. Act. XVIII, 2.	
4752 2, 42	Imp. Ti. Claud. Aug. P. M. tr. p. VIII, IX.	804 802	I II	Petri 21, 22. Sedis Roma. 9, 10 C. Cassii Long. 3, 4. Ti. Alex. proc. 2, 3. Agrippæ reg. 4, 2. C. Cassius Longinus Syriæ præ- ses jubetur a Claudio deducere Mithridatem regem Romæ obsi- dem, in proprium regnum Partho- rum contra usurpatorem Gotar-	49 PRIMUM CONCIL. APOST. Hieros. super rit Jud.
E	Coss. Q. Veranius A. Pompeius [Longinus] Gallus Vetus Kalend. Antiat. in mus. Card. Alb. in fine Prolegom. Po- merium a Claudio prolatum. Vet. Inscrip. ap. Cloac. S. Luciae, edit,				

- Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul, rum, res gestæ, et documenta. et cycli.* ⑦⑧
- a Panvin. in Fast. Tacit. A. xii, 23. Frontin. de Aquæd. art. 402.
- 4763 Imp. Ti. Claud. p. M. tr. p. ix - 802
3, 13 et x. 803
- D Coss. C. Antistius Vetus
M. Svillius Nervillianus
Vet. Kal. Ant. in Mus. card. Alb. in fine Proleg. Tacit. A. xii, 25. Inscript. in Villa Matthæi, ap. Grut. cxiii, 3, et Fabrett. pag. 726. Ti. CLAUD., etc., TRIB. POTEST. X. IMP. XIII. COS. III. DESION. V.
Colonia Camalodunum in Britannia deducta. Vide notas infra p. 442 et 446.
- 4764 Imp. Cæs. Ti. Claud. Aug. P. 803
4, 44 M. t. p. x, xi. 804
- C Coss. Ti. Claudius Aug. Germ. v. Ser. Cornel. Orphitus.
Trecit. A. xii, 44.
Kalend. Antiat. in fine proleg. ex Mus. card. Alb. ex eodem Mus. inscript. ap. Fabrett. pag. 472.
Lapis ap. Gruter. p. ccc. sub his Coss. numerat ann. P. R. C. dccciv, nempe post Palil. ut ex alio infra ad annum Æræ Christi 92.
In Lap. ap. Panvin. Ti. Claud. tr. pot. xi, Imp. xxiv. Cos. v.
- 4765 Imp. Cæs. Ti. Claud. Aug. P. M. 804
5, 45 tr. p. xi, xii. 805
- B A Coss. P. Cornelius Sulla Faustus
L. Salvius Otho Titianus
Tacit. A. xii, 52. Frontinus de Aquæduct. art. 43, numerat annos U. C. in codicibus varie scriptos : retinenda lectio dcccv.
- 4766 Imp. Cæs. Ti. Claud. Aug. P. M. 805
6, 46 tr. p. 42. 806
- G Coss. D. Junius Silanus.
Q. Haterius Antoninus.
Tacit. A. xii, 58.
Scribit his Coss. Neronem na-
- zen, a quo tamen ille vincitur et A trucidatur, Tacit. xii, Ti. Alexan. subrogatur in proc. Judææ Vervidius Cumanus. Jos. xx, 3, 4.
- II Petri 22, 23. Sedis Rom. 40, 44.
III Agripp. reg. 2, 3.
Hoc anno, vel proxime super. juxta Petavium lib. xi, cap. 42, in fine CONCIL. APOSTOLORUM Hierosolymis celebrat. post legat. Ecclesiæ Antioch. de quo Actorum xv Paulus a concilio redux Antiochiæ subsistit cum Barnaba, Mox Syla, comite Syriam ac Ciliciam peragrat. Lystris sumis Timotheum. Pergit in Macedoniam, mox in Achaïam, et Corinthum, ibique reperit Priscillam et Aquilam, triennio ante Romam pulsos a Claudio. Act. xx, xvii, xviii. Vide Petav. I. xi, c. 42.
- III Petri 23, 24. Romanæ Sedis
IV 44, 42. Agripp. reg. 3, 4. Præsidis Longini 5, cui succes sor datur h. a. C. Ummidius Durmius Quadratus.
Hujus inscript. et nummos vide ap. Noris Ep. Syr. pag. 482, et Cen. Pis. p. 332. Tacit. xii, c. natio Felici Pallantis Galilæorum 5. Ventilio Cumano liberto Judæa proc. datur, orta seditione Galilææ. Jos. xx.
- 207 Petri 24, 25. Rom. Sed. 42, 43.
IV Agrippæ jun. 4, J. Cumanus proc.
208 1, 2. Præsid. Quadrati 1, 2. Felicis, 1, 2. Ananiæ Jud. pontif. 5, qui Romam vincens mittitur cum aliis de seditione reis. Jos. xx, 5.
Cumanus pariter Romam accitus. Ibi.
Paulus ex anno 50 per 18 menses Corinthi cum degisset, Act. xviii, venit Ephesum. Act. xix, 4, ubi moratur per biennium. 1, 40.
I Petrus 25, 26. Rom. Sed. 43, 44
II Præsid. Quadrati 2, 3. Agrippæ regis 5, 6. Felicis proc. 2, 3.
S. Paulus ex domo Aquilæ, et Priscillæ, apud quos hospitabatur in Asia minoridat primam Episto-

Anni Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta. Per. Jul. et cycli. ⑦③		Anni A U. C. ante et post Pal.	Anni Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Ch.
	tum ann. xvi, duxisse uxorem Octaviam. Natus fuerat Nero x mens. post obitum Tiberii, nempe viii Kal. Jan. anno 36 æræ Christi. Parthi Armenia pellunt Rhadamistum: mox abscedunt. Tacit. xiii, 6, 7.			lam ad Corinthios, ex ejusdem Epistolæ cap. ult. Claudius anno imperii xii Agrippam regem donat Philippi tetrarchia, et Batanzæ, et ditionibus olim Lysaniæ, Trachonitide, et Abilina. Chalcidem vero eidem abstulit, cui præfuerat quadriennio. Joseph. xx, 5.	
4767 7, 47 F	Imp. Cæs. Ti. Claud. Aug. P. M. tr. p. 43, 44. Coss. M. Asinius Marcellus M. Acilius Aviola. Tacit. A. xii, 64. His Coss. Claudius diem obiit iii ïd. Oct. ætatis anno LXIV, imperii xiv. Sueton. c. 45. Natus fuerat Kal. Aug. Julio Ant. Africano, et Q. Fabio Max. Coss. Succedit NERO p. m. trib. pot. 4.	806 807	II III B	Petri, 26, 27. Rom. Sed. 44, 45. Quadrati pr. 3, 4. Felicis proc. 3, 4. Agrippæ reg. jun. 6, 7. Paulus, expleto Ephesi biennio, Macedoniam invisit, et per Asiam navigat in Syriam. Act. xx. Rumore de Parthis Romam perlato Nero delectus habet, et socios reges Agrippam Judænm, et Antiochum Commagenum jungere arma sua jubet contra Parthos sub Domitio Corbulone, quem retinendæ Armeniæ præfici. Tacit. xiii, 9, 7, 8.	54
4768 8, 48 E	Imp. Cæs. Nero Claud. Aug. tr. p. i. ii. Coss. Imp. Cæs. Nero Claud. Aug. L. Antistius Vetus Tacit. A. xiii, 11. Nero Parthis Armenia pulsus Urbem ovans ingreditur. Britannicum necat. Tacit. ibi.	807 808	III IV C	Petri 27, 28. Rom. Sed. 45, 46. Quadrati proc. 4, 5. Felicis proc. 4, 5. Agrippæ regis 7, 8, qui Jonatham Jud. pontificem per sicarios necat, succedente Ismaele. Phalei fil. Paulus quinto adit Hierosolymam circa Pentecostem: A Judæis capitur, et Felici sistitur. Act. 24.	55
4769 9, 49 D C	Imp. Cæs. Nero Claud. Aug. tr. p. ii, iii. Coss. Q. Volusius Saturninus P. Cornelius Scipio Tacit. Ann. xiii, 25. Otium foris, fœda domi luxuria. Ibi.	808 809	208 IV 209 I D	Petri 28, 29. Rom. Sedis 46, 47. Quadrati præsid. 5, 6, Agrippæ regis 8, 9. B. Petrus Romam reversus dat primam suam Epistolam ad electos dispersionis Ponti, Galatiæ, etc. Felici in procuratione Judææ succedit Portius Festus. Felicis ad tribunal sistitur Paulus. Act. xxiv, et cum fidei causam coram illo, et successore, necnon rege dixisset, Cæsarem appellat, et Romam mittitur. Act. xxv, xxvi.	56 Biss.
4770 40, 1 B	Imp. Cæs. Nero Claud. Aug. tr. p. iii, iv. Coss. Nero Claudius Aug. ii. L. Calpurnius Piso Tacit. Ann. xiii, 34. Coloniæ Capua, et Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt. Ibi.	809 840	I II	Petri 29, 30. Rom. Sed. 47, 48. Quadrati præs. 6, 7. Agrippæ regis 9, 10. Festi proc. 4, 2. Ismaelis pontif. 4. Petrus constituto Lino Vicario provincias occidentales visitat, et episcopos per civitates. Adventanti Romam Paulo, qui post naufragium Melitam appule-	57

Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et cycli.	rum, res gestæ, et documenta.	Anni A U. C ante et post Pal.	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Ann Ær: Chri
				rat, et Syracusas, deinde Puteolos, fideles Romani occurrunt ad forum Appii ad tres Tabernas. Actor. xxviii.	
4774 11, 2	Imp Cæs Nero Claud Aug tr. p. vi, v.	840 844	II III	Petri 30, 34. Rom Sedis 48, 49. Quadrati præs 7, 8. Agrippæ Regis 40, 44. Ismaelis Pontif 2. Paulus per hoc biennium [ex suo adventu Romam] in conducta domo in Urbe moratur, et libere Christum prædicat. Hinc scribit Epistolas ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses: et circa hoc tempus apostolorum Acta; in Urbe pariter scribit Lucas.	58
A	Imp Nero Claud Aug III. Coss. M. Valerius Messala. Tacit An. xiii, 34. Inter Parthos Romanosque protelatum de obtinenda Armenia bellum, hujus anni intio acriter resumitur. Tiridatis calliditatem Corbulanis virtus armis appugnat Artaxata, igne vastata		B	A Quadrato Syriæ Præsidi signati nummi an. Neronis quarto EΠΙ ΚΟΥΑΔΡΑΤΟΥ ΕΤ. Δ. Vide Noris, Epoch Syromaced.	
4772 12, 3	Imp Nero Claud Aug tr. p. v, vi.	844 842	III IV	Petri 34, 32. Rom Sedis 49, 20. Quadrati Præs 8, 9. Agrippæ Regis 44, 42. Ismaelis Jud pontif 2, 3. Petrus Apostolus occidentales Provincias peragrans, et episcopos in eis constituens dicitur etiam penetrasse ad Britannos, ut in notis pag 53, ex Veteribus Scriptoribus à Vendelino observatis traditur.	59
G	L. Vipsanius Apronianus. L. Fonteius Capito. Tac Ann xiv, 4. Nero per matris parricidium ad nuptias adulteras Poppææ gradum facit. Solis defectus in Campania spectatus inter horam 7 et 8, in Armenia vero inter 40 et 44. Plinius lib II, cap 70. Romæ in hac eclipsi stellæ interdum visæ. Tacit xiv, 42, et Xiphilinus ex Dione. Contigit die 30 Aprilis ex Tali Astronomicis.		C		
4773 13, 4	Imp Nero Claud Aug tr. p. vi, vii.	842 843	IV et ex	Hetri 32, 33. Rom Sedis 20, 24. Quadrati 9, 40. Agrippæ Regis dieb æsti-42, 43, qui Amoto Ismaele Jud vis Olymp pontifice surrogat Simonem Cabeil, 240 Simonis olim summi pontificis filium; mox Ananum, sive Ananiam. Joseph xx, 7, 8, cum Ismael pontifex ad Neronem legatus super dissidio Judæorum cum Festo Procuratore Romæ obses à Cæsare detineretur.	60 Biss
F E	Imp Nero Claudius Aug iv Cossus Cornelius Lentulus. Tacit Ann xiv, 20. Frontin de Ludi Aquæduct sect 402. Gruter p. 408, ex antiquo lapide hodie asserto in Palatio Farnesiano. Quinquennale ludicrum Romæ institutum ad morem Græci certaminis. Nummi veteres, et Tacitus ibi.		D		
4774 14, 5	Imp Nero Claud Aug tr. pot. vii, viii.	843 844	I II	Petri 33, 34. Rom Sedis 24, 22. Quadrato per decennium Syria Provincia functo succedit Corbulo. Festo Procuratori Judææ sexennium administrationis agenti succedit Albinus. Regis Agrippæ ann 43, 44. Anani pontif Jud 80, jussu Jacobus	64
D	— Cæsonius Pætus. P. Petronius Turpilianus. Tac. A. xiv, 29.				

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta.
d cycli.

⑦⑧

Anni A
U. C. ante et
post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, Eræ
Reg. s, res gestæ et documenta. Christi

Anni
Christi

Magna clades illata Romanis in
Britannia. Camalodunum Colonia
ducta: sed in ea civium ac socio-
rum 70 millia occisa. Ibi: et Dio
lib 92. Vide notas infra p. 442.

4775 Imp Nero Claud Aug tr. p. 844
15, 6 VIII, IX. 845

C Coss. P. Marius Celsus.
L. Asinius Gallus.

Tacit A. XIX, 48.

Nero accusationibus, ac cædi-
bus Urbem replet. Parthum Volo-
gæsem Armeniam invadentem
Corbulo fortiter reprimat. Sed
Cæsonius Pætus turpi fœdere cum
hoste transigit. Tacit ibi.

4776 Imp Nero Claud Aug tr. p. 845
16 7 IX, X. 846

B Coss. L. Memmius Regulus.
L. Verginius Rufus.

Tacit A. xv. 23, et Frontin de
Aquæduct sect 402.

Corbulo iterum reprimat Vologæ-
sem, et adigit Tiridatem ad depo-
nendum insigne regium ante imagi-
nem Neronis, ab hujus manu idem
recepturum. Populi Alpium Mari-
timarum ad jus Latii admissi.
Tacit ibi.

4777 Imp Nero Claud Aug tr. p. x, xi. 846

178 Coss. L. Lecanius Bassus.
AG M. Licinius Crassus.

Tacit xv, 43, et Frontin de
Aquæd sect 402.

Histrionicam exercet Nero. Ta-
cit ibi. Urbis incendium ortum
xiv Kal Sextiles. Ibi sect 42.
Elidenses jussu Neronis transfe-
runt Olympicos ludos in annum
proximum. Philostratus in Vita
Apollonii lib v. Hinc olympiadum
commensus per ann variatur.

4778 Imp Nero Claud Aug tr. p. 847
18 9 XI, XII. 848

F Coss. A. Licinius Nerva Silianus.
M. Vestinus Atticus.

Tacit A. xv, 48. Noris Epist
Cons pag 43, ex inscript Grut
8, 3, et ex Auctoribus.

Annus 4 OLYMPIADIS CCXI, ex anno
superiori ad hunc dilatus cum
Ludis Elæis (Philostr in Vita Apol-

apostolus lapidatur. Joseph xx, 8.
Anano succedit Jesus filius Dam-
niæ. Ibi.

De successione Corbulonis, et
Albini consule Card Noris Cenot.
Pisan pag 334.

II Petri 34, 35. Rom Sedis 22, 23. 62
III Corbulonis 1, 2. Agrippæ Regis 14.
15. Albini proc 1, 2. Jesu fil Dam-
næi pont. Jos xx, 8.

B Martyrium S. Marci Alexan-
driæ, succedente Aniano, octavo
Neronis anno. S. Hieronym de
Script. eccl. Evodio Antiochiæ oc-
ciso succedit Ignatius.

S. Petrus Romam redit, Simo-
nem Magum oppugnaturus. Theo-
phil apud Malalam.

III Petri 35, 36. Rom sedis 23 24. 63
IV Corbulonis 2, 3. Agrippæ Regis
15, 16. Albini Proc 2, 3. Jesu fil
Damnæi 2, 3.

Simon Magus, orante beato
Petro, præceps, in terram labitur.

Pauli itinera in Hispaniam ab
aliquibus attributa biennio præce-
denti, ab aliis præsentibus anno.
Vide notas ad pont. S. Clementis.

C Olymp Petri 36, 37. Rom. Sedis 24 25. 64 Biss
240 IV et Corbulonis leg Syr. 3, 5. Agrip- PRIMA
ex die- pæ regis 16, 17. Albini proc 3, 4. ECCLE-
bus æst Jesus filius Gamalielis fit Jud SIÆ
Olymp pontifex, et successor Jesu filii PERSE-
241 I Damnæi. Joseph. xx, 8. CUTIO

Ludi His coss, occasione incendii
translati Urbis Neroniani, PRIMA ECCLESIE
ad an- PERSECUTIO a Gentibus intentata
num crudeliter sævit. Tacit Annal. XIV,
prox- 44.

D mum Ordinatio S. Clementis ad epi-
scopatum. Vide notas, ad pont.
S. Clementis.

Olymp Petri 37, 38 Rom. Sedis 25. 65
244 Annus completur die 25 Aprilis, Marty-
ad hunc et martyrium subsequitur post rium
annum menses duos die 29 Junii, quando SS. apo-
dilatæ crucifigitur in Vaticano. Ex die stolorum
1. ex 24 Aprilis, unde anni Urbis nu- Petri et
dieb. merantur, attributi sunt Petro Pauli
æstivis. anni 25. menses II, dies VII Sedis
Romanæ. Vide notas ad pont. S.
Petri, etc.

Anni Imperatores, Consules Romano- Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta. et cycli. ④⑤

Anni A Olymp. Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Ch

U. C. ante et post Pal.

lonii) jussu Neronis, qui sui certaminis Quinquennales ludos secundos in hunc annum incidentes (Tacit. A. xvi, 2) paria facere cum olympiadum cursu fortasse, voluit.

4779 Imp Cæs Nero Claud Aug tr. 848
19 40 pot xii, xiii. 819

E Coss L. Suetonius Paulinus.
C. Pontius Telesinus.

Tac A. xvi, 49, et Frontin de Aquæd sect 402.

Tiridates ad Neronis genua, more servili, accedens. insigne Regium ab eodem recepit in Urbe. Suetonius in Nerone cap 43. Tacit A. xvi. Dio. etc.

Nero Janum claudit, paulo post aperiendum, suborto Judæorum bello. Mox in Græciam navigat. Dio lib LXIII.

4780 Imp Cæs Nero Claud Aug t. p. 849
20 41 xiii. xiv. 820

D Coss. C. Fonteius Capito.
C. Julius Rufus.

Fasti marmorei Coloniz Casinatensis in Musæo Albano. Vide notas ad pont. S. Clementis. pag 47.

Fl. Vespasianus dum in Achaia cum Nerone versatur, bello contra Judæos administrando præficitur. Jos lib iii, Belli, cap 4. Tacit v. Histor. Vide card Noris, Cenot Pisana pag 335.

4784 Imp Cæs Nero Claudius Aug tr. p. 820
24 42 xiv, se ipsum conficit 4 Idus Junii. Vide card Norisii Epist Consulare. 824

C B Coss. Ti. Catus Silius Italicus.
— Valerius Trachalus.

ANNIS P. R. C. DCCC, XXI. Gruter fol 300, eosdem consules memorat. Frontinus section 402, de Aquæd et Fasti Casinates in Musæo Albano infra in notis ad pont. S. Clementis, suffectos coss vide apud Gruterum 238, 42.

Julius Vindex in Gallia usurpans imperium occiditur. Galba in Hispania oblatum imperium recipit.

LINI PAPÆ ann 4.

LINUS post martyrium B. Petri eligitur successor die proxima 30 Junii.

Paulus apostolus eadem die, qua Petrus cruci affigebatur, truncatur capite. anno 37 post Passionem Domini. S. Hieronymus.

Rex Agrippa, amoto Jesu Gamalielis filio, Matthiam Theophili filium, pontificem Jud. creat. Joseph. xx, 8.

B I Lini 1 et 2, ex die 30 Junii. 6

II C. Cæstius Gallus Syriæ Præses an 4, regis Agrippæ 47, 48.

Gessius Florus proc. Jud rapinis, ac sævitia sua belli Judaici occasionem præbet. Joseph. de bello Jud. lib ii, cap 43, Matthiæ pontif Jud. anni 4, 2.

Nummi hujus Cæstii signati æra Antiochena PIA 444, producuntur a card. Norisio in Epochis Syromacedonum.

C II Lini 2, 3, cui martyrio coronato 6

III die 23 Sept succedit CLEMENS, ex die 24 Septemb.

Lino tribuuntur ab ordinatione episcopali suscepta anno 59 die Dominica 23 Junii coss. Saturnino, et Scipione (ex catalog et lib pontif) anni xii, mens iii dies xii. Vide notas ad pont. S. Lini.

C. Cæstii Galli 4, 2. Agrippæ regis 48, 49. Matthiæ pontif Jud 3, 5.

III Clementis 4, 2. 1

IV Cæstio Gallo in provincia Syria defuncto. B

P. Licinius Mucianus Successor datur circa autumnum pro præt Syriæ, et nummum cudit Galbæ imp signatum æræ Antiochenæ anno cxvii. Vide Noris Epoch. Syromaced. pag 465 regis Agrippæ 49, 20.

Matthiæ pont 3, 4.

Anni Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta. Per. Jul. et cycli. ⑦ ③	Anni A U. C. ante. et post Pal.	Anni Christianorum, judæorum et Anti- Olymp. timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ, et documenta.	Anni Æræ Ch.
In Africa Macer, in Germania Ca- pito acclamantur, sed irritò eventu.			
4782. Imp. Sergius Sulpicius Galba 22. 13. occiditur die XVIII Kal. Febr. æta- tis 73. Sueton. in Galba c. 23. A.	821. 822.	Olymp. Clementis papæ 2, 3. Muciani 211 propræt Syriæ 1, 2. Matth. pont. IV Jud. 4, 5. et ex Hoc anno Kal. Julii T. Fla- diebus dius Vespasianus, dux belli ad- æstivis versus Judæos, adnente præ- O. 212 side Ægypti Ti. Alexandro, et I Syriæ legato Muciano, saluta- tur imperator in Syria. Mucia- no cum exercitn contra Vitel- lium profecto, Titus Vesp. filius bellum administrat in Judæa, dum Vesp. pater primo in Ægyptum, deinde Romam tendit ad insignia imperii capienda.	69
Coss Imp. Ser. Sulpicius Galba II. T. Vinus. Lapis Casin. infr. in not. ut sup. Et Tacitus hist. I, 4. Capitolii con- flagratio. Salvius Otho adoptione frustra- tusseditionem molitur, Imp. dictus occiditur 95 Imperii die. Sueton. Vitellius a Germ. Legionibus Imp. Salutatus occiditur 20 De- cembri, expleto anno 57 Suet. et Tacit. Vide Petav. XI, 46		B	
4783. Imp. Cæs. Fl. Vespasianus Aug. 23 14. P. M. tr. p. 1. G	822. 823.	I Clementis papæ 3, 4. II Nummus Titi nostro in Musæo consignatus duplici æra Antio- chena cxx Cæsariana, et cii Au- gustæ ad hunc annum pertinet : quo ante Idus Julias Syria omnis in Vespasiani sacramento fuit. Ta- cit. Capta Hierosolyma, templum incensum annis 407 post regnum Herodis in illa exercitum (Jos. xx, 8) die Sabbati Kal. Sept. Phi- lostr. in Vita Apollonii. Matthiæ Jud. pontifici a rebellibus suffici- tur Phananus. Omnes pontifices ab Azrone ad Phananum 84 nu- merantur a Josepho lib. xx, c. 8.	70
4784. Imp. Cæs. Fl. Vespasianus Aug. 24. 15. r. p. 1, 2. F	823 824.	C II Clementis papæ 4, 5. III Titus Judæis licet a se devictis præservat privilegia, nequidquam intercedentibus Alexandrinis, et Antiochenis ut eadem antiquaret. Josephus. vide notas p. 44.	71
Coss. IIII. M. Cocceius Nerva. Fasti marm. Casinat. in Musæo card. Albani infra in not. ad pont S. Clem. Gruterus folio ccc, 1, hos coss. exhibet in Vet. inscript. cum Epocha Urbis conditæ dcccxxiv. Janusclausus. Orosius lib. VII, cap. 9. Fundamenta templi Pacis a Ve- spasiano jacta. Vide notas ap pont. S. Clem. Inscript. ap. Gruterum p. 573. Vespasiani trib. pot. 2, jun- git cum titulis imp. VI, cos. IIII. DES. IV.		D Triumphus Vespasiani patris ac Titi filii de Judæa subacta Kal. Julii, quo tr. potestas Tito con- fertur a patre. Cæsarea maritima, ubi Vespasianus salutatus primum fuerat imp. fit Rom. colonia. Num- mi colon. Vaillant. et Reland. de urbibus Palæstinæ, lib. III, p. 500.	
4785. Imp. Cæs. Fl. Vespasianus Aug. 25. 16. tr. p. 2, 3. ED	824 825	III Clementis papæ 5, 6. IV Complura ædificia Antiochiæ constructa. Malala. Cæsonius Pæ- tus regno pellit Antiochum postre- mum Seleucidarum regem Coma-	72 Biss.

- Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta. U. C. ante et post Pal.* *Anni Christianorum, judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* A; Æ C
- Fasti Casinat in Musæo Albano in not. S. Clem. Eclipses duæ intra dies XII (verius XIV) a Plinio memorantur sub his Coss lib II c. 43.
- 4786 Imp Cæsar Vespasianus Aug tr. 825
26, 17 p. 3 4. 826
C Domitianus Vesp Aug. f. Coss Cæs. II.
— Valerius Messalinus.
Fasti Casinates ut supra, et Frontinus sect 102. Philosophi omnes, præter Musonium Roma pulsi. Xiphilinus ex Dione lib LXVI. Vide notas ad pont. S. Cleti.
Petilius Cerealis Brigantes in Britannia domat. Tacitus, de Vita Agricolæ.
- 4787 Imp Cæsar Vespasianus Aug tr. 826
27, 18 p. 4, 5. 827
B Coss Imp Vespasianus Aug v. Titus Cæsar Augusti f. III.
Frontin de Aquæd sect 102 et Fasti marm Casinates. ut sup. Imp Vespasianus, ac Titus filius Censores creati *Lustrum* fecerunt LXXV omnium postremum. Plinius lib VII cap 49. Censorin de Die nat cap 6.
- 4788 Imp. Cæs. Vespasianus Aug. tr. 827
28, 19 p. 5, 6. 828
A Coss. Imp. Vespasianus Aug. vi. Titus Cæsar Vesp. fil. IV
Iidem Fasti marm. Casinates in Musæo Albano.
Imp. Vespasianus templum Pacis Romæ dedicat, et nummos signat dedicationis cum not. Cos. VI
Idem ex colosso Neronis caput amputat, solisque in eo collocat. Xiphilinus ex Dione. S. Hieronymus ejusdem colossi meminit.
- 4789 Imp. Cæs. Vespasianus Aug. tr. 828
1, 1 p. 6, 7. 829
G F Coss Imp. Vespasianus Aug. VII. Titus Vespasiani f. Aug. v.
Nummi apud Oeconem et Mediobarbam.
Spartianus in Vita Adiani his consulibus natum asserit IX Kal.
0. 212 Clementis 6, 7.
IV Intra hoc quinquennium ex et ex anno Æræ Christi 71 ad 75 dum diebus templum Pacis Romæ constructur, et assentatores Vespasiano æstivis
0. 213 attribuunt cum Josepho lib. VII, I cap. 42, ea quæ de Christo Domino pacis principis fuerant a prophetis enuntiata Clemens pro suo pastorali munere Christi vaticinia recte interpretatus odia Ethnorum incurrit Vide notas ad pont. S. Cleti
- I Clementis 7, 8. 7
II Achaia, Græcia, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samus, Thracia, Cilicia, Comagene, quæ antea sub regibus fuerant, in provincias redactæ sunt. Eutropius, et Rufus.
C Europa a Thracia sejuncta. Metropolis facta Heraclea. Antiochia et Cæsarea. ornata. Odæum magnificum Cæsareæ constructum, ubi fuerat Synagoga Judæorum.. Jo. Malala.
- II Clementis 8, 9. 7
III Occasio exsulandi data Clementi papæ ex declaratione vaticiniorum ad Christum vintientium Pacis Principem, quæ ab assentatoribus impie detorquebantur ad Vespasianum. Vide notas ut supra. Philosophi pariter Roma pulsi.
D Expeditio Domitiani suffecti cos v. in Sarmatas ex nummis apud Mediobarb. Et Joseph Belli lib VII. c. 24
- III Clementis 9 10. 7
IV III consules tribuuntur postremi Clementi papæ in Catalogo Liberiano : sub quibus postremum Pascha sui Pontificatus maximi celebravit. Vide notas ut sup. Clemens se abdicat Pontificatu Romano die 3 Decembris cum sedisset

Anni Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ, et documenta. U. C.
ante et post Pal.

A
Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
tymorum populorum, Pontifices, Æræ
Christi

Febr. eundem principem.
Julius Frontinus in Britannia
Silures domat. Tacit. in Vita Agri-
colæ.

annos ix, menses dies x. Vide in
Prolegomenis seriem chronol. Pon-
tif Rom et in notis, ad pont. S. Cleti
ubi etiam agitur de vacatione Ro-
manæ sedis usque ad die xv Fe-
bruarii anni sequentis.

4790 Imp. Cæs. Vespasianus Aug. tr. 829
2, 2 p. 7, 8. 830

E Coss. Imp. Vespasianus Aug. viii
Titus Vesp. f. Aug. vi.

Ex Kal. Julii suffectus T. Fla-
vius Domitianus vi, et Cn. Julius
Agricola.

Vetus lapis apud Panvin. et
nummi apud Oconem.

Agricola post absolutum magi-
stratum consulatus suffecti missus
in Britanniam, quam paulo post
ferme universam subegit. Tacit.
in ejus Vita.

4791 Imp. Cæs. Vespasianus Aug. tr. 830
3, 3 p. 8, 9. 834

D. Coss. L. Ceionius Commodus
D. Novius Priscus

Lapis apud Spon. sect. 1, art.
2, in vinea.

Montalto, hodie in Musæo Alex.
card. Albani.

Lues ingens Romæ, ita ut per
dies singulos efferrentur hominum
x millia. Suetonius et Eusebius
in Chron.

4792 Imp. Cæs. Vespasianus Aug. tr. 831
4, 4 p. 9, 40. 832

C Coss. Imp. Cæs. Vesp. Aug. ix.
Titus Cæs. Vesp. Aug. f. vii.

Nummi apud Ocon. et Medio-
barb. et Inscriptio apud Fleetwood
pag. 78, ubi corrigenda est ex
nummis trib. pot. 9.

Vespasianus Aug. obiit viii Kal.
Julii annum agens ætatis 69, su-
perque mensem ac diem septi-
mum. Sueton. c. 21. Titus impe-
rat ex die vii Kal. Jul.

Vesuvii eructatio Kal. Novembr.
qua Plinius periit: ex Epistola
Plin. Junioris.

4793 Imp. Titus patri successit trib. 832
5 pot. 9, 40. 833

B A Coss. Imp. Ti divi Vesp. f. Aug.
p. m. tr. p. ix, Cos. viii.
Domitianus Cæsar Cos. vii.

Nummi apud Oconem, et Me-
diobarb, et inscriptiones Grate-

Olym Cletus electus Clementis succes-
243 sor in Cathedra Romana colloca-
iv tur die Dominica 16 Februarii,
et ex quam ex ea die tenuit annis vi,
diebus mens ii, diebus x, ex his coss. ad
æt Consules an. 83. Vide prolego-
B Olym mena et notas ut supra.
244

I Cleti 1, 2. 78
II Tres urbes Cypri terræmotu
corruunt. Euseb. Orosius.

C

II Cleti 2, 5. 79
III Templum Ventorum Antiochiæ
construitur a Vespasiano, prope
theatrum.
Jo. Malala pag 339.

D

III Cleti 3, 4. 80
IV Dum ethnici superstitiones rui-
turas in Capitolio instaurant,
Cletus Romanam Ecclesiam Pre-
sbyterio perenni xxv. Titularium
ex Petri Ap. præcepto munit. De-
dicatio Amphitheatri ac Therna-

4793
5
B A

<i>Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et cycli.</i>	<i>rum res gestæ, et documenta.</i>	U. C. ante et post Pal.	Anni Olymp.	<i>Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges res gestæ et documenta.</i>	An
	rianæ 172, 10 et 316, 1 et 943, 1. Incendium ingens Romæ, quo conflagraverunt templum Jovis Capitolini, templum Neptuni, Isidis, Sarapidis, septa, et balnea Agrippæ. Dio lib. LXVI.				
4694	Imp. Titus Cæs. Divi Ves. f.	833	<i>Olymp</i>	Cleti 4, 5.	8
6, 6	Aug. tr. p. x, xi, qui etiam hoc anno Idibus Septembr. decessit.	834		Placidis Titi temporibus opportune utilis Cletus ad ordinandum Romanæ Ecclesiæ Presbyterium, xxv. Presbyteris Titularibus ex mandato Principis Apostolorum constans, ad totidem vices sacerdotales in Christiana Ecclesia referendas, universitatis typum: ut in notis fusius explicatur pag 37, et 232.	
G	Sueton. cap. 44. In ejus Vita. L. Flavius Silva Nonius. Coss Asinius Pollio Verrucosus.		B	iv et ex diebus æst 215.	
	Hi Coss. memorantur in Fastis marm. Fratrum Arvalium in Museo card. Alex. Albani, editi in Monumentis veteris Antii p. 99, et 387, a Phil. a Turre episcopo Adriensi. Et in alio lapide infra in notis ad pont. S. Pii I.			i	
	Tito succedit DOMITIANUS (alter Nero) incepta paulo ante Olymp. CCXIV, atque anno Nabonass, 829, juxta Ptolem, Lydiat, in Fast. habet CCXV, p. m. tr. p. cos VII, DES. VIII. Nummi.		C		
4795	Imp. Domitianus Aug. p. m. tr.	834		i Cleti 5, 6	8
7, 7	p. 1, 2.	835		ii Philosophi ex Italia pulsati a Domitiano. Xiphil ex Dione. Christiani quoque, virtutem longe præstantiorem præ Philosophis professi, eoque nomine ab ethnicis cum philosophis confusi, Domitiani seviore tempora experiuntur. Vide notas ad pont. S. Cleti.	
F	Imp. Domitianus Aug. VIII. Coss T. Flavius Sabinus.			iii Cleti 6, 7, ANACLETI ann 1, ex die Dominica 7 Sept. Vide notas. Cletus martyr cum complet die 26. Aprilis (ex Tab Eccl) cum sedisset ann vi, mens ii, dies x, (ex Catalog liber) Vacat sedes Romana usque ad diem 7. Septembr Vide notas ad pont. S. Anacleti.	8
	Gruter. 68, 48, et 314, 3 Inventæ ab Agricola Orcades, et Imperio additæ. Tacitus in ejus Vita, in qua et ad Hiberniam penetrasse scribit.		D		
4796	Imp. Domitianus Aug. tr. p. 2, 3.	835		iii Anacleti 1, 2.	
8, 8	Imp. Domitianus Aug. VIII. Coss Q. Petilius Rufus " ii.	836		iv. His Coss tribuuntur primi Anacleti in Catalog Liberiano, et Codd relatis inter prolegomena	B
E	Ex antiquo lapide Smyrnensi apud card. Noris Epist. Conf. p. 53. Suffectus Rufo C. Valerius Messalinus. Gruter, 314, 3.				
4797	Imp. Domitianus Aug. tr. p. 3, 4.	836			
9, 9	Imp. Domitianus Aug. x. Coss T. Aurelius Sabinus.	837			
D. C.	Ex lap. antiquo apud Almelo-				

Anni Imperatores. Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta. U. C. ante et post Pal *Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Eræ Ch.*

veen in Præt. ad Fastos num. xiv.

In Germaniam profectus Domitianus arguitur cum exercitu ex nummis signatis tr. p. iv, vel Cos. x, cum Epigraphe *Victoria Augusti*, et cum titulo *Germanici*, et Imp. ii, iii, iv, apud Occonem et Mediob.

fol vii et in notis ut supra cum, primum Pascha sui Pontificatus sub iisdem celebraverit.

- 4798 Imp. Domitianus Aug. Germ. tr. 837 *Olymp* Anacleti 2, 3. 85
 40, 40 p. 4 et 5. 838 *215* Anticchiæ, jussu et impensa tum
 B Coss. Domitianus Aug. xi. *iv* Domitiani, tum Paridis ejus li-
 T. Aurelius Fulvus. *et ex* bertii, Balnea, Ædesque magnificæ
 Capitolin. in Vita Antonini Pii Re- *diebus* construuntur. Jo. Malala Chrono-
 portatas hoc anno victorias de *æstivis* gr lib x.
 Germanis a Domitiano vel per se, *Olymp.* *216*
 vel per legatos arguimus ex num- *i*
 mis signatis tr. p. iv. Im. viii. *i*
 et ix. Vide Occonem et Medio-
 barb. Domitianus triumphat de
 Quadis, Dacis, Getis, Sarmatis, et
 Germanis. Ibi.
- 4799 Imp. Domitianus Aug. Germ. 838 *i* Anacleti 3, 4. 86
 41, 41 tr. p. 5, 6. 839 *ii* Capitulum, quod Tito impe-
 A Coss. Domitianus Aug. xii. *C* rante conflagraverat, hoc anno in-
 Serv. Cornelius Dolabella. stauratum, dedicatumque fuit a
 Antiquus lapis apud Gruter *C* Domitiano. Deauratum fuisse im-
 p. 8, 2, in quo Domitiani nomen pensam xii millium talentorum scri-
 erasum, nunc in Musæo card bit Plutarchus in *Publicola*: quam
 Albani. Et Capitulinus in Vita summam xii millones reputat
 Antonini Pii, qui hujus principis *Calvisius*.
 diem natalem hoc anno consignat *Eodem anno* *agon Capitolinus* a
 xii Kal octobr. Domitiano institutus *Quinquen-*
nalis, instar Olympiadum per qua-
 driennia quinto quoque anno re-
 deunte. V. No. Epoch Syrom
 p. 328, 330, et lapid Grut 344, ibi
 indicatum
- 4800 Imp. Domitianus Aug. Germ. tr. 839 *ii* Anacleti 4, 5. 87
 2, 42 p. 6, 7. 840 *iii* Anacletus perennius Ethnico-
 G Coss. Imp. Domitianus Aug. xiii. *D* rum Capitolio monumentum erigit,
 A. Volusius Saturninus. nempe Tropæa Apostolorum, sive
 Lapis in Epist. Cupei præmissa *ædiculam* in Vaticano, ad locum
 Fastis Almelov num. xxi Eusebius *martyrii B. Petri*, rudimentum
 refert appellationes mensium Sep- *Christianæ mollis*, amplificandæ a
 tembris, et Octobris, assentatione *successoribus* in Dei laudem, et
 principis conversas fuisse in *in honorem Principis Apostolo-*
rum.
mens Germanicum, et Domitianum
 hoc anno vii Domitiani.

Domitianus se deum ac domi-
 num appellari jubet. Ad annum
 ejus imperii vi, refert Eusebius.

Hinc fortasse occasio *persecu-*
tionis secundæ adversus Christia-
 nos cultum supremum soli DEO
 reservantes.

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta. Per. Jul. et cycli (7) 8	Anni C. U. ante et post Pal.	A Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.
4801 13, 13 F E	Imp Domitianus Aug Germ tr. Coss Imp Domitianus Aug xiv. L. Minucius Rufus. Censorinus de die Nat cap 5, hos coss componit cum anno U. C. DCCCXLI. Bellum Dacicum contra Decebalum, in quo menorantur Suevi. Dio lib LXVII LUDI SÆCULARES SEPTIMI hoc anno celebrati juxta Censorinum sup consentientibus Nummis et Tacito A. XI, XII, qui eidem xv, vir sacr faciend interfuit Vide Pagi ad hunc annum.	840 841	III Anacleti 5, 6. IV Consulatam Domitiani, et Rufi. quem postremun tribuunt Catalogi Romani pontificatus Cleto, non ad hunc Rufum referas, neque ad Domitiani xiv, sed ad Domitia- ni ix, in quo collegam habuit Q. Petilium Rufum II, anno eræ Chr 83, ut constat ex Consulibus proximis tributis successori. Vide notas ad pont, S. Cleti.
4802 14, 14 D	Imp Domitianus Aug Germ tr. p. 8, 9. Coss T. Aurelius Fulvus II. A. Sempronius Atratinus. Capitolin in Vita Pii iteratum Fulvi consulatum refert. M. Cocceius Nerva in exsilium pulsus revocatur, et consul desi- gnatur : cui Apollonius Thyanæus imperium prædixisse dicitur a Philostr. Ex Dione lib LXVII.	841 842	O 216 Anacleti 6, 7. IV Eusebius ad hunc annum Domi- tiani octavum refert nobilium cæ- dem, et Philosophos ab Urbe æst pulsos ab eodem principe : qui O 217 Romam reversus ridiculum de Da- cis triumphum agit Xiphi ex I Dionis excerptis lib. LXVII Nummi. Apollonio Thyanæo Domitianus illudit. barba ejus præcisa. Phi- lostr in ejus Vita.
4803 15, 15 B	Imp Domitianus Aug Germ tr. p. 9, 40. Coss Imp Domitianus Aug xv. M. Cocceius Nerva. Vetus inscript apud Fabrettum Inscr p. 274, num 458, ubi Domi- tiani nomen abrasum. Agon secundus Capitolinus.	842 843	C I Anacleti 7, 8. II Apolloniis Thyanæus Antiocham profectus supersticiosos cultus ibi- dem adauget : mox in Ægyptum tendit. Malala Chronol lib x.
4804 16, 16 B	Imp Domitianus Aug Germ tr. Coss M. Ulpius Trajanus, M. Acilius Glabrio. Dio lib LXVII, edit GL. pag 765, 766	843 844	II Anacleti 8, 9. III Epocha Capitoliadis [Claudiæ] in Cœlesyria hoc, vel sequenti anno inchoat ex nummis. Vide Card Noris Epoch Syromaced p. 334.
4805 17, 17 A G	Imp Domitianus Aug Germ tr. p. 11, 12. Coss Imp Domitianus Aug xvi. Q. Volusius Saturninus. Hi Coss junguntur cum Æra P. R. c. DCCCXLIV (ante Palilia) in veteri Inscrip apud Gruter, fol 300. Vide Norisii Épist consul p. 57, ubi observatur Domitiani nomen era- sum. In alia pariter inscr in qua- Domitianus dicitur tr. pot imp. xxii. Censor perpetuus.	844 845	III Anacleti 9, 10 IV. Agrippa Mathematicus in Bithy- nia Lunam cum Vergiliis conjun- ctam observabat Novembr 29, hora 3, noctis ineunte, ante med noct horis æqualibus 3. Ptolem lib VII, cap 3, componens cum anno Nabonassari 841. Tybi secunda.
4809 18, 18 F.	Imp Domitianus Aug Germ tr p 12, 13. Coss . . . Pompeius Collega. . . . Cornelius Priscus. Ex Tacito in Vita Agricola c. 44.	845 846	VI, SECUNDA ECCLESIE PERSECUTIO, de et ex qua Tertulianus adversus Judæos. dieb. æst qui etiam asserit S. Joannem A- Ol. 218 postolorum in ferventis olei dolium I

<i>Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Pal.</i>	<i>Anni Olymp.</i>	<i>Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni Æræ Christi</i>
<p>Ⓣ Ⓝ</p> <p>Suffecti ante Idus Julii M. Lollius Paulinus Valerius Asiaticus Saturninus C. Antistius Julius Quadratus. Gruter. pag 189.</p>			<p>immissum, illæsum evasisse, atque inde in Pathmos insulam relegatum, et cum eo Hieronymus, et Eusebius affirmant. Anazarbi æra hinc auspicanda ex num Trajani et Adriani signatis epocha 25.</p>	
<p>4807 19, 19 E.</p> <p>Imp Domitianus Aug Germ tr p. 13, 14. L. Nonius Torquatus Aspre-Coss. ————— Lateranus. Fasti Anonymi quarti. sec ap. Bucher et Norisium. Vetus quoque inscriptio in Villa olim Bosia, nunc Cæsarina habet L. Nonio Torquato Aspre-Coss L. Sergio Paulo fortasse suffectus Laterano Sergius Paulus.</p>	846 847	I II	<p>Anacleti 11, 12. Circa hæc tempora B Joannes Apostolus in Pathmon insulam relegatus, scribit Apocalypsim, quam paulo post interpretati sunt Justinus Martyr et Irenæus. Vide notas ad pont. S Anacleti, sub fin.</p>	94
<p>4808 20, 1 D</p> <p>Imp. Domitianus Aug Ger tr p 14, 15. Coss Imp Domitianus Aug xvii. ——— Flavius Clemens. Fasti Anonymi, ut supra, et Dio pag 766, edit GL.: qui subdit anno proximo necatum a Domitiano Clementem patrualem, quem hoc anno collegam assumpserat consulatu. Consulatum Domit. xvii. Nummi quoque jungunt cum TR. POT. XIV, et xv.</p>	847 848	II III	<p>Anacleti 12, 13. Inter discrimina persecutionis die Dominicæ Incarnat 25 Martii ordinatur Episcopus <i>Evaristus</i>, et ab Anacleto constituitur Vicarius. Vide notas ad pont, ejusdem Evar.</p>	95
<p>4809 21, 2 CB</p> <p>Imp Domitianus Aug Germ tr p 15, 16. Coss. C. Antistius vetus. C. Manlius Valens. Lapis effossus apud S. Paulum, editus a Vignolio in lib. de Columna Pii. Cui prænomen retulit. Dio pag 766. Domitianus XIV, Kal Octobr hora 4. ante merid occiditur Sueton qui etiam retulit Lunam in Aquario per id temporis constitutum, quod respondet Tab Astronomicis. M. Cocceius NERVA eligitur Imperator.</p>	848 849	III IV	<p>Anacleti 13 quo anno martyrium complet beatus Pontifex, die 13 Julii, cum sedisset ann XII, mens x, diebus VIII. Vide prolegomena et notas. Successor eligitur <i>EVARISTUS</i>, qui fuerat ab Anacleto Vicarius constitutus, et ordinatus episcopus anno superiori. Hoc anno occisus est Clemens, qui Consulatum gesserat cum Domitiano anno proxime superiori. Flavia quoque Domitilla, non secus ac ille Clemens Domitiani consanguinea martyrio afficitur.</p>	96 Biss.
<p>4880 22, 3 A.</p> <p>Imp Nerva Cæs Aug P. M. tr. p. 1, 2. MCocceius Nerva Aug III, Coss P Virginius Rufus III. Vetus inscript ap Cuperum in Epistola ad card Corradin et Frontinus sect 102. Vide etiam Noris Epist Cons p. 65.</p>	849 850	O 218, IV et ex die-	<p>Evaristi 1, 2. Joannes Apostolus Ephesnm us æstiredit, et Ecclesias Asiæ gubernat. Euseb in Chron easdemque tuetur 219, contra hæreses ibi subortas, ut Baronius observat.</p>	97

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta. U.C. A
et cycli. ante et Olymp. Christianorum, Judæorum et fini- Ann
⑦⑤ post Pal. Reges, res gestæ et documenta. CA

		Adoptio Trajani cum TR. POT. ipsi collata circa initium Novem- bris. Noris ibi.					
4811	Imp Nerva vita excedit 28 Ja- nuarii. Succedit TRAJANUS P. M. tr p. 1, 2	850		I	Evaristi 2, 3.	98	
23,4	G	851		II	Menelaus astronomus Romæ observat Spicam Virginis a Luna occultatam horas 5, post mediam noctem emersisse hora 6, Ptolem Almag lib VI, c 7. Ex Tab Astron colligitur ad diem XI.		
		Imp Nerva August IV. Coss M. Ulpus Trajanus Cæ- sar II.					
		Cuperus in Epist præfixa Fas- tis Almeloveen num XVII.					
		Eclipsis solis ab Aurelio Victore hoc anno indicatur. Calvisius ejus- dem calculos colligit ad diem 24. Martii hora 5 1/2 post merid.			B	Januarii mane. Hunc annum vocat Nabonassari 845, diem 16, Mechir.	
4812	Imp Trajanus Aug P. M. tr p. 2, 3 A. Cornelius Palma. Coss C. Sosius Senecio	851 852		II III	Evaristi 3, 4 S. Joannes Apostolus, et Evan- gelista moritur Ephesi. S. Hiero- nym et Euseb in Chronico	99	
24 5	F						
		Lapis apud Panvinium in Fastis Tacit initio Hist.					
4813,	Imp Trajanus Aug P. M. tr. p Trajanus Aug III. Coss Sex Julius Frontinus III.	852 853		III IV	Evaristi 4, 5. S Clemens hoc anno Imperii Trajani tertio (Euseb et sanctus Hieronym in Chronico) apud Cher- sonam exulans martyr occumbit Vide notas ad pont. S. Clementis.	10	
25,6	E D						
		Lapis ap. Card. Noris Epist Consulari pag 61, suffecti videri possunt in lapide Musæi Albani qui editus fuit a Fabretto Inscrip p. 203 et de Col Trajani cap 9 p. 273 ubi Trajanus dicitur die IV Kal Januarii P. M. TR. P. IV, COS III DES IV.			C	Plinius Jun. (lib II, 2. Epist XI, mense Januario cum esset Consul designatus in Kal. Septembris (ex Epistola 20, lib VI), accusat coram Trajano tertium consule marium Priscum. Vide Noris Epist Cons pag 69.	
4814	Im. Cæs Nerva Trajanus Aug p. M. tr. p. 4, 5.	853 854		O. 219 ann IV	Evaristi papæ 5, et 6, post diem 13, Julii.	10	
26,7	C.			et ex diebus æstivus O 220	Co Mediobarb ex nummo Tra- jani in quo TIGRIS signato IMP III, TR. P. IV, arguit, per Legatos partam h. a. fuisse Trajano vic- toriam aliquam circa Mesopota- miam, aut Parthiam. Jo. Malala Chronogr lib XI, refert complures motus Parthicos sub Trajano, sed indicat annum ejus XII		
		Imp Trajanus Aug IV. Coss Sex Articuleius Pætus.					
		Gruter 35, 2, et 190 2. Spartia- nus in Vita Adriani cap 3. Lapis apud Gruter fol 246 ex Manutio attribuit Trajano t. pot IV, cos IV Nummi quoque apud Ocon et Me- diob trib post v cos IV necnon in- scriptiones apud Gruter 198 3 4. Adrianus h. a. quæstor fuit. No- ris Epist Cons p. 65, ex Spartiano.			D		
4815	Imp Trajan Aug Germ tr. p. 5 et 6.	854 855		I II	Evaristi 6, et 7. Evaristus in Urbe Roma Titulos dividit Presbyteris, et regiones, diaconis VII, præcipuis, quos adesse jubet Episcopo prædicanti. Biblioth.	10	
27,8	B						
		C. Sosius Senecio III [for- tasse II]. L. Licinius Sura II.					
		Trib pot 6, Trajani Coss IV, ap. Fabrett de Col Trajan pag 228- Fasti Anonymi quarti sæculi ha- bent h. a. Servilio II et Sura.					

Anni
Per. Jul.
et cycli.
⑦ ⑤

Imperatores, Consules Romanorum
res gestæ, et documenta

Anni
U. C.
ante et
post Palil.

A
Anni
Olymp.

Christianorum, Judæorum et finitimum
populorum, Pontifices, Reræ
Reges, res gestæ et documenta Christi.

Profectio Trajani ad *primum bellum Dacicum* contra Decebalum. Card Noris Epist cons pag 65, ex Spartiano.

4846 Imp Trajanus Aug Germ tr. p. 855
28.9 6, 7. 856

A Coss ——— Sura III.
P. Neratius Marcellus

Fasti Anonym quarti sæc habent *Surano II et Marcello*. Spartianus in Adriano ait hunc a Trajano Prætorem creatum *Surano II et Serviano Coss*. Aliqui putant suffectos. Trajanus h. a. appellatur DACIGUS in vet inscrip Grut 490, 3 quæ nunc in Mus Card Alb TR. P. VII, IMP IV, COS IV DES V. Nummos contestes producit Card Noris Epist cons pag 66.

4847 Imp Trajanus Aug Ger Dacicus 856
1, 40 tr. p. 7, 8. 857
G F

Trajanus Aug v Nummi
Coss ——— Maximus. Inscriptio Panvin.

De qua vide card Noris Epist Cons p. 67.

Inscriptio Gruter 246 8. Trajanum appellat TR. POT VIMP VII COS V.
4848 Imp Traj Aug Germ Dacic tr 857
2, 11 p. 8, 9 Im. 4. 858

D Coss Ti. Julius Candidus II.
'C. Actius Quadratus' II

Pagi ex inscript Spon. Alia Inscript ap. Panvin in Fast et Gruter 484 5, Spartianus in Adriano cap 3.

Adrianus h. a. tribunatu plebis functus a Trajano creatur Legatus Legionis, et secum ducitur ad secundum bellum Dacicum, ex Spartian. Vide Card Noris Epist cons pag 67.

4819 Imp Traj Aug Ger Dacic t. p. 858
3, 42 9 40, Im. 5. 859

D Coss L. Cejonius Commodus Verus
L. Tutius Cerealis.

De primo Spartianus et Capitolin in vita Ælii ver de 2, plin jun epist XI lib. 2, Panvin in fast Decebalus victus et ad mortem compulsus.

Dacia provincia facta. Nummi et Dio: et ex iis Co. Mediobarb.

II Evaristi 7 et 8. 403
III Victoria Dacica Trajani Biss

B

Decebalus supplex Trajano ad-
volvitur. Ejusdem Legatos ad pacem petendam missos Trajanus in Italiam adducit ad Senatum. Pace firmata Trajanus triumphat, et DACIGUS appellatur. Vide Fabrett. de Col Trajan pag 275

III Evaristi 8 et 9. 404
IV Decebalus fœdera pacis infringens iterum hostis declaratur.

C

Olymp. Evaristi 9 et 10. 405
220. Secundum bellum Dacicum.
ann IV Eodem tempore Palma Syriae
et ex Præses Arabas Bostrenos in potestate P. R. redegit. Mediobarb. æstivis ex Nummis, et Dione. Unde Trajanus Imp v, dictus. Vide Fabrett 224 de Col Traj pag 290.

I

D

I Evaristi 40 et 44. 406
II Inchoante persecutione sub Trajano, ab Evaristo ordinatur Episcopus Alexander die Dominica 27 Septembris, Vicario munere functurus. Vide notas pag 84, col 4, ubi corrige erratum versu ult et lege, anno 406, die Dominica, 27 Sept: ex qua die ad martyrium Alexandri Papæ picturæ S. Pauli eidem tribuunt episcopatus annos X, mens VII, dies III. Fortasse legendum dies VI,

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Anni A Anni Christianorum, Judæorum et An- A
Per Jul. res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, J
et cycli (7) ante et post Palil. Reges, res gestæ et documenta. Ch

4820 Imp. traj Aug. Ger Dacic tr.p. 859
4,13 40, 41, Imp. 5. 860

C

L. Licinius Sura III.
Coss C. Sossius Senecio III.

Antiqua inscriptio apud Boldett
observat ad Cœm pag 76, qui
recte animadvertit, hoc anno pas-
sum Ignatium martyrem.

B

4824 Imp Traj. Aug. Ger. Dacic t. p. 860
5,14 41 42, Imp. 6. 864

B A

Coss App Annianus Trebonianus
Gallus

M. Atilius Metellus Bradua

Gruter p. 23, 7, 9 et 65, 7 et
4082, 15. Trajanus in Trib pot XII,
dicitur Imp VI, apud Gruter, 190,
4, observante Fabretto de Col. Traj
pag 290.

C

4822 Imp Traj Aug. Ger, Dac t. p. 42, 864
61,5 44, Imp 6. 862

G

Coss A. Cornelius Palma II.
C. Calvisius Tullus II.

Capitolin in vita M. Aurelii, et
Anonym quarti sæculi in fastis ap
Bucher et Norisium.

Via Trajana a Benevento Brun-
dusium strata. Circus extractus
dicatur. Mediob ex nummis.

D

4823 Imp Traj Aug. Ger, Dac t. p. 43 862
74,6 44, Imp 6 863

F

*Ser Salvidienus Orfitus
Coss *M. Peducæus Priscinus

Ex vetusto lapide effosso ad
portam Capenam, impresso in notis
pag 422, ubi legendum est PEDU-
CÆUS: et ex figlinis apud Fabrett
p. 509 et in nostro Musæo.

tot enim fluunt ex 27 Sept anni
406, ad 3. Maii 417, qua co-
latur.

I

Evaristi 41 et 42.

III

Acta martyrum sincera et sele-
cta R. Patris Martene pag 44 et
696, hoc anno Imperii Trajani
nono passum docent Ignatium epi-
scopum Antiochenum. Alii diffe-
runt cum Pagio ad annum 412.

Arabia Adquisita, et tit Imp IV
Trajano partus per Palmam
Nummi ap. Fabrett de Col Traj
p. 290

III

Evaristi 42 et 43. ALEXAN-

IIII

DRI I.

Hi consules postremi assignan-
tur Evaristo: qui martyrio coro-
natus 26 Octobr, a sua ordina-
tione numerat episcopatus annos
XIII, m. VI, d. II, inclusis extre-
mis, illi assignatos in Catalog
et Pict. Vide Prolegom fol LXXXIX,
et Notas p. 76. A successione au-
tem post mortem Anacleti num-
merat annos Romani pontif 43,
m. 2, dies 42. circ Evaristo suc-
cessor eligitur ALEXANDER, et in ca-
thedra Petri collocatur die Domini-
ca 3 Decembris hujus anni: ex qua
obtinet sedis Rom ann IX, mens
V, ad diem martyrii 3 Maii
417.

O 224

Alexandri Pp. 4 et 2.

IIII

Hi coss primi tribuuntur Ale-
xandro papæ sub iisdem Pascha
p. sui regiminis celebranti: ex
nota regula Pachal. Vide notas
pag 76. Circa hoc tempus legatio
Bithynica C. Plinii Junioris sta-
tuenda est ex documentis a Card

I

Norisio productis Epist cons p. 70
Inde ad Trajanum scribit de mo-
derandis Christianorum suppliciis
lib x epist 97.

I

Alexandri Pp. 2, 3.

II

In Bithynia mirum in modum
augetur numerus Christianorum.
Plin Epistolæ lib X, 97-98.

Anni er. Jul. et cycli. ⑦⑤	Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A Anni Olymp	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi.	Anni
	Optimi cognomen sibi a senatu decretum Trajanus hoc anno admittit. Mediob ex historicis. Vide Pag Crit Baron ad hos coss et sequentes.				
4824 8, 47	Imp Traj Aug. Ger. Dac t. p. 44, 45, Imp 6.	863 864	II III	Alexandri Pp. 3 et 4. Alexander papa religionem christianam in Urbe plurimum promovet, magna parte nobilitatis romanæ ad Christum perducta. Bibliothecarius in ejus Vita. Vide notas p. 82.	444
E	Coss C. Calpurnius Piso M. Vettius Bolanus. Inscrip in ædibus March de Maximis ad circum Agonalem, quæ fuerat olim ad S. Stephanum in monte Cælio, ut ex Manutio Grut 428, 5. Fabrettus inscript 696, 473. Boldet obs ad Cœmet p. 78, in epistola Cuperi præmissa Fastis Almeloventii num x, perperam legitur <i>M. Calpurnio Pisonæ et L. Junio rustico Juniano Bolano cos.</i>		B		
4825 9, 48	Imp Traj Aug Ger Dac t. p. 45, 46 Imp. 6.	864 865	III III	Alexandri Pp. 4 et 5 Idatius in Fastis ad hunc annum scribit; <i>His cos. fuit persecutio christianorum.</i> Expediit Trajani ad bellum Parthicum, et Armeniacum, quod rex Armeniorum non a Trajano, sed a rege Parthorum diadema accepisset. Dio lib 68, vide card Noris Epist cons p. 72.	412 Biss
D	Coss Imp Trajanus Aug vi. T. Sextius Africanus. Card Noris epist cons pag 74, ex Julio Obsequente de prodigiis, et ex Gruteri inscrip 4029, 6. <i>Profectio Augusti ad bellum Armeniacum et Parthicum signata consulatu ejus sexto in nummis visitur apud Occonem et Mediob. de quibus Noris epistolæ Consularis pag 72, et Fobret. de Col Traj.</i>		C		
4826 10, 49	Imp Traj Aug Ger Dac tr. p. 46, 47, Imp. 6.	865 866	Olymp 222 IV et ex diebus æst Ol. 223 I	Alexandri Pp. 5 et 6. <i>Armenia [olim Armeniæ] et Mesopotamia in potestatem populi romani redactæ. Nummi vet et Dio lib 68, Jo. Malala exhibet ab his diversa nomina regum Armeniorum et Parthorum, seu Persarum, cum quibus hæc bella gessit Trajanus: qui Antiochia profectus intra biennium Samosata et Comagenem occupavit, et imperii romani fines protulit in Mesopotamiam.</i>	413
B	Coss L. Publicius Celsus II. C. Clodius Crispinus. Inscrip vetus in Pal Farnes edita a Grutero pag 214.		D		
4827 11 1	Imp Traj Aug Dac t. p. 47, 48, Imp 6, 7.	866 867	I II	Alexandri Pp. 6 et 7 <i>Assyria in potest P. R. redacta. Nummi veteres. Trajanus in Armeniam movens, ejecto Parthamassare, eadem romanam Provinciam facit. In Mesopotamiam ingressus, spendide exceptus a rege Abgaro, regnum eidem ratum habet. Deinde expugnata Nisibi, et Batnis inter Tigrim et Euphratem urbibus, quas rex Parthorum</i>	414
A	Coss Q. Ninnius Hasta P. Manilius Vopiscus Inscrip quæ supra in Palat Farnes ap. Gruter 214. Columna in Foro Trajani dedicata: cujus in stylobate inscribitur Trajanus TR. P. XVII, IMP VI, COS VI. Gruter 247, 8, et dicitu <i>Dacicus</i> , sed nondum <i>Parthicus</i> . Arcus Beneventi				

Anni Per Jul. et cycli ⓉⓅ	Imperatores, Consules Romanorum. res gestæ et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A	Ann Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum. Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Ch
	Trajano erectus, in quo dicitur Optimus Augustus Germ Dacicus Pont Max TR. POT XVIII, IMP VI, COS VI, PP.				tenebat, ab exercitu PARTHICUS appellatus fuit, nondum tamen a senatu. Vide card Noris Epist cons pag 73.
4828 12, 2 G	Imp Traj Aug Ger Dac t. p. 48, 49. Imp. 7. L. Vipstanius Messalla M. Vergilianus Pedito Gruter inscrip 74, 4, quæ hodie in Villa Matthejorum in monte Cælio, et 4066, et 4070. His coss in alia inscript Gruter p. ccc, numeratur annus post Urbem conditam 867, de qua Baronius in Appendice ad Tomum x Annalium, et Noris Epist consular p. 75.	867 868	II III		Alexandri Pp. 6 et 7. Pars magna romana nobilitatis per Alexandrum papam ad fidem Christi conversa. Vide notas pag 82. Antiochia terræmotu concussa. Dio, et Malalu, qui et diem indicat 13 decembris æræ antiochenæ 164. Rhodus insula similiter labefactata. Pedito consul in comitatu Trajani ruina oppressus Antiochiæ Dio lib 68. Judæi in Mesopotamia, atque in Ægypto tumultuantes stragem ingentem sustinent. Ibi, et ap. Euseb lib 4, hist c. 2.
4829 13, 3 F E.	Imp Traj Aug Ger Dac Parth t. p. 49, 20. Imp 7, 8, 9. L. Ælianus Lamia ... Ælianus Veter Phlegon apud Card Noris Epist cons pag 76.	868 869	III IV		Alexandri 7 et 8. Hi coss postremi tribuuntur Alexandro papæ. Vide prolegomena fol xc. Ingravescente magistratum persecutione per absentiam Trajani ab urbe, Sixtus episcopali ordinatione insignitur ab Alexandro die Dominica 44 decembris. Vide notas pag 89; et Vicarius constituitur, dum in carcere detentus Alexander prohiberetur complura munera exercere. Ibi
4830 14, 4 D	Imp Trajanus Aug Germ Dacic Parthicus tr. pot xx. Imp VIII, obiit Selinunte in Cilicia die iv. Id. Augusti, cum pridie ejus diei favore Plotinæ uxoris adoptatus fuisset HADRIANUS: qui succedens natalem Imperii celebrari III. Idus Augusti. Dio. Spartianus etc. ... Quintius Niger Coss. *C. Vipstanius Apronianus Gruter 578, 4, et 1008, 7, 2 et 1009, 2. Noris Epist Cons pag 77. Spon Miscell sect 4, art 2.	869 870			O. 222 Alexandri Pp. 9. SIXTI PP. I. IV S. Alexander, labente nono sui pontificatus anno, ab ordinatione diebus vero episcopali absolutis annis x, æstivis mensibus VII, diebus III [seu verius O. 223 VI] martyrio coronatur die 3 I Maii vide notas pag 80 et 85 ex pict et catal. S. SIXTUS electus successor in sede apostolica collocatur die Dominica 7 Junii, Hi coss illi assignantur primi. Nummi Tripolitarum in Syria percussi tam Trajano, quam Hadriano cum eadem Epocha 428. HKY. successorem Hadriani comprobant h. a. Vide card Noris Ep Syr p. 99. Judæorum strages maxima. Spartian.
4831 5, 5 C.	Imp Hadriani 1, et ex die XI Aug secundus tr. p. 1, 2.	870 874			I Sixti 1 et 2. II Quartam Ecclesiæ persecutionem ad hunc annum retulit Petavius in Chronof.

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per Jul. et cycli.
 res gestæ, et documenta.

Anni U. C. ante et post Palil.

Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.

- Imp Cæs Traj Hard Aug
 Cos COS II.
 Tī Claudius Fuscus Salinator.
 Fabrett Inscript. p. 677, num
 33, Panvin in Fastis et Epistolæ
 Trajani et Plinii nomina *Salinatoris*
 confirmant.
 Hadrianus imaginem Trajani,
 quasi triumphum de Parthis agen-
 tis, curru triumphali per Urbem
 vehit Spart in Hadr.
 Britanni teneri sub Romana di-
 tione non possunt. Dio et Spart in
 Hadr. Bæbius Macer Præf Urbi.
 Ibi.
 Hadrianus in Mœsiam profectus
 cum Sarmatis, et Roxolanis pacem
 firmat. Ibi Vide Petavii Chronol.
- 4832 Imp Hadrianus Aug tr. pot 2 et 3, 874
 16, 6 ex die XI Aug Imperii 3. 872
- B. Imp Hadrianus Aug III.
 Coss Q. Junius Rusticus.
 Spon Miscell pag 278 Nummi Vet
 Spart in Hadr cap 8.
- 4833 Imp Hadrianus Aug tr. pot 3 et 4 872
 47, 7 ex die XI Aug 3. 873
- A G Coss L. Catilius Severus
 L. Aurelius Fulvus
 Gruter 499, 9 Capitolinus in
 Pio c. 4.
- 4834 Imp Traj Hadrianus tr. p. 4 et 5 872
 48, 8 init. 5 Imperii annum die XI Aug. 873
- F Coss L. Annii Verus II.
 L. Aurelius Augurinus
 Inscriptio Aricina apud Cuper
 num 2 in Epistola præfixa Fastis
 Almelovenii.
 Hoc anno natus est M. Aurelius
 Philosophus [qui postea imperavit]
 Romæ in monte Cælio die VI Kal
 Maii his eos Capitolinus in ejus
 vita.
- Hadrianus Romam redit Con-
 giarium distribuit Circum reficit
 ANN DCCCLXXIV NAT URB Nummi Ve-
 teres.
- 4835 Imp Hadrian tr. p. 5 et 6 874
 49, 9 Coss Man. Acilius Aviola 875
 E C. Cornelius Pansa
 Gruter 337.
 Hadrianus Gallias, Germaniam
 Britanniam invisit, ex qua rursus
 in Galliam transit. Occo et Medio-
 bard ex nummis et hist.
 In Britannia murum per per 80 m.

B

- II Sixti 2 et 3. 419
 III Judæos tumultuantes a Tinio
 Rufo Judææ præside compressos
 narrat h. a. Petavius ex Eusebio.
- III Sixti 3 et 4. 420
 IV Bellum contra Sauromatas ge-
 stum. In Sarmatas movens Ha-
 drianus Mœsiam petit, et cum
 Rege Roxolanorum pacem facit.
 Occo, et Co Mediob ex nummis
 et hist.
- C O 224 Sixti 4 et 5. 421
 IV Nicomedia, et vicinis urbibus
 et ex terræmotu eversis, ad earum in-
 diebus staurationem Hadrianus de pu-
 blico complura largitur. Euseb in
 O 225 Chron.
- I

D

- I Sixti 5 et 6. 422
 II Colonias in Libyam a Judæis
 vastatam deduci jubet Hadrianus.
 Occo et Mediobarb ex Nummis
 et hist.

Anni Per. Jul et cycli.	Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ, et documenta. Cl
	passuum ducit. Spart. In Gallia ap. Nemausenses Ba- silicam Plotinæ excitat.				
4836 20, 10 D	Imp Hadrian tr. pot 6 et 7. Coss Q. Arrius Pætinus C. Ventidius Apronianus Gruter 1079, 10 et 1082, 16. Figlinæ apud Fabrett Inscript pag 503 et 509, et in Mus Albano. Hispanias petens Tarracone hyemavit Hadrianus, ubi Ædem Augusti restituit Occo et Mediob ex nummis et hist.	875 876		II III	Sixti 6 et 7, Saturnius Antiochenus, et Ba- silides Alexandrinus, et Carpo- crates hæretici institutores ne- fandæ Gnosticorum sectæ. Epi- phan et Euseb lib 4, hist c. 7 et 8
4837 21, 11 C B	Imp Hadrianus tr. p. 7 et 8. Coss Man Aeilius Glabrio. C. Bellicius Torquatus. Gruter p. 337. Fabrett Inscr p. 505. Per Asiam, et Insulas in Acha- iam navigat, Athenis hyemat, eisque plurima beneficia largitus Eleusinia sacra suscipit Hadria- nus. Occo et Mediob ex nummis, et historicis, Spartiano, etc.	876 877		B III IV	Sixti 7 et 8. Quadratus Apostolorum discipu- lus, et Aristides Atheniensis Philo- sophus libros pro Christiana reli- gione afferunt Hadriano. Serenus Granianus ad eundem litteras pro Christianis mittit. Idem Hadrianus Minucio Fundano Asiæ Proconsuli scribit, non sine objecta criminum damnandos esse Christianos. Pe- tav. ex Euseb Chron et hist.
4838 22, 12 A	Imp Hadrianus tr. p 8 et 9. Coss Cornelius Scipio Asiati- cus II. Q. Vettius Aquillinus. Gruter 1082 16 Fabrett Inscr p. 804. Hadrianus ex Græcia in Sici- liam transit : post Romam redit. Mediob ex nummis et hist.	877 878		Ol 225 IV C et ex dieb æs- tivis. Olym 226 I	Sixti 8 et 9. Luna deficit anno Nabon 872 Pachon 17, hora 8, 24, a meridie Alexandriæ, hoc est Aprilis 5 feria 4 Petavius ex Ptolomæo lib 4 cap 9.
4839 23, 13 G	Imp Hadrianus tr. pot 9 et 10. Coss M. Annii Verus III. "L." Varius Ambibulus. Noris ex antiquo lapide Epist cons p. 79. Hadrianus in Africam transit, multaque beneficia Africanis pro- vinciis tribuit. Mediob ex num- mis et hist.	878 879		I II	Sixti 9 et 10. Persecutione Hadriani nondum cessante. Sixtus hoc anno ordinat Episcopum Telesphorum die Do- minica 15 Septembris. Hi Coss postremi assignantur Sixto, qui- bus ultimum sui pontificatus Pa- scha celebravit ; Vide Proleg p. xc et notas pag 86 et seq.
4840 24, 14 F	Imp Hadrianus tr p. 40 et 41. Titianus Coss . . . Gallicanus Gruter, p. 303. Ciampin de sacr ædif ex vet figlina, quæ habet M. Attilius, etc. Ex alia vero apud me videntur colligi. Coss "T." Attinus Titianus "Q." Villius Gallic T. ATIL. [TITIAN. ita enim legitur : SQUIGA COS. EX PR. Q. SER. PUD. FM. M. V.	879 880	D	II III	Sixti 10, TELESPHORI primus ex D. 5 Apr. Sixtus martyrio coronatur die 3 Aprilis, anno sedis suæ decimo nondum completo : sed ab ordina- tione Episcopali annis x mens III dieb XXI illi attributis in Catalo- gis et picturis. Succedit TELESPHO- rus electus die 5 April et ad ca- thedram evector die Dominica 7 Aprilis. Quare hi coss, sub qui- bus primum Pascha celebrat sui

Anni Per. Jul et cycli.	Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A Anni Olymp	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
	Obser Satur in 4 13. Libræ a Ptolemæo signata anno xi. Ha- driani die 7. Pachon 874. Na- bon incidit in 26 Martii Calvis			Pontificatus, ipsi assignantur in Catalogis, et codic. Vide notas pag 96. Hadrianus in Orientem rursus proficiscens Athenis Jovi Olympio ædem, sibi que aram collocat Me- diob ex num et hist.	
4841 25, 15 E D	Imp Hadrianus tr. p. 11 et 12. L. Nonius Asprenas Tor- quatus ii. M. Annius Libo * Gruter p. 337 et in vet figlina apud Fabrett Inscr 540 et in nostro Musæo. Capitolinus quoque in Marco Antonino cap 1. Hadrianus Patris Patriæ appel- lationem admittit. Euseb et Sa- bina Argusta dicitur. Mediob ad h. a.	880 884	III IV	Telesphori 1 et 2. Hadrianus in Asia reges ad ami- citiæ invitât, interque hos Cos- rhoem Parthorum, remissa Filia, quam Trajanus ceperat. Mediob in num ad h. a. Nicomolis et Cæsarea terræmotu concederunt. Euseb. Aquila Ponticus genere, prose- lytus, et ex Christiano Judæus, Græce scripturas interpretatur. Petav ad h. a. ex Epiphano de mens et pond.	128 Biss.
4842 26, 16 C	Imp Hadrianus tr. p. 12 et 13. Q. Junius Balbus P. Juventius Celsus Mar- cellus ii. His coss ad diem xii Kal Mart dicitur Hadrianus TR. POT. XII. Cos III in ænea tabella ap Gru- ter 573. Vide Noris Ep. Syr p. 498 et Fabrett Inscript p. 506. <i>Juventio ii et Marcello</i> ii. Alia figlina ap. Fabrett 508 et in Mus Albano habet, M. Pompeio Macrino P. Juventio Cello cos.	884 882	O 228 IV et ex diebus æstivis O 229	Telesphori 2 et 3. Hadrianus hoc anno, quem olym- piadis 227 primum et ejus imperii 43 Eusebius numerat, dicitur ex Asia in Ægyptum profectus. Vide C. Noris Epoch. Syromaced p. 498.	129
4843 27, 17 B	Imp. Hadrianus tr. p. 13 et 14. Q. Fabius Catullinus M. Flavius Aper Gruter. 108, 6, Fabrett. In- script. ex figlina pag. 503, Pan- vin. in Fast. Hadriani profectionem in Ægy- ptum per Græciam et Asiam, ejusque admissionem ad Eleusinia sacra [anno 2, Olympiadis ineun- te ex Plutarcho fieri consueta] refert ad hunc annum Calvisius: qui etiam observationem Martis in 24, Geminorum consentienti- bus tab. Astron. die 26, Tybi [Ptol. lib x, cap 7] h. a. refert ad 15 Decembris.	882 883	C I II	Syriam a Phœnice separare tentat Hadrianus in Antiochen- sium odium. Mediob ad h. a. Telesphori 3 et 4. Hadrianus Hierosolymis instau- ratis Æliæ Capitolinæ nomen im- posuit, eoque coloniam deduxit. Judæi ægre ferentes gentiles sua in urbe collocari, occulte primum tumultuari cœperunt. Petav ad h. a. ex Spartiano. Idem imperator in Arabiam profectus Pelusium venit, ibique Pompeii sepulchrum ma- gnificentius extruxit. Ibi ex Dione lib 69.	130
4844 28, 18 A	Imp Hadrianus tr p 14 et 15. Sex Octavius Lænas Pon- [tianus M. Antonius Rufinus	883 884	II III	Telesphori 4 et 5. Adventum Hadriani in Ægy- ptum, demersionem Antinoi, et foundationem Antinoiæ urbis de il-	131

<i>Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. Jul. et cycli.</i>	<i>res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Palil.</i>	<i>A</i>	<i>Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>A</i>
	Grut 179 6. et 337 [vitiose Annius] et Fabrett. inscript. p 509, ex vet figina,				lius nomine ad hunc annum referunt Petavius, et Mediobarbus ex nummis, necnon Calvisius. Vide Spart et Dionem lib 69.
4845 4, 19 G F	Imp Hadrianus tr p 45 et 46. Coss Sentius Augurinus Arrius Severianus II, (al [Serg.]	884 885	III IV		Telesphori 5 et 6. I Hadrianus ex Ægypto in Syriam reversus in Græciam redit. Judæi interim rebellant duce Cocheba, sive Barchocheba, qui Christianos opem sibi contra Romanos ferre detrectantes variis modis excarnificat. Euseb. Chron et lib 4, Histor c. 6 et ex eo Petavius. Severus e Britannia contra eos missus. Dio lib 69. Æquin. Autumn observatum a Ptolemæo anno Nabon 870, Athyr 7. Prol lib 3, cap 8.
	De priori cos Panvinius in Fast. ex Plinii Epist lib 4. De 2 idem, qui eum cos suffectum antea docuerat.		B		
	Almeloecen exhibet Arrium Severianum cos cum Tito Aufidio Frontone suffectum anno 429 ex Digest de hæred petit l 20, § 6. Hadrianus Athenis hyemat, ubi ædes plures, et Bibliothecam condidit, et Agonem edit Mediob ex num et hist.				
4846 2, 1. E	Imp Hadrianus tr p 46 et 47. Coss — * Antonius Hiberus — * Nummius Sisenna	885 886		Olymp 228 IV et ex diebus æstivis C Olymp 229	Telesphori 6 et 7. I Julius Severus Rom dux Judæos singillatim aggressus serius quidem, sed minore periculo contrivit. Petavius ex Dione lib 69. Lunæ defectio notata anno 47, Hadr Nabon 880. Payni 30, horis 45, 46, a Meridie, Maii 6, Feria 3 Petav ex Prol lib 4, c. 6 et Calvis qui etiam observ Jovis et Saturnini h. a. Prol signatas cum Tab consentientes reperit.
	Antiq lapis mus Albani: in quo ex die prid id Maii his coss ad diem VII Kal Jan Orfito et Prisco coss dicitur vixisse L Balbillus Numitorianus annis XVI, mens VII, dies XII. Alius lapis apud Panvin in Fastis, nunc in mus Albano ubi legitur HIBERO COS.		C		
4847 3, 2 D	Imp Hadrianus tr p 47 48. Coss C Julius * Servianus III. C Tibius * Varus.	883 887	I II		Telesphori 7 et 8. I Luna defecit anno Nabon 882 Chojac 2, horis 44, a merid. octob videlicet 20, Fer 3. Petav ex Ptolem ibi et Calvis qui obs. Veneris, et Mercurii adjungit ex eod Ptol Marcion per id tempus hæresim suam vulgare cœpit: ut in animadvers ad Epiphan pag 83 ostendimus. Idem Petav.
	Grut 488, 7, nunc in mus card Albani. Item 434, 9. Ciampin de sac ædif cap 4, pag 30, ex figlina, quæ nunc in mucæo card Albani, et ap Fabrettum inscr 509 et Noris Ep cons qui indicat errorem natum in Gruteri 446, 4, ubi legitur Ser Sentiano III et C. Juventio Vero coss. Roman redit Hadrianus ex inscr. Gruteri Mediob.		D		
4848 4, 3 C	Imp Hadrianus tr: p. 48, 49 Coss — * Potianus — * Atilianus	887 888	II III		Telesphori 8 et 9. I Betherem obsident Romani, eaque tandem potiuntur. Ita ducibus factionis occisis, ac 580 mill Judæorum interfectis, ut Judæa pene deserta esset omnis, bello finis impositus. Exinde agro Hierosolymitano Judæis interdictum est. Dio 69. Euseb 4, hist c. 6.
	Figlina ap. Fabrett inscr pag 509 et de Col Traj p. 497, quæ figl nunc in mus card Albani de qua etiam Noris card Epist cons pag 83. Anonymus IV. Sæculi in Fastis				

<i>Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C ante et post Palil</i>	<i>Anni A Olymp.</i>	<i>Anni Chritianorum, Judæorum et finimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni Æræ Christi</i>
			Deficientibus omnibus, qui ex circumcissione erant, Hierosolymorum primus e gentibus episcopus fuit Marens. Euseb Chron et 4, Hist c. 6, Petavius.	
	h. a. signat <i>Luperco et Attico.</i> L. Ælius adoptatur ab Hadrano Mediob.			
4849 5, 4 B A	Imp Hadrianus tr. p. 49, 20. 888 L. Cejonius Commodus 889 Coss Verus Sex Vetulenus Civica Pompeianus Panvin Fast et ex Grut 99, 5 et , quæ nunc in Capitolio, et 874, 5.	III IV	Telesphori 9 et 10. Pharasmanes Iberorum rex Alanos contra Romanos concivit. Sed eos Flavius Arrianus Cappadociæ præfectus repressit. Tandem Romam adveniens Pharasmanes auctus est imperio [Petav x Dione. Calvisius ex Ptolemæo refert observ h. a. ab eo habitas: Eclipses Lunaris xx, Hadr num 5, 49. Pharmuti seu 6 Martii, hor 4. p. med noc Alexandriæ. Digit 6, Saturn in 14, Capric die 24, Messori, seu 8 Julii. Jovis in 8, Piscium die 34, Aug 12, Paophi. Veneris in 49. Aquarii dis 25, Decembr seu 9, Mechir	436 Biss
4850 6, 5 G	Imp Hadrianus tr. p. 20 et 24. 889 L. Ælius Verus Cæsar II. 890 Coss P. Cælius Balbinus Vibullus Pius Gruter 23, 12 et 445, 40, Fabrett. Inscript pag 513, n. 480, ex figlina nunc in Mus Albano. Phlegon Hadriani libertus opus suum de Olympiadibus ad hoc usque tempus lib VIII comprehendit. Petavius ex Suida.	O 228 ann III C diebus æstivis. O 229 I	Telesphori 10 et 11. Hi consules assignantur postremi Telesphoro in catalogo Liberriano, quibus annum signantibus, supremum sui pontificatus Pascha celebravit. Hyginus ordinatione episcopali insignitur die Dominica 30 Septembris, ex qua ad ejus martirium numerantur anni episcopatus IV, mens III, dies VIII, ex picturis S. Pauli et codicibus ipsi assignandi. Vide notas p. 105, et Prolegom fol xc.	437
4851 7, 6 F	Imp Hadrianus tr. pot 24, moritur die VI Idus Julii. Succedit ANTONINUS PIUS adoptatus v Kal Martii præmortuo L. Ælio Cæsare postridie Kal Januarii hujus anni. Vide Mediobarb, fol 189, et Noris ab eo citat. ... Camerinus Coss ... Niger Grut 256, 5 Fabret. In 508, num 132, ex veteri figlina, quæ et in Musæo card Albani. Hadrianus VI Idus Jul moritur cum imperasset ann xx, mensib. XI Spartianus. Eutropius mendose habet ann XXI Nummi et inscript nihil attingunt de anno XIII. Vide C. Noris Ep. cons p. 85.	I II D	Telesphorus martyrio coronatur die 5 Januarii anno XI, sui pontificatus nondum completo; sed ab ordine episcopali suscepto ann XI mens III, dieb xx. Eligitur successor HYGINUS qui sedere cœpit die Dominica 6 Januarii. Vide notas pag 96. Catalogus Felicis IV, primos consules Hygini pontificis nominat Magnum et Camerinum, quo anno primum Pascha celebravit sui pontificatus. Vide Prolegomena et notas ad Felicem IV	438

<i>Anni Per. Jul. et cycli.</i> ⓉⓃ	<i>Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U.C. ante et post Palil.</i>	<i>Anni Olymp.</i>	<i>Christianorum, Judæorum et fñi timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Ch</i>
4852 8, 7 B	Imp. Antoninus Pius Aug. tr. p. 4 et 2, ex die 25, Febr. Coss Imp Antoninus Pius Aug II. ...Bruttius Præsens' II. Spon Miscell pag 352. Censorin de die Nat cap 21. In locum Antonini Pii abdicantis suffectus consul A. Junius Ru- finus Fabrett Incer pag 726. Æquinoct. Autumn a Ptolemæo observatum anno Nabonass 887, Athy 9, seu Sep 26, h. 7, p. m. n. etc.	894 892	II III	Hygini 1 et 2. Sub initium Antonini Justinus martyr primam pro Christianis apologiam edidit, quæ vulgo se- cunda ponitur. Petavius: cujus et Chronol et Animadvers. ad Epiph contra hæres 46, pag 85, viden- dæ. Ptolem lib 9, cap 9, observa- vit h. a. Mercurium die 17 Maii in gr. 17, 30, Germinorum, quem annum dicit secundum Antonini, Nabon 886, Epiphi mens die 2, et x. diebus post Martem in 1, 33, Sagitt consent tab Calvisius etc.
4853 9, 8 DC	Imp Antoninus Aug Pius III Coss M. Ælius Aurelius Cæsar [qui et Verus tunc diceba- tur] Almel in Fasn. Cuperi Epist n. VIII, male exhibet numeros Consulatus Anto- nini Pii VII et M. Aur I. Panvin ex inscript quæ in Pal Farnesiano visitur, ubi Antoninus dicitur TR. POT III, COS III et ibi- dem in alia Inscript. Græca edita per Gruter 346, 4. Item in Gruter 426, quæ est Capitolio: et ex fi- gura Musæi Albani.	892 893	III IV	Hygini 2 et 3. Valentini Hæresiarchæ adven- tus Romam anno 3, Antonini Pii Euseb Observationes Ptolemæi cum Tab Astron a Calvisio com- paratæ sunt hoc anno, Veneris in 13, 45, Arietis 18 Febr et 30 Ju- lii in pr. 18, 30, Geminorum: Æquin venum 24 Martii hor 4, p. merid [in qua error aliquis] et in solstitio æstivo 25 Junii, ubi pariter nonnihil erratum putat Calvisius.
4854 10, 9 B	Imp. Antoninus Aug. Pius tr. p. 3. et 4. Coss M. Peducæus Syloga Pri- scinus T... Hænius Severus Gruterus ex antiqua inscript 182 4. Antonius Pius die 19, Febr trib post 4, assumit: et paulo post uxor ejus Faustina moritur. Calvis ex Capitolino: qui tamen anno imp tertio amissam Faustinan scribit. Ptolemæus anno 4. Antonini, Nabonass 888, die 19. Phamenoth ante solis exortum observat Mer- curium in gr. 13, 30, Capricorni. Calvisius ad hunc annum refert ob- servationem et ad diem 2 Febr quo mense tr pot 4, paulo post as- sumpsit Antonianus.	893 894	<i>Olymp.</i> 229 ann. IV I	Hygini 3 et 4. Postremi coss. pontificatus Hy- gini ex docum. allatis pag. 104, et ex 105, 110 et seqq., in notis quas diebus vide: cum Hyginus anno proximo æstivis ineunte martyrio afficiendus sub Olymp. his coss. postremum Pascha cele- braverit. Lacunæ Catalogi Libe- riani perperam suppletæ ab ama- nuensibus ita restituendæ ut pag. 112 Notarum: ubi et consulum nomina in Catalogorum lacunis ob affinitatem vocum et cognominum confusa ex lapidum documentis restituuntur. Die Paschæ 10 Aprilis Pius or- dinatur futurus vicarius Hygini. V. Notas pag. 421.
4855 11, 10 A	Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 4, et 5. Coss L. Cuspius Rufinus. L. Statius Quadratus.	894 895	I II	Hygini 4. Pii papæ 4. Hyginus martyrium complet circa diem 8 Januarii: deponitur in cæmet. Vaticano die XI Janua-

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. Jul. et cycli. 73

Anni A U. C. ante et post Palil.

Anni Christianorum, Judæorum et finitiorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Panvin ex Inscript et Gruterus 4082, 18.

Agon Capitolinus xv, celebratus hoc anno, labente Antonini Pii trib pot v, ut in lap. Panvini observat Lydiatus: qui tamen male colligit annos tantum 48 imperii Trajani cum dimidio, et unum par Consulium e fastis circa hæc tempora eximendum. Calvisius sacrum certamen Iselast. Puteolis institutum h. a. refert ex inscript numerante Antonini tr. p. 4.

4856 Imp Antoninus Aug Pius tr. 895
2, 44 p. 5 et 6. 896

G C. Bellicius Torquatus.
Coss Ti: Claudius Atticus Herodes.

Panvin in Fast et Gruter, 472, 40 et 346 4 et 943 4 et Montfaucon Diar Italic pag 389 et 390, corrigit Grut. Hujus Herodis Attici Consularis meminit Gellius lib 4, c. 2. Capitolinus, et inscriptio in Mus Card Albani.

4857 Imp Antoninus Aug Pius tr. 896
43, 42 p. 6. et 7. 897

F E P Lollianus Avitus.
Coss C Gavius Maximus.

Gruter inscrip 304, quæ emendatio apud Montfaucon diar Italic p. 389 et 390. corrigit Grut.

Antoninus circa hoc tempus Britannos per Lollium Urbicum legatum vincit, et muro cespititio alio barbaros arcet. Calvis ex Capitolino.

4858 Imp Antoninus Aug Pius tr. 897
44, 43 p. 7 et 8. 898

D Imp. Antoninus Aug Pius IV.
Coss M. Aelius Aurelius Cæsar II.

Figlinæ ap. Fabrett pag 543, inscript n. 483, quæ et in Musæo Albano.

Liberalitates III et IV. Antonini Pii, et Templum D. Augusti restitutum ex nummis ad h. a. retulit

rii sedis suæ anno IIII, expleto cum diebus v: sed ab ordinatione episcopali suscepta annis IIII, mens. III, dieb. VIII, quot illi ex Catal gis et Anastasio tributis ibi ostendimus pag. 404, et 442 not.

His coss. initium Pii relatum etiam ab Eusebio observat Calvisius. Nam successor Hygini electus die Dominica 9 Aprilis in Petri cathedra collocatur. Vide notas.

B

II Pii 4 et 2.

443

III Marcion, qui anno superiori vacante Romana sede Romam venerat, circa hæc tempora hæreseos suæ semina spargit, ex test. Tertull. contra eundem. Vide notas ad Pium I, præcinentem Valentino hæresiarcha, qui an. 3 Antonini Pii ad Urbem accesserat. Vide supra ad ann. 440. Antoninus prohibet ne Sibyllina carmina aut Ciceronis libri de nat. deorum, de divinat. etc. legantur, quod viderentur deorum suorum commenta evertere. Ex Apolog. Justini, et ex Arnobio observ. Calvisius.

C

III Pli 2 et 3.

444

III Valentinus Ægyptius, Cerdo, et Marcion blasphemiiis suis occasionem præbent paulo post subsecutis Potiti, Blasti, Synerotis, Preponis, et Pythonis. Theodoretus, ex quo Pagius ad ann. 443 videndus, et ad 444.

D

O. 230 Pii 3 et 4.

445

III Taurus Berytius philosophus et ex Platonicus florere h. a. dicitur apud Euseb. in Chron.

æstivis Olymp.

234

1

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. Jul. et cycli.	res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	A A Ch
4859 15,14 C	Mediobarb. Vide etiam Pangiam ad h. a. Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 8 et 9. Sex Erucius Clarus II. Coss Ch. Claudius Severus Gruter 314, 2..	898 899		I II	Pii 4 et 5. Cultus Sarapidis iterum revocatus in Urbe sub his coss. perhibetur a Calvisio ex testimonio vestusti lapidis hunc annum exprimentis.	4
4860 16,15 B	Imp. Antoninus Aug. Pius tr. p. 9, et 40. Coss Largus Messalinus Fabr. Inscr. 404. 296. Hoc anno tribunicia potestas Marco Aurelio Cæsari collata ad diem v Kal. Martii, ex quo ad Kal. April. 180 quo obiit, numerat tr. pot. 33 completum, et initum 34 *Hoc anno LUDI SÆCULARES ab Antonino celebrati, ut probat card. Noris Epist. cons. p. 88, refragante Pagio, pag. 46 Crit. Bar.	899 900		II III	Pii 5 et 6. Arrianus Philosophus Nicomediensis; Maximus Tyrius; Apollonius Chalcedicus Stoicus; Basilides Scythopolitanus insignes Philosophi, qui Verissimi Cæsaris præceptores fuerant: quibus adscribendus et Sextus Cheronensis Plutarchi nepos. Floruit et Volusianus Martianus J.C. Grammatici porro Latini Aper, Pollio, Euty-chius, Proculus, Siccensis. Fronto quoque Cornelius orator. Petav Doctr Temp ex Capitol et Euseb.	4
4861 17,16 A G	Imp. Antoninus Aug. Pius tr. p. 40 et 44. L. Torquatus III. Coss Male ap. Almelov. II. C. Julianus Veter. Inscriptio Gudii relata a Relando in Fastis ad hunc ann. Fabrettus ex figlina pag. 510, inscript. n. 454. Torq. et Jul. Coss. Relandus ex l. 5, ff. de manumitt. vindic. qui figlinam Fabretti ad hunc annum pertinere non putat, cum omittatur nota 3. Cons. in Torquato. Sed illa aliquando omittitur in figlinis ob angustiam spatii. Vota decennialia Antonini suscepta. Med. ex num.	900 904		III IV	Pii 6 et 7. Anicetus ordinatur episcopus die Dominica 14 Decembr. Vide notas p. 124. Hi Consules, ob lacunas Catalogi Liberiani ab amanuens perperam suppletas, male translatis ad Periocham Hygini restituuntur ordinationi Aniceti. Vide not., p. 404 et 420.	4 Bi
4862 18,17 F	Imp. Antoninus Aug. Pius tr. p. 44 et 42. Serv. Cornelius Scipio Orfitus, al. Orphitus. Coss Q. Nonius Priscus, al. Q. Sosius Priscus. Panvin. ex antiq. inscript. quæ et ap. Aldum, et Gruter. 32, 9, et	904 902		Olymp. 231 IV. et ex diebus est Olymp. 2321 I	Pii 7 et 8. Anicetus ordinatur episcopus his cos sdie Dominica 15 Decembris: quæ dies cum more Romano exprimitur XVIII, ante eas Kal Januarii, quas proxime aperituri erant Gallicanus et Veter coss., sub quibus Pius decessit, propter-	4

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. Jul. et cycli. res gestæ, et documenta. ⑤⑤

Anni A U. C. ante et post Palil.

Anni Christianorum, Judæorum et finitiorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi. ⑤⑤

48, 4. Fabrett. pag. 473. Gudius ap. Reland. ex lap. viæ Ardeatinæ legendum monet Q. Sosius, et Spon. Miscell. p. 85, et Fabrett. de Col. Traj. pag. 248, qui etiam corrigunt *Orphitus*. Alii et Orfitum et Nonium expressum docent in lapid. a Fabretto recognitis, qui pag. 474 et Nonium et Sosium reperit. Vide Reland. in Fastis.

Ex coss. anni 433 ad hos coss. inscriptio Musæi card. Albani numerat annos xvi.

4863 Imp. Antoninus Aug. Pius tr. 902
49, 48 p. 42 et 43. 903

E Q. Romulus Gallicanus.
Coss. . . . Antistitus Vetus, seu Veter.

Ex ant. inscript. Gruter. 408, 7. Sponii 302. Fabretti 505 et 511. Relandus ex pluribus inscript. qui legem 4 Cod. de procuratoribus datam *Gallicano et Venusto et coss.* corrigendam docet *Gallicano et Vetere coss.*

4864 Imp. Antoninus Aug. Pius tr. 903
O, 49 p. 43 et 44. 904

D Condianus al. Gordianus.
. . . . Maximus.

Fasti anonymi vi sæculi, Chron. Alexandr. vitiose *Cordianus*. Cassiodor, Idatius, Prosper *Gordianus*. Vide Reland. in Fastis: et Pagium ad hunc annum. Nondum detecti sunt lapides qui litem dirimant.

4865 Imp. Antoninus Aug. Pius tr. p. 904
41 44 et 45. 905

B Coss. Man. Ancilius Glabrio.
M. Valerius Homullus.

Gruter 4077, Spon Miscell 278, Fabrett 506, Reines 230, Gruter 344, 4, ap. Reland in Fastis. Vide et card. Noris Epist. cons. p. 91.

Romæ 340. Insulæ incendio consumptæ. Ex Jul. Cap. Calvisius.

ea in quibusdam Catalogis nomen Gallicani et Veteris coss. apparent, eaque in lacunis Catal. Liberiani male suppletis confusa cum initio Hygini, ejusque ad Periocham translata: quæ pertinent ad indicium ordinationis Pii. Vide notas et proleg.

B

I Pii 8 et 9. ANICETI I. 450

II S. Pius martyrium complet die xi Julii cum sedisset annis viii, mensib. iiii, dieb. iiii, ab elect. ad Rom. Pontif. ab ordinatione autem episcopali ann. ix, mens. iiii, p. ii, inclusis extremis. Vide notas.

ANICETUS Pii successor eligitur biduo post ejus mortem die Dominica 13 Julii: ex qua ad diem martyrii 17 Aprilis anni 461, numerantur sedis anni xi. Vide notas pag. 95, 442, 443, 447 et 421, ubi ostenditur ab ejus ordinatione 15 Decembr. 449, ad martyrii diem 17 Aprilis 461, recte computari annos xi, mens. iiii, dies iiii, expressos in Catalogis et picturis S. Pauli.

C

II Aniceti 4 et 2. 451

III Crescens homo impurus, secta Cynicus, floret. Hic, cum Justino esset inimicus, effecit tandem, ut postea temporis martyrio coronaretur. Calvisius qui etiam Justinus Apologiam refert ad annum proxime præcedentem.

D

III Aniceti 2 et 3. 452

IV Hoc anno inhibitam fuisse ab Antonino persecutionem scribit Calvisius ex Justino: jussumque, ut Christianorum accusatores supplicium subeant; addita causa, quod supplicii Christiani deleri non possent, cum ipsi mortem vitæ præferant.

Anni Imperatores. Consules Romanorum Per, Jul. et cycli. $\text{\textcircled{D}}$ $\text{\textcircled{D}}$ res gestæ et documenta, U. C. ante et post Palil

Anni Christianorum, Judæorum et finitiorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Chri

- 4866 Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 905
22, 2 45 et 46. 906
- A Coss C. Bruttius Præsens.
A. Junius Rufinus. Gruter fol 305, ubi Consulatus iste componitur cum anno Post Romanam Conditam DCCCCVI, Spon Miscell p. 52, in Append ad Marm Oxon p. 305, Reland card Noris Epist cons p. 93.
- 4867 Imp. Antoninus Aug Pius tr. p. 906
23, 3 45 et 47. 907
- G L. Aelius Aurelius Commodus.
T. Sextius Lateranus. Inscriptio Romana, quam ex Gudio recitat Reland, in fasti conferenda cum Sponii Miscell p. 74, et Fabretti Inscr p. 338 et 510, Gruter 4024, Marm Oxon 282, Noris Epist cons p. 94.
- 4868 Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 907
24, 4 47 et 48. 908
- F Coss C. Julius Severus.
M. Rufinus Sabinianus. Suff ex Kal Novembr.
- Antius Pollio Opimianus. Vide Relandi Fastos. et ibi l. 1, C. de edendo Sabino II, et Severo Coss Grut 607, 4, Bernardin Rutil in vitis JC. vet p. 459, Noris Epist cons p. 96.
- 4869 Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 908
25, 5 48, 49. 909
- E D Coss M. Cejonius Silvanus.
C. Sentius Augurinus.
- Vetusinscrip in ædibus March de Maximis ad Circum Agonalem, olim in monte Dælio, quam recitat ex Manucio Gruterus 428, 5. Ubi legitur Sentius. Alia Grut 426, quæ exstat in Capitolio. Alia et 428, 5, corrigenda. Cuperus in Ep. præfixa Fastis Alomeloveem n. VII, recitat diversa nomina coss sed locum non indicat ubi Romæ exstent.
- 4870 Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 909
29, 6 49 et 20. 910
- C Coss . . . * Barbarus.
. . . Regulus.
- Fabretti Inscript p. 439, nu. 438 in hortis Justinianis. Figlina apud eundem pap 504, n. 442,
- Ol Aniceti 3 et 4. 45
232 Pace per Antoninum reddita,
IV Christianæ florent Ecclesiæ. Tonsura clero præscripta. Paschali de observantia quæsitum. Vide notas æstivis pag. 444.
Ol 233
I
- B I Aniceti 4 et 5. 45
II Hiatus historiæ romanæ sub Antonino Pio non obscure arguit, ab Ethnicorum studio de industria fuisse suppressa, ne æqua erga Christianos ejusdem decreta, atque exempla paterent posteris.
- II Aniceti 5 et 6. 45
III Cassianus Hierosolymis Marco successisse dicitur hoc anno ab Eusebio notante Calvisio.
- C III Aniceti 6 et 7. 456
IV Sud Antonino Pio unicus tantum senator Romæ proscripatus est Attilius Titianus, senatu puniente, quod reus affectatæ tyrannidis esset. Capitolin apud Calvis h. a. Quare palam fit, cur sub Antonino Pio diu post primam Apologiam præservatus, licet crescente cynico indignante, fuerit Justinus, et Anicetus pontifex Antonino in vita superstite, uti et Polycarpus, et Irenæus, alique gestis ac scriptis illustres viri Christiani.
- D VI De iis coss vel quid eorum anno et ex actum sit nihil compertum est. diebus Lydiatus in Fastis. Sed de con-æstivis sulibus certum ex figlinis et in-
Ol 234 scriptionibus relatis a Fabretto
I et Sponio ubi et jam aliquid eo-

Anni Imperatores, Romanorum Consules, res gestæ, et documenta.

Anni A U. C. ante et post Palil

Anni Christianorum, Judæorum et Antiquorum Populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.

Anni Æræ Christi.

quæ et in nostro Musæo. Spon
Miscell pag 20.

4871 Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 940
27, 7 20 et 24. 944

B Coss . . . Tertullus.
. . . . Sacerdos.

Fabret Inscript p. 359, ex veteri lap in ædibus Alterianis in monte Pincio, ubi et hodie visitur.

SCtum Tertullianum hoc anno factum, et a consule Tertull dictum statuit Relandus cum Hotomanno de Jctis, et ex Cujacio ad § 2 Inst de Scto Tertull.

4872 Imperator Antoninus Aug 944
28, 8 Pius tr. p. 24 et 22. 942

A Coss . . . Plautius Quintilius
. . . . Staius Priscus.
Gruter 68, 3, Fabretti Inscript p. 509, num. 443, ex figlina. Vota soluta Decennii II, et suscepta Decennii III. Ædes divi Aug restituta Mediob ex nummis.

4873 Imperator Antoninus Aug Pius 942
1, 9 tr. p. 22 et 23. 943

G F App Annius Atilius Bra-
Coss dua.

T. Clod Vibius * Varus.

Lapis in Musæo Albano, de quo Fabrettæ inscrip p. 428. Spon p. 420, et Incer Lugdun in Actis Trivolt an. 1705, art. 95. Liberalitas Antonini VIII. Mediob ex nummis.

4874 Imp Antoninus Aug Pius tr. p. 943
2, 40 23, et ex die v Kal Mart tr. p. 24, 944

E cos VI. Imperii II, Moritur Nonis Martii. Succedit M. Aurelius tr. p. 45, inita ad diem v Kal Martii: qui mox adoptivum fratrem sive filium L. Verum assumit collegam imperii, et paulo post generum destinat.

ÆRA duorum Augustorum hinc auspicatur ex Nonis Mart.

Imp Cæs M. Aurel Antonin
Aug III.

Coss Imp Cæs L. Aurelius Verus
Aug II.

Inscript Puteolana edita per Vignolium de Col Pii pag 323, Fabretti p. 543 et 684, num 479. Vi-

rum anno actum comperimus. Videndus quoque Suareius Prænestis antiquæ pag. 54.

I Aniceti 8 et 9. 458

II S. Polycarpus Romam venit ob quæstiones Paschæ Euseb et Chron Alexandrinum. Occurrenti sibi Marcioni et dicenti: *Agnosce nos, respondit Polycarpus: Agnosco te primogenitum Satanæ.* S. Irenæus apud Eusebium.

B

II Aniceti 9 et 40. 459

III De re Paschali circa hunc annum Concilium Romæ habitum, cui S. Polycarpus, aliique decem episcopi interfuerunt. Ex lib Synodico apud Pagium. Vide notas ad Anicetum.

III Aniceti 40 et 44. 460

III Circa hoc tempus Bactri, Hyrcani, et Indi legatos ad Antoninum imp misisse dicuntur. Lydiatus in Fastis ex Epitome Sex Aur Victoris.

C

Olymp Aniceti II. Post obitum Anto- 461
234 nini Pii,

IV Anicatus martyrium complet die
et ex 47 Aprilis, sui pontificatus ro-
diebus mani anno XI, nondum expleto,
æt Ol sed ab ordinatione episcopali ann
235 XI, mens III, die XI, sive juxta
I alios Catalogos anno XI, mens IV,
die III. Vide notas pag 442. Successor eligitur SOTER circa finem anni.

D

Numi Orthosiensium ap. card Noris p. 404, et Capitoliadis Epoch Syromaced p. 325, signantur anno 92.

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. Jul. res aestæ, et documenta, et cycli ⑦ ⑧

Anni A. Christianorum, Judæorum et finitimi- Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi.

- de et nostr Diss de Cyclo Cæs pag 75.
- 4875 Imp Cæs M. Aurel Antonin Aug 914
- 3, 44 tr. p. 45 et 46. et L. Aurel Verus 915
- D Aug tr. p. 1 et 2.
- Q. Junius Rusticus.
- C. Vettius Aquilinus. Noris Epist cons p. 404, suff Kal Julii loco Aquilini.
- T. Flavius Tertullus. Gruter p. 434, 3 et 286, 7. Noris Epist cons p. 404. Reland ex l. 3. C. de a- lendis lib a parentibus. Vide no- tas pag 439, col
- Tiberis inundatio. Bellum Par- thicum contra Volgesem decre- tum. Mediob ex nummis
- 4876 Imp Cæs M. Aurel Antonin 915
- 4, 42 Aug tr. p. 16 et 17, et L. Aurel 916
- C Verus Aug tr. p. 2 et 3.
- Coss L. . . Aelianus.
- . . . Pastor.
- Gruter Inscript p. 416, quæ visi- tur in Capitolio.
- Stattius Priscus Armeniam in- vadit, et Artaxatas capit Mediob ex hist.
- 4877 Imp Cæs M. Aurel Ant Aug Ar- 916
- 5, 43 men tr. p. 17 et 18, et L. Aur 917
- B A Verus Aug Armenianus tr. p. 3 et 4.
- Coss *M. *Pompeius Macrinus.
- *P. *Juventius Celsus
- Ex vet figlina Musæi Albani de qua Fabrett inscript pag 507.
- 4878 Imp Cæs M. Aur. Antonin Aug 917
- 6, 44 Armen tr. p. 48 et 49, et L. Cel. 918
- G Cur Verus Aug Armen tr. p. 4 et 5.
- Coss L. Arrius Pudens
- M. Gavius Orfitus.
- Gruter 1032, 6 et 754, 3. Spon Miscell p. 33. Reland.
- 4879 Imp Cæs M. Antonin Aug Ar- 918
- 7, 45 men Parth Max tr. p. 49 et 20. 919
- F Imp 3 et L. Verus Aug Arm Parth. Max tr. p. 5 et 6. Imp 3.
- Coss *Q. Servilius Pudens.
- L. Fufidius Pollio,
- Gruter 1009, 42. Noris ep. cons p. 406. Spon Misc p. 33 et 34.
- His coss 4 Idus Octobris Com- modus dicitur Cæsar. Lamprid in ejus Vita cap 42.

- I Soteris 1 ex Kal Januar. 462
- II Soter electus Aniceti succes- sor circa finem anni 161, ordina- tur episcopus, et in Petri Sede collocatur Kalendis Januarii hujus anni octava nativitatis Dominicæ, vel Die Dominica Kal Januarii proxime præcedenti. Illius Sedis Epoque ex Kal Januarii utpote anni Romani civilis exordio computata ad diem martyrii 22 Aprilis anni 174, constat annis IX, mens III, diebus XXI, ita signatis in aliquot Catalogis. Vide notas p. 432 et 437.
- Vologæses Parthorum rex Sy- riam vastat et Armeniam occupat. Ad bellum Parthicum et Armenia- cum L. Verus proficiscitur.
- II Soteris 2. 463
- III Armenia capta per Priscum le- gatum.
- Parthi ultra Euphratem sub moti. Vologæses a Cassio victus. M. Aurelius Armeniacus dicitur ex nummis et hist Mediob.
- C
- III Soteris 3. 464
- IV Ad hunc annum referri debet Biss
- martyrium S. Polycarpi. Vide no- tas p. 433.
- Rex Armenis datus. Ex numm. et hist.
- O 235 Soteris 4. 465
- IV Cassius legatus Mesopotamiam, et ex Assyriam penetrat: Seleuciam capit: et Cresiphontem depopula- ætivistur. Hinc ambo Augusti dicuntur
- D Olymp Parthici Maximi, et imp III, Me- diol ex num et hist.
- (
- I Soteris 5.
- II Sub Præf Urbis Urbico aliquot 466
- martyria h. a refert Ruinartius. Vide not pag 438
- Marcus Verus Medos invadit L. Verus ad Euphratem iterum profectus contra barbaros per le- gatos rem prospere gerit; et Imp IV. dicitur uterque Augustus. Ex num et hist Mediob.

Anni Per. Jul. d cycli.	Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil	A Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum. Pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi.	Anni
①⑤					
4880	Impp Cæss M. Antonin Aug Ar-	949	II	Soteris 6.	467
8,46	men Parth Max tr. p. 20 et 24.	920	III	Pionius martyr h. a. coronam consequitur.	
E	Imp 4 et L. Verus Aug Armen Parth Max tr. p. 6 et 7, Imp 4.			Justini quoque martyrium ad h.	
	Coss L. Verus Aug III. — Quadratus.			a. est referendum ex sententia Ruinartil. Vide notas ad Soterem.	
	Fabrett'inscript p. 504 ex figlina vet quæ est in Mus Albano.				
	M. Aurel Sarmaticus dicitur.				
	Pestis Marcomannicam expeditio- nem retardat. Mediob ex num et hist.		B		
4881	Impp Cæss M. Ant Aug Armen	920	III	Soteris 7.	468
9,47	Parth Max tr. p. 21 et 22. Imp 4	924	IIII	Avidius Cassius Arbes et Bu- colicos in Ægypto vincit.	Biss
D C	et 5, et L. Verus Aug Arm Parth Max tr. p. 7 et 8, Imp 4 et 5.			Hinc uterque Aug Imp v, Me- diob ex num et hist.	
	Coss T. Junius Montanus. L. Vettius Paullus.				
	Ferretti Musæum Lapid p. 27, ap. Reland in Fast.				
4882	Impp Cæs M. Ant Aug Armen	924	O. 236	Soteris 8.	469
10, 48	Par Max tr. p. 22 et 23. Imp 5 et	922	IIII	Melito Sardensis Episcopus pro et ex Christianis apologiam edidit.	
B	L. Verus Aug Arm Parth Max tr. p. 8 et 9. Imp v, qui in exped. Mar- com obit.		diebus ætivis	Euseb Chron et hist. v, cap 25. Eodem tempore et Apollinaris	
	Coss Q. Sosius Priscus. P. Cælius Appollinaris.		Olymp. 257	Hierapolitanus, et Miltiades pro Christianis scripserunt: et Pray- tus Gnosæ ac Philippus Gorty- næ Episcopi: tum Dionysius Co- rinthi Episcopus. Petav ad ann prox Ex Hieronymo descrip Eccl.	
	His coss numerantur anni P R C 922 in inscript ap. Gruter. p. 300, 4 coss iidem memorantur in alia inscript Gruter 330, 2 et in alia Musæi Card Albani edita a Fabretto pag 494 iidem coss le- guntur cum anno P R C 922. Re- landus memorat ex cod Fabretto.		C		
	Expeditio Marcomannica: in qua obit L. Verus mense Dec seu Januario sed media hyeme.		I	Soteris 9.	470
4883	Imp Cæs M. Ant Aug Arm Parth	922	II	Hi coss postremi tribuuntur So- teri. Vide Prolegom fol xciii et Notas pag 132.	
10, 49	Max Sarm tr. p. 23 et 24, Imp. v	923		Eleutherius ordinatur Episcopus coadjutor futurus Soteris in PER- SECUTIONE QUARTA sub M. Aurelio et L. Vero cœpta. Ejus ordinatio- nis dies Dominica 22. Januarii ex catalogis. Vide Notas ad Soterem.	
A	et vi.				
	Coss M. Cornelius Cethegus. C. Erucius Clarus Noris.		D		
	Ex antiq lap ep. cons pag 408.				
	Gruterus p. 426 exstat in Capitolio.				
	Victoria Germanica ex qua M. Aur dicit. Imp vi.				
4884	Imp Cæs M. Aur Ant Aug etc	923	II	Soteris 10 qui martyrio corona-	471
12, 1	tr, p. 24 et 25. Imp vi.	924	IIII	tur die 22. Aprilis, cum disisset annos VIII, Mens III, dies XX.	
G	Coss L. Septimius Severus. L. Alfidius Herennianus.			Successor eligitur postejus mor- tem ELEUTHERIUS qui ordinatus fue- rat Episcopus ad coadjvandum Soterem in persecutionis discri-	
	Fabrett pag 540 ex figlina ex- hibet Severus II et Herennianus. Card Noris putat ex Gruteri inscr PATROL. CXXVII.				

Anni Per. Jul. et cycli, ⓉⓃ	Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ et documenta,	Anni U. C ante et post Palii	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices. Reges, res gestæ et documenta. Chri-	An Æt
	6, pag 4045, hunc Herennianum esse gentis Alfidæ. Vota Decennalia soluta, Vicennialia nuncupata. Mediob ex numm. Vide etiam Fabrett p. 625,				mine die Dominica 22, Januarii anno superiori. Sedit ann xv, m. iv, d. v. In laciniis Catalogi Liber male consutis per librarios hi Coss pertracti ad Soterem, pertinent ad Eleutherium ibi deperditum, et restituendum, ut in notis ad Eleutherium.	
4885 13, 2 F E	Imp Cæs. M. Aur. Ant. Aug, etc. tr. p. 25 et 29, Imp vi. Coss ——— Orfitus ———— Maximus Gruter inscript p. 426, quæ visitur in Capitolio. Et p. 449, 5 et 4044, 4 et 4072, 3. Spon Miscell pag 172. Germania subacta. Marcomanni in transitu Danubii deleti a M. Aurelio. His coss Commodus appellatur <i>Germanicus</i> Idibus Octobris. Lamprid in ejus Vita.	924 925	B	III IV	Eleutherii 1 et 2. De persecutione nonnihili remissa hoc anno post martyrium Soteris, vide notas pag 432 et 439. Et præsertim in Asia minus sæviturum post Epistolam M. Aurelii, ad eundem annum referendam ex ibi probatis, cum dicatur tr. p. xxv et titulo Armeniaci jungatur. Vide ibi adnotata. Christianorum militum precibus pluvia impetrata, siti laborante exercitu Romano, et hostium castra turbata.	47 Bis
4886 14, 3 D	Imp. Cæs M. Aur. Ant. Aug. Germ., etc., tr. p. 26 et 27 imp 6. Coss M. Aurelius Severus II. Ti. Claudius Pompeianus Gruter, 4023, 9. Noris Epist Cons p. 409. Pertinax M. Aurelii legatus Rhetias et Noricum ab hoste vindicat. Marcomanni in deditionem recepti, et plurimi in Italiam translati. Mediobarb ex numm et hist.	925 926	C	O. 237 IV et ex diebus æstivis O. 238 I	Eleutherii 2 et 3. S. Felicitas cum 7. Filiis Romæ passa : ipsa quidem 24 Novembr et ejus liberi x Julii. Petav ad hunc annum.	47
4887 15, 4 C	Imp. cæs M. Aur. Ant. Aug. Germ., etc., tr. p. 27 et 28. Imp 6. Coss ——— Gallus ———— Flaccus Grut 408, 5, quam inscript paulo aliter a Grutero relatam ac a Castalione in not ad Rutilii itin observat Relandus. Victoria maxima ex Quadis ex qua M. Aur. Imp vii.	926 927		I II D	Eleutherii 3 et 4. Petavius ad h. a. refert pluviam Christianorum militum precibus a Deo impetratam Romanis copiis, et victoriam inde partam de Quadis ex Eusebio, Xiphilino, ac Dione.	47
4888 16, 5 B	Imp. Cæs M. Aur. Ant. Aug. Germ etc. tr. p. 28 et 29, Imp 7 et 8. Coss. — Calpurnius Piso M. Salvius Julianus Anonym Quarti Seculi, Idacius, Prosper, Cassiodor in fast. Commodus in Germaniam a M. Aurel vocatus togam virilem ibi-	927 928		II III	Eleutherii 4 et 5. Avidius Cassius in Oriente rebellat, et mense Julio occiditur. Marcus Imp in orientem proficiscitur. Lydiat et Petavius ad h. a. ex hist.	47

Anni
Per.
Jul.
et cycli.
⑦③

Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ et documenta.

Anni
U.C.
ante et
post Palii.

A Anni Christianorum, Judæorum et fini-
tiorum oopulorum, Pontifices, Æræ
Olymp. Reges, res gestæ et documenta. Christi

	dem induit, et TR. POR. donatur, Congiarium idcirco datum P. R. Mediob ex nummis, et hist. Vide et Pagi ad ann 192, n. v.			
4889 17,6 A G	Imp. Cæs M. Aur. Ant Aug. et c. tr. p. 29 et 30. Imp. 8. T. Vitrasius Pollio* II Coss M. Flavius Aper, II Gruter, 30, 4. Fabrett inscr p. 243, quæ hodie Bononiæ in Scient. Instituto. Noris Epist. cons pag 442. M. Aurel ex Oriente Romam reversus filio Commodo appellato Imp Augusto, die v. Kal Decembr una cum eo de Mar- comannis, Quadis, Suevis, Sar- matis, Germanisque triumphat. Lydiat ex num et hist	928 929	III IV	Eleutherii 5 et 6. 476 Faustina ad Taurum montem moritur, et inter divasa marito refertur. Nummi et Hist. Biss.
4890 48,7 F	Imp. Cæs. M. Aur. Ant. Aug. etc. c. tr. pot. 30 et 31. Imp 8 et 9. cos. 3. Imp. Cæs L. Aur. Commo- dus Aug. — Quintillus Fabrett Inscript p. 243 hodie Bononiæ in scient. Instituto. Commodo Crispinam uxorem dat. M. Aurelius. Inde in Germa- niam proficiscitur et Imp IX. dicitur Mediob ex numm et hist.	929 930	O. 238 IV	Eleutherii 6 et 7. 477 S. Pothini Lugdun Episcopi et ex martyrium pag 136. diebus Athenagoras Atheniensis philo- sophus pro Christianis ad Imp le- gationem obit. Petavius ad h. a. qui et Irenæum a Lugdunensibus mar- tyribus legatum missum ad Eleu- therium Papam circa hæc tem- pora, commemorat ex Eusebio. Persecutio sævit in Galliis pag 436.
4891 49,8 E.	Imp Cæs M. Aur Ant Aug etc. tr. p. 31 et 32 Imp 9, cos 3. ... Julianus Rufus ... Gavius Orfitus Fabrett et Noris ex eodem la- pide ubi supra. Victoria Germanica de Quadis, et Hermaduris. Mediob ex num et hist.	930 931	C I II	Eleutherii 7 et 8. 478 S. Irenæus Lugdunensis episco- pus h. a. factus est. Petavius ex Euseb et Hieronymo.
4892 20,9 D	Imp Cæs M. Aur Ant Aug etc tr p. 32 et 33, Imp 9, et 40 cos 3. Imp L. Aurel Commodus aug II. Coss T. Annius Aurelius Ve- rus II. Ex eod lapide, qui supra Nor et Fabrett. Paternus M. Aurelii legatus Barbaros integri diei prælio su- perat. Hinc M. Aure dicitur Imp X.	931 932	D II III	Eleutherii 8 et 9. 479 Montanus cum Priscilla et Ma- ximilla insanis fœminis heresi Cataphrygum initium dedere. Idem Petav ex Epiphanio.
4893 21,10 G B	Imp. Cæs M. Aurel Ant Aug etc tr p. 33 et 34 Imp 10 cos 3. L. Fulvius Bruttius Præ- sens II, Sex Quintillius Condianus.	932 933	III IV	Eleutherii 9 et 10. 480 Pantænus Clementis Alexan- drini præceptor, ex Stoico Chri- stianus, propagandæ religionis desiderio succensus in Indiam Biss.

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ et documenta U. C. A. Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
Jul. ante et Olymp. timorum populorum, Pontifices,
et cycli. post Palil. Reges, res gestæ et documenta. Cl

①②

Primi consulis nomina Noris elicit ex Gruteri p. 1095, 4, quem eundem putat qui ibi dicitur Cos iterum.

His coss xvi K. Ap. M. Aurelius moritur cum imperasset an xix diebus xi ætatis anno 59 [Victor in Epitome] natus anno 424.

Succedit filius Commodus trib. pot 5 et ex mense Augusto 6 Imp 4 cos ii desig iii.

4894 Imp Cæs L. Aurel Commodus 933
22, 11 Aug Germ Sarm tr. p. 6 et 7 934
A. Imp 4 cos.

Imp Cæs M. Aur Antoninus
Coss Aug iii.

L. Antistius Burrus.

Fabiatt Inscript p. 440 alia ap. Reland in Fast quæ in vinea RR. PP. soc Jesu ad Castrum Præt: item Gaditana ap. eundem Relandum in Fastis.

Triumphat Commodus de Germanis et Pius dicitur. Mediob.

4895 Imp Cæs M. Antonin Commodus 934
23, 12 Aug etc. tr. p. 7 et 8 Imp 4, cos 3 935
G. Coss C. Petronius Mamertinus
.. Cornelius Rufus

Re bene gesta in Sarmatia Imp v ac Perenni occiso Felix dicitur Commodus. Mediob ex nummis et hist.

4896 Imp Cæs M. Ant Commodus 935
24, 13 Pius Felix Aug etc. tr. p 8 et 9 936
F Imp 3, cos 4.

Imp Cæs M. Aur Antoninus
Coss Aug iv. Id est Comm.
C. Aufidius Victorinus ii.

Ex Musæo Card Albani lapis fratrum Arvalium apud de Turre in Monum Vet Antii pag 388, et alius apud Fleetwood pag 49 4.

Imp Commodus Aug Pius Felix iv et Victorinus ii coss in lap Grut 35 i et ap. Noris Epist Cons p. 115.

Dicitur h. a. Imp vi victis Germanis et Dacis ejus Imperium recusantibus. Mediob.

4897 Imp Cæs M. Ant Commodus 936
25, 14 etc tr. p. 9, 40, Imp 6 et 7, cos 4. 937

E D Coss L. Eggius Marullus
An. Papyrius Ælianus

perrexit. Petav ex Euseb hist v, cap x.

B

Olymp. Eleutherii 10 et 11.
239 Theodosio Ponticus genere, ex
iv Marcionita Judæus, hoc tempore
et ex vixit, qui sacras litteras Græce
diebus interpretatus est. Petav ex S.
æst Epiphanio de mens et pond. pag
Olymp. 340.
240
i

C

i Eleutherii 11 et 12.
ii Templum Serapidis Alexandria
incensum. Euseb. Julius Pollux hoc
tempore floruit. Petav ubi sup.

D

ii Eleutherii 12 et 13.
iii Circa hæc tempora a Lucio
Britannia rege ad Eleutherium
papam missis postulationibus ad
impetrandos Evangelii præcones,
cum Romanorum Coloniarum in-
stauraciones, et Legionum trans-
vectiones sub Antoninis factæ
fuissent, Christiana religio ibidem
amplificata, et primæ sedes epi-
scop erectæ fuisse videntur. Con-
sule notas p. 443 et 449.

iii
iv

Eleutherii 13 et 14.
Gothi ex Noricis, vel Suedicis
plagis erumpentes multas ma-
gnasque clades diversis provinciis

ni Imperatores, Consules, Romano- Annus A Annis Christianorum, Judæorum et fini- Annus
 r. rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
 et ante et post Patil. Reges, res gestæ et documenta. Christi
 sti.
 33

Lap ap. Fabrett inscript p. 367, 368, et Noris epist cons pag 446, et Grut in al. lap 35, 42 et 30, 2 et 49, 5. Fabrettus recognovit et correctiones edidit. Rel.

Britanni rebelles per legatos victi. Hinc Commodus Imp 7, et Britannicus dicitur. Annona Romæ distributa. Vota x Suscepta. Mediob ex numm etc.

1898 Imp Cæs M. Commodus Antoninus Aug Pius Felix Britannicus 937
 16, 45 G Germanicus, Sarmaticus etc tr. 938
 p. 40 et 44, Imp 7, cos 4
 Coss M. Atilius—Bradua.
 _____ Maternus

Lap ap. Grut 492. 43, et Spon Miscell p. 80, et Almelooven ex epistola Cuperi Fastis præmissa num xi.

Cleander 25, consules in hunc annum designat. Mediob et Calvis ex Dione. Pagius tamen tot coss referendos probat post annum 486. Ipse refert ad 489.

4899 Imp Cæs M. Commodus Antoninus etc tr. p. 44 et 42, Imp 7 et 8, cos 5. 938
 27, 46 B 939

Imp Commodus Augustus Coss [Felix v. Man Acilius Glabrio II.

Gruter 94, 2, et 364, 4, ac Noris ep. cons p. 447.

Expeditio Commodi in hostes seu Pannonos, seu Mauros. Ejusdem Allocutio, exercituum victoria, reditus, classis Africana instituta. Mediob ex nummis et hist.

Commodus dicitur Imp 8.

4900 Imp Cæs Commodus Antoninus etc tr. p. 42 et 43, Imp 8, cos 3. 939
 28, 47 A 940
 Coss —Crispinus
 _____ Elianus

Fabrett inscr 575. 3, et Cupe- rus in præf ad Fastos Almeloov num 3.

Sacra Isidis colens Commodus Anubim portat, pluresque crudelitates religionis restituendæ specie committit: hinc Auctor Pietatis in nummis inscribitur apud

inferunt. Ad utramque Visurgis ripam sedem figentes Ostuali et Westuali a vicinis dicti sunt. Calvis ex annal Frisicis

O. 240 Eleutherii 45 et 46. VICTORIS I. 485
 B IV Eleutherius martyrismus subit et ex 26 Maii. Eligitur Victor successor, et ordinatur Pontifex Max. die Dominica 48 Julii.
 æst.

O. 241 Hi coss postremi assignantur I Eleutherio in Catal Liberiano; licet librarii, non attempta lacuna: eosdem cum primis admoverint Soteri. Numerus annorum 9 tributorum Soteri in eodem Catalogo indicat utrosque distantes inter se annis xv [tempore scilicet assignato Eleutherio in omnibus Catalogis] pertinere ad successorem Vide Prolegom fol xciii et Notas pag 442, 420 et 457.

C

I Victoris 4 et 2 486
 II Hoc anno primum sui Pontificatus Pascha celebrat Victor. Apollonii Senatoris orationem in Senatu pro Christiana religione et martyrismo ante hunc annum referri oportere Pagius docet. Petavius ad proximum.

D

II Victoris 2 et 3. 487
 III Apollonius Senator Christianæ religionis accusatus orationem ad Senatus habuit: cujus sententia securi percussus est. Petavius ex Euseb hist lib 6, c. 20 et Martyr Rom.

Philippi Præfecturam, qui pater Virginis et Martyris Eugenæ fuit, ad hunc annum retulit Baroni- us et ex eo Calvisius.

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ, et documenta. U. C. A
Jul. et cycli. ante et post Palil. Olymp Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices, reges, res gestæ et documenta. CA

Ⓢ

Mediob. Perennis præf præf con-
spirans interficitur.

Inde præfecti præf duo consti-
tuti. Petav ex Herodiano.

4901 Imp Commodus Augustus etc 940
1, 18 tr. pot 16 et 14, Imp 8, coss 5. 941
G F Coss C. Allius Fuscianus * II.
. . Duillius Silanus * II.

Gruter 1006, 9, et Noris epist
cons pag 117, Gale in Iter Bri-
tann Antonini pag 38. Lamprid
in Commodo.

Capitolium de cælo tactum :
Bibliothecæ succensæ.

Petav ex Euseb. Ad biennium
præcedens retulit Mediobard.

4902 Imp Cæs Commodus Aug etc. 941
2, 19 tr. p. 14 et 15, Imp 8, coss. 5. 942
E Coss — Junius Silanus.

Q. Sextilius Silanus.
Seu duobus Silanis coss. Rei-
ness p. 55, et Fabrett inscr
pag 77.

Suffectus h. a. consul est Seve-
rus, quo natus est Geta, ut ex
Spartano colligit Calvisius.

Cleander olim de catasta em-
ptus, alterque post Perennium
minister tyrannidis Commodi, fu-
rori populi traditus unco trahitur
ad necem. Lyd. Anno seq pestis in
Italia sævit. Mediob.

4903 Imp Commodus Aug etc. tr. p. 942
3, 1 15 et 16, Imp 8, coss VI 943
D Coss Imp Commodus Antoninus VI
M. Petronius Septimianus.

Grut fol 300, 2 ubi hi coss con-
junguntur Kal Decembr cum anno
post Romam conditam 943.

Vota xx suscepta (imperii Com-
modi) et vota pro salute P. R.
[pestis causa]. Roma appellata
Colonia Commodiana. Mediob ex
num et hist.

4904 Imp. Commodus Antoninus Aug 943
4, 2 etc tr. p. 16 et 17, Imp 8, coss 6. 944
C Coss Cassius Apronianus.
Bradua.

Reines p. 171, ex antiquo lap et
Noris epist cons p. 118, Spon
Miscell p. 114.

Incendium Romæ alterum circa
Forum concremat templum Pacis

III , Victoris 3 et 4.

IV Demetrii Episcopi Alexandrini I
exordium h. a. refert Pagius : Pe-
tavius ad proxime consequentem.

B

Olymp. Victoris 4 et 5.

241 Alexandriæ XI Episcopus crea-
IV tur Demetrius, præfuitque an
et ex XLIII. Ex Eusebio Petavius.

diebus

æstiv

Olymp.

242

I

C

I Victoris 5 et 6

II Serapion, cujus scripta citat
Eusebius, creatur Episcopus An-
tiochiæ. Calvis ex Eusebio.

D

II Victoris 6 et 7.

III Misna Judæorum a Rabbis Ad-
da, et Juda, et aliis conscribitur.
Ex eorum libris Calvisius ad
annum præcedentem.

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. rum, res gestæ, et documenta
Jul. U. C.
et cycli. ante et
⑦ post Pal.

Anni A
U. C.
ante et
post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et An-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æra
reges, res gestæ et documenta. Christi.

et Vestæ etc. Herodian Xiphil
Lamprid.

4905 Imp Commodus Ant Aug etc. tr. 944
5, 3 p. 47 et 48, Imp 8, coss vii. 945
B A Coss Imp commodus Aug vii.
P. Helvius Pertinax II.

Gruter 484, 1.

Hoc anno exeunte prid Kalend
Januarii Commodus Imp strangula-
latus est, cum imperasset annos
xii, mens ix et semis, anno August
Egypt 222, a cæde Julii Cæs 236,
? primo Agone Capitolino Domi-
tiani 407, ex Clem Alex Lydiat.

4906 Imp Cæs P. HELVIUS PERTINAX 945
6, 4 Aug creatur Kalendis Januarii, qui 946

G pridie ejus diei annum sui consu-
latus II expleverat collega Com-
modi eadem die anni et consulatus
postrema, interfecti. Verum et
ipse a militibus, ejus disciplinæ
impatientibus, neci traditur tertio
imperii mense licitante imperium
DIDIO JULIANO, post septimestre
imperium pariter necato, quemad-
modum et Nigro contigit.

Coss Q. Socius Falco II.
Eruccius Alarus Fabrett
inscr p. 688, quæ nunc in musæo
card Albani et exhibetur in not
pag 457.

Vide suff coss ap. Relandum.

Electus Imp SEPT SEVERUS.

4907 Imp Cæs L SEPTIMIUS SEVER Aug. 946
7, 5 tr. p. 4 et 2 imp 2, 3 et 4, coss 2. 947

B Imp L. Septimius Severus
Coss. Aug II.

L. Postumius Albinus II.

Fabrett Inscr 367, Almelov in
fast ex epistola cup n. 47. Reland
etiam ex l. 2, A. de edendo et l. 4,
c. de fidejussor, etc.

4908 Imp Cæs L. Sept Severus Aug. 947
8, 6 tr. p. 2 et 3 Imp 4 et 5, cos II. 948

E Coss. . . . Scapula Tertullus.
. . . . Tinejus Clemens.

Gruter 4027 et 4 et alia inter
Gudianas inscript ap. Reland.

4909 Imp Cæs L. Sept Severus Aug 948
9, 7 tr. p. 3 et 4 Imp 5, 6, 7 et 8 949
D C cos it.

Coss A. Domitius Dexter.
L. Valerius Messala Thra-
sea Priscus.

III Victoris 7 et 8. 492
IV Pagius observat ad hunc annum Biss.

mortis Commodi Æram Alexan-
drinorum ab Incarnatione sive a
Nativitate Domini exordium su-
mere ab anno Juliano 43, Latino-
rum vero a 46. Quare Clementis
locum in morte Commodi nume-
rantem annos 494, a Nativitate
Domini non putat ad Æram Dio-
nysianam confirmandam inser-
vire.

O. 242 Victoris 8 et 9. 493

IV Ab exercitu Syriaco post Julia-
et ex num necatum C. PESCENNIUS NIGER
diebus dicitur Imperator. mox ab exer-
æstivis citu SEVERI occiditur.

O. 243 L Septimius SEVERUS Imperator
I creatus ab exercitibus Illyr et
Pannon ante id. Maii, et a Senatu
ante Kal Julii in Orientem profi-
ciscitur contra Pesennium.

C

Victoris 9 et 40. 494

I Severus cum Nigro in Oriente
II bellum gerit, ac vincit. Niger An-
tiochiam fuga dilapsus; esque
capta ad Euphratem properans
occiditur. Petav et Mediob ex hist
et nummis.

D

II Victoris 40 et 41. 495

III Expeditio Severi in Esdrohenos,
in Arabes et Adiabenos. Plures
urbes captæ, inter quas Nisibus
Mediob ex nummis et hist.

III Victoris 44 et 42. 496

IV Concilia de Paschate celebrando Biss.
Romæ a Victore et Cæsareæ a
Theophilo jussu Victoris alibique
celebrata.

Severus dicitur Parthicus Ara-

- Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta.* *Anni U. C. ante et post Fulii.* *A Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Cl*
- Per. Jul. et cycli.*
ⓉⓈ
- Grut 444, 2. Complures leges his coss signatas ex Cod producit Reland in Fastis.
- Caracalla a Severo contra Albinum movente Cæsar dicitur.
- 4910 Imp Cæs L. Sept Severus Aug 949
10, 8 tr. p. 4 et 5 Imp 8, 9, 10. cos 2. 950
B Coss . . . Lateranus.
. . . Rufinus Gruter 46, 9 et 54, 4, et 300, ubi conjunguntur hi coss cum anno P. R. 949.
- Byzantio expugnata, et Albino in Galliis victo XII Kal Martii, Severus continuo Romam redit. Mediob ex hist et nummis.
- 4911 Imp Cæs L. Sept. Severus Aug 950
11, 9 tr. p. 5 et 6 Imp 10, cos 2. 951
A Coss Ti. . . Saturninus.
A . . . Gallus.
- Grut pag 99, 4 et pag 300, ubi hi coss junguntur cum anno * P. R. A. 750. Item Fabrett Inscr 296, Spon 227, Relandus addit leges 4 et S. A. quibus caus inf irrog. etc.
- Severus Nonis Martii Cæsarem appellat Getam, et ante K. Aprilis tribunic potestatem confert M. Antonino Caracallæ filio natu majori. Mediob ex numm et hist.
- 4912 Imp Cæs L. Sept Severus Aug 954
12, 10 tr. p. 6 et 7 Imp 10 et 11 cos 2. 952
G Coss P. Cornelius Anulinus II.
M. Aufidius Fronto.
- Grut 263, 4 et 672, 12, Panvin Rom lib 1, p. 90, ap. Reland qui et plures Gudianas inscript profert, et leges latas his coss 4, 3, de negot gest etc.
- 4913 Imp Cæs L. Sept Severus Aug 952
13, 11 tr. p. 7 et 8, Imp XI, Parthicus 953
FE Maximus Coss II.
T. Claudius Severus.
Coss C. Aufidius Victorinus.
- Grut 269, 2, ubi dicit dedic pr. non April imp Cæs M. Aurel Ant Caracalla trib pot 3, alia inscr Grut p. 300, ubi consulatus iste jugatur * cum anno P. R. C. DCCCCLII. Idib April.
- Relandus indicat leges his coss signatas (Severo et Victorino), perperam trahi ad Severum Aug bicus, et Parthicus Adiabenicus ob vatastam Arabiam, et Parthos et Adiabenos victos anno superiori. Bellum in Albinum conversum. Mediob ex numm et hist.
- Ol. Victoris 42 et 43. ZEPHYRINI I. 243 Hi coss tribuuntur postremi IV Victori a catalogo Felicis IV, aliisque in Prolegom 94 sub his martyrio coronatur cum sedisset annos B æstivis XII et dies X. Post ejus obitum O. 244 successor eligitur ZEPHYRINUS dies I Dominica 25 Septembris, qua ordinatus sedit annis XVIII, mens X usque ad diem 26 Junii anni 247 quo martyrium consummavit. Vide notas ad Victorem.
- I Zephyrini 4 et 2.
II Hi coss ab omnibus catalogis et codicibus in Prolegom fol 94 primi tribuuntur Zephyrino, sub eisdem celebranti primum Pascha sui pontificatus.
- C Ludi magnifici a Severo exhibitii in quibus Christianus coronam capiti imponere recusavit, occasionem præbent Tertulliano scribendi librum de corona militis. Petav ex Herodian Xiphil Spart et Tertullian.
- II Zephyrini 2 et 3.
III Ad Parthicum bellum profectio Aug., in Syria res bene gestæ: inde triumphus Judaicus Antonino decretus. Mediob ex numm et hist.
- D III Zephyrini 3 et 4.
IV Persecutionis velitatio quædam in Africa fuit præside Saturnino. Petav ex Tertull ad Scap c. 2.
Seleucia, Babylonia, Ctesiphon et Parthia capta ac depopulata. Hinc Severus Aug Parthicus Maximus appellatur Mediob ex numm et hist.
Abgarus Osdrohenorum rex Severo se dedit. Rex Armediæ fœdus cum eo facit. Lydiatus.

<i>Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et cycli.</i>	<i>rum, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Patil.</i>	<i>A</i>	<i>Anni Christianorum, Judæorum et Antiochensium, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni Olymp. Christi.</i>
	III, cos ut l. i. C. de pactis etc,				
4944	Imp Cæs L. Septimius Severus	953		O. 244 Zephyrini 4, 5.	
44, 42	Aug. tr. p. 8 et 9. Parth Max	954	IV	Parthicus triumphus Severo de-	204
D	cos II, des III, Imp XI. Et Imp Antoninus Severi fil. tr. p. 3, 4.			et ex cretus, quem recusat. Antoninus Severi filius de Judæis triumphat, æstivis et toga virili donatur. Mediob ex O. 245 numm et hist.	
	L. Annii Fabianus.				
	Coss M. Nonius Mucianus.				
	Vet inscript in Mus coli Romani Grut 32, 6 et 340, 6 et 343, 6 etc. leges ap. Reland l. 4, C. de negot gest et l. i. C. de jur dot etc.				
	Caracalla toga virili a patre donatur, et cos designatur. Mediob ex num, et hist Septizonium Romæ exstructum, et Thermæ Severianæ. Lydiatus.		B		
4945	Imp Cæs L. Septim Severus Aug	954	I	Zephyrini 5 et 6	
45, 43	Parth Max tr. p. 9 et 10, cos III,	955	II	Quinta PERSECUTIO contra Christianos commota præsertim Alexandriæ et in Ægypto, Læto præfecturam obtinente. Judæos et Christianos fieri vetitum. Petav ex Spart.	202
C	Imp XI. Et Imp Antonin Sev fil tr. p. 4, 5 cos.			Antiochiæ procedunt Severus eos III, et Antoninus f. collega. Ægypto perlustrata, Romam ingreditur triumphans Severus, cum filio dictus Parthicus Arabicus, et Parthicus Adiabenicus. Mediobarb ex numm et hist.	
	Imp C. L. Septimius Severus Aug III.				
	Coss Imp C. M. Aurel Antoninus Aug.				
	Tubus plumb in nostro Musæo. Fabrett inscript pag 230.		C		
	Gruter 300, 4, ubi consulatus iste componitur cum anno post Romam conditam DCCCLIV.				
	Severus et Antoninus Romam reversi decennalia Severi peragunt et Pantheon restituunt.				
4946	Imp Cæs L. Septim Severus Aug	955	II	Zephyrini 6 et 7.	203
46, 44	Parth Max tr. p. 40 et 41, cos III,	956	III	Anno decimo imperii Severi labente persecutio in Ægypto Leonidem patrem Origenis tunc annum XVII agentis et desiderio martyrii flagrantis martyrem fecit. In Galliis vero Irenæum, et innumerabiles alios, ut contra Do-duellum ostendit Pagius ex Eusebio, Gregorio Turonensi, aliisque.	
B	Imp XI. Et Imp Antonin Sev fil tr. p. 5, 6 cos.				
	P. Septimius Geta.				
	Coss L. Fulvius Plautianus II.				
	Pagius ex card Norisio, Reland ex l. 2, § 47, ff. ad S. C. Tertulianum, aliisque legibus, et ex Fontanin Antiq Hort lib 4, c. 3.		D		
	Arcus in Foro Romano positus Severo et Antonino. Vota XX suscepta. Mediob ex lap num et hist.				
4947	Imp Cæs L. Sept Severus Aug	956	III	Zephyrini 7 et 8.	204
47, 45	Parth Max tr. p. 41 et 42, cos III	957	IV	Anno Antiochenorum 252 æstate hujus anni desinente juxta Chronicon Eusebii, Ludi sæculares a Severo celebrati. Lydiatus. Hos a Censorino male nominatos Octavos contendit Norisius in epistola consulari. Refragatur Norisio Pagius, quos vide.	Biss
46	Imp. Et Imp Antonin Severi f. tr. p. 6, 7 cos				
	L. Fabius Septimius Cilo II.				
	Coss M. Flavius Libo				
	Lapis olim Vatic nunc Mus card Albani ed. a Fabretto inscr 494, qui consulatus componitur cum				

Anni Imperatores. Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ et documenta. U. C.
Jul. ante et
et cycli. post Palil.

- anno P. R. C. DCCCL... 956. Et
Gruter 406, 9, Boldett 83, Reland
ex l. 3, C. de procuratoribus, etc.,
et Grut 386, 4 et 397, 43, et Gu-
dianis, etc.
- Ludi sæculares VIII ex S. C.
facti, et Liberalitas VI. Mediob ex
num et hist Plautianus præf præt
occisus quasi conspirasset cont
imp Petav ex Herod 3 Spart., et
Xiphil.
- 4948 Imp Cæs L. Sept Sev Aug Parth 957
48.16 Max tr. p. 42 et 43, cos III, Imp 958
F IX. Et Imp Cæs Antonin Severi f.
Aug tr. p. 7, 8, cos 2.
Coss Imp M. Aur Antoninus II.
P. Septimius Geta Cæsar.
Lapis in Villa Carpineæ edit a
Boldett Obs ab Cœmet p. 442.
Reland ex l. 4 C. de mod multar.
- 4949 Imp Cæs L. Sept Severus Aug 958
49.17 Part Max tr. p. 43, et 44, cos 3, 959
E Imp XI. Et Imp Cæs Antonin Sev
f. Aug tr. p. 8 et 9, cos 2.
Coss — Nummius Albinus
— Fulvius Æmilianus.
- Panvin in Fast ex lap qui ex-
stat in Villa Medicea extra por-
tam Flamin et Gruter 445, 9 et
475, 8, Reland ex l. 4 C. de pact.,
etc.
- 4920 Imp Cæs L. Sept Severus Aug 959
20.18 Parth Max tr. p. 44 et 45, cos 3, 960
D Imp XII, et Imp Cæs Antonin Sev
f. Aug tr. pot 9 et 10
Imp II, cos II designa III Pavin
in Fast.
Coss — — Aper.
— — Maximus.
Gruter 403, 6, Reland l. 4 C.
de litigiosis, etc.
- Britannica Victoria per Severi
duces reportata. Hinc Imp XII, et
Caracalla Imp II. Mediob ex numm
et hist.
- Decennalia Vota Antonii susce-
pta. Mediob ex numm.
- 4921 Imp Cæs L. Sept Sev Parth Max 960
21.19 tr. p. 45 et 46, cos 3, imp 42, et 961
C B imp Cæs Antonin Sev f. Aug tr.
p. 40 et 44, cos 3, Imp 2.
Coss Imp M. Aur Antonin Aug III.
P. Septimius Geta Cæsar II.
Panvin in Fast et Grut 46, 43.
- B
- Olymp. Zephyrini 8 et 9
245, IV Tertullianus in Africa, Clemens
et ex Alexandrinus in Ægypto insignes
diebus habentur. Petaviius.
æt. Ol.
246
I
- I Zephyrini 9 et 40
II Origenes seipsum castravit. Pe-
taviius ad h. a. ex Euseb lib 6,
cap. 7.
- C
- II Zephyrini 40 et 44.
III Tertullianus contra Marcionem
scribit. Petav ex eodem lib contra
Marcionem 4, cap 45.
Minutius Felix Romæ causas
agens dialogum pro Christiana
relig edidit. Petav ibi.
- D
- III Zephyri 41 et 42.
IV Tertulliani liber de Pallio h. a.
scriptus esse intelligitur ex ejus
cap 3 Petav,

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ, et documenta.
Jul. U. C.
et cycli. ante et
post Patil

Anni A
Olymp. Christianorum, Judæorum et Anti-
timorum populorum, Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Anni Christi.
Æræ
Christi.

et 1047, 3, Reland l. 2 C. de re-
miss pignor., etc.

Decennalia vota Antonini soluta.
Ipse in Britanniam cum patre
proficiscitur. Mediob ex num et
hist.

Geta Cæsar augetur a Patre
TR. POT et titulo Augusti. Ibi.

4922 Imp Cæs L. Sept Severus Parth 964
22, 4 Max tr. p. 16, 17, cos 3, Imp 12, 962
A et Imp Cæs Severi filii Anton
tr. 11 et 12, cos 3, Imp 2, et
Geta tr. p. 1, 2, cos 2.

— Claudius Cívica Pom-
Coss peianus.
— Lollianus Avitus.

Lapis in Ædib principis Alteriæ
in Monte Pincio. Vignol inscript
Select p. 340, Spon Miscell 40, Re-
land alio ex lap Gudii: et ex l.
un. C. de priv dot.

Caledonii, aliique Barbari in
Britannia victi. Mediob ex numm
et hist.

4923 Imp Severus tr. p. 17, 18, cos 962
23, 2 3, Imp 12, ducto muro 130 miliar 963
G Britanniam dividit, pluresque
vincit Barbaros, et *Britannicus*
cum filiis ac Imp XIII appellatur.
Et Imp Cæs Severi filii Augusti
Antoninus tr. p. 12 et 13, ac Geta
tr. p. 2, 3, etc. Mediob ex num.,
etc.

Coss Manius Acilius Faustinus
C. Cæsonius Macer Rufinia-
nus [al. Rufinus].

Gruter 300, 1, et 344, 4, ex
Panvin Reland etiam ex l. 1 C. de
bonis libert., etc.

4924 Imp Severus Aug tr. p. 18, prid 963
24, 3 Non Febr moritur Eboraci cos 3, 964
F imp 13. Ejus cineres a filiis in
Imperio successoribus Romam
deferuntur, qui eum Divum ap-
pellant.

4925 Imp Antoninus Augg Parth
4, 8 Max Britann tr. p. 13 et 14, cos
G F. 3, Imp 2, et Geta Aug Britann
p. 3, 4, cos 2 imp.

Q. Elpid Rufus Lollianus
Coss Gentianus.
— Pomponius Bassus.

Pace cum Barbaris in Britannia
inita, Romam redeunt Augusti
fratres Antoninus et Geta.

O. 246 Zephyrini 12 et 13. 209
iv et ex Minucius Felix, scriptor cele-
diebus bris Dialogi, cui nomen Octavius,
æst floret Calvis.
O. 247
I

B

I Zephyrini 13 et 14.
II Severi excursio ad extremos 210
C fines insulæ Britannæ viam munit
Christianæ fidei præconibus ad
Christo subdenda loca Romanis
antea inaccessa. Ex Tertulliano.
Vide notas ad Zephyrinum.

C

II Zephyrini 14 et 15. 211
III Ante hunc annum Caracallæ
D imperantis primum, quo is parte
Britanniæ cessit a patre imperio
additæ, recognoscere oportet fun-
datos in eadem insula tres epi-
scopatus, Eboracensem [York],
Londinensem, et Colonæ Lindi
[Lincoln]. Vide ubi supra.

D

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta. U. C. ante et post Palil.	A	Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi	
<p>Jul. et cycli. ③ ⑤</p> <p>Imp. Cæss. Antoninus Pius 964 Aug. Parth. Britannicus Pontif. Max. tr. pot. 4½ et 15, Cos. 3, P. P. et P. Sept. Geta Pius Aug. Britann. tr. p. 4, 5, Coss. 2 Imper.</p> <p>Coss. C. Julius Asper, C. Julius Asper. seu duobus Aspr. Coss. Fabrett. Inscr. 54 et 494 ex lap. Vat. nunc in musæo card. Al. Albani ubi hi coss. junguntur cum anno Urb. condit. DCCCCLX... 964 vel post Palil. 965. Panvin. Fast. et Gruter 432, 4. Reines. 476 in epist. ad Rupert. 337. Spon. Misc. pag. 84, hæc refert ad coss. anni præced. Reland. ex l. 4 C. de edendo, etc.</p> <p>Antoninus fratrem Getam in gremio matris occidit ad diem v Kal. Mart. Mediob. ex num. et hist.</p>	<p>III Zephyrini 15 et 16. 242 IV Antiochiæ nonus Episcopus constituitur Asclepiades. Euseb. ad ann. post obitum Severi. Biss</p>		
<p>4926 Imp. Cæs. Antoninus Pius Aug. 965 2, 9 Parth. Britann. Pont. max. tr. p. 966 E. 45, 46, Co. iv Imp. II. Coss. Imp. Antoninus Aug. iv D. Cælius Balbinus II. Suff. ex K. Mart. M. Antonius Gordianus, et... Mali Helvius Pertinax. Gruter. 49, 2 et 208, 4 et 4147, 8 et 4075, 40. Reland. suffectos probat ex Capitolino et Spartian. Idem Coss. ordinarios recitat e legibus pluribus l. 2 C. de jure dot., etc. Profectio Caracallæ ad bellum Germanicum, ubi ob victoriam reportatam <i>Germanicus</i> dicitur. Mediob. ex num. et hist.</p>	<p>B</p>	<p>O. 240 Zephyrini 16 et 17. 243 IV et ex Alexander tricesimus quintus dieb Jerosolymorum Episcopus ordinatur abhuc vivente Narcisso, et æst cum eo pariter Ecclesiam regit. O. 241 Euseb. in Chron., sed illius Epistolæ I apud Barenium anno 499, nu. IX probant Episcopum vicinæ Ecclesiæ Alexandrum fuisse, et adhibitum de consensu Alexandri, annum 446 agentis ex divinæ revelationis nutu ad ejus Ecclesiæ administrationem.</p>	
<p>4927 Imp. Cæs. Antoninus Germanicus, etc. tr. p. 46, 47. cos. 4, 967 3, 40 D. Imp. 2 et 3. Coss. — Silius Messala — — Sabinus Grut. 4, 6 et 422, 4 et 4108, 6; Rel. ex l. 2 C. si certum petat, etc. Liberalitas 8 et 9 Caracallæ, qui Macedoniam et Asiam lustrat. Mediob. ex num. et hist.</p>	<p>D</p>	<p>I Zephyrini 17 et 18. 244 II Circa hæc tempora Tertullianus in Montani dogma lapsus est. Petavius: qui addit, post lapsum hunc, scriptum ab eo fuisse librum de Monogamia annis 160, postquam S. Paulus primam Epistolam dederat ad Corinth ex cap. 3, ejusdem libri Tertull.</p>	
<p>4928 Imp. Cæs. Antoninus, etc. tr. 967 C. 14 p. 47, 48, cos. 4, Imp. 3. 968 4 Coss. — Lætus II. — Cerealis</p>	<p>II Zephyrini 18 et 19. 244 III Alexandrinis iratus Antoninus illos internecone cædit. Mediobarb. ex hist. iisdem. unde Petav.</p>		

Anni Per. Jul. et Cycli. ⑦ ⑤	Imperatores Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta.	Anni A U. C. ante et post Palil.	Anni Christianorum, Judæorum et fini- timum populorum, Pontifices, Olymp. reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
	Gruter. 342, 2 ; Reland. ex l. 3 C. arbitr. tutel., etc. Antoninus Antiochia profectus Alexandriam venit : ubi honorifice susceptus, inmissis copiis suis promiscuam multitudinem occi- dit, quod in ipsum aliquando di- cta jecissent. Post Antiochiam redit. Petavius ex Spart. et Herodiano.			
4929 5, 12 B A.	Imp. Antoninus, etc. tr. p. 18, 49, cos. 4, Imp. 3. * C. * Atius Sabinus vel Coss. Catus Sabinus. Sex. * Cornelius Anulinus. Noris epist. Cons. et Frabrett. Inscr. p. 684 corrigentes Gruter. 483, 4 et Panvin. legentes in 2 consule Aur. pro Corn. et in primo C. Atium. Sed inscriptio a Sponio relata 274 habet <i>Catio Sabino 11 et Anulino.</i> Reland. ex l. 4 C. de Postu- lando, etc. Bellum Parthicum insidiis ac- tum contra Artabanum. Barbari plures cæsi. Antoninus in Meso- potamiam revertitur.	968 969	B III Zephyrini 19 et 20. IV Caracalla Abgarum Osrhoeno- rum Regem contra datam fidem ad se vocatum habet in vinculis. Adversus Parthos movet, frustra ad se accersito Armeniorum Rege. Parthorum regno inhiat, et in Arbelis campis eorumdem Re- gum sepulcra evertit. Ex Dio- ne Xiphil.	246 Biss.
4930 2, 9 E	Imp Antoninus etc tr. p. p. 49, 20, cos 4, Imp 3, ad d. vi, Id. Aprilis occiditur apud Edessam insidiis suorum. Successore legitur M. OPELIUS SEVERUS MACRINUS, qui filium suum Antonium Diadume- num, sive Diadumeniarum Cæ- sarem creat et Aug ex nummis et hist. C. Bruttius Præsens Coss T. Messius Extricatus. Gruter. 300, 4, ubi hi coss jun- guntur anno P. R. G. DCCCLXX, Reland ex l. 9, C. de neg gest etc. Num- mi Ægiorum in Cilicia signati Dia- dumeniano apud Vaillant. Æra 264, quæ cæpit V. C. 706, ab Au- tumno indicant hunc annum.	969 970	C Olymp Zephyrini 19 et 20. CALLISTI I. 248 Zephyrinus martyrii palmam IV et consequitur die 26 Julii, vacat se- Olymp. des dies VI, CALLISTRUS eligitur Sab- 249 bato die 2 Aug. et die proxima 3 Aug. quæ et Dominica, ordinatus sedet annis v mens. 11 diebus x us- que ad 13 Octobr. quæ martyr ef- fectus deponitur die 14 qua colitur, in cœmeterio Calepodii. Vide no- tas pag. 475. Zephyrini sedes ex die ordinationis Dom. 25 Sept. 497 ad diem martyrii 26 Julii est annorum XIX et mens. x. Vide Prolegom. et notas ad Zephyri- num.	247
4931 3, 10 D	Imp Cæs M. Opel Sev Macrinus Aug tr. p. 1, et 2. qui Diadume- nianum filium Cæsarem dicit Au- gustum. Imp Cæs M. Opel Sev Ma- Coss crin Aug. M. Coclatinus Adventus. Priorem e Fastis erasit Elagaba-	970 974	D I Callisti 1 et 2. II Nummis et artibus Julæ Mæse matris Elagabali, quæ soror erat Julæ Piæ uxoris Septimii Severi Augusti exercitus Syriacus, mox etiam Legiones reliquæ a Macrino deficiunt ad Elagabalum.	248

Anni Per. Jul. et cycli.	Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta	Ann Æri Chris
Ⓣ Ⓟ	lus. et Coclatinum Adventum coss. retinuit, cum a. d. vii. Idus Junias ab eodem victus Macrinus et occisus esset cum filio. Noris ep. S. p. 434. In lap Villæ Fonseca in monte Cælio leguntur coss. . . . Aug scilicet. <i>Macrinus erasus et Coclatinus adventus.</i>				
4932 4, 11 C	Imp Cæs M. Au. Antonius [Elagabalus] Aug p. m. tr. p. 4, et 2, cos 2, des 3. Coss M. Aur Antonius Aug II . . . Tinejus sacerdos Inscriptio in vet tubo plumbeo nostri Musæi. Alia apud Gruterum p. 300, 4, in qua conjungitur idem consulatus cum anno P. R. C. DCCCCLXXII. Alia Grut. 87, 4 notam II consulatus apponit etiam <i>sacerdoti</i> . Reland tertiam producit ex Reines. aliisque, quæ non iterat consulatum secundi. Helio-gabalus præmissa imagine sua Romam venit, et Solis sacerdotem gerit, nummosque cudit SACERDOS DEI SOLIS ELAGABAL.	974 972	II III B	Callisti 2 et 3. Alagabalus Romam rediens deum suum cognominem intulit, eique templum condidit. Petav. ex Herodiano et Lamprid.	219
4933 5, 12 B A	Imp Cæs M. Aug Antonin. etc. tr. p. 2, 3, cos III. Coss Imp Antoninus III <i>Eutychianus Comazon.</i> Lapis olim Vaticanus nunc in Muscard Alex Albani hos coss jungit anno P. R. C. DCCCCLX. . . id est 973.	972 973	III IV C	Callisti 3 et 4. Floret inter Judæos R. Samuel qui Te kuphas in Calendario Juliano ex die 7 Oct. retraxit in diem 24 Septembris. Calvis. ex Thalmudistis. Julius Africanus legationem ad Imp. suscipit pro instauranda Nicopoli in Palæstina, quæ et Emmaus. Petav. Hunc Africanum putat Calvisius Scriptorem Olympiadum fuisse.	220 Biss
4934 6, 13 D	Imp M. Aur Antonius Pius Aug f. tr. p. 3, 4, cos 3, des 4. Coss . . . Gratus . . . Claudius Seleucus. Antonius Imp Alexandrum Mæmæ filium patruelem suum adoptat, et Cæsarem Appellat Petav ex Herodiani v. Xiphil et Lampridio.	973 974	O. 249 IV et O. 250 I D	Callisti 4 et 5. <i>S. Urbanus</i> ordinatur episcopus die Dom. 10 Junii : unde ad ejus martyrium 23 Maii 230 numerantur anni VIII mens XI et dies XVI et ad depositionem 20 Maii dies xv. Vide notas ad Callistum	221
4935 7, 14 F	Imp M. Aurel Antoninus Aug tr. p. 4, 5, cos 4, des 5, qui occiditur die vi. Id Mart ætatis anno 48. Valsech de Elag tr. p. Coss M. Aurel Antoninus IV. Coss M. Aur Severus ALEXANDER Cæsar qui succedit Imp Gruter 75,	974 975	I II	Callisti 5 et 6. URBANI I Callistus martyrium complet die 12, deponitur die 14 Octobris cum sedisset annos v, mens. II, dies x ex ordinatione episcopali percepta die Dominica 3 Augusti 217. Successor eligitur URBANUS	222

Anni Per. Jul. a cycli. ⑦③	Imperatores, Consules, Romano- rum res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
	2, et 1082, 9, et 508, 4, Reland ex II, et 3, c. de pignor actio- ne etc. Anno primo SEVERI ALEXANDRI fa- cta est XIV Paschalis Idibus April. Sabbato. Marmor S. Hippolyti ex cœmet. S. Laur in agro Verano translatum in Biblioth. Vatic edi- tus in Notis pag 160. Eodem an- no persecutionem movent in Chri- stianos Jurisconsulti, de quibus anno sequenti-				qui ab anno præcedenti vicarius fuerat et episcopus ordinatus. Vide notas p. 178 et Prolegom. fol. xcv. Hoc anno decima quarta Pascha- lis incidit in diem Iduum Apri- lium Sabbato. Ex marmore S. Hippolyti asservato in biblioth. Vaticanæ, effosso ex cœmeterio in agro Verano pag 160, ubi est cyclus Paschalis per Heccaedecae- teridas contextus.	
936 3 II F	Inp Cæss Aurel Sev Alexan- der p. m. tr. 1 2, cos. Coss C. Marius Maximus II. L. Roscius Ælianus. Grut. 4005 2 Noris Epist Cons ex Tab ænea. Spon 261, Fabrett 599, Alexan- der Papinianum, Paulum, Pompo- nium, Celsum, Modestinum, Ve- nulejun JCtos peritissimos adhi- bet consiliarios. Sed hi Christiano nomini infensi persecutionem contra Christianos movent. Petav. ad ann. præced. ex Lamprid.	975 976		II III	Urbani 1 et 2. S. Urbanus primum Pascha ce- lebrat sui pont Rom his cos die Dominica VIII Idus Aprilis, ut in cyclo S. Hippolyti supra pag 160. Quare et hi coss. primî ei tri- buuntur. Vide notas pag 178. Judæis ab Alexandro conces- sum, ut præfectum suum habe- rent, et in Palæstina habitarent Calvisius ex Eusebio.	223
4937 9, 46 DC	Imp. Cæs M. Aur Sev Alex etc. tr. p. 23 Cos. Coss . . . Julianus II. . . . Cæsarinus. Fabrett inscript p. 695 num 260 ex quo Card Noris in Epist Consulari p. 137. Reland ex l. XI C de inoffic testam etc, Ulpianus JCtus insignis, et præf prætorio a militibus prætorianis interficitur.	976 977	C	III IV	Urbani 2 et 3. Alexander in suo larario inter illustrium virorum et deorum suorum signa collocat etiam ima- ginem Christi Domini Lamprid in ejus Vita.	224 Biss
4938 40, 47	Imp Cæs M. Aur Sever Ale- xander etc tr. p. 3 4, cos. Coss . . . * Fuscus II, . . . * Dexter. Gruter 9 2 et 24, quæ inscrip- tio nunc est in Palatio Farnesia- no. Romæ alius lapis Gruteri 493 asservabatur in ædibus Cæsarinis a me spectatus, in quo legi <i>Dedica- vit K Decembr. L. Turpilio De . . . ro M. Mecio Rufo cos.</i> Sed credun- tur hi coss successi. Vide Relan- dum et in eo l 2C. de testam etc Alexander Theras Romæ con- struit, leges condit, et Mathemati- cos docere instituit ex Lampridio.	977 978		Ol. 250 IV et D O. 254 I	Urbani 3 et 4. Olympias ccli acta. Est an . . . olympiadicus 1004. Calvis.	225
4939 41 48	Imp Cæs M. Aur Sev Alexan- der etc. tr. p. 4 et 5, cos II,	978 979		I II	Urbani 4 et 5. Artaxerces Persa deficit a Par-	226

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ et documenta.
Jul. U.C.
et cyclic. ante et
post Patil

Anni A
U.C. Olymp
ante et
post Patil

Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

A Coss Imp M. Aur Sev Alexand
Aug II, C. Marcellus Quin-
tilianus II.
Gruter 84 5, Fabrett 279, nunc
in Musæo Card Albani. Reland
ex Gudianis, et ex l. 8 et 9, C. de
pactis, etc.

Atius dicitur Alexander. Thermæ
Alexandrinæ dicatæ. Euseb Libe-
ralitas III. Mediob ex numm

4940 Imp Cæs M. Aur Sev Alexan- 979
12, 19 der etc. tr. p. 5 et 6, cos 2. 980
G Coss *M. * Nummius Albinus.
* . . . Maximus.
Gru 7, 3, Noris Ep. cons 139
Reines 524 Reland ex l. 5, C. de
transactionibus etc.

4944 Imp Cæs M. Aur Sev Alexan- 980
13, 4 der etc. tr. p. 6 et 7, Cos 2. 981
FE Coss *Ti. * Manilius Modestus.
* Sergius * Calpurnius Prob.
Noris Epist cons pag 144, ex
Gruter 300, Reland ex l. 2, C. de
moderat mulctarum, etc.

4942 Imp Cæs M. Aur Sev Alexan- 981
14, 2 der etc. tr. p. 6, 8, Cos 3. 982
D Coss Imp Sev Alexander Aug III.
. . . Cassius Dio II.
Dio init et fine hist Gruter 1079
ubi corrigend. Dio CASSIUS qui
exhibetur *Dionysius*. Vide Noris
Epist Cons p. 146, Reland ex leg
XI, C. de Procuratorib, etc.

Mediob ad aliquam expeditio-
nem in Germanos ab Alexandri
ducibus susceptam referendos pu-
tavit nummos h. a. incisos tr. p.
VIII. Cos III, *De Germanis*, et *Ger-
mania Devicta*.

4943 Imp Cæs M. Aur Sev Alexan- 982
15, 3 der etc tr, p. 89, Cos 3. 983
C Coss L. Virius Agricola.
Sex Catius Clementinus.
Noris Epist cons p. 146 et Gru-
ter 300, 1, Reland ex l. 12, C. de
negot gest etc. Profectio Alexandri
Augusti ad Bellum Persicum. Me-
diob ex num.

this, et Artabano bellum infert,
anno quarto Alexandri, ut Aga-
thias habet. Calvisius.

Urbani 5 et 6. 227
B II Geminus presbyter Antioche-
nus, cujus scriptorum Euseb. et
Hieronym. meminerunt, hoc tem-
pore floret. Calvis.

III Urbani 7 et 8. 228
IV Artaxerces tertio prælio tandem
Artabanum Parthum occidit, et
totum ejus regnum occupat. Dio.

O. 251 Urbani 6 et 7. 229
IV Artaxerces irrumpit in Arme-
niam in fines Romanos. Alexan-
der scribit ad eum, ne faciat, sed
potius pacem colat in novo regno:
sed superbe respondet. Ideo cum
exercitus Romani, quod mollius
habiti essent, nihil roboris habe-
rent, disciplina militaris excoli
cœpta. Calvis ex Dione.

I Urbani 8 et 9. PONTIANI I. 230
II S. Urbanus martyrium subit 23
Maii: deponitur die 25 numera-
tis ab ordinatione episcopali sus-
cepta ad diem depositionis annis
VIII, mens XI, diebus XII.
S. PONTIANUS electus sccessor
ordinatur die Dominica 29 Aug.,
unde ad ejus martyrium 30 Oct
235 fluunt anni v, mens II, dies
II. Vide notas pag 181.

Martyrium SS. Cæcilie. Vale-
riani et sociorum. Vide notas pag
179. Origenes Alexandria a De-
metrio episcopo vexatur. Petavius
ex Euseb 6 hist.

<i>Anni Perio- di Jul. et cycli.</i>	<i>Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U.C. ante et post Pahl.</i>	<i>A</i>	<i>Anni Christianorum, Judæorum et An- tiorum populorum Pontifices, reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni Æræ Christi.</i>
4944 46, 4 B	Imp Cæs M. Aur Sev Alexander etc tr. p. 9, 40, Cos 3. Coss . . . * Civica Pompeianus. . . . * Pelignanus. Inscriptio Gudii apud Reland in Fastis et l. 3 C. de probationi- bus etc. Vota Decennalia soluta, et Vi- cennalia nuncupata. Victoria Per- sica. Mediob ex num et hist.	983 984	II III	Pontiani 4 et 2. Origenes anno x Alexandri Cæ- saream confugit, relicta schola Alexandrina, cui præerat. Ibi mor- tuo Demetrio episcopo Heraclias succedit. Per id tempus Origenes creditur Hexapla, necnon Octapla composuisse, cum sui studiosissi- mos episcopos nactus esset Fir- milianum Cæsareæ in Cappado- cia, Alexandrum Hierosolymorum et Theoctistum Cæsareæ in Palæ- stina. Petav ex Epiphan de pond et mens et ex Euseb hist C. 6, cap 20.	234
4945 17, 5 A G	Imp Cæs Sev Alexander etc. tr. p. 40, 44, Cos 3, Coss . . . Lupus. . . . Maximus. Fabretti inscr p. 676, et Cuperi monum. Antiq p. 230, et leges apud Reland enumeratæ, ut l. 3 C. de Testam etc. Triumphus Persicus Alexandri Romam reversi, ubi Felix dicitur. Congiarium V. Mediob ex num- mis. Res feliciter peractæ in Mauri- tania Tingitana per Furium Cel- sum, in Illyrico per Varium Ma- crinum, in Armenia per Junium Palmatum. Lydiat ex hist.	984 985	III IV	Pontiani 2 et 3. Floret Theodorus qui et Grego- rius cognomento Thaumarturgus discipulus Origenis cum fratre Athenodoro. Euseb ibi cap 23, necnon Africanus. Petav ex Eu- seb. Ammonius Christianus philo- sophiam Platoniam Alexandriæ profittetur, cujus discipulus fuit Porphyrius Lycopolit. Petav ex Porphyr.	232 Biss.
4946 48, 6 F	Imp Cæs Sex Alexander etc. tr. p. 44 42, Cos 3. Coss ... Maximus ... Paternus Reland ex inscript Gudianis et ex l. 4, et ex S. C. de sus- pect tutoribus, aliisque, quarum nonnullæ II vel III affigunt Consuli Maximo contra fidem inscriptio- num.	985 986	C	Pontiani 3 et 4. Circa id tempus nuntiata irru- ptione Germanorum transgresso- rum Rhenum et Danubium, Roma- nos fines, revocatus ex Oriente Severus Alexander imperator triumphavit de Artaxerce rege Parthorum mense Octobris. Nu- meri corrupti apud Herodianum videntur impulisse plerosque in errorem de tempore gestorum Alexandri imperatoris Romani in Oriente, alioquin incertis, et in- certorum. Lydiat.	233
4947 49, 7 E	Imp Cæs Sev Alexander, etc. tr. p. 42, 43, cos. 3. Coss Maximus II. C. Cælius Urbanus Fabrett pag 565, et Aringh lib 3, Romæ Subt cap 37, pag 327, habent Maximum et Urbanum, ut Reinos p. 658, sed pag 407, observat C. Cælium Urbanum PATROL. CXXVII.	986 987	D	Pontiani 4, et 5. * Hyppolytus Portuensis æqualis horum temporum in excerptis apud Canisium Tomo II, a Passione Christi usque ad hunc annum 43. Alexandri computat annos 206, quot etiam respondent nostræ Chronologiæ statuenti Passionem Domini vulgaris Æræ anno 28.	234

Anni Imperatores, Consules Romano-Per. rum, res gestæ, et documenta. Jul. et cycli. U. C. ante et post Pulil. A Olymp. Anni Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. CA

Ⓣ D consularum, a Pagio putari consulem hujus anni. Reland addit leges ubi Maximus II et Urbanus coss h. e. l. 14, C. de negot gest., etc.

4948 Imp Cæs Sev Alexander, etc., 987
20, 8 tr. p. 43, 44, cos 3. 988

D Coss Severus
L. Rangonius Urinatius
Lartius Quinctianus.

Gruter 45, 9 et 463, 4 et 4029,
1, Boldett p. 79, Reland addit l.
2, C. de offic præf prætor orient de
qua videndus et Pagius in Crit Bar.

His coss imp Sev Alexander
cum matre Mamaea in tumultu
militari occiditur Moguntiaci die
48 Martii, cum imperasset an-
nis XIII, diebus IX, ex Lampridio,
post mortem Elagabali die VI Mar-
tii. Successor eligitur MAXIMINUS.

4949 Imp. Cæs C. Jul Maximinus 988
21, 9 Aug t. p. 4 et 2. 989

C B Coss Imp Maximinus Aug.
... Julius Africanus

Reland ex l. 43. C. de pactis et
l. 6. C. de jure dot Maximum VI
cos ex charta Ravennati Christianæ
feminæ ad hunc annum referri
putat Sponius Antiq p. 283, sed
fortasse pertinet ad VI consula-
tum Maximiani.

Maximinus Germaniam per 400
milliaria vastat, et Germanicus
dicitur. Mediob ex num et hist.

4950 Imp Cæs Maximinus Aug Germ 989
22, 40 tr. p. 2 et 3, cos imp Cæss cor- 990
DIANI duo pater et filius.

A Coss Perpetuus
.... Cornelianus

Fasti veteres, Cassiodor Idat
Prosp et Bucher unde emendatur
Gruterus 23, 40, Corolianum
perperam legens.

Mensis Aprilis die circ 42, in
Africa Gordiani duo pater et filius
imperium assumunt a Senatu ac-
clamati d. VI Kal Jun Valsech de
Tr. P. v. Elagab pag 34. Senatus
ad tuendam remp XX viros legit
[Petav ex Lamprid et Herodiano]
audita Gordianorum morte, mox
PUPINIUM et BALBINUM AUGG.

4951 Imp Cæs Maximinus Aug, etc., 990
23, 44 l. p. 3 et 4. 994

G Occiditur Aquileiam frustra

II Pontiani 5, et 6. ANTERI I.

III Pontianus vita functus in exsilio III. Kal Novembris cum sedisset annos V, mens II, et dies totidem. paulo post deponitur, et non multo serius ejus reliquæ Romam convehuntur. Ejus festum colitur 49, Novembr. Successor eligitur ANTERUS et ordinatur die Domin 22 Novembris ex qua sedit mense I, diebus II, usque ad 3 Januarii anni proximi. Vide notas ad Pontianum.

B

III Anteri I. FABIANI I

IV Anterus martyr effectus vix inito altero mense Pontificatus reconditur 3 Januarii, diu vacante post ejus obitum sede [cum in clericos maxime sæviret Maximinus] indicio supervolantis columbæ eligitur FABIANUS, et ordinatur die Domin XI, Decembris: ex qua sedit annos XIII, mens I, dies X. Vide notas ad Anterum

C

O 253 Fabiani 4, et 2.

IV Sexta PÆSECUTIO sub Maximino et ea cœpta, quæ tamen localis potius fuit, et in Cappadocia præsertim exercebatur: mitigata est, compressa Maximini potestate per electionem Gordianorum, hisque occisis per aliam elect. Pupieni et Balbini. Vide Pag ad ann 235

D Eclipsis solis totalis h. a. Romæ spectata, ita ut nox crederetur [Capitolinus] respondet in Tab Astronom diei 42, Aprilis horis pomerid.

I Fabiani 2, et 3.

II Alia Eclipsis solis Romæ spectata die 2 Aprilis, quam Tabulæ

Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta. **Ann** **Christianorum, Judæorum et fin-** **Ann**
U. C. **Olymp.** *timorum populorum, Pontifices, Eræ*
ante et. post Palil. *Reges, res gestæ, et documenta. Christi*

obsidens mense Martio. Augusti vero senes *Pupienus et Balbinus* interimuntur militari seditione in Ludis Capitolinis ante exitum Maii. Solus imperat post eos **GORDIANUS** cognomento Pius. Ex Herodian. Vide Pag ad ann 238.

Coss **M. Ulpius Crinitus**
... Proculus Pontianus.

Consulatus iste celebris redditur apud Censorinum plerisque Epochis, et apud Historicos eclipsi Solis in electione **GORDIANI**.

1953 Imp Cæs M. Ant Gordianus Pius 994 II Fabiani 3 et 4. 239
 24, 42 Fei Aug tr. p. 1, 2. cos. 992 III Mortuo Zebino Antiocheno Episcopo succedit Babyllas. Euseb vi, hist c. xxiii, Petav Calvis.

Coss **Imp. Gordianus Aug.**
Man. Acilius Aviola.

Gruter 8, 7, et 30, 4, aliæ inscr. Cuperi et Gudii ap. Reland et leges plurimæ, nempe l. 3, C. de mod mul etc.

1953 Imp Cæs Gordianus Pius etc. tr 992 III Fabiani 4 et 5. 240
 5, 43 p. 2, et 3. cos. 993 IIII Origenes Athenas proficiscitur, ut Bibliothecam suam instruat. Calvisius.

Coss **Sabinus II.**
Venustus.

Gruter 309, 6, Capitolin in Gord c. 23. Reland addit leges, nempe 42 C. de legatis etc.

Sabinianus in Africa contra Gordianum rebellans a Mauritanæ Præsides comprimitur Petav ex Capitolin. Liberalitas II. Mediob ex nummis

1954 Imp Cæs Gordianus Pius etc. tr 993 O 254 Fabiani 5 et 6. 244
 2, 14 p. 3 et 4. cos. II. 994 IIII Bellum Persicum exoritur. Artaxerce Persarum rege vita functo post annos xv Regni sui Sapores succedit, homo crudelissimus, qui hoc anno Mesopotamiam et Syriam invadit, Calvis ex Agathia.

Coss **Imp Cæs Gordianus Aug II**
Civica Pompeianus.

Gruter 29, 43, 44, et 30, 1, 3, 5, lapis ap. Fabrett 682, 65, nunc in Musæo Albana. Reines 663. Reland ex l. 44, C. de pactis etc. et Gudian Cuper in Epistola ante Fast Almelov num 49.

Gordiani nuptiæ cum filia Mithæi quem Præs Prætorio creat. Hinc liberalitas III. Nummi.

1955 Imp Cæs Gordianus etc. I. p. 4, 994 I Fabiani 6 et 7. 242
 17, 45 et 3. cos. II. 995 II Gordianus ad bellum Persicum profectus per Mœsiam trajicit in Asiam [unde in nummis h. a. cussis TRAJECTUM AUG explicat Mediob] Antiochiam adit: Carrhas, Nisibin, aliaque oppida Mithæi opera recipit de Persis, quos in

Coss **C. Vettius Atticus**
C. Asinius Prætextatus.

Capitolin. in trib Gord c. 26, et Grat 443, 6, et 4006, 8, plures inset Gudianæ ap Reland et l. 4 C. de vi honor raptor etc.

Astronomicæ pariter ostendunt horis matutinis.

Hic annus, cujus velut index et titulus quidam est Ulpii et Pontiani Consulatus [ait Censorinus de die Nat c. 8.] secundum Varro-nem est ab Olympiade p. 4044, ex dieb æst., a Roma autem condita 994, et quidem ex Parilibus etc. Vide notas ad Fabianum.

B

C

D

Anni Imperatores, Consules Romanorum Anno A Anno Christianorum, Judæorum et fini-
Per. res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Jul. et cycli. ante et post Palil. Reges, res gestæ et documenta. Cl

Ⓣ ⓓ

Jano Gemino aperto, ad Bellum Persicum proficiscitur Gordianus per Mæsiam, ibique quidquid hostium fuit in Thraciis vincit. Capitolin.

4956 Imp. Cæs Gordianus etc. tr. p. 995
28, 46 5, et 6. cos. II, Imp II. 996
A Coss Arrianus.
Papus.

Gruter 468, 7, Fabrett 699, n. 240. Reland ex l. 45, C. de excus Tutor etc. Capitolin in Vita Gordi. Misitheus Socer Gordiani fraude Philippi Arabis obit: qui in ejus locum suffectus invisum militibus reddit Gordianum defectu annonæ ibi.

4957 Imp Cæs Gordianus etc. tr. p. 996
4, 47 6, et 7, cos II Imp. II. 997
G F Coss Peregrinus.
Æmilianus.

Fabrett 279 n. 474, et alia in Mus Ciampino, hodie in Mus Card Albani et in hortis Barberinis alia quæ in 279. Fabr corrigendum Aurelianum in Æmilianum probant. Reland addit l 6, C. de Collocationibus etc Gordianus fraude Philippi occiditur circa Maium mensem aut Junium, cum ei collega imperio datus, et quasi tutor ab exercitu fuisset, Vide Pagium.

4958 Imp Cæs Jul Philippus Aug tr. 997
2, 48 p. 4 et 2 cos. 998
E Coss Imp M. Jul Philippus Aug
... Junius Titianus.

Fabrett Junium coss exhibit 449 quem inscr appell C. Mæsius Aquilium Fabium Titianum V. C. Cos. alia Fabrett p. 640. Spon Miscell p. 98. Philippo Aug et Titiano cos leg ap. Reland ut 7. C. de rei vindic. etc., et Gudiana, q æ et Reines 425 4 Junium Didianum male effert loco Junii Titiani. Philippus Romam redit, et Plotinum Philosophum huc adducit. Calvis.

4959 Imp Cæs M. Jul Philippus Aug 998
3, 49 tr. p. et 3 cos. 999
D Coss ... Præsens.
... Albinus.

suam regionem compulit Jul Capitolin. Hic imp II.

II Fabiani 7 et 8.
III Circa hæc tempora Beryllus Arabiæ episcopus de Christi divinitate haud recte sentiens ab episcopis damnatus est: quem Origenes ad sanio rem mentem reduxit. Petavius ex Eusebio vi hist c. 25.

III Fabiani 8 et 9.
IV PHILIPPUS, ex Præf Præt Collega imperii Gordiano datus per vim ab exercitu, conquestum in concione Principem a subornatis militibus occidi curat. Senatus indigne id ferens Marcum imperatorem, deinde Hostilianum creat. Utroque defuncto recipit Philippum. Calvio ex hist Philippus ignobilem pacem cum Persis facit, quibus relinquit Assyriam et Mesopotamiam. Mediob.

O 255 Fabiani 9 et 40.
IV Philippus in Arabia Bosram restituit, et deductis eo colonis
et O 256 Philippopolim nominat. Calvis ex
I Zonara, suffrag nummis. Priscum fratrem Syriacis exercitibus præficit. Severianum generum Mysiæ et Macedonia. Petav ex Zosimo.

I Fabiani 40 et 44. 2
II Philippus, pace abrogata, bellum Persis indicit: quod promissione restitutionis provinciarum

<p>ad m. et h. d</p>	<p>Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.</p>	<p>Anni, U. C. ante et Post Palil.</p>	<p>A Anni Olymp</p>	<p>Christianorum, Judæorum et Anti- timorum populorum, pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi</p>	<p>Anni Æræ Christi</p>
--------------------------------------	---	--	-----------------------------	---	---------------------------------

Fasti et leges ap. Reland ut
l. 8. C. de rei vindicat, etc.

Philippus Pater Philippum filium
Cæsarem creat. Calvis ex
nummis.

60 Imp Cæs M. Jul Philippus Aug 999
4 tr. p. 3 et 5 cos II at M. Jul Phi- 4000
lippus [filius] Aug tr. p. cos.

Cos. Imp M. Jul Philippus Aug II.
M. Jul Philippus Cæs seu duo-
bus Philippis Aug.

Reland ex l. 2. C. Gregor de
rei vindic et Fastis et nummis
suffragantibus. Adde Grut 273, ut
Pagius observ.

Urbis conditæ *Milliarium Sæcu-
lum* Ludis celebratum, in quibus
Philippus Cæsar dicitur Augustus
Tribun Potestate eidem collata.
Mediob ex numm.

61 Imp Cæs M. Jul Philippus Aug 4000
2 tr. p. 4 et 5. cos III et Imp Cæs M. 4004
4 Jul Philipp [F. Aug tr. p. 4 et 2
cos II.

Cos. Imp M. Jul Philippus Aug III.
Imp M. Jul Philippus Aug II.

Nummi et Inscript ut ænea Mu-
sæi Picchiati Neapoli, de qua Bel-
lor ad vestig Vet Romæ tab 3
Fabrett p. 687 et Reland.

LUDI SÆCULARES hoc anno cele-
brati ex iisdem nummis et histo-
ricis. Theatrum Pompeii incen-
sum, et Hecatonstylon Euseb in
chron.

4002 Imp Cæs Philippus Aug., etc. 4004
6, 3 tr. p. 5 et 6 cos. 3. et Imp Cæs 4002
6 Philippus Aug [fil] tr. p. 2 et 3.
cos 2.

Uterque h. a. occiditur, pater Ve-
ronæ, filius Romæ. Succedit DECIVS
ex inferiore Pannonia oriundus.

Cos. M. . . Æmilianus II.
.. Junius Aquillinus

Gruter 74. 6. et 403 2. et Fa-
brett 434. hod in Mus carp Albani
et 6. 35. Reland ex l. 1. C. de
revocand donation., etc.

In Pannonia Decius ab exercitu
circa Febr ad imperium poscitur.

componitur. Mediob ex hist.

II Fabiani 41 et 42. 247

III Ludi hoc anno et sequenti Ro-
mæ celebrati ab utroque imp Phi-
lippo [patre et filio] abunde com-
probant eos nondum Christianos
fuisse. Vide Pagium ad h. a. et
notas Pagii Jun. infra a p. 490.
ad 492.

B

III Fabiani 42 et 43. 248

IV S. Cyprianus, mortuo Donato,
episcopus Carthag creatur, et S.
Dionysius Alexandrin init h. a.
sedit an. 47, Petav ex Eus.

C

Aurelius Victor ab hoc anno
Ludorum sæcularium Philippi ad
consulatam Philippi et Salia
Christi 348 quo scripsit, cen-
tum computat, observante Calvi-
sio aliisque.

Scythæ limites transgressi præ-
das agunt: contra quos mittitur
Marinus, qui eos vincit, Hinc
Victoria Carpica. Mox ab exercitu
Imp. *Marinus* contra Philippum
eligitur: contra quem *Decius* a
Philippo mittitur. Mediob ex num
et hist.

O 256 Fabiani 43 et 44. 249

D IV et 257 PERSECUTIONEM commovet Euseb
I chron. et hist lib. VI c 24.

Anni Imperatores, Consules Romano-Per. Jul, et cycli. *ruw, res gestæ, et documenta.* *Anni U. C. ante et post Palil.* *A* *Anni Olymp.* *Christianorum, Judæorum et finitimorum, populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Gha*

- Philippus vereadulto contra ipsum movet. Mense Junio obit in prælio Veronæ. Imperat Decius. Vide notas p. 499.
- 4963 Imp Cæs An Messius Quintus 4002
7,4 Trajanus Decius Aug tr. p. I et II. 4003
F cos II.
- Coss. Imp. Decius Aug II.
. . . . Maximus.
- Gruter 273, 6 et ex num ubi Trajanus Decius tr. p. 3 cos 2. Vide card Noris Epoch Syromaced p. 350. Reland ex l. ix, C. de jur dot, etc. Julius Valens invadere nititur imperium in Italia, distracto, ad Scythicum bellum Decio. Vide notas pag 204. Deletur a Valeriano contra eum misso, qui mox a senatu censor eligitur, confirmante Decio Acta Sen. signata duobus Deciiis cos cum Grato suffecisset filium Q. Herennium. Vide notas.
- 4964 Imp Cæs Traj Decius Aug tr. 4003
8,5 p. 2 et 3, cos III. 4004
E Coss. Imp. Traj. Decius Aug III. Q. Herennius Etrusc. Messius Decius Cæsar II, seu duobus Deciiis coss [ordin] ut ait Trebell. Poll in Valer.
- Occiso Decio ejusque filio circa Junium, TREBONIANUS, GALLUS, et HOSTILIANUS, alter Decii filius, acclamantur auge et Volusianus Galli filius dicitur Cæsar. Victor de Cæsaribus, et nummi. Vide notas pag 200 et 205.
- Lucius Priscus in Macedonia imperium usurpat, sed brevi concidit. Mediobarb ex numm.
- 4965 Imp Cæsar C. Vib Trebonitanus Gallus Aug tr. p. 4 et 2: cos 2 et Val Hostilianus Messius quintus Aug tr. p. 4, 2 et imp Vib Volusianus Aug ex Cæsare renuntiatus tr. p. 4 et 2. 4004 4005
D C Coss. Imp Trebon Gallus Aug II Volusianus Cæsar mox Aug.
- Grut 995, 9 et 4084; 4 et Rsland, l. XVI C. de negot gest, etc.
- I Fabiani 44 qui martyrium com 9
II plet et in Cæmet Callisti deponitur XIII Kal Febr cum sedisset ann XI. I m. 4, dies x. Vacat sedes usque ad Kal Junii. Vide notas p. 204.
- B CORNELIUS eligitur et ordinatur die Dominica Junii 2 unde ad ejus martyrium 44 Sept anni 252 numerantur anni II. mens III dies x. in Catal Liberii: dies XII. in Catal Lucens. Vide Prolegom p. 97, et notas pag 497, et pag 205.
- Fervente persecutione, in Clerum præsertim directa, ordinatur a Cornelio episcopus vicarius Lucius Kal Decembr die Dominica, unde ad ejus martyrum die 3 Martii 254 numerantur anni III. mens III. d. III. ipsi in Cat et Pict trianti.
- C II Cornelii 4 et 2.
III S. Cornelius in exsilium pellitur Centumcellas a Censore Valeriano. Vide not pag 204 et 205. Ille impavidus Ecclesiam regit datis ultro citroque ap Cyprianum litteris.
- Novatus ex Africa Romam cum advenisset anno superiori sede vacante, h. a. contra indulgentiam Cornelli papæ erga lapsos turbas ciet. Vide notas ad Corneliium.
- D III Cornelli 2 et 3. Lucii 1.
IV S. Cornelius a loco exsillii Romam vocatus ad tribunal Valeriani Aug et Maximi Præf Urb capite plectitur Christi martyr Via Appia die 14 Septembris. Vide notas pag 205. Die Dominica 48 Octobris. Lucius ex vicario in ejus locum a Clero electus Romanam sedem tenet post illius martyrium. Vide notas ad Corneliium.

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta. *Anni U. C. ante et post Palil.* *Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Christi*

Gallus Romam reversus, post redemptam a Barbaris annuo stipendio pacem, adoptat Hostilianum, mox necat. Zozimus lib 1, c. 25. Alii peste peremptum putant.

966 Imp Cæs c. Vibius Trebon Gal- 4005
 7, 7 lus Aug. tr. p. 2 et 3; cos 2 et 4006
 B imp Cæs c Vib Volusianus Aug tr. p. 1 et 2 coss 2.

Imp. c. Vib Volusianus Coss. Aug 11.

M. Valerius Maximus. Fasti Anon iv sæculi, etc.

ÆMILIANUS consularis contra Gallum et Volusianum ab exercitu Mœsiaco Aug dicitur ob strenue navatam operam adversus Scythas. Gallus VALERIANUM ablegat ad Gallicas legiones et Germanicas adducendas. In prælio circa Interamnam Gallus et Volusianus occumbunt. Æmilianus imperat ex Junio ad Septembrem, quando Spoleti a suis obruncatur, ad Valerianum deficientibus. hist et nummi. Vide notas.

967 Imp Cæs P. Licinius Valerianus 4006
 8 Aug tr. pot 1 et 2; cos 2 et imp 4007
 A Cæs P. Licin Gallienus Valeriani f. Aug tr. p. cos 1 et 2.

Imp P. Licinius Valerianus Coss. Aug.

Imp P. Licin Gallienus Aug.

Reland ex antiq inscript Gudianis et Grut 275, 1.

PÆFECTI URBIS annuatim numerantur ex his coss ad centum annos proxime consequentes in membranis quarti sæculi cum coss editis a Bucherio allisque usque ad ann 352. Hoc anno *Lollianus* præf Urbi.

968 Imp Cæs P. Lic Valerianus Aug 4007
 9, 9 tr. p. 2 et 3. coss. 3, Imp Cæs P. 4008
 6 Lic Gallienus Aug tr. p. 2 et 3 cos 2.

Coss Imp Valerianus III
 Imp Gallienus II.

Reland. ex l. 3, C. de Testib., etc. Aurelianus Gothos in Illyrico vincit. Mediobarb ex numm et hist *Valerius Maximus*, Præf. Urb.

Pestis in Æthiopia exorta totum ferme orbem Romanum invadit. Victor de Cæsariibus.

257 Lucii 1 et 2. 253

IV Sæviente adhuc persecutione in Clerum præcipue, Lucius ordinat episcopum Stephanum ex archidiacono creatum vicarium his coss die Pentecostes 23 Maii, quo tempore Lucius exulare cogebatur brevi rediturus in Urbem. Vide notas ad Lucium.

Ægæi in Cilicia signant h. a. in nummis Æmiliano percussis æram 299 ductam ab v.c. 706 ex Autumno. Anazarbus Valeriano nummos cudit h. a. signatos Epocha 272 deducta ex v.c. 733 ex Autumn. Vide notas ad Lucium.

C I Lucii 2. Stephani 1. 254

II Lucii martyrium h. a. statuentum die 3 Martii, exactis ab ordinatione episcopali annis 3. m. 3. d. 3. ipsi attributis in Picturis S. Pauli et in Catalogis.

STEPHANUS successor eligitur a Clero die 9 Aprilis Dominica Passionis. Vide notas ad Stephanum.

D II Stephani 1 et 2. 255

III Stephanus h. a primum sui Pontificatus Pascha celebrat: quare hujus anni Coss primi scribuntur in ejus Epocha.

Sixtus ordinatur Episcopus coadjutor Stephani in persecutione die 2 Septembr Dominica. Hinc ad martyrium anni II, mens XI, dies V, nempe ad Aug 6, anni 238. Vide not pag 225.

Anni Per. Jul. et cycli. ⑦⑧	Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Patul.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æra Christi
4969 13,40 F E	Imp Cæs P. Licin Valeria- nus et Gallienus Augg. tr. pot. 3 et 4, coss. 3 et 2. Coss Valerius Maximus II. Glabrio. Vetus inscriptio in ædibus Co. Carandini Bolognetti ad S. Marcum edita per Fabrettum, p. 723 Inscr. Nummius Albinus præf urbi ex Opusc Bucher. Gallienus Postumo cum exercitu in Gallias custodiendus et erudien- dus mittitur. Gothi ab Aureliano victi. Mediob ex nummis et hist.	4008 4009		III IV	Stephani 2 et 3. Per absentiam Stephani in exsi- lium pulsi Vicarius Sixtus [juxta Epistolas Cypriani in notis pag 246, indicatas] Pontificalia cele- braverit officia in Paschate hujus anni. Ab aliquibus catalogis idcir- co primi coss hinc illi tribuuntur. Vide notas ad Stephanum.	256 Bis
4970 44, 44 D	Imp Cæs P. Lic Valerianus et Gallienus Augg trib pot 4 et 5 coss 4 et 3. Imp Valerianus Aug IV. Coss Imp Gallienus Aug III, ex nummis. Reland ex l. III, C. de inoffic. donat., etc. Præfectus Urbi unius Donatus. Anonym IV sæc. Valerianus in Persas movens, relicto in urbe Gallieno, Byzantii cum exercitu subsistit. Mediob ex num et hist.	4009 4040	B	O 258 IV O 259 I	Stephani 3 et 4. Sixti I. Stephanus capite truncatur in et sede sua ad Catacumbas die 2 Augusti, cum sedisset qua vica- rius, qua pontifex ann IV, mens II dies XV, juxta catalogos et pictu- ras. Vide notas ubi supra. Post ejus martyrium. Sixtus antea vicarius eligitur a clero successor. Vide notas loco indicato.	257
4974 15, 42 G	Imp Cæs Valerianus Aug tr. p. 5 et 6 coss 4, et Gallienus Aug tr. p. 5 et 6, coss 3. Coss . . . Memmius Tuscus. Bassus. Reland ex l. XV, C. de in offic. test., etc. Præf Urbi Cornelius Sæ- cularis. Valeriano Persarum fines ingresso, Ingenuus a Mæsiacis le- gionibus dicitur imperator: sed a Gallieno victus occiditur. Mediob ex num et hist.	4040 4044	C	I II	Sapor Persarum rex Syriam, Ciliciam et Cappadociam depopu- latur. Contra eundem proficiscitur. Valerianus. Sixti 4 et 2, vix initus: ejusque martyrium die 6, Aug. ab ordinat episcopali an. II, mensib XI, diebus VI. Vide notas ad Sixtum. OCTAVA PERSECUTIO. Ex suggestione Macriani Archi- synagoga Antiocheni et Magorum Ægyptiorum [Euseb lib VII, c. 9] atroci persecutione in Christianos ubique sævit Valerianus, datis ad Senatum, et ad præsides provin- ciarum litteris, ut <i>episcopi et pre- sbyteri, et diaconi in continenti animadvertantur</i> . Ep. 82, 5, Cy- priani qui capite truncatur 44 Sep quemadmodum et igne torretur S. Laurentius Romæ, etc.	258
4972 46, 43 B	Imp Cæs Valerianus Aug tr. pot. 6 et 7, coss 4 et Gallienus Aug tr. p. 6 et 7, cos 3. Coss Emilianus. Bassus II. Reland ex l. I. C. Gregor si advers donat., etc. Pr. Urbi Cornelius Sæ- cularis. A Persis capitur Valerianus,	4041 4042	D	II III	Sede vacante præfuerunt pre- sbyteri usque in diem XVII, Kal Augusti. Catalogi Vet. Vide notas DIONYSIUS eligitur pontifex Ro- manus et ordinatur Dominica 49 Septembris, ex qua sedit usque ad diem 27 Decembr 268, ann IX, mens III, dis. VII ut ex Catalog et Pict. Vide notas ad Dionysium.	259

Anni
Periodi
Jul. et
cycli
Ⓜ Ⓝ

Imperatores, Consules Romanorum,
res gestæ et documenta.

Anni
U. C.
ante
et post
Patil.

A
Anni
Olymp

Christianorum, Judæorum et Ari-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Christi.

apud quos miserabili servitute
consenescit.

Regilianus in locum ingenui
Aug dicitur, Gallienus Romam re-
dit. *Postumus* in Galliis rebellat.
Meliob ex numm et hist.

4973
17, 14
A G

Imp Cæs Gallienus Aug [captivo
patre apud Persas detento] tr. p.
7 et 8. Cos 3.

4042
4043

Coss . . . *Cornelius Sæcularis* II.
. . . *Junius Donatus*

L. 2. C. de incend., etc. *Reland*
Sæculari II et *Donato* coss. *Cornelius*
Sæcularis P. U. *Opuscul.* *Bucher.*

Hos et præcedentes coss. ab
Annalibus expunctos restituendos
probant chronologi. Vide *Pagium*
ann 280. *Macrinus* Aug dicitur
cum filiis ab exercitibus Orientis,
et ab *Aureolo* vincitur, et occidi-
tur cum liberis et *Quieto*. *Mediob*
ex num et hist.

4974
18, 45

Imp Cæs Gallienus Aug etc tr.
p. 8 et 9. cos. 4.

4043
4044

Coss Imp Cæs Gallienus Aug IV.
L. *Petronius Taurus Volu-*
sianus.

Gruter 4028, 2 *Fabrett* *Inscrip.*
356.

Gallieno IV et *Volusiano Num-*
mius Albinus P. U. C. *Cassius*
Postumus ex præfecto limitis
Rheni, occiso *Valeriano*, tertio
filio Gallieni, cujus curator erat,
cum filio suo *Postumo* in Galliis
assumit imperium, et 7 annis ob-
tinet. *Calvis* ex *Aur Vict Pollione*,
etc.

4975
19, 46
B

Imp Cæs Gallienus Aug etc tr.
p. 9 et 10 cos v.

4044
4045

Imp Cæs P. *Licin Gallie-*
nus Aug v.

Coss *Faustinus*.
L. 2, c. de ordinat judicio-
rum. *Reland.*

Gallieno v et *Faustino* coss *Num-*
mius Albinus P. U.

Terræmotus ingens Romæ, in
Libya et Asia. Pestis Romæ et in
Achaia. Ex libris *Sybillinis* pax
Deum quæsitæ etc. *Mediobar* ex
num et hist.

Decennalia a Gallieno celebrata
Nummi veteres.

Capto *Valeriano* a Persis, plures
in diversis provinciis imperium
usurpant, quorum meminit *Pollio*
in xxx, *Tyrannis*. *Petav.*

III
IV

Dionysii 4 et 2.

260

Persecutio a Gallieno desiit. *Euse-*
b lib. VII, c. 44 et 47.

Biss

Scythis irrupentibus, templum
Dianæ Ephesinæ succenditur, et
Nicæa, capitur *Chalcedon*, *Trape-*
zuntii diripiuntur, etc. *Petav* et
Euseb *Zosimo* et *Trebellio*.

Paulus Samosatenus fit episco-
pus *Antiochenus*. *Pag* ad ann 261,
n. v.

B

O. 259

Dionysii 2 et 3.

261

IV

Æmilianus præf. *Ægypti* in se-
ditione quam fortiter compresse-
rat occupatis horreis assumit im-
perium; sed a *Theodoro Duce*
Gallieni vivus capitur, et ad Gal-
lienum mittitur. *Calvis* ex *Aure-*
lio.

Post *Macriani* mortem [cujus
rebellio in *Ægypto* in causa fuit,
ne beneficium remissæ persecu-
tionis alibi concessum *Ægyptii*
Christiani perciperent] h. a. re-
scribit Gallienus.

C

260

I

Dionysii 3 et 4.

262

II

Dionysius Alexandrinus episco-
pus delatus ad *Dionysium* papam
super obscure scriptis, quibus
Ariani postea usi sunt, suspicio-
nem purgat datis ad eum litteris
Petav.

Gothi occupatis *Thraciis* *Mace-*
doniam vastant, mox victi rece-
dunt. *Scythæ* *Asiam* vastant, tem-
plum *Dianæ* spoliunt. *Pagius* ad
h. a. ex *Pollione*

Porphyrius Platonicus Christia-
nis infensus scriptor e *Tyro* Ro-
mam h. a. venit ibi.

D

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta. Per Jul. et cycli.	Anni A U. C. ante et post Palil.	Anni Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et fratrum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Ch
4976 20,17 D	Imp Cæs Gallienus Aug tr. p. 4015 10 et 44, coss 5. 4016 Coss . . . Albinus II. Maximus Dexter Inscr in hortis Barberinis edita a Valesio in not ad Euseb, lib iv de Vita Const pag 240 et a Relando, qui observat ex card Norisio lapidem spectare ad coss anni 227. Pagius eundem coss utroque anno ordinarium censet. <i>Nummius Albinus P. U.</i> <i>Trebellianus</i> in Isauria et <i>Celsus</i> in Africa imperium sibi sumunt, sed paulo post interficiuntur. <i>Calvis</i> ex <i>Pollione</i> .	II III	Dionysii 4 et 5. <i>Regilianus</i> in Pannonia, et <i>Saturninus</i> in Ægypto tyrannidem usurpantes cæduntur. Ex <i>Trebellio Petav</i> et <i>Calvis</i> hic ad annum præcedentem, ille ad seq refert.
4977 24,18 C B	Imp Cæs Gallienus Aug tr. p. 4046 44 et 42, coss 6. 4047 Coss Imp Gallienus Aug vi. . . . Saturnius. <i>Pollio</i> in Gall c. 40. <i>Vaillant</i> in numm arg Gallien tr. p. XII, coss vi. Gallieni triumphus Persicus. <i>Mediob</i> ex num et hist.	III IV	Dionysii 5 et 6. <i>Odenatus</i> rex Palmyrenorum <i>Saporem Persarum</i> regem Romanis finibus ejicit, <i>Nisibin</i> et <i>Carrhas</i> occupat, captivos Persas ad Gallienum mittit: a quo Augustus appellatus totius Orientis obtinet imperium. <i>Pollio</i> in duob Gallienis cap 40.
4978 22,19 A	Imp Cæs Gallienus Aug etc tr. 4047 p. 42, 43, coss vi 4048 Coss P Licinius Valerianus II. L Cæsonius Macer Lucillus Rufinian. <i>His coss dedicatio murorum Veronensium</i> legitur in porta quam <i>Bursaream</i> vocant. <i>Gruter</i> 466, 2 et <i>Panvin</i> antiquit Veron Reland ex l. 7, c. de excus tutor <i>Paternus</i> præf urbi. Gallienus bellum <i>Postumo</i> infert in Galliis et vincit pluries. <i>Scythæ</i> vincuntur et ad sua redeunt. <i>Mediob</i> .	C 260 IV et 264 I	Dionysii 6 et 7. Synodus Antiochiæ contra <i>Paulum Samosatenum</i> cogitur. <i>Petav</i> et pag ex <i>Euseb</i> 7, hist c 22.
4979 23,1 G	Imp Gallienus Aug tr. p. 43, 4047 44, coss VII. 4048 Coss imp Gallienus Aug VII. . . . Sabinillus. <i>Gruter</i> 274, 6. <i>Reland</i> ex l. 7, c. de probationibus. <i>Paternus</i> Pr. U. His coss <i>Servilius Lollianus</i> in Gallia contra <i>Postumos</i> imperator appellatus est. <i>Mæonius</i> autem tyrannus occisus est. <i>Lydiatus</i> ad h. a.	D I II	Dionysii 7 et 8. <i>Odenatus</i> Palmyrenorum rex obstrenue navatam operam contra Persas a Gallieno Augustus dicitur, et paulo post insidiis structis occiditur. <i>Mediob</i> ex numm et hist.
4980 24,2 F	Imp Cæs Gallienus Aug tr. p. 4048 43, 44, coss. 7. 4049	II III	Dionysii 8 et 9. <i>Odenato</i> Palmyrenorum rege interfecto, <i>Zenobia</i> ejus uxor princi-

Anni Per. Jul. et cycli	Imperatores, Consules Romano- rum res gestæ, et documenta.	Anni U.C. ante et post Palil.	A Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et fri- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
	Coss . . . Paternus. . . . Arcesilaus. Reland. ex l. 5, C. de in lit dand. tutor v curat. <i>Pctronius Volusianus</i> P. U. Postumis tyrannus occisis M. Aur <i>Victorinus</i> imperator dicitur et in Germania <i>Pomponius Ælianus</i> . Lydiat.			patum obtinuit. Gallienus Hera- clinum Ducem contra Persas de- stinat: qui a Palmyrenis victus est. Petav ex Trebell Zenobia bel- licosissima mulier non solum Per- sas repellit, sed etiam in Ægyptum potentiam extendit. Calvisius ex eod Trebellio.	
4984 25, 3 E D	Imp Cæs Gallienus Aug tr. p. 44, coss 7. Coss . . . Paternus II. . . . Marinianus. Boldet ex lap ant ne sacr cœmet p. 80. <i>Petron Volusianus</i> Pr. Ur. Gallienus Gothis in Illyrico cæ- sis, fugatisque Scythis prope Me- diolanum occiditur insidiis Mar- tiani et Cecropii ducum. Petav et Mediob ex hist et numm. Successit ei CLAUDIUS circiter IX Kalend Aprilis [Petav ex Trebellio] qui vincit et occidit <i>Aureolum Zo- simus</i> . <i>Tetricus</i> pater et fil impe- rium usurpant.	4019 4020	III IV B	Dionysii 9 et 40. Zenobia Orientale imperium no- mine Herenniani, Timolai, et Va- ballati filiorum administrat. Me- diob ex nummis et hist.	268 Biss.
4982 26, 4 C	Imp Cæs. M Aur Claud Goth Aug tr. p. 4, 2, coss 2. Coss Imp M Aur Claud Aug II. . . . Nonius Paternus. Vetus lap in Mus Alban Reland ex l. 6, c. de servitutib et aqua. Claudio Aug II et Paterno coss <i>Flavius Antiochianus</i> P. U. Imp Cæs Fl Claudio Pio Felici in- victo Aug Pont Max trib pot II. coss II, Procos etc. Rupert hist univ ex Salmas. Claudius variis præliis Gothos fundit, pluresque de iis victorias reportat. Med ex num et hist.	4020 4024	261 IV Olymp 262 I C	FELIX post obitum Dionysii die- bus v, electus et ordinatus Ponti- fex romanus die 3 Januarii Dom ex coss Claudio Paterno [ut ha- bet catal liber et liber Pont sedit annos v, mens XI, dies XXV, usque ad 3 Kal Januar] anni 274, (ut in Opusc deposit episc). Vide notas ad Felicem.	269
4983 27, 5 B	Imp Cæs Claudius Gothicus Aug tr. p. 2, 3, coss 2. Coss . . . Antiochianus. . . . Furius Orfitus. Reines p. 443 Antiochiano et Orfito coss An- tiochianus P. U. Reland ex l. 2, c. de divers re- script antea producta a card No- ris de vot decenn qui observat inde colligi Claudium vixisse sal- tem usque ad 25 Octobris h. a. Octobri exeunte Claudius peste moritur. QUINTILLUS ejus frater antea quoque AUG succedit; et die	4024 4022	I II D	Felicis 2. Paulus Samosatenus damnatam priore Antiocheno concilio hære- sim repetens in secunda Synodo Antiochena iterum damnatur, et sede ejicitur. Sed cum Ecclesiis cedere nollet, interpellato Aure- liano vi detrusus est. Euseb lib 7, hist c. 23 et 24. Athanas de Syn qui et indicat Romæ celebratam super ea re Synodum a Dionysio Papa. Petavius	270

Anni Per: Jul. et cycli.	Imperatores, Consules Romano- rum, res gestæ et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A	Anni Olym	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
	xx moritur. Imperat AURELIANUS. Mediob etc.					
4984 28,6	Imp Cæs D. Domitius Aurelia- nus Aug tr. p. 4, 2. Cos.	4023 4024		II III	Felicitis 3. Rescriptum Aureliani ad Sena- tum (ex Vopisco) de libris Sibyl- linis consulendis affertur a Peta- vio ad h. a. <i>Miror vos, Patres sancti, tamdiu de aperiendis Sibyl- linis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo deorum omnium tractare- tis Nempe [ait Petav] quod Chri- stiani ab istiusmodi profanorum librorum lectione utique in eccle- siis abhorrent. Addit ex Vopi- sio, plerosque nobiles post ad- ventum Aureliani in urbe occisos. Hæsitatio illa indicat copiam Chri- stianorum inter nobiles Romanos. Hinc nona persecut.</i>	274
A	Imp Cæs Valer Aurelianus Coss Aug II. L. Cejonius Virius Bassus II. Postumius Varus P. U. Reines pag 384, corrigendus ex Gudianis apud Reland. Alamanni et Marcomanni Rom imperium infe- stant. Clades etiam ab iis ingens ad Placentiam accepta. Ob id tre- pidatum Romæ, et Sibyllini libri Aureliano iubente consulti. Petav ex Vopisco, ex quo addit victos postea Gothos, reversum in Urbe Aurelianum, qui et Pomærium amplificavit.			B		
4985 4,7	Imp Cæs Aurel Aug tr. p. 2, 3, cos 2.	4024 4025		III IV	Felicitis 4. NONA PERSECUTIO. Aurelianus persecutionem in Christianos tentatam antea, sub hoc tempus instauravit. Petav. ex S. Leone M. Serm 2 de Pent. Expeditio contra Zenobiam Pal- myrenorum reginam.	Biss. 272
G F	Coss . . . Quietus. . . . Voldumianus. Metius Falconius, et Nicoma- chus suff coss ex Vopisco Re- land. <i>Flavius Antiochianus P. U.</i> Contra Zenobiam et Palmyrenos movens Aurelianus, in Thraciis, in Illyrico, et trans Danubium Barbaros vincit. Hinc <i>Gothicus</i> , et <i>Sarmaticus</i> dicitur.			C		
4986 2,8	Imp Cæs Aurelianus Aug Got- thicus Sarm tr. p. 3, 4, cos 2.	4825 4026		O 262 IV O 263	Felicitis 5. Aurelianus cum Zenobia confl- git, eam vincit et capit. Oriente restituto, iu Europam transit, ubi I Carporum copias affligit, et a Se- natu Carpicus, Armeniacus, Par- thicus Adiabenicus dicitur. Me- diob ex num et hist.	273 Biss
E	Coss M. Claudius Tacitus. . . . Placidianus. Ex vet inscrip Firm ap. Rupert in hist Univers Reland. Tacito et Placidiano coss <i>Virius Orfitus P. U.</i>			D		
4987 3,9	Imp Cæs Aurelianus Aug Gotth Sarm Carpicus Armeniac Parth Adiaben et c. tr. p. 4, 5. Cos II.	4026 4027		I II	Felicitis 6. S. Felix cum sedisset ann v, mens. xi, dies xxv, obit his coss 3 Kal Januar ex Catalog qui sedem vacasse referunt diebus v. Vide notas pag 238. Firmus in <i>Ægypto</i> rebellat, sed vincitur ab Aureliano, Mediob ex hist.	274
D	Coss Imp Aurelianus Aug III. C. Julius Capitolinus. Gruter 4082, 42, ubi legend III, notat Reland. Idem Gruter 276, 5, exhibet tr. p. V, Aureliani cum cos III. et eandem cum cos design 3. <i>Virius Orfitus P. U.</i> <i>Tetricus Tyrannus Galliæ Au- reliano se dedit: qui magnificum triumphum ducit ex Oriente et Oc-</i>					

si Imperatores, Consules, Romano- Anni A Anni Christianorum, judæorum et Anni
rum res, gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æras
ante et Reges, res gestæ, et documenta. Christi.
post Pauli.

cidente. In Gallias profectus ab obsidione Barbarorum Vindelicos liberat. Mediob ex num et hist.

Imp Cæs Aurelianus Aug etc, tr. 4027
pot 5, cos 4. 4028

Imp Aur Aug iv. (Postu-
Coss mus. Syagrius.)
T. Nonius [al. Avonius]
Marcellinus P. U.

His suff Aurelius Gordianus, et Vettius Cornificius ex Vospisc in Aur et Tacit Grut 276, 4 et 338, 3.

Fabrett 747. Marm Fels 534. Contelor de P. V. 39, ubi Reland notat negligi primum Aureliani cons suff.

Aurelianus in Illyricum reversus ut in Persas moveret, inter Heracleam et Byzantium mense Januario h. a. occiditur M. Claudius TACITUS post sex mens interregn a Senatu eligitur. Mediob ex Vopisco et numm.

Imp Cæs Tacitus Aug tr. p. 4028
cos II. 4029

Coss Imp Tacitus Aug II.
... Æmilianus.

Tacito Aug II, et Æmiliano
coss P. U. Ovinus Paternus.

Anon iv. Sev aliique Fastorum edit. Veteres.

Barbaros e Romanis finibus fugat Tacitus. Hinc Victoria Gothica. Sed ad diem x Kal Maii vita concedit. Mediob ex num et hist FLORIANUS Imperium fraternum tenet, et seipsum occidit vi Id. Julii PROBUS Aug dicitur et imperium pacifice obtinet A D v Non Julii. Idem Mediob et Petav ex Vopisco.

Imp Cæs M. Aur Probus Aug 4029
tr. pot 1 et 2 cos. 4030

Coss Imp Cæs M. Aur Probus Aug
M. Aurel Paulinus.

Vetus inscript a Sponio Romæ conspecta, et a card Noris edita Cenot Pis pag 325 et de vot Decenn ex l. 2, C de revocand donat Ovinus Paternus P U.

Probus in Gallias profectus cx de Barbaris civitates recepit; et dccm propemodum occidit. Ex Vopisco Petav.

II EUTYCHIANUS Dominica die Ja- 275
nuarii 3, Aureliano et Marcellino

III coss, ut habet Catal liber ordinatus episcopus Rom sedit ann VIII, mens XI, dies IV usque in diem VI Idus Decembr Caro 44 et Carino coss Christi 283. Vide notas ad Eutychianum.

B

III Eutychiani 2. 276

IV In Oriente audita morte Taciti Probus eligitur imperator, qui Syriam, Phœnicem, Palæstinam et Ægyptum universam tenebat: cætera Florianus. Zosim apud Pagium ad h. a. qui imperium Probi ex mense Aprili auspiciatur quando Tarsi eligebatur etiam Florianus.

C

D

263 Eutychiani 3.

IV Eusebius in Chron hoc anno imperantis Probi 2, Antiocheno- 277
rum 325, Tyrliorum 402, Laodice-
norum 324, Edessenorum 588,
Ascalonitarum 380, insanam Man-
lichæorum hæresim in commu-
nem humani generis perniciem
erupisse scribit. Ex eo Petav Pa-
gius, etc.

et 264

I

Anni Per. Jul. et cycli	Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.	Anni U.C ante et post Palil	A Ann Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum. Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æra Christi
4994 7,13 F	Imp Cæs Probus Aug tr. pot 2 et 3, coss 2. Coss Imp Probus Aug ii. — Lupus. His coss <i>Virius Lupus</i> . Pr. Urbi. Reland ex l. C. ut nem lic sine jud auctor. etc. In Thraciam concedit Probus et Geticos populos in amicitiam re- cipit. Petav et Mediob ex Vopisco.	4030 4034	I II	Eutyechiani 4. Anatolius Laodicensus Episcopus insignis habetur. Euseb.	278
4992 8,14 E	Imp Cæs Probus Aug tr. pot 3 et 4, coss 3. Coss Imp Probus Aug III. — Nonius Paternus * II. Lapis antiq in Musæo card Al- bani. His coss <i>Virius Lupus</i> Pr. Urbi.	4034 4032	B II III	Eutyechiani 5. Probus in Orientem profectus Isauriam liberat, Blemyas subigit, Copton et Ptolemaidem occupat, cum Persis pacem facit. Petavius et Mediob et Vopisco.	279
4993 9,15 DC	Imp. Cæs Probus Aug tr. pot 4 et 5, coss 3. Coss ... Messala ... Gratus Marm Felsinea pag 353 et l. 4 C. de donatlonib Reland. His coss <i>Virius Lupus</i> Pr. Urbi.	4032 4033	III IV	Eutyechiani 6. Probus Saturninum Alexandriae Aug dictum per Duces suos vincit, et licet invitus, occidit. Mediob ex Vopisco. Annales Baron h. a. consulatus restituunt suo loco in Æra comm. Dionysiana.	280 Biss
4994 10,16	Imp Cæs Probus Aug tr. pot 5 et 6. Coss Imp Probus Aug iv. — Tiberianus. Reland et Inscript Gudianis, et ap Rubert hist univers pag 368 ubi Probus Aug dicitur tr. p. iv. His coss <i>Ovinus Paternus</i> P. U. Probus <i>Proculum</i> et <i>Bonosum</i> Galliae Tyrannos vincit. Romam venit, ubi de Germanis, et Blemys triumphat. Congiarium dividit etc. Mediob ex num et hist.	4033 4034	C 264 IV O 265 I	Eutyechiani 7. In Thraciam rediens Probus ex Oriente centum millia Basterna- rum ibi ad tutelam tutelam impe- rii collocat. Petav.	281
4995 11,17 A	Imp Cæs Probus Aug tr. pot 6 et 7, coss v. Coss Imp Probus Aug v. — Victorinus. Fasti Anon iv sæc. His coss <i>Pomponius Victorianus</i> Pr. Urbi Probus h. a. juxta Pagium triumphat de Germ et Blem. Deinde bellum parans adversus Persas, tumultu militari apud Sir- mium interficitur mense Novem- bri. Succedit M. Aurel CARUS. Chronologi omnes ex Vopisco et Aur. Victore.	4034 4035	D I II	Eutyechiani 8. Carus Imperator filios Carinum et Numerianum Cæsares creat, illum in Gallis relinquit, hunc secum ducit ad bellum Persicum.	282

Anni Per. Jul. et cycli.
 4996
 42, 48
 G

Imp Cæs M. Aur Carus tr. pot 4035
 1 et 2 cos II. 4036

Imp Cæs M. Aur Carus
 Coss Aug II.
 M. Aur Carinus Cæsar.

Reland ex l. 4, c. de testibus.
 His coss Titurius Roburrus [al.
 Robustus] Pr. Urbi.

Mortuo Patre circa Decem-
 brem, uterque filius CARINUS et
 NUMERIANUS Augusti dicuntur. Me-
 diob ex num et hist.

4997
 43, 49
 F E

Imp Cæs M. Aur Carinus et 4036
 Numerianus tr. p. coss 2. 4037

Imp Cæs M. Aurel Carinus
 Aug II.
 Coss Imp Cæs M. Aur Numeria-
 nus Aug II.

Suffecti Diocletianus Aug et
 Annius Bassus: deinde M. Aur
 Val Maximianus, ef M. Junius
 Maximus. Reland ex l. 5, c. de
 donation. etc. Schelastr ex cod
 Justinian lib 3 lege, *Ut nemo*.

Cejonus Varus P. U.

Carinus et Numerianus ludos
 Romanos magnifico apparatu
 edunt. Numerianus occiditur ab
 Apro socero. DIOCLETIANUS Aug di-
 citur Mediob et num et hist.

4998
 44, 1
 D

Imp Carinus Aug tr. p. cos 2. 4037
 Et Imp Diocletianus Aug tr. pot 4038
 1 et 2 cos 2.

Imp Gal Val Dioclet Aug
 Coss cos II.

— Aristobulus.

Rel l. 7. C. de hæred instituend.
Cejonius Varus his coss Præf Urbi
 Casinus apud Margum Mæsiæ
 oppidum occiditur, cum pluribus
 jam prælis a Diocletiano fusus
 esset: qui Cæsarem creat Maxi-
 mianum Herculeum, et ablegat in
 Gallias ad domandos Bacandas
 tumultuantes

4999
 45, 2
 C

Imp Diocletianus Aug tr. pot 2 4038
 et 3, cos 2, Imp 4, 2, 3. 4039

M. Junius Maximus II.
 Coss — Vettius Aquilius.

Gruter 309. 8 Fabrett Inscrp 680.
 Relex 1, 3, 5, 6, 7, de inoff denot, etc.
 His coss Junius Maximus. P. U.

**Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
 timorum populorum, pontifices, Æræ
 Olymp. Reges, res gestæ et documenta. Christi.**

II Eutychni 9. Caii 1. 283

II Carus Mesopotamiam capit, et
 Ctesiphontem pervenit. Hinc Per-
 sicus dictus est: Idem fulmine
 ictus interit circa Decembrem.
 Vopisi Eutrop Zosimus.

His coss Eutychnianus obit de-
 positus in Callisti vi Idus Decembr
 [Prolegom Opusc II, pag 9] cum
 sedisset annis VIII, mens XI, vide
 notas pag 243. Cessavit episcopa-
 tus dies VIII, CAIUS eligitur Pon-
 tificex, et ordinatur die Dominica
 46 Decembr ex qua sedit ann XI,
 mens IV, dies XI. Vide notas p.
 443 et 252.

B

III Caii 4, 2. 284

IV Hinc incipit ÆRA DIOCLETIANI,
 quæ et MARTYRUM a Noemia
 Thothfixa, id est XXIX Augusti. Pe-
 tav et cæteri Chronologi.

Initium Cycli Lunarise apud
 Christiano Ægyptios hoc anno:
 apud Latios ex Paschate se-
 quenti. Calvis Pagius, alii que.

C

O 265 Caio 2 et 3. 285

IV In Chron Alexandrino sub hujus
 et 266 anni coss legitur: *Ab his coss Dio-
 cletianei anni in Paschalis digerun-
 tur*. Qua de re legenda sunt quæ
 anno præcedenti num IV diximus.
 Pagius ad h. a. n. 3.

D

I Caii 3 et 4. 286

II S. Sebastianus dux primæ co-
 horiis Prætorianorum martyrio
 coronatur. Tiburtius item Chroma-
 tii filius, et alii. Ex Actis Petavius.
 Diocletianus contra Narseum
 Persarum Regem Nicomedia mo-

AD ANASTASIIUM PROLEGOMENA EDIT. ROM.-VATIC.

Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta. **Anni U. C. ante et post Palil.** **A** *Anni Olymp.* *Anni Christianorum, Judæorum et Antitiorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* **Anni Era Christi.**

Maximianus ex Cæsare creatus Augustus a Diocletiano vincit Amandum et Ælianum. Hinc Diocletianus dicitur Imp 4 et 5, qui etiam dicitur Britannicus Max ob rem per legatos con Carausium in Britannia felic gestam in lap ap Baron Noris, et Pagium.

vens, decedere cogit Syria, quam occupaverat Antiochiam recipit, et hostes submovet ultra Tigrim.

100	Imp Diocletianus Aug tr. pot 3,	4039	II	Cali 4 et 5.	287
5, 3	et 4, cos 3 Imp 5.	4040	III	Kalendis Januarii Maximianus insignem victoriam reportat de Germanis, dum suas prosequitur in Oriente Diocletianus: quibus cuditur triumphalis nummus, explicatus eruditissime a card. Noris, ex Gaza Medic.	
B	Et Imp Maximianus Aug tr. p. 4 et 2, cos.		B		
	Coss Imp Diocletianus Aug III. Imp Maximianus Aug				
	Grut 283, 2, quæ hodie in Mus Albano: ubi solvuntur difficultates promotæ a Petavio, et Pagio ob inscriptionem Constantini eidem marmori insculptam posteriorius. Noris et Reland ex l. 48 c. de pactis, etc. <i>Junius Maximus</i> P. U.				
	Ffanci Carausio confœderati ad petendam pacem adiguntur. Lyd.				
5004	Imp Diocletianus Aug tr. p. 4	4040	III	Cali 5 et 6.	288
47, 4	et 5. Cos 3, imp vi.	4041	IV	Ægyptus ad Achilleum deficit, qui purpuram ibi assumit, rabelantibus etiam Quinquegentianis in Africa prope Cyrenen. Ex Eusebio ad hunc annum retulisse se scribit Calvisius. Sed Eusebius ad annum Olymp. 459, et ad Diocletiani 43, hoc retulit: eumque secuti Petavius et Pagius ad an. 290 et 296. Vide infra.	Biss.
A G	Et Maximianus Aug tr. p. 2 et 3. Cos 2.		C		
	Imp M. Aur Val Maxim Aug II.				
	—Pomponius Januarius				
	Idem putatur qui h. a. Præf Urbi a card Noris, et Reland l. 6. C. de patria potest etc.				
	Mamertini Panegyricum Maximiano dictum ad h. a. refert Pagius. Card Norisius ad præcedentem.				
5062	Imp Diocletianus Aug tr. p. 5	4044	Olymp.	Cali 6 et 7.	289
48, 5	et 6. Cos 3, imp 6. Imp Maximianus Aug tr. pot 3 et 4, Cos 2.	4042	266	Cassiodorus sub his Coss. scribit, in consortium regni assumptum fuisse a Diocletiano Maximianum. Sed monumenta genuina inscripti num et nummorum ostendunt triennio ante id contigisse Vide supra.	
F	Coss. Bassus II.		D		
	Quinctianus.		IV		
	L. 9. C. de accus et inter.		et 267		
	His coss <i>Pomponius Januarius</i> P. U.		I		
	Victoriam de Sarmatis, et Daciam receptam ad h. a. retulit Mediobarb.		I	Cali 7 et 8.	
5003	Imp Diocletianus Aug tr. p. 6 et	4042	II	Alexandria h. a. vel proxime consequenti ad Achilleum descivit. Ex Eusebio Pagius ad an. 296, num. 6, id probat ex nummis et	
49, 6	7. Cos 4, imp 8. Imp Maximianus	4043			
E	Aug tr. pot 4 et 5 Cos 2.				
	Diocletianus Aug IV.				
	Coss. Maximianus Aug III.				

H.
D
Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta.
Anni U. C. ante et post Patil.
A
Anni Olymp.
Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.
Anni Christi.

Gruter 1086, 4, et lap in S. Martini de Montibus, et ap. Gud et Reland nec non in l. 4. C. de jur et facti ignor etc. [Victoria Rhetica de Germanis. Mediobarb.]

Turrianus Gratianus P. U.

Pax cum Carausio icta cui Aug titulus concessus in nummis. Ex nummis et Eutropio, Noris et Pagius.

M
7
)
C
B
II
III
291

Imp Diocletianus Aug tr.p.7 et 8. Cos 4, imp 9. Imp Maximianus. Au. tr. p. 5 et 6. Cos 3. Coss. ... Tiberianus II. ... Dio

Boldett obs ad Cæmet p. 87. Reland ex l. 6. C. de reb credit etc. *Junius Tiberianus P. U.* Bellis undique orientibus, Diocletianus et Maximianus Mediolani deliberant de creandis Cæsaribus ad tutelam imperii. Vid Pagium ad h. a. n. 3.

Caii 8 et 9. His Coss. tenebræ fuerunt inter diem, et eo anno levati sunt Constantius et Maximianus Cæsares Kal. Martii. Idaticus in Fast. Petavius eclipsim solis fere totalem colligit Carthagine die 15 Maii h. 3. p. m. Narseum Orienti bellum intulisse anno præcedenti creationem Cæsarum Constantii et Gal. Maximiani refert Euseb. in Chron. Sed jam et bellum, et victoria, et triumphus Persicus præcesserat ante annum 288. Vide supra.

D5
8
B
C
III
IV
292
Biss.

Imp Diocletianus Aug tr. p. 8 et 9. Cos 4, imp 9. Imp Maximianus Aug tr. pot 6 et 7. Cos 3. Coss. ... Hannibalianus. ... Asclepiodotus.

Fabret inscrip. p. 626. Reland ex l. 3. C. de divers rescript etc. *Claudius Marcellus P. U.* Constantinus Chlorus Constantini Magni patri, et Gal Maximianus h. a. Cæsares creati. Baron. et Pagius ex hist et numm.

Caii 9 et 40. Victoriam Carpicam per Gal. Maximianum relatam ad h. a. refert Lydiatus.

D6
9
L
O.
267
IV
et
D
268
I
293

Imp. Diocletianus Aug tr. p. 9 et 10. Cos v, imp x. Imp Maximianus Aug tr. p. 7 et 8. Cos iv. Coss. Imp Diocletianus Aug v. Imp Maximianus Aug iv.

Fleetwood ex inscript ad lacum Constantiæ ad ann 295, in sylloge pag 447. Allectus, occiso socio Carausio, imperium in Britannias tenet. Vide Pag ad ann 296, n. 5.

Caii 10 et 44. Decennalia vota soluta: xx nuncupata. Mediob. ex numm. Diocletianus bellum Ægyptium Achille debellato h. a. confecisse scribitur a Lydiato: itemque Nabathæos finibus motos ad Nilum traduxisse: et consilium inire cepisse de persequendis Christianis.

D7
10
G
I
II
294

Imp Diocletianus Aug. tr. pot. 40 et 44. Cos. v. Imp. x Imp Maximianus Aug. tr. p. 8 et 9. Cos. iv. Fl. Val. Const. Chlo. Cæs. Coss. C. Gal. Val. Maximi. Cæs. Spon. pag. 99. Miscell. ex lap.

PATROL. CXXVII.

Caii 44 et 42. Diocletiani prima persecutio particularis citra edicta. Vide Bencini notas in Caio infra, qui ad hunc, vel ad præcedentem annum Decennalium refert ex Eusebio,

Anni Per Jul. et cycli.	Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A Anni Olymp	Christianorum. Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta	A i Ch
	in Villa Burghesia. Reland. l. 6. C. de jur. et facti ignor., etc. <i>Acyndinus P. U.</i> Diocletianus adversus Bastar- nas, Carpos, et Sarmatas rebelles Galerium Maximianum mittit. Pa- gius ad h. a. n. 4, ex Idaxio.			Diocletianum se adorari ut Deum jussisse, et gemmas in vestibus calceamentisque adhibuisse, quod Pagius confirmat ad ann. 304, nu. 3.	
5008 24, 44 F	Imp. Diocletianus Aug. tr. pot. 44 et 42. Cos. v. Imp. x. Imp. Ma- ximianus Aug. tr. pot. 9 et 40. Cos. iv Coss. . . . Tuscus. Anulinus. Boldett. ad Cœmet. p. 82. Gruter. 27, 3 et 58, 4. Reland. ex l. 25. C. famil. erciscund., etc. <i>Aristobulus P. U.</i> Fleetwood inscript. refert in Syl- loge pag. 447, ad lacum Constan- tiæ, ubi Diocletianus Aug. dicitur tr. pot. xi. Imp. x. Cos. v, et Ma- ximianus tr. p. x. Imp. viii. Cos. iv, uterque Pont. Max. Sarmat. Max. Persic. Max.	4047 4048	II III B	Caii 42. Marcellini 4. Caius martyrium complet die x. Kal Maii, cum sedisset ann vi, mens iv, dies viii. Vide notas pag 252. Sedes vacat usque ad diem xx Decembris. <i>His coss Carporum gens in Ro- mania se tradidit. Idat. Erant po- puli Carpi in Sarmatia Europæa inter Carpatem montem, et Vis- tulam fluvium. Vide Cluver et Pag ad h. a. MARCELLINUS electus successor Caii ordinatur episco- pus die Dominica 22 Decembris : ex quo tempore sedet ann viii, mens ii, dies xxv, usque ad xvi Martii anni 304. Vide notas ad Caium.</i>	2
5009 25, 42 F D	Imp. Diocletianus Aug. tr. pot. 42 et 43. Cos. iv, x Imp. Imp. Maximianus Aug. tr. p. 40 et 44. Cos. iv. Coss. Imp. Diocletianus Aug. vi. Fl. Val Constantius Chlorus Cæs. ii. Fleetwood ex lap. Tingitano in Africa retulit hos Coss. in Syl- loge p. 8, n. 3. Reland. ex l. 44. C. Gregor. tit. incert. add. l. 3. C. comm. utr. judic. <i>Cassius Dion. P. U.</i> Allectus a Constantio et Ascle- piodoto mari terraque victus inter- fectusque est. Ita Britannia post decennium a rebellione Carausii recepta. V. Pagium ad ann. 296, num. 6.	4048 4049	C III IV	Marcellini 4 et 2 Alexandria cum omni Ægypto h. a. recepta juxta Eusebium, sexto anno postquam desciverat ad A- chilleum. V. Pagium ad h. a, n. 6, qui et bellum Persicum h. a. renovatum refert, transmissio in- de Galerio Cæsare. Vide Pag ad ann 297, n. 4.	5 1
5040 26, 43 C	Imp. Diocletianus Aug. tr. p. 43, 44. Cos. 4. Imp. x. Imp. Maximia- nus Aug. tr. p. 44, 42. Cos. v. Imp. ix et x. Coss. Imp. Maximianus Aug. v. Gal. Val. Maxim. Cæs. ii L. 3. C. si a non compet. jud. Reland. <i>Æranius [Panvinio Afranius] Annibalius P. U.</i>	4049 4050	Olym 268 IV et 269	Marcellini 2 et 3. His coss victi Persæ, ait Idatius, et cum eo Petavius, et Pagius, qui et Chronici Alexandrini testimo- nium addit. Jo. Malala in sua Chronogra- phia memorat moles ingentium ædificiorum Antiochiæ constructas a Diocletiano tendente ad bellum Persicum : et eo bello confecto,	

Anni Per. Jul. cycli.	Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Palil.	A Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi
	<i>Juxta Lingonas a Constantino Cæsare LX millia Alemannorum cæsa. Euseb. Vide Pag. ad ann. 297, n. 5.</i>			<i>castra passim per confinia extructa fuisse ad Diocletiano ab Ægypto usque a fines Persicos, collocatis ibi limitaneis militibus, et ducibus per prov. constitutis, qui castra, etc., custodirent.</i>	
5041 17, 14 B	Imp. Diocletianus Aug. tr. pot. 4050 44, 45. Cos. 6. Imp. x Imp. Maxi- 4054 mianus Aug. tr. p. 42, 43. Cos. 5. Imp. x. Coss. . . Anicius Fautus II. . . . Severus Gallus. Boldet. ad Cœmet. pag. 87. Reland. ex l. 24. C. de pactis. <i>Artorius Maximus P. U.</i>			I II B Marcellini 3 et 4. 298 <i>Veturius militiæ magister Chris- tianos milites persequitur, paula- tim ex illo tempore persecutione adversum nos incipiente. Euseb in Chron juxta edit Pontaci. Vide Pagium ad ann 297, n. 6 et ad h. a. 298, n. 2.</i> Arnobius scribit adversus Gen- tes, ut lib 2 ipse testatur ann 302, C. 4050. Vide Pagium ad ann 302, n. 44.	
5042 28, 45 A	Imp. Diocletianus Aug tr. p. 43, 4054 46. Cos 7. Imp x. Imp Maximia- 4052 nus Aug tr. p. 43, 44. Cos 6. Imp x. Coss. Imp Diocletianus Aug VII. Imp Maximianus Aug VI. L. 22 et 23. C. de pact. <i>Anicius Faustus P. U.</i> <i>His Cos Victi Marcomanni. Ida- tius in Fast et Eutrop. Vide- Pag. ad h. a. n. 2. Hoc anno thermas Mediolani, palatium A- quilææ, et Brixia, et amphitea- trum Veronæ conditum existimari scribit Lydiatus. Sed antiquiora hæc postrema ædificia fateri ne- cesse est.</i>			II III C Marcellini 4 et 5. 299 Ecclesiæ Hierosolymitanæ vige- simum h. a. præfuisse <i>Hermionem</i> , et Antiochiæ decimumnonum <i>Ty- rannum</i> , et Alexandriæ sextum decimum episcopum ordinatum post Theonam h. a. fuisse <i>Petrum</i> scribit Euseb in Chron ejusdem edit.	
5043 1, 46 G F	Imp Diocletianus Aug tr. p. 46, 4052 47. Imp x. Imp Maximianus Aug 4053 tr. p. 44, 45. Cos 6. Imp x. Fl. Val Constantius Chlo- rus Cæs III. Coss C. Gal Val Maximianus Cæsar. III. Gothofred lib iv. Antiq hist pag 234 ex antiquo lap apud Metaur in agro Forosempron et in alio Romæ reperto. Reland ex l. 24, et 25. C. de pa- ctis, etc. <i>Pompeius Faustinus P. U.</i> His temporibus claruerunt Spar- tianus, Capitolinus, Lampridius, Gallicanus, Pollio, et Vopiscus hist Lydiat.			III IV D Marcellini 5 et 6. 300 Auctor historiæ Patriarcharum Coptitarum tradit h. a. Theonam obiisse, episcopum Alexandri- num, <i>Jubæ octavo, die Mercurii</i> [seu 3. Januarii, quo feriam quar- tam occurrisse Pagius observat ad h. a. n. 5] et S. <i>Petrum</i> succes- sisse triennio ante persecutionem ex Eusebio confirmat Pagius.	300 Biss
5044 2, 47 E	Imp Diocletianus Aug tr. p. 47, 4053 48. Cos 7. Imp x. Imp Maximianus 4054			Olymp 269 IV et 270 I Marcellini 6 et 7. 304 Meletiani schismatis epocham	

- Anni Per. Jul. et cycli.* $\text{\textcircled{D}}$ *Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta.*
- Aug tr. p. 45, 46. Cos 6. Imp x
Coss T. Fl. Posthumius Titianus II.
. Nepotianus
Panvin ex vet lap et Grut 342, 9.
Fabrett Inscript p. 208.
His Coss *Ælius Dionysius P. U.*
- 5045 Imp Diocletianus Aug tr. p. 48, 4054
3, 48 49. Cos 7. Imp 40. Imp Maxi- 4055
D mianus Aug tr. p. 46, 47. Cos 6.
Imp 40.
Fl. Val Constantius Cæsar
Coss IV.
C. Gal Val Maximianus
Cæsar IV.
L. 8 C. de jur et fast ignor Fasti
Anonym IV. sec et ejusd ætatis
de P. U.
Nummus Tuscus P. U.
Constantii et Gal Maximiani Cæsarum
Decennalia celebr Diocletianus et
Maximianus Romam reversi triumphantes
ingrediuntur. Mediob ex num Lydiatus,
aliique: mox redit hiematum in
Bithyniam Diocl.
- 5046 Imp Diocletianus Aug tr. p. 49, 4055
4, 49 20, cos 8, imp 40, imp Maximia- 4056
C nus Aug tr. p. 47, 48, cos 7,
imp 40.
Imp Diocletianus Aug VIII.
Coss Imp Maximianus Aug VII,
L. 28. C. de pact.
Tiberianus P. U.
Vicennalia principum Romæ celebra-
ta Mediobarb ex Lactant et nummis.
- 5047 Imp Diocletianus Aug tr. p. 20, 4056
5, 4 cos 9, imp 40, imp Maximia- 4057
B A nus Aug tr. p. 48, cos 8, imp 40.
Coss Imp Diocletianus Aug IX.
Imp Maximianus Aug VIII.
L. 24, C. de donationib etc. Re-
land.
Aradius Rufinus P. U.
Ravennæ consul procedit Diocletianus.
Mediob ex Lact. Vide etiam Pagium h. a. num 2.
His coss Diocletianus purpuram
Nicomediæ, Maximianus Mediolani
deponunt abdicato imperio, ut in
notis pag 258, juxta Euse-
- Anni A Olymp.* *Christianorum, Judæorum et Antitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. CH*
- huic anno alligandam colligit Pagius ex Epistola Encyclica S. Anastasii contra Arianos: quem vide ad ann. 306, n. 24.
- I Marcellini 7 et 8.
II Diocletianus ex triumpho Persico Romæ acta hiematum rediens in Bithyniam incitatus a Maximiano, quem mater contra Christianos inflammaverat, et sententiis judicum, et responso Apollinis Milesii, persecutionem adversus Christianos decernit in annum proximum. Ex Lactant de mort persecutor. Vide Pagium ad ann 302, n. 3.
- B
II Marcellini 8 et 9.
C III PERSECUTIO DECIMA ECCLESIE.
Ab Augustis Senibus Nicomediæ propositum edictum die Terminalium, h. e. VII Kal Martias Diocletiano octies, Maximiano septies coss [Lactant] et mense Martio in diebus Paschæ Ecclesiæ subversæ sunt secundum Antiochenos anno 354. [Euseb.] quibus astipulatur Idatius his coss. In edicto legebatur: *Ut omnes ubique Ecclesiarum antistites vincti in carcerem truderentur.* Euseb hist lib VIII, c. 6.
- D III Marcellini 9, Marcelli 4. Persecutionis 2.
IV Marcellinus cum sedisset annis 8, mens 2, dieb 25, martyrism complet die 46. Martii h. a. quo a Passione Dominica recte computantur anni 276, minus dieb 9. Vide notas pag 257 et 258.
MARCELLUS eligitur successor et ordinatur episcopus die Domin 21. Maii, ex qua sedit usque ad diem 46. Januarii anni 240, annos v, mens VII, dies xxv. Vide notas ad Marcellum.

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta. Per. Jul. et cycli.	Anni U. C. ante. et post Palil.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
bium, Idacium et Zonaram, juxta Cæcilium Lactantium anno proxime consequenti. Vide Pag.					
5018 6, 2 G Abdicato imperio, Augusti senes Diocletianus et Maximianus purpuram cum deposuissent, CONSTANTIUS Chlorus et MAXIMIANUS Gal. Augusti esse cœperunt, Cæsares vero creati Severus et Maximinus [Daia. Idatius ad ann præced.	4057 4058		<i>Olymp.</i> Marcelli 1, et 2 270 IV et 274 I	Persecutionis 3. His temporibus Galerius imperator asperum et immitem, contra vero Constantius mitem et benignum se præbuit. Lydiat ad h. a.	305
Cæcil Lactant ad hunc annum Kal Maii. Vide Pagium ad ann 304.					
Præf. Urbi Posthumius Titianus prid. Idus Febr.					
Impp Cæs Fl. Val Constantius et Gal Val Maximianus Augg.					
Fl. Val Constantius Cæsar v, mox Aug v. Coss. Gal Val Maximianus Cæsar v, mox Aug v.					
L. 40, C. de jur et facti ignor etc. Reland.					
His cos.					
5019 7, 3 F Imp Cæs Fl. Val Constantius Aug tr. p. 43, 44 cos 6, Imp Cæs Gal Val Maximianus Aug tr. p. 44, 45, cos 6, Imp 49.	4058 4059		I II	Marcelli 2, et 3. Persecutionis 4. Quarto persecutionis anno CONSTANTINUS regnare orsus. Euseb in Chron. Gal Maximianus in Oriente Severum Cæsarem creat. Vide notas ad Marcellum. Schisma Majorini in Africa, et Meletii in Ægypto ad h. a. referatur a Petavio.	306
Fl. Val Constantius Aug vi. Coss. Gal Val Maxim Aug. vi.					
Reland ex l. 40, C. de juris, et facti ignor etc.					
Annius Anulinus P. U. 44 Kaland Apr.					
His coss Eboraci in Britannia defunctus est Constantius [Chlorus] et postea levatus est CONSTANTINUS VIII. Kal Aug.					
Fasti Idatio tribut.					
INITIUM IMPERII CONSTANTINI MAGNI.					
Maxentius usurpat imperium 25 Sept.					
Ab hinc per annos sex divisio inter plures Augustos imperio, alii fuere coss in Italia ubi Maxentius imperabat, alii in reliquo orbe Romano. Vide notas.					
5020 8, 4 E Imp Cæs El. Val Constantinus Aug tr. p. 4, 2, cos Imp Cæs Gal Val Maximianus Aug tr. p. 45, 46, cos 6, imp 49.	4059 4060		II III	Marcelli 3, et 4. Persecutionis 5. Severus Cæsar a Maximiano Herculio conante resumere imperium interfectus est sub mensem Maium. Lydiat. ex Chron Euseb. Vide tamen Pagium ad ann 306, n. 9, ex Cæcilio de morte persec cap 25.	307
Cos in orbe Romano extra Italiam. Coss. M. Aur Val Maximianus ix. Fl. Val Constantinus Cæsar.					
Cos in Italia sub Maxentio.					

- Anni Per. Jul. et cycli.** **Imperatores, Consules Romanorum res gestæ, et documenta.** **Anni U. C ante et post Patil.** **A** **Anni Olymp.** **Christianorum Judæorum et finitiorum populorum, Pontifices, Reges res gestæ et documenta.** **A**
- Post vi. *Consulatum Constantii et Maximiani.* Vide notas.
Justejus Tertullus P. V. vi Kal Septemb.
 Constantinus Asaricum et Gaisonem Francorum reges iuter Saxones et Alamannos captos interficit, et Fausta Maximiani Herculii filia uxore Trevis ducta, Augustus appellatur. Zosimus, et ex eo Lydiatus duplex initium imperii Constantini h. a. distinguens, et Maxentii. Sed vide Pag ad ann 306, nu. 9, et seq.
- 5024 Imp Constantinus Aug tr. p. 2, 3, 9, 5 ex die 25 Julii, cos imp 4. 4060 4064
 D C Imp Gal Maximian tr. p. 46, 47, ex die 21 April cos vii imp 49 coss quos DD. NN. Aug jusserint.
 Coss Maximia. Hercules Aug x. Imp Gal Maximianus Aug vii.
 In orbe Rom seu Decies et Maximianus.
 In Italia Maxentius Aug et Romulus.
 Statius Rufin. P. U. ex d. vii Kal Aug.
 Ex Urbe a Maxentio filio fugatur Maximianus Hercules pater. Mediob et Pag ad h. a. n. v. ex Lactantio.
 Bruterus, Vangiones, Alamannos, Tubantes Constantinus vincit. Mediob.
- 5022 Imp Constantinus Aug tr. p. 3, 4 ex die 25, Julii cos imp 4. 4061 4062
 40, 6 Imp Gal Maximianus Aug tr. pot B 47, 48 cos vii imp 49.
 Coss extra Italiam in orbe Romano.
 Post consulatum x et vii Herculei et Gal.
 In Italia sub Maxentio Maxentius ii et Romulus ii.
 Aurelius Hermogenes P. U. ex Kalend Novembr.
 Maximianus Hercules iterum apud Constantinum deposita purpura regias opes obtinet. Mediobard.
- 5023 Imp Constantinus Aug tr. p. 4 4062
 41, 7 et 5 ex die 25 Julii cos imp 5 et A imp Gal Maximianus Aug tr. p. 48 4063
 49 ex d. 21 April coss 7 imp.
 Coss extra Italiam in orbe Romano.
- ea nitidius exponentem et suis temporibus assignantem, contestibus nummis, cum Mediob Alexander Africæ Tyrannus Mediob.
 Licinius Carnuti in Pannonia 3. Id. Nov a Gal Maximiano consors Imperii factus. Pag n. 44, et Mediob.
- B**
- iii Marcelli 4 et 5. Persecutionis 6.
 iv Sex Augusti h. a. fuerunt Herculeus, Galerius, Constantinus, Maximinus, Maxentius et Licinius. Vide Pag. ad annum 307 n. vi
 Die Dominica 23 Maii ordinatur episcopus Eusebius, ut vicarius sit Marcelli, ex quo tempore ad diem mortis 47 Augusti anni secundi post consulatum x et vii, seu Christi 240 sunt anni ii mens. ii dies xxv in picturis S. Pauli signati. Vide notas ad Marcellum.
- C**
- Olymp. Marcelli 5 et 6. Persecutionis 7.
 271 In Oriente persecutio sævit. Refert Eusebius lib. viii hist. c. 25. et 272. Urbem integram in Phrygia ob Christianam fidem esse deletam. Petav. ad h. a.
- D**
- i Marcelli 6. Persecutionis 8. Eusebii et Melchiadis. i.
 ii Marcellus martyrium consummat die xvi Januarii qua colitur cum sedisset ann. v mens. vii dies xxv. Vide notas ad Marcellum.

Anni
Per.
Jul.
et cycli.
Ⓢ

Anni Imperatores, Consules Romano-
rum, res gestæ, et documenta.

Anni A
U. C.
ante et
post Pal.

Anni
Olymp.

Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Christi

II post consulatum x et vii
Herc et Gal.

Coss in Italia sub Maxent. Ma-
xentius III solus.

Rufinus Volusianus P. U. ex d. V
Kal Nov.

Maximianus Constantino genero
insidiatur, per Faustam deprehen-
ditur, et Massiliæ necatur. Euseb
et cæteri hist.

EUSEBIUS, qui fuerat vicarius,
successor eligitur in Paschate die
3 Aprilis : et paulo post, die sci-
licet 17 Aug. obit juxta Catalog.
Liber. cum sedisset m. iu dies 16
ex eodem Catalogo et ab ordina-
tione episcopi anni II mens. II
dies xxv. Vide notas ad Eusebium.

MELCHIADES ab Eusebio ordi-
natus episcopus 4 Junii die Domi-
nica, et vicarius constitutus, post
ejus obitum igitur pontifex Ro-
manus. Vide notas ad Melchiam

B

5024
12, 8
G

Imp Constantinus Aug tr. p. 5 et 4063
et 6 ex die 25 Julii cos imp 6 et 4064
imp Gal Maximianus Aug tr. p.
19, 20 ex d. 24 apr cos VIII.

Coss extra Italiam in orbe Ro-
mano.

Galer Maximianus Aug VIII. Ex
Cassiodoro addit collegam Lici-
nium Card Noris.

Romæ mens Sept sub Maxent.
Rufinus Volusianus et Eusebius
Pag h. a. n. 1.

V. Kal Novemb. Junius Flavia-
nus P. U.

Alexander Africæ tyrannus a
Rufio Volusiano præf prætorii per
Maxentium cum exercitu misso
victus, captus, et interfectus est.
Mediob et Pagius ad h. a. nu. 22.
Constantinus parat bellum contra
Maxentium.

Imp Constantinus Aug tr. p. 6 4064
et 7 ex d. 25 Julii coss II imp VI, 4065
VII, VIII, IX, X. Mediob et Lydiat.

Imp Licinius Aug tr. p. 1 et 2
ex 24 April cos II.

Coss Constantinus Aug II.
Licinius Aug II.

In O. R. cos Romæ Maxentius IV
solus Maximianus II, Picentius II
in Oriente.

Vales et Reland ex legibus.

Pr. Ur. Aradius Rufinus. VI
Kal Novembris Annius Anulinus
III Kal. Decembris. Aradius rufi-
nus iterum P. U.

Victis Maxentii ducibus apud
Segusium, Augustam Taurinorum,
ac bis ad Veronam, ac tandem v

II Melchiadis 1 et 2. Persecutio- 311
III nis 9.

Galerius Maximianus consum-
ptis genitalibus pestilenti vulnere
est extinctus, cum paulo ante
quam moreretur persecutionem
edicto compressisset : in quo Trib.
pot. xx appellatur, et Cos. VIII.
Euseb. VIII hist. cap. 47. Petavius.
Sardicæ id evenisset docet Pagius.
ad h. a num XII. Maximianus ac
Licinius provincias Galerii demor-
tui inter se partiuntur. Ibi num.
XIV et seq.

Circa hunc annum persecutio
finem accepit in Africa. Vide no-
tas ubi supra.

C

III Melchiadis 2 et 3. Persecutio- 312
IV nis 10. Biss

Salutare crucis signum cœlitus
ostensum Constantino prænuntium
victoriæ, quam de Maxentio in
Tiberim deturbato reportat. Euseb.
Lactan. et Baluz. in notis ad
eundem, cum Pagio ad h. a.
n. IV.

PAX NOSTRIS A CONSTANTINO RED-
DITA.

Eusebius in Chron. Ante
hanc tamen dum Romæ adhuc
sæviret persecutio sub Maxentio
die Dominica 40 Februarii a Mel-
chjade papa ordinatur episcopus
SILVESTER vicarius futurus. Vide
notas ubi supra. Ex qua die ad diem

D

Imperatores, Consules Romano- Annis A Annis Christianorum, Judaeorum et Ant-
rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, B-
ante et post Pal. Reges, res gestæ et documenta. Chr-

H.
 3

Kal. Novembris Maxentio Aug. ad Pontem Milvium, Constantinus MAXIMUS dicitur, et Africam, misso capite Maxentii, recuperat. Mediob. ex num. et hist.

026 Imp. Constantinus Aug. tr. p. 7
 et 8 ex die 25 Julii Cos. III, Imp.
 D: x et XI.

Imp. Licinius Aug. tr. p. 2 et 3, Coss. III.

Imp. Constantinus Maximus Aug. III. 4065 B
 4066

Imp. Licinius Aug. III.

Reland. ex l. 3. C. si contra jus v utilit. public. et ex legibus pluribus Codicis Theodos.

His Coss. VI Id. Septembris. Rufus Volusianus P. U.

Constantinus ex Italia reversus Francos fundit, et Germaniam vastat. Mediob. ex num. et hist.

Maximinus a Constantino et Licinio victus veneno sumpto, trucidataque tyrannorum stirpe suas partes secuta, nocentem spiritum detestabili genere mortis efflavit.

Cæcilius de mort. persec. Vide Pagium ad annum 344, n. VI et XII.

5027 Imp. Constantinus Aug. tr. p.
 45, 44 8 et 9 ex die 25 Julii Cos. III, Imp.
 C: XI et XII.

Imp. Licinius Aug. tr. p. 3 et 4 ex die 24 Aprilis Cos. III. 4066
 4067

C. Cejonius Rufus Volusianus II.

..... Arianus.

Gruter. 28, 5 et 387, 5; Spon. Miscell. p. 90, etc., et leges apud Reland. ut l. 8 C. de judiciis, etc.

Rufus Volusianus P. C. ex 43 Kal. Sept.

Felici hac epocha PACE REDDITÆ CHRISTIANIS per iterata edicta Constantini Maximi et Licinii, persecutoribus Ecclesiæ justo Dei iudicio subversis, eorumque stirpe fauste chronologiam hujusætomii: de qua epocha ita scribit Pagius ad hunc annum 344 n. XIII: «Victo anno 343 Maximino. instituta celeberrima epocha a PACE ECCLESIAE REDDITA definita. Ejus meminere Eusebius in Chronico, et au-

obitus ejusdem 31 Decembris anni 355 fluunt anni XXIII mens. x dies xx episcopatus, ipsi attributi in Pict. S. Pauli. Vide notas ubi supra.

Ol. 272 Melchiadis 3 et 4.

iv Synodus Romana celebrata in et 273 domo Faustæ in Lateranis contra I Donatistas, præside Melchiade die 2 Octobr. Vide notas ubi supra ex epistola S. Augustini.

Maximinus contra Licinium et Constantinum e Syria movens, pacta Jovi Christiani nominis extinctione si victor evasisset, occursu Licinii, ad preces Deo summo fundendas per Angelum edocti, fugatur extra Europam Kal Maii: Et iterato prælio vincitur ad Cybalim VIII. Id Octobr. Victores Constantinus et Licinius edictum secundum PACIS ECCLESIAE promulgant Mediolani. Vide Baron. Mediob. et præ cæteris Pagium ex Lactantio de mort persecut singula suo ordine recensentem ad hunc annum num 4 et seq.

C

I Melchiadis 4. SILVESTRI I.

II Melchiadis obit depositus die IV. Idus Januarii in Callisti, ut in opusc quarti sæculi in prolegomen et in vetusto lapide. Tituli S. Silvestri in capite consignatur, cum sedisset ab ordinatione episcopali, qua vicarius, qua pontifex ann III, mens VII dies VII. Vide notas ubi supra.

SILVESTER jam ordinatus episcopus in fine persecutionis anno 242 die Dominic 40. Febr. cum hoc anno sedes vacasset dies XVI [ut in catalog et biblioth] nempe ad diem 25. Januar die 26 eligitur successor, et Dominica proxime consecuta 31. Januarii collocatur in throno sedis apostolicæ, quam tenet annis XXI mens XI in catalogo Liberiano expressis usque ad 31 Decembr Constantio et Albino coss [nempe ad diem supremam anni 335. Æræ Christi omnium chronologorum consensu ad eundem annum pertinentibus] et ab ordi-

D

3

3

Anni
Per.
Jul.
et cycli.
Ⓟ Ⓟ

Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ, et documenta.

Anni A
U. C.
ante et
post Pal.

Anni
Olymp.

Christianorum Judæorum et fini-
timorum populorum Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Christi

ctor chronici Alexandrini, dum de Constantii Augusti Constantii M. filii morte loquitur. Dedicatæ postea Ecclesiæ per singulas urbes, et conventus episcoporum habiti, ut habet Eusebius lib. x, cap. 3. » Videndus quoque cardinalis Baronius ad hunc annum num. vii, ubi ex Eusebio decreta memorat pro Christianis edita ante exitum vitæ a Maximino.

natione episcopali numerat ann xxiii, mens x, dies xx in picturis S. Pauli præservatos. Vide notas ad Silvestrum.

Synodus Arelatensis celebrata, nec non Ancyrana, et Neocæsariensis. Petavius ad hunc annum : et card Baronius ad eundem.

B

CHRONOLOGIA

AD TOM. II EDIT. ROM-VATIC.

A sancto Sylvestro ad sanctum Gregorium Magnum.

Anni
Per.
Jul.
& Ind.

Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ, et documenta.

Anni
U. C.
ante et
post Pal.

Anni
Olymp.

Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

5027

Imp Constantinus Aug tr. p. 8
et 9 ex die 25 Julii cos III Imp XI
et XII.

4066

ante

Palil

Cycl

Ⓟ 45

● 44

Lit

Dom

C

Indict

II

et ex

Kal

Sept

III

Imp Licinius Aug tr. p. 7 et 8
ex die 24 Aprilis cos III.

4067

post

Palil

C. Cejonius Rufus Volu-
sianus.

. . . Anianus.

Gruter 28, 5 et 387 5 Spon
Miscel 99 et leges apud Reland
ut l. 8, C. de judiciis, etc.

Idem Rufus, seu *Rufus Volu-
sianus* præf Urbi ex XIII Kal
Sept in Laterculo Bucheriano :
quem cos iterum Pagius putavit
ex male transcripto lapide apud
Spon 2 76 in hortis Justinianis,
ubi non legitur ITERUM, sed legi-
tur ET PRVM.

Chronicon Paschale deducit *Indi-
ctionum initium* ex Sept præ-
cedenti Constantino III et Licinio
III consulibus, quem annum vocat
VIII Constantini, sed cæteri,
et nos anno solido ante. His igitur
coss Volusiano et Aniano Kal Janu-
arii labitur nobis Indictio II
usque ad Kal Sept et ex Kal
Sep exordium ducit Indictio III.

C

Olym.

Melchiadis 4. SILVESTRI primus.

344

273

Melchiades obit depositus die iv.

I

Id. Januar.

et ex

diebus

æstivis

II.

SILVESTER electus successor
post vacationem sedis apost.
dierum 46 (ut in catalogis et
Biblioth.) die 31 Januarii Domi-
nica in cathedra Romana consti-
tuitur, quam tenet annis 24,
mens. 44, in catalogo Liberiano
expressis usque ad diem 31 De-
cembr. 335. *Constantio* et Albino
coss.

D

Synodus Arelatensis his coss.
celebrata est, necnon Ancyrana,
et Neocæsariensis. Baronius, et
Petavius ad hunc annum.

Donatistæ in Africa damnati.
S. Aug. ep. 68 et 162.

Maximinus rupto fœdere bel-
lum Licinio inferens exiit ca-
stris, ac vix e manibus hostium
elapsus in Asiam se cum recepisset
ineunte vere apud Tarsum
obit. Inde imperium Licinii in
Asia post Martium mensem nume-
randum probat Norisius confir-
mans sententiam Baronii diss.

Anni Imperatores, Consules Romano-
rum, res gestæ, et documenta. A
Per. Jul. et Ind. U. C. ante et post Pal. Olymp. Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. C

Vide Petavium in chronol et lib xi, cap 44.

5028 Imp Constantinus Aug tr. p. 9 4067
et 40 cos iv imp xii et xiii. 4068

42 Imp. Licinius Aug tr. p. 8 et
9. cos iv

Indict III Imp Fl. Val Contantinus
IV Coss Aug iv.
Imp Fl. Val Licinianus Licin Aug iv.

L. 4, Cod Theod de divers re-
scriptis, et aliæ plures apud Re-
land.

Præf Urbe ex die xiii Kal Sept
Vettius Rufnus.

Laterc Bucherianus iv sæculi.

5029 Imp Constantinus Aug tr. p. 40 4068
et 44, cos iv Imp xiii. 4069

43 Imp Licinius Aug tr. p. 9 et
40, cos iv.

Indict III Coss . . . Sabinus.
IV et v Coss . . . Rufnus.

L. 4, C. Theod de pact et trans
etc apud Reland.

Præf Urbi Ovinius Gallicanus
pr. Non Aug Laterc Bucher.

Hoc anno Decennalia Imperii
Constantini M. soluta et nuncu-
pata xx. Romæ die viii Kal Aug
in Oriente vero Decennalia Li-
cinius ex xx die iii. Id. Novembr.
Noris de 2. Nummis pag 70, 75
et 76.

5030 Imp. Constantinus Aug. tr. p. 4069
44, 42, cos. iv, imp xiii. 4070

44 Imp. Licinius Aug. tr. p. 46,
44, cos. iv.

Indict. v Coss. Ovinius Gallicanus.
et vi. Coss. Septimus Bassus.

L. 4, c. Theod. ad 5, c. Clau-
dian, etc. Plures aliæ apud Re-
land. Vide etiam du Cange Famil.
Byzant. pag. 47, vi.

Præfectus Urbi Septimius Bas-
sus ex Idib. Maii Laterc. Bucher.
Vide Noris. de num. Licinii p. 85.

5034 Imp Constantinus Aug. tr. p. 4070
42 et 43, cos. vi, imp. xlii 4074

45 Imp. Licinius Aug. tr. p. 7,
42, cos. iv.

Indict VI-VII Coss. Imperator Licinius Aug. v.
Crispus Cæsar.

de duobus nummis Dioclet. et
Licinii pag. 64 et seqq.

Constantinus Mediolani Con-
stantiam sororem Licinio uxorem
trahit.

II Sylvestri 1 et 2.

III Constantinus Licinium bello la-
cessitum prælioque victum ad Ci-
balas oppidem inferioris Pannoniæ
die viii. Id. Octobr. et iterum in
Mardiensibus campis, Illyrico
multat, septemdecim illius pro-
vincias cum Rhætia et Pannonia
suo imperio adjiciens. Licinio
permisit Asiam et Orient. Diœce-
sim una cum Thracia, Mœsia mi-
nori, ac Scythia Europæa. Vide
Noris. de num. Licin. cap. 2, pag.
68. Lydiatum et Petavium.

III Sylvestri 2 3.

IV Arius in tractatibus ad populum
hæresim spargens deprehensus
est : cum eodem tempore Collu-
thus Alexandriæ presbyter doctri-
næ quoque suæ virus instillaret.
Petavium ex Epiphano hæres.
LXIX.

Cæcilianus coram Constantino
purgatur, et Donatistæ in exsilium
missi. Pagius num. xvii, cum
Norisio.

Olymp Sylvestri annus 3 et 4.

273 His Coss levati tres Cæsares,
iv Crispus, Licinius, et Constantinus

et Kal Martii Idatius. Et probat No-
risius ex aliis docum, pag 84, de

274 duobus nummis Dioclet et Licinii.

I Solis Eclipsis digit 7, Paris die
xx Decembris Petav ex Idatio (qui
ad coss sequentes retulit) et ex
aliis script. Sed vide anno seq.

I Sylvestri ann 4 et 5.

II Alexander episc Alexandrinus
Arium ejicit, qui in Palæstinam
abiens omnia permiscet Petav ex
Socr Sev et Epiph.

Metrophanes Byzantii episco-

Imperatores, Consules, Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et Anni
rum res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Anni
ante et Reges, res gestæ et documenta. Christi.
post Patil.

L. 9. C. de judiciis, et aliis pluribus apud Reland.

Præf. Urbi Julius Cassius Vice sac. judicans Septimius Bassus Præf. Urbi repressus est Laterc. Bucher.

Imp. Constantinus Aug. tr. p. 4074
43 et 44, cos. iv, imp. 43, 44, 45. 4072 B

Imp. Licinius Aug. tr. p. 42 et
43, cos. v.

Imp. Constantinus Aug. v.
Licinius Cæsar.

L. 2, c. Theod. de divers. re-
script. et aliæ apud Reland.

Præf. Urbi Kal. Sept. Val.
Maximus Basilius Latere Bucher.

Crispus Cæsar contra Aleman-
nos feliciter bellum gerit. Petavius
ex Panegy. Nazar. ad ann. seqq.
E contra Mediobardus ad annum
præcedentem habet : Crispus
Cæsar rebellantes Fraucos insigni
victoria domat

Imp. Constantinus Aug. tr. p. 4072
44 et 45, cos. vi, imp. xvii. 4073

Imp. Licinius Aug. tr. p., 43,
44, cos. v.

Imp. Constantinus Aug. vi.
Constantinus Cæsar.

L. 2, C. de assessoribus, et do-
mest. et aliæ apud Reland

Præf. Urbi Valerius Maximus
Laterc Bucher

Imp. Constantinus Aug. tr. p. 45 4073 D
et 46, cos. vi, imp. xvii. 4074

Imp. Licinius Aug. tr. p. 44,
45 cos. v

Crispus Cæsar II.
Constantinus Cæsar II,

L. 3, Cod. de Fer. et aliæ apud

pus cum sedisset annos tres, sub-
stituendum sibi curavit Alexan-
drum. Hic enim sedit ann 23 ut
auctor est Socrates lib II, cap 4,
Sozom, III, c. 3. Petavius.

Eclipsim solis tr. a. refert Ida-
tius. Vide Valesium in notis ad
Euseb de vita Const lib II, c. 6.
Crispus a Lactantio in Divinis lit-
teris eruditur Euseb.

Silvestri ann 5 et 6.

Philogonio Antiocheno episcopo
mortuo succedit Paulinus Petav
ex Niceph chron.

Licinius persecutionem adver-
sus Christianos instituit, in qua
Theodorus dux insignis marty-
rium subit. Ex ejus actis ap. Sur.
Noris de 2 num Licinii, etc. p. 90.
Christianos de palatio suo pellit,
et concilia celebrare prohibet.
Petavius ex Eusebio de vita
Const lib I, c. 44, 45.

Constantinus Sarmatas Mæoti-
dis accolæ Istrum transgressos
cædit, mox eosdem in regione sua
funditus vincit occiso eorum rege
Rausimodo. Ibi ex Zozimi, lib II.

Idem contra aruspices rescribit,
l. 4 et 2, Cod. de malef. et de Cleric
immunit, l. 2, Cod. de Episc.

Silvestri ann 6 et 7.

Chron Paschale his coss factas
passim dedicationes Christiana-
rum ecclesiarum indicat.

Constantinus pœnas contra or-
bos et cælibes latas sustulit l. 4
C. de infirm. pœn. cælib. Petavius.

Silvestri ann 7, 8.

Circa hoc tempus videtur refe-
rendus baptismus una cum matre
S. Helena et liberis ac domesticis
pluribus a Constantino Augusto
Romæ perceptus, ipsis administra-
tus per B. Silvestrum papam ex his
quæ protulimus in notis ad Sylve-
strum. ex Jo. Malala, et ex chrono-
grapho vetustiori apud eundem.

His coss Constantinus Aug de
observ. diei Dominicæ edit, l. 3,
Cod. de Feriis.

Synodus II Alexandrina contra

Anni Per. Jul. et Ind.	<i>Imperatores, Consules Romano- rum, res gestæ, et documenta.</i>	Anni U. C. ante et post Palil	A Olymp.	<i>Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta</i>	An Æ Chr
	Relandum de quibus vide Pagium ad hunc annum.			Arium celebrata ex allatis per Pagium ad ann 345, n. v et seqq.	
	Constantinus quindecennialibus imperii votis hoc anno absolutis vicennalia nuncupavit die 25 Julii. Noris ex Nazario et Idatio et nummis in dissertat de 2 num. Licinii, etc. p. 73.				
	Tabella ænea ap. Fabrett inscript p. 364, n. xvii, et alia in Musæo Strozio et plures apud Grut 362.				
5035	Imp Constantinus Aug tr. p. 46 et 47, cos vi, imp xvii.	4074	B	i Sylvestri ann 8 et 9.	3
⊙ 23		4075		ii Bellum Licinio a Constantino M. indictum. Apparatus bellici hinc inde. Licinius Hadrianopoli subsistit. Crispus a patre Constantino socius adhibetur expeditionis. Hormisdas e regio Persarum sanguine ad Constantinum confugit e carcere liberatus miro uxoris invento. Zonaras, lib ii, cap 27.	
⊙ 49	Imp Licinius Aug tr. p. 45 et 46, cos v, imp iii.				
G					
Indict x	Coss Petronius Probianus. Anicius Julianus.				
et xi	Gruter p. 464, 4, et l. 4, C. Theod de constit princip aliæque apud Reland. Præf Urbi <i>Valerius Maximus</i> , Laterc Bucher.				
5036	Imp Constantinus Aug tr. p. 47, et 48, cos vi, imp xvii et xviii,	4075		ii Sylvestri ann 9 et 10.	
⊙ 24		4076		iii Licinus cum Constantino configit, et victus terra, marique fugatur primo Byzantium, mox Chalcedonem (ubi Martianum Cæsarem creat) tandem Nicomediam se recepit. Zosimus lib ii, cap 26. Constantinus sanctionem edit contra diversarum religionum homines, qui clericos ad lustrorum sacrificia celebranda compellerent. l. v. Cod de Eccl et ler. Petavius.	
⊙ 4	xix				
F	Imp Licinius Aug tr. p. 46 et 47, cos v, imp. iii.		C		
Indict xi	Coss . . Severus.				
et xii	Coss . . Rufinus. Gruter p. 209, 2, et l. 9, C. de re milit aliæque apud Reland. Præf. Urbi <i>Lucer Verianus</i> Idib Sept.				
5037	Imp Constantinus Aug tr. p. 48 et 49, cos vi imp xix, xx, xxi.	4076		iii Sylvestri ann 10 et 11.	3
⊙ 25		4077		iv Licinius a Constantino Nicomediæ obsessus se urbemque victori dedit, et purpuram exiit anno imperii sibi a Galerio delati 48. Asiatici vero xi. Noris diss de 2, numm Lic., pag 404. Paulo post occiditur Licinius, et ante hunc Martinianus. Zosimus lib ii, c. 28. Paulino Antiocheno episcopo mortuo agitur de subrogando Eusebio Cæsariensi. Sed Eustathius catholicus, et laudatus antistes eligitur. Petav ex Euseb et Theodoro l. i. cap 7.	
⊙ 2	Imp Licinius Aug tr. p. 47 et 48, cos v, imp iii.				
E D					
Indict xii	Coss Crispus Cæsar iii. Constantius Cæsar iii.				
et	Gruter 362, n. 4, et Tomassin de tess hosp cap 3. L. 46, C. de Decurion et aliæ apud Reland. Præf Urbi <i>Lucerius Verinus</i> . Laterc Bucher. Calvis ex Sozom eclipsim solis refert.		D		
xiii					
5038	Imp Constantinus Aug tr. p. 49 et 20, coss vi, imp xxi.	4077	Olymp.	Sylvestri ann 11 et 12.	3
⊙ 26		4078	275	Synodus Nicæna a 348. Patri- bus celebrata Fidei symbolum asserit, de Paschatis festo decernit, et contra Arium judicans ejus hæ-	
⊙ 3	Coss . . Paulinus. . . Julianus.		iv		
C			et		
Indict xiii et xiv	L. 4. c. Theod de usuris, et		276		

Anni
Per.
Jul.
et Ind

Imperatores, Consules Romano-
rum, res gestæ, et documenta.

Anni
U.C.
ante et
post Pal.

A Anni Christianorum, Judæorum et fini-
timum populorum, Pontifices,
Olymp. Reges, res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Christi

aliæ apud Reland. Pagius ex libello de Præf Urbi coss nomina colligit: *Anicius Paulinus, et Anicius Julianus.*

Præf Urbi *Acilius Severus* Laterc Buch concilii Nicæni epocha signatur anno Alexandri 636, nono die mensis Haziran ex Josepho Ægyptio. Noris de epoch Syromaced diss 3, cap 4, et Florentinus in notis ad Martyrol die 25 Decembris.

5039

Imp Constantinus Aug tr. p. 4078
20 et 21, cos vii, imp xxi. 4079

27

Imperator Constantinus
Coss Aug vii.

4

B

Constantius Cæsar.

Indict

xiv

L. 3. C. de pact pignor etc. aliæ
apud Reland.

et xv

Præf Urbi *Anicius Julianus.*
Laterc Bucher.

I resim damnat. Cœpit xiiii Kal Jul.
et absoluta est viii Kal Sept.

Syvester missis ad se concilii decretis coacta Romæ synodo probavit quæ in illo gesta fuerant Baron ad h. a. n. 474 et 499, et Petavius sub finem synodi Nicænae. Constantinus M. Vicennalia Nicomediæ celebravit. Euseb lib iv, cap 44, hist et in chron et de vita Const lib iii, cap 44.

B

I Sylvestri 42 et 43.

326

II S. Alexander episcopus Alexandrinus obit die 26 Febr. Vide Baronium et Noris hist Pelag., cap 2, pag 8. Succedit Athanasius Vide Petav.

Crispus Cæsar ob suspicionem incestæ consuetudinis cum noverca insons occiditur. Vide Baron et auctores ab eo productos ad ann 324, n. v. et seqq.

Eodem anno Licinius Jun. Licinii Aug f. interemptus est. Euseb et Zosimus lib ii.

C

In Perside contra Christianos gravis persecutio a Sapore commovetur. Petavius ex Theophane et Cedreno.

Constantinus contra hæreticos diversarum sectarum plures leges sancit. Vide Baron n. 46, seq ejus hortatu S. Helena mater Jerusalem profecta multas basilicas construit, et crucem Dominicam reperit. Ibi n. 34, 42, etc et Jo. Malala lib xiii, pag 5.

II Sylvestri 43 et 44.

327

III Arius, qui hæresim hactenus dissimularat, per Eusebium Nicomediensem Alexandriam redire molitur. Sed nec iste, nec imperator id ab Athanasio extorquere potuit. Ex Athanas Apol. 44, Petavius h. a.

D

Evangelium Indis per Frumentium Tyrium importatur, qui ab Athanasio episcopus illis datus est. Rufinus lib i, c. 9, Socrates lib i, c. 45, Theodoret et Sozom ap. Petav ibi.

Eodem tempore, Iberi Christianæ cujusdam captivæ opera

5040

Imp Constantinus Aug tr. p. 24 4079
et 22. 4080

Coss vii. Imp xxi.

Coss *Fl. Cæsar.
.... Maximus.

Vetus inscriptio apud Boldett de cœmet pag 79, n. 4, licet leges a Relando productæ signentur Constantino et Maximo ut l. 48, C. de appellat et l. 2, c. Theod de famil hercisc. *Constantino Cæs V, et Maximo Coss* corrigendæ ex lapid Boldetti.

Fl. Cæsario, et Maximo Coss.
Præf Urbi *Anicius Julianus.*
Lat. Buch.

Indict
xv

Anni Imperatores. Consules, Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et An- An
Per. rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olymp timorum populorum, Pontifices, An
Jul. ante et Reges, res gestæ et documenta. Ch
et Ind. post Palil

- Hoc fere tempore S. Helena, mater Constantini octuagenaria inter filii ac nepotum complexus pie obiit 18 Aug sepulta via Lavicana in cœmet SS. Petri et Marcellini. Vide Euseb lib III Vitæ Const cap 46 et 47.
- 5041 Imp Constantinus Aug tr. p. 22 4080
 ① 1 et 23, Cos VII, imp XXI et XXII. 4084
 ② 6 Vetūs inscriptio Parmæ et alia
 G F Patavii relatæ a Panvino in Fast
 Indict Grutero, pag 159; Noris. de 2
 1 et II numm. pag. 72.
- D. N. IMP. CAES.
 CONSTANTINO. P. F.
 VICTORI. AVG. PONT.
 MAXIMO TRIBVN.
 POTESTAT. XXIII. IMP.
 XXII. COS. VII. P P.
 PRO COS., etc.
 Coss Januarus.
 Justus.
 Reines class xx, cclvi et
 I. I de agricol et censit apud Reland cum aliis ibi.
- 5042 Imp Constantinus Aug tr. p. 23 4084
 ① 2 et 24, Cos VIII, imp XXII. 4082
 ② 7 Coss Imp Constant Aug VIII.
 Constantinus Cæsar IV.
 E L. 15, C. Theod de appellat
 Indict aliæque ap. Relandum.
 II Præf urbi Publicius Optatianus
 et III VII, Id. Sept et ex VIII Id. Octobr.
 Petronius Crobianus.
 Laterc. Bucher.
- 5043 Imp Constantinus Aug tr. p. 24 4082
 ① 3 et 25, Cos VIII, Imp XXI. 4083
 ② 8 Coss Gallicanus.
 Symmachus.
 D Boldett. cœmet pag 79, et 385,
 Indict ex vet inscript et Spon pag 123,
 III Reines., pag 399, quam inscript.
 et IV vide integram apud Meurs in Macrobian Saturnal lib v, cap 4. et lege 3 et 4, C. fin regund aliisque apud Reland.
- Christi fidem suscipiunt. Ibi.
- III Sylvestri 44 et 45.
 IV Athanasius diœcesim suam lustrans Ischyram in Mareotide pro episcopo se gerentem dejicit qui ad Meletianos confugit. Athan Apol. In ea peregrinatione SS. Antonium, et Pachomium invisit. Petavius ex S. Ath.
- Circa hoc tempus Constantinus Byzantii situm opportunitatemque contemplatus instaurare ac munire aggreditur, ibique sedem imperii constituere. Petav et Zosim lib II.
- Constantinus Teifalos, et Gothos vincit, et Danubio pontem lapideum imponit. Mediobardus ex chron Alexandrino et nummis inscriptis, victoria Gothica.
- C Olymp Sylvestri 45 et 46.
 276 Constantinus præcipuæ nobilitatis viros ex Urbe Roma aliisque civitatibus ad frequentandam Urbem suam vocat. Castella, præsidia, militesque limitaneos in ripis Danubii constitutos [exitio imperii Romani propediem id futurum] removet. Lydiatus ex Zosimi historia lib II, cap 34, 35, Eusebio aliisque, quibus adde Jo. Malalam.
 IV
 et 277
 I
- I Sylvestri 46 et 47.
 II His coss Constantinopolis dedicata est v Idus Maias Idatius; et Jo. Malala p. II. pag 5, qui annus dicitur a Malala Æræ Antioch cclxxviii, et ab auctore chron Pasch ccc, post Christi Domini Ascensionem in cœlum Feria II, indict III, a Roma condita 1080.
 Iisdem coss ait Lydiatus [non sequentibus, ut Onuphrius et Goltzius aliique statuerunt] Constantinus instituta nova forma imperii provincialiarum, et magistratum, et exercituum pro duobus præf Prætorio quatuor instituit

<i>Anni Per Jul. et Ind.</i>	<i>Imperatores, Consules Romano- rum, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Pal.</i>	<i>Anni Christianorum, Judæorum et Anti- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni Eræ Christi.</i>
5044	Præf Urbi <i>Petronius Probianus</i> .	4083		
⊙ 4	Imp Constantinus Aug tr. p. 25,	4084		
⊙ 9	et 26, Cos VIII, Imp XXII.			
C	* Coss D... Bassus.			
Indict	... Ablavius.			
IV	* Vet inscript ap. Boldetti de			
et V	cæmet p. 85, et 273, et l. 2, C. de litigiosis, etc, aliæque apud Relandum.			
	Præf Urbi <i>Anicius Paulinus</i> pr. Id. Apr.			
5045	Imp. Constantinus Aug tr. p. 26,	4084		
⊙ 5	et 27, Cos VIII, Imp XXII, XXIII.	4085		
⊙ 10	Coss ... Pacetianus.			
B A	... Hilarianus.			
Indict.	L. 3, C. Theod de inoffic testam			
V	et aliæ apud Reland.			
et VI	Præf Urbi <i>Anicius Paulinus</i> . Laterc Bucher.			
5046	Imp Constantinus Aug tr. p. 27, et 28, Cos VIII, Imp XXIII.	4085		
⊙ 6		4086		
⊙ 11	Coss Fl. Val Jul Dalmatius			
G	... Zenophilus.			
Indict	L. 23, C. de administ tutorum,			
VI	et aliæ apud Reland.			
et VII	Pr. Urbi <i>Publicius Optatianus</i> VII, Id. April per dies 32, <i>Cejonius Julianus Kemenius</i> p. v, vi, Id. Maias.			
	Laterc Buch.			
5047	Imp Constantinus Aug tr. p. 28, et 29, Cos VIII, Imp XXIII.	4086		
⊙ 7		4087		
⊙ 12	Coss L. Ranius Acontius Opta- ... tus.			
F	<i>Anicius Paulinus</i> .			
Indict	Vet inscript ap. Gruter 463, 3,			
VII	et 4, et apud Boissard parte III, pag 403. Gudianæ apud Fleetwood p. 420, et 442, et Reland h. a. ubi et l. 15. C. de testam milit et aliæ plures his Coss signatæ.			
et VIII	Præf Urbi <i>Anicius Paulinus</i> v, Kalend Martii.			
5048				
⊙ 8				
⊙ 13				
E				
Indict	Imp Constantinus Aug tr. VIII et IX p. 29 et 30, Cos VIII, Imp XXIII	4087		
		4088		
			II	descriptos a Zosimo lib II, c. 33, cum singulorum potestatis finibus. Vide et Pagium ad ann 332.
			III	Sylvestri 47 et 48. 331
				Meletiani Eusebio Nicomediensi auctore falsa quædam crimina impingunt Athanasio confracti calicis, et Arsenii occisi. Petav. ex Socrat I, c. XX, Sozom II, c. XXII.
				Edicto Constantini Gentilium templa eversa sunt. Ibi ex Hieronymi chron. et Theoph quibus adde Jo. Malalam parte II, pag 3 et 40 et A A a Pagio memoratos ad an 333, n. IV,
			B	
			III	Sylvestri 48 et 49 332
			IV	Constantinus contra Gothos implorantibus Sarmatis auxilium tulit. Itaque per Constantinum centum prope millia fame et frigore extincta sunt. Tunc et obsides accepit, et inter eos Ariarici regis filium. Anonymus Valesianus apud Petavium et Pagium ad h. a. cui suffragantur Idatius et Hieronymus in chron ibi.
			C	
			Olymp.	Sylvestri 49 et 20. 333
			277	His coss levatus est Constans die VIII Kal Januar. Idatius h. a. Cæsar designatus. Vide Noris de numm Licinii pag 77.
			IV	
			et	
			278	
			I	Coss hujus anni in chron Paschali luxati, et confusi cum coss anni præcedentis et consequentis.
			I	Sylvestri 20 et 21. 334
			II	In causa Athanasii episcopi Tyrum convenire jussi, et ut basilicam Jerosolymis dedicarent. Socrat lib I, c. XX quæ dedicata est 47 Sept chron Pasch Sarmatarum servos a dominis quibus rebellaverant pulsos Constantinus libenter accipit: et amplius CCC M. per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiam dividit. Anonym Idat Hieronym chron apud Petavium: a quo etiam.
			D	
			III	Eclipsis solis Romæ h. 44, 47 post med noct die 17 Julii referatur ex Firmico lib I, c. XI, digit 40 1/2.
			II	Sylvestri 21 et 22. 335
			III	His coss signatur epistola Ma-

AD ANASTASIIUM PROLEGOMENA EDIT. ROM.-VATIC.

operatores, Consules Romanorum
res gestæ et documenta,

Anni A
U. C.
ante et
post Palil

Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
Olymp. timorum populorum, Pontifices.
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Coss . . . Julius Constantius.
Cejonius Rufus Albinus.

Vetus inscriptio Capitolina a
Gruter pag 387, et a Schelestratio
edita Antiq Eccl tomo I, computat
ad hunc consulem Cejonium Ru-
fium Albinum post Cæsariana tem-
pora annos cccLxxxi, nempe ab
anno 46, ante æram Christi com-
munem: unde colligit recte con-
stitutum in sua (et nostra) chro-
nologia hunc Consulatum. Vide
notas ad Sylvestrum. His Coss
signantur l. 45, Cod de delatori-
bus, aliæque apud Relandum.

Præf urbi Rufus Albinus III Kal
Januar cujus inscriptio legitur in
pluribus ponderibus, necnon in
marm apud Gruter pag 387, ut su-
pra.

Constantini Tricennalia edita
viii Kal Aug Constantinopoli: qui
Constantem filium Augustum di-
cit, et Dalmatium fratris sui fi-
lium Cæsarem creat viii Kal Oct.
Hannabalianum vero regem con-
stituit ap. Cæsarem Syriæ. Chron
Pasch.

5049 Imp Constantinus Aug tr. p. 1088
9 30 et 31, coss viii, imp xxiii. 1089

9 30 et 31, coss viii, imp xxiii.
44 Coss . . . Nepotianus.
D C . . . Facundus.

Indict L. 5, c. Theod de sponsalib et
ix aliæ apud Reland.

et x Fl. Popillius Nepotianus in
nummis apud Tristan et Medio-
bard inscribitur is, qui post cæ-
dem Constantis imperator a factio-
nis dictus anno 350, die 28, occi-
sus fuit.

Præf urbi Rufus Albinus.
Constantini xxx Romæ celebrari
debuerant ex dictis per card No-
ris de 2 numm Licin etc p. 73, sed
per ejus absentiam edita h. a.
non leguntur in Occid.

5050 Imp Constantinus Augustus tr. 1089
10 p. 34, coss viii, imp xxiii, die 1090

15 B xi Kal Junii obit prope Nicome-
diam. Chron Pasch et Socrat lib
x et xi II, etc.

reoticorum tomo II Conell Gen p.
458, nempe Julio Constantio illu-
strissimo patricio fratre religiosus-
simum Constantini Aug. et Rufino.
Albino clarissimis die X mensis
Thot. Reland.

His coss Julio Constantio et Al-
bino (quos male transcripsit Ama-
nuensis Malalæ Illo et Albino pro
Julio et Albino exprimens pag 4)
ære Antiochenæ 583 dignitatem
comitatus secundi Antiochiæ con-
cessit Constantinus: ubi Rufinum
reliquit præfect a quo constructa
basilica.

His coss S Sylvester papa die
34 Decembris sancto fine complet
pontificatus sui annos xxi et men-
ses xi ab æra Enthronismi post
electionem die 31 Januar numera-
tos in catalogo Liberiano. et annos
xxiii, menses x, dies xx ab ordi-
natione episcopali suscepta quan-
do eligebatur vicarius a Melchiade
die Dominica x Feb 312 signatos
in pictura basilicæ S Pauli. Vide
nostras notas ad Sylvestrum.

III S. MARCUS sedit ex die 48. Ja- 336
IV nuar, obit Nonis Octobr h. a.

mens viii d. xx. die Dominica 48.
Januarii (festo Cathedræ S. Petri
Romanæ ex dictis per nos supra in
serie Rom. Pont. et in notis ad S.
Petrum collocatur Marcus in sede
Romana successor Silvestri, cujus
fuerat vicarius. Unde in catal Li-
ber dicitur sedisse menses 8. dies
xx. [ex 48 Januarii ad 6. Octobr
h. a.] et in picturis Basil S. Pauli
legitur sedisse [qua vicarius, sci-
licet qua pontifex] ann II. mens
viii dies xxi. Vide notas ad S. Mar-
cum.

In synodo Constant deponi-
tur Marcellus Ancyranus, et exsu-
lare jubetur S. Athanasius. Vide

Olym notas ad S. Marcum
278 JULIUS ordinatus episcopus his
iv Coss [ex catal Liber] die Domi-
et nica 6. Febr sedit ann xv. mens
279 II, dies vi, usque ad Coss anni 35:
i Constantium v, et Const Gallur

CHRONOL. A S. SILVESTRO AD S. GREG. M.

f Imperatores, Consules Romano- Annis A Anni Christianorum, Judæorum et Anni
rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
ante et post Palil. Reges, res gestæ et documenta. Christi

Divisum imperium inter Constantini liberos. Constantino Junatu maximo obtigit Gallia, Constanti Italia, Africa Illyricum, et Ponte-Euxino finitima, et Africæ quidquid ad Carthaginem pertinet communia cum Constantino. Constantio autem Asia oriens, Egyptus. Zosimus lib 2 cap 39

Coss . . . Felicianus.
*Fabius Titianus.

Vetus inscript in cœm S Hermetis in Prolegom.

L. 2, c. Theod de contrah empt. et aliæ apud Reland.

*Fabius Titianus coss ordinarius dicitur in vet lap Mus Albani, et præf Urbi iterum [nempe ann 350 et 354].

Præf Urbi Valerius Proculus qui L. Aradius. Val Proculus apud Grut 364, 1 et 362, 2 et Reines p, 458.

4 imppp Cæss Fl Constantinus 4090

1 Jun Aug tr. p. 4 et ex v Id. Sept 4094

6 tr. p. II, coss IV.

2 et Fl Jul Constantius Aug tr.

7 p. I et ex v Id Sept II coss.

3 et Fl Jul Constans Aug tr. p. I

1 et ex v Id. Sept II coss design.

Coss . . . Ursus.

. . . Polemius.

Antiquus lapis Mus nostri, qui apud Boldettum de cœmet pag 85 et Mabill de re diplom t. 2 in fine et senat Bonarr de vitris cœmet p. et ex l. 2, c. Theod de contrah empt aliisque apud Relandum.

Præf Urbi Mæcilius Hilarianus.

1 Imppp Cæss Fl. Constantinus 4094

2 Jun Aug tr. p. 2 et 3, cos IV 4092

17 Constantius Aug tr. p. 2 et 3,

cos II. Constans Aug tr. p. 2 et 3, cos.

11 Cos Imp Fl. Constantius Aug II.

11 Imp Fl. Constans Aug.

L. 4, c. Theod de Prætor et

PATROL. CXXVII.

Cæs Vide notas infra ad Julium

Dum in Persas expeditionem molitur Constantinus diem obit.

Sapor Persarum rex Mesopotamiam invaserat Nisibin populaturus, quam cum per dies 63 obsidisset, desperata oppugnatione recessit. Chron Pasch.

Dalmatius Cæsar et Hannabalinus nobilissimi titulo donatus et Regis a Constantino propter agnationis reverentiam. Zosim lib 2, cap 29. Sed brevi occisi sunt a Constantio. Romæ Concilium a Julio Papa celebratum, in quo Nicæni Concilii Acta probata sunt et hæresis Ariana damnata. Petavius ex Baronio n. LXVII, et Isidorus Mercator ex hist Tripartita Sed vide Pagium n. VIII, ad h. a.

Synodus Mediolanensis in Causa Photini, præsentib. Legatls S. Sedis, hoc anno celebrata. Vide notas Pagii ad Julium.

Julii anni et 2.

333

Athanasius a Constantino Jun cum litteris Alexandriam remissus magno cum honore ibidem exceptus est. Petav et Theodoret lib 2, c. 4, et Athan Apol 2

Constantius expeditionem in Persas suscipit et Antiochiæ a S. Spiridione a morbo curatur. Ibi ex Metaphr.

Sapor Persarum Rex Nisibin acri obsidione premit 2 mensibus; sed a S. Jacobo Episcopo propulsatur. Ibi ex Hieronymi chron Theodoreto et Juliano.

Anno imperii Constantis primo Lidorius ordinatur Episcopus secundus Turonensium. Hic ædificavit Ecclesiam primam intra Urbem Turonicam S. Gregor Turon lib x hist Franc.

Julii ann 2 et 3.

339

Eusebius Nicomediensis, ejusque fautores Legatos mittunt ad Julium, et Constantinum, et Constantem cum expostulatione adversus Athanasium: qui ab ejus Legatis confutati generale Concilium postulant. Athanas Apol II

- Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.* *Anni U. C. ante et post Palil.* *Anni Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.*
- Quæstor et aliæ apud Relandum.
Præf. Urbi *Mæcilius Hilarianus*.
- Constantini vota xv soluta, xx nuncupata. Vide Noris de 2, numm p. 78.
- 5053 Imppp Cæss Constantinus Aug 4092
● 43 tr. p. 3, 4, cos iv. 4093
- ⊕ 48 Constantius Aug tr. p. 3, 4, cos II
F E Constans Aug tr. p. 3 4, Cos II
- Indict XIII Cos . . . Acyndinus
et XIV L. Aradius Varelius Proculus.
- Vetus inscript ex cœm S. Hermetis. Vide Prolegom.
L. 6, C. de Dilationibus, et aliæ apud Relandum.
- Præf Urbi *Fabius Titianus Jun Tertullus Vicarius* Lat Buch cod Theod lib 9, t. 47, l. 4, cod Just lib 9, t 49, l. 2.
- Constantinus Jun a fratre Constante dissentiens ab ejus militibus in agro Aquilejensi interficitur ad III Kal Maias. Aurel Victor.
- Zosimus narrat jubente Constante id patratum facinus, lib 2, cap 44.
- 5054 Impp Cæss Constantius Aug 4093
● 44 tr. p. 4 et 5, cos II 4094
- ⊕ 49 Et Constans Aug tr. p. 5, cos II
- D Coss . . . Marcellinus
Indict . . . Probinus.
xiv L. 6, c. Theod de Donationibus, et aliæ apud Reland.
et xv Præf Urbi *Aurelius Celsinus* Lat Buch cod Theodos lib 8, t. 42, l. 6, etc.
- Quinquennalia Constantis celebrata. Constans ex Italia in Pannoniam redit. Franci, rupto fœdere. Rhenum transeunt, et Gallias depopulantur. Mediob ex hist et numm. Idat et Hieron chron.
- 5055 Impp Cæss Constantius Aug 4094
● 45 tr. p. 5 et 6, cos III 4095
- ⊕ 4 Et Constans Aug tr. p. 5 et 6, cos II.
- Indict xv Imp Constantius Aug III.
et I Cos Imp Constans Aug II
L. 33 et 34, c. Theod de Decurionibus, et aliæ apud Reland.
Præf Urbi *Ti. Lollianus Mavor-*
- et ad Solitarios Petav. Vide notas ad Julium.
Synodus Rom in causa Photini a Pagio refertur ad h. a. Vide notas *ibid*.
- III Julii ann 3 et 4.
IV Synodus in causa Athanasii Romæ a Julio indicitur, ad quam Athanasius accurrit, et Romæ ann 1, m. vi, hæsit. Interim Antonii Vitam publicat. Julii pap ep. apud Athanas Apol II. Petav.
- Eusebius Cæsariensis moritur, ut indicat Socrates l. 2. c. 3, *Ibi*.
Alexander Constantinopolitanus Episc moritur, cum sedisset ann 23. Succedit Paulus Orthodoxus; sed a Constantio in exsilium pellitur. Substituatur Euseb. Nicomed Socr l. 2. cap 4. Sozom libr 3, c. 4 Athanas ad Sol Eustathius Antiochenus per calumniam deponitur. *Ibi*
- C
Zosimus narrat jubente Constante id patratum facinus, lib 2, cap 44.
- Olym Julii ann 4 et 5.
279 Antiochiæ dedicatio Dominici a Constantino M. cœpti et a Constantio absoluti: qui aderat. In Concilio ibidem habito Athanasius exauctoratur, et in ejus locum obtruditur Gregorius Cappadox
iv Julius papa, frustra exspectatis Eusebianis in Romana Synodo, Athanasium absolvit, qui Alexandriam proficiscitur. Socr et Sozom et Athanas de Synodis. Petav.
et 280 Pagius in notis pag 9, consignat Synodum Rom. anno sequenti, et hoc anno Sirmiensem.
- D
I Julii ann 5, 6.
II Gregorius Cappadox per Præfectum Philargyrum Constantii jussu Alexandriam introducitur: ibique ingens patrata cædes. Athanasius clam dilapsus Romam confugit. Athanas ad Orthod Petav.
Eusebius ex Nicomed Constantinop Episcopus obit. Catholici

<p><i>Per- Jul- Ind.</i></p>	<p><i>Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.</i></p>	<p><i>Anni U. C. ante et post Palil.</i></p>	<p><i>Ann Olymp.</i></p>	<p><i>Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i></p>	<p><i>Anni Eræ Christi</i></p>
------------------------------	---	--	--------------------------	--	--------------------------------

tius Kal Apr Lat Buch et Aco Catullinus Philomatius Prid Non Jul Ibi et cod Theod lib 46, t. 40, l. 3.

Fortasse legendum Fl. Lollianus Mavortius cum Panvin ad annum 4094, et Acontius Catullinus.

Paulum olim expulsam, Ariani Macedonium subrogant. Hermogenes Dux Paulum jussu Constantii expellit. Is Romam confugit cum aliis Cathol Episc expulsis. Socrat l. 2 c. x. Sozom l. 3 c. 5.

Macedonius ab Arianis eligitur Episc Constantinop in locum Eusebii Nicomed ejusdem inuasoris defuncti. Vide notas ad Julium.

5056 Impp Cæs Constantinus Aug 4095
 40 tr. p. 6, 7. Cos III. 4096 B III

2 Et Constans Aug tr. p. 6 et 7.
 B Cos II.

Indict I Coss ... Placidus.
 I ... Romulus.

II Vet lapis apud Boldett pag 82, cœmet ex Grut 433, 4. Panvinus exhibet. M. Marcius Memorius Furius Balburius Cæcilius Placidus: et cum eo Contelor ad ann 394, alium lapidem profert ubi Fl. Pisidius Romulus V. C. Præf Urbi.

Et l. i. c. Theodos de Lenon etc. Præf Urbi Aco Catullinus Lat Buch.

Julii 6, 7. 343

S. Paulus primus Eremita mortu- rannos natus cxii, Hieronym in ejus Vita.

Apud Persas dira in Christianos exorta persecutio, in qua Simon Seleucia et Ctesiphontis episcopus, Ustazanes eunuchorum princeps, ac regis educator, alique complures occisi sunt. Baron et Sozom et S. Hieronymus in chron.

Constans castra movit in Galliam adversus Francos; eosque gravissimo prælio devictos, renovato fœdere, in fines suos reverti coegit. Lydiat.

5057 Impp Cæs Constantinus Aug 4096
 47 tr. p. 7 et 8. Coss III. 4097

3 Et Constans Aug tr. p. 7 et 8.
 AG Cos. II.

Indict II Coss ... Leontius.
 II ... Sallustius.

et C. Theod lib 8, t. 40, l. 2,
 III et allæ apud Reland.

Præf Urbi Aco Catullinus sed III Id. April Quintus Rusticus. Lat Buch.

Et antiqua pondera, et inscriptiones M. N. chron Paschale cyc- lum decennovennalem his coss exorditur secundum Romanos, Syros, Macedones, et Ægyptios.

Julii 7 et 8. 344

III Aliud Antiochiæ Concilium ab A- rianis celebratur: in eoque nova fidei forma conscribitur cæteris proluxior, quæ et Luciani marty- ris titulo edita est. Sozom l. 3, cap 5, Athanas de Synodis. Euse- bianorum professio Romæ reje- cta. Baron. Persecutio apud Per- sas contra Christianos sævit præ- cipe in episcopos et clerum. Ibi.

Acta aliquot martyrum hujus ætatis habentur in codice Syro vi seculi in Bibl Vat illato anno 4747, scripto anno 563.

5058 Impp Cæs Constantius Aug tr. 4097
 48 p. 8 et 9, coss III. 4098

4 Et Constans Aug tr. p. 8 et 9,
 F cos II.

Indict III Coss ... Amantius
 III ... Albinus.

et Grut 366, 7, et C. Theod lib
 IV 40, t. 40, l. 7, aliæque leges apud Reland.

Præf Urbi Q. Rusticus et III. Non Jul Probinus. Lat Buch.

Panvinus nomen secundi Con-

Olymp 280 Julii 7 et 8.
 281 Constantius in Mesopotamia ad- versus Saporem regem Persarum excubat: et in Seleucia Syriæ ad Tigrim sita magnis impensis por- tum struit. Lydiatus ex Theophane. Paglus in epistola Hypat p. 254, ad coss sequentes differt cum Hieronymo in chron.

Gallus et Julianus Constantii Constantini M. fratris filii h. a.

Anni Imperatores, Consules, Romano- Per Jul. rum, res gestæ et documenta, et Ind.	Anni A U. C. ante et post Patil.	Anni Christianorum, Judæorum et finiti- Olymp. morum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.
<p>sulis supplendum putat Cejonius Rufus Albinus ex vet inscript.</p> <p>5059 Impp Cæss Constantius Aug tr. 4098 ② 19 p. 9 et 40, cos iv. 4099 ⑤ 5 Et Constans Aug tr. p. 9 et 40, E cos III. Indict Coss Imp Constantius Aug iv. iv et v Imp Constans Aug III. L. 4, C. Theod de bonis vacan- tibus, et aliæ apud Reland. Præf Urbi Probinus et VII. Kal Januar Placidus Lat Buch.</p>		<p>clerici facti sunt. Petav ex Gregor Nazianz orat in Jul. Julii ann 9 et 40. Hic annus in Actis Concilii Coloniensis dicitur: Post consulum Amantii et Albini, et in Lat Buch. Athanasius [Apol 4] accitus a Constante Mediolanum de convocando Sardicensi concilio fit certior. Petav qui refert etiam eclipsim solis Constantinopoli 6 Jun h. 6 m. n. dig 8. Julii ann 10 et 11. Sardicensis Synodus celebrata his coss cui interfuerunt 370 episcopi plerique catholici. In ea absolutus est Athanasius. Ariani episcopi inde delapsi conciliabulum cogunt Philippis, in quo de abolenda voce consubstantialis discernunt. Petav ex S. Hilario Socr et Sozom. Vide notas infra ad Julium.</p>
<p>5060 Impp Cæs Constantius Aug tr. 4099 ② 20 p. 40 et 41. cos iv. 4100 ⑥ 6 Et Constans Aug tr. p. 40 et D 41, coss III. Indict Coss . . . Rufinus Occid. v . . . Eusebius Orient. et vi L. un C. Theod de bonis milit et aliæ apud Reland. Vet lap ap. March de Aug refert Fl. Rufinum cos vi Kal Mart. Præf Urbi Placidus, et pr. Id. Jun Limenius Præf Prætorio et Urbi. Lat Buch.</p>		<p>Julii ann 11 et 12. Bellum Persicum nocturnum apud Singaram. Ex novem gravissimis Constantii præliis contra Persas nullum gravius fuit, in quo certam victoriam amisit militum stoliditate. Nisibis obsessa, Bzabbdæ, et Amida captæ. Hieronym in chron. Quadragesimus Maximus post Macarium Jerosolymorum Episcopus moritur. Post quem Ecclesiam Ariani invadunt: id est Cyrillus, Euty chius, etc. Ibi in chron Hieronym Concil Carthagin 4 sub Grato Episcopo.</p>
<p>5061 Impp Cæs Constantius Aug tr. 4100 ② 21 p. 41 et 42, cos iv. 4101 ⑦ 7 Et Constans Aug tr. p. 41 et 42, C B cos III. Coss Fl. . . Philippus. Fl. . . Salia. VI Gruter, p. 4164, 4, Reines. et VII pag 568. Aringh Rom subt t. 2, p. 349. Panvin habet sallea. Cod Theod lib x, t. 4, l. 6. Præf. Urbi Ulpius Limenius Præf Prætor et Urbi. Laterc Bucher Eclipsis Solis 9 Octobr Fer 4, sub horam diei secundam digit 6. Petav ex Theoph</p>		<p>Julii ann 14 et 15. Bellum Persicum nocturnum apud Singaram. Ex novem gravissimis Constantii præliis contra Persas nullum gravius fuit, in quo certam victoriam amisit militum stoliditate. Nisibis obsessa, Bzabbdæ, et Amida captæ. Hieronym in chron. Quadragesimus Maximus post Macarium Jerosolymorum Episcopus moritur. Post quem Ecclesiam Ariani invadunt: id est Cyrillus, Euty chius, etc. Ibi in chron Hieronym Concil Carthagin 4 sub Grato Episcopo.</p>
<p>5062 Imp Cæs Constantius Aug tr. 4101 ② 22 p. 42 et 43, cos iv. 4102 ⑧ 8 Et Constans Aug tr. p. 42 et 43, A coss III. Indict *Coss. . . Limenius. VII . . . Catulinus. et VIII Boldett cœmet p. 84, n. 4. et C. Theod, l. 39, de Decurionibus aliisque apud Reland. Præf Urbi Limenius Præf Præt et Urbi. Cessaverunt Præfectaræ dies xli a die 6. Id. April usque in xv. Kal Jun xiv, Kal Jun. Her-</p>		<p>Julii ann 12 et 13 Constantius fratris litteris minisque compulsus Athanasium ad sese evocat, postquam Gregorius ab Alexandrinis occisus est: et Antiochiam ad se venientem benigne excipit. Quin et omnia contra ipsum acta aboleri jussit: et Alexandriam cum honore remittit. Petav ex Theodoret lib 2. c. 42 et Socrat lib 2 cap 4.</p>

Annales Imperatores, Consules, Romano- Annis A Annis Christianorum, Judæorum et Anni Per- rum, res gestæ et documenta. U.C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Annæ hæl. ante et Reges, res gestæ et documenta Christi. d Ind.

063 *mogenes* Præf Præt. et Urbi. La-
 23 terc Buch.

● 9 Imp Cæs Constantius Aug tr. 4102 I Julii ann 13 et 14. 350
 G p. 13 et 14, cos. iv. 4103 II

Indict VIII Et Constans Aug tr. p. 13, cos III, qui conspiratione Ducum Magnentii, Chresti et Marcellini, manu Gaisonis interficitur paulo ante Kal Martii. Helene in Galliis Ex Zosimo lib 2.

Coss. Sergius. ... Nigrinianus.

L. 4, c. Theod de re milit et aliæ apud Reland.

Fabrett Inscript p. 665, habet ex vet lap *Fl. Anicio et Nigriniano.*

Pr. Præt et Urbi *Hermogenes* et III. Kal Mart *Fabius Titianus* P. U. Lat Buch.

Occiso Constante MAGNENTIUS ap. Augustodunum Imper invasit xv Kal Febr et duos fratres *Decentium* et *Desiderium* Cæsares creat. *Vetranio* quoque in Pannonia Kal Maii: Romæ NEPOTIANUS III Non Jun ex Idacio, quem Magnentius 28 Imperii die opprimit.

064 Imp Cæs Constantius Aug tr. 4103 II Julii 44 et 45. 351
 24 p. 14 et 15, cos iv et Constantius 4104 III

● 10 Gallus Cæsar.
 F Post consulatum Sergii et Nigriniani seu in tyrannide
Indict IX Coss in Galliis, Magnentius Aug.
 et I Africa, Italia. Fl. Gaiso.

Nam ob tumultus bellicos nemo auctoritate Constantii consulatum inivit. Panvin ex Socrate lib. xi, c. 29.

Lapis Musæi Albani habet *Mannentio, Decentio* coss.

Præf Urbi ex Laterc Buch. *Fabius Titianus*, et *Aur Celsinus* Kal Mart. *Cælius Probat* iv. Id. Maii. *Clodius Adelphius* VII. Id Jun. *Valerius Proculus* xv. Kal Januar.

065 cos.

25
 11
 D
Indict X Imp Cæs Constantius Aug tr. 4104 III Julii 45 et 46, qui obiit die 352
 et XI p. 15 et 16 Cos v. 4105 IV 12 Aprilis cum sedisset ann. xv, mens II, dies VI, ex 6 Febr 337. Vide notas ad Julium.

Et Constantius Gallus Cæsar

*Christianorum, Judæorum et An-
 timorum populorum, Pontifices,
 Reges, res gestæ et documenta*

Constantius Vetranionem in Pannonia apud Sirmium regno exuit. Et contra Magnentii Tyrannidem arma suscepturus *Fl. Constantium Gallum* patruelem suum Cæsarem creat, eique sororem suam Constantiam uxorem dat, et Orientis imperium administrandum tradit dum ipse contra Magnentium in Occidentem proficiscitur. Panvin ex Victore, Eutropio, Socrate, Zosimo, et chron S. Hieron.

Athanasio per Hierosolymam tendente, Alexandriam Synodus ibidem celebratur. Petav ex Socrate et Sozom.

Ursacius et Valens pœnitentiam professi Romæ supplices Julio Papæ offerunt libellos pœnitentiæ. Vide notas infra ad Julium.

Constantius in Italiam contra Magnentium profectus Gallum Cæsarem contra Persas in Orientem expedit. Lydiat et Ammian Marcell et Petavius ex Victore, Eutropio, Zosimo, etc.

Synodus habita Sirmii, in qua Photinus damnatur agente potissimum Basilio Ancyræ Episcopo, quæ laudatur ab Hilario et Vigilio. Petavius ibi.

Paganorum appellatio circa hoc tempus exorta creditur, cum Constantius Christianos esse omnes milites jussit, exauctoratis iis qui detrectarent ibi.

Paulus Episcopus Constantino- politanus a Constantio dejectus et in exilium pulsus, et necatus, subrogato ei Macedonio, a quo in Catholicos persecutio mota. Ibi ex Theodor Socrate, et Sozom.

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta. A
 Per. rum, res gestæ et documenta. U. C. A
 Jul. ante et Olymp. Christianorum, Judæorum et Antiquorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Ci
 et Ind. post Palil.

Magnentio tyrannidem exercente alii Consules in Provinciis, quæ ei parebant, alii in reliquo Romano orbe designati. Panvinius, et Pagius in epistola Cons. pag 255 ex lib de Præf Urbi, aliisque docum.

Imp Constantius Aug v.
 Coss Orientales. Fl. Constantius Gallus Cæs.

Coss Tyannicæ fact. Decentius Cæs. Paulus.

Præf. Urbi Proculus et v. Id. Sept. Septimius Mnasea et vi Kal. Oct. Neratius Cerealis Laterc. Buch

5065 Imp Cæs Constantius Aug tr. 4405
 26 p. 46 et 47 Cos vi, 4406

42 Et Constantius Gallus Cæsar C Cos II.

Indict Coss Imp Constantius Aug vi XI iidem et Constantius Gallus Cæsar XII

L. 7 c. Theod de veteran et aliæ apud Relandum, ubi Gallus dicitur etiam Constans.

Præf Urbi post Cerealem vi Id Dec. *Vetradius Orfitus*.

Magnentius in Galliis se interficit III Id Aug., et Decentius Cæsar laqueo se suspendit xv Kal Sept Hieron et Idacius

Constantius victor universo imperio Rom, potitus ludos magnificos celebrat Arelate ob ann xxx inchoatum. Vide Petav.

5067 Imp Cæs Constantius Aug tr. p. 4406
 27 47 et 48 Cos VII. 4407

43 Et Constantius Gallus Cæsar C Cos II. I

B Coss Imp Constantius Aug VII. Indict iidem Constantius Gallus Cæs III.

XII L. I. c. Theod de præd navicul. et XIII Præf Urbi *Vetradius Orfitus*.

Hic desinit Laterculus Præfe-ctorum Urbi editus a Bucherio.

Constantius Arelate movens contra Alemanorum Reges Gundomadum et Vadomarium, fœdus postea cum illis pepigit. Ammian.

LIBERIUS ordinatur episcopus IX Kal Jun ex catal. Liber id est 34 Maii quæ fuit Dominica: inde ad 25 Sept 366, sunt anni XIV, mens IV, interrupti per Pontificatum Felicis II. Vide notas ad Liberium.

Magnentius Mursiæ in Pannonia a Constantio prælio victus in Italiam fugit. Decentius Cæsar in Galliis a Chondumario Rege Alemannorum superatur. Gallus Cæsar Judæos rebellantes in Oriente reprimit. Aurel Vict et Hieronym.

Olym. Liberii Papæ 4 et 2.

282 Ob complurium Nobillium cædem Antiochiæ patratam revocatur Gallus in Italiam; sed is Domitianum comitem largitionum ad se missum, et imperiosius alloquens: em a concitatis militibus occidi. Amm XIV.

Constantius Arianorum synodum Arelate cogit, a qua damnatur Athanasius, et Paulinus Trevirensis in exilium mittitur. Sev Sulpic II. Sacrificia nocturna per urbem a Magnentio permessa abolet cod Theod I. 5 de Paganis et per Italiam templa Gentilium ubique claudi, aditusque eorum et sacrificiorum usum præiudici jubet I. 4, eodem titulo.

Legatio Papæ Liberii ad Constantium Concilii causa cogendi p. 47.

I Liberii 2 et 3. Liberius ad Constantium Arelate agentem Legatos mittit.

Gallus Cæsar callide pertractus jussu Constantii in Illiricum in Insula Flanonia occiditur. Constantina Galli uxor pariter accita vi morbi perit. Ammian XIV, So-crat II, cap 27 et Idacius.

Hoc anno Idib Novemb nascitur S. Augustinus. Vide Petav ad h. a.

Huc usque putat Holstenius pertigisse primum Auctorem chronici Paschalis, et reliqua addita censet a continuatore. Vide Præf. Caroli du Fresne n. x, ubi putat

Anni Imperatores, Consules Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et Anni
Per. rum, res gestæ et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum Pontifices, Re- Æræ
Jul. ante et ges res gestæ et documenta. Christi.
Ind post Palii

- 5068 Imp. Cæs Constantius Aug tr. 4407 II
 28 p. 48 et 49 cos VII. 4408 III
 44 Fl. Claud Julianus Cæsar dicitur'
 A qui erat Galli Cæsaris frater
 dict. VIII. Id. Novemb.
 III Fl. . . Arbetio.
 XIV Coss Lollianus.
 Gruter 1055 & Aringhius T. 2.
 p. 287 cod Theod l. 42 de Episco-
 pis, etc. apud Reland. Fl. Julianus
 Cæsar factus Transalpinis præfici-
 tur, eique Helena Constantii so-
 ror nubit. Ammian Zosim III.
 Idatius Hieron.
- 5069 Imp Cæs Constantius Aug tr. 4408
 1 p. 49 et 20, cos VIII. 4409
 45 Julianus Cæsar.
 G F Coss Imp Constantius Aug VIII.
 Indict iidem Fl. Julianus Cæsar.
 XIV C. Theod l. 6 de Pagan sacrif
 et XV et temp (aliæque apud Reland)
 ubi capitalispœna decernitur con-
 tra sacrificantes simulacris.
 Constantius IV Kal Jun. Urbe
 digressus in Illyricum pergit, et
 Osium eo perductum per annum
 macerat, ut Athanasii damnatio-
 nem extorqueat. Socrat I. 2
- 5070 Imp Cæs Constantius Aug tr. p. 4409
 2 20 et 21, cos IX. 4410
 46 Jullauns Cæsar cos II.
 B Coss Imp Constantius Aug IX.
 Indict lidem Fl. Julianus Cæsar II.
 XV C. Theod de cursu public l. 40.
 et I aliæque apud Reland et cod Just
 lib 4, tit. 3, leg 2, et Gruter
 303, 4.
 Chron Pasch Vicennalia Con-
 stantii celebrata his coss exhibet.
 Julianus contra Germanos Lu-
 gdunum invadentes feliciter pu-
 gnat. Alamannos ad Argentora-
 tum cruento prælio superat. eor-
 umque regem Chonodomarum
 vinctum Romam ad Constantium
 mittit. Hyemat Parisiis. Ammian
 VI, Zosimus III.
- continuatorem vixisse sub Hera-
 clio circa annum ejus xx.
 Liberii Papæ 3 et 4. 355
 Liberius recusans subscribere
 damnationi Athanasii in exsillum
 pellitur Idib Augusti Vide notas
 pag 46 et 48. Necnon Hilarius
 Pictav Episc et Rhodanus episco-
 pus aliique exsules totius orbis
 studio celebrati. Sulp. Sev. II et
 apud Hieron in chron Donatus, a
 quo Donatiani, Carthagine pelli-
 tur: cujus sectatores quidam Mon-
 tenses dicti, quod Romæ Eccle-
 siam primum in Monie habere
 cœperant. Ibi.
- B
 Liberii 4 et 5. 556
 Constantius Romam III Kal.
 IV Majas, prope triumphans ingre-
 ditur. Ibi a matronis interpellatus
 Liberium se revocaturum esse
 promittit. Ammian. XVI. Theod.
 II, c. 47.
 Felix intruditur in sedem Ro-
 manam. Vide notas.
- C
 In sedem Alexandrinam Geor-
 gius intruditur, fugere coacto
 Athanasio. Lucifer Caralitanus
 egregie pro catholica fide restitit.
 Eusebius Vercellensis pro eadem
 fide exsul vexatur: pro qua ærum-
 nis confecti moriuntur Dionysius
 Mediolan. et Paulinus Treviren-
 sis. Vide Petavium et notas ad
 Liberium, infra.
- Olymp. Liberii 5 et 6. 357
 283 Die IV Nonas Augusti redit a
 ann. IV priore exsilio Liberius. Vide notas
 et pag. 46. Cum terrore a Constantio
 284 incusso, et fraude Arianorum com-
 D ann. I pulsus subscripsisset damnationi
 Athanasii, unaque edisset fidei
 professionem, in qua τοῦ δημοσίου
 vocabulum concordiæ gratia sub-
 ticebatur, tametsi Filium Patri
 per omnia similem esse definiret.
 Hanc ἔκδεισιν nacti. Ursacius, et
 Valens alteram fidei formulam sub
 Liberii nomine perfidiæ plenam
 ediderunt: ob quam magna per
 Orientem et Syriam perturbatio
 exstitit. Petavium. Vide notas pag.
 47 et sed., et Sever. Sulpic. II.
 Ecclesiæ urbis Romæ clericis pri-

Anni Imperatores, Consules, Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et feni- Anni
Per. rum, res gestæ et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum Pontifices, Æræ
Jul. ante et Pontifices, Æræ
et Ind. post Palil. Reges, res gestæ et documenta. Christi.

5074 Imp Cæs Constantius Aug tr. p. 4440
⊕ 3 24 et 22, cos ix 4444

● 47, Julianus Cæsar cos II.

D Coss . . . Datianus.
Indict Coss Neratius Cerealis

I Gruter 303, 2, et 4087, 4 et 5,
et II Contelor de Pr. Urbi pag 57, Rei-
nes p. 929, et Fabrett pag 707.
Vide etiam leges utriusque codicis
apud Reland.

Constantius ex Sirmio Romam
veniens iv Kal Maii sua xxxv,
edit Idacius. Obeliscum erigit in
Circo Maximo. Ammian. Gladiato-
res abrogat lege 2 c. de Gladia-
toribus.

Julianus Francos Salios percu-
tit, et in deditionem accepit.

vilegia confirmata iv Kal. Novem.
lege 43 C. de episcopis.

I Liberii 6 et 7, et Felicis 4. 358

Liberius post mens. 7 et dies 9
a su in Urbem reditu iterum cog-
gitur exsulare: sponte cedit pon-
tificatu. FELIX antea in rusus post
cessionem Liberii suffragliis cleri
eligitur legitimus pontifex Roma-
nus die 9 Augusti. Vide notas.

B

Legati Persarum ad Constan-
tium missi Constantinopolim per-
veniunt vii Kal. Mart. Idac. Ter-
ræmotus horrendi per Aslam, Ni-
comediam subversa. Civitates 450
vexatæ. Constantius Quados et
Sarmatas populatur, et Sarmatici
nomen obtinet.

Synodus Ancyrana a Basilio,
aliisque episcopis celebrata. Agi-
tur quoque de generali synodo
convocanda. Vide Petavium h. a.
synodus tertia Sirmiensis juxta
Pagium. Vide notas.

C

S. Antonius monachus 405 æta-
tis anno moritur. Hieron. in
Chron.

5072 Imp Cæs Constantius Aug tr. p. 4444
⊕ 4 22 et 23, cos ix. 4442

● 48 Julianus Cæsar coss II.

C Coss . . . Eusebius.
Indict Coss . . . Hypatius.

II Præf Urbi Junius Bassus, qui
et III in ipsa præfectura Urbis his coss
iit ad Deum VIII Kal Sept ut in
ejus sarcophago in Basil Vatic sub
Confess SS. Apostolorum. Vide
Aringh Gruter Fabrett, Aliæ quo-
que inscript Gruter 4087, 5, et
leges utriusque codicis apud Re-
land. Præf Urbi Anicius Tertullus.

Julianus Alamannos iterum com-
primit, et ad pacem petendam adi-
git. Constantius Limigantes Sar-
matas vincit. Petavius ex Am-
mian. 48 et 49. Gratianus nasci-
tur. Hieron. Chron.

Sirmiensis formula tertia edita
his coss. xi Kal. Jun. ex Socrat.
et Epiph. Vide notas, ibid.

II Felicis secundi 4 et 2, et Libe- 35
III rii 7.

Felix jussu Constantini vel occi-
ditur occulte die xi Novembr. vel
cedit pontificatu, et sedes vacat
usque ad 24 Decembris, qua die
iterum electus a clero Liberius re-
sumit pontificatum. Vide notas.

D

Exauctoratus Macedonius Con-
stantinopolitanus novam hæresim
condit. Vide notas ad Liberium
et Felicem II.

Constantii jussu synodi duæ ce-
lebrantur. Prima Seleuciæ 27
Sept. ubi Acacio novam *Exortiv*
Nicænæ plane contrariam produ-
centi semiariani restiterunt: et
secunda Arimini, quæ bonum ini-
tium habuit, sed infaustum ex-
itum, Tauro Præfecto episcopos
macerante, ut subdolæ fidei pro-
fessionem per Ursacium, et Valen-
tem oblatæ subscriberent. Vide
notas.

Persæ contra Romanos bellum

Anni Imperatores, Consules, Romano- Anni A Ann Christianorum, Judæorum et An- A
Per rum, res gestæ et documenta. U. C. Olymp. tinorum populorum. Pontifices, A
Jul. ante et Reges, res gestæ et documenta. Ch
et Ind. post Palil.

Et lex i. C. Theod de domest
et protect aliæque apud Reland.

Pr. Urbi Anicius Maximus.

Julianus Antiochiam veniens
grammaticos et rhetoricos Chri-
stianos a scholis arceat. Idem au-
ctor persecutionis fit blanditiis po-
tius quam cædibus ad apostasiam
pertrahentis. Attamen martyrio
plures affecti, quos inter Arte-
mius. Hieronym chron Ammian lib
xxii. Malala, qui ab his cosõ im-
perium Juliani inchoat.

5076 Imp Cæs Julianus Aug tr. p. 3 4445
8 et 4, cos iv. 4446

3 Coss Julianus Aug iv.
E Indict Sallustius.

VI Inscript vetus in S. Mart de
et VII Montibus, et apud Fabrett Inscript
p. 443 et Gruter 485, 2, et leges
utriusque codicis apud Reland ut
leg 2, c. Theod de dotibus, etc.

Præf Urbi L. Turcius Apronia-
nus. Contelior ex Panvin et vet
inscript Fane si, aliisque plu-
ribus.

Juliano ex vulnere vita exce-
dente etiam juxta chron Päsch h a
ad diem vi Kal Julias JOVIANUS ex
comite domesticorum ab exercitu
eligitur Imperator. Is pacem cum
Persis fundat ad annos xxx. Idat.
Ammian. Hieronym. Idem jubet
idolorum templa claudi, et sacri-
ficia aboleri. Socrat. 3, c. 25.

5077 Imp Cæs Jovianus Aug tr. p. 4. 4446 D III
9 cos qui obit xi Kal Martii. In ejus 4447 IV

4 locum eligitur VALENTINIANUS ad v
D C Kal Martii die Biss declinato.
Indict Idem Constantinopoli VALENTEM
VII Augustum appellat 4 Kal. April
et VIII Idatius

* Coss Imp Cæs Jovianus Aug.
Varronianus Cæs Aug F.

* Verus lapis M. N. relatus to-
mo 2 in Prolegom. f. LXVIII, et
apud Boldett cæmet p. 84 ubi
ætas Lunæ et feria recte exprimi-
tur. Vide leges apud Reland his

grante fano et simulacro Apollinis
Daphnitici quætionem habuit,
suspiciatus a Christianis exustum.
Ammian lib 22.

Georgius pseudo - episcopus
Alexandrinus a concitata plebe oc-
ciditur : regreditur legitimus epi-
scopus Athanasius : qui tamen
Arianis instantibus Juliani jussu
iterum expellitur. Socrat 3, Theo-
doret 3, Sozom 5.

Luciferianorum schisma Antio-
chiæ subortum. Donatistæ a Ju-
liano exsilio relaxationem, et
Basilicarum restitutionem impe-
trant, et omnia turbis miscent.
Optatus 2.

II Liberii 40 et 44.

III Julianus Templum Jerosolymi-
tanum per Judæos instaurare
incassum tentat : contra Persas
profectus Ctesiphontem obsidet.
Ab eâ recedens lethali vulnere
[incertum an cœlitus inflictio, an
per ignotum hominem] diem obit
blasphemus et apostata. Theodo-
ret, 3, c. 2, cum imperasset
post obitum Constantii ann 4
mensib 7, fere. JOVIANUS Impera-
tor eligitur a militibus, qui se
Christianos esse confestim exclamant,
cum Gentilibus se imperare
nolle dixisset.

In Concilio Antiocheno Acca-
ciani se ad Meletium adjungunt,
et Nicænam fidem amplectuntur
juxta Socrat l. 3, c. 25. S. Hie-
ronym medium *Homoeston* inter
Homousion et Anomœum admi-
sisse scribit.

III Liberii 44 et 42

IV Macedoniani a Valente cogendi
Concilii potestatem impetrant.

Valens Antiochiam profectus
Meletium ejicit, et cum Euzosio
communicare Catholicos cogit.
Socrat. iv.

Macedoniani ac semi-Ariani
Lampsaci conveniunt adversus
horrendas blasphemias in Con-
stantinopolitano Conciliabulo ab
Acacio, aliisque Anomœis editas,
et Ariminensi professione dam-

7
Anni
Per.
Jul.
Ind

Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ, et documenta.

Anni A
U.C.
ante et
post Palil

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
tiorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Christi

cos datat ut l. 2, c. de consort
ejusdem litis, etc.

Sallustius Præf Urbi a Valenti-
niano restitutus. Chron Paschal
[intellige Constantinopoli.]

Valentinianus Occid Imperii re-
gimine retento, Orientalis curam
Valenti permittit. Ammian lib 25.
Socrat iv, c. 4. Zosimus iv.

Romæ Præfect urbi C. Cejonius
Rufus Volusianus ex Inscript et
Q. Aurelius Symmachus ex legi-
bus indicatis a Contelorio.

5078 Imp Cæs Valentinianus Aug tr. 4417

10 p. 4 et ex Kal Mart tr. p. 2, cos. 4418

5 Imp Cæs Valens Aug tr. p. 4,
et ex 10 Kal April tr. p. 2, cos.

B * Coss Valentinianus Aug.
iidem Augg Valens Aug.

Indict
VIII

et IX * Antiq lapis cœmet effossus
anno 4720 et leges plurimæ apud
Reland l. 5. c. Theod de juris-
dict, etc.

Præf Urbi post Symmachum
C. Cejonius Rufus Volusianus.
Panvin et lapid.

Festus Rufus ad h. a. numerat
U. C. sub Regibus 243, cos 467.
Imp 407. Fit summa 4417.

5079 Imp Cæs Valentinian Aug tr. 4448

14 p. 2, 3. Cos. 4449

6 Imp. Cæs Valens Aug. tr. p. 2,
3. Cos.

A *Coss. . . . Gratianus.
. . . . Daglaiphus.

Indict IX *Vet. lap. cœm. Callist apud
Boldett; pag 80. Gruter 4462, 5
et leges plures ap. Gotofred et
Reland nempe l. 9. C. Theodod
de veteranis, etc.

Præf. Urbi *Viventius* ex Am-
mian. Valentinianus Alaman-
nos devicit. Idacius. Eique
nascitur filius xv Kal. Febr. *Val-
entinianus Junior* ex Justina,
quæ fuerat Uxor Magnentii. Zosim
l. 4, edit. Francos. Vide Peta-
vium

5080 Imp Cæsar Valentinianus Aug. 4419

42 tr. p. 3 et 4, cos. Et Gratianus 4420

7 Cæsar.

G Imp. Cæs. Valens Aug. tr. p. 3
et 4, cos.

Indict I Fl. . . . Lupicinus.
et XI Coss Fl. . . . Jovinus

nata Antiochenam formulam
comprobant: Spiritus Sancti Divi-
nitatem respuunt: Legatos ad Li-
berium mittunt, ut illius auctori-
tate sedibus suis restit antur qui
ejecti fuerant Episcopi Catholica
professione admissa. Pagius h. a.
hæc gesta contendit, licet ab aliis
ad sequentem differantur. Vide
Pag ad ann 363. n. iv

B

Olym Liberii 42 et 43. 365

285 Ad hunc annum refert cum Ba-
ronio Petav ea quæ de Macedo-
nians in proximo superiori Pa-
gius ponenda esse decernit.

iv et 286 Procopius genere Cilix et Juliani
propinquus Constantinopoli ty-
rannidem arripit iv. Kal Octobr.
Idacius. Ammian, 26. Zosimus 4.

Terræmotu concussa magna
parte Orbis Romani mare littus
egreditur, et in Sicilia multæ ur-
bes opprimuntur. Hieron. Chron.

C

I Liberii 43 et 44 et DAMASII. 366

II Liberius obiit his Coss die 24
Sept ut ex libello precum Fau-
stini et Marcellini. Vide notas
pag 45 et Prol T. 2 fol cvi. DA-
MASUS, electus sucæssor, ordina-
tur Episcopus Kalendis Octobr.
schisma inducunt intruso *Urcisino*.
Fit cædes in Basilica Siciniana.
Vide notas.

Procopius tyrannus a Valente
opprimitur; et post eum Mar-
cellus. Ammian lib 27, Zosim 4
et 8. Valens ab Eudoxio Adriano-
rum Episcopo baptizatus nostros
persequitur, Hieron chron.

D

II Damasi 4 et 2. 367

III Synodus Romæ habita adver-
sus Ursicinum. Vide notas ad
Damasum, infra.

His cos Constantinopoli grando
ingens cecidit in modum petra-
rum iv Non Jul et levatus est

- Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. res gestæ, et documenta. Jul. et Ind.*
- Anni A U. C. ante et postPalil.*
- Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Ch*
- Inscript Reines p. 906 et Mabilon supplem rei diplom pag. 15 et leges plures apud Gotofred et Reland ut l. 3, c. Th. de Indul. crim etc.
- Dicitur etiam hic annus *Post Consulatum Gratiani N. P. et Daglaif* l. 16, c. Th. de annon et tribut et in lapid. Fleetwood pag. 501, apud Reland.
- Pr. Urbi *Vettius Prætextatus*, ut ex vet. Inscript. Romæ apud Panvin et Contelor et ex Ammiano.
- 5081 Imp Cæs. Valentinianus Aug. tr. 4120
 ④ 13 p. 4 et 5, cos 44. Et Gratianus 4424
 ● 8 Cæsar Augustus etiam tr. p. p. con-
 F E cessa ix. Kal. Sept.
- Indict* Imp. Cæsar Valens Aug. tr. p.
 XI 4 et 5.
 et XII Coss Valentinianus Aug. II
 iidem AA Valens Aug. II.
 Cod. Th, lib 9, t. 36 leg 49
 apud Gotofred et aliæ etiam apud
 Reland ut l. 29 et 30, c. Theod,
 de cursu publ etc.
- Inscript. Fabrett. pag 584.
 Pr. Urbi *Q. Clodius Hermogenianus Olybrius*. Vetus inscript
 apud Contelor et leges cod ab eo
 et Almeloveen indicatæ.
- 5082 Imp. Cæss, Valentinianus 4424
 ④ 14 Aug. tr. p. 5 et 6, cos II. 4422
 ● 9 Et Valens Aug. tr. pot 5 et 6
 D coss. II.
- Indict.* Et Gratianus Aug. tr. pot 4, 2,
 XII cos.
 et XIII Coss Valentinianus nob puer.
 Sext Aurel Victor.
 Vetus inscript. Fabrett pag. 449
 et leges a Relando productæ ut
 l. 40. C. Theod. de veteranis,
 aliæque ibi.
- Præf. Urbi *Hermogenianus Olybrius* II.
- 5083
 ④ 15 Anicius Probus Præf. Præt. Ambrosio
 ● 40 Consularibus insignibus
 C prædito Insubriam, Liguriam,
Indict Æmiliam regendam tradit. Pau-
 XIII linus in Ambrosii Vita.
 et Imppp Cæss Valentinianus Aug 4422
 XIV tr. p. 6 et 7, Cos III. 4423
- B*
- Gratianus Aug* in Galliis apud Amianos in tribunali a patre suo Valentiniano die ix Kal. Sept. Idacius. Bellum quoque Britannicum contra Pictos et Saxones per Theodosium prospere conficit, et de Imperatoris nomine Valerianam Provinciam vocat. Ex Ammian. 27. Lydiat et Mediob.
- Hilarius Episcopus Pictav h. a. moritur. Hieron chron. Sed Petavius differendum putatad biennium.
- Rescriptum ab Imperatore editum, uti ob diem Paschæ vincti liberarentur exceptis reis majestatis, adulteris, homicidis, maleficis, etc. c. 3, c. de Indulg.
- III Damasi 2 et 3 31
 IV Sectarioribus Ursicini interdictur accessus vel mora in Urbe Roma, alibi vero degere permittitur. Vide notas.
 Valens Gothorum agros invadens eos de pace agere cogit.
 Persarum Rex Armenia subacta Romanis bellum inferre parat. Ammian 27.
- C*
- IV Damasi 3 et 4. 36
 Olym Damasus contra Auxentium
 286 Synodum cogit Episcoporum 90,
 et Ol in qua et ille damnatus est, et
 287 Ariminensis Fidei formula rejecta: iterum damnatur Ursicini schisma cum assertore. Vide notas ad Damasum.
- D*
- Valens Athanaricum Gothorum Regem fugat cui mox pacem tribuit Ammian 27.
 Agon post annos xvii, restitutus est a Valente. Idatius, et Hieron chron.
 Cedrenus ait ipsum Gentilibus sacrificia permisisse. Petavius.
 S. Basilius mortuo Eusebio Cæsareæ fit episcopus 48 Kal Jul Greg Naz epist xx et seq et in encomio Basillii ibi.
- I Damasi 4 et 5. 37
 II Valente Antiochiam profecto,

**Anni
Per-
Jul-
Ind**

*Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ et documenta.*

**Anni
U. C.
ante et
post Pakl**

**A
Olymp.**

*Anni Christianorum, Judæorum et Ani-
timorum populorum Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.*

Et Valens Aug tr. pot 6 et 7,
cos III.

Et Gratianus Aug tr. p. 2, 3, cos.
Valentinianus Aug III.
Coss Valens Aug III.

Vetus inscriptio apud Boissard
relata a Relando utrique attribuit
titulos Pont Max Germ Max Ale-
mann Max Franc Max Goth Max
trib pot VII, Imp VI, cos II, P P P P.

Sed inscriptio quæ Romæ su-
perest in Ponte Fabricio eosdem
titulos tribuit etiam Gratiano trib
pot. III, imp II, cos primum ut
apud Panvinium legitur: imo Pon-
tem nomine Gratiani collocatum
docet.

Iidem coss legunt in utroque co-
dice, ut in l. 6, c. Theod de tyro-
nibus, aliisque apud Reland.

Præfect Urbi post Olybrium *Am-
pelius* Antiochenus. Valentinianus
Sarmatas vincit, et Almannos.

5084

Imppp Cæsss Valentinianus Aug
tr. p. 7 et 8, cos III, imp VI.

4423

46

Et Valens Aug tr. p. 7, 8, cos
III, imp VI.

4424

B

Et Gratianus N. P, 3, 4, cos.

Imp Fl. Gratianus Aug II
Coss Sex Anic Peronius Probus.

Inscript Grut 464, 4 Fabrett 274
et 272, 476 et 73, 7 et l. 7, C. de
serv fugit aliæque apud Reland.

Præf Urbi *Ampelius* Antioche-
nus. Panvin et contelor ex vet
docum. Vide notas pag 44.

Valentinianus Alemannos per
Severum Ducem fugat. Ammian 29.
Ejusdem permissu stat ara victo-
riæ in Capitolio et sacra fiunt.
Symm ad Valentinian et Ambr.
epist 89

B

et Nicomediæ consistente, Eudo-
xius Constantinopolitanus Episco-
pus moritur cum sedisset annos
49. Respirant Catholici, et Eusta-
thius Antiochenus Evagrium in
ejus locum ordinat. Ariani vero
Demophilum. Valens tam Eva-
grium quam Eustathium relegat.
Exinde gravari persecutio cœplit.
Octoginta viri ordinis Ecclesiastici
navi impositi medio in mari con-
cremantur. Socrat lib 4, cap 43
et 44. Eusebius Vercellensis mor-
ritur, et Lucifer Caralitanus. Hie-
ron chron.

Orthodoxi complures Episcopi
pulsus: Athanasius ipse vexatus,
sed tumultuante populo in Sede
permanere sinitur. Kusebius Sa-
mosatenus in Thraciam relegatus
militari habitu Syriæ, Phœnicia,
et Palæstinæ Iustrat Ecclesias. Pe-
tavius ex Theodoret l. 4, c. 43.

Damasi 5 et 6.

374

II

III

Basilius h. a. creatus Episco-
pus, et alii Orientales Episcopi
ad Occidentales scribunt, et eo-
rum implorant auxilium. Basilius
ipse ab Athanasio fovetur ex ejus
epistola. Gregorius Sasimorum
Episcopus ordinatur, in carm de
ejus Vita. Athanasius Synodum
celebrat, et ad Damasum scribit.
Vide notas pag 40. Athanasius
moritur juxta Petav et ex Socrate
IV, c. 49, Petrus ei sufficitur. Va-
lens autem Lucium ibidem ordi-
nari præcipit, Ita Petrus a Palla-
dio Præf vincitur: Clerici relegati:
tum in Catholicos, et Monachos
mira grassatio ex eodem Socrate
ibi cap 20. Hæc tamen pertinent
ad ann sequentem.

Bellum Mauritanicum a Theo-
dosio Magistro militum feliciter
confectum. Ibi ex Ammian 29.

C

D

5085

Imppp Cæsss Valentinianus aug
tr. p. 8 et 9, cos III, imp VI.

4424

III

47

Et Valens tr. p. 8 et 9, cos III,
Imp VI.

4255

IV

A G

Et Gratianus tr. p. 4, 5, cos II.

Indict

XV

Coss . . . Modestus.
. . . Arinthus.

et I

Inscript Boldett p. 808 ubi le-

Damasi 6 et 7.

372

Synodus Romana secunda sub
Damaso adversus Auxentium. Vide
notas pag 40 et 47.

Mors S. Athanasii, et persecutio
contra Catholicos ad hunc annum
differenda probatur a Noris hist
Pelag c. 2, p. 8, quam Pagius pro-

Anni Imperatores, Consules Romanorum Anno A Anni Christianorum, Judæorum et Antiochiorum, Pontifices, Per. res gestæ et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Jul. ante et. reges, res gestæ et documenta. et Ind. post Patil. Cl

gendum est Gratiano Aug II et Probo coss in pace

Et l. i c. Theod de Præf Præt et Urb aliæque apud Reland et ex Actis S. Sabæ, ubi character Paschæ Præfect Urbi post Ampelium *Claudius*,

Theodosius Junior Mœsiæ Dux Samartas reprimit. Ammian. 27.

Burgundiorum 80 m. fere ad Rhenum descendunt. Ibi Meliana, Marcelli consulis filia, Jerosolymam aditura in Ægyptum avigat. Hieron chron qui tunc in solitudine Syriæ versabatur.

Rufinus Aquilejensis Melianæ comes insinuat errores Origenis. Ruf hist l. 2 et 7.

5036 Imp Cæss Valentinianus Aug 4425
48 tr. p. 9 et 10. Cos iv. Imp 6. 4426

43 Et Valens Aug tr. p. 9 et 10.
F Cos iv, Imp vi.

Indict Et Gratianus Aug tr. p. 5, 6,
I Cos II.

II Coss Imp Valentinianus Aug iv.
Imp Valens Aug vi

Vetus inscript Grut 1064, 7 Fabrett p. 507 et Vignol de col Pli p. 332 et leges a Relando collectæ, ut l. xi, c. Theod de Veteranis, etc.

Præf Urbi *Claudius* II.

Theodosius Senior et Junioris qui postea imperavit pater. Firmum Africæ Tyrannum bis victum ad laqueum adigit. Gildo Firmi frater Tyrannidem reparat, et Donatistis favens Catholicos persequitur. Amm 28, 29 et Claud de bello Gild.

5087 Imp Cæss Valentinianus Aug 4426
49 tr. p. 10 et 11. Cos iv. 4427

44 Et Valens Aug tr. p. 10, 11
E Cos iv.

Indict Et Gratianus Aug tr. p. 6, 7
II Coss III

et Coss Gratianus Aug III.
III Coss C. Equitius Valens.

Vet inscript Fabrett p. 666 et ex Gudianis Relandus, qui etiam leges profert his coss latas, ut l. 48, c. Theod de operib public etc.

Præf Urbi *Euphrasius* Panvin.
Pax cum Macriano Alemanniæ

tulit ad ann seq Anno 8. Valentis, et Valentiniani tertius Turonensium Episcopus ordinatur S. Martinus Gregor Turon lib 2, ubi addit. Sedit ann 26, mens 4, dies 27, et cess Episcopatus dies 20. Ordinatio S. Martini vi Nonas Jul ab eodem refertur hist Fr. lib 4, c. 46, et l. 2, c. 14.

Mauvia Saracenorum Regina, Christianam complexa fidem. cum Romanis pacem ea conditione facit, ut Moysen Anachoretam Episcopum sibi dari impetret: qui Alexandriam perductus, Lucio Ariano repudiato, a Catholico Antistite ordinari voluit. Socrat 4, 29, et Theodor 4, 21. Obitus S. Hilarionis Anachoretæ ex S. Hieron.

Olym Damasi 7 et 8.

287 Romæ in Synodo a Damaso
iv damnatus est Apollinaris, necnon
et Vitalis ejus discipulus; qui Antiochia Romam ad Damasum profectus, et ad Paulinum Antiochenum remissus est cum libello cui subscribere deberet. Quod cum subdole fecisset, detecta fraude, proscriptus est a Damaso. Sozom vi, c. 25. Greg Nazianz ep. xi, ad Cledon. Vide notas infra.

In ea Synodo Anathematismi complures editi sunt adversus varias hæreses. Petavius. Vide notas infra.

Para Rex Armeniæ dolo captus, et injuste detentus a Valente, demum ejus jussu in convivio occiditur. Ammian 28 et 29.

D I Damasi 8 et 9.

II *Auxentio* mortuo Ambrosius in ejus locum episcopus Mediolanensis ordinatur die octavo postquam baptizatus est vii Id. Dec Hieron chron Paulin in ejus Vita. S. Epiphanius a magistratu et clericis Suedorum in Pamphylia rogatus, anchoratum scribit. Petav.

Valens sollicitus est de bello Gothico. Gothi enim ab Hænnis pulsi (gente barbara ex Sarmatiæ extremis profecta) novas sedes ab imperatore poscunt in Thraciæ fi-

Anni Imperatores, Consules, Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et fini- Anni
Per. rum res gestæ et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
Jul. ante et reges, res gestæ et documenta. Christi.
et Ind. post Palil.

Rege a Valentiniano in ripis Rhe-
ni constituta. Apparatus bellici
advers Sarmatas, vota x soluta,
xx nuncupata. Ammian et Zosi-
mus et Mediob ex numm.

Concil Valentinum in Gallia ce-
lebratum, ubi quinque Galliarum
Provinciæ memorantur. Vide pa-
gium Sen.

5088 Imppp Cæsss Valentinianus Aug 4427

20 tr. p. 41, 42, cos iv. 4428

15 Et Valens Aug tr. p. 41, 42,
cos iv.

D Et Gratianus Aug tr. p. 7, 8:
cos iii.

IV P st Consulatum Gratiani Aug
iii, et Equitii Boldetti pag 808.
Gruter 1048 8. Ita signatur hic
annus in lapid apud Reines p. 997.
Cringh T. 2, p. 469, et in legibus
C. Theod de Tyron l. 7. aliisque
apud Reland.

Præf Urbi anno ii. *Eupraxius*.

Valentinianus Sarmatas, qui
Pannonias vastabant, bello peti-
vit. Legatorum a Quadis misso-
rum oratione exacerbatus, et apo-
plexia correptus exstinctus est Bre-
gitione in Pannonia 17 Novembr
cum imperasset ann xi, mens ix.
Sexto die postea nempe 22 Nov
Fl. VALENTINIANUS JUNIOR puer
quadrimus Justinæ Matris, No-
vercæ Gratiani opera imperator
Augustus creatus est: cui Gratia-
nus Italiam, Africam, et Illyricum
concessit, ipse reliquis Occid Im-
perii Provinciis contentus. Am-
mian in fin lib 30. Zosim lib 4,
c. 49.

5089 Imppp Cæsss Valens Aug tr. 4428

24 p. 42, 43, cos v. 4429

16 Et Gratianus Aug tr. p. 8, 9,
cos iii.

Indict. Et Valentinianus Jun Aug tr. p.
iv 4, et ex die 22 Nov 2, cos.

et v Coss Imp Valens Aug v.
Imp Valentinianus Aug.

Vet inscript Gruter 47, 4 et 28,
2 et 192, 3 et 4080, 4, et leges
plures apud Reland ut l. 3, c.
Theod de scænicis.

Præf Urbi post Eupraxium Pro-
bianus.

nibus (Ammian lib 34) et in per-
niciem Romani imperii Istrum
trajicere, et sedes figere circa
Thraciam sinuntur.

II Damasi 9 et 10.

III Synodus tertia Romana sub Da-
maso. Vide notas ad Damasum.

S. Simplicianus Romanæ Eccle-
siæ presbyter, vir notæ sanctitatis
et doctrinæ a Damaso papa datur B.
Ambrosio paulo ante in episcopum
electo institutor. s. Aug conf lib 8,
c. 2. Vide notas, qui postea
Ambrosio in episcopatu succes-
sit.

S. Martinus juxta Petavii chro-
nol et Gregor Turon lib 2, hist
Franc c. 44, h. a. Turonensis
episcopus ordinatur.

Valens in Christianos acerbius
se gerit, et inter alia lata lege san-
cit, ut monachi militarent. Mox a
Themistio placatur. Hieron chron
et Sozomen l. 6, c. 23.

S. Epiphanius h. a. Panarium
scribere aggreditur juxta Peta-
vium.

Valens multis bellis impetitur
Isauri oppida Lyciæ et Pamphiliæ
vastant: quibus ut occurrat, res
cum Persis componit. Zonaras lib
4, c. 20.

III Damasi 40 et 41.

IV Gratianus x Kal Maii Treviris
Hæreticorum conventus prohibet
et eorum loca fisco addicit l. 4, c.
Theod. de hæret. et l. 23, c. de
episcopis causas de religione inter
clericos ortas ab episcopis convo-
cato Presbyterio Diocesano ter-
minari jubet. De criminibus vero
judicem civitatis cognoscere.

Theodosius Senior ejus Theod
qui postea imperavit pater, Va-
lentinis [ut apparet] jussu in Africa
occiditur post susceptum baptis-
mum. Filius periculo se subducit.

375

376

Anni Imperatores, Consules, Romano- Per Jul. et Ind. *rum, res gestæ et documenta.* *U. C. ante et post Palil.* *Anni A Olymp.* *Christianorum, Judæorum et Antiochorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi*

- 5090 Imppp Cæsss Valent Aug tr. 4429
 20 p. 13, 14, cos v. 4430
 47 Et Gratianus Aug tr. p. 9, 10
 A cos 4.
Indict Et Valentinianus Jun tr. p. 2,
 v 3, Cos.
et vi Coss Gratianus Aug iv.
 Fl. Merobaudes.
 Vetus inscript In S Cæcil et
 apud Aimeloveen fol 121, corrigens
 Gruter p. 28, 2, 6, ex eodem
 Grut p. 370, 3, et Fleetwood 409,
 et pag 432.
 Præf Urbi anno II. *Probianus*.
- 5091 Imppp Cæsss Valens Aug tr. p. 4430
 23 44, 15, cos vi. 4431
 48 Et Gratianus Aug tr. p. 40, 41,
 G cos iv.
Indict Et Valentinianus Jun Aug tr. p.
 vi 3, 4, cos II.
et vii Coss Valens Aug vi.
 Valentinianus Jun Aug II.
 C. Theod lib XII t. 49, l. 9, et l.
 35, de curs publ aliæque apud
 Reland.
 Præf Urbi *Hypatius*.
 Synodus Romana quarta sub
 Damaso, in qua hæresis Marcelli
 et Photini damnatur, renovata
 postmodum a Bonoso. Vide Pa-
 gium Jun in Siricio n. VII, et ejus
 notas infra ad Damasum, et Som-
 mier ibid
- 5092 Imppp Cæsss Gratianus Aug tr. 4434
 24 p. 40 et 44, cos iv. 4432
 49 Et Valentinian Jun Aug tr. p. 4,
 F 5, cos II.
Indict Et Theodosius Aug tr. p. 4, et
 vii ex 49 Januarii 2.
et viii Coss Decimus Magus *Ausonius*.
 Q. Clod *Hermogenianus*
Olybrius
 Gruter 363, 2. Reines 983, et
 leges 3, 4, c. Theod de Palat
 S largit aliæque ap. Reland.
 Præf Urbi series Interrumpi-
 tur.
- 5092
 25
 4 Cæs Gratianus Aug tr. p. 4432
 4433
- Hier Chron Oros 7, 23, Ambros
 orat in fun Theodosii.
Olym Damasi 44 et 42 377
 288 Gothi adversus Romanos rebel-
 iv lant. Valens exercitum opponit :
 et qui victoriam non sine multo san-
 289 guine de iis lugubrem reportavit.
 1 Idacius, et Ammian 31.
 Valens Antiochia profectus, se-
 B raque pænitentia ductus a perse-
 cutione destitit. Hieron chron.
- 1 Damasi 42 et 43. 37
 II Synodus quarta Romana sub
 Damaso. Vide notas ad Damasum.
 Valens ad Orientem redux in
 Thraciam configit cum Gothis v.
 Id. Aug et obit Idat. Vide Noris
 hist Pelag l. 2, c. 4 THEODOSIUS
 Magnus postea dictus, et qui anno
 sequenti levatus est Augustus, in
 Sirmio a Gratiano uxoris fratre
 C XIV Kal Febr Constantinopolim in-
 greditur VIII Kal Dec cum toto
 anno per Dioccesim Thraciarum,
 Mæsiæ, et Scythiæ Gothi prædas
 agerent usque ad portas Regiæ
 Urbis. Idatius. Hic desinit Hieron
 chron.
- II Damasi 43 et 44. 379
 III Theodosius Augustus dicitur
 die 49 Januarii a Gratiano, et
 contra Gothos feliciter dimicans
 eosdem expellit Thracia. Zonaras.
 Idatius. Prosper. Sed Theodoretus
 ante adeptum imperium hæc ab
 eo gesta perscribit. Vide Petavium
 ad h. a.
 Langobardi ex Insula Scandia
 egressi Vandalos primum vicerunt.
 Prosper.
 S. Basilius obit Kal Januar.
 Maximus Cynicus intruditur
 episcopus Constantinopolitanus.
 Vide otas ad Damasum.
- III Damasi 44 et 45.
 IV Theodosius Thessaloniciæ mor-
 bo correptus ab Acholio catholico
 Antistite baptizatur. Socrat lib 8

i Imperatores, Consules Romano-
ul. rum res gestæ, et documenta.
d

Anni
U. C.
ante
et post
Pabil.

A
Anni
olymp.

Christianorum, Judæorum et Añi-
timorum populorum, Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Anni
Æræ
Christi.

Et Theodosius Aug tr. p. 4, 2,
cos.

*Coss Gratianus Aug v.
Theodosius Aug.

*Boldett inscript cœmet p. 85,
et c. Th. lib 3, tit 5; l. 6, aliæque
apud Reland.

Theophilus Alexandrinus tum
Clericus, postea episcopus centum
annorum computum Paschalem
ab hoc anno orditur. Leo M.
epist 64. Vide Petavium.

Gratianus contra Gothos mittit
peritissimos Duces, et eosdem
Macedonia, et Pannonia excedere
cogit, mox pacem cum ipsis san-
cit. Ex Prospero.

Justina Valentiniani Jun Mater
Ariana femina hæresim promo-
vere studet : cui acerrime resistit
Ambrosius. Paulin in ejus Vita.

c. 6. Tum legem condit xi, cod
de fide Catholica 3 Kal Mart Thes-
salonicæ ut damnatis hæresibus
sola Catholica Fides obtineret,
quam scilicet a Petro acceptam
Romana Ecclesia, et Damasus
teneret, et Petrus Alexandrinus.
Vide Pagium Sen h. a. n. III et
seq.

Petro Alexandrino episcopo
mortuo, suffectus est Timotheus
ejus frater Niceph. chron.

Circa hoc tempus Illyricum di-
visum est in Orientale, et Occi-
dentale. Quare Theodosius cui
Orientalis imperii ditio obtigerat
etiam Orientale Illyricum tene-
bat. Vide Pagium Sen. ad h. a.

Theodosius VIII Kal Dec ingres-
sus Constantinopolim Arianis adi-
mit ecclesias, quas annis 40 te-
nuerant. Demophilus Urbe cessit.
Greg Nazianz in Ecclesiam in-
troducitur VI Kal Dec Petav.

B

¶ Impp Cæss Gratianus Aug tr. 4133 C 289
6 p. 12 et 13, coss v. 4134 IV

! Et Valentinianus Jun Aug tr.
p. 6, 7, coss II. et IV

ct Et Theodosius, Aug tr. p. 2, 3,
coss. I

c Coss Syagrius.
.... Eucherius.

Vet inscriptex Schedis Gudianis
apud Relandum et leges ut l. 6,
c. Theod de divers rescript aliæ-
que ibi.

Pr. Urbi Fl. Ann. Eucharis
Epiphanius. Panvin et Contelor.

Concilium Aquileiense Nonis
Sept. celebratum in quo Palladius,
et Secundianus Ariani episcopi
damnati sunt. In Hispania quoque
Cæsaraugustæ in Synodo Prisci-
llianistæ damnantur cum ipso Pri-
scilliano laico : quem hæretici epi-
scopi Abilensem constituunt : sed
is agentibus Idacio, et Ithacio Ca-
tholicis episcopis decreto Gratiani
expellitur. Romæ a Damaso, et
Mediolani ab Ambrosio rejecti
Priscillianistæ turbas in Hispania
cient, quo fuerant reversi per
aliud rescriptum Magistri officio-
PATROL. CXXVII.

C 289
IV
et
290
I

Damasi 15 et 16.

384

Constantinopolitana Synodus ce-
lebratur occasione ordinationis
Maximi, et hæreseos Macedonii,
quam Synodum œcumenicam
postea reddidit consensus Dama-
si, qui Romæ indixerat Synodum
œcumenicam celebrandam. Vide
notas infra. Ejus Synodi de-
creta de fide omnia a Damaso
confirmata : sed ex his quæ ad
disciplinam pertinebant, ut Se-
dis Constantinopolitanæ jurisdi-
ctio non perinde confirmata. Vi-
de notas ad Damasum.

D

Theodōsius 3 Kal Aug ad Au-
xonium Procos Asiæ rescribit, ut
Catholicis Antistitibus Ecclesiæ
tradantur. Reliquias eorum, qui
passi ab Arianis fuerant, in Bas S
Pauli Constantinopoli introducitur.
Adversus Arianos, et Manichæos,
aliosque sancit, quæ lib XVI c.
Theod tit 3, continentur. Peta-
vius.

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta.
et Ind.

Anni U. C.
ante
et post
Patil.

A
Olymp.

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices, Reges,
res gestæ et documenta. Ch

A
Æ
Ch

rum pretio corrupti. Serv Sulp I.
2. Vide notas infra ad Damasum.
5096 Imppp Cæss Gratianus Aug tr. 4134
⊙ 27 p. 43 et 44, cos v. 4135
⊙ 3 Et Valentinianus Jun Aug tr.
B p. 7 et 8, coss II.
Indict Et Theodosius Aug tr. p. 3, 4, cos.
X Coss Antoninus.
et XI Coss Syagrius.
Vet inscript in S. Agnetis extra
muros, et leges utriusque cod.
apud. Reland ut c. Theod I. 6, de
div resc et in epistola Paschasini
ad Leon M.
Maximus in Britannia tyranni-
dem arripuit, qui apud Treviros
Sede constituta Victorem filium
consortem imperii nominat. Zosim
4, Socrat. et Victor.

5096 Imppp Cæss Gratianus Aug tr. 4435
⊙ 28 p. 44 et 45, cos v, qui occiditur 4436
⊙ 4 8 Kal Sept.
A Et Valentinianus Aug. tr. p. 8,
Indict 9, coss II.
XI Et Theodosius Aug tr. p. 4, 5,
et XII cos.
Coss Merobaudes II.
.... Saturninus.
Vet lapis in S. Martini in Mon-
tibus a S. Damaso Papa inscriptus
his coss et Fabrett p. 659 et 666,
et I. un. c. Theod. de mand
Princip aliæque apud Reland.
Maximus tyrannus per Andra-
gatium Ducem Gratianum Aug a
suis desertum occidit Lugduni 8
Kal Sept Marcellin. Com Socrat
I. 5, c. XI.

5097 Imppp Cæss Valentinianus Jun 4436
⊙ 1 Aug tr. p. 9 et 10, cos II. 4437
⊙ 5 Et Theodosius Aug tr, p. 5 et
G F 6, cos.
Indict. Et Arcadius Aug tr. p. 1 et 2,
XII * Coss Fl. Recimer.
et XIII Coss Fl. Clearchus.
* Vetus inscript Boldett cæmet
p. 82, et Musæi Albani, et Fabrett
p. 270, inscript et Fleetwood pag
442, necnon leges utriusque codi-
cis apud Reland ut I. 3, C. Theod
lib. 6, t. 2.
Symmachus Præfectus Urbi de

I Damasi 46 et 47. 3
II His Coss Prosper consignat ad-
ventum Athanarici Gothorum Re-
gis Constantinopolim, ejusque obi-
tum mense Januario, quem alii
conferunt in annum præcedentem.
Lydiat. Gothorum gens universa
Romano imperio se dedit mense
Octobri Macellin. Com ibi et Ida-
tius.

B

Hieronynus juxta Petav h. a.
Romæ apud Damasum subsistit, et
scribit adversus Helvidium, Jovi-
nianum, et Luciferianos. Vide no-
tas ad Damasum.

Romam quoque adventunt Pau-
linus Antiochenus, Epiphanius Cy-
pri, Acholius Thessal et Ambro-
sius.

II Damasi 47 et 48. 3
III Legati a Maximo ad Theodosium
missi : et Ambrosius a Valenti-
niano ad Maximum legatus desti-
natur. Theodosius Synodum Con-
stantinopoli haberi curat mense
Junio, ut Decreta contra hæreticos
exsecutioni mandarentur. Theodo-
sius contra contumaces novas le-
ges addit c. Theod de hæret I 9
etc. Vide Pagium Sen h. a.

C

ARCADIUS a Theodosio Patre Au-
gustus dicitur 19 Januarii ad
quem instituendum mittitur a Da-
maso papa Arsenius. Ex vita Ar-
senii Petavius

D III Damasi 48 et 49.
II S. Damasus cum sedisset annos
48, menses 2, dies 40, obiit 11
Decembr. Vide notas ad Dama-
sum.

Legati Persarum Constantino-
polim veniunt pacem a Theodosio
postulantes : cui nascitur filius
Honorius v Id Sept Idacius, Mar-
cellin. Artaxerxes Persarum rex
cum regnasset annos 4, moritur.
Succedit filius Sapores a quo le-
gati ad Theodosium missi. Aga-
thias.

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.
et Jul. et Ind.

Anni U. C. ante et post Palil

Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi.

restituendo Deorum cultu Valentiniano libellum offert, quem refellit Ambrosius. Ejus ep. 30.

5098 Imppp Cæss Valentinianus Jun 4437
 ● 2 Aug tr. p. 40 et 41, cos II. 4438
 ☉ 6 Et Theodosius Aug tr. p. 6, 7, E cos.
Indict Et Arcadius Aug tr. p. 2, 3 cos.
 XIII Coss. Imp Cæs Fl. Arcadius.
 et XIV . . . Bauto
 Epistola Siricii Papæ data his coss. Vide notas pag 55, et leges plures apud Reland ut l. 6, C. Theod de jurisdict, etc.
 Synodus Burdegalensis adversus Priscillianistas in qua deponuntur Justantius, et Salvianus. Prosper Sever II. Priscillianus hæret. a Synodo provocans ad Maximum gladio addicitur. Ibi.

5099 Imppp Cæss Valentinianus Jun 4438
 ● 3 Aug tr. p. 44 et 42, cos II. 4439
 ☉ 7 Et Theodosius Aug tr. p. 7, 8 D cos.
Indict Et Arcadius Aug tr. p. 3, 4 cos.
 XIV Fl. Honorius Theodosii Aug
 et XV Coss F. N. P.
 Fl Evodius.
 C. Theod l. 2, de curat Kalend et aliæ apud Reland.
 Valentiniani Jun soror Theodosio nubit. Marcell.
 Valentinianus Jun instigante Matre Justina Ariana femina pro Ariminensi professione legem edit 4 Cod de Fide Cath et Ambrosium persequitur, qui ab Auxentio ad disputationem provocatus coram populo ut id fiat postulat, et restitit Imperatori ne Basilicam tradat Arianis. S. Ambros ep. 14, et in or. de non trad Bas.

5100 Imppp Cæss Valentinianus Aug 4439
 ● 4 tr. p. 42 et 43, cos III. 4440
 ☉ 8 Et Theodosius Aug tr. p. 8, 9 C cos.
Indict Et Arcadius Aug tr. p. 4, 5 cos.
 XV Coss Imp Valentinianus Aug III.
 et I Eutropius.
 Vet inscript a S. Sebast extra muros, et alia in Musæo Albano, et Grut 4402, 2, et Vandale, et Occon. Inscript Hisp xxvi, 4, et leges utriusque Cod apud Reland

290 Siricii papæ ann. 4, ex Kal Jan 385
 IV Cum sedes Romana vacasset
 et Ol post obitum Domasi dies 21, SIRI-
 294 cius successor eligitur Kal Januar.
 I Vide notas ad Siricium.
 In epistola ad Himerium Tarracon datam III. Idus Feb his coss (cujus exemplum visitur in antiquo cod 800 ann. Monast S. Crucis in Urbe) continentur ea quæ in notis legi possunt.
 S. Hieronym navigat in Syriam, et media hyeme Jerosolymam intrat. Ejus epist 99, et Apol contra Rufin. S. Augustinus ad fidem catholicam convertitur. Conf lib VIII, cap 4 et seq.

I Siricii 2. 386
 II Concilium Romæ habet Siricius episcoporum 80, circa disciplinam Ecclesiæ Afric. Vide notas. Trevisis quoque habetur Synodus de episcopis accusantibus apud principem. Sev in Vita B. Martini, qui concilio interfuit.
 S. Hieronym ad Didymum audiendum se confert, et Ægypti monasteria lustrat. Apol contra Rufin et S. Paula ibi peregrinatur. Hier epist 27, S. Jo. Chrys presbyter ordinatur. S. Cyrillus Hierosol moritur, cui succedit Joannes hæreticorum communione pollutus. S. Hieron epist LXI.
 Theodosius Greuthingis devictis cum filio Arcadio triumphans Constantinopolim ingreditur IV Id. Oct Idat Marcell Zosim IV.

II Siricii 3. 387
 III Arcadius cum patre Theodosio quinquennalia celebrat editionibus et ludis. Idat Marcellin.
 Justina S. Ambrosium acrius vexat, et in exilium expelli curat, sed renitente populo retinetur. Reliquias SS. Gervasii, et Protasii Ambrosius reperit, quæ miraculis clarent. Idem delegatur ad Maximum, qui ad eum veniens neque cum illo, neque cum Itha-

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta.
et Ind.

Anni U. C.
ante
et post
Palil.

A

Anni Christianorum, Judæorum et An-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, ~~Et~~
Reges, res gestæ et documenta. Chri

ut l. 4 C. Theod de domest et
protect etc.

Maximus sacrificia Gentilibus
et aram victoriæ restituit lau-
dante Symmacho Socrat l. 5, c. 4.

5404 Impp Cæss Valentinianus Jun 4440
⊕ 5 Aug tr. p. 43 et 44, cos III. 4444

⊕ 9 Et Theodosius Aug tr. p. 9, 40,
BA cos II.

Indict Et Arcadius Aug tr. p. 5, 6, cos
I Theodosius Aug II.

et II Coss Cynegius: qui in Mag de-
cessit suff Merobaudes III.

Vet inscript Fabrett 252, n. 39
et 576, n. 462 et leges cod Theod
44, 45, 46, de hæret aliæque apud
Reland.

5402 Imppp Cæsss Valentinianus Aug 4444
⊕ 6 tr. p. 44, 45. coss III 4442

⊕ 40 Et Theodosius Aug tr. p. 40, 44.
G cos II.

Indict Et Arcadius Aug tr. p. 6, 7,
II cos.

et III Coss ... Timasius.
... Promotus.

Gruter 462, 4 et leges cod Theod
lib xv, tit II, de Aquæductu l. 3 et
4, aliæque apud Reland.

Præf Urbi Proculus, l. 1, C. de
tut et cur.

Theodosius dignitates omnes
a Maximo collatas abrogat Medio-
lani l. 8, C. de Infirm et hæreti-
corum conventus omnino tollit
l. 49, C. de hæret et cum Hono-
rio filio Romam ingreditur Id.
Jun et congiario dato P. R. disce-
dit Kal Sept Idacius.

Præf Urb CP. Pancrat Alm ex
cod Theod et Just.

5403 Impp Cæss Valentinianus Jun 4442
⊕ 7 Aug tr. p. 43 et 46, cos IV. 4443

⊕ 44 Et Theodosius Aug tr. p. 7, 8,
F 42, cos II.

Indict Et Arcadius Aug tr. p. 7, 8,
III cos.

et IV Coss Imp Valentinianus Aug IV.
... Neoterius.

Spon p. 20, miscell ant et l. 9.
C. de episc et cleric aliæque apud
Reland.

Præf Urbi Albinus l. servos, C.

cianis communicare patitur. Ep.
33 et 85.

Maximo in Italiam irruente Va-
lentinianus ad Theodosium con-
fugit, qui expeditionem suscipit
in Ital Zosim 4.

III Siricii 4. 388

IV Theodosius Sanctorum precibus
se commendans (Aug de civit lib v,
c. 26, et Ruf II, c. 32) contra
Maximum in Italiam profectus, et
de illo victor, qui Aquileiæ occisus
fuit xv Kal Aug prout etiam victor
ejus filius post dies paucos ab Ar-
bogaste in Galliis interfectus,
imperium omne quod de Maximo
vindicaret Valentiniano restituit.
Idat Marcell Zosim.

B

294 Siricii 5. 389

IV Siricius in concil Capuano cau-
sam Flaviani et Evagrii Theo-
philo mandat. Schisma Antioch
et 292 tollitur.

I Templum Serapidis apud Ale-
xandriam Theodosii jussu disje-
ctum. Marcell Socrat. v, c. 46.
Romæ quoque statuæ Idolorum
confractæ, et obliterated cæremo-
niæ. Ex Prospero de Promiss l. 3,
c. 38. S. Aug de Civit l. v, c. 26.
Sed Pagius ex l. Cod. Th. de Pa-
ganis eversum Serapium prob
anno 394.

C

S. Gregorius Nazianzenus obit.
Ex S. Hier in catal de script Eccl.

Obit S. Monica mater S. Aug
qui in Africam redit Conf lib 9,
c. 8.

Longobardi Ducibus eorum de-
functis primum sibi Regem creant
Rgelmundum Ajonis fil qui re-
gnavit ann xxxiii. Prosp in chron.

D

I Siricii 6.

II Siricius papa Jovinianum hæ-
reticum damnat. Vide notas ad
Siricium.

In Concilio Mediolanensi Patres
sequuntur sententiam Siricii Vide
notas.

S. Joannis Baptistæ caput re-
pertum Constantinopolim defertur.

Synodus II Carthaginensis Præ-
side Genethlio. Petavius. Vide
notas ad Siricium.

390

Anni Imperatores, Consules Romanorum r. Jul. et Ind. *res gestæ et documenta.* *Anni, U. C. ante et post Palil.* *A* *Anni Olymp* *Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Æræ Christi.*

ad leg Jul de vI publ etc. C. apud Contelor et Alm.

Obeliscus in circo positus a Theodosio, et ipsius statua argentea supra columnam erecta prope Ecclesiam Constantinopoli. Ammian Marcellin.

04 Imppp Cæsss Valentinianus Jun 4443
 8 Aug tr. p. 15, 16, cos iv. 4444

12 Et Theodosius Aug tr. p. 12, 13, 3 cos II.

Indict Et Arcadius Aug tr. p. 8, 9. cos. IV Coss . . . Tatianus. et v Coss . . . Symmachus.

Boldett inscript cœmet p. 545, aliæ inscript exhibent T. Fabium Tatianum Cos ord ut apud Contelor p. 55 et leges utriusque codicis apud Relandum habent *Tatianum* et *Symmachum* I. 6, C, Theod de contrah empt et I. 4, de naufrag etc.

Præf Urb *Proculus* CP. Almel Romæ Alyp Falt. *Probus*. Ibi.

105 Imppp Cæsss Valentinianus Jun 4444
 9 Aug tr. p. 16, cos iv [qui occisus 4445

est Idibus Miii].

13 Et Theodosius Aug tr. p. 13, 14 cos II.

v Et Arcadius Aug tr. p. 9, 10, et vi cos II.

Coss Arcadius Aug II. Rufinus.

L. 2 et 3, cod Theod de defens civit lib 1, tit x et aliæ apud Reland.

Valentinianus Jun. catechum Mediolani sepelitur. S. Ambros de ejus fun et epist 34.

506 Imppp Cæsss Theodosius Aug 4445
 10 tr. p. 14 et 15, cos III. 4446

14 Et Arcadius Aug tr. P. 10, 11, B cos II.

Indict. Et Honorius qui Augustus dicitur iv Id. Januar.

vi Coss Theodosius Aug III. et vii . . . Abundantius.

Synodus Hippon his coss celebrata VIII Id. Octobr leges cod Theod lib 1, t. 1, 4, aliæque apud Reland.

Reinesius in append inscript pag 4024, n. XVI, exhibet inscript

Thessalonicensium cædes jussu Theodosii patrata : cujus causa Imperator ab Ambrosio exclusus ab Ecclesiæ foribus pœnitentiam agit. Rufin I. 2, c. 18. Sozom I. 7, c. 24. Theodoret lib 5, c. 17. Paul. in vita S. Amb.

II Siricii 7.

394

III His coss Theodosius imp Italia decedens Constantinopolim redit. Arbogastes autem in Occidente contra Valentinianum res novas molitus est cujus favore subnixus Eugenius imperium sibi usurpat. Prosper, et Zosimus lib 4.

His coss data est lex XI, Cod Theod lib XVI, tit x, de interdicto usu sacrificiorum Evagrio Præf Aug et Com per Ægyptum. Pagius cum Gotofr.

B

C

D

III Siricii 8.

392

IV Valentinianus Jun ab Arbogaste comite occisus oceumbit, *Eugenio* imperium usurpante. Zosim lib 4, c. 54 contra quem Theodosius expeditionem parat.

Inter Joannem Jerosolym ep. Orogenistam, et Kpiphanium orta dissensio. S. Hieronym ep. 60.

S. Hieronymus h. a. librum complet de scriptoribus ecclesiasticis, ut ex ejus præf ad dextrum Pr. Pr.

His coss profanorum sacrificiorum usus ubique sublatus lege XII cod Theod de Paganis.

Olymp Siricii 9.

393

292 Honorius a patre Theodosio dicitur Augustus iv Id. Jan ut cum Petavio demonstrat Pagius h. a., n. 11, et Socratem deceptum docet: quod hoc anno xx Nov eclipsis solis fuerit, sed non ea die qua dictus est Augustus Honorius.

Eclips solis dig fere XI, Constantinopoli xx Nov. Prosper et Marcellinus. Vide Petav.

Forum Theodosianum dedica-

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta.
et Ind.

Anni U. C.
ante
et post
Pahl.

Λ
Anni Olymp.

Christianorum, Judæorum et fñi-
timorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Rom Theod Aug III, et Eug D.
N. cos in quam adnotat Occiden-
talem consulem se gessisse Eu-
genium, sed ex subsecuta lege
post ejus cædem anno 395, quæ
habetur cod Thood lib 45, tit 44
de infirmis quæ sub tyrannis n. 9
tum ejus, tum aliorum nomina
suppressa et Orientalium coss.
substituta.

5407 Imppp Cæss Theodosius Aug 4446 B 1
⊕ 44 tr. p. 45, 46, cos III. 4447 II

⊕ 45 Et Arcadius Aug tr. p. 44, 42,
A cos III.

Indict. Et Honorius Aug tr. p. 4, 2,
VII cos II.

et VIII Coss Arcadius Aug III.
Honorius Aug II.

Leg cod utriusque apud Rel ut
cod Theod de re milit l. 44,
etc.

S. Paulinus cum Therasia con-
juge sæculo renuntians in Nola-
num secessum abit. Aug epist 34
et 34

5408 Imppp Cæss Theodosius Aug 4446 II

⊕ 42 tr. p. 46, cos II, qui obit 47 Ja-
nuarii.

G Et Arcadius Aug tr. p. 43, 43,
Indict cos III.

VIII Et Honorius Aug tr. p. 2, 3,
et IX cos II.

Coss Sex Anicius Olybrius.
Sex Anicius Probinus II

Gruter inscript 352, 5, 6, et
350, 2, 3, quæ in musæo card
Albani. Item leges C. Theod lib
VI, tit 24 de domest et protect l.
6, aliæque apud Reland.

Pr. Urbi Romæ Basilus, et
paulo post Andromachus, tum

tur. Chron Alex.

Hipponense concilium de disci-
plina celebratur : cujus canones
docte exponit Schelestr de Eccl
Afric diss 3, c. 6 Pagins.

Quindecennalia a Theodosio ce-
lebrata. Ibi.

Pr. Urbj CP. Aurelianus. Alm
ex utroque codice.

Siricii 40.

Theodosius assumpto filio Ho-
norio contra Arbogastem et Eu-
genium contendit. Primo die qui
videtur esse Sept 5 victoria penes
tyrannum fuit. At nocte prostratus
in preces, et ab apostolis certior
factus, Deo pro ipso pugnante
tyrannum profligavit, qui captus
est et enterfectus 6 Sept. Arboga-
stes sua se manu confecit. Pe-
tavius ex Prospero et Marcel-
lino.

Thermæ Arcadianæ ex nomine
conditoris dictæ. Ibi.

Donatistæ in Numida Bagajense
concilium celebrant episcoporum
cccx, quod mortuo Parmeniano
Donatistarum episcopo Carth et
Primiano suffecto ab aliis ordi-
natus esset Maximianus, qui
damnatus fuit, Ibi, et Aug ep. 255
et 265.

Alia synodus Constantinopoli
super schismate simili in electione
episcopatus Bostrensis. Ibi ex
Balsamone.

III Siricii 44.

Theodosius complens annum
imperii 46 moritur Mediolani,
relictis duobus filiis Imperatoribus
qui utrumque imperium commu-
niter regerent, divisus tantum se-
dibus. Arcadius in Oriente, Ho-
norius in Occidente resident.
Rufinus filiam suam Arcadio tra-
dere cupiens (nisi conciliator alia-
rum nuptiarum Eutropius eum
prævenisset) Stilichonis indigna-
tionem in se excitat : qui tutor
Occidentalis imperii (imo et utrius-
que et principum a patre datus)
Rufini dolos detexit, et infideli-
tatem morte punivit. Nam contra

<p>si Imperatores Consules, Romano- ul. rum, res gestæ et documenta.</p>	<p>Anni A U. C. ante et post Palil.</p>	<p>Anni Olymp. Christi timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</p>	<p>Anni Æræ Christi.</p>
--	---	--	----------------------------------

Florentinus. Constantinopoli vero *Theodorus*, et subinde *Africanus*. *Almelov* ex legib.

Arcadius hæreticorum conventus prohibet. Cod Theod lib xvi, t. 5 de hæret l. 26 et seq. Idem adversus Gentiles plura constituit l. 43 de Paganis.

ipsum, et Alaricum Gothum a Rufino accitum in Græciam classe instructa. Alaricum fugavit, Rufinum per Gainam, et milites occidit: bonis ipsius Eutropio attributis, qui erat Stilichoni addictus.

S. Augustinus Hippone regio episcopus ordinatur vivente adhuc Valerio ep. 5, Augustini 440, et Prosper in chron et Possid c. 8. Alii ordinationem differunt ad annum sequentem apud Pægium n. x. h. a.

B

9 Imp Cæss Arcadius Aug tr. p. 4448
13 43, 44, cos iv. 4449

III
IV

396

7 Et Honorius Aug tr. p. 3, 4,
} cos III.

cf Coss Imp Arcadius Aug iv.
Imp Honorius Aug III.

c Antiq lapis apud Vignol de col Pii p. 332, et leges utriusque cod apud Reland ut l. 44, C Th. de re milit et ll. 22, 23, 24 de hæret., etc.

Præf Urbi R. *Florentinus*. CP. *Africanus*, tum *Clearcus*, deinde *Claudius* ex ll. apud *Almeloven* de Præf Urb.

C

Fritigil regina Marcomanorum audita Ambrosii fama Christo creditit, et ab ipso fidei regulam postulavit. Tum viro suo persuasit, ut Romanis se traderet: quem anno sequenti ut videret Mediolanum veniens mortuum reperit. Petav ex Paulino in Vita S. Ambr.

Siricii 42.

Gildo comes et magister utriusque militiæ a Theodosio per Africam constitutus ante annos novem hoc anno res novas molitus tyrannidem arripuit circa autumnum (ex Claudiano de bello Gildon). et urbem Romam fame vexavit ex aliis AA apud Pægium h. a.

Eutropius in Orientali imperio avaritia et crudelitate grassatur, Timasio ex magistro militum in Oasim relegato, et Abundantio consulari Sidonem. Petav ex Zosim lib 5.

S. Jo. Baptistæ reliquiæ Alexandriam translatae Payni II, quem 6 Kel vocat Theoph a. 5890, Incarn. 390. Ibi.

Chron Paschale a martyrio SS. apostolorum Petri et Pauli ad hos consules numerat ann 335. Nos vero 334 inchoat.

10 Imp Cæss Arcadius Aug tr. p. 4449
14 44, 45, cos iv. 4450

Olymp.
293

396

18 Et Honorius Aug 4, 6, cos III.

cf Coss Clodius Hermogenianus Cæsarius.
— Atticus.

D

Vet inscri; t in Monum Basil S. Pauli et Aring T. 2, pag 420, et Reines p. 943, et in epist ad Rupert. Leges quoque utriusque Codicis apud Relandum ut l. 9, C. Th. de juridist., etc., et in concil African nempe Carth 3

Pr. Urbi R. *Florentinus* ex cod Theod lib xiv, tit 2; l. 3, etc., et CP. *Africanus* cod Th. lib iv, t. 4, l. 4.

Siricii 43 et 44.

Eutropius, quo Stilichonem a profectone in Orientem abduceret, hostem ipsum ab imperatore et senatu denuntiari curat, et Gildonem comitem et Paganum, quem Theodosius Africae præfecerat, sibi conciliat. Ita ab Honorio deficiens Africa adjuncta est Arcadio. Petav ex Zosim, v, et Marcellino.

S. Ambrosius moritur sub diluculum Sabbati sancti prid. non. Aprilis. Paulinus.

Nectarius moritur h. a. circa 27 Sept et communi consensu eligitur episcopus CP. S. Jo.

Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et Ind rum, res gestæ et documenta ab U. C. ante et post *Pakl*

Anni A Olymp. *Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, reges, res gestæ et documenta.* *Anni Æræ Christi.*

His coss scripsit Q. Hilarion, qui hoc anno computata Passione Domini annos 369 completos. Quare chronologia nostra recte habet quæ Passionem Domini statuit 28

Æræ communis : qui additi annis 369

Constituunt summam 397

Vide Schelestratium Antiquit Eccles diss 4 in fine, et Relandum in Fastis ad hos coss.

5144 Impp Cæss Arcadius Aug tr. p. 4450

⊙ 45 45, 46, cos iv. 4451

⊙ 49 Et Honorius Aug tr. p. 5, 6, C cos iv.

Indict Coss Imp Honorius Aug iv. XI — Eutychianus.

et XII Vet inscript Gruter pag 4006, et Fabrett 269, et in bas S. Pauli, et in S. Sabinæ in Urbe. Leges quoque apud Reland ut C. Theod de re milit l. 46 et 47, etc

Pro Urbi Romæ Felix C. Theod. lib. vi, tit. 2. l. 40 sed vide Gotofr. CP. Optatus C. Theod. lib XII, t. 26. l. 43 et Romulianus. Ibi lib. vii, t. 4. l. 47.

5142 Impp Cæss. Arcadius Aug tr. 4451

⊙ 46 p. 46, 47, cos. iv. 4452

⊙ 4 Et Hon. Aug tr. p. 6, 7, cos. iv.

B Coss. Manlius Theodorus. Indict ... Eutropius.

XII qui in Mag. occiditur, et e Fastis expungitur. Vide Baronium. Quare et in l. 8, Cod. Th. lib 3, tit 1, solus Theodorus cos. exprimitur, et in alijs legibus ejusdem Cod. Veronæ et Altini datis, ut Gotofred. observat, et cum eo Almeloven, in Fast et Reland necnon in vet inscript. Gruter. 492, 42, solum Theodorum consulem nominat S. Aug de civit. Dei lib 48, c. 54, et Concil. Afric h. a. sub Anastasio Papa [Vide Binium p. 795,] celebratum inscribitur: Post consulatum Ilon. Aug iv, et Eutych.

Pr. Urbi Romæ Flavianus Cod. Theod lib xiv, t. 40, l. 3, CP. Severinus Ibi lib vi, t. 44, l. un. et Clearchus Ibi lib XIII, t. 4, l. 46.

Chrysost missis ad eum legatis Antiochiam ab Arcadio. Ibi.

Concilium Carthag III, Aurelio præside, cui subscripsit Augustinus.

Flacilla Arcadii filia nascitur 45 Kal Jul chron Alex.

Rufinus Aquileiensis Rom redux disseminare in Urbe nititur errores Origenis. Vide Noris hist Pelag c. 2, p. 9 et Pagium.

B

I Siricii 44 et 45.

II Gildo reguli cujusdam Maurici filius, qui Firmo fratri tyranno restiterat, a Theodosio comes Africæ, et utriusque militiæ factus magister, cum frumentum in Urbem convehi prohiberet, bello appetitus. Mascezel ejusdem frater qui in Italiam fugerat a Stilichone contra eumdem missus LXX millia ex illius exercitu cecidit. Gildo sese ipse strangulavit. Mascezelem reversum in Italiam Stilicho de Ponte præcipitavit in fluvium. Petavius ex Jornand.

C

Honorius Imp Mariam conjugem duxit Stilichone, et Serena fratris Theodosii filia genitam.

II Siricii 45, et 46, qui obit 49

III Septemb. ANASTASIUS electus successor ordinatur Episcopus die Dominica 9 Octob. Vide notas ad Siricium.

Gentiles commenti fuerant Christianam Religionem destructum iri ante h. a. cum per 365 tantum substituram post Beati Petri Martyrium affirmarent : quos 365 ante hunc completos ostendit S. Aug de civit Dei lib 48, cap 54, addens hoc ipso anno subversa fuisse Carthagine fana Ethnicorum. Vide notas ad Siricium, et Pagium h. a.

D

Quartum Concil Carthagin celebratum vi Idus Nov Præsidente Aurelio.

*Anni Imperatores, Consules, Romano-
rum, res gestæ et documenta.*
er. Jul. et Ind

*Anni A
U. C.
ante
et post
Pahl.*

*Anni Christianorum, Judæorum et Ani-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.*
Æræ Christi.

- 5113** Impp Cæss Arcadius Aug tr. 4152
Indict 47 p. 47, 48, cos iv. 4153
D 2 Et honorius Aug tr. p. 7, 8,
 Cos. iv
G Coss. ... Stilicho.
Indict ... Aurelianus.
III Vet. inscript. duæ Musæi Albani
ci et Fabrett. pag 552, et 739, et
IV Gudiana : et leges utriusque Cod.
 apud Reland ut l. 59, 60, 64, C.
 Th. de curs publ, etc.
 Pr. Urbi Romæ *Flavianus* Cod.
 Theod lib xi. t. 5, l. 29.
 Sulpitius Severus lib II, a Cru-
 cifixione D. N. J. C. sub duobus
 Geminis coss usque in Stilicho-
 nem consulem numerat annos
 ccclxxii, quæ summa cum nostra
 Chronologia omnino consentit.
- 44** Impp cæss Arcadius Aug tr. 4153
Indict 48 p. 48, et 49, ex die 16 Jan cos 4154
D 3 iv.
F Et Honorius Aug tr. p. 8, et 6,
Indict ex. 47 Jan cos iv.
IV Coss. ... Viacentius.
XV ... Fravitta.
 Vel. inscript. Fabrett. pag 571,
 et leges utriusque Codicis apud
 Gotofr. et Reland. nempe l. 63,
 c. Theod de cursu publ lib VIII, tit
 5, Concil Carth 5.
 Præf Urbi Romæ *Andromachus*
 C: Th. lib xi, t. 28, l. 3, CP.
Clearchus C. Theod lib vi, t. 26,
 l. 42.
 Prima epist Paschalis Theo-
 philii Alexandrini qua Pascha h.
 a. indicitur XIX. Pharmuthi seu 44
 Aprilis. Vide infra in notis ad
 innoc., et Noris hist Pelag lib I.
 c. 2. et Pag h. a. num 2.
 Uldes Hunnorum Princeps Gai-
 nam Danub transire conantem
 obruncat ejusque caput CP. trans-
 mittit. Zosim l. v. c. 22.
- 5115** Impp Cæss Arcadius Aug tr. p. 4155
Indict 49 49, et 20, cos v. qui filium Theo- 4154
D dosium Augustum dicit 47 Ja-
E nuar.
Indict Et Honorius Aug tr. p. 9, et 40,
 xv cos v.
 et1 Coss. Arcadius Aug v.
 Honorius Aug v.
 Leges Cod Theod apud Reland
 utl. 45, de Tironibus lib VII, tit 43,

- III** Anastasii 1 et 2. 400
IV Gainas qui anno superiori rebel-
 laverat, et Eutropium occidi im-
 petraverat h. a. præpotens Satur-
 ninum Consularem et Eutropium
 Consulem sibi dedi ab Arcadio
 obtinuit. Arianis tamen Ecclesias
 Constantinop obtinere non potuit,
 resistente S. Jo. Chrysostomo.
 His Coss. Eudoxia dicitur Au-
 gusta, et Arcadia nascitur 3 No-
 nis April et conflagrat Ecclesia Go-
 thorum IV Id. Jul Chr Pasch.
 Alaricus Gothorum Rex in Ita-
 liam descendit per Alpes Julias.
 Noris hist Pelag cap 2 pag 42.
- Olym** Anastasii Papæ 2. et ex die 9 404
294 Octobr 2. Is obit die 3 Nov va-
iv cat Sedes dies 20.
et INNOCENTIUS electus successor
295 ordinatur die Dominica 24 Nov.
1 Vide notas ad Anastasium.
C Concilia Africana duo h. a. habi-
 ta, unum IV Kal Julias P. C. Still-
 chonis, alterum Idib. Sept Cartha-
 gine Vincentio et Fravitta coss
 juxta edit. Bini dicta II, III, sub
 Anastasio, quorum in postremo
 recitatæ sunt litteræ Anastasii
 Papæ, et ad eum decreta legatio.
 Vide Cod Canonum Eccl Afr ex
 Biblioth Justelli, cujus antiquis-
 simum exemplar asservatum vidi-
 mus in Biblioth Bodlejana.
 Caput Gainæ hastili præfixum
 Constantinopolim allatum fuit No-
 nis Januarii Marcellin et Chron
 Pasch.
D Theodosius Arcadi filius nasci-
 tur IV Id. Apr. ibi.
- I** Anastasii 1, et 2. 402
II Concilium Milevitanum I, in
 Africa celebratum, ubi de primatu
 Numidiæ inter Xantippum et Vic-
 torinum causa discussa et adju-
 dicata Xantippo fuit. Vide Noris
 hist Pelag lib II, cap 2, et Pagium
 h. a. n. XXI et sep.
 S. Hieronymus Apologiam se-
 cundam adversus Rufinum scribit

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum res gestæ, et documenta.
et Ind

Anni A
U.C.
ante
et. post
Patil

Anni Chritianorum, Judæorum et Ani-
Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ, et documenta.

Anni
Æræ
Christi

et lib xiv, tit 47, l. 44, et in Cod
emendatis sub his coss apud eum-
dem Reland et Concil Milevitanum
vi Kal Sept his coss.

Præf. Urbi Romæ Decius. CP.
Cicarchus ex Cod Theod Almelo-
veen.

Vicennalia Arcadii et Decenna-
lia Honorii celebr Pag Theodo-
sius Jun a patre Arcadio dicitur
Aug 17 Jan Marcellim et chron
Alex.

Stilicho Honorium Astæ a Go-
this obsessum liberat, et apud
Veronam iterum Gothos profligat.
Mediob ex Jornand cap 9, de re-
bus Get.

His coss Solis facta est defectio
iii. Id Nov Idatius : quæ contigit
Feria ii, hora i, ante merid Con-
stantinopoli.

5446 Imppp Cæss Arcadius Aug tr. 4455
20 p. 20 et 21, coss v. 4456

5 Et Honorius Aug tr. p. 40, 41,
cos v.

D Et Theodosius Aug tr. p. 4 et
Indict ex 17 Jan 2 cos.

I Coss Theodosius Jun Aug.
et II Fl. Rumorides.

Inscript vet Grut 4052, 40, Fa-
brett 587, quæ nunc in Musæo Al-
bano : et leges utriusque Codicis
apud Reland ut C. de Jud et cœ-
licolis l. 40, etc.

Ab hoc anno Ravennæ morari
cœpit Honorius, ut ex ipsius Con-
stitutionibus Dufresne in not. ad
Zonaram pag 45, colligit. Ibi.

5447 Imppp. Cæss Arcadius Aug tr. 4456
21 p. 21, 22, cos vi. 4457

9 Et Honorius Aug tr. p. 41, 42,
C B cos vi.

Indict Et Theodosius Jun Aug tr. p. 2,
II 3, cos,

et III Coss Honorius Aug vi.
... Aristænetus.

Inscript vetus in Basil S Pauli
apud Arringh Romæ subt t. 4, p.
447, et leges utriusque Codicis
apud Reland nempe C. Theod lib
vi, t. 27, l 44, etc.

Præf Urbi Romæ..... et CP.
Studios C. Th. lib xvi, t. 2, l.
37. etc., ibi.

Kal Jan Honorius Romam ve-

Pagius h. a. n. xiii ex ipso Hie-
ron.

Theophilus ep. Alex a Mona-
chis Origenistis quos expulerat
accusatur Constantinopoli : (Ba-
ron n. iii, ex Palladio) quare
concertationes validæ subortæ
inter SS. Jo. Chrysost Theophi-
lum, et Epiphanium ; qui obit vel
circa finem hujus anni, vel sub
initium sequentis. Vide Pagium
n. viii, immixto etiam Jo. Hiero-
solymitano. V. Noristum hist.
Pelag cap 2, pag 16.

B

II Innocentii 2 et 3.

III Conciliabulum ad Quercum ad-
versus Jo : Chrysostom incitante
Eudoxia sanctum Antistitem ex-
pellit, sed paulo post tumultu
populi facto revocatur Chrysosto-
mus ab Arcadio. Vide notas ad
Innocentium Carthagine quoque
Synodus celebratur h. a. 8 Kal
Sept in causa Donatistarum, cujus
meminit S. Aug contra Crescon
lib iii, c. 45.

Marina Patre Arcadio nata iii
id. Febr Marcellin et chron Alex.

C

III Innocentii 3 et 4, Ep. Innoc
ad Victricium. Vide notas ad Inno-
centium.

S. Jo : Chrysostomus circa fe-
sta Paschalia a sua Sede per sen-
tentiam Theophili dejectus appel-
lat ad Rom Pont Innocentium, ad
quem etiam Theophilus legatio-
nem mittit. Trimestri spatio post
expulsionem Chrysostomi Eudoxia
Augusta moritur. Arsacius in
Constantinopolitanam Sedem in-
trusus. Clericorum pars Romam
confugit. Petav ex Georg in Vita
Chrysost. Innocentius rescindit
sententiam Theophili. Vide notas
ad Innocentium. Innocentius Ar-

D

403

404

*Imperatores, Consules Romano-
rum, res gestæ et documenta.*

Anni
U. C.
ante
et post
Patil.

A
Olymp.

*Christianorum, Judæorum et An-
timorum populorum, Pontifices, Eræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.*

cadio reniens triumphum agit de Alarico. Claudian.

Ludi Gladitorii hoc anno per Honorium ubique omnino sublati [Vide Pagium num III] cum antea a Constantino aliisque Principibus vetiti quidem, sed non ubique fuissent aboliti.

3 Impm Cæss Arcadius Aug tr. p. 4457
22 et 23, cos v. 4458

7 Et Honorius Aug tr. p. 42, 43
cos vi.

III Et Theodosius Jun Aug tr. p.
3, 4 et cos,

Coss. Fl. Stilicho II.
Fl. Anthemius.

Lapis antiq Musæi Albani, et alius ap. Fabrett inscript fol 734 et alius olim in S. Martini de Montibus relatus a Martinello Romæ sac pag 256 et a Gruter 4053, 4 in quo puer Helias Argentarius dep septimo Kal Nov die Veneris hora quarta. Littera Dominicalis A die 26 Oct ostendit Fer v, de qua vide Lydiat ad h. a.

Alii quoque lapides apud Grut 4054, 5 et Boissard, et leges a Relando indicatæ ut l. XVIII, c. Theod de Palat sac larg. etc.

Pr. Urbi R. *Gracchus* C. Theod lib VIII, t. 7, l. 20 et CP. *Ursus* C. Theod lib VI, t. 23, l. 4.

Rhadagisus in Tuscia multis milibus Gothorum cæsis ducente exercitum Stilichone superatus et captus est. Prosper et Orosius. Vide Baron et Pagium.

9 Imppp Cæss Arcadius Aug. tr. 4458
23 p. 23 et 24, cos vi. 4459

8 Et Honorius Aug tr. p. 43, 44
cos vi.

ict Et Theodosius Jun Aug tr. p.
v 4, 5, cos.

Coss. Arcadius Aug vi.
Anicius Probus.

Leges utriusque codicis apud Reland ut cod Theod de denun-
tiat v. edit refor, l. xv, etc.

Pr. Urbi R.... Constantinopoli
Emilianus cod Th. lib xv, t. 4,
l. 44.

Vandali et Alani trajecto Rheno

295
iv
et
296
i

C

i
ii

scribit ut Synodus haberetur ea de re Thessal propter periculum scilicet schismatis. Vide Pagium Jun n. 9.

Celebratur etiam Carth Synodus de coercend. Donatistis. Felix Manichæus ab Augustino convictus hæresim damnat. Disp. S. Aug contra Fel.

Innocenti 4 et 5. Secunda De- 405
cretalis Innocenti ad Exuperium.
Vide not.

Romæ congregati Italiæ epi-
scopi Imp Honorium rogant, ut ad Arcadium scribat, uti Thessalo-
nicæ Synodum fieri jubeat. Legati acceptis ab eo litteris necnon In-
nocentii papæ Constantinopolim profecti. Petav ex Pallad dial.

Honorius varias contra Dona-
tistas sanctiones edidit, quibus pressi plerique ad Ecclesiam redeunt. Cod Theod lib XVI, t. 6, August epist 48.

Arsacius moritur Nov XI, cum sedisset mens 44. Petav ex So-
crate lib VI, c. 48 et ex Georgio in Vita Chrysostomi.

S. Chrysostomus rigore hiemis asperrimæ pene confectus Cucusi cum fuisset, in Armeniam transfertur. Ibi ex Palladii epistola IV.

Isauri per Montem Taurum discursantes ingens dispendium Reipublicæ important. Lydiat ex Zozimo lib v, cap 25.

Innocentii 5 et 6. 406

Legati ab Innocentio missi cum litteris Honorii et suis in itinere pessime affecti revertuntur. Theodorus apud Palladium et Georgius.

Quarto post obitum Arsacii mense Atticus ex monacho ordi-
natur episcopus Constantinopoli-
tanus. Socrat lib VI, c. 48. Sozom lib VIII, c. 47.

Theodosii Junioris Quinquen-
nalia. Delatæ sunt Constantino-
polim reliquæ S. Samuelis Pro-
phetæ die 19 Maii pompam du-
centibus Arcadio Aug Anthemio

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta.
et Ind.

Anni
U. C
ante
et post.
Palil.

A Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, *Æræ*
Reges, res gestæ et documenta. Christi

Gallias ingrediuntur prid Kal Ja-
nuar alii Sept Prosper, Cassiodor
et Zosim lib vi; Suevos adjun-
git. Sed vide Pagium h. a. n. 42
et seq. n. 40, etc.

5420 Imp Cæss Arcadius Aug tr. p. 4459

⊙ 24 24 et 25, cos vi. 4160

⊙ 9 Et Honorius Aug tr. p. 44, 45,
cos vii.

Indict Et Theodosius Jun Aug tr, p. 5,
v et vi 6, cos ii.

Coss. Honorius Aug vii.
Theodosius Aug ii.

Antiq lapis apud Abb Georgium
et leges utriusque Cod apud Re-
land ut Cod Th. lib vi, t. 26, l.
43, etc.

Præf Urbi R. Senator C. Just.
lib. i, t. 5, l. iv et CH. Hilarius
Cod Theod, lib xiv, t. 4, l. 4.

Vandali et Pannonii [vide Pa-
gium num 40], proximas Rheno
provincias longe lateque vastant:
evertunt Moguntiam: diripiunt
Rhenos, Ambianos, Atrebatas,
Morinos, argenteratum, etc., Zo-
sim S. Hieronym ep. 44.

In Britannia tumultus militaris
eligit Marcum tyran. Zosim lib vi,
cap 2.

5424 Imppp Cæss Arcadius Aug tr. 4460

⊙ 25 p. 25 et 26. Coss vi, qui obit Kal. 4464

⊙ 40 Maii cum imperasset post obitum
E D Patris ann 43, m. 3, dies 45.

Indict. Et Honorius Aug tr. p. 45, 46.
vi Cos vii.

et vii Et Theodosius Jun Aug tr. p.
6, 7. Cos ii.

Coss. Fl. Philippus.
Anicius Bassus.

Vetus inscript in S. Agnetis
extra muros relata ab Aringh
pag 468, tom II, et Reines p. 943,
et leges apud Reland. C. Th. de
tiron l. 49, etc, et Fabrett p. 268.

Pr. Urbi R. Hilarius C. Theod
lib xiv, t. 4, l. 4. CP. Monaxius
Cod Theod lib xiv, t. 47. l. 45.

5422 Imp Cæss Honorius Aug tr. 4464

⊙ 26 p. 46 et 47. Cos viii. 4462

⊙ 41 Et Theodosius Jun Aug tr.
C p. 7, 8. Cos iii.

Indict Coss. Honorius Aug viii.

vii iidem AA Theodosius Aug iii.

et viii Gruter 1058, 2, corrigendus in

Pr. et exconsule Emiliano P. U.
et universo Senatu. Chron Alex
et S. Hieronym adv Vigilantium,
quem tractatum h. a edidit.

II Innocentii 6 et 7. 407

III Theodosius Jun dedit Quinquen-
nalia. Marcellin et Chron Alex
addit 3 Id. Januarii.

S. Joannes Chrysostomus obit Cu-
manis ad Pontum-Euxinum xviii
Kal Dec cum sedisset ann 9,
mens 6, dies 20. Socrat lib vi,
cap 49.

B

Et mortuo Innocentius Papa,
et Occidentales non prius com-
municare cum ipsius adversariis
voluerunt, quam ejus nomen in
diptycha referretur, et Arsacii
aboleretur. Theod lib 5, c. 34.
Vide notas ad Innocentium.

Concilium Carthaginense cele-
bratum, in quo Decreta Legatio
ad Honorium pro defensione Ca-
tholicorum contra Donatistas.

C

III Innocentii 7 et 8. 408

IV Arcadius obit Kal Maii. Socrat
lib vi, cap ult.

Honorius in Orientem post
fratris obitum proficisci volens a
Stilichone detinetur, quod Con-
stantius tyrannus e Britannia in
Gallias profectus Arelate conside-
ret. Stilicho in Orientem destina-
tus defertur Honorio tanquam af-
fectator imperii, cum duas filias
Mariam ac Thermantiam virgines
despondisset, et diceretur Alari-
cum, Alanos, Suevos Vandalos con-
tra ejus regnum concivisse, Raven-
næ occiditur jussu Imperatoris; Zo-
sim, lib v, et Philostorg, lib xii,
cap 2, apud Photinum.

D

296 Innocentii 8 et 9. 409

IV Cum in magnis angustiis essent
et Romani, auctores quidam erant,
297 ut quædam gentilitia sacra fierent,
I quod et Innocentium permisisset
falso scribit Zosimus; cum e
contra legatus et ipse ad Hono-

*Imperatores, Consules Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et Anni
rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
ante et post Reges, res gestæ et documenta. Christi
Patrii.*

nnm Cons Theodosii, quem habet v. [nisi sit Honorii ix, qui recte jungitur cum Theodosii v, infra anno 444.] Idem Grut 4052, 6, exhibet epitaphium Treviris jungens Honorii Consulatum viii, cum primo Constantini [ejus scilicet tyranni ex Britannia qui h. a. Arelate consederat] de quo vide Noris epoch Syromaced diss 4, c. 4, circa finem. Eidem Purpuram mittit Honorius. Olymp apud Photium. Idem coss Honorius viii et Theod iii, leguntur in utriusque Codicis legibus apud Reland ut Cod Theod de Decur. Urb Romæ l. 6, lib xiv, tit. 4, etc.

Pr. Urbi Romæ *Bonosianus* ibi et *Attalus* ex *Zosimo*. CP. *Monaxius* Cod Theod lib xv, t. 4, l. 47, etc.

Alani, et Vandali, et Suevi Hispanias ingrediuntur. Idatius, et Orosius. Mittitur vero in Hispaniam *Constans* Constantini Tyranni filius post pacem cum Honorio initam. *Zosim* lib vi, cap 4. Sed *Maximus* in Hispania tyrannidem exercet.

3 Impm Cæss Honorius Aug tr. 4162
27 p. 47, 48. Cos viii. 4163

42 Et Theodosius jun Aug tr. p. 8, 9. Cos iii.

ict Cos *Fl. Varanes* solus : nam i Tertullus ab Attalo creatus umbratilis Consul habetur. Orosius lib 7, cap 42.

Cod Theod habet *Varanem* solum lib ix, t. 28, l. 44, 42, etc ; apud Reland et lib vii, t. 43, l. 20, quæ ostendunt direptionem Urbis anno superiori contigisse.

Marcianus Præfectus Urbi ab Attalo constitutus. *Zosim* lib vi, cap 7.

24 Impm Cæss Honorius Aug tr. 4163
28 p. 48, 49. Cos viii. 4164

43 Et Theodosius Jun Aug tr. p. 9, 10. Cos iv.

ict Consul Theodosius Jun Aug iv, x sine collega leg 48. C. Theod de operibus publicis data P. C. *Varanæ* et lib 7, ejusdem Cod tit 47, l. unica de lusoriis Danuvii : de

rium profectus suaserit leges plures a principe hoc anno editas contra varias superstitiones. Vide *Baron Petav*, Pag et ex antiquis *Orosium*.

Urbs Roma anno superiori ab *Alarico* obsessa, et post ejus recessum h. a. iterum invasa capitur et diripitur per dies septem ex viii Kal Sept asportatis auri libris ter millibus, argenti xxx ; M. præter alias species a Senatu pactas : *Zosim*, lib v *Marcellin.*, *Oros.* etc. Vide *Pagium* ad h. a. qui ostendit perperam dilatam a quibusdam chronolog et hist etiam antiquis hanc Urbis direptionem ad annum vel biennium proximum : Vide *Philostorg*, lib xii, cap 3.

Attalus jussu *Alarici* imperator dicitur qui erat Pr. Urbi.

Placidia Imperatoris soror capta nubit *Ataulpho* *Alarici* propinquo.

S. Honoratus lustratis Italiæ cænobiis circa hunc annum *Lerinese* monasterium condit primo sub regula S. *Pachomii*. *Noris*, hist *Pelag.* lib ii, pag 473, 476.

Innocentii 9 et 10.

Attalus ab *Alarico* suadetur ut contra *Heraclianum* partes *Honorii* in Africa sectantem copias mittat. Neglecto *Alarici* consilio contra *Honorium* *Ravennæ* agentem movet. *Jovius* diffidentiam inter *Alaricum* et *Attalum* inducit. Spoliatur *Attalus* imperio ab *Alarico* (*Zosim* lib vi), et traditur *Honorio*, cum quo pacem *Alaricus* init : *Alaricus* trajecturus in *Africam* obit. Succedit *Atha Iphus* *Jornandes*, cap 30.

i 440
ii

D

ii Innocentii 10 et 11.

Collatio habita *Carth. catholicos* inter et *Donatistas*, in qua *Donatistæ* penitus eversi. Vide *Noris* hist *Pelag*, lib i, cap 3 et lib ii, pag 222.

Antiochius *Persa* ab *Isdegerde* (*Arcadii* testamento tutor hic datus fuerat *Theodosio*) missus ad

444

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta
et Ind.

Anni U C
ante
et post
Patil.

A
Anni Christianorum, Judæorum et An-
Oymp. timorum populorum, Pontifices, stræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

qua Vide Gotofred signanda Theo-
dosio IV, et qui fuerit nuntiatus
(mate signatur V.) Theodosius
Jun Decennalia, Honorius Romæ
Vicennalia dedit. Marcellin Chron.

Barbari qui se Hispaniæ infude-
rant provincias inter se dividunt.
Gallæciam Wandali occupant, et
Suevi Alani Lusitaniam, et car-
thag provincias: Wandali Silingi
Bæticam. Idat.

Pr. Urbi R, Bonosianus C.
Theod. lib xv, t. 4, l. 48 et CP.
Isidorus. Reland et Gotofr ex notit
dign.

5425 Impp Cæss Honorius Aug tr. p. 4464
⊙ 1 49, 20, cos. ix. 4465

⊙ 14 Et Theodosius Aug tr. p. 40,
G F 44, cos v.

Indict
X Coss Honorius Aug ix
Theodosius Aug v.

et XI Leges utriusque Cod apud Re-
land ut cod Theod de cohortat.
Princip cornic l. 22, 23, 24, 25,
etc. His coss occisi sunt Jovinus et
Sebastianus fratres in Gallia et
Hispania tyrannidem exercentes
Marcellin. Chron.

Honorius Donatistas post colla-
tionem pervicaces diversis pœnis
mulctat, Ecclesias earumque bona
Catholicis restitui jubet l. 52 Cod
Theod de hæreticis. Jovinianus
hæreticus in insulam Boam ab eo-
dem Principe relegatur. Cod Th.
eod tit l. 54.

5426 Impp cæss Honorius Aug tr. p. 4465
⊙ 2 40, 24, cos ix. 4466

⊙ 45 Et Theodosius. l. un Aug tr. p. 44
E 43, coss v.

Indict
XI Cos Lucius solus, nam expun-
ctus fuit e Fastis *Heraclianus* Afri-
cæ comes, qui Collega datus fuerat
et XII Lucio in Consulatu, ut in Cod Th.
lib xv, t. 44, l. 43 et Prosper, et
Marcellin in Chron.

Signantur itaque Consulatu so-
lius Lucii leges Cod utriusque, ut
C. Th. l. un. de comit et trib
schol. etc apud Reland.

Pelagius Brito dogma nominis

tutelam Theodosii in ordinem
redigitur, et Pulcheria Augusta
sola imperium administrat. Theo-
phanes.

Constantini caput in conto affer-
tur Honorio xiv Kal Oct. Idatius.
Constans quoque interficitur Vienn
per Gerontium, substituto ei
Maximo: qui postmodum exutus
purpurat vivit ignobilis in Hispa-
nia. Zosimus vi. et Marcellinus.

Synesius concilio coacto Andro-
nicum Pentapolit Præfa comm
segregat, qui pœnitens recipitur
ad veniam. Synes epist 58.

III Innocentii 14 et 42. 442

IV Mortuo Theophilo Alexandrino
episc die 15 Oct succedit Cyrillus
Noris hist Pelag l. i. c. 4 et l. ii,
c. 4, Carthag concil damnat Cœle-
stium, qui ad Romanam sedem ap-
pellat. Mercator.

S. Augustinus h. a, scribere in-
cipit contra Pelagianos. Ibi lib. i,
c. 4, et lib ii, c. x, p. 238.

Cassianus constructo apud Mas-
siliam monasterio celebris Ca-
stori Aptensium episcopo abs se-
postulanti Ægyptiorum monacho-
rum instituta XII libros eo de ar-
gumento scribit, in quibus Semi-
pelagianum dogma introducit, as-
serens humanis viribus bona opera
posse inchoari, sed sine gratia di-
vina non perfici. Vide Noris hist
Pelag lib. ii c. 4, pag 462.

Cirtæ in Numidia Concilium ha-
bitum mense Junio contra Donati-
stas.

297 Innocentii 42, 43. 443

D IV Heraclianus ob navatam strenue
operam contra perduelles comes
et Africae et consul creatus, perduel-
298 lis ipse cum pcc navium classe in
I

Italiam navigans, et contra Urbem
copiasducens occursu Marini comi-
tis ad Utriculum superatus in fu-
gam vertitur, et in Africam dela-
tus capitur Carthagine et interf-
citur, succedente Marino: cujus
jussu *Marcellinus* Tribunus, qui
pro fide Catholica fortiter labora-
verat, Donatistarum ex insidiis
occiditur, quem Martyrem colit

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta.
et Ind.

Anni U.C.
ante
et post
Patil.

A Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp timorum populorum, Pontifices, Eræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

sui contra gratiam Christi Cœlestio et Juliano auditoribus exerit. Prosper.

Burgundiones Germaniæ populi partem Galliæ Rheno propinquam obtinent. Prosper.

Vicennalia Imperii Honorii. Post cladem Gothicam Urbis solitudo sensim desinit: et 15 millia civium numerantur. Olympiod.

5127 Impp Cæss Honorius Aug tr. p. 4466 B I Innocentii 43 et 44, qui in epi- 444
3 21. 22, coss ix. 4467 B II stola 22. data Idib Dec Constantio cos rata habet Decreta synodi

46 Et Theodosius Jun. Aug tr. p. 42, 43. cos v.

D Fl. Constantius.
Koss Fl. Constans.

L. 38 K. Th. de naviculariis ad Albinum Præf Urbi et l. 54, 55, de hæret aliæque apud Reland et epistola 22 Innocentii Papæ Idib Dec Constantio cos.

Constantius Comes apud Arelatum Galliæ urbem consistens Gothos Narbona expellit, et in Hispaniam abire cogit. Athaulphus de extinctione Romani nominis cogitans Placidia uxoris consilio, et experimento de suorum indocilitate ad parendum legibus facto bello abstinet et gloriam quærit de restituto Gothorum viribus Rom. Imperio. Orosius, lib 7, c. 43.

5128 Impp Cæss Honorius Aug tr. p. 4467 II Innocentii 44 et 45. 445
4 22, 23, cos x. 4468 III Inventio reliquiarum S. Stephani Protomartyris ex epistolis S. Luciani, etc. Vide Baron et Pag.

17 Et Theodosius Jun Aug tr. p. 43, 44, cos vi.

C Coss iidem Honorius Aug x.

Indict XIII Augg Theodosius Aug vi.
et L. 36, 57, 58, cod Theod de Hæret aliæque apud Reland.

XIV Pr. Urbi Romæ Gracchus. Cod Theod lib VIII, tit 7, l. 20. CP. Ursus. cod Th. lib VI, t. 23, l. 4.

Attalus a Gothis ad Hispanias migrantibus neglectus, et præsidio carens capitur, et Constantino Patricio vivus offertur,

Athaulphus a quodam suorum vulneratus interit, regnumque ejus Vallia invasit. Prosper.

Vallia adversus Alanos et Wandalos, Silingos bellum cepisset. Idat.

Ecclesia 8 Id. Apr. Petav ex Idac et Orosio lib. 8, cap 42.

Vide Card Noris hist Pelag c. v.

Pulcheria Theodosii soror Augusta appellata est iv Non Jul Marcel et Chr Alex.

Gothorum classis in Africam trajectura vi tempestatis demergitur in freto Gaditano. Orosius.

Honorius Donatistas nova sanctione percellit x Kal Jul et confirmat acta contra eosdem sub Marcellino Tribuno spectabilis memoriæ viro lib XVI. Cod Theod tit v. de hæret l. 54 et 55, cujus executionem mandat Dulcizio Tribac Not ad quem S. Aug prescribit, prout Marcellino inscripserat libros de civit. Dei

C

D

Orosius in Synodo Hierosolymitana occasione Encæniorum habita præsens, Acta contra Pelagium describit, ibi pariter degentem, ubi decernunt Patres, ut ad beatum Innocentium Papam Romanum Fratres et epistolæ mitterentur universi quod ille decerneret secuturi. Vide Card Noris hist Pelag lib 4 c. 7 et Pagium ad a. 2 n. vi.

Judæi Alexandria expulsi a Cyrillo, quod cædem in Christianos patrassent noctu, excitos falso rumore incensæ Ecclesiæ. Socrat lib 8, c. 13, 14.

Isdegerdes Persarum Rex proximus conversioni ad Christianam fidem ob exempla sanctitatis Maruthæ Episcopi Mesopotamiæ, hoc mortuo ob intempestivum zelum

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.

Anni U.C. ante et post. Patil.

A Anni Olymp.

Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Episcopi Abdaactis, incendientis Templum Ignis, gravi persecutione Christianos vexat ad quinquennium. Theophanes.

5429 Imp̄p Cæss Honor Aug tr. p. 23, 1668
 5 25, cos x. 1669

48 Et Theodosius Jun Aug tr. p.
 BA 44, 45, cos vii.

Indict Coss Theodosius Jun Aug vii.
 xiv Junius Quartus Palladius.

et xv Panvin ex vet lapid et Keines p. 422, et epistolæ Innocentii datæ vi Kal Febr ubi hi coss memorantur. Vide Reland et leges ab ipso relatas 8, 9. C. Th. de Domest et protect etc.

Pr. Urbi R. Probianus, cod Theod lib xiv, t. 20, l. 4. CP Ursus, cod Th. lib xii, t. 4, l. 480. etc.

Vallia pacem cum Honorio init, Placidia restituta, quæ nubit Constantio. Orosius et Prosper.

5430 Imp̄p Cæss Honor Aug tr. p.
 6 24, 23, cos xi.

49 Et Theodosius Jun Aug tr. p.
 G 45, 46, coss vii.

Indict Coss Honorius Aug xi.
 xv Constantius ii.

et 4 L. 42, cod Theod lib vi, t. 2, ad Monaxium Pr. Urbi, etc., apud Reland, et in epistola Paschasini, et in epistola Zosimi papæ ad Aurelium.

Vandali Silingi in Bætica per Valtham regem omnes extincti. Idacius. Idem refert Alanos, qui Vandalis et Suevis dominabantur, a Gothis adeo cæsos esse, ut extincto Atace ipsorum rege, pauci qui superfuert, abolito regni nomine, Vandalis qui in Gallia resederant se subjecerint. Patavius.

Controversia de Paschate inter Occidentales et Alexandrinos. Vide litteras Paschasini ad Leonem Magnum.

Honorius Romam triumphans ingreditur præeunte currum ejus
 5434 Attalo, quem truncatum duobus digitis in Liparam Insulam relegat. Prosp ex chron et Philostorgius.

Indict 1669
 xv et 1 Imp̄p Cæss Honorius Aug tr. p. 1470

III Innocentii 45 et 46. 446

IV Synodalis epistola Præsulum Africanorum LXVII, damnantium errores Pelagii, et rogantium Innocentium Papam, ut Apostolica auctoritate et ipse damnet. Synodus Milevitana pariter in Africa eosdem errores damnans causam refert ab Innocentio judicandam epistola 94 et 478 S. Aug. Vide Pagium sen ad h. a. n. viii.

B

Ob victoriam de Attalo reportatam ludi exhibentur Constanti-nopoli, et Theodosius Heraclia veniens Constantinopolim aurea corona ab Urso Urbis Præf. et Senatu donatur Chr Alex.

298 Innocentii 46, qui obiit die 44 447

IV Februarii cumsedisset annos xv, ad Innoc. Vacat Sedes dies 22.

C

299 Zosimus successor eligitur die 9, et ordinatur die 11 Martii, et Pascha celebrat in litteris Paschasini memoratum die viii Kal. April.

Innocentius ante obitum respondet Synodicæ Milev Conc et damnat hæresim Pelagianam. Vide Noris hist. Pelag lib 1. c. xi p. 70, 73, 74.

Decretis duorum Conciliorum Carthaginensis et Milevitani contra hæreses Pelagianam et Cælestianam cum accessisset judicium supremum Sedis Apostolicæ, causa finita est, ait S. Aug serm de verb Apostoli. Vide Noris hist Pelag lib 1, cap 17, pag 404.

D

Cælestius tamen Romam veniens et callida dissimulatione, non secus ac Pelagius libellum Zosimo offerens subdola purgatione conscriptum habetur innocens, sed paulo post plenius examen subire jussus uterque causa cadit, et instante Zosimo ambo tanquam hæretici pelluntur in exilium.

I Vide notas ad Zosimum.

II Zosimi 4 et 2, BONIFACIUS. 448

*i Imperatores, Consules, Romano- Anni A Anni Christianorum, Judæorum et Anni
- rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olym timorum populorum, Pontifices, Bræ
et ante et Reges, res gestæ et documenta. Christi
t post Pal.*

25, 26, cos XII.

Et Theodosius Aug. tr. p. 16, 7, cos VIII.

Coss. Honorius XII.

Iid AA. Theodosius VIII.

C. Theod lib x, tit. 40, l. 38. etc. apud Reland et concil African et in vetustissimo Justelli Codice Can Ecclesiæ Africæ nunc asservato in Biblioth Oxoniensi. Vide notas in Zosimum.

Solis defectio digit XI, et semis [juxta calculos Petavii] Romæ die 19 Augusti, Fer VI, h. 8, de qua Chron Alex Idacius et Marcellinus. Vide notas ubi supra.

Valentinianus Jun Ravennæ nascitur ex Constantio et Placidia VI. Non Jui Prosp.

Pr. Urbi Romæ Palladius. C. Th. lib IV, t. 4, l. 6.

2 Imp Cæss Honorius Aug tr. 4474
8 p. 26, 27, cos XII. 4472

2 Et Theodosius Jun Aug tr. p. 47, 48, cos VIII.

et Coss. Monaxius. Plinta.

i Gruter inscript pag 1050, n. 7 et cod Theod lib VI, t. 30, l. 22, aliæque apud Reland et epistola Aurelii ad omnes Byzacenos. Noris hist Pelag 115.

Pr. Urb CP. Ætius C. Th. lib XIV, t. 6, l. 5, Romæ Symmachus, ut ex causa schismatis liquet.

Hoc anno Pascha celebratum est III Kal Apr. S. Aug de 7 quæst ad Dulcitium. Vide Noris hist. Pelag lib I, c. 47, pag 407, et Tabulam Paschalem infra pag 446.

3 Imp Cæss Honorius Aug tr. p. 4472
9 27 et 28, cos XII, 4473

3 Et Theodosius Jun Aug tr. p. C 48, 49, cos IX.

ict Coss. Theodosius Aug IX. Constantius Aug III.

7 Cod Theod de Episc Eccl et Cler l. 44. etc. apud Relandum ubi duo tantum AA. Honor et Theodos et Constantius dicitur V. C. sed non Aug.

Pr. Urbi Romæ Palladius, C. Just lib I, t. 3, l. 49.

PATROL. CXXXVII.

Zosimus Legatos in Africam mittit ad negotia de appellationibus pertractanda. Interim obit die 13 Decembris. Successor eligitur Bonifacius ordinatus III Kal Januar. Vide notas ad Zosimum Pars alia Cleri in schismate eligit Eulalium, cui favet Symmachus.

B Concilium Carthaginense 244 Episcoporum præsentibus Legatis Apostolicæ Sedis celebratum. Ejus decreta ad Zosimum Papam perlata, quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est. Prosper.

Telepitense Concilium h. a. celebratum in Provincia Byzacens.

II Bonifacii 1 et 2. 449

III Schisma Eulalii Symmachi patrocínio suffultum evocari facit promotos Ravennam.

C Eulalius causa cadens post Festa Paschalia relegatur in Campaniam. Vide notas ad Bonifacium.

Concilium Carthaginense VIII Kalend Maii Episcoporum 247, quos inter S. Augustinus, et Alypius, et iterum VI Kal Dec qua gesta Synodalia ad Bonifacium transmittit: de qua vide Noris hist Pelag lib I, cap 47, et notas ad Bonifacium,

D III Bonifacii 2 et 3. 420

IV In Perside persecutio desævit ante quinquennium excitata. Socrat l. VII, c. et Theod l v. c. 69 et Marcellin.

Romani Persas et Nisibin obsident: contra quos Vararanes Isdegerdis fil adscito sibi Alamundaro Saraceno veniens vincitur. Socrat lib VII, cap. 48. Sed vide Pag a n. 45.

S. Hieronymus moritur ætatis anno 90. Prosper, qui habet æta-

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. rum, res gestæ et documenta,
Jul et Ind
Anni A
U. C.
ante et
post Pal

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Ch

Francorum regnum hinc inci-
pit juxta Petav Pharamundus
primus Francorum rex h. a. cæ-
pit. Prosper in chron a Plithæo
edito.

Idacius h. a. affirmat Constan-
tium Augustum creatum, sed Pro-
sper ad ann seq differt cum leg
cod.

5434 Impp Cæss Honorius Aug tr. p. 4473
40 28 et 29, cos XII. 4474

● 4 Et Theodosius Jun Aug tr. p.
B 49, 20, cos IX

Indict Et Constantius Aug tr. p. cos
IV III, assumptus ad consortium Im-
et V perii VI Id. Feb qui quarto Non
Sept occubuit. Theoph.

Coss. E stachius.
Agricola.

C. Theod I. 45, de Episcopis et
Eccl ubi Illyricum subjicitur Epi-
scopo Constantinopolitano : sed
Romani Pontifices jura sua per Vi-
carios Apostolicos non deserue-
runt. Vide notas ad Bonifacium.

Item aliæ leges utriusque cod
apud Reland hos coss exhibent.
Leges Cod Th. datæ his coss
nempe lib II; tit 27, si certum pe-
tatur data v Kal Aug et aliæ præ-
cedentes IV Id. Mart. VI Id Mart
et VII Id. Julii productæ a No-
risio hist Pelag I. I, cap 20, com-
probant Constantium Augustum
hoc anno fuisse, quo etiam obiit
septimo mense post adoptionem,
ut Olympiodorus testis synchro-
nus scribit, et Theophanes.

Pr Urbi R. Volusianus. Vide
Noris hist Pelag lib I, cap 20, pag
426.

5435 Impp Cæss Honorius Aug tr. p. 4474
44 29 et 30, cos XIII. 4475

● 5 Et Theodosius Aug tr. p. 20, 21,
A cos X.

Indict Coss. Honorius XIII,
v IId Aug Theodosius Jun X.
et VI Cod Theod lib I, tit 44, l. 2,
aliæque apud Reland et Bonifacii
litteræ decretales his coss datæ v

tis ann 95 errore Librarii. Pa-
gius ad h. a

Olym Bonifacii 3 et 4.

299 Bonifacius epistolis ac Legatio-
iv nibus ad Honorium missis Græco-
et Ol rum usurpationes irritas reddere
300 satagit in Provinciis Illyrici. Vide
notas ad Bonifacium.

Theodosius Eudociam ducit
uxorem. Arcadio Patri suo in ejus
foro super columnam statuam eri-
git ac dedicat. Romani cum Per-
sis confligunt et victoriam repor-
tant die 8 Sept Marcellin et chron
Alex.

Theodotus h. a. Antiochenus
Episcopus creatus Pelagium dete-
ctum expulit Synodali sententia.
Noris hist Pelag lib II, c. 4,
p. 486.

C
Cælestius Pelagii socius a Volu-
siano Pr. Urbis expellitur. Ibi lib
I, cap 20, qui frustra suas in par-
tes trahere contendit Atticum
Constantinopolitanum Episcopum,
et Rufum Thessalonicensem Apo-
stolicæ Sedis Vicarium. Vide No-
ris loco laudato, ubi docet revo-
catam fuisse a Theodosio ipso
legem, subreptitia insinuatione
extortam ab Episcopis Illyricianis
defectionem meditantibus a Ro-
mana Sede ad Constantinopolita-
nam. Ibi lib I, hist Pel cap 20, p.
434.

D
Alypius a S. Augustino ablega-
tus ad S. Bonifacium Papam cum
suis scriptis h norifice excipitur.
Ibi c. 24, pag. 433.

I Bonifacii 4 qui obiit depositus
II die 4. Sept ex vet MS. Flor Vacat
Sedesabejus obitu dies 9. Biblioth.
Vide notas ad Bonifacium Cælesti-
nus electus successor die 13 Sept.
ordinatur Dominica seq 47.

Bonifacius Papa Patrocli Arela-
tensis Episcopatus inuasoris, et

Imperatores, Consules Romano- Ann A Anni Christianorum, Judæorum et Anni
rum, res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Eræ
ante et Reges, res gestæ et documenta. Christi
post Pal.

Id. Febr quarum exemplum in vet
cod Monast S. Crucis Romæ. Ro-
mani in Hispania sub Castino Ma-
gistro Militum a Vandalis devicti.
Vide Ruinart hist persec Vandal
pag 2, cap 2, n. 3, et Idac.

Tricennalia Honorii et Vicen-
nal Theodosii.

Pr. Urb CP. Florentius. C.
Theod lib xv, tit 4, l. 8.

6 Impp Cæss Honorius Aug tr. p. 4475

12 30 et 34, cos XIII, qui moritur 4476

6 Romæ mense Aug.

Et Theodosius Jun Aug tr. p. 24
ict et 22, cos x.

11 Coss. Asclepiodotus.
Marinianus.

C. Theod lib 1, tit 44, l. 3 allæ-
que apud Reland et Inscript Grut
464, 8.

Obit Honorius Imperator Romæ
Augusti mensis die 16 vel 29. Vide
notas ad Cælestinum et du Cange
hist Byz fam pag 72.

His coss Eudoxia creatur Augu-
sta iv Nonas Januar Chron Alex.

Longobardorum secundus re-
gnat Lamissus ann 3, Joannes ex
Notario imperium usurpat in Oc-
cid Socrat l. vii, c. 25.

17 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4476

43 tr. p. 22 et 23, cos x. 4477

7 Valentinianus Cæsar.

8 Coss Castinus.
Victor.

1 C. Theod lib xv, tit 5, de spe-
ctaculis l. 4, ubi solus imp Theo-
dos x Kal Maii Victore V. C. coss
et lib x ejusdem cod Th t. 20, de
Murilegulis l. 14, data xvii Kal Nov
Victore cos ubi Theodosius Auget
Valentinianus Cæs nominatur.

Pr. Urb CP. Severinus. Cod
Theod lib xv, t. 4, l. 52.

18 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4477

4 tr. p. 23 et 24, cos xi. 4478

8 Et Flavius Placidius Valentinia-
nus Jun Cæs mox etiam Augustus
ict dictus d. 23. Octobr du Cange fa-
u mil Byz ex Olympiodoro et Laterc
ix Silvii.

Narbonensis jura usurpantis ausus
comprimit Illyricianorum Præsu-
lum ausus. Vide notas ad Bonifa-
cium.

Theodosio nascitur filia Eudo-
xia. Marcell Persæ pacem cum
Romanis ineunt. Ibi.

Maximus Tyrannus et Jovinus
ferro victi Tricennalibus Honorii
adducti ex Hispan atque cæsi.
Ibi.

B

11 Cælestini 1 et 2. 423

111 Ex hoc anno per triennium
consequens S. Augustinus libros
xv de Trinitate et xxii de Civitate
Dei absolvit. Vide Noris hist Pelag
lib 1, cap 24, pag 452.

Placidia Augusta ab Honorio
fratre cum filiis expulsa ad Theo-
dosium proficiscitur, Bonifacio co-
mite sumptus ministrante. Olym-
piod et Prosper.

Cælestinus Papa Pelagianos
Italia expellit. Prosper contra
collatorem cap 44. Juliannus inter
hos libros 8, contra S. Augustin
scribit in Cilicia, ubi Theodorum
Mopsuestenum Pelagianum adit.

Vide Noris hist Pelag l. i. c. 9
et Pagium ad h. a. n. 15.

C

111 Cælestini 2 et 3. 424

114 Theodosius Valentinianum Ami-
tæ suæ filium Cæsarem facit, [et
ad recuperandum imperium con-
tra Joannem mittit: (Prosper) qui
Augustus Romæ creatus est post
occisum Joannem tyrannum anno
seq ut Idacius et Marcellinus scri-
bunt. Interea h. a. Cæsar creatus
Eudoxiam Theodosii filiam sibi
desponsat. Ibi.

Monachi Adrametini in Africa,
de gratia et libero arbitrio litigan-
tes, acceptis ab Augustino libris
in concordiam revocantur. Noris
hist Pelag lib 1, cap 23.

D

Olym Cælestini 3 et 4. 425

300 Placidia Augusta magnam ge-
rens curam pro Catholica reli-
gione et Ecclesiis, leges comple-
res edi curat contra hæreticos et
schismaticos post Joannem tyran-
num neci traditum. Vide Noris

Anni Per. Jul. et Ind Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta. *Anni U. C. ante et post Pal.* *Anni Olymp.* *Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Erz Christi*

- Coss Imp Theodosius Jun Aug xi. Fl. Pl. Valentinianus Jun Cæs mox Aug.
- C. Th. lib vi, t. 40, de Primic et not l. 4, ubi Theodos Aug et Valent Cæs x Kal Oct quemadmodum et aliæ præcedentes apud Reland. Circa anni finem Valentinianus septennis puer Romæ imperator processit, ut ex Idacio et Olympodoro tunc viventibus probat Moris hist Pelag lib I, cap 24, pag 452, ubi etiam ostendit Augusti nomen præferre in lege secunda cod Theod lib x, tit 26 de conductoribus data III Non Januar anni proxime consequentis Theod XII et Valentiniano II, coss.
- 5439 Imp Cæs Theodosius Aug tr. 4478
 ④ 45 p. 24 et 25, cos XII. 4479
 ④ 9 Et Valentinianus Jun seu III
 C Aug tr. pag 4. 2, cos II.
- Indict IX et X* Coss Theodosius XII. Valentinianus Jun II.
- Lex 2 C. Theod supra indicata lib x, t. 26, aliæque apud Reland etc et in designatione Eradii ad episcop S. Augustin ep. 140.
- Pr Urbi R. Albinus. C. Th. lib VIII, t. 7 l. 22, CP. Cyrus C. Just lib XI. t. 7, l. 5, postea Hierius. C. Just lib XII, t. 59, l. 7. Vide Reland Gunderius rex Vandalorum capto Hispali, cum in Ecclesiam civitatis impias manus extenderet. a Dæmone correptus interit. Gensericus frater succedit in Arianam perfidiam prolapsus. Idacius in chron.
- Imp. Cæs Theodosius Jun 4479 D II Cælestini 5 et 6
 Aug tr. p. 25, 26, cos. XII. 4480 III
- 5440 Et Valentinianus Jun Aug tr. 426
 ④ 46 p. 2, 3, cos, II.
 ④ 40 Coss Hierius.
 B Coss Ardaburius
- Indict. X et XI* Cod Theod lib VII, t. 8, l. 44 et lib VI, t. 24, l. 40, aliæque apud Relandum.
- Bonifacius comes Aetii prodicione declaratus hostis Rom. Imperii, cum Vandalis icto fœdere Gensericum ex Hispania in Africam vocat qui cum 80 millibus
- hist Pelag l. I. cap. 24, pag. 452.
- Lerina Insula in Cænobio Monachorum per S. Honoratum condito sit sanctorum Episcoporum seminarium: ubi SS. Eucherius, Maximus, Hilarius, Faustus, Lupus hac ætate sub Honorato rectore Cænobii exercebantur. Ibi lib II, cap 4, p. 463. Apud illos attamen Monachos incipit serpere dogma Semipelagianorum. Ibi lib. II, c. 2.
- B Theodosius scholas Constantinopolitanas earumque professores in meliorem formam restituit, et his privilegia decernit, l. 3 C. Theod de stud liberal et l. 4 de professoribus.
- Cælestini 4 et 5
- II Mortuo Attico episc Constanti- 426
 nopolitano, VI Id Oct anni præced juxta Socrat l. VII, cap 25, Sisinnius episcopus eligitur pridie Kal Martii Socrat et Marcellinus. Patroclo Arelatensi succedit Honoratus ex Abbate Lerinensi.
- C S. Augustinus Pelagianis ubique terrarum prostratis scriptorum suorum censuram adoritur. Idem Eradium Presbyterum designat Coadjutorem episcopatus Actu publice signato his coss. Vide Noris. hist Pelag lib I pag 453 et 455.
- S. Augustinus duos libros Re-tractationum hoc anno complet, quo Vandali, Alani, et Gothi ex Hispania in Africam irrumpunt. Possidius in vita S. Augustini. Vide Noris hist Pelag l. I, c. 23, pag 455.
- Hoc etiam anno quatuor volu-

<i>Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Pul.</i>	<i>Λ Olymp.</i>	<i>Anni Christianorum, Judæorum et Anti- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni Æræ Christi.</i>
eo se transfert in perniciem pu- blicam mense Maio his coss Pro- sper in chron et Victor Vitensis l. 1, c. 4. Ruinart hist Vand parte 2, cap 3, n. 6, et in præf ad hist Vict Vit n. 8.			mina complet adversus postre- mos Juliani libros. Ibi p. 204. Pelagiorum sectæ Patronus, et Nestorianæ origo Theodotus Mo- psuestenus Episc. circa h. a. obit juxta Noris hist Pelag lib II, cap 4, sed biennio post juxta Pagium.	
Impp Cæss Theodosius Jun Aug	4180	III	Cælestini 6 et 7.	428
7 tr. p. 26 et 27, coss XII.	4181	IV	Nestorius ordinatur episcopus Constantinopolitanus Kal Apr h. a. Liberatus Diac in Brev causæ Nestor c. 4. Sed Socr lib VI, c. 24, IV Id. April.	
† Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 3, 4, coss. II.	4182		Nestorius novum molitur Eccle- siis errorem inducere, etc. Huic impietati præcipua Cyrilli Alexan- drini episcopi industria, et papæ Cælestini repugnat auctoritas. Prosp in chron. Vide Noris lib II, hist Pelag c. 7, pag 204. Vide no- tas pagii et Sommier infra, ad Cælestinum.	
‡ Coss Fl. Felix. Taurus.		B		
† Lapis in S. Martini de Montibus et Gruter 1076, 2, et Reines 998, et leg C. Th. 8, de sponsal, etc., apud Relandum. Pr. Urb CP. Proculus C. Th. lib VI, t. 2, l. ult. Mortuo Rege Pharamundo circa 9 sui regni annum, secundus Francorum rex init Clodius. Prosper. Suevi sub Hennerico Rege Gal- læciam deprædantes ab incolis fusi pacem instaurant. Idacius.				
† Impp. Cæss. Theodos Jun Aug	4184	C	Olym Cælestini 7 et 8.	429
8 tr. p. 27 et 28, coss II.	4182	301	Nestori CP. novis hæresibus Ecclesiam turbante et Pelagianis patrocinium accommodante, Ma- rius Mercator commonitorium of- fert Theodosio Aug et Clero con- tra Pelagianos. Vide Noris hist Pelag lib II, cap 6.	
2 Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 4, 5, coss II		IV et 302	S. Augustinus lib XVIII de Civit h. a. scribit, ut ex cap 54, ubi affirmat fluere annum xxx post Cons Manlii Theodori. S. Cælesti- nus admonitus de scriptis Nesto- rii per Ægyptum, aliasque Pro- vincias disseminatis S. Cyrillo mandat, ut de illorum auctore diligenter inquirat. Nestorius humanissimis litteris Cyrilli arro- ganter respondet. Petav ex Actis Concil Ephes.	
† Coss Florentius. Dionysius.		I	Juvenalis Hierosolymorum epi- scopus creatur mortuo Praylio juxta Baron et Petav sed Pagius n. 27, ex vita S. Euthymii probat Juvenalem eam Ecclesiam rexisse etiam anno superiori.	
† C. Theod l. 29 de Judæis, cæ- licolis, etc, apud Reland et epi- stola decretalis S. Cælestini Papæ univers. episcopis per Vienn. et Narbonensem Prov cujus exem- plum vetus in Bibl S. Crucis in agr Sessoriano Romæ data XII Kal Aug his coss. Aetius fit Magister Militum, qui Gothos non procul Arelate devicit Idacius. S. Hilarius ex Lerinensi Cæno- bio assumitur ad Cathedram Are- latensem. Vide Noris hist Pelag lib II, c. 2. Agricola Pelagiani episcopi filius Ecclesias Hiberniæ dum inficit suis dogmatibus, Papa Cælestinus ad præservandam Ca- tholicam fidem S. Germanum Antisiodorensem episcopum illuc transmittit civibus suis eidem de- mandatis. Prosper in fine collat. Vide Noris hist Pelag pag 492.			D	

<i>Anni Per. Jul et Ind</i>	<i>Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Pal.</i>	<i>Anni Olymp.</i>	<i>Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Chr</i>
5443	Impp Cæss. Theodosius Jun	4482	I	Cælestini 8 et 9. 4
⊙ 19	Aug tr. p. 28, 29, cos XIII.	4483	II	Synodus Romana a S. Cælestino habita sub initium Augusti contra Nestorium. Vide Pag. Jun n. xv, in Cælest et notas infra.
● 43	Et Valentinianus Jun Aug tr.			S. Cyrillus Ep. Alexandrinus defert ad S. Cælestinum Nestorii hæresim, ac patrocinium Pelagianis accommodatum. Cælestinus in responso includit litteras ad Nestorium transmittendas, in quibus præscribit terminum ad resipiscendum. Noris hist Pelag lib 2, c. 7.
E	p. 5, 6, cos III			Vandalis jam mensem tert Hipponam obsidentibus S. Augustinus obit. Ibi et pag 483 ubi probat Monachorum Cœnobitarum regulam Augustinianam paulo post obitum S. Patris ad Jurenses et alios perlatam.
<i>Indict XIII et XIV</i>	Coss Theodosius XIII. Iidem Augg Valentinianus III. Leges cod Theod lib vi, t. 27, l. 33, etc apud Reland Theodosii Jun xxx, soluta, et nuncupata xxx. Vide Noris de num Lic pag 78, et Marcellin.		B	
	Per SS. Germanum, et Lupum episcopos Gallicanos reprimuntur in Britannia Pelagiani. Vide Noris hist Pelag p. 260.			
	S. Petronius ad Bonon episcopatum promovetur, Ib lib ii, cap 2, pag 469.			
5444	Impp Cæss Theodos Jun Aug tr.	4483	II	Cælestini 9 et 40. 4
⊙ 20	p. 29 et 30, XIII.	4484	III	Cælestinus iterato habita Synodo legatos in Orientem mittit cum commonitorio ad habendam Synodum Ephesinam dato VIII Id. Maii his coss ut executioni mandarentur ea, quæ decreta fuerant Romæ contra Nestorium. Vide Pagium n. 4.
● 44	Et Valentinianus Jun Aug tr.			Celebratur OEcum Synod Ephesina CC. SS. Patrum anno cxi. Domini in Cælum Ascensionis Theodosii Augusti 23 (juxta chron Pasoh) præsidet S. Cyrillus oui S. Cælestinus vices suas mandat. Die 29 Junii deponitur Nestorius, et damnatur hæreses Pelagiana, et Nestoriana. Vide Noris hist Pelag lib ii, c. 9, p. 233 et 256 et notas ad Cælestinum infra. Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfixitur Maximus. Noris ibi Joannes Antiochenus Synodum habet contra Ephesinam, neo tamen patrocinatur Pelagianis. Noris ibid
D	p. 6, 7, cos III.			
<i>Indict XIV et XV</i>	Coss Anicius Euchenius Bassus. Fl. Antiochus. Commonit Cælestini papæ ad legatos ad syn Ephes.		C	
	Inscript vet in basilica S. Pauli, et apud Fabrett p. 736, et alia ex cœmet Commodillæ et cod Theod lib ix, t. 45, l. 4 et 5, etc apud Reland sacra diualls Theod imp ad Metropol his coss.			
	Aetius Francis prælio superatis, et ad pacem susceptis, censorium comitem Legatum ad Suevos mittit, quibuscum Idacius revertitur. Idacius.			
	Moritur his coss S. Paulinus x Kal Jul ætatis anno 78. Baron et Petav etc ex epistola Uranii Præbyteri,		D	
5445	Impp Cæss Theod Jun Aug tr.	4484	III	Cælestini 40 qui moritur Julii 4
⊙ 24	p. 30 et 31, coss XIII.	4485	IV	24: Vide notas ubi supra.
● 45	Et Valentinianus Jun Aug tr p.			S. Xvrsus III succedit 40 Aug ibi et pag 404. Epistola S. Cælestini ad S. Synod Ephes data his coss. Idib Martii, allæque epistolæ ejusdem in edit Concil Dani Te-
C B	7 et 8 coss III.			
<i>Indict XV et I</i>	Coss Valerius. Aetius. Vet inscript Fabrett 733 et Fleetwood p. 443, et l. 3, cod			

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ et documenta.
Jul. et Ind

Anni A
U. C.
ante et
post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Christi

Theod de Decurion et silentiariis,
etc apud Reland.

Pr. Urbi CP, *Hehedorus*. Cod
Theod lib vi, t. 24, l. ult.

Bonifacius ab Africa ad Urbem
veniens Magister Militum factus
est, et paulo post moritur. Ida-
cius, et Prosper

mo I ex pag 739 ad 742 Synodus
Antiochena,

Semipelagianorum factio, quæ
per Gallias in dies augebatur,
contra doctrinam S. Augustini,
litteris S. Cœlestini compescitur;
qui obiit juxta Card Noris v Id.
April juxta nos 21 Jul. Vide
Noris hist Pelag lib II, cap x.

S. Prosper Aquitanus succedit
in impugnatione Semipelag San-
cto Augustino, et scribit contra
Cassianum. Ibi.

B

5446 Imppp Cæss Theodosius Jun Aug 4185

⊕ 22 tr. p. 34 et 32, cos xiv. 4186

● 46 Et Valentinianus Jun Aug tr. p.

A 8 et 9, cos. III,
Indict Theodosius Aug xiv,
I Coss Petronius Maximus.

et II C Theod de numerar actuar l. 47,
etc apud Reland et nummi vete-
res Petronii Maximi consulaçu in-
scripti in Mus aliorum, ac nostro.

Et epistolæ S. Xysti III papæ
hist coss datæ xv Kal Oct viden-
dæ in concil Eph parte 3, ad Cy-
rill Alex et ad Jo. Antioch. Ibi
fol 456.

Censorio comite regresso Her-
mericus Suevorum Rex cum Gal-
læcis pacem instaurat. Patav ex
Idacio.

5447 Imppp Cæss Theodosius Jun Aug 4186

⊕ 23 tr. p. 32 et 33, cos xiv 4187

● 17 Et Valentinianus Jun Aug. tr.

G p. 9, 40, cos III.
Indict Fl. Asper, alii Aspar.
II Coss Fl. Arioindus, alii Areo-
et III binda.

C. Th. lib. v, tit 2, l. un. etc
apud Relandum. Fabrett, p. 568,
n. 420, in porticu S. Pauli.

His coss Vandali jam nono anno
Africam infestantes pactum cum
Romanis ineunt de Africæ par-
titione signata anno sequenti.
Lydiæ ex Prosp.

5448 Imppp Cæss Theodosius Jun Aug 4187

⊕ 24 tr. p. 33 et 34. cos xv. 4188

● 48 Et Valentinianus Jun. Aug tr.

F p. 40 et 44, cos iv.
Indict Coss Theodosius xv.

III et IV fidem Augg Pl. Valentinianus iv.

Olym Xysti III, 4 et 2.

433

302 Synodus Romana a Xysto Papa
iv celebratur, in qua de Pelagianis,
et ac Nestorianis agitur, Vide No-
303 ris hist Pelag lib II, cap 42,
I pag 255.

Faustus hoc anno renunciatus
abbas Lavinensis Semipelagianor-
um coriphæus evadit, post Cas-
sianum. Ibi lib 2, c. 2.

S. Petrus Chrysologus Raven-
natibus datur Episcopus monita
S. Apollinaris. Vide Pagium Jun
in S. Xysto num 8.

Orientalium appellatio ad Rom
Pont. Vide Pagium.

C

I Xysti 2 et 3,

434

II Vincentius Lirinensis h. a.
scripsit libellum suum post Eph-
sinam synodum. Patavinus, Noris
Pagius, aliique.

Honorij Valentinianj imp æoror
ab Eugenio procuratore suo stu-
prata, Palatioque pulsa, et Theo-
dosio transmissa, Attilam contra
Occidentalem Remp concitavit.
Ibi ex Marcellino Maximiano Ep.
Constantinopolitano mortuo su-
brogatur Proculus. Ibi ex Socrat
lib 7, c. 39.

D

II Xysti 3 et 4.

435

III Codex Theodosianus hoc anno
promulgatur xv Kal Martii: ubi
in l. ult c. de hæret libri Nestorii
interdicti, et incendio damnati.

Proclus CP. h. a respondet epi-

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta.
U. C. ante et post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Inscript Vatic apud Aringh et Fleetwood et Reland cum legibus utriusque codicis ibi productis, nempe cod Theod de hæret, l. 66, etc.

Pax facta cum Vandalis, data eis ad habitandum per triennium in loco Africæ portione Hippone III Id. Feb. Prosper in Chron et Cassiodor Paulus Diac lib XIV scribit datam per Trigetium. Vide Ruinart, hist persec Vandal p. 2, c. 4, n. 1.

5449 Imp Cæss Theodosius Jun Aug 4488
 25 tr. p. 34 et 35, cos xv. 4489

49 Et Valentinianus Jun. Aug tr.
 E D p. 44 et 42, cos IV.

Indict Coss Fl. Isidorus Or.
 IV Senator Occ.

et v Reland ex inscript Gudianis ineditis, et ex utroque codice, nempe Theodosian de Decurionibus II 487 et seqq usque ad 492 et l. 21, C. de Episc et Cler. Gothi pacis placita perturbant obsidente Narbonam Theodorico [Prosper] quam Idacius ab Aetio liberatam scribit, et ab eodem cæsa Burgundionum XX M. Petav.

5450 Imp Cæss Theodosius Jun Aug 4489
 26 tr. p. 35 et 35, cos xv. 4490

4 Et Valentinianus Jun Aug tr.
 C p. 42 et 43, cos IV.

Indict Coss Actius II.
 v Sigisvult, seu Sigisboldus.
 et vi Epistola Xysti III Papæ ad Proculum, et epistola Paschasini ad S. Leonem Magnum apud Bucherium pag 75 et leges utriusque codicis apud Relandum, nempe cod Theod de Decurionib et silentiariis, l. 4, etc.

5451 Imp Cæss Theodosius Aug tr. 4490
 27 p. 36 et 37, xvi. 4494

2 Et Valentinianus Jun Aug tr.
 B p. 43, 44, cos IV.

Indict Coss Theodosius Aug xvi.
 VI Faustus.

et VII Vetus inscript in Basilica S. Pauli apud Severan et apud Aringhium p. 444, et Reines p. 899, et l. 7, C. de hæreticis et 5, C. de Fabricensibus. Hermenrico Suevorum Regi morbo oppresso.

scopi Armeniæ eum consulentibus de libris Theodori Mopsuesteni. Vide Noris diss de synodo V. OEc. cap 44, pag 150.

Basilium librum edit, quo Theodori et Diodori blasphemias vitandas docuit. Post hæc Armenii Monachi Constantinop veniunt, et ubique ambos illos damnandos esse suaserunt. Petav ex Liberato cap 40.

B

III Xysti 4 et 5. 436

IV Nestorius edicto Theodosii in Oasim deportatur. Ex Actis Ephes synodi, et ex Evagrio Petavus. Joanni Antiocheno post annos sedis XIII, mortuo subrogatur Dominus. Ibi ex Cyrillo.

Aetius Dux utriusque Militiæ Patricius appellatur strenuus Romani imperii propugnator. Ibi ex Jornande.

C

Olym Xysti 5 et 6. 437

303 Initia persecutionis Vandalicæ in Africa a Genserico motæ. Vide Ruinart in ejus hist p. 2, cap 4, num 2.

et 304 I Valentiniani nuptiæ cum Eudoxia Theodosii filia. Marcellin et Prosper,

Bellum adversus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur. Petav.

Primus Cyrilli cyclus hoc anno cæpit: qui annorum xcv fuit. Petavus.

D

I Xysti 6 et 7. 438

II S Jo. Chrysostomi reliquiæ Constantinopolim allatæ. Socnates lib VII, c. 44. Ignatii quoque reliquiæ in fortunæ templum translata. Petav ex Evagrio lib I, c. 46, et inventa corpora SS XL martyrum. Idem ex Sozomeno lib XI, cap 2.

Eudocia voti solvendi causa Hierosolymam profecta impetrat reliquias S Stephani, et Catenas

Anni Imperatores, Consules Romano-
Periodi rum, res gestæ et documenta.
Jul et Ind U. C.
ante et
post Pal.

A
Anni Olymp.
Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices,
reges, res gestæ et documenta. Anni
Eræ Christi.

Rechilas filius succedit in Bætica
victor. Petavius ex Isidoro.

S Petri, quarum unam transmittit
Romam ad Eudoxiam. Vide Peta-
vium ad annum seq et nostras no-
tas ad Xystum.

5452 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4191
28 tr. p. 37, 38, cos xvii. 4192
3 Et Valentinianus Jun Aug tr.
A p. 44, 45, cos iv.

II Xysti 7 et 8. 439
III Julianus Eclanensis Pelagianus
a sede recuperanda repellitur per
B. Xystum papam suasu S Leonis
tunc Diaconi mox ejus successoris.
Prosper in chron.

Indict VII Coss Theodosius Aug xvii
Festus.
et VIII Vetus inscriptio in Basilica
S. Pauli et lex 22. C. de Episc
et Clerc aliæque apud Reland.

B Chron Pasch. Hoc anno Gense-
ricus Vandalorum rex Carthagi-
nem ingressus est mense Ilyper-
beretæo, eodemque anno Siciliam
vastare annis est : violata
pace Carthaginem occupat xv
Kal Novembr. Vide Noris hist Pe-
lag lib II, cap 21, ex Prospero et
Idacio.

Octava quinquennalia Theodo-
siii Jun Aug. Vide Noris de nummo
Licinii p. 80.

5453 Impp Cæss Theodos Jun Aug tr. 4192
4 p. 38 et 39, coss xvii. 4193
4 Et Valentinianus Jun Aug tr.
G F p. 45, 46, cos v.

III S. Xystus obit die 22 Jul. Vacat
Sedes 42 dies. Eligitur S LEO, et 440
IV ordinatur Kalendis Septembris
cum e Gallis rediisset accitus
Legatione publica. Vide notas ad
Xystum.

Indict VIII Coss Valentinianus Aug v.
Anatolius.
et IX Vetus inscriptio in Tit S. Mar-
tini de Montibus : et apud Gudium
duæ a Relando impressæ : necnon
leges plures, ut 7, C. de legibus,
aliæque apud eundem Relandum.

C Collatio seu Processus habitus
ante obitum S Xysti papæ in Ba-
silica Heleniana sive Sessoriana
his coss. Vide concil. Binii tom I,
part II, pag 488.

5454 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4193
2 tr. p. 39 et 40, cos xvii. 4194
5 Et Valentinianus Jun Aug tr.
E p. 46, 47, cos v.

Olym Leonis 4 et 2. 441
304 Theodosius bellum contra Van-
dalos movet Areobinda, Anavilla,
IV et 305 atque Germano ducibus cum ma-
gna classe minus feliciter directis.
I Prosper. Persæ, Saraceni. Zanni,
Isauri, Hunni Romanas Provin-
cias vastant. Contra eos missi
Anatolius et Aspar pacem ineunt.
Chron Alex et ex eo Petav.

Indict IX Cos Cyrus solus ob artem poeti-
cam Eudociæ gratiosus ad Consu-
latum promotus. Petav ex Suida.
et IX Inscriptio vetus in S. Martini
de Montibus habet P. C. DD. NN.
Valentiniani et Anatolii cos Cy-
rum exhibet l. 40. C. de defens
civit aliæque apud Reland.

D Sirmium dirutum, et plurima
Illyrici oppida per Bledam et Atti-
lam Hunnorum reges. Ex Marcel-
lini chron. Vide Noris hist. Pel I.
I, c. 20, quibus pactas scribit
Paulus Diac lib XIV, a Theodosio
annuas auri libras mille. Vide Pe-
tav ad ann proximum.

5455 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4194
3 tr. p. 40, 41, cos xvii. 4195
6 Et Valentinianus Jun Aug tr.
D p. 47, 48, cos v.
Indict X Coss Eudoxius. ambo Orient.
et XI Coss Dioscorus

I Leonis 2 et 3. 442
II Concilium Vasense dictum in
Narbonensi Gallia celebratur. Pe-
tav.

Cum Geiserico a Valentiniano
pax confirmata, et certis spatiis

- | <i>Anni
Per.
Jul. et
Ind.</i> | <i>Imperatores, Consules Romanorum
res gestæ et documenta.</i> | <i>Anni
U. C.
ante et
post Pal.</i> | <i>A
Olymp.</i> | <i>Christianorum, Judæorum et
gentium populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Cl</i> |
|---|---|---|---------------------|--|
| | Veteres inscript Febrett p. 112, Aringh pag 109. Reines p. 985 et 988, et Acta Concilii Vasensis, et lex 9. C. de discussionibus, allæque apud Reland. | | | Africa inter utrumque divisa. Sed in Geisericum conspirant optimates, qui detecti crudelissime necantur. Petavius ex Prospero. |
| 5156 | Imp Cæs Theodosius Jun Aug tr. p. 41 et 42, cos xvii. | 4495 | II | Leonis 3 et 4. |
| ⊙ 4 | | 4496 | III | Leo papa contra Manichæos Romæ latitantes insurgit: codices eorum igne absumit. Prosper in chron Idem Leo Manichæos subvertit, et convertit Pelagianos. Prosper de promissis Dei cap 6. Vide Noris hist Palag lib II, cap 12, pag 255. |
| ⊙ 7 | Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 18 et 19, cos v. | | | Theodoretus Antiochiæ Synodus frequentans suspicionem incurrit hæreseos Nestorianæ apud Theodosium, a quo jubetur intra Urbem suam se continere. Petav ex ejusdem epistolis 81, 90, etc. |
| Indict. XI | Coss Petronius Maximus II, Paternus. | | B | Theodosius imp ex Asiana expeditione redux juxta Marcellinum Thermas dedicat: quas ante dedicatas arguit. Petav ex chr Alex Ibi. |
| et XII | Epistola S. Leonis data vi. Id Octobr Maximo iterum et Paterno coss quæ in cod MS S Crucis: l. 4. C de offic mag offic aliæque apud Reland. | | | Leonis 4 et 5. |
| | Papyrus Maffejanus olim San-Bonifac apud Mabillon diar Ital et March Maffejum hist rei diplom p. 132. | | | Concilium Romæ a Leone Magno contra Manichæos habitum memorat ex ejus epist 9, ad Turibium. Petav. |
| | Africa a Valentiniano divisa cum Vandalis. Ruinart hist persec Vandal part 2, c. 6, n. 4. | | | Synodus Arelatensis in causa deposit Celidonii. Noris hist Pelag lib II. c. 12. |
| 5157 | Imp Cæs Theodosius Jun Aug tr. p. 42 et 43, cos xviii. | 4496 | C | S. Cyrillus Alexandrinus obit. Ibi pag 256. Succedit Dioscorus qui Theodoro infensus fuit. Petav. |
| ⊙ 5 | | 4497 | III | De Paschate hujus anni consultus a S. Leone Paschasinus respondet celebrandum Aprilis 23, in epist post Leonianam 63. |
| ⊙ 8 | Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 49 et 20, cos v. | | IV | Attila Bleda fratre suo cæso populos ejus sibi subiecit. Obiit Arcadia soror Theodosii. Ibid. |
| Indict XII | Coss Theodosius Aug xviii, Albinus. | | | Leonis 5 et 6. |
| et XIII | In antiqua phylira apud Mabillon in supplem rei diplom p. 88, et Maffejum in hist rei diplom pag 134. | | | Leone Papa in Concilio Romæ habito contra S. Hilarii ordinationes in aliena provincia decernente lex Valentiniani conditur Novell l. vi, tit 24, de Episc ordin Petav. |
| | S Leonis epistola data III Id Febr his coss in codice vetust S Crucis. | | | Huc usque S. Prosper Chronicon suum perduxit. Vitus Magister utriusque Militiæ missus in Hisp ut Carthaginenses vexaret |
| | Item leges apud Reland ut l. 4. C. de statutis, etc. | | | |
| | Theodosius Jun Aug octav quinquennalia solvit. Noris de num. Lic p. 80. | | D | |
| 5158 | Imp Cæs Theodosius Jun Aug tr. p. 43 et 44, cos xviii. | 4497 | Olymp | |
| ⊙ 6 | | 4498 | 305 | |
| ⊙ 9 | Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 20, 21, cos vi. | | IV | |
| G | | | et | |
| Indict XIII | Coss Valentinianus Jun Aug vi, Nonius | | 306 | |
| et XIV | Inscriptio Narbonensis apud Golnitz in Itin Belgico, et apud Pagium h. a. et in nostris Prolegom et apud Ruffos hist Massill. Vide notas ad Leonem M. et l. | | I | |

Anni Per. Jul et Ind Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta.

Anni U. C. ante et post Pal.

Anni Olymp. Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.

Anni [Æræ] Christi

Novell Valentinian tit 3, aliasque apud Reland.

Victor Tununensis hinc exorditur Chronicon.

5459 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4498
7 tr. p. 44 et 45, coss xviii. 4499

40 Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 21 22, cos vi.

Indict Coss Aetius III.
xiv Q. Aurelius Symmachus.
et xv L. 8, C. de legibus, aliæque apud Pagium, Reland etc,

Picti atque Scoti Britanniam invadunt Aetii ope frustra a Britannis implorata. Gildas Usser Britann Antiq p. 498 et 214, 218.

5460 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4499
8 tr. p. 45 et 46. cos xviii. 4200

41 Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 22 et 23, cos vi.

Indict Coss Callypius, seu Alypius, ut
vx in Chron Pasch.
et i Ardaburius.

Epistola S Leonis papæ ad Januarium episcopum Aquileiensem quarta in codice S Crucis signatur III Kal Jan Alypio et Ardabute coss.

Novellæ Valentinian et alia momentum apud Reland habent Callypio et Ardabure VV. CC. coss.

5461 Impp Cæss Theod Jun Aug tr. 4200
9 p. 46 et 47, cos. xviii. 4204

42 Et Valentinianus Jun Aug tr. p. 23 et 24, cos vi.

Indict Coss Rufus Pretexatus Postu-
mianus.

et xi Fl. Zeno.

Lapis apud Gruter CCCCLXIV, 8 epistola S. Leonis M. 48 ad Eutychetem Kal Jun his coss, et Acta concilii Constantinopolitani, et Novell Valentiniani, tit 43 apud Reland.

Tertius Francorum rex h. a. cœpit Meroveus postquam Clodius obiit : qui xx circiterannis regnavit. Petavius.

Rechila rex Suevourm gentilis moritur Emeritæ : cui Rechiarius

et Bæticos, superatis Suevis et Gothis qui in ejus auxilium venerant profugit. Suevi eas Provincias prædantur. Ibi ex Idacio.

i Leonis 6 et 7. 446

ii Fames valida Constantinopoli, ac Templum Regiæ Civitatis exustum. Marcellin in chron Beda Gildas Pulcheria a rerum administratione removetur. Vide Pagium Sen ad hunc annum n. 44.

B

ii Leonis 7 et 8. 447

iii Proclus Constantinopolitanus Patriarcha obit succedente S. Flaviano. Pagius. Ingenti terræmotu Constantinopolis concussa. Marcellin chron [Januar 26, Malala p. 66. Niceph 25. Sept.]

Ingens bellum per Attilam Regem h. a. inflictum pene totam Europam, excisis invasisque civitatibus atque castellis conrasit. Attila Rex usque ad Thermopolim h. a. infestus advenit. Marcellin chron.

C

Leo Magnus ad Januarium Aquileiensem, et ad Septimum Altinensem scribens Pelagianam hæresim subvertit. Vide etiam Pagium Sen. ad h. a., num. 5 et seqq.

iii Leonis 8 et 9. 448

iv Concilium Constantinopolitanum cœpit vi Id. Novembr ut in Act. i Chalcedon. In illo Eutyches hæreseos convictus accusante Eusebio Dorylæi episcopo. Vide notas ad Leonem. Eodem anno bis postulatus Ibas Edessenus bis absolutus est : primum Tyri mense Febr deinde Beryti mense Septembr Petav ex Actis Concil Chalcedon. Vide notas ad Leonem M.

Provincia India Theodosio principitigrim domitam pro munere misit. Marcellin chron.

S. Germanus Antislodorensis episcopus obit Ravennæ. Vide Norisium hist Palag. lib 11, c. 42.

D

Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et Ind *rum, res gestæ, et documenta.* *Anni A Olymp.* *Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *A Cl*
U. C. ante et post Pal.

filius catholicus succedit socer Theodorici Gothorum regis, qui Cæsaraugustanam provinciam populatur. Ibi lex Idacio.

5462 Impp Cæss Theodos Jun Aug tr. 4204
 40 p. 47 et 48, cos xviii. 4202

43 Et Valentinianus Jun Aug tr.
 B p. 24 et 25, cos vi.

Indict Fl. Protogenes Or.

II Coss. Fl. Asterius Occid seu Fl.
 et III Astyricus.

Diptychon Leodiense. Epistola dogmatica S. Leonis M. et aliæ plures ab 8 ad 30. Epistola vi Sidonii Apollin et l. viii, c. de repudiis, aliæque apud Reland apud quem P. Annæus Silvius scripsit: *Constantinus Senior, qui Christianæ religionis ministros, etc. Ab Urbis exordio mille et ducentis completis annis Posthumiano et Zenone consulibus, et Asterio consule tunquam primus incipit.* In vetustiss codicibus Ecclesiæ Veron in epistola S. Leonis ad Flavianum, scribitur *Asturio* et Protogene VV. CC. coss.

Diem obeunt SS. Hilarius episcopus Arelatensis, et Eucherius Lugdunensis. Vide Noris hist Pelag lib II, c. 2, et lib XI, c. 43 ex Prospero Tirone.

5463 Impp Cæss Theodosius Jun Aug 4202
 44 p. 48 et 49, cos xviii, qui deinde 4203

44 h. a. moritur ex lapsu ab equo die
 A v Kal Aug succedente Marciano.

Indict Et Valentinianus Jun Aug tr.
 III p. 25 et 26, cos vii.

et Fl. MARCIANUS Thrax sive Ilyricus nubit Pulcheriæ Theodosii Jun sorori et creatur Augustus die 8 Kal Sept tr. p. 4.

Coss Valentinianus Aug vii.
 Avienus.

Vetus inscript Bas S. Pauli apud Aring R. S. pag 500, et Sirmund ab Ep. I, 9. Sidon Apoll aliam refert. Tertiam Fleetwood p. 402. Leonis papæ epist 32. Acta concil Chalced T. IV, Concil Gen p. 62.

Scoti cum Pictis Aquilonares Insulæ Britannæ partes populantur. Wortingerus rex ut expellat ciet milites ex Germania: quæ

Olymp Leonis 9 et 10.

306 Hoc anno Synodus prædatoria

IV Ephesi est habita fraude Chrysa-

et pii eunuchi, in qua Eutyches a

307 Dioscoro communioni restitutus

I est. Flavianus damnatus; et cum

Rom pontif appellaret, in exilium

pulsus moritur. Huic suffectus

Anatolius presbyter Apocrisarius

Dioscori, ut ait Niceph chron et

ex eo Petavius. Legati Rom pontif

vexati Hilarius effugit, et Romam

venit. Ibi habita Synodo Leo

pont Ephesinam illam abrogavit.

Acta Concil Chalced. Liberatus.

Ibi. Vide notas ad Leonem M.

Sebastianus a Genserico occiditur.

Ibi ex Idacio.

I Leonis x et 11.

II Synodus Constantinopolitana in

qua Eutyches ab Anatolio damnatur.

Placidia obit. Prosper in

chron et S. Petrus Chrysol. Vide

Norisium hist Pelag lib II, c. 42,

pag. 260.

Chron Alex refert h. a. Attilam

Valentiniano mandasse, ut sibi

palatium adornaret. Aetium vero

profectum in Gallias Alaricum

adversum eum incitasse. Tum ad

Danubium profligatas Attilæ copias: sed Alaricum occubuisse. Petav. Sed vide ann sequentem.

Cyrus ex præf præet et Urbi fit clericus, deinde episcopus Smyrnensis. Ibi.

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. rum, res gestæ, et documenta.
Jul. et Ind.

Anni U. C.
ante et post Pal.

A Anni Christianorum, Judæorum et fin-
Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Christi..

occasio fuit idololatriæ in Insulam referendæ. Vide Pag Sen n. 46.

5164 Impp Cæs Valentinianus Jun 4203

⊕ 42 Aug tr. p. 26, 27, cos vii. 4204

⊕ 45 Et Marcianus Aug tr. p. 1 et 2 cos.

G Coss Marcianus Augustus.
Indict Adelphius.

iv Vetus inscript Basil S Pauli.

et v Aringh tom II, pag. 449, et Severan p. 454. Reines p. 977, et l. vii, c. de Paganis, etc. aliæque apud Reland. Item S. Leonis epist 35, 38 etc.

H. a. Attila Galliam populatur. Parisii Genovefa precibus liberati. Tandem ab Aetio in campis Catalaunicis vincitur: de qua victoria Idacius. Vide Petavium ad h. a. qui et eclipsim lunæ ex Idacio refert spectatam, 26 Septembris.

5165 Impp Cæs Valentinianus Jun 4204

⊕ 43 Aug tr. p. 27, 28, cos vii. 4205

⊕ 46 Et Marcianus Aug tr. p. 2 et 5, cos.

FE Fl. Herculanus Occid.
Indict Coss Asporacius, seu Sporacius
 v Or.
 et vi

S. Leo epist 52 ad 53 et 94, l. ii, C. de Consul et n. sparg ab eis pecun et l. x C. de Advoc divers Judic etc, apud Reland.

Inscript vetus in S. Pauli basilica Romæ subt, tom II, p. 446, et Grut 4054 8, at Fabrett inscr p. 757 ubi Cons Herculani componitur cum primo D. N. Severi Aug.

Carthaginensis Ecclesia quæ per annos xiii ex quo capta erat episcopo caruerat, h. a. Deo gratias episcopum creat. Victor Utic.

5166 Impp Cæs Valentinianus Jun 4205

⊕ 44 Aug tr. p. 28, 29, cos vii. 4206

⊕ 47 Et Marcianus Aug tr. p. 3, 4, cos.

D Coss Vincomalus Or.
Indict Opilio Occid.
 vi

et vii Concil Andegavense. Vetus inscript in cœmet v Nom Rom subt., tomo II, pag 474, et al. inscript Gudiana apud Reland et epist S. Leonis 56 et seqq. Et Valentiniani et Marciani Augg ex tom IV Con-

II Leonis 11 et 12.

III Sancta Synodus Chalcedonensis 738 Patrum celebratur viii Kal. Octobris: cujus Acta vide infra in notis ad Leonem M.

B

S. Leo licet adesse optaret, legatos misit, ne per absentiam suam Italia irruptionibus Attilæ redderetur magis obnoxia. Is turba regum stipatus (ait Jornandes) Romanas provincias, præsertim in Galliis et ad Rheni tractum vastabat, pugnatum in campis Catalaunicis, ubi cc millia cæsa. Vide Pagium h. a. n. 26.

Attila Galliis expulsus in Italianam arma convertit.

III Leonis 12 et 13.

IV Attilæ post Aquileiam, Ticinum, et Mediolanum vastatas urbes Romanam tendenti Leo Magnus occurrit, cujus suasionem recedit barbarus victor. Hac occasione ad æstuarium confugientes Itali Venetias condunt. Marcellin Com Cassiod Miscella. Vide Petav et Pag Jun num 37 in S. Leone ex Prospero.

C

Pro Chalcedon Concilio laborat imperator: et quæ contra Flavianum gesta erant abolet. Acta Concil. Chalc.

Theodosius monachus Eudociam in Palæstina inficit hæretica peste: Hierosolymitanum thronum occupat: episcopos catholicos fugat, alios occidit, et a Marciano pertrahi ad se jussus fugit. Theophanes.

D

Olymp Leonis 13 et 14.

307 S. Joannis Baptistæ caput Emesæ repertum sub his coss refert Chron Alex mense Peritio, id est Febr. alligans epochæ Syromaced. 763, Antiochenorum 504. Sed vide Pagium Sen. et du Cange, qui ad annum superiorem revocant.

Pulcheria Aug moritur x Sept martyr Rom. Marcell Chron Alex. Dioscoro ab Alex episcopatu de-

451

452

453

- Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et Ind* *rum, res gestæ et documenta.* *Anni U. C. ante et post Pal.* *A* *Anni Christianorum, Judæorum et Sinitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Bræ Christi.*
- cil et Noris ad Fast cons dissert p. 54.
- 5467 Impp Cæss Valentinianus Jun 4206
 45 Aug tr. p. 29, 30, cos vii. 4207
 48 Et Marcianus Aug tr. p. 4, 5, C cos.
- Indict. VII et VIII* Coss Aetius Occid. Studius, alii Asterius Or. Epistola S. Leonis ad Julianum Coensem legatum suum. Vide Bucher de cyclo Vict pag 84. Item epistolæ 70, 71, 72 ejusdem Leonis, et l. xii, c. de SS. Eccl aliæque apud Rel. Valentinianus a stupro uxoris Maximi ad cædem Aetii et Boethii impellitur. Marcel Idacius. Attila vomitu sanguinis ob intemperantiam perit. Pagius Senior n. viii, refert ad annum præcedentem.
- 5468 Imp Cæs Valentinianus Aug tr, 4207
 46 p. 30, 34 cos. viii, necatur in 4208
 49 campo Martio per Maximum; qui Imperium invadens Eudoxiæ vim infert. Hæc ex Africa Gensericum evocat qui Roma potitus prædatur, et Judaica vasa ex Hierosolymis hucadvecta olim per Vespasianum et Titum in Africam transfert. Ex Prospero, Idacio, Theophane, etc. Vide Pagium. Avitus ab exercitu Gallicano clamatur Aug. Coss Valentinianus Aug viii. Anthemius. Vetus inscriptio in hort. S. Sabinæ apud Gudium, et Relandum. Epistolæ S. Leonis 142, etc, de quibus Pagius Sen h. a. num 13 Victorius in Præfat Pasch Festi.
- 5469 Impp Cæss Marcianus Augtr. p. 4208
 47 6, 7, cos. 4209
 1 Et Avitus Aug tr. p. 1, 2, cæjus consulatus cum Eparcho memoria superest in 2 lapid Rom. Vide Reland. Coss Varanes. Joannes. Vetus inscriptio apud Fabrett Inscript pag 758, post hos coss v. Id. Major die Solis posita anno
- A* *Anni Olymp.* *II* Leonis 44, 45. 454
 De die Paschali subortas controversias anno præsentis et proxime præcedenti ac sequenti. Vide S. Leonis epistolas, et Bucherium, necnon Pagium; et tabulam nostram Paschalem p. 146, in notis ad Leonem M. Juvenalis Hierosolym episcopus ab eodem S. Leone admonitus catholicam fidem collecta Synodo omnibus amplectendam proponit. Append Concil Chalc. Anatolius CP. episcopus altius attollens se a S. Leone reprimitur, ac primatus studio cedit, ep. 74 S. Leonis. Petav. Gothis Pannonia, Gepidis Dacia assignata Jornandes. Vide Pag Sen ad h. a. n. 9. Dioscorus hæreticus h. a. perit. Ibi n. 45. Leonis 45 et 46. 455
 Imp Marcianus Aug tr. p. 5, 6. Cos frustra Legationem adornat ad Gensericum pro Italiæ securitate, et libertate Augustarum. De Gensericici præda Romæ collecta per dies xiv. S. Leone cladem deprecante et sæviora damna, vide Procop de bello Vand Evagr lib II, c. 7. Ruinart de pers Vand p. 2. c. 6, n. 9, et pag Sen ad h. a. et notas infra pag 164. Marius episcopus Aventicensis ab h. a. suum Chronicon auspicatur.
- B* *C* *D* *III* Leonis 46 et 47. 456
 Marcianus Avitum imperatorem agnoscit consortem imperii. Idacius in chron. Gensericus non tantum in Africa et Sicilia, verum etiam in complures provincias Orientalis et Occidentalis imperii post obitum Valentiniani irrumpens vastat. Vict Vitensis. Gensericus Catholicos vexat in

Imperatores, Consules, Romano- Annis A Annis Christianorum, Judæorum et finiti- Annis
rum, res gestæ et documenta, U. C. Olymp. morum populorum, Pontifices, Eræ
et ante et Olymp. morum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.
d. post Pal.

sequenti: l. 23, C. de Episc et Cler etc apud Reland.

Childericus quartus Francorum Rex h. a. Meroveo mortuo succedit. Theodosius Gothorum Rex Avitii Imperatoris hortatu Hispanias ingreditur Rechiarium ad ultimos Gallæciæ fines fugat. Bracharam capit, et sacra omnia diripit, et morte Rechiarii Suevorum Regnum in Hispania extinguit. Idacius.

70 Imp Cæs. Marcianus Aug tr. p. 4209
 48 7, 8, cos qui obit prid Kal Maii 4210
 2 succedente LEONE, cujus accedente
 7 consensu MAJORIANUS Ravennæ
 hct Augustus salutatur.
 x Coss Constantinus.
 : xi Coss Rufus

L. 8 et 9, C. de hæreticis. S. Leo episc 7 et seqq. et lapis apud Fabrett pag 577, ubi notatur his coss natus Paschasius per dies Paschales prid Non Aprilis die Jovis. Ais coss Canonem suum Paschalem edidit Victorius Aquitanus com putans a duobus Geminis ad hos coss Constantinum et Rufum annos cccxxx inclusis extremis.

Suevi Lusitaniam ingressi Ulysiponem occupant. Idac.

74 Impp Coss Leo Aug tr. p. 4 et 2. 4240
 49 Et Majoribus Aug tr. p. 4 et 2. 4244
 3 Coss Leo Augustus.
 Majorianus Aug.

hct Novell Majoriani tit 7 et l. 45,
 i G. de re milit aliaque apud Relandum. Epistolæ sancti Leonis 77, aliis 434, 432, etc.

Eclipsis Solis v Kal Juntas ab Idatio indicata Feria iv, ab hora iv, ad vi, quam Petavius Romæ digit 8 supputat.

Childericus Rex a Francis ejicitur, qui Ægidium Romanum comitem Militiæ Magistrum Regem salutant. Ibi ex Greg Tura et Aimonio.

Africa. Victor Maximo Antiocheno episcopo mortuo succedit Basilius Orthodox episc Syrorum ad S. Leonem.

Jordanus apud Petav h. a. refert Theodoricum Suevis permississe, ut gentis suæ Regem eligerent: qui Remismundum optarunt.

B

Olym Leonis 47 et 48. 457
 368 Gensericus Eudoxiam cum Placidia filia Olybrii conjuge remisit
 iv et Theoph Evagr l. ii, c. 7.
 309 Avitustertio anno quam a Gallis et Gothis imperator factus fuerat Gothorum auxiliodestitutus imperio et vita caruit Idacius. At Idacius, aliique nec integrum annum imperio ejus attribuunt Hist Miscell eundem Placentiæ episcopum creatum narrat abdicato imperio Petav,

C

Ægyptii hæretici Marciano mortuo tumultuantur. Horum signifer Timotheus Ælurus ex Monacho Presbyter Alexandrinus præstigils suis Monachos in Proterium commovet, et Ælurum intrudi suadet. Theoph Liberatus. Vide Pagium in notis ad S. Leonem num 34.

i Leonis 48 et 49. 458
 ii Leo imp ab episc orbis super Chalcedodon. Concilio concordæ accipit epistolas. Marcell Evagrius.

Anatolio episcopo Constantino-politano decedenti succedit Genadius. Theod Lect Caron et Pagius Sen n. 8.

Anastasius fit Hierosolymorum episcopus. Cyrill et Euthymius apud Petav.

Timotheus Ælurus Proterium in Baptisterio necat prima die Paschatis, et Cyrilli scripta depravat. Ibi ex Theoph et Evagr l. ii, c. 8.

Euthalios Diaconus primum, deinde episcopus Sulcensis editus a Laur Zaccagnio, opus suum in epistolas Pauli hoc Consulatu absolvit: ad quem numerat ab ad-

D

<i>Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Pal.</i>	<i>Anni Olymp.</i>	<i>Anni Christianorum, Judæorum et finitimarum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>
<i>Jul et Ind.</i>			
5472 ⊕ 20 ⊕ 4 D Indict xii et xiii	Imp. Cæss Leo Aug tr. p. 2, 3. Cos. Et Majorianus Aug tr. p. 2, 3. Cos. Fl. Ricimer Occid. Patricius Or. Vet inscript Rom subt, tom II, p. 693, et Reines p. 976, et l. 4, C. de summ. Trinit etc, apud Reland Epistola S. Leonis 80, de qua vide in notis ad Leonem M.	4244 4242	II Leonis 19 et 20. III Leo Proterii nece cognita Cæsarium mittens cædis illius participes abscissione linguæ multavit, Timotheum vero Episcoporum judicio reliquit. Petavius ex Theoph. Constantinopoli Concilium celebrantur in quo Chalcedonensis Synodus confirmata et Ecclesiastica disciplina constituta. Balsam in Nomoc. Acacio Antiocheno mortuo sufficitur Martyrius. Niceph chron. III Leonis 20 et 21 IV Timotheus Ælurus interfecto Proterii episcopi Chersonam relegatur : et post menses quinque in episcopatu Alex eidem sufficitur Timotheus Solofaciolus Conc. Chalcedon defensor. Victor Tun Epistolæ S. Leonis 99 et 100. Theophan. Vide Pagium Jun in S. Leone num 36. Eudocia Theodosii relicta moritur Hierosolymis, cum opera SS. Euthymii et Simeonis Stylitæ resipisset ab hæc Eutych in quam ad tempus prolapsa fuerat. Cyrill et Niceph. Olym Leonis 24 et 22. Hilari 4. 309 S. Leo M. obit 3 Novembr dep iv x Nov. Vacat Sedes dies 47, succedit S. HILARUS ordinatus 42 Novembris die Dominica. Vide notas ad Hilarum. Majorianus Augustus a Ricimere Patricio occiditur prope Dertonam die 7 Augusti ex chronographo per Cuspinianum edito et per Onuphrium observato. Vide Pag Sen ad h. a. n. 2. In ejus locum levatur imperator Ravennæ 19 Nov. LIBIUS SEVERUS. Ibi. Hoc anno 64 post obitum S. Martini Turonensis episcopus ordinatur Perpetuus : a quo Greg Turon lib x, hist Franc c. 34, ordinata esse affirmat jejunia et vigiliis per anni circulum. I Hilari 4 et 2. II Studius Patric. Monasterium ce-
5473 ⊕ 24 ⊕ 5 C B Indict xiii et xiv	Imp Cæss Leo Aug. tr. p. 3, 4. Cos. Et Majoribus Aug tr. p. 3, 4. Apollonius Or. Magnus Occid. L. 44, C. de Advoc divers jud etc. ap Reland et S. Leo epist 99 ad 403. Maldias Suevis imperans jugulatur. Succedunt Frumarius et Remismundus. Hispanis Theodoricus Nepotianum Mag Militiæ, et Suericum comitem præfecit. Idatius.	4242 4243	III Leonis 20 et 21 IV Timotheus Ælurus interfecto Proterii episcopi Chersonam relegatur : et post menses quinque in episcopatu Alex eidem sufficitur Timotheus Solofaciolus Conc. Chalcedon defensor. Victor Tun Epistolæ S. Leonis 99 et 100. Theophan. Vide Pagium Jun in S. Leone num 36. Eudocia Theodosii relicta moritur Hierosolymis, cum opera SS. Euthymii et Simeonis Stylitæ resipisset ab hæc Eutych in quam ad tempus prolapsa fuerat. Cyrill et Niceph. Olym Leonis 24 et 22. Hilari 4. 309 S. Leo M. obit 3 Novembr dep iv x Nov. Vacat Sedes dies 47, succedit S. HILARUS ordinatus 42 Novembris die Dominica. Vide notas ad Hilarum. Majorianus Augustus a Ricimere Patricio occiditur prope Dertonam die 7 Augusti ex chronographo per Cuspinianum edito et per Onuphrium observato. Vide Pag Sen ad h. a. n. 2. In ejus locum levatur imperator Ravennæ 19 Nov. LIBIUS SEVERUS. Ibi. Hoc anno 64 post obitum S. Martini Turonensis episcopus ordinatur Perpetuus : a quo Greg Turon lib x, hist Franc c. 34, ordinata esse affirmat jejunia et vigiliis per anni circulum. I Hilari 4 et 2. II Studius Patric. Monasterium ce-
5474 ⊕ 22 ⊕ 6 A Indict xiv et xv	Imp Cæss Leo Aug tr. p. 4, 5. Cos. Et Majorianus Aug. tr. p. 4, 5. Cos. Fl Severinus Occid. Daglaiphus Or. Vetus inscript Nolana in Præf tomi I n. 26, circa finem et epist xi, lib. I. Sidonii Apoll et Concil Turonense I. Vide Pag Sen ad h. a. Majorianus Aug a Ricimere occiditur : qui ann superiori adversus Vandalos bellum parans dissimulato habitu legati specie ad Gensericum in Hisp profectus fuerat. Procop de bell Vand lib I.	4243 4244	III Leonis 20 et 21 IV Timotheus Ælurus interfecto Proterii episcopi Chersonam relegatur : et post menses quinque in episcopatu Alex eidem sufficitur Timotheus Solofaciolus Conc. Chalcedon defensor. Victor Tun Epistolæ S. Leonis 99 et 100. Theophan. Vide Pagium Jun in S. Leone num 36. Eudocia Theodosii relicta moritur Hierosolymis, cum opera SS. Euthymii et Simeonis Stylitæ resipisset ab hæc Eutych in quam ad tempus prolapsa fuerat. Cyrill et Niceph. Olym Leonis 24 et 22. Hilari 4. 309 S. Leo M. obit 3 Novembr dep iv x Nov. Vacat Sedes dies 47, succedit S. HILARUS ordinatus 42 Novembris die Dominica. Vide notas ad Hilarum. Majorianus Augustus a Ricimere Patricio occiditur prope Dertonam die 7 Augusti ex chronographo per Cuspinianum edito et per Onuphrium observato. Vide Pag Sen ad h. a. n. 2. In ejus locum levatur imperator Ravennæ 19 Nov. LIBIUS SEVERUS. Ibi. Hoc anno 64 post obitum S. Martini Turonensis episcopus ordinatur Perpetuus : a quo Greg Turon lib x, hist Franc c. 34, ordinata esse affirmat jejunia et vigiliis per anni circulum. I Hilari 4 et 2. II Studius Patric. Monasterium ce-
5475 ⊕ 23 ⊕ 7 G Indict. xv et I	Imp Cæss Leo Aug tr. p. 5, 6. Cos II.	4244 4245	I Hilari 4 et 2. II Studius Patric. Monasterium ce-

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, Per. Jul. et Ind. *res gestæ, et documenta.* *U.C.* *ante et post Pahl.* *Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Æræ Christi.*

et xi

Et Libius Severus tr. p. 1, 2.
Coss. Leo Augustus II.

Libius Severus Aug.

Vetus inscript ap Fabrett pag 757. S.A Hilari epist v, et Leontii Arelat ad Hilarum papam.

Eclipsis Lunæ vi. Nonas Martii —
Fer vi. Idat.

5176 Impp Cæss Leo Aug tr. p. 6, 7, 4245
24 coss. 2. 4246

8 Et Libius Severus Aug tr.
F p. 2, 3, cos.

Indict Vivianus.
1 et II Coss Basilus qui et Fl. Cæcina Basilus

Apud Sidon Apoll lib 1, ep. 9.

Inscriptio Paschalis apud Fabrett 577 et Noris ad Fast coss pag 53 ex qua hoc anno celebratum est Pascha 21 Aprilis. Vide supra ad ann 457, l, 42. C. de advoc.

Victorius Aquitanus rogatu Hilari Papæ Cyclum Paschalem annorum 532 edit. Vide Petavium.

5477 Impp Cæss Leo Aug tr. p. 7, 4246
25 8, coss 2. 4247

9 Et Libius Severus Aug tr. p. 3,
E D 4. Cos.

Indict Rusticus.
II Coss Olybrius qui et Fl. Anicius Olybr.

Vetus inscriptio in S. Sabinæ Fabrett, pag 567.

Solis defectio die 20 Augusti Constantinopoli digit fere 6 ab Idatio memorata : de qua Petavium.

Childericus per octennium a Francis expulsus Regno suo restituitur. Vide Pag Sen h. a. n. 9.

5178 Impp Cæss Leo Aug tr. p. 8, 4247
26 9, coss II. 4248

40 Et Lib Severus Aug tr. p. 4. 5,
C cos qui Ricimeris Patricii dolo veneno interimitur. Interregnum post ejus mortem anni et aliquot mens ex Cassiod.

Fl. Basiliscus.
Coss Herminericus.

Vetus inscript. Fabrotti 567 Montfauc Diar Ital p. 161. Concil Rom et epistola Hilari Papæ. Vide notas ad Leonem M.

Gensericus valida classe oras Italiæ et Græciæ populatur. Quin

PATROL. CXXVII.

lebre condit CP. in quo Acœmetas monachos transfert : ubi Studitæ deinde dicti sunt. Theoph.

Antiochia Isauriæ terra dehiscente mergitur, piis aliquantis relictis. Idatius.

II Hilari 2 et 3, 463

III Petavium adnotans Theophanem h. a. numerare Mundi 5956. Christi 456, qui est Æræ communis 463, refert Petrum Cnapheum Zenone duce Orientis sibi conciliato, Apollinaristas quosdam contra Martyrium Antiochenum Episcopum concitasse. Martyrius a Gennadio honorifice exceptus CP. Antiochiam dum redit, tumultuantem populum videns, sedi renuntiat. Petrus ejusdem invasor ab Imp in exsilium pellitur.

III Hilari 3 et 4. 464

IV Olybrius Romam missus a Leone Imperatore, ducta uxore Placidia, invitus a Romanis coronatur. Chron Pasch ad h. a. retulit una cum Consulatu. Sed trimestre Imperium Olybrii differentum est ad ann 472. Vide infra.

Beogor Rex Alanorum a Ricimere occiditur apud Bergomum. Cassiodor. In eo defecit Alanorum Principatus inter Ligerim et Rhodanum.

Obitus S. Simeonis Stylitæ h. a. signatur a Chron Pasch.

Olym. Hilari 4 et 5, qui Concil Romæ 465

340 celebrat. Vide notas infra ad
IV Hilarum.

et Ol Incendium CP. juxta chron Alex.

344 Ægidius comes Gothorum ex insidiis moritur, qui post ejus obitum Romanas civitates occuparunt. Idatius.

Childericus Andegavis pugnat. Odovacrius cum Saxonibus Andegavos venit, et magna clade populum devastavit. Ex historicis Francorum : quorum criterium vide apud Pag. Sen h. a. n. x.

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta. ab U. C.
et Ind.

Anni
ante
et post
Pabli

A
Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Chris

- et Alexandriam usque pervasit.
Procop, lib 4.
- 5479 Imp Cæs. Leo Aug tr. p. 6, 40, 4218 I Hilari 5 et 6. 466
 27 cos III.
- 41 Vacat Imp Occid. 4219 II Vortigerus Britannorum Rex in
 B Leo Aug III primum solus, Occidentali parte Britanniae mori-
 Indict cui Tatianus Collega tur: cui sublegitur Cleri, Princi-
 IV Coss labente anno in Cons pum, ac populi suffragio Aurelius
 et V additur. Ambrosius: cujus ad inaugura-
 Vet Inscript Rom subt tom 4, tionem Concilium Cimbricum ce-
 p. 448 et Reines 967 et l. 9 C de lebratur. Ex Concil. Angl. Pagius
 his q. ad Eccl confug. ad h. a. n. 7.
 Theodorico Gothorum Regi de- Natus est h. a. Clodovæus e Ba-
 mortuo succedit Evaricus frater, sina Thoringorum Regis uxore
 qui, vastatis Hispaniis, in Gallias post divortium ducta a Childerico
 descendens Arvernū obsedit. susceptus. Vide Petav.
 Petav ex Isidoro et Sinodio. Pa-
 gius Senior refert ad annum
 proxime sequentem.
- 5480 Imp Cæs Leo Aug tr. p. 40, 4219 II Hilari 6 et 7. 467
 28 41, cos III. 4220 III Leo Imp. Anthemium Patri-
 42 Et ANTHEMIUS Aug tr. p. ex cium Romam misit, Imperato-
 A mense Aug. remque constituit. Marcellin et
 Indict Busæus. Chron Pasch.
 V Joannes.
 et VI L. 47, C. de Collationibus.
 Conimbrica a Suevis per dolum
 occupata et vastata. Idatius. He-
 raelius Flori Consularius, filius,
 et Marsus Isaurus, contra Van-
 dalos a Leone Imperatore missi
 Tripolim, aliasque Urbes expu-
 gnant. Quare Geisericus pacem
 petit et impetrat. Theophanes
 Procopius lib 1.
- 5484 Imp. Cæs. Leo Aug tr p. 41, 4224 I Hilari 7. SIMPLICII primus. 468
 4 42. Cos III. 4222 IV Hilario vitam claudenti 24 Febr
 43 Et Anthemius Aug tr p. 4, 2. post vacationem Sedis dierum 3
 G F Cos II. succedit SIMPLICII ordinatus die
 Indict Cos Anthemius Augustus II, Dominica 24 Febr. Vide notas
 VI solus. pag 165 et 174.
 et VII Inscrip Neap apud Fabrett, Victor Tunon exordium Sim-
 p. 757. D. habet Anthemio III. Cos plicii statuit sub cos Leonis IV
 videtur legenda Anthemio I T E et Anthemii II, sed legendum tan-
 rum Cos. Fortasse litteræ detritæ tummodo Anthemii II sine col-
 ansam errori dederunt in descri- lega ex legibus hic indicatis.
 bendo. Leo classi navium mille contra
 Cos. Anthemius Augustus II, Vandalos missæ Basiliscum præ-
 solus legitur l. 45. C. de Episc ficit Verinæ Augustæ fratrem:
 aud et aliis pluribus apud Re- qui victis Geisericus navibus præ-
 land. tio corruptus dicitur spe Imperii
 Arvandus Galliarum Præfectus ab Aspare et Ardirubio Arianis,
 majestatis Romæ damnatus in exsi ut quasi victus fugeret Constan-

u. Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta. d.	Anni U C ante et post Palil.	A	Anni Christianorum, Judæorum et Ægyptiorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
lium mittitur. Cassiod. Chron. Sidon, epist, 7, lib 4.			tinopolim. a Verina Augusta liberatus relegatur Perinthum. Procop Niceph l. 45, c. 47.	
2 Imp. Cæss. Leo Aug tr p. 42, 43. Cos III.	1222 1223		Olymp. 311 Simplicii 4 et 2.	469
4 Et Anthemius Aug tr p. 2, 3. Cos II.			IV et 312 Caput Denzicis Hunnorum Regis Attilæ filii Constantinopolim est allatum. Marcellin.	
ct Coss Zeno. Fl. Marcianus.			I Patricius Asparis filius a Leone Cæsar dictus Alexandriam mittitur ut ab Arii pravis dogmatibus Asparem revocaret. Ab eodem Principe Zeno gener cum exercitu in Thraciam missus feliciter evadit Asparis insidias: ex quo Aspar suspectus Leoni redditur. Vide Pagium Sen ex Theophane hæc recitantem, et ad annum hunc revocantem Geiserici cladem anno superiori ex aliis Chronographis relatam.	
II L. 34. C. de Episc et Cler aliæ-que ap. Reland.		B		
Isidorus in hist. Suevorum postquam narravit Remismundum Suevorum Regem Corimbriam diripuisse, et Ulyssiponem occupasse, refert ab Ajace quodam natione Galata Ariana perfidia imbutos fuisse Suevorum Reges usque ad Theodemirum, qui, erroribus abjuratis, Catholicus fuit; quare silentur successores Remismundi usque ad ann 560, ab hist.				
3 Hisp. Vide Pagium Sen. Imp. Cæss. Leo Aug tr p. 43 et 44. Cos III.	1223 1224		I Simplicii 2 et 3. II Quindecennalia Leonis Imp h. a. consignat Pagius, licet ejus Consulatum IV eum aliis statuat anno sequenti.	470
ct Et Anthemius Aug tr p. 3, 4. Cos II.		C	Gennadius Constantinopolitanus Episcopus Daniele Propheetam ex integro ad verbum commentatus est, et homilia multas composuit: et Pauli epist omnes exposuit. Marcellius, et cum eo Petav.	
I Coss Severus Occid. Jordanes Or.				
3 L. 44. C. de sacr. Eccles etc. apud Reland.				
Chronographus Victori Tununensi insertus perperam adscribit huic anno Arelatum et Massiliam occupatas a Gothis; cum ex Jornande ad ann 477, differendam Eurici dominationem ostendat Pagius n. xx anni 477.				
4 Imp. Cæss. Leo Aug tr p. 44, 45. Cos IV.	1224 1225		II Simplicii 3 et 4. III Aspar cum Ardabure et Patricio filius, illo Patricio, hoc Cæsare, generoque Leonis Principis appellato Arianus cum Ariana prolespadonum ensibus in Palatio vulneratus interiit. Ex Marcellini chronet Evagrii hist l. 2, c. 45. Petavius, Pagius, et reliqui Chronologi.	471
6 Et Anthemius Aug tr p. 4, 5. Cos II.		D		
ct Leo Aug IV Coss Probanus.				
Charta Cornutiana ex Archivio Tiburtino. Vide Prolegom pag xxxii et l. 43. C. de off rect prov aliæ-que apud Reland.				
Item lapis effossus anno 1724, ad S. Pauli.				
35 Imp. Cæs Leo Aug tr p. 45, 46, cos IV.	1224 1225		III Simplicii 4 et 5. IV Theophanes hunc annum notat mundi 5964 quo anno refert obsessam Constantinopolim ab	472
47 Et Anthemius Aug tr. p. 5, 6, A cos II				

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. rum, res gestæ, et documenta.
Jul. U.C.
et Ind et post
Patil.

A Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. C

Indict
x Coss Maximus Or.
Faustus Occid.
et xi. Vet inscript ad S. Pauli R. S. p.
549. Reines 982. Gruter 4057, 5.
Epistola Simplicii papæ Jo. Ra-
ven ep in cod S. Crucis, p. 474.
C. de advoc diversor judic.

Anthemius imperator Romæ a
Ricimere genero suo v Id. Julii
Fl. Anicius OLIBRIUS imperator
antea appellatus confirmatur, sed
perit mense septimo juxta Marcel-
lin. Defunctus est etiam Recimer
48 die Augusti Cassiodor.

Vesavio ex monte cineres eru-
ctati Byzantium usque perlati
sunt. Marcellin.

5486 Impm Cæss Leo Aug tr. p. 46, 4225

⊕ 6 47, cos v. 4226

⊙ 48 Et ex III Non Martii GLICERIUS
G juxta chronog Cuspiniani Ravennæ
Indict levatus est imperator; juxta Mar-
xi cellinum plus præsumptione,
et xii. quam electione Cæsar. Vide Can-
gium CP. Christ et Pag. Sen.

Et ex mense Martio Leo Junior
Leonis ex Zenone Nepos declara-
tur Cæsar. Alii putant post obitum
Sen. Vide Pag.

Cos Leo Aug x sine collega.

L. 6. C. de bonis, quæ liber, etc.

5487 Impm Cæss Leo Aug tr. p. 47, 4226

⊕ 7 cis. v. 4227

⊙ 49 Et Glycerius tr. p. 4, 2, et
F ZENO ut infra, JULIUS NEPOS ex
Indict 4 Junii.

xii Et Leo Junior: qui Avo Leoni
et Seniori vita excedenti mense Ja-
nuar (Cangius ex hist Græc) suc-
cedit, et Patrem Zenonem coronat,
sed morbo exstinguitur. Leo Jun
eodem anno, Theoph Malala et
Chr Alex

Cons Leo Junior sine collega.

L. 44 C. de legibus, aliæque
apud Reland et vetus inscript Ma-
billon de cultu SS. ignot edit
Traject., p. 44, et alia Fleetwood
pag 342, et Rom subt tom II, pag
449 ad Bas S. Pauli.

5488 Impm Cæss Zeno Aug tr. p. 4, 2, 4227

⊕ 8 cos II, expulsus a Basilisco ty. 4228

⊙ 4 ranno mox redux.

E Et Julius Nepos cui effugato v

Asparis factione, sed a Basilisco
et Zenone repressos obsessores.
Leo Olybrium Placidia virum
imperatorem destinat: qui tamen
ex morbo decedit.

Acacius CP. a Leone imp. ex-
torquet privilegium secundæ se-
dis. Vide notas pag. 173.

Eudoxia cum 16 annis cum Ho-
norio vixisset ac filium Ildericum
genuisset, clam profugit ad loca
sancta, ibique mortua est. Theo-
phan. Sidonius Apollinaris h. a.
Arvernorum episcopus creatur
Baron. et Pelav. ex Sidonii epist.
4, lib. vi. aliisque. Pagius Sen.
ann. seq. differt.

Olymp. Simplicii 5 et 6.

312 Ostrogothæ, qui sub rege Wala-
mir, ejusque fratribus Theodemir
et Widemir degebant, occiso Wa-
lamire sese diviserunt; et pars
313 eorum duce Widemir in Italiam
4 contendit ubi Glycerius erat. Sed
Widemir ibi fati concessit, re-
licto Widemir filio, quem ad vici-
nos Vesegothas (nempe Occiden-
tales) misit, quibus se adjungen-
tes Gallias et Hispanias suo jure
defendunt. Theodemir Illyricum
aggreditur, moriturque successore
relicto Theodorico. Jornandes.

I Simplicii 6 et 7.

II Zeno imperator ex 49 Januarii.
Saraceni Mesopotamiam, Hunni
Thraciam incursant. Theoph. et
Cedren.

Glycerius a Nepote Marcellini
quondam Patricii Sororis filio
imperio pulsus in Portu Urbis
Romæ episcopus ordinatur. Mar-
cell.

Per Epiphanium Ticinensem
pacem ab Evagrino obtinet JULIUS
NEPOS imperator dictus a Leone
Aug. et in Italiam missus ad ex-
pellendum Glycerium quod præsti-
tit. Vide hist. apud Pagium h. a.
n. 8 et seqq.

II Simplicii 7 et 8.

III Theophanes refert Zenonem
mortuo Leone fil. Basilisci fa-
ctione in Syriam fugisse. Basi-

*Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta.
et Ind.*

*Anni A
U. C.
ante
et post
Pabil.*

*Anni Christianorum, Judæorum et fini-
tymorum populorum, Pontifices,
Olymp. Reges, res gestæ et documenta.*

*Anni
Æræ
Christi.*

Indict Kal Sept. Orestes filium suum
XIII AUGUSTULUM substituit imperato-
et XIV. rem prid Kal Novembris. Chron.
Cuspiani.

Cons Zeno Aug II sine collega.
L. 29 C. de inoff test., etc apud
Reland et Epistola S. Simplicii
papæ ad Florentium, etc., data
post cons Leonis Aug cujus anti-
quum exemplar in cod monast S.
Crucis de Urbe.

Augustulus ab Oreste Patre ad
imperium promotus dicitur etiam
Momillus. Jornand.

5489 Imp. Cæs. Zeno Aug. tr. p. 2, 4228
9 3, cos. 41. 4229

2 Et Augustulus decimo imperii
D. C. mense expulsus ab ODOACRE, qui
Indict se Italia regem vocari mandavit.

XIV Fl. Basiliscus II.
et XV. Coss Armatus.

L. 28, C. de jur dot etc. apud
Reland.

Odoacer Herulorum rex a Ne-
poti fautoribus in Italiam acci-
tus Romam obtinuit. Augustulum
in Lucullano Campaniæ Castello
exsillii pena damnat. Ita Occiden-
tale concidit imperium. Petavius
ex Marcellino.

Geisericus h. a. mortuus vide-
tur, cum regnasset a capta Car-
thagine annos 39 juxta Procop.
Succedit Hunericus. Ibid. Sed Pa-
gius Sen. differenda hæc putat
ad annum sequentem.

5490 Imp. Cæs. Zeno Aug tr. p. 3, 4229
40 4, cos. 41. 4230

3 Regis Odoacris in Italia 4 et 2
B. ex 23 Augusti.

Indict Cos. Nullus.

XV Epistola Simplicii papæ ad Zeno-
et I nem VIII. Id. Oct. et vetus inscript.
Grut. 4054, 6 habet *Post Consu-
latum* iterum Armati : fortasse
legendum erat P. C. [Basilisci de-
leto nomine] ITERUM ET ARMATI et
Fleetwood pag 378 eodem modo
signatur l. 9, cod. unde vi, etc.,
apud Rel.

Basilisco in ordinem redacto
circa mensem Augustum, Zeno
imperator Urhem regiam, et im-
perium recuperat. Ex Theoph et

*hiscus in campo Cæsar acclama-
tus uxoris impulsu Timotheum
Ælurum revocat, ac Petrum Ful-
lonem : et Acacium CP. urgens
ad damnandam Synodum Chalce-
don. a populo impeditur. Evagrius
lib. III. c. 4 Timotheus Solopha-
ciolus Alexandria cedit.*

Ostrogothi Illyricum devastant
Theodomire rege cum Theodorico
fil. eos ducente. Pag. Sen. ex
Jornande, aliisque h. a. n. 6 et
seqq.

B

III Simplicii 8 et 9. 476

IV Scribit Simplicius ad imperato-
torem de cohibendo Æluro. Vide
notas ad Simplicium.

Zeno Petrum Fullonem Basilisci
fautorem in ordinem redigit, ac
Pityos relegat : unde postea pro-
fugit. Attamen perfidia Armati
proditus Basiliscus in Cappado-
ciam relegatus, turri includitur,
ubi fame perit. Procop hist Vand.

C

Timotheus Ælurus intrusus in
thronum Alex a monachis pellitur.
Theophanes. Liberatus cap. 46 as-
serit hunc sibi veneno necem
conscivisse. Alexandrini in locum
Æluri Petrum Moggum substi-
tuunt : quem Zeno expulit teste
Liberato ac Felice papa. Epist 2
Petav. Pleraque ex his Pagius
Senior referenda judicat ad an-
num proxime sequentem.

Olym Simplicii 9 et 40. 477

343 Barnabæ apostoli corpus in-
ventum in Cypro una cum Evan-
gelio Matthæi pectori imposito :
14 qua occasione Cyprus Antiocheno
ex patriarchatu exempta fuit et
Constantinopolitano attributa. Ze-
no, intrusis a Basilisco episcopis
pulsis, Catholicos vel ejectos resti-
tuit, vel novos ordinari fecit. In
primis Petrus Cnapheus Antio-
chia exactus est : et in ejus locum
Stephanus subrogatus. Petav ex
Cedreno et Theophane qui addit
Stephanum in Laodiceno synodo
innocentem pronunciatum qui a
Cnaphei fautoribus, insimulatus
fuerat hæreseos Nestorianæ. Pa-

D

<i>Anni Imperatores, Consules, Romano-Per-Jul. rum, res gestæ, et documenta. et Ind.</i>	<i>Anni U. C. ante et post Palil.</i>	<i>A</i>	<i>Anni Olymp</i>	<i>Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>An E Chr</i>
Simplicii papæ epistolis a Baronio recitatis. Pagius n. 6 ad h. a. Zenoni auxiliatus legitur Theodoricus Amalus Italiæ rex in Pænegr. Ennodii n. 7.					
5494	Imp Cæs. Zeno Aug tr. p. 4,	4230	I	Simplicii 40 et 44.	47
⊕ 44	5, cos. 44.	4231	II	Romana synodus a Simplicio ; Constantinopolitana ab Acacio celebratur. In utraque Petrus Fullo damnatur. Vide Pag Sen h. a., num 6 et seqq et notas Pagii Jun ad Simplicium.	
● 4	Regis Odoacris 2 et 3.				
A.	Cos. Illus Or. sine Collega.				
<i>Indict</i>	L. 44, C. de injur, etc., apud		B		
I	Reland et epistola Simplicii papæ				
et II	ad Acacium.				
	S. Lupus Trecensis obit Kal. Aug Petav cum annis 52 suæ Ecclesiæ præfuisset.				
5492	Imp. Cæs. Zeno Aug tr. p. 5,	4234	II	Simplicii 44 et 42.	47
⊕ 42	6, cos. III.	4232	III	Stephanus Antiochenus episcopus [qui et senior] a Petavio et Evagrio lib III, c. 40, dicitur h. a. confossus acutis calamis a sectatoribus Fullonis. Pagius Sen. h. a., n. 3, contendit Seniore Stepahanum vitam produxisse ad 480, nec illum confossum a Fullonianis, sed Stephanum Juniorem, quemadmodum et ordinationem Junioris Stephani usurpatam ab Acacio ad annum 484 docet referendam.	
● 5	Odoacris regis 3, 4.				
G.	Cos Zeno Aug III sine Collega.				
<i>Indict</i>	L. 44, C. qui petant tutor et		C		
II	Epist. Simplicii P. C. Illi : ubi tamen Pagius legendum autumat P. C. Placidi nempe anno 484 scriptam.				
et III	Theodoricum regem apud Græciam debacchantem deterret Sabinianus Illyricianæ militiæ Dux strenuus (narrante Marcellino) qui juxta Theophanem uxoris Asparis fratre genitus, et a Zenone defecerat.				
5493	Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 6, 7,	4232	III	Simplicii 42 et 43.	48
⊕ 43	cos III.	4233	IV	Urbs regia per XI dies continuos terræ motu quassatur VIII Kal Oct. Marcellinus. Sed Pagius ad ann 477 ex Theophane recensendum putat. Vide ibi n. 9.	
● 6	Odoacris regis 4 et 5.				
F. E.	Cos Basilii Jun sine Collega.				
<i>Indict</i>	L. 22, Cod de Testam, etc.,		D		
III	apud Relandum.				
et IV	Nepos, quem Orestes imperio abdicaverat, ejusdem comitum insidiis occiditur prope Salonas. Marcellinus.				
	H. a. vel sequenti Clodoveus V. Rex Francorum iniiit Petav.				
	S. Benedictus nascitur. Ibi ex Leone Ost.				
5494	Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 7, 8,	4233	<i>Olym.</i>	Simplicii 43, et 44.	48
⊕ 44	cos III.	4234	344	Stephano Sen succedit Stephanus Jun in Sede Antioch. Pagius in notis infra pag 477	
● 7	Oloacris Regis 5, 6.		IV		
D	Cos Placidus sine Collega.		et		
<i>Indict</i>	Memoratur hic Cons juxta Pa-		345	Theodoricus Gothorum rex	
IV	gium in epistola Simplicii Papæ		I	Triarii filius, qui ad quartum	
et V	anno sequenti data post Consulatum Placidi.			milliare Urbi Constantinopolitanæ cum copiis accesserat, jacentis	

<i>ni</i> <i>ul.</i> <i>d</i>	<i>Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni</i> <i>U. C</i> <i>ante</i> <i>et post</i> <i>Palil.</i>	<i>A</i>	<i>Anni</i> <i>Olymp.</i>	<i>Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Anni</i> <i>Æræ</i> <i>Christi,</i>
	Hunericus in Catholicos, sed multo magis in suos desævit. Victor. Vit lib 2. Moritur Chilpericus Francorum Rex juxta Pag Sen h. a. n. 6.				supra carpentum telli acumine fixus interiit. Marcellin. Perozes Persarum rex hoc circiter anno in expeditione contra Nephtalitas sive Hunnos Albos perit. Pag Sen. n. 5, ex Agathia et Procop. Stephanus Sen Antioch Ep. obit ibi n. 6.	
5	Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 8, 9,	4234		I	Simplicii 44 et 45.	482
5	cos III.	4235		II	Simplicii ritus et decreta h. a. Vide in notis Pagii ad Simplicium.	
b	Odoacris Regis 6, 7.		B		Stephan Jun Antiocheno occiso subrogatur Calendio orthodoxus. Ex epist Simplicii Papæ Pagius, et ordinatur Constantinopoli.	
et	Coss Severinus. Trocondus.				Theodorus Volamer [sive Amal- lus] utramque Macedoniam et Thessaliam depopulatur, et Laris- sam Metropolim deprædatur. Mar- cellin.	
i	Epist 44, Simplicii Papæ, cujus antiqu exempl in Biblioth Monast S. Crucis de Urbe: et Concil Turonense I. Vide Pag h. a. num 27. S. Severinus Noric Apost h. a. obiit Pagius n. 29.				Timotheo Solophaciolo episc, Alex demortuo succedit Joannes Catholicus, quem expelli mandat Zeno Imperator, et Henoticon evul- gat.	
b	Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 9, 10,	4235	C	II	Simplicii 45, 46. FELICIS III. I.	483
b	cos III.	4236		III	S. Simplicius obit die 2, Martii. Vacat Sedes dies 5, Eligitur S. FELIX ejus nominis tertius ordinatus die Dominica vi Martii. Vide notas ad Simplicium.	
et	Vetus Inscript Gruter 4062, 5, et Nolana in Præfat ad tomum I. hujus edit num quæ et apud Fleetwood p. 400.				Et juxta Bencini notas synodum Romæ celebrat pag 482, in qua Petrus Cnapeus Antiochenæ Sedis inuasor damnatur ut Eutychianus ac Theopaschita.	
i	Theodoricus Rex Gothorum Zenonis Aug munificentis pene pacatus, Magisterque præsentis militiæ factus, et cos design. Daciæ ripensis et Mæsiæ partes sibi concreditas tenet. Petav				Petrus Moggus Alexandrinus Ep. Henotico recepto in fide nutat, et fit Acephalorum sectæ occasio. Verinæ Augustæ litteris excitati Orientales Leontium Aug admittunt. Petavius ex Theophane.	
			D			
	Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 10, 44, cos III, qui Cæsarem creat	4237		III	Fellicis Tertii I et 2.	484
	<i>Basiliscum.</i>			IV	Synodus III Romana sub Felice. Vide notas pag 487, 489, 491, col 2, et Jo: Talajam Ecclesiæ Nolanæ præficit. Petav ex Liberat. c. 48.	
et	Odoacris Regis 8, et 9. Theodoricus Rex. Coss Venantius.				Chron Pasch h. a. Zeno Imp Cæsarem creavit Armati Magistri Militiæ præsentialis filium <i>Basiliscum.</i>	
	Vet inscript apud Aringhium 449, in Basil S. Pauli Fleetwood pag 456, Epist Felicis III, ad Aca- cium et I. 40. C. unde vi apud Reland.				Mense Junio die 27, Indict VII, Leontius tanquam Imp Antio-	
	Evarix Gothorum Rex in Gallia					

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta. U. C.
et Ind. ante
et post
Palil.

obit, succedente sibi Alarico filio,
cum regnasset annos xx, Peta
ex Victore et Concil Agathensi.

Edictum persecutionis Hunerici datum vi Kal Mart quo anno
EclipSolis 43, Januarii. Vide Norihist Pel 1. 2, c. 24.

5498 Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 44, 42. 4237
⊕ 48 Cos III. 4238
● 44 Odoacris Regis 9, et 40.
F Cos Symmachus sine Collega.
Indict Vetus inscript apud Aring tom
VIII II, pag 449, et Gruter 4057, 5, et
et IX Reines pag 982.
Zenonis filius ad Imperii spem,
sed pessime educatus, moritur.
Petav ex Suida.
Clodoveus anno v. regni sui Syagrium
Suessionibus imperantem acie vicit, et ab Alarico Visigot.
Rege ad quem fugerat, Clodoveo
deditus occiditur. Ex Gregor Turon
et Aimoino. Petavius.

5499 Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 42 43. 4238
⊕ 49 Cos III. 4239
● 42 Odoacris Regis 40, 44.
E Decius.
Indict Coss Longinus.
IX Vetus inscript in S. Martini de
et X Montibus, cujus modo fragmenta
supersunt in pavim. Integra legitur
apud Fleetwood p. 458, et Reiland
ad ann 472, 480, et leg 44, C. de
testibus, aliæque ibi.
5200 Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 43, 44. 4239
⊕ 20 Cos III. 4240
● 43 Odoacris Regis 41 et 42.
D Cos Fl. Boethius solus.
Indict Aringh lib 4. Rom subt pag 469,
X et Reines 920, et Fleetwood pag
et XI 440, et 544. et Concil Rom h. a.
et l. 5, C. de fruct et lit expens.

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
Olymp. timorum populorum Pontifices, Bræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi

chiam ingreditur et Præf PrætLialium
constituit. A Zenone Aug contra eum
et illum socium mittitur Joannes Scytha,
a quo victi in castellum se recipiunt.
Petav ex Theophane.

Dura persecutio in Africa contra
Catholicos ab Hunerico Rege excitatur
mense Febr pulsus in exsilium plusquam
334 Episcopis. Obit Hunericus Id. Dec.
Succedit Guntabudus. Noris hist Pel 1. 2.
c. 24.

B

Olym Felicis 2. et 3. 48
345 Quarta Synodus Romana sub
IV Felice contra Fullonem et Aca-
et cium. Vide notas pag 487 et 494.
346 In Insula Cypro Corpus S. Barnabæ
Apostoli eo revelante detegitur: cujus
ad pectus S. Matthæi Evangelium
reperit Constantino-polim defertur.
Petav. Sed de anno incertum intra
triennium. Vide Pagium h. a. n. 2.

C

Ex Antioch Throno pulso Calendione
Catholico Petrus Fullo Sedom occupat,
et Xenajam servum Persam Hierapolis
Episcopum constituit, qui contra sacras
imagines primus dogmatizavit Theoph
in Miscell et Anast Diac in Synodo
Nic II, Hierosolym Episcopo Martyrio
defuncto succedit Sallustius. Petav.
Pagius differt ad ann proximum.

Felicis 3 et 4. 48

II Joannes Antiochenæ Ecclesiæ
Presbyter contra Eutychianos scribit
Marcellin quem Gennadius de viris
ill c. 93, Nestorianismi suspectum
habet, observante Petavio.

D

Clodoveus Chlotildem Chilperici
Burgundi filiam uxorem ducit, cum
Theodoricum ex concubina jam
suscepisset. Ibi ex Greg Turon.

Felicis 4 et 5. 4

III Quintum Concilium Romanum
sub Felice III, Boethio V. C. cos.
Vide notas ad Felicem III.

Theodoricus Gothorum Rex Zenonis
Aug nunquam beneficiis satiatus
prope Constantinopolim infestus
accessit et pluribus locis

Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta. **Anni U. C. ante et post Patii** **A Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi.**

Guntabundus Rex Vand. S. Eugenium Episc Carthag revocat ab exsilio. App ad chron. Prosp Noris hist : Pelag lib 2, c. 24.

igne crematis in Moesiam rediit. Marcellinus et Suidas.

Odoacer in pugna Pebanum Regem Rugorum prope Danubii ripas vincit, et captivum adducit xvii. Kal Dec Cassiod. Vide pag ad h. a. n. 3.

I Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 44, 45. **4240**
 M Cos III. **4241**

III Felicis 5 et 6. **488**

4 Odoacris Regis 12, et 13.

IV Acacius moritur juxta Petavium h. a. juxta Pagium vero qui sequitur Victorem Tunonensem, anno proxime consecuto Flavitta successor trimestri spatium vita defungitur. Catholicus videri cupiens ad Felicem scribit; sed is cognita communione illius cum Moggo ejusdem Apocrisiarios non admittit. Petav.

B *Coss Dynamius.
 et Sifidius.

B

* Leguntur in epistola Felicis III, I in cod Monast S. Crucis Romæ. Dynamius legitur apud Fabrett Inscript p. 528. Claudius Julius Edesius Dynameus V C et in I. Reinesius Edesium Dynamium P. V. legit in vet inscript. Vide Reland.

Theodoricus Rex, omnium suorum multitudine assumpta Gotorum, in Italiam tendit. Marcellin dicitur a Zenone persuasus, ut contra Odoacrem pugnet. Procop lib, 1, ex quo Petav.

Calendio Philippis transfert Antiochiam reliquias S. Philippi Episcopi Ant et schism Ecclesiæ suæ post annos C. finem imponit Theoph.

Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 45, 46, **4241**
 cos III. **4242**

Olym Felicis 6 et 7. **489**

2 Odoacris Regis 13 et 14.

C

22 Coss. Eusebius Or.
 Probinus Occ.

346 Flavittæ CP. Demortuo sublegitur Euphemius, qui Petrum Moggum detestatus Acacium expungere noluit, ideoque communionem Felicis Papæ non meruit. Niceph lib xvi, c. 49, Theophanes. Vide notas infra pag 204.

15 Vet inscriptio in Basilica Sancti Pauli apud Aringh pag 449, et Fleetwood pag 457. Reines pag 982, et in Gudian apud Reland necnon ex l. 6, C. ad S. C. Trebellian.

I Odoacer Rex Erulorum ad Isonitium prope Aquileiam victus, et repetito certamine in campis Veronensibus magna strage deletus est. Cassiodor et Jordan. Sed vide Pag Sen ad h. a. num 3.

Mortem tamen Acacii ad h. a. differendam, adeoque et successores docet Pagius ex Vict Tunon.

13 Imp Cæs Zeno Aug tr. p. 46, 47, **4242**
 23 cos. III. **4243**

I Felicis 7 et 8. **490**

46 Odoacris Regis 14, 43.

D

Coss. Longinus II.
 Faustus Jun.

II Felix Papa S. Cæsarii Arelatensis Episc librum de gratia et libero arbitrio scriptum commendat. Genad de vir illustr cap 86. Petav ad h. a.

1ct Vet inscript Aringh Romæ subt II lib 4 c. 25, et Spon. Recherche des Antiquités de Lyon, pag. 202.
 iv Mabillon ex charta Veneta p. 204 Fabrett inscript p. 757. Fleetwood p. 397, et 494, et Felicis Papæ epist.

Synodus Lugdunensis post Arelatensem h. a. ab eodem consignatur. Vide Pag Sen ad h. a. ubi sectæ Prædestinationarum originem narrat.

Theodoricus ad Abduam sive Ducam Fl. tertio certamine Odoacrem fundens eundem compulsi se

Petrus Moggus h. a. obit Baro-nius, Pagius, Petavus ex Theophane. Succedit Athanasius pariter hæreticus. Ibi.

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. Jul rum, res gestæ et documenta.
et Ind.

Anni A C. U.
ante
et post
Palij.

Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
Olymp. timorum populorum, Pontifices.
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

- Ravennæ includere, ubi per trien-
nium obsidetur.
- 5204 Imp Cæs Zeno Aug. tr. p 47, 48, 4243
⊕ 24 cos III. Anast. Imp ex die 48 April. 4244
● 47 Odoacris Regis 45, 46.
F. Cos Olybrius Jun absque Col-
Indict. lega.
xiv L. 4. C. de præscript 30, vel 40,
et xv. annorum, etc. apud Relandum, et
Concil Carpentoract. Vide Pagium
Sen h. a. n. 21.
Dicitur etiam h. a. Post Consu-
latum Longini bis et Faustini vet
lap Lugdun apud Fleetwood p. 483.
Imp Cæs ANASTASIUS ab Ariadna
Zenonis Aug vidua maritus duci-
tur, et coronatur Imperator.
Theophanes h. a. numerat ab
Adamo 5999. secundum Alexan-
drinos 5983. Diocletiani 207. In-
carnationis 483. Petav. Evagrius
ab Augusti Imperio 532. Sed nu-
meri sunt corrupti. Lydiat.
- 5205 Imp Cæs. Anastasius tr. p. 4, et 4244
⊕ 25 ex 48. April 2, cos. 4245
● 48 Odoacris Regis 46, 47.
Anastasius Aug.
E D Coss. Rufus.
Indict L. 3, C. de off quæstor et inscript
xv vet Lugdun. apud Sponantiq Lugd
et i p. 48. et Fleetwood in Sylloge p.
344, Gruter 1049. n. 2, Pagiuss diss
hyp. p. 296, alius lapis in Vati-
cano impluvio collocat s. Anasta-
sius Imp. ex Acephalorum et Hæ-
sitantium secta liberum cuique Fa-
cit quæ velit amplecti. Petav ex
Evag lib III, cap 30. Vide et Baro-
nium, et Pag Sen h. a.
- 5206 Imp Cæs Anastasius Aug tr. 4245
⊕ 26 p. 2, 3, cos. 4246
● 49 Odoacris Regis 47, qui circa
C initium Martii occiditur a Theodo-
Indict ric, qui regnat in Italia ex d. v.
i Mart.
et ii Coss. Eusebius II.
Albinus, seu Albinus solus.
Fabrett inscript pag 758. Cons
Albini, et epistolæ Gelasii Papæ
Albino V. C. cos. Ex Marcellino
autem uterque.
Odoacer Ravennæ obsessus pa-
ciscitur cum Theodorico ut pari
jure ambo in Italia regnent: sed

- II Felicis 8 et 9. 491
III Chron Pasch sub hoc Consule
habet; H. a. mense Xanthico, sive
Aprili sanguinis fluxu correptus
diem suum obit Zeno annos natus
LXV, dies IX.
Imperavit XLV. ANASTASIUS DI-
CORUS coronatus mense Aprili Fer
v. Majoris hebdomadæ Ind XIV,
anno secundum Antiochiæ magnæ
æram DXXXVII. Idem ex Malala.
Concilium Carpentoractense. V.
P. Sen h. a. n. 21.
S. Patricius Hiberniæ primus
Episcopus h. a. obit Petav Sed
vide Pag Sen
- B
- III Felicis 9, qui obiit 25: Febr. 492
IV Vide notas ad Felicem III. GE-
LASIUS Successor eligitur ordina-
tus Kal Martii. Vide notas ibid.
Longinus Zenonis demortui fra-
ter adversus Anastasium rebellat,
a quo tamen captus relegatur
Alex ubi ordinatur Presb.
Isauri adhuc rebelles domantur
per Jo: Scythan, Jo: Gibbum,
et Diogenem protracto ad sexen-
nium bello. Petav ex Theophane
et Marcellino,
Gelasius ad Episcopos Dardaniæ
scribit, ut hæreticorum commu-
nionem vitent. Vide notas ad Fe-
licem III.
- C
- Olym Gelasii 4, et ex Kal Mart 2. 493
D 347 Gelasius per Faustum Magistrum
IV officiorum a Theodorico Rege able-
et gatam Constantinopolim, Græcos
348 ad officium revocare studet, sed
4 frustra: cum Euphemio Episcopo
Constantinopolitano istud egit Græ-
corum objecta scriptis refellit, et
contra Pelagianos fidem tuetur
epist 5, 6, 7.
Seditio Constantinopoli subori-
tur. in qua Anastasii Imp et ux-
oris statux dejectæ per urbem ra-
pantur. Marcellinus.
Perotzi Persarum Regis filius

i Imperatores, Consules Romano-
ul. rum, res gestæ et documenta.
ad.

Anni A
U. C. ante
et post
Patil.

Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
Reges, res gestæ et documenta. Christi.

	a	foedifrago in convivio occiditur. Procop Cassiodor. Jordanus.			Zamasphes Cabade pulso Regnum occupat per quadriennium. Ibi.	
		<i>Theodoricus</i> Italiæ Rex Anastasii Imp amicitiam, et Regum proximorum Clodovei Fratris Alarici Wisgot et Sigismundi Burgund petit. Cassiod. Ep. i ex Jordan.			Contra Isauros Duces ab Anastasio missi prospere c nfigunt, interfecto tantum Conone, qui miles ex Episcopo effectus fuerat. Petav. ex Theophane.	
7	Imp Cæs Anastasius Aug tr.	4246	I		Gelasii 2, et 3.	494
7	p. 3. 4, cos.	4247	II		Synodus Romana, in qua Gelasius cum Lxx Episcopis decernit de libris recipiendis a Catholicis aut rejiciendis. Idem Pelagium, Cælestium, et Julianum Eclanensem, eorumque libros cõfigit, et Semipelagianorum scripta [Cassiani et Fausti Rejensis] rejicit tanquam apocrypha, Baron et Noris hist Pelag lib II cap 47. Sed confer cum adnotatis ab eodem Card. Norisio ad Cenot. Pis dissert IV, § 4, pag 445, et a Pagio ad h. a. In cod vetus Monast S. Crucis signatur Decretum Asterio et Præsidio VV. CC. coss.	
4	Theodoric Regis 1 et 2.			B		
et	Coss. Apronianus.					
	Præsidius.					
II	Vetus inscriptio in Tit S. Cæciliæ, et apud Fabrett p. 758, et alia in S. Pauli, et epistola S. Gelasii Papæ iisdem coss data. Asterii Consulis autographum in Virgilio Mediceo de quo Card Noris Cenot Pis dissert IV § 4.					
	Clodoveus Francorum Regnum Sequanam usque dilatat. Petav ex Sigeberto.					
7	Imp Cæs Anastasius Aug tr.	4247	II		Gelasii 3 et 4.	495
7	p. 4, 5, cos.	4248	C	III	Synodus Romana II, celebrata Id Maii, in qua Misenus olim Apostolicæ Sedis Legatus, et Acacii communione infectus pœnitens reconciliatur.	
7	Theodoric Regis in Italia 2 et 3.			III	S. Eugenius Carthaginensis Episcopus pro fide exsul in Gallia obit Gregor Tur hist Franc I. II, c. 3.	
7	Coss. Fl. Viator, (aliis solus.)				Euphemius Constantinopolitanus Antistes ab Anastasio Principe in ordinem redactus et in exsilium pulsus. Huic Macedonius suffectus est, qui Henotico subscripsit. Marcellin. Theophan Theodorus Lector, et Cedrenus, indicati a Petavio ad hunc annum.	
	Æmilianus.					
	Utrumque nominat I. 2, C. de honor possess contr tab libert observante Relando. Acta Concilii Romani II, sub Gelasio <i>Fl. Viatore V. C. Cos</i> et epist Gelasii.					
	Clodoveus Francorum Rex de Alamannis victor Clotilde Regina suadente a S. Remigio baptizatur cum militibus ter mille Gregor lib II, c. 3, et Aimoinus I. I, cap 49, apud Petav h. a.			D		
9	Imp Cæs Anastasius Aug tr. p.	4248	III		Gelasii 4 et 5, qui obit 49. Nov	496
	5, 6, cos.	4249	IV		cum sedisset ann IV, mens VIII, dies 48, ut in pluribus codicibus. Ex Anast aliisque a Pagio Jun recitatis. Deponitur apud S. Petrum die 24. Novembr. Eligitur Successor ANASTASIUS ejus nom II, die Dominica ordinatus 24. Novembr. Vide notas ad Gelasium.	
	Theodoric Regis 3 et 4.				India Anastasio Principi Elephantum et duas Camelopardales pro munere mittit. Marcellin.	
	Cos Paulus solus qui Frater Imperatoris, etc.				S. Epiphanius Ticinensis Epi-	
v	L. 16, C. de testament milit etc. apud Reland. Alii appellant hunc annum <i>Post consulatum Viatoris</i> , ut apud S. Petrum inventus lapis, et a Schelestr relatus in Fastis (antiquit Eccl Tom 1), et apud Fleetwood in Sylloge pag 424.					
	Quatuor filii Gunderici Regis					

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta. Per. Jul. et Ind.	Anni U.C. ante et post. Patil.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Chæ
Burgundiorum inter se dimicant. Vid ap. Pet h. a.				copus obit. Ennodius. Conversionem Clodovei ad Christum h. a. consignat Pagius : quam Petav retulit anno superiori et Baron post triennium. Vide notas ad Gelasium.
Guntabundus Rex Vand obit 24. Sept Ex append ad chron Prosp Noris hist Pel lib II, c. 21. Succedit Trasamundus per annos 26, menses 8, dies 4. Ibi.				
5210 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 6, 7, cos II.	1249 1250		Olym. 348	Anastasio II, 1 et 2. Sedente Anastasio II Papa infelix constitutio erat Principatum, quos regebant Principes hæretici, ut Anastasius Imp talis postea cognitus, Theodoricus in Ital Alaricus Visgot in Gallia, Gundebaldus in Burgund Ariani, et Suevi, et si qui alii in Hispania. In Germania autem, et Britannia adhuc Pagani. De solo Clodoveo baptizato Anastasius gratulari potuit. Vide notas ad Anastasium. Legatos tamen misit ad Imp S. Germanum Episcopum Capuanum, et Cresconium Tudertinum, ut nomen Acacii abrogaret. Petav ad h. a.
⊙ 2 Theodorici Regis 4 et 5.			iv	
● 4 Cos. Anastasius Aug II, sine Collega.		B	349	ut Anastasius Imp talis postea cognitus, Theodoricus in Ital Alaricus Visgot in Gallia, Gundebaldus in Burgund Ariani, et Suevi, et si qui alii in Hispania. In Germania autem, et Britannia adhuc Pagani. De solo Clodoveo baptizato Anastasius gratulari potuit. Vide notas ad Anastasium. Legatos tamen misit ad Imp S. Germanum Episcopum Capuanum, et Cresconium Tudertinum, ut nomen Acacii abrogaret. Petav ad h. a.
Indict. L. 9, C. de repudiis, etc., apud Rel.			i	
et vi Eo cos Solis defectus apparuit, bellumque Isauricum sexto anno sedatum. Athenodorus, sive Antenorodorus Isaurorum primus in Isauria captus, decollatusque est. Marcellin et ex eo Lydiat. Sed vide Pagium Sen anno sequenti 498, cui in Eclipsi Solis ex Marcellin signandæ contestis. Petav.				
S. Eleutherius Tornacensis episcopus plusquam XI millia h. a. ad Christum conversa exemplo Clodovei baptizat. Pag ad h. a. n. 4.		C		Mortuo Athanasio episcopo Alexandrino hæretico suffectus est Joannes eadem labe infectus. Ibi ex Liberato. Vide et Pag h. a. n. 3.
Ambrosius Aurelius Britannorum rex moritur proditione filii. Succedit Utherus frater ex Florilego. Pagius ibi n. 5.				
5214 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 7, 8, cos. II.	1250 1251		ii	Anastasio II, 2 et 3, qui obit die 17 vel 18 Novemb Successor Symmachus ordinatur 22 Novemb. Vide notas ad Symmachum.
⊙ 3 Theodorici Regis 5 et 6.				
● 5 Jo. Scythia Or.				
D Coss Paulinus Occ.				
Indict. L. 4, C. de legitim. tutel. apud Rel.				
vi Festus quidam Senator Romanus a Rege Theodorico ad Anast Imp missus cum imperatori clam promisisset effecturum se, ut Anastasius Papa Henotico subscriberet ; cum in reditu ad Urbem percepisset obiisse Pontificem, corruptis pecunia compluribus e Clero contra Symmachum legitimum successorem eligi curat Laurentium. Pacis causa res ad Theodoricum refertur, unde origo usurpationum sæcularium. Vide notas ad Symmachum.		D		Ingens seditio Constantinopoli et multi in ea cæsi. Petav ex chron Alex Imperator nummos Follares, quos Romani Teruntianos vocant, usui populari cudit. Ibi ex Marcellin.
et vii				Macedonius episcopus Constantinopolitanus Urbis Monasteria quæ ab ejus communione recesserant cum Henotico subscribere detractarent, frustra sibi adjungere curat jussu Imperatoris. Præcellit constantia Virginum, Matronæ, et Sophiæ. Ibi ex Theoph.
5212 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 8, 9, cos. II.	1251 1252		ii iii	Palladio Antioch episc mortuo succedit Flavianus. Ibi.
⊙ 6				
● C				Symmachi 1 et 2. Synodus Romana I, sub Symma-

CHRONOL. A S. SYLVESTRO AD S. GREG. M.

Act Jul. Ind. Imperatores, Consules Romano-
rum, res gestæ et documenta.

Anni A
U. C.
ante
et post
Patil.

Anni Christianorum, Judæorum et Anti-
tymorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

Act Theodorici Regis 6 et 7.

II Coss Joannes Gibbus [al. solus.]
III Asclepius.

L. 25, C. de excus tut et l. 5,
C. de silentiar utrumque coss ex-
hibent not Reland solum Joannem
chron Pasch et Marcellin. Conci-
lium vero Romanum, et ep. 4.
Symmachi Papæ hunc annum si-
gnant *Post Consulatum Paulini.*

13 Imp Cæs Anast Aug tr. p. 9, *4252*

5 40, cos II. *4253*

7 Theodorici regis 7 et 8.

A Coss Patricius.

ict Coss Hypatius.

II L. 43, C. de transact., etc.,
IX apud Reland. Ambo coss Orienta-
les. Quare in Occid signatur an-
nus : *Iterum post consulatum Pau-
lini.* Vetus inscriptio in pavim Ba-
sil S. Pauli quam refert Aringhius
Rom subt. Tom 4, p. 447, et Rei-
nes p. 964, et Reland.

Theodoricus cunctorum votis
expetitus Romam advenit, ubi S.
S. Q. R. munificentiam demeruit,
et certam ad reficiendos muros
pecuniam attribuit. Cassiod. Com-
plures figlinæ in tectis eccles Urb
aliisque ædificiis signantur *re-
gnante D. N. Theodor. Felix
Roma.* Vid Ciamp de sac æd. c. 9,
p. 429.

Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. *4253*
40, 44, cos II. *4254*

14 Theodorici Regis 8 et 9.

6 Pompeius Or.

8 Coss. Avienus Occid qui Rufus

f Magnus Faustus Avienus.

ict Vetus inscript Lugdun apud

t Reland et Fleetwood p. 495 et Acta

x Synodi Rom h. a et Epistolæ

Symmachi Papæ iisdem coss.

Codex legum Burgundicarum a
Gundebaldo Rege h. a. promulga-
tus juxta Pagium n. 3, qui et re-
stitutionem Cabadis in Regnum
Persarum ex Procopio et excur-
sionem Bulgarorum [nomen antea
inauditum] in Illyricum et Thra-
ciam huic anno assignat.

cho adversus ambitum Pontifica-
tus Kal Mart.

Anastasius aliquot tributa sus-
tulit, inter quæ Chrysargyrum : et
venationes amphitheatrales abo-
levit : et Magistratus venales esse
vetuit. Petav ex Theophane et
Evagrio lib II, c. 39, necnon ex
Cedreno.

III Symmachi 2 et 3

500

IV Synodum II Romanam sub
Symmacho celebratam fuisse h.
a Pagius docet ex Theodoro le-
ctore ; et Anonymo Valesiano : in
qua facta pax inter Symmachum
et Laurentium antequam Theodo-
ricus Romam veniret.

S. Fulgentius Romam venit ad
limina Apostolorum, Petav ex
Actis apud Surium, Saraceni Phœ-
nicen et Syriam incursant. Idem
ex Theophane.

C

Olym. Symmachi 3 et 4.

504

349 Romæ Synodus habita in causa

IV schismatis a Laurentio concitati,

et quam contraxit brevibus ac nitide.

320 Petāvius h. a. Indicendam duxit

I Theodoricus de consensu ejusdem

Symmachi, qui ultro subire vole-
bat judicium. Verum Patres nil

definire ausi primæ Sedis An-
tistite subinde schismaticorum,

ut videtur, factione impediti, ur-
gente tandem Rege x Kal Nov

damnato Laurentio secundum

Symmachum sententiam dixe-
runt. Vide notas ad Symmachum.

Pagius Synodum ad 503 differen-
dam statuit.

Constantinopoli in tumultu lu-
dorum theatralium causa tria mil-
lia civium occisa. Marcellin.

Cum Arabibus Saracenis pax
ab Anastasio facta. et Reip tran-
quillitas restituta. Theophan.

D

Anni Per. Jul. et Ind.	<i>Imperatores, Consules Romano- rum, res gestæ et documenta.</i>	Anni U. C ante et post. Palii.	A	Anni Olymp. <i>Christianorum, Judæorum et fini- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	Anni Æræ Christi.
5215 ⊙ 7 ● 9 F	Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 41, 42, cos II. Theodorici Regis 9 et 40. Probus.	1254 1255	I II	Symmachi 4 et 5. Romæ Synodus quarta sub Sym- macho Palmaris dicta celebratur, in qua Odoacris quondam Regis Herulorum sanctio abrogata, quæ contra libertatem electionis Rom pontificis lata fuerat. Vide notas ad Symmachum ubi Pagius Junior patruī sententiam sequitur distin- guentis hujus anni Synodum quam vocat Tertiam, a quarta Palmari sub Symmacho quam differt ad annum proximum : nihil moratus characteres coss quibus signatur ; cum errore Librarianorum id factum putet.	502
Indict x et xi	Coss. Avienus Jun qui Rufus Ma- gnus Faustus. Avienus Junior.		B		
	L. 10, C. de collationibus, aliæ- que apud Reland ubi et Symma- chi Papæ epist. Probo V. C. cos et Acta Synodi Rom Avieno V. C. Jun cos et inscript Reines p. 961 recitat antea editum ab Aringhio Tom I, Rom subt p. 338. Episto- lam Symmachi Probo cos datam Pag refert num x, ann 513.				
5216 ⊙ 8 ● 10 E	Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 42, 43, cos II. Theodorici Regis 10 et 44	1255 1256	II III	Symmachi 5 et 6. Romæ Synodus celebrata quam Petavius quintam, Pagius quar- tam Palmarem appellat.	503
Indict xi et xii	Coss. Dexicrates Or. Volusianus Occ. Vetus inscript Fabrett p. 757, et Fleetwood p. 500 et Reines p. 994.		C	Anastasius imperator ingentem exercitum contra Persas misit, concredita quatuor Ducibus belli summa Patricio, Hypatio, Celeri; et Areobindæ : quorum discordia post priores victorias Rempubli- cam ita vexavit, ut pacem a Bar- baris redimere sit coacta. Proco- pius de bello Pers c. 8, 9, Mar- cellin. Theoph.	
	Hi coss omisi in chronicis Cas- siodori, et Tununensis, quemad- modum et ipsorum annus in Jor- dani Annalibus. Lydiat.				
5217 ⊙ 9 ● 44 D C	Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 43, 45, cos II. Theodorici Regis 44 et 42. Cos Cethegus solus.	1256 1257	III IV	Symmachi 6 et 7. Romæ sexta Synodus, quæ et postrema sub Symmacho, cele- brata contra Ecclesiasticorum bo- norum occupatores. Vide notas ad Symmachum.	504
Indict xii et xiii	In antiqua charta Ravennati ap. Lambec Bibl Cæsarea tom VIII et Mabillon rei displ pag 458.			Incrementa persecutionis Thra- samundi in Africa, qua constante exsulibus episcopis Symmachus Papa subsidia vitæ quotannis trans- mittit. Vide notas, ibid.	
	Theodoricus victis Bulgaris Sir- miensem, Pannoniam sibi subje- cit. Cassiodor.				
5218 ⊙ 40 ● 42 B	Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 44, 45, cos II. Theodorici Regis 42 et 43.	1257 1258	D	Olym. 320 IV et 321 I Symmachi 7 et 8. Bello Persico per inducias ad septennium h. a. contractas finis indicitur, Cabade Rege variis cla- dibus per Celerem affecto, et Ami- dam, aliaque oppida restituente. Ex Theophane.	505
Indict xiii et xiv	Coss. Sabinianus Or. Theodorus Occid. L. 49, C. de Episcop audient. etc., apud Reland necnon veteres inscript. Gudianæ apud eundem.			Joanne Alexandrino episcopo mortuo suffectus est Joannes Ni- ceotes. Liberatus Machæotem vo- cat Petavius.	
	Sub hoc tempus Clodoveus hortatu conjugis suæ eccles in ho- norem SS. Apost Petri et Pauli [quæ nunc S. Genovefæ] cœpit exstruere. Petav ex Hincmaro.			Sabinianus consul contra Mun- donem Getam dimicans fedam cladem accepit. Marcellin.	

<p><i>Imperatores, Consules Romano- rum, res gestæ, et documenta i.</i></p>	<p>Anni UC ante et post Patii.</p>	<p>A Anni Christianorum, Judæorum et fini- Olymp. timorum populorum, Pontifices, <i>Æræ</i> Reges, res gestæ et documenta. Christi.</p>	
<p>9 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 4 45, 46, cos II.</p>	<p>1258 1259</p>	<p>I Symmachi 8, et 9.</p>	<p>506</p>
<p>3 Theodorici Regis 43 et 44. Coss Areobinda. (Junior Or.) Messala Occid.</p>		<p>II Concilium Agathense in Gallia celebratur 3. <i>Id Sept Messala con- sule anno XXII domini, nostri Alarici Regis</i> [Visigoth] Vide No- ris hist Pelag lib I, cap 49, p. 124.</p>	
<p>L. 4, C. de advocat diversor Ju- dicium et Cod Theod lib 5, cap III, l. unica et in concil Agath Alar- ricus codicem Romanar. Legum edit mense Febr qui dicitur <i>Bre- viarium Aniani</i>. Pag ex Gotofr in Præf Codicis Theodos Alaricus deinde in prælio a Clodoveo Francorum Rege occiditur, ejus- que Regni pars potissima snb ditionem victoris cedit Gregor Turon, etc., apud Petav.</p>		<p>B Anastasius Imp Macedonium Episcop Constantinopolitanum ad hæresim suam pertrahere frustra conatus vexat renitentem. Item Xenajam Manichæorum Principem in Urbem introduxit; sed Mace- donio illius communionem aver- sante ac populo tumultuante, no- ctu eumdem subduxit. Petav ex Theophane.</p>	
<p>Amalarico autem Alarici filio Hispania paret. Ibi et ex Aimoino et Cassiod lib 3.</p>		<p><i>Thalmud</i> Judæorum, quod Baby- lonicum vocant h. a. promulga- tum ex Judæorum Calendario de- ducit pag h. a. n. 6, et ad ann 476, n. 49.</p>	
<p>Ex h. a. Tolosanum Gothorum Regnum cum Gregorio numerat Petavius.</p>			
<p>9 Imp Cæs Anastasius Aug. tr. p. 2 46, 47, cos III.</p>	<p>1259 1260</p>	<p>II Symmachi 9, et 40.</p>	<p>507</p>
<p>4 Theodorici Regis 44 et 45. Coss Anastasius Aug III. Venantius Occid.</p>		<p>III Anastasius cognitis rebus a Clo- doveo gestis codicillos consulatus ad eum misit, qui Turonis in Basi- lica S. Martini tunica blattea indutus est, et chlamyde, ac ver- tici diadema imposuit. Quin et aurum argentumque manu sua populo sparsit: et ex ea die tan- quam consul et Augustus est voca- tus. Nimirum insignia consulatus accepit. Postea Parisios veniens ibi sedem Regni constituit. Greg lib 2, c. 28, et Aimoinus apud Petav. h. a. Pagius ad ann seq insignia patriciatus intelligit.</p>	
<p>Anastas. sine collega ponit Mar- cellin. Cassiodorus Venantium Occid.</p>		<p>D Daras oppidum Mesopotamiæ in limite Persici et Romani Im- perii munivit Anastasius, et Ana- stasiopolim vocavit. Ibi ex Theo- phane et Evagr lib III, c. 37.</p>	
<p>Lex a Theodorico data [tom IV, Concilior pag 4042] Ravennæ Ven- nantio V, C. coss.</p>			
<p>Clodoveus victoriam prosecutus Aquitaniam totam suæ ditioni subject, Turonum Metropoli ac- quisita, et Pictavensi tractu, Theo- dorico filio Padurcos Albigenses, Rutenos, Arvernos pariter obti- nente Patris auspiciis subactos. Vide Pag h. a. n. 8. Gisalaricus Alaricis spurius Narbonæ Princeps efficitur. Isidori Chron.</p>			
<p>1 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 3 47, 48, cos III.</p>	<p>1260 1261</p>	<p>III Symmachi 40 et 44.</p>	
<p>5 Theodorici Regis 45 et 46, Celer Or.</p>		<p>IV Anastasius frustra tentat ab Elia Hierosolymorum Episc suum Henoticum subscribi, Flaviano Antiocheno in suas partes etiam pertracto, non tamen plene. Vide Evagrium lib III, cap 34, et Petav h, a. et Pagium ad ann 510, num 3.</p>	<p>508</p>
<p>Coss Venantius Junior Occid. Dicitur etiam Basilius Venan- tius Decius, qui forte est apud Reines memoratus pag 980, in- script, ultima.</p>			
<p>Theodoricus rex Goth Francos ingenti clade afficit, et Wisigo-</p>		<p>Gundibaldus Burgundionum Rex a Clodoveo undique pulsus in</p>	

Anni Imperatores Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ et documenta.
et Ind.

Anni U. C.
ante
et post
Palil.

A Anni christianorum, Judæorum et fœ-
Olymp. timorum populorum Pontifices,
Reges res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Christi

thorum ditionem in suam potesta-
tem redactam Amalarici pupilli
nomine per Præfectos admini-
strat, non secus ac Hispaniam.
Ex epist Cassiodori lib. III, Petav.

5222 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 4264
⊕ 14 48, 49. Cos III. 4262

● 16 Theodorici Regis 46 et 47.
D Cos. Importunus sine Collega.
Indict Aliqui Basilius Importunum
II vocant cum Pagio: alii Decium
et III Importunum, alii Opportunum:
et ad hunc pertrahunt inscriptio-
nem Reinesii relatam anno supe-
riori et a Relando ad h. a. ex
Fleetwood pag. 452, vel ad cos
anni 529.

Clodoveus Francorum Rex in
propinquos suos sævit Greg Tur
lib II, c. 44. Vide Petav et Pag
h. a.

5223 Imp cæs Anastasius Aug tr. p. 4262
⊕ 15 49, 20, cos III. 4263

● 17 Theodorici Regis 47, et 48.
C Cos Boethius solus, qui Ani-
Indict cius Manlius Severinus Boethius,
III nempe insignis Philosophiæ et
et IV Matheseos, aliarumque scientia-
rum studiis. Ejus diptychon con-
sulare apud Nob Barbisonos Brixizæ
relatum in Ephem. Erudit Ital tom
XXVIII, p. 39, inscribitur: NAR
MVN. BOETHIUS UC ET INL EX
PP PV ET CONS ORD ET PATRIC.
De collega Euthero adscripto
l. 40. C. de hæret errorem Libra-
riorum censet Pagius ad h. a.
n. 1.

5224 Imp cæs Anastasius Aug tr. p. 4263
⊕ 16 20, 21, cos III. 4264

● 18 Theodorici Regis 48, et 49.

B Coss | Secundinus Or.
Indict | Felix Occid.
IV Vetus inscript apud Reines
et V p. 544, et Fleetwood p. 348, 446,
544 aliæque apud Rel et Concil
Parel signatum F I. cos Amalari-
cus Alarici Visigotogorum Regis
filius Clotildem Clodovei filiam
ducit. Gregor Turon lib III, c. 1.

Italiam confugiens misere perit.
Sigismundus ejus filius Burgun-
dionum Imperii reliquias tenet,
et Fidem catholicam amplectitur
ope S. Aviti Viennensis. Ibi ex
Greg I, III, c. 5. Sed Pagius vixisse
probat Gundibald ad ann 516.

Olym Symmachi 41 et 42. 509

321 Hæretici Monachi ducenti ab
IV Oriente Constantinopolim profecti
et cum Severo impio hæretico, et
322 honorifice suscepti ab Anastasio
I Imp contra Macedonium, et Chal-
cedonensem Synodum tumultus
concitant, adnitente Joanne Epi-
scopo Alexandrino. Superveniunt
ex Palæstina Monachi catholici
qui fidem tuentur. Macedonius
Flavianum Antiochenum damnat,
et cæteros, qui contra Synodum
insurrexerant. Petav. et Pag ex
Theophane anno Alex 504.

I Symmachi 42 et 43. 510

II Novæ turbæ Constantinopoli et
per Orientem excitatæ ab Anasta-
sio ad promovendam receptionem
Henotici, et abolendam Synodum
Chalcedonensem. Verum narratis
per Theoph non esse omnino adhi-
bendam fidem monet Petavius
Sed methodum corrigendi Pagius
init h. a. et 512.

Vitalianus Patricioli filius sub
versionem catholicæ Fidei ex Sy-
nodi Chalcedon damnatione, et
Episcoporum Catholicorum expul-
sione timens, collecta virorum
fortium manu contra Anastasium
insurgit. Vict Tunnum et Jorn de
succ Regn c. 409. Pagius. Vide
notas ad Symmachum.

D

II Symmachi 43, et 44. 511

III Trisagium Theopaschitarum cum
novas turbas Constantinopoli cie-
ret, adactus est Anastasius ad Ma-
cedonium accedere dum fugam
parat, et simulare se Catholicis
assentiri. Verum paulo post, larva
deposita, contra Macedonium (qui
aperte professus fuerat se recipere
Synodum Chalcedonensem cum
Clero Catholico) calumnias struit,
et solio Episcopali deturbat, in

CHRONOL. A S. SYLVESTRO AD S. GREG. M.

Anni Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta. Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ, et documenta. Ann. Per. Jul. et Ind. U. C. ante et post Palil. Olymp. Chris

Clodovei mortem huic anno alligat Pagius. Vide ad annum 544.

Concilium Aurelianense h. a. habitum demonstrat Pagius contra Cointium ex nota consulatus: quem vide h. a. n. 44, et ad ann 507, n. 40 et seqq.

Comes Vitalianus cum Patricio Nepote Anastasii et Mag Mil congressus eundem vivum cepit ac distraxit. Lydiat.

5225 Imp Cæs Anastasius Aug tr. p. 1264
 17 24, 22, cos III. 1265

49 Theodorici Regis 49, et 20.

A G Coss Paulus Occid.
 Indict Coss Muscianus Or.

v L. 32, C. de donationibus. Vide
 et VI Pag h. a. Dicitur etiam hic annus post consulatum Felicis in epistola Symmachi papæ.

Gens Erulorum in Romanorum agros et civitates jussu Anastasii recepta est. Marcellin qui h. a. Solis defectum accidisse memorat. Petavius negat eclipsim in nostro hemisph contingere potuisse. Calvisii calculus assignat digit XI, die 29 Juni, hor 1, ante merid Constantinopoli.

Dani regnum Theodorici instantes ab hujus filio Theodeberto clade afficiuntur ipso Rege occiso. Greg lib 3, c. 3.

5226 Imp. Cæs Anastasius Aug. tr. 1265
 18 p. 22, 23. Coss. III. 1266

4 Theodorici Regis 20 et 21.

Clementinus.
 Coss. Probus Jun.

VI L. 44. C. de off. rector. prov.
 VII et vet. inscript. in Bas. S. Pauli. Aring. p. 420. Reines. p. 984. Fleotwood p. 453 et Reland. Hujus Probi Consulatu Symmachi responsa ad S. Cæsarium signata, necnon litteras ad Galliarum Episcopos super divisione Provinciæ Viennensis et Arelatensis docet. Pagius n. 6 ad h. a.

49

10

11

12

Imp. Cæs. Anastasius Aug. tr. 1266
 1 p. 23, 24. Cos. III. 1267

PATROL. CXXXVII.

exsilium pellit renitentem signatas ab Anastasio tabulas catholicæ Fidei in sua coronatione, ac in altari depositas reddere, et in ejus locum curat intrudi Timotheum a quo chartas depositas recipit. Ex Theophane, et Evagrio. Vide Petav h. a. et Pagium n. 3 et seqq.

B

III Symmachi 44, et 45, 512
 IV Anastasius Imp Sidoniensem

pseudosynodum contra Chalcedonensem haberi mandans (vide notas pag 225) frustratur expectatione; nam Elias Patriarc Jerosolym. Flavianum Antiochenum, aliosque ab impio ausu ut abstinerent efficit. Iratus ea de re Patriarchis Imperator placatur legatione S. Sabbæ. Orthodoxi novos tumultus contra Imperatorem excitant, qui deposito diademate alloquitur populum, sibi que conciliat.

C

Areobindus acclamatus Imperator fugit. Vitalianus quoque ad Imperium poscitur. Vide Pagium h. a. ex Marcell Theophane, aliisque Scriptoribus hæc ordinantem, qui etiam h. a. pulsum refert in exsilium Flavianum, et intrusum Severum.

Olymp Symmachi 45 et 16, qui Hera- 513
 322 cleensem Synodum indicit. Vide
 IV notas pag 227

et In Sedem Antiochenam intruditur Severus pulso in exsilium Flaviano, necnon Elias Hierosolymitanus quod Synodo Chalcedon anathema dicere nollet iterato Imperatoris decreto (Vide notas p. 225) cujus in locum intruditur Joannes Severo addictus, sed opera S. Sabbæ postmodum rediturus ad Fidem Catholicam publice profitendam. Cyrillus in Vita S. Sabbæ et ex eo Petav. Pagius, etc.

D

Cabades Persarum rex Christianorum potestatem admiratus supra dæmonia, liberam apud se agendi copiam nostris attribuit.

I Symmachi 46, qui obit die 49, 544
 II Julii h. a. Vide notas p. 243.

24

Ann
Per.
Jul.
et Ind

Imperatores, Consules Romanorum,
res gestæ et documenta.

Anni A
U. C.
ante et
post Palii

Anni
Olymp

Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta. Chri-

Anni
Æra
Christi

Theodorici Regis 21 et 22.
Cos. M. Aurelius Cassiodorus
Senator sine Collega.

Epistola Symmachi Papæ, et
ipsius Cassiodori epist. et Chron.

Clodovei mortem hoc anno ab
aliquibus relatam docet Pagius
esse per triennium retrahendam,
nempe ad 514 die 27 Novembr.
Felice V. C. Cos. Ex chron. S.
Vinc. Metensis. Vide apud Pagium
h. a. partitionem ejus Regni inter
filios.

5228 Imp. Cæs. Anastasius Aug. tr. 4267
⊕ 20 p. 24, 25. Coss. III. 4268

● 3 Theodorici Regis 22 et 23.

D Anthemius Or.
Indict Coss. Florentius Occid

viii Anastasii Imp epistolæ duæ ad
et ix Hormisdam his Coss. Vide Reland.
et aliæ Hormisdæ ad Anast. eodem
Consulatu. Vide Pagium.

Theodoricus Rex Amalasantam
filiam Eutharico uxorem dat. Cas-
siod.

Ariadne Augusta moritur, quæ
Anastasium non semel redarguit.

5229 Imp. Cæs. Anastasius Aug. tr. 4268
⊕ 24 p. 25, 25. Cos. III. 4269

● 4 Theodorici Regis 23 et 24,

C B Cos. Petrus sine Collega

Indict Vetus inscriptio in S. Martini de
ix Montibus Romæ. Et epist. Hor-
et x mismæ ex ix et x ad xxv.

Concilium Tarracoenense consi-
gnatur hoc Consule, et anno sexto
Theodorici Regis in (Hisp.) die viii.
Id. Nov.

5230 Imp. Cæs. Anastasius Aug. tr. 4269
⊕ 22 p. 26, 27. Cos. III. 4270

● 5 Theodorici Regis 24 et 25.

A Fl. Anastasius Or.
Indict Coss. Agapitus Occid.

x Vetus inscript Agapiti Cos.
et xi Romæ in Diaconia S. Nicolai in
Carcere Tulliano. Fabrett. p. 561.
Anastasii vero Aquis Sextiis in
Ecclesia Metrop. apud Grut. 1049
ex qua Card. Noris. in epist. Cons.

B

HORMISDA successor eligitur die
26, ordinatur 29 Novembr. Vide
notas pag 229, qua in electione
sublato schismate pax est Eccle-
siæ reddita. Vide notas ad Horm.

Vitalianum Comitem a fœde-
ratis orthodoxis ducem et vindic-
cem, constitutum cum LX millibus
armatis in Hebdomo stetit docet
h. a. Petavius ex Marcellino, sed
Anastasii simulationibus, et per-
juriis illud intra octiduum re-
cessisse.

II Hormisdæ 1 et 2. 515

III Vitalianus vehementius insurgit
contra Anastasium, qui legatis ad
eum missis de pace Catholicis
reddenda paciscitur. Theodoricus
Vitaliano studens instare non de-
sinit apud Hormisdam, ut legatos
Constantinopolim transmittat. Mit-
titur Ennodius Ticinensis, alii-
que.

Hunni, Armenia transmissa,
Cappadociam et Licaoniam de-
vastant.

Macedonius ep. CP. in exsilio
moritur.

III Hormisdæ 2 et 3. 516

IV Anastasius ad Hormisdam lega-
tionem adornat, et spem convo-
candi concilii facit. Verum Le-
gati Imperatoris, cum essent a
Fide catholica alieni, dimittuntur
ab Hormisdæ.

Episcopi Illyriciani ad commu-
nionem Ecclesiæ Romanæ redu-
cuntur. Baron. Petav. Pag ex lit-
teris Hormisdæ.

Hellas Hierosolymitanus Episco-
pus in exsilio moritur juxta
Pagium. Petavius post biennium
decessisse scribit.

D

Olymp Hormisdæ 3 et 4.

323 Iterata Legatio Hormisdæ ad

iv Anastasium, qui legatos frustra
muneribus tentat in suam senten-
et tiam pertahere. Verum hi non

324 modo constantes etiam in expul-
I sione, et navi fragili impositi per-
severant, sed etiam per fideles
monachos Apostolicas litteras ubi-
que perferendas curant. Vide notas
ad Hormisdam.

i Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.	Anni A U. C ante et post Palil	Anni Olymp	Christianorum, Judæorum et Antitimidorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi
<p>p. 450. Anastasium h. a. Consullem non fuisse Augustum probat. Ejusdem duplex diptychon Consulare editum a Vilthemio. Unius iconem dedimus in Prolegom. fol. xxvii.</p> <p>Synodus Epauensis h. cos. Vide Noris hist Pelag lib 2 cap 23.</p>			<p>Dira persecutio in Syria contra catholicos, præsertim monachos, a Severo Antiocheno movetur. Maronitæ præ cæteris constantes martyrium subeunt. Baron. Petav Pag.</p> <p>Jo. Episc. Alex. obit. Eligitur Dioscorus Jun. Noris. de Syn. V. pag. 7 ex Vict. Chron.</p>	
<p>Imp Cæs Anastasius Aug tr. 4270 p. 27, 28, qui moritur x1 Aprilis. 4274</p> <p>Justinus Thrax purpuram sumit Julii 9, Ind xi, anno Antioch 566.</p> <p>Chr Pasch.</p>		<p>I Hormisdæ 4 et 5.</p> <p>II Impius Anastasius Imp. FERIA V majoris hebdomadæ visu territus, sive, ut alii asserunt fulmine ictus obit: decedente etiam Timotheo, Episc. Constantinop. Joannes Cappadox fautor catholicæ Fidei eligitur in locum Timothei, et die tertia Paschatis Pontificiis ornamentis induitur: qui Synodum indicit Constantinopoli, et celebrat in qua S. Synodus Chalcedonensis, et S. Leonis Papæ ac Macedonii nomina sacris diptychis inseruntur.</p>	<p>Item Synod. in Palæstina ad recipiendam epistolam dogm. S. Leonis, et Concil. Chalced. Vide notas ad Hormisdam.</p>	548
<p>Theodorici Regis 25 et 26.</p> <p>Cos Magnus absque collega.</p> <p>Epistola Justinii Imp ad Hormisdam tom IV concil Gen pag 4469 data Kal Aug.</p> <p>Vitalianus, qui contra Anastasium steterat pro Catholicis, Justinii amicissimus instat, ut Imperatoris jussu impio Severo Antiocheno lingua præcidatur. Is fugit in Ægyptum, eamque provinciam infligit erroris contagione.</p> <p>In ejus locum Paulus eligitur Episcopus Antioch.</p>		<p>B</p> <p>C</p>		
<p>Imp Fl. Cæs Anic Justinus Augustus tr. p. 4 et ex 9. Jul tr. 4272 p. 2 cos.</p> <p>Theodorici Regis 26, 27.</p> <p>Justinus Aug.</p> <p>Coss Eutharicus Cillica, Gothus.</p>		<p>II Hormisdæ 5 et 6.</p> <p>III Hormisda quinque legatos Byzantium mittit, turbatas ab Anastasio res composituros. Vide notas pag. 235 et 237, et Noris. hist. Pelag. lib. 2, c. 48.</p>	<p>Monachi Scythæ cum Victore Diacono litem intentant de Uno in Trinitate passo, et de hæresi Eutychiana et Pelagiana. Ea defertur ad tribunal Hormisdæ. Vide notas infra.</p> <p>Dioscori mortem, et Timothei successionem in Cath. Alexandria huc anno alligat Pagius num. 20, quam tamen biennio post contigisse docet Noris. de Syn. V. pag. 7.</p>	549
<p>L. 7, C. de natural lib etc apud Reland. Vet inscript olim in pavim. S. Clementis Romæ, nunc in Mus. Card Alex Albani, quæ apud Fabrett inscript pag 207. Grut 4053. Reines 900. Litteræ Hormisdæ, ejusque Legatorum 40, 62, 68.</p> <p>Hoc ann institutum in Britannia Regnum West-Saxonum, sive Saxonum Occidentalium a Cerdico asserit Pagius n. 22 ex hist Angl.</p>		<p>D</p> <p>III</p> <p>IV</p>		
<p>Imp Justinus Aug tr p. 2 et 3, 4272 cos. 4273</p> <p>Theodorici Regis 27 et 28.</p> <p>Vitalianus Or.</p> <p>Rusticus Occ.</p> <p>Vet inscr in pavim Bas S. Pauli. Epist Justinii ad Hormisdam xv.</p>			<p>Hormisdæ 6 et 7.</p> <p>Justinianus Magister Militum regnandi ambitione fidem formidandam infringens Sacramento Domini suscepto datam, consulem Vitalianum occidit. Procop. hist. arc. p. 30. Alii cum Theo-</p>	520

Anni Imperatores, Consules, Romanorum, Jul. res gestæ et documenta. Per. et Ind

Anni A. U. C. ante et post Palil.

Anni Olymp

Christianorum, Judæorum et Antiquorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi

Kal Febr his coss. Vide notas a. 240, et Hormisdæ ab Ep. 66 ad 84.

S. Fulgentius Episcopus Ruspensis exsul Fidei causa in Sardinia scribit librum de Fide ad Petrum, quem inter opera S. Augustini recensent cum Fulgentii tit. Vide Noris hist Pelag lib 2, c. 49

5234 Imp Justinus Aug tr. p. 3. 4, 4273
26 cos 4274

9 Theodorici Regis 28 et 29.

C Justinianus.
Indict Coss Valerius.

xiv Vet inscript Fabrett cap x,
et xv num 454. Ticini. Epistolæ Hormisdæ usque ad 89 et Justinii Imperatoris. Vide notas pag 235, 2.

Justinianus famosissimum hunc Consulatum mandificentia sua reddit. Nam 289 solidorum millia in populum et in spectaculorum apparatus insumpsit. Leones xx, pardos xxx, exceptis aliis feris, in Amphitheatro exhibuit. Marcellinus.

5235 Imp. Justinus Aug. tr. p. 4, 5, 4274
cos. 4275

27 Theodorici Regis 29 et 30.
10 Filii An.

B Symmachus Man seu.
Indict Coss. Boethius. Boethii
xv cos. 540.

et 4 Vetus inscript. in Bas. S. Pauli, de qua Severanus p. 452. et Fleetwood pag 455 ad S. Pancratii.

Transamundi Wandalorum Regis in Africa mortem h. a. consignat Petavius. Pagius ad sequentem consulatum differendam statuit. Ex Victore Tununensi, aliisque.

Dunaan Homeritarum Rex [Æthiopum in Afr.] ex Christiano Judæus factus Fideles persequitur S. Aretham Martyrio afficiens, et socios.

5236 Imp Justinus Aug tr. p. 5, 6 4275
28 cos 4276

11 Theodorici Regis 30 et 34.

A Cos Maximus solus.

Indict Vetus inscript in Bas. Vaticana de qua in notis p. 229, col. 4.

4 Marius Aventicensis ex hoc a.
et 11 incipit inserere suo Chron. Indi-

phane civibus Constantinopolitanis, alii cum Evagrion lib. 4, c. 3. Justinidolo eam eadem attribunnt. Vide Petāv.

Joanni Cappadoci mortuo succedit h. a. in Eccl. Constantinop. Epiphanius.

Olymp Hormisdæ 7 et 8.

324 Jo. Malala pag. 440. Idem Im-

B iv perator (Justinus etiam certamina
et Olympica prohibuit, ne deinceps
325 Antiochiæ ab Indictione xiv celebrarentur. Ab Afranio autem usque ad annum DLXVIII [Æræ Antiochenæ] quo tempore ludis illis interdictum est, Alitarchæ LXXVII numerantur.

Victor in Chron. apud Noris. de Syn. V. pag. 7, his Coss. successionem Dioscori post mortem Timothei Alex. assignat.

Paulo Antioch mortuo succedit Euphrasius Theoph.

C i Hormisdæ 8 et 9.

ii Tzathius Laziorum rex a Persarum rege deficiens Constantinopolim venit ad Justinum, et Christianis sacris initiatus regis insignibus a Justino donatus indignationem Cabadis Persarum regis incurrit: qui contra Justinum concitat Ziligbin Hunnorum regem, postmodum utrique fœdirfragum, et a Cabade occisum, Persa cum Romanis amicitiam instaurante. Chr Alex Theoph.

Cabades Chosroen filium adoptari a Justino petit, sed Proclo dissuadente Just recusat Procop lib 3, bell Pers Theoph.

ii Horsmidæ 9 et 10, qui obiit die 523
6 Aug. Vide notas p. 229 et 246.

iii Eligitur successor JOANNES ordinatus die Dominica 43 Jul. Vide notas p. 246.

Elesbaan Æthyopum, seu Axumitarum rex, Fidem Christianam suscipit, et fœdera init cum novo

i . . ad.	Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.	Anni U. C. ante et post Patil.	A Olymp.	Anni Christianorum, Judæorum et gentium populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Eræ Christi.
	ctiones post coss nomina. Vide Pagium.			Homeritanum rege Christiano, et cum Justino imperatore. Vide Pagium n. p et seqq.	
	Moritur Transmundus Rex Africae : et Episcopi Orthodoxi ab exsilio revocantur ab <i>Hilderico</i> successore. Vide Pagium ad h. a. et ad superiorem n. 2.			Justinus contra hæreticos et infideles edicit, et Manichæos capite plecti jubet l. 42, c. de hæret et Manich	
7	Imp Cæs. Justinus Aug. tr. p. 6,	4276	III	Joannis 4 et 2.	
1	7, cos II	4277	IV	Justinus Anazarbum terræ motu dirutam instaurat, et de suo nomine Justinopolim nominat. Theophanes.	524
2	Theodorici Regis 34 et 32			Idem Ecclesias hæreticorum, præsertim Arianorum, Catholico ritu dedicari curat; ex quo minas Theodorici et indignationem paratas experitur. Petavius ad h. a.	
F	Cos. Justinus Aug. II.			Jo. Ep. Hierosol obiit 22 April. Succedit <i>Petrus</i> . Vide Noris de syn V, p. 24.	
et	*Opilio.		B		
	*Fragm vet inscrip. in Bas. S. Pauli et ll. 7 et 8. C. de advoc divers jud aliæque apud Relandum h. a.				
	Circa hoc tempus Langobardi Pannoniam occupant. Paul. Diac l. 2. c. 7.				
	Concilium Arelatense h. a. et cos Petav. et Pag.				
3	Imp Cæs Justinus Aug. tr. p.	4277	Olym	Joannis 2 et 3.	525
2	7, 8, coss II.	4278	325	Joannes papa ad impediendam vexationem Catholicorum cogitur a Theodorico ejusdem nomine legationem suscipere ad Justinum : a quo eximio cum honore suscipitur. Vide notas ad Joannem I, sed redux inhumaniter a Theodorico excipitur. Ibi.	
3	Theodorici Regis 32 et 33.		IV		
	Philoxenus Or.		et		
et	Cos Probus Jun Occid.		326		
	Vet inscrip apud Reines p. 446 et 984 et Sirmond ad Sidon l. 8. ep. 6 et ad Ennodium pag. 4847.		C		
	L. 7. C. de præscript 30 vel 40. ann. concil. Carthag h. a. Noris Febr Tom. IV. concil.		I		
				Marcellinus in Chron numerat ex anno Cathedræ B. Petri ad hunc Consulatum annos CCCCLXXV, fortasse errore librarior, nam sunt 485.	
3	Imp. Cæs. Justinus Aug. tr p.	4278	I	Joannis 3, qui cum sedisset ann II, menses VIII, dies 23, Ravennæ defunctus est in custodia Martyr xv Kal Junias, et in Bas S. Petri sepultus Olybrio, consule, et cessavit episcopatus dies 58.	526
1	8, 9. Cos II.	4279	II	S. FELIX IV, successor ordinatus IV. Id Julii. Vide notas ad Joannem I et Cassiodor l. 8, ep. 45.	
1	Theodorici Regis 33 et 34, qui obiit ineunte Septembri.			Maximus terræ motus Antiochiæ refertur h. a. a Jo. Malala, in quo 250 mill. hominum perierunt die 29 Maii Fer v. ut etiam ex Evagrio docet Petav et Card Noris de Syn V. Oecum pag 20. qui etiam ostendunt <i>Euphemium</i> præfectum Orientis missum Antiochiam ad reparandas ruinas electum fuisse Antistitem mortuo Euphrasio.	
et	Cos Olybrius sine collega.				
v	L. 6. C. de sepulchr. violat.		D		
	Post Martyrio affectum Joannem Papam Theodoricus Rex Boethium et Symmachum capite plecti jubet : qui etiam territus illatione capitis piscis inter cænandum quasi Symmachi caput vidisset, paulo post exspiravit. Procop lib. 4. de bello Gothico. Eundem a solitario visum detrudi in ignitam voraginem tradit S. Greg IV. Dialog. Mortuo Theodorico successit Athalaricus Amalusuntæ filius natus annos 8. Procop. ibi. Pagius mortem Symmachi et Boethii				

Anna Imperatores, Consules Romano- Anna A Anni Christianorum, Judæorum et fini- Anna
Per. rum res gestæ, et documenta. U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æra
Jul. ante et Reges, res gestæ et documenta. Christ
et Ind. post Palil

ann. superiori statuendum docet
n. 6.

5240 Imp Cæs Justinus Aug tr. p. 1279
⊙ 4 9 et 40, coss II, qui Kalendis 1280

⊙ 45 Aprilis coronavit Augustum Ju-
C STINIANUM collegam sororis suæ
Indict filium, et Kal Augusti migravit e
v vita.

et VI Imp Justinianus Aug tr. p. I,
ex dic Kal April juxta Chron
Alex.

Athalarici regis I, et ex 2
Sept 2.

Cos Fl. Mavortius sine collega.

L. 5, c. de offic Mag officior et
in vet inscript apud Reines ex
Cujacio et aliis p. 442, et dipty-
chon S. Maximini ap. Wilthel-
mum in Leod p. 5, ubi componi-
tur hic annus III Id. Januar cum
Ind v.

5244 Imp Fl. Justinianus Aug tr. p. 1280
⊙ 5 1, 2, cos II. 1281

⊙ 46 Athalarici regis 2 et 3.

B A Cos Justinianus Aug II, solus.

Indict Præf. Cód const I, et aliæ apud
VI Rel h. a. quem epistola Felicis
et VII papæ ad Cæsarium Arelat 3. Non
Febr appellat : *Post consulatum*
Mavortii. Vide Noris hist Pel lib
2, c. 22, Marcellinus annum nu-
merat regiæ Urbis conditæ 498,
recte.

5242 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 1284
⊙ 6 2, 3, cos II. 1282

⊙ 47 Athalarici regis 3 et 4.

G Cos Decius, solus, qui et Decius
Indict Jun.

VII Præfat cod const 2, et l. 44, c.
et VIII de Episc et Cleric quas vide
etiam apud Rel et apud Pag. Vide
Concil Vasense II, et Arausicanum
II, signata a S. Cæsario hoc cos.
In eo concilio Araus dogmata de
Gratia et lib arbitrio contra Pelag
et Semipelag sancita juxta Capi-
tula a Felice IV, transmissa S.
Augustini sententiam approban-
tia : quibus diuturnæ contentioni

Dionysius Exiguus h. a. cyclum
suum condit. Petav ad h. a. et lib
XII, c. 3.

II Felicis Quarti 4 et ex 42 Julii 2. 327

III Justinus annis Imperii IX, men-
se 4, et diebus aliquot exactis mo-
riens Kal. Aug. Justinianum so-
lum Aug. reliquit, qui imperavit
annis 38, mens 14, ex Chron.
Alex.

B

Ejus tamen initium ex die par-
ticipati Imperii Kal. April desumi-
tur in ejus Novella, ut ostendit
Card Noris de Syn V. pag 85.

Remp optimis legibus tempe-
rat, Fidei catholicæ, et Ecclesiæ
dignitati co. sulens. Vide Petav et
Cassiod. Epistolas ab eo indicatas
h. a. Athalaricus pacem impetrat
a Justiniano. Ibi.

III Felicis 2 et 3. 528

IV Justinianus Kal. Januar. Ind VI.
tantam vim pecuniæ sparçit, quan-
tum nullus alius Imp. in consu-
latu. Vide Chr. Pasch. h. a. et
Malalam p. 453. Idem Tzatho La-
ziorum Regi a Persis agresso
suppetias mittit.

C

Gethes Erulorum Rex ad Ro-
manos transit ; quibus etiam fœ-
deratur Boazes vidua Hunnorum
Regis stipata c. millibus bellato-
rum, Cordas Hunnorum Rex Bo-
sphorum accolentium Romanam
pariter Religionem et Societatem
colunt.

Olym Felicis 3 et 4. 528

826 Hoc anno Justiniani Codex abso-
lutus est, jussusque est vim habere
D IV a XVI Kalend. Maii hujus præsen-
et 327 tis Indict VII cod. Just. et Chron.
Pasch. Jo. Malala ad consulatum
Justiniani II absolutum Ind. VII.
pag. 456 numerat annos ab U. C.
1280 et a Constantinopoli condita
499. Vide notas ad eundem Ma-
lalam.

Idem Justinianus Antiochiam
instaurat, et Theopolim appellat.
Alamandurus Saracenum Regu-
lus Syriam primam populatur,
contra quem moventibus Roma-

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta. *Anni A. U. C. ante et post Patil.* *Anni Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Æræ Christi.*

annorum c. finis impositus est. Baron et Sirmond etc, spud Noris hist Pelag l. 2, cap 23. Vide notas ad Felicem IV.

norum Exarchis profugit usque in Indiam. Petav ex Theoph qui etiam scribit adversus Persas Belisarium feliciter profectum Samaritarum proditione detecta legatos istorum ad Persas interceptisse, et scelus confessos necasse.

5243 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4282
 7 p. 3, 4, coss II. 4283
 48 Athalarici regis 4 et 5.

I Felicis 4 et 5 qui obit die 25 530
 II Sept. Vacat. Sedes diebus 3. BONIFACIUS eligitur successor die 28 et ordinatur Episcop. die 29 Sept. Vide notas ad elicem IV.

F Coss Lampadius.
 Indict Orestes.
 VIII * Vet inscript in Basil S. Pauli
 et IX apud Aringh Tom 2, p. 414, et alia in S. Agnetis extra Urb et l. 26, c. de SS. Eccles aliæque apud Reland et epistola Bonifacii papæ. Vide notas ad Felicem IV.
 Fabrett. inscript. 327 et 398. Gruter. 459. Spon Misc 460.

B

Persæ cum Romanis confingentes hoc anno bis funduntur. Rufinus tandem ad pacem cum illis tractandam missus re infecta revertitur. Narses et Ararius fratres a Persis deficiunt: quorum prior Dux strenuissimus evasit.

Mundus Illyrico Præfectus Gestas in eadem provincia et Bulgaros in Thracia fundit. Marcellinus.

Hildericus rex Vandalorum in Africa a Gilimere consobrino regno privatur. Gilimer recusans ejus restitutionem a Justiniano quæsitam bellum minatur. Procop 1, Vand.

5244 Imp Cæs Justinianus Aug tr 4283
 8 pag 4, 5: cos II 4284
 49 Athaltrici regis 5 et 6.

C

II Bonifacii 4 et 2. 534
 III Bonifacius approbat gesta synodalia concil Araus II, mense sexto a peracta synodo. Vide Noris hist Pelag lib 2, c. 23, pag 334 et seqq.

E Post consulatum Lampadii et Indict Orestis.

Ita signatur hic annus in antiqua inscr Veronensi S. Valentis Episc relata a Panvinio in Fastis, et aliæ apud Fabrett, pag 757; Fleetwood 499, et Gud apud Reland necnon lib XLVIII C. de Episc et Cleric aliisque apud eundem.

Amalaricus in Hisp rex post annos v regni a Francis occiditur. Petav ex Greg. Turon lib III, cap 40, et Procop, lib 1, belli Goth.

Amalarico Theudis successit. Vide Petavium h. a.

D

Idem Bonifacius celebrat synodum Romanam, in qua contra canones successorem sibi designat Vigilium diaconum; sed paulo post altera collecta synodo rescindit ipse pontifex suum chirographum. Vide tamen notas ubi etiam tertium Romanum concilium memoratur habitum in causa Stephani Larissensis episc h. a.

5245 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4284
 9 pag 5, 6; cos II. 4285
 4 Athalarici regis 6 et 7.

III Bonifacii 2, qui obit 8 Nov. 532
 IV JOANNES cognomento Mercurius succedit.

D C Iterum post consulatum Lampadii et Orestis signatur hic annus in vet inscript ad S. Petrum in vinculis, quam vide in notis ad Bonifacium. Item leges 50. 53. C. de Episc et Clericis, aliæque apud Rel.

Constantinopoli mense Januario vehemens seditio excitatur ob factiones Circi: in qua Hypatius a populo acclamatur ad imperium, postera die captus et ad imperatorem perductus interficitur. Procopius lib 4 de bello Persico, et

Ann. Per. Jul. et Ind.	<i>Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ et documenta.</i>	Anni U. C. ante et post Patil.	A	Anni Olymp.	<i>Christianorum, Judæorum et Anti- timorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	Anni Æra Christi.
	Ado Viennensis in chron h. a. quem 248 Diocletiani computat, et terminum Cycli Dionysiani, promulgatum ait codicem Justiniani, fortasse calculos secutus Victoris Capuani contra Victorium Aquitanum.				lil historiçi apud Petavium. Origenistæ in Palæstina rursus insurgunt, quorum Dux Nonnus turbas ciet. Vide hist a Petav indicatos et card Noris de Syn. v. Occ p. 4.	
	Clotarîus, et Childebertus Francorum Reges, fugato Gundemaro, Burgundiam obtinent. Theodoricus eorum frater vastat Arvernos. Petav ex Greg Tur, lib iv, cap 44.					
5246	Imp Cæs Justinianus Aug tr.	4285		B	Olymp. Joannes II ordinatur episcopus	53
⊕ 10	pag 6, 7; cos III.	4286			327 die Dominica 23 Januarii. Vide	
● 2	Athalarici regis 7 et 8.				iv et notas.	
B	Cos Justinianus Aug III, sine col-				et Legationes ad Joannem papam	
Indict	lega.				328 in causa contra Acemetas pro	
XI et XII	L. 6 et 7 C. de summa Trinit				i monachis Scythis, quibus adju-	
	aliæque apud Reland Gotofred, pag, etc.				dicatur in concilio Romano. Vide	
	Integro Cyclo Dionysiano in æra Christi communi absoluto hic metam figit operi suo chronologorum Phoenix. Petavîus.				notas ad Joannem II.	
	S. Fulgentius Ep. Ruspensis obit h. a. Kal. Jan. Vide Noris hist Pel. lib II, cap 24 et notas ad Joannem II.				Pax cum Parthis depacta per	
				C	Rufinum Patricium, et Hermog-	
					enem magistrum officiorum legatos	
					a Justiniano transmissos. Marcellini chron. alii que apud Petavium.	
5247	Imp Cæs Justinianus Aug tr.	4286			i Joannis I et 2.	534
⊕ 14	pag 6, 7, cos iv.	4287			ii Joannes papa approbat fidei	
● 3	Athalarici Regis 8, 9 qui obit.				professionem a Justiniano trans-	
A	Imp Fl Anicius Justinia-				missam cum edicto in quo <i>Unus</i>	
Indict	Coss. nus iv.				e <i>Trinitate crucifixus</i> dicitur, et	
XII et XIII	Fl Decius Theodorus Paulinus Jun qui CONSULUM OCCIDENTALIUM POST-REMUS fuit.				monachus Acemetas negantes ascensum communionem privat. Vide notas ad Joannem II.	
	L. 33 C. de Episc audient, etc., apud Reland et epistola Joannis papæ ad Justinian. Vide notas ad Joannem II.				Carthagine a Belisario capta, et Gelimere ultimo Vandalorum rege, qui paulo ante Hildericum occiderat, devicto, et ad triumphum Constantinopolim misso, Africa imperio restituta cum insulis Mediterranei a Vandalis antea occupatis. Vide Ruinart in chronol persec Vandal et Pagium h. a. et notas ad Joannem II.	
	Postrema codicis emendatio his coss additis legibus de constit provincie Africæ. Vide Pag h. a.			D		
	Athalaricus Gothorum rex tabe exesus obit. Mater ejus Amalansuntha <i>Theodatum</i> consobrinum in regno collocat, cujus jussu paucos intra dies strangulatur in insula Vulsinii laci. Jornand. de reb Get c. 59, Marcellin in chron ad h. a.					
	Regnum Burgundiæ h. a. extinctum in morte regis Theodorici asserit Pagius.					

Anni Per. Jul. et Ind.	<i>Imperatores, Consules Romanorum res gestæ et documenta.</i>	Anni U. C. ante et post Pal.	A	Anni Olymp.	<i>Christianorum, Judæorum et Gentilium populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	Anni Æræ Christi.
5248	Imp Cæs Justinianus Aug tr.	4287		II	Joannis 2 et 3, qui obit die vi,	535
⊙ 42	p. 8, 9, cos iv.	4288		III	Kal. Junii cum sedisset annos 2, menses 4, dies 6. Ex Catal Lucensi tom II in prol fol XIX, aliisque apud Pagium h. a. Cessavit Epi- scopatus dies 7.	
● 4	Theodati regis 1 et 2.				Die 3 Junii ordinatur ACAPITUS successor : qui a Theodato rege Gothorum in legationem directus Constantinopolim venit h. a. ut habet Marcellin in chron.	
G	Cos Belisarius solus Or.				B Epiphanius Episcopus regiæ Ur- bis ante adventum Romani præsu- lis moritur : cujus episcopatum Anthimus contra canones, Trape- zuntina Ecclesia relicta, invadit. Ibi.	
<i>Indict.</i>	Justiniani Novell 1, 3, 4, 7, 9, etc., apud Reland. In Occid appel- latur etiam hic annus <i>post consu- latum Paulini Junioris V. C.</i> ut in Actis concilii Avernensis, de quo Pagius hic et ad ann. 544.				Bonifacius Carth Episc e vivis excedit. Reparatus ei suffectus concilium generale Africæ cele- brat : cui Agapitus gratulatur. Vide Ruinart.	
XIII					III Agapiti 1, qui remoto Anthimo	536
et XIV	Initium belli Gothici ad Italiam recuperandam (Vide Noris de Syn V. p. 26) qui ad Siciliam recupe- randam missus postremo sui consulatus die Syracusas victor ingreditur. Procop de bello Goth l. 4, n. 4. Vide notas ad Joan- nem II.			IV	Mennam episc constituit die n Id. Mart. Vide card Noris de uno in Trinit passo cap 40, obit Constan- tinopoli 22 Aprilis qua colitur. Corpus Romam relatum sepelitur xii Kal Oct. Liberatus in Brev et Anastas et Marcellin. Vacat sedes dies 28. SILVERIUS successor ordi- natur die Dominica 8 Jun. Vide notas ad Agapitum.	
5249	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p.	4288			In Synodo Constantinopol da- mnantur Severus, Petrus Apame- nus, Zoras, et Anthimus die 21 Maii. Vide Norisium de Synod V, OEc. cap 2.	
⊙ 13	9, 10, cos iv.	4289			Euphratensem limitem ingres- sa xv millia Saracenorum sub Alamundaro ob defectum pascuo- rum præ siccitate in Perside ex- pertum, industria Ducum limita- neorum arcentur a bello cui in- hiabant. Marcellin.	
● 5	Theodati regis 2, 3, qui occidi- tur, succedente Vitige.				D Silverii 1 et 2.	
<i>F B</i>	Post consulatum Belisarii.				328 Silverius imperatoris jussu de- ponitur ab episcopatu die 19 No- vembris (Pagius refert ad 22), et Vigilius diaconus in ejus locum intruditur, ordinatus episcopus die 22 Nov biblioth in Vigilio sect 404.	
<i>Indict.</i>	Ita signatur hic annus Act. 1 concilii Constantinop et in Novell Justiniani 46, 48, etc., apud Re- land. Dicitur etiam iterum <i>post consulatum Paulini</i> in antiq lap. apud Aringh Tomo II, p. 693.				I Decennalia Justiniani h. a. com- pleta observat Pagius Sen n. 6 in	
XIV						
et XV	Gothi Vitigem regem creant, et Theodatum occidunt. Procop de bello Goth lib 4, num 42. Vide Pag h. a. n. 2.					
5250	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p.	4289				
⊙ 14	40, 41, cos iv.	4290				
● 6	Vitigis regis 1 et 2.					
D	Iterum post consulatum Beli- sarii.					
<i>Indict.</i>	Justinianus Auth Coll v, tit 2, Novel 47, anno altero post consu- latum Belisarii, quem asserit esse imperii sui undecimum, et ex Kal Aprilis xii futurum statuit					
XV						
et I						

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. rum, res gestæ, et documenta. Anni A
Jul. et Per. U. C. Olymp.
Ind. ante et post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices, Anni
Reges, res gestæ et documenta. Eræ
Christi.

cap 4, ut imposterum ubicunque Acta conficiuntur hoc modo incipere debeant in publ. documentis imperii illius sacratissimi principis anno tanto : et post illa inferre consulis appellationem, qui in illo anno est, et tertio loco indictionem et mensem, et diem ; et cap 2 mandat, ut in Latinis documentis numeri scribantur per litteras, quas liceat omnibus legere omnino syllabarum Latinarum non ignaris. Hanc vero constitutionem ita subsignat. Dat Kalend.... Constantinop imperante Justiniano perpetuo Augusto anno II post consulatum Belisarii V. C.

5254 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4290

⊕ 45 p. 11, 12, cos iv. 4291

● 7 Vitigis Regis 2 et 3.

C * Cos Fl. Joannes Or. absque Indict collega.

I Vet inscript * Fabrett p. 418
et 11 et Gudiana apud Reland necnon Justinian Novel 57 et Vigili Papæ epistola ad Cæsar Arelat et Acta Concilii Aurelian III. Vide Pagium n. 6 anni 540 et epistola Vigili, de qua in notis ad Agapitum.

Roma fame et peste vexata post annum obsidionis liberatur mense Martio. Pagius ex Procopio, emendato ejus textu ex animadvers Card Norisii de Syn V. c. 6. Vide Pagium.

Datius Mediol Episc legationem suscipit ad Belisarium auxilium implorans adversus Gothos. Ibi n. 22 ex Procopio.

Clodoveus Jun in Francia regnare incipit. Mabil rei dipl lib 4, n. 7.

5252 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4291

⊕ 46 12, 13, cos iv. 4292

● 8 Vitigis Regis 3, 4 et Ildebaldi 1.

R Cos Appion Or. sine collega.

Indict Vetus inscript Græc Montfaucon ubi cos Appionis legitur cum
II Indict II, quare emendanda versio
et III apud Relandum. Item Justiniani Novell complures ab 89 ad 95.

quo Dedicacionem Ecclesiæ S. Sophiæ die 27 Decembr profert ex continuatore Marcellini.

Timotheo Episc Alexandrino defuncto succedunt primo Gajanus, deinde Theodosius. Pagius h. a. ex hist Patriarch Copt. card Noris ad annum seq de synod V OEc. pag 8 ex Vict Chron.

Vitiges circa Vernum æqui-noctium Romam obsidet. Ibi n. 7, ex continuatore Marcellin.

Galliarum regni constitutio : cedente Francis Vitige eam partem quæ Gothis parebat Franci universam possidere incipient, præter Septimianam, in qua Visigothi, et præter Britanniam, et Armoricam quæ suos comites habuere. Vide Pagium ad h. n. 3.

Silverii 2, qui cum obierit in exsilio mense Junii h. a. locum fecit successioni VIGILII, qui ex invasore post mortem Silverii legitimus pontifex ex consensu Cleri redditus hinc auspicari debet suæ sedis exordium. Vide notas in Vigilium.

Auctore Nonno Origenistæ in Palæstina tumultuantur, de quibus vide Pagium h. a., num 12, et seqq., et Norisium ab eo productum in diss de Syn V.

Alexandrinæ Ecclesiæ turbationem post mortem Timothei, quando duo populi electione perversi ordinantur uno die episcopi Theodosius et Gajanus. Card Noris de syn V, pag 8, huic anno affigit ; Paginus præcedenti.

II Vigili 1 et 2.

III Chosroes Persarum rex legatione Vitigis permotus ad inferendum bellum Romano imperio procedit. Procop lib 2, de bello Persic cap 2 et 5, ex quo Pelagius ad h. a. n. 5, et ad seq., n. 12.

Vitiges tamen cum uxore et liberis Ravennæ obsessus a Belisario capitur, et Constantinop trans-

538

539

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.
Per. Jul. et Ind.

Anni A U. C. ante et post Palil.
Anni Olymp.

Anni Christianorum, Judæorum et fœditatorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi

Consilium Romanis erat Ostrogothos Piceno expellere. His Theodebertus Francorum Rex superatis Alpibus, vastataque Liguria auxilium ferebat, sed litteris Belisarii suasus in Franciam redit. Pagius ex Procopio.

5253 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4292

☉ 47 43, 44, cos iv. 4293

● 9 Ararici Regis Goth 4, Totilæ A G Regis 4.

Indict Cos Justinus Junior Or. sine III collega.

et IV Justiniani Novell 98 et Pragmat sanct. et epistolæ Vigilii Papæ datæ hoc cos xv Kal Octobr Noris de Syn V, p. 8. Dicitur etiam hic annus sexies P. C Paulini Jun II. Non Januar in papyro Vatic ap. Maffeuum dipl pag 458.

Sub hoc Consulatu Justini Junioris Indict III Chron Paschale numerat Olympiadem cccxxx.

Hildebaldus anno primo sui Regni occiditur. Rex dicitur Araricus.

Salomon a Justiniano missus in Africam contra Mauros feliciter dimicans rebelliones perturbat. Continuator Marcellini. Vide Pagium h. a. n. 43.

5254 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4293

☉ 48 44, 45, Cos iv. 4294

● 40 Totilæ regis 4.

F Cos Basilius Junior Or. sine Indict IV Panvin. qui gesserit consulatum. Vide Panvin.

* Vetus inscriptio Sedaighnuchi cubicularii regis Theodorici dep Ravennæ iv. Id. Martias Basilio Jun V. C. Cons. Indictione quarta, et Concil Aurel IV, de quo Pagius ad ann 545, num 9.

Item Justiniani Novellæ a 407, ad 446, ap. Rel. Ex ejus Novella 405, deducit Pagius causam consulatus de cætero non ita facile privatis decernendi propter expensas a Procopio indicatas hist Arcan c. 26.

Araricum a Rugis, qui cum Gothis erant, electum regem Gothi

mittitur ad Justinianum. Procop lib II de Bello Goth cap 28. Vide Pag ad ann 540, num XI. Gothi Hildebaldum sibi regem constituunt. Procop et Pag ibi.

Hildebaldus post Vitigeum ex Veronæ duce rex Gothorum dictus.

III Vigilii 2 et 3.

IV Parthi Syriam ingressi multas 540

urbes subvertunt. Antiochia magna demolitur a Persis. Marcellin. Chron Malala addit Antiochiam captam mense Jun. Indict 3.

Theodosius episc Alexandrinus cum recipere nollet synodum Chalcedonensem, a Vigilio papa anathemate percussus et a Justiniano pellitur in exsilium. Noris de syn v pag 8.

C

Olym Vigilii 3 et 4.

541

329 His coss xv Kal April Novella Justin cxxxI secundum ea quæ definita sunt a sanctissimo Papa et Vigilio nova Metropolis Ecclesiæ Justinianæ primæ erigitur, Thessalonicensium Primate antiquissima jurisdictione privato. Vide Noris de Synod V, c. 4, p. 34.

D

Paulus Tabennositarum Monachorum præpositus a defensoribus Synodi Chalcedon ordinatur Episc Alex cum Theodosius, et Gajanus pulsati essent in exilium. Ibi p. 8 ex Vict Tunun aliisque.

Ex Italia revocatus ab Imperatore Belisarius Byzantium venit. Ibi traducta hyeme, ineunte vere, Augustus illum adversus Chosroen Persasque misit summo cum Imperio belli, una cum Ducibus, qui ipsum secuti fuerant ex Italia

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Anni A Anni Christianorum, Judæorum et fini Anni
Per. res gestæ et documenta, U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
Jul. ante et post Patil. Reges, res gestæ et documenta. Christi
et Ind.

recusant, et occidunt: tum ad regnum elevant *Braduilam* cognomento *Totilam*. Romani cum *Gothis* vario Marte pugnant. Verona tum intra, tum extra muros fit belli theatrum. Vide *Procopium* lib 3 belli Goth., cap 6. *Panvin* hist Veron lib 4, cap 23.

5255 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4294

⊙ 49 p 15, 16, Cos iv. 4295

● 44 Totilæ regis 4 et 2. B

E Defectu Coss hic annus inscribitur, post consulatum *Basilii Jun V. C.* seu *P. C. Fl. Basilii V. C.* Cons et ita consequentes anni usque ad 586.

Hoc anno a Francorum regibus *Childerico* et *Clotario* ingressis in Hispaniam *Tarraconensem* provinciam depopulantur, *Vasconiam*, et *Cantabriam* capiunt. Vide *Pagium* ad h. a., n. 6 et 7.

Arthurus Britannorum rex lethaliter vulneratus in prælio cognato suo *Constantino* diadema *Britanniæ* concessit. ibi num 7. C

5256 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4295

⊙ 20 p. 16, 17, Cos iv. 4296

● 12 Totilæ regis 2, et 3.

D * Iterum *P. C. Basilii Jun V. C.* * epist *Vigilii* papæ ad *Cæsarium* *Arelat* et ad *Auxanium*. Vide *Noris* hist *Pelag* lib 2, cap 22.

Totilas *Neapolim* expugnat, et mitius habet, ex congressu cum *S. Benedicto* abbate *Cassinensi* placidior redditus. Vide *Baronium*, et *Pagium* ad h. a.

Obit *S. Cæsarius* *Arelat* vi Kal Sept. Vide *Noris* hist *Pel* lib 2, cap ult. D

5257 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4296

⊙ 24 p. 17, 18, Cos iv. 4297

● 13 Totilæ regis 3 et 4.

C B * *P. C. Basilii Jun. Ter.*

Indict * *Vetus* inscript apud *Boldett* *cœmet* pag 86, et *Justiniani* *Novellæ* 148, 147, 149

Propter expulsionem *Arianorum* a Romanis ducibus *Urbe* pulsorum *Totilas* indignatus contra eandem movet. *Belisarius* cum in gratiam principis rediisset h. a.,

redeuntem: *Procop* lib II de bello Pers c. 14.

Totilæ Regnum hinc arcessendum (ab octavo scilicet belli *Gothici*) docet *Pagius*, una cum expugnatione locorum *Æmiliæ*, et *Samnii*, de quibus *Procopius* lib III belli Goth c. 6 et 7. Vide *Pagium* ad ann 543, n. 2.

Vigilii 4 et 5. 54

I Tertia *Chosrois* expenito in Romanos, de qua *Procopius* lib II belli Pers cap 20 et ex eo *Pagius* ad h. a. n. 3.

Belisarius licet Persas cum laude abegerit, attamen *Theodoræ* artibus offensam *Justiniani* incurrit et *Constantinopolim* revocatur. Vide ibi *Pagium* ex *Procop.* hist. arcano cap 3 hæc indicantem n. 4.

Pestis gravissima grassatur in *Ægypto* et *Constantinopoli*. Vide *Calvis* ad h. a. ex *Procopio*.

II Vigilii 5 et 6. 543

III *Paulus* *Episcopus* *Alexandrinus* deponitur, et illi *Ecclesiæ* præficatur *Zoilus*. *Noris* de *Syn V* *Œc* pag 9 ex *Liberato*, aliisque.

Justinianus hortatu *Pelagii* *Apo-crisarii* *Rom* *Sedis*, et *Monachorum* *Palæstinorum* *Encyclicam* edit contra *Origenem*, quam ad *Patriarchas* transmittit, ut ab iis iterato damnatur. Vide *Norisium* ibi c. 2 ubi damnatio subsecuta et subscripta probatur.

III Vigilii 6 et 7 544

IV *Roma* proficiscitur *Vigilius* circa finem *Novembris* *Constantinopolim* evocatus a *Justiniano* *Acephalorum* subreptionibus instigato. Vide notas infra *Vigilio* obtulerat *Arator*. *S. R. E.* *Subdiaconus*. Acta *Apostolorum* carmine inclusa h. a. III. *P. C.* *Basilii* mense *Aprili* *Ind VII*. Vide *Pagium* n. 3 ex *Baronio*.

Chosroes quartam expeditionem

Anni
Per.
Jul.
et Ind

Imperatores, Consules Romanorum,
res gestæ, et documenta.

Anni A
U. C.
ante et
post Palil.

Anni
Olymp.

Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

Anni
Æræ
Christi.

rursus mittitur in Italiam. Vide
Pag h. a., num 2.

S. Benedictus obit. Ibi n. 42.

5258 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4297
22 48, 49, coss iv. 4298

14 Totilæ regis 4 et 5.
A * Quater P. C. Basillii Jun.

Indict Novell Justiniani 130, 148, *
VIII et vetus inscriptio in presbyte-
et IX rio L. Michaelis Ravennæ apud
Agnellum edit Bacchini p. 94, et
epistolæ Vigilii ad Auxanium
Arelat ap. Baronium xi Kal Jun.

Totilas expugnat in Piceno et
Umbria complures civitates, et
Urbem fame premit ; in qua Bessa
residebat.

suscipit adversus Rom Imp. Ibi
n. 4.

Olym Vigilii 7 et 8. 545

330 Origenistæ inani spe illectum
IV Justinianum induxerant anno su-
et periori ad expungenda Tria Capi-
334 tula ex Concilio Chalcedonensi :
I cui expunctioni subscribere re-
cusavit Apocrisarius Papæ agens
Constantinopoli [licet Orientales
adacti subscriberent] aliique,
multo autem validius recusavit
Vigilius cum Occidentalibus. Ea
de causa indicendum Concilium
decreverat Imperator. Vigilii eo
vocatus h. a. moras in Sicilia
trahit. [Vide Noris de Synod v.
pag 23.] et inde naves onerarias
Romam mittit frumento onustas
ad obsessæ Urbis famem relevan-
dam, quæ intercipiuntur a Gothis
Noris ibi p. 26. Vide Pagium ad
ann 546 n. 4.

B

I Vigilii 8 et 9. 546

II Prid Id. Octobr P. C. Basillii
C Jun quinquies Indict x. apud Pa-
tras Achaïæ a Vigilio papa con-
secratur Episcopus Ravennæ Maxi-
mianus.

Agnellus in ejus Vita p. 85, edit
Bachini. Popularis seditio Con-
stantinopoli ferme suborta tum ob
edictum Trium Capitulum, tum
ob carnisprivium ante Paschalia
festa maturius cœptum. Vide No-
ris de V Syn p. 24 et 25, et
notas ad Vigilium.

II Vigilii 9 et 40. 547

III Vigilii Constantinopolim in-
gressus VIII Kal Febr P. C. Basillii
sexies (ex Auct Marcellini) paucos
post dies arcet sacris Mennam
Constantinopolitanam, et contra
Acephalos licet patrocinio Theo-
doræ Augustæ fultos Decretum
promulgat. Vide notas infra pag
280. Pollicetur se Tria Capitula
damnaturum. Restituit pacem
Mennæ in Natali Apostolorum.
Vide Noris de Syn V. pag 27 et
notas ad Vigilium et Pagium ad
h. a. n. 5 et seqq.

D

5259 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4298
23 p. 19, 20, coss iv. 4299

15 Totilæ regis 5 et 6.
G Quinquies P. C. Basillii Jun.

Indict Novellæ Just 145.
IX Concilia Heridense et Valenti-
et X num in Hispania h. a. celebrata
ostendit Pagius num 40.

Circa hujus anni finem, nempe
xvi Kal Januar ingressum Totilæ
in Urbem Romam statuit Pagius
perpensis Marii Aventicensis, et
Procopii verbis, unde alii ad se-
quentem tradunt

5260 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4299
24 p. 20, 24, coss iv. 4300

16 Totilæ regis 6 et 7.
F * Sexties P. C. Basillii Jun

Indict * Inscriptio in Ardica S. Vitalis
X Ravennæ apud Agnellum edit Ba-
et XI chini p. 95, et Nolana a me de-
scripta.

Theodebertus rex Francorum
obit. Regnat Theodelvadus. Pa-
gus ad annum 552, n. 24.

Totila Isaurorum fraude Roma
potitus sub finem anni præceden-
tis ab eadem devastanda : litteris
Belisarii permotus abstinet : et
Romanos captivos in Campaniam

Anni Imperatores, Consules Romanorum, res gestæ, et documenta.
Per. Jul. et Ind.

Anni A U. C. ante et post Palil.

Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Christi

abducit. Belisarius Urbis acceptæ muros instaurat. Procop lib 3, c. 43. Vide Noris de syn V, pag 27, et notas ad Vigilium.

Alboina rex Langobardorum bello petitur a Cunimundo Gepidarum rege. Sigebert.

5261 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4300
⊕ 25 p. 24, 22, coss iv. 4304

● 47 Totilæ regis 7 et 8.
E D * Septies P. C. Basilii Jun.
Indict * Vetus inscript apud Fabrett
xi p. 758, et alia a me descri-
et xii pta Terracinæ. Item ap. Reines
p. 996, et Keland h. a. ubi et Justiniani Novell 38 et 427.

Heruli Illyricum omne incur-
sant: et Gepidæ Sirmium capiunt,
et alia Dalmatiæ loca. Longobardi
cum Gepidis pugnant, et in No-
rico quædam castella capiunt.
Marcellin.

H. a. sextum Heptarchix Anglo-
Saxonice Regnum Northumbriæ
scilicet exordium habuit. Pagius
ex Malesinuriensi, aliisque hist
n. 43.

5262 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4304
⊕ 26 22, 23. Cos iv. 4302

● 48 Totilæ Regis 8 et 9.
C * Octies P. C. Basilii Jun.
Indict * Vetus inscriptio ad S. Apollin-
xii naris in Classe prope Ravennam
et xiii vii. Id. Mrii Indict xii a me de-
scripta

Totilas sub finem hujus anni
Urbem recuperat. Vide Pag ad
ann seq n. 3.

Theudi Visigothorum Rege in-
terempto regnat Theudisclus Æra
Hispan 86 anno Justiniani 23.
Isidor juxta edit Grotii et Labbei,
sed 22 juxta Pagium n. 7 anno
superiori.

Concilium Aurelianense V, anno
38. Childeberti Regis Indict xiii.
Pagius.

5263 Partem Galliæ quam Gothi
⊕ 27 possederant Francis attribuit Ju-
● 49 stinianus ut eosdem a fœdere
B Gothico divellat. Pagius ex Pr -
Indict. copio.

xiii Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4302
et xiv 23, 24 Cos vi. 4303

iii Vigili 10 et 11. 548

iv Mense Januario Patriarchæ Con-
stantinopolitani nomen primo gra-
du motum est, Vigilio ei præpo-
sito. Theod ad h. a. Vide Noris
de Syn V. cap 4. Vigilius indicit,
et aperit concilium Constantinop
et Judicatum emittit, in quo
damnat Tria Capitula, salva reve-
rentia in omnibus concilii Chal-
cedon. Huic judicato refragantur
Afri, Illyrici, et fere omnes Occi-
dentales. Vide Noris, ibi, et notas
infra et Pagium h. a. et 547.

Obit Theodora Augusta mense
Junio. Acephalorum patrona, et
totius tragœdiæ Trium Capitulo-
rum auctrix, vel occasio. Noris
ibi.

B

C

Olym Vigili 11 et 12. 549

334 Post Cons Basilii ann. viii. Ju-
iv stinianus imp per diversas provin-
et cias regni sui omnes episcopos
332 Tria Capitula damnare compellit.
i Victor Tun. Vide Noris de sy-
nod V, cap 4.

Bellum Persicum minus felici-
ter geritur a Romanis a Petræ
obsidione recedere coactis, et in-
ducias cum Persis ad quinquen-
nium pacisci. Vide Pag h. a.
n. 3.

D

Illyriciana synodus in defen-
sione Trium Capitulorum Justi-
niano scribit. et Benenatum epi-
scopum obtrectatorem eorundem
damnat. Vide Noris de syn V, c. 4
et Pagium h. a,

i Vigili 12 et 13.
ii Vigilius Rusticum et Sebastia- 550

Anni Imperatores, Consules, Romano- rum, res gestæ, et documenta. *Anni A Olymp.* *Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Per. Jul. et Ind.* *U. C. ante et post Pal.* *Æræ Christi.*

Totilæ regis 9 et 40.

* Novies P. C. Basilii Jun.

Vetus inscrip Dedicacionis Basilicæ B Stephani Ravennæ tertio Id. Decembr novies P. B. Basilii Jun. Vide Agnellum Bachini parte 2, pag 89, et epistola Vigilii III Kalend Maii Imp Justiniano anno xxiv, P. C. Basilii V. C. anno ix. Baron ad h. a. num 4.

Scravi Istrum trajiciunt, urbes capiunt, et in eas crudeliter sæviunt. Procop. Lechus Sclavus dicitur circa hæc tempora Poloniam occupasse. Calvis ex Polon hist.

5264 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4303
 28 24, 25, cos iv. 4304

4 Totilæ regis 40 et 41.

A Decies P. C. Basilii Jun.

ndict Edictum Justiniani de Tribus
 xiv Capitulis, et libellus Cleri Romani
 et xv ad eundem pro Vigilio h. a. scrip. Vide Noris et Pag.

Totilas liberatus timore Germani a Justiniano missi primum contra Sclavos (in qua expeditione diem clausit) ut subinde contra Gothos in Italiam veniret, libere agit, et in Siciliam profectus eam vastat, ingentique præda et frugum copia auctus in Italiam redit. Procopius, et ex eo Calvis ad h. a

6 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4304
 1 25, 26, cos iv. 4305

2 Totilæ regis 41 et 42 qui occiditur. Junio mense, Teia succedente.

Undecies P. C. Basilii Jun.

Encyclica Vigilii data Nonis Febr imperante Domino Justiniano PP. Aug anno xxv. Post Cons Basilii anno xi. Vide Noris de Syn v. pag 49.

Narses contra Gothos in Italiam missus feliciter pugnat non longe Ravenna fugato cæsoque Totila: cui Tejas successor a Gothis se Ticinum recipientibus datur brevi moriturus: in quo desiit Ostrogothorum Regnum in Italia. Urbem receptam instaurat Narses. Vide notas ad Vigilium.

num S. R. E. Diaconos damnat tanquam S. Chalcedonensi synodo adversarios. Vide Baron. Noris et Pagium h. a. n. 4 et et 5, et notas infra.

Africani episcopi per summam temeritatem Vigilium excommunicant synodali sententia. Vict Tunun, tam hi Vigilii decreto quam Justiniani rescripto Illyriciani percellunt. Ibi agitur de syn œcum. convocanda. Interim Mopsuestiæ habetur h. a. Vide Noris et Pagium ad h. a. num 9 et 10. Vigilius judicatum suum e manibus Mennæ recuperat. Vide Noris de syn v, in fin cap 4.

II Vigilii 43 et 44. 551

III Occidentalibus episcopis ad synodum accedentibus Constantinopolim, Vigilii sine ipsis eam celebrare detrectat. Justinianus edicto suo Tria capitula damnat. Vigilii, convocatis episcopis, ab apostol sedis communione suspensum declarat quemlibet qui damnationi præbuerit assensum. Indignatus imperator eundem custodiri jubet; sed fuga elapsus Chalcedonem cum episcopis sibi adhærentibus pervenit. Vide Noris de Syn v, a pag 40, ad 48.

III Vigilii 44 et 45. 552

IV Vigilii constantia tot experimentis probata suadet Justinianum, ut legatione ad eundem missa cum jurejurando indemnitati Constantinop revocet. Nam citra pontificis Rom. assensum nihil firmum statui posse intelligebat, Redit Vigilii, et veniam postulantes Mennam, Theodorum, et Andream Ephes aliosque episcopos in gratiam et communionem recipit. Edictum revocat Justinianus. Mennas obit. Successor illi datur in sede Constantinopolitana Euty chius. Vide Noris. ibi a pag 49 ad 51, et notas ad Vigilium.

Regales exuviæ Totilæ occisi Constantinopolim transmissæ.

B

C

D

- Anni Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ, et documenta.* *Anni U. C. ante et post Pal.* *Anni Olymp.* *Anni Christianorum, Judæorum et Antimorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* *Anni Æræ Christi.*
- Romanis Cumas ac reliqua oppida recuperantibus. Procop. Vide Pag ad h. a. n. 40, 44 et 46.
- Agathias ex h. a. narrationem inchoat de rebus Persicis ubi desit Procopius. Ibi num 43.
- 5266 Imp Cæs Justinianus Aug tr. 4305
 ⑦ 2 p. 26, 27, cos iv. 4206
 ● 3 Tejæ primus et postremus tum ip-
 E sius, tum Ostrogothorum in Ita-
 Indict lia.
 I Duodecies P. C. Basilii Jun
 et II Acta Synodi v. OEc Constantinop II et Justiniani Novellæ 445, 446.
- Tejas frustra invitato ad societatem belli Theodebaldo Francorum rege a Romanis prope Cumas fusus occiditur circa Februarium. Procop in fine lib 3, de bello Goth et Agath.
- 5267 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4306
 ⑦ 3 27, 28, cos iv 4307
 ● 4 Post Cons Basilii Jun ter et decies.
 D
 Indict Constitutum Vigilii pro damnatione Trium Capitulorum et approbatione Concilii datum VII. Kal Martii Imp D. Justini no PP. Aug anno 27 et P. C. Basilii V. C anno 43, ex edit Baluzii. Vide Pagium h. a. n. 4.
- Theodebaldus Francorum Rex moritur. Hlotarius patruus ejusdem Patris et Regnum illius et uxorem accipit, quam subinde Sacerdotum monitu dimisit. Ibi num 7 et 8.
- Agile Rege occiso Athanagildum Visigothi in Hisp creant Isidor.
- 5268 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4307
 ⑦ 4 28, 29, cos iv. 4308
 ● 5 Post Consulatum Basilii Jun quater et decies.
 C
 Indict Veteres nummi apud Cang Constantinopolis Christ Tab 26, et III et IV apud Mediob signant h. a. Justiniani XXI.
- Hoc tempore Saxones iterum Hlotario rebellantes, cum ab eo peterentur hostiliter, eique pro satisfactione dimidium rerum suarum offerrent, idque exercitus Francorum refutans ex invito pu-
- Armeniorum æra qua hodie utuntur h. a. cœpit ex 9 Julii fer 3. Vide Pag h. a., num 23.
- Olym Vigilii 45 et 46. 553
 532 Collatio i synodi V œcum. habetur die 4 Maii. Vigilii suum constitutum edit 4 Maii. Vide et 333 notas, p. 284 et 285. Octava et B i postrema collatio celebratur die iv Nonas Julias. Vide Norisium ex pag 65 ad 69.
- Vigilius paulisper cunctatus in approbatione actorum concilii discernenda illam tandem signavit anno sequenti. Vide notas ad Vigilium.
- I Vigilii 46 et 47. 554
 II Vigilii licet cum cæteris patriarchis non interfuisset approbans gesta Concilii, damnat Trium Capitula, et permittitur regredi in Italiam. Verum in Siciliam cum pervenisset, dolore calculi ad extremum vitæ adducitur sub initium anni sequentis. Vide notas infra ad Vigilium.
- Quiescentibus Persis Justinianus Justino Germani filio regiones Colchicam et Armeniam cum pleno imperio tradit, quas ille vexat per Joannem Afrum duris exactionibus. Agathias.
- D II Vigilii 47 et Pelagii primus. 555
 III Vigilii Syracusis in Sicilia moritur die ix Januarii. Die Dominica 48 Aprilis ordinatur episcopus successor PELAGIUS. Vide notas ad Pelagium, ubi agitur de usurpatione a Justiniano attentata et inducta exemplo Gothorum in electione Romani pontificis, a qua Ecclesiam liberatam fuisse constat regnante Pippino.

i Imperatores, Consules, Romano- ul. rum, res gestæ et documenta. *id* **Anni A** *Annæ Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.* **Anni** *Æræ Christi.*

gnasset, magna ab eis cæde pro- tritus fugæ præsidium petiit. Mar- cellin chron.					
3	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p.	4308	III	Pelagii 1 et 2	556
5	29, 30, cos. iv.	4309	IV	Pelagius Legatis, et litteris a Childeberto Francorum Rege sibi transmissis super S. Leonis do- gmatica et Fide Concilii Chalce- donensis respondit anathema di- cens iis qui de Fide aliter senti- rent quam in epistolis S. Leonis, et in Concil Chalced contineba- tur. Vide Pagium h. a. n. 7. Pax cum Persis constituta.	
	Post cons Basilii Jun xv.				
1	Epistolæ Pelagii plures h. a.				
et	datæ apud Baronium, Binium, Labbeum, Pagium, quem vide.				
	Bajoariæ ducatus h. a. institui- tur, et fit dux primus Garibaldus. Turonensis lib iv, c. 9. Dicitur etiam rex Bajoariorum idem Garibaldus a Paulo diac., lib III de gest Langob. Vide Pagium h. a., n. 17		B		
1	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p.	4309	Olym	Pelagius 2 et 3.	357
3	30, 31, cos. iv	4310	33	Pelagius annuit Childeberto Pal- lium de more petenti pro Arela- tensi episc cum vicibus Apostoli- cis.	
	Post cons Basilii Jun xvi.		IV		
et	Epistolæ Pelagii ad Childeber- tum regem datæ h. a. xvi. P. C. Basilii. Vide Pag. Papyrus apud March Masieum rei diplom., pag. 493.		et 334		
	Sindualdus Herulorum rex re- bellis a Narsete vincitur et occi- ditur. Aimoin., lib II, c. 34. Hinc universam Italiam Justiniano re- cuperat Narses. Mediobard ad Oconem h. a.		1	Circa hunc annum ab Aquile- ensibus schismaticis Synodus ha- bita est contra Concilium v. OEcum. Pelagius Narsetem rogat, ut schismaticos coerceat, et Pauli- num episcopum antesignanum cap- tivum ad Justinianum transmit- tat. Vide Noris de Syn v. pag 82.	
	Initium regni Theodemiri in Hispaniâ catholicam religionem ibi restituit. Vide Pagium ad ann 560, n. 3 et 4.		C		
1	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p.	4310		Pelagii 3 et 4.	558
7	31, 32, cos iv.	4311	II	Pestis Constantinopoli grassatur a Febr ad Julium. Bulgari, seu Hunni, et Sclavi circa Thraciam irrupunt, ac Tauricam Cherso- nesum : contra quos mittitur Be- lisarius. Theophanes, et Agathias	
3	Post cons Basilii Jun xvii.				
et	Vet inscript ecclesiæ Narnien- sis apud Baron h. a., et Gruter 4161. 8, et Fabrett 167. A. et 1. Fleetwood, pag 576.		D		
	Childebertus rex obit juxta Pa- gium h. a. cum regnasset annos 47 aut 48. Marius Avent.				
2	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p.	4311	II	Pelagii 4 et 5.	559
3	32, 33, cos iv.	4312	III	Bulgari trans Danubium a Be- lisario repulsi. Agathias.	
3	Post cons Cons Basilii Jun xviii.				
et	Justiniani Novell 144... et edict XI.			H. a. Sancta Sira Virgo Seleu- ciæ in Mesopotamia nata Marty- rio coronatur in Perside a quodam Præfecto. Pagius ex ejus vita ad h. a. n. 10.	
III	Absolvitur h. a. Cyclus Pascha- lis Victorii Aquitani annorum DXXXI ab æræ Christianæ 28, quo Christum Dominum passum asse- rit : quo et nos ducimus.			In sede Antiochena Domnino succedit Anastasius. Vide Pagium	
	PATROL. CXXVII.				25

<i>Anni Imperatores, Consules, Romanorum, Per. Jul. et Ind.</i>	<i>res gestæ et documenta.</i>	<i>U. C. ante et post Pal.</i>	<i>Anni Olymp.</i>	<i>Christianorum, Judæorum et Antiquorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.</i>	<i>Ann. Era. Chris.</i>
	Vide Pagium h. a.			ad annum 561. n. 2. ex Theophane.	
5273 ⊙ 9 ● 40 D C Indict VIII et IX.	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 33, 34. cos iv. Post cons Basilii Jun xix. Bellum Britannicum in Armorica gestum h. a. probat Pagius, n. 3 anni 564. Concilium Bracarense in Hisp celebratur. Vide Pag ad h. a., n. 4, et ad ann 563, n. 4, et Baron ad ann sed.	4312 4313	III IV	Pelagii 3 qui obit die 2 Martii JOANNES III successor ordinatur Kal Augusti. Vide notas p. 264 et seqq. Hunnos ex Mæsia in Thraciam h. a. transisse scribit Mediob ad Ocon et repulsos a Belisario. Vide Malalam.	560
5274 ⊙ 40 ● 44 B Indict IX et X.	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 33, 35, cos. iv. Post cons. Basilii Jun xx. Octava quinquennalia imperii a Justiniano vivente Justiniano suscepti celebrata arguit n. 1 Pagius ex Circensibus a Theophane memoratis. Clotarius Francorum rex obit. Pagius, n. xi, et Henschenius de tribus Dagobertis, pag 43.	4313 4314	B Olym 334 et IV 335 I	Joannis 1 et 2. Bulgarorum irruptionem in Thraciam, et excursum prope Constantinopolim, et Sergium Patri- cium ab iis captum, eosdem a Belisario repulsos trans Danubium h. a. post cons Basilii xx retulit Victor Tunun in Chron Pax ad annos L cum Persis h. a. constituta. Menander Protector in excerpt de Legat. Vide Pag h. a. n. 9 et 40.	561
5275 ⊙ 44 ● 42 A Indict X et XI	Imp Cæs Justinianus Aug tr p. 35, 36, cos iv. Post cons Basilii Jun XXI. Francorum regnum quadrifariam divisum inter filios Clotarii. Sigebertus Austrasiam, Gunthra- nus Burgundiam obtinet. Cassiodorus circa hæc tempora Bibliothecas insignes instruxit in Monasteriis Scyllacensi a se constructo, et in Vivariensi. Vide Baron et Pag ad h. a.	4344 4345	I II C	Joannis 2 et 3. Corpus S. Antonii eremitæ re- pertum cum maximo honore re- ducitur Alexandrinam, et in Basi- lica S. Joannis Baptistæ honori- fice collocatur, Vict. Tunun. Magna Ecclesia S. Sophiæ Con- stantinopoli dedicata h. a. die 24 Decebris. Theophanes, et Aga- thias, ex quibus Pagius, aliique historici.	562
5276 ⊙ 42 ● 43 G Indict XI et XII	Imp Cæs Justinianus Aug tr p. 36, 37, cos iv. Post Cons Basilii Jun XXII. Vetus inscriptio in crypt. Vatic quam habes infra in notis p. 299. Locus Marcelli subdiaconi regio- nis sextæ concess a Beatissimo Papa Joanne, etc dep P. C. Basilii V. C. ann XXII. Indict XI, [legendum XII] undecimo Kal Januari, Torrig pag 93 et Ciamp de sacr ædif p. 404.	4345 4346	II III D	Joannis 3 et 4. Conjuratio contra Justinianum Constantinopoli suborta, de qua Theophanes, in discrimen adducit complures etiam innoxios: quos inter Belisarius. Verum hujus innocentia postmodum cognita honoribus restituitur, a quibus ex- ciderat. Vide Pagium ad annum 561, n. 4, ubi ex characteribus Chronologicis a Theop indicatis ad h. a. referri demonstrat con- jurationem.	563
5277 ⊙ 43 ● 44 F E Indict XII et XIII	Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 37, 38; cos iv. Post Cons Basilii Jun XXIII. Vetus inscript Romæ apud Pan- et XIII vin Fastos h. a. et Reines p.	4346 4347	III IV	Joannis 4 et 5. Julii mensis die 19. Patricius Belisarius prioribus cunctis digni- tatum honoribus restitutus in gra- tiam quoque rediit imperatoris.	564

Anni Imperatores, Consules, Romano- Per. Jul. et Ind. *rum, res gestæ et documenta.* *Anni U. C. ante et post Pal.* *A* *Anni Olymp.* *Christianorum, Judæorum et Anni timorum populorum, Pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi.*

et charta plen secur Ravenn in supplem rei diplom. Mabillon Fl. Justiniano P P. Aug anno 38, post Cons Basilii anno 23, prid Id. Jul Indict XII.

Gildas h. a. librum suum edit de excid. Britannæ in quo historiam annorum 44 præcedentium scripsit. Vide Pagium n. 6, hoc anno.

5278 Imp Cæs Justinianus Aug tr. p. 4317
 44 38, 39, cos IV, qui obiit XIV Nov 4318
 15 et JUSTINUS Aug tr. p. Imp ex die
 D 44 Nov.
 Indict Post cons Basilii Jun XXIV. Vide
 XII I Card Noris et Syn v. OECUM pag
 et XIV 86, ex inscript Romana. et legi-
 bus ea demonstrantem. Pagius
 quoque ad h. a. num 3 et 7,
 ostendit Justinum ex Curopalate
 Augustum a Joanne ex Scholastico
 Patriarcha coronatum die 44 No-
 vembris Imperium suscepisse.

5279 Justinus Jun Imp Aug ann 1 et 4318
 45 2, cos. Cum Tribunitiæ potest 4319
 46 titulus tam in nummis, quam in
 C inscriptionibus hac ætate exsole-
 Indict verit, ejusque loco anni Imperii
 XIV in utrisque numerentur, sive con-
 et XV sulatus perpetui Augg et nos an-
 nos eorumdem Imperii ita signabi-
 mus.

Novella Justini Aug de divortio data XVIII Kal Octobr Chalcedone imperante D. N. Justino PP. Aug anno primo, Indict XV, ex edictione Pithæi. Vide pagium ad h. a. num 7.

5280 Imp. Justinus Aug. ann. 2, 3, 4319
 D 46 cos. 4320
 17 * Post consulatum Justini Jun.
 B Aug.
 Indict * Vetus inscriptio effossa in Ex-
 XV quiliis. Flora quæ vixit ann. v,
 et I dies XXVIII dep. sub die III Id. Aug. Ind, xv P. C. D. N. Justini PP. Aug. Dicitur etiam hic annus consulatus Justini annus secundus apud Mar. Avent et anno II dicitur in nummis CP. Christ. Tab. 27.

Pessimo Justini Consilio Narses Italiæ reparator Constantinopolim revocatur. Unde non solum Bar-

Theophanes. VI de Pagium ibi n. 5. Eustochius Hierosolymitanus episcopus, qui fuerat Macario superstitè ordinatus, ejicitur: et rursus Macarius reformatur (h. e. restituitur). Victor Tunum et Evagr apud Pag quem vide ann. 564, n. 3.

Olym Joannis 5 et 6. 565
 335 H. a. mense Martio ind. 43. Pa-
 IV tricius Belisarius Byzantii mori-
 et tur. Theoph. Vide Pagium num. 5
 336 ad ann. 564.
 I Justinianus hujus anni initio
 edictum suum de incorruptibili-
 tate Christi corporis emisit. Pag.
 ad h. a. n. 2, cujus causa Euty-
 chius Patr. Constantinop. quod
 hæreticæ sententiæ subscribere
 nollet, expulsus est, et intrusus
 Jo. Scholasticus. Vide Noris. de
 Syn. v. pag. 94 et Pagium n. 2
 ann. 563.

I Joannis 6 et 7. 566
 II Avarum legati circa finem No-
 vembris anno præcedenti a Justi-
 no excepti, sed sine illis muni-
 bus remissi, quæ superbe petere
 consueverant. Pagius ex Menan-
 dro in excerptis, et Corripo ad h.
 a. n. 4 et 5.

Turcæ quoque ad Justinum legationem adornant, ne Abares reciperet.

II Joannis 7 et 8. 567
 III Anno 2 consulatus Justini Jun
 Aug Indict prima. Hoc anno Nar-
 ses ex Præp et Patricio post tan-
 tos prostratos Tyrannos, id est Ba-
 duillam, et Tejam reges Gotho-
 rum, et Bucelinum ducem Fran-
 corum, necnon et Sinderalem
 Erolum, Mediolanum, vel reliquas
 civitates, quas Gothi destruxerant
 laudabiliter reparatas, de ipsa
 Italia a suprascripto Aug remotus
 est. Mar Avent.

Justinus Imp et Chosroes fœ-
 dera inter Romanos et Persas con-

Anni Imperatores, Consules Romanorum, Per. Jul. et Ind.	Anni A U.C. ante et post Pal.	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et finitimum populorum Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Ann. Æra Christ
			stituta solvunt exeunte altero Imperii anno. Pag h. a. n. 6, ex Theophane.	
5284 ⊕ 47 ⊕ 48 A G Indict	Imp, Justinus Aug ann 3 et 4, cos. Nummi veteres apud Cangium et Mediob signati ANNO III, ANNO IV. I Chron. Pasch. Ind. 1, post cons. et II Justini Jun Aug II, solius. Migratio Langobardorum e Pannonia Italiam versus sub Alboino h. a. refertur a Paulo diacono lib. II, cap 7, ubi narrat egressos de Pannonia mense Aprili per Indict primam alio die post sanctum Pascha, cujus festivitas eo anno juxta calculi rationem ipsis Kal. Aprilis fuit, cum jam ab Incarn. Domini anni 568 essent evoluti.	4320 4321	III Joannis 8 et 9. IV Narses Sophiæ Augustæ Justinii uxoris minis perterritus, et revocatus ab Italiæ Exarchatu, in quem Longinus successerat, Langobardos in Italiam vocat. Vide Norisium de Syn v, pag 89, et Pagium ad annum præcedentem num 5, et seqq qui recte admonent duos esse distinguendos Narsetes, et antiquos historicos ejus rei testes producent. Pagius anno uno maturius quam Norisius statuit ingressum in Italiam, præcipue ex edicto Rotharis sive exordio legum Langobardicarum, quod refert n. 5, ad h. a.	568
5282 ⊕ 48 ⊕ 49 F. Indict	Imp. Justinus Aug anno 4 et 5, cos. Ex nummis, ut supra, signatis utroque anno. H. a Alboinus Liguriam intrat Indictione III ingrediente tertio Nonas Septembris sub temporibus Honorati archiepisc. Mediol. Paulus diac lib II hist. Langobard. cap. 25 et Noris de Syn. v, p. 90, Levigildus adepto Hispaniæ principatu ampliare bello regnum statuit. Isidor. Chron.	4324 4322	Olym 336 IV Justinus Imp per Tiberium Ex-cubitorum Comitum in Thracia bellum genti barbarorum (Avarum) ingerit, et victor Tiberius Constantinopolim redit Abbas Biclariensis in chron adnotante Pagio ad h. a. num 4. Joannes Papa teste Greg Magno lib III, ep. 2, ab iis qui Urbium Antistites consecrabantur exigit ut in Synodum v, jurent voce et scripto. Vide Noris de Syn v, pag 89.	569
5283 ⊕ 49 ⊕ 4 E. Indict	Imp. Justinus Aug ann 5 et 6, cos. Ex nummis, ut supra. Novellæ Justinii de filii liberarum, data Kal. Mart. Constantinopoli imp. D. N. Justino PP. Aug. anno v, P. C. ejusdem D. N. II de qua Baluzius in notis ad Capitularia regum Fr. p. 4255, citra ullam correctionem, nam annus quintus Justinii a consulatu ejus secundo h. a. labebatur. In Prov. Gallæciæ Miro post Theodimirum Suevorum rex efficitur Biclari. Vide Pagium n. 8.	4322 4323	I Joannis 10 et 11. II Apollinaris episcopi Alex obitum h. a. Baronius retulit: Pagius superiori una cum ordinatione Joannis successoris: quos vide. Justinus Imp Armeniam et Iberos Provincias Romanas facit, cum Persarum essent. Hinc bellum Persicum motum. Calvis ex Gerund Arabum historici h. a. Muhamedis Saraceni natalem referunt die 5 Maii Feria 2. Ibi.	570
5284 ⊕ 20 ⊕ 2 D Indict	Imp. Justinus Aug. ann. 6 et 7, cos.	4323 4324	II Joannis 11 et 12. III Marcarius II Patriarcha Hiero-	571

Impeditores, Consules, Romano-Jul. rum, res gestæ et documenta.

Anni U. C ante et post Pal.

A

Anni Christianorum, Judæorum et finitiorum populorum, Pontifices, Æræ Reges, res gestæ et documenta. Christi.

Ex nummis signatis ANNO G et G I.

Hoc anno S. Gregorius Magnus Prætor Urbanus fuit. Vide Card. Noris. de Syn. v, p. 90 et 95.

ALBOINI regni in Italia initium. Lues inguinaria in Gallia, et Italia. Marius Avent.

Alboinus Papiam occupat, et sedem regni ibi constituit. Ex Paulo diacono lib II, cap. 43. Pagi- us ad hunc ann. num. 2.

Laurentius Mediolan episc cautionem de v Synodo ad Joannem Papam mittit Noris de v Syn p. 90.

5 Imp Justinus Aug. ann 7, et 8, 24 cos.

4324
4325

III
IV

Joannis 42 et 43.

572

3 Ex nummis inscriptis ANN VII et ANN VIII, apud Mediob et Cangium et Constantinopoli Chron Charta ex phylira anno VII. Justini PP. Aug et post cons ejus secund anno quarto Indict IV, die 3 Non Jun apud hæredes Deciani J. C. Imo- lensis, nunc apud Ill. Archiep Ancyranum Fontanini, de qua etiam Ephem, Venetæ erudit et March Maffens hist dipl p. 463.

Chariberto Francorum regi h. a decedenti succedit in Austrasia Sigibertus, in Neustria Chilpericus. in Burgundia Guntramnus Cointius apud Pag h. a. n. 4.

5 Imp Justinus Aug ann 8 et 9, 2 cos.

4325
4326

Olymp 337
IV et 338
I

Joannis 43, qui obit die 23 Julii cum sedisset ann XI, mens XI, diebus XXVII. Vacat Sedes mensib X, diebus III. Vide notas ad Joannem III.

573

1 Præfectura Urbis a Magno Gregorio h. a. administrata est juxta Pagium ad h. a. et ad ann 584, num 3.

Dissensio inter Franciæ Reges exorta: quam avertere satagit S. Germanus episc Parisiensis per Brunchildem Reginam. Pagi- us ibi n. 7, Synodum IV celebrat Parisiis. Vide ann 576, n. 5.

7 De Paschatis celebrat dissident 3 Hispani. Ibi n. 4.

5 Imp Justinus Aug ann 9 et 10. cos.

4326
4327

I
II

Benedicti I, ex die 27 Maii.

574

4 Ex veteribus nummis signatis ANNO X.

Post vacationem Sedis ab obitu Joannis mensium X, et dierum III, eligitur BENEDICTUS, et ordinatur

solym h. a. circiter obit. Succedit Joannes. Pagi- us h. a. num 4.

Initium belli Persici vicennalis h. a. statuit Pagi- us ex Theophylacto l. III, c. 8, quod Persarmenii Romanis se tradidissent Gregorii Pontificatus (Antioch) anno primo, ejus scilicet qui in locum Anastasii dejecti suffectus est a Justino. Alias etiam causas pacis infractæ referunt ad Legationes ad Aretham regem Æthiopum a Justino, et ad hunc a Turcis missus. Ibi et anno sequenti num XI.

B

C

D

Anni Imperatores, Consules, Romano-
Per. Jul. rum, res gestæ, et documenta.
et Ind

Anni U.C.
ante et
post Pal.

A Anni
Olymp

Christianorum, Judæorum et fini-
timorum populorum, Pontifices,
Reges, res gestæ et documenta.

An
Æ
Chri

- Decennalia Imperii Justini celebra-
brata, in quibus idem Augustus
mentis imbecillitate laborans sua-
su Sophiæ Augustæ die vii Sep-
tembr juxta Mediob Cæsarem creat
Tiberium Constantinum, et Augus-
tum, elque Rempublicam regen-
dam tradit. Ex veteri lap Vaticano
ad S. Angeli. Card Noris de Syn v
p. 94, et Pagius ad h. a. num 6
et seq.
- 5288 Imp Justinus Aug ann 40 et 4327 B II Benedicti 4 et 2. 575
⊙ 24 44, cos. 4328 III Induciæ triennes cum Persis
⊙ 6 Ex nummis antiquis signatis constitutæ per Orientem, exclusa
F ANNO X et ANNO XI. Armenia, in quam concurrunt
Indict Et Tiberius Constantinus Cæs arma utriusque Imperii Romani
VIII Aug. et Persici. Chosroes a Romanis
et IX Variæ Langobardorum excursions funditur, qui progressi Persidem
siones per Italiam ex anno 570, ad ipsam devastant, et 24 elephan-
hunc factæ, sacras ædes deforma- tos inter exuvias Persicas Constan-
mant, et spoliant, occisis sacerdo- tinopolim mittunt. Vide Theophy-
tibus. Vide Pagium ex Gregor. lactum et Biclariensem, ea de re
Turon indicantem etiam ad h. a. productos a Pagio ad h. a. n. 6
num 2, in quo mortem Sigeberti et 7.
regis Francorum statuendam ostendit.
- 5289 Imp Justinus Aug ann 41 et 4328 C III Benedicti 2 et 3. 5
⊙ 25 42, cos. 4329 IV Persæ contra pactas inducias
⊙ 7 Ex nummis ubi signantur ANNO triennes Constantinam, et Theo-
E D XI et XII. dosiopolim adoriuntur, et Arme-
Indict Et Ti. Constantinus Cæs cujus niam proximam devastant. Ex
IX nummi signantur inscript anno II Theophylacto, et Menandro Pa-
et X et III. gius ad h. a. n. 6 et 7.
- Distractis Persico bello Imperii
viribus Langobardorum arma per
Italiam novis acquisitionibus, et
direptionibus dant operam. Vide
notas ad Benedictum I.
- 5290 Imp Justinus Aug ann 42 et 43, 1329 Olym Benedicti 3 et 4.
⊙ 26 cos. 4330 338 Euty chius ab exsilio Constanti-
⊙ 8 Et Ti. Constantinus Cæs ann 3 iv nopolim revocatur die 3 Octobris,
C et 4. post mortem Joannis Scholastici
Indict Lapis Vaticanus post Aringhium a Justiniano Imperatore in ejus
x editus a Card Noris de Syn v, sedem intrusi. Vide Noris de Syn
et XI pag 86 ipso admonente continet v. pag 94 et seqq. Pagius confir-
notas complures chronologicas, cu- mat n. 5, ad ann 578.
- 5291 Imp Justinus Aug ann 43, cos 4330 t Benedicti 4 et 5 5
⊙ 27 CAES. ANN. III, etc. ii Benedictus cum sedisset ann iv
⊙ 9 qui obit III Non Octobr ex Chron mens i et dies 28 obiit die 25 Julii
B 4334 h. a. depositus die 30 [ex Biblioth]
Indict Alex.
XI
et XII Tiberius Constantinus Justino

Anni Imperatores, Consules, Romanorum res gestæ, et documenta. Per. Jul. et Ind

Anni U. C. ante et post Pal.

Anni Christianorum, Judæorum et finitimum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta. Æræ Christi.

succedit, Augustus coronatus die 26 Septembris ab Eutychio Patriarcha jussu ejusdem Justini. Vide Cangium de famil Byzantinis in Tib Constantino.

Dicitur etiam annus iv et v. Tib Constantini a Cæsarea dignitate adeptæ: quo labente centum millia Slavorum in Thraciam irrumpunt. Menander Protector p. 424. Vide Pagium n. 7, h. a.

5292 Imp Tib Constantinus Aug ann 4331 B II
v et vi. 4332 III

40 Cos Tib Junior Constantinus A Aug qui amplum Consulare munus dict in populum sparsit. Theophanes.

XII Concil Gradense a schismaticis

XIII Aquileiensibus celebratum h. a. die 3 Novemb. hos characteres Chronologicos præfert: Imperante Ser Ti Constantino Augusto anno ejus Imperii quinto eodem consule sub die tertio Nonus Nov. Indict XIII. Vide Noris de Syn v. pag 97 et 100, ubi agit de translata Sede Aquileiensi Gradum.

5293 Imp Ti. Constantinus Aug, cos 4332 C III
anno vi et vii, in nummis signato 4333 IV

41 Dicitur etiam hic annus ii consularatus Tib Const Aug et aliter ii, post consulatum Ti, Const, etc.

Indict X III Circa hæc tempora Ducatus tres, Marchionatus duos, et Civitatum duces 36, a Langobardis in Italia constituti. Vide Panvin antiq Veron l. v, c. 5, et Campellum hist Spolet. lib xi, pag 324, ubi ex Paulo Diac. lib iii, cap 45. primum Spoletanum ducem Faroaldum memorat: et Camillum Peregr. lib ii, ubi de Zottone primo duce Beneventanorum ex Paulo Diac. agit et Panvin primum Forojuliensem ducem Gisulfum tradit.

5294 Imp Ti. Const Aug cos anno vii 4333 D
et viii, ex nummis. 4334 Olym

42 Hunc annum Petrus Notarius S. Ecclesiæ Neapolitanæ jussu Reducis Episc emendans Codicem ita indicat emendari, sub die Iduum Decembrium Imp Domino Nostro Tiberio Constantinopoli Augusti [fortasse legendum, Tiberio Con-

Cessavit Episcopatus mens 3, d. 40 (Catalog Luc mens 3, dies 25) PELAGIUS II, electus successor ordinatur die Dominica 27 Novembr. Vide notas pag 305.

Mauricius dux [qui postea Imperator] contra Persas missus eorum regionem devastat. Pagius h. a. n. 6, ex Theoph.

Pelagii 1 et 2. 579

Dum agitur de pace Romanos inter ac Persas sancienda, moritur Chosroes, qui per annos 48 regnaverat. Hormisdas in regno successor superbe Legatos excipiens non alia conditione pacem a se datum iri respondet, quam si persolvantur pecuniæ omnes a Justiniano quotannis contributæ. Ex Theophylacto, et Menandro Pagius ad h. a. n. 3 et seqq.

Pelagii 2 et 3. 580

Contra superbum Hormisdam expeditionem suscipit Ti. Mauritius: castra ad ripam Tigridis locat: Martinum ac Theodoricum immittit in hosticum solum, illud que vastat. Theophylact.

Eulogius Patr Alexandrinus succedit Joanni. Pagius ad h. a. n. 8.

Pelagii 3 et 4 581

Bellum Persicum iterum recrudescit, in quo Romani egregiam victoriam reportarunt, dum castra Hormisdæ, et supellectilem ejus cum Elephantis capiunt, quæ Imperatori tantum reservata sunt: cætera Militibus dantur. Calvis ex Zonara. Huic adde Theophy-

Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. rum, res gestæ et documenta. et Ind.

Anni A
U. C.
ante
et post
Pakl

Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, Olymp. Reges, res gestæ et documenta.

Anni Era Christi.

stantino Augusto] anno septimo, post consulatum ejus Augusti anno tertio, Indictione quintadecima, obsidentibus Langobardis Neapolitanam civitatem. Mabillon Analect Tom II, p. 44, ex Codice ms. Biblioth San-Germanensis.

lac et Evagrium a Pagio productos ad h. a. n. 44.

Sirmium Avaris a Romanis deditum. Ibi n. 45, ex Menandro Protect: pag 475.

Marius episcopus Aventicensis, seu Lausanensis, qui subscripsit concilio Matisconensi II anno 585, h. a. Chronicum suum absolvit continuans Prosperi Chron. Pag. ibi, n 47.

5295 Imp Ti. Constantinus Aug cos 4334
3 anno VIII, qui obit 4 Augusti, 4335
13 evecto prius ad Augustam dignitatem Ti. MAURITIO, cui filiam Constantinam uxorem tradit.
D
Indict
xv Sacra Pragmatica Tiberii ita signatur: Data tertio Id. Augusti Constantinopoli, Imperatoris Domini Tiberii Constantini Augusti anno VIII, et post cons. ejus anno tertio, et nobilissimi Flavii Mauriti Felicissimi Cæsaris anno primo.

B

I

582

Pelagii 4 et 5.
S. Eutychieus Patr Constantinopolitanus obit 6 Aprilis, et post dies sex Joannes Diaconus, qui Jejunator dictus est, successor consecratur. Vide Pagium n. 6 et seq h. a.

Chron Alex Cæsarea dignitate auctum Mauritium narrat die 5 Augusti, Ind xv, et coronatum Augustum die 43, et die seq mortuum Ti Constantinum. Vide Pag h. a. num 9.

5296 Imp Ti Mauritius anno 1 et 2. 4335
4 Licet caruerit Consulibus hic 4336
14 annus, qui signantur in nummis, eum narrat Auctor Chron Alexandrin inscriptum fuisse: Post Cons divinx mem Ti. Constantini anno
C
Indict
I quarto. Pag h. n. 4, sequens tamen annus in eodem Chron signatur: Post Consulatum Ti. Mauriti Augusti solus I. Quare consul Mauritius fuit Autumnum post h. a. Vide Noris. de Syn v. p. 93, ex Simocatta.

C

II

583

Pelagii 5 et 6.
Terræmotus atrox Constantinopoli diex Maii h. a. primo Ti. Mauriti memoratur a Theophylacto lib II, c. 42, et Theophane: qui addunt Legatos Avarum a Mauritio postulasse, ut annuæ ipsorum distributioni 80 m. alia 20; m. adderentur. Negante Imperatore hoc additamentum Avares bellum decernunt, Singidonem. Augustam, et Viminacium expugnant. Vide Pagium h. a. n. 44 et 45.

Langobardi post necennium subducibus exactum regem creant Autharim Veronensium ducem mense Martio: de quo Panvinius ex Paulo Diac agit antiquit. Veron l. v. c. 8.

Smaragdus Exarchus II, in Italiam mittitur. Panvin Fast ex Paulo Diac.

D

III

584

5297 Imp Cæs Ti. Mauritius anno 2 4336
5 et 3, ex nummis idem Consul. 4337
15 Annus præsens in Chron Alex signatur post consulum Mauriti, ut card Noris observat de Syn v. p. 93, licet ejusdem consulatu fuerit insignitus. Ibi ex Simocatta, quod Pagius confirmat ex Theophylacto. Chilpericus Francorum rex h. a. occiditur. Ibi n. 46.

IV

Pelagii 6 et 7.
Circa hujus anni finem, vel sequentis initium S. Gregorius Pelagii Papæ apocrisarius Constantinopoli Romam redit. Pagius ad h. a. n. 43 ad quem exstat Pelagii epistola ex Baronio num 45 data IV Non Oct Ind III Pag n. 43.

Bellum Persicum continuatur. Ibi n. 45.

<i>vi Jul. d.</i> Imperatores, Consules, Romanorum, res gestæ et documenta.	Anni U C ante et post Pal.	A	Anni Olymp.	Christianorum, Judæorum et Antitiorum populorum, Pontifices, Reges, res gestæ et documenta.	Anni Æræ Christi.
8 Imp Ti. Mauritius Aug anno 3 et 4, P. cos ejus 2.	4337 4338		Olymp 340	Pelagii 7 et 8. Theodosius filius nascitur Mauritio Aug ex Theoph Pag ad ann 588 n. 9.	585
6 Signatur hic annus in epitaphio Candidæ iv Id. Sept Imp D. N. Mauritio PP. Aug anno iv. P. A. ejusd ann ii. Indict quarta. Baron in Martyr Rom ad diem 4 Sept. Reines p. 960, ex Capacio et Summontio: de quo vide Pagium n. 4, h. a.			iv et 344	S. Hermenegildi martyrium h. a. contigisse probat Pagius n. 2 et seq ad ann 584. Hoc circiter anno S. Columbanus monasticæ disciplinæ propagator relicta Hibernia Insula in Galliam venit, ut ex vetusto Codice arguit Mabillonius, et cum eo Pagius h. a. n. 5. Childebertus Francorum rex ulturus necem S. Hermenegildi cujus sororem duxerat, exercitum in Hisp mittit: sed repellitur a Reccaredo Leovigildi duce. Isidorus.	
Ebaricus filius Mironis Regis Suevorum in Gallæcia, et successor privatur regno ab Audica, qui tyrannidem usurpat, Sed Audicam h. a. expedit Leovigildus Gothorum rex, ita deficiente in Hispania Suevorum dominatu quod cœperat anno Christi 409. Vide Pagium ex num 42. ad annum 582.		B			
9 Imp Cæs Ti. Mauritius Aug annos in nummis signat 4 et 5 P. Cos ejus 3.	4338 4339		i ii	Pelagii 8 et 9 Pelagius ad episcopos Istriæ in schismate perseverantes Trium Capitulorum causa dat litteras, et Legationem instituit, eosque ad unitatem Ecclesiæ reduci curat implorato Fl. Smaragdi exarchi auxilio: cum quo Langobardi inducias statuerant formidantes Childeberti Francorum regis adventum cum validis copiis in auxilium Romanorum. Ex utroque Gregorio, Magno scilicet, ac Turonensi, e Paulo diacono Noris et Pagius ad hunc annum.	586
ct Autharis Langobardorum regis electionem h. a. Mauriti quarto statuendum ex Abb Biclariensi intendit Pagius n. 2 et 3 ad ann 585.		C			
Leovigildus rex moritur, succedente Reccaredo. (Ex Biclari Pagium n. 4) Qui Legatos de pace mittit ad Guntramnum Fr. Regem Pagium n. xi.					
Childebertus qui a Fl. Smaragdo exarcha muneribus invitatus in Italiam descenderat contra Langobardos ab iisdem pari ratione ad pacem secum faciendam, et ad regressum in Franciam pertrahitur. Ex Turon et Paulo diac. Pagius n. 4.					
0 Imp Cæs Ti. Mauritius Aug annos in nummis signat 5 et 6 post consulatum ejus quartum.	4339 4340	D	ii iii	Pelagii 9 et 10. Romani per loca Persidis grassantur. Avars Thraciam infestant. Ex Theophylacto lib ii, c. 40. Pagius ad h. a. n. 3 et 4. Ex epitaphio Cæsariæ in Diocesi Avenion ad Baronium transmissio, in quo melius noctis die Dominica inlucescente vi Id. Decembr quadragies, et vi P. C. Basillii Jun. V. C. C. anno xii regni Domini Childeberti regis Indict quinta plures epochas stabiliri Pagius docet h. a. n. 42.	587
ct Severus Aquilejensis episcopus qui Helix successerat, et non minus acriter pro Tribus Capitulis depugnabat cum sociis episcopus captus, et Ravennam perductus a Smaragdo coram Jo. Ravennate episc. Tria Capitula cum sociis damnat, et liber dimittitur. Vide Noris de v. Syn p. 102.					
Smaragdo exarcho tertius succedit Romanus Panvin Fast ex Paulo diac.					

- Anni Imperatores, Consules, Romano-Per. Jul. et Ind.* *rum, res gestæ et documenta.*
- Anni U. C. ante et post Pal.*
- Anni Christianorum, Judæorum et finitimorum populorum, Pontifices, reges, res gestæ et documenta.*
- Ann. Æri. Christi*
- 5304 Imp Cæs Ti. Mauritius Aug an- 4340
 ⑨ 9 nos in nummis signat 6 et 7 et in 4344
 ⑩ 19 octis publicis hic annus dicitur
 D C post consulatum ejus quintus.
Indict Panvinus antiquit Veron lib v
 VI cap 8 hoc anno tradit a Childeber-
 et VII to Franciæ rege missum in Italiam
 exercitum contra Langobardos,
 sed fame, ac morbo regredi co-
 actum post mensem tertium Autha-
 rim quoque regem paulo post
 diem obliisse : cui quartus in Italia
 rex Langobardorum sublegitur
 Agilulphus ex duce Taurinensi pa-
 ter Aoaldi qui anno xv paterni
 regni eidem successit. Sed vide
 ann 590.
- 5302 Imp Cæs Ti. Mauritius Aug si- 4344
 ⑨ 10 gnat in nummis ann 7 et ann 8 4342
 ● 4 qui in actis etiam dicitur post con-
 B sulatum ejus sextus, aliis quintus.
Indict Francorum exercitus a Guntram-
 VII no rege transmissus, Bosone duce,
 et VIII in Galliam Narbonensem, per Clau-
 dium Lusitanum Reccaredi ducem
 cæditur, et castris captis in fu-
 gam vertitur. Bicular Chr. Vide
 Pag h. a. num ix.
 Eodem anno Mauriti VII qui est
 Reccaredi regis tertius Uldilas
 contra Reccaredum conjurans, ei-
 que insidias struens in exsilium
 pellitur. Bicular ibi num 42.
 Concilium Toletanum III h. a.
 celebratur. Ibi n. 4 et 6 quo Go-
 thi et Suevi ad Catholicam Fidem
 conversi. Ibi n. 8.
- 5303 Imp Cæs Ti. Mauritius Aug si- 4342
 ⑨ 11 gnat in nummis ann 8 et 9, qui ab 4343
 ● 2 hist etiam dicitur post cons ejus
 A septimus, aliis etiam sextus.
Indict Concilium Hispalense primum
 VIII h. a. celebratum signat æram : die
 et IX primo Nonarum Novembrium anno
 quinto regni gloriosissimi Domini
 nostri Reccaredi regis era DCXXVIII.
 Vide Pagium h. a. n. 6.
 H. a. Childeberti regis Fr. xv
 juxta Turonensem l. x. c. 3, ejus
 exercitus per tres menses Lango-
 bardos in Italia vexabat. Autharis
 ad Guntramnum regem Childeberti
 ex fratre nepotem legationem
 mittit, ut pacem a patruo ejus
 impetret. Sed nondum reversis e
- III Pelagii 40 et 41. 588
 IV Jo. Patriarcha Constantinopoli-
 tanus Synodum habet in causa
 Gregorii Patr Antiocheni accusati
 de incesto, qui innocens declara-
 tur, et ad suum episcopatum re-
 dit, quo tempore exercitus Roma-
 nus contra Persas dimicans tu-
 multuabatur propter annonæ im-
 minutionem a Philippico fraudu-
 lenter suggestam, sedato tumultu
 Romani victoriam insignem de
 Persis reportant, et spolia opima
 Constantinopolim transmittunt.
 Pag h. a. ex Theophyl. etc. n. 3
 et seqq.
- B
Olymp. Pelagii 41 et 42. 589
 341 Romani cum Persis, licet anno
 IV superiore cæsis, apud Martyropo-
 et lim præliari non desistunt. Philip-
 342 picus ægre admittitur dux ab exer-
 4 citu suasionem Gregorii Arch Antio-
 cheni : verum infeliciter pugnans
 revocatur, et illi sufficitur a Mau-
 ritio Comentiolus. Ex Theophyl-
 lacto, et Evagr Pagius h. a.
- C
 Tiberis inundatio mense Nov
 Romæ contigit : quam consecuta
 est proxime clades, seu lues in-
 guinaria. Turonens lib x cap 4.
- I Pelagii 42, qui obit 7 Febr. 590
 II Vide notas ad Pelag. et Noris dev
 Syn p. 405.
 Theodosius Mauriti filius suæ
 ætatis annum agens 4, et menses
 sex coronatur Aug. Chron. Alex
 et Theophan. Vide Pagium ad
 ann 588, n. 8, et ad h. a. n. 3.
 Post diuturnam vacationem Ro-
 manæ Sedis GREGORIUS qui postea
 Magnus dictus est, ordinatur suc-
 cessor die 3 Septembr h. a. Indict
 9. Vide Noris de v Syn pag 93.
 A morte S. Silvestri usque ad
 initium Gregorii Magni juxta Co-
 dices Anastasianos recte nume-
 rantur anni CCXLVI. Oblit enim Sil-
 vester exeunte anno 335. Ordina-
- D

Anni Imperatores, Consules Romano-
Per. Jul rum, res gestæ et documenta.
et Ind

Anni A Anni Christianorum, Judæorum et fini-
U. C. Olymp. timorum populorum, Pontifices, Æræ
ante et post Pal. Reges, res gestæ et documenta. Christi.

tas fuit Gregorius 3 Septembris
590. Vide notas ad Gregorium M.

Gallia legatis Autharis apud Tici-
num moritur Non Sept non sine
Veneni suspicione, cum sex annos
regnasset : succedente Agilulpho.
Ex Paulodiac. Pagius ad h, a. n. 47,
et ex Gregorii M. epistola 47, lib I,
Panvinius hæc refert ad ann 598.
Vide supra.

CAJETANI CENNI

PRESBYTERI PISTORIENSIS

AD CONTINUATIONEM CHRONOLOGIÆ BLANCHINIANÆ

PRÆFATIO

SUMMA SECTIONUM.

Continuat^r Chronologia Blanchiniana ab anno Christi B
590, seu a S. Gregorio M., per tria integra sæcula. —
II. Œconomia hujus quarti voluminis. — III. Italiæ res
obscuræ, lucis multum accipiunt ab editione Medioli.
Scriptor. Italicor. — IV. Dissidiis recentiorum obscu-
riores factæ. — V. Unicum essent præsidium iisdem
vetustate obrutis monumenta veterum. — VI. At Coss.
privatorum exoletis tutiores characteres temporum sunt
anni PC qui usque ad 668 rite numeratur ; inde vero
tanquam tribunitiæ potestates. — VII. Regum Lango-
bardorum et exarchorum, qui Coss. successerunt, pa-
rum curati anni apud veteres. — VIII. Illi quidem eos
numerabant in Actis publicis, hi autem secus. — IX.
Varia de utrisque apud scriptores opinio. — X. Res
Francorum diligenter scriptæ ; at Merovingiorum tem-
pore parum conjunctæ cum nostris. — XI. Posthegiram
Olympiades, et anni Urbis rari usus ; epochæ tamen
omnes Blanchinianæ continuantur. — XII. Cycclus Victo-
rii adhuc in usu erat apud Italos et Gallos per septi-
mum et octavum sæculum. — XIII. Æra descensus C
Langobardorum in Italiam a Blanchino neglecta, omit-
titur, quanquam non semel apud veteres memorata. —
XIV et XV. Status Ecclesiæ Hispaniensis usque ad
S. Gregorium M. dum Gothi reges Ariani rerum potie-
bantur. — XVI et XVII. Status Ecclesiæ Britanniarum
usque ad eundem pontificem, dum ad idololatriam per
Anglo-Saxones introductam reversæ erant. — XVIII.

4. Eam sane provinciam sortitus sum, qua operæ
Ueæque plenior decerni mihi non potuit. Chronolo-
giam quippe Cæsaream pontificiam in Librum Pontifi-
calem ab omnium disciplinarum genere ornatissimo
præsule Francisco Blanchino Veronensi susceptam, et
usque ad annum Magni Gregorii primum, Tib. Mau-
ritii nonum, PC. ejus septimum, feliciter perductam,
at, quæ humanarum rerum conditio est, in medio
cursu relictam, ego conficere jussus sum. Provin-
ciam, ut verum fatear, cujus tertia vix parte Annalium
Ecclesiæ parens defunctus : « Jure, ait, quiescimus, et
quidem itinere fatigati, cum interdum per vastam
rerum gestarum ignorantia solitudinem fuerit in in-
vio via laboriose querenda ; aliquando voluti per
ardua montium instar Jonathæ fuerit manibus pedi-
busque reptandum, ut oppositas immensas ubique
difficultates superare possemus : cum inter hæc
omnia quam sæpissime densarum spinarum obicibus

Utrumque regnum parca vicissitudines passum, pari
felicitate redit ad fidem sæculo sexto exeunte. —
XIX. Quo tempore novum Hispaniæ accidit infortunium
Saracenis eam invadentibus, Germaniæ omni Evange-
lium annuntiat. — XX. Occasione laudandi munifi-
centiam regis Pipini et imperatorum Caroli M. ac Ludo-
vici Pil erga S. sedem. totius Anastasiani operis œco-
nomia proponitur. — XXI. Ditio ecclesiastica emergens
ab Italorum defectione, quum impii Augg. persequi
sacres imagines cœperunt, a rege Pipino amplificatur.
— XXII. Distinguitur ditiois epoche a donatione Pi-
pini. — XXIII. Primus omnium ducatus Romanus ab
imperatore Orientis cum tota Italia deficiens in ditio-
nem Ecclesiæ concedit. — XXIV. Divinitus fit ut impio
Leone temerante sacros. Ecclesiæ reditus ex patrimo-
niis, pinguiores iidem succedant ex ditioe ecclesiastica.
— XXV. In rebus ad S. sedem pertinentibus præferen-
da cæteris opinio card. Baronii. — XXIV et seqq. Theo-
phanis Coronographia de tribus Augg. Anastasio, Theo-
dosio, et Leone Isaurico asseritur contra Pagium et
recentiores. — XXXI. Catalogus regum Longobardo-
rum. — XXXII et seqq. Notæ et observationes in Ca-
talogum regum Langobardorum. — XXXIX. Catalogus
exarchorum Ravennæ. — XL. Notæ et observationes in
Catalogum exarchorum Ravennæ. — XLI et XLII. Pa-
triorum duplex genus, imperialium, et pontificiorum.
Patricii imperiales. — XLIII. Patricii pontificii.

præpediti, a multiplicibus scilicet diversisque in-
gruentibus undique negotiis violenter abrepti, ab
itinere instituto ad aliena curanda oportuerit, ad
passus ferme singulos divertisse. » (Bar. *Annal.*
tom. VIII, ann. 14.) Quam tamen obtinuisse me ju-
vat. Qui enim melius immortalis ejus nomini parean-
tarem, cujus jam senescentis consuetudine usus
sum, præcepta audivi, immensas aliqua ex parte
sollicitudines allevavi ? Aut qui melius ponerem
tirocinium, quam eam obeundo provinciam, quæ
et tanti præsulis memoriam et meum officium seris
posteris testaretur ? Hinc est quod neque labor impro-
bus, neque suavia eadem esse officium mihi et
necessaria esse intellexi, me unquam deteruerunt ;
quin potius suavia eadem esse officium mihi et
amor persuaserunt. Quamobrem quæ tria sæcula
Blanchiniana chronologia reliquit intacta, ea dili-
genter pervagatus quidquid ad Librum Pontificæ-

lem illustrandum conducere ratus sum, pro meo modulo accurate digessi, eorumque duo fere integra in hoc volumine spectanda proposui, quod reliquum est in quinto et ultimo exhibiturus (a). At quoniam, ut chronologi solent, dum temporum rationem habui, res gestas ipso in Libro Pontificali, et notis historicis enarratas, membratim indicarem oportuit, idcirco in easdem præfari aliquid debeo, ut vel delibata et in compendium redactæ viam sternant ad percurrendam tutius antiquitatem undequaque tenebris obvolutam.

3. Historia igitur hujus voluminis comprehendit unius et triginta summorum pontificum, a S. Gregorio Magno ad Stephanum III, alias IV, res gesta (b). Horum pars virtutibus eximiis, pars laude sanctitatis, immortalis memoria digni sunt; quippe qui laboribus, fide, constantia, Italiam omnem, urbem Romam et apostolicam sedem tum a regum Langobardorum, plerumque Arianorum, tum ab imperatorum Orientis, perquam raro sanctam sedem et Christi vicarium reverentiam sævitie, tyrannide, impeietate tuiti sunt; eorum non pauci in multis ærumnis, deportatione, exsilio, morte, catholicam fidem et jura sanctæ sedis vindicarunt. Italia præterea omnis, nec semel Roma ipsa, provita, pro laribus, pro fortunis, pro liberis dimicantes; nec non homines perditissimi divina omnia et humanaviolantes atque evertes, vel visibile in Ecclesiæ caput Christi vicarium manus impias extendentes: nova Ecclesiam hæresis, novæ persecutiones exagitant, novi eam martyres et confessores illustrantes; nascentia demum imperia, et regnorum excidia, quarti hujus voluminis materia sunt. Quam mæstissimam lacrymisque proferendam historiam, majori ex parte in Libro Pontificali enarratam ego per annos digessi, ut calamitatum ætas certa haberetur. Cæterum ne principium, prosecutio, exitus, tragica omnia essent, eo usque seriem rerum perduxit, quoad invisibile ipsum caput Ecclesiæ Christus pro eadem pugnans in manu forti, potentiam Langobardorum evertit ac fere contrivit; Orientalis imperii vires, quæ adhuc in Italia supererant, ejectis exarchis, penitus delevit; ditionem apostolicæ sedis, angustiis antea finibus circumscriptam, protendit; coronam Augusteam male hærentem frontibus Orientalium in Occidentem revocavit; eaque per suum vicarium piissimos Franciæ reges ornavit. Quod ultimum, nempe Occidentis excitatum imperium, tametsi hoc volumen haud amplectitur, quippe finem habet Caroli Magni regis Franciæ anno primo; cum tamen apostolicæ sedis gloriam, ejus ditione undequaque dilatata, idem Carolus, ut sui prædecessores, antequam imperator fieret, summis viribus asseruerit, cuius rei præmium imperii postea coronam accepit, hinc disjungendum non esse arbitratus sum, ut læti adeo finis mentio mæstissimarum rerum memoriam deleteret.

3. Talem vero ac tam variam historiam merito dolet Baronius tenebris obvolutam; tanta enim, septimo præsertim sæculo, ignorantia Occidentem fere totum pervaserat, ut litteræ penitus interiisse viderentur. In Italiam præcipue id malum advexit descensus Langobardorum, qui amplius bis centum annis eam vi et armis possederunt. Nostras tamen res dolendas magis faciunt recentiorum dissidia, quam veterum scriptorum inopia. Et sane ingens monumentorum copia, tot opuscula, privilegia, chartæ, donationes, et id genus documenta quæ V. Cl. Ludovicus Antonius Muratori, bibliothecæ Estensi præfectus, in lucem edidit nostra ætate, fidem faciunt quod utcumque inopes litterarum majores nostri tamen quæ suis temporibus evenerunt, eorum memoriam ad nos transmittere conati sunt. Negare non ausim, quod maximus hic assertor Italiæ gloriæ admodum rara protulerit monu-

(a) Lucem non vidit hoc, de quo loquitur Cenni, quintum et ultimum volumen, Epit. PATROL.

menta, sæculum septimum cæteris obscurius illustrantia, eaque vel injuria temporum, vel librorum socordia depravata et corrupta; per eadem tamen, adhibitis optimæ notæ codicibus, ipsoque acumine ingenii, additisque præclarissimis observatis, non semel docet remotissimas hinc ætates pede inoffenso percurrere. Præterea cæteros inter scriptores veteres, auctorem Miscellæ ac Paulum Warnefridi cognomento Diaconum ad primævum splendorem restitutos, et Librum Pontificalem vulgo tributum Anastasio cum quatuor codd. ex biblioth. Ambros. var. lect. in lucem edens, facem haud dubie præfert antiquitates Italas perlustranti multo dilucidiorum quam qua usi sunt nostram ætatem præcuntes. Hinc est quod Vaticanam hanc nostram editionem, optimis tot codicibus a doctissimo præsele ditatam, locupletiolem prodire volui additis præstantissimis quatuor Ambrosianis ex viri ejusdem clarissimi editione decerptis ad pontificum rerumque gestarum tempora firmiter stabilienda. Quem etiam ad finem adhibui cod. celeberrimum Farnesianum e schedis Blanchinianis expressum, et Catalogum Veronensem ab eruditissimo P. Josepho Blanchino editum in Prolegomenis, qui varias lectiones alterius codici, nempe Vallicellani, adjunxit. Ita ut quartus hic tomus additione sex codicum præstantissimorum. ditior vulgatis in lucem prodcat.

4. Quid vero? gravius multo incommodum et nostris et peregrinis rebus eruditi, inquam, recentiores tot tamque variis sententiis attulerunt, quam ipsa barbaries Langobardorum. Ut enim de cæteris sileam, e mox laudatis antiquis scriptoribus auctore Libri Pontificalis. et Paulo Warnefridi quisnam hodie veritati aditus pateat? Romanorum scilicet ætates pontificum e Libro Pontificali Panvinus, Baronius, Papebrochius, Pagius eruerunt: at quam raro unanimes sunt? Ex Paulo autem Warnefridi Langobardorum regum historiam præalii Peregrinus, Sagonius, Panvinus, Baronius, Pagius, Bacchius summa cum diligentia texerunt: at quantum inter eos discrepantiam, quot dissidia nos posteri deprehendimus? Perinde est de auctore Miscellæ, qui cum in extremis libris Theophanem exscripsit, merito a Baronio ut Theophanem laudatur, cum illius Chronographiam GL., post suam mortem evulgatam, non viderit. Multa apud auctorem istum occurrunt quæ alios in sententiam aliam ire coegerunt. Id vero præsertim notatu dignum est visum, quod ab ultimo anno Phocæ res prævertit annuo spatio, rem inobservatam Baronio. Primi hunc metachronismum deprehenderunt viri doctissimi Henschenius et Papebrochius., ille in Exegesi de S. Theophanis Chronographia, hic in Conatu Historico-Chronolog. (tom. III Mart., et 6 Maii), et uterque ad extremum Constantini Copronymi annum Christi 775, perduxerunt. Contra Antonius Pagius rem ab iis observatam laudans ac severius expendens, observat Theophanem recte consignare solis eclipsim anno 693. ac proinde in viam illum redire post errorem 84 annorum contendit. deinde ad Constantinum Copronymum veniens, ne ad metachronismum rediisse Theophanem cum viris doctissimis fateatur, depravatum esse ait Chronographum toto imperatoris illius tempore. At de his infra redibit sermo. Hæc cum ita sint, nemo non videt recentiores ipsos, pro eo ut tenebris obvolutam historiam illustrarint, conatos esse ut in incerto eam magis magisque positam confirmarent; quæ res quantum negotii ac periculi scribenti afferat, non est petendum.

5. Ea propter qui nostra ætate res certas scribere pro virili contendunt, rejectis aliorum observatis, præsidio monumentorum veterum uti solent. Horum ope doctissimus præsul Blanchinus, novis-

(b) Apud nos, medium tomi secundi. Erit. PATROL.

simus Fastorum consularium illustrator, numero pluribus atque eruditione singularibus eosdem observatis locupletavit. Exactis vero consulatibus privatorum, ubi consulatus Augustorum perpetui cœperunt, ac tribunitiæ potestatis exoleverunt, minor deinceps occurrit eruditio et monumentis, ut planum est ex Blanchiniana chronologia, quæ ab anno 565 Justinii Junioris, seu Cœropalatis primo, P. C. Basilii, V. C. 24, et ultimo coss. privatorum, ad 590. ejusdem extremum, duas tantummodo inscriptiones præsefert statuentes tempus certum; primam nempe an. 637, recessus effossam in Exquilis, quam muneris cui gratia exhibet; utpote a S. M. Clemente XI, ob miram antiquitatis scientiam, monumentorum omnium Romæ et fori; quotidie effossorum cognitor descriptorque electus. Alteram vero offert an. 577, ex card. Norisio de Synodo v; quibus etiam tertia addi potest, nempe epitaphium Candidæ, cujus epigraphen Blanchinus ex Martyrologio recitat an. 585, ad quem pertinet. Hanc autem quia is non integram descripsit, lubet afferre ex Baronio, qui Annal. tom. IX, an. 743, occasione recitandi inscriptionem Theodimi subdiaconi et correctoris Ecclesiæ Romanæ, ex eadem Neapolitana ecclesia S. Andrea ad Nidum, ubi illa exstat, epitaphium Candidæ recitat, cujus epigraphes ita habet:

HIC REQUIESCIT IN PACE CANDIDA C. F. QUÆ VIXIT
PL. M. ANN. L. DIE IIII. ID. SEPT. IMP. D. N. MAURITIO PP. AUG. ANN. IIII, PC. EJUSD. AN. II. IND. QUARTA.

Hujusmodi tamen inscriptionibus quemadmodum comprobatur quod, exoletis, tutioribus temporum characteribus, tribunitiis potestatibus et consulatibus (nam semel inito ab Augustis consulatu, idem postea quoad viverent per PC. 1, 2, 3, etc., numerabantur), imperiales tantum anni in actis publicis signabantur, simulque laudati postconsulatus; ita etiam monemur vanum deinceps fore chronologiam consolare appellare; quippe quam dum Cæsaream nuncupamus, Augustea consularique una simul dignitatibus conspicuam intelligimus.

6. Verum, antequam pergo alia dicere quæ oportet chronologiæ præmittere, discrimen illud magni momenti indicem necesse est, quod eruditissimus Antonius Pagius et in Epistola Ilyptica, et in sua Criticæ ad an. 668 observat in postconsulatibus Augustorum. Horum siquidem pars rite numerant PC. post annum quo consules processerunt; pars autem ab ipso anno inito consulatus perpetui postconsulatus, tribunitiarum instar potestatum numerant: quo inobservato discrimine ratio omnis temporum pessumiret. Ab anno igitur 566, cum Justinus Junior processit consul, usque ad 668, cum Constantinus Pogonatus imperii summam administrare cum fratribus Heraclio et Tiberio, post patrem Constantem Syracusis cæsum, rite nummi et acta PC. exhibent. Inde vero novam in Fastos mutationem, ut ait Pagius, inductam videre est: vix enim Augusti procedebant coss., PC. annum primum numerabant. Utriusque generis exempla suppetunt ex actis publicis et monumentis, non autem ex nummis, qui annos duntaxat imperii præseferunt; quæ potissima causa est cur in chronologia non usus sim nummaria eruditione, ne inutilibus eam rebus infarcirem. Cæterum Byzantinorum numismatum, præter nullam eruditionem, raritas etiam magna dolenda est numerantium annos Augustorum; nam, ut Cangius affirmat (*Diss. de inf. ævi nomism.*, n. 44), demptis nonnullis æreis Justinii Thracis, Justiniani, Justinii Junioris, Tiberii, Mauritii, Phocæ, Heraclii et aliquot aliorum, nec aurei nec argentei ulli cum iis temporum notis exarati reperiuntur. Quod patet ex eorundem collectionibus ab Occone, Mediobarbo ipsoque Cangio factis. Itaque postconsulatus Augustorum in

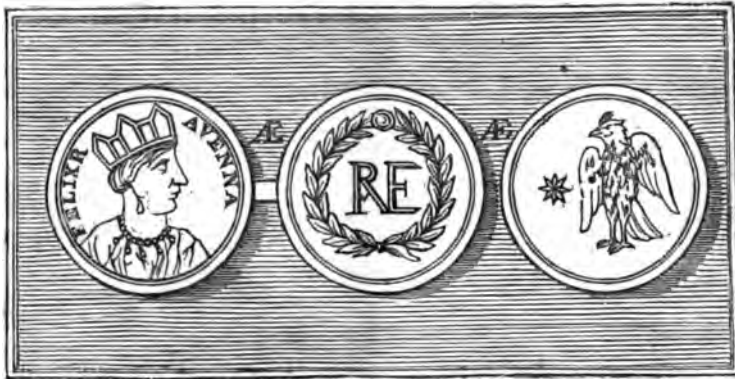
conciiliis, pontificum epistolis, diplomatibus, actisque aliis publicis, ante Constantinum Pogonatum ab imperii semper annis distinctos videre erit; post Constantinum vero æque ut plurimum cum annis imperii postconsulatus procedunt; vixdum enim augustea cum dignitate exabant, consulari etiam illustres amabant fieri. Quam rem qui ante Pagium non animadvertit, in maximos eum errores labi oportuit.

7. Eo nunc revertens unde profectus sum, cum viderem præcipuis temporum indicationibus destitutam meam chronologiam futuram omnino imparè Blanchinianæ, novis eam fulcire adjumentis meditabar, annos videlicet regum Langobardorum exarchorumque Ravennatensium numerando. Animadverti enim nihil cum pontificum omnisque Italiæ rebus esse conjunctius Lngobardica et exarchica historia. Præterea compertum est quod ipsis ex primordiis consulatus perpetui Augustorum utriusque originem auctores repetunt; nam primo anno PC. Justinii, æræ vulgaris 567, exauctorato Narseti successisse tradunt Longinum Italiæ præfectum, qui postmodo insolenti et usque ad eum diem inaudito apud Italos nomine exarchus est appellatus. Sequenti autem anno exeunte, Langobardi e Pannonia profecti post Kalendas Apriles in Italiam ingressi sunt. Quid vero utilius rebus nostris fuerit excogitatum quam utriusque Italiæ potestatis consulari, sic volente Numine, suffectæ recensere annos singulos, qui cum Cæsareis ac pontificiis pariat, tum minus dolendum redderunt defectum consulum, tum magna nos parte operis allevarent, quod ineuntibus temporum rationes superest? Id vero cum apud antiquos factum non viderim, haud facturum me operæ pretium ratus sum, si cum siluerim nummos Byzantinos, tanquam rem inutilem, duplicem annorum seriem enumerassem, Italorum rebus stabililiendis inutiliorem. Quod unum non modo utile, verum etiam necessarium esse duxi propter tot tamque varias recentiorum opinioniones, Fastos tam regum Langobardorum quam exarchorum Ravennæ ex privatis et aliorum observationibus confeci, subjiciendo omnium oculis, postquam satis præfatus ero. Interim necesse est ut comprobem, quæ mox affirmabam, parum videlicet pensi habitos Langobardorum regum aut exarchorum annos in actis publicis aliisque documentis ad Italicarum rerum historiam illustrandam accommodatis.

8. Dubitari certe non potest quin plura exstant monumenta regum Langobardorum, cujusmodi sunt chartæ, donationes et privilegia eorundem annos numerantia. Prologi etiam legum a Rothari et aliquot successoribus latarum; annos eorum commemorant, ut planum est. Quid autem utilitatis inde habetur ad Cæsaream seu pontificiam historiam? Utile tum quidem utrique fuerat cum concilia, epistolæ pontificum, sacræque etiam divales Cæsarum Augustorumve, Langobardicos aut exarchicos numerare annos consuevissent. At unicum exstat hujusmodi monumentum, nempe concilium Romæ habitum a S. Zacharia anno 743, in quo Liutprandi 32 memoratur: quod novo prorsus exemplo, neque antea unquam factum monent Baronius et Pagius. Hic insuper inde eruit fœdus tunc temporis esse initum inter Romanos et Langobardos ad tuenda, sacras imagines contra impium Constantinum (Pag. an. 643, n. 16) Quod si rara eaque non publica documenta Langobardorum annos exhibent, exarchorum non modo rara, sed nulla, quod ego sciam, memoria est, quæ annos indicet. Remque astruit vetus inscriptio marmorea ad annum pertinens 734, quam præsul Blanchinus a se descriptam Ravennæ in ecclesia S. Apollinaris in classe publicæ lucis fecit in præfatione eruditissima tomi 4 hujus operis, num. 54, unde hanc particulam decerpsi

IN N PATRIS ET FILII ET SPS SCTI IMP PUSSIMIS DO NN LEONE ET CONSTAN
TINO A DO. CORONAT PACIF. MAGNIS IMP LEONE
QUIDEM CLEMENTISS. IMP. ANNOXIS. CONSTANTINO VERO A D CORONATO IMP
ANNO XI. GVVERNANTEM ITALIA DN EVTVCIIHO EXCELL. PATRICIO
Et Exarch. IIII. Kal. Februarias Ind. XIII. etc.

Unde liquet Eutygium exarchorum ultimum, qui A qui dicuntur eam partem quæ supererat Occi-
anno 734 numerabat annum exarchatus quintum, dentalis imperii summa cum potestate admini-
omnino eum silere, ac proinde ita factum a suis strasse, cujus rei certissimum indicium. nummos ab
etiam prædecessoribus probabile est, magno cum eisdem cusos servavit antiquitas, quorum formam
historiæ nostratis detrimento. Quæ res profecto a Cangio expressam in fine Mauricianorum his
maximam me in admirationem conjecit, cum vidi exhibeo.

Testatur Cangius in eorum plerisque hanc imagi- B nem pectoralem feminæ corona murali ornata as-
pici cum inscriptione *Felix Ravenna*; in postica autem monogramma urbis. Aquilam vero, quæ in aliis visitur, signum fortasse putat effingere Romani imperii.

9. Multum inde incommodum historia nostra accepit; quare scriptis recentiorum ignoscitur. Si enim tanta discrepantia occurrit in rebus Langobardicis, quas consignavit litteris scriptor gentilis, patria Forojulianus, ubi primum sua gens constitit, eorum regni æqualis. et cui necessaria ad historiam conficiendam suppellex non defuit, ut ipse testatur lectores admonens, ubi incompertum quid narrat (*lib. vi, cap. 43*): quid mirum tot tamque varias ivisse in opiniones, qui de rebus exarchorum Ravennæ membratim apud veteres indicatis scripserunt? Græci siquidem, quorum res erat, siluerunt; monumenta Ravennatensia, si qua erant, interciderunt: ipsi exarchi, ut vidimus, suæ dignitatis annos neglexerunt. Hinc est quod doctissimi cardinalis Baronii tempore ipsa eorum series manca circumferebatur, quamquam multi de iis scripserant. Post Baronium Antonius Pagius et Benedictus Bacchinus, novis eductis exarchorum nominibus, eandem seriem explere conati sunt. Denique Anonymus Mediolanensis, omnium novissimus, hanc spartam ornandam suscipiens, et antiquos et recentiores ad trutinam revocat (*Script Ital. to. X, tab. chronograph. sect. 46, n. 79, 80*), ita ut magnum aliquid ex illo expectes. Quid vero? Dum alienis scriptis confundendis insistit, aliorum observata in compendium refert, ipse admodum jejune, et cum Libro Pontificali pugnans in medium affert. De tribus tantum exarchis recens detectis loquitur, ac mirari se olim ait quod Theodorus Calliopa sex et triginta annos explevit a 650 ad 686. Verum minus alte eum petere debuisse Theodori primordia docet Liber Pontificalis in S. Martino, de adventu et cæde Olympii diserte loquens, necnon de Theodori novo in Italiam adventu, quem recte Sirmondus (*Synops Collect Anastas.*) cum anno illigat 653. Pari modo primordia Platys differre oportuit anni unius spatio, de quibus infra

opportunitus dicendum erit. Quæ cum ita sint, contentus, inquam, regum Langobardorum et exarchorum Fastos proponere, et quidem seorsim, ut ætates dignoscantur melius, res gestas in chronologia sparsim indicabo, ut earundem cum cæteris affinitas videatur. Eapropter in summa Cæsareæ chronologiæ parte utramque hanc Italicam potestatem libuit indicare.

10. Profecto quod præsidium nostrarum rerum chronologia nequidquam desiderat ex Langobardis et exarchis, Francorum reges attulissent, quorum historiam servatis plerumque temporum rationibus tum multi antiquorum scripserunt, nam decora in eo regno ingenia nunquam defuerunt, ut videre est in celeberrima collectione Duchesnii; tum recentiores eruditissimi variis optimisque observationibus illustrarunt. At quemadmodum res civiles Francorum usque ad Carolum Martellum majorem domus parum cum nostris conjunctæ sunt, et tam ipsius Caroli Martelli quam Pippini regis ejus filii res gestæ ad octavum sæculum jam proVectum pertinent, quo exeunte principem Cæsareæ chronologiæ locum Francorum reges tenent, tanquam Romani imperatores: ita nec postremi Merovingiorum, Caroli Martelli, neque Carolingiorum primi, Pippini regis recensere annos volui, quorum facta, quæ tantam sanctæ sedi splendorem pepererunt, non silui. Neque operosum id mihi fuit: ubi enim a S. Gregorii Magni anno primo, unde ordior, ad primum S. Gregorii II, nempe a 590 ad 745, ordo rerum me duxit, viam ingressus sum multo jucundissimam, tum copia rerum abundantem, tum distinctam lapidibus qui iter metiuntur: annalium videlicet scriptores perquam accuratos inveni, quibus accommodatior res chronologo excogitari non potest. Carolinum præterea Codicem nonaginta et novem epistolas continentem Gregorii III. Zachariæ, Stephani II, al. III. Pauli, Stephani III, al. IV, Adriani, et Pseudo-Constantini, ad Carolum Martellum, Pippinum, Carolum Magnum, ejusque fratrem Carolomannum, quem Gretserus post Baronii mortem, anno 1613 evulgavit, habui ducem et rebus enarrandis et ineundæ temporum rationi tutissimum. Utcunque

sta omnia diligenter præstiterim, multisque accessionebus ditaverim chronologiam, contra semper concedet, nec rerum temporumque remittentem præfereret quam id Blanchiniana imus admirari. Quod si rerum potius vicisquam socordi ingenio vertatur vitio, nec injuria, nec mihi fiet invidia.

Quas vero accessiones fecerim chronologiæ pontificiæ, abs re non erit indicare. Equivocis annos digessi res præcipuas, tum civiles, thesiasticas, florentissimorum nostra ætate in Hispaniâ, Magnâ Britannia et Germaniâ, Libro Pontificali aut memorantur aut enarrate iisdem regnis cur parce aut nihil Blanchiniana chronologia loquatur, infelix eorum conditio Gregorium Magnum causa est: Ariana heresis Hispaniæ regnum, duo cætera idololatriam dabant. Hoc tamen discrimen est inter Germaniam tunc primum audiit Evangelium Hispania vero et Britannia ab eodem defecere propter causas cur utrumque regnum defecere brevi narratione complectar, ut redeuntium ad aximeque proficientium magis delectet his illis autem præmitti oportet quæ restant de omnibus chronologicis. Blanchiniana quidem que ad finem Libri Pontificalis adhibui. Quæ rtasse reprehendar. Dicit enim aliquis cum Periodum Julianam, cyclos solis et lunæ, tales litteras, indictiones Cæsareas. et æram anam, utile quidem et necessarium fuisse esse. Olympiades vero et annos Urbis ante et illia, quænam utilitas, quæve necessitas conoportere persuaserunt? Enimvero postquam ova illa æra, Christiano adeo nomini infaupe hegira, utramque earum. ut rari deinceps, omitti posse Pagius docet. et vere eas; mihi autem libuit chronographos alios jure glo comparandos sequi, cum præsertim antissimo chronologo necessarias esse didicidatas olympiadum et Urbis æras, ad præambulum, seu hegira, et Græcorum annos cum (Card. Nor., de Epoch. Syrom.) Nulla enim n fatear, ex Blanchinianis, concessu omnium, tutior epocha est duabus prædictis. ær lunare et ipse annos hegira numerare um a die 16 Julii, fer. vi, cum Arabes incifuga Mahummedis, ante initium secundi mpyladiis 350, qui est annus æræ Dionysianæ 2. ante Palil. 4374, post Pal. 4375; singunus diem mensis et feriam de more indinova annorum forma turbentur res nostræ: olympiadum et U. Ç annos perpetuo cum et aliis deduxi.

It planius autem sit cur doctissimo Pagio diam recuso, illud velim animadverti quod ipse Dionysianus, cujus æra celebrior certe m Arabica, non nisi temporibus Caroli Mafferri est cœptus Victoriano in Gallis, et, ni or, in Italia ipsa, ut mox ostendam. Indequel, olympiadum et Urbis annis omissis, certa epocha destituerentur res nostræ, Gallorum n nostris octavo, ut aiebam, sæculo conjunæ. Si quidem Galli anno olympiadis 369 seU. C. 4431 ante Pal. qui est æræ Dionysianutebantur cyclo Victoris, ut notat Scaliger tissimo cod. Euseb. Chron. et cum eo Noris Ravenn. ac Pagius ad an. 699, n. 49. Ibi agitur: In. annum. V. Childeberti, Regis. um. Pipino. Jubente. ab. Adam. sunt. anni. ka. DCCCC. fuit. Pascha. X. Kal. Aprilis. o. Domini. fuit. K. madias. per. Cyclum. o. annorum. CLX. Repetitio. a. capite. Cynterea continuator Fredegarii suam continuaabsolvens anno æræ Dionys. 736 ineunte: one, inquit, Domini usque in istum annum em in Cyclo Victoris anno 177, Kal. Januar. i. anni 753; numerat quippe a mense Martio,

ut hodie etiam Florentiæ et alibi. Bucherius insuper vigere apud Gallos Victoris Cyclum observat in Doctr. temp. anno Dionys. 740, ex dissidio Paschali ejusdem anni; nam Victoriani xv Kal. Maius, Alexandrini viii Kal. celebrandum contendebant. Idem dissidium instauratum fuit viginti post annis, nempe 760: cum enim term. Pasch. esset dies 5 Apr., Victoriani noluerunt cum Alexandrinis celebrare Pascha seq. die Dom. 6 Apr., at distulerunt ad sequentem Dom. 13 ejusdem mensis. Quamobrem Pagius, ad eum annum num. 6, recte admonet Cyclum Victoris viguisse apud Gallos usque ad Carolum Magnum. Perinde Italos, qui Pascha juxta Cyclum Dionysii 95 annorum, jam diu celebrabant, non penitus omisisse Cyclum Victoris octavo sæculo ineunte, satis superque constat ex monumento per me allato in notis Chronologicis Constantini, videlicet: *Primo anno pontificatus ejus implentur anni centum quinquaginta de repetito Cyclo Victorii ind. vii. anno primo Tiberio imperante cum Justiniano patre.* Si enim in Catalogo æquali eorum temporum pontifices Romani recensentur juxta Cyclum Victoris, non igitur tanti habebatur æra Dionysiana, ut prætereundæ mihi visæ sint certiores æræ, cujusmodi sunt olympiades et anni Urbis, ne chronologiam inhærere paterer dubiis adhuc epochis: tamen si Dionysiana eadem, quæ brevi ubique apud Occidentales obtinuit, merito aliis omnibus præferatur.

13 Optandum sane erat ut quoniam varia scriptorum opinio operosum reddidit Langobardorum regum annos singillatim expendere. saltem privata rerum Italicarum epoche ad adventu Langobardorum supra memorato per annos singulos deducere; siquidem anni ab illo adventu non semel per septimum octavumque sæculum numerantur. Et, ut dicam quod sentio, vehementer miratus sum id minime in mentem venisse Blanchino præsul; quippe quem vidi invasionem alteram Italiæ a Gothis factam ante Langobardicam, non modo per annos digessisse, sed ipsis Gothorum regnum annis una cum imperatorum enumeratis, ab Odoacris impulsu anno 476, ad Totilam Tejamque devictos virtute Narsetis ann. 452 et 453, totam per eorumdem in Italia moram diligentissime descripsisse. Sed postea, re attentius considerata, vidi doctissimum virum ab id præstando fuisse deteritum tot tamque variis Langobardici adventus opinionibus, quæ inutilem ejusmodi epochem reddidissent, ut aiebam num. 7. rem inutilem futuram annos regum ejus gentis et exarchorum, ab antiquis neglectos, recensere. Præterea privatas idem curas non adjunxit Langobardicæ historiæ. Namque adhæsisse eum video chronologiæ præsertim Pagii, qui scriptores Francicos secutus, quandoque adversatur Libro Pontificali et Paulo Diacono: ac proinde ab eodem hac in re paulum digredi coactus ero in fastis conficiendis quos sum pollicitus. Equidem parce et timoris semper plenus in peregrinorum, etiam cœvorum, sententiam ivi. Ubi enim vidi abbatem Biclarensem, æqualem eorum temporum, constituta primi Langobardorum regis Alboini cæde anno Justinl Jun. 7, Leovigildi 5, æræ Dionysianæ 572, octo duntaxat post annos, 5 videlicet Tiberii, 13 Leovigildi, principum Antharith consignare, quod aperte pugnat cum Paulo Warnefridi et epistolis S. Gregorii Magni, id mecum deliberavi ut exteris res nostras referentibus non audirem. Quis enim ferat regnum Clephonis octodecim mensium, ac decennale interregnum post Alboini cædem, antequam Antharis levaretur, ad auctores synchrono intra octennium coarctari? Itaque veniam mihi hanc dabit præsul doctissimus, ut ab se recedam in Langobardorum serie texenda, sive, ut verius loquar, sententiam Antonii Pagii cum scriptis conferam auctorum nostratium, ne cum Blanchino abi decipiantur.

14. Illis delibatis de chronologicis indicationibus præcipuis (non enim est quid loquar de nonnullis astronomicis quæ propriis sigais incurrunt in oca-

los), venit nunc ad Hispaniæ ac Magnæ Britanniæ A defectiones a catholica fide breviter enarrandum, ut quæ sparsim leguntur in chronologia de utriusque ad illam reditu facilius intelligantur. Ac primum de Hispania. Hæc ab ipsis apostolorum temporibus Ecclesiam habuit, deinde episcopos et metropolitans. Tribus persecutionum sæculis martyrum numero illustri fuit. Pace per Constantinum Ecclesiæ reddita, sacrissimis sanctisque constitutis catholicam fidem et Ecclesiæ disciplinam longe lateque diffundi gloriata est. Ab Adriano primum, deinde ab eodem Constantino in quinque provincias divisa (Mauritania enim Tingitana et Baleares insulæ extra continentem sitæ sunt), Bæticam, Lusitaniam, Gallæciam, Tarraconensem, Cathaginensem, totidem habuit metropolitans, quorum singulis episcopi plures paruerunt. Brevi ea omnia pessumeunt. Honorio octavum ac Theodosio tertium coss., anno æræ Christianæ 709, Alani, Wandali, Suevi pervadunt Hispaniam et omnia B miscet : ii postmodo debellantur a Gothis, qui rerum potiuntur : barbari omnes, omnesque a catholica fide abhorrentes. At præsertim Gothi, qui duobus fere sæculis ante Reccaredum regem, qui hæresim detestatus est, catholicos vexaverunt, Arianismum profitebantur. Hæc Gothorum religio ; cuius originem audire oportet. Cum gens Gothorum, ab Hunnis pulsa, in Thracia primum consistere a Valente impetravit, mox deficiens non sine Romano sanguine profligata fuit, ac demum Gratiano impetrante. fœdus cum Romanis percussit, Ulphilam habuit episcopum. Hunc principem legationis fecit, cum terræ indigens quam cogeret, a Romanis petiit morari quocunque loci vellent. Quare episcopus Gothus Cpoli degens anno 384 interfuit concilio generali II, tuentibusque sententiam Nicænorum Patrum adhæsit. Postea Apollin rediens, incertum num legationis fautores querens, an pro accepto beneficio gratificaturus, cum Arianis communicavit. Nec multo post Gothi omnes, Ulphilæ præceptis imbuti, ab Ecclesia catholica tanquam Ariani avulsi sunt. Iidem, vario tantum nomine Visigothorum et Ostrogothorum, hi in Italiam, illi in Galliam et Hispaniam irrupere.

45. Qui tenuerunt Hispaniam, nempe Visigothi, hæresim ibi altius figere quam alii apud Italos potuerunt, Gothicam statim liturgiam ubique adhiberi vi et armis conati sunt ; sacra deinde omnia paulatim invertere. Nequidquam catholici episcopi ecclesiasticam disciplinam tueri, aut catholicam saltem religionem periclitantem servare nitentur. Ariani enim reges errorem constantissime defendebant, nec pietate sanguinis conjunctione ab eisdem oppugnantibus deportatione, exsilio, capite plectendis retardati unquam sunt. Testes sunt tam multi episcopi e suis sedibus ejecti ; testes sunt tot martyres pro fide constantissime occumbentes ; testis denique est ipse Hermenegildus, regis Leovigildi filius, qui cum suis fortiter pugnans pro fide, ab Arianiis victus occiditur. Nonnulli quidem episcopi, catholicæ religionis zelo inflammati, dum dissidentes barbari Hispanas provincias lacerabant, catholicosque tam vehementer insequerentur, sacros canones defendisse memorantur. Hinc est quod rebus ad extremum miseris, Romani pontifices, ne quidquid jurisdictionis erat inter episcopos confunderetur, identidem eorum aliquem, zelo ceteris præstantiorem, vicariatu apostolico ornarunt, ut nullis studium fidei ac disciplinæ limitibus contineretur, at ubicunque Ecclesia catholicorum esset ibi incolumis eadem servaretur. Hunc honorem omnium primo Asturicensi episcopo Turibio esse datum legimus a Leone Magno : eundem uni aut alteri Hispalensi Simplicio et Hormisda sunt impartiti, necnon Joanni Tarraconensi episcopo Hormisda idem concessit. Præterea recti fideique semper retinentissima Hispania turbulentissimis hisce etiam temporibus nonnulla catholicorum concilia celebravit, aliaque gessit non pauca, eam incolentium gloriæ perpetuo ascribenda. Quid vero? Hispa-

niensis Ecclesia universim misera usque ad Reccaredum regem duobus fere sæculis fuit ; neque unquam emersisse eam legimus, nisi anno Pelagii pontificis extremo, cum, concilio Toleti III celebrato, tum rex, tum tota ejus gens Arianismum, Leandro Hispalensi et monacho Eutropio prædicantibus, detestati sunt. Cætera et ex chronologia et ex notis infra petenda. Etenim a S. Gregorii Magni primordiis ad S. Gregorium II, nempe ab exeunte sexto ad octavi sæculi principium, nulla Occidentalis patriarchatus felicior florentiorque diœcesis Hispana ; inde vero rursus miseram multoque infeliciorem quam antea fecit Saracenorum invasio.

46. Ab Hispania nunc pergo in Magnam Britanniam. Hæc altero Ecclesiæ sæculo, regis Lucii pietate a S. Eleutherio papa obtinuit evangelica prædicatione illustrari, at postea, quæ regni illius vices sunt, a fide discessit. Magnæ hujus insulæ notitia tum ecclesiastica tum civilis repeti memoria debet ex eruditissima descriptione præsulis Blanchini in notis historicis ad S. Eleutherium ; utrumque enim ejus statum tam alte inculpat animo, ut priorum trium Ecclesiæ sæculorum nullius provinciæ imaginem tam affabre elaboratam fatear me vidisse unquam. Deinde ut uno velut ductu ad monachi Augustini prædicationem gradus fiat, summa hæc fustoris historiæ capita meminisse oportet. Constantino formam imperii ab Adriano excogitatam post Nicænum concilium instaurante, ac diviso orbe Romano inter quatuor prætorii præfectos ; trium diœcesium tractus Galliarum, Hispaniarum, Britanniarum, præfecto prætorii Galliarum obvenit. Provinciæ Britanniarum a Constantino quatuor institutæ ; has postmodo Valentinianus fecit quinque ; tres præsidiales, Britanniam I et II, et Fl. Cæsariensem ; consulares duas, Maximam Cæsariensem et Valentiam. Sic divisa diœcesis spectabili vicario paruit usque ad coss. Honor. Aug. VII et Theodos. Aug. II, sive usque ad an. 407. Tum vero tyrannidem induit, levatisque ac brevi cæsis Marco et Gratiano, felicius succedit Constantius, qui trajiciens in Galliam, universum Gallum Aquitanumque militem ad suas partes trahit. Nacti occasionem barbari invadunt Gallias, Respublicæ ubique emergunt : Britanni ipsi, dum Alaricus Romam expugnat an 709, sese in libertatem asserunt. Sic magna insula præcipiti defectione ab imperio avulsa, primum infelix, deinde misera. Romano spoliata milite, prædæque transmarinarum gentium patentem, ægre tuentur indigenæ. Quare anno 421 legatis ad Honorium missis, subjectionem promittunt, modo a Pictis et Scotis in vasoribus liberentur. Roma mittitur legio ; ab infestationibus liberantur, de muri repagulo admouentur. Nova tamen auxilia a Romanis petita sequenti anno ; hi autem fatigati expeditionibus, vale iis dicunt. Facti igitur saviores transmarini, prædis cadibusque Britannia infestiores sunt usque ad annum 446, cum Wortigernus, Britannorum rex, tentato D iterum nequidquam Romanorum auxilio ab Aetio magistro militum Valentiniani III, de Saxonum petenda ope coacto consilio deliberat.

47. Quamobrem sequenti anno juxta consilium imprudens procerum, missa legatione invitat Saxones, qui jam diu regno ejus inhiabant. Post biennium robustiores Germaniæ populi Angli, Saxones, Juttæ, Hengistio duce, præsidium afferunt Britannis, mox periculum allaturi. Vix in insulam ingressi, sedeque in orientali plaga constituta, cum Pictis et Scotis decertant, eosque in fugam vertunt. Conventum postea est inter Britannos et Anglo-Saxones (ita tres ex nationes conflato nomine appellatæ) ut hi pugnarent in posterum pro Britannorum libris, militia stipendia accepturi. Pugnât Wortigernus anno 450 cum hostibus, deque iis insignem victoriam refert federatorum auxiliis, quare præmium Hengisto Cantium largitur. Interea Hengistus, defectionem

, fratrem Horsaam novumque militem e
i accersit, cumque iis filiam Rowen. Hor-
ii regem salutat; filiae autem venustate

Wortigernum, qui repudiata uxore isti
Erat Wortigerno filius magnæ indolis, cui
Wortimero. Illic Hengisti fraudem depre-
patri et Britannis nuntiat. Hospites loco
rabit; fit pugna: Wortimeri virtute inter-
rta, fugatur Hengistus, qui fratri succe-
dantii regno. Transfuga in Tanet insulam
ens, inde in Germaniam redit: multisque
copiis adest sequenti anno, nactusque
num præmortuo filio regnantem solum,
filiae artibus invadit regnum. Semel enim
factus captivus Wortigernus, primo liber-
bus provinciis, deinde vitam, traditis
ocis, coactus est redimere. Tunc barbari
omnia et sacerdotes debacchantur, flamma
siquid religionis est prosternunt. Wor-
pse in Cambriam seu Walliam fuga elapsus,
in oppido sese munit. Huc qui eum secuti
quias fidei Britannicæ advexerunt: cætera
l idololatriam misere redierunt. Heptar-
inde barbari, sui septem regna aliud alio
constituerunt. Juttarum regnum fuit Can-
us metropolis Dorovernum seu Cantuaria.
tabuerunt tria, quæ dicebantur Saxonum
um, Meridianorum, et Occidentalium; tria
li, nempe Anglorum Orientalium, Mediter-
i, seu Merciorum, et Nordanhymbrorum,
anniæ constitutionem est nactus Augustinus
s qui a S. Gregorio magno ad eam gentem
is. Quando autem nonnullo intervallo ea
fidem reversa sint, quanquam digessi in
gia, lubet hic uno ductu delibare Cantii
cujus urbs primaria Dorovernum seu Can-
nde Cantuarios et Vectuarios Beda incolas
Juttarum origine, omnium primum evan-
æ illustratur ab Augustino monacho primus-
ium heptarchiæ regum Ædilbertus, seu
tus, idololatriam detestatus, catholicam
plectitur an 597. Post septem annos, nempe
xonia Orientalis, quam hodie regionem
i et Mediam vocant, baptismo sui regis
, qui et Seberetus, illustratur. Northum-
e in duas olim provincias seu regna Ber-
i et Deiorum, Beda teste, dividebatur,
ie regem baptizari gloria est anno 627, 12
die sancto Paschatis, Eboraci, ab episcopo
cui præmium rex dono dedit urbem ipsam,
fieret episcopalis; sexque annorum præ-
æ multa per sanctum episcopum millia sunt
a. Orientalium Anglorum regnum, quod
ebatur provincias Norfolciam, Suthfolciam
brigiam cum insula Elii, ut ait Pagius au-
: Spelmanni (an. 627, n. 25), suum quidem
arpualdum, seu Erpenwaldum, Christianum
ri anno 628: at eodem anno eum dolens
, nonnisi 629, aut tardius 630, succedente
D , episcopus Felix ejus gentis instruendæ
suscepit. Occidentales Saxones, qui et Ge-
uncupantur, anno 635 baptizato Cynigilso
ege, Christiani fiunt, prædicante Birino epi-
quem papa Honorius eo miserat nulli addi-
li. Rexque idem Cynigilsus, atque Osualdus,
icro eum fonte suscepit, filiamque illius
duxit, donarunt Birino civitatem Dorcie,
sedem episcopalem constituit, hodie Dorce-
n Cobunis, et Oxoniensi comitatu appella-
riorum regnum, quod usque ad annum 626
uta heptarchia duces administrarunt, at tunc
egis nomen sibi ascripsit, an. 653, regnante
fidem est amplexum Oswii, Northumbro-
um filii ejus Alcfriidi opera. Australes demum
, seu Westsaxones novissime omnium he-
um regnorum Christo dederunt nomen anno
um rege Edilwalchio fidem catholicam am-
PATROL. CXXVII.

A plectente. Sic quator et sexaginta annorum spatio
vasta ea insula Evangelii leges amplexa est; cujus
antea pars minima, nempe Cambria, seu Wallia, ubi
reclusi erant Britanni, fidem quidem conservabat,
sed in ritu de Paschate et quibusdam aliis ab Ecclesia
Romana dissidebat.

48. Quam recte utriusque regni vicissitudines con-
junxerim, vel inde patet quod utrumque Ecclesiæ
Occidentalis faciem minus horridam septimo præ-
sertim sæculo nobis exhibet; cum Langobardorum
vesania et audacia Cæsarum difficilia Italiæ tempora
reddebantur. Præterea tanta utriusque similitudo
est, tanta conjunctio, ut quæ uno ferme eodemque
tempore Hispania ab Arianis, ab idololatri Britan-
nia catholicam religionem et sacras Ecclesiæ leges
conculcari passæ sunt; uno item eodemque fere
tempore illa a S. Leandro Hispalensi, hæc a S. Au-
gustino monacho uberrimo Evangelii flumine irrigari
cœperint, atque hæc impietatem, illa errorem de-
ponentes, decorem Sponsæ Christi postliminio re-
vocaverint. Quamvis enim magnum id discrimen eas
invertat quod Britannia paulatim illustrata,
splendorem diuturnius præsetulerit; Hispania vero
instar fulguris catholicas voces penetrasse in omnes
fines gloriata, sit brevi experta gravius magisque
deplorandum ob Saracenicam invasionem incommo-
dum. Nam Wortigerni cum paucis elabentis in Wal-
liam calamitates, Pelagius et sui confugientes in
Asturiam perpressi sunt: tamen, cum nova hæc cal-
amitas, quæ trium sæculorum silentium Ecclesiæ
Hispaniensium indixit, octavo sæculo acciderit, nihil
impedit quin toto septimo elabente utrumque re-
gnum conjunctim spectemus amplissimæ religionis
segetis feracissimum, postquam vidimus conjunctim
utriusque horrorem duobus fere sæculis quæ præve-
runt. Atque utinam simili Britannia infortunio ite-
rum fuisset obnoxia, ut similis semper utriusque
conditio ad nostram usque ætatem memoraretur!
Nam Hispani, qui ad Asturiæ montes confugerant,
secumque fidei reliquias advexerant, hanc semper
incolumem servaverunt; et ubi angustus regni fines
paulatim dilatare iisdem licuit, ad sartam atque te-
ctam Ecclesiæ disciplinam ubique conservandam,
plures episcopos habuerunt, ut testatur synodus
Ovetensis anno 882 celebrata, cui episcopi duo et
viginti Ovetensi subjecti interfuerunt. Quare postea,
cum virtus extremorum Gothicæ gentis regum igna-
via labefactata, sensim Hispanis rediit, cœperuntque
barbaros prælio vincere, atque ex uribus integris-
que provinciis propulsare, pari religionem gressu
quo arma in eas victricia intulere. Nec, quamvis
magna vulnera acceperant sacri canones, novi fue-
runt opus præcones fidei, qui Evangelium, a quo
Hispani non defecerant, iterum annuntiant.

49. Cæterum hanc novam calamitatem Hispaniæ
magna ex parte allevat gens inclyta Germanorum a
S. Bonifacio, cui factum postea nomen ejusdem gen-
tis apostolo, ex idololatriæ tenebris universim edu-
cta per idem tempus. Huic autem universæ Germa-
norum conversioni ante exitum septimi sæculi
proluserat S. Willibrordi prædicatio, qui omnium
primus in Frisia et aliqua in Germaniæ parte Evan-
gelium annuntiavit, fundavit Ecclesiam, eamque
martyrum indigenarum sanguine conglutinavit. Quæ
tam longe et tam late per Occidentem diffusa Evan-
gelii prædicatio portendebat tum imperii, tum
Ecclesiæ Orientalis, semper levis semperque incon-
stantis, primo imminutionem, deinde etiam excidi-
um. Ubi enim audacissimis semper studentes hæresi-
bus, demum sacras imagines persecuti Augusti, ad ex-
tremum audaces esse cœperunt, et Ecclesiam pessum
quotidie ire, et imperium vacillans primum, deinde
penitus dirutum aspexerunt. Quod si, ut aiebat Ba-
ronius, « consilio Dei factum ut cum insurgerent in
Romanos pontifices imperatores, Italiæ milites in
eos rebellarent, malentes pro salute pontificum in
discrimen adduci, quam Græcorum manibus ipsos

relinquere indefensos. Ex hoc tempore exarchorum vires admodum tenues reddi cœpere; contra verò Romanis pontificibus, pro quibus milites starent, auctæ sunt. Et quod in libris Regum est, tunc accidit, ut post longam concertationem decreceret in dies domus Saul, cum David magis proficeret. » (Bar., an. 704.) Cum vero ad tantum aulaciæ iidem venerunt, ut Christi, sanctissimæ Virginis sanctorumque omnium effigies protriverint publicisque eas edictis ubique conculcari præceperint, tunc præcipua imperii parte exuti, vanum imperatorum Romanorum nomen retinentes, nihil profecto aliud præter imaginem ad captam usque Constantinopolim servaverunt imperii. Ea propter, quæ Blanchinianæ chronologiæ erant pars major, res civiles et ecclesiasticæ Orientales, minimam nostræ partem occupabant. Tria enim prædicta florentissima Europæ regna in rerum Orientis locum succedent, sternentque, ut ita dicam, amplissimam viam enarrandis in quinto operis hujus volumine de primis Occidentis Augustis postinstauratum imperium piissimis Franciæ regibus tam bene de apostolica sede et de Romanis pontificibus meritis, quorum prædecessores Carolus Martellus et Pippinus quid præclare pro eadem sede gesserint, infra digestum per annos videre est.

20. Caroli quidem Martelli majoris domus voluntas magis quam facta commendantur: morte autem hunc præveniente Pippinus filius, rex Carolingiorum primus, apostolicam sedem tum a Langobardica tyrannide et ab scelestis Icomachorum conatibus liberavit; tum Exarchatu primum et Pentapoli, deinde aliis regionibus, urbibus castrisque plurimis locupletavit: quæ extrema in hujus voluminis parte fusissime in Pontificali Libro enarrata, in extrema pariter parte chronologiæ singillatim expendi. Qua Carolus Magnus et successor Ludovicus Pius, præ aliis successoribus, munificentissima liberalitates sanctam Sedem prosecuti sunt, eam et narrationis prolixitas et moles voluminis differendam ad aliud volumen persuaserunt. Quid? Miraris bipertito promissam chronologiam a Blanchino præsele (*præf. ad tom. II*) quadripartito divisum iri? Sis per me monitus quod doctissimus vir, copia rerum obtutus, consilii aliud cepit, cum tertium operis volumen eis Pelagii secundi ætatem non produxit, idemque, immanibus aliorum laborum studiis fatigatus, quibus brevi animam profudit, Prolegomenon valde inops in lucem edidit. Quapropter V. C. P. Joseph Blanchini, præsulis nepos, patri gloria jure studens, tres optimæ notæ miræque antiquitatis codices tertium idem volumen illustrantes nactus, Decretum Gelasii, Sacramentarium D. Leonis Magni, et Psalterium antiquæ versionis Italiæ, ne minus opportune minusque utiliter ederentur in lucem, huic quarto tomo præmisit. Consilium profecto erat tum tria prædicta opuscula, tum alia plurima ab eodem V. C. simul congesta seorsim edere; at ne Anastasii cum notis variorum continuationem expectantes deluderentur, optimum visum est pontificum Vitis quæ supersunt divisim in duas partes bipertito pariter divisa prolegomena, ut fieri est cœptum, præmittere; ita ut volumen quartum a S. Gregorio Magno ad initium regni Caroli Magni, nempe ab anno 590 ad 768, perveniat; quintum vero totum opus perficiat. Neque imprudenter factum id videtur; nam quartum Langobardorum et Exarchorum tyrannide afflictos pontifices et Italiam representabit; et quintum præseferet ditionem apostolicæ sedis maximis auctam incrementis per Francos reges ejusdem beneficio ad summum imperii fastigium evectos.

24. Redeo ad Pippinum, primum ditionis sanctæ sedis amplificatorem huic potissimum amplificatæ ditionis ecclesiasticæ gloriæ debere omnes fatentur, ejus enim rei memoria conservatur in antiqua tabula Ravennatensi apud Papyrium Masson. lib. II.

PIPPINVS. PIVS. PRIMVS. AMPLIFICANDÆ. ECCLESIAE. VIAM. APERVIT. ET. EXARCHATVM. RAVENNÆ. CVM.

A AMPLISSIMIS.... cætera exesa. At recentiores nonnulli eruditissimi, præque iis Antonius Pagius, epochem civilis administrationis sanctæ sedis huc revocant. Siquidem hic postquam cum Baronio examinavit alterum Pippini adventum in Italiam, donationemque amplissimam sanctæ sedi factam, quam fusc Liber Pontificalis enarrat in Stephano II, al. III, laudatam epigraphem interpretatur (*an. 755, n. 6*) quasi hinc certa incœperit dominatio civilis pontificum, statuitque cum continuatore Fredegarii ejus principium anno prædicto 755. Equidem prætermitto id parvum unius anni discrimen, quod intercedit Fredegarii continuatorem inter et Annales Fuldenses, sequenti anno Pippini donationem consignantes; sed juvat a Pagio inquirere num aliquid primum institueret et idem amplificare sint illi unum atque idem? et ne grammaticis quæstionibus immerer, statim urgeo: Duplex Cottiarum Alpium restitutio ante Pippini donationem facta; prima nimirum Joanni VII ab Arriperto (*Anast. num. 168; Diac. I. VI, cap. 28*); altera Gregorio II, a Liutprando (*Anast. num. 479*), attendi non debeat, ac si Alpes Cottiarum Patrimoniorum et Curtium conditionem imitentur; sed Galientium castrum, quod S. Gregorius III redemit a Spoletino duco Trasimundo, Curtesne et Patrimonia imitabatur? Audiatur Anastasius: « Dans pecunias non parvas Trasimundo, duci eorum, ut cessarent bella et quæstiones, potuit causa finire, et in compagne sanctæ reipublicæ, atque in corpore Christo dilecti exercitus Romani annecti præcepit. » (*Num. 203.*) Num forte putat Pagius sanctam reipublicam corpusque Romani exercitus ditionem respicere impii Leonis, a quo Italia omnis defecerat, ut Romanos pontifices tueretur, in quorum ditionem haud dubie omnis concessisset nisi tot armatorum mole premeretur? Audiatur igitur clarius ipso ab Anastasio testimonium, ubi agit de quatuor Zachariæ civitatibus restitutis: « Prædictas, inquit, quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsidionem factam pro prædicto Trasimundo duce Spoletino abstulerat, eidem sancto cum earum habitatoribus redonavit viro. » Quæ post, recensente Anastasio patrimonium Sabinense, Narniense, Auximanum, etc., aliud emicat argumentum quod infra expendam.

22. Miratus sum scilicet quod Pagius, qui recte arguit Cointium falso tradentem Romanam etiam urbem in ditione imperatorum Spoleos permansisse usque ad annum 796, idem postea, distinctis cum Cointio laudato patrimonii iuribusque sanctæ sedis, concludat quod: *Jura, loca, fines ac territoria civitatum* pertinent ad donationem Pippinianam; patrimonium vero tum intra tum extra eam donationem consistunt. Id enim est constituere Pippinum auctorem ditionis ecclesiasticæ, quod aperte pugnat cum supra allata epigraphæ Ravennatensi, quæ non auctorem aut institutorem, sed amplificatorem ejusdem ditionis eum appellat. Qua in re studii causis non habens procul, ut historicum decet, nec pro Francorum regum, nec pro apostolicæ sedis dignitate loquitur; hujus enim ditionem in civilibus ex donationibus emergentem nobis tradit, quæ ex ultro sese dedentium populorum voluntate suam trahit originem; piissimos vero Francorum reges, qui ecclesiasticam ditionem certatim amplificaverunt, Pippino rem feliciter incipientem, perperam docet principatum instituisse, quod manifeste falsum est. Enimvero, ne ullusei scrupulus remaneat, Anastasius in Stephano II, al. III (*num. 246 et 247*), antequam memoret Pippinianam donationem, semel et iterum vocat civitates et loca ab Aistulpho invasa sanctæ Dei Ecclesiæ ac reipublicæ Romanorum jura. Deinde ad donationem veniens post alteram obsidionem Ticini (*num. 232 et seqq.*) primum restitutas testatur civitates, deinde perpetuo possidendas Romanis pontificibus a Pippino donatas. Quæ autem erant hæc restitutæ primum, mox donatæ civitates? Earum omnium, quas Anastasius ibidem enumerat, nulla

rniam, ad Romanum ducatum pertinebat; A incta apud eum mentio occurrit: «Necnon em Narniensem quæ a ducatu Spoletino tomanorum per evoluta annorum spatia rusa.» Quapropter nulla ex quatuor laudatibus antea restitutis pontifici S. Zacharius habitatoribus, in Pippinia donatione r; at Ravenatium, Æmiliæ Pentapolisque ant; quas profecto regiones a Pippino doctis summis pontificibus controversia nulla a id vocari in controversiam posset, num rones, quarum civitates vocantur *Jura anorum et sanctæ sedis*, ultro se ante deontificibus cum ab imperatoribus Orientis t, ac postea invasæ a Langobardis fuerint; illi a Francis captæ, sint donatæ pontifi- quoniam hanc evolvens controversiam, is modum excederem, intactam relinquere co.

um id præterire non debeo, quod ostendet B udata epigraphæ appellari amplificatorem, vero a Pagio et aliis institutorem ecclesiapatus Pippinum. Præ aliis, quas Italia ctationibus per exarchos inductis, magna i fuit, cum Longinus eam in ducatus for- ggit. Perstiterint necne prætores urbani, dures in S. Gregorii epistolæ memorantur, fert; certe urbs Roma et ejus ducatus per regia urbe missum regebantur. Sic stetit; administratio usque ad annum circiter impius Leo ut melius ac tutius persequi posset, S. Gregorium II, modis omnibus co- interficere. Tantum facinus perpetraturis im, ait Anastasius (num. 483) Marinus impatharius, qui Romanum ducatum tenebat, issus urbe, imperatore mandante hoc pro- inc defectio omnis Italiæ antea memorata; tis ubique ducibus excussum jugum impe- lenique origo certa ditionis Ecclesiæ; nam s ipsi in partes divisi, pars eorum ponti- imperatores adhæserunt: ipse exarchus Pau- s, duxque Romanorum Petrus afflictus: Ita et oppida in Æmilia et Pentapoli Lan- se dedunt: Eutychius exarchorum extre- sus Cpoli in cæsi Pauli locum, ut impium et facinus in Romanum pontificem, res isas inveniens, Romani ejusdem pontificis uxilium implorat, a quo defenditur. Dux manorum Stephanus, Petri successor, non ib imperio pendet, sed a Romano pontifice. III nutu obsessam a Liutprando Urbem de- S. Zachariæ mandatis obtemperans, dum tifer Ravennam proficiscitur tuiturus Ex- eam gubernat. Historiam hanc totam nar- asius, quam ego explicui, non excogitavi. ut vidimus, novam regiminis formam SS. Gregorius III et Zacharias induxerunt, en magnæ rerum partis potiebantur; ea- ær quod suum erat ab invasoribus Lango- petebant, et hi vicissim tanquam propria et urbes et oppida restituerunt. Ita regale um, quo nullum sanctius, nullum est fir- rbe terrarum, originem habuit quam regna æclariorem. Studium nimirum et pietas m primo illud instituit, deinde Francorum miferentia accedente, quæ virtute et armis m manibus scelestissimisque Orientis im- us eripere, ea diplomate donationis fir- petuo possidenda sedi apostolicæ largiti ationis Carolinæ exemplum ex codice Far- Caroli ævo descripto, videsis infra, col. 225, m dictorum firmitatem.

od si quis, Pagio adhærens, litteras cum terpretatus erit Gregorii III ad Carolum I, majorem domus Franciæ, in quibus do- atifex, quod quidquid reliquum erat in Ravennatium pro subsidio et alimento

pauperum Christi, seu luminarium concinnatione (Pag., an. 760, n. 4), a Langobardis desolabatur; is certe, cum vulgi opinionem posuerit, discens ab ecclesiastica historia quod sanctæ sedis admini- stratio civilis non cœpit ævo Constantin. Magni, tantulum opinionem de hujus imperatoris donationi- bus Patrimoniorum, ac de Patrimoniis ipsis imbi- berit, ut pro eorum indemnitate aliquid loqui, seu potius memoria repetere, necessarium esse existi- mem. Memoriam, inquam, repetere; nam doctissi- mus præsul Blanchinus in notis ad S. Sylvestrum cum Nicolao Alamanno de Lateranensibus parietinis eadem late expendit, singillatim enumerat, eorum- que ex redivitibus in summam collatis. 35 milles soli- dos confici ostendit, quos Nicephorus et Theophanes affirmant pendit quotannis consuevisse a præsidibus provincialium ante Leonem Isauricum. Ii vero solidi nummum aureorum vulgo *doppic* septemdecim millia erant ex ejusdem computo; ac proinde totidem quotannis inferebantur in ærarium apostolicæ sedis, nomine Patrimoniorum; quorum redditus parte deci- ma pinguiores erant, in ministros exactionum in- sumi solita. Hæc profecto si animadvertantur, tum omnem nobis eripient admirationem ob immensas pontificum largitiones, basilicarum instaurationes aliosque ingentes sumptus, qui nostram ætatem referunt; necnon ob identidem perpetratas a barba- ris patriarchii Lateranensis expilationes, jussasque ab iisdem summas immensas ad redimenda ablata: tum in maximam concipient ob divinæ omnipotentis consilium. Vixdum enim impius Isauricus *Patrimonia SS. principum apostolorum, quæ olim Ecclesiis auri dimidium, et tria conferebant argenti talenta, publicæ rationi exsolvi præcepit* (Theoph. in Leone), quod nullus prædecessorum ausus erat, vidit exal- tari Ecclesiam, se autem in dies magis humiliari. Perinde factum diximus de Langobardis in sancta manus scelestas extendere non verentibus. Ac præ- terea innumera afferri possent exempla hujusmodi, unde evidens fieret Christum pugnassemper in manu forti pro Ecclesia, cum ejusdem vicariorum gladio accipiti irreverentes presides insultarunt. Summi enim pontifices ut bona Ecclesiæ vindicent illo semper sunt usi, semperque utentur, quippe qui non inhærent solo jure Patrimonii, ut aiebat Blan- chinus, sed alio potiori divinis e legibus emanante, quo res Deo sacræ per summum Dei sacerdotem procurandæ, possidendæ, retinendæ et repetendæ sunt a sacrilegis usurpatoribus, quoties occupantur. *Vide notas Blanchini ad Sylvestrum, infra.*

25. Pâca hæc non potui quin afferrem, ut liquido constaret legenti, ad sanctæ sedis res quod attinet. Baronii sententiam sequi oportere, non Pagii; qui, ut multis novis rebus Annales Ecclesiasticos illustraverit præsidio monumentorum quæ post mortem illius prodierunt in lucem, meliusque inierit rationes tem- porum, non pauca, quæ doctissimo cardinali objecit, siluisset utilius. Idque non difficile deprehendet, quem sedulo utrumque conferre non pigeat. Equidem audacius fortasse quam par erat, eruditissimi Pagii opiniones ad trutinam revocavi, quam rem ipsemet æge fero; de scriptore enim agitur qui tantam sibi apud omnes æstimationem et admirationem collegit, ut passim annalista omnium facile princeps prædice- tur. Huc accedit quod quamvis propria opinionis tuen- dæ causa, confutare alienam semper licuit, nonnun- quam tamen genus vitæ, conditio, ætas prohibent hu- jusmodi licentia uti; non enim ingenia omnia ad aliena scripta discutienda eorumque auctoritatem infrin- gendam natura finxit. Præterea id graviori me repre- hensione dignum faciet, quod quem auctorem ad sin- gulos fere passus consului, ubi spinosiora puncta fuerunt obvia, ab eo non semel defecerim, quod ingrati animi vitium fortasse aliquis nuncupabit. Qui autem secus me gererem, quandoque doctissi- mum cardinalem Baronium, injuria reprehensum aspiciens quandoque etiam præsul Blanchin opt-

niones recta oppugnari considerans? De ordinationibus pontificum Romanorum, exempli ergo, Blanchiniana doctrina Pagii opinioni adversatur; namque hic ordinatos seu consecratos eosdem docet diebus Dominicis aut solemnioribus festis, quot ut evincat, festis non semel diebus accenset quæ apud vetustatem non erant, ut de festo omnium Sanctorum et Cathedra Romana in notis ostendi. Blanchinus contra non modo Romanos pontifices, sed ipsos episcopos ordinari consuevisse tradit post pacem Ecclesiæ redditam diebus tantum Dominicis, quod multis astrui posset exemplis episcoporum, præsertim Angliæ ad catholicam fidem recens conversæ, vel, ut dicam melius, reversæ. Hinc est quod in tantæ opus eruditionis Baronianam criticem aliquando invecus videar, cum revera ejus auctorem eruditissimum semper sequar semperque magis admirer.

26. Cæterum quota quantaque usus fuerim libertate adversus Pagium, nullam quidem ob rem compellor veniam petere, præterquam ob conjecturam quam trium imperatorum, Anastasii, Theodosii ac Leonis Isaaurici chronologiam statuere ausus sum, conjectura Pagii adversante; nam ipse etiam historiam vetustate obtutum conjiciendo maluit tradere, quam cum Theophane enarrare. Itaque ut digesta per annos facilius intelligantur, promendum censeo quod conjeci adversus Pagium. Animadverti esse certum Anastasii principium apud omnes. Leonis vero incertum; nam recentiores, temporum angustiis compulsi, a Baronio discrepant spatio annuo, ad annum, 717, initium Leonis differentes, in quorum sententiam ivissem pedibus, nisi epistola S. Gregorii II testata mihi esset, Leonem imperare cœpisse ind. xiv, quæ annum indicat 716. Quare alterutri opinioni standum mihi esse putans, nec tamen a Theophanis auctoritate recedendum, firmavi cum Baronio principium Leonis anno prædicto 716; et quoniam Copronymi ætate ab ejusdem exitu metiri oportere ratus sum, tam Leonis quam Copronymi primordia retrahenda dixi in notis ad Gregorium II. At postea re maturius considerata, ac pontificum litteris per otium examinatis, comperi quod, vitans Pagii lapsus, non leviori lapsu alio sum implicitus, dum removi principium Copronymi, quod mox patebit removeri non posse. Trium vero laudatorum Cæsarium ætates non invicem disjungi at simul connecti debere intellexi, ac proinde chronologiam Theophanis retinendo ita singulas intertextas exhibeo, ut Anastasium, et Theodosium atque hunc et Leonem simul administrasse imperium palam faciam; namque esse acclamatum Theodosium superstitem Anastasio, et Leonem vivente Theodosio idem Theophanes dilucide narrat.

27. Artemius igitur, Philippico in ordinem redacto, qui annum unum et sex menses regnum gesserat, ut recte Paulus Warnefridi (*lib. vi, c. 34.*, cœpit imperare ipso S. Pentecostes Sabbato, undecima indictione circa vesperam, ait Agatho Diac. in sua peroratione (ap. Combefis. *Auct. Bibl. PP.*, apud Pag. *ann. 711 et 713*), id est die 3 Junii an. 713, imperavitque annos duos, menses novem, ut habet Theophanes, emendatus a Pagio (*an. 714, n. 3*), et quidem recte; nam præterquam quod Liber Pontificalis testatur S. Gregorium II, qui ordinabatur die 19 Maii 715, fuisse temporibus Anastasii (ita enim est appellatus Artemius, quando coronam accepit) Theodosii et Leonis, exstat in editionibus Conciliorum capitulare ejusdem Gregorii II Martiniano episcopo et Georgio presbytero in Bajoariam proficiscentibus, datum *Idib. Martii anno Anast. 3, pontificatus* (postconsulatus) 3. Unde liquet Anastasii abdicationem, ante dies decem factam, Romæ adhuc ignorari. Theodosius vero, Anastasii successor, imperavit, ex eodem Theophane, juxta laudati Pagii emendationem, annum unum, menses tres, ita ut *utique Augustus annos expleverint omnino quatuor,*

A qui duobus mensibus ac diebus novem eis terminum a Theophane stabilitum 25 Martii pro inauguratione Leonis progrediuntur; quod tam Baronii quam Pagii opinionem evertit. Præterea certum, ut vidimus, principium Anastasii ab exitu item certo Copronymi distat annis 62 mensibus 3, diebus 44; nam totidem excurrunt a die 3 Junii an. 713 ad 44 Septembris 775, cum esse mortuum Copronymum certo constat. Sed Leoni tribuuntur a Theophane a. 24, m. 2, d. 25, et Copronymo a. 35, m. 2, d. 26, qui in summam collati dant annos solidos 59, menses 5, dies 21, his autem si addantur prædicti anni 4. Anastasii et Theodosii, summa colligitur annum 63, m. 5, d. 21. quæ anno uno, duobus mensibus ac diebus undecim amplior erit quam fines præscripti principi Anastasii atque exitus Copronymi patiantur. Ad hæc accedit quod numerus annorum 59, m. 5, d. 21, inter Leonem et Copronymum dividendorum, minui non potest, nisi magno cum Theophanis chronologiæ detrimento, quod fieri non debet recentiorum arbitrio, nisi vetustatis auctoritas suppetat Theophani præferenda. Theophane, vero illigat principium Leonis cum anno Alexandrino 709, nobis 716, mortemque Copronymi cum 768 nobis 775, qui duo termini invicem distant annis 59, menses autem numerantur a 25 Martii ad 44 Septembris. Nec remanet confugium ad mensem Martium 710, Alexandrini, Dionysiani 717, nam centies monuit Pagius quod Theophanes cum civili anno a mense Septembri numerat Augustorum annos, tametsi aliquot ante menses inceptos.

28. Hæc cum ita sint, chronologiam igitur novam oportet stabilire, spectata rerum serie. Anno 715, Anastasius instructam classem mittit adversus Saracenos (*Anast. Bibl.; Theoph., Miscel.*). Sui milites rebellant, e medio itinere deflectunt, ac Theodosio acclamato imperatore, obsessum Cpolim redeunt eodem duce. Hisce auditis Anastasius, rebus pro temporis angustia dispositis, Nicæam confugit, ibique se munit. Interim Cpolis semestrem obsidionem passa, Theodosio se dedit, qui in eam ingressus coronatur, deinde Anastasium in ordinem redigit, mense Martio ineunte an. 716, ut e supradictis colligitur. Tum temporis Leo, prætor Orientis, qui Anastasii partes pro viribus tuebatur, degebat Amorii in urbe Phrygiæ Salutaris. Huc pervenit eodem anno 717, calipha Saracenorum Suliman, qui terra ducebat exercitum, Umara classem admoveat Cpolim, quo Saraceni arma inferebant. Continuo Saraceni acclamant imperatorem Leonem eorumque vocibus concinentes milites prætoris intra mœnia, imperatorem eum acclamant. Tentata mox nequidquam Amorii animorum fide per ducem Saracenorum Musalmam, « Consilium quippe habebat ætate capere illud, et exspectandi classem, et sic in Asiam descendendi adque hiemandi (*Auctor Miscel.*), » eum inter et Leonem convenit: Musalma in Asiam hiematum abijt; Leo vero, videns liberas Romanas provincias, Nicomediam petit, filiumque Theodosii ibi degentem cum regio omni apparatu secum ducit Cpolim; quare Theodosius, consilio habito cum S. Germano et proceribus, relinquat imperium Leoni, ipse cum filio fiunt monachi. Hæc facta anno 716, ex mox dicendis planum erit. Anno sequenti 717, Musalma, qui, hiemans in Asiam, illud sibi esse sensit a Leone, arma iterum movet in Thraciam, dataque ad Sulimanum epistola eum accersit cum classe: die quinta decima Augusti cœpit obsidio illa celebris Cpolis, qua beata Virgo urbem liberavit (*Theoph.; Aut. Miscel.*). Calendis vero Septembris ipse Suliman præsto est cum classe; at paulo post, die scilicet 8 Octob. moritur Suliman, daturque ei successor in caliphatu Omarus anno secundo imperii Leonis, æræ Dionysianæ 717, ut Theophanes et Elmakinus, cujus auctoritate utitur Pagius, qui Baronium arguit anno spatio discrepantem (Pag., *an. 717, n. 4; 718, n. 2*). Insuper anno Leonis tertio nascitur ei filius Copro-

s, et coronatur Maria uxor die 24 Octobris, ab Anastasio Theophanes, seu 25 Decembris, ut auctor illæ: quæ Pagius, similimodo arguens Baronium. ad annum 718 (Pag., an. 719, n. 9). Quæro: si die 8 Octob. an. 716, erat in cursu annus mensis, ac 24 Octob. sequentis anni tertius. quæo inauguratus fuerit die 24 Martii anni 717? recentiores sit fides.

Vel hinc omnes vident Leonem cœpisse imperare ante mensem Octobrem anni 716. Epistola sæpius laudata Gregorii II primordia ejusdem esse suadet ante mensem Septembrem ejusdem anni. Equidem, ut dicam quod sentio, Leonis natus fuit Amorii principio expeditionis Saracum, indeque annos numerat Theophanes, qui quoque innuit, nempe 24 mensis Martii; falso Pagius clamat contra Baronium ita docentem, mens ejusdem Theophanis auctoritati, qui numerum primum Leonis ab Ind xv et anno

709; recte enim omnia procedunt; etenim ab Indictione xv quam annus 706 incipiunt Kalendis Martiis anni Dionysiani 716; nec aliud peccat Theophanes quam indicando ipsum mensem et labentis anni, quam rem persuasivè putarem, ut crederet chronographum, consueti moris, non amplius numerare annos Cæsarum cum civili, at singulari in Leone methodo usum nisi de Leonis ipsius principio ita diserte idem s (an. 727, n. 1): « Theophan., qui Leonis cum anno Dionysiano 716 recte copulavit, imperii ejus annum a Kal. Septemb. de cum anno civili inchoavit. » At, bona cum venia, dum Theophanes de more incipit Leonis cum anno civili 709, nonne omnis doctrinæ rueret. tum de reditu Theophanis in viam futurum metachronismum contra viros doctos Henschenium et Papebrochium continuari videntes; tum de ratione numerandi ab eodem hanc adhibita. si mensem Martium anni 717 esset cum 709 Alexandrini principio? Insuper

diversione etiam dignum est, quod indictionem adjungit Theophanes Leonis primordiis, nisi quitur de ejus morte et de successione Copronymi non enim aliam debuit illigare cum Septembris anni 716, unde incipit Alexandrinus idem vero recte indicat indictionem ix, quia ipsa emortuali 18 Junii anni 744 res est, indictione in cursu erat. Eademque de ordine imperium ejusdem Copronymi ab eodem emortuali et indictione, quas illigat cum Alexandrino 733, cujus adhuc supererant dies duo ac dies duodecim: quam minutam anisionem negligens Henschenius et Papebrochium continuari metachronismum usque ad finem Copronymi tradiderunt. Cæterum Theophanes duos menses ac dies duodecim anni Alexandrini o anno solido numerat semel et iterum in Copronymo, quem imperasse ait annos 35, manibus contradicens, nam in Leone, eundem imperasse docuerat solos 34. Ac proinde utriusque ætatem ad annos Dionysianos accommodatum chronologia Theophanis haud pugnantem insidit. Leo Isaurus, acclamatus Amorii die 24 an. 716, imperat an. 25, m. 2, d. 25; mortuus 18 Junii 744. Constantinus Copronymus ab eodem anno et die emortuali patris an. 2, d. 26; moritur die 14 Septembris an. 775. Itaque nil pensi habitis postremis Leonis cum falsis Indictionibus copulatis, rerumque diligenter considerata, ne lectam a Theophane hujus impii Cæsaris implevi, numerumque Copronymi, ab ipsomet Theophane inchoatum. restitui. Hinc liquet quod ex annis 4, d. 12, qui excurraunt ab Junii mensis

743, cum inaugurabatur Anastasius, ad 14 an. 775, emortualem Copronymi, duo scelesti Augusti, hic et pater, imperarunt an. 59, m. 5,

d. 20; nec remanent nisi anni 2, m. 9, d. 21, inter Anastasium et Theodosium dividendi. Ac proinde ab Anastasio in ordinem redacta ineunte mense Martio an 716, post imperii annos duos, menses novem, Theodosio non remanent usque ad acclamatum Leonem nisi dies præfati 21, cum tamen testatur Theophanes eum imperasse annum unum, menses tres, priusquam indueret monachum. Quapropter juxta rerum seriem per me allatam et Anastasii, et Theodosii, et Leonis tempora simul contexere opus est. ne tot tamque variæ opinionum recentiorum Theophanis chronographiæ præferantur. Objicient fortasse aliqui tot pontificias epistolas annum Leonis per me restitutum, quod antea fecerat doctissimus Baronius auctoritate Menologii Basiliani eidem auferre Sed hujusmodi objectionem diluendi causa duplex Leonis principium videtur considerandum, cum a militibus acclamatus fuit et cum coronam accepit. Hinc est quod annos Leonis pontificiæ litteræ non numerant ab acclamatione Amorii facta, sed a coronatione peracta Cpoli, postquam Theodosium monachicum institutum amplexus est. Hanc vero et rerum series supra allata et epistolæ utriusque Gregorii II et III docent esse factam mense Decembri, et quidem adulto, ita ut cum Leo dedit litteras Gregorio II, ind. xiv, haud dum coronam imperii accepisset; quo discrimine inter Theophanem et pontificum litteras inobservato, in scopulos sæpe offendere compelleremur: quare in Leone distingui oportet acclamationem et coronationem.

31. Jamque, ut mihi videor, satis præfatus in chronologiam Cæsaream pontificiam, exhibeo Fastos regum Langobardorum et exarchorum Italiæ seu Ravennæ: illos quidem primo loco, utcumque exarchi eos præiverint; nam veluti effectus causam sequitur, ita, Langobardis ut resisterent, missi in Italiam exarchi, post eorum reges recenseantur necesse est.

FASTI REGUM LANGOBARDORUM.

1. ALBOINUS. Langobardi, annos 42 in Panonia morati, anno 568, die 2 Aprilis in Italiam proficiscuntur, duce Alboino. Forum Julium primum invadunt. ibique relicto Gisulpho nepote, Alboinus sequenti anno Liguriam occupat die tertia Septembris, ac Mediolanum ingreditur: paulo post aggressus Ticinum, triennio absoluto eam capit an. 573, sedemque regiam instituit. Idem cum ab ingressu Mediolani, Septembris initio, anno 569, regnasset an. 3, m. 6, Rosemundæ uxoris insidiis occiditur Veronæ, mense Martio ineunte (Paul Diac lib II, *Hist Langob.* cap 7, 9, 25, 26, 27, 28).

2. CLEPHO. Exstincta cum Alboino regia Langobardorum sobole, gentis ejus nobilissimus Clepho unanimi consensu rex eligitur; qui exsilio et cædibus Romanos affligit, demum jugulatur a suis, postquam regnavit an. 4, m. 6, nempe ab eodem mense Martio emortuali Alboini an. 573, ad Septemb. 574 (Paul Diac lib II, cap 34).

3. AUTHARIS. Post decennale interregnum usque ad annum 584, quo duces triginta quinque omnia tyrannice moderati erant, magna cum Italiæ calamitate (Diac lib II, cap 32; S. Greg, *Dial et epist*), in consilio universali Langobardorum creatur Autharis Arianus, quem Clepho ex Messana suscepit. Duces dimidium eorum quæ possidebant regalibus usibus tribuunt. Hic post regnum sex annorum, ab an. 584 ad 590, veneno, ut fertur, occubuit Ticini nonis Septembribus, cum eodem anno edicto sanxisset ne in Paschate baptizarentur pueri Christiano ritu (Diac lib III, cap 46, et 34; S. Greg lib I, ep. 17).

4. AGILULPHUS, qui etiam Aco. Post mortem Autharis regina Theudelinda assensu Langobardorum sibi eligit maritum, et regem creat Agilulphum,

- Taurinatium ducem, ineunte Novembri an. 590, idemque anno seq levatur Mediolani ab universo populo. Post diuturnum 25 annorum regnum moritur Novembri mense anni 645 (Paul Diac, lib III, cap 34; lib IV, cap 43).
5. ADVLOALDUS. Primus a patre ascitus in consortium regni an. 605, et in circo Mediolani acclamatus desponsata ei filia Theodeberti, ac stabilita pace cum Francis: regnare incipit cum matre Theudelinda, cum esset annorum 13; at post annos decem veneno illitus in balneo e solio deturbatur tanquam insanienis, matre præmorta, anno 625 (Diac lib IV, cap 32 et 43; Baron, an. 616).
6. ARIALDUS. Hic regnum Langobardorum invadens, anno, ut videtur 624, Adaloaldo superstitite, regnavit annos 12, nempe usque ad an. 636 ineuntem (Diac lib IV cap 43 et seq).
7. ROTHARI, genere Arodus, religione Arianus, qui omnium suæ gentis regnum primus tulit leges scriptas, quas antea memoria retinebant: postquam regnavit annos 16, m. 4, ab ineunte 636 ad mensem Maium 652, relicto filio, quem fecerat regni socium moritur (Diac lib IV, cap 44, 47, 49).
8. RODOALDUS, Rotharis filius, paucis post mortem patris diebus occiditur: quare anni 5, dies 7, regni ejus numerantur cum regno Rotharis, (Diac lib IV, cap 49 et 50).
9. ARIPERTUS, filius Gundualdi fratris Theudelindæ regnare orsus anno eodem emortuali Rotharis, et Rodoaldi 650 in finem vergente, regnat annos 9; moritur exeunte 661 (Diac lib IV, cap 53).
10. BERTARIDUS et HODEBERTUS, filii Ariperti, diviso invicem regno, Godebertus Ticini, Bertaridus Mediolani regnant usque ad principium 663, an. 1, m. 3. Tunc enim ab invasore Grimoaldo Godebertus occiditur, Bertaridus ad Gaganum regem Avarum confugit (Diac lib IV, cap 53; lib V, cap 33).
11. GRIMOALDUS. Fratribus de regno decertantibus, quod diviserant, Grimoaldus, dux Beneventi, in auxilium vocatus a Godeberto, hunc suorum fraude proditorem putans occidit, regnum invadit, idque tenet annos 9, ab anno 663 ad 674, incompletos (Diac lib V, cap 33).
12. BERTARIDUS. Audita morte invasoris intra tres menses e Saxonia redux Garibaldo puerulo Grimoaldi filio exturbato, Avitum regnum tenet annos 18 incompletos, a 674 ad 688 (Diac lib V, cap 45 et 47).
13. BUNIBERTUS, Bertaridi filius, in consortium regni ascitus a patre, anno regni sui octavo, post ejusdem mortem regnat annos 12, nempe ab an. 688, ad 700 exeuntem (Diac. lib. IV, cap. 47; Siegb. 687).
14. LIUTBERTUS, admodum puer regnat sub tutore Ansprando; at mense octavo sequenti, anno 704, ab invasore Ragumberto ejicitur (Diac. *ibid.*).
15. RAGUMBERTUS, filius Godeberti, a Grimoaldo invasore occisi, dux Thaurinatium, nactus regis pueri occasionem in regnum redit, eodem anno moritur (Diac. lib. VI, cap. 48).
16. ARIPERTUS II, Ragumberti filius, statim consors regni ab eodem factus. Magnum habuit regni æmulum Ansprandum qui apud Bajoariam exsulabat; anno enim exsilii decimo in Italiam veniens cum Theodeberti, Bajoariorum ducis, auxiliis, rem gerit incerto Marte cum Ariperto: hic autem sevitum credens, in Franciam abiturus, in Ticino onustus auro mergitur, cum regnasset annos 12, a 704 ad 712 (Diac. lib. VI, cap. 35).
17. ANSPRANDUS, vir egregius, Langobardis apprime charus, vix regnum adeptus moritur Idbus Jun 712, cum tres tantum menses regnasset (Idem *ibid.*; *Epitaph. Tic.*).
18. LIUTPRANDUS, Ansprandi filius, quem Langobardi grati animi ergo patre adhuc isuperstitæ acclamant. Regnat annos 31, m. 7; moritur die 13 Januar. 744 (Diac. lib. IV, cap. ult.; Heremp.; Anast.; Concil. Rom. habitum 743; Baron.; Pag. n. 46, 743).
19. HEILDEBRANDUS, Liutprandi nepos eo in languorem decedente, cum crederetur mori, levatur a Langobardis; Liutprando postmodum convalescente fit consors regni. Eo mortuo ab ipsis Langobardis dejecit augurio territis, dum enim levabatur, cuculus insedit regniæ hastæ. Qua solus, qua cum Liutprando, regnavit octo amplius annis (Diac. lib. VI, cap 55 et 58; Heremp.; Anast.; Diplom.).
20. RACHIS. Dejecto a Langobardis Heildebrando, ad solium evehitur mense Julio anni 744. Zachariæ papæ suasu fit monachus an. 749, postquam regnavit annos 4. menses 9 (Heremp., *Epist. Chron.*; Anast. in *Zach.* num. 217 et 223; Siegb.; Baron. an. 750; Pag. *ibid.*, num. 4).
21. AISTULPHUS. Relictum sibi regnum a fratre administrat, Romano semper pontifici infensus, annos 7. ab anno 749 ante mensem Jul. ad 756 post diem 5 April. (Sieb. *Chron.*; Anast. in *Stcph.* II, al. III; Bacchin in *Petro Seniore*).
22. DESIDERIUS, dux Tusciæ, male perente Aistulpho, rex eligitur: regnat annos 18, a 756 ad 774, cum a Carolo Magno, tunc rege Francorum, profligatus, ducitur cum uxore in Franciam. Adalgiso filio ejus elabente Cpolim. Sic regnum Langobardorum, quo vexata erat Italia annis 206, virtute Francorum extinctum jacuit (Anast. in *Adrian.*; Heremp., *Annal.*, *Fuld.*, *Met.*, *Bert.*, recentiores meliores omnes).
23. Regum catalogo absoluto, tum aliena, tum mea observata expeditio necesse est. Chronologia Pauli Diaconi diligenter servata, S. Gregorii M. (*ep. 17, lib. 4*) auctoritate illigo mortem Autharis cum nonis Septembribus anno 590. Hinc retro abiens numero ejusdem Autharis annos 6, interregni 10, Clephonis 1, mens. 6, Alboini 3, mens. 6: quibus in summam collatis, me retrocessisse video annis 21, ac pervenisse ad nonas Septembres anni 569, cum Alboinus invasa ante biduum Liguria ingressus mihi esse videtur Mediolanum Liguriæ metropolim, regiamque olim sedem, ubi præfectus prætorio Italiæ residebat, quam pene excisam a Gothis, Narses instauraverat, ut ait Marius Aventicenis. Ab hocigitur anno cum Sigonio initium repeto Langobardorum in Italia regni, ut Benedictus Bacchinus, a quo aliquot mensibus discrepo; nampe is non ab ingressu Mediolani, sed ab obsidione Ticini, 29, ut putat, Decembris, inchoat, Agnelli auctoritate compulsus consignantis mortem Alboini 28 Junii: quod profecto improbabile est, quia Ticinum triennio post captum incertam inauditamque originem cum suæ obsidionis principio Langobardico in Italia regno fecisset. Ab anno autem et die emortuali Autharis, nempe 590, nonis Septembribus, ad initium Rotharis legislatoris, certa est chronologia Diaconi. Dat enim vero Agilulpho an. 25, Adaloaldo 10, Arioaldo 12, qui in summam relati, sunt 47 et ad annum deducunt 637, qui die 22 Novembris erat secundus Rotharis, ut patet ex prologo ejus legum: » Anni Deo propitiante regni mei octavo ætatisque 38, ind. II, et post adventum in provinciam Italiæ Langobardorum, ex quo Albius tunc temporis rege procedente divina potentia adjuti sunt, anno 76 feliciter datum Ticini in Palatio. » Qui characteres indicant annum 643, in conclusione vero et dies memoratur 22 Novemb. Quare ne acquisituri annum prorogemus in dictionem cum Bacchinio, initium Rotharis retrahi debet ad annum 646, et qui annus superfluit in Chronologia Pauli, conjuncto decimo Adaloaldi cum primo invasoris Ariolandi, duplicari. Porro Adaloaldum esse superstitem post regni invasionem testantur pontificis Honorii litteræ pro legitimi regis restitutione: sed Honorius ordinatus fuit pontifex die 27 Octob. an. 625, eodem igitur anno et invasor regna-

et rex legitimus, qui fuit venenati liquoris sce-
 unctioe seu potione in insaniam versus inva-
 ejusdem jussu, numerabat regni sui annum 10.
 is Adaloaldum rediisse in regnum falso putat,
 us monumentis deceptus (*in Bullar. Cassin. tom.*
æ vitiatam præ se ferunt datam. Indictiones
it nimirum xv et i, annis Adaloaldi 16 et 17
ictas mense Augusto; cum doceamur documento
jusdem mensis indict. ix (Ughell., Ital. Sac.,
) in cursu esse illius annum 3, ac proinde
ictis indict. indicari annos 12 et 13. Quod mi-
ur Pagio perspectum non fuerit; nam laudata
menta ejusdem Bullarii præit donatio Agilulphi
æ vitiatam, quippe quæ annum Agilulphi 18 copu-
m indict. v. Augusto mense, qui erat conjungen-
im ind. xii, ut ex dictis in catalogo satis liquet.
 Operosius aliquanto est Diaconi chronologiam
 re ab initio Rotharis ad invasionem Grimoal-
 otharim quippe incipere anno 636 jam vidi-
 invasum autem fuisse regnum a Grimoaldo
 663 manifeste ostendit prologus ejus legum :
Deo propitio regni mei sexto, mense Julio, indict.
æ annum indicat 668. Quare inter 636 et 663
tensem Julium septem et viginti anni solidi nu-
tur, cum occurrant apud Diaconum anni 31,
s 7, dies 7; nam Rothari dat an. 16. m. 4,
lto an. 5, d. 7, Ariperto an. 9 filisque
ertharido et Godeberto an 4, m. 3. Quapropter
 ini opinionem sum amplexus, qui Rodoaldi
 n metitur cum regno patris, ita ut mors utrius-
 ancorum dierum discrimine. uno eundemque
 venerit. Neque id novum apud Langobardos,
 m erat in morte positum, Angustorum exem,
 lios sibi asciscere in consortium regni. Ita
 otharim fecit Agilulphus, cujus filii Adaloal-
 nos 40, cum matre Theudelinda aperte
 at Diaconus post mortem patris (*lib. iv, cap.*
lii autem Rotharis an. 5, d. 7, non distinguit
is patris (ib. iv, cap. 50). Ab eodem tamen
 inio unius anni discrimine disjungor ob tar-
 eo constituta Brioaldi primordia cum Sigo-
 bæ res producere indict. ii edicti Rotharis
 ompulit usque ad Kal. Januar. quod multis
 tur exemplis in historia regni Langobardici,
 ipsum principium an. 869, die tertia Sep-
 is, signatur per indict. iii. certum profecto
 um quod Langobardi Cæsareæ indictionis
 habebunt, a Kal. Septemb. incipientis. cætera
 unt. Sed ea quæ sequuntur ab invasionis Gri-
 i anno 663 ad principium Liutprandi necesse
 considerentur spectato prius Liutprandi ejus-
 nitio. Hoc vero desiderari quidquam certius
 esse videtur; quippe quod desumitur a morte
 , cujus memoria exstat Ticini hac in epigra-
 b ejus tumulo : *Datum Papæ die Iduum Junii*
x, nempe anno 712. quam affert Horat. Blan-
et C. In suis notis ad Paul. Diaconum. Cum-
 a epigraphe concinit prologus Liutprandi le-
 Anno *Deo propitio regni mei primo pridie Kal.*
indict. xi, nempe anno 713. Necnon monu-
 m Parthenonis monialium S. Mariæ et S. Au-
 i titulo a Senatore conditi : *Filius honorandi*
, et Theodolindæ regnantis Liutprando anno 3
jus v Kal. Decemb. indict. xiii id est an. 714,
refert Mabillon. (Itiner. Ital.) Obiter hic mo-
 . Mabillonio eidem non audiat referenti ex
 terio Augustinianorum Ticinensi S. Petri in
 iureo hoc documentum : *Hæc omnia quæ su-*
ximus, adjudicamus ven. monasterio S. Petri in
iureo, in quo S. ac Vener. Augustinum adduxi-
batum iv nonas April, regni Liutprandi primo,
 . Nam, præterquam quod redolet posteriorem
 uram, nec Liutprandus ad regnum ascenderat
 Aprilis an. 712, neque ecclesia S. Petri in
 iureo fundata erat, nec demum S. Augustini
 advectum e Sardinia illuc fuerat. Liutprandi
 principium vel cum die ipsa Ansprandi patris

A emortuali 13 Jun. illigari oportet vel paucos ante
 dies desumi, cum eidem ægrotanti tertio regni mense
 ut gratificarentur Langobardi, filium ejus adhuc
 superstitis levaverunt : tametsi, ne in incerto rem
 positam sequar, diem ipsam emortualem Ansprandi
 43 Junii principium regni Liutprandi constituto.

B 34. Eapropter utriusque regis, Grimoaldi et Liut-
 prandi, principia invicem mihi disjunguntur anni 49
 et menses aliquot, nam totidem excurrunt a 683 ad
 712. Paulo autem Diacono sunt 552 et nonnulli menses :
 dat siquidem Grimoaldo annos 9; Bertharido,
 post 3 menses creato, 48; Cuniberto 12, Liutberto
 mens. 8; Ariperto an. 12, incompleto, quibuscum
 numerat incertos Ragumberti menses, ac demum
 Ansprando dat menses tres : qui in summam collati
 efficiunt annos 52 et duos fere menses. Omnia ta-
 men procedent, si trium priorum regum annos cum
 Sigeberto et recentioribus incompleto accipiamus,
 ut in catalogo indicavi, quod ipse Diaconus fatetur
 de Bertharido (*lib. v, capp. 35 et 37*), nec mortem
 Cuniberti eis annum 700 perducamus : regum vero
 quatuor qui successerunt chronologiam, proposita
 rerum serie, mox expedit. Moriens Cunibertus
 exeunte anno 700 committit regnum Liutberto filio
 sub tutore Ansprando. Dux Taurinatium Ragumber-
 tus, qui ante annos 38 Godeberto patre interfecto,
 ac invasore Grimoaldo connivente evaserat, in spem
 paterni regni erectus bellum movet Ansprando. Octo
 elabuntur menses, dum arma utrinque parantur ac
 mense circiter Maio seq. anni 704 confligitur apud
 Novaram : Ansprandus et Rotharit dux Bergomatum
 federati superantur, Ragumbertus in solium ascen-
 dit, brevi moritur, Aripertus filius regnat. Reparatur
 bellum, fit pugna atrocior, federati profugantur,
 capto et occiso puero Liutberto, fugato Ansprando,
 Rothari in exsilium pulso. Ansprandus deinde, fuga
 elapsus in Commacenam insulam, copiis petitur : is
 autem ac comperta ad Bajoarios se recipit anno 702
 in finem vergente, ut erudite Pagius, motus Pauli
 auctoritate (*lib. vi, capp. 22*), ac simul concilia-
 tis annis tetrarchiæ Theodeberti, observat. Novem
 ibi annos exsulat ; decimo vero ineunte, qui erat
 712, cum tetrarcha Theodeberto et Bajorais præsto
 est, rem gerit dubio Marte baud procul Ticino. Ari-
 pertus se victum putans, fuga in Franciam arrepta,
 Ticino mergitur circa diem 13 Martii, ut suadet tri-
 mestre Ansprandi regnum, qui ut diximus, 13 Junii
 ejusdem anni occubuit mortem, relicto filio Liutpran-
 do ; quem Langobardi ante patris obitum levaverant
 regem. Hujus stabilito principio, cum Diaconus re-
 gnum ei tribuat annor. 34, m. 7, illigavimus mortem
 cum die 13 Januar. an. 714, contra Bacchinium,
 qui anno superiori et mortem Liutprandi et Rachis
 principium constituit, historiam Libri Pontificalis
 non recte, ut mihi videtur, interpretatur, quem se-
 qui deinceps necesse erit ; cum morte enim Liut-
 prandi explicit Historia Pauli de rebus Langobardo-
 rum. Spectata igitur cum eodem Paulo regum octo-
 decim chronologia, videndum restat quid de succes-
 sorum ætate valeat stabiliri Pontificalis Libri et do-
 cumentorum præsidio.

D 35. Postremi Langobardorum reges quatuor,
 Heildebrandus, Rachis, Aistulphus et Desiderius, 30
 omnino annos post Liutprandum implent. At cum
 eorum historia destituatur præsidio Pauli Warnefridi,
 qui, ne suæ gentis excidium historicis parum pruden-
 dens enarraret, cum Liutprando desit, videretur
 Herkemperto adhærendum, ne tot tamque variis
 recentiorum opinionibus lacessiti, certamen potius
 quam regum Langobardorum chronologiam instaurare
 diceremur : attamen quia chronologum parum
 exactum fuisse Herkempertum documenta ostendunt,
 aliq me veritam necesse erit. Constituum igitur primo
 ætatem Heildebrandi conregnantis cum Liutprando,
 deinde rerum serie proposita, Heildeprando ejecto
 sufficit Rachis principium, ejusque abdicationem
 cum fratris Aistulphi primordiis conjunctam, hujus

exitum, ac Desiderii creationem et captivitatem expeditam. Conregnasse Heildeprandum cum Liutprando certum est. Id docet monumentum (vitiata licet notæ temporariæ) quod Joannes Pusterla bibliothecæ Ambros. præfector, communicavit cum Mabillonio: *Manigulda Dei ancilla, et veste monialium induta vivens lege Langobardorum, regnantibus Liutprando et Heildeprando, anno eorum 25, ind. v* (Itin. Ital.), Clarius documentum ex archivo Lucensi edidit Fiorentinius apud eruditos celebre: *Regnante domino Liutprando excellentissimo rege regni ejus 24, et excellentissimo æpote ejus Domino Hilprand rege anno 4, mense Martis, indict. iv.* Unde liquet mense Martio an. 736 Liutprandum sibi jam ascivisse socium regni nepotem suum, quem Langobardi, dum morbo correptus ille erat, ievaverant, idemque postmodo convalescens sustinuerat. Alio demum documento apud laudatum Mabillonium (*Itin. Ital. et sæc. II Bened.*) confirmatur, quod ipso mense Martio prædicti anni 736 conregnare cepit Heildeprandus, eratque adhuc superstes pridie Kalendas Aprilis anni emortualis Liutprandi 744. Documentum autem ita habet: *Actum Ticini sub die II Kal. Apr. anno felicis regni nostri nono Per indict. xii.* Quamobrem Heildeprandus, præter annos octo solidos, regnavit menses aliquot, quorum numerum res vetustate obrutæ indagare non sinunt. Ac proinde novam abbas Bacchini chronologiam (*in excursu Chron. ante Jo. Sen.*) penitus rejiciens, menses tantum retinuit sex, quos tribuit Heildeprando post Liutprandi obitum: ita ut solio non fuerit deturbatus nisi mense Julio. sex nempe mensibus post Liutprandi emortualem diem, 13 Januarii anni 744. At ne simul pugnancia videar tradere, en Libri Pontificalis synchroni historiam et documenta, quibus utor.

36. Liutprando Ravennam premente, Eutychius exarchus et Ravennates orant pontificem S. Zachariam ut auxilium ferat. Hic legatione ad regem nequidquam adornata, per se Liutprandum ipse convenit. Roma proficiscitur Ravennam. hinc Ticinum, quo pervenit die 28 Junii. anno 743. Die postera sacrum facit in S. Petri in Cælo aureo. Agi deinde cœptum de Ravennatibus liberandis ac restituendis ablatis. Victa demum regis duritie, conventum ut, cæteris restitutis, partem tertiam sibi rex reservaret territorii Cæsenatis reddendam post Kalendas Junias (anni videlicet 744). dum interim legati regii mitterentur Cpolim ac redirent, Romam revertitur S. pontifex his compositis, atque iterum celebrat festum SS. Apostolorum, quorum natalem diem celebraverat Ticini. Haud ita multo post mortuum esse audit Liutprandum regem ante dictam universæ restitutionis diem, Kal. Jun. 744. Hæc Liber Pontificalis narrat in Zacharia, ac nulla adhibita temporis nota, refert deinde expulsionem Heildeprandi regis a Liutprando relictis. electionem Rachisi. pacemque cum hoc per pontificem stabilitam in annos 20; quæ omnia evenisse anno 744 tum ex dicendis palam fiet. At pergo ad cætera quæ Liber Pontificalis narrat in fine S. Zachariæ, et in Stephano II. al. III. Sanctæ contemptor pacis rex Rachis Perusium aliaque Pentapoleos oppida oppugnabat, cum S. pontifex eum adit, muneribus placat, orationis suavitate ad meliora convertit: quare is, relicto throno, cum uxore et filiis contendit ad sacra limina, inde Cassinum petens monachum induit. Aistulphus, fratero potitus sceptro, S. pontifici Stephano semper infensus, Pippinum Francorum regem pro sancta sede pugnantem habuit hostem, cujus virtutem semel et iterum perilitatus cominus timuit, elusit eminus; at demum fœdifragus Deo ultore inter venandum interiiit, postquam vidit Pippiniana donatione Ecclesiæ ditionem Exarchatu, Pentapoli et Emilia amplificatam. Aistulpho succedit Desiderius, dux Tusciæ, opitulante pontifice, Langobardis invitis; qui cum primo mitis in sanctam sedem, deinde maxima illi detrimenta inferre ausus esset, a Carolo Magno

tunc rege Francorum debellatus, cum uxore asportatur in Franciam ann 774, finemque affert Langobardorum in Italia regni, anno ab eorum ingressu ducentesimo sexto.

37. Restat modo ut Rachis, Aistulphi, Desiderii ætates confirmem documentis. Pulso, ut aiebam, Heildeprando, continuo regnavit Rachis (mensis nimirum Julii die circiter 13, an 744), quod comprobant documenta duo: 1, Prologus ejus legum temporariam hanc notam habens: *Anno regni mei secundo II die calendarum Martiar indict xiv.* 2. Privilegium ab eo datum Ticino in palatio, *quarto die mensis Martii, anno felicissimi regni nostri secundo, ind. xiv feliciter* (Ughell. Ital. Sac. t. II; de Ep. Placent). Quæ duo documenta cum spectant ad annum 746, certissime ostendunt Rachim levatum esse post diem 4 Martii an. 799, ut fatetur Pagius (*ann. 736, n. 9, 744; n. 5, 750, n. 4*). Quid vero in incerto relinquitur ejus principium, quod et Herkempetia auctoritas et Bacchini observata reddunt certum? Notat Bacchinius Heildeprando tribuendos post Liutprandum menses sex, qui, ut supra aiebam, ad prædicti mensis exitum perducunt; Herkempertus vero ætatem Rachis definit annor 4, mensium 9, quod temporis spatium ab Julii mensis die tertia decima initum ad diem circiter 13 mensis Aprilis perducit anni 749. Hoc certe anno abdicasse Rachim, Fratremque Aistulphum regnare orsum testatur documentum ejus fere ætatis, quod ita habet: *Anno Dominicæ incarnationis 749, centesimo vero octogesimo ingressionis. Langobardorum in Italiam, vir gloriosissimus AISTULPHUS (Rachis) germano suo devicta Pentupoli suasu Domini Zachariæ papæ facta Romæ clerico scriptum Langobardorum strenue regens, etc.* (*Script. Ital. t. I, q. 2, de Furdat. mon. Nonant.*). Quod monumentum a Pagio alibi observatum (*an. 750, n. 4*) non recte ab eodem arguitur, tanquam æræ Langobardicæ annos mutilans; etenim scriptor Ligur ab adventu in Liguriam, sive a Langobardici regni primordiis cepit, erat autem utriusque in cursu annus 480 usque ad Septembris priores dies æræ Dionysianæ 749. At mensis in incerto adhuc est: duo scilicet documenta Aistulphi primordia inter menses Martium et Julium ejusdem anni restringunt. Prologus ejus legum coegit Pagium ut illud constitueret post Kal Mart; ibi enim legitur: *Anno felicissimi regni nostri in Dei nomine v in die Calendarum Martiar. indict vii,* quæ anno convenit 754. Confirmatio vero bonorum monasterii Farfensis: *Data Ravennæ in palatio quarto die mensis Julii anno felicissimi regni nostri tertio ind. iv,* id est 751, coegit Bacchinium ut Aistulphi principium ante mensem Julium constitueret (*Pag. an. 750, n. 4; Bacchin. in Agnell.; Script. Ital. t. II, p. 1; pag. 168*). At monumentum aliud pro monasterio eodem Farfensi: *Datum Ticini in palatio 5 Aprilis anno felicissimi regni nostri in Dei nomine septimo per Ind ix feliciter,* nempe 756, ostendit Aistulphum non cœpisse, nisi post diem 5 Aprilis; adhuc enim erat in cursu annus septimus. Quæ cum ita sint, ab Herkemperto hic discedendum non arbitror, ut Ostiensis opinionem sequamur cum Baronio, Pagio. Bacchinio et aliis eruditissimis, quos latuit novissimum hoc documentum; ut enim paucorum dierum discrimen apud Herkempertum occurrat, majori porro discrepantia ab Ostiensis avertimur, nisi falsis niimur veterum monumentis.

38. Huc accedit quod Pagius, Sigonium et Angelum de Nuce, eruentes ex documentis quod regnum Desiderii cœpit anno 756 exeunte, redarguens, et documenta ipsa insimulans vitiati characteris, alia adversus eos auctoritate non utitur, præter Stephani II, al. III, epistolam (*cod. Car.*) ita habentem: « In ipsis quippe diebus quibus ad hanc Romanam urbem devastandam profectus est (Aistulphus) post annui spatii circulum ita divino mucrone percussus est, ut profecto in eo tempore quo fidem suam tentans

piaculi scelera perpetratus est, in eo et suam fineret vitam. » At enim ut Pagius recte de Romana obsidione (*an.* 735, *num.* 4 et lversus card. Baronium, et Kalendis Januarii Junii anni 753, eadem cœperit, id certe edit quin litteræ pontificis, morali ea induntantur discrimine aliquot dierum, si obsidio æstris, ut refert Liber Pontificalis, seu etiam mensium, si brevior eadem fuit juxta epipippini apud Baronium (*an.* 755); summa si eadem est, nec Stephanus chronologis n facessit, quippe annum indicans emortualulphi consentit cum Annalibus Francorum, Fuldensibus et Lambecianis, qui ad annum ; mortem producant. Quare Sigeberti Chroistulphi ætatem definiens annorum 7 perpendatur a Pagio; namque is ab anno 749 is ejusdem mensis perveniens annos omnino explevit. Quin etiam Herkemperto ipsi menses quinque fortasse audiendum erit; annos numeravit Rachis usque ad hujus onem ad urbem Romam, ita ut post conversuam mensibus adhuc quinque, velut hieio solio Langobardorum permanserit; Aistulphos eodem mensis tribuerit, tanquam verohis abdicacionem regi. Utcunque autem se at, anno predicto 756 post mensem Aprinavit novissimus Langobardorum rex, qui ii Annalium sententia postquam regnum 3 annos, certum Langobardici regni exitium nam Carolus « cunctum Italiæ regnum adFranciam regreditur, ducens secum Desidem conjugem ejus. Adalgisus filius ejus Cpolimnal. *Fuld. et Lambec.*, an. 774.) » osolutis Langobardorum fastis, venio nunc hos Italiæ, quorum catalogum collatis alioervatis cum Libro ut plurimum Pontificali m.

NGINUS. Hic postquam Narses, tot rebus egestis celebris, invidia illi ab æmulis com. Justino exauctoratur, in Italiam mittitur is anno 567. Postmodo Narses Neapolim ; Langobardos e Pannonia per legatos acquare Longinus inauditum Italis nomen ac em novam, nempe exarchi adipiscitur, tuemperii Occidentis partem a Langobardis non l. Italiam rexit, ab adventu ex urbe regia nos 45 (*Paul. Diac. lib. ii, c. 5; Noris de Pag, an. 567, n. 4, ex Mar. Aventic.*)

ARAGDUS, *gloriosus chartularius sacri palamissus* in Italiam anno 583 cum dignitate, sa incerta revocatur post triennium (*Libell. ap. Nor. de Syn. 9; Pelag II, ep.*)

MANUS, *patricius*. Revocato Apolim Smanno 586, succedit in exarchatu, suumque iem Ravennæ post annos 44, nempe 598 num. 443; *Jo. Diac. in V. Greg. l. iii, cap. 44 bique Henschen. Noris. de Synod. v. cap. 9,*

LLINICUS seu GALLICINUS. Mittitur succedant an. 498, post quadriennium revocatur *Diac. lib. iv. cap. 26. Noris ubi sup; Panvin.*

.. SMARAGDUS iterum. Callinico revocatus iterum mittit cum dignitate Smaragdum, anvinus Italiam rexisse ait annos 9, ab anno t 602 ad 611 (*Paul. Diac. lib. iv, c. 26. ; ibi suæ. Panv. Chron.*)

ANNES LEMIGIUS, *judex Reipublicæ*. Hic ante Jo. præfecto Neap. occiditur, quarto titatis anno (*Anast., num. 447; Panv. Chron.*)

ANNES ELEUTHERIUS, *patricius et cubil, seu eunuchus*. Cæso Lemigio interpontificii : post Bonif. IV, ante diem 19 Octob. 645, successor Eleutherius, qui post trennium ot menses imperium affectans necatur, parituna ac Lemigius, tempore interpontificii

A post S. Deusdedit, ante diem 24 Decemb. 648 (*Anast. num. 447 et 448.*)

8. ISAACIUS, *patricius*. Destinatus ab Heraclio statim atque audiit Joannis cædem anno exeunte 648. ad regendam Italiam venit sed. anno 649, ac diutissime dignitatem tenuit, annos videlicet 25; cum Mauritio chartulario expilavit patriarchium Lateranense anno 639, ac Ravennæ occubuit, postquam capite mulctatum vidit Mauritium chartularium, qui contra ipsum Italiæ affectabant imperium anno 643 (*Anast., num. 424 et 426; Panvin. Chron. et Pag. anno 643.*)

9. THEODORUS CALLIOPA, *patricius*, Italiam regens anno secundo revocatur incerta causa (*Anast. num. 426.*)

10. PLATON, *gloriosus patricius*. Regere Italiam cœpit anno 645, rexitque usque ad 649 (*S. Martin., ep. 46; Anast., num. 434; Baron. et Pag. 649, n. 7.*)

11. OLYMPIUS, *cubicularius*. Profectus Cpoli Romam venit cum dignitate an. 649, dum Lateranense concilium celebrabatur. Italiam rexit quatuor annis solidis ac nonnullis mensibus: morbo interiit an. 653 (*Anast., num. 434, 432, 433.*)

12. THEODORUS CALLIOPA, *patricius iterum*. Constans, audita morte Olympii, mittit successorem Theodorum cum jussione ut captivum faciat S. Martinum pontificem. Incertum dignitatis tempus (*Anast., num. 433; Murator., Rer. Ital. to. I, p. ii, pag. 303, in dubium revocat duplicem Theodori dignitatem.*)

13. GREGORIUS. Circa annum 658 conjicit abbas Bacchinus missum esse Gregorium exarchum (*ex Privil. Const. Syracus. an. 999.*)

14. THEODORUS, *excellentissimus exarchus*. Male a recentioribus creditus Calliopa, ob Pauli et Anastasii silentium. Hujus item ætas incerta: at ex Bacchinio ab an. 668 ad 687 pervenit (*Anast., num. 456; Bacchin. ad Petr. Sen.*)

15. JOANNES PLATYS, *patricius*. Italiam regere orditur an. 687; cumque nullus occurat exarchus usque ad Theophylactum: eam rexisse credi potest usque ad 702, annis circiter 45 (*Anast. num. 457 et 459; Pag. an. 687.*)

16. THEOPHYLACTUS, *cubicularius, patricius*. Ravennam mittitur Cpoli anno 702. Italiam regit annos octo usque ad 710 (*Anast., num. 465; Panvin. Chron.*)

17. JOANNES RIZOCOPUS, *patricius*. Missus in Italiam anno 710, excipit Neapoli pontificem Constantinum, prodeuntem Cpolim: deinde veniens Romam multa indigne ibi perperat; ac demum turpissima morte occumbit Ravennæ, incertum quo anno. Panvinus credit 714 ac triennio exarchatum vacasse ait. Scaliger sex annos dat Rizocopo, Pagius vero hunc reprehendit (*Anast., num. 472; Panv. Chron.; Scalig. de Exarch. Rav.; Pag., an. 715, n. 4.*)

18. FL. SCHOLASTICUS, *cubicularius, patricius*. Mittitur cum dignitate in Italiam anno 713 exeunte vel sequentis initio; nam secum affert sacram Anastasi qui, Philippico in ordinem redacto salutatur imperator die 4 Jun. 713. Quare Panvinus et Scaliger biennio perperam differunt, ad annum nempe 715 (*Anast., num. 476; Baron. an. 713.*)

19. PAULUS, *patricius*. Missus a Leone Isaurico in Italiam anno 726. Conspirationem adversus S. Gregorium II instaurat; ipse anno post interficitur Ravennæ (*Anast., num. 483 et 485; Diac. l. vi, cap. 49.*)

20. EUTYCHIUS, *patricius eunuchus*. Audita Isaurus cæde Pauli, quem miserat post Marinum spatharium, ut insidias et ipse moliretur pontifici, similiter Eutychem in Italiam venire jubet, ut cœptum ab exarcho Paulo ac spathariis duobus scelus perficeret. Hic novissime omnium diuturnius cæteris Italiam tenuit, ab anno videlicet 727 ad 751, qua infensus Romanis pontificibus, qua ab iisdem protectus adversus Langobardos; at demum horum rege Aistulpho capiente Ravennam ante diem 4 Jul., Ex-

tychius in Græciam abiit, finemque attulit exarchatui, cum annus esset æræ Dionysianæ 754, Zachariæ 40, Constantini Copron. 32. P. C. ejus 40, Aistulphi 3. Itaque exarchatus Italiæ seu Ravennæ, cujus primordia constituit cum Longini anno primo 567, stetit annis circiter 484, habuitque exarchos omnino 20, Smaragdi et Calliopæ repetita dignitate (Anast., num. 483, 485, 486, 487, 494, 243. Recentiores passim, præque iis Bened. Bacchin. in *Agnell.*).

40. Epoche ista exitus exarchorum, quo tempore Italia fere omnis ab impiis imperatoribus Græcis defecerat, recte cum Græcanici imperii exitio copulabitur; quamvis enim tanta non semel ejusdem instauratio est, divinitus tamen factum ut omnia nequidquam Cæsares molirentur. Exarchatus vero ad sanctæ sedis ditionem amplificandam per tot annorum seriem vindicatus Græcis viribus adversus bellicosissimos Langobardos, tandem venit ad momentum in horum manus. At postmodo, a Francorum rege Pippino usurpatoribus profligatis, concessit in sanctæ sedis ditionem una cum Pentapoli et Æmilia: neque ad nostram hanc ætatem barbaris amplius patuit. Idem et origine et dignitate celebris, illustrior postea est factus, cum tres eminentissimi apostolicæ sedis legati tripartito illum administrare, sanctisque legibus conservare summorum pontificum nomine inceperunt, ut nostro ævo videmus fieri. Cæterum ut aliquid dicam de exarchis, quorum catalogum exhibui, horum chronologiam difficile est per menses et dies digestam dare; alios enim, statim atque designabantur Cpoli, missos esse, alios aut Cæsarem voluntate, aut longa via detentos sero in Italiam venisse refert historia. Hinc est quod aliorum exemplo annos indicare contentus, quo potissimum mense aut designarentur Cpoli aut in Italiam pervenirent, neglexi disquirere. Id tamen animadverti, quod usque ad Theodorum Calliopam, cum anno 633 secundo missus captivum fecit S. Martinum pontificem Romanum, successio exarchorum certa est. Inde vero usque ad Joannem Platyn, qui anno 687 in Italiam venit, conjecturis doctissimorum virorum Pagii et Bacchinii nititur. Qui Platyn sequuntur quinque exarchi certe mihi ætatis videntur; attamen eos inter sunt tres successionis non ita certæ, ut nullum dubitationi locum relinquant Theophylactus, Joannes Rizocopus et Paulus; sed duo cæteri Fl. Scholasticus et Eutyichius, hic Paulus, ille Rizocopo omni procul dubio successerunt, ut videre est apud auctores per me laudatos in catalogo. Quamobrem si forte novum aliquem exarchum ætas proferet, aut inter Theodorum Calliopam et Joannem Platyn aut inter eundem et Rizocopum, aut demum inter Fl. Scholasticum et Paulum, temporum ratione habitariis collocetur necesse erit. Plura, ad Chronologiam quod attinet, nec temporis nec loci est observare. Quod autem spectat dignitatem exarchi, præter ea quæ obiter paulo ante (*numm.* 7, 8) aiebam, nonnihil reliquum mihi feci hic opportunius indicandum.

41. Exarchi dignitatem Italis quidem novam, tamen alias eam gentes non ignorasse testatur Gregorius magnus (*epist.* lib. 1, 59 et 72, ad *exarch. Afric.*). Officiis semper palatinis adjunctam discimus, dum legimus patricios, chartularios sacri palatii, eunuchos, cubicularios et iudices civitatum eadem ornatos esse. Eruditis singula hæc officia enucleatius expendere otiosum foret: de patriciis autem nonnulla in memoria revocare certum mihi est atque deliberatum, quidquid eorum patientia jam diu abuter. Duo mihi sunt patriciorum genera; quæ enim alia multa refert Cangius in Glossario generali hac divisione comprehendiarbitror: alii sunt patricii Cæsarem, alii pontificum, alii nempe ab imperatoribus, alii a Romanis pontificibus creabantur. Formam creandi patricios imperiales assertatam in bibliotheca Vaticana ex Paulo Foro-Juliano, seu Diacono, a Cangio expressam exhibeo: *Patricii digni-*

*tas taliter disponenda est, quatenus illa non vili personæ, nec alicui concedatur ignota. Sit enim valde notus imperatori, sit fidelis et prudens, non elatus. Protopatharius veniens ante imperatorem osculetur suum humerum, et dicat: Maxime imperatorum, adest quem vocasti. Tunc stet ad sinistram imperatoris illius hyparchus, quem nos dicimus præfectum, et dicat ei imperator: Cum protopathario futurum patricium adducto. Dum autem venerit patricius, in primis osculetur pedes imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, et dicant omnes: Bene veniatis: nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis a Deo ministerium solum procurare: quocirca te nobis adiutorem facimus, et hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei et pauperibus legem facias, et inde apud altissimum judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice anulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum, ubi taliter contineatur scriptum: Ego patricius, misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum et dimittat. Hanc dignitatem, quam ornati, ut ait Walfridus Strabo, erant primi post Cæsares, docet Senator fuisse perpetuam: *Mox ut datus fuerit hic honor, in vitæ tempus reliquum homini fit coævus* (lib. VI, ep. 2). Ac proinde suspicatur Cangius, num propterea breviori alii dignitati, ut esset exarchatus, aut alia præfectura, adjungeretur. Idem tamen in cod. Theodos. legens expatricos, id tantum obtinuisse apud Gothos cum auctoribus aliis sentit. Præ iis Gutherus hanc dignitatem inter palatinas eminentissimam non fuisse perpetuam, sed ut cætera officia ad nutum principis docet, ac finita administratione expatricos appellari consuevisse (*de Off. dom. Cug.* lib. II, cap. 49).*

42. Hinc est quod in Dufrenii opinionem eam sedibus necesse est. Qui enim duo patricii, sede Cpolim translata, ut ait Porphyrogenitus (*de Adm. Imp.*, cap. 27) mitti inde solebant in Italiam (eos hodie *proreges* diceremus) quorum unus Siciliæ, Calabria, Neapoli et Amalphæ præerat: alter vero Benevento, Capuæ, Papiæ cum reliquis, et tributa quotannis fisco imperatoris pendebant; eos certe dignitate in sedibus militum pares magistris militum in expeditione, ad nutum principis amoveri consuevisse crediderim; tametsi duæ inscriptiones, ab eodem Guthero allatæ, secus docere videantur. Harum prima exstans Treveris, ita habet:

HIC. IACET. ELIVS. CONSTANTIVS
VIR. CONSVLARIS. COMES. ET. MAGISTER
VTRIVSQUE. MILITIE. ATQVE. PATRICIVS;
alia Romæ:

FL. RICIMER. V. I. MAGISTER. VTRIVSQ
PATRICIVS

Quibus ex inscriptionibus tum copulari patriciatum cum militia discimus, tum perpetuam esse eam dignitatem. Sed diversa fuerit ratio patriciorum qui in Italiam mittebantur ante Gothorum tempora: qui autem patricii horum ætate in Italiam præfecti missi sunt, cæterique omnes ab Augustis tunc temporis creati, perpetui erant juxta Senatoris doctrinam. Cujus rei argumentum sunt tot numero patricii uno eodemque tempore in aula Constantinop. degentes, quorum sex deferentes secum trecenta navigia, simulque et Siciliensium stolium in hanc Romanam urbem absoluti a regia urbe ad nos properant, aiebat S. pontifex Paulus in epistola ad Pippinum (*Cod. Carol.* 24). Præterea tum in Libro pontificali, tum apud historicos Langobardici in Italia regni æquales legimus frequenter patricios alios alibi, dum eorum unus Ravennæ exarchatum administrabat; plerumque enim hæc dignitas patricii conferebatur. Itaque et Belisarius et Narses, qui patricii nomen solum retinuerunt, et exarchi omnes, qui cum excellentissima dignitate exarchi patriciatum eminentissimum copularunt, ubi semel ornati eo fuerunt, eundem nun-

quam deposuerunt; nec dum eorum aliqui revocabantur Constantinopolim, finita administratione ex patricii appellati ullibi reperiuntur. Cæterum hæc dignitas, utpote prima post Cæsares, quemadmodum dicebam antea, ab Augustis Byzantinis summi honoris causa conferebatur regibus ac principibus exteris, ut videre est apud Cangium in Glossario.

43. Augustorum exempla secuti sunt Romani pontifices, dum Francorum reges patricos creaverunt. Id tamen discrimen est inter utrumque patriciorum genus, quod patricii imperiales primi erant post Cæsares inter officia palatina: patricii vero pontificii dignitate et potestate summa utebantur, dicebanturque, ut observat Guthers, patricii Romanorum, non Romani, quia Romanis omnibus imperabant, exercitum ducebant, et vere imperatoris majestate præfulgebant, ut Carolus Magnus, dictus propterea *patricius Romanorum, ut pater et protector Romani totius imperii* (Guthers, de Off. lib. II, cap. 29). Quamobrem ut erudite Pagius cum Marca (ann. 640, num. 6 et seqq.), patriciatum pontificum Romanorum duo complectebatur: *Jurisdictionem qua reges Francorum in Urbe ex consensu pontificis et populi Romani potiebantur, et protectionem, seu defensionem, quam Romanæ Ecclesiæ polliciti erant.* Inde est quod vexillum mitti solitum a Romanis pontificibus ad principes arma ferentes in paganos aut hæreticos, ad ipsos etiam patricos mittebatur, quod minime

A ab iis fiebat cum imperatoribus, quia Romanæ Ecclesiæ tuitio ex generali obligatione et speciali pacto imperio conjuncta fuit. Quæ cum ita sint, perperam putavit Cangius, et ante eum alii multi scriptores, patriciatum Romanorum non esse aliud quam præfecturam Urbis seu etiam Italiæ, dignitatem a Romanis excogitatam post dejectum Græcanici imperii jugum, cui assentitur Alamannus (*de Later. Pariet. cap. 11*), quod viderint, Carolum Magnum adeptum imperialem majestatem patricii nomen siluisse: nam quidquid imperatoris nomen præstare videatur patricio Romanorum, potestas erat una atque eadem, *protectoris videlicet ac defensoris Romanæ Ecclesiæ.* Ea propter Carolo Magno patricio Romanorum Romam advenienti idem honor est adhibitus ab Adriano qui postea est adhibitus a Sergio erga Ludovicum imperatorem. Adrianus enim suscepit Corolum obviam illi ejus sanctitus dirigens venerandas cruces, id est signa sicut, mos est ad exarchum aut patricium suscipiendum (Anast., num. 345). Eadem præstitit Sergius Ludovico, aiente Anastasio: *Sicut mos est imperatorem aut regem suscipere* (num. 484). Præterea cum Carolus Martellum Rom. pontifex patricium creavit, ut late Pagius (*ubi sup.*), Græcanicum imperium adhuc exstabat. Multo igitur major fuit dignitas pontificiorum quam imperialium patriciorum. Jam vero satis multa.

CHRONOLOGIA

AD TOM. IV EDIT. ROM. VATIC.

A sancto Gregorto Magno usque ad Stephanum III, alias IV.

Anni Romanorum imperatores, Lang. Periodi Jul et Indict	Anni. ab U. C.	C	Anni Romani pontifices et res ecclesiasticæ Orientis et Occidentis. Olymp	Anni Æræ Christi	
5303	Mauritii Tib Aug 8 et 9 post cos 4342		342	S. Gregorius M. post diurnam vacationem ordinatur die 3. Septemb non 19 Martii, ut mss ap. Bolland.	590
⊕ 14	vii al. vi. 4343		I		
● 2	Mauritius Theodosium fil coronat. Imperat festis Paschal 26 Mart seu 2 Apr ex Theoph et Chron		II	Tunicæ I. A. inventio ad h. a. pertinet. Ex Fredeg et Aimoin pag n. 9. a. 593, cum Bar.	
A	Alex Pag Baron ad an. refert 593.			Litania septiform Romæ ante Greg consecr pag n. 5, 49. Sigon.	
Indict	Franchor telix pugna in Langob Diac Turon Bar Pah.			Concilium Rom et duæ Pseudosynodi Schismaticor Istriæ. Pag n. 43.	
viii	Antarith R. Lang de pace agens cum Francis morit. Ticini non Sept Theodolinda Agilulph Taurinat. Ducem maritum et Regem eligit m. Nov et m. Majo seq a. ab exerc acclamatur Mediolani Diac lib 3 cap ult Pag An. 616 n. 2.			Dissid in Gaillia de die Pasch et ibid. Concil Metense in causa Ægidii perduellis. Ex Turon. Pag n. 2, a. 594 cum Bar.	
ix	Hormisd Pres. R. Chosrois filii electi Regis jussu necatur Theophil lib 3, c. 8; Pag a. seq.			S. Columbanus Luxoviense Monasterium fundat. Pag n. 43, et a. 612, n. 6.	
5304	Imp Mauritius Tib Aug 9 et 10. 4343		II	S. Gregorii 1 et 2.	591
⊕ 42	cos viii al. vii. 4344		III	Gregor synodicam mittit ad Patriarchas Orientis, in qua 4. Generalia concil ut 4. Evangel venerari se ait, quintum approbat. S. Agathæ in suburra Eccl a Gothis profanatam dedicat. Ex Dialog Bar. Ad S. Leandr Ep. Hispal re-	
● 3	Narses Mauritii Satelles cum Domitiano Melitenes Episcopo Persicem ingress feliciter pugn cum Varamo				
G	Finis Persici belli, quod 20, a. durayerat. Chosroes a Varamo pulsus regno inita societate cum				
Indict					
ix					
x					

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani pontifices et res ecclesia- Anni
 Period reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp sticæ Orientis et Occidentis. Era
 Jul et Indict Christi

Romm restituitur. Ex Theophil et Chron Alex Pag a. 593, n. 2 et 4. Baron bienn differt.

Zadespratæ transfugæ, qui olim Hormisdæ duxerat, caput ad Chrosroem defertur, Pag a. seq n. 4, cum Bar.

Explicit h. a. Chronic abb Biclarenensis

5305 Imp Mauritius Tib Aug 40, 44, 1344
 ④ 13 post cos IX, al. VIII. 1345 B
 ● 4 Mauritius movet adversus Avar-
 Indict res, seu Turcas Traciæ incubantes, Pag an. seq n. 40
 F E
 x Eclipsis solis die 19 Martii. Fredegar, cap 13. Aimoin lib 3, cap 8. Petav de doctr tem lib 8. Parallax latitud 46 29. Latit bor 44, 29, latit visa 5, 0. Semidiam, Solis 16 58, summa semidiam 54 30, scrup residua 29 30, digiti Eclipt 40 26, ad tab Pruten Calvis qui eam accidisse ait fer 7, hor 40, post med noctem Cp.

5306 Imp Maurit Tib Aug 44, 42, 1345
 ④ 14 coss x al. ix. 1346 C
 ● 5 Chosroes a Mauritio auxilia impetraturus, vovit S. Sergio M. et unxit se Christianum fieri velle; quod tamen non fecit, ut testatur S. Greg ep. 62, l. 2.
 D
 Indict. Guntramnus R. Francor moritur 28. Mart. Fredeg et Herman Contract Pag n. 17. Baron non recte constituto Regni initio, mortem differt ad a. 598
 xi Prisco Patricio expeditio in Avaros committitur. Pag n. 42.
 xii Baron. h. a. et alii autumant privileg Sammedardense, sed supposititium ostendit Pag n. 8, et Dupin dissert 7.

5307 Imp Maurit Tib Aug 42, 43, 1346
 ④ 15 coss xi. al. x 1347 D
 ● 6 Constantina imperatrix suasu Jo. patriarch Cp. petit caput S. Pauli, sed a pontif eluditur. Greg l. 3, ep. 30.
 C
 Indict. Evagrii histor sex lib comprehensens a fine Theodoret, et Socratis h. a. explicit Phot. Pagius ostendit eam non progredi Aug mens superior a. et ne Photii opinio corruiat, h. a. publicatam putat.
 xii Eclipsis solis die 23 Jul, fer 6 noris sex ante merid. digiti ecliptici 44, 28 sol in 4 gr. Leonj Calvis ex Aimoin contra Sigeb qui biennio post eam refert.

spondet de trina Mersione in Baptism et lætatur Reccaredum Reg Christ Fid amplexum. l. 4, ep 44, et in Episc Donatistam qui Primatum avebat in Afr scribit ep. 72.

Langobardi Theodolindæ Reginae opera Christiani fiunt, ut facti erant Chrotildis opera Franci, et Ingundis Gothi Bar.

Gregor Turon Historia explicit. Bar a. differt 595, ubi Pag n. 44, asserit, eum fortasse illo anno mortuum, cum sedisset A. 23.

S. Gregorii 2 et 3. 592
 Duob Diaconis nunciantib Donatistas Afr invalescere Greg Hilarium Cartularium eo mittit, eodemque anno Eccl Carthagin. Privilegia confirmat lib 2 ep 39 scribit etiam ad Hibernos, in causa schismatis lib 2, ep. 36. Gussanvillæus ex mss legit ad Istros, quam opinionem sequitur Noris de Syn V. pag m. 726. to. I. Pagius contrarium sentit n. 2.
 H. a. Greg in S. Clementis habet homiliam 38, ex Diac Bar qui h. a. totas 40, vult absolutas. Et Hadrianum Thebat. episcopum injuste depositum restituit.
 Synodus Cæsaraugust 2.

S. Gregorii 3, 4. 593
 Greg ex postulatoria de injusta lege per Mauritium lata in Ecclesiam lib 2. ep. 26, 65.
 Greg mittit Cp. Sabinianum Diac apocrisarium, qui eidem succedit in Pontificatu lib 2, ep. 52, solitudinem repetit Dialogis scribendis daturus operam, et secum ducit Petrum Diaconum, quo interlocutore utitur: Ecclesiæ tamen curam non negligit, ut variis ex epistolis ad varios episcopos patet.
 Simeon Stylita jun et Greg Antiochen moriuntur Anastas in Sedem Antioch restituitur. Pag n. 47, et seq a. n. 4, ex Evagr cum Lambec idem asserit arguens Chr Alex sup a. id factum referens. Bar seq a. et biennio post Greg Antioch mortem recitat.

S. Gregorii 4, 5. 594
 Greg h. a. multum laborat ob Schismaticos sese obicientes Constantii Mediol Episcopi confirmationi, nisi Synodum v. damnet. Item ob Donatistas Afr rebaptizantes l. 3, ep. 32, necnon ob Siciliae Hæreticor conversionem lib 4, ep. 6, et ob Barbaricos Gentiles in Sardinia convertendos, l. 3, ep. 25, 27. Procop de bel Wand l. 2. Maximum Salonitanam intrusum a communione sejungit.
 Amos post Joannem fit Jerosolym. Episcopus. Baron a. seq ubi Pag n. 6.
 Maximianus Syracusan. Episcopus moritur, succedit Joannes, cui

<i>et</i>	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ.</i>	<i>Anni A ab U. C.</i>	<i>Anni Olymp</i>	<i>Romani pontifices et res ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</i>	<i>Anni Æræ Christ</i>
				de more Pallium mittit Greg lib 5, ep. 48.	
8	Imp Maurit Tib Aug 43, 44 post 16 coss XII al XI.	4347 4348	II III	S. Gregorii 5, 6. Greg Ezechielem interpretari desinit, Langobardis cæde omnia implentibus. Homil 22, in fine Virgil Arelatensem Vicarium instituit Austria et Burgundia. Pag n. 3. Maximi Salonitani intrusi gratia Impotentis causam Ravennæ cognosci jubet, ubi sedes concessa, postea allium missum. Concil Rom II, habet in quo Joannem Presb Chalcedon a Jejunatore depositum absolvit. Greg I. 5, ep. 45, mittit Moral et Pastoral ad S. Leandrum Hispal. Jo. Jejunator moritur cum sedisset a. 43, m. 5, ab a 582, die 42. Apr Noris de Syn V. c. 9, §. 4. Pag seq a. n. 2, 3, ad quem Joan mortem differunt Baron et Panvin.	595
7	Romanus Exarch Roma Ravennam repetens civitates a Langob captas recipit; quare Agilulph invadit Rom imperium. Diac lib 4, c. 7, Sigon biennio ante. Italia jam ab annis 27, gemebat sub Langob armis 27, gemebat a. 568, Greg lib 4, ep. 34. Mauritio Gregorium parvi pendente Jo. Cp. œcumen titulo superbiendi ansam arripit: quare Greg vetat Sabiniano Apocrisiarum cum eo communicare. S. Greg lib 4, ep. 32, 34, 36, 38, 39.		B		
9	Imp Maurit Tib Aug 44, 45, 17 post coss XIII al XII.	4348 4349	III IV	S. Gregorii 6, 7. A Cyriaco Joannis Jejun successore, et a Gregor ultro citroque mittuntur legati pro communione. Augustinus Monachus cum sociis in Angliam missi. Idemque ex Gallia Romam rediens sociorum jussu rem difficilem dissuasurus revertitur cum Greg litteris, quæ exstant ap. Bedam signatæ. Mauritii a. 44, post coss 44, sed 43, legendum vult Pag. Res fidei in Africa pessumeunt per Donatistas. Greg lib 5, ep. 63.	596
8	Imp præfecti pacem a Greg cum Lang sæpe tentatum prævertunt. Childebertus Theodorico, et Theodoberto relictis herædibus morit Vit S. Colum c. 48. ap. Bed to. 3. Baron qui initium ejus regni perperam illigavit cum a 579, solos 47 anno regni contra antiquor fide illi tribuit. Pag n. 43, 44, qui mortem comprobant Greg ep. 58, lib 5. Zotto Dux Bcnevent capit Crotonem: alibi Romani multa a Langobard patiuntur. Sigon.		C		
0	Imp Maurit Tib Aug 45, 46, post 18 Cos XIV, al. XIII.	4349 4350	IV et 344 I	S. Gregorii 7, 8. Greg recipit Responsales Cyriaci cum comendatitiis imperatoris, et synodica. Sabiniano revocato mittit Cp. Anatolium. Orientalis Eccl. curam suscipit. Ex var epistolis n. a., necnon Africanæ lib 6 ep. 32. Augustinus Arelati episcopus ordinatur, et in Angliam reversus hominum decem millia baptizat. Id. I. 7, ep 30. Henschen ad Greg Vitam a Jo. Diac scriptam differt ordinationem Augustini ad a. seq sed epistola Greg quam citat, non minus testatur Anglorum conversionem factam a 597, quam ordinationem. Concilium Toletan de cast cleri.	597
9	Edilbertus Rex Angliæ qui Adilbergam seu Bertam Christianam ux. hab dat facultatem Augustino prædicandi in suo regno Cantix. Cætera sex Angliæ regna non h. a. fidem recipiunt. Idem rex Angliæ fit Christianus: et h. a. August transfretaverat in Angl ex Beda pag num 2. et seqq. Mauritii ægrotantis testamentum, quo int filios partitur Imperium, ad h. a. vel ad sup pertinet, non ad seq ut Baron putat. Ex Theophylacto pag n. 2. a. 598.		D		
1	Imp Maurit Tib Aug 46, 47, 19 post cos XV. al. XIV.	4350 4351	I II	S. Gregorii 8 et 9. Greg defensorum officium honore et dignitate auget, et ex iis Faustinum in Siciliam mittit ad convertendos Judæos. Id. I. 7, ep. 24. Eulogii Alex opera fit conversio hæreticorum, I. 7, ep. 30. Alii hæretici Thessalonix insurgunt in Chalced concil I. 7, ep. 7. Anastasius Senior episcopus	598
10	Pax demum sancitur cum Lang Probi opera, quæ a. seq firmatur a Rege Lang Greg lib 7, ep. 2, 5. Romæ nunciatur victoria adv Sclavos et Schismaticor reditus ad Eccl Idem lib eod ep. 9. Baron. Fredegundis Chilperici Neustrix Regis vidua, et Chlotarii II,				

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani pontifices, et res ec- Anni
Periodi reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp. clesiasticæ Orientis et Occiden- Æræ
Jul. et Indict. titis. Christi.

mater moritur. Pag n. 9.

Romano Exarcho succedit Cal-
 linicus aliis Gallinicus, Eschen ad
 Jo. Diac cap 44 et 42. lib 3 et
 Panvin chron.

5342 Imp Maurit Tib Aug 47, 48. 4354 II
 20 post Cos xvi, al. xv. 4352 III

41 Gregor dat litteras ad Agilulph,
 D et Theodolind post subscript pac
 Indict l. 7. ep. 44, 42. sed timet ad Ar-
 II nulphe Duce Spolet qui Varnil-
 III fridæ uxoris consilio sub condit
 subscr lb. ep. 402.

Convocatur Conc Ap. et Greg
 suspicatur pro Oecumenici nomine
 unde litteræ ad Euseb Thessalon lb.

Maurit mittit Rom 30. auri li-
 bras pauperibus erogandas et rogat
 militibus dandas Greg lib 8. ep. 2.

Chaganus Rex Avarum Thra-
 ciam invadit. Ex Theophyl lib 7,
 c. 43. Pag n. 2. a seq ad quem
 differt Bar et ait Pannon infer.

B

Antiochenus moritur. Pag. n. 9,
 Baron au. seq

Oscensis synodus in Hispania,
 in qua nihil notatu dignum ad no-
 stra tempora spectans reperitur
 Bail Summ Conc p. 2.

S. Gregorii 9 et 10.

Istriæ schismatici Gulfari ma-
 gist milit aliorumque opera ad
 Ecclesiam redeunt. Id. l. 7,
 ep. 97.

Greg donaria mittit Secundino
 abb magni int Langob nominis
 eaque inter duos Homiliarum co-
 dices. Lib 7, ep. 53. Cyriacum abb
 in Gall et Hisp mittit, ut con-
 gregatis ubique synodis mores
 corrigat et Simoniam aboleat,
 Lib 7, ep III, et seqq Dona mit-
 tit Reccaredo Gothor in Hisp
 Regi, et S. Leandro Ep. Hispal.
 pallium, qui podagra laborabat,
 quo morbo tunc etiam pontifex
 vexabatur. Lib 7, ep. 425 et 426.

Pestis grassatur in Africa.
 Id. lib 8, ep. 44.

599

5343 Imp Maurit Tib Aug 48 et 49. 4352 III
 21 post cos xvii. al. xvi. 4353 IV

42 Sclavi in Ital irrump qua occas
 C B Epidauri Episc S. Donati corpus
 Indict Corcyram transfert. Greg lib 12.
 III ep. 2. 3, 8.

Commentiolus de integro Dux
 creatur, et a Romæ in ejus gra-
 tiam reversis quinquies cum Avari-
 bus pugnatur feliciter Theophyl
 l. 8, c. 2, 3.

Revocato Greg mittitur ad Urb
 præfect. Leontius, qui Sicilia
 transiens, Libertinum Præfectum
 cæsum præfectura dejecit. Gr. l.
 8, ep. 34.

Civile bellum int Francor. Re-
 ges. Theodoric et Theodeb victo-
 res, Clotarius victus. Aim l. 3,
 c. 88. Bar a. seq. Pag ibid n. 46.

Cometes antea apparuerat in
 cælo Diac lib 4, cap 46.

III
IV

S. Gregorii 40 et 44.

Greg accipit ab Eulogio Alex
 patriarcha Commentar ab eo fa-
 ctum contra hæreticos Agnoitas,
 ut de illo judicet, qui cum laudat
 ut catholicum Greg lib 8,
 ep. 43.

Concilium Rom III habetur in
 quo damnatur Andreas Græc de-
 tectus impostor, et falsar. Pag
 n. 7; Bar a. seq.

Constantio Mediolanensi Episco-
 po mortuo sufficitur Deusdedit
 Rege Langobardor adversante. l.
 8, ep. 65.

600

5344 Imp Maurit Tib Aug 49 et 20, 4353 IV
 22 post cos xviii, al. xviii. 4354 et

43 Expleto pacis tempore, inter
 A Langob et Romanos præliatum
 Indict iterum : Romani ab Arnulpho Spo-
 IV leti Duce victi. Diac lib 4, c. 47.
 V Buron seq a. Pag ibi n. 2.

Reccaredus Hispan Rex cum
 regnasset annos 45, m. 4, d. 40,
 ab anno 586, versus fin Apr. mo-
 ritur. Ex vas et Vulsa Pag n. 47.

Mauricius fil Theodosio dat
 uxorem filiam Germani Patrici
 mense Nov ann Imp sui 20 Theop
 Ducang. de Fam Byzant.

IV
et
345
1

S. Gregorii 41 et 42.

Greg respondet synodicae Ery-
 thii Jerosol episcopi Amos mortuo
 suffecti, lib 9, ep. 4. Ad Virgil
 Arelaten et ad Reges Francor
 scribit de Simoniaca labe extin-
 guenda, quæ adhuc in Gall vige-
 bat. Ibid. epp 49, 53, et seqq. Cum
 Augustino cui mittit Pallium, et
 instructionem de novis creandis
 episcopis, cum Adilberto Angl
 Rege, et cum Adilberga regina
 gratulatur de Fidei progressu. lib
 9, ep. 58 59, 60. Beda Hist Angl
 l. 4, cap 29.

Concilium R m iv, falso a
 Collectoribus III, nuncupat in quo
 sit decretum constituti nomine pro
 Monachis. Pag n. 2. Ludov Bail
 hoc III, vocat in iv, aut eod anno
 celebr ait damnatum Andream
 Monachum impostorem. Sum
 Conc.

601

ni Romanorum imperatores, Lang Anni A Anni Romani pontifices, et res eccle- Anni
iod reges, exarchi, res gestæ. ab. U. C. Olymp. siasticæ Orientis et Occidentis. Æræ
11 dic Christi

15	Imp Mauri Tib Aug 20, 21 post	4354	I	S. Gregori 42 et 43.	602.
23	cos XIX, al. XVIII.	4355	II	Grægor mæstum ob cladem Romm superioris anni, et laborantem pro Afric Ecclesia solantur Tergestinus episc schismaticus, et nonnulli hæretici Monophysitæ sponte ad Ecclesiam redeuntes. Id. lib 40, ep. 30 et 36.	
14	Mauritius, qui Tib Constantino successit a. 582. M. Aug 44, ut Blanchin cum Pag post Imp a. 20, m. 3, dies aliquot h. a. 27, Novemb mensis trucidatur cum suis. Noris de Syn v. cap 9, § 3, 5. Pag n. 9. Ducang in Byzant Ramil Augg c. 9, nummum exhibet inscriptum A. xx, alterum A. xx. THEUP Thessalonicæ urbe percussus. Ibid Ducang de Fam Byz.			Gregor Ecclesiarum S. Petri, et S. Pauli collabentia tecta restaurat, l. 10, ep. 24, et seqq. Inventio corporis S. Victoris martyris, pag n. 40. Bar differt ad an. 608.	
	Antea tamen d. 23 Nov Phocas centurio a militib elevatus tyrannidem usurpaverat. Theophylact lib. 8, c. 5, et seq. Vide a. 640, et a Cyriaco Patriarcha coronatur die 23, Nov. fer 6. Revocato Callinico, Exarchus mittitur Fl. Smaragdus iterum. Diac., Noris.		B	Anatolius Apocrisarius Cp. moritur, nullusque eidatur successor, lib 44, ep. 33.	
6	Imp Phoca Aug 4 et 2.	4355	II	S. Gregorii 43 et 44.	603
24	Imago Phocæ et Leontiæ Aug	4356	III	Querenti Phocæ Apocrisarii cessationem resp Greg causans difficilia extrema tempora Maurittii, mittitque Bonifacium cum litteris ad Augg et ad Cyriacum Patriarch cum Phoca præsertim dolet. Romm jam per 35, annos Langobardor incursionib premi lib 44, ep. 35, mittit Jo. Defensorem in Hisp in causa Januarii Malacit. Epi et Stephani qui Comitoli jussi erant depositi lib II, ep. 57, et Vitalem defensorem e Sardinia ad Phocam, ut gravaminib ea ins ula liberaretur. Ibid ep. 57. Brunechildis simulans Eccl bonum mittit Burgoaldum, et Varmaricarium nobiles Francos legatos ad Pontific ob privatos fines pro jungendo fœdere cum Phoca. Baron.	
15	venit Rom 7, kal Mai et acclamat illis in Later ab omni Clero Jo. Diac l. 4, c. 20. Chosroes acceptis litteris exaltationis Phocæ rupto fœdere cum Romm inito, Maurittii ultor canit classicum. Theophyl pag n. 3. Phocas in uxor et cæteram Maurittii famil superstitem sævit. Ex chr Alex Theoph Theophyl Pag n. 4. Baron perperam a. 607 et post cædem mittit Lilium Legatum ad Chosr ut supra 5. mense post inaugur. Ibid. Arnulphus instante Natali App urbis excid parat Greg l. 42, ep. 22. Vittericus sumta tyrannide Liuvam regno Hisp dejicit post A, 2. Ibid.		C		
	Eclipsis Solis Fredeg Chr c. 24. Cim l. 3, c. 90, pag a. 642, n. 44.				
	Imp Phoca Aug 2 et 3.	4356	III	S. Gregorii 44. Sabiniani I.	604
3	H. a. inscribitur. Phoca Aug primum solo cos.	4357	IV	Greg Basilicæ S. Pauli donat Latifundium ad Aquas Salvias pro luminaribus. lib 42, ep. 9. Aliæ similes donationes extant ap. Ciampin, de Sacr Ædif, et alibi incertis annis. Moritur die 42 Martii ut constat inter omnes. Et ei successor ordinatur SABINIANUS, die 30 Aug, post Vac S. M. 5, d. 48. Baron h. a. illigat Augustini mortem; sed Mabillonus sec 4. Bened ad annum differt 607, quod et Pagius facit; fatetur autem haec Epocham solis conjecturis inanti. Id. n. 46. Certe h. a. Sigebertus, qui et Seberetus primus Oriental Saxon. Rex baptismo suscepto suum Regnum illustrat.	
	Agilulphus facta iterum cum Rom pace augetur prole mascula, et Theodolina Christiano more vult baptizari Aduloualdum nomine. Greg lib 42, ep. 7. In oriente dignitates et honores sunt venales. Ibi ep. 27. Hoc vel seq a. Constantina uxor Mauricii cum tribus filiabus, et filii Theodosii conjuge in portu Eutropii ad Chalcedonem jussu Phocæ plectuntur capite. Theoph biennio post. Ducang de fam. Byzant.		D		
5	Imp Phoca Aug 3 et 4, post cos 4.	4357	IV	Sabiniani 4 et 2.	605
7	Adaloaldo 2, ætat an. agenti in consortium Regni a patre adscito despondetur Theodeberti filia	4358	et	Severus Aquilejen Patriarcha, cuius nomine abhorrebat Greg l. 4, c. 33, moritur successit Joannes	

Anni Romanorum imperatores, Lang Anni A Anni Romanorum pontifices et res ec-
Period reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp clesiasticæ Orientis et Occiden-
Jul et Indict tis.

trima, vel quadrima, et firmatur pax perpetua cum Francis. Paul Diac lib 4, cap 31. Dim l. 3, cap 89, biennio ante.

Phocas cum omnem movisset lapidem, ut Narsetem obtineret, postquam ad Romanos eum redire iteratis juramentis impetravit fœdifragus vivum comburi jubet. Ex Cedr et miscel. Baron.

Greg mortem sequitur hyems frigida, obsuntisque vitibus, et messibus fames in Italia fuit. Diac lib 4, cap 30.

5319 Imp Phoca Aug 4, 5, cos 44. 4358 B I

27 Agilulphus iterum Novembri 4359 II

18 mense pacem firmat ad triennium cum Romanis. Paul Diac lib 4, cap 33. Sigon, qui addit h. a.

Indict Ferrariam, quæ tunc vicus erat, mœnibus cinctam ab Exarcho Smaragdo, et in formam Castræ redactam. Calvisius perperam hæc tribuit Diacono, et Solis eclipsim triennio ante visam ad h. a. differt ex male intellectu Aimoini loco, lib 3, cap 90.

x Romæ caritas minus sensibilis Sabiniani beneficio. Vide Notas Baldini inferius.

x

5320 Imp Phoca Aug 5, 6: post cos 4359 II

28 III. 4360 III

49 Phocas Domitiam filiam jungit Prisco Patricio comit Excubitorum et Tyrannidem exercet. Ex Theoph pag n. 6.

Indict x Idem concedit Bonif III, Rom Pontifici qui ab eo id petierat, ut decerneret (contra audaciam Patriarchar Cpl qui œcumenicos se dicebant) Romanam Eccl esse caput omnium Ecclesiar. Baron super anno. Vide notas ad eum d Bonifac.

x Crucium concussio Cp. in publ supplicatione magna mala portendit, ut habet Theodor Siceota.

x

5324 Imp Phoca Aug 6, 7, post cos iv. 4360 III

4 Priscus insidias molitur in Phocam: quare ad Africæ Prætorem 4364 D IV

GF Heraclium dat litteras, ut mittat filium Heraclium adversus Tyrannum. Ex Theophane Bar Hist Miscell.

Indict xi Interim Persæ nullo resistente occupant Armeniam, et Cappadociam, fusoque Romano Exercitu flammis ac ferro omnia vastantes Chalcedonem usque perveniunt

xii Cedr.

5322 2

2

E Imp Phoca Aug 7, 8, post cos v. 4364 IV

Indict. Phocas sui generis hominib remp 4362 IV

xii omittens creat Comitem Orientis 347

xiii Bonosum hominem immitem. Cir-

Abb non Marcianus ut perperam tradit chron Aquileien. Noris de V. Syn cap 9, § 5.

Candidianus etiam, seu Candianus, ut habet Noris, Gradensis Patriarcha eligitur favente Exarcho, quemadmodum Aquileiensem schismatici elegerant favore Agilulphi Langobardor. Regis: nam Gradus in Exarchi ditione erat, Aquileja ad Langobardos pertinebat. Idem ibid. Sigon.

Sabiniani 2. 606

Sabinianus moritur die 2. Febr cum sedisset annum m. 5, d. 4, vacat sedes m. II, d. 26 Baron et Flaming qui sedis tempus contraxere, a Pagio redarguuntur n. 3 et 4

Cyriacus Cp. patriarcha moritur Diac Bar dies etiam notatur 29 Octob Sabbato ex chron Alex pag n. 3.

Faustus Monachus discip S. Mauri Benedicti ex Gallia redux vitam S. Abb cujus fuerat comes, probandam obtulit Bonifacio seq; anno.

Bonifacii III, 4. 607

BONIFACIUS III, ordinatur die 29 Januar et cum sedisset octo tantum menses d. 22, moritur die 20 Octob, non 40 Nov ut vult pag n. 5, sup a. ex cod Ms. cœnobii Virdunensis S. Vitoni qui sepultum ait h. a. die 42 Novemb n. 2.

Thomas Cyriaci successor ordinatur Cp. 22 Januar Idem ex Chron Alex sup a. n. 3.

S. Eulogius Patriarcha Alex cum sedisset a. 27, non 17, ut perperam Neceph ab anno 580, ut firmat cum Pagio Blanchin moritur h. a non seq ut credit Baron. ubi pag n. 3.

S. Desider Vienn. Episcopus a quadrien exil redux paulo post Brunichildis jussu martyr occumbit. Ex Fredg et Aimoin. Pag a. 612, n. 42.

Bonifacii IV. 1. 608

BONIFACIUS IV, post interpontificium mens 40 dier 6, ordinatur die 25 Aug

Per hæc tempora Pp. Bonifac a Phoca obtinet Pantheon, quem dedicat Christiano ritu in honorem B. M. V. et sanctorum martyrum incerta die licet Martyrologi ponant 13. Maii Pag n. 3, sud anni cum Bar Sigon biennio post. Pagius autem putat, ab hoc tempore institutum festum Sanctorum omnium cal Nov ut hodie celebratur. Vide notas Chronol ad Bonif.

Bonifacii 1 et 2. 609

In occid h. a. res Eccl prorsus obscuræ Bar.

Theodorus Scribo Patriarcha

<p>xi odt et ict</p>	<p>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ</p>	<p>Anni A ab U. C.</p>	<p>Anni Olymp</p>	<p>Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</p>	<p>Anni Æræ Christi.</p>
----------------------------------	---	------------------------	-------------------	--	--------------------------

censem facit, multosque sibi conciviciatos obruncat. Hist. Miscell. Tassilo Bajoarior. Dux h. circit a. moritur. Diac. lib 4, cap 44. Pag. n. 5.

Ab h. a. incipit prochronismus Theophanis, quem sequitur Baron quare per annos 84 æræ Alexandrinæ addendi anni octo ut cum Dionysiana conveniat. Pag Henschen to. 3. Mart in exegesi de Chronogr S. Theoph et Papebroch in conat ad Constantin docent continuari usque ad finem Copron nemo ad an. 775.

3 Imp Phoca Aug 8, post cos vi. 4362
Ex Chr Alex a. 7, Octobr usq 4363
ad 43. Januar in publ Tabulis legitur Imp Heraclii a. primo.

Phocas ab Heraclio victus miserime obruncatur 5 mensis Octobris, quum regnasset a. 7, menses 40. et dies 48, nam coronatus fuerat die 23 Novembr a. 602. Zonar Cedren Ducang.

Heraclius inauguratur die 5 Octobr a Sergio Patriarcha, et Eudocia uxor coronatur Aug Baron et Pag n. 6.

Witterico in Hisp per conjunctionem occiso postquam regnavit a. 7, succedit Gundemarus. Isid Chron.

Imp Heracl Aug 4, 2. 4363
Ex Chr Alex a 14 Jan usque 4364
ad Decemb expletum h. a. legitur : et Consulatu ejusd religiosiss nostri principis.

Syria a Persis devastatur M. Maio. Pag n. 2.

Heraclius augetur filia Epiphania ex Eudocia die 7 Jul Idem num 4. Ex Theoph et Chron Alex quæ 45 Aug baptizata Eudocia appellatur. Ducang de Fam Bizant. Jo. Lemigius h. a. exeunte Exarchus in Italiam venit.

Imp Heracl Aug 2, 3. 4364
Hic annus inscribitur post cos 4365
Heracl Aug.

Heraclius, minor dictus, et Constantinus, nascitur die 3 Maii et Eudocia moritur die 13 Aug. Ex Chron Alex Pag n. 2. et Epiphania coronatur Aug die 4. Octob Et Theoph. Pag n. 2. Ducang de Fam Byzant.

Persæ Raxate Duca Cæsaream Cappadociæ capiunt. Theophyl PATROL. CXXVII.

Alex occiditur, cui succedit Joannes Eleemosynar. Ex Chron Alex. Pag n. 3. Bar seq a.

Isicius Jerosol. Patriarcha moritur, cum sedisset annos 8. Pag ibid et seq a. n. 9.

H, a. circiter Virgilius Arelatensis moritur, postquem sederunt Florianus, et Theodosius. Pag n. 4.

Seditione Antiochiæ mota, Judæi crudelissime insectantur Christianos, quo in tumultu S. Anastasius Patriarcha Antioch occiditur : quare Phocas misso exercitu quæstionem haberi mandat. Multi Judæorum damnati et urbe ejecti. Miscell,

B Bonifacii IV, 2 et 3. 640

Concil Rom cui adest Mellitus Londoniens. Ep in quo duo pro Anglis decreta. 4. Repressi qui Monachis adversabantur. 2. Confirmata fundatio Dorovernensis, seu Cantuarien. Monasterii. Holsten Collect Rom pag 224. Pag n. 40.

S. Columban cujus Vitam a Jona descriptam correctiorem collat cum Mss exhibet Mabill sect 2. Bened in exsilium mittitur a Theodorico Burgundiæ Rege. Pag n. 43.

C Thomas Cp. Patriarcha moritur cui succedit Sergius primo vir optimus, deinde Monothelitar. caput Bar a. 608. Niceph Calv Pag n. 2.

Cum Anastas Antioch Patr trucidato Niceph explet Patalogum eorum præsulum, nam qui sequuntur sunt Hærectici. Chr Alex Pag sup a. n. 2.

Concil Toletan de Toletano primatu.

Bonifacii IV 3 et 4. 644

Ecclesiasticæ res occidentis h. a, obscuræ ut notat Baron S. Columbanus h. a. consilium init Evangelium prædicandi Scalvis. Pag a. 643, n. 5.

Hoc, vel seq a. S. Apollinari Bituricensi Episcopo diem obeunti succedit S. Astregisilus Abbas S. Nicebii, cujus res gestas et miracula Scriptor Anon trib libris complexus est. Henschen ad d. 20 Maii. Mabill. Pag n. 5 et seqq

Bonifacii IV 4 et 5. 642

D S. Columbanus in Italiam venit, et ab Agilulpho moræ optione data consistit Mediolani. Bar a. seq ubi Pag n. 5. Sigon addit, eum Arianos, qui multi adhuc erant verbis, et scriptis probante Rege, concidisse.

S. Gallus unus ex sociis S. Columbani, tempore proficiscendi in Italiam, vehementem in febrim incidit, ex qua post S. Columbani

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani pontifices et res ecclesia- Anni
 Periodi reges, exarchi, res gestæ. ab U.C. Olymp sticæ Orientis et Occidentis. Era
 Jul. et Indict. Christi

- l. 8, c. 42.
 Theobert. Austrasiæ Rex a fratre victus, clericus fieri cogitur, mox occiditur. Fredeg c. 38. Aim l. 3, c. 98. Baron perperam sup a.
- 5326 Imp Heracl Aug 3, 4. post cos II. 4365
 6 Hic a. legitur. III, post cos He- 4366
 6 rael Aug 2 et Fl. Heraclii Jun
 G Constantini a Deo custoditi filii
 Indict ejus a primo semp Augg Impp.
 I Heracl Jun coronatur 22 Jan non
 II 25 Decemb ut Theophan nec 22
 Apr ut Eleus. Pag ex chron Alex
 n. 4, 3.
 Imp incesto connub neptem sibi
 jungit, quæ a Sergio Aug coronat.
 Bar et Pagn. 2.
 Theodoricus Burgundiæ, et Au-
 strasiæ Rex moritur dissenteriae
 morbo. Fredegar et Aimoin l. 3, c.
 400, vel ut Jonæ placet, fulmine
 ictus; quatuor relinquit fil Sigi-
 bertum, Childebert. Corbum, Ma-
 croveum, cui Chlotarius vitam
 permisit. Fredeg c. 42, qua in re
 fallitur Bar Jonam sequens in S.
 Columbani Vita. Pag n. 28. Sige-
 bertus paucos menses post patrem
 regnat, eoque occiso Chlotar II.
 Neustriæ Rex Monarchiam Fran-
 cor obtinet, quam a Chlot I,
 morte a 564, plures Reges per
 an. 54, circiter tenuerant. Aimoin
 init l. 4. Pag II. 33,
- 5327 Impp Heracl Aug 4 et 5, post 4366
 7 cos III. 4367
 7 Heracl Jun 2 et 3.
 F Hoc anno, ut videtur, capta
 Indict urbs Damascus. Ex Theophane, et
 II Niceph. Pag n. 2 an. sup cum Bar.
 III Et Jerosolyma Lindebr.
 Sisebutus in Hisp edictum pro-
 ponit in Judæos, ut omnes intra
 annum Christiani fiant, aut ex
 Hisp amissis rebus omnibus pel-
 lantur. Ex Isid Calvis.
 Heraclius Martinam ex Sorore,
 et Martino neptim uxorem ducit.
 Canonibus refragantibus, et Ser-
 gio Patriarcha contradicente; sus-
 cepit autem filios ex illicito con-
 tuberno distortos, et luxatos.
 Niceph. Eucamp de Fam Biz.
- 5328 Impp Heracl Aug 5 et 6, post 4367
 8 cos IV. 4368
 8 Heracl Jun 3 et 4.
 E Heraclius legatos mittit ad Chos-
 Indict roem, qui nihil promovent, quin
 III carcere detinentur. Pag n. 3, et
 IV seq Petav Bolland aliique a. seq.
 Constantinus alter ex Martina
 conjuge Imperatori nascitur. Pag
 n. 48.
 Rebellante Jo. Neap Præfecto
 Jo. Exarchus occiditur. Interpont
- discessum convalescens condidit
 cellam in Sylva speciosa: post
 aliquot vero annos celeberrimum
 ædificavit Monasterium ad lacum
 Acronium S. Galli oppido nobili-
 tatum, in finib Helvetior et Vin-
 delicor. Hujus hodie Abbas est
 Imperii Princeps. Ex Walfr. Pag
 n. 5, a. seq.
 Bonifacii IV, 5 et 6. 613
 S. Theodorus Siceota moritur
 die 22 April., ad quem diem Hen-
 schen, et Menolog Basil.
 S. Columban non longe a Papia
 Bobiense Monasterium fundat, ut
 Luxoviense in Francia jam fun-
 daverat: ibique anno post moritur.
 Sigon. Pag bien post.
 Bobiense Monasterium, cujus
 fundator S. Columbanus est pri-
 mus Abbas succedentibus SS.
 Attala, Bertulfo, et Wandelberto,
 situm est in Cottiis Alpihus qua-
 draginta milliar ab urbe Ticino,
 ut ait Paulus Diacon. l. 4, c. 43 in
 Diocesi Placentina. Hujus Mona-
 sterii fundationi Agilulphi libera-
 litas opem tulit: alii postea Reges
 Langobardorum suis donationibus
 idem amplificaverunt Adaloaldus,
 ac præcipue Liutprandus, dona-
 tionibus celebres.
- Bonifacii IV 6 et 7. 614
 Circa hæc tempora S. Columban
 scripsit epistolam super tribus
 capit ad Bonifac IV, quam con-
 sule num 7 et seqq ap. Pag qui S.
 Abbatem scripsisse eam refert ex
 Monasterio Bobiensi Agilulphi R.
 Longobb jussu, ad tollendam
 calumniam, qua Pontifex hæreti-
 corum receptor dicebatur, n. 23.
 Jerosol capta die 26. Octob Za-
 charias Præsul, SS. Crux, præda
 ingens, multique captivi abripiun-
 tur in Persidem, unde Judæorum
 insultatio Christianis, eorumque
 cædes. Bar et Pag n. 38, ex Chron
 Alex. At Petav hæc differt ad
 seq. an.
- Bonifacii IV 7, Deusdedit 4. 645
 Bonifacius IV, cum sedisset
 annos 6, m. 8. d. 42, h. a. mor-
 ritur, die septima mensis Maii, et
 post sedis vac mense 5, dier 43, ei
 subrogatur S. DEUSDEDIT, die 49
 Octobris.
 Concilia duo h. a. celebrata
 Parisien a Sirmondo post Baron
 publicatum, cujus supersunt Ca-
 nones 45 Pag n. 45 qui sup for-
 tasse a indictam putat. Alterum

i di et et	<i>Romanorum imperatores. Lang. Anni A reges, exarchi, res gestæ ab U. C.</i>	<i>Anni Olymp</i>	<i>Romani pontifices et res Eccle- siasticæ Orientis et Occidentis.</i>	<i>Anni Æræ Christi.</i>
	tempore cui successor mittitur Eleutherius. Hic tyrannidem meditans Neapolim pergit Jo. ulturus, ut subditos sibi devinciat; et Jo: Compsino interfecto Ravenam redit.		Egarense anno 3 Sisebuti. Idem n. 46. Labb sup a: S. Columban moritur in Bobiensi Cœnob die 24 Novembr. Baron et Pag n. 44, uterque ex Jona ap. Mabill.	
	Agilulphus R. Lang moritur: succedit Adaloald sub tutela Theodolindæ matris, quicum regnat an. 40, Diac l. 4, c. 45. Sigon.			
	Imp Heracl Aug 6 et 7, post cos v.	4368 4369	III IV Deusedit 4 et 2. Capta a Persis Alexandria Jo. Eleemosynar Cyprum venit ubi moritur h. a. Pag n. 6; vide an. 620. a n. 3 ad 8.	646
	Heracl Jun 4 et 5.			
	Chosroes invadit Ægypt totamque Lybiam excurrit usque Chalcedonem, non Carthaginem ut Anastas legit hist Eccl necnon Auctor Miscellæ quos sequitur Baron at eos decipit affinitas neminum Κακκηδών et Καρκηδιών Bar sup a. Pag. ibi n. 2, et h. a. n. 3, captam Alexandriam ostendit.		B Zacharia in captivatem adducto. Modestus presbyter vicar Ecclesiam Jerosol administrat. Ex Antiocho Mon Bar et Pag ex Anonymo n. 5.	
	Post hæc Persæ redeuntes ad propria præsidium ad obsidendam Chalcedonem relinquunt. Baron super a. hæc refert; at Pagius recte observat, verno tempore expeditiones militares consuevisse suscipi, ac proinde ad h. a. pertinere. Pag sup a. n. 4.		Initium hæresis Monothelitar. Idem num 6. Theodolinda Basilicam S. Jo. Bapt construit in Modætia, sup Mediolan 12 mill passuum. Exinde Langob in omnib actis S. Jo. invocare incipiunt. Bar.	
	Imp Heracl Aug 7 et 8, post cos vi.	4369 4370	IV et 449 I Deusedit 2 et 3. C. Eustasius Abbas Luxovien Warascis, deinde Boiis prædicat: idemque postea ab Agrestio Monacho, qui erat schismate trium Capitul infectus calumniatur. Quare habitum Matisconense concil incertæ Epochæ. Pag num 4 et 5 Baron Concil h. a. vult celebratum.	647
	Heracl Jun 5 et 6, qui cos a patre h. a. dicitur.			
	Fames, et pestis Cpoli h. a. incipiunt, quum eniq sup a. Persæ cœpissent Ægyptum, et Alexandriam, nihil inde frumenti advehatur, unde fames, deinde pestis traxerunt originem. Ex Niceph. Pah num 9, et anno seq n. 44.		C Deusedit 3 et 4, Bonifacii V. 4.	648
	Imp Heracl Aug 8 et 9, post cos vii.	4370 4371	I II Deusedit post sedem annor 3, dier 20, a die 19 Octob. 645, h. a. die 7 Novemb. moritur, 8 sepelitur, ut recte Anast et Martyrolog a Baron emend. Eique subrogatur BONIFACIUS V, post Interpontif unius mensis, dier 46, qui die 24 Decemb. ordinator.	
	Heracl Jun 6 et 7.			
	Ap. fame gliscente Sportnlarum largitiones sublatae chr Al.			
	Italicis tumultibus in Græciam perlatis Heraclius ad gubernandam Ital in locum Eleutherii destinat Isaacium Patricium. Sigon. Is autem nonnisi sequenti anno venit postquam Eleuther trucidatus est in Castro Luceolis sede vacante, id est post d. 8 Novemb eodem temp urbs Roma Elephantiacae lue laborabat, quæ statim secuta est terræmotum ingentem Aug mense. Anast. Calvis.		D Synodus Hispal. II, contra Acephalos. Bar seq a. Sigon alique volant h. a. Joannem V, suffectum Joanni IV, Raven Ep. sed Rubens, et cum eo Ughell Ital sac. tom. 2, sentit Joannem IV, cognom Classianum ab anno electionis suæ 606, sedisse ad 630, duosque Joannes non recte admitti. V. Bacchin disert Chron de Petro Sen cap 6.	
	Joannes Eleutherius Exarchus, quum anno jam quarto gubernaret Italiam, auditis Imp angustiis: sede vacante tyrannidem usurpat, ot sui Prædecessoris exemplo trucidatur ante diem 24 Decemb Anast.			
	Imp Heracl Aug 9 et 10, post cos viii.	4371 4372	II III Bonifacii V 4 et 2. Hujus a. initio. vel sup exeunte Eadbaldus Cantuarior Rex. qui S. Ethelberti patris ævo fidem	649
	Heracl Jun 7 et 8.			
	Ad h. a. pertinet pragmatica			

Anni Romanorum imperatores, Lang. Periodi reges, exarchi, res gestæ. Jul. et Indict. **AI**
 Anni IA ab U. C. **B**
 Anni Olymp **Ch**
 Romani pontifices et res ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.

- sanctio Heracl ne quis cooptetur in Alerum Cp. nisi in defuncti locum subrogetur, unde magna ejusdem imminutio nascitur. Baron non recte supra. ubi Pag n. 42. Theophanem, et Cedr secuti Sigon et Baron accessum Chagani Avarum Regis ad urbem Ap. clademque ac deprædationem magnam sup. a. ponunt: quum vero Chron Alex hæc tradat facta Junio M. Ind ix. ad an. 642. ex eodem pertinent. Itaque ne pax quidem h. a sancita ut vult Baron nec petita ut Sigon inter Heracl et Chagan quidquid Theop Cedren Zonar secus doceant. Pag n. 4. a. 624.
- 5333 Impp Heracl Aug 40 et 44. post 4372
 ④ 43 cos ix. 4373
- ④ 43 Heracl Jun 8 et 9.
 F E Irruptio Chagani, et Avarum in Regiam Urbem. Pag n. 4. a. seq.
- Indict VIII
 IX Sisebuto Hisp R. mortuo succedit Suinthila qui regnat a. 40. mens aliquot. Hujus primordia non recte Calvisius illigat seq a. S. Isidoro hujus enim chron Gothor desinit in Sisebuto: et chron Mundi Sisebuti anno 4, Heraclii 5 (puta post cos) æra 654. Le-Breul notat in uno cod reperiri duplicem finalem clausulam, nempe prædictam, et aliam Regno Heraclii 48, Suinthilani 7, æra 665, quam liquet mendosam esse, nam biennii discrimine pariantur Heracl anni 48, cum æra 665, ideoque Pagius, qui a. 625, Suinthil 5, absolutum vult chron Gothor fallitur.
- 5334 Impp Heracl Aug 44 et 42, 4373
 ④ 44 post cos x. 4374
- ④ 44 Heracl Jun 9 et 10.
 D Hoc denique anno juxta Chron Alex sancita inter Heracl et Chaganum pace Imperator delectum habet illaturus arma in Persidem, ut fecit seq a. Pagius n. 4. Calvis.
- Indict IX
 X Hac occasione cum Imperator destitueretur pecunia, thesauros Ecclesiar pro quibus flebat bellum, mutuo sumit, vasaque aurea, et argentea ex iisd, Eccl accepta ad monetam cudendam usurpat. Miscell.
- 5335 Impp Heraclii Aug 42 et 43, 4374
 ④ 45 post cos xi. 4375
- ④ 45 Heraclii Jun 40 et 44.
 C Heracl Paschate celebrato die 4, Apr feria 2, sub vesper arma in Persidem fert. Sigon ex Theoph. Pag a. sup n. 5.
- Indict X
 XI Belli Persici, quod sexennium duravit, annus primus. Idem pecuniam e sacris vasis conflata militibus distribuit. Theoph Anast hist Eccl. Cedren
- suscipere noluit convertitur opera S. Laurentii Ep. Cantuar qui h. a. moritur, ut trad Sigeb Chron et ex Cotselin. Pag num 5, sup 2. Quamobrem Mellitus et Justus post annum, a quo in Franciam abierant, reversi. Beda lib 2. cap 6. Bar. Pag num 5.
- Mellitus, qui Laurentio succedit et Justus Rhofensis Ep. magna sollicitud Angl Ecclesiam gubernantes hortatoriam a Bonifacio Pap accipiunt, Beda lib 2, cap 7.
- B
- III Bonifacii V 2 et 3. 620
 IV S. Anastasius Persa, qui Chr fidei amore illectus ab exercitu jam secesserat, h. a. Hierosolymis Cristianus fit, et Monasticam vitam amplectitur. Herman et Sigeb Chron. Pag a. seq cum Bar n. 7, ubi Martyrium hujus sancti a Petavio constitutum 622. Bollandi auctoritate restituit ad a. 628.
- C
- IV Bonifacii V 3 et 4. 624
 et Agrestinus monachus Luxo-
 350 viensis, relicto abb Eustasio, ve-
 1 nit Aquileiam, nactusque eam ecclesiam a Romana propter tria capitula dissidentem ejus dissidii defensorem gerit venenatamque sup ea re epistolam per Aurium Adaloaldi regis notarium ad Attalam Bobiensem abbatem scribit. Ex Beda Sigon. Bar a. 648. Noris de Syn v.
- D
- I Bonifacii V 4 et 5. 628
 II Heraclio Armeniæ fines in-
 Hegir gressu Paulus Monoculus, al. Se-
 an. 4 verianus, est obvisus, qui Monothe-
 Vesperi lismum profitebatur: quare impe-
 diei 45 rator ex tunc fuisse seductus
 cum videtur. Pag. n. 3.
 incip Maumed pseudo-propheta metu
 fer 6 inimicorum fugit ex urbe Mecha.
 Judæo- Unde initium Hegiræ, seu æræ
 rum. Arabum, quæ annis tantum luna-
 ribus constat, nempe 42 mensium

ns Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani pontifices et res ecclesia- Anni
od reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp. sticæ Orientis et Occidentis. Eræ
et et Heg. Christi
ict.

Miscella. Non recte. Bar biennio ante

Hinc Pagius Olympiades et annos Urbis prætermittit, utpote rari usus in posterum.

Dagobertus Clotarii II, filii 39 anno patris regnare incipit in Austrasia mense Martio h. a. et regnat an. 16. Petav. Pag. n. 40, 41.

6 Imp. Heraclii Aug 43 et 44, 1375
 46 post cos XII. 1376

46 Heracl Jun 11 et 12.
 Belli Persici annus 2.

ict Heracl Persidis viscera penetrans omnia igne et armis vastat: postea in Albania hyemans quinquaginta millia captivos Persas, quos secum ducebat, libertate donat Anast Hist Eccl Bar sup a.

1 Sexredus, et Siwardus Oriental Saxonum Reges, qui Seberto patre mortuo ad idololatriam redierant contra Kinigildum Occidental. Saxonum Regem pugnantem necantur: eisque succedit Sigebertus cognom Parvus, qui fidem ad Oriental Saxones revehit. Ex Malmesburiensi. Pag. n. 3.

7 Imp. Heraclii Aug 44 et 45, post 1376
 17 cos XIII. 1377

17 Heracl Jun 12 et 13.

Belli Persici annus 3.

• Heraclius tres Chosrois Duces Sarablanam, Sarbazanem, et Sainum tribus præliis profligat, deinde in Albania iterum hyemat. Ex Anast Bar sup a. ubi pag. n. 2.

Adaloaldus Langob Rex quum 42 Proceres trucidasset, ab aliis regno pellitur, et levatur Arioaldus Taurinor. dux. Aim lib 4, cap 40. Ex eodem, et Fredeg. Pagius an. 626, n. 7 Paulum errasse contendens: ipse autem Adaloaldus usque ad seq. an. est superstes.

Imp. Heraclii Aug 45 et 46, 1377
 8 post cos XIV. 1378

8 Heracl Jun 13 et 14.

Belli Persici annus 4.

• Heracl Kalend Martii cum toto exercitu Syriam septem diebus emensus, venit ad Euphratem, eod. mense trajicit flumen, et trans Sarum castra ponit, alteram partem flum occupante Sarbaro Chosrois duce. Multa ab Heracl strenue fiunt; qui ad urbem Sebasteam perveniens Aly flum trajecto, in ea regione hyemat. Ex Theoph. Pag., n. 2.

9

19

19

Imp. Heraclii Aug 46 et 47 post 1378
 ict cos XV. 1379

v Heracl Jun 14 et 15.

v Belli Persici annus 5.

lunarium, quos vocant Muharam, Sepher, Rabie, Evel prior., Rabie Achir post., Giomad prior., Giomad post., Regiab., Sahaben, Ramadan, Schebal seu Xavel, Dulcada Silcade, Dilhada Zilitische: quorum impares 4, 3, 5, 7, 9, 11 habent dies 30, pares 29. Hegira incipit vesperi diei 15 Jul., cum inchoat fer 6 Judæor. Calvis.

ii Bonifacii V, 3 et 6. 623

iii Bonifacii bina litteræ Eduino

Heg 2 regi Nordanhymbrorum, ejusque uxori Edilburgæ, quas recitat 15 Jul
 fer. 3

B

ii. hoc vel seq. anno scriptæ, ubi a pontifice auditum, Edilburgam, quæ paulo ante amplexa erat catholicam fidem, desponsam fuisse Eduino Nordanhymbror. regi, ita tamen ut tam uxori, cum ejus comitatu liberum relinqueret religionis exercitium, Pagius non recte differt ad an. 625. Vide notas chronol ad Bonifacium.

iii Bonifacii V, 6.

624

iv Bonifacius V cum sedisset ab Heg 3 ordinat die 24 Decemb 648, annos 24 Julii 5, menses 10, obiit diem suum 24 fer 11. Octob. h. a. ac die postera est depositus. Pagius non recte ad annum seq. differt ratione ordinat Paulini in Eboracen episcopum. Vide notas chron ad Bonif V.

C

Mellitius Cantuariensis archiep moritur VIII Kal Maii, eique succedit Justus Rhofensis episcopus, qui quamprimum accepto pallio et facultate episcopos ordinandi a pontif Bonifacio, ordinavit Rhofensem episcopum Romanum. Beda lib II, cap 8.

iv Honorii annus 1.

625

et Post Bonifacium vacasse Sedem plusquam dies 43, ut habent Codd et Catalogi, ratio ipsa nos docet, et Heraclii absentia Cp. Probabilis igitur vacavit annum 1, dies 3, ita ut Honorius die Octob. 27, h. a. sit ordinatus. Vide notas ad Honorium.

D

13 Jun.

fer 5

Justus Cantuar Archiep die 12. Cal Aug seu 24 Jul ordinat Paulinum Nordanhymbror genti Episcopum, qui in Comitatu Edilburgæ uxoris Eduini eorum Regis Eboracum proficiscitur, et post biennium Eduino baptizato eam Civitatem Episcopalem Sedem facit. Beda lib 2, cap 9.

i Honorii 1 et 2.

626

Heg 5 Urbs Cp. obsessa præsidio B. 2 Jun M. V. liberatur, ex Chron Alex. fer. 2 Pseudo-Synodus Cptana, ubi

Anni Romanorum imperatores, Lang. Periodi Jul. et Indict. *Anni reges, exarchi, res gestæ.* *Anni ab U. C.* *Anni Olymp. et Heg.* *Romani pontifices et res ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.* *Anni Era Chri*

Chosroes mittit Sain cum pot exerc. in Heraclium, Sarbarum vero Cp. cum reliquis copiis, ut cum Avaribus, Bulgaris, Sclavis, Gepidibus junctus eam urbem obsideat. Heracl tripertita acie 4 agmen ad urbis defensionem mittit, 2. Theodoro fratri commendat ut Saino resistat, 3. ipse in Lazicam regionem (Colchidem) ducit. Saes a Theodoro victus interit. Sarbanus dum Cp. obsidetur Chalcedonem adoritur circum omnia vastans. Ex Theoph Niceph. Chron Alex. Pag sup a. cum Bar.

5340 Imp Heraclii Aug 47 et 48, post 20 cos xvi.

4 Heracl Jun 15 et 16.

D Belli Persici annus 6.

Indict Heracl societatem inuit cum xv Turcis qui instante hyeme eum 1. deserunt: quare solo Dei et beatæ Mariæ virginis auxilio insignem de Persis victoriam refert 21 Decemb. Nivem occupat, deinde ad Jesdem castris positus Christi natalem celebrat. Histor Pers supplet Anton Pag ex Elmanico Saraceno histor cum Georgium Pisidium adhuc ineditum ab amico viro Schelstratio, Vatic biblioth custode, non potuerit impetrare. Pag., n. 4.

Theodolinda e throno se dejectam videns, absque ulla spe illud recuperandi, mœrore contabuit. Sigon.

5344 Imp Heraclii Aug 48 et 49 post 21 cos xvii.

2 Heraclii Jun 16 et 17.

A B Chosroes a filio Siroe acclamato Indict rege 25 Febr post 4 dies carcer 1 28 ejusd mens strangulatur, anno 11 regni 38, nam cœperat 590. Heraclius, pace sancita, cum Siroe Cp. triumphans ingreditur 4 elephantis trahentibus currum, secum gerens opima spolia, præsertim sanctissimam crucem. Pag sup a. cum Bar ex Elmacin. h. a. exeunte Siroes moritur.

Clotar. II moritur anno R. 44, ætat. 45. Monarchiæ totius Franciæ 16. Patri successerat 584. Fredeg. Aimoin. Pag. n. 8.

Dagoberti successoris initium cum Fredeg desumitur ab an. 622, quum Austrasiæ rex factus fuit: quare hic an. 7, inde dicitur, non a morte patris. Petav. Rat temp., p. 2, l. 4, c. 1, 7.

5342 Imp Heraclii Aug 49 et 20, 22 post cos xviii.

3 Heracl Junior 47 et 18.

A Heracl vivificam Crucem Hierosolymam defert Zacharia episcopo, et Judæos in exsilium pellit a S. Civitate. Pag biennio ante cum Baron Sigonius in ritualibus se legisse testatur, portam Jerosol sponte oclusam Heraclio cœlitus

quæstio inter Cyrum Phasidis Episcopum et Sergium Patriarcham de una, an duplici voluntate, de qua Heracl in Cholchide degens Cyrum consuluit, resolvitur, unam nempe esse voluntatem. Libell Synod.

1379 B II Honorii 2 et 3.

1380 III Heraclius Novella data Kal Maii Heg 6 Clerum Cp. præsertim S. Mariæ in 22 Maii Blanchernis ad minorem num redigendum decernit. Ex lib 2, can fer 6 Pag n. ult.

Eduinus Nordanhymbror. Rex die S. Pasch 42, April baptizatur Eboraci, et hanc urbem donat doctori suo et Antistiti Paulino, qui eam facit Sedem Episcopalem et sex annis prædicans multa millia convertit. Bed lib 2, cap 14.

S. Eustasius Luxovien Abbas moritur 29, Apr et S. Attala Abbas Bobien 40, Martii, Mabill 2. Sec Bened Bolland.

C

III Honorii 2 et 3

IV S. Anastasius Persa cum 70, Heg 7 sociis a Chosroe strangulatur, quia 11 Maii Cathol Fidem noluit deserere. Bolland 22, Januar. Ejus deinde ossa miraculis præfulgentia Romam delata Sedem ad aquas Salvias tenuerunt. Sigon a. 620.

Asterius patria Romanus succedit Deusdedit in Sede Mediolanensis Ecclesiæ. Ughell Ital Sac et Sigon.

Carpualdus, seu Herpenwaldus Rex Anglor Oriental primus baptizatur, eodemque anno occiditur: ejus autem successor Sigbertus nonnisi post trien regnare incipit: tunc vero Episc Felix statim prædicationi Anglor dedit operam. Ex Beda. Pag n. 25, sup a.

D

IV Honorii 4 et 5.

et H. a. Baron ponit congressum 352 Heraclii cum Athanasio Jacobitarum Patriarcha, ac proinde monothelismi primordia. Pagius fictitium putat, certa monothelismi puncta repens I. Heraclii congressum cum paulo monac Severiano a. 622. II Heraclium an. 626, in Lazica degentem Cyro injunxisse,

627

628

629

Anni odi et ct.	Romanorum imperatorum, Lang. reges, exarchi, res gestæ.	Anni A ub U. C.	Anni Olymp et Heg	Romani pontifices et res ecclesia- sticæ Orientis et Occidentis.	Anni Æræ Christi.
	admonito, nudisque pedib ingredi- dientii. Dagobertus omnes regni sui Judæos ad baptism suscipiendum compellit, sicut 645, Sisebutus Hispan rex fecerat. Pag ad a. 644, cum Bar.			ut Sergium consuleret, etc., eum vero testimoniis usum libelli falso adscripti Mennæ pro una voluntate standum docuisse III. Epistolam Sergii ad Honor 634, qua ostendi- tur ab anno 633, a Cyro tum Epi- scopo Alexandrino aliqua fuisse decreta in Concil Alexandrino. Pag n. 4.	
3	Impm Heraclii Aug 40 et 21,	4382	I	Honorii 5 et 6.	630
23	post cos XIX	4383	II	Mortuo Georgio Alexandrino Pa- triarcha, ejus successor eligitur	
4	Heraclii Jun 18 et 49.		Heg 9	Cyrus, qui e Phaside illuc trans- fertur.	
ct	H. a. desinit Chron Alexandri- num a Pagio nuncupatum, a Duc- cangio Paschale magnum.		20 April fer 6	Per hæc tempora Chroatæ, qui et Chrobati in Dalmatiam veniunt, et Christianam Fidem suscipiunt. Pag n. 44.	
	Pagius, qui diaconum errasse affirmat in Langobard regibus recte constituendis h. a. vult Rhotarim Arioaldo mortuo succe- dere n. 7, anni 638. Quum vero anni duodecim a Paulo Diac Arioaldo assignati ab an. 624 ad 656, numerentur, liquet nondum esse mortuum: patebit infra an. 643, num Pagii censura bene habeat.		B	Bonus Ravennatensi Patriarchæ Joanni succedit. Ughell Ital Sac et Sigon.	
				Mortuo Cypriano Gradensi Pa- triarcha Fortunatus Arianus inva- dit Sedem, Hunc Papa Honorius exactorat creatque Primogenium Rom Eccl Apocrisarium, qua de re Honorii litteræ exstant apud Bar et Ugheli Ital Sac to. 5, ad Epi- scopos Venetiæ, et Histriæ. Per- peram Sigon invasorem Fortuna- tum legitimum facit a 622.	
4	Impm Heraclii Aug 21 et 22'	4383	II	Honorii 6 et 7.	634
4	post cos xx.	4384	III	Scoti h. a. celebrant S. Pascha die 21, April.	
5	Heraclii Jun 19 et 20.		C Heg 10	Romani autem 24,	
ct	Heraclius Heracleonam, seu Heraclium ex Martina susceptum Cæsarem creat. Niceph. Pag., n. 20.		9 April fer 3	Martii. Usser. Hunc Quartadeci- manorum errorem apud Scotos esse redargutum ab Honorio Pp. narrat Beda, lib 3, cap 49,	
	Sisenandus dejecto Suinthila pertyrannidem Hispaniam invadit. Vulsa. Maria. Calvis. Pag.				
5	Impm Heraclii Aug 22 et 23,	4384	III	Honorii 7 et 8	632
5	post cos XXI.	4385	IV	Justus Cantuarien' Archiep mori- tur iv Idus Novemb., eique datur	
6	Heraclii Jud 20 et 21.		Heg 14	successor Honorius, cui Papa Ho- noriu mittit Pallium, sicut et	
ct	Mahumetes die 16, mensis Jun moritur, eique Aubecrus succedit. Persæ Jazdegiirdem nepotem Chosroæ, filium Schahriar, qui fugerat a Siroe, regem creant; et ab ejus enthronismo in solio Cyri Epoche Jazdegiirdica instituta incerto die, quæ tamen a die 16 Junii incipit. Ex Elmacino Pag.		28 Mart fer 7	Paulino Eboracensi litteræ Pontif exstant ap. Bedam lib 2, cap 47 et 48.	
			D		
6	Impm Heraclii Aug 23 et 24, post	4385	IV	Honorii 8 et 9	633
56	cos XVII.	4386	et	Cyrus patriarcha Alexandrin in	
7	Heraclii Jun 21 et 22..		353	Pseudo-Synodo Monothelismum confirmat die 4 Maii. Ex S. Max.	
ct	Implacabilis belli origo inter Romm et Saracenos h. a. incipit, licet Baron ex Theoph illud col- locet 631, ibi Pag num 2		I	Disput.	
	Dagobertus anno Regni sui XI, qui a Martio incipit superioris anni Sigibertum filium triennem Austrasiæ Regem creat Hinc Fredegar init ejus Regni annos Interim alius ei filius nascitur, quem Chiodovæum ab Atavo app- ellat, Neustrisæque, et Burgundiæ Regem destinat. Ex Fredeg Pag n. 34 et 32.		Heg 42	Eduino contra Cedwallam Bri- tonum regem pro fide pugnante interfecto Edelburga Cantium re- meat ad Eadbaldum regem, ubi sancte obiit a. 647. Beda Epito- me. Baron. Pag. n. 23. Paulinus cum eadem redux Rhofensem ec- clesiam pastore vacuam nactus, eam regis et Honorii archiep hor- tatu regendam suscipit, ibique moritur.	
			48 Mart fer 5	Concilium Toletanum nationale	

Anni Period Jul. et Indict.	Romanorum imperatores, Lang reges, exarchi, res gestæ.	Anni A ab U. C.	Anni Olymp. et Heg.	Romani pontifices et res ecclesia- sticæ Orientis et Occidentis.	Ann Æra Chris
5347 ⊕ 27 ⊙ 8 B Indict VII VIII	Imp Heraclii Aug 24 et 25, post cos xxiii. Heraclii Jun 22 et 23. Dux Romm pugnans cum Duce Saraceno primom fugatur usque Damascum, deinde eundem occi- dit cum multis. Hæ Abubecri res in Syria h. a. Sigeb et Elmacin, Pag num 2, sup a. Abubecrus idem omnium primus collegit Al- coranum antea in tabulis disper- sum ne aliquid periret, et cum 2 an. regnasset moritur 23 Aug succedit Umarus III. Califa Sara- cenor qui varias urbes Romanis eripit: quare Heraclius relicta Syria, quum paulo ante feliciter pugnasset per suum ducem, S. Cru- cem Hierosolymis Constantinopo- lim transfert. Sigon eo Niceph. Pag n. 4, 5.	4386 4387	I II Heg 13 7 Martii fer 2	iv. 70, episcopor præside Se- niore episcopo S. Isidoro. Honorii 9 et 10. H. a. vel sup exeunte Modesto Hierosol. episcopo mortuo succe- dit Sophronius, cujus exstat cele- bris Encyclica e Palæstina Con- cilio ad Patriarchas de more mis- sa, duplicem Christi voluntatem duplicemque operationem testans: quæ postea est recitata in Concil vi, act. 2. Ad h. a. pertinent litteræ Sergii ad Honorium, hujusque ad illum. De Honorii Epist. œconomica, quæ nimium indulgens Monothe- lismo, illum fovere visa est, ideo- que in vi Synodo damnationem ei peperit, Vide notas Martini et Agathonis.	634
5348 ⊕ 28 ⊙ 9 A Indict VIII IX	Imp Heraclii Aug 25 et 26, post cos xxiv. Heraclii Jun 23 et 24. Saraceni profligato agmine Baa- nis Sacellarii. Imperialis capiunt Damascum die 23 Jul. Baron sup a. Pag n. 3. Sisenandus Hisp Rex quarto Regni anno non expleto moritur, eique succedit Chintila. Mariana. Calvis. et Pag in seq a Sisenandi mortem rejiciunt.	4387 4388	II III Heg 14 25 Febr fer 7	Honorii 10 et 11. Birino episcopo nulli sedi ad- scripto prædicante Occidentales Saxones Christiani fiunt. Eorum regem Cynigilsum Osualdus rex e fonte baptism. suscepit illius- que filiam accepit in conjugem. Postea Birino Dorcic civitas data ut suam in ea sedem constituat. Beda, lib. 3, cap. 7	635
5349 ⊕ 1 ⊙ 10 G F Indict IX X	Imp Heraclii Aug 26 et 27, post cos xxv. Heraclii Jun 24, 25. Cum h. a. illiganda Rotharis primordia suadent tum Arioaldi duodecimus annus ultim Regni tum præcipue Prologus Rotharis Legum a 643, sui Regni 8, lata- rum. Blancus in notis ad Paul Diac lib 4, cap 44.	4388 4389	C III IV Heg 15 13 Febr fer 4	Honorii 11 et 12. Concil. Toletanum v. provin- ciale celebratur, cui præsidet Eu- genius II, Toletan. episcop. S. Isidorus Hispalensis quum sedisset annos 37, moritur die 4 April. Bolland. ibi.	636
5350 ⊕ 2 ⊙ 11 E Indict X XI	Imp Heraclii Aug 27 et 28, post coss xxvi. Heraclii Jun 25 et 26. Hierosolyma expugnatur a Sa- racenis, qui Medainum capiunt, qui in urbe Chosroæ Persarum regis thesauri erant. Quare Oma- rus quo potentissima imperia sub- vertit Rom et Persic.; illi enim Egyptum et Syriam; huic Chal- dæam, Mediam, et Persidem pau- latim abstulit. Pag n. 3. Dagobertus leges Bajoariis, Francis, et Alemannis olim a Theodorico latas instaurat. Idem n. 4.	4389 4390	IV et 354 I Heg. 16 2 Febr fer 1	Honorii 12 et 13. S. Sophronius Hierosol Episc qui a 634 Modesto successerat, moritur, dum Monothelitæ acris turbant Ecclesiam. Martyrol 11 Martii. Bolland plura. Ibid.	637
5351 ⊕ 3 ⊙ 12 D Indict XI XII	Imp. Heraclii Aug 28 et 29, post coss xxvii. Heraclii Jun 26 et 27. Rotharis leges aliquot suæ gen- tis Edicti nomine publicat (general ear collectio ad an. 643, spe- ctat) Paul Diac l. 4, c. 44. Sigon eundem tradit h. a. Cottias Al- pes invadere, ac patrimon eri- pere.	4390 4391	D I II Heg. 17 23 Jan. fer 6	Honorii 13. Honorius quum sedisset an. 42, m. 11, d. 16, a die 27 Octob 625 h. a. moritur, seu ad S. Petr depo- nitur die 12 Octob, ejusque mor- tem excipit. Interpontificium ma- xime diuturnum unius anni, mens 7, dier 17. Apocrisariis siquidem non ante jussio Principis data, quam rogaturos se promitterent	638

<i>Anni Period Jul. et Indict</i>	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ.</i>	<i>Anni ab U. C A</i>	<i>Anni Olymp. et Heg.</i>	<i>Romani pontifices et res Ec- clesiasticæ Orientis et Occidentis.</i>	<i>Anni Eræ Christi</i>
	Dagobertus Francor rex moritur 19 Januar 16 a. regni. Fredeg c. 79. Aim. l. 4, c. 43. Anni 6, ex prædic'is 46, numerantur regni Austrasiæ Clotario patre superstate contra recentior opinionem Hadr Vales et ex eo Pag h. a. n. 40, et a. 647, cum Baron, n. 2.			Electum, ut Ecthesi subscriberet. Sergius Ecthesim publicat Heraclii nomine, pseudo-Synodum celebrat, et m. Decemb moritur cum sed a. 28, m. 7, d. 21. Conc Later Secr 3. Pag n. 2 et seq a. n. 8.	
	Saraceni Antiochiam Syriæ expugnant. Elmacin.			Concil Tolet vi 52 Episcoporum et Vicarior absentium, præside Seniore Selva Narbonen 9 Januarii mensis celebratur.	
5352	Imp Heraclii Aug 29 et 30,	4394		<i>Sedes Apost vacat Severino ta-</i>	639
4	post coss xxviii.	4392		<i>men jam electo.</i>	
43	Heraclii Jun 27 et 28.			Pyrrhus post mensem circiter in Sergii locum electus Patriarcha Cp. statim pseudo-Synodum celebrat, qua Sergii, et Cyri decreta roborat. Libel synodic. Pag n. 9.	
C	S. Pippinus cognom Laudensis, Dux et major domus Austrasiæ regum moritur. Martyrol habet		B	31 Dec fer 6	
xii	24 Febr. Pag num 44.			Sigonius sup anno.	
xiii	Chintila Hisp rex quarto a. non expleto moritur: succedit Tulga fil qui regnat an. 2, mens 4. Mariana lib 6, c. 8, Fredeg Chron seq a.			Anast h. a. vult Ecthesim publicatam in Heraclio.	
	Isacius Exarchus, et Mauritius Chartular expilant patriarchium Lateranense.				
5353	Imp Heraclii Aug 30 et 31,	4392		Severini, et Joannis IV, 4.	640
5	post coss xxx.	4393		Post diuturnam vacationem SEVERINUS ordinatus 28 Maii damnat Monothelitas ut ex Divrn Pontif cap 3 tit 6 constat in Synodo, ut putat Baron per decretum, ut Garnerius	
44	Heraclii Jun 28 et 29.			Severino post menses 2 dies 4 mortuo die 2 Aug. vacat sedes mens 4, dies 24, et die 24 Decemb ordinatur successor JOANNES IV, qui ante ordinat responderat quæstioni Scotor de Paschate. Beda lib 2 cap 49. Baron sup a. ibi Pag n. 7.	
B A	Eadwaldus Anglorum in Cantia rex moritur, cum regnasset a. 24. Ei succedit Earcombertus fil per quem testatur Beda, res ecclesiasticas felicioribus progressibus auctas. Nam primus Anglorum regum idola destrui jussit, et quadragesimale jejunium observari præcepit. Cujus et filia Eartongatha Monasticam vitam amplexa, cum monasteria in Anglia rara essent, Gallias petens vixit in Monast nobilissimæ abbatissæ Faræ. Bar Spond ex Bed lib 3, cap 8. Calvis.		C	Cyrus Alexandrinus Cp. vocatus et proditionis arcessitus dejicitur.	
Indict				Joannis IV 1 et 2.	644
xiii				Concilium Rom contra Monothelitas, in quo Joannes dogmata condemnat, personis parcat, ut Pageruditiss n. 3, supra. mittitque ad impere ratos decreta. Scripsit etiam apologiam pro Honorio ad Constantinum imperat. ad quam Constantinus respondet Constantino mortuo Collectan Anastas ap. Sirmond	
xiv				Pyrrhus populari seditioni cedens se abdicat, et Chalcedonem navigat, eique subrogatur Paulus, Niceph., Baron et Sigon seq anno, ubi Pag n. 2.	
xv			D		
5354	Imp. Heraclii Aug 31 et 32	4393			
6	post cos xxx.	4394			
45	Heraclii Jun 29				
G	Heraclius quum regnasset a. 30 m. 4 d. 6 a die 5 Oct 610 moritur 11 Febr die Dom duos relinquit fil Heracl Constantin. et Heracleonam æquo jure hæredes, ita ut Martinam Imperatric uterque coleret. Ex Chron Orient cum Niceph collato Pag num 2 Ducang mense discrep.				
Indict					
xiv					
xv					
	Heracl Constantinus post 403 dies 25 Maii moritur, veneno ut creditur Novercæ Martinæ, et Patriarchæ Pyrrhi opera propinato.				
	Heraclio item seu Heracleona post sex menses dejecto Constans Heracl Constantini fil Heracl Aug Nepos levatur. Theoph Cedr Sig seq a.				
	Mauricius, qui contra Isaacinm				

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani pontifices, et res ecclesia- Anni
Period reges, exarchi, res gestæ. ab U. G. Olymp. sticæ Orientis et Occidentis. Æræ
Jul. et Indict Christi.

- conspiraverat a Sacellario comprehensus ductusque Ravennam, per viam strangulatur. Sigon. Alexandriam Saraceni capiunt. Elmacin. Pag n. 43.
- 5355 Imp Constantis 4 et 2. 4394
 7 Fredegarii Chronicon quod in 4395
 46 Burgundia per hæc tempora scri-
 bebatur h. a. desinit: ejusdem
 F continuatio per alium facta.
 Indict
 xv Tulga Hisp R. seu mortuo, seu
 I deposito post Regni an. 2, m. 4,
 Chindasvintus 2 Maii regnat, qui
 Gothorum morbo cognito propen-
 sionis ad expellendos Reges, alios
 morte, alios exsilio afficit. Fre-
 deg cap 82. Pag n. 4. Rodericus
 sentit Tulgam ineunte h. a. mor-
 tuum, ejusque successorem Chin-
 das v privilegium Primatiæ Tole-
 tanæ ad Ap. Sede obtinuisse.
- 5356 Imp Constantis Aug 2 et 3 Cons 4395
 8 ejus a. 4. 4396
 47 Anno 76 ab ingressu Langob in
 E Ital Rotharis X Cal Decemb. leges
 Indict omnes collegit, et Papiæ publica-
 vit (Auricabeones vocant, ut Go-
 I thor Bellagines Lindebr) anno sui
 II R. 8 non 43 ut putat Pag. Ludov
 Murat in præfat ad leges Langob
 To: 4 p. 2 Italicor script.
- 5357 Imp Constantis Aug 3 et 4, post 4396
 9 Cos Constantis. 4397
 48 Eclipsis Solis die 5 Novemb fer 6, 7
 D C hora dimidia post merid. Digit Ecli-
 Indict ptic 9, 53. Ex Cedreu et Zonar.
 II Calvis Constantis anno 3.
 III Theodorus Calliopa mortuo sup
 a. Isaacio in Italiam venit h. a.
 principio vel sup exeunte.
- 5358 Imp Constantis Aug 4 et 5. 4397
 40 post cos ii. 4398
 49 Theodoro Exarcho datur succes-
 B sor Plato a Constante.
 Indict Otsmanus Saracenorum Cali-
 III pha IV, succedit Umaro. Theoph.
 IV Platon Exarchus succedit Cal-
 liopæ Cpolim revocato, dum an-
 num agebat suæ dignitatis 2.
- 5359 Imp Constantis Aug 5 et 6. 4398
 11 post cos iii. 4399
 4 Gregorius Patricius Afris sibi
 A conciliatis seditionem movet in
 Indict Africa. Ex Theoph Baronet Pag n. 2.
 IV Prima fit Saracenorum in Afri-
 v cam expeditio. Theoph.
 Calvisius in chron ad h. a. re-
 fert bellum Rotharis cum Roma-
 nis, quos variis spoliavit Civitatibus
 maritimis, ut Diac lib 4. c. 47,
 expeditionem hanc conjungens
 cum celebri eo prælio, quod idem
 Rotharis commisit ad Scultennam
 cum Romanis, et Ravennatibus,
- II Joanne IV deposito die 12 Octob
 post sed an. 1, m. 9, d 48, a die
 Hegi- 24 Decemb 640, ut constat ex
 ra 22 24 Anastas., post dies 33. Interpontifi-
 30 Nov. cium ordinatur Theoborus die 24.
 fer 7 Novemb, jussione Principis Cp.
 non exspectata, facultas enim per
 hæc tempore delegata erat Ra-
 vennati Exarcho, ut patet ex lib
 Diurno Pontif a Garnerio vul-
 gato.
 S. Sulpitius episc Bituricen S.
 Austecisili successor moritur.
 Bolland 47 Januar.
- B
 II Theodori 4 et 2. 643
 III Theodori privig Bobuleno Ab-
 bati Bobiensis h. a. concessum
 Hegi- Ugell Ital Sac to. 5, pag 329
 ra 23 19 Nov. Mauritius Chartular qui cum
 fer 4 Isaacio Exarcho expilavit Patriar-
 chium Lateran an. 639, h. a. af-
 fectans Imperium Italiæ, jussu E-
 xarchi capite plectitur: ipse Exar-
 chus moritur Ravennæ.
 Synodalis episcoporum Cypr ad
 Theodorum, qua Paulum Cp. Mo-
 nothelismi arguunt. Conc Later
 Secr 2.
 C
 III Theodor 2 et 3. 644
 IV Sanctus Paulinus olim Eboraci,
 Heg. 24 postea Rhofensis episc moritur
 7 Nov. 10 Octob cui succedit Ithamar.
 fer 4 Beda lib 3, cap 14.
- IV Theodori 3 et 4. 645
 et Celebris in Africa disputatio in-
 356 ter Pyrrum Patriarch Cp. et S.
 I Abbatem Maximum coram Præfe-
 Heg. 25 cto, et multis Episcopis, in qua
 28 Oct. Pyrrus victus palinodiam recantat,
 fer 6 et Romam subinde veniens Theo-
 doro Libellum Cathol Fidei offert,
 quare ad Ecclesiam receptus. Col-
 lect Anast ibique Sirmond.
- D
 Theodori 4 et 5. 646
 II Paulus Cp. antea laudatus a
 Hegira Theodoro obcallide scriptam epi-
 26 stolam h. a. demum se Monotheli-
 47 Oct tam declarat, quare Pontifex de
 fer 3 eodeponendo agit. Collect Anast.
 Pag n. 3.
 Quatuor Afr Primates Byzace-
 næ, Numidiæ, Mauritanæ, et Pro-
 consularis Synodos quisque in sua
 prov convocat ad Catholica dog-
 mata confirmanda, quæ tam va-
 lide propugnari viderant a. sup a
 Maximo Monacho Spondan Theo-
 dorus, et Euprep fratres in Afr Fi.

- Anni Romanorum imperatores, Lang Periodi Jul et Indict* *Anni A ab. U. C.* *Anni Olymp et Heg* *Romani pontifices et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.* *Anni Kræ Christi*
- quorum octo millibus cæsis, reliquos in fugam vertit. Certe hæc Diaconus facta testatur post latas a Rothari leges. Nempe post a. 543.
- 5360 Imp Constantis Aug 6 et 7, post 4399
 ④ 12 cos iv. 4400
 ● 2 Gregorius Tyrannus in Africa a Saracenis occiditur, vectigalia Afris imponuntur. Baron et ex Elmacin pag n. 2.
Indict v
 VI Vehementibus ventis flantibus multi monachi Stylicæ dejiciuntur. Spondan.
- Platon Exarchus patefaciens Pyrrho aditum redeundi cum Orientalibus in amicitiam, obtinet ut is orthodoxiæ libellum Theodoro exhibitum ante biennium illudat. Quare licet seq a. depositus, a. 654, moriente Paulo, in Cp. Sede iterum constituitur. Miscel.
- 5361 Imp Constantis Aug 7 et 8, post 4400
 ④ 13 cos v. 4401
 ● 3 Quemadmodum Sergius Heraclii nomine Ecthesim promulgaverat, ita Paulus Typum nomine Constantis publicat, quo audacter catholicis et Hæreticis silentium indicitur. Pag a n. 2. Sirmont Synops collect Anast editum vero constat ante Septemb ex Indict vi ibid allata.
- Imp Constantis Aug 8 et 9, post 4401
 coss vi. 4402
- 5362 Constans terret Martinum litteris, et etiam armis, misso Olympio Exarcho cum exercitu, qui Romam veniens, quo tempore Concilium celebrabatur, per suum Spatharium occidi Martinum jubet sacra facientem; eoque divinitus cæcitate percusso Martinus percussit sacrum incolumis, et imperterritus Concilium celebravit. Baron Spond Pag n. 7.
 Chindasuintus Hisp R. Recesvintum fil in Regni consortium assumit m. Febr ipse adhuc superest an. 4. mens 7. Vas.
- 5363 Imp Constantis Aug 9 et 10, 4402
 ④ 15 post cos vii. 4403
 ● 5 Eclips Sol d. 6, Febr trib hor post merid in Anglia fer 7, digit. Ecliptici 10, 25. Sol. in 20, 44. Aquar Beda tom. 2, Calvis.
Indict C
 VIII Busure Saracenorum Duce vasestante Isauriam, Constans per legatos pacem impetrat in biennium. Auto. Miscel.
- dei causa capti in exsilium Chersonem missi Sirmont
 Concil Tolet vii 38. Episcopos præside Orontio Emeritensi Seniore Episcopo celebratur die 18 Octob.
- II Theodori 5 et 6. 647
 III S. Amandus fit Trajecten Episcopus; at post triennium dignitatem, abdicat, pulverem pedum excutiens, ob Sacerdotum pravitatem. Henschen 6 Feb comm præv n, 87.
 Pyrrhus Roma Ravennam profectus, ibi sperans se posse ad suam Sedem reverti, si Monothelitis faveret, ad vomitum redit. Quare Pontifex in Synodo seq a. celebrata, non solum ab Eccl. communionem eum separat, sed etiam ab Episcopali dignitate deponit signans judicium calamo Christi Sang asperso Theoph.
- B
 III Theodori 6 et 7. 648
 IV Theodorus post amantissimas litteras, et officia nequicquam a suis Apocrisariis præstita, Pyrrho jam in Synodo damnato, condemnat et Paulum; utrumque autem condemnat antequam Typi vulgati notitia Romam perveniat. Anastas in Martian.
 Maurus ex œconomio Ravennaten Eccl fit successor Boni h. a. mortui in Raven Cathedra. Hic autem rebellis Rom Pontif fuisse dicitur, quoad vixit Ughell Ital Sac to. 2.
- C
 IV Theodori 7. Martini 4. 649
 et Theodorus quum sedisset annos 357 6, m. 5, dies 17, a die 24 Nov 642, moritur die 13 Maii. Et post 52 dies Interpontif MARTINUS ordinatur die 5 Julii. Hic minime territus Imperatoris minis Lateranense statim concilium indixit, quod 3 Non. Octobris est ceptum: et in eo 105 Episcopi congregati damnarunt Sergium, Cyrum; Pyrrhum, Paulum, Typumque impietatis et audaciæ plenum: unde odium Imperatoris exarsit.
- D
 Acta Synodi per Occid et Orient dirigit. Præsertim ad Francor Reges Clodoveum et Sigebertum. Bar. Pag n. 6.
 I Martini 4 et 2. 650
 II Agilbertus natione Gallus fit Episp Occidental Saxon sedetque Dorcestriæ secundus, ubi primus sederat S. Birinus. Factum id Regis Kenewalchii jussu, qui a patris Cynilgils, cui successerat circ a. 642, pietate abhorrens, Regnoque ob id ejectus, triennio exul ap. Annam Saxon Orient Regem agnovit fidem. et h. a. in Re. num redit. Bed lib 3, cap 2 et 7.
 S. Amando hortatoria S. Martini nihil moto, et abdicanti suc-

- Anni Romanorum imperatores, Lang Anni A*
Periodi reges, exarchi, res gestæ. ab U. C.
Jul. et Indict
- 5364 Imp Constantis Aug 40 et 44, 1403
 ⑦ 16 post cos viii. 1404
 ● 6 Persarum Regnum, quod cœperat an. Chr 226, auctore Artaxare, Imper Alex Sev IV, finem habet moriente Jazdegirdo filio Siharriaris, ac nepote Chosroæ, quum durasset annos 426. succedunt Musulmani, seu Saraceni. Ex Elmak, lib 4, cap 4. Pag n. 40.
- 5365 Imp Constantis Aug 44 et 42, 1404
 ⑦ 17 post cos ix. 1405
 ● 7 Constans persecutionem parat in S. Martinum, cui successorem dari conatur: gladio enim uti noluit, ne persecutor appellaretur. Baron. Cinis h. a. vel suppluit in Or. Miscel.
 Rotharis R. Lang moritur m. Maio, relicto Rege Rodoaldo filio, qui paucis post dieb necatur: Rex Lang fit Aripertus qui regnat an. 9. Diac l. 4, c. 53. Qui refert Rodoaldi tempore introductam in Italiam Monomachiam ad purganda jurgia. Ibid, cap 49, 50
- 5366 Imp Constantis Aug 42 et 43, 1405
 ⑦ 18 post cos x. 1406
 ● 8 Constans audita morte Olympii Exarchi, mittit Theodoro Calliopam iterum cum jussione adversus S. Martinum, Menothelitas ab eo damnatos ægre ferens. Persecutio cœpit m. Junio. Anast. Clodovæus II, Clypiacense præceptum edit, quo libertas Monasterio S. Dionys confirmatur. Hinc Pagius deducit amplioris Ecclesiar immunitatis originem. Mabill de Re diplom tab 47. Pag an. 662, n. 2, contra Baron.
 Muhavias Colossum Rhodi a 4360 annis celebre destruit, Judæo Emeseno vendit, qui nongentos camelos ære onerat. Miscell.
 Peada R. Mercior primus fidem amplectitur Oswii Northumbr. R. et filii ejus Alcfredi opera. Ex Beda Baron.
- 5367 Imp. Constantis Aug. 43 et 44, 1406
 ⑦ 19 post Cos. xi. 1407
 ● 9 Constantini Pog Aug 4.
 E Constantinus Pogonatus a Patre Constante dicitur Augustus: et quidem ante diem 26 Apr. h. a. Pag. n. 45. ex concil. gen. vi Actionib. qui conjicit dictum Aug. 43 Apr.
 Imp. initio cum Saracenis prælio vincitur. Theoph. Warnef. Ducang.
 Anna Rex Oriental. Anglorum devicto suo exercitu a Peada Mercior. Rege occiditur. Westim. Penda vero seq. a. et ipse ab Oswio Northumb Rege cæditur. Beda, Pag. h. et seq a.
 Per hæc tempora Marculphus
- Anni Romani pontifices et res ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.*
Olymp. et Heg.
- II Martini 2 et 3.
 III Monasteria conduntur in Austrasia a Rege Sigeberto præ aliis Malmundarium in Episcopatu Coloniensi; et Stabuletum, seu Stabulam in Diæc Trajecten utriusque abbas fit L. Remaclus. Sigeb chron. Pag n. 9.
- III Martini 3 et 4.
 IV S. Emmerammus Pictav Episc in Bavar descendens, ut ibi Evang prædicet, fit martyr Baron App ad to. 9.
 S. Virgo Etheldritha filia Annæ Regis Anglor Oriental nubere coacta Tomberto Girvior, Principi, virgo post nuptias permansit. Ex Tho Elien Mabill sec 2. Bened. Pag an. 660, n. 42.
- IV Martini 4 et 5
 et S. Martinus jussu Constantis a Theodoro Calliopa Exarcho cum militibus in Lateranensem basilicam irrupente, impie captus Roma abducitur, navique impositus Messanam, inde in Naxon insulam pervenit Septemb mense, ibique moratur toto anno. Mart ep. 45.
 S. abbas Maximus, ejusque discip Anastasius Cp. ducuntur h. a. ac perdecennium vexantur. pag a. 657, n. 8.
 Concil Tolet VIII celebratur Nationale 52 Episcopos præsidente Orontio Emerit Metrop cæteris Seniore.
- I Martini 5 et 6, Eugenii 4.
 II S Martinus annuo spatio moratus in Naxo insula h. a. Septemb mense Cp. pervenit, ubi cognita ejus causa sicut agnus innocens in carcerem mittitur. Anast Collect.
 Dum adhuc morabatur S. Martinus in insula Naxo, Clerus et Populus sibi eligunt EUCENIUM clam, Imperatore ne impedimento sit, Martino ut probabile est abdicante cujus tamen annos usque ad mortem persequor. V. notas pagg 49 et 65. Eugen mittit apocrisarios de more cum Synodica ad Constantem. Collect Anast iidem postea Monoth adhæserunt. Ibi.

Anni reges, exarchi, res gestæ.	Lang. Anni A ab U. C.	Anni Olymp.	Romani pontifices, et res eccle- siasticæ Orientis et Occidentis.	Anni Æræ Christi
Monachus suum antiquum formularium edit. Pag n. 43.			Paulus Cp. Patriarcha moritur, quum sedisset an. 43 aliq mens. Deusedit succedit Honorio Ep. Cantuar die 42 Decemb Beda.	
8 Imp Constantis Aug. 44 et 45, post cos XII.	4407		II Martini 6 et 7 Eugenii 4 et 2.	655
0 Constantis Pog Aug. 4 et 2. Otsmano, seu Uthmano Duce Saracenor cæso fit Calipha V. Muhavias, seu Mavias ab incolentibus Syriam et Ægyptum. Theoph Elmahin Heg 35. Pag. n. 48. Qui Desertum incolebant, crearunt Clim ibi.	4408		III Hegira S. Martinus e carcere eductus deportatur Chersonem ubi multa 35, passus incommoda post menses 44 Jul quator d. 46 Septemb moritur. fer 7 Anast Collect in Blanchernis sepelitur. Hypomnest Anast Coll. Concilium Tolet IX celebratur. Provinciale 46 Episcoporum.	
Oswio Horthumbriæ Rege operante multum proficit fides in Anglia : nam Orientales Saxones Rege eor. Sigberto baptizato, fidem suscipiunt, seu quam Mellito expulso abjecerant, postliminio revocant. Beda lib 3, cap 22.		B	Prima S. Maximi disputatio, quæ collatio cum Principibus in secretario dicitur : post quam ipse exsul mittitur Byziam in provinciam Thraciæ, et discipulus Anastasius Perberim. Collect Anast. Pag cum Bar an. 657, n. 2 et seqq.	
9 Imp Constantis Aug. 45 et 46, post cos XIII.	4408 4409		III Eugenii 2 et 3.	656
4 Const Pogonati Aug 2 et 3. 3 Constans anno Imp 46, movet in Sclaviniam, eaque subacta captivos plurimos ducit. Miscell.			IV Hegira Secunda S. Maximi disputatio cum Theodos Episc Cæsareæ 36, Bythin ac duob coss Paulo, et 30 Jun Theodos Byzia in loco exsilii die fer 5 24 Aug postquam Cp. revocatus in carcerem truditur. Baron et Pag.	
Sigebertus R. Austrasiæ qui regnare cœpit a. 633 post R. 26. m. 7, sancte moritur Cal. Febr. uccedit Childebertus Grimoaldi. Majoris domus si utroque ab Austrasiis pulso fit Rex Clodov. II, Sigeberti fr. qui in Neustria et Burgund regnabat. Septimo post mortem fr. mense monarchiam adeptus m. Aug invasores ultimo supplic afficit : brevi et ipse moritur, cum regnasset an. 48, ab an. 338. Kal. Jan. Clotarius ex tribus liberis natu max regnat adhuc puer AA. ap. Pag n. 44 et seq ady Baron.		C	Concil Tolet National x celebratur 24 Episcoporum præside Eugenio III Tolet Metropolita. In eo præsertim stabilitum, ut die 48 Decemb expectatio partus B. M. V. celebre esset festum tota Hispania.	
0 Imp Constantis Aug 46 et 47, post cos XIV.	4409 4410		IV Eugenii 3, Vitaliani 4.	657
12 Constant Pog Aug 3 et 4. Constans revocatis Cpolim S. Maximo et ejus discipulis ut vidit nequicquam se moliri omnia, ut ad Monothelismum eos pertraheret, dira contra eosdem exercet ; amputatisque manibus, ac linguis præcis in acerbissimum exsilium mittit. Bar. Combef. Pag pœnam dilatam vult annis aliquot.			et Eugenius quum sedisset an 3, 359 m. 9, d. 24, qua Martino superstiti, I qua post ejus mortem, nempe a Hegira die 10 Aug 654 h. a. occubuit 37 mortem die 2 Jun et post Interpon- 49 Jun tif mens 1 d. 28 datus ei succes- fer 2 sor. S. VITALIANUS ordinatur die 30 Jul.	
4 Imp Constantis Aug 47 et 48, post cos XV.	4410 4411		Eugenio III demortuo ac tumulato in S. Leocadiæ succedit S. Ildefonsus celebris S. M. V. apparitione, et Sacræ vestis largitione. Ildef de Vir III. Pag n. 40 et 44. Baron late h. a.	
13 Constantini Pog Aug 4 et 5. Constans an. Imp 47 pacem cum Saracenis sancit Mavia penitente, qui intestinis tumultibus vexabatur. Miscell Pag ex Theoph refert ad seq a. n. 3.		D	I Vitaliani 4 et 2. II S. Dalphinus, qui et Annemundus, Lugdunen Episc martyrism patitur, Batbildæ jussu, quæ puerum Clotarium III regebat S. Wilfridus, post modo Eborac Episcopus, qui ab an. 3 Roma rediens, apud S. Episc amicitia, et studio delinebatur, ac mori cum eodem volebat, in Angliam redit. Beda lib 5 cap 20. Pag n. 7	658
Circa h. a. in Italiam est missus Gregorius Exarchus, qui Italiam rexit an. 48 Bacchin ex Privil Constantis dato Syracusis an 666.				

Anni Romanorum imperatores Lang. Anni A Anni Romani pontifices, et res Ecclesia- Anni
 Periodi reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp. sticæ Orientis et Occidentis. Eras
 Jul. et Indict. et Heg. Christi

5372 Impm Constantis Aug 48 et 49, 4444
 24 post cos xvi. 4442

14 Constantini Pog Aug 5 et 6.
 F Heraclii, et Tyberii Cæs 4.

Indict Heraclius et Tyberius fratres
 II Constantini Pogon maj. natu a
 III Patre Constante appellantur Cæs-
 sares inter dies 26 Apr et 9 Aug.
 Pag n. 2 ex Actionib Concil vi.
 Terræmotus ingens in Palæ-
 stina et Syria m. Jun misc.

Constans fratrem Theodosium
 Diaconum cædit, terreturque per
 quietem crebra ejus imagine por-
 rigentis poculum plenum san-
 guine in Ciaconi veste. Ex Cedr
 Baron.

5373 Impm Constantis Aug 49 et 20, 4442
 25 post cos xvii 4443

15 Constantini Pog Aug 6 et 7,
 E D Heraclii et Tyberii Cæss 4 et 2.

Indict Alis Califa Saracenor V qui ab
 III Arabum parte creatus erat an 653
 IV una cum Mavia, h. a. occiditur,
 eique succedit Hasenus, sev Cha-
 sanus fil per m. 6, d. 5 tunc enim
 abdicans Califatum Mavia regnat
 solus. Diciturque Califa VII. Theoph
 et Elmakin. Pag an 659 n. 3.

Bathildes Regina ut Austrasios
 tumultuantes sedaret, Childer-
 cum secundo genit. Regem iiscreat
 post d. 25 Jul inde vero Clotarius
 Burgundionibus tantum, et Neus-
 trasiis imperat. Pag h. a. n. 6
 et 7.

Sigbertus Saxon Oriental R. oc-
 ciditur, qni 655 fidem amplexus
 erat Baron an. 655 et ibi Pag.

5374 Impm Constantis Aug 20 et 24, 4443
 26 post xviii. 4444

16 Constantini Pog Aug 7 et 8.
 C Heraclii et Tyberii cæss 2 et 3.

Indict Aripertus R. Langobardor mor-
 IV ritur h. a. exeunte ; succedunt
 V filii Bertaridus et Godebertus per
 annum unum, menses tres. Diac
 lib 4, c. 53.

Rex Childericus 2. Regni sui
 anno donat S. Amando Traje-
 ctensi olim Episc Vicum Diœcesis
 Laudunen cui nomen Barisiaco,
 ubi is fundat monasterium. Diplom
 .ap. Mir et Pag n. 4

Edilwalchius R. Saxon Merid
 seu Austral ultimus ex Heptarchiæ
 Regibus fidem amplectitur. Pag
 584, n. 48, ex Chron Saxon.

5375 Impm Constantis Aug 21 et 22, 4444
 27 post cos xix. 4445

17 Constantini Pog Aug 8 et 9.

B Heraclii, et Tyberii coss 3 et 4.
 Indict Childericus Monasteria ubique

V fundari desiderans, moriente h.
 VI a. S. Nivardo Remensi Episc non-
 dum absoluto monast Altivillari
 quod condebat pro amico Monacho
 S. Berchario ; fert opem ut perfici-
 atur. V. S. Berchar. Pag n. 5.
 Flodoard, l. 2, c. 27.

II Vitaliani 2 et 3. 659

III Joannes cognom Bonus Medio-
 Hegira lanen Episcopus, quem refert Ba-
 39 ron vexatum ab Arianis Langobb
 29 Maii fortasse h. a. moritur 4 Non Ja-
 fer 4 nuar. Martyrol. Pag n. 7 ex Catal
 ap. Mabill. qui hodie ex Mss. Cod
 Cap Mediol exstat scr Ital to. an.
 2. pag 228 qui tribuens Jo. an.
 40. eum cœpisse ostendit an. 649
 ineunte ; nam Later Conc inter-
 fuit ; ut monet idem Pag.

B

III Vitaliani 3 et 4. 660

IV L. Remaclus qui S. Amando
 Hegira abdicanti successerat in Traject
 40 Episcopatu an. 650 et ipse h. a.
 47 Maii abdicat, impetrans fieri successo-
 fer 4 rem S. Theodorum. Pag n. 8 et
 seq.

S. Virgo Eteldritha quæ nupse-
 rat anno 652 Tomberto, hoc mor-
 tuo datur uxor Regi Egfrido filio
 Oswii Northumbriæ Regis. at vir-
 ginitatem semper servavit ; de-
 mumque ab Egfrido obtinuit, ut
 ingrederetur Monasterium a se
 fundatum. Pag n. 43.

H. vel seq a. Regnum Saxon
 Occid quod unicam habebat pro-
 vinciam Ecclesiast duas habere
 cœpit, duobus ibi episcopis con-
 stitutis.

C

IV Vitaliani 4 et 5. 661

et In regno Northumbriæ moritur
 360 Episc. Lindisfarnensis S. Finanus,
 qui sederat ann 40 eique succedit
 1 S. Colmanus, cujus prædicatione
 Hegi- magna pars regni Mercior conversa
 ra 44 est cum principe Peada Pendæ
 6 Maii magni persecutoris filio. Bed l. 3,
 fer 5 c. 26. Pag n. 8.

S. Gertrudis prima abbatissa
 Nivellen moritur 47 Martii. Baron
 ann 664, ibi Pag n. 24 et seqq.

D

I Vitaliani 5 et 6. 662

II S. abbas Maximus disputationi-
 bus adv. Monothelitas celebris de
 quo sæpe, ejusque discipulus Ana-
 stasius, postquam decennium tri-
 bulationis passi sunt, actria exsilia
 h. a. ad cœlestem vitam transeunt.
 S. Maximus 44. Aug ut quindecim
 ante diebus prædixerat. S. Ana-
 stasius eum præverat die 24 Jul.
 Hipomn in Collect Anast.

	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ,</i>	<i>Anni A ab U. C.</i>	<i>Anni Olymp et Heg.</i>	<i>Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</i>	<i>Anni Æræ Christi.</i>
	Imp Constantis Aug 22 et 23, post coss xx.	4415 4416	II III Hegira 43 15 Apr fer 7	Vitaliani 6 et 7. Pontifex imp fit obuius, eumque indignis tot scelerib contaminatum alloquitur, in Basilicas deducit, summa eum moderat et humanitate prosequitur 12 diebus, quibus Romæ stetit, summopere avens, ut Oriens ab Occidente divisus diuturno Schism communiōne catholica cum eod stringeretur. Baron cum Anast' qui prosequitur venisse eum orthodoxum, at postea expilatis sacris ædibus more barbarico in Siciliam ablitse per Ind vii nempe post Septemb. Idem ex V. S. Barbati, et Cang de Fam Byzant.	663
	Constantini Pog Aug 9 et 10. Heraclii, et Tyberii Cæss 4 et 5. Constans in Italiam veniens, pervenit Romam 5 Jul ibique sedem Imp constituere statuit. Theoph. Warnefr. Grimoaldus Dux Benevent pulsus fratribus Bertharido, et Godeb usurpat Regnum Langobd per annos 9. Diac l. 5, c. 33. Dervense monasterium fundatur in Gall per S. Bercharium Abbat Altivillarens. Pag n. 7, et seqq contra Coint.	4416 4417	B III IV Hegira 44 4 Apr fer 5	Vitaliani 7 et 8. Pharense in Anglia concil ob dissid Pasch Acoti vincuntur ab Anglis cum Rom Ecc tenentibus: Bucher Acotos tuetur in cyclum Victor culpam rejiciens. Baron et Pag ex Beda l. 3, cap 26. Nam per hæc tempora ut observat Baron disciplina Clericor et Monachor in Anglia maxime floret. A. Deusdedit, qui ann 654. Honorio successerat in sede Cantuar ordine sextus h. a. moritur: quum sedisset ann 9, m. 7, d. 2. Bed. l. 4, c. 4, eique succedit Theodor. rus. Pag n. 40; vide 668. S. Willfridus, et Ceadda nominantur episcopi Northumbror. Beda. Epit.	664
	Imp Constantis Aug 23 et 24 post cos xxi. Constantini Pog Aug 10 et 11. Heraclii et Tyberii cæss 5 et 6. Eclipsis solis cal Mai fer 4, Ind 7, hor 40, diei. Beda, et Calvis ad tab Pruten hor 3, 45. post merid. digiti Eclipt 44, 48, Sol in 42, 39 Tauri. Hanc pestis in Anglia excepit: qua grassante Sighe- rus Rex Saxon. Or. cum suis a fide desciscit, quam Sebbus cohæres Regni conservat. Beda lib 3, cap 30. Baron. Pag.	4417 4418	C IV et 364 I Hegira 45 24 Mart fer 2	Vitaliani 8 et 9. S. Willfridus supra nominatus Eboracen. Episc in Galliam proficitur, ut ibi ordinetur: is autem non statim revertitur in Angliam quare Oswius fieri jubet Episc Eborac Ceaddam, qui ex Beda lib 5, c. 20, per trienn sedet. Pag contendit Ceaddam Ordinatam seq a. n. 46 et seqq.	665
	Imp Constantis Aug 24 et 25, post cos xxii. Constantini Pog Aug 11 et 12. Heraclii, et Tyberii coss 6 et 7. Egbertus Cantii, et Oswius Northumbriæ reges mittunt Romam Wigardum presb ut a Vitaliano ordinetur Cantuar episc hoc vero pereunte ex pestilentia Romæ, vacat Cantuar sedes usque ad 668 ex Beda Baron et Pag.	4418 4419	I II Hegira 46 13 Mart fer 6	Vitaliani 9 et 10. Petrus Cp. Patriarcha moritur monothelita, eique succedit Thomas Orthodoxus. Pag an. 656, n. 5 et 6. Bar præd anno. Synodus Emeritens, celebratur 8 Id. Nov. an. 48. Reccesvinthi æra 704 qui sunt Characteres h. a.	666
	Imp Constantis Aug 25 et 26 post cos xxiii. Constantini Pog Aug 12 et 13. Heraclii et Tyber Cæss 7 et 8. Mavias Saracenor Califa invadit Africam, Ex Noweir et Elmakin. Pag n. 40, cum Theoph ad ann 4 Constantini imp. Hinc bellum incipit per annos plures inter Arabes et eorum proselytos ex una parte, Græcos et Afros ex alio. Idem ibi.	4419 4420	D II III Hegira 47 2 Mart fer 3	Vitaliani 10 et 11. S. Ildefonsus, qui a. 657 successerat Eugenio III in sede Tole- tana, moritur 40 Kal. Febr. quam sedisset an. 9. Julian. de Vir. III, succedit Quiricus. Bolland et Ma- in V. S. Ildef. Joannes Lappensis Episcopus Suffraganeus Archiep. Cretensis appellat ad S. Sedem, et absolvi- tur Baron.	667
	Imp Constantis Aug 26 et 27 post cos xxiv. Constantini Pog Aug 13 et 14. Heraclii et Tyberii Cæss 8 et 9. Saborius Dux militiæ Armenicæ deficit a Constante: Maviæ auxilia per legatos uterque petit, et imperatoris delusis, auditur rebellis. Deus autem ultor imperatoris victoriam dedit. Bar. ex Theoph.	4420			

<i>Anni Periodi Jul. et Indict.</i>	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ ab U. C.</i>	<i>Anni A Olymp et Heg.</i>	<i>Romani pontifices et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</i>	<i>Anni Æra Chri</i>
5384 ⊙ 5 ⊙ 4 B A Indict XI XII	Imp̄ Constantis Aug 27, post cos xxv. Constantini Pog Aug 14 et 15, post cos i. Heraclii et Tyberii 9 et 10. Constans quum regnavisse a. 27, a Decembri mense a. 644, Syracusis in balneo interficitur, die 15 Jul Anast Theoph Cedr, etc. Ducang Famil Byzant. Pag h. a. n. 3 probat ex Concil gen vi interfectum Constantem inter diem 16 Septem et 7 Novemb. Theodorus Jun. Exarchus in Ital. venit hoc anno Bacchin. Grimoaldus R. Langg auget edictum Rotaris suis legibus promulgatis m. Jul anno regni sui 6.	4420 4421	III Vitaliani 11 et 12. IV Thomas Episc. Cp. moritur, eique succedit Joannes Baron. a. 658 et ibi. Pag. n. 1. S. Wilfridus in Galliam redux in regno Cantii presbyteros, et diaconos ordinat: ipse enim primus e gente Anglor. episcopus Catholicum vivendi morem tradebat Ecclesiis, ut tradit Beda lib. 4 c. 2. Theodorus autem Cantuar. episc. nondum venerat in Angli. quippe quem Vitalianus ordinavit. vii Kal. Apr. h. a. die Dom. et in Angliam cum commendatitiis misit Beda l. 4 c. 1. Hinc numerantur anni S. Wilfridi non a 665, ut vult Pag. anno enim expulsio nis 678 numerabat an. 10, ut testatur idem in conc. Rom. a. 679.	668
5382 ⊙ 6 ⊙ 5 G Indict XII XIII	Imp̄ Constantini Pog Aug 15 et 16, post cos i et ii. Heraclii et Tyber Cæss 10 et 11. Saraceni Ciciliam invadunt, factaque inde in Africam excursionem octoginta hominum millia captivos faciunt. AA. apud Pag. Theoph Zon Cedr Herman. Contract. Pag n. 5. Iidemque potiuntur præda omni, quam Constans Roma abstulerat, magna strage facta. Diac l. 5, cap. 13.	4424 4422	IV et 362 I Theodorus sup. a. ordinatus Romæ Cantuarien. episc. die Dom. 27 Maii an. 2 suæ ordinat. pervenit ad Ecclesiam suam, quam regit an. 21 m. 3 d. 26, usque ad 22 Sept. 690. Interim juxta potestatem a Vitaliano sibi factam perlustrat totam Angliam, nactusque Ceaddam illegitime ordinatum in sede Elboracen. canonicè eidem ordinato aliam Ecclesiam committit, administrante Eboracensem S. Wilfrido, qui post Theodori adventum, sui Primatus limites non est prætergressus. Beda lib. 4 cap. 2, et lib. 5 cap. 20.	669
5383 ⊙ 7 ⊙ 6 F Indict XIII XIV	Imp̄ Constantini Pog. Aug. 16 et 17 post cos. ii et iii. Heracl. et Tyber. Cæss. 11 et 12. Oswius Rex Nordanhymbror. Romanæ, et Apostolicæ institutionis, obit diem 15 Febr. an. ætat. 58. Beda l. 4, c. 5, eique succedit Ecgfridus, quem cum tribus aliis liberis suscepit ex S. Eanfleda S. Eduini filia. Ex Bed. Pag. n. 3. Clotarius III, fil. Clodov. II, qui ei successit a. 656, m. Novemb. quum regnasset an. 14, sub fin. h. a. moritur. Pag. cum Bar. n. C, an. 668, ex A. Vales. et num. 7, an. 669. Monarchiam ad triennium suscipit Childericus fr. alii tamen fr. Theodorico menses aliquot dandi in Neustria, et Burgundia. Pag. 668, n. 8.	4422 4423	I Vitaliani 13 et 14. II Per hæc tempora Ecclesia Anglicana maxime floret, præsertim Regibus et episcopis laude dignis. Baron et Pag n. 4. Magna autem Angliæ pars quartadecima hæresi laborabat. Bed lib iv, c. 5. S. Leodegarius consiliarius Childerici Galliar Monarchæ a Rege avulsus æmulorum invidia in Luxoviense monasterium relegatur, sancteque ibi dies degit. Pag. n. 10 et 11 an. 668.	670
5384 ⊙ 8 ⊙ 7 E Indict XIV XV	Imp̄ Constantini Pog. Aug. 17 et 18, post cos. iii et iv. Heracl. et Tyber. Cæss. 12 et 13. Picti Northumb. Regem Ecgfridum adolescentem inexpectum rati adoriuntur; at superati Ecclesiam dilatandi occasionem præbent. Ed. Steph. ap. Mabill. dum contra in Gallia status tum civil. tum Ecclesiasticus ob intestina bella pessumibat, nec uno in loco ad idololatriam fiebat reditus. Pag. num. 5 et seqq.	4423 4424	II Vitaliani 14 et 15. III Gallicana Ecclesia per h. tempora intestinis bellis pessumeunte, nam dissolutio morum, disciplinæ Ecclesiasticæ ruina, et Idololatriæ, ac hæreseos introductio eadem bella subsequerentur, Gallia præsertim Orientalis maximum patitur detrimentum, cui sæculo octavo Carolomanni tempore obviam itur. Pag numm 7 et 8. Hanc infaustam ætatem prævit mors S. Eremberti ex Mona-	671

<i>i</i> <i>di</i> <i>et</i> <i>ct.</i>	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ.</i>	<i>Anni A</i> <i>ab U. C.</i>	<i>Anni Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</i> <i>Olymp et Heg.</i>	<i>Anni</i> <i>Æræ</i> <i>Christi.</i>
	Grimoaldo Regni Langobb. invasore mortuo Bertharius in Solium redit, tenetque illud an. 48, incompletos. Diac, l. 5, c. 35, 37.			
5	Imp. Constantini Pog. Aug. 48	4424	III	Vitaliani 15. Adeodati 4.
9	et 49, post cos. iv et v.	4425	IV	S. Vitaliano supremum diem ob-
8	Heracl. et Tyber. Cæss. 43 et 44.		<i>Hegira</i>	eunti 27 aut 29 Januar post-
7	Saraceni oppugnare incipiunt		52	quam sedit an. 44 m 6. uno, aut duo-
6	Cpolim, quæ oppugnatio est septennalis, non quadriennalis, ut putat Baron. late Pag. a. num. 40, tum antiquior. tum recentior. opiniones evertens, auctoritate præsertim Elmakini		7 Jan.	bus diebus minus, successit Adeo-
	Reccesvindus. Wisigoth. Rex, quum regnasset a die 22 Jan. 649, an. 23, m. 7, d. 14, moritur Kal. Sept. eique succedit Wamba Vas. et AA. ap. Pag. Bar. et Mar. inter se dissentiunt de mensibus et diebus. Pag. n. 46. Wamba bellum suscipit in Septimaniam rebellantem, quod seq. a. absolvit. Juliam. Bar. seq. a. Vas. Rod. Tol. Pag. h. et seq. a.		fer 4	DATUS, qui post Interp mens 2 dier 43 seu 44 ordinatur die April h. a. V. notas Vital.
			<i>Hegira</i>	Ceadda Lindisfarn. Episcop. quum sedisset an. 2, m. 6 moritur. Beda lib iv, c. 3 et S. Ethildrida quæ an. 660 a ad secundas nuptias virgo transierat, ab Ecgfrido Rege marito obtenta venit, fit Monacha, et a S. Wilfrido edocetur. Pag. n. 8.
			B	27 Dec. fer 2
6	Imp. Constantini Pog. Aug. 49	4425	IV	Adeodati 1 et 2.
10	et 50, post cos v et vi.	4426	et	Theodorus Cantuar. Episc. celebrat synodum Hertfordiensem, decemque de discipulis absolvit Bar ex Beda an. sup Bed
9	Heracl. et Tyber. Cæss. 44 et 45.		363	epit h. a. Pagius docet falsa Ind I, signatam synodum die 24 Sept quum 2 eo die inciperet, nempe Consantiniana, quam in usu apud Anglos fuisse idem demonstrat cum Beda de temp rat num 4 sup a.
ct	Iris horrenda in Cælo visa mundi finem credita est portendere quam aliqui cometem appellant, Sigeb. Anon. V. S. Leodeg. ap. Pag. 671, n. 3.		<i>Hegira</i>	S. Leodegarii exsilium, et cædes sancti Projecti episcopi Arvernensis ad h. annum relata a Pag n. 4 et 5 ostendunt Gallicanæ Ecclesiæ discrimen ab Anglicana et Hispana, quæ hoc temp Sacros Canones, et dignitates Ecclesiæ maxime venerabantur.
	Tres h. a. Reges mortui; Childericus R. Franchor. cui succedit Theodoricus III, ante d. 45. Sept. Pag. num. 4 et seqq. Keneswalchius secundus R. Christianus Saxon. Occid. quum regnasset an. 34, regnatque Sexburga ejus uxor, nullo relicto filio. Pag. num. 43 et 44, atque Ecbertus R. Cantuarior. qui patri Ercomberto successerat a. 664, 44 Jul. et regnaverat an. 9. Beda lib. 4, c. 1. Pag. sup. a. n. 3. Post hujus mortem Lotharius insigni filiorum Edruï, et Wigtredi injuria invadit regnum, unde orta maxima bella.		54	
			46 Dec.	
			C	fer 6
7	Imp. Constantini Pog Aug 20	4426	II	Adeodati 2 et 3.
1	et 21 post cos vi et vii.	4427	<i>Hegira</i>	Ven Beda h. a. nascitur se ipso teste, qui Diaconum se factum docet an. ætatis 49, Pag a. 693, n. 8.
0	Heracl. et Tyber Cæss 45 et 46.		55	
ct	Ebroinus Majordomus in Austria sub Chlotario xiens e monasterio, Leudesius item, et Vulfoaldus alius alio tempore majores domus de regno administrando simul certant, ac regnum conturbant, tota Francia factionibus agitur Pag late h. a. silente Baron.		6 Dec	
	Cometa magnus apparet, quem excipiunt siccitas, pestis, et famines. Alsted.		fer 4	Circa h. a. moritur Joannes Episcop Cp. quum sedisset juxta Niceph annos 5, men 9. succedit Constantinus Diac ejusdem Ecclesiæ vasorum custos, et œconomus. Pag a. 664, cum Bar n. 2.
8	Imp. Constantini Pog. Aug. 24 et 22 post cos vii et viii.	4427	III	S. Bened Biscopus Egfrido carissimus, in Angliam ante biennium reversus fundat Monast Wirmutense. Pag num 23.
2	Heracl et Tyber Cæss. 46 et 47.	4428	<i>Hegira</i>	Adeodati 3 et 4.
ct	Wiferus rex Merciorum quum regnasset a 17 moritur, eique PATROL. CXXVII.		56	Synodus Toletana XI, VII Id. Sept 17, Episcoporum præside Quirico Tolet. Episc Hispani AA, cum h. a. illigant divisionem Pa-
			25 Novbr	
			fer 1	

Anni Periodi Jul et Indict.	Romanorum imperatores Lang. reges, exarchi, res gestæ	Anni A ab UC	Anni Olymp et Heg	Romani pontifices, et res Eccle- siasticæ Orientis et Occidentis.	A C
	succedit frater Edilredus, cui uxor Ermenilda, et filia Wereburga mulieres sanctitate illustres. Wereburga præsertim Monasteriis præfecta. Bed. l. III, c. 24 et Epist. h. a. AA. ap. Pag n. 5 et 7.			rœciarum Hispaniæ, quam Baron vult factam in Cons generali quod perierit. Synodus etiam Emeritensis incertæ ætatis a Pagio refertur ad h. a. n. 3. S. Andænus cum multis Sociis piis et venerabilibus ad limina Apostolorum venit. Fridegod in V. S. And Episc Rothomag. Pag ad an. 672, cum Bar n. 2.	
5389	Impm Constantini Pog Aug 22 et 23. Post cos VIII et IX.	4428	III	Adeodati 4 et 5 Doni 1.	
⊙ 43	Heracl et Tyber Cæss 47 et 48.	4429	IV	Adeodatus quum sedisset an. 4, m. 2, d. 5, a die 11 Apr 672, h. a. moritur 17 Jun. Eique datur successor Donus, qui post Interpontif mens 4, dies 15, ordinatus die 2 Novemb.	
⊙ 42	Maronitæ ab Imp. deficiunt, si- bique eligunt Ducem. Tanto autem successu h. et seq anno contra Saracenos pugnant, ut hi viribus impares, injuria linguæ eos laceraverint vocantes Mardaitas. Baron. et late Pag numm 4 et seqq.		Hegira 57	Constantinus Episcopus Cp. moritur, quum sedisset a 4, m. 8, d. 7, succedit Theodorus presb Syn- cellus et Vasor Custos, nequissi- mus Monothelita, qui sedet a. 2, m. 3. ex Niceph. Pag ad an. 666, n. 2, cum Baron.	
Indict	Edilredus R. Mercior vastat Cantium. Beda Epit Baron seq. a Pagio reclamante n. 45.		43 No- vembr fer 5		
IV			B		
V					
5390	Impm Constantini Pog Aug 23 et 24 post cos IX et X.	4429	IV	Doni 1 et 2.	
⊙ 44	Heracl. et Tyber Cæss 48 et 49	4430	et	Theodorus Cp. et Macharius Antiochen. Episcopi Monothelitæ movent omnem lapidem apud Imp ut nomen Vitaliani, quod unum post Honorium legebatur in sacris diptychis, inde eradatur, victus- que Imp enixis precibus, visus est connivere. Baron. Pag num 2, et seqq,	6
⊙ 43	In Gallia fit magnum bellum inter Theodoricum III Francorum regem, et Dagobertum II in Au- strasiæ solium revacatum ex Hi- bernia tempore factionum an 674. Pax deinde inter utrumque com- ponitur h. a. Pag n. 7 et 8.		64		
D			I		
Indict			Hegira 58		
V			3 No- vembr fer 3		
VI			C		
5391	Impm Constantini Pag Aug 24 et 25, post cos X et XI.	4430	I	Doni 2 et 3.	67
⊙ 45	Heracl et Tyber 49 et 20.	4431	II	Theodorus incerta de causa e sede Cp. ejicitur ab Imperatore, ac sufficitur Georgius Baron. Pag. 3.	
⊙ 44	Imperator de Ecclesiæ tran- quillitate cogitans dat sacram ad Donum, quæ præit concilium Gen VI, et a Baron in Annal profer- tur, h. a.		Hegira 59	S. Wlfridus a Rege Ecgrifido e sede Eboracen dejicitur, substitu- tis duobus Episcopis Bosa in Lin- disfarnensi sede, et Bata in Ebo- racensi. Is ineunte hieme in Fri- siam pervenit, quam S. Evangel prædicatione illustrat, seq a Romam venit. Beda lib 4, c. 41. Pagius differt ad seq an. vide notas ad Donum.	
Indict.	Sanctur pax inter Saracenos, et Bulgaros, qui contra imperato- rem excitantur. Pog n. 3. Cometa tribus mensibus appa- ret, quem sequuntur siccitas, et pestis. Anastas Beda Antiquit. Britann Theatr Comet p. 4, pag 424, Ricciol at Rockemb et et Eck- storm sup a. Alst ante bienn.		23 Oct. fer 7	S. Leodegarius Ebroini jussu interficitur. Ex anon. Pag n. 22 h. a. et 685. cum Baron II. 9.	
VI			D		
VII			II		
5392	Impm. Constantini Pog August 25 et 26, post cos XI et XII.	4434	III	Doni 3. S. Agathonis 1.	679
⊙ 46	Heracl et Tyber Cæss 20 et 21.	4432	IV	Dono post sedem an. 2, m. 5, dies 40, a die 2 Novemb 676, obeunti diem suum 11 Apr h. a. succedit S. AGATHO, qui post in- terpontif mens 3, dies 15, ordina- tur die 26 Jun.	
⊙ 45	Eclipsis solis die 13 Jul hora diei 40, quarta post merid fer 4, di- giti Ecliptici 6, 6, sol in 23, Can- cri Calvis.		Hegira 60	S. Wilfridus vere ineunte per Galliam proficiscitur Romam, quo per autumnum perveniens, in con- cilio auditur, absolvitur ibique consistere jubetur, ut concilio 125 episcoporum qui cogebatur, interes- set.	
Indict	Pugna inter Ecgrifidum Nor- danhymbror regem, et Ethelre- dum Mercior in qua Elphuinus fr. Ecgrifidi juxta S. Wilfr prophe- tiam interficitur. Beda lib 4, c. 27. Vide notas ad Donum.		42 Oct fer 4	S. Amandus episc Traject Flan- dror. Apostolus moritur. Ex Mi- lone Monacho Mabill sec 2, Bened Bar a. 664, ibique Pag.	
VII					
VIII					

Romanorum imperatores, Lang Anni A Anni Romani pontifices, et res Eccle- Anni
reges, exarchi, res gestæ. ad U C. Olymptiasticæ Orientis et Occidentis. Æræ
et Heg. Christi.

Imp Constantini Pog Aug 26 4432
 7 et 27, post cos XII et XIII. 4433

6 Heracl et Tyber Cæss 24 et 22.
 Eclipsis Lunæ 18 Jun fer 2
 ineunte, hora dimidia post med
 noctem. Digiti eclipt 16, 57. Sol
 in fine Geminor. Ex Anast et
 Ursberg Calvis. Hanc sequitur pes-
 stis trtb mensib quæ avertitur re-
 liquiis S. Sebast in Urbem allat-
 tis, unde religio ut Sanctus hic
 tempore pestis invocetur. Bar.

Mavias primus Saracenorum
 Rex moritur m. Apr. Ex Elina-
 kino Pag cum Bar sup a. n. 6 suc-
 cedit fil Izzitus Calipha VIII.

Wamba abdicato Regno in Mo-
 naster ingreditur, quum in Hispan
 regnasset a 8. m. i. d. 14. Ervi-
 gius regnum malis artibus quæsi-
 tum bene administrat. Vulsa, Ma-
 riana, Pag n. 22.

Theodo I Bajoarior. Dux con-
 ditor Monast S. Emmerammi Ra-
 tisonæ hoc circiter anno moritur.
 Id. n. 27.

Imp Constantini Pog Aug 27 4433
 17 et 28, post cos XIII et XIV. 4434

18 Heracl et Tyber cæss 22 et 23.
 Constantinus in suspicionem
 veniens Fratrum, quasi novandis
 iidem rebus studerent, ab Imperii
 consortio eos amovet post d. 16
 Septemb Baron Pag n. XIII. Sibi-
 que asciscit filium Justinianum
 annos natum 12 cujus tamen con-
 regnantis annos nemo numerat
 ex Niceph et Warnes Ducang.

Ebroinus S. Leodegarii occisor
 jussu Theodorici R. interficitur,
 ac post ejus mortem fuere majo-
 res domi Warato, Gislemarus,
 Warato iterum, eoque mortuo
 Bertharius. Pag n. 27, h. a. et n.
 4, a. 687.

Imp Constantini Pog Aug 28 et 4434
 49 29, post cos XIV et XV. 4435

48 Egfridus Rex Northumbriæ
 jubet fundari Monasterium Giru-
 vense S. Pauli a S. Abb Benedicto
 Biscopo: idque monasterium in-
 coluit Beda a Danis postea ever-
 sum. Ex Wigorn Pag n. 42.

Britannos adhuc montes, et In-
 sulæ meditullium incolentes Ken-
 tainus Rex Saxonum Occidentali-
 um fugat usque ad mare. Pag n.
 20 43.

Imp Constantini Pog Aug 29 et 4435
 49 30, post cos XV et XVI. 4436

Izzitus Califa Saracenorum mori-
 tur die 9 Novemb. Succedit in Ci-
 vitate post Arabum dissidia Abi-

III Agathonis 1 et 2. 680
 IV H. et sup a. multæ in Italia, et
 Hegira extra habentur Synodi, præsertim
 64 celebres Romana 125 episcopos
 1 Oct 27 Mart unde Synodica mittitur
 fer 2. Cp. ad Concil gener cœptum 7
 Nov et Hedfeldensis in Anglia
 mense Septemb cui interest Joa-
 nes Abbas missus ab Agathone
 superiori anno. Ut recte Pag con-
 tra Baron deceptum Indict n. 6.
 Legati Pontif Cp. perveniunt
 40 Septembr ut recte Pagi num 5
 et seq emendans Anastasium cor-
 ruptum in numeris.

B

II. circiter a. S. Regina Bathil-
 des mater Chlotar III, et Childe-
 rici Franciæ Regum, quæ varia
 condidit, et donavit Monasteria,
 præsertim Corbeïense, et Calense,
 obit supremum diem. Baron an.
 665, et ibi Pag n. 7, et seqq.

C

IV Agathonis 2 et 3. 684
 et Concilium Gener VI Cp. III cœp-
 365 tum sup. a. et usque ad Act 6,
 I perductum h. a. absolvitur, ac
 Hegira Monothelitæ damnantur. De ejus
 62 Actis late Pag h. a. Vide notas
 1 Sept Pag et Sommier in Agathon.

S. Wilfridus suam sedem
 non restitutus ad Australes Saxo-
 nes se confert, eisque Evan-
 gelium annunciat. Beda.
 Concil Toletanum XI, natio-
 nale, in cujus canone decernitur,
 ut episcopi totius Hispaniæ a Rege
 nominati examinentur, et ordi-
 nentur ab episcopo Toletano,
 quod Primatiæ genus, nulla in
 Hispaniensi Sede unquam fuit:
 quiddid Vicariatu Apostolico
 Hispalis, Tarraco, et Bracara in-
 signes memorentur.

Romm Pontif a pensitatione
 illa quam Gothi Regis persolven-
 dam iis indixerant, Imperatores
 continuaverant, Pogonati liberali-
 tate eximuntur. Anast.

D

I Agathonis 3. Leonis II. 1. 682
 II S. Agatho quum sedisset an.

Hegira 2, mens 6, d. 14, a die 26 Jun
 63 679. h. a. moritur die 10 Januar
 10 Sept daturque ei Successor LEO II, qui
 fer 4 post diuturnum Interpontif 7
 mens dier 6, ordinatur h. a 47
 Aug.

Ante Leonis ordinationem red-
 eunt Legati Cpoli cum Actis Con-
 cil VI. cui præfuerant Agathonis
 nomine. Anast.

III Leonis II, 4 683
 Hegira Leo moritur die 3 Jul Pontific

64 anno haud expleto; sedit enim a
 30 Aug die 17 Aug sup a. usque ad præd
 fer 4 d. 3 Jul h. a nempe mens 10, d.

Anni Romanorum imperatores, Lang. Periodi Jul et Indict. *Anni reges, exarchi, res gestæ,* *U C.* *Anni Romani pontifices, et res ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.* *A Olymp et Heg* C

melechus Califa IX. Ex Theoph et Elmakino Pag n. 46.

Eclipsis Lunæ die 16 April post Cœnam Domini. Cœpit media hora decima, finita est fere sesqui hora post med noctem, cum durasset horis fere quatuor: digiti Eclipt. 49. 48. Sol in 29, Ariet Anastas Calvis.

S. Ebba filia Ethelfridi Northumbror. Regis, Soror Regum Oswii, et Oswaldi, et amita Regis Ecgrifridi, Abbatissa Monasterii Coldinghamensis moritur. Pag n. 47.

5397 Imp Constantini Pog Aug 30 et 4436
21 31, post cos XVI et XVII. 4437

Ecgrifridus Rex Northumbr populatur Hiberniam incerta de causa. Beda lib 4, cap 26, at seq a. temere ducto exercitu ad vastandam provinciam Pictorum, idem cum magna suorum parte interiit 43 Kal Jun anno æt. 40 Regni 45 eique succedit frater nothus Alcfridus. Beda ubi sup.

Stella noctu juxta vergilias cœlo sereno inter Nativ Domini, et Theophaniam apparet obtuso lumine, ut Luna et die 14 Febr exiit stella vesperi a meridie ad septentrionem. Anast Calvis.

5398 Imp Constantini Pog Aug 31 4437
22 et 32, post cos. XVII. 4438

Justiniani Junn 4, post cos I. Constantinus Septembri mense ineunte moritur. Ducang Anast in Jo. V, sect 155, eique succedit filius Justinianus annos natus 16, ut Pag num 2, ex Græcis AA. ostendit. Hic autem tanta levitate rexit. Imp ut e throno dejectus fuerit. Ducang Fam Byz.

Mortui sunt item h. a. Hlotari Rex Cantuarior et Kentuinus R. Saxonum Occidental cui successit Cedwalla. Ex Beda, et Wigorn pag n. 44, et seq.

5399 Imp Justiniani Jun Aug 4 et 2, 4438
23 post cos I et II. 4439

Justinianus pacem sancit cum Abimelecho Saracenorum Califa, quam historici omnes dicunt perniciosam Rom reip. Ex Theop et Anast Baron sup a. ibique Pag n. 3.

5400

24 Imp Justiniani Jun Aug 2 et 3, 4439
4 post cos II et III. 4440

Kpoche insignis Principatus Majorum domus Franciæ h. a. in-

7, cujus mortem Interpontificium præcedenti diuturnius excepit.

Georgius Cp. episc moritur; restituitur in eam sedem Theodorus. Niceph Theoph Baron supra ibique Pag n. 7.

Concil Tolet XIII, 48 episcoporum die 4-Nov post cujus celebrationem litteræ Leonis II et Acta VI Synodi in Hispaniam perveniunt. Baron et Pag n. 45.

B III Benedicti II, 4.
IV Quum sedes post Leonem II, vacasset mens 11, dieb 22, successor ejus BENEDICTUS II, non ordinatur nisi h. a. die 26 Jun.

63 Concil Toletan XIV, cœptum 48 Aug XVIII, absolutum XII Kal Decemb pro acceptatione Conc gener VI, per totam Hispan et Gall Gothicam.

S. Audænus Rothomag episc senio confectus moritur, postquam composuit inter Francor. proceres pacem, mense quidem Novemb die autem incerto, eique succedit S. Ansbertus. Pag ann 682, n. 8, et h. a. n. 23. contra Baron qui mortuum vult anno 677.

IV Benedicti II. 4. Joannis V, 4.
et Benedicto II, post sedem mens 10, die 42, a die 26 Jun sup a. demortuo h. a. 8 Maii succedit JOANNES V, post Interpont mens 2, die 45, ordinatus die 23 Jul h. a. 8 August Benedictus II, dat litteras ad Hispaniar. Episcopos, ut Julianus Toletan. Episc apologeticum de tribus substantiis emendaret; quod et fecit. Baron. Pag n. 6.

Teophanes Antioch episcop moritur. Baron et Pag n. 8.

I Joannis V, 4 et 2. Conon. s...
II Joannes V, postquam sedit a die 23 Jul sup a, annum unum, dies novem h. a. occubit mortem die 2 Aug eique succedit Conon, qui post Interpontif mens 2, die 40, ordinatur 21 Octob h. a.

Theodor Cp. Episc moritur succedit Paulus Laicus Imp a secretis. Baron. a 684 et ibi Pag n. 44.

Theodorus Ep. Cantuar reconciliat cum Wilfrido apud Australis exsulante, et Cedwallæ charissimo. Edd Beda. Pag n. 44 et 24.

S. Julianus Episc. Tolet scribit tres libros advers Judæos. Idem Julian I. 3, in fin. Baron Pag n. 40.

II Cononis 4. Sergii 4.
III Cononi post sedem II mensium, 68 mortuo die 21 Septemb succedit 47 Jul SERGIUS, et post Interpont 2 mens fer 4

Anni Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.
Anni Christi.
Anni Romani imperatores, Lang. reges exarchi, res gestæ, ab U. C.
Anni Olymp. et Heg.

cipit mense Jun sive Jul post Pipini victoriam in Textriciana pugna. Pipinus quippe Ansegicili filius victo fugatoque Berthario Majore domus, et Theodorico Rege, necnon cæsis cunctis optimatibus ipse occupavit Principatum. Pag num 8, et seqq. Baron narrata sed a. Theodorici morte cui successisse ait Clodoveum III, socordes deinde fuisse Reges, summamque rerum apud Duces Exercitus Majores Domus appellatos, exstitisse docet V. an. 994. Joannes Platys Exarchus in Italiam mittitur Bar.

101 Imp Justiniani Jun Aug 3 et 4, 4440
 25 post cos III et IV. 4444

5 Bertharitus rex Langobardor.
 D moritur, eique succedit fil. Cunibertus factus Regni consors a Patre anno Regni sui 8, et regnat post patrem ann 42. Diac lib 6, c. 17 Siegb a. sup.

Egitanes arcta cognatione Wambæ junctus, quem Ervigius sup a, generum sibi fecit, filia Taxilone ei tradita, hoc anno ineunte regnat in Hisp, regnatque annos fere 43, Vas Pag vero a sup n. 7, ex Mariana contendit mortuum Ervig sub a. 17. Kal Dec quum regnasset an. 7, d. 25, et inde Egicanis Regnum incipere.

102 Imp Justiniani Jun Aug 4 et 5 post 4444
 26 cos IV et V. 4442

6 Justinian omnia pervertens, qui a patre Constantino Pogon ordinata fuerant, pacem cum Bulgaris frangit, primos eos vincit, deinde ex eor manib vix evadit. Ex Siegb et Theoph Pag n. 10.

Baron profert monum. Cedwallæ Regis Saxon Occid h. a. baptizati, ac post dies 42 mortui Romæ, quod ita habet : *Hic depositus est Cedwalla, qui et Petrus R. Sax sub die 42 Kal. Maj Ind 2, qui vix an plus min 30 Imper D. Justiniano piuss Aug A. ejus cos IV. Pontificante Apostolico vitro D. Sergio Pp. A. 2.*

103 Imp Justinian Jun Aug 5 et 9, 4442
 27 post cos V et VI. 4443

7 Justinian levi ex causa frangit pacis fœdera cum Saracenis : quod nempe ei solvit tributum novo genere monetæ ab illo excogitatæ. Baron et ex Theoph Pag n. 8.

Abimelech, sive Abdulmelicus Califa Meccam Arabiæ felicis urbem Mahumetis sepulchro celebrem expugnat, sibique subjicit mense Octob. Ex Elmak. Pag a. seq n. 5.

Germania primas Evang voces audit, S. Willibrordo cum duode-

dier 23, ordinatur die 15 Decemb h. a.

S. Guthbertus Lindisfarn in Northumbr Episcopus, postquam 2 an. eam Eccl rexit, ad suum Monast redit in Inf Farne, ubi brevi moritur. S. Wilfrid qui h. a. in suam sedem restituitur, anno 1, administrat Lindisfar Episcopatum, quoad S. Eadbertus successor eligitur ; et S. Edilvaldus successit S. Guthberto in Monaster. Beda in ejus vita, et lib 4, c. 49. lib 5, capp 4 et 20. Baron et Pag n. 5.

B III Sergii 1 et 2. 688
 IV Translatio S. Leonis M. ex ab-

Hegira 69 dilo Secretarii inferioris S. Petri loco in decentiorem ejus Basilicæ IV Kal Jul quæ est prima ex tribus translationib S. Corporis. Alteram fecit Paul V, m. Maio 1607. Tertiam vero Clem XI, m. Apr. 1714, præsentè Blanchino Præsi qui eam descripsit, et Anast. to. 3, pag 459, de eadem agens, fusionem promittit ejus narrationem, quam meditabatur, at morte præventus non perfecit. Vide I. I. Anast. to. 3.

C IV Sergii 2 et 3. 689
 et Cedwalla R. Saxon Occid venit

ad sacra Lin; baptizatur a Sergio Sabbato S. 10 Apr; moritur post dies 42, 21 Apr. Baron. S. Kilianus Episc et Franconior. Apostolus, qui ante trienn in Franciam, inde Romam venerat ex Hibernia, h. a. cum Kolomanno Presb et Totmanno Diac Martyrium patitur Herbiipoli, qui S. Jo. Bapt exemplo Gosberto Ducis Franconior ad fidem converso ait non posse eum retinere uxorem fratris sui Geillam, quare odium mulieris in se convertit. Epitaph et divinam ultion in Sacrilogos occisores fuse Baron. Vide et H. Canis et Mabill ap. Pag a. 686 n. 9.

D I Sergii 3 et 4. 690
 II S. Theodosius Cantuar Episc

ex Romæ ordinatis novissimus qui scripsit insigne Pœnitentiale h. a. moritur. Beda Chron Saxon, Baron et Pag n. 5.

Julianus Archiep Toletan qui successerat Quirico an. 780 die 29 Januar quum sedisset an. 10, m. 4, d. 7, moritur die 6 Martii, conditur in S. Leocadiæ Bolland 8 Mart comm præv.

S. Benedictus Episcopus Wer- mutensis Abbas h. pariter anno moritur. Pag a. 703 n. 4, advers

Anni Periodi Jul et Indict	Romanorum imperatores, Lang. Reges, exarchi, res gestæ.	Anni ab U C.	A Anni Olymp et Heg.	Romani pontifices. et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis	Anni Æra Christ
	cim sociis in Frisiam ad id tendente, adhuc enim erat erroribus gentilitatis implicita. Mabill. Baron et Pag seq a.			Bar Bolland etc auctoritate vitæ a Beda conscriptæ apud Mabillon.	
5404 ⊙ 28 ● 8 A Indict IV V	Imp Justiniani Jun Aug 6 et 7, post cos vi et vii. Abimelechus Califa Saracenor, Hasano Duce Occid creato, expeditionem Africæ eidem committit: quare is Africa invasa Carthaginem expugnat, muris exiit, incolasque crudeliter cædit. Ex Noweir Pag n. 5. Theodoricus III, Francor Rex h. a. moritur, eique succedit Clodovens III, adhuc puer. Annal Met Pag cum Bar a. 688, n. 3 et 4.	4443 4444	II III Hegira 72 4 Jun fer 1	Sergii 4 et 5. Synodus Trullana, seu Quinisesima habetur h. a. de cujus Episcopemate Baron et Pag seq a. Pag autem n. 7, concludit ex Aara Cp. mundana 6499, cum mense Aug hujus anni desinente, atque incipiente 6200, cum Ind V haud dubie celebratum h. a. De Trullanis Canonibus a Sergio et Jo. VII, improbatis, et a Jo. VIII partim probatis, partim improbatis, videndus uterque Auctor, et præ aliis Christ Lup Schol tom 2, Petav rejicit in an. 707. Concil Cæsaraugustan III Kal Nov æra 729 nemp h. a. celebr.	694
5405 ⊙ 4 ● 9 G F Indict V VI	Imp Justinian Jun Aug 7 et 8 post cos vii et viii. Justinianus Romam mittit Zachariam prothospatarium, ut Sergium vinctum Cp. perducatur. Anast Baron. In Anglia Wictredus fit Rex Cantii; et Ina Rex Saxon Occid leges Ecclesiasticas ferri curat ab Episcopis pro universa provincia; quare nonnulli auctoritate Bedæ Synodum h. a. celebratam testantur in Saxonia Occidentali. F Beda Pag n. 22 et seq.	4444 4445	III IV Hegira 73 24 Magi fer 6	Sergii 5 et 6. S. Wilfridus iterum e Sede Eborac ejicitura Rege Ælfrido, ac pluribus Episcopis Westmonast Pag 73 Theodoro Cantuarien Episcopo ante biennium mortuo h. tantum a. datur successor Berctualdus, qui anno seq VII Kal Jul ordinatur in Gallia Beda lib 5, cap 9.	692
5406 ⊙ 2 ● 10 E Indict VI VII	Imp Justiniani Jun Aug 8. et 9, post cos viii et ix. Eclipsis Solis die 5 Octobr fer 1. horis ante merid fere quatuor, digiti Ecliptici 11, 32 Sol in 45 gr. libræ Calvis Theoph. Justinianus destruit Sacram ædem Deiparæ, ad alios eam usus convertere meditans. Quare, accedente etiam ministrorum sævitia universale odium sibi colligit. Baron. Sebbus Oriental Saxonum Rex Monachum induit, ac paulo post moritur, quum regnasset annos 50; ei succedunt filii Sighardus, et Suefredus. Ex Beda Pag. n. 6.	4445 4446	IV et 368 I Hegira 74 13 Maii fer 3	Sergii 6 et 7 Moritur Paulus Cp. Episc quum sedisset ex Niceph an. 6, m. 8, ex Theoph an 7 ei succedit Callinicus Baron a. 694 et ibi Pag n. 4. Hoc item anno, vel sup exente moritur Erkenwaldus Londin Episc cui succedit Walderus; ordinatur etiam in Britannia Episcopus Suidbertus, nulla ei sede certa demandata. Pag n. 7. Concil Tolet XVI 6 Non Maj æra 734 Egicæ a. 6 Nationale celebratur, in quo Sisbertus Archiep Tolet perduellis deponitur, fitque successor Felix Hispanen multis insuper ad discipuli et reform spectantibus in eo decretis.	693
5407 ⊙ 3 ● 11 D Indict VII VIII	Imp Justinian. Jun Aug 9, et 10, post cos ix et x. Hispania motu Hebræorum agitur: ii vero omnes, concilio ob id congregato, in servitutem reducti: filios filiasque eorum a septimo anno parentibus eripiendos, christiane educandos, et cum Christianis matrimonio jungendos decretum. Baron Ex Vasæo; Calvis.	4446 4447	I II Hegira 75 2 Maii fer 7	Sergii 7 et 8. Sergius hoc, vel sup anno dat litteras ad Ethelredum, Afridum, et Adulphum Reges Angl et Saxon quibus commendat Briwaldum totius Britannic Primatem. Ex Malmesb. Pag n. 5. Concil Tolet XVII, V Id Nov Egic Regni 7 era 732 in quo multa de discipl Eccl sancita sunt, præter dicta cum Bar. Concil item celebratur Becan-cedæ in urbe Cantii, ex Pag n. 4, quod silent, præter Spelmann. Beda, Malmesburius, et antiqui omnes.	694

an <i>i</i> iodi et ict.	Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, rex gestæ.	Anni A ab UC	Anni Olymp et Heg	Romani pontifices, et res Eccle- siasticæ Orientis et Occidentis.	Anni Æræ Christi
08 4	Imp Justiniani Jun Aug 40, post cos x.	1447 1448	II III Hegira 46	Sergii 8 et 9. S. Begga mater Pipini majoris domus Franciæ, hoc vel sup anno moritur, non post triennium, ut Sigebaron aliique ejus auctori- tatem secuti. quos refutat Pag an. 698 n. 9 et seqq. Duo Ewaldi presbyteri, qui S. Willibrordi exemplum secuti Fri- siis fidem annunciantis, Saxo- niam antiquam Evangelica prædi- catione illustrare satagebant, martyrium patiuntur. Baron an. 693 ibique Pag n. 4.	695
42 dict 11 C	Leontii Patricii inuasoris 1. Leontius Patricius copiar Dux comprehensum Justinianum naso mutilatum in Chersonam relegat (circa initium. Sept ut notat Pag n. 1.) Ducang ex Niceph de famil Byzantin. Ita quem triennio in carcere detentum, Græciæ deinde præfecerat, invasorem Imp et cru- delem experitur, Niceph Pag n. 2. sup a cum Baron. Clodoveus III, R. Francor quum regnasset a 4, quinto incepto mor- ritur ante d. 23, Mart cont Fræ- deg Sigebaron. Pag cum Bar an. 692, n. 48.				
19 5 43 A ict	Imp Leontii Patric Invasor 1, et 2. Ecclesia Gallicana, quum cœ- perit a. 670, pessum ire Ecclesiæ jura in Francia Orientali, deinde 671, paulatim hæresis, et Idolo- latria in eadem introducta fue- rint, hoc circiter anno confusione aucta, fere omnis conturbatur: nam bona Ecclesiastica a Laicis usurpantur, tantisque malis fit ob- noxia, ut an. 774. Hadrianus I, oraverit Carolum M. ut aliquod tantis malis remedium afferret. Pag n. 46.	1448 1449	III IV Hegira 77 40 Ap fer 2	Sergii 9 et 40. S. Willibrordus, qui adhuc Presbyter fidem annunciabat Fri- siis, h. a. ordinatur Episcopus Trajectensis. Beda Pag n. 4, multa tum de hoc, tum de S. Suiberto habet hoc, et seqq annis Baron secutus Pseudo-Marcellinum, qui se facit unum ex duodecim Sociis S. Willibrordi. Quare a falsis vera secernantur est opus.	696
0 6 14 ct	Imp Leontii Patric Invasor 2 et 3. Sergius Patricius Lazicæ, quum seditio concitata esset, hanc Arabibus subdit anno 2, Leontii Miscel. Osthryda uxor Edilredi Regis Merciorum, et Soror Ecgfridi Northumbr Regis a suis nefarie interficuntur. Beda Epist. Egica Rex Gothor Hisp consor- tem Regni facit filium Witizam hoc, vel sup a. eumque habere vult Regni sedem Tudæ in Gallæ- cia; quo is profectus Favilæ Ducis Cantabriæ uxorem vitiat, Favilam necat: hujus filius Pelagius ab Hispanis in Asturiam confugien- tibus fit Rex, ut videbimus a. 742 Vasæus.	1449 1450	IV et 369 I Hegi- ra 78 30 Mart fer 6	Sergii 10 et 44. S. Willibrordus supanno ordina- tus Romæ in Eccl S. Cecilie die 22 Novemb h. a. veniens ad Pi- pinum, ab eo mittitur in boreales Regni partes, is vero tentatam ab archiep. Colon. Egberto et Wigberto Frisonum conversionem perfectit. Ex Alcuin Pag sup a. n. 2. Baronius eundem Pseudo-Mar- cellinum sequens Synodum Traje- ctensem celebratam att h. a. at Pag fictitiam esse contendit n. 2.	697
7 5	Imp Justiniani Jun Aug 40, post cos x. Tiber Apsimari Invasor 1. Tiber Apsimar ab exercitu ac- clamatus captum Leontium naso- que mutilatum, ut ille Justinia- num, in monasterio Delmati inclusit. Ducang de famil Byzan- tin circa h. a. finem. Cp. laborat peste quatuor mem- sib ingenti hominum clade. Ni- ceph. Græci in Africa terra marique oppugnati in Cretam insulam fu- giunt: quare urbes omnes desti- tutæ auxiliis se tradunt Sara- cepis. Ex Noweir. Pag a. 691 n. 5.	1449 1450	I II Hegi- ra 79 49 Mart fer 3	Sergii 11 et 42. Synodus Aquileiensis celebratur in qua trium Capitulor. Schisma penitus extinguitur Paul Diac Anast Baron. His consideratis Pa- gius docet, quod illud Schisma cæptum sub Vigillo, quanquam Istriæ Episcopi antea resipuerint non fuit penitus deletum, nisi Ser- gio Pontif n. 43, et 44, ex Herm Contret Anast Observat Card No- ris to. 4. S. Claud Abbas Juren in Dico- cesi Lugd qui jam grandævus fa- ctus Episcopus Vesontion post an. 7, abdicavit heremuræ repetens h. a. moritur 55, ann quæ Abbas qua, Episc monast præse 411, Pag. n. 46.	698

Anni Periodi Jul et Indict	Romanorum imperatores, Lang reges, exarchi, res gestæ	Anni A ab U, C.	Anni Olymp et Heg	Romani pontifices, et res Ec- clesiasticæ Orientis et Occidentis.	Anni Æra Christi
5442 ⊙ 8 ● 46 E Indict xii xiii	Imp Tiber Apsimari Invasor 4 et 2. Romani Syriam peragrantes us- que Samosatam veniunt, cædunt- que multa Saracenorum millia. Annal Græci ap. Baron anno Absimari 2, quare Pæg recte ad h. a. hæc refert contra eundem Bar qui sup a. facta hæc nar- rat.	4451 4452	ii iii Hegi- ra 80 9 Mar fer 1	Sergii 42 et 43. S. Aldhelmus Malmesburiensis Abbas inter Scriptores Ecclesiasti- cos variis scriptis opusculis re- censendus, præsertim libro adver- sus Britonum errorem de Paschate, dum Romæ per hoc tempus dege- ret, Sergium a magna calumnia grandi miraculo eximit. Henschen 25 Maj Baron et Pag in dub id re- vocant. S. Adamnanus Abbas Hiiensis, seu S. Columbæ in Scotia variis et ipse scriptis celebris floret Beda lib 5, c. 16.	699
5443 ⊙ 9 ● 47 DC Indict xiii xiv	Imp Tiber Apsimari invasor 2 et 3. Cunibertus Langobardor. Rex moritur; eique succedit Liuther- tus filius sub tutore Ansprando: at post menses octo Regno, et vita exiuit. Diac lib 6, c. 47. Herm Contr juxta edit Canis Baron a. 703 et ibi Pag n. 3.	4452 4453	B iii iv Hegi- ra 81 25 Feb fer 4	Sergii 43 et 44. Sergius Ven Bedam, per hoc tempus in Monasterio degentem Romam evocat, quo tamen is non venit. Baron Mabill sec 3. Bened in dubium revocat hanc Bedæ Epist Henschen pariter die 27 Maj Pag vero a seq n. 2, ab aliquo Sergii successore datam putat. Sergii 44, Joannis VI, i.	701
5444 ⊙ 40 ● 48 B Indict xiv xv	Imp Tiber Apsimari Invasor 3 et 4. Ragumbertus filius Godeberti in solium Langobardorum redit, at paulo post moritur, relicto filio Ariperto II. qui regnat annos 42, incompletos. Diac lib 6, c. 35. Egica Hispan Rex, quum re- gnasset annos 45, decem solus. quinque cum fil. Witiza, moritur Regnat solus Witiza per an. 40. Rex impius, et omni scelerum genere contaminatus, qui Regnum Hispaniæ a Saracenis invadi me- ruit. Bar late ex Tuden.	4453 4454	iv et 370 i Hegi- ra 82 15 Feb fer 3	Sergius quum sedisset a. 43, m. 8, d. 23, a die 15 Decemb 687, h. a. moritur die 8 Septem ei- que datur successor JOANNES VI, qui post Interpont 50, dier ordi- natur die Dom 30 Octob. Concil Toletan XVIII, et ultimum Witizæ jussu celebratur, cujus Canones, ut magna ex parte Ec- cles disciplinæ contrarii ad nos non pervenere. Baron Pag num 4.	701
5445 ⊙ 44 ● 19 A Indict xv i	Tiber. Apsimari Invasor. 4 et 5. Bavaria tripartito divisa Tetrar- chia instituitur; nam Theodo II, Bajoariæ dux inter filios tres Theodebertum, Theodebaldum, et Grimoaldum Ducatum partitur, Bavariæ parte sibi retenta. Pag. n. 8, et seqq. Theophylactus Exarchus Cpoli Ravennam mittitur, qui cum di- gnitate Italiam regit annos 8. Anast. Panv.	4454 4455	C i ii Hegira 83, 4 Feb fer 7.	Joannis VI, 4 et 2. Pontifex Per hæc tempora inju- riam patitur Gisulphi ducis Bene- ventani, qui Romanam ditionem incursat deprædatque; quare pon- tifex captivus redemptis, ad sua illum reverti obtinet. Anast et diac Baron. S. Wilfridi causa iterum agita- tur in synodo Onestrefeldensi: unde sanctus episcopus Romam appellat. Ex Edd Pag n. 3 et seqq. Joannis VI, 2 et 3.	702
5446 ⊙ 42 ● 1 G Indict i	Imp Tiber Apsimari invasor 5 et 6. Heraclius fr. imperatoris semel et iterum hoc, et superiori anno feliciter pugnat in Cilicia cum Sa- racenis; primo scilicet contra decem millia, multosque captivos mittit Cpolim ad fratrem: deinde contra multo plures, quorum duo- decim millia occidit. Auctor Miscel.	4455 4456	D ii iii Hegira 84, 24 Jan fer 4	Joannis VI, 2 et 3. S. Wilfridus, relicta Britannia et Ecclesia Legecestrensi, quam in Mercii administrabat, Romam iterum petit, ubi sancti Agatho- nis et Sergii decreta adimpleri orat, et pro bono pacis Eborac- censi episcopatu cedit. Pars etiam contraria adfuit, nec decisa est causa nisi anno seq. Ex Ed. Pag n. 5. Baron post bienn hæc nar- rat.	703
5447 ⊙ 43 ● 2 F E Indict ii iii	Imp Tiber Apsimari invasor 6 et 7. Justinianus de Imper. recupe- rando cogitans Chersone aufugit, missoque e stans fidissimo ad Ter- belem Bulgaror. regem tum alia plurima, tum illiam uxorem pro-	4456 4457	iii iv Hegira 85, 43 Jan fer 4	Joannis VI, 3 et 4. S. Wilfridus hoc demum anno absolutus per Galliam proficiscit- ur in Angliam; at in civitate Meldensi ægrotat, seq a. ubi apparitionem sancti Michaelis ha- bet, qui vitæ annos quatuor ei	704

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A
 Periodi reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp
 Jul. et Indict. et Heg.

Anni Romani pontifices, et res ecclesias-
 sticæ Orientis et Occidentis. Anni
 æræ Christi.

mittit : quare is collectis Bulgaror. et Sclavor. copiis seq. a. ad Urbem Cpolim proficiscitur. Ex Theoph. Pag. cum Baron. a. 702, n. 1.

Edilredus Merciorum rex, quum regnasset a. 30, dimittens regnum Coenredo fil. Monachum induit. Bed. Baron.

5448 Tiber Apsim Invasor 7. 4457
 ⑦ 4 Impm Justinianus Jun. iterum 4458
 ● 3 regn. i.

D Tiberii fil. Aug. 1.
 Indict Justinianus post annos decem
 III exsiliu Terbelis Bulgarorum regis
 IV auxilio Imperium recipit, Leon-
 tium et Apsimarum truncat capite per urbem traductos. Ducang. de fam Byz Pag an. 703, cum Baron 705 et 711, id facturæ docet h. a. exeunte.

Imperare incipiens Justinian consortem sibi adsciscit Tiberium fil hoc vel seq anno Ducang ibid.

Abimelech Saracenor Califa mortuo die 11 Octob succedit fil. Walid. Califa XIII, qui S. Jo. Damasc destructo templo delubrum ædificat. Pag n. 17.

5449 Impm Justiniani Jun iter regn 4458
 ⑦ 15 1 et 2. 4459
 ● 4 Tiberii Aug 1 et 2.

C Justinianus statim atque ultus
 Indict est suos hostes, atque in imperi-
 IV ali sede est confirmatus, misit
 V duos Metropolitans Romam cum Canonibus Trullanis, ut pontifex a malis bona secernens probet, improbetve quæ libuerit. Anast.

5420 Impm Justiniani Jun iter regn 4459
 ⑦ 16 2 et 3. 4460

B Tiberii Aug 2 et 3.

Indict Muza a califa Walid prorex in
 V Africam missus, Mauritaniam Tingitanam adipiscitur, Tingi ipsa expugnata. Alcoranum recipi ibidem satagit : bellum postea movet Visigothis ejus provinciæ partem tenentibus adorsusque præcipuum oppidum Septa, hodie Ceuta, quod comes Julianus defendebat, ut vidit se nihil proficere, vastato agro recessit. Ex AA. Arabb Pag n. 2.

5421 Impm Justiniani Jun iter Regn 4460
 ⑦ 17 3 et 4. 4461

B Tiberii Aug 3 et 4.

A G Justinianus malam referens gratiam Bulgaris violata pace cum rege eorum congregitur ; at infelici exitu, nam fuso ejus exercitu, ipse vix fuga elabitur Constanti- nopolim. Baron et Pag ex Theoph ad an. 706.

Drogo filius Pippini hoc anno moritur, longe ut patri supervixerit, quod contendit pseudo-

pollicetur. Ex Edd Pag., n. 8 et seq., et an. seq., n. 5.

Miles impœnitens in Anglia moritur, cujus horribilem exitum Baron enarrat.

Per hæc tempora moritur Anast Hierosol ep., sacrarum imaginum vindex acerrimus. Pag a. seq., n. 24.

IV Joannis VI, 4, Joannis VII, 1. 705

et Joannes VI cum sedisset a. 3. m. 2, d. 12, moritur hoc anno, die 11 Januar., eique datur successor JOANNES VII, qui post Interp m. 1, dier 18, ordinatur Kal Mart., die Dom h. a.

B 2 Jan fer 6
 Hegira 86
 Callinicus patriarcha Constantinopolitanus justo Dei judicio, ab imperatore oculis orbatus Romam in exsilium mittitur, ob temere in apostolicam sedem tentata. Baron a. 703 ejus autem successor fit Cyrus monachus.

S. Wilfridus in patriam veniens aspere accipitur ab Afrido, qui deinde infirmatur, ac restituere illum in suam sedem promittit, quod factum hoc ipso anno a filio et successore ejus Osredo ; et in synodo Niddana, cum omnibus reconciliatio fit. Edd Pag., n. 11.

I Joannis VII, 1 et 2. 706

C II Pontifex Trullanos canones minime emendat, quin potius per eosdem legatos metropolitans ad imperatorem illos remittit. Anast.

II Joannis VII, 2 et 3. 707

III Joannis VII, quum sedisset a. 2. m. 7. d. 17, a die ordinat. 89 Kal Mart 705, b. a. moritur die 18 Octob., eique datur successor SISINNIVS, qui paucorum dier pontifex fuit, cœpitque, ut videtur seq. a.

S. Lambertus Trajecti ad Mosam episcopus martyrium conficit, succedit S. Hubertus, qui sedem episc Leodium transtulit. Vide Baron a. 698, et ibi Pag n. 4 et seqq.

Alpes Cottix Rom sedi restituntur, ac donatione confirmantur aureis litteris exarata.

III Sisinnii 1, Constantini 1. 708

IV Sisinnius quum sedisset dies 20, obiisse creditur diem suum 7 Febr. h. a. datus certe est ei successor CONSTANTINUS, qui post Interp m. 1, dier 18, ordinatur die Dom 25 Mart h. a.

Felix Ravennæ episcopus ordinatus a Rom pontifice, professionem invitatus emittit. Anast Baron.

- Anni Romanorum imperatores Lang. Anni A Anni Romani pontifices, et res Eccle- Anni
 Periodi. reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp. stasticæ Orientis et Occidentis. Eræ
 Jul. et Indict. et Heg. Christi
- Marcellin apud Baron a. 744. Pag
 h. a., n. 2, ex Annal Franc.
- 5422 Imp Justiniani Jun iter regn. 4464
 49 4 et 5. 4462 iv et 372 Constantini 1 et 2. 709
 7 Tiberii Aug 4 et 5. S. Wilfridus moritur ante men-
 F Duo Angliæ reges Coenredus sem Maium, postquam iterum ei
 Indict Merciorum, et Offa Saxonum apparuit S. Michael mense octavo
 VII Oriental sese abdicantes Romam decimo, anno ætat 76, quum
 VIII veniunt, cumque iis Egwinus fuisset episcopus 45, natus ex Ead-
 episcopus Wigornien, petitem approbationem monasterii Eveasmi, mer a. 634, factus episc 665.
 quod ipse condiderat. Ex Bolland Edd Beda Eadmer Baron Pag.
- 5423 Imp Justiniani Jun iter regn 4462
 49 5 et 6. 4463 i Constantini 2 et 3. 740
 8 Tiberii Aug 5 et 6. ii Pontifex ab imperatore invita-
 E Justinianus movet in Chersonem, tus Cpolim, eo proficiscitur, sol-
 Indict ejusque incolas (quorum ingenia vitque a portu Rom die 5 Octobris.
 VIII expertus erat exsilii tempore) ul- Neapolim veniens, ibi inventi Jo.
 IX turus, omne crudelitatis genus Rizocopum venientem Cp. hie-
 exercet. Ex Theoph Niceph. Misc- mem fecit Hydrunti. Anast. cum-
 cell Baron Pag h. a. que eo Pag recte. Baron seq a.
 Joannes Rizocopus mittitur cum Epochæ infausta calamitatum
 dignitate in Italiam successor Ecclesiæ, et regni Hispaniarum.
 exarchi Theophylacti. Anast. Nam præfectus Ceatæ Julianus
 Witiza, qui omni turpitudine parum certa de causa junctis fœ-
 Hispan regnum deformavit, mori- dere cum Muza Prorege Africæ, ei-
 tur, Eba et Sisebuto filiis relictis, dem traditis suis oppidis Hispan
 quibus posthabitis levatur Rode- invasionem suadet. Idem Julian
 ricus, qui uno tantum anno regnat. cum Tarifo Abonzarcha 400 pe-
 Pag n. 4, qui AA. Hispanos ad ditib ac 400 equitib ad fretum
 censuram revocat. Gaditan appellunt m. Jul præda-
 que onusti in Africam redeunt. Ex
 Noweir. Geogr. Nub. Roder. Sca-
 lig. Pag. n. 4.
- 5424 Imp Justiniani Jun iter regn 6 4463 C ii Constantini 3 et 4. 741
 20 et 7. 4466 iii Pontifex venit Cp. ineunte vere,
 9 Tiberii Aug 6 et 7. multo que cum obsequio accipitur,
 D Philippici Invasoris 4. Trullan Canones Eccl non adver-
 Indict Justinianus, qui sup a. Chersoni- santes, quod Joan VIII non fecerat,
 IX tis ad extremum infensus, quod se approbavit. Lup Schol ad Trull
 X ibi exulantem clam Apsimaro tra- Can Baron et Pag 740, num 4,
 dere meditati essent, valida missa Romam redit die 24 Octob secum
 classe mactari omnes fecit; cum gerens donationes plures ab Imp
 miles abstinuisset parvulis, iis- Ecclesiæ factas. Anast Pag ibid.
 dem jugulandis classem mittit h. Julianus cum Tareko Abentiet
 a. quod ægre ferens ipsa classis alio Saracenor. Duce m. Apr ad
 Bardanem Niceph Pergameni fil. montem Gehel Tarik appellunt
 imperatorem renuntiat, qui Phi- cum 42 millib bellator. Mense
 lippicus dicitur, isque Justinian autem Jul Hispani armis jam de-
 et Tiberium ad Damalim capite sueti ultima afficiuntur clade. Ro-
 obruncat. Ex AA. Græcis Baron dericus R. perit, neque ejus ca-
 Pag Ducang de Fam Byzant Anast daver inventum, novoque ex Afr
 in Constantino. milite superveniente Arabes Ma-
 Childebert III R. Franc moritur humetani Urbes Hispan paulatim
 XVIII Kal Maii succed Dagob III. sibi subjiciunt. Roder, Pag n. 8,
 Annal Met. et seqq.
- 5425 Imp Philippici Invasoris 1, et 2. 4464
 21 Philippicus sextam Synodum per 4465 iii Constantini 4 et 5. 742
 10 sequitur. Cyrum Cp. Patriarcham iv Ecclesiæ Hispan præcipuæ pes-
 C B ejicit, suffecto Joanne, qui damna- ssumeunt. Nam Prorox Afr Muza
 Indict bilem œconomiam magnæ Orien- auditis Tareki victoriis, et ipse
 X talium Episcopos partis defendit, transfretat cum 42 millib arma-
 XI dum ne suis deficiantur sedibus, tor expugnat Urbes Medinatsido-
 damnant sextam Synodum, et Mo- niam, Carmonam, et Hispalim
 nothelismum tumentur, Imperatori Bæticiæ Metropolitim AA. Arabes
 adhærentes. Agath Diac perorat ap. apud Pag h. a.
 Combes Auctar ad Biblioth PP. et Post hæc cœpit Regnum Astu-
 Pag sup a. n. 4, et 743, n. 4 et 3, rum; quum nempe. ad Asturiæ
 late Baron. montes confugientes Hispani Re-
 Ansprandus devicto Ariperto gem crearunt Pelagium Favile
 Ducis Cantabr filium ex Vas. Hoc
 novum regnum angustis primam

mi *Romanorum imperatores, Lang Anni A. Anni Romani pontifices, et res Eccle-* *Anni*
iodi reges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp siasticæ Orientis et Occidentis. Eræ
l et et Heg. Christi
ict.

cum Bajoarior auxiliis, fit Rex Langobardorum, at brevi moritur, nempe Idib Jun eique succedit fil Lintprandus qui Rom Eccl infensus regnat annos 34, menses 7. Diac lib 6, cap ult Epitaph Ticin.

finibus circumscriptum anno 882, maxime erat dilatatum, ut constat ex Concilio Oveten eo anno celebrato. Ovetensi enim tunc Metropolitanæ declarato subiciebantur 22 Episcopi, ut observat Pag num 47. Hoc autem in novo Regno et Stirps Regia, et illibata fides Catholica conservatæ, quæ postea an. 1088, sub Urbano II, iterum florere cœperunt tota Hispania,

26 Imp Philippici Invasoris 2. 4465
 22 Anastasii II. Aug I. 4466

41 Anastasius Aug in ordinem redacto Philippico qui regnaverat an. 4, mens 6, nempe medio mense Decemb imperare incipit 4. Jun die Pentecost. Pag ex Græcis AA. et ex Paulo Diac et Beda, sed ante eum Baron.

iv
 et
 373
 B i
 Hegira
 95
 26 Sept
 fer 3

Constantini 5 et 6.
 Comes Julianus et Filii Wittzæ truncantur capite Muzæ jussu, qui factionis auctores eos credidit. post cladem a Pelagio acceptam. Sic calamitatis Hispan auctor, antequam Muza revocetur in Syriam, pœnas sceleris luit.

743

Fl. Scholasticus Exarchus in Italiam missus, hoc anno pervenit Romam cum Sacra Imp Anastasii; vel tardius anni sequentis initio. Liutprandus R. Langobardor prid Kal Mart suas leges fert Prol.

Walid Califa Muzam sup a. magna clade affectum a Pelagio revocat. Hic misso ex Afr Abdulaziz filio in Hispan pergit in Syriam ubi accusatus a Tareko peculatus apud Califam, damnatur mille millib et decies centum mill solidor et in exsil pellitur, quare mœrens moritur. Roder Pag n. 6.

C
 ii
 744

Hispanis, qui remanserunt, Iberum fuit vivere Christiano mœre: habebant Judices e sua gente a Præfectis Saracenorum concessos, iisque antiqua Comitum dignitas dabatur, ut Proceres partem in Repub habentes, et plebem Christianam in officio continerent, Marca. Mar Hisp l. 3. c. 2. Idque præsertim Califa Saracenor Marva ut an. 744 patebit. Hiuc viguit Officium SS. Isidori, et Leandri, et Mozarab Liturgia, ut hodie in sex Parochiis Toletanis adhuc viget. Roder Pag num 7. Vide Diatrib præmissam to. 6 Jul. Act SS.

27 Imp Anastasii II. Aug 4 et 2. 4466
 23 Duo majores domus Franc Pipinus Heristallus, et Grimoaldus filius h. a. moriuntur. Pigino scilicet ægrotante Grimoaldus ad orandum procedens ad Basilicam S. Lanthberti pro salute patris occiditur m. Aprili; Pipinus autem, ex Annal Met confirmatus, filiique cædem ultus ægrotans iterum moritur mense Decembri. Baron et ex Contin Fredeg Pag n. 3. Antea tamen Theodoaldo ex Grimoaldo filio nepotem majorem domus instituerat cum Dagoberto Rege Ibid.

ii
 Hegira
 96
 46 Sept
 fer 4

Constantini 6 et 7.
 Hoc anno conditur a quodam Senatore V. C. Monasterium Monialium Sanctæ Mariæ, et Sancti Anreliani Ticini. Mabill Itin Ital.

744

Post Pipini mortem tribus seqq annis Gallia intestinis bellis laborat: Caroli postea Martelli ope omnia componuntur. Cont Fredeg.

8 Imp Anastasii II, Aug 2 et 3. 4467
 14 Theodosii III, Aug 1. 4468

D
 ii
 iii
 Hegira
 97
 5 Sept
 fer 5

Constantini 7. S. Gregorii II. 4.
 Constantinus quum sedisset ann 7, d. 45, a die 25 Martii 708, h. a. moritur die 6 April eique succedit S. GREGORIUS II qui post 40 dier Interpont ordinatur 19 Maii. S. Germanus Metrop Cyzicena Cp. translatus ordinatur Episc die 14 Aug qui fecit Synodum Cpolit 100 Episcoporum ab Anonymo auctore libelli Synodici memoratam de qua altm silentium in Annalib et ejus vita ap. Hanschen 42. Maii Pag n. 8.

745

Anastasius instructam classem mittit contra Saracenos: ea vero deficiens acclamato Imp Theodosio retrocedit. eoque duce Cp. obsessum redit. Anastasius Niceæ se munit. Cipolis semestrem obsidionem passa Theodosio se dedit, qui m. Martio seq anni in ordinem illo redacto, imperat.

Franci seu Neustrasii, qui ægre ferentes Pipinum Austrasium pari auctoritate uti in Neustrasia, et

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani pontifices, et res Eccle- Ann
 Periodi reges exarchi. res gestæ. ab U. C. Olymp siasticæ Orientis et Occidentis. Æri
 Jul. et Indict. et Heg et Chris

Austrasia, tumultuabantur, post ejus mortem adversus Theodoaldum insurgunt: grave committitur bellum, ac paulo post ipse Theodoaldus moritur: succedit Ragenfridus in Neustrasia; Austrasiæ vero res periclitantes Carolus Martellus custodia novercæ Plectrudis divinitus liberatus restituit. Ex Cont Fred, Pag n. 3.

Dagob III R. Franc moritur: succedit Childericus II.

Walid Galifa mortuo 23 Febr succedit Soleiman frater Califa XIV. AA. ap. Pag n. 7.

5429 Imp Theodosii III, Aug 4. 4468 B III Gregorii II, 4 et 2. 716
 25 Leonis Isauri Aug 4. 4469 IV Inundatio ingens Tiberis per
 14 Leo Isaurus Orient Copiar. Dux Hegira septem dies. Anast.

pro Anastasio semper pugnans, ideoque Theodosio infensus Artabardi Armenicar Cohortis ducis auxilio in eum conspirat Theodos rerum bellicarum insciens consilio suorum se abdicat, et cum filio Monachum induit Imp anno non expleto, Niceph Baron. Ex Theoph Initium quidem Inp Leonis Theoph sumens a die 25 Mart innuere videtur acclamationem Amorii factam. Vide præfat n. 26 et seqq.

Eclips Lunæ die 13 Januar fer 2, hor 7, post Merid digiti Eclipt 48, 36, cæpta obscurari paucis minutis post hor 5, a Meridie Anast Calvis.

5430 Imp Leonis Isauri Aug 4 et 2. 4469 IV Gregorii II, 2 et 3. 717
 26 Saraceni Musalma Duce qui et S. Rigobertus Remorum Episcopus, qui ante Vincianam pugnam

hiemaverant in Asia, ut vident se illusos a Leone, in Thraciam iterum movent, terra marique obsident Cpolim, quæ B. V. præsidio liberatur, Saracenis terra marique ingenti clade affectis Cæpit obsidio die 15 Aug die autem 8 Octob. ipse Suliman Califa moritur, cui succedit Omarus Califa XV, anno videlicet 2 Lednis, ut habet Theoph. et Miscel contra Recentiores, qui ad hunc annum differunt Leonis principia. Beda Diac Bar pag, n. 4.

Pugna Vincianensis, in qua Rex Chilpericus et Ragenfridus Majores domus a Carolo Martello vincuntur. Annal.

5431 Imp Leonis Isauri Aug 2 et 3. 4470 I Gregorii II, 3 et 4. 748
 27 Constantinus Copronymus nascitur Leoni ex Maria uxore, quæ coronatur Aug die 24 Octob ex

Theoph Pag seq a. cum Bar. n. 9 Miscel.

Eclips Solis in Hispania die 3 Jun fer 6, hora post merid prima min 45. Digiti Ecliptici 42, 44, Sol in 45. gr. Gemin Isidor Pac Roder Tolet Calvis Pag n. 5.

Terræmotu Syriam quatiente impius Umarus Christianos a fide deficere compellit; deficientes

Langobardi auferunt Rom Eccl Cumanum Castrum, quod Greg redinit 70 aur libr a Duce Neap qui cum Theodimo subd et Correct e Langobardor manibus illud eripuit. Anast et Diac Baron Theodimi Epitaph affert nulla temporis nota ex Eccl S. Andrea ad Nidum Neap una cum alio antiquiori Candidæ, quod pertinet ad an. 585.

Monasterium Cassinense a Langobardis eversum ab annis fere 140 instauratur a S. Petronace sexto Abbate post Sanctum Benedictum. Baron Mabillon et Pag n. 7. S. Bonifacius Winfridus appellatus ex Anglia navigat in Frisiam cum duobus Monachis ut Evangelium ibidem prædicet. Ex Ejus vita Pag n. 16.

Theudo Bajoariorum Dux opera Sancti Rutberti ad fidem conversus peregrinatur Romam Baron 726, et ibi Pag num 45.

Carolo Martello aperire noluit visurus exitum belli, ab eodem post relatam victoriam e sede expellitur, atque intruditur Milo Trev jam episcopus. Ille autem egit exsul in Vasconia, ubi miraculis claruit. Baron et Pag n. 5.

S. Wibertus qui fuerat ordinatus Episc ut Frisiis, et vicinis populis annuntiaret Evangelium, moritur h. a. mense Martio. Baron Pag ex Chron Sandionys n. 7.

S. Bonifacius, qui ante bien- nium ex Anglia in Frisiam venit, et vix an. dimidium ibi moratus redierat in patriam suam, hoc anno recusata abbatis dignitate proficiscitur Romam circa mensem Octobrem cum sociis aliquot. Die vero 30 Novemb a S. Pontifice accipit Apostolicum munus: ut probat Pagius ex Auctoribus vitæ ejus Willibaldo, et Othlono n. 4 et seqq anni seq cum Bar.

<p>mi odi l. et ict.</p>	<p>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ.</p>	<p>Anni ab U. C.</p>	<p>A Anni Olymp et Heg.</p>	<p>Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</p>	<p>Anni Æræ Christi.</p>
--------------------------------------	--	----------------------	---------------------------------	--	--------------------------

- præmiis allicit, constantes autem iniquissimis latis legibus dire persequitur. Theoph Misc.
- 32 Imp Leonis Isauri Aug 3 et 4. 4471 II Gregorii II, 4 et 5. 749
 28 Carolus Martellus tertium pugnat cum Chilperico Rege, et Reginifredo majore domus: hic victus fuga elabatur ad Andegavensem civitatem: Chilpericum fugientem cum Eudone Duce Aquitaniz et thesauris persequitur usque Parisios. Ex contin Fredeg contra Diac Pag n. 40 et 44. III S. Gregorius mittit Bonifacium ad conversionem Germanorum suis munitum litteris, quas dedit h
 47 a. Idibus Maiis. Has recitat Baro ex Willibaldo; quarum character temporar est an. 3. Imp Leonis Ind 2.
 ict Radbodus Rex Frisiorum magnus Christiani nominis osor, paulo post adventum S. Bonifacii moritur. Baron. et Pag. n. 4. B
 3 Imp Leonis Isauri Aug 4 et 5. 4472 III Gregorii II, 5 et 6. 720
 4 Constantini Copronymi Aug 4. 4473 IV L. Germanus Patriarcha Cp. coronat puerum Constantinum a patre factum consortem Imperii die
 8 Constantinus Copron creatur Aug a patre et fit consors Imperii die 31 Martii ipso die Paschatis. Theoph Miscell. Hegira 402 Sancto Paschatis. Teoph Bar.
 7 die 31 Martii ipso die Paschatis. Theoph Miscell. 402 fer 6
 ct Umarus Califa Saracenorum moritur VII Idus Febr eique succedit frater Iztus Califa XVI, qui antea conregnabat. Ex Elmakino Pag n. 2.
 Chilpericus Rex Francor moritur; succedit Theodoricus IV septennis a Dagoberto III patre relictus, qui educabatur in Monasterio Calensi. Pag. num. 3 et 4. C
 4 Imp Leonis Isauri Aug 5 et 6. 4473 IV Gregorii II, 6 et 7. 721
 3 Constantini Copronymi Aug 4 et 2. 4474 et Concilium Rom 4 sub S. Gregor II. Anno Leonis 6 PC. 6 Constantini 2 mense Aprilii Ind IV. Quare Baron recte celebratum ait hoc anno. Pagius vero ob male
 9 Iztus Califa edit decretum adversus sacras imagines Christianorum: ut Pag n. 7, a. 723, cum Baron. constitutum Leonis principium fer 3 Codd omnes emendare cogitur n. 4.
 Alahorus præfectus Saracenorum Hispan nequidquam tentaverat Galliam Narbonen, at Zama ejus successor h. a. qui est tertius suæ Præfecturæ, eam suæ subjicit potestati. Idem postea tentato Tolosa ab Eudone Aquitaniz Duce superatur et occiditur: quare Hispaniz Præfectus post eum fit Ambiza. Ex Isid Pac et Roder Pag. n. 4 et seqq.
 5 Imp Leonis Isauri Aug 6 et 7. 4474 D I Gregorii II, 7 et 8. 722
 3 Fl. Constantini Copronymi Aug 2 et 3. 4475 II S. Bonifacius, qui per triennium moratus erat in Frisia cum S. Willibrordo ejus gentis Episcop. oblatam episcop dignitatem recusans in Germaniam, quo a S. Gregorio missus erat, proficiscitur, Baron et Pag.
 Leo Hebræos et Montanistas baptizari cogit; quare eorum multi maluerunt propriis in domibus cremari. Theoph Baron Pag.
 3 Imp Leonis Isauri Aug 7 et 8. 4475 II Gregorii II, 8 et 9. 723
 4 Fl. Constantini Copron Aug 3 et 4. 4476 III S. Bonifacius, qui prospero successu in Hassia et Thuringia prædicaverat Evangelium, Romanam invitatus Apostolicis litteris, ibi consecratur Episcopus nulli sedi addictus prid Kal Decemb ipsisque Kalendis datæ epistolæ plures, ut Apostolicus Legatus

Anni Romanorum, imperatores Lang Anni A Anni Romani pontifices, et res Eccle- Anni
Periodi Jul. et Indict. reges exarchi, res gestæ. ab U C. Olymp. siasticas Orientis et Occidentis. Era Christi.

Theodo II Tetrarcha Bajorum moritur, eique succedit filius Grimoaldus, Theodebaldo altero fil et Tetrarcha præmortuo, forte etiam Theodeberto alio filio. Pag n. 9.

5437 Impp Teonis Isauri Aug 8 et 9 4476
5 post Cos VIII et IX. 4477

3 Fl. Constantini Copron Aug 4 et 5.

Indict. IZIDUS Califa Saracenorum postquam regnavit an. 4 m. 4 moritur die 4 Febr eique succedit Hissiamus frater Califa XVII. Ex Elmak Pag a. sup n. 8.

5438 Impp Leonis Isauri Aug 9 et 10. 4477
6 Fl. Constantini Copron Aug 5 4478
4 et 6.

G Tetrarchia Bajorum ab Theodone II instituta finem habet cum morte Grimoaldi ex fratribus postremi in primo bello Bajorum facto h. a. a Carolo Martello. Hucbertus succedit in toto Ducatu, qui erat fil Theodeberti natu majoris filii Theodoni II. Ex Annal Pag n. 6 et seq.

Saraceni ab Eudone Aquitanie Duce, qui sacras spongas Roma acceptas inter milites diviserat, magna clade afficiuntur anno undecimo post Invas Hispan nempe ab a. 714 unde plures ordiuntur. Anastas.

Ambiza præfectus Saracenorum Hisp moritur, eique succedit Jahie. Isid Pac Roder.

5439 Impp Leonis Isauri Aug 10 et 11. 4478
7 Fl. Constantini Copron Aug 6 4479
5 et 7.

F Leonis vesania contra Sacras Imagines h. a. incipit V. an 730 unde principium odii Imp in S. Germanum et alios Præsules et Christianos omnes. Gregorius ipse qui hucusque litteras quotannis accipiebat ab Imp nullas amplius accipit quare is anno incerto ad Caroli præsidium se vertit Bar et Pag ex Theoph et Misc h. a. et 730.

Græci occasione Imaginum rebellantes classem Cp. admovent, 18 Octob confligunt, superantur: ideoque audacia Imperatoris augeatur. Theoph cumque eo Pag seq a. n. 1. Auctor Miscel habet 14 Kal Maias et ad seq a. refert, quem sequitur Baron.

5440 Impp Leonis Isauri Aug 11 et 12. 4479
8 Fl. Constantini Copron Aug 7 et 8. 4480

E Paulus Exarchus missus sup a. ab imp ut facinus cum Spathariis perpetraret interficiendi pontificem ab Italis pontificem defendentibus interficitur; ejusque successor mittitur Eutychius ob eundem scelestum finem.

ubique recipiatur, a Bar recitantur h. a.

III Gregorii II, 9 et 10. 724

IV S. Gregor scribit Bonifacio prid Non. Dec a. Leon 8, PC. 8, Constantini 5, Ind 8, qui in Hassia et 29 Maii Thuringia post reditum incredibili successu fidem annuntiabat. Baron fuse.

Ven Beda librum suum de sex ætatibus absolvit anno Leonis 9, nempe h. a. ait Pag. a. 725, n. 4.

B

IV Gregorii II, 40 et 41. 725

et S. Corbianus Bajorum Tetrarcham Grimoaldum reprehendens, quod Plicrudem uxorem fratris sui incestis nuptiis retinet, ab hac nova Herodiade 49 Maii rum in modum exagitatur. Baron fer. 7. sup a.

Æthelbertus R. Cantuarie gratulatur S. Bonifacio ob ingentes conversiones ab eodem factas, cupitque pius Rex secum habere commercium litterarum. Baron. et Pag ex Epistolis Bonif. n. 12.

C

I Gregorii II, 44 et 42. 726

II Imago Christi ærea e summo Palatii portæ ab Imp dejicitur quam martyrio defendunt mulieres. Baron h. a. Pag 730, num 9 8 Maii uterque ex Theoph.

S. Gregorius respondet ad Consultationes S. Bonifacii anno Leonis 10, Constantini 7, x Kal Decemb Baron recitat ejus Epistolam, nec non aliam Bonifacii ad Danielem suum olim in Anglia Episcopum, hoc anno, et cum eo Pag n. 16.

D

Ina Rev Occid Saxonum abdicato Regno, quod inerat an. 689 peregrinatur Romam. Ex Beda Pag n. 15; ex Polyd Baron an. 740.

II Gregorii II, 42 et 43. 727

III Dum in Italia insidiæ tenduntur Hegira Sancto Pontifici ab Iconomachis 409 Imperialibus, S. Jo. Damascenus 27 Apr Syrus Damasci Præfectus, et Califæ Saracenorum Minister, tres orationes et alia opuscula edit contra Iconomachos. Combes hist Monothel Baron Pag n. 3.

Anni Romanorum imperatores, Lang. Periodi Jul. et Indict.

Anni A ab U. C.

Anni Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis et Heg.

Anni Æræ Christi.

Saraceni Nicæam Bythinæ metropolim obsident æstivo tempore, ac re infecta recedunt. Miscel. Baron AA. ap Pag num 2.
 5444 Imp Leonis Isauri Aug 42 et 43. 4480
 ⑨ 9 Fl. Constantini Copron Aug 8 4484
 ⑩ 7 et 9.
 DC Carolus Martellus Bajoarios iterum rebellantes secundo prælio superat. Ex Annal Pag n. 4.
 Indict XI Jahie præfectus Saracenor. Hispan quum triennio eam gubernasset, moritur; succedit Codoyfa per menses tantum sex, exeunte enim h. a. eidem succedit Othman, brevi et ipse extinctus post menses quatuor. AA. ap. Pag n. 2.
 XII Sutriense Castellum a Langobardis occupatur per dies quadraginta ac deinde redditur S. Sedi Anast Baron.

5442 Imp Leonis Isauri Aug 43 et 44. 4484
 ⑩ 40 Fl. Constantini Copr Aug 9 et 0. 4482
 ⑩ 8 Othman præfectus Saracenor. Hispan moritur, quum 4 tantum mensibus gubernasset Hispan succedit Haihanus, qui decem mensibus præfecturam exercet. AA. ap. Pag sup a. n. 2.
 Indict XII Saraceni in Gallias irrumpunt, magnaue fit eorum cædes Beda lib 5, c. 24 et Epit Anast Baron Pag n. 3.
 XIII Visi h. a. cometæ duo alius ab Oriente, alius ab Occid. Ibid.

5443 Imp Leonis Isauri Aug 44 et 45. 4482
 ⑩ 44 Fl. Constantini Copr Aug 40 4483
 ⑩ 19 et 44.
 A Leo aperte Sacras Imagines persequitur evulgatis edictis: quare Italia omnis ab eo deficit; Ravennæ præsertim et Venetiarum exercitus novum creare imperatorem meditatatur, at S. Pontifex intercedit impii Leonis conversionem sperans. Anast Pag n. 8.
 Indict XIII Mahometus succedit Othsmam præfecto Saracenor Hisp et paulo post circa m. Mart statuit in suo loco Abberraman, qui fere triennium gubernat. Pag a. n. 728, n. 2.
 XIV Carolus Martellus semper victor, committit prælium cum Suevis et eos domat Annal. Pag n. 46.

5444 Imp Leonis Isauri Aug 45 et 46. 4483
 ⑩ 42 Fl. Constantini Copr 44 et 42. 4484
 ⑩ 40 Eudo Dux Aquitanæ pacem frangit sancitam cum Carolo Martello duodecim ante annos: at semel et iterum profligatur h. a. Ex Annal Pag n. 45.
 Indict XIV Abberraman Præfectus Saracenor Hisp Monasteria, et urbes Eduensem, et Senonensem in Galliis vastat. AA. ap. Pag n. 43.
 XV Historia Anglorum V. Bedæ explicit. Beda in fine lib 5.

S. Hucbertus Leodien Episcopus moritur hoc anno non seq ut Bar in append ad to 9. Ex Coint Pag. n. 4.

Gregorii II, 43 et 44. 728
 III S. Germano tenduntur insidiæ
 IV ab Imp per Anastasium, qui postea fit ejus successor. Baron.
 Hegira 440 S. item Jo. Damascenus Imaginum vindex insidiis petitur: conflicta enim epistola, qua ille proditor declarabatur ad R. Saracenor mittitur, qui veram credens dextram S. Viro amputari jubet, qua per B. Virginem ei restituta, Regi esse coepit carior, quam antea: is tamen, omibus suis rebus venditis, fit monachus. Baron.

B

Sub Jahie Præfecto Christiani in Hispaniis pacifice habiti, et Saraceni, Maurique iis adversantes acerbe puniti. Isid Pac.

Gregorii II, 44 et 45. 729
 IV S. Ecbertus Monachus Anglus qui olim meditant conversionem Germanorum, quum minime id licuerit, in Hiberniam transierat, et monachos Hienses docuerat S. Pascha juxta Catholicam Romanam Ecclesiam, h. a. die ipso Paschatis moritur. Fuerat is divinitus a peste liberatus. Ex Bed Pag n. 7.

C

Gregorii, 45 et 46. 730
 I S. Germanus qui sederat Cpoli annos 44 m. 5 d. 7 abdicare compellitur die 7 mensis Januar fer 3 et in exsilium mittitur. Theophan Baron et Pag.

Dux S. Greg Epistolæ, quas Baron refert a. 726 huc pertinent: prima scilicet ad Imperatorem est mitior, quippe conversionem ejus quærebat Pontifex; alia vero ad Anastasium Patriarcham intrusum, est valde aculeata; eum excommunicat, nisi respiscat, etc. Anast Baron.

D

S. Corbinianus primus Episcopus Frisingensis moritur. Pag n. 43 et seqq.

Gregorii II, 46. Gregorii III, 4. 731
 II S. Gregorius II quum sedisset a die 19 Maii 745 annos 45 m. 8, d. 24, supremum diem obit h. a. die 11 Febr daturque ei successor S. GREGORIUS III qui post 35 d. interponit consecratur die 18 Mart. h. a.

Hegira 413
 45 Mar fer 5 S. Bonif dat litteras ad Greg III debitam S. Sedi subjectionem promittens et plurimas conversiones narrans, at non exstant. Bar et Pag ex Othlono in ejus V.

<i>Anni Periodi Jul. et Indict.</i>	<i>Romanorum imperatores, Lang reges, exarchi, res gestæ.</i>	<i>Anni A ab U C.</i>	<i>Anni Olymp. et Heg.</i>	<i>Romani Pontifices, et res Ecclesiasticae Orientis, et Occidentis.</i>	<i>Anni Christi</i>
5445 ⊕ 43	Impp Leonis Isauri Aug 46 et 47.	4484 4485	III IV Hegira 444 3 Mar fer 2	Gregorii III, 4 et 2. Concilium celebratur Romæ restituentis Sacris Imaginibus adversus imp Leonem: eademque ubique, præsertim Romæ magno cum splendore constituuntur. Baron contra imperator. Legatos pontif de iisdem instaurandis agentes detinet, et in exilium pellit. Anast Baron.	732
⊕ 44 FE Indict xv I	Fl. Constantini Copron 42 et 43. Leo jungit matrimonio cum Constantino fil Irene filiam Cagani Theophan Baron. Carolus Martellus duobus magnis præliis Saracenos affixit, primo nempe h. a. altera vero a. 737 hoc juxta Narbonam apud Byrram, illo in Aquitania apud Pictavos, Eudo enim sup a. bis victus a Carolo, quum h. a. de re communi contra Saracenos ageretur, auxilium ab eo petit, simulque conjunctis viribus insignem victoriam referunt. Aberraman ipse Præfectus Hispaniæ qui Wasconiam, et Aquitaniam sibi subegerat, interficitur, cui succedit Abdelmelecus. Annal et AA. ap. Pag n. 4 et seqq.		B	Epistola Greg ad Bonif qua ad singula respondet capitula ejus litterarum, mittitque ei Pallium, refertur a Baron sup a. sed ad hunc pertinere idem docet. S. Wilfridi Jun episc Eboracen mortem narrat Pag 734 n. 9, et seqq contra Bolland 29 Apr et S. Eucherii episc Aurelianen exilium a Carolo mart jussum contra Baron 725 ad hunc ann refert n. 4.	
5446 ⊕ 44 ⊕ 42 D Indict I II	Impp Leonis Isauri Aug 47 et 48. Fl. Constantini Copr. Aug 43 et 44. Abdelmelecus Hispan. Præfectus videns Gallias sæpe nequam esse tentatas a suis prædecessoribus, furorem suum in Hispanos exercet, Christinum nomen persequendo. Hinc Pelagii Regnum ad Asturiæ montes contractatum. Pag sup a. n. 5 et seq et h. a. n. 2.	4485 4486	IV et 378 I Hegira 445 24 Feb fer 7	Gregorii III, 2 et 3. Nova inutilis legatio mittitur ad imperatorem tum a S. Gregorio tum ab Italia omni. Anast Baron. In Bajoaria quidam schismaticus nomine Eremwifus hæreticæ pravitate auctor fit, sed S. Bonifacius auctoritate apostolica et enascentem hæresim, et hæresiarum ipsum compressit. Baron Pag putat hæc facta a. 736 ut ibi n. 8.	733
5457 ⊕ 45 ⊕ 43 Indict II III	Impp Leonis Isauri Aug 48 et 49. Pl. Constantini Copr Aug 44 et 45. Carolus Martellus bellum Frisicum sup a. susceptum conficit hoc anno, Annal Pag n. 9. Abdelmeleco supremum diem obeunte Obeydella Prorox Califæ in Africa Hispan Præfecturam committit Ocbæ, ut Christianos persequi non desistat, prædecessoris exemplo. AA. ap. Pag n. 7. Eclipsis Luuæ in Anglia hora fere 2 post med noct fer 4 die 24 Januar digiti Eclipt 48, 45. Sol in 8 fere Aquar Calvis.	4586 4487	I I Hegira 446 10 Feb fer 4	Gregorii III, 3 et 4. Hoc et seqq annis multa martyrum, et confessorum exempla propter sacras Imagines in Oriente Baronius refert. At Pag ex Menæis omnia ea pertinere ostendit ad Leonis Armeni tempora, ut tunc videbimus. Uterque Auctor late de iisdem agens videndus. S. Theodorus Cantor vere ab Isauro est relegatus ob defensionem Sacrarum Imag ut narrat h. a. Baron. Duos erudite Theodoros distinguit Pag num 4 qui non confundendi.	734
5448 ⊕ 46 ⊕ 44 B Indict III IV	Impp Teonis Isauri Aug 49, et 20. Fl. Constantini Copr Aug 45 et 46. Eudone Aquitanicæ Duce mortuo Carolus Martell in Provinciam ingressus, eam suæ subjecit potestati, ex duobus Udonis filiis Hunaldo, et Hattone ille post patrem est Dux. Pag ex Annal n. 5	4487 4488	II III Hegira 447 30 Jan fer 4	Gregorii III, 4 et 5. Ven Beda h. a. clausit supremum diem vii Kal. Jun ipso die Ascensionis, ut Baron et Pag. ostendunt ad an. 734 ex Cuthberti Epistola ad discipulum Cuthwin, tametsi Baronium ait Pag. ibidem n. 4. deceptum vitiato Codice differre ejus mortem plus æquo.	735
5449 ⊕ 47 ⊕ 45 A G Indict IV V	Impp Leonis Isauri Aug 20, et 21. Fl. Constantini Copr Aug 46, et 47. Carolus Martellus Aquitanico	4488 4489	448 19 Jan fer 5 III IV Hegira	Gregorii III, 5 et 6. Pagius nunc differt adventum S. Bonifacii in Bajoaria, et enascentem	736

Romanorum imperatores, Lang. re- Anni A Anni Romani pontifices, et res Ecclesia- Anni
ges, exarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp, sticæ Orientis et Occidentis. Eræ
et Heg. Christi.

bello confecto Burgundiam et Pro-
vinciam suæ subicit potestati. Pag
num 7, ex Annal.

Explicit Continuator Fredegarii,
cui adjunctæ sunt Appendices
duæ: prima scilicet usque ad con-
secrationem Pipini; altera vero
usque ad ejusdem mortem.

Liutprando Langobardor. Rege
in languorem incidente, Langobar-
di levant Regem ejus Nepotem
Heildebrandum, quem ille convale-
scens consortem Regni esse pati-
tur. Privil Archivi Lucen ap.
Florentin.

tem Hæresium ab eo damnatam,
de qua cum Baron egimus ad an.
733.

18 Impp. Leonis Isauri Aug 21, et 22 1489
Fl. Constantini Copr Aug 17 et 18. 1490
6 Carolus Martell qui, mortuo
h. a. Theodorico IV, rexit Fran-
ciam usque ad an. 742, quum Chil-
dericus IV creatus est, pugnat h.
a. feliciter in Septimania contra
Saracenos, ut Pag ostendit num
8, et seq ex Annal, et Append 4 ad
contin Fred contra Baron, qui ex
duobus Saracenicis bellis facit
unum, idque ad annum seq differt.
Geowlfus R. Northumbror mor-
ritur, eique succedit Eadbertus.
Baron et Pag num 3, et continuat.
Epit Bedæ qui scripsit historiam
eidem Geowlfo.

B

IV Gregorii III, 6 et 7. 737
et 379 Evantius Ecclesiæ Toletanæ
i. Archidiaconus, qui Urbano Ar-
chiepiscopo in ferenda Saracenor
Hegira 119 persecutione adjutor fuit cum
8 Jan Frederico Eccitanæ Ecclesiæ Præ-
fer 3 sule; moritur. Isid. Pac. pag. n.
Hegira 41.
120 Hoc item anno S. Erminus
28 Dec prius Episc deinde Abbas Lau-
fer 7 miensis moritur VII. Kal. Maii,
eique succedit Theotuinus, non
Theodulphus, ut vult Baron. Ma-
billon et ex eo Henschen et Pag.
n. 4.

C

I Gregorii III, 7 et 8. 738
II Galliæ episcopi post Saracenos
Hegira 421 ejectos de Ecclesia restituenda
48 Dec sunt solliciti. Baron
fer 5. Tertia S. Bonifacii profectio
Romam, unde discedit trinis mu-
nitus litteris quas Baron recitat
absque ullo tempor charactere.
Synodum in Bonif. Epist memo-
ratam, quam scripsit Romæ ibi
degens h. a. Romæ congregandam
non Augustæ, ut vult Baron, aut
alibi ex alior opinione idem Pag.
ostendit n. 2

49 Impp Leonis Isauri Aug 22, et 23. 1490
Fl. Constantini Copr Aug 18, 1491
47 et 19.
Carolus Martellus, qui semel
ict anno 718 iterumque 720 pugna-
verat cum Saxonibus trans Rhe-
num, tertio cum iis feliciter pug-
nat h. a. pro Sacris et Religione.
Annal Pag n. 4.

52 Impp Leonis Isauri Aug 23, et 24. 1491
20 Fl. Constantini. Copr Aug 19, et 20 1492
48 Saracenos iterum in Gallias in-
gressos, et Provinciam late va-
stantes, Carolus Martellus, acce-
dente Liutprandi Langobardor.
II Regis auxilio, debellat. Annal et
Pag n. 6.
Ethelardus Occid Saxonum Rex.
moritur: Cuthredus ei succedit
Contin Epit Bedæ. Pag n. 10.

D

II Gregorii III, 8 et 9. 739
III S. Bonifacius Roma redux Ba-
joariam in quatuor Episcopatus
Hegira 422 dividit: Salisburgensem, Frisin-
7 Dec gensem, Ratisponensem, et Pata-
fer 2 viensem. Greg. Epist quam recitat
Baron. De his Diocesibus late Pag.
n. 4. et seqq.
S. Willibrordus primus Episc.
Trajecti, qui Frisiorum conver-
sionem a SS. Egberto, et Wigberto
tentatam perfecit, et Trajecten-
sem Episcopatum instituit, mori-
tur die 7 Novemb. Ex Alcuino.
Pag num 11. Hanc postea Sedem
III Paulus IV in Archiepiscopalem
erexit.
IV Gregorii III, 9, et 10. 740
Hegi- ra 423 Gallia quæ hoc anno nullis, infe-
26 Nov statur bellis. ut docent Annales.
fer 7 dissidium movet de Paschate;
29

53
24
19
B Impp Leonis Isauri Aug 24 et 25. 1492
dict El. Constantini Copr Aug 20 1493
et 24
III Terræmotu ingenti Cpolis et
IX PATROL. CXXXVII.

<i>Anni Periodi Jul. et Indict.</i>	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ.</i>	<i>Anni A ab U C.</i>	<i>Anni Olymp Heg.</i>	<i>Romani pontifices, et res Eccle- siasticæ Orientis et Occidentis.</i>	<i>Anno Chr.</i>
	aliæ urbes Orientis quatiuntur : [die 26 Octob fer 4, qui multos menses perseveravit. Theoph.			nam juxta Cyclum Victorianum, qui adhuc in usu erat. apud Gallos præsertim, contigit, xv Kal Maii, juxta Alexandrinos autem viii. Kal ejusdem mensis, octo dierum discrimine. Append Contin Fredeg.	
5454 ⊕ 22 ⊙ 4 A Indict ix x	Imp Leonis Isauri Aug. 25. Fl. Constant. Copr. Aug. 21 et 22. 1. Leo Isaurus cum imperasset ab acclamatione Amorii annos 25, m. 2, d. 25. nempe a die 25 Mar- tii a. 716 moritur h. a. die 18 Junii, solusque imperat Constan- tinus Copr, annos 34, m. 2, d. 26, usque ad diem 14 Septemb. an, 775. Initium tamen Imperii fuit contensiosum; namque in ejus odium, qui instar patris erat eversor Sacrar. Imaginum, crea- tur Imp Artavasdus post d. 27 Jun. Baron. Pag. n. 4. Carolus Martelꝝ quum regnasset an. 25, a pugna Vicianensi a. 717, 21 Mart. moritur 15 aut 22 Octob. Majordomatum biper- tito dividens inter filios Pipi- num, et Carolomannum Austras- iam nempe, et Neustrasiam. Pag. n. 14 et 19 ex contin. Fred ap- pend et Annal.	4493 4494	iv et 380 i Hegi- ra 124 15 Nov fer 4	Gregorii III, 40 et 41 S. Za- chariæ 1. S. Gregorius III quum sedisset an. 40, m. 8. d. 24, a die 18. Mart 734, h. a. moritur 28 Novembris. Eique succedens S. ZACHARIAS, post quadruidi interp ordinatur h. a. die 3 Decemb. Duplex Greg III ad Carolum le- gatio a Baron supra. relata ad hunc pertinet; quum autem uterque eo- dem anno mortui sint incertum quid Carolus consilii ceperit. Id certum est, eum declaratum a S. Pontifice Patricium, seu defensor- rem Apost Sedis. Pag num 4, et seqq. S. Bonifacius crescente fide- lium numero tres alios Episcopa- tus instituit, I in Francia Or. ap. Wirtzburg, hodie Herbiopolim; II In Hassia ap Buraburg, hodie eversum; III in Thuringia apud Herphesfurt, hodie Herfordiam. Bonifac Epist 22, ad Zachar.	741
5455 ⊕ 23 ⊙ 2 G Indict x xi	Imp. Fl. Constantini Copr. Aug. 22 et 23. 1 et 2. Artavasdus, et Nicetas fil. bis infelicitur pugnans cum Constan- tino. Miscell. Bar. Pag. ex Theoph a. seq. Erancia novis intestinis moti- bus agitatur tum in Aquitania tum in Germania, et post quinquennale Interregnum Childericus III fit Rex. Annal. Pag n. 45 et seqq. Carolus, postea Magnus, et Im- perator Occid. Pipino nascitur h. a. non post quinquennium, ut nonnulli contendunt. H. Vales contra Coint et Pag. ex Annal. n. 22. et seq.	4494 4495	i ii Hegi- ra 125 4 Nov fer 1	Zachariæ 1 et 2. S. Zacharias pace facta cum Liutprando per Legatos. paulo post per se ipse convenit, ur- besque ante biennium quatuor ablatas restitui obtinet. Anast. Bar. Pag. h. et sup a. Idem Epistola ad Bonifacium data Kal Apr con- firmat tres Episcopatus super anno fundatos ab illo in Francia Ori- entali. Baron et Pag n. 6. Concilium a S. Bonifacio in Germania habetur, de quo Baron an. 740, ubi Pag n. 4, perperam bipertito divisum ostendit, et h. a. n. 9, primum esse ait ex celebra- tis a S. Bonifacio.	742
5466 ⊕ 24 ⊙ 3 F Indict xi xii	Imp Fl. Constantini Copr. Aug. 23 et 24. 2 et 3. Constantinus in prælio vincit Artavasdum, qui ex Zon bienn im- peravit, die 2 Nov. eique et fi- lio ejus Niceph. erui oculos man- dat. Baron et Pag. num 48. Liutprando Ravennæ obsidio- nem parante Exarchus, et Archiep orant Pontificem, ut præsidium sibi afferat, quare is eo tendens pacem stabilit cum Rege, Anast Baron Marca Pag n. 14. Hischamus Califa Saracenor xvii, moritur: succedit Walid	4495 4496	ii iii Hegi- ra 126 25 Oct fer 6	Zachariæ 2 et 3. Concilium Romæ celebratur Ind xii in quo novo exemplo annus 32 Liutprandi Langg R. signatur: hinc eruit Pag num 46, fœdus in ter Pontif et Langobb initum ob- tuendas Sacras Imagines. Concilium item Liptinense ce- lebratur h. a. Bar et Pag n. 1. Legati pontif sup a. ad Constan- tinum missi obtinent quod peti- tum iverant, prædia nempe aliquot perpetuo possidenda ab apostol. Sede, idque post devictum et excæc. Artavasd. Bar. Pag n. 49.	743

<p>ii Romanorum imperatores, Lang. Anni A di reges, cæarchi, res gestæ. ab U. C. Olymp. et t. et Heg.</p>	<p>Anni Romani pontifices, et res Eccle- siasticæ Orientis et Occidentis.</p>	<p>Anni Æræ Christi.,</p>
<p>II, Califa XVIII, Ex Elm Pag n. 4, Bar ex Miscel sup a.</p>	<p>Duæ exstant Zachar Epistolæ Kalend. Apr datæ et altera Bonif de ætate ear v Pag. n. 2 et seqq. Zachariæ 3 et 4.</p>	<p>744</p>
<p>7 Imp Fl. Constantini Copr Aug 5 24, et 25, 3, 4. 4 Liutprandus h. a. ineunte mo- ritur : regnat nepos Heildebran- ct dus solus usque ad m. Jul quum Langobardi eo ejecto levant Ra- chim Diac l. 6 c. 58 Herempert.</p>	<p>III IV Hegira 427 43 Oct fer 3</p> <p>Concil Suessianense habetur præside S. Bonif, unde miser Gallicanæ Ecclesiæ status agnoscitur. Pag n. 7. Carolomannus fundat monasterium Fuldense, primusque ejus abbas fit S. Sturmio discipulus S. Bonifacii Bavarus. Pag n. 10 et seqq.</p>	<p>744</p>
<p>Walid II, Califa Sarac quum regnasset an i, interficitur 16 Apr succedit fil Jezidus III, Califa XIX qui moritur post m. 5, fit Califa XX Ibrainus, dejiciturque post d. 69, a, Merva, seu Marva rebelle, qui est Califa XXI. Hic Christianis favit, præsertim Hispanis, quos a vectigalibus pro mortuis exsolvendis liberavit. Pag ex Elmak n. 47, sup a. et 4. hujus ex Isid Pac.</p>	<p>B IV et 384 I Hegira 428 2 Oct fer 7</p> <p>Concil Romæ II. sub Zachar in quæ Adelbertus Gallus et Clemens Scotus hæretici a S. Bonifacio damnati in Synodo Germanica, auctoritate apostolica iterum condemnantur die 35 Oct. Anton. Pag agens de hoc concil aliisque per hæc tempora celebratis corriguntur eorum ætates perturbantem num. 10.</p>	<p>745</p>
<p>3 Imp Fl Constantini Copr Aug 6 25, et 26, 4 et 5. 4 Carolomannus et Pipinus Major- ct res domus Franc feliciter pugnant in Saxonia, et Aquitania, fortasse etiam in Alemania, cum prospero Religionis eventu : Annales et Pag n. 11, et seq</p>	<p>IV et 384 I Hegira 428 2 Oct fer 7</p> <p>Concil Romæ II. sub Zachar in quæ Adelbertus Gallus et Clemens Scotus hæretici a S. Bonifacio damnati in Synodo Germanica, auctoritate apostolica iterum condemnantur die 35 Oct. Anton. Pag agens de hoc concil aliisque per hæc tempora celebratis corriguntur eorum ætates perturbantem num. 10.</p>	<p>745</p>
<p>Ethelbaldus R. Mercior qui multa in leges et mores major peccaverat, reducit ad bonam frugem in Synodo Germanica hoc a habita, quæ deposuit Gervilium Moguntin Episcopum subrogato. S. Bonifacio. Baron et Pag num 4.</p>	<p>C I II Hegira 429 22 Sept fer 5</p> <p>Zachariæ 5 et 6. Post confectum h. a. bellum Alamannicum, Carolomannus de sæculo deserendo cogitans, iter instituit Romam. Pipinus vero fratrem ad Sacra Limina profecturum magnis honoribus et muneribus prosequi meditat. Annal.</p>	<p>746</p>
<p>7 Imp Fl. Constantini Copr Aug 7 26 et 27, 5 et 6. 4 Tenebræ caliginosæ in Syria ct Saracenis intestino bello digladiantibus declinantis Imperii eorum indicium. Ex Theoph Bar Pag n. 4. Pestis ingens, quæ a sup cœperat in Sicilia et Calabria, pervenit Cp. eaque impius Imper flagellatur. Bar et Pag num 3.</p>	<p>C I II Hegira 429 22 Sept fer 5</p> <p>Zachariæ 5 et 6. Post confectum h. a. bellum Alamannicum, Carolomannus de sæculo deserendo cogitans, iter instituit Romam. Pipinus vero fratrem ad Sacra Limina profecturum magnis honoribus et muneribus prosequi meditat. Annal.</p>	<p>746</p>
<p>In Hispania III non Apr tridui, nempe Dom fer 2, et 3, visi tres Soles deinde fame valida omnes eam incolentes laborarunt. Isid Pac Pag n. 9. Rachis R. Langobardor suas leges fert Kæl Mart anno secundo Regni sui. Prolog Leg.</p>	<p>D II III Hegira 430 41 Sept fer 2</p> <p>Zachariæ 6. et 7. S. Pontifex legatos Francor. audit de Moguntina Sede in Metropolim erigenda. Pag contra Baron ex litter Zach a seq n. 3, et 754, n. 8. Sed antea, Nonis nempe Januar responderat ad litteras Bonif et varia Capitula Pipini, 27, capitib partim ad ord Sacerdotalem, partim ad cur animar partim ad copulas illicitas pertinentibus. Pag 744, n. 4, et seqq.</p>	<p>747</p>
<p>Abulcatur mittitur Prorex Saracenor Hispan civilibus inter se armis pugnantium, qui eos componit. Ex Isid Pac Pag seq a. n. 14. 7 Imp Fl. Constantini Copr Aug 8 27 et 28, 6 et 7. 3 Terræmotus ingens in Palestina ct die 18 Januar hor 4. Theoph Baron et Pag sup a. n. 2.</p>	<p>D II III Hegira 430 41 Sept fer 2</p> <p>Zachariæ 6. et 7. S. Pontifex legatos Francor. audit de Moguntina Sede in Metropolim erigenda. Pag contra Baron ex litter Zach a seq n. 3, et 754, n. 8. Sed antea, Nonis nempe Januar responderat ad litteras Bonif et varia Capitula Pipini, 27, capitib partim ad ord Sacerdotalem, partim ad cur animar partim ad copulas illicitas pertinentibus. Pag 744, n. 4, et seqq.</p>	<p>747</p>
<p>Cripho Pipini et Carolomanni fr. qui ob temere mota arma in fratres sub custodia detinebatur h. a. liberatur. Et Pipinus Carolomanno Romam profecto, bello, in Saxones redintegrato, eos proligrat. Ex Annal et Cont. Fred. append. Pag. n. 5 et 6.</p>	<p>D II III Hegira 430 41 Sept fer 2</p> <p>Zachariæ 6. et 7. S. Pontifex legatos Francor. audit de Moguntina Sede in Metropolim erigenda. Pag contra Baron ex litter Zach a seq n. 3, et 754, n. 8. Sed antea, Nonis nempe Januar responderat ad litteras Bonif et varia Capitula Pipini, 27, capitib partim ad ord Sacerdotalem, partim ad cur animar partim ad copulas illicitas pertinentibus. Pag 744, n. 4, et seqq.</p>	<p>747</p>

Anni Romanorum Imperatores, Lang. re-
Periodi ges, exarchi, res gestæ. ab U. C.
Jul. et Indict.

Anni A Olymp.
et Heg.

An Romani pontifices et res ecclesia-
sticæ Orientis et Occidentis.

An
Ær
Chri

Abuleatate prorege Saracen.
Hisp sub finem ætatis sup a. di-
gnitate moto a Rebellibus levatur
Toaban, qui pariter sub finem
ætatis h. a. moritur, succedente
Juzepho. Pag. n. 14.

5461 Imp Fl. Constantini Copr Aug 4500
⊕ 1 28 et 29, 7 et 8. 4504

⊕ 8 Pests quæ ante biennium cœ-
G F perat Cp. late grassatur præser-
Indict tim in suburbiis. Pag a. 746 et
I seqq ex Theoph et Niceph.

II Gripho ad Saxones abiens ar-
ma in fratrem movet : at Pipinus
iisdem superatis, eorumque re-
gione late vastata redit ad propria.
Annal Met.

Edbertus R. Cantii moritur :
succedit fr. Edilbertus : Odiloni
pariter mortuo h. a. succedit Tas-
silo II puerulus. Coint. Pag n. 8.

5462 Imp Fl. Constantini Copr Aug 4504
⊕ 2 29 et 30, 8 et 9. 4502

⊕ 9 Terræmotu magno concutitur
E Syria.

Indict Abdalla creatur Califa Sarace-
II nor xxii, exeunte Octobri mense ;
III Marvane adhuc superstite. qui
paulo post ab Abdalla patruo Ab-
dallæ interficitur. Theoph et ex
Elmak. Pag n. 4.

Gripho superiori anno cum
Saxonibus victus a fratre, h. a.
excitat Bajoarios contra eumdem.
Annal et Pag n. 4.

Aistulphus frater Rachis fit rex
Langob. Bar seq a.

5463 Imp Fl. Constantini Copr Aug 4502
⊕ 3 30 et 31, 9 et 10. 4503

⊕ 10 Constantino ex Irene filia Cha-
D gani Chazaræ regis prima e tri-
Indict bus uxoribus h. a. die 25 Januar
III nascitur filius Leo, qui seq anno
IV in consortium imp adscitus, die
14 Septembris a. 775 post mortem
patris solus imperat. Theoph.
Cedr.

Francia h. a. ut annales tra-
dunt, nullo bello infestatur.

Musulmani Gallæciam incolen-
tes diuturno Christianos bello
vexarant : tandem mutuis dissen-
sionibus divisi ab Alphonso catho-
lico h. a. ex tota Gallæcia ejiciun-
tur Ex Anon. Andalus. Pag a.
753, n. 41.

5464 Imp Fl. Constantini Copr Aug 4503
⊕ 4 31 et 32, 10 et 11. 4504

⊕ 11 Leonis IV Aug 4.
C Constantinus, die 6 Jun ipsa
Indict Pentec, consortem Imp facit fil
IV Leonem sexdecim mensium pue-
v rum. Theoph Niceph Pag n. 44.

Legatio celebris Pipini ad S.
Sedem Burchardo Episcopo, et
Abbati Fulrado commissa ; ut
nempe de translatione Franco-
rum Regni agerent a desidibus
Merovingiis ad bellicosissimos
Carolingios. Hi vero S. Sedis.

rebellantes Principes vicit, Homal-
dum Aquitaniam, Bajoariæ Odilo-
nem, grassantes Saxones supera-
vit, nova tentantes Alamannos re-
pressit, pacatis omnibus relicto
sæculo induit Monachum. Baron
ex Regin et Ostien. Pag n. 4.

III Zachariæ 7, et 8. 744

IV S. Zacharias dat litteras ad Re-
Hegi- ginfredum aliosque 42 Episcopos,
ra 134 laudans eorum cum S. Sede con-
3) Au- junctionem, et orans ut junctim
gust cum S Bonif Vicario Apost mini-
fer 6 steriis suis constanter insistant.
Baron et Pag cum Coint n. 5.

B

Moguntio circa hujus anni finem
a. Pontifice Metropolis instituitur.
Ex restituta Ep. Zach. Pag an
754, n. 8, cum Baron.

IV Zachariæ 8. et 9. 749

et Anastasius Monachus et Abbas
382 Monaster S. Euthymii excitat hæ-
I resim in Trisagium, de solo filio
Hegi- intelligi illud debere affirmans :
ra 132 at præsto est S. Jo. Damascen qui
20 Aug. scribendo Trisagium vindicat. Bar
fer 4 et Pag n. 2.

C

Rachis Langobardor Rex suasu
S. Zachariæ ex hoste Apostolicæ
Sedis fit Monachus, regnum fratri
Aistulpho relinquens, qui diu S.
Sedem vexare ausus est.

I Zachariæ 9 et 10, 750

II S. Anselmus conditor Monas-
Hegi- teriorum floret. Hic, ex Duce Fo-
ra 133 rojuliensi Monachus, fundavit pri-
9 Aug. mum Monasterium Fanani, deinde
fer 4 Nonantulanum, cujus fuit primus
Abbas ; postea erexit Cæuobium
Vincentiæ, et habuit sub se 4449
Monachos. Italicor Script t. I,
par 2, opus fund Mon Nonant.
Pag n. 2, ex Mabill idem laudat
tanquam V. S. Anselmi ab Anon
descriptam.

D

II Zachariæ 10 et 11. 751

III S. Zacharias ad varia S. Bonif.
Hegira consulta respondet prid. non. Nov.
134, a. Constantini 32. Imp. II. Ind. 5.
29 Julii Alia et. exstat ead. Indict. ipis
fer 5 Nonis scripta. Cod. Bonif. Pag. n.
7, cum Baron.

Aistulphus, Ravenna capta, ipso
in Exarchorum palatio, quorum
novissimus Eutychius Cpolim fu-
gerat, dat privilegium confirmatio-
nis bonorum Monasterii Farfensis
die 4 Jul. anno Regni ejus 3. Ind.
4. At annis quatuor evolutis Exar-

<p><i>nm</i> <i>iodi</i> <i>l. et</i> <i>dict.</i></p>	<p>Romanorum imperatores, Lang. reges, exarchi, res gestæ.</p>	<p>Anni ab U.C.</p>	<p>A</p>	<p>Anni Romani pontifices et res ecclesiasticas Orientis et Occidentis.</p>	<p>Anni Eræ Christi</p>
--	--	---------------------	----------	---	-------------------------

auctoritate declarantur Reges, primusque eorum an. seq inungitur Pipinus. Annales passim.

Aistulphus mense Julio ineunte capit Ravennam, finemque affert Exarchatus, qui duraverat annos circiter 184.

465 Impp Fl. Constantini Copr Aug 4504
 5 32 et 33, 44 et 42 4505

42 Leonis IV Aug 4 et 2.
 A Eclipsis Lunæ prid Kal Aug fer 2 ineunte hora una post mediam noctem digiti Eclipt 20, 50. Ex Roger Calvis in Anglia.

Pipinus Carolovingiorum Rex primus auctoritate S. Sedis in Francia agnoscitur, et Suessione inungitur a S. Bonifacio Moguntino Episcopo Baron et fusius Pag. n. 4 et seqq. Childericus autem III Merovingiorum ultimus exauctoratur, et in Monasterium Bertinianum recluditur. Pag. n. 6.

Copronymus late suam impietatem, et hæresim protendi satagit. Ex Theoph. Pag. n. 18.

466 Impp Fl. Constantini Copr Aug 4505
 6 33 et 34, 42 et 43. 4506

43 Leonis IV Aug 2 et 3.
 G Aistulphus Romam obsidet. Interim redeuntibus legatis ad Pipinum missis, ac referentibus præsto esse Regis auxilia, quum contra legati redierint Cpoli re infecta, Pontifex totum se vertit ad Reges Franciæ, neque amplius quæsitam legimus Imperatoris opem. Baron et Pag sub a. n. 46.

Pipinus insignem de Saxonibus victoriam refert, qui ad Regis clementiam versi pacem impetrant. Redeunti mors fratris sui Giphonis rebellis in Wasconia, ubi confugium quæsierat nuntiatur. Ex Append II Contin Fred et Annal. Pag. n. 8.

Eclipsis Sol 9 Jan, fer 3, h. 2 ante merid, et Lunæ 24 Jan h. 4 post med noct, ineunte fer 4 Calvis.

67 Impp Fl. Constant. Copr. Aug. 4506
 7 34 et 35, 43 et 44. 4507

44 Leonis IV Aug. 3 et 4.
 F Pseudosynod. Cp. contra Sacras Imagines Imperatori favente Patriarcha. Steph. Diac. Cp. Pag. n. 40 et seqq.

Pipinus in conventu Carisiaco cum Proceribus decernit S. Sedi opem ferre, nequicquam ab Aistulpho (qui h. a. Kal. Mart. suas leges tulit) tentante per Carolomanum legatum suum remove animum Regis ab armis suscipiendis in Langobb. Carolomannus enim Pontifice annuente remanet in Mo-

chatus et alia plura in ditionem S. Sedis Pipini Regis beneficio concesserunt, Bacchin. in Agnel. Vide Præfation. et notas in Steph. II. al. III.

Theophilactus Patriarcha Antioch. moritur: succedit Theodorus. Ex Theoph. Pag. n. 40.

Zachariæ 44, Stephani II, al. III, 4. 752

III
 IV
 Hegira Quum S. Zacharias sedisset a 135, a. 40, m. 3, 48 Julii d. 43, moritur h. a. die 45 Mart. et post Interpont. d. 42. consecratur ejus Successor STEPHANUS II, a Panvin. et Baron. dictus III, quia alium Stephanum post Zachariam electum non ordinatum, inter Pontiff. numerant, consecratur inquam die 26 Mart.

Stephanus nequicquam sollicitata Imperatoris ope adversus Aistulphum Langobardorum Regem, ad Francorum Regem se vertit, a quo auxilium petit. Anast. Baron. Pag. n. 46, ubi ait Romanos Pontifices nondum Imp. Orientis detrectasse, quæ est mira Christi Vicarii tolerantia, Christi ipsius exemplo.

Stephani II, al, III, 4 et 2. Stephanus a Langobb. vexatus publicis privatisque precibus implorato Dei auxilio, in Franciam proficiscens, Romæ egreditur 44 die Octobr. 45 Novemb. Ticino discedit in Franciam perveniens ingenti cum honore accipitur, obviam euntibus filiis Regis, etc. Anast. Anastasius in Cp. Sed. a Leone intrusus a. 730, quum fuisset ejusdem invasor an. 24, h. a. moritur. Succedit Constantinus Monachus hæreticus. Baron. et Pag. num. 4.

iv et 383 i Hegira 436, 7 Julii fer 7

S. Bonifacius Lullo in Episc. Mogunt. subrogato in Frisiâ redit, ibique Trajectencam Episcopatum regit. Baron. a. 755 et ibi Pag. qui etiam h. a. num. 9 et sed. Privileg. Steph. Abbatibus Monast. Nonantulani in perpetuum mense Januar. Ital. Script. to. 4, p. II, pag. 494.

S. Bonifacius Lullo in Episc. Mogunt. subrogato in Frisiâ redit, ibique Trajectencam Episcopatum regit. Baron. a. 755 et ibi Pag. qui etiam h. a. num. 9 et sed. Privileg. Steph. Abbatibus Monast. Nonantulani in perpetuum mense Januar. Ital. Script. to. 4, p. II, pag. 494.

S. Bonifacius Lullo in Episc. Mogunt. subrogato in Frisiâ redit, ibique Trajectencam Episcopatum regit. Baron. a. 755 et ibi Pag. qui etiam h. a. num. 9 et sed. Privileg. Steph. Abbatibus Monast. Nonantulani in perpetuum mense Januar. Ital. Script. to. 4, p. II, pag. 494.

S. Bonifacius Lullo in Episc. Mogunt. subrogato in Frisiâ redit, ibique Trajectencam Episcopatum regit. Baron. a. 755 et ibi Pag. qui etiam h. a. num. 9 et sed. Privileg. Steph. Abbatibus Monast. Nonantulani in perpetuum mense Januar. Ital. Script. to. 4, p. II, pag. 494.

D i Stephani II, al. III, 2 et 3. 754
 ii S. Stephanus die Epiphan a Hegira Rege deducitur ad palatium Pontigonense, inde Carisiacum. In 437 Monast Sancti Dionysii ægrotat, convalescit, multa in Gallia promunere Pontif exercet: Reges inungit Pipinum, uxorem filios, incertum an Chrysmate, an S. Bonifacii unctionem confirmans. Proficiscitur cum exercitu: rebusque compositis a victore Pipino, Romam ingreditur anno exeunte. Anast Annal Baron Pag n. 4 et seqq.

Isidori Pacem Chronicon ex

Isidori Pacem Chronicon ex

Anni Romanorum imperatores, Lang. reges, res gestæ. *Anni A ab U. C.* *Anni Olymp et Heg* *Romani pontifices, et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.* *Anni Æræ Christi.*

- nasterio S. Dionysii, et Pipinum multo milite Ticinum venit cum Pontifice. *Annal. Anast.*
 Abdalla Califa Sarac. xxxi. Abbasidar. primus moritur die 9 Jun. succedit fr. Abuginfar Almansor Califa xxxiii. Ex Elmak. Pag. n. 23.
- 5468 Imp. Fl. Constant. Copr. Aug. 1507
 8 35 et 36, 44 et 45. 1508
- 45 Leonis IV Aug. 4 et 5.
 E Eclips, Lunæ 23 Nov. fer. 4.
Indict Londini. ex Roger. Calvis.
 viii Pipino in Galliam reverso Narbo,
 ix quæ triennem patiebatur obsidionem, a Francis Gothorum conventionem expugnatur, Saracenisque e Septimania expulsis ultra Pyrenæos ea provincia restituitur. *Annal. Pag. n. 23.*
- Aistulphus in Franciam profecto Pipino resiliit, pacta conventa servare noluit, legatos Pontificios contempsit, urbem Romam obsedit Anast. Baron. late. Pag. n. 4 et seqq.
- 5469 Imp. Fl. Constant. Copr. Aug. 1508
 9 36 et 37, 45 et 46. 1509
- 46 Leonis IV. Aug. 5 et 6.
 D C Aistulphus quum regnasset post fratrem an. 7 Pontifici semper infensus, h. a. male perit post d. 5 Apr. Rex Langob. annuente Pontifice fit Desiderius omnium ultimus ut dicam a. 774.
- Nova epoche Saracenor. Hispan. hac quippe anno eorum Reges incipiunt. Abderamen cum Juzepho Præfecto configit, quo victo, ac fugiente Toletum, ipse Rex salutatur; qui Ameræ licet nomine contentus fuerit, Rex tamen primus eorum et in Hispaniis: et quidem h. a. regnare incipit, tametsi Juzephus nonnisi post triennium occiditur. Sic usque ad h. a. Præfecti: hinc usque ad 943. Ameræ. deinde Califæ sunt appellati. Ex Anon. And. et Elm. Png. num. 7.
- 5470 Imp. Fl. Constant Copr Aug 1509
 40 37 et 38, 46 et 47. 1540
- 47 Leonis IV. Aug 6 et 7
 B Pipinus et Constantinus mutuis legationibus de pace agunt, quæ nullum sortitur effectum. App ii, ad Cont Fred. Pag. n. 7.
- Desiderius Ecclesiæ ditionem vexare et ipse incipiens Romam veniens sub Autumnum promittit, se redditurum Imolam, Bononiam, Auximium Anconam, etc quas occupaverat, si redderentur sibi obsides a Pipino Franciam secum ducti: quare Pontifex legatione ad Pipinum missa aliud litteris. aliud voce ei significat. Cod Carol Epp 28, 26, 30, 33, unde patent Constantini molimina in Ravennam et Exarchatum ad defectionem per missum suum Leonem pertraheret.
- plicit. Est is primus e quinque Scriptorib Regum Hisp a Sandoval editis 1605 et idcirco non visis a Baron. Pag n. 26.
- ii Stephani II, al. III, 3 et 4. 755
 iii Pipino enixis Pontificis præcibus moto in Italiam redeunte, Aistulphi fœdifragi audacia reprimitur, donationes antiquæ Ecclesiæ factæ instaurantur, novis adjunctis. Anast Baron.
- B Carolomaunus Monachus h. vel supra. in Franciam moritur. *Annal S. Bonifacius cum sociis martyrium facit in Frisia, ubi fidei novitios invenire putans, invenit novos lictores. Ex Othlon, Mabill et Pag n. 45 et seqq.*
- iii Stephani II, al. III, 4 et 5 756
 iv Pontifex Aistulpho mortuo, Hegira et tranquilla Italia omni, scribit 439 Pipino, ut quæ antea erant ablata 3 Junii S. Sedi a Langobardis, nec ab fer 5 impio Aistulpho reddita fuerant reddi curet a novo Rege Desiderio; ut fidei Catholicæ Orientis a Constantino impugnatae satagat, multaque alia, quæ videsis Cod Carol ep. 8 et ap. Pag n. 2 et seqq.
- C Theodorus Antiochen Episc a Saracenis in exsilium mittitur, et Orthodoxi vexantur, iis prohibendo, ne de Christiano dogmate cum Arabibus disputent. Theoph ap. Pag n. 5.
- iv Stephani II, al. III, 5 et 6, 757
 et S. Pauli 4.
 384 Stephanus postquam sedit an. 5, d, 29 a die 26 Mart 752 h. a. moritur 26 Apr, daturque ei successor S. PAULUS, qui ordinatur 29 Maii, post interp dier 24 Maii fer 3 35 aut 32 a die depositionis.
- S. Paulus statim atque Sedem apostolicam ascendit binis litteris cum rege Pipino et Francis fœdus Prædecessorum instaurat. Epp 43 et 22, Cod Car.

i ii et †	<i>Romanorum imperatores, Lang. reges, res gestæ.</i>	Anni A ab U. C.	Anni Olymp et Heg.	<i>Romani pontifices et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.</i>	Anni Æræ Christi.
	Impm Fl. Constant Copr Aug 38 et 39, 47 et 48.	4510 4511	I II	Pauli 4 et 2. Paulus ut Pipinum a Constantino dissociet nil intentatum relinquit ; omnem amoris significationem erga illum, in hunc vero odium vehemens multis testatur : Marinum quoque presbyterum, a quo fuerat proditus, in gratiam Pipini episcopum fieri jubet in ejus regno. Ex Cod Car. Pag n. 4 et seqq.	758
3	Leonis IV, Aug 7 et 8. Desiderius hoc item anno tempore autumnii venit ad Sacra limina, et Pontifici promittit se plura patrimonia redditurum, quæ in Tuscia eripuerat. Cod Car ep. 26. Pag n. 9. Pipinus pugnat iterum adversus Saxones, multisque eorum cæsis, antequam in Franciam redeat, coegit ut promitterent se mandata ejus omnia facturos, et 300 equos quotannis ad generale conventum honoris gratia missuros. Baron sup a. et ibi Pag n. 8, ex Annal.			Antiphonale, Responsale, et alios id genus libros Paulus mittit in Franciam, pro hor tempor. more, ut cantus Romanus sensim introducatur in illud regnum. Ep. 25, Cod Car.	
	Garcia cognom Arista primus Navarræ Princeps moritur ; succedit fil Eneco Garseanis, vel Inigo Garcieis Aristha, qui primus hoc anno Regis nomen assumit. AA. ap. Pag n. 12.		B	Eadbertus R. Northumbr monitus a Pontif ut Monasteria ablata Foldredo abbati restituat, relicto Regno filio suo Osulpho fit Canonicus Eboracensis. Pag num 44.	
3 19	Impm Fl. Constant Copr Aug et 40, 48 et 49.	4511 4512	II III	Pauli 2 et 3. Sergius Ravennæ Episcopus petit a S. Pontifice, ut Ecclesiæ suæ reddi jubeat Monasterium Galiantense S. Hilari ; quare Diploma edit Pontifex pro ejus restitutione, quod Baron refert ex Rubeo, cujus temporar notas emendat Pag n. 4.	759
†	Leonis IV Aug 8 et 9. Aragoniæ Comitatus, qui sæculo XI, in Regnum evasit h. a. instituitur, primusque ejus Comes est Azenarius : at Aragonia parvis initio limitibus circumscripta a Regibus Navarræ obtinere cœpit. Idque factum, quia Christiani Hispan qui Regi Saracenor seu Ameræ Abderamini parere volebant, Comitibus morem gerebant occasionem expectantes Regnum a servitute Saracen eripiendi. Pag n. 13. Pipino nascitur filius, quem suo nomine appellat ; et S. Pontifex e sacro fonte suscipere eum optat : Ep 23, Cod Car post bien moritur. Osulpho post regni annum a suis nequiter occiso regnat Ethelwodus in Northumbria mense Augusto. Annal Mailr. Pag sup a. n. 44.		C	S. Othmarus secundus abbas Sangallensis moritur. Ex Mabillon et aliis AA. Pag n. 2 et seqq ante eum Baron. Moritur item h. a. S. Pirminius primus abbas Augiensis Monasterior conditor tertio Non Novemb. Pag n. 8 et seqq. Christiani in Oriente a Saracenis vexantur : ac prohibentur conficere publica vectigalium acta, quod officium brevi eisdem restituere coguntur, non enim Saraceni numeros et summas valebant scribere. Theoph.	
3 13	Impm Fl Constant Copr Aug 40 et 41, 49 et 20.	4542 4543	III IV	Pauli 3 et 4. Error Paschalis inter Orientales : Orthodoxis die 6 hæreticis 13 Aprilis id celebrantibus. Theoph. Pag observat n. 6, quod qui Cyclum Victorii sequebantur, ut Galli, cum h. a. Cyclo Lunæ I, term Pasch 5, April noluerunt seq die 6, Pascha celebrare, et ad 13 distuler seq Dom.	760
†	Leonis IV Aug 9 et 10. Eclipsis solis die 15 Aug hora post merid 4, digiti ecliptici 8, 45, söl in 26 Gemin. Ex Miscell et tabul Pruten. Calvis. Waifariusdux Aquitanie tyrannidem induit, et res ecclesiarum sibi usurpat. Pipinus repetit res ecclesiasticas ad suum regnum pertinentes, et ut pristina iisdem immunitas reddatur per legatos monet : omnia Waifarius contemnit. Hincbellum novennale oritur, quod Annales Aquitanicum vocant, idque Pipinus confecit novissimo vitæ suæ anno 768. Ex Annal. Append 2, ad Contin Fred et Eginh. Pag num 4 et seqq.		D	Oratoribus Pipini Regis motus Desiderius aliqua ex parte satisfacit Pontifici, multa ex ablatiis restituens, partem se restitutum promittens : S. tamen Pontifex id nuntians Pipino, ut cum Desiderio ei convenerat, non desisit eum orare, ut totum S. Sedi restitui curet. Cod Car Ep. 21. Pag n. 3.	
4 14 2	Impm Fl. Constant Copr Aug 41 et 42, 20 et 21	4543 4544	IV et 385 I	Pauli 4 et 5. S. Pontifex patrias ædes in Mo-	764

Anni Romanorum imperatores. Lang. Anni A Anni Romani pontifices et res ecclesia- Anni
Periodi reges, res gestæ. ab U. C. Olymp. sticæ Orientis et Occidentis. Æra
Jul. et Indict Christi

- Leonis IV Aug 40 et 41.
Belli Aquitanici an. 2 Pipini 40. Annal.
Pipinus et hoc anno feliciter contra Waifarum præliatur; ac multis Wasconibus, seu Aquitanis cæsis, captisque una cum Blandino Comite urbis Arvernæ, necnon urbe ipsa expugnata et regione late vastata, redit ad propria. Ex Annal et contin Fred App 2. Pagtum num 5.
In Oriente defensores Sacrar Imaginum multa patiuntur ab impio Constantino; et h. a. S. Andræas Crisis ob eandem causam Martyrium facit. Ex Metaphr. Baron et Pag n. 2. Vide ap. Baron fuse h. hist.
- 5475 Imp. Fl. Constant Copr. Aug 45 42, et 43, 21 et 22. 4544
● 3 Leonis IV Aug 41 et 42. 4545
C Belli Aquitanici an. 3, Pippini 41
Indict Pipinus tertio in Waifarum pro-
xv fectus, Bituricam obsidione cin-
I git, machinisque demum expug-
natam suæ ditioni subdit jure belli: milites ab hoste in eam missos ut defenderent civitatem absolutos clementer dimisit, comites ibidem inventos in Franciam cum uxoribus et liberis ire jus-
sit, suosque comites iis substituit. Capto inde mira celeritate castro Toarcio in Franciam est regressus. Annal Cont Fred App 2. Pag n. 6.
Almansor Bagdadum postea sedem Califaram hora ab astrologis designata ædificat, vocatque Medinato-SSalami. Ex Elm et Abulpharajo. Pag n. 7.
- 5476 Imp. Fl. Constant Copr Aug 4545
● 16 43 et 44, 22 et 23. 4546
● 4 Leonis IV Aug 42 et 43.
B Belli Aquitanici A. 4, Pipini
Indict 42. Pipinus quartum descen-
I dens in Aquitaniam usque Cadur-
II cum pervenit, lateque vastata ea regione, in Franciam revertitur. Ann. Met.
Constantinus prospere pugnat cum Bulgaris, quorum multa mill cædit, ac victoria elatus in urbem triumphans ingreditur, Theoph.
Turcæ h. vel seq a. nempe Constantini 23 ex portis Caspiis exeunt, multisque per Armeniam occisis aut captis, domum redeunt. Idem.
Hiems horrenda sævit tam in Oriente, ex Theophane, quam in Occidente, ex Francor Annal Baron et Pag. n. 3.
- 5477 Imp. El. Constant Copr Aug 4546
● 17 44 et 45, 23 et 24. 4547
● 5
A G Leonis IV Aug 43 et 44.
Indict Belli Aquitanici A. 5, Pipini 43.
II Annal.
III nasterium et Ecclesiam Monachorum convertit, ac Deo dicavit in honorem SS. Pontificum Stephani Mart et Silvestri Conf quod postea ad Moniales transiit, ut hodie est, S. Silvestri in Capite vulgo appellatum. Baronius testatur, Privilegium ea occasione datum a S. Pontifice apud easdem Moniales asservari. Pag n. 1, corrigit temporariam notam.
S. Garibaldus Ratisponen episc 2, h. a. circiter moritur, postquam tenuit eam sedem annos 22, nempe ab an 739, cum S. Bonifacius Bajoariam in quatuor episcopatus divisit: id moris in Ecclesia erat Ratispon ut monachi et Canonici vicissim succederent. AA. ap. Pag n. 7.
Pauli 5 et 6. 762
II Monachi Orientis defensores
Hegira Sacrar Imagg persecutionem ab
145 Imp impio patiuntur. Metaphr.
34 Mart Baron.
fer 4 Paulus Papa donat Pipino quatuor Monasteria, nempe S. Stephani M., S. Andræ Ap. et S. Victoris cum omnibus ad ea pertinentibus pro sustentat peregrinor Monachor Christi pauperum, etc. Cod Carol ep. 42. Pag n. 2.
Monasterium Prumiense 35, circit. mill pass Treveris dissitum, fundat Pipinus Bertradæ conjugis rogatu, quod postea floruit viris illustribus tum monastica disciplina, tum eruditione, eique præficit Assuerum sanctum virum. Privileg fundat exstat datum 43, Aug a. Pip 44. Pag num 3.
- II S. Pauli 6 et 7. 763
III Pipinus Romam mittit Haribertum Abbatem, et Dononem Comitem, ut Pontifici sibi metuenti a Langobb testarentur ejus constantiam pro defensione S. Sedis. Contra Pontifex mittit cum iisdem in Franciam legatos suos Joannem Subdiac et Abb, ac Petrum primum defensorem cum gratulatoriis ob firmum constantemque ejus animum erga S. Sedem Cod Car ep. 48.
Willisvinda, et ejus fil Cangor comes fundant Monaster Laurehamense ultra Rhenum, in Diœcesi Wormaciensi, primumque ejus Abbatem instituunt Chrodegangum Episcopum Metensem. Ex Diplom a marq Freh edito. Pag n. 5.
- III S. Pauli 7 et 8. 764
IV Gliscente defensorum SS. Imagg
Hegira persecutione S. Stephanus Jun
147 ætatis a. 49, in Præconnesum Hel-
9 Mart lesponti insulam exsul mittitur h.
fer 6

Anni Romanorum imperatores, Lang. Anni A Anni Romani Pontifices et res Eccle- Anni
Periodi reges, res gestæ. ad U. C. Olymp. siasticæ Orientis et Occidentis. Æræ
ful. et Indict. et Heg. Christi.

Eclipsis Solis 4 Jun. fer 2 fere in ipso meridie. Digni ecliptici 7, 45. Sol in 16, gr. Gemin. ex Aimoin. Bunting Calvis.

Pipinus conventum habet in civitate Wormacia, ubi agit de pace cum Waifario Aquitanix duce, et cum Tassilone Bajoarix, qui sup a. rupto fœdere cum Avunculo suo Pipino, e Francia in Bajoariam fugit. Quare h. a. in nullam partem educit milites. In eodem conventu Comites declarati filii Pipini. Ex Annal Pag n. 3 celebravit Natale, et pascha in Carisiaco.

Pipinus Legatos Imp audire noluit, nisi præsentibus Pontificiis, et utrosque de fide orthodoxa et traditione Patrum disputantes audit, deinde tam ad Pontif quam ad Imp. directis legatis quæ evenerant significat. Pag. n. 4.

5478 Imp Fl. Constant Copr Aug 45 4517
 D 48 et 46, 24 et 25. 4518

D 6 Leonis IV Aug 14 et 15.
 F Belli Aquitanici A. 6, Pipini 14.
 Indict Annal.

III Multa hoc anno prælia committuntur inter Comites Aquitanos, et Francos, qui illos superarunt. Pipinus, qui natale et Pascha celebravit Aquisgrani non eduxit copias; at celebravit ut sup a. conventum, qui Attiniacensis dicitur ab Attiniaco urbe, in qua celebratum. Eo conveniens Assuerus abbas Prumiensis a Pipino impetrat cellam S. Goaris supra Mosellæ et Rheni confluentes sitam, quæ ab h. a. monasterio Prumiensi conjuncta remansit. Ex Annal et Wandelb. Pag num. 6.
 IV Ethelwaldus R. Nordanhumbor. moritur: succedit Ealredus trinepos Idæ, qui regnat an. 8 ex Westmon. Pag n. 7.

5479 Imp Fl. Constant Copr Aug 46 4518
 D 49 et 47, 25 et 26. 4519

D 7 Leonis IV Aug 15 et 16.
 E Belli Aquitanici A. 7, Pipini 15.
 Indict Annal.

IV Pipinus Paschate celebrato Aquisgrani iterum movet in Aquitaniam, et transacto Ligere, provincia omni vastata, ita ut omnes suæ ditioni subicerentur, cum multa præda et spoliis Aquitania fere tota acquisita in Franciam redit. Ex contin Fred App 2. Pag n. 4.

Paulus congressu habito coram Legatis Desiderii, de mittenda ad Pipinum nova legatione deliberat, per quam nuntiat Desiderium, longe ut cætera restitueret, S. Sedi, ea omnia quæ restituerat, invasisse iterum: quare pejora metuens ejus auxilium implorat. Ex Ep. 47, Cod Car. Pag n. 5.

a. quum superiori ad id damnatus fuerit Cpoli. Bar sup a. Pag ibi n. 4.

Tres Orient Patriarchæ, Theodorus Antiochæ, Theodorus Hieros et Cosmas Alexandrin Concilium cum Suffraganeis die Pentec celebrant, et Epiphaniæ Episcopum qui in impiam Imperatoris sententiam contra Imagines concesserat, anathemati subjiciunt. Unde liquet, præter Cpolitum cæteros Patriarchas Orientis fuisse defensores Sacrar Imaginum. Bar sup a. et ibi Pag n. 2.

B

iv S. Pauli 8 et 9. 765
 et Langobardi Senogalliam vastant
 386 cæsis incolis, et abacta præda;
 i at Desiderius per legatos Pipino
 Hegira significat nil a Langob actum
 148 contra Rom Pontif: quod Paulus
 27 Feb rescians, Pipino rei veritatem nar-
 fer 4 rat per suos Legatos. Cod Car
 ep. 14

C

Alia item epistola h. a. quæ est Cod Car 24, nuntiat Pipino sex Patricios cum ingenti classe paratos esse ab Imperat ut in Italiam venirent; eosdemque auctos classe Sicula Romam properare, inde in Franciam profecturos: iisdemque litteris nuntiat Desiderii pervicaciam, qui nihil eorum quæ promiserat, S. Sedi restituerat, imo minaci epistola eum territaverat. Pag n. 2, et seqq.

D

i S. Pauli 9 et 40. 766
 ii Constantinus Monachus pa-
 Hegtra triarcha Cp. hæreticus qui anno
 149 753 electus fuerat, quum sedisset
 46 Febr an. 43 in exsil mittitur: succedit
 fer. 4. die 18 Novemb. Nicetas Eunuchus e Sclavor genere contra Canones. Theoph. Baron. Pag n. 4.

Baronius fuse narrat Constant. Copr sævitiam, et irreverentiam erga Sacras Imagines, et viros illustres. Ex Miscell. et Niceph.

Chrodegangus Episcopus Metensis, qui an. 763 præfectus fuerat Monaster. Laureshamensi recens condito h. a. moritur 6 Mart ex Martyrol Meten. Pag n. 6 Mortuus item est hoc anno Egbertus archiepisc. Eboracen. ut cum Baron Pag an. 764 n. 4.

Anni Romanorum imperatores, Periodi Jul. et Indict.	Lang. reges, res gestæ.	Anni A. U. C.	Anni Olymp. et Heg.	Romani pontifices et res Ecclesiasticæ Orientis et Occidentis.	Anni Æræ Christi.
5480 ⊙ 20	Imp p. Fl. Constant. Copr Aug 47 et 48, 26 et 27.	4519 4520	II III	S. Pauli 40 et 44. S. Paulus degens ap. Basilicam	767
⊙ 8 D	Leonis IV Aug 16 et 17. Belli Aquitanici A. 8, Pipini 16.		Hegira 150 5 Febr fer 5	S. Pauli æstivo calore morbo correptus moritur die 28 Jun quum sedisset an 40, m. 4, a. die 29 Maii 757 et antequam spiritum exhalet, intruditur Constantinus, qui invadit apostolicam Sedem an. 4, m. 4, nempe usque ad 29 Jul mensis seq a. quod invasionis tempus appellatur interpontificium ab Anastasio. Vide notas Chronol Stephani II et Pauli.	
Indict v IV	Pipinus Paschate ap. Gentiliacum celebrato Bituricas cum uxore Bertradane se confert actoque ibi conventum. Maio expeditionem suscepit eodem men in Waifarium, contra quem alteram suscipit m. Aug et utrobique victor exstitit: hiemavit Bituricis. Ex Annal Pag n. 8 et seq exercitum vero ad hiemandum misit in Burgundiam. App Cont Fred. Tres Patriarchæ Or. Sacrar Imagg defensores una cum multis Metropp et Episcopis scribunt Pontifici Synodicas, testantes Imaginum cultum vigere in Oriente. Has, mortuo Paulo accipiens Pseudo-Pont. Græce et Lat ad Pipinum mittit, ut sibi eum conciliet. Ep. 99 Cod Carol Pipinum vero non esse passum, se ab invasore decipi, ejus silentium indicat.		B	Concil Gentiliacense, prope Parisios habetur jussu Pipini, ubi actum de processione Spiritus S. et de Sacris imaginibus contra Græcos, quorum errores, non dubitat Pagius, quin Franci Episcopi improbarint: at concilium non exstat. Pag sup a. cum Baron n. 3.	
5484 ⊙ 24	Imp p. Fl. Constant. Copr Aug 48 et 49, 27 et 28.	4520 4524	III IV	Stephani III, al. IV, 4. H. a. die 28 Jul Sergius et Waldipertus Presbyteri cum Langobardis Romam ingressi, die sequen Constantinum intrusum ex occupata Apostolica Sede dejiciunt, quam invaserat an. 4, m. 4. Deinde post dies 10, nempe 7 Aug consecratur Pontifex ΣΤΕΦΑΝΟΣ III, al. IV. Anast.	768
⊙ 9 C B	Leonis IV Aug 17 et 18. Belli Aquitanici A. 9, et ultim.		Hegira 151 25 Jan fer 2	Waldipertus Presbyteri cum Langobardis Romam ingressi, die sequen Constantinum intrusum ex occupata Apostolica Sede dejiciunt, quam invaserat an. 4, m. 4. Deinde post dies 10, nempe 7 Aug consecratur Pontifex ΣΤΕΦΑΝΟΣ III, al. IV. Anast.	
Indict VI VII	Pipinus accersito exercitu e Burgundia mittit suos Comites cum parte copiarum ad capiendum Remistagnum patrum Waifariorum, qui sup a. fidem fefellerat: captumque ab iisdem cum uxore ultimo supplicio affici jubet. Ipse totum exercitum contra Waifarium movet, ac tota in suam ditionem Aquitania redacta, captum denique Ducem interfecit iv Non Jun ut habet chron S. Galli. Demum ipse Pipinus ægrotat, et diviso inter filios Carolum, et Carolomanum Regno, moritur viii Kal Octob quum regnasset post mortem Caroli patris an. 26, post regiam adeptam dignitatem 16. Coronatur Reges vii Id. Oct Carolomannus Suessione, et Carolus postea Magnus et Imperator Occid in Civit. Noviom Annal Pag n. 2. et seqq.		C D	Pipinum regem Carolovingiarum primum, a Merovingiis potestate in eum translata S. Sedis auctoritate, amplificatorem Ditionis S. Sedis, quæ Caroli Martelli ævo cœpit, deficiente Italia omni ab impio Leone Sacrar. Imaginum osore, harumque defensores maximum advers Constantinum, et Catholicæ religionis in magna Aquitaniæ parte a Saracenis labefactatæ, et ab Idololatris in Trans-Rhenana Francia everse restitutorem jure Stephanus II et Paulus Christianissimum nuncuparunt, in suis litteris. Cod. Car.	

APPENDIX AD CHRONOLOGIAM.

Exhibenda nunc sunt, quod ante promiseram, unum aut alterum specimen documentorum quæ nobis oblata sunt genuina, et maxime illustria ad seriem et notas temporum comprobandas, præsertim in lectissimo museo lapidario sæpe a nobis producto et producendo, eminentissimi principis Alexandri

cardinalis Albani: quod si appellavero *Capitolium alterum* ad fastos consulares a Christo nato reddendos ex synchronis monumentis, citra invidiam verbi dicto constabit veritas. Perinde enim contigit et Romano Capitolio, ut fastos suos veteres et archetypos in foro proximo effossos recuperaret munif-

ac studio alterius principis Alexandri cardi-
serenissima gente Farnesia: cujus benefi-
liberalitati et curæ acceptum referunt ætates
decus præcipuum Romanæ historiæ, tum sa-
m profanæ.

iminis igitur gratia duos ex ingenti numero
i lapides, Latinum unum, alterum Græcum:
epertum ante annos septem in littore Antiati,
a et sollicitudine memorati cardinalis Albani,
e sanctissimi patris lætitia et adhortatione
lida historiæ firmamenta conquirentis; hunc
m pridem notum, et ante annos centenos et
i, et quod excurrit, editum a Grutero ex
transmissa scheda, desumpta ex libris Anti-
m Bernardini cardinalis Maffæi: in qua tamen
tor ita vitiose reddiderat nonnullos versus,
tus occultaverit pretiosissimum documentum
riorum, in illo marmore compositum cum
itu Galli et Flacci, adeoque cum cæteris omni-
chis Orientalium et Occidentalium populorum
omani: quod modo integrum et custoditum
ietypo Romam perlato in museum Albanum,
sime sculptum cernimus, et opportune pro-
is ad æras universas hoc duplici specimine
ndas, et stabilendas in nostris tabulis chro-
is, et antiquitatum genuinarum auctoritate
nos singulos confirmatis.

or igitur primum Latinis litteris insculptum,
teris Antii ruderibus repertum, est frag-
a tabulæ amplioris, in qua dispositum con-
ur Kalendarium Julianum, in columnas
im distributum per totidem anni menses, et
tum ditetum iisdem plane litteris indicantibus
stos, nefastos, et comitiales, necnon ætatem
er cyclum octagrammum, quæ leguntur in
ano, per alios et per nos edito et explicato
de Kalendario et Cyclo Cæsaris.

er festa præcipua Romanorum et indicia
n, leguntur in hoc Antiati propriis diebus
agesta præcipua principum familiæ Juliæ, et
idem ascitorum, natales, funera, a Julio
dictatore ad ætatem Claudii; inter quæ illud
re non pigeat quod die 20 Augusti consignatur
INFERIÆ L. CÆSARIS. Diem emortualem Lucii
; nunc primum ex hoc Antiati Kalendario
ita proxime definiverat card. Norisius in
Pis., pag. 263, ut demonstraverit obitum il-
incipis deberi alicui ex diebus interceptis in-
t 24 Augusti, contra Salianum et Ricciolium,
entes ad Decembrem. Norisiani computi
et felicitas hoc marmore comprobata tanti
et, ad chronologiam ut ipsemet scribit, si
sdem principis tantum attingeret. Quod inde
uitur, hoc ducimus multo pluris habendum.
uitur autem augmentum fideiæ industriam
n excitans ad pontificum nostrorum epochas
ndas. Perinde enim possunt ex tabulis depo-
m SS. martyrum et pontificum, annuo ritu
lesia memoratarum, dies earumdem firmari.
D si adjungantur monumenta et comparentur:
iit ex marmore Antiatum recognosci, illo
n conspecto, diem tamen obitus L. Cæsaris
fuisse deductum æqualibus ex documentis
n et numerorum per Norisium mature consi-
; quod præstitum similiter cognoscimus in
scribenda die pugnæ Pharsaliæ, licet nunc
n declarata sit hoc in eodem fragmento
arii ad diem 7 Idus Augusti, cum non igno-

imus reperiri tantummodo potuisse partem
e marmoris, quæ continet sex menses anni
posterioris a Julio ad Decembrem, eosque
tegros cum tabula sequioribus ætatibus in-
secta aut contracta decadem dierum postre-
miserit in singulis mensibus.

et pretium hujus monumenti, licet contracti,
la tabulæ quæ supra Kalendarium extenditur,

A licet illa quoque mutilata fuerit superius. Exhibet
enim genus quoddam fastorum persimile municipa-
libus, veluti Casinensi, edito in notis nostris ad
S. Clementem infra, aliisque apud Gruterum et Fa-
brottum aliosque antiquarios videndis. Quemadmo-
dum enim in coloniis et in municipiis solemne erat
ut, exemplo populi Romani Quiritum, incidenterentur
quotannis nomina consulum ordinariorum Romæ
ineuntium magistratum Kal. Januarii, a quibus an-
ni nomenclatura petebatur, deinde recenserentur
nomina vel duum virum in coloniis, vel quatuor virum
juri dicendo in municipiis, aut quinquennialium,
(quod conspiciamus in Casinati); ita hoc in lapide
ex ruinis Antii effosso signati sunt Romani consu-
les ordinarii serie continuata, cujus fragmentum
superstes inchoat a consulatu Cn. Acerronii Proculi,
et C. Pontii Nigrini, emortuali Tiberii, æræ autem
Christianæ 36, et pertingit ad consulatum quintum
Tiberii Claudii, collega Orphito, æræ Christi 45.
B Singulis vero sub collegiis consulum leguntur in-
cisa nomina sex magistrorum, vel pro magistro-
rum, qui quotannis eligebantur ad curam vel ad
impensam ludorum e corporatis vernis, sive liber-
tis domus Augustæ in Antiati secessu degentibus
(quem a Tiberii ætate ad Adrianum principem fre-
quentatum ab Augustis ostendi in epistola delapide
Antiati ex testimonio veterum scriptorum) et ad-
dictis peculiari officio, et opificio sigillatim, ut vi-
detur, in domo Augusta. Clare admodum conspicit-
ur VERNARUM DIES FESTUS ita signatus in illo mar-
more die 6 Octobris; et inter magistros sub consu-
lato Tib. Claudii Cæsaris et Vitellii II (æ. Christianæ 43) legitur LYSIMACHUS ÆDITUUS Dei sui VER-
NANI: quem scilicet genium suum tutelarem et pa-
tronum elegerant corporati isti vernæ et die festo
peculiari celebrabant. Opificia et professiones prop-
riæ libertorum et vernarum domus Augustæ ob-
servantur passim adjunctæ nominibus singulorum:
sunt autem illæ PISTOR, JUSCULARIUS, MENSOR, TE-
GULARIUS, TOPIARIUS, PAVIMENTARIUS, DISPENSATOR,
SUBULICUS, A SUPELLECTILE, A CORINTHIIS, etc.,
aliæ quoque nobiliores occurrunt PICTOR, ATRIENSIS,
MEDIGUS, A BIBLIOTHECA. Verum hæc expendenda
reservamus explicationi peculiari hujusce monu-
menti, suo loco edendæ.

Chronologiæ utilitates hic tantummodo sunt at-
tingendæ. Epochæ pugnæ et VICTORIÆ PHARSALICÆ
ibi adnotata legitur ad diem nonam mensis Augusti
DIVUS JUL. PHARSALICÆ VICIT. Hæc nullis monumen-
tis certa hæcenus reddebatur, licet felicissimum
ingenium em. cardinalis Norisii ex collatis auctori-
latibus veterum scriptorum quam proxime ad illam
accesserit in Epochæ Syromacedonum, dissert. 3,
cap. 5. Præstat attamen omnibus documentis tem-
porum hoc in lapide consignatis series illa consulum,
quæ plus quam viginti paria incisa fuisse ostendit
huic marmoris supra hoc semestre spatium exten-
sum a Julio ad Decembrem. Totidem cum referret
præcedens semestre deperditum a mense Januario
ad Junium, consequitur ut anni continui plus quam
quadraginta ac totidem paria consulum nobis osten-
derentur e primo Christi sæculo per unicum hunc
lapidem, integer si ad nos pervenisset: quibus cum
addi possent ex marmore Casinati novem illa consu-
lum collegia ex Capitone et Rufo (Christi 67) ad Ve-
spasiani VI et Titi V (Christi 75) feliciter præservata
et inferius impressa in notis ad S. Clementem, vi-
deremus fastos consulares plus quam dimidii sæculi
in æra Christiana principis duobus marmoribus
musei Albani comprobatos. Supersunt attamen ex
illo numero complures in Antiati, et ænea tabula
demonstrat, fideliter expressa ex archetypo, et hic
inserenda speciminis gratia ex collectione marmo-
rum Latinorum ad chronologiam pertinentium.

Produco, e lapidibus Græcis ejusdem musei emi-
nentissimi Alexandri card. Albani, alterum docu-
mentum et firmamentum chronologiæ, conjungens

Tyriorum cum æra consulari ; quibus con-
 nnes reliquæ Orientis et Occidentis orbi
 ognitæ redduntur, non minus certæ.

hæc tabula exhibet epistolam Tyriorum
 solos degentium, scriptam x Kalendas Au-
 loet Flacco consulibus (id est anno æræ Chri-
 magistratum præcipuum, senatum et popu-
 æ suæ, Tyriæ scilicet civitatis, quam hone-
 ribus titulis ejus dignitatis, *Sacræ et invio-
 is legibus utentis, Metropoleos Phœnicæ et
 vilitatum atque Navarchidos, seu classicæ.*
 itulos Tyro attributos produxerat hoc ipso
 re card. Norisius inter epochas Syromaced.
 ens diss. 4, cap. 3, ubi feliciter, ut solet,

initium æræ Tyriorum, illud perspicue
 at ex Actis conciliorum. Ex Gruteri editione
 tantummodo titulum attributionem. Cor-
 uidem ; nam schedæ Pighianæ, a quibus
 exceptit, oblitteraverant insigne documen-
 Tyriorum, quod in recenti Gruteriani opẽ
 perinde latet, licet complures auctores
 cantur ; qui ejusdem lapidis meminerunt.
 his datum fuit archetypum conferre cum
 Pighianis. Vidissent profecto integrum et
 um documentum æræ Tyriorum ccc ex
 respondere consulibus Tusco et Gallo (in
 sti 174). Hoc ipsum apertum reddere par-
 quam cardinalis Albani beneficio in Urbem
 marmor illustre reddidit testimonium epochæ
 ime pariatæ a cardinali Norisio, ex Actis
 um, cum æra Christiana et cum Fastis con-
 Romanorum, unde commensus tutissimus
 cum cæteris omnibus chronologiæ cardini-
 l Orientales et Occidentales. In marmore
 teolano hæc observantur.

tionis exordium est titulus epistolæ, scriptæ
 o Kal. Augusti, Tusco et Gallo consulibus a
 pud Puteolos stationem habentibus, ad
 et ad populares suos, et quidem incisum
 nplioribus, licet Gruteri prior et postrema
 inutis characteribus titulum exprimat,
 ic si essent notæ potius quam pars inscri-
 ptæ enim exprimiuntur litteræ tituli :

ΚΤΟΛΗ ΓΡΑΦΕΙΣΑ ΤΗ ΠΟΛΕΙ, etc.
cola scripta civitati, etc.

anc epistolam incidi curarunt Tyrii statio-
 ntes Puteolis Acta senatus Tyriorum ea de
 post receptam epistolam, die 24 mensis Dii
 indus erat in anno Syromacedonum et
 i, ut laudatus card. Norisius ostendit, dia-
 producens anni et mensium Tyriorum, unde
 tur diem 24 mensis Dii paritari cum 8 De-
 cembri Juliani Romanorum) ; anno trecentesimo
) æræ Tyriorum, ex die 19 mensis Octobris
 de more annum inchoantis. Hanc æram ex
 atus expressam proxime a receptis litteris,
 al. Augusti Tusco et Gallo consulibus, ita
 exhibet marmor :

ΘΙΚΙΩΝ ΒΟΥΛΗΣ ΑΧΘΕΙΣΗΣ ΚΑ. ΔΙΟΥ. ΤΟΥ.
 ΕΤΟΥΣ. Τ., etc.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΡΑφείσα τη πΟΛΕΙ

ΡΙΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΦΟΙΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΟΛΕΩ
 ΚΑΙ ΝΑΥΑΡΚΙΑΟΣ ΑΡΧΟΥΣΙ ΒΟΥΛΗ ΔΗΜΩ ΚΑΙ ΤΗΣ κυρίας πατριδος ΟΙ ΕΝ ΠΟΤΙΟΛΟΙΣ
 ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ ΧΑΙΡΕΙΝ
 ΘΕΟΥΣ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΟΥΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ τυχην ΕΙ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΛΛΗ ΣΤΑΤΙ
 ΕΣΤΙΝ ΕΝ ΠΟΤΙΟΛΟΙΣ ΟΣΟΙ ΠΑΕΙΟΥΣ ΥΜΩΝ ΙΣΑΟΙ ΚΑΙ ΗΜΕΤΕΡΑ ΕΣΤΙ ΚΑΙ ΚΟΣΜΩ ΚΑΙ
 ΎΘΕΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΤΑΥΤΗΣ ΠΑΛΑΙ ΜΕΝ ΕΠΕΜΕΛΟΥΝΤΟ ΟΙ ΕΝ ΠΟΤΙΟΛΟΙΣ ΚΑ
 ΚΟΥΝΤΕΣ ΤΥΡΙΟΙ ΟΙ ΠΟΛΛΟΙ ΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΟΙ ΝΥΝ ΔΕ ΟΛΙΓΟΥΣ ΗΜΑΣ ΠΕΡΙΕΣΤΗ ΤΟΝ
 ΘΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΙΣΚΟΝΤΕΣ ΕΙΣΤΕ ΘΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΕΣΚΡΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΩΝ ΗΜΩΝ ΘΕΩΝ ΕΝ ΘΑ
 ΦΩΚΙΩΜΕΝΩΝ ΕΝ ΝΑΟΙΣ ΟΥΚ ΕΥΤΟΝΟΥΜΕΝ ΤΟΝ ΜΙΘΩΟΝ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΩΝΟΣ ΠΑΡΕΧΕΙΝ ΚΑ
 ΟΥΣ Χ̄ Ḳ̄Ν̄ ΜΑΛΙΣΤΑ Η ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΟΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΝ ΕΝ ΠΟΤΙΟΛΟΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΘΟΥΣΙΑΣ
 ΕΙΝ ΠΡΟΣ ΕΤΕΡΗ ΔΕΟΜΕΘΑ ΟΥΝ ΠΡΟΝΟΗΘΑΙ ΥΜΑΣ ΤΟΥ ΔΙΑΜΕΝΕΙΝ ΔΕΙ ΤΗΝ ΣΤΑΤΙΩΝΑ ΔΙΑΜΕΝ
 ΔΕ ΕΑΝ ΠΡΟΝΟΙΑΝΤΩΝ ΚΑΤΕΤΟC ΔΙΑΜΕΝΩΝ ΕΙC ΤΗΝ ΜΙΘΩΟΝ Χ̄ Ḳ̄Ν̄ ΠΟΙΗΣΑΘΕ ΤΑ ΓΑΡ ΕΥΣ

A quæ Latine ita reddendæ sunt : *Colonorum convocato
 senatu, die 24 mensis Dii, anni trecentissimi, etc.*

Pro his autem verbis nitidissime atque integerrime
 in marmore præservatis obtrusit imprudens ille
 descriptor, qui hanc inscriptionem oscitanter excep-
 tam retulerat in libros Antiquitatum Bibliothecæ
 card. Maffæi verba quæ sequuntur, nihil de Tyrio-
 rum æra indicantia : *απολλων του λησαγθεισης δι ου
 ετους.*

Mirum propterea videri minime debet, si advena
 descriptores chronologiæ pontificum Romanorum
 ætatis barbaræ, qui ex tribus basilicis patriarchali-
 bus annos, menses ac dies transcribebant sedis sin-
 gulorum ibi depictos, et elongatos palmis plus quam
 sexagenis ab oculis inspectantium, tot mendis nume-
 rorum inspersionem suos Catalogos raptim transcrip-
 tos ex pariete parum illustrato per fenestras angus-
 tiores ; cum antiquarii ætatis nostræ cultissimæ, ac
 superioris sæculi, dum hæc studia florebant et flo-
 rent, integras dictiones perverterint, et contextum
 verborum permutaverint, atque ita inemendata
 iterum excuderint inconsulto archetypo, quod poter-
 rant, ut nunc possumus, non modo oculis admovere,
 sed etiam manibus contractare. Unum hoc specimen
 satis docet causam erroris in Catalogis festinanter
 descriptis, præsertim per hospites regionum ab Urbe
 elongatarum : et utilitatem ac necessitatem consu-
 lendi monumenta cum archetypo, etiam post editio-
 nis iteratas ætatis nostræ, hanc laudem professæ in
 antiquitatibus emendate ac fideliter exhibendis. Sed
 ad inscriptionis Puteolanæ epocham redeat sermo.

Annus æræ Christianæ communis 174, signatus
 consulibus Gallo et Flacco, cum initium afferat anni
 trecentissimi æræ Tyriorum, expressi in Actis sena-
 tus rogati ad diem 24 mensis Dii, sive ad 8 Decem-
 bris Juliani, ut responsum daret epistolæ a populari-
 bus suis ad ipsum datæ Puteolis eodem anno, diex
 Kalendas Augusti, manifestat initium æræ Tyriorum
 cadere in autumnum anni ante æram Christi 126.
 Ex Actis concilii Tyri, recitatis in synodo œcume-
 nica apud Chalcedorem, actione 9, idem initium
 optime collegerat cardinalis Norisius. Confirmat igitur
 æræ istius character luculento hoc testimonio
 comprobatus Acta concilii, et mirifice illustrat com-
 mensum epocharum Orientalium cum Occidentalibus.

Gruteri autem editio, etiamsi e schedis mendosis
 hausta, nec a quoquam posterioribus curis emendata,
 nobis plurimo adjumento est ad integritatem hujus
 inscriptionis ad posteros transmittendam. Cum
 enim intra hoc sæculum, a Gruteri prima editione
 absolutum, Græco huic marmori Puteolano frag-
 menta nonnulla temere fuerint abscissa, nisi Grute-
 riana illa editio præcessisset, integram dare inscrip-
 tionem ex archetypo non possemus. Integram ve-
 ro dabimus, indicantes characteribus quadratis, seu
 capitalibus, quos *majusculos* vocant, litteras in mar-
 more præservatas ; et cæteras in frustis nunc
 deperditas, quæ fuerant ætate cardinalis Maffæi ex
 archetypo tunc integro transcriptæ, et a Pighio
 transmissæ ad Gruterum, exhibebimus *minusculis*
 characteribus non capitalibus.

D

ΠΑ ΑΝΑΛΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΙΝΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΕΠΙΣΚΕΤΗΝ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΩΝΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΕΡΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΟΥ ΚΙΡΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΣΥΜΒΕΒΟΥΣΗΣ ΕΑΥΤΟΙΣ ΕΛΘΟΥΣΑΜΕΘΑ ΙΝΑ ΜΗ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΒΑΡΩΜΕΝ ΥΠΟΜΙΜΝΗΣΚΟΜΕΝ ΔΕ ΥΜΑΣ ΟΤΙ ΟΥΔΕΜΙΑ ΠΡΟΣΟΔΟΣ ΓΕΙΝΕΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΑΡΑ ΝΑΥΚΑΗΡΩΝ ΟΥΤΕ ΠΑΡΑ ΕΜΠΟΡΩΝ ΤΗ ΕΝΘΑΔΕ ΣΤΑΤΙΩΝΙ ΩΣ ΕΝ ΤΗ (α) ΒΑΣΙΔΙ ΒΑΣΙΔΙΑΙ ΡΩΜΗ παρακαλούμεν ΟΥΝ ΚΑΙ ΔΕΟΜΕΘΑ ΥΜΩΝ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΑΤΕ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ Εγγραφή ΕΝ ΗΟΤΙ ΟΑΟΙΣ . ΠΡΟ . Ι . ΚΑΛΑΝΔΩΝ . ΑΥΓΟΥΣΤΩΝ ΓΑΛΛΩ ΚΑΙ ΦΛΑΚΚΩΚορνυλιανω υπατου ΑΠΟ * ΑΚΙΟΝ ΒΟΥΛΗΣ ΑΧΘΕΙΧΗΣ . ΚΙ . ΔΙΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ . Τ . ΕΦΗΜΕροντος

ΚΑΛΑΙΚΡΑΤΟΥΣ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
 ΑΝΕΓΝΩΣΘΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΥΡΙΩΝ ΣΤΑΤΙΩΝΑΡΙΩΝ ΑΝΑΔΟΘΕΙΣΑ υπο λαχηςτος
 ΕΝΟΣ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΠΗΞΙΟΙΝ ΠΡΟΝΟΙΑΝ ΠΟΙΗΣΑΣΘΑΙ ΑΥΤΟΙΣ Χ CN εστε θυσιας
 ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΩΝ ΗΜΩΝ ΘΕΩΝ ΕΚΕΙ ΑΦΩΣΙΜΕΝΩΝ εν ναοις
 ΚΑΙ ΜΗ ΕΥΤΟΝΕΙΝ ΤΟΝ ΜΙΘΩΝ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΩΝΟΣ ΠΑΡΕΧΕΙΝ ΚΑΤΕΤΟΣ
 ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΩΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΓΩΝΑΤΟΝ ΕΝ ΗΟΤΙΩΔΟΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΘΟΥΣΙΑς αυ
 ΤΟΙΣ ΠΡΟΣΤΕΘΗΝΑΙ ΤΩΝ ΓΑΡ ΕΤΕΡΩΝ ΑΝΑΛΩΜΑ ΤΩΝ ΓΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΕΠΙ
 ΣΚΕΥΗΝ . ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΩΝΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΕΡΑΣ Η ΜΕΡΑΣ ΤΟΥ Κυριου αυτοκρατορος . .
 ΠΕΣΟΥΣΗΣ ΑΥΤΟΙΣ ΕΛΘΟΥΣΑΝΤΟ . Ι ΝΑ ΜΗ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΒΑΡΩΣ ΙΝ ΚΑΙ ΥΠΕΜΙΜΝΗ
 ΣΚΟΝ ΟΤΙ ΟΥΔΕΜΙΑ ΠΡΟΣΟΔΟΣ ΓΕΙΝΕΤΑΙ ΑΥΤΟΙΣ ΟΥΤΕ ΠΑΡΑ ΝΑΥΚΑΗΡΩΝ ΟΥΤΕ
 ΠΑΡΑ ΕΜΠΟΡΩΝ . ΩΣ ΕΝ ΤΗ ΒΑΣΙΔΙΑΙ ΡΩΜΗ ΜΕΘΗΝ ΑΝΑΝΟCΙΝ ΦΙΑΟΚΑΗΣ ΔΙΟ
 ΔΟΡΟΥ ΕΙΠΕΝ . ΟΙ ΕΝ ΡΩΜΗ ΣΤΑΤΙΩΝΑΡΙΟΙ ΕΘΟΣ ΕΙΧΟΝ ΔΕΙ Ποτε εξ ων αυτοι λαμ
 ΒΑΝΟΥCΙΝ ΠΑΡΕΧΕΙΝ ΤΟΙΣ ΕΝ ΗΟΤΙΩΔΟΙΣ Χ CN . ΑΞΙΟΥCΙ και νυν οι εν ποτιολοις
 ΣΤΑΤΙΩΝΑΡΙΟΙ ΑΥΤΑ ΤΑΥΤΑ ΑΥΤΟΙC ΤΗΡΗCΘΑΙ Η ΕΙ ΜΗ ΒΟΥΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΝ ΡΩΜΗ αυ
 ΤΟΙΣ ΠΑΡΕΧΕΙΝ ΑΥΤΟΙ ΑΝΑΔΕΧΟΝΤΑΙ ΤΑΣ ΔΥΩ ΣΤΑΤΙΩ Νας επι τη αυτη αρεσθ
 ΠΕΦΩΝΗCΑΝ ΚΑΛΩC ΕΙΠΕΝ ΦΙΑΟΚΑΗΣ ΔΙΚΑΙΑ ΑΞΙΩCουσι οι εν ποτιολοις αυ
 ΟΥΤΩC ΕΓΕΙΝΕΤΟ ΚΑΙ ΝΥΝ ΟΥΤΩC ΓΕΙΝΕCΘΟ ΤΟΥΤΟ ΤΗ πολιε συμπερει φιλακηθ
 ΤΟ Η CΥΝΘΕΙΑ ANEΓΝΩCΘΗ ΗΠΙΤΑΚΙΟΝ ΔΟΘΕΝ ΥΠΟ λαχηςτος πριμογε
 ΝΕΙΑC ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΗΘΑΟC ΓΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΤΥΡΙΩΝ ΣΤΑΤΙΩ Ναρτων στατιωνος τυριε
 ΚΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΟΛΩΝΙΑ CΕΒΑCΤΗ ΗΟΤΙΩΔΟΙC ΕΝΩ ΕΑΠΑΟΥΝ παρεχειν την ημετεραν
 ΠΑΤΡΙΔΑ CΤΙ ΙΑC ΔΥCΤΗΝ ΜΕΝ ΑΙΡΩΝ .

Tertium specimen si lector desideret confirmatæ chronologiæ annorum maxime illustrium ex genuinis documentis lapidum hoc in museo card. Albani præservatorum, illud habebit initio notarum, ubi reperiet exemplum ex archetypo desumptum consulatus apud nos Christianos omnium celeberrimi, duorum scilicet Geminorum, quod hic non repetam.

Ex his autem specimenibus colligi possunt complura, perquam opportuna tum ad probandam chronologiam, tum ad illustrandam historiam. Nam ex Antiate Calendario ad firmamentum historiæ ac temporum ab excessu Tiberii ad quintum consulatum Claudii quot corollaria repeti valeant, paulo ante satis indicatum fuit. Puteolani vero lapidis, et epistolæ Tyrionum stationem ibidem habentium, necnon responsi senatus, ac decreti suæ metropoleos documenta nos erudiunt inter cætera tum de usu illarum vocum *stationis* et *stationariorum*, alibi adhibito ad rem militarem, hic vero ad cœtum, seu collegium, sive ad universitatem popularium illius nationis in colonia Puteolana degentium cum jure sacrorum patrio ritu exercendorum, nec non de communicatoriis litteris eorundem cum sua metropoli, et de loco *Stationis aptando* εις επισκευην της στατιωνος, ad *Sacrificia*, et ad *munera religionis* εστε θυσιας και θρησκειας, per *dies sacros* εις τας ιερας ημερας. Hæc omnia quantum valeant ad explicandam vim vocabuli translati ad consuetudinem et ritum significandum *stationis* Christianorum nostrorum, ab ætate nascentis Ecclesiæ ad nos derivatum, facile intelligimus ex idea eidem vocabulo alligata in hac inscriptione; cujus explicandæ et ad nostram rem applicandæ locus non deerit ubi de stationibus sermo occurreret. Demum ex tertio specimeni lapidis consignati celebri nota *Consulatus duorum Geminorum*, reputet unusquisque apud se quantum firmamenti inde accedat nostris diptychis Ecclesiæ, in quas ab initio ejusdem foundationis relatos fuisse dicimus ope ministrorum ad id muneris ele-

ctorum dies dispositionis fidelium, præcipue vero sanctorum martyrum et pontificum summorum. Manifestum enim fit per illius lapidis conspectum, ipso anno Redemptionis nostræ in Hierosolyma completæ apud Romanos etiam ethnicos suorum funera ita diligenter fuisse procurata, et in necrologii tabulas digesta adeo accurate, ut non modo referrentur scripto in commentarios familiarum, sed etiam inciderentur marmori nomina singulorum qui inferebantur certo sub consulatu, mense ac die, cum indicatione parietis et columbarii, ubi singulorum cineres conditi asservabantur. Hujusmodi lapide conspecto teste synchrono ejusdem consuetudinis Romæ vigentis, quis audeat fidem derogare tabulis nostrorum fidelium Romanorum, eodem sæculo in Urbe conditis per notarios a Clemente papa constitutos, per presbyteros, diaconos, subdiaconos, clericos, fossores, martyrum Actis colligendis, eorumque ministerio addictos etiam a successoribus, et ad ipsorum corpora et reliquias curandas et reconcedas adhibitos, atque celebratos annuis sacris illorum in memoriam Deo oblatis (ut Cypriani epistola, et mos ac ritus Ecclesiæ universæ demonstrat ubique gentium); quis, inquam, audeat fidem derogare tabulis *depositionis episcoporum*, *diptychis* et *catalogis martyrum*, unde historiæ pontificiæ origo prima petenda est, cum videat usum Romanis omnibus eadem ætate familiare exprimendi diem, mensem et annum per laterculos consulares, quo quisque vita functus inferretur? Agnati, amici, hæredes, posterius ad hæc pietatis officia civili consuetudine propensi, ubi Christianam fidem edocebant, et charitatis divinæ officii elevabant eam pietatem naturæ erga confratres, qui Christo secum nomen dederant, ad fidem resurrectionis, consecrabant multo perennius praxim Romanam. Hæc autem, et similia corollaria ex specimenibus deducenda viam muniunt *notis et observationibus* in *Vitas* singulorum pontificum.

ADMONITIO BLANCHINI IN SEQUENTES TABULAS.

Duo brevia additamenta exhibeo, quæ videntur opportune nobis oblata ad chronologiæ et historiæ confirmationem: primum ex his additamentis constat tribus vetustis inscriptionibus ætate Gallieni incisus in

(a) Ita legitur in marmore, errore forsan quadratarii, nam legendum videtur: ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΒΟΥΛΗΣ ΑΚΘΕΙΧΗΣ; *Colonorum convocato senatu*, etc.

totidem æneis tabulis, quæ venales oblatae sunt hoc anno 2728, eminentissimo ac reverendissimo principi Alexandro card. Albano, ejusque permissu a me descriptæ ex autographis eruditorum commodò proferruntur. Plura poterunt inde peti ad chronologiæ et historiæ confirmationem. Chronologia ibi invenietur Fastorum Consularium comprobationem ad annos æræ Christi communis 260 et 264, in quibus destituebatur genuinis documentis æqualibus ejusdem temporis, unde uterque laterculus impletur. Habebit lector duplex monumentum consulatus *P. Cornelii Sæcularis II et C. Junii Donati II*, qui pertinent ad annum 260, sequentis vero anni 264 consules *Imp. Gallienum IV et Volusianum* tertia tabula demonstrabit.

Nec destituetur historia peculiari fructu ex iisdem tabulis, siquidem observabit barbariem orthographiæ jam tum irrepsisse etiam in ditione Italiæ suburbicaria, licet stylus orationis acta publica nondum deformasset. Quod mihi præ cæteris attendendum videtur, est in secunda tabula, versu decimo tertio nomen et usus *Diplomatis*, nempe *cooptatio Patroni per Duplomagium*: cujus rei et nominis vetustius exemplum æri aut marmori consignatum non reperi. *Rei diplomaticæ* illustratores invenient quod inde colligant Geographi quoque in municipii *Ostrensi et Sentino* hisce in tabulis memoratis non destituentur aliquo fructu suæ expectationis. Antiquarii vero suas areolas ex hoc fonte irrigabunt, sive formulas cooptandi patronos considerent, sive ritum honorificum offerendi per legatos tabellam æream post diplomatis auctoramentum jam pridem decreto publico præstitum. Operi nostro Anastasiano commode cadit observatio barbaræ deformationis vocum ac litterarum sub Gallieno jam irrepentis in publica documenta; ut mirum minime sit quod sequor corruptela sit consecuta scribendi, pronuntiandi ac dictandi, quam intulere proxima a Gallieno sæcula in publicas tabulas veluti in chartam Cornutianam, donationes et concessiones Gothorum et Langobardorum, et in hujusmodi scripta, quibus historiam pontificiam illustrari conati sumus. En igitur epigraphen trium laminarum quas indicavi.

Prima alta est palmos Rom. duos, lata palm. 4, uncias 9; altitudini additur tympanus triangularis elevatus uncias 9.

P. CORNELIO SÆCVLARE II. ET IVNIO DONATO COS
KAL IVLIS

SENTINI CVM IN SCOLA SVA FREQV*ES NVMERVS COLL FABR
SENTINATIVM CONVENISSENT NVMERVM HABENTIBVS
C. IVLIO MARTIALE ET C. CASIDIO RVFINO QQ ET REFERENTIB
IPSI SEMPER IT IN PRAETERITVM ITA SPLENDIDISSIMVM NN
CO*NISVM ESSE VT ADFECTIONE SPLENDORIS SVI IN SINGVLOS
QVOSQVAE CONDIGNOS MERENTES EX*IBEANTV* EI MAXIME
IN HONORE A*DVQVE DIGNITATE MEMMIAE VICTORIAE QVON
DAM INDOLES MA*MMORIAE FEMINE MATRIS NVMERI NOSTRI
PRO*ORSVS QVAEQVE ESSE PROVECTVM NOMEN DOMVS
EIVS PER ORDINEM GENERIS SVI OMNES IN NVMERVM N
PATRONI IN COLLEGIVM NOSTRVM APPELLARANTVR OPTAN
DAQVE ERANT VT OMNES VNIVERSITQVAE INCOLVMES IN
NVMERVM NOSTRVM VIDERENTVR ET QVONIAM VIR SPLEN
DIDVS CORELIVS FVSCVS PATRONVS NVMERI DEBEAT EX
EMPIO PIETATIS PARENTIVM ET MATRIS HONORIFICENTIA
ITAQVE SI OMNIBVS VIDERETVR TABVLA* AEREAM EI OFFER
RI

Q. F. P. D. E. R. I. C. C.

GLORIOSVM ESSE RELATIONEM B. B. V. V. QQ. COLLEGI. N
ET IDEO CVM SIT CORELIVS FVSCVS SPLENDE NATVS VT
POTIVS HONORIFICENTIAE NOSTRAE MODVM INTEL
L*EGAT NECESSA*QVE SIT EI TABVLAM AEREAM TITVLIS
ORNATAM SCRIPTA OFFERRI PETIQVE AB EO HANC
OBLATIONEM NOSTRA LIBENTI ANIMO SVSCIPERE
RE DIGNETVR LEGATOSQVE IN EAM REM FIERI QV
QVE DIGNE PROSEQVANTVR NERATIVM AMPLIATVM ORPIVM VER
TALEM AEMILIVM VICTOREM BEBIDIVM ISTVM CASIDIVM MART* A
LEM IVLIVM MARTIALEM CASIDIVM RVFINVM BEBIDIVM I*ENVA
RIVM AETRIVM ROMANVM CASIDIVM CLEMENTINVM AETRIVM
VERNAM VASSIDENVM FAVOREM CASIDIVM IVSTISSIMVM SA
TRIVM VERECVNDVM STATIVM VELOCEM VETVR* CELERINVM

Secunda lata palm. duos et semis, alta palm. 2, uncias tres, cum adlitemento tympani alti palmum unum.

P CORNELIO SÆCVLARE II ET CIVNIO DONA
TO II COS IIII NON DEC

OSTRE IN MVNICIPIO COLL. CENTON CVM. SCOLA SVA FREQVEN
TES. SCRIBVNDV AN FVSSSENT IBIQVE REFERENTE I. VESSIDIO FOR
TVNATO QQ VNIVERSORV* CONCENSV VERBA SVNT FACTA
QVANTO AMORE QVANTAQVE MVNIFICENTIA MNN CARENVS VIBI
ANVS ORNASSE PAL*A EST CIVVS IMPARES BENEFICIIS AD
REMVNERANDAM EIVS ADFECTIONEM QV*ERERE REMEDIA
DEBERE SED PRECIPVVM A*QVE LAVDABILEM COMMVNIS VOTI
REPERTVM CONCILIVM VT CORETIVM VICTORINVM AD GENVS *AE
IVS ET HONORES PERTINENTEM VEL*AC OB*BLATIONE MVNEREMVS
ET PATRONVM *AEVM IAMDVDM LECTVM PVBLICA TESTIFICATIO

NE MANIFESTETVR IGITVR SI CVNCTIS VIDETVR TABVLAM AERIAM
 CONTINENTEM TESTIMONIUM CIRCA EVM NOSTR'E ADFECTIONIS
 IDEOQVE. Q. RQFRDEA*EAR. V. I CENSERVNT
 PLACERE CORETIO VICTORINO PATRONO NN TABVL AERIAM CONTI
 NENTEM VERBA DECRETI NOSTRI OFFERRI PER VESSIDIVM FORTVNA
 TVM CORNELIVM TERTIVM QQ PVBLILIVM MAXIMIVM
 AVRELIVM VRSINVM. VACERIVM ISTVM
 COCCBIVM MEREVRIALEM ANTISTIVM MAXIMVM
 OCTAVIVM CLEMENTEM PETRONIVM FELICEM
 VESSIDIVM FILOQVIRIVM OCTAVIVM TAV
 RVN SATRENV* SVPERVM VESSIDIVM VERECVNDV
 STATIVM FAUSTVM LEGATOS

Tertia lata palm 2, uncias 3, alta palmos duos et semis cum elevatione tympani perpendiculari unius palmi.

(Ubi astericus collocatus est indicat in autographo ita deformatum et barbare sculptum esse contextum orationis.)

IMP GALLIENO AVG. III, ET VOLVSIANO COS
 XV KAL SEPTEMBRES

SENTINI IN TRICLIN'I DOMVS CC. NVMERVM HABENTI
 BUS SEQUELL'A EIVSDEM COLLEGI IBI REFERENTIBVS CASIDIO
 SEVERO PATRE N. N. ET HELDIO PEREGRINO PARENTE CVM SIT
 O'PORTVNVM CREBRIS BENEFICIIS ET ADFECTIONEM AMORIS
 EFG A N. N. EX'IBENTIBVS ADSISTERE ET MUNIFICENTIA
 MEO RVN SICVT O'PORTVNITAS TESTIMONIUM PERHIBERET
 FEMVNERARE IGITVR SI CVNCTIS VIDETVR CORETIVM FVSCVM
 SPLENDIDVM DECVRIONEM PATRIAE N SED ET PATRONVM TRIVM
 COLL. PRINCIPALIVM ET VESIA MARTINAM CONIVGEM EIVS
 PATRONAM SED ET CORETIV* SADINVM FILIVM EORVM IAMPRIDEM
 PATRONOS PER DVPLVM A NVMERO N COOPTATOS NVNC TABVLAM
 AERIAM PATRONVS EIS OFFERRI VT MERITO HONORE PRO MERI
 TIS INNOTESCAT Q. F. P. D. E. R. I. CC
 QVOD IN PRAETERITVM CORETI FVSCI PATRONI VPSIAESIAE MARTIN'E
 PATRON'E ET CORETI SABINI FILI EORVM ERGA AMOR'E BENEFICIA PRAES
 TITA SVSCEPERIMVS NVNC ETIAM IN FVTVRVN NON DISSIMILIA QVAE
 NVNC SENTIMVS PERPETVO EX DOMV'M EORVM PROCESSVRA PARI ADPEC
 TIONE*M SPERAMVS ATQVE IDEO CONSENTIRE RELATIONI. BB. VV. CASIDI
 SEVERI PATRIS N. N. ET HELBI PEREGRINI PARENTIS ET AD REMVNERANDAM
 EORVM BENEVOLENTI'A QVO LAVTIVS ADQVE PVLCHRIVS DIGNE HONOREM
 SIBI OBLATVM SVSCIPERE DIGNETVR DECRETVM ET IN TABVLA AEREA
 PERSCRIPTVM EISQVE ET A NOBIS PROPECTVM EST LEGATOSQVE
 FIERI PLACVITQVE HANC TABVLAM DIGNE PR'CSEQVI
 SATRIVS ACILIVS SATRIVS CLEMENS
 V'OESIDENVS MEFELLINVS VASSINVS VERINVS
 CASIDIVS SEVERVS AELDIVS PRIMVS HELDIVS PEREGRNIVS
 BRITTVS MAXIMVS AELIVS HONORATVS PROLVIVS HILARINVS AETRIVS
 TERMINALIS FELICISSIMVS SATRIVS IANVARIVS CASIDIVS ROMV
 LVS AETRIVS VERNA SATRIVS VPSVS

TRACTATUS ANALYTICUS

DE PRÆMINENTIA ET AUCTORITATE SANCTÆ SEDIS

BREVITER COMPLECTENS

riam dogmaticam ejusdem sanctæ Sedis a fundatione usque ad pontificatum sancti Leonis Magni.

Idiomate scriptus ab archiepiscopo Cæsariensi Cl. Sommier, et Latine redditus a D. Cajetano Cenni presbytero Pistoriensi.

statem regum et principum in subditas a Deo unice profectam esse tum sacra (a), tum constans traditio Patrum affirmat vero nulla in terris dominatio est cuius iurisdictio et jurisdictione Scripturæ oraculisevidentareat, exercitium pleniori Patrum auctoritate betur, quam divi Petri, quique eum secuti omanorum pontificum. Ex duobus hisce fonidquid haurire licuit ad nostra usque temc trademus, analytica simul et historica men compendium, redactum, ut inde dogmatinetæ sedis historiam perficiamus.

ARTICULUS I.

enta constitutionis et attributorum S. sedis e sacra Scriptura desumpta

i Scriptura constat Veteri et Novo Testa- Vetus Novi præseferbat imaginem, et Syn- Ecclesiæ (b). Illius mi iistri varii ministros idumbrabant; proindeque summus Judæo- ceros pontificem maximum Christianorum at. Has autem symbolicas relationes, quas Scriptura, eventus luce clariores reddide-

no Judæorum sacerdoti erat certum supre- ie tribunal (c) ad sententiam ferendam de re- nibus ad religionem spectantibus, ad verum legum aperiendum, ad controversias ab- omnes definiendas. Haud secus pontifex us Christianorum sede utitur stabili ac su- utpote qui eandem in Ecclesia auctorita- reet. Quandoque in Synagoga idem ponti- porali administratione cum spirituali con- fungebatur, ita constituta jam atque firmata a, cum Romæ imperium, quæ pene omnibus ta erat, plures inter reges discissum, pror- eriisset, Petri successores vel temporalium os et supremos rerum moderatores divina ntia constituit, in locorum et gentium parte um sedes sita est. Quamobrem regale sa- um tum lege scripta tum naturæ adumbra- i qua patres, postea seniores e patriarchali sacerdotis officio fungebantur et regni, is absolutum numeris invenitur. Necnon anorum omnium caput et parens, ad omni mundi principum potestate solutus, suam

A auctoritatem majori cum dignitate ac libertate exercere potest nulli omnino suspectus.

In Novo Testamento, ubi de Ecclesiæ fundatione res est, illud in primis occurrit, Petrum nempe et ejus successores singulos caput et fundamentum Ecclesiæ designari. Ipse, cum antea Simon diceretur, nomen illud Petri assequitur (d), ipse principem ubique occupat locum; per ipsum æternus Pater Jesum Christum manifestat hominibus Filium Dei vivi. Ipsum ejusque successores dignitatis suæ compotes Salvator facit (e), angularis nempe lapidis Ecclesiæ, stabiliendæ illius gratia, ita ut portæ inferi non prævaleant adversus eam. Ipsi denique ac successoribus claves tradit regni cælorum, supremam scilicet Ecclesiæ gubernandæ potestatem.

Pro iisdem se Salvador ipse testatur orasse, ut ne eorum fides deficiat (f), quin etiam fratres suos in fide confirmet.

B Divinus idem Salvator post resurrectionem suam, antequam in cælum ascendit (g), Petrum et successores instituit supremos Ecclesiæ totius moderatores, dum agnos ovesque ut pascerent imperavit, quibus corpus Ecclesiæ universum conficitur. Agni siquidem Christiani sunt populi, ovesque agnorum matres pastores varii, quorum curæ alia aliis gregum portio demandatur. Itaque agnos et oves, populos nempe et pastores, Petro ejusque successoribus committere ut eos custodiant, perinde est ac supremos totius Ecclesiæ gubernatores declarare, cujus ovile unum ab uno pastore dependet (h).

Vix dum Jesus Christus ascendit in cælum, Petrus suo fungi munere orditur (i), cumque magnam nascentis Ecclesiæ partem Hierosolymis congregatam teneret, eam ut pararet ad accipiendum Spiritum sanctum, in pfoditoris Judæ locum voluit ut alius apostolus sufficeretur explendi causa sacri ejus collegii sedes omnes.

C Post Pentecosten Evangelii prædicationem Petrus omnium primus est orsus (j) Veteris Testamenti mysteria reserans. quibus Jesus Christus adumbrabatur; primus verbum Dei semel atque iterum annuntians octo hominum millia ad Deum conversa baptizari fecit, primus supremum se largitorem gratiarum perpetrands miraculis demonstrat, infligendisque anathematibus judicem se delictor m ostendit (k). Petrus ipse Jacobum minorem Hierosolymorum episcopum creat; ipsumque tanquam

ap. vi, 4; Rom. xiii, I, I Pet. xiii, Cor. x, 44; Hebr. x, I. eut. xvii; II. Paral. xix; Eccli. xlv. 8, 41. Jan. I, 42; Marc. iii, 46; Luc. vi, 14; Matth.

atth. xvi, 13 et seq.

PATROL. CXXVII.

(f) Luc. xx, 31, 32.

(g) Joan. xxi, 45 et seq.

(h) Joan. x, 46.

(i) Act. I, 5; Joan. Chrysost., hom. 3 in Act.

(j) Act. II, et seq.

(k) S. Joan. Chrysost. in hom. 87.

Ecclesiae caput adit Paulus haud ita multo post conversionem suam (a). Cum vero jam Evangelium per totam Judaeam perque finitimas provincias late esset diffusum, idem Petrus invisit Ecclesias tum ab apostolis caeteris, tum ab aliis Evangelii praecognitionibus institutas, easque in immensum protendit, vicis undequaque pagisque integris Jesu Christo acquisitis (b).

Præterea Petrus salutem gentibus primus annuntiat, siculi primus nuntiatur Judæis. Cum enim nationis utriusque communis pater et pastor supremus futurus sit, eapropter utriusque ostium reserat ad ovile, necnon divinam gratiam adoptionis implorat. Tandem ubi pro fide vincit carcere servatur, parumque abest quin morte sua spectaculum Judæis gratissimum præbeat, Ecclesia, id quod pro alio ex apostolis nullo unquam constat esse factum, maxime de illius tanquam sui capitis incolumitate sollicita, pro ejusdem indemnitate publicas supplicationes indicit (c).

ARTICULUS II.

De constitutione et jurisdictione sanctae sedis sub D. Petri pontificatu constat ex traditione.

Antequam Petrus veniret Romam, quam noverat destinatum a Deo esse supremam catholicam Ecclesiam sedem, Antiochiae cathedram collocavit, quæ Orientalis Romanorum imperii metropolis erat, locumque, post Romam et Alexandriam, caeteras inter urbes tanti imperii principem occupabat. Visibile hoc Ecclesiae caput in praecipuis constituendis sedibus imitatur formam a divina sibi providentia exhibitam in hujus mundi regnis condendis, maxime id intelligens ad doctrinam, augmentum ac diuturnitatem fidei, necnon ad exterius Ecclesiae regimen profuturum. Quapropter ad singularem Jesu Christi gregis inspectionem, quem totius quam late patet orbis populi debent conficere, tres superiores constituit sedes: Romæ scilicet, Alexandriae et Antiochiae; præter generalem omnium inspectionem, in trium earum sedium una constitutam, quam ejus successores occupassent.

Patriarchalem Antiochiae sedem ante alias erexit, quippe quam urbem inclytam caeteris priorem sanctus apostolus suo in itinere offendit. De hujus erectione sedis aperte non loquitur Scriptura, ob meram omissionem, ut testatur divus Hieronymus (d), attamen argumentis adeo firmis traditio comprobatur ut revocare id in dubium non liceat. Sanctus Ignatius (e), Petri post Evodium successor eadem in patriarchali sede, divusque Joannes Chrysostomus (f), ex urbe ipsamet oriundus, id litteris consignant. Chronographi omnes epocham inde sumptam posteris commendarunt, ut videre est in Chronicis Eusebii Cæsariensis (g), Alexandrino (h), Nicephori (i) et Adonis (j). Pontifices summi Damasus, D. Leo Magnus, Gelasius et S. Gregorius Magnus apertissime id ostendunt; longeque ante Gregorii ejusdem ævum perpetuam hujus rei memoriam consecravit Ecclesia, festum instituens quod celebratur quotannis septimo vel octavo Kalendas Martias. Magna

A Nicæna (k) synodus de patriarchali Antiochenae sedis auctoritate suas in provincias perinde loquitur ac de jure ab omni antiquitate testato; cui proinde origo alia non debet tribui, quam ipsius Ecclesiae fundatio. Quoad illius ditionis terminos, in confesso est apud veteres amplexam fuisse olim quidquid Oriens Romani dicebatur imperii (l); quinderim nempe provincias, quæ postea uni ex praefectis praetorio paruerunt. Præterea constat, pro Ecclesiarum numero, quæ succedente tempore fundabantur, terminos eandem suos Orientem versus protulisse.

Post sedem Antiochiae positam apostolorum princeps Romanam fundavit Ecclesiam; hoc tamen discrimine, quod præter totius Occidentis patriarchatum Romæ conditum, omnium insuper Ecclesiarum primum in ea constituit. Ab Moysis ævo id semel legimus praenuntiatum (m), iterumque a Daniele propheta (n). Sancti Patres, praesertim Augustinus, animadverterunt quaedam ethnicorum B oracula tanquam indicia, et spirituale et temporale Romanorum imperium portendentia (o). Cujusmodi sunt quæ ex Ciceronis de Philosophia libris, ex T. Livii (p) ac Dionysii Halicarnassensis Historiis (q) eque Virgilii carminibus suppetunt (r). Observandum est insuper quod Roma, cum sit in umbilico regionis omnium quæ in terrarum orbe sunt facile principis, commercio enim utitur cunctarum gentium (s); quod ejus imperium longe lateque diffusum id temporis, cum omni creatura Evangelium prædicandum erat; quod denique præpotens Romanorum ingenium, ubi de imperando res est, certissima erant religionis præludia, quam Deus ibidem decreverat instituere. Divum Petrum, penes quem summa rerum ad religionem spectantium administratio erat, divinæ quidem sapientiæ consilium non latuit, quod ut executioni mandaret, Romam se contulit (t). Divusque apostolus Paulus post annos aliquot ad Romanos dans litteras paucis complectitur quæ ibidem gesserat apostolorum princeps, præbetque analysis fundatam ab eodem Ecclesiae. *Fides vestra, inquit annuntiat. in universo mundo. Vestra quidem obedientia (Christi Evangelio) in omnem locum divulgata est (u)*. Pleni estis charitate atque cognitionis perfectæ fidei vestrae, ita ut alterutrum docere atque exemplo firmare valeatis.

S. Petrus Romæ scripsit primam quæ exstat canonicam Epistolam, quæ primæ instar Decretalium habenda est (v). Ea siquidem, præterquam quod mysteria fidei et moralia tradit præcepta, disciplinæ insuper momenta primis iis temporibus congruentia præscribit. In eadem Evangelii librum probat perscriptum ab suo ipsius discipulo D. Marco, ea continentem quæ ab se audiverat prædicari: atque hunc librum catholicæ Ecclesiae proponens tanquam divinitus inspiratum, per istiusmodi jurisdictionis actum ostendit supremam auctoritatem pontificis, omnia definiendi quæ ad fidei normam moresque informandos fidelium inserviunt (x).

D Argumentum aliud supremæ auctoritatis pontificis præbuit, cum D. Marcum misit Alexandriam, ut Petri nomine alteram ibi patriarchalem Ecclesiam sedem stabiliret (y). Alexandria principem Romani imperii locum post Romam occupabat; quare ipsius

(a) Gal. I et II. S. Ambros. in eumd. loc.

(b) Act. IX; Chrysost. in Act., hom. 24.

(c) Act. XII, 5.

(d) S. Hieron. lib. I, in Epist. ad Galat., cap. 2.

(e) S. Ignat., epist. ad Antiochen.

(f) Chrysost. in laud. in S. Ignat.

(g) Euseb. in Chron. ann. 38 et 44.

(h) Alexan. an. 36.

(i) Niceph. in fine.

(j) Adon. ætat. vi.

(k) Conc. Nic., can. 6.

(l) S. Hier., epist. 61.

(m) Num. XXIII et XXIV.

(n) Dan. VII, 23 et seq.

(o) Cic. de Divin., 110 et 112.

(p) T. Liv., dec. 4, l. 1.

(q) Dion. Halic. l. I.

(r) Virg. Ecl., IV.

(s) S. Aug. de Civ. D., l. V et X.

(t) S. Leo serm. 4, de nat. App. Pet. et Pauli.

(u) Rom. I, 8, 14, 15, 16, 19.

(v) Euseb. Hist. l. II, c. 45. S. Hier. in Marc.

(x) Euseb. loc. cit.

(y) Gelas. in decret. de lib. apocr.

eundem locum, quoad ecclesiasticum A lapis autem qui percusserat statuam factus est Petrus contulit ex allatis paulo ante r- mons magnus, et implevit universam terram. Præterea legavit alios ex discipulis suis in identis provincias, ut metropoles ibi et os episcopatus erigerent, ubi perspectum uis Ecclesiam fuisse nullam excitatam ; quas Petrus ejusque successores funda-

ARTICULUS III.

Traditio secundi et tertii sæculi quoad auctoritatem et jurisdictionem sanctæ sedis.

id fuit præfuitque concilio Hierosolymis) ; ac post rerum quæ agitabantur discus- isurgens (b), se ait a Deo electum fuisse is, ut ab ipsis ore audirent gentes vergelli, eorumque definitionem, quæ oport- i. Postea sententiam pronuntians, legem nime necessariam esse in Ecclesia defini- nesque salvos fieri per fidem et gratiam ti. Tunc omnis multitudo tacuit, ut Scri- atur, id est secundum divi Petri senten- o amplius est ausus disceptare. Aliqui e primoribus veritatem verborum quæ B proprio ore testati sunt, ac quemadmo- eta concilii disponderentur pronuntia-

quæ hac in synodo sancita fuerunt, tam) Paulus adamussim servarunt, quando- nonnullis sunt usi legalibus cæremoniis, aliquid indulgendo, efficacius ad Christi converterent. Omnia Moysis præcepta ibrogare non expediebat, neque Judæi versi prohibendi erant penitus ea sequi : pe erat declarare eos qui e gentibus ad em convertebantur, ejusmodi legibus non sensim obsolescerent et Synanoga feliciter- zueretur. Cum autem Paulus Petrum repre- servatos aliquot horum rituum, idcirco l fuit quia principis apostolorum erga dulgentia detrimentum gentibus inferebat m adhuc novitia dispositione, cum occa- andali inde desumerent unde apostolus C m iri non suspicabatur (c). to Petrus Romam redit, tum ut susce- perficiat, tum ut proprio conglutinet san- sedem, cujus fundamenta posuerat. Quod Athanasius ab apostolo (d) cœptum cum absolutumque testatur. Hic supremam per- pistolam deditque ad omnes Christi fideles, tamentum sui que novissimum paterni onumentum erga omnes fideles, quorum erat (e). Per eandem monet quomodo rum interpretationem oporteat fieri ; divi stolas commendat easque intellectu diffi- facile in pravos posse sensus infecti ab atetur (f). Præclaram de homine omnium indulentissimo Simone Mago victoriam ulto autem præclariorem de Satana, qui gentium dominæ immanissimum jugum iam dedecus imposuerat (g). urbe Jesu Christi vicarius eodem plane D orum compendia cumulavit, quo Jerosoly- Saluator, crucifixus perinde atque ille em in monte (h). Sic una cum eodem Sal- nielis prophetiam explevit, aientis quod qui tantulus videbatur hominibus, abscis- nte sine manibus percussit statuam illam atque proceram ad montis radices ere- edegit quasi in favillam æstivæ aræ (i) ;

Successionem Romanorum pontificum nullo un- quam tempore interruptam pro firmissimo sanctæ Sedis auctoritatis argumento sancti Patres habue- runt. Hujus rei testes videsis Tertullianum (j), sanctos Irenæum et Cyprianum, aliosque. S. Irenæus pontifices omnes numerando percenset, qui ad sua usque tempora gubernarunt Ecclesiam ; Eusebius Cæsariensis ad suam ætatem eosdem persequitur, ad initium scilicet quarti sæculi, Uterque horum silentio præteritit divum Cletum, quin Eusebius et sanctum Marcellum omisit. Scriptores alii quamplu- res hoc, qui sequitur, ordine censuerunt. Beatus Petrus, SS. Linus, Cletus, Clemens, Anacletus, Evaristus, Alexander, Xystus, Thelesphorus, Igi- nus, Pius, Anicetus, Sother, Eleutherius, Victor, Zephirinus, Callixtus, Urbanus, Pontianus. Anthe- rus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Xy- stus II, Dionysius, Felix, Eutychanus, Caius, Mar- cellinus, Marcellus, Eusebius, Melchides.

De primis quidem pontificibus admodum pauca ad nos pervenerunt ; siquidem idolorum cultores per- sequentes Ecclesiam pleraque monumenta veterum de iis loquentia eripuerunt. Quamplurimi ab iis episcopi creati dicuntur fuisse (qua in re nulla dubitatio esse potest), ut scilicet Ecclesiis præessent quæ pontificum eorumdem auctoritate in patriarchatu Occi- dentis excitabantur (k). Sanctus Linus præsules quin- decim ordinavit. S. Cletus quinque et viginti Romæ presbyteros constituit ; quorum postea numerum auxit Evaristus eosdemque inter et septem a se creatos diaconos divisit synaxes, quæ tituli vocabantur (l). D. Clemens epistolam scripsit Corinthiis, quam Pa- tres validissimum auctoritatis Ecclesiæ Romanæ ar- gumentum judicarent, ut pacem atque concordiam inter fideles tueretur, firmaretque in fide nutantes ; denique ut enuntiaret palamque faceret quæ apostoli tradiderunt. De reliquis, quæ divo Clementi tribuuntur, operibus nihil affertur, namque supposititia a nonnullis habentur. Alexander et Xystus liturgiæ nonnihil addiderunt, itemque Telesphorus, qui jeju- nium quadragesimale. jam traditione servatum, lata lege sanxit (m). Hyginus ab Ecclesia expulit Cerdo- nem hæreticum, eidemque interdixit, quia scilicet cum suos ille errores in provinciis predicasset, eos- dem postea in urbe Roma dissimulabat (n), quos demum detectus abjiciendi speciem præbens, interea clanculum profitebatur assidue. Pius decretum fecit de Paschate celebrando die Dominico (o). Anicet- hujus successore pontifice, Polycarpus, sanctitati et doctrinæ laude omnium Asiæ præsulum cœvo- rum facile præstantissimus, namque discipulus D. Joannis fuerat, Romam se contulit, de rebus ad disci- plinam spectantibus pontificem consulturus. Qua de re hoc inter eos convenit ut ne quis ab usu dis- cederet. S. Dionysius Corinthiorum episcopus So- teri testatur Romanos pontifices in Ecclesia semper esse habitos tanquam communes omnium parentes, non modo quoad vitam spiritus, sed etiam quoad sæculi (p), namque ii nunquam non suppeditarunt

cc. I, ad Decent.

xv, 7 et seq.

ii, 34 et seq.

athan. Apolog. de Fuga sua.

str. i, 20 et 24.

str., ii, 15 et 16.

August. contra Fulg. Donat., cap. 23.

i. ult. 18 et 19.

ii, 34 et 35.

(j) Tertull. de Præscript. ; S. Iren. lib. iii et iv ; S. Cypr. ep. 69 ; S. Aug. contr. Ep. fundam.

(k) Lib. Pontif. sub nom. Damasi in Lino et aliis.

(l) S. Iren. l. iii adv. hæres., c. 3. Euseb. l. iii, Hist., c. 42.

(m) Euseb. in Chron.

(n) Iren. l. iii c. 4.

(o) Euseb. Chron. Id. Hist. 5, 24.

(p) Id. ibid. iv, 22.

fidelibus quæcunque ad sustinendam vitam necessaria essent, ubi gentium pro catholica fide instructionum incommodis vexarentur.

Eleutherio pontifice D. Irenæus Lugdunensis episcopus testatur (a) quod ad incitas redigendi causa in provinciis hæreticorum ac schismaticorum audeciam, atque impediendi quominus depravarentur mores, itum fuit ad apostolicam sedem tanquam doctrinæ sibi conceditæ sequestrem, unde integerima manat ad posterum per summorum successionem pontificum: quodque constanti omnium opinione singularis ea et suprema sedes constituta fuit tanquam perpetuum ac præclarissimum monumentum, nullo unquam tempore futuram in Ecclesia fidem aliam præter eam quam apostoli tradiderunt.

Montanistæ, quorum pestis grassabatur in Asia iter ad eandem sedem instituunt, communionis diplomata impetraturi, ut quibusve ab aggressionibus sese ita defenderent; et reapse catholicos simulantes obtinuerunt (b). At demum, fraude illorum detecta, pontifex et traditis epistolas fecit irritas, et anathema nefariis capitibus inflixit. Hunc ipsum Pontificem misisse tradunt ad Majoris Britannicæ Regem duos Evangelii præcones, a quibus idem gentesque omnes sibi subditæ Christianam fidem susceperunt.

Pontifex Victor a fidelium communiōne Coriariū Theodorum removit, ejusque doctrinam condemnavit (c). Eadem usi fortuna erant Florinus et Blastus Ecclesiæ Romanæ presbyteri: eorumque erroris ac schismatis occasione, contententium celebrari oportere Pascha quarta decima luna Martii cum Judæis, (d) quacunque illud die obtigisset hebdomadis, constituit Victor omnino servatum iri Pii prædecessoris decretum de celebrando Paschate die Dominica quartam decimam lunæ proxime consequente in universo Christianorum orbe. Asiæ duntaxat Minoris episcopi, studentes consuetudini ab Aniceto pontifice toleratæ, novæ huic legi Victoris recusant ne obtenerent (e). Quare pontifex anathemate illos statim percusserat, nisi D. Irenæus ictum avertisset. Quam recte Asiaticorum disciplinam hac in re prescribere pontifex cogitarit, Nicænum postea concilium apertissime demonstravit (f). Eadem occasione locupletissimis sanctorum Patrum auctoritatibus ostenditur (g) contra quam aliqui recentiorum sentiunt, quod ab apostolicæ sedis communiōne secludi perinde est atque ab Ecclesiæ catholicæ unitate amoveri.

Zephyrinus damnavit hæreses Marcionis, Praxeæ, Sabellii aliorumque hæreticorum, in quos declamavit Tertullianus (h); qui propediem Montani deliramenta professus, eandem implicitus damnationis sententia est, quam in hæresiarchæ illius vesaniam pontifex pronuntiavit. Quin etiam Tertullianus (i) idem rigidæ nimium innocentie assertor factus, cum effutiret fornicationis et adulterii crimina majora esse quam quibus absolvi ab Ecclesia homines possint, neque ab opinione recederet, fuit denuo condemnatus.

Callixtus quatuor anni temporum jejunium instituit (j). Fabianus latam in Africano concilio sententiam adversus Privatum hæreticum confirmavit (k). Ad eundem Origenes suam fidei professionem misit; quin etiam, nonnulli uti tradunt historici, ad apostolicam sedem se contulit, errores coram diluendi

A causa qui sibi met objiciebantur (l). Hunc pariter pontificem est qui asserit Philippo imperatori penitentiam injunxisse, quem antiquorum non pauci Christianis accensent.

Post Fabiani obitum vacavit sancta sedes sexdecim menses cum dimidio, ob summam Imperatoris Decii sævitiam, qui, Cypriano teste (m), imperii æmulum, quam pontificem in Urbe Roma minus ægre esset passus (n). Hoc viduitatis suæ tempore Romana sedes ea præbuit vigilantia, auctoritatis ardentisque studii testimonia, quæ communem decent parentem, Christianos tam Romæ quam aliis in Provinciis degentes, optimis regens consiliis. Interea sponsum opperens leges condidit salutaris, quæ in catholica Ecclesia fuerunt promulgatæ (o).

Verumenimvero tametsi nil intentatum tyranni reliquerint ut supremi electionem pontificis impedirent, Cornelius tamen ad Petri cathedram, nempe, ut Cypriani verbis utar, ad sacerdotii sublime fastigium est evectus (p). In hunc pontificem schisma excitavit Novatianus, qui fuit primus antipapa. Cum schismate, quod pleurumque fit, hæresim iste conjunxit; docens quod lapsos post baptismum Ecclesiæ reconciliare non potest, neque ad communionem sacrarum mysteriorum admittere, quantumvis eosdem maxime pœniteret; cum Deus id iudicium sibi unice reservaverit, neque hac in re suam cum alio ullo auctoritatem communicaverit. Quamobrem Cornelius congregavit adversus eum concilium, ejusque hæresi ac schismate condemnatis, ipsam secumque sentientes omnes ab Ecclesiæ communiōne sejunxit. (q) Cujus lati iudicii universalis Ecclesiæ præsules participes facti, unanimi consensu omnes id probarunt.

Cyprianus (r) vero præ cæteris in pseudopontificem styllum distrinxit, luculentissime ostendens quod, cum unam Jesus Christus Ecclesiam unumque omnino episcopatum instituerit, cujus funguntur munere variis in provinciis dispersiti præsules, quarum cura iisdem incumbit; cumque electus atque inauguratus is fuerit cui Deus universalis hujus Ecclesiæ regimen commendavit, et per quem unitas et conjunctio ejusdem existit Ecclesiæ, nequaquam fieri ab alio poterat, nisi schismatica societas, quæ quoniam nil præter humanam saperet, eadem fortuna uti qua solent schismata oporteret, quæ maximas quidem repente turbas faciunt, at propediem ruunt ac dissolvuntur. Post hæc demonstrat neminem per fidem et charitatem cum Ecclesia posse conjungi, qui a Romano pontifice sit disjunctus, nempe qui pontifici earumdem virtutum vinculo indissolubili ac perseveranti non adhæret. Postremo Romanam Ecclesiam declarat habendam esse tanquam radicem et matrem omnium Ecclesiarum, neque ab ipsa ullo pacto abscedendum esse.

Sancto eidem episcopo, ut rerum humanarum vicissitudo est, causa demum pro se ipso dicenda fuit contra caput illud insanissimum nomine Fortunatum, quem nefariorum manus ad Carthaginensem sedem sui loco provehere moliebatur. Quare in expostulatoria ad Cornelium epistola id apprime queritur (s) quod schismatica illa ac scelestasocietas impudenti adeo ore fuerit, ut ad divi Petri cathedram, ad omnium principem Ecclesiarum, ad episcopalis unitatis originem temeritatis atque impudentiæ suæ nuntium mittere non dubitavit, anti-

(a) S. Iren. l. III, c. 3.

(b) Tert. lib. adv. Prax.

(c) Lib. Pontif. Bedæ in vi mundi ætat. Adon in Chron.

(d) Theodoret. hæret. Fab. lib. II.

(e) Pontif. in Victore.

(f) Euseb. v Hist. c. 22 et seq.

(g) Ruffin. Hist. l. II, c. 6.

(h) Optat. Milev. lib. I.

(i) Tertul. de Jejun. et de Pudic.

(j) Lib. Pont.

(k) S. Cypr. ep. 59.

(l) Euseb. Hist. vi, 19.

(m) S. Cypr. ep. 55.

(n) Apud eumd. ep. 8.

(o) Id., ep. 55.

(p) Ibid.

(q) Euseb. Hist. vi, 35.

(r) Cypr. epist. 55.

(s) Id., ep. 59.

linime ad id advertens, rem scilicet sibi futu-
m iisdem Romanis, quorum fidem Apostolus
genti laude prædicavit, ad quos item nullus
e datur accessus. Quod sanctus idem Cypria-
stea scribit in ipsis litteris de nequissimo illo
iominum nullibi audiendo post iudicium de
m in Africa, longe est ut minimum derogat
sedis auctoritati, quam sanctus doctor evi-
time agnoscit ac validissimis argumentis tue-
c sanctus præsul quam mirifice sibi constet,
erit in dogmatica nostra Historia (a). Lucius,
i successor, ipsius decretum confirmavit de
m reconciliatione quos vere admissorum
im pœniteret (b).

ianus denato Lucio electus pontifex, æquas
t aures duobus Hispaniarum episcopis e suis
s sedibus, mandavitque ut quæ ipsos provin-
osuerant, iterum restituerent in Ecclesias;
amen sanctæ sedis rescriptum, ubi per
onem innotuit impetratum, nequaquam iis
B . Quod autem suspicionem omnem secludit
us cognita hac in re pontificis summi aucto-
-), per idem tempus Gallicanæ Ecclesiæ, ac
us idem, cujus consilium petatum fuerat in
lspaniensium episcoporum, ad eandem sum-
ificis auctoritatem Arelatensem quemdam præ-
Novatiani sectatorum, depositionis causa
unt (d).

deest qui divum Cyprianum neget asserto-
um ac vindicem maximum, quem ipsi prædi-
fuisse auctoritatis S. sedis (e), eo quia de-
i Stephano pontifice editis de validitate ba-
is per hæreticos legitime collati, fuerit adver-
) . Equidem non irem inficias tam Cyprianum
otentia ipsius fautores, qui omne baptisma
tomanam Ecclesiam collatum nullius esse
contendebant, æquo asperioribus pontificem
provocasse (g). At revera persuasum iis fuit
ersiam istiusmodi circa disciplinam et œco-
C Ecclesiæ duntaxat versari (h); enimvero aper-
denuntiarunt sentire se ut pace impertur-
am quisque consuetudinem sequeretur. Ut-
autem se res habuerit, profecto tum Ste-
tjus, tum Victoris causæ ipsum eundemque,
emper in similis naturæ negotiis, exitum
unt : quod sancta sedes decrevit, vicit, ac
universalis Ecclesia complexa est (h).

is II Sabellii hæresis denuntiationem acce-
onytio Alexandrino episcopo (i). Cum autem
nsectatio ipsum pontificem e vivis abstulis-
quam hæresim illam proscriberet, successor
us id negotii suscepit, qui non modo Sabellii,
illi etiam Samosatani aliorumque hæreses
avit. Causam pariter a Pentapolitanis Ro-
latam in suum ipsorum patriarcham Diony-
exandrinum transegit (j). Patres Antiochenæ
ontra Paulum Samosatenum celebratæ de
æresiarchæ depositione synodicam epistolam
tum dederunt. Et Aurelianus imperator, D
i paganus, decrevit ut depositorum ædes epi-
mi illi tribuerentur cui Romanus pontifex
iret (k).
papa epistolam conscripsit adversus hære-

ses eorundem Sabellii et Pauli Samosatani; cujus
auctoritate inhærens œcumenicum utrumque concilium
Ephesinum et Chalcedonense sua decreta confir-
maverunt (l). Idem sanxit ut missa celebraretur
super memorias et sepulchra martyrum (m). Euty-
chiano duo accepta referuntur decreta, primum de
benedicendis frugum primitiis, alterum de Marty-
rum sepultura (n). Caius decreto sanxit ut universa
in Ecclesia ex minoribus ordinibus ad majora per
gradus ascenderetur (o).

ARTICULUS IV.

*Traditio quarti sæculi de auctoritate et jurisdictione
S. sedis.*

Marcellini pontificis lapsum nemorejicit, præter-
quam nonnulli e recentiorum temporum criticis, qui
excellentibus apostolicæ sedis dotibus adversantes,
humanæ malunt infirmitati labem detrudere quam
pontificis auctoritatem fateri, qui unus pœnam sibi
potest injungere. Quidquid isti autem contra
Sinuessanum concilium, tanti non est, ut celebra-
tionis ejusdem historiam valeat antiquare (p).

Marcellus Romæ complures insignivit ecclesias,
quæ nostra etiam ætatē aliquot cardinalium sunt
tituli (q). Eusebius decretum Stephani de validitate
baptismatis hæreticorum confirmavit, eosdem cum
Ecclesia reconcilians per solam manuum impositionem
(r). Melchiades supremum in Donatistis iudi-
cium tulit (s), cui iudicio quiddam postea fuit
additum, vel accessorium vel superfluum, ex divi
Augustini sententia, vel non rite factum habendum
est. Idem pontifex jejuniis servari vetuit diebus
Dominicis, ac præcepit ut iisdem diebus (t), quibus
solus episcopus in urbe episcopali sacrum faciebat,
eucharisticus panis ad eos deferretur qui sacrificio
adesse non potuerant.

Silvestro pontifice coactum fuit Arelatense concilium,
cui præfuere pontificis ejusdem legati (u). Pa-
tres concilii ad eundem decreta omnia miserunt, ut
confirmarentur indeque instar legum catholicæ pro-
ponerentur Ecclesiæ. Ibi pontificiam potestatem cum
imperatoria Constantini auctoritate conjunxit (v), ut
magna Nicæna Synodus ediceretur, cui per suos
ipse legatos præsedit. Ibi sanctæ sedis primatus in
omnes Ecclesias fuit cognitus (x), uti compro-
batur ex epistola imperatoris encyclica ad episco-
pos, ex Patrum synodica ad Alexandrinam Eccle-
siam, et sexto ex concilii ejusdem canone, quem-
admodum Chalcedonense concilium et pontifices
Bonifacius, Gelasius et Nicolaus horum nominum
primi testati sunt. Canone item illo sexto patriar-
chalis auctoritas ejusdem S. sedis in toto Occidente
confirmatur

Inanem sane operam luderem, si Rufini (y) levita-
tem expenderem, qui sua in Historia hunc affert ca-
nonem adeo depravatum ac mutilum, ut Patriarcha-
lem Romanæ Ecclesiæ jurisdictionem longe aliam
exhibeat quam quæ ipso ex concilii textu habetur.
Nihilominus minus veritati consonum erit quod
affert Rufinus (z), ubi pro suburbicariis civitatibus,
quarum regimen ad Romanam sedem spectare ait,
Occidentalium imperii partem accipiamus, quæ vica-

(m) Lib. Pontif.

(n) Id.

(o) Id.

(p) V. lib. II, cap. 44.

(q) Lib. Pontif.

(r) Idem.

(s) Optat. lib. cont. Parm. S. Aug. ep. 68 et 162.

(t) Lib. Pontif.

(u) Epist. synod. Arel. 1.

(v) Conc. gen. VI, act. 48.

(x) Euseb. ap. Gelas. Cyz.

(y) Ruff. Hist. lib. I, cap. 6.

(z) Vide lib. III, c. 3.

I. II, c. 6.

Cypr. ep. 68.

S. Cypr. ep. 67.

Cypr. ep. 68.

, ep. 74

milian. ap. Cypr. ep. 72.

m conc. Certhag. de baptiz. hæretic.

Vinc. Lir. cont. hæres. c. 3.

seb. I. VII, c. 5.

Athanas. de sent. Dionys., item de synod.,
syn. Nic. decret.

seb. Hist. VII, 44.

Ephes. par. II, act. 4, item Chalced. act. 4.

rio Imperatoris Romæ paruerunt (a). Nicænam hanc A synodum a D. Silvestro esse celebratam, qui multa etiam pro interiori et exteriori Ecclesiæ disciplina constituit, vetustissima monumenta confirmant (b).

Pontifex Marcus instituit ut Ostiensis episcopus pallio uteretur, auctoritatem sic illius confirmans Romanum pontificem consecrandi (c). Quod sane ornamentum metropolitum sediumque superiorum præsulum proprium est.

Julio I pontifice homines divo Athanasio infensi, post S. episcopum ab sede Alexandrina ejectum in conciliabulo Tyri habito (d), ad S. sedem iter instituunt, ejusdem auctoritate ut firmaretur tam latum per eos iudicium quam intrusi clectio, quem in sancti præsulis locum suffecerant. Athanasius (e) pariter suos legatos Romam misit; a quibus adversarii convicti et elingues facti, petierunt rem differi, ut suas possent rationes exponere, quas nondum præsto esse dictitabant. Pontifex Romæ concilium indicit (f) quo vocat partes omnes, S. Athanasius (g), iudicis sui mandatis obtemperans quantocius advenit, ac perinde præsules Constantinopoleos, Adrianopoleos, Ancyra, Gazæ alique præterea plures tam Orientis quam Egypti, necnon sacerdotes innumeri ab Ecclesiis pulsati, quod Ariana fabe crederentur infecti, Romam veniunt. Ariani vero, suæ ipsi in iustitiæ conscientia teste, latitarunt, fraudisque hujus levissimas causas commentis, epistolam temeritatis et audaciæ plenam ad Julium tradiderunt (h). Pontifex autem, causa tota diligentissime cognita, in pristinam asseruit dignitatem D. Athanasium ac reliquos episcopos qui ab insectatoribus pulsati fuerant; adversariis interdixit restitutos posterum perturbare; acta eorum et scripta damnavit; denique latum ad se iudicium iisdem per litteras declaravit, ineptias refellens epistolæ ab ipsis traditæ (i).

Quod ut pontifex præstaret atque Orientis Ecclesiis tranquillitatem restitueret, imperatoriam appellavit majestatem. Itaque civili cum ecclesiastica potestate conjuncta, coactum habitumque est Sardicense concilium omnium episcoporum utriusque imperii (j). Huic Julius per legatos præsedit; ac præcæteris tres in eo canones jus apostolicæ sedis decernunt (k), de appellatione scilicet in causis episcoporum ad eandem et provinciis deferenda (l). Decernitur pontificem Romanum posse accipere hujusmodi appellationem causas; quæ acta erunt probare, seu causæ partem aliquam novis committere iudicibus cognoscendam; eundem sua ex aula posse iudices designare, qui una cum provincialium cognitoribus sententiam ferant, a quorum sententia posse iterum Romam provocari, Concilii Patres sua insynodica ad pontificem legatis aiunt se demandasse ut singillarum rationes referant de iis omnibus quæ acta ac definita in concilio fuerint, ipsi tanquam divi Petri successoris et Ecclesiæ capiti, cujus est nosse quidquid ad eandem Ecclesiam pertinet.

Ursacius et Valens episcopi, fautores ambo Ariatorum celeberrimi, postquam errorem suum in Medionalensi concilio (m), cui præerant legati pontificis, adjurarunt, Romam se conferunt plenam a S. sede indulgentiam consecuturi. Id accidit iisdem ex voto

fidei professionem tabulis consignatam Julio præbentibus (n), et quidquid in D. Athanasium ausi erant, revocantibus (o). Sanctus autem hic doctor antequam suam ad Ecclesiam revertitur, quo ab imperatore Constantio invitabatur, Julium pontificem adit (p), consilia ejusdem auditurus ac litteras accepturas commendatitias ad clerum et populum Alexandriae.

Liberius, Julii successor, statim atque ascendit ad Petri cathedram, communionis litteras divo Athanasio perscripsit (q), nequidquam contra sollicitantibus Orientalibus ejusdem insectatoribus. Prævidit quanta Ecclesiæ calamitas futura erat cum solus rerum potiretur Constantius, quam præire meditans œcumenica synodus, enixe imperatorem precatus per litteras, tandem evicit, multam ab eo fore difficultatem quin synodus coereretur. In quadam ex his epistolis ad imperatorem ostendit quod sæculi potestates præstare debeant ad convocanda concilia. Publicæ, inquit, tranquillitati consulere oportet principes, ut celebrari concilia queant, utque suffragia sint libera; deinde suam interponere auctoritatem, ut quæ fuerint definita accipiantur, et quæ sancita serventur. Constantius omnem adhibuit curam ut Mediolani Patres congregarentur; ipse autem adesere voluit præsidendi ac definiendi animo (r). Omnia fuerunt Ariani gratiosa; legati pontificis, quique horum partes tuebantur episcopi exsulatum ire jussi. Eadem sane procella etiam Liberio subeunda fuit, quia imperatori obstitit, qui, ut ethnicus tradit historicus, in suas partes pertrahere maxime augebat pontificem ob supremam suæ sedis probantibus (s); nullus dubitans (Ariani id probantibus) quin pontificis exemplum tota sequeretur Ecclesia (t). Itaque imperator largiri primum est orsus, deinde minari, postremo, cum ea incassum cedere intellexit ad vim se convertit, jubetque ut pontifex suam ad aulam pertrahatur. Quem ut videt imperator, interrogat num suprema dignitas, qua est præditus, tantos ei animos faciat, ut solus præ omnibus stare possit? Ad quæ Liberius: Esto; si solus pro fide: ipsius causa non modico se tuetur præsidio (u). Quamobrem pulsus in exilium est pontifex.

Relegationis incommoda et intentata mors Liberii constantiam adeo labefactarunt, ut S. Athanasii damnationi subscriberet. Unum hoc Liberio vertitur vitio, nec nisi injuria asseritur, eundem subscripsisse codici formularum contra fidem. Enim vero hujusmodi codex nequaquam esse potuit (v) quem primum Berrhoeæ signavit, neque eorum alter qui Sirmium fuerunt missi, cum sententiæ adversetur episcoporum qui Liberium ad subscribendum induxerunt; multo autem minus tertius, qui nondum prodierat in lucem, cum Romam pontifex est dimissus. Necessè est igitur ut is fuerit primus contra Photinum exaratus, maximeque orthodoxus, Hilario teste (x). Quod si Liberius alii subscripserit fidei professioni Sirmii, ubi vox ea *consubstantialis* desideraretur, non tamen idcirco eam vocem Ariatorum instar damnavit (y); vetuit autem ut quisbusdam in casibus adhiberetur, quibus Paulus Samosatensis atque alii nonnulli hæretici ad suos firmandos errores abusi fuerant. Cæterum ab omni abhorret fide quod illa in Liberium anathemata D. Hilarii fra-

(a) Felix III, ep. 4.

(b) Lib. Pontif.

(c) Idem.

(d) Soz. Hist. lib. III, c. 7.

(e) S. Athanas. apol. II.

(f) Theodoret. I, II, c. 4.

(g) S. Athanas. apol. II; item ad solit; item Soz.

I, III, c. 7.

(h) S. Athanas. apol. II et ad solitar.

(i) Apud eumd. apol. II.

(j) Socr. lib. I, cap. 40.

(k) S. Athanas. apol. II,

(l) Can. 3, 4 et 7.

(m) Epist. conc. Arimin.

(n) S. Hilar. in fragm.

(o) Socr. I, II, c. 48.

(p) Soz. I, III, c. 49.

(q) Epist. lib. PP. ad Const. Aug.

(r) S. Athanas. ep. ad solit.

(s) Ammian. Marcel. lib. XV, post med.

(t) S. Athanas. ep. ad solit.

(u) Theodoret. I, II Hist. c. 46.

(v) V. I, III, c. 12, Hist. nostræ dogm.

(x) S. Hilar. in fragm. de syn. adv. Ariam.

(y) Soz. lib. IV, c. 44.

gmentis inserta, conspicuus hic sanctitate doctor scripserit, qui sua conficiebat atque edebatur opera tanquam reversus jam Romam Liberius per summam sui nominis gloriam tuebatur quæ de fide constituerat Nicæna synodus. Hieronymus (a) pariter cum hæresi eum ait subscripsisse, rumorem vulgi sequitur: cum nempe Athanasii damnationi subscripsit, quem Ariani specie quidem ob peculiaria crimina deposuerant, re autem ob invidiam ardentis illius studii quo Nicænam fidem tuebatur.

Cum Liberius ecclesiasticæ reipublicæ habenas iterum cepit, quas exsilio sui tempore Felix ipse subrogatus pacifice fuerat moderatus, apostolica simul constantia se iterum muniit, qua cætus Ariminensis captiosam formulam exsecravit, ita ut excitata denuo Arianorum insectatione coactus fuerit adhuc semel solum vertere (b) ac latere quandiu Constantius eorum fautor vitam degeret (c). Ubi tandem Ecclesia pristinam tranquillitatem adeptæ est, publicam amnestiam edici mandat pontifex pro iis omnibus (d), si qui decepti captiosæ alicui subscripserint formulæ; mandans præterea summo in eos iure animadverti, qui minime ab errore recesserint (e). Semiariani tres miserunt episcopos ab Oriente, ut suo nomine S. sedis doctrinæ subscriberent; ubi fidem noverant incorruptam perpetuo servari, auctoritatemque inesse Ecclesiam gubernandi (f). Petierunt utique restitui episcopos nonnullos in suas sedes, unde aliquot in Orientis conciliis ejecti fuerant (g). Pontifex, orthodoxæ fidei professione ab ipsis audita, in communionem recipit, datque in mandatis ut qui expulsi sunt præsules quantocius ad suas Ecclesias reducantur: ut factum fuit (h). Idem pontifex tulit sententiam in hæresim, quæ paracleti Spiritus divinitatem negabat; constatque ex monumentis veterum Ecclesias omnes huic S. sedis iudicio continuo stetisse.

Damaso pontifice Gratianus et Valentinianus II imperatores (i) lata lege declararunt pontificis auctoritatem in causis episcoporum et appellationibus ad S. sedem, quod ab Ecclesia definitum jam fuerat in synodo Sardicensi (j). Hunc sane fructum excitatæ calamitates ab antipapa Ursicino in legitimum pontificem pepererunt. S. Basilius (k) in epistolis ab B. Athanasium et ad pontificem Damasum deschismate Antiochiæ et Ecclesiarum Orientis tumultu traditis, testatur se ad Romanum pontificem confugere, tanquam ad eum penes quem auctoritas est definiendi, mandandi ut crimina cognoscantur, animadvertendi, in reos, ac discrimina eorum faciendi qui in Ecclesiæ communionem debeant retineri. De iisdem rebus Hieronymus (l) perscribens Damasum profitetur se prorsus ab nullo seu presbyterorum, seu monachorum, seu presulum, seu principum hujus mundi posse a D. Petri sedis communionem avelli ac removeri; non ignorare se nullum extra eandem sedem salvum fieri, Antichristo nomen ab iis dari qui Romano non adherent pontifici, quod perinde est ac nuntium Christo Jesu remittere (m). Pontifex id schisma damnavit (n) aliisque præterea in Alexandria et Constantinopoleos Ecclesiis oborta; quarum ii tan-

dem veri episcopi fuerunt habiti, quos electos sancta sedes confirmavit.

Post hæc omnem adhibuit curam ut schisma Donatistarum penitus exstingueret, quod multis inde annis Africanas turbavit Ecclesias (o). Profecto præstantius eo testimonium desiderari non potest, quod coævus præsul divus Optatus (p) fidem suorum temporum commendans litteris, tradidit de apostoli Petri cathedræ attributis, primatu ac præminencia, deque communionem qua omnes totius orbis Ecclesiæ sedi eidem tenentur adhærere, servandæ unitatis gratia, adeo necessaria, ut earum immunis nulla esse possit. Ne ulli quidem apostolorum, ait S. doctor licitum unquam fuit sedem aliquam stabilire, quæ non a divi Petri cathedra Romæ fundata penderet. Hanc Ecclesiæ Romanæ auctoritatem suis imperatores legibus fassi sunt; quamque hac de re tulit Gratianus, antiquæ tradunt historiæ (q) insigne argumentum pietatis ejus in Deum exstitisse, quippe cui, Valente mortuo, rerum solus potitus, imperii totius quasi primitias obtulit. Theodosius Magnus celeberrima ea lege, *Cunctos populos*, decrevit ut Christiani, qui eam fidem profiterentur (r) cujus depositum D. Petrus suis successoribus custodiendum reliquit, catholici nuncuparentur; cæteris autem turpissimum hæreticorum nomen ascriberetur.

Ita majorem in dies venerationem S. sedi conciliavit divina providentia, temporalem etiam potestatem splendoremque illius in omnium oculis augendo. Idololatriæ studentes invidiam sane ac sollicitudinem qua afficiuntur non celant (s), perinde ac nostris hisce temporibus hæreseos et schismatis assertores. Fideles æque ac nos divinum summis laudibus consilium efferebant, quo perpetuo stetit hodieque stat Ecclesia, ejus admirantes infinitam sapientiam, quod sine offensione alii non accipiunt. Exigua Ecclesiæ primordia offendeant Judæos, ac risum gentibus commoveant (t). Ejusdem potestas hac tempestate hæreticos malosque Christianos offendit. Quicumque autem studii causas procul habet, divinam cum Paulo potentiam atque sapientiam miratur (u). Ubiunque locorum, aiunt Patres, reperire est prodigos filios qui patrimonia dilapidant, necnon zizania bono admista frumento (v). Ubiunque Luciferos videre est ut fulgura cadentes de cælo, lignea item vasa atque fictilia, quæ franguntur ac projiciuntur in ignem. Apostolica autem sedes e contrario paternam semper hæreditatem cum fide servavit; frumentum in ea centuplicato coactum; sol justitiæ quotidie ibidem oritur; nec vasa illic præter aurea et argentea visuntur, propter intemeratam doctrinæ puritatem nullo non tempore in ea servatam. Hujusmodi doctrina, PP. prosequuntur, nullis est obnoxiiis præstigiis (x). Quamobrem tametsi prudens, tametsi sapiens quis sibi esse videatur, caveat sane, caveat, ne peregrinam suscipiat doctrinam. Tutissimus maximeque fidelis illius custos Romanus est pontifex (y). Idemque est rector domus Dei et pastor universalis Dominici gregis, episcoporum denique et conciliorum magister et doctor. ita eum appellat Ambrosius. Ecclesiæ fidei confirmandæ, ait D. Athanasius (z) pontificum

(a) S. Hieron. de Script. Eccl. et in Chron.

(b) Apud Theod. l. II, c. 22.

(c) Soz. l. IV, c. 48.

(d) Ep. Lib. ad PP. ap. Hilar. in fragm.

(e) Soz. l. IV, c. 44; Soz. l. VI, cap. 40

(f) S. Basil. ep. 74.

(g) Id. ibid.

(h) Soz. lib. VI, cap. 24.

(i) Rescrip. Grat. et Valent. AA. Aquilino.

(j) S. Ambr. ep. 43, ad Valent.

(k) S. Basil. epist. 53 et 220.

(l) S. Hier. ep. 57 et 58.

(m) S. Basil. ep. 272.

(n) Soz. VII, 44; Soz. IV, 30; Theodor. IV, 9.

(o) Bonif. I. ad Episc. Illyr.

(p) Opt. Mil. l. I et II contr. Parm.

(q) Theod. l. V, c. 2 et 3.

(r) Lib. II de Fid. cath. Cod. Theodos.

(s) Amm. Marcel. l. XXVII.

(t) I Cor. I, 23.

(u) Ibid. 24.

(v) S. Hier. ep. 57.

(x) Id. ep. 8, ad Demetr.

(y) S. Ambr. in I Tim. c. III; item epist. I, I,

ep. 7.

(z) S. Athan. ep. ad African.

scripta sufficiunt. Hunc præ aliis omnibus adire oportet, et synodi cujuscunque, tametsi frequentissimæ, consulta, absque pontificis Romani suffragio nullius sunt roboris (a). D. Basiliius (b) ad eum detulit Apollinare et ejus hæresim; is autem utrumque damnavit. Ecclesiæ viri subscribere renuentes formulæ per Damasum missæ, abdicantur (c). Macedonianis divinitatem sancti Spiritus negantibus idem pontifex interdicat; sectasque omnes Arianorum, varias divinarum consubstantialitatem personarum detrectantes, proscribit (d). Priscilliani præstigias exitiabilemque doctrinam avellit; Helvidio nequissimo item hæretico obsistit, qui non solum virginitati notam inurebat, sed et in Deiparæ virginitatem, dictu nefas, insurgere ausus erat.

Patres concilii Constantinopolitani primi abunde testantur in synodica ad pontificem (e) sese jussu ipsius congregatos esse. Fatentur insuper se debere Romanæ adesse synodo quæ a pontifice habebatur (f) quo ab eodem acciti erant (g). Tres ad eum legarunt episcopos, qui rationes eorum reddent quæ acta constitutaque in concilio fuerant, ut ab eodem pontifice confirmarentur (h), seque apud illum excusarent quod non ipsimet Romam venerint (i). Theodosius item imperator suos ad pontificem misit legatos, qui præsulis Constantinopolitani, nuper in concilio electi, confirmationem peterent (j). Hanc electionem pontifex ratam fecit, probavitque omnia quæ in concilio decreta fuerant circa fidem et dogma (k); eaque propter concilium ipsum œcumenicum appellavit, quod nomen in Ecclesia viget. Electionem vero Flaviani rejecit (l), quem Patres iidem Meletio in Antiochena sede subrogaverant, quem ipse semper Antiochenum præsullem detrectaverat Paulini periculo, cui sedem illam adjudicaverat. Consilium utique improbavit (m) quod Patres inierant Constantinopolitanam Ecclesiam patriarchalem constituendi, eique potiore post Romam tribuendi locum, quem semper occupaverat Alexandrina.

In Illyrici Orientalis provinciis apostolicum vicarium creavit, qui pontificis partes agens (n), res eo spectantes cognosceret, quæ in patriarchatu Occidentis pro Christi fidem amplectentium, et Ecclesiarum quæ fundabantur, numero, mirum in modum augebantur.

Siricius papa in decretali ad Tarraconensem episcopum alia inter disciplinæ capita mandat ut episcopi, presbyteri et diaconi cælibem vitam agant, et monachos ad clericorum dignitatem admitti concedit. Alia in decretali ad Africanos episcopos vitæ cælibis leges recenset, ordinationi modum constituit, ac de irregularitatibus verba facit. In utraque autem harum prohibet hæreticos baptizare ad Ecclesiæ communionem revertentes; quia scilicet legitima forma fuit adhibita cum iis baptismus conferbatur (o). Sanguinarios episcopos, hæreticis ad usque capitis damnationem infensos, execratione devinxit; non tamen vetuit civiles magistratus appellari, qui eos truderent in exsilium (p). Decretalem insuper dedit ad omnes catholicos, avertendi causa, ut ipse ait, quæ est in omnes totius mundi Ecclesias auctoritate, res novas quas aliqui proprio

arbitratu moliuntur inducere. Pro Antiocheno etiam schismate componendo summopere laboravit. Et sicuti competitoribus arbitri data fuerant, ad hos perscribens divus Ambrosius (p) sententiæ ita consulere hortatus est, ut a S. sede facile comprobaretur, quo res tota posset transigi.

Quamquam huic pontifici ascriberetur epistola ad Thessalonicensem episcopum tradita quoad rem præsulis Bonosi hæresis accessiti (r), nulla tamen illatio inde ducitur contra auctoritatem sanctæ sedis. Quisquis eam scripsit, pro imperio loquitur circa doctrinæ summam; neque a pronuntiando se abstinere, nisi de factis aliquot, quorum nulla institui quæstio potest, præterquam in locis ubi eadem evenere.

Siricius idem Romæ damnavit hæresim Joviniani (s) mandavit ut Mediolani eadem damnaretur. De suo judicio perinde is loquitur atque concilium Hierosolymis celebratum apostolorum ævo jam fecerat. *Visum est Spiritui sancto et nobis. Divina sententia et nostro iudicio* (t). Ad eum Joannes Hierosolymitanus defertur tanquam Origenismi defensor. Maximus, licet tyrannus, Romam fateretur primam religionem esse in toto terrarum orbe, prout erat imperio (u).

Pontifex Anastasius Origenismum proscripsit, quod iudicium Christiani omnes demississime acceperunt (v). Rufinus, istiusmodi erroris assertor, suam ad pontificem misit apologiam. Mox vero idem pontifex eum Romam vocatum et latitantem a communione avulsit. Anastasius in epistola ad Joannem Hierosolymitanum declarat ad apostolicam spectare sedem iudicium ferre de bonis malisque librorum sententiis, utpote quæ, peculiari Dei O. M. providentia, errores aut admittere aut ferre non potest, seque et catholicam Ecclesiam perpetuo servabit in fide. Antistites Afri Romam se conferunt (x) scriptæ legis laxamentum impetraturi, quæ quibus naturæ et doctrinæ præsidii paratos esse oporteret clero ascribendos præferebat.

ARTICULUS V.

Traditio quinti sæculi usque ad D. Leonem Magnum pontificem.

Res gestæ ab Innocentio papa hujus nominis primo, tanquam supremo catholicæ ecclesiæ capite sunt hujusmodi. I. Jus suum reddidit D. Joanni Chrysostomo, e sede Constantinopoleos ejecto per factionem Theophili Alexandrini (y). Hujus rei notitiam ab utraque parte Romam venit. Chrysostomus (z) per suos legatos pontificem rogabat, ut latum in se iudicium irritum faceret, se in sedem suam assereret, et iniquos iudices pœnis canonicis mulceteret (aa) Pontifex, causa cognita, quidquid in Chrysostomum actum erat rescidit, partesque omnes accersivit, rem fusius et latius contestaturus. Interea qui Chrysostomo erant infensi, cum gratia plurimum apud imperatorem valerent, episcopum deportari et ecclesiasticos ab ejus communione stantes extrudi suis ab Ecclesiis impetrarunt. Quicumque insectationi hujusmodi fuerunt obnoxii, confugiunt Romam.

(a) Ap. Theod. II, 22, et Soz. VI, 23.

(b) S. Basil. ep. 74.

(c) Soz. VI, 25.

(d) Epist. Dam. ad Paulin.

(e) Theodor. V, 44.

(f) Sev. Sulp. Hist. I, 1.

(g) S. August. Retract. I, II, c. 22.

(h) Ap. Theodor. IV, 9.

(i) Soz. VI, 42.

(j) Synodic. ap. Theodor. IV, 9.

(k) Ep. Bonifacii I ad episc. illyr.

(l) Phot. libr. de VII Synod.

(m) Vide lib. III, cap. 48, in fine.

(n) Innoc. I. epist. ad Anys. et ad Ruf.

(o) Concil. Taur., can. 5.

(p) Lib. XVIII de hæ. Cod. Theod.

(q) S. Ambr., Ep. lib. I, ep. 9.

(r) Ap. S. Ambr. ep. 79, inter antiq.

(s) Ep. Sir. PP. ad Eccl. Mediol.

(t) Hier., ep. ad Pam.

(u) Ep. Max. ad Valent. Aug.

(v) Hier. apol. adv. Rufin.

(x) Concil. vulgo Afric. II, sub Anastas.

(y) Pallad. Dial. sub init.

(z) S. Chrysost. ep. 4, ad Innoc. I.

(aa) Ap. Dial. Pallad.

pontifex tot tantisque turbis compescendis A
 enicam synodum intelligens opus fore, Hono-
 imperatorem ad scribendum induxit impera-
 rario fratri, ut secum impenderet omnem
 n in re quæ ad utrumque spectabat. Legatos
 sit cum litteris, qui a Theophili factione in-
 aggressi atque rejecti, vanam et irritam lega-
 fecerunt. Inter hæc D. Chrysostomus, exsilii
 itatibus oppressus, occubuit. Quam rem In-
 tius accipiens, æternæ tam sancti viri memo-
 s voluit æquissimum reddi, quod ne vivo eidem
 sic superstitioni redderet augustiæ temporis
 nt. Qui eum fuerant insectati, a communione
 rejecti (a) omnesque venia indignos declara-
 quædam sancti episcopi nomen referrent in
 diptychas. Citra hanc legem nequidquam
 fuerunt nonnulli eorum ad S. sedis communio-
 edire. Itaque nomine prorsus excepto eandem
 explerunt.

Deinde Innocentius idem, tanquam Ecclesiæ B
 Pelagianismum damnavit (b). Cœlestius, Pe-
 liscipulorum facile princeps, vindicæ acer-
 istius hæresis, damnatus fuit in Afri-
 concilio (c), unde provocavit ad S. sedem. Pe-
 vero canonicas pœnas declinavit, specie qui-
 suos errores diffundendo in synodo Palæstina.
 vero tam Cœlestius ab appellatione descii-
 quam Pelagius, cuius doli in apricum prolati
 duobus in Africæ concilii uterque cum per-
 sissima, quam profitebantur, doctrina damnati
 d) Harum synodorum Patres ad pontificem
 ut, qui de rebus a se iudicatis rationes red-
 t, supplicesque peterent ut quidquid ipsi pro-
 cigitate sanxerant, apostolicæ sedis auctori-
 onfirmaret. Namque isthæc sedes, inquiunt,
 imum sortita est munus docendi alios; valet-
 auctoritate, quam sacra Scriptura pluribus in
 eidem aperte tribuit, ad rectum tramitem de-
 reducere tutius ac melius, quam alii possint
 inque consilio aliunde sumpto (e). Pontifex C
 observantiæ significationem erga sanctam se-
 ratulatus Patribus unde persuasissimum sibi
 iunt certa semper decreta emanare, præcipue
 si qua de fidei dogmate contentio est; simul-
 æptum ab iis consilium juxta traditionem et
 etudinem omnium temporum, petendi scilicet
 et quo sua ipsorum sententia roboretur vi-
 ue postea in tota Ecclesia; ratam fecit senten-
 tibus iis latam in hæreses earumque artifices fau-
 que; sic, Augustino teste, causa fuit abso-
 7.

Denique Innocentius (g) tanquam catholica
 sæ caput suam minitur auctoritatem Hiero-
 orum episcopo, nisi qua idem potestate est
 tus hæreticorum audaciam reprimat, qui omni
 rii genere Hieronymum et monachos Palæstinæ,
 s præerat, lædebant.

orem idem pontifex, tanquam Occidentis
 archa, regulas disciplinæ præscripsit Ecclesiis
 rum, Hispaniarum Illyrici, Africæ et Italiæ.
 fecit decretales pro Galliis, primam tredecim
 es, alteram septem comprehendentes. In po-
 ri catalogum exhibet Scripturæ sacræ libro-
 Hispaniarum Ecclesiæ prima in Toletana sy-
 quædam statuerant, volente apostolica sede,
 nnoentius decretali ad synodum data confir-
 . Decretales epistolæ ipsius exstant ad Eccle-
 llyrici tres ad Africæ primatem, una ac sex ad

varios Italiæ Præsules, duæque ad privatos homines.
 In decretali ad Eugubinum episcopum tradita con-
 cludit quod cum Ecclesiæ omnes Italiæ, Galliæ, Hi-
 spaniæ, Africæ et adjacentium insularum, tum con-
 stitutæ fuerint, tum primos acceperint præsules a
 Romano pontifice perinde æquum erat ut ab eodem
 disciplinæ regulas acciperent, minime rebus novis
 citra ipsius auctoritatem studentes. Genuinus hic
 sensus habendus est decretalis laudatæ, neque aures
 accommodandæ omnino sunt e recentioribus cuidam
 per ludibrium sensa ejus exprimenti.

Item patriarchali ex auctoritate Innocentius in
 Occidentis Ecclesia (h) Thessalonicensi metropolitæ
 Anytio Apostolici vicarii dignitatem in Illyrico,
 quam superiorum trium pontificum tempore jam
 gesserat, confirmavit. Anytio postea denato, in Ru-
 fum ejus successorem ipsam illam contulit dignita-
 tem; decem Illyrici provincias ei singillatim deman-
 dans, præter propriam sedis suæ suamque in eas-
 dem auctoritatem, delegavit, utpote ab apostolica
 sede nimium dissitas. Interea plures dedit encyclicas
 litteras ad earum metropolitans provinciarum, ut
 ipsorum nemini obscura esset voluntas pontificis hac
 in re.

Pontifice Zosimo hæreticus Cœlestius appellatio-
 nem iterum meditatur, qua ab Africano concilio
 multos ante annos ad apostolicam sedem provocave-
 rat (i). Quamobrem Romam se confert, perque li-
 bellum supplicem deprecatur pontificem se ut emen-
 det si quem insciens in errore lapsus esset. Ponti-
 fex, eo minime absoluto, causam differt menses
 duos (j). Interim Afris edicit ut vigente hac dilatio-
 ne mittant Romam accusatores, qui fidei, ut asser-
 ebant, improbæ ipsum insimulent (k). Pelagius item
 sibi apud S. sedem prospexerat, huc fidei professio-
 nem mittens contestata denuntiatione, ut, si quid
 ineptum proponeret, imprudenti sibi excidisse judi-
 caretur, sibi que daretur venia, quod enixe precaba-
 tur. ab eo qui non secus fidei divi Petri ac ejus ca-
 thedræ erat successor. Hac Pelagii sincera, ut vide-
 batur, significatione accepta, pontifex et clerus
 Romæ vix cohibere lacrymas potuerunt, deque ea
 re Afri certiores ut fierent voluerunt (l). Hi autem
 contra quidquid ad detegendam Pelagii ac Cœlestii
 calliditatem necesse erat, quantocius Romam mit-
 tunt. Et quoniam Cœlestius, quem Romæ urgebat
 ut simpliciter et aperte profiteretur quomodo sentiret
 de fide, aufugerat, contra ipsum et Pelagium Zosi-
 mus rite iudicium pronuntiavit, quod encyclicæ ad
 totius Ecclesiæ præsules confirmavit (m). Qua epi-
 stola, uti testatur D. Prosper (n). Petri gladio dexte-
 ras omnium armavit antistitem, ad impios elimi-
 nandos. Marius Mercator, et Paulinus diaconus (o)
 Mediolanensis, referentes hujus causæ apud S. se-
 dem constitutæ actionem latumque iudicium, tan-
 quam axiomata proponunt quibus refragari nemo
 possit, veram fidem in apostolica sede nullo unquam
 nævo inspergi; in ea donum esse sectarios dete-
 gendi, ac debita eos pœna mulctandi auctoritatem;
 judicia ejus esse definitiva: totiusque orbis episco-
 pos Zosimi sententiæ subscripsisse quod ut præ-
 starent iisdem mandaverat, pœnamque depositionis
 detrectantibus fuerat minitatus (p). Honorius
 imperator pontificis decretum lata lege roboravit,
 depositioni exsilii pœnam adjungens, quas pœnas
 duodeviginti ex Italia præsules subiere.

Ecclesias inter Arelatensem et Viennensem con-
 tentione excitata de primatu in aliquot Galliarum

(i) S. August. de pec. orig. c. 6.

(j) Ibid. c. 8.

(k) Ex vet. cod. Vatic.

(l) Zos. PP. ep. 4.

(m) S. August. ep. 47 et 457.

(n) S. Prosp. cont. Collat.

(o) Marius Merc. in Common. Paulin. Diac. in libel.

(p) Mercat. ibid.

Theodor. I. 5, cap. 35.

Epist. Syn. Carth. ad Inn. PP.

Item Marius Merc. in Common.

Ep. 90 et 92 inter Augustinian.

Ibid. epist. 91 et 93.

S. August. de verb. Apost. serm. 2.

Innoc. PP. cap. 32 et 33.

Ap. Conc. Rom. III sub Bonif.

provincias, Zosimus (a) pro Arelatensi metropolita tulit sententiam, quem etiam constituit suum vicarium in Galliis ipsis. Harum episcopis perscriptis litteras hac de re, itemque ad episcopos Africae, Hispaniarum et provinciarum Viennensis et Narbonensis secundae, ad metropolitam Narbonensis primae, ad Patroclum Arelatensem, ad clerum populumque Massiliensem, ad alios alias dedit epistolas. In decretali ad Hesichium Salonitanum interstitiorum tempus praefinit, eique potestatem facit sua in provincia se gerendi tanquam delegatum a S. sede, ut sanctas regulas observari curet, si metropolitani auctoritati deesse aliquid crederet. In alia ad Byzacenae provinciae in Africa episcopos, eosdem arguit quod laicos secum admittant ad iudicium ferendum in causis episcoporum. Divum Augustinum (b) aliosque praesules ex Afris delegat ut de ecclesiastica re in Caesariensi provincia Mauritaniae decernant.

Apiarius presbyter Siccensis diocesis ex eadem provincia, a proprio episcopo percussus anathemate, ad S. sedem provocavit. Zosimus eum absolvit, indeque occasionem cepit legatos in Africam mittendi ut executioni mandarentur constitutiones ipsis traditae (c), praesertim quoad appellaciones, quas tum consuetudo, tum sacri canones ecclesiasticis permittebant a propriis iudicibus. Haec sanctae sedis constitutiones cum nationali concilio Africano Carthagine celebrato, Bonifacio, Zosimi successore, pontifice, communicatae fuerunt, Sardicensis concilii canonum praesidio constitutiones eae se tuebantur, qui tamen canones Nicenae tribuuntur synodo, cuius rei causa per eos traditur in nostra Historia dogmatica (d). Africani Patres, cum versassent quotquot Nicenae synodi exemplaria ubi erant (e), nec offenderent eos canones, id concilii cepere ut alia sibi pararent exemplaria ex Oriente, interea vero pontificis decreta servarentur; futurum sperantes ut, nisi quid simile Nicenae canones ferrent, se ipsos apostolica sedes haud aliis legibus obstringeret, quam quibus prudentia et aequitas obligandos esse suaderent.

Inter haec Antonius Fussaliensis episcopus in Numidia provocat a sententia comprovincialium episcoporum, (f) qui e propria ipso sede rejecerant. Commendatitias habuit litteras sui metropolitae, fuitque a pontifice restitutus in propriam sedem, ita tamen ut nulla esset subreptio in iis quae Romae exposuerat. (g) Hoc regnante pontifice imperatores, ut audaciam Pelagianorum comprimerent, qui, sicut haereticorum in more positum est, declamabant contra S. sedem, ab imperio toto Pelagium et caelestium omnesque horum administratos eliminarunt, constitueruntque ut si qui episcopo contra apostolicae sedis decreta recusarent damnationi proscriptorum subscribere, eandem poenas subirent.

Expostulante Valentinae urbis clero, quod proprius episcopus Maximus multis accessit criminibus conspectum semper cognitorum declinaverit, quos S. sedes saepe saepius praesentes iudices constituerat ut cognoscerent ejus causam; Bonifacius per decretalem epistolam denuntiat se quanquam ut contumacem damnare posset Maximum, tamen velle ipsius causam ad tempus certum differre, novis constitutis recuperatoribus, quo praefinito tempore exeunte, latitare reus, necne, sententia in ipsum pronuntietur. Alia in decretali ad Narbonensem episcopum, Arelatensi primatis dignitatem aufert, quae a Zosimo collata in eum fuerat. Corinthiacum metropolitam confirmat, impense id suadente apostolico ipsius

A vicario in Illyricum provinciae (h). Jura sanctae sedis tuetur strenue quoad Occidentis patriarchatus partes adversus Constantinopoleos episcopi conatus, qui Orientale Illyricum spectare obtendens ad Orientis imperium, jurisdictionem sibi curaverat adjudicari lege per Theodosium imperatorem lata. Qui collegae sui Honorii commendatione priorem abrogavit legem, tulitque aliam qua Romani pontificis antiqua jura vindicantur.

B Bonifacius compluribus in Illyricum perscriptis epistolis pontificis jura ostendit (i), cum uti Occidentis patriarchae, tum uti Romani pontificis. Quoad primum plura existere monumenta in Ecclesiae Romanae archivis testatur, comprobantia ipsas easdemque Ecclesias quae in discrimen adducebantur, possideri ab Occidentis patriarcha. Quoad alterum, cum episcopus Constantinopolitanus Corinthi synodum (ut sibi videbatur) ediceret, scribit pontifex actionem omnem atque deliberationem tolli post Romani pontificis iudicium: ad ea usque tempora neminem unquam fuisse ausum provocare apostolicae sedis auctoritatem summam, a cuius sententia appellare non licet, auctoritatem se Jesu Christo, non conciliis acceptam referre; Nicenae quoque concilii Patres, quippe quibus persuasissimum erat quidquid a se honoris collatum foret in apostolicam sedem, ne maximo quidem intervallo assecutorum praerogativas quibus a Christo Domino cohonestata fuerat, pro eadem nihil esse ausos constituere: nullum posse ab omnium capite Ecclesiarum deficere, quin a Christiana simul fide desciscat.

C Caestino pontifice provocationum prosecutio fit ad apostolicam sedem, quas Antonius Fussaliensis episcopus et Apiarius presbyter detulerant. Quod pro Antonio iudicium fuit latum, consulti speciem referebat super libello supplici: et ipsius ex diocesi populi obstiterunt ne executioni mandaretur. Iisdem Antonius minatur vim, cuius sibi copiam a pontifice aiebat factum iri. Divus Augustinus (j), qui Fussaliensium aequitati causae mirum in modum studebat, quippe qui eodem sollicitante ab Hipponensi ipsis episcopatu divisi fuerant, detulit ad sanctam sedem Antonii litem, novas adjungens rationes ad probandum iudicium contra illum in Africa pronuntiatum. Divi ejusdem doctoris ad Quodvultdeum epistola nos admonet se munus iterum suscepisse gubernandi Fussalienses (k); unde conjicitur Africanorum sententiam Romae fuisse confirmatam.

Apiarius presbyter, anathemate iterum percussus in Africa ob nova crimina, apostolicam ad sedem denuo provocaverat. Pontifex eodem cum legato qui antea dederat operam ut restitueretur, eum remisit, mandavitque ut beneficio absolutionis uteretur quam ipse largiebatur, dummodo res, quemadmodum exposuerat, se haberent. Cum vero is minime valuisset exposita comprobare, legum severitatem subiit.

D Nicenae synodi copia facta erat Afris ab Oriente (l); quare iidem ad pontificem tradiderunt epistolam tria enixe petentes: primum, ut ne tam faciles accommodaret aures provocantibus; deinde, ne Roma mitteret, qui una cum recuperatoribus ab apostolica sede constituendis in qualibet provincia, iudicaret: dum id minime sancitum esset ab ulla synodo (canon Sardicensis concilii septimus hos Afros latebat); tertio demum, ne saeculares magistratus adhiberentur ad ea quae ipsi decrevisset executioni mandanda.

In decretali ad episcopos Viennensem et Narbonensem epistola, post aliquot traditas disciplinae regulas super habitu ecclesiastico, quorundam rusticorum

(a) Zosim. PP., ep. 5.

(b) S. August. ep. 147. ad Optat.

(c) Epist. syn. conc. Afric. ad Bonif. PP.

(d) Lib. iv, cap. 42.

(e) Synod. supradicta.

(f) S. Aug., ep. 161.

(g) Honor. imperat. rescript. cont. Pelag. ad Aurel. et Aug.

(h) Apud conc. Roman. III sub Bonif. II.

(i) Ibid.

(j) S. August., ep. 261, ad Caestinum papam.

(k) Eiusd. ep. 224.

(l) Synodica conc. Afr. ad Caestinum papam.

citare in pœnitentiæ sacramento administrando, ac negligentia in episcoporum gradusque inferioris ecclesiasticorum electione; eosdem episcopos Cœlestinus renuntiat cognitores in causa duorum episcoporum. In decretali ad episcopos Calabriae et Apuliae sacrorum iis canonum scientiam, utpote omnino necessariam episcopis, commendat: se significans pro summa qua est potestate præcipiendi eorundem canonum observantiam, in eos animadversum pœnis a jure præfinitis, quos obsequium suæ auctoritati suisque mandatis debitum ad proprium minime officium perduxerit. Alia demum in decretali epistola ad Illyricos præsulés declarat munera sui apostolici vicarii esse: definitivam in ea provincia sententiam ferre, consecrare episcopos, convocare synodos, et causas quæ ad apostolicam sedem referendæ forent audire.

Pelagiani, sollicitationibus ac precibus undequaque eadhibitis, conati sunt pontificem ad se audiendo perducere (a): contra vero is negavit nefariis capitibus accomodandas aures, ex juris præscripto damnatis; unamque iis ait viam esse reliquam ad Ecclesiam redeunti, pœnitentiam (b). In majorem Britanniam misit, qui provinciam ab ista hæresi expurgaret. Scotisque dedit præsulém cum evangelici præconis potestate, quo in Hiberniam proficisceretur, tum ut qui Christum ibidem colerent, servaret, tum ut novos ad Evangelium cultores adjungeret.

Idem pontifex Nestorianam hæresim condemnavit ex delatione ad se facta per Cyrillum Alexandrinum (c). Hæresiarchæ pariter depositionis pœnam indixit, nisi statim intra tempus suos ex animo se errores eiecisse scriptis confirmaret. Eundem D. Cyrillum apostolicum suum vicarium instituit, ut executioni curaret mandari sententiam a se latam contra Nestorium; eaque in eum collata dignitas causa fuit cur œcumenicæ synodo Ephesi celebratæ Cyrillus præset (d). Concilium id omnium partium efflagitatu indictum fuit, cum primis vero flagitante Nestorio, qui Cyrillum delatorem suum et ipsum hæreticæ labe notatum esse contendebat. Potestates ambæ, pontificia et imperialis, simul, ut moris erat, conjunctæ, fuerunt ob convocandos episcopos interpositæ (e). Alexandrinus præsul, tanquam delegatus ab apostolica sede, prima in sessione, habita antequam venerunt legati tres a pontifice missi, præsedit solus; cæteris vero in sessionibus ad absolutam usque synodam tres simul una cum ipso Cyrillo præfuerunt.

Eadem in synodo nulla omnino fuit quæstio earum rerum (f) quæ a pontifice constitutæ ac definitæ fuerant de catholicæ Ecclesiæ fide. Id tantummodo agitatum, ut eidem fidei Nestorius adversans, aut palinodiam canere compelleretur, aut ex judicio contra ipsum ab apostolica sede pronuntiato deponeretur. Quod sane Patres præstiterunt, ut aperte demonstrat sententia depositionis quam contra illum tulerunt (g). Statim atque legati pontificis venerunt, lectæque sunt Patribus pontificiæ litteræ, inter acclamationes gratiarumque actiones Romano pontifici, tanquam fidei depositi custodi optimo, auditum fuit et ipsis litteris (h) et legatorum adventu divinitus comprobari sententiam a Patribus latam contra Nestorium, ut executioni alia mandaretur, quam antea sancta sedes contra eundem pronuntiaverat (i).

Jam legati subscripserant atque omnia absoluta

(a) S. Prosp. ad ver. Collat. in fn.

(b) Id. ibid. et in Chron.

(c) Epist. Cœlest. Pp. ad Cyr. ap. conc. Ephes. part. 1, cap. 15.

(d) Id. ibid. act. 4.

(e) Id. ibid. ac in fn. V. l. 4, c. 21.

(f) Ibid. act. 2.

(g) Id. conc. act. 4.

(h) Ibid. Act. 2.

A esse videbantur, cum sese armarent Patres necesse fuit adversus contumeliosam agendi rationem Joannis Antiocheni, qui, Nestorii doctrina minime probata, tamen curaverat ut D. Cyrilli doctrina in conciliabulo eadem in urbe Epheso coacto damnaretur (j). Patres igitur post necessaria monita schismaticos illos optimo jure a communione sejunxerunt, neque tamen deposuerunt, sanctæ sedis judicio ejusmodi pœnam imponendam relinquentes, uti testantur in synodica ad Cœlestinum; quem item certiore fecerunt depositionis atque exsilii pœnæ, qua Nestorium damnaverant necnon alterius episcopi eidem suffecti. Theodosius imperator duos pontifici legatos misit gratulatum ob victoriam (k), quam Ecclesia retulerat de hæresibus, præclarissimam, apostolicis utens gladiis, quibus ipsam armaverat. Pontifex in encyclica ad episcopos qui synodum celebrarant (l) sententiam depositionis confirmat, tum principis hæreticæ illius sectæ, tum sectatorum, quos concilii Patres nominatim appellaverant. Pœna eadem in alios mandat animadverti, qui cum in impios eosdem sensus lapsi essent hæresis atque ejus auctoris damnationi ne subscriberent recusarent. Quoad alios, Antiochenum nempe præsulém ac socios, qui, hæresim condemnantes, indemnatum reliquerant hæresiarcham, fraterne prius voluit admoneri quam inclementius in eosdem ageretur. Clero populoque Constantinopoleos perscripsit de ipsorum præsulé recens electo (m), ut cujuscunque dubitationis causas procul habentes eum audirent, quippe qui, cum Romanæ in Ecclesiæ sinu alitus nutritusque esset, fieri non poterat ut alia præter antiquam doctrinam imbutus esset; novis namque rebus Romam aditus est oclusus: cumque ipsius episcopi doctrina fundamentalis angularisque esset Ecclesiæ lapis, ab eadem recedere nefas omnino esse.

De ingenti presbyterorum e Galliis numero, (n) deque aliquibus ex urbe Genua delatum fuit ad S. sedem, quod inter se coivissent adversus D. Augustini doctrinam de gratia et libero arbitrio. Itaque pontifex doctorem sanctitate conspicuum vindicaturus, qui paulo ante supremum diem obierat, ad Gallicanos episcopos encyclicam dedit epistolam (o), mandans ut eorum audaciam presbyterorum coerceret, iisdemque silentium indiceret; non enim ecclesiasticorum ejus ordinis esse, aiebat pontifex, vocem episcopis altius in Ecclesia extollere ac de doctrina decernere (p). Præterea divi Augustini memoriam exquisitis iis prosequitur laudibus, quæ maxime decent episcopum: ardentis nempe studii erga apostolicam sedem; singularis ejus æstimationis qua summi ante pontifices illum habuerant ob integritatem doctrinæ magnoque exantlato labore pro Ecclesia Dei. Ipsemet in hujus tractatus exitu articulum singularem conjiciam de studio illo ardenti ac veneratione in apostolicam sedem, quorum sanctus hic doctor præclaram adeo testificationem reliquit Ecclesiæ.

D In epistolæ quam laudamus calce videre est congeriem constitutorum a pontificibus qui Cœlestinum præcesserunt, de gratia et libero arbitrio. Ibi tanquam axiomata statuuntur: necessariam esse gratiam ad cogitandum de bono, ad illud appetendum, ad amplectendum; liberum arbitrium minime per gratiam destrui, quin potius perfici: Deum operari in nobis per gratiam velle et agere, ita ut cooperatores ejus ipsi simus, cum ferre nequeat otiosam a

(j) Ibid.

(k) Ibid. Act. 3.

(l) S. Prosp. cont. Collat. prope fn.

(m) Apud conc. Ephes. parte 3.

(n) Ibid.

(o) Apud epist. Cœlest. Ep. ad episc. Gallia, c. 4.

(p) Ibid.

(q) Ibid., cap. 2.

nobis reddi atque negligi; nobis denique, ubi eam A sentiamus nos ob lapsus languescere, oratione ad Deum confugiendum esse, ut necessarias vires impetremus. Postremo ibidem declaratur apostolicam sedem hac de re nihil ultra decrevisse (a).

Sixtus III, cum Romanæ Ecclesiæ esset presbyter, præclaram adeo sibi collegit æstimationem styllum distringens in Pelagianos ardore maximo (b), ut scripta ejus doctrinæ et sapientiæ plena orbi universo proponenda sanctus Augustinus censuerit. Vix ipse conscendit Ecclesiæ thronum, quibpuid actum erat Ephesi adversus Nestorianos quoad hæresim confirmavit (c). Verum quoad schisma ab Joanne Antiocheno et Orientalibus excitatum, noluit præfracte judicari, siquidem sperabat fore ut monitis ad officium perducerentur (d). Quamobrem perscribi ad illos voluit, idemque perscripsit tam amice, tam humaniter, ut sibi eos devinxerit, duasque inter sedes præcipuas, Alexandrinam atque Antiochenam, concordiam curaverit, quarum discrepantiâ universam Orientis turbabat Ecclesiam. Is quorundam caliditatem Pelagianorum retexit, qui personata conversione ad Ecclesiam redire conabantur, ut in eam venenum inducerent. Qua in re divi Prosperi (e) sententia parem hic amplitudine et gloria triumphum de hæreticis reportavit pontificibus, qui de hæreticis antea triumpharant. Patriarchalem in Illyrico jurisdictionem sustinuit, quemadmodum duæ nos docent epistolæ ab eodem traditæ ad Illyrici præsules, aliaque ad Proclum Constantinopolitanum. In earum prima Anastasio Thessalonicensi dignitatem vicarii apostolici confirmat, quam pontifices prædecessores contulerant in ejus diocesis episcopos. In altera omnibus Illyrici provinciis mandat ut Thessalonicensi episcopo pareant, prout apud eas consuetudo erat, neque ad istiusmodi observantia removerentur ex iis quæ synodus Constantinopolitana contra leges apostolicæ sedis decrevisset, quæ concili ejus constitutionem nullam probaverat præter eas quæ ad fidem pertinebant. In tertia demum epistola ad Constantinopoleos præsulem, cum gratia res illæ omnes novæ agebantur, eidem ostendit non ideo sibi esse a sanctionibus canonum, quas penitus noverat, defectendum.

ARTICULUS VI.

De auctoritate sanctæ sedis sub divo Leone Magno pontifice.

Divus Leo, Magnus jure ac merito nuncupatus, ubi primum ad summum pontificatum fastigium est evehctus (f), fateri ac prædicare orsus est beatum Petrum perpetuo administrare Ecclesiam Dei per Romanos pontifices; iisdem apostolorum principis fidem et auctoritatem nunquam defuturam; Christum Jesum, qui eundem apostolum Petrum p testatis suæ consortem elegit, per ipsum cum cæteris populi sui principibus potestatem illam communicare (g). Eorum vero quæ docuit exemplum exhibuit Leo hic Magnus adversus Manichæos in Italia, Priscillianistas in Hispaniis, Pelagianos in Istria, per mandata quæ ad provinciarum earumdem præsules misit exterminandi causa hos hæreticos. Quare præscripsit formulas quibus ecclesiastici suspectæ doctrinæ subscriberent.

Decretales multas dedit epistolas, alias ad alios

(a) Vid. meæ Hist. Dogm. I, IV, c. 23.

(b) S. Aug., ep. 104.

(c) Ep. Six. PP. ad Cyrill. ex coll. Baluz.

(d) Ibid.

(e) S. Prosp. in Chron. sub an. 440.

(f) Serm. de Assumpt. sua.

(g) Epist. 2 vet. edit., item 93, item 86.

(h) Epist. 4 et 80.

(i) Epist. 4 et 46.

(j) Epist. 87.

præsules (h). In ea, quam episcopis Italiæ perscripsit, præ cæteris constitutis, usura vel laicis interdixit, prohibuitque solemnem baptismatis administrationem extra tempora Paschatis et Pentecostes. Publicam item vetuit fieri confessionem, aricularum affirmans satis esse. In decretali ad Siciliæ præsules (i) iisdem mandat ut ternos mittere episcopos ex suis per triennia singula nunquam desinant ad Romanam synodum, vetatque ut alienæ Ecclesiæ bona absque cleri consensu. In alia epistola, ad Mauritaniam Cæsariensis episcopos, constituit præsulem (j) qui eorum provinciam invisat, deque alio præsule judicium ferri ab iis mandat, qui ad sanctam sedem provocaverat; quo pariter sententiam vult deferri latam in Africa de causis Ecclesiarum et episcoporum, ut robur ad eandem accedat. In decretali ad Rusticum Narbonensem publicam vetat penitentiam injungi presbyteris (k) ac diaconibus, legemque cælibatus ad subdiaconos extendit. Metropolitani Illyrici demonstrat Romano pontifici curam incumbere universi orbis Ecclesiarum; vicario autem ipsius apostolico earum duntaxat provinciarum quæ illi fuerint demandatæ (l); curæ siquidem partem, non summam cum eo communicatam per se esse testatur. Episcopos prohibet ab Ecclesia ad Ecclesiam transferri, et ecclesiasticos a diocesi ad aliam, præsulibus propriis invitis, transire (m). Varios indicat gradus jurisdictionis atque appellationis ab episcopo ad metropolitam, ab hoc ad pontificem. Ecclesiæ Alexandrinæ præcipit ut cum Romana parente unam eandemque rationem tueatur (n). Anatolio Constantinopoleos præsulis facultatem facit ut communioni Ecclesiæ Romanæ per illum restituantur quicumque hæresim abjecerint; eidemque prohibet trium episcoporum nomina pronuntiare ad aram, qui S. Flavianum prædecessorem suum fuerant insectati. In decretali ad Foro-Juliensem episcopum Theodorum penitentia sacramenti necessitatem (o) ac virtutem ostendit, quod etiam iis qui in vitæ fine sunt constituti vocisque officium amiserunt non denegandum affirmat, cum indicio aliquo ipsi absolvi petunt aut eos petiisse jam constat, cum nullum præbere indicium vi morbi et angustiis temporis prohibentur.

Sanctus hic pontifex judicium per se ipse tulit in causa Celidonii (p) et Projecti, præsulum Galliæ, a sententia Hilarii Arelatensis provocantium. Propriis in sedibus utrumque sustinuit, ipsumque Hilariam ab unoquoque jurisdictionis actu prohibuit extra suam Arelatis Ecclesiam, quam ipsi ex indulgentia non abstulit. Eidem Leontinum Foro-Juliensem subrogavit (q), qui vicarii apostolici munia obiret in Galliis. In epistola ad Viennensis provinciæ præsules de appellationibus ad sanctam sedem loquitur, tanquam de jure quod nulla unquam detrectavit vetustas.

Valentinianus III imperator decretis Leonis Magni paratam conciliavit executionem lege quæ mandat (r) ut sedis apostolicæ sanctiones omnes toto in imperio sancte ac religiose serventur; nullique episcopo licitum sit absque sedis ejusdem auctoritate aliquod contra consuetudinem veterem conari, ut quibuscunque dicta erit dies ad tribunal Romani pontificis, si vadimonium deseruerint, vis a provinciarum rectoribus inferatur: aperte autem lege ista fuit expressum, quod sententia in Hilarium pronun-

(k) Epist. 92, in Collect. Holst.

(l) Ep. 84.

(m) Ibid.

(n) Epist. 84, ep. 46.

(o) Ep. 91.

(p) Epist. 89.

(q) Ibid.

(r) Novel. Valent post Cod. Theod. tit. 24, de Ep. ordinand.

tiata ab apostolica sede imperatoris auctoritatis minime indigebat, ut vel in Galliis executioni mandaretur, ob supremam potestatem quam habet pontifex in Ecclesia *Et erat ipsa quidem sententia per Gallias, etiam sine imperiali sanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati in Ecclesias non liceret?* Nostram historiam videsis (a), palamque erit viguisse hanc legem Francorum regum tempore, qui imperatoribus successerunt. Idem pontifex dissidia composuit Ecclesias inter Arelatensem et Viennensem intercedentia (b), dioceses constituens quæ metropoleon alterutri suffragarentur.

Eutyches Constantinopoli tanquam hæreticus condemnatus confugit Romam (c), supplici libello promittens emendaturum se omnia quibus reprehensione dignis doctrina ejus esset inspersa (d). Ad episcopos etiam aliquot Occidentis dedit litteras, suffragia eorum petens, a quibus responsum accepit, Romanum adire pontificem oportere habendi causa fidei dogmata; præsulibus quippe privatis (e) Romani pontificis haud accedente consensu, facultatem aiebant deesse hujusmodi de causis pronuntiandi. Flavianus Constantinopoleos præsul acta omnia Romanum ad pontificem detulit adversus Eutychem, necnon sententiam a se latam in eumdem (f); supplex ab eodem flagitans ut eam sententiam roborando, nascentem dignaretur hæresim præcidere, atque impedimento esse quin synodus, de qua pervaserat rumor, celebraretur; istiusmodi enim celebratio non nisi turbas in Ecclesia concire poterat.

Magnus vero pontifex admirabilem illam singulari remque ad Flavianum epistolam dedit, *Epistolæ Dogmaticæ divi Leonis* cognomento celeberrimam, qua Incarnationis mysterii fidem eximie definit atque explicat; volensque Imperatoris Theodosii gratia concilio Ephesi cogendo assensum præbere (g) tres, qui præessent, legatos misit, eandemque epistolam veluti eorum regulam quæ decernenda erant. Id Pontifex memorat omnibus in epistolis hac de re perscriptis, præsertim vero in ea quam tradidit ad Patres concilii, significans iisdem quæcunque ad eliminandos errores, et fidei professionisque ejus unitatem in universo mundo asserendam sunt necessaria, ex epistola ad Flavianum suppetere (h). Ea synodus in latrocinium versa est. Pro concilii sede præsidia militum collocata sunt; magnique tres duces imperii sacrum in eum conventum sunt ingressi, suffragiis ut libertatem eriperent. Dioscorus Alexandrinus, Eutychetis propugnator, sanctissimis apostolicæ sedis legibus posthabitis, per summam audaciam concilio præsedidit. Pontificiæ epistolæ, tam dogmatica ad Flavianum quam alia ad Patres synodi, haudquaquam fuerunt lectæ. Judicatum fuit juxta consilium in initum a fautoribus Dioscori: Eutyches fuit absolutus; militesque districto ense irrupentes minati sunt duas in partes cæsum iri quicunque duas Christum in naturas dividerent. Illatam vim sustinuit nemo, præter pontificios legatos, Eusebium Dorileensem, qui apertus et præcipuus erat Eutychiei accusator, ac Flavianum Constantinopolitanum ipsius episcopum ac primum Judicem, qui ad sanctam sedem provocavit ab iis omnibus quæ in eo concilio sancita fuerant.

Vir item sapiens Theodoretus (i) Cyri præsul in Antiochiæ patriarchatu a sententia depositionis in se lata ad apostolicam sedem appellans confugit. Uno eodemque tempore superiorem augustæ sedis

A hujus potestatem testatus est in cæteras universi terrarum orbis Ecclesias, præque aliis præclarissimis ejus dotibus hanc singularem est fassus, quod nempe ab hæretica labe abhorrens nunquam non fuerit, cum summorum nullus pontificum a veritate contrarium aliquid unquam senserit, at contra omnes apostolicum depositum semper integrum, semper omni ex parte purum, custodierint.

Hisce ut mederetur incommodis sanctus pontifex (j) falsam eam synodum condemnavit, declaravitque per litteras Theodosio imperatori, quod, quoniam ad sanctam sedem fuerat provocatum, ex constitutis per Nicæni concilii canones, aliud haberi concilium oportebat. Theodosius vero, eunuchi cujusdam, qui Eutycheti valde studebat, arbitrio se gerens, benignas accommodare aures noluit suasionibus divi Leonis, neque Occidentis imperatorum epistolis, per quas eidem significabant, detrectari non posse Romanum pontificem supremum judicem causarum appellationis quoad fidem et judicium episcoporum (k). Fidem adhibuit Theodosius falsis conciliabuli actis Dioscori arbitrato constructis, nihil nempe ex Nicæni atque Ephesini primi decretis mutatum in eo fuisse atque episcopos ibidem depositos Nestorianæ hæresi affectos esse. Interea pontificem est deprecatus ut Anatolium in Constantinopoleos sedem, Flaviano jam denato, suffectum confirmaret. Imperatorem istum, cum minime hæresim profiteretur (l), hæreticos tamen tueri Leo papa intellexit: quamobrem fore confidens ut ab insita menti ejus opinione facile revocaretur, legatis ad eum missis iterum de congreganda synodo efflagitavit; eodemque tempore significavit per litteras, quibus ipse conditionibus Constantinopoleos præsul recens electum confirmasset. Cæterum optimum sancti pontificis id consilium ineundi gloria Marciano, Theodosii successoris, debebatur.

C Marcianus igitur potitus rerum quæ prima obiit imperatoris munia (m), sui significatio animi fuerunt, se scilicet velle ut pontificia ex auctoritate haberetur concilium, quo proscriberetur error et catholica Ecclesiæ tranquillitas instauraretur (n). Divum Leonem oravit ut ipse per se adesse dignaretur synodo; sin minus id posset fieri, sibi per litteras potestatem faceret cogendæ ipsius synodi, in qua episcopi per summum pontificem constituta profiterentur.

Chalcedone congregati sunt Patres. Eique uti præessent pontifex legatos mittens imperatori scripsit, futurum se sperare (o) ut traditionis fides, cujus dogmata ad eum sancta sedes tradebat, errori sectariorum præcluderet omnem aditum. Ad Patres item concilii perscripsit, significans clam iis esse non posse desiderium suum, quippe cujus religionem ac fidem minime ignorabant (p); ut nempe iisdem, disceptationibus quibuscunque posthabitis, plenam illam et apertam fidei definitionem amplecterentur, quam ipse in litteris ad Flavianum expresserat. Sese velle ut suas in sedes episcopi restituerentur, si respiscerent; multo autem magis ii qui, eo quod potiozem tuiti essent partem, e propriis pulsati erant Ecclesiis. Summopere cavendum iis esse, ne quid Eutychetem damnantes, Nestorio indulgerent.

Legati synodo præsidentes eandem inchoant, declarantes pontificis mentem esse (q) ut concessu ab illo Dioscorus excludatur, usquedum apud Patres tanquam reum se stiterit, rationemque retulerit audaciæ suæ, qua œcumenicam coegit synodum nulla

(a) Lib. v, cap. 3.

(b) Epist. 109 ad episc. prov. Arelat.

(c) Epist. 7, ad Theodos. A.

(d) Et 8, ad Flav. ep.

(e) S. Petr. Chrysolog. epist. ad Eutyech.

(f) Epist. Flav ad Leon. PP.

(g) Epist. 42 et 43.

(h) Epist. 45.

(i) Theodoret., epist. 443 et 426.

(j) Epist. 25.

(k) Apud conc. Chalced. par. 1, n. 25, 26, 27 et 28.

(l) Epist. 33.

(m) Apud conc. Chalced. par. 2, n. 33.

(n) Ibid., n. 34.

(o) Epist. 49.

(p) Epist. 47.

(q) Conc. Chalced., act. 4.

ex apostolicæ sedis auctoritate, rem prorsus inauditam, quæ ante id temporis neque permissa neque facta unquam fuerat. Quamobrem e Patrum consensu expulsum fuit, et e contrario Theodoretus admissus, qui ex sententia pontificis propriam in sedem fuerat restitutus. Convincitur Dioscorus D. Leonis Dogmaticam Ephesi dolo malo suppressisse quam concilii Patres omnes pure ac simpliciter se suscipere profiteri *eam omnes prompte suscipimus* (a). Altera in actione testantur Patres absque omni formula ac deliberatione eidem se epistolæ subscripsisse. *Epistolæ omnes subscripsimus*. Veram in ea fidem continere affirmarique cognoscunt, perinde ac Nicæno in symbolo sanctorum traditione Patrum qui post eam synodum florere: cumque ea recitata essent, eidem etiam epistolæ plaudentes clamarent Patres jam se subscripsisse: *Nos jam subscripsimus*. Tertia in actione pontifex archiepiscopi universalis nomine nuncupatur; damnatur deponiturque Dioscorus, tum variis nominibus, tum eo potissimum quia impedimento fuerat quominus eæ litteræ legerentur Ephesi magno cum catholicæ Ecclesiæ scandalo, quæ jam plura perpessa fuerat. In actione quarta, interrogati Patres ab imperatoriis inquisitoribus utrum divi Leonis epistola conveniret cum fidei expositionibus conciliorum Nicæni et Constantinopolitani, epistolæ iterum acclamavere. Itaque nihil est certius pura simplicique acceptione ista Magni Leonis epistolæ in Chalcedonensti concilio, quidquid autem qui supremæ sanctæ sedis auctoritati adversantur; quorum ipse objectiones dilui mea in Dogmatica Historia (b).

Actio quinta propositionem hanc nostram egregie confirmat. Concilii Patres fidei definitionem instruxerant, quam legati, utpote minus omnia exprimentem quæ dogmatica epistola contra hæresim definiat, rejecerunt. Quare ii, tametsi definitionem illam pertinaci studio defenderent, attamen ubi agnovissent discrepantiam quæ eam inter et dogmaticam epistolam intererat, quantocius eam ita mutarunt, ut omne discrimen amoveretur. Marcianus imperator, qui concilio adfuit (c), provisurum se ait ne quis imposterum de mysterio Incarnationis docere auderet aliud quam quod apostoli, Nicæni Patres et Leo pontifex in epistola ad Flavianum tradiderunt.

Inter Chalcedonensti concilii canones duodetricesimus tertio inhærens, Constantinopolitanæ synodi præsul urbis hujus alterum in Ecclesia locum concedit, atque una simul patriarchalem jurisdictionem in Ponti, Asiæ Minoris et Thraciæ exarchatus. Legati, qui consensui non aderant cum hujusmodi canon fuit propositus (d), acerrime adversati sunt, ubi de rato eodem habendo actum est; at quonia suffragatio ne procederet frustra contenderunt, decreto intercesserunt, adhibito protestationis ac reclamationis remedio, et ad sedem apostolicam provocarunt.

Synodo absoluta Patres imperatorum rogaverunt (e) ut quæ ipsius erat pietas atque potestas, fulciret sedisque apostolicæ auctoritate roboraret fidei professionem quam fecerant; se nempe apud Romanum pontificem interponeret, confirmationis causa impetrandæ. Postea pontifici mittentes acta omnia concilii, per synodicam orant ut eadem confirmare non dedigneret (f). Apprime autem urgent canonis duodetricesimi confirmationem, rationes,

(a) Ibid.

(b) Lib. v, c. 9.

(c) Act. 6.

(d) Ibid., act. 46, in fin.

(e) Idem, par. III, n. 4.

(f) Ibid., n. 2.

(g) Epist. Imp. ap. Collect. Holsten.

(h) Epist. 52, 53, 54, 55 et 64.

(i) Epist. 62, 63, 68 et 405.

quascunque firmissimas putant, præseferentes, uti pontifici fidem faciant, commendationesque afferentes quæ maximo sibi usui ad movendum pontificis animum sint futuræ.

Pontifex definitionem summa et certa fide confirmavit per litteras ad Galliarum episcopos (g), ad imperatorem Marcianum, ad Pulcheriam imperatricem, ad Anatolium Constantinopolitanum (h); multo autem apertius ad episcopos qui synodum celebraverant. Canonem vero duodetricesimum pro Constantinopoleos cathedra penitus rejecit, reique certiores fecit litteris iisdem viros illos præstantissimos, litterisque aliis rem ipsam communicavit cum Alexandrino et Antiocheno patriarchis (i), quorum præsertim intererat ea novitas, cumque aliquot episcopis eorundem suffraganeis.

S. pontificis auctoritas executione prohibuit hunc canonem; quod licet moleste ferret Constantinopoleos præsul (j), tamen ab imperatore contentus in officio erga pontificis voluntatem, huic imperatore eodem cogente, per epistolam obsequii plenam satisfecit.

Divo Leoni maxime id cordi erat, ut omnibus in terrarum orbis Ecclesiis fidem incarnationis Verbi per suam dogmaticam epistolam stabiliret. Hanc Ecclesiæ Gallicanæ tanto cum gaudio amplexæ sunt, quantum non facile explicari verbis possit (k). Unanimi siquidem consensu omnes fatebantur ac prædicabant apostolicam sedem, unde epistola erat profecta, illum esse additum, ex quo sanctus idem Spiritus qui apostolos replevit scientia, emittebat oracula: doctrinam ejus, Dei esse doctrinam; Salvatorem ipsum incarnationis suæ mysterium hominibus tradere per os Romani pontificis, cui acceptam Gallicanæ Ecclesiæ fidem veræ religionis referrebant, et arctissimo atque insolubili conjunctionis vinculo adhærebant. Hispanienses Ecclesias tantum fuisse compotes beneficii sancti ejusdem pontificis litteræ nos docent (l). Italis Alpium finitimas tradit Leo ipsius decretis subscripsisse, necnon diligentissime obsecutas fuisse (m). Oriens, utpote procellis semper ac tempestatibus agitatus plus quam Occidentis provinciæ, tranquillitatem serius præsetulit. In Palæstina descendere ad vim oportuit ut ad officium monachi reducerentur (n), qui pene omnes Eutychetis sectatores facti erant, cogenterque, relictis ecclesiis quas invaserant, propria ad monasteria reverti in Ægyptum, ubi dogmaticæ D. Leonis epistolæ nonnulla exempla irrepserant depravata, quæ Nestorianismi errores inducebant (o), certa mittenda fuerunt exempli imperiali signo; necnon magistratibus mandari opus fuit ut eadem clero populoque publice legerentur. Post Marciani obitum religiosissimi principis, maximeque adhærentis apostolicæ sedi, emerit iterum erroris factio (p); quamobrem oportuit pontificem semel, iterum ac tertio novum ad imperatorem dare litteras, ut ab insidiis tutum redderet, quas religioni ejus parabant hæretici, facilitate abutentes quas ipse audiebat damnatos a sancta sede, queis præter poenitentiam nihil ultra erat reliquum. *Adhuc insuper flagitant audientiam, cum damnati debeant agere poenitentiam* (q).

Ita sensit Augustinus cum in causis ejusdem generis apostolica sedes iudicium tulit. Qui nostra hac tempestate tanti doctoris discipulos sese factant, ab hac sententia ordirentur oporteret, quam studio is

(j) Epist. Anat. Cp. ap. Collect. Holsten.

(k) Epist. episc. Gall. post S. Leon. epist. 54 et 98.

(l) Ep. 52.

(m) Post ep. 52.

(n) Vide Ep. 83.

(o) Ep. 69.

(p) Epist. 75, 78 et 99, ad Leon. Aug.

(q) S. Aug. cont. duas epist. Pelag., l. I, in fin.

adeo tuitus est, ut inter cæteros Ecclesiæ A
ocum facile principem sit assecutus. Illi vero
ibest ut gloriantur cum D. Prospero sanctæ
ictoritate uti ad explicandam ac defendendam
istini doctrinam; quin e contrario gloriantur
ustini auctoritatem adhibere ad apostolicæ
octrinam oppugnandam. Idem ut videant
in errore versantur, certum mihi delibera-
est breviter hic tradere quidquid S. doctor
it aut gessit aliis temporibus Ecclesiæ tradi-
firmans quoad præminentiam et auctorida-
nctæ sedis.

ARTICULUS VII.

*mia ex divo Augustino quoad præminentiam
et auctoritatem sanctæ sedis.*

Augustino ter potissimum oblata occasio fuit
proferendi sententiam de auctoritate quam
sedes exercet atque exercere debet in Eccle-
m de appellationibus Ecclesiarum Africæ ad
am disputare. Ea ratione sanctus doctor
l suam aperuit circa prærogativas omnes
l pontificis et circa præsidia illa firmissima
idem pontifex est instructus: centri nempe
suli contra schismata supremi relationum
etis adversus hæreses, atque arbitri supremi
iversus temeratores legum.

matistæ, qui baptismum iterare volebant,
iani auctoritatem usurparunt. Quorum con-
eludat Augustinus. Cyprianum cum principe
orum comparat, quem divus Paulus redar-
ihilo tamen minus fatetur veteri se nõ com-
hæc injuria sit divo Petro, eo quod aposto-
princeps cum episcopo alio nullo debeat
ari. « Magis, inquit, vereri debæo, ne in
contumeliosus existam. Quis enim nescit
atus principatum cuilibet episcopatu præfe-
ri? » (S. Aug. de Bapt. cont. Donat., lib. II,

1) Mox divum Cyprianum pro virili conatur
re: « Nondum enim aïens, erat diligenter
ntismi quæstio pertractata; sed tamen salu-
m consuetudinem tenebat Ecclesia. quam
x apostolica traditione venientem... per Agri-
prædecessorem suum dicit S. Cyprianus
æpisse corrigi. Sed sicut diligentius requi-
ritas docuit, quæ post magnos dubitationis
ad plenarii concilii confirmationem perducta
lus creditur per Agripinum corrumpicæpisse,
rigi. » (Ibidem, cap. 7.) Cyprianus quidem
udinem illam videbat; cum « autem (prose-
Augustinus) defensionem ipsius consuetudinis
les afferret, quibus illa talis anima move-
oluit nondum assertæ consuetudini cedere...
prædecessorum suorum tanquam inventum
re. » (Ibid., cap. 8.)

ianus tandem ut Augustinus observat, quæ-
summam non fidem, sed disciplinam spectare
it, de qua alios alia sentire neque schisma, D
hæresis gignit. « Neminem judicantes, aut a
ommunionis aliquem, si diversum senserit,
ites. » (Ibid. cap. 2). « Toleravit collegas
ententes sicut, et ipse toleratus est. » (Ibid.,
9). Nam ob rem universalem cogi synodum
e censuit, discutiendæ atque examinandæ
tudinis gratia, quæ hæreticorum baptisma
ibat; atque interim baptisma denuo conferri
is qui ab hæreticis fuerant baptizati: « Ante-
plenarii concilii sententia qui in hac re sen-
n esset, totius Ecclesiæ consensus confir-
visum est ei cum ferme octoginta coepi-
suis Africarum Ecclesiarum, omnem hominem
ra Ecclesiæ catholicæ communionem bap-
tuisset, oportere ad Ecclesiam venientem
baptizari. » (Ibid., lib. I, cap. 18.) Divus ipse
inus declarat quod variis in Ecclesiæ provin-
ite oportuerit peculiare fieri discussiones,

quam œcumenica haberetur synodus, ut consuetudo
illa penitus teneretur, quænam esset, nempe utrum
universalis ac proinde apostolicæ foret traditionis.
« Quomodo enim potuit ista res tantis alterationum
nebulis involuta ad plenarii concilii luculentam illu-
strationem confirmationemque perducere, nisi primo
diutius per orbis terrarum regiones multis hinc
atque hinc disputationibus et collationibus episco-
porum pertractata constaret? » (Ibid., lib. II, cap. 4).
Verum enim vero argumentum evidens utrumque
horum Patrum arbitratum esse de disciplina quæstio-
nem institui, inde ducitur quod Cyprianus, præter
ea quæ diximus, Deum misericordia suppleturum
rebat, si quid baptizato ab hæreticis deesset qui in
Ecclesiam receptus fuisset neque iterum sacro fonte
ablutus: « Potens est Dominus (ipsa ejus verba
sunt) misericordia sua indulgentiam dare; et eos qui
ad Ecclesiam suam venientes simpliciter admissi in
Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus
non separare. » (S. Cyprian., *epist. ad Jubai.*,
cap. 43.) Divus autem Augustinus ejusmodi rem
esse aiebat, circa quam plenaria ipsa concilia invi-
cem poterant emendari. « Ipsa plenaria concilia sæpe
priora posterioribus emendari, cum aliquo experi-
mento rerum aperitur quod clausum erat. » (S. Aug.
de Bapt. cont. Donat., l. c. 3.) Quod sane non nisi de
disciplina est accipiendum, fidei enim ac morum
leges inolubiles sunt. Præterea sanctus doctor pro
certo habuit Cyprianum ab opinione illa recessisse,
deque hac re nihil ideo litteris consignatum exstare,
quia studente hujusmodi errori fortasse suppres-
serint sancti viri scripta contraria, ut ipsius aucto-
ritate fulcirent errorem: « Correxisset autem, inquit,
istam sententiam non invenitur: non incongruenter
tamen de tali viro existimandum est quod correxerit,
et fortasse suppressum sit ab his qui hoc errore
nimium delectati sunt, et tanto velut patrocinio
carere noluerunt. » (S. Aug., *ep. 45 ad Vincent.*)

Cæterum, id firmissime comprobatur, divo Augu-
stino fuisse supremam Romani pontificis auctorida-
tem veritatis loco, cui refragari nemo possit in Eccle-
sia: « Quis enim nescit apostolatus principatum
cuilibet episcopatu perferendum; » quod perinde
is loquitur de contentione illa unde schisma Dona-
tistarum profectum erat, atque de re jam definita
per sententiam latam ab apostolica sede. Sententiam
hanc tulit Melchisedes papa in contentione Cæcilianus
et Majorini de Carthaginensi episcopatu. Cæcilianus
quidem legitime electus fuerat eaque in sede consti-
tutus; Majorinum vero instigaverat manus factiosorum
hominum, qui suas ad partes pertraxerant non
paucos ex episcopis Afris. Quare Augustinus lucu-
lenter de Cæciliano loquitur dicens: « Posset (Cæci-
lianus) non curare conspirantem multitudinem ini-
micorum, cum se videret et Romanæ Ecclesiæ, in
qua semper apostolicæ cathedræ viguit principatus,
et cunctis terris, unde Evangelium ad ipsam Afri-
cam venit, per communicatorias litteras esse con-
junctum, ubi paratus esset suam causam dicere, si
adversarii ejus ab eo illas Ecclesias alienare conaren-
tur. » (Idem, *epist. 162.*)

Ita reapse contigit, ipsismet petentibus Donatistis,
ut causam transmarini iudices, id est eorum tempo-
rum sermone, apostolica sedes, judicaret. Apud
pontificem steterunt partes ad dictam diem, cog-
nitisque utrinque rationibus Melchisedes pro Cæci-
liano sententiam tulit. Negari certe non potest Dona-
tistas iudicio huic stare noluisse, et ad Constanti-
num imperatorem provocasse. Ac perinde negari
nequit hunc principem, cum causæ accessiones ab
iis fierent, dedisse novos iudices, Patres nempe
Arelatensis concilii; si tamen habendi sunt novi
iudices Patres synodi, quo divus Silvester legatos
misit, qui causam sui prædecessoris instar judica-
rent ac de novis accessionibus definirent. Melius
igitur recognitionem litis, ab imperatore conces-
sam, nuncupemus. Istiusmodi autem recognitionem

quomodo concessit imperator? Scilicet eorum per-
versitatibus cedens, ait Augustinus, utque eorum
impudentiam cohiberet; quid enim convocandum
concilium fuit, cum causa cognita et definita esset
Romæ? Insolentem eorum agendi rationem de-
testans, prosequitur sanctus doctor: qui ab Eccle-
siæ iudicio ad imperatoris tribunal provocare erant
ausi. « In Urbe Roma quemadmodum causa dicta
atque finita sit, indicat gesta ecclesiastica. » (Id.,
ep., 68.) « Dedit ille aliud Arelatense iudicium,
non quia jam necesse erat, sed eorum perversita-
tibus cedens et omnino cupiens tantam impuden-
tiam cohibere. Neque enim ausus est Christianus
imperator sic eorum tumultuosas et fallaces
querelas suscipere, ut de iudicio episcoporum qui
Romæ sederant ipse iudicaret. . . Qua in re que-
admodum illos detestetur audistis. » (Idem, ep. 162.)
Ipse imperator dederat litteras ad Melchiam, ad
eum spectare significans ejusmodi causam definire,
utque ullum schisma in Ecclesia suscitaretur, pec-
uiliareve alicubi divisiones fierent nullo pacto
ferre. « Vestra gravitas, inquit, ponderabit quomodo
illa lis tandem absolvatur. . . Velim vos nullum gene-
rale schisma, nullam discordiam in ullo loco om-
nino relinquere. » (Apud Ruseb. lib. x Hist., c. 5.)
Itaque considerabat hanc litem jam sententia ponti-
ficis definitam. « Cum res fuisset apud urbem Ro-
mam ab idoneis ac probatissimis viris episcopis
terminata. » (Epist. Const. Imp. Elaphio.) Cum
vero intellexit Donatistas provocasse; o furorem,
inquit, inauditum; o audaciam prædicandam! Chri-
stiani homines et episcopi imitantur gentes. « Ad
quam appellationem Constantinus imperator sic
respondit: O rabida furoris audacia! sicut in causis
gentilium fieri solet appellationem interposuerunt. »
(Opt. Milev., lib. I cont. Parm.)

Per hoc Melchiam papæ iudicium definitivum
Cæcilianus omnibus est criminibus absolutus quæ
in ipsum coniecerant Donatistæ, proindeque in Ec-
clesiæ communionem perstitit, nullamque juris sui
jacturam est passus. Quod ad ejus æmulos præter
Donatum, principem auctorem sceleris, qui fuit
depositus, alii omnes, mandavit pontifex, ut suas
quisque dignitates ac sua munera retinerent, dum-
modo ab erroris opinione recederent. Quamobrem
Augustinus ait hunc pontificem optimum, Christianæ
se filium pacis et patrem Christianorum omnium
demonstrasse. « Miltiadis sententia iudicium clausum
est his verbis: Cum Cæcilianum nec a Donata con-
victum esse in aliqua parte constiterit, suæ commu-
nioni ecclesiasticæ integro statu retinendum merito
esse censeo. » (Id., *ibid.*) « Miltiadis ultima est prolata
sententia. . . Donato solo, quem totius mali princi-
pem invenerat, maxime culpato, sanitatis recupe-
randæ optionem liberam fecit, cæteris paratus libe-
ras communicatorias mittere. . . O virum optimum! o
filium Christianæ pacis, et patrem Christianæ ple-
bis! » (S. Aug., ep. 162.)

Ad hoc apostolicæ sedis iudicium Augustinus re-
misit Donatistas tot ac tantis in disceptationibus
quas cum iisdem habuit. Cumque ipsi probare con-
stituit partes suas nihil omnino esse præter factio-
nem schismaticam et ab Jesu Christi Ecclesia se-
junctam, id posuit ob oculos, quod nempe in Ro-
manæ Ecclesiæ communionem non essent. Argumen-
tum hoc firmum illi adeo videbatur, ut solitus
esset dicere quod si e sanctis angelorum choris
aliquis per hypotesim asseret ad partes Donati ac-
cedendum esse relictis catholicis, ipse angelus esset
anathema. Catholicæ quidem partes, ait D. doctor,
eæ sunt, ubi perpetuus episcoporum sibi invicem
succedentium ordo invenitur post beatum Petrum,
cui tanquam Ecclesiæ totius typum gerenti Redem-
ptor ait: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam
meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.*
Hac in perpetua successione pontificum impossibile
est e Donatistis ullum præsullem invenire; quibus

A cum origo non legitima sit in Africa, imitari student
catholicam Ecclesiam, eque suis aliquem Romam
mittunt, qui exiguum Afrorum numerum regat. En
Augustini verba ipsa: « Si enim, inquit, ordo epi-
scoporum sibi succedentium considerandus est,
quanto certius et vere salubriter ab ipso Petro nu-
meramus, qui totius Ecclesiæ figuram gerenti Domi-
nus ait: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam
meam, et portæ inferorum non vincunt eam.* Petro
enim successit Linus, Lino Clemeus, etc. In hoc
ordine successionis nullus Donatista episcopus inve-
nitur. Sed ex transverso ex Africa ordinatum mise-
runt qui paucis præsidens Afris in urbe Roma
Montensium seu Cuzipitarum vocabulum propaga-
vit. » (Id., ep. 165.)

B II. Si occasione præsertim Donatistarum Augu-
stinus demonstravit auctoritatem sanctæ sedis, tanquam
centrum unitatis contra schismata, occasione potis-
simum Pelagianorum agnovit eadem in sede supre-
mum iudicem in rebus ad fidem pertinentibus
contra hæresim. Constat primum adversus Pelagian-
nam iudicium fuisse latum in Africa. Hanc hæresim
in Cœlestio damnarunt Patres concilii Carthagine
celebrati redemptionis nostræ anno 412, unde insa-
nissimum id caput ad apostolicam sedem provocavit.
At quoniam hæreticus provocationem prosecutus
haud fuit, aliquot inde annis Africani præsules con-
tra eandem hæresim pronuntiarunt, eamque iterum
suis cum auctoribus damnarunt in concilii Cartha-
ginensi et Milevitano. Utriusque concilii Patres per
synodicas litteras a se lati iudicii retulerunt rationes
pontifici Innocentio primo. Milevitani scilicet, quibus
Augustinus accensebatur, ad pontificem tanquam
pastorem communem omnium perscripsere, et tan-
quam ei, cui summa et præcipua est potestas ad
novas hæreses eliminandas, ad corrigendos errores
eoque præfocandos, antequam coalescant. Potesta-
tem hanc Romanis pontificibus ab Jesu Christo esse
traditam, qui consilia eorum regere atque exaudire
preces dignatur, iidem Patres fatentur. « Te, in-
quiunt, Dominus gratiæ suæ præcipuæ munere in
sede apostolica collocavit. . . Pastoralem diligentiam
quæsumus adhibere digneris; nova quippe hæresis,
etc. Ut ab eis corrigendis ne latius serpent. . .
Adjuvante misericordia Dei nostri Jesu Christi, qui
te et regere consulentem et orantem exaudire di-
gnatur, auctoritate sanctitatis tuæ, de sanctarum
Scripturarum auctoritate depromptæ, » etc. (Id.
ep. 92.)

C Alia in epistola quam divus Augustinus et quatuor
Africani præsules peculiarem dederunt ad ipsam
pontificem, eidem significante muneris sui esse Pela-
gio, qui errorem deposuisse videbatur, diem dicere
apud se, ut vel coram vel per epistolam doctrinæ suæ
rationem redderet, hæresiarchæ hinc, aientes, futu-
ram majoris ponderis pontificiam auctoritatem
quam cæterorum omnium universi rbi episcopo-
rum. Sub finem epistolæ precantur ab eo veniam, si
fortasse nimium proluxa ea sibimet videatur, fates-
centes se minime luci splendorem addere cogitasse, ve-
rum ab ipsius definitione cognoscere, utrum quæ
ipsi sciunt ab eodem fonte originem ducerent, unde
altissima ipsius sapientia emanabat. « A tua, sic
loquuntur, veneratione acciendus est Romam, aut
cum eo per litteras agendum. . . Episcoporum catho-
licorum auctoritate, et maxime sanctitatis tuæ,
quam apud eum esse majoris ponderis minime du-
bitamus. . . Dabit sane nobis veniam suavitas mitis-
sima cordis tui quod prolixior epistolam fortassis
quam velles tuæ misimus sanctitati. Non enim rivu-
lum nostrum tuo largo fonti augendo refundimus,
sed. . . utrum etiam noster, licet exiguus ex eodem,
quo etiam tuus abundans, emanet capite fuentor-
um, hoc a te probari volumus. » (Id., ep. 95.)

D En quæ sancto ex isto doctore suppetunt testimo-
nia quoad rescripta pontificis tam conciliis quam
epistolis laudatis.

l enim, ait libro primo contra Julianum. A
 otuit vir ille sanctus Africanis respondere
 , nisi quod antiquitus apostolica sedes, et
 cum cæteris tenet perseveranter Ecclesia? »
 la 106 : « Ad omnia nobis ille (Innocentius)
 eodem modo quo fas erat atque oportebat
 æ sedis antistitem. » Et infra : « Novellum
 iosum errorem sic ecclesiastica auctoritate
 sum, ut multum miremur esse alhuc quos-
 per quemlibet errorem gratiæ Dei conentur
 ; si tamen hæc gesta didicerunt. » Et alibi :
 ntes ad nos perducite. Jam enim de hac
 o concilia missa sunt ad sedem apostolicam ;
 m rescripta venerunt. Causa finita est, uti-
 uando finiatur error ! Ergo ut advertant mo-
 it instruantur docemus, ut mutantur ore-
 dem *de verb. Apostol.* serm. 2, in fin.)
 idum œcumenicam ad synodum appellandi
 ido cœpta erat ? Audiamus hac de re Augu-
 « Quid est quod dicunt ? De simplicibus
 sine congregatione synodi in locis suis se-
 extorta subscriptio est ? Aut vero congrega-
 iodi opus erat, ut aperta pernicios damnare-
 asi nulla hæresis aliquando nisi synodi con-
 ne damnata sit, cum potius rarissimæ
 tur propter quas damnandas necessitas talis
 t ; multoque sint atque incomparabiliter
 juæ ubi exstiterunt, illic improbari damna-
 ruerunt ; atque inde per cæteras terras
 æ innotescere potuerunt. Verum istorum
 hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut
 illos Orientis et Occidentis synodus congre-
 rebem quippe catholicum quoniam Domino
 tente pervertere nequeant, saltem commo-
 antur, cum potius vigilantia et diligentia
 i post factum illis competens sufficiensque
 1, ubicunque isti lupi apparuerint, confe-
 nt, sive ut sanentur atque mutantur, sive
 iorum salute atque integritate vitentur. »
 . 2 *epist. Pelag.*, l. 4, in fine.)
 is idem doctor eadem de re ait Juliano :
 biam partem orbis sufficere debere, in qua
 apostolorum suorum voluit Dominus glorio-
 martyrio coronari. Cui Ecclesiæ præside-
 tum Innocentium si audire voluisses, jam
 iculosam juventutem tuam Pelagianis la-
 uisses. » (Id. lib. 1 *cont Julian.* cap. 2.)
 itur nequissimis iis nominibus ex Augustino
 quum, post latam ab apostolica sede sen-
 præter detestationem criminum ac pœni-
 « Et hæc execrabilia damnata tenentes
 antes, adhuc insuper flagitant audientiam,
 mnati debeant agere penitentiam. » (Id.
pist. Pelag., lib. 1 in fine.)
 irca provocationes ad sanctam sedem quoad
 dos mores, referam quidquid Zosimo, Bo-
 ticæ Cœlestino pontificibus Augustini ævo ac-
 t in Africa hac de re. Provincia isthæc Occi-
 Ecclesiæ moleste admodum ferebat se subjici
 de patriarchalis suæ jura detractabat. Di-
 blius : Afri potius de iudicii genere atque
 æ executione disceptabant in causis appel-
 , quam de jure supremi tribunalis, quod
 sedi nunquam in discrimen vocarunt. Per-
 est consultationum congregationumque eo-
 nmam fuisse pontificem maximum deprecari
 os ne imposterum mitteret, ad cognitores
 nodo in rem præsentem renuntiaret, qui

ejusmodi transigerent causas, neque amplius pate-
 retur ut sæcularibus magistratibus executio senten-
 tiæ mandaretur.

Id Augustinus impense orat Cœlestinum pontifi-
 cem, ut sibi permittat in Antonii Fussaliensis causa,
 qui comprovincialibus ab episcopis propria e sede
 pulsus decretum ab apostolica sede impetraverat :
 quod, tametsi conditionale tantum erat, tamen vim
 minabatur, ut executioni mandaretur adversario-
 rum ingratiis. Præterea longe ut D. doctor jus apo-
 stolicæ sedis in controversiam vertat, fatetur potius
 firmatque exemplis quampluribus iudiciorum, quæ
 seu lata, seu confirmata fuerunt ab eadem sede.
 Hujus rei testimonia ipse profero ad Cœlestini pon-
 tificatum, ex epistola quam hunc ad pontificem de-
 dit, vetustæ editionis 164, recentioris autem 209.

Cæterum S. Augustinus non modo suprema jura
 sanctæ sedis agnovit, veneratus tuitusque est, verum
 etiam quotiescunque fuit opus, pontificum ipsorum
 vindicem gessit acerrimum. Neque tamen rationem
 habuit nullam discriminis hominem inter atque pon-
 tificem. si quid misera eorum vita privatæ conditio
 noxæ alicui fuisset obnoxia. At posteaquam mini-
 sterii honorem sanctissimi omnique majoris excep-
 tione vindicavit, famam tuetur ipsius ministri, qui
 omnium maxime nequam hominum hæreticorum-
 que calumniis est obnoxius. Suo loco dicimus quid-
 quid Donatistis ipse respondit, dum Ecclesiæ obje-
 ctarent pontificem Marcellinum, Marcellum, Mel-
 chiadem ac Sylvestrum persecutionibus succubuisse.
 Videmus suis in libris adversus Pelagianos quam
 belle pontificem Zosimum a censoria ea nota vindi-
 cat, quam stultissima ea capita eidem inurere cona-
 bantur quoad suæ auctoritates exercitium pro asse-
 renda hæresi quam profitebantur. « Sed si (ipsissima
 S. doctoris verba sunt), quod absit, ita fuisset de
 Cœlestino vel Pelagio in Romana Ecclesia iudicatum,
 ut illa eorum dogmata, quæ in illis et cum ipsis
 papa Innocentius damnaverat, approbanda et te-
 nenda pronuntiarentur, ex hoc potius esset prævari-
 cationis nota Romanis clericis inurenda. Nunc vero
 cum... Zosimus Cœlestium se purgare molientem ad
 consentiendum supradictis sedis apostolicæ litteris
 (quas Africanis Ecclesiis perscripserat Innocentius)
 crebra interlocutione constrinxerit, profecto quid-
 quid interea lenius actum est cum Cœlestio servata
 duntaxat antiquissimæ et robustissimæ fidei firmi-
 tate, correctionis fuit clementissima persuasio, non
 approbatio exitiosissima pravitatis. Et quod ab eo-
 dem sacerdote postea Cœlestius et Pelagius repetita
 auctoritate damnati sunt, paululum intermissæ, jam
 necessario præferendæ severitatis fuit, non præva-
 ricatio prius cognitæ vel nova cognitio veritatis...
 Quomodo igitur ab istis fidei desertoribus et oppu-
 gnatoribus gratiæ Romani clerici prævaricationis
 arguuntur sub episcopo Zosimo, quasi aliud senserint
 in damnatione posteriore Cœlestii et Pelagii
 quam quod sub Innocentio in priore senserunt ?
 Quia utique cum in litteris venerabilis Innocentii de
 parvulis, nisi baptizarentur in Christo, in æterna
 morte mansuris catholicæ fidei clareret antiquitas,
 profecto Ecclesiæ Romanæ prævaricator potius esse
 quicunque ab illa sententia deviasset ; quod, Deo
 propitio, quoniam factum non est, sed ipsa con-
 stanter repetita Cœlestii et Pelagii damnatione, ser-
 vata est, se intelligant esse unde alios criminantur,
 et aliquando a fidei prævaricatione sanentur. » (Id.
contra duas epist. Pelagian lib. 11, capp. 3 et 4.)

12 CHARTA CORNUTIANA

Sive donationis quam obtulit ecclesiae Cornutianae FL. VALIA Q. THEUDOVIVS.

BLANCHINI OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Charta hæc documentum est publicum donationis quam ecclesiae Cornutianae confert Fl. Valia Q. Theudovius V. illustris cum enumeratione supellectilis et fundorum eidem ædi sacræ attributorum. Signata est *Consulatu Leonis perp. Augusti quinto, collega Probiani*, nempe anno æræ Christianæ 474, ut editores doctissimi præclari illius documenti observarunt. Si cum illa charta conferas Prænestinam inscriptionem, insculptam anno Christi 930, sub Gregorio PP. quarto, ab eodem Suaresio editam Prænestis antiquæ lib. II, c. 7, pag. 446, et a nobis recusam in præfatione tomi primi hujus editionis, numero 50, videbis per quinque illa sæcula inter utrumque monumentum inclusa solemne fuisse bona tam mobilia quam immobilia ecclesiis donata, eadem ferme consuetudine quam servant in Vitis pontificum huic temporis æqualium Romanæ sedis bibliothecarii. Addit Mabillonius dignam eruditissimo viro observationem, nempe memorari inter cætera dona ecclesiae Cornutianæ colata *Librum Comitii*; unde constat ante ann. Christi 474, fuisse hujusmodi librum absolutum et ad usum cleri adhibitum.

Sufficeret hoc unicum et antiquissimum documentum publica auctoritate signatum ad illustrandam et confirmandam historiam, et catalogos bonorum mobilium et immobilium, ecclesiis nostris attributorum sub singulis ferme pontificibus. Satis itaque videbatur consultum auctoritati hujusce partis historiæ biographorum sub uno Anastasii nomine hic censitorum, si unum aut alterum documentum ejusmodi donationum et regestorum produceremus. Verum omitienda sine piaculo non foret alterius præclari monumenti memoria. In SS. martyrum cœmeteriis via Salaria sitis an. 4726 detectum fuit a fossoribus eminentissimi cardinalis Marefoschi, cubiculum sacris imaginibus antiquitus depictum; et compluribus SS. martyrum corporibus refertum, quorum sanguis in vitreis vasculis, de more affixis cæmento ad eorum loculos, admoto lumine conspicuus redditur; et insu-

A per instructum marmoreis inscriptionibus, quarum una indicat ex nota consulatus qui pertinet ad annum 340 æræ communis, Christi fidelem cujus loculum occludebat ibi depositum fuisse quadriennio postobitum beati Silvestri, per hæc verba.

SEMVESTINO ALOM D. V. IDIAN ACYNDINO ET PROC. CONSS.
Semvestino Alomno (Alumno) deposito quinto Idus Januarii Acyndino et Proculo consulibus.

Si quis priorem syllabam SEM disjungendam potest a cognomento Vestini, et interpretetur constare siglis experimentibus SEM *piternæ* memoriæ, vel etiam SEMno Vestino (voce deflexa ex Græco ΣΕΜΝΟΣ *venerabilis*, ut non raro observantur in Christianis inscriptionibus sæculi quarti et subsequentium Græca vocabula Latinis permista et insita), utatur arbitraria facultate qua maluerit. Poterit etiam SEM intelligi nomen Hebraicum Vestini, sive nomen familiæ SEMpronio VESTINO; nam et apud Fabretum ex cœmeterio B. Castuli Inscript. pap. 555. numero 23, legitur CARTORI VESTINO QUI DECESSIT. IN. PAGE. etc.

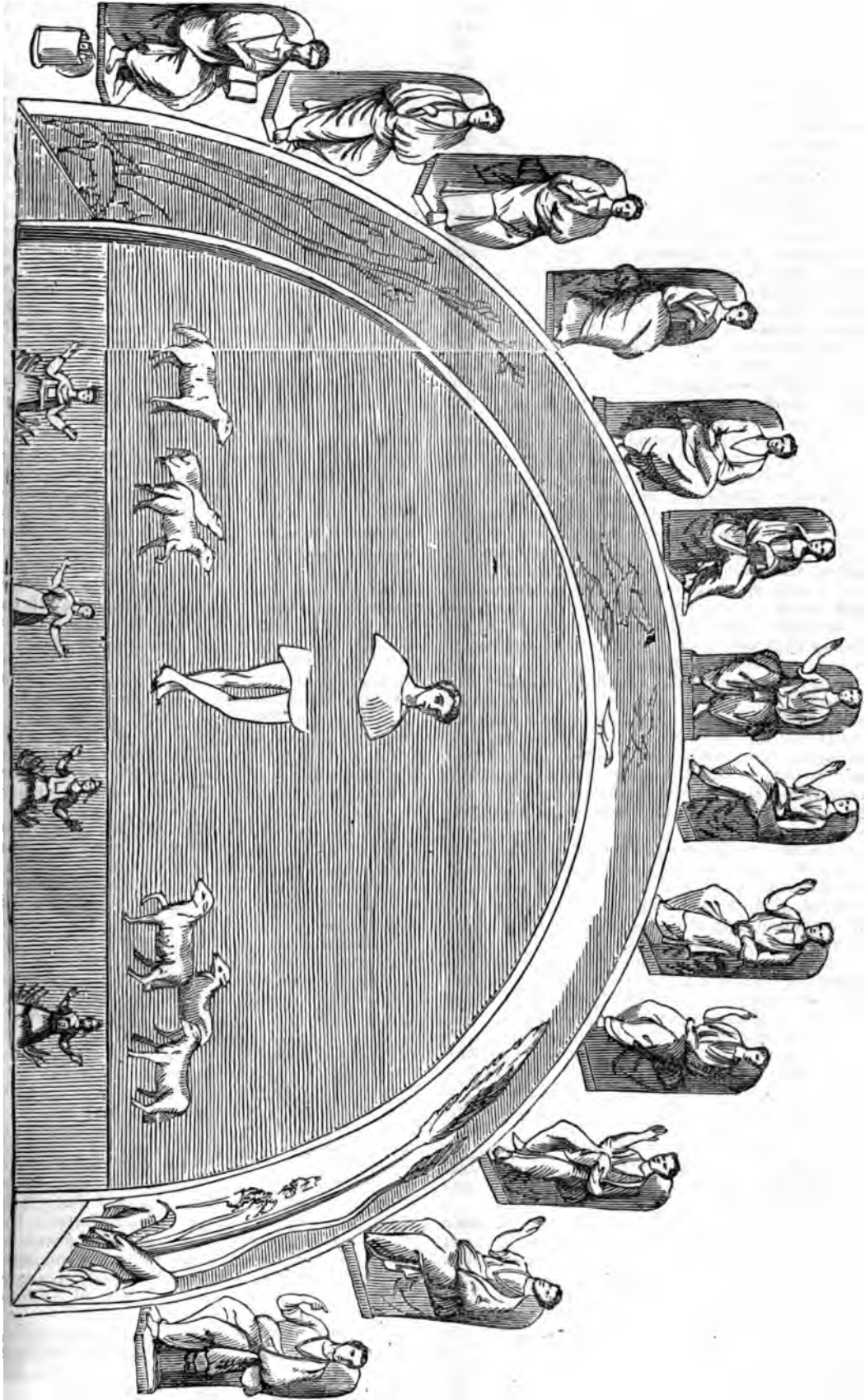
Quocunque modo exponatur appellatio Vestini, eam nihil moror. Id unice observandam propono hæc in epigraphe, depositionem scilicet hujus Christiani viri contigisse quadriennio tantum evoluto post B. Silvestrum in eodem Priscillæ cœmeterio conditum die 31 Decembris, Julio Constantio et Albino coss., nempe desinente anno æræ Christianæ 335, quem Constantius et Albinus signarunt. Inde enim ad Kalendas Januarii anni 340, quas aperuerunt coss. Acyndinus et Proculus juxta omnium fastorum laterculos anni solidi tantum numerantur.

Præter hanc inscriptionem ibi repertum est alterius fragmentum proximius attingens depositionem B. Silvestri, cum signatum sit nota consulari Feliciani et Titiani, nempe anni 337. Ita autem legitur.

CON | STANTIE CONSTANTIVS S. DEP. XVI. KAL. DEC.
| FELICIANO ET XX. TITIANO CONS.

Complementum tabulæ majoris subsequentis. Vide textum Blanchini, col. 977.

Dispositio igitur partium hujus cubicali sacris mysteriis ibidem celebrandis parati sub postreanis persecutionibus, cum ætatem Silvestri tam proxime attingat, complura nobis insinuat quæ mirifice comprobant et illustrant scripta per Bibliothecarium in Vita Silvestri et successorum; et idcirco inter Prolegomena visum est eandem proponere. (Tab I.)

Concameratio cubiculi adversum aperit ingredientibus fornicem, cujus interior recessus in angusta hujusmodi area imitatur quodammodo basilicarum absides, quemadmodum et fornicis ipsius structura comparari potest arcui basilicarum presbyteriis imposito, quem, ut a majoribus accepimus, appellamus triumphalem. Ætas Constantino suppar hunc præ cæteris ornare consuevit sacris imaginibus, præsertim Christi Domini inter apostolos consistentis. Hoc certe diagramma primariae omnium ecclesiæ, nempe basilicæ Salvatoris, a Magno Constantino fundatæ in Lateranis sub Silvestro papa, nobis exhibet Bibliothecarius num. 36: « Hujus, inquit, temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas et ornavit. Basilicam Constantinianam, ubi posuit ista dona: Fastigium argenteum battutile, quod habet in fronte Salvatorem sedentem in sella in pedibus 5, pens. libras 402; duodecim apostolos in quinis pedibus, qui pensaverunt singuli libras nonagenas.

Exemplum Silvestri et Constantini subsequentes ætates nunquam oblitæ non modo in abside ejusdem basilicæ Lateranensis, sed etiam in camera triclinii ejusdem patriarchii a S. Leone III constructi, quæ superest, Christum Dominum et apostolos duodecim etiam musivo opere exhibuerunt. In reparationibus autem basilicæ eosdem apostolos musivo expressit sub imagine Salvatoris in concameratione absidis Nicolaus papa quartus anno 1294; et novissime Clemens XI, decessorum vestigiis inhærens, beatos apostolos, fundamenta novæ civitatis Jerusalem in navi ecclesiæ primaria totidem sub ædiculis sive loculamentis ab Innocentio decimo eodem consilio structis solido ex marmore ad colosseam amplitudinem exciso per scultores ætatis nostræ præcipuis jussit elaborari, certatim conferentibus symbolam piissimis principibus ad decorandam basilicam omnium principem sacris hujusmodi imaginibus juxta morem ævi Constantiniani.

Non secus in Vaticana peractum novimus tum prisca, tum nostra ætate; cum duodecim apostolorum imagines totidem columnis vitineis mpositas ad coronandum presbyterium Gregorius III collocaverit, teste Bibliothecario num. 194, quorum figuris musivo pariter opere compositis ornari voluit Sixtus papa quintus absidem amplissimam a se fundatam; frontem vero basilicæ a se constructam Paulus, ejus nominis pariter quintus, colossis Christum Dominum et duodecim apostolos exprimentibus decoravit.

Par dispositio legitur ac videtur in basilica S. Pauli via Ostensi, quam a terræmotu concussam beatus Leo tertius cum renovaret ex narratione Bibliothecarii num. 380 et 381, servata veteri forma: *In nave, inquit, quæ est super altare imagines aureas obtulit Christi Domini et apostolorum Petri et Pauli, recentius vero Honorius papa III in tribunali seu camera presbyterii, Christi Domini et duodecim apostolorum imagines opere musivo de more compactas restituit.*

Verum consuetudinis tam receptæ et confirmatæ plura ne conferamus exempla, satis superque fuerit indicare Altaris pontificii cultum in solemnitatibus anni præcipuis hoc unico ornamento constitui sanctorum scilicet apostolorum status sub imagine Domini crucifixi collocatis, non secus ac rogatu beati Xysti ejus nominis tertii, Valentinianns Augustus num. 65, obtulit imaginem auream cum duodecim portis et apostolos duodecim et Salvatorem in gemmis pretiosissimis ornatam super confessionem beati Petri apostoli, neque aliter ac in Græcorum Pontificibus sacris Christi Domini ac duodecim apostolorum

A imagines foribus sanctuarii, sive *προθύρω* imponuntur. et accensis cereis facibus redduntur conspicuæ.

Placuit scilicet Ecclesiæ catholicæ in sacris solemnibus muneris pontificii Sacerdotem æternum secundum ordinem Melchisedec regio cultu in throno consistentem exhibere, ejusque regni consessores apostolos et quodammodo *συνθεόνους*; repræsentare, utpote in duodecim sedibus cum eo judicantes duodecim tribus Israel, hoc est universam credentium Ecclesiam, ex quo communicato cum illis jure sui regulis sacerdotii constituit e piscatoribus principes super omnem terram. Imago autem expressior completæ in Christiana Ecclesia hujusmodi prophetiæ tum maxime affulsit, quando in pace ipsi reddita sublatis persecutionibus licuit sub Constantino successoribus in thronis apostolorum episcopos ad ecumenicas synodos convenire, et judicia orbis terrarum publice exercere, ac de divinis humanisque rebus ita decernere, illo cæteris præsidente, quem vicaria potestate sua fungi præ cæteris voluit, ut ratum esset in cælis quidquid hujusmodi iudicio in terris pronuntiaretur. Tunc inquam oraculi istius promissio completa ac manifestior cum evasisset, utpote oculis Orientalium et Occidentalium regionum exposita, illius quoque imaginem dedicari tum maxime par fuit in sacris ædibus, ubi regium majestatis suæ thronum inter mortales statuere dignabatur Redemptor noster, cui data est omnis potestas in cælo et in terra. Thronos igitur apostolicos hic inde divinum stipantes et coronantes sive cum imaginibus apostolorum a quibus fundati sunt, sive cum mysticis figuris seniorum Apocalypseos Agni thronum ex propriis sedibus ita adorantium solemne fuit appingere ex ætate Constantiniana tam basilicis in pace Ecclesiæ excitatis, quam cubiculis cæmeteriorum, eisdem basilicis de proximo præludentibus in fine persecutionum; uti cognoscimus ex hac memorabili cella viæ Salaris in cryptis S. Hermetis, seu Priscillæ cæmeterio affinitibus, quam ex sepulcralibus fidelium inscriptionibus liquet quadriennio a depositione Silvestri ad sepulturam Christianorum abhbitam et frequentatam eorumdem sacris mysteriis.

Perspectum est ex Historia Eusebii lib. ix, cap. 2, ipso Constantino imperante una cum consorte dominationis Licino, Maximinum in Oriente non minus utrique eorum quam nostræ fidei infensum tale indixisse bellum sacris Christianorum ac templis ubique dirutis et solo æquatiss, ut in cryptas cæmeteriorum confugere ipsis necesse fuerit ad sacra mysteria peragenda. Ita nempe renovanda esse censuit edicta Diocletiani et Maximiani, quibus paulo ante sævitum fuerat contra religionis nostræ cultus et sacras ædes ad synaxim paratas: *ut persecutio, inquit, lib. viii cap. ult. cum ab ecclesiarum eversione sumpsisset initium, postmodum subsecutus vario tempore rectorum infestationibus, longe ulterius progressa sit.* Quin etiam post initas cum imperii consortibus pacis simulationes tranquillum Ecclesiæ statum ne semestri quidem integro passus est permanere (lib. ix, c. 2): *Dumque ad subruendam pacem nihil non molitur, primum quidem nostros e conventibus (συνόδους) qui in cæmeteriis fieri solebant, nescio quo prætextu arce conatus est. Fiebant igitur in cæmeteriis constante persecutione Maximini in Oriente, et per illa intervalla pacis, sacri Christianorum conventus in martyrum cæmeteriis, quemadmodum et Romæ peragebantur tyrannidem exercente Maxentio, ejusdem æquali et prototypo, ut idem Eusebius observat.*

Verum divina Christi virtus ubi tyrannos delevit et ad nihilum redegit (quemadmodum in dedicatione ecclesiæ apud Tyrum sublatis persecutionibus memoratum fuisse scribit Eusebius Hist. Eccl. lib. i. cap. 4, pag. 374) amicos et familiares suos apud omnes non mortales modo, verum etiam cælestes po-

s evertit. Ita ut apostolis ab ipso Dominatore terre iudiciorum veluti assessoribus desit, sedium quoque suarum, quas in terra eo ante fundaverant, successoribus iudicandum terrarum in synodis oecumenicis traderet; ante vetabantur a tyrannis vel subter cryptas occultos cogere, invitabantur jam ab Augustis nium provinciarum ac nationum synodos e celebrarent. Jure igitur spectaculum adeo lum, divinitus reservatum ætati ac pietati intini ætatis, ejusdem pietas tum cryptis im- l, quarum ab ingressu paulo ante arceban- tum basilicis quas triumphali cultu paulo ceitavit.

prosequamur sacri hujus cubiculi partes in te perlustrare, quæ gestis eorundem tempo- ferunt lucem non modicam. Ut igitur cogno- tus in apostolorum thronis sedes ad iisdem in undatas et successoribus cum jure episcopa- ditas significari, subtus fornicem eisdem se- coronatum visitur imago Pastoris boni oves tis, hoc est pastorum Principis Christi Do- cujus ad exemplum pastores populorum ab nstituti formari debent; atque ita præesse sibi concreditis, ut subesse tamen debeant oves et agnos a pastorum Principe vica- lestare regendos suscepit, ut sint unum ovile s-pastor.

ato sub fornicis tegumento deposita visuntur ore fidelium Christi corpora, sed præcipue rum martyrum, quorum indicationes ex appo- gninis vasculo sub ipsa Pastoris boni pictura xtraxit curatur sacrarum reliquiarum, nec- : loculamento inferiori, altaris in morem con-), cujus supra mensam seu marmoream tabulam loculum occultentem sacrificium offerri a iantis consuevisse innumera Ecclesiæ moni- probant, et cum iis B. Augustinus testatur o VIII de Civitate Dei, cap. 27: « Nec tamen iquit, iisdem martyribus templa, sacerdotes, t sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, us eorum nobis est Deus. Honoramus sane me- eorum tanquam sanctorum hominum Dei, que ad mortem suorum corporum pro veri- ritarunt, innotesceret vera religio, falsis reli- us fictisque convictis; quod etiam si qui an- tiebant, timendo reprimebant. Quis autem t alquando fidelium stantem sacerdotem ad ETIAM SUPER SANCTUM CORPUS MARTYRIS AD MOREM CULTUMQUE CONSTRUCTUM dicere in us: Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule, priane, cum apud eorum memorias offeratur ut eos et homines et martyres fecit, et sanctis ngelis cælesti honore sociavit, » etc. Huic mæ Augustini expressioni respondet alia a sub boni Pastoris effigie et supra martyris m mensamque altaris in pariete colorata, ubi pueris in fornace Babylonæ unius Dei i constanter asserentibus apparet angelus Dei; D icet intelligamus divinitatis testes seu Christi es honore cum angelis sociari ab Ecclesia : sacris litteris cum Augustino edocta id sen- profiteri.

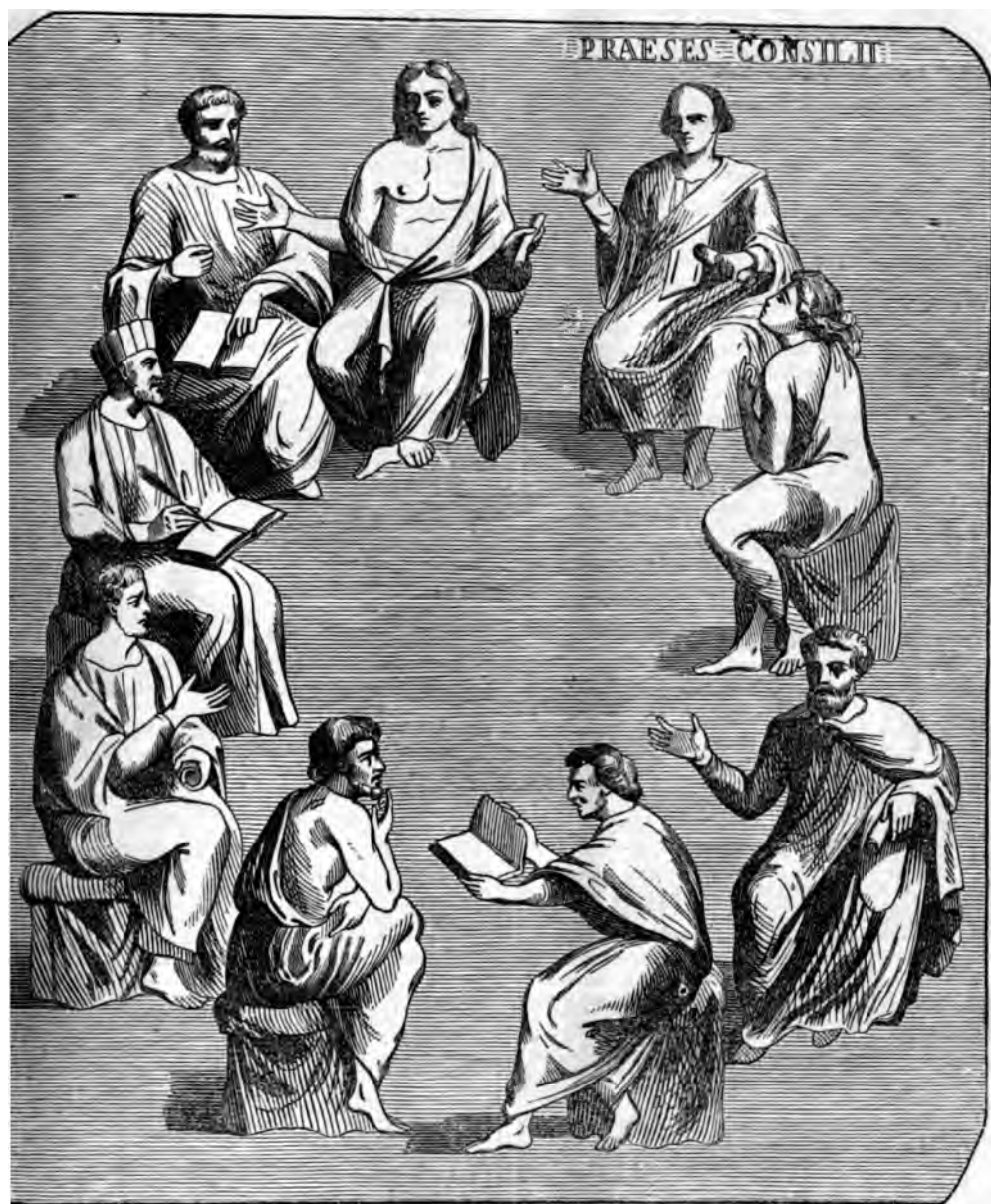
etiam ex epistola B. Cypriani ad S. Lucium scripta in persecutione Decii et Valeriani patriarchales Urbis basilicæ legunt in festo m S. Lucii PP) constat quomodo figura trum um aptaretur constantiæ confessionis Roma- pontificum. Quare in Romanis martyrum : frequens occurrit.

ris frontem quam dicimus loculamentum illud uit, in quo tres figuræ depictæ sunt. Media est s sarculo suo hujusmodi in cliivo loculamenta tis, in quo cryptæ cæmeterii apertæ sunt. at autem V. C. dominus Joannes Marango- sacrorum cæmeteriorum peritissimus, has ryras pertinere posse ad illam partem cæme-

A terii Priscillæ via Salaria, cui nomen inditum legi- mus, *Ad cliivum Cucumeris*: qua de re consulendi Aringhius, Severanus et Boldettus, diligentissimi duces hujus sacræ topographiæ. Altera figura femi- nam stolatam exhibet vas vitreum gestantem semi- plenum sanguine, collecto scilicet ex corpore marty- ris, aut spongia ex loco martyrii, quemadmodum Prudentius describit, aliique proximæ ætatis aucto- res a laudatis sacrorum Cæmeteriorum scriptoribus passim producti. Tertia denique figura refert mulie- rem talari veste decenter indutam perinde ac se- cunda; plures coronas ex frondibus floribusque com- pactas manu gestantem corbe pariter frondibus et floribus pleno propius collocato. In martyrum enim tumulatione ac translatione, præter colobla a beato Eutychno decreta, substratas fuisse frondes ac flo- res cognoscimus ex Augustino; a quo etiam acco- pimus consuetudinis causam a Prudentio quoque in- dicatam, ut scilicet inspersi rore sanguinis pro Christo fusi, aut contactu corporis sacri pro Christo occisi, flores, et frondes, ac brandea excitarent fide- lium animos tanquam pignora cæmunitatis fidei ad martyrum virtutes imitandas, et patrocina apud Deum conquirenda, opemque divinam impetrandam: cujusmodi expertum narrat episcopum Lucillum in translatione reliquiarum protomartyris Stephani, et piam feminam ab episcopo Projecto receptis floribus in vectione ejusdem adhibitæ a cæcitate liberatam (S. Aug. *de Civit. Dei*, lib. xxii, cap 8).

Observent alii prægrandia ejusmodi vasa vitrea qualia in manibus alterius figuræ sanguinem marty- rum deferentis iudicavimus, amplitudinibus scilicet sesquipalmaris ac bipalmaris, hoc in cæmete- rio non semel occurrere; quorum vestigia et impressiones calci loculos occultenti adhæserunt, crustis vitreis inauratis ibidem adhuc conspicuis. Unum vero præ cæteris observandum in alio cubi- culo non longe ab ingressu cryptarum effosso sub fornice arcuato, eique simillimo quod descripsimus, cujus diameter tripalmaris indicat vas illud amplis- simis lancibus exæquatum: fortasse ad ministran- dum in plenis fidelium conventibus, quos in hoc cæ- meterio celebratos in postremis persecutionibus com- probat late patens area ædificii, ejusdem cæmeterii ad ingressum constructi et graphice delineati ab Aringhio lib. iv, cap. 37, præfixo nomine S. Silvani cum S. Bonifacio ibi olim depositi. Hæc, inquam, aliis observanda relinquimus, ut ea quæ ad argu- mentum a nobis assumptum spectant unice perstringamus, scilicet regale Christi sacerdotium ab æterno Pontifice secundum ordinem Melchisedech suis apo- stolis communicatum eorumque successoribus, liberam pompam suæ dignitatis explicuisse his etiam signis a pacifico Salomone Ecclesiæ sponsæ suæ tradi- tis per cathedras seniorum apostolica fundatione in antris persecutionum erectas, et in pace Ecclesiæ per Constantinum parata sublimius erectas ad regios thronos basilicarum. Episcopales vero throni orbi universo magnificentius expositi in synodis oecume- nicis, quemadmodum a Christo Domino potestatem obtinuerunt, ita a pietate principum accessione re- galium insignium cumulati ejusdem majestatem ubi- que regnantem, et quasi scabellum pedum suorum orbem terræ subdentem legatis a se constitutis de- claraverunt. Consulares igitur sellæ, trabæ, laticla- via ministris Christi certatim oblata sunt a principibus, ut humili pastorum pallio et piscatorum pannis substernerentur. Sacræ altarium mensæ aurum et argentum potorium ab Augustis tricliniis passim con- tributum, ut pretiosa quæque supellex humani fasti- gii dedicaretur in veræ divinitatis cultum sub novo fœdere, non secus ac profana Ægyptiorum spolia in tabernaculi ornamentum sub veteribus tabulis con- vertebantur. Hinc igitur emanat longa illa series do- natorum apud biographos pontificios in singulis ferme Vitis proprium elenchum attextens et enume- rans, præter omnis generis vasa in basilicis ac tula

vestes auro argenteoque textas, coronas ac pensiles fibulatoria gemmata, senatorios, triumphantium palmas ac imperanturam qua episcoporum, qua sacerdotum, tarum capiti, pedibus, humeris, pectori, ppena, veluti spolia præclarissimorum in munerum eleganter composita in tropæum ristii, sacerdotum humeris ad hanc arcem Hierusalem importatum.

o locus daretur opportunus enumerandi a singula levitica, sacerdotalia et pontificios in usus rite deducta partim ab imitatione institutionis sub Veteri Testamento, a apostolica traditione sub Novo, aut ex successorum pontificum et conciliorum in esis nitidius explicantium mysteria potest christo Domino sibi et Ecclesie attributæ, quam, daretur hic opportunus illa ipsa idi. Sed modus brevitatis Prolegomenis imire per singula non permittit, præsertim de peti possint a liturgiarum rerum scripturioribus, et sacre antiquitatis expositioræque origines et incrementa rel vestiarie thicos Ecclesie ordines pertinentis, de quilibil attigimus infra in notis ad S. Zosimum. im contulit ad hæc illustranda eruditus in riptor P. Alexander Wilthemius soc. Jesu in suo *Dyptico Leodiensi ex consulari faxali*. Plura congerenda suppeterent ex no-brationibus de mitra, pallio, seu Phrygio i, sacrisque vestibus, olim parata prelo in ne sacri corporis B. Leonis Magni, nec ta- i. Verum materies cum sit par operi justæ er opuscula Prolegomenis inserenda lo-um t. Unicum ex iis seligam adnotatum ad illu- historiam ac indicium potestatis significatæ im et Phrygium pontificale: quod primus cum referat a S. Marco pontifice attribu- o po Ostiensi, utpote prædite jure conse- n- tificis Romani, aliaque monumenta eccle- o- ceant transmissum fuisse beato Cyrillo a S. Cælestino papa, ut Ephesine synodo re præsideret, et ab aliis Cælestini succes- n- cessum primatibus pallium et metropoli- tomassinum *Vet. Discipl. parte I, lib. II. cap. tam insigne potestatis collatæ supra com- rni aut provinciæ episcopos: alii vero con- alexandrinorum pontificum pallia ita esse edis illius foundationi, ut mos in illa Eccl- e- it ipsum beati Marci pallium singulis suc- s in ipsa consecratione induendi; hæc om- m ac Phrygium episcopale innumeris quæ- subdunt.*

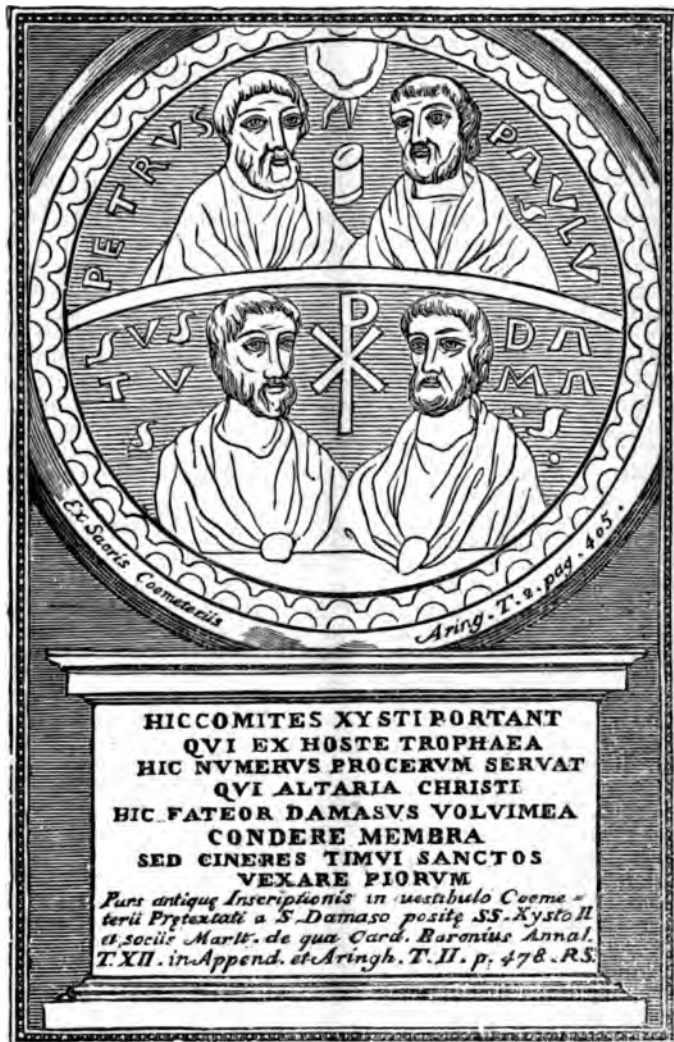
nnes dis-olvi posse autumo conspectu ntiquarum imaginum quas ex Romanorum pticulis Camillus cardinalis de Maximis git, in lectissimo illius cimeliarchio com- unum codicem, elegantissime delineatum ariorum Apelle Petro Sancte Bartoli. Duo unum Romanorum concilia his in picturis r (*Tab III et III*). Singulis præsidet concilii adjecto dignitatis titulo PRAESES in uno, ro PRAESES CONSILII. Hic vero præses a nibus discriminantur ornamento singulari circa collum, humeros ac pectus, non sel- lia sacrorum antistitem, præsertim vero i, quasi, in morem *fasciæ latoris*, quæ ianos *Laticlavii* nomen obtinuit, et in com- etiam clypeatis imaginibus Antoninorum subsequentibus, quandoque pura, quan- am acu picta seu phrygiata exprimitur: nsularibus diptychis a Constantini ætate e exhibetur acu variata et phrygiata, quem- spectare licet in imagine, quam appono s ex Wilthemio excusa (*Tab IV*) apud quem que diptychon Bituricense simili ornatu epræsentat, quemadmodum et in diptycho

A regii cimeliarchii Magni Ducis impresso a senatore Philippo Bonarroti in eruditissima Appendice ad vi- treas imagines cœmeteriorum, et in aliis, ab eodem indicatis, nempe ex regum Franciæ Gaza antiquaria a domino du Cange editi in dissert. de inferioris ævi numismatibus, et in Divionensi domini de Mare, a D. de Partival. inserto libro *de Utilitate itinerandi*. Universa hæc monumenta Romanorum sculptura aut pictura efformati nobis insinuant, illas *pectorales fascias* primum fuisse *limbos* seu *clavos purpura contextos* et assutos oræ togarum, unde *prætextæ* togæ magistratibus majoribus datæ dicuntur etiam stante republica et sub Cæsaribus XII, sæculo au- tem proximo, scilicet Antoninorum, *latoris clavi* togæ attextendi usus invaluit, præsertim qua parte pectori et humeris circumfusa toga decenter in sinus complicabatur. Progressu temporis (puta sub Tre- boniano Gallo et consecutis imperatoribus) *Phry- giati operis fasciæ, limbi, clavi*, assuebantur togæ palmatæ consularis processus, uti nummi complures probant cum hujusmodi insignibus Triboniano, Gal- lo, Aureliano, Probo, Carino Diocletiano, Maximia- no ac Licinio cusi, præsertim integerrimi quos as- servat Gaza antiquaria eminentissimi cardinalis Alexandri Albani, et ostendunt diptycha superius indicata, quæ a consulibus distribuebantur, et amicis transmittiebantur tanquam apophoreta in memoriam gesti magistratus ac munerum editorum.

Rursus perspectum est nostros Christianos an- tistites, tum in Oriente, tum in Occidente, tam intra Romani imperii fines quem extra, præter civilia cor- pori indumenta quæ nationum usus communis fe- rebat et moderatio professionis nostræ approbat, philosophicis non dissimilia (puta pallia, sive homophoria communia, quæ etiam mafortes ævo sequiori dicta sunt, et birros laneos, et vulgares tunicas), habuisse quædam insignia sacerdotii sacris tantum usibus adhibenda, ex divinis litteris utriusque Tes- tamenti, Pentateucho scilicet et Apocalypsi ut plu- rimum deducta, quæ munditia et simplicitate et pa- randi facilitate commendarentur. Quorum aliqua attigimus in notis ad R. Zosimum; ita Jacobus apostolus usus dicitur ab Eusebio vestibus lineis et frontali lamina seu petalo, quem etiam Joannes in Asia gestasse traditur. Pallia sive homophoria et birri pastorales ac dalmaticæ in Actis Cypriani me- morantur et tunicæ trabeatæ sive fasciis quibusdam distinctæ visuntur in vetustissimis sacrorum cœme- teriorum imaginibus ex vitreis laminis ubi apostoli repræsentantur et viri apostolici. Hæc vero moni- menta comprobant *palliorum oras et tunicarum cap- itia* sive insertiones colli, non secus ac *Aaronis humerale instructum capitio tertili, loris ac tarsis sacerdotalibus*, quæ etiam adhibebantur ad frontalem laminam Dei nonne inscriptam *cidari* colligandam, quædam ornamenta constituisse pontificum Chri- stianorum, circa humeros præsertim et pectus, quæ reducto supra caput *capitio birri sacerdotalis* etiam *mitræ* specimen referebant; quod possem non solum dictis, sed etiam vetustis imaginibus comprobare.

His igitur indicationibus compendiariis munerum pontificiorum deductis ab institutione sacrarum lit- terarum et a communi nationum culturarum usu non abhorrentibus, insignia Christiani sacerdotii etiam prioribus Ecclesie sæculis constituebantur. Quare in musivis imaginibus basilicæ Liberianæ, per Sixtum tertium circa initium quinti sæculi curatis, quarum icones exhibentur in notis ad ejus Vitam, sacerdos Dei summi Melchisedech *pallio et capitio purpureis limbis lemniscato, et pectoral fibula gemmata* supra sternum astricto ornatus exhibetur, non secus ac imagines pontificum nostrorum in basilica S. Pauli eodem quinto sæculo procedente sub Leone Magno depictæ, et icon Pii ejus nominis primi in cœmete- riis martyrum multo ante colorata, cujus typum ex- cuditimus in ejus Vita, necnon beatorum Damasi et Sixti, e vitris cœmeteriorum delineatæ, quas hic

producimus, tunicis ejusmodi capitibusque ac pallis Alesia ab episcopis cardinalibus necnon a summo pontifice adhiberi etiam hodie consuevit vulgo dicta Formale, decoratæ conspiciuntur

Assutæ igitur institæ sive tæniæ, nec non lamina et bractæa birris mundioribus laneis, sive palliis apostolicis, et capitibus sacerdotibus, a fronte in occiput et collum ut plurimum rejectis in ministrando, simplicem illum ac facile parabilem cultum et insigne hierarchiæ episcopalis constituiebant prioribus sæculis. Quando vero post pacem Ecclesiæ partam religiosa principum munificentia magnifica insignia regiæ majestatis offerre voluit in obsequium ac testimonium regalis sacerdotii Christiani, præsules apostolici ita prospexerunt devotis offerentium studiis in gestatione pretiosorum amictuum filis aureis intextorum, quales etiam Macario Hierosolymitano Magnus Constantinus transmisit, Eusebios teste in ejus Vita; ut veterum suorum nusquam oblii, quorum præstantiam supra cæteros optime noverant, palmatis consularibus et augustis trabeis semper imminere voluerit crucis Dominicæ regale signum, et vittas illas suas laneas indices pastoralis mysterii ac potestatis a Dea sibi collatæ. Has quoque ipsas ut accommodarent faciliori plebis Christianæ captui, quæ ex imitatione communis consuetudinis magistratum hierarchiæ nostræ ordinem expedite perciperet, curarunt illas ita disponere circa oras palliorum, collum, brachia

et pectus decenter circumplectentium, ut ratio ipsa gestandi a laticlavio præsidem non differret in eo præsule, qui cæteris auctoritate et jurisdictione præcelleret. Hujusmodi igitur pallii ubique gestandi facultas soli Romano pontifici competit universa in Ecclesia primatum beati Petri obtinenti. Cæteris autem episcopis patriarchalia jura sive metropolitica exercentibus intra certos fines suarum dioceseon, exarchatum et provinciarum, gestatio illius ornamenti concluditur eodem limite quo jurisdictione singulorum. Quando autem contigit delegatione Romani præsulis extra fines dioceseos, exarchatus aut provinciæ suæ proficisci ad præsidendum mittentis nomine sacris conciliis œcumenicis, quemadmodum contigit Cyrillo, per delegationem Cælestini papæ profecto ad præsidendum Ephesiæ synodo, tunc nullum congruentius insigne transmitti potuit quam fascia illa pontificalis pallii, quæ et Phrygium appellata est licet lanea simpliciter textura crucibus insignita constet, ex quo contextis auro stolis, per Christianos principes oblatis ad decorationem regalis sacerdotii, ita aptari cœpit, ut oculis populorum assuetis præsidem concilii, provinciæ, aut regionis ex simili cultu noscere, statim indicarent eundem a pontifice dele-

gatum vices præsidendi extra suos fines exercere A illius nomine que delegabat et ubique præsidet.

Hæc obiter indicata sufficient ad aliqua delibanda de origine, disciplina et augmento sacrarum vestium, præsertim vero pontificalium Christiani sacerdotii, quantum satis est attingisse in Prolegomenis. Nam illarum singulas prosequi diligentius et conferre Orientales et Occidentales, præcedentes donaria principum cum subsequentibus, spissi voluminis materiam præstat, nec pauca requirit additamenta iconum vetustarum, quæ sine gravi typographi expensa incidi minime possunt.

Illi tamen grave non erit, quandoquidem versamur in re vestiaria, ut nostris sumptibus tum alia hic inserta, tum monumentum perrarum ex æneo sigillo proferam, dono mihi datum ab immortalis memoriæ Præsule et eruditæ antiquitatis laude, ac morum suavitate et integritate non minus quam generis nobilitate præstante Leone Strozio; cuius iconem ad archetypi mensuram diligentissime incidi curaveram, non modo ut rem vestiariam veterum excolerem, sed etiam ut historiam Constantini Magni et Sarmatarum Langobardorumque eisdem affinium illustrarem.

Vetus Sigillum æneum palmaris magnitudinis, effossum in Urbe, exhibens Militem, aut Ducem portarum, tum oris in lineamentis tum corporis cultu. Vestes thoraci et artubus valde adstrictæ morem imitantur Sarmaticum: consuetæ vero ex institis (quales videmus hodie geri ab Helvetiis prætorianis) et interula lare manicata, nunc etiam retenta ab Hunçaribus Illyricis, ac finitimis populis, produunt usum Langobardorum. Paul. Diac. lib. IV, cap. 23. Clara in dextera, et manubrium bipennis Amazoniæ in sinistra, tela sunt familiaria nobilibus Polonis, qui eadem appellant Buchecann et Bardis; olim vero fuerant Langobardorum Principis aut regis Autharit ex eorumdem historia apud Paulum Diaconum lib. III, cap. 31 Constantini Maximi nummus in pectore vicitur: et indicat fortasse dona militaria, ab eodem data Scythiis et Sarmatis imperio additis, aut federatis, post eam partem Victoriam auspicio Crucis Dominicæ, quam Eusebius retulit in ejus. vita. IV, cap. 5, 6 et 7. Cujus propterea numisma reddimus, Crucem obtendens in ara, u victoriis coronata.

Vetus igitur sigillum æneum, palmaris amplitudinis modum implens (si crura non fuissent deperdita), exhibet militem aut ducem barbarum tum oris in lineamentis, tum in corporis cultu. Vestes, thoraci et artubus valde astrictæ, morem imitantur Sarmaticum in columna Marci Antonini expressum. Sed hic consutæ sunt non squammis ut in columna Marci Aurelii, sed *institis* seu *fasciis*, quales videmus hodie gestari ab Helvetiis prætorianis. Interula vero, laxè manicata, nunc etiam retinetur ab Hungaris, Illyricis ac finitimis populis. Secunda hæc ratio indumenti prodit usum Langobardorum a Paulo Diacono descriptum lib. iv, cap. 23, ex pictura quam Theodoricus, Gothorum rex, in palatio Moedetiæ a se constructo efformari iusserat. « In qua pictura, inquit, manifeste ostenditur quomodo Langobardi eo tempore comam capitibus tondebant, vel qualis illis vestitus qualisque habitus erat. Siquidem verticem usque ad occipitium radentes nudabant, capillos a facie usque ad os demissos habentes, quos in utramque partem dividebant. Vestimenta vero eis erant laxa, et maxime lineæ, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus vario colore contextis. »

Mistus hac in icuncula recognoscitur usus Sarmatarum in vestibus corpori astrictis, et Langobardorum in tonsura capillorum anterius usque ad os descendentium (qualem etiam in Gothis ex Sidonio Apollinari lib. i, epist. 2, observant Academici Palatini Mediolanenses in editione Pauli Diaconi loco indicato suæ præclaræ collectionis rerum Italicarum tomo primo, pag. 460), necnon in laxè manicatis lineis interculis, sive indusiis et in multiplicibus institis, sive fasciis supra lineas interulas corpori universo astrictis. Arma quoque hoc in sigillo expressa fuerunt a Langobardis ac Sarmatis promiscue usurpata, quin etiam hodieque a mobilibus Polonis Sarmatiam incolentibus adhibentur. Clava in dextera et manubrium bipennis Amazoniæ in sinistra pendens tela sunt familiaria nobilibus inter Polonos, qui eadem appellant lingua vernacula *Buchecann* et *Bardis*. Parvam securim inter arma gestabat Autharis Langobardorum rex, teste Paulo Diacono lib. iii, c. 31, de Gestis Langobardorum. Fuerit itaque barbarus iste miles sive dux hoc in sigillo expressus e gente Sarmatis et Langobardis finitima, quam sibi Constantinus Magnus adunxit et collatis donis locupletavit post victoriam Sarmaticam, et ad nostræ religionis, instituta capessenda sua munificentia ac pietate perduxit, uti legitur apud Eusebium paulo post afferendum. Idcirco etiam alium nummum Constantini Magni ex nostris cimeliis in eadem tabella sculpendum curavi (præter eum quem e collo suspensum tanquam niceiterium icuncula ostendit) in quo victoriæ duæ exhibentur, coronam et scutum populi Romani votis inscriptum detinentes supra aram salutari crucis signo insculptam, ut insinuent religiosi principis expeditiones et victorias, necnon populi Romani vota, non spuris uti antea numinibus suscepta, sed Deo vero et Salvatore nostro in aris ejus cruce insignitis oblata, fuisse directa ad fidei Christianæ cultum efferatis etiam in gentibus propagandum.

Non esset fortasse alienum ab elucidatione historici Pontificalis et Christianæ religionis latius extensæ per victorias Constantini Maximi, novam provinciarum ordinationem ab eodem principe institutam in Romano imperio considerare, et expendere num inde suborta sit mutatio aliqua in ecclesiastica partitione dioceseon præsulorum Orientis et Occidentis. Verum hæc nos abriperent longius quam par sit; cum proxime subsecutis gentium barbararum incursibus, civilis partitio regnorum et imperii Occidentalis desitio dominiorum vicissitudines longe diversas intulerit, quibus pariter expendendis peculiari tractatus deberentur. Præstat hanc spartam adornandam relinquere peritioribus, qui peculiari

A opere illustrare poterunt provincias singulas. Mibi vero hæc obiter indicanti satis fuerit specimen edidisse ad notas Vitæ Eleutherii in provinciis Britannicæ, quibus ætate Constantini nova partitio contigit in civili administratione, adjecta illa, sive illis, quas a nomine principis appellare placuit: *Flaviam Cæsariensem et Maximam Cæsariensem*, subdivisam deinde in *Valentiam*.

Temperandum igitur est ab hujusmodi excursu, et in breviori stadio sistendum, nobis aperto in hujus sigilli consideratione, Constantini victorias, et barbaros imperio associatos, necnon cultum vestium et ornamentorum ejusdem ætatis proprium exhibentis.

B Porro Sarmatas fuisse a Magno Constantino devictos circa annum 324 non modo Eusebius alique historici et chronologi, sed etiam ejus nummi testantur, inscripti SARMATIA DEVICTA. Victoriæ tamen suæ fructum præcipuum communicatum fuisse a magnanimo principe hostibus ipsis a se devictis testatur Eusebius lib. iv, de illius Vita, cap. 6 et 7, quos scilicet et intra fines Romani imperii recepit, et idoneo auxilio militariibus copiis ascripsit: « adeo ut, inquit, feliciter sibi cessisse calamitatem suam ipsi faterentur, quippe qui barbaricam feritatem Romana libertate mutassent. Hac ratione Deus plurimas barbarorum gentes ejus adunxit imperio. Quippe ex omnibus locis legati continue ad eum accedebant; quæcunque apud ipsos pretiosissima habentur, dona ei afferentes. Adeo ut nos ipsi pro foribus palatii varias formas atque habitus barbarorum ordine statim aliquando conspexerimus, quorum et vestitus et ornatus dispar erat, coma item et barba longe dissimilis. Torvus aspectus, et barbarus, ac terrorem incutiens, corporum enormis proceritas, » etc. C Spectus hujus icunculæ commentarius est optimus historiæ Eusebianæ. Sequitur historicus enumerans species a variis nationibus oblata, coronas scilicet aureas, diademata gemmis conferta, vestes barbaricas auro et floribus intextas, equos, clypeos, hastas longas, sagittas, arcus. » Atque his donis, inquit, significabant obsequium ac societatem armorum offerre se imperatori si vellet. Ille vero a singulis oblata accipiens, ac seponens, tot tantaque eis vicissim donabat, ut momento temporis ditissimos redderet eos qui dona attulissent. Sed et ex eorum numero nobilissimos quosque Romanis dignitatibus ornabat, adeo ut plerique eorum, obliiti reditus in patriam, hic apud nos manere vulerint. »

D Barbarus iste princeps in æneo sigillo expressus nummum Maximi Constantini vultu ac nomine signatum gestat in pectore, donarium scilicet consecutus, et fortasse inter illos nobilissimos referendus quos Romanis dignitatibus ornabat. Perpendent alii num appensio numismatis et niceiterii ejusdem de collo instar torquis, collata cum gemma musei Odescalchii Constantinum ipsum exhibente cum pensili ex collo orbiculo Christi Domini monogrammate inscripto, quam a Petro Sancte Bartholi incisam vulgavit excell. Brachiani dux cum pluribus sui cimeliarchii, olim regi Christianæ Suecorum reginæ, et cum nummis filiorum Cæsarum ejusdem principis Labarum præferentibus, eisdem litteris consignatum, et ad iisdem Cæsaribus custoditum, pertineat ad insignia *quinquaginta illorum*, quos e numero Protectorum delegerat ad salutem illud signum servandum ac præferendum; quandoquidem et in Ravennati musivo Justiniani, a pluribus edicto, nempe a Cangio, Ciampino aliisque, protectores illi scutum gestant Christi monogrammate insignitum; num vero designet fœderatum imperio principem, cum consuetudo gestandæ pensilis e collo imaginis Romani imperatoris perducta sit etiam ad Justinum Seniore, a quo memorat Joannes Malala in sua Chronographia sub Justiniano

ejus filio scripta (pag. 435) Laziorum regem Zathium, Persarum jugo excusso, Constantinopolim profectum et sacro fonte lustratum cum Christianæ religioni nomen dedisset donatum fuisse « diademate regio more Romano, chlamyde alba holoserica, pro purpureo clavum aureum regium habente, cujus in medio sigillum fuit *στῆδάριον* imperatoris Justinii expressam referens imaginem. Tunicam quoque albam paragaudiam » *παραγαύδιον στιγάριον* quam eruditi notarum editores probant, ex Simone Thessalonicensi, esse etiam vestem sacerdotalem, et ex Trebellio Pollione in Claudio, Parthicam, quæ loris aureis succingebatur, « gestabat aureis pro more regio clavis adornatam, et ipsis etiam imperatoris effigiem præferentibus. » Aureos hujusmodi clavo seu limbos tunicis assutos pro regio more episcopis diaconisque et subdiaconis post oblationes principum ab Ecclesia adjectos regium Christi signum, crux scilicet, a qua regnavit, condecorat, jure prælata imaginibus Augustorum, quæ in Laziorum regis tunica Justinus alique principes in suis donariis ad fœderatos missis impresserant; cum et ipsi Augusti, exemplo Constantini edocti, regiæ stolæ suæ imposuerint divinum Christi monogramma, videndum in pectorali ornamento Justinii ac Justiniani numismatibus insculptum.

A Vestium istarum consideratio nos facile adducet ad sacerdotalis hierarchiæ nostræ insignia sigillatim exponenda, et voces plurimas, quæ barbaræ videntur in Anastasio, sed e fontibus indicatis Græco-Romanis deductæ sunt, exponendas, nempe *Paragaudes*, de *Crysoclavo*, *Periclysin* de *Starausi*, de *Tyrio*, aut de *blattea Byzantea* (num. 468, 469). *Crucem et Gammadias* de *Chrysoclavo* (num. 446). *Pallia holovera blutta cum tabulis auro tectis de chlamyde, vel de stola imperiali* (num. 85) et hujusmodi plures. A vestibus deinde procederemus ad vasa sacri ministerii, apud Anastasium pariter occurrentia, *amas argenteas et aureas, gabata electrina* (num. 85), *coronam pharan ante altare* (num. 64), *Crucem Diacopton* (num. 366) et similia. Sed contrahenda sunt vela, ne opusculum reddatur observationum appendix, et ex prolegomenis tractatus procedantur.

Chartam itaque donationis proferam additis inter uncas castigationibus quæ in Bibliotheca Barberina leguntur partim impressæ, et has rotundo charactere typographus exprimet; partim ascriptæ ab erudito aliquo viro, fortassis ab ipso Suaresio, et has obliquo, seu *corsivo*, ut Italice vocant, reddi curabo.

CHARTA CORNUTIANA.

Exemplar authenticæ chartæ, unde colligere eam potuimus, ecclesiæ Cornutiænæ, videlicet, ut divino ministerio subjecti, competentem possint et de loco cui serviunt habere substantiam. Illico quoque decorum putamus ut luminaribus templum quotidie divinæ religionis ornetur, et ingruentibus prætemporum prolixitate, artis (sartum) tectum, reparationique sumptus hoc nostro munere collatus deesse non possit. Quibus rebus congruas procuramus expensas, ut obsequium nostrum possit propitiationem divinitatis mereri. Qua consideratione permotus, largior tenore præsentis paginæ ecclesiæ Cornutanensi massæ juris nostri a me ipso Dei favore et juvamine constitutæ, atque fundatæ, id est fundum paternum, Maranum, fundum montem paternum, fundum casam Martis fundum vegetem, qui est casa Projectici, et fundum Batilianum (excepta sigillosa filia Anastasii, et Pice (*imo piceae*) Colonorum, quam juri nostro retinimus atque retinemus). Provincia Picini (*Piceni*) Tiburtino territorio constitutos, puræ ac directæ liberalitatis titulo possidendos cum omnibus ad se pertinentibus, et cum omni jure instructo atque instrumento suo, sicut ipse possideo, cum omni scilicet onere professionis suæ, vel necessitate, quam certum est *formesia* (*formensia*) prædia sustinere. Donamus etiam eidem ecclesiæ solum in quo constituta est, cum area sua, et a prædicti Prætorii jure separamus, et ad faciendos hortos vel habitacula clericis custodibusque largimur, id est a cava arcus, qui mittitur ad Prætorium, et deinde per parietes, qui contra Prætorium redeunt aream ecclesiæ claudunt, usque trans

apsida, et de parietibus ipsis per sepem, quæ hortos inquilinorum, qui in Prætorio commanent, videtur munire, quæ sepi descendit per regam ante ad viam cavam, sive ad Torum, quæ redit usque ad arcum supra scriptum; ut inter sepem et viam cavam post apsidam, supradicti clerici hortos possint habere. Præterea eadem largitate offero fundos, id est fundum Callicianum, casam novam, casam Prati, casam Marturi, casam Crispini, fundum Boaricum, et casam pressam in provincia Picini Tiburtino territorio constitutos. Retineo usum fructum in vita mea, eidem Ecclesiæ catholicæ proprietatem hujus epistolæ largitione transcribens, ea lege et conditione, ut cum etiam fructus post obitum meum capere cœperit, ac sibimet vindicare; non solum solemnem modo agnoscat fiscalium functionem, verum etiam propagationem formarum, quæ ab omnibus dominis hujusmodi prædiorum dependi consuevit. Impendo argentum quoque ad ornatum ejusdem ecclesiæ, vel celebritatem suprascripti mysterii sacrosancti, in his scilicet speciebus, id est patenam argenteam, calicem argenteum majorem I, calices argenteos minores II, urceum argenteum, hamulam oblatoriam, colum, thimiamatorion, pharum, cantharum argenteum cum catenis et delphinis XVIII, coronas argenteas IV, cum catenulis suis et delphinis VIII, cicindelas argenteas V cum catenulis suis. Stantarea (*στῆδάρια*) argentea, et in confessione ostrea argentea II, cum clavi sua: quæ omnes species appensatæ habent ad stateram urbicam argenti pondo quinquaginta quatuor uncias. Septem pharos æreos: duos habentes delphinos octonos et hermo-

rias: cantharos æreos majores sex minores XII, et A lilia ærea II, et stantaria (στῆδάρια) ærea XIII, nec non et in palliis pallium holosericum agnaphum auroclavum I. Item pallium holosericum tetraphorum I, mafortem tramosericum, rhodomelinum aquillatum. Item mafortem e teleoporphyro tramosericum opus marinum; item alium (*pallium*) holosericum luritatum (*luricatum*); pallium Cassioticum, item pallium lineum Aquitanicum, et alia pallia linea quatuor.

Et pro aræ ora, vela tramoserica alba auroclava II, vela blattea auroclava paragaudata II, vela holoserica alba auroclava orthopluma II, vela tramoserica prasinopurpura II, vela tramoserica leucorhodia II, vela tramoserica leucoporphyra II, vela holoserica coccoprasina II. Item alia paratura holoserica vela blattea auroclava orthopluma II, vela tramoserica aquilata coccoprasina II, vela tramoserica holoblatta II, vela loricata (*luricata*) melinoporphyra uncinata duo, vela holoserica holoblata II, vela apoplacia (apoblacia sive ad ploblatea); coccoprasina cancellata rosulata duo; item vela apoblatta coccoprasina cantharata v. Item alia paratura, vela linea auroclava clavatura quadra, duo vela linea auroclava paragaudata clavatura rotunda II, vela linea paragaudata Persica clavatura cocomelina prasina II, vela linea paragaudata Persica clavatura leucorhodia II, vela linea blatoserica paragaudata II, vela linea blatoserica orthopluma II. Item vela linea pura XIV. Item ante regias basilicæ, vela linea plumata majora fissa numero tria. Item vela linea pura tria. Ante consistorium velum lineum purum I. In pronao velum lineum purum I, et intra basilicam proporticia (*pro porticibus*) vela linea rosulata VI, et ante secretarium vel curricula vela linea rosulata pensilia habentia arcus II. Item codices, Evangelia IV, Apostolum, Psalterium, et Comitem. Illico ante omnia cautione prospiciens ne me-

cum (quod absit) observatio cultusque ecclesiæ Cornutianensis videatur occidere, ut legem et conditionem ponerem donationi meæ, ne unquam cuilibet antistitum presbyterorum sibi met succedentium, vel clericorum quidquam ex his prædiis, vel hortis, vel speciebus argenteis, seu vestibus a me supra designatis, alienare in aliam quolibet titulo unquam liceat, aut certe sub occasione cultus divini ad alterius ecclesiæ ornatum qualicumque ex hac occasione transferre. Quod etiam in his observari eadem conditione volo, quæ futuro tempore fuerint provocatione nostræ devotionis adjecta, quoniam largitatio nostræ præsentis perpetuam præfatæ Ecclesiæ cupio pertinere substantiam. Quod si quidquam de alienatione a me prohibita fuerit forte tentatum, tunc ego, vel hæres hæredesque sui, vel successor successoresve mei, vel qui illis deinceps successerint, universa quæ hujus donationis sunt tenore comprehensa, ad suum jus proprietatemque reducant: quoniam quod a nobis cogitatione venerandæ religionis oblatum, secundum legem et conditionem positam, licere non debet cuicumque personæ vel alterius ecclesiæ, vel prædiis cujuslibet deputare. Hanc autem scripturam donationis Feliciano notario meo scribendam dictavi, eique relectæ a me sine dolo malo manu propria subscripsi et gestis allegari propria voluntate mandavi, stipulantibusque venerabili viro presbytero, diaconibus universisque clericis memoratæ ecclesiæ de omnibus supradictis sponendi. Subscripta XV Kal. Maiarum, domno Leone PP. Augusto quat. PROBANO V. C. COSS. FL. VALIA. Q. THEODOVIUS V. C. ET INL. ET COMES ET MAGISTER UTRIUSQUE MILITIÆ huic donationi a me dictatæ et mihi relectæ prædiorum omnium suprascriptorum argenti et vestium servata et in perpetuum custodita lege et conditione quam eidem donationi imposui, consensi et subscripsi, salvo scilicet usufructu suprascriptorum agrorum, quem supra eadem mihi scriptura servari.

NOTÆ.

Hanc chartam, quæ primum a Josepho Maria Suaresio ex archivo Tiburtino publicata est, hic denuo visum est recudere, et in capite omnium veterum instrumentorum apponere, tanquam antiquissimum monumentum, quod Leone PP. (id est perpetuo) Aug. quartum et Probano V. C. COSS., id est anno Christi 474 conditum est, ut ex Cassiodoro, Marcelino Comite aliisque fastis constat. In multis observatu dignis non leviter præterire licet id quod legitur de *Libro Comite*; qui Hieronymo ascribitur ante annos octingentos; certe auctorem Hieronymum æqualem, aut supparem habet, ex hac charta. MABILL.

Visum est aliquot voces ex oblatiis vasis ac vestibus hujusce donationis interpretari, quæ in Bibliothecario frequentes cum legantur, lexi vices supplere possunt ad Vitas Anastasianas. In textu occurrunt juxta sequentes numeros.

I. *Hamulam oblatoriam*. *Hamula* sive *amula* diminutivum vocis *Hama* seu *ama*, indicat sequioris ævi scriptoribus *urceolum*, nostris vero ritualibus in libris adhibetur sæpius ad illum exprimendum, in quo aqua ad oblationem sacrificii vino admiscenda ministratur per subdiaconum; licet sumi etiam possit pro utroque urceolo vinum et aquam oblationis

servante. Illius figuram ex veteri argenteo sacris imaginibus opere anaglypho exstantibus decorato, dedi in notis ad S. Urbanum, quas vide. Videndi quoque Altaserra et Bencinius in notis ad S. Sylvestrum, necnon Cangius in Glossario Med. et Inf. Latin. Panvinius in interpr. vocum obscurarum ecclesiasticarum, edita una cum ejusdem supplemento ad Platinam de Vitis Pontificum, observat *amulam* et *amam* eadem significatione adhiberi etiam a vulgato interprete sacrorum Bibliorum in versenda Græca voce *φιάλας*; tertio Regum cap. VII, vers. 40. Quin etiam a Columella in cultu hortorum *hamulam* legi pro vase ad aquas continendas adhibito.

Aut habilem lymphis *hamulam* Bacobique lagenam.

Quare non tantum mediæ et infimæ, sed etiam germanæ Latinitatis vocabulum habendum et aquarium vas indicare.

II. *Colum*. « Hoc erat vasculum quoddam (ait Panvinius *loco laudato*) subtilissimis foraminibus ab imo perforatum, quo vinum ex hamulis in calicem refundebatur. » Idcirco ex lamina tenui ducebatur, quemadmodum etiam nunc in officinis aromatoriorum et similibus, ut per illa foramina exigua tractus liquor omnem deponeret fecem, ne scilicet ma-

teries liquoris in calice offerendi quidpiam fæculentum contineret. Ordo Romanus probat antiquitas adhibitum, tunc certe necessarium pro disciplina communicandi sub utraque specie, quæ copiosam materiem cum requireret ad consecrandum, cavendum erat ne in tanta affusione liquoris illaberetur in calicem quidpiam extraneum, animalcula, etc. Eadem de causa adhibebantur calices majores ac minores hic etiam memorati. Vide figuram colatorii seu coli in notis nostris ad S. Urbanum, num. 3 et 4, ex antiquo cimelio expressam.

III. *Pharum*, etc. Lampadem cui per catenulas inferne suspensus erat cantharus argenteus latior, ne scilicet ex lampade commota oleum excideret in pavementum. Catenæ autem cantharus istum adnectentes lampadi per delphinum sigilla affabre elaborata eleganter sustinebantur, quemadmodum etiam catenulæ coronarum lampadis in morem appensarum ita infibulantur: *coronas argenteas iv cum catenulis suis et delphinis viii*. Coronarum suspensio visitur in diptychis consularibus apud Cangium dissert. de inf. ævi numismatibus, et ante thronum episcopi in musivo Ravennati aliisque.

IV. *Cicindelas argenteas*. Species lampadum diversarum Panvinius recognoscit in hisce pharis, cantharis, cerostotis, coronis, etc. Ita enim scribit in lexico memorato sui additamenti ad Platinam: « *Phara* Damasus et Bibliothecarius Romanorum pontificum, et præsertim S. Silvestri Vita, *phara canthara, cerostata, coronas, delphinos, lychnos, et linochos* pro diversi generis lampadibus et lucernis in ecclesiis ardentibus acceperunt. Et multis erudite collatis ad illustrandam voce *pharorum*, addit. « Cur autem pharus cantharus dicatur, haud certo scio, nisi in formam vasis magni factus fuerit in extrema parte. Nam poculum fuit quod Baccho tribuebatur, sicut scyphus Herculi dictus a cantharo, quod erat navigii genus. Plinius lib. xxxiii, cap. 44, refert Marium post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi Patris exemplo. Virgilius:

Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.

Ulpianus tradit cantharos esse per quos aquæ saliant. » Hæc Panvinius. Recte: nam patulis vasis utrobique liquor excipitur.

Cantharos igitur ansatos candelabro impositos constituisse pharacantara ex veteribus anaglyphis arguimus passim occurrentibus in zophoris templorum ad illustrandas ædes non solum ceris, sed etiam odorata mistura aliarum specierum flammam nutrimentum, aromatum, balsami tactis, etc.

Pinguiori vero materie et ingrati odoris succo refertis vasis hodie passim collustrantur viæ in festis publicæ lætitiæ, vulgo dictis *padellæ*, quæ loco *pharacanthari* adhibentur sub dio.

Cicindelas quod attinet hic enuntiatas, Cangius ostendit, ex Festo, *cicindelas* appellari insecta illa parvula alata muscarum instar, quæ noctu per æstatem collucent, dicta etiam *noctulicas*. Ex illarum

A igitur similitudine ellychnia in vtreis lampadibus oleo innatantia cicindela dicta sunt, ac nomen communicarunt ipsis lampadibus et vasculo metallico quibus istæ lampades vitreæ includuntur.

Stantarea. Stantarea a stando denominata juxta eundem sunt candelabra per se stantia.

In confessione ostrea. Recte idem auctor putat corrigendum esse mendum amanuensis, ac legendum *ostia*, valvas scilicet ad confessionem, sive in ingressu presbyterii appositas, nam sequitur *cum clavi sua*.

Et in palliis. Ab enumeratione vasorum sacri ministerii progreditur ad vestes et primum recenset sacerdotales, *pallia* scilicet et *mafortes*. Deinde *vela* quæ prætenduntur altari, et regiis basilicæ foribus, et consistorio, et in pronao, et ante secretarium. Facile constat legenti illarum vestium differentias ac nomina peti vel ex materia serica, aurea, unde intextuntur, vel ex texturæ forma, sive addito clavo seu limbo purpureo, aureo, sive ex figura ejusdem clavi quadrata aut rotunda, modo ex regionibus unde afferebantur: quare dicuntur *pallia* Aquatana, et Cassiotica, et *vela* Persica; sive ea coloribus quibus imbuebantur: albo, rosaceo, seu rhodomelino, et leucorhodino, blatteo seu purpureo (nam *βλαγγιον* Græcis est conchilli genus, notantibus Cangio et Macro), prasino et coccoprasino, coccomelino, aquilato, ac similibus. Quid sit paragaudis dixi supra col. 993 occasione icunculæ æneæ institis seu fasciis præinctæ, quæ numisma Constantini Maximi præfert pectori affixum, esse scilicet fasciam latiore seu clavum aureum pro regio more aptatum tunicæ, pallio nec non aliis vestibus ac velis, unde paragaudis nomen illis quandoque obvenit. Nec dissentiunt lexicographi. Macer. *Paragaudis, fascia sive laticlavi species serico et auro contexta, qua vestium extremitates ornabantur: ex Cod.*

Paragaudes purpureas violacei coloris albo pallio et albæ tunicæ rite adjunctas ostendit imago Melchisedech regis et sacerdotis a S. Sixto tertio in musivo Liberiæ basilicæ expressa, cujus typum infra damus in notis ad ejus Vitam. In ejusdem basilicæ musivo arcus triumphalis per eundem Sixtum pariter efformato scribæ Judæorum et sacerdotis, qui Herodi interroganti de loco ubi Christus nasceretur Scripturas prophetarum ostendunt indicantes Bethlehem, pallia pura præferunt, nullis assutis clavis, sed tantum pectori affibulata, ut in ejus musivi icone per nos ibidem allata spectandum exhibemus.

Pauca hæc indicata occasione chartæ Cornutianæ satis fortasse fuerint ad obsoletas illas voces vasorum ac vestium in hisce Vitis memoratorum intelligendas, aut saltem ad cognoscendum nullum admodum in Bibliothecario occurrurum ex hujusmodi vocabulis, cujus significatio in Lexicis Cangii ac Macri non reperitur. Quare nec Panvianum recudere necesse ducimus, nec diutius his immorari. BLANCHINI.

*Imago Beati Petri
 Principis Apostolorum
 Ætate Sancti Silvestri in Ecclesia Romana asservata
 ut in Epistola Hadriani I ad Carolum M.
 quam ita expressam
 in Musivis Basilicæ Liberianæ a Sixto III,
 ac in Tit. SS. Prædixis, et Cæciliæ a Paschali I,
 et a Pontificibus Successoribus
 per vetustas icones, et Bullarum signacula,
 diligenter delineavit et incidit
 Petrus Rotari Nobilis Veronensis
 Romæ anno MDCCXXVIII.*

*Imaginis S. Pauli Apostoli
 Ætate B. Silvestri in Ecclesia Romana custoditæ
 ut ex Epistola Hadriani I lecta in Syn. Nicæna II
 lineamenta peræque expressa
 in Musivis Liberianæ Basilicæ sub Xysto III
 ac Titulorum S. Præxedis et S. Cæciliæ sub Paschali I
 aliisque vetustissimis iconibus, et Bullis Pontif.
 accurate consecratus incidit
 Petrus Rotari Nobilis Veronensis
 Romæ anno MDCCXXVIII.*

ANASTASII

ABBATIS

ET ECCLESIAE ROMANAE PRESBYTERI ET BIBLIOTHECARI

HISTORIA

DE VITIS ROMANORUM PONTIFICUM.

(Auctor hujus Libri Pontificalis fere omnia sua mutuatur ab auctore secundi Catalogi (Reginæ Suev. et Colb.) quod indicamus in textu caractere Italico ; illa vero quæ caractere Romano excusa sunt, aliunde auctor desumpsit ; ut quæ habet de martyrio apostolorum anno 38 post Christi mortem et de ordinationibus a Petro et Lino peractis. (EDIT. PATROL. ex notis a Schelestr.)

(In notulis ex margine editionis Fabrotti collectis, * indicat codicem Velseri collatum cum Vaticano ; B, lectiones ex codd. card. Baronii ; B, ex ejusdem cardinalis sententia ; C, ex Conciliis editis per Surium.)

I. SANCTUS PETBUS APOSTOLUS.

ANNO CHRISTI 45, CLAUD. IMPER. 3.

1 Beatus Petrus, apostolus et princeps apostolorum, *Antiochenus* ^a, *filius Joannis, provincie Galilææ, vico Bethsaidæ, frater Andreæ* ^b. Primus sedit cathedram episcopatus in Antiochia annos septem. *Hic* ^c *Petrus ingressus in urbem Romam sub Nerone Cæsare* ^d, *ibique sedit cathedram episcopatus annos viginti quinque, mensem unum, dies octo* ^e,
5 *Fuit autem temporibus Tiberii Cæsaris et Caii, et Tiberii Claudii, et Neronis* ^f. ^g *Hic scripsit duas Epistolas quæ Catholicæ* ^h *nominantur, et* ⁱ *Evangelium Marci, quia Marcus auditor ejus fuit et filius ejus de baptismo* ^j. *Post omnem quatuor Evangeliorum fontem, quæ ad interrogationem et testimonium ejus, hoc est Petri, firmata sunt, dum alius Latine, aliusque Græce, et alius Hebraice consonant* ^k, tamen ^l *ejus testimonio sunt*
10 *firmata. Hic martyrio cum Paulo coronatur post passionem Domini annis triginta octo* ^m *qui sepultus est via Aurelia in templo Apollinis, juxta locum ubi crucifixus est, juxta palatium Neronianum in Vaticano, juxta territorium triumphale, in Kalendas* ⁿ *Julias. Hic fecit ordinationes per menses Decembrios : episcopos vi, presbyteros x, diaconos viii.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Petrus annis viginti quinque, mense uno, diebus novem. Fuit temporibus Tiberii Cæsaris, et Caii, et Tiberii Claudii, et Neronis : a consulatu Vinicii et Longini usque Neronis ^o Veteris [*Ms. Bucherii habet Nerovæ et Veri*]. Passus autem cum Paulo die tertia Kalendas Julias consulibus SS., imperante Nerone.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a T. I Concil deest Antiochenus. ^b Vide Baron tom. I Annal., anno 39. ^c hinc. ^d C et B, Claudio. ^e B, ann. 24, m. 5, d. 41. ^f B, Claudii et Neronis. ^g Vide Bar an 45 et 68. ^h C, et canonica. ⁱ Vide Baron an. 44. ^j a bapt. ^k C, Hebr. scribentes. ^l C, omnia. ^m Baron ad an. 69. ⁿ C, III Cal. ^o C. epis. 3, diac. 7.

VARLÆ LECTIONES.

es variæ a Fabrotto additæ extra A sibi imminere, Clementem episcopum consecravit, eique cathedram vel Ecclesiam omnem disponendam commisit, dicens: Sicut mihi ligandi et solvendi tradita est a Domino meo Jesu Christo potestas, ita et ego tibi committo, ut ordines dispositores diversarum causarum, per quos actus ecclesiasticus dirigetur (Maz. profligetur) et tu minime curis sæculi deditus reperiaris, sed solummodo ad orationem et prædicationem populi vacare stude. Post hanc dispositionem, martyrio cum Paulo coapostolo suo coronatus est, post passionem Domini anno 39. Illic sedit in episcopatu Romæ annos 25, m. 2, d. 8. Sepultus est autem via Aurelia in templo Apollinis, juxta locum ubi crucifixus est secus palatium Neron. in Vatic. 4, ter. tri. III Kal. Jul. Illic fecit ordinationes per mensem Decem. episc. 6, pr. 10, diac. 8.

lin. 4, A, annis 6, lin. ead., B, mens. 2, dies i, B, quæ canonicæ. lin. 7, A, quæ post etc., firmatæ; B, formatæ. lin. ead., B, Hic ordinavit duos episcopos, Linum et qui præsentialiter omne ministerium sacerurbe Roma populo vel supervenientibus nt. Beatus autem Petrus orationi et prædicationibus erudiens, vacabat. Hic cum Simone et discipulis disputationes habuit, tam ante Nerom ante populum, et quos B. Petrus ad fidem aggregabat, ille per magicas deceptiones at, et dum diutius altercarentur, Simon ita interemptus est. Hic beatum Clementem consecravit, eique cathedram et Ecclesiam disponendam commisit, dicens: Sicut servandi tradita est a Domino meo Jesu potestas ligandi et solvendi, et ego tibi committens ordinans dispositores diversarum causarum actus ecclesiasticus profligetur, tu miris sæculi deditus reperiaris, sed solummationi et prædicare populo vacare stude. Post positionem, martyrio cum Paulo coronatur. A et B, Diaconus 7.

m Fabrotti lectiones ex tribus codicibus regio, Mazarino et Thuano excerptæ.

st. B. Hier. a deest inscriptio: qua gesta sunt, 2. ib. nostra sanctitas r. in ora: al. humiliens. Et mox, quis meruerit, etc. Epist. Da-Hieronymum: temporum sacerdotatum. Ven gesta P.

in ora c. Maz.: Liber iste intitulatur: de Gestis Pontificum. Sed cum non potuerit sua tempora scribere, quod superadditum est, est auctoris, cujus nomen non teneo. Verum Gelasii papa II quidam Pandolphus ostendit se ista scripsisse, quod intelligi potest to opere usque ad sua tempora, vel de Vita antum, quod ex Vita Paschalis secundi con-

in cod. M.: Incipit series Pontificum Roman, qui in sede B. Petri apostoli ab ipso usque tempore sederunt. Et in ora: Dominus noster Christus I. Summus pontifex nascitur o Imperii Aug. annis 33, m. 3, in hoc nunc. trigesimo anno baptizatus. reliquum prædicavit. Post ejus passionem anno sequenti Petrus apostolus in partibus Orientis m annis 4, deinde anno Domini 38 venit am, ubi sedit annis 7, d. 8: deinde venit ubi sedit annis 25, m. 7, d. 8.

4, lin. 4 deest et lin. 2: Ap. natione Galiterra Bethsayda, filius Joannis, frater Ananias sedit in cathedra episcopali apud Anannis 7; fuit autem temporibus Tiberii Cæs. aligulæ, et Tib. Cl. et Neronis. Lin. 6, qui et filius in bapt. Post omnium q. ad interem ejus testimonio. hoc est P. f. s. dum alius lius Hebraice, alius Latine consonent. Lin. ordinavit Romæ duos episcopos, Linum et qui præsentialiter omne ministerium sacerurbe Roma populo vel supervenientibus nt. B. autem Petrus ad orationem et prædicationem populi erudiens vacabat. Hic vero cum fago prius in Judæa, et postea Romæ tam onem imp. quam et ante populum multas ones habuit, et quos Petrus ad fidem Christi at, ille per magicas deceptiones segregabat. diutius altercarentur, Simon divino nutu tus est. Petrus vero sentiens diem mortis

Epjndem variæ lectiones ex codice Thuano altero.

Incipit liber episcopalis, in quo continentur acta B. Pontificum urbis Romæ.

In ep. B. Hier.: Incipit ep. B. Hieronymi presbyteri ad beatissimum Damasum episcopum urbis Romæ. ibid. nostra humilitas, sentire cog. qui meruit. Rescriptio B. Damasi papæ ad Hier. p. D. e. v. R. II. p. sal. temp. sacerdotalis tamen q. g.

Num. 4. lin. 2, Vico Bethsaida. lin. 3, an. 7. Hic B. P. lin. 4, dies 3. lin. 7, filius de baptismo. lin. ead., fontem. ad int. Petri firmatæ sunt. dum alius gr. al. heb. al. lat. consonet, t. e. t. sunt firmatæ. Hic ordinavit. lin. 42 III Kal. lin. 43, per mensem Decembrem, presbyteros 40. diac. 7, episcopos per diversa loca numero 3. Illic ordinavit.

Lectiones variæ V. C. Luca Holstenii studio excerptæ ex codicibus Italiæ præstantissimis, Vaticanis duobus, Florentinis duobus, Cassinensi, Regio et Farnesiano, editæ vero a V. C. Emmanuele a Schelestrate tomo I Antiquitatis Ecclesiæ, pag. 403 et seqq. a quo etiam ea collata sunt cum vetustioribus Catalogis bibliothecæ Cæsaræ Vindobonensis, reginæ Sueciæ et Colbertinæ.

Num. 4, linea 2 Flor 2, cathedram. lin. 4 Flor. duo, menses 2, dies 3. lin. 6, Flor et Vatic., canonicæ. lin. 10. Flor., 39. lin. 12. Vat. et Flor. III Kal. lin. 14 Florent duo et Vat., diac. VII.

Lectiones variæ codicis Cavensis, excerptæ ab ill. præsule Francisco Penia, Romano Rotæ auditore, cujus autographum asservatur in bibliotheca Otthoboniana, ut docet hujus modi testimonium operi præfixum.

« Prope Salernum in regno Neapolitano sita est » civitas Cavensis, et in ea insigne monasterium » ordinis sancti Benedicti congregationis Cassinensis, sub invocatione SS. Trinitatis In eo monasterio antiquus liber vetustis characteribus scriptus de Vitis pontificum Romanorum exstabat. » Hunc librum, instante D. Antonio de Aquino, » qui illum in eo monasterio invenerat, et D. Cæsare Baronio petente, D. cardinalis Montaltus, » ejusdem ordinis protector, anno 1593 Romam afferri jussit. Cumque ego Franciscus Penia, Rotæ » auditor, eundem librum nactus essem, eum, servatis eisdem characteribus, transcribi mihi curavi, et per me ipsum cum antiquo exemplari, in quo » sunt frequentes solæcismi, ob imperitiam fortassis » scriptoris, contuli, ut apparet in hoc libro. »

Hac præmissa notione, sequitur contextus libri, in quo primum occurrit Catalogus Pontificum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, fortasse assutus codici Anastasiano. Tum leguntur epistolæ duæ, B. Hiero-

epistolem exhibet editis Fabrotti? deest iu editione Romano Vaticana quam sequimur. Edrr.

nymi nomine ad B. Damasum, et Damasi papæ ad A Hieronymum inscriptæ. Deinde sequuntur Catalogi infrascripti Pontif. Rom. a S. Petro ad Gregorium VII, unde conjectura suboritur de codicis ætate. In postremo Catalogo, servata codicis lectione, obscura ejus loca et vitia crassiora ex Baronio corrigenda adnotavimus.

INDICULUM *in quo loco unusquisque requiescit pontificum Romanorum.*

IN VATICANO.

I Petrus
II Linus
III Cletus
V Anacletus
*VI Evaristus
VIII Xystus
IX Telesfor
X Yginus
XII Pius
*XIII Eleuther
XV Victor
XLVII Leo
*XLVIII Simplicius
LI Gelasius
LII Anastasius
LIII Symmagus
LIV Hormisda
LV Johannes
LVI Felix
LVII Bonifatius
LVIII Johannes
LIX Agapitus
LXII Pelagius
LXIII Johannes
LXIV Benedictus
LXV Pelagius.
*LXVI Gregorius
*LXVI Savinianus
LVIII Bonifatius
LXIX Bonifatius
LXX Deusdedit
LXXI Bonifatius
LXXII Honorius
LXXIII Severinus
LXXIV Johannes
LXXV Theodorus
*LXXVII Eugenius
LXXVIII Vitalianus
LXXIX Adeodatus
LXXX Donus
LXXXI Agatho
LXXXII Leo
LXXXIII Benedictus
LXXXIV Johannes
LXXXV Conon
LXXXVI Sergius
LXXXVII Johannes
LXXXVIII Johannes
LXXXIX Sisinnius
XC Constantinus
XCI Gregorius
XCII Gregorius
XCIII Zacharias

IN CYMITERIO CALIXTI.

XI Anicetus
*XIII Soter
XVI Zeferinus
*XVIII Antheros
XX Pontianus
XXI Fabianus
XXIII Lucius
XXIV Stephanus

* In exempt. Peniæ mendose XLV.

XXV Syxtus
XXVIII Euthiceanus
XXIX Gaius
XXXII Rusebius
XXXIII Meltiades

IN CYM. PRISCILLE VIA SALARIA

XXX Marcellinus
XXXI Marcellus
XXXIV Silvester
XL Siricius
XLV Celestinus
LXI Vigilus

AD SCM PAVLVM

L Felix

AD SCM LAVR

*XLIII Zosimus
XLVI Systus
*XLVIII Hilarus

B

IN CYMITERIO CALOPODI VIA AVRELIA

*XVII Calistus
XXXVI Julius

AD SCAM FELICITATEM VIA SALARIA

XXXVII Liberius
*XLIII Bonifatius

AD VRSY PILEATV PORTVM.

XLI Anastasius
XLII Innocentius

IN PONTV IN MARI.

IV Clemens
*VI Alexander Mil. VI

VIA NVMENTANA.

*XVIII Vrbanus
*XVII Felix

C

VIA AVRELIA.

XXVI Dionisius
XXII Cornelius
XXXV Marcus in cym. suo via Ardeatin.
XXXVIII Felix, in cym. suo via portu
XXXIX Damasus in cym. suo via Arde
LX Silverius, in pontias
*LXXVII Martinus, in acersona

Numeros in codice Peniæ mendose iteratis, et nobis asteriscis notatos, corrigere potuist ejusdem sequenti Catalogo

I Dom Petrus sedit annos xxv. mensem i, dies vii
II Linus sedit annos xi, menses iii, dies xii
III Cletus sedit annos ix, mensem i dies xi
IV. Clemens sedit annos ix, menses xi, dies x
V Anacletus sedit annos xi, mensem i, dies vii
VI Evaristus sedit annos xiiii. menses vii, dies ii
VII Alexander sedit annos x, menses vi, dies ii
VIII Sixtus sedit annos x, menses iii, dies xxi
IX Telesphor sedit annos xi, menses ii, dies xxxii
X Yginus sedit annos iv. menses iii, dies vi
XI Anecitus sedit annos ix, menses iii, dies iii
* XII Pius sedit annos xi, menses iv, dies iii
XIII Soter sedit annos ix, menses iii, dies xx
XIV Eleuther sedit annos xv, menses vi, dies v
XV Victor sedit annos x, mensem i dies x
XVI Zeferinus sedit annos xvii, menses iii, dies x
XVII Calixtus sedit annos vii, menses ii, dies x
XVIII Urbanus sedit annos viii, menses xi, dies

xii

XIX Antheros sedit annos xii, mensem i dies x
XX Pontianus sedit annos v. menses ii, dies ii
XXI Favianus sedit annos xiv, menses xi, dies xi
XXII Cornelius sedit annos iii, menses ii, dies x
XXIII Lucius sedit annos iii, menses iii, dies xi

- V Stephanus sedit annos III, menses II, dies A
 I Syxtus sedit annos II, menses XI, dies VI.
 I Dionisius sedit annos II, menses III, dies VI.
 II Felix sedit annos II, menses X, dies XXV.
 III Euticianus sedit annos VII, menses X, dies
 III Gaius sedit annos XI, menses III, dies 9.
 I Marcellinus sedit annos VI, menses II, dies
 I Marcellus sedit annos V, menses VI, dies
 II Eusebius sedit annos II, menses II, dies
 III Meltiades sedit annos III, menses VI, dies
 IIII Silvester sedit annos XXIII, menses X,
 V Marcus sedit annos II, menses VIII, dies XX.
 VI Julius sedit annos XI, menses II, dies V.
 VII Liberius sedit annos X, menses III, dies
 VIII Felix sedit annum I, menses III, dies II.
 VIII Damassus sedit annos XVIII, menses II,
 Siricius sedit annos XV, menses XI, dies
 Anastasius sedit annos II, dies XXVI.
 Innocentius sedit annos XV, menses II, dies
 I Zosimus sedit annum I, menses VIII, dies
 III Bonifatius sedit annos III, menses V, dies
 Celestinus sedit annos VIII, menses X, dies
 I Syxtus sedit annos VIII, dies XVIII.
 II Leo sedit annos XXI, mensem I, dies
 III Hilarus sedit annos VI, menses III, dies X.
 III Simplicius sedit annos XV, dies VII.
 Ix sedit annos VIII, menses XI, dies XVII.
 elsius sedit annos III, menses VIII, dies
 I.
 Anastasius sedit annum I, menses XI, dies
 Symmachus sedit annos XV, menses VIII, dies
 Hormisda sedit annos VIII, dies XVII.
 ohannes sedit annos II, menses VIII, dies
 Felix sedit annos III, menses II, dies XIII.
 Bonifatius sedit annos II, dies XXVI.
 I Johannes sedit annos II, menses III, dies VI.
 I Agapitus sedit menses XI, dies XVIII.
 ilverius sedit annum I, menses V, dies XI.
 Vigilius sedit annos XVII, menses VI, dies
 Pelagius sedit annos III, menses X, dies D
 I Johannes sedit annos XII, menses XI, dies
 Benedictus sedit annos III, mensem I, dies
 Pelagius sedit annos X, menses II, dies X.
 I GG. sedit annos XIII, menses VI, dies X.
 I Savinianus sedit annum I, menses V, dies IX.
 III Bonifatius sedit menses VIII, dies XXVIII.
 I Bonifatius sedit annos VI, menses VIII, dies
 Deusdedit sedit annos III, dies XXIV.
 I Bonifatius sedit annos V, dies XIII.
 II Honorius sedit annos XII, menses XI, dies
 III Severinus sedit menses II, dies IV.
 IV Johannes sedit annum I, menses IX, dies
 LXXV Theodorus sedit annos VI, menses V, dies
 XVIII.
 LXXVI Martinus sedit annos VI, mensem I, dies
 XXVI.
 LXXVII Eugenius sedit annos II, menses VIII, dies
 XXIV.
 LXXVIII Vitalianus sedit annos XIV, menses VI.
 LXXIX Adeodat. sedit annos IV, mens II,
 dies V.
 LXXX Donus sedit annum I, menses V, dies X.
 LXXXI Agath. sedit annos II, menses VI, dies III.
 LXXXII Leo sedit menses XI, dies XVII.
 LXXXIII Benedict. sedit menses X, dies XII.
 LXXXIV Johannes sedit annos VI, dies IX.
 LXXXV Conon sedit menses XI, dies XXIII.
 LXXXVI Sergius sedit annos XIII, menses VIII.
 LXXXVII Johannes sedit annos III, menses II,
 dies XII.
 LXXXVIII Johannes sedit annos II, menses VII,
 dies XVII.
 LXXXIX Sisinnius sedit dies XX.
 XC Constantinus sedit annos VII, dies XV.
 XCI GG. sedit annos XVI, menses VIII, dies XX.
 XCII GG. sedit annos X, menses VIII, dies XX.
 XCIII Zacharias sedit annos X, menses III, dies
 XIII.
 XCIV Stephanus sedit annos V, dies XIX.
 XCV Paulus sedit annos X, mensem I.
 XCVI Stephanus sedit annos III, menses V, dies
 XXVIII.
 XCVII Adrianus sedit annos XXIII, menses X, dies
 XVII.
 XCVIII Leo sedit annos XX, menses V, dies XVII.
 XCIX Stephanus sedit annos VII, menses VII.
 C. Paschalis sedit annos VII, menses V, dies
 XVI.
 CI Eugenius sedit annos IV, menses II, dies
 XXIII.
 CII Valentinus sedit menses X, dies XL.
 CIII GG. sedit annos XVI.
 CIV Sergius sedit annos III.
 CV Leo sedit annos IX, menses III, dies V.
 CVI Ben. sedit annos II, menses VI, dies X.
 CVII Nycolaus sedit annos IX, menses VI, dies
 XX.
 CVIII Adrianus sedit annos V.
 Johannes sedit annos X, dies II.
 Marinus sedit annum I, menses V.
 Adrianus sedit annum I, menses IV.
 Stefanus sedit annos III, dies IX.
 Formosus sedit annos V, menses VI.
 Bonifatius sedit dies XV.
 Stephanus sedit annum I, menses III.
 Romanus sedit menses III, dies XXII.
 Theodorus sedit dies XX.
 Johannes sedit annos II, dies XV.
 Benedictus sedit annos III, menses VI, dies XV.
 Leo sedit dies XL.
 Xpoforus sedit menses VII.
 Sergius sedit annos VII, menses III, dies XVI.
 Anastasius sedit annos II, menses II.
 Lando sedit menses VI, dies XXXVI.
 Johannes sedit annos XIV, menses II, dies III.
 Leo sedit annos VII, dies XV.
 Stefanus sedit annos II, mensem I, dies XII.
 Johannes sedit annos IV, menses X.
 Leo sedit annos III, menses VI, dies X.
 Stefanus sedit annos III, menses IV, dies XV.
 Marinus sedit annos III, menses III, dies XIII.
 Agapitus sedit annos X, menses VII, dies X.
 Johannes sedit annos IX, menses III.
 Benedictus sedit menses II, dies V.
 Leo sedit annum I, menses II.
 Johannes sedit annos VI, menses XI, dies V.
 Benedictus sedit annum I, dies VI.
 Bonus sedit annum I, menses VI.
 Bonifacius sedit mensem I, dies XII.

Benedictus sedit annos IX.
 Johannes sedit menses IX.
 Johannes sedit menses IV.
 Johannes sedit annos X, menses VI, dies X.
 Gregorius sedit annum I, menses V.
 Johannes sedit menses X et V I.
 Silvester sedit annos IV, mensem I, dies IX.
 Johannes sedit menses V, dies XXV.
 Johannes sedit annum I.
 Sergius sedit annos III.
 Benedictus sedit annos XI, mensem I, dies XXI.
 Johannes sedit annos IX, dies IX.
 Benedictus sedit annos XIII.
 Silvester sedit dies LVI.
 Greg. sedit annos II, menses VI.
 Clemens sedit menses IX.
 Damasus sedit dies XXIII.
 Leo sedit annos V, menses II, dies VII.
 Victor sedit annos II, menses III, dies VII.
 Stephanus sedit menses VII, dies XXIX.
 Benedictus sedit menses IX, dies XX.
 Nicholaus sedit annos II, menses VI, dies XXV.
 Alexander sedit annos XI, menses VI, dies XXI.
 Greg. sedit annos XII, mensem I, dies V.
 Victor sedit menses IV, dies VII.
 Clemens sedit annos XX, dies C.
 Urbanus sedit annos XI, menses IV, dies XV.
 Paschalis sedit.
 Lando natione Sabinense ex patre Caino sedit annos VI, dies XXXVI.
 Johannes nat. Ravenna ex patre Johanne sedit annos XIV, menses II, dies III.
 Leo sedit annos III, dies XV.
 Stephanus nat. Rom. ex patre Teudemundo sedit annos II, mensem I, dies XII.
 Johannes nat. Rom. ex patre Sergio papa sedit annos IV, menses X.
 Leo nat. Rom. ex patre sedit annos III, menses VI, dies X.
 Stephanus nat. Rom. sedit annos III, menses IV, dies XV.
 Marinus nat. Rom. sedit annos III, menses VI, dies XIII.
 Agipitus nat. Rom. sedit annos X, menses VI, dies X.
 Johannes nat. Rom. ex patre Alberico sedit annos IX, menses III.
 Benedictus annum I, menses VI.
 Leo natione Romanus protoscrinio ex patre Johanne protoscrinio de regione Clius argentarius; sedit annum I, menses IV; qui consecratus est per mensem Decembrio, a vivente prædecessore suo Johanne. Hic fecit ordinatione in eodem menses presbyteros VII, diaconos II, et cessavit episcopatum ejus: quo vivente Romani ordinaverunt diaconum papam unde obsessi sunt anima foto imperatore^b unde tam famis penuria passi sunt, ut etiam modium furfuris venundaret xxx den.
 Johannes episcopus Narniensis natione Romanus ex patre Johanne episcopo sedit annos VII, menses XI, dies V, et cessavit episcopatum qui prius fecit in exilium menses X, dies XXVIII, annuente Deo iterum recepit papatum, ideo dictum est iste XIV.
 Benedictus natione Roman. ex patre Ildebrando, sedit annum I, menses VI. ° Iste comprehensus a quo de Crescentio Theodoræ filius et in Castellum sancti Angeli retrusus, ibique strangulatus est propter Bonifatium diaconum quem miserunt vivente eo pp.
 Domnus de Suti, ^d annum I, menses VI.

^a De intrusione Leonis vide Baron. ad an. 863, pag. 777, edit Rom.

^b Legendum a Nicephoro imperatore.

^c Vide Baron. ad ann. 972 et 974.

^d Fortasse leg. de Sutri. Vide Baron. ad ann. 979.

A Bonifatius ° natione Romanus ex patre Ferruccio, sedit mensem I, dies XII.

Benedictus natione Romanus episcopus Sutrinus vocatus ex patre dd. sedit annos VII.

Johannes episcopus natus Papiæ, sedit menses VIII, quem iste supranominatus Bonifatius Ferruccii filius reversus a Constantinopoli ubi fuerat comprehendit supradictum Johannem papam ac deposuit et in castellum S. Angeli in custodia misit; et ibi custodire eum fecit, ibique infirmitate et famis inopia per IV menses acriter sustinuit, ac mortuus est, et ut fertur occisus est. Qui ipse Bonifatius post mortem ejus sedit menses XI, qui repentina morte interit et in tantum eum odio habuerant sui, ut post mortem eum cederent, et lanceis vulnerarent, atque per pedes traherent, nudato corpore usque in campum, ante caballum Constantini procecerunt atque dimiserunt. Ubi mane venientes clerici et videntes eum ita turpiter et dedecore jacentem, caesum et lanceatum, collegerunt et sepelierunt.

Johannes natione Romanus ex patre Leone presbytero de regione Albas Gallinas, sedit annos I, menses VII, dies X. ^f Iste exosos habuit clericos. propter quod et clerici eum odio habuerunt, et merito quia omnia quæ habere et acquirere poterat, parentibus suis distribuebat.

Gregorius natione Sardonum, ex patre Ottone sedit ann. I, mens V.

Johannes natione Græcus, sedit ann. X. r. s. f. Silvester natione Aquitaniorum ex patre Agilberto sedit annos IV, mensem I, dies IX.

Johannes qui vocatur Sico, natione Romanus de regione Biberatica, sedit mens. V, dies XXV.

Johannes qui vocatur Fasanus, de regione secus porta Metrovi, sedit annum I.

Sergius, qui vocatur Os porci, natione Romanus, sedit annos III, dies XV.

C Benedictus natione Tuscalanus, ex patre Gregorio sedit annos XI, menses XI, dies XXI.

Johannes germanus ejus frater Alberici majoris sedit annos IX, menses IX.

Benedictus nepos illorum ex patre Alberico sedit annos XIV, menses IV, et ejectus est de pontificatu. et constitutus est in sede apostolica Johannes Saviniensis episcopus, cui posuerunt nomen Silvester.

Silvester, qui Johannes Saviniensis episcopus injuste tenuit cathedram pontificalem diebus XVI, et ejectus inde restitutus est prædictus Benedictus, et tenuit pontificatum mensem I, et dies XXI.

Et ille ipse eum dedit Johanni archicanonico sancti Johannis ad portam Latinam suo patrino. In die Kal. Mai. cui posuerunt nomen Gregorius. Vide Baron. ad ann. 1044.

Gregorius, qui vocatur Gratianus, qui etiam tenuit pontificatum annos II, et menses VI, et per imperum legaliter perdidit illum, et ductus exiit ab eo transalpinis partibus. Hoc est in Synodo. Vide Baron. ad annum 1046.

Clemens benignus, qui vocatur Sugerius, natione Saxonum, sedit menses IX, dies VII, prænominatusque Benedictus iterum est in pontificatum reversus: et tenuit eum menses VIII, dies IX, id est a festivitate sanctorum quatuor Coronatorum usque in festivitate S. Alexi.

Damasus, qui vocatur Poppo, natione Noricus, quod alio vocabulo Baviarius dicitur, sedit dies XIII. et cessavit episcopatus menses VI.

° Intrusus ut infra in Joanne. Vide Baron. ad ann. 985. et ad 992, pag. 876. lit. D.

^f Tempest. in Vit. Rom. Pont., impress. Romæ 1596. Vide Baron. ad ann. 992, an inter calumnias Gerberti sit hoc enumerandum.

natione Teutonicus, qui vocatus est Brunus, annos 7, menses 11, dies VII, et cessavit episcopatus dies XI.

Or, qui vocatur Gebeardus, natione Noricus, annos 11, menses III, dies XIII, et cessavit episcopatus dies VIII.

hanus, qui vocatur Fredericus, natione Longus, ex patre Gozolene, sedit menses VII, VIII, et cessavit episcopatus dies XI.

dictus, Billitensis episcopus, natione Romae, patre Guidone, sedit menses IX, dies XX, qui nunc est a sede sua.

aus, qui vocatur Girardus, natione Allobrogum, hoc vocabulo Burgundio dicitur, sedit annos 11, dies VI, dies XXVIII; et cessavit episcopatus menses VIII.

ander, qui vocatur Anselmus, natione Longobardus, sedit annos XI, menses VI, dies XXV.

orius, qui vocatur Ildebrandus, natione Turonensis, patre Bunico, sedit annos XII, mensem I, et

Sequitur manu R. P. Q. Peniae hoc testimonium.

« Iste insignis liber per multos annos deperditus extra monasterium fuit. Tandem rev. domino Nicolao Antonio Murensi episcopo procurante, sacro Cavenensi cenobio restitutus fuit, tempore quo pater dominus Chrysostomus de Neapoli ejusdem sacri monasterii abbas existebat. regiminis vero sui anno quinto, videlicet anno salutis 1546 die 18 « Novembris. »

Hæc hoc igitur codice damus variantes lectiones.

Lin. 2, vico Betbsaida. lin. 5, et Gagi. lid. 8. quæ ad interrogationem. et t. e. h. e. P. firmate sunt. dum alius Latine aliusque Grece et alius Ebraice consonent, tamen ejus testimonio sunt firmate. Hic martyrio, etc. tin. 41, in templum B Apollinis. lin. 42, III Kal. Julias. lin. 44; diaconos VII.

NOTÆ VARIORUM.

BENCINI.

a 4. — *Beatus*. Vetustiores Romanorum pontificum catalogi sive editi, sive inediti, et libri Pontificum codices duplicem plerumque titulum et *beati*, *nini* soli Petro tribuunt; in reliquorum nominatione, et si primitivæ Ecclesiæ pontificii dignatione essent illustres, nudo simple nomine eos signant. In titulo *beati* soli Petrono resperxisse videntur ad Redemptoris, quo post Dei Verbi confessionem *beati* testimonio honestavit: *Beatus es Simon Bar-Jona* xvi. 47). Ad quæ respiciens Basilii scripsit 5. Petrus (orat. 3 de Penit.) *beatitudinem* *magis* *ceteris omnibus adeptus est*. In Nom Testamento duo eo titulo cohonestantur, a, quæ divino afflata Spiritu dixit: *Ex hoc me dicent omnes generationes* (Luc. 1) : et Redemptoris voce. Hinc vera origo vocis *sancti* et *beatissimi*, quæ pontificibus tribuitur ab eis et conciliis, sic ut antonomastice eo titulo abatur pontifex Romanus. Sic Mauricius imperator, anno 590, Gregorium Magnum (in tomo III pag. 528) : *In quibus omnibus tuam beatitudinem ad illos transmisisse.... ut ad tuam beatitudinem perveniant*. Quo titulo utitur passim a, et Hieronymus in epistolis ad Damasum. Titulum Pontificalis infra in Adriano : « In ipso ordinationis suæ direxit ad ejus beatitudinem missos Desiderius Langobardorum rex. » septimo potiori jure et usu inductum, ut titulum Romani pontificis esset. Unde Constantinus Pogonatus in epistola ad Donum, dum scribit reticorum conatu ad extirbandum Vitaliani nomen e sacris diptychis, ita scribit : *ut ejus Vitalianus beatissimus de diptychis* (tom. III Iarduini, pag. 4047) ; et Anastasius in Bene II, num. 556 : « Cujus beatitudo in tantum atque refulsit atque præfloruit, ut omnibus sanctis dictis et opere diceretur. » Domini vero li Petro tribuitur in catalogo exstante tomo pag. 40, successoribus nudo nomine indicata est usurpatio. In concilio enim Romano laro Leonis Magni successore inter acclamata sæpius repetitum est : *Per dominum Petrum, perpetuum serventur, rogamus* (in synod. Caslita a Lupo, c. 218. pag. 473). Et Stephanus II, encyclica in Galliis edita, quam refert Hilarius in Areopagiticis, *Dominum Petrum* vocat. a legitur eadem vox Romanis pontificibus a xti sæculi, dum Turon II, cap. 23 (lib. IX c. 45), *dominum Gregorium* vocat, et Gregorurum. *dominum Paulum* hujus nominis pri-

mum indigitat. Hinc in antiquissimis verbis inscriptionibus *dominus* aut *dominus* præmittitur nominibus pontificum, et in Triclinio Lateranensi Carolus Magnus et Leo III ex æquo eo Domini titulo cohonestantur. Martyribus etiam ævo S. Cypriani tributum *domini* titulum infra adnotabitur.

Petrus. Series Romanorum pontificum, ac varii vetustiores catalogi, sive ordinem pontificum exhibentes : sive obitum signantes, sive indiculi, et alia similia monumenta, nullo discrepante, a solo, et uno Petro ordinem successionis ordiuntur, ac nullus Paulum ut cathedræ Romanæ episcopum sociat cum Petro : ex quo etiam convellit nuperum de bicipiti capite Petro et Paulo commentum. Imo in primitiva Ecclesia adeo firma erat unius Petri pontificis, et solius origo, et ab eo uno successio deducta, ut socium in cathedra admittere alienum ab institutione evangelica putaretur. Plura congerere non est presentis instituti, tria tamen in triplici schismate Novatiani, Donatistarum, et Felicis Liberio in exsilium acto, breviter innuenda, ut Ecclesiæ et populorum hæc persuasio illustretur, et horum catalogorum magis pondus elucescat, qui concorditer a Petro solo originem desumunt. Cum enim Novatianus adversus Cornelium sedem apostolicam invadens schisma conflasset, inter alios, qui cathedræ defensionem, et Cornelii adversus schismaticos certamen susceperunt, præcipuus laudatur S. Cyprianus, qui edito ea occasione aureo de unitate libro, ac ad diversos datis epistolis, perpetuus est in eo effato tuendo ex divina nempe institutione cathedram esse unam, Petro uni traditam, in successores derivatam : socium admittere alienum, et sacrilegum : « Super unum, inquit, ædificat Ecclesiam suam.... ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. » Universim in cunctis epistolis datis ad Cornelii pontificatum legitimum tuendum hæc repetit (epist. 40) : « Deus unus est, et Christus unus, et una Ecclesia, et cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare construi, et sacerdotem novum fieri præter unum altare, unum sacerdotem non potest... adulterum est, impium est, sacrilegum est. » Et in epistola Antoniano data, in qua effatum pluribus illustrat, cum dixisset Cornelium Fabiano Martyri successisse, « cum locus Petri, et gradus cathedræ sacerdotalis vacaret. mox infert. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est ; non jam secundus ille. sed nullus est. » Et Lucio Cornelii successoris scribens, advertit Cornelium suo martyrio effatum comprobasse. » Unde contra Ecclesiam Christi, et episcopum Cornelium beatum

martyrem vosque omnes sæcularis postetas subito proruperit (arte nempe Novatianorum) ; unde ad confundendos hæreticos, et retundendos ostenderet Deus, quæ esset Ecclesiæ, quis episcopos ejus unus divina ordinatione delectus. » In schismate vero Donatistarum veritas hæc, et catalogorum identitas, et universalis Ecclesiæ persuasio, de cathedra una, soli Petro data, origine necessaria ab uno Petro proveniente, spectatissime probata est ab Optato in libris adversus Parmenianum. Cum catholicis conveniebant Donatistæ in priori veræ Ecclesiæ dote, quam dicebant esse cathedram, Petri ; pariter in continuata successione in cathedra, in qua unus episcopus sedeat. Sic enim ex utriusque sensu Optatus, cum de prima veræ Ecclesiæ dote : « Inter quas cathedra est prima, ubi nisi sederit episcopus, conjungi altera dos non poterit. » (Lib. 11, pag. 34.) Cathedram vero esse a S. Petro Romæ collocatam, in qua solus sederit, et hanc a Donatistis ignorari non posse, sicuti, et successionem a Petro derivatam ita expressit : « Videndum est, qui et ubi prior cathedra sederit : si ignoras discite : si nosti erubescite... ignorantia tibi ascribi non potest. » Tanta erat et unius cathedræ Petri, et successionis continuata series, ut non dubitaverit ita schismaticum compellere. « Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum Caput Petrus... in qua una cathedræ unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri apostoli sibi quisque defenderent, ut jam schismaticus, et peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. » Deinde ex priori unius cathedræ Romanæ constituta veritate, descendit ad perseverantem successionem ostendendam, quam juxta vetustos catalogos sic recenset. « Ergo cathedra unica, quæ est prima de totibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus, » reliquisque pontificibus assignatis usque ad Siricium, quo tempore velitationem cum schismaticis agitabat, concludit : « Cum quo nobis totius orbis commercio formatum in una communione societate concordat. » Donatistæ priores videntes hanc orbis totius communem persuasionem, ne priori dote veræ Ecclesiæ cathedræ Romanæ, et unius episcopi a Petro deducta necessaria origine sedentis orbari viderentur, exinde comminiscuntur phantasticum caput, et Romanum proprium episcopum, quod ita in eis opponit Optatus. « Vestræ cathedræ vos originem reddite, qui vultis sanctam Ecclesiam vindicare. Sed et habere vos in urbe Roma partem aliquam dicitis. Ramus est vestri erroris protensus de mendacio, non de radice veritatis. Denique si Macrobio dicatur, ubi illic sedeat, nunquid potest dicere in cathedra Petri ? quam nescio si vel oculis novit, et ad cujus memoriam non accedit quasi schismaticus ? » Romanum hunc Donatistarum primatum, cathedramque Romanam exinde proscindit quia non a Petro, sed a Victore Garbiensi, qui schismate in Africa conflato primus ausus est Romæ pestilentiam sedem collocare. Infert itaque Optatus : « Ergo restat, ut fateatur socius vester Macrobius se ibi sedere, ubi aliquando sedit Enclopius. Si et ipse Enclopius possit interrogari, diceret se ibi sedere ubi ante sedit Bonifacius Belitanus. Deinde si et ipse interrogari potuisset, diceret ubi sederit Victor Garbiensis a vestris jam dudum de Africa ad paucos erraticos missus. Quid est hoc quod pars vestra in urbe Roma episcopum civem habere non potuit ? Quid est quod toti Afri, et peregrini in illa civitate sibi successisse noscuntur ? non apparet dolus ? non fictio quæ est mater schismatis ? Interea Victor Garbiensis, ut hinc mitteretur, non dico lapis ad fontem, quia nec valuit puritatem catholicæ multitudinis perturbare. » Argumentum idem sæpius illustravit S. Augustinus, qui ex una cathedra, et successione ab uno, et solo Petro deducta, schismaticam Donatistarum Ecclesiam ostendit. Quod

A fuse epist. 165, ubi catalogo Romanorum pontificum expenso addit : « In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus invenitur ; sed ex transverso ex Africa ordinatum miserant, qui paucis præsidens Afris in urbe Roma Montensium vel Cuzupitarum vocabulum propagavit. » Tanti vero episcopum Donatianum Romanum faciebant populi, ut in collatione Carthaginensi disputationem ineundam detractare obniterentur eo absente, sicut in gestis collationis legitur. Ignorare cathedram unam in Ecclesia, Petrum solum sedentem cum successione pontificum, sicuti Optatus dixerat, ignorantiam ascribi non poterat. Ita Cornelius apud Euseb. lib. 11, cap. 53 pag. 244, adversus Novatianum agens in epistola ad Fabium Antiochenum ex eo etiam capite reum schismatis traducit : « Ergo ille Evangelii vindex ignorabat unum episcopum esse oportere in Ecclesia catholica. » Et in altera data Cypriano : « Nec enim ignoramus unum Deum esse, unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spiritum sanctum, unum episcopum in catholica Ecclesia esse debere. » Mox ad rem nostram sic in Novatianis sugillat opinionem, auditumque de bicipiti capite commentum. « Dum episcopum sibi constituit, et contra sacramentum semel traditum divinæ dispositionis, et catholicæ unitatis adulterum, et contrarium caput extra Ecclesiam fecit : Ea communi fidelium persuasione enutriti Romani in circo ludentes, etsi in partes divisi, cum edictum imperiale audirent, quo utrique parti aut Liberius, aut Felix daretur, consona voce, simultatibus depositis ex Theodoro, Hist. Eccl. l. 11, c. 47, conclamarunt : *Unus Deus, unus Christus, unus episcopus*. Exinde si alia deessent, hoc unum collectori libri Pontificalis debeamus, quod reservaverit Romanorum pontificum seriem, ac in cathedra Petri succedentium episcoporum ordinem, quæ priorem veræ Ecclesiæ dotem exhibent. Si vero quandoque Patres cum Petro societatem Pauli addunt, id intelligendum de societate prædicationis, non cathedræ. Quod adnotatur Eutherius Thianensis et Helladius Tharsiensis, qui a Joannis Antiocheni sententia depositionis in ipso lata ob contumaciam in schismate adversus sanctum Cyrillum ad Sixtum appellantes, ita scribunt in synodico Cassin., c. 407, pag. 240 : « Imitamini et magnum pietatis præconem, oraculum mundi ; quem nos ut pignus habere familiaritatis nostræ erga vestram credimus sanctitatem. Civis enim noster existens, errore totius orbis extincto, illius apostolicæ sedis factus est ornamentum, et a beato Petro dextram societatis accepit, ut appareret ab utrisque æquam subtilitatem dogmatum custodiri. » Quo sensu loquitur Gelasius in suo de sacris libris decreto, et alii Patres.

D *Antiochenus*. A priori Antiochiæ sessione, mora, et episcopatu appellationem habuit, sicuti Redemptor Nazareus dictus a diuturniori mora. Antiocheni exinde patriarchæ episcopalem originem a Petro deducebant ex Fulgentio, lib. 1 de Trin. : « Illam fidem corde sincerissimæ menti tuæ nos velle a notescere, per quam justificati sunt patriarchæ, prophætæ, apostoli, martyres coronati, quam hætenus per totum orbem sancta tenet Ecclesia. Quæ usque hunc per successionem seriem in cathedra Petri apostoli Romæ, vel Antiochiæ, in cathedra Marci evangelistæ... ab ipsis episcopis prædicatur. » Ex qua sessione civitatis, et cathedræ excellentiam deducunt Chrysostomus et Theodoretus : ille dum in S. Ignatii martyris encomio hæc adnectit : « Quanquam, et præcipua Deo hujusce civitatis cura fuit, id quod, et re ipsa plene declaravit. Siquidem toti orbi terrarum eum quem præfecit Petrum, cui claves regni cælorum dedit, ejus arbitrio et potestati cuncta permisit, hunc ibi longo tempore jussit commorari. Quamobrem universo orbi ex altera parte respondet civitas nostra. » Theodoretus vero cum Dioscori ambitum videret, quo primatum in Oriente sibi vindicabat, ita Flaviano, epist. 14, primo scribit : « Lic

vero Dioscorus Alexandrinus legibus istis acquiescere non vult, sed rursum, ac deorsum beati Marci sedem ostendit, idque cum liquido intelligat magnam civitatem Antiochenam magui Petri sedem habere, qui beati Marci magister erat, chorique apostolorum princeps et coryphæus. Verum nos sedis sublimitatem novimus, nos ipsos vero et cognoscimus, et metimur. » Quo sensu Innocentius I scripsit Alexandro Antiocheno, qui ad monita pontificia Chrysostomi causam tuendam susceperat: « Antiochena Ecclesia velut Germana Romanæ Ecclesiæ diu ab eadem alienam se esse passa non est. Nam missis legatis ita pacem postulavit et meruit, ut Joannis sanctæ memoriæ vel clericos, vel laicos in unum colligeret atque congregaret. »

Lineæ 3. — *Hic Petrus ingressus in urbem Romam.* Gravis exorta est disceptatio de adventu S. Petri in Urbem, et de anno, sicuti etiam, an unquam in Urbe fuerit. Heterodoxi ante Lactantii vulgatum opusculum de mortibus persecutorum prouebant in opinionem negatiuam, ac fictitium Petri in Urbem adventum propugnabant. Verum post vulgatum a Balusio Lactantii laudatum opus non nisi insulse huic veritati refragari possunt, nec audent: cum Lactantius uti de re testatissimus loquatur; cumque et suscepti operis argumentum, et impensus labor id aperte insinuet. Lactantius enim opus illud exarare voluit. Constantino Magno annuente, ad nobiliores agones recensendos ex immanitate persecutorum imperatorum, et horum miserandum exitum, ut inde Christianæ religionis veritatem erueret ex reportatis triumphis et tyrannorum persequentium præna. Constantini ope publica commentaria inuisit et perlustravit, exinde cum de Petri et Pauli in Urbe mora, et Neronis in ipsos persecutione testetur, et quidem Christianæ religionis veritatem ostensurus, si uti de re certissima loquatur de Petri et Pauli martyrio: et multitudine Christianorum per ipsos conversorum, in posterum rem testatissimam in dubium revocare ineptissimum censebitur. Exstitisse hæc martyrur sub Nerone interemptorum commentaria certo supponit Tertullianus c. 5. dum et ipse in Apologetico disputationem suscipit et defensionem religionis, cum sic gentes compellat: « Consultite commentarios vestros. Illic reperietis primum Neronem in hanc sectam tum maxime Romæ orientem cæsariano gladio ferocisse. Sed tali dedicatore damnationis nostræ etiam gloriamur. »

Linea 4. — *Ibique sedit cathedram episcopatus.* Legendum cod. Reg. *cathedra.* Correspondet martyrologium xv Kal. Feb. *cathedra S. Petri, id est episcopatus.* Cyprianus pariter, qui juxta vetustos codices *de unitate* opusculum inscripserat: *De singularitate cathedræ,* de qua inter cætera habet, « Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, et cathedra una monstretur. » Quo sensu etiam scripsit epist. 51: « Petri cathedram, et Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est. » Concinnit Optatus: « Bono unitatis beatus Petrus, cui satis erat, si postquam negavit, solam veniam consequeretur: et præferri apostolis omnibus meruit, et claves regni cælorum communicandas cæteris, solus accepit. »

Linea 6. — *Quæ catholicæ nominantur.* Titulus scripto alicui traditus denotabat dogmaticam auctoritativam institutionem. Hinc sæculo proximiori Themision nova cataphrugarum placita proponens, epistolam edidit, et catholicæ titulo insigniuit ex Apollonio hæresis ejusdem celebri oppugnatore, dum hæc scribit apud Euseb. lib. v, c. 48: « Themision speciosa avaritia obvelatus, qui confessionis signum non pertulit, sed magna pecuniæ vi erogata vincula abiecit: eum ob eam causam modestius deinceps, et submissius agere deberet, tanquam martyr sese efferens, ausus est exemplo Apostoli, conscripta epistola catholica, eos quidem, qui fide-

liores ipso exstiterant, instituere, novæ autem doctrinæ patrocinari. »

Evangelium Marci. De istius modi confirmatione loquitur Eusebius l. ii, c. 45, ex auctoritate Clementis Rom. et Alexandrini, et Papiæ, dum de Evangelio Marci. « Quod cum Petrus per revelationem Spiritus sancti cognovisset, delectatus ardenti hominum studio librum illum auctoritate sua comprobasse dicitur, ut deinceps in Ecclesia legerebatur. Refertur id a Clemente in vi Institutionum libro. Cui testis etiam accedit Papias Hierapolitanus episcopus. »

Linea 8. — *Testimonium ejus, hoc est Petri, firmata sunt.* Legendum cum aliis codd. *testimonio.* Neque id perperam dictum, dum hujus testimonii exhibitum indubium testem habemus S. Paulum, qui a falsis fratribus accusatus, et quidem ex Spiritus sancti revelatione Hierosolymam adiit, ut Evangelium etiam cum Petro conferret, ut scribit ad Galatas c. ii: *Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum ipsis Evangelium.* De qua collatione hæc Leoni Magno scribit Theodoretus epist. 153, post laetocinale Ephesinum Dioscori tyrannide oppressus a pontifice supplicias exigens: « Si Paulus præce veritatis, tuba Spiritus sancti ad Magnum Petrum se contulit, ut iis qui Antiochiæ de legali conversatione ambigebant, explicationem ab illo referret: multo magis nos humiles. et pusilli ad apostolicam sedem vestram accurrimus, ut Ecclesiarum ulceribus remedium a vobis accipiamus. » Quæ Paulus a falsis fratribus expertus juxta revelationem egit, perfecitque Petrus, similis occasio ex Judaizantium malitia potuit adesse, Petrum compellens ad declarandum quæ essent Evangelia retinenda, dum illi legitimis exsufflatis novum confixerant, quod *Evangelium secundum Hebræos* appellabant; de quo ita Eusebius lib. iii, c. 27, dum de Judaizantibus: « Legis observantiam sibi omnino necessariam ducebant... Ibi epistolas quidem Pauli prorsus rejiciendas esse censebant... solum Evangelium illud, quod secundum Hebræos dicitur amplexi, reliqua parvi faciebant. » Ex Judaizantium in Paulum odio profectum reor, ut idem S. Petrus scripserit in sua secunda epistola iii, 45: *Sicut charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut et in omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficultia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.*

Linea 9. — *Latine.* Cum Libro Pontificali concordant Syriaca et Arabica Evangelii S. Marci versiones, quæ in textu habent in fine Evangelium Latine scriptum a sancto Marco.

Linea 11. — *In templo Apollinis.* Ignorantur locus et occasio templi hujus in Vaticano ab Romanæ antiquitatis scriptoribus. Verum cum circus Neronianus in Vaticano admittatur; cum ex Suet. in Ner. c. 53 certo constet, quod *destinaverat etiam qui Apollinem cantu solem aurigando æquiparare existimaretur;* cumque ad circi viciniam Apollini templa dedicarentur, sicut de Flaminio refertur, ut victores vota Deo persolverent; poterat in Vaticano campo esse Apollinis templum, quod exstitisse et hic, et alibi affirmatur. Deinde certo ibi Neroniani horti exstabant, piaculumque reputabatur hæc extruere sine sacra ædificata, ut apparet ex Apuleio in Apol. pag. 496, qui sui adversarii mores carpens, inter alia scribit: « Iste vero nec diis rurationis, qui eum pascunt, et vestiunt, segetis ullas aut vitis, aut gregis primitias impertit; nullum in villa ejus delubrum, nullus locus, aut lucus consecratus. » Insuper liquet ex Censorino de die natali, qui dum de origine templorum agit hæc profert: « Et cum agros atque urbes deorum mnere possiderent, partem quamdam templis, sacellisque, ubi eos colerent, dicavere, » Ex his itaque deducendum est, Neronæu

in suis hortis ædiculam, sive etiam templum Apollini A dedicasse.

Linea 44. — *Juxta palatium Neronianum in Vaticano.* De palatio Neronis in Vaticano altum silentium apud scriptores Neronis gesta narrantes. Horti quidem ibi erant, ubi immanis prior illa Romæ martyrum acta laniena, de qua Tacitus lib. xv Urbis incendium Neronis jussu perpetratum commemorans, hæc addit: « Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos et quæsitissimis pœnis, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellat. Primo igitur correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis convicti sunt. Et prætereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contacti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut inflammandi, atque ubi defuisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et censese ludicrum ebat habitu anrigæ permistus plebi, vel curriculo insistens. » Quare si hortos inibi B exstructos, ludorum pompas exceptas, splendidissimas cœnas instructas fuisse compertum est: cum hæc omnia ex usu recepto perfici non possent absque tricliniis, balneis, aliisque officinis, quæ amplam ædificii molem exoptulant, hinc est quod potuere rudera exstantia Neroniani palatii nomen promereri, ad quorum vicinia reconduntur apostolorum corpora.

Linea 43. — *Per menses Decembrios.* Cum liber Pontificalis coaluerit ex vetustis apostolicæ sedis catalogis, tum iis, in quibus successio designatur, tum illis, in quibus ordinationes, a quolibet pontifice habitæ recensentur; inde fit quod etiam istæ in gestis cujuslibet adnotentur. Tria vero in hac nota occurrunt animadvertenda. Primum est, quod usque ad Simplicium ordinationes fieri consueverunt in Sabbatho jejuniorum x mensis: de qua consuetudine plura habet Leo M. in sermonibus ejusdem diei: post Simplicium vero aliis temporibus ordinatio fuit affixa ut suo loco dicendum. Secundum est, quod formula C ista *per menses Decembrios* designat ordinationem quolibet anno in Decembris Sabbatho repetitam. Tertium est, quod assignatur, quandoque numerus determinatus ordinationum. An vero cum clericali ordinatione eadem die episcoporum consecrationes fierent, infra disceptandum.

BINII ET LABBEI.

(Ex BIN.) Linea 2. — *Petrus sedit cathedram episcopatus Antiochiæ.* Ecclesiam Antiochenam beatus Petrus instituendam suscepit, eamque septem annis, non tamen completis, administravit. Vide Bar. ann. Christi 37, n. 9 et seq.; Bellarm. lib. de Rom. Pont., c. 6.

Linea 4. — *Annos viginti quinque.* B. Petrum in hac cathedra Romana usque ad mortem sedisse, intelligendum est de auctoritate, potestate, ac præfectura gubernandi Ecclesias universas, non de situ locali. Constat enim cum hanc cathedram septem annis administrasset, anno Christi 54 et 9 Claudii, cujus edicto omnes Judei ac Christiani Roma expellebantur, Petrum etiam expulsam Hierosolymam rediisse, et Hierosolymitano concilio tertio interfuisse: mortuo tamen Claudio Romam rediit, et ibidem vitam finivit.

Linea 10. — *Martyrio cum Paulo coronatur.* Petrus et Paulus anno Christi 68, Neronis 42, in carcerem connecti: ille quod Simonem Magum per aerem volantem invocatione divini nominis dejecisset; hic quod pellicem Neronis ad Christianam religionem convertisset, et ex impudica castam reddidisset. Anno sequente ambo virgis caesi, post osculum sibi mutuo datum occiduntur: Petrus cruci capite in terram demisso affigitur; Paulus autem gladio gloriosissime occubuit.

(Ex LABB.) Linea 10. — *Annis triginta octo.* Desunt in c. 4.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Servabo hanc methodum meis in notis afferendis, ut chronologicas præmittam, deind: attexam historicas. Chronologiam uniuscujusque pontificis duplici indicatione colligimus, tum ex Bibliothecario, tum ex catalogis: nempe ex consulibus, quæ prima est; et ex numero annorum, mensium, ac dierum, quæ altera est indicatio. In consulibus assignandis video plerumque id placuisse scriptoribus catalogorum ac Vitarum; ut eos consules assignarent pontifici, qui magistratum obirent, dum annus sacer iniret, a Passione Domini, sive a Paschate, pro more veteri Romanæ Ecclesiæ computatus. Id perspicuum est in Petri apostoli pontificatu inchoando. Certum est susceptum fuisse maximum sacerdotium a B. Petro Paschali tempore, inter Resurrectionem Dominicam, et Ascensionem, contradente illi Domino claves regni cœlorum, et curam universi gregis Dominici, ut eum pasceret, et confirmaret fratres suos. Contigit itaque duobus Geminis consulibus, ad quos referri Passionis Christi epocham, Resurrectionis, et Ascensionis, ex Patribus passim probavi supra Opus. iv, cap. 4, anno vulgaris æræ 28. Non his tamen consulibus, sed proxime succedentibus, *Vinicio scilicet ac Longino*, æræ communis 29 tribuitur initium Petri: quibus scilicet consulibus primum Pascha a Christi vicario in terris peragebatur. Hanc epocham anni sacri a mense Nisan apud Hebræos inchoati Ecclesia Christiana retinuit multo lubentius; cum Reparationis nostræ mysteria inde repetenda, ac tum temporis recolenda cognosceret. Quare testatur Beda, dum Romæ esset in cereis sanctæ Mariæ annos a *Passione Dominica* signari consuevisse. Et cum per eosdem Patres aptetur eidem tempori Paschali epocha Dominicæ incarnationis viii Kal. Aprilis; hinc etiam mos inolevit numerandi annos a *Dominica Incarnatione*: quæ consuetudo nondum antiquata est apud aliquot Italiæ civitates, Venetias præsertim, ac Florentiam; licet universus Christianus orbis æram communem deduxerit a Nativitate. Præmissa hac notatione moris catalogorum in collegio consulum assignando pontificibus, qui Paschale festum, non vero Kalendas Januarii sub eo consulatu celebraverint, expediemus chronologiam consularem. B. Petri hoc primo numero ita disponendam.

Duobus Geminis consulibus, viii Kalendas Aprilis æræ Christi communis 28, anno bissextili, feria v, primo die Azymorum, Dominus Jesus Christus cœnans cum discipulis suis, postquam sui corporis et sanguinis sacramenta patefecit, ad montem Oliveti, sicut Evangelia sancta testantur, progressus, ibique delentus est a Judæis, tradente discipulo. Dehinc vi feria subsequente, id est vii Kalend. Aprilis crucifixus est et sepultus. Tertia die, hoc est v. Kal. Aprilis, Dominica, surrexit a mortuis. (Victorius Aquitan. in D. Can. Pasch.) A Resurrectione sua cum discipulis versatur per dies quadraginta apprensus eis, et loquens de regno Dei; nempe ex die 28 Martii Dominica ad diem 6 Maii fer. v, qua illis videntibus elevatus ascendit in cœlum: quo tempore numerantur communiter a Patribus et interpretibus decem apparitiones præcipuæ, in sacris litteris recensitæ: quarum in septima apud Capharnaum pontificis maximi munus, seu Ecclesiæ universalis regimen, et episcopatum, antea promissum, Christus Dominus Petro contulit, dicens: *Pasce oves meas* (Joan. xxi); ut ex epistola 37, lib. vi magni Gregorii, aliisque Patribus confirmatur. Gesta sunt hæc *duobus Geminis cons.* Ab his proximi consules *Vinicio* et *Longinus* Kalendis Januarii anni 29 magistratum inierunt, dum Petrus nonum mensem sui regiminis inchoaret. Primus igitur annus Petri pontificis completur circa finem mensis Aprilis iisdem cons. æræ Christi communis anno 29. Postremum Pascha ante

martyrium a Petro pontifice maximo celebratum A refertur ad consules *Nervam, et Vestinum* in Catalogo Liberii ætate contexto: qui consules signant annum vulgaris æræ Christi 65; et iisdem coss. tertio Kal. Julii Petrus cruci affixus martyrio coronatur. Sunt igitur ex consulari chronologia Petro tribuendi episcopatus anni 37, et menses duo circiter, partim Hierosolymis, partim Antiochena in sede, et partim in Romana ab apostolorum principe exacti; quot etiam S. Hieronymus enumerat in lib. de Script. ecclesiasticis. Duodecim ex his in Oriente impendit illius tractus Ecclesiis ordinandis, antequam Romam veniret. Narrat enim Apollonius, scriptor ecclesiasticus secundi sæculi, apud Eusebium lib. v, Hist. eccl. cap. 18, tanquam ex veterum traditione, Dominum apostolis suis præcepisse, ne intra duodecim annos Hierosolymis excederet. nempe extra limites Syriæ, cui suberant Hierosolymæ, ne pedem proferrent, ad sedes episcopales alibi constituendas. Nam intra duodecennium, imo et intra quinquennium a Dominica Passione Antiochiæ cathedram episcopalem fuisse constitutam, colligunt Patres ex Actis apostolorum. Ipsi etiam assereunt Petrum septennio præsedisse cathedræ Antiochenæ antequam in Urbem proficisceretur anno duodecimo a Passione Domini ad fundandam sedem Romanam. Ita S. Gregorius ad Eulogium episcopum Alexandrinum lib. vi, ep. 37, de cathedra Antiochena, a Petro fundata. « Ipse firmavit sedem, in qua septem annis quamvis discessurus, sedit. » Clemens quoque Alexandrinus Strom. lib. vi, pag. 637, edit. G. L. Paris. 1629, uti observat Schelestratius, lectionis interpunctionem restituens, Antiquitat. Eccles. diss. 4, cap. 5, art. 3, confirmat traditionem profectionis apostolorum extra Syriam post annos duodecim a Passione Christi, qui jusserrat: « Post duodecim annos egredimini in mundum, ne quis dicat: Non audivimus. » Henschenius quoque exercit. 4 ad Chronologiam pontificiam numero 28, postquam ostenderit anno quinto a Passione Christi labente fundatam a Petro fuisse cathedram Antiochenam, hæc subdit: « Elapso septennio cathedræ Antiochenæ, substituto ibidem S. Evodio, primam Ecclesiæ Christianæ cathedram in urbe Romana sede imperatorum, et orbis capite, collocavit anno æræ vulgaris quadragesimo: a quo anno inchoandi in catalogo jam citato sunt anni viginti quinque sedis hujus. Et hi viginti quinque anni habentur in altero mox proferendo catalogo, uti et in Ms. Palatino, sed a nobis omisso: item in Pontificali Romano, et apud Anastasium Bibliothecarium in manu exaratis et prælo cussis codicibus, necnon apud Luitprandum, Abbonem, et alios reum pontificiarum scriptores. » Deinde numero 35 de anno martyrii SS. Petri et Pauli agens hæc scribit: « Passi ergo recte indicantur SS. Petrus et Paulus, Nerone Romæ præsentem, Nerva et Vestino consulibus, anno æræ Christianæ 65, Neronis si spectetur tempus imperii cœptum anno xi, qui xii solet haberi, licet solum proximo Octobri esset inchoatus. Præterea habetur annus post Passionem Domini trigesimus septimus, quem requirit S. Hieronymus de Script. ecclesiasticis in Elogio S. Petri, necnon Honorius, Isidorus, Nicephorus et alii. »

Catalogi omnes, cum picturis vetustissimis basilicæ S. Pauli supra producti fol. 87, annos 25 solidos attribuant B. Petro in sede Romana: quem xxxvii anno post Christi Passionem, et duodecim Neronis imperii labente passum fuisse cum Paulo, *Vestino et Nerva cons.*, præter indicatos scriptores, luculenter probat Schelestratius in laudata dissert. 1 Antiq. Eccles. capite 5, art. 5.

Annis viginti quinque Petro ita assertis, ex quo cathedram episcopalem Romæ constituit, menses quoque duo, ac dies tres cur ei tribuantur placet inquirere. Si ex die Martyrii 29 Junii anno Christi 65 retrocedamus per annos 25, menses 2, et dies 3 (quot illi assignat in episcopatu Romano catalogus

Felicis IV, et codex 11 Colbertinus); terminus prior numerationis, et epocha Romani episcopatus cadet in diem 25 Aprilis anni vulgaris æræ 40, ad quem refert etiam Henschenius. Septennio autem ante contigerit fundatio cathedræ Antiochenæ, vulgaris æræ Christi anno 33. Littera Dominicalis D eidem anno assignata Dominicam diem indicat die 22 Februarii, qua festum cathedræ Antiochenæ non modo hac ætate recolimus, verum et in membranis sub Liberio papa conscriptis, et a nobis ex Bucherio editis supra in Prolegomenis, necnon ex S. Augustino compertum est, prioribus etiam sæculis æræ Christianæ celebrari consuevisse. Diem vero Dominicam *Ἐβροπισμῶν* episcopali deputari jam tum consuevisse probare facile possem monumentis omnium Ecclesiarum Orientalium et Occidentalium. Quare universa confirmant assumptas epochas. Passionis Dominicæ anno 28 æræ communis die 25, et mortis die 26 Martii; fundationis cathedræ Antiochenæ vergente ad finem quinquennio post Dominicam Passionem die Dominica 22 Februarii anno 33, et septennio post nempe anno æræ vulgaris 40, profectionem apostolorum ex Syria, adventum Petri in Urbem, et fundationem cathedræ Romanæ. Superest ut inquiramus, quid commune habeat cum exordio pontificatus Romani ab apostolorum principe suscepti dies 25 Aprilis anni 40, ex qua die desumitur epocha annorum 25, mensium 2 et dierum 3, eidem assignata usque ad triumphalem martyrii sui diem 29 Junii anni 65, ita numerandum si sequamur catalogum Felicis Quarti ætate conscriptum, vel dies 21 Aprilis ejusdem anni 40, ex qua ad 29 Junii anni 65, Nerone et Vestino coss., intercipientur anni 25, menses 2 et dies 7, numerati in picturis vetustissimis basilicæ patriarchalis, et in plerisque catalogis probatoribus.

Porro cum videam indictam fuisse die 25 Aprilis *litaniam* quam vocant *majorem* non modo ante Gregorium Magnum, sed etiam pluribus ante ipsum ætatibus, ac ferme ab Ecclesiæ incunabulis: in qua tituli universi, ac diaconæ, ipsæque basilicæ ex ævo Constantiniano collectæ cleri, ac populi in Campo Martio, olim in titulo L. Laurentii in Lucina, nunc in S. Marci, frequentantes, inde procedunt ad S. Petrum; judicavi, per eos dies recoli jam tum consuevisse Romanæ sedis supra cæteras primatum ab ipso apostolorum principe constitutum. Quod enim die 18 Januarii festum cathedræ a Beda aliisque ita consignatum suaserit Paulum IV, ut in constitutione sua anno 1558 restituerit ad xv Kalendarum Februarii veterem epocham fundatæ in Urbe cathedræ Petri; id nihil impedit quominus intelligamus ea die fundatum episcopatum; aliquanto vero post, hoc est mense Aprili, sive ejusdem anni, sive consequentium huic episcopali sedi primatum supra cæteras fuisse additum, postquam in proximis civitatibus prædicato Evangelio, fundatis Ecclesiis, et ordinatis episcopis coaluerat systema quoddam Hierarchicum, specie sua satis commodum Petro judicatum, ad dignitatem sedis omnium principis ministerio, et subjectione sua declarandam et confingendam. Nicænæ synodi canon sextus, tot lucubrationibus doctorum virorum illustratus, satis docet, quantum explicet dignitatis patriarchalis mos ille vetus, quo plures episcopi Romano aderant tum ad perficienda mysteria, tum ad representandam totius Ecclesiæ corporis juncturam sub uno capite. Ordinata igitur progressio fuit, ut cathedra pontificali primum erecta, deinde adjunctis gradatim partibus, et preparatis adjutoribus suæ potestatis, maxima auctoritas in ejus episcopum conferretur; ut etiam patriarcharum ablegandorum facultas a Petro exerceretur, derivanda postmodum in successores. Constat certe ab apostolorum principe Christi Evangelium Romæ prius aliquo spatio temporis prædicatum (ex cathedra hic erecta), deinde rogatu fratrum a Marco in litteras redactum et a Petro approbatum:

ut postmodum Marcus hinc ablegaretur ad fundamenta patriarchatus Alexandrini Petri nomine jacienda. Obsecutus est ille, sumpto Evangelio, quod Romana Ecclesia flagitante a se conscriptum Petri auctoritate legendum, et tanquam regulam fidei ubique vulgandum acceperat. Hinc etiam plerique censent dimissum Evodium, ut Antiochenæ Ecclesiæ regimen a Petro jam Romæ episcopo sibi contraditum administraret: persuasi testimonio Eusebii, cujus in Chronico adventus Petri in Urbem, et fundatio Romanæ Ecclesiæ primum recensetur ad annum Olympiadis 205, Christi 43. his verbis: « Petrus apostolus, cum primum Antiochenam Ecclesiam fundasset, Romam mittitur, ubi Evangelium prædicans viginti quinque annis ejusdem urbis episcopus perseverat. » Eodem anno subsequitur periocha ad Marcum pertinens, a Petro, cujus erat interpres Romæ, ordinatum episcopum Alexandrinum, quæ ita per B. Hieronymum Latine redditur *Marcus, interpres Petri, in Ægypto, et Alexandria Christum annuntiat*. Deinde succedit annus Olympiadis 205, æræ autem Christianæ 44, juxta Eusebium, in quo hæc de Evodio leguntur: *Primus Antiochiæ episcopus ordinatur Evodius*. Hoc igitur testimonio chronici Eusebiani confirmare posse videor progressum illum, a sapiente architecto Petro servatum, in hac Romana sede primum fundanda, deinde augenda, tum elevanda ad tantam supra cæteras dignitatem, ut duarum sedium ab hac dignitate proximarum primos antistites hic ordinaret et hinc dimitteret: indicium exhibens ejus primatus, quem conventu omnium titularum clerus Romanæ urbis (Ecclesiam universam referentis) quotannis recoluit etiam in litania majori die 25 Aprilis. Cur autem ea dies obtigerit, sic declarandum puto.

Ordo Romanus per anni circulum ita distribuit statas solemnitates, ut quam proxime responderent tempori, a Christo Domino ad ea peragenda delecti, quorum mysteria iis in festis proponit recolenda. Missio igitur apostolorum, Paschali tempore peracta inter Resurrectionem, et Ascensionem, et collata Petro potestas maximi sacerdotii, atque ovium universarum cura concredita, pertinet ad eos dies, qui Paschale feste proxime excipiunt, nec diffunduntur ultra Ascensionem. Licet autem Pascha sit mobile, attamen ultra 25 Aprilis diem non protrahitur. Neque Ascensionis festum, quando citimum fuerit, ante Aprilis diem trigesimum unquam incidit. Postrema igitur hebdomada mensis Aprilis, a 25 die putata, nunquam non erit pars quadragenarii dierum numeri ante Ascensionem, cui institutio pontificatus maximi novæ legis a Christo Domino in cælum profecturo alligata fuit. Causa igitur subest, cur ascribatur diei 25 Aprilis epocha maximi pontificatus tum instituti a Christo Domino, tum a beato Petro ad Romanam sedem translati, annorumque inde putandorum maximi sacerdoti per principem apostolorum Romana in cathedra gesti ex ea die 25 Aprilis anni 40 ad diem 29 Junii anni 65, qua martyrium complevit; ut summa sit annorum 25, mensium 2, ac dierum trium quot habet catalogus Felicitis IV. Nec valde moror differentiam quadridui qua catalogus Liberianus, necnon plerique supra recensiti pag. 87 cum vetustissimis picturis basilicæ S. Pauli exordium æræ constituunt die 21 Aprilis, inde censentes ad martyrium annos 25, menses 2, et dies 8. Nam et ipsa æra Nativitatis, quæ serius inducta per Dionysium Exiguum consensu deinde publico recepta est, octiduo differtur post festum Dominicæ Nativitatis ex die 25 Decembris ad proximas Kalendas Januarii, ut cum anni civilis exordium apud Romanos constituto paria faciat. Præter epocham anni Juliani ex Kalendis Januarii vigeat apud Romanos æra non minus celebris, et in publicis monumentis consignata, atque alligata diei 21 Aprilis: nempe æra annorum *Urbis conditæ ex Parilibus*. Hanc in fastis Capitolinis marmoreis servatam con-

spicimus, non secus ac in fastis sacerdotalibus fratrum Arvalium, marmoris pariter insculptis, quorum partem retulimus in præfatione prioris tomi num. 21. Pari ergo jure epocha sacerdotalis beati Petri, a catalogo Liberiano et a plerisque memoratis, necnon a picturis basilicarum ævi Leonis Magni, inchoatur ex die Parilium 21 Aprilis; licet solemnitas supplicationis publicæ et collectæ ad S. Petrum in *litania majori* quadriduo post referat memoriam ejus maximæ dignitatis: ut proinde tribuantur Petro in cathedra Romana ex Parilibus anni æræ communis quadragesimo, quo Romæ primum sedit, nempe ex 21 Aprilis. ad diem 29 Junii suo martyrio consecratam anno 65 æræ vulgaris. *Nerva et Vestino* coss., tribuatur, inquam, summa annorum 25, mensium 2, ac dierum 7, qui solidi inter utrumque terminum intercedunt, sive 8, dierum, ut habent Bergomensis codex c, ac tres Colbertini h k m utrumque terminum fortasse includentes. Suffragatur hujusmodi instituto numerandi annos sacros nascentis Ecclesiæ ab his Paschalibus gestis, sive Passionis, sive Resurrectionis, et Ascensionis Dominicæ mos peræque custoditus apud Orientales et Occidentales Ecclesias ævo apostolico. Nam præter Judæorum gentem, divinæ legis mandato statuentem caput anni sacri in luna Paschali, etiam Christiani, lege Judæorum soluti, æram Paschalem ad gesta Christi Domini accommodarunt. Ecclesiam Romanam a Passione Domini annos signasse supra jam vidimus. *Paschalia*, quæ vocantur *Chronica* ab Antiochenis fidem Christi professis ita ordinantur, ut aliquando a Paschate, non semel etiam ab Ascensione Domini annos computent. In eo, quod perperam vocant *Alexandrinum*, et *fastos siculos Raderi*, martyrium S. Polycarpi consignatur epocha ducta ab Ascensione Christi, licet martyrium inciderit in Sabbatum profestum Paschæ. Passus et crematus asserit Polycarpus « in profesto Paschæ ipso sabbato hora 8. anno III duorum Augustorum Marci, et Veri, Æliano et Pastore coss., anno 133 post Christi in cælum profectionem. » Ita etiam S. Athanasius Alexandrinus in sermone de imagine Berytensi subversionem Hierosolymorum peractam docet anno 43 post Ascensionem Domini et *Salvatoris ad cælos*. Videmur igitur assecuti causam probabilem putationis mensium ac dierum (præter annos solidos) Petri sessionis in hac Romana sua cathedra. Nam sive fundatam die 18 Januarii auxerit, deinde primatu supra cæteras Ecclesias Paschali mense, quo ipse a Christo Domino curam universi gregis acceperat; sive eadam qua fundaverunt die tanto ditaverit privilegio; utrumque componitur cum usu epochæ pontificatus maximi deducendæ a mense Paschali tum in Oriente ubi acceperat, tum in Occidente quo transtulerat; et propterea causa redditur, cur festo cathedræ Romanæ non remoto a die 18 Januarii, et Antiochenæ a die 22 Februarii, numeratio pontificatus maximi Romana in sede a Petro constituti revocetur ad initium annorum Urbis conditæ 21 Aprilis anno æræ vulgaris 40, atque inde ad exitum ejus vitæ per martyrii consummationem die 29 Junii anno vulgaris æræ Christi 65, signentur in catalogis vetustissimis et in picturis basilicarum anni 25, menses 2, et dies 7.

Claudat hæc nostra observata chronologica, pontificalem epocham Petri Romana in sede illustrata, testimonium scriptoris inter historicos quinti, et sexti sæculi maximo in pretio habiti, unde confirmatur initium pontificatus Romani Petro assignandum anno vulgaris æræ quadragesimo: idque ex numeratione jam tum recepta, et Romæ perinde, ac in Oriente vulgata. Is est Ammianus Marcellinus, qui Constantinopoli agens, adventum Joannis pape in regiam Urbem ita consignavit in chronico, « Philoxeno et Probo consulibus (hoc est anno Christi 525), Joannes Romanæ Ecclesiæ papa quinquagesimus tertius a Petro apostolorum pontificumque præse an. 185 sessionis ejus anno Theodorico rege,

etc. Urbedigressus Constantinopolim venit. » Annus æræ Christi communis 40 per nos ex catalogo, et documentis genuinis Romanæ Ecclesiæ tributus sedi pontificali a B. Petro in Urbe erectæ, uti est vigesimus quintus ante Apostoli martyrium, Vestino et Nervæ consulibus recte assignatum, ita est 485 ante consulatum Philoxeni et Probi, in profectioe Joannis primi, Romæ et Constantinopoli recte suppuitatum.

Comprobant itaque veterum Catalogi, et Chronica, perinde ad documenta genuina Romanæ Ecclesiæ, chronologiam, apostolorum principis Romana in sede recte fuisse constitutam, et in picturis basilicarum expressam annorum 25, mensium 2, et dierum 7.

Si placet etiam confirmare ita comprobatam chronologiam ex epocha foundationis cathedræ Antiochenæ, a scriptoribus antiquis ejusdem urbis litteris proditæ, attextam ex Joan. Malalæ Antiocheni chronographia pag. 311 edit. Londinensis hoc testimonium: Μετὰ δὲ ἤτη τέσσαρα, etc. « Eodem autem Tiberio Cæsare quatuor post annis, quam Salvator noster Jesus Christus surrectus a mortuis in cælum assumptus fuerat (quo etiam tempore Paulus in Ciliciam transmigraverat relicta Antiochia Magna, ubi verbum Dei primus cum Barnaba prædicasset, prope Pantheum in vico Singonio): eo, inquam, tempore Petrus ab Hierosolymis discedens Antiochiam venit: ubi promulgato Evangelio episcopi munus suscepit, etc., uti hæc Clemens et Tatianus sapientissimi chronographi litteris prodiderunt. »

Opportunus est locus hic inserendi observationem viri in primis docti, quæ illustrare poterit chronologiam, et fundationem sedis Antiochenæ non minus, quam Romanæ et Alexandrinæ.

Pervidit reverendissimus P. abb. Bacchinus in erudita dissertatione de Originibus ecclesiasticæ hierarchiæ pag. 194, antiquam illam Apollonii narrationem de duodenario annorum numero interponendo inter Ascensionem Domini, et profectioem apostolorum ab Hierosolymis in provincias, commodius, ac verius esse exponendam, tum ex vi Græcæ dictionis χωρισθῆναι quam adhibuit Eusebius, tum ex comparatione dictorum a Paulo apostolo, in epistola ad Galatas agente de primo adventu suo Hierosolymam. Utrimque enim collegit, præceptum illis non fuisse, ne pedem proferrent extra Jerusalem; sed ne Ecclesias fundarent intra id temporis, ab Hierosolymitana non dependentes. Id enim interpretandum χωρισθῆναι τῆς Ἱερουσαλήμ. ab Hierusalem segregari, separari, sejungi, seu alteram Ecclesiam fundare, quæ ab Hierosolymitana minime penderet; quatenus intra duodecim annos et apostolorum collegium, cui Petrus præerat, tanquam novæ legis syndrium majus Hierosolymis tantum sederet, totique Judæorum credentium cœtui jus diceret, etc. Constituere autem principem alteram Ecclesiam ubi apostolorum quispiam sederet, fieri non poterat, quin et alibi apostolici collegii jurisdictio plenissime exerceretur, et quin sola desineret esse Hierosolymitanæ Ecclesia, quæ cæteris præesset; quod segregari, sejungi, separarique ab Hierusalem erat, ubi pro Judæorum more Jurisdictionis plenitudo, et apex. Licet igitur cathedram episcopalem dedisset apostolus Petrus Antiochenis ad fidem Christi conversis ante sexennium completum a Christi Domini Ascensione; potuit nihilominus illius episcopatus jurisdictionem et limites nondum designare, sed reservare ad duodecennium absolutum, quando Romam profectus anno 40 juxta nostram sententiam in Romana sede plenitudinem pastoralis officii contulit, et primatum super universas Ecclesias: eodemque anno, vel proxime insecuto potuit Antiochenæ sedis amplitudinem Orientis attributione metiri, et Alexandrinæ auctoritatem constituere supra meridionales provincias, a quindecim Orientalibus separatas, in illam Evodium, in hanc Marcum ablegans

A proxime ab institutione Romanæ cathedræ: quod Eusebiano chronico paulo ante producto mirifice congruit.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 1. — *Antiochenus*. Deest in catalogo Libेरiano: additur in posterioribus. Aliqui putant metropolim provinciæ Romanæ, sub qua Galilæa censebatur, subrogatam fuisse natali solo, in tetrarchia regis exteri constituto. Alii opinantur, posteriorem ætatem ita appellare voluisse Petrum ex episcopatu ibi per septennium administrato; cum episcopus habeatur primus inter cives. His attamen lubentius præferam tertiam causam, a Josepho ita colligendam. Narrat Judæorum historicus libro XII, cap. 3, inter cæteros honores, suæ nationis hominibus decretos privilegiis Seleucidarum ac Romanorum, numerari etiam jus civitatis Antiochenæ, ita eis tributum, ut pari conditione cum Græcis ac Macedonibus ibi degerent. Præterea refert id privilegium tam sancte a Romanis principibus confirmatum fuisse et custoditum, ut sub Vespasiano ac Tito Alexandrini, et Antiochenses frustra tentaverint id juris adimi Judæis. Quare non modo vita Petri constante, verum etiam post ejusdem martyrium (Josepho æquali ejus ætati id perscribente) *Antiocheni cives* habebantur Judæi. Quare etiam Petrum apostolum natione Judæum ex vico Bethsaida Antiochenum civem dici, et haberi optimo jure posse ac debere nemo negaverit. Verba Josephi sunt referenda. Caput 2 libri XII, ita claudit: « Hæc sunt in Judæorum honorem a Philadelpho exhibita. » Tum inchoat caput 3 his quæ sequuntur: « Sed et ab Asiæ regibus honorati sunt propter navatam in militia bonam ac fidelem operam. Namque Seleucus cognomento Nicanor in conditis a se per Asiam et inferiorem Syriam urbibus in ipsa denique metropoli Antiochia jus civitatis eis dedit, voluitque pari ibi eum Macedonibus ac Græcis conditione degere: quo jure nunc quoque vivunt inter eos homines. Argumento est, quia Judæis externo oleo nolentibus uti, certa pecunia pro eo a gymnasiarchis penditur: quem morem cum Antiochenis populus proximo bello abrogare vellet, non permisit Mucianus, qui tum Syriæ provinciæ præerat. Deinde imperante Vespasiano. et Tito ejus filio, Alexandrini et Antiochenses rogantes adimi Judæis jus civium, impetrare id non potuerunt: manifesto Romanorum æquitatis et magnanimitatis indicio, sed præcipue ipsorum principum qui cum eo bello multos labores pertulissent, et infensi essent pertinaciter rebellantibus, nihil tamen de jure ipsorum diminutum voluerunt: idque nec iræ propriæ, nec duobus populis contra eos licere passi sunt, majorem rationem habentes veterum gentis meritorum, quam præsentis offensionis, aut gratiæ, quam hoc facto apud hos populos inire poterant: dicentes eos, qui contra rem Romanam arma tulerant, satis suppliciorum exsolvisse: eos vero, qui nihil peccassent, non esse æquum spoliari suis privilegiis et juribus. »

D Linea 3. — *Ingressus urbem Romam sub Nerone Cæsare*. Initio scilicet principatus Claudii, Neronis Drusi filii, cujus stirpi tam familiare fuit cognomen *Neronum*, Sabina lingua *fortem* significans, testibus Suetonio et Gellio; ut Od. 4., lib. IV, Horatius bis vocet *Nerones* ejus agnatos: et filius Domitius ascitus in geniem Claudiam *Nero* sit appellatus, prout hic etiam nominatur lin. 8, vel si de Domitio Nerone intelligit, posteriorem adventum Petri cum priore confundit.

De testimoniis veterum, comprobantibus adventum apostolorum principis in Urbem æræ vulgaris Christi anno 40, satis egimus in notis chronologicis. Occasio, et ratio itineris, atque hospitium apostoli in Urbe videntur hic attingenda. Neque in Urbem modo, sed et in remotiores Occidentis regiones (quandoquidem apud Britannos quoque excurrisse Petrum aliqui putant) an pervenerit, nonnulli erit

delibandum, ut cætera reservemus vitæ Eleutherii. Anno 40 communis æræ Christianæ, qui duodecimus erat a Passione Domini, Petrum Romam venisse. veterum testimonio probavi. Occasio si usquam prompta, hoc certe anno cœlitus oblata et parata fuit. Constat enim ex Actibus apostolorum, divina visione præmonitum Petrum, ut gentes reciperet, inchoasse a Cornelio Centurione cohortis Italicæ, unius scilicet ex quatuor legionibus, quæ tum temporis in Syria erant collocatæ. Ex Tacito, ac Dione easdem numerat Panvinius noster, legionem IIII. Scythicam, legionem VI. Victricem, legionem X. Geminam, Piam, Fidelem, et legionem XII. Fulminatricem. Legionem VI, prope Laodiceam in Syria sub Tiberio hiberna habuisse Tacitus refert Annal. II, n. 79, sextam ferratam in Judæa sitam Dio nominat lib. LV, et in Hispania Galbam imperatorem Panvinius observavit ab eadem legione creatum. Baptismum Cornelii referunt omnes ferme chronologi vel maturius, vel ad annum octavum a Christi Passione, qui fuerit vulgaris æræ 36, quo scilicet Caius Tiberio successit *Proculo et Nigrino* *cos.* Tertio hujus imperii anno « expeditionis Germanicæ impetus Caium cepit (ut in ejus Vita tradit Suetonius cap. 43) neque distulit, sed legionibus, et auxiliis undique excitis. delectibus ubique acerbissime actis, contracto et omnis generis comæatu quantum nunquam alias, iter aggressus est. » Expeditio hæc subitanea, ad quam *legiones undique accivit Cæsius*, in Britanniam dirigebatur, unde Adminium Cinobellini Britannorum regis filium a patre pulsum in deditioem recepit; licet ad legenda conchilia in Oceani littore se converterit. Promovit atamen hoc bellum Claudius imperii initio: a quo etiam legiones tum II et XX, ex Germania, tum IIII et VI ac X ex Syria in Occidentem, aliquæ etiam in Britanniam translatae leguntur, quarum nummi aliquot, et inscriptiones in Britannia repertæ legi possunt apud Thomam Gale Comment. ad iter Britannicum Antonini: prout *Sextam* quoque *Victricem*, quæ erat ex quatuor ab Augusto relictis in Syria, paulo post in Italiam et Germaniam concessisse Panvinius colligit, eademque Britannicæ præsidio additam docent inscriptiones a Gale memoratæ. Sive igitur rapido accitu Cæii, sive Claudio imperium assumente excita legio fuerit, in qua Cornelius Centurio. et cohors Italica militabat: sive ipse Cornelius confectis justis stipendiis honestam missionem obtinuerit, aut gra-

A dum militarem in alia legione occidentales tractus imperii tuente, ut sæpe evenit, et in antiquis inscriptionibus observatur; ostium magnum aperiebatur apostolorum principi, et parata facilitas cum fidei Centurione in Italiam navigandi, et apud ipsius agnatos e Cornelia gente, vel amicos hospitandi. Hæc rursus mire coherent cum antiqua notione hospiti apostolorum in Urbe *apud Pudentem, circa vicum Corneliarum*, quod suo loco dicturi sumus in Pio: ut vetera monumenta in S. Pudentianæ titulo asservata confirmant: inter quæ inscriptio *Pudentianetis* e gente *Cornelia*, a martyrum cœmeteriis via Appia inter primum et secundum lapidem, ubi sepulcrum Corneliarum fuisse constat ex Cicer. Tusc. I, sect. 42, in eadem ecclesiam translata, et his verbis signata visitur, necnon figura stolatæ mulieris, nobilem more phrygiato limbo amplitudinem generis indicante.

B
CORN. PUDENTIANETI
BENEM. Q. VIXIT. AN. XLVII
D. I. VAL PETRONIUS MAT
DULG. IN PACE

Expeditiones vero Claudii. ac Neronis in Britanniam quibus effectum est, ut eadem legiones, quæ militaverant in Syria, transferrentur in Britanniam, æque facilem accessum Evangelii præconibus in eadem insulam aperiebant, cum semel perducto ad fidem Christi Centurione, vel aliquo ex militibus legionariis præstantiore, sive etiam ad alterius legionis honores gradatim promoti, vel honestam missionem consecuto post legitima stipendia, posset expedite se comitem illi dare tum Petrus, tum quisquis ad apostolicum munus inferendum illuc Evangelium deligebatur. An cohors Italica Cornelii cum sua legione in Britanniam transmittere jussa sit a Cæio, vel a Claudio, affirmare non ausim. Scio tamen visum a me Londini fragmentum inscriptionis antiquæ, plures centurias militum, eorumque nomina, ac patriam, uti assolet, indicantis, in *cimeliarcho D. Kemps prope viam Palle Mall*, ubi quotquot expressa sunt nomina civitatum, jura colonicæ iisdem militibus tributientium, ad stipendia in legione faciendâ, totidem ostendunt, eosdem milites Italos fuisse. En lapidis fragmentum, in quo colonicæ Italicæ legionariorum patriæ recensentur.

		NEC	
		MAXIMU	
		NIGR	
	S	IVSTV	
	S	FLORV	
	S	IVSTV	
		—	
HYPSCIACV	S	FERO	
AEBVTIV	S	MAXIMV	
VENNONIV	S	SUPE	
APRONIV	S	FESTV	
RINARIV	S	EXORATV	
FAIPONIV	S	SABINV	
RCIV	S	OPTATV	
RIV	S	SVPE	
V	S	RESTITVTV	
V	S	PEREGRINVS	
		7	
	S	IVSTV	
	S	GAVIANV	
		VIBIANV	
		MARCELLINV	
		FELI	
		VERV	
		TIMIV	

7	SEMPRON	I
A	FVLCINI	S
S	MANTV	A
R	FLORENTI	A
S	TICIN	O
S	PETAV	I
S	CLVSI	O
	CO	S
X	ATRI	A
S	TICIN	O
R	LEPIDRE	G
S	ATEST	E
S	EPODREDI	A
S	PAVSOLI	S
S	BENEVEN	T
R	CREMO	N
S	IADER	A
S	VERON	A

	SABINI	
	COS	
S	AQVIN	O
S	AERON	A
S	BRUN	D
S	VRV	
X	PR	
S		
S		

Fulcinium, Mantua, Florentia, Ticinium, Patavium, Clusium, Adria, Lepidi Regium, Ateste, Eporedia, Pausulæ, Beneventum, Cremona, Verona, Aquinum, Brundisium, istorum militum patriæ, Colonia Romanæ sunt intra Italiam constitutæ.

Dolendum est, non superesse reliquas partes epigraphis huic lapidi incisæ, unde instruamur, an ad Titum, seu ad Vespasianum referantur, consulatus II et III. hic memorati, quibus honesta missio emeritis hisce militibus fortasse concessa est; et an centurio ille *Sabinus*, commune quippiam habeat cum cognomine per Suetonium indicato in Vita Titi cap. 4. Accederet propius conjectura nostra ad decernendum num sextæ legionis milites habendi forent, aut decimæ: quarum utraque meruit sub Augusto, ac Tiberio in Syria, et in Armenia, ex Tacito Annal. II, 79. et XIII, 40, deinde in Britanniam translata est ex documentis a Gale productis: nec longe distaret a proponendo, num cohorti Italicæ utraque ista centuria, ex nostræ nationis viris collecta, accenseri posset. Verum sistamus in limine, contenti indicasse divinæ providentiæ consilio suaviter universa disponenti, et sexennio ante adventum Petri in Urbem cælesti visione advocanti Italicæ cohortis centurionem ad baptisma, et apostolorum principem ad salutem gentibus annuntiandam, tam Cornelie gentis hospitium in Urbe, quam facilem viam ad toto divisos orbe Britannos aperiri potuisse unius per Cornelii conversionem, et per unius cohortis, seu ducis evocationem in Italiam; sive Caius Caligula undique acciret legiones; sive Claudius Britannicæ expeditioni eas destinaret, quæ militabant in Syria, et proximis provinciis, ac testes fuerant mirabilium operum et virtutum nascentis Ecclesiæ Christi.

Neque aliter sentiendum est de expeditione evangelica beati Marci in Ægyptum ad annum alterum Claudii principatus in Eusebii chronico revocata. Legatio Philonis ad Urbem sub extrema Cæli tempora, dum Herodis Agrippæ adventus ei ferme suppar, tum apud Claudium aucta benevolentia, nationi Judæorum æquiores reddebant principes, facilitatem conciliabat in urbe ipsa necessitudinis contrahendæ in er Marcum, et Philonem, occasione frequentandæ synagogæ, ac itineris socium se adjungendi, dum Philo rediret Alexandriam, ubi « disertissimus ille Judæorum (ut verbis Hieronymi utar) videns Alexandriæ primam Ecclesiam adhuc Judaizantem quasi in laudem gentis suæ librum de eorum conversatione scripsit. » Commentarii loco adhibendum est integrum Philonis elogium, a B. Hieronymo ita per scriptum in libro de Scriptoribus ecclesiasticis.

« Philo Judæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco a nobis inter scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci evangelicæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solum eos ibi, sed in multis quoque provinciis esse memorans, et habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primum Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur et cupiunt; ut nihil cujusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper; patria monia egentibus dividantur; orationi vacetur, et psalmis, doctrinæ quoque, et continentia, quales et Lucas refert primum Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quod legatus gentis suæ missus fuerat; cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum esse cum apostolo Petro, ejusque habuisse amicitias, et ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus. »

His ita perspectis, cum cognoscamus legiones integras ex Syria in Italiam, Germaniam, Britanniam translatas per eosdem ferme annos quibus ex Palestina Herodi Antipæ, seu tetrarchæ, et Herodi Agrippæ regi, tum etiam ex Ægypto Philoni Judæorum legato ultro citroque navigandum in Italiam

A fuit, ac redeundum in patriam; mirari subit quorundam ingeniorum difficultatem, quæ Petro apostolo nullo apparatu, et commeatu indigenti, sed sine calceis, sine pera, ad impulsu divini Spiritus expedito, verentur Italici itineris repetendi facultatem largiri: quem tamen constat suam primam epistolam dedisse Roma, Marco nondum directo in Ægyptum: quod Eusebius, et Hieronymus, aliique passim ad annum primum, aut alterum referunt imperantis Claudii. Liberalius agant necesse est cum Christi nuntiis, quorum pedibus cum discipuli palam sisterent pretia fundorum, et paternam gazam, ac patrimonia, multo facilius poterant cum Centurionis Cornelii familia transvectionem in Italiam et in Occidentis fines ultimos exhibere. In notis, quas infra dabimus in Clemente, P. Philippus Labbe tomo primo Conciliorum pag. 490 profert ex Vendelino B Græcum codicem scriptoris anonymi de certaminibus, peregrinationibus, vita, et morte Petri, et Pauli apostolorum: quem Arundellie comitis Sacellanus e Græcia secum advexit in Angliam: unde Patricius Junius illustrem hunc locum Græce produxit, ita Latine reddidit a Vendelino: « Moratus Petrus in Britannia dies aliquot, cum multis illuminasset verbo gratiæ, Ecclesiasque constitueret, postquam episcopos quoque, presbyteros, et diaconos ordinasset impositis manibus, duodecimo Neronis anno iterum Romam rediit. » Subdit Vendelinus: « Protectionem hanc Petri in Britanniam aliunde vidit etiam Baronius: et est luculenter astructa non ita pridem, » etc. Cessent itaque mussitare negotiosa illa ingenia contra iteratos adventus Petri in Urbem: nec litem moveant de diffusionem evangelicæ lucis ad Britannos, ad quos legiones integræ ex Syria, ubi Passionis Dominicæ et apostolicorum actuum, ac certaminum pars magna fuerant sub Tiberio, a Cato Caligula, a Claudio, a Nerone transvehantur. Nihil paratius erat ea tempestate, post linteum de cælo demissum ac ostensum oranti Petro, et Cornelium Centurionem Italicæ cohortis Christianæ militiæ ascriptum, quam facilis hæc via, divinitus aperta præconibus Evangelii ad fines extremos Romani imperii, ex quo, ut ait Leo Magnus, serm. 4, de SS. Apostolis: « Beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis ad arcem Romani destinabatur imperii, ut lux veritatis quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. »

Nituntur adversarii ecclesiasticæ hierarchiæ, ac primatus apostolicæ sedis, hanc petram convellere, et fundamento Christiani ædificii subtrahere, sive propemodum negantes cum Calvino Petrum apostolum unquam Romæ fuisse, sive « inveterata tot sæculorum auctoritate consensioneque deterriti (ut verbis Petavii utar Doctr. temp. lib. IX, cap. 43), hoc unum cum eo remittentes, ut illum Romæ mortuum esse concedant: quod autem vel episcopus illius urbis aliquando fuerit, vel diutius in ea manserit, id vero prorsus inficiari se dicentes. » Sequitur Petavius: « In eadem quæstionem, errorisque patrocinium vehementius nuper Spalatensis incubuit; qui lib. IV, cap. 4, adversus utramque Petri sedem uberrime, ac scrupulosissime disputavit; nondum hunc vix solubilem esse præfatus quem nihilominus soluturum se professus est, atque ex ipsis sacre Scripturæ fontibus rem ita illustraturum omnem, ut *adversus torrentem Scriptorum* (sic enim loquitur) *regia via procederet.* Sed ubi tam magna et præclara minatus est, ac recondita ejusdam, neque vulgaris iis in rebus peritiæ spem lectoribus ostendit, incredibile est dictu, quam se imperite in tota illa temporum controversia jactaverit; adeo sane, ut ne prima quidem elementa artis illius, quam profleba-

tur, se didicisse fidem fecerit. De quibus cum ante biennium fere reverendiss. D. Nicolai Coeffeteavi Massiliensis episcopi piæ memoriæ rogatu hortatue Dissertationem scripserim, quam ille loculento et egregio operi illi intexuit, quod contra Spalatensem edidit, quæ illic fusiis atque uberius exposuimus, summam in hoc loco, quæ est propria sedes quæstionis illius, perstringenda putavimus. Non transcribam Petaviani libri capita 13 et 14, cum præ manibus omnium sint. Summam tantummodo perstringam. Ostendit veritatem atque inscitiam Spalatensem, recoquens Calvinæ crambem, et Magdeburgensium objecta, toties a catholicis dissoluta. Indicat ex Luca sub inde a nece Stephani per dispersos discipulos Christianam lucem Judæis Antiochensibus illatam fuisse. Petrum triennio post conversionem Pauli profectum Antiochiam fixisse in ea civitate sedem episcopalem. Auctum deinde numerum Ecclesiæ Antiochenæ, quando Christianæ fidei ibidem amplificatæ nuntius Hierosolymam allatus est. Frequentes excursus Petri visitandorum gratia fidelium: neque omnes distincte in Actibus memoratos, sed contentum fuisse Lucam genus edicere, cum referret, Petrum visitando pertransire universos. Videri poterat satis consultum patrocino veritatis, per hæc observata Petavii chronologorum facile principis ita vindicatæ, uti explicat initio capituli 14. Quæ ab hæreticis, inquit, ex accurata annorum disputatione et Actorum historia, contra Petri cathedram opponi solent, iis funditus eversis ac convictis, nihil jam obstare potest, quin vetus, et apud catholicos recepta traditio pondus suum et auctoritatem retineat. Verum quia necessitas componendi sacram historiam apostolicam cum rationibus profanæ, in annis regum Judæorum, ac Cæsarum Romanorum præsertim pariandis cum Petri præsentia Hierosolymis, Paulo illuc ascendente, ut Petrum videret, Herode Agrippa eundem vinculis mancipante, post Jacobum gladio occisum, iterum adeunte Hierosolymam. Paulo post annos quatuordecim a conversione sive a prima collocatione cum Petro et congregatis apostolis in concilio ad respondendum de legalibus, quod referunt communiter ad annum 53 æræ Christi vulgaris, necessitas, inquam, componendi utrasque historias apostolorum, ac Cæsarum cum pariat implicatas quæstiones; inde facile ansam arripiunt hostes Romanæ cathedræ ex uno, vel altero textu historicorum quærendi, ut aiunt, nodum in scirpo. Hinc Petavii rationibus declinatis, acieque argumentorum refusa, Schelestratio illi in pugna succedenti novos ictus intendit, chronologiam in discrimen revocantes. ut nostra historia pontificalis cum ipsa concidat. Neque id præstant solummodo Doduelli et Pearsonius, semper vehementius contra nos incitatis; sed etiam qui moderatius solent nobiscum agere, uti Joannes Millius in præfatione ad Novum Testamentum suæ editionis, et Guillem. Cave in historia Script. eccl. verbo *Petrus*, quasi conclamatam chronologiæ nostræ causam miserantur. Ut constare, sibi, et consentire tum sacris litteris, tum documentis probatæ historiæ etiam profanæ cognoscantur tempora, ac gesta, quæ Petro tribuimus, placeat Annalium more Chronicon breve hic attexere ab exordio pontificatus Petri ad tres præcipuas sedes ab ipso fundatas, Antiochiæ quidem ac Romæ suamet præsentia, Alexandria vero per Marcum evangelistam. Sed ne interrumpam contextum notarum ad hunc numerum, in fine earumdem poterit collocari.

Linea 6. — *Et Evangelium Marci, quia Marcus auditor ejus fuit, et filius de baptismo.* Tertullianus, lib. 14, contr. Marcionem cap. 5, causam retulit, cur ab aliquibus Evangelium Marci tribueretur Petro: indicante etiam B. Hieronymo in lib. de Script. ecclesiasticis. Hujus verba sunt: « Marcus discipulus et interpres Petri, juxta quod Petrum referentem audiverat, rogatus Romæ a fratribus breve scripsit Evangelium. Quod cum Petrus audisset, et probavit,

et Ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit. Assumpto itaque Evangelio, quod ipse confecerat, perrexit in Ægyptum. Autographum Evangelii B. Marci Venetiis asservari in thesauro ejus ducalis basilicæ fama est, litteris principum id contestantibus: quas edidit R. P. Montfaucon in suo Diario Italico pag. 55 et sep. Beneficio excellentissimi D. Foscarini divi Marci procuratoris, cui magistratui cura sacri thesauri demandata est, impetravi, ut evolere mihi liceret codicis folia, dum anno superiore 1720, die 2 Decembris sacra lipsana venerer ibidem asservata; et adhibito perspicillo diligenter inquirere, num Græci, an Latini characteris forma in litteris appareret, a Montfauconio depictis: cujus diarium consulto mecum attuleram, una cum lamella tenui, qua possem putrida folia diducere, citra periculum fracturæ. Incassum laboravimus quotquot hoc studio tenebamur; nam licet lumina complura admoveremus, et lentibus crystallinis augeremus visionis angulum, nullum tamen elementum vel Latini, vel Græci vestigium deprehendere datum fuit: ita detritis ævo, atque erosis (salsedine forsitan æstuariorum) singulis litteris, in nullius figura superesset. Narratur in documentis a Montfauconio allatis ex Bolland. tom. III. Aprilis, pag. 345, in metropolitana Ecclesia Pragensi asservari duos ultimos quaterniones ejusdem codicis S. Marci Latini litteris scriptos quos Carolus Quartus imperator obtinuit, et memoratæ Pragensi Ecclesiæ donavit. Hujus Veneti codicis membranacea esse folia, non autem ex phylira (ut ille opinatur), nemo ex præsentibus attente considerans dubitavit. Refundenda est in acrimoniam salsi humoris ab australibus ventis excitati, quibus perflantibus marmora ipsa ecclesiæ S. Marci fiunt irrigua, corrosio atramenti, ac litterarum, quæ apparet in recentioribus etiam codicibus Evangeliorum eodem armario custoditis, licet horum scripturæ antiquitas annos 400 non superet. Ea enim se insinuante cum ære ipso intima in penetralia, quantolibet studio custodita, effectum est, ut quæ lineamenta litterarum R. P. Montfaucon observanti Latine scripturæ indicium evidens exhibuerant, jam omnino deperdita intra annos duos et viginti, nullum suæ figuræ vestigium reliquerint.

Linea 7. — *Post omnem quatuor Evangeliorum fontem, quæ ad interrogationem, et testimonium ejus firmatum sunt [codices Holstenii, et Schelestratii habent formata], dum alius Latine, aliusque Græce, et alius Hebraice consonant, tamen ejus testimonio sunt firmata.* Evangelia Matthæi, Marci, Luca, non solum firmata testimonio Petri, verum etiam formata ex ejusdem responsione textus exhibet. Evangelium Joannis, post martyrium Petri, annis ferme triginta contextum, ut in Clemente dicemus, auxit canonem Scripturarum, quem clausit Apocalypsis. Editores Maguntini et Parisini hoc loco non otiose observant, apostolorum principis testimonio illa scripta, licet divinitus dictata, non caruisse: sive Matthæus in re tanti momenti, quanti erat Christi gesta et doctrina scripto consignare, noluerit uti potestate apostolica, citra conscientiam principis apostolorum; sive testimonium Petri adhibuit fuerit ad versionem Evangelii ex triplici lingua conferendam cum autographo Scripturarum; et signaculum adhibuit ad genuinam exemplaris illius auctoritatem roborandam, quod Ecclesiæ Romanæ contradidit; certum est, pontifices Romanos Petri successores id honoris, ac juris in Ecclesia catholica semper obtinuisse, ut œcumenicorum conciliorum decreta tum de fide, tum de moribus, licet prolata ab Ecclesia universa, ejusdem divini Spiritus afflatu, et auctoritate, qua Evangelia conscribentur, ipsi confirmarent, ac subsignent, et rata habeant. Hinc etiam vetustus mos inolevit illius ritus sacri, quem in antiquissima liturgia, sive Ordine Romano contraditum retulerunt illius editores, ut scilicet signaculo episcopi toties communicetur codex Evange-

quoties diaconus ab episcopo reseratum et bone lectum, perferri iterum ad episcopum, ad archivum apostolicum per subdiaconos arios curaret.

Mazarinus, ut a Fabrotto discimus, refert Lini et Cleti ad episcopatum, ut officio sacerdotali implendo Petrum juvare: scilicet episcoporum ordinatio contingeret, tum per tres episcopos peragi cœpit, ut ex canone inter apostolicos 1. Unde etiam est vetus consuetudo Ecclesiæ Romanæ ad episcopos suburbicarios, qui etiamnum constituti sacri cardinalium collegii partem primam videtur autem apostolorum Princeps numerus episcoporum auxisse episcopos suburbicarios in fine hujus primi num. Liber Pontificalis ordinatos a B. Petro episcopos sex, presbyteros 8 (seu potius 7, uti correctius exhibet Surius, Freherus, Mazarinus, Florentinus Vaticanus). Ordinationes enim numeratæ in pontificali in Vitis pontificum referuntur ad Romanam. Nam satis constat ex documentis Occidentis, per tractum continentis etiam, patriarchatus Romano subjectum, ordinatis ac transmissis a B. Petro episcopos tres: quos vide in notis Ciaconii, Somier., um.

etiam codices Regius, Mazarinus, et is disputationes a Petro habitas ad Simonis chnas dissolvendas, et mortem divinitus im-

Mago, avertere curanti Romanum populum solida doctrina suscipienda. Hujus rei meminit Justinus in Apolog. 2, sect. 34; Irenæus, ap. 20; Euseb., lib. II, cap. 43. Vide Baron. 44, n. 43, et Sommier. Hist. dogmaticæ S. bro I. pag. 105.

idem codicibus memoratur Clementis ordinaliari formula ita descripta. « Petrus vero diem mortis sibi imminere, Clementem episcopum consecravit, eique cathedram, vel Ecclesiam disponendam commisit, dicens: Sicut gaudi et solvendi tradita est a Domino meo risto potestas, ita et ego tibi committo, ut dispositores diversarum causarum, per quos ecclesiasticus dirigetur, » etc. Qua de re oportet erit dicendi locus in notis ad Vitam Cle-

40. — Annis 38. Exacte. Juxta nostram ogiam anno vulgaris æræ 20 passus Dominus Martii. Anni 37 a Passione complentur 25 inno vulg. æræ 65. Trimestri spatio anni 38, nempe 28 Junii anni 65 Petrus et Paulus coronantur.

41. — *Sepultus est in via Aurelia in templo is juxta locum ubi crucifixus est, juxta palatium num in Vaticano.* Nemo ex antiquis dubitod sciam, de loco martyrii B. Petri. Conomnium ætatum docet, in circo Vaticano affixum inter utramque metam ejusdem circumquem locum Evaristus titulum superstruxit Constantinus basilicam Vaticanam. Primus, ut arbitror, Maphæus Veggius argutus r utramque metam, quod in Actis martyrii ita exponi oportere: ut meta una fuerit *obereci Neroniani* ad radices Vaticani collis, aut im moli Adriani proximum, modo disjectum, ipionis Africani, vel Romuli vulgus appellera vero *pyramis sepulcri Cestiani*, tota Urnetro dissita a circo Vaticano. (Torrignus, de Vaticanis, pag. 195.) Nova plane methodus designandi quam nemo ex metatoribus, aut tis usurparet. Nemo prudens certe diceret, Sucorum Christinam supremum diem bisse in ædibus sitis inter obeliscum Vaticanum pyramidem C. Cestii, ut ædes Riariorum t, inter utrumque terminum constitutas; ta Urbe interjacente, hujus innumeris parti-

bus illa indicatio aptetur. Ad hæc quis unquam voverit metam aut sepulcrum Scipionis, aut pyramidem Cestii? Rideat merito lector tam ineptam designationem, quam aures vix ferre possunt, eorumque stupiditatem, qui utramque metam circi non intelligant esse duo extrema ejusdem spinæ circi Vaticani: inter quæ Petrus cruci affixus tropæum erexit Christianæ religionis, a Tertulliano indicatum, et frequentatum per septemdecim sæcula a Petri martyrio ad nostram ætatem piis peregrinationibus omnium nationum.

Linea 43. — *Hic fecit ordinationes, etc.* Ordinationes hoc in libro memoratæ pertinent, uti diximus, ad Ecclesiam Romanam. Cur autem ordinum illorum collatio, qui Ecclesiæ hierarchiam constituunt, episcopatus, presbyterii et diaconatus, referatur inter præcipua gesta pontificum, causam colliges ex Actis apostolorum. Observarunt viri docti, cum Ciaconio, Petri gesta post Ascensionem Christi Domini ipso novemdiali spatio interposito ante adventum Spiritus sancti cœpisse ab implendo numero sacri senatus. Nihil enim antiquius habuit Christi vicarius in suscipienda administratione totius Ecclesiæ, quam in concione omnium fidelium Christi Domini jussu advocata fratres alloqui, ac decernere, ut communibus suffragiis viri præstantes duo ex cœtu fidelium proponerentur, et communibus precibus impetrarentur. ut unum ex illis divina designatio sublegeret, quem in locum proditoris Judæ apostolum numerarent: quod in Matthia perfectum fuisse ibidem legimus cap. 1. Exordium igitur gestorum pontificalium Petri, Ecclesiæ universæ regimen suscipientis Hierosolymis, cœpit ab episcopi, sive apostoli electione et consecratione. Ibidem noscimus usum susceptæ potestatis sacerdotii ab apostolis quotidie frequentatum (atque adeo a novo presbytero, episcopo, et apostolo Matthia), tum in verbo Dei interpretando, tum in orationibus offerendis, tum in sacrificio in cruento iterando, et pane eucharistico fidelibus distribuendo, ex vers. 42 et 46 capituli secundi: *Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fracti mis panis et orationibus, etc. Quotidie quoque perseverantes unanimitè in templo, et frangentes circa domos panem, etc.* Presbyteros etiam constitutos Hierosolymis ab apostolis docemur Actuum cap. xv, quando Antiochena Ecclesia legavit Paulum, et Barnabam, et quosdam alios ad apostolos et presbyteros in Hierusalem super hac quæstione, scilicet de circumcisione, aliisque legalibus cæremoniis. Post officia apostolatus, sive episcopatus et presbyterii, electio septem diaconorum, eorumque ordinatio per manuum impositionem ab apostolis peracta (cap. vi) complevit hierarchiam nascentis Ecclesiæ Hierosolymis anno primo a Christi Domini Passione; quam formam sibi traditam tum Antiochena imitata est, dum in ea cathedram Petrus erexit, tum Romana suscepit, et constanter retinet, ex quo huc transtulit apostolorum Princeps universalem cathedram et primatum. De Antiochenæ Ecclesiæ hierarchia tribus hisce gradibus constituta testes sunt litteræ illius Ecclesiæ antistitum a Petro proximorum, præsertim Ignatii martyris, qui proximus ab Evodio successit Petro, eosdem gradus disertè memorantes. De Romana vero nulla non ætas testimonium reddit, et præsertim hic liber Pontificalis, in singulis pontificibus memorans presbyteros et diaconos Ecclesiæ Romanæ ab ipsis datos, et episcopos aliquando tantum suburbicarios, quandoque etiam in aliis civitatibus per tractum Occidentalis patriarchatus institutos: quare in iis recensendis plerumque additur episcopos per diversu locu numero N. De numero presbyterorum et diaconorum Romanæ Ecclesiæ erit infra dicendi locus in Vita S. Cleti. Hic observo episcopos adjutores tres a Petro institutos circa Urbem, Linum, Cletum, Clementem, ut eorum scilicet ministerio peragi in Urbe posset episcoporum consecratio, quæ ex insti-

tutione ac traditione apostolica tres saltem episcopo- A
s requirit. Sive is numerus a Petro duplicatus
deinde sit, sive a successoribus (qui explicaverunt
pariter numerum presbyterorum et diaconorum car-
dinalium Romanæ Ecclesiæ, extendentes summam
25 presbyterorum ad 50, et diaconos 7 ad 14), cer-
tum est ætate concilii Nicæni sex episcopos recen-
seri ex veteri consuetudine Romano pontifici præsto
fuisse.

*ANNALES pontificatus B. Petri ab Ascensione
Domini ad fundationem trium sedium præ-
cipuarum, Romanæ, Alexandrinæ et Antio-
chenæ, juxta æram Christi communem.*

Anno 28, bissextili. — Duobus Geminis consulibus.

Christus Dominus VIII Kal. April. feria v, Pascha
cum discipulis celebrat, et Passionem in horto in-
choat: die vero VII Kal. April., feria vi, in cruce
pendens moritur. Resurgit die Dominica v Kal. Apri-
lis (Victorius Aquit. in *Can. Pasch.* et S. Hippolytus
in *Tub. paschali*). Mense Aprili ad finem vergente
curam universi gregis fidelium Petro demandat,
eundemque summum pontificem creat.

Hinc incipit epocha pontificatus beati Petri in Ecclesia.

Christus Dominus in cælum ascendit fer. v, die
6 Maii. Ordinatur S. Matthias.

Eliguntur septem diaconi.

Anno 29. — *Vinicio et Longino coss.*; *Pontif. Pe-
tri I et II.*

Primo pontificatus anno nondum completo Pascha
cum celebret B. Petrus; hi consules primo pontifica-
tus ipsius anno tribuuntur in catalogis, Orienta-
lium more per annos sacros, seu paschales contex-
tis. Prima Ecclesiæ persecutio, in qua Stephanus
coronatur. Actorum VIII. Philippus evangelizat Sa-
maria. *Ibid.* Petrus et Joannes Hierosolymis mittuntur
Samarium.

Anno 30. — *Tiberio Augusto et Sejano coss.*; *pontif.
Petri II et III.*

Conversio Pauli (*Act. ix*), qui Damasci in syn-
agogis prædicat Christum. *Ibid.*, vers. 22. Abit in
Arabiam, unde regressus Damascum triennio post,
a Barnaba perducitur ad Petrum et Jacobum aposto-
los Hierosolymis agentes. *Infra ad Gal. I.*

Anno 31. — *Cn. Domitio et M. Furio Camillo coss.*;
Petri III et IV.

Petrus et Joannes redeunt Hierosolymam evan-
gelizant multis regionibus Samaritanorum (*Act.
VIII, 25*).

Anno 32. *biss.* — *Galba et Sulla coss. Petri IV et V.*

Qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta
fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœ-
nicem, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes
verbum, nisi solis Judæis (*Act. XI, 19*). Interea Ec-
clesia per totam Judæam, et Galilæam, et Sama-
riam, habebat pacem (*Act. IX, 31*).

Anno 33. — *Persico et Vitellio coss.*; *Petri V et VI.
et Antiochenæ sedis.*

Paulus ex insidiis Judæorum Damasci ereptus Hiero-
solymam venit: ubi (*Act. IX, 27*) a Barnaba per-
ducitur ad apostolos (Petrum et Jacobum): et cum
Petro manet diebus 45 (*Gal. I, 19*). *Et erat cum il-
lis intrans et exiens, et fiducialiter agens in nomine
Domini. Loquebatur quoque gentibus, et disputabat
cum Græcis (Act IX, 29).* Petrus pariter modo in-
trans Hierosolymam, modo exiens, et visitans fide-
les, pertransibat universos (*Ibid.*, vers. 32). Eodem
anno Petrus dicendus est Antiochiam venisse, et in
Ecclesia ibidem collecta ex Judæis (nondum admis-
sis gentibus) sedem fundasse; cum narretur eam
septennio tenuisse antequam Romanam constitueret

anno 40. Mox Lydæ sanat Æneam, et in Joppe Ta-
bitham a mortuis excitat; ibique moratus diebus
multis apud Simonem Coriarium (*Act. IX, 43*), et de
vocatione Gentium admonitus, accersitur Cæsaream,
ubi baptizat Cornelium centurionem cohortis Italicæ
(*Act. X*). Paulus disputans cum Græcis invidiam
incurrit, et ad mortem appetitur. Fratres, ut illum
subducant insidiis, deducunt eum Cæsaream, et di-
mittunt Tarsum (*Act. IX, 30*).

Anno 34. — *Gallo et Noniano coss.*; *Petri VI et VII,
et Antiochenæ sedis I et II.*

Petrus, baptizato Cornelio, ascendens Hieroso-
lymam, mysterium aperit gratiæ, in gentes quoque
diffusæ. (*Act. XI, 2 seq.*).

Anno 35. — *Popiro et Plautio coss.*; *Petri VIII et VIII,
et Antioch. sedis II et III.*

Ex his qui dispersi fuerant post martyrium Ste-
phani erant viri Cyprii et Cyrenæi; qui cum venis-
sent Antiochiam loquebantur, et ad Græcos annun-
tiantes Dominum Jesum (*Act. XI, 20*), multusque
numerus conversus est ad Dominum (*Ibid.*). Per-
venit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ erat Hiero-
solymis, super istis, et mis runt Barnabam usque
ad Antiochiam (*Ibid.*, vers. 22).

Anno 36, *biss.* — *Proculo et Nigrino coss.*; *Pe-
tri VIII et IX, et Antioch. sedis III et IV.*

Tiberius imperator diem obit Kal. Aprilis, ut ex
Dione corrigat Usseus. Caius in imperio successor
Agrippam Herodis Magni ex Aristobulo filio nepo-
tem, Romæ a Tiberio moriente in vinculis relictum,
regem appellat, tetrarchia Philippi, et Lysaniz e-
idem attributa. Herodes (Antipas Galilææ tetrarcha)
ascendit Hierosolymam ad sacrificium Deo offere-
dum (*Josephus*, lib. XVIII, cap. 7). Præside Syria
Vitellio.

C Barnabas, ut pervenit Antiochiam, hortabatur
omnes, et apposita est multa turba Domino (*Act.
XI, 24*).

Anno 37. — *Juliano et Asprenate coss.*; *Petri IX et X,
et Antioch. sedis IV et V.*

Herodes Agrippa a Caio impetrat ejus imperii an-
no secundo veniam domum redeundi ad regnum ordi-
nandum. Flaccus Ægypti præses Judæos persecutur
Alexandriæ. Mox ipse comprehensus jussu Caii
multatur exilio.

Barnabas Antiochia profectus Tarsum querit Paulum:
quem cum invenisset perduxit Antiochiam. Et
annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: et do-
cuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur
primum Antiochiæ discipuli Christiani (*Act XI, 26*).

Matthæus circa hunc annum scripto consignat
Evangelium. Id factum asserit Eusebius (*Hist. eccl.*
lib. III, cap. 24) cum Hebræis primum fidem prædi-
casset, et antequam ad alias quoque gentes pro-
fisceretur (hoc est ante annum duodecimum a Pas-
sione Domini, cui profectionem apostolorum in pro-
vincias attribuit, et adventum Petri Romam in
Chronico), et antequam Marcus suum Evangelium
scriberet, eoque assumpto in Ægyptum tenderet,
quod pariter Eusebius retulit ad annum duodecimum
a passione Christi.

Anno 38. — *Caio Cæs et Cæsiano coss.*; *Petri X
et XI, et Antioch. sedis V et VI.*

Herodes tetrarcha in Italiam veniens a Caio pe-
stulat regnum Agrippæ. Caius illum defectionis
reum suspicatus pellit in exilium, et multat tetrar-
chia Galilææ et Perææ: quam adjicit regno Agrip-
pæ ejus æmuli, licet uxoris fratris. L. Vitellio et Sy-
ria accersito successor datur Petronius (*Josephus*,
lib. XIX, cap. 6). Prophetæ superveniunt ab Hiero-
solymis Antiochiam. Inter eos Agabus, qui prædixit
famem, quæ futura erat sub Claudio (*Act. XI*).

— *Caio Cæs. III solo cos.; Petri XI et XII, et Antioch. sed. VI et VII.*

ivinos honores appetens, colossum sibi Hierosolymis decernit. Agrippa Romanus : cui Caius adiecit tetrarchiam Herodis patri, in exsilium pulsi Lugdunum. o exorta seditio Alexandriae Judæos inter ansam præbet Philoni legationis susci- C. Cæsarem. Caius ad bellum Germani- itanicum, quod meditabatur, legiones xciverat. Legiones aliquot, hæcenus in læa, et proximis provinciis degentes, in transferuntur; et paulo post sub Claudio Britannia. Fortasse etiam cohors Italica nturionis, aut milites Christiani ex præ- reæ, in Italiam migrant cum ea legione. oportunitatem itineris, et hospitii Ro- nt beato Petro : cui providenter migran- Romam etiam causa Ecclesiæ Orientalis, atione regum Judæorum ac tetrarcha-

— *Caio Cæs. IV et Saturnino cos., Petri XII et XIII, et Romanæ sedis I,*

postolus circa initium anni in Urbem ve- nam Ecclesiam fundat. Ex paschali vero o complebatur ejusdem summi pontificatus decimus, aperitur initium epochæ pon- tomana in sede exercendi. Epochæ pascha- ni sacri, more Orientalium et Judæorum, eret in mense Aprilis, et in diem Apri- urreret epocha annorum Urbis conditæ, rrpata ex Parilibus, et Claudii ætate ita a etiam in fastis sacerdotalibus ethnico- l Gruterum fol. 300; Romani alligantur mino initium pontificatus maximi a Petro cum sede translati; unde ad martyrium unii anni 63 æræ Christi communis, recte ur anni 25, menses 2, dies 8. Ætate au- tantini Magni, qua Paschatis Christiani tituta est cum terminus paschalis ultimus i diem 25 Aprilis, ea die placuit institui majorem, et publicum processum om- inum ad Sanctum Petrum. Quare ad hanc ærentes aliqui auctores annum pascha- ontificium, numerant ex ea die ad diem unni 65, annos 25, menses 2 et dies 3. aligula urget dedicationem colossi Hiero- Resistunt Judæi. Id exprobrat Caius Herodi apud se agenti. Agrippa deprecatur in- atriis legibus. Caius mitigatus respondet is.

um moram trahit Romæ, cum Petro collo- t amicitiam contrahit : qua etiam de causa Marci; discipuli Petri, apud Alexandriam s ornasse laudibus. (S. Hieronymus, de cl., in Philone.)

— *Annus Caiæ cædis IX, Kal. Februa- Petri XIII et XIV, Romanæ sedis I et II.*

es cum biduo interregni retulissent in se- publica restituenda, et abrogando imperio, brasi, ut omnis memoria hujuscæ temporis . Jo. Malala in chronographia tradit Ca- rfectum, et Claudium imperatorem ele- sio et Solone cos., qui nuspam in Fastis . Supersunt nomina consulum ordinariorum al. Januarii signatorum) in tessera gladi- ud Fabretum Inscript., cap. 4, num. 494, astis non reperiuntur.

MARTIALIS

MANLI

SP. K. IAN

TI. CATIO. P. CAELER.

se consules ordinarii hujus anni. *Ti. Catius*

(ex quo Malala formavit Cassium) et *Publius Cærel- lius*; nam hæc familia consulares habuit, ex quibus C. Cærellium proconsulem Macedoniae (apud *Reine- sium*, pag. 402), nisi et P. Cæler ex ignobilibus amicis Caii fuerit consul creatus eadem facilitate qua proprium equum collegam sibi destinasse dici- tur Caius in eodem magistratu. Horum alterutri suffectus fortasse post dies paucos ille *Pomponius secundus* consul, quem memorat Dio lib. LX sub initium, sive *Q. Pompeius*, ita nominatus a *Josepho* lib. x, cap. 3. Ut sit, constat Claudium nihil anti- quius duxisse imperio stabilito. quam id biduum, quo de mutando reipublicæ statu hæsitatum erat, memo- ria rimere (Sueton. in *Claud.*, cap. 14; et *Josephus* addit loco indicato: *Senatum desertum fuisse a suis propugnatoribus, et consules ferme in privatorum or- dinem redactos, mæstitia, stuporeque occupatis om- nibus, nec scientibus quidnam agendum post irrita- tum in se Claudium.* Quare hujus anni consules in Fastis desiderantur, ut alibi fusius demonstratur.

Claudius imperium adeptus non sine prudentibus Herodis Agrippæ consiliis, regnum illi confirmat, et auget ditione Judææ ac Samariæ, ornatque regem honore consulatus: qui subinde revertitur in Palæstinam.

Marcus, interpres Petri, rogatu fratrum scribit Evangelium, quod Petro probandum offert. Ab eodem apostolorum principe Roma mittitur in Ægyptum, ut nomine Petri fundet sedem Alexandrinam, et annuntiet Evangelium quod conscripserat. (S. Hieronymus, de *Script. Eccl.*, in *Marco*.)

Anno 42. — *Claudio Augusto II et Largo cos.; Pe- tri XIV et XV Romanæ sedis II et III, Alexandrinæ vero I.*

Judæi Romæ, cum nimium frequentes fierent, vetiti sunt convenire (Dio, pag. 669). Alibi per impe- rii Romani provincias potestas illis data ut suis mo- ribus uterentur.

C Petrus Roma regreditur in Palæstinam, tum ut illi Ecclesiæ consulat, cui sub novo rege Agrippa periculum imminerebat: tum ut visitet Ecclesias cæ- teras Orientales, Ponti, Cappadociæ, Asiæ et Bithy- niæ, ac reliquas.

Herodes Agrippa ad demerendos sibi Judæos sævire in Ecclesiam cœpit. Ac primum Jacobum occidit. deinde Petrum in carcerem conjecit: unde is ab angelo servatus abijt in alium locum (Act. XII), nempe Antiochiam, et in provincias Asiæ Minoris paulo ante memoratas.

Claudius, Britannicam expeditionem parans, legio- nem quartam ex Syria aliasque evocat in Occiden- tem. Vide notas superiores nostras ad lin. 5 hujus numeri.

Anno 43. — *Claudio Aug. III et Vitellio II cos.; Petri XV et XVI, et Romanæ sedis III et IV.*

D Claudius in Britanniam accersitus a Suetonio Paulino, eandem insulam ejusquem reges nonnullos in deditionem recipit, de qua triumphat Romæ anno proximo. Senatus Claudio decernit arcum triumphalem ob res bene in Britannia gestas: cujus monumenti inscriptio dimidia sui parte, adhuc superstes in ædibus Barberinis edita fuit inter antiquas inscript. (*Fabretti*, pag. 728, et sup- pleta.)

Perductis Annalibus Petri ad foundationem trium sedium præcipuarum, eoque in Judæam reverso, ubi post concilium apostolorum de legalibus habitum quod interpretes communiter referunt (ex *Epistola ad Galat.* II, 1) ad annum ab Ascensione Domini 48, et inde profecto Antiochiam (*ibi, vers 41*) ut pro- vincias proximas visitaret, ad quas deinde Romam reversus primam dedit Epistolam sub Nerone. Pe- tri gesta per annos distribuere supersedeo, cum documenta singulorum non suppetant. Satis fuerit indicasse illum in Oriente versatum videri usque

ad exitum Claudii, nempe ad coss. M. Asinium Marcellum, M. Acilium Aviolam Christi 54. occupatum fundandis et visitandis ecclesiis, in Asia præsertim sitis. Reliquos annos ita disponimus.

Anno 55. — *Nerone et Vetere coss.; B. Petri xxviii et xxviii, et Romanæ sedis xv et xvi.*

Juxta catalogum Liberianum, B. Petrus Romam iterum venit.

Anno 66. — *Saturnino et Scipione coss.; B. Petri xxviii et xxix et Romanæ sedis xvi et xvii.*

B. Petrus ordinat Linum episcopum (ex eodem catalogo Liberiano) ut ministerium sacerdotale per absentiam apostolorum principis in Urbe exerceat, sibi que præsentibus optuletur, ut infra dicimus num. 2. Circa hunc annum 56 æræ communis Christianæ, vel paulo ante scripsit B. Petrus primam Epistolam; quam constat datam postquam discipuli Christiani fuerant, et senioribus, seu presbyteris auctæ, et ante octavum Neronis annum, Marci evangelistæ martyrio insignitum, cum ejus nomine Petrus salutem fidelium Ecclesiis, ad quas perscribit. Inde ad annum 65 æræ communis Christianæ partim in Urbe, partim per provincias Occidentis versatus; et occupatus amplificandis Ecclesiæ finibus, eas præcipue sedes episcopis ornavit, quas infra enumerant notæ Somier circa finem.

Anno 58. — *Nerone III et Messala coss.; S. Petri xxx et xxxi, et Romanæ Sedis xvii et xix.*

Felici succedit Festus in Judæa procuranda. (Act. xxiv, 27.)

S. Paulus Cæsarem appellans Romam mittitur (Act. xxvii) anno Neronis quarto (S. Hieronymus, de Script. Eccl., in Luca).

Anno 60. — *Nerone IV et Lentulo coss.; S. Petri xxxii et xxxiii, et Romanæ sedis xx et xxi.*

Jo. Malala Antiochenus in sua chronographia his coss. assignat martyrium SS. Petri et Pauli Romæ. Confundit prima vincula Pauli cum secundis. Paulus e sua custodia secundam Epistolam scribit ad Timotheum, eundem advocans cito in Urbem. Quo adveniente alias epistolas mittit, a Baronio enumeratas ad ann. 59 et 60.

Anno 61. — *Pavlo et Turpiliano coss.; S. Petri xxxiii et xxxiv, et Romanæ sedis xxi et xxii.*

S. Paulus e custodia liber dimittitur. S. Petrus Occidentales provincias visitat et docet (Ex S. Innocentio I. epistola ad Decentium). S. Lucas Romæ Acta apostolorum conscribit. Vide Baron. ad ann. 61, num. 6.

Anno 62. — *Celso et Gallo coss.; S. Petri xxxiv et xxxv, et Romanæ sedis xxii et xxiii.*

Martyrium S. Marci octavo Neronis anno (S. Hieronymus, de Script. Eccl., in Marco). Theophilus chronographus apud Jo. Malalam, pag. 325, eodem anno refert mortem S. Marci Alexandriæ, succedente Aniano, et mortem Evodii Antiochiæ, succedente Ignatio; et reditum B. Petri Romam, ut Simonis Magi præstigia subvertat.

Anno 63. — *Regulo et Rufo coss.; S. Petri xxxv et xxxvi et in Romana sede xxiii, et xxiv.*

Simon Magus, orante B. Petro, præceps cadit. Vide Baron. et auctores ab eo productos ad ann. 68, et notas Somier, infra ad hunc numerum.

Anno 64. — *Lecanio Basso et Licinio Crasso coss.; S. Petri xxxvi et xxxvii, et in Romana sede xxiv et xxv.*

Incendium Romæ sub Nerone, et persecutio prima Christianorum (Tacit. Annal. xv, sect. 38 et 44). S. Petrus secundam Epistolam hinc transmittit.

A Anno 65. — *Nerva et Vestino coss. Neronis annus 12 ex die III Idus Octobris. S. Petri xxxvii et initium xxxviii, et in Romana sede xxv, menses 2, dies 7, ex 21 Aprilis ann. 40.*

Martyrium SS. Apostolorum Petri et Pauli die 29 Junii, annis 37 absolutis a Passione Domini. (S. Hieronymus in Petro.) Epiphanius retulit ad annum Neronis xii. Vide Baron. ad ann. 69, num. 2. Succedit in Romana sede et universali totius Ecclesiæ S. Linus, de quo num. sequenti.

CIACONII.

Linea 4. — *Beatus Petrus apostolus, et princeps apostolorum.* A Christo Cephass, seu Petrus vocatus, non quod aliud Cephass, aliud significet Petrus, sed quod quam nos Latine et Græce petram vocamus, hanc Hebræi et Syri propter linguæ inter se viciniam, Cephass nuncupent, ut Hieronymus testatur lib. i in ii c. ad Galat. Significat autem Cephass non qualemcunque petram, sed solidissimam, ut rupem. aut cantem, quæ fundamentis subjecta solet esse firmissima Neque ob affinitatem quam habet cum Græca voce Κεφαλις, caput significat, ut Isidorus sensit Orig. vii, c. 9. Aliud enim est Cephass dictio Syriaca, aliud Κεφαλις, id est caput. Fuit autem hoc nomen Simoni a Christo impostum non citra magnum mysterium, et iudicium rerum clarissime gerendarum; sicut in Jacobo et Joanne, Zebedæi filiiis, accidit, qui Bomerges, hoc est Tenitruï filii, fulgura, inquam ab eodem Salvatore nominati, quod alter occidentum, alter orientalem deberet plagam illuminare.

Linea 2. — *Vico Bethsaidæ.* Bethsaida parva et ignobilis Capharnaictani agri civitas, ad litus magni lacus Genesareth, sive maris Tiberiadis sita.

Linea eadem. — *Primus sedit cathedram episcopatus in Antiochia.* Sexto pontificatus sui anno procedente, Antiochiam, Syriæ metropolim, pervenit, ibidemque Christi fidei mysteria docuit, et primus Antiochenam fundavit, rexitque per se ipsum ecclesiam, cathedram ejus episcopatus adeptus viii Kalendas Martii, hoc est die 22 Februarii, quo ab Ecclesia catholica celebratur, Sabbato, anno a Nativitate Christi 37, diebus viginti tribus ante obitum Tiberii. Hoc autem ex Clemente, Eusebio, Hieronymo et aliis constat, qui id ex antiquioribus ejus Ecclesiæ monumentis collegerunt, eique septennium præfuisse, profiterentur, non tamen integrum. Ita habent veterum Patrum sententiæ, ita antiquæ ecclesiasticæ traditiones, omnium stabilitæ consensu: quibus potius standum quam aliorum novitii commentis, qui Antiochenam cathedram post Romanam a Petro susceptam fuisse scripserunt.

Linea 3. — *Hic Petrus ingressus in urbem Romam sub Nerone Cæsare.* Anno Christi 44, Petri pontif. 12; Claudii imperatoris an. 2. Tiberio Claudio Cæsare Aug. Germanico II, et L. Vitellio Nepote II coss. Cum Petrus populos, qui ex circumcissione erant, præcipue erudisset, Antiochenam Ecclesiam fundasset, Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam, legibus prædicationis evangelicæ imbuisset, totius mundi principem civitatem, et dominam, et universi orbis primariam arcem. Princeps apostolorum et primarius terrarum dux ingressus xv Kalendas Februarii, hoc est die 18 Januarii, qui incidit tunc in feriam sextam, finito secundo anno imperii Claudii, et sex diebus tertio inchoato, et pontificatus sui duodecimo, tribus mensibus et paucis aliis diebus minus, novis consulibus Kal. Januarii proximis creatis, quinquennio Hierosolymis, et septennio ferme in sede Antiochiæ exacto, perseverante adhuc fame, quæ coperat secundo Claudii anno. Ab adventu Petri in Urbem pontificatus ejus initium sumpsit in eadem, et dies illecebris in primis est habitus et anniversaria ubique festivitate recolitur: et cathedra, in qua populos do-

insedit adhuc integra in ejus basilica asserta singulari in veneratione habetur. Christi anno 46, Petri pontificatus Romani 3, Claudius caput anno quinto exacto, M. Vinicio Quartus et M. Statilio Corvino coss., cum triennium in Roma jam Petrus insumpsisset in consilia et confirmanda ea Ecclesia et praedicatione ii, assidua sollicitudo aliarum Ecclesiarum huiusmodi eum tenebat, et vocabat ab Occidente Iudaeam, ubi per id tempus non levis erat se circumcissione exorta inter fideles; quapropter conciliandam Ecclesiae concordiam, Petrus Iudaeam reversus est: Romae vicarium, vel relinquens, qui, se absente, gregem Dominici conservare et propagare in dies possent. Iudaeis interim Orientalibus in concilio Hierosolymitano compositis, totum Claudii imperatoris Petrus in Oriente se continuit, donec anno 56, Neronis imperatoris I, Nerone Claudio Augusto, et L. Antistio Vetere coss., Urbem post tempore reversus, Ecclesiam in ea revisit, et suis sanctis concionibus confortavit et amantem antea non licuit suam sedem repetere, Claudii edicto, qui Iudaeos omnes Roma exivit; quod tamen ipsius obitu spirarat.

5. — *Hic scripsit duas Epistolas, quae catholice nominantur.* Scripsit Petrus Romae existens, idololatriam et immensa scelera, Babylonem duas Epistolas: priorem, per Silvanum fideliorem Ecclesiam Ponti, Galatae, Cappadociae, Bithyniae, secundo Neronis anno, Marco in ejus comitatu manente; posteriorem sedit 42 Neronis anno, cum a Deo sibi esset datus, et martyrium proxime subeundum, per I. Catholicam autem eae Epistolae dicuntur, diversales, quod non uni populo aut genti, sed ac diversis fuerint scriptae, sicut Isidorus .vi, c. 2, testatur; inter Scripturas autem et canonicas haec duae Epistolae reponuntur. C libri sex: *Praedicationis, Evangelium, Actus, Doctrina, Judicium*, nomine Petri in Iudaeis, spurii, et falso apostolorum Primum dunt. Eam, quae dicitur Petri. *Apocalypsis* subdititia et illegitima a veteribus indubitanter Palaestinis tamen in ecclesiis quibusdam notantur in die Parasceves aliquando legi invenimus. (*Nicph. l. xii, c. 34.*)

6. — *Et Evangelium Marci, quia Marcus eius fuit, et filius eius de baptismo.* Marcus, discipulus, et sectator, et in baptismo filius, quod ipse apostolorum Princeps praestitit, Romanorum hortatu et precibus Graece conscripsit, seu, ut alii volunt, Latine, a lingua archetypum adversari putant in Marcianis Thesauris. Syri omnes huiusmodi faciunt: et ratio suadet ut non alia, quam lingua Evangelium in usum Latinis futurum crederetur. Alterutrum horum sit; ex Papia et Eusebio, lib. vi, recitat Eusebius (*Hist. lib. ii, c. 12*) Petrum Spiritu sancto revelante, ut intellexit eum a Marco, auctoritate illud sua ratum esse, et confirmasse, quod in Ecclesia passim creditur. Quibus clarum efficitur, Petro adhuc tunc in Roma non tam suum, quam Petri in Roma. et conscripsisse, et publicasse: Lucam, quinto Neronis anno, ibidem, paulo annum a Caesare absolutum, librum *Actuum* in scriptum edidisse.

10. — *Hic martyrio cum Paulo coronatur.* Decimo igitur Neronis anno et Christi 68, alite passionem diebus, Petrus carceri cum vinculis mancipati, falsis accusationibus tyranni capitalem tolerare sententiam; prius, et virgis caesi. ut mos Romanis inoleverat crimine, quod illis impietatis obnoxium. Paulus, quod Romanus et nobilis, capite ut ad aquas Salvias extra Portam Trigemi-

nam, tertio ab Urbe milliario. Petrus, quod plebeus et vilioris conditionis haberetur, crucis morte damnatus eodem 43 Neronis anno, eodam die III, inquam. Kal. Julii: quae incidere tunc die Mercurii, 29 Junii, C. Fonteio Capitone, et C. Julio Rufo coss. Quod genus mortis, Christus Petro non solum Urbe excedenti, sed tunc etiam, cum Ecclesiam illi gubernandam tradidit, praedixit. *Cum venueris, inquit, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet qui tu non vis* (*Joan. xxi, 18*). Addit Joannes: *Hoc autem dixit, significans quia morte esset clarificaturus Deum* (*Ibid., v. 19*). Rogavit Petrus carnifices ne similiter atque Dominus cruci affigeretur, sed contrario et inverso modo, veritus, ut est verisimile, ne eadem passio eundem sibi ab insipientibus honorem conciliaret. Et ideo impetravit ut manus inferiorius superius autem pedes affigerentur.

Linea 11. — *Juxta locum ubi crucifixus est.* Supplicii locus, summitas Janiculi, seu Vaticani montis fuit imminens naumachiae Neronis inferioris juxta Tiberim sita: ubi nunc magnificum templum superstructum, Petri Montis aurei insignitum titulo, ubi puram et immaculatam suam animam in manus Dei deposuit. Clemens ejus discipulus, et episcopus, cum maxime venerandum et sanctum ejus corpus magnifice composuisset in ima Vaticani parte, in qua Neronis horti erant, et circus cum obelisco, juxta Apollonis templum, sepelivit. Ubi nunc etiam quiescit basilica illustrissima a Constantino Maximo imperatore in honorem ejusdem ibidem fundata. totius Christiani orbis cultu et frequentia celebratissima.

Linea 13. — *Hic fecit ordinationes per menses Decembrios.* Fecit B. Petrus ordinationes plures per mensem Decembrem, episcoporum per dioceses quinquaginta trium, et in urbe Roma presbyterorum decem, diaconorum septem: in his fuere episcopi Linus, Cletus, Clemens, Apollinaris, Marcus, Hermagoras, et alii; presbyteri Anaclethus, et Evaristus, postea Romani pontifices.

PAGII.

Linea 6. — *Duas epistolas* (Pagius Junior num. 44 et 42.) Duas sanctus Petrus scripsit Epistolas, quae catholice nominantur. De priori nulla unquam dubitatio fuit; de posteriori propter styli dissonantiam nonnulla apud aliquos ambiguitas existit: sed si quis prioris Epistolae styli penitus inspiciat, non multum dissidere a stylo posterioris, facile animadvertet, atque id etiam Magdeburgenses fatentur. Utramque certe Epistolam et canonicam, et sancti Petri esse. Ecclesia docuit in conciliis Laodiceno, Carthaginensi tertio, Florentino et Tridentino. Evangelium sancti Marci a quibusdam sancti Petri dicitur, quia, ut scribit sanctus Hieronymus, Marcus auditor ejus et interpres, rogatus a fratribus, illud scripsit, juxta quod Petrum referentem audierat: quod cum Petrus audisset, probavit, et Ecclesiae legendum sua auctoritate dedit: ita Hieronymus in lib. de Script. ecclesiast. in Marco.

Sanctus doctor ibidem in Petro multos alios libros sub ejus nomine scriptos fuisse commemorat: nempe unum, qui Auctarium ejus inscribitur; alium Evangelii; tertium Praedicationis; quartum Apocalypseos; quintum Judicii; sed eos omnes inter apocryphas Scripturas reputari ibidem asserit. Praeterea in Auctario bibliothecae Patrum exstat liturgia, seu missa apostolica, quam ex codice manuscripto cardinalis Sirleti Petri inscriptione insignitam, Graece et Latine edidit circa finem saeculi decimi sexti Guilelmus Lindanus Ruremundensis episcopus; sed eam supposititiam esse ostendit cardinalis Bona lib. 1 Rerum liturgicarum, cap. 8, cum in ea reperiantur quaedam orationes ex libro Sacramento sancti Gregorii Magni, et consarcinata sit ex missa Latina, et ex liturgiis Jacobi, Basilii et Chrysostomi. Quibus, aliisque rationibus rite perpensis,

suspicitur eam scriptam fuisse eodem sæculo decimo sexto a quodam sacerdote Italo Græco, qui ei Petri nomen præfixit, vel quia canon Romanæ Ecclesiæ, cujus Petrus fundator fuit, præcipua ejus pars est, vel uti. tanti nominis interpositione, auctoritatem conciliaret. De translatione corporum SS. Petri et Pauli lege dicenda in Sixto II.

Linea 6. — *Et Evangelium Marci.* (Pag. Num. 6.) Romæ existens sanctus Petrus sanctum Marcum in Ægyptum destinavit, ubi Ecclesiam Alexandrinam fundavit. Sanctus quippe Epiphanius hæresi 51 scribit: Post Mattheum secutus est Marcus, jussus a sancto Petro Romæ Evangelium edere: et ubi scripsisset, mittitur a sancto Petro in Ægyptiorum regionem. Primum Alexandrinum episcopum fuisse Marcum asserit Eusebius lib. II, cap. 24, his verbis: Interea Nerone octavum imperii annum agente, primus post Marcum evangelistam Alexandrinæ Ecclesiæ administrationem suscepit Anianus. Idem Eusebius laudatus cap. 46 et 47, agit de institutione Alexandrinæ Ecclesiæ a sancto Marco, et de moribus Christianorum, quos ipse formaverat; et cap. 45 ait, sanctum Marcum, fidelium Romæ existentium hortatu, Evangelium scripsisse: quod cum Petrus per revelationem sancti Spiritus cognovisset, delectatus ardentem hominum studio. librum illum auctoritate sua comprobasse dicitur, ut deinceps in Ecclesiis legeretur. Ideo autem Ecclesia Alexandrina primum locum post Romanam obtinuit, quia Marcus eandem, Petri nomine id statuentis, erexit, quod testatur Gelasius papa in decreto de libris apocryphis: secunda autem sedes, inquit, apud Alexandriam, beati Petri nomine, a Marco ejus discipulo et Evangelista consecrata est: ipse enim a Petro apostolo in Ægyptum directus verbum veritatis prædicavit, et martyrium consummavit.

Linea 10. — *Martyrio cum Paulo coronatur.* (Pag. Num. 9 et 10.) Simonem Magum Romæ fuisse, et ob artes magicas summo in honore habitum referunt Justinus martyr Apologia 2, et Irenæus lib. I adversus hæreticos, cap. 20. Hunc, ut prodit Arnobius lib. II adversus Gentiles, pag. 23, Ecclesiam vehementer conturbantem, precibus prostravit sanctus Petrus: Cum enim Simon magicis artibus, ut se Deum probaret, duobus suffultus dæmoniis evagasset, orationibus apostolorum Petri et Pauli fugatis dæmonibus, delapsus in terram, populo spectante diruptus est. Acta sanctorum Petri et Pauli ex Græcis translata, a Lippomano et Surio ad diem 29 Junii edita, habent sanctos apostolos Christiana fide imbuisse duas feminas, Neronis imperatoris pellices, quæ deinceps pudice vivere statuerunt. Parte alia, cum Nero Romam incendi jussisset, ob idque in odium omnium venisset, abolendo rumori, inquit Tacitus lib. XV Annal., crimen conjecit in Christianos, eosque hac de causa quæsitissimis pænis affecit.

Qua re (id est miraculis, et conversionibus quæ per Petrum et Paulum fiebant) ad Neronem delata... primus omnium persecutus Dei servos Petrum cruci affixit, et Paulum interfecit, subdit Lactantius laudatus. Martyrium illud contigit Nerva et Vestino consulibus, ut legitur in Catalogo veterum pontificum, idemque anno Christi sexagesimo quinto. Baronius quidem sanctorum apostolorum martyrium differt in annum Christi sexagesimum septimum, quem ipse vocat sexagesimum, nonum, atque suam sententiam gravissimos habere assertores, nimirum Calum antiquum Theologum, Zephirinum Romanum pontificem, et Dionysium Corinthiorum episcopum; quos omnes citans Metaphrastes apud Surium die 29 Junii iisdem astipulatur atque concordat, dum, anno trigesimo sexto post Passionem Domini, eos necatos affirmat. Ita Baronius. Sed hinc potius nostra sententia confirmatur. Antiqui enim, ut superius diximus, Christum duobus Geminis consulibus, ideoque anno æræ Christianæ vigesimo nono

passum arbitrati sunt; a quo anno ad sexagesimum quintum: triginta sex effluxere. Ab eo computo non dissentiant Hieronymus de scriptoribus ecclesiasticis, tam in Elogio divi Petri, quam divi Pauli; Pontificale Romanorum, Chrysostomus, Isidorus, Beda, Rabanus, Nicephorus, aliique, tradentes Petram et Paulum, triginta septem annis post Passionem Christi elapsis, martyrio coronatos esse; nam hi utrumque extremum annum incompletum pro completo numerant, in quo solum a prioribus differunt. Passi sunt autem die vigesima nona Junii, qua in omnibus fere Martyrologiis eorum memoria recollitur, et quidem in prima Ecclesiæ persecutione a Nerone imperatore excitata.

SOMMIER.

Linea 4. — *Apostolus et Princeps apostolorum.* Character iste distinctus in auctoritate pastorali beati Petri complectitur duo attributa, quibus ejusdem natura constat: nempe *extensionem*, quæ nullo limite circumscribitur, et fideles quotquot in orbe universo sunt, Christo Domino ita pronuntiaute, colligit sub uno pastore (Joan. x, 46), ut fiat unum ovile, et unus pastor. Attributum alterum est *caelestia potestatis ac directionis* in pastore universali, qui ovium in censu cum obtineat ipsos pastores, tali tantaque vigilantia et regendi vi pollere debet, ut omnimoda cum securitate grex illum subsequi valeat. Id ut contingat, necessarium est ut illius vox, ac directio sint *veritas et rectitudo*: quæ si deessent, perperam cura gregis illi concrederetur; et plus periculi immineret gregi ita constituto sub uno pastore, quam relictis ovibus sub ducatu plurium directorum, a se invicem non dependentium. Nam si unus exorbitans auctor gregi fieret erroris, alii possent oves palantes opportune reducere in rectam viam. Attamen certum est, finem a Jesu Christo positum in sede una constituenda cæteris omnibus præcellente, unoque pontifice summo in Ecclesia declarando, fuisse *unitatem*, et consequenter *veritatem*, sine qua unitas neque esse neque intelligi unquam potest. Multi vero ductores non subordinati diutius sociari invicem nequaquam possunt. Inde vero effectum est ut illa unitas, quæ reperitur in sola Ecclesia catholica, habita semper fuerit medium tutissimum ipsius conservandæ. Quicumque igitur hæc in Ecclesia centrum est *unitatis*, sit et *veritatis* necesse est, quod in idem recidit, etc. Character pastoris supremi et universalis est, ut infallibilis sit in grege universo pascendo, cum nullus ipsi superior ad eum dirigendum sit constitutus, præter ipsum Christum Jesum, illi dicentem citra facultatem ullam censuræ ac potestatis ab altero supra ipsum exercendæ: *Pasce agnos meos; pasce oves meas* (Joan. xxi, 46, 47); quemadmodum antea illi dixerat: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et tibi dabo claves regni cælorum* (Math. xvi, 18, 19); et: *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. xxii, 32). Talia sunt fundamenta immobilia, super quæ constat in Ecclesia catholica stabilitum esse primatum, et cæteras dotes Romanæ sedis.

Linea 6. — *Duas Epistolas.* Ex verbis prioris Epistolæ colligit Sommier ordinem Ecclesiarum jam constitutum sub Petro, cum ad eas scriberet pag. 44, hæc adnotans. Ipse S. Petrus denotat ordinem et characterem Ecclesiarum ad quas scribit suam priorem Epistolam, juxta ordinem quem provinciæ ab ipso nominatæ in Romano imperio obtinebant: *Petrus apostolus Jesu Christi electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bithyniæ.* Amasia erat metropolis Ponti, Ancyra Galatiæ, Cæsarea Cappadociæ, Ephesus Asiæ, Nicomedia Bithyniæ. Septem Ecclesiæ, ad quas Joannes dirigit suam Apocalypsim, scilicet Ephesus, Smyrna, Pergamus, Thyatira, Sardes, Philadelphia et Laodicea:

metropoles in Asia minori. Et S. Paulus ad A
discipulum scribens, quem episcopum consti-
n Creta insula, una ex provinciis Macedoniæ
mano imperio, cuius metropolis erat Gorty-
m præcipit ut episcopos constituat per civi-
icut et ego, inquit, disposui tibi (Tit. 1, 5).
; Jam ex S. Scriptura, inter cætera jura su-
m sedium id recognosci etiam ætate aposto-
inferiorum sedium episcopos constituerent.
18. — *Ejus testimonio sunt firmata.* Ibidem
s orthodoxi nempe SS. Patres, aliique au-
æcclesiastici, quos supra indicavi) inhærentes
tati Jesu Christi, testantis se non venisse
legem, sed adimplere, nec non verbis ejus
li docentis, omnia quæ sub lege continebat
esse rerum adimplendarum sub Evangelio,
ant pariter, a Deo constituate pontificatum
Testamenti adumbratum esse, ac veluti de-
rudimentum pontificatus erigendi in Novo.
ori fœdere modis pluribus revelationes suas
æriebat: aliquando per organum vocis, cuius
æriebantur, licet ejus qui proferret species
deretur, quemadmodum in monte Sinai, et
m tabernaculi, ac subinde templi nuncupati
sanctorum; aliquando per ministerium sum-
tificis induti ornamento illius proprio ac sin-
aliquando per prophetas, aliosve viros divi-
spiratos. Ut autem revelationes, quæ fidem
tebantur, et mores ab Israelitis observandos,
ntur immunes ab omni labe et corruptione,
apsus temporis, et opinionum humanorum
udo rebus cæteris inferre solet, constituerat
de sedem, ac tribunal fixum, ac supremum,
rbitrum foret omnium pertinentium ad reli-
ad verum sensum legum suarum homini-
erendum, et ad absolute decidendum de
is controversiis. *Si difficile, et ambiguum
; judicium esse perspexeris, etc.* (Deut. xvii,
)

4. — *Cathedram episcopatus.* In Novo Te-
to veritas rerum perfecte respondet hisce
Antiqui, etc. Quemadmodum sub priori illo
nunquam defuit tribunal certum constantis
ionis ad verum sensum revelationum ape-
n, et ad pronuntiandam sententiam definiti-
i causis ad religionem pertinentibus; ita
hoc tempore novi fœderis suprema sedes
lesia erecta est, cuius a judiciis provocare
t: *Quidquid ligaveris*; cuius decisiones sunt
abiles: *Confirma fratres tuos*; cuius directio
alis est, ac secunda: *Pasce agnos meos, pasce*
as.

ectiones codicum Freheri A et B, et trium
i, Reg., Maz. et Th. et ad ea verba: « Post
sionem (Christi anno sequenti tenuit Petrus
us in partibus Orientis cathedram annis 4;
anno Domini 38 venit Antiochiam, ubi sedit
7, dies 8; deinde venit Romam ubi sedit
25, mens. 7, dies 8, » adhiberi possunt ex
er. Historia dogm. S. sedis, pag. 48 et 58,
es notæ.

us appetebat, a divina Providentia consi-
fundationi Ecclesiæ Romanæ. S. Petrus iter
stituit, et visitans Ecclesias eo in itinere
ntes, dedit episcopos Cesareæ in Palæstina,
Beritho, Byblo, Tripoli Syriæ et Laodiceæ,
alocis, quæ antiquis a Scriptoribus observata
monumentis vetustissimis consignata. Se-
1 hæc revisit suam Antiochenam Ecclesiam,
erexit in Cappadociam, Galatiam, Pontum,
niam, ubique constituens episcopos. Funda-
miam plerasque Thraciæ Ecclesias, inter quas
nam, quæ subinde inclaruit nomine Con-
opoleos assumpto. Hæc memorata reperimus
lola Agapeti papæ ad Petrum Hierosolymita-
cujus testimonium eo est venerabilius et
s, quod adhibitum invenietur in quinta synodo

œcumenica Constantinopoli celebrata (Act. 11 in
fine): « Et hoc dignitati suæ addere credimus, quod
a temporibus Petri apostoli nullum alium unquam
Orientalis Ecclesiæ suscepit episcopum, manibus
nostræ sedis ordinatum. Et forsitan, vel ad demon-
strationem laudis ipsius, vel ad destructionem ini-
micorum instans res tanta pervenit, ut illis ipse
similis esse videatur, quos in his quandoque par-
tibus ipsius apostolorum primi electio ordinavit. »
Et pag. 53, laudati auctoris hæc addam.

Noscere quispiam cupiet Ecclesias, quas Antio-
cheno patriarchatui beatus Petrus subjecerit. Dici-
mus generatim, Orientem illi subdidisse, quemad-
modum subditurus erat Romano patriarchatui Occi-
dentem, et Aquilonem, et Alexandrino meridio-
nalem terræ partem. Id vero haberi non debet
inanis suppositio, sed facti verax historia, cuius
evidentiam insecuta tempora elucidaverunt. Quæ Ni-
cæno ex concilio desumitur; cum testetur divisionis
B antiquitatem; demonstrat ab eo processisse, per
quem tres illæ sedes fundatæ sunt. Universos enim
criticos provocare licet ad auctorem, seu fundato-
rem diversum a Petro nobis ostendendum. Nicæno
igitur concilio id ratum fuisse habitum, ut Antio-
cheni patriarchatus ditio esset Oriens, antiquorum
nemo dubitavit. S. Hieronymus Joanni Hierosoly-
mitano id exprobrat, quod cum inter episcopos
Palæstinæ ipse censeretur, cognitionem causæ
ecclesiasticæ deferri curasset ad episcopum Alexan-
drinum: ad quem judicium illud non pertinebat,
cum directo ad Cæsareensem metropolitam specta-
ret, et inde appellare oporteret ad patriarcham
Antiochenum. « Tui qui regulas quæris ecclesi-
sticas (inquit S. doctor ep. 60) et Nicæni concilii
canonibus uteris; responde mihi, ad Alexandrinum
episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor hoc
ibi decernitur, ut Palæstinæ metropolis Cæsarea
sit, et totius Orientis Antiochia, Innocentius I scri-
bens ad Alexandrum episcopum Antiochenum de-
clarat, Revolventes itaque auctoritatem Nicæni
synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum
explicat mentem sacerdotum, quæ censuit de An-
tiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dicam sacer-
dotibus esse necessarium custodire quam super
diocesim suam, non super aliquam provinciam
recognoscimus constitutam. » Et pag. 54 ait:

Orientis nomine, de quo hic sermo est, intelligit-
tur universitas quindecim provinciarum, quæ post-
modum relatæ sunt sub nomenclatura dioceseos
Orientis in notitiam imperii Romani, quarum regi-
men administrabatur per magistratum ab imperatore
constitutum, ut resideret Antiochiæ, donatum titulo
præfecti prætorio Orientis. Sunt autem hæc provin-
ciæ, Syriæ duæ, totidem Palæstinæ, et Phœnicia,
Ciliciæ pariter duæ, Armenia, Cyprus insula, Arabia,
Isauria, Euphratensis, Osrhoena, et Mesopotamia.
Hæc divisio dioceseos Orientalis peracta est ante
Honorii et Arcadii ætatem. Sub ditioe patriarchæ
D Antiocheni habebantur etiam nationes Orientales ex-
tra fines Romani imperii constitutæ, cuius jurisdictio
extendebatur pro modo augmenti Ecclesiarum, quæ
subinde ibi fundabantur. Scriptor Orientalis unde-
cimi sæculi refert ejus auctoritati paruisse Parthos,
Medos, Persas, usque ad Indos. Est autem Nilus
archimandrita apud Allatum in opere de consensu
Ecclesiæ Orient. et Occid. Nec desunt qui credant
exarchatus Ponti, Asiæ et Thraciæ primis Ecclesiæ
temporibus paruisse jurisdictioni sedis Antiochenæ.
(Cabassut. Not. Eccl., sæcul. 11, dissert. 44, num. 3.)
Alii affirmant has dioceses fuisse antiocephalas,
nulli patriarchatui subjectas, cum singulis me-
ropolitæ præcipuus sive primas præfectus fuisset
independens, et auctus jurisdictione quadam patriar-
chali. Cappadociæ in Ponto Cæsareensis, Asiæ mi-
noris Ephesinus, Thraciæ Heracleensis, antequam
Constantinopolis erecta fuisset in patriarchatum.
Nempe istæ sunt, inquit, metropoles illæ præ cæ-

teris illustres, de quibus Nicæna synodus loquitur canone sexto: ubi, post asserta jura sua vetera tribus patriarchalibus Ecclesiis Romæ, Alexandriæ, Antiochiæ, declarat apud cæteras provincias honorem suum unicuique servandum Ecclesiæ. Vide *Lupum in 6 can. concil. Nicæni, et pag. 89*: de Occidentalibus Ecclesiis in patriarchatu Romano fundatis a D. Petro ita scribit, postquam Marcum ablegasse narravit Alexandriam. Eodem tempore B. Petrus (inquit) alios discipulos transmisit in diversas provincias, meridionales, occidentales, et boreales, ut ibi Ecclesiæ fundarent, cum sit manifestum, ait Innoc. I epist. 4 ad Decent.: « In omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, Siciliam, insulasque interjacentes nullum hominum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Petrus apostolus aut ejus successores constituerunt sacerdotes. Aut legant, si in provinciis alius apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. » Distincte attamen haud constat, quænam

A fuerint Ecclesiæ certæ a S. Petro constitutæ, aut ætate ipsius ab ejusdem discipulis fundatæ in provinciis occidentalis imperii. Sunt vero quarum de origine ab eo repetenda fama percrebuit verosimilior quæ sequuntur. In Italia: Capua, Neapolis, Anxur, Æqua, Nepete. Fesulæ Luca, Ravenna, Verona, Patavium, Ticinum, Aquileia. In Galliis: Lemovicensis, Tolosana, Burdegalensis, Rhemensis, Arelatensis, Senonensis, Cenomanum, Vienna, Catalaunium. Burdegala, Alvernia, Santones, Tungri, Treviri, Colonia, Moguntia.

Hispanis tribuuntur episcopi Torquatus, Ctesiphon, Secundus, alique: Germanis Eucherius, Ægistus, et Maricanus. Siculis Pancratius, Marcianus, Beryllus, et Philippus. Fertur etiam in Britannicas insulas sub B. Petro Evangelium penetrasse: quod admodum probabile censi debet, cum Claudii Cæsaris Britannica acquisitio liberum aditum ad easdem insulas præconibus fidei aperuisset.

II. SANCTUS LINUS.

ANNO CHRISTI 69, NERONIS IMP. 13.

2 *Linus, natione Italus, regionis Tusciæ, ex patre Herculano, sedit annos quindecim, menses tres, dies duodecim. Fuit autem a temporibus Neronis, a Consulatu Saturnini et Scipionis et usque ad Capitonem et Rufum b consules. Martyrio coronatur. Hic ex præcepto beati Petri constituit ut mulier in ecclesiam velato capite introiret. Hic 5 fecit ordinationes duas; episcopos xv, presbyteros xviii. Qui sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, sub die nono Kalendas Octobrias.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Linus annis duodecim mensibus iv, diebus xii. Fuit temporibus Neronis a consulatu Saturnini et Scipionis, usque Capitone et Rufo.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B m. 2, d. 23. ^b B, Galbæ Othonis. Vitellii et Vespas. a Coss. Fonteii et Rufi, usque ad Commodum et Priscum.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codicibus Regie, Mazurino et Thuano.

Num. 2, lin. 4, de regione Tusciæ. lin. 2, consules. Hic ex pr. lin. 5, pr. 48: hic martyrio coronatus est, et sepultus j. c.

Ex alio cod. Thuano.

Lin. 4, sedit ann. 44 menses 3. lin. 4, in ecclesiam.

Apud Hostlenium et Schelestratium.

Lin. 4, Vatic. et duo Flor., ann xi.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRA.

Linea 4. — Hic ex præcepto beati Petri constituit ut mulier in ecclesiam velato capite introiret. A Petro memoratur hic institutum, ut mulieres velato capite sint in ecclesia, quo pudori sexus consulatur. Idem a Paulo præceptum (1 Cor. xi) ut mulier oret velato capite, quasi monente natura, quæ capillos dedit mulieri ἀντὶ περιβολαίου, pro velamine. Apostolicæ institutionis fuit, ut mulieribus locus tabulato distinctus a viris esset in ecclesia. Joan. Chrysostom. in Matth. homil. 74: Ἐχρῆν μὲν οὖν ἕνδον ἔχειν τὸ περιγὸς τὸ διετρυχὸν ὑμᾶς τῶν χυναϊκῶν. Oportebat quidem in interiore pariete a mulieribus separari Augustin. de Civitat. Dei libr. xxii. cap. 8: « Admonetur in somnis appropinquante Pascha, ut in parte feminarum observanti ad baptistæ: ium, quæcunque illi baptizata

B primitus occurrisset, signaret ei locum signo crucis Christi. » Anastas. in Sergio: « Hic fecit imaginem beati Petri apostoli, quæ est in parte mulierum. » Idem in Gregorio III: « Hic fecit oratorium intra eandem basilicam, juxta arcum principalem parte virorum. » Idem in Adriano I: « Et rugas in presbyterio a parte virorum et mulierum ex argento purissimo. » Idem in Leone III: « Simulque ut columnas tornatiles tam in ingressu corporis dextra lævaque ex parte virorum ac mulierum. » Dicatis etiam virginilus proprius locus erat in ecclesia. Ambros. ad Virgin. lapsam cap. 6. « Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosæ matronæ et nobiles certatim currebant tua oscula petentes, quæ sanctiores et meliores te erant? »

BENCINI.

Linea 4. — LINUS. De Petri successore gravis controversia, de qua in opere chronologico plura occurrunt animadvertenda. Interim hæc successio mutanda, nisi evidens in contrarium ratio suadeat. ex libro Pontificali, per quam reservata est vetustissimorum catalogorum memoria. Catalogi vero speciatim qui representabant originem apostolicam, ac fundationem, et perseverantem successionem, cum in primitiva Ecclesia essent veritatis argumentum, sedulo custodiebantur: et si reliquæ Ecclesiæ de istiusmodi censu gloriabantur, multo magis id de Romana Ecclesia asserendum, ubi cathedra episcopatus collata, et origo necessaria, utpote prior veræ Ecclesiæ dos, et in successoribus cathedra perseverans; cum cathedra nequeat esse et Optato, in quo etiam Donatistæ conveniebant, *ubi non sederit episcopus*. Ecclesiæ itaque inter reliqua ampliori cura census episcoporum, ut deferrent ad subsidium veritatis, accuratissime custodiebant; cathedra vero Romana ad originem necessariam ostendendam. Cyprianus inde Cornelio scribens de Africanarum Ecclesiarum constantia, et zelo in rejiciendis schismaticorum conatibus, et litteris Novatiani, et recognitione pontificatus legitime facti, duo conjungit, et recognitionem *ordinationis legitime, et originem necessariam*. Ordinatio respiciebat successionem cathedræ perseverantem: origo necessaria Petri cathedram, priorem veræ Ecclesiæ dotem tunc ab universis habitam. Scribit itaque epist. 68: « Sic etiam nunc episcopatus tui, et veritas pariter, et dignitas apertissima luce, et manifestissima, firmissima comprobatione fundata est: ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde fecerunt, et ex relatione, ac testimoniis coepiscoporum Pompeii, et Stephani, et Caldonii, ac Fortunati ordinationis tuæ, et origo necessaria, et ratio justa, et gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur. » Et paulo ante de quibusdam episcopis a Novatianis circumventis dixerat. « Scimus nos hortatos esse, ut Ecclesiæ catholicæ radicem, et matricem agnoscerent, et tenerent. » Radix, et origo necessaria in cathedra Petri erat agnoscenda, et retinenda cum successore Cornelio communio. Hinc constat debuisse Romanam Ecclesiam diligentissime retinere episcoporum successionem, ex qua sicuti ex origine vera Ecclesia dignoscebatur. Reliquæ Ecclesiæ, maxime quæ de fundatione apostolica gloriabantur, hos census deferebant; ac successio non interrupta habebatur veluti veritatis argumentum. Ad hos census remittit Irenæus l. III, c. 3: « Traditionem itaque apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest prospicere omnibus qui vera volunt audire: et habemus adnumerare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi in Ecclesiis, et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt. » Hæreticorum conventicula eo etiam titulo Tertullianus proscindit ex defectu originis et successionis, dum ita eosdem compellat. *Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveravit, habuerit auctorem et antecessorem*. Hinc Hegesippus, apud Euseb. l. VI, c. 22, itinere suscepto nobiliores Ecclesias perlustrans, duo in illis adnotavit, episcoporum successionem ab apostolica institutione descendentem, puritatemque dogmatum ab eisdem Ecclesiis custoditam. Ita enim suam narrationem profert: « In singulis autem Episcoporum successionibus, et per singulas urbes eadem manent, quæ per legem, et prophetas, et a Domino prædicata sunt. » Et de Corinthiorum Ecclesia sic eam commendat. « Et Corinthiorum quidem Ecclesia in recta fide permansit usque ad primum ejusdem loci episcopum. Quo cum familiariter collocutus sum dum Romam na-

A vigarem. » Aliquibus aliis recensitis, cum de Hierosolymitana, observat hanc *virginem* compellatam, quia a priori episcopó usque ad ea tempora nullus sederit errore quoque fœdatus. « Et Ecclesiam quidem hactenus virginem vocabant, propterea quod vanis sermonibus nondum corrupta foret. » Episcoporum vero successionem et ordinem deinde numerans, addit: *Series, quæ in archivis illius Ecclesiæ servantur, ostendunt*. Quo loco, et testimonio colligitur, varios fuisse catalogos, qui in Ecclesiæ Hierosolymitanæ archivis custodiebantur, et ad ostendendam successionem proferebantur. Unde lux affertur dictis synodi Mopsuestenæ in causa Theodori olim illius urbis antistitis, quæ expensa est in synodo v in tom. III Concil., pag. 526. Refertur enim in actis, quod *Joannes presbyter et cimiliarcha a synodi Patribus compellatus ad tradendos catalogos episcoporum, eos ex armario sacrorum vasorum protulit inquires: « Secundum jussionem vestræ sanctitatis inter sacra vasa, quæ a me servantur, habentes diptycha ista protuli, et ad recitationem porrigo. Habeo et alios duos membranaceos quaterniones vetustiores istis qui nunc sunt, et recitantur. » Diptycha enim ex tabulis erant, et alia in chartis, utraque protulit Joannes. Quid continerent varia illa diptycha sic declarant in sequente interlocutione Patres: « Recitentur sacra diptycha, quæ declarant sanctæ memoriæ commemorationem sacerdotum, istius Mopsuestenæ civitatis, ex quo immaculata et orthodoxa fides prædicatur usque ad hunc sacerdotem, et qui obitum notarent, quod ultima laudata synodi Mopsuestenæ verba declarant: et in disceptationibus recursum factum, ut inde probationes desumerentur. Hinc in simili velitatione de ordine, et successione Romanorum pontificum robur addunt, quæ ex antiquis pontificum catalogis adducuntur.*

Linea 5. — *Hic fecit ordinationes duas*. Assignatur in Lino numerus ordinationum, dum duas tantum celebrasse dicitur, et quia S. Petrus plures habuit, dictum est *per menses Decembrios*. Cum vero episcoporum consecratio uno contextu conjungatur cum ordinatione presbyterorum et diaconorum, ne confusio oriatur, notandum, diem et inensem respicere presbyteros et diaconos; episcoporum etenim consecrationem alligabatur. mensi, sed in qualibet anni Dominica celebrabatur. Unde interpunctio subintelligenda, ut constat ex aliis libri Pontificali locis, in quibus rem sic esse explicandam certissime apparet. Et quidem in Joanne VI interpunctio est expressa: « Hic fecit ordinationem presbyterorum, seu diaconorum, id est presbyteros novem, diaconos duos. Fecit autem per diversa loca episcopos quindecim. » Clarius interpunctio, et varietas in consecrationibus denotatur in Sergio I: « Hic ordinavit per diversas provincias episcopos nonaginta septem. Fecit autem ordinationes duas per mensem Martii, presbyteros decem et octo, diaconos quatuor. » Et ante hos in codice Holsteniano in Sylvestro notantur. pag. 38, consecrationes diversis temporibus factæ, nullius mensis assignato nomine: « Episcopus per diversa loca diversis temporibus in urbe Roma 75. » Quod expressit in Leone II, et distinctius in Constantino, cujus ordinationes sic recenset. In suscepto Constantinopolitano itinere episcoporum consecrationes celebravit, de quibus sic (pag. 461): « Hic fecit ordinationes episcoporum in eundo, et redeundo per diversa loca episcopos duodecim. » Quæ ordinationes mensi alicui determinato assignari nequeunt. In fine vero pag. 463: « Hic fecit ordinationem unam, presbyteros decem, diaconos duos: episcopos per diversa loca numero sexaginta quatuor. » Et in Constantino *antiqua*: « Re-

cit prædictus Constantinus apostolicæ sedis invasor A ordinationem presbyterorum, seu diaconorum : presbyteros octo, diaconos quatuor ; sed et episcopos in ipsius anni circulo, et unius mensis per diversa loca numero octo. » Consecrationes porro episcoporum non in Sabbato, sed in Dominica factas, præter alia obvia monumenta, convincunt ipsiusmet Pontificalis libri verba in Zacharia, ubi Interamnensis antistitis consecrationem celebratam fuisse die Dominico traditur.

Episcopos quindecim. Numerus episcoporum a pontificibus consecratorum probat non una die Sab- B bati factas ordinationes, sed toto pontificatus tempore. Erat enim in primitiva Ecclesia consuetudo recepta, et servata, ut una die unus episcopus consecraretur. Unde inter alia crimina Chrysostomo imposita pro sententia depositionis ferenda, in synodo ad Quercum recensetur istud, nempe : *Quod una ordinatione quatuor simul episcopos creavit.* Porro multiplicitas episcoporum, quos ordinare consueverunt pontifices, uti in singulorum Vitis recenset liber Pontificalis, provenire poterat, et ex pontificio, et patriarchali jure, quo episcoporum ordinatio, aut consensus ab ipsis penderet. De pontificia auctoritate non est ambigendi locus. Petrus enim, uti Chrysostomus observat, jure primatus potuisset Matthiam apostolico collegio cooptare absque synodo (*Hom. III in acta*) : « Quid an non licebat ipsi Petro eligere ? licebat, et quidem maxime : verum id non fecit, ne cui videretur gratificari. » Hinc pontifici tribuebatur patriarcharum approbatio. Cum enim Nectarius, approbante licet synodo Constantinopolitana, in patriarcham regiæ urbis eligitur, quia pontifex electioni obstitit, eamque infirmari videret Theodosius senior, missis legatis confirmationem a Damaso ex postulat ex Bonifacio I in epist. ad episc. Epiri lecta in synodo Romana, in qua scribit (apud Holsten. in *collect. Rom.*) : « Clementissimæ recordationis princeps Theodosius Nectarii ordinationem, propterea quia in nostra notione non esset, habere non existimans firmitatem, missis a latere suo aulicis cum episcopis, formatam huic a sede Romana dirigere regulariter deposcit, quæ ejus sacerdotium roboraret. » Auctoritate pontificia usus Agapetus in urbe Constantinopolitana Anthimum deponit, ac Mennam episcopum Constantinopolitanum ordinat. Jura hæc juxta *canonicum judicium* vindicata ab Agapeto (*tom. II Concil.*, pag. 1194) expendit in libello oblato, probatoque in synodo Constantinopolitana sub Menna Marianus monachus. Et de eodem redibit sermo cum de schismate Acaciano sub Felice III, pontifici vero, uti Occidentis patriarchæ tribuendam auctoritatem consecrandi, aut confirmandi ejusdem tractus episcopos, præter alia Innocentius I probat in epistola ad Alexandrum Antiochenum, cum hæc potestas apostolicæ sedis exemplo tribuitur, etiam ex eo motivo, quod utraque sedes a Petro sit fundata, concluditque : « Itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut metropolitanos auctoritate ordinas D singulari, sic et cæteros non sine permissu, conscientiaque tua sinas episcopos procreari. In quibus hunc modum recte servabis, ut longe positos litteris datis ordinari censeas ab his qui nunc eos suo tantum ordinant arbitrata ; vicinos autem si existimas, ad manus impositionem tuæ gratiæ statuas pervenire. Quorum enim te maxime expectat cura, præcipuum tuum debent mereri judicium. » Aderat etiam in pontifice specialissima pro urbicariis, et suburbicariis ecclesiis sollicitudo : ex quibus constat, quo modo episcoporum plurium ordinationes a singulis prioribus pontificibus celebrarentur etiam in primitiva Ecclesia.

BINII ET LABBEI.

(*EX BIN.*) Linea 4. — *Constituit ut mulier velato capite.* Quod ab apostolo Paulo (*Epist. I ad Corinth. c. XI*) pie, sancte, et religiose constitutum

est, ut femina non nisi operto ac velato capite, ob angelorum, qui juxta expositionem S. Ambrosii sunt sacerdotes, reverentiam templum ingrediantur ; hoc idem a Lino pontifice decreto firmatum esse, vel impie, vel ignoranter Magdeburgenses reprehendunt. Bellarminus lib. IV. de Rom. Pontifice c. 4. *Vide Baron. anno Christi 57, n. 84. et seqq.* ubi pulchre de velandis mulieribus scribit.

(*EX LAB.*) Linea 5. — *Hic fecit ordinationes duas.* Absunt a C. H.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Annos undecim episcopatus, menses tres, dies duodecim attribui B. Lino diximus supra pag. 87, et concordia universorum codicum comprobari. Catalogus Felicis IV, et quatuor illi ex codicibus Italiæ, qui monumentis genuinis Romanæ Ecclesiæ originem debent, totidem consignant. Antiquior catalogus sub Liberio exprimit quidem annos 42, sed vitium unitatis adjectæ detegunt consules ibidem recensiti, ex Saturnino et Scipione Christi 56, ad Capitonem et Rufum Christi 67, unde ex octo Colbertinis quatuor concordés cum superioribus ostendant, ad eos consules, et ad Italicorum numerum cum ipsis consonum, corrigenda esse quatuor exemplaria quæ 45 seu 7 pro 44 numerarunt. Quare ita si corrigantur ad fidem chronologiæ consularis, iisdem in catalogis expressæ, et signatæ etiam in codicibus Oericulentibus, quæ annos undecim recte assignat, menses tres, ac dies duodecim episcopatus beato Lino ; omnium codicum testimonia cum picturis velutissimis basilicarum consentire observavi.

Dixi annos episcopatus, non autem solius pontificatus maximi hac in summa computari : ut manifestum fit ex annali Chronologia Petri paulo ante ordinata in fine notarum numeri primi : ubi ad annum Christi 56, Saturnino et Scipione consulibus, regressum S. Petri in Urbem sub initium imperii Neroniani (qui biennio ante ex die 13 Octobris patruo suo Claudio successerat, et Eusebio teste lib. II. hist. cap. 22, circa initia imperii clementius se gerebat in defensione S. Pauli recipienda) et ordinationem episcopalem S. Lini recensuimus, secuti fidem horum codicum, et catalogorum, necnon gravissimos auctores, videndos apud Schelestratum dissert. II., cap. 4, et Henschenium apud Labbæum tomo I Concil. general., exercit. 4, n. 31.

Romæ egisse Linum, dum Paulus secundam epistolam scriberet ad Timotheum, constat ex salutatione ejusdem nomine illi impertita : ubi etiam apostolus recenset Claudiam, quam Lini matrem fuisse complures auctores affirmant. Aliqui etiam colligunt ex epistola Ignatii martyris ad Trallianos, sectione VII, Linum in ordine diaconali ministrasse Apostolo gentium : licet alii dubitent, num illa periocha epistolæ Ignatianæ adjecta sit ætate sequiori, eaque de causa ab editoribus recenseatur cum interpolatis. Consulendum ea de re Cotelarius, tomo II, pag. 66. Si autem diaconi ministerium Paulo exhibuerit Linus, id reputandum est contigisse multo ante ipsius adventum in Urbem sub Nerone, cujus imperii anno secundo Lini promotionem ad episcopatum ordinem catalogus Liberianus consignat. *Saturnino et Scipione* cons. Occasio istius promotionis satis probabilis ab Henschenio statuitur Exercit. IV, num. 31. ut scilicet Petro abeunte in dissitas Occidentis provincias non deesset qui vicariam potestatem Romani episcopi in Urbe administraret : sive etiam, ut Lino et Cleto insignitis characteribus episcopali, et Petrum apostolum coadjuvantibus in munere pontificali exercendo, jam tum induceretur moribus apostolicis illa consuetudo, quæ subinde relata fuit inter canones apostolicos, ut trium episcoporum ministerio consecrationes antistitum perficerentur quoties esset novus episcopus alicui Ecclesiæ tribuendus. Martyrium S. Lini cum antiqua Martyrologia

octingentorum annorum, inter quæ etiam Notkerianum affligant diei 23 Septembris: sitque annus martyrii æræ Christi communis 67, Capitone et Rufo coss., uti Liberiano cum catalogo liber Pontificalis diserte tradit, anno undecimo, mense tertio, die duodecimo ex quo fuerat ordinatus episcopus; ejus consecrationi ciderit ex hacputatione in diem 12 Junii anni 53: æ communis, scilicet Sabbato, appetente Dominica. Sin autem dies undecim legendi sint cum codice 900 ferme annorum bibliothecæ Palatino-Vaticanæ superius relato opusculo v ex Schelestratio, ipsa dies Dominica 13 Junii fuerit dies ordinationis. Sed retinere præstat numerum priorum dierum 42, tot monumentis confirmatum quot indicavimus pag. 87.

Nihil autem impedit quominus intelligatur Linus ordinatus die Dominica 13 Junii, quæ eodem anno fuit octava Pentecostes, cum Pascha inciderit in diem 18 Aprilis Nam infra videbimus in Callisto, num. 47, jejunia, quæ dicimus *quatuor anni temporum*, per eundem pontificem confirmata, ad nos pervenire ex apostolica ætate. Ibi autem vocatur *jejunium Sabbati*. Hic constituit jejunium die Sabbati ter in anno fieri, quando scilicet etiam ordinationes habeantur. Unde S. Leo Magnus toties in suis sermonibus post jejunium quartæ et sextæ feriæ, Sabbato vigilandum edicit apud S. Petrum: et quidem veteri more. Ab illis enim vigiliis Sabbati, quæ præmissis jejunio aperiabant mysteria, epocha ordinationum repetebatur. Et cum Christiani cæsus fierent antelucano tempore, uti ex Plinii epistola ad Trajanum constat, licet ordinationes episcoporum ad diem Dominam haberentur inter oblationem sacrificii incruenti; attamen pertinere quodammodo videbantur ad diem illarum vigiliarum, unde cœperat convocatio fidelium ad eas peragendas. Ita vero celebris fuit secunda hebdomada mensis Junii indictione jejunii quatuor temporum, et ordinationibus cleri, ut apud nonnullas Ecclesias aliquando mos inoleverit nunquam ab illa hebdomada removendi utrumque illud officium: adeo ut post octavam Pentecostes non semel contigerit celebrari, quæ intra octavam fuerant peragenda ex vetustissima, et apostolica disciplina: donec vigilantia pontificum ea disciplina fuit restituta. Id observat eruditus explanator Sacramentarii Gregoriani Menardus, cujus verba mox afferam. Interim colligere possumus, sibi mutuo suffragari chronologiam, et historiam ordinationis, pontificatus, et martyrii B. Lini. Siquidem ex martyrio in vetustissimis tabulis Ecclesiæ cognato ad diem 23 Septembris, quemadmodum et in libro Pontificali signata est ejus depositio eadem die 19 Kal. Octob., et ex epocha episcopatus per annos 44, menses 3, dies 42 continuati, colligitur ordinatio ejusdem octava die Pentecostes; et ex hujusmodi ordinatione confirmatur traditio ab apostolica ætate ad nos descendens habendi stata jejunia quatuor temporum intra hebdomadam Pentecostes, et ordinationes cleri post vigiliis Sabbati, ejusdem Octavæ. Audiendus est Menardus in Comment. ad pag. 107, l. xvii Sacramentarii Gregoriani ad ea verba: *Si post hebdomadam Pentecostes advenerit.* « Hæc, inquit, non reperiuntur in editis nec in aliis codicibus Ms. Quæ tamen scripta sunt, juxta morem illorum temporum, in quibus celebrabatur jejunium mensis quarti hebdomade secunda Junii, ex quo sæpe contingebat hoc jejunium peragi post hebdomadem Pentecostes, ut videre est in concilio Moguntino sub Carolo Magno, in quo triginta episcopi, et viginti quinque abbates convenerunt. (Can. 34.) Similiter in mense Junio hebdomada secunda, feria iv et vi, et Sabbato jejunetur usque ad horam nonam. Quod citatura Buchardo lib. ii, c. 14, sed contractius: et a Micrologo cap. 24 et 25, de Observationibus Ecclesiæ. Sed videtur intelligere aliud concilium Moguntinum, cum ait illud fuisse sub Henrico secundo celebratum, eique interfuisse duodecim episcopos.

A Idem statuitur in concilio Rothomag. celebrato, anno 4072: « Item quatuor temporum observatio competentis tempore secundum divinam institutionem a communi observantia a nobis servetur, id est a prima hebdomada Martii, secunda Junii, etc., ut refert Ordericus lib. iv. Hist. Eccl. Hæc pro ratione temporum illorum. Fuit sane antiquior usus jejunii hujus celebrandi in ipsa Pentecostes hebdomade, ut clarum est ex S. Isidoro lib. i de Offic. Eccl., c. 37, et S. Leone papa Serm. 1. 2, 3 et 4 de jejunio Pentecostes: qui tandem in Ecclesia revixit auctoritate Gregorii VII, ut docet Micrologus cap. 25, et Urbani II in conc. Claromontano, in quo sic statuitur. *Jejunium secundum semper in hebdomade Pentecostes celebretur*, ut refert Ordericus Vitalis lib. ix Hist. Eccl. Sic olim jejunium primum quatuor temporum peragebatur in hebdomade prima mensis Martii, ut videre est eodem can. concilii Moguntini supra citati: constitutum est, ut quatuor tempora anni ab omnibus cum jejunio observentur, id est in mense primo, hebdomada prima, etc., et concilio Rothomagensi supra citato: Communi observantia observetur a nobis, id est prima hebdomada Martii. Sed postea idem Gregorius VII transtulit illud in hebdomadam primam Quadragesimæ, ut docet Micrologus cap. 24, et ita statutum est in concilio citato Claromontano omni tempore primum jejunium quatuor temporum prima hebdomada Quadragesimæ celebretur. Ut refert Ordericus Vitalis libro citato.»

Constat igitur ratio chronologicæ episcopatus B. Lini, quæ hujus ordinationem referens ad stata jejuniorum tempora per octavam Pentecostes, anni 56, Saturnino et Scipione coss., perducit per annos 44, menses 3, dies 42 ad diem martyrii 23 Septembris anni 67, Capitone et Rufo coss. Cum vero B. Petrus martyrium compleverit anno 65 sub consulatione Nervæ et Vestini iii Kal. Julii, ut in notis ad numerum superiorem ostendimus; consequens est, ut ex annis 44, mensibus 3, diebus 42 episcopalis ministerii Lino tributis novem exegerit vicarius, seu coadjutor Principis apostolorum, hujus vita constante; duos vero postremos, menses totidem, ac dies 25 sederit pontifex maximus, ejusque successor primus in cathedra Romanæ atque universalis Ecclesiæ: quo titulo, et ordine numeratur tum in canone liturgiæ, tum a SS. Patribus, aliisque scriptoribus proximis ætati apostolicæ, nempe Irenæo lib. iii, cap. et iis unde accepit Eusebius lib. iii Hist. Eccl., cap. 43, nec non Epiphanius, Optato, et S. Augustino, ac cæteris posterioribus.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Hic ex præcepto B. Petri constituit ut mulier velato capite in ecclesiam introiret.* Ad Petrum refertur præceptum istius disciplinæ, ejusdem mandato per Linum in Ecclesia Romana constitutum: quem propterea vicarium absentis Petri tunc egisse arguit Luitprandus Ticinensis, dum in Cleto refertur constitutionem de numero viginti quinque presbyterorum in Urbe ordinando, similiter a Petro demandatam, addit: *Unde constat eos coadjutores ejus, non successores fuisse.* Addere tamen debuit, *dum hæc decreta vulgarent.* Profecto quod attinet ad capita mulierum velanda, idem constituit apud Corinthios Paulus in priori Epistola ad illam Ecclesiam data ex Asia minori, et quidem eo ferme tempore, quo Petrus paulo ante in Urbem redux ex itinere Asiano, imo etiam ex Corintho, quam in reditu attingerat, Romæ reliquerat Linum vicarium suum, ut ipse occidentales Ecclesias visitaret. Epistolam primam apostoli Pauli ad Corinthios datam fuisse circa annum æræ communis 57 cum Baronio ad eundem annum, interpretes fere omnes colligunt ex ejusdem contextu, capite præsertim 16, versic. 3, 4 et 5, unde fit evidens scriptam fuisse antequam Paulus ascenderet ex Asia Hierosolymam, et ante

quam in Macedoniam ex Ephesino littore se conferret. A Præcipit vero, capite. 44, ut *virî aperto capite orent, ac prophetent, mulieres vero velato capite*: ejusque ritus mysteria insinuat. Eodem anno 57, quo de velandis mulieribus ita rescripsit Paulus Corinthiorum Ecclesiæ, residebat in Urbe Linus vicaria Petri potestate fungens, ex quo fuerat ab apostolorum Principe ordinatus episcopus anno 56 proxime præcedenti, Saturnino et Scipione coss. (uti ex catalogo Liberiano et Feliciano paulo ante demonstravimus, et in Prolegomenis); et occidentalem imperii tractum Petrus susceperat perlustrandum, dum prima illa Neronis tempora fluenter omnino secunda; cum sublato Claudii edicto de Judæis ab Urbe pellendis, uti Baronius ibidem observat n. 42; imo, et eorundem rege Agrippa quatuor civitatibus donato, quemadmodum Josephus retulit, Antiq. lib. xx, cap. 5, et belli Jud. lib. II, cap. 42, plena quoque facultas esset apostolis, et Christianis Urbem, ac provincias Romanas pro libitu frequentandi; atque adeo cætus fidelium tum Romæ, tum Corinthi libere congregari, et disciplinam tradi nostrarum synaxeon nemo prohiberet. Quare si unquam alias, hoc certe tempore par fuit Christianæ disciplinæ leges nostris in conventibus per apostolos stabiliri. Quod igitur Paulus Corinthi per litteras præcipiebat, hoc Petrus Romæ sanciebat per decretum a Lino vulgandum, mandans velari mulieres, dum orationis aliorumque sacrorum causa ad fidelium conventus accederent. Nemo autem miretur tanti habitam fuisse in ipso Ecclesiæ primordio hujusmodi disciplinam, ut referenda fuerit inter primas apostolicæ sedis constitutiones. Nam Pauli epistola satis indicat, quanti interesset tum mysterii causa, tum sanctimoniam, eandem legem tanta auctoritate firmari.

Antequam id exponam, liceat mihi unum indicare circa decreta, quæ collectores Vitarum enumerant in libro Pontificali, a Petro, et successoribus edita. Observo illa plerumque referri ad duo summa capita, utrumque proprium curæ et sollicitudinis pontificis maximi: nempe ad catholicæ fidei integritatem tuendam, quod primum est; et ad divini cultus rationem diligentissime procurandum in sacrificio, et gratiæ in illo, ac cæteris sacramentis administrandæ, quod est alterum. Utrumque caput ita elucere ac deprehendi mihi videtur, in decretis hic recensitis, ut nullum ex his alterutro careat: eoque nomine satis commendetur consilium scriptorum, admodum pauca decreta e pluribus eligentium, quæ in hæc brevitaria Vitarum referrent, veluti præstantiora, et maximi sacerdotis officio præ cæteris respondentia. Nam ad sacrificium, atque adeo ad maximum Dei cultum pertinent ea quæ de numero presbyterorum Petri jussu Cletus instituit, ac de septem diaconis Evaristus, necnon de cleri gradibus Hyginus, ejusque de cultu Anicetus, ac de ordinatione Zephyrinus, et Caius; tum ea quæ de Passione Domini sacerdotum precationi intermiscenda curavit Alexander; quæ de aliis missæ precibus edixit Telesphorus; ac de tempore sacrificii offerendi, quæ de loco ejusdem celebrandi sancivit uterque Felix; quæ de ministerii vasis, eorumque contractu Sixtus et Soter; de vestibus Stephanus, et Zosimus; de titularum divisione Dionysius et Marcellus constituerunt. Ad regulas autem fidei tuendæ, et gratiæ administrandæ referuntur ea quæ Victor de baptismo constituit, de Judæorum conversione Pius, de episcoporum judicio Sixtus, de martyrum actis et sepultura Anterus, Fabianus, Eutychianus: de hæreticorum reconciliatione Eusebius, et Siricius, et cæteri protulerunt, suis locis exponenda.

His autem præmissis de universo genere decretorum a Vitarum scriptoribus enuntiato, convertor ad Lini constitutionem de capitibus velandis mulierum ad ecclesiam accedentium. Dixi, ex Epistola Pauli ad Corinthios prima constare posse, cur tanto-

pere commendaretur ab exortu Christianæ fidei regula velandi mulierum capitis in ecclesia, tum castimoniam et honestatis causa, tum etiam mysterii. Utamque enim causam complectitur, capite 44, Apostolus, et in eo deprehendunt interpretes, præsertim versiculo 40, ubi ait: *Ideo debet mulier potestatem habere supra caput, propter angelos*. Sive enim angelorum nomine exprimat *beatos spiritus*, nostri ad custodiam missos, uti cum Clemente Alexandrino et nonnullis Patribus aliqui sentiunt; sive *sacerdotes*, angelico ministerio in Ecclesia præditos, eoque nomine in Apocalypsi donatos, uti alii placet cum Ambrosio; sive utrosque; cum angeli appellatio officiorum sit potius quam naturæ; cur lex ferretur istius consuetudinis nec mysterii causa defuit, neque honestatis. Honestati siquidem consuli sexus infirmioris, eamque tutari securius in conventu omnium ordinum velato capite nulla non ratio intelligit, ut integro libro de velandis Virginitatibus comprobatur Tertullianus. Sed ea præ cæteris tempora nascentis Ecclesiæ curare solertius debuerunt hanc publicæ honestatis disciplinam, tum ad exemplum posteris proponendum, tum ad præcavendas æqualium calumnias contra conventus Christianorum, ab ethnicis nostrorum sacrorum hostibus jam tum excitatas, quasi ad Thyestæas cœnas, et scelerata convivia nostris in synaxibus per summam impudentiam conveniretur. Necesse fuit, ut viduarum, et diaconissarum ministerio in pluribus uterentur fideles, tum in admitendis sororibus, et ad separata a viris loca deducendis, tum honeste circumtegendis feminis ad baptisimi fontem accessuris, in agapum quoque frequentia, et adolescentularum cura, aliisque officiis, quæ collegit ex Patribus et conciliis Christianus Lupus in Scholiis ad tertium caput Tertulliani de Præscriptionibus. Universa enim hæc honestius curaturæ ac disposituræ videbantur cum feminis diaconissæ, ac viduæ quam diversi sexus ministri, et præpositi. Cum igitur mulierum ministrantium officia tot essent exercenda, quibus etiam Patres adnumerant nonnulla in consulendo, et in privatis allocationibus repetendo imperitioribus feminis quidquid illæ a catechistis audissent, exemplo Priscillæ, et Aquilæ (Act. xviii) periculum imminebat, ne quædam opinarentur se quoque participes sacerdotii novæ legis fuisse institutas. Neque enim multo post feminæ Marcionis, et Gnosticorum, necnon assectæ hæreseos Pepuzianorum, et Collyridianæ, a SS. Irenæo, et Epiphonio, atque a Tertulliano indicatæ, quorum testimonia protulit laudatus Lupus ad caput 44 ejusdem operis de Præscriptionibus, id sibi arrogare ambitiose sunt ausæ: eaque in primis, de qua S. Firmilianus ad S. Cyprianum scripsit: « Inter cætera, inquit, quibus plurimos deceperat, hoc etiam frequentiter ausa est, ut invocatione non contemptibili sanctificare se panem, et Eucharistiam facere simularet, et sacrificium Domino sine sacramento solitæ precationis offerret. Baptizavit quoque multos, usitata et legitima verba interrogationis usurpans, ut nihil discrepare ab evangelica regula videretur. » Harum audaciam et procacitatem uti renovarunt variis temporibus in hæresi Caiæna Quintilla, in Pelagiana Amazones illæ Ponticæ de quibus S. Hieronymus, et posterioribus sæculis Beuginæ a Clemente V damnatæ, recentius vero quotquot Lutheri auctore, atque sectariis, quos Tremulos vocant, munus publice in Ecclesia docendi usurpare non dubitant, fretæ istius hæresiarchæ monstrosis placitis, a Cochlæo relatis apud Lupum loco indicato, et affirmantibus, « mulieres quæque Christianas vere sacerdotes esse, atque adeo quidquid e baptismo reperit esse vere papam, episcopum, sacerdotem; » ita etiam apostolico sæculo præmonstravit in rudimento muliebri arrogantiam non infecundo primogenitus ille Satanæ Simon Magus, Selenem suam circumducens, et ostentans quasi Ennoiam, et primum suæ mentis conceptum,

per quam angelos faceret, et archangelos, imo et angelorum errata emendaret: uti ex Irenæo late exposuit Baronius ad annum 35, numero 20 et sequentibus.

Huic igitur nascenti impudentiæ muliebris superbæ, ab hæreticorum protagonistâ Simone jam tum excitatæ ad docendum, et corrigendum, et paulo post a proximis sectariis elatæ ad præsidendum, baptizandum, et offerendum more sacerdotali, eo validius obsistere debuissent apostoli, quo facilius gliscere in posteros subinde poterat, memoria repetituros, Samaritanum illum Simonem, hujusmodi dogmatum, et impietatum architectum, apostolis ab initio adhæsisse, a quibus postulaverat ut cuicumque manus imponeret Spiritum sanctum largiretur: reprehensum vero a Petro, et ad pœnitentiæ cohortatum precibus apostolicis se commendasse (*Act. viii*). Intererat fidei æqualium, ac posterorum, ut intelligeret feminas universas ita esse a sacerdotio exclusas, ut nulli earum permitteretur « in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, nedum sacerdotalis officii sortem sibi vindicare » quemadmodum distincte recensuit Septimius Tertull. de velandis Virg., cap. 9. Ad tuendam legis istius auctoritatem tum in frequentioribus ecclesiis, tum in parviori numero fidelium præditiis cœtibus, adhibendam esse censuerunt apostoli compendiosam, paratam, et omnium aspectui expositam admonitione « in capitis integumento, quod foret etiam præsidium modestiæ et castimoniæ. Ad monebantur etiam femine per velamen capiti impositum, sub aliena potestate se constitutas præclusum aditum perpetuo habituras ad gloriam sacerdotii, cujus jura viris præservata cum honore imaginis suæ Dominus voluisset. Id aperte significavit Paulus in exordio decreti prima ad Cor. cap. 11: *Volo autem vos scire, inquit, quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris vir: caput vero Christi Deus. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum. Et rursus versic. 7 ait: Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago, et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter angelos.* Quare mysticam auctoritatem signi, contestantis in velato capite feminarum, et in aperto virorum illis negatam, his concessam potestatem præferendi in sacerdotio imaginem et gloriam Christi, recte se affirmant deprehendere in decreto et verbis Apostoli tam illi Patres qui per angelos intelligunt beatos spiritus fidelium orationibus præsidentes, quam cæteri qui angelicum ministerium nostrorum sacerdotum interpretantur.

Nam uterque ritus velandæ femine, et viri ante Deum sistendi capite intecto dum orat aut prophetat, dirigitur ad eandem confessionem capitis universi sacerdotii in Christo suapte natura positi (cum radix sit sanctitatis), et a Christo emanantis: non quidem in angelos, quos non apprehendit ad incruentum sacrificium suum iterandum, sed tantum ad ministeria precum offerendarum; neque in feminas, quas tum a sacrificii immolatione, tum ab oblationis ministerio in altari præstando removit, sed unice ad viros, donatos imagine, et gloria capitis sacerdotii et pontificis æterni Christi inter homines præferenda, cum potestate cæteris denegata ministrandi, offerendi, consecrandi, et sacrificandi. Dignitatem itaque divini capitis Christi prædicat ex ævo apostolorum inducta tum in viris ad sacerdotium lectis tonsura, et corona Christi, Petri legibus jure attributa, ut infra videbimus in Aniceto, et sacerdotium illi communicatum significans; tum aperium aliorum virorum caput, facultatem illius

percipiendi demonstrans: tum velata feminarum facies, et caput, exclusionem ab eadem potestate percipienda contestans. Quæ non levia cum sint documenta nostræ confessionis, mediatorem unicum Deum inter et homines Christum profitentis, sive cum semel introivit in sancta, sive cum apostolis, et sacerdotibus suis, ut potestate eisdem tradita, et negata cæteris uterentur; non levis etiam momenti, sed magnum operæ pretium fuit tum in Epistolis Pauli, tum in decretis a Petro per Linum editis, ea consignari, quæ de velandis mulieribus in ingressu ecclesiæ scriptores Vitarum commemorant.

Duxi hæc enucleatius explicanda occasione decreti apostolici de velando feminarum capite inter orandum in ecclesia (de quo dubitari nequaquam potest, quin ab apostolis sit prolatum, cum legatur in Epistola Pauli), non modo ut decreti vim causamque illustrarem, sed etiam ut possit unusquisque inde colligere, ritus mysticos ab apostolis institutos fuisse qui a fidelibus servarentur in publicis precibus, et conventibus; neque his mysteriis caruisse etiam velamenta, eorumdem apostolorum mandato quibusdam vetita, quibusdam assignata. Si enim hæc admittant necesse est etiam illi hæretici, qui Epistolas Pauli nobiscum numerant inter Scripturas divinitus inspiratas, consequitur ut negare minime possint ritum sacrorum originem inde profectam fuisse, unde Ecclesia accepit Scripturas. Quare confidentius quam par sit plaudit sibi Doduëllus in additamento ad cap. 6 Pearsonii dissert. 44 de annis primorum Romæ episcoporum numero 16 demonstratum a se fuisse putans, quod « Nulla Clementis temporibus virginum per velum ab episcopo induendum fuerit solemnitas consecratio. Nullæ primis Christianismi temporibus, quæ virginitatem fuerint vel professæ. Nullæ sub Clemente ad professionem ejus publicam admissæ, etc. Nullæ denique postea cum jam aliud a viduis collegium solæ constituerent, seu velo imponendo, seu aliquo alio solemniori ritu ab episcopo consecratæ, ne quidem sesqui sæculo a Clementis obitu elapsu, cum scriberet Cyprianus. » Quid de virginum statu professione, et ritu velaminis suscipiendi primis hisce Ecclesiæ temporibus sentiendum sit, contra sectariorum obstinatas inficias opportune videbimus in Sotere. Nunc satis esse duximus observare, mulieribus universis a Petro et Paulo mandatum fuisse, ut capite velato ecclesiam ingrederentur, et orarent: et in ea re non modo prospectum fuisse honestatis præsidio, et sanctimoniæ Christiani cœtus in conventu sexus utriusque fidelium, verum etiam quæsitam fuisse mysticam relationem fidei, ac spei nostræ ad Christi sacerdotium indicandum, illiusque jura asserenda viris tantummodo reservata.

CIACONII

Linea 4. — *Linus, natione Italus, regionis Tusciæ. Patria Volaterranus, patre Herculano, primus beato Petro in Romano pontificatu successit. Hunc B. Petrus, dum universalis Ecclesiæ sollicitudine, ab Urbe in diversas Christiani orbis provincias evocaretur, ordinavit coadjutorem episcopum una cum Cleto: qui simul loco ipsius Petri absentis, ecclesiasticas functiones, et munia episcopalia obirent, et Linus quidem intra Urbem, Cleto autem extra in suburbii vicariam interim gererent potestatem. Et licet Petrus Clementem successorem sibi designasset, Clemens tamen modestia usus juri suo cessit: et Linus pontifex Romanus electus fuit.*

PAGII.

Linea 4. — *Sedit annos, etc. S. Petri vicarius, seu coadjutor consecratus est, eique juxta Hieronymum in pontificatu anno 65 successit.*

SOMMIER.

Linea 2. — *Temporibus Neronis.* In libro II Historiæ dogmaticæ sanctæ sedis, cap. 4, agens de successione non interrupta pontificum Romanorum hæc habet: Nos exhibemus perpetuitatem istius successionis, tanquam primum documentum potestatis et auctoritatis sanctæ sedis in Ecclesia. Josephus historicus refert, Andronicum perorantem ante Ptolemæum Philometorem Ægypti regem, pro dignitate templi Hierosolymitani supra fanum Samaritanorum victoriam reportasse; propterea quod ostendit auctoritatem, et sanctitatem priori illius templi argumentis ex lege ductis, atque ex successione non interrupta pontificum maximorum, penes quos exercitium sacerdotii servatum fuit. « Orsus, inquit Josephus lib. III, capite 6 Antiquitatum, loquens de Andronico, ex lege approbare ejus (templi Hierosolymitani) sanctitatem, et religionem, ostendit per

A continuam pontificum successionem sacerdotii usque ad sua tempore propagationem... persuasit regi ut decerneret Hierosolymitanum esse ex sententia Moysis conditum. »

Antiquiores Patres hac eadem demonstratione sunt usi contra hæreses suorum temporum pro Ecclesia Romana decertantes. « Edant ergo origines Ecclesiarum suarum (ait Tertullianus lib. de Præscript. adv. hæres.); evolvant ordinem episcoporum suorum. ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolicis perseveraverit, habuerit auctorem, vel antecessorem... sicut Ecclesia Romanorum habet Clementem a Petro ordinatum. » Idem probat ex Irenæo lib. IV adv. hæres., cap. 43, 45 63, 70, et lib. III. cap. 2, 3, 25 40; S. Cyprian. epist. 52 edit. Pamel., 60 Oxon.; S. Aug. lib. contra Manic. epist.

III. SANCTUS CLETUS.

ANNO CHRISTI 81, VESPASIANI IMP. 10.

3 *Cletus, natione Romanus, de regione Vico Patricii, patre Æmiliano, sedit annos duodecim, mensem unum, dies undecim. Fuit autem temporibus Vespasiani et Titi, a consulatu Vespasiani VII et Domitiani V, usque ad Domitianum IX et Rufum^b consules. Martyrio coronatur. Hic ex præcepto beati Petri XXXV^c presbyteros ordinavit 5 in urbe Roma, mense decembri; qui etiam sepultus est juxta Corpus B. Petri in Vaticano VI Kalend. Majas, et cessavit episcopatus dies viginti.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Cletus annis VI, mensibus II, diebus X. Fuit temporibus Vespasiani et Titi, initio Domitiani a consulibus Vespasiano VII et Domitiano V, usque Domitiano IX et Rufo.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, m. 7, d. 2. ^b B, 9, et Titi 7 usque ad Trajan. et Glabrimonem. ^c C, B, 25.

VARIÆ LECTIONES

Apud Fabrottum ex codicibus Regio, Mazarino et Thuano.

Num. 3, lin 4, Maz., sedit ann. 45, m. 3, d. 12. Reg. s. ann. 42. m. 4, d. 12. lin. 4, consules. Hic ex pr. beati Petri 15, P. ord. in v. R. Hic martyrio coronatus est, et sepultus juxta corpus B. Petri in Vat. v Kal. M.

Ex altero codice Thuano.

Lin. 4, sedit annos 45. lin. 4, hic præc. B. P. 25, presb. ord. in v. R. qui etiam s.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Flor. duo, annos, 41. lin 5, Cassinensis Vat. et Flor. cod., 25 presb. lin. 6, Cass. et Florent., vi Kal.; Vat. et Flor. secund. vi Kal.

NOTÆ VARIORUM.

BENCINI.

Linea 4, — *Natione Romanus.* Patria in quolibet pontifice in vetustioribus etiam catalogis notatur. Indicationem hanc ævo primitivæ Ecclesiæ sedulo animadversam, signatamque uti necessariam supponit Optatus loco supra laudato, ubi observat ad pontificatum assumptos ex qualibet gente, ac natione fuisse, nec ad Romanos cives, aut indigenas coarctatam electionem; quo etiam motivo Donatistarum Romæ retentum, seu usurpatum episcopatum proscindit, quia a Victore Garbiensi ad Macrobius qui Romæ pseudoepiscopatum retinebat ætate Optati, universi erant Africani, et ex Africa directi; cum tamen ex quolibet populo a Petro ad Siricium inve-

Bnrentur assumpti, uti catalogi extantes ostendebant: et cum Donatistæ ex Africa venientes, et tantum Afri essent, hinc eos sic Optatus interpellat: « Quid est, quod toti Afri, et peregrini in illa civitate sibi successive noscuntur? Non apparet dolus? non factio quæ mater est schismatis? » Eadem objecit S. Augustinus tum loco supra laudato, sicut et adversus Crescencium l. III, c. 34.

De regione vico Patricii. Melius legit Holstenianus cod. vici. Vicus autem Patricius sic a Festo describitur: « Patricius vicus Romæ dictus, eo quod ibi patricii habitaverunt jubente Servio Tullio. ut id quod molirentur adversus ipsum ex locis superioribus opprimerentur. » Locus ubi erat olim in Pio infra designatur, dum ita: « Hic ex rogatu beate

Prædixit dedicavit ecclesiam Thermas Novati in vico A Patricii in honorem sororis suæ S. Potentianæ. » Quæ ecclesia Romæ exstat.

BINII ET LABBEI.

(Ex BIN.) Linea 4. — *Cletus*. S. Ignatii, Irenæi. Tertulliani, Epiphani, Hieronymi, Martyrologi Romani, et sacratissimi canonis missalis auctoritate, et ratione eadem Cletum Lino in pontificatu successisse probamus. Quod sanctus Irenæus, Ignatius, et Eusebius hunc pontificem Anacletum nominant. Baronius anno Christi 93, n. 4, a solis Græcis scriptorum, et librorum vitio ac errore factum esse putat, nempe quod pro Cleto Anacletum scripserint. Nominum enim similitudine decepti, sicut Marcellum, et Marcellinum; Novatum Carthaginensem, et Novatianum patria Romanum: ita etiam Cletum, et Anacletum unum eundemque putantes confuderunt, Bellarminus vero, lib. II. de Rom. Pont. c. 5, ait duos fuisse Anacletos, alterum Clementis antecessorem, alterum ejusdem successorem: illum binominem fuisse Cleti, et Anacleti nominibus appellatum, ideoque eundem tertium pontificem Clementis antecessorem a Græcis Ignatio, Irenæo, Eusebio Anacletum, a Latinis vero nempe Tertulliano, Hieronymo, Damaso, etc., Cletum nominatum esse.

(Ex LAB.) Linea 4. — *Æmitiano*. *Æmeliano*.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ IN PONTIFICATUM S. CLEMENTIS, ET S. CLETI.

4. Cur non disjungam chronologiam utriusque pontificatus, S. Clementis et S. Cleti, duplici sectione separatam pro numero pontificum, facile intelligit quisquis observaverit, in ecclesiastica Historia primi a Christo sæculi, ita complicari tempora memoratorum antistitarum, ut quisnam illorum præcesserit, quisnam successerit omnes inquirent, et pauci admodum definire videantur. Sint instar omnium magni nominis viri, qui ætate nostra quæstionem hanc pertractarunt. Christianus Lupus in notis ad librum Tertulliani de Prescriptionibus hæret. cap. 32, ad illa verba, *Clementum a Petro ordinatum*, et Schelestratius Antiquit. Eccles. disert. 2, cap. 4. « Variæ sunt, ait Schelestratius, circa Clementem, et alios tres primos pontifices, qui Petro successerunt, veterum sententiæ. Alii enim Clementem statuunt ordine secundum: alii autem tertium ponunt cum antiquiore catalogo; alii quartum a S. Petro collocant cum Hieronymo. Æque magna est veterum dissensio de aliis tribus pontificibus, qui post Petrum sederunt. Optus enim Milevitanus lib. II, successionem quatuor primorum Romanorum pontificum recensens, primo ponit Petrum, cui, inquit, successit Linus Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, » etc. Idem plane habet S. Augustinus, epist. 465: Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus. Aliter S. Irenæus lib. III, cap. 3. Nam hoc modo pontificum ordinem recenset: Petrus, Linus, Anacletus Clemens, Evaristus, etc. Videndus etiam uterque Pagius, ut sistam in recentioribus, complura colligentibus testimonia, præter ea, quæ prodixerant Baronius et Bellarminus, in eadem quæstione sæculo superiore versati.

2. Felicitior tamen exitus ab hoc labyrintho quæstionum videtur mihi aperiri in ea methodo chronologicæ pontificiæ, quam arripuimus: quæ scilicet suadet ut consulamus vetustiora, et genuina monumenta Ecclesiæ Romanæ. Catalogus Liberianus, omnium antiquissimus, Petro Linum, Lino Clementem, Clementi Cletum non modo successores assignat, sed etiam enuntiat quibus imperatoribus sederint, et quibus consulibus primum, ac postremum pontificatus annum signaverint. Sunt vero consules ita

ordinati, et connexi, ut postremos decessoris excipiant proximi juxta fastorum ordinem, qui recte assignantur initio successoris. Completur pontificatus Lini, Capitone et Rufo consulibus sub Nerone, hoc est anno æræ Christi communis 67, Clemens, in eo catalogo assignatus successor Lini, auspiciat initium sedis a consulibus anni 68, Trachalo et Italico. et sub Galba, et Vespasiano per annos 9, menses 14, dies 12, dicitur sedisse usque ad consulatum Vespasiani VII cum Tito filio V quem subinde expendemus. Subsequitur Clementem Cletus a proximo consulatu Vespasiani VII et Titi VI per annos sex, menses duos, ac dies decem, temporibus Vespasiani, ac Titi, et initio Domitiani. postremos consules suæ sedis præferens Domitianum 9 et Rufum, anno Christi 83. Hunc Anacletus excipit proximis consulibus Domitiano X et Sabino Christi 84, et per annos 12 sui sacerdotii pertingit ad consules Domitianum XVII et Clementem, ad annum Christi 95 pertinentes: donec Evaristus novissimis Domitiani temporibus ei subrogetur, signans annum primum sui pontificatus consulibus Valente et Vetere, anno Christi 96.

3. Ut veritas hujusce chronologiæ comprobetur, quæ tot characteribus imperatorum, et consulum distincta, et ordinata procedit ab anno emortuali Neronis ad annum emortualem Domitiani (qui termini non minus certi sunt, quam certa sit epocha consulum Trachali et Italici), oportet hinc colligere summam annorum, mensium, ac dierum tribus hisce pontificibus assignatorum, inde metiri intervallum resultans ex fastis consulum, ac victis Cæsarem, a consulatu Trachali, et Italici, Neronis emortuali, ad consulatum Valentis et Veteris, annum scilicet emortualem Domitiani. Si enim utraque summa paria faciat, æra pontificia recte signata dicenda est: cum de Cæsarea, et consulari illi adæmum respondente, nulla supersit dubitatio, nummis, lapidibus, historicis abunde comprobantibus. Ejus vero intervalli, ac summæ partes inter eos pontifices distributas consules indicabunt: quorum notæ numerales, si forte amanuensium vitio unitatis additamento, vel detractone vitiatæ fuerit in describendis codicibus, facile corrigentur tum ex collegæ nomine in consulatu, tum ex laterculis præcedentibus, et consequentibus; cum præsumendum sit facilius peccare potuisse descriptorem libri in unica nota numerali, vel altera varianda, quam hallucinari tot in nominibus imperatorum, et consulum exprimendis, quorum nexus cum summæ partibus, et cum summa ipsa consentiat.

Catalogus igitur assignat Clementi annos 9, menses 11, dies 12: Cleto annos 6, menses 2, dies 10; Anacletus annos 12, menses 10, dies 3; colligitur summa ann. 28, mens. 14, dies. 25, seu annorum 29 minus diebus 5.

Sin autem menses Clementis papæ supra annos 9, solidos sint duo tantum; ut picturæ basilicæ S. Pauli, et universi propemodum catalogi, et codices consignant, præter solas membranas Bucherii, quæ undecim menses exhibent; erit summa ann. 28, et mensium fere trium tribus hisce pontificibus assignanda.

Tantumdem intervalli resultat ex fastis consularibus, necnon ex historicis ab anno emortuali Neronis, se conficientis IV Idus Julii Trachalo et Italico consulibus (Christi 68) ad annum emortualem Domitiani, confossi XIII Kalendas Octobris, Valente et Vetere coss. (Christi 96.) Quare cum summa temporis hos inter pontifices dividenda uniaquæ tot characteribus æræ Cæsareæ, et consularis in utroque extremo, videtur eadem firmiter retinenda. Tum si quid labis in aliquam notam numeralem irrepsit nonnullis in codicibus, quæ in aliis correcte expressa parietur exacte cum summa atque ordine temporum Cæsareorum, et consularium; vitiatum dicum numeri ex integris aliorum codicum, et

cinne respondentibus summæ universæ, et summæ A partibus, erunt restituendi.

4. Successor itaque Lini habendus est Clemens ex ordine, ac testimonio chronologiæ tum consularis, tum Cæsareæ, in catalogis Liberianæ, ac Felicianæ ætatis, perinde ac in libro Pontificali, et in Ritualibus, seu Lectionariis enuntiato: quibus testimoniis consentiunt alia, indicata a Cotelerio in notis ad Const. apost. inter Collectanea SS. PP. pag. 384, et præcipue titulus sepulchralis (ex chronico Casaurinensi ad ann. 1403) affixus tumulo S. Clementis, a Baluzio editus Spicilegii tomo V, pag. 475, ita conceptus. *Hic jacet sanctus Clemens Petri discipulus, et a Petro papa secundus, qui jussu Trajani imperatoris, anchora ad ejus collum ligata, fuit in petago mersus.* Sedisse legitur Clemens temporibus Galbæ et Vespasiani; Cletus temporibus Vespasiani, ac Titi: Anacletus temporibus Domitiani. Rursus Clemens dicitur Ecclesiam rexisse ex consulibus Trachalo et Italico (ipsum est initium Galbæ æra Christi 68), ad consules Vespasianum ac Titum (utique Vesp. vii et Titum v. Christi 77, cum anni novem sedis ei tribuantur, et his eisdem consulibus Vespasiano vii et Tito signentur initia Cleti successoris). Ex die m. xviii S. Lini 25 Septembris, Capitone et Rufo consulibus, Christi 67, numeratis annis solidis 9, mensibus 2, diebus 40, quos referunt vetustissimæ picturæ S. Pauli in Clemente; pontificatus Clementis pertigerit ad diem 3 Decembris anni 76, Vespasiano vii et Tito v consulibus. Proximum Pascha anni 77 subsequentis, et signati Vespasiani viii et Titi vi consulatu, pertinebit ad Cletum pontificem: cujus initia erunt his coss. inscribenda juxta morem catalogi. Qua die tamen pontificatum suscepit a Clemente dimissum alio ex indicio indagabimus, nempe ex summa temporis Cletō attributa, comparata cum die martyrii. Tabulæ martyrologii Cleti martyrium assignant diei 26 Aprilis. Catalogus Liberianus præter annos solidos 6 illi attribuit pontificiæ sedis menses duos, dies decem, et finem refert ad consules Domitianum ix et Rufum, Christi 83. Invenit itaque munus Romani pontificis die Dominica 16 Februarii Christi 77, Vespasiano viii et Tito vi coss.: et vacaverit sedes a dimissione Clementis abdicantis die 3 Decembris anni 76 ad diem 16 Febr. anni 77, mensibus duobus, et diebus 42.

5. Porro Clementem se abdicasse pontificatu maximo, et quidem anno Christi 77, jam pridem collegit Godefridus Vendelinus in suo Commentario ad S. Clementis epistolas laudantibus et in eamdem sententiam propendentibus VV. CC. sociis Bollandianis cum Henschenio exercitat. v, in apparatu ad chronologiam pontificiam ita scribente. « Godefridus Vendelinus in suo Commentario ad S. Clementis epistola hanc controversiam ita dirimit: Anno 77, cum Romæ inter fideles orta esset (qualis postea Corinthi) magna dissensio super honore pontificatus; Clemens, ne quasi ex testamento Petri successisse videretur, ac ne posteris hæc principatus ambitio perniciosi exempli haberetur, ultro se pontificatu abdicavit. Porro videtur illud ipse Clemens innuere in Epistola ad Corinthios, supra a Clemente Alexandrino, et a Hieronymo laudata, ubi in posteriori parte Epistolæ ista habet: *Si propter me seditio, contentio, et schismata orta sunt, emigro, abibo, quocumque volueritis.* »

His igitur a Vendelino prudenter perpensis assentitur Henschenius n. 44, ita concludens. « Mortuo ergo Lino 23 Septembris anni 67, S. Clemens, jam ante a S. Petro ordinatus episcopus, suscepit administrationem Ecclesiæ, et proximum annum integrum habuit in suo pontificatu consulibus supra designatis C. Silio Italico, et M. Galerito Trachalo Turpiliano. et gubernavit Ecclesiam annos 9, menses 41, dies 42, usque ad annum 77, cujus tamen consules tribuuntur Cletō, qui tunc fuit in pontifi-

cem assumptus, et consules supra notantur imperator Vespasianus vii et Titus Cæsar v, qui anno 76 rempublicam administrarunt. »

6. Paulo aliter sentiendum mihi esse duco in dimissione Clementis retrahenda ad diem 9 Decembris anni 79, Vespasiano vii et Tito v coss. cum anni 9, ejusdem sedis a die 24 Septembris anni 67 post Lini martyrium inchoatæ menses tantum duos cum picturis S. Pauli, et dies decem (non vero menses 41, et dies 42, cum catalogo Liberiano) attribuum, adeoque terminum fixam die 3 Decembris. Cum hac abdicatione in eam diem ex fide monimentorum indicatorum retracta ita connecto successione Cleti post menses duos, et dies tredecim ab ea dimissione, incidentem in diem Dominicam (aptam episcopali ἐνορροισμῶς) 16 Februarii anni 77, Vespasiano viii et Tito vi consulibus.

Uti enim reluctans Clemens suæ primæ designationi, ac declinans onus subire totius Ecclesiæ, se recipere, et Lino arte se contradi impetravit, licet destinatione principis apostolorum ad id muneris jam pridem ipse vocatus esset; ita abdicantis vota ægrius ac serius a Romano clero admissa per se credere, multo autem ægrius, ac serius cooptationi suæ consensisse Cletum, perlati ultro citroque mutis precibus ad fatigandam constantiam utriusque recusantis; donec appetente Quadragesimali jejuni, ne in mysteriis Paschalibus, eo anno 77 celebrandis die 30 Martii, Romana Ecclesia destitueretur pontifice, Cletus flagitantium precibus tandem victus onus subiit die 16 Februarii, quam Dominicam primam Quadragesimæ eodem anno appellarem us. ut penitentes ad baptismum, et ad cætera sacra nostræ religionis in Paschate suscipienda disponeret. Ex hac enim die ratione mensium duorum, ac dierum decem Cletō assignatæ supra annos solidos sex in Liberiano catalogo omnium vetustissimo, exacte pariatur cum die annoque martyrii in Ecclesiæ tabulis consignato die 26 Aprilis sub consulatu Domitiani viii et Ruli, eodem in catalogo, caterisque elenchis pontificum, et lectionariis libris expresso, ut observandum lectoribus proposui.

7. Colligam ex laudata Henschenii exercitatione v aliud incertum, confirmans abdicationem Clementis referendam esse ad annum 76 Vespasiano vii et Tito v coss. Petitur vero ab occasione exilii philosophis indicti a Vespasiano, qui anno 73 juxta Labbæi chronologiam suasu Muciani stoicam disciplinam professos urbe expulerat philosophos, præter Musonium, uti comprobatur ex Dionis historia per Xiphilinum contracta. Petavius ad eundem annum 75 retulit eam expulsionem. « Cum, inquit, Helvidius Priscus Thræseæ gener, secta Stoicus, Romanus prætor, Vespasiano obtrectaret, et ejus exemplo Stoici, Cynicique complures eadem uterentur licentia, Vespasianus philosophos, præter Musonium, Urbe submovit: Hostilium vero, et Demetrium Cynicum in insulas relegavit. » Henschenius putat verisimile, ea occasione jussum fuisse exulare etiam Cletum, quem autumat tum temporis tenuisse Petri cathedram Romanam; cum religionis nostræ professores ab ethnicis crederentur assecræ sectæ alicujus severioris, a Stoico non admodum diversæ. Pacetanti viri hæc lubentius aptarem Clementi quam Cletō; cum Clemens memoretur libros complures edidisse, religionis nostræ dogmata propugnantes, quod a Cletō factum nemo tradidit; et idcirco sive philosophi pellerentur, sive sophistæ, Clementi potius quam Cletō id evenisse putandum est, ut pelleretur Urbe sub Vespasiano, tanquam is, qui philosophus, aut sophista haberetur ab idolorum cultoribus, et accusaretur tanquam criminator eorumdem superstitionis, dum apologiam nostræ fidei scripto mandaret. Neque enim in philosophorum exilio substitit Muciani severitas imperante Vespasiano anno 73. Dio a Xiphilino contractus nos admonet.

anno Christi 75, Vespasiano vi et Tito iv
 ibus, templum Pacis dedicatum fuisse plurimo
 idorum apparatu: quo tempore affirmat Be-
 m cum Agrippa Romam ingressam; tum ad-
 Eodem tempore molesti quidam sophistæ clam
 em ingressi sunt, ex quibus Diogenes cum
 n theatrum venisset, refertum magna homi-
 nultitudine, ac populum vexasset multis con-
 is, virgis cæsus est. Post hunc Eras venit,
 tus nihil sibi gravius eventurum, multo ex-
 rit insolentius atque impudentius. Quamobrem
 it detruncatum est. » Dio Xiphilini ex ver-
 Sylburgii hæc peracta recenset in consulatu
 iani vi et Titi iv, quo scilicet dedicationem
 Pacis tum nummi tum lapides demonstrant
 risti vulgaris anno 75. De Clemente affirmat
 ontificalis: *Hic dum multos libros zelo fidei
 anæ religionis ascriberet, martyrio coronatur.*
 ymus in catalogo scriptorum narrat, a ple-
 Latinorum haberi secundum post Petrum
 lum Clementem, solo intercedente Lino inter
 que pontificatum, et Epistolam ad Corinthios
 ente scriptam recognoscit cum Eusebio per
 m stylo ac sensibus Epistolæ Pauli ad He-
 Stylus ac sensus Clementis, operum jam di-
 tur. cum Pauli Epistolam ad Hebræos imitetur.
 æternum Christi sacerdotium, ac regnum, et
 ratus pacis debitis laudibus effertur, Melchise-
 egium pontificatum longe superans, in figura
 æmissum. Quænam vero dicta, quosnam sen-
 oracula nostræ religionis lubentius in clama-
 mens Romanus pontifex anno 75, dum Vespasi-
 ator Pacis templum dedicaret, ut ea-
 ripturarum oracula, quæ de Christi Domini
 ac sacerdotio fuerant in Scripturis divinis
 i, sibi arroganter aptanda præsumeret? Eo
 consilio testatur Tacitus, et ex eo Ba-
 ad annum 77, num. 3 et 4, assentatori-
 Judæa, in Ægypto et in Urbe aures præbuisse.
 tim Josepho, ad eundem Cæsarem referenti
 prophætæ de Christo Domino *pacis Principe*
 us prædixerant: ita ut Pacis templi omniam
 simi in Urbe excitandi, ac dedicandi ea po-
 um causa fuerit, « quod audisset (ut verbis
 i utar) in oraculis esse illum ipsum regem
 Principem nominandum, et in immensum ab-
 propagandum imperium, pacisque inde nul-
 turum esse finem, sic dicente Isaia: *Vocabi-
 non ejus Princeps pacis: multiplicabitur ejus
 um, et pacis non erit finis.* Eadem, perinde
 e dicta essent, a Josepho oblata sibi (sumens
 sianus) celeberrimum omnium templum eri-
 Pacis æternæ dicavit: eo enim titulo templi
 as faciem fuisse notatam numismata antiqua
 ant, sed et vetus inscriptio quæ Romæ in
 s Farnesianis lapidi insculpta legitur, in qua
 criptæ sunt tribus quæ ad templi structuram
 iam contulerunt, hæc habet primo loco notata
 paci æternæ. Cætera quæ sequuntur prætermittit
 quod sit alias eadem inscriptio a nobis super-
 cecitata. In nummo etiam argenteo in hunc
 n: *paci æ deest ternæ,* » etc. Nummi a Baronio
 ati Pacis templum a Vespasiano dicatum osten-
 notantur ejusdem sexto consulatu, aliusque
 Mediobarbam argenteus inscribitur consu-
 i et hæc Epigraphe PACIS EVENTUM COS. VII.
 contestes sunt, per hosce annos æræ Christi
 16, quibus Vespasianus processit consul vi et
 crebuisse in urbe sermones, detorquentes
 ia prophetarum de Redemptore ac Deo nostro
 a, in laudem profani principis, quorum summa
 apud Josephum ejusdem perversi dogmatis
 stem, et sectatorem in fine capituli 42, lib. vii
 lo Judaico: quos libros ita a se perscriptos
 ir, atque a se traditos Vespasiano ac Tito
 atoribus, ut etiam commemorat in libro de
 ua, *Titum imperatorem eosdem libros sua manu*

descriptos in bibliotheca publicari jussisse. Perversæ
 itaque interpretationes, ac detorsiones legitimi sen-
 sus prophetarum percubuerant in Urbe sub Vespasi-
 ano, tam in ore, et libris Judæorum eorumque
 sacerdotum qualis era' Josephus, quam ethnicorum
 in sermonibus, et commentariis, uti supersunt apud
 Tacitum, et Suetonium illius ætatis auctores, hære-
 ticum dogma Herodianorum recoquentes in assenta-
 tionem Vespasiani, ut scite observat Baronius in
 apparatu ad Annales num. 5 et 15. His certe hære-
 sibus, ac perversis interpretationibus Vespasianum
 impie obrudentibus pro Christo Domino non desti-
 terit Clemens occurrere, demonstrans Judæis atque
 Gentilibus, ea prophetica dicta ad Jesum verum
 Christum Domini. Principem pacis, et Regem futuri
 sæculi. non vero ad Romanum Cæsarem pertinere.
 His certe occurrere non destiterit Clemens, demon-
 strans Judæis æque ac Gentilibus, ad Christum
 Dominum ea prophetica dicta referri. Id enim erat
 officium Romani episcopi, Ecclesiam universam do-
 centis, ut occurreret sectæ, atque errori in Urbe
 nascenti occasione Judæorum, atque ethnicorum
 Vespasiano assentantium, et prophetica dicta per-
 vertentium, ad hæreticas opiniones consolidandas,
 id muneris exigente Petro in epistola. Quare tan-
 quam sophista, aut philosophus maledicus, et ob-
 trectator principis, cui cæteri assentabantur, ab
 Urbe recedere, ac fortassis jam tum exulare in
 Pontum jussus fuerit (non secus ac Helvidius Pri-
 scus Urbis prætor, aut Hostilius, et Demetrius Cyni-
 cius in insulas fuerant relegati anno 73); cum
 ethnicæ superstitionis patroni criminarentur, et
 deferrent tanquam obtrectationes in principem, ea,
 quæ pro nostræ religionis officio ad veram Scriptur-
 arum interpretationem a Christi vicario voce et
 scripto proferebantur. De hujus etiam muneris di-
 gnitate, quæ regalis Christi sacerdotii participem
 reddebat Clementem, si forte quidpiam suboluit ac-
 cusatoribus Christianorum novum discrimen tum
 pontifici, tum universo fidelium cœtui fortasse im-
 minebat, si Clemens diutius in Urbe persisteret:
 criminaturis ethnicis perinde ac Judæis, non secus,
 ac Hierosolymis Christum Dominum accusaverant,
 de regni affectatione apud Pilatum. Quare, ut Cle-
 mens ostenderet evidentiùs se nihil mortale appe-
 tere, aut quidpiam contra imperium moliri cum re-
 gium Christi sacerdotium prædicaret ejusque vices
 Romana in Ecclesia gereret, præstare duxit, et
 Christianæ plebis indemnitati uberius consultum
 iri pervidit, si tanto munere sese abdicaret, et si
 apostolicæ potestatis plenitudo in alterum conferre-
 tur, qui minus fortasse notus, aut expositus invidiæ
 ethnicorum, successor sibi a clero deligeretur. Hæc
 omnia ita cohærere videntur cum rebus gestis a
 Vespasiano ex anno 73 ad 76, et cum consulibus, et
 annis per catalogos attributis Clementi, et Cleto,
 necnon cum dictis a SS. Patribus de ejusdem Cle-
 mentis operibus stylo, sensibus et historia; ut hisce
 conjecturis sperare possim commendationem plane
 similem accessuram ei, quam Baronius paulo ante
 allatis proventuram non diffidebat, cum scriberet ad
 finem anni 77: « Hæc vero, licet sint a nobis (ut
 superius diximus) ex conjectura deducta; nihilomi-
 nus haud facile ab aliis, omnia simul exacte consi-
 derantibus, contemnenda fore putamus. »

8. Objecta duo mihi dissolvenda fortasse propo-
 nentur: quod me præstiturum haud difficulter con-
 fido. Primum est, cur in canone missæ, tantæ ve-
 tustatis atque auctoritatis autographo, præponatur
 Clementi Cletus, quem abdicanti datum successore-
 rem asserui? Velim, ut quicumque hoc dubium exci-
 tant, memoria repetant, Cletum ex nostra senten-
 tia, et ex catalogorum chronologia consulari, et
 Cæsarea, serius quidem admissum ad maximi ponti-
 ficis munus gerendum in Ecclesia, quam Clemen-
 tem, sed ad martyrii gloriam in cælis consequen-
 dam maturius pervenisse: et propterea in diptychas

martyrum relatum annis pluribus ante Clementem, A qui post abdicationem diuturno exilio probatus a Domino usque ad annum Trajani tertium vitæ a reservatus, teste Hieronymo de Script. ecclesiasticis. Videmus in canone missæ ordinem temporis, quo quisque abiit e vita in martyrum classibus retineri, tum in precibus ante consecrationem, ubi nomina recensentur Cornelii, Cypriani, Laurentii, Chrysogoni, Joannis et Pauli; tum peracta consecratione ubi sociari poscimus cum Joanne (præcursore, seu Baptista), Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, licet apostolatus munere Matthias, et sacerdotii gradu tum ipse, tum cæteri qui consequuntur, Stephano diacono sint præmittendi. Par igitur ratio est proponendi Cletum Clementi; cum Cletus anno Christi 83, Domitiano viii et Rufo consulibus, sanguinem pro Christo fuderit: Clementi vero eadem corona serius contingerit circa annum Christi 100, qui pontificalem prætulerat ex 68 ad 77.

Aliam quoque causam præponendi Cletum Clementi ostendunt codices Anastasii, a Fabrotto impressi ex bibliothecis Regia, Mazarina et Thuana, quorum verba dedimus. Vides Linum et Cletum multo maturius a B. Petro consecratos episcopos ad ministerium ordinum in Urbe secum exhibendum, quam fuerit episcopali ordinatione insignitus Clementis, quem serius, hoc est paulo ante suum martyrium ab apostolorum Principe consecratum episcopum diserte refert. Epocham igitur ordinationis retinet series in canone expressa, *Linum, Cletum, Clementem* memorans. prætermittitur serie successio- nis, juxta quam aliter essent enumerandi. Sed priori causæ fido lubentius.

9. Alterum mihi objiciendum petetur ex numero annorum 12, quem plerique codices tribuunt pontifici Cleto, licet Belgicus Papebrochii septennium cum nobis assignet. et quartus Colbertinus protrahat ad octennium, Liberianus vero catalogus sexennium tantummodo numeret.

Hanc difficultatem nullo negotio dissolverem. si numeri annorum, mensium, ac dierum sub Cleto superessent in serie pontificia basilicæ S. Pauli toties laudata. Licet vera tota epigraphe S. Cleti cum ejus nomine, ac numeris sub imagine ejusdem omnino consumpta sit; ex codice tamen antiquissimo catalogi Liberiani per sæculum integrum præcedentis picturas basilicæ S. Pauli istæ supplentur, ac res tota conficitur. Ibi leguntur distincte numeri quos recensui annorum 6, mensium 2, ac dierum 10, Cleto attributi, quemadmodum distincte cernitur successio Cleti post Clementem. At. inquit, catalogus Felicis IV et codices Italiæ vetusti eadem pag. 88 producti duodennium Cleto tribuunt.

Ita objicientibus hæc repono. Nonne idem catalogus Felicis Quarti consules exprimit, et ex iis consulibus colligitur spatium septenni Cleto assignandum? quod in Codice Papebrochii *g* aperte enuntiatur, et in quarto Colbertino *l* ad octennium extenditur, in quinto vero *m* ad novennium. Alterutrum igitur mendose descriptum fuit in catalogo Felicis IV aliisque codicibus indicatis: et alterutrum emendandum; vel scilicet consulum nomina ex numero annorum; vel numeri annorum ex consulum nominibus. Peto, uter lapsus librariorum sit præsumendus et existimandus facilior? certe in numeris; cum 12 signari pro 7 unius elementis mutatione contingat. Nomina vero tot consulum una cum præcedentibus, ac subsequentibus proximorum pontificum variare ne oscitans quidem, ac dormitans scriptor valuerit, si constiterit sibi, ut præferat, et vigilaverit in annorum numeris attente ac fideliter transcribendis. Signare autem nomina consulum ea ratione, ut decessoris postremos excipiant proximi in successore. id vero constantiam indicat recte describentis exemplar, non oscitantiam, aut evagationem dormitantis in transcribendo. Si lapsus

itaque in numeris tanto est proclivior quam in nominibus; erit quoque emendatio, et castigatio notarum numeralium ex nominibus (præsertim ex fide codicum vetustiorum, ubi rationes nominum et numerorum pariantur), alteri præferenda.

10. Consentiant itaque critices recte instituta sanctiones regulæ, ut ex consulibus recte assignatis, et constanter se consequentibus juxta omnes codices præferamus eorum codicum numeros (præsertim antiquiorum, uti est catalogus Liberianus) qui nominibus consulum exacte respondent.

Scio clarissimum virum Henschenium in Anastasi de Cleto et Anacleto, tomo V Maii, pag. 217, maluisse recedere a consulibus Cleto et Clementi assignatis, quam a numeris assumptis, dum scriberet: « Neque enim hoc loco me puto obligari ad eos consules tenendos, quos Cleto Clementique assignarunt pontificum catalogi, quorum primum auctorem, sæculo III ineunte, credibile est consules pro primo sæculo non invenisse antiquius cuique ætati ascriptos, sed ex annorum cuique attributorum calculo. et eo quem proposuerat ordine pontificum ipsos aptasse. » Pace tam præclari scriptoris dixerim, divinationem hanc suam de arbitraria consulum aptatione antiquitus adhibita satis refelli tum ex Actis martyrum genuinis, tum ex cœmeteriorum inscriptionibus consulatu signatis, quæ martyrum ex cryptis prope Urbem quotidie effodiuntur. Remianici poterat S. Clementem, de cujus epocha consulari in catalogis apposita dubitat, ipsum fuisse, qui septem notarios instituit ad illa martyrum Acta scribenda, quæ exordium sumunt, uti actorum publicorum nos est. ex nota temporis per consulatus aut annos principum indicata. Ne pluribus utar argumenti sine hac assumptione refellenda, lectori auctor sim. ut ea dignetur repetere, quæ in præfatione primi tomii edita sunt numero præsertim 18 et consequenti 19.

11. Methodus ergo veracioris criterii postulata, ut his in codicibus exigantur potius, et corrigantur notæ numerales annorum ad nomina et collegia consulum, quam consulum nomina et collegia transformentur, et permutentur juxta notas numerales annorum.

Fateor quidem errari posse, atque erratum non semel fuisse ab amanuensibus et librariis in describendis nominibus, et collegiis consulum, præsertim vero ubi consulatus sub Augustis iteratus eundem collega in magistratu notis numeralibus discernendus est a proximis laterculis: quemadmodum hic evenit in Vespasiano ac Tito, annos complures simul aspiciantibus per communes fasces in quarto, quinto aliisque Vespasiano patris consulatibus, usque ad nonum, semper jugatis cum II et subsequentibus Titi usque ad septimum. Concedam, librarii negligentia perinde fuisse proclivem lapsum in reddendo consulatu Vespasiani VIII cum Tito VI, pro Vespasiani VI cum Tito IV consule, ac facile fuit 8 annos ascribere solidos Cleto, qui fuerant 6 expriment. Erroris enim facilitas in describendo ac transformando utrobique versatur in numeris. Quare ut facile descriptor errare poterat in exprimendo, ita necessario criticus hæsitare deberet in emendando, nisi præcedentes et consequentes in proximis pontificibus consules, uti veram annorum summam, ita respondententes consulatum iteratorum numeros indicarent. Hæc autem præsidia emendationis et criterii parata habemus his in pontificibus Clemente et Cleto, de quibus agitur: uti mox ostendo.

Trachalus et Italicus primum est par consulum tributum Clementi: *Domitianus IX et Rufus* postremus est consulatus ex numeratis in Cleto apud omnes catalogos, et codices collegia consulum signantes. A *cos. Trachalo et Italico*, Christi anno 68, ad *cos. Domitianum IX et Rufum*, Christi anno 83, sunt anni 16 solidi, incluso utroque extremo. Extremi autem termini ejusdem summæ redduntur iterum certi ex nominibus consulum proxime præcedentium in fine sedis Lini, nempe *Capitone et*

hristi 67. et ex primis consequentibus in A pontificatu, exordium ejus signantibus *Do-*
x et *Sabino*. Christi 84. Cum igitur tot
 bus certa sit summa annorum 16 duos inter
 es dividenda, Clementem et Cletum. Cle-
 dabo collegia consulum novem; cum anni
 solidi, menses duo, ac dies 44 illi assignentur
 isimis in picturis basilicæ S. Pauli, et in
 s antiquis codicibus supra recensitis pag. 88,
 unicum a, qui decem mensibus hanc summam
 si hanc summam annorum 9, mensium 2, ac
 44, numerare incipias ex consulibus Tra-
 xit Italico tributis exordio Clementis, sive
 ex die 24 Septembris proxime præcedentis,
 ie 23. anno 67, Capitone et Rufo coss., Linus
 r martyrium fecerat: videbis postremos con-
 lementis novennio tribuendos esse illos, qui
 æræ Christi communis 76 signarunt, nempe
anum vii et Titum v. Idcirco his non per-
 attribuitur initium Cleti ab omnibus codi-
 idem pagina memoratis. Oportet itaque finem
 tis consignare, vel his eisdem consulibus, vel
 e præcedentibus *Vespasiano vi et Tito iv*,
 eundum universis codicibus et picturis re-
 em, cum summam non impleat novennii solidi,
 em codicum, et picturarum consensu Cle-
 tributam. Nunquam vero diffundi potest
 lementis ad consulatum *Vespasiani ix et*
 . Christi 79, cum *Vespasiani vii et Titi vi*
 ir Cletu successori. Perspicue igitur apparet,
 onem numeralis notæ adhibendam esse co-
 fine Clementis, ubi consulatus *Vespasiani ix*
Tito ostenditur ex epocha consulari succes-
 xprimendus *Vespasiani vii, collega Tito v,*
 76.

atum itaque sit ex consensu documentorum.
 te atque auctoritate præstantium, et omnino
 lantium picturis antiquissimis basilicæ S.
 earumque superstitibus numeris, Clementis
 chronologiam ita esse disponendam.

ens sedit annis 9, mensibus 2, diebus 40, ex
 rachalo et Italico, æræ Christi 68, ad coss.
 anum vii et Titum v, æræ, Chr. 76: nempe
 o affecto Lino 23 Septemb. anni 67, ex
 eptembris ejusdem anni 67 ad diem 3 De-
 hr. epochæ 76, annis 9, mens. 2, dieb. 40.
 vero 4 Decembris anni 76, cum Clemens
 abdicasset, cessavit sedes usque ad diem 15
 il proxime succedentis anni 77. Postridie
 si, scilicet die 16 Febr., quæ incidit in Domi-
 Quadagesimæ in capite jejunii, Cletus ponti-
 Romanum assumpsit.

s sedit annis 6, mensibus 2, diebus 40, ex
 nica 16 Febr., Vespas. viii et Tito vi coss.,
 77, ad diem 26 April., Domitiano ix et Rufo
 hristi 83, qua martyrium consummavit annis
 obitum Clementis decessoris sui: qui cum
 set, et in exsilium deportatus in pontum se-
 it, ad tertium Trajani annum Christi 100
 is Eusebio et Hieronymo, aliisque) reserva-
 rii coronam accepit: et idcirco in libro Pon-
 non secus ac in diptychis et in canone mis-
 successori in sede Romana, sed præcursori
 a martyrii postponitur; licet in catalogo Libe-
 natim exhibente hos pontifices, præponatur.
 ta constitutis de chronologia pontificia Cle-
 et Cleti, notas historicas ad utriusque vitam
 rdinem Libri Pontificalis attexam.

USDEM NOTÆ HISTORICÆ IN VITAM S. CLETI.

14. — *De regione vico Patricii.* Vicum Patri-
 risse constat non regionis nomen ex quatuor-
 ab Augusti partitione in Urbe designatis, sed
 regionis quintæ Exquilinæ uti ex Festo ac
 s tum historicis, tum antiquariis colligitur.
 phus more suo, quem supra indicavi, ita nun-
 partem regionis, ubi locum natalem obtinuit

pontifex ille Romæ in lucem editus, cujus vitam
 describit. Quænam autem pars quintæ regionis Au-
 gustæ fuerit *vicus Patricius*, dubitari minime potest
 quemadmodum observat Nardinus libro iv, cap. 3.
 Satis enim perspicuum reddiderunt Festus et indi-
 cati scriptores vicum ejusque situm, et appellatio-
 nem. Est vero tractus humilior, vallis in morem
 protensus inter colles Exquilinum, et Quirinalem:
 ubi S. Pudentianæ titulus (de quo supra Opusculo
 xv, et in notis ad sect. iii ejusdem Opusculo litteris
 c et g) dictus *in vico Patricii*, seu *in vico Patricio*,
 secundo Christi sæculo erectus, et a S. Pio papa de-
 dicatus, ut infra in ipsius Pii sectione ostendetur,
 adhuc superest: ubi etiam S. Euphemie vetus eccle-
 sia perstitit: isque ad ætatem S. Pii V, quæ ab eodem
 vico nomen acceperat; isque tractus extenditur per
 declivem Exquiliarum partem ad S. Laurentii in
 fonte, donec pertingat ad *Suburram* sub clivo S. Petri
 ad Vincula. Festus asseverat *vicum Patricium* hunc
 ipsum esse sub Exquilis, ita dictum, «quod ibi Patri-
 cii habitarent, jubente rege Servio Tulio, ut si quid no-
 vi molirentur, e locis superioribus opprimerentur.»

Adnotare præstat Cletum et Clementem, qui primi
 leguntur ex Romæ natis ordinati episcopi ab ipso
 Principe apostolorum, hæc loca incoluisse, ubi Petrus
 hospitio exceptus traditur. Cletus et *vico Patricio*
 prope titulum S. Pudentianæ, sive etiam S. Pudentis
 ejusdem patris quem e gente Cornelia fuisse, et
 fortasse cognatione junctum Cornelio centurioni
 cohortis Italicæ, a Petro baptizato in Syria, supra in-
 dicabam, in notis ad S. Petrum, videri posse satis proba-
 bili ex conjectura. Ab altera Exquiliarum parte su-
 perato clivo S. Petri ad Vincula Clementis primi pa-
 terna domus traditur in eum titulum conversa, quem
 inter antiquissimos Urbis comprobant documenta mu-
 sivi, structuræ, et scriptorum, illustrata a Ciampino
 in veteribus Monumentis Ecclesiæ Romanæ, et a cano-
 nicis Piazza, et Rendinino in descriptione, et histo-
 ria ejusdem tituli, præservata vero diligenti cura
 a sanctæ memoriæ pontifice Clemente XI, illius re-
 paratore magnifico. Inter utramque vero sedem
 Cleti et Clementis natalibus illustratam; medio
 ferme loco assurgit titulus S. Petri ad Vincula, sive
 Eudoxiæ, quo loco apud milites Neronianæ domus
 hospitari consuevisse utrumque apostolum Petrum
 et Paulum collegit Florentinus suo in Martyrologio
 veteri in notis ad Kal. Augusti. Hæc omnia firmant
 conjecturas superius productas de prima Petri rece-
 ptione in regione Exquilina: ubi antiquiores ac
 præstantiores discipulos ita formavit suis moribus,
 et domestica hospitii consuetudine, ut præ cæteris
 digni sint habiti, qui eidem apostolorum Principi
 maximo in pontificatu succederent.

Linea eadem. — *Patre Emiliano.* Emiliani cogno-
 nentum indicat patrem Cleti e gente Emilia ortum
 in aliam familiam adoptione transisse: non secus ac
 ducentis circiter ante ipsum annis Cornelius Scipio
 Africanus minor *Emilianus* dictus est, quod e gente
 Emilia ortus, nempe ex celebri Emilio Paulo, qui
 de Macedonia ac rege Perseo triumphaverat, a P.
 Scipione prætorio Africani majoris filio adoptatus,
 in Corneliæ gentem relatus fuit: uti Vallianus
 erudite observat ad nummum 438 gentis Corneliæ.
 An ejusdem gentis Corneliæ stirpe *Emiliana* pater
 Cleti habendus sit, divinare non ausim. Vicus Pa-
 tricius ipsi natalis, et Emilie gentis origo, ex eo
 cognomine in patre indicata suadent, ut præsuma-
 mus generis nobilitatem: præsertim cum fasti con-
 sulares ostendant cognomentum Emiliani in Fabiis,
 Fulviis et Corneliis inveniri.

Linea eadem. — *Annos duodecim, mensem unum, dies*
undecim. Tempora Cleti satis constabilia sunt in no-
 tis chronologicis, ubi ostendi ex consulibus assi-
 gnatis præferendum numerum annorum 6 expres-
 sum in vetustissimo catalogo ætatis Liberii; cum
 hanc eandem epocham ostendat consensus codicum
 consules eosdem ferentium.

Linea 3. — *A consulatu Vespasiani VII et Domitiani V.* In septimo consulatu Vespasiani patris collega ordinarius annum aperuit filius natu major Titus. Spartiano teste in Vita Adriani, qui hoc anno natus est, uti Panvinus observat, fastis Græcis id comprobantibus. Anonymus tamen quarti sæculi ex bibliotheca Casarea. legendus apud Norisium post epochas Syromacedonum, in catalogo consulum ordinariorum Domitianum assignat collegam patri septimo in consulatu: cujus auctoritatem sequitur liber Pontificalis. Suffectum Tito post Kalendas Julii fratrem Domitianum Panvinus credit, et inde ansam arreptam substituendi fratrem suffectum ordinario. Catalogus Liberianus, et altero proximus Felicis Quarti, necnon cæteri codices indicati pag. 88 in Prolegomenis, cum Spartiano, collegam tribuunt Titum, quem et in sexto et in octavo Kalendis Januarii pariter processisse cum patre, historici et inscriptiones veteres manifestant.

Linea 5. — *Triginta quinque presbyteros ordinavit in urbe Roma.* Codices C et B habent 25, quemadmodum et Casinensis, Vaticanus Florentin., Thuanus alter, primus Oericulensis tertius, ac ferme omnes impressi lectionarii tam ante, quam post editiones S. Pii V. Hunc numerum 25 presbyterorum Romane urbis, qui postea cardinales dicti sunt ex præcepto B. Petri fuisse a Cleto institutum, antiqua traditio est, per tria priora sæcula plurium successorum exemplis comprobata. Nam presbyteris 25 a Cleto ordinatis totidem titulos ab Evaristo divisos fuisse, in ejus Vita legimus infra num. 6. Eundem numerum titularium ac titularum restitui curarunt alii pontifices, statim ac persecutionem vis aliquot disjecisset; quod præstitum a sancto Dionysio papa sub Gallieno principe post immanem Decii et Valeriani persecutionem ostendet num. 26. et rursum a sancto Marcello post atrocissimam Diocletiani et Maximiani peractum docebit num. 31. Fusius pertractatum hoc argumentum lector inveniet in scripto quod Romæ edideram ante annos 15, cum tuerer causam fontis baptismalis pro venerabili basilica Sancti Laurentii in Damasco, cujus inter canonicos numerabar.

Probatum ibi fuit compluribus testimoniis, presbyteros illos 25 ex præcepto Principis apostolorum Romæ institutos, ac titulos totidem eisdem assignatos prætulisse imaginem quamdam, ac specimen universalis Ecclesiæ, et omnium principis, quale specimen obtinuerat ante Christum natum Judæorum Ecclesia in templo Hierosolymitano. Instituta fuerant ad Dei cultum eodem in templo exercendum 24 vices sacerdotales, juxta numerum *principum Sanctuarii*, et *principum Dei*, uti Scriptura nominat (I Par. xxiv), quibus cum adderetur sub sacerdote summo, cæteros principes sanctuarii, ac Levitas omnes sua potestate complexo, alter ab eo proximus, veluti vicarius (qui et *Sagan* Hebræis audit) reliquis præstans; is vigesimam quintam vicem quodammodo implebat. Ecclesia igitur Romana, ad Dei cultum educatura fideles omnes, genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis, ita congrue compacta viginti quinque principibus sanctuarii, ad exemplum prioris sacerdotii constitutis ac distributis per totidem titulos (nempe domos sacerdotales ad baptismum solemniter conferendum, quo genere hoc electum in Christo nascitur ac propagatur), mirifice respondebat imagini totidem vicium sacerdotium in Veteri Testamento eam adumbrantia, cum sacro suo principatu. Hinc legimus apud Anastasium, a Marcello papa, dum eosdem titulos Petri designatione ab Evaristo erectos, et a persecutoribus labefactos restitueret, haberi voluisse *tanquam dioceses quasdam propter baptismum, penitentiam eorum, qui convertentur ex paganis*. Tanta vero fuit vis primæ hujus designationis numeri, a Principe apostolorum traditi, ut nostris etiam temporibus in

fontium baptismalium summa integre custodiatur, etiam post auctum numerum titularum: ita sancte Pio Quinto post annos millequingentos, ubi Dionysius et Marcellus censuerant, ac restituerant secundo, ac tertio sæculo labente a prima Petri designatione. Hæc ibi inter plura protuleram, unice pertinentia ad causam fontium 25 in Urbe retinendorum, de qua tunc agebatur. Locus nunc postulat, ut de aucto numero titularum et cardinalium nonnulla attingamus, quæ ostendant, hujusmodi argumenta eodem consilio a Petri successoribus instituta, quo apostolorum Principes priorem illam Ecclesiæ universalis imaginem, apertis 25 titulis, ac domibus sacerdotalibus designaverat in Romana, cæterarum primatu ac magisterio donata.

Lectio ipsa suggerit in varietate codicum, successionem incrementi cardinalium in titulis, ac summa presbyterorum, constanter directam fuisse a pontificibus Romanis ad exprimentum principatum Romane sedis et Ecclesiæ supra cæteras, earumque omnium inarticulationem, ac juncturam, quasi Christi corporis mystici sub uno capite. Legunt itaque codices indicati *viginti quinque presbyteros ordinatos in urbe Roma*: alii vero exprimunt *Presbyteros triginta quinque*. Constat utrique lectioni sua auctoritas, si tempora distinguantur. *Vide etiam infra notas ad S. Cuium*. Exponam.

Quin Petri institutio, et lectura germana ejus mandati, a Cleto atque Evaristo perfecti, præterit 25 presbyteros et titulos, dubitare nos minime sinit subsequentes restitutiones per Dionysium et Marcellum peractæ, ad eandem summam exigentes titulares domos, baptismo fidelium, et penitentia administrandæ, cæterisque Christianis sacris obviandis tanquam dioceses attributas presbyteris eorumdem principibus, qui postea dicti sunt cardinales. Constante discrimine persecutionem satis fuit istarum vicium sacerdotium summam teneri, ad imaginem sacri principatus conservandam: non secus ac Judæorum in captivitatibus satis consultum fuerat eorumdem Ecclesiæ dignitati, cum stirpes sacerdotales diligenter custodirentur cum propriis vicibus, uti custoditas fuisse cognoscimus ex Evangelio, testante Zachariam patrem Joannis fuisse ministerio functum de Vice Abia. Verumtamen gloria domus Dei magnificentius erat explicanda in basilicis patriarchalibus, post lapsum trium sæculorum erectis a Constantino, dedicatis a Silvestro, et a successoribus: quibus placuit per principes sanctuarii a Petro constitutos in titulis hebdomadaria partitione ministerii, potioribus in basilicis exercendi, juncturam, et imaginem Ecclesiæ universalis, ac hierarchiæ Christiani sacerdotii apud Romanam sedem luculentius exhiberi. Quemadmodum igitur in titulis 25 collecta erat summa, et adumbrata imago veteris sacerdotii Judæorum finibus inclusi; ita in basilicis patriarchalibus explicata erat amplitudo Christiane hierarchiæ per orbem universum diffusæ, ac certis sub sedibus a Romana dirigendis collectæ. Donec ternario numero censebantur hi throni patriarchales, in Romana, Alexandria, et Antiochena Ecclesia Petri auctoritate fundati, Romanus episcopus cum duobus episcopis adjutoribus (quales Petro adhibitos fuisse Linum et Cletum jam vidimus), hanc imaginem satis exprimebat. Quare jam tum præter urbanos presbyteros 25, adhibere coarsueverunt exemplo apostoli electi successores suburbanis ex episcopis adjutores, puta Ostiensem, Albanensem, aut episcopum ordinare apostolico vicariatu functurum in Urbe sacerdotem, vicinis oppidis subinde destinatum præsulem, quando opportunitas, et securitas adeundi foret inter procellas persecutionum. Chronologicis in notis observavimus per consulum indicia ea de re constare: cum sæpe contigerit eos subinde electos fuisse successores post illorum martyrium, qui eosdem vicarios suos constituerant: uti Linus, Cletus et Clemens Petro, Evaristus Anacleto, Evaristo

nder, et complures alii deligebantur vicarii, et A
 utores, qui postmodum successerunt in Roma-
 nificatu, cujus tyrocinium præclaro in minis-
 exercuerant. Credibile est hos adutores apo-
 us constante persecutione non semper adhibi-
 c episcopis ejusdem civitatis, sed providenter
 aptos modo ab hac, modo ab illa ex vicinioribus
 i, et alterum, quorum præsentia morulis interi-
 pateretur, ut apud pontificem maximum de-
 t nullo suæ plebis detrimento, aut periculo,
 vis persecutionis remissis ageret apud Ostien-
 oloniam, aut Albanensem civitatem, aut Syl-
 landidam, seu Prænestinam in oppidis, sive in
 is. Persecutoribus tandem sublatis, cognosci-
 certos episcopos ex suburbicariis delectos ad
 teria frequentanda apud summum pontificem :
 : nomine Marcus a Silvestro proximus, et a fine
 ctionum, ita delegit Ostiensem antistitem ad
 ida certa munera in Romanæ sedis obsequium,
 illi quoque gestandi jure eum donaverit, et au-
 privilegio Romani pontificis consecrandi, et
 crationis ab Romano pontifice percipiendæ.
 vero cum pax Ecclesiæ permetteret libere com-
 proximos Urbi episcopos, frequentius pote-
 Romæ versari citra ullam plebis suæ jacturam
 uot ex his Romanus episcopus adhibere vellet
 utores gravioribus in causis suo cum presby-
 tractandis, ne dum consecrandis præsulibus,
 e pontificalis ministerii muneribus exercendis.
 demum facilitas in Urbe permanendi quibus-
 nit, ut ferme æqualis copia assidendi Romano
 fici episcopis illis daretur, ac presbyterio, ur-
 Quare in unum collegium coalescere cœpit
 : hujusmodi episcoporum et presbyterorum :
 ad quotidiana munera hebdomadarii obunda-
 eus allecti sint episcopi in basilica Latera-
 s patriarchii, apud quam pontifex maximum
 bat, ac in cæteris basilicis destinati sint presby-
 rinales, ut eodem hebdomadario circulo sa-
 ragerent.

C
 concilio Constantinopolitano sub Damaso,
 i antiquis patriarchis, Romano, Alexandrino,
 cheno additus fuerat quartus, honoris præro-
 i ita decoratus, ut proximus a Romano habere-
 sui numero paulo post Hierosolymitanæ Ecclē-
 antistitem admovendum esse censuit synodus
 edonensis, ut quintum locum inter patriarchas
 um obtineret. Totidem vero basilicæ ex Ro-
 e eodem patriarchatus exprimere censebantur,
 esertim, tres illos antiquiores a Petro constitu-
 tribus igitur in basilicis die Dominica totidem
 opus sacrum offerre consuevisse nos docet Pan-
 sde septem Urbis ecclesiis cap. 1. quam consue-
 sæculo quarto inchoatam proxime a funda-
 earumdem basilicarum suadet psalmodiæ ritus,
 s tributio pereandem ætatem a Damaso ordinata
 entia Hieronymi per circulum hebdomadæ.
 e ita multo post ad locum patriarcharum erec-
 er Constantinopolitanum concilium ejusdem
 D
 : episcopo, et quaternario basilicarum Romæ
 ituto per amplificationem Liberianæ a Sixto III
 ufficienter peractam; 25 titularum presbyteri-
 nales per singulas hebdomadæ ferias, qua-
 riam divisi diebus singulis in unaqueque earum
 peragere singillatim poterant : æquante nume-
 rium episcoporum Romano assistentium cum
 resbyteris cardinalibus summam quadrupli-
 pletarij, totidem vicibus basilicarum quatuor
 hebdomadæ circulo respondentem. Quinto de-
 patriarchatu orbis Christiani declarato in se-
 hierosolymitana circa medium sæculi quinti per
 ilium Chalcedonense, quinta similiter basilica
 Laurentii extra muros ejusdem sedis imaginem
 ens in Romana, universalis Ecclesiæ specimen
 miter habitura, similem cultum obtinere cœpit;
 legamus in Vita Simplicii papæ, qui sedere
 t anno 467, non secus ac in basilicis SS. Pe-

tri et Pauli, etiam in Laurentiana constitutam
 fuisse hebdomadam ministerii presbyterorum, ut pres-
 byteri manerent ibi propter penitentes et baptismum.
 Tum vero necesse fuit summæ viginti octo vicium sacer-
 dotalium addere septem novos, ut essent 35. Qua
 ratione id perfectum fuerit, cognoscimus ex hoc
 eodem libro Pontificali: non ea tantum de causa,
 quod codices aliquot hunc numerum ordinatorum
 35 serius completum attribuunt Cleto ex Petri sen-
 tentia, confundentes amplificationem collegij cum
 prima designatione; sed etiam ex nova partitione
 hebdomadaria episcoporum septem et presbytero-
 rum viginti octo idem collegium constituentium,
 quam refert liber Pontificalis in Vita Stephani Quar-
 ti: ubi narrat attributos fuisse episcopos septem ex
 finitimis et suburbicariis basilicæ Lateranensi, ad
 singillatim administrandum in illa intra hebdomadæ
 circulum officium hebdomadarii per dies singulos.
 Quod ego crediderim ita esse intelligendum, ut vices
 sacerdotales 35 quæ per hebdomadam in quinque
 Romanis basilicis multo ante peragebantur partim
 ab episcopis 7 finitimis in collegium Romani pres-
 byterii allectis, partim a 23 presbyteris cardinali-
 bus totidem titularum urbis: ita ut Dominicis diebus
 episcopi, cæteris autem feriis per hebdomadam
 presbyteri sacrum offerrent: post decretum Step-
 hani, septem episcopi in Lateranensi, presbyteri vero
 28 in reliquis quatuor basilicis patriarchalibus per
 singulos dies hebdomadæ sacris operarentur.

Certe cum numerentur in concilio Romano sub
 Symmacho papa in fine sæculi quinti ex presbytero-
 rum subscriptionibus tituli Urbis 28, eaque summa
 appareat exacte custodita pluribus sæculis conse-
 quentibus, necessario affirmandum est, quarto, vel
 quinto sæculo titulos tres urbanos additos fuisse an-
 tiquioribus illis 25, quos a Petro designatos Eva-
 ristus instituit, Dionysius restituit, et Marcellus
 quarto ineunte sæculo iterum instauravit. Quin
 etiam definire licet exactius, additamentum trium
 titularum, quo summa 28 completa fuit, esse opus
 sæculi quarti: qua scilicet ætate cum Marcellus
 postinitium pontificatum anno 306, primigenios illo
 25 instaurasset, Silvester ante annum 335 quo
 carne solutus est, Equitii titulum veteribus addidit;
 Marcus ab eo proximus suam ecclesiam in Palati-
 nis dictam fundavit, quæ inter Romanos titulos in
 concilio quinti sæculi sub Symmacho censebatur;
 et Damasus tertium ex memoratis titulis, S. Lau-
 rentii nomine, et suo adhuc celebrem, ad theatrum
 Pompeii construxit, atque ditavit. En igitur sum-
 mam 28 titularum Urbi quarto sæculo completam
 sub Damaso. Hoc eodem pontifice sedente concilium
 Constantinopolitanum adnumerandum esse censuit
 illius regie urbis episcopum tribus antiquioribus
 patriarchis, imo honoris gradu proximum haberi
 voluit a Romano, et cæteris duobus Alexandrino et
 Antiocheno præponendum duxit. Opportune con-
 struxerat decessor Damasi, Liberinus, basilicam, quæ
 haberi subinde cœpit quarta patriarchalis, ut in
 Ecclesia Romana. Christiani orbis imaginem inte-
 gram redditura quartum illum patriarchatum refer-
 ret. Erat igitur causa cur Damasus completeret quar-
 tum septenarium Romani presbyterii, ac titularum
 28, ut diebus singulis unaquæque basilica patriar-
 chalis unum ex presbyteris cardinalibus obtineret
 suo in altari sacris operantem, si forte episcopum
 ex finitimis sibi destinatum avocasset cura sui gre-
 gis. Ille itaque lege quatuor septenariorum vices
 28 presbyteros per quatuor basilicas distributæ
 hebdomadariis muneribus occupabant universos
 presbyteros cardinales. Deberi autem Damaso hanc
 partitionem episcoporum, et presbyterorum sacris
 operantium per hebdomadæ circulum in basilicis,
 arguere possumus ex enuntiatis in ejus Vita per Ana-
 stasium, ubi ait, num. 54: « Hic constituit ut psalmi
 diu noctuque canerentur per omnes ecclesias, qui hoc
 præcepit presbyteris et episcopis, vel monasteriis. »

Ut quintum septenarium sublegerent ætate proxima Romani pontifices suasit quinta sedes patriarchalis quatuor superioribus addita per concilium Chalcedonense; cui quinta basilica Romæ ut assignaretur priora exempla deprecere videbantur. Recte cum processisset universitatis symbolum in septenario numero demonstrari, tam in presbyteris, ac titulis urbanis, quam in diaconis regionariis, visum est congrue adhibendum septenarium etiam in delectu episcoporum finitimis ex oppidis, et coloniis, quos præules jam pridem vidimus astare consuevisse, ac præsto esse Romano pontifici: id etiam indicante sexto canone concilii Nicæni. Hunc vero numerum episcoporum maxime commendari complures colligunt ex Asianis septem a Joanne numeratis Apocalypseo capite primo. Illorum aliquot etiam quarto sæculo diebus Dominicis consuevisse præcipuis in basilicis Romanis sacrum facere, et eulogias transmittere, seu fermentum ad presbyteros hebdomadarios, colligimus ex Anastasio in Vita Siricii (num. 55): « Hic constituit, ut nullus presbyter missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum episcopi loci designati susciperet declaratum quod nominatur fermentum: » quo scilicet indicio nexus ille communioni presbyterorum cum episcopodiligentius et evidentius custodiretur, quem eodem quarto sæculo Siricii præceperat observari Melchiodis, paulo antequam basilicæ construerentur a successore Silvestro, ita scribente Anastasio in ejusdem Vita (num. 33): « Hic fecit, ut oblationes consecrate per ecclesias, ex consecratu episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum: » quæ verba ita exponit Altaserra: « A Melchiade decretum, ut fermentum, id est panis fermentatus benedictus ab episcopo vice eulogiam mitteretur per ecclesias in symbolum communionis: » et illustrantur nitidius ex litteris Innocentii primi ad Decentium suo loco afferendis cum ejusdem Altaserræ notis in Vita Siricii. Tradit enim ibidem Innocentius, die Dominica in Ecclesia Romana per titulos Urbanos mitti consuevisse fermentum ab episcopo benedictum, quia presbyteri propter plebem sibi commissam convenire secum ipsa die minime poterant: mitti autem per parochias (hoc est vicinas dioceses) non oportere, quia nec longe portanda sunt sacramenta. Unde satis colligimus, cur in basilicis patriarchalibus episcoporum finitimorum ministerio diebus Dominicis utendum esse censuerint Romani pontifices Innocentii decessores: atque ita coaluerint vices hebdomadariae eorumdem episcoporum in memoratis basilicis cum vicibus presbyterorum per reliquas hebdomadæ ferias ibidem exercendis: et cur aucto post Innocentium I numero basilicarum patriarchalium quintæ adjectione, vices hebdomadariae 35 per septenarium episcoporum numerum cum 28 presbyteris complerentur. Unde in codicibus aliquot Anastasianis irrepsit in ordinationes Cleti numerus presbyterorum 35, assumptus loco summæ paris posterius constitutæ ex 7 episcopis, et 28 presbyteris cardinalibus.

Quæ hactenus adnotavi de numero. et incrementis Romani presbyterii, ac de imagine hierarchiæ per universam Christi Ecclesiam florentis, apud Romanam conspicienda, audire præstat magna ex parte collecta a cardinali Raspono libro I de basilica et patriarchio Lateranensi cap. 3. non minus docte quam eleganter. et comprobata tum ab ipso, tum a Panvinio scriptis atque auctoritate majorum.

Ostendit igitur (indicante id libro Provinciali Romanæ Ecclesiæ ex apostolicæ Cameræ scriniis producto) veteres Romanos pontifices constituisse quinque majores, ac præstantiores in urbe Roma ecclesias, quæ patriarchalium nomine censerentur: nempe basilicam Salvatoris; ad Lateranos; Sancti Petri apostoli in Vaticano; Sancti Pauli via Ostiensi extra Urbis mœnia; Liberianam, seu Xisti papæ in Exquilis, quæ Sanctæ Mariæ ad Præsepe ac Majoris nomen obtinuit; et basilicam SS. stephani et Lauren-

A tii extra muros via Tiburtina; tum ita prosequitur:

« Cur autem hoc ita constituerint veteres Romani pontifices cum multæ traduntur causæ, tum illa potissimum, quod hæc quinque sedes patriarchales pro quinque præcipuis orbis Christiani patriarchis honoris causa antiquitus designatæ dicuntur, et Lateranensis quidem utpote cæterarum omnium primaria pro pontifice Romano, Sancti Petri pro Constantinopolitano, Sancti Pauli pro Alexandrino, Sanctæ Mariæ Majoris pro Antiocheno, et Sancti Laurentii extra Muros pro Hierosolymitano. Ita fiebat, ut quoties eos, vel ad generalia concilia, vel ad alia Christianæ religionis, seu propriarum Ecclesiarum negotia obeunda ad Urbem se conferre, in eaque morari contingeret, suas quisque ædes, suamque Ecclesiam quasi propriam sedem, ac in sua quodammodo provincia positam haberet; qua ex re incredibile dictu est quantum dignitatis atque ornamenti ad Romanam Ecclesiam perveniret, quæ speciem ea ratione vere gubernantis omnia, et orbis Christiano universo præsidens pulcherrimam referebat. Quandoquidem omnes quatuor mundi plagæ, in quatuor hujusmodi basilicis eleganter expressæ, Ortus videlicet et Occasus, Meridies atque Septentrio illius auctoritati ac potestati sese subjicere videbantur. Quod quidem ex antiqua pictura, quæ olim in Lateranensi patriarchio his expressas imulacris visebatur, luculenter apparebat. Cæterum omnino constat inter has patriarchales basilicas obtineri principem locum a basilica Lateranensi, quæ Romanæ Ecclesiæ typum gerit; ipsa est enim Romanorum pontificum sedes, qui in patriarchio juxta eam exstructo per annos mille et viginti quinque, plus minus, perseveranter resederunt, hoc est a sancto Silvestro papa usque ad Clementem Quintum, qui Romanam curiam in Gallias Avenionem transtulit. Ad hæc cum basilica Lateranensis tanta sit dignitas et majestas, septem Episcopi finitimarum Urbi civitatum fuerant constituti, ut singulis hebdomadæ diebus cum præsentibus, tum etiam absente pontifice super aram ejus maximam divina mysteria per vices singuli celebrarent, aut certe pontifici celebranti ad constitutos solemniores anni dies assisterent. Ut autem septem sunt hebdomadæ dies, qui ea evoluta denuo recurrunt; ita septem episcopi electi fuerant, qui hebdomadam celebrando experient, et ministerium de integro et circumacta rite obirent, atque inde potissimum factum est, ut ii septem episcopi cardinales sint appellati. Horum porro institutio antiquissima est, etenim apud Bibliothecarium in Vita Stephani papæ IV, qui et Tertius dictus est, creatusque pontifex anno salutis septingentesimo sexagesimo octavo, hæc leguntur: *Hic constituit, ut omni die Dominico a septem episcopis cardinalibus hebdomadarius qui in ecclesia Sancti Salvatoris observant missarum solemnitas, super altari divi Petri celebraretur et Gloria in excelsis Deo cantaretur.* »

« Accedit auctoritas cardinalis Damiani, qui ad episcopos cardinales de basilica Lateranensi scribens hæc habet: *Hinc est, quod ipsa ecclesia excellentioribus præ cæteris totius Urbis ecclesiis nullo privilegio, sed et mysticis etiam instituta, atque disposita non ambigitur sacramentis. Nam ut de pluribus pauca perstringam, Lateranensis ecclesia sicut Salvatoris est insignita vocabulo, qui nimirum omnium caput est electorum; ita mater, et quidam aper, ac vertex est omnium pro orbem ecclesiarum. Hæc septem cardinales habet episcopos, quibus solis post apostolicum, sacros sanctum illud altare licet accedere, ac divini cultus mysteria celebrare, » etc.*

« Inter hos autem septem episcopos per vices hujusmodi officium ita partitum erat, ut Ostiensi dies Dominicus, sequentis feriæ episcopo Silvæ candidæ, qui urbi Leoninæ, tanquam propriæ diocesi præsidebat, mox Portuensi, qui Transyberinam Urbis regionem episcopali auctoritate administrabat, ac cæteri deinceps, Sabinus videlicet, Prænestinisque

ac Tusculanus, ac denique Albanus, qui omnes etiam exstant hodieque, præter episcopatum Silvæ Candidæ, qui ob ejus oppidi infrequentiam cum Ecclesia Portuensi auctoritate Callisti Secundi coaluit, eademque de causa Ostiense deinde Ecclesiæ subventum est unitis eidem ab Eugenio Tertio Velitris. In hac eadem Lateranensi basilica, qui rem divinam facerent, officia divina, horasque canonicas persolverent, ii olim erant prior et canonici Sancti Augustini. Dein hæc munia obiverunt archipresbyter et sæculares canonici cum beneficiis, capellanis, clericis, cantoribus, et aliis ministris quos Bonifacius papa Octavus canonicis regularibus ejectis suffecit, ut infra dicemus. Exstat in archivio Lateranensi autographum litterarum Anastasii Quarti datum de anno 454, ubi multa habentur de ratione inseriendi Lateranensi Ecclesiæ, quæ referenda necessario sunt ad ea quæ dicimus de cardinalium episcoporum celebratione, quæ libet hic subjicere: *Ad suggestionem auctoritate fratrum nostrorum cardinalium episcoporum sancimus, ut eadem ecclesia tanquam principalis mater et domina, omnino libera sit et nulli penitus nisi soli Romano pontifici sit subjecta, atque eadem episcopi salubri providentiâ, veluti cooperatores, et vicarii nostri ipsius venerabilis basilicæ utilitati et honestati provideant. Et paulo inferius. Porro celebrantibus ibidem episcopis sacra missarum solemnia, cum clericalibus tunicis præsentibus sitis, cantum imponatis, atque ex vobis presbyterum, diaconum, subdiaconum, atque acolytum semper providere curetis. Dein unumquemque prædictorum cardinalium episcoporum, qui sunt in principalis altaris servitium deputati, semel in hebdomada de observantia regulæ, etc. per ipsos vice nostra emendari statuimus, etc.*

« At cæteris patriarchalibus templis ministri septem erant assignati, non episcopi tamen, sed presbyteri cardinales, qui universi erant octo supra viginti; hunc siquidem numerum conficiunt quatuor septenaria, cum enim hæc basilicæ essent minoris dignitatis, quam basilica Lateranensis, cui deserviebant episcopi cardinales, ideo habebant cardinales presbyteros, ad quos viginti octo Romanæ urbis tituli pertinebant, de quibus titulis, ac de cardinalium origine Honuphrius Panvinus accurate atque erudite scripsit. »

Licet hæc sufficere videantur ad illustrandum textum Bibliothecarii et utrumque numerum 25 et 35 in diversis codicibus consignatum; attamen intempestiva fore non judico pauca, quæ addenda sunt de postremis incrementis numeri presbyterorum, ac diaconorum cardinalium Romanæ Ecclesiæ, ut evidentius constet, in hac designatione principum sanctuarii perinde ac in alia qualiter vetustiori, eo semper consilio usos Petri successores, ut imaginem totius ecclesiasticæ hierarchiæ spectandam exhiberent fidelibus in Romano pontifice, una cum suo urbano presbyterio, sive sacro collegio, ex iisdem sanctuarii principibus, episcopis, presbyteris, diaconis cardinalibus constituto. Id vero perspicuum fit ex pontificiis constitutionibus, præ-

sertim Eugenii Quarti quindecima, et Sixti Quinti quinquagesima, quæ universam Sacri Collegii summam septuagenario numero capitum definiunt, quorum sex episcopi cardinales. Quinquaginta presbyteri, diaconi vero quatuordecim crearentur. Tam Eugeniæ, nihil de numero definiens, quam Sixtina sic eum determinans, diserte docent, in quacunque numeri varietate pro temporis opportunitate a decessoribus ordinata, sacerdotale hoc synedrium principis omnium Ecclesiæ specimen exhibere tam præstantissimi virorum cœtus in populo verum Dei cultum professo apud Synagogam, quando sub Moysæ ejusque legitimis successoribus apostolicæ Ecclesiæ Christi figuram prætulit, quam cœlestium ordinum hierarchiæ, cui altera ex parte respondet. In ea constitutione Sixtus duplicavit numerum presbyterorum ac diaconorum, a Petro et Cleto institutum; cum presbyteros quinquaginta, diaconos quatuordecim legi mandaverit. Numerum quoque trium episcoporum, quem in Petro exhibet Bibliothecarius, duplo majorem reddidit: referens summam 70 totius Collegii ad parem seniorum numerum a Moysæ allectum cœtivo jussu ad onera principatus secum ferenda; ut illustri figuræ universalis Ecclesiæ jam tum præmissæ in Judæorum gente catholicæ nostræ veritas perpetuo responderet. Manet igitur Petri consilium in multiplici disciplina a successoribus nunquam dimissum, tum ostendendæ Christianæ hierarchiæ summo ejusdem antistiti, et capiti hac in Romana Ecclesia trium ordinum per collegium connexæ et indicatæ; tum declarandi symboli universalitatis, mystico in numero semper significatæ, sive per vices sacerdotales 25 modo in presbyteris iteratas, sive per septenaria in hebdomadariis partitionibus servata tam in presbyteris 28 quam in episcopis 7, eo quo diximus modo (quæ vigere censenda est etiam in contracto ad senarium numero, adhuc cum ipso pontifice maximo omnium capite septenarium constituente): non discrepantibus ab hoc symbolo etiam diaconis cardinalibus, duplicis septenarii summam, tum diu ante, uti Sixtus narrat, tum ab illius Constitutione complementibus.

CIACONII.

Linea 4. — *Hic ex præcepto B. Petr. triginta quinque presbyteros ordinavit.* Cletus, præcipiente B. Petro, cum coepiscopus et coadjutor ejus esset, viginti quinque presbyteros ordinavit in urbe Roma, et sub ejus pontificatu secunda a Domitiano imperatore in Christianos persecutio suscitata, in qua Nereus et Achilleus relegati, martyrium passi fuere. Et demum sanctissimus pontifex cum sedisset in pontificatu annos 12, menses 7, dies 2, ab eodem Domitiano martyrio coronatus est vi Kal. Maii.

PAGII.

Linea 4. — *Ex præcepto B. Petri 35 presbyteros ordinavit.* Ex præcepto S. Petri viginti quinque presbyteros ordinasse in urbe Roma dicitur in libro Pontificali, id est Urbem in totidem parochias distinxisse.

IV. SANCTUS CLEMENS.

ANNO CHRISTI 93, DOMITIANI IMP. 10.

4 Clemens, natione Romanus, de regione Cæliomonte a ex patre Faustino. sedit annos IX, menses II, dies X b. Fuit autem temporibus Galbæ et Vespasiani c, a consulatu Trajani et Italici usque Vespasianum IX et Titum d. Hic

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

a B. Cælii montis. b B, m. 6, d. 6. c B, Domitiani, Nervæ et Trajani. d B. et Glabronis usque ad Trajani III et Frontonis III.

dum multos libros zelo fidei Christianæ religionis ascriberet, martyrio corona-
 5 tur. ^a *Hic fecit septem regiones dividi notariis fidelibus Ecclesiæ, qui gesta mar-*
tyrum sollicitè et curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquire-
rent. Hic fecit duas epistolas, quæ Catholicæ ^b nominantur. Hic ex præcepto
 beati Petri suscepit Ecclesiam et pontificatum gubernandum ^c sicut ei fuerat
 a Domino Jesu Christo cathedra tradita vel commissa. Tamen in epistola
 10 quæ ad Jacobum scripta est, qualiter ei a beato Petro commissa est Ecclesia, re-
 peries ^d. Ideo Linus et Cletus ante eum conscribuntur, eo quod ab ipso Princi-
 pe apostolorum ad ministerium sacerdotale exhibendum sunt episcopi ordina-
 ti. *Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem: presbyteros x, dia-*
conos ii, episcopos per diversa loca ix. Obiit martyr anno Trajani iii, qui
 15 *etiam sepultus est in Græcia, ° viii Kalendas † Decembris, et cessavit episcopa-*
tus dies xxii.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Clemens annis 9, mensib. 11, diebus 12. Fuit temporibus Galbæ et Vespasiani, a con-
 sulatu Trachali et Italici, usque Vespasiano vii et Tito.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a Vide Baron. ad ann. 98. ^b C, canonicæ. Vide Bar. ann. 95. ^c Ecclesiæ gubernandæ pontif-
 icatum. ^d Quod in epistola, etc. reperitur. Vide Baron ad ann. 69. ^e Vide Baron. Martyrol. d. 23 No-
 vemb. ^f C, ix Kal. ^g B., plures menses et dies.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 4, lin. 3, B, Tragali et Italici. lin. 4, B, et
 Christianæ relig. lin. 43, B, hic fecit duas, etc.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 3, a cons. Tragali. Reg. et M. *ibid.*, usque
 ad Vespas. ix et Titum. Hic fecit vii regiones, lin.
 8. s. Ecclesiæ pontificatum gub. lin. 9. com. quod
 epistola, quæ ab eodem Clemente ad Jacobum epi-
 scopum Hierosolymorum scripta est. lin. 40, comm.
 sit Ecl. plenius reperitur. Ideo autem Linus. lin. 43,
 diac. 2 lin. 44, loca 45. Qui dum multos libros zelo
 Christianæ fidei religionis ascriberet, martyrio co-
 ronatus est sub Trajano, et sepultus in Græcia xix
 Kal. Dec. et cess. ep.

Ex altero codice Thuano.

Lin. 3, usque Vespasiani IX et Titi. lin. 5, hic fecit
 vii regiones, et divisit not. lin. 6, perquireret. lin. 8,
 suscepit Ecclesiæ pontificatum gubernandæ. lin. 41,
 ideo propterea L. lin. 43, diaconos 2. lin. 44. Tra-
 jano 3, q. etiam s. est in Gr. viii K. D. Tunc cessa-
 vit ep. d. 24.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 3, Vatic., Flor. duo et Coss., Tragali. lin. 5,
 Cassin., et divisit. Lin. cad. Flor., Ecclesiæ pontifica-
 tum. Lin. 44, Trajani III. *Intelligitur tertius consu-*
latus.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Plura in Clemente narrat auctor Libri Pontificalis,
 quæ aliunde quam ex secundo catalogo desumpta
 sunt, neque id ipsum occultat: nam quæ de Cle-
 mentis pontificatu refert, ex epistola Clementis ad
 Jacobum se desumpsisse affirmat. Quamvis autem
 epistola illa supposititia sit, antiquissima tamen est,
 et Rufini ætatem superat, jamque a tertii sæculi fine,
 aut initio quarti sub Clementis nomine circumfere-
 batur. Quæ autem in Clemente traduntur in editione
 Anastasii, in Petro exhibentur a duobus codicibus
 Florentinis, Cassiniensi, uti et Mazarino, Thuano et
 altero Marquardi Freheri.

NOTÆ IN CATALOGUM LIBERIANUM.

Clemens tertio, Cletus quarto loco ponuntur; qua
 vero ratione, ignoratur: cum canon missæ traditionem
 Ecclesiæ Romanæ his verbis exhibeat: *Lini, Cleti,*
Clementis. — VV. CC. Henschenius et Papebrochius in
 editione catalogi Felicis IV Clementem ante Cletum
 exhibuerunt, cum tamen in ms. codice reginæ Sueciæ,
 quem pluribus mensibus penes me habui, et ex quo
 prima hujus catalogi editio facta est a præfatis viris,
 Cletus ordine tertius, et Clemens ordine quartus
 exhibeantur. Eodem autem modo exhibetur
 Cletus in ms. in codice Colbertino, ex quo Ba-

A Iulius in notis ad me missis: *Cletus ponitur ant*
Clementem.

ALTASERRA.

Linea 5. — *Hic fecit septem regiones dividi notariis*
fidelibus Ecclesiæ qui gesta martyrum sollicitè et cu-
riose unusquisque per regionem suam diligenter per-
quirerent. A Clemente pontifice notarii per septem
 regiones Urbis dispositi, qui gesta martyrum scribe-
 rent, et in acta Ecclesiæ referrent. Notarii erant
 scriptores qui celerrime per notas scribebant. De
 quibus Martialis libr. xiv, epigr. 208:

Currant verba licet, manus est velocior illis:
 Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Inde dicti notarii, quod per notas quæ σγλά dicun-
 tur, celeritatis causa scriberent. Augustin., de Doctrin.
 Christiana libr. ii, cap. 26: « Ex eo genere
 sunt etiam notæ, quas qui didicerunt, proprie jam
 notarii appellantur. » Hoc genere scriptorum passim
 usi sunt veteres. Hieronym. in Isaiam cap. xiii in
 Prolog: « Dictamus hæc, non scribimus, corrente
 notariorum manu currit oratio. » Idem ad Alipium et
 Augustin.: « Si autem Dominus vitam tribuerit, et
 notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratio-
 nibus respondebimus. » Idem ad Augustin.: « Gran-
 dem Latini sermonis in ista provincia notariorum
 patimur penuriam. » Idem genus scriptorum majori

sumptu conducebatur. Idem advers. Vigilantium : A
 « Parce saltem nummis tuis, quibus notarios libra-
 riosque conducens, eisdem et scriptoribus uteris, et
 fautoribus. » Ecclesia Romana suos habuit notarios,
 qui gesta martyrum exciperent. Præter hunc locum
 Anastasius in Antero : « Hic gesta martyrum dili-
 genter a notariis exquisivit, et in Ecclesia recon-
 didit. » Eorundem munus fuit notitiam Ecclesiæ,
 id est omnia gesta Ecclesiæ conficere, puta donatio-
 nes, permutationes rerum Ecclesiæ, manumissiones
 servorum Ecclesiæ, et cætera. Anast. in Julio : « Hic
 constitutum fecit, ut notitia, quæ omnibus pro fide
 ecclesiastica est, per notarios colligeretur, et omnia
 monumenta in Ecclesiam per primicerium notario-
 rum confecta celebrarentur, » etc. Erant quatuor de-
 cim regiones Urbis, quæ a Clemente in septem con-
 tractæ, et singulis inpositi notarii, qui martyrum
 gesta exciperent. Inde dicti sunt notarii regionarii.
 Anastas. in Adriano : « Dominus Paulus papa
 eum clericari jussit, quem notarium regionarium in
 Ecclesia constituens, postmodum eum subdiaconum
 fecit. »

Linea 45. — *Sepultus est in Græcia.* Clemens Ro-
 manus pontifex in Græcia sepultus, hac occasione,
 quod in persecutione Trajani in Chersonesum
 relegatus, anchora collo illigata, in mare præcepit
 missus, inde corpus ejus Romam translatum
 Nicolao I pontifice, de quo Martyrolog. Rom.
 Nov. 23 ; Gregore. Tur., de Glor. marty., cap.
 35, 36.

BENCINI.

Linea 4. — *Dum multos libros.* Consarcinator
 hujus Vitæ plura inseruit desumpta ex pseudepi-
 graphis S. Clementis, ubi est de ejus electione facta a
 S. Petro ex epistola sub Clementis nomine vulgata ;
 ita, et de libris, quos plurimos scripsisse adnotavit,
 dum uti Clementis forsitan recognoscit recogni-
 tionum libros decem, in quibus personatus Clemens
 alios libros edidisse commemorat, dum in libro priori
 scribit se librum edidisse *de vero Propheta* in libro
 11, *de Præfinitione Dei* : in quinto alios *decem reco-
 gnitionum libros.* Vide *Cotelierum de Patribus apostoli-
 cibus.*

Linea eadem. — *Martyrio coronatur.* In Domitiani
 persecutione, de qua hæc Brutus scriptor vetustissimus
 laudatus in chronico Alexandrino. « Brutus
 narrat magnam Christianorum copiam ad 44 Domi-
 tiani anno sublatam et martyrio affectam. » In utra-
 que itaque priori persecutione, quam moverunt Nero
 et Domitianus, *magna multitudo*, et magna copia
 martyrum coronatur, ut de priori dixerat Tacitus,
 et Brutus de posteriori. Hinc etiam convehitur nu-
 perum de paucitate martyrum primitivæ Eccle-
 siæ commentum, dum utrique imperatores post
 motam persecutionem non diu viventes, magnam
 tamen Christianorum lanienam fecere ; majorem,
 qui diuturniori tempore, ac undique Christiana reli-
 gione propagata, viventes in Christianos exarserunt.
 De qua etiam Lactantius de mortibus Persec. c. 3,
 pag. 50 : « Post hunc (Neronem nempe) interjectis
 aliquot annis alter non minus tyrannus ortus est,
 qui cum exerceret invisam dominationem, subje-
 ctorum tamen cervicibus incubavit, quam diutissime
 tutusque regnavit, donec impias manus adversus
 Deum tenderet. Postquam vero ad persequendum
 justum populum instinctu dæmonum incitatus est,
 tunc traditus est in manus inimicorum, luit pœnas »
 Brevi intervallo durasse observavit Tertullianus in
 Apolog. c. 5 : « Tentaverat et Domitianus portio Ne-
 ronis de crudelitate ; sed quia et homo, facile cœ-
 ptum repressit, restituitis etiam quos relegaverat. »
 Clemens in persecutionis fervore relegatus, nequit
 tamen uti principis indulgentia, cum ante promul-
 gationem martyrii obierit.

Linea 5. — *Notariis.* Prior ecclesiasticorum nota-
 riorum mentio, qui deinde in concilliorum actis ex-

ciipiendis, aliisque chartis ecclesiasticis conficiendis,
 celebres evaserunt. Romæ præcipue, ubi eorundem
 pondus exinde eruitur, quod eorum præsidens, pri-
 micerius notariorum dicitur. summæ erat dignitatis,
 ac sede vacante ipsi concedita cura Ecclesiæ una
 cum archipresbytero et archidiacono. Septem de-
 legit Clemens, ut acta et gesta martyrum conscri-
 berent, notantes nomen, tormenta, dicta, ac tandem
 sententiam judicum. Huic sollicitudini motivum
 dederat sacerdotum, aliorumque pravorum hominum
 in Christianos conflictæ criminationes, quibus Chri-
 stianam institutionem, uti *superstitionem exitabilem*
 disseminabant, aliæque calumniae, quas recenset et
 diluit in Apologetico Tertullianus. Recensere porro
 martyrum gesta, opportunum erat remedium ad
 retundendam calumniantium proterviam ; ex dictis
 etenim factis, et mirabili in perferendis tormentis
 patientia, ac fortitudine innocua Christianorum vita,
 et religionis perfectio relucebat. Institutio optime
 cessit religioni, dum acta ubique perlata et recitata
 splendorem Christianitatis auverunt, adeo ut Chri-
 stiani de recensitis triumphis veluti de censu gloria-
 rentur. Unde Tertullianus de Cor. mil. ad hos inspi-
 ciendos fideles hortatur : « Habes tuos census, tuos
 fastus, nihil tibi cum gaudiis sæculi, imo contra-
 rium debes. » De horum factorum lucubrationibus
 loquitur Pontius S. Cypriani diaconus, dum causam
 scriptionis expendit, qua acta S. martyris conscri-
 bere voluit, et initio operum S. Cypriani ita loquitur :
 « Cum majores nostri plebeis et catechumenis
 martyrium consecutis tantum honoris pro martyrii
 ipsius veneratione dederint, ut de passionibus
 eorum multa, aut ut prope dixerim, pene cuncta
 conscripserint, ut ad nostram notitiam, qui non-
 dum nati fuimus, pervenerint. » Unde omnium
 indiscriminatim martyrum gesta, etsi de plebe,
 etsi tantum essent catechumeni, describebantur.
 Hæc porro avidè a fidelibus legebantur, qui de no-
 bilioribus agonibus per mutuas epistolas fiebant cer-
 tiores, et acta ab una Ecclesia excepta, ab eadem
 viciniore transmittabantur, et ab ista aliis. Circa
 hanc consuetudinem hæc leguntur in epistola en-
 cyclica Smyrnenis Ecclesiæ de martyrio S. Poly-
 carpi : « Quæ vos postquam acceperitis, rogamus
 ut ad fratres ulterius positos epistolam transmitta-
 tis, quod illi Dominum benedicant. » His vero gestis
 suam ecclesiasticam Historiam illustravit Eusebius,
 ut ipse non semel testatur.

Linea eadem. — *Fidelibus.* In electione notario-
 rum commendat et exigit Clemens fidelitatem ac
 sinceritatem, quæ erant necessariæ, et ad fidelium
 fidem roborandam, et ad retundendas in Christianos
 conflatas criminationes. Fidelitatis requisitum spe-
 cialiter in notariis animadversum docet Cypriani
 epist. 37, epistola data Clero Carthaginensi, dum
 laudat Tertullum diaconum notarium, quem *fidelis-
 simum* appellat. Loquens enim de officiis præstandis
 martyribus sive in carcere, sive gloriosis ob con-
 summatum martyrium, sic de Tertullo : « Denique
 ut dies eorum, quibus excedunt adnotare, ut com-
 memoraciones eorum inter memorias martyrum ce-
 lebrare possimus : quanquam Tertullus fidelissimus
 et devotissimus frater noster pro cætera sollicitudine
 et cura sua, quam fratribus in omni obsequio ope-
 rationis impertit (qui nec illic circa curam corporum
 deest) scripserit, et scribat, et significet mihi dies,
 quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem
 gloriosæ mortis exitu transeunt, et celebrantur
 hic a nobis oblationes et sacrificia ob commemorationes
 eorum, quæ cito vobiscum, Domino protegente,
 celebrabimus. » Quo loco explicat attuale et juge
 exercitium in martyrum gestis notandis, expressum
 illis verbis, *scripserit, scribat, et significet.*
 Erat diaconis olim hocce munus optime com-
 missum, conceditumque, dum frequens diaconorum
 ad carceres comæatus pro martyrum necessitatibus
 sublevandis, erat eis opportuna occasio, qua cuncta

rimarent, ac certius gesta eorum describerent. De quo antiquo diaconorum munere in Ecclesia Carthaginiensi servata hæc Cyprianus ep. 54 : « semper ab antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carceres commeanes martyrum desideria consiliis suis et Scripturarum præceptis gubernarent. » Et auctor Martyrii SS. Felicitatis et Perpetuæ ex editione Holstenii laudat *Tertium et Pomponium benedictos martyres*, eis in carceribus ministrantes, qui inter alia ab ipsis sanctis feminis commendantur : « Qui nobis ministrabant, constituerunt præmio, ut piucis horis emissi in meliorem locum carceris refrigeraremur, » etc. Moribus iisdem imbutam Ecclesiam Carthaginensem archidiacono Ecclesiæ sollicitudinem hanc commisisse, eamque Tertullo a S. Cypriano datam usque ad finem sæculi tertii declarant. Acta SS. Damasi et sociorum, quæ etsi a Donatistis fœdata et interlopatâ, nihilominus vetustissima censentur. Hæc Donatistæ protulerunt ad calumnias in Mensurium primatem Carthaginensem, ac ejus tunc archidiaconum Cæcilianum confandas ac probandas, et una ex criminacionibus erat, post Optatum pag. 403 : « Postremo cum nec Mensurius, nec minister ejus Cæcilianus ab hac immani crudelitate cessare vellent; Anulino proconsule, aliisque persecutoribus circa alia negotia occupatis, beati martyres isti corporeis alimentis destituti paulatim, et per intervalla dierum naturali conditioni, famis atrocitate cogente, cesserunt, ad siderea regna cum palma martyrii migraverunt. » Officium enim quod perurgente persecutione Diocletiana martyribus illi præstare non poterant, calumniatores in crimen vertere non dubitarunt. Interim si persecutio sæva diaconis interdicebat ad carceres commeatum, clerici ibi existentes per epistolas martyrum gesta exarantes, Ecclesiis denuntiabant. Horum aliquid exempla affert Eusebius, inter quæ fragmentum epistolæ Phileæ Thumitarum episcopi, qui nedum Ecclesiis acta deferenda curavit; verum et martyribus in proximo agone positus ad calcem add. nunc pro fidei defensione impigre aliorum exemplo suscipiendam epistolam dedit Thumitanis martyribus, in quassuas et sociorum calamitates exponit, et alios hortatur ad fidei confessionem; additque Eusebius l. viii, c. 40 : « Hæc sunt veri philosophi non minus Dei quam sapientiæ amatoris martyris verba, quæ ante extremam judicis sententiam adhuc in custodia constitutus ad fratres Ecclesiæ suæ scripsit, partim eos adhortans, ut pietatem in Christum etiam post obitum suum jamjam imminetent mordicus retinerent. » Eadem egit Dionysius Alexandrinus infra laudandus similiter, et alii. Ex hisce Actis Ecclesiis denuntiatis antiquissima Martyrologia conficiuntur et Lectionaria. Si vera est quorundam opinio, quod Clemens scripserit epistolam Corinthiis datam priorem immediate post obitum et martyrium S. Pauli, exinde deduci posset Clementem primo suo exemplo ideam notariis præmonstrasse, ac reliquis in denuntiando Ecclesiis martyrum illustres agones: etenim dum cap. 5 laudat *Alhetas qui proxime fuerunt*, alii intelligi nequeunt, nisi SS. apostoli Petrus et Paulus, et signanter quædam feminæ dignatione martyrii illustriores inibi recensentur : « Viris istis (nempe Petro et Paulo) sanctæ vitam instituentibus magna electorum multitudo aggregata est, qui supplicia multa et tormenta propter æmulationem passi, exemplar optimum inter nos exstiterunt. Propter æmulationem mulieres persecutionem passæ Danaides, et Dirce postquam gravia et nefanda supplicia sustinissent, constantem fidei cursum consummarunt, et debiles corpore nobile tolerantiam præmium acceperunt » Forsitan in speciali tractatu acta digressit, quæ deinde impostori cuidam occasione præbuisse contingendi itinerarium Petri et acta Pauli, quæ sub Clementis nomine vulgata fuere. Vide *Itigium de Pseudegipraphis*, pag. 95.

Linea 7. — Duas epistolas, quæ catholicæ nominan-

tur. Duæ istiusmodi epistolæ, quæ lucem habuere, postquam diutius in bibliothecis incognitæ jacuerant post initia sæculi elapsi, catholicæ dicuntur a collectore Gestorum Clementis, ea nempe sensu, quo vox illa sumebatur pro auctoritativa institutione. Prioris pondus desumitur ex Patribus primi ævi, cum Dionysius Corinthiorum episcopus in die Dominico in Ecclesiæ conventu legi consuetum asseverat, sic Romanis scribens, a quibus alteram acceperat, apud Euseb. l. v, c. 23 : « Hodie sacrum diem Dominicum transegimus. In quo epistolam vestram, quam quidem perpetuo deinde legentes, perinde ac priorem illam nobis a Clemente scriptam epistolam optimis præceptis ac documentis abundabimus. » Nedum a Corinthiorum Ecclesia, verum a reliquis in eodem censu habebatur, Eusebio l. iii. c. 46, teste : « Hujus Clementis epistola ab omnibus uno consensu recepta, eximia prorsus atque mirabilis, quam nomine Ecclesiæ Romanæ ad Corinthiorum Ecclesiam scripsit... Hanc in plerisque ecclesiis, et nostra et superiori memoria palam recitari consuevisse comperimus. » Quod repetit cap. 38. De secunda non erat hæc æstimatio, et pondus auctoritatis. Verba porro hæc in libro Pontificali inserta longe post Galasianum decretum videntur, in quo nulla harum epistolarum mentio occurrit. De his adeundus tractatus de apostolicis Patribus, qui variorum notis illustratus prodit Amstelodami anno 1698, in quo uberrime de his Clementis epistolis. Viris autem apostolicis in primitiva Ecclesia honos servatus, ut diligentiori custodia recipere et inquirentur epistolæ. Exstat apud Eusebium l. iii, c. 46, insigne servatæ consuetudinis testimonium, dum ad Philippensium petitiones S. Polycarpus misit cum suis Ignatianas epistolas, commendatque lectionem. Quod his verbis explicat : « Epistolas omnes Ignatii, quas ad me scripsit, et quascunque demum apud nos reperire potuimus, quemadmodum nobis mandastis, ad vos misimus. Ex his magnam utilitatem percipere nobis licebit. Continent enim fidem, patientiam, et cætera, quæ ad augendum Domini nostri cultum pertinent. » Has vero epistolas cum eo nomine vocentur hic, et ambæ catholicæ dicantur, quamvis secunda potius sit homiliæ fragmentum, unde id desumpserit liber Pontificalis, præcipue cum in Galasiano decreto de his altum silentium, omnino ignoro. Vide *Morinum in exercit. biblicis ex g. c. viii, et Doduvel. in disser. ad Iren. pag. 53.*

Linea eadem. Hic ex præcepto beati Petri susceptam Ecclesiam et pontificatum gubernandum. Ex epistola ad S. Jacobum ab ipso Clemente scripta duo dedit scriptor Vitæ S. Clementis, et hanc ab ipso Clemente esse exaratam, et revera S. Petrum successorem in pontificatu Clementem designasse. Verum cum falsa et supposititia sit epistola, quæ olim exstabat præfixa actis spuris S. Petri, corrumpit quæ hic inseruntur de successoris electione. Duo tamen hic animadvertenda, antiquam fuisse opinionem, Petrum Clementem in successorem designasse. Quod ævo Tertulliano vulgatum erat, dum refert Clementem a Petro ordinatum, de quo in nota sequenti. De istiusmodi vetustissima traditione non desunt conjecturæ, quod ita evenerit: et hæc probabilior evadere posset, si vera est quorundam recentiorum opinio, qui volunt Clementem scripsisse epistolam priorem ad Corinthios immediate ab obitu S. Pauli. Fundant opinionem in latore hujus epistolæ quem Fortunatum nominat, eundemque esse volunt de quo hæc scribit Paulus in priori ad Corinthios c. 49, v. 47 : « Gaudeo autem in præsentia Stephanæ et Fortunati, et Achaici, quoniam id quod verbis deerat suppleverunt; refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum, cognoscite ergo qui hujusmodi sunt. » Supponunt enim æmulationes, ad quas retardandas Apostolus epistolam dedit, etiam post apostolicas monitiones perdurasse, ad quas sopiendas Fortunatum delectum ob Pauli testimonium commendabi-

lem, et ob propria merita, et Corintho Romam mis-
su », ut universa Paulo renuntiaret : sed cum Ro-
mam pervenit, jam martyr obierat Paulus, et Cle-
menti epistolam dedit, qui pro suscepto munere episto-
lam Fortunato dedit. ad Iitiss Ephebo et Valerio,
quos legationis socios Clemens vocat in fine epistolæ.
Doduvellus, qui huic opinioni accedit, putat episto-
lam scriptam ultimis imperii Neroniani annis. Neque
aliter intelligi posse a Clemente susceptam provin-
ciam ut loco Pauli scriberet, responderet, et admo-
neret, et quidem suo et Ecclesiæ Romanæ nomine,
ut eo titulum scriptam dicit Irenæus lib. III, adv. hæres.,
c. 30, nisi quia pontifex esset. Ad pontificem enim
spectasse ex persuasione ævi decurrentis ad externos
orbis provincias scribere, et vera denuntiare supponit
antiquissimus scriptor Clementi, ut putatur coævus.
Hermas l. II, vis. 44, 3, cui in visione hæc denuntian-
tur : « Scribes duos libellos, et mittes unum Clementi,
et unum Grapte : mittet Clemens in exteras civitates,
illi enim permissum est. Grapte autem commovebit
viduas et orphanos. Tu autem leges in hac civitate
(de Romana loquitur, ut visio aiebat) cum senioribus,
qui præsentia Ecclesiæ. » Verum cum Isaacius Vossius
in responsione ad ea quæ Blondellus sugillat in
notis ad epistolam Ignatii, ubi probat epistolam a
Clemente scriptam uno, aut altero anno ante ever-
sam Hierosolymam ; Wendelinus vero fervente Do-
mitiani persecutione circa annum 95, exinde nihil
certi ex ea conjectura deduci potest. Secundum
quod animadvertendum occurrit, et quidem sedulo,
id est librum hunc Pontificalem ex antiquis catalo-
gis, qui olim in archivis Romanæ Ecclesiæ exstaban-
t, esse conflatum, quorum aliqui electionem,
alii obitum, alii ordinationes factas, alii donationes,
sive principum, sive pontificum, sive fidelium desi-
gnabant : ex his conflatus secundus vulgo dictus
Romanorum pontificum catalogus vetustus ac indu-
bitæ fidei, cujus verba exscripsit liber Pontificalis,
ac deinde sive unus, sive plures factis additionibus
in eam formam molemque digesserunt, quæ modo
retinetur. Additiones plerasque factas reor, sive in
schedulis, verius in margine libri Pontificalis, quæ
cum deinde aptandæ forent suis locis, incuria, aut
amanuensium ignorantia, evenit ut fœda quandoque
interveniat transpositio, sive sæpe nutet historiæ
fides, quod in Felice III notabimus, ubi factæ addi-
tiones, suis locis restitutæ, gesta illustrant. De factis
additionibus vario tempore, et a diversis non est
ambigendi locus, et quidem post editum librum
Pontificalem. Etenim sero factæ sunt additiones de
donationibus factis a Romanis pontificibus in nostro
libro Pontificali, cujus exemplar sit Vita S. Damasi,
cujus prior pars totidem verbis legitur exscripta ex
cod. archivii basilicæ Vaticanæ, unde eam excepit
editio operum S. Damasi Romæ publicata anno 1638,
quæ tamen donationum catalogum non exhibet, uti
in nostro legitur. Sic donatio integra Constantini
inseritur in quibusdam codd. Anastasianis, quæ in
aliis omittitur. Pariter præsens perioche de Clemen-
tis electione per Petrum facta, quæ in secundo ca-
talogo omittitur in aliquibus assuitur gestis S. Petri,
in aliis vero, uti in nostro inter acta Clementis po-
nitur. Prior enim liber Pontificalis, qui eo titulo
exstabat anno 650, plerasque has additiones non
habebat insertas, quod evinci posset ex pluribus,
satisque erit commemorare, quod in Anacleto ha-
betur, dum in quibusdam codicibus hæc verba le-
guntur : « duas etiam decretales epistolæ omni sa-
pientia plenas conscripsit : » quæ tamen nec in
nostro, aut in aliis codicibus leguntur, nec inseri
poterant, quando vulgata est prior libri Pontificalis
editio, sed post annum 800, quando hæc decreta-
lium pontificum prioris ævi merces a mercatore in-
vecta, publicari cœpit. Tandem in quibusdam codd.
aliqua addita habentur, quæ potius nationum
quarundam sunt ornamenta : et additio facta
deprehenditur ex diversitate styli. In codd. Reg.,

Maz. et Thuano pag. 433, in Vitaliano sequentia
verba habentur : « Eodem tempore missi sunt a
Vitaliano papa in Britanniam Theodorus archiepis-
copus, et Adrianus abbas, utrique doctissimi, qui plu-
rimas ecclesias Anglorum doctrinæ ecclesiasticæ
fruge fecundarunt. Theodorus archiepiscopus pec-
cantium judicia, quantos scilicet annos pro unoquo-
que peccato quis pœnitere debeat, mirabili, ac dis-
creta consideratione descripsit. » Similiter in Gre-
gorio II iidem codices habent pag. 480 : « Hujus
temporibus concussa est provincia Romanorum di-
tioni subjecta nefandorum Longobardorum, seu regi-
eorum Leuprando. Veniensque Romam in campo
Neronis tentoria tetendit, deprædataque Campania
multos nobiles de Romanis more Longobardorum
totondit atque vestivit. Pro quo vir Dei undique
dolore constrictus sacras claves ex confessione
beati Petri apostoli accipiens partibus Franciæ Caro-
lo sagacissimo viro, qui tunc regnum regebat
Francorum, navali itinere per missos suos direxit.
Idem per Anastasium sanctissimum virum episcopum
necnon et Sergium presbyterum postulantes a præ-
fato excellentissimo Carolo, ut eos a tanto oppres-
sione Longobardorum liberaret. » Quæ excerpta vi-
dentur ex Annalista Metensi, et continuatore Fre-
degarii. Posterioribus, ac ultimis ante Anastasium
temporibus præsentem periochem additam, assutam-
que secundo Rom. pontificum catalogo, puto, quando
monachi Græci occasione Monothelismi, et Icono-
machismi ad sedem apostolicam confugientes, plu-
rima opuscula, quæ tantum Græcæ exstabant ad
Urbem advexerunt ; unde ex epistola supposititia
Clementis ad Jacobum, quæ hic referentur, deprom-
psit. et gestis ; aut Petri, aut Clementis assuere non
dubitavit.

Linea 8. — *Sicut ei fuerat a Domino Jesu Christo
cathedra tradita, vel commissa.* Consarcinatori ge-
storum placuit periochen ex epistola Clementis sup-
posititia inserere ad demonstrandam a Petro suc-
cessionem, et apostolicum censum, de quo gloria-
bantur, veluti de veritatis tessera Ecclesiæ, et ca-
thedræ origine apostolica constitutæ prærogativam ;
forsitan etiam, ut tunc occurreret ex eo etiam mo-
tivo placitis Constantinopolitanis episcopi, qui eo
tempore, quo advecta ex Græcia farrago pseudopi-
graphorum, primatum sibi vindicabat ex præro-
gativa regiæ urbis. Quisquis, vel primis labiis an-
tiquas primitivæ Ecclesiæ consuetudines degusta-
verit, certo novit, Ecclesias primo tempore gloriari
assuetas de origine apostolica, qua vel apostoli ca-
thedram, vel episcopum ab ipsis delectum consti-
tuerint, ab his suos census et catalogos deduceret.
Quod sic expressit Tertullianus de Præscript. c. 32 :
« Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census suos
deferunt. Sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum
a sancto Joanne consecratum refert : sicut Roma-
norum Clementem a Petro ordinatum itidem. Per-
inde utique, et cæteræ exhibent, quas ab apostolis
in episcopatum constitutos apostolici seminis tra-
duces habeant. Designent tale aliquid hæretici. »
Apostolicam designationem habitam, uti grande
privilegium explicat S. Joannes Chrysostomus hom.
42, t. V, pag. 687, dum Ignatium martyrum eo
etiam titulo commendat, quia Antiochenæ Ecclesiæ
S. Petrus tradidit præfecturam, seu episcopatum,
et addit : « quoniam illi in episcopatus Antiochenis
dignitate successit. Nam ut si quis a fundamento
magnum lapidem eruat, alterum omnino parem in
ejus loco conatur constituere, alloquin totum ædi-
fium labescet et corruet : ita cum Petrus Antiochia
esset dicessurus, alterum Petro parem præceptorem
gratia spiritus substituit, ne inchoata jam ædificatio
successoris contemptu debiliior fieret. » Successionis
istiusmodi gradus, quo ad originem apostolicam as-
cendebatur, uti veritatis tesseram agnoscit Irenæus
lib. IV advers. hæres., cap. 44, ac sequendam com-
mendat pro tutiori inveniendæ modo, dum ita hor-

tatur fides, ut in dubiis decurrant, a his qui successionem habent ab apostolis, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt, reliquos vero, qui abstant a principali successione, et quocumque loco colligantur suspectos, vel quasi hæreticos, et male sententiæ. » Quo argumento, et tessera Donatistarum schismaticos sigillat conatus, et phantasticum Romanum episcopatum a Donatistis in Urbe constitutum Optatus l. i dum sic : « Video te adhuc ignorare schisma apud Carthaginem a vestris principibus factum. Quære harum originem rerum, et invenies hanc sic in vos dixisse sententiam, cum schismaticis hæreticos sociastis. Non enim Cæcilianus recessit a cathedra Petri, vel Cypriani, sed Majorinus, cujus tu cathedram sedes, quæ ante ipsum Majorinum originem non habebat. » Et Luciferianis alteram communionem extra catholicam Ecclesiam propugnantibus, ut ostenderent puriorem esse eorum societatem hæc Hieronymus adv. Lucif. c. 9, opponit : « Brevem tibi, apertamque animi mei sententiam proferam. In illa Ecclesia esse permanendum, quæ ab apostolis fundata usque ad diem hunc durat. » Ex qua communi primitivæ Ecclesiæ persuasionem motus, qui in secundo catalogo præsentem additionem interposuit, verum putavit, quod in Clementis ad Jacobum supposititia epistola invenit de successoris Clementis electione per S. Petrum facta. Ex ea vero tantum per motum epistola ad id addendum docent duo, primo quod hanc commemorat, et insuper quod in reliquis additionibus consarcinator nuspam nisi hic laudet monumentum unde desumpsit additionem, inquit in l. 9 et 10 : « Tamen in epistola, quæ ad Jacobum scripta est, qualiter ei a beato Petro commissa sit Ecclesia reperies. » Unde liquet posteriori manu, et sero hanc additionem assutam actis S. Petri, cum nempe ex Græcia istiusmodi pseudepigraphorum merces per Urbem et per Italiam disseminata est.

Linea 11. — *Idem Linus et Cletus ante eum conscribuntur.* Conciliare sic conatur consarcinator libri Pontificalis dissidium de ordine successionis pontificiæ : electum nempe successorem Clementem, veræ pacis studio reliquisse sedem, quousque electus Clemens a Cletio sedem accepit. Celebris erat Epiphanius ævo controversia de immediato Petri successore, dum plerique Linum et Cletum non Petri successores, nec ordinarios pontifices, sed chorepiscopos exstitisse putabant, ab eoque vice sua, quo præsertim tempore abesset, Romæ præfectos. Alii legitimos et ordinarios faciunt. Onuphrius sequens librum Pontificalem scribit a Petro adhuc superstitute chorepiscopos duos constitutos Linum atque Cletum, et quidem pontificatus sui anno 14. Deinde paulo ante mortem successorem ordinasse Clementem. De qua opinione sic Epiphanius hæc. 27, pag. 107 : « Quamquam vel hac quidem ratione poterant viventibus adhuc apostolis, Petro scilicet ac Paulo, episcopi alii subrogari, quod iidem illi prædicandi Evangelii gratia, in alias urbes regionesque projectionem susciperent, carere autem episcopo Roma non posset. Siquidem Paulus in Hispaniam pervenit. Petrus vero Pontum et Bithyniam sæpe numero peragravit. Ac fieri sane potuit, ut primum Clemente constituto, cum is disfugeret (si ita tamen contingit, quod ego opinando potius quam asseverando dixerim), postea Lino Cletoque mortuis, annorum 12 spatio singularim episcopatum obtinuerunt post apostolorum Petri Paulique necem, qui in annum Neronis 12 incurrit, tum demum pontificatum capessere sit coactus. » Epiphanius itaque affirmat hanc suo ævo controversiam agitatam, de qua tamen ipse iudicium efferre non audeat. An ex Clementis supposititia epistola, aut altero certiori monumento id deprehenderint opinionis auctores. Epiphanius non iudicat ; id tamen indubium esse asserit (quod magis nostram hanc successionem pontificiam commendat,

A et primitivæ Ecclesiæ diligentiam in retinendis speciali custodia successorum S. Petri catalogis) quod ex ea successione veritas ostendatur. Assignata enim pontificum serie, et velitationibus de ordine succedentium ita rem concludit : « Ac nemini sane mirum videatur, cur singula tanta cum diligentia percurrerim. Per hæc enim perpetuo certa, accurataque veritas ostenditur. » Decepit forsitan hujus opinionis auctores vetustos, unde ab impostore confata est epistola ad Jacobum, institutum apostolicum, quo plures simul episcopos ordinatos ad easdem regiones trans mittebat, ut præsto essent ad ordinationes sive clericorum, sive episcoporum agendas. Ita concilium Hierosolymitanum, Paulum, et Barnabam episcopos direxit ad intimanda apostolica præcepta. Petrus itidem Linum, Cletum, et Clementem ad eadem mænna ordinandos censuit, sicut egerat Antiochiæ, ubi Evodium et Ignatium constituit. Inde conflata historia de successore designato a Petro, itidem electo. Ordinum quidem asserit Tertullianus a Petro Clementem, sed non successorem constitutum : quo modo Antiochiæ, ubi S. Ignatius etsi ordinatus dicitur a Chrysostomo, constans tamen est opinio Evodii Petro Antiochiæ successisse, non Ignatium. Impostori utique dedit occasione configendi epistolam talemque sese prodere observat Photius, dum de epistola Clementis ad Jacobum hocce iudicium firmat (Cod. 442, 443) : « Hæc neque eadem, neque ab eodem profecto, sed in libris nonnullis velut a Petro apostolo ad Jacobum missa, in aliis rursus tanquam a Clemente ad Jacobum alia, atque alia. » An vero Petrus sive Romæ, sive Antiochiæ duos constituerit episcopos, unus qui præesset conversis ex Gentibus, alter qui ex Judæis juxta id quod Petro et Paulo evenerat. Sed ille Judæis, hic Gentibus evangelizaret, non est disserendi locus. Interim ordinatum ab aliis apostolis episcopum in eadem cathedra successisse, prout patriarcharum Alexandrinorum series, quæ C. Ananiam a Marco consecratum episcopum eidem Marco successorem fuisse refert.

BINII.

Linea 4. — *Multos libros.* Præter epistolas scripsit constitutiones apostolorum. Canones apostolorum non quidem condidit, sed traditos ab apostolis Græce conscripsit. Circuitus Petri 40 libris descripti inter apocrypha a Gelasio rejiciuntur.

BLANCHINI.

NOTE CHRONOLOGICÆ.

Notas chronologicas, utriusque pontifici communes, Clementi et Cletio superius retuli num. 3, ut ostenderem B. Clementem Romano pontificatu functum fuisse ante B. Cletum : hunc vero non nisi ex illius abdicatione vacante cathedra Petri ad eamdem evocatum cleri Romani suffragiis, illamque tenuisse donec martyr occumberet sub Domitiano, pluribus annis ante martyrium Clementis, reservatum ad annum Trajani tertium : et idcirco Cletum maturius Clemente relatum in diptychas martyrum, et in cano-nem missæ utroque in loco præponi Clementi : cui tamen in serie pontificum Romanorum vetustissima (Catalogo scilicet Liberiano) jure postponitur, cum Clemens sederit Petri et Lini successor, atque sedem dimiserit ante Cleti pontificatum. Exempla non desunt voluntariæ istius dimissionis, et successionis plurium episcoporum gradatim ante obitum dimittentis, etiam in aliis sedibus præcipuis qualem in Hierosolymitana recenset Eusebius Hist. Recl. lib. vi. cap. 40, ubi Narcisso, qui fuga se subtraxerat, dicit primum, deinde Germanio, tum Gordius sublecti sunt successores : et cum redux ex solitudine Narcissus rogatu fratrum ad resumendam Ecclesiæ dimissæ curam pertraheretur, extrema senectute ferme confectus (annuum quippe agebat sextum decimum supra centesimum) obtinuit levamen, non sine cæ-

Ilestis visionis suffragio, ipsi substitutum episcopum A Alexandrum.

Præter illas vero notas chronologicas Clementi et Cleto communes, proprias hic attexam solius Clementis, quæ illustrare etiam poterunt verba Bibliothecarii num. 4 ita dispositas :

Linea 2. — *Sedit annos 9, menses 2, dies 40, et lin. eadem, et seq. — Fuit autem temporibus Galbæ et Vespasiani a consulatu Trachali et Italici* (ita enim corrigenda *Trajani et Italici* mendosam lectionem ex correctiori textu codicum Vaticanis, Casinensis, et duorum Florentinorum monuim cum Schelestratio, suffragante etiam catalogo vetustissimo Liberiano supra opusc. 4 in Prolegomenis edito. et huic numero subnexo) *usque Vespasianum VIII et Titum VI.*

Summam annorum 9, mensium 2, ac dierum 40, esse computandam ex proxime superiori consulatu Capitonis et Rufi, in quem desinit Linus decessor Clementis, ad consulatum Vespasiani septimum, quo signatur in laudato catalogo Liberiani sæculi finis Clementis, cum supra ostenderimus; confirmo nunc, ac demonstro evidentius ex antiquo lapide Fastorum municipalium in agro Casinati reperto: ubi rationes novennalis hujusce spatii utrisque magistratibus consignantur. scilicet indicio consulum Romanorum et recensione magistratum quatuor Virum, et quinquennialium ejus oppidi vel coloniae, ad quam lapis pertinuit, per annos singulos eidem summæ temporis respondente. Inde autem perspicuum fiet, quot genuinis documentis adjuvaretur in hac præsertim Italicæ parte Urbi proxima consularis chronologia per ætatem Liberii, dum vetustissimus ille catalogus Romanorum pontificum ederetur, antequam exteræ nationes, ad perdendam et vastandam Italiam advocatæ, hæc monumenta disjicerent ac dissiparent.

Marmorream hanc tabulam, fragmentum insigne amplioris lapidis, effossam in agro Casinati, dono olim dederat reverendissimus Pater abbas D. Eras

- 67 c. Fonteio CapitoNEC. IVLIO RVFO
.... IVS PRISCVS
.... RVFVS IIII VIR. I. D.
- 68. Ti. Catio Sillio Italico VALERIO TRACHALO
.... TIVS TIRO QVINQ
.... PAVLVS
- 69 Imp. SER GALBA II. T. VINIO
.... ALVIVS VERVS IIII VIR. I. D
.... SRVLLVS IIII VIR. P. L. P.
.... AIVS NIGER IIII VIR. P. L. P.
- 70 Imp. Vespiano II. TITO FILIO
.... IVS MACRO IIII P. L. P.
.... FIVS LONGVS
.... S. MARCELLVS IIII VIR. P. L. P.
.... MARITIMVS

74 Imp. Vespasiano III M. COCCEIO NERVA

Post consules anni 67 C. Fonteium Capitonem D C. Julium Rufum, sequuntur cons. anni 68, Silius Italicus et C. Valerius Trachalus, legendi apud Gruterum pag. 300, et recte attributi in catalogis initio Clementis papæ; cum primum Pascha sub his cons. celebraverit Clemens ex quo Lino successerat post diem illius martyrii 23 Septembris anni 67. Hiseisdem cons. Nero se sua manu interfecit die 9 Junii; Galba vero, qui in Hispaniis imperium invaserat, imperator a senatu dictus est. Anno insequenti 69 imp. Servius Sulpitius Galba II. T. Vinio consules hoc in marmore signati procedunt Kal. Januarii, qui etiam leguntur alio in marmore apud Gruterum fol. clxxxix, 4. et apud Panvini in Fastis, et apud Tacitum Hist. lib. 1, aliosque historicos. Hic annus (ait card. Norisius epistolæ consularis pag. 47) quatuor imperatores habuit: Galbam, qui M. Salvii Othonis insidiis die 15 Januarii interemptus est; Othonem, qui pugna Bebricacensi victus, semet tertium imperii mensem emensus interfecit; Vespas-

mus Gattola. tunc prior celeberrimi illius monasterii, et Bibliothecarius. pro eximia sua eruditione, et rei antiquariæ studio sæpe celebratus a VV. CC. Mabilonio et Montfauconio suis in diariis Italicis, dono, inquam, dederat illustrissimo ac reverendissimo præsuli Joanni Ciampino, dum ad monasterii Casinensis sacrarium utrumque nostrum deduceret hospitem, et liberaliter admodum haberet, sedente Innocentio XII. Pretiosi hujus fragmenti memoria ita mihi non exciderat, ut hoc præ cæteris diligenter quæsitum inter antiquitates post obitum ejusdem præsulis distractas redemerim ac reservaverim, addendum reliquis lectoribus marmoribus, ad chronologiam illustrandam studiose collectis ab eminentissimo ac reverendissimo Alexandro card. Albano. Ex consulum serie similiter ordinata in Epigraphæ apud Gruterum fol. 299, et ex alia serie consulum magistratum Romæ ineuntium una cum annis Indorum curatoribus apud Antium, reperta simul cum fragmento Kalendarii Juliani cura solerti et liberalitate munifica ejusdem principis eminentissimi ante annos sex, suo tempore edenda, intelligimus partem esse Fastorum municipalium. per annos singulos, ordinariis consulibus distinctos, complectentium nomina *Quatuor Virum Juridicundo, et Quinquennialum*, sub principibus Nerone, Galba, Othone, Vitellio, ac Vespasiano, in eodem oppido seu colonia, magistratu functorum. Primum par consulum ex superstitibus in laudato fragmento indicat nomina Capitonis et Rufi, seu annum æræ Christi communis 67, Neroniani autem imperii tertium decimum completum III Idus Octobris, et ex die proxima quartum decimum ineuntem, cum die 22 Septembris Linus martyrium complevisset, uti ex iisdem consulibus, termino pontificatus Lini assignatis in catalogo Liberiano, perspicuum fit. En ipsum lapidem. in quo claritatis gratia consularibus apposui per cifras Arabicas numerum annorum æræ Christi communis quibus respondent.

- COS
C. AVILIVS OCTA.
M. CLODIVS....
- 72 IMP. VESPASIANO IIII.
K. APR. C. AVARIVS
AVEDIVS IVS..
- 73 DOMITIANO II CAES
K. APR. TITVS ET DOM.
CN. MVMM. PIVS...
M. BARRONIVS....
- 74 IMP. VESPASIANO V.
K. APR. C. TITIDIVS.
P. CORNELIVS...
75 IMP. VESPASIANO VI.
C. VIBIVS TIRO....
C. SAFINIVS. CE..

COS
sianum, qui Kal. Julii imperator ab exercitu salu-
tatus fuit; ac denique Vitellium, qui exeunte anno
necatus principatum uni Vespasiano reliquit. Hic
imperavit annos decem, quorum octo Tito alio
septies collega suis consularibus in Fastis signavit
(teste Suetonio in Vespasiano cap. 8 et cap. 6 de
Vita Titi). Porro eosdem consulatus in Cassiodoro
aliisque turbatos, ac confusos Panvinius anonymo
apud Cuspinianum lampadem præferente omnino
primus accuratissime digessit, ac nummorum lapi-
dumque inscriptionibus abunde confirmavit. » An-
onymus Cuspiniani, de quo hic loquitur, editus fuit
ab eodem Norisio post epochas Syromacedonum.
dissert. 4 ad Fastos consulares: ubi decennium
Vespasiani principis cum ordinariis consulibus ita
exhibetur.

- Æræ Christi.
- 69 Galba II et Vinio Sol. XV.
- 70 Vespasiano II et Tito Lun XXVII.
- 71 Vespasiano III et Nerva Mar. VIII.

Æræ Christi.

72 Biss.	Vespasiano III et Tito II.	Merc. XXIX.
73	Domitiano et Messalino	Ven. XXX.
74	Vespasiano V et Tito III.	Sat XI.
75	Vespasiano VI et Tito IIII.	Sol. XXII.
76 Biss.	Vespasiano VII Domitiano V.	Lun. III.
77	Vespasiano VIII et Tito V.	Merc. XIII.
78	Commodo et Prisco	Jov. XXV.
79	Vespasiano IX et Tito VI	Ven. VI.

Quod Panvinius assecutus est operosa inspectione plurium lapidum et nummorum, unicus apectus lapidis Casinatis plenissime demonstrat usque ad consulatum sextum Vespasiani (æræ Christi 75) in quo completur ejusdem imperii annus sextus pridie Kal. Julii, et inchoatur ipsis Kalendis Julii septimum tribunicæ potestatis et imperii. Cum eodem enim consulatu sexto in nummis utraque tribunicia potestas componitur, sexta usque ad diem 30 Junii, septima vero ex die 1 Julii. Proximis Kal. Januarii anni 76. Tribunicia potestate vii adhuc labente Vespasianus septimum consulat procedit, testibus nummis et inscriptionibus, et anonymo quarti sæculi, notam quoque bissextilis huic anno recte apponente: licet in collega Domitiano loco Titi assignato Kal. Januarii jure culpetur, et corrigendus esse ostendatur suffecto Domitiano consule ex Kal. Julii. testimonio lapidum et nummorum. Consequitur annus 77, signatus consulatu Vespasiani octavo, et collega Tito vi suffecto pariter ex Kal. Julii Domitiano fratre vi, quo anno diximus post abdicationem Clementis jam peractam Decembri anni 76, susceptum fuisse Romanorum pontificatum a Cleto ante Paschalia festa: et idcirco jure tribui initio Cleti consulatum Vespasiani viii in catalogo Liberiano, morem secuto chronicorum Paschalium, et epocham annorum pontificalium. Errat tamen, ut prius, in morem secuto chronicorum Paschalium, et epocham annorum pontificalium. Errat tamen, ut prius, in collega Domitiano assignando, nisi suffectum intelligat ex Kal. Julii: quemadmodum et anonymus iste Caspiniani, qui Domitianum suffectum loco Titi ordinarii consulis obtrudit. Indulgentius tamen excusandus est error catalogi in collega Domitiano exhibendo; cum dimissio Clementis circa finem anni 76, quo processerant consules ordinarii Vespasianus pater vii et Titus filius v, ex Kal. Julii suffecto Domitiano hunc deinceps cum patre collegam inveniret.

Demonstrat igitur lapis iste Cassinensis eum pontificem, qui sedere cœperit post diem 28 Septembris S. Lini martyrio celebratam, Capitone et Rufo consulibus anno Christi 67; et compleverit pontificatus annos 9, menses 2, dies 10, antequam abdicaret; Petri sedem tenuisse usque ad diem 4 Decembris Vespasiano vii et Tito v consulibus ordinariis, et huic suffecto ex Kal. Julii Domitiano v anno Christi 76. Ostendit pariter successorem post ejus abdicationem, sui pontificatus exordia in proximis festis Paschalibus signare debuisse anno Christi 77, consulatu Vespasiani octavo, quem antiquissimus catalogus Liberianus Cleto ineunti assignat. Pari quoque certitudine confirmat illius novennii tempora numerari sub principibus Galba et Vespasiano. et successoris Cleti regimen recte enuntiar sub Vespasiano ac Tito in libro Pontificali, extendique ad Domitiani imperantis triennium, nempe ad diem 26 Aprilis ejus martyrio consignatam Domitiano ix et Rufo consulibus, æræ Christi 83, quemadmodum collegimus supra pag. 35. Quare non dubito lectionem germanam codicis Pontificali ex catalogo Liberii aliique documentis allatis ita restitui debere in Clemente: « Fuit temporibus Galbæ et Vespasiani, a consulatu Trachali et Italici usque ad Vespasianum vii et Titum » quæ in exemplaribus Anastasianis corrupte legitur « fuit temporibus Galbæ et Vespasiani, a consulatu Trajani et Italici usque ad Vespasianum ix et Titum; » et in Cleto pariter reddendam esse: « Fuit autem temporibus Vespasia-

A ni et Titi Domitiani, a consulatu Vespasiani viii et Titi usque ad Domitianum ix et Rufum consules, » licet corrupte legatur: « Fuit autem temporibus Vespasiani et Titi, a consulatu Vespasiani vii et Domitiani v usque ad Domitianum ix et Rufum consules. » Ipso enim ex contextu patet, fuisse temporibus, non tantum Vespasiani et Titi, sed etiam Domitiani eum pontificem, qui ad consulatum Domitiani nonum, et Rufi pervenerit.

Hæc habui, quæ in Clementis Chronologia superadderem prioribus notis in Cleti numero præmissis ad ea confirmanda, quæ ibidem constituta sunt de utriusque pontificis epocha et successione.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 7. — *Hic fecit duas epistolas, quæ catholicæ [al. canonicæ] nominantur. Et infra lin. 9 et 10. Tamen in epistola, quæ ad Jacobum scripta est, qualiter ei a B. Petro commissa est Ecclesia, reperies.*

B Joannes Baptista Cotelerius socius Sorbonicus, et in Parisina academia regius professor linguæ Græcæ, qui celebri commentario illustravit Opera SS. Patrum temporibus apostolicis florentium, recte admodum observavit, vera hic enuntiar de duplici Clementis epistola, et ambas nominari *catholicas* (aliis legentibus *canonicas*); ab utraque tamen distinguuntur epistolam, quæ circumfertur Clementis nomine ad Jacobum fratrem Domini: de qua Liber Pontificaliis nullum judicium profert, sed tantum indicat in ea contineri, *qualiter ei (Clementi) a beato Petro commissa est Ecclesia*. Contra vero in alio biographo pontificum Romanorum (Luitprandus Ticinensem diaconum esse opinatur ejusdem editor Antuerpiensi anni 1642), observat jure Cotelerius, gravi nimis errore perperam accipi ea, quæ recte scripta reperiuntur hoc in libro Pontificali de duabus epistolis Clementis I ad Corinthios, tanquam prolata essent de commentitiis, seu apocryphis, epistolis ejusdem Clementis nomen præferentibus, quasi datæ sint ad Jacobum fratrem Domini. C Duas illas Clementis epistolas ad Corinthios, utpote genuinas; tanto studio suscepit, et veneratione prosecutus est orbis Christianus etiam temporibus apostolicis, ut pleræque Ecclesiæ diebus Dominicis eam publice legere consueverint in cœtu fidelium, quæ prior est Romanæ Ecclesiæ nomine data ad Corinthios, ut Eusebius in historia affirmat non uno in loco, nempe libro iii, cap. 16. « Hujus Clementis epistola habetur ad Corinthios scripta, præcipua plane et valde mirabilis: quam velut ex persona Romanæ Ecclesiæ dictavit, cum dissensio apud Corinthios esset exorta. Quam epistolam in plurimis ecclesiis publice legat, et veterum et nostris etiam temporibus constat. » Deinde lib iv, cap. 23, producit litteras a Dionysio Corinthiorum episcopo datas ad Soterem tum temporis in Petri cathedra Clementis successorem, addit Eusebius. « In hac ipsa etiam epistola meminit Clementis epistolæ ad Corinthios scriptæ, quam ex prisca consuetudine in ecclesia legi solitam esse testatur his verbis. Hodie, inquit, sacrum diem Dominicum transegimus, in quo epistolam vestram legimus: quam quidem perpetuo deinceps legentes, perinde ac priorem illam nobis a Clemente scriptam epistolam, optimis præceptis, ac documentis abundabimus. » Ea nempe fuit disciplina nascentis Ecclesiæ, ut Petri successorum epistolas proximo loco a divinis litteris haberent sancti illi antistites plebium Dei, et perpetuo legendas esse constituerint Clementis perinde ac Soteris diebus Dominicis in publico fidelium conventu. Ad hæc respiciens Cotelerius, dum nostri libri Pontificali receptam historiam fidem astruit, et Luitprandi exscriptoris supinitatem redarguit, hæc notat in hunc locum ministrat, quas dabo ejusdem verbis.

« In libro Pontificali, ubi de Clementis Vita, necnon in ejus operis exscriptoribus, memorantur duæ Clementis epistolæ, eæque canonicæ et catholicæ.

Quod ita acceptum ab auctore libri de Gestis Romanorum pontificum. credito Luitprando, quasi ageretur de duabus primis Clementis decretalibus ad Jacobum. Gravi, ut equidem sentio, errore. Nam si decretales in animo habuisset scriptor Pontificalis libri, non solum duas dixisset, verum quinque, Quemadmodum Βίγγρεος ille, qui mira supinitate, postquam de duabus epistolis catholicis a Clemente ad Jacobum datis retulit, subjungit, quænam contineantur in illis duabus, et in reliquis tribus. Adde quod in Pontificali opere sejungi videtur epistola ad Jacobum a duabus canonicis epistolis. *Hic fecit duas epistolas, quæ canonicæ nominantur*; et infra: *Tamen in epistola quæ ad Jacobum scripta est.* » Hac tenus Cotelerius.

Catholice dictas fuisse primam, et alteram ad Corinthios epistolam Clementis, a quibusdam etiam canonicas reputatas non est quod miremur. Tanta fuit earumdem existimatio, ut inveniuntur ambæ descriptæ proxime post libros canonicos in vetustissimo exemplari Alexandrino sacrorum Bibliorum quod Theclæ vocant: cujus scriptura ad quartum Christi sæculum pertinet, ut ostendit V. C. Laurentius Zaccagnius, consentientibus eruditis. Codex ad Ecclesiam Alexandrinam cum pertineret, fuit a Cyrillo Lucari ab illa sede ad Constantinopolitanam translato tanquam insigne donarium transmissum ad Angliæ regem Carolum primum, cujus in bibliotheca Londini custoditur. Specimen characteris simillimum vetustissimo codici Vaticano, ex quo Sixtus V editionem Græcam Septuaginta Interpretum vulgavit typis Zannetti Romæ 1587. Cur apponantur libris canonicis utriusque Testamenti Clementis papæ epistolæ ad Corinthios paulo infra indagare conabimur. Demum ante ex Prolegomenis Cotelerii ad priorem epistolam nonnulla selectiora.

« Cum, inquit, quæcunque de epistola a B. Clemente Romanæ Ecclesiæ nomine ad Corinthiorum Ecclesiam scripta proferri potuissent, fere omnia partim ab antiquis tradita, partim a recentioribus occupata fuerint; vice præfationis, pauco duntaxat adnotabimus ad ea veterum Testimonia, quæ nonnihil scrupuli legentibus forte injicerent, nisi exponerentur, » etc. Nos ipsam nonnulla promovit dubia, præsertim ex dictis Eusebii, et Clementis Alexandrini, quæ pugnare inter se nonnullis videri possent, illa ita dissipat. « Eam repugnantiam tolles, si dixeris, cunctos quidem opus (epistolam Clementis I ad Cor.) agnovisse pro genuino, sed non omnes habuisse pro scripto canonico: de primo nullam motam antiquitus controversiam; de secundo motam, aliis extra canonem ponentibus, quæ sententia obtinuit, aliis intra, ut auctor canonum apostolorum canone ultimo, proindeque forsitan, et quæ eos canones in numero sacrarum Scripturarum collocat Joannes Damascenus, quique eosdem admittunt Trullani episcopi. Atque hujus postremæ opinionis documentum præbet antiquissimus codex Bibliorum manu Theclæ exaratus, ex quo duæ istæ epistolæ prodierunt; quandoquidem eas cum libris Novi Testamenti conjunctas exhibet. »

S. Irenæus episcopus Lugdunensis, et martyr multo ante Eusebium, utpote æqualis Dionysio Corinthiorum episcopo, non modo laudat Clementis litteras ad Corinthios, sed easdem vocat, *potentissimas litteras*. Causam adjuncti adeo præstantis retulit in commentariis ad eum locum P. Feuardentius, sacræ Facultatis Parisiensis doctor theologus pag. 240, n. 42 editionis Parisinæ 1639, hisce verbis: « *Potentissimas litteras*. Hinc observa Romanam Ecclesiam etiam ab initio auctoritatem suam interposuisse in moderandis quoque Græcorum Ecclesiis; quod adeo gratum fuit illarum episcopis, ut hic commemoratam epistolam non tam Clementis, quam Romanæ Ecclesiæ nomine, sua ipsius memoria, plurimis in Ecclesiis publice lectam scribat Eusebius lib. II, cap. 42 hist. Porro fragmenta non contemnenda hujus epistolæ

A reperies apud Justinum martyrem quæst. 87 ad Orth. Clementem Alex. lib. I. Strom., et lib. IV et lib. VI. Rasilium Magnum libro de Spiritu sancto cap. 29. Athanasium in disput. contra Arium in synodo Nicæna. Epiphanium contra Hær. 27, Eusebium lib. 3. Hist. cap. 46 et 47; Hieronymum, lib. I. contra Jovin. et Comment. in 4 et 4 cap. ad Ephesios. »

Est alius Irenæi locus lib. III, cap. 3. unde lux major affliget adjuncto *potentiæ*, litteris apostolicis Clementis papæ attributo: ubi scilicet *potentiorum principalitatem* memorat Romanæ Ecclesiæ: cujus gratia necesse est reliquas ad hanc convenire. « Maxima, inquit, et antiquissima, et omnibus cognita, a gloriosissimis duobus apostolis Petro, et paulo Romæ fundata est, et constituta Ecclesia. Ad hanc enim propter *potentiorum principalitatem* necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui undique sunt fideles. » Quæ verba Irenæi dum perpendit P. Christianus Lupus Irenensis, et in Lovaniensi academia doctor, et professor, in notis ad Tertullianum de Præscriptionibus contra hæreticos capit. 36, pag. 565, hæc censuit esse animadvertenda. « Adjungit, inquit, ipsam (Ecclesiam Romanam) esse in in dogmate infallibilem, custodemque ac judicem omnium dogmaticarum controversiarum. Adeo firmis, atque antiquis testimoniorum anchoris fulcitur Romanæ Ecclesiæ primatus, atque infallibilitas Irenæo siquidem, et Dionysio contestis accedit Tertullianus laudato loco ita scribens: Si autem Italiæ adjaceas, habes Romanam (Ecclesiam) unde nobis quoque auctoritas præsto est statuta. Felix Ecclesia, cui *totam doctrinam* apostoli cum sanguine suo profuderunt: ubi Petrus passioni Dominicæ adæquat, ubi Paulus Joannis exitu coronatus, ubi apostolus Joannes posteaquam in oleum ignitum demersus nihil passus est, in insulam relegatur! »

Totam Christi doctrinam ab apostolis Petro, Paulo, et Joanne cum sanguine profusam in sinum Romanæ Ecclesiæ Petri successores tanquam sequestres, et promicondi dum proferunt, ad instar Clementis Primi *potentissimis litteris* traditionum patrum contestibus, exercent *potentiorum illam* hujus Ecclesiæ *principalitatem*, ab Irenæo toties agn tam, ad quam necesse est convenire totam Ecclesiam, hoc est omnes qui undique sunt fideles. Pluribus id exponunt laudati doctores sacræ facultatis theologici Parisiensis Feuardentius et de la Barre. Non transcribam hic integras paginas Feuardentii, quibus illustrat Romanæ Ecclesiæ privilegium ab Irenæo celebratum iis verbis lib. III, cap. 3: « Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, et antiquissimæ, et omnibus cognitæ a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romæ fundatæ, et constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes confundemus omnes eos, qui quoquomodo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitate, et malam sententiam præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorum principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique conserva est ea, quæ est ab apostolis traditio. » Ad hæc, inquam, verba Irenæi non transcribam paginas integras Feuardentii, quibus luculenter ostendit undique terrarum conquisitus exemplis Ecclesiarum, Patrum, et conciliorum per Orientem, Occidentem, ad primatum, et ad doctrinam sedentium in Romana Petri cathedra omnes fideles Christi necessario convenire. In compendium redigit, ea quæ fusius ille prosequitur, alter Parisiensis theologus de la Barre, ita scribens ad indicatum locum Tertulliani de Præscript. adv. hæret. num. 36, editionis Parisinæ pagina 82: *Unde nobis auctoritas præsto est.* « In causis, inquit, fidei

Patres Ecclesie Romanæ pontificii supremum iudicium detulisse semper testes habeo quotquot ea verba interpretati sunt : *Tibi dabo claves regni cælorum, et Quodcumque ligaveris, etc. Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* » Augustinus in Psalmo contra partem Donati tomo VI (seu potius initio tomi VII) : « Item enarrat in psalm. LIX Chrysostom. homil. 26, ex variis locis in Matth. Cyprianus lib. VI, cap. 12 in Joann. Præter hos Theodoretus epist. ad Monachos, Cyprianus epist. 42 creberrime. D. Hieronym. epist. ad Eustochium occidentalium Ecclesiarum dissensionem, vel etiam Ecclesias ipsas Romam contractas, et evocatas scribit, ut Basiliius epist. 52. Divus Athanasius Hieronymo antiquior, et cum eo totius Ægypti episcopi, Marcum sanctæ sedis apostolicæ atque universalis Ecclesie papam nominant epist. ad Marcum papam, sanctamque ejus sedem matrem, et caput omnium Ecclesiarum agnoscunt, cui cum omnibus sibi commissis perpetuo futuros obedientes pollicentur. D. Augustinus, contra Julianum Pelagianum disputans, sufficere ei debere docet solam Romanæ Ecclesie sententiam, et serm. 2 de verbis Apostoli contra Cresconium lib. III, cap. 34, ad Carthaginis episcopum Romano prætermisso, nunquam orientalis catholica scriberet. Optatus lib. I in Parmenianum in causa Donatistarum. Judicium inquit, Miltiadis papæ sententia clausum est. Imperatores quoque cathedræ Romanæ principatum venerantur. Valentinianus 3 epistola ad Teodosium juniorem; Martianus imp. ad Leonem papam; Justinianus imp. const. novell. 434, summi pontificatus apicem apud Romanum pontificem esse nemo est qui dubitet. In concilio Chalcedonensi omnium episcoporum vox est, omnem primatum. et honorem præcipuum Romano episcopo debere. Irenæus lib. III, cap. 3, apostolis docentibus illud viva voce acceptum prodidit : omnes, inquit, Ecclesiarum successores enumerare longum est. Romanæ Ecclesie fidem indicantes confundimus eos qui seorsum colligunt : atque statim, ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorum principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, id est eos qui sunt undique fideles. Ad ea verba doctus Feuardentius texnit catalogum Ecclesiarum Gallicæ, Italicæ, Hispanicæ, Anglicæ, Scoticæ, Hibernicæ, Germanicæ, Gothicæ, Sarmaticæ, earumque orientalium, tum Australium Carthaginensis, Numidicæ, Mauritanicæ, Hipponicæ, Asianæ, Arabicæ, Orientalium demum Cesareæ, Cappadociæ, Phœnicæ, Syriæ, Armeniæ, Ponti, Galatiæ, Lydiæ, Phrygiæ, Pysidiæ, Pamphyliæ, Isauriæ, quæ omnes. ut verbo finiam, controversias fidei remisisse ad Petri successores ostendit, cui cum Sacramento fidelitatis præstitere obedientiam. Reliqua petet diligens lector ex hierarch. Ecclesie Alberti Pighii lib. IV, cap. 8, et Alphons. Script. in dict. papa 44, et Stapletonii controversiarum Ratisbonensium contr. 16, Melchior Canus lib. VI locorum communium. » etc.

Hæc esse memoranda censeo ex de la Barre brevitate fusiore scripti Feuardentii in laudatum locum S. Irenæi, ut vim verbi *potentioris principalitatis* exponerem Romanæ Ecclesie, et *potentissimarum litterarum* S. Clementis primi ad Corinthios, hic necessario attendendam, ut facilius assequeremur, cur duæ illæ ad Corinthios a Clemente datæ nomine Ecclesie Romanæ dicantur catholicæ, et ab aliis quibus putatæ sint inter canonicas scripturas, et cur in antiquissimo exemplari sacrorum biblicorum libris canonicis Novi Testamenti solæ subdantur : adeo ut liber iste Pontificalis, qui in Petro recensuit libros canonicos Novi Testamenti ipsius auctoritate contextos, et probatos, in Clemente seligat nominatim ex pluribus ipsius operibus indicatis duas epistolas, de quibus est nobis sermo claudendus.

A Ut breviter enuntiem quod sentio, cum videam epistolam primam Clementis ad Corinthios ita servatam, et lectam apud complures Ecclesias, et in antiquissimo illo codice biblicorum appositam post libros canonicos una cum secunda; suspicor esse signaculum, quo traditio apostolica firmaretur de numero librorum divinæ Scripturæ eorumque lectione approbata : non secus ac sæculo quarto desinente Damasi papæ litteræ sacris bibliis apponi cœperunt cum prologo B. Hieronymi, apostolicis Damasi iurisdictionibus obsecuti in restitutione germanæ lectionis divini textus : neque aliter ac hodie fit post S. Pium V et Clementem VIII pontifices maximos, cum approbatæ lectionis editioni eorumdem litteræ præfiguntur. ostendentes catholicæ Ecclesie summum sacerdotem tradere fidelibus universis eos libros eademque lectionem, quam ipse a suis decessoribus, istique ab apostolis acceperunt.

B Observari potest in priore illa Clementis epistola produci testimonia et documenta ex singulis ferme libris Veteris Testamenti, necnon ex novi Testamenti partibus : quæ illa ætate prodierant, cum nondum scripsisset Evangelium Joannes apostolus, neque Apocalypsim. Colligunt enim illius epistolæ editores datam fuisse, vel paulo antequam Hierosolymæ a Tito expugnarentur, stante adhuc templo, vel non ita multo post; Evangelium vero et Apocalypsim serius edidisse Joannem testantur cum Hieronymo interpretes universi : illud scilicet post natam Cerinthi hæresim, hanc vero post annum quartum decimum Domitiani. Quare ex hisce postremis partibus Novi Fœderis nondum editis testimonia proferre non poterat illa epistola maturius perscripta. Ex cæteris vero libris canonicis fere universis loca indicari comperio in numeris juxta Cotelerii editionem ita distinctis.

Ex libris Veteris Testamenti :

- Geneseos liber occurrit num. 4, 6, 9, 10, 17, 20, 32, etc.
 Exodus num. 4, 17, 51.
 Leviticus indicatur num. 32.
 Numeri 4, 17, 29, 43, 51.
 Deuteronomium 3, 29, 34, 53.
 Josue 42.
 Judicum et Ruth.
 Regum I et II, num. 4;
 III et IV, num. 34.
 Paralipomenon.
 Esdræ I et II.
 Tobie.
 Judith 55.
 Esther 55.
 Job 48, 20, 26, 39, 49, 56.
 Psalmi 14, 15, 26, 28, 35, 36, 46, 48, 50, 52, 56.
 Proverbia 44, 21, 57.
 Ecclesiastes 30.
 Cantica
 Sapientie 3, 27.
 Ecclesiastici 9.
 Isaia 3, 8, 43, 44, 46, 34, 50.
 Jeremie 8, 43.
 Baruch.
 Ezechielis 8, 29.
 Danielis 45.
 XII Proph. min. 7, 23.
 Machabæorum 2.

Ex libris Novi Testamenti.

- Matthæi 27, 46.
 Marci 46.
 Lucæ 46.
 Act. apostol. 48.
 Pauli epistola ad Rom. 30, 35.
 Ad Corinth. prima 43, 24, 34, 47, 40.
 Ad Cor. secunda 30, 35.
 Ad Ephesios 46.

Galatas.

Philippenses 24.

Colossenses

Thessalonicenses prima 42.

Thessal. secunda.

Timotheum prima 29, 47, 50.

Tim. II.

Titum.

Philemonem.

Hebræos 2, 16, 47, 36.

i prima 2, 30, 38, 49, 57.

i secunda 11, 23.

ibi 10, 17, 23, 30.

e.

calypsis.

cum igitur est, in hac una Clementis universos propemodum libros canonicos

. Nam illi perpauci, quorum verba produ-

mentum epistolæ non requirebat, veluti

icum, Paralipomenon, Tobix, Canticorum, B

et Epistolæ ad Galatas, ad Colossenses, ad

et ad Philemonem, et Judæ apostoli, vel in-

tur jugati, et approbati cum proximis, qua-

eclesia etiam Judaica Baruch cum Jeremia,

cum reliquis Sapientialibus, Paralipomena

ris Regum, Judices cum Heptateucho, et in

na Epistolæ indicatæ cum cæteris Apostoli-

fortasse, et illi producebantur in partibus

Clementis, quæ hodie desiderantur, uti in-

acuna circa finem adhuc hiantes; vel op-

m minime fuit eo loco produci testimonia

n partibus bibliorum; cum satis confirmata

gnosceret ex allegatis B. Clemens, dum Ro-

cclesiæ nomine eas litteras daret. Quantum

menti jam tum afferret Romanæ Ecclesiæ

as in stabiliendo canone Scripturarum intel-

satis ex Patribus, præcipue vero ex B. Au-

in libro contra epistolam Manichæi cap. 4 et

rogantibus enim cur crederet Evangelio

, Marci, Lucæ, Joannis, non crederet vero

Evangelio Manichæi, aliorumque sectario-

pondet se idcirco primum illud recipere,

Ecclesia catholica traditum sibi fuerit;

autem postremum hoc Manichæi, quod ab

catholica id non acceperit. Quæ autem es-

esia catholica, cui sincerissimam hanc sa-

tradenti fidem adhibere cogatur, et adhæ-

tis aperte monebat cum hæc præmitteret

« Tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui

as oves suas post resurrectionem suam

Domine dedit, usque ad præsentem episcopa-

cessio sacerdotum. » His etiam respondent

protulit lib. II de Doctr. Christ. cap. 8, ante-

r concilia generalia canon integre perficere-

Bellarminus monet Controvers. lib. I, cap. 40:

nicis autem Scripturis Ecclesiarum plurium

arum auctoritatem sequamur: inter quas

e sunt, quæ apostolicas sedes habere, et epi-

scipere meruerunt. Tenebit igitur hunc mo-

dum Scripturis canonicis, ut eas quæ ab omnibus

tur Ecclesiis catholicis, præponat eis quas

non accipiunt. In eis vero quæ non acci-

ab omnibus, præponat eas quas plures gra-

accipiunt eis quas pauciores minoris ve-

tis Ecclesiæ tenent. » Tutissime igitur pete-

uxta regulam Augustini ab hac Ecclesia Ro-

mæ eodem teste supra cæteras ita præstat

ate ac primatu, quæ et apostolicam sedem

meruit et apostolicas litteras, ut proinde

foret ac oramentum omnium validissimum

; accedere, quos illa divinæ auctoritatis esse,

concreditos affirmaret: præsertim cum me-

rit historiæ Ecclesiasticæ conditores, hac in

datas Petri apostolorum principis litteras,

linas epistolas cum reliquis divinis Scriptu-

rasendas esse nos doceant, hic Acta apostolo-

rica perscripta, hic Evangelium Marci, Petro

A approbante, conditum, hic omnium Evangeliorum fontem ejus testimonio ac responsis indicatum, quibus in scriptis Veteris quoque Instrumenti sacra oracula librique aperiuntur. Quare mirandum non est, si hanc præ cæteris epistolam Ecclesiæ Romanæ nomine a Clemente ad Corinthios datam providus ille descriptor utriusque Testamenti in eo codice vetustissimo quarti sæculi apponendam curaverit, eamque tot in Ecclesiis publice recitari studuerint illarum episcopi statim ac edebatur. Neque enim poterat exhiberi documentum illustrius recepti census Scripturarum canonicarum, quam illud quod petebatur ab assertionibus et usu Ecclesiæ catholicæ et apostolicæ, omnium præstantissima auctoritate pollentis ac principis universarum, ita scribentis ævo illo apostolico, quo Joannes evangelista superstes erat. Hunc ipsum divino consilio sub extrema Domitiani tempora Romam fuisse perductum cognovimus (uti perhibet Tertullianus): ne scilicet quippiam deesset huic Romanæ Ecclesiæ, jam tum custodi et promiscuæ sacri eloquii a Petro et Paulo suscepti, ad complementum sacri canonis Scripturarum, proxime claudendum libris hujus apostoli dilecti, qui Evangelii fluentia de Dominici pectoris fonte potaverat. Vix enim ab Urbe relegatus in insulam Pathmos tum Evangelium suum, tum Apocalypsim mandavit litteris. Has vero partes novi Fœderis supremas Romanæ Ecclesiæ fuisse statim conceditas cum cæteris divinis litteris colligere possumus ex martyre Justino: « Hic (ait Hieronymus de Script. ecclesiasticis) cum in urbe Roma haberet τὰς διατριβὰς, et Crescentem Cynicum, qui multa adversus Christianos blasphemabat, redargueret, gulosum, et mortis timidum, luxuriæque et libidinum sectatorem, ad extremum studio ejus, et insidiis accusatus quod Christianus esset, pro Christo sanguinem fudit. » Inter cætera vero scripta Justini martyris, Romæ τὰς διατριβὰς habentis, Hieronymus recenset interpretationem Apocalypseos: *Quam, inquit, interpretatur Justinus martyr et Irenæus, alter scilicet a Justino interpretis ejusdem sæculi, qui legatus Lugdunensis Ecclesiæ ad pontificem Eleutherum litteras Romam petulit. Sunt et qui colligant multo maturius memoratum codicem epistolarum canonicarum nomine Apostoli in epistola Ignatii martyris ad Philadelphios num. 5, ejus scilicet apostolici viri, qui non modo Romæ versatus est, sed in Urbe martyrium subiit, juxta Hieronymum anno Trajani undecimo. Quare non modo ante annos 20 ab obitu Joannis evangelistæ ut illi colligant, Pandectes ille apostolicus Novi Testamenti Romana in Ecclesia fuerit, sed etiam intra decennium a dormitione Joannis, si Hieronymi chronologiam sequamur in libro de Scripturis ecclesiasticis, ubi eam retulit ad initia Trajani. Verum de codice apostolicarum litterarum apud Ignatium memorato, uti Millius ex Græbio (Prolegomen. censet (nec fortasse immerito) sit penes alios judicium. Nobis abunde sufficit ex*

D Justino martyre et Irenæo censum utriusque Testamenti librorum in Romanæ Ecclesiæ scriniis colligere. Cum enim duo illi scriptores adeo illustres, et interpretes Apocalypseos Romæ versati, et hunc postremum Novi Testamenti librum haberent ita perspectum, ut præter corticem litteræ etiam medullam spiritus sibi traditam cæteris aperirent, manifestum est collectionem integram Scripturarum utriusque fœderis, statim ac edebatur, huic præstantissimæ omnium Ecclesiæ fuisse conceditam. Quare hoc etiam nomine ejusdem auctoramentum divinis libris internoscendis expetebatur; cum jam tum Tertulliano teste (de Præscript. contr. hæc., cap. 36) talis haberetur Romana Ecclesia, cui TOTAM DOCTRINAM apostoli cum sanguine suo profuderunt, et idcirco, ut ibidem sequitur, *legem prophetas cum evangelicis et propheticis litteris miscet, et inde putat fidem.* Axioma enim est ratum habitum etiam Ambrosio serm. 22 in psalm. cxviii, exponenti illud.

Canticorum VII : *Nova et vetera dilecte mi, servavi tibi*. « Teneo, inquit, mandata omnia Novi et Veteris Testamenti. Sola hoc dicere Ecclesia potest. Non dicit alia congregatio: non dicit Synagoga, nec secundum litteram nova tenens, nec secundum spiritum vetera. Non dicit hæresis Manichæa, *Vetera servavi tibi*, quæ prophetas non suscipit. Merito dealbata cernitur, quæ utriusque fulget gratia Testamenti. » Ratum fuisse novimus ducentis ante Ambrosium annis etiam viro apostolico Dionysio, Corinthiorum episcopo, ita scribenti ad Soterem pontificem Romanum, uti Eusebius retulit Hist. eccl. lib. IV, cap. 22: « Hodie, inquit, sacrum diem Dominicum transigimus: in quo epistolam vestram legimus, quam quidem perpetuo deinceps legentes, perinde ac priorem illam nobis a Clemente scriptam epistolam (de qua scilicet paulo ante narraverat Eusebius ex prisca consuetudine ejus lectionem pariter frequentatam in solemnibus conventibus Ecclesiæ) optimis præceptis ac doctrinis abundabimus. » Tum subdit, « se rogatum a fratribus epistolam scripsisse. Sed illas ministri quidam diaboli zizanias compleverunt: quædam ex illis expungentes, quædam adjicientes. Quos certe manet feralis illa sententia, Væ vobis. Non mirum igitur videri debet, si sacrosancta Domini scripta quidam adulterare aggressi sunt, quandoquidem in longe inferioribus scriptis fuisse ausi idem deprehenduntur. » Hæc omnia comprobant, contra corruptores insidiosos et falsarios divinatorum librorum quærendum fuisse præsidium ab auctoritate apostolicæ Ecclesiæ Romanæ, cui totam Christi doctrinam una cum sanguine apostoli profuderant: atque adeo Clementis et Soteris epistolas recitandas suscepisse Ecclesiam Corinthi et complures ad quas pervenerant, diebus Dominicis in cœtu fidelium, tum aliis de causis, tum etiam ut adhiberentur tanquam signacula et auctoramenta librorum qui, cum habendi sint canonici, propterea adhibebantur in prædictis Romanorum pontificum litteris ad confirmationem doctrinæ catholicæ.

Linea 7. — *Ex præcepto beati Petri suscepta Ecclesiam, et pontificatum gubernantem.* Notæ docti præsulis Schelestratii in hunc numerum monent, auctorem libri Pontificalis multa fuisse mutuatum aliunde quam ex secundo catalogo. Quod autem de pontificatu Clementis hic refert, videtur illi affirmasse a se desumptum ex epistola Clementis ad Jacobum. « Quamvis autem, ait Schelestratius, epistola illa supposititia sit, antiquissima tamen est, et Rufini ætatem superat, jamque a tertii sæculi fine, aut initio quarti sub Clementis nomine circumferebatur. » Hanc supposititiam epistolam exstare utique scribit auctor libri Pontificalis. Verum se illi satis fidere, potius quam superioribus documentis, ac veracioribus, aut hæc ignorasse, mihi non apparet. Erant autem vetustiora et veraciora documenta, quæ recenserent, ordinatum fuisse Clementem a Petro apostolo, cui in episcopatu Romano inde successit. Exstant adhuc in libro Tertulliani de Præscript. hæret. supra relata cum notis Sommier pag. 30, col. 2. « Edant ergo origines Ecclesiarum suarum, » etc., ubi post illa verba: « Primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris habuerit auctorem, vel antecessorem, » ita prosequitur Tertullianus: « Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census suos deferunt, » sicut Smyrnæorum Ecclesia « Polycarpum a Joanne consecratum refert: sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum. » Sub initium igitur sæculi tertii, quo Tertullianus scripsit, exstant ea documenta vetustiora, unde Septimius hausit, antequam prodiret epistola supposititia Clementis nomine ad Jacobum: quam elaboratam serius, et vulgatam circa finem sæculi tertii, aut initium quarti recognoscit Schelestratius. Illis vero firmamentis antiquioribus nitebatur Septimius, et nixa est notitia in Ecclesia vigens de ordinatione Clementis in episcopum, ejusque designatione ad

successionem Romanæ sedis: licet hanc sinceram notitiam, et vetustiorum, infarciverit ineptis, et mendacibus additionibus fabularum male feriatos ille auctor, qui compegit, et obrusit spuria S. Petri acta nomine præfixo epistolæ Clementis Romani ad Jacobum, et disputationem cum Apione, et Itinerarium. rejecta cum apocryphis, et reprobata non solum a S. Gelasio papa, verum et multo ante ab Athanasio in Synopsi, et a B. Hieronymo in lib. de Script. eccl. ut omnes noverunt. Excepcionis potius vim habere videtur particula subjunctionis *tamen* in textu Anastasii, separans affirmationem superioriorem ordinationis beati Clementis, et præcepti a S. Petro adjecti, de acceptando munere successionis etiam in Ecclesiæ universæ regimine (si aliquando se mortuo deligeretur) separans, inquam, hanc ordinationem episcopalem, et hoc præceptum a modo et historia admissionis perperam expressæ in supposititia epistola Clementis. Quare in textu Anastasii, pro barbaræ ætatis vitioso stylo a scriptore Vitæ obscuris indicatos animi sensus ita explicandos esse opinor: « Hic ex præcepto beati Petri suscepit Ecclesiam, et pontificatum gubernandum, sicut ei fuerat a Domino Jesu Christo cathedra tradita vel commissa; » nempe præcepit Petrus Clementi a se ordinato pontifici, ut non modo alacriter ferret onus episcopi ad annuntiandum Evangelium in aliqua Ecclesia, quæ sibi committeretur, sed etiam non detractaret in Romana sede multo laboriosius regimen universalis Ecclesiæ administrandum recipere, eadem amplitudine potestatis, quam sibi collatam noverat a Christo Domino, si quando post mortem Petri ad ejus cathedram implendam eligeretur. « Attamen, inquit, quasi excipiens, in epistola Clementis ad Jacobum reperies, qualiter ei a beato Petro commissa est Ecclesia. » Modus iste contradendi propriam cathedram, mendaciter expressus in damnata illa epistola, cum aliis supposititiis rejecta a Cotelero in calce secundi tomi sect. 145, 146, 147, quasi Petrus adhuc vivens alium episcopum Romanum Clementem præsidere jam tum fecerit toti Ecclesiæ, non admittitur a Bibliothecario, sed nobiscum reprobat. Ne autem facilitas admittendi hujus erroris subrepat ex præcedenti veraci notitia per Tertullianum asserta de ordinatione episcopatus suscepta a Clemente per impositionem manuum Petri apostoli, cum præcepto recipiendi etiam regiminis totius Ecclesiæ, si e vivis excedente Petro ad illud quoque vocaretur; dividenda censuit scriptor Vitæ falsa asserta supposititiæ epistolæ Clementis ad Jacobum per particulam *tamen* a superioribus veris, et plane enuntiatis ex fidelibus scriptis, ac traditionibus de ordinatione Clementis ad episcopatum a Petro celebrata, et de præcepto successionis aliquando non detractandæ etiam in sede Romana: in cujus partem se superstitie neque Clementem, neque ullum quempiam secum admisit Petrus, nolens Ecclesiam Christi esse bicipitem, qualem exhibet spuria illa epistola Clementis ad Jacobum sectionibus indicatis.

Redeo ad intermissam declarationem temporis, quo S. Clemens a B. Petro fuit ordinatus episcopus: in unum indicare non prætermittens, legendum esse P. Christianum Lupum in doctis Scholiis ad laudatum caput 32 Tertulliani de Præscriptionibus: ubi post varias auctoritates expensas veterum scriptorum, ac recentium, ita concludit: « Certum est, inquit, Clementem fuisse consecratum a Petro, et quidem in successionem. Diserte id assertit noster Septimius, cujus auctoritas non potest facile refutari. » Quæstiones etiam complures ibidem excitat de tempore, et causa ordinationis Clementis, et an sacramentum fuerit episcopus simul cum Lino, et Cleto, juxta Onuphrium anno 56, ex sua vero sententia anno 57 aëræ communis Christi ad episcopalem ordinem promotus. Aliorum sententiis indicatis, quæ mihi præferenda esse videatur aperiam.

Linus et Cletus a Petro ordinabantur episcopi

res, et vicarii circa annum Christi 56 A ipse constituerat Occidentales imperii propegrare ad inferendam in eas lucem Evangelii supra retuli et confirmavi documentis in S. Petrum Lino. Clemens vero adjutor Pauli ninetur in epistola ad Philippenses data num 60, et paulo ante una cum Anacleto tur inter diaconos Petro ministrantes (nisi tea periocha epistolæ Ignatii ad Trallianos, . 7 id refert, uti supra expendi in notis ad nis verbis apud Cotelierum in Interpolatis, . *Quid vero diaconi quom imitatione Angelirtutum? parum et sanctum ministerium illies, ut sanctus Stephanus beato Jacobo, Tiet Linus Paulo, Anacletus et Clemens Petur eodem anno 60, nundum consecratus is. Ab anno igitur 60 ad 65, quærenda est inatio episcopalis.*

linus apud laudatum Cotelierum tomo I, pag. anonymo scriptore Græco de certaminibus, ationibus, vita et morte Petri et Pauli staiscum tempus, et causam ordinationis Lini, et profectionis Petri ex Urbe in provincias ales imperii, ita ut etiam perducatur in Bri. In reditu vero ex Britannia contigisse narnationem Clementis. Verba Vendelini sunt: lo sublato a. d. III. Idus Octobris, anno nosuccessit Nero, primo imperii sui quinclementissimus princeps. Sub quo Petrus Romam, non illic sedentariam vitam transi graviter atque impigre alias quoque orbis provincias circumiit, ac denique in Britanietravavit. Dum vero abest, ne Roma sine carima ageret, Linum illi constituit episcopum, tum Neronis et Veteris, anno nostro 55. Is lit annos duodecim (inchoatos interpretor), undecim exactos cum mensibus quatuor, luodecim, quotidem menses ac dies habent næ Bucherianæ. Desiit ergo vivere anno C 56 omnino, vivente adhuc Petro, quod luconfirmat scriptor anonymus de certaminiregrinationibus, vita et morte Petri et Pauli; rundellæ comitis sacellanus (Pertæus) e Græam advexit in Angliam, ex quo Patricius iustrem hunc locum citat, Græce quidem, sed go sic Latine repræsentat: *Moratus Petrus in ia dies aliquot, cum multos illuminasset verbo Ecclesiasque constituisset; postquam episcogue et presbyteros ac diaconos ordinasset, imnanibus duodecimo Neronis anno (is fuit nojam indicatus) iterum Romam rediit; ubi am mortuum inveniens, Clementem loco illius it invitum, dignitatemque istam recusantem. loneis rationibus persuasum, ac confidere adn, in cathedram divinorum eloquiorum (quam inuerat) sublimavit.* Profectionem hanc in iam aliunde vidit etiam Baronius, et est lur astructa, non ita pridem, » etc.

igitur 56 ita promotis ad ordinem episcoLino et Cleto, Petrus modo ad orientales, d occidentales imperii provincias fide ims Roma profectus, fundamenta Ecclesiarum t, et episcopos in compluribus statuebat, præeos in Occidentalis, quos in notis Sommier i. 4 supra retulimus, ex illarum Ecclesiarum entis ac traditionibus recensitos. Ad Britanam penetrasse (quod *luculenter astructum non ita pridem Vendelinus affirmat*) per hos annos qui in æra Christi communi subse. r ex 60 et 63, admodum probabile mihi redx occasione constituendi status illius provin. genda apud Tacitum Annalium lib. 14 et 15. a vidimus in notis ad num. 4, quantum fas addiderit Petro ex Syria Romam advenienospitandi in Urbe, tum etiam ejus discipulis, gatis in perferendo Evangelio ad gentes per itales imperii provincias, convocatio illa le-

gionum, indicta a Caio *accitis undique copiis* ad Britannicam expeditionem: cui altera proxime accessit sub Claudio, eaque feliciter absoluta. Utraque potuit cum Cornelio centurione, ac cæteris commilitonibus suæ præsertim cohortis Italicæ aut aliarum secum degentium in Palæstina, et domesticis secum baptizatis, ac testibus oculatis gestorum Christi Domini, et apostolorum, tot præcones nostræ fidei eo transferre, quot milites; aut militum socios, conturbemales, amicos Novi Testamenti ministros diaconos, presbyteros qui ordinati essent, secum habere. Exploremus modo an parata esset eadem occasio transmissionis usque in Britanniam sub Nerone post annum Christi 60, qui erat a completo ejusdem mitioris imperii primo quinquennio proximus, ipso Nerone III, et Cornelio Cosso consulibus.

Tacitus Annalium lib. XIV, sequentis anni (Christi 61) consules subdit Cæsonium Pætum, et Petronium Turpilianum: quo anno narrat, Suetonium Paulinum obtinentem Britannos, et concertatorem Corbulonis, anno superiori gloriam adepti singularem ob receptam Armeniam, contendisse æquare, aut supergredi æmuli sui decora egregio aliquo gesto contra rebelles insulæ Britannicæ: a quibus tamen hoc anno talem tantamque cladem sustinuit, ut in colonia Camaloduno, recenter ducta sub Claudio, Londini, et in municipio Verulamio septuaginta millia civium et sociorum occisa fuisse compererit. Tanta æmplitudo numeri deductorum civium et sociorum sub Claudio in Britanniam satis superque declarat, quot legionariis Romanis, aut sociis auxiliariis tum ab Urbe missis, tum ex Syria accitis, se adungere potuerint Petrus aliique præcones Evangelii, et novis legatis, procuratoribus, præfectis legionum, centurionibus, eorumve familiaribus se comites dare. In colonia Camaloduno templum divo Claudio jam constitutum, delectosque sacerdotes memorat Tacitus. Quidni, et Christiani veræ religionis cultum tentaverint propagare? At consideremus copias militares ac legiones Suetonio traditas, et alias subinde missas post cladem indicatam. Pætus Cerialis legatus legionis nonæ hanc ducebat. Suetonium quartam decimam cum vexillariis vicesimæ: et ex proximis auxiliare, decem fere millia armatorum. Pœnius Postumius præfectus castrorum secundæ aderat cum sua legione. « Auxitque copias Cæsar (ait Tacitus sect. 38) missis et Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus. » Tandem ad dirimendam Suetonii legati discordiam cum Julio Cassio procuratore, « et ad spectandum Britannæ statum missus est ex libertis Polycletus magna Neronis spe, posse auctoritate ejus non modo inter legatum procuratoremque ejus concordiam gigni; sed et rebelles barbarorum animos pace componi. Non defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque gravis, postquam Oceanum transmississet, militibus quoque nostris terribilis incederet. » Justo igitur exercitui sub Suetonio militanti *ingens agmen Italiæ Galliæque grave* superaddidit hoc anno libertus Neronis, futurus terribilis etiam militibus Romanis: licet *hostibus irrisus fuerit, quod dux, et exercitus belli confector servitiis obedirent.* Dum Roma digreditur Polycletus libertus Cæsaris anno 61 cum eodem *ingenti agmine*, nonne versabantur Romæ Christiani complures *de domo Cæsaris?* quorum nomine, vel hoc eodem anno, vel proxime sequenti Paulus ab Urbe scribens salutem Philippenses in fine epistolæ: *Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt.* Hanc enim Epistolam plerique Patres, interpretes et historici ecclesie hoc ipso anno 61, vel proximo 62, scriptam fuisse statuunt, necnon alias ad Ephesios, ad Colossenses, et ad Timotheum secundam: in qua cum salutem nomine Eubali, Pudentis, Lini, et Claudie secum versantium, possem in mediam proferre sententiam

complurium, præsertim Anglorum referentium inter Britannas feminas hanc eandem Claudiam, quam Pudentis uxorem judicant a Martiali laudatum lib. iv, epigr. 43, inscripto de Nuptiis Pudentis et Claudiæ, necnon lib. ii, ep. 54, ubi et formæ et morum commendatione illam ac maritum ita prosequitur :

Claudia cæruleis cum sit Ruffina Britannis
 Edita, cur Latine pectora plebis habet?
 Quale decus formæ? Romanam credere matres
 Italides possunt, Athides esse suam.
 Di bene, quod sancto peperit fecunda marito
 Quot sperat generos, quotque puella nurus,
 Sic placeat superis, ut conjuge gaudeat uno,
 Et semper natis gaudeat illa tribus.

Ex eo autem Pudente marito Linum edidisse putant, qui pontificum Romanorum primus successit Petro. Huic tamen Claudiæ Britannæ valde non immoror : quam diversam puto a Claudiâ matre Lini. Siquidem in hoc Libro Pontificali is dicitur Herculano patre natus, non autem Pudente. Afferi tantummodo hæc possunt ad ostendendum tantum societatis studium Romanos inter et insulares Britannos jam tum intercessisse, post additam imperio Britanniam sub Claudio ; ut connubia et affinitates inter utrosque contraherentur : quæ nova facilitas addebatur Romanis Christum professis transvehendi ad insulam presbyteros et fideles, a quibus posset Christiana religio propagari, ipsumque apostolorum principem, aut ab eo transmissos ad annuntiandum Evangelium hospitio excipere.

Ad eosdem annos 64 et 62 post vincula secunda Pauli apostoli referunt illius iter ab Urbe in Hispaniam Patres Græci et Latini, videndi apud Baronium ad annum 64, n. 2, quos inter Hieronymus in Isaia caput x scribit *portatum navibus alienigenarum*. Alii vero cum S. Innocentio I, in epistola ad Decentium, paulo ante producta inter notas C. V. abb. Sommier ad S. Petrum iter illud uni Petro susceptum affirmant, quos tamen cum præcedentibus conciliare studet Annalium parens laudato loco. Sive igitur per Christianos de domo Cæsaris Petrus adjunctus sit in comitatu *ingentis agminis* quod Polycletus libertus Neronis in Britanniam hoc anno duxit ex Italia et Gallia ; sive cum Paulo navibus alienigenarum delatus in Hispanias, inde trajecturus ad Britannos, sive cum legionibus, cohortibus, centuriis, quæ prius collocatæ in Syria et Palæstina, deinde traductæ sub Caio, Claudio et Nerone in Occidentem, hoc anno tum ex Germania tum ex Urbe jussu principis dirigebantur ad insulas in auxilium Britannici præsidii Romanorum, suis cum veteranis et centurionibus, testibus oculatis in Palæstina gestorum Domini et apostolorum (uti ante expendere) parata erat multiplici hac occasione facultas adeundi eos insulares, tractumque imperii occidentalem, æque orientalem, et sitas in eo regiones Asiæ minores, et Ponti : quas a Petro non semel peragratas nemo inficiatur, id affirmantibus Chrysostomo aliisque Patribus a Baronio citatis ubi supra : et ad quas hoc etiam anno profectos et a se directos discipulos suos Paulus enumerat in Epistola secunda ad Timotheum cap. iv dicens, Crescentem in Galatiam concessisse, Tychicum vero a se missum Ephesum.

Cum igitur Britannici itineris suscipiendi, ac totius Occidentis perlustrandi copia tanta fuerit apostolorum Principi ex anno 64 ad 64, et cum hujusce tractus Ecclesiæ earumque monumenta nos doceant primos earumdem episcopos fuisse sibi a Petro consecratos aut datos ; facile admittam illuc profectum Petrum, et subiinde huc reversum in Urbem circa annum 64 præcepisse Clementi, ut ad episcopalem gradum promoveri pateretur se consecrante, ac destinari aliquando successorem etiam in cathedra Romana, quod ille deprecabatur. Nec tam concess-

rim ordinationem Clementis a Petro reduce ex Occidentali itinere peractam fuisse post mortem Lini ; cum ex documentis supra expensis in notis chronologicis ad ejus sectionem constare intelligam, Linum superstitem fuisse Petri martyrio. Eusebius hoc diserte testatur lib. iii, 2, Hist. Eccl., quemadmodum alii observarunt cum Cotelerio in notis ad pseudo-Clementis Constitutiones lib. vii, cap. 46.

Causam Clementis promovendi ad episcopalem gradum repeti posse credo a proxima consummatione martyrii Petro divinitus revelata, ut ipse testatur in epistola secunda illis verbis : *Certus, quod velox est depositio tabernaculi mei secundum quod a Dominus noster Jesus Christus significavit mihi*. Neque id modo prænoscebat, sed etiam subingressuros post obitum suum *magistros mendaces, qui introducent sectas perditionis*. Apostolos autem Christi præcæteris quærendos ad necem, et veraces episcopos, ac fideles doctores ab apostolis constitutos, didicerat a predicatione divini Magistri, et confirmatum videbat experimento Herodianæ persecutionis, excitata Hierosolymis, in qua Jacobus apostolus frater Joannis occisus gladio fuerat, et ipse apostolorum Princeps morti destinatus post Pascha producendus populo, nisi eum angelus liberasset. Anno igitur 64 cum Neronianæ persecutionis fax e ferali Urbis incendio emicuisset post diem xiv Kalendas Sextilis (unde initium conflagrationis accessit Tacitus hist. xv, sect. 44) *et abolendo rumori, quod jussum crederetur incendium, Nero subderet reos ; et obtentâ fugitiâ, a nostris moribus adeo remoti, ad necem quærentur Christiani, quorum multitudo ingens hæud perinde crimine incendii quam odio humani generis atrocissimæ morti addicebatur ; intelligens beatus Petrus providendum fore Christi Ecclesiæ, ejusque regimini per idoneos successores, a quibus in ea desolatione, et orbitate imminente post suam Paulique necem arcerentur vigili cura magistri mendaces, et auctores sectarum perditionis, Nerone ipso crudelis in animas sævituri ; consilium cepit præmonstrandi Ecclesiæ Romanæ virum, quem inter discipulos idoneum præ cæteris ad docendum expertus fuerat, ac tenacem apostolicæ doctrinæ, Clementem. Licet vero Linum et Cletum episcopos creasset, et adjutores adhibuisset in primis utiles ; ea tamen de causa expositos præ cæteris persecutorum ictibus, ac delatorum insidiis fore sentiebat. Quare ut prærogativa judicii sui Clemens quoque commendaretur Ecclesiæ, et electorum suffragiis, qui in parem aut ampliore spem Christiani nominis cum Lino et Cletum jam adoleverat, et si episcopatus honorem deprecaretur ; consecrandum esse duxit pontificem, eique præcipiendum, ne successionem apostolicam declinaret etiam in cathedra Romana, si fratrum sententiis ad eam vacantem implendam sublegeretur. Ita enim interpretor verba textus Anastasiani lin. 7 : « Hic ex præcepto beati Petri suscepit Ecclesiam, et pontificatum gubernandum, sicut ei fuerat a Domino Jesu Christo cathedra tradita, vel commissa, » relata ad sensus expressos linea 44. « Ideo Linus et Cletus ante eum conscribuntur, eo quod ab ipso principe apostolorum ad ministerium sacerdotale exhibendum sint episcopi ordinati. » Dum hos ordinaret Petrus, non imminerebat periculum Ecclesiæ universali Petro viduandæ, Pastore scilicet universi fidelium gregis a Domino constituto. Quare facilius suaderi poterant ad onus episcopale subeundum gratia exhibendi ministerii sacerdotalis, et vicario tantum munere Petrum adjuvandi ; cum vivente, et in vivis super futuro diu Petro, totius Ecclesiæ regendæ discrimen iis non impenderet. Verum ordinari ad episcopale officium capessendum in proxime secutura Petri morte, ei divinitus revelata, et apertis testata litteris, arbitrator deprecaturus ita fuisse Linum et Cletum perinde ac Clemens deprecabatur : cui propterea judicavit Apostolus præceptum esse adjiciendum suscipiendi episcopalis officii non modo ad ministerium sacerdotii*

sua vice peragendum, sed etiam ad regimen A 9, postmodum Evaristum in fine Domitiani, et per consequentes principes *Nervam et Trajanum*: quæ omnia sibi constantia distincte retulit Bibliothecarius et ante illum auctor catalogi Liberiani quarto Christi sæculo, eosdem Cæsares attribuens singulis pontificibus memoratis, necnon consulum paria iisdem temporibus respondentia. Quare mirari satis non possum, contra hujusmodi chronologiam, et historiam, sibi undique cohærentem, et firmatam documentis Patrum, ac monumentorum ætate proximis, et loco, advocari ex Ægypto Eutyrium, decimi sæculi infelicis in unum scriptorem, qui nec sua satis noverat, in nostris vero hospes omnino fuit, ac destitutus quocunque firmamento; quasi Ægyptius iste Batricides anilium fabularum consutor, ut apud eruditos audit, idoneus medicus futurus sit languentis (quod ejus patroni putant) apud nostrates chronologiæ.

Linea 45. — *Sepultus est in Græcia*. De loco ubi exsulaverit, martyrium subierit, atque sepultus fuerit B. Clemens, complures erudite scripserunt. Collegit eorum sententias Philippus Rondininus, Faventinæ Ecclesiæ canonicus, in opere Romæ impresso anno 1706 de *S. Clemente papa et martyre, ejusque basilica in urbe Roma*. Libro I, cap. 1. n. 41, Baronii notas indicat in Martyrol. ad diem 23 Novembris, statuentes Chersonam oppidum Tauricæ Chersonesi ad Bosphorum Cimmerium, dictam quoque *Heraclium*, eo quod fuerit Heracliensium colonia, et notiore factam exsilio Justiniani Junioris, esse locum exsilio et martyrio sancti pontificis celebratum. Inde enim translatum fuisse Romam corpus ejusdem martyris, opera SS. Methodii et Cyrilli, qui Slavorum et Moravorum apostoli dicti sunt sub Adriano II, probat ex Actis apud Petrum de Natalibus idem Baronius etiam in notis ad diem 9 Martii. Quod autem in *Græcia* sepultus dicatur ab auctore Libri Pontificalis, sive in *Lycia*, mendum putat amanuensis, et reddendum *Bycia*, palude a Byco fluvio ibidem recensito per Ptolemæum in tabula Europæ octava: a At Heribertus Rosweidus (sequitur Rondininus. n. 42) in notis ad libellum Adonis archiepiscopi Viennensis de *Festivitatibus sanctorum apostolorum, et reliquorum qui discipuli, aut vicini successoresque apostolorum fuerunt* ad diem 23 Novembris, locum Adonis adnotationibus exornans: *Trans mare Pontum, in eremo quod adjacet civitati Chersonæ, relegatur*, erudito admodum examine quærit et disputat ubinam re ipsa sanctus Clemens papa exsulaverit. Animadvertit si quidem Breviarium Romanum ante postremam correctionem hæc olim exhibuisse: *A Trajano imperatore relegatus est in insulam Lyciæ*, ubi deinde pro *in insulam Lyciæ* substitutum fuit *trans mare Pontum*. In Actis apud Mombritium de insula Lyciæ, hæc leguntur: *Passus est autem sanctus Clemens episcopus urbis Romæ sub Trajano imperatore, et Aufdiano duce in Cersona civitate Lyciæ sub nona die Kalendarum Decembris, quam lectionem confirmat insignis membranaceus codex bibliothecæ Barberinæ a Rondinino conspectus. Rosweidi sententiam luculentius astruit n. 42, ejusdem verba ita producens: Venia spero mihi dabitur, si certum exsilio locum, in quem Clemens papa relegatus fuit, coner producere, idque non tam conjecturis, quam certo indicio. Existimo igitur eum in Leucam insulam (quæ et Achillea dicitur) Chersonæ proximam relegatum. Quod si quis Leucæ nomen post in Lyciæ migrasse velit, non magnopere refragabor, In Leucam autem insulam ablegatum Clementem papam astruo. Ita Rosweidus. Leuca hodie insula parva est Sarmatiæ Europæ in Ponto Euxino, ostio Borysthenis fluvii objecta cum oppidulo cognomine, quæ et Achillea dicta fuit a Pomponio Mela. Id etiam veteri Anastasii codici de Romanis pontificibus in Vita Clementis consentaneum esse probat Rosweidus, ubi legitur... Qui etiam sepultus est in Græcia; quem locum Bardonius, ut præmisimus, tanquam mendosum expulit.*

ro servata sententia et chronologia successum illorum pontificum, Lini, Clementis, respicuum sit cur ordinatio Clementis recte sit cum reditu Petri in Urbem paulo ante suum ex occidentali itinere. asserta etiam illo anonymo Vendelini: cujus gratia hasce rationes contexui.

44. — *Obiit martyr anno Trajani tertio*. Quis sit, in Libro Pontificali epocham pontificiani a Clemente gesti distingui ab epocha abdicationem summi sacerdotii diu produci martyrio tandem consummatæ? Linea 2 meri affirmat sedisse Clementem in cathedra annos 9, menses 42, dies 40, sub Galba et no. Linea vero 44, addit *obiisse martyrem anno*: quod etiam cum Eusebio testatur Hieronymus. Scriptor Vitæ optime noverat, inter Vespasianum et Trajanum intercedere duos annos, Titum biennio, Domitianum tribus fere annis potitus. Cum itaque scribit, Clementem anno rexisse Ecclesiam sub Galba et Vespasiano post novennium illud superfuisse annis saldecim, quot fluunt a fine Vespasiani ad certum; necesse est ut admittat, illum se licasse pontificatu maximo, eoque tempore res habuisse in dimisso a se episcopatu Rotæ sub Vespasiano ac Tito, donec is sub Trajano martyrium subiret (quod assertit in Cleto): necletum sub eodem Domitiano per annos

A 9, postmodum Evaristum in fine Domitiani, et per consequentes principes *Nervam et Trajanum*: quæ omnia sibi constantia distincte retulit Bibliothecarius et ante illum auctor catalogi Liberiani quarto Christi sæculo, eosdem Cæsares attribuens singulis pontificibus memoratis, necnon consulum paria iisdem temporibus respondentia. Quare mirari satis non possum, contra hujusmodi chronologiam, et historiam, sibi undique cohærentem, et firmatam documentis Patrum, ac monumentorum ætate proximis, et loco, advocari ex Ægypto Eutyrium, decimi sæculi infelicis in unum scriptorem, qui nec sua satis noverat, in nostris vero hospes omnino fuit, ac destitutus quocunque firmamento; quasi Ægyptius iste Batricides anilium fabularum consutor, ut apud eruditos audit, idoneus medicus futurus sit languentis (quod ejus patroni putant) apud nostrates chronologiæ.

Linea 45. — *Sepultus est in Græcia*. De loco ubi exsulaverit, martyrium subierit, atque sepultus fuerit B. Clemens, complures erudite scripserunt. Collegit eorum sententias Philippus Rondininus, Faventinæ Ecclesiæ canonicus, in opere Romæ impresso anno 1706 de *S. Clemente papa et martyre, ejusque basilica in urbe Roma*. Libro I, cap. 1. n. 41, Baronii notas indicat in Martyrol. ad diem 23 Novembris, statuentes Chersonam oppidum Tauricæ Chersonesi ad Bosphorum Cimmerium, dictam quoque *Heraclium*, eo quod fuerit Heracliensium colonia, et notiore factam exsilio Justiniani Junioris, esse locum exsilio et martyrio sancti pontificis celebratum. Inde enim translatum fuisse Romam corpus ejusdem martyris, opera SS. Methodii et Cyrilli, qui Slavorum et Moravorum apostoli dicti sunt sub Adriano II, probat ex Actis apud Petrum de Natalibus idem Baronius etiam in notis ad diem 9 Martii. Quod autem in *Græcia* sepultus dicatur ab auctore Libri Pontificalis, sive in *Lycia*, mendum putat amanuensis, et reddendum *Bycia*, palude a Byco fluvio ibidem recensito per Ptolemæum in tabula Europæ octava: a At Heribertus Rosweidus (sequitur Rondininus. n. 42) in notis ad libellum Adonis archiepiscopi Viennensis de *Festivitatibus sanctorum apostolorum, et reliquorum qui discipuli, aut vicini successoresque apostolorum fuerunt* ad diem 23 Novembris, locum Adonis adnotationibus exornans: *Trans mare Pontum, in eremo quod adjacet civitati Chersonæ, relegatur*, erudito admodum examine quærit et disputat ubinam re ipsa sanctus Clemens papa exsulaverit. Animadvertit si quidem Breviarium Romanum ante postremam correctionem hæc olim exhibuisse: *A Trajano imperatore relegatus est in insulam Lyciæ*, ubi deinde pro *in insulam Lyciæ* substitutum fuit *trans mare Pontum*. In Actis apud Mombritium de insula Lyciæ, hæc leguntur: *Passus est autem sanctus Clemens episcopus urbis Romæ sub Trajano imperatore, et Aufdiano duce in Cersona civitate Lyciæ sub nona die Kalendarum Decembris, quam lectionem confirmat insignis membranaceus codex bibliothecæ Barberinæ a Rondinino conspectus. Rosweidi sententiam luculentius astruit n. 42, ejusdem verba ita producens: Venia spero mihi dabitur, si certum exsilio locum, in quem Clemens papa relegatus fuit, coner producere, idque non tam conjecturis, quam certo indicio. Existimo igitur eum in Leucam insulam (quæ et Achillea dicitur) Chersonæ proximam relegatum. Quod si quis Leucæ nomen post in Lyciæ migrasse velit, non magnopere refragabor, In Leucam autem insulam ablegatum Clementem papam astruo. Ita Rosweidus. Leuca hodie insula parva est Sarmatiæ Europæ in Ponto Euxino, ostio Borysthenis fluvii objecta cum oppidulo cognomine, quæ et Achillea dicta fuit a Pomponio Mela. Id etiam veteri Anastasii codici de Romanis pontificibus in Vita Clementis consentaneum esse probat Rosweidus, ubi legitur... Qui etiam sepultus est in Græcia; quem locum Bardonius, ut præmisimus, tanquam mendosum expulit.*

at sanum esse Rosweidus defendit, qui vel inde patet, quod Marius Niger geographiæ peritissimus asserit, adhuc hodierna tempestate Leucam insulam vulgo vocari *Græciariam*, quod parum ab Anastasii *Græcia* : apud quem forte etiam *Græciaria* legendum quis divinaverit : ideo *Græcia*, vel *Græciaria* fortassis dicta, quia Taurica Chersonesus, ubi sita est, teste Ammiano Marcellino libro 22, plena sit coloniarum *Græcarum*. Præterea hanc insulam Leucam fuisse ex eo itidem arguit quia exsiliis aptissima atque deserta ; unde Arrianus in Periplo Ponti Euxini : *Insula hæc, inquit, deserta est ab hominibus*. Necnon Ammianus Marcellinus loco citato : *In hac Tauricia (scilicet Chersoneso) insula Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata*. Et demum hanc putat, quia tota saxosa est, et rupibus ardua, ut præter Acta notat Festus Avienus in orbis terræ descriptione :

..... ubi concava saxa.
Cedit in antra sinu rupes, ubi saxa dehiscunt
Molibus extensis, et curvo fornice pendent.

Atque hæc Rosweidus de loco exsiliæ Clementis papæ, tum ad lucem veteris Breviarii cum ad Anastasii lectionem stabilendam et explicandam. »

Hactenus Rondininus: qui merito observat, ex his vindicari a Rosweido utramque lectionem, Anastasii scilicet et Breviarii. Ad hanc Rosweidi vindicationem confirmandam, et extendendam ad contextum Actorum apud Mombrinium, ac veteris Breviarii, ubi insulam *Lyciæ* nominant, quæ aliis ab auctoribus *Leuce* dicitur, nonnulla conferam documenta, quæ comprobant, eundem ferme locum indicari per tres illas circumscriptiones paulo ante memoratas : « Sepultus est in *Græcia* : relegatus est in eremum adjacentem civitati Chersonæ ; et passus est in *Cersona* civitatæ *Lyciæ*. » Tres hæc circumscribendi formulæ significant eandem insulam inhospitam *Leuce* Achilli sacram, et proximam civitati Chersonæ coloniam Heracleensem, a qua non longe aberat fluvius *Leuces* dictus Valerio Flacco, Ptolemæo autem *Lycus*, de nomine alterius *Lyci* fluminis allabentis Heracleæ Ponti, matri ejusdem Coloniam Chersonæ : cujus proinde tractus littoralis potuit *Lyciæ* vocabulum apud indigenas obtinere, non secus ac prope Trojam *Lyciensis* ager plane diversus invenitur a *Lycia* provincia.

Celebratur ab antiquariis nummus insignis *Heracleæ Ponti*, a Vaillantio aliisque memoratus inter Græcos imperatores Gordiani Pii, doctissimis vero expositionibus illustratus ab ill. senatore Florentino Philippo Bonarrotta inter selectiora numismata musei eminentissimi card. Gasparis de Carpino. Antica nummi pars refert laurea coronatum caput Gordiani cum epigraphæ consueta M. ANT. ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. M. Antonius GORDIANUS AUGUSTUS. Aversa in parte spectatur circus, templum exastylum, simulacrum Herculis, et imago athletæ victoriam consecuti ; leguntur autem litteræ, ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, dialectum Doricam indicantes, et Latine reddendæ, HERACLEOTARUM MATRIS COLONIARUM CIVITATUM. Heracleam Ponti hoc in nummo expressam demonstrat eruditissimus interpres conditam ad Sangarii ripas, et *Lycus* fluvio ita proximam, ut Eustachius asserat duobus tantum lateribus jugeri ab illo distare. A Bœotis et Megarensibus fundatam fuisse circa olympiadem 55, quando Cyrus obtinuit Medos, confirmat pluribus ex auctoribus, præsertim ex Justino, Pausania, Apollonio et Scymno Chio. Ab Hercule quoque dictam *Heracleam* refert pluribus de causis : ejusdem vices prosperas, et adversas perstringit : et colonia, a suis civibus ea fœderata deductas, et in nummo indicatas, Aristoteli quoque memoratas, enumerat, nominatim recensitas a Strabone. Sunt vero *Chersonesus* ista, seu *Chersona*, de qua loquimur, et *Callatis*, sive *Callatia*. In his autem coloniis a se deductis

A Heracleenses complura reliquerunt vestigia locorum, et nominum patriæ originis. Nam et ipsa colonia Chersona, seu Chersonesus nomen obtinuit suæ metropoleos *Heractium*, ita appellante etiam Ptolemæo, uti card. Baronius observat in notis ad Martyrologium ad diem 23 Novembris, et Baudrand in Lexico geographico. Patrii quoque fluminis *Lyci* cognomentum a sua metropoli acceptum indidit fluvio proximum littus alluenti, et memorato apud Valerium Flaccum simul cum Tanai, et Hypani, quem admodum observat idem Baudrandus. « *Lycus*, inquit, fluvius Scythiæ Europæ a Valerio Flacco cum Tanai, et Hypani memoratus, qui *Lycus* dicitur Ptolemæo. » Et paulo post de alio *Lycus* Heracleæ Ponti allabente ita scribit. « *Lycus* fluvius Paphlagoniæ Plinio, in Pontum Euxinum apud Heracleam Ponti per mediterraneos fluens, et cujus meminit Ovidius lib. IV de Ponto, elegia 40. » Repetit subinde sub cognomine appellatione *Lycum* illum Sarmatiæ Europæ, antea indicatum sub verbo B *Lycus*, ejusque situm et influxum describit in Mæoticam paludem, satis proximum tractui littorali Achillis memoriæ sacro cum insula inhospita eidem dicata prope Chersonam, uti videre est in Tabula geographiæ imperii veterum Romanorum, edita Romæ, Parisiis, et Londini. Baudrandi verba sunt : « *Lycus* fluvius Scythiæ Europæ Ptolemæo, in paludem Mæoticam influens inter Cnemam et Hygrin urbes, qui *Lycus* a Flacco appellatur. »

Quare sive insula *Lyci* dicta fuerit *Leuca*, utpote ab ostiis fluvii non valde remota, sive *Lycia* nominaretur a Colonis Heracleensibus pars agri Chersonesii, et *Leuce* insulæ objecti, et fluvio *Lycus* (quem admodum etiam tractus Troadi adjacentis, *Lyciæ* appellatione censetur, licet ingenti terrarum spatio distet a *Lycia* provincia Asiæ minoris); sive ut Achillis de nomine littoralis portio Chersonesi, et insula vocata est ab eisdem colonis, ita etiam de *Lyci* regis memoria celebris fuerit tum *Lycus* ille fluvius, qui et *Leuces* promiscue dicitur invenitur a deductis coloniis, non secus ac insula *Leuce*, et *Lycia* appellata : satis perspicuum fit ex origine ac deductione istarum coloniarum in Tauricam Chersonesum ab Heracleensibus Ponti, tum apud geographos privato studio, tum etiam in nummis publico testimonio signata, non adversari sibi, neque invicem pugnare lectiones libri Pontificalis, quæ in *Græcia* sepultum perhibent sanctum Clementem, eum lectionibus Breviarii, et actorum, quæ in *Lyciæ Chersonæ insula*, sive tractu littorali, *Lyci* fluminis ostia aperiente inter Tanaim et Hypanim, memorant ejusdem martyrium et sepulcrum : cum diversa ejusdem loci nomina habenda sint *Græcia* et *Græciaria*, *Lycia* et *Leuce*, *Lycus* seu *Leuci* fluvio proximi, et *Chersoneso* sive *Chersonæ*, coloniam Heracleensem trans Pontum Euxinum ductæ, subjecti, aut vicini.

Censoriam itaque virgam cohibeant necesse est criticis rigidiores, qui non verentur fabulis accensere ea, quæ recitantur ex Actis, et documentis veteribus, ac genuinis de exsilio Clementis trans mare Ponticum, quæ de martyrio Chersonæ consummato sub Trajano, quæ de mortis genere eidem illatæ per submersionem: quasi petita sint ex interpolatis, aut conflictis narratiunculis, et somniis apocryphorum. Concedunt Joannem apostolum in Pathmos insulam Asiæ minori adversam in *Ægæo* relegatum a Domitiano, postquam a Tertulliano acceperint, eum Romæ in ferventis olei dolium fidei Christianæ asserendæ causa immersum fuisse, unde divinitus abiit illæsus. Concedunt philosophos, præsertim Stoicos, Urbe pulsos sub Vespasiano Domitiani patre, et in insulas relegatos, quosdam etiam truncatos capite, ita affirmante Dione. Verentur tantummodo admittere unum Clementem actum in exsiliis fuisse sub Vespasiano, vel Domitiano, paulo ultra *Ægæum* et *Pathmos*, quo relegabatur Joannes sub eodem Domitiano. De sub-

ne solius Clementis dubitant sub Trajano, nec non fuerint exempla mitiorum temporum: non genuinas fatentur epistolas *optimi principis* inscribentis, e Christianis delatis in Byquod sacrificare diis nollent, quosdam esse sic afficiendos: et veracem putant historiam Suetonii, ac Dionis, sub æque miti principe o addicentem morti, ac naufragio integram a reorum, undeviginti hominum millia juguaut mergenda, aut incendio absumenda, si n detractarent, spectaculi causa in dedicatione i operis ad lacum Fucinum. Nos vetera Ecomonumenta honestius habentes, cum Eusebio onymo, Clementem superstitem fuisse assead initia Trajani; cum libro Pontificali, et ris, abisse pontificatu Romano credimus sub iano, pulsumque in exsilium Chersonam ibi martyrio affectum: et sacrum ejus corpus jacuisse tandiu sepultum, donec S. Metho- t Cyrillus episcopi Slavorum, ac Moravorum i dicti, Romam transferri curarunt nono sæculo, Ecclesiam regente Nicolao I. cunda translatione, qua in Piscariam insulam tum fuisse corpus, sive corporis partes non- otendunt, nihil attinet hic disserere: licet ibi iis, qui astruunt, referatur ad tempora i II; attamen in libro Pontificali nec vola- stigium illius invenitur. Quare notarum non- nam curam non exigit. Hanc assertam transla- maturo examini subdidit laudatus Rondini- pud quem videri possunt argumenta, quibus ur. Unum moneo, scilicet, in notis R. P. Pa- rioris ad hunc numerum mox producendis im videri novum errorem de Piscariensi hac- tione sub Ludovico II, dum *Piscariam insulam Benacensi* ditionis Venetæ Pagius obrudit, onterraneis ignotam, pro Piscaria insula Ca- sia ad Aternum fluvium in Aprutio citeriore sia regni Neapolitani, cum qua de translatis s S. Clementis papæ et martyris iis est in- tores expensos a Rondinino.

CIACONII.

15. — *Hic fecit septem regiones dividi notariis.* S. Clemens ordinavit numero septem, quibus Regiones XIV divisit, ut singuli res gestas om sollicitè et diligenter per regiones suas sitas describerent. Quorum umbram Roma- lis protonotarii, qui participant vocantur, ii, nunc autem XII, tenent.

17. — *Hic fecit duas epistolas, quæ catholicæ sunt.* Scripsit sanctissimus et doctissimus x potentissimam et gravissimam nomine Ro- ecclesiæ epistolam, qua schisma Corinthiorum cult, et nutantem eorum fidem confirmavit: nen injuria temporum intercidit. Quibus ob- r Romanam Ecclesiam etiam ab initio au- tem suam interposuisse in moderandis quoque um ecclesiis. Eusebius characterem in ea ipsissimum, et stylum expressisse scribit lib. . Eccl. quem Paulus in sua ad Hebræos. enta non contemnenda hujus epistolæ repe- r apud Justin. Mart. 47 ad Orthod. Clem. trom. lib. I, IV et VI, Basil. Mag. lib. de Spi- neto c. 29, Athanasium disp. contra Arium Nic., Epiphanius contr. hæres. 27, Euseb. Hist. cap. 46 et 37, Hieron. lib. I. contra Jo- Comment. min. et 4. c. ad Ephes. et Ire- Fertur, et secunda ejus nomine epistola, quam ibus reprobari dicit Hieronymus. Exstant inque Clementis epistolæ de vera fide, et recte aenda regendaque Ecclesia ad Jacobum fra- trum Hierosolymorum episcopum; quem id- . 80 canones apostolorum collecti, et libri nstitutionum apostolicarum.

14. — *Ideo Linus et Cleto ante eum con- tur.* Paulo ante mortem Petrus Clementem

A Romanum pontificem, et successorem suum, summa cum auctoritate, quam a Christo acceperat, designavit. Verum Petro ex hac vita sublato, divino consilio cessit, et subire illud munus, et onus Clemens recusavit, ne suprema dignitas Ecclesiæ, et potestas hæreditaria fieret, et arbitrio unius, non totius multitudinis electione administranda crederetur; proinde Lino et Cleto, qui coadjutores B. Petri antea fuerant, prælati, quartus ipse pontificatum inivit.

Linea 44. — *Obiit martyr anno Trajani tertio.* Anchora scilicet ad collum ligata, in mare, prope civitatem Chersonesum, submersus, anno Christi 100, Trajani III, nono Kalendas Decembris. Sub hujus pontificis tempore Joannes apostolus, Evangelium, Epistolas et Apocalypsim scripsit.

PAGII.

B Linea 4. *Multos libros.* Illas duas epistolas genuinas et germanas esse probatur ex Veterum testimonio, qui illas citant. Priorem quidem S. Irenæus lib. I adversus Hæreses, cap. 3. memorat ut traditionis promptuarium. Eam item laudant Origenes lib. II de Principiis cap. 3, S. Clemens Alexandrinus lib. I Stromatum, Eusebius lib. 3. Hist. Ecclesiast. cap. 38, S. Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiast., in Clemente, Photius in Biblioth. cod. 113 aliique. Posterioris meminere idem Pothius cod. 126, et S. Epiphanius hæresi 30, num. 15. Quantum autem ex his fragmentis colligitur, hæc posterior epistola salutaria documenta, *admonitionemque vitæ melioris* continebat, ut scribit ibidem Photius. Quæ adversus illas adducuntur argumenta refellit Natalis Alexander sæculo primo.

C Præter has duas epistolas, quinque aliæ sub S. Clementis nomine circumferuntur, quarum duæ priores sunt ad Jacobum fratrem Domini; tertia ad omnes episcopos, presbyteros, et fideles; quarta ad Julium et Julianum; quinta ad Jerosolymitanos: sed cum illæ omnes tanquam supposititiæ ab eruditis rejiciantur, sicuti et decem libri Recognitionum, Itinerarium S. Petri, Disputatio ejusdem apostoli cum Appione, et Liturgia, quæ eidem Clementi ascribuntur, de iis, utpote jam ab omnibus rejectis, et damnatis agere superfluum, et inutile judicamus; de quibus legendus idem Natalis Alexander laudatus. Porro omnia Clementis opera, tum genuina, tum spuria, in unum collecta, et annotationibus illustrata Græce et Latine edidit idem Cotelerius in Patribus apostolicis. Parisiis, 1672, fol.

D Sed hic paucis agendum de *Constitutionibus et canonibus apostolorum* nomine inscriptis, quarum duarum collectionum auctorem multi faciunt sanctum Clementem; quia licet ambæ inter apocrypha recenseantur, *Canones tamen apostolorum* vulgo dicti, singulari quadam Ecclesiæ primitivæ doctrina referti sunt, Constitutiones quidem octo libris comprehensas Carolus Bovius Ostunensis episcopus anno 1573, in lucem emisit, et e Græco in Latinum sermonem transtulit: eas postea Franciscus Turrianus Latine interpretatus est, et commentariis illustravit. Verum harum constitutionum auctor non est Clemens Romanus, quia Eusebius lib. III, cap. 45, et Hieronymus de Script. ecclesiast. cum de scriptis S. Clementis agunt, unam duntaxat illius ad Corinthios epistolam recensent. Præterea Humbertus cardinalis episcopus Sylvæ candidæ, Leonis IX apud Constantinopolim legatus, Nicetæ Pectorato Constitutionum apostolicarum loca quædam contra Sabbati jejunium objicienti, his verbis respondet: « Hoc asserere conaris ex apocryphis libris, et canonibus pari sententia SS. Patrum repudiatis. » Et paulo post: « Unde nos quoque omne apocryphum abjicientes dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini. » Citaverat autem Nicetas quintum, et septimum librum Ordinationum, seu Constitutionum apostoli-

carum. Ex qua Humberti responsione Christianus Lupus in parte II ad canonem 2 Trullanum colligit, Constitutiones illas apocryphas esse, fuisse sententiam sedis apostolicæ, cujus legationem Humbertus gerebat. Præter Lupum legendi etiam Schelestratius in parte II Antiquit. illustr. dissert. II, cap. 2, Natalis Alexander sæculo primo, aliique qui plura de his Constitutionibus habent.

Quod attinet ad Collectionem, quæ sub ejusdem Clementis nomine circumfertur, qui apostolorum canones numero 85 in unum corpus collectos fidelibus proposuisse perhibetur, eam Marca lib. III, cap. 2, num. 5, anteriorem synodo Nicæna, sed posteriorem anno 258 videri scribit. Ratio prioris est, quia Constantinus imperator in epistola II ad Eusebium et Antiochenos citat canonem decimum tertium, ex quo eruitur eos canones ante Nicænam synodum cognitos fuisse. Eos vero fuisse posteriores anno ducentesimo quinquagesimo octavo ex eo deducit, quod Firmilianus Cæsareæ episcopus iis usus non est ad probandam consuetudinem quæ vigeat in Oriente repudiandi hæreticorum baptismi: cum tamen ipsi aperte faverent: canon enim 45 sic conceptus est: « Episcopum, vel presbyterum, qui hæreticorum baptismum, vel sacrificium admiserit, deponi jubemus. Quæ enim est conventio Christi cum Belial? vel quæ pars est fidei cum infideli? » Et canon 46: « Episcopum, vel presbyter eum, qui vere habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem et crucem Domini, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus. » Cum itaque Firmilianus in epistola ad Cyprianum contra hæreticorum baptismum militans, consuetudinem a Stephano papa laudatam, stylo acriori quam oportebat catholicum episcopum, excipiens, anno 256 aut 257, quo eam scripsit, canones prædictos non allegarit, ex ejus silentio colligere est, incognitos ea ætate fuisse canones apostolicos.

Eos canones post concilii Nicæni tempora tam in Oriente, quam in Occidente apud quosdam catholicos prævaluisse (varia tamen de eorum numero fortuna) licet colligere ex antiquissima canonum collectione, quæ primum in Oriente a Græcis fuit collecta, et ante tempora Dionysii Exigui exstitit. Unde quod Gelasius papa in Romana septuaginta episcoporum synodo posuit: *Liber canonum apostolorum apocryphus*, commodo sensu venit intelligendum. Præterquam enim quod hæc verba non habentur in codice Justelli, dici potest, id a papa Gelasio dictum, quia hi canones non sunt ab apostolis, sed ab aliis collecti: unde recte Marca laudatus n. 7: « Variæ sunt classes apocryphorum in notitia Gelasii, ut observarunt viri eruditi, cum non tantum fragmenta hæreticorum veniant in hunc sensum, sed etiam Opuscula tractatorum, in quibus sunt nævi quidam. » Nec alio exemplo indigemus, quam Eusebii Historia, quam apocryphis accenset Gelasius, cum tamen parum antea illam recipiendam statuisset, quod nimirum velit hos Historiarum libros nævis quibusdam permistos, licet, inquit, « propter rerum notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos. » Idem, inquit Schelestratius laudatus cap. 4, dicendum de Canonibus apostolorum, singulari quadam Ecclesiæ primitivæ doctrina refertis, licet aliunde ob certos nævos inter apocrypha a Gelasio recensitis.

Neque ab antiquis, tam Græcis, quam Latinis Scriptoribus, subdit idem Schelestratius, hi canones fuere rejecti, ut patet ex quinquaginta canonibus ubique olim receptis, et confirmat post Gelasium collectio Dionysii Exigui. Post Dionysium Cresconius, nescio cujus civitatis in Africa episcopus, qui in sua collectione usque ad quinquaginta canones apostolorum enumerat, et ad titulos suos comprobandos adducit. Meminit et Anastasius Bibliothecarius Stephani papæ IV seu potius III, qui in synodo

Lateranensi anno 769 statuit actione IV: « Non amplius suscipiantur apostolorum canonum prolata per S. Clementem, nisi quinquaginta capita, quæ suscepit sancta Dei catholica Romana Ecclesia. » Publicavit hoc concilium Holstenius, et laudatam ex eo decisionem confirmat Humbertus Leonis IX legatus in responsione ad libellum Nicætæ presbyteri, et monachi contra Latinos editum: « Clementis librum, id est, Petri apostoli Itinerarium, et apostolorum Canones numerant Patres inter apocrypha exceptis quinquaginta capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ fidei adjungenda. » Et hæc quidem de Ecclesia Occidentali, quinquaginta apostolorum canones non improbante, sed demum per pontifices, et synodos approbante, et ubique fere recipiente.

Ut latius sese extendit Orientis Ecclesia in recipiendis apostolorum canonibus, quos octoginta quinque omnium primus suæ quinquaginta titulorum collectioni inseruit Joannes Scholasticus, ut notat Justellus in præfatione ad tomum II bibliothecæ Juris Canonici, et idem Joannes Antiochenæ Ecclesiæ presbyter ex ordine Scholasticorum, qui in præfatione ait: « Sancti Domini discipuli, et apostoli octoginta quinque canones Clementis operi ediderunt. » Eos, post hanc Joannis collectionem, recipit et probavit synodus Trullana canones 2 et post eam synodus generalis VII quæ actione I consensit ex bibliotheca patriarchii Constantinopoleos, tam canonum SS. apostolorum, quam SS. synodorum libros in medium afferri: « Et notarius venerabilis patriarchii legit: Canon SS. apostolorum quinquagesimus tertius (nunc quinquagesimus secundus): Si quis presbyter eum, qui convertitur a peccato, non suscepit, sed adjecerit, deponatur, » etc. Usque ad 77. recenset Alexius Aristinus Ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconus in Synopsi canonum, quæ nunc primum publicata est in tomo II bibliothecæ Juris Canonici, ubi post Aristinum subnectitur epitome canonum Symeonis magistri et Lagothetæ, in qua exhibentur canones apostolorum octoginta duo. Subnectitur et Synopsis canonum Arseni monachi, qui ad cap. I subdit; SS. apostolorum canones octoginta quinque, et alios apostolorum canones passim exhibet, ut octoginta quinque canones admisisse constat, quos et diu ante illos collectores admisit Photius in Nomocanone, ad quem edita præfatione scribit: « Canones qui SS. apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti octoginta quinque. » Ex quibus videre licet Orientales passim omnes octoginta quinque canones admisisse, qui de facto post decretum Gratiani jussu Gregorii XIII, editum, inveniuntur, ut et passim in omnibus conciliorum editionibus. Plura Schelestratius laudatus, et Natalis Alexander, dissert. sæculi primi Ecclesiæ. Videndus etiam Cotelerius in notis ad canones apostolicos, quæ habentur in parte secunda Operum SS. Patrum qui temporibus apostolicis floruerunt.

Linea 45. — *Sepultus est in Græcia*, etc. Ejus corpus sedente Adriano II Romam translatum est, et deinde, petente Ludovico Augusto hujus nominis II, ad monasterium Casæ-aureæ ab ipso fundatum in insula Piscaria, ad Benacum lacum, hodie in ditone Venetorum, asportatum eodem Adriano II annuente, ut legere est tom. III Criticæ Baronianæ.

SOMMIER.

(Tom. I Hist. dogm., pag. 422.)

Linea 7. — *Hic fecit duas epistolas*. Una nobis superest ex ejus epistolis, scripta ad Corinthios, quæ cum intercepta fuisset, ac deperdita pluribus sæculis, ante annos circiter octoginta feliciter reperta est in fine codicis Bibliorum, cujus ætas fertur ad Nicæni concilii tempora pertinere. Codicem hunc allatum fuisse constat ex Turcorum ditone ad Carolum I Magnæ Britannicæ regem (narrante Patrio Junio in Præfat. ad eandem epistolam a se editam).

Antiqui Patres magnis laudibus efferunt remoram Clementis epistolam, quam recognoscunt tanquam validissimum testimonium auctoritatis Romanæ Ecclesiæ, ad pacem et unionem inter fideles conservandam, ad eos firmiter in fide stabiliendos qui nutarent, et ad annuntiandam et altius imprimendam animis apostolicam traditionem. His enim iisdem vocibus utitur Irenæus: « Sub hoc igitur Clemente (inquit lib. III adv. Hæres. cap. 3) dissensione non modica inter eos, qui Corinthi erant fratres, facta, scripsit quæ est Roma: Ecclesia potentissimas litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans, et reparans fidem eorum, et annuntians quam in recenti ab apostolis acceperant traditionem. » Eusebius Cæsarensis, qui eadem ferme sententia de Clementina epistola loquitur, addit ætate sua consuetudinem viguisse pluribus in Ecclesiis ut publice legeretur. (*Hist. Eccl.* lib. III, cap. 42.) « Hujus vero Clementis una fertur esse epistola, omnium iudicio approbata, illustris illa quidem, et digna plane admiratione, quam tanquam ex Romanæ Ecclesiæ persona ad Corinthiorum Ecclesiam tunc quidem exaravit, cum jam Corinthi gravis esset inflata seditio. Hanc sane cum veterum, tum nostra ipsorum memoria plurimis in Ecclesiis publice lectam usurpatamque cognovimus. »

Ejusdem epistolæ summam proponit, eaque in primis, quæ de humilitatis custodia, de fuga æmulationis, de obedientiæ regulis, et reverentiæ erga eos qui divina auctoritate nobis præsent, ibidem enuntiantur, quemadmodum ex versione Patrici Junii leguntur, uti pag. 426: « Servetur itaque corpus nostrum in Christo Jesu, et unusquisque proximo suo subjiciatur juxta ordinem, et dignitatem, in quo gratia, et dignatione ejus, positus est. . . . Summo quippe sacerdoti sua munera tributa sunt; sacerdotibus locus proprius assignatur, et levitis sua ministeria incumbunt: laicus præceptis laicis constringitur. Unusquisque vestrum, fratres, in suo ordine, statione manens, Deo in bona conscientia gratias agat, et cum decore intra præscripti ministerii sui canonem se contineat. Contra presbyteros seditio nem movere, et hic quidem rumor non tantum ad nos, sed ad eos etiam, qui a nobis, et a fide animo sunt alieniore manavit. Tollite igitur hoc de medio quam celerrime. Melius est enim in ovili Christi parvos, et in æstimatione bona reperiri, quam sibi videri aliis eminentiores, et extra ejus cancellos foras ejici. » His ex epistola Clementina productis, ita prosequitur Sommier pag. 426.

Utinam hodie complures Occidentis Ecclesiæ ita frequenter leclitarent epistolam Clementis, uti olim Orientales in ejusdem lectione detinebantur! Utinam eodem successu lectio nunc procederet, qua antiquitus apud Corinthios! Similes plane sensus venerationis perciperent erga Clementem XI ac versus Clementem I, cujus successor ille est: et inde colligerent, non secus ac Irenæi ætate compertum fuit, a quo testimonium tenemus adeo illustre, ab Ecclesia catholica remedium præstantissimum sem-

A per habitum, et adhibitum ad morum corruptionem avertendam, ac reserandam, necnon ad perversa et falsa dogmata confundenda atque expugnanda: ut nempe ad illam traditionem, ac fidem provocatio, et recursus fiat, quam Ecclesia Romana ab apostolis accepit: ut teneamus ad Ecclesiam hanc, ubique gentium ab universa antiquitate recognitam tanquam principem omnium Ecclesiarum, et auctoritate præcipua præstantem, cujus in sinu Christianæ religionis puritas, et integritas semper enituit per successionem episcoporum non interruptam, necessario convenire debere omnem ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles. « Maximæ (ait Irenæus *adv. Hæres.* lib. III, cap. 3) et antiquissimæ, et omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus apostolis Petro, et Paulo fundatæ, et constitutæ Ecclesiæ. eam quam habet ab apostolis traditionem, et annuntiatam hominibus fidem, per successionem episcoporum venientem usque ad nos indicantes; confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, et malam sententiam præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorum principatum, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles: in qua semper ab his qui sunt undique conservata est ea, quæ est ab apostolis, traditio. »

S. Clemens ad eosdem Corinthios secundam quoque dederat epistolam, cujus nonnulla tantum supersunt fragmenta, quæ nobis indicant salutaria monita ad vitam recte instituendam in ea fuisse complexum. Phot. Biblioth. cod. 426: « Altera quoque epistola, et ipsa institutionem vitæ continet melioris. » Videndus etiam Euseb. *hist. Eccl.* lib. III, cap. 32, et Hieronym. de *Script. Eccl.* in Clemente. Hujus secundæ epistolæ auctoritas non adeo certa est ac superioris.

C Prioribus Ecclesiæ sæculis attributa invenimus Clementi papæ alia quoque opera, veluti libros Recognitionum, seu acta S. Petri, quorum testimonio usus est Origenes tom. III *Commentar.* in Genesim, a Rufino Latine reddita: Constitutiones apostolicas, a S. Epiphano productas hæresi 25, 45, 70 et 80, quarum plures editiones hodie tenemus: Clementinas, nempe collectionem epistolarum aliorumque operum præfixo hujus Clementis nomine. Verum cum ex his aliqua sint evidenter supposititia, alia mutilata, et erroribus interspersa, a nobis non producentur, ut eorumdem testimonio comprobem ea quæ de S. sede mihi dicenda sunt.

Linea 44. — *Episcopus per diversa loca quinque.* Martyrologium Romanum die XI Augusti meminit S. Taurini episcopi a Clemente ordinati. Yvo Carnutensis et Baronius alios quoque sanctos episcopos memorant ejusdem pontificis jussu in Galliam profectos. « Iste (Clemens) destitavit Lugdunensibus Fotinum, Narbonæ Paulum, Turonis Gratianum, Cenomanis Julianum, » etc. Yvo Carnot. in *Chron.* Mss. citato a Junio Patricio. Vide Baronium ad annum 95, n. 7.

V. SANCTUS ANACLETUS.

ANNO CHRISTI 103, TRAJANI IMP. 4.

5 *Anacletus, natione Græcus, de Athenis, ex patre Antiocho, sedit annos novem, menses duos^a, dies decem. Fuit autem temporibus Domitiani^b, a consulatu*

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a CB, m. 3. ^b B, Trajani.

Domitiani decimo, et Savini usque ad Domitianum XVII et Clementem consules ^b. *Hic memoriam beati Petri construxit et composuit, dum presbyter factus fuisset a*
 5 *beato Petro, seu alia loca, ubi episcopi reconderentur sepulturæ. Ubi autem et ipse*
sepultus est ^c *juxta corpus beati Petri, III Idus Julii. Hic fecit ordinationes duas per*
mensem Decembrem, presbyteros quinque, diaconos tres, episcopos per diversa loca
numero sex; et cessavit episcopatus dies XIII.

CATALOGUS SUR LIBERIO.

Anacletus annis XII, mensibus X, diebus III. Fuit temporibus Domitiani a consulibus Domitiano X et Sabino, usque Domitiano XVII et Clemente.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a Sabini C. ^b B, Trajani IV et Articulaei usque ad Pisonem et Hastam. ^c CB, in pace.

VARLÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 5. lin. ead. 2. A, dies 23, B, 21, lin. 2, A, ann. 42, m. 40, d. 7, B, ann. 44, m. 4, d. 7. lin. 3, AB, Sabini.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuaxo.

Lin. 2, tempore Do. lin. 3, Sabini. lin. 4, et posuit dum presbyter ordinatus fuisset a B. Petro ubi alia episcoporum corpora in sepultura reconderentur. Hic constituit ut clericus comam non nutriat: duas etiam decretales epistolas omni sapientia plenas conscripsit. Hic sub Domitiano principe marty-

A rii gloriam capitis obruncatione suscepit, sepultus qui est j. c. B. P. III (Maz, IV) IV Id.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 2, Cassin., annos 42. lin. 3, Flor. prim., Sabini. lin. 8, episcopos per diversa loca xv, Flor., septem.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, sedit annos IX, mens II, dies X, sed alia lectio superposita, ann. XI, mens. II, dies VII, lin. 3, Domitiano decimo et Savino, lin. 4. Hic memoria B. Petri. lin. 6, III Idus Juliae.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRA.

Linea 4. — *Hic memoriam beati Petri construxit, et composuit.* Anacletus furente ipsa persecutione memoriam, id est, ædem sacram dicavit B. Petro. Memoriam apostolorum et martyrum dictæ ædiculæ sacræ, quæ tempore persecutionis ædificatæ sunt in ipsorum memoriam, quod eorum memoria ibi celebraretur. Optatus Milevit. lib. II: « Denique si Macrobio dicatur, ubi illic sedeat, nunquid potest dicere: In cathedra Petri, quam nescio si vel oculis novit, et ad cujus memoriam non accedit quasi schismaticus? » Et mox: « Ecce præsentibus sunt ibi duorum memoriam apostolorum. » Et infra: « Si nefas tibi videtur, aut reatum putas, memoriis apostolorum, et sanctorum omnium communicasse. » August. in psal. XLIV: « Ostendatur mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. » Idem in psal. LXV: « Melius est ut Romam cum venerit imperator, deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris, quam ut piscator ploret ad memoriam imperatoris. » Idem in psal. CXL: « Imperator venit Romam: quo festinat? ad templum imperatoris, an ad memoriam piscatoris? » Idem de Civit. Dei lib. XXII, cap. 40: « Nos autem martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus. »

BENCINI.

Linea 4. — *Hic memoriam beati Petri construxit, et composuit, dum presbyter factus fuisset a beato Petro.* Ultima verba exstantia etiam in secundo Romanorum pontificum catalogo, originem, et vetustam Presbyteri martyrum institutionem insinuant, quam jejune ab aliis attackam, in præsentibus observationibus enucleandam suscipimus, dum plura ex ea observatione illustrantur, quæ in sequentibus occurrunt. Duos ab ecclesiis, et episcopis leguntur ad ministeria martyribus præstanda delectos in primitiva Ecclesia, diaconos ad corporalia martyrum officia obeunda, presbyteros vero pro animarum cura, et spirituali

earumdem salute. Dediaconorum officio martyribus exhibito, et sollicitudine in ministerio obeundo insignia sunt loca apud veteres, et quia de his a scriptoribus plura notantur, ad martyrum presbyterorum notitiam, de quibus hic liber Pontificalis agit, tradendam subsistere paulisper cogimur. Episcopalis sollicitudinis fuisse hanc provinciam, et in officio promovendo specialem curam docent laudata verba. Liber enim Pontificalis ait, Anacletum memoriam, seu sepulcrum construxisse, et constructionis causam assignat, quia presbyter factus erat a Petro. Presbyteralis porro hæc cura ordini annexa non est ex sua institutione, sed ex superaddita deputatione, quæ alia non est censenda, nisi ministerium assignatum, et officium presbytero demandatum specialissimum pro martyrum necessitatibus in Spiritu sublevandis, et pro universo salutis, et propositi in fide exercitio eis exhibendo. Hanc sollicitudinem in eligendo, aptandoque presbytero pro martyrum cultura in iis, quæ speciatim ad animarum salutem respiciebant, proprie episcopalem fuisse ostendit Cyprianus, qui eo sine opusculum edidit de *Exhortatione martyrii*, ad preces Fortunati, forsitan martyrum presbyteri elaboratum. Enucleatum eo fuit, ut propriam episcopalem sollicitudinem, et presbyteri martyrum officium repræsentaret ipso in libri limine aperit: « Desiderasti, Fortunate charissime, ut quoniam persecutionum et pressurarum pondus incumbit.... ad præparandas et corroborandas fratrum mentes de divinis Scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad cælestem et spirituale certamen animarem. Optemperandum fuit desiderio tuo tum necessario, ut quantum sufficit mediocritas nostra auxilio, divinæ inspirationis instructa, quasi arma, et munimenta quædam pugnaturis fratribus de præceptis Dominicis promerentur. » Necessarium dixit Cyprianus sive ex onere episcopali, sive ex officii Fortunato demandati obligatione, *arma, et munimenta pugnaturis præbere*; ad hoc, ut in angustia agonis milites ad dimicandum alacri, constantique animo in acie starent: quod ita exponere prosequitur: « Parum est, quod Dei plebem classico nostræ

vocis erigimus, nisi credentium fidem, et dicatam Deo, devotamque virtutem divina lectione firmemus. Quid autem potius, aut majus curæ et sollicitudini congruit, quam in commissum nobis divinitus populum, et exercitum in castris cœlestibus constitutum, adversus diaboli tela, et jacula exercitationibus assiduis præparemus? Neque enim idoneus potest esse miles ad bellum, qui non exercitatus prius in campo fuerit..... Aut qui agonisticam coronam quærit adipisci, in stadio coronabitur, nisi usum, et peritiam virium ante meditetur. » Presbyterum Fortunatum instituere, ac instruere voluisse ad munera condigne obeunda, directio ipsa opusculi ostendit, et probat, dum non ad martyres (et si eorumdem sit exhortatio ad viriliter dimicandum), sed ad Fortunatum dirigitur, quia ipsi nempe concreditum fuerat officium presbyteri martyrum, cujus speciale erat ministerium martyribus, in carcere constitutis, ac pro fide pugnaturis arma spiritualia aptare, eosdemque virtutum exercitio consolidare. De fine assignato laudati opusculi ulterior probatio desumitur *ex tribus testimoniorum libris ad Quirinum*, quos eodem plane scopo Cyprianus enucleavit, colligens ex Scripturis loca præcipua pro virtutum exercitio. Argumentum operis transmissi sic describit: « Pro fide, et dilectione tua quam Domino Deo tuo exhibes, fili charissime, petisti, ut ad instruendum te excerperem de Scripturis sanctis quædam capitula ad religiosam sectæ nostræ disciplinam pertinentia: lectionis divinæ succinctam diligentiam quærens, ut animus Deo deditus non longis, aut multis librorum voluminibus fatigaretur, sed eruditus breviario præceptorum cœlestium, habeat ad fovendam memoriam suam salubre et grande compendium, et quia tibi plenum dilectionis obsequium debeo, feci quod petisti; ut laborarem semel, ne tu semper laborares. » Quirinum vero eo fine a S. Cypriano instructiones expostulasse, ut ad martyrum presbyteri officium obeundum aptiores traderet; imo juxta habitas instructiones impigre munus exsecutum fuisse declarant ipsi martyres, Cypriano scribentes, Quirinumque laudantes, quo et episcopalem hanc curam, et designati martyrum presbyteri munus commendant (*epist. 78*): « Agunt ergo tibi nobiscum damnati maximas apud Deum gratias, Cypriane dilectissime, quod litteris tuis laborantia pectora recreasti..... Fecit autem, et prosecutum ministerium tuum, et Quirini dilectissimi nostri. » Quatuor itidem episcopi in sequenti epistola eidem Cypriano rescribentes, edicunt: « Accepimus itaque, frater desideratissime, id quod a Quirino, et a te ipso misisti. sacrificium ex omni opere mundo. » Rogatianus alter martyrum erat presbyter, quem ex officio, quod inter martyres exsequebatur, ad eosdem confessores scribens *Vestrum presbyterum* indigitat Cyprianus, illumque in epistola 5 ad martyres commendat, et ut sequantur monita hortatur: « Ut sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum gloriosum senem, viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute, et divina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto semper, et sobrio, excipiens ferocientis populi impetum, primum hospitium vobis in carcere præparavit, quemadmodum Vester, nunc quoque vos antecedit; quod ut consummetur in vobis, assiduis orationibus Dominum deprecemur, ut initiis ad summa pergentibus, quos confiteri facit, faciat coronari. » Qua expressione clare ostendit munus, et muneris prærogativam, dum ait: *quemadmodum Vester nunc quoque vos antecedit*, nempe extra carcerem presbyterali munere eos serviens, in carcere positus antecedebat, et munere commissi ministerii, et opere, dum proprio exemplo ad fortiter martyrium consummandum gloriosa confessione hortator astabat. Quo sensu Celerinum presbyterum eodem munere donatum, dum etiam carceribus inclusus impigre in officio perseveraret obeundo, antistitem Dei appellat, quia nedum presbyterali eo munere

A fungebatur, verum et carcerum, et pœnarum socius erat (*in seq.*): *Et nunc super ipsos factus antistes Dei*. Tantæ necessitatis, dignitatisque putabatur hocce munus a Cypriano epistol. 37 ut scripserit Carthaginensi clero, dum ad diligendos aptos ministros pro sublevandis martyrum necessitatibus clero hortatur, exoptare se officium exercere, ac proprio ministerio confessoribus adesse. « Quanquam sciam, fratres charissimi, litteris meis frequenter admonitos esse, ut gloriosa voce Dominum confessis, et in carcere constitutis omnis diligentia præbeatur; tamen identidem vobis incumbo, ne quid ad curam desit iis, quibus ad gloriam nihil deest. Atque utinam loci, et gradus mei conditio permitteret, ut ipse nunc præsens esse possem: promptus, et libens solemnî ministerio cuncta circa fortissimos fratres nostros dilectionis obsequia complerem: sed officium meum vestro diligentia repræsentet, et faciat omnia, quæ fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei et virtutis illustravit divina dignatio. » Optabat sanctus antistes *solemni ministerio cuncta circa fortissimos martyres complere*. Itaque specialis horum presbyterorum cura, quam in tota epistola urget, et prosequitur S. Cyprianus erat adesse spiritualibus martyrum necessitatibus. Munera porro presbyteri martyrum, quæ ex Cypriano collegimus, cui hanc integram observationem ecclesiasticam debemus sequentia erant: primo prospicere martyrum saluti, et hortamentis, et sacrificiis. De priori sollicitudine supradictum est. De secundo solemnî ministerio, ut caute ageretur advertit, ne invidia excitaretur persecutorum. Hanc porro adhibendam cautionem scribit clero: « Consultite ergo, et provide, ut cum temperamento hoc agi tutius possit: ita ut presbyteri quoque, qui illic apud confessores offerunt singuli cum singulis diaconis, per vices alternent: quia mutatio personarum, et vicissitudo convenientium minuit invidiam. » Secundo ut ministeria sciant provide præbere, dum discriminandi confessores, et qui coronandi, quique signo in corpore excepto evaserant gloriosi, et singulis hortamenta ministranda. Sic presbyteros martyrum admonendos clero Carthaginensi mandat (*epist. 6*): « Confessoribus etiam gloriosis impertiatur cura propensior; et quanquam sciam plurimos ex his fratrum voto et dilectione susceptos; tamen si qui sunt, qui vel vestitu, vel sumptu indigeant, sicut etiam pridem vobis scripseram, cum adhuc essent in carcere constituti, ministrarentur eis quæcunque sunt necessaria; modo ut scient ex vobis, ut instruantur, et discant, quid secundum Scripturarum magisterium ecclesiastica disciplina disposuit: humiles, et modestos, et quietos esse debere, ut honorem sui nominis servent, et qui gloriosi voce fuerint, sint et moribus gloriosi. » Præcepta, et distincta hortamenta præbenda a presbyteris martyrum confessoribus observat inquit: *Gloriosis* (quo nomine veniebant confessores, qui signo, seu cicatrice ostentabant confessionis factæ indicia, quique ob stigmata, quæ circumferebant, propensiori sollicitudine honorandos decernat: quo nomine Cornelium pontificem, qui carcere stigmata hæc receperat, *gloriosum confessorum* sæpius indigitat S. Cyprianus, Novatianum vero suggillat, qui se gloriosum confessorum dicitabat *absque signo*, ut legere est in epistola Cornelii ad Cyprianum) *Gloriosis*, inquam, *confessoribus* ministranda præcepta, ut in inceptis perseverent: qui vero absque stigmate, sed sola confessione Christi carceres evaserunt et juxta Evangelium, et ecclesiasticam disciplinam presbyteris præcipit, eo monita dirigere, ne inflentur, sed in timore persistent, ostenditque *Scripturarum magisterio humiles, quietos, et modestos* eos esse oportere. Quorum præceptum in libris testimoniorum occurrunt saluberrima dicta a Cypriano collecta Monitum vocat ecclesiasticam disciplinam, contra quam Themisionem eglise

observavit Apollonius supra laudatus apud Euseb. I. v, c. 48: « Themision speciosa avaritia obvelata, qui confessionis signum non pertulit, sed magna pecuniæ vi erogata vincula abiecit, cum ob eam causam modestius deinceps, et submissius agere deberet, tanquam martyr sese offerens, » etc. Hinc tertium presbyteri martyrum occurrit officium ex spirituali cura descendens, quam martyribus præstabant, ut scriberent qui essent consummati martyres, qui gloriosi confessores, qui sola voce Christum confessi carcerem evaserant, ut singulis vel honores, vel reliqua hortamenta præberent. De quibus plures existunt epistolæ Cyprianicæ, et aliorum Patrum observationes. Talis erat Tertullus, de quo supra, qui a Cypriano electus universa martyrum gesta enucleabat. Quarto si persecutorum immanitas commeatum ad confessores interdixit (de qua conqueritur Dionysius Alexandrinus scribens apud Euseb. I. vii, c. 44, pag. 261: « In hunc usque diem non cessat præfectus nostros, qui præsentia ipsius exhibentur, partim interficere crudelissime, partim tormentis dilaniare, partim squalore carceris, et vinculis macerare, interdicens, ne quis ad eos accedat, et perscrutans num quis videatur accedere »), tunc ne in carceribus detenti eo presbyterali ministerio destituerentur, ac necessario exhortationis subsidio, per epistolas clam immisas presbyteri martyrum eadem officia supplebant. Talis censenda est Tertulliani hortatio, seu liber ad martyres inscriptus, qui in ea circumstantia editus, videtur, ut in ipso opusculi limine satis intelligitur, dum sic rem aggreditur (*Lib. II, ad Martyres*): « Inter carnis alimenta benedicti martyres designati, quæ vobis, et domina mater Ecclesia de uberibus suis, et singuli fratres de opibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid a nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum. » Quo loco exprimitur Ecclesiæ sollicitudo utraque, et subministrandi confessoribus alimenta, et acuendi spiritum, eorum præcipue qui C

Utriusque vero curam sic prosequitur expendere: *Carnem enim saginari, et spiritum esurire non prodest: imo si quid infirmum est, curetur; æque quod infirmius est, negligi non debet. Non tantus ego sum, ut vos alloquar... Verumtamen ut gladiatores perfectissimos non tantum magistri, et præpositi sui, sed etiam idiotæ, et supervacue quisque adhortantur de longinquo, ut sæpe de ipso populo dictata suggesta profuerint. Tertullianus forsitan, ut presbyter Carthaginensis huic muneris incumbens, dum sæva persecutio in carcerem commeatum interdiceret, ne proximi ad pugnam necessario hortamento destituerentur, voluit a longinquo veluti gladiatoribus pugnantibus dictata suggesta dirigere. Quo zelo percitus Cyprianus, dum audiret Rogatianum martyrum presbyteram carceribus cum reliquis recludi, etsi commendatissimum illum haberet, cunctosque post primum certamen proxime ad martyrium consummandum ex judicissententia coractari, voluit nihilominus per plures epistolas hortatorias, et Rogatianum, et reliquos hortari ad fortitudinem, et patientiam. Sic enim de epistolis conscriptis loquitur ad eosdem martyres (epist. 7): « Et in primis vobis, fratres charissimi et fortissimi, litteras miseram, quibus fidei, et virtuti vestræ verbis exsultantibus gratularer... Hortamur tamen per communem fidem, per pectoris nostri veram circa vos, et simplicem charitatem, ut qui adversarium prima hac congressione vicistis, gloriam vestram forti et perseveranti virtute teneatis... Danda opera, ut post hæc initia ad incrementa quoque veniant, et consummetur in vobis, quod jam rudimentis felicibus esse cœpistis. » Arctiorem custodiam, qua omnis cum martyribus commeatus erat interdictus, indigitam invenimus, in actis martyrum forsitan ab ipsis presbyteris*

A conscriptis; ibi namque legimus, vel *delicatam custodiam* sicuti in Vita S. Cypriani inquit Pontius, vel *diligentem custodiam*, ut Heraldus in Tertulliani apologeticum pag. 97, et Cujacius observant I. xiv, c. 46. Hinc si quancumque parum remissum ab ea arctitudine, illico confluebant sacri ministri ad spirituales ineundam collationem. Quo spectare videntur acta pag. 46. laudata SS. Perpetuæ et Felicitatis, cum Pudens carcerem præpositus ob virtutem earumdem paululum remisit ab angustia priori: « Post dies paucos Pudens miles optio præpositus carceris, qui nos magni faciebat, cœpit intelligere magnam virtutem esse in nobis, qui multos nos admittebat, ut et nos et illi refrigeraremur. » Equidem sollicitiorem curam incumbere debuisset presbyteris commendi ad carceres docet S. Cyprianus (*epist. 5*), qui temperaturus zelum quorumdam, designatis martyribus suppetias ferre contententium, ita clerum Carthaginensem admodum duxit: « Petro quoque ad procurandam quietem solertia et sollicitudo vestra non desinat. Et si fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conveniendum, et visitandos confessores bonos, quos illustravit jam gloriosis initiis divina dignatio, tamen caute hoc et non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum: ne ex hoc ipso invidia concitetur, et introeundi aditus denegetur, ut dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. » Quo benedictos martyres designatos vocavit Tertullianus *bonos confessores, quos illustravit jam gloriosis initiis divina dignatio*. His opponuntur qui falsi erant martyres, de quibus idem Tertullianus ad Scapul, c. 4: *Viderint qui sectam mentiuntur, quos et ipsi recusamus*. Tandem presbyteri martyrum si in obeundo ministerio bene sese gerebant, ad altiore gradum promovebantur. Numidicus presbyter, qui strenuam operam exhibuit, ad primum ordinem inter presbyteros Carthaginensis Ecclesiæ evehitur, jussu Cypriani, dum *epist. 35* clero Carthaginensi scribit: « Admonitos vos, et instructos sciatis dignatione divina, ut Numidicus presbyter ascribatur presbyterorum Carthaginensium numero, et nobiscum sedeat in clero luce clarissima confessionis illustris, et virtutis, ac fidei honore sublimis, qui hortatu suo copiosum martyrum numerum lapidibus et flammis necatum ante se misit... et promovebitur, cum Deus permiserit ad ampliorem locum. » Alius locus non restabat, nisi ut in episcopum promoveretur. Tanta a Cypriano habita hæc presbyteri martyrum sollicitudo. Anacleto itaque a Petro tribuitur primo hæc provincia, quam in humanis corporum sacris exuviis, et memoria erigenda adimplevit. Erat enim, et istiusmodi sollicitudo propria martyrum presbyteri, ut vel ipse, vel ipsius mandato, industria, aut cura martyrum corpore, ac dilaniata membra reconderentur in apto loco. De qua presbyteri sollicitudine hæc scribit Dionysius in epistola ad Domitium, et Didymum, cum de Ecclesiæ ministris agit, qui martyrum ministerio ab Ecclesia erant deputati, laudatque inter alios Eusebium ubi supra huic operi vigilantem. « Eusebium quem Deus jam inde ab initio roboravit, impulitque, ut confessoribus in custodia positiss (utique arcta, et cui accessus denegabatur) ministeria strenue exhiberet; utque consummatorum ad beatorum martyrum cadavera non sine capitis sui periculo sepeliret. » Clerus Romanus sede vacante dum Ecclesiæ Carthaginensi scribit, apud S. Cypr. *epist. 3*, et recenset martyrum clericos ministros, hanc curam specialiter commendat his verbis: « Et quod maximum est corpora martyrum, aut cæterorum si non sepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus. Cujuscumque ergo vestrum quacunque occasione effectum fuerit hoc opus, certi sumus eum bonum servum ætimari. » Et S. Cyprianus (*epist. 37*) genera martyrum, quibus ea cura impendenda proponit: « Ut corporibus omnium, qui etsi torti non sunt, in carcere ta-

men glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur, A et vigilantia, et cura propensior. » Et hæc de martyrum presbytero occasione Anacleti, quem antiqui catalogi proponunt, et commendant etiam ex eo quod presbyter a S. Petro constitutus, memoriam supra ejus sacras reliquias exstruxerit.

Linea 5.— *Seu alia loca, ubi episcopi reconderentur sepulturæ.* In secundo catalogo hæc perioche sic legitur: *Hic memoriam beati Petri construxit, et composuit, dum presbyter factus fuisset a beato Petro, ubi episcopi reconderentur.* Liber vero Pontificalis addidit illa verba, *seu alia loca*, ut designaret initia celeberrimi Vaticani cœmeterii, ubi exusta, et læcera priorum martyrum in Neroniana laniena corpora recondita fuere, ac simul pontificum. Loca vero hæc nedum ad corpora reservanda destinabantur, verum etiam ad sacros tempore persecutionis ineundis ecclesiasticos cœtus. Consuetudinis hujus meminit Tertullianus c. 3 ad Scapulam dum refert ferocientis populi clamores, qui obnitebatur omne jus sepulturæ Christianis adimere, prout ademit, et in pœnam sterilitate vexata fuit Africæ regio. « Doleamus necesse est, quod nulla civitas impune latura sit sanguinis nostri effusionem, cum de areis sepulcrarum nostrarum acclamasset: Areæ non sint: areæ ipsorum non fuerunt, messes enim suas non egerunt. » Hinc manavit mos apud alias principes sedes, ut ad apostoli reconditi vicinia episcopi successores reconderentur, quod testantur acta S. Petri Alexandrini ex editione Cambesiana. dum de ejus obitu sic: « Peractis autem vir beatus precibus, osculatusque evangelistæ Marci sepulcrum, et illic cum illo positurum antistitum, reversus est ad tribunos: » Et mox: « Tollentes eum ad evangelistæ Marci sacræ ædis partem australem, ducunt in vallem in qua sita monumenta erant. » In his vero locis sacros cœtus congregari consuevisse docent laudata acta, dum referunt contentionem de loco sepulturæ corporis D. Petri, volentibus nonnullis ut cum aliis episcopis ad vicinia S. Marci reconderetur, aliis alibi. Priores volebant reconduendum ad apostoli Marci vicinia, ubi etiam conversatus fuerat. Conversatio ista denotat locum ubi sanctus martyr sacrum agebat conventum. Perduravit usque ad Gregorii III tempora istiusmodi usus, ac inter clericos Romanos erat presbyter electus, ut incumberet pontificum sepulturæ. Talis erat Gregorius III, de quo liber Pontificalis, cum dixisset, quod per gradus « pervenit ad sacrum ordinem presbyteratus, » mox addit (pag. 173): « Quem viri Romani, seu omnes populi a magno usque ad parvum. . . subito eum, dum ejus decessor de hoc sæculo migrasset, dum ante feretrum in obsequio sui antecessori esset intentus, vi abstollentes in pontificatus ordinem elegerunt. »

BINII ET LABBEI.

Ex BIN. Linea 4.— *Hic memoriam beati Petri construxit, atque composuit.* Per memoriam beati Petri intellige quamdam ædificii structuram ab Anacleto, dum adhuc presbyter esset, in Vaticano constructam, quam olim antiquitas usitatus ecclesiam nominare consuevit. Nam et Augustinus de Civit. Dei lib. xxii, c. 10: « Nos, inquit, martyribus nostris non templa, sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus. » Has merito Caius antiquus theologus, qui tempore Zephyrini pontificis clarruit, teste Eusebio lib. III Histor., c. 24, Trophæa appellat.

Ex LAB. Linea 7.— *Ordinationes duas.* Juxta Platinam, unam.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Anacletum a Cleto decessore distinguendum esse, quos confuderant aliquot antiqui scriptores etiam ex Patribus, nominis affinitate permoti (non secus ac Eusebius ex Marcellino, et Marcello unicum conflavit pontificem) pervicit, Schelestratus Antiquit. illustr. dissert. II, cap. 2, ostendens id valide comprobari ex Romanæ Ecclesiæ documentis; cum patria, parentes, epochæ utriusque sedis, et martyrii sint admodum diversæ: uti constare potest ex consulis utriusque assignatis apud omnes catalogos, et libros Lectionarios, mirifice in iis consentientes, etiamsi codices illi differant in numero annorum, mensium ac dierum, iisdem pontificibus attributo. Cum itaque omnium codicum tanta concordia sit in primo, ac postremo consulatu sedis Anacleti, nempe ex decimo Domitiani collega Sabino (Christi 84) ad Domitiani decimum septimum collega Clemente (Christi 95); et cum Cleto martyrium consignetur die 26 Aprilis Domitiano IX et Rufo coss. (Christi 83), Anacleti vero die 13 Julii Domitiano XVII et Clemente coss. (Christi 95); consequitur, ut hisce ex testimoniis numeri annorum, vitiatum a descriptoribus, et variantes, redigantur ad veram lectionem, assignatis consulis respondentem. Erat annus martyrii S. Cleto signatus coss. Domitiano IX et Rufo (Christi 83): dies vero 26 Aprilis. Inde ad diem 26 Aprilis Christi epochæ 95, Domitiano et Clemente coss. numerantur anni solidi 12: et ad proximos consules Valentem et Veterem, æræ Christi 96 attributos, et primos ex Evaristo assignatis, prædicta die 26 Aprilis claudit annos solidos 13. Tum a die 26 Aprilis ad diem 13 Julii martyrio Anacleti notatum consequuntur menses duo, et dies 47. Ex ea summa annorum 13, mensium 2, ac dierum 47, demptis annis 12, mensibus 10, diebus 7, qui sedi Anacleti assignantur tum in picturis basilicæ S. Pauli, tum in vetustissimis catalogis, ætate Liberii ac Felicis quarti collectis quatrinduo tantum ab ea summa discrepantibus; reliqui sunt menses 4, et dies 10, tribuendi vacationi sedis inter martyrium Cleto et pontificalem ordinationem Anacleti, incidentem juxta hujusmodi computationem in diem Dominicam 7 Septembris anni 83. Nam inde si cœperis numerare summam annorum 12, mensium 10, et dierum 7, quos exhibent in Anacleto picturæ S. Pauli, martyrium Anacleti pariabitur cum die 13 Julii, qua colitur, et cum anno Christi 96, Valente et Vetere coss., Evaristi primo in Catalogis constituto.

Causa vacationis tam diuturnæ, ad quadrimestre spatium extensæ, satis probabilis reddi potest, si Ecclesiæ Romanæ constitutio perpendatur per ea tempora, quæ martyrem effecerant Cleto, et præcipuorum virorum Cleto superstitem conditio, ac gesta animo repetantur. Martyrium subeunte Cleto, in vivis agebat B. Clemens, quem supra vidimus se abdicasse pontificatu Romano, per novennium a se gesto post decessum Lini, et ex Hieronymo aliisque Patribus constat, ad tertium annum Trajani vitam produxisse. Tam Græci, quam Latini tradunt Clementis exsilium trans mare Ponticum circa Chersonam. Inde autem suppetias tulisse laboribus et discriminibus Ecclesiæ, ejusdem opem, et consilia implorantis, etiamsi regimen universarum cum pontificatu Romano jam dimisisset, comprobatur epistola Clementis ad Corinthios scripta Ecclesiæ Romanæ nomine: quam Vendelinus (edit. Cotelerii tomo I, fol. 439, col. 2) datam judicat fervente persecutione Domitiani, anno Christi 95, octodecim annis post dimissionem maximi pontificatus, sponte depositi, ne concepta ethnicorum odia in pastorem, eorumdem rabiem ac sævitiam accenderent in gregis universi perniciem. Cum igitur decedente Cleto tanta esset existimatio Clementis in Ecclesia Romana, pastore viduata, quæ duos a Petro apostolo

consecratos episcopos Linum et Cletum martyrio absumptos videbat, tertiumque superstitem Clementem ab eodem apostolorum Principe pariter initiatum, imo et successorem sibi destinatum, ab experto per novennium regimine se abdicasse ægre ferebat; credibile est nullius successoris ad electionem procedere voluisse, nisi tentaret prius num flecti Clemens pateretur ad hujus Ecclesiæ cathedram iterum conscendendam. Multo autem ægrius consensurus fuisset quisquis eligeretur constante Clementis vita, ejusdem animo non explorato, aut certe non exspectato consilio, et adhortatione ipsius Clementis (quando is in abdicatione persisteret), quibus confirmaretur novus electus ad subeundum onus maximi sacerdotii. His vero nuntiis ultro citroque perferendis, sive trans mare Ponticum jam tum Clemens ageret, sive aliis peregrinationibus apostolici muneris distineretur (certe ab Urbe dissilis, constante causa se subtrahendi a vicinia sedis Romanæ, quam supra attingimus), quadrimestre spatium videri non debet mora diuturnior quam necessitas ferat.

Ab hac vero constantia in recusando removeri non debuit Clemens in morte Cleti (anno 83) cum eadem causæ sub Domitiano tunc imperante vigerent, quæ sub imperio Vespasiani patris illum adegerebant ad exsulandum anno æræ Christi 76, atque ad abdicandum se ab honore summi pontificatus. Dixeram in notis chronologicis ad Vitam S. Clementis, num. 7, propugnationem nostrorum dogmatum et vaticiniorum Christo Domino prænantiantium principatum pacis, quem assentatio servilis Judæorum atque ethnicorum Vespasiano aptare studuerat, cum pacis templum dedicaret anno 76 æræ Christianæ, dedisse ansam Clementi non solum voce, sed etiam scriptis vindicandi oracula fidei Christianæ: eoque nomine odium incurrisse assentatorum, atriensium ejusdem principis, quasi maledicta conscriberet in imperatorem, quem divinis honoribus non prosequeretur, sed longe diversum affirmabat a pacis principe per Isaiam indicato. Id vero in secunda quam vulgo dicunt Clementis epistola, quam priorem esse habendam Vendelinus probavit (editus a Cotelero tomo I, pag. 440, col. 2, cum utraque Epistola G. L.) et memoratam a Dionysio Corinthiorum episcopo apud Eusebium lib. iv, cap. 23, reperit laudatus Vendelinus, ita nos admonens de attempta Clementis cura in advertendis fidelibus a fœda assentatione Cæsaris, et confirmandis in confessione fidei, principatum pacis cum Isaiam tribuentis non mortali cuiquam nihil supra hominem gestanti, sed homini Deo Christo Domino, divinam humanamque naturam in se uno admirabiliter complexo. De tempore enim conscriptæ epistolæ agens ita pronuntiat. «Tempus quoque insinuat pacatissimum, nullis in Ecclesiam periculis turbidum, tantoque magis ad charitatem mutuam, fovendamque pacem hortatoriam. Ad quam (pacem) obtinendam non oporteat inveniri hominem, qui eam largiatur, sed Deum scilicet. Quibus verbis, vel ego fallor, vel innuitur Vespasianus imperator, qui anno nostro 75 festo suo consulatu templum pacis, æternæ, omnium toto orbe pulcherrimum dedicavit; semet existimans illum principem pacis, patrem futuri sæculi, prænantiatum apud Isaiam, cujus imperii non foret finis. Non hunc ergo mortalem hominem, sed Deum inveniri debere monet Clemens, qui æternam pacem suis largitus sit. Tanto ergo epistola hæc prior illa, quæ post 20 demum annos missa fuit Corinthum.» Hæc Vendelinus, referens hanc epistolam vulgo dictam secundam, re autem vera priorem Clementis ad Corinthios ad annum 75, alteram vero a Clemente scriptam ad eosdem Corinthios non suo, sed Ecclesiæ Romanæ nomine, ad annum 95 æræ Christi communis.

Pacatissimam quod dixit tempus, nullisque in Ecclesiam periculis turbidum prius illud sub Vespasiano principe anno 75 epochæ Christianæ quo epi-

stola memorata conscripta fuit, paulo post turbulenti-
tum evasit tum Christianis, tum philosophis et sophistis, uti explicavi superius in notis chronologicis ad Vitam Clementis numero 7. Christianis quidem ob principatum pacis Christo Deo assertum, uti Vendelinus in epistola Clementis deprehendit; philosophis vero ac sophistis ob maledicta in principem jactata a nonnullis, quorum causa, omnes tum sotes tum insontes ex Urbe excedere jussi sunt, pertinacium vero ex numero Hostillus ac Demetrius in insulas relegari, Diogenes virgis cæsus, Eras capite plexus, uti ex historicis Græcis ac Latinis ibidem retuli.

Illæ igitur causæ asserti principatus pacis Christo Domino, quæ suspicionem novarum rerum excitare poterant sub Vespasiano principe in supremo hierarcha Ecclesiæ Clemente, si in urbe perstitisset, eumque providenter impulsisse credimus ad exsulandum, et ad abdicandum a se primatum cathedræ quem gerebat, non segnius urgebant sub Domitiano, ut oblatum honorem successionis post mortem Cleti constanter recusaret. Quis enim dubitat perinde excitatum iri rumorem, aut opinionem affectati imperii a tanto religionis nostræ duce, et antesignano Clemente, si primus inter episcopos, et participes regalissacerdotii Christi iterum haberetur, dum Flaviæ gentis liberi superessent, quibus æternitas imperii, et principatus pacis in Urbe cæterarum domina publica assentatione deferebatur? præsertim cum Domitiani ambitio supra paternam adeo excrevisset, ut Deus ac Dominus inscribi passim et haberi vellet: fortasse ne quidpiam sibi deesse vulgus crederet, quo minus hæres paternæ conditionis, et principatus pacis Quiritibus appareret.

Ne igitur odia intempestiva in universum fidei-
lium cœtum urbanum præsentia Clementis revocaret sub Domitiano, quæ declinaverat, ac suppresserat lege exsiliis suscepta, ac dimissione voluntaria maximi sacerdotii sub Vespasiano, satius duxerit abstinere a regressu in Urbem, et a cathedra jam relicta: atque satius ducens apostolici episcopi munere fungi ultra solitudines Ponti, auctor Romanis clericis fuerit, ut ad liberam electionem procederent successoris Cleti, quem admodum hi præstiterunt, evecto ad sedem Petri Anacleto. Notarunt pridem indicia hujusmodi providentiæ, ac dilectionis in Clementis epistola ad Corinthios data Ecclesiæ Romanæ nomine viri eruditi: quæ detegunt animi sensus præferentes voluntarium exsilium, quando immineret periculum turbarum, unius præsentis causæ excitandarum. Si propter me, inquit, seditio, contentio, et schismata orta sunt, emigrabo, abibo, quocumque volueritis: sive ut Epiphanius refert in hæresi Carpocratianorum 27, cap. 6, quando memorat abdicationem Clementis, *Secedo, abeo, bene stabilietur populus Dei*: quæ verba in commentariis quibusdam a se reperta asserit, adnotante Vendelino pag. 439, col. 2 edit. Cotelerii, et habentur etiam in Græca editione anni 1544, fol. 51, Ἀναχωρῶ, ἀπειμι, εὐσαθῆτο ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ: et aptius respondent occasioni supra indicatæ abstinendi a pontificatu maximo, et abcedendi ab urbe Roma, ne toti Ecclesiæ discrimen, et persecutio immineret ex unius præsulis dignitate resumpta, qua volens lubensque paucos ante annos se exemerat, ut bene stabiliretur populus Dei.

Cætera reservamus notis historicis. Hæc autem ut delibarem in chronologicis suasit necessitas definiendi tempora istorum pontificum: quæ in Anacleto ita videntur assignanda.

Martyrii coronam adepti Cleto die 26 Aprilis anno 83, Domitiano IX et Rufo coss. sedes vacavit mensibus quatuor, ac diebus decem (qui ex summa duplici in principio notarum hic collata resultant): scilicet usque ad diem 6 Septembris, dum Clementis exsulis sententia exploratur, an iterato velit cum pontificatu Romano totius Ecclesiæ clavum capessere, licet antea abdicasset. Clemente constanter recusante ab Urbem reverti, et Petri cathedram

iterato conscendere, ne scilicet occasio daretur A ethnicis Christianum populum persequendi tanquam factiosum, si contra legem exsiliū ab imperatoribus prolatam in Clementem fama notum, et scriptis suis celebrem, eundem revocarent in patriam, ac principem sacerdotii denuo constituerent. Romanus itaque pontifex eligitur Anacletus die 6 Septembris Sabbato : et die proxima 7 Septembris Dominica consecratur episcopus eodem anno 83. Primum vero Pascha sui pontificatus celebrat anno 84. Domitiano X et Sabino coss. Sedet ex die Dominica 7 Septembris anni 83 ad diem 13 Julii anni 96, Valente et Vetere consulibus, successoris initio tribuitis ex causa ad initium illius notarum afferenda. Ita enim fit, ut ejusdem pontificatus constet per annos 12 menses 10 ac dies 7. Anacleto attributos tum in picturis basilicæ S. Pauli, tum in vetustissimis catalogis ætatis Liberii ac Felicis quarti, tum in pluribus Colbertinis supra editis inter Prolegomena. Qua autem de causa postremi consules assignati B sint Anacleto Domitianus xvii et Sabinus, respondentes æræ Christi 9, et cum his consonet annorum 11 numerus, in quatuor catalogis ex codicibus Italiæ Bergomensis, Cavensi, Furfensi, et Lucensi ejusdem sedi attributus, exponam loco indicato, scilicet sub initium notarum afferendarum in Evaristo.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 2. — *Temporibus Domitiani, a consulatu Domitiani decimo, etc.* In notis chronologicis plura delibavi ex historia tum Clementis, tum Anacleti. Inter fabulas fortasse rejicient ii, qui Pearsonium ac Doduelli sequuntur : derogantes fidem tum Græcis, tum Latinis scriptoribus Historiæ pontificalis : et asserentes se propius sequi vestigia veritatis, quæ offendisse autumant apud auctorem prorsus incognitum : ex quo hausta fuisse non dubitant ea quæ Eutyechius scriptor Alexandrinus decimi sæculi suis in Annalibus digessit de Romanorum pontificum epochis et successione. Hac autem ratione permoveri profitentur, quod videant Eutyechiana asserta « maxime conspirare suis cum observationibus, ex historiæ monumentis magno labore, ac diligentia deductis, sine duce, sine comite, » ut ingenue fatetur Pearsonius dissert. 1, de successione primorum Romæ episcoporum in genere ; licet in judicio ferendo de Annalibus Eutyechii affirmet se non valde dissentire a sententia Labbæi, et eruditorem, eosdem putant *vix unius assis habendos* ubi dissentiunt a probatis auctoribus Græcis ac Latinis.

Quæ ita affecta sunt ingenia, ut a scriptore decimi sæculi, quem supponunt ab auctore antiquo, sibi nobisque prorsus incognito, descripsisse illa quæ ediderit, affirmet tuto repeti posse, ac debere rationes temporum, et gestorum, a Græcis ac Latinis omnibus historiæ, et Chronologiæ ecclesiasticæ scriptoribus dissentientes, ea, inquam, ingenia, quæ ita affecta sunt, valde non moror, si velint fabulis accensere universa hæc, quæ ducibus et comitibus Græcis ac Latinis colligere nos satagemus. Pearsonio ipso iudice adduci debent ad diffidendum de Eutyechii laboribus, ac de suis. Neque enim tanti hos habuit Cestriensis, ut suas dissertationes constante vita in publicum produxerit, imo nec perfecerit quidem. Imperfectum enim opus editores fatentur in epistola nuncupatoria : qui tamen subdunt *suis tandem numeris absolutum* ab amico decedentis Doduelli, dum posthumum ederetur. Habeant igitur sibi editores integram laudem quam nemo illis invidet (fortasse nec ipse Doduellus) ; si laus est jactare, se veritatis vestigia premere in historia et chronologia sine comite, sine duce, facem præferente tum Ægyptio scriptori Eutychio, tum sectatoribus, ad res Romanæ Ecclesiæ pervadendas, supposito auctore, nullique cognito, vel de nomine. Arbitror cordatos quosque lectores libentius secuturos vestigia Euty-

chii et Pearsonii, vel ipsius editorum, ut nota per monumenta Romana, et certis auctoribus ducatum atque comitatum præstantibus, atque indicantibus non minus vetusta quam genuina documenta, eaque proximis ætate, loco, officio scriptoribus insignita, et communita, veritatem historicam et chronologicam consecutur. Satis infirmantur Pearsonii ac Doduelli cogitata ex eorumdem testimoniis, ita claudentibus indicantur dissertationem primam cap. 14, numeris 3 et 4. Pearsonii verba integra recitabo : ut prudentia lectoris judicet, num ea quæ de Chronotaxi pontificia per nostram methodum colliguntur, subverti possint ab incertis documentis et auctoribus, unde Eutyechius *scriptor nihili habendus* omnium eruditorum suffragio supponitur sua consarcinasse ex alterius centonibus, quem nemo indicat, neque ubi aut quando præcesserit.

« Cum autem (inquit Pearsonius pag. 140 editionis Londini 1688) ego vulgarem Romanorum pontificum præcipue priorum Chronologiam valde suspectam haberem. eamque ad veritatem Historiæ ecclesiasticæ reformandam esse censerem, idque aliquo modo propria industria præstitisse me putarem : vidi Annales Eutyechii aliam priorum pontificum Chronotaxim, et tum a Latinis, tum a Græcis insigniter discrepantem exhibuisse : et quod mihi mirum videbatur ; cum observationibus meis, ex historiæ monumentis, magno labore et diligentia, sine duce, sine comite deductis, maxime conspirantem. Unde sua hauserit Eutyechius sane nescio : ab antiquiore aliquo nobis prorsus incognito ea sine dubio habuit, qui annos pontificum cum annis imperatorum ad modum Chronici Eusebiani contexerat, sed cum maximo ab ipso discrimine, tum in initio pontificatus Lini, tum in annis Anacleti, ex quibus male dispositis reliqui errores apud Eusebium præcipui dimanasse videantur.

« Haud equidem ignoro, quid haec viri docti de Annalibus Eutyechianis senserint, eorumque iudicium video ex Labbæo recte percipi posse, qui ad calcem concilii Antiocheni hæc liberrime, ut solet, adnotat. « Tam crassi porro tamque frequentes in rebus præsertim chronologicis errores Eutyechianorum Annalium hoc apud eruditos lectores effecerunt, ut vix unius assis æstimentur, cum ab Socrate, Sozomene, Evagrio, aliisque probatis Græcis Latinisque scriptoribus dissentiant. » Neque ego ab hac sententia multum dissentio. Ut enim in vindictis Ignatianis late ostendi, erat hic Batricides veteris historiæ valde ignarus, neque cum priorum sæculorum scriptoribus ipse decimi sæculi scriptor conferendus. Sed non dubito quin auctorem vetustiore aliquem in chronologicis habuerit, quem secutus est. Hujus itaque vestigia eruenda, et in iis temporibus tantummodo premenda esse censeo ; quorum neque Græcorum veterum, neque Latinorum quisquam satis certam notitiam habuisseprehenditur. In summa, hujus Eutyechii auctoritate haud leviter confirmatus, sed observationibus nostris ex historia veteri ecclesiastica petitis præcipue fretus, prioribus Romæ episcopis annos suos, eo qui sequitur modo, in posteriori dissertatione tribuendos esse putavi. »

Paucis, ut spero, lectoribus suadebunt editores posthumi operis Pearsoniani, per divinationes hujusmodi, ex fonte supposito in Arabum libros, et ad Eutyechium derivatas, subverti posse documenta Ecclesiæ Romanæ, ab exordio suo consignantis non tantum in Actis martyrum, et commentariis notariorum, sed frequenter etiam in lapidibus cæmeteriorum diem, et consulatum depositionis martyrum ac fidelium : quæ documenta inde transcripta et relata in diptycha catalogos et in series pontificum depictas a quarto Christi sæculo ad subsequentia tumentur in præcipuis basilicis Chronotaxim pontificiam, per nos sub certis ducibus, certisque comitibus uniuscujusque ætatis collectam. Ubi vero constiterit, non hærlolari Hieronymum quando Clemen-

tit vitam producit ad annum tertium Trajani, neque Epiphanium nobis illudere, quando indicat abdicationem Clementis in antiquis codicibus a se reperitam, neque canonem missæ, aut martyrologia confingere Cletum et Anacleto pontifices distinctos, sed desipere Joannem Thane, editorem præcipuum operis posthumi Pearsoniani ac Doduelliani, quando in nuncupatoria epistola suis assentatus, et jactans *veritatem a Petri cathedra jam diu depulsam confingere ad sedem Cantuariensem*, imperfecta Pearsonii suis numeris absoluta deprædicat a Doduello, et cum his rejiciens inter fabulas documenta veterum, consignantia distinctis consulibus in illa ac terminis Cleti et Anacleto, totum vicennium eorumdem regiminis coarctat intra biennium, ex auctore, ipsis perinde ac cæteris ignoto ac supposito Eutychie præcentore; causa quoque cadent recentes hi defensores Arabicæ ac Eutychie chronologiæ, doctis quibusque viris cum Labbæo nihili habendæ: qui ad dissipanda tempora memoratorum pontificum ita animantur, et ad Clementis annos minuendos procedunt, ejusque exsilium, gesta, martyrium cum fabellis exsufflandum putant; ut disciplinam et instituta nascentis Ecclesiæ de sacris præsertim virginibus convellant. Suo se jaculo satis conficiunt, cum fundamenta ita infirma proferunt propriæ sententiæ. Ad obliterandas enim notas, et obelos suoapte ingenio ita infixos annis, et consulatibus, spongiam ipsimet ministrant in postrema parte dissertationis primæ, quam recitavi.

At inquirunt in catalago Bucheriano quatuor ex primis pontificibus hoc ordine recensentur: *Linus, Clemens, Cletus, Anacleto*. In catalago posteriore, et in libro Pontificali, *Linus, Cletus, Clemens, Anacleto*.. Apud Pseudo-Tertullianum, *Linus, Cletus, Anacleto, Clemens*.

Quando hæc obijciunt, primum gratulor nostræ Chronologiæ, quod hæc documenta longe vetustiora Eutychie, non secus ac picturæ S. Pauli, Cletum ab Anacleto distinctum recognoscant, a Pearsoniana et Doduelliana confusos in uno Anacleto. Deinde lætor, quod ordinem diversimode hanc primam tetradem pontificum Romanorum. Causa enim diversitatis si requiratur, illa manifestabit satis perspicue duplex testimonium antiquitatis, unde catalogi confirmantur; unum scilicet sacrorum diptychorum, seu canonis missæ, in quo nomina apponebantur juxta epocham martyrii morte consummati; alterum vero seriei et successione pontificum, dispositæ in annalibus libris, sive in Elenchis pontificalibus juxta ordinem electionis et initiationis. Catalogus Bucherianus hanc posteriorem manifestat, uti perspicuum fit ex consulibus per universos catalogos attributis: unde colligitur electum fuisse Clementem post mortem Lini. Canon missæ et posterior catalogus (qui videtur respexisse ad eundem canonem, et ad indiculos seu diptycha martyrum) Lino et Cleto pro Christo occisis ante Clementem, serius martyrio coronatum, hunc ipsum postposuit. Pseudo-Tertullianus etiam Anacleto, Clementi præmisit, eadem, ut reor, ex causa: licet catalogus secundus postponat et perique omnes non satis certi de triennio inter utriusque martyrium computando. Canon vero missæ non memorat Anacleto, sed a Clemente unum tantummodo. et alterum per singula sæcula enuntiat ex successoribus, eo consilio, quod mox aperiam. Summis pontificibus constitutum non fuit, dum canonem ordinarent, universa nomina decessorum percensere, qui martyrium fecissent, ut justæ brevitati consulerent: quam consuetudinem nostra etiam ætate retinendam censentum in canone missæ tum in publicis precibus, quas litanias appellamus, ubi non universa nomina sanctorum, sed in singulis classibus pauca tantummodo recitantur. Contenti igitur fuerunt in canonis ordinatione tam in precibus *infra actionem* dictis (alii malunt *intra actionem*) quam in proximis a conse-

cratione, post illos tres a Petro apostolo initiatos, unicuique et singulis duobus consequentibus sæculis nominatim recensere. Ita Xystus et secundo, Cornelius et tertio Christi sæculo seliguntur ante consecrationem. Post consecrationem vero Alexander et secundo, Marcellinus tertio exprimendi assumuntur: neque alius apponitur, neque ille Telesphorus, quem tamen Doduellus ita non dubitat martyrem fuisse; ut affirmet *hunc ipsum esse, quem primum inter episcopos Romanos legerit apud veteres scriptores gloriosum martyrium subisse*. Par est credere, nostros antistites imitari voluisse exempla sacrorum codicum, præsertim libri Ecclesiastici: cujus auctori cum propositum fuisset cap. 44 laudare viros gloriosos parentes suos, licet posset quamplures sanctitate et gestis illustres enumerare, selegit et singulis classibus, vel paucos, vel singulos, nempe et patriarchis antediluvianis Henoch, ex Abrahamitidis Isaac, et judicibus Josue, atque ita et classibus cæteris prophetarum, pontificum, regum. Hoc itaque exemplum imitati nostri Canonis conditores; delibatis per singula sæcula paucis nominibus, maluerunt complecti reliquos martyres, et sanctorum universitatem generis vocabulo, *omnium scilicet sanctorum* appellatione communi: satis consultum fore arbitrati successione pontificum et martyrum in Ecclesia perstringendæ per illa priora a Christo sæcula quibus cano adornabatur; si ab unoquoque sæculo post apostolicum singuli nominatim efferendi ex prædictis classibus legerentur. Litem itaque nobis intentare desinant super diverso numero et ordine nominum, qui in catalogis et in canone deprehenditur, cum ambo illa ita respondeant instituto diverso utriusque libri, prout et gestis pontificalibus petebantur epochæ electionis et consecrationis, aut e diptychis martyrum ordo, et æra mortis ac depositionis: observante etiam card. Bellarmino lib. II de Missa, cap. 26, martyres in canone recenseri juxta ordinem passionis, non dignitatis; cum Stephanus diaconus præponatur apostolo Matthiæ.

Obiter hic adnotabo, ut removeam objecta, in opere posthumo Pearsonii promota contra epochas et gesta Clementis, aliorumque pontificum proximorum, quando illa apud scriptores, Irenæo et Cypriano æquales, vel Eusebianæ saltem ætatis, non reperiuntur. menimerint velim subtiles isti indagatores historiæ et chronologiæ, in censu veterum documentorum Historiæ ecclesiasticæ, præsertim Romanæ complura haberi oportere, quæ nec Eusebius vidit, neque Ignatio, Irenæo, Clementi Alexandrino, Tertulliano, aliisque scriptoribus eorumdem ætatis, aut Eusebianæ attingere necesse fuit; cum non scriberent historiæ Romanæ sedis antistitem, sed libros didacticos et apologeticos. Documenta historica Ecclesiæ Romanæ martyrum sanguine consignata spectantur adhuc in tabulis marmoreis occultentibus eorumdem loculos et non semel declarantibus per consules annum, et per reliquas notas mensem, ac diem depositionis plurimorum etiam fidelium cum martyribus quiescentium, in titulis urbanis, et suburbanis cryptis: ubi non tantum recitabantur acta, et passiones Martyrum exceptæ a septem notariis per Clementem institutis, sed etiam quotannis cum sacrificio et precibus, a cœtu fidelium frequentabantur in memoriam eorumdem martyrum, eadem die coronatorum, eodemque loco depositorum. *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus*: scripsit Tertullianus in libro de Corona militis: et clarus etiam Cyprianus lib. III epist. 6, ad presbyteros et diaconos suos data, quæ est 37 editionis Pamelii. « Dies eorum (pro Christo coronatorum martyrio) quibus excedunt adnotate, ut commemoraciones eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus: quanquam Tertullus fidelissimus, et devotissimus frater noster pro cætera sollicitudine, et cura sua, quam fratribus in omni

o operationis impendit (qui nec illi circa cuporum deest) scripserit, et scribat, ac signi-
 ni dies, quibus in carcere beati fratres
 id immortalitatem gloriosæ mortis exitu
 at, et celebrentur hic a nobis oblationes, et
 ad commemorationes eorum, quæ cito vo-
 Domino protegente, celebrabimus. » Indicavi
 numero 18 præfationis in primum tomum
 ii; quam præfationem si lector adire velit,
 numero, tum consequentibus ad 32, perci-
 am injuste rejiciant critici severiores, Do-
 ac Pearsonius, chronologiam, martyria et
 omplura priorum pontificum Romanorum.
 i catalogos quarti sæculi ex documentis in-
 Romane Ecclesie, licet ea non memorentur
 sebi, vel apud Scriptores Eusebio anti-
 cum ipsemet Episcopus Cæsariensis optime
 non fuisse universa perscripta ab Hegesippo,
 æo, a Clemente Alexandrino, aliisque: et
 lectorem moneat, a Romanis titulis, ac cœ-
 complura, a scriptoribus, vel districta levi-
 prætermissa, colligi et comprobari ita scri-
 . ii hist. Eccl. cap. 25: « Ac Paulus quidem
 apite truncatus, Petrus vero crucifixus fuisse
 Nerone) regnante traduntur. Quam quidam
 nem abunde confirmant Petri Paulique no-
 signita monumenta, quæ in urbis Romæ
 riis etiamnum visuntur. » Ostendit quoque
 obandi methodum placuisse Caio, viro catho-
 versus Proculum Cataphrygarum patronum
 ti sub pontifice Zephyrino; cum diceret:
 ero apostolorum tropæa possam ostendere.
 ve in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam
 libet, occurrent tibi tropæa eorum qui ec-
 illam fundaverunt. »

re itaque nostro utimur, si Romanorum
 um tempora, gesta, martyria, a notariis Ec-
 nandata litteris, incisa marmoribus et locula-
 martyrum affixa una cum sanguine quem
 nt, ut testis locuples est Prudentius, malu-
 petere a nostris tabulariis, diptychis, eorto-
 catalogis, basilicis, titulis, ætate proxima ab
 æ gerebantur fundatis, ornatis, depictis pu-
 ira; quam expiscari ab Eutychio Alexandrino,
 sæculi scriptore, secuto nesio quem velu-
 , suppositum a Pearsonio, ac Doduello,
 ique rationibus contra Græcorum ac Latino-
 nnum calculos respondentem. Neque aliter,
 facturum fuisse constat Hegesippum, Clemen-
 exandrinum, atque Eusebium: quorum in
 ; cum tradantur facta complura unici viri
 onio comprobata quem apostolicæ ætati proxi-
 dividissent, aut legerent (qualia de Joanne
 o habet Eusebius Hist. Eccl. lib. iii, cap. 23
 necnon de aliis apostolis eodem libro cap. 30,
 eone cap. 32, hisque similibus) multo lu-
 s admississet illa, quæ testimonio cætus
 æ in publicis ejusdem tabulis describe-

inquirunt, recitantur publica auctoritate le-
 variatæ postremis curis sæculo superiori,
 Trajani, aut Adriani nomina, ac tempora
 pontificibus apposita in superioris ætatis
 us, expuncta et permutata sunt in recentio-
 Hoc ipsum vero comprobatur, curam in Romana
 a nunquam dimissam castigandi posteriora
 la codicum ad fidem autographi, aut vetustio-
 ejusdem archivis custoditi et comparandi
 criptis, ac traditionibus ævi apostolici, ac
 iorum documentorum. Nam errores amanuen-
 ac descriptorum prævertere, aut impedire
 i datum est: recognoscere vero, atque emen-
 ic restituere germanæ lectioni ad ejus diligen-
 ærtinet: quam nos consecramur, labore non
 o vetustiora hujus Ecclesie monumenta con-
 es, et publica auctoritate proposita, juxta

regulas supra constitutas in opusculo 11 ca-
 pite 2.

8. Discussis opinionibus præjudicatis Pearsonii,
 Doduelli, eorumque editoris, convertor ad Anacleti
 tempora, et historiam comprobendam ex ipso Euse-
 bio, qui libro iii, cap. 15, scribit: « Anno ejusdem
 imperii (Domitiani) duodecimo, Anacletus, exactis
 in Episcopatu annis duodecim, successorem reliquit
 Clementem. » Duo affirmat: primum est, duoden-
 nalem episcopatum Anacleti paritari cum duodecense-
 nio Domitiani; alterum est, Anacletum successisse
 Clementem in episcopatu Romano, anno 42 Domi-
 tiani. Secundum hoc negamus: primum illud ad-
 mittimus, sed paulo aliter ac statuat Eusebius.
 Nam cum catalogis, et cum picturis basilicæ Pau-
 linæ tribuimus Anacletio sedis Romane annos 42,
 et præterea menses decem, et quidem sub imperio
 Domitiani in quo consentientem habemus Eusebium.
 Hic tamen pariat primum imperii Domitiani, qui
 fuit æræ Christianæ 82, cum primo episcopatus
 Anacleti; nos vero initium Anacleti componimus
 cum tertio imperii Domitiani, qui fuit annus æræ
 Christi 84, a qua parte assertionis nostræ dissentit
 Eusebius. Hujus tamen historici lapsus ex consu-
 lum nominibus perperam ab eo intellectis, sed recte
 consignatis apud nostrorum Latinorum catalogos,
 ita detegendum putamus. Uterque annus 82 et 84
 Domitiani primus, ac tertius signatur consulibus
 ordinariis *Domitiano et Sabino*; nam anno 82 ape-
 ruerunt Kalendas Januarii *Domitianus VIII et Titus
 Flavius Sabinus*: qui consules leguntur in lapidibus
 vetustis apud Panvinium, in Fastis, et apud Grute-
 rum fol. 68 n. 4, et anno 84 Kalendis Januarii pro-
 cesserunt *Domitianus X et T. Aurelius Sabinus*,
 in antiqua inscriptione legendi apud Almelveen in
 sua præfatione ad Fastos num. 44. Exegit quidem
 juxta Eusebium ac nostros Latinos Anacletus ponti-
 fex annuus duodecim (et quidem solidos) sub im-
 perio Domitiani; quorum primus incidit in consules
 Domitianum et Sabinum. Sed consulatus ab Euse-
 bio assumptus fuit Domitiani viii cum priori Sabino
 ex gente Flavia Christi 82; in nostris vero catalogis
 consulatus Domitiani x cum altero Sabino ex gente
 Aurelia Christi 84 is est qui attribuitur primo
 Paschati sub Anacletio: biennii differentia interce-
 dente, eaque suborta ex similitudine nominum
 utriusque consulis, ita indicati in Fastis anonymi
 Bucheriani apud Norisium, videndis post epochas
 Syromacedonum.

Anni Urbs	Anni Cycli	Kal. Jan. Feria	Ætas Lunæ	Anni Chr.
835	37	<i>Domitiano VI et Sabino</i>	IX.	82
836	38	<i>Domitiano IX et Rufo</i>	Merc.	XXI 83
837	39	<i>B Domitiano X et Sabino</i>	Jov.	II. 84

Imposuisse autem Eusebio homonymiam con-
 sulum per anachronismum biennii colligimus ex do-
 cumentis Romanis, tribuentibus in catalogo Libe-
 riano consules postremos Cleto papæ Domitianum ix
 et Rufum Christi 83 imperii Domitiani secundum:
 quos proxime excipiunt Domitianus x et Sabinus,
 nostris in catalogis assignati exordio Anacleti, anno
 tertio labente imperii Domitiani: cujus consula-
 tus viii cum Sabino cum sit primus imperii, subse-
 qui nunquam potest tertium imperii signatum coss.
 eodem *imperatore Domitiano X et Sabino*.

9. Asserto igitur exordio Anacleti die vii Septem-
 bris anni 83 (uti supra explicatum fuit in notis
 Chronologicis num. 4) anni 42, menses 40, et dies 7
 sedi ejusdem tributi in picturis Paulinis, et in Ca-
 talogis, pertingunt ad diem 13, Julii Christi 96,
 consulibus Valente et Vetere, quibus iidem catalogi
 assignant exordium Evaristi, et Eusebium corri-
 gunt, qui loco Evaristi successorem Anacletio tribuit
 Clementem.

Error Eusebii in hac secunda assertionem demon-
 stratur ex ipsius libris. Nam libro iii, cap. 2 scribit:
Post Pauli Petrique martyrium primus Ecclesie

Romanæ episcopatum suscepit Linus. Capite vero 42 A refert anno imperantis Titi secundo a Lino traditum Anacleto Romanæ Ecclesiæ episcopatum. quem duodecim annis Linus administraverat: utique a Petri martyrio computandis. Petri martyrium III Kal. Julii signatum in universis Ecclesiæ Fastis cum Eusebio recenseat sub Nerone, uti omnes admittunt: necessario prævertere debet anno ferme solido Neronis mortem: quam sibi cum ipse consciverit III Idus Junii, æræ Christi 69. C. Silio Italico, L. Valerio Trachalo coss., fatendum est. non serius affectos morte Petrum et Paulum quam die 29 Junii anno Christi 67. Inde autem ad secundum Titi labentem, quando juxta Eusebium Anacletus a Lino accepit Romanum episcopatum Christi æræ 82, juxta eundem historicum (licet biennio prævertentem exordia ejusdem Anacleti ex errore consulatus Sabini) sunt anni 45. Non igitur potest duodennium Lini implere quindecim ordinarios consulatus. Alius itaque successor inter Linum et Anacletum quærendus Eusebio fuit, etiam si toto duodennii spatio Lini pontificatu extendere a morte apostolorum: quem tamen contrahere debuerat intra limites biennii; cum Linus habeatur coadjutor Petri per novennium, et per biennium circiter a Petri martyrio successor, uti perspicuum fuit ex consulibus, eidem recte assignatis per catalogos antea expensos et comprobatos in notis chronologicis ad Vitam Lini num 2.

40. Eusebii anachronismo ita detecto, ejusque occasioni subortæ ex consulatibus Domitiani cum duplici Sabino gestis (sive prior ipse arripuerit, sive Chronologus antiquior secum in lapsum traxerit) novus error accessit ex notitia vitæ Clementis protractæ ad annum Trajani tertium, æræ Christi centesimum. Celebre nomen tanti pontificis relegati per annos plures intra solitudines Ponti, non reliquit Asianos incertos de producta ejusdem vita et corona martyrii dilata ad eadem Trajani tempora: quæ ostendebant Clementem diu superstitem post annos duodecim priores Domitiani, quibus placuit Eusebio claudere pontificatum Anacleti. Quare successorem opinatus est fuisse Clementem; cum constaret tandem fuisse superstitem. Accessit ad confirmandum errorem imperitia amanuensium: quæ Clementis exordium perperam signavit consulatu Trajani, ab aliis recte expresso veris nominibus *Trachali et Italici*. Primus consulatus Trajano gestus anno 91, præcessit novennio tertium annum ejusdem imperii, æræ Christianæ centesimum, ad quem refertur martyrium Clementis. Videbat Eusebius ex documentis Ecclesiæ per annos novem sedisse Clementem in Romana sede pontificem; et in Fastis videbat annum nonum ante ipsius mortem (ad tertium Trajani relatam) præferre consulem *Trajanum*, quem amanuenses mendose descripserant loco *Trachali*, ejusdem initia signantis cum collega Italico, uti in exemplis aliquot Anastasii contingit, quorum variantes lectiones dedimus ad S. Clementem. Arbitratus est hoc novennium ex Christi epochæ 91 ad 100, respondens utrique termino consulatus inchoantis sedem Clementis, ac signantis ipsius vitæ finem, pertinere ad ejusdem pontificatum. Quare Anacleto successorem dedit ex primo consulatu Trajani eum, quem ex consulatu *Trachali* enuntiare debuerat decessorem Cleti et Anacleti per annos novem, a Trachalo, et Italico coss. Christi 68, quibus Clemens inivit, ad coss. Vespasianum IX et Titum VII, quibus deposuit pontificatum, uti ex genuinis catalogis supra exposuimus.

41. Hæc omnia diligenter considerata et invicem collata cum satis detegant originem erroris et anachronismi in annis permiscendis trium pontificum Clementis, Cleti, et Anacleti, necnon ostendant, in catalogis non vitatis vera consulum nomina, veramque Chronotaxim, et ordinem successionis eorumdem pontificum, respondentem picturis, et

numeris vetustissimis seriei pontificiæ in Basilica S. Pauli, aliisque Romanis, et inde translata in catalogos Italiæ codicum fidelius quam in exoticis: confirmant nos in tradita ratione temporum, ac gestorum constanter retinenda: et destruunt objecta Pearsonii ac Doduelli contra historiam memoratorum pontificum; cum eadem objecta petantur a Chronologiæ perturbatione, ac discordia, quæ nostris in rationibus et monumentis non invenitur.

42. Ad lineam 4. — *Hic memoriam B. Petri construxit et composuit, dum presbyter factus fuisset a beato Petro, seu alia loca ubi episcopi reconderentur sepulturæ.* Panvinius exponit in libro de septem Ecclesiis cap. 4, ut intelligamus, ab Anacleto, quem B. Petrus presbyterum ordinaverat, dum adhuc in eo gradu consisteret, constitutam fuisse ædiculam, seu conditorium, in memoriam Principis apostolorum ad radices Vaticani collis, «juxta viam triumphalem, Cælique ac Neronis circum, quo loco idem apostolus Neronis jussu pedibus in sublime elatis cruci affixus fuerat, etc. Idem vero Anacletus postea pontifex factus instituit, ut reliqui episcopi Romani eo loci sepulturæ traderentur. Hinc Linus, Cletus, ipse Anacletus, Xystus, Telesphorus, Hyginus, Pius, Eleutherus, Victor, sancti benedictique pontifices, eodem loco sepulti traduntur a Damaso, » id est scriptoribus Vitarum quas illustramus. Mortuos fraudare sepultura ita refugiebant Romani, ut etiam publice supplicio affectis supremum illud officium sepulturæ persolvi a pia necessariorum cura plerumque permiserint. Ita Pilatus Romanus præses Josepho ab Arimathia occulto Christi discipulo permisit ut divino magistri corpori e cruce deposito sepulcrum novum in petra excisum tribueret conditorium, de quo Isaias vaticinatus fuerat: *Et erit sepulcrum ejus gloriosum.* Petrus apostolus in secunda Epistola prædicans proximam depositionem tabernaculi sui juxta revelata sibi a Christo Domino ita promiserat: *Dabo autem operam, et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis* (II Petr. 1, 15). Stetit promissis. Eodem loco, ubi tabernaculum corporis deposuerat, colligi curavit Christianum populum, undique gentium ad apostolica hæc limina confluentem, excitata per Anacletum ædicula (pro recepta apud Romanos consuetudine construendi juxta vias consulares hujusmodi monumenta); quæ in basilicam omnium maximam subinde excrevit, ut frequenter haberet nos post obitum suum, ac memores redderet mysteriorum ejus Fidei, quam nobis attulerat pignus salutis et gloriæ. Anacleto presbytero hæc officia pietatis divinitus inspirata fuisse rei probavit eventus. Pontifex enim renuntiatus inter Petri successores quartus collegit cum apostolorum Principe duos ab illo proximos, qui Romæ passi fuerant ac necati; nam Clemens in Ponti regionibus pro Christo occisus ac sepultus. Romæ serius perlatus est. Additus ipse quartus in designatione conditorii, ad se pertraxit cæteros subsequentes, paulo ante a Panvino relatos. Caius Christianus scriptor in fine secundi sæculi hunc locum indicans, *in via Triumphali, quæ ad Vaticanum ducit, non secus ac via Ostiensis ostendebat tropæa apostolorum, sepulcrum scilicet, ædiculam, et cæmeterium Petri in Vaticano, et proximorum ab illo pontificum: quorum memoria in canone missæ Romanæ nominatim cum referatur et invenitur, ut infra dicemus, tam in antiquis vasis ad sacrificium pertinentibus, quam in diptychis, seu tabulis, et indiculis, complexis nomina in sacrificio missæ post oblationem recitanda iisdem in cæmeteriis ubi quiescebant, satis commendat antiquitatem sacri ritus, et consuetudinis suppre constructioni ejusmodi ædiculæ, ac memoriæ. B. Petro excitatæ per Anacletum presbyterum, et amplificatæ per Anacletum ex presbytero pontificem Maximum, ut attribueret eandem com-*

Lino, Cleto et Clementi decessoribus A uos idcirco nominatim recitari tum tem-
ortasse instituit in precibus ante conse-
em, et consuetudinem ostendit, a sequenti-
tibus constanter custoditam, et ad nos de-
, non sine auctoritate atque insinuatione
ne Apostoli hujus Romanæ Ecclesiæ institu-
etri scilicet ac Pauli : cum ille in secunda
cap. III, versiculo secundo, nostram excitet
nonitione sinceram mentem, ut *memores si-*
ostolorum nostrorum ; hic vero in cap. XIII
ad Hebr., quam Hieronymus affirmat re-
plerisque dictante Apostolo a Clemente
conscriptam, nos moneat, vers. 7 : « Me-
præpositorum vestrorum, qui vobis locuti
bum Dei : quorum intuentes exitum conver-
, imitamini fidem. » His enim *communi-*
quod est intuentes exitum conversationis
nitari) et *memoriam eorum venerantes no-*
citamus. Verum de nominibus apostolorum,
um et martyrum in missæ actione recitan-
opportunitior dicendi locus. Hic sistimus in
tione et constructione memoriæ beati Petri
ano per Anacletum.

Stravoltius Polonus, primicerius Tarnovien-
Vitis pontificum Romanorum. quas edidit
ciliorum Epitome, de Anacleto ita scribit :
memoriam beati Petri construxit, hoc est
mædificii structuram, quæ postea in Eccle-
consecrata : ubi et ipse sepultus est in pace
opus beati Petri III Idus Julii. » Addit vero,
pontificem suo decreto sanxisse, quo loco,
s testibus sit sacrificandum. Hausit, credo,
ius hoc secundum ex prima epistola decre-
cleto attributa : cujus in notis Binius sapien-
uit, id potius esse repetendum ex canone 9
postolico. Licet autem nobis non constet,
ab apostolis priores illi canones conditi fue-
ab apostolicæ sedis præsulibus, qui aposto-
tatem proxime attigerint, et ab ipso Ana-
tamen constat, priores quinquaginta esse
simos. Quod autem attinet ad reputandum
am auctorem structuræ Vaticanæ, et Petri
æ, ac designationis loci ad sacrificium Deo
um cum recensione tum ipsius nominis, tum
orum præsulum ac martyrum ibidem cum eo
titium. tam proximum habendum est histo-
ritudini quam maxime. Nam, ut infra
num. 6 et 7, proximus ab Anacleto pontifex
is *divisit titulos presbyteris in urbe Roma*, et
decessor Alexander *Passionem Domini miscuit*
ignibus sacerdotum quando missæ celebrantur.
aque tituli, seu loca certa ecclesiæ conven-
tinata, atque mysteriis perficiendis ; si hosce
varistus divisit. Erant *precationes sacerdotum*
missæ celebrantur, id est *ordo precum et rituum*
canoni missæ respondens, cum memoria
rum, unde illas accepimus ; si Alexander
Passionem Dominicam iisdem precibus.
autem forent ? cum Justinus martyr eodem
sæculo quo vixit Evaristus, et paucis
nferior Tertullianus (hic in libro de *Co-*
litis, num. 6, et in *Apologetico advers.*
p. 3, ille in *Apologetico* 4, num. 87) eum-
ne ordinem nostrarum synaxeon ad sacra-
charistica peragenda et percipienda recen-
sem hodie servamus : ubi etiam preces me-
r tam ante quam post oblationem panis et
rursus aliæ ante consecrationem ab eo qui
præest, aliæ post consecrationem ab eodem
recitandæ, populo universo acclamante Amen.
itur universa hæc, eratque locus ante alios
inctissimus semper habitus, id est confessio
tri, tropæum ac limen apostolorum : ubi
m vigiliæ, psalmodia, conventus antelucani,
sacrificium celebraretur ; sed etiam ordi-
sacerdotum haberentur ac ministrorum,

quæ sine sacrificio præstari non consueverunt ex
traditione continenter servata, et luculenter asserta
in sermonibus Leonis Magni, fideles convocantis per
quatuor jejuniorum tempora, ut Sabbato de more
vigilarent ad S. Petrum.

His igitur observatis, comprobantur ea quæ tra-
duntur hic de Anacleto, primo constructore Vati-
canæ memoriæ beati Petri, et designatore certi loci
ad sacra Christiana celebranda juxta morem ab apo-
stolis acceptum, et ad nos derivatum : cujus protulit
documenta magnus Annalium conditor ad annum
Christi 57, n. 19 et sequentibus.

CIACONII.

Linea 4. — *Anacletus natione Græcus*. Quidam
vel vitio scriptoris, vel nominum affinitate, vel alia
occasione, perperam Anacletum cum Cleto confun-
dunt ; cum tamen alter ab altero nomine parente,
patria, rebus gestis, mortis anno, et die, multum
dissideant.

Linea 4. — *Hic memoriam beati Petri construxit*,
et *composuit*. Hoc est, locum sepulcri ejus exornavit,
et seorsim a plebe loca in cæmeteriis et cryptis, ubi
martyres sepeliuntur, distinguit.

PAGII.

*In additionem Fabrotti ex codicibus Regio, Mazarino
et Thuano, apud nos inter varias lectiones.*

Duas etiam decretales epistolas, etc. Tres circum-
feruntur Anacleti papæ decretales epistolæ, quas
eruditi supposititias judicant. Prima est ad omnes
episcopos et fideles, sed consuta est tam ex locis
Scripturæ secundum Vulgatam versionem, quam ex
Clementis ad Jacobum Epistolis, uti ex Rufini, Da-
masi, aliorumque auctoritatibus ; secunda est ad
episcopos Italiæ, in qua sunt testimonia ex Augus-
tino, Idacio, Gregorio Magno deprompta ; tertia ad
omnes episcopos, agitque de patriarchis, quorum
nomen hoc et sequenti sæculo ignotum. Denique ha-
bet testimonium ex concilio Romano sub Gelasio, et
ex aliis posterioribus Patribus.

Quod attinet ad alias Romanorum pontificum
decretales epistolas usque ad Siricum, quas ex Isi-
dori Mercatoris collectione, conciliorum editores in
suas editiones transtulerunt, licet eæ magna con-
sensione receptæ fuerint etiam ante medium sæcu-
lum undecimum, quo publice in scholis cæperunt
recitari ; a quo tempore non solum posteriorum Ro-
manorum pontificum epistolæ illarum testimoniis
abundarunt, sed etiam omnium doctorum scripta
ubique personarunt : eas tamen non genuinas, sed
supposititias esse omnes fere eruditi ingenue faien-
tur, inter quos Petrus de Marca lib. III de Concordia
sacerdotii et imperii, et Schelestratus in parte II
Antiquitatis illustratæ dissert. 3.

Rationes arguendi has epistolas suppositionis atti-
git idem Marca laudatus cap. 5, § 4. Primo, ob
verborum sordes, a secundi sæculi, quo datæ dicun-
tur, elegantia et nitore alienas. Secundo, ob styli
dissimilitudinem, et eundem scribendi characterem,
qui in omnibus epistolis occurrit ; ita ut ab uno au-
ctore, non a diversis pontificibus conscriptæ esse
videantur. Tertio ex usu frequentissimo Vulgatæ
Scripturarum versionis : unde fit, ut post Hieronymi
ætatem effictas esse necesse sit. Quarto, quod et
Hieronymo, qui scriptorum ecclesiasticorum cata-
logum texuit, et Innocentio et Leoni, cæterisque
pontificibus, quarum germanæ epistolæ ad nos per-
venerunt, omnino fuerunt incognitæ, uti Dionysio
Exiguo, qui dum Romæ magno studio et diligentia
præteritorum apostolicæ sedis præsulum constituta
colligebat, tempore Justiniani imperatoris, a Siricio
initium sumpsit. Quinto, ex observatione Antonii
Augustini Tarraconensis archiepiscopi, qui in notis
ad capitula Adriani papæ omnium primus annotavit :
« Ipsa legum imperatoriarum verba, et quæ sub

Aniani nomine exstant ad codicem Theodosianum scholia, in illis epistolis usurpata fuisse: quamvis pontifices, quibus epistolæ tribuuntur. duobus et tribus sæculi codicis Theodosiani editionem præcesserint. » Videri potest Antonius Augustinus in laudatis notis capp. 7, 8. 46 et seqq. Sexto, quia Blondelli industria ab aliquot annis eo processerit, ut sententias et verba ipsa, ex quibus epistolæ contextæ sunt, et a quibus auctoribus petita, accuratissime demonstraverit in libro, qui inscribitur *Pseudo-Isidorus, et Turrianus vapulantes*. Franciscus enim Turrianus eas antea ut genuinas publicaverat sub Isidori Mercatoris nomine. Septimo, quia usque ad Adriani primi tempora nullus catholicorum scriptorum, nullus Romanorum pontificum, synodorum nullæ, testimonium aliquod ex hisce litteris adduxerint; quinimo Photius tempore Nicolai primi, eas sese in Oriente nusquam vidisse testatus sit; cui, licet earum auctoritatem admiserit, favere videtur Hincmarus, metropolita Rhemensis, qui et ideo frequentius a litteris Siricii papæ initium duxit, et in testimoniis subsequentium Siricio pontificum hæsit. Octavo, ex Leone papa IV, qui ante Nicolaum I in epistola ad episcopos Angliæ de his decretalibus consultus, reposuit, Sedem apostolicam admittere regulas. « Præsulum Romanorum Silvestri, Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilari, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii et Gregorii Junioris, qui omnino sunt, et per quos judicantur episcopi, et per quos episcopi simul judicantur. » Hæc circa annum 840 Leo IV scripsit, ubi non epistolæ decretales a Clemente aut Anacleto, sed post statuta Silvestri papæ, a Siricio inchoat. Nono, ex codice Vigilano, quem a Vigila monacho anno 876 compilatum tradit Garzias Loaisa in præfatione Conciliorum Hispaniæ, aitque continere epistolæ decretales centum et unam, sed incipere a Damaso, et finire ad Gregorium primum. Decimo, denique, ex veteri codice canonum Ecclesiæ Romanæ iterum edito Moguntiæ anno 1525, ut adversus Lutherum Ecclesiæ eo se tueretur. Habet titulum hunc codicem ex tribus vetustissimis exemplaribus transcriptum, et tamen solas epistolæ decretales exhibet a Siricio usque ad Gregorium Magnum. Quæ a Turriano, aliisque, qui eas epistolæ ut genuinas agnoscunt, in medium afferuntur, levia sunt, et a viris eruditissimis soluta.

Quis præfatas decretales epistolæ sub ementito

A Isidori Mercatoris nomine fabricaverit, ac priscis pontificibus supposuerit, incertum; illud solum constat Riculphum Moguntinum episcopum, qui circa finem sæculi Ecclesiæ octavi, et initium noni floruit, Pseudo-Isidori librum ex Hispania in Gallias allatum, primum Gallorum accepisse ac publicasse, ut scribit Hincmarus Rhemensis metropolita opusculo contra nepotem, cap. 54, a quo tempore fidelium non minus quam episcoporum erga decretales illas epistolæ nata veneratio; licet enim supposititiæ sint, et laudandum sit Blondelli criterium, quo illas priscis pontificibus adjudicavit, immerito tamen ab eo, aliisque hæreticis, atrocioribus verbis dilacerantur, cum e sententiis, et verbis legum, canonum antiquorum, et SS. Patrum, qui quarto sæculo floruerunt, si pauca demus, concinnatæ sint, ut inquit Marca laudatus. Porro omnium epistolæ pseudigrapharum inscriptiones in uno quoque pontifice afferemus, ne imperitus lector existimet omnes omnino Romanorum pontificum epistolæ genuinas non esse: cum certum sit epistolæ S. Cornelii, quæ exstant inter opera S. Cypriani; epistolæ Julii primi, quæ referuntur a S. Athanasio, apologia 2; epistolæ Liberii, quæ a S. Hilario in Fragmentis recensentur; epistolam Damasi ad Illyrici episcopos, quam Theodoretus lib. II Hist. ecclesiast. cap. 22 exscripsit, aliasque ejusdem pontificis epistolæ apud S. Hieronymum exstantes, omnes denique veterum pontificum epistolæ, quæ a sanctis Patribus, aut priscis Historiæ ecclesiasticæ scriptoribus referuntur, genuinum eorumdem pontificum factum esse.

Hic sub Domitiano, etc. Secundam in Christianos persecutionem excitavit Domitianus Augustus, et quidem anno Christi nonagesimo tertio. Ea gravissima fuit; in Chronico enim Alexandrino ad annum 944 legitur: Brutus (legendum Brutius, ut apud Eusebium) « narrat magnam Christianorum copiam ab XIV Domitiani anno sublatam, et martyrio affectam. » Diu etiam duravit, ut legere est in Critica Baronii. Ea sæviente sanctus Joannes apostolus in insulam Patmos relegatus est, postquam Romæ in ferventis olei dolium immisus esset. Qua in insula scripsit divinam Apocalypsim. Periiit etiam in ea persecutione Flavius Clemens vix deposito ordinario consulatu, anno 94 eum ipso Domitiano gesto. Flavia Domitilla ejusdem Flavii Clementis neptis in insulam Pontiam deportata. De hac persecutione legendus Eusebius lib. III, cap. 47 et seqq.

VI. SANCTUS EVARISTUS.

ANNO CHRISTI 112, TRAJANI IMP. 13.

6 *Evaristus, natione Cræcus, ex patre Judæo nomine Juda, de civitate Bethlehem, sedit annos tredecim, menses sex a dies duos. Fuit autem temporibus domitiani et Nervæ Trajani^b, a consulatu Valentis et Veteris usque ad Gallum et Braduam consules^c. Martyrio coronatur.^d Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris, et septem diaconos constituit, qui custodirent episcopum prædicantem propter stylum veritatis. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembris, presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diversa loca quinque^e. Qui*

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, an. 9, m. ^b B, Trajani et Hadriani. ^c B, Pisonis et Hastæ usque ad Aviolam et Pansam ^d Vide Bar. ad ann. 112. ^e B. 4, presb. 47, episc. 45.

tiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticanum ^a, vi Kal. Novembris, et cessavit episcopatus dies XIX ^b

CATALOGUS SUB LIBERIO.

stus annis XII, mensibus VII, diebus II, fuit temporibus novissimis Domitiani, et et Trajani, a consulatu Valentis et Veri usque Gallo et Bradua.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

ano C. ^b CB 48,

VARIE LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

lin. 4, A et B, tamen. lin. 6 A, duas.

codice Regio, Mazarino et Thuano.

ann. 9, m. 10, d. 2. lin. 4, consules. ps. lin. 5, diaconos ordinavit, qui cust. ppter stimulum veritatis. Maz., per stylum 18 numero 5, qui etiam martyrio coronatus pultus j. c. beati P. in Vaticano.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 2. Cassin. et Flor. duo, an. IX. Florent. sec., ann. X. lin. 4, hic titulos, etc. Deusdedit lib. 11 cap. 76, in m. s. collectione citat hunc locum usque ad veritatis. lin. 6, Cass., ordin. duas. lin. 7, presb. 6. Flor. sec. et Cass., presb. XVII. lin. ead, Cass. et Flor. sec., loca 45. lin. 8, Flor., Vaticano. lin. 9, Vat. XVI Kal.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRA.

— Hic titulos in urbe Roma divisit presbyter, singulis ecclesiis imposuit presbyteros, inatos sub earum titulo. Ecclesiæ dicebantur, quia cum presbyteri ordinabantur, ordinati sub earum titulo. Ordinatio non fiebat, id est ascriptione certæ Ecclesiæ, in qua titulus dicebatur, can. Neminem, can. 1, 70 dist. Augustin. de Bon. conjugal., eademmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem eandem, etiam si plebs congregatio non submanet tamen in illis ordinandis sacramentationis. » Hinc ordinandus in episcopum, presbyter, prius ordinabatur in presbyterum certæ Ecclesiæ. Regin. 2. Chronic. « Porro gripinæ rex Hilduinum abbatem præpovit in pontificali cathedra, fecitque a Franco Tungrensium Diœcesis in Aquis-Palaterum ordinari ad titulum sancti Petri metropolis. » Tituli, quos Evaristus instituit cardinalibus, id est Ecclesiæ ascriptæ s cardinalibus, quarum numerus peremptus est. Anastas. in Marcello: « Et viginti titulos in urbe Roma constituit quasi diœceser baptismum et penitentiam multorum, utebantur ex paganis, et propter sepulturum. »

— Et septem diaconos constituit, qui episcopum prædicantem, propter stylum veritatis constitutione Evaristi septem diaconi de episcopo prædicanti, ut custodes habeat insidiantes, et testes veritatis prædicatæ adtractores can., Diaconi, 93 dist. Ex synodo abita sub Gregorio episcopus debet habere privato famulatu, ut testes habeat con-3, can. Cura pastoris 2, qu. 7. Imo ex concilio Lucii episcopus in omni loco circa se de: et os presbyteros, et tres diaconos propter im ecclesiasticum, can. Jubemus, de con-4, de quo et Anastas. in Lucio.

BENCINI.

— Septem diaconos constituit. Numerum ionem ordinavit pontifex, ut tot essent, li sollicitudine adessent pontificis ministerus respicit institutionem septem diaconolicam; ministerium vero speciale solum in diaconis. episcopo servitium exhibere numero diaconorum Ecclesiæ Romanæ ornelius in epistola ad Fabium Antioche- Euseb. l. vi, c. 43, pag. 244, in qua re-

A censens clerum scribit esse septem diaconos, totidemque subdiaconos. Episcopis vero aliis speciales ministros, et comites diaconos datos docet epistola Dionysii Alexandrini, in qua de exilio et comitibus agit: « Veni ad Æmilianum non solus, sed comitantibus me Maximo compresbytero, et Fausto, Eusebio, et Chremone diacono. » Quæ eadem societas legitur infra in Alexandro martyrium consummante. Martyrio coronatur, et cum eo Eventius presbyter et Theodorus diaconus. Et de Pontio S. Cypriani diacono de Scrip. Eccl. 5, Hieronymus: Pontius diaconus Cypriani usque ad diem passionis ejus cum ipso exsilium sustinens, egregium volumen vitæ et passionis Cypriani reliquit. Novatus episcopatum invadens Felicissimum diaconum et comitem elegit ex Cypriano ep. 47, ubi de Novato: Ipse est qui Felicissimum satellitem suum diaconum nec permitte me, nec sciente, sua factione et ambitione constituit. Hinc in libro Pontificali additur, septem Romæ diaconos constitutos: ut custodirent episcopum. De istiusmodi comitatu diaconali apud episcopum Romanum loquitur Hegesippus, dum refert suam ad apostolicas inspiciendas Ecclesias peregrinationem. Romam cum venissem, muni ibi apud Anicetum, ejus tunc diaconus erat Eleutherus. Post obitum deinde Aniceti successor Soter, quem excepit Eleutherus. Ex diaconorum istiusmodi comitatu deligebantur ab episcopis, qui ecclesiasticas chartas deferrent, aut constituta denuntiarent. Hinc sæpius in epistolis decretalibus commemorantur diaconi de latere, seu qui pontificio famulatu deserviebant. Designatio hæc putabatur necessaria. Unde Eunomius hæresiarcha ad negotia dissolvenda primo diaconatum assumens, legationem perfecit ex Philostorgio. l. iv, c. 8, pag. 68: « Cum Eunomius fama accepisset ea quæ a Basilio facta fuerunt, Antiochiam profectus ordinationem diaconi suscepit, legatusque ad Constantium missus quo decreta solveret. »

C Propter stylum veritatis. In Lucio infra clarius exprimitur diaconale hocce ministerium: Hic præcepit ut duo presbyteri et tres diaconi in omni loco episcopum non desererent propter testimonium ecclesiasticum. Olim enim diaconis concredita erat sollicitudo, non solum chartas ecclesiasticas custodiendi, verum etiam dirigendi acta in synodis, et epistolas, ne ulla falsitas aut interpolatio interveniret. Quare, et custodiendo, et firmando præerant, atque ab iisdem germana compilatio et indubia postulabatur, actaque ab iis subscripta auctoritate pollebant. Optatus acta Citrensis synodi probaturus, eorumdem veritatem, identitatemque petit ex Diaconi subscriptionibus (l. i, pag. 46): Hi, et cæteri, quos prin-

cipes suos fuisse paulo post docebimus, post persecutionem apud Citram civitatem (quia basilicæ nondum fuerant restitute) in domum Urbani Carisi condescenderunt die III iduum Maiarum, sicut scripta Nundinarii tunc diaconi testantur, et vetustas membranarum testimonium perhibet, quas dubitantibus proferre poterimus. » Ita Meletio Antiocheno concionanti asstitit Antiochenæ Ecclesiæ archidiaconus, dum electus primam concionem populo recitavit: et cum præter spem Arianorum, qui ejus ordinationem promoverant, de consubstantialitate Verbi dissere-ret, archidiaconus os obturare conatus fuit, ex Sozomeno l. iv, c. 27. Pariter cum de identitate concilii Constantinopolitani primi sub Flaviano ab Eutychete dubium moveretur, Aetius archidiaconus fuit ex postulatus, ut videre est in actione 4 Chalcedonensi. In conciliis primis si chartæ, libri, et alia essent commemoranda, a diaconis hæc ex postulata et prolata leguntur. Unde cum Bardas tyrannus monothelismi instaurator acta 6 synodi incendisset, Agatho diaconus, qui acta exceperat, jacturam reparavit, uti testatur in epilogo addito actis ejusdem synodi his verbis: « Ego peccator, et omnium minimus Agatho, indignus diaconus et bibliothecarius sanctissimæ hujus magnæ Ecclesiæ, et venerandi secreti patriarchalis protonotarius et cancellarius secundus, triginta duobus plus minus annis eum essem adhuc ætate juvenis in lectoris gradum connumeratus, et inutilis notarius, fui administer huic sanctæ et œcumenicæ sextæ synodo, omnia quæ in ea acta sunt ordine perscrutatus, simul cum Paulo, qui fuit sanctæ hujus civitatis archiepiscopus et patriarcha, cum esset adhuc laicus, et a secretis imperatoris, et quibusdam aliis. Omnes autem Actorum tomos litteris ecclesiasticis pure et nitide propria manu scripsi: qui etiam in palatio imperatoris obsignati, tuto fuerant repositi cum fidei decreto, quod in scriptis fuit editum ab ipsa sancta synodo. Quin etiam quinque patriarchalibus sedibus tradita exempla hujus decreti scripsi similiter, sic jussus a piæ memoriæ Constantino: qui hoc imperavit sic fieri, ut puritas et sinceritas orthodoxæ fidei nullis appeteretur insidiis. » Diaconi itaque pontifici astantes erant ex officio veluti testes agendorum, et in ecclesiasticis expediendis negotiis pontifici præsto aderant. Quare ipsis cura archivo-rum commissa, ferendarum epistolarum sollicitudo demandata, utque in conciliis actorum exceptoribus præesent inunctum, ne falsitas obreperet. Quod si quæ adversus canones, interdum actitari contingeret, eorum munus erat prolatis canonibus jura tueri. Hilarius S. Leonis act. 4 Chal. diaconus in latrocinali Ephesino Dioscori tyrannidi, impigre et audacter contradixit: et Aetius actione 4 Chalcedonensi invicte refragatus est quibusdam monachis refractariis, ut ibi legitur (16, act. 4) singulis contra canones postulatis opponens codicem canonum, et adducens ac concilio commemorans regulas, quas perveraces monachi infregerant, ut ad normam canonum contumacia reprimeretur.

BINII ET LABBEI.

(Ex BIN.) Linea 4. — *Evaristus*. Hujus Evaristi pontificis Irenæus, lib. 11, c. 3; Optat., contra Parm. lib. 11; Epiphani., hæresi 26; August., epist. 165, meminere.

Linea 4. — *Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris*. — Per titulos intellige domos divino cultui mancipatas, in quibus Christiani synaxes agere consueverant. Vide epistolas Pii Pont. ad Justum Vienn.

(Ex LABB.) Linea 4. — *Natione Græcus*. Antiochenus.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

In chronologia pontificum singillatim elucidanda, ne cogamur sæpius repetere easdem regulas eadem-

que observata, quæ compluribus eorum adhibita ita conveniunt, ut constantis normæ specimen ostendant; semel hic indicare sufficiat nonnulla capita, unde commensus temporum illustratur, et veritas documentorum.

In præfatione prioris tomi, numero 47 et sequentibus usque ad 23, ostendi annum ac diem consecrationis pontificum in Ecclesia præsertim Romana diligenter annotari consuevisse pluribus de causis: tum scilicet exemplo sacrodotum Veteris Testamenti, cujus specimen dedi ex sacris litteris in Aaron et Eleazaro ejus filio; tum documento novi fœderis, nobis consignante in electione apostoli Matthiæ (Act. 1) tempus inter Ascensionem Domini et Pentecostem, quando iscoptabatur in collegium apostolorum: quam consuetudinem in cæteris gradibus studiose retinendam posterius receperunt, postquam legibus canonum cautum fuit, ut vocati in sortem Domini certo annorum numero exercerentur in ministeriis inferiorum sacerdotii graduum, atequam ad superiores promoverentur. His accedebat apud Romanos receptus mos, ac derivatus a summo pretio, in quo sacra ministeria habebantur etiam apud ethnicos in superstitionis patriæ cultu, ut pontificatus eorum maximi perinde ac minorum collegiorum acta et cooptationes inciderentur marmoreis tabulis, referentibus epochas singulorum, insignitas die mensis, et indicatione anni per nomina consulum, quandoque etiam ab Urbe condita, uti videmus in tabulis fratrum Arvalium, non secus ac in Fastis triumphalibus Capitolinis dies, menses, et annos uniuscujusque triumphum videmus incisus. Quare apud Christianos, religionis veræ professores, et conscios divini sacerdotii, a Christo Domino instituti, et communicati ministri qui legerentur, ut comprobaretur vigere longe impensior cura sacrorum, Romanæ Ecclesiæ notarii regionarii (a Clemente paulo ante instituti, ut in ejus num. 4, lin. 5) in tabulas referre satagebant sacerdotalium actorum epochas pontificales, non segnius quam acta martyrum. Inde autem collecti sunt catalogi pontificales, a SS. Patribus indicati, qui sub Liberio aliisque successoribus ad sua tempora producti inveniuntur. Confirmat usum Romanæ Ecclesiæ cæterarum magistræ par ferme ratio observata in reliquis occidentalibus, et in Africanis: cujus luculentum testimonium dedi ex Actibus Hipponensis Ecclesiæ, quando ab Augustino Eradiis presbyter designabatur illi coadjutor episcopus, et successor, relatis inter sancti doctoris epistolas, n. 140, atque ita exordientibus ab epochæ consignatione. *Gloriosissimo Theodosio duodecies, et Valentiniano Augusto iterum consule, sexto Kal. Octobris cum Augustinus episcopus una cum Regiliano, et Martiniano coepiscopis suis consedisset in Ecclesia pacis Hipponensium regionum*, etc. Demum ostendit sedulam curam episcopalis æræ singulorum præsulum, eorumque successionis in ecclesiæ tabulis referendæ, natalis dies eorumdem cathedræ quotannis celebratus cum statis precibus, in sacrificio recitandis eorumdem constante vita; post mortem vero consecrationis illorum dies in Heortologiis et Martyrologiis signatus, tum apud Latinos, quemadmodum in Ambrosio, tum apud Græcos, ut in Basilio, aliisque in ecclesiastica Historia passim occurrentibus. Unde inferre debemus, non esse levibus de causis variandas epochas pontificum ita consignatas per consulatus, aut per numeros annorum, mensium, ac dierum in publicis monumentis apud eas ecclesias antiquitus constitutis, quas ipsi sede illustrarunt sua, etsi æra illorum duplex inveniatur; sed indagandum esse num conciliari possit una ex his cum electione, altera cum ordinatione, aut successione, pluribus de causis non semel protracta, uti in Gregorio Magno omnes norunt.

Caput alterum, quod generatim observandum proponimus, versatur circa necessitatem sublegendi non semel episcopi adjutoris, quæ successionis epo-

cham turbare posset, nisi provide distingueretur. Apud omnes in confesso est, ab apostolorum ætate inductum fuisse hujus providentiæ modum, ut ubi necessitas Christiani populi proceret subsidium coadjutoris, sublegeretur episcopus, qui munia pontificalia exerceret tanquam vicarius in ecclesia suo pastore nondum viduata. Linum et Cletum a principe apostolorum ita ordinatos fuisse fere universi consentiunt, ut in notis chronologicis ad Lini Vitam supra observavi: id asserente etiam auctore libri Pontificalis tum in 4 num. Clementis, tum in præcedentibus ex codicibus Regio, Mazarino, ac Thuano editis tomo I fol. 2, et ante illum Rufino presbytero, sive eo qui sub Rufini nomine latet juxta Schelestratium (pag. 436 Antiquit. Eccles., dissert. 2, cap. 4, n. 4) ad libros Recognitionum: cuius testimonium relatum quoque a P. Christiano Lupo in cap. 32 Tertulliani de Præscript. hæret. pag. 526, tale est: « Accepimus (inquit) quod Linus et Clemens in urbe Roma fuerint quidem ante Clementem episcopi in urbe Roma, sed superstite Petro, ut illi episcopatus curam gererent, ipse vero apostolatus implet officium. » S. Ephiphanius ad hæresim 27, cap. 6, licet hæsitando potius quam affirmando enuntiet Clementem a Petro apostolo consecratum fuisse episcopum; attamen certo definit, causam legitimam fuisse, unde possent viventibus apostolis alii subrogari ad hujus episcopatus Romani curam gerendam, quod scilicet *carere episcopo Roma non posset, quando diuturnior mora erat apostolis protrahenda extra Urbem. Quanquam (ait) vel hac ratione poterant viventibus adhuc apostolis, Petro scilicet et Paulo, alii subrogari, quod iidem illi prædicandi Evangelii gratia in alias urbes ac regiones protectionem susciperent; carere autem episcopo Roma non posset. Siquidem Paulus in Hispaniam pervenit. Petrus vero Pontum, et Bithyniam sæperumero peragravit.* Card. Baronius ad annum 69, num. 43, affirmat hanc esse communem Latinorum sententiam, Linum scilicet et Cletum tum tempore Petri sedis, per hujus absentiam munere pontificio functos fuisse, ut coadjutores, tum post martyrium Petri alterum post alterum usque ad obitum tenuisse maximum pontificatum; Clementem vero, etsi a vivente Petro fuerit episcopus Romanæ Ecclesiæ præelectus et ordinatus, hoc tamen munere sponte cessisse: uti ad singulorum Vitas paulo ante meminimus. Quæ dum hic recolo, nolim referri ad comprobandam seriem successionis trium istorum pontificum in sede Romana, sed eo consilio hic memoranda duxi, ut ostenderem, consuetudinem hanc receptam fuisse ab apostolica ætate, ut censeretur gravissima causa ad episcopum adjutorem assumendum in Ecclesia suo pastore nondum viduata, præsertim vero in ea quæ ex præcipuis haberetur, et nominatim in Romana omnium principe, ac magistra, si proprius ejusdem episcopus prævideret se impeditum iri necessitate ineluctabili ad totius Christiani populi bonum directa, a sui præsentia præstanda, ita ut diutius arceretur a cura Urbani episcopatus per seipsum gerenda. Id vero in persecutionibus non semel contigit: sive cogereur episcopus ab Urbe exsulare, quemadmodum sub Claudio principe dum pellerentur Judæi, remigrandum fuit etiam Petro in Asiam; sive arctioribus vinculis ita constringeretur, ut adesse minime posset maximo in discrimine fidelibus confirmandis, aut ministrorum sacrorum supplere numerum, quem pluribus cædibus imminuisset persecutorum sævitia. In Romana vero sede, universi Domini gregis curam complexa, si apostolici muneris officium hujus pastorem alio avocaret ad corporis totius unitatem tuendam, aut connectendum ordinem cum novis regionibus fide illustratis, sive illustrandis, hanc etiam causam Epiphanius duxit idoneam ad vicarium episcopum Romano tribuendum, exemplo Petri fundatoris: qui Linum et Cletum adjutores adhibuit per sui absentiam ab Urbe, quando avocabatur

A ad fundatas in Asia ecclesias visitandas et confirmandas, sive etiam ad novas erigendas per Occidentem, uti comprobatur singularum ex originibus et monumentis.

Tertium vero caput ex utroque præcedenti descendens erit; ut in sede Romana aliquando cum eveniret, præsertim fervente persecutione, ut is qui vicarius et coadjutor adhibebatur pontifici in viculis detento, sive in longum exsilium acto, post hujus mortem cleri Romani suffragiis ipse successor eligeretur, duplex epocha episcopalis signanda fuerit, ordinationis una, successionis altera: quemadmodum in Eradii cooptatione. Hipponensis ecclesia signavit per consules epocham prioris exordii, nempe designationis ratæ habitæ adjutoris in episcopatu, paulo post adjectura æram alteram episcopatus Hipponensis adepti ab Eradio in successione. Quæ cum ita sint, consequitur ut admittamus non esse statim rejiciendos consulatus, qui vetustis in catalogis Romanæ Ecclesiæ attributi leguntur initio uniuscujusque pontificis; nisi constiterit eosdem consules componi minime posse, aut cum epocha ordinationis, quando is consecrabatur episcopus ad vicarii munus exercendum sub vivente pontifice per eum adjuvando; aut cum æra *successionis*, quando idem ordinatus, qui vicarius fuerat constante vita pontificis cooptantis, post hujus mortem cleri suffragiis Romanus pontifex demortui successor eligebatur.

Temperandum itaque sentiant ab acrimonia culpandi quicumque succensent scriptoribus Historiæ pontificiæ, vicariorum æram distinguentibus a successionem, quasi fulcrum labantis Chronologiæ sublesto ingenio conquirant. Vicarios non semel adhibitos perspicuum est ex ipsa Petri institutione. Usus illorum non antiquatum evincit disciplina ad nos usque perducta: licet episcopi suburbicarii sex inter cardinales tum antiquitus, tum hodie numerentur. Epochas ordinationis, et sedis adeptæ signari consuevisse jam demonstravi. Quis itaque recuset in veteribus monumentis ea recognoscere, quæ pro consuetudine illorum temporum inseri debuisse nemo negaverit? Præsertim cum nihil adversans apostolicis legibus inferant cooptationes episcoporum in vicarios citra conditionem futuræ successionis: quam studiosè vitavit Ecclesia Romana; etiamsi facilitas, et abusus designandi episcopos non adjutores modo, sed successores ita obrepisset in Africanas ecclesias ætate Augustini, ut memorata Hipponensium gesta inter sancti doctoris epistolas manifestant.

Tribus hisce capitibus constitutis, expeditum erit progressus ad sequentium pontificum tempora stabilienda ex genuinis documentis Romanæ Ecclesiæ. Experiamur in Evaristo, cujus martyrii diem referunt Tabularia Ecclesiæ Romanæ, et veterum Martyrologia: inde sumpta ad diem 26 Octobris, annum vero catalogi Liberii et Felicis IV ad consules Gallum et Braduam, seu annum Christi 108. Terminus confirmatur ex initio Alexandri successoris, signato cons. Tullo et Palma, pertinentibus ad annum Christi 109. Iidem catalogi, picturæ S. Pauli, et cætera documenta collecta in Prolegomenis hujus tomi, fol. 89, attribuunt Evaristo sedis episcopalis annos tredecim, menses septem, dies duos. Incidet itaque exordium Evaristi in annum Christi 95, et in Martii diem 25 signatam et sacram etiam antiquitus *In-carnatione et Passione Domini*, quemadmodum spectatur incisa in marmorea cathedra S. Hippolyti episcopi et martyris anno primo Severi Alexandri, e cœmeterio S. Laurentii extra muros effossa, et a pluribus edita atque illustrata, cujus typum afferemus in notis ad Vitam S. Victoris. Consules signantes annum æræ Christi communis 95 sunt *Domitianus xvii et Clemens*: qui tribuuntur postremi Anacleto proximo decessori: quemadmodum Evaristi successoris exordio assignantur proximi Valens

et Vetus Christi 96. Ab his tamen consulibus ad A
coss. Gallum et Braduam non anni 13, sed 12 tantummodo numerantur. Ut igitur summa annorum 13 integra sit, necessario asserendum fuerit, Evaristum ordinatum fuisse episcopum ab Anacleto anno 95, quo Pascha celebraverat die Dominica 29 Martii. Domitiano xvii et Clemente consulibus, quadrimestri fere spatio antequam ipse martyrio afficeretur. Ex eo anno si ordinatus fuerit episcopus die 25 Martii, anniversario Incarnationis et Passionis Dominicæ (apud Christianos celebri etiam ætate S. Hippolyti ac Tertulliani; cum in marmore et cyclo Paschali illius, hujus vero in scriptis sub Severo utroque facto illustris habeatur) ad diem 26 Octobris anni 108, constat summa annorum 13, mensium 7, dierum 2, Evaristo attributa in documentis genuinis ac vetustissimis Romanæ Ecclesiæ, supra indicatis. Anacleto, paulo post quæsitus ad necem, martyrio coronatur Julii die 7, iisdem consulibus *Domitiano xvii et Clemente*, qui ejusdem sedis iure assignantur postremi. Sederit itaque Evaristus Anacleti vicarius ad eam diem: qui deinde a clero Romano post Evaristi martyrium electus successor, pontificatum Romanum suo nomine gesserit. et primum Pascha celebraverit anno proximo (Christi 96), *Valente et Vetere* coss. Hi vero consules ejusdem sedis merito tribuuntur primi in catalogis; cum annorum pontificalium epocha referatur ad tempus Paschale, uti supra ostendi in notis chronologicis ad S. Petrum. Et in prologo antiquissimi catalogi ætatis Liberianæ auctor distincte moneat, se inde numerare, scilicet ab Ascensione Domini in successione pontificum *quot annis quis præfuit*. Repetatur ex iisdem notis chronologicis supra, ubi ait: *Imperante Tiberio Cæsare passus est Dominus noster JESUS CHRISTUS duobus Geminis consulibus, viii Kal. Aprilis; et post ascensum ejus beatissimus Petrus episcopatum suscepit. Ex quo tempore per successionem dispositum, quis episcopus, et quot annis præfuit, vel quo imperante*

Causa si requiratur cooptandi episcopum in adiutorem, seu vicarium fervente persecutione Domitiani, similis assignabitur illi quæ Petrum impulerat ad Linum ita ordinandum et præficiendum quando ipse cum Judæis Urbe expellebatur sub Claudio; aut etiam alteri quæ Nerone in Christianos sæviente, et Petrum morti proxime addicente, eundem apostolum suasit ut Clementem ordinaret episcopum et successorem eligendum commendaret Ecclesiæ, etiamsi Linus et Cletus, vicariatu jam perfuncti, essent adhuc superstites. Prima illa ætas Ecclesiæ Romanæ fovenda erat institutis virorum apostolicorum, qui plurimum consuevissent cum Petro sedis istius fundatore. Ostendendi erant, et quasi candidati successionis in publicum deducendi a principe sacri senatus, ejusque suffragio commendandi. ne schismata facile suborirentur, quale Corinthi contigit, ubi præsertim convocatio cœtus Ecclesiæ in æstu persecutionis difficilis et periculi plena reddebatur. Beatum vitæ cursum claudente Evaristo anno Christi 108, Trajani 12, nemo jam supererat ex ordinatis a Petro in Ecclesia Romana episcopis adiutoribus, cum trium illorum novissimus Clemens tertio Trajani anno jam decessisset. Anacleto a Petro quidem presbyter ordinatus (et ea fortasse de causa post Linum, Clementem, et Cletum sedis Romanæ episcopus a clero electus, ac cæteris prælatus) episcopum ordinavit Evaristum, et vicaria potestate augere voluit, ut quodam pastoralis tyrocinio jam exercitum ad pascendum totius Ecclesiæ gregem ostenderet Romano clero expedite eligendum. ac cæteris præferendum difficillimis temporibus illarum priorum persecutionum. Plures igitur suberant causæ cur episcopus ordinatus habeatur, et vicarius adhibitus Anacleto Evaristus per annum 95, antequam succederet coadjuto suo decedenti, affirmetur ex catalogis, miro consensu ei tribuentibus annos

tredecim solidos, licet æram annalium pontificatus Romani ab eodem suscepti referant de more ad tempus Paschale anni 96 rite consignatum *consulibus Vetere et Valente* in iisdem catalogis.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris*. Quos, inquit, titulos? Domesticas scilicet ecclesias hospitem ac discipulorum Petri et Pauli: quas ad conventus fidelium et synaxes per agendas concedebant. Puta domesticam ecclesiam Priscæ et Aquilæ, quam S. Paulus memorat in Epistola ad Rom. cap. xvi, vers. 3, Romanum titulum inter antiquissimos etiam nunc celebrem in Aventino; Lucinæ senioris, apostolorum pariter hospitem, hodie titulum primi presbyteri cardinalis; Pudentis in vico Patricio, ubi Paulum baptizasse vetera monumenta testantur; Clementis ad radices Cœli in paterna illius pontificis domo (ut ferunt) qui Lino successit: Claudie quoque ædes, et illorum qui de domo Cæsaris erant, ab Apostolo indicati dum ex Urbe ad Philippenses scriberet. His adde domos militum Romanorum, sive eorum qui in Palæstina ad fidem conversi cum centurione evangelico, vel cum Cornelio centurione cohortis Italicæ baptizati fuerant a Petro apostolo, et subinde revocati in Italiam sua cum legione sub principibus Caio et Claudio; sive etiam Romæ, Antiochiæ, in Asia minori, in Græcia, apostolorum Petri, Pauli, Barnabæ prædicatione Christum professi, et in Urbem reversi suis cum doctoribus hic morabantur. Adde quos indicat Florentinus in notis ad suum Martyrologium antiquum Kal. Augusti ex testimonio gravissimorum auctorum Ambrosii, Theodoretii, Theophylacti, Oecumenii, Primasii. Recense Judæos Romæ a Paulo fidem edoctos per biennium in suo conducto (Actorum xxviii, 24, 29) ubi diaconiam S. Mariæ in via Lata postmodum erectam scriptorum consensus tradit: necnon reliquos, qui post Hierosolymorum excidium a Tito Romam perducti, vel sub Nerva principe revocati domesticas ecclesias in Trans-tiberina regione fidelibus aperiebant. Denique addenda nobilium Romanorum domicilia, qui equestri loco nati, aut etiam ex ordine senatorio ad Christum vocati (quandoquidem, et Clemens inter consulares sub Domitiano Christi martyr effectus est) inter fratres recensebantur sub consecutis principibus Nerva et Trajano: cujus anno 44 etiam in provinciis tantus Christianorum numerus florebat, quantum demonstrant litteræ celebres ejusdem principis, et Plinii proconsulis in Bithynia epist. 93 et seqq. libri decimi. Præfulgebant vero inter primos, ac præcipuos nobiles, ac cives Romanos in Urbe Christum colentes, equites illi Cæsariani, qui verbum Dei Petro annuntiantem palam susceperant ex sententia Clementis Alexandrini, et alterius gravis auctoris (ut Florentinus supra laudatus indicat) impressi tomo I Bibl. Patrum ad calcem commentarii in primam Epistolam B. Petri: « Ibi enim, inquit, non modo illius prædicationis meminit, sed Petrum a Cæsarianis rogatum eisdem Evangelium a D. Marco scriptum dedisse ita testatur. Marcus Petri sectator palam prædicante D. Petro Evangelium Romæ coram quibusdam Cæsareis equitibus, et multa Christi testimonia ferentem, penitus ab eis ut possent quæ dicebantur memoria commendari, scripsit ex his Evangelium, quod secundum Marcum vocatur. » Tum subdit Florentinus: « Hos autem Cæsarianos equites in quorum gratiam Petrus apostolus Evangelium dictavit, cum jam fideles et perfecti valde essent, probabile etiam valde est, propriam ac non longe a Palatinis ædibus domum et ecclesiam habuisse. »

Cum igitur Ecclesia Romana, mihi in modum aucta sub pontificatu Evaristi, satis abundaret domibus civium, positis in unaquaque Urbis regione: et cum numerus 25 presbyterorum, Petro mandante a Cletto impletus, probatus esset sub Anacleto per

ministeria plurium annorum; successor Evaristus putavit, tuto concedi posse singulis presbyteris domos seu titulos, singulis in regionibus Urbanis sitos. quo facilius esset fidelium conventus ad synaxes peragendas, et ad reliqua Christiana sacra frequentanda, eodem plane ritu, atque exemplo, quo Hierosolymis apostoli post apposita die una animarum tria milia (Act 11 vers. 44 et 46) quotidie perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exsultatione: et Actorum v. 42: *Omni die non cessabant in templo, et circa domos docentes, et Evangelizantes Christum Jesum*: et Actor. iv plerisque ad Christum conversi non solum offerebant domos ad peragendas synaxes, et conventus fratrum; sed etiam (ibi vers. 34) studiosi Evangelicæ perfectionis quotquot possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebantur, et ponebant ante pedes apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Hæc intra annum a Christi Domini morte, et ab adventu divini Spiritus gesta Hierosolymis satis evincunt, quantum domorum, et incrementi titulorum potuerit in Urbe addi Christiano cœtui, ejusdem Spiritus sancti gratia aspirante, eodemque Petro annuntiante magnalia Dei per annos 25 quibus cathedram Romanam vivens tenuit, et per totidem consequentes, et quod excurrit usque ad Evaristum, quibus per successores hanc ipsam Ecclesiam rexit et propagavit.

Linea 5. — *Et septem diaconos constituit, qui custodirent episcopum prædicantem propter stylum veritatis.* Hic numerus diaconorum Romanæ Ecclesiæ assignatus a Petro fundatore (supra num. 4) qui etiam in Hierosolymitana constitutus fuerat ab universo cœtu apostolico (Actorum vi), quemadmodum et summa 25 presbyterorum totidem vicibus sacerdotalibus (adnumerata cum 24 reliquis etiam vice illius, qui vicarius legebatur summi pontificis), uti supra dictum fuit in notis historicis ad Vitam S. Cleti, ministerii levitarum in templo Domini, dum Judæorum populus Dei Ecclesiam constituerebat, et Christianam figurabat. Duplicari tamen placuit in hac primaria Novi Fœderis Ecclesiæ, quando novis accessionibus, et quidem maximis aucta est, tam presbyteros cardinales, ac titulos Romanos, ex 25 qui prius fuerant amplificatos ad quinquaginta; quam diaconos cardinales, septenario eorum numero ab his septem adaucto, qui Ecclesiæ Romanæ sacrum collegium constituit una cum sex episcopis suburbicariis. Addit Biographus decretum fuisse ab Evaristo, ut episcopum prædicantem septem diaconi custodirent propter stylum veritatis. Præter causas decreti, expositas ab Altaserra, hanc videtur contextus indicare, ut episcopo prædicanti adesse teneantur diaconi septem, id est quotquot in Ecclesia tunc temporis numerabantur: et quidem propter

A *stylum veritatis* (interpretor addiscendum in ministerio prædicationis): in quo scilicet ministerio etiam diaconos exerceri ex officio non semel oportebat, quos in ordinatione ita monet Ecclesia Latina: *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare.* Ex primis septem Stephanus protomartyr, et Philippus viventibus etiam apostolis, quanta cum laude, quantoque animarum fructu prædicaverint, Acta apostolica satis demonstrant. Docente igitur plebem pontifice, nemo e septenario diaconorum numero abesse debuerat. Universi ad stare jussi sunt, tanquam discipuli a doctore formandi ad magisterium veritatis, ejusque stylum, ut pari cum fide, simplicitate, ac dignitate Verbum Dei populis annuntiant: quando mandante episcopo, aut Spiritu sancto jubente per suos præpositos, et ipsi ad prædicandum mitterentur. Quomodo enim audient sine prædicante? aut quomodo prædicabunt, nisi imitantur? Quare et Apostolus Timotheum, quem primo diaconum suum, deinde presbyterum, et episcopum ordinavit adiutorem, ita monuit Epistola II capite 1, versic. 423, dum ait: *Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide, et in dilectione in Christo Jesu.*

CIACONII.

Linea 4. — *Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris*; ut unusquisque suæ parocciæ terminis, cæterisque limitibus distingueretur.

Linea 5. — *Et septem diaconos constituit, qui custodirent episcopum prædicantem propter stylum veritatis*, quasi veræ doctrinæ testes; ne ab æmulis episcopo prædicanti imponerentur errores, qui ei ascriberentur, quos tamen ipse non commisisset.

PAGII.

Linea 4. — *Hic titulos in urbe Roma, etc.* Sunt qui Evaristo originem consecrationis templorum ascribunt, sed multo certius est apostolicum institutum esse, quod e Veteri Testamento ad Novum, ab apostolis ad successores emanavit, quem ritum servavit Ecclesia. totius Orientis et Occidentis consensu, nisi dicamus cum cardinali Bona lib. 1 Rer. Liturg., cap. 30, n. 3, ab hoc Pontifice scripto promulgatum, quod sola traditione ab antecessoribus acceperat. Aut foris addit ad veteres cæremonias, ut sine missæ sacrificio basilicæ non consecrarentur, ut ex illo referunt canonum collectores. Nam quod aliqui scribunt ante imperium Constantini Magni nullas fuisse Ecclesiarum dedicationes propter metum persecutionis, id de publicis, et solemnibus, non vero de privatis et clam practis intelligendum existimat Bona laudatus, apud quem hæc de re plura. De benedictione ac dedicatione Ecclesiarum legendus etiam Edmundus Martene lib. 11 de Antiquis Ecclesiæ Ritibus cap. 43, ubi plura singularia habet.

VII. SANCTUS ALEXANDER.

ANNO CHRISTI 121, ADRIANI IMP. 2.

7 Alexander, natione Romanus, ex patre Alexandro, de regione Caput Tauri, sedit annos octo, menses quinque, dies duos^a. Fuit autem temporibus Trajani usque ad Helianum^b et Veterem^c.^d Hic passionem Domini miscuit in precatio-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, an. 40, m. 5, d. 20. ^b B, a Coss. Aviola et Pansa ad Catullinum et Aprum. ^c C, et Vet. consules. ^d Vide Bar. ann. 432.

nem sacerdotum, quando missæ celebrantur. Martyrio coronatur, et cum eo
 5 *Eventius presbyter et Theodorus diaconus* ^a. ^b *Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedici in habitaculis hominum, Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem; presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero v. Qui etiam sepultus est via Numentana, ubi decollatus est, ab urbe Roma non longe, milliario VII, quinto Nonas Maii, et cessavit episcopatus*
 10 *dies XXXV* ^c

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Alexander annis septem, mensibus duobus, die uno. Fuit temporibus Trajani a consulatu Palmæ et Tulli, usque Æliano et Vetere.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, Evenius et Theodulus presbyteri. ^b Vide Bar. loco cit. ^c CB. 25.

VARIE LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 7, lin. 2. B, 46.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Num. 7, lin. 2, an. 40, m. 7, d. 11 (Maz., d. 2). Fuit autem tempore Tr. II. a. II. et V. consules. Hic misc. pass. Dom. in prædicatione sac. q. m. cel. Hic constituit aquam sparsionis. lin. 8, loca 5. Hic martyrio coronatus est, et cum eo Eu. pr. et cum eo Theodotus diac. sepultusque est in via Numentana. lin. 40, d. 25.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, ann. 40, m. 7, d. 26, in prædicationem

sacerdotum q. missa celebratur. lin. 5, Theodolus.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 2, Vat. Cass. et duo Flor. an. X, men. VII. lin. 3, Flor. Vat. et Cass., prædicatione. lin. 4, Flor. duo, Vat. et Cass., Theodotus. lin. 9, deest in Flor. 2, non longe.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 2, sedit ann. VIII, M. VII, dies 11. lin. 5, et Theodorus diac. etc. ibi aquam sparsionis. lin. 8, sepultus est in via Numentana.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

NOTÆ IN TEXTUM ANASTASII.

De Eventio et Theodulo, qui cum S. Alexandro martyrii palmam adepti sunt, ita referunt Alexandri Acta: « Vadamus autem (S. Severina) in septimo milliario de urbe Roma via Numentana in prædio suo, S. Alexandrum et S. Eventium uno posuit monumento. S. Vero Theodulum in alio loco sepelivit. » Ex quibus patet, non Theodorum, vel Theodotum, sed Theodolum, ut habet secundus Catalogus, esse legendum. — Ælianus et Vetus, sub quibus Alexander obiisse dicitur, consules fuerunt anno 416, et juxta morem hujus Catalogi (Felicis IV), anno duntaxat sequenti obiit Alexander, quo etiam obiit Trajanus, prout testantur Acta Alexandri his verbis: « Nutu Dei eodem anno defunctus est Trajanus. »

ALTASERRA

Linea 3. — *Hic Passionem Domini miscuit in prædicationem sacerdotum, quando missæ celebrantur.* Constitutum de memoria Passionis Christi in missæ sacrificio celebranda, non est proprium Alexandri, sed potius ipsius Christi, cum præcepit apostolis ut quotiescunque facerent, hoc est sacrificarent, in ejus memoriam agerent: *Hoc facite in meam commemorationem* (Luc. XXII). Quæ verba secutus Paulus (II Cor. 1): *Quotiescunque, inquit, manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Memoria Passionis Christi fiebat semel in anno. Augustinus de Tempore serm. 144: « Passio autem, quia uno die legitur, non solet legi, nisi secundum Matthæum. Volueram aliquando, ut per singulos annos secundum omnes evangelistas etiam Passio legeretur. Factum est; non audierunt homines quæ consueverunt, et perturbati sunt. »

A Linea 5. — *Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedici in habitaculis hominum.* Ex constitutione Alexandri aqua sale benedicta non modo in Ecclesia, sed et in ædibus privatorum haberi debet. *Aquam, de Consecrat.*, dist. 8. Usus aquæ in stralis, seu benedictæ in Ecclesia, apostolicæ institutionis esse tradit Auctor Constit. apostolicæ lib. VII, cap. 44. Eandem etiam in ædibus singulorum haberi statuit Alexander, non abs causa, quia sparsio aquæ benedictæ valet ad arcendos dæmones, avertendas calamitates frugum et segetum, et vitandos nocturnos terrores. Marcellus episcopus Apamænsis in Syria sparsa aqua benedicta fugavit dæmonem, qui fani Jovis eversionem impediabat. Theodorit. lib. V, cap. 24: Ἀπεδράμεν ὁ δαίμων οὐκ ἐνεργῶν τὴν τοῦ ὕδατος προσβολήν. *Aufugit dæmon, non ferens vim aquæ aspersionis.* Dæmones qui agro insultabant, sparsione aquæ benedictæ pulsos narrat Petrus Cluniacensis de Miracul. lib. I, cap. 7: « Unde alta voce socium Olivum, ut surgeret, inclamans, vas quod forte cum aqua benedicta in proximo dependebat, fide plenus arripit, et sanctificatum elementum huc illucque confidenter aspergens, omnia illius habitaculi loca infundit. » Et infra: « Quibus penitus agro qui hoc solus cernebat testificante exclusis, et ille a dæmonum infestatione liberatus est, et quantum ad similia valeat salutaris aquæ cum fide aspersio, demonstratum est. » Cladem locustarum vastantium segetes aqua benedicta per agros sparsa avertit Stephanus VI pontifex. Anastas. in ejus Vit.: « Surrexit, et aquam propriis manibus benedicens, mansionariis præcepit dicens: Tollite, et singulis distribuite, mentes ut in nomine Domini agros suos circumeant, et hanc aquam spargant per sata et vineas, petentes divinum sibi suffragium et subsidium. » Quin Anselmus abbas in Cantuariensem archiepiscopum electus, et ad Ecclesiam raptus, electionis impatientia pene exanimis, aqua benedicta aspersa, et pota statim ad animum rediit. Testis ipse lib. III, epist. 4 ad fratres.

Beccenses : « De longe audientes accurrerunt, et videntes me aut animam, aut sensum amissurum, timuerunt, et hoc timore aqua benedicta me aspergentes, eam mihi potandam porrexerunt. » Aqua benedicta etiam prodest ad curandas febres et alios morbos. Gregor. Turon. de Glor. Confess. cap. 24 : « Quartanariis quoque et gulam dolentibus data benedicta aqua sæpius medebatur. »

BENCINI.

Linea 4. — *De regione Caput Tauri.* Indeclinabiliter nomen etiam in Anastasio II, ubi sic : *Anastasio natione Romanus... de regione quinta Theuma, caput Tauri.* Exstabat hæc regio in Palatino colle, ubi et Taurus æneus, de quo Plutarchus in Mario : « Induciis postulantis concessis, sub ænei Tauri juramento dimiserunt. Hunc captum post pugnam tropæi loco in domum Catuli delatum ferunt. » In regione vero quinta Palatina erat Catuli domus ex Plinio l. xvii, c. 4 : « Crassus orator fuit in primis nominis Romani : domus ei magnifica, sed aliquantulo præstantior in eodem Palatio Quinti Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. » In tropæi itaque signum taurus æneus in Catuli ædibus positus, a capite nomen dedit regioni quam quidam volunt appellatum etiam *Capita Bubula.*

Linea 3. — *Hic Passionem Domini miscuit in precationem sacerdotum.* Alii codices legunt in prælicatione sacerdotum. Duplicem sensum ea verba facere videntur, primum quod voluerit pontifex, ut specialis mentio Christi passionis in celebratione fieret, juxta datum Petri præceptum in priori Epistola c. iv, v. 1 : *Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini.* In solemnibus sacrificio ex citare fidelium fortitudinem inter ingruentes persecutionum procellas conabatur Alexander exemplo Redemptoris pro omnium salute in carne passi. Secundo, quod versimilius puto, ad occurrendum quorundam hæreticorum pravitati, delirantium Christum in carne apparenter passionem sustinuisse. De qua hæresi ejusdem sæculi scriptores Irenæus et Tertullianus loquuntur, ille quidem dum scribit : « Secundum nullam sententiam hæreticorum Verbum Dei caro factum est. Si enim quis regulas omnium perscrutetur, inveniet quoniam sine carne, et impassibilis ab omnibus illis inducitur Dei Verbum, et qui est in superioribus Christus. » Et Tertullianus c. 51, sive auctor appendicis ad librum de præscriptionibus, cum de Cerdone, ac erroribus ejusdem circa Christum, inter alia hæc de Christo delirasse scribit *hunc in substantia carnis negat, in phantasmate solum fuisse pronuntiat, nec omnino passum, sed quasi passum.* In prædicatione itaque sacerdotum in celebratione divinorum officiorum decrevit Alexander, ut specialis mentio fieret, et continuata memoria Passionis, quam Christus vere in carne propria sustinuerat.

BINII ET LABBEI.

(Ex Bin.) Linea 4. — *De regione Caput Tauri.* Cum nulla apud antiquos et quatuordecim regionibus eo nomine dicta habeatur, Baron. anno 424, n. 2, existimat locum illum circumscriptum esse juxta palatum, quem Suetonius in Octavio, cap. 5, nominat *Capita bubula.* Ubi Octavianus natum fuisse tradit.

Linea 3. — *Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum.* Hæc ab Alexandro potius scriptis mandata, ac decreto roborata, quam recens statuta dici debent.

(Ex Lab.) Linea 4. — *Quando missæ celebrantur.* Absunt a C. A.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Epocha martyrii S. Alexandri papæ stabilitur ex Actis ejusdem, a Schelestratio vindicatis disserta-

atione 2, cap. 3 Antiquit. Ecclesiæ : in quibus nihil reperiri ostendit, quod æ conscripta fuisse demonstrat post Honorii et Arcadii ætatem. « Unde, inquit n. 42, semper manebit Actis illis auctoritas, quam apud æquos rerum æstimatores obtinere debent ea quæ ante mille et ducentos ferme annos (nunc vero dicemus mille trecentos) ex antiquioribus descripta sunt. » His igitur Actis docemur mortem pro Christo illatam fuisse Alexandro papæ jussu Aureliani judicis in urbe Roma die 3 Maii eodem anno, quo Trajanus obiit Selinunte in provincia Ciliciæ ex Dione, vel apud Seleuciam Isauriæ, uti se alibi scriptum legisse refert in Chronico Eusebius, die 40 Augusti. Mors Trajani, et adoptio Adriani contigit, Nigro et Aproniano coss., anno Christi 117. Quare mirum videri non debet, si in Catalogo Romanorum pontificum *Caroli Magni ætate exarato, alia quidem manu antiqua tamen adjuncta fuit* (observante laudato Schelestratio) in pontificatu Alexandri illa perioche sub Trajano imperatore, et sub *Elío Adriano imperatore* : unde Baronius occasione desumpsit variandi veterum lectionem Martyrologii, quæ Martyrium SS. Alexandri papæ et sociorum referebat cum actis laudatis ad imperium Trajani, putans eam esse differendam ad imperium Adriani : qui eodem quidem anno imperator renuntiatus est, sed bimestri saltem spatio post mortem S. Alexandri. Verum Beda, Notkerus, Ado antiquam et genuinam lectionem retinenteorumdem Actorum, uti monet Schelestratio quam pariter exhibent libri lectionarii tam scripti, quam impressi ante Breviarium S. Pii quinti.

Certus itaque cum reddente his documentis terminus mortalis vitæ et pontificatus S. Alexandri ad diem 3 Maii æræ Christi anno 117, Nigro, et Aproniano coss., qui primi tribuuntur Sixto successori Alexandri ; superest ut ejusdem sedis initium statuamus. Indicato tamen prius, in catalogis assignari S. Alexandro postremos consules *Ælianum et Veterem* (seu verius exprimendos ex adnotatis in epistola consulari card. Norisii *Ælium Lamium, et Ælianum Veterem*) qui pertinent ad annum Christi 116, et eos, qui annum signabant 117, quo ille martyrium subiit, attribui Sixto successori. Facile assequimur causam istius attributionis ex methodo Chronotaxeos pontificalis, et consularis cum paschali tempore his in catalogis colligandæ, quam supra exposui in exordio notarum chronologicarum ad sanctum Petrum, et circa finem not. chronol. ad sanctum Evaristum. Utroque in loco adnotavi, annos pontificales caput æræ suæ fixisse in diebus paschalibus, et cum anno Romano civili, et sacerdotium collegiorum consuetudini accomodato, exordium in Urbe habuisse ex natali in Palilibus, seu die 21 Aprilis. Quare consules ordinarii qui signabant progressum illius anni Juliani ex ea die, vel ex Paschali tempore, tribuuntur in catalogis pontifici tunc sedenti : et consules proxime superioris anni tribuuntur postremi decessori ejusdem, qui ante Paschale tempus diem clausisset extremum. Cum igitur electio Sixti post mortem Alexandro papæ illatam die 3 Maii vix decem diebus consequatur Pålilia, et anno 117, quo Pascha contigit die 5 Aprilis cadat intra tempus Paschale ; Consules anni 117 Niger et Apronianus tribuuntur initio Sixti ; et præcedentes consules Ælius Lamia, et Ælianus Vetus anni 116, claudunt epocham pontificalem sancti Alexandri.

Paulo difficilior videri potest determinatio exordii pontificatus suscepti ab Alexandro. Sed per regulas, chronologica in methodo ante constitutas, ita collectum iri confido. Alexandri decessor Evaristus martyrio coronatus est die 26 Octobris anno 108. Gallo et Bradua consulibus, ut per documenta producta in Prolegomenis fol. lxxxix, et in Notis ad ejus num. pag. 76, probari jam vidimus. Ex ea die ad diem martyrii, seu natalem S. Alexandri 3 Maii anni 117, numerantur anni 8, menses 6, dies 7. Liber Pontificalis, et catalogus Colbertinus septimus

hanc summam tribuit, ut infra expendam, computata vacatione sedis. Verum cum catalogi universi, et lectiones antiquæ, ac picturæ S. Pauli annos Alexandri numerent decem (præter unicum catalogum Liberii, qui septem assignat), videtur epocha ista decem annorum repeti debere ex ordinatione Alexandri ad episcopatum: quæ propterea incidit in autumnum anni 406. Is erat Trajani decimus, quando persecutio tertia vexare cœperat Christianos, ut ex litteris Plinii ad Trajanum constare jam diximus. Non deerat itaque causa, cur Evaristus, exemplum secutus sui decessoris Anacleti, vicarium episcopum sibi Romæ sublegentis in persecutione Domitiani et Principis apostolorum in Neroiana consecrantis Clementem, manus et ipse imponeret Alexandro, ut ex presbytero ordinaret episcopum adiutorem suum, et vicarium in Urbe: cujus ad cathedram et successionem Cleri suffragiis deinde vocatus diebus proximis a martyrio Evaristi, novam epocham sedis adeptæ inchoavit, recte signatam in catalogo Liberiano Palma et Tullo consulis (Christi 409) quando primum Paschale tempus sui pontificatus ipsi numerabatur.

Cur autem catalogus Liberianus signet annos septem, ac menses duos, cæteris omnibus catalogis, et codicibus decennium tribuentibus, et Pontificali nostro octennium decernente, ita statuendum censeo. Picturæ basilicæ S. Pauli, catalogi veteres, et Lectionarii codices universi concordati numero referebant annos x, menses vii, et dies ii, vel iii. Suspicio membranas Bucherio memoratas (quæ unicæ olim spectatæ sunt Leunclavio exhibentes catalogum Liberii, et hodie tantum in exemplis præservantur) eosdem numeros exhibuisse. Sed vitio vetustatis fortasse detrita in eo versu. Alexandri epocham indicante, minus evidentes litteras annorum indices retinebant. Quare numerus mensium vii in locum annorum, et numerus dierum iii in locum mensium ii a descriptore transponebatur, reservata unitate postrema perinde ac si ea sola ad dies pertineret. Nulla certe facilior est occasio promovendi notas numerales in classem proximam: præsertim cum sæpe contingat, ut in catalogis scriptor ex primat solummodo numerales notas x, vii, iii, quibus initio catalogi indicationes appositæ annos, menses, ac dies distinguendos significarent. Vitiata igitur præ vetustate membrana, ita ut evanesceret littera x index annorum sequentes siglæ vii, quæ menses indicabant, a descriptore inter annales numeros sunt relatæ; et consequentes unitates iii, quæ dierum indices esse debuérant, fuerunt mensibus attributæ: sive etiam divisæ (si forte postrema unitas a duabus præcedentibus, paulo distantior apparebat ii) ut duæ priores pro mensibus, postrema pro die acciperetur. Cum igitur scriptum fuisset *Alexander X, VII, III*, in membranæ autographis, evanescente sigla x, a descriptore redditum est *Alexander VII, II, I*. Verum picturæ superstites in basilica S. Pauli, quæ notam evidentem denarii ostendunt in sede annorum, et ternarium iii manifestum expriment in dierum serie, retinentibus mensium numerum vii inter utramque summam codicibus tribus Italicis vetustissimis, catalogo Felicis IV et compluribus aliis supra relatæ inter Prolegomena, ostendunt genuinam lectionem tribuere Alexandro annos x, menses vii, dies iii, ex quo ad ordinem episcopalem promotus fuit.

Octennium vero sedis Romanæ ab Anastasii codicibus assignatum Alexandro cum mensibus quinque, et diebus duobus post vacationem sedis dierum 49 a morte Evaristi expressam in hac sectione, recte pariatur cum epocha utriusque martyrii. Si enim Evaristus pro Christo necatus est anno 408. die 26 Octobris quæ colitur, et inde vacatio sedis dierum 49 perducta fuit ad diem 14 Novembris assignandam electioni Alexandri in Romanum pontificem; potuit istius ἐνθρόνισμος perfici Dominica prima Adventus; quæ eodem anno incidit in diem 3 Decembris. Inde

A vero ad diem 3 Maii anni 417, martyrio Alexandri celebrem. fluunt anni viii, menses v, et dies duo, si computentur extremi hujusmet summæ.

Quare constat ratio utriusque epochæ in S. Alexandro, ordinationis scilicet ad episcopatum, et enthronismi ad Romanam sedem, ex fide, testimonio et concordia codicum, ac monumentorum, si statuatur B. Alexander ordinatus episcopus coadjutor S. Evaristi sub initium persecutionis Trajani anno Christi 407, die Dominica 29 Septembris: et post obitum Evaristi martyrio coronati die 26 Octobris anno 408 dicatur electus successor die 14 Novembris, et in pontificia sede collocatus die 3 Decembris ejusdem anni 408. Nam a die ordinationis si numerentur anni decem solidi, menses septem, ac dies tres, quot legimus in picturis basilicæ S. Pauli; erit terminus summæ dies 2 Maii anni 417 æræ Christi, et dies proxima 3 Maii fuerit dies depositionis. Alterius autem epochæ a collocatione in pontificia sede Romana die 3 Decembris anni 408 (post mortem decessoris, et suam electionem), quæ in libro Anastasii, et in catalogo 7 Colbertino sinatur annorum viii, mensium v, dierum ii, rationes pariantur cum hoc intervallo temporis, et consulibus assignatis hoc in libro Pontificali, quam in catalogis, et libris Lectionem.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 3. — *Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum quando missæ celebrantur.* Præcipuum religionis cultum, nempe sacrificium respiciunt prima Romanorum pontificum decreta. Ministerium sacerdotale attendit Petrus in promotione Lini et Cleli ad ordinem episcopatus (supra, num. 4). Numerum presbyterorum viginti quinque ex præcepto ejusdem Cleli instituit (num. 30). Diaconos septem episcopo solemniter ritu sacra prægenti, et verbum Dei administranti apostolorum exemplo attribuit Evaristus (num. 6). Gradibus sacerdotii ita procuratis, loca sacrificiis apta, et synaxibus fidelium destinavit Anacletus in Vaticano (num. 5). Evaristus in titulis (num. 6): decessorum vestigia relegens, et apostolorum, qui publice et per domos panem frangebant, ut fideles perseverantes essent *unanimitè in fractione panis, et doctrina apostolorum*. Ministris, et locis ita constitutis et enumeratis, precum quoque certarum ratio per summos pontifices ordinata est ad sacrificium adhibenda. Dominicam precationem apostolos jam docuerat sacerdos in æternum Christus Dominus. Ad hæc in sui memoriam ea faciendâ præceperat, quæ ipsi in cæna præstitisset. Paulus apostolus eadem recensuit in prima ad Corinthios cap. 11: *Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem.* etc., quæ totidem ferme verbis recensentur in canone, non ætate modo nostra, sed etiam Ambrosii, lib. iv de Sacramentis, uti adnotavit card. Bona rerum Liturg. lib. ii, cap. 43, memorans, in vetustis quoque Liturgiis Jacobi, et Clementis nomine donatis, eadem reperiri. Tenebant ex eodem Apostolo (Philipp. iv) oportere in omni oratione, et obsecratione, *ut cum gratiarum actione petitiones nostræ innotescant apud Deum*. Quare præceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati, una cum petitionibus orationis, formulas quoque gratiarum actionis in hymnis, ac præfatione, obsecrationum pariter per Sanctum sanctorum, qui offertur, una cum memoria eorum, in quos idem sanctificatur omnium gratiam, et gloriam suam contulerat, complectebantur. His autem omnibus miscenda erat Dominica Passio tum verbis, ac sententiis ex Evængelio petitis, tum crucis signaculo, passionis scilicet compendiaris signosis sæpius adhibito pro more nascentis Ecclesiæ, traditionem hanc derivantis ad posteros (Tertulliano teste in libro de Corona militis, ut ad omnem progressum, atque promotum, aditum, exitum, vestitum, calceatum, ad lavacrum, ad mensam, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, crucis Signaculo frontem teramus). Et hæc quidem memorat

Tertullianus statim, ac meminit *calicis, et panis nostri, cujus aliquid in terram decuti auxilie patimur*. Connexæ enim erant disciplinæ *quarum traditio auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix*. Miscuit Alexander Dominicam Passionem precibus sacerdotum in missæ oblatione. Utique ad omnem progressum. atque promotum: utique ex traditione, ex consuetudine, ex fide apostolorum, et apostolicorum virorum, quos in canone recensemus. Miscuit, ex Evangelio Joannis, edito paucos ante annos quam Alexander pontificatum iniret. Inde enim elevato oculorum (*Joan xvii, 4*) oratio pro præsentibus cum ipso in veritate, et pro universis per illorum verbum in se credituris. Nemo non videt, in precibus tam ante, quam post actionem ita misceri in canone memoriam, gesta, ac mysteria *Passionis*: quorum plurima cum Tertulliani ex indicatione tenemus consuetudine ac traditione ita firmata in fine secundi sæculi, ut Christianæ fidei cœva fuisse jam tum intelligantur; Alexandri cura, ac decreto ex lege non scripta consuetudinis in scriptam canonis transierunt. Quare in sac. conc. Tridentino sess. **xxii**, cap. 4, merito asseritur, canonem missæ constare ex ipsis Domini verbis, ex apostolorum traditionibus, ac sanctorum pontificum institutionibus.

Linea 4. — *Martyrio coronatur, et cum eo Eventius presbyter, etc.* Acta S. Alexandri, et sociorum martyrum genuina ab interpolatis distinxit, et vindicavit sæpe laudatus præsul a Schelestratio tomo I *Antiq. Eccl. dissert. ii* cap. 30, quorum summa capita hic delibanda mirifice illustrant tum ipsius vitam, tum historiam Christianæ fidei, accessione nobilium virorum, ac feminarum, in Urbe plurimum amplificatæ. Antiquitatem Actorum commendat *Martyrologia Bedæ, et Rabani, et Adonis*, quorum primum sæculo octavo, alterum nono ab iisdem mutuantur quidquid referunt de Alexandri papæ martyrio, et sociis in agone presbyteris, Eventio, ac Theodulo. Commendat disciplina arcani, in iis observata. Commendat consensus cum chronologia, et Historia Cæsarea, ac tertiæ persecutionis sub Trajano, dum memorant Acta missum a Trajano, Se leuciæ agente (quando expeditionem susceperat in Parthosante consulatum Peditis, incidentem in annum Christi 115) judicem Aurelianum, qui tum Hermeti præfecto Urbis, et sorori ejus Theodoræ, tum Alexandro pontifici Romano, et Eventio, ac Theodulo presbyteris, tum Quirino tribuno, atque ejus filiæ Balbinæ martyrum intulit, et compluribus viris ab Alexandro papa in carcere baptizatis: quos naviculæ fatiscitis impositos altius in mare provectos demergi jussit. Istorum martyrum corpora, cœmeteria, tituli, et in eis inscriptiones per vetustæ adhuc superstites historiam teneunt. Hermetis præfecti Urbis, cœmeterium via Salaria ad secundum ab Urbe lapidem, cum ædícula subterranea, spectatur. Legis apud Aringhium lib. iv, cap. 37, n. 37. Inscriptiones vetustas, reliquiarum indices Hermetis præfecti Urbis, servat titulus S. Pudencianæ in lapide inciso sub Gregorio Septimo: Balbinæ, ac Theodoræ nomina refert antiquior epigraphæ superstes in pavimento presbyterii diaconicæ S. Mariæ in Domnica, nono circiter sæculo insculpta: quo etiam loco ætate nostra beatæ Balbinæ ossa complura reperta sunt cum plumbea lamina inscripta: **CORPUS S. BALBINÆ VIRG.** inclusa marmoreo loculamento sub ara maxima constituto, et quidem in publicis tabulis actu relato. cum demandante sanctissimo Patre Clemente XI præfecti sacris reliquiis recognoscendis et curandis viri clarissimi Alexander canonicus Bonaventura paulo post creatus episcopus Nazianzenus, et Marcus abb. Boldetti nunc S. Mariæ Transtiberim canonicus, eo convenerunt, uti latius explicui in opusculo ea de re contexto. Corpus B. Quirini tribuni, Balbinæ Patris, Roma transmissum a Leone IX Gepæ abbatissæ circa annum 1050 publicis ex

A documentis docent Bollandiani socii ad diem 30 Martii fol. 813. Corpus denique S. Alexandri papæ cum sociis martyrii presbyteris Eventio ac Theodulo translatum ex ipsius cœmeterio via Nomentana miliario vii, in Urbem, ac titulum S. Sabinæ sub Eugenio. II vetus inscriptio ejusdem corporis custodi capsulæ insculpta comprobatur, docente Aringhio lib. iii, cap. 22. Cum igitur constet, inter antiquissima cœmeteria martyrum agri suburbanii referri ea, quæ nobilitarunt Alexander, ac socii ejusdem in Actis memorati, suis corporibus eo illatis secundo sæculo, inde vero translatis sæculo ix, x, et xi mirum præsidium Ecclesiæ ab iis mutuatum, ipsorum Acta, et Ecclesiæ Romanæ historia in Actis hujusmodi præservat. Neque enim tantummodo evincitur. nobilitatis Romanæ partem non exiguam sub eo pontifice ad fidem fuisse conversam, quæ scilicet post consularem virum Clementem jam inter alumnos numerabat in Hermete præfectum. cum sorore, in Quirino tribunum cum filia. Sed etiam intelligitur, qui factum sit, ut catenæ, quæ Principem apostolorum pro Christo arctaverant, et in Actis leguntur a filia tribuni Balbina donatæ sorori præfecti Theodoræ, ita asservatæ sint a Christianis, ut tribus ab illa sæculis quando Eudoxiæ titulus erigebatur novum ab his cognomen receperit. Nihil dissimile præstaret posita præ foribus diaconicæ S. Mariæ in Domnica, marmorea figura naviculæ, et ad exemplum veteris ibi renovata sub Leone X, si referretur hoc signum ad instrumentum martyrii tot fortium Christianorum, quibus cum nobilis virgo Balbina pergebat, dum ad mare submergendi deducerentur. « Eodem tempore (Acta referunt de Aureliano iudice) jussit omnes Christianos, qui erant in carcere baptizati (ab Alexandro papa), duci ad mare, et in naviculam vetustam imponi, et in altum deduci, et illico omnibus manu ad manum ligatis, saxi in collo suspensis, ita ipsam naviculam vetustam, quassatam, et perforatam mergi in profundum: cum quibus et virgo Christi (Balbina) perrexit glorificans Deum, » etc. Hæc fusius prosequer in memorato opusculo de reliquiis S. Balbinæ. Attingenda tamen obiter hic fuerunt, ut ostenderem, Bibliothecarii historiam, in Vita Alexandri muniri documentis æqualibus ætati ejusdem pontificis, aut proximæ, et per consecuta sæcula asservatis, ac lectis intra sacra cœmeteria, ac titulos Romanos, ubi deposita, et custodia quiescebant corpora Ss. Alexandri, Quirini, Hermetis, Balbinæ, et Theodoræ, et annuis sacris Deo super illa oblatis publica fidelium veneratione eorumdem memoriæ recolabantur.

Non negat Schelestratius, in exemplaria nonnulla Actorum S. Alexandri sequiori ætate descripta irrepisse aliquot menda; imo admonuit esse distinguenda interpolata a genuinis (diss. ii, cap. 3, n. 4). Indicat cum Baronio. ex Aureliano iudice sub imperio Trajani ab amanuensibus mendose redditum Aurelianum imperatorem. Fortasse etiam ex Comitibus Trajani in Parthica expeditione perperam procius est comes utriusque militiæ. Titulum enim hunc serius auditum, quam fuerant Trajani tempora, non negarim. *Comites tamen expeditionum Romanis principibus adfuisse, eoque nomine honestatos legi in publicis inscriptionibus annis plusquam sexagenis ante imperium Trajani, probat celebre monumentum Ti. Plautii Silvani, in agro Tiburtino ad pontem Lucanum adhuc superstes, ita incisum, et in Gruteri Thesaurο excusum pag. 453.*

TI. PLAVTIO. M. F. . AN. (SILVANO AELIAN.). etc.
PR. VRB. LEGAT. ET COMIT I. CLAVDI I.
CAESARIS. IN. BRITANNIA. CONSUL I.
PROCOS ASIAE. LEGAT. PROPRAET. MOESIAE.

Hunc igitur comitem Claudii imperatoris in expeditione Britannica per varios dignitatum gradus ad præfecturam Urbis promotum, et legatum in Hispania

niam subinde missum, et ad præfecturam Urbis re- A plemento Scripturarum, et figurarum, quæ præmit-
missum. tabantur fidei Christianæ.

SENATVS. IN. PRAEFECTURA. TRIVMPHALIBVS.
ORNAMENTIS. HONORAVIT. AVCTORE. IMP.
CAESARE. AVGUSTO VESPASIANO, ETC.

IVNC. IN. EADEM. PRAEFECTVRA. VRBIS IMP. CAESAR.
AVG. VESPASIANVS. ITERVM. COS. FECIT.

Hæc autem attigisse non piget, ut intelligamus primo, Schelestratium hæc jure præservasse a se-
veriore censura Pearsonii, contra fidem gestorum
Alexandri exercita pag. 227 operis posthumi, de
serie et successione pont. Rom. occasione comita-
tus utriusque militiæ Aureliano attributi, et præ-
fecturæ Urbis Hermeti assignatæ; si Acta genuina
ab interpolatis secernantur. Dispicet etiam Blon-
dello ætas immatura, tam Evento presbytero, quam
Alexandro pontifici in Actis efficta, non tam *mendo-*
sis, inquit, quam *mendacibus*: quo etiam nomine
culpantur a Blondello in delegatione Aureliani ad
internectionem Christianorum omnium: quasi non
exstarent apud Plinium Trajani litteræ, ac rescripta
mitiora ad relationem Tiberiani. Verum de ætate
initiandorum ad presbyterium, vel ad pontificatum
ævo illo apostolicorum virorum, ægre pronuntiave-
rit quisquis meminerit, adolescentem vocari Saulum
in Actis apostolorum (xii, 57) dum lapidaretur Ste-
phanus: quem tamen adolescentem ex persecutore
redditum apostolum decennio post cum Barnaba ordi-
natum impositione manuum in suis annalibus Pauli-
nis recognoscit in eodem posthmo libro Pearsoni-
us ex cap. Act. xiii. Adolescentiam Timothei,
episcopi ab se ordinati exprimit Paulus in prima
ad eundem Epistola cap. iv, vers. 12, cum aureo
illo sæculo nascentis Ecclesiæ ætas senectutis esset
vita immaculata: et nondum disciplinæ necessitas se
obtulisset, quæ consecutis temporibus reservaba-
tur, de provectioni ætate in sacerdotibus requirenda;
imo dum Alexander eligeretur pontifex, in ferventis
olei dolium immisus Romæ paulo ante fuerat apo-
stolus ille Joannes quem pene puerum electum fuisse
a Domino Hieronymus affirmavit lib. i contra Jovi-
nianum. Verum ea de re legendus Baronius ad an-
num Christi 401, n. 8 et 9. De 30 autem ætatis anno
in Actis Alexandri signato, ejusque numeri corre-
ctione videndus Schelestratius diss. ii. cap. 3,
n. 42.

Quod vero attinet ad moderationem Trajani
Christianorum sanguine parcius fundendo, nemo
negaverit plurimum interesse inter efferatas perse-
cutiones Neronis et Domitiani, ac mitiorem Tra-
jani. Sed nemo non agnoscat ex ipsis Trajani re-
sponsis ad Plinii epistolas, tertiam Ecclesiæ perse-
cutionem ita sub eo principe exercitam, ut ii qui
nostræ religionis titulo deferrentur, arguendi, et
puniendi extremo supplicio forent. Quare cum Acta
producantur *omnium Christianorum eadem* jubentia:
vel de omnibus qui deferrentur et arguerentur, ea
cædes et sententia intelligenda est; vel *omnium*. D
dictio abundat in actis interpolatis.

Linea 5. — *Hic constituit aquam aspersionis cum
sale benedicti in habitaculis hominum.* Cardinales
Baronius et Bona, ille ad annum Christi 432, ex
num. 3 ad 5, hic rerum Liturg. lib. i, cap. 20, n. 5.
probant ex SS. Patribus, ab apostolica institutione
ad nos derivasse ritum æquæ benedicendæ non ad
baptismum tantummodo ministrandum, sed ad
quemcunque usum purgandi per invocationem di-
vini nominis, et per sacerdotalem benedictionem,
ac preces sanctificandi aquæ elementum. Quare
Alexandri decreto vetustam consuetudinem stabili-
tam docent. Cur autem salis admistio, benedictioni
sit copulanda, et cur in habitaculis hominum collo-
canda hæc aqua aspersionis, non ita difficulter
assequimur; si ritum ablutionum attendimus veteri
lege a Domino constitutum, et ab apostolis in novo
federe non rejectum, sed providenter aptatum im-

Ita enim illi temperant disciplinam, ut per fru-
galem aspersionis usum excitarent animum ad pur-
gandos dedicatione Christiana mentis affectus, et
longe arcerent superstitionem, et quotidianam to-
tius corporis ablutionem, ab hemerobaptistis ex-
cogitatum, uti providenter admonerat Tertullianus,
ejusque interpres de la Barre in lib. de Oratione
cap. 42. Baronius an ann. 57, n. 406 et seqq. osten-
dit, in more positum apud Hebræos, ut non solum
pontifex, et sacerdotes ante ingressum sanctuarii
manus ac pedes lavarent in labro æneo, de quo
Exodi cap. 30, verum etiam Judæi omnes nonnisi
manibus lotis adorarent, Aristæ id affirmante. Inde
autem putat descendisse ad Christianos ætatis apo-
stolicæ, et ad consequentes eam consuetudinem:
« Fluxisse, inquit, hæc consuetudo videtur e Judæo-
rum ritibus. Nam non tantum (ut dictum est) ipso-
rum sacerdotes, sed et cæteros Judæorum nonnisi
manibus lotis adorare consuevisse tradit Aristæus
de Septuaginta duobus Interpretibus hæc scribens:
*Rege consulaturo. ad consueta loca divertunt; atque
(ut mos est Judæis omnibus) manibus prius in mari
lotis Deo preces effundunt.* Et paulo post: *Interrogavi
equidem et illud quoque, cujus gratia cum vota face-
rent, manus prius lavarent? Quærenti talia, demon-
strarunt: illud testimonium esse, ne quid perperam
agant, sed pie sancteque perficiant, quandoquidem
universa opera manibus exercentur: recte singula ad
veritatem et justitiam referentes.* » Subdit vero ad
num. 406 Baronius: « Sed quod ad Christianos per-
tinet. consuevisse eos ante precessionem manus
ablueri, secundum quod monet Apostolus (I Tim. ii):
Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus,
non tantum, quæ diximus docent, sed et antiqua
ecclesiasticorum scriptorum testimonia confirmant.
Nam et apud Clementem legitur (Const. Ap. lib. viii,
cap. 58), ut Christianus lotus oret: sed et Tertullia-
nus hoc ipsum demonstrat, dum ait [de Orat. c. 41].
Cæterum quæ ratio est, manibus quidem ablutis,
spiritu vero sordente, orationem obire. » His addit
complura in eadem sententiam ex S. Joanne Chry-
sost. aliisque Patribus. Meminit quoque ad annum
401. num. 6. sæpe a se probatum fuisse, tum Domi-
num. tum etiam apostolos multa esse mutatos ex
legali instituto.

Mihi placet in Tertulliani testimonio paulis pro-
cedere: in quo videtur origo, et causa apostolicæ
consuetudinis, et decreti per Alexandrum firmati, ut
admisto sale benedictio aquæ perficeretur, et fide-
lium in habitaculis custodiretur. Sequitur itaque
Tertullianus percontari, et reddere causam abluti-
onis manuum ante orationem. « Id cum scrupulose
percontarer (inquit) et rationem requirerem, com-
peri commemorationem esse in Domini dedicati-
onem. » Et paulo post subdit: « Nos vero (Christia-
ni) non attollimus tantum, sed etiam expandimus
(manus) et Dominica passione modulantes, et ora-
tes confitemur Christo. » Ex quibus verbis apparet,
a presbytero secundi ac tertii sæculi causam per-
quisitam, ac redditam fuisse tum ablutionis manuum,
tum expansionis apud Christianos pridem receptæ
in precibus ad Deum fundendis. Commemoratio est
in dedicationem Domini, ejusdem passionis signifi-
catione, ac fide peracta. Hujus rei gratia cum orare
nos velit Apostolus, in omni loco levantes puras ma-
nus, utique in dedicationem Domini hostiam laudis
oblaturis, præsto esse conveniebat ritum a Deo insti-
tutum in veteri federe abluendi manus offerentium,
sed altius provectionum invocatione divini nominis per
Verbum Deum nobis revelati, et passionis ejusdem
fide, ac merito sanctificatum in ea aqua aspersionis;
quæ non cinere vitulæ commisto, ut in legalibus sa-
cificiis ad emundationem carnis divino jussu paratis,
sed Christi Domini cruce, et sanguine, ad spiritum
purgandum profuso, nos docent sperare, ac petere.

Cum autem nulla oblatio rite Deo fieret nisi adjecto sale, quod præceperat Dominus Levitici II, vers. 13: *Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies; nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo: in omni oblatione tua auferes sal*, apostoli, et pontifices, ut insinuant Christianis oraturis, sive in ecclesia, sive domi, precum suarum ubique offerendarum dedicationem a Dominica passione vim percipere, quæ universas eminenter continet, ac superat oblationes, sal admiscere congruum duxerunt in aqua dissolvendum, quæ invocatione divini nominis, ac producto super eam signaculo crucis Christi exprimeret veteres oblationes in novo fœdere dissolutas: et altius prolectam ad spiritum expiandum novam hanc aspersionem sanguinis, et aquæ. e Christi latere profluentis: multoque præclarius conscientias nostras inde mundatum iri, ut ait Apostolus; quam Aaron et Levitæ legalium victimarum sanguine, ac cinere aqua permisto mundarentur. Huc vero pertinet adnotatio adm. R. P. Calmet ad caput Levitici octavum vers. 13: *In omni oblatione tua offeres sal*, et ad Numerorum cap. VIII, v. 7, et ad cap. XIX, vers. 47, ubi ritus aquæ lustrationis præcipitur. Ibi ex Philonis lib. III, de vita Mosis (cui addi potest alii ejusdem Philonis opusculum de Victimis offerentibus) nonnulla protulit ad significationem ejusmodi rituum pertinentia apud Hebræos: et plura indicata ex Augustino, ac Theodoretis quæstionibus in Numeros, quæ in figura aspersionum legalium, Christi mortem prænuntiante, purgationis nostræ auctorem, ac fontem ut contemplaremur nos admonent: hoc ipsum curante Ecclesia in benedictione aquæ, ac salis, qua ut conspergeremur instituit. Quemadmodum igitur ex Tertulliani testimonio patet, ritum expansionis manuum inter orandum, apud Christianos ab ætate apostolica profectum, significare passionem Dominicam, quam confitemur, et ex qua vim impetrandi precibus a Deo tribui speramus per Dominum nostrum Jesum Christum, cujus invocatione preces concludimus: ita enim initium orandi facimus a fide passionis Christi, ea nos aqua aspergentes, in cujus ritu appareat, fateri nos, et credere, omnem oblationem veterem longe superari a commemoratione Dominicæ dedicationis, seu Passionis et sacrificii, quod cruce producta, et sacerdotum precibus super aquam fuis Ecclesia rite recolendum accepit ex ætate apostolica, ejusque indicium perenne asservatum in publicis Christianorum conventibus, tum in privatis domibus: uti Alexander papa mandavit, auctoritatem secutus hujus instituti ad superiora tempora referendi, quemadmodum ex Tertulliano colligitur, aliisque scriptoribus a Baronio productis.

Æquum vero fuit, ut Alexandri ætate hujusmodi decretum stabilius sanciretur. Cum enim illius proximus decessor Evaristus titulus Romanus presbyteris divisisset, qui conventus erant fidelium ad synaxes, et preces publicas; curandum fuit, ut ritus inchoandæ orationis a majoribus traditus in titulis diligentius observaretur. Crescente autem fidelium numero per accessionem Romanæ nobilitatis ad Christum sub Alexandro pontifice, nova in dies oratoria fundabantur, et cœmeteria aperiebantur, ubi fierent collectæ. Neque his deesse debuit eadem tessera purgationis ante orationem. Quo enim accuratius abstergerentur maculæ præcedentes a fidelium animis ad orandum se comparantibus, excitanda fuit fides, spes, charitas, in hac aspersione, quam Tertullianus appellat *memoriam dedicationis Christi*. Et quo cave-retur efficacius, ne alias imposterum contraherent labes, quæ preces vitarent; invocandum fuit contra malignos spiritus, felicitati nostræ invidentes, et insidias parantes, nostri Redemptoris præsidium, sacerdotis voce jussuque rite præeunte in aquæ hujus dedicatione, ac exorcismis, ad impetus rebellium Deo spiritum virtute Christi frangendos, et coercendos. Hæc omnia cum satis explicet antiquissimus ritus, et usus aquæ benedicendæ, et asservandæ, tum

A ad baptismum in fonte, tum ad aspersionem in atriis ecclesiarum, a prima ætate illarum fundationis, quæ originem ostendit Christianæ religionis exordio supparem; non est cur diutius immoremur in Alexandri decreto, aut opportunitate ejusdem comprobanda; eo potissimum tempore, quo titulorum divisio peragebatur, et Christianarum ædium frequentia quotidianis augmentis majorem orandi copiam præbebat sive in conventu universi cœtus fidelium, sive in privatis recessibus singulorum.

Linea 8. — *Qui etiam sepultus est via Nomentana ubi decollatus est, ab urbe Roma non longe milliario VII.* Cœmeterium ibi a fidelibus constructum: ex quo etiam ætate nostra extracta fuisse aliquot corpora sanctorum martyrum memorat V. C. Boldettus lib. II, cap. 48, pag. 569, Observationum ad Cœmeteria.

CIACONII

B Linea 3. — *Hic passionem Domini miscuit in pre-cationem sacerdotum, quando missæ celebrantur.* S. Alexander in memoriam passionis Christi, primus in sacrificio missæ addidit, *Qui pridie quam pateretur*, usque ad verba: *Hoc est corpus meum*.

Linea 5. — *Hic constituit, aquam aspersionis cum sale benedicti in habitaculis hominum; ad horum scilicet purificationem, dæmonesque fugandos.*

PAGII.

C Linea 3. — *Hic passionem Domini miscuit in pre-catione sacerdotum, quando missæ celebrantur.* Ad quæ verba Petrus Urbevitanus in Scholiis ineditis notat, *ibi videlicet tam beatæ passionis.* Alii etiam passim scribunt hanc orationem, *Unde et memores, Domine*, quæ post consecrationem a sacerdote dicitur, ab Alexandro institutam. Sed si precise de memoria passionis sermo sit, sive istis, sive aliis verbis fiat, ea certe non fuit, inquit cardinalis Bona lib. II rer. Liturgic. cap. 13, n. 3, ab hoc sancto pontifice instituta, ut præclare observat Baronius anno 432, num. 3, habemus enim hac de re expressum in Evangelicis præceptum Domini, et Paulus in I ad Corinth. cap. 11, luculentum ejusdem rei testimonium præbet dicens: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Idem libri Pontificalis auctor ait, Alexandrum decrevisse ut aqua benedicta in habitaculis hominum asservaretur: quem usum aquæ benedictæ ab apostolis traditione emanatum, uti Alexandri decreto stabilitum probat Baronius loco citato. Sacerdos ad consecrationem accedens præmittit hanc orationem: *Quem oblationem, etc.* Tum ait sacerdos: *Qui pridie quam pateretur, accepit panem, etc.* Quam clausulam, *qui pridie, etc.* idem auctor libri Pontificalis, Valfridus, et alii, ab Alexandro additam opinati sunt. Sed rectius sentit Alcuinus etiam apostolis in usu fuisse, de quo, sicuti et de consecratione, ejusque forma et ritu, lege Bonam loco laudato; qui et cap. 9, n. 3, observat, aquam in calice vino misceri ex Christi institutione, non vero, ut quidam perperam scribunt, ex decreto Alexandri: qui ideo dicitur hujus mitionis auctor, quia adversus hæreticorum errores, quod ex Domini, et apostolorum traditione acceperat, scripto firmavit. Prolixam de hoc argumento scripsit epistolam S. Cyprianus ad Cæcilium ordine 63, quam laudat S. Augustinus lib. IV de Doctr. Christ., cap. 24.

D Linea 4. — *Martyrio coronatur.* Tertiam Ecclesiæ persecutionem ab anno Christi centesimo septimo, Trajani imperatoris decimo orditur Eusebius in chronico, quia scilicet eo anno plurimum aucta, usque ad Trajani obitum est continuata. Anno 111, cum Plinius Secundus Bithyniæ proconsul habita quæstione de Christianis, eos falsis criminibus accusari deprehendisset, ad Trajanum scripsit epistolam xcvii, libri x, retulitque eos nullius impietatis, aut violationis legum esse reos: se solum animadver-

tisse, quod primo diluculo a somno excitati, Christo tanquam Deo hymnos canerent: cæterum adulteria, homicidia, et reliqua hujusmodi crimina illos etiam aversari, cunctaque ex præscripto legum agere Rescripsit Trajanus in hæc verba: *Conquirendi non sunt: si deferantur et arguantur, puniendi sunt.* In illa persecutione Simeon Cleophæ filius Hierosolymorum episcopus annos natus 420 cruci affixus est, cujus martyrium ex Hegesippo describit Eusebius lib. III. cap. 32. Martyrium pariter subiit sanctus

A Ignatius episcopus Antiochenus ex eodem Eusebio libro cap. 36, uterque anno 446, ut legere est critica Baronianæ anno 407. Hæc persecutio duravit usque ad annum Adriani imperatoris decimum, Christi 426, qui ejus æstum mitigavit, suorum decennialium occasione, de quo legendus Eusebius lib. IV, cap. 8, ubi ista refert ex S. Justino in Apologia ad imperatores, et cap. 9 Adriani epistolam exhibet, ne quis Christianorum indicta causa puniatur. Legenda itidem Baronii critica.

VIII. SANCTUS SIXTUS

ANNO CHRISTI 132 ADRIANI IMP. 13.

¶ *Sixtus, natione Romanus, ex patre Pastore, de regione Via lata, sedit annos decem, menses tres, dies viginti unum* ^a. *Fuit autem temporibus Adriani* ^b *usque ad Verum et Anniculum* ^c. *Martyrio coronatur. Hic constituit ut ministeria* ^d *sacra non tangerentur nisi a ministris* ^e. *Hic constituit ut quicumque episcoporum evocatus fuisset ad sedem apostolicam* ^f, *et rediens ad parochiam suam, non susciperetur nisi cum litteris patriarchæ salutationis plebi* ^g *quæ est formata. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembris: presbyteros undecim, diaconos quatuor* ^h, *episcopos per diversa loca numero quatuor. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticanum* ^{III} *Nonas Aprilis* ⁱ, *et cessavit episcopatus dies duos.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Sixtus annis decem, mensibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Adriani a consalatu Nigri et Aproniani usque Vero III et Ambibulo.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a B an. 40, mense 4 et d. 22. ^b et Antonini Pii. ^c B, usque ad Ant. Aug. et M. Aurel. Anton. cos. ^d vasa. ^e C, m. sacratis. ^f CB, Romanam apost. ^g CB, nisi cum formatis salut. ad plebem a sede apost. Vide Bur. ad an. 442. ^h CB tres. ⁱ CB VIII Id. April.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Frecheri.

Num. 8, lin. 6, B cum litteris apostolicæ salutationis. lin. ead., quod.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 2, tempore Adr. lin. 3, ann. consules. Hic constituit ut m. s. lin. 6, lit. sedis apostolicæ salut. p. Maz. ut edit. Ibid. quod est f. lin. 7, pr. 44. Maz, pr. 5. diac. 44. lin. 8. loca 4; hic martyrio coronatus est, et sepultus j. c. lin. 9, in Vaticano.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, menses 2, diem 4. lin. 5, apostolicam rediens. lin. 6, salutationis plebi, quod est formatam.

Hic constituit ut intra actionem sacerdos incipiens populo hymnum decantaret, Sanctus s. s. Dominus Deus Sabaoth, etc. Hic fecit, etc. lin. 9, in Vaticano.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 2, Cassin. et Flor. duo, menses duos, diem unum. lin. 2, Flor. prim, Ambiguus Bibulus. lin. 5, et rediens, Deest in Vatic. et Flor. et. lin. 6, Cassin., apostolicæ. Vatic. et Flor. duo sedis apostolicæ, lin. 9, Flor., Vaticano.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, Xystus. lin. 9, BP, in Baticanum III Nonas April. et cessavit episcopatum dies II.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRA

Linea 3. — Hic constituit ut ministeria sacra non tangerentur, nisi a ministris Decretum Sixti est, ne vasa sacra ab aliis quam a sacris ministris contrectentur can. *In sancta de consecr. dist. 4. Ex conc. Laodicensi, can. 24, non licet subdiaconis, quorum nondum sacer erat ordo, sacra vasa contrectare. Ex conc. Bracar. I. can. 28, idem interdictum est lectoribus. Can. Non oportet, Non licet, 23 dist. ministeria sunt vasa sacra. Anastas. in Gregor II:*

« Ambonem etiam marmoreum in eadem ecclesia fecit, eamque diversis ditavit linteis, atque ministris. » Idem in Urbano: « Hic fecit ministeria sacra omnia argentea. »

Linea 4. — Hic constituit ut quicumque episcoporum evocatus fuisset ad sedem apostolicam, et rediens ad parochiam suam, non susciperetur, nisi cum litteris patriarchæ salutationis plebi, quæ est formata. Sixti alterum decretum est, ne episcopus evocatus ad sedem apostolicam, inde rediens in sua ecclesia admittatur sine formatis, ut liqueat, an habeat

ionem sedis apostolicæ. Formatæ erant libris significabatur, portitores litterarum hanc unionem sedis apostolicæ. Optat. lib. II tam seriem Romanorum pontificum a Petro ad Siricium: « Cum quo nobis totus orbis sic formatarum, in una communionis societur. » Et Augustin. epist. 163: « Hic scribere conatus est, ubique terrarum esse communionem suam. Quærebam utrum epistolas imitatorias, quas Formatas dicimus, posset em dare. »

BENCINI.

4. — *Hic constituit, ut quicumque evocatus ad sedem apostolicam.* Secundo Christiano sæculo fuisse persuasionem obsequii huius præponit Irenæus eodem tempore vivens, qui scripsit: « Ad Romanam Ecclesiam præsentem principalem necesse est convenire Ecclesiam. » Necessitas conveniendi præsentem principatum exigit etiam evocationem præsentem in gravioribus causis Ecclesiarum apostolicam probat missio ejusdem Irenæi ad Lugdunum facta ab episcopo, et Ecclesia Lugdunensis epistola, in qua sic apud Euseb. lib. IV: « Irenæus ad te perterret, fratrem et collegam Irenæum hortati sumus. Quem qui commendatum habes rogamus ut potestorem testamenti Christi. » Et in fine ejusdem Tertullianus de istiusmodi evocatione Ecclesiarum Africanarum ad sedem apostolicam non loquitur, cum scribit de Ecclesiis apostolicis pro veritatis examine (*de Præscriptis. Habes Romam, unde nobis quoque auctoritas est.* Particula vero illa quoque designat, Africanam Ecclesiam, sic a reliquis exposita auctoritativa. Quod exemplo probat Asiana: lesiarum quarundam in causa discernendæ veritatis, quæ ad Anicetum recursum fecerant, et emanatis (*auctoritates* vocat Tertullianus lib. Praxeam) deinde utebantur. Ita enim ille: « dem tunc episcopum Romanum agnoscentem phetias Montani, Priscæ, et Maximillæ, et phetiones pacem Ecclesiis Asiæ et Phrygiæ em, falsa de ipsis et Ecclesiis eorum asserit, et Præcessorum ejus auctoritates defendit, et litteras pacis revocare jam emissas, proposito revocandorum charismatum concessit. » Eiusdem sæculi Dionysius Corinthiorum abbas testis accedit, qui fratres commemorat ad sedem apostolicam, et sermonibus sic firmatos in epistola Romanis data, dum beneficentiam laudat. « Atque hunc morem vester Soter non servavit solum, verum duxit, tum munera sanctis destinata subans, tum fratres peregre advenientes tanquam suos pater amat. » Eiusdem beatus sermo consolando. » « Mercantia litterarum cum ab Urbe provinciis a sede apostolica eodem frequenter, et sequenti docet alter Dionysius Lirinensis, cum de profusa sedis apostolicæ largi subveniendi Ecclesiis hæc Stephano pontifici scripsit apud Euseb. lib. VII, c. 5: « Syria quoque provinciæ omnes cum Arabia, quibus non necessaria suppeditatis, et quibus litteras scripsistis. » Erat litterarum a Stephano directarum argumentum de non rebaptizandis hæreticis, epistolas dedit cunctis Ecclesiis (Lirinensi teste non communitario) ne hæresis rebaptizantium perperet, neve eo errore, in oriente disseminaretur coinquinarentur Ecclesiæ. De hac sedis cæ sollicitudine in dirigendis encyclicis ad præcavenda loquitur clericus Romanus, sede in epistola data clero Carthaginensi, apud Irenæum. 3: « Nec enim hoc solum verbis vos docet, sed discere poteritis a pluribus et nobis venientibus, quoniam ea omnia nos Deo te fecimus, et faciemus cum omni sollicitudine, et periculo sæculari, ante oculos plus habentes timorem Dei, et pœnas perpetuas, quam timorem hominum, et brevem injuriam, non deserentes fraternitatem, et hortantes eos stare in fide. » Hæc epistolarum, et missorum directio certo supponit frequentes et assiduos comæatus utriusque partis. Ad quod facit, quæ observantur in epistola Cypriani ad Antonianum. dum scribit aliquos Africæ episcopos, inter quos Pompeius et Stephanus, præsentibus fuisse electioni Cornelii, etsi tunc sævissima Daciana persecutio vigeret (*epist. 52*): *Factus est episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in Roma uderant*; legatur et epistola 41, ubi de episcoporum accessu ad Cornelium pontificem loquitur, et eorumdem in Africam regressu, ad schismaticorum causam jam prostratam denunciandam per Caldonium, Fortunatum, Pompeium, et Stephanum episcopos, qui in pleno totius Africæ concilio rem exposuere, uti Cyprianus rescripsit. « Nam et ego, et collegæ plurimi qui ad me convenerant, exspectavimus adventum collegarum nostrorum Caldonii et Fortunati, quos ad te nuper, et coepiscopos nostros, qui ordinationi tuæ adfuerant legatos miseramus, ut eis advenientibus, et rei gestæ veritatem reportantibus partis adversæ improbitas frangeretur. Superaverunt vero Pompeius et Stephanus, collegæ nostri, qui et ipsi quoque ad instruendos istos nos, manifesta secundum gravitatem, et fidem suam indicia, et testimonia protulerunt, ut nec necesse fuerit audiri ultra eos, qui a Novatiano venerunt missi. » Frequens episcoporum ac fidelium comæatus, et epistolæ responsivæ ad Ecclesias directæ ob Romanorum pontificum disciplinam ecclesiasticam instaurandam ostendunt, librum Pontificalem potuisse adnotare admissam evocationem ad sedem apostolicam, et certiori forma ab Alexandro constabilitam esse, quæ ex usu recepto et consuetudine priori observabatur.

Linea 6. — *Nisi cum litteris patriarchæ.* Hæc est una de additionibus secundo catalogo Rom. pontificum insertis, et quidem posteriori manu, cum in præsentem Alexandri sæculo patriarchæ nomenclatio inter ecclesiasticas Christianorum voces frequentata non legatur (etsi inter Ægyptiorum sacros gentilitalis ritus usurparetur hoc tempore, ut constat ex Adriani imperatoris epistola), et aliena censeatur ab usu ecclesiasticarum epistolarum trium priorum sæculorum. Imo interpolatorem secundi catalogi non scripsisse patriarchæ, sed solam litteram P. nempe Petri nomen exprimentem putamus, qua littera veluti tessera episcopi, et fideles dignoscebant, discriminabantque epistolas canonicas a reliquis, et per eandem innotescebat communionis catholicæ eum esse, qui eadem a sede apostolica dignabatur. Nec aliter intelligi debere additionem ex eo colligitur, quod hisce prioribus temporibus sicut patriarchæ nomen inauditum, sic nullum exstat vestigium, aut testimonium formatas epistolas eo patriarchæ nomine insigniri: cum tamen frequentissimum esset in epistolis pro tessera nomen Petri apponi, uti advertit Atticus Constantinopolitanus, qui de epistolis canonicis agit, quique asserit notam prædictam appositam epistolis formatis de Petri nomine, fuisse a Concilio Nicæno approbatam. Cum itaque nullibi legatur, in epistolis canonicis appositam primis temporibus notam nominis patriarchæ, bene tamen S. Petri, et apponi illis temporibus testatum reliquerit Atticus; affirmandum inde, consarcinatorem horum actuum addidisse tantum litteram P., intelligendo nempe Petri, sed amanuensium licentia, potius ignorantia litteram explanatam per patriarchæ vocem. Hæc porro notæ nominum additæ, ut epistolæ symbola, plerumque litteris solis initialibus indicabantur, uti Ferrarius late observat in opusculo de litteris ecclesiasticis, et ali. post ipsum. Credibile igitur videtur Sixtum suo decreto statuisse, ut imposterum propria epistolarum formatarum nota esset S. Petri nomen con-

tractum, et per has episcopis directas probatam unius cathedræ Petri societatem, et communionem, uti aiebat Optatus supra, quam ostentabant Episcopi per epistolas hæc communicatorias, ut probarent unitatem Ecclesiæ et unius communionis. Imo si quæ synodicæ, aut encyclicæ epistolæ a conciliis edebantur, præmittebatur pontificis nomen ante alios episcopos, ut hæc societas, et una cathedræ Petri communio denotaretur. Observationem S. Augustino debemus, qui lacessens Cresconium Donatistam, inter alia argumenta adducentem communionem totius Orientis cum Donato recognitam a Sardicensi concilio, advertit synodum scribentem Donato esse cœtum Arianorum, qui ut sese opponerent Sardicensi conventui catholicorum, alium conventum eo loci habuerunt: insuper ex eo etiam esse pseudosynodum deducit, quia si universalem consuetudinem servasset, debuisset synodus, aut præmittere nomen veri pontificis aut saltem episcopi Donatistarum nomen, quem uti Petri cathedræ successorem gregalibus venditabant Donatistæ, cum esset hæc recepta consuetudo. Proponit argumentum Cresconii contententis ecclesiam Orientalem in Sardicensi concilio cum Donato communicasse (l. III, c. 34, pag. 186): « Sed Orientales, quos modo nostros esse concedis, non latuisse hoc facinus dicis. Atque ut hoc probes, inseris principium epistolæ concilii Sardicensis, ubi Donati Carthaginis episcopi vestri nomen invenitur ascriptum. Quod ideo factum putas et affirmas, quod videlicet Orientalibus, qui de concilio suo hæc scripta miserunt, disciplicuerit traditorum, et ab eorum se communionem retraxerunt, et propterea Donato vestro communicabant. » Cui Cresconiano dicto hæc Augustinus: « Disce ergo, quæ necis: Sardicensi concilio Arianorum fuit, quod notum jamdiu est, ut habemus in manibus; contractum maxime contra Athanasium episcopum Alexandrinum catholicum, qui eorum errore ex ipsa civitate ortum, præ cæteris acriter arguebat et refellebat. Non igitur mirum si illi hæretici Donatum sibi asciscere tentaverunt, quos per totum orbem catholica damnabat Ecclesia; quanquam nos sine civitatum nominibus episcopos, ad quos hæc litteræ datæ sunt habeamus. Aut ergo aliquis Donatus fuit non in Africa episcopus, cui nomini Carthago a vestris est addita, aut, ut dixi, Africanam Orientalis hæresis tentavit adjungere. Quod hinc maxime credibile est quod ad Carthaginis episcopum, Romano prætermissis, nunquam Orientalis catholica scriberet: ubi saltem vester scribi debuit, quem soletis Romam paucis vestris mittere ex Africa. » Interim tamen per epistolas a pontifice directas veram communionem indicatam, ut certum ex recepta consuetudine supponit Hieronymus, in schismate Antiocheno a Damaso exostulans, « cui apud Antiochiam debeam communicare, » et mox: « Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hæere se dicunt.... Obtestor beatitudinem tuam... ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare significes. » Quæ persuasione imbutus Gratianus, constitutum anno 378 edidit, ut illi catholici conserentur qui cum Damaso communicabant, et Rufinus cum a Siricio formatam obtinisset, dum Romæ esset, et deinde ab Anastasio papa ob dogma Origenianum reprehenderetur, protulit veluti communionis catholicæ tessera Siricii formatam. Unde illud S. Hieronymi Apolog. II adversus Rufinum: « Siricii jam in Domino dormientis profers epistolam, et viventis Anastasii dicta contemnis. »

Salutationis plebis. Alii codices legunt. Nisi cum formatis salutationis ad plebem a sede apostolica. Altera formatarum, quas tradebant pontifices, erat nota salutationis apostolicæ sedis ad plebes directæ, merito S. Petri, cujus nomen uti tessera erat appositum in formata. Formata namque erat communionis index, et societatis tessera cum Petri cathedræ, de qua gloriabantur universi fideles, uti Donatistis

ea communionem destitutis Optatus exprobat: *Nunquid poteris approbare mendacium esse cathedræ Petri, ubi est nostra societas?* Et Augustinus catholicos a Donatistis discriminat ex societate cum cathedræ Petri (adv. Petil. l. II, c. 44): *Qua nos in catholica communione connectimur*, ut Petiliano Donatistæ opposuit, ut eorum schisma exprobraret. Inde episcopi a sede apostolica regredientes cum formatam haberent, et hæc plebibus ostenderent, pontifex nomine Petri plebes benedicebat et salutabat juxta Pauli consuetudinem. Consuevisse episcopos catholicos, multo magis pontifices, plebes in publicis cœtibus salutare docuit Optatus l. III, p. 84, dum ita Parmenianum, et Donatistas, et Macrobbii schismaticum ambitum convellit: « Episcopalis tractatus probatur ab omnibus sanctitate vestitus, salutationis scilicet geminata. Non enim aliquid incipit episcopus ad populum dicere, nisi primo in nomine Dei salutaverit. Similes sunt exitus initiis. Omnis tractatus in Ecclesia a nomine Dei incipitur, et ejusdem Dei nomine terminatur. Quis vestrum audeat dicere, Episcoporum more Macarium populum salutare? igitur cum nec salutaverit antequam aliquid loqueretur, nec salutare ausus sit postquam locutus est... quid est quod dicitis, pollui potuisse episcopale collegium, cum ab omni episcoporum officio Macarium videtis alienum? » Cum igitur fideles uti communionis tesseram haberent formatam ab apostolica sede obtentam ab episcopis in regressu, et hæc iidem populis intimarent, ut probarent societatem cum cathedræ Petri, non erat inutile, si plebibus pontifex salutationem pronuntiaret, cum salutio index esset episcopalis, et multo magis pontificalis officii. Quomodo intelligenda veniunt verba postrema S. Gregorii l. VII, ep. 29, pag. 226, ad Eulogium patriarcham Alexandrinum scribentis: « Benedictionem S. Marci evangelistæ, imo quod est verius sancti Petri apostoli, in ea dulcedine, qua est transmissa suscepimus, et salutationis alloquium persolventes. » etc. Hinc elucet, quomodo salutoriaræ epistolæ primis sæculis essent, et in summo pretio haberentur, ac custodirentur singulari diligentia, ut docent acta Felicis. Legitur vero in Actis, quod Alfius Cæcilianus, cui tempore Diocletianæ persecutionis onus impositum incendendi sacros codices, hæc deposuit in Actis (post Optat. pag. 96): « Tunc mittunt in domum episcopi Felicis; ut tollerent inde Scripturas, ut exuri possent secundum sacrum præceptum. Sic Galatius nobiscum perrexit ad locum, ubi orationes celebrare consuevi fuerunt. Inde cathedræ tulimus, et epistolas salutorias, et omnia ostia combusta sunt secundum sacrum præceptum. » Addit Alfius, se hæc Felicis denuntiasse per epistolam, in qua hæc legebantur. « Cum Galatius unus ex lege vestra publice epistolas salutorias de basilica protulerit. » Veluti reum traditionis sacrorum codicum Felix Cæciliani ordinator traducitur, quia epistolas salutorias permiserit ex cathedræ, ubi reservabantur extrahi a pagano satellite. Porro epistolas salutorias inter sacros codices recensere, in cathedræ episcopali reservare, in crimen traditionis vertere earumdem raptum, supponunt pondus earumdem: hæc autem æstimatio aliunde oriri non poterat, nisi quia hæc a pontificibus exarata indices essent communionis et societatis cum cathedræ Petri, et veluti quoddam sacrum pignus unius fidei et communionis cum catholica Ecclesia certa tessera.

Quæ est formata. Formatarum epistolarum varium est discrimen. Qui addidit hæc periochen, voluit designare notas apponi consuetas in epistolis datis episcopis ex Urbe regredientibus, ut haberent litteram P., et simul denuntiata habere a pontifice salutationem ad plebem factam a pontifice; et epistolam sic conceptam genus esse epistolæ formatæ edicit, Per has tempore persecutionis retentas, ac ad invicem missas Ecclesiæ deprehendebantur

clesia per orbem diffusa; et ubi harum A parte litteræ x: quemadmodum in Colbertino sexto ductus fortuitus i ante eandem decadis notam x variare potuit numerum x in ix: et in septimo codice Colbertino ductus, seu distinctio similis i post eandem denarii siglæ x reddere potuit xi. Non secus in mensium numero Belgicus codex Papebrochii ostendit, ab amanuensis incuria iteratam notam annorum x extendisse trium mensium summam ad xiii; cum nequaquam credendum sit de auctore catalogi, post annos decem x recensere voluisse menses tredecim xiii separatim: nam enuntiasset potius annos xi et mensem unum. Pari observatione unum, aut alterum scripturæ vitium in catalogis Italiæ deprehenditur et emendatur; ut in Bergomensi menses vii et iii intelliguntur formati solo inflexu styli in exaranda nota primæ unitatis vii: qua expuncta alii codices numerant menses ii; sive accepta pro duplicis binarii sigla aliud exemplum exprimit iii. Tanti non est immorari in leviusculis hisce mendis amanuensium: quæ facile cognoscuntur et in concordiam revocantur cum cæteris codicibus et monumentis tribuentibus Sixto annos x, menses iii, dies xxi.

Indicare potius præstat, qua ratione consules *Niger et Apronianus* æquentur initio Sixti, ejusque termino *Verus, et Ambibulus*; cum primi pertineant ad annum Christi 117, secundi vero ad annum 126, novennio tantum ab illis dissitum; et catalogi toto decennio solido, et mensibus ferme quaternis extendant sedem Sixti.

Nodum resolvimus cum Henschenio, distinguentes ordinationem Sixti in episcopum, Alexandri Vicarium futurum dum is carceri manciparetur per Aureliam judicem, ab electione ejusdem Sixti ad Romanam sedem promoti, et ad successionem Alexandri postquam hic martyrio coronatus in cælum migravit die 3 Maii anno Christi 117, Nigro et Aproniano consulibus. Æra itaque decennalis, Sixto assignata in catalogis ostendit illum annis x, mensibus iii, diebus xxi, antequam subiret martyrium anno Christi 127, die 3 *Nonas Aprilis* (qua etiam in hoc libro Pontificali narratur *depositus in Vaticano juxta corpus beati Petri*) ordinatum fuisse episcopum adiutorem, seu vicarium ab Alexandro. Fuerit igitur dies illius ordinationis Dominica 14 Decembris anni æræ Christi communis 416. Consularis autem epocha, ex qua supra vidimus figendum Alexandri martyrium die 3 Maii anno 117, Nigro et Aproniano cons., producta ad annum solidum 126 ejusque consules *Verus et Ambibulus* (postremos ex assignatis Sixto) imo et ad diem 3 Aprilis anni sequentis 127, ejusque consules ordinarios *Titianum et Gallicanum* tributos initio *Telesphori*, ex methodo catalogi referentis annos pontificales ad Paschale tempus circa *Palilia*, seu natalem Urbis, dabit Sixto annos novem, et aliquot menses, ac dies. Hos etiam definiemus, et admittere voluerimus, tempus *interpontificii*, seu vacationis romanæ sedis post mortem Alexandri fuisse dierum 35, quot scilicet assignant liber Pontificalis et auctor catalogi ab annis sexcentis descripti, quem supra exhibuimus in Prolegomenis opusculo vii, fol. 49. Nam Sixti electio, sive evectio ad sedem apostolicam, et *ἑθροποίησις* ex hac supputatione indicet in diem Dominicam 7 Junii memorati anni 117, et inde ad martyrium subsequutum die 3 Aprilis anni 127. Pontificatum maximum administraverat Sixtus annis 9, diebus 9, diebus 26, qui ab ordinatione episcopatus egerit annos x, menses iii, dies xxi, et ex his vicarius egerit menses v, dies xxv, antequam successor eligeretur et collocaretur in cathedra Petri Romana.

Scio contra hunc vicariatum Sixti opponi a Pearsonio, pag. 232 *Operis posthumi*, Acta S. Alexandri; si velimus cum Henschenio hæc haberi tanquam genuina. In his enim, cum asseratur, Severinam matronam, postquam in suo prædio sepulture tradiderat corpora SS. Alexandri papæ, et sociorum, « ve-

clesia per orbem diffusa; et ubi harum A parte litteræ x: quemadmodum in Colbertino sexto ductus fortuitus i ante eandem decadis notam x variare potuit numerum x in ix: et in septimo codice Colbertino ductus, seu distinctio similis i post eandem denarii siglæ x reddere potuit xi. Non secus in mensium numero Belgicus codex Papebrochii ostendit, ab amanuensis incuria iteratam notam annorum x extendisse trium mensium summam ad xiii; cum nequaquam credendum sit de auctore catalogi, post annos decem x recensere voluisse menses tredecim xiii separatim: nam enuntiasset potius annos xi et mensem unum. Pari observatione unum, aut alterum scripturæ vitium in catalogis Italiæ deprehenditur et emendatur; ut in Bergomensi menses vii et iii intelliguntur formati solo inflexu styli in exaranda nota primæ unitatis vii: qua expuncta alii codices numerant menses ii; sive accepta pro duplicis binarii sigla aliud exemplum exprimit iii. Tanti non est immorari in leviusculis hisce mendis amanuensium: quæ facile cognoscuntur et in concordiam revocantur cum cæteris codicibus et monumentis tribuentibus Sixto annos x, menses iii, dies xxi.

Indicare potius præstat, qua ratione consules *Niger et Apronianus* æquentur initio Sixti, ejusque termino *Verus, et Ambibulus*; cum primi pertineant ad annum Christi 117, secundi vero ad annum 126, novennio tantum ab illis dissitum; et catalogi toto decennio solido, et mensibus ferme quaternis extendant sedem Sixti.

Nodum resolvimus cum Henschenio, distinguentes ordinationem Sixti in episcopum, Alexandri Vicarium futurum dum is carceri manciparetur per Aureliam judicem, ab electione ejusdem Sixti ad Romanam sedem promoti, et ad successionem Alexandri postquam hic martyrio coronatus in cælum migravit die 3 Maii anno Christi 117, Nigro et Aproniano consulibus. Æra itaque decennalis, Sixto assignata in catalogis ostendit illum annis x, mensibus iii, diebus xxi, antequam subiret martyrium anno Christi 127, die 3 *Nonas Aprilis* (qua etiam in hoc libro Pontificali narratur *depositus in Vaticano juxta corpus beati Petri*) ordinatum fuisse episcopum adiutorem, seu vicarium ab Alexandro. Fuerit igitur dies illius ordinationis Dominica 14 Decembris anni æræ Christi communis 416. Consularis autem epocha, ex qua supra vidimus figendum Alexandri martyrium die 3 Maii anno 117, Nigro et Aproniano cons., producta ad annum solidum 126 ejusque consules *Verus et Ambibulus* (postremos ex assignatis Sixto) imo et ad diem 3 Aprilis anni sequentis 127, ejusque consules ordinarios *Titianum et Gallicanum* tributos initio *Telesphori*, ex methodo catalogi referentis annos pontificales ad Paschale tempus circa *Palilia*, seu natalem Urbis, dabit Sixto annos novem, et aliquot menses, ac dies. Hos etiam definiemus, et admittere voluerimus, tempus *interpontificii*, seu vacationis romanæ sedis post mortem Alexandri fuisse dierum 35, quot scilicet assignant liber Pontificalis et auctor catalogi ab annis sexcentis descripti, quem supra exhibuimus in Prolegomenis opusculo vii, fol. 49. Nam Sixti electio, sive evectio ad sedem apostolicam, et *ἑθροποίησις* ex hac supputatione indicet in diem Dominicam 7 Junii memorati anni 117, et inde ad martyrium subsequutum die 3 Aprilis anni 127. Pontificatum maximum administraverat Sixtus annis 9, diebus 9, diebus 26, qui ab ordinatione episcopatus egerit annos x, menses iii, dies xxi, et ex his vicarius egerit menses v, dies xxv, antequam successor eligeretur et collocaretur in cathedra Petri Romana.

Scio contra hunc vicariatum Sixti opponi a Pearsonio, pag. 232 *Operis posthumi*, Acta S. Alexandri; si velimus cum Henschenio hæc haberi tanquam genuina. In his enim, cum asseratur, Severinam matronam, postquam in suo prædio sepulture tradiderat corpora SS. Alexandri papæ, et sociorum, « ve-

BINII ET LABBEI.

1.). Linea 5 et 6. — *Non susciperetur nisi xis*. Statuitur, ut episcopi ad Romanam cati a suis non recipiantur, nisi formatas ita litteras exhibuerint.

2.). Linea 3. — *Anniculum Angulum*.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

onenda chronologia S. Sixti tanta est commentorum, quæ colliguntur ex catalogue monumentis supra editis inter Prolegomenis opusculo vii, fol. 49. Nam Sixti electio, sive evectio ad sedem apostolicam, et *ἑθροποίησις* ex hac supputatione indicet in diem Dominicam 7 Junii memorati anni 117, et inde ad martyrium subsequutum die 3 Aprilis anni 127. Pontificatum maximum administraverat Sixtus annis 9, diebus 9, diebus 26, qui ab ordinatione episcopatus egerit annos x, menses iii, dies xxi, et ex his vicarius egerit menses v, dies xxv, antequam successor eligeretur et collocaretur in cathedra Petri Romana.

stivisse se cilicio, et tandiu jacuisse ante limina A sanctorum, quos illa sepeliverat, donec veniret ex Oriente Sixtus episcopus; » consequi videtur vicario munere non fuisse perfunctum Sixtum utpote absentem. Verum ex die 14 Decembris anni 115, qua ordinatum opinamur Sixtus episcopum vicarium Alexandri, ad diem 3 Maii 117, qua martyr occubuit, ac depositus fuit Alexander, cum sex menses effluxerint, et quod excurrit, plura contingere poterunt, quæ postulerent, ut Sixtus licet vicarius Alexandri in orientem se conferret, unde exspectandus fuerit a Severina, postquam electus esset a clero Urbis ad maximum pontificatum. Quare nempe Acta refragantur chronologiæ ita distributæ inter vicariatum et pontificatum Sixti; neque Actorum fides inuitur admissa Sixti absentia ab Urbe, dum successor eligeretur Alexandri, cuius fuerat vicarius.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ

Linea 1. — *Ex patre Pastore.* Cognomentum *Pastoris* secundo Christi sæculo frequens, reperitur in aliquibus monumentis, et apud scriptores, familiæ nomine non expresso: et quidem hac ipsa ætate. S. Pius dicitur frater *Pastoris* ex civitate Aquileia, infra num. 11, qui et *Hermes* dicitur appellatus. Vide Baronium ad annum 159, n. 4. Lapis e Christianorum cœmeteriis paulo ante effossus est ita inscriptus: PASTORI IN PACE. Familiæ nomina his in *Pastoribus* ignoramus, non secus ac in *Pastore*, qui consulatum gessit una cum L. Papirio Eliano Christi anno 103, licet Panvinius eum iudicet ad gentem Juniam pertinere; alii vero ad Aureliam ex inscriptione veteri, in epistola Cuperi præfixa Fastis Amelovenii, num. 4.

Linea ead. *De regione via lata.* Regio septima inter Augustæas dicitur *via lata*; quo etiam nomine nunc audit regionis portio, ad radices collis Quirinalis extensa ex Varrone ac Rufo. a Nardino diligenter descripta (unde etiam diaconia S. Mariæ in *via Lata* nuncupatur), et ad septimam ex ecclesiasticis referenda. Vide supra in *Prolegomenis*.

Linea 2. — *Temporibus Adriani usque ad Verum et Ambibulum.* Recte, ut in notis chronologicis jam expendimus, consentientibus Eusebio, Martyrologis omnibus, et auctore vetustissimi catalogi; licet ab his recedere non vereatur Pearsonius pag. 232, ita scribens: » Sedit igitur Xystus ab anno Domini 101. Traiano IV, et Pæto coss. usque ad annum Domini 111, Pisone et Rustico coss. Hunc obiisse volunt Baronius, Petavius et Labbæus sub Antonio Pio anno Domini 139, immani metachronismo. Quem Eusebius, et martyrologia omnia obiisse tradunt sub Adriano, et quidem secundum vetustissimi catalogi auctorem, Vero et Ambiguo coss., anno Domini 126. » Cum hoc igitur auctore vetustissimi catalogi, cum Eusebio, et cum omnibus Martyrologiis nec retinentes martyrium Xysti sub Adriano et sub consulibus Vero et Ambibulo, Pearsonii Chronotaxim, perinde ac cæteras ab ipso accusatas, easse corrigendam asserimus tum in Xysto, tum in Telesphoro et Hygino: quod etiam infra ostendam luculentius numero 10, ubi de Hygino sermo erit, et de Cerdonis hæresi, eo sedente sub-orta.

Linea 3. — *Hic constituit, ut ministeria sacrata non tangerentur, nisi a ministris.* Erant igitur sacrata ministeria, jam tum segregata ab aliis usibus, quæ adhiberentur tantummodo ad sacrificium. Quinui? cum et *Petalum*, frontalem laminam adhibitam a SS. apostolis Jacobo, primo Hierosolymorum episcopo, et Joanne evangelista testentur S. Epiphanius ad hæresim 78, et Polycrates episcopus Asiæ octavus » Joanne, tum apud Eusebium Hist. eccl. libro V, cap. 24, tum apud Hieronymum de Script. eccl., de Marco autem evangelista licet scribi ab historico ejusdem passionis observat Valesius in notis ad laudatum locum Eusebii. Præterea in Zephyrino ad finem hujus *secundi sæculi*, de quo agimus, legemus, infra num.

46, constitutum ab eo pontifice, ut ministri patenas vitreas in ecclesiam deferrent ante sacerdotes, donec episcopus missas celebraret: quarum nonnullas in cœmeteriis martyrum effossas ediderunt Aringius et Severanus cum Bosio, et lectissima eruditione nuper illustravit V. C. Philippus Bonarroti senator Florentinus. Ex Aringio duas proferam, quæ Sixti nomen et imaginem continent. Retulit ille, libro IV Romæ subterraneæ, cap. 47, pag. 405. Primam ex illis hic reddam, duæ præter Xystum (seu Sustum) exhibet etiam Timotheum, in sella consistentes, et a Christo Domino corona donatos. Fortasse Timotheus ille est presbyter ac germanus frater Novati, Pudentianæ, atque Praxedis, cujus et pastoris compresbyteri datas ultro citroque epistolas recitat Baronius ad annum 162, occasione dedicationis tituli *Pastoris*, seu S. Pudentianæ, a Pio I pontifice peracta in Thermis Novati. Alteram vero imaginem reservabo ad illustrandas notas in vitam S. Damasi; cum hunc exhibeat cum Xysto II eodem ferme ornato, quo uterque illorum expressus conspicitur in antiquissimis picturis basilicæ S. Pauli. Prior itaque hæc patera vitrea, (seu *patena*, ut aliquibus postmodum dicta est) ita exhibet imaginem Sixti, a quo Bibliothecarius affirmat decretum fuisse, ne sacra eadem ministeria ab aliis tangerentur, quam a ministris. *Sustus* hic legitur substituta v latina littera pro Y Græca, ut legitur in basi Obelisci ad portam Flaminiam inscriptio Augusti AIGVPTO pro AIGYPTO, et alibi *Sylla* et *Sulla*, *Syria* et *Suria* perinde scripta nomina videmus, ut plures notarunt. Quod alii non attendentes *Justus*, loco *Sustus*, legebant.

rinus de sacris Ordinationibus parte III, ex-
 eratione XII, cap. 3, n. 8. considerans contactum
 um sacrorum laicis fuisse interdictum per eam
 m, quæ urgente persecutionum discrimine per-
 batur fidelibus corpus ipsum Dominicum tum
 ere a sacerdote, tum secum deferre, tum domi-
 ere, et propriis manibus ori admove (ut lucu-
 r constat ex epistola Magni Basilii ad Cæsariam
 ciam) dubium excitat opportunum ad illu-
 dum decretum, de quo loquimur. Quærit enim,
 æquo non fuerit permissum vasa sacra iisdem
 bus contrectare, quibus Dominicum corpus
 : sacratius licebat recipere et retinere? Et qui-
 Basilii epistola perspicue docet eam consuetu-
 diu ante fuisse receptam. « *Sacerdos, inquit
 ius, particulum tradit: detinet autem eam cum
 libertate is qui accipit, et sic ori admovet propria*
 : » His vero præmittit in eadem epistola hæc
 : « Hoc autem persecutionis temporibus cogi-
 em, absente sacerdote, aut ministro, commu-
 nia propria manu accipere, minime esse grave.
 vacaneum est demonstrare: propterea quod
 consuetudo id reipsa confirmavit. Omnes
 , qui in eremis solitariam vitam agunt, ubi sa-
 s nullus est, communionem domi servantes per
 s participant. In Alexandria vero et Ægypto
 iusque etiam ex laicis, ut plurimum habet
 suæ communionem, et cum vult per se ipsum
 unicat. » Postquam universa hæc ex Basilii
 pla recitavit Morinus, et confirmavit ex aliis
 bus, tum Græcis, tum Latinis, merito quærit
 ro 47: « Cum igitur illa consuetudo tangendi
 ris Christi tam antiqua, vulgata, et constans
 , quidni, et vasa sacra, calicem et patenam?
 ationem solvit per ea, quæ sequuntur. « Re-
 leo, inquit, longe disparem esse utriusque
 om. Nam corpus Christi res est sacrificata,
 lo, per quam panis fit corpus Christi, est sa-
 m. Sed de ratione sacrificiorum est, si
 s holocaustum, ut sacrificio assidentes illius
 participes, ut docetur Deuteronomii XII, et
 XVIII initio. Et Numerorum XVIII, vers. 9 et
 tque alibi. Ergo Christi corpus, quod est
 m antiquorum sacrificiorum veritas, et per-
 , ab omnibus participari debet, et ideo con-
 . Deinde Christi corpus, sive Eucharistiæ
 mentum est veritas, cujus figura erat apud
 s agnus Paschalis, quem unaquæque familia
 lere tenebatur. Denique jubet Christus in in-
 lone missæ omnes accipere, consequenter et
 igere. Corpus igitur Christi a fidelibus contingi
 itæ est necessitatis: imo ideo fit panis corpus
 il maximo cum miraculo, ut contingatur a
 , et contractu suo nos sanctificet, atque ad
 ritatem nos disponat. Eadem erit conse-
 lla vis, si Christi corpus in sacramento consi-
 ir quatenus scilicet animarum nostrarum me-
 et ἀλειψάριον. Prorsus etiam hoc modo
 xus est necessarius, et ejus participatio. Sed
 am longe dispar ratio. Nulla est laicis im-
 ecessitas ea contrectandi; nihil est illis cum
 commune; nulla cum iis participationis et
 is realis utilitas; nulla figurarum cum veri-
 elatio. Quapropter potuit illis ejusmodi con-
 : prohiberi. Populus carnibus sacrificiorum
 ipabat, vasa tamen sacra tangere prohibe-
 . Vasorum ministerio deputati erant Levitæ:
 i ministerio nihil erat opus. Sunt igitur ratio-
 ridentes, propter quas vasorum sacrorum, non
 i corporis Christi contactus fuit prohibitus
 . Verum concessio parem esse utrobique ratio-
 quod esse non potest; in iis, quæ sunt institutio-
 clesiasticæ alterum colligi non potest esse pro-
 m ex alterius prohibitione. Potissima enim ra-
 ismodi prohibitionum est penes voluntatem et
 tum instituentis. Sufficere debet, legem de uno
 esse, de altero nullam esse. » Hactenus Morinus.

A Libenter addam, ab Ecclesia præcepti Domini
 conscia de perceptione corporis Christi, ac de co-
 mestionem oris et gutturis contactu, atque degluti-
 tione perficienda citra necessitatem contactus ma-
 nuum ministris reservata, perinde constitutum
 fuisse post illa persecutionum discrimina. et sacer-
 dotum absentiam ab eremis, quam Basilii indica-
 bat, ne imposterum domi a privatis custodiretur,
 aut propriis manibus ori admoveatur corpus Domi-
 nicum: quemadmodum eidem Ecclesiæ placuit sub
 Sixto manus laicorum removei a contactu sacro-
 rum vasorum, decreto interposito, quod ante Six-
 tum non memoratur editum. Abusus quorundam
 fidelium, irreverenter contrectantium sancta, quæ
 acceperant, pluribus in conciliis perpensus, quæ a
 Morino ibidem indicantur numero XV, jure commo-
 vit pontifices, ut plebem Christi contentam esse ju-
 berent necessario tantum contactu oris et gutturis
 in deglutiendis et comedendis speciebus eucharisticis.
 Serius attamen ille abusus obrepit; cum se-
 cundo Christi sæculo, de quo nunc agimus, ac ter-
 tio, vigeret disciplina, de qua testantur Justinus
 martyr in Apologia, Tertullianus de Corona militis,
 et Origenes homilia XIII in Exodum: « Nostis, ait,
 qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quod
 cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela
 et veneratione servatis, ne ex eo parum quid deci-
 dat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. »
 Quousque constitit apud plebem Christianam vigor
 disciplinæ et cautelæ, ab Origenem commendatus, nihil
 obstitit quominus contraderetur Eucharistia manibus
 reverenter accipientium et caute servantium. Pote-
 rant enim fideles singuli diligentissime curare par-
 tem oblationis sibi concreditam, ne parum quid ex
 illa decideret. Vasorum autem sacrorum, in quibus
 oblata munera frangebantur, et sanguis Christi as-
 servabatur omnibus erogandus, si cura et custodia
 uniuscujusque e plebe Christiana, omniumque mani-
 bus concrederetur, res periculi plena futura erat.
 C Nam fragmenta decidua, et guttula inter paterarum
 toreumata, et calicum anaglypha spargi ac dissi-
 pari sæpe contingeret, si temere ac passim per ma-
 nus omnium accedentium ea vasa porrigerentur.
 Quin etiam timendum foret, ne frequenter accide-
 ret, ut calices vitrei (quales tunc fuisse infra vide-
 bimus in Zephyrino) confringerentur, et sanguis
 Domini effunderetur, si promiscuus vasorum con-
 tactus populo esset permissus. Solis itaque mini-
 stris fuit reservandus, non tantum vasorum gratia,
 sed potius Eucharistiæ causa accuratissime procu-
 randæ, ne quid minimum hærens vasculis imperi-
 tia, aut negligentia populi dilaberetur: quod a mi-
 nistris timendum non erat, ad hæc munera rite
 obunda formati experimento diuturno, ac moni-
 tis episcopi et presbyterorum. Hanc autem haberi
 oportere sententiam decreti Sixtini colligo ex alio
 decreto postmodum edito sub Sotere, ne ulla mona-
 cha pallam sacratam contingeret, nec incensum pone-
 ret in sancta Ecclesia. Colligitur etiam ex Vita Ur-
 bani: ubi cum legamus, fecit ministeria sacrata om-
 nia argentea, et patenas argenteas viginti quinque po-
 suit, perspicuum fit sacrata ministeria auctori Vi-
 tarum non esse altaris vela, aut thuris capsulas,
 sed calices et patenas, ad continentium corpus Do-
 minicum elaboratas. Cur autem, et pallæ sacratæ
 contactus (cujus par est ratio cum calicibus et pa-
 tenis) et præterea thuris adolendi usus interdictus
 sit sanctimonialibus, suo loco dicere conabor in no-
 tis historicis ad Vitam Soteris.

Linea 6. — Nisi cum litteris patriarchæ salutatio-
 nis plebi, quæ est formata. Deest in codicibus Vati-
 cano et Florentino perioche illa: Patriarchæ saluta-
 tionis plebi, quæ est formata, annotantibus Holstenio
 et Schelestratio. Patriarchæ nomen serius attributum
 episcopis Christianis, et primum Leoni Magno
 in concilio Chalcedonensi monuit Thomassinus de
 Benef. par. I lib. I, cap. 3, num. 43, qui negat a Ju-

dæorum *Patriarchis* id nominis esse profectum, A multo autem minus a Montanistis, quorum *Patriarchas* memorat Hieronymus epistola 54. *Formata* quoque appellatio serius usurpata est, quam ætas Sixti ferat. Quare vel inserta est periocha ad exponenda ea verba *cum litteris*, post ætatem Leonis Magni, dum ex catalogis aliisve documentis auctor Vitæ ea decreta describeret; vel in aliquot codicibus libri Pontificalis veluti glossema a posteris est apposita. Verum excluso etiam adjectitio commate (*Patriarchæ salutationis plebi, quæ est formata*) vis decreti Sixtini percipitur jubere, ut litteras apostolicæ Sedis signaculo munitas perferat episcopus ad Romanam sedem evocatus, quando hinc ad suam paræciam est reversurus. Luitprandus ita exponit sententiam hujus decreti. « Hic constituit, ut quisque episcopus aliqua adversitate pulsatus licenter appellet Romanam, et apostolicam sedem, et illuc vocatus venire non renuat: nec inde absque apostolicis litteris ad propriam redeat; ut vicini sui ex hoc intelligant, qualiter ibi suam aliorumque causam finiverit. »

Usus *formatæ*, sive commendatitiæ epistolæ, inductus fuit exemplo apostolorum: quibus in concilio Hierosolymitano ita placuit munire legationem Pauli, Barnabæ, Judæ ac Silæ ac Ecclesiam Antiochenam (*Act. xv*) ut hæc secernere posset missos apostolorum ab aliis absque legitima jussione ad eam profectis, quibus apostoli non mandaverant. In Paulinis quoque litteris non semel includitur commendatio eorum qui easdem perferrent. In calce epistolæ ad Ephesios commendatur Tychicus: et in ea, quæ data est ad Colossenses Tychicus et Onesimus. Sed etiam signi appositio (unde *formatas* a forma, seu typo qui apponebatur dictas voluit ætas posterior testante apud Cangium in Lexico mediæ Latinitatis Sirmondo, aliisque scriptoribus eruditissimis suffragantibus) videri debet profecta ab exemplo Pauli: qui omnes epistolas suas certo salutationis signo ab se apposito muniri consuevisse testatur in epistola ad Thessalonicenses secunda: *Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola. Ita scribo. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.* Romani pontifices morem hunc apostolicum imitati signare consueverunt simile quippiam in suis epistolis, graviori præsertim de causa scriptis, quas bullas dicimus consistoriales. Nam crucis signaculo (quod salutis, et gratiæ a Christo fidelibus adprecandæ indicium est quotidianum) late expanso includunt monogramma sui nominis, sive nomen extensum, et præterea inscribunt circulo, eidem monogrammati, et crucis figuræ circumducto, aliquem versiculum e sacris litteris desumptum: olim post siglam, quæ redditur *Bene valete*: nunc post clausulam supremam epistolæ, respondentem indicatæ salutationi. Horum exempla vides frequentia apud bullarum collectores, tum apud Ughellium in Italia sacra, tum apud Mabillonium de re Diplomatica, libro quinto: quibus addi possunt adnotata a Cotelero in can. 12 apostolicum tomo II, pag. 462, ad Opera SS. PP. sæculi apostolici.

Verum his opportuniori loco servatis, pauca tantummodo hic subdam de causa decreti a Sixto vulgati, *ne ullus episcopus a Romana sede evocatus reciperetur a propria paræcia, si rediret absque litteris apostolicis.* Ita consulendum putavit unitati Ecclesiæ servandæ sub uno capite, unaque doctrina catholica, advertens periculum quod imminere post mortem apostolorum et aliorum e præcipuis viris, qui Christum Dominum in carne viderant. Imminere autem id, quod Eusebius retulit ex libris Hegesippi, celebris Christianorum historici, hisque temporibus æqualis, ejusdem verbis ita conceptum lib. III, cap. 32: « Ecclesiam ad hæc usque tempora instar cujusdam virginis integram, atque incorruptam permansisse: adhuc in obscuro recessu delitescens quicunque

rectam prædicationis Evangelicæ regulam depravare niterentur. Sed postquam sacer Apostolorum chorus vario mortis genere extinctus est, efflueratque jam ætas hominum illorum qui divinam ipsam sapientiam suis auribus auscultare meruerant: tunc demum exorta est impii erroris conspiratio fraude et malitia falsorum doctorum. Qui utpote nullo amplius ex apostolis superstite, post hæc nudo, quod aiunt, capite adversus prædicationem veritatis adulterinam doctrinam obtrudere aggressi sunt. » Hæc Hegesippus.

Devixerat sub Trajano Joannes evangelista, apostolorum superstes ultimus. Sub eodem principe, constante persecutione a Plinio descripta, necnon ab Eusebio, atque idcirco referenda ad finem Evaristi, et ad hunc ipsum de quo agimus Sixti Pontificatum, Symeon filius Cleophæ, Hierosolymorum secundus episcopus, Redemptoris nostri consobrinus, martyrio dedicaverat ætatem centum et viginti annorum. Tum vero hæreticorum licentia ex oculis latebris in apertum proruens palam aggressa est adulterinam doctrinam obtrudere et in agro Evangelico zizania disseminare: quasi dormientibus in Christo iis, qui eundem in carne viderant, nemo vigiliam reperiretur, qui posset a tritico lolium secernere. Quid igitur consilii caperent, aut quam præsidia opponerent custodes agri Domini, isque in primis Sixtus, qui Petro successerat in magisterio cathedræ cæterarum principis ad confirmandos fratres suos? Idem plane remedium opposuit sub orienti morbo, quod Actorum xv apostoli, et seniores adhibuerant contra descendentes ex Judæa ad seditionem, et turbas, et falsa dogmata introducenda in Ecclesiam Antiochenam. Opposuerant illi iudicia concilii ac presbyterii, decreta collegii apostolici, legatos, et litteras, quibus testatam facerent auctoritatem ablatorum, et commendarent veritatem doctrinæ, ab apostolis eisdem viris traditæ, deum remittebantur. Hoc ipsum præsidium, et firmamentum, ac tesseram doctrinæ atque unitatis catholicæ Sixtus paravit contra hæresum violentias ac insidias ex æquo adhibendum. Constituit enim, ut episcopi ac citi ad Romanam sedem, utpote in Ecclesia universa obtinentem Christiani synedrii principatum per jura Petro ac successoribus tradita, ita se sisterent, ut causa cognita remittendi cum forent recipi minime possent absque litteris apostolicis: per quas in majoribus hisce causis opportune declararetur, num recta et consentanea fidei regulis reperta esset ipsorum doctrina. Litteris quoque encyclicis usum fuisse Clementem, Petri discipulum et successorem, contra hæresim Ebionis, testatus est Epiphanius iis verbis, quæ a card. Baronio referuntur ad annum 74, num. 40: « Idem Clemens ipso (Ebionem ejusque sectarios) per omnia redarguit in epistolis quas scripsit encyclicis, quæ in sanctis Ecclesiis leguntur, quod alium habeat characterem fides ejus et sermo ab his quæ sub nomine ipsius in circuitationibus corrupta sunt. » Hæc nimirum vestigia signabat illi per eandem ætatem apostolus Joannes suis in epistolis contra Menandrum, Ebionem, aliosque ab eadem schola profectos hæreticos et profecturos, ita conscribens, in I quidem Epistola, cap. 11, vers. 48. 49: *Et nunc antichristi multi facti sunt: unde scimus quia novissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Et in II, vers. 7-11: *Multi seductores exierunt in mundum, qui non continentur Jesum Christum venisse in carne: hic est seductor et antichristus. Videte igitur ne perdati quæ operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet. Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non offert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit ei Ave, communitur operibus ejus malignis. Cum igitur disciplina*

apostolica ostenderet, per encyclicas litteras demonstrari oportere communionem cum Ecclesia catholica eorum qui essent legitima missione ab eadem Ecclesia ablegati ad annuntiandum Christi Evangelium, neque sufficere si quondam fuissent ex cœtu cum apostolis congregato, nisi constaret cum eodem cœtu ipsos permanere et perseverare in doctrina eidem cœtui concedita, aliter *nec recipiendos in domum, nec Ave eis dicendum*; multo diligentius id exigendum esse intellexerunt Ecclesiæ præsules, præsertim Sixtus cæteris præstans in Romana sede, quando sub ejusdem pontificatu id monstro simile primum auditum fuit, hæreses disseminari ab iis qui episcopatum obtinuisent, vel episcopatum appetent: quorum antesignanus uti apostolorum ætate fuit Simon, ita post mortem apostolorum fuit e schola sectariorum Simonis (Menandri, Ebionis, Basilidis) Valentinus. Menander enim et Basilides magos et philosophos sese jactabant. Valentinus vero probe cum nosset, non sati auctoritatis ex iis nominibus apud Christianos sese habiturum, episcopale fastigium ambiebat: quemadmodum Tertullianus capite 4, contra eumdem asseverat. Providus igitur pontifex Sixtus vidit majus periculum seducendæ Christianæ plebis ab iis imminere, qui jure episcopatus cum haberent successores apostolorum, docendi quoque potestatem inter potiora sui officii munera obtinuisent; si post adeptum episcopatum dignitatis suæ juribus abuterentur. Edixit itaque episcopos ad tribunal Petri evocatos ita se sistere oportere, ut, causa discussa, recipi a suis plebibus minime possent sine litteris encyclicis primariæ sedis. Provide id factum, ea potissimum tempestate, qua persecutiones frequentes non ita facilem redderent conventum episcoporum, qualis fuerat apostolorum ad concilium super dissidiis apud Antiochenos subortis in causa legalium observationum. Quare dictatoria veluti auctoritate in Petri sede a Christo Domino jam constituta, utendum fuit ad consulendum unitati Ecclesiæ atque indemnitati fidei, ubi maximum immineret discrimen ab episcopis ad falsa dogmata declinantibus, nec ratio temporis sineret concilia præsulum cogi sub oculis persecutorum, aut pastores removeri ab ovibus sibi conceditis in illa temporum difficultate, qua plebibus in periculo constitutis præsentia fidelium vigilum erat maxime necessaria.

Rursus Clemens Alexandrinus Stromatum libro VII docet, Basilidis, Valentini, et Marcionis hæreses cœpisse sub Adriano. Ait enim pag. 769: « Inferius autem circa tempora Adriani imperatoris fuerunt qui hæreses excogitaverunt, et pervenerunt usque ad ætatem Antonini natu majoris. Sicut Basilides, etsi Glauciam sibi ascribat magistrum, ut ipsi gloriantur, qui fuit Petri interpres. Similiter autem Valentinum dicunt audisse Theodadem. Is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim cum natus esset eadem qua ipsi ætate, versabatur ut senex cum junioribus. » Hæc a Clemente scripta recitans Lupus in scholiis ad cap. 30 Tertulliani de Præscript., subdit: « S. Clemens secundo dicit, quod Basilides, et Valentinus, et Marcion, fuerint cœvi. et omnes cœperint sub imperio Adriani. Quæstio est, quid cœperint? An vitam, an hæreticam prædicationem? Respondeo, quod hæreticam prædicationem. Etenim Basilidem sub imperio Adriani prædicasse diserte scribit S. Hieronymus in encomio illustris viri, Agrippæ Castoris. » Idem Lupus observaverat paulo ante, scilicet pag. 479, ex S. Epiphano, et ex appendice libri Tertulliani de Præscript. Marcionem fuisse episcopi, et quidem sanctissimi viri, degenerem filium. Addit, ab Optato Milevitano affirmari, et ipsum Marcionem fuisse episcopum. « Sunt, inquit, qui existimant, Marcionem sub patre Amaseno episcopo ac totius provinciæ metropoli fuisse Sinopensem episcopum, et ab illius synodali, qua degradatus fuerat,

A sententia Romam appellasse. Fundant se in referendis infra ex S. Epiphano. » Hujus textum producit pag. 484, et cum illo varias opiniones de episcopatu Marcionis. Sed sive Marcion fuerit tantummodo filius episcopi, sive et ipse episcopus; cum hæresim suam disseminare cœperit sub Adriano; et cum Valentinus episcopatum ambiverit in insula Cypro, uti ex S. Philastrio admonet P. Lupus pag. 480, ubi etiam probat sub pontificatu B. Telesphori, qui huic Sixto successit proxime, delirasse palam, ac prædicasse Valentinum (ex Justini Apologia) et Marcionem Cerdonis discipulum sub eodem Telesphoro corruptum et seductum; Cerdonemque ipsum memoret ex S. Irenæo lib. III. cap. 4, modo exomologesim fecisse et pœnitentiam simulasse, modo ad vomitum rediisse; universa ista probant, providentia Sixti, jam perspicentis hæresum afflatu siderari viros sacratissimo ordini episcopatus, vel initiatos, vel proxime initiandos, cautum fuisse per saluberrimam illius decreti sanctionem, ne quispiam episcoporum postulatus ad iudicium Romanæ sedis, ab eaque redux reciperetur sine litteris encyclicis, certum testimonium proferentibus de veritate et confessione doctrinæ apostolicis dogmatibus consonæ.

Satis ergo intelligitur ex Ecclesiæ constitutione sub Sixto I, imperante Adriano, nempe ex historia hæreseos, tum primum ansæ inter episcoporum cathedras se audacter intrudere, postquam mortali huic vitæ erepti fuerant apostoli, ac discipuli, qui Christum Dominum in carne viderant, intelligitur, inquam, occasio et vis decreti Sixtini, providenter prospicientis Ecclesiæ unitati ac fidei integritati servandæ per encyclicas hujusmodi litteras, quæ postmodum formatæ dictæ sunt, certa documenta proferentes, a tesseram communionis omnium episcoporum cum Petri sede primaria ut in reditu ad proprias plebes tuto reciperentur a fidelibus eorumdem curâ conceditis.

C

CIACONII.

Linea 5. — *Rediens ad parochiam suam non susciperetur, nisi cum litteris patriarchæ.* Censuit sanctus pontifex Sixtus, ne episcopi, ad sedem apostolicam quacunque ex causa vocati, redeuntes, a suis plebibus reciperentur, nisi secum deferrent litteras Romani pontificis, populum salvantes, eosque purgatos, vel instructos, causamque eorum discussam fuisse cognoscerent.

PAGII.

Linea 3. — *Hic constituit, ut ministeria, etc.* Constituit etiam ex eodem libro Pontificali, ut sacra vasa ab aliis quam a sacris ministris non tingerentur. Ideo autem id vetuit Sixtus, quia tam calix, quam patena erant vasa consecrata; exstat enim in ordine Romano utriusque consecratio, unctione Chrismaticis, certisque precibus adhibitis. Idem decrevit postea concilium Laodicenum anno circiter 363 celebratum, in quo canone 24 sancitum est, non oportere subdiaconum vasa sacra contingere; et concilium Agathense anno 506, sub Symmacho, canone 66, statuit non oportere insacratos ministros contingere vasa Dominica. Subdiaconis tamen data facultas ista est in concilio Bracarensi sub Joanne III, anno 563, canone 40. « Placuit ut non liceat cuilibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi his qui ab episcopo subdiaconi fuerunt ordinati. » Acolythis etiam eandem licentiam concessam ex ordine Romano manifestum est.

Plerique scribunt, *Sanctus, sanctus, sanctus, etc.*, a Sixto sacrificio missæ additum esse, sed auctius Chronicon veterum pontificum id solum a Sixto constitutum ait, ut, sacerdote hymnum illum incipiente, etiam populus eumdem cantaret. Quia vero progressu temporis quidam abusus irrepserant, ut nonnisi in solemnibus missis diceretur, eo tollendo

hic canon a concilio Vasensi anno 529 editus est : 'A
 « Ut in omnibus missis, seu in matutinis, seu
 in quadragesimalibus. sive in illis quæ pro de-
 functorum commemoratione fiunt, semper *San-
 ctus, sanctus, sanctus*, eo ordine quo modo ad
 missas publicas dicitur dici debeat; quia tam sancta
 et tam dulcis, et desiderabilis vox, etiamsi diu no-
 ctuque possit dici, fastidium non poterit generare. »
 Altera pars hymni, *Benedictus qui venit in nomine
 Domini, Hosanna in excelsis*, Christo Domino a tur-
 bis in solempni Hierosolymæ ingressu ante passionem
 decantata fuit. De hujus hymni ritu et origine legen-
 dus cardinalis Bona lib. II rer. Liturgic., cap. 40.
 Linea 4. — *Hic constituit, ut quicumque episcopo-*

rum. Decevit ex libro Pontificali, ut quicumque epi-
 scopus evocatus fuerit ad sedem Romanam apostoli-
 cam, rediens ad parochiam suam non susciperetur,
 nisi cum formatis salutationis ad plebem per sedem
 apostolicam. Litteras enim formatas, seu communi-
 catorias dabat episcopis sedes apostolica, et com-
 mercio earum totus orbis in una communionis soci-
 tate concordabat, ut affirmat sanctus Optatus Mile-
 vitanus Ad hunc porro locum, tam auctioris Chroni-
 ci veterum pontificum quam libri Pontificalis, episto-
 larum decretalium auctor secundam Sixti epistolam
 composuit, quæ est de vasis sacris a solis ministris
 tangendis, et de non redeundo sine formatis episto-
 lis, inquit Schelestratius in nota ad Sixtum.

IX. SANCTUS TELESOPHURUS.

ANNO CHRISTI 142, ANTONINI PII IMP. 3.

9 *Telesphorus, natione Græcus, ex anachorita, sedit annos undecim, men-
 ses tres, dies viginti duos* ^a. *Fuit autem temporibus Antonini et Marci* ^b. ^c *Hic consti-
 tuit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur, et Natali Do-
 mini noctu missæ celebrarentur, cum omni* ^d *tempore ante horæ tertiæ cur-
 sum nullus præsumeret missam celebrare, qua hora Dominus noster ascendit
 crucem, et ante sacrificium hymnus diceretur angelicus, hoc est, GLORIA IN
 EXCELSIS DEO. Martyrio coronatus est. Qui sepultus est juxta corpus beati Pe-
 tri in Vaticano iv Nonas ° Januarii. Hic fecit ordinationes quatuor per men-
 sem Decembrem : † presbyteros duodecim, diaconos octo §; et cessavit episcopatus dies
 10 quatuor.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Telesphorus anni undecim, mensibus tribus, diebus tribus. Fuit temporibus Antonini
 Macrini a consulatu Titiani et Gallicani usque Cæsare et Albino.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, m. 9, minus d. 3. ^b B, Antonini Pii tantum usque ad coss. Glabronem et Verianum. ^c Vide Bar.
 ann. 554, CB, omni alio. ^e CB, Nonis. ^f CB, episc. per d. loca 432. ^g Septem CB.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

*Num. 9, lin. 40, B, duos. Ad not. marg., d. epi-
 scopos per diversa loca 43.*

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

*Lin. 4, ex patre Anach. lin. 3, ut per septem h. a.
 P. j. c. et ut in natale Domini n. m. c. et ut omni t.
 lin. 5, qua scilicet D. n. a. c. et ut ante s. lin. 7,
 Deo. Hic fecit ordin. lin. 9, diac. 8, episcopos per
 diversa loca 43. Hic martyrio coronatus est et sep.
 j. c. B. P. in Vat. iv Non. J. et cess. ep. d. 7.*

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, annos xi, m. iii, d. xxi. lin. 4, nam omni

*tempore. lin. 5, missas cel. lin. 6, in crucem. lin. 8
 iii Non. J. lin. 40, dies 7.*

Apud Holstenium et Schelestratium.

*Lin. 4, Vatic. et Flor., missa celebraretur, nam
 constituit ut. lin. 7, Flor et Cass., coronatur. lin. 9,
 Vat. et Florent. addunt, episcopos per diversa loca
 tredecim.*

Apud Peniam ex codice Cavenst.

Lin. 4, Telesphorus. lin. 40, dies vii.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

NOTÆ IN TEXTUM ANASTASII.

In Telesphoro incipit auctor Libri Pontificalis ad-
 jungere nonnulla quæ aliunde desumpsit, quam ex

B secundo catalogo. ut rationem, quam addit de non
 incipienda missa ante horam diei tertiam, id est
 juxta computum horarum in Palæstina fieri assue-
 tum, ubi dies hora sexta ante meridiem incipiebat,
 et in meridie sexta finiebat. Cæterum ex eo non

auctor libri Pontificalis non numeret consules, quide-
sunt in secundo catalogo, et reperiri in primo, col-
ligitur, non quidem primo, sed secundo usum fuisse.

Linea 4. — *Cum omni tempore ante horæ tertię
cursum nullus præsumeret missam celebrare, qua
Dominus noster ascendit crucem.* Hora diei tertia
juxta modum computandi horas diei in Palæstina usu
receptum, ut supra adnotavimus. Præclarum est
autem hoc Telesphori decretum, quod in primitiva
Ecclesia locum habere potuit, dum unum altare in
singulis Ecclesiis, et non plusquam una missa per
diem in illis celebrabatur.

NOTÆ IN CATALOGUM FELICIS IV * .

Tantum noctu natalis Domini. Undenam au-
ctor catalogi desumpserit, Hymnum angeli-
cum, *Gloria in excelsis Deo*, tantum noctu na-
talis Domini cantari debuisse juxta Telesphori de-
cretum, fateor me ignorare: initio tamen Eccle-
siæ non adeo frequenter recitatum fuisse, ut nunc
fit in omnibus festis, vel ex antiquo Sacramentario
Gregorii M. patet, quod tempore Caroli M. scriptum
asservatur in Bibliotheca Palatino Vatic., ubi initio
legitur: « Item dicitur *Gloria in excelsis Deo*, si epis-
copus fuerit tantummodo die Dominico sive diebus
festis: a presbyteris autem minime dicitur, nisi solo
in Pascha. »

NOTÆ IN CATALOGUM LIBERIANUM.

Linea 4. — *Loco Antonini Macrini* legunt Hen-
schen. et Papebrochius *Adriani*, cum tamen in ms.
codice habeatur ut nos hic edimus.

ALTASERRA.

Linea 2. — *Hic constituit, ut septem hebdomadas
ante Pascha jejunium celebraretur.* Jejunium Quadra-
gesimæ non est primitus institutum a Telesphoro:
id enim institutionis apostolicæ esse jam observa-
tum ex can. 69 apostolorum; sed pontificia lege
sanctum, can. *Statuimus*, dist. 4. Jejunium enim
Quadragesimæ a Domino institutum agnovere Pa-
tres. Hinc illud fidei nostræ opus vocitat Ambros.,
serm. 33: « Diximus superiore Dominica hoc esse
fidei nostræ opus primum ut horum quadraginta
dierum curriculo devotissime jejunemus. » Et illud
jejunium a quibusdam infringi contra præceptum
Domini conqueritur idem serm. 35: « Qualis autem
Christianus es, cum, Domino jejunante, tu prandes?
Dicite enim mihi, interrogo vos, qui in Quadra-
gesima prandetis, si non in conscientis vestris rei
estis, quod, abstinente toto populo, vos soli, contra
præceptum Domini, devoratis. » Jejunium Quadra-
gesimæ ad exemplum jejunii Christi institutum. Hieronym.
in Jonam cap. 3: « Ipse quoque Dominus
verus Jona, missus ad prædicationem mundi, jejunavit
quadraginta dies, et hæreditatem nobis jejunii dere-
linquens, ad esum corporis sui sub hoc numero no-
stras animas præparat. » Jejunium Quadragesimæ
constituitur septem hebdomadis. Hinc Gregorius [D
homil. 46 in Evangel. in Dominica Quadragesimæ:
« A præsentis etenim die usque ad Paschalis solem-
nitatis gaudia, sex hebdomadæ veniunt, quarum vi-
delicet dies quadraginta duo fiunt, ex quibus dum
sex Dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in
abstinentia, quam triginta et sex dies remanent. »

Linea 3. — *Et natali Domini noctu missæ cele-
brentur, cum omni tempore ante horæ tertię cursum
nullus præsumeret missam celebrare qua hora Do-
minus noster ascendit crucem.* Telesphori institutum
est, ut in nocte natalitatis Dominicæ missæ cele-
brentur, cum extra hunc diem missæ non celebra-
rentur ante horam tertiam, qua Christus crucifixus
est, can. *Nocte sancta de consecr.* dist. 1. In natali
Domini missa celebratur de nocte in galli cantu.
Abbas Urspergens.: « Centius quidam civis Roma-
nus, ex fautoribus Henrici IV in nativitate Domini

* Vid. Prolegomena.

A Gregorium papam (is est Gregor. VII) in galli cantu
missam celebrantem, de altari graviter vulneratum
rapuit, et in turre sua in custodiam misit. » In die
natali Domini in missa, quæ celebratur in galli
cantu, Evangelium alta voce legit Carolus IV imp.
de quo Albert. Argentinens. in Chronic.: « In die
quoque sancto nativitatis Domini rex communicatus
fuit, legitque in missa galli cantu alta voce, habens
in manu evaginatum gladium, Evangelium: *Exiit
edictum a Cæsare Augusto.* » Mediam noctem signat
galli cantus, quo Christiani surgebant ad orandum.
Augustin. in psalm. cxviii: « Post galli cantum con-
suevit esse tempus orandi. » In honorem nativitatis
Domini multa singularia introducta sunt. Primum,
quod missa celebratur de nocte Secundum, quod
eodem die tres missæ celebrantur: prior media nocte,
qua hora natus est Christus; secunda diluculo, id
est sub lucem; tertia, hora tertia qua solent cele-
brari missæ publicæ. Gloss. in d. can. *Nocte*, cap.
B *Consuluisti, de celebrat. missar.* Tertium, quod si
natalis Domini incidat in feriam sextam, licet vesci
carne ex consuetudine generali; cap. ult. de observ.
jejun. de quo Matth. Paris ad ann. 1255: « Erat
autem illo anno dies natalis Domini feria sexta, et
comederunt aliqui carnes, ob reverentiam Christi,
quia Verbum caro factum, ea die prodiit in lucem
sæculi, unde quidam admixtive ait: O carni con-
cessus honor! » Missæ publicæ celebrantur hora ter-
tia, can. *Et hoc de consecr.* dist. 4, conc. Emeri-
tens. can. 49, Aurelianens. III, can. 44, de quo dixi
Dissert. lib. vi, cap. 2.

Linea 6. — *Et ante sacrificium hymnus diceretur
angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo* Postrema
pars decreti Telesphori est, ut initio sacrificii missæ
caneretur hymnus angelicus, hoc est, *Gloria in
excelsis Deo.* Primum hoc institutum a Telesphoro,
ut hymnus angelicus caneretur in missa in natali
Domini, d. can. *Nocte sancta.* Deinde usu receptum
ut idem hymnus decantetur semper in missis solem-
nibus, etiam in Cæna Domini, can. *Porro, de con-
secr.* dist. 4. Symmacho hoc tribuit Anastas. in ejus
Vit.

BINII ET LABBEI.

(Ex BIN.) Linea 3. — *Hic constituit ut septem heb-
domadas.* Quadragesimale jejunium ab apostolis
Domini institutum atque universæ Ecclesiæ traditum
est, ut ex can. apostol. 68 constat; nam diu ante
Telesphorum hujus jejunii quadragesimalis Ignatius
in Epistola sua ad Philippenses meminit hisce ver-
bis: « Quadragesimale jejunium ne spernatis; con-
tinent enim exemplum conversationis Dominicæ. »
(Ex LAB.) Linea 4. — *Cum omni tempore.* Absunt
a C. H.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

In hoc pontifice picturæ basilicæ S. Pauli, tum in
vetusta serie colorata musivo cum opere Leonis
Magni, et Gallæ Placidie, tum in recentiori itera-
tione ejusdem epochæ, per Nicolaum III inferius de-
lineata, uti dixeram in Prolegomenis opusc. XI,
cap. 3, num. 3 et 4, nitide ostendunt, nume-
rum annorum undecim, mensium trium die-
rum viginti unius beato Telesphoro esse tribuendum.
Par consensus in annis est omnium catalogorum et
codicum, memoratorum eodem folio xci, solo Colber-
tino sexto vitium ostendente in nota numerali vi
quam loco xi substituit scriptor illius codicis: con-
suetudo vetustatis damno fortasse deceptus; dum eva-
nescentibus inferne ductibus decussatis sigla denarii
x notam quinarium v arbitratus est se videre in dimi-
diata illa littera x, quam integram picturæ, et codices
manifestant. Cætera errata leviora adjectæ, vel detra-
ctæ unitatis in mensibus intelliges ex iis, quæ supra
dixeram in Alexandro. Quare ad calcem columnæ
S. Telesphori in Prolegomenis collegi, sedis II-

lius annos 44, menses 3, dies 21 ex omnibus monumentis deduci.

Dies martyrii 5 Januarii, qua colitur, spectabit ad consules anni 438 Camerinum et Nigrum; cum præcedens consulatus Cæsaris II et Balbini postremum tempus Paschale demonstrat celebratum constante Vita Telesphori: et Pascha primum assignatum successori Hygino per catalogum Felicis IV (nam lacuna prohibet id cognoscere in Liberiano), præferat consules indicatos anni 438 Nigrum et Camerinum. Ex die igitur 5 Januarii anni 438 retrocedentes per annos undecim solidos, menses tres, dies viginti et unum episcopatus Telesphori, cognoscimus illius ordinationem fuisse peractam die Dominica 16 Septembris anni 426, Vero et Ambibulo cons. semestri ferme spatio antequam Sixtus martyrio coronaretur. Quare illud semestre spatium exegerit Sixti vicarius et coadjutor, more satis frequenter usurpato in persecutionibus a pontificibus Romanis, ut episcopalem ordinem suo Vicario conferrent, ob causas jam indicatas in adnotationibus chronologicis ad Vitam S. Evaristi, numero 2.

A morte Sixti sedem apostolicam vacasse refert codex Anastasianus biduo tantum. Hæc igitur chronotaxis assignanda erit Telesphoro.

Anno Christi 426, die Dominica 16 Septembris, Vero et Ambibulo cons., ordinatur episcopus.

Anno proximo 427, die 5 Aprilis, eligitur successor Sixti, biduo ante martyrio coronati.

Anno 438, die 5 Januarii, Camerino et Nigro cons. (Nigrum consulem aliqui appellant *Magnum*), pro Christo occiditur, post annos 44, menses 3, dies 21 impensio administrando episcopatu Romano, per primum quidem semestre vicaria potestate illi a Sixto collata, reliquo vero tempore a Sixti morte, et ab electione ad pontificatum maximum, uti successor Petri, et Sixti in cathedra Romana.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 1. — *Ex Anachorita.* Fuisse anachoretas ætate Telesphori nemo negaverit, qui attendat ex Evangelio, ante prædicationem Christi Domini, Joannem illius præcursorem deserti accolam, zona pellicea succinctum lumbos, et locustis ac melle silvestri famem sedantem, antra deserti subsisse teneris sub annis. Ejusdem certe exemplo Patres attribuunt, et cum his catholici omnes, originem vitæ monasticæ apud Christianos: quem propterea monachorum principem dixerunt SS. Joannes Chrysostomus et Hieronymus: aliique simili elogio commendant, videnti apud Baronium ad annum Christi 34, n. 44 et 45. Quin etiam divinus ipse præceptor noster Christus Dominus, uti virtutum omnium exemplar et norma, ita enim in deserto agens per dies quadraginta videtur insinuasse vitæ solitariae institutum, antequam activæ præcepta daret. Quare Basiliius agens de laudibus eremi, ubi eam commendavit ab exemplis Moysis, Eliæ, Elisei, et Joannis præcursoris, aliorumque prophetarum, altius orationem extollens ait: « Et quid amplius memorem? Quandoquidem ipse Salvator omnium in exordio suæ manifestationis inviderit, ac propria dignatus est se habitatione consecrare. Postquam enim baptismatis aquam, qua lotus est, lavit, ut evangelista testatur, statim Spiritus expulit eum in desertum.... Debitorem se tibi mundus agnoscat, unde prædicatum, ac mirabilia facturum suscepisse Deum non ignorat. » Merito itaque referunt scriptores nostri cum Hieronymo et Cassiano, aliisque ad Marci evangelistæ discipulos Alexandrinos rationem illius instituti, quam in Essenis, hoc est in prima illa Ecclesia Christiana tantopere commendavit Philo, ejusdem formam describens plane anachoreticam, neque admodum diversa a consuetudine primorum fidelium per apostolos conversorum post adventum divini Spiritus: quos iisdem Essenis in Christum credentibus per Marci prædicationem in Ægypto peræquat Hieronymus in elogio Philonis. « Ex quo apparet, inquit, talem primum in Christo credentium fuisse Ecclesiam quales esse visuntur, et cupiunt, ut nihil cujusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur, et psalmis, doctrinæ quoque et continentia; quales et Lucas refert primum Hierosolymis fuisse credentes. » Viguisse quoque in Judæa eadem ætate apostolica Essenorum ascetarum copiam luculenter ostendit Caronius ad annum 64, invictis argumentis comprobans contra Novatorum commenta, plerosque illorum, qui a Josepho laudantur, fuisse Christianos, ex Judæorum Essenis quidem conversos, neque habendos illius antiquitatis, quam Plinius et Solinus iisdem affingunt, sed circa ætatem Christi Domini, et Herodis Magni a scriptoribus tantummodo memoratos: qui cum cæteras Judæorum sectas superioribus ætatibus describere non omiserint, de his ne verbum quidem proferunt. Cum vero de Essenis fateatur Solinus, interiora Judææ illos colere præditos morali disciplina, recessisse a ritu gentium universarum, venire se penitus abdicare, pecuniam nescire, palmis vitæ, et plurimos undique gentium ad eos propere: neque tamen ullum admitti, nisi quem castitatis fides et innocentia meritis prosequatur; jure Annalium parens in eis recognovit Christianos, ad fidem facilius perductos ex Essenorum secta, quam ex cæteris apud Judæos tunc vigentibus. Sive igitur Telesphorus anachoreta Christianus fuerit ex prioribus illis consilia Evangelica professus in Judæa, aut Alexandria sub apostolis, et Marco, sive anachoreta primum inter Judæorum Essenos, ad quos undique gentium convolabatur, adeoque et ipse adveniens illic e Græcia perfectioris vitæ studio se illis adjunxerit, mox certior factus nostræ professionis in schola Christi eam adinvenerit relictis Judæorum Essenis; potuit utroque modo dici *ex anachoreta* ad maximum sacerdotium erectus in hac Romana sede ab auctore libri Pontificalis.

Linea 2. — *Hic constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium, etc. et Natali Domini noctu missæ celebrarentur, etc.* Tam cardinalis Baronius ad annum 454, num. 2, quam Altaserra ad hanc sectionem Anastasiani textus observant, jejunium Quadragesimæ manasse ex apostolica institutione, id attestantibus præter Eusebium etiam pluribus episcopis secundi sæculi ex Asia scribentibus, se id traditione præcepisse, apud eundem Eusebium lib. v, Hist., cap. 24, ubi non solum questio erat de Paschali die, verum etiam de jejunii varietate: singulis Ecclesiis se tueri affirmantibus proprios ritus, ab apostolis acceptos. Quod autem attinet ad nocturnas horas missæ sacrificio celebrando primum destinatas a Telesphoro, idque tantummodo in Dominico natali, quasi antea nemini liceret horam diei tertiam prævertere in missæ celebratione, opponit merito cardinalis Baronius morem antelucani cœtus, a Christianis passim frequentatum diu ante Telesphorum, et in Plinii litteris evidentem. Quare monet, ita esse intelligenda ea quæ hic affirmantur de jejunio Quadragesimæ, ut dicamus id a Telesphoro primum esse confirmatum scripta lege, quod traditione antea non scripta laudabiliter tenebatur ab Ecclesiis, ritum apostolicorum observantiam professis.

Receptæ interpretationi ac sententiæ Baronii, aliorumque auctorum de scripto confirmata per Telesphorum lege consuetudinis apostolicæ ita respondent indicia gestorum istius ætatis; ut nos manducant ad perspicienda incrementa sacrorum rituum. celebritati mysteriorum potiorum adhibita per summos pontifices pro temporum ac locorum opportunitate, ac providenter digesta in eos contentarios sacerdotales, ex arcani disciplina tum temporis creditos ministris sacrorum, unde in pace Ecclesiæ postea collectus est codex Ordinis Romani per anni

circulum. Telesphori enim ætate plurimum perfectionis accepisse ritus eodem in potioribus mysteriis religionis nostræ anniversaria celebritate recolendis probe intelligimus; si complexum attendimus trium decretorum quæ hic memorantur a Telesphoro prescripta, eaque comparamus cum testimoniis atrum istius ætatis, mores, ac ritus Christianorum attingentibus, quantum illis permisit cautela sanctioris disciplinæ nostræ, neque infidelibus neque catechumenis tum temporis apertius propalandæ. Tria igitur hæc decreta Telesphori manifestant celebritatem ritus potius quam rei institutionem esse illi tribuendam: ut scilicet lex a Telesphoro prescripta non invexerit in Ecclesiam morem jejunii Quadragesimæ, jam ab apostolis inductum ex imitatione Christi Domini, cujus exemplum ipsis, ac nobis norma vivendi propositum semper fuit; sed ut in septem hebdomadibus Quadragesimam constituentibus certus delectus precum stabiliretur, apte disponens ad mysteria Paschalia clero et populo devote celebranda, et ad baptismum novis Ecclesiæ fetibus administrandum præviadispositione catecheseon, et scrutiniorum, quæ cum geniculationibus, et pervigiliis, et orationibus crebris jam tum oportere observari ab ingressuris ad baptismum Tertullianus presbyter proximus Telesphori ætati commemorat in libro quem de eodem sacramento perscribit. Stata vero tempora solemnioris baptismi administrandi per eam ætatem cum haberentur non tantum paschalia Resurrectionis Dominicæ, et Pentecostes, sed etiam Natalitia, et Epiphaniæ, quæ ita juncta Nativitati sunt, ut apud Ægyptios dicatur eadem die utraque solemnitas celebrata (quemadmodum Ecclesia Latina manifestationem Domini. Baptismum, et miraculum nuptiale in Epiphania recollit se testatur); consequens erat, ut Nativitatis etiam Dominicæ, et Epiphaniarum ritus peculiare hisce mysteriis convenienter administrandis aptarentur a Telesphoro in titulis Romanis, quos paucis ante ipsum annis diviserat 25 presbyteris Evaristus. Proximus Evaristi successor Alexander statim actitulis singillatim prefectos vidit a decessore presbyteros, legem scriptam canonis quotidiani sacrificii contradendam illis curavit, et passionis Dominicæ memoriam, a Christi prima institutione et ab apostolorum traditione continenter alligatam; licet tum eam, tum formulam certorum verborum ad sacramenti integritatem pertinentium sartam tectamque semper custoditam sciret, præviactamen precibus, ac ritibus ad ejusdem passionis tremenda mysteria attentius recolenda sacerdotem, ministros, et populum excitantibus instruxit, ut abunde notavi. Hoc etiam instituto providit, ut nihil diversum in titulis presbyteri inducerent ab eo quod servari per episcopum viderent in quotidianis sacris exemplo apostolorum. Pari igitur cura ac sollicitudine Telesphorus, postquam curatam vidit providenter legem quotidiani sacrificii, ejusque ritum in titulis per Alexandrum, censuit sibi esse consulendum, ut in iisdem titulis annua sacra potiorum celebritatum Paschalis et Nativitatis (sive Epiphaniæ Domini) occasione baptismi solemnitas tunc administrandi frequentiores cœtus fidelium habitura (quandoquidem ad baptismum, et penitentiam administrandam tituli præcipue fuerant instituti, ut diserte legitur num. 44 et 31) certam legem rituum obtinerent, qua pietas confluentium aptius disponeretur per easdem celebritates ad gloriam Deo exhibendam, et uno spiritu unaque voce honorificandum Deum, ut apostoli nos monuerant. Procuratori Alexandri fuit adjumento complementum canonis librorum Novi Testamenti, in Joannis apostoli morte peractum: ut posset a receptis perse, ac decessores, et ab universa cui præerat Ecclesia libris eosdem ritus, et preces non minus, quam a traditionibus derivare. Eorundem vero librorum sacratus census paulo jam vulgatior sub Telesphoro, non in

A Romana modo, sed etiam in recentius fundatis in Ecclesiis, auxit ipsius fiduciam ad impetrandum a Deo spiritum consilii, ut certis lectionibus utriusque Testamenti præscriptis per septem jejunii hebdomadas in Quadragesima pararet Domino plebem perfectam. Ut vero id feliciter cedere animadvertit, conversus etiam ad Nativitatis Dominicæ mysteria cultu celebriori disponenda, iterandum ea nocte divinum sacrificium præcepit: fortasse ut consuleret affluentia fidelium. plurimum auctæ sub Alexandro ex conversione Romanæ nobilitatis ad Christum, quo scilicet copiam sacris assistendi parationem præberet in tanta solemnitate. Hymnum quoque angelicum, ea nocte concinendum statuisse fertur, ad beneficia præterita recolenda partæ pacis Deum inter et homines, atque in Nativitate Christi annuntiatæ. His igitur incrementis pro temporum opportunitate apte dispositis, ad celebritatem jejuniarum et Paschalis æque ac Nativitatis Dominicæ recolendam Telesphori decreta instruxerunt Romanæ Ecclesiæ Rituales libros: quorum indicia satis manifesta nobis præservant Apologia Justini martyris, et scripta Tertulliani. Quod enim pertinet ad ritum jejuniarum solemnium per Quadragesimam, manifestum est comparanti ritus memoratos a Tertulliano, indicatosque a Justino, atque adeo usurpatos secundo sæculo de quo loquimur, cum descriptis ab Augustino per quartum sæculum, a Gelasio vero, et a Gregorio Magno in ordinem Romanum, et in Sacramentaria reductis quinto, sexto, et consecutis sæculis, nihil esse similius. « Ingressuros ad baptismum (ait Tertullianus loquens de solempni Paschæ) orationibus crebris, jejuniis et geniculationibus, et pervigiliis orare oportet, etc. » Hæc nempesunt scrutinia, quæ vocantur in Ritualibus Romanæ Ecclesiæ, ex mediana præsertim hebdomade illarum septem, quæ Quadragesimam constituunt, et jam tum constituiebant juxta hoc decretum Telesphori ipso administrante pontificatum, et unde majora jejunia a Patribus appellata solent veteres auctores arcessere, vivendi apud R. P. D. Martene de antiquis Ecclesiæ ritibus tomo, et lib. 1, artic. 11. Ex illa hebdomade, ac Dominica mediana in sacris quotidianis Evangelii lectionem ex Joanne ferme dietim Ecclesia Romana mutuatur: initium plane manifestum hujus delectus non habiti ante initium secundi sæculi; cum dilectus Christi apostolus Evangelium suum serius mandaverit litteris, quam ut antea legi potuerit. Ritus vero scrutiniorum per hæc hebdomadas cœvos habendos esse cum plerisque illorum consequentium, quos usurpamus in ipsa majori hebdomada; sacrisque solemnibus feriæ vi in Parasceve, et Sabbato sancto, et Paschali die ad nostram ætatem ex hisce fontibus derivatos, perspicue contemplari possumus in Apologia prima Justini, sect. 35. ubi recens baptizatos deducens et sacro fonte ad synaxim cum cæteris fidelibus celebrandam, describit seriem rituum, et precum, ætate Telesphori, ac sua servatorum. ita conceptam, ut videri potuerit compendiarium magiue ex officio majoris hebdomadæ Ordinis Romani, Gelasiani, Gregoriani, ac nostri fideliter transcripsisse, nisi ante ipse edidisset, quam Gelasius, et Gregorius, et nostri Rituales libri Ordinem missæ, expendissent ad memoratum sabbatum, et Dominicam Resurrectionis post ordinem solempnis baptismi. Ita enim scribit 'Ημετε δὲ, etc. Vertit R. P. Joachimus Perionius Benedictinus: « Nos autem, postquam ita abluimus, expiavimusque eum qui credit, et assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur ducimus eum in locum quo convenerunt precandam causa contentis animis, et pro se, et pro eo qui illustratus est, omnibusque aliis qui ubique sunt, ut et veritatis discipuli, et reipsa bonæ sanctæque vitæ cultores, et præceptorum custodes possimus inveniri, ut æternam salutem adipiscamur. » Hæc vero omnino respondent statis precibus Paschalis octavæ, per quas a Deo precamur. ut renati in Christo sacramentum vivendo teneant quod fide per-

ceperunt : quemadmodum series precum pro se, pro neophytis, pro cæteris omnibus qui ubique sunt, collectas referunt, feriæ sextæ, et Sabbato majoris hebdomadæ singillatim addictas ab Ordine Romano, ut pro Ecclesia universa ejusque partibus, omnibusque aliis qui ubique sunt, et ad eandem vocari, aut revocari possunt, divinæ gratiæ munera Christus largiatur. Tum vero a precibus proceditur ad oblationem. « Sub finem, inquit, precum inter nos osculo salutamus : deinde ei, qui præpositus est fratribus, panis offertur, et poculum, aqua, et vino temperatum, » etc. Et paulo post sect. 87, eadem diligentius prosequitur de solemnibus celebrandi ritu diebus festis. « Die qui solis dicitur omnes qui in oppidis, ait, vel in agris morantur, unum in locum conveniunt, commentariaque apostolorum, et prophetarum scripta legunt quandiu hora patitur : deinde ubi is qui legit desistit, is qui præest admonet, et hortatur, ut ea quælecta sunt, bona imitemur. Tum surgimus omnes, ac comprecamur, conclusisque nostris precibus, panis, jam ut dixi, vinumque, et aqua offeruntur : tum is qui primum locum tenet, » etc.

Si quis perpendat mature utrumque Justinii testimonium ac Tertulliani, secumque reputet, per eam ætatem, qua disciplina arcani parcius ut disserent de his coram infidelibus Christianos monebat, tam multa nihilominus Justinum retulisse de ritibus Telesphori, ætate, ac sua constitutus in celebrando jejuniio Quadragesimæ, quod baptismati solemnibus præmittebatur, necnon pervigiliis, ac festis hactenus indicatis, facile intelligit optimo jure assignari huic pontifici decreta superius recensita, licet jejuniium Quadragesimæ, et sacra antelucana diu ante sacerdotium Telesphori apostolica ex institutione vigerent.

Hanc etiam opinari possumus fuisse causam, cur Irenæus ad Victorium scribens (apud Eusebium lib. v, Hist. cap. 23) de constantia Romanorum pontificum Victoris decessorum in die Paschali nunquam separando a die Dominica, neque aliis permittendo, ut aliter observarent, non ascendit enumerando ultra Sixtum, Telesphori proximum decessorem : a quo inchoata fortasse, vel meditata rituum celebritas fuit, quam subinde Telesphorus vel perfectit, vel decreto firmavit. Ita enim scribit : « Presbyteri ante Soterem, qui Ecclesiæ, cui tu jam præes, præficiuntur, Anicetum dico, Pium, Hyginum, Telesphorum, Sixtum, licet neque ipsi hoc festum ea die qua episcopi Asiæ observarent, neque aliis post se ita observari permitterent, » etc.

Aliud hinc acute intulit Pearsonius, collatis Anatolii verbis ex ejus canone Paschali, ubi de Asianis episcopis, Pascha celebrantibus statim a luna xiv, post æquinocetium vernalis, non expectata Dominica die, ita scribit : « Non acquiescens auctoritati quorundam, id est Petri et Pauli successorum : qui omnes Ecclesias, in quibus spiritualia Evangelii semina jecerunt solennitatem Resurrectionis Christi Domini die tantum Dominica posse celebrari docuerunt. » Ipsi videbatur, ex his testimoniis inferri posse morem Paschalis celebrandi die Dominico non essetribuendum apostolis Petro et Paulo, sed quibusdam Petri successoribus, quos nominatim percenset Irenæus, dum ordine retrogrado memorat decessores Soteris Anicetum, Pium, Hyginum, Telesphorum, Sixtum. « Xystus igitur primus, intulit Pearsonius, post sancti Joannis obitum Romæ episcopus constitutus Romanæ Ecclesiæ morem stabilivit : quod ante sancti Joannis mortem nemo facere ausus est : eaque de causa putat, » Anicetum Polycarpo succedenti, ut eadem die celebraret, qua Joannis discipuli, respondisse, « se morem prædecessorum debere retinere : » ut legitur in Epistola Irenæi ad Victorium apud Eusebium : « Nullam (subdit Pearsonius) ab apostolis in ea re traditionem asserebat Anicetus ; sed tantummodo morem apud prædecessores suos obtinentem, » Romanos scilicet pontifices Xy-

stum, Telesphorum, et successores. Verum si Anatolius et scriptor iste recentior respicere voluissent ad omnes Ecclesias, prædicatione Petri successorum in tribus patriarchalibus sedibus fundatas, in quibus dies Dominica Resurrectionis festo perinde addicta fuit, ac quinquagesimus ab illa dies, qui pariter in Dominicam incidit. Pentecostes celebritati deputatus, ut omnia orientalium et occidentalium heortologia testantur, concilia, Patres, et auctor apostolicarum Constitutionum quem constat scripsisse ante Nicæni concilii tempora, vidissent profecto istorum concordii suffragio diem Dominicam idcirco delectam fuisse episcoporum consecrationi, quia Spiritum sanctum fidelibus illapsam noverant in cœnaculo simili die ; et inferre debuisset, ante Sixtum, ac Telesphorum ab ætate apostolica invaluisse una cum jejuniio Quadragesimæ morem Paschalis Christiani celebrandi Dominica die, tum apud Ecclesias occidentales, tum apud cæteras per Africam, Ægyptum, Libyas, per Asianam et Ponticam dioccesim, et per Siciliam, indicatas in epistola Constantini apud Eusebium de ejus Vita lib. iii, cap. 49, et Hist. Eccl. lib. v, cap. 23, ubi Synodi plures ea de re testimonium adjiciunt. Hunc vero morem constantissime præ cæteris observatum in Ecclesia Romana si celebrioris officii ritu decorandum censuit Telesphorus, uti ex ejus decreto colligi potest ; sive etiam Sixtus, uti ex Irenæi recensione quispiam deduxit ; non ad hos tantum respexit Anicetus, sed ad cæteros quoque pontifices superiores, quorum consuetudinem inconsumam sibi cæterisque proposuit ex æquo servandam, ac Sixti atque Telesphori decreta, quando respondit, *se morem prædecessorum debere retinere.*

Linea 6. — *Hymnus angelicus : Gloria in excelsis Deo.* De antiquitate hujus hymni sacra Evangelia testantur, cum primam illius periodum referant totidem verbis a cœlestibus spiritibus prolatam. Reliquas etiam partes ab Ecclesia additas vetustate excellere ex eo intelligimus, quod idem hymnus ita completus reperitur, et Græce scriptus in antiquissimo biblicorum codice, quem Theclæ dicunt, et V. C. Laurentius Zaccagnius scriptum fuisse ostendit labente quarto Christi sæculo aliisque in exemplaribus pervetustis Psalmorum et Canticorum. Quia etiam Græce cantari consuevisse in Ecclesia Tarontensi observat R. P. Martene de antiqua Eccl. disciplina in divinis celebrandis officiis tomo IV, cap. 42, n. 20, pag. 89. Verum de illius antiquitate, et de auctore consule cardin. Bona rerum Liturgicarum lib. ii, cap. 4.

Cum in hoc libro Pontificali recenseantur nonnulla decreta pontificum Romanorum, quibus annotationes atteximus pro munere suscepto, obscura istius libri loca pro viribus illustrandi, semel hic præmittenda esse duco, ea quæ pertinent generaliter ad decreta pontificum, qui sederunt ante Siricium ne in singulis eadem repetere sit necesse, quando in illis se quippiam offeret observandum.

Hujusmodi decretorum origo pluribus videtur obscura, si eorundem documenta repeterentur, aut firmamenta ex litteris decretalibus, quas sub confecto Isidori nomine primum vulgavit Riculfus episcopus Moguntinus octavo Christi sæculo. Ex his addiscenda non proponam decreti priorum pontificum ; probe cum noverim de collectione hujusmodi pseudo-Isidori quid sentiant eruditi, atque inter hos duo clarissima lumina Ecclesiasticæ antiquitatis, cardinales scilicet Baronius et Bona. Satis est hujus posterioris sententiam (quæ alterius collegæ sui testimonium includit) describere ex libro 4, cap. 3 rerum Liturgicarum, ita conceptam : « Dum ab eruditis observatum est, inquit, illorum epistolas decretales usque ad Siricium supposititas esse a quodam Hispano sub nomine Isidori (quicumque ille fuerit) sub finem septimi sæculi pia fraude confictas, et ex sententiis veterum canonum, legum

etiam civilium, et sanctorum Patrum, qui et quarto A et quinto sæculo floruerunt, turpi anachronismo, eodemque fere stylo, ac dicendi caractere magna ex parte contextas : quas primum ex Hispania in Galliam detulit labente octavo sæculo Riculfus episcopus Moguntinus ; et inde in alias regiones disseminatæ, ac communiter receptæ sunt. Sed tandem impostura detecta est, et Baronius de his epistolis disserens, anno 865, earum falsitatem agnoscit, et aperte fatetur, ne quis, inquit, calumniari possit, ab Ecclesia Romana aliquod hujusmodi commentum esse. Earum igitur testimoniis tanquam falsis, et inutilibus, rejectis, certiora ex veris et legitimis pontificum et Patrum scriptis proferenda sunt. »

Hanc regulam Baronii et Bonæ cardinalium tenendam proposui in his seligendis, quæ illustrare possent decreta pontificum ante Siricium. Ut enim Bona laudato loco exemplum Baronii secutus, sepositoque falso Isidoro, et epistolis confictis, abstinendum esse iudicat ab iis quæ originis incertæ sunt, nec proximis etatibus notæ, solasque adhibendas ad historiæ firmamentum, quæ petuntur a genuinis fontibus probatorum scriptorum, historica fide præstantium, aut ex operibus Patrum in quibus recitantur ; ita mihi præstandum sentio in exponenda eorumdem decretorum notitia, origine, occasione, sententia, praxi, prout in singulis visum fuerit opportunum.

NOTÆ IN CATALOGUM LIBERIANUM.

Linea 4, 2. — *Antonini Macrini*. Mendum manifestum amanuens in primo catalogo. Legendum est, ut in secundo, *Antonini et Marci*, hoc est Pii et M. Aurelii : quorum tempora indicant consules in primo catalogo recensiti.

Linea 2 — *Cæsare et Albino*. Corrige *Cæsare II et Balbino* ex inscriptionibus editis a Grutero xxiii, 42. et 445, 40; necnon a Fabretto pag. 543. Inscript. n. 480, aliisque figlinis similibus Romæ spectatis, et omnibus fastis.

CIACONII.

Linea 4. — *Telesphorus natione Græcus*. Sanctus Telesphorus Græcus, patria Thuriensis, in Calabria, quæ olim Magna Græcia dicta fuit, hodie *Ierranova* in Sybaris reliquis ædificata.

Linea ead. — *Ex anachorita*. Quoniam Telesphorus fuit anachoretæ filius, apparet in prima Ecclesia aliquos hujus sancti instituti fuisse sectatores.

Linea 2. — *Hic constituit ut septem hebdomades ante Pascha jejunium celebraretur*. Quadragesimæ jejunium jam ab apostolis traditum can. 6 Apost. et apud Clem. lib. v. et vii. Const. Ignat. epist. 4 ad Philipp., sed a multis fortassis propter persecutiones neglectum, nova edicto restauravit.

PAGII.

Linea 2. — *Hic constituit*. Institutio jejunii Quadragesimalis Telesphoro a quibusdam tribuitur apud Eusebium in Chronico, ad annum Christi 144, ubi ita legitur : « Quadragesimale jejunium a Telesphoro per hoc tempus institutum, ac præceptum quidam scribunt. » Verum hæc verba in Mss. codicibus desiderari, ideoque Chronico Eusebii inserta esse, jam animadverterunt Arnaldus Pontacus, et Josephus Scaliger in notis ad illud Chronicon Rabanus quidem Maurus lib. ii de Institut clericor. cap. 34, et Rupertus Tuitiensis abbas lib. iv de divinis Officiis, cap. 9, idem scribunt ac Eusebius ; sed dicendum Rabanum et Rupertum deceptos fuisse, sive testimonio libri Pontificalis, sive interpolato jam Eusebii Chronico, et recentiores esse auctores quibus præ sanctis Hieronymo et Leone fides sit adhibenda, ut habet Natalis Alexander sæculo II, dissert. 4, art. 3, ubi probat antipaschale jejunium ex apostolorum traditione acceptum probabilius asseri.

Linea 3. — *Et natali Domini*. Denique Anastasius, sive libri Pontificalis auctor, scribit Telesphorum constituisse ne quis præsumeret ante cursum horæ tertiæ missas celebrare : quod decretum referunt Amalarius lib. iii, cap. 42, et Strabo cap. 25. Sed hos decepit pseudo-Isidorus, qui primorum pontificum epistolas decretales ausu temerario finxit, totique Ecclesiæ tanquam legitimas merces obtrusit. Quid enim, inquit cardinalis Bona lib. i, rer. Liturgic. cap. 24, n. 5, magis alienum a conditione illius sæculi, quo Christiani, furentium imperatorum gladios declinantes, summo studio latitabant, quam hujus legis editio, quæ nullo modo poterat observari ? Noctu et in occultissimis locis convenisse fideles ad synaxim Tertullianus in libro de Fuga in persecutione, et alibi nos docet, qui aliquot annis post Telesphorum scribere cœpit, imperante Severo ; nec aliter sane poterant, ut et dignitati sacrificii et propriæ vitæ securitati prospicerent. Probabilis igitur sententia est, magisque congrua, quam refert Baronius anno 382, hanc tertiæ horæ præfixionem a sancto Damaso sancitam fuisse, ex præscripto, ut aiunt, canonis Nicæni, qui tamen non exstat. Qui plura de his cupit legat Bonam card. laudatum.

X. SANCTUS HYGINUS.

ANNO CHRISTI 154, ANTONINI PII IMP. 15.

10 *Hyginus, natione Græcus, ex philosopho de Athenis, cujus genealogia non invenitur, sedit annos quatuor, menses tres, dies octo* ^a *Fuit autem temporibus Veri et Marci, a consulatu Magni et Camerini usque Orfidum et Priscum* ^b *Hic clerum composuit, et* ^c *distribuit gradus. Hic fecit ordinationes 5 tres per mensum Decembrem : presbyteros quindecim, diaconos quinque, episcopos per diversa loca septem* ^d *. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, tertio Idus Januarii, et cessavit episcopatus dies tres.*

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a A. an. 4, minus d. 2. ^b Ant. Pii a cos. Glabr. et Veriano ad Silvanum et Augurinum. C, ad Orphitum. ^c Vide Bar. an. 158. ^d CB, sex,

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Ex editione Bucherii.

Hyginus annis duodecim, mensibus tribus, diebus sex. Fuit temporibus Veri, a consularu Gallicani et Veteris usque Præsente et Rufino.

Idem ex editione Schelestratii, exacta ad ms. Cæsareum, etc.

Hyginus annis duodecim, mensibus tribus, diebus sex. Fuit temporibus....

Notæ Schelestratii in Catalogum Liberianum.

Lacunæ in Hygino et Aniceto reperiuntur in ms. Cæsareo, quæ tamen ex secundo catalogo suppleri possunt, utpote cujus auctoris temporibus in ms. codice exstabant, ex quo imperatorum et consularum notas colligere licet.

Blanchini monitum ad eundem Catalogum Liberianum et lacunas in illo indicatas.

Observant eruditi editores catalogi Liberiani, Bucherius et Schelestratius, lacunas frequentes deprehendi eodem in catalogo ex Hygino ad Callistum; easdemque suppleri posse Schelestratius advertit ex catalogo secundo quem apposuit in sua editione, pertinente ad ætatem Felicis IV et Justiniani. Supplentur autem, ni fallor, multo felicius tum his ex monumentis, tum ex pluribus supra relatis inter Prolegomena. Lacunarum indicia tantum in margine indicavit Bucherius. Plura Schelestratius etiam in textu. Ne priora repetam inutiliter, quæ impressa jam sunt, ad fidem exempli Bucheriani, supra in Prolegomenis, dabo lacunarum sedem in contextu, earumque supplementum ex nostra sententia. Hujus autem supplementi probationes habebit lector infra in nostris chronologicis notis ad Anicetum sectione XII. Quod hic subdam de splendidis lacunis catalogi Liberiani in Hygino, præstabo etiam in pontificibus subsequentibus usque ad Callistum: ubi lacunæ cum desinant, occasio nulla erit supplendi textum catalogi Liberiani.

LECTIO Catalogi suppletis Liberianum ejusque lacunas ex infra relatis probationibus in notis chronologicis Blanchini ad Anicetum.

Hyginus annis IIII, mensibus III, diebus VIII. Fuit temporibus Antonini a consularu Magni et Camerini usque Severo et Priscino.

VARIE LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri et ex Regio, A Mazarino et Thuano.

Num. 40. lin. 4, c. genealogiam non inveni s. a. 4, m. 3, d. 4. in. 3, usque ad Orphitianum et P. consules. Maz., Orphitum, et in ora, al. Orphitianum. lin. 5, diac. 3, Moz., diac. 5. lin. 6, loca 6. lin. 7, dies 4.

Ex Thuano altero.

Lin. 4, cujus genealogiam non inveni. s. a. 4, m. 3, d. 4. lin. 6, loca numero 6.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Vat., cujus genealogiam non invenimus. lin. 3, Vat., usque ad Orfidum, lin. 6. Florent. Cass et Vat., sex.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, cujus genealogiam non inveni. sedit ann. 1. (supra manu Peniæ script. IV), m. III, dies VIII. lin. 6, per diversa loca vi. lin. 6 et 7, in Vaticano III Idum Januariarum, etc.

NOTÆ VARIORUM.

EX SCHELESTRATIO.

Notæ pertinentes ad Hyginum, Pium, Anicetum, Soterem et Eleutherium; seu caput 4 Dissertationis 2 Schelestratii, tomo I Antiquitatis Ecclesiæ, pag. 45, quod inscribitur: DE PIO, ANICETO, SOTERE ET ELEUTHERIO: QUO ORDINE ET QUIBUS TEMPORIBUS SEDERINT.

1. Duplex est difficultas circa Pii, Aniceti, Soteris et Eleutherii pontificatum: quarum altera ad ordinem quo Anicetus, et Pius; altera ad tempus quo Soter et Eleutherius sederunt, pertinent. Prima quæstio orta est ex nonnullis antiquorum catalogorum et Patrum testimoniis, quibus Anicetus Pio præponitur: sicut enim in antiquissimo catalogo tempore Liberii papæ concinnato post Hyginum ponitur Anicetus, et post Anicetum Pius. Id ipsum ex hoc, aliove catalogo desumpsisse videntur S. Optatus Milevitanus lib. II contra Parmenianum, et D. Augustinus epist. 165, ubi successionem Romanorum pontificum exhibent his verbis: *Yginio Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter, Soteri Eleutherus*. Auctor secundi catalogi tempore Justinii imperatoris, antiquiorem catalogum secutus, Anicetum Pio præponit. Idem ordo servatur in membranis Antuerpiæ apud V. Cl. Danielem Papebrochium exstantibus, et in catalogo Vaticano, sæculo nono exarato. Concinit auctor libri Pontificalis juxta editionem Moguntinam ex bibliotheca Velseri Duumviri Augustani, et juxta

editionem Annibalis Fabrotti in corpore Byzantiæ Historiæ: quibus concordant complures codices manuscripti, inter quos unus est Vaticanus sub numero 5269, ante quingentos facile annos ex alio antiquiori codice descriptus, alter Thuanus, tertius Cassinensis.

2. Cæterum non omnes Ms. Anastasiani operis codices hac de re conveniunt, sed magna inter illos diversitas reperitur, pluribus quoad ordinem Aniceti et Pii cum supra allatis pugnantibus. Notavit enim Annibal Fabrottus, quod in duobus Ms. codicibus Gallicis Regio et Mazarino ponatur Pius ante Anicetum. Et Lucas Holstenius in notis Ms. ad Anastasium Bibliothecarium refert post pontificatum Hygini: *Hic in Ms. Florentinis ponitur Pius, cui subjicitur deinde Anicetus; et sic Regius, nimirum codex nunc bibliothecæ Alexandrinæ Vaticanæ*. Ex quibus apparet, inter Anastasianos codices reperiri, in quibus Pius Aniceto præponitur, et quidem rectissime, si consules ab auctore libri Pontificalis adductos sequamur. Habet enim, Pium sedisse a consularu Clari et Severi, qui in annum 446 incidit; Anicetum vero cæpisse a consularu Gallicani, et Veteris, qui cum æra 450 concurrat: adeo ut ex ipsa temporis nota constet, Pium Aniceto præponendum esse. Desumpsit autem Anastasius illam consulum notam ex auctore libri Pontificalis; auctor vero ille ex duobus antiquioribus catalogis, in quos primum insignis error irrepsit, dum in illis

Anicetus Pio præpositus fuit. Hunc errorem agnovit post obitum Henschenii Papebrochius, qui in conatu Chronico-Historico fatetur, quod se diu multumque in omnem partem verterit, ut antiquioris catalogi chronotaxis ex consulibus desumpta vero calculo responderet. « In tanta perplexitate, inquit pag. 22, ambiguus hæsi, fateor, diu multumque, et me in omnem partem torsi. Tandem tamen incidit ancipitis consilii divinatio, quæ nodum non solveret, sed scindere videatur; his gemino consulum pari inter duos pontifices aliter digesto, sic tamen, ut eorum nomina serventur intacta. et Pius præponatur Aniceto, levi facta mutatione in antiquissimo omnium catalogo, unde confusio in cæteros omnes velut ex fonte profluxisse potuit. » Mutationem illam proponit in divinatione sua pag. 23, ubi pro consulibus, qui nunc ita in catalogo exhibentur: *Anicetus... a consulatu Gallicani et Veteris usque Præsente et Rufino. — Pius... a consulatu Clari et Severi usque Duobus Augustis*; petit sibi licere hæc verba ita inverti. — *Pius... a consulatu Clari et Severi usque Præsente et Rufino. — Anicetus... a consulatu Gallicani et Veteris usque Duobus Augustis.*

« Hac enim mutatione permissa, » inquit consequenter Papebrochius, « videor mihi sic ordinare omnia, ut continuata successione pontificum, viciorumque, etiam in his duobus, et consequenti Sotere, eo loco, ubi alias requireretur interpontificum plusquam semestre, pauci dies sufficiant, quibus sedes vacaverit. »

3. Hactenus Papebrochius, qui ut antiquioris catalogi auctoritatem tueatur, duos in primis errores corrigendos esse putat. Verum cum catalogus ille opus habeat istis correctionibus, memo non videt, eundem ab eo concinnatum fuisse, qui accuratori Romanorum pontificum notitia indigebat. Et si ita liceret mutare in Actis, prout sibi circa hunc catalogum licere petiit vir eruditus, vix ullum monumentum supposititium reperiretur quod verisimile reddi non posset. Agnovit hoc Papebrochius ipse in Anamnesi de Cleto et Anacleto pag. 247, ubi ingenue fatetur, primum antiquissimumque catalogum in hisce principiis non ita certum esse, ut possit fidem facere indubitam post animadversam in Aniceto, et Pio difficultatem. Relictis itaque iis, quæ ad antiquioris catalogi auctoritatem spectant, veniamus ad primum errorem, quem Papebrochius corrigendum duxit, et monstramus Pium Aniceto præponendum esse, prout præponunt complures catalogi ante, et post tempora Anastasii Bibliothecarii, inter quos reperitur unus Vaticanus sæculi undecimi, alter Bibliothecæ quondam sapientissimæ reginæ Sueciæ sæculi noni, tertius Palatino Vaticano sæculi octavi, alii Corbeienses duo, quorum alter initio sæculi octavi, alter sæculo sexto sub Vigilio papa, concinnati sunt. Catalogorum vero auctores hac in re secuti sunt testimonium sancti Prosperi, qui in Chronico post Hyginum Pium, post Pium Anicetum retulit; sicut Epiphanius hæresi 27 eos exhibet his verbis: *Anicetus, qui Pio, aliisque pontificibus successit.* Desumptus est autem hic ordo ex Eusebii Pamphili Chronico, et Historia ecclesiastica: libro namque 4, cap. 44, diserte affirmat: « Hygino post quartum episcopatus annum mortuo, Romanæ Ecclesiæ sacerdotium suscepit Pius. » Et ibidem: « Cum Pius anno episcopatus sui xv vitam cum morte commutasset, Anicetus Ecclesiæ illius antistes factus est. » Porro hanc Romanorum pontificum successionem Eusebius ab iis didicit, qui Anicetum, et Pium per ætatem videre potuerunt, et sub Aniceto, et Eleutherio Aniceti successore Romæ fuerunt. Primum inter nos locum obtinet D. Irenæus, qui sub Eleutherio ad Urbem missus est a martyribus Lugbunensibus; secundum Hegesippus, qui Romæ usque ad tempora Aniceti permansit. Irenæi testimonium exstat lib. iii, cap. 3, ubi in catalogo

A Romanorum pontificum ita scribit: *Hyginus, post Pius, post quem Anicetus.* Hegesippi testimonium reperitur apud Eusebium, lib. iv, cap. 21, ubi Hegesippus affirmat: « Cum essem Romæ, mansi ibi usque ad pontificis Aniceti tempora, cujus tum quidem Eleutherius diaconus erat. Huic successit Soter, quo morte extincto, Eleutherius munus episcopale cepit. » Quo testimonio nullum manifestius desiderari potest, cum omni exceptione majus sit, et clare ex eo appareat, Aniceto successisse Soterem, adeoque Pium Aniceto præponendum esse.

4. Cum itaque ex dictis constet quid statuendum sit de prima difficultate circa ordinem quo Pius et Anicetus in serie Romanorum pontificum collocari debent; agendum nunc est de secunda difficultate, quæ movetur circa tempus quo Soter et Eleutherius, Aniceti successores, sedem apostolicam obtinuerunt. Ac de annis quidem Soteris papæ consentiunt fere omnes catalogi Ms. et typis editi, in quibus Soteri novem anni, et aliquot menses, ac dies tribuuntur. Antiquissimus catalogus tempore Liberii papæ conscriptus refert, Soterem sedisse annis novem, mensibus tribus, diebus duobus: cui concinit catalogus Vaticanus sæculo nono exaratus. Corbeiensis tempore Vigili papæ concinnatus habet totidem annos, menses duos, et dies viginti unum. Membranæ Antuerpienses sæculi sexti habent annos novem, menses tres, dies viginti. Catalogus Palatino-Vaticanus sæculi octavi affirmat sedisse annos novem, menses sex, dies duodecim quot annos et menses ei tribuunt alii catalogi antiqui, in hoc solum diversi, quod dies duodecim in viginti unum commutent. Quibus consentit auctor libri Pontificalis in tribus Mss. codicibus, Florentino nimirum, Regio et Vaticano: nam, juxta illorum lectionem, *sedit annos novem, menses sex, dies viginti unum.* Series pontificum in ecclesia S. Pauli ante quingentos annos depicta habet *annos novem, menses tres, dies viginti unum*: a quibus alii catalogi non dissentiunt: ita ut juxta communem horum catalogorum consensum Soter sederit annos novem. Differt ab hac traditione catalogus tempore Justinii imperatoris conscriptus, in quo Soteri tribuuntur *annis octo, menses sex, dies viginti unus*, ejusque auctor hac in re secutus est Chronicon S. Prosperi. in quo legitur: *Romanæ Ecclesiæ episcopatum xi suscepit Soter annis octo.* Desumpsit autem S. Prosper, tempus Soteris ex Chronico Eusebii, in quo eadem omnino verba habentur. Confirmat hæc omnia Eusebius in historia lib. v, ubi persecutionem in Galliis sub Antonini filio motam descripturus, his verbis præmium dicti libri incipit: « Igitur Sotere Romanæ urbis episcopo post octavum episcopatus annum vita functo, duodecim ab apostolis Eleutherus in ejus locum successit. Annus tunc agebatur decimus septimus imperii Antonini Veri. Quo tempore cum in nonnullis terrarum partibus violentior adversus nostros persecutio commota esset ex incursione popularium, innumerabiles prope martyres per universum orbem entuisse, ex iis, quæ in unica provincia contigerunt, conjicere est. » Et cap. 4: « Porro Regio ipsa... Gallia vocatur. In hac duæ præ cæteris insignes præstantesque urbium matres celebrantur, Lugdunum, et Vienna. » Atque hæc est illa persecutio, cujus meminit Severus Sulpitius lib. ii Historiæ sacræ, his verbis: « Sub Aurelio Antonini filio persecutio quinta agitata: ac tum primum intra Gallias martyria visa, serius trans Alpes Dei religione suscepta. »

5. Persecutio itaque in Galliis mota fuit tempore Eleutherii papæ, cum M. Aurelius decimum septimum imperii annum ageret, in qua persecutione passi sunt S. Pothinus episcopus, et alii quamplurimi, de quorum martyrio cæteri confessores carceribus inclusi ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ retulerunt. Exstat ea de re martyrum Lugdunensium epistola apud Eusebium lib. v, cap. 2, in qua Pothinum prope nonagenarium diris cruciatibus excruciatum

fuisse perhibent; et addit Eusebius cap. 5: « Igitur cum Pothinus (Photinus alii male legunt) anno ætatis nonagesimo una cum Gallicanis martyribus cæsus esset, episcopatum Lugdunensis Ecclesiæ post illum suscepit Irenæus. » Idem habet divus Hieronymus libro de Scriptoribus in Irenæo: affirmat enim, quod « Pothino prope nonagenario ob Christum martyrio coronato, in locum ejus substitutus sit. » Ex quibus omnino sequitur, Irenæum in persecutione M. Aurelii Antonini, quæ anno imperii ejus xvii seu æra 177 cœpit, et cum morte ejus anno 180 finem accepit, Pothino in sede Lugdunensi successisse, cum jam antea a martyribus Lugdunensibus Romam missus fuisset ad Eleutherium papam, ut patet ex eorumdem martyrum litteris, quas refert Eusebius libro v, cap. 4, ubi testatur Irenæum nondum episcopum fuisse, sed solum presbyterum, dum a martyribus Eleuthero commendatus fuit. Verba Eusebii sunt: « Sed iidem martyres Irenæum, qui tunc temporis adhuc presbyter Lugdunensis Ecclesiæ erat, supradicto Eleuthero per litteras commendaverunt. » Et presbyteri confessores in ipsis litteris: « Te per omnia, ac perpetuo optamus in Deo valere, Pater Eleuthere. Has litteras, ut ad te perferret, fratrem, et collegam nostrum Irenæum hortati sumus. »

6. His positus sequitur, durante M. Aurelii persecutione Eleutherium Romæ sedisse: quod ut eminentissimus cardinalis Baronius suo calculo accommodaret, a Sotere annos aliquot auferendos esse censuit, et cui omnes antiqui scriptores ac catalogi tam Mss. quam typis editi ad minimum octo, vel novem annos pontificatus tribuunt, ipse solum quatuor, minus diebus duodecim, reliquit. Posuerat Baronius Soteris initium anno 175, cui sui cum Eusebio et S. Prospero octo annos, vel cum catalogis, ac libro Pontificali annos novem tribuisset, Eleutherius nonnisi anno 183 vel 184, sedere cœpisset. Hoc autem cum martyrium Lugdunensium testimonio repugnare videret, Soteri tantum tres annos, undecim menses et octodecim dies tribuit, ad hoc ut mors illius anno 179 collocari, et ante obitum M. Aurelii Irenæus ad Eleutherium Soteris successorem legatione fungi potuisset. Notat tamen ad annum 179, n. 54: « Si quis autem certiorum de annis Soteris invenerit chronographiam, qua tamen non rejiciatur Cletus e numero Romanorum pontificum, nec litterarum martyrum Lugdunensium sincerum testimonium contemnatur; haud inviti assentiemur. » Hæc cum annotaverit ipse Baronius, debitam ipsi reverentiam servantes, recessimus ab ejus sententia, certiorum chronotaxim statuendo circa nonnullos pontifices, de quibus, aut ex antiquis monumentis, aut ex veterum testimoniis, adeo clare constat, ut de tempore quo pontificatum gesserunt ambigere minime liceat. Statuimus id de Petri apostolorum Principis, Clementis, et Alexandri temporibus, quibus martyrio coronati sunt. Idem de Soteris pontificatu ostendere cœpimus, de quo certum est decimum septimum M. Aurelii imperatoris annum, quo persecutio cœpit, excedere non potuisse. Tempore enim illius persecutionis martyres Lugdunenses sæpius ad Eleutherium papam scripserunt, ut testatur Eusebius in historia lib. v, cap. 4, ubi epistolam illorum exhibet, quam D. Irenæo ad Eleutherium delendam tradiderunt.

7. Porro circa tempus Soteris papæ, quo martyrium subivit, et Eleuthero cathedram Romanam reliquit, eminentissimus cardinalis Baronius a nobis dissentit tantum in duobus annis, quibus a vera chronotaxi primorum pontificum perpetuo deflectit. Quare omnia gesta ecclesiastica duobus annis postposuit; qua ratione etiam factum est, quod M. Aurelii imperatoris annum decimum septimum, qui cum æra 177 concurrat, ad annum 179 retulit. Si autem annus 17 Marci Aurelii æræ suæ 177 restitatur, nobiscum sentiet Baronius circa tempus per-

A secutionis, quo Soter martyrii palmam adeptus est, et Eleutherius Romanam cathedram obtinuit. Audienda sunt Baronii verba ad annum 179, ubi agens de persecutione in qua martyres Lugdunenses occubuerunt, ita scribit num. 59: « Hac item persecutione sublato fuisse Soterem papam, litteræ martyrum Lugdunensium, quæ hoc eodem persecutionis tempore scriptæ sunt ad Eleutherium ejus successorem, necessario nos affirmare compellunt; licet alii annos novem eidem tribuerint. Sed quod tres tantum ordinationes fecisse reperitur, haud longiori tempore sedisse, possumus opinari Eusebius autem in Chronico, anno superiori, nempe decimo sexto Marci imperatoris, ponit Eleutherium suffectum in locum Soteris, sed in historia hoc ipso anno decimo septimo: cui, quoniam credimus id accepisse ex litteris martyrum Lugdunensium, haud inviti stipulamur; cum alioqui in reliquis præteritis Romanis pontificibus, quod prætermiserit Cletum, haud possumus eidem assentiri. Sic igitur in re ambigua, non tam ex ipso Eusebio quam ex litteris sanctorum Lugdunensium martyrum, hoc tempore ad Eleutherium scribentium, Soteris obitum, atque Eleutherii ingressum, consulto ponendum esse existimamus. » Atque hæc Baronius, cujus regulam de temporibus prædictorum pontificum ex litteris martyrum Lugdunensium secuti, veram eorumdem chronologiam tradidimus.

ALTASERRA.

Linea 4. — *Hic clerum composuit, et distribuit gradus.* Ordines ecclesiastici distincti erant jama tempore apostolorum, et gradus cujusque compositus: verum aliquid additum priori distinctioni, et gradui ordinum ab Ilygino credendum est.

BENCINI.

Linea 4. — *Hic clerum composuit, et distribuit gradus.* Persecutio prior ante Antoninum pervertebat clerum, adversus quem ferociori impetu exarserat. Sub Antonino Pio et Marco imperatoribus pax Ecclesiæ redditur, uti constat ex rescripto dato communi Asiæ (apud Euseb. l. iv, c. 43). « Multi ad me de illis retulerunt: quibus ego patris mei constitutionem secutus respondi: Quod si quis adhuc pergit cuiquam illorum negotium facessere, ex eo quod Christianus sit, delatus quidem crimine absolvatur, tametsi constat eum reipsa Christianum esse: delator autem ipse penas luet. » Pontifex itaque perturbato ordini suppetias daturus, clerum composuit et ad pristinos gradus restituit. Componere enim importat rem ad ordinem reducere, reformare, in melius distribuere. Quo sensu Cyprianus scripsit, cum Novatianum schisma Ecclesias perturbasset (epist. 42): « Ad catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componeret. » Gradus distribuere est ordinem inducere cujusdam prærogativæ. Quo sensu scripsit Michaeli imperatori Nicolaus I (ep. 8): « Hinc enim confessor Christi Sylvester fecit gradus in gremio synodi, ut non presbyter ad episcopatum, non diaconus adversus presbyterum. . . det accusationem aliquam. » Quandoque dignitatem, ut cum simplex sacerdos ad presbyteratum, seu ad præposituram in Ecclesia evehitur, quo sensu Cornelius in epistola ad Fabium dixit (apud Euseb. l. iv, c. 43): Presbyterum gradum consequi, et Cyprianus Numidicum presbyterum martyrum elevavit ad dignitatem presbyteratus Carthaginensis Ecclesiæ, insuper quod (epist. 33): « Promovebitur ad ampliorum locum, » et alibi: « Merebatur talis clericæ ordinationis ultiores gradus, et incrementa majora, non de annis suis, sed de meritis æstimandis: sed interim placuit, ut ab officio lectoris incipiat. » Presbyteratum vero gradum honoris putatum esse supra sacerdotium declarat Pontius in Vita sancti Cypriani: « Presbyterium et sacerdotium statim accepit. Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali menti credenti? » Varios vero fuisse etiam

a Ecclesia gradus et ministeria distincta SS. Eusebii et Procopii, quæ censentur ne Actorum martyrum Eusebii, ubi de Eusebio (apud Valesium in notis ad Eusebia Ecclesiæ ministeria præbebat: unum officio; alterum in Syri interpretatione et tertium adversus dæmones manus im-

BINII ET LABBEI.

Linea 4. — *Hic clericum composuit. et ribuit.* Quod hierarchicus catholicæ Ecclesiæ, quo presbyteris, et diaconis subditus ino compositus esse hic dicitur, non alii potest, quam quod Hyginus hierarchiæ æ jam tempore apostolorum a Christo institutæ, et a sanctis Patribus ipso anticomprobata, quædam duntaxat injuria et scriptorum deperditã addiderit, vel æ divino jure instituta, et a Patribus sunt, hac constitutione sua illustra-

Linea 4. — *Cujus genealogiam.* Absunt

— *Veri. Lege Severi.*

BLANCHINI

OLOGICÆ AD VITAS SS. PONTIFICUM HYGINI, PII, ANICETI ET SOTERIS.

Chronologiæ studiosis crucem figituentium pontificum successionis ordo, regiminis in sede Romana. Origo difficultate statuendo manavit ex lacunis, jamdiu vetustissimo in catalogo Liberiano ab autore Bucherio, ut ipsius verba declarant, in margine opusculi primi inter Prolegomena Eleutherius. *Deest hic Anicetus. Eleutherius. Deest item Zephirinus.* Consules implexi, et permutati, non secus, annorum, mensium ac dierum in Pio ut indicatum fuit eisdem in Prolegomena nulla vestigia temporum nobis relinque sibi invicem non adversentur. Hinc s, cur tot in sententias, tamque diversas veteres scriptores post Optatum Milevitanum recentes historici post Baronium: erat Schelestratii Antiquit. Eccl. tomo I, cap. 4, quod integrum ut ederetur cuiusdem breves notas ad sect. 40. S. Hypetam ea quæ de *Nodo historico inter eos Hygini successores P. Papebrochius* alit in conatu Chronologico pag. 22 et quæ opposuit partim Blondello, partim nostri Anastasii Pearsonius in posthums objectis in nostram Chronologiam, si sunt, faciam satis. In hac igitur difficultate certis vestigiis num feliciter procedat Chronotaxeos a nobis proposita in Prolegomena et cui nos insistere profitemur, lector abibit ex his quæ nobis hic erunt consti-

cum sit series, et chronologia pontificum n, consensu catalog. Vetustioris, aliorum entorum, ad finem Telesphori, consulibus e II, et Balbino, anno Christi 437, quæra proximator inter successores, in quæ t eadem documenta, et catalogi. Erit aut la initium Soteris: cui anni novem trium a catalogo vetustiori, tum a picturis S. a reliquis catalogis, et codicibus recensio: pontificum Romanorum inter Prolegomena, inquam, novem ante consulatum Severi iniani (Christi 471), unde iidem catalogi verianum mutilum) et codices ordiuntur tum pontificatus Eleutherii, claudendum . Materno et Bradua, Christi 483. Quare testimonia Soteris initium cadit in an-

ATROL. CXXVII,

num Christi 462, Rustico et Aquilino coss., quos etiam consules catalogus Felicis Quarti, liber Pontificalis, et Oriculenses codices assignant exordio Soteris. Sunt igitur ex anno postremo Telesphori, Christi 437, ad annum primum Soteris Christi 462, anni intermedii 25, dividendi tres in pontifices, Hyginum, Pium, Anicetum: quos enumerant inter Telesphorum et Soterem non modo catalogi, et liber Pontificalis, sed etiam scriptores gravissimi eisdem pontificibus æquales, nempe Hegesippus et Irenæus: uterque Romæ degens circa eorumdem ætatem, adeoque istorum Chronologiæ testes omni exceptione majores. Irenæus lib. III, cap. 3: *Ἐπειτα Ὑγιῶς, εἶτα Πίος, μεθ' ὃν Ἀνικήτος, διαδεξαμένου τὸν Ἀνικήτον Σωτήρος. Deinde Hyginus, postmodum Pius, post quem Anicetus: cum successisset Aniceto Soter.* Et in epistola ad Victorem eosdem enumerat ordine retrogrado. Hegesippus quoque apud Eusebium lib. IV, cap. 22, ita scribit: *Γενόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ, διαδοχὴν ἐποιεσάμην μέχρις Ἀνικήτου, ὃν διάκονος ἦν Ἐλεύθερος: καὶ παρὰ Ἀνικήτου διαδέχεται Σωτήρ, μεθ' ὃν Ἐλεύθερος: Romam vero cum venissem, mansi ibi apud Anicetum, cujus tum diaconus erat Eleutherus; post obitum deinde Aniceti successit Soter, quem excepit Eleutherus.*

Dividendi sunt igitur anni 25, quorum primus sit æræ Christi 438, Camerino et Nigro consulibus, et postremus sit Christi 461, duobus Augustis coss. inter Hyginum, Pium, et Anicetum. Hygino quadriennium Romanæ sedis assignant universa documenta, pari consensu tres etiam menses addentia, ut in serie Romanorum pontificum inter Prolegomena edidi. Hujus etiam quadriennii primos consules Camerinum et Nigrum recenset tam catalogus Felicis IV, quam Liber Pontificalis; qui pertinent ad annum 438. Diffunditur ergo sedes Hygini ad annum solidum 441, ejusque coss. Severum et Priscinum. *Priscinum* nominat Liber Pontificalis ioco *Priscini*, collega *Orfito*: et successori Pio tribuit *Severum*, collega *Claro*. Sed germana lectio consulatum huic temporis respondentium facile restituitur ex annorum numero constanter definito per quadriennium utrobique assignatum: et cum primi consules Hygini sint Camerinus et Niger (Christi 438) ex catalogo Felicis quarti, perinde ac ex Libro Pontificali; quartus consulatus definiens terminum illius sedis necessario parari debet cum Severo et Priscino, qui signant annum Christi 444. Quadriennio Hygini sic assignato, supersunt ex 25 annorum summa anni 21 dividendi inter Pium et Anicetum ex consulibus memoratis anni 444 ad consules anni 462 Rusticum et Aquilinum: qui cum Soteris initium constituent, tam in catalogo Felicis IV, quam in Libro Pontificali, et in libris Lectionariis, uti supra recensitum fuit inter Prolegomena; relinquunt paria consulum unum et viginti, seu vicennium, et annum solidum partiendum inter Pium et Anicetum: duos pontifices intermedios inter Hyginum et Soterem, quos enumerat Irenæus, sub iisdem Romæ agens, ut ab ipso perscriptum legimus, conteste Hegesippo. Catalogi Italiæ vetustiores, inter Prolegomena relati, vicennium ipsum ita dividunt inter Pium et Anicetum; ut uni istorum annos 8 vel 9 et menses 3, alteri vero annos 4 et menses 4 constanter assignent. Pariantur itaque rationes vicennii recte distributi hac in chronologia: quæ a genuinis fontibus Romanis proxime derivata nativam retinet puritatem. Superest ut ostendamus cuinam ex duobus pontificibus, Pio et Aniceto, hoc vicennium implebitur, convenient anni 8 et menses 3; ut alteri supersint reliqui 4 et menses 4 iis in catalogis Italiæ constanter asserti. Picturæ basilicæ S. Pauli cum Irenæo et Hegesippo litem definiunt. Licet enim circa imagines utriusque pontificis nomina exciderint; at tamen superstites numeri mensium 3 in priori imagine, et annorum 4 in secunda satis indicant sedem et epocham, inde petitam, ac translata in eos antiquissimos Italiæ catalogos, Bergomensem, Farten-

sem, Cavensem, et Lucensem : atque ostendunt Pium priore loco vindicare sibi annos 8, menses 3, dies totidem ; Anicetum vero posteriori in sede obtinere annos 11, menses 4 dies 21, cum de ordine successionis testentur Irenæus et Hegesippus utriusque æquales et Romæ versati. Quare acceptum feramus Leonis Magni providentiæ, quod ita præservatæ sint decessorum suorum epochæ in basilica, ejusdem pio studio decorata musivo, picturis et imaginibus : quorum monumentorum ope atque indicio difficillimum hunc nodum chronologiæ solvere feliciter contigit.

Superest postremo loco, ut consulatus utriusque pontifici respondententes stabiliantur. Sunt vero in catalogis expressi ; licet lacunæ adhuc hiantes in vestustiori Liberiano occasionem præbuerint imperitiæ et audaciæ descriptorum commiscendi fragmenta versuum detriti exemplaris, et susdeque movendi atque vertendi nomina consulum. Quatuor paria consulum in his memorantur : *Galicani et Veteris*, qui cons. pertinent ad annum Christi 430, *duorum Augustorum* (Marci Antonini et Lucii Veri) quibus consignatur annus 461. En annos 11 debitos Aniceto : cui recte succedit Soter, juxta Hegesippum et Irenæum, *Rustico et Aquilino consulibus* anni 452, rite tributis ejusdem Soteris initio a catalogis et a Bibliothecario.

Residui anni fluentes ex 441 ad 449, qui Pio decessori convenient, ostendunt consules Rufinum et Quadratum anno 442, signantes exordium Pii, post terminum Hygini signatum *Priscino et Severo* cons. anno 444, eruntque postremi consules qui claudant octennium Pii anno 449, *Orfitus et Priscus* : priorem secundus catalogus, et Bibliothecarius utrosque transtulit in Periochen Hygini, fortasse quia eodem anno, vel Hænius Severus, vel Orfitus consul successit est collega Priscini. Gruter. clxxxii, 4. Erunt itaque ita ordinanda tempora horum quatuor pontificum.

Hyginus post martyrium Telesphori die 5 Januarii ex Camerino et Nigro cons. anno Christi 438, usque ad consules Severum et Priscinum (seu Orfitum et Priscinum) anno 441, obtinet sedis annos 4.

Pius ex initio sequentis consulatus *Rufini et Quadrati* (pro quibus *Rufinus et Præsens* ex anno 433 male petiti sunt a librariis ad implendam lacunam catalogi Liberiani) primum Pascha celebrat anno Christi 442, et sedem perducit ad consules *Orfitum et Priscum* (male translatis ad periocham Hygini) anno 449, sibi vindicans annos 8.

Anicetus ex cons. *Galicano et Vetere*, recte ipsi tributis in catalogo vetustiori exempli Cæsarei apud Schelestrat. pag. 414, ex anno 430, pertingit ad consules duos Augustos æræ Christi 461, perperam transpositos ab Amanuensibus ad signandum terminum Pii, dum audacter implere student lacunam catalogi Liberiani, et suppresso Aniceto, vicennium integrum assignant Pio.

Ita recipit Anicetus suos annos 11.

Soter ex consulibus *Rustico et Aquilino*, eidem recte attributis tum in catalogis, tum apud Bibliothecarium, et reliquos codices anno 462, sedet usque ad consules Cethegum et Clarum eidem recte assignatos, anno solido 470. Ita implet sui regiminis annos 8 tam in picturis, quam in catalogis et codicibus ipsi constanter attributos.

Annis ita ordinatis et comprobatis consensu documentorum, genuinis ex fontibus Romanis ad nos perducto, illustrare satagam Hygini epocham integram, suisque mensibus ac diebus expressam per notas sequentes, illius proprias hoc in numero : idem præstiturus in consequentibus ad singulos successores.

Hygini sive martyrium et obitum, sive depositionem in sepulcro post martyrium pridie completum produunt Tabularia Ecclesiæ Romanæ die 11 Januarii (anno 442, uti probavimus ex catalogis) cum epi-

scopatus sui numerasset annos 4, menses 3, dies 8 ; ordinatus itaque fuerat episcopus circa initium Octobris anni 437.

Dies 30 Septembris eo anno incidit in diem Dominicam. Quare si Telesphorus excitatæ persecutionis causa martyrio proximus (quo coronatus fuit die 5 Januarii proxime consecuti) vicarium sibi diligendum esse censuit exemplo decessorum, et ea die ad episcopatum promovit Hyginum ; jure numerantur hujus episcopatus anni 4, menses 3, dies 8, tam in picturis S. Pauli, quam in catalogis, aliisque codicibus antiquis Romanæ Ecclesiæ, editis supra inter Prolegomena quod temporis spatium exegerit partim vicarius Telesphori per menses 3, dies 5, partim successor post brevem vacationem sedis (diebus quatuor aut septem in Libro Pontificali, definitam) per annos solidos quatuor, die una, vel altera imminutos.

Referenda igitur est ordinatio episcopalis Hygini ad diem Dominicam pridie Kalen. Octobris anno 437. Electio ad pontificatum Romanum die 40 vel 43 Januarii 438. Collocatio in throno apostolico die Dominica 14 Januarii ejusdem anni 438. Mors, vel sepultura die 11 Januarii anno 442, Rufino et Quadrato consulibus : (non Rufino et Præsente, ut mendose transcripserunt librarii ex lacunis catal. Liber., et inde in Bibliothecarii librum ad Anicetum) qui consules jure assignabuntur successori Pio, post obitum Hygini electo ; cum ejusdem anni Pascha sui pontificatus primum iisdem cons. ipse celebraverit die 24 Aprilis, uti collegimus ex documentis hactenus explicatis.

Ex iisdem documentis hucusque adductis haberi posse autumo satis constabunda Hygini tempora, æ trium successorum. Respondendum attamen est argumentis eorum, qui cum diversa a nobis sentiant, et noverint plurimum difficultatis expertos fuisse scriptores non paucos in iis constituendis expendi a nobis postulant ea testimonia et momenta, quorum vi se pertrahi in Chronotaxim longe dissimiles asseverant.

Epocham igitur Hygini, a chronologis et historicis magni nominis varie vexatam, restituere professi sunt ex Tertulliano Pearsonius ac Doduellus cap. 8 dissert. *de annis priorum Romæ episcoporum*. Verum auctores hi, licet rei chronologiæ adjumentum non exiguum aliis in operibus attulerint, hic tamen non satis inter se concordantes, nec Tertullianum, ut arbitror, feliciter exponentes, novis erroribus implicant Chronologiam, quam liberare ab aliorum erratis conantur ; præcipue cum sequuntur Eutyechium illum Alexandrinum, scriptorem nihili habendum a viris doctissimis judicatum. Inter errores superioribus additos profecto referam assertionem Pearsonii, ita scribentis numero 44 indicatæ dissertationis : « Vidimus Telesphorum martyrio coronatum anno Domini 422. Alii 452. Ingens discrimen!

Nostram sententiam dicimus esse veram, aliorum falsissimam. » Erroribus pariter accensendum patet alterum ejusdem assertum initio capituli 42, ubi ex suo Eutyechio ita ordinat Hygini tempora. « Anno imperii Adriani sexto constitutus est Eugenius (sive Hyginus) patriarcha Romanus, qui cum quatuor annos sedisset, mortuus est, inquit Eutyechius. Solit igitur ab anno Domini 422, Agricola et Pansa cons. usque ad annum Domini 426, Verò et Ambiguo cons. Hæc mihi videntur veritati maxime consentanea, et ad veterem Ecclesiæ historiam recte intelligendam optime comparata. » Ita Pearsonius. Eutyechii, quem sequitur, calculos et assertionem non valde moror, cujus auctoritas, vel minima, vel nulla est, ut supra retuli Tertulliani, Irenæi, Cypriani, Hieronymi, Epiphaniæ testimonia, in Pearsonii dissertatione producta, plurimi facio : quæ tamen Pearsonii sententiam ita non juvare demonstrandum mihi est, ut nostram potius confirmet suæ adversantem ; et

n congruant cum rationibus Chronotaxeos A
ductæ ex documentis genuinis Romanæ

Tertulliani, quem in patrocinium Eutyronologiæ ac suæ Pearsonius profert, atretatur, paulo aliter ac exponat, ac tem-
Doduellus, petitur ex origine sectarum
Cerdonis et Marcionis, diligenter adnotata
ios Patres, quibus cordi erat ut novitatis
m hæreseon proprium ex epocha earum-
redderent manifestum. Hunc igitur serum
æreseon Marcionis contra evangelica do-
perstringit Tertullianus libro 1 adversus
1 cap. 19 : « Anno 15 Tiberii Cæsaris Jesus
in are dignatus est, spiritus salutaris : Mar-
tis, qui ita voluit, quoto quidem anno An-
oris de Ponto suo exhalaverit aura canicu-
curavi investigare. De quo tamen constat,
nus hæreticus est, sub Pio impius. A Tibe-
usque ad Antoninum anni fere 145 et dimi-
midio dimidio mensis : tantumdem temporis
ter Christum et Marcionem. » Tertulliani
misit testimonia Irenæi, aliorumque Pa-
erius indicatorum, quæ Valentini et Cer-
eses, unde suas hausit Marcio, recensent
o. Irenæus lib. III, cap. 3 adv. hæres. ad-
iam Eusebio, ait : « Valentinus enim Ro-
: sub Hygino. Cerdon autem, qui ante Mar-
hic sub Hygino. » Epiphanius in Anace-
de Cerdone : « Qui e Syria Romam pro-
ma suum Hygini temporibus exposuit. »
ymus : « Sub Hygino Romanæ urbis
alentinus hæresiarches, et Cerdo magister
Romam venerunt. » S. Cyprianus : « Cun-
ionis) magister Cerdon sub Hygino tunc
qui in Urbe nonus fuit, Romam venit. »
is hæresi 42, de Marcione. « Fugit ex ea-
(Sinope) et ipsam Romam profectus est
m Hygini episcopi Romani. » Et hæresi 41,
e : « Hic igitur (Cerdon) exstitit tempore
iscopi, qui nonum locum a successione Ja-
stri, et Pauli apostolorum tenuit. » Rursus
Epiphanio hæres. 42, n. 4. Doduellus
illa sedis Romanæ vacatione, quæ mortem
nsecuta est, non *communione* duntaxat
romanæ, sed ipsum etiam *pontificatum* a
expetitum (τὴν προεδρίαν). Spe autem illa
jectum intentasse minas schismatis æterni
endi, cum Pius papa Hygini successor eli-

gitur testimoniis, quæ illi pro suo produ-
nologia nostram stabiliri affirmo, Pear-
everti.

tio annorum 145 ab anno Tiberii 15 ad
ntonini Pii adhibebatur a Tertulliano ad
am seram originem pseudoevangelii Mar-
halantis de Ponto suam auram canicularem
s totidem, ex quo de cælo manaverat spi-
salutaris, qui in baptisate Christi Do-
laverat initium ejusdem prædicationis et
tionis anno 15 Tiberii, teste Luca evange-
c annum paritari cum 25 æræ Christi com-
nostra chronologia manifestum est ; cum
n in Prolegomenis Opusculo 4 annum Pas-
nicæ duobus Geminis consulibus, triennio
teriore baptismi Christi, incidisse in eum,
garis æræ numeramus 28 ætatis vero Re-
nostri 33 ; cum quinquennio ante commu-
utum ejus natalis sit collocandus, uti ex
is ibidem productis consentiunt hodie eru-
o præsertim eminentissimus card. Norisius
nummum Herodis tetrarchæ, in Museo
o asservatum Massiliæ, et proconsu-
rium Tiberii numerandum esse demon-
triennio ante quam Augusto decedenti
t : quod supra in Prolegomenis, solari ex
Dione relata, ac tabulis astronomicis

respondente, vidimus convenire cum anno æræ
Christianæ communis tertio decimo. Imperium
igitur proconsulare Tiberii ex decimo æræ vulgaris
anno inchoandum triennio antequam Augustus vita
excederet decimum quintum pariabit cum æræ
Christianæ 25. Inde autem si numerentur anni 145
a Tertulliano recensiti ex 15 Tiberii ad Antoninum
Pium, inclusis extremis, provenit annus æræ com-
munis 139, quo inchoante Kalendis Januarii numera-
bat Antoninus cognomento Pius imperii sui annum
primum nondum completum ; cum ab Adriano
adoptatus v Kal. Martii anni 138, Camerino et Nigro
consulibus, eidem decedenti post menses quatuor
ac semis ab illa adoptione, nempe vi Idus Julii,
successisse iisdem coss. Quare nec integros 146 an-
nos Tertullianus computabat ab illo Tiberii termino
ad Antoninum, *sed fere 145 ac dimidium anni cum
dimidio mensis*. Tantumdem vero temporis cum affir-
met ex omnium æqualium sententia inter Christum et
Marcionem, quem Epiphanius tradit Romam adve-
nisse post mortem Hygini, dum sedes adhuc vacaret,
et cathedram apostolicam appetiisse (Doduello in-
terprete) ; pariatur omnino tempus cum nostra
Chronologia pontificia, referente mortem Hygini ad
initium anni 142, Rufino et Quadrato coss. qui an-
nus inchoans est 146 completus post 25 æræ com-
munis, nempe a baptismo, prædicatione et manife-
statione Christi Domini, cujus crucifixionem, pa-
riandam cum 28 æræ communis, et duobus Gemi-
nis consulibus, triennio, ut par est, præcedit.

In rationibus vero Pearsonianæ chronologiæ, re-
trahentis mortem Hygini ad annum 122, Tertulliani
summa non constat ; sed vicennio solido decurtatur ;
nisi violenter detorqueantur verba Septimii, indi-
cancia terminum numerationis Christi ab anno 15
Tiberii (qui constituit epocham Evangelii) ad an-
num decimum ætatis Christi Domini, æræ commu-
nis quintum, quem eodem in libro Tertulliani ne no-
minari quidem constat, nec habere quidpiam com-
mune cum primo, aut cum decimo quinto Tiberii.

DE EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ AD VITAM S. HYGINI.

Linea 4. — *Hic clerum composuit, et distribuit
gradus*. In hoc Bibliothecarii textu exponendo, qui
brevitæ sua nonnihil obscuritatis involvit, plerique
auctores generatim monere contenti sunt, ordines
ecclesiasticos fuisse distinctos etiam ætate apostolo-
rum, et gradum cujusque compositum ; verum ab
Hygino aliquid additum ad illustrandam priorem dis-
tinctionem, et gradus ordinum. Sed attendentibus
nobis vim verborum, quæ usurpantur a Bibliotheca-
rio, dum memorat distributos tum hic tum alibi
gradus, clerumque compositum, facem præferet S. Ba-
silius in epistola ad Amphiloichium canone 51, dili-
genter observatus a Morino de sacris ordinationibus
parte III, exe. cit. 14, cap. 2, n. 4, ut inde internosca-
mus, clericis jam ordinatis ex consueta institutione
Sacramenti per Christum Dominum apostolis tradita,
fuisse collata ab Hygino, ac distributa certa officia,
quæ aptius concederentur clericis, quam ceteris
fidelibus : eaque hic significari nomine *Graduum*.
Sanctus Basilius (ait Morinus loco indicato) can. 51
epistolæ ad Amphiloichium statuit tria genera cleri-
corum. Primum eorum, qui erant in gradu ; deinde
duo eorum qui sunt in ministerio, eo quod sit mini-
sterium duplex. Prius quod datur per manus imposi-
tionem, posterius quod datur sine manus imposi-
tione. Talis est canon : *Quod adversus clericos statu-
tum est, canones indefinite ediderunt, unum in iis qui
lapsi sunt supplicium discerni jubentes, a ministerio
scilicet motionem, sive sit in gradu, sive etiam in mi-
nisterio, quod non impositis manibus datur, perseve-
rent : Εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχανοῦντες, εἴτε καὶ ἀχειροτονητοὶ
ὑπερῆσαν προσκαρτεροῦντες*. Idem, et quid amplius colli-
gitur ex canone 2 concilii Chacedonensis : *Si quis
episcopus, etc.* Vides iterum duo ex usu illius tem-
poris distincta : *ordinare, χειροτονῆσαι, ordinatio,*

χειροτονία; et *promovere*, προβάλεισθαι, *promotio*, προβολή. Episcopum, presbyterum, et alios χειροτονέσθαι, *ordinari*; defensor vero, et œconomum, et paramonarium distingui. Iterum eodem canone utrosque distingui, licet utrique χειροτονούμενοι, *ordinati* dicantur, ordinati scilicet ἐκ τῆς χειροτονίας ἢ προβολῆς, ex *ordinatione vel promotione*. Denique utrosque esse canoni, sive matriculæ Ecclesiæ inscriptos: hoc enim est esse in clero, aut ex clero, ut videre est can. Nicæno 17: *Multi qui in canone recensentur*, etc., hoc est qui in clero; et paulo post *e clero deponatur, et sit alienus a canone*, quod de clericis tantum dici potest. Cum igitur concilium Chalcedonense dicit defensorem, œconomum, etc., esse in canone, eo ipso clericis eos ascribit; sed « iis qui, sicut dicit S. Basillus, ministerium nanciscuntur quod sine manuum impositione datur. »

Integrum locum Morini exscribendum esse duxi, quo clarius constaret, præter ordinum majorum et minorum facultates, cum sacramento institutas initio Ecclesiæ a Christo Domino, et collatas certis signis conferentibus gratiam ad eas partes sacerdotalis officii sancte peragendas, quæ clerum proprie constituunt vocatum in sortem Domini, et characteris impressione ordinatum a cæteris secernunt, agnoscunt a SS. Patribus et a conciliis alia officia, quæ congruentius clericis quam laicis contraduntur, eaque non conferenda per sacramentum, seu per eam ordinationem, quæ Græcis χειροτονία dicitur, adeoque nec gratiam ex se conferentia, sed tantummodo addicentia alicui peculiari ministerio, mandante episcopo, aut illo ad quem pertinet, instituto ad utilitatem Ecclesiæ, eum virum, qui matriculæ Ecclesiæ ascribitur ex adeptione illius officii, et in Clero late sumpto censetur; cum cæteroque rectius ac decen-
 tius illud officium, ac ministerium conferatur viro, per sacramentum ordinis jam assecuto gratiam, et characterem animæ impressum. Hæc inter officia et ministeria deputationis humanæ, diversa a ministeriis divino jure connexis cum characterem, ac signaculo ordinis per sacramentum clericis collato, recenset Morinus ex concilio Chalcedonensi *defensores Ecclesiæ, œconomum, et paramonarium*. Addi possunt alia complura officia, ac ministeria, numerata ab eodem Morino in *Notitia dignitatum, officiorum et ministeriorum Ecclesiæ magnæ Constantinopolitanæ*, eodem tomo pag. 208 et sequentibus: ubi leguntur referendarius, logotheta, commentariensis, primus defensor, Jeromnemon, monitor, doctor, visitator, præfector caeremoniarum et inspectores: et rursus exercit. 16, cap. 4 et 5, memorantur præcipui officiales sex dicti *exocatacæli*, nempe magnus œconomus, magnus sacellarius, magnus vasorum custos, chartophylax, præfector sacelli, primus defensor. Ne autem putentur hæc omnia serius instituta, quam ut possint eorum nonnulla ad Hygini ætatem referri, legendæ sunt apud Thomassinum de Benef. part. 1, lib. 11, cap. 30 et 34 auctoritates SS. Patrum Hygini sæculo proximorum, ex his officiis nonnulla indicantes. Memorat enim S. Cyprianus lib. 11, epistola 22, *doctores audientium*; Epiphanius, *linguarum interpretes* tam in lectionibus, quam in concionibus; et *cantores, et architectores, et laborantes, et custodes sacrarum vestibulorum, et notarii, et martyriorum custodes* passim leguntur in Actis martyrum et conciliorum. His accensenda officia majora, plerumque concedita initiatis ad presbyteratum, diaconatum et subdiaconatum, quemadmodum *vicarii, seu primi defensoris*, aut archidiaconi ministerium, non tantum ad sacrificium offerendum, aut sacrificanti ministrandum, quod ad ordinem pertinet, sed etiam ad continendos in officio cæteros, aut ad custodiam thesauri ecclesiæ, et ad pias erogationes, necnon ad curam suppellectilis sacræ, et sacri patrimonii; quam curam necessario commendatam fuisse circa hanc ætatem primi ac secundi a Christo sæculi lectis a pontifice viris, fide, ac diligentia præstantibus, et

A ordine diaconali insignitis probant largitiones illæ a Romana Ecclesia transmissæ (et quidem ab illius exordio) ad quam plures ecclesias in singulis urbibus constitutas, et ad indigentes fideles etiam externos, et ad longe dissitos, atque ad metalla damnatos: quas memorat Dionysius Corinthiorum episcopus ad Soterem pontificem, et Romanos scribens apud Eusebium lib. 14, cap. 23: « Hæc enim, inquit, vobis consuetudo est jam ab ipso religionis exordio, ut fratres omnes vario beneficiorum genere afficiat, et ecclesiis quamplurimis, quæ in singulis urbibus constitutæ sunt, necessaria vitæ subsidia transmittatis. Et hac ratione tum egentium inopiam sublevis, tum fratribus, qui in metallis opus faciunt, necessaria suppeditatis: per hæc quæ ab initio transmittere consuevistis munera, morem institutum que Romanorum, a majoribus vestris acceptum Romani retinentes. Atque hunc morem beatus episcopus vester Soter non servavit solum, verum etiam adauxit: tum munera sanctis destinata copiose subministrans, tum fratres peregre advenientes tanquam liberos suos pater amantissimus beatis sermonibus consolando. » Has autem omnes impensas, ac largitiones, tot ecclesiis, tot civitatibus, tot diversis operibus destinatas procurare, aservare, disperdere, transmittere sine rationariis, custodibus, thesaurariis, commentariensibus accurate minime posse nemo non intelligit: quibus dirigendis, et in officio continendis diaconi plerumque ita addicebantur, ut aliquis ex illis præses deligeretur, qui ad episcopum deinde referret præstita a se atque a cæteris peast, et rationes. Addictos vidimus per unamquamque regionem scribendis martyrum Actis notarios ab ipso Clemente Petri discipulo. His ex integro colligendis num. 21 subdiaconos septem destinavit Fabianus, iisdemque jussit, ut notariis imminerent: cum paulo ante etiam Anterus num. 20 gesta martyrum diligenter exquisita in Ecclesia condidisset. En igitur scriniarii et chartophylacis officia, supra notarium ministerium jam instituta. Præpositi fabricæ in titulis ac cæmeteriis deesse non debuerant, ex quo titulos Evaristus divisit, Pius dedicavit, ex quo cæmeteria et memorias martyrum Anacleus in Vaticano adhuc presbyter construxit num. 5, ex quo Alexander via Nomentana, Anicetus Appia sepulcrum obtinuit. Laborantibus ac fossoribus, cum quibus condendorum corporum curam ipsos etiam pontifices suscepisse novimus, quemadmodum curaverunt apostoli Stephanum, Fabianum Cornelium (qui et multas fabricas per cæmeteria fieri præcepit infra num. 21). Stephanus Tertullianum, Marcellus Cyriacum et socios, Melchiades Sebastianum, et solus Eutychianum (infra, num. 28) martyres 342 manu sua sepelivit, præpositum fuisse presbyterum minime dubito, tum ex Dionysii papæ instituto, cæmeteria presbyteris non secus ac titulos dividendis: tum ex cura Eutychiani jubentis, ut cum dalmatica, aut colobio purpurato martyres conderentur, eaque de re ad se referretur; tum ex erudite adnotatis per V. C. Benignium supra num. 5, pag. 62 et seqq., de Presbyteris Martyrum. Officia ista præstita ab exordio Ecclesiæ Romanæ in largitionibus, in cura sacrarum, hospitii, archivi, bibliothecæ, epistolarum formatarum, fabricæ, cæmeteriorum ac titulorum, omnino requirent ministeriorum præsides, et officiorum magistratos, quos e clero plerumque sumptos graduum appellatione dicimus a Bibliothecario enuntiare. Neque enim unquam ex hac Hygini ætate deficiunt exempla et indicia ordinatæ istius partitionis officiorum, ad posteros derivatæ. Prefecturam sacri patrimonii, ac thesauri, et largitionum Lucius contulit Stephanus diacono suo num. 23, Stephanus Sixto num. 24, Sixtus Laurentio (num. 25). Munera chartophylacis et bibliothecarii, seu scriniarii, necnon ab epistolis, et cancellariis, Græcis logothetæ, diversis quidem nominibus, pari tamen, sive non multum dispari officio ab eo, quod interpretes Petro præstiterant, et

successoribus *formatarum* diribitores et curatores, retinuerunt sæcula consecuta: non secus ac cætera in Ordine Romano postmodum celebrata, et sæpius occurrentia in Libro Pontificali, clericis, ut plurimum demandata inveniuntur. Sacellarii munus Gregorio II tum temporis subdiacono a Sergio papa conceditum fuit una cum bibliothecæ cura infra num. 77. Numero autem 74 exhibentur præter episcopos, presbyteros et diaconos, adlecti de more ad comitatum pontificis complures officiorum administrati: ubi etiam notandum est *gradus* nominati: ut inde constare possit notio verbi satis aperta. Ibi enim describens Bibliothecarius iter Constantini papæ, ad regium Urbem Roma proficiscentis solemnem cum comitatu, ait: « Secuti sunt eum Nicetas episcopus Sylvæ Candidæ, Gregorius prescopus Portuensis, Michaelius, Paulus, Georgius presbyter, Georgius diaconus, Georgius secundicerius, Joannes primus defensor, Cosmus sacellarius, Sisinnius nomenclator, Sergius scri-niarius, Dorotheus et Julianus subdiaconi, et de reliquis gradibus Ecclesiæ pauci clerici. » Inter *gradus* igitur Ecclesiæ, sive officia et ministeria clericis concedi solita adnumerari constat illa superiora et majora, tum ab his proxima *notarii, cubicularii*, ac similia, dignitate satis præstantia; cum viros iisdem officiis insignitos legerint aliquando pontifices ad regias legationes obeundas: quemadmodum num. 294 Adrianus secundus ad Desiderium regem direxit missos suos, *Stephanum notarium regionarium et sacellarium, et Paulum cubicularium*. Non equidem negaverim, pleraque nomina præpositorum hisce officiis serius adhibita, post redditam Ecclesiæ pacem a Constantino, et collata Maximo pontifici et Romano clero amplissima dona, quibus possent ea præsidia, et alimenta præstari singulis viris eadem officia exercentibus, quæ amplificati ministerii modo congruerent. Attamen ut ea præstari necesse fuit, quæ ante meminimus, in procurandis muneribus Ecclesiarum regimini necessariis quacunque ætate ante Constantinum: ita deesse nunquam potuit ordinata quædam series officiorum in his qui præsto essent Romano pontifici, unde gradus constituerentur etiam in eo ministerio, quod juxta Basilii distinctionem non confertur impositione manuum, sed demandatur clericis jam ordinatis, et instituitur ad levamen episcopi in patrimonii sacri cura, epistolarum, bibliothecæ, fabricæ, hospitii, et hujusmodi rerum sollicitudine, a sacerdotali ministerio altaris discreta. Graduum vero istorum aptatio refertur ad Hyginum, a quo apta materies ad plurium officiorum præpositos constituendos observabatur parata per suos decessores. Siquidem ætate Clementis et Anacleti notariorum institutio, et sacrorum librorum Canon vix complebatur, et cum eo archivi, ac bibliothecæ tantum rudimenta apparebant. Sixti constitutio de Formatis ab apostolica sede impetrandis, scriuarii designationem et sedulam operam requirebat. Pii liberalitas in titulum a se dedicatum, cui dona multa legitur obtulisse, num. 44, quod et in cæteris 25, ab Evaristo divisum inter presbyteros, et auctæ sub Alexandro oblationes fidelium, quando pars magna Romanæ nobilitatis conversa fuerat ad fidem, poscebat ærario Ecclesiæ præfectum dari, et sacris largitionibus, qualem Leo Magnus indicavit Laurentium, dum vocat « sacrarii præulem, qui non solum ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione ecclesiasticæ substantiæ præeminebat. » (*Serm. in Nat. S. Laur.*) In igitur ante Constantinum gradus officiorum clericis distributos, quorum causa etiam dispensatione munerum temporalium præeminerent extra altare, qui in altari altum gradum consecuti eminebant mi-

nisterio sacramentorum. Hanc vero disciplinam in Ecclesia Romana non intermissam, sed fideliter custoditam et evidentius explicatam in hac pacis tranquillitate qua fruitur, a Deo sibi parta per Constantinum, ostendunt luculenter præterita sæcula in Ordinis Romani libris, nostra vero ætas etiam oculis subjicit in conspectu throni pontificii, et in consensu sacri senatus, et in comitatu ac stipatoribus, ad solii gradus ipsi assidentibus, præsertim dum pontifex sacris operatur. Præeminent in ministerio sacramentorum juxta gradum institutos a Christo Domino, episcopi, presbyteri, diaconi cæterique levitici muneris administrati ordinibus majoribus aut minoribus initiati. Eminent quoque in hac omnino completa sacri ordinis hierarchia gradus ministeriorum ab officio sacerdotali suapte natura disparati, sed congrue aptati ac distributi a pontificibus inter collegia hujus cleri. Munera enim cancellarii, camerarii, signatoris, bibliothecarii, thesaurarii præfectorumque sacris redditibus distributa observantur inter proceres ecclesiasticæ hierarchiæ. Judices quoque graviorum causarum, libellorum et epistolarum magistris, et curatores sacri patrimonii adlectos videmus e clericis, sacellani et acolythi munere perfuncturis in sacrorum celebritate. Ita enim gradibus ordinis sua integritate donatis a Christo Domino per institutionem sacramenti, cui nihil addit, aut detrahit adnotio cleri ad alia ministeria et officia, pietatis titulo affinia, sed potestate diversa, copulantur gradus ab Hygino distributi et clero collati etiam a successoribus.

CIACONII.

Linea 4. — *Hic clerum composuit, et distribuit gradus*. Sanctus Hyginus, ubi primum pontifex nuntiatum est, clericorum ordines prudenter per gradus distribuit distinxitque, ut in unoquoque titulo, seu presbyterio, partim cardinales, partim qui cardinalibus subessent, populo fideli, cum res ipsa postularet, ministrarent. *De origine autem cardinalium vide eundem Ciac. in Hygino, ubi fusius hanc rem pertractat.*

PAGII.

Linea 4. — *Hic clerum composuit, et distribuit gradus*. Quæ ita intelligenda esse censet Baronius quod cum ea quæ ad ecclesiasticam pertinent hierarchiam, jam a temporibus apostolorum essent composita, æquum esse existimare, aliqua tantum antiquæ formæ ab Hygino fuisse addita, vel eadem illustrata.

Hygino sedente, Valentinus et Cerdo hæresiarchæ Romam perrexerunt, multas apud fideles turbas excitarunt. Marcion vero alter hæresiarcha Ponticus, cum ob incestum Ecclesia pulsus fuisset, Hygino jam mortuo, Romam se contulit, ut colligitur ex Irenæo lib. 1, cap. 28, et Epiphano hæresi 42. cap. 1. Quare cum Hyginus anno Christi centesimo quadragesimo primo, et quidem die decima Januarii ad cœlestem patriam transierit, postquam annos duntaxat quatuor sedisset, eodem pariter anno Marcionis Romam adventus, tempore interpontificii collocandus est. Porro Philastrius lib. de Hæres., cap. 46 scribit, Marcionem primo in Asia errores suos docuisse, ibique a Joannis apostoli discipulis, potius quam ab ipso Joanne convictum, Romam venisse. Sed cum sede vacante, a presbyteris qui Ecclesiam, ut mos erat, administrabant, ne Ecclesiæ quidem aditum impetrare potuisset, in Pontum rediit, et majores trahens spiritus, vehementius in eosdem suos errores cœpit incumbere, de quibus legendus Natalis Alexander sæculo II, ubi et de Valentini ac Cerdonis hæresibus agit.

XI. SANCTUS ANICETUS.

ANNO CHRISTI 167, M. AURELI ET L. VERI 5.

11 ^a *Anicetus, natione Syrus, ex patre Joanne de vico Omisa* ^b sedit annos novem, menses tres, dies tres ^c *Fuit autem* ^d *temporibus Severi et Marci, a consulatu Gallicani et Veteris usque ad Præsentem et Rufinum Hic constituit ut clerus* ^e *comam non nutriret* secundum præceptum Apostoli ^f. *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem: presbyteros septemdecim, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero novem. Qui etiam obiit martyr et sepultus est in cœmeterio Calixti XII Kal. Maii* ^g, *et cessavit episcopatus dies septem* ^h.

CATALOGUS SUB LIBERIO

Ex editione Bucherii.

Deest hic *Anicetus*, cui dant annos pene octo.

Idem ex editione Schelestratii, exacta ad ms. Cæsareum, etc.

Anicetus annis. . . . a consulatu Gallicani et Veteris usque Præsente et Rufino.

Lectio catalogi Liberiani, suppletis lacunis, restituta ex aliorum catalogorum subsidio, ut infra ostendit Blanchinus in notis chronologicis ad hunc numerum.

Anicetus annis 11, mens. 4, dieb. 3. Fuit temporibus Antonini Pii, a consulatu Gallicani et Veteris usque duobus Augustis.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a *Bar. probat Aniceto anteposendum Pium ad ann. 158.* ^b *C, Humisia.* ^c *CB, ann. 9 minus m. 3 et d. 7.* ^d *B. M. Aurelii et L. Veri a coss. Pudentis et Orphiti, ad Severum II et Claud. Pompeianum.* ^e *CB, clericus.* ^f *1 Cor XI § XV Kal. CB.* ^h *CB, 47.*

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 11, lin 2, B, 7. lin. 5, AB, 6, lin. 6, AB 8. lin. 7, B 49.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

In Reg. et Maz. antepositur Pius, Aniceto. lin 1, de vico Humisia s. ann. 11, m. 4, dies 3. lin. 2, Reg. Marci et Severi. Maz. Severi et Marci. lin 3, usque ad Rufinum et Pr. Hic constituit ut clericus co. lin. 5, presb. 48. lin. 6, loca 9, qui etiam martyrio coronatus est et sepultus in cimiterio (sic

A constanter habent mss. codices) Kal. xv. Kal. M. Maz. xx Kal. M. et cessavit ep. d. 47.

Ex codice Thuano altero

Antepositur Pius. lin. 1, de vico Umisia sedit ann. 11, m. 4. lin. 7, dies 47.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 1, Vat. et Flor. prim., Humisia, lin. 2, Flor. duo, an. 11, men. 4. lin. 4, Cassin et Flor., nutrit. lin. 5, Flor. duo, Vatic. et Cass. presbyteros 13, episc. 42. lin. 7, Flor. duo, Cass. et Vatic. dies septemdecim.

NOTÆ VARIORUM.

SCHELESTRATE.

Duodecimus Anicetus. Ex hoc numero pontificatus duodecimo, patet auctorem Libri Pontificalis Pium Aniceto præposuisse; cum enim Hyginum statuat decimum, et Anicetum duodecimum, Pius in antiquis Libri Pontificalis codicibus intercedere debuit, sicut attestatur Lucas Holstenius, qui notat: *Hic in manuscriptis Florentinis ponitur Pius, cui subditur deinde Anicetus.* Et sic codex reginæ Sueciæ. Notatur quoque in corpore Byzantinæ Historiæ post Anastasii Vitas pontificum in Regio et Mazarino codicibus antepositur Pius Aniceto.

ALTASERRÆ.

Linea 3. — *Hic constituit ut clerus comam non nutriret, secundum præceptum Apostoli. Aniceti de-*

cretum est, ne clerici comam nutriant, sed desuper caput in modum sphaeræ radant, can. Prohibet, 33 dist. Ex antiqua consuetudine Ecclesiæ clerici fuere tonsi in coronam. Beda Hist. Anglic. lib. IV, cap. 4, de Theodoro, qui a Vitaliano papa ordinatus, et in Britanniam missus Evangelii prædicandi causa: « Qui subdiaconus ordinatus, quatuor expectavit menses, donec illi corona cresceret, quo in coronam tonderi posset: habuerat enim tonsuram more Orientalium sancti Pauli apostoli. » Nativam coronam capillorum ordine suo in orbem surgente habuisse memoratur Nicetius Trevirensis episcopus. Gregorius Turon. de Vit. Patr., cap. 47: « Igitur sanctus Nicetius episcopus, ab ipso ortus sui tempore clericus designatus est: nam cum partu fuisset effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo nascentium infantium,

a capillis nudum quidem cernebatur; in circuitu A vero modicorum pilorum ordo apparuit, ut putares ab eisdem coronam clerici fuisse signatam. »

BINII ET LABBEI.

(EX BIN.) Linea 4. — *Anicetus*. Qui Anicetum Pio anteponendum esse senserunt, Hegesippi et Irenæi testimonio efficacissime refutantur.

(EX LAB.) Linea 4. — *Secundum præceptum Apostol.* Absunt a C. H.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Quæ dicenda sunt de temporibus Aniceti noscuntur esse ita connexa cum chronologia Pii, præsertim post utriusque loca invicem permutata, nonnullis in catalogis atque codicibus Anastasii, ut separari minime possint examen et observationes epochæ amborum pontificum. Quare ad utrumque pertinere censenda sunt tum ea quæ hic dixero ad numerum Aniceti, tum ea quæ reservavero ad numerum Pii; quemadmodum utrique communia sunt pleraque ex iis quæ præmissa sunt in Hygino. Erat autem universalium observationum caput, *Lacunas frequentes occurrere in textu catalogi Liberiani* juxta codices ejusdem, Cuspiniano et Bucherio visos. Has lacunas, indicatas a Bucherii editione in margine ex Hygino ad Callistum, hic supplendas propono quam emendatissime, ita ut supplementa respondeant exacte tum stylo auctoris catalogi, tum spatiis lacunarum, tum chronologiæ rationibus maxime castigatis per nomina Cæsarum et consulum in eodem catalogo memoratorum. Lacunas esse non paucas ex Hygino ad Callistum demonstrat tum illa suppressio trium pontificum hos inter inclusorum, nempe Aniceti, Eleutheri, et Zephirini, a Bucherio in margine suæ editionis notata, uti nos in Prolegomenis edidimus sub principium; tum posterior editio Schelestratii collata ad aliud exemplar ms. Cæsarei. Integrum vero esse catalogum tam ante Hyginum, quam post Callistum constat ex rationibus satis exactæ chronologiæ, quæ inde eliciuntur hac methodo. Catalogus numerat in pontificibus a Lino ad Hyginum ex consulibus Capitone et Rufo Lini postremis, ad consules Ælium Cæsarem II et Balbinum postremos Telesphori (cui succedit Hyginus) annos 70, menses 6, dies 22, omissis spatio vacationis sedis.

Sunt vero Clementis anni 9, mens. 2, dies 12; Cleti, an. 6, mens. 2, dies 40; Anacleti, an. 12, mens. 40, dies 3; Evaristi, an. 13, mens. 7, dies 2; Alexandri, an. 7, mens. 2, dies 1; Sixti, an. 10, mens. 3, dies 21; Telesphori an. 11, mens. 3, dies 3. Summa est annorum 70, mens. 6, dies 22, quæ satis exacte respondet rationibus Chronologiæ consularis: In qua Capito et Rufus pertinere ostenduntur ad annum 67 æræ Christi communis. Quibus si addantur anni 70 in hac summa collecti, provenit annus 137 notatus Nigro et Camerino consulibus: qui proximi sunt a Cæsare II et Balbino consulibus D anni 137. Annus enim qui abundat dispertitur in menses vicariæ ordinationis, compensatis mensibus et diebus vacationis sedis, satis proxime pariantibus hanc temporis summam.

Par est commensus annorum et epocharum a Callisto ad Caium per annos fere septuaginta similiter respondens chronologiæ consulari, ex duodecim pontificum epochis fideliter collectæ in catalogo, ut sequitur ex primis consulibus Callisto assignatis, *Antonio et Advento*, qui pertinent ad annum Christi 218, usque ad consules postremos Eutychni, *Carinum II et Curum*, spectantes ad annum Christi 283.

Callistus, annis 5, mens. 2, diebus 40; Urbanus, an. 8, mens. 11, dieb. 12; Pontianus, an. 5, mens. 2, dieb. 7; Anterus, mens. 4, dieb. 40; Fabianus, an. 14, mens. 4, dieb. 10; Cornelius, an. 2, mens. 3, dieb. 40; Lucius, an. 3, mens. 8, dieb. 40; Ste-

phanus, an. 4, mens. 2, dieb. 21; Sixtus, an. 2, mens. 11, dieb. 6; Dyonysius, an. 8, mens. 2, dieb. 4; Felix, an. 5, mens. 11, dieb. 25; Eutychnianus, an. 8, mens. 11, dieb. 3. Colligitur summa annorum 69, mens. 9, et dies 8. Ex anno 218 numeratis annis 70 (inclusis extremis), provenit annus 287. Quadriennium istius summæ, quod abundaret post consulatum Carini II et Cari anno Christi 283, refunditur in menses vicariæ aliquot pontificum in ea summa repetitos in epocha decessoris: qui si demantur, proxime respondent sibi chronologia pontificia et consularis a Callisto ad Eutychnianum.

Sed summa collecta ex epochis catalogi ab Hygino ad Soterem abludit a consulari per annos viginti novem, licet quatuor tantum ex pontificibus in catalogo colligatur, qui sunt: Hyginus, annis 12, mens. 3, diebus 6; Pius, an. 20, mens. 4, dieb. 21; Soter, an. 9, mens. 3, dieb. 2; Victor, an. 9, mens. 2, dieb. 10. Provenit summa annorum 51, mens. 4, dies 9, quæ cum incipiat a coss. Nigro et Camerino Christi 138, primis ex Hygino assignatis, et pertingat ad consules Antoninum III et Adventum, primos ex attributis Callisto proxime succedenti pontificatui Victoris, et affixos anno Christi 218, implere debuerat spatium annorum 80, a quo proinde deficit totis 27 annis, nisi lacunæ aliunde suppleantur felicius.

Constat itaque, tum ex suppressione trium pontificum, tum ex tricennio ferme solido æræ consulari detracto a pontificia catalogi inter Callistum, et Eutychnianum, lacunas non paucas inesse huic parti catalogi Liberiani.

Easdem supplere conatus est antiquus aliquis descriptor ejusdem catalogi, sed valde imperitus tum historiæ, tum chronologiæ. Si enim, vel leviter fuisset in utraque versatus, profecto non reliquisset adeo immanem hiatum undetriginta annorum, neque omisisset tres pontifices recognoscere in lacunis proprio loco restituendos, ex indicibus versuum præcedentium et consequentium in ea parte catalogi superstitionibus.

Quam facilis sit designatio lacunarum in locis singulis, et restitutio verborum singulis versibus reddendorum, patebit (ut equidem spero) ex comparatione oculari trium lectionum ejusdem textus catalogi Liberiani, quas totidem per columnas ita dispono. In columna media colloco textum catalogi Liberiani cum lacunis nondum suppletis. In alia columna ad dexteram legentis apposita exhibeo supplementa lacunarum, olim adjecta atque inserta textui ab imperito illo descriptore sequioris ætatis, quem unicum superstitem nobis præservatum edidit Bucherius, et nos ex illo jam dedimus, inter Prolegomena, initio. In columna sinistram locum occupante, spectanda præbeo supplementa earumdem lacunarum ex nostra sententia textui restituendi, ejusque germanæ lectioni. Horum supplementorum vadem non unicum dare possum. Primus erit stylus auctoris catalogi, hanc methodum constanter observantis a Lino ad Urbanum, ut nomini uniuscujusque pontificis apponat annos, menses, ac dies sui episcopatus; deinde exprimat nomina imperatorum, qui eodem tempore rei Romanæ præerant; demum nomet consules ordinarios, qui primum, et qui postremum Paschale tempus illius episcopatus signarunt. Præter hæc pauca nihil admodum additur a Lino ad Pontianum, præter quam in Pio; ubi additamentum petium fuit ex apocrypho libro Constitutionum Clementis ad implendam lacunam, ut manifeste constabit consideranti spatium in lacunis apertum, quod vetus ille descriptor ad dexteram, nos ad sinistram supplemus. Vades reliquos nostræ lectionis dabo tum picturas basilicarum Urbis, et catalogos inde transcriptos, tum catalogos et codices vetustos in quibus consules nominantur. Singulis numeris ab Hygino ad Pium in notis memorabo documenta illa genuina, quæ supplementum nostrum

ministrant. In hac lectione catalogi Liberiani, ita restituta ex Telesphoro ad Callistum (ubi lacunæ observantur), spero consensuros tum criticos, tum chronologos; cum verba verbis ferme reddantur, nedum versus singulis versibus. Verba supplementorum tam in prima quam in tertia columna

perspicuitatis gratiæ exhibentur caractere inclinato, sive, ut vocant, Italico. Quæ rotundis litteris impressa sunt, ea lector inveniet in textu catalogi secundam columnam obtinente feliciter præservata propriæ sedi, ad indicium faciendum satis evidens germanæ lectionis catalogi.

SUPPLEMENTA textus catalogi Liberiani, deducta ex veris documentis, et in lacunis disposita juxta stylum auctoris ejusdem catalogi.

Telesphorus annis XI, m. III, d. III. Fuit temporibus *Adriani et Aelii Caes.*, a consulatu Titiani et Gallicani usque *Caesare II* et *Balbino*.

Hyginus an. VIII, m. III, d. VIII. Fuit temporibus Antonini, a consulatu *Nigri et Camerini usque Severo et Priscino*

Pius an. VIII, m. III, d. III. Fuit temporibus Antonini, a consulatu *Rufini et Quadrati usque Orphito et Prisco*.

Anicetus an. XI, m. III, d. III. Fuit temporibus Antonini Pii a consulatu *Gallicani et Veteris usque duobus Augustis*.

Soter an. VIII, m. III, d. XXI. Fuit temporibus *Marci Antonini et Veri*, a consulatu *Rustici et Aquilini usque Claro et Cothego*.

Eleutherus an. XV, m. III, d. V. Fuit temporibus *M. Antonini et Commodi* a consulatu *Severi et Herenniani usque Materno et Bradua*.

Victor annis XII, d. X. Fuit temporibus *Commodi et Severi*, a consulatu *Commodi et Glabrianis usque Laterano et Rufino*

Zephyrinus an. XVIII, d. X. Fuit temporibus *Severi et Antonini* a consulatu *Saturnini et Galli usque Præsente et Extricato*.

Callistus annis, etc.

Textus catalogi Liberiani cum lacunis nondum suppleti.

Telesphorus an. XI, m. III, d. III, Fuit temporibus A.
. c. a consulatu Titiani, et Gallicani usque *Caesare*
. et. Albino.

Hyginus an. m. III, d. VI. Fuit temporibus Antonio a consulatu. ni-
. ve. ino.

Pius an. V. m. III, d. I. Fuit temporibus Antonini. Consul. Rufin.
. Pr. f.

. Antonini Pii a consulatu Gallicani, et Veteris usque duobus Augustis.

Soter ann. VIII, m. III, d. I. Fuit temporibus. tonini. Clar. et. e.

. Fuit temp. : tonini, et Commodi a consulatu. veri et. herenniani usque. a-
terno et Bradua.

Victor an. II, d. X. Fuit temp. Commodi,

. a Consulatu Saturnini, et Galli usque Præsente et Extricato.

Callistus annis etc.

SUPPLEMENTA lacunarum, in textu adjecta temere ab antiquo descriptore catalogi, ut in Prolegomenis.

Telesphorus an. XI, m. III, d. III. Fuit temporibus Antonini *Macrinii* a consulatu Titiani et Gallicani usque *Caesare et Albino*.

Hyginus an. XII, m. III, d. VI. Fuit temporibus Antonini a consulatu *Gallicani et Veteris usque Præsente et Rufino*.

Pius an. XX, m. III, d. XXI. Fuit temporibus Antonini Pii a consulatu *Clari et Severi usque duobus Augustis*.

Sub ejus episcopatu frater ejus Hermes librum scripsit, in quo mandatur, contineturque quod ei præcepit angelus, cum venit ad eum in habitu pastoris.

Soter an. VIII, m. III, d. II. Fuit temporibus Antonini et Commodi, a consulatu *Veri et Erenniani usque Paterno et Bradua*,

Victor ann. VIII, m. II, d. X. Fuit temporibus Antonini et Commodi, a consulatu *Saturnini et Galli usque Præsente et Extricato*.

Callistus annis, etc.

Quærent a me critici, cur in Hygino exempli causa asseram descriptorem illum vetustæ et sequioris ætatis ex lacuna, quam suppono in verbis versus tertii, et sequentium, a consulatu. ni. ve ino reddiderit, a consulatu *Gallicani et Veteris usque Præsente, et Rufino*. Dico occasionem erroris in delectu consulum postremorum eidem oblatam ex nomine *Rufini* consulis inchoantis epocham successoris. Putaverit enim recte assignari posse postremos decedenti consules eosdem, quibus inibat episcopatum successor. Sequebatur autem in textu catalogi Liberiani post Hygini periochen sectio Pii. Pius annis, etc., temporibus Antonini a consulatu *Rufin*. cujus nomen abrumpebat (ut videtur) lacuna, subducens duos postremos versus ex fine periochæ Pii, et totidem ex initio Aniceti. Descriptor catalogi ex amanuensi redditus brevior, cum inveniret nomen ejusdem Antonini in fine lacunæ repetitum, ex duplici periocha Pii et Aniceti, unicam conflavit, et attribuit Pio, pertingentem ex Rufini consulatu unde Pius revera cœperat, ad duos Augustos consules, occurrentes in fine Aniceti. Idem præstitit in Sotere: cujus detritos consules ætatis Antonini confudit cum consulibus, Eleuthero pontifici (per lacunam non apparenti) assignatis sub Antonino et Commodo; cum Antonini nomen occur-

reret temporibus Antonini præservatis in periocha Soteris. Simile quidpiam admiserit occasione detriti versus, Zephyrini epocham inchoantis, una cum superioribus versibus experimentibus nomina consulum Victoris. Junctis enim marginibus lacunarum, ex duplici periocha distincta Victoris et Zephyrini, unicam conflavit Victori assignatam, cum consulibus successoris, per ea verba, a consulatu *Saturnini et Galli usque Præsente et Extricato*.

Hæc habui, quæ generatim adnotarem de lacunis observatis in textu intra hos annos 80 (a consulatu Aelii Cæsaris et Balbini, in quo Telesphorus desinit anno 437 usque ad consulatum Præsentis et Extricati, in quo desinit Zephyrinus anno 247) male contractos ad 54 ab imperito descriptore catalogi; licet is Hygini pontificatum extenderit ad annos 12 contra rationes epochæ consularis, quam illi assignat ex Gallicano et Vetere, Christi 450 ad Præsentem et Rufinum, Christi 453 annum indicantes; et Pii sedem produxit per integrum vicennium, superans quinquennio solido æram consulem ab ipsomet attributam, ex coss. Claro et Severo, spectantibus ad annum 446 ad duos Augustos consules, Marcum et Lucium, referendos ad annum Christi 164.

Nunc ad Aniceti periochen, suæ integritati a no-

bis restitutam, et hujus numeri propriam convertor, ut nostræ restitutionis fundamenta, et idonea documenta demonstrum, quæ talia sunt.

Linea 1. — *Anicetus anxiis 41, mens. 4, diebus 3.* Aniceti annos 41 exhibent numeri superstites Romanis litteris ita signati sub ejus imagine in picturis basilicæ sancti Pauli, necnon in catalogo Felicis quarti, cum mensibus 4 et diebus 3, hodie delapsis ex memorata pictura, sed præservatis in catalogis et in Libro Pontificali. Tot etiam menses assignant catalogi omnes relati in Prolegomenis excepto uno ex Italicis, et altero ex codicibus extra Italiam, qui dempta unitate, 3 menses loco 4 expressit, ubicunque inveniuntur anni XI (qui sunt indicium epochæ Aniceti, etiamsi permutetur sedes cum Pio). Dies quoque 3 numerant ex Italicis catalogis duo, Cavensis et Farfensis, et ex Colbertinis complures, consentientes cum catalogo Felicis quarti, et cum textu Anastasiano.

Linea 2. — *Fuit temporibus Antonini Pii a consulatu Gallicani et Veteris, usque duobus Augustis.* Catalogus Felicis quarti initium Aniceti desumit ex *cos. Gallicano et Vetere Christi 150*, quemadmodum desumunt codices Libri Pontificalis: unde si numerentur anni 41 solidi, quot jam probavimus in picturis Paulinis et catalogis donari Aniceto; necesse cadet terminus in *duos Augustos consules* anni Christi 164, a Catalogo Liberiano recte enuntiatos in fine illius periochæ, quam descriptor male confundit cum superiori.

Præterea suffragatur codex Florentinus, supra relatus in Prolegomenis, ubi catalogum exhibebat episcoporum Neapolitanorum, cum Romanis pontificibus et cum imperatoribus, sub quibus singuli sederant, exceptis ex Paulo Diacono. Ibi sociantur tempora Pii papæ cum Antonino, et cum initio imperii Marci et Lucii, filiorum ejus; tempus vero Aniceti, Soteris et Eleutheri, conjungitur cum M. Aurelio Antonino, L. Vero, Commodus, Pertinace, et Severo. « Marcus, inquit, (episcopus Neapolitanorum iv) sedit annis 28. Fuit temporibus Iginii et Pii papæ, et Antonini pii imperatoris, et filiorum ejus. Probus (episcopus v Neap.) sedit annis 24. Fuit temporibus Anecyri, Soteris, Eleutheri papæ, et Antonini Veri, et Lucii Commodi, et Aelii Pertinacis, seu Severi imperatoris » Catalogum hunc eo lubentius commemoro quo clarior ordinat Romanos pontifices, hinc etiam suo loco ac tempori restituendos in lacuna catalogi Liberiani, juxta seriem successionis, non minus luculenter assertam ab Hegesippo, et Irenæo, cum iisdem pontificibus Romæ versatis.

Constabit autem ratio summæ annorum 44, mensium 5 et dierum 3, si epochæ initium desumatur a die ordinationis Dominica 45 Decembris anni 449, littera Dominicali F, seu die xviii ante eas Kalendas Januarii, quas aperuerunt, anno 450 ineunte, consules Gallicanus et Veter, idcirco signati in ejus exordio juxta catalogos et codices universos, et deducatur, ad diem 17 Aprilis anni 464, duobus Augustis fratribus Marco et Lucio consulibus, ejusdem martyrio in Ecclesia celebrem. Inclusis enim extremis, eadem prorsus summa colligitur.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Syrus de vico Omisa.* Vicum fortasse intelligit circa Amisum urbem, in regione Leucosyrorum descriptam ab Ariano, seu verius anonymo Græco in periplo Ponti Euxini inter veteres Geographiæ scriptores Oxoniensis editionis tomo III, pag. 9: « Amisus urbs Græca Atheniensium colonia, ad mare sita in Leucosyrorum regione jacens, Phocæensium etiam colonia: » ubi id quoque additur: « Halys fluvijs, ubi mare subit, Sinopensium, et Amisenorum rura agrosque separat; trecentis vero stadiis ab Amiso distans, inter Syros et Paphlagonas

A fluens, in Pontum se exonerat. » Quare Syrum jure potuit appellare Anicetum, si hac in regione Pontica ex vico prope Amisum ad Leucosyros pertinentem, ortus est, ubi Halys Syros a Paphlagonibus separat.

Ex eadem regione Pontica Marcion hæresiarcha Romam advenerat, vacante sede apostolica post mortem Hygini ex die 14 Januarii ad 6 Aprilis, qua Pius successor a clero electus pontificatus suscepit anno 142, juxta adnotationes nostras in ejusdem numero. Pagius ad præcedentem annum retulit martyrium Hygini, sedis vacationem, electionem Pii et adventum Marcionis. S. Epiphanius scribit, ut Pagius observat: « Marcionem prius in Asia errores suos docuisse, ibique a Joannis apostoli discipulis, potiusquam ab ipso Joanne convictum Romam venisse. Sed cum sede vacante a presbyteris, qui Ecclesiam, ut mos erat, administrabant, ne Ecclesiæ quidem aditum impetrare potuisset, in Pontum rediit, et majores trahens spiritus, vehementius in eosdem suos errores cœpit incumbere. » Aniceto deinde regente Ecclesiam, iterum in Urbem concessisse colligitur ex historia Eusebii lib. iv, cap. 14, conterranei fortasse sui animum indulgentiorem se experturum præsumens. Verum et hujus constantiam invictam expugnare minime potuit. Eusebius refert, per idem Aniceti tempus Romam venisse B. Polycarpum Joannis evangelistæ auditorem, id testantibus litteris Irenæi, ob quæstionem quamdam, quæ de Paschate inciderat. Auctor Chronici Alexandrini annum quoque indicat adventus Polycarpi, sub consulatu Tertulli et Sacerdotis, æræ Christianæ 458. Quid in Urbe præstiterit nos docet laudata Irenæi epistola apud Eusebium lib. iv, cap. 43: « Aniceti, inquit, temporibus Romam veniens (Polycarpus) multos ex supradictis hæreticis (Marcionis asseclis) ad Ecclesiam Dei revocavit. » Et paulo post: « Ipse etiam Polycarpus, cum ei Marcion aliquando occurrisset, dixissetque, Agnosce nos, respondisse fertur: Agnosco te primogenitum Satanae. Adeo religiose cavebant apostoli, eorumque discipuli, ne vel sermone tenus miscerentur cum illis eorum, qui veritatem adulterabant. Quemadmodum et Paulus dixit: Hæreticum hominem post unam aut alteram admonitionem devota, sciens hujusmodi hominem perversum esse, et suo ipsius judicio condemnatum peccare. Hactenus Irenæus, » (inquit Eusebius.) Hæc testimonia probant aperte, eandem constantiam fuisse presbyterii Romani vacante sede, et Aniceti pontificis, quæ fuit Polycarpi, dum submoverent ab ingressu Ecclesiæ, et a societate catholicorum Marcionem in hæresi sua pertinacem. Illustris quoque martyr Justinus Romæ agens per eadem tempora, Eusebio teste lib. iv, cap. 16, libros edidit contra Marcionem, ab Irenæo commendatos (ibi cap. 48) et ab Hegesippo pari laude donatos apud Eusebium capit. 22, ubi Marcionistarum errores a Judæorum sectis emanantes perstringit. Contra eundem Marcionem Rhodon Asia oriundus, sed Romæ institutus a Tatiano, varios conscripsit libros (ait Eusebius capit. 43) et cum reliquis adversus Marcionis hæresim decertavit.

Quæ vero inter se amice contulerint Anicetus, et Polycarpus de controversia ritus Paschalis, idem Eusebius commemorat lib. v, cap. 4, ex litteris Irenæi ad Victorem. « Cum beatissimus Polycarpus (inquit Aniceti temporibus Romam venisset, atque inter eos de quibusdam aliis rebus modica esset controversia, statim mutuo pacis osculo se complexi sunt, de hoc capite non magnopere inter se contententes. » Honorifice habuit Polycarpum Anicetus, » cui consecrandi etiam munus in Ecclesia honoris causa concessit. » Cæterum non omisit cogere synodum, cui S. Polycarpus interfuit, et alii decem episcopi; si fidem accommodamus libello synodico, per Pagium producto num. 3 ad Anicetum. Illa synodus definit, « tremendam, et salutarem D. N. Jesu Christi passionem in sancta Parasceve mystice celebrandam,

Resurrectionem autem vitæ autricem ipsa celebri et magna Dominica esse peragendam. » Verum quia V. C. Henricus Valesius in notis ad cap. 23 lib. v Eusebiani de auctore hujus libelli synodici nonnihil dubitat, sive synodum coegerit Anicetus, sive distulerit expectans consensum Polycarpi postquam in Asiam rediisset, certum est Anicetum, aperte respondisse Polycarpo, decessorum suorum morem sibi esse retinendum. Doduellus inferre conatur, id moris institutum a Xysto, propterea quod epistola Irenæi solum memoret Pium, Hyginum, Telesphorum; Xystum inter decessores Aniceti, qui diem Dominicam jussert esse Paschalem, nec suis permiserint ut aliam hebdomadæ feriam Paschati destinarent. Ab apostolo Petro eam traditionem acceperant Romani, non secus atque Antiocheni, et Alexandrini patriarchatus Ecclesiæ, et Ponticæ, uti ex litteris supra indicatis constat. In illa vero epistola Irenæi ascendere nequaquam debuit vir apostolicus enumerando ultra ætatem Xysti, quando Polycrates objiciebat permissum fuisse a Joanne evangelista, ut Luna xiv Pascha celebraretur. Nam Xysti decessores meminisse poterant Joannis apostoli, qui Romæ fuerat sub Domitiano. Porro si quæ permissio fuit Joannis apostoli, non alia certe quam temporaria censenda erat, ex privilegio apostolis concesso, ut differrent legalium praxim de medio tollere etiam post celebrationem concilii Antiocheni, prout ipsorum prudentiæ videretur, ut Judæos lucrifacerent: quemadmodum Paulo licuit circumcidere Timotheum eadem de causa. Quare cum Irenæus videret, expeditam fore exceptionem Victoris quem suadere conabatur, ad tolerantiam Asiæ consuetudinis exemplo decessorum, si eos quoque enumerasset, qui vidisse poterant Joannem apostolum ita permittentem, recensuit tantummodo Xystum, et ab eo consecutos pontifices: quorum exemplum retundi non poterat apostolico privilegio temporaneæ permissionis Joannis evangelistæ, ante Xysti pontificatum jam vita functi. Contra hujusmodi inductionem etiam intra tempus Xysti, et successorum validius coarctatam ab Irenæo, Victor cum Aniceto, similia reponente precibus Polycarpi, ostendit contrariam consuetudinem ab iisdem decessoribus suis constanter observatam, a se quoque firmiter esse retinendam, ejusque observantiam a cæteris exigendam, qui Joannis privilegio, apostolis tantum concesso, non essent præditi. Hoc plane sensu accipienda esse, quæ continentur in synodicis litteris Irenæi, et indicantur de summa gestorum a pontificibus memoratis, jam pridem vidit cum Beda Venerabili V. C. Ludovicus Bail doctor theologus, ac propænitentiarius Parisiensis in summa conciliorum tomo II, pag. 5, ad hunc locum ita perscribens: « In hac re Polycratem non moror, qui studio partium laboraverit, et cum Judæis in Paschate celebrando conspiraverit, contra monitionem summi pastoris Ecclesiæ, cui obedire debuit. Nec eum excusat exemplum D. Joannis, quod pro se afferbat. Ille enim, ut ait Beda lib. III Hist. cap. 25, celebravit Pascha decima quarta die, ut se in illis initiis accommodaret Judæis ad fidem conversis, sicut propter eandem causam Paulus apostolus Timotheum episcopum circumcidit. Attamen D. Petrus Romæ instituit, ut Pascha die Dominico celebraretur, cujus institutio debet prævalere. »

Linea 3. — *Hic constituit, ut clericus comam non nutriret secundum præceptum Apostoli.* Duo hic affirmantur. Primum est constitutio Aniceti, ne clericus comam nutriret; alterum est præceptum Apostoli, idem jubentis. Primum illud apparet ab auctore Libri Pontificalis petitum ex secundo catalogo. Alterum vero de præcepto Apostoli unde hauserit, questionem movet. Utrumque assertum mirifice illustrant ea quæ card. Baronius docte collegit ex Patribus ad annum Christi 58, num 122 et seqq.; præcipue vero ex Hieronymo, Isidoro, et Germano. CP., ubi non

solum exemplo Petri, sed etiam Pauli, aliorumque apostolorum, et virorum apostolica ætatis id moris obtinuisse confirmat, petitum a Nazaræis, ut sanctioris vitæ institutum, Deoque dicatum unice se amplexos significarent: cum quo, et aliud symbolum coronæ junxerunt, diligenter descriptum apud Bedam et Gregorium Turonensem: quos vide in Notis Altaserræ ad hunc numerum. Exprimitur vero hujusmodi tonsura in antiquissimis imaginibus summorum pontificum in basilica S. Pauli, quarum specimen habes supra initio notarum fol. 4, perinde ac in musivis vetustissimis ecclesiarum Urbis, et in cryptis martyrum: unde imago desumpta est fideliter a Severano et Aringhio pontificis sacrum velamen aptantis virgini Deo devotæ, quam in Pio papa producam numero proximo in notis historicis. Conferantur imagines ac tonsuræ istæ cum Isidori textu, per Baronium allato ad annu 58, n. 423: « Quod vero (inquit Isidorus) detonso superius capite, inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium regnumque Ecclesiæ in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum. Hæc ex bysso confecta rotunda erat quasi sphaera media; et hoc significabatur in parte capitis tonsi; corona autem latitudo aurei circuli est, quæ regum capita cingit. Utrumque itaque signum exprimitur in capite clericorum, ut impleatur corporis etiam quadam similitudine quod scriptum est, Petro apostolo prædocente: *Vos estis genus sanctum, regale sacerdotium* (1 Petr. II, 9). Quæritur autem, cur sicut apud antiquos Nazaræos, non ante coma nutriretur, et sic tonderetur? Sed qui hæc exquirunt, animadvertant quid sit inter illud propheticum velamentum, et hanc evangelicam revelationem, de qua dicit Apostolus: *Cum transieritis ad Christum, auferetur velamen.* Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moysi, et aspectum filiorum Israel, hoc significabat illis temporibus coma sanctorum. Nam et Apostolus comam pro velamine dicit esse: proinde jam non oportet, ut velentur crinibus capita eorum qui Domino consecrantur, sed tantum ut revelentur, quia quod erat occultum in sacramento prophetiæ, jam in Evangelio declaratum est. » Hactenus Isidorus.

Isidori testimonio consentiunt ea quæ superius attuli in Lino num. 2, occasione decreta de velando mulierum capite in ecclesia, ab apostolis pariter profecti, ut epistolæ Pauli demonstrant, ad indicandam earundem exclusionem a sacerdotio Christiano: quod viris tantummodo reservatum fuit a Christo Domino, scribente Apostolo I ad Cor. cap. XI: *Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris vir: caput vero Christi Deus. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite deturpat caput suum.* Cætera quæ sequuntur ab Isidoro jam exposita de capillorum velamento, eadem de causa feminis attributo, et de mystico signo rationis crinum in capite clericorum, ex apostolica traditione servato ac servando, cohærent cum utroque decreto Lini et Aniceti innixo apostolicis institutis, ac disciplinæ Petri auctoritate vigentis in Romana præsertim Ecclesia: et ostendunt, his etiam ritibus, qui respiciunt externum cultum, in exortu Ecclesiæ fuisse consultum apostolica providentia, cum Paulus in eadem epistola cap. 14, postquam mandavit tum de velamento ac silentio mulierum, ne doceant in Ecclesia, tum de numero eorum qui legerentur ad prophetandum et interpretandum, caput claudit, affirmans et monens, *Domini esse mandata, omniaque honeste, et secundum ordinem fieri oportere.* Quare et in rituum istorum præcepto non dubitat auctoritatem Domini, nedum suam interponere: ut plane constare possit, cur etiam his confirmandis Linus et Anicetus pontificia decreta

quasi novum signaculum veteris disciplinæ appo- A
suerint.

Linea 7. — *Sepultus est in cœmeterio Callisti.* Primus Romanorum pontificum hoc in cœmeterio sepultus, quod paulo post ab amplificatore Callisto nomen accepit, legitur Anicetus. Inde autem extractas ejusdem reliquias Henschenius memorat in Appendice ad tomum tertium Aprilis pag. 982, signatumque id publicis tabulis anno 1590, indict. III, die 16 Aprilis Sixti papæ V, anno 5. Caput. S. Anicetionum refert serenissimo duci Bavariæ: corpus autem ejusdem pontificis ac martyris a Clemente VIII impetravit dux Angelus ab Altaemps die 18 Octobris 1604, ut memorat laudatus Henschenius tomo Aprilis pag. 478, idque a reverentissimo præsule D. Angelo Rocca episcopo Tagastensi, et sacrarii apostolici præfecto illatum fuisse in sacellum, præfati ducis in ædibus magnificenter exstructum (ubi quotannis totius Urbis frequentia ac veneratione colitur) declarat epigraphæ insculpta, quam retulit B sæpe commendatus canonicus Boldetti in Observationibus ad Cœmeteria SS. Martyrum, lib III, cap. 44, pag. 745.

✕

MARTYRIS OSSA ANICETI PAPAE
AB ARENARIO QUOD POSTEA CALLISTI
COEMETERIUM APPELLATUM EST
AUCTORITATE CLEMENTIS VIII. TRANSLATA.
JOANNES ANGELVS AB ALTAEMPS DUX
SACELLUM OBTULIT.
CORPUS EJUSDEM MARTYRIS
IN LABRUM QUOD ALEXANDRI SEVERI IMP.
SEPULCHRUM FUIT COLLOCAVIT D
ANNO DOMINI MDCXVII

Quam illustre hoc cœmeterium reddiderint frequenter Christianorum cœtus, videndum erit in Calisto; Urbano, Stephano, et Xysto II, ex litteris S. Cypriani.

CIACONII.

Linea 3. — *Hic constituit, ut clerus comam non nutriret secundum præceptum Apostoli.* Ne scilicet malis moribus Ecclesia Romana labefactaretur; imo sanctus hic pontifex instituit, ut in capitis vertice coronam instar sphaerulæ clericus gestaret. *Ciaconius Anticeto Pium anteponit.*

PAGII.

Linea 3. — *Hic constituit ut clerus comam non nutriret.* Eo sedente, sanctus Polycarpus Smyrnæ episcopus Romam venit, et quidem Antonino Pio imperante, ut Eusebius in Chronico, et in Historia lib IV, cap. 23, Hieronymus, et Suidas in Polycarpo, Marianus Scotus, Ado in Chronico, aliique tradunt. Annum nos docet auctor chronici Alexandrini, qui ad consulatum Tertulli et Sacerdotis, ad annum scilicet Christi 158 scribit: « Polycarpus Smyrnæ pontifex, vir admiratione suspiciendus, apostolorum auditor, et ab ipsis episcopus institutus, adhuc superstes, Aniceto pontifice, Romam venit, ob controversiam de tempore quo celebrandum esset Pascha. » Qua de controversia legendus Irenæus in epistola ad Victorem papam, cujus insigne fragmentum nobis conservavit Eusebius lib. V, Hist. Ecclesiast. cap. 24: « Cum beatissimus Polycarpus, inquit, Aniceti temporibus Romam venisset, atque inter illos de quibusdam aliis rebus modica esset controversia, statim mutuo pacis osculo se complexi sunt: de hoc capite non magnopere inter se contententes, » scilicet de die Paschalis celebrandi de quo antea locutus fuerat.

Linea 6. — *Obiit martyr.* Marcus Aurelius et Lucius Verus imperatores quartam in Christianos persecutionem moverunt, de qua Eusebius tam in Chronico, quam in proœmio libri quinti Historiæ ecclesiast. Eagrassante, S. Polycarpus Smyrnæ episcopus, S. Joannis apostoli discipulus, die 26 Martii anni 169 cum multis aliis martyrium passus est, ut auctor est Eusebius lib. IV, cap. 45. Sanctus etiam Justinus philosophus Christianus ex Flavia Neapoli Syriæ Palæstina oriundus, post duas apologias in Christianorum favorem imperatoribus oblatas, pro Christi fide mortem oppetiit, et quidem anno 165, si auctori chronici Alexandrini fides; de eo Eusebius citatus cap. 46. Hac persecutione in Gallis propagata, anno Christi 177 complures Christiani occisi sunt, quos inter excelluerunt martyres Lugdunenses Potinus episcopus Lugdunensis, Attalus, Alexander medicus, sanctus Diaconus, Maturus, Blandina, et Biblis, et Ponticus quindecim annorum adolescens, quorum certamina egregie descripta legi possunt in epistola Ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ, data apud Eusebium lib. V, cap. 4 et seqq.

XII. SANCTUS PIUS.

ANNO CHRIST 158, ANTONINI PII IMP. 19.

12. *Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de civitate Aquileia, sedit annos novemdecim, menses quatuor, dies tres^a. Fuit autem temporibus Antonini Pii, a consulatu Clari et Severi^b.^c Sub hujus episcopatu Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur quod ei præcepit angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu pastoris, et præcepit ei ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.* Hic constituit hæreticum venientem ex Judæorum hæresi suscipi et baptizari; et constitutum de Ecclesia fecit. *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem presbyteros 19^d, diaconos 21^e, epi-*

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, an. 9, m. 6, minus d. 3. ^b B, Ant. Pii M. Aur. et L. Veri a coss Silvani et Angurini ad Pudentem et Orphitum. ^c Vide Baron an. 159. ^d C, B, 48. ^e C, 20.

scopos per diversa loca numero 12^a. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri 10 in Vaticano v Idas Julias, et cessavit episcopatus dies XII. ^b Hic ex rogatu beatæ Praxedis dedicavit ecclesiam Thermas Novati in vico Patricii in honorem sororis suæ sanctæ Potentianæ, ubi et multa dona obtulit, ubi sæpius sacrificium Domino offerens ministrabat, imo et fontem baptismi construi fecit, manu sua benedixit et consecravit, et multos venientes ad fidem baptizavit in nomine Trinitatis.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Ex editione Bucherii et Schelestratii.

Pius annis viginti, mensibus quatuor, diebus viginti uno. Fuit temporibus Antonini Pii a consulatu Clari et Severi usque duobus Augustis. Sub hujus episcopatu frater ejus Hermes librum scripsit, in quo mandatur contineturque quod ei præcepit angelus cum venit ad eum in habitu pastoris.

Lectio catalogi Liberiani, suppletis lacunis, restituenda ex antea deducis in Aniceto supra.

Pius annis 8, mensibus 4, diebus 3. Fuit temporibus Antonini a consulatu Rufini et 15 Quadrati usque Orphito et Prisco

Additamentum catalogo appositum, ut videtur, ad suppleendam lacunam proxime apparentem in loco Aniceti.

Sub hujus episcopatu frater hujus Hermes librum scripsit, in quo mandatur contineturque, quod ei præcepit angelus, cum venit ad eum in habitu pastoris.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a C, B, 45. ^b Bar. an. 462.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Regio, Mazarino et Thuano

A Aniceti. ibid., hic etc. Hæc desiderantur in ms, usque ad vocem Trinitatis.

Num. 42, lin. 2, ann. 11. ibi tempore Ant. Pii. lin. 4, quod ei præceperit A. lin. 5, ut Pascha. lin. 7, fecit. Hic ex rogatu ut. lin. 9, loca 40, qui s. e. lin. 40, dies, 47, et nov in honore sororis suæ S. Pudencianæ, et ibid. offer. ministravit, ubi et f. b. consecravit, et constitui fecit, et manu sua benedixit. et multos ven. ad f. bapt. in n. Tr. Hic fecit ordinationes quinque.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 2, Vat., annos 11. lin. 3 Sub hujus, etc. apud S. Ivonem, Decret. lib. iv. cap. 445. lin. 7. Florent. et Cass, ordin. tres. lin. 40, verba ex rogatu — Trinitatis absunt a Florentinis mss., item a Regio et Vaticano.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, ex patre Rufino fratre Pastoris. lin. 2, sedit annos XI, m. IIII, dies III, lin. 3, a consulatu Clari et Severi veteris. lin. 5, cum venit. lin. 44, in honore sororis suæ sanctæ Potentianæ.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 5, ut Pascha. lin. 45, dies 44. Hic incipit Vita

NOTÆ VARIORUM.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ IN SUPPLEMENTUM CATALOGI LIBERIANI AD SANCTUM PIUM.

Lectio Catalogi Liberiani lacunis frequentioribus cognoscitur impedita ab Hygino ad Callistum. Lacunarum hiatus aliquando absumperat priores tantum versus alicujus periochæ, cum nomine pontificis, et numeris annorum, mensium, ac dierum, quos in episcopatu is transegerat, ut in Aniceto, Eleuthero, ac Zephyrino, aliquando vero integris remanentibus nomine pontificis, ac numeris memoratis, necnon indicatione imperatoris eosdem in annos incidentis deperdita erant in membranis nomina consulum, indicantia exordium ac finem epochæ ejusdem pontificatus; quod in Aniceti proximo decessore Hygino, in Sotere decessore Eleutheri, in Victore Zephyrinum præeunte evenisse observamus. Oculis id subjeci in numero Aniceti ejusque notis chronologicis pag. 442, dum restituere conatus sum germanam

catalogi lectionem expansis columnis tribus, quarum media textum catalogi lacunis interpolatum dextra vetus supplementum descriptoris vitiose (ut arbitrator) id præstantis, sinistra vero exhiberet supplementum apte respondens tum spatio lacunarum, tum operis contextui, et litteris superstilibus, tum stylo auctoris catalogi, tum veris rationibus Chronologiæ. Vitiose quod dixerim suppletas ab imperito descriptore lacunas, res ipsa ostendit. Nam columnis trium lectionum ante oculos positis, unusquisque facile intelliget. quod ubicunque descriptor ille offendit nomen imperatoris iteratum ante ac post lacunam, arbitratus est jungi posse duas periochas diversorum pontificum per lacunam mutilatas, quasi ad eandem pertinerent; et consules successoris attribuit papæ decessori. Quare chronologiam utriusque subvertit. Id in Soteris, et Eleutheri periochis redditur manifestum. Post nomen, et epocham Soteris ita præservatam: *Soter ann. 4 m. 3 d... 9 cum legeret, Fuit temporibus. Antonini et....., eosdemque*

Antoninum et Commodum legeret indicatos in fine lacunæ, in qua occultari non advertebat una cum fine periochæ Soteris etiam nomen, ac duos priores versus periochæ Eleutheri, qui Soteri successit, hujus consules. . . . *verum, et Herennianum* (hoc est *Severum, et Herennianum*, male ab ipso redditos *Verum, et Herennianum*) junxit priori parti præcedentis periochæ Soteris, quasi nulla lacuna interfuisset, et annos illius 9 a se recte numeratos, indicavit per paria consulum, annis 15 inter se dissita, quot Eleuthero contingerant, cui anni 15 illique consules debebantur, a *Severo et Hereniano* (Christi 174) ad *Maternum et Braduam* (Christi 185) ipsi male enuntiatos *Paternum et Braduam*. Scripsit igitur, dissimulata lacuna: *Soter annis 9, mens. 3, d. 2. Fuit temporibus Antonini et Commodi a consulatu Veri et Erenniani usque Paterno et Bradua; cum scriberetur debuisset: Soter annis 9, mens. 3, d. 21. Fuit temporibus M. Antonini et Commodi a consulatu Rustici et Aquilini usque Claro et Cethego. — Eleutherus annis 15, m. 3, d. 5. Fuit temporibus M. Antonini et Commodi a consulatu Severi et Herenniani usque Materno et Baradua.*

Idem observatur in vitiosa contractione duarum epocharum Victoris et Zephyrini. Apponuntur enim Victori, (cui annos 9. mens. 2, dies 19, attribuit, licet debeantur anni 12 et dies 10) paria consulum duplo majori spatio temporis inter se dissita, nempe a consulatu Saturnini et Galli (Christi 198) ad coss. Præsentem et Extricatum (Christi 217): qui consules, et quæ summa 48 annorum debentur Zephyrino, Victoris successori, per lacunam in membranis latentibus: cum essent in lacuna primam restituendi consules, Victoris duodennium in illa olim signantes ex *Commodo V et Glabrione* (Christi 186) ad coss. *Lateranum et Rufinum* (Christi 197): ut in germanæ lectionis supplemento per sinistram columnam resposui.

At vetus ille descriptor catalogi, inosculatis temporibus, et consulis extremis laciniarum periochæ Pii et Aniceti, hic non subsistit. Implendum sibi esse viderat spatium adhuc vacans in Pio per quatuor circiter versus. Mutuatus igitur est ex apocrypho libro Constitutionum Clementis, vel aliunde historiam, quam subdit, de libro Hermetis, et de angelo eidem apparente in habitu pastoris, præceptoque diei Paschalis, tanquam de gestis cum historia et officio pontificali connexis: non observans additamentum istud a se intrudi contra stylum auctoris Catalogi servatum in superioribus periochis, nihil tale admittentibus, et in proximis usque ad Pontianum, nihil tale pariter exhibentibus. Præterea videns nomina consulum Gallicani et Veteris recensita in Pii pontificis perioche post ea verba, *Fuit temporibus Antonini*, putavit sibi licere eosdem consules adhibere ad implendam lacunam Hygini, in qua pariter legebantur similia verba, *Fuit temporibus Antonini*: ratus fortasse, perperam translatos fuisse ex priori sede ad implendam lacunam secundæ per vetustiores librariorum, sive utrobique repetitos ab auctore Catalogi cum Antonino. *Rufini* vero consulis nomen, quod ad initium Pii pertinebat cum collega *Severo*, in detritione membranarum fortasse occultato, postremum esse duxit præcedentis Hygini: et pro collega *Severo*, qualem requirit annus 144 pontificatum Hygini claudens, substituit aliter *Rufini* collegam *Præsentem* qui indicat annum 153; *Clarus* autem et *Severus* consules, quorum vestigia superesse duxit in fragmentis dictionum *Clar. . . et. e. . .* (quæ *Clarus* et *Cethegum* indicabant), et quos videbat similiter attributos temporibus Antonini, pari facilitate revocandos esse duxit ad Pium decessorem, quasi negligentia librariorum suo loco dejectos, et super inductos lacunæ successoris.

Vix alia ratione opinari possumus contigisse, ut Liberiani catalogi textus in septem hisce pontificibus,

a fine Telesphori ad initium Callisti interceptis, viaretur tot implex translationibus nominum consularium, totque erroneis juncturis lacunarum; cum a B. Petro ad Telesphorum, et a Callisto ad Liberium, in quo definit, immunita ferme sit a translationibus et a lacunis.

Restituendam itaque duxi germanam lectionem hujus periochæ in catalogo Liberiano, ita suppleta lacuna: Pius annis 8, mens. 3, diebus 3. Fuit temporibus Antonini, a consulatu Rufini et *Quadrati*, usque *Orphito* et *Prisco*.

Annos 8, menses 3 et dies totidem pontificatus Romani Pio esse tribuendos post electionem, qua successor processit Hygini, comprobavi paulo ante in Notis chronologicis ad hanc sectionem, ex Catalogis vestustioribus Italiæ, collatis ad residuos numeros basilicæ S. Pauli. Consulatum *Rufini* et *Quadrati* anni 142, proximum a Severo et Priscino coss., qui claudunt tempus decessoris Hygini, deberi ejusdem sedis exordio, testantur consules anni 150 Gallicanus et Veter, post hoc de quo agimus octennium Pii recte signati ad ingressum successoris Aniceti omnibus in catalogis et codicibus, quos produxi tum in notis ad eum numerum, tum in Prolegomenis sub finem. Iisdem testimoniis vincitur, postremos hujus Piani octennii consules esse *Orphitum* et *Priscum* anno 149, qui proxime antecedunt eosdem Gallicanum et Veterem, unde Aniceti successio juxta omnes codices et catalogos inchoatur.

ALTASERRÆ.

Linea 5. — *Ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.* Tempore Pii statutum, ut Pascha semper die Dominico celebraretur. Hoc tribuitur Pio can. *Nosse, de consecr.*, dist. 3. Tempore Victoris papæ vehemens orta est controversia de die Paschatis. Ecclesiis Asiæ diem Pascha celebrantibus quarto decimo die lunæ, exemplo Judæorum, cæteris Ecclesiis semper Pascha celebrantibus die Dominica etiamsi non incideret in eum diem: cujus dissidii causa Victor Ecclesias Asiæ submovit a communione. (Ruseb., *Hist. eccl.* lib. v, capit. 23, 24.) Et a Victore decretum ut Pascha semper celebraretur die Dominico, can. *Celebritatem, de consecr.*, dist. 3, de quo Anastas. in Victore: *Hic constituit ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.*

BENCINI.

Linea 7. — *Hic constitutum de Ecclesia fecit.* Scriptores ævi, quando pontifex sedebat, utuntur voce *constituti*, qua indicabatur generale decretum. Vopiscus in Probo: *Miraris fortasse, quod ego imberbem tribunum fecerim contra constitutum divi Adriani.* Secundus tamen catalogus, et Liber Pontificalis eumdem exscribens, sicuti in Pio, ita in sequentium pontificum gestis recensendis, indefinite referunt a quolibet pontifice *constitutum de Ecclesia* publicatum, sed omittunt constituti materiam insinuare. Hinc ne in legendo cespitetur, constituti materia ex probabilioribus conjecturis assignanda. Pius itaque videtur decretum edidisse de Paschate, cum antecesserit dixisset: « *Sub hujus episcopatu Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod et præcepit angelus. . . . ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.* » Nisi dicatur, intelligi Pii decretum a Gratiano laudatum dist. 2, *de penitentia ejus, cujus negligentia de sanguine Domini aliquid stillat.*

Linea 14. — *Multos venientes ad fidem baptizavit in nomine Trinitatis.* Nempe ex Judaizantium sectis, quorum varii erant hæresiarchæ ex Hegesippo dicente, apud Euseb. l. iv, c. 22: « *Ex his etiam manarunt Menedriani, et Marcionitæ, et Carpocratiani, et Valentiniani, et Basilidiani, et Saturniliani, alique, qui seorsum singuli proprias opiniones induxerant.* » Horum plurimi aut solo Christi nomine in-

vocato baptizabant, aut Trinitatis formulam pervertebant. De horum susceptione et baptismo loqui insinuant ejusdem Pontificalis Libri verba, aientis, Pium decrevisse *venientem ex Judæorum hæresi suscipi, et baptizari*. De hæresi ista Judaizantium perseverante etiam sæculo tertio loquitur Cyprianus in epistolica dissertatione de Baptismi Validitate collati sub sola Christi Domini expressione: in qua inter reliqua scribit epist. 73. « Non est autem quod aliquis ad circumveniendam Christianam veritatem, Christi nomen opponat, ut dicat: In nomine Jesu Christi ubicunque, quomodocunque baptizati, gratiam baptismi sunt consecuti. » Dicitur pluribus refellit, et astruit necessitatem proferendi in forma baptismi nomen Trinitatis et ad rem: « Insinuat Trinitatem, cujus sacramento gentes baptizantur. Nunquid hanc Trinitatem Marcion tenet? nunquid eumdem asserit, quem et nos Patrem Creatorem? Nunquid eumdem unum Filium Christum de Maria Virgine natum: qui sermo caro factus est. » Theodoretus tempore Marcionitas non nisi per baptismi receptionem admissos proprio exemplo ostendit in epistola data Constantinopolitanis (ep. 145): « Dudum adversus Marcionis tabe corruptos argumenta protuli, convictosque Dei beneficio plures decem millibus ad sanctissimum baptismum perduxi. »

BINII.

Linea 4. — Pius. Hygino non Pium, sed Anicetum in pontificatu successisse asserunt Optatus Milevitanus, lib. II contra Parmen.; Augustinus, ep. 165; Hieronymus, de Scriptoribus ecclesiast. Verior tamen, et magis recepta sententia est, Pium Aniceto pontifici anteposendum esse. Ita Eusebius in chron. Epiph., hæres. 27; Nicephor. Callist., lib. III, cap. 25; Hegesippus apud Euseb., lib. IV, c. 21; Irenæus, lib. III, c. 2 et 4; Tertull., lib. III contra Marcionem; Baron, anno Christi 158, n. 3.

Linea eadem. — Frater Pastoris. Hujus pontificis frater Pastor cognominatus est, vel quia fuerit de familia Junii Pastoris, qui anno tertio Aurelii imperatoris cum Papirio Æliano consulatum gessit; vel quia, quod probabilius est, angelus quo die Pascha celebrandum sit annuntians in habitu pastoris ei apparuit. Vide Tertull. lib. III, carm. contra Marcion. in fin.

Linea 4. — In quo mandatum continetur. Hoc mandatum nusquam apud librum Pastoris nunc extantem reperitur.

Linea 6. — Hic constituit hæreticum venientem ex Judæorum hæresi suscipi et baptizari. Per Judæorum hæresim hoc loco intelligit Cerinthi sectam, sic dictam, quod præ cæteris Hebraicis ritibus observandis studebat. Vide Epiph. hæres. 28.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Monueram in notis chronologicis ad Hyginum, esse gradatim procedendum ad ordinanda et definienda tempora quatuor pontificum, ab Hygino ad Soterem se consequentium: quorum ordinem et epochas in exemplo Catalogi Vetusioris Liberiani ad nos cum lacunis perperam suppletis perduxerat descriptor sequioris ætatis. Easdem luculentius ostendere, ac germanæ lectionis supplemento implere conatus sum paulo ante in numero Aniceti: ubi etiam monui ordinem successionis deprecere, ut Pius Aniceto præponeretur, prout aliquot exemplaria hujus Libri Pontificalis præponunt. Verum ne præcedentes editiones Velsleri et Fabrotti immutarem, satis esse duxi ad præservanda jura veræ chronologiæ et historiæ, apponere (ut illi providenter præstiterunt) nomini Aniceti numerum successionis 42 in numeri exordio; et numerum 44 successionis addere nomini Pii hujus numeri initio, male transpositi ad occupandam se-

dem 42. Pollicitus quoque sum in restitutione lectionis, quam puto germanam, catalogi Liberiani, per supplementa lacunarum, in singulis hisce pontificibus adductum iri a me singillatim documenta, comprobantia veritatem nostræ restitutionis ad eum pontificem pertinentis, de quo agitur in numero. Curavi jam in Aniceto. Id modo præstandum in Pio.

Ordinem successionis servandum jure diximus, qui Pium Aniceto præponit; cum Irenæus, et Hegesippus synchroni testes, et Romæ versati per illa tempora talem exhibeant. Irenæus legatione perfunctus Lugdunensis Ecclesiæ nomine ad Eleutherum papam, qui fuerat diaconus Aniceti, ordinem successionis hunc ipsum tradit. lib. III, cap. 3: « Telephorus delectus est, qui præclare et generose martyrium subiit. Tum Hyginus deinde Pius, post Anicetus illo honore potiebatur. Soter Aniceto proxime succedit. Jam duodecimo loco ab apostolis Eleutherius ministerium obtinet. » Hegesippus, qui apud Anicetum se hospitem mansisse in Urbe memorat, dum diaconus Aniceti esset Eleutherus, signat apud Eusebium lib. IV, cap. 21, eandem successionem, supra redditam ejusdem verbis in notis Schelestratii ad S. Hyginum. Prosper in Chronico, complures catalogi a Schelestratio ibidem recensiti n. 3, non sicut hodie de hoc ordine dubitare.

Ordine stabilito, ita procedimus ad spatia temporum propria utique pontifici tribuenda. Concordia codicum integrorum in recensendis consulibus postremis ante Hygini pontificatum, nempe Cæsare II et Balbino, Christi 237, initium Hygini declarat sub coss. proximis 138, Nigro et Camerino, in textu Bibliothecarii signatis *Magno et Camerino*, ut supra legimus pag. 100, cui accomodavi lectionem Catalogi pag. 101 licet exprimendos censeam *Nigrum, et Camerinum*, ut in restitutione germanæ lectionis præstiti pag. 112 secutus antiquos lapides ita consignantes. Post annos 4 solidos Hygino assertos in ejus sectione ab Anastasio, et cæteris documentis, tam in Prolegomenis, quam in Notis, claudunt illius epocham, et annos successoris aperiunt Severus, et Priscinus, magistratum ineuntes anno 44, unde vicennium solidum numeratur ad duos Augustos consules anni 164, signantes in omnibus codicibus, et catalogis terminum illius pontificis, qui proxime præcessit Soterem, concordi suffragio eorumdem codicum et catalogorum initia sedis obtinentem sub proximis coss. Rustico et Aquilino anno 162. Vincennium igitur integrum ex anno 144 ad 164 certis documentis enumeratum dividere oportet duos inter pontifices, quorum prior habeatur Pius, Anicetus vero secundus, ex ordine successionis, idoneis testibus jam firmato. Quæstio igitur unica superest, quæ pars hujus vicennii sit assignanda Pio, quæ Aniceto. Descriptor antiquus catalogi Liberiani ab hac indagine se facile exemit, omissis Aniceto, cujus nomen lacuna oblitteraverat, licet Irenæus et Hegesippus integrum præservaret, cum cæteris Patribus, catalogis, chronologis, historicis, tantum pontificem, et Christi martyrem non oblitis. Nobis est indago temporis Pii confirmanda, licet in Aniceto satis probata videri possit.

Si picturæ S. Pauli epochas integras exhiberent sub imaginibus Pii et Aniceti, sola earumdem inspectio litem dirimeret. Verum Soteris quidem epocha (quæ subsequitur Anicetum) integra superest in renovatis a Nicolao III ad exemplum seriei Leonianæ, cujus numeri vetustate consumpti in Sotere jam exciderunt; et perspicue cernitur expressa annis 9, mens. 3, diebus 21, ut in serie pontificum Romanorum inter Prolegomena edidi. In sede autem proxima ante Soterem (quam referri jam diximus ad Anicetum) legitur in serie Leoniana superstes numerus annorum 11: mensium et dierum notas absumpsit ætas. Æra præcedens, quæ ad Pium pertinet, in Leonianis picturis absumpto numero annorum ac dierum, præservat integrum versum medium

cum indicio mensium trium ita signato M. III. D....
Ex his attamen reliquiis numerorum satis evidens testimonium accedit quatuor catalogis vetustioribus Italiae: in quibus epochae annorum 4 adduntur menses 4 et dies 3; alteri autem epochae proximae, complenti vicennium per annos 8 vel 9 adduntur quoque menses 3, ad imaginem Pii pertinentes in picturis aetatis Leonianae: et exprimuntur etiam dies 3, uti diximus in Prolegomenis. Cum vero satis ostenderit, numeros illorum catalogorum Italiae descriptos fuisse ex picturis basilicarum patriarchalium, quarum in Paulina partes supersunt, catalogi Italici gratiam hanc rependunt suis fontibus, hoc est picturis aetatis Leonianae, ut subsidio sint ad supplendas earumdem lacunas. Quare illorum auctoritatem secuti, possumus jure tribuere Aniceto, qui Soterem proxime praecedit annos 4, menses 4, dies 3, et Pio qui Anicetum antecedit annos 8 vel 9. menses 3, dies 3 Dixi autem in Pio annos 8 vel 9 quia duo ex catalogis Italiae octennium exhibent, duo reliqui hanc summam augment unitate. Nostrarum jam erit partium utriusque rationes componere cum consulibus assignatis, et duplicis hujus aerae Planae tum 8 annorum, tum 9, momenta ponderare.

Inter Prolegomena, in serie pontificum Romanorum, ubi collegi testimonia potiora quae pertinent ad aera duorum istorum pontificum stabilendam, plura observavi: primum, permutatas invicem fuisse in quibusdam catalogis epochas utriusque pontificis, occasionem praebente Optato Milevitano, dum Pium Aniceto postponit, quem Hegecippus et Irenaeus testes synchroni praeponebant; secundo, catalogum vetustissimum aetatis Liberianae hic mutilum et luxatum reticere quidem Anicetum, et Pio attribueret totum vicennium (librarium ausu lacunas codicis imperite supplente), sed in exemplari Caesareo ejusdem catalogi ubi lacuna in numeris haesit, opportune exhiberi consules Gallicanum et Veterem, Aniceti exordio attributos. Hoc uno indicio satis instrumur ad utramque aera complendam. Si enim consules Gallicanus et Veter (seu Vetus, ut alii malunt) anni 450, signant exordium Aniceti, cui annos 44 solidos picturae veteres, et codices perinde attribuant; necesse est successorem Soterem obtinere consules anni 462, Rusticum et Aquilinum. Eosdem vero obtinet in catalogis integris, perinde ac in caeteris codicibus enumeratis in Prolegomenis. Consequens igitur est ut octo paria consulum, quae supersunt ex Severo et Priscino anno 441 claudentibus Hygini pontificatum, ad proxime memoratos Gallicanum et Veterem anni 450 aperientes sedem Aniceti, pertineant ad Pium; cui propterea pontificatus annos 8, menses 3, diesque totidem assignabo ex catalogis, olim descriptis et picturis earumdem basilicarum: ubi nunc vestigia memorata istius epochae in ternario mensium M. III, clare spectantur. Maluitamen folio 92 eosdem consules anni 441, Severum et Priscinum, postremos Hygini repetere in Pio, eique propterea ascribere cum catalogis Bergomensi et Farfensi annos 9, menses 3, dies 3, quia in exordio Pii Severum consulem recensent catalogi aetatis Liberii et Felicis quarti, necnon Bibliothecarius, licet collegam Clarum perperam tribuant, qui cum alio Severo e gente Claudia consul processit anno 446, et in pluribus antiquis inscriptionibus memoratur. Consueta librarium incuria Severum consulem anni 441, collega Priscino, permutavit in Severum consulem anni 446, collega Ebucio Claro. Quare consulibus ita restitutis, etiam ex indicio consulum proxime praecedentium in line Hygini, et ex annorum summa Pio et Aniceto pontificibus contingenti usque ad initium Soteris, possumus jam facilius assequi mensium quoque ac dierum rationes, eorumdem sedi respondententes. Dies utriusque martyrii ecclesiasticis in tabulis consignati hanc

etiam, ut spero, manifestabunt et componet nisi fallor, differentiam octennii, ac novennii promiscue attributi a diversis catalogis eidem Pio.

Martyrium Pii consignat Romanae Ecclesiae tabularia, suffragantibus Beda. Usuardo, Adone, aliisque Martyrologiis die 14 Julii; Aniceti vero coronam eadem testimonia referunt ad diem 17 Aprilis. Si Aniceti beatus exitus contigit anno 462 (uti ex successoris Soteris initio constat, signato consulibus anni 462 Rustico et Aquilino); et si epocha annorum 44 in picturis, et in catalogis superstes numerat etiam menses 4 ac dies 3 ejusdem episcopatus, quot illi assignantur in catalogo Felicis 4 retrocedendo per annos 44, mens. 4 et dies 3 ejusdem episcopatus, pervenitur ad diem 15 Decembris anni 449, quae cum sit Dominica (eo anno sibi vindicante litteram Dominicalem F), apta invenitur ejusdem ordinationi ad episcopatum, sive adhiberetur vicarius Pio, vitam adhuc producenti ad mensem Julium subsequentis anni 450, sive destinaretur episcopus Ecclesiae alicui recenter fundatae; nam et hanc vicarii muneris ad tempus conferendi causam exemplo apostolorum adhibitam placuisse prioribus illis Romanis pontificibus fateri oportet. Cum scilicet episcopos per diversa loca ordinare, et hinc dimittere ipsis necesse foret, prout fundatio novorum episcopatum requirebat, non est a ratione alienum credere ipsos voluisse, etiam nulla persecutione Ecclesiam turbante, exercere presbyteros ordinandos, aut recens ordinatos episcopos tantisper detinere et occupare administratione vicaria episcopatus Urbani, quasi formandos experimento, antequam eosdem dimitterent ad sedes ipsis destinatas. Hoc autem tyrocinii tempore, ut ita dicam, si contingeret Romanum pontificem vita excedere, et cleri Urbani suffragiis eundem qui vicarius fuerat eligi successorem, utpote in ministerio pontificali probatum in primis idoneum, is ad universalis Ecclesiae regimen vocatus, poterat ad Ecclesiam sibi decretam, et nondum aditam, alterum subrogare, cum ad hanc Romanam promotus, in qua est omnium sollicitudo conjuncta, non penitus eam dereliqueret, cui regendae fuerat destinatus. Verum haec obiter.

Ordinatio igitur Aniceti ad episcopatum die Dominica 15 Decembris anno 449 commensum habet exactum cum summa annorum 40, mens. 4, et dierum 3 illi attributa in catalogo Felicis quarti (nam in Liberiano desideratur, lacuna obtinente initium epochae Aniceti, et amanuensi confundente et constante in unum Pii pontificatum utriusque communis vicennii partes): et resultat etiam ex picturis basilicae S. Pauli, suppletis per catalogos, inde excerptos, Farfensem et Cavensem, et collatis cum die martyrii 17 Aprilis, signata in Tabulis Romanae Ecclesiae et in Martyrologiis indicatis.

Par erit ratio commensus annorum 8, mensium 3, ac dierum totidem, Pio assignatorum per catalogos Farfensem et Bergomensis, respondententes residuis numeris basilicae sancti Pauli, unde antiquitus exceptos fuisse collegimus. Nam ex die 14 Julii anni 430 ejus natali sacra, si recedamus in anteriora per annos novem solidos, menses tres, et dies tres, cadet numerationis terminus, inclusis extremis, in diem 9 Aprilis anni 441, Severo et Priscino consulibus, qui postremi assignantur Hygino decessori. Pascha illius anni 441 incidit in diem sequentem 19 Aprilis: quae illius ordinatione episcopali insignita fuerit, licet videatur reteri ex numero unitate abundantanti ad vigiliis diei praecedentis.

At Hyginus, inquit, vitam produxit ad diem 14 Januarii anni sequentis 442, ut paulo ante statuimus in notis chronologicis ad ejus epocham: cum ei tribuatur Paschale tempus, et consulatus supremus Severi et Priscini, anno 441. Hoc ipsum assero in causa fuisse, ut iidem consules, idemque Paschale tempus utrique assignetur: Hygino quidem Pascha ce-

lebranti sui pontificatus postremum sub iisdem consulibus : Pio autem ducenti epocham suæ ordinationis episcopalis ex Paschali die in eodem consulatu. Quare conciliantur invicem universa illa documenta genuina ex archivis Romanæ Ecclesiæ, præservata tum in catalogis et codicibus integris, tum in reliquiis superstitionibus picturarum, tum in ephemeridibus Martyrologii, ac in diptychis suarum Ecclesiarum, si tempora Pii et Aniceti ita distinguantur per annos, menses ac dies, uti recensendum insinuant utrique codices, tam qui octennium, quam qui novennium solidum assignant epochæ Pii.

Pius anno Christi 141, Severo et Priscino consulibus, ordinatur episcopus vicarius Hygini, die 10 Aprilis Dominica Paschæ.

Anno sequenti 142, Rufino et Quadrato consulibus, martyrio coronatur Hyginus die 11 Januarii. Intra mensem tertium ab eisdem obitu eligitur Romanus pontifex Pius, et in Romana sede collocatur, die Dominica 9 Aprilis ejusdem anni 142.

Anno 149 Pius ordinatur episcopus adiutorem, seu vicarium Aniceti die Dominica 15 Decembris, Orphito et Prisco consulibus.

Anno 150 Pius martyrio coronatur die 11 Julii. Vetere et Gallicano consulibus.

Ab ordinatione episcopali ad diem martyrii S. Pius numerat annos 9, menses 3 ac dies 3, quot illi assignantur in catalogis Bergomensis et Farsensis.

A successione autem, qua consequitur decessorem Hyginum, obtinet annos 8, menses 3, d. 3 in Cavensi et in Lucensi catalogo, et in Belgico Papbrochii assignatos ad complementum vicennii, dividendi inter Pium et Anicetum; cum iisdem catalogi alteri ex his attribuant 11 annos, menses 4 et dies 3; alteri annos 8, menses 3 et dies totidem.

Anicetus ordinatur episcopus adiutor, seu vicarius Pii die Dominica 15 Decembris, Orphito et Prisco cons., Christi anno 149.

Anno 150, Vetere et Gallicano consulibus, qui primi eidem assignantur in catalogo vetustiori (ubi postremi quoque recensentur in verbis *usque duobus Augustis*), biduo post obitum Pii electus a clero Romano, pontificatum assumit, die Dominica 13 Julii. Vide notas chronologicas ad Hyginum et ad Anicetum.

Anno 161 martyrium consummat die 17 Aprilis. Quare consules anni 161 duo Augusti fratres Marcus Aurelius et L. Verus ipsi assignantur tanquam postremi, claudentes spatium annorum 11 Aniceto attributum cum mensibus 3 ac diebus totidem, ut in notis chronologicis ad ejus numerum paulo ante statuebatur.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ

Linea 1. — *Frater Pastoris*. Linea 3. — *Sub hujus episcopatu Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit angelus Domini cum veniret ad eum in habitu pastoris, et præcepit ei ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur*. Cardinalis Baronius ad annum 159, n. 12, merito observat librum apud antiquos celebrem, qui Hermæ, sive Hermetis Pastor inscribitur et producit ab Irenæo, Origene, Clemente Alexandrino, Tertulliano, aliisque Patribus, versus deinde a Rufino, et nostra ætate Græcæ ac Latine editus a Cotelerio, censendum esse plane diversum ab hoc Hermæ commentario, qui sedente Pio scriptus fuit: cum in priori illo nusquam appareat præceptum angeli de celebrando Paschate die Dominico: et cæteroque communis sententia sit ab eodem Baronio validissimis rationibus comprobata, quæ refert ad apostolos primam constitutionem Paschatis die Dominica celebrandi: licet Asianis non-

A nullis diversam consuetudinem obtendentibus (de qua supra satis egimus in notis historicis ad Telesphorum) occurrendum fuerit circa finem secundi sæculi decreto Victoris primam illam constitutionem firmatis, ut in ejusdem numero dicitur. Auctorem primi illius libri putat Hermam, sive Hermetem, ab apostolo Paulo memoratum in Epistola ad Romanos cap. xvi, vers. 14; cum ad Clementis pontificatum referri videatur. Alium vero Hermetem fuisse, Pio papa Ecclesiam regente, qui scripserit mandatum angeli, pastoris specie apparentis, de celebrando Paschatis festo Dominica die Bibliothecarius ex Catalogo secundo desumpsit: catalogus secundus ab antiquiori catalogo ætate Liberii: catalogi vero hujus descriptor potius quam scriptor primus videtur adjecisse hanc narrationem, acceptam vel ex libro apocrypho constitutionum Clementis, vel ex Actis infra indicandis, ad implendam lacunam, ut paulo ante prodieram in notis chronologicis, tum ad numerum Anastasii, tum ad catalogum. Cotelerius expungendam illam judicat tanquam commentum, et eximendam, licet a carminibus poetæ latentis sub nomine Tertulliani, tum a Beda, Adone, aliisque memoretur. Litem non moveo de veritate libri hujus *Hermetis secundi*, ad ætatem Pii pertinentis, aut de visione et mandato angeli: quam litem judico minime necessariam ad historiam pontificiam, aut decreti Paschalis, Victoris ætate minime dubii. Satis est adnotasse Bibliothecarium, in produenda hac narratione secutum fuisse auctoritatem duplicis catalogi vetustioris, tum integri sub Felice quarto, tum interpolati in lacunis Liberianis, et fortasse auctorem Vitæ et Actorum S. Prudentianæ virginis, de quo paulo infra dicendum erit. Iidem catalogi vocant Hermetem illum *Fraterem Pii*, ad quem Baronius refert (anno 159, n. 8) libellum de gestis sanctæ Præxedis virginis ipsiusque fratrum, ut putat, Navii ac Timothei: quos alii excludunt a gentilitia stirpe tum Pii, tum Præxedis. Post hujusmodi virorum sententias quid observaverim ex antiquis monumentis istius ætatis, non erit absonum hic memorare: ut his quoque inspectis, lectoris animus instructor sit ad eligendam eam quæ probabilior illi visa fuerit sententiam.

Hac igitur ætate comperio, *Hermæ et Hermetis* cognomen satis frequens assumptum tum a Romanis civibus, tum ab eorumdem libertis. Ut enim omitam duos a Paulo apostolo nominatos eodem versiculo 14, cap. xvi Epistolæ ad Romanos *Herman*, et *Hermen*, et *Hermetem* præfectum sive Urbis, sive legionis, aut copiis militaribus, Babbinæ patrem, de quo supra pag. 82, in notis hist. ad S. Alexandrum, quatuor hic memorabo ex inscriptionibus istius ætatis de qua agimus, pertinentes ad gentem Corneliam: ad quam Pudentem quoque referri, hospitem apostolorum in vico Patricio, ejusque vel filias, vel nepotes Præxedem et Pudentianam (quarum domi ecclesiam Pius consecravit hoc in numero memoratam) D probabile admodum esse dixi, quod hic confirmandum promisi. Tres itaque L. Cornelios Lucii libertos exhibet marmor Capitolinum inter vicomagistros Urbis incisum, L. Ceionio Commodo Sex. Veturano Civica Pompeiano cos., quorum postremus cognomento Hermes magistrum exercuit in vico Censoris regione 14, apud Gruterum fol. 251, et pertinet ad annum Christi 146. Lucium Cornelium Hermetem, et C. Cornelium Hermetem nominat alia marmorea inscriptio, tres ante annos egesta ante portam Capenam prope arcum Claudii: quam eo lubentius hic proferam, quo evidenter testimonium continet ætatis, de qua nunc agimus, pontificatus Pii per consulatum anni 141 Ser. Salvidieni Orfati cui collegam tribuit M. Peducaum Priscinum, indicatum etiam in pluribus fuliginis a Fabretto editis; licet inscriptio apud Gruterum pag. 182, n. 4, collegam illi Priscino tribuat T. Hoenium Severum, fortasse suspectum. Inscriptio talis est:

LENTVLO. ET CORVINO
MESSALA. COS.

QVI HOC MONIMENTVM AEDIFICAVERVNT CUM VSTRINA

L. MAELIVS. PAPIA. ET. MAELLA. HILARA. ET. PROCIVS. SVRVVS. ET. M. CAESENIVS. ET. FVRIVS
EYCCONIVS. HOC. MONIMENTVM. LIBERTIS. LIBERTABVS. VT. DE. NOMINE. NON. KXEAT

ITA. QVI. TESTAMENTO. SCRIPTI. FVERINT

SER. SALVIDIENO. ORFITO. M. PEDVCACEO. PRISCINO. COS.

IS LIBERTI LIBERTORVM. AD. QVOS EA. RES. PERTINEBAT. HOC MONIMENTVM. NEGLEGENTIAE

CVRATVM. POST. MVLTIS. ANNIS. RESTITERVNT LOLLIA. APRILIS. EMIT. DE. L. CORNELIO

L. MAELIVS. SUCCESSVS. LICTOR. DECVM HERMETE. PORTIONE. EJVS

L. MAELIVS. VITALIS * RIALIS P. CORNELIVS. HERMES. ADL.

L. FVRIVS JANVARIVS. M. LOLLIVS. EST MAELIA SYNTYCHE

L. OFILLIVS. AGATHO. ADL. CHVS. EMIT. DE ROCIA FORTVNATA

TI. CLAVDIVS. POLLIO. ADL. L. MAELIO SVC ACILIA SATVRNINA

CESSO. PORTIONE EIVS MANLIA RESTITVTA

L. FLAVIO. SILVANO. POLLIONE, VERRVCOSO COS. ARIA. EMPTA. DE. L. OCTAVIO

SPENDONTE. QVAE EST. CONTRA EVM MONIMENTVM. QVAE APPELLATVR. VETVRIANA. ET

CAECILIANA. LONGA. P. XXXII. IN AGRO. P. XXIII. S. L. MAELIVS. SVCCESVS QVI CVM ALIA

SYNTYCHEN. MATRE SVA. SEMISSE. PORTIONEM. HABEBAT. HVIVS. ARIAE. PERAEQVAVIT

CVM SOCIIIS SVIS VT OMNIBVS COMMVNIS SET. HIS. QVI. S. S. LIBERTIS. LIBERTABVSQ

POSTERISQ EORVM. ITA QVI TESTAMENTO SCRIPTI FVERINT.

us Cornelius Hermes portionem hujus moni- ad se pertinentem vendidit Lollia Aprilis. Et is Cornelius Hermes recensetur inter allectos pes jurium ejusdem monumenti; quod proximo intelligimus Corneliorum sepulcris, via inter primum ac secundum ab Urbe lapidem atis a Cicerone, ut supra dixeram ex in- aereæ *Cæcilianæ* huic monumento acqui- Nam et Cæciliorum sepulcra, et fundos areæ nomen) circa secundum ab Urbe la- via Appia fuisse testatur sepulcrum Cæci- etellæ Q. Cæciliæ Cretici filia hodie super- a cæmeterium S. Cæcilie ac suorum, pars ni Callisti etiam dicitur ad S. Sebastianum, conjectura non rejicienda esse videtur, quæ in iorum fundis prima Christianorum cæmeteria indicat: ut ii qui viventibus apostolis hospiti- a Urbe aperuerant ad vicum Patritium, et pro- um *Corneliorum*, in domo Pudentis, seu titulo entianæ, et Pastoris, ubi vetus inscriptio as- ur *Cornelie* Pudentianæ supra edita fol. 41, mortuis conditorium, ac cæmeterium parave- a fundis domesticis. Quare et cæmeterium llæ via Salaria non est ab hoc censu eximen- cum Priscilla mater Pudentis fuerit Vide um ad ann. 44, num. 64 et ad 59, num. 48, . 8, et Aringium Romæ subterr. tom. II, . cap. 28, et Acta (ibidem producta) ejus qui ntonino vixit; et via Salaria in suo cæmete- diderit Pudentiana Praxedem sororem apud i Pudentem multo antequam alia Priscilla ter- risti sæculo, rogatu beati Marcelli papæ, aliud erium Priscillæ pariter dictum eadem via Sa- Christianis aperiret. Quin etiam Vaticanas s, ac cæmeterium, ubi S. Petrus, et proximi pontifices primum reconditi fundamenta hujus æm jecerunt, a *Corneliorum* fundis non distare dum est, non modo quia *Cornelie* portæ, ac jacent (ut in notis ad descriptionem topogra- a cæmeteriorum SS. martyrum prope Urbem 'rolegomena observabam), sed etiam quia met antiquarii, præter sepulcra *Corneliorum* via inter primum ac secundum lapidem a Tullio 'ata, spectatum quoque fuisse non longe a a Vaticana alterum sepulcrum *Cornelie* gen- er molem Adriani et basilicam: quod sut ad S. Mariæ Transpontinæ antequam ab o papa VI dirueretur (ut plures antiquarii 'ardinum memorant lib. VII, cap. 43, pag. 491 'ditronis) excitatum in morem pyramidis tan- gnificentia, ut ab aliquibus vulgo haberetur pulcro Africani: de quo tamen constat ex M. conditum fuisse in priori illo *Corneliorum* pia, ubi et Ennium poetam recipi jusserat ho- causa. Quare tum via Appia ad S. Sebastianum,

tum via Triumphali et Cornelia apud S. Petrum pa- tuisse primis pontificibus Romanis ac fidelibus, et martyribus cæmeteria in fundis *Cornelie* gentis exca- vata ita mihi persuasum est, ut hoc etiam nomine putem tribui B. Cornelio papæ (infra num. 22) quod reportari curaverit corpus apostolorum principis ad cæmeterium Vaticanum ex catacumbis cæmeterii Callisti, ubi aliquando jacuerat. Si enim, utriusque fundi proprietas vel ad eundem Cornelium papam, vel ad agnatos gentis suæ pertineret, poterat istutius ossa legere beatissimi decessoris, in inferre, seu restituere conditorio cui maluisset. Cum inviolabilis hospitii jura considero, tam sancte a divino præceptore suis apostolis commendata, dum juberet, ut semel recepti transire nollent de domo in domum, sed in eadem domo manerent (*Luc. x*) a S. Ambrosio ita diligenter expensa lib. VI in cap. IX et X *Lucæ*, quæ nobis Ecclesia quotannis legenda tradit intra hebdomadam Pentecostes; et expendo officiorum genus omne a primis fidelibus erga apostolos exercitum, facultates eorum pedibus oblatas, Cornelium centurionem iidem pedibus advolutum, et rogantem cum omnibus domesticis suis, ut apud se Petrus maneret dum Cæsareæ versaretur; ac Pudentis domum, et vicum Patricium, et *Corneliorum* Romæ similiter habitum apostolorum, hospitium, et seminarium, ut ita dicam, priorum pontificum, sicuti Cleto *Æmiliani* filio de vico Patricio *Cornelie* gentis agnationem non deesse indicavi pag. 36, cui Clementis domum, et originem satis proximam ibi indicabam; cum hæc inquam universa considero, et comparo cum Justinii hospitio prope Thermas Novati, hoc est Pudentis, et *Corneliorum*, et cum monumentis eorumdem *Corneliorum* prope antiquiora fidelium cæmeteria; temperare vix possum, quin concludam, primitias gentium in *Cornelio* Centurione dedicatas, et addictas vicario Christi Petro excipiendum tum Cæsare, tum Romæ, tam sancta hospitii jura cum ipso, et successoribus contraxisse, ut ne mortui quidem hospitis hanc tesseram hospitalis oblitii fuerint: præsertim cum Petrus sponderet fidelibus in secunda Epistola, paulo ante martyrium suum in Urbe data, se operam daturum ut frequenter haberet etiam post obitum suum eos, quos adeo impense in Christo dilexerat tabernaculo corporis nondum deposito. Præter hæc judicia constantis officii et hospitalis a *Cornelie* gentis viris exercitæ tum in Palæstina, tum in Urbe erga principem apostolorum et primos fideles, non nihil adjuvant conjecturam etiam cognomina *Hermetis*, et *Hermæ*, perinde frequentia primo, ac secundo sæculo in *Corneliorum* gente, ac in Romanis fidelibus, præsertim in cognatione conjunctis cum pontificibus in Urbe natis. Indicant enim ea cognomenta non semel communicata consanguineis, vel clientibus, aut hospitibus, aut libertis, quamdam necessitudinis conjunctionem, ut pridem adnotarunt tum antiquarii,

tum historici. Videndus ea de re card. Baronius ad annum 35, num. 40, et seqq., imo S. Hieronymus, ita statuens de cognomine Pauli ab Apostolo gentium assumpto, posteaquam Evangelium annuntiaverat proconsuli Sergio Paulo, quemadmodum etiam nomina gentilitia benevolentiae causa videmus communicata ab ipsis imperatoribus eadem ferme ætate: nam Titus Josephum Judæorum historicum, quem bello cæperat Hierosolymitano, Flavii nomine decoravit, ut ipse narrat in libro de vita sua. Hermetis igitur nomen si per catalogos tribuitur eidem fratri Pii papæ, quem Pastorem quoque appellatum ferunt, et Presbyterum tituli Pudentis et Pudentianæ a Pio dedicati in Thermis Novati vico Patricio, tot indicis referto gentis Corneliæ, potuit indicationem ostendere hospitalis benevolentiae, et officii ejusdem gentis erga pontificem dedicantem, ejusque agnatos et affines. Verum de his satis; cum hæc quæ Bibliothecarius enuntiat de Hermetis libro, et de agnationis nexu cum Pio, in Liberiano catalogo minime scripta videantur ab auctore, sed lacunæ superinducta ab ætatis sequioris amanuensi, et probabili admodum conjectura petita fuerint, vel ab apocrypho libro Constitutionum apostolicarum Clementi asserto, vel a documentis non indicatis in Catalogo Liberiano, aut in Feliciano aut in Libro Pontificali.

Linæ 40 et 43. — Hic ex rogatu beatæ Praxedis dedicavit ecclesiam Thermas Novati in vico Patricio, in honorem sororis suæ sanctæ Potentianæ, etc. Imo et fontem baptismi, etc. Complura documenta dedicationis istius tituli ante reliquos hoc honore donati legitimis apud Baronium et Panvinium. Hic in opusculo de septem Urbis ecclesiis, ille in Annalibus ad annum 459 et 462, recensuerunt tum ex codicibus, tum ex monumentis in titulo ipso conspicuis, inscriptionum, musivorum, et picturarum complura testimonia: Ex codicibus cardinalis Baronius selegit epistolæ ultro citroque datas, tum a pontifice Pio ad Justinum Viennensem, tum a Pastore presbytero ad Timotheum collegam, hujusque responsa. Verum in litteris ad Justum Viennensem, licet ab archivo Ecclesiæ Viennensis dicantur subministratæ, et a Bivio editæ fuerint cum conciliis, et a card. Bona indicatæ Rerum liturgicarum lib. 1, cap. 3, hodie produci diffiulter possunt tanquam germanæ; cum in illis Pius inducatur memorans inter Romanæ Ecclesiæ presbyteros Eleutherium, qui sub Aniceto Pii successore diaconi officio fungebatur, teste Hegesippo, ejusdem Aniceti hospite in urbe Roma. Ab hac nota dissensionis ab historia Hegesippi habentur immunes epistolæ Pastoris ad Timotheum, et Timothei ad Pastorem, relatæ a card. Baronio ad annum 459, quæ continentur in Actis seu in Vita SS. virginum Praxedis et Pudentianæ, vetustis in exemplaribus membranaceis custodita non uno ab archivo. Quin etiam in codice hujusmodi asservato in basilica Liberiana, præfatio, ab Auctore Vitæ præmissa, indicat collectam fuisse agenuinis documentis. Asserit enim, se dubitantem num Vitas prædicatorum virginum scribendas susciperet, quas a venerabili viro Pastore presbytero acceperat editas, et viderat circumferri, confirmatum fuisse in consilio scribendi, propterea quod deprehendisset, lucubrationem Vitarum ejusmodi, quæ Pastoris nomine vulgata fuerat, contextam fuisse posteriori ætate: ut ostendebat exordium, desumptum ex prologo Passionis sancti Chrysogoni. Quare cum auctor iste accuratum se ostenderit in collatione, et comparatione documentorum, unde suam colligebat historiam, non temere rejiciendum est inter substatæ fidei scriptores, aut alienæ imposturæ asseclas; nisi certa contra rerum gestarum fidem demonstraret assertio. Quam is vero sibi constans, et veracibus documentis consona habita sint Acta illa, seu Vitæ tum a priscis scriptoribus, tum a recentibus, colligi potest ex iis quæ Florentinus exhibuit ad vetus Martyrologium Kal. Augusti Exercit. 11 observans eadem Acta secutos Adonem, Notke-

rum, Petrum de Natalibus, et in compendium relegisse quorum et ipse producit numerum integrum pagin. 703, quam nec apud Surium prostare, nec alibi se visam memorat. Legitur autem in nostro etiam codice Liberiano iisdem sententiis expressa, sed verbis paulo diversis, ut plane constet, Florentinii exemplar reddere Acta, quæ nomine Pastoris edita circumferebantur, nostrum vero Liberianum exprimere acta ab anonymo illo conscripta, qui Pastori ascriptam lucubrationem contulerat cum textu passionis sancti Chrysogoni, unde proœmium desumptum fuisse compererat. Dabo igitur numerum illum ex nostro exemplari Liberiano ita interpunctum:

Gloriosæ itaque virgines Praxedis et Pudentianæ post patris obitum in domo propria cœnantes. piisque operibus studiose, ac sollicitè insistentes, cæperunt omne patrimonium suum vendere et Christi pauperibus erogare. Et communicato cum viro Dei Pastore consilio, hoc Christi virgines statuerunt, ut fontem in titulo supradicto construerent, in quo adveniente solemnitate Paschali, quotquot in communi familia gentiles essent per ministros Catholice Fidei fierent Christiani. Quod cum sancto Pio primæ sedis episcopo retulissent. magno gavisus est gaudio, adeo ut non solum hoc fieri hortaretur, verum etiam eundem fontem suis ipse manibus designaret. Quo Deo auxiliante perfecto, convocaverunt sanctæ virgines Praxedis et Pudentianæ suam familiam universam tam de Urbe quam de suburbanis possessionibus, quæ sibi a parentibus relicta fuerant etc. et in die sancto Paschæ baptizati sunt promiscui sexus numero nonaginta sex in titulo supradicto.

His autem tali ordine consummatis, cœperunt Christiani agere in eodem titulo solennes celebresque conventus, et ibidem ymnis, ac laudibus vacare diebus, et noctibus, ita ut magna multitudo gentilium eorum ritu delectata, legibus, et superstitionibus patriis derelictis, ad fidem se converteret Christi. Super qua re facta est suggestio ab ethnicis Antonino Vero, quem scilicet Antoninus Pius vicesimo secundo imperii sui anno moriens, successorem reliquerat. Qui mox tale contra Christianos promulgavit edictum, ut eis sufficeret in suis habitaculis vivere, nulla communione sæculi hominibus jungerentur, nulla eis esset emendi, vel vendendi licentia, neque thermis publicis uterentur, sed sola essent habitatione contenti, etc.

Prosequitur narrans, post annum alterum et dimidium beatam Pudentianam virginem Christi migrasse ad Dominum, ejusque corpus primum domi curatam in eodem titulo per dies 28, deinde sepultum in cœmeterio Priscillæ apud patrem suum Pudentem, via Salaria. Ad hæc Praxedis in titulo, frequens orabat cum B. pontifice Pio, ac Novato, viro illustri, et germano Timothei presbyteri Romani. Contigit Novatum intra biennium vita fungii, acborum suorum heredem scribere fratrem suum Timotheum, et virginem Praxedem: quorum assensu communi oblata Timothei thermæ cesserunt in titulum, memoria Praxedis ornatum, et dedicatum ab eodem pontifice.

Et rogavit beatum Pium episcopum (virgo Praxedis) ut thermas Novati, quæ jam in usu non erant ecclesiam dedicaret, etc. et placuit sancto Pio episcopo, et dedicavit ecclesiam Thermas Novati, a nomine beatæ Praxedis virginis, quam et titulum constituit in urbe Roma, in vico qui appellatur Laticia. In quo et baptisterium consecravit sub die tertii Idus Maias. Quo etiam tempore constituit beatus Pius episcopus, ut sanctum Pascha die tantum Dominico celebraretur, cum usque ad tempus illud plerisque aliis celebraretur diebus. Eo autem gubernante Ecclesiam, Hermes librum conscripsit in quo continetur, quod angelus Domini sibi in habitu pastoris apparuit, præcipiens quod omnibus divulgaret, ut deinceps Pascha die tantum Dominico celebraretur. Post mensis autem duos obiit beatus Pius, et sepultus est in Vaticano, juxta corpus beati Petri apostoli quinto Idus

Julias, cum gubernasset Ecclesiam annis undecim, A mensibus quatuor, diebus viginti uno.

Recte igitur colligit Florentinius ex hac narratione, aliisque antea præmissis in notis ad numeros beati Petri et Lini, hospitium principis apostolorum apud Pudentem, et in proxima crepidine collis Exquilini, mansione equitum Prætorianorum, fuisse in causa ut primi Romanæ Ecclesiæ tituli hic dedicarentur, et post incendia aut eversiones, et persecutiones ibidem repararentur, ubi præsentia apostolorum Petri et Pauli jecerat auspicio fundamenta Urbis sacerdotalis. Observare etiam possumus, ordinem gestorum hinc talem colligi: ut primo Pudentis domus, quæ Petrum sub Caio et Claudio exceperat, circa postremum utriusque apostoli adventum in Urbem, Christianorum conventui dicata fuerit: mox in divisione titulorum, mandato apostolorum principis ab Evaristo peracta, tituli Romani honore sit decorata: tum etiam amplioribus spatiis adaucta, et fontis baptismi accessione et consecratione nobilitata, quando sub Pio offerentibus sanctis virginibus Pudentiana et Praxedæ ad solemniorum illius sacramenti ritum in Paschate peragendum, qui paulo ante constitutus a Telesphoro in proxim deducebatur, 96 domesticis virginum accedentibus ad Christi gratiam in sacro fonte percipiendam. Subinde Novato ad Deum recepto⁴ Timothei quoque thermas ad similem usum oblatas (fortasse, ut in uno fonte mulieres, in alio viri separatim in aquam descenderent baptizandi) alterius tituli proximi beatæ Praxedis nomine ibidem aperiendi, ac dedicandi occasionem præbuisse, post primam illam dedicationem tituli ac fontis antiquioris in domo Pudentis nomine Pudentianæ virginis, seu Pastoris presbyteri nuncupati.

Unum est, quod in Actis emendandum censeo; pertinet autem ad chronologiam. Video auctorem istius Vitæ, qui profitetur in præfatione se ad scribendum serius contulisse post acta martyris Chrysogoni vulgata (qui fuerat Christi confessor cum martyre Anastasia initio quarti seculi) occasionem turbandæ chronologiæ arripere ex nomine Antonini Veri, hoc est Marci Aurelii, quod substituit loco Antonini Pii tunc imperantis, et L. Verum filium Ælii Veri cum Marco Aurelio uxoris suæ fratris filio pariter adoptato in familiam (qui et Verus dictus est, et tribunitiæ potestatis annos 45 cum patre Cæsar exegit), ad successionem imperii allegendis. Neque enim aliter Pii pontificis ætas ac gesta cum hisce Antoninis convenirent: cum supra ostenderit, beatum Pium ex consulibus Rufino et Quadrato anni 142 ad annum solidum 149, Orfito et Prisco coss. pontificem Romanum fuisse; Antoninus vero Pius Adriano decedenti successerit anno 138, Camerino et Nigro coss., et moriens anno 164, duos adoptivos filios Marcum et Lucium Verum ejusdem anni consules habuerit successores, cum annum quartum, et vicesimum tribunitiæ potestatis inchoasset in nummis signatum, et imperii tertium ac vigesimum age. et: ut proinde in vigesimo secundo vitiata non cesserit. Confirmavit auctorem Vitæ in vitiata chronologia permutatio epocharum inter duos pontifices Pium et Anicetum, ab Optato Milevitano inducta, quam ipse sequitur, cum annos 11, menses 4, dies 20 tribuat Pio, quos ostendi pertinere ad Anicetum successorem, juxta ordinem ab Irenæo et Hegesippo æqualibus scriptoribus traditum.

Temporum serie ita restituta. consequitur ut Pius papa cum vita cederet anno 150 (Antonino imperatore nonum imperii sui annum agente, et Cæsare Marco Aurelio Vero tribunitiæ potestatis annum 5 inchoante), bimestri spatia dedicatione tituli sanctæ Praxedis, ac Thermarum Novati, ut acta ista recensent; per octo annos antecedentes quibus in pontificatu vixit, potuerit, et fontem, et titulum sanctæ Pudentianæ consecrare ante Pascha anni 145 (Adriano jam septennio prius vita functo ad d. vi Idus Junii, dum proxime completurus sui regiminis

annum 21, Antonino Pio Marci, et Lucii Veri parenti adoptivo imperium reliquit) ut eadem acta significant, quæ annos quinque numerant a dedicatione tituli, et fontis S. Pudentianæ ad dedicationem thermarum Timothei, et obitum Pii papæ I. Pacata enim tempora Antonini Pii felicem illum Ecclesiæ statum in Urbem, et in provincias intulerant, quem Justinus martyr æqualis eorumdem temporum, et proximus ab eo Tertullianus in Apolog. c. 6. et Lucius Cæcilius in libro de Mortibus persecutorum meritis laudibus prosequantur, dum narrat Ecclesiam ita restitutam floridius enituisse, « ut manus suas in orientem, occidentemque porrexerit; ut jam nullus esset terrarum angulus tam remotus, quem religio Dei non penetrasset. »

Biennio post mortem beati Pii acta recensita commemorant virginis Praxedis migrationem e vita: quæ proinde incidit in annum æræ Christianæ 152. In hunc annum ab Actis indicatum si referatur, non est cur miremur, patrem illius Pudentem potuisse a Paulo apostolo baptizari, et Petrum domi suæ hospitem habere. Nam Quadratus apud Eusebium Hist. Eccl. lib. iv, cap. 3, in Apologia, quam obtulit Adriano tunc imperanti, diserte affirmat, nonnullos eorum, qui a Christo Domino sanati fuerant, aut ad vitam revocati, ad sua usque tempora superfuisse: quæ rerum potente Adriano distabant annis saltem 88 ab anno Passionis Dominicæ, supra constituto æræ communis 28. Annus vero 152, postremus vitæ Praxedis, ab anno 65 quem apostolorum martyrio signatum vidimus Nerva et Vestino coss. tantumdem elongabatur: quinquennio ab eo minus mors Pudentianæ: multo autem proximior erat terminus vitæ Pudentis, cui utraque filia diu superstes ab Actis proditit, antequam earumdem rogatu fontem baptismi iisdem in ædibus Pius dedicaret circa annum 145, uti ex Actis collegimus. Quare si ad imperium Adriani vegeta ætate pervenit Quadratus, qui cum curatis a Christo Domino ante annos ferme nongenta consueverat; ad imperium Antonini, qui Adriano post annos 21 sui regiminis successit, superesse profecto poterant filia Pudentis, minori temporis intervallo dissita a morte apostolorum, quæ totis 37 annis Christi mortem consequebatur: et Pudens ipse in paterna domo apostolorum hospitio dignata potuit a Paulo baptizari, et vitam producere per annos circiter 75 ad Antonini Pii exordia. Huic epochæ astipulatur velus pictura pone absidem tituli S. Pudentianæ adhuc superstes in sacello inter ruinas Thermarum domus ejusdem aperto ad usum baptismi fidelium in ipsa fontis dedicatione sub Pio, imo etiam ab apostolis Petro et Paulo, eidem usui deputato ut constans traditio fert, ibidem expressa duplici versiculo picturam explicante: cujus de antiquitate Ciampinus disserens in explicatione duplicis sarcophagi Christianum baptismi ritum exprimentis, autumat ultra sæculum decimum Christi extendendam, licet carmina rhythmum Leoninum expriment.

D Sunt vero hujusmodi:

Paulus nascentes plebis natusque Pudentem
Auxit mactatos hic vivo fonte renatos.

Sunt autem multo vetustiora monumenta quæ antiquissimi hujusce tituli ac fontis apostolicam plane originem comprobent, et celebrem dedicationem sub Pio rogatu sanctarum virginum Praxedis et Pudentianæ, quando Pastori presbytero assignabatur: unde nomina obtinuit promiscua tituli Pudentis, Pudentianæ, et Pastoris. Ut enim transiliam Bedæ, Usuardi, Adonis, aliorumque Martyrologia, utpote ex Actis deprompta, quæ jam protulimus; subscriptiones presbyterorum hujusce tituli, Romanis in conciliis a quinto sæculo præservatæ, eandem originem et nomenclaturam demonstrant. Ita subscribunt gestis synodalibus sub Symmacho papa. *Asterius presbyter tituli sancti Pudentis. Justinus presbyter tituli sancti Pudentis.* In veteri epigraphæ

marmoris insculpta sub Gregorio VII, quæ adhuc visitur, et refertur ab Ab. Piazza in Hierarch Card pag. 494, dicitur nomine Pastoris insignita. In Stationum elenchis, et in libro Ordinis Romani dicitur sanctæ *Pudentianæ*: quemadmodum in musivo absidis vetustissimo, Siricii ætate constructo et renovato per Adrianum primum; in quo tituli historia, origo, situs cum perspicitur. inter potiora documenta rerum hactenus indicatarum cum Baronio ac Panvino referri debet. Licet vero in nova structura æræ principis ejusdem musivi operis pars inferior sit occultata, ea tamen superest quæ imagines et symbola ad tituli historiam pertinentia declarat.

Visitur ergo prospectus vici Patricii antiquæ Urbis in eodem expressus ad radices Viminælis et Exquilini collis: ut ostendit substructio, ibidem delineata, et prægrandibus saxis quadrilateris collem præcingens: cujus præcinctionis vestigia spectari adhuc possunt tendentibus a titulo S. Pudentianæ per latus Viminælis ad proximum titulum S. Laurentii in Panisperna. non penitus disjecta sinistrorsum in via Sixtina. Substructioni incumbunt magna utrinque ædificia, non penitus disjecta scilicet unde vico nomen derivatum est, quando Servius Tullius, tradente Festo, « jussit patricios sub Exquilis hic habitare, ut si quid novi molirentur, e locis superioribus opprimerentur. » Magnificentiam structurarum hoc in vico et in musivo apparentium comprobatur etiam vetus inscriptio, quam Gruterus retulit clxxxiii, 9, et Ugonius aliique memorant repertam in hoc eodem titulo sanctæ Pudentianæ, dum Card. Cajetanus splendidum illud sacellum construeret, inter elegantiora urbis numeratum:

..... S. VAL. MESSALA V. C. PRAEFECTVS VRBI
BI SPLENDOREM PVBLICVM IN VICO PATRICIO
VICTORIAE ET FIERI ET ORNARI PROCVRABIT.

Hæc inter magnifica ædificia erectum visitur salutare crucis signum, indicans titulum Pudentis: sub quo Christus Dominus insidet sellæ, velis de more constrate, veluti in throno, et apertum librum sustinet manu, in quo leguntur litteræ *Dominus conservator ecclesiæ Pudentianæ*. Hinc inscriptioni respondebat altera epigraphe Siricii papæ, relata in Appendice Gruteriana fol. mclxxii, 7, a Florentinio in vet. Martyrologio ad diem 26 Novembris, aliisque.

Siricus pia nunc persolvit munera sanctis.

Gratia quo major si bona martyribus.

Omnipotens DEUS HUNC CONSERVET TEMPORE MULTO
Mœnia sanctorum qui nova restituit.

Ejusdem Siricii reparatoris nomen palmaribus litteris insculptum marmoreis tabulis hodie superest, olim præcingentibus *Ambones*, seu pulpita duolapidea ex antiqui ædificii marmoribus fabrefacta, ut Panvinius memorat (de septem Urbis Eccl. pag. 266) salvo Siricio episcopo ecclesiæ sanctæ. Conservat etiam proximum marmor nomen *Leopardi* presbyteri, ejus scilicet quem Siricii successor post Anastasium Innocentius Mediolanum misit, ut legatione sedis apostolicæ fungeretur una cum Crescente et Maximo ad concilium ibidem indictum in causa Joviniani, cum litteris ad beatum Ambrosium datis, ubi fratrem et compresbyterum suum appellat *Leopardam*. Eodem nempe, sive titulari, sive præposito fabricæ, usus est Siricus in curanda sacra hujus ædis reparatione, et ornatu, cum exemplo decessorum absidem decoraret musivi hujus operis additamento. Sedit igitur Christo Domino, et conservatorem se pollicenti ecclesiæ *Pudentianæ*, decem viri, tunica, et pallio amicti, hinc inde assident: quorum qui proxime Redemptoris lateri adherent ex subscriptis nominibus *Petrus* et *Paulus* esse deprehenduntur. Illa enim nomina in exemplo musivi expressa, antequam novis ornatibus aræ maximæ additis (annis circiter abhinc 60) occultarentur, delineari diligenter curavit eques Cassianus a

A Puteo ad fidem prototypi. et compegit cum cæteris sacra antiquitatis monumentis in pretiosa illa volumina, quibus hodie nobilitatur Albana bibliotheca. Suberat etiam symbolum agni nimbo coronati, et columbæ cælo in eum illabentis, descriptum ante annos 120, etiam a Paulo de Angelis in ms. de Titulis presbyterorum Urbis in archivo Liberiano: ut Christo Domino sanctificatum baptismum denotaret per gratiam sancti Spiritus, super eum in Jordane simili specie advolantis, quam in sacramento hic administrando largitur. Octo autem viri apostolico more tunicati et palliati, quos alii ad cæteros apostolos referunt, licet numerum exacte non impleant, retulit fortasse auctor musivi ad octo proximos Petri successores qui a Lino ad Telesphorum numerantur, et a Pudente in vita superstite excipiebantur domi ad sacra mysteria, et fidelium synaxes celebrandas. Cum enim Acta superiorum producta ejusdem mortem indicent diu ante annum Christi 145, Hygini exitum videtur ea mors prævenisse: nec propterea cum cæteris ante Pudentem cælo receptis præsulibus illius imago, qui nonus fuit ab apostolis, in titulo Pudentis exprimebatur. Petrum et Paulum coronant laurea duæ virgines velatæ Praxedes et Pudentiana, singulæ singulis astantes, tum officioso ejusmodi honore hospites coronandi apud veteres pridem recepto, tum a Christianis adhibito erga imagines Christi Domini, ejusdem sanctorum, ut vitrei orbiculi in martyrum cæmeteriis reperti, eorumque icones ibidem depictæ, et in cryptis fidelium apud Severanum et Bosium spectandæ luculenter ostendunt: ex quo Apostolos a militari more metaphoram repetens, scripserat, repositam sibi a Domino esse coronam justitiæ. Videndus ea de re præ cæteris consultissimus antiquitatum illustrator Philippus senator Bonarroti in expositione tabularum 45 et sequentium laudati operis de vitreis orbiculis et figuris, quæ in cæmeteriis SS. martyrum apud Urbem effodiuntur. Emblemata et figuras musivi, absidem in titulo ornantis, complent quatuor animalia in Apocalypsi descripta, et symbola evangelistarum præferentia, quæ in plerisque musivis et picturis veteris Ecclesiæ, Romæ præsertim, conspiciuntur.

Illis itaque documentis hospitii apostolorum apud Pudentem, et frequentati hujus tituli a Christianorum cœtibus etiam ante Pium, multo autem celebrius post fontem rite ab eo dedicatum, confirmantur catalogorum, et Anastasii assertiones de Thermis Novati in ecclesiis conversis a Pio in vico Patricii rogatu Praxedis in honorem sororis suæ Pudentianæ, et de fontis sacri dedicatione ad solemnes baptismi ritus ibidem administrandos Paschatis die appetente, postquam Telesphorus paulo ante ordinaverat in Quadragesimæ septem hebdomadibus ritus eosdem, a Tertulliano indicatos, quos ætas posterior nomine *scrutiniorum* recensuit in libris Ritualibus.

D Duas observationes liceat mihi addere ex hisce ritualibus libris Ordinis Romani, quæ hactenus narrata de hoc titulo, et baptismo solemniori Paschatis in eodem peracto non parum illustrant. Primum quod observandum propono illud est, *scrutiniorum* exordium peti postridie ejus diei, quo statio ad titulum Pudentis, seu S. Pudentianæ, Feria 3 hebdomadæ post tertiam Dominicam Quadragesimæ uti olim ætate Magni Gregorii stationum ejusmodi restitutionis celebrabatur, ita per annos mille ac centum a Magno Gregorio numeratos nostra quoque ætate celebratur, basilicæ Liberianæ clero cum litania et solemniter procedente: ut scilicet supplicante clero ad Pudentis titulum, ubi sollemnis ille ritus a Pio pontifice juxta Telesphori leges peragebatur, norma quædam sancte peragendi mysteria ab exemplis, et memoria apostolorum hospitium, ac successorum, baptismi grati in hic administratum, repeteretur. Alterum observandum est occursus notarii regiona-

rii in die sancto Paschatis Romano pontifici i ex Lateranensi ad Liberianam basilicam equitanti ad sacrificium Deo de more offerendum, ut annuntiaret numerum baptizatorum nocte præcedenti in sancta Maria. Ordo Romanus antiquissimus inter editos a R. P. Mabillonio Musæi Italici tomo II, ita annuntiandum præscribit :

« Die autem Resurrectionis Dominicæ, procedente eo (Romano pontifice) ad sanctam Mariam, notarius regionarius stat in loco qui dicitur Merolanas (*locus est in monte Exquilino haud procul a basilica sanctæ Mariæ Majoris, ubi ecclesia sancti Mathæi, quæ dicitur ad Merolanas, ut recte notat Mabillonius*) et salutatio pontifice dicit: *In nomine Domini nostri Jesu Christi baptizati sunt hesternæ nocte in sancta Dei genitricis Mariæ infantes masculi numero tanti, feminæ tantæ.* Respondet pontifex: *Deo gratias.* » Cum pontifici e Lateranensi patriarchio discedenti aliorum urbis fontium baptismata non referrentur, sed solius Liberiani fontis, (qui a constructa basilica intermedius inter titulos sibi adhærentes Praxedis et Pudentianæ illorum vetustiorum vices quodammodo gerebat) fecunditas in Christo enuntiaretur; vix aliam ritus ejusmodi causam suspicari possumus, quam ut antiq(uam) illam originem testaretur solemnis baptismi Paschalis, in proximo Pudentis titulo a primitiva Ecclesia celebrati. Ut enim SS. apostoli, et Pius, ita Urbanus I, in pictura pone absidem vetustissima ibi expressus cum Tiburtio et Valeriano, necnon Stephanus pariter I, ibidem in Paschate baptizare consuevit, ut lectiones hujus Ecclesiæ propriæ referunt in festo translationis SS. Virginum. Qua etiam de causa constitutum puto, ut missa pontificalis, ac statio eandem Dominica Resurrectionis celebraretur in memorata basilica Liberiana potius quam in Lateranensi, aut Vaticana. Prævaluit enim memoria pontificis Pii, Paschalem solemnitate celebrantis ad Pudentis titulum, et ibidem edicentis, ne extra diem Dominicam a fidelibus perageretur, atque ita pertrahentis non modo ad exemplum, sed etiam ad locum ab apostolis frequentatum, suos successores, ut auctoritas legis etiam conspectu hospitii, Petro fundatori Romanæ Ecclesiæ oblata, redderetur illustrior.

His obiter observatis, confirmari non leviter puto assertam a Bibliothecario fontis ac tituli dedicationem per pontificem Pium rogatu familiæ Pudentis, occasione Paschalis baptismi solemniter peragendi in vicu Patricio, ubi Petrus et Paulus hospites utrumque collem Exquilinum ac Viminalem catechesi et baptismo nobiliores reddiderant, quam olim Servius Tullius patriciorum sede ibidem constituta. Universa enim documenta conspirant, in catalogis, in codicibus, in musivis, picturis et inscriptionibus circa hunc titulum, et ipso in titulo consignata: quibus etiam accedit Justini martyris, horum temporum æqualis, responsio ad præfectum Urbi, designans locum hospitii sui ad has easdem thermas Timothei, Christianorum conventibus ita celebratas, uti omnes historiæ ecclesiasticæ cultores concordi suffragio discernunt, actorum præsertim veterum ductu, quæ recitavimus.

Quod si nonnulla in actis chronologica errata esse emendanda monuimus, quæ profecta videbantur ex homonymia *Antoninorum* minus caute confusa a scriptore, duplici saltem sæculo ab iis elongata, mirum id videri non debet, cum scriptores, cæteroque præstantes diligentia accuratæ laude in vestigandis documentis rerum quas enarrabant, humanum aliquid passi fuerint, lapsu fortasse memoriæ nimium de se fidens, etiam in iis quæ putaverant sibi explorata. Exemplum dabo in accurato ac celebri scriptore Florentino, qui in notis ad diem Kal. Aug., multiplici eruditione et quidem solida refertis, agens de utroque titulo Pudentianæ et Praxedis hæc in Exquilis et Carinis, illa in Viminalis collis

A radicibus de vetustate inter se penes scriptores certant. Titulum Pastris ad thermas Novati, seu S. Pudentianæ templum tanquam vetustiore præfert Baronius tam in notationibus quam in Annalibus, et antiquiorem omnibus Urbis ecclesiis prædicat Panvinus de VII Ecclesiis, cap. ult.; qui etiam testatur a majoribus traditum ibi in sacello musivi operis D. Petro primum Romæ incruentum sacrificium fuisse oblatum. Verum in ecclesia S. Praxedis non modo alta e ligneum ad modum arcæ ad dexteram intrantibus ostenditur, in quo idem apostolorum princeps missam celebravit, sed ad lævam in armorea prostat epigraphe, quæ ejusdem supra reliquas ecclesias vetustatem affirmet: *In hac ecclesiarum Urbis vetustissima olim domo S. Pudentis senatoris, patris SS. Novati, et Timothei, et SS. Pudentianæ et Praxedis virginum, fuit SS. apostolorum Petri et Pauli hospitium primum ad martyrum et Christianorum baptismum, et ad missas sacramque synaxim. Sub altari jacent tria millia corpora SS. martyrum, et copiosus sanctorum sanguis.* » etc.

Cum hæc legissem tam asseveranter prolata a celebri auctore, fateor me diffidisse de proprio experimento, quod ceperam, per annos ferme quadraginta ex quo Urbem incolo, per duodecim vero proxime elapsos in Liberiana basilica canonicus, utriusque titulo basilicæ adhærenti, eorumque sacris antiquitatibus inspectandis non semel immoratus. Nunquam mihi contigerat in titulo beatae Praxedis de altari ligneo ac de epigraphe quidpiam audire; sed utrumque illud in beatae Pudentianæ titulo sæpe a me spectatum ac lectum memineram. Attamen consului religiosissimos viros Vallobrosiani ordinis monachos, S. Praxedis accolas, eosque interrogavi num inter sacra lipsana ligneum altare beati Petri, num inter ecclesiæ illius monumenta indicatam a Florentino inscriptionem asservarent? Nihil ejusmodi apud se asservatum respondent. In alteram autem ædem ac titulum S. Pudentianæ ingredientibus parte læva inscriptio illa Latine incisa, dextrorsum vero Italice reddita, oculis omnium patet; et sub mensa altaris, beati Petri nomine nuncupati in sacello erecto, ad lævam pariter adorantium ante aram maximam, tabula ligneæ recondita est, qua usum ferunt eundem apostolorum principem, dum sacris operaretur in eadem Pudentis domo.

Hæc autem haberi nolim eo animo a me prolata, ut viri de sacra historia optime meriti allucinationem suggillum, sed ut exemplo adeo illustri confirmem etiam cordatis viris ac diligentibus ætatis nostræ quandoque contigisse ut humanum aliquid paterentur, dum memoriæ suæ aut alienæ nimium fidens, negligerent Romanæ Ecclesiæ monumenta suismet oculis usurpare, aut iterato conspectu explorare, quando de eisdem Romanæ Ecclesiæ monumentis scribendi curam suscipiunt. Nostro proinde jure facere videmur si quid asserimus sæpe subjectum oculis et examini, de monumentis superstitibus apud basilicas ac titulos, quos ab annis fere quadraginta frequentamus. Hæc diuturna mora frui si potuissent tum veteres pontificie seriei et chronologiæ descriptores in basilicis patriarchalibus, tum actorum breviores aut paraphrastæ veteres in archiva raptim admissi, non dubito quin purgatiores catalogos et acta defæcatoria fuerint posteris relicturi. Quod igitur illi præstare prohibiti sunt necessitate compulsi celeris ad suos reversionis, aut impotentia in Urbem redeundi, liceat nobis supplere in Urbe nutritis, et in Romanæ Ecclesiæ complexu per plures annorum decades circa martyrum cryptas, veteres titulos et basilicas circumductis. Liceat optime parenti nostræ hanc vicem obsequentis et grati animi contestari, ut quicquid illa præservat ad veritatis historicæ documentum, id negligentia nostra non occultetur, et liberetur studio quo fieri possit maximo ab interspersis improvide nævis per scriptores aut ætatis minus cultæ, aut hinc elongatos.

Locus admonet ut occasione actorum et Vitæ, de qua loquimur, SS. virginum Praxedis et Pudentianæ propositum describentis, qua se in professione castitatis Deo obstrinxerant, et locum depositionis quem obtinuerant apud parentes in cœmeterio Priscillæ via Salaria, inseramus hisce notis picturam veterem ab Aringhio et Bosio repertam in eodem cœmeterio, ac descriptam et explicatam Romæ Subterraneæ tomo II, pag. 395. Illustrat enim non mediocriter priorum pontificum ritus in velandis virginibus, quæ perpetuam castitatem Deo vovissent: et eorundem pontificum sedem, aut cathedram, vestesque ac tonsuræ consuetudinem exhibent; perinde conspiciendam in illorum imaginibus ad basilicam S. Pauli cæterisque in visis antiquissimis huic picture plane conformem. Reservatis autem suo loco iis quæ pertinent ad vestes ac tonsuram pontificum, hic per stringam ea quæ spectant ad virgines velandas in amplexando instituto Deo dicatæ virginitatis. Quibus id verbi aptius exprimam quam relatis ab Aringhio in ejusdem picture explanatione? Sunt autem ea quæ sequuntur.

Præmemorata autem imago (si quis rem probe discutiat) Praxedem, aut Pudentianam ejus sororem præsefert, quæ ambæ illibato animi candore, firmoque mentis proposito suam Christo virginitatem devoverunt. Verum ut altius rem expendendo, ipsum lector veritatis tramitem assequatur: contemplanda ibidem oculis intuentium subjicitur mulier stans, velamen quoddam manu gestans, cui pontifex (ipse forte beatus Pius papa) throno receptus manum imponit; juxta quem presbyter quidem erecto item corpore capimur, Pastor videlicet, si ita nobis interpretari fas est.

B. PIO papæ I, in Pontificia sede constituto, s. stitu S. PRAEDES, aut PUDENTIANA, Virginitatem Deo vovens, et sacrum velamen suscipiens, adstante Presbytero PASTORE. (Ex Pict. Vet. in Cœmet. Priscillæ ab Aringh., t. II, p. 305, Romæ Subt., edita et explicata

Promiseram in notis ad Clementem me hic redditurum ea quæ dicenda erant de perpetuæ virginitatis votivo instituto catholica in Ecclesia a piis virginibus suscepto circa nostræ religionis exordia: quod ab hac ætate de qua agimus alienum esse commentum sunt hujus consilii evangelici non æqui æstimatores: qui proinde negabant Clementi papæ velatam fuisse

A virginem Domitillam. Leopardus presbyter, cujus nomen incisum videmus sub Siricio papa in hoc titulo S. Pudentianæ, legatus ab eodem pontifice missus in causa Joviniani, hæretica perfidia retrahentis ancillæ Dei ab hoc sancto proposito, et Virgini virginum exemplari ejusque asserilis per summam injuriam infensi, eoque nomine damnati tum a summo pontifice, tum a legatis in concilio, ut synodales litteræ ad Siricium testantur, auspicio suo facit, ut contra negantes honorem hujusmodi professionis sæculo apostolicorum virorum, hunc tueamur.

Consilium evangelicum id esse, a Christo Domino insinuatum fidelibus perfectioris vitæ studiosis Apostolus docet aperte in I ad Corinthios, cap. vii: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis; et I ad Tim. i: Adolescentiores viduas devota, etc.; cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Consilium Domini probant loca a SS. Patribus et conciliis producta et explicata, præsertim dictum illud Matthæi xix: *Sunt eunuchi qui se castraverunt propter regnum colorum:* quod Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Epiphanius illustrant luculenter: adeo ut de sensu et consensu Patrum nec ipsi negare possint hæretici, ut Bellarminus ostendit lib. xi de Monachis, cap. 27. De praxi autem istius consilii in utriusque sexus fidelibus sanctis cum Christo Domino versatis, nempe beatissima Virgine ejus matre, S. Joanne Baptista, apostolis aliisque eorundem exemplo excitatis, ad perfectionem constanti professione tum istius consilii,

tum voluntariæ paupertatis et obedientiæ, Patrum vox una est et conciliorum; licet hæretici, qui Ecclesiam audire detrectant, ut privato spiritu superbiæ suæ Scripturas divinas pervertant, et accommodent suis voluptatibus, in aliorum luce misere cæcutiant. Plerique tamen illorum negare non audent, sub finem secundi sæculi, et sub initium tertii constare per litteras Cypriani, necnon ex Tertulliani aliorumque scriptis de virginum dedicatione; adeo ut intra limites primi a Christo sæculi, aut paulo ultra medietatem secundi contineant suas negationes. Quibus cum opposueris Essenos in Syria, Marci discipulos in Ægypto, ejusdem professionis asseclas, et insitatores illorum, qui ubique terrarum paulo post propagarunt hanc vitæ rationem, sibi ac cæteris illudunt, pernegantes saltem in sexu muliebri votum castimoniam et morem eam dedicandi solemnem ritu ac ministerio pontificum. Verum et his Hieronymus ostendit Ægypti, ac Syriæ monasteria non virorum modo, sed etiam virginum, ac viduarum, moris antiqui sanctimoniam professæ. « Moris est (inquit in epistola ad Sabinianum) in Ægypti ac Syriæ monasteriis, ut tam virgo, quam vidua, quæ se Deo voverint, et sæculum renuntiantes, omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra apostoli voluntatem incessuras capite, sed ligato pariter ac velato. » Acta nostrarum virginum ac martyrum Ecclesiæ occidentalis prioribus sæculis idem testantur. Et ne quidpiam desit confirmandæ

traditioni, atque exemplo sancti hujus propositi, ac ritus, etiam litterarum in expertis, idem repetunt picture testimonia, a sanctis martyribus in fidelium scriptis expressa: adeo ut commentis hæreticorum perfriata fronte hæc negantium parietes ipsi perspicua affirmatione respondeant. Nec sane pluribus opus erat ad facti evidentiam fidelibus tum temporis memorandam, etiamsi rudes litterarum et in experti

fuisent ; cum plane nossent, etiam Vestalibus suis A
ethnicorum pontifices flammeum velum contradere
consvessisse : cum castimonie virginalis professio
honoranda videretur etiam iis, qui perfectioris vitæ
studio tenerentur, ad quam rationis lumine, licet
evangelica fide nondum adancto, creperæ tamen
lucis quodam fulgore perstricti disponebantur, ut
longa enumeratione erudite probat Hieronymus
littera contra Jovinianum. Quandiu igitur suam
Theclam Iconii cum Paulo celebrabant, et Hierapoli-
tani cum Polycrate duas virgines Philippi filias
apud Eusebium lib. III, cap. 21, Aquileienses Doro-
theam, Euphemiam et Erasmam ; nos vero apud
confessionem beati Petri virginem Petronillam ; in
conspectu Anxuritani littoris contra insulas Pontias
Domitillam, Eusebio pariter notam cum socia Theo-
dora ; in Viminali et Exquilino colle Praxedem ac
Pudentianam ; in Aventino, ac Cælio Balbinam, ac
Theodoram, illustres titulis, memoriis, sepulcris,
non carebimus exemplis Deo dicatæ virginitatis pri-
mo et altero Christi sæculo. probatis per tot genuina
documenta, quoties postmodum inclarescunt etiam
ætates consecutæ per Cæciliam, Eugeniam, Agnetem,
Susannam, Anastasiam, Bibianam. Neque enim di-
verso Evangelio, quod gerebant in pectore, usæ sunt
istæ in dedicatione suæ castitatis, ac utebantur prio-
res illæ, quarum exemplis et vestigiis secundæ insi-
stebant, et quarum sepulcris adolvebantur. Ex
quo Salvator noster in cruce pendens, ac sanguinem
fundens stantem sub cruce virginem Matrem pon-
tificia veluti aspersione iterum dedicavit in exemplar
virginum, et virgini discipulo commendavit, atque
hunc ipsum virginitatis honore præ cæteris sibi dile-
ctum filium adoptionis virgini Matri substituit,
utriusque exemplo tot virgines succreverunt, quot
ille in Apocalypsi se vidisse commemorat circa
Agnem in monte Sion, qui cum mulieribus non
sunt coincinati ; virgines enim sunt, et sequuntur
Agnem quocunque ierit, empti ex hominibus primi-
tiæ Deo et Agno. Si quis in tanta luce Scriptu-
rarum, et exemplorum non videt gemello veluti
partu editas fidem Christianam, et vocationem ad
evangelicæ virginitatis consilium consecrandum ab
iis, qui perfectioris vitæ studio tenerentur, aures
quoque obturabit Hieronymo diserte loquenti contra
inimicum ejusmodi consilii Jovinianum lib. I : « Grandis
fidei est, grandisque virtutis Dei templum
esse purissimum, totum se holocaustum offerre
Domino, et juxta eundem Apostolum esse san-
ctum corpore et spiritu. Hi sunt eunuchi, qui se
lignum aridum ob sterilitatem putantes audiunt per
Isaiam quod pro filiis et filiabus locum in cælis ha-
bent paratum. Horum typus est Abdemelech eunuchus
in Hieremia, et spado ille reginæ Candaces in
Actis apostolorum, qui ob robur fidei viri nomen
obtinuit. Ad hos, et Clemens, successor apostoli
Petri, cujus Paulus apostolus meminit, scribit epis-
tolas : omnemque pene sermonem suum de virgini-
tatis puritate contexuit ; et deinceps multi apostolici,
et martyres, et illustres tam sanctitate quam elo-
quentia viri, quos ex propriis scriptis nosse perfa-
cile est. » Hactenus Hieronymus, qui omnium ferme
Ecclesiarum Orientis et Occidentis conspectu, et
experimento edoctus traditiones quas acceperat con-
tinerent fluentes ab apostolica ad suam ætatem per-
duxit, et comprobavit.

Nos interim in Pudentis, seu Pudentianæ titulo,
per Pium dicato, et in cæmeteris, Priscillæ, ubi
posita fuit cum virgine sorore, ac parentibus sacra
virgo, perfrui mur conspectu documentorum, his pic-
turis ac musivis expresso, tum in velandæ virginis
ritu, quem exhibet pictura cæmeterii ; tum in ge-
stando hujusmodi amictu, et velo in conventu præ-
sertim Ecclesie, quod a musivario utriusque virginis
capiti decenter et constanter aptatum intuemur in
earumdem imaginibus, expressis in abside tituli, or-
nata per Siricium, et reparata per Adrianum.

CIA'ONII.

Linea 5 — *Ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.* Dum de die Paschatis quæstio agitare-
tur in Asia, Hermes, ipsius Pii papæ frater librum
scripsit titulo Pastoris sanctæ Romanæ Ecclesie
presbyteri, alterius fratris sui, in quo refert, ange-
lum pastoris persona indutum eti præcepisse, ut
omnibus persuaderet, festum Paschatis die Domini-
co celebrandum fore. quod in eo Christus Dominus
a mortuis surrexisset. Quod et fecit. Qua causa mo-
tus Pius papa cum primum congregato sacerdotum
in Urbe concilio, decreto sanxit ut resurrectio Do-
mini die, qui Dominicus dicitur, celebraretur. Quod
postea ab ejus successoribus Romanis pontificibus
confirmatum est. Vide notas sequentes Pagii.

PAGII.

Linea 5. — *Ut sanctum Pascha die Dominico cele-
braretur.* Verior enim et magis recepta est prior sen-
tentia, cui, præter auctores laudatos, astipulantur
Hegesippus, qui sub eodem Aniceto Romam venit,
duo Nicephori, ac demum tam Latini quam Græci
recentiores omnes. Huic pontifici tribuitur decretum
de celebrando Paschate die Dominico ; sed episto-
lam decretalem Pii, ex qua id conjicitur sei suppo-
sitam conveniunt omnes eruditi. Præterea licet de-
cretum illud a Pio editum esset legatur in Chronico
Eusebii his verbis : « Sanctum est a Pio, ut Resur-
rectio Dominica, die Dominica celebraretur, quod a
pluribus postea pontificibus confirmatum est ; » Ar-
naldus tamen Pontacus in notis testatur, illa verba
non reperiri in mss. codicibus Chronici Eusebii,
ideoque ex eo penitus delenda ; cum præsertim ex
ipsomet Eusebio lib. v Hist. ecclesiast., cap. 23,
constet tale decretum, de celebrando Paschate die
Dominica, ab apostolis sanctum fuisse. Quare Jose-
phus Scaliger, in nova editione Chronici Eusebii ex
eo verba illa expunxit.

Sed exstat apud Gratianum cap. de Consecratione,
dist 2, decretum Pii papæ *de penitentia ejus, cujus
negligentia de sanguine Domini aliquid stillat.* Illud
autem tale est : « Si per negligentiam aliquid de
sanguine Domini stillaverit in terram, lingua lam-
batur, tabula radatur ; si non fuerit tabula, ut non
conculcetur, locus corrodatur, et igne consumatur,
et cinis intra altare recondatur, et sacerdos qua-
draginta diebus pœniteat. Si vero super altare stilla-
verit calix, sorbeat minister stillam, et tribus die-
bus pœniteat. Si super linteam altaris, et ad aliud
stilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si usque
ad tertium, novem diebus pœniteat. Si usque ad
quartum, viginti diebus pœniteat, et linteamina, quæ
tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice
superposito, et aqua ablutiois sumatur, et juxta
altare recondatur. » Ex hoc et aliis decretis de ritu,
et modo culpas in sacramentum Eucharistiæ com-
missas expiandi, et supplendi defectus in ipso sacri-
ficio occurrentes, ostendit Edmundus Martene lib. I
de Antiquis Ecclesie Ritibus, cap. 5, art 5, quanta
reverentia erga sacram eucharistiam veteres duce-
rentur, quam reverentiam recte scribit non infimum
tenere locum debere inter varia rationum momenta,
quibus realis in Eucharistia Christi præsentia com-
probari potest. Si enim, inquit, ex Tertulliano, lib.
de Corona militis, cap. 3, Christiani suo tempore
anxie patiebantur, si quid ex Eucharistia in terram
decideret : et ex Origene homilia 13 in Exodum,
reos se esse credebant, et recte credebant fideles,
si quando id per negligentiam accidisset ; quæ tan-
dem tantæ anxietatis causa ? quæ culpa, quod cri-
men reos constitueret, et recte constitueret ? si præ-
ter panem et vinum, meramque figuram aliud nihil
agnovissent in sacramento. Aliud ergo, et illud mag-
num aliquid credebant : et quid illud ? Nisi realis
in Eucharistia Christi præsentia.

SOMMIER.

Linea 7. — *Et constitutum de Ecclesia fecit.* Per hæc pontificum tempora, quorum nuper meminimus post Telesphorum, undique pullularunt hæretici. « Eousque cum Ecclesiæ tanquam clarissima lumina (ait Eusebius lib. iv, cap. 7, *Hist.*) suum splendorem per totum terrarum orbem diffudissent, et fides in servatorem ac Dominum nostrum Jesum Christum in universo hominum genere magnopere vigeret; diabolus osor probitatis, veritatis inimicus, et humanæ salutis semper hostis infensissimus, omnes suas machinas et fallacias contra totam Ecclesiam versans, sicut jam pridem externis persecutionum procellis, et impetu adversus eam dimicarent; sic tum quidem ab illis viis interclusis, viris perditis, et plenis præstigiatorum usus alio insidiarum genere oppugnare, omnesque vias excogitare studuit, quibus his præstigiatores, et homines frandulenti illam ipsam nostræ religionis appellationem callide præferentes non modo fideles præcipitent, sed etiam fidei ignaros, rudesque, ab aditu, qui ad salutare Dei Verbum patebat, penitus averterent. » Per provincias audacter disseminabant errore suos; at Romam si accederent, ab hujus Ecclesiæ communionem separatos se videri cum nollent, doctrinam suam palliabant ac dissimulabant, non nisi remotis arbitris eandem latenter insusurrantes. Sin vero detegerentur, exomologesim se facere ac retractare simulabant. Verum iterata cespitatio in eisdem erroribus quos paulo ante damnaverant, cum illos proderet relapsos, pontificum judicio condemnabantur et pellebantur ab Ecclesia.

Quæ Romæ reddebantur judicia, sequebantur passim provinciæ. Montanistæ cum hujusmodi simulationibus pacis litteras, et communionis a Romana sede subripuissent, recepti fuerant ab Asiaticorum et Phrygum Ecclesiis. Verum fraude eorundem hæreticorum detecta pacis litteræ jam emissæ

A revocatæ sunt. Testimonium reddit rei gestæ ex illorum gregalibus Tertullianus adversus Praxeam sub initium.

Ad confundendos in provinciis hæreticos et schismaticos, confugiebatur ad sanctam Petri sedem, tanquam ad sequestrem atque custodem doctrinæ. Persuasio enim communis, teste Irenæo, jam tum vigeat, eandem, quæ ab apostolis erat in Ecclesia traditionem, et veritatis præconiationem hic præservari sua nativa puritate præditam, et ad ætates omnes transmitti per successionem pontificum. Notum enim erat, a Christo Domino hanc sedem constitutam fuisse, ut esset visibilis demonstratio, unicum vigere in Ecclesia fidem, et unicum regulam morum. « Romæ fundatæ Ecclesiæ fidem, et traditionem indicantes confundimus, etc. Hac ordinatione, et successione, ea quæ est ab apostolis in Ecclesia traditio et veritatis præconiatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, unam, et eandem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab apostolis usque nunc sit conservata, et tradita in veritate. » S. Irenæus *adv. hæres.* lib. III, cap. 3. Ille ex antiquis Patribus, qui hæc perscripsit, legationem obiverat ad Romanam sedem nomine Ecclesiæ Lugdunensis, cujus tunc erat presbyter. Eusebius affirmat (lib. v *Hist.*, cap. 3): « *idcirco ablegatum a Lugdunensibus fuisse ad Eleutherum Romanum pontificem, quem vehementer rogabant, ut pax et concordia in Ecclesiis constabiliretur:* » in quibus novatores schismata, et turbas concitaverant. Addit S. Hieronymus, a martyribus ablegatum, consulendi causa super difficilibus quæstionibus. (*Hieron., de Script. Eccles. in Irenæo.*)

Hæc nempe testimonia invicte demonstrant, Petri sedem a primis hisce temporibus Ecclesiæ habitam fuisse tanquam hæresum exterminatricem. *Confundimus malam sententiam:* et tanquam arbitram pacis Ecclesiæ: *Pax, et concordia in Ecclesiis constitueretur.*

XIII. SANCTUS SOTER

ANNO CHRISTI 175, M AURELII. IMP. 13.

13 Soter, natione Campanus, ex patre Concordio, de civitate Fundis, sedit annos novem, menses tres ^a Fuit autem temporibus Severi a consulatu Rustici et Aquilini usque ad Cetegum et Clarum ^b. Hic ^c. constituit ut nulla monacha pallam sacratam contingeret, nec incensum poneret in sancta Ecclesia. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem: presbyteros octo ^d, diaconos novem, episcopos per diversa loca numero undecim. Qui etiam sepultus est in cæmeterio Calixti via Appia, x Kalend. Maii, et cessavit episcopatus dies viginti duos ^e.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Ex editione Schelestratii.

Soter annis novem mensibus tribus. Fuit temporibus.....

Notæ Schelestratii ad catalogum Liberianum in Sotere.

Lacuna antiquioris catalogi in Sotere suppleri posset ex ms. Cæsareo, in quo habetur: *Tempore Antonini et Commodi, a consulatu Veri et Hercenniani usque Paterno et Brudua.* Verum vitio librarii consulatus hic aliunde in ms. irrepsit.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, ann. 4, minus d. 42. ^b B. M. Aur. a coss. Aur. Severi II et Cl. Pompeiani, usque ad Commodum et Quintillum. ^c Vide Bar. an. 179 in fin ^d CB, 48. ^e CB, 44.

Lectio catalogi Liberiani, suppletis lucunis restituenda ex antea deductis in Aniceto.

Soter ann. IX, m. III, d. XXI, fuit temporibus Marci Antonini et Veri, a consulatu Rustici et Aquilini usque Claro et Cethego.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 43, lin. 2, a. 45. A. lin. 7, AB, 44. A, dies 24.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 2, mens. 3, dies 24, F, a tempore S. lin. 5, presb. 48; Maz. 49, diac. 9. M. 49, lin. 6, loca 44. lin. 7, dies 24.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, mens. 6, di. 24. lin. 5, ordin. 6. lin. 7, d. 24.

A

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 2, Vatic. Reg. et Florentini duo, menses 6, dies 24. lin. 3, Florent. secund. Vat. et Reg., nullus monachus. lin. 4, Reg. nisi lin. 5, Cass. et Flor. duo, ordin. quinque. lin. 7, Flor. secund., Junias.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, poneret in sanctam Ecclesiam.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 3. — *Hic constituit ut nulla monacha, etc.* Legunt tres mss. codices, ut nullus monachus. Verum monachæ lectio retinenda, quam auctor ex secundo catalogo desumpsit, et codex Palatino-Vaticanus sæculo VIII conscriptus servat. Notandum autem Soteris temporibus monachas fuisse, sive illæ fuerint, quæ in monasteriis simul, et in communi vivebant sub aliqua matre, quarum mentionem facit D. Optatus Milevitanus, qui eas tempore Donatistarum in Africa fuisse affirmat, sive sint virgines Deo sacratæ, quæ in parentum domibus habitabant, et cum reliquo populo ad ecclesiam accedebant, propioremq; ad sacrum Nema locum habebant, ut monachi quoque, de quibus loquitur Dionysius libro de Hierarchia ecclesiastica.

ALTASERRÆ.

Linea 3. — *Hic constituit ut nulla monacha pallam sacratam contingeret, nec incensum poneret in sancta Ecclesia.* Soteris decretum est, ne sanctimonialis sacra vasa, vel sacram pallam altaris contingat, vel incensum adoleat circa altaria, can. *Sacratas*, 23 dist. Idem decretum repetitum a Bonifacio I ex Anastas. in ejus Vita.

BINII ET LABBEI.

(Ex Bin.) Linea 4. — *Soter. Afflictarum Ecclesiarum solatium, pauperum et egentium, teste Dionysio Alexandrino, magnus remunerator.*

Linea 3. — *Hic constituit ut nulla monacha pallam sacratam contingeret.* Non tantum monachæ, sed etiam diaconissæ, aliisque laicis, et quibusdam etiam clericis sacrorum vasorum, et corporalis contactus est interdictus. Probabile est hujus constitutionis editæ causam fuisse, quod ex Montani secta, ut docet Baron. ann. 473, feminæ se sacris immiscebant.

(Ex Labb.) Linea 6. — *In cæmeterio... juxta corpus beati Petri C. H.*

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Soteris epocha satis certa redditur documentis superius productis, tum in serie chronologica pontificum Romanorum. inter Prolegomena, tum in notis chronologicis ad Hyginum, Pium et Anicetum. Horum summa est. Consules anni 474, Severus II et Herennianus, attributi ab omnibus catalogis et codicibus integris initio Eleutheri successoris, ostendunt paschale tempus circa finem Aprilis, ab Ascensione Domini ejusdem anni. esse illi tribuendum. Soteri autem, martyrium adepti 22 Aprilis. consules anni superioris, Cethegus et Clarus, recte assignantur, tanquam postremi. Concordia codicum et picturatum S. Pauli in numerandis annis IX mensibus III die-

B bus XXI, sedis beati Soteris tanta est, quantam ostendunt monumenta recensita in Prolegomenis, qua major exspectari vix potest: nam in duobus vel tribus exemplis, quæ juxta catalogum Felicis quarti ex III, mensibus VI reddiderunt, facile arguitur amanuensis negligentiam id peccasse, ut, duabus unitatibus quæ præcedunt paulisper inclinatis, expresserit siglam quinquarii V. Retrocedentes itaque ex die martyrii 22 Aprilis anni 474, per annos solidos IX, menses III, dies XXI, assequimur initium sedis Soteris, figendum ipsis Kalendis Januarii initio anni 462, Rustico et Aquilino procedentibus ad consulatum. Sive Soter ea die fuerit ordinatus episcopus, in quam incidebat Circumcisio Domini et octava Nativitatis ejusdem; sive Dominica præcedenti, postrema Decembris; perspicuum est vicinias Kalendas Januarii civili more (quem nunc etiam sequimur in annis Nativitatis Christi, consignandis) inchoasse æram assumpti a Sotere pontificatus.

C Vacaverit itaque sedes ante electionem Soteris ex die martyrii Aniceti, quam constituimus anno 464, die 47 Aprilis, ad finem ejusdem anni, duobus Augustis consulibus.

D Dilatæ electionis causam suspicari facile possumus ex antea narratis ad Pium et Anicetum in notis historicis, necnon ex chronologicis ad Hyginum, ubi hæc retulimus. Marcion hæresiarcha, vacante apostolica sede post obitum Hygini Romam veniens, et spe dejectus tum communionis obtinendæ a presbyterio Romano, per quod repulsus fuerat, tum primæ sedis assequendæ, cui inhierat, minas intentavit æterni schismatis a se inferendi. Licet vero post vacationis spatium trimestre jam cerneret electum Pium Hygini successorem, audaciæ tamen suæ tenacior multos a fide catholica suum in errore pertraxit; tum in Pontum rediens omnia susdeque vertit, neque interea destitit suos in Urbe assecas atque emissarios subinde incitare ac fovere: quorum tamen plurimos S. Polycarpus in Urbem veniens sub Aniceto revocavit ad fidem, ut in superiori numero memoravi ex Eusebii Historia et ex Patribus tunc Romæ versatis. Mirum non est si, post discas sum Polycarpi ab Urbe abeunte e vita Aniceto animos iterum resumpsit Marcion æterni schismatis, quod ante minatus fuerat, pro viribus excitandi. Marcionistas enim et Valentinos ab eadem schola profectos diu superfuisse satis superque ostendit scribens sequenti sæculo Tertullianus; qui initio libri adversus Valentinos dicit *frequentissimum inter hæreticos illorum collegium, quia plurimum ex apostatis veritatis.* Occurrendum itaque erat artibus, insidiis ac violentiæ tam efferati hominis, qui ingenio poterat et eloquio, totque ejus gregalium, nihil pensi habentium humana omnia ac divina miscere, ut solent animi (quod Tertullianus de Valentino monuit)

pro primatu exciti præsumptione ultionis accendi.

Occasionem quoque turbamur contra pacem Ecclesiae auxit mors Antonini Pii, vita functi ante Nonas Martii eodem anno 161, quo Anicetus sequenti mense supplicio addictus fidem sanguine consignavit. Colligere siquidem possumus ex ejus martyrio ethnicae superstitionis ministros ac sectatores, post obitum mitissimi principis Antonini, a quo cohiberi et prohiberi assueverant, praesertim post decennium imperii sui, ne Christianos insectarentur, liberam criminandi facultatem sub novis principibus Marco et Lucio Vero exercere voluisse, deferendo, et impietatis crimen (ut ipsi jactabant) objiciendo, ac legum Romanarum praesidium contra nos implorando a magistratibus. Epistola ad commune concilium Asiae scripta a M. Aurelio tunc imperante, et per Eusebium inserta lib. iv, cap. 43, historiae, statuens mitiora de Christianis judicia fieri (licet eandem perperam ascribat Eusebio Antonino Pio, ut evidenter ostendit Valesius ex titulis, ac numero xv tribunitiae potestatis, conjuncto cum tertio consulatu, qui tituli ac numeri Marco filio aptantur, non patri Pio, nameranti tribunitiam potestatem xv imo et septem praecedentes, cum consulatu quarto, ipsa, inquam, epistola indicat persecutionem in Asia jam pridem excitatam contra Christianos, et pluribus in provinciis ab earumdem rectoribus, nec penitus desiisse aliquot saltem locales persecuciones sub Pio parente, easque invaluisse recentius sub Augustis fratribus, etiam si litterae supponantur datae tribunitiae potestatis anno xv, qui Marco Aurelio labebatur ex die v Kal. Martii anni 164, diebus undecim ante obitum Pii, ad v Kal. Martii anni 161. Verum ex titulo *Armeniacy*, Marco Aurelio in litteris iisdem attributo (quem non assumpsit nisi triennio post, victo per Cassium Vologese, qui Armeniam occupaverat, ut nummi et inscriptiones docent), serius datam fuisse epistolam, et trib. post. xxv potius quam xv signatam arguimus numero sequenti. In hac igitur epistola, sive data in trib. post. xv. sive serius affirmat primum imperator, *plures rectores provinciarum divo parenti suo* antea scripsisse de Christianis qui deferrentur, et ad necem postularentur, quid esset statuendum. Deinde addit: *sed et multi ad me de illis retulerunt, quibus ego patris mei constitutionem secutus respondi.* Constitutio Antonini Pii parentis sui fuerat: *Ejusmodi homines Christianos nulla poena afficiendos esse, nisi forte contra studium imperii Romani aliquid moliri videantur.* Indulgentiam Antonini patris frustabantur ethnici tanquam temporariam, ejusque cum morte sublatam) cum a Marco successore multi adhuc quaererent delationes admitti contra Christianos. Confirmationis vero paterni rescripti qualis usus vel abusus fuerit tam apud rectores provinciarum quam apud magistratus urbanos et senatum, demonstrant martyria tum Justini, causam capitis in senatu dicentis, et illustre martyrium consecuti intra quinquennium imperii duorum fratrum Augustorum, sub praefecto Urbis Q. Junio Rustico (quod martyrium referunt passim historici Ecclesiae vel ad annum 163 vel ad 165 aerae Christi); *tum gravissimi persecutionum motus, qui Asiam concusserunt*, eodem Eusebio tradente cap. 43 et 44, quando decedenti Pio M. Aurelius Verus, qui etiam Antoninus dictus est, ejus filius cum Lucio fratre successit, qua tempestate cum gravissimi persecutionum motus Asiam concussissent, Polycarpus vitam martyrio terminavit. Ubi mirari necesse est, ita abreptum fuisse ab Eutychanis rationibus Pearsonium, ut illarum aequandarum gratia cum Vita Aniceti, vicennio solido praeverte. it aeram passionis S. Polycarpi, ab Eusebio relatum in chronico ad annum septimum M. Aurelii, Eusebianae tamen epochae plerique eruditi acquiescunt, etiam perspectis dissertationibus Pearsonii ac Dodwelli contra Valesium: ac praeter ceteris doctus P. Ruinartius in Actis martyrum de Polycarpo n. 6,

A pag. 26, ubi ad annum '66 probabilis refert ejus passionem post complures auctores a se productos et collatos. Longum esset universa perpendere, quae illis in dissertationibus plurima cum eruditione afferuntur, praesertim de die martyrii, ex Actis incidente in magnum sabbatum, ac in diem 26 Martii, necnon de anno quo proconsul L. Stadius Quadratus Asiae praerat, in editione Latina eorumdem Actorum nominatus, qui consul fuerat anno 142, sub Pio. Alii tamen malunt alium Statium Quadratum intelligi oportere, patrem, aut patruum T. Numidii Quadrati, qui consul processit anno 167 cum L. Vero Augusto III, dum ex eorumdem placito patruus proconsul Asiam administraret hoc eodem anno 167, et plura de illo legi posse apud Cl. le Moine in Prologomenis ad varia sacra admonet Relandus in Fastis. Quod autem attinet ad diem martyrii pariendam cum 26 Martii, et magno Sabbato, fatetur Pearsonius cap. 29, dissert. 2 n. 3, duos illos characteres diei in Actis recensitos optime convenire etiam anno Domini 158, Antonini Pii 22, a quo tamen excludit gesta martyrii, cum asserat jungi minime posse eodem anno cum Statio Quadrato proconsule. At ego nec video cur non potuerit Stadius Quadratus iterum in provinciam mitti proconsul extra sortem; cum P. Aquius Scaura (apud Gruterum 360, n. 3) qui PROCONSVLE. PROVINCIAM. CYPHVM. antea obtinuerat, post modum EX S. C. IN. QVINQVENNIVM. COS. ITERVM. EXTRA. SORTEM. AVCTORITATE. C. CAESARIS. ET. S. C. MISSVS. fuerit AD. COMPONENDVM. STATVM. IN. RELIQVVM. PROVINCIAM. CYPRI. Nec percipio cur anno 164, ad quem libenter referam martyrium Polycarpi ex indicio Eusebii, circa initium imperii duorum fratrum Augustorum Marci et Lucii Veri id memorantis, referri pariter nequeat tum iste proconsulatus Asiae extra sortem Statio Quadrato collatus ad componendum fortassis provinciae statum auctoritate Marci, ejusque provinciae motus subortos cohibendos: tum uterque character lunae Paschalis decimae quartae, eo anno incidentis in diem Sabbati magni, tam ex motibus lunae veris ac mediis, quam ex cyclo Caesaris. Scio eodem anno bissextili Dominicalem litteram B. ex die vi Kal. Martii mutari, in A, eaque de causa diem 26 Martii, quae in anno communi incidisset in Sabbatum, ob intercalationem bissexti pariari eo anno cum Dominica. Verum cum indicatio diei, quae in Graeco textu Actorum signata erat Xanthici, in translatione Latina vitiose conversa demonstraretur tum a Pearsonio, tum a reliquis, quando inscribitur *mense Aprilis, die vii Kal. Maii*, quae reddenda fuisse dicebatur *mense Martio die vii Kal. Aprilis*; cur non poterit ex nostra sententia reddi *mense Martio die viii Kal. Aprilis*? Certe in eam cadit quarta decima dies lunae Paschalis, cujus novilunium tum ex veris motibus, tum ex mediis praecesserat die 12 Martii nondum completa, et recte signabatur ex cyclo Caesaris, per nos explicato ex antiquo marmore D Farnesiano ante annos 49, in libro *de Calendario et Cyclo Caesaris*, die 11 Martii completa. Quare decima quarta dies lunae pariabatur eodem anno cum die xiii Kal. Aprilis, eodemque magno Sabbato Judaeorum, et Asianorum more Paschalis futuro nobis vero, ac caeteris Ecclesiis die Dominica subsequente Christianum Pascha celebraturis.

Caeterum quocunque tandem anno post initium a M. Aurelio imperium cum Lucio fratre censeatur martyrium Polycarpi, sive anno 164, ut ego sentio, sive 166 vel 167, aut 169, ut docti viri a Ruinartio recensiti judicant, certum est in litteris Ecclesiae Smyrnensis, eo de martyrio datis ad Ecclesias Ponti, id legi, nempe sperari jam posse beati Polycarpi martyrio, quasi signaculo quodam impositum esse finem persecutioni. « Scripsimus vobis, fratres, tum de reliquis martyribus, tum de beato Polycarpo, qui martyrio suo veluti signaculo quodam persecutioni finem imposuit. » Praecesserat itaque tum aliorum

martyrium, tum persecutio per illa priora tempora principatus M. Aurelii, quamvis ille patris exempla secutus rectoribus provinciarum scripsisset, « Christianos homines nulla molestia afficiendos esse, nisi forte contra statum imperii aliquid moliri viderentur. » Vigebat enim initiis istius rescripti lex etiam ætate Commodi, uti narat Eusebius: qui tamen ostendit, exceptionem fuisse paratam ad eludendum istius rescripti mitius ingenium etiam in Urbe media, et ab ipso senatu: cum patres conscripti nihil morati edictum Antonini adhuc vigeans, utpote non revocatum, attamen judicarent ex veteri lege, Christianos semel delatos, nisi a proposito suo recederent, nequaquam esse absolvendos ac dimittendos. Quare privati cujusque hominis invidiæ, et odio patebat eorum accusatio, et pœnæ intentatio, ubi semel fuissent in jus vocati: quod loculenter comprobatur illustri exemplo Apollonii, ex senatus sententia capite plexi pro fidei Christianæ assertione, dum adhuc vigeret lex quæ contra delatores Christianorum extrema supplicia decreverat. Præstat integrum Eusebii textum hic reddere lib. v, cap. 21, excerptum ex Actis martyrum a se collatis. « Commodus, inquit, imperium Romanum obtinente, res quidem nostræ in tranquilliori statu versabantur, pace per Dei gratiam cunctas terrarum Ecclesias complexa. Atque interim salutaris Dei sermo ex omni genere hominum quamplurimos ad religiosum summi numinis cultum pertraherebat: adeo ut multi ex iis, qui in urbe Roma genere atque opibus eminebant, simul cum universa domo, ac familia salutem consecuturi accurrerent. Verum infestissimus bonis omnibus dæmon, et suoapte ingenio invidus, istud ferre non potuit. Rursus igitur varias adversus nos machinas commentus armatur. Denique Romæ Apollonium quemdam e numero fidelium, qui in humanioribus litteris, et in philosophia eximius habebatur, in iudicium adduxit, suscitato ei accusatore homine quodam perditissimo, qui ad hujusmodi flagitia idoneus imprimis minister dæmonis videbatur. Sed miser intempestive suscepta accusatione, cum imperatoris edicto capitalis pœna in eos qui talia detulissent esset constituta, confestim fractis cruribus occiditur, Perennæ ejusmodi adversus ipsum sententiam pronuntians. Martyr vero Deo acceptissimus, cum iudex multis eum precibus obsecrasset, petissetque ab illo, uti coram senatu rationem fidei suæ redderet, elegantissima oratione pro defensione fidei suæ coram omnibus pronuntiata, capitali supplicio a senatu damnatus est. Quippe veteri apud eos lege sancitum erat, ut Christiani, qui semel in jus vocati fuerant, nisi a proposito suo discederent, nequaquam dimitterentur. Porro cuncta ab illo in iudicio dicta, et quæcunque Perenni interroganti respondit, et orationem illam, quam pro fidei nostræ defensione in senatu habuit, quisquis nosse voluerit, ex antiquorum martyrum passionibus, a nobis collectis poterit percipere. » Hactenus Eusebius.

Hæc paulo fusius exponenda duxi, tum chronologiæ causa, tum historiæ. Video enim eos, qui de paucitate martyrum pro ingenii sui præjudicata opinione scripserunt, et Romanis pontificibus non secus ac cæteris pluribus per provincias eandem gloriæ coronam primo ac secundo sæculo adimere sunt conati, contra omnium Ecclesiarum documenta, ac traditiones, plerumque niti legibus Antoninorum, mitiora de nobis decernentibus, duriora in delatores nostrorum fratrum. His attamen legibus non revocatis, senatus edicta superiora et producebat, et sequebatur, ubi privatorum artibus iterum sisterentur iudicio illustres etiam Christiani, quales Jus inus et Apollonius: et pœnam capitis de tantis viris sumebat, eodem principe non vetante, qui mitiora pro nostris edicta vulgaverat. Quare has observationes non inutiles fore judicavi ad liberanda, et vindicanda ab injuriis exceptionibus ejusmodi criticorum

A Aniceti, Soterisque tempora, eorumque, et aliorum secundi sæculi pontificum martyria et coronas.

Poterunt etiam inde colligi et confirmari conjecturæ non improbandæ circa sedis Romanæ vacationem ad aliquot menses protractam post Aniceti martyrium eodem anno 161, quo Marcus cum fratre Vero cœperat imperare; cum præter Marcionis asseclas, inducendi schismatis studiosos, quod ille æternum fuerat comminatus huic sanctæ Ecclesiæ per se illatum iri, retardarent designationem successoris turbulenta illa studia ethnicorum, post obitum Antonini Pii ad delationes Christianorum se comparantium. His enim obnoxium præ cæteris futurum noverat Romanus clerus quemcunque expedite elegisset, fervente adhuc cæstro novorum delatorum; paulo autem securius occultatum iri ab ostium audacia, et ab insidiis tutatum iri pontificem, quem collocasset in sede, sedato paulisper impetu conquiritum ad necem Ecclesiarum præsules et doctores.

B Nihil igitur impedit quo minus sequamur ductum catalogorum et aliorum codicum, ac monumentorum quæ supra memoravimus, ad constituentem electionem Soteris Dominici postrema anni 161, ejusque epochæ pontificalis initium desumi colligamus ex Kalendis Januarii anni 162, Rustico et Aquilino consulibus, ibidem perspicue signatis: donec absolutis annis 9, mensibus 3, diebus 21, sui pontificatus, concordii testimonio veterum picturarum, catalogorum, et codicum eidem attributis, martyrium parietur juxta ecclesiasticas tabulas pariter consentientes anno 171, die 12 Aprilis, qua colitur.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 2. — *Fuit temporibus Severi a consulatu Rustici et Aquilini usque ad Cethegum et Clarum. Consulatus uterque recte consignatus demonstrat errorem librarii in substituendo nomine Severi pro Marci et Veri nominibus, quæ distincte expressa leguntur in secundo catalogo ætatis Justiniani, quem catalogum Bibliothecarius excribit.*

C Linea 3. — *Constituit ut nulla monacha pallam sacratam contingeret, nec incensum poneret in sancta Ecclesia.* Indicaveram in notis ad præceptum Apostoli a Lino renovatum de velandis mulieribus in Ecclesia, primam hæresim Simonis, cæterarum antesignani, Selenem circumducentis tanquam suæ mentis Ennoiam, per quam angelos, occasionem dedisse contra eam præmuniendi fideles, ad declarandi aperte in conventu Ecclesiæ, feminas excludi penitus a sacerdotio, idque significari per velamen impositum mulierum capitibus dum orarent, ut intelligerent se esse sub viri potestate; aperto autem capite viris orandum esse ut Christi sacerdotium sibi reservatum recordarentur. Addebam, imitatione Simonis Marcionem hæresiarcham, et Gnosticos istius ætatis de qua loquimur inde arripuisse D (ex Selene, ac Simone) ut complura officia sacerdotalia suis mulierculis communicarent; tantaque arrogantia usurpata fuisse ab ambitiosis eorum feminis hæc ministeria, ut Firmilianus apud sanctum Cyprianum scripserit, constare, quamdam gregalem impiæ factæ eo audaciæ pervenisse, ut « frequenter sanctificare se panem, et Eucharistiam facere simularet, et sacrificium Domino sine sacramento solitæ precationis offerret ». Vigiles Ecclesiæ pastores, quibus in Petri sede ovium pariter et agnorum est cura concredita, nascenti, seu renascenti malo Samaritani Simonis in Marcionis, et sociorum schola præsens remedium opposuerunt, apostolicæ scilicet disciplinæ prima decreta: ut clerici in sortem sacerdotii Christiani a Deo vocati a cæteris discernentur externo quoque capitis signo. Id præstitit Anicetus, Petri tonsuram et Pauli clericis gestandam iterato præcipiens. Successor autem Aniceti Soter curavit renovari leges excludentes cæteros

fideles in sortem Domini non vocatos a contactu sacri ministerii, quas edixerat Sixtus. Sixtina enim lex, quæ vel unice, vel præcipue prospexerat curæ ac diligentiae præstandæ in contractatione sacrorum, ne quidpiam scilicet oblato et consecrati muneris conversique in corpus et sanguinem Domini imprudenter excideret, atque in terram dilaberetur (cui periculo cavebatur reservato contactu vasorum sacri ministerii solis ministris, divina institutione ad sacerdotium vocatis, et ad illud procurandum sedulo pontificum studio exercitis), ut redderetur etiam utilis ad cohibendas hæreses tunc subortas, et ab usum Marcionis, ac feminarum ejusdem gregalium audaciam coercendam, qua ut ille ad episcopatum, ita istæ ad sacerdotium pertingere præsumebant, roboranda fuit per Soterem, interdicto quovis officio, ac ministerio sacerdotali etiam leviori feminis quibuscunque, licet sanctimonia professionis, et virginitatis titulo Deo per pontifices rite dicatis. Id enim *monachæ* appellatione (serius quidem inducta, et ex phrasibus catalogi secundi a bibliothecariis translata in hunc numerum, cum per ea de quibus agimus tempora *ancillæ Dei*, et *virgines Deo sacræ*, aut *Diaconissæ* appellarentur) intelligendum esse constat, tum ex adnotatis superius in Clemente ac Pio, ubi indicavimus consuetudinem ab apostolis profectam virginum Deo dicandarum, tum ex observandis infra ad Vitam Leonis Magni numero 67, ubi *monachæ* nomine exponitur ea quæ virginitatis dedicationem consequeretur benedictione velaminis capiti suo imponendi, per ritum paulo ante demonstratum in Pio, ex veteri pictura in cryptis SS. Martyrum reperta in cæmeterio Priscillæ. « Hic constituit ut monacha non acciperet velaminis capitis benedictionem, nisi probata fuerit in virginitate sexaginta annorum. »

CIACONII.

Linea 6. — *Qui etiam sepultus est in cæmeterio Culiciti, via Appia.* Sanctus hic pontifex sepultus est via Appia in cæmeterio, quod ipse contruxit, et Soteris de nomine suo appellatum est, quem post annos 670 Sergius pontifex Maximus hujus nominis secundus in Ecclesiam sanctorum Sylvestri et Martini in montibus titulo equitii transtulit: ut ex antiqua ibi inscriptione liquet.

PAGII.

Linea 4. — *Soter.* De Sotere, et Ecclesia Romana illustre exstat testimonium Dionysii Corinthiorum episcopi. Cum enim Ecclesia Romana esset opulentissima, aliarum ecclesiarum inopiam liberalitate sua sublevabat, et fratribus ad metallum damnatis, aut in exsilium missis, alimenta et munera submittere consueverat, quem *morem*, inquit Dionysius apud Eusebium, lib. iv. cap. 23, « *Beatus episcopus vester Soter non servavit solum, verum etiam adauxit; tum munera sanctis destinata copiose ministrans, tum fratres peregre advenientes tanquam liberos suos pater amantissimus beatis sermonibus consolando.* » Hæc S. Dionysius in epistola ad Romanos data. In hunc usum flebant collectæ in Ecclesia Romana, de quibus exstant aliquot S. Leonis papæ sermones. Quæ laudabilis consuetudo jam in æta primis apostolorum temporibus instituta, in postrema etiam persecutione Diocletiani servata est, ut lib. iv. cap. 23, testatur Eusebius. Quo tempore Ecclesia Romana Christianis ad metalla Palæstinæ, et per Ægyptum damnatis collectas pecunias misit. De hoc more Romane Ecclesiæ præter Dionysium Corinthiorum, loquitur etiam Dionysius Alexandrinus in epistola ad Stephanum papam, quam refert Eusebius lib. 7 cap. 3 *Syriarum quidem provinciarum omnes, inquit Dionysius, cum Arabia, quibus identidem necessaria suppeditatis.* Ita Valesius in notis ad cap. 23 libri iv Eusebii. Collitur S. Soter die 22 Aprilis.

SOMMIER.

Postquam Sommier lib. II Hist dogmaticæ S. sedis

retulit testimonia obsequentis venerationis SS. Polycarpi et Irenæi erga S. sedem Romanam, dum ad eandem sese conferrent, responsi gratia obtinendi a Petri successoribus super quæstionibus de disciplina subortis, hæc subdit pag. 138:

« Nempe hisce prioribus etiam sæculis respiciantur pontifices Romani tanquam communes universorum fidelium patres non modo in vita spiritus immortalis tuenda per Christi gratiam, verum etiam in temporalis vitæ subsidiis necessariis copori ministrandis, quæ infinito propemodum numero confessorum subtrahebantur a persecutoribus Ecclesiæ, cum ad extremam rerum omnium inopiam fideles Christi redigerent. Eusebius Cæsariensis oculus testis luculenter ostendit a se spectata, et audita suæ, ac superiorum ætatum exempla, plane respondentia testimonio Dionysii Corinthiorum episcopi. Hic ad Romanos fideles scribens gratulatur, vigere apud ipsos consuetudinem, ab origine hujus Ecclesiæ perpetuo custoditam, ut omnia subsidia omnibus ecclesiis transmittere curarent, et singillatim ministrare fratribus indigentibus, præsertim ad metalla damnatis, præsidia vitæ. Id segniter observatum ab exordio suæ foundationis (*optima pars Romana Ecclesia*) nunquam non præstitit diligenter; beatus vero Soter, decessorum suorum imitator, ita prosequitur custodire, ut etiam cumulare superiorum pontificum beneficiis mantissam addat. »

Deinde Eusebii verba ex editione Oxoniensi præfata ita Latine reddita:

« Romanorum consuetudinem, quæ assidue ad hanc persecutionem nostra ætate grassantem servata est, magnopere approbans (Dionysius) ista scribit: Apud vos is mos jam inveteravit, ut omnes fratres variis afficeretis beneficiis: et Ecclesiis permultis, quæ in civitate quaque sunt, vitæ mitteretis subsidia. Sic plane non solum egentium sublevatis inopiam, verum etiam fratribus, qui sunt ad metalla damnati, opem fertis: sicque per eo beneficiarum subsidia, quæ jam a primis Ecclesiæ vestræ jactis fundamentis passim mittere consuevistis, cum sitis Romani, Romanorum consuetudinem a Patribus traditam sedulo observatis. Quam quidem certe beatus Soter vester episcopus, et hactenus custodivit diligenter, et mirum in modum suo propensio studio adauxit: idque non modo opes in sanctos reficiendos delegatas benigne subministrando; verum etiam fratres ad ipsum adventantes, tanquam pater indulgens, et clemens in liberos, beato ac pio sermone ad virtutem cohortando. » (Euseb., *Histor.* lib. iv, cap. 22.)

His ex historia Eusebii productis sequentem subjicit observationem laudatus præsul Sommier inter notias ad Soterem merito eligendam, quæ merentur citius referri inter observationes ad illustrandam Dionysii epistolam opportunas.

« In imagine antiqui hujus sanctique pontificis effigiem intuemur Clementis XI. ex eadem sede nos hodie gubernantis. Hujus plena humanitatis virtus, comitatis exceptio, indoles beneficiarum, spectata eloquentia, et ars admirabilis animos devinciendi, et mentibus imperandi, atque inspirandæ pietatis ad se accedentibus, nota jam decora universis, et perspecta sunt. Experimento proprio hæc addidici: imo qua die hæc in litteras mando, accepi. Sanctitatem suam ex ærario pontificio transmisisse Parisios ingentem pecuniæ vim ad relevandas incliti illius principis necessitates, qui decus catholice religionis prætulit regiis titulis suarum natalium. »

Quam libenter hæc in litteras mundaturum cum C. V. Sommier putamus Dionysium, si inter nos viveret! In utroque enim principe continuatum ab origine sua Ecclesiæ Romanæ decus præcipuum agnosceret: in exule, et fidei causa spolinto paternis regnis, constantiam confessorum; in pontifice, hospitibus regis gloriosam inopiam Romanæ Ecclesiæ con-

suetis præsidii levante, Soteris studium, et chorita- A manæ Ecclesiæ characterem sua munificentia custo- diens. tem; de qua nihil remisit sanctissimus Pater Inno- centius XIII, decessoris Clementis beneficia et Ro-

XIV. SANCTUS ELEUTHERIUS.

ANNO CHRISTI 179, M. AURELII IMP. 17.

14 Eleutherius, natione Græcus, ex patre Abundio, de oppido Nicopoli, sedit annos quindecim, menses sex, dies quinque ^a. Fuit autem temporibus Antonini et Com- modi usque ad Paternum et Braduam ^b. Hic ^c accepit epistolam a Lucio Britannie rege, ut Christianus efficeretur per ejus mandatum, et hoc iterum firmavit, ut nulla 5 esca usualis a Christianis repudiaretur, maxime fidelibus, quæ Deus creavit, quæ tamen rationalis et humana est. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem: presbyteros duodecim, diaconos octo, episcopos per diversa loca numero quindecim. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri apostoli in Vaticano, vii Kalend. Junii, et cessavit episcopatus dies quinque.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Juxta edit. Schelest. ex ms. Cæsareo.

Eleutherus annis... fuit temporibus Antonini et Comodi, a consulatu Veri et Herenniani usque Paterno et Bradua

Supplementum tacunarum catalogi ex dictis in Anicet

Eleutherus annis 15, m. 3, d. 21. Fuit temporibus M. Antonini et Comodi, a consulatu Severi et Herenniani usque Materno et Bradua.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, an. 15, d. 23. ^b B, M. Aurel. et Comm. usque ad coss. Commodum VIII et Pertinacem. ^c Buron. ad an. 483.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 14, lin. 5, esca, in A et B deest usualis. lin. 6, AB, ordinationes duas. lin. cad. B an. 46. lin. 7, AB, 14.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 2, ann. 15, m. 3, d. 2. lin. 3, Br. consules. lin. 4, Britannorum R, lin. 6, quæ tamen rationalis.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4. Eleuterus. lin. 2 mens. 3 di. 2. lin. 5,

B deest usualis. *ibid.*, repudiaretur, quæ tamen, etc. lin. 7, diac. 9.

Apud Holstenium et Schlestratum.

Lin. 2, Cass. et Flor., mens. 3, dies 2. lin. 5, in Vat. deest, maxime fidelibus. lin. 7, Cass. 1x Kal. lin. cad. Flor., dies 15

Apud Peniam ex Codice Cavensi.

Lin. 4, Eleuther natione, etc.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

(Dissert. 2, cap. 4, num 5.)

Persecutio itaque in Galliis mota fuit tempore Eleutherii papæ, cum M. Aurelius decimum septimum imperii annum ageret, in qua persecutione passi sunt S. Pothinus episcopus, et alii quamplurimi, de quorum martyrio ceteri confessores carceribus inclusi ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ retulerunt. Exstat ea de re martyrum Lugdunensium epistola apud Eusebium lib. v, cap. 2, in qua Pothinum prope nonagenarium diris cruciatibus enecatam fuisse perhibent; et addit Eusebius cap. 5: « Igitur cum Pothinus (Pothinum alii male legunt) anno ætatis nonagesimo una cum Gallicanis martyribus cæsus esset, episcopatum Lugdunensis Eccle-

sia post illum suscepit Irenæus. » Idem habet divus Hieronymus libro de Scriptoribus in Irenæo; affirmat enim quod Pothino prope nonagenario ob Christum martyrio coronato, in locum ejus substitutus sit. Ex quibus omnino sequitur, Irenæum in persecutione M. Aurelii Antonini, quæ anno imperii ejus 17, seu æra 177 cœpit, et cum morte ejus anno 180 finem accepit, Pothino in sede Lugdunensi successisse, cum jam antea a martyribus Lugdunensibus Romam missus fuisset ad Eleutherium papam, ut patet ex eorundem martyrum litteris, quas refert Eusebius libro v, cap. 4, ubi testatur, Irenæum nondum episcopum fuisse, sed solum presbyterum, dum a martyribus Eleuth- rio commendatus fuit. Verba Eusebii sunt; « Sed iidem martyres Irenæum, qui tunc temporis adhuc præ-

sbyter Lugdunensis Ecclesiae erat. supradicto Eleuthero per litteras commendarunt. » Et presbyteri confessores in ipsis litteris: « Te per omnia, ac perpetuo optamus in Deo valere, Pater Eleuthere. Has litteras, ut ad te perferret, fratrem et collegam nostrum Irenæum hortati sumus. »

His positus sequitur, durante M. Aurelii persecutione, Eleutherium Romæ sedisse; quod ut eminentissimus cardinalis Baronius suo calculo accommodaret, a Sotere annos aliquot auferendos esse censuit, et cui omnes antiqui scriptores, ac catalogi, tam mss. quam typis editi, ad minimum octo vel novem annos pontificatus tribuunt, ipse solum quatuor minus diebus duodecim, reliquit. Posuerat Baronius Soteris initium anno 175: cui si cum Eusebio et S. Prospero octo annos, vel, cum catalogis ac Libro Pontificali, annos novem tribuisset, Eleutherius non nisi anno 183 vel 184 sedere cœpisset. Hoc autem cum martyrum Lugdunensium testimonio repugnare videret, Soteri tantum tres annos, undecim menses, et octodecim dies tribuit, ad hoc ut mors illius anno 179 collocari, et ante obitum M. Aurelii Irenæus ad Eleutherium Soteris successorem legatione fungi potuisset. Notat tamen ad ann. 179, num. 51: « Si quis autem certiore de annis Soteris invenerit chronographiam, qua tamen non rejiciatur Cletus e numero Romanorum pontificum, nec litterarum martyrum Lugdunensium sincerum testimonium contemnatur, haud inviti assentiamur. » Hæc cum adnotaverit ipse Baronius, debitam ipsi reverentiam servantes, recessimus ab ejus sententia. certiore chronotaxim statuendo circa nonnullos pontifices, de quibus aut ex antiquis monumentis, aut veterum testimoniis adeo clarè constat, ut de tempore, quo pontificatus gesserunt, ambigere minime liceat. Statuimus id de Petri apostolorum principis, Clementis, et Alexandri temporibus, quibus martyrio coronati sunt. Idem de Soteris pontificatu ostendere cœpimus, de quo certum est decimum septimum M. Aurelii imperatoris annum, quo persecutio cœpit, excedere non potuisse. Tempore enim illius persecutionis martyres Lugdunenses sæpius ad Eleutherium papam scripserunt, ut testatur Eusebius in Historia lib. v, cap. 4, ubi epistolam illorum exhibet, quam D. Irenæo ad Eleutherium deferendam tradiderunt.

Porro circa tempus Soteris papæ, quo martyrium subivit, et Eleutherio cathedram Romanam reliquit, eminentissimus cardinalis Baronius a nobis dissentit tantum in duobus annis, quibus a vera chronotaxi primorum pontificum perpetuo deflectit. Quare omnia gesta ecclesiastica duobus annis postposuit; qua ratione etiam factum est, quod M. Aurelii imperatoris annum decimum septimum, qui cum æra 477 concurrat, ad annum 479 retulit. Si autem annus 47 Marci Aurelii æræ suæ 177 restituatur, nobiscum sentiet Baronius circa tempus persecutionis, quo Soter martyrii palmam adeptus est, et Eleutherius Romanam cathedram obtinuit. Audienda sunt Baronii verba ad annum 479, ubi agens de persecutione in qua martyres Lugdunenses occubuerunt, ita scribit num. 50: « Hac item persecutione sublatum fuisse Sotere papam, litteræ martyrum Lugdunensium, quæ hoc eodem persecutionis tempore scriptæ sunt ad Eleutherium ejus successorem, necessario nos affirmare compellunt; licet alii annos novem eidem tribuerint. Sed quod tres tantum ordinationes fecisse reperitur, haud longiori tempore sedisse, possumus opinari. Eusebius autem in Chronico, anno superiori nempe decimo sexto Marci imperatoris, ponit Eleutherium suffectum in locum Soteris, sed in historia hoc ipso anno decimo septimo: cui, quoniam credimus id accepisse ex litteris martyrum Lugdunensium, haud inviti astipulamur; cum alioqui in reliquis præteritis Romanis pontificibus, quod prætermiserit Cletum, haud possumus eidem assentiri. Sic igitur in re ambigua, non tam

A ex ipso Eusebio, quam ex litteris sanctorum Lugdunensium martyrum, hoc tempore ad Eleutherium scribentium, Soteris obitum, atque Eleutherii ingressum consulto ponendum esse existimamus. » Atque hæc Baronius, cujus regulam de temporibus prædictorum pontificum ex litteris martyrum Lugdunensium secuti, veram eorumdem chronologiam tradidimus.

Linea 3. — *Hic accepit epistolam a Lucio Britannia rege. Idem refert Ven. Beda lib. 1 Hist. Gentis Anglorum c. 4, ubi: « Cum Eleutherius vir sanctus pontificatus Rom. Ecclesiae præset, misit ad eum Lucius Britannorum rex epistolam, obsecrans ut per ejus mandatum Christianus efficeretur, et mox effectum piæ postulationis consecutus est. » Quæ omnino concinunt catalogi et Libri Pontificali verbis.*

BENCINI.

B Linea 5. — *Hic firmavit ut nulla esca usualis a Christianis repudiaretur. Judaizantium, sicut Pius, errorem alium perstringit pontifex, qui in cibis delectum superstitiosum tuebantur. Cum Eleutherio alii ecclesiastici scriptores convellere eodem tempore elaborabant superstitionem, uti Clemens Alex. l. II Pædag., c. 4 et seq. Dicitur hic firmavit: vel quia Pius in priori adversus Judaizantes decreto, id veterat; vel quod verius est, Pauli præceptum I Corinth., c. VIII datum, publicandum censuit et confirmandum. Porro hæc Eleutherii translatio, cum certo constat Pium non successisse, firmare videtur nostras conjecturas de Libro Pontificali aucto per additiones, quæ in schedulis, aut in catalogis additæ, deinde occasionem dederunt, ut consarcinarentur. Sed hanc provinciam lustrandam aliis relinquimus: nos in notis ordinem libri sequimur.*

BINII ET LABBEI.

(Ex BIN.) Linea 8. — *Sepultus est. Martyr, an confessor, incertum est. In Martyrologio appellatur quidem martyr; sed id nomen etiam frequenter tributum est confessoribus, maxime illis, qui fidei causa cruciatum aliquem sustinuerunt, ut probat Baronius in notis pluribus ad Martyrologium.*

(Ex LAB.) Linea 1. — *Abundio Lege Abundantio.*

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Sotere martyrii coronam adeptus 22 Aprilis anno 171, ad Petri sedem proventus fuit Eleutherius: cujus exordio tribuuntur consules ejusdem anni Severus II et Herennianus in catalogo Liberiano mendose scripti defectu primæ syllabæ Verus et Erennianus, quemadmodum, et in postremis ejusdem sedi assignatis tum in eodem catalogo, tum in secundo ætatis Felicis quarti, necnon in Libro Pontificali, aliisque codicibus recensitis inter Prolegomena fol. xciii, corrupte leguntur consules Paternus et Bradua, et in Lectionariis impressis per Lucam Antonium Junctam anno 1562, corruptius exhibentur Paternus et Bradua; cum tamen Maternus et Bradua appellandi sint, ita consignati compluribus in inscriptionibus apud Gruterum cxcii, 19; Sponium Antiquit. pag. 80; Almelooven, in epistola Cuperi ad Fastos Consulares, n. 44. Episcopatus anni quindecim Eleutherio tribuuntur consensu omnium catalogorum. Adduntur menses tres a catalogo Felicis IV (nam lacuna Liberianum hic occupat, ut antea monui): quem sequuntur Colbertini duo; licet alii sex menses expriment, et Belgicus Papebrochii quatuor. Hunc ceteris præferendum censeo, utpote consentientem cum picturis Leonianis basilicæ S. Pauli; prout etiam in diebus quinque, tum ibi spectandis, tum in catalogis Italiæ, et quinque ex Colbertinis. Quocirca temporis summam Eleutherio

assignandam censeo annorum 4, mensium 15, die-
rum 15.

Ex 26 Maii, qua recolitur martyrium beati Eleutherii, et ex consulibus Materno et Bradua anni 185, regressu facto in anteriora tempora per annos 15, menses 4 et dies 5 provenit ejusdem ordinatio ad episcopatum die Dominica 22 Januarii anno 170, quindecim solidis mensibus antequam decessor ejus Soter martyrio coronaretur, quod contigit, ut supra diximus, 22 Aprilis anni 174, Severo II et Herenniano consulibus.

Hos itaque consules Severum Herennianum retulit catalogus Liberianus ad initium epochæ pontificalis Eleutherii; cum parietur ex ea die rationibus anni pontificalis, apud Catalogorum scriptores renovandi Paschali tempore circa Ascensionem Domini, quemadmodum diserte profitetur auctor catalogi Liberiani in Præfatione: « et post Ascensionem ejus beatissimus Petrus episcopatum suscepit *Ex quo tempore* per successionem dispositum, quis episcopus, et quot annos præfuit, vel quo imperante: » præcipue cum Romæ civilis usus annorum ab Urbe condita ex parilibus, adhibitus in fastis marmoreis tam consularibus quam triumphalibus, necnon in collegiis sacerdotalibus ad Acta publica marmori incidenda, paria faceret cum pontificalibus annis nostris, ita dispositis ex instituto ejusdem catalogi. Vide observata superius in notis col. 1020, 1139, 1149. Fuit altera quoque causa tribuendi eosdem consules Eleutherio; cum ad mensem Januarium, quo novi consules annum aperiebant Julianum, referenda sit ejus ordinatio ad episcopatum; ut colligitur ex die martyrii, atque ex memorata summa annorum, mensium, ac dierum, eidem attributa in catalogis et picturis quarti et quinti sæculi. Necesse igitur est vicarium Soteris recognoscere Eleutherium per 15 illos menses, qui intercedunt ex die 21 Januarii, Dominica ordinationis Eleutherii, ad diem 22 Aprilis, natalem Soteris ex martyrio suo redditam: consuetudine satis recepta vicarios in Urbe in persecutionibus promovendi, aliisque Ecclesiæ necessitatibus.

Martyriorum non infrequens fuit imperium M. Aurelii, licet et Antoninus pater, et ipse Marcus rescripta dedisset pro Christianorum securitate, quæ observata sunt in notis historicis ad S. Soterem. Ex quo Romæ Justinus philosophus Christianus, qui pro nostra causa peroraverat ad principes et senatum, publico judicio capitis damnatus est cum sociis, anno 175 juxta Chronicon Alexandrinum et Baronium, quem ad 167 referri monet Ruinartius (*in Actis* pag. 42) vel anno 170, juxta calculos Papebrochii; mirum non est, si mors illata fuit Romæ etiam Soteri papæ. Rectores provinciarum pulsabantur ethnicorum libellis, philosophorum et sophistarum artibus, sacerdotum querelis, et insani vulgi clamoribus, dira contra nos imprecantibus; ut abunde comprobant apologiæ ipsæ Justini, ac Tatiani scripta, et epistolæ martyrum Lugdunensium ad Eleutherium papam transmissæ per Irenæum, tum temporis presbyterum, ab Eusebio relatæ lib. IV Historiæ cap. 4. Importunis igitur petitionibus extorquebant ab eodem principe, mitiora de nobis jubente, potestatem gladii contra fideles exercendi obtentu Christiani nominis; quod luculenter ostendunt Acta eorumdem martyrum Lugdunensium ac Viennensium in Galliis et in Urbe, nedum aliis in provinciis gesta et passionem, ut Polycarpi ac sociorum in Asia, Ptolemæi sociorumque in urbe Roma sub præfecto urbico, quæ Ruinartius ad annum 166, Marci Aurelii et L. Veri quintum, referenda esse demonstrat. Tertullianus in Apologetico adversus gentes confirmat ea quæ dicimus, dum eximit M. Aurelium et numero debellatorum Ecclesiæ, ejusque litteras indicat, memorantes *Germanicum sitim Christianorum militum precatationibus insperato imbre discussam*. Subdit enim, quod imperator ut, non

A *palam ab hujusmodi hominibus (Christianis) pœnam dimovit, ita alio modo palam dispersit, adjecta etiam accusatoribus damnatione, et quidem tetriore*. His ostendit principem nobis cæteroque non infensum, imo et propensiosem, etiam post recepta a Deo beneficia precibus militum Christianorum exercitus præservati, eaque contestata senatui populoque Romano, pœnales tamen leges pridem contra nos editas non abrogasse; quod satis erat ut judices ex officio inquirendi contra nos potestatem pro lubitu exercerent. Excogitavit quidem remedia, quibus redderentur difficiles criminationes ac delationes Christianorum, hostibus præsertim privatis, periculum subituris adjectæ contra illos pœnæ, nisi ex legibus non abrogatis reos peregissent quos publico judicio sisti curassent. Quæ cum attente considero, videor mihi satis perspicue definire posse per decennium imperii sui primum ita non vetitas delationes et accusationes Christianorum, ut præsidēs provinciarum et magistratus urbani jus gladii exercerent tanquam in reos violatæ religionis contra Christianos, juxta praxim a Trajano mandatam Plinio proconsuli in Bithynia, quam Tertullianus indicat Apologiæ cap. 2, et Eusebius Historiæ lib. III. cap. 27, uti observat Baronius ad annum 104, num. 6 et 7. Tertullianus: « Tunc Trajanus rescipit, hoc genus inquirendum quidem non esse, oblatos vero puniri oportere. O sententiam necessitate confusam! Negat inquirendos, ut innocentes, et mandat puniendos, ut nocentes. Parcit et sævit, dissimulat et animadvertit. » Trajanus epistola 98 libri X. inter Plinianas: « Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerunt, secutus es. Neque enim in universum aliquod quæsi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt. » Eusebius ista recensens, quid inde sequeretur admonuit: « Quo facto, inquit, persecutionis incendum, quod nobis violentius incumbebat, restinctum quidem aliqua ex parte videbatur; iis tamen qui nos maligne et fraudulenter aggredi vellent, non minor opportunitas suppetebat, interdum populo, interdum præsidibus provinciarum adversus nostros insidias comparantibus. Adeo ut si non palam et publice, locales tamen in aliquot provinciis persecutiones exardescerent, et plurimi ex fidelibus multiplicis martyrii certamen subirent. » Et rursus exponens praxim a Plinio proconsule observatam, quam Trajanus rescribens approbaverat, ait hanc fuisse, *ut quosdam damnaret, quosdam grædu pelleret*. Ex his itaque legibus, consuetudinibus et rescriptis Trajani non abrogatis actum esse dicam sub Antonino Pio et sub M. Aurelio, priori ejus imperii decennio labente, donec anno decimo in expeditione Germanica dum ageret, impetrata cœlitus pluvia precibus Christianorum (cujus rei documentum illustre visitur in columna Cochlæide, ejusdem belli gestis anaglyptico opere insculpta), in posterum Marcus edixit mitius agendum contra Christianos, in epistola per Eusebium inserta libro IV, cap. 43, sublatis delationibus quas Trajanus permiserat praxim Plinianam approbans, neque Antoninus Pius sustulerat, licet sæviore Adriani leges silere jussisset.

Operæ pretium est hujus epistolæ ab Eusebio productæ auctorem ac tempus ostendere, ad comprobendam historiam pontificum et martyrum secundi, de quo agimus, sæculi. Valesius in doctis, annotationibus ad Eusebium pridem ostendit, graviter lapsum historicum, qui eandem epistolam tribuerit Antonino Pio; cum ipsa inscriptio evidentem ostendat referri ad M. Aurelium. « Errat, inquit, Eusebius, qui Antonino Pio hanc epistolam tribuit, cum sit divi Marci, ut ex inscriptione ipsa apparet, scripta anno primo ejus imperii, cum ipse esset tertium consul. « Subdit vero »: Hunc errorem Eusebii vidit quidem auctor Chronici Alexandrini, sed illam

epistolam male assignavit anno ejus decimo. » Pro auctore Chronici Alexandrini contra Valesium (salvo tanti viri honore) definiendum evidenter est eadem ex inscriptione epistolæ, unde ipse merito arguebat perperam attributam fuisse Antonino Pio tam ab Eusebio, quam a Zonara, definiendum inquam est epistolam datam fuisse anno imperii M. Aurelii non primo, sed decimo, et tribunitiæ potestatis titulum non xv, sed xxv præferre debere. Titulus epistolæ talis ab Eusebio consignatur: « Imp. Cæsar M. Aurelius Antoninus Augustus Armeniacus pontifex Maximus trib. potest. xv, cos. iiii. Comuni Asiæ, » etc. *Armeniaci* titulus, quem exprimit in hac epistola imperator, tributus illi non fuit nisi post annum imperii tertium jam initum cum tribunitiæ potestatis numero xviii, ut nummi docent, et inscriptione. Nusquam legi potest *Armeniaci* cognomen cum trib. pot. xv, vel xvi. Nam labente M. Aurelii trib. potestate xv, Vologæsès Parthorum rex, cæsis Romanorum copiis, Syriam vastabat, cum Armeniam occupasset. Bellum Parthicum statim decretum. Expediit a L. Vero suscepta: et post biennium Vologæsès a Cassio victus. Hinc cæpit M. Aurelius *Armeniaci* nomen obtinere, cum trib. potest. xviii et consequentibus, jugatum. Vidit Valesius ad Pium referri non posse titulum *Armeniaci*, quod miror non observatum Eusebio. Non vidit Valesium eum numerum trib. pot. xv, tam repugnare in Marco appellationi Armeniaci, quam Armeniaci appellatio repugnabat Pio. Foverat Eusebius Pium non pertigisse ad trib. pot. xxv, cum ex xxiv delibaverit tantum dies xi, unde et in Chronico illi tantum assignat annos imperii solidos xxiii. Quare detrahendam fortasse duxit primam decadem numero xx, recte jugatum titulo Armeniaci in M. Aurelio. Sed auctor chronici Alexandrini retinens integrum numerum xxv, in M. Aurelio Armeniaci nomen pridem adeptum, ad decimum ejus imperii annum rescriptum epistolæ pertinere probe intellexit, et fideliter consignavit. Confirmat hanc nostram restitutionem trib. pot. xxv, cum auctore laudati chronici præter appellationem Armeniaci etiam forma rescripti, solum nomen M. Aurelii præferens, non adjecto nomine Veri fratris ad imperii consortium assumpti: quod omissum non fuisset anno primo communis imperii, quando leges utriusque fratris titulo edebantur, ut ostendit ea, quæ signata est nota anni 461, iisdem Augustis fratribus consulibus l. 2, c. de *Procuratoribus*, et altera, quæ signatur coss. anni 462, Rustico et Aquilino, l. 3, C. de *alendis liberis a parentibus*. Cum enim Antoninus Pius vita perfunctus fuisset Nonis Marti anni 461, M. Aurelio et L. Vero coss., Marcus ita expedite associavit Augustæ dignitati fratrem, et collegam Verum, ut intra dies 44 a patris obitu epigraphæ Puteolana, a cl. v. Jo. Vignolio edita in fine libri de Columna Pii, pag. 322, incisa x Kal. Aprilis, utrumque fratrem et consulem appellet imperatorem Cæsarem Augustum trib. pot., etc. Probabile non videtur solum Marcum rescripturum fuisse Asianis, cum uterque Augustus jus diceret universis. Anno autem decimo imperii M. Aurelii tr. pot. xxv gentis anno Christi 474, solus respondit Comuni Asiæ; cum in fine anni 469 L. Vero tr. potestatem numerans ix nondum completam, dum M. Aurelio labebatur xxiii vita excessisset media hieme, ut historici referunt, et nummi contestantur. Solus, inquam, eo anno 474 nominatur in epistola, quippe qui fratre ant. biennium circiter amisso, in consortium imperii nondum assumperat filium Commodum. Angusti nomine, ac tribunitiæ potestatis titulo serius donatum, scilicet anno Christi 475, mense Augusti, cum M. Antoninus pater numeraret trib. potest. xxix. Ante hoc rescriptum anni 461 impune poterant accusatores deferre, et in iudicium vocare Christianos ex lege illa temperatæ severitæ, quam praxis Plinii, et *approbatio* Trajani non abrogata iudicibus permit-

tebat, ut sequerentur. Quare te «poribus diligenter perpensis, ac restitutus per genuina documenta, quæ attulimus, constare potest, cur anno 461 post mortem Antonini Pii revixerint delationes adversus cultores Christianæ fidei, tam in Urbe quam in provinciis. eoque anno martyrio coronatus sit pontifex Romanus Anicetus die 57 Aprilis, et anno 464, Polycarpus in Asia, Justinus Romæ anno 465, juxta chronicum Alexandrinum, juxta alios 467, vel 470, et anno 174, die 21 Aprilis Soter pariter pro Christo occisus; cum M. Aurelius vix attigisset alterum mensem trib. potest. suæ xxv, nondum in Italiam regressus a bello Germanico, quo adhuc detinebatur: et ubi eodem anno trib. pot. xxv, procedente expertus opem divinitus sibi impetratam precibus Christianorum contra Marcomannos, siti exercitus æstivo tempore relevata, potuit epistolam dare ad commune Asiæ, et ad senatum perscribere quidquid Eusebius memorat cum Tertulliano.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 3. — *Hic accepit epistolam a Lucio Britannia rege, ut Christianus efficeretur*, etc. De legatione Lucii regis ad Eleutherium papam, ejusque epocha satis convenit inter vetustiores illius insulæ scriptores, et inter eos e recentioribus, qui diligentia excellunt in antiquitatibus Britannia investigandis, videndos apud Usserium de *Britannicis Ecclesiis* pag. 29, ubi hæc habet de Mariano Scoto, Bedam secuto in connectendo initio Eleutherii cum anno 46 M. Aurelii Antonini et coss. Pollione et Apro: « Legationem Lucii cum Beda ad initium Eleutheri, et horum utrumque ad consulatum Pollionis et Apro non male retulit. » Quare latius circumscriptionem haberi debet a Beda initium Eleutheri, et legatio Lucii, quando utrumque pariatum cum anno 467, ut idem Usserius scribit pagina proxima, ubi adnotat ex libro Pontificali initium Eleutherii cadere in annum 471. Longum esset attexere scriptorum classes integras, pluribus sæculis ibi productas ad illustrandam Lucii regis historiam, et origines Ecclesiarum ejus insulæ præcipuarum, capitibus tertio et sequentibus, usque ad 7, præsertim vero illarum 28 (quæ etiam Beda connumerat), quas ex Ninii catalogo ab antiquissimis duobus exemplaribus Cottonianis descripto, et cum aliis novem collato recensuit pag. 83, cum legi apud eundem possint. Operæ pretium me potius facturum iudico; si occasione prosequendi extensionem Christiani nominis in Britannicæ insulæ partibus Romanæ dominationi non omnimode subjectis, ita flagitante atque adnitate Lucio rege, et papa Eleuthero adlaborante, et annuente piis votis, delibem summa capita constitutionis illius provincie Britannia: quæ potioem insulæ partem per tria priora sæcula complexa est, deinde sub Constantino in plures divisa fuit. Decerptam nonnulla ex adversariis, quæ aliquando seposueram ad illustrandam notitiam provinciarum ecclesiasticarum, huic secundo sæculo respondentem. Hæc enim nonnihilo lucis affundere fortasse poterunt universis numeris hujus Libri Pontificalis, ubi legimus fere per singulas earum, *episcopos per diversa loca* ab eo pontifice constitutos et ordinatos.

Observaveram igitur cum beato Leone Magno, divine providentiæ consilio suaviter, ac fortiter singula disponente, paratam fuisse, quasi vehiculum Evangelio in orbem universum perferendo, magnitudinem atque unitatem Romani imperii, et fœdera cum remotissimis terrarum tractibus a Romanis principibus inita. « Disposito namque divinitus operi (ait S. Leo, *sermone 4 in Nat. apostolorum*) maxime congruebat, ut cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. » Nascente Domino, juxta vaticinia prophetarum, dum terrarum orbis esset in pace compositus,

et per eos Augusti annos, quibus edictum vulgatum fuerat ab eodem Cæsare, ut describeretur universus orbis, ordinatio provinciarum sub uno principe non modo facilem aditum parabat designatis præconibus Evangelii, verum etiam ordiebatur in civili dispositione regionum, nexuque oppidatim per eas contexto, quoddam specimen ordinati sanctiorisque regiminis, paulo post contradendi a pacis Principe Christo Domino suis apostolis, eorumque successoribus in episcopatus Christiani hierarchia, quam erat proxime fundaturus. Hanc artem divini consilii cum ante Leonem Magnum probe cognosceret princeps apostolici cœtus, et primus Ecclesiæ suæ hierarchia electus a Christo Domino Simon Petrus, Orientis et Occidentis præcipuis sedibus constitutis adjecit tertiam in Ægypto, unde Meridionalium regionum tractus amplissimi legatos Christi recipebant, ad Indos usque, ac Æthiopus potestatis suæ terminos prolaturos: quibus tamen omnibus, ut intelligerent cathedræ illius auctoritatem esse prælatam, quam ipse vivens ac moriens donasset privilegio suæ successione in amplissima potestate, quanta fuerat sibi a Redemptore humani generis collata supra universos fidelium cœtus; hanc in urbe Roma figere voluit, caput orbis, et imperii pridem effecta, per Europam, Asiam, et Africam propagati: unde facilius possent tum ipse, tum successores in quæcunque terrarum spatia suas leges perinde ac legationes transmittere. Famulabantur consilio divini operis non modo pax, et ordinatio provinciarum, ac sensus civium, et fœdera Augusti cum remotissimis regibus, verum etiam bella, et victoriæ, itinera, et partitiones provinciarum, militares expeditiones, coloniarum deductio, legionum transvectio, præsidium sortitio, ac universa propemodum gesta Republicæ, et Cæsarium consequentium. Sive in Britanniam moverent Caius Caligula et Claudius; sive in Armeniam Nero; sive in Judæam Vespasianus; sive Trajanus in Daciam, Parthiam, et Mesopotamiam; sive Adrianus barbaris restitueret ea quæ Trajanus ademerat; sive lustraret ipse, ejusque exemplo Antoninus provincias, et ceteris itineribus totum imperium redderet pervium; sive Romanis legionibus communitur; sive etiam maria et insulas continenti conjungeret, instructis in Italia classibus Superi Maris, et Inferi, Ravennati, ac Misenati; sive limites imperii firmaret collocatis exercitibus Britannico, Cappadocico, Dacco, Germanico, Hispanico, Illyrico, Mauritanico, Mœsiaco, Rhetico, Sarmatico, Syriaco, spectandis in nummis Adriani: universa hæc Evangelii perferendi apparatus, et comitatus erant, et adjuncta, non hominum vano consilio ad temporariæ tantum vitæ usus hæc dirigente comparata, sed sapientiæ divinæ nutu, ac potestate disposita, ac ministrata Christi gloriæ, et electorum salutis: cui omnem præsto esse creaturam, et servire nec cogitantem, atque etiam contra stimulum calcitrantem jubet. Quantum enim facilitatis conciliaretur missionibus apostolicis ex Urbē dirigendis a summo Ecclesiæ hierarcha in dissitas quascunque regiones frequens legionum transvectio, magistratum majorum minorumque profectio ferme quotidiana ad provincias et copias regendas, satis attingi supra, ad numerum primum, cum perpenderem divinæ providentiæ vim plane admirabilem, quæ infirma mundi eligens, ut fortia quæque confundat, exigit sapientiæ suæ consilii servitium præstari, et compendia etiam ab insanis et ludicris hominum cogitationibus: quemadmodum observatum fuit in Caio Caligula, quando legiones undique accitas ad Britannicam expeditionem eduxit, et « directæ acie in littore Oceani (Sueton., cap. 46 illius Vitæ) ac ballistis machinisque dispositis, neminegnaro ac optante quid cœpturus esset, repente ut conchas legerent, galeasque, et sinus palerent, imperavit: spolia Oceani vocans Capitolio, palatioque debita. » Insani

PATROL. CXXVII.

A principis vanitatem, et *Caianarum expeditionum ludi-
brium*, ut appellat Tacitus Hist. lib. iv. cap. 15, ita serio sibi famulari adegit Dei sapientia, ut hoc uno levitatis humanæ joco adduxerit e Syria ad Britannos complura Romanorum civium milia, ascripta legionibus, quartæ, sextæ, ac decimæ, inde transvectis ad hanc expeditionem: quorum militum plerique veterani ante annos quatuordecim interfuerant Christi Domini prædicationi, et miraculis, morti ac resurrectioni, vel ejusdem discipulorum gestis adesse potuerant multo recentius, testes oculati mirabilium ac magnalium Dei. Sive cum Cornelio centurione cohortis Italicæ meruissent; sive cum alio centurione evangelico, cujus fidei parem se in Israele non invenisse Salvator dixit; sive cum militibus in morte Domini conversis, et exclamantibus, *Vere Filius Dei erat iste*; sive cum Paulo ex persecutore in apostolum repente converso; sive cum equitibus Cæsarianis supra memoratis cum B Clemente Alexandrin, alioque scriptore, aut cum iis, qui de domo Cæsaris erant, et in fine Epistolæ Pauli ad Philippenses ab Urbe datæ recensentur, Roma profecti sint in Britanniam; poterant tum annuntiare de Christo Domino ejusque Ecclesiæ quæ viderant, tum discipulos Domini, aut apostolorum secum transvehere in easdem provincias. Verum de Britannia Evangelii luce illustrata paulo post agam distinctius. Nunc generaliter prosequor facilitatem perferendæ Christianæ fidei in quaslibet provincias Romanas, et in regiones Romanis limitibus proximas, earumque regionum, ac provinciarum Ecclesias necendi cum capite universarum constituto in sede Romana a principe apostolorum. Nam ubi semel Christo nomen dedissent Romani cives, præsertim eo loco nati esquires, aut patriciæ nobilitatis, quorum de numero prætores, proconsules, legati ab Urbe in provincias mittendi forent, vel quotannis, vel per triennia, et quinque anna; Romanus quoque pontifex uti poterat parata occasione, et comitem illis dare presbyterum, aut etiam episcopum a se ordinatum, ut ejusdem provinciæ, præfecturæ, ac vicinarum gentium oppidanis, et incolis sacra administraret, vetustos errores, ac novos, eorumque sectas delegeret, atque expurgaret fidem, ac disciplinam catholicam ibidem constabiliret, ac promoveret; et, ut verbo universa complectar, par illi copia dabatur cognoscendi per triennia singula Ecclesiarum illarum statum, et religionis incrementa, ac hodie detur per triennales visitationes sacrarum liminum apostolicorum, episcopis indictas in eorumdem consecratione, dum student Romanum pontificem pastorem universi gregis Domini certiorem reddere de fidelium progressu eundemque consulere de rebus ad divinum cultum pertinentibus, et ad æternam salutem populi eadem in provincia sibi concediti. Hac vero opportunitate usos fuisse Petri successores comprobari potest ex primis episcoporum sedibus, ibi plerumque constitutis, ubi Colonia civium Romanorum splendidiæ fuerant deductæ, aut Romanorum exercituum sedes, et castra Præsidiorum posita ab Adriano, et Antonino, sive etiam a superioribus principibus, aut successoribus. Adrianum tamen, et Antoninum præcipue nomino; quod hi compleverint hoc secundo, de quo nunc agimus, sæculo provinciarum Romanarum ordinationem primam ab Augusto editam, eamque perfecerint post accessiones sub Claudio, Nerone, Vespasiano, ac Trajano celebratas. I. De Fraisse canonicus Carnotensis, auctor opusculi de Origine Ecclesiarum Galliæ cap. 5 decernit, Treviros, Lugdunum, Viennam inter Galliarum civitates haberi primas, quæ episcopos obtinuerint In Tabula chronologica, quam construxit cap. 40, ad annum Christi 68, refert S. Eucharium Treviensibus datum fuisse episcopum eodem anno, quo etiam putat apostolorum principem martyrio coronatum. Anno autem proximo censet S. Crescentem Moguntinis

episcopum a beato Lino constitutum. Anno 140 figit A epocham episcopatus Lugdunensis, tunc erecti per Telesphorum : qui et ablegavit Pothinum episcopum, sancti Polycarpi discipulum. Anno 167 Viennensibus infert beatum Severum episcopum : qui ex Perside vocatur ad annuntiandum in Galliis Evangelium. In his autem illustribus qua coloniis, qua legionum hibernis castris, quæ metropoles plerumque fuerunt provinciarum, aut emporia, solebant Romani pontifices constituere episcopos, qui vicarij quæ apostolici auctoritate pollerent, ex causa quam attulit Cælestinus primus epistola 13, inter Holstianas a Schelestrate producta in dissert. de Auctorit. patriarchali, cap. 3, pag. 41 : « Sunt culpæ aliquantæ non leves, quæ illis innatæ provinciis (per Illyricum) ad nos, cum simus longius, non possunt pervenire, aut jam semotis omnibus, non ita ut sunt acta interposito temporis spatio perferuntur : quas omnes nos intercessione fratris, ac coepiscopi nostri Rufi (is erat Thessalonicensium episcopus), cujus experimentum comprobatum esse in causis omnibus, et vitæ actibus liquet, volumus reservari. Cui vicem nostram per vestram provinciam noveritis esse commissam, ita ut ad eum fratres charissimi, quidquid de causis agitur, referatur ; sine ejus consilio nullus ordinetur ; nullus usurpet eodem inconscio commissam illi provinciam ; colligere nisi cum ejus voluntate episcopos non præsumat : per eum etiam ad nos, si quid est, referatur. » Neque id primum Cælestinus constituit, sed ante illum Damasus jam perfecerat ea de causa, quam idem Schelestratius refert pag. 49, ut obsisteret episcopi Constantinopolitani usurpationibus, et Romæ veteris ea esset prærogativa, quæ ex prisca apostolica disciplina (ut verbis Theodosii probat Schelestratius in notis ad Leonem) semper fecerat, ut omnibus Ecclesiis præesset, « utque per hos provinciarum episcopos in majoribus urbibus constitutos ad Petri sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, et nihil usquam a suo capite dissideret, » quemadmodum, et Leo Magnus affirmat epistola 54 ad Anastasium Thessalonicensem. Vide Schelestratii laudatam dissertationem ubi supra.

Has igitur ad colonias illustres, aut metropoles provinciarum, vel emporia, et oppida constituta prope castra stativa legionum, et civium Romanorum. licet facilis esset accessus præconibus Evangelii illuc directis, non tamen eisdem assignabantur faciles sedes episcopales, nisi constaret de ordinatione provinciarum temporibus ita pacatis. ut mutatio repentina timeri minime posset, quæ statum provinciæ subverteret. Quare in provincias nondum liberabatur ab excursibus barbarorum, aut ab intestinis indigenarum motibus, ante pacata Adriani tempora et Antoninorum, episcopi sæpe mittebantur vicariorum apostolicorum more ad eam nationem directi, in qua possent excurrere quocunque necessitas advocaret. Ubi autem pax regionis videbatur spondere durabilem provinciæ constitutionem, et opportunitas daretur ultro citroque commeandi Romam ex provincia, et ad provinciam ex Urbe, et quod inde consequeretur conferendi de statu illarum Ecclesiarum cum Romano pontifice : ibi episcopus Romanus pontifex constituebatur, ut sedis certæ ac successione ordine in coloniis, metropolibus, emporiis conceditum sibi populum regerent, ac docerent. Quocirca Innocentius I epistola prima ad Decentium per Occidentalem imperii tractum regiones enumerans Romanis subditas, ratum id et manifestum asseruit. « Cum sit manifestum, inquit, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, Siciliam, insulasque interjacentes, nullum hominum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Petrus apostolus. aut ejus successores constituerunt sacerdotes. » Quod si ractus regionis evangelica doctrina excolenda partim Romanis pareret, partim amicis, aut federatis Romanorum regibus, aut populis ; pertinebat ad

providentiam Romani pontificis, antequam certam episcopatus sedem in ea designaret, curare, ut ex utrisque fiducia caperet paratæ facilitatis conservandæ communicationis, et obedientiæ earumdem Ecclesiarum et sedium erga communem omnium matrem Romanam : ita ut inconcussum maneret in discretis etiam temporalium principum Romanorum, et exterorum ditionibus Irenæi axioma : « Ut scilicet ad hanc Romanam Ecclesiam propter ejus principalitatem oporteret omnem Ecclesiam (et consequenter illam, seu illas, quæ ibi fundarentur) convenire. » Mirandum propterea non est, si Evangelii luce orbem universum satis celeriter pervadente, non tamen illico inventiantur sedes episcopales primo sæculo ubique constitutæ. Ubi opportunitas data nondum erat certam sedem episcopatus deligendi, hanc disciplinam viguisse ordinandi episcopum gentis illius, cujus saluti prospiciebatur, notavit ex Photii bibliotheca cod. 48, Thomassinus, de Vet. et Nov. Eccl. disciplina, parte 1, lib. 1, cap. 54, n. 8 : « Refert, inquit, in Bibliotheca Photius, Caium doctissimum clarissimumque Romanæ Ecclesiæ presbyterum, pontificibus Victore et Zephyrino, gentium episcopum, ordinatum esse, χειροτονηθηνα: ἐθνῶν ἐπισκοπον : et veluti regem inunctum, et coronatum esse ei regno, quod vi et consilio esset adepturus. Rofere modo pontifices Romani consecraverunt episcoporum partem longe maximam, quos deinde immitterent ad debellandas, fideique jugo subjiciendas provincias illas, quas in epistola sua enumerat Innocentius primus. »

Obiter hic adnotabo, data occasione consecrationis hujus Romani presbyteri circa finem secundi sæculi in episcopum illarum gentium, quas Christo erat acquisiturus, non esse cur aversetur adeo acriter Pagius episcopos adiutores a nobis non semel admissos in hac historia pontificali prioribus Ecclesiæ sæculis, quos deinde contigerit ad successionem apostolicæ sedis Romani cleri suffragiis eligi post obitum decessoris ; cum præter exemplum apostolorum principis ita ordinantis Linum, Cletum, Clementem, etiam in fine secundi sæculi Caius ex Romano presbytero episcopus gentium ordinatus esse dicatur, pontificibus Victore et Zephyrino, nempe promotus ad episcopatum in aliqua natione exercendum vicarii apostolici auctoritate, cumque in Urbe retentum, donec daretur opportunitas expeditionis. Non aliter contigisse opinor, cum hunc ipsum Eleutherium, cujus vitæ notas attexo, ordinatum episcopum recognovimus ex epocha illi attributa mensibus quindecim antequam Soter obiret. Pacatis enim temporibus Antoninorum cum acquirerentur Christo regiones Romanis federatæ, aut finitimæ, frequens occasio sese offerebat episcopis ex Urbe mittendi ad gentes illas erudiendas. Quos autem apostolico ministerio deputaret Romanus pontifex æquum erat experimento regiminis aliquandiu tentare, et tyrocinio quodam exercere in munere pastorali. Id vero præstari facilius, ac securius non poterat, quam adhibendo candidatos evangelicæ missionis per aliquot menses ad vicariæ potestatis officia episcopalia in Urbe exercenda. Quæ circa mirum non est, si vacante interim sede, aliquando contigerit, ut aliquis episcopus ita promotus non ad sedem certam implendam, sed ad gentem aliquam vicarii apostolici more ad fidem formandam, eoque nomine exercitus aliquo mensibus in vicario munere apostolatus apud Romanum pontificem, repente sublegetur successor a Clero, illius virtutes, et prudentiam experto sub decessore. Næ video, cur V. C. Pagius, tum ad annum 97, num. 71, tum alibi, et præsertim ad annum 219, adeo confidenter pronuntiet, vicariatus hujusmodi per tria priora sæcula esse supposititios ; cum admittat exemplum apostolorum principis tres sibi vicarios in Urbe sublegendis ; et consultius ratio accurate per nos expensa id perspicue demonstrat non semel

endum tam sæculo secundo quam tertio. Ve-
e vicariis satis.

igitur generatim præcognitis, quæ ad episco-
fundandos, et ad provincias ecclesiasticas
ndas primo ac secundo sæculo pertinebant,
atis constat a publicatione Evangelii per ali-
rovincias Romanas nondum pacatas aut Ro-
finitimas, non esse continuo subsecutam epi-
ium sedium foundationem; procedendum est
ginem sedium episcopalium vetustiorum Bri-
is in insulis detegendam, aut certe ad ejus
iæ statum propius recognoscendum ex fidei
ianæ primordiis in Occidente ad legationem
egis ad papam Eleutherium: quo ex tempore
lianus paucos post annos dum scriberet in
dversus Judæos, asserere potuit, « Britanno-
iaccessa Romanis loca esse Christo jam sub-
nemadmodum et Hispaniarum omnes termi-
t Galliarum diversas nationes. » Quin, et
is annis quinquaginta circiter ante illa Ter-
B iscripta in Dialogo adversus Tryphonem indu-
ta loquens: « Ne unum quidem est genus
ium, sive barbarorum, sive Græcorum, seu
iliorum omnium, quocumque appellentur no-
æ eorum quidem, qui pro domibus plaustris
r, ac tentoriis agentes vitam pastoriciam, in-
s per nomen crucifixi Jesu supplicationes, et
um actiones Patri, et Fabricatori rerum om-
ion fiant.

a parata fuerit occasio referendi ad Britan-
nelii etiam Petro apostolo, ejusque disci-
exposui supra in notis ad num. 4, et
a. 4, cum legiones integræ civium Roma-
a C. Caligula, et Claudio ex Syria in
item accitæ, et in Britannica expeditione
is annis occupatæ, ibique moratæ sub Vespasie
Domitiano ad terminum sæculi primi æræ
anæ, nubem testium adduxerant ex Palæstia
yria gestorum Christi et apostolorum, quibus
legiones et cohortes interfuerant; et com-
x iis ad fidem conversos: quibus presbyter-
quot vel etiam episcopos comites dare facile
t Petrus, et Petro proximi successores. Nec
episcopales sedes ita celeriter fundatas fuisse
alam crediderim; ut ad primum Christi sæ-
referri possint. Lubentius credam intra se-
redemptionis sæculum primos episcopatus
constitutos, quando provinciæ status paca-
rebat tempora. Licet enim Claudius impera-
to rege Caractaco, et Romam ducto, redacta-
potestatem populi Romani provincia, non
amdem frequentaverit civibus, sed etiam
m Romanam veteranorum eo deduxerit, sci-
m lodunum anno Christi 50, C. Antistio Ve-
Suillio Rufo coss., *subsidium adversus re-
t imbuendis sociis ad officia legum* (ut ait Ta-
nnal. xii, cap. 32); attamen decennio post
; Turpilliano coss. Christi 61, circa initia
, Irene regina ultura graves injurias, a mili-
omanis sibi suisque illatas, et commotis ad
nem Trinobantibus, adeo viriliter pugnavit
Romanas acies, ut cæsa fuerint inter Cama-
a, Verulamium, et Londinum octuaginta milia
m Romanorum, ac sociorum, uti memorant
libus Tacitus, Dio in historia, Longa inde
cissitudinum, et varia præliorum discrimina
ib Vespasiano principe, legenda apud Taci-
Vita Agricolæ cap. 7, sub Cereali et Fron-
conon sub Agricola, modo cum insularis ci-
is, modo cum ulterioribus, quos tum Cale-
vocabant, hodie Scotos, ibidem indicata
sub Domitiano.

igitur tempora perturbata motibus Britanno-
ne continuis, tum externis contra aggresso-
anos, tum etiam intestinis intra insulares
quidem narrat ibidem Tacitus etiam Hi-

bernæ regulum, qui seditione domestica expulsus
confugerat ad Agricolam, fuisse quidem benigne re-
ceptum, sed obtentu amicitiae ab eo retentum in belli
occasionem) minus opportuna visa sunt præsulibus
apostolicis, quam ut certis sedibus designatis episco-
pales cathedræ ibidem erigerentur, tum in ditone
Romanis obtemperante, tum in reliquis, quæ pare-
bant propriis regibus. Constituta vero provincia
per Adrianum, qui, Spartiano teste in ejus Vita,
« *conversis egregio more militibus Britanniam petiit,
in qua multa correxit, murumque per 80 millia pas-
suum primus duxit, qui Romanos barbarosque divi-
deret, et Britannicum exercitum in eo limite collo-
cavit, ut numismata antiqua demonstrant, et classem
Britannicam instruxit, » quam produunt vetustæ in-
scriptiones: ætas opportunior illuxit ad cogitandam
de certis sedibus episcoporum. Adriani pacem
stabiliozem reddidit Antoninus, postquam subortos
in Britannia motus compeccuit per Lollium Urbicum
victis Britannis, ut Capitolinus asserit in ejus Vita,
et nummi ex omni metallo a Vaillantio expositi
contestantur; et postquam exemplum patris secu-
tus, *alium murum cespitium submotis barbaris duxit*.
Tum vero satis compositis Romanorum et insula-
norum limitibus, pacisque diuturnæ spe confirmata,
visum est apostolicæ sedis pontifici opportune ob-
secundare occasionei episcopatum in insula consti-
tuendorum. Hanc obtulit inter Britannicæ reges ille
pietate præcipuus, quem *Lucium* Latine appellant,
Britannica vero lingua *Les*, ut capite 3 Britanni-
carum Antiquitatum Usserius refert: qui etiam
dixerat pag. 20, *Regem Britwallanorum* eundem nomi-
nari in Latino, Saxonice Annalibus Bibliothecæ
olim Cambdeni. nunc Cottonianæ: et pag. 22, addit:
« Nec hoc prætereundum, repertos esse in Anglia
duos antiquissimos nummos (argenteum unum, quem
habuit M. Josephus Hollandus, aureum alterum,
quem inter D. Roberti Cottoni *κομμίτια* vidimus)
Christiani regis (uti ex signo crucis appposito colli-
gitur) imagine, et litteris obscurioribus, quæ LVC
denotare videbantur, insignitos. » Omnium certe
historicorum, qui res Anglicas pertractarunt, una
sententia est, a Beda, Gilda, aliisque vetustis gentis
sux auctoribus accepta, memoratum regem Lu-
cium petiisse a Romano pontifice Eleutherio, ut
sacris Christianis imbueret suos Britannos: cujus
rei causa alii Timotheum presbyterum Romanum
Novati fratrem (et juxta aliquorum opinionem
germanum quoque Praxedis, et Pudentianæ vir-
ginum) ablegatum fuisse dicunt: alii Damianum
(seu Davianum) et Fugatum missos affirmant, ex
epistola beato patricio attributi, necnon ex magna
Tabula Gastoniensi, productos etiam ab Usserio et a
scriptoribus memoratis per Schelestratum in libro
de Auctoritate patriarchali, cap. 4, n. 8 et seqq. Hos
autem ita studiose receptos, et liberaliter habitos
a piissimo rege complures memorant, ut episco-
pales etiam sedes his attributæ, ac dotatæ ab
illo credantur. Scriptorum ingentem classem re-
censet Usserius cap. 4 et 5, quorum tamen dele-
ctum habendum insinuat; cum eorum non pauci
proclives sint ad inanes vulgi rumores pro exploratis
historiis obrudendos. Regem Lucium quod attinet,
adeo constans memoria est ejusdem professionis
Christianæ fidei, ac legationis ad Eleutherium
ipsius fidei prædicandæ gratia populis sibi subjectis,
ut Bedæ et Adonis in Martyrologiis ad viii Kal.
Junii, necnon in Chronicis et Annalibus repetatur.
Galfridus Monemuthensis hist. Brit. lib. iv, cap. 48
et 49, cum pluribus qui eum sequuntur refert, Coi-
lum Marii regis filium. Arviragi nepotem ab infan-
tia Romæ nutritum, moresque Romanorum edoctum,
ac tributum quod ab eis exigebatur solventem, in
pace regnum suum obtinuisse: filium vero ejus
Lucium non secus habitum ac alterum Coillum,
omnes bonitatis paternæ actus imitatum fuisse:
eoque sine sobole, quæ sibi succederet, decedente.*

Britannos a Romana potestate descivisse. Balæus quoque, et Scotorum chronographi apud Usserium pag. 20, ubi prædicta retulit, affirmant. Lucium Pium Coilli filium unicum Romani imperii fautorem, Cæsaris Marci Antonini Veri tum benevolentia tum auctoritate Britannis imperasse post patrem. Erat siquidem, (ut ex Appiano adnotavit Panvinius, de Rom. Imper. pag. 25) consuetudo Romanis, ut pluribus nationibus reges statuerent, cum nihil iis ad imperium indigerent. Quare Augustus, et Caius, et Claudius in Palæstina, et Nero in Armenia, et ultra Euphratem Trajanus regna assignarunt; et Lucius Verus hac ipsa ætate, de qua disserimus, confecto bello Parthico in Oriente, regibus regna, provincias vero comitibus suis regendas dedit, ut in ejus Vita narrat Capitolinus. *Rex Quadis datus* ab Antonino conspicitur in ejus nummis. Ut vero sistamus in Britannia, rex Cogidunus civitatibus donatus fuerat, *vetere, ac jampridem recepta populi Romani consuetudine* (ait Tacitus in Vita Agricolaë cap. 14) *ut haberet instrumenta servitutis et reges*: quem etiam fiddissimum permansisse ad ætatem suam commemorat. Post murum igitur ductum ab Adriano in limitibus Britanniaë, et vallum renovatum ab Antonino, parta securitate socios inter reges, ac Romanos, Lucius rex illius Coilli filius, qui Romæ educatus Romanis moribus imbutus fuerat, ad Christianam religionem cum vocaretur, ab Eleutherio pontifice Romano doctores petiit, quibus erudiretur. Sive enim audisset a Christianis militibus inter Romanas legiones exercitus Britannici stipendia facientibus, aut cum patre suo educatus in Urbe, hinc esse profectam ab apostolis doctrinam fidei nostræ quam appetebat, et late diffusam per Occidentem; sive etiam consultis in proxima Galliarum regione Christianæ fidei doctoribus, id responsum tulisset ab Irenæo, quod in litteras etiam retulit *ad hanc Romanam sedem propter principatitatem confluere oportere omnem undique Ecclesiam*; sive ei quiddam suboluisse per eosdem fideles de legibus veri Dei cultus hinc repetendis, ubi princeps apostolorum *totam cum sanguine doctrinam effuderat*, qua etiam de causa tum Gallicæ Ecclesiæ tum Asianæ legationes poterant memorare ad Pium et Anicetum paulo ante institutas, eo præsertim tempore, quo Marcionitæ alique hæretici perversa dogmata disseminabant; consentiunt Anglici cum proxiimarum nationum scriptoribus, rogatu Lucii regis ab Eleutherio papa missos fuisse in Britanniam Evangelii ministros, qui ejus ditionis populos Christianis sacramentis imbuerent. Nec dubitare licet id prospere processisse, cum paucis post annis indicaverit Tertullianus fidem Christianam in majori Britannia ita late ac feliciter prolatam, ut non modo floruerit intra vallum ac limitem Adriani et Antonini, circa quem regnasse Lucium ostendit nomen illi tributum regis *Britwallanorum*, hoc est *Britanniaë Vallis* (hodie Walliæ, seu Wallis) incolarum, cujus supra meminimus ex Annalibus Anglo-Saxonicis, sed etiam ultra Romanos fines inter Caledonios et Pictos per eadem tempora penetraverit. Affirmat enim Septimius cap. 7 contra Judæos « Britannorum inaccessa Romanis loco Christo esse jam subdita: » quod ita declarat Usserius pag. 23, cap. 3 Britannicæ Ecclesiæ Antiquitatum. « Ultra vallum illud (Adriani et Antonini) erat Britanniaë pars quæ Caledonia appellabatur, maximam hodiernæ Scotiæ partem complexa: in qua sub Victore primo (hujus Eleutherii de quo agimus proximo successore) et Severo imperatore primum receptam esse fidem Christianam Scoti tradunt historici. Quanquam auctor Annalium, lingua Anglo-Saxonica ante sexcentos annos scriptorum hanc ipsam Eleutherii et Lucii historiam ad Severi tempora referat, quem anno Domini 489 imperium adeptum esse cum Beda affirmat. Nec desunt qui in hac insulæ parte, quam Britanni liberi possederunt, Lucium regnasse existimant, et Tertullianum hic testem advocent sub Se-

veri imperio scribentem Britannorum inaccessa Romanis loca Christo subdita. »

Annis centenis vix evolutis post Severum, hoc est anno Christi 314, in concilio Arelatensi subscripserunt tres Britanniaë episcopi (tomo I *Concil. Gall.*, edit. Paris. pag. 9) nempe:

Eborius episcopus de civitate Eboracensi, provincia Britannia.

Restitutus episcopus de civitate Londinensi provincia suprascripta.

Adelfius episcopus de civitate Colonia Londinensium, exinde sacerdos presbyter, Arminius diaconus, etc.

Tres istæ sedes episcopales æqualibus propemodum spatiis dividunt orientalem insulæ partem Romanis subditam, et ab occidentali separatam per memoratum Adriani murum, seu vallum, et aggerem Antonini, ductum a *Clausento*, meridionali insulæ portu (hodie *Southampton*) ad *Gabrosentum* in Northumbria, non longe ab ostiis fluvii *Tina* (hodie *Thyn* sive *Tees*) ubi ferme *Castrum novum* (*New-castel*) adversum habet vicum *Gatesend*, fortasse corruptum nomen ex *Gabrisento*, in diocesi Dunhelmensi, quo in loco etiam Tabulæ chorographice murum statuunt, Scotiam ab Angliæ antiquitas separantem. Quidquid continebatur a *Clausento* intra priorem murum, seu vallum prædictum, et fretum Germanicum alluens orientalem hanc insulæ partem, a Scotia quoque divisam per alterius transversarii ductum circa *Gabrosentum*, apud Romanos usque ad Severum principem constituebat unicum Britanniaë provinciam: quam Severus deinde partitus in duplicem præfecturam, ut *Herodianus Historiæ lib. III* tradit, posteris ansam dedit Britanniaë veteris serius dividendæ in primam et secundam. Tertiam et quartam voluit a Constantino donatis nomine *Flaviæ Cæsariensis*: necnon quintam, a *Valentiniano Valentiam*, quæ partem *Scotiæ obtinuit* meridionalem. Posterior hæc subdivisio Britanniaë, collata cum subscriptionibus trium episcoporum sub Constantino Magno, satis declarat, fundationem earundem sedium episcopalium anteriorem esse imperio Severi. Nam si Britannia secunda dici cepit ex quo Severus in duas præfecturas unicum, quæ antea fuerat Romanam provinciam Britanniaë partitus est, *Διελών εις δύο ηγεμονίας την του εθνους βρισαν*; et restitutus Londinensis civitatis episcopus, quæ ad Britanniam primam, seu citeriorem civili regimine referebatur, ejusdem provinciaë se asserti cum Eboracensi, quæ ad alteram, sive ulteriorem Britanniam pertinet; infertur necessario præsulæ istarum sedium nihil mutasse in ecclesiastica provincie constitutione ab eâ Britanniaë singularitate, quæ ante Severum fuerat, dum sedes istæ Britanniaë ejusdemque provincie constituerentur. Dictarii enim fuissent *Eborius episcopus Eboracensis provincie Britanniaë ulteriori, Restitutus episcopus Londinensis provincie Britanniaë citeriori*, si utraque sedes in prima sua constitutione duplicem hanc Britanniaë nacta esset; vel etiam scripturi fuissent:

Ebroicus episcopus Eboracensis provincie Britanniaë Maxima Cæsariensi.

Restitutus episcopus Londinensis provincie Britanniaë citeriori.

Adelfius episcopus de civitate Colonia Londinensium provincie Britanniaë Flavia Cæsariensi, si episcopatum istorum erecto incidisset in ætate Constantini, quibus provincie quatuor Britanniam antea unicum sub Antoninis provinciam partiebantur. *Coloniæ Londinensium esse Lindæ coloniam (Lincoln)* paulo post cum *Thoma Gale* demonstrabitur.

Indicant igitur subscriptiones anni 314 trium episcoporum, unius, et ejusdem provincie Britanniaë originem, seu fundationem earundem sedium ante Severum principem ad Lucii regis ætatem referri, sive sub Antoninis, sive sub Commodò. Ad utriusque imperii partem cum extendatur Eleutherii pont-

tificatus; perinde convenit primi ac secundi temporibus trium illarum Britanniae sedium erectio, quam a Fugatio et Duviano per Eleutherium ordinatis episcopis, et ad regem Lucium ita postulantem missis non modo designatam, sed rite perfectam, et cum approbatione ejusdem Romani pontificis absolutam fuisse non obscure indicant complures Anglorum historici. Nam Galfridus Monemuthensis, Rogerus Wendoverius, ac uterque Matthæus Parisiensis, et Westmonasteriensis, necnon collector historiae Roffensis (ab Usserio indicati pag. 53, sub initium cap. 6) narrant eosdem *Fugatum et Duvianum*, quos vocant *antistites*, rediisse Romam, ut ab Eleutherio impetrarent ea confirmari, quæ ipsi constituissent apud Britannos. *Confirmatione vero facta, reversi sunt in Britanniam compluribus aliis comitati: quorum doctrina gens Britonum in fide Christi brevi corroborata fuit. Eorum nomina, et actus in libro reperiuntur, quem Gildas de victoria Ambrosii Aurelii incripuit. Hæc Galfridus Monemuthensis retulit a. gratiæ 484.* Si attendatur constitutio Romani imperii provinciarum, et præsertim Britanniae sub Antoninis usque ad Severum principem; nulla fortasse tempora occasionem præbere poterant potiore ad hæc omnia pacifice peragenda, ad communicanda consilia cum Romano pontifice, ad mandata ab ipso impetranda, ad quem Ecclesiae Gallicanæ et Asianæ deferrebant suas controversias, et cujus auctoritate tam in Occidente apud Gallos, quam in Oriente apud Palæstinos concilia jam tum cogebantur complurium episcoporum, quemadmodum dicendum erit in Vi-

actore proximo Eleutherii successore numero sequenti.

Seriis hujusmodi documentis miscenda non sunt sequioris ætatis auctorum imaginaria illa non dicam radiamenta, sed portenta partitionis Ecclesiarum, et sedium Britannicarum, quæ flamines et achiflamines in civitatibus constitutos confingunt, eisque substitutos episcopos et archiepiscopos. Discussa jam pridem sunt hæc puerilia figmenta, nec nostris indigent curis ut refellantur: non secus ac litteræ supposititiæ Eleutherii papæ ad regem Lucium, tam elongatæ ab ejus ætatis stylo, ut solius primi versus inspectione inepti litteratoris fœtus esse cognoscantur, otio abutentis suo, et alieno.

Liceat mihi ad comprobandum Britanniae provinciae statum sub Romanis imperatoribus primi, et secundi sæculi (a qua notitia separari minime potest cognitio primæ constitutionis illius Ecclesiae), in medium producere nonnulla documenta genuinæ antiquitatis, decerpta ex opere ampliori, quod pararam ad universas provincias ecclesiasticas singulatim illustrandas. Inde seligam pauca ex pluribus quæ collegeram ad Britanniae constitutionem pertinentibus. Numismata sex huic tabellæ graphice insculpta comprobant statum Britanniae provinciae sub Romanis ab Augusto ad Severum principem. Provinciae, inquam, non provinciarum; cum nec Severi duas ἡγεμονίας nec quator provincias Constantini, aut quinque Valentiniani adhuc Britannia admississet.

1. Primus nummus argenteus legionis x ex Antonianis frequentibus, effossus in agro Maridunensi inter Dimetas, qui Silurum pars fuere, illustratur a Thoma Gale in celebri opusculo ad Itinerarium Britannicum Antonini pag. 122. Hanc legionem in Bri-

tannia meruisse sub Ostorio contra Silures et Ordereces comprobatur etiam ex pluribus lateribus, seu figlinis, repertis apud Conovium (rudera *Caer Hyn Urbis antiquioribus*, quæ postea corrupte dicta fuit *Caer Rhyn* ad tertium lapidem ab ostio fluvii cogno-

minis Conovii hodie *Cowey* contra occidentalem insulam, *Mona* antiquis, nunc *Anglesey Ile* appellatam) ita signatis inscriptione legionis decimæ LEG. X, quam hinc tractatam in Palæstinam nomine *Frentensis*, et decimæ *Ferratensis*, sub Vespasiano militasse contra Judæos, captisque tandem Hierosolymis ibi a Tito fuisse relictam memorat ex Josepho belli Judaici libro I et VII : ubi et eam fatiscente jam imperio, invenit Theodosius Junior, ut observat ex Notitia imperii fol. 92.

2. Nummus alter, ex argenteis Claudii principis, obsignatus arcu triumphali DE BRITANNIS, satis illustratur a Suetonio in Claudio cap. 47 : » Justi triumphi decus unde acquireret Britanniam potissimum elegit, neque tentatam ulli post Julium, et tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Hic vero sine ullo praelio, aut sanguine, intra paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto quam profectus fuerat mense Romanam rediit triumphavitque maximo apparatu. » Ejus triumphi monumentum illustre erexit senatus populusque Romanus, arcu excitato regione nona, uti comprobant Panvini additiones ad Rufum, et Victorem ; cum reperta fuerit, Nardino teste, aliisque antiquariis, in via quæ ex fonte Trivii perducit ad proximam Flaminiam (*il Corso*) prope aream Columnensium dictam *Piazza di Sciarra Colonna*, pars non modica magnificæ illius inscriptionis, quam inter ornamenta potiora Barberinarum ædium translata spectamus, et cujus supplementa cum pluribus tentata fuerint, omnium aptissime videtur excogitasse Fabrettus in Commentario ad veteres suas Inscriptiones Urbinates pag. 728, litteris minusculis hic exhibenda, cum quadrato characterè exprimamus quidquid superest antiquæ inscriptionis.

T. CLAVDIO DRUSI F. CAISARI

AVGVSTO GERMANICO

PONTIFICI MAXIMO TRIB. POTEST. XI.

COS. V. IMP. XXIII. PATRI. PATRIAE

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. QVOD.

REGES. BRITANNIANI. PERDVLLAS. ABSQVE

VLLA JACIVRA. SVORVM. CAPTIVOS. HABVERIT

GENTESQVE. BARBARAS. VLTRA. OCEANVM

PRIMVS. INDICTO. BELLO. IMPERIO. ADJECERIT

Primus enim Claudius revera obtinuit, et subegit. (Tacit. de Vita Agricola cap. 13) : « Primus omnium Romanorum divus Julius cum exercitu Britanniam ingressus, quaquam prospera pugna terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest videri ostendisse posteris, non tradidisse. Claudius auctor operis, transvectis legionibus, auxiliisque, et assumpto in partem rerum Vespasiano : domite gentes : capti reges : et monstratus fati Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, uterque bello egregius : redacta paulatim in formam provinciæ proxima pars Britannia : additæ insuper veteranorum coloniæ. Quædam civitates Cogiduno regi donatæ. Is ad nostram usque memoriam fidissimus mansit, vetere, ac jam pridem recepta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta servitutis et reges. »

Vidimus supra transvectas fuisse primum legiones a Caio Caligula, quibus Claudius septennio post in Britannica expeditione usus insulæ partem subegit. Ex his IV, V et X accitæ fuerant ex provincia Syria, ubi ab Augusto collocatæ, a Tiberio retentæ fuerant : quas propterea spectatrices fuisse oportet gestorem Christi Domini, et apostolorum : ita disponente Deo, quingentum primitias in Cornelio Centurione delegerat ; ut inde facilius redderetur cum illarum militibus transvectio eorum, qui Evangelium erant insulanis ultra Oceanum positos annuntiaturi. et in Veteranorum coloniis stabiliiori etiam hospitio, ac statione deposituri. De gestis Vespasiani in Britannia Suetonius hæc retulit, ejus Vitæ capite 4 : « Claudius principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus : inde in Britanniam transla-

ustrietas cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque XX oppida, et insulam Veterem Britannia proximam in deditionem recepit, partim A. Plautii consularis legati, partim Claudii ipsius ductu. » Legioni secundæ præpositum a Claudio Vespasianum demonstrat Gale in laudato libro ad Itinerarium Britannicum Antonini Itinere XII : *A Calvea Marduno*, etc. ISCE LEGVA AVGVSTI. M. P. XV. quod ita emendandum docet. ISCA LEGIO II. AVGVSTA, hodie *Caerleon*, et Britannis *Caer-Leon-at-Usk*, id est *Urbs legionis ad Iscam*. Hæc legio secunda tandem hic (Londoni, et Rutupii), egit, ut etiam secunda Britannica diceret, ex Tacito lib. III, sect. 41 : « Vespasianus ei a Claudio præpositus, quod illic bello clarus egerat, favorem Britannia obtinuit. » Eodem libro Taciti, sect. 23, legiones IX, II et XI appellantur *Britannicæ*. Et vigesimam quod attinet, illa ex Germania inferiori, ubi fuerat constituta ab Augusto, postquam a Claudio in Britanniam tracta est, nomen *Victricis* obtinuit : quemadmodum ex veteribus historicis collegit Vaillantius in nummo Galieni, ubi etiam *Valieræ* præfert appellationem. Auli Plautii consularis legati, qui præerat his legionibus, epigraphen integram nobis præservat lapis ad portem Lucanum sub Tibure, quam reddit Gruterus pag. CCCCLIII. Ejus partem, quæ pertinet ad Britannicam expeditionem sub Claudio, retuli supra.

Ad memoratum Claudii triumphum de Britannis spectat lamina plumbea, reperta in Angliæ comitatu Somersetensi sub Henrico VIII, quam ex Cambdeno Gruterus edidit fol. CCXXXVIII, 5.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVGV. P. M.

TRIB. P. VIII. IMP. XVI. DE BRITAN.

Ejus rei ergo, quod fines imperii protulisset, Urbis pomerium ampliavit Claudius : quemadmodum legitur in Veteri cippo Romæ spectando apud Claviam S. Luciae, edito a Cl. V. Fabretto pag. 726. Inscript. et a Grutero fol. CXCVI, 4.

Colonia Veteranorum a Claudio in Britannia deducta, et victi per illum reges recensentur a Gale pag. 91 et 143, ubi nummus profert Cunobelini regis Trinobantum (hodie *Essex*, et *Middlesex*) percussus Camaloduni (*Walden*) : ubi scilicet reges *Trinobantum loci jucunditate allecti, suum condidere palatium, Romanique coloniam deduxere*. Eo de rege, ejusque liberis Catarata et Togodumno victis per A. Plautium, de quo supra, vide Dionem libro LX in tertio consulatu Claudii ad annum Urbis 769. Censitor civium Romanorum hac eadem in colonia legitur Gn. Munatius M. F. Pal. Aurelius Bassus apud Gruterum cccxxxix, 5, correctius tamen apud Fabrettum Inscript. pag. 29, ubi dicitur CENSITOR CIVIVM ROMANORVM COLONIAE VICTRICENSIS QVAE EST IN BRI TANNIA CAMALODVNI Deductionem ejus coloniæ referendam esse ad annum æræ Christi 50, C Antistio M. Suillio cos., vidimus supra, ex Tacito, Annalium lib. XII, sect. 32. Quæ inde secutæ sint clades Romanorum sub Nerone, alienatis insulanorum animis, et paulo post victoriæ sub Vespasiano, et constitutio atque ordinatio provinciæ sub principibus subsecutis, ibidem retuli.

3. 4. Tertius et quartus nummus ex ære spectant ad Adrianum. Horum in primo Britannia armigera provincia secunda sedet, compositis ab Adriano motibus, quos indicat potius quam narrat Spartianus, hæc raptim commemorans : « Conversis egregio more militibus Britanniam petiit, in qua nulla correxit, murumque per octoginta millia passuum primus duxit, qui Barbaros Romanosque divideret. » et paulo post compositis in Britannia rebus eundem exhibet in Galliam transgressum. Utrumque nummum totidem verbis passim exponunt antiquarii : quos inter eques Patinus, qui et tertium nummum *Restitutionis Britannia* apte conjunxit : « Sub Adriano, inquit, Britanni teneri sub ditione Romana

non poterant. Ergo conversis regio more militibus (ita enim legit Spartiani locum, Britanniam petiit: in qua multa correxerit, murumque per LXXX millia passuum, etc. Huic expeditioni adjungendus venit alter nummus majoris modi, in quo EXERCITUS BRITANNICUS per imperatorem, et milites designatur: alterque imperatori dicatus RESTITUTORI BRITANNIAE. Hasta et clypeus provinciae arma demonstrant. » Hæc Patinus.

Accessum principis Adriani tum ad componendum Britanniae statum, tum ad militarem disciplinam retinendam memorabat Florus poeta apud Spartianum lepidis illis versiculis:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Seythicas pati pruinās.

Inde autem evocatum Julium Severum, ad Judæos rebelles in Palæstina subjugandos primum ducem misit, ut auctor est Dio.

Præter terrestres in Britannia copias, classem quoque Britannicam instructam in provincia comprobant antiquæ inscriptiones: eaque præsertim, apud Camertes constituta M. Mænio Cæii filio tribu Cornelia, quam Reinesius retulit, et illustravit pag. 462, n. 432. Hic exhibendam esse censeo; cum Adriani expeditio Britannica, et classis Britannicæ, et provinciae ipsius constitutio per hanc uberius explicetur, quam per historicos; et innotescat cohors II Flavia Brittonum equitatus, a Vespasiano fortassis instituta, unde Flaviæ nomen accepit; necnon procuratio provinciae, et Augusti in provincia, et præfectura classis huic M. Mænio concredita.

M. MAENIO C. F. COR. AGRIPPAE ET VSIDIO CAMPESTRI HOSPITI DIVI HADRIANI PATRIS SENATORIS PRAEF. COH. II. FL. BRITTON. EQVITAT. ELECTO A DIVO HADRIANO ET MISSO IN EXPEDITIONEM BRITANNICAM TRIB. COH. I. HISPANOR. EQVITAT. PRAE. ALAE. I. GALLOR. ET PANNONIOR. CATAPHRACTAE. PROC. AVG. PRAEF. CLASSIS BRITANNICAE PROC. PROVINCIAE BRITANNIAE EQVO PVBLICO PATRONO MVNICIPI VICANI CENSORIACENSES CONSECVTI AB INDVLGENTIA OPTIMI MAXIMI Q. IMP. ANTONINI AVG. PII BENEFICIO. INTERPRETATIONIS EJUS PRIVILEGIA QVIBVS IN IVRE CIVIVM AVCTI CONFIRMATI QVE SVNT D. D. D.

Classis Britannicæ præfectum exhibet quoque inscriptio apud Gruterum fol. 493, n. 6, ubi num. 1 legitur Licinius Italicus legatus Augustorum (M. Aurelii et L. Veri), idemque pro præf. provinciae Britannicæ, qui in expeditione Judaica militaverat sub divo Adriano.

5. Ad Antoninum Pium pertinet nummus quintus, et ad victoriam Britannicam, ejusdem auspiciis reportatam per Lollium urbicum legatum: de qua Justus Capitolinus in ejus Vita: « Per legatos plurima bella gessit. Nam et Britannos per Lollium urbicum legatum vicit, alio muro cespititio submotis barbaris ducto: » uti Vallantius adnotat in nummi explicatione. Post eam victoriam, cujus etiam meminit Pausanias lib. VIII, pag. 526, indicatus a V. C. senatore Bonarroti ad nummos ex ære maximo card. Carpinei pag. 49, ita pacato provinciae statu usi sunt Antonini Pius, et Philosophus: ut itinerarium nobis reliquerint, quo Britannia undique peragratur, a Limine, id est Vallo [seu Luguvallio hodie Cartile] ad portum Ritupis [hodie Stonar] prope Doro-bernum [seu Canterbury]: et ab eodem Vallo ad Clausentum [Southampton] portum insulae meridionalem: et ad aestuaria occidentalia, ubi ISCA LECIONIS II Augustæ [hodie Caerleon]: et ad Segontium [Caersegont hodie Caernarvon] contra Monam insulam [hodie Man] maris Hibernici: aliisque itineribus diligentissime expositis in opere posthumo Thom. Gale. Ptolomæus quoque, geographorum non minus quam astronomorum celeberrimus sub Antoninis,

A potuit per eadem pacata tempora complurium Britanniae oppidorum longitudinem, ac latitudinem nobis exhibere.

Bellum exarsisse sub Commodo, et quidem grave, percipimus ex historia Dionis libro LXXII: « Fuerunt, inquit, sub Commodo bella quædam cum barbaris, qui ultra Daniam sunt, etc. Sed bellum Britannicum omnium longe maximum fuit. Quippe cum Britanni essent murum transgressi, qui inter ipsos et Romanorum castra intercedebat, vastassentque multa, Romano duce, et militibus, quos secum habuerat, cæsis: Commodus timore perterritus, Ulpium Marcellum contra eos misit. Is erat homo modestus, et frugi, fortis, et magnanimus, etc. Igitur Marcellus tali ingenio præditus, maximis atque gravissimis damnis in Britannia barbaros affectit; quo facto, parum abfuit quin virtutis ipsius ergo Commodus eum necaret; tamen ipsum dimisit. Consueverat enim Commodus, ut auctor est Lampridius, mittere homines ad provincias regendas, vel criminum socios, vel a criminosis commendatos. »

Hujus Marcelli gestis titulos Britannici, et imperatoris VI Commodo accrevisse Lampridius recognoscit: quos tamen ita non suos historicos reputabat. ut asserat ab adulatoribus attributos, etiamsi in nummis, et inscriptionibus passim legantur. Britannis enim adeo despectum fuisse affirmat, ut imperatorem contra eum eligere voluerint. Rumori occasionem dedit ingens ille numerus militum Romanorum (mille quingentos fuisse affirmat Dio), qui seditionem cum excitassent contra Perennem, seu Perennium, præfectum non tam prætorio, quam imperio universo, ut Commodus voluptatibus tantum vacaret, delecti ex majori numero, et profecti ex Britannia in Italiam venerunt, nemine prohibente, et ab eodem principe supplicium Perennis impetraverunt. Indignati sunt enim milites, quod amotis senatoribus, iste præficeret bello Britannico equestris loci viros, prodita re per legatos exercitus, hostis est appellatus: lacerandusque militibus datus, uti scribit Lampridius.

6. Quæ sub Severo principe gesta sunt in Britannia postremus indicat nummus, duplici victoria signatus, fortasse juxta nationes totidem ex insularis a Severo superatas, et a Dione ita descriptas: « Britannorum duo sunt præsertim genera (loquitur de iis qui ad extremos Romanæ provinciae fines, vel etiam ultra ætate sua degebant) Caledonii, et Mæatæ. Nam cæterorum nomina ad hos fere referuntur. Incolunt Mæatæ juxta eum murum qui insulam in duas partes dividit. Caledonii post illos sunt. » Et paulo post totius insulae Britannicæ longitudinem definiens millibus passuum DCCCXCI, latitudinem CLXXXIX: ubi maxima, ubi minima est XXXVII, hæc subdit: « Hujus insulae pars paulo minus quam dimidia nostra est: quam Severus cum vellet omnem in potestatem redigere, ingressus est in Caledoniam (Scotiae partem meridionalem) eamque dum pertransiret, habuit maxima negotia, quod silvas cederet, etc. Neque tamen destitit Severus, quousque ad extremam partem insulae venit, ubi diversum quam apud nos sit cursum solis, itemque noctium, ac dierum tam æstivorum quam hibernorum magnitudinem diligentissime cognovit. Tandem per omnem fere terram hostilem vectus (nam plurimum propter imbecillitatem aperta lectica utebantur) revertit ad socios, Britannis ad foedus faciendum coactis ea conditione, ut non parva regionis parte cederent, etc. Post hæc facta est iterum defectio Britannorum. Quamobrem Severus convocatis militibus jussit, ut regionem eorum invaderent, atque omnes quibus occurrisent interficerent: idque præcepit his versibus.

Nemo manus fugiat vestras, cædemque cruentam
Non fœtus, gravida quem mater gesta in alvo
Horrendam effugiat cædem.

Quo facto quod Caledonii cum Mæatis defecerant, comparabat se ut ipsemet bellum illic gereret. Sed dum in iis rebus esset, morbo extinctus est pridie Nonas Februarii. » Hucusque Dionis excerpta per Xiphilinum, qui addit initio libri LXXVII post mortem Severi, Antoninum Bassianum ejus filium initium fecisse imperandi a dirempto cum hostibus bello, ac regione statim cessasse, et munita loca deseruisse, tum in Urbem esse reversum. Spartianus Eboraci in Britannia Severum periisse memorat, « subactis gentibus, quæ Britannia videbantur infestæ : » narratque « Imperii ejus maximum decus fuisse Britanniam, muro per transversam insulam ducto, utrimque ad finem Oceani munivisse. » Quare cum limites duo essent, prior juxta meridiani planum ab Adriano ductus, et renovatus ab Antonino ex portu *Claesento* (*Southampton*) ad *Lugwallium* (*Carlisle*) alterque ab occasu in ortum a *Lugwallio* ad *Cabrosentum* ad ostia fluvii *Tina*, et Britanniam Romanam ita dividerent, ut ille a *Mæatis* incolentibus juxta eos fines ad occidentalem insulæ partem, hic a *Caledoniis* ultra limitem alterum, et ultra *Mæatas* situs; protulit Severus ultra hos fines valli et muri arma victicia: et sublata divisione valli cespititii primi juxta planum meridianum ducti cujus contra barbaros usus nullus imposterum erat futurus subactis Mæatis, murum secundum transversum solidius excitavit ad utramque Oceani metam (qua *Scotia* separatur ab Anglia hodierna) inclusitque Britannia provinciae partem occidentalem Mæatis, et Britulalanensibus tanquam amicis ac fœderatis populis, ac regibus concessam ab Antoninis, et Commodo. Posterius Britanniam secundam appellavere occidentalem istam, et ultra vallum Adriani positam insulæ partem, quando per novam provinciarum designationem sub Constantino quatuor in partes Britannia divisa est. Unica tamen Britannia provincia tam sub Severo, quam sub Caracalla, ut antea, censebatur quidquid ultra limitem Antonini cespititium acquireretur ad Occidentem: sive Mæatis subactis, sive fœderati regis Lucii, Britulalanorum finibus imperantis, devoluta ad Romanam regionem, improlis ille cum decessisset, ut aliquot ex Annalibus Britannorum historici memorant supra indicati. At Caledonios Britannia accensere e re sua non duxit Caracalla, utpote firmiori patris sui muro satis submotos, nec a superioribus principibus admodum quæsitos; cum nec itinera eo perducta reperiantur, quæ reliquam insulæ partem diligenter metiantur.

Hæc igitur de statu provinciae Britannia a Claudio Cæsare ad Severum perstringenda esse duxi, ut ex civili constitutione ejusdem insulæ confirmarem documenta Christiani cultus, eo feliciter illati, et propagati intra Romanæ provinciae fines per primum sæculum ab adventu principis apostolorum in urbem Romam, amplificati vero multo præstantius pacatis temporibus utriusque Antonini (Pii et Philosophi), dum Lucius rex Britulalanorum, ortus parente rege Corillio Romanis amicissimo, ac in eorum fide præ cæteris constantissimo, Eleutherii papæ ætate, de qua agimus, ab eodem pontifice impetravit, ut per idoneos viros Roma transmissos (non secus ac olim Antiocheni ab apostolis, et ab Hierosolymitana Ecclesia, tunc cæterarum magistra, doctores acceperant) Britanni regionis suæ mysteriis fidei nostræ plenius imbuerentur. Ostendi facilitatem maximam a Claudio ad Severum semper paratam ultro citroque mittendi ab Urbe in Britanniam quotquot Evangelii præcones Romanus pontifex statuisset, in quotidianis perfectionibus magistratum ad eam provinciam regendam, et legionum in transvectionibus, passim memoratis sub principibus utrumque hoc sæculum suo imperio emensis. Observavi, legionis integras Christi Domini ejusque apostolorum gestis in Syria præsentibus, inde translatis in Britanniam sub Caio, et Claudio, non modo adduxisse ingentem numerum testium rerum earum,

A quæ in nobis completæ essent, sed etiam quasdam ipsarum in Veteranorum coloniis stabile domicilium aperire potuisse commanipularibus Cornelii Centurionis, aut Pauli apostoli, ad fidem in Syria, aut Romæ conversis, adeoque et religionis Christianæ cultum fovere, ac dilatare, tum inter cæteros colonos tum inter proximos insulares. Neque ministrorum sacrorum copiam illis defuisse, quæ a providentia Romanæ sedis antistitum illuc ablegaretur pro varia temporum opportunitate, collegi ex praxi non dissimilis diligentia, in proximis provinciis Galliarum et Hispaniarum, disponentis gradatim conventus fidelium per episcopos gentium, seu vicarios apostolicos, et per presbyteros ac doctores ad annuntiandum Evangelium illuc missos; donec opportunitas sese offerret constituendi certos episcopatus in præcipuis provinciæ oppidis aut metropolibus, aut coloniis Romanis in eam deductis. Par enim disciplina videtur a Marco evangelista Petri discipulo in patriarchatum Alexandrinum invecata; cum ejus successores ablegarent non semel doctores, ac presbyteros ad remotissima terrarum spatia, rogantibus nationum legatis, ut Christum annuntiarent, atque tam certæ sedes episcopales ibidem fundari possent. Ita Demetrius Alexandrinus antistes, legatis Orientalium rogantibus, Pantænum concessit (ut refert S. Hieronymus de Script. ecclesiasticis) ejus rei ergo ad Indos usque profectum. Quin et Antiochenæ Ecclesie fundatio ita gradatim processerit ad exemplum cæterarum, ut primum fratres Judæorum persecutione dispersi eo deferrentur, et annuntiarent Christum Jesum; deinde Barnabas ab Hierosolymis eo mitteretur, et assumeret Paulum ministerii socium; denique princeps apostolorum cathedram episcopatus in ea metropoli Orientis erigeret, septennio integro per se administraret, ac traderet tandem Euhodio ejusque successoribus possidendam.

Cum vero pacata provinciae tempora, ut plurimum attenderent ad sedium episcopatum designationem, ut certi fines, nec facile permutandi possent unicuique attribui, et a successoribus retineri: hinc erat consequens ut eadem præcipue figerentur, ubi Romanorum colonia, aut præsidia, et exercitus, aut regum sociorum sedes, et emporia, et regionum metropoles essent constitutæ, diuque perstitissent certis fœderibus ac pace compositæ. Idcirco et Britannia, unde profectos novimus tres episcopos ad concilium Arelatense anno 314 antiquissimos omnium illius insulæ quorum memoria certa supersit, Eboracensem, Londinensem, et coloniam Lindi, unius et ejusdem provinciae ecclesiasticæ illos connumerabat etiam sub Constantino (ut ex ipsorum subscriptionibus constat), quod sedes prædictæ jam essent unica in provincia Romana pacatis illis temporibus constitutæ, quæ ad ætatem Eleutherii papæ, Antoninorum, et Lucii regis pertinebant. Præterit Eboracensis; cum Spartianus per excellentiam civitatem vocet *Eburacum*: meritoque contendant viri docti (ut Gale pag. 20 observat) hanc totius insulæ fuisse metropolim; cujus rei argumentum etiam capio, inquit, quod tempore Constantini Magni videam tractum illum, in quo sedet Eburacum, dici BRITANNIAM PRIMAM. Municipii quoque, et colonie promiscuam dignitatem ex antiquis monumentis obtinuisse docet itinerarium Antonini Britannicum itinere primo. EBVRACVM LEGIO VI. VICTRIX M. P. XVI Severi imperatoris nummus a Golzio recensitus in Thesaur. pag. 239.

COL. EBORACVM LEG. NI VICTRIX. Inscriptio l. fol. ccccxciiii Gruteri in Thesaur. quam refert etiam Cambdenus, et auctorem in tertio versu edidit Gale pag. 24 ostendit M. VERECVNDVM DIOGENEM IIIII VIRVM COLONIAE EBORACENSIS. Panvinius imperii Rom. pag. 213. Colonia Eboracum, legio VI Victrix, de qua Ptolemæus. Colonia Londinum de qua Tacitus libro XIII. Sequitur Ptolemæi cano-

nem urbium insignium castigatissime nuper editum a V. C. Joan. Hudson tomo III Scriptorum minorum veteris geographiæ, ubi Eboracum præfertur Londinio.

De Londini originibus, et incremento post Romanorum ingressum serius statuendo hæc habet Gale pag. 64: *Jam incertus plane hæreo, ita me veritas amet, cui viæ insistam, ut Londinum inveniam.* Et postquam indicavit Londinium in Cantii a Ptolemæo collocari: « Nec promptum est credere, inquit, Ptolemæum oscitanter ista scripsisse, qui Marinum Tyrium de situ Neomagi, et Londinii tam accurate ad examen vocaverit. Expediendæ hujus difficultatis rationem aliam plane nullam video, quam ut credam cunabula urbis Londinii (cui nunc similem orbis non habet) quæri oportere in statione aliqua Romanorum, quam ad meridionalem Thamesis ripam, ad subditorum, tutelam mature collocabant, expulsis inde prius Britannis, Hæc statio indaganda est nobis ad viam militarem. Hanc paulo ante ostendi ultra Westmonasterium (ad trajectum Thamesis dictum the *Horse-Ferry*) per Regnos Cantium subintrare. » Refert plura antiquitatis vestigia ibidem reperta, multa Romanorum numismata, opera tessellata, lateres, rudera. Addit castrum *Cyningston*, vulgo *Kinton* ibidem haberi, ubi carceres publici, ædificia publica, piscaria, vivarium, et concursus trium semitarum militarium a Durobrivis, Neomago, et Sulloniaciis stationi opportunam sedem, et Romanis cultam præ cæteris indicant. In ea igitur est sententia, ut credat, Aulum Plautium prætorem hic subsedissem cum exercitu Romano ad fluvium Thamesim, donec advolaret Claudius imperator ab ipso accitus: « Claudius transmittit in Britanniam, ait Dio, et ad copias se ad Thamesim expectantes perrexit, transgressusque fluvem cum Britannis confligit, Camalodunum regiam Cinobelini cepit, » etc.

« Post illam de Trinobantibus victoriam (subdit Gale) Romani castella, et præsidia ultra Thamesim promovebant, paulatimque Britanni versus Boream protrudebant. Ex hoc interiora, tanquam tuto negligi. Colonia Camalodunum deducitur, Verulamium Municipii nomine insignitur, mox Londinium tempore Neronis e tenebris emergit. *Copia negotiatorum, et commeatuum maxime celebre* (ait Tacitus lib. XIV), nondum colonia, sed præfectura: prætoriumque habuisse videtur eo in vico, ubi lapis ille notissimus, sive milliarium, sive columna Mercurialis in capite Flori, per multa urbis facta, et calamitates eluctatus est, et immobilis semper perstitit tanquam deus Terminus. »

Apparet igitur ex recitatis observationibus Gale, ac veterum testimoniis, Londinum, Nerone imperante nondum coloniam, sed præfecturam, augmenti occasionem cepisse ex vicinæ coloniæ *Cumaloduni* subversione, ita proxima suæ deductioni (quam diximus a Claudio peractam anno Christi 50), ut nonnisi per decennium substituerit. Tum vero Icenorum regina, Britannicæ motibus classicum canens, tandiu Romanos exercuit, donec Vespasiani ætate, ac filiorum ejus Titi, et Domitiani principatu provinciæ status pristinam formam receperit. Adriani, et Antonini victoriæ plenam in Britannico solo pacem Romanis pepererunt. Id temporis opportunum fuit instaurationi præsidiorum, constitutioni classis Britannicæ, et plurium coloniarum deductioni, aut incremento. Eboraco primas detulit Alcuinus quem primum edidit Grabe pag. 20, ita canens:

Hanc Romana manus muris, et turribus altam
Fundavit primo....
Ut fieret ducibus secunda potentia regni
Et decus imperii, terrorque hostilibus armis.

Si autem ea primum condita a Romanis, ut *fieret ducibus secunda potentia*, et colonia facta est, sextæ legionis victricis militibus emeritis eo traductis, profecto id contigisse minime potuit ante imperium

Adriani. Nam inscriptio reperta in foro Romano, apud Gruterum edita tol. CCCCLVII, n. 2. exhibet M. Pontium m. f. pup. Laetianum Larcium Sabinum consulem trib. pleb. candidatum imp. divi Adriani, qui legationes plures obtinuit, et præturas in provinciis, et sub Antonino Pio, M. Aurelio, et L. Vero, comes in expeditionibus fuerat bello Germanico, Armeniaco, Parthico, hunc, inquam, exhibet cum legione vi victrice ex Germania in Britanniam transuentem tribunum militum. TRIB. MIL. LEG. VI. VICT. CVM. QVA. EX GERM. IN BRITAN. TRANSIIT. Deducit igitur legiones vi et coloniæ Eboracensis cum sit æqualis Antoninorum temporibus, et cum colonia Eboracum dignitate præferretur cæteris coloniis ejusdem provinciæ Britannicæ, declarat constitutionem provinciæ civilem et ecclesiasticam, necnon originem trium sedium episcopatum vetustiorum in ea fundatarum pariari cum ætate Eleutherii papæ, Antoninorum, et Lucii regis, et mirifice comprobat ea quæ de originibus ecclesiasticæ hujus provinciæ haftenus dicta sunt.

Superest, ut de *Lindi Colonia [Lincoln]* quæ tertia Ecclesia ejusdem provinciæ apparet in subscriptionibus episcoporum, aliaque proferamus. Mihi vero nihil præstandum superest, quam ut Thomæ Gale doctas æque ac breves notas transcribam ex pag. 96:

« *Lindo [Lin Colne]* Anonymus Ravennas habet expresse *Lindum Colonia* hoc uno vocabulo adjecto quantum lucis affudit ille historiæ antiquæ! Magnas profecto gratias ei debemus, quod tandem subscriptionem concilii Arelatensis intelligamus. *Adelphus episcopatus de civitate Colonia Londi*, haud dubie pro *Colonia Lindi*. Hoc ipsum Beda pene vidit, cum hanc urbem *Lindi-Collina* nominavit. Ptolemæus quoque *Lindum* dixit. Romana numismata in campis ad Boream hujus civitatis inveniri notat Lelandus in Itinerario. »

Commendat etiam ordinationem provinciæ, tam civilis, quam ecclesiasticæ justa partitio Britannicæ in æquas ferme portiones per triplicem hanc coloniam, et episcopatum, Eboraci, Londinii, et Lindi coloniæ. Dividunt enim provinciam spatiis satis proxime æqualibus: præsertim si Eboraco attribueretur pars illa ultra vallum Caledoniis restituta per Caracallam, quam serius *Valentiam* provinciam appellavit notitia imperii sub Valentiniano. Certe ad Eboracensis Ecclesiæ antistitem cura pertinuisse censenda est promovendi evangelicam doctrinam ætate Commodi, ac Severi ultra vallum, eaque loca ad Christum perducendi, quæ Tertullianus ibidem indicat, cum ait, *Britannorum inaccessa Romanis loca esse Christo jam subdita*. Hæc plenius intelliguntur, si nonnulla producantur in medium, quæ servata videmus ætate apostolorum, et proximis in fundatione sedium episcopatum.

In fundandis episcopatibus complures erant dispositiones præmittendæ atque attendendæ, quæ tum Ecclesiæ illius singularis, tum universalis bono prospicerent, dum nova sedes episcopalis erigeretur, ne dici de illa posset: *Multiplacasti gentem, sed non magnificasti lætitiâ*. Prima erat, ut certi fines attribuerentur, intra quos gregem suum novus ille pastor concluderet. Altera, ut fideles singulos intra eadem septa sibi commissos ordinata partitione tam in civitate, quam in agro ita posset episcopus censere, nosse, curare, ac regere singillatim per se, aut per presbyteros, ut nemini deessent ad salutem comparata præsidia doctrinæ et sacramentorum. Tertia, ut Ecclesiæ illius partium unitas diligenter custodiretur, et unitatis arcetissimæ nexus cum Ecclesia omnium principe ac matre per apostolum Petri sedem a Domino constituta. Tres istæ conditiones, ac dispositiones, necessario requirendæ ad novos episcopatus rite fundandos, perspicue deprehenduntur ex antiqua disciplina emanare, et hodie retineri in consecrando juxta regulas sanctorum Patrum

electo ad tanti ordinis dignitatem, cum sacramento sese obstringit ad visitanda singulis triennii limina apostolorum, et pastoralis officii sui rationem Christi in terris vicario Petri successori reddendam, status Ecclesiæ suæ, cleri, ac populi disciplinæ, et animarum sibi concreditarum salutis: necnon cum præmissis a consecrante episcopo interrogationibus requiritur: « Vis ea, quæ ex divinis Scripturis intelligis, plebem, cui ordinandus es, et verbis docere, et exemplis? Vis traditiones orthodoxorum Patrum, et decretales sanctæ et apostolicæ sedis constitutiones veneranter suscipere, docere, et servare? Vis beato Petro apostolo, » et cætera, quæ consequuntur usque ad postremum illud, quo interrogatur. « num omnibus indigentibus esse velit propter nomen Domini affabilis, et misericors? » Sponsionum autem istarum implendarum præsidia, ac dispositiones non peræque poterant in quacunque ordinatione reipublicæ reperiri, nisi hæc accederet ad specimen illius regiminis, quod in populo ad verum Dei cultum per Moysen edocto, et ad figurandam Christianam Ecclesiam præmisso apostoli experti fuerant. Metatio enim regionis, ac divisio per tribus duodecim, tribuum singularum per familias, familiarum per capita, designatio civitatum sacerdotalium, statæ vices levitarum, ac sacerdotum, census civium in libris sanctuarii, conventus omnium certis diebus indictus ad idem templum, legis divinæ repetitio ex codicibus sanctissime custoditis formabant animos ad Ecclesiæ Dei unitatem custodiendam, non minus quam ordinem certum, ac stabilem ex collectis undique copiis fidelium: et paratam reddebant facultatem levitis, ac sacerdotibus singulos populares suos instituendi in divinæ legis doctrina, et officiis; cum illa civilis partitio expeditum, ac præsens privato cuique civi redderet legis, ac sacerdotii publicum beneficium. Quare, et Hierosolymis fundari placuit episcopatum Ecclesiæ Christi nascentis priusquam alibi fundaretur; et per annos non paucos vetitum fuit extra Judæorum fines Ecclesias fundari a Hierosolymitana illa non dependentes. In qua synedrion novæ legis apostolorum cœtus cui Petrus præerat novimus constitutum, uti ex Apollonii narratione docti viri colligunt apud Eusebium supra recensitum ut scilicet custodiretur cum unitate Ecclesiæ ordo regiminis, ac disciplina facilitatem præbens episcopo docendi plebem sibi commissam tum in templo Dei, tum per domos, exemplo apostolorum in Hierosolymitana id præstantium. Quando autem apostoli ex Judæa educerentur in provincias a divino Spiritu orbem universum suis fidelibus impleturo; primum in synagogis Judæorum non nihil morabantur Christum annuntiantes, ubi ordinis, atque unitatis antiquæ major spes affulgebat, demonstrato doctrinæ, ac disciplinæ Christi nexu, et concordia cum oraculis prophetarum, et institutis; deinde convertebantur ad gentes, conspectu veteris Ecclesiæ Judaicæ quodammodo cicutas: eisque populis episcopos in primis tribuebant, apud quos imitatio quædam Hierosolymitanæ politiæ in constitutione reipublicæ rudimentum aliquod induxisset repartitionis aptæ ad episcopalis officii curam facilius exercendam ea diligentia, quam Apostolus gentium Ephesiis se præstitisse memorabat (Act. xx) docens publice, et per domos, et per triennium, nocte ac die non cessans cum lacrymis monens unumquemque eorum ex majoribus natu Ecclesiæ quos accersiverat; atque ita reddidisset cives unitatis amicos, et ordinis retinendi patientes, ac studiosos. Qua vero ratione apostolici præsules in episcopatum foundatione curanda id obtinerent facilius in regionibus Romanæ reipublicæ imperio subjectis ejusdemque imperii constitutione (maximam partem ex Judæorum, et Græcorum exemplis suos in mores traducta) jam dispositis ad ordinis, et unitatis præsidia ministranda, patere cuique potest consideranti statum urbis Romæ, et imperii provincialium sub Augusto principe, et subsecutis cæsaribus

A primo Christi sæculo, et in secundo sub Antoninis. Ipsa civilis dispositio, ac nexus partium, tam urbem Romam, quam rempublicam, et imperium constituentium, in coloniis præsertim, ac municipiis, paratam partitionem episcopo, ejusque presbyteris ministrabant civitatis, et agri ad census ecclesiasticum redigendi, ut publice in dominico, vicatim, et per domos, non secus ac in primo Hierosolymorum episcopatu panis fidelibus frangeretur, et certi paræciæ fines episcopo, certi presbyteris illico assignarentur, et nexus arctissimus cum Romana sede, universarum matre et capite a Petro constituta, ad eamque accessus, et confugium in gravioribus causis facilis haberetur, et universalis Ecclesia ita sibi cohærens in singulis partibus, redderet contra hostium aggressiones terribilis, et inexpugnabilis ut castrorum acies ordinata. Ut in Britannia sistam, cujus episcopatum prima fundatio nunc illustranda proponitur occasione Eleutherii viros idoneos ad eam provinciam ablegantis, mira erat facilitas assignandi officia, et fines unicuique episcopo ex tribus antiquissimis sedibus jam memoratis, quæ suapte sponte fluere videbatur ex civili ordinatione ejusdem provinciæ. Semel ordinatus (exempli causa) Eboracensium episcopus intelligebat sibi attributos cum civitate Eboraci eosdem fines paræciæ, qui et agrum coloniæ metarentur: præterea jubebatur in provinciam universam ultra fines paræciæ, et coloniæ quædam jura exercere (non secus ac Romanus præfectus Britannicæ Eboraci residens supra ejusdem provinciæ præturas) quæ archiepiscopi, aut primatis postea sunt appellata. Londinensi vero antistiti tribuebantur fines Londini civitatis et præturæ. Lincolnensi non dissimilis assignatio circumscripta certis limitibus jam notis agri ejusdem coloniæ. Singulis autem præsulibus eorumque clero, et populis certus ordo unitatis, et obedientiæ servandus indicabatur erga Romanam sedem, ejusque summum hierarcham, Petri apostoli successorem. Cum vero in coloniis apud Romanos id moris vigeret, ut certus magistratus ab imperatore mitteretur ex Urbe CENSITOR CIVIVM ROMANORUM EIVSDEM COLONIAE, quem in colonia Britannica Victricensi Camaloduno memoravi supra ex veteri inscriptione pag. 447, ea res in Christiano censu fidelium ejusdem episcopatus pari facilitate perficiebatur, ut pote civili designatione ubique circumducente episcopum per eadem vestigia. Quæ cum in hostico solo tentari vix possent, præsertim ubi vario Marte confligeretur inter Romanos, et insulares, (tot enim fines episcopatum fuissent variandi, quot hinc inde victoriæ confligentium subsequerentur; si episcopales cathedræ alibi statutæ ab initio forent, quam in pacatis provinciæ partibus, et certo colonialium, aut municipiorum ordini jam assuetis); hunc est, ut antiquissimi provincialium episcopatus a pace Christiana lubentius designati, et erecti reperiantur in metropolibus, coloniis, municipiis, stationibus, aut præsidis Romanorum, et in hostili solo fidei quidem nostræ lux circumlata sit per viros idoneos ad docendum, cura pontificis, aut proximorum antistitem eodem ablegatis; sed episcopales sedes ibidem serius apparent institutæ.

Quo evidentior hæc disciplina habeatur, attendi velim, ut ab Eleutherio in Britanniam presbyteros primum Romanos ferunt ablegatos, deinde episcopos ordinatos; ita et ad reliquas provincias ac foundationes sedium episcopatum Romano et presbyterio sæpe delectos, aut certe ordinatos per diversa loca episcopos legimus a singulis fere pontificibus Romanis. Causæ suberant huic disciplinæ tum aliæ gravissimæ, tum ista non accensenda inter postremas; quæ descendit a facilitate ordinis observandi tam in finibus certis singulorum episcopatum designandis, quam in eorum nexu cum cathedra principe totius Ecclesiæ retinendo. Tituli presbyterorum, Petro apostolo ita mandante, a successoribus in Urbe erecti

habeantur intar diœcesum. Quod supra attigi in notis ad Cletum, et ad Evaristum pag. 77, et infra legemus in Dionysio, num. 26: «*Hic presbyteris Ecclesias divisit, et cœmeteria, et parochias diœceses instituit.*» Et clarius in Marcello num. 34: «*Viginti quinque titulos in urbe Roma constituit quasi diœceses propter baptismum, et pœnitentiam multorum, qui convertebantur, ex paganis, et propter sepulturas martyrum.*» Qualis demum erat hæc diœcesum, seu parœciarum, nempe episcopatum species, ac rudimentum in titulis Romanis? Talis scilicet, ac tanta, ut ordo atque administratio amplissimi cujusque episcopatus, non minus quam connexio cum summo sacerdote percipi posset ex inspectione uniuscujusque tituli Romani. Divisa erat Urbs ab Augusto in regiones quatuordecim, certis limitibus, ac spatii designatas. Regiones singulæ suos vicos, vici suas insulas agnoscebant. Civilis hæc divisio regionum Urbis ejusque partium expeditam reddebat et perspicuam (quemadmodum ex lapide Capitolino dignoscitur apud Gruterum edito pag. ccl., necnon ex Rufo et Victore) curatoribus, denuntiatoribus, vicomagistris, aliisque ministris ad regionis curam institutis sui limitis notitiis, et procuracionem. Nec minus perspectam titulorum jurisdictionem in certos fines singulis attributos eadem divisio Romanis presbyteris afferebat. Diaconis enim regionarii, ut erat parata maxime, ac nitida ex regionum ambitu ac limite, cum duæ regiones singulis attributæ quatuordecim Augustæas in septem pontificias contraherent: ita etiam presbyteris viginti quinque vicorum noti fines, et insularum, pontificia partitione attributi, relinquebant nihil ambiguum, aut cura certi presbyteri destitutum. Ordinis quoque ratio quæ in Urbis politia vicomagistros curatori, curatorem præfecto Urbis nectebat, in ecclesiastica partitione adhibebatur, ut notarii subdiaconis regionariis, subdiaconi diaconis, diaconi presbyteris, et insulæ, vici, eorumque incolæ, ac fideles singuli sive in Christo per baptismum nascerentur, sive decederent, sive pœnitentiæ per sacramentum gratiæ forent restituendi, judicem quique suum, ac censorem in tituli cardinali presbytero agnoscerent, atque ita cum episcopo, presbyteri, et Ecclesiæ universæ capite, Christi vices in terris agente, connecterentur. Quis non videat, ut in ordinatione, atque unitate imperii Romani paratum fuisse vehiculum Evangelio facilius perferendo jam diximus: ita in recte constituta Urbis partitione, et regionum nexu cum suis officiis dispositam œconomiam regiminis titulorum, atque in titulis urbanis, eorumque presbyteris, ad hanc ordinis legem pontificia auctoritate formatis, et civili consuetudine adjectis, methodum absolutam addisci debuisse regendarum diœcesum, et parœciarum? Erat igitur ejus disciplinæ compendium non postremum, quæ in fundandis episcoporum cathedris, assignandis finibus, nexuque servando cum sede apostolica requirebatur; si a Romano pontifice ad ordinandas Ecclesias futuri episcopatus, aut provinciæ, ablegarentur ex urbano clero presbyteri, titulorum Urbis magisterio, quasi in diœcesum procuracione exerciti: vel episcopi Romæ ordinati et pontificiæ hujus disciplinæ testes oculati, quandoque etiam ad temporariam vicariæ potestati curam adhibiti, quasi emeriti duces Christi vexillationum, et censitores civium vere Romanorum ad colonias cœlestis Jerusalem deducendas, et cum hac earumdem in terris metropoli arcte connectendas, poscentibus populis ac regibus, concederentur.

Hæc lusus exposita si quis ducat, quam ratio adnotationum exposceret ad Eleutherii sectionem, exhibentem Lucii regis postulata, et Eleutherii paternam curam in promovenda apud Britannos religione Christiana, et ordinandis Ecclesiis ejusdem provinciæ, indulgebit, ut spero, excursum non inofficiosum, neque alienum a ratione Adnotationum in

A Anastasium; cum videat in Britannicæ provinciæ ecclesiastica fundatione commentarium hic esse ita contextum, ut non solius Britannicæ Ecclesiarum, sed etiam totius Occidentis episcopatum, ac provincialiarum specimen recognoscat, a Romanæ sedis hierarcha summo curatum juxta exemplar principis apostolorum, cui succedebat; imo et totius orbis Ecclesiarum imaginem breviam intueri se putet; quandoquidem, et Marcus hinc ablegatus ad Alexandrinum patriarchatum non dissimiliter ordinandum, et Evodius ad Antiochenum ita administrandum directus, orbis universi Christiani provincias cum Petri cathedra, et cum Romanæ Ecclesiæ disciplina simili jure, nec dispari regiminis methodo connectebant.

Quæ de duplici limite, ac vallo Adriani, et Antonini supra dicta sunt, ita intelligat velim lector, ut in limite occidentali juxta planum meridianum a Clausento ad Luguwallium perducto non opinetur vallum perpetuum ab imperatoribus excitatum, sed a Clausento [Southampton] ad Iscam fluvium [Usk]: inde vero cursus fluvii ab ostiis ad suos fontes vicem valli suppleat usque Rotunum [Routon]: hinc rursus excitato vallo ad æstuarium prope Devam [Chester] reliquam limitis partem compleat Oceanus alluens littoralem tractum Britannicæ occidentalem contra Monædam insulam ex Devæ æstuariis ad Luguwallium [Carlisle]. Ibi vero alter limes incipit, murus scilicet excurrans ab occidente in orientem ex Luguwallio ad Gabrosentum, utrinque attingens Oceanum, et Scotiam hodiernam ab Anglia separans. Per limitem illum priorem ferme juxta ductum meridiani divisa subinde fuit Britannia prima a secunda, necnon a Flavia Cæsariensi sub Valentiniano, ut Gale in tabula ostendit.

CIACONII.

C Linea 3. — *Hic accepit epistolam a Lucio Britannicæ rege, ut Christianus efficeretur per ejus mandatum.* Ineunte Eleutherii pontificatu, Lucius Coylli filius, Britannorum rex anno Christi 182, et principatus sui 43, cupiens exstinctam religionem Christianam renovare, quam primum Joseph Arimathiensis, qui Christi corpus sepeliit, navi vectus cum multo comitatu, in eam insulam, sive casu, sive divino consilio, ita volente Deo, appellens, prædicavit, ubi tam ipse, quam ejus socii multos ad pietatem ex gentilismo ductos, sacris aquis intinxerant Ecclesiamque constituerant (nam Gildas, vetustissimus illius gentis scriptor Britannos, jam inde ab initio orti Evangelii, Christianam suscepisse religionem testatur) ad sedem apostolicam duos ex suis prudentes, et primores viros, Helvanum, et Medianum, cum litteris misit qui a pontifice postulare religionis Christianæ magistros, ut tam se, quam ejus populum in ea instruerent, instructosque baptizarent. Eleutherius, nihil cunctatus, Fugacium, et Damianum S. R. E. presbyteros, singulari doctrina, et pietate viros illic misit, qui regis votis satisfacerent. Ita Britannia opera Eleutherii omnium provincialiarum prima Evangelium publice suscepit. Adeo ut Tertullianus vicinus eorum temporum in lib. contr. Judæos Britannorum inaccessa Romanorum loca subdita tunc Christo esse scripserit.

Linea 5. — *Ut nulla esca usualis a Christianis repudiaretur.* Encratitarum tunc hæresi invalescente, quæ non solum nuptias, sed humanos cibos damnabat, instituit Eleutherius, ne quis fidelium ob superstitionem, genus ullum cibi rejiceret, quo homines ex consuetudine vescerentur.

PAGII

Linea 3. — *Hic accepit epistolam.* Eleutherius, inito pontificatu, epistolam accepit a Lucio Britannicæ rege, qua rogabatur, ut divini verbi ministros, ac sacerdo-

les in Britanniam mitteret, qui populum in fide, et moribus instruerent. Quare hic sanctus pontifex Fugatum, et Damianum, seu Donatianum misit, qui regem, et alios Christiana religione imbutos sacris mysteriis initiarunt. De ea conversione, præter Librum Pontificalem, habemus testimonium Bedæ qui lib. 1, Hist. gentis Anglorum cap. 4, ait: « Cum Eleutherius vir sanctus pontificatus Romanæ Ecclesiæ præesset, misit ad eum Lucius Britannorum rex epistolam, obsecrans, ut per ejus mandatum Christianus efficeretur, et mox effectum piæ postulationis consecutus est. » Porro Eleutherii papæ tempore, Britanniam a Romanis nondum totam subactam sed potius adhuc magnam partem populi trans murum habitantis regem habuisse, probat Baronius anno 183, n. 5.

SOMMIER.

Linea 4. — A Lucio Britannæ rege, etc. Qui factum Lucii regis in dubium revocant, aut etiam negant (Basnage, *Hist. de l'Eglise*, liv. vii, c. 5, n. 4), ea persuasione ducti, quod Britannia, utpote in provinciam redacta sub Claudio, reges habere hoc

A tempore non potuerit. non animadvertunt, in more positum apud Romanos, ut reges persæpe sibi obstrictos, ac fœderatos relinquerent, aut darent provinciis, etiam in suam potestatem redactis, et imperio subditis: cujusmodi exempla videre licet in Judæa. Armenia, ipsaque Britannia sub Nerone, ut memorat Tacitus *Annal.* xiv. Josephus aut. lib. xiv, c. 26 et alibi, et Spartianus in Adriano. Aliunde constat, insulam universam nequaquam fuisse a Romanis domitam; et murum per octoginta millia passuum ab Adriano ductum, cui Antoninus successor vallum adjecit, ut partem imperio paren em separaret a reliqua sub insulanorum libero dominio constituta.

B Regnum itaque Lucii potuit ultra murum collocari: qua de parte Britannia fortasse loquitur Tertullianus, quando affirmat *Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita*. Quod si recentior quispiam decorare voluit factum, attribuit proprio Marte confictis, ac superadditis, nunquid hæc addimenta derogant fidem genuinis narrationibus antiquorum?

XV. SANCTUS VICTOR.

ANNO CHRISTI, 194, COMMUDI IMP. 4

- 15 Victor, natione Afer, ex patre Felice, sedit annos decem, menses duos, dies decem^a. Fuit autem temporibus Helii Pertinacis et Severi, a consulatu Commodi quinto et Glabrionis usque ad Lateranum et Rufinum^b. Hic constituit ut S. Pascha die Dominico celebraretur, sicut et Eleuther.^c Hic fecit sequentes 5 clericos. Martyrio coronatur.^d Et constituit ut, necessitate faciente, ibi ubi inventus fuisset, sive^e in flumine, sive in mari, sive in fontibus^f, tantum Christiana confessione credulitatis clarificata^g, quicumque hominum ex gentilitate veniens, ut baptizaretur.^h Hic fecit ordinationes tresⁱ per mensem Decembrem: presbyteros quatuor, diaconos septem, episcopos per diversa loca duodecim.
- 10 Hic fecit constitutum ad interrogationem sacerdotum de circulo Paschæ, cum presbyteris et episcopis facta collatione, et accersito Theophilo episcopo Alexandriæ^j, facta congregatione, ut a quartadecima luna^k, primi mensis, usque ad vicesimam primam die Dominica custodiatur sanctum Pascha. Hic sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano v Kalendas Augusti, et cessavit episcopatus 15 dies duodecim^l.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Victor ann. II, d. x, Fuit temp. Commodi.

Notæ Schelestratii ad Catalogum Liberianum.

Lacuna Consulium in Victore suppleri potest ex secundo Catalogo.

Supplementum lacunarum Catalogi ex dictis in Aniceto.

Victor annis XII, d. x. Fuit temporibus Commodi et Severi, a consulatu Commodi, et Glabrionis usque Laterano, et Rufino.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B. m. 4, d. 28. ^b B, m Comm. et Severi, a coss. Comm. Aug. II et Pertin. II usque ad Fabianum et Mucianum. ^c C, Pius. ^d Vide Bar. an. 198. ^e quicumque hominum sive CB. ^f fonte sive in stagno, CB s C, declarata. ^g CB, integer efficeretur Christianus. ^h CB, duas. ⁱ CB, duas. ^j Bar. ad an. 498 legit episc, Cæsareæ Palæstinæ. ^k C, 13 luna. ^l CB, 14.

VARIÆ LECTIONES.

Apu'd Fabrottum ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Cæsaris A. Commodi V. et Gravione. lin. 4, sicut et Eleuth. lin. 5, clericos. Hic constituit ut necessitate faciente ubi in f. lin. 8, ven. baptizetur. Sic. M. Reg.

Num. 15, lin. 1, ann. 15, m. 3, lin. 2, fuit a. t.

autem, baptizaretur. Hic fecit ord. 2. lin. 11. Th. Alexandrino episcopo, ut a xiv. l. lin. 13, custodiretur. In cod. Freh. lin. 44, 45, B, dies 2.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, temporibus Commodi et Gravionis V. lin. 5, et mart. cor. lin. 5, ubi et ubi inventum fuisset. lin. 7, ex gentile v. bapt. lin. 8, ord. 2. lin. 9, presb. 12, diac. 8. lin. 40, de circ. P. et dominico Paschæ cum p.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 2, Reg. Vat. et Florent., Cæsaris Aug. a

A Commodi II et Claberione, lin. 4, Flor., frequentes. lin. 5, Flor. secund. et Vat. deest. ibi. lin. 8, Flor. 2 et Vat., duas. lin. 11, Alexandriæ, leg. Cæsareæ. lin. 13, post verba Sanctum Pascha Flor. 2 et Reg. ponunt ordinationes duas, deinde; martyrio coronatur, qui et sepultus est.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 2, fuit autem temporibus Cæsarii ac Commodi V. et Gravionem usque ad Lat. et Raf. lin. 5. necess. fac. ubi inventus fuisset, sive in fl. lin. 8. ordinationes II, per m. Dec.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 4. — *Sicut et Eleuther.* Secundus catalogus habet: *Sicut Pius*, qui occasione libri *Pastoris* præcipere potuit, ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur. Cæterum hunc ritum, qui apud Asianos usu receptus non fuit, Victor papa ubique observari voluit eaque de re frequentia concilia tam Romæ quam in aliarum regionum provinciis celebrari iussit, quod ultimis verbis auctor indicat, et omnino concinit illi. quod hac de re tradit Eusebius lib. v, cap. 23.

BENCINI.

Linea. — *Hic constituit, ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur sicut Eleuther.* A Beda exscriptam periochen censeo, et a consarcinatore inditam gestis Victoris, dum in libro de sex Etatibus Beda habet: « Victor datis libellis constituit Pascha die Dominico celebrari, sicut et prædecessor ejus Eleutherius. » Similem additionem reperio a Beda desumptam supra in Eleutherio incertam, ubi lego (l. i Hist. gentis Angl., c. 4): « Hic accepit epistolam a Lucio Britannicæ rege, ut Christianus efficeretur per ejus mandatum » Beda totidem ferme verbis habet: « Cum Eleutherius vir sanctus pontificatus Romanæ Ecclesiæ præses, misit ad eum Lucius Britannorum rex epistolam, obsecrans, ut per ejus mandatum Christianus efficeretur, et mox effectum piæ postulationis consecutus est, » etc. Additionem posteriori manu factam deduco ex codice 39 bibl. Palatino-Vaticane n. 36, ubi exstant antiquissimæ membranæ repræsentantes hæc pontificum gesta, et ibi legitur: *Sicut Pius.* Accedit quod Irenæus in epistola ad Victorem Pii meminit, non Eleutherii circa eam controversiam statuentium. (apud Euseb. l. v, c. 24) « Sed et presbyteri illi, qui ante Soterem Ecclesiæ, cui tu nunc præses, gubernarunt, Anicetum dico, et Pium, et Hyginum cum Telesphoro, et Xysto, neque ipsi unquam observarunt, » etc. Unde videtur, additionem posteriori manu factam ex Beda esse desumptam; cum solus Beda Victorem, et Eleutherium tanquam earum constitutionum auctores laudet; antiquissimi vero catalogi memorent Victorem et Pium. Isti autem sunt sequendi, utpote cum Irenæo concordantes, qui eodem tempore vivens poterat hæc constitutiones editas perfectius scire, et recensere.

Linea 4. — *Hic fecit sequentes clericos, Martyrio coronatur et constituit, ut necessitate faciente . . . ut baptizaretur.* In gestis mira transpositio occurrit, et inordinata gestorum series, quæ pandit, et firmat nostram conjecturam de additis interpositionibus suæ luci restituendis. Verba itaque illa *Martyrio coronatur*, adnectenda sunt cum verbis antecedentibus, et legendum: *Hic Martyrio coronatur. Hic fecit sequentes clero. . . . et constituit, ut necessitate faciente*, etc. Præter enim codd. Florent. secund., et reg. ipse tractationis ordo transpositionem probat, et factam restitutionem firmat. Restituimus cum punctis verborum quorundam designantium omissa esse verba aliqua, cum opinemur, olim existisse ordinem, et gradus ministrorum, qui esset servandus in

baptismi collatione, quos Victor retinendos decrevit: gradus omisit Amanuensis enumerare, cum illa verba, per sequentes clericos, ordinem dantium a pontifice esse determinatum aperte designent. Potuisse vero Victorem ex quadam circumstantia nobis ignota rem decernere probat ejusdem temporis scriptor Tertullianus de Bap. c. 47, qui ordinem in baptismi collatione servandum, et personarum discrimen assignavit, dum ait: « Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est episcopus, dehinc presbyteri, et diaconi non tamen sine episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem, quo salvo, salva pax est. » Et quibusdam interjectis de laicis, quos ministros baptismi ordinarios esse negat, addit: « Cum ea majoribus competant, ne sibi desumant dicatum episcopis officium episcopatus. Emulatio schismatum mater est. Omnia licere dicit sanctissimus Apostolus, sed non omnia expedire. Sufficiat scilicet in necessitatibus utaris, sicubi aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim conscientia succurrentis excipitur, cum urget circumstantia periclitantis. Quoniam reus est periti hominis, si suspenderet præstare, quod libere potuit. » Argumentum a Tertulliano retractatum et expensum ostendit eo ævo æmulationes fuisse circa baptismi administrationem, ad quas sopiendas Victor sequentes clericos, nempe ordinem a majoribus clericis servandum decrevit, seriem exponens, quam incuria amanuensium invidit. De reliquo etiam in necessitate servatum ordinem, quando temporis angustia, et subsidia deferenda non obstabant, docet factum proximiorum temporum, nempe dum Novatianus vivebat. Hic cum presbyter esset, et in baptismi necessitate versarentur catechumeni, diaconi non audebant conferre baptismum, ideoque Novatianum vocarunt, qui renuit venire. Hoc inter crimina Novatiani recenset Cornelius in epistola ad Fabium Antiochenum ex Rufini interpretatione. « Scribit enim de ipso, quod persecutionis tempore, cum in cellula quadam lateret, et a diaconis, ut moris est subvenire in exitu catechumenis rogaretur, » etc., ipse eam provinciam subire metu persecutionis detrectavit. *Moris itaque erat*, etiam cum catechumeni essent subveniendi, ut si presbyteri adessent, illi baptizarent. Cum itaque Victor sequentiam determinaverit personarum, dicere oportet, hanc seriem fuisse omissam, et determinationis causam olim existisse, qua permotus Victor Constitutum edidit. Vide S. Augustinum l. II contra Parmen. c. 43.

Linea 10. — *Hic fecit constitutum Repeti fusius* quod antecederet dixerat de constitutione circa controversiam de die Paschatis. Hæc vero repetitio clarissime probat additiones factas, sive secundo Rom. pontificum catalogo, sive aliis, quodque consarcinatores plerumque noluerint has immutare, sed ut in catalogis notabantur, in unum deinde collegerint.

Ad interrogationem sacerdotum. Additio plenius exponit quomodo Victoris constitutum fuerit publicatum, nempe post epistolas episcoporum, qui singuli in singulis provinciis responsa ad Victoris interrogationes dantes, unanimi voto descripserunt Pascha

esse celebrandum die Dominica post lunam XIV. De quo ordine hæc Eusebius I. v, c. 23: « At synodi ob id, cœtusque episcoporum convenere. Atque omnes uno consensu ecclesiasticam regulam universis fidelibus per epistolastradiderunt ne videlicet ullo alio quam Domini die mysterium Resurrectionis Domini unquam celebretur: utque eo duntaxat die Paschali jejuniorum terminum observemus. » De epistola vero emissis ea occasione ita Eusebius rem prosequitur enarrare: « Exstat etiamnum epistola sacerdotum, qui tunc in Palæstina congregati sunt: quibus præsidebant Theophilus Cæsareæ Palæstinae, et Narcissus Hierosolymorum episcopus. Alia item exstat epistola synodi Romanæ. cui Victoris episcopi nomen præfixum est. Habentur præterea litteræ episcoporum Ponti, quibus Palmas utpote antiquissimum præfuit. Epistola quoque Ecclesiarum Galliæ exstat, quibus præerat Irenæus. Ecclesiarum quoque in Osdroenæ provincia, et in urbis regionis illius constitutarum litteræ visuntur. » Hæc porro epistolæ in unum codicem relatæ, qui inde encyclicus vocabatur, exstabat etiam ætate Eusebii, qui earum ordinem breviter expressit. Alius erat epistolicus codex ejusdem argumenti, quem ibi laudat his verbis: « Seorsim vero Bacchyli Corinthiorum episcopi aliorumque complurium epistolæ exstant. » De unanimi consensu hæc pandit: « Qui omnes eandem fidem, eandemque doctrinam proferentes unam edidere sententiam. » Liber Pontificalis in hac additione correspondet cum ordine codicis laudati encyclici, ubi præmittitur Theophilus et Victoris synodica subsequitur, ut hic legitur et accersito (per epistolam nempe) *Theophilo episcopo Alexandriæ* (legendum omnino Cæsareæ ut Eusebius scripserat), *factu congregatione* (epistolarum synodicarum nempe, quas ad interrogationem Victoris emiserant) *ut a quartadecima luna, etc.* Has porro epistolas encyclicas fuisse, et denunciativas, quibus eo ævo episcopi emergentia fidei, aut disciplinæ dubia declarabant juxta traditionem in propriis Ecclesiis servatam, custoditamque, et has vicinioribus dirigebant, et ii similiter aliis per omnes orbis Ecclesias aperte docet synodica Palæstinorum sub Theophilo quæ ita legentes admonet: « Date operam, ut epistolæ nostræ exemplaria per omnes Ecclesias mittantur, ne nobis crimen imputent, qui animas suas a recto veritatis tramite facile abducunt. Illud etiam vobis significamus, eodem quo apud nos die Pascha Alexandriæ celebrari. A nobis enim ad illos, vicissim ab illis ad nos litteræ perferuntur ita ut uno consensu, et simul sacrosanctum peragamus diem. » Controversia vero specialissima, quæ tunc exarsit Victoris pontificatu per Judaizantes excitata in eo versabatur, quod qui cum Christiana religione legalium observantias conjungendas, uti ad salutem necessarias, dogmatizabant, decretum proscinderent, veluti alienum ab usu Ecclesiarum, et apostolorum traditione. Ad horum retundendas calumnias Victor, et reliqui catholici episcopi in synodis provincialibus coeuntes, consuetudinem celebrationis expositam in synodicis tradidere. In Palæstina examen primo institutum dum ibi apostolicæ institutionis Ecclesiæ vigerent, testatamque facerent ab apostolis habitam, receptamque consuetudinem, quod præstarent in landata synodica. Velitationem fuisse de traditione, et usu apostolico servato ad Victoris tempora clare innuit Eusebius, qui cum retulisset synodum sub Theophilo Cæsariensi Palæstinæ, et Narcissi Hierosolymitani, qui tunc Cæsariensi Metropolitico jure subdebatur, ita retractatum controversiæ argumentum proponit: « Postquam de traditione diei Paschalis jam inde ab apostolis ad ipsos continua successione manaverat, multa in suis litteris disseuerunt, tandem ad finem epistolæ his utuntur verbis: Date operam, » et reliqua supra laudata. Quod colligitur etiam ex altera Eusebiana animadversione, dum recensens synodicas

editas ab episcopis, primo laudat Palmæ Ponti antistitem *antiquissimum episcopum*, utpote aptum ad prioris temporis consuetudinem manifestandam. Secundo quia referens Theophili verba in synodica, adnotavit illa verba, ubi Theophilus, et propriam canitiem commendat, et diu agitatum disceptationem, quam tamen solutam ab aliis episcopis scribit, juxta receptum usum celebrandi Pascha in Dominica sequente lunam XIV. *Ego... quinque et sexaginta annos natus in Domino, qui cum fratribus toto orbe dispersis sermone sæpe contuli.* Hæc itaque innuit Liber Pontificalis in secunda memoria constitutionis editæ a Victore, sicut prædecessores determinaverint diem, et cum Judaizantes decretum proscinderent veluti contrarium usui apostolico, Victor episcopos Palæstinos admonens, et per hos reliquos orbis antistites, cum probatum usum haberet, et quidem ad *interrogationem accersito, seu electo Theophilo*, cui eam illustrandam traditionem commiserat, decretum edidit, editumque Judaizantium audaciam retardavit, dum post Victorem ad Nicæni concilii tempora episcopi, et Ecclesia usum custodivit celebrandi Pascha de Dominico die.

De circulo Paschæ, seu termino etiam jejuniorum. Utamque disceptationem sub Victore a Judaizantibus excitatam dixerat Eusebius I. v, c. 23: « Iisdem temporibus gravi controversia exorta, eo quod omnes per Asiam Ecclesiæ vetusta quadam traditione nixæ, quarta decima luna salutaris Paschæ festum diem celebrandum esse censebant, quo die præscriptum erat Judæis, ut agnum immolarent: eaque omnino luna in quacunque demum diem septimanæ incidisset, finem jejuniis imponendum esse statuebant: cum tamen reliquæ totius orbis Ecclesiæ alio more uterentur, qui ex apostolorum traditione profectus etiamnum servatur, ut scilicet non alio quam resurrectionis Dominicæ die jejunia solvi liceat. » Finis jejuniorum erat altera disceptationis pars, quod clarius expressit Irenæus in epistola Victori data, apud Euseb. I. v, c. 24, pag. 192, dum scribit: « Neque enim de die solo controversia est, sed etiam de forma ipsa jejunii. Quidam enim existimant unico die sibi esse jejunandum, alii duobus, alii pluribus: nonnulli etiam quadraginta horis diuturnis ac nocturnis computatis diem suum metiuntur. Atque hæc in observando jejunio varietas non nostra primum ætate nota est, sed longe apud majores nostros cœpit, qui negligentiores, ut credibile est, præsidentes ex simplicitate, et imperitia ortam consuetudinem posteris tradiderunt. » Utamque controversiam a Victore terminatam edicit auctor libelli synodici, qui de Romana synodo sub Victore, et de determinatione diei cum decreto narrasset, subdit (tom. V Concil pag. 4494): « Neque hoc solum, sed etiam ea, quæ ad hoc festum pertinebant prosequitur, et cum ipso synodi in plurimis provinciis, et partibus terræ congregatis idem unanimiter sentiunt. » Porro verba illa: *quæ ad hoc festum pertinebant, prosequitur*, satis indicant etiam de jejunii solvendi lege aliquid a Victore statutum esse. Jejunium quidem ad Sabbatum ante Dominicam protrahendum sanxit Victor, et quidem usque ab Sabbati mediam noctem relinquens tamen varias consuetudines gentium, qui paulo ante jejunium quadragesimale solvunt. Sequenti enim sæculo tertio Dionysius Alex. episcopus in sua epistola Canonica apud Bever. tom. II, part. I, ad Ecclesia Orientali suscepta, et in suo codice canonum primum obtinet epistolarum canonicarum locum, et de Romana consuetudine laudata loquitur, et de varietate reliquarum Ecclesiarum. « Misisti ad me.... interrogans, qua hora diei Paschæ jejunium solvendum est. Dicis enim aliquos fratres dicere, quod oporteat hoc in galli cantu facere; alios vero quod hoc sit faciendum vespere. Qui enim Romæ sunt fratres, ut aiunt, gallum expectant. De illis autem, qui hic sunt, dixisti quod citius. » Dionysius

præ aliis proponit sequendam Romanam. Epiphaniæ ævo usque ad galli cantum in Oriente jejunium protrahunt, cum de jejuniorum superstitione agit, ipse affirmat: In Ancerato. « Qui studiosi sunt biduum, ac triduum, ac quadriduum superponunt: quidam totam hebdomadam usque ad galli cantum. » etc., quæ ultima verba explicant, terminum jejuniorum fuisse communem, ut in nocte Sabbati galli cantus esset jejuniorum finis. Superpositio vero in jejuniis erat, cum præter ordinarium jejunium quis biduo, aut magis absque cibo protraheret. Occurrit vox eo sensu in actis martyrum Numidiæ n. 8: *Continuatis in carcere gemina superpositione jejuniis*. Ad episcopalem curam spectasse jejuniorum lites dirimere, Tertullianus in libro de Jejunio hoc ipso tempore scribens, liquido testatur: *Episcopi universæ plebi mandare jejunia assolent*. Victor itaque ab episcopis interrogatis terminum jejuniorum agnoscens, in suo constituto declaravit quid esset sequendum, ut rite Paschæ circulum celebrarent. Porro in Ecclesia Armeniorum adhuc perseverat consuetudo, ut ad Sabbati vesperam Dominicæ Resurrectionis jejunia solvant.

BINII ET LABBEI.

(Ex BIN.) Linea 44. — *Theophilo episcopo Alexandriæ* Hunc Theophilum a Victore ad Romanum concilium accersitum, fuisse non Alexandrinum, sed metropolitanum episcopum Cæsareæ Palæstinæ, testatur Eusebius lib. v, hist. c. 22.

Linea 43. — *Custodiatur sanctum Pascha*. Constituit Pascha celebrandum esse Dominica proxima lunæ decimæ quartæ post æquinoctium vernum.

(Ex LAB) Linea 44. — *Facta collatione*. Interrogatio facta est de Pascha, vel de die prima cum Theophilo.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Quantum conferat ad assecutionem tum Chronologiæ, tum Historiæ Victoris inspectio archetyporum documentorum, ostendent epochæ duæ Victoris et Zephyrini, a nobis examinandæ et stabilendæ. Vix enim posset de illis quippiam decerni, sola inspectione catalogorum etiam ubi universi consentiunt; nisi consultis archetypis, unde catalogi exscripti sunt, vitium descriptionibus deprehendatur. In fine Eleutherii pariendo cum consulibus Materno et Bradua, sive cum primis Victoris anno Christi 485 omnes catalogi, et codices consentiunt: non secus ac in fine Zephyrini, cui ex æquo assignant consulibus anni 247 præsentem et Extricatam Finem vitæ Eleutherii referunt ad diem 26 Maii; Zephyrini ad 26 Augusti. Ex die 26 Maii anni 485 ad diem 26 Augusti anni 247, numerantur anni solidi 32, et menses tres pariter solidi. Summa temporis Victori attributa ex consensu omnium catalogorum constat decennio, et mensibus duobus, ac diebus decem; (unicus enim codex Papebrochii detrahit mensem, et postremus ex Colbertinis bimestri integro præservato adimit octiduum ex diebus): quare supersunt Zephyrino anni 52, et dies 20: cui tamen catalogus Felicis Quarti septennium assignat, alii octennium, alii novennium, alii annos 43, vel 46, 47, 48, 49, nullus vero codex ad vicennium pertingit. Consulta ratione pingendi numerus in basilica S. Pauli superstites, et in codicibus aliquot vetustis, colligitur satis manifeste, annos XII, et dies X assignatos fuisse Victoris sedi, Zephyrino autem annos XVIII, menses X, ac dies X: quorum summa complet annos 34, menses 40 et dies totidem, et omnino respondet consulatibus assignatis, ac temporis utriusque martyrii, cum paucis diebus interpontificii, post Victoris mortem reservandis electioni successoris. Qua vero ratione id deprehenderim ex picturis S. Pauli, et vetustis codicibus, expono.

In picturis pontificum toties descriptis basilicæ

S. Pauli (quarum specimen dedi supra [col. 4004] in figura impressa) inter utramque imaginem clypeatam duorum pontificum proximorum spatium inter orbiculos imaginum superstes impletur duplici epigraphe, ubi nomina et epochæ eorundem duorum pontificum signantur per litteras Romanas. Numerus annorum post nomen pontificis, et verbum SED An *sedit annis* plerumque signatur in uno versu: menses in versu proxime inferiori: dies vero in infimo. Aliquando tamen numerus in uno versu inchoatus, ob angustiam spatii continuatur in consequentibus per columnas. Ita in pontifice Eusebio dies viginti quinque ita exprimuntur:

X

X

V

non secus, ac in Marco dies 24 ita signantur:

XX

I

B et in Anastasio dies 26 ita collocantur:

X

XVI

Id non attendentibus descriptoribus, facile ex annorum numero duplicem versum occupante contigit loco duarum partium legere numeros duos, et priorem ad annos referre, alterum ad menses, præcipue ubi mensis nullus supra annos integros erat exprimendus; vel nullus dies addendus supra menses solidos. Hac vero adhibita observatione, pariantur summæ in numeris rite signatis cum consulatibus similiter recte expressis. Demonstrandum est id in Victore. Consensu catalogorum aliorumque codicum illi attributi sunt, ut exposui pag. xciv in Prolegomenis anni X, menses II, dies X. Respondere hoc minime potest diebus, et annis martyrii seu obitus decessoris Eleutherii, et sui Eleutherii die 26 Maii, Victor 28 Julii cælo receptus colitur. Non possunt igitur menses duo cum diebus decem præter annos solidos inter utrumque terminum numerari, etiamsi eadem die supponatur electus Victor, qua moriebatur Eleutherius. Consulium quoque ratio repugnat assignato decennio; cum paria consulium undecim, numerentur a Commodo V et Glabione Christi 486, primis Victori attributis, ad Saturninum, et Gallum Christi 498 primos ex adscriptis Zephyrino. Quare nec dies, nec anni consentiunt in epocha Victoris, in qua tantus est codicum et catalogorum consensus in numeris. Picturæ Leonianæ in basilica S. Pauli solam denarii notam præservant in primo versu, in quo portio legebatur numeri annorum. Desiderantur autem litteræ versuum sequentium, uni menses, ac dies, si qui essent, signandi erant. Non dubito, quin binarii nota non succederet in secundo versu, non tamen referenda ad menses, qui nulli erant, sed ad reliquam partem duodenarii numeri annorum complens summam ex parte signatam in versu superiore: ita ut epocha ita expressa intelligatur:

D	Sedit	SED. vel	SED.	Sedit
	annis XII.	AN. X.	AN. X.	annis XII.
	diebus	II. D.	II.	diebus X.
	X	X.	D. X.	

pro qua descriptor exhibuit: sedit annis X, mens. II, diebus X.

Porro anni XII et dies X, post finem Eleutherii 26 Maii 485, recte pertingent ad finem Victoris 28 Julii 497, si vacationis sedis mensis unus, et dies 23 attribuantur post mortem Eleutherii ad electionem, et ordinationem Victoris 48 Julii anni 485 die Dominica: unde ad ejus vitæ terminum 28 Julii 497 summa numerabitur annorum XII et dierum X. Primi tamen consules illi tribuuntur Saturninus, et Gallus, qui signant annum 486, et primum Pascha ejusdem pontificatus; cum anno præcedenti 485, Paschale tempus, Materno et Bradua consulibus, pertineat ad Eleutherium adhuc in vita superstitem.

Eadem perversio numerorum provenire poterat ex codicibus, si anni, menses, ac dies ita disponerentur per columnas sibi proximas, ut in aliquot vetustis exemplaribus observavi, in quibus ita proximæ sunt columnæ, ut scriptor facile potuerit deducere paulisper binarium ex una, et subsequenti movere. Exemplum dabo :

	Annis.	Mens.	Diebus.
Petrus sedit	XXV	III	VIII
Linus sedit	XI	III	XII
etc.			
Victor	X	II	X

Paululum spatii omissum a librario negligenter inter decadem, et binarium annorum Victoris potuit in errorem inducere descriptores, et ansam præbere, ut denarium referretur ad columnam annorum, binarium vero ad columnam mensium : quem in errorem non incidisset, si annorum notas exigere curasset ad consulatus in antiquissimo Liberii catalogo consignatos : ex quibus apparet, duodecim annos tribuendos esse Victori, octodecim Zephyrino : quemadmodum ex utriusque natalitio die in Ecclesiæ tabulis adnotato constat ; nec menses duos tribui posse Victori supra annos solidos. Germanam itaque lectionem epochæ Victoris restituemus codicibus, et picturis per easdem litteras numerales : quibus se-junctis lectio pervertitur, conjunctis custoditur, si ex consulatibus in catalogo Feliciano nominatis, et inde translatis in codices Bibliothecarii, necnon ex diebus natalitio insignitis ejus, ac decessoris in tabulis ecclesiasticis talis reddatur, qualem adhibui pagina 442 ad supplendas lacunas catalogi Libertiani, nempe :

Victor sedit annis XII, diebus X. Fuit temporibus Commodi et Severi, a consulatu Commodi v et Glabronis usque Laterano et Rufino.

Materno enim et Bradua consulibus anno 485, ubi vitam complevit Eleutherius die 26 Maii, qua colitur ; vacatio sedis protracta videtur circa diem Dominicam 48 Julii ejusdem anni, qua ordinatus fuerit episcopus Victor a clero electus successor : qui Pascha primum sui pontificatus celebraverit anno subsequenti 486, Commodi v et Glabrone consulibus, qui primi juxta methodum Paschalem catalogorum illi tribuuntur. Completis vero post ordinationis diem annis XII et diebus X, si martyrium subiit eadem die 28 Julii qua colitur, pervenerit ad consules anni 497, Lateranum et Rufinum, quos illi postremos tribuunt catalogi et codices memorati.

EJUSDEM NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 2. — *Temporibus Helii Pertinacis.* Omnes norunt ex nummis et historicis, legendum esse *Helvii Pertinacis.* Addam libenter testimonium lapidis antiqui, ex Leprigniani collibus translato in musæum em. Card. Alexandri Albani ; cum in illo certa reddatur epocha brevissimi ejus imperii mensium 44, ex diebus xxv. ita numerati Julio Capitolino in ejus Vita, ex Kalendis Januarii ad diem v Kal. Aprilis, *Falcone et Claro consulibus*, hoc est ære Christi 493. Inscriptio stylobatæ, ad sustinendam statuum principis a Capenatibus erectæ, talis est :

IMP. CAES. P. HELVIO
PERTINACI AVG.
COS. II. PONTIFICI
MAXIMO. TRIB. POT.
P. P. PRINCIPI SEN
FORTISSIMO DUCI
ET OMNIUM VIR
TVTIVM (sic). PRINCIPI
CAPENATES. FOEDER
PR. C. LICINIO. SPERAN-
DO

In latere dextero ejusdem stylobatis legitur dedicationis epocha ita signata :

DEDICATA. XIII. KAL. APRILIS CVR P. SEX-
TILIO PROSPICIO.... MVCIO MVCIANO FALCONE.
ET CLARO. COS.

Eddidit etiam V. C. Fabrettus Inscript., pag. 688. Linea 3. — *Hic constituit ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur, sicut et Eleuther.* Et lin. 40 : *Hic fecit constitutum ad interrogationem sacerdotum de circulo Paschæ cum presbyteris et episcopis facta collatione, et accersito Theophilo episcopo Alexandria [legendam Cæsareæ] facta congressione, ut a quarta decima luna usque ad vigesimam primam die Dominica custodiretur sanctum Pascha.*

In notis ad Anicetum ostendi traditionem ac disciplinam Paschatis celebrandi die Dominica tribus in patriarchalibus sedibus a Petro apostolo constitutam, et a successoribus constanter assertam, fuisse deductam in controversiam a quibusdam Asianis qui asserebant cum Polycarpo permisum sibi fuisse a Joanne apostolo, ut Pascha Dominicum celebrarent die lunæ decim : quarta. Beatum vero Polycarpum, ejus controversiæ causa Romam cum accessisset ad Anicetum, et ab eo fuisset exceptus honorifice, retamen infecta in Asiam rediisse : tuente Aniceto sibi traditam a decessoribus, et a Petro apostolo profectam consuetudinem : neque permitte, ut aliter observaretur in Occidente : licet non magnopere contenderet cum Polycarpo de Joannis temporaria permissione inter Asianos : cum uteretur apostolico privilegio sepeliendi synagogam cum honore. Ea de retamen turbas iterum fuisse excitatas non solum in Asia, sed etiam in Gallia, ubi cum s. Irenæo agebant alii ex iisdem Asianis, cognoscimus ex epistolis Paschalibus Patrum, editis per Bucherium in libro de Doctrina temporum, nempe Anatolii Alexandrini pag. 443, num. 4 ; Philippi pag. 469, et aliorum. Num. præsens indicat legem apostolicæ consuetudinis vigentem Romæ, et in patriarchatibus Alexandrino et Antiocheno ratam fuisse habitam etiam ab Eleutherio papa : per quam confirmatur separari non debere Paschalem diem a Dominica proxime consequenti diem xiv lunæ mensis primi. Acrius instabant Asiani sub Victore : qui ut facilius insinualet, et sanctius commendaret etiam Asianis praxim suorum decessorum ab universa Ecclesia receptam, coacto presbyterio, et accitis ad synodum episcopis, non modo in ea confirmavit consuetudinis legem decretis suorum decessorum antea vulgatam, et in Romana atque universali Ecclesia vigentem ; sed auctor etiam fuit ut cycli Paschales apte disponerentur, quibus imposterum ordinaretur ad annos complures consequentes certa dies Paschalis ab universis fidelibus observanda. Neque his contentus vigiliis, quas occidentales episcopi secum impendebant in re Paschali ordinanda, in cæteris etiam provinciis aliorum studia excitavit ad conferendam symbolam, præsertim ubi haberentur viri omnibus disciplinis ad eam rem necessariis exculti. Victoris jussu indixit concilium Theophilus episcopus Cæsareæ : cujus fragmentam superest apud Bedam in libro de Æquinoctio vernali, et apud Bucherium in memorata epistola Philippi de Pascha. Liber Pontificalis, licet memoret Theophilum Victoris ætate Romam advenisse, et in concilio Romano adfuisse. ubi de cyclo Paschali ordinando actum fuisse affirmat, attamen errore collectoris Vitarum sive amanuensium contigit ut, loco Theophili Cæsarensis episcopi in Palæstina, æqualis ætati Victoris, et sub eo cogentis concilium in Syria, obreperit nomen alterius Theophili Alexandrini episcopi, qui de re Paschali docte quidem scripsit, et circulum decem novennem ad annos centum expandit, sed multo serius vixit : cum Theodosio seniori Augusto opus nuncupaverit in fine quarti sæculi, ut in epistola Dionysii Exigui de ratione Paschæ, scripta anno Christi 505, Probo consule, indict. III, legimus in memorata collectione Bucherii, pag. 483, Eusebius lib. v Hist. Eccl. cap. 23 et 52,

complura concilia congregata fuisse in pro-
 præter eam synodum, quam Romæ habuit
 et Patrum epistolas ætate sua superesse.
 inquit, etiamnum epistola sacerdotum, qui
 Palæstina congregati sunt: quibus præside-
 ophilus Cæsareæ Palæstinæ, et Narcissus
 ymorum episcopus. Alia item exstat epistola
 Romanæ, cui Victoris episcopi nomen præ-
 t. Habentur præterea litteræ episcoporum
 uibus Palma utpote antiquissimus præfuit.
 quoque Ecclesiarum Galliæ exstat, quibus
 Irenæus. Ecclesiarum quoque in Osdroenæ
 a, et in urbibus regionis illius constitutarum
 isuntur. Seorsum vero Bacchylî Corinthio-
 scopi aliorumque complurium epistolæ ex-
 ui omnes eandem fidem, eandemque do-
 proferentes, unam edidere sententiam. Et
 tem fuit, ut dixi, illorum definitio. » Illam
 nem superius expresserat eodem cap. 23,
 is: « Sydoni ob id cœtusque episcoporum
 re. Atque omnes uno consensu ecclesiasti-
 ulam universis fidelibus per epistolas tradi-
 : ne videlicet ullo alio quam Dominico die
 um resurrectionis Domini unquam celebra-
 que eo resurrectæ die Paschalium jejuni-
 m observemus. » Capite vero 25, producit
 t epistola synodi Cæsariensis, cui interfue-
 rissus Hierosolymorum, Theophilus Cæsa-
 ssius Tyri, Clarus Ptolemaidis, aliique epis-
 stati de traditione diei Paschalis, quæ jam inde
 tolis ad ipsos continuata traditione manaverat,
 t monent, ut exemplaria illorum epistolæ per
 cœlesias mittantur. Significant etiam se cum
 drinis in die Paschali convenire: cum ea de
 uæ ad illos, et illorum ad se litteræ vicissim
 ntur. Studia Victoris pro apostolicæ discipli-
 ervantia, et unitate ac pace Ecclesiæ tuenda,
 n discrimen vocabat contumacia Asianorum,
 it in Galliis S. Irenæus notis in litteris apud
 m Eusebii librum, cap. 24, Constat etiam vi-
 estantissimos hujus ætatis Victoriæ æqualis, et
 arum adlaborasse in ordinandis cyclis Pascha-
 Anatolius Alexandrinus, episcopus Laodicen-
 opusculo canonis Paschalis apud Bucherium,
 9, refert, ea de re fuisse commentarium edi-
 t Origene Alexandriæ, ubi studia florebant ad
 odi computum necessaria. Ipse vero Anato-
 ræ doctrinæ vir (ut ait Hieronymus de Script.
) in *arithmetica, geometria, astronomia, aliis-*
ciplinis, cujus ingenii magnitudinem de volu-
quod super Pascha composuit, metiri licet, eo-
 argumento præclare versatus scripta sua no-
 iquit. Dionysius Alexandrinus, qui sub Gal-
 floruit, eodem in stadio se exercuit, usus
 rde: ut observat card. Norisius dissert. 2 de
 li Latinorum cyclo.
 im præ cæteris illustrat genuino monumen-
 us ætatis in marmore consignato Hippolytus
 pus, qui duplicata octaeteride sedecim anno-
 rculum concinnavit, deductum ex anno primo
 toris Severi Alexandri, ad quem exegerat,
 ronymus tradit, rationes Paschæ, et tempo-
 anones. Licet enim eodem cyclo usa non sit
 a, ex illo tamen occasio et ratio suborta est
 nendæ enneadecaeteridos, seu circuli no-
 cim annorum, quem cæteris Ecclesia prætu-
 eterea cyclus ille Hippolythæus marmoris
 et in martyrum cryptis effossus prope eccle-
 s. Laurentii extra Muros, in agro Verano, et a
 lo Cervino cardinali bibliothecario, qui postea
 nificatum Romanum evectus Marcelli II no-
 tinuit, in Vaticanum bibliothecam illatus, ubi
 conspicitur, exercuit ingenia plurium chro-
 num in eo illustrando. Fraudarem insigni
 ento, et documento sacræ antiquitatis præ-
 actas in hunc num., nisi curarem hic inserere
 a marmoris et cycli imaginem, quam ex ar-

chetypo delineatam, et ari incisam protuli in libro
 de *Kalendario et cyclo Cæsaris*, ubi ostendisse puto,
 ex cyclo octogrammo in marmoreo Kalendario Cæ-
 saris lunæ periodum satis exacte accommodante an-
 nis Julianis, deductam fuisse methodum duplicatæ
 octaeteridis, qua constat cyclus Hippolythæus. Utro-
 que autem ex cyclo (Juliano et Hippolythæo) com-
 poni posse ostendi tertium cyclum, annis 4484 Gre-
 gorianis explicatum, et iterum repetendum quoties
 opus fuerit, qui exacte respondeat canonibus Pas-
 chatis celebrationi optime constitutis tum ab Eccle-
 sia in Nicæna synodo, tum a Gregorio XIII in corre-
 ctione Kalendarii, atque huc eidem regulæ in textu
 Anastasii recensitæ hoc in numero, ut a quarta de-
 cima luna primi mensis usque ad vigesimam primam
 die Dominica custodiat sanctum Pascha. Ea ratio
 cognosci potest expansa ac demonstrata in opusculo,
 cui titulum præfixi: *Solutio problematis Paschalis*.
 Fraudarem, inquam, insigni documento historiam
 hujus numeri, nisi illud monumentum insererem: in
 quo una cum cyclo et canone Hippolyti incisum le-
 gitur anno primo imperatoris Alexandri decretum a
 Pio, Eleuthero, Victore et successoribus Romanis
 pontificibus constanter propositum Ecclesiæ uni-
 versæ, et Victoris ætate plurimum conciliorum con-
 cordia assertum, uti vidimus cum Eusebio, ut scilicet
 recepta ex ævo apostolico disciplina et exemplo
 dies Dominica Christiano Paschati celebrando sem-
 per addiceretur, quæ post quartam decimam luna-
 rem diem mensis primi proxime consequatur: neve
 jejunia solemnia solvantur ante prædictam diem
 Dominicam. Ex hoc enim marmore perspicuum fit,
 etiam fervente persecutionum æstu, decretum Ro-
 manorum pontificum scriptis et conciliis sancto-
 rum Patrum luculenter fuisse illustratum, et genui-
 nis documentis marmoris insculptis in Urbe non ca-
 ruisse, quæ victrix ævi religio nostra integra servat
 posteritati. Argumentum inde capiant velim lectores
 fiduciæ quam debemus documentis temporum in Ro-
 mana Ecclesia asservatis et publice propositis post
 redditam illi pacem; cum videamus tam splendido
 monumento decoratos etiam in cryptis martyrum
 sub Severo Alexandro temporum canones unius epi-
 scopi scripto illustratos, et additum catalogum cæ-
 terarum ejus lucubrationum. Recenset illas B. Hiero-
 nymus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, plane
 respondentibus titulis operum, consignatis hoc in mar-
 more prope canonem temporum superiorum, per
 hecæadecaeteridas digestum. Partes illius singulas
 cum explicaverim in dissertatione de cyclo S. Hippo-
 lyti edita in libro de *Kalendario et cyclo Cæsaris*, et
 in Germania recusa in editione operum ejusdem S.
 episcopi et martyris, abstinere a pluribus afferendis
 ad veteris illius monumenti illustrationem, quam
 post Petavium et Scaligerum, ibidem reperies auctam
 commentariis in ea editione recensis virorum clarissi-
 morum, ætatis nostræ decus sua eruditione tuentium,
 Philippi a Turre dum viveret episcopi Adriensis,
 Joann. abb. Vignolli Vaticanæ basilicæ et bibliothecæ
 officiis illustris, et R. P. Virginii Valsechi, in Pisana
 academiâ sacrarum litterarum interpretis, amicitia
 mihi et studiorum communionem junctorum. Iconem
 marmoreæ sedis et simulacri Hippolytum episcopum
 referentis, cum litteris Græcis in duplici sedis latere
 hinc exprimentibus canonem temporum (et catalo-
 gum operum in sedis inflexione postica) inde cyclum
 Paschalem ad consequentia tempora expansum ex
 primo anno Severi Alexandri pag. seqq. subdo duplici
 ænea tabula excusam.

Linea 4. — *Hic fecit sequentes clericos. Κληρος* apud
 Eusebium lib. vii, cap. 15, redditur Latine *gradus*
 seu *dignitas*. Marinus *gradum* centurionis promeritus
 habuit competitorem, qui contendit Marino tanquam
 Christiano non licere *dignitatem* capessere, sibi vero
gradum illum competere. Ita enim Latine reddit
 Valesius, quod Græce expressit Eusebius: *Αὐτῷ δὲ*
ἐπιβάλλειν τὸν κληρον. Transposita videntur in hoc

numero prædicta verba: quorum sententia videtur esse continuanda cum ordinationibus infra recensitis: *Hic fecit ordinationes*, etc. Quare periocha Victoris a Bibliothecario videtur compacta ex duplici catalogo: cum in eadem bis memorentur decreta Paschalia, bis indicentur ordinationes, et sine vitæ per martyrium semel expresso post illa verba, *Hic fecit sequentes clericos: martyrio coronatur: nova decreta addantur; et rursus de re Paschali, mox de sepultura fiat sermo*,

Linea 9. — *Episcopos per diversa loca duodecim*. Inter hos aliqui numerant episcopos a Victore datos Caledoniis, seu Pictis, et Scotis, quos iuterdicitur promoveri curasse Christianam fidem per insulam Britannicam ultra Romanos fines. Ita enim interpretantur illud testimonium Tertulliani, quod supra relatum fuit in Eleutherio, ut scilicet *Romanis inaccessa loca per Britannias ferent jam pervia Christi Evangelio*. Scotorum historici affirmant, eorumque e numero imprimis illustris Hector Boethius hæc litteris mandavit libro v Scotiæ historicæ, circa finem de *Donaldo* Scotorum rege, et hujus temporis Christianis: « Talem dederat ei animum pacis princeps et auctor, Christus Dominus, quod veræ pietati, aspernato malorum dæmonum cultu, sese addiderit. Nam Severo imperante Romanis, apud Victorem pontificem maximum (qui quintus decimus post Petrum Ecclesiæ præfuit) per legatos obtinuit ut viri doctrina et religione insignes, in Scotiam ab eo missi, se cum liberis et conjugibus Christi nomen profitentes baptismate insignirent. Regis exemplum Scotica nobilitas secuta, aversata impietatem, Christique religionem complexa, sacro fonte est abluta. Fuit annus ille quo Scoti ad lumen veræ pietatis. Dei optimi maximi benignitate, vocati sunt, et recepti, ab eo qui primus fuit humanæ salutis, tertius supra ducentesimum, etc.

« Donaldus præter hæc primus omnium Scotorum regum (ut in nostris annalibus proditum est memoriam) nummum argenteum aureumque signavit: una parte salutiferæ crucis, altera sui capitis effigie expressa; quo susceptæ a se primum inter Scotos reges Christianæ pietatis memoriam ad posterum propagaret. Moritur tandem, religiosus et urbanis operibus Christianoque amore (sacerdotibus, qui tum sacram rem inter Scotos tenebant persuadentibus) in agro Christianorum sepulturæ multis et piis precationibus, ut fieri solet, dicato conditur. Quo prope tempore Alexander (tulit et is Severi nomen, ut honoratior haberetur) Romanum tenebat imperium. Incœpere nostri tum primum sacras colere litteras, sacerdotibus præceptoribus, quos Victor pontifex maximus ad Christi dogma propalandum in extremam miserat Albionem. Restabant tamen non pauci malis dæmonibus sacrificandi ritus: quos Donaldus rex, nullis suasionibus, nullis adhortationibus sacerdotum, nec ulla vi potuit abolere; sed nec etiam Ethodius, qui secundum Donaldi exitum Scotorum tenuit imperium. »

Hæc Boethius: quem etiam in Scotiæ descriptione secutus Paulus Jovianus Donaldum, ait, « primum e Scotis regibus Christianæ religionis sacra suscepisse, primumque in Scotia (cum venalia in humanos usus aliarum rerum permutationibus, aut aliunde importata pecunia, in foro et nudinis emerentur) aurum et argentum Scotica nota percussisse. » Sed miratur Baronius Ann. tom. V, ad ann. 429, § 2, « tanta hæc antiquiore Scotum chronographum Marianum prorsus ignorasse, et Bedam illis propinquum penitus latuisse: » nec desunt qui ad Hiberniam (quæ antiqua Scotia fuit (totam conversionis hujus historiam transferendam esse existiment), a quibus non multum dissidere videntur et illa Thomæ Bozii lib. viii de Signis Ecclesiæ cap. 4: « Tradunt in Scotia, quæ tunc erat Hibernia, Christi cultum disseminatum eodem tempore, quo in Britannia, sub annum salutis cccii, Victore sedente. »

A Ut summam eorum perstringam, quæ vero proximiora, et a probatis fontibus collecta esse censeo de antiquitate Ecclesiarum Scotiæ, figere primum oportet historiam civilis dominationis earum regionum quæ a Scotis incolæ apud veteres dicebantur. Sunt vero hæc summa capita ad Historiam civilis imperii pertinentia, quæ legi possunt et amplo cense scriptorum, a celebri Usseaio producta in Antiquitatibus Britannicarum Ecclesiarum cap. 45. Tantam inde collegit materiem R.P. Michael Alfordius, alias Griffith, soc. Jesu presbyter Anglus. ut compegerit quatuor ingentes tomos Annalium Ecclesiæ Britannicæ, per quinque priora Christi sæcula, impressos post ejus obitum anno 1663 Leodii, passim in illis proferens historicos ab Usserio observatos.

Diximus paulo ante col. 4261, potiorem partem insulæ Majoris Britannicæ, victo rege Caractaco, a Claudio imperatore domitam fuisse et redactam in provinciam Romanam, eamque auctam a Domitiano primum, deinde ab Adriano, et Antonino Pio non pertigisse tamen nisi ad murum transversum a freto Germanico ductum ad Occanum Hibernicum ex Cabrosento ad Luvavallium. Reliqua pars insulæ ad Boream vergens ultra hunc murum, quam hodie decimus *regnum Scotiæ*, tunc vero dicta erat *Caledonia*, incolebatur a *Pictis*, et a *Britannis*, quibus postea successerunt *Scoti* ex *Hibernia*. Utraque autem gens (*Picti* et *Scoti*) traditur fuisse originis *Scythicæ*: « Post Britones, ait Usserius, in Aquilonari sui parte *Pictos* primum, ut putatur, e *Scythia*. deinde ex *Hibernia* *Scotos* sumpsit *Britannia*. De Pictorum adventu primo in *Bedæ Historia ecclesiastica* habentur ista. Contigit gentem Pictorum de *Scythia*, ut perhibent, longis navibus non multis Oceanum ingressam, circumagente flatu ventorum extra fines omnes Britannicæ Hiberniam pervenisse, ejusque septentrionales oras intrasse: atque inventa ibi gente Scotorum, sibi quoque in partibus illius sedes petisse, nec impetrare potuisse. Est autem Hibernia insula omnium post Britanniam maxima, ad occidentem quidem Britannicæ sita; sed sicut contra Aquilonem ea brevior, ita in meridiem se trans illius fines plurimum protendens, usque contra Hispaniæ septentrionalia (quamvis magno æquore interjacente) pervenit. Ad hanc ergo usque pervenientes navigio *Picti* (ut diximus) petierunt in ea sibi quoque sedes et habitationem donari, Respondebant *Scoti*, quia non ambos eos caperet insula: sed possumus, inquit, salubre vobis dare consilium, quid agere valeatis. Novimus insulam esse aliam non procul a nostra contra ortum solis, quam sæpe lucidioribus diebus de longe aspicere solemus. Hanc adire si vultis, habitabilem vobis facere valeatis: vel si qui restiterint, nobis auxiliariis utimini. Itaque petentes Britanniam *Picti*, habitare per septentrionales insulæ partes cœperunt. Nam Austrina Britones occupaverant. Cumque uxores *Picti* non habentes peterent a *Scotis*, ea solum conditione dare consenserunt, ut ubi res veniret in dubium, magis de feminea regum prosapia quam de masculina regem sibi eligerent: quod usque hodie apud *Pictos* constat esse servatum. »

E Germanica *Scythia* prodiisse *Pictos* ante memoratos communis est opinio, deducta ex Tacito in Vita socii sui: *Rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem asserant*. *Scythiam* vero Germanicam docet habere *Diniam*, *Suetiam*, *Norvegiam* ex pluribus testimoniis: inter quæ præclarum illud *Anastasio Nicæni* quæst. 38 editionis *Herveti*, vel *Sinaitæ* quæst. 10, edit. *Gretseri*. *Scythiam soliti sunt vocare veteres omnem regionem Borealem, ubi sunt Gothi et Dani*: et alterum *Pocopii* lib. ii de Bello Goth., p. 232. 233 edit. Græcæ, ubi *Scythiæ* insula, quæ *Thule* illi dicitur, *Daniæ* partem complectitur, *Suetiam*, et *Norvegiam*; et a *Claudiano* appellatur sedes *Pic-*

Ετους. α. βασιλευς Αλεξανδρου αυτοκρατορο; ετη
 ντο. η. δ. του Πασχα ειδοις απρελιαις σαββατις ερα
 βολιμος μηνος γενομενου εσται τοις ετης εντοις και
 ως υποσταταται εν τω κινωκι εγενοτο δε εν τοις παρω
 χηροσιν καθως στοιχηματα απονηστεισθαι δε
 δειου αν εντισχευριμαη.

Ειδοις	Z	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Εμ. απραι	τα	Εσδρα	επ	Ε	Δ	Γ	Β
Π δ νω	γινε	τα	Δαυι	Ε	Δ	Γ	Β
Απραι	σισχο	Γ	κα	και	ε	Β	Α
Π ιβ π ια	κα	ε	ρημα	Β	Α	Ζ	Σ
Α	ε	Ζ	Ιησο	Ε	Δ	Γ	Β
Σ ε	απραι	α;	υς	Ε	Δ	Γ	Β
Π ε. κ	ι	ωσαι	Σ	Ε	Δ	Γ	Β
Εμ. Απραι	Ζ	α	Σ	Ε	Δ	Γ	Β
Π δ κ	Δ	Γ	Β	Α	Ζ	Σ	Ε
Απραι	Α	Ζ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Π ιε	κ	Α	Ζ	Ε	Δ	Γ	Β
Απραι	Α	Ζ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Σ ε νω	ναις	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β
Εμ. απραι	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Π η. κ	Δ	Γ	Β	Α	Ζ	Σ	Ε
Απραι	Α	Ζ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Ειδοις	Γ	Β	Α	Ζ	Σ	Ε	Δ
Εμ. Απραι	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Π δ. νω	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Απραι	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Π ιβ π ια	κα	Δ	Γ	Β	Α	Ζ	Σ
Σ ε	απραι	Δ	Γ	Β	Α	Ζ	Σ
Π ε. κ	Γ	Β	Α	Ζ	Σ	Ε	Δ
Εμ. Απραι	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Π δ. κ	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Απραι	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Π. ιε	κ	Δ	Γ	Β	Α	Ζ	Σ
Απραι	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
Σ ε νω	ναις	Γ	Β	Α	Ζ	Σ	Ε
Εμ. απραι	εξοδος	Β	Α	Ζ	Σ	Ε	Δ
Π η. κ	ακταδα	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β
Απραι	νιηλ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α
	Ζ	Σ	Ε	Δ	Γ	Β	Α

Ιου
 νια;
 κηρου,
 γαστριουθε
 υτιο του καται
 ανη
 συλλελοιου και απο
 κλυφειας
 Περι χαρακτηρων
 αποστολικη παραδου
 σις
 Χρονικων
 προς Ελληνας
 και προς πατ ε σ
 η και περι του παντο;
 προσηκτικιας προσο
 βηρεινων
 Απαδειεις χρονικ
 του πασχα
 κατω εν τοις κινω
 κιδαισι; πασαι ταις γη
 ραις
 περι θη και σαρρω,
 ανωστασι ως
 Περι ταγαθου και
 ποθιν το κακον

In sede marmorea S. Hippolyti plana superficies dextri lateris exhibet Chronologiam Paschalem per Cycles annorum 112 Julianorum proleptice ordinatam e sacris litteris. 1. epocha cycli postremi ducitur ab anno primo S. veri Alexandri. — In sedis inflexione legitur catalogus operum S. Hippolyti, cujus inscriptionis partem superstitem damus in earam sub unum. 2

1. Vetusta sedes marmorea S. Hippolyti ep. et mart. cum fragmento ejusdem statuae insidentis, effossa ad S. Laurentii extra muros Urbis in agro Veruno anno 1551, et in bibliothecam Vaticanam translata. 2. Expansio cycli Paschalis S. Hippolyti annorum 112 per vii hecdecim teridas. Passus est S. Hippolytus ad Ostia Tiberina sub Severo Alexandro imp. xi Kal Septembris.

torum in Panegyrico de quarta Honorii consu- A
latu.

..... Maduerunt SAXONE fuso
ORCADES : Incaluit PICTORUM sanguine THEULE :
SCOTORUM cumulos flevit glacialis IERNE.

« Ut enim *Orcadas* (subdit *Usserius Saxonum* piratas, tenuisse, ita *Pictos* Thulen (sive Scandinavia ea fuerit, sive septentrionalium insularum quæ alia) et *Scotos Iernem* incoluisse claris et apertis verbis significat: quod et de *Ierne*, sive *Hibernia* nostra confirmat etiam *Beda*, in loco jam citato illud addens: *Hæc proprie patria Scotorum est: qui ab hac egressi, tertium in Britannia Britonibus et Pictis gentem addiderunt.* Quod etiam solo linguæ communis testimonio evinci proditum ostendit ab *Anglo Canibdeno Britann.* pag. 12, et a *Scoto Joanne Majore*, de *Gest. Scotorum* lib. 1, cap. 9. »

Ordo igitur successionis istarum gentium fuit, ut Britones, qui australem insulæ partem tenebant, sub *Claudio* principe a Romanis in provinciam redactam, dominarentur etiam *Boreali*, seu *Calidonix*, quæ hodie *Scotia* dicitur: quo arma Romana neque sub *Claudio* pertigerant, neque sub *Domitiano*. Hujus autem ætate ex *Juvenale satyra* 4 :

Cum jam semianimum laceraret Flavius ornem
Ultimus, et calvo serviret Roma Neroni,

nampe *Domitiano*, ostendit *Arviragum* regem *Marii* patrem *Britannis* imperasse.

Omen habes, inquit, magni, clarique triumphi :
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
Excides *Arviragus* :

quem a scholiaste veteri *Arbilam*, et in antiquis numismatibus *ARIVOGUM* signatum indicat. Hoc *Arvirago* regnante, sive ejus filio *Mario* refert a pluribus historicis tradi, *Pictos* Scytharum genus in Britanniam navigasse. Collatis temporibus infert, *Pictos* illos *Scythas* esse *Dacos* sive *Sauromatas*, qui a *Trajano* sede pulsus, cum *Dacia* subegit, huc appulerunt. *Picti* vero vocati sunt ab interpunctis corporibus: quæ consuetudo ibi vigeat. *Dacos* siquidem et *Sauromatas corpora sua inscribere* solitos fuisse auctor est *Plinius* lib. xxii, cap. 4. Longis igitur navibus advecti *Scythæ*, *Sauromatæ*, seu *Daci*, qui et *Picti* a *Trajano* expulsi, per mare Germanicum ad *Hibernicum* delati sunt. Dum tentant *Borealem Hiberniæ* partem occupare, a *Scotis Hiberniæ* incolis suadentur ut sedem sibi conquirant in *Boreali* parte *Magnæ Britannix*; ad eam rem auxilia se præstituros (ex *Florilego*) quod etiam pro voto contigit. *Picti* igitur *Albania* potiti quæ *Boreali* est insulæ *Britanniæ* pars, uxores primum a *Scotis Hiberniæ* incolentibus impetraverunt. Cum *Britonibus* deinde *Caledoniis*, sitis ultra murum dividens *Britanniam Romanam* a *Britannia indigenarum*, seu *Caledonia*, quæ et *Scotia* hodierna, pacem, amicitiam, et connubia contraxerunt. Hæc prima colonia *Pictorum* fuit in qua *Picti Caledoniorum* nomen promiscuum habuerunt. *Scythæ* vero illi, seu *Scoti*, qui jam in *Hibernia*, seu *Ierne* conserant, et uxores *Pictis* adventantibus obtulerant, in *Albionem*, seu *Britanniam* magnam transfretantes inter eosdem *Pictos* affines recepti sunt. Quare et *Commodo* imperante, atque affectante *Britannici* nomen sibi comparare per insulæ totius acquisitionem valide restiterunt: et *Septimio Severo* producere contententi *Romanos* fines ad ejusdem insulæ oras extremas sese opposuerunt, communi bello cum affinis *Britannis*, *Caledoniis*, *Pictis* suscepto, ad defensionem communium *Larum*. *Severi* arma victorica, licet maximam partem insulæ jam occupasset, attamen a patris imperatoris obitu alio conversa sunt per *Antoninum Caracallum*. Qui *Britannis* veteribus, *Caledoniis*, *Pictis* ac *Scotis* restituit priores sedes; fomitem futurum novorum bellorum sub *Carasio* et *Constantio*, ut ex *Herodiano*, aliisque scriptoribus colligitur.

Gestorum itaque series ostendit, secundo ac tertio Christi sæculo *Borealem Magnæ Britannix* partem ultra *Romanos* fines ita fuisse obnoxiam bellorum motibus ferme continuis, ut episcopatum in ea erigendorum vix ulla occasio sese præbuerit: constante regula superius indicata pontificum Romanorum, ne episcopales sedes ibi fundarent præpropere, ubi nondum firmata pace, et consolidato statu ejus reipublicæ timeri posset eas facile ruituras, Quando igitur memorant auctores producti a laudato *Patre Michaelae Alfordio* in *Ecclesiæ Britannicæ* annalibus ad annum Christi 203 legationem institutam a *Codualdo Caledoniorum* rege ad *Romanum pontificem* *Victorem*, exemplo *Lucii* regis, qui paulo ante legatos direxerat ad *Victoris* decessorem *Eleutherium*, ut *Victor* episcopos suæ genti destinaret ad *Christianæ religionis* cultum in ea constituendum, et perhiberet *Paschasium* legatum *Dodualdi* a successore *Victoris* *Zephyrino* id impetrasse (quod *Victor* jam decessisset); ejusque *Paschasis* a *Dodualdo* rege missi ad *Victorem* papam memoriam superesse in menologio *Scotico* die 12 Decembris: id putaverim intelligendum tanquam gentis episcopum nullæ adhuc sedi addictum, seu *Vicarium apostolicum* *Victor* concesserit. Vero tamen similium videtur, *Eboracensi* episcopo in *Britannia Romana* jam instituto, ab *Eleutherio* et *Victore* mandatum ut *Caledonios*, et *Mæatas*, et *Albaniam* omnem, seu *Magnæ Britannix* partem *Borealem* per idoneos doctores *Christianæ fidei* curaret associare; cujus rei feliciter peragendæ causa in eosdem populos jura *Eboracensis* sedis *Victor* extenderit. Concessi ergo creduntur a proximo episcopo presbyteri et doctores *Christianæ legis*, qui eidem episcopo subessent, donec firmato regionis statu, et civili dominatione, composita, tempus appeteret fundandi sedes episcopales intra eosdem populos ex *Caledoniis*, *Britonis*, *Pictis*, et *Hibernis* collectos. Licet autem *Dempsterus* in *Apparatu* lib. vii, cap. 6, contendat ex *Jordano*. *Limeriensem Ecclesiam* *Scoticarum antiquissimam* in *Hibernia* tunc esse fundatam, hujus tamen documenta subvertit *Usserius*; et *P. Alfordus* opportune addit animadversionem: quæ tam citæ foundationis persuasionem a *Scotis* ipsis excludit. Considerat enim, in duobus conciliis *Basileensi* et *Constantiensi* oratores *Angliæ regis* tam acriter disputasse cum oratoribus *aliorum regum occidentalium*, quibus præferri se debere asserebant. Cum *Lucius* enim rex *Britannus* prior tempore quam cæteri *Christum* adorasset, etiam *Lucii* successores *Britanniæ reges* affirmabant potiores haberi oportere successoribus *aliorum regum Occidentalium*: « Cur, inquit, non eodem argumento pugnarum aliquando *Scotorum reges*? Nam revera si *Dodualdus* *Scotus*, et *Scotorum regum* primus qui hoc anno (203) baptizatur, fortius pro *Scotorum* eminentia quam pro *Lucio*, premeret argumentum. Angli enim et nomine, et re, et natione, et toto fere cælo a *Britannis* differunt. *Scoti* *Septentrionem nostrum* inderunt (si *Scotis* est habenda fides) trecentis triginta ante natum *Christum* annis, *Fregusio* *Scotorum* rege: ut *Donaldus* ex eadem origine, eodem sanguine, eodem prorsus nomine a *Scotis* perhibetur. Cur non exclusis *Anglis*, posthabitis *Gallis*, *Hispanisque*, pro prima in conciliis, et *Romana curia* sede disputarunt? » Verum de *Dodualdi* narratione, et de prima oratorum regionum sede alii disputent. *Nostrum* argumenti est hic tantum, inquirere de fundatione sedium episcopatum in illa insulæ *Britanniæ* seu *Albionis* parte, quam tunc *Caledoniam* appellabant, sive *Albaniam*, nos hodie *Scotiam* dicimus. *Serius* profecto ducimus in ea regione constitutas fuisse certas sedes episcoporum. Cur enim ex illa provincia non inveniuntur episcopi proximis ætatibus subsignati in conciliis; cum ex *Britannia Romana* ejusdem insulæ parte muro *Severi* distincta tres reperiantur in *Arelatensi*

concilio ante Nicænum, et post Nicænum in Ariminesi? Cur nulli memorantur antistites inter Scotos successores priorum ante Palladium a Cælestino datum, si aliqui exstitissent sub Dodualdo rege? Cur neque Hiberni Scotorum parentes ullum admittunt ante Patricium? Libratis itaque momentis rationum, et scriptorum testimoniis, cum liquido constet ex Tertulliano propagatum fuisse in Majori Britannia Christi nomen ultra Romanos fines inter Caledonios et Pictos, *inaccessa Romanis loca*; et complures historici Britanniae affirmant id contigisse beneficio Victoris et Zephyrini, pontificum Romanorum; neque ulla inveniuntur vestigia cathedræ episcopalis ibidem erectæ secundo ac tertio Christi sæculo: consequitur, ut dicamus, consueto sedis apostolicæ more divinarum rerum ministeria ibi peracta in fide annuntianda, et sacramentis populo administrandis per presbyteros, et doctores, eo transmissos ac delegatos, ut subessent episcopo Eboracensi proximiori, sive etiam ut ab eo mitterentur de mandato apostolicæ sedis, donec opportunitas offerretur episcopatum in illa insulæ parte constituendum.

Colligere tamen præstat alterum corollarium ex diuturna dilatione ad fundandos episcopatus adhibita inter Caledonios, et Pictos, eorumque successores Scotos; nempe, ac hodiernis hæreticis presbyterianis, adeo frequentibus in Scotia, frustra obtendi erroris sui patrocinium ex defectu episcoporum in ea regione per tria priora sæcula æræ Christianæ: ad quæ propterea libenter provocant, cum de regimine episcopali in Ecclesia Dei retinendo juxta institutionem Christi Domini sermo est. Nullos episcopatus ibi fundatos ante ætatem Constantini Magni ultro admittam, etiamsi annis plusquam centenis ex ætate Severi Christianus cultus in ea regione fuerit exercitus. Non idcirco tamen consequitur, ut illis fidelibus episcopos non præset, aut presbyteri, ac diaconi, per quos doctrina Christi ad eos penetraverat, et conservabatur, certo episcopo non subessent. Hac eadem Severi ætate, ac filiorum, Demetrius Alexandrinus antistes ad Indos usque ablegavit presbyteros, ac doctores, qui Christum tam dissitis regionibus annuntiarent, Eusebio teste. Nunquid acephali erant presbyteri, et doctores ad id munus apostolicum ita ablegati? Atqui reduces ex missionibus rationem reddebant episcopo Alexandrino villicationis suæ, non secus ac reliqui eidem Ecclesiæ Alexandrinæ subjecti. Quin etiam scholas catecheseon in eadem Alexandrina Ecclesia resumebant, ut Pantæno contigit, quem Demetrius illius sedis episcopus Indorum legatis postulantiibus concessum, mox ab institutione Indorum reducem scholæ ita præfecit: non secus atque Origenem, intercessionem ætatis nondum presbyterum, a duce Araniæ expetitum Evangelii causa ab ipso excipiendi, eo negotio confecto idem Demetrius reversum Alexandriam institutorem scholæ catecheseon declaravit. Sæculo autem integro evoluto post Indicam expeditionem Pantæni Athanasius Indorum genti episcopum concessit Frumentium, ut produnt Rufinus, et Socrates lib. 1, cap. 44: et altero sæculo pariter absoluto ab Origenis missione in Arabiam, Moyses anachoreta ab Orthodoxis episcopis, Sarcenorum regina expetente Institutorem Christianæ fidei, episcopus est ordinatus; cum ab Ariana perfidiæ signifero, qui tunc occupabat thronum Alexandrinum, ordinari non pateretur. His addit Thomassinus de ver. Eccl. disciplina lib. 1, cap. 54, exemplum illustre Victoris (de quo agimus) et Zephyrini paulo ante memoratum col. 426 in hisce notis; quando scilicet Caius Romanæ Ecclesiæ presbyter doctissimus et clarissimus primum destinatus fuit, deinde ordinatus episcopus gentium, narrante Photio cod. 48. Quare idem Thomassinus subdit: « Sic teste Prospero Cælestinus primum *Scotis, id est Hibernis, in Scotia, ut antea dictum est, degentibus,*

A episcopum ordinavit Palladium. Ordinatio Scottis episcopo (sunt verba Prosperi adv. Collat.) *dum Romanam insulam studet servare catholicam, fecit etiam barbaram Christianam, hoc est* (explicat Thomassinus) Pelagianos ex Anglia, idololatræ et Scotia expulit. » Opportunitas igitur erigendi episcopatus expectata et dilata est per unum et alterum sæculum; neque interea fraudavit sacramentis, et ministris gentes ad Christum vocatas: neque presbyteros acephalos, aut a jurisdictione certi episcopi non dependentes attribuit populis, semper censendis sub apostolorum successoribus, adeoque sub episcopali hierarchia, ut ad cælestem Jerusalem spectare possint: in qua portæ duodecim, quæ cives admittunt, nomina præferunt duodecim apostolorum Agni. Hæc dicta sint ad illustrandas tum ordinationes episcopales Victoris per recensionem Caii, ejus ætate non minus inter episcopos gentium, quam inter presbyteros Romanæ Ecclesiæ celeberrimi; tum Britannicæ insulæ primas sedes episcopales, mature quidem constitutas in regionibus jam compositis ad ordinem reipublicæ stabilem retinendum, serius vero fundatas ubi nondum pacatis rebus civilis imperii militaris, satius erat illis populis sacra administrari per presbyteros a proximis episcopis regendos, sive per gentium episcopos a Romano pontifice legem accepturos sui ministerii, eique subinde indicaturos, ubi certæ sedis figendæ opportunitas oriretur.

GIACONII.

Linea 6. — *Sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus.* Statuit inter cætera hic pontifex, ut baptismus universim in Paschate celebretur; at si necessitas ulla emergeret, aut mortis periculum subesset, gentilesve ad fidem accederent quocumque tempore, et quavis aqua sive marina, pluviali, aut fontana, sive puteali baptizari posse.

PAGII.

C Linea 10. — *Hic fecit constitutum, etc.* Victor synodum celebravit, in qua decretum est, Pascha, non decima quarta luna primi mensis die, sed potius die Dominico post decimam quartam lunam, et post vernale æquinotium occurrente, juxta apostolorum traditionem esse celebrandum, ut habet Eusebius lib. v, cap. 23. Synodo adfuere episcopi quatuordecim ex libello synodico. Idem Theophilus auctoritate Victoris, concilium etiam Cæsareæ in Palæstina eadem de causa coegit, cujus fragmentum exstat apud Bedam de æquinotio vernali. Rationes Victoris sunt, ne communicemus cum Judæis Christi interfectores. Secundo, ut in tota Ecclesia sit una ratio Paschatis celebrandi, et pauci Orientales judaizantes, omnibus Occidentalibus, pluribusque Orientalibus populis, et episcopis aliter sentientibus cedant. Denique, quia aliter facientes Orientales, quandoque uno anno bis, quandoque nunquam Pascha celebrarent, quæ sunt tres rationes, quibus Constantinus Magnus in epistola ad omnes Ecclesias, quæ legitur apud Eusebium lib. III de Vita Constantini, decreti hujus æquitatem confirmat post concilium Nicænum, in quo Victoris constitutum confirmatum est.

SOMMIER.

Victor papa illustrem reddit pontificatum suum damnatione hæresum suo tempore subortarum, et cura quam adhibuit perducendi universas Ecclesias ad Paschale festum uniformi designatione celebrandum.

Theodotus quidam apprime excultus utraque disciplina religionis et scientiarum, licet professione coriarius, fidem Christianam scelestè abjuraverat in persecutione. Impos pudoris diu tolerandi quo die tim perfundebatur, Byzantio natali solo relicto, Romæ domicilium constituit. Cito vulgato ejus crimine, non defuit qui desertionem exprobarret; ille

ut apostata dedecus declinaret, maluit hæresim profiteri, asseverans se cum abjuraverat Christum, nihil supra hominem abjurasse. Errori suo patrocinium conquirebat ex divinæ Scripturæ testimoniis perperam explicatis proprii ex ingenii libidine, ut solent hæretici. Hunc igitur Victor damnavit, et a fidelium communione removit, tanquam corruptorem doctrinæ catholicæ. Ejus sectarii quo se pertinacius tuerentur, jactabant, se Romanæ sedis doctrinam exacte profiteri a majoribus traditam, nihilque a se vulgari aut doceri, quam ea quæ in Ecclesia tradita et recepta fuerant a Petro apostolo ad Victorem: imputantes Zephyrino perversiõnem dogmatis ac disciplinæ corruptionem, quam a decessoribus removebant.

Verum orthodoxi scriptores istius ætatis, fraudem ac temeritatem hujusmodi sectariorum manifestarunt. Anonymus inter hos excelluit; qui eisdem opposuit scripta SS. Patrum, qui vixerant iisdem temporibus ad defensionem erroris sui delectis per novatores. Quod attinet ad Victorem, idem Anonymus mirari se affirmat (apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. v, cap. 27): « quomodo illos non pudeat hæc Victori tam falso obiectare, præsertim cum explorate cognitum habeant, Victorem, Theodotum illum coriariarum, ducem et quasi parentem hujus impiæ, et execrandæ a fide defectionis, Christum Deum pernegantis, Christiana communione interdixisse. » Paucis ante annis, « Nonnulli Romæ vigeabant, quorum Florinus presbyterii ecclesiastici gradu abdicatus, et Blastus persimili implicatus errore, pariter cum illo principatum obtinuit.... Irenæus varias contra eos composuit epistolas: unam ad Blastum, quam inscripsit de schismate, etc. (Euseb. *Hist.* lib. v, cap. 44 et 49). Latenter vult (Blastus) Judæismum introducere. Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moysi, quartadecima mensis. (Tertullian. lib. *de Præscript.*) Isti certe complures alios quasi ab Ecclesiæ complexu abstrahentes, in suam pertraxere sententiam (Euseb. lib. v. cap. 44.)

« Jam vero Florinus quoque, et Blastus, qui in presbyterorum catalogum erant cooptati, in Valentini perniciosam sectam declinaverunt. Ferunt beatissimus Irenæus, eorum morbum deplorantem, scripsisse adversus Valentinum. Theodoret., *hæret. Fab.* lib. III.) »

Victor papa, ut exstingeret schisma quod Blastus excitabat in ipso Romanæ Ecclesiæ sinu, concilium in Urbe convocavit, in quo decrevit custodiri morem a suis decessoribus servatum, et Paschale festum celebratum iri perpetuo die Dominica, quæ prima consequeretur diem decimam tertiam lunæ mensis Martii usque ad vigesimam primam. Theophilus episcopus Cæsareæ in Palæstina hoc ad concilium accitus fuit. « Aliud est etiam episcoporum, qui Romæ similiter conveniebat, de eadem controversia statutum; quod quidem Victorem id temporis episcopum fuisse declarat. (Euseb. *Hist.* lib. v. c. 22.) Victor Romanæ urbis episcopus, et Narcissus Hierosolymorum, etc., quod sibi probabile visum fuerit, litteris ediderunt. » (Idem in *Chron.* sub annum 498.)

Idem Theophilus aliud subinde concilium coegit in sua metropoli, non solum episcopos suffraganeos sedis suæ, verum etiam ex variis provinciis convocans, mandante Victore, cui placuit de Paschæ celebratione ita concordati statuto diem decerni ac stabiliri in regionibus quas mundi Salvator incoluerat, perinde ac in cæteris provinciis Christiani orbis celebraretur. Ea de re constat in fragmento concilii per venerabilem Bedam nobis præservato: « Papa Victor Romanæ urbis episcopus direxit auctoritatem ad Theophilum, Cæsareensis Palæstinæ antistitem, ut quo modo Pascha recto jure a cunctis catholicis celebraretur Ecclesiis, inibi fuerit ordinatio, ubi Dominus et Salvator mundi fuerat in

A carne versatus. Percepta itaque auctoritate prædictus episcopus non solum de sua provincia, sed etiam de diversis regionibus omnes episcopos evocavit. Ubi cum illa multitudo sacerdotum convenit, tunc Theophilus episcopus protulit auctoritatem ad se missam Victoris papæ; et quid sibi operis fuisset injunctum ostendit, » etc. (Fragm. *Conc. Palæst.*, apud Bedam *de Equin. verno.*)

Aliæ quoque synodi in Ponto sub Palma, in Galiliis sub Irenæo, in Osroena finitimorum, in Græcia sub Bacchylo, necnon in aliis provinciis, quarum fuit unanimitas de sedis Romanæ decreto observando consensus. « Aliud item conc. episcop. Ponti, quibus Palmas, utpote antiquissimas et maxime venerandas, præsidebat. Aliud Ecclesiarum Galliæ, quas Irenæus regebat episcopus. Aliud porro Ecclesiarum, quæ Osroenam, et reliquas in eo loco civitatis incolabant. Aliud separatim Bacchyli Corinthiorum episcopi; et alia denique aliorum prope infinitorum, qui uno consensu, iudicioque uno, eadem de illius festi observatione tulere sententiam. » (Euseb. *Hist.* lib. v, c. 22.)

B Solus Polycrates Ephesiorum episcopus, qui synodum suæ provinciæ collegit, in qua Victor rogaverat, ut Asiæ Minoris episcopos universos advocaret (quod indicat mandato Romani pontificis hæc omnia concilia celebrari), solus, inquam, Polycrates a consuetudine sua recedere detrectavit, et Victori perscripsit, constitutum fuisse in illo Asianorum episcoporum concilio, celebrandum esse Pascha die lunæ quarta decima, in quacumque hebdomadæ feriam incideret, ex causis in epistola expressis, quam ad illum dabat. « Possem, inquit, hoc loco episcopos, qui mihi in concilio aderant, commemorare, quos ut accersem a vobis rogatus, diligenter accersebam. (Euseb., *cap.* 23.) Isti omnes diem Paschatis 44 die lunæ ex Evangelii præscripto observarunt: nihil ab eo instituto, ac more plane digressi, se secundum regulam, et normam fidei eum assidue tenerunt. » (Ibidem.)

C Pontifex Romanus indignatus super hujusmodi singulari Asianorum sententia, qui etiam jactaverant se illius minacibus litteris nequaquam deterrerent, statuit ab Ecclesiæ corpore eosdem separare, et gravioribus, litteris ad eos datis adjecit segregaturum se a communione fidelium quotquot incolerent eam regionem. « His quæ nobis ad terrorem obijciuntur, minime conturbor. (Ibid.) His rebus adductus Victor, qui tum Romanæ Ecclesiæ præerat, totius Asiæ Ecclesias, cum aliis finitimis, tanquam alterius fidei et opinionis, simul omnes (ut complectar brevi) a communi unitate Ecclesiæ amputare conatur: et in eos per litteras graviter invehitur, atque adeo omnes fratres eam incolentes regionem a communione secludendos edicit. » (Ibid., *cap.* 24.) Victoris severitas non omnibus perinde episcopis illius dicto parentibus opportuna videbatur. Ex his nonnulli datis ad eum litteris insinuabant, cum ipsius decessores ea de causa nolissent Asianos rejicere sed pacem cum iis coluissent, præstare, juxta suorum decessorum exempla, ut hos haberet humanius, et pacem cum iis conservaret. « Illum igitur magnopere adhortabantur, ut pacis, concordiæ, et charitatis erga proximos diligentem curam haberet. » (Ibid.)

D Qui hæc singillatim perscribebant episcopi, non satis attendebant causas suadentes Ecclesiæ caput ad agendum severius. Quandiū quæstio versabatur circa disciplinam hæc dissidia secum trahentem, præcipue post habitam a S. Polycarpo ea de re collationem cum S. Aniceto, permittebatur Asianis Ecclesiis, ut tranquille uterentur sua consuetudine. Verum ex quo Montanistæ ex ritus disciplina procedere ausi sunt dogma a catholica fide alienum, et Blastus inde occasionem sumpsit schismatis inducendi, nisique sunt ejus sectarii legem universalem condere ex singulari opinione suorum: praxis intolerabilis visa est Victori, qui se adactum censuit pontificis maximi

auctoritate quaungebatur ad eandem supprimendam. Eo justius id esse duxit, quod hujusmodi consuetudo celebrandi Pascha more Judæorum cum alio nomine hand toleraretur, quam deferendi gratia apostoli Joannis memoria, hoc ad tempus permittentis Ecclesiis quibus ipse in Asia præerat, demerendi causa fideles ex Judæis ad Christum conversos, atque ut Synagoga sepeliretur cum honore; hæc indulgentiæ occasio jam desierat, et causa atque incitamentum consilii.

Fatendum est, Asianos a Polycrate perstitisse, nec detulisse Victoris iudicio; et complures ex iis qui Romano decreto synodali subscripserant cum pontifice, non probasse, ut sacris interdiceretur eis, qui decreto non parerent. Sed quid inde consequitur, nisi hoc unum, quod Asianis persuasum erat, posse in traditis sibi ritibus persistere citra periculum schismatis, aut hæreseos crimen incurrendi; cum tandem ageretur solummodo de ratione disciplinæ observanda; et cum episcopi Victori adherentes putarent esse alienum a regulis apostolicæ charitatis infligere durissimam excommunicationis penam compluribus Ecclesiis, easque a communi Christianorum Patre sejungere, hujusmodi generis negotio tantum modo intercedente.

Extra questionis orbitam excurrit itaque et evagatur quisque cum recentiori scriptore audet hinc deducere (Maimbourg, *Histoire de l'Eglise Rom.* cap. 8): « Manifestum esse atque evidens neque hos episcopos Asianos et Orientales omnes, neque S. Irenæum et Gallicanam Ecclesiam neque aliarum regionum episcopos, ita valide perscribentes ad Victorem protruenda indemnitate istarum Ecclesiarum Orientalium credidisse infallibile esse Romanum pontificem. » Asiani episcopi sejuncti non erant a Romana Ecclesia per dogma fidem aut mores attingens. Occidentales vero, aut ullus ex iis qui hac occasione data scripto aut voce perorarunt nunquam dixerunt deesse pontifici Romano potestatem hujusmodi controversiæ definitiva sententia terminandæ. Conquesti sunt tantummodo de pænæ severitate; sive illam inflixisset Victor, ut nonnulli contendunt (*vide* Baron ad ann. 498), sive eandem tantummodo interminatus fuerit, ut alii existimant. S. Irenæus respondens omnino proprii nominis indicationi, ostendendi virum pacis tuendæ et conciliandæ studiosum (Euseb. lib. v, cap. 24 *Hist.*) officio mediatoris tunc perfunctus fuit; contentio ab ipso rectissime pacata est (ait Anatolius scriptor vicinus illorum temporum, editus a Bucherio in *Can. Pasch.* pag. 435); et inductus fuit Victor ejus suasionem ad suspendendos effectus excommunicationis inflicte, quemadmodum comprobant ex Sozomeno eruditi nostræ ætatis auctores. « Exortam olim controversiam sapientissime dissolvissè mihi videtur Victor.... ex communi consilio placuit, ut singuli festum prout consueverant celebrantes a mutua inter se communionem nequaquam discederent. » (Sozomen. lib. vii, c. 20, cit. a Marca l. iii de *Concord.*, c. 3.) Sed cuicumque tandem sententiæ adhæreamus circa attributa et consecutiones istius excommunicationis, dubitare nequaquam possumus quin Victor justissimam sententiam tulerit in definienda controversia, damnans disciplinam Asianorum, tanquam faultricem schismatis et hæreseos. Id satis ostenderunt tempora consecuta, cum Nicæno etiam concilio visum fuerit, necessarium mandare Orientalibus, ut in hujusmodi negotio se conformarent moribus Romanæ Ecclesiæ. « Quod autem ad omnium consensum de sacratissimo festo Paschatis celebrando attinet, scitote quod vestris precibus controversia ea de re suscepta, prudenter et commode soluta est; ita ut omnes fratres, qui Orientem incolunt, quique Judæorum consuetudinem ante in eo festo observando imitari solebant, jam Romanos nos, et omnes vos, qui eundem morem, quem nos in illo recolendo a primis temporibus tenuistis, consentientibus animis in eo

A celebrando deinceps secuturi. sunt. » (*Epist. Synod. conc. Nic. Ecclesiæ Alex.*) In quo, ait Rufinus, Nicæni Patres hoc unum præstitērunt, ut universis Ecclesiis proponerent antiquum canonem ea de re editum, quem scilicet Romana Ecclesia considerat, indicatum in epistola synodali ad Ecclesiam Alexandrinam data: *Jam Romanos nos, et omnes vos, etc.*

Neque insinuare fas est quemadmodum recentior quidam argutatur in Vita nostri sancti pontificis (Baillet., *ad diem Julii*) eos qui a Romani pontificis communionem sejuncti sunt, in aliorum episcoporum communionem censi et perseverare, neque idcirco segregari a generali Ecclesiæ unitate. Firmilianus Cappadox, cujus testimonium recentior iste adhibet, id nequaquam affirmat. Conqueritur tantum, occasione dissidii suborti inter sanctos Stephanum papam et Cyprianum, procedere voluisse pontificem Romanum ad separandum ab Ecclesiæ catholicæ unitate illos qui probatis rationibus iudicii recusabant admittere praxim disciplinæ ab Ecclesia Romana servatæ aliquibus in ritibus: quod nemo ex decessoribus fecisse traditur. Oportet contra memoratum auctorem statuere ac ratum habere, unum idemque fore privari communionem Romanæ sedis, et privari communionem Ecclesiæ universalis; cum necesse sit (asserente S. Irenæo) omnes Ecclesiarum terrarum orbis ad hanc Romanam earundem principem, et potentiori principalitate supra illas præditam, convenire. « Ad Romanam Ecclesiam propter potentioris principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam. » Versari in communionem cum Romano pontifice, idem est, interprete Cypriano, ac versari in eadem communionem cum catholica Ecclesia: cum Petri sedes inter Ecclesias prima origo sit unitatis sacerdotalis. « Scripsisti etiam, ut exemplum earundem litterarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut deposita omni sollicitudine, jam sciret se secum, hoc est cum Ecclesia catholica communicare. (S. Cyprian., *epist.* 50, *ad Antonian.*) Ad Petri cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est. » (Idem, *epist.* 59.) Profanat sacra mysteria quisquis eadem percipit hanc extra domum (ait Hieronymus); et perire in diluvio eligit quisquis hanc in arcam se recipere negligit. « Cathedra Petri communionem consocior... Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanatus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. » (S. Hieronym., *epist.* 57, *ad Dom.*) Cathedra ista Romæ a Petro constituta unitatem tribuit Ecclesiæ, ait Optatus Milevitanus lib. ii contra Parmen., nec cæteri apostolis datum fuit, ut ad Ecclesias a se fundatas singulare hoc privilegium transmittereat, cui usurpando nemini attentare datum est, qui reatum incurrat criminis et schismatis. « In qua una cathedra (Romæ collata) unitas ab omnibus servatur, ne cæteri apostoli singulas sibi quisque defenderent: ut jam schismaticus et peccator esset qui contra singularem cathedram alterum collocavit. » (Optat. Milevit., *ibid.*) Nemo ignoret (addit Augustinus) sedem apostolicam præferri et præesse cæteris suo principatu: et ab hoc centro unitatis exclusos omnino esse extra Ecclesiam, et partem nullam habere cum Christo Jesu, neque ejus vita vivere, sed esse obnoxium iræ Dei et aversioni, quacunque virtute se pollere autemet. « Ecquis nescit illum apostolatus principatum cui libet episcopatu præferendum? (S. August., lib. ii de *Baptismo contra Donat.* cap. 4.) Quicumque unitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia. (Idem, de *Unit. Eccl.*, c. 4.) Quisquis ergo ab hac catholica Ecclesia fuerit separatus, quantum laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere quod a Christi unitate distinctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. » (*Ibid.* *epist.* 452.)

XVI. SANCTUS ZEPHERINUS.

ANNO CHRISTI 203, ANTONINI PII IMP. 9.

16 *Zepherinus, natione Romanus, ex patre Abundio, sedit annos septemdecim menses duos, dies decem* ^b. *Fuit autem temporibus Antonini et Severi a consulatu Saturnini et Gallicani usque ad Præsensem et Striganum consules* ^c. *Hic constituit ut in præsencia omnium clericorum et laicorum fidelium sive Levita* ^d,
 5 *sive sacerdos ordinaretur, et fecit constitutum de Ecclesia, ut patenas vitreas, ante sacerdotes in Ecclesiam ministri portarent, donec episcopus missas celebraret, ante se sacerdotibus astantibus, et sic* ^e *missæ celebrarentur, excepto quod jus episcopi interesset, ut tantum clerus sustineret omnibus præsentibus ex ea consecratione de manu episcopi jam coronam consecratam, et acciperet presbyter*
 0 *tradendam populo. Hic fecit ordinationes quatuor, per mensem Decemb. : presbyteros IX* ^f, *diaconos VII, episcopos per diversa loca VIII* ^g. *Qui etiam sepultus est in cœmeterio suo, juxta cœmeterium Calixti, via Appia, et VII Kalend. Septembris, et cessavit episcopatus dies VI.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Juxta edit. Schel. ex S. Cæsareo.

Zephyrinus annis. . . . a Consulatu Saturnini et Galli usque Præsente et Extricano.

Supplementum lucunarum catalogi ex dictis in Aniceto.

Zepherinus annis XVIII, d. X. Fuit temporibus Severi et Antonini, a consulatu Saturnini e Galli usque Præsente et Extricato.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a CB, Zephyrinus. ^b B, an. 48, d. 48. ^c B. Severi, Caracallæ. Getæ, Macrini et Elagabali, a Coss Fabiani et Muciani ad Anton. August. II et Sacerdotem. ^d C, sive clericus. ^e dum sic C. ^f CB 43 s CB, 43.

VARLÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 46, lin. 3, AB, Stricatum. lin. 40, AB, ordinationes 7.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, Maz, Zepherus. *ibid*, sed. ann. 8, m. 7, d. 40. lin. 3, Istrigatum. lin. 4, fidel. sive clericus, sive levita s. S. o. Maz. sive cler. levita s. S. o. Hic fecit constit. in Ecclesia. lin. 6, in Ecclesia ministri supportarent. lin. 44, presb. XIII, d. 7, p, d. l. 43.

Ex Thuano altero.

Lin. 4, annos 8, m. 7. lin. 3, lege præ. lin. 4, sive clericus, sive Lev. lin. 6, in ecclesia et ministros celebrare cum episcopus missam celebraret ante sacerdotes astantes sic missa celebraretur exc. lin. 9, de

A manu ep. jam corona consecrata acceperit presbyter t. p. lin. 44, presb. 44. *ibid*. loca numero 43. lin. 44, vi Kal. linea sep. dies 7.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Vat. an. 46, Flor. secund. 9, Flor. prim. 7. lin. 4, Flor. et Vat. addunt sive clericus. lin. 8, Flor. duo, præsentes exeant consecrationem. lin. 9, et acciperent, *ibid* codd. lin. 44, Flor. 2 et Vatic. 43.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 5. et fecit constitutum de Ecclesia, et patenas vitreas ante sacerdotes in ecclesiam, et ministros subportantes, donec episcopus missas celebraret. lin. 9, jam coronam consecratam acciperet presbyter. lin. 44, episcopos per diversa loca XII (et supra manu Peniæ VIII).

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 3 et 4. — *Hic constituit ut in præsencia. Legit auctor Libri Pontificalis : in præsencia. Statuitque Zepherinus, ordinationes publice in ecclesia peragi prout etiamnum observatur. Idem Zephyrinus stauisset dicitur, ut celebranti episcopo adstant omnes sacerdotes istius ecclesiæ, qui ritus etiamnum perseverat.*

B

Linæ 3 et 4. — *Hic constituit ut in præsencia omnium clericorum, et laicorum fidelium, sive Levita, sive sacerdos ordinaretur. Zepherini decretum est ut ordinationes presbyterorum et diaconorum fiant in præsencia cleri et plebis, ut fiant consilio cleri, assensu et testimonio plebis. Idem tribuitur Anacleto, can. Reliqui. 67 dist. Idem conc. Carth. IV, can. 22.*

ALTASERRÆ.

« Episcopus sine concilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conviventiam et testimonium quærat. » (Can. *Episcopus*. 24 dist.) In ordinandis clericis hanc legem sibi imposuit Cyprianus epist. 33 ad presbyteros et diaconos : « De ordinationibus clericorum, P. C. solemus vos ante consilere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. » Novati ordinationem, quod presbyter ordinatus esset reluctantem clero et plebe nullam et irritam fuisse tradit Euseb. lib. vi, cap. 35, Ordinationem Osberni presbyteri ad Ecclesiam de Trichestana in Anglia nullam esse intendebat Jordanus prior Acreusiæ, quod sine ipsius assensu, invititis et reclamantibus parochianis ecclesiam ingressus esset. Joan. Sarisber. epist. 419 : « Adversus Osbertum presbyterum super Ecclesia de Trichestana, Jord. Prior Acreusiæ instituit controversiam, dicens eum præfatam Ecclesiam possidere, quam sine prioris assensu, et alterius advocati, citra solemnem ordinem juris, et regni consuetudinem, invititis et reclamantibus parochianis ingressus fuerat. »

Linea 7. — *Et sic missæ celebrantur, excepto quod jus episcopi interesset, ut tantum clerus sustinet omnibus præsentibus ex ea consecratione de manu episcopi jam coronam consecratam, et acciperet presbyter tradendam populo.* Ex constitutione Zepherini, ubi episcopus missam celebrabat, ipse coronam consecratam, id est sacram Eucharistiam, distribuere clericis, et reliquas partes tradebat presbytero, per eum distribuere plebi. Officium presbyteri est tradere sacram Eucharistiam plebi, Presbyteri ruris in Ecclesia civitatis, præsentem episcopo vel presbyteris ipsius urbis, non possunt offerre, id est missam celebrare, nec Eucharistiam dare, ex conc. Neocæsar. can. 43, can. *Presbyteri*. 95 dist. Tamen etiam præsentem presbytero diaconus, si necessitas urgeat, potest erogare Eucharistiam, ex conc. Carth. iv, can. *Præsentem*. 93 dist. Et hæc fuit antiquior consuetudo Ecclesiæ Cyprian. de Lapsis : « Ubi vero solemnibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, » etc. Idem Justin. martyr Apolog. II : « Ἐὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος πάντος τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῶν διάκονοι διδόνασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστήθεντος ἄρτου, οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι ἀποπέρουσι. *Præsides vero postquam gratiarum actionem perfecit, et populus universus fausta acclamatione eam comprobavit, diaconi distribuunt unicuique præsentium, ut participet cum, in quo gratiæ actæ sunt, panem, vinum et aquam, et absentibus perferunt.*

BENCINI.

Linea 5. — *Fecit constitutum de Ecclesia, ut patenas vitreas ante sacerdotes in ecclesia ministri portarent.* Ministrorum nomine plerumque veniunt subdiaconi, qui cum vel presbyteris, vel diaconis in ministerio præsto esse deberent, sequentes dicuntur sæpius in Ordine Romano. Et Amalarius, lib. II de Offic. Eccl. c. 41, subsequentes vocat, Alcuinus, et alii passim. Pontifex itaque decrevit, ut subdiaconi ante sacerdotes gererent vitreas patenas, dum peracto sacrificio a pontifice presbyteri deberent consecratum panem super has patenas recipere, et populo tradere, ut mox dicitur. Erat vero Zepherini ætate pervulgatus usus vitrorum, cum et calices ex eadem materia conficerentur, quod coevus scriptor Tertullianus (cap. 7) testatur in libro de Pudicitia dum adversus catholicos insurgit : « Procedant picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius. » Et mox (cap. 48) : « Si forte patrocinabitur pastor, quem in calice pingis : » in fragili vitri materia pastorem expressum, et de super pictum deducit ex verbis subsequenter : « Atego qui pastoris scripturas haurio, qui non potest frangi. » De usu, imaginibus, et pictura vitrorum antiquorum eruditissime Cl. vir Buonarotta in

italico de vitris in cœmeteriis Romæ repertis opusculo disserit, et inventorum imagines exhibet. Vitrorum vero usus in Eucharistico peragendo sacrificio inductus censetur, nedum ad munditiam, verum ut qua possent fideles ostenderent sacramenti peragendi excellentiam, et præsentis numinis majestatem denotarent. Apud eum plerasque gentes vitra in conviviis, præcipue quæ picta, et sculpta erant in summa æstimatione, quod paucis Apuleius expressit cum de solemnibus conviviis partes exhibet. *Metamor.* l. II, pag. 52 : « Frequens ibi numerus epulonum, et, utpote ad primatem feminam, flos ipse civitatis. Et opipares cibi, et ebore nitenies lecti, aureis vestibus texti, ampli calices, variaz quidem gratiæ, sed pretiositatis unius. Hic vitrum fabre sigillatum, ibi crystallum impunctum ; argentum alibi clarum, ut aurum fulgurans, et succinum mirecavatum in capides, ut bibas. » Antequam a nota manum amoveamus, non erit inutile observare quod, etsi Liber noster Pontificalis sæpius repetat, *hic constituit aut fecit constitutionem de Ecclesia*, id non ad ampliandam pontificiam majestatem, sed titulo dignitatis, et Christi privilegio est actum. Promulgationi subsecutam fidelium persuasionem in edictis recipiendis aperte inter alia ipse Tertullianus testatissimum facit in libro, quem certo sub Zepherino edidit de Pudicitia, quando ab Ecclesia defecit. Loquens enim de Zepherini decreto concedente lapsis graviorum criminum reis veniam, ait : « Audio etiam edictum esse propositum, et quidem peremptorium : pontifex scilicet maximus, quod est episcopus episcoporum, edicit : Ego et mæchia, et fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto. » Suggillat in refractariorum numero positus edictum, sed insimul promulgantis conditionem exprimit, et quidem ex persuasionem communi, qua imbutum ante defectionem fuisse his verbis fatetur : « Erit igitur et hic adversus Psychicos titulus, adversus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem, quo magis hoc mihi in notam levitatis objectent. » Peremptoria itaque habebantur apostolicæ sedis edicta, et taliter suscepta esse ab Ecclesia tum ex Tertulliano, tum ex aliis laudatis laudandisque claret.

Linea 7. — *Ante se sacerdotibus adstantibus.* Antiquum pontificis celebrantis ritum exhibet Liber Pontificalis a præsentis perioche, et sequentibus verbis, et exprimit, presbyteros cum Pontifice celebrante etiam concelebrasse, et ab ipso deinde supra vitreas patenas consecratum accepisse, populo distribuendum. De quo ritu ob ampliandam Romæ religionem in aliquibus immutata ita loquitur Innocentius I ad Decentium Egubinum scribens, c. 4 : « De fermento, quod de Dominico per titulos mittimus, super hæc nos consulere voluisti, cum omnes ecclesiæ nostræ intra civitatem sunt constitutz. Cum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die (Dominica nempe) non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere non puto. Quia non longe portanda sunt sacramenta ; necnon per cœmeteria diversa presbyteris destinamus, et presbyteri eorum conficiendorum jus habent et licentiam. » De presbyterorum assistentia, et concelebratione cum episcopo celebrante adeundus est Morinus de Sac. ordinat. ex. viii, c. 4, pag. 188. Sicut et Lupus tom. III in responsis ad Cerularii calumnias in Latinis.

Linea 7, 8. — *Excepto quod jus episcopi interesset, ut tantum clerus sustineret.* Intra parenthesis periochem includendam puto, ac textum sic legendum : *Sic missæ celebrentur (excepto quod jus episcopi interesset, ut tantum clerus sustineret onus celebrationis sacrificii omnino præsentibus, et simul ex ea consecratione de manu episcopi jam coronam consecratam summentibus et deinde acciperet presbyter tradendam populo.*

19. — *Coronam consecratam. Eucharisticum* A panem, quomodo vocatur a Gregorio Magno Dial. c. 4: *Trunc duas secum oblationum co-ctulit. Olim enim in modum circuli erant pa-charisticus, quod observavit Constantinus rogneta (lib. vii *Themat.*, tit. 4. c. 6): alla panis dicitur in modum circuli facta.»*

BINII ET LABBEI,

15. — *Utpatenas vitreas.* Sicut his temporibus patenas in usu fuisse hinc constat, ita etiam vitreum, ligneum, atque argenteum. hoc tem-sitatum fuisse aliunde probatur. De calice vi-bit S. Gregorius papa lib. 1, Dial., cap. 7.

BLANCHINI.

NOTE CHRONOLOGICÆ.

phyrini epocha sive a picturis, sive a codi-lescribenda errore non dissimili ac in supe-ransterunt amanuenses partem numeri B m in sedem mensium, et mensium signa retu-nd columnam dierum. In picturis vetustissimis Leonis Magni consignati erant anni novem-at menses decem in triplici versu, quales nunc le proximo inspicientibus cognoscuntur

XVII.

II.

m X.

[index mensium ætatis vitio oblitterata, non ac litteræ hosce numeros præcedentes, de-rem docere non poterat, ad menses, non ad narium pertinere. Ratus est separatis ver-es numeros exhiberi, annorum xvii in primo, m ii in secundo, dierum x in tertio. Attribuit Zepherino sedis Romanæ annos xvii men-dies x. Hunc in errorem non incidisset tor, si consulisset catalogos numerantes epo-ntificis Zepherini per consulatus, quod nos imus in Prolegomenis. Zephyrino primi C s tribuuntur *Saturninus et Gallus*, signantes æræ Christi communis 498, consensu co-et catalogorum. Quare intelligitur primum sui pontificatus eodem anno ab illo celebra-rid contigit die Dominica 9 Aprilis. Postre-vero Pascha (ex consueto catalogorum, stylo osito in not. ad S. Petrum), Zepherini papæ sub re celebratum pari consensu catalogorum et n, qui mutili non sint, enuntiatur consu-ræssente et *Extricato*, quod indicit anno 247 in omnicam 13 Aprilis. Consularis igitur chro-demonstrat, viginti Paschata pontifici Zephe-æ assignanda: quæ annos novemdecim solidos, ærea menses complures requirunt; cum iste pontifex vitam produxerit post illius po-Paschatis diem per menses tres et semis fere, usque ad diem 26 Julii natalem illius mar-ta signatam in vetusto lapide noni sæculi (ut ia characterum illius ætatis colligitur spe- D po pronao monasterii SS. Stephani et Silvestri po Martio, sive in titulo S. Silvestri in capite ato. Paulus I illius monasterii fundator dum et monachis oratorium, et in eo collocaret mar-complurium reliquias, quorum natalitiis die-; memoria celebranda, in causa fuit, ut duplici marmorea inciderentur hinc sanctorum inde um nomina, et natalitia, hoc titulo præfixo. omine Domini. Hæc est notitia natalitiorum anciorum hic requiescentium.

Mense Januario

Die iii. Natalis S. Antheri papæ, etc.

n ad numerum Pauli I integrum hoc me-xhibere, cum de fundatione hujus monasterii i sermo incidet. Satis fuerit nunc indicare, se proximum, aut suppar illius ætati: et in picæ legi, natalem papæ ac martyris Zephe-riari cum die 29 Julii.

Mense Julio.

Die xxvi. Nat. SS. Zephyrini papæ et mart. et Tarsicii mart.

Paschata igitur viginti Zepherino pontifici cele-brata sub totidem consulatibus ordinariis demon-strant, numerum superstitem in basilica S. Pauli sub ejus imagine ex primo ac secundo versu conti-nuatam reddere annos xviii, decadem vero, quæ subsequitur versu proximo significare menses decem solidos ejusdem sedi addendos supra numerum an-norum prædictum 49, nullo cum dierum addita-mento.

Porro, si ex die 26 Julii anni 247, quæ Zepherini pontificatum et vitam martyrio coronavit, regrediamur in anteriora per annos xviii et menses x, ter-minus numerationis cadet in diem Dominicam 25 Septembris anni 497, aptam illius ordinationi ad episcopatum: quam inter et martyrium Victoris de-cessoris sui, referendum ex præcedenti sectione ad diem 28 Julii ejusdem anni 496. cum incedant menses duo ferme solidi, spatium quoque congruum vacationis Romanæ sedis iniercipitur.

Ex consulum autem serie ac nominibus, quæ amanuensium incuria difficiliter permutari possunt quam signa numerorum, esse corrigendam in codi-cibus annorum summam, quæ descriptorum erratis frequentibus est obnoxia, supra jam dixeram in notis ad Cletum, et in Præfatione prioris tomi osten-deram numeris 26 ac 32. Addere tamen oportet superioribus observatis, hanc etiam providentem curam quæ compluribus conciliis aptissima visa est ad memoriæ temporis certi liberandam ab omni dubitatione, ut nempe apponeretur in litteris com-probantibus tempus ordinationis uniuscujusque epi-scopi nomen consulatus. Est canon concilii Milevitani Arcadio et Honorio V coss., Christi 402, signa-tus numero xcix in codice Græco-Latino canonum Ecclesiæ Africanæ, ubi hæc leguntur: *Plæuit, ut quicumque deinceps ab episcopis ordinarentur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinato-ribus suis, manu eorum concryptas, continentes con-sulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus, vel anterioribus oriatur.*

Præscribitur nomen consulis indicandum potius quam numerus annorum imperatoris, quando agitur de epochæ præservatione a periculo mutationis; cum notarum numeralium vitiosa expressio unius ele-menti labe gravissima esse possit etiam in annis principum significandis, quæ in nominibus consu-um exprimentis plurium litterarum deformatione perfici tantum valet.

Hoc autem, quod Milevitani Patres statuunt in ordinationibus episcoporum esse præstandum, ex veteri disciplina acceptum a se profitentur, cum asserant superiorum conciliorum decreta a se re-novari. Et certe nomina consulum passim appone-bantur in Ecclesiis Occidentalibus non modo episco-porum epochæ in sepulcris, uti ex Nolanæ Ecclesiæ monumentis exhibui in Præfatione tomi primi nu-mero 29 quod possem pluribus confirmare, sed etiam in levioris momenti gestis notæ temporum distinguendis. Romæ autem quam frequens usus fuerit consulatus notæ apponendæ non modo viro-rum illustrium sepulcris, sed etiam vulgarij quo-rumque, et ipsis infantum loculis, apud Christianos, martyrum cœmeteria luculenter ostendunt. Refere-bantur vero multo diligentius in Acta martyrum (quales sunt pontifices de quibus loquimur) a nota-riis regionaliis per Clementem institutis, et in re-gesta Ecclesiæ, tum ordinationes episcoporum, tum etiam clericorum cujusque ordinis promotiones, ut ex epocha illorum ministerii provehi possent ad altiorem gradum juxta regulas Patrum. Præ cæteris vero æra novi pontificis consulatu et die erat signifi-canda, ut inde judicari facilius posset de veritate formatarum, decretorum, epistolarum, quæ ad alias

Ecclesias hinc perferrentur, ne privatorum fraude a fictitiæ pro veris obtruderentur.

Jure igitur constituimus annorum numeros in codicibus expressos exigi oportere ad chronologiam consularem, et ex illa restitui pontificum epochas, uti præstitimus in Victore et Zepherino, quæ ita redditæ apte respondent tum consulatibus catalogorum, tum numeris genuinis ævi Leoniani, in basilica S. Pauli nondum deperditis.

Post vindicatos annos ac memores pontificatus S. Zepherini, resolvendæ sunt difficultates nonnullæ, quæ circa diem ejusdem martyrii natalem 26 Julii moventur a vir. clar. Florentino, Papebrochio, et Pagio. In Martyrologio, quod Florentius editor putat esse Hieronymi, videtur natalis dies Zepherini referri ad 20 Decembris, cujus in periocha ibidem legitur, *Romæ Zepherini episcopi*. In aliis vero martyrologiis Bedæ, Usuardi, Adonis, quibus consensus etiam Romanum, memoria Zepherini papæ et martyris consignatur die 26 Augusti.

Postremum hoc dubium solvit Anastasius, qui distincte expressit die 26 Augusti *sepultum fuisse Zepherinum in cæmeterio suo juxta cæmeterium Callisti, via Appia*. Fuit igitur dies depositionis, non dies martyrii in eo cæmeterio celebrata, in quod inferebatur: et inde forsitan exemplum ejus memoriæ celebrandæ die depositionis potius quam die martyrii deduxerunt tam indicata Martyrologia, quam clerus urbanus. Titulus tamen et monasterium SS. Stephani et Silvestri, dum Paulus I ex cæmeterio Callisti transferret Zepherini corpus in eam ecclesiam, restituit memoriæ et celebritatem cum indicatione expressa natalis martyrii diei 26 Julii, in eodem lapide bis declarata, nempe in titulo docente notitiam ibi proponi: *Natalitiorum sanctorum ibi quiescentium*, et iterum in repetito *Natalis* vocabulo die 20 Julii, *Nat. SS. Zepherini papæ et mart. et Tarsicii mart.*

Primam vero difficultatem, promotam ex textu martyrologii quod putant Hieronymi, valde non moror. Ibi enim non declaratur an sit natalis, vel ordinationis, vel translationis illius Zepherini episcopi memoria, quæ incidit in diem 20 Decembris: sed neque asseritur eum Zepherinum fuisse episcopum Romanum. Romæ dicitur sanctum illum episcopum recoli, qui perinde potuit alterius Ecclesiæ episcopus in Urbe hos, es ea die ad Dominum migrasse; et in aliquo suburbano cæmeterio, in quo sepultus fuerit, annua mortis aut depositionis memoria potuit honorari. Contra evidens testimonium marmorei documenti publice positi sæculo VIII, una cum corpore pontificis et martyris Zepherini, exprimens natalem martyrii die 26 Julii, nec dissentiens a depositionis memoria post mensem peractæ in suo cæmeterio 26 Augusti, et confirmatæ per Bibliothecarium, et per complura martyrologia, et consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, utramque illam memoriam martyrii et depositionis discretis in locis celebrantem, infirma prorsus habenda sunt objecta, duæ unius codicis ætatis et auctoris incerti tria verba suscitant, nec satis manifestant num de Zepherino nostro loquantur.

Deinque Zepherini epocha ita consentiens omnibus consulum, et numeris ætatis Leonianæ, ac Victoris papæ sui proximi decessoris martyrio, admissim etiam congruit ætati Callisti successoris. consensu omnium documentorum perspicue definitæ, ut in notis chronologicis ad numerum sequentem exponemus. Undique igitur comprobatur, sedis Romanæ annos XVII IIII et menses X Zepherino papæ fuisse per hæc notas merito restitutos.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 3 et 4 — *Hic constituit ut in præsentia omnium clericorum et laicorum fidelium sive Levita sive sacerdos ordinaretur*. Veteris istius disciplinæ, perquam proponuntur in cœtu fidelium ordinandi ad

gradus hierarchiæ sacerdotalis meminerunt antiqui libri Rituales, et Pontificales, et Sacramentaria: et inducta intelligitur ab exordio Ecclesiæ Christianæ, cum vigeret etiam in præcedenti lege Mosaica. R. certe servatum fuisse hunc morem non modo ætate Gregorii Magni, sed etiam inter ipsa Ecclesiæ nascentis primordia manifestum est ex Actis apostolorum, tam in electione Mathiæ ad apostolatam, quam in constitutione prima septem diaconorum ad ministerium. Quare gentium doctor Paulus insinuat discipulis suis Timotheo ac Tito, dum memorat hunc episcopum a se relictum Cretæ, ut constitueret presbyteros per civitates, illi vero Ephesinorum episcopo constituto mandat in examine virtutum requirendarum in ordinandis ad gradus Ecclesiasticæ hierarchiæ, ut testimonium bonum habeant etiam ab iis qui foris sunt (*Tit. 1*). Ætatis autem Zepherini, de qua nunc agimus in fine secundi sæculi et initio tertii, luculenta testimonia supersunt hujus consuetudinis non intermissæ. S. Cyprianus episcopus 33: « In ordinationibus clericis [*lege in ordinandis clericis*], fratres charissimi, solemus vos ante consulere, ac mores, et merita singulorum communi consilio ponderare. » Medardus pag. 283 in eruditissimis notis et observat. ad libr. Sacram. S. Gregorii papæ, ad lin. 43, fol. 236, idem haberi observat ex epistola S. Cypr: 68, et apud S. Basil. ep. 184, *Ubi hæc materia*, inquit, *fusius tractatur*. Addit ex Lampridio, ætate Severi Alexandri, quam proxime attigit Zepherinus successor Callisti, ita notum ac probatum fuisse morem Christianæ censuræ, de qua loquitur, ante ordinationem: ut imperator ille, a Christianis mutuatus complura vitæ documenta, hunc etiam morem traducere cupierit ad electionem eorum qui prædicarentur provinciis. Lampridius in ejus Vita: « Ubi aliquos voluisset vel rectores provinciis facere, vel procuratores, id est rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortas populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret penam capitis. Dicebatque grave esse, quod Christiani et Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt, id non fieri in provinciarum rectoribus, quibus et fortunæ hominum committerentur et capita. » — « Quare et publice ordinandi sunt clerici (concludit Medardus post illa superiora relata) ut episcopus de his palam sciscitetur a populo, ut in nostris codicibus mss. vides, ut juxta antiquum morem, quem notare licet in edicto Theophili patriarchæ Alexandrini can. 6: De his qui ordinandi sunt hæc erit forma: ut quidquid est sacerdotalis ordinis consentiat et eligat, et hunc episcopum examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine *χριστογενῆ ἐν μέσῃ τῆ ἐκκλησίᾳ*, etc., ordinet præse populo, et episcopo alloquente, an possit et populus ei ferre testimonium. Ordinatio autem hæc fiat clanculum. »

Præconia in consistoriis summorum pontificum, ad hanc usque diem observata in proponendis episcopatibus, et sententiæ sacri collegii cardinalium de more rogatæ, ac præmissæ novis creationibus presbyterorum ac diaconorum ejusdem cæteris, quæ antiquitus consueverant in præcedenti consistorio enuntiari, nunc in ipso limine creationis singulatim exquiruntur, vestigia sunt veteris disciplinæ, ab ætate apostolica in Romanam Ecclesiam inductæ, nec unquam abrogatæ.

Linea 5. — *Ut patenas vitreas ante sacerdotes in Ecclesiam ministri portarent*. Vitreas patenas cur præferri jusserit Zepherinus, potius quam ligneas, aut metallicas, non difficulter conjicimus, si attendimus diligentem curam et anxiam, qua sacerdos in confringendis ac dividendis oblatis et consecratis donis cavere debuit, ne fragmenta dilaberentur. Quare Tertullianus in libro de Corona militis, Origenes homilia 43 in Exodum, aliique Patres producti per V. C. Edmundum Martene, de antiquis Ecclesiæ

Ritibus lib. 1, cap. 5, art. 5, eam tantopere commendant. Illa autem cura et anxietas Ecclesiae catholicae perennem fidem comprobant contra sectarios recentes in constitenda Christi Domini praesentia sub consecratis speciebus. « Constitutiones illas, inquit (de reverentia erga sacrificium, ac de modo expiandi defectus in ipso occurrentes), ex primæva Ecclesiae traditione ad nos pervenisse haud ægre fatebuntur (ipsi sectarii qui modo negant) si vel tantillum ad illa Tertulliani verba in libro de Corona militis cap. 3, animum reflectant: « Calicis et panis nostri « aliquid decuti in terram anxie patimur. » Nec minori consideratione digna sunt ea quæ scribit Origenes, homilia 43 in Exodum: « Nostis, inquit, qui « divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo « cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela « et veneratione servatis, et ne ex eo parum quid « decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. « Reos enim vos esse creditis, si quid inde per negligentiam decidat. » Igitur ex Tertulliano anxie patiebantur suo tempore, hoc est ineunte sæculo tertio, Christiani, si quid ex Eucharistia in terram decideret; et ex Origenes reos se esse credebant, et recte credebant, si quando id per negligentiam accidisset. Verum quæ tandem tantæ anxietatis causa? Quæ culpa, quod crimen reos constitueret, et recte constitueret, si præter panem et vinum meramque figuram aliud nihil agnovissent in sacramento? Aliud ergo et illud magnum aliquid credebant, et quid illud nisi realis in Eucharistia Christi praesentia? Eandem erga sacram Eucharistiam religionem inspirat Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesi v mystagogica, ubi fideles post acceptum in manibus sanctum panem, ita admonet: « Cave autem ne quid inde « tibi excidat: quod enim amittas, hoc tanquam ex « proprio membro amiseris. Nam si quis tibi « remota aurea daret, nonne magna cum diligentia « illa teneres, cavens ne quid ex illis periret, damnumque sustineres? Et non multo magis et diligentius de his, quod auro gemmisque pretiosius est, ne mica aliqua ex illo cadat, providebis? » Hæc autem amplius elucescent ex ritu et modo supplendi defectus in ipso sacrificio occurrentes, culpasque in divinum illud sacramentum commissas expiandi, quas in subjectis statutis facile quisquis deprehendet, » etc.

Huic igitur disciplinæ anxie curanti, ne quidpiam oblati, et consecrati muneris in terram dilaberetur, cum studiose intenderet Zepherinus, videtur potestas vitreas præferre idcirco voluisse cæteris diversa ex materie elaboratis ad supponendum consecratis speciebus, dum corpus Dominicum in sacrificio offerretur, et oblata dona, sub quibus latet, frangerentur; quod scilicet pellucida vitri materies redderet evidentiora minuta quæque fragmenta: in quorum singulis peræque præsens, cum fateamur integrum Domini corpus, tanta erant sollicitudine attente colligenda. Accedit quod, cum hoc tempore persecutionis sæpe necesse foret in cryptis cœmeteriorum, et hujusmodi obscuris ac subterraneis locis sacra mysteria celebrare, ac distribuere fidelibus eucharistica dona, ejusmodi patenæ vitreæ a subdiaconis afferendæ, ac per diaconos ministrandæ presbytero sacra facienti, ac dividendi inter fideles accedentes ad participandum, reddebant conspicuas particulas etiam minutissimas, quæ deciderent; præsertim si admoto lumine lances istæ vitreæ non secus ac specilla in fenestris illustrarentur. Lævigata superficies metallicarum, quibus hodie utimur eandem facilitatem præstat minuta quæque fragmenta supra illarum superficiem deprehendendi in aperto lumine sacrarum ædium; sed in obscuris recessibus, in quos Christianis necesse erat tum temporis sese recipere, dubitari minime potest, quin vitri pellucida natura copiam præberet opportuniorem micæ omnes diffractarum specierum colligendi, et guttulas etiam minimas, e calice forte decussas, ministerio admoti,

A et circumacti, ac suppositi luminis undequave investigandi.

Inde factum arbitror, ut aliquibus episcopis vitrea materies electa sit etiam in calice ad sacrificium adhibendo, non tantum studio paupertatis, quam anxie hujus sollicitudinis causa, quæ inquiri et consumi postulat quidquid consecratione conversum est in corpus et sanguinem Domini. Celebratur quidem in quarta epistola B. Hieronymi ad Rusticum sanctus ille episcopus Tolosanus nomine Exuperius, plurimarum virtutum laudibus, sed præsertim evangelicæ paupertatis studio commendatus, de quo ita scribit: « Nil illo ditius, qui corpus Domini in canistro sumit vimineo, sanguinem portat in vitro. » Sed card. Baronius in notis Martyrologii ad diem vii Idus Augusti, et Severanus Romæ subterr. lib. vi, cap. 48, qui hoc exemplum recensent, ostendunt etiam vitreis sæpe calicibus tam apostolos usos fuisse, quam complures episcopos et sacerdotes per aliquot sæcula consecuta, licet etiam promiscue uterentur pretiosis calicibus ex quovis ditioni metallo, ut infra ostendemus in Urbano: donec (*Decretum* part. iii, 44 et 45, et apud Ivonem *lib. 1*) in concilio Rhemensi tempore Caroli Magni periculum, quod imminerebat effusionis sanguinis ex fragili materia apud eos, qui crassioribus vitris fortasse non utebantur, occasionem dederit vitreos calices omnino removendi a sacrificio. Audiendus Baronius in notis ad diem vii Idus Augusti. « A temporibus apostolorum vitreus calix in usu fuisse videtur; unde Marcus hæresiarca illis temporibus proximus, et ipse æmulatus catholicam Ecclesiam, utens calice vitreo in suis sacris impostura quadam per magicam artem exhibitâ populum dementabat: dum vini color albus, qui foris apparebat in vitro, quibusdam præstigiis mutabatur in rubrum. »

Præter decretum concilii Rhemensis, produci potest constitutum generale S. Leonis quarti: quod ille vulgandum curavit per universos episcopos in diocesis propriis: et legitur cum Conciliis editum homiliae titulo præfixo, tam in edit. Bini tomo III, part. 1, sect. 2, pag. 272, quam in editione Labbei, tomo VIII, pag. 300: « Nullus, inquit, in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat missas agere. » Sub initium ejusdem octavi sæculi apud Ægyptios pariter adhibitos fuisse vitreos calices ac discos in sacrificio, tum Ecclesia Alexandrina spoliata fuisset aureis et argenteis, quos antea possederat, intelligimus ex responso Alexandri Jacobitarum pseudoantistitis: qui requisitus a monachis et a laicis, ut erogaret consuetam largitionem feria iii Paschatis, ita se excusavit: « Videte, fratres, quanta ecclesiarum spoliatio facta sit, adeo ut pro calicibus aureis et argenteis, in quibus offerebatur sanguis pretiosus, fecerimus vitreos, et discos seu patenas sacras ex ligno. » Vide etiam Renaudot in Hist. patriarch. Alexandrinorum, pag. 493, circa annum 744.

D Superest, inter sacra cimelia antiquitatis Ecclesiae apud me custodita, portio vitrei calicis hemisphaerici, ad eam fere magnitudinem ac figuram, qua hodie solemus sacra vas argentea efformare vel aurea, quæ *pyxides* communi vocabulo dicuntur, et ad asservandum Eucharistiae sacramentum in altaris mensa collocantur. Spissiori ex vitro constat vas illud nostri cimelii, et in eo figuræ stantes visuntur SS. apostolorum, incisus etiam eorumdem nominibus, simili genere cælaturæ ac illa sit, quæ per cava anaglypha litteras atque imagines exhibet in poculis ex crassiori crystallo apud Germanos elaboratis, et ad nos perlatis. Barbaries tum cælaturæ in imaginibus, tum scripturæ in nominibus, ætatem indicat septimi vel octavi circiter sæculi, paulo ante quam Leonis IV constitutione hujusmodi calices prohiberentur. Supra figuras apostolorum, in nostris fragmentis separatas singillatim per columnas porticum efformantes, ita leguntur Petri, Andræ, et Philippi

nomina expressa: PETRIUS.... ANDREAS, PHILIPPUS. Cætera in fragmentis desiderantur. Supra columnas vero singulas nomen Christi conspicitur per Græcum monogramma expressum, et ornamento circuli inclusum. Cum ad me venalia perferrent hæc vetusta fragmenta vitrei calicis, audivi effossa fuisse in monte Aventino, inter antiqua Ecclesiæ ruderera prope S. Priscam. Discorum, seu patenarum ex vitro fragmenta antiqui operis, quæ diametrum sui circuli ostendunt plus quam bipedalem, videri possunt in cimeliario em. ac rev. D., cardinalis Gualterii, omnigenæ antiquitatis copia referto. Alia vero minoris mensuræ, et nostris communibus æquanda, eaque ornata sacris imaginibus sanctorum, ac litteris, passim reperta in suburbanis martyrum cryptis ac cæmeteriis vulgarunt præter Aringhium et Severanum in Roma subterranea, Fabrettus in libro *Inscriptionum* fol. 539, et omnium luculentissime senator Bonarroti, et can. Boldettus sæpe a nobis cum laude memorati. In his autem imaginibus, et litteris exhibentur, ut plurimum Christus Dominus, Virgo deipara (ut apud Aringhium pag. 589 tom. II, et Boldettum pag. 202) et SS. apostoli ac martyres, quorum nomina præsertim in canone missæ recitantur. In nostri calicis fragmento PETRUS, ANDREAS, PHILIPPUS leguntur expressi. SIMON, THOMAS, PHILIPPUS apud Boldettum pag. 201. PETRUS et PAULUS omnium frequentissime, necnon STEPHANUS, LAURENTIUS, CORNELIUS, CYPRIANUS, AGNES, in canone perinde ac in hujusmodi vitreis patenarum et calicum frustis recensiti, alique SS. pontifices, et martyres seu confessores, quorum nomina in Romanis cæmeteriis celebrantur, aut depositione, aut fundatione, ut CALLISTUS, JULIUS, DAMASUS, SIXTUS, TIMOTHEUS, HIPPOLYTUS, VINCENTIUS, videri possunt cum suis imaginibus apud auctore indicatos.

CIACONII.

Linea 5. — *Ut patenas vitreas ante sacerdotes in ecclesiam ministri portarent.* Statuit S. Zepherinus ut consecratio divini sanguinis in vitreo vase fieret, non autem in ligneo, ut antea fieri consuevit. Hæc autem institutio sequentibus temporibus immutata est; vetitum enim fuit, ut nec in ligno fieret propter raritatem, qua sacramentum imbibitur, nec in vitro, propter fragilitatem, nec in ære, ob tetrum saporem, quem inde concepit. Sed fieri voluit ex auro, argentove, aut stanno, ut in Triburiensi et Rhemensi conciliis scriptum apparet.

PAGII.

Linea 3. — *Hic constituit, etc.* Auctor Libri Pontificalis asserit eum statuisset ut ordinationes publice in ecclesia peragerentur, prout etiamnum observatur, ac præterea ut celebranti episcopo astarent omnes sacerdotes istius Ecclesiæ. Zepherino sedente, Severus imperator persecutionem in Christianos excitavit, qua durante, Zepherinus, ut gregi suo provideret, delituit, sed ea sedata, e latebris emergens et munia pontificia obiens, Natalium, olim confessorem, postea pecuniæ corruptione Theodotianorum hæreticorum episcopum factum, sed tandem cilicio et sacco indutum, ac cineribus aspersum, ad pedes ejus se supplicem abjicientem, et patrati sceleris exomologesim agentem recepit: Proclum celeberrimum Montani discipulum a Caio spectatissimæ vitæ et eruditionis viro, manifestæ temeritatis super nova prophetia defendenda convictum, omnesque pseudo-prophetiæ defensores, et inter alios ipsum Tertullianum anathemate percussit. Origenem pro Christi causa profugum, qui, ut ait Eusebius lib. vi, cap. 44: « Zepherino Romanam Ecclesiam gubernante, se in urbem Romanam advenisse scribit, cum sibi in votis fuisset, sicut ipsemet alibi dixit, Romanam Ecclesiam omnium antiquissimam coram videre, » humaniter et comiter suscepit.

SOMMIER.

Linea 4. — *Zephyrinus, etc.* Zepherini pontificatus

A nobis offert complures demonstrationes auctoritatis supremæ, quam sancta sedes obtinet ad hæreticos proscribendos, et absolvendos quando ab erroribus respiscunt. Vigilantia ac zelus hujus pontificis contra eum procul dubio excitavit calumnias heterodoxorum sui temporis, præsertim vero discipulorum Theodoti Coriarii, qui per summam impudentiam eundem insimulantes tanquam corruptorem veteris doctrinæ eo temeritatis processerunt, ut affirmarent (Eusebio teste lib. v, cap. 27) primum e Romanis pontificibus fuisse Zepherinum qui senserit pro Christi divinitate (quam Theodoti asseclæ impie negabant): « Affirmant veram prædicationis rationem usque ad Victoris tempora, qui decimus tertius a Petro Romæ episcopus fuit, integre servatam illam quidem, sed a Zepherino illius successore penitus corruptam et depravatam fuisse. » Insignem hæc imposturam supra refellimus sub initium capitis præcedentis.

B Considerandum hic est ex testimoniis veterum Patrum, generatim triumphasse Zepherinum de hæresibus Marcionis, Praxeæ, Sabellii, Valentini, aliorumque sectariorum usque ad Cataphrygas: « Marcion, Praxeas, Sabellius, Valentinus, et cæteri temporibus suis a Victorino Pictaviensi, et a Zepherino Urbico, et Tertulliano Carthaginensi usque ad Cataphrygas, et ab aliis assertoribus Ecclesiæ Catholicæ superati sunt. » (Optatus Milevit. *adv. Parmen.* lib. I, ante med.). Quod autem attinet ad Cataphrygas et Montanum, discemus ex antiquis nostris auctoribus, post celebrem disputationem Romæ habitam inter Caium theologum fidei catholicæ defensorem, et Proclum erroris Phrygum propugnatores, pronuntiatum fuisse anathema contra fanaticos per pontificem Zepherinum (Euseb. *Hist.* lib. vi, cap. 44. Vide S. Hieronym. in Caio). Tertullianus similiter contestatur, et ostendit, se quoque involutum fuisse inter percussos eadem sententia anathematis. (Tertull. in lib. *de Jejun.* circa finem.)

C Nuperi illi ex hostibus Romanæ sedis, qui nostris temporibus adnumerare ausi sunt Zepherinum papam inter Montanistas, pari iniquitate contra eundem peccarunt, ac veteres Theodotiani, qui novitatis notam inurere ipsi attentarunt circa dogma divinitatis Christi Domini. Præter ea quæ dicta a nobis sunt cap. 3 ad defensionem Romani pontificis (sive Eleutherius is fuerit sive alius quispiam, quem Tertullianus suppresso nomine insimulat, tanquam litteras communionis concesserit Montanistis); apologiam Zepherini præstantissimam contexit testimonium illustre ab historia redditum de illius praxi ac disciplina, ex diametro plane opposita regulis eorundem sectariorum in administratione penitentia.

D Natalis quidam illustris ex fidei confessione coram tyrannis edita, infeliciter inciderat in hæresim Theodotianorum, quorum episcopum se ordinari passus etiam fuerat: Jesus Christus nolens extra Ecclesiam suam perire eum qui passionum suarum testis exstiterat, internis inspirationibus necnon apparitionibus frequentibus dignatus est illum sollicitare, ut schisma atque hæresim dereliqueret. « Sed cum Natalis (prosequitur Eusebius, *Hist.* lib. v, cap. 38) nocturnas hujusmodi visiones negligeret utpote honore primæ apud illos sedis, et turpis lucri cupiditate inescatus (quæ multis mortalibus exitio est tandem a sanctis angelis per totam noctem flagris cæsus, et gravissime verberatus est. Adeo ut primo diluculo consurgens, saccum induerit, et cinere conspersus confestim cum lacrymis ad pedes Zepherini episcopi sese abjecerit, non solum cleri, verum etiam sæcularium vestigiis advolutus, et Christi misericordis Ecclesiam ipsam quoque misericordem fletibus suis commoverit atque concusserit. Multisque precibus usus, ostensis etiam vubicibus plagarum, quas pro Christi confessione pertulerat, vix tandem ad communionem admissus est. »

Exigebat tum temporis recepta Ecclesiæ disciplina a gravissimis ex causis constituta, ut in restituendis ad communionem reis hujusmodi, qui insigniter deliquerant et scandalum universis fidelibus obtulerant, extrema cum precautionione ageretur, licet sacramento pœnitentiæ expiari suppliciter poscerent. Quorundam severitas ultra Ecclesiæ leges et cautelam ita processerat in sævitiam, ut de criminibus nonnullis nec indulgentiam remissionis habendam censerent, hoc est de idolatria, homicidio et adulterio; ita ut admitterent quidem ad opera pœnitentiæ exercenda eorundem criminum reos; attamen contenderent non posse iisdem ab Ecclesiæ tribunali absolutionem pronuntiari, sed oportere ut ad Dei iudicium in futuro sæculo remissio reservaretur. Tertullianus Montani sectam amplexus hos in errores impeggerat. Quare impotenter excandet contra illum ex Romanis pontificibus, qui per eam ætatem Ec-

clesiæ præerat (is creditur fuisse Zepherinus) cum ab eodem emanasset decretum adulteris et fornicatoribus pœnitentibus absolutionis beneficium concedens. « Audio etiam edictum esse propositum (Tertul., lib. *de Pudic.*, sub init.) et quidem peremptorium. Pontifex scilicet Maximus, episcopus episcoporum, dicit: Ego et mœchiæ et fornicationis funes dimitto. » Ex his Tertulliani verbis dignoscimus a primis Ecclesiæ temporibus consuevisse Romanis episcopis attribui titulum pontificis maximi, et episcopi episcoporum. Quod si contendatur scriptorem hunc audaciorum ex hæresi redditum ironice tantum ea nomina papæ accomodare voluisse, id semper ex facto verbisque resultat, Romanum scilicet episcopum exercuisse eam potestatem per hujusmodi titulos indicatam, utpote quam auctoritate Christi Domini Petro et successoribus collatam jure obtinebant.

XVII. SANCTUS CALIXTUS.

ANNO CHRISTI 221, ELAGABALI 2.

17. *Calixtus natione Romanus, ex patre Domitio de regione Urberavennatio* ^a, *sedit annos sex, menses duos, dies decem* ^b. *Fuit autem temporibus Macrini et Heliogabali, a consulatu Antonini et Alexandri* ^c. *Hic martyrio coronatur. Hic constituit jejunium die Sabbati* ^d *ter* ^e *in anno fieri frumenti, vini et olei* ^f *secundum prophetiam* ^g *quarti, septimi* ^h, *et decimi*. Hic fecit basilicam ⁱ trans Tiberim ^j. *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem diaconos quatuor*, episcopos per diversa loca octo. Qui etiam sepultus est in cœmeterio Calepodii, via Aurelia, milliario tertio, pridie Idus Octobris, et fecit aliud cœmeterium ^k via Appia, ubi sacerdotes et martyres requiescunt, quod appellatur usque in hodiernum diem cœmeterium Calixti; et cessavit episcopatus dies sex.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Callixtus annos 5, menses 2, dies 10. Fuit temporibus Macrini et Heliogabali, a consulatu Antonini et Adventi usque Antonino III et Alexandro.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

C, urbis Ravennatum. ^b a B, an. 5, m. 4, d. 42. ^cB, Elagab. et Alexandri, a Coss. Anton. Aug. II et Sacerdotis ad Julian. et Crisp. ^d* CB, quater. ^e olei gratia CB. ^f Zach. viii. ^g* quinti ^h CB, bas. S. Mariæ. ⁱ Baron. an. 26 de cœmeteriis.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 47 lin. 7, B, presb. 44. ead. lin. A, 9, B, loca 43.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, de regione urbis Ravennium s. ann. 6, m. 40, d. 40. Fuit autem temporibus Antonini et Alexandri a cons. Macrini et Heliogabali usque ad Præsentem et Gallicanum consules. Hic constituit je d. s. lin. 6, trans Tiberim que vocatur sanctæ Mariæ, Maz., quæ S. M. appellatur. Hic fecit aliud cimiterium via Appia, ubi. lin. 8, cimiterium alixti. Hic fecit ordinationes 5, per m. D, p. 46,

diac. 4. ep. per d. loca 8. Qui etiam martyrio coronatus est, et sepultus in cimterio Calepodii via Aur. mil. 3 ab Urbe 41 Idus Oct. et cessavit episcopatus dies 6.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4. urbe Ravennatum. lin. 5, prophetiam. Hic f. lin. 8, sepultus est.

Apud liolstenium et Schlestratium

Lin. 3, cod Cass om. hic martyrio coronatur. lin. 5, Flor. Cass. et Vat. om. quarti, septimi et decimi. lin. 8, Flor. 2, martyrio coronatur et sepultus est.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 9. — *Fecit aliud cæmeterium via Appia, ubi multi sacerdotes et martyres requiescunt, quod appellatur usque in hodiernum diem cæmeterium Callixti.* Ita auctor Libri Pontificalis, et ita quoque nostris temporibus cæmeterium appellatur, cujus frequens mentio in Actis sanctorum, qui ibidem sepulti sunt. Notandum autem quod Callixtus hoc cæmeterium fecisse traditur, adeoque verum non sit, quod a Burneto notatum fuit in litteris de Itinere Italico, cæmeteria esse gentilium, et primum quinto sæculo Christianos in iis sepeliri consuevisse. Vide quæ infra ad Vitam Marcelli annotabimus.

ALTASERRÆ.

Linea 4. — *Hic constituit jejunium die Sabbati, frumenti, vini et olei gratia.* Callixtus dicitur auctor jejunii Sabbati: tamen ex apostolica institutione et primævæ Ecclesiæ consuetudine, in memoriam Christi quiescentis in sepulcro, id repetendum esse verius est. Augustinus (*epist.* 86): « Sequitur Sabbatum, quo die caro Christi in monumento requievit. Hinc exorta est ista in regia varieetas, ut alii, sicut maxime populi Orientis, propter requiem significandam, mallent relaxare jejunium; alii propter humilitatem mortis Domini jejunare, sicut Romana et nonnullæ Occidentis Ecclesiæ. » Ambros. in *epist.* ad Roman. cap. 44: « Nam sunt quidam qui quarta feria carnem non edendam statuerunt; sunt qui Sabbatis; sunt iterum qui a Pascha usque ad Pentecosten edant. » In jejunio Sabbati variæ fuere consuetudines Ecclesiarum. Romana Ecclesia jejunium Sabbati servabat, Mediolanensis Ecclesia contra; et in hac re consuetudines Ecclesiarum servandas esse, consulto B. Ambrosio, scripsit Augustinus (*epist.* 348): « Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit Ecclesiam Sabbato non jejunantem: cœperat perturbari et fluctuari quid ageret, cum ego talia non curabam: sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne Sabbato jejunarem, subsecutus est, et ait mihi: Cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum hic sum, non jejuno: sic etiam tu ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. » Jejunium Sabbati etiam ab Innocentio I confirmatum. Anastas. in Innocentio: « Hic constituit Sabbato jejunium celebrari, quia Sabbato Dominus in sepulcro positus est, et discipuli ejus jejunaverunt. » De jejunio Sabbati etiam Hieronym. apud Augustin. *epist.* 49, et Cassian. de *Instit. cœnobar.* lib. III, cap. 40; Socrat. lib. v, cap. 24; Niceph. Callixt. lib. XII, cap. 24.

BINII ET LABBEI.

Linea 3 et 4. — *Martyrio coronatur.* De martyrio Callixti Romanum Martyrologium hæc continet: Romæ, via Appia, natalis beati Callixti papæ et martyris, qui Alexandri imperatoris jussu diutius fame in carcere cruciatus, et quotidie fustibus cæsus; tandem e fenestra domus in qua custodiebatur, precipitatus, atque in puteum demersus, victoriæ triumphum promeruit. » Sed cum Alexander imperator, teste Lampridio in Alexandro, Christianam rem non solum non læserit, sed potius plurimum promoverit, Christum inter deos habuerit, eique matutinis horis in larario suo rem divinam fecerit, ac nisi oraculis deorum dissuasus fuisset, templum eidem erigere decreverit, Christianorum moribus delectatus fuerit, eos provinciarum rectoribus imitandos proposuerit, iisque demum, popinariis expulsis, ad conventus fa-

A ciendos publicum locum, ex quo olim, regnante Augusto, Christo in Bethlehem nascente, oleum scaturit, concesserit, ac ibidem per Callixtum pontificem templum in honore partus Virginei consecratum erigi permiserit: hac, inquam, voluntate optima cum erga Christianos affectus fuerit, Callixtum pontificem non ipsius Alexandri imperatoris expresso jussu ac decreto, sed potius consilio ac decreto juris consultorum, et imprimis Ulpiani, quem Christianus, velut sacrilegis, infestissimum fuisse, ex Lactantio Firmiano lib. IV, c. 44 et 42, occisum fuisse verius esse putavimus.

Linea 8. — *Milliario tertio.* Ab urbe nimirum: lege enim XII tabularum teste Cicer. de Legibus lib. II, vetitum fuerat defunctum intra mœnia sepelire. Hac igitur lege cogebantur etiam Christiani suos mortuos extra mœnia sepelire, nisi forte quis clanculum (quod sæpius accidit) cadaver martyris sustulisset, ac in domo propria sepelisset. Sed Christiani imperatoribus sanctorum ossa in ecclesiis translata sunt. Baron. ann. 226, n. 7 et 42.

(Ex LAB.) linea 9. — *Et fecit aliud cæmeterium.* Desunt in C. H.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Epocham B. Callixti, consensu codicum, et picturarum, definitam, in Prolegomenis, annis v, mensibus II, diebus x, dixi adamussim convenire cum epocha decessoris Zepherini, et cum consulatibus assignatis in catalogo Liberiano, nempe ex Antonino et Advento (Christi 248) ad Antoninum IV et Alexandrum (Christi 222). Ex his postremos tantum recensent Bibliothecarii textus, eumque imitati codices Oriculenses. Quam apte consentiant cum consulibus, perspicuum est ex quinquennio ab his comprehenso, et a serie continuata post eorum anni 247. Præsentem et Extricatum, qui fuerunt postremi in Zephyrino. Quam concinne respondeat etiam diebus martyrii sui, ac decessoris, breviter expediatur. Zepherinus martyrii palmam assecutus est die 26 Julii (ut ex tabula in titulo S. Silvestri in Capite constare dixi). Vacavit sedes ab illius obitu dies vi, ita narrante Bibliothecario in ejusdem numero, et assentiente catalogo Lucensi, supra relato in Prolegomenis. Electus itaque fuerit successor Callixtus postridie Kalendas Augusti: quæ Kalendæ anno 247, cum incidant in feriam vi, ut littera Dominicalis E ostendit, dies electionis Sabbatum 2 Augusti, et ordinationis Dominica proxime eam diem attingens 3 Augusti rependenda est. Ex ea die numeratis anni v, mensibus II, dies x, terminus numerationis cadit in diem 13 Octobris anni 222, qua martyrium complevit. Die autem 44, qua colitur, sepultus est in cæmeterio Calepodii, ut memorat Bibliothecarius in fine numeri: *qui etiam sepultus est in cæmeterio Calepodii, via Aurelia, milliario tertio, pridie Idus Octobris.* Acta martyrii a Mombrizio edita narrat etiam quidem die illatum fuisse sacrum ejus corpus in cæmeterium Calepodii, sed antedies septemdecim fuisse demersum in puteum ejus domus in qua custodiebatur, et ingestis ruderibus suffocatum simul atque illi sum obiisse beatum pontificem. Verum cardinalis Baronius pridem notavit in Martyrologio ad indicatum diem 44 Octobris, eadem Acta indigere aliqua castigatione. Inter cætera vero emendandum videtur tempus extractionis e puteo: ut extractio, quæ postridie ab ejus martyrio facta sit, perperam referatur ab imperitis amanuensibus post dies XVII. Nam usus putei necessarius inquilinis domus in qua custodiebatur, impediendus non erat diuturna cadaveris detentione et maceratione; cum tortoribus mandatum fuisset Callixto necem inferre, non inquilinis reddere puteum cadaveris corruptione insalubrem. Postridie

igitur ejus martyrii, non *post dies xvii* legendum arbitror. Quare martyrium spectat ad diem Octobris 43, extractio e puteo et illatio in cœmeterium ad diem 44 : ut plane sint ab ejus ordinatione ad martyrium anni v, menses ii, dies x, omnium documentorum suffragio comprobati : quemadmodum signantur in picturis et codicibus et catalogis de quibus inter Prolegomena

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Natione Romanus, ex patre Domitio, de regione urbe Ravennatio.* E gente Domitia natum asserit Callistum de regione *urbis Ravennatium* appellata. In regione *urbis xiv Augustea, Transtiberim* dicta, quæ est sexta regio ecclesiastica (*supra in Prolegomenis*) hortos *Domitii* a Publico Victore collocatos observant antiquarii : et *castra Ravennatium* in eadem regione similiter statuunt cum Donato lib. iii de urbe Roma, pag. 340, aliisque auctoribus. Quare potuit Callistus hoc etiam nomine fundi ad gentem suam Domitiam pertinentis Titulum Romanum in illo erigere, qui postmodum basilica S. Mariæ Transtiberim, et Callisti a conditore promiscue nuncupatur. Donati verba sunt : « Sub ipso Janiculo non horum tantum Vitellianorum temporariæ stationes, sed perennes militum erant institutæ ab Augusto *castra Ravennatium* dicta ; nempe militum, qui classem Ravennæ collocatam tuebantur ad defensionem superi Maris. (Sueton. in Aug. c. 49). Hi classarii venientes ad Urbem ibi stativa habebant, et ad hos, sive alios *Taberna meritoria*, ubi nunc *Ædes S. Mariæ Transtiberim* pertinebat : unde oleum abunde ad fluvium usque fluxisse ecclesiastica monumenta prodidere : et constans fama, designatusque in templo maximam sub aram locus, veterique hoc titulo notatus *Fons olei*, abunde testantur. Quoniam vero principatu Cæsaram rarissimæ expeditiones maritimæ, Ravennates classarii frequentes erant in Urbe, ludisque vela ducebant in theatro. Lampridius in Commodio : « Irritum, inquit, id credens (Commodus) a populo Romano, a militibus classariis, qui vela ducebant, interimi præceperat. » Hæc Donatus.

Missus Ravennatium meminit inscriptio L. Furi L. F. pal. Victoris apud fol. Gruterum cccciv, et Panvinium de urbe Roma pag. 472, qui dicitur *missus Ravennatium procurator ludi magni*. Affirmat Carolus Piazza in Hierarch. cardinal. agens de hoc titulo pag. 367. Blondum Flavium observasse in aliquot Actis SS. martyrum hanc basilicam S. M. Transtiberim vocari *Ravennatium*. In eadem quoque regione Transtiberim convenire consuevisse B. Callistum in *domo Pontiani circa castra Ravennatium* testantur Acta ejusdem martyrii, custodita in codicibus S. Cæcilie, et in Vallicellianis, quæ laudatus Piazza recenset pag. 564 : « Ab eodem die cœpit Alexander curiose quærere B. Callixtum episcopum, et divulgatum est ei quod esset Transtiberim in domo Pontiani juxta urbem Ravennatium. » His igitur observatis verisimile redditur pontificem Callistum Domitii filium partem aliquam fundorum suorum, vel ad gentiles suos pertinentium obtulisse ut Deo sacram faceret, constituens titulum presbyteri Romani hac in Urbis parte, in qua fuerunt etiam Principem apostolorum Judæis Transtiberinam regionem incolentibus Christum annuntiasse. Vide *Baronium ad annum 44*.

Linea 9 et 40. — *Fecit et aliud cœmeterium via Appia, etc., quod appellatur usque in hodiernum diem cœmeterium Callisti.* Depositio sanctorum pontificum et martyrum reddidit maxime celebre post Vaticanum cœmeterium Callisti. Opuscula quarti sæculi, superioris edita in Prolegomenis et Bucherio, complures memorant pontifices et martyres ibi depositos. Licet vero in eo, cui titulus est *Depositio episcoporum, antiquissimus ex ibi recensitis sit Lucius* ; attamen in proximo, cui præfigitur nomen *Depositio martyrum*, adnotatur xiiii Kal. Febr. dies depositionis *Fabiani*

in eodem cœmeterio *Callisti*, et Idibus Augusti recensetur memoria depositionis *Pontiani in Callisti* ; qui duo martyrio et pontificatu præcedunt Lucium. Quare cum haberentur jam tum complures catalogi scripti circa medium sæculi quarti, in quibus apparent commemoraciones istorum martyrum et pontificum his in cœmeteriis diu ante institutæ ; et cum ex litteris S. Cypriani relatis in notis ad S. Anacleum, necnon ex Tertulliano in libro de Corona militis constet de vetustiori consuetudine ante imperium Severi vigente, ut annua die recolerentur cum oblatione divini sacrificii memorie martyrum ; infeliciter admodum argutatur Burnetus in epistolis de suo Italico itinere negans hæc cœmeteria fuisse Christianorum usibus deputata ante quintum sæculum. Doctæ Paggi notæ crassi erroris eundem merito notant : cui revincendo, et evertendo satis est quotidianum experimentum Christianarum inscriptionum, in eisdem cœmeteriis occudentium loculos defunctorum : ubi *αὐτοφά* manifestat ætates superiores per consulatus ibidem insculptas. Mirandum profecto est, quod oculatus iste viator, qui eruditionis causa tot itinera suscepit, et hæc cryptas ingredi ac perlustrare veluit, non attenderit, saltem Hieronymi testimonio, quod in ipso ingressu cœmeterii Callisti intra ecclesiam S. Sebastiani extra muros provide incidendum curarunt ejusdem ecclesie præpositi : ubi sanctus doctor affirmat se puerum studiorum causa Romæ versantem (quod sub initium quarti sæculi fuisse constat) diebus Dominicis cum suis æqualibus hæc sacra loca martyrum depositionibus referta visitare consuevisse. Verum tanti non est Burneto in sua voluntaria cæcitate contra facti evidentiam sæcula postponenti, nota sanctorum Patrum testimonia, et æqualium monumentorum documenta inclamare.

GIACONII.

Linea 4. — *Hic constituit jejunium die Sabbati.* Callistus pontifex in tanta rerum perturbatione, et nimio luxu imperii Heliogabali nequaquam a proprio instituto deflectens jejunia quatuor temporum instituit, vel potius renovavit, Hebræis olim injuncta, in Vernale scilicet, Æstivale, Autumnale, et Hyemale, quibus temporibus deinceps ratio sanctorum ordinum habita est, cum antea id quidem tantummodo Decembri mense fieri consuevisset.

Linea 5, 6. — *Hic fecit basilicam trans Tiberim.* In honorem scilicet B. Virginis : non tamen creditur illa esse, quæ hodie tam celebris et ampla cernitur ; cum ea tempestate ob crebras persecutiones occulta essent omnia sacella, atque eadem abdita, et plerumque subterranea, quam apertis in locis, ac pluribus, fierent. Oratorium igitur, vel humile sacellum, initio esse potuit, quod ad ministeria Christiani populi inserviret, non quod ad invidiam Ethnicos irritaret. Et forsân illud fuit templum, quod erigere Christiani, Alexandri Severi imperatoris rescripto obtinuerunt, adversus ganeones, qui popinas in eodem situ fabricare volebant, dicentes melius fore ut Deus quomodocunque illo loco coleretur, quam popinas manciparetur, ut Lampridius in Alexandro scribit. Religiosissimus itaque pontifex Callistus hanc Ecclesiam pro votis construxit, Deiparæ Virginis titulo, ubi tempore Augusti oleum, magno miraculo, terra erumpens, copiose fluxit, in signum Christi, humani generis Redemptoris, in mundum proximi adventus. Sacram adhuc foramen exstat, ex quo olim oleum scaturiit : terra inferius posita adhuc oleo madens. Et hoc fuit templum primum Virgini publice dicatum.

SOMMIER.

Linea 5. — *Secundum prophetiam.* Nihil admodum nobis præservat antiquitas ex pontificatu Callisti, quam decretum ab ipso conditum *juxta prophetiam* de jejuniis ter in anno celebrando, et in gratiarum actionem Deo a nobis offerendo pro concessis terræ fructibus per eadem tempora collectis frumenti vini et olei. Necesse igitur est recogno-

scere, tria hæc jejunia esse, quæ quatuor temporum A jejunium quinti, et jejunium septimi, et jejunium decimi erit domui Juda in gaudium. Zachariæ cap. VIII, versu 49: *Jejunium quarti, et*

XVIII. SANCTUS URBANUS.

ANNO CHRISTI 226, ALEXANDRI IMP. 4.

18 *Urbanus, natione Romanus ex patre Pontiano, sedit annos octo, menses undecim, dies duodecim* ^a. *Hic fecit ministeria sacrata omnia* ^b *argentea, et patenas argenteas viginti quinque posuit. Hic verus confessor exstitit temporibus Maximi et Africani consulum* ^c. *Hic sua traditione multos convertit ad baptismum et credulitatem, etiam Valerianum* ^d *nobilissimum virum, sponsum sanctæ Cæcilie, quos etiam usque ad martyrii palmam perduxit, et per ejus monita multi martyrio coronati sunt. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem: Presbyteros novem, diaconos quinque, episcopos per diversa loca octo. Qui etiam sepultus est in cæmeterio Prætextati, via Appia, VIII Kal. Junias, et cessavit episcopatus dies triginta.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Urbanus annos 8, menses 11, dies 12. Fuit temporibus Alexandri a consulatu Maximi et Æliani usque Agricola et Clementino.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a ann. 6, m. 7, d. 4. ^b Vide Bar. ann. 233, ^c Alexandri imp. a coss. Juliani, et Crispini, ad Pompeianum et Felicianum. ^d C, Tiburtium etiam et Val.

VARIE LECTIONES.

Apud Eabrottum ex codice Freheri.

Num. 18, lin. 3, qui etiam fuit clarus confessor temporibus Diocletiani. lin. 9, 14 Kal. B. Kalend. Jun.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

*Lin. 4, sed ann. 4. m. 10 d. 12. Hic fecit ministeria argentea esse, decretum ab Urbano. Singulare est quod narratur de Exuperio Tolosano episcopo, eum sacrificasse in vitro. id est calice vitreo. Hieronym. ad Rusticum: « Nihil illoditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. » Ea tamen passim vasa sacra erant ex auro vel argento. Augustin. in Psalm. cxliii, *Simulacra gentium argentum et aurum*: « Sed enim et nos pleraque instrumenta et vasa ex hujuscemodi materia vel metallo habemus, in usum celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur. »*

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4 ann. 4. m. 10. lin. 3. arg. 25. Fuit etiam

B clarus confessor temporibus Diocletiani. Hic sua trad. lin. 9, 14 Kalend.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 1 Flor. secund., an. 4, mens. 6. lin. 3, in Flor. secund. deest posuit et sequitur: qui etiam, clarus confessor tempore Diocletiani, hic sua, etc. lin. 5. Regius codex post sanctæ Cæcilie addit: cum fratre suo Tiburtio, et infra post multi addit, alii, lin. 7, 8. Fl. 2. et Reg., presb. xviii, diaconos vii. lin. 9, Florent. secund. post via Appia addit, quem sepelivit B. Tiburtius.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRÆ.

Linea 2. — *Hic fecit ministeria sacrata omnia argentea. Ministeria, id est, vasa sacra ecclesie argentea esse, decretum ab Urbano. Singulare est quod narratur de Exuperio Tolosano episcopo, eum sacrificasse in vitro. id est calice vitreo. Hieronym. ad Rusticum: « Nihil illoditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. » Ea tamen passim vasa sacra erant ex auro vel argento. Augustin. in Psalm. cxliii, *Simulacra gentium argentum et aurum*: « Sed enim et nos pleraque instrumenta et vasa ex hujuscemodi materia vel metallo habemus, in usum celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur. »*

BENCINI.

Linea 3. — *Hic verus confessor exstitit. Tituli honorum, quibus martyres cohonestabantur ad confessionem, et martyrium, plures erant, ac inter hos veri confessoris, et in his dandis ac concedendis sedula erat inspectio, et inquisitio, forsitan ex præmisso diligenti examine presbyteri martyrum, sive diaconorum, quorum frequentissimo ad carceres commeatu poterant fortitudinis, et patientiæ, ac reliquarum virtutum exercitia in martyribus agnosci, ut deinde gloriosa confessione conspicui debitis convenientibus titulis decorarentur, et pro merita laude*

Christi athletæ, qui in agone viriliter decertaverant, honestarentur, sicque in fidelibus excitaretur zelus, ut alacri animo certamina subirent in persecutionibus. Antiqua est institutio. Lugilunensis etiam Ecclesia in epistola encyclica de martyribus passis veros martyres discriminat ab aliis, eosque sæpius ~~vero~~ *martyres, et beatissimos, ac fortissimos* pronuntiat, insectaturque eos qui corruerant. Tertullianus eos qui post latam sententiam jam ab martyrium erant adducendi, vocat *Benedictos martyres designatos*. Quæ formula sæpius occurrit in epistolis Cyprianicis; speciatim cum de Paulo confessore scribit (*epist. 21*): *Cum benedictus martyr Paulus adhuc in corpore esset*. Quandoque a Cypriano Floridorum clerus nuncupatur. Quod occurrit in laudata epistola, ubi: *Cum essem et ego in tam florida confessione, mox addit: Audi enim te floridorum ministerium percepisse: et ante finem: qui lætantur confessione tua florida*. Erat Lucianus presbyter martyr, et ideo eum vocat Floridorum ministrum, et paulo post: *Et nunc super ipsos factus Antistes Dei recognovit idem minister forsitan ministerium martyribus in carceribus exhibitum. In eadem epistola martyres designatos dominos vocat. « Rogo itaque, domine, et peto per Dominum nostrum Jesum Christum, ut cæteris collegis tuis, fratribus tuis, et meis, meis dominis*

referas, et ab eis petas, ut quicumque prior vestrum coronatus fuerit, etc. » Et in fine: « Hoc scire debes me et dominis meis fratribus tuis scripsisse. » Sic Lucianus Celerino in epist. Cypr. 22 vero confessori in epistola epigraphæ, *Lucianus Celerino Domino*. Veri confessores designabantur a supplicio et tormentis. Sic Lucianus iisdem, cum refert indulgentiam concessam a martyribus, eos ex supplicio discriminat inquitens, « Quorum nomine subijcio, Bassi in petrario, Mappalici in quæstione, Fortunonis in carcere, Pauli a quæstione, Fortunæ, Victorini, Victoris, Hereni, Crædulæ, Herenæ, Donati, Firmi, Venusti, Fructi, Juliæ, Martialis, et Aristonis, qui, Deo volente, in carcere fame necati sunt. » Sic martyres multiplices confessione gloriosi in certamine evaserant; sicut in ludis Olympiis, aliisque athletarum, numerus victoriarum notabatur, sic et martyrium notati agones, atque ab ipsis reportati triumpho. Qua laude Cornelius pontifex exaltat Maximum, et Urbanum in epistola ad Fabium Antiochenum scribens, apud Euseb. l. vi, c. 43: « Maximus Ecclesiæ nostræ presbyter, et Urbanus ambo ex fidei confessione egregiam jam secundo laudem adepti. » Et Cyprianus ep. 33 de Aurelio lectore disserens inter reliquas ejus laudes enumerat, quod *geminus hic agone certavit bis confessus, et bis confessionis suæ victoria gloriosus*. Et Lactantius eodem sensu in lib. de Mortibus persecutorum: *Novies adversarium gloriosa confessione vicisti*. In passione enim SS. Seraphiæ et Sabinæ (apud Baluz. tom. II Miscellan. pag. 106), legitur *Herodis metallarii cusjdam, qui sub Vespasiano Augusto ter in urbe Roma candidam confessionem dedit Romanis*; et in actis S. Bonifacii de Aglae: *Hæc ergo ter candidam egerat apud Urbem Romam ex præfectura*. Confessio ipsa titulo Gloriosæ notabatur, de qua idem Lactantius c. 4: « Audivit Dominus orationes tuas, Donate charissime, quas in conspectu ejus per omnes horas tota die fundis, cæterorumque fratrum nostrorum, qui gloriosa confessione sempiternam sibi coronam pro fidei suæ meritis quæsierunt. » De Diocletiana persecutione agens Severus, qua grassante sacro martyrum cruore orbis inundavit, l. II Hist. inquit: « Certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur. » In actis priorum martyrum sæpius occurrunt voces, *gloriosa confessio, gloriosæ mortes, gloriosa certamina, martyria, agones*, etc. Quali vero diligentia Ecclesiæ incumbent per presbyteros martyrum, diaconos, ac martyrum notarios, ut dignoscerentur, qui titulis essent honorandi, et quam perantiqua fuerit talis sollicitudo, Ecclesia Lugdunensis ad orbis Ecclesiæ data epistola demonstrat; ibi namque *veri confessores proponuntur gloriosi, et coronati martyres*; ibi eos indigitat *paratos et exercitatos*, discriminatque a falsis et in exercitatis, qui in priori congressu defecerant. Poterant Urbani acta titulo *veri confessoris* pontificem cohonestare, cum Christianum nomen Roma præcipue propagaverit: et Valerianum clarissimæ virginis Cæciliæ sponsum, pluresque nobiles Romanos (inter quos Tiburtius, et Maximus imperatoris præfectus) baptizatos ad martyrii coronam hortationibus suis perduxerit, cumque forti demum animo gloriosam confessionem edens martyr fuerit coronatus.

BINII ET LABBEI.

Linea 5. — *Per ejus monita multi martyrio coronati sunt*. Qui Valerianum, Tiburtium, et Maximum cum sancta Cæcilia in fide instruxerat, baptizaverat, et adversus ictum gladii hortatu suo obfirmaverat, tandem ipse quoque multa propter Ecclesiam passus; cervicibus abscissis, martyrio coronatus est, anno Christi 233, Alexandri imperatoris 10, vigesimo quinto die Maii.

BLANCHINI

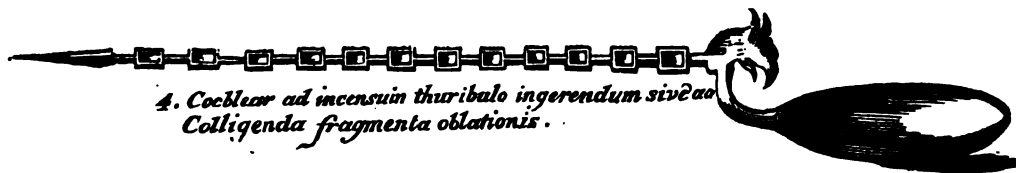
NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Anni VIII, menses XI et dies XII. Episcopatus qui,

A ex consensu documentorum exposito in Prolegomenis desinunt in consulatu Agricolaë et Clementini (Christi 230) exordium capere debent maturius, quam ex conscribibus, Æliano et Vetere, signantibus annum æræ Christi 223. Successio tamen Urbani in sede apostolica recte adnotatur consulatu Æliani et Veteris; cum hi proxime consequantur consules Antoninum IV (*Elegabalum*) et Alexandrum, quibus signari contigit annum 222 Septimi Paschatis a Callisto celebrati, mortuo paucos ante dies Elagabalo, et imperium tenente ex die VI ante Idus Martii Alexandro: et auctor catalogi Liberiani, quem posteriores sequuntur, respiciat, ut sæpe dixi, Paschale tempus in pontificum annis unicuique assignandis et indicandis per consulatus. Idcirco anni VIII, menses XI, et dies duodecim, qui terminum postremum obtinent, Agricola et Clementino coss., anno 239, circa depositionem beati Urbani, a Bibliothecario consignatam die 25 Maii, inchoandi sunt ex mense Junio anni 224, quo tempore ad episcopatum promotus fuerit, vel ut vicarium ageret Callisti in Urbe, vel destinatus ad aliquam gentem Christo acquirendam. Si dies ordinationis supponatur Dominica secunda Junii quæ anno 224 ex littera Dominicali G pariat cum 10 ejusdem mensis; martyrium subsequens post annos VIII, menses XI, dies XII, paria faciet cum 23 Maii 230. Biduo post ejus sacri corporis humationem refert Liber Pontificalis per ea verba: *qui etiam sepultus est in cæmeterio Prætextati via Appia VIII Kal. Junias*. Quare ab his documentis percipimus ordinationem episcopalem fuisse susceptam ab Urbano sive ut vicarium Callisti gereret, sive ut destinaretur episcopus gentis alicujus aut provinciæ, die Dominica 10 Junii 224. Anno autem proximo 222, quem aperuerunt consules Antoninus Elagabalus IV, et Alexander, qui eodem anno mense Martio in imperio successit; cum Callistus die 13 Octobris in puteum demersus martyrium complevisset, ac die proxima illatus fuisset in cæmeterium Calepodii: post vacationem dierum sex, a Bibliothecario memoratam, apostolicum thronum implevit Urbanus, a clero electus successor die 20 Dominica tertia Octobris littera Dom. F. et primum Pascha sui pontificatus celebravit anno proximo æræ Christi 223, Maximo II et Æliano conscribibus, recte positus in catalogo Liberiano. Supremum vero Pascha illi fuerit anno 230, Agricola et Clementino coss. ibi pariter indicatis, et a cæteris catalogis, et codicibus: denique martyrio coronatus die 23 Maii, in cæmeterium Callisti illatus fuit die 25 Maii, qua colitur.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 2. — *Hic fecit ministeria sacra omnia argentea, et patenas argenteas 25 posuit*. Numerum quod attinet xxv, videtur referendum esse ad summam totidem titulorum. Materiem vero quod respicit, supra diximus, in Zephirino agentes, de usu vitrearum patenarum, ejusque delectus causa. Neque ille sublatus omnino fuit, etiamsi argenteis quoque ministraretur; nam et hodie ad sacrificium vitreis urceolis oblatos vini et aquæ liquores plerumque ministramus, licet argenteorum sit copia, ad facilius discernendum quando unius, aut alterius species sacerdoti est porrigenda. Vitreos calices, ne dum patenas, pro arbitrio abhibitos usque ad Leonem Quartum ibi ostendi: donec experimento constitit esse cautius adhibendam aliam materiem, ea de re edito ejusdem pontificis decreto. Cæterum argentea vasa sacri ministerii v. demus, ac nonnulla etiam servamus operis ac calaturæ adeo antiquæ, per elegantiam anaglyphorum comprobata, ut referenda procul dubio sint antea sæculum Constantini. Urceolus argenteus apud me superest inter sacra cimelia asservatus, quo vinum, aut aquam ad sacrificium ministrarent fideles. In illius externa superficie prominent anaglyphico opere satis affabre elaborata sigilla exprimentia Christi Domini imaginem inter discipulos stantis, et vertentis aquam in vinum ad nuptias

1. 2 Amulæ duæ argenteæ, 4. Ad vinum in sacrificio ministrandum : cujus anaglypha in Christo Domino ver-
tente aquam in vinum (interpret. SS. Joanne Chrys. et Cyrill.) indicant potestatem Sacerdotibus novæ legis
ab ipso traditam convertendi vinum in Sanguinem. 2. Ad Chrisma fortasse asservandum per quod dona
S. Spiritus ibi in Columba figurati, fidelibus traduntur. In utraque oves gregis Christi exhibentur, pascenda
ab iis, qui potestatem utriusque doni conferendi a Domino (inter Apostolos idcirco expresso) per Sacerdo-
tium obtinuerunt.

in Cana Galilææ. Historiam hanc evangelicam apte in hisce vasculis consignatam arguimus ex argumento Cyrilli mox afferendo, ut firmaretur adstantium fides ad confitendam conversionem vini in sanguinem Domini eadem divina potentia peragendam, qua olim initium fecerat signorum suorum a conversione huic affini aquæ in vinum. Eodem certe argumento Neophytorum fidem excitat S. Cyrillus Hierosolymitanus in quarta Catechesi mystagoga dicens: « Aquam olim in vinum convertit in Cana Galilææ, quod habet quamdam cum sanguine propinquitatem: et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit? Ad eas nuptias quibus corpora copulantur vocatur præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: et non multo magis sic eum corpus et sanguinem suum fruenda nobis donasse persuasum firmiter habebimus, ut ea cum omni certitudine tanquam corpus ipsius et sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus, et in specie vini dat nobis sanguinem: ut cum sumpseris, gustes corpus et sanguinem Christi, factus ejusdem corporis et sanguinis particeps. » Cum hanc Cyrilli doctrinam Ecclesia catholica nobis constituat quotannis recitandam in octava corporis Christi, quam priores quoque Cyrillo fideles hisce in analogiis expresserunt; placet figuram argentei vasculi ita cælati hic exhibere ad illustrandum textum Bibliothecarii, et ad comprobendam catholicorum præsulum curam in fidei nostræ luminibus excitandis et exprimidis etiam in ornamentis sacri ministerii.

Aliud vasculum simili figura præditum ex argento pariter ductum asservabatur paucos ante annos in musæo nobilissimi præsulis Leonis Strozzi (cui paucos ante dies piissime vita functo eruditorum omnium studia parentant) cujus iconem ex archetypo ductam non adjungam, quod alio asportatum intelligam. In illo exhibebatur imago Christi Domini, beato Petro claves tradentis, et in pallio deponentis, eodem ferme typo (sed valde elegantiori sculptura) quo visitur in sarcophago Junii Bassi, inciso sub consulatu Eusebii et Hypatii, Christi 360, spectando in subterranea basilica S. Petri contra altare Confessionis. Aliud quoque signum Redemptoris nostri prominet in eodem vasculo, usum oculorum tribuentis cæco nato. In priori figura opportune indicatur potestas sacerdotii: in secundo signo effectus Christi contactus. Alia etiam vascula argentea, eorumve fragmenta vidi, quæ aliis symbolis et characteribus Christiani cultus insignita sunt. Tertullianus memorabat, imaginem Pastoris boni nostri in calicibus exprimi consuevisse, quidem in pateris recognoscimus apud Boldettum in observ. Cœmet. pag. 200, et apud Senat. Bonarroti tab. v et vi de vitreis vasculis cæmeteriorum. Oves quoque Dominici gregis contemplamur in nostro urceolo, ad Agnum persipientes, pro nostra salute oblatum, et occisum. Accedit explicator mysterii Chrysostomus, ita interrogans homilia lx: « Quis pastor oves proprio pascit cruore? Et quid dico pastor? Matres multæ sunt, quæ post partus dolores filios aliis tradunt nutricibus. Hoc autem ipse non est passus; sed ipse nos proprio sanguine pascit, et per omnia nos sibi coagmentat. » In alio vasculo argenteo, apud Cl. virum M. Antonium Sabbatinum Romæ custoditum in lectissimo suo cimeliario, præter imagines Christi Domini et apostolorum, necnon ovis gregis sui sub hoc Pastore dispositas, superne visuntur columbæ cum apposito crucis signo. Vasis figura et cælatura indicare videntur, illud adhibitum fuisse ad sacrum chrisma continendum. Ordo Romanus antiquissimus, post Ilitorpium editus a Mabillonio, pag. 4, num. 3, ostendit sacrum chrisma præferri consuevisse pontifici ad stationem solemniter equitanti per acolythum stationarium. « Unus autem ex acolythis stationarius præcedit pedester equum pontificis, gestans sacrum chrisma manu in mappula involuta cum ampulla. » Asservantur etiam tum in musæo Sabbatino, tum in nostro, argentea cochlearia tum solida, quam perforata, illa ad incensum thuri-

bulo ingerendum, hæc ad aquam vino stillatim infundendam in præparatione sacrificii. Card. Baronius ad annum 433, num. 4, observat a Gregorio Turonensi de Gloria martyrum cap. 38, litteris proditum de argenteis urceis, et hujusmodi vasis ad sacrificium adhibendis, quæ reperta sunt in eadem crypta cæmeterii Priscillæ via Salaria, ubi deposita fuerunt corpora SS. martyrum Chrysanthi et Dariæ. His igitur similia vasa ministerialia, præter calices et patenas ex argento paraverit Urbanus, imperante Severo Alexandro; cujus erga Christianos nota propensio reddebat minus impedita sacerdotum studia in hisce ornamentis divino cultui comparandis.

Linea 5. — *Etiam Valerianum nobilissimum virum, sponsum S. Cæcilie, etc.* Callisti decessoris pervigilem curam in Transtiberina regione fidelibus frequentanda auctam fuisse nobilibus incrementis sub pontifice Urbano demonstrant Acta SS. Cæcilie et Valeriani, eorumque domus martyrio nobilitata: quam Romanum titulum ejusdem Cæcilie rogatu dedicavit. Si quis autem miretur, sub imperio Severi Alexandri, principis erga Christianos ita propensi, ut in ejus Vita Lampridius ostendit ex pluribus dictis ac gestis, miretur in quam simul a nobis admitti dedicationes titulorum Christiani ritus, et martyria eorum, qui easdem domos obtulerant fidelium conventibus; meminerit martyria SS. Cæcilie ac sociorum sub Almachio præfecto Urbis, et paulo post consecutam passionem S. Urbani papæ referri circa annum imperii nonum illius principis, quando suscepta in Persas expeditione Urbe profectus tribunitia potestate nona (ut nummi docent signati TR. P. VIII. COS. III. P. P. et in parte aversa litteris PROPECTIO AUG. S. C.) per biennium egit in oriente. Tunc vero Trajani, Adriani, et Antoninorum legibus nunquam revocatis, de quibus egimus pag. 438, imo et recentioribus a Caracalla contra nos latis excitati delatores et iudices supplicia in Christianos exerceri pro lubitu decernebant, absente principe: cujus præsentis indulgentiam et æquitatem nobis paratam et propensam inanium deorum sacrificuli aversabantur.

Conciliare igitur jure possumus ac debemus principis Alexandri erga Christianos benignitatem cum veritate gestorum a SS. martyribus sub ejusdem imperio passis et coronatis, præcipue vero SS. Cæcilie, Tiburtii et Valeriani: quæ gesta uberius prosequitur Baronius in notis ad martyrologium et in Annalibus, licet ejusdem chronologia cum æra Christi comparata biennio differat a nostra, ut adnotavit Schelestratus supra relatus, servato tamen consensu, in nono imperii Alexandri anno iisdem martyriis assignando.

Præter musivum a Paschali primo constructum in abside tituli S. Cæcilie, ubi versibus etiam expressit inventa et extracta a se fuisse eorumdem martyrum corpora in cæmeterio Callisti, et in hunc titulum translata, in quo religiose servantur et coluntur; superest etiam vetus pictura pone absidem Tituli S. Pudentianæ spectanda in sacello interiori, ubi parietinæ adhuc superstites ostendunt fontem illum Christiani baptismi a Pio pontifice hujus nominis primo constitutum, de quo in notis ad ejus Vitam fusius egi pag. 423 et seqq. usque ad 426. Ibid., pag. 426, col. 2, indicabam superesse picturam apostolorum baptismi administrantium fidelibus in eadem Pudentis domo, impressam et expositam ab ill. præsule Joanne Ciampinio: eique proximam in arcu contiguo superesse imaginem S. Urbani papæ præmittentis ad martyrium sanctos Tiburtium et Valerianum, expressis singulorum nominibus, sed ejus angeli ductu, cujus conspectus a Cæcilia promissus occasio conversionis fuit. Visitur itaque angelus præcedens Tiburtium et Valerianum, et coronam imponens capiti sibi proxime consequentis, succedente Urbano papa, qui tertius ad coronam venit. Ibidem observavi, comprobari ex hac pictura id quod in libris lectionariis ejusdem tituli recitatur,

consuevisse scilicet Urbanum, ejusque successores, A et nominatim B. Stephanum I, in hoc eodem titulo exemplo Pli decessoris, et antiquiore SS. apostolorum hospitem S. Prudentis solemne baptisma in Paschate ministrare.

Linea 8, 9. — In cœmeterio Prætextati via Appia. Prætextati cœmeterium ita proximum fuit cœmeterio Callisti, ut aditus ex uno in alterum pateret. Cum Bosio in notis ad Vitam S. Urbani id observat Boldetus de Sacr. cœmet. lib. II, cap. 48, p. 354: « Quod attinet ad cœmeterium Prætextati, ait Bosius, erat via Appia, ad quod erat communis aditus in cœmeterio Callisti, vel potius erat pars ipsius. » Indicatur etiam in litteris Paschalis Primi perinde vocari Prætextati, ac Sixti, et ad sanctam Cæciliam eam partem cryptarum subter ecclesiam Sancti Sebastiani extra muros via Appia, quæ assertat hodieque inscriptas marmoris indicationes locorum, ubi reperta sunt corpora illustrium martyrum Cæciliæ, ac sociorum. Panvinus putat inditam appellationem Prætextati ab ejus cognomeni presbytero. Cognomen tamen illud nobilitarunt martyres duo præ cæteris Christianis ab Aringhio memorati lib. III Romæ subterr. pag. 458 et 476. Primus pertinet ad ætatem Anacleti papæ, a quo baptizatum fuisse una cum virgine illustri Lucina sorore, regis natalibus secum orta recenset ex Actis S. Sophiæ in vetusto codice S. Cæciliæ. Alterius Prætextati martyrium contigit in fine tertii sæculi sub Maximiano III Idus Decembris, ut in Martyrologio adnotatur. Utrorum appellatio cœmeterii tribuenda sit, licet defini certe non possit; ea tamen sententia videtur potior, quæ nomen deductum reputat a priori Prætextato, Christianam fidem professo sub Anacleto papa. Cum enim legamus in Actis S. Alexandri papæ,

qui solo Evaristo intermedio successor Anacleti fuit, S. Quirinum Tribunum S. Balbinæ patrem martyrum pertulisse sub Hadriano, et depositum fuisse in cœmeterio Prætextati via Appia, consequitur ut ad priorem illum referri quidem appellatio possit, ut pote anteriorem temporibus Hadriani; ad secundum vero, qui annis ferme 150 post Hadrianum passus est, denominatio cœmeterii sub Hadriano in depositione Quirini, et sub Severo Alexandro in depositione Urbani, de quo agimus, pertinere minime possit; si per integrum sæculum in usu fuit ante secundum illum Prætextatum martyrio coronatum sub Maximiano.

CIACONII.

Linea 5. — Valerianum nobilissimum virum, sponsum sanctæ Cæciliæ. Sanctissimus pontifex Urbanus multos, sanctitate vitæ, et doctrina singulari, ad fidem traduxit. Inter hos, Valerianum, virum præstantissimum, beatæ Cæciliæ sponsum, et Tiburtium ejusdem Valeriani fratrem, et Maximum præfectum cubiculo imperatorio: qui postea martyrium constanti animo, ejusdem hortatu pertulerunt; quam conditionem etiam virgo ipsa subiit, in domo paterna, jam antea, suo rogatu, ab Urbano Deo dicata, quæ post spiculatoris tres ictus inflictos triduo supervivens, quæ Dei sunt loquens, confirmans adstantes in Christi nominis confessione, quæ reliqua erant suæ substantiæ, distribuit per Urbanum papam in pauperes. His sic dispositis, ac Deum precata, vigesima secunda Novembris, martyrium consummavit. Eam idem Urbanus papa in cœmeterio Callisti sepelivit, ubi Valerianus, Tiburtius, et Maximus ab ipso primi sepulti fuerant, locusque dictus in cœmeterio positus ad S. Cæciliam: qui hodie signatus exstat.

XIX. SANCTUS ANTERUS

ANNO CHRISTI 237, MAXIMINI IMP. 4.

19 Anteros * natione Græcus, ex patre Romulo, sedit annos duodecim, mense uno, diebus duodecim ^b. Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Maximini et Africani consulum ^c. Hic gesta martyrum diligenter a notariis exquisivit, et in Ecclesia recondidit, propter quod a Maximo præfecto martyrio coronatus est. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembris, episcopum unum ^d. Qui sepultus est in cœmeterio Calixti, via Appia, III Non. Januarii; et cessavit episcopatus dies tredecim.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Anteros mense uno, diebus decem: dormit III nonas Januarii, Maximino et Africano consulis.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

* B. Anterum docet post ponendum Pontiano. ^b B, vix uno mense. ^c B, Severi et Quinctiani, ac Maxim. Aug. et Africani. ^d CB, in civitate Fundis Campaniæ.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 49, lin. præponit Pontianum Antero, lin. 2, A, diebus 45. lin. ead. AB, Maximiani. lin. 3 et 4, A et propter quemdam Maximum presbyterum martyrio coronatum in ecclesia recondidit. B, propter quemdam Maximianum presbyterum, qui martyrio coronatus est. lin. 5, B, hic fecit unum episcopum in civitate fundis Campaniæ per mensem Decembrem.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, S. Anterus. Anterus postponitur Pontiano.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, Pontianus anteponitur Antero, lin. ead. Anterus. lin. 4, recondidit propter quemdam Maximum presbyterum, qui mart. c.

Apud Holstenium et Schelestratum, ubi præponitur Pontianus.

Lin. 4, annos 42, ita in mss. Vat. et Reg. Vat. deest annos 42. Deest quoque in Florent. secundo

fuit autem. *lin 4, Cass. Florent. secund, Vat. et Regius.* Propter quemdam Maximinum presbyterum, qui martyrio coronatus est, *lin 5, post verb unum, addunt omnes mss. codd.* in civitate Fundis Campaniæ.

Apud Peniam ex codice Cavensi.
Lin. 2, dies XII. lin. 3, et Africani consulibus.
lin. 4, propter quemdam Maximinum presbyterum qui martyrio coronatus est.

NOTÆ VARIORUM.

BINII ET LABBEI.

Linea 3. — *Hic gesta martyrum.* Quæ acta martyrum jussu Clementis per notarios fideliter conscripta fuerant, ea Anterus pontifex diligenter conquisivit, et ne vel interiret, vel ab ethnicis corrumperebentur, in ecclesia recondidit

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Anno 235, Severo et Quinctiano cons., cum defunctus esset in Bucina insula prope Sardiniam die 30 Octobris beatus Pontianus, perlato in Urbem ejusdem obitus nuntio, cleri Romani suffragiis electus est successor Anterus. Eusebius lib. vi, c. 29: « Mortuo Pontiano, qui sex annis episcopatum tenuerat, Ecclesiæ Romanæ administrationem suscepit Anteros. Hic intra unius mensis spatium sacerdotio perfunctus Fabianum successorem reliquit. » Anterum sedisse mense uno, diebus decem, tradit catalogus Liberianus. Bergomensis, et Colbertinus septimus mense uno, diebus 17. Reliqui ex Italicis antiquiores in Prolegomenis mense uno, diebus 12, quemadmodum et catalogus Felicis Quarti. Sed idem catalogus Felicianus præmittit annos xi: tres Italici annos xii. Additamentum istud annorum, quod in vetustiore catalogo non invenitur, et unde profectum sit paulo infra ostendetur, expungendum esse manifeste cognoscitur ex consulibus indicatis. Neque enim alii consules memorantur in epocha Anteri, quam ii sub quibus decessit. Anteros (inquit scriptor catalogi sub Liberio) mense uno, diebus decem. Dormit ut Nonas Januarii Maximino et Africano cons., nempe Christi anno 236, die 3 Januarii. In veteri tabula marmorea tituli S. Silvestri in capite incisum legitur: *Mense Januario die natalis S. Anteri papæ.* Ex illa igitur die 3 Januarii anni 237, recedendo in anteriora per mensem unum, et dies decem, illi tributos a catalogo Liberiano omnium vetustissimo, incidit ordinationis die in Dominicam 22 Novembris anni 235: quam Papebrochius cum admittat, non video cur inde colligat, hanc epocham pugnare cum morte decessoris Pontiani; si hæc referatur ad diem 30 Octobris ejusdem anni 235, Severo et Quinctiano cons. Satis enim temporis superest ad perferendum ex Sardinia nuntium mortis Pontiani, et ad successorem Romæ eligendum, ex die 30 Octobris ad diem 22 Novembris, ad quam referimus Anteri ordinationem testimonio documentorum, a catalogo Liberiano non discrepantium per integram hebdomadam, sed exigua paucorum dierum differentia, vel ex amanuensium errore in numero describendo, vel in revocando Anteri exordium ad diem electionis, quod catalogus petere videtur a die ordinationis. Additamentum annorum xi, aliquot in codicibus præmissum contra aperta testimonia Eusebii, ac veterum documentorum, et potiorum codicum, nullo consulatione indicio id suggerente, refundendum iudico in amanuensium supinitatem, sive in imbecillitatem oculorum in describendis numeris et picturis Basilicarum. Quæ solæ supersunt litteræ in basilica S. Pauli satis ostendere non possunt evidentiam suspecti erroris. Hæc enim elementa nominis tantummodo supersunt quæ litteris quadratis seu majusculis, ut vocant exhibeo

ant ERVS
SE D
AN
NI
m. 4.
et 40.

Cætera minusculis characteribus hic expressa vetustas delevit. Significasse videntur Anterum sedisse

anni mense unico, et diebus decem. Sed descriptor posteriorem syllabam NI minus clare ex pavimento fortasse visam verit in numerum xi. Idem plane error potuit suboriri ex codicis vetustioris litteris obsoletis seu male disjunctis, puta si scriptum fuisset SED. ANNI. M. I. D. X. quam periochen in dictione ANNI sive hiantem sive detritam in secunda littera N non secus ac VII numeri duodenarii signum xii vetustate labefactum arbitrati sint ii qui descriperunt xi. Sed undecunque provenerit erroris causa, additionem annorum resecari oportere ab illis codicibus posterioribus Eusebio, et antiquissimo catalogo ætatis Liberianæ unicum mensem assignantibus coarguit ipse contextus sectionis Bibliothecarii: in quo cum affirmetur, unicam ordinationem ab Antero celebratam, eamque unius tantummodo episcopi mense Decembri, nemo præsumet illum sedisse vi annis vel xii, sed intelligit solo mense Decembri anni 235, pontificem fuisse, quo unicum illum episcopum ordinavit.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 3. — *Hic gesta martyrum a Notariis exquisivit, et in ecclesia recondidit.* Gesta martyrum ab Antero studiose conquisita et collecta fuisse ita exploratum est, ut a nonnullis idcirco habitus fuerit auctor prioris partis vetustioris catalogi, quemadmodum observat Schelestratus in Prolegomenis quod tamen ita iudicat accipiendum, ut beatus pontifex paraverit materiam uberem non modo catalogi decessorum pluribus documentis comprobandi, sed etiam historiæ attendæ dum gesta colligit, et in scriniis Ecclesiæ reconditum superiorum Romanæ sedis antistitum, tum cæterorum martyrum, a notariis per Clementem institutis, et consequenti sæculo per eosdem suos decessores subinde alleclis per singulas ætates mandata litteris. Videtur proinde referenda ad Anterum imago illa inter vetustas cæmeterii Callisti (in quo depositus ille fuit) spectanda apud Aringhium Romæ subterraneæ tomo I, pag. 439, in qua pontifex sedens inter adstantes ministros duos (diaconum puto et subdiaconum, sive duos diaconos, ut hodiernus etiam mos viget a prima Ecclesiæ ætate derivatus) de genu ipsam alloquentibus aliis viris, et pluteum voluminibus referentibus offerentibus: ut plane videantur notarii per eos indicari, quibus manu inter alloquendum exerta innuere et gnificare intelligitur, ubi sint reponenda volumina pro pedibus suis in pluteo deposita. Iconem exhibendam curavi, et sociandam cum alia vetusta imagine e sacris cæmeteriis extracta in vitreo orbiculo vasis fragmento. cum cæteris Christianis edito per sæpe laudatum can. Boldet. tum in observat. ad cæmet. SS. Martyrum pag. 201, n. 47, in quo Callisti nomen et icon in Apostolici moris amictu pontificem eundem videtur reddere, a quo sacri hujus cæmeterii denominatio sumpta est. Anteri, et plurimorum sanctæ Romanæ sedis pontificum depositione venerabilis.

Linea 4. — *Propter quod a Maximo præfecto martyrio coronatus est.* Sulpicius Severus satis jejune adnotavit (ut Pagius in notis hic afferendis observat) persecutionem Maximini, quæ interjecta est inter quintam sub Severo, et septimam immanem sub Decio, dum annis octo et triginta utramque dirimentibus pacem Ecclesiæ turbatam quidem scribit a Maximino, sed in nonnullis tantum Ecclesiis, in quibus clericos vexavit. Eandem Maximini persecutionem expressius adumbravit Eusebius, in sacros quidem ministros præ cæteris sævientem, sed non ita brevi Ecclesiarum numero vel temporis spatio contentam, licet non fuerit universalis: ut proinde

sextæ persecutionis nomen apud ecclesiasticæ Historiæ consultos merito obtineat, per annos tres, ut pluribus ex Origenistestimoniis confirmat Eusebius, ita scribens lib. vi, cap. 28: « Interea cæso Alexandro imperatore qui tredecim annis regnaverat, in ejus locum succedit Maximinus. Qui gravi odio succensus adversus familiam Alexandri, in qua plerique erant Christiani, persecutione excitata, solos Ecclesiarum antistites utpote evangelicæ prædicationis auctores, interfici jussit. Quo tempore Origenes librum de martyrio composuit, quem Ambrosio, et protoceto Cæsariensis Ecclesiæ presbytero dedicavit: eo quod uterque in ea persecutione non mediocre discrimen subierat. » Satis intelligit unusquisque, non levem fuisse persecutionem a Maximino excitatam, quæ ipso imperatore in Italia et in Germania agente non Romanam modo Ecclesiam, et occidentales huic proximas, sed etiam orientales in Palæstina vexavit. Sanguinaria vero indoles hominis offerati quantum cædibus indulgeret, satis expressit in ejus Vita Capitolinus, ita de illo scribens: « Tam crudelis fuit, ut illum alii Cyclopem, alii Busiridem, alii Scironem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem, vel Gygem vocarent, etc. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate imperium non teneri. » Mirum itaque non est, si principis ingenio obsequens Maximus præfectus Urbi, intra mensem episcopatus secundum, qui erat quartus imperii Maximini, Anterum pontificem necaverit.

Linea 5. — *Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembris, episcopum unum.* In notis chronologicis jam observavi, hinc etiam confirmari, spatium brevissimum pontificatus Anteri, per solum scilicet mensem Decembris extensum fuisse, quo unicum episcopum consecravit. Si enim per annos undecim sedisset, quos menstruo illius regimini perperam adjecit error amanuensium in aliquot exemplaribus catalogorum, et libri hujus pontificali; complures profecto episcopos ordinare debuisset, ut repararet tot sedium episcopatum viduitatem, ac solitudinem, a Maximino inductam. Ecclesiarum antistites suæ persecutionis scopum præcipuum designante, ubi audivimus ab Eusebio. Decessor illius proximus Pontianus intra quinquennium episcopos 6, successor Fabianus intra annos 4 episcopos xi consecravit; Cornelius utrum consequens intra biennium legitur ordinasse episcopos septem. Ordinationes duas intra quinquennium Pontianus habuit creatis presbyteris sex, Fabianus quinque intra annos 4 dedit presbyteros 22. Cornelius intra biennium bina ordinatione presbyteros quatuor. Solusne Anterus per annos undecim semel habita ordinatione nullum omnino presbyterum aut diaconum suffecisset tot illis sacerdotibus ac Levitis, quos directa in clerum persecutio auferebat? Itane fuerit de Actis martyrum colligendis sollicitus, de reparando autem numero ministrorum negligens? Quis non videat providentiam Antero non defuisse, cui diligentia sacrarum martyrium intulit? Sed tempus brevissimum quadraginta circiter dierum, ut Eusebio, et vetustissimis catalogis comprobatur, plurium ordinationum exercendarum neque spatium obtulit, neque necessitatem.

Linea 6. — *Sepultus est in Cæmeterio Callisti via Appia.* Inde vero extractum fuisse sacrum ejus corpus una cum pluribus in ea parte cæmeterii reconditis, quam ruinæ proximam animadvertit S. Paulus papa ejus nominis primus, colligitur ex ejusdem Vita, ubi hæc leguntur: *Unde cernens plurima eorumdem sanctorum cæmeteriorum loca neglecta ac desidia antiquitatis maxima demolitione, atque jam vicina ruinæ*

A *posita, protinus eadem sanctorum corpora de ipsis dirutis abstulit cæmeteriis. Quæ cum hymnis et canticis spiritalibus in hanc civitatem Romanam introducens, alia eorum per titulos, ac diaconias seu monasteria, et reliquas Ecclesias concedenti studuit recondi honore.* Narrat ibidem Bibliothecarius, in monasterio SS. Stephani martyris atque pontificis, et Silvestri item pontificis, et confessoris, ejusque in ecclesia (quæ hodie titulus dicitur S. Silvestri in Capite) per Stephanum ejus nominis III fratrem Pauli I a fundamentis domi suæ inchoata, a Paulo vero perfecta, complura corpora et reliquias sanctorum a cæmeteriis indicatis extractas eundem Paulum pontificem condidisse: quarum præcipuas legimus tum in vestuto marmore et Eortologio eorumdem sanctorum nomina ac natalitia continente, tum in tabulario memorati monasterii et Ecclesiæ, subsecutas recognitiones ac repositiones earumdem reliquiarum indicante publicis Actibus ea de re signatis in reparatione altarium, anno præsertim 1267, die 30 Octobris, et anno 1601, die 13 Maii, quæ suo loco afferentur in Vita Pauli Primi ad præfatum numerum.

B *Marmoræ vero tabulæ, indicantis nomina et natalitia sanctorum, quorum corporum partes præcipuæ, sive ossa pleraque ibidem sunt recondita, caput occupat B. Anterus, quippe cujus natalis dies in 3 Januarii cadens præcedit in Calendarii dispositione dies natalitios cæterorum. Ita vero consignatur.*

In nomine Domini. Hæc est notitia natalitiorum Sanctorum hic requiescentium.

Mense Januario

Die III Natalis S. Anteri Papæ, etc.

C Non dubito quin S. Paulus in repartitione sacrarum pignorum per Urbis titulos, diaconias, et monasteria, partes unius corporis dividerit in plures ecclesias, exemplo Silvestri ita partientis reliquias SS. apostolorum Petri et Pauli in plures basilicas. Unde factum est ut eorumdem sanctorum magna sui parte hic quiescentium (testimonio vetustæ illius tabulæ) partes reliquas enumerent aliæ ædes sacræ in suis antiquis documentis. Quin etiam colligo, in veterem titulum S. Sixti ad Piscinam, utpote præ cæteris proximum portæ Appiæ ac cæmeteriis Sixti, Zephyrini, et adjacentibus ruinam inantibus, comportata primum fuisse eadem corpora, quæ deponere postea decrevit potiori saltem ex parte in monasterio ac titulo SS. Stephani papæ et martyris ac Silvestri papæ a se constructo, statim ac absolvit illud ecclesiæ ædificium; cum utrobique memorentur in vetustis marmoribus reliquæ insignes eorumdem sanctorum. In lapide antiquo tituli S. Sixti ad Piscinam edito per Martinellum pag. 306 Romæ sacræ, et per Carolum abb. Piazza in Hierarch. cardinalitia pag. 454 recensentur e pontificibus martyribus Zephyrinus, Anterus. et Licius, ex aliis vero martyribus Calocerus et Parthenius: qui etiam enumerantur in marmore indicato tituli S. Silvestri in capite Divisas etiam fateri oportet ab hisce titulis partes reliquiarum tum sanctorum aliquot ibi conditorum, tum nominatim B. Anteri de quo sermo est, in nonnullos alios titulos et ecclesias Urbis. Siquidem Anteri papæ sacrarum pignorum partem obtinet tituli S. Praxedis, ut ex vetustis catalogis apud sacellum S. Zenonis marmore incisus abunde constat.

CIACONII.

Linea 4. — *Natione Græcus.* Sanctus Anterus, natione Græcus, patria Petilianus, ex Petilia urbe quondam Magnæ Græciæ, nunc Calabriae dictæ juxta Bellicastrum civitatem sita.

XX. SANCTUS PONTIANUS.

ANNO CHRISTI 233, ALEXANDRI IMP. 10.

20 *Pontianus, natione Romanus, ex patre Calpurnio, sedit annos quinque, menses duos, dies duos. Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Alexandri, a consulatu Pompeiani et Feliciani^a. Eodem tempore Pontianus episcopus et Hippolytus^b presbyter exilio sunt ab Alexandro in Sardiniam in insulam Bucinam, 5 Severo et Quintiano consulibus. In eadem insula defunctus est tertio Kalendas Novemb.^c et in ejus locum ordinatus est Anterus^d ii Kalend. Decembris. Hic fecit ordinationes duas per mensem Dccembrem: presbyteros sex, diaconos quinque, episcopos per diversa loca numero sex. Quem beatus Fabianus^e adduxit cum clero per navim, et sepelivit in cœmeterio Calixti, via Appia, et cessavit episcopatus a 10 dispositione ejus dies decem^f.*

CATALOGUS SUB LIBERIO

Pontianus annos quinque, menses duos, dies septem. Fuit temporibus Alexandri a consulatu Pompeiani et Peligniani. Eo tempore Pontianus episcopus et Hippolytus presbyter exsules sunt deportati in insulam nocivam Sardiniam, Severo et Quintino consulibus: in eadem insula discinctus est iv Kal. Octobris, et loco ejus ordinatus est Anteros xi Kal. Decembris consulibus suprascriptis.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, usque ad Severum et Quinctianum coss. ^b CB, Philipus. ^c C, xiii Kal. Decembr. B, 49 Nov. ^d Hinc liquet Anterum esse successorem Pontiani. ^e C, Fabianus. ^f CB, 43.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 20, lin. 3, AB, peliniani, lin. 5, afflictus, fustibus maceratus, defunctus est iii Kal. Novembr. et in ejus loco ordinatus.

Ex codice Regio, Mazarinc et Thuano.

Lin. 4, Calpurnio R. (Maz., Calburino) sedit ann. 9, m. 5, d. 2; fuit autem temporibus A. a. c. Pomp. et Pelagii eod. lin. 4, in Sardin. insulam Bucinam, et in eadem insula d. est Kal. No. Severo et Quint. cons. in ejus vero locum ord. est Anteros ii Kal. Dec. quem beatus Fabianus adduxit in navim cum clero, et sep. in cim. via Appia. Hic fecit ordinationes duas per m. D. pr. 9, diac. 5, E. p. d. l. 6. et cess. Ep. a martyrio ejus dies 40.

A

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, — Calpurnio, sedit ann. 9, m. 5. lin. 5, consulibus, defunctus est iv K. N. et in e. o. e. Anteros ii Kal. lin. 8, numero 6, qui etiam sepultus est in cimiterio C.

Apud Hositenium et Schelestratium.

In editis habetur hic Anterus, sed codices Reg. Vat. minor. et Flor. duo post Urbanum habent Pontianum. lin. 5, codices mss. legunt Bucianam, lin. ead. post defunctus est.. Addunt Flor. duo. Vatic. et Reg., Afflictus, fustibus maceratus, martyr. lin. 8, Flor. Fabianus.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 3. consulatu Pompeiani et Peliani.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Ab hoc Pontiani pontificatu antiquo rem catalogum alio auctore conscriptum esse putabat Henschenius, eo quod plura acta adjungantur quod tamen in Anthero ejus successore pontifice locum non habet, cum ibi nulla penitus acta addantur.

Videri possunt ad elucidationem historię S. Pontiani ea quę Schelestratius adnotavit in Antiquit. Eccles. dissert. ii, cap. 5. art. 3, necnon de ordine ac temporibus ejusdem et SS. Antheri et Fabiani.

BINI ET LABBEI.

Linea 4. — Pontianus. Post interregnum 30 dieum octavo Kal. Julii, anno Christi 233, Alexandri imperatoris 40, Pontianus Urbano subrogatur.

Linea 3. — Eodem tempore Pontianus, etc. in cæsiliam ab Alexandro. Quod non tam religionis causa, quam alia potius calumnia a gentilibus circumventum, Pontianum Alexander relegaverit, ipsius erga Christianos affectus, et familia Christianis hominibus referta indicat. Euseb. lib. vi, Hist. cap. 24, ob quod facinus, Deo vindice, a militibus Alexandrum imperatorem occisum esse, non vana conjectura dici poterit. Baron. ann. 237. num. 4.

B

Ex (LAB.) linea 5. — In eadem insula defunctus est, maceratus fustibus.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ

Pontianum recte præmittit Antero codey Anastasianus alter bibliothecæ S. Marci Florentiæ a me spectatus; quem ita præmittendum docet contextus ipse dictionum a bibliothecario in hoc numero Pontiani versu 6, ubi post mortem Pontiani iii Kal. Novembris ordinatum affirmat in ejus locum Anterum ii Kal. Decembris.

Urbanum excepit Pontianus, ut in picturis S. Pauli demonstrant elementa prima ejus nominis PON nondum consumpta vetustate Idem ostendit catalogus Liberianus, tum ex continuata serie pontificum, tum ex consulibus anni 234 illius exordio tributis, nempe Pompeiano, et Feliciano, licet nomen secundi perverterit amanuensis imperitia in Pelignanum. In textu Anastasi correcte legitur uterque consul, sub quo primum sui pontificatus Pascha celebravit. Cum enim anno 234, Severo et Quinctiano coss., martyrium fecerit iii Kal. Novembris, juxta Anastasium in Sardinia insula, quo fuerat deportatus, et per annos 9

menses II, et dies totidem sedisse tradatur con- A cordi testimonio codicum et catalogorum ex præcipuis Italiæ supra videndis inter Prolegomena, consequitur ut ejus ordinatio peracta sit anno 230, Agricola et Clementino coss., die 29 Augusti, quæ apte incidit in Dominicam, ut ostendit littera Dominicalis C, eidem anno assignanda ex cyclo solis. Urbanus papa martyr decesserat eodem anno die 23 Maii, ut supra vidimus in ejus sectione. Trimestre igitur spatium vacationis sedis ab Urbani martyrio interserendum est ad ordinationem Pontiani. Bibliothecarius enumerat tantum dies 30, fortasse ad electionem. Sed ab electione ad ordinationem duos menses interpositos fuisse vix crediderim opinandum, nisi forte absens electus sit. De spatio vacationis sedis plura non suppetunt testimonia. De successione, ac duratione sedis Pontiani satis perspicua, et certa protulimus, eidem tribuentes annos V, menses II, ac dies totidem, inclusis extremis, ex die Dominica ordinationis suæ 29 Augusti anno 230 ad diem 30 octobris anno 235, Severo et Quinctiano coss.

Papebrochius opinatur, in catalogo vetustiori significari abdicationem Pontiani exsulis per illa verba: *In eadem insula (Sardinia) discinctus est IV Kalendas Octobris, et loco ejus ordinatus Antheros*, Neque illi placet emendatio catalogo adhibenda ex textu Bibliothecarii, qui nitide legit: *In eadem insula defunctus est tertio Kalendas Novembris, et in ejus locum ordinatus est Antherus II Kalendas Decembris*, præeunte in verba etiam secundo catalogo Felicis IV ex bibliotheca regniæ Sueciæ ad ms exemplar Colbertinum exacto apud Schelestratum: *In eadem insula, afflictus, fustibus maceratus, defunctus est III Kal. Novembris*: nihil admodum memorantibus Bibliothecario et catalogis de Pontiano discincto, aut abdicante. Præstat igitur errorem amanuensis recognoscere in illis verbis *discinctus est IV Kal. Octobris*, quæ reddenda fuerant fidelius, ut in catalogo Felicis IV et in textu Anastasii, *defunctus est III Kalendas Novembris*. De ordinatione Anterimagemus numero sequenti.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *In Sardiniam in insulam Bucinam*. Bucina, seu Buccina exigua insula adjacent Sardinia ad oram orientalem contra oppidum *Terra nuova*, olim *Phanasiæ* urbem, teste Baudrando, appellatam. Ipsa dicitur indigenis *Isola del Tavolato*, in longum extensa quinque circiter milliariis, et via duobus in latum: quam quidam (ait idem Baudrandus in Lexico geographico) Hermæam a Ptolemæo dici volunt: ubi memorat laudatus scriptor relegatione ac morte S. Pontiani papæ et martyris, illustrem redditam. In eodem parallelo jacet cum insulis Pontii: quas pariter celebres effecerunt exsilia Domitillæ virginis et martyris sub Domitiano, ut constat ex hist. Eusebii lib. III, cap. 14, necnon Silverii papæ sub Justiniano ex Liberato diacono, qui Palmarium (unam ex Pontii) illius deportationis insulam nominat.

Linea 8 et 9. — *Quem beatus Gavianus adduxit cum clero per navem, et sepelivit in cæmeterio Callisti*. Hinc fortasse scriptor Anastasii occasionem arripuit pervertendi ordinem inter Pontianum et Anterum. Cum enim legeret a Faviano curatum corpus Pontiani decessoris, et aliunde falso assumpsisset per annos undecim sedisse Anterum ex vitiosa Chronologia quam sequebatur; opinandum potius duxit

Fabianum successisse Antero, quam hunc neglexisse per annos XI reliquias Pontiani ex insula Buccina transvehendas curare, et inter sanctorum pontificum exuvias deponere in cæmeterio Romano. Sed brevissimus Anteri pontificatus ad birestre spatium non pertingens, quemadmodum sequenti numero manifestum fiet, copiam præbere non potuit asportandi ex insula Sardinia adhærente ad Urbem reliquias nuper defuncti sui decessoris, hyberna præsertim tempestate, et odio Maximini sæviante contra Christianos præsules. Vide notas ad sequentem numerum.

CIACONII.

Linea 2. — *Martyrio coronatur*. Ob perpetuam nempe fidei tuendæ constantiam, odium ingens gentiliū sacerdotum contraxit; quare, falsis delationibus, apud Alexandrum imperatorem, accusatus, cum Philippo presbytero Urbe ejectus, in insulam Sardiniam, Bucinariam cognomento, relegatur est; ibique martyrii palmam adeptus.

Ciaconius Pontiano Arterum postponit

PAGII.

S. Pontianus, natione Romanus, ex patre Calpurnio, die vigesima secunda mensis Junii anni ducesimesimi trigesimi Romanus pontifex dictus est, sed aliqua potius, ut creditur, calumnia circumventus, quam Christianæ religionis causa, ab Alexandro imperatore, una cum Hippolyto presbytero in insulam Sardiniam relegatus, die xxviii Septembris anni 255 pontificatum abdicavit, postquam sedisset annos quinque, menses tres et dies septem. Tum. Maximi imperatoris mandato, fustibus verberatus martyrium consummavit die decima nona mensis Novembris ejusdem anni, cujus corpus postea a Fabiano papa Romam translatum est, et in cæmeterio Callisti sepultum. Duas mense Decembri ordinationes habuit, presbyterorum sex, diaconorum quinque. episcoporum per diversa loca sex. Pontiano decretales duæ ascribuntur, quæ cum ex Gregorii Magni et Sixti præsertim laciniis consutæ sint, viris doctis supposititiæ reputantur.

Severo imperatore mortuo, Christianis pax redita est, ut habet Sulpitius Severus, qui ubi de ejus morte locutus est, ait: « Interjectis deinde annis viii et xxx, pax Christianis fuit, nisi quod medio tempore Maximinus nonnullarum Ecclesiarum clericos vexavit. » ab anno autem 244, Severi emortuali, ad annum 249, quo Decius septimam persecutionem instauravit, anni 38 interjiciuntur. Ideo autem Sulpitius tam jejune de persecutione a Maximino imperatore excitata, loquitur, quia ea non fuit universalis, sed tantum localis; Firmilianus enim Cæsareæ in Cappadocia episcopus in epistola ad Cyprianum, loquens de Maximini persecutione, et de fidelibus huc atque illuc fugientibus, ait: « Erat trans-eundi facultas, eo quod persecutio illa non per totum mundum, sed localis fuisset. » In ea persecutione Pontianus Romanus pontifex martyrium subiit, ut jam dictum est. Legendus Eusebius lib. vi. cap. 28, ubi scribit, Maximinum hanc persecutionem excitasse, gravi odio succensum adversus familiam Alexandri imperatoris. in qua plerique erant Christiani, et postea subdit: *Quo tempore Origenes liberum de martyrio composuit, quem Ambrosio et Prototecto Cæsariensis Ecclesiæ, presbytero dedicavit*. Liber ille Origenis de exhortatione ad martyrium a paucis annis Basilicæ prodiiit.

XXI. SANCTUS FABIANUS.

ANNO CHRISTI 238, MAXIMINI IMP. 2.

21 *Favianus, natione Romanus, ex patre Favio* ^a *sedit annos quatuordecim, menses decem, dies undecim* ^b. *Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Maximini et Africani usque ad Decium* ^c *secundum et Quadratum* ^d, *et passus est iv Kalend. Februarias. Hic regiones divisit diaconibus, et fecit septem subdiaconos, qui septem notariis imminerent, ut gesta martyrum in integro colligerent; et multas fabricas per cœmeteria fieri præcepit.* ^e *Et post passionem ejus, Moyses et Maximus presbyteri, et Nicostratus diaconus comprehensi sunt et in carcerem missi sunt* ^f. Eodem tempore supervenit Novatus ex Africa, et separavit de Ecclesia Novatianum, et quosdam confessores, postquam *Moyses presbyter in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses xi*, sicut et multi fuerunt ^g. *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembris: presbyteros viginti duos, diaconos septem, episcopos per diversa loca numero undecim. Qui etiam sepultus est in cœmeterio Calixti via Appia, xiv Kalend. Februarii. Et cessavit episcopatus dies septem* ^h.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Fabianus annos quatuordecim, mensem unum, dies decem. Fuit temporibus Maximini, et Gordiani, et Philippi, a consulatu Maximini et Africani, usque Decio II et Grato. Passus XIII Kalend. Februarias. Hic regiones divisit diaconibus, et multas fabricas per cœmeteria fieri jussit, post passionem ejus Moyses et Maximus presbyteri, et Nicostratus diaconus comprehensi sunt, et in carcerem sunt missi: eo tempore supervenit Novatus ex Africa, et separavit de Ecclesia Novatianum, et quosdam confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est qui fuit ibi menses undecim, dies undecim.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a Fabio CB. ^b B, an. 45, d. 4. ^c B, Gordiani, Philippi et Decii a coss. Maxim. Aug. et Africa ad Decium et Hetruscum. ^d C. xiv Kal. ^e Vide Baron. an. eodem 253, p. 421. ^f Vide Bar. an. 254. ^g C, et sic multi Christiani fugerunt. ^h C sex. B an. et plus.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 24, lin 4. Fabianus ex patre Fabio. A, an. 13. lin. 4 et 2, A m. 1, d. 10, B, m. 41, d. 44. lin. 2, AB Maximi. lin. 3 et 4, B, 43 Kalend. Febr. lin. 4, B, et fecit diac. 7. lin. 5, B, fideliter colligerent. lin. 10, B, multi Manichæi fugerunt per diversa loca.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4. Fabianus n. R. ex patre Fabio s. a. 44. m. 44, d. 44. Fuit autem t. Maximi. lin. 3, Quadratum. Illic regiones d. diaconis, et f. 7 diaconos. lin. 5, in integro c. (Maz., in integro); hic m. f. lin. 6, præcepit. Post passionem vero ejus lin. 7, et in c. missi. eod. lin. 8, separavit. Maz., separ. lin. 9, postq. M. in carc. d. lin. 10, sicut et multi alii f. lin. 44, presbyt. 42. Maz., 22. lin. 42, loca 44, qui etiam martyrio coronatus est, et sep. in cim. lin. 43, d. 6.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, Fabio. lin. 4, 2, m. 44. lin. 2, Maximi. lin. 3.

A Kalend. Jan. lin. 5, in integro c. lin. 9, Moyses in carc. d. c. lin. 40, m. 44, sic et multi Christiani fugerunt. lin. 43. XIII Kal. lin. ead., d. 6.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lucas Holst.: Vita hæc habetur integra apud Mombrinium. lin. 1, Mombr., annos 43, sine mensib. et dieb. lin. 2, omnes codd. mss., Maximi, lin. 3, Flor., Cass. et Vat., XIII Kal. lin. 5, in integro, Reg., Vat. et Flor. 2, add. et fideliter. lin. 6, et Maximus, Mombr. add. et Proximus lin. 10, Florent., et sic multi Christiani fugerunt per diversa loca. Ita quoque Florent. 2, et Vat. ac Reg. lin. ult., Vat. XIII Kal.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, menses xi, d. xi. lin. 2, Maximi Africani. lin. 8, sed eodem tempore supervenit Novatus ex Africa, et separavit de Ecclesia Novatianum, et quosdam confessores.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 4. — Consulendus, ut ante diximus, Schelestr. toto capite v et vi, dissertationis secundæ antiquit. Ecclesiæ.

ALTASERRÆ.

Linea 4. — Hic regiones divisit diaconibus. Jam a Clemente urbs Roma, quæ divisa erat in quatuordecim

B cim regiones, redacta erat in septem, et singulis regionibus impositi notarii qui erant ex ordine lectorum, qui martyrum gesta exciperent: tum a Fabiano diaconi divisi per septem regiones Urbis, ut martyribus in custodia alimoniam ministrarent, et eos docerent de his quæ pertinebant ad fidem. Hoc enim erat munus diaconorum martyres in carcere visitare, eis alimenta erogare, et eos instruere. C

prian. (*epist.* 11). « Et credideram quidem presbyteros et diaconos, qui illic præsentés sunt, monere nos et instruere plenissime circa Evangelii legem, sicut in præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carcerem commeantes desideria consiliis suis et Scripturarum præceptis gubernarent. » Augustin. in *Brevicul. Collat.* « Et recitatum est a Donatis Concilium ferme septuaginta episcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, ubi eum absentem damnaverunt, quod ad eos venire noluerit tanquam a traditoribus ordinatus, et quia, cum esset diaconus, victum afferre martyribus in custodia constitutis prohibuisse dicebatur. »

Et fecit septem subdiaconos, qui septem notariis imminerent. Ut gesta martyrum in integro colligerent, Clemens instituit singulos notarios per septem regiones Urbis, qui martyrum gesta exciperent. Fabianus, ne notarii sine teste essent, eis apposuit lotidem subdiaconos qui eis imminerent, id est eos observarent, quo gesta martyrum in integro, id est integra fide colligerentur. Hinc dicti subdiaconi regionarii. Anastas. in *Vigilio*: « Imminere est aliquem observare. » Gregor. lib. viii, *epist.* 29: « Ut fratri et coepiscopo nostro Decio studeat imminere. » Q. Curt. lib. vi: « Sic ego imperio quod dedignor, immineo. » Ambros. de *Offic.* lib. ii, cap. 27: « Agens in rebus imminebat. »

BENCINI.

Linea 4. — *Septem subdiaconos.* Urgente Domitiani persecutione sicuti Clemens septem instituit diaconos, ut quatuordecim præessent urbis regionibus, singulis binas assignans, utque martyrum præcipue in carceribus inclusorum curam specialiorum suscipere: ita Fabianus septima Deciana, et quidem sævissima orta persecutione, septem subdiaconos instituit, qui essent proprii Ecclesiæ Romanæ. Cornelius Fabiani apud Euseb. lib. vi, c. 43, successor factæ institutionis, et perseverantis usus testis est in *epist.* ad Fabium, quando clerum Romanum recenset, et ejusdem Ecclesiæ ministros. « In qua tamen sciebat . . . presbyteros quidem esse quatuor et quadraginta, septem autem diaconos, totidemque subdiaconos: acolythos duos et quadraginta; exorcistas, et lectores cum ostiariis quinquaginta duos. » Hi tamen solum clerum proprie dictum Romanum confasse videntur, cum existerint aliis iisdem ordinibus initiatis: Ecclesia enim Carthaginensis ex presbyteris et diaconis conflata, extra corpus illud presbyteros habebat alios, qui deinde ob merita cooptabantur in numerum presbyterorum Ecclesiæ Carthaginensis, ut supra vidimus actum cum Numidico; constat similiter ex eodem Cypriano, quod Celerinus itidem martyrum presbyter ob gloriosam confessionem repetitam intra eundem Carthaginensium presbyterorum ordinem fuit cooptatus.

Linea 4. — *Qui septem notariis imminerent, et gesta martyrum in integro colligerent.* Scopus pontificis in delectu subdiaconorum indicatur, nempe electos fuisse ad hoc munus specialiter obeundum, ut notariis a S. Clemente institutis, martyrum acta excipientibus incumbere, et singula gesta in integro seu fidelissime colligerent. Erat necessaria cautio, dum ex his actis, nedum gloriosi tituli confessoribus (quod providæ erat episcoporum curæ), verum et coronatis martyribus condignæ laudes in Ecclesia decernebantur. Specialis autem tunc perurgebat necessitas invigilandi in sciendis veris confessoribus. discriminandisque ab reliquis: siquidem cum ob martyrii, aut confessionis vera merita facultas concederetur subscribendi libellis pœnitentium ad relaxandas pœnas (ad quam tamen facultatem obtinendam requirebatur vera, causa confessionis probatæ, patientiæ, et fortitudinis) plures conungebant merita ad prærogativam sibi vindicandam subscriptionum libellorum: de quo sæpis-

sime conqueritur S. Cyprianus, qui suo exemplo cum a martyribus peteret preces pro lapsis mulieribus, designat veros confessores, *ep.* 21, qui in actuali supplicio existentes, veniam largirentur, ut supra dictum est ex S. Cypriano. De consuetudine antiqua adnotandi confessiones, supplicia, et reliqua martyrum exercitia, quæ notarii colligebant, et de subdiaconorum præminetia, seu assistentia inducta, ne fraus interveniret, præter Cypriani laudatis in locis adnotations exstat celebris locus Eusebii, qui commendat epistolam Ecclesiis directam de martyrio S. Pionii et conscriptam ex diligentia facta per exceptores ab Ecclesia constitutos. In ea breviter recolat Eusebius quæ plerumque a notariis notabantur. Sic enim scribit l. iv, c. 45, pag. 135: « Cujus singulas confessiones, ac libertatem in dicendo atque coram populis, ac præsidibus pro fidei nostræ defensione probaverit; conciones item de institutione fidei, præterea cohortationes, atque invitationes, ad eos qui persecutionis tempore lapsi fuerant: allocutiones etiam, et consolationes, quas in carcere positus adeuntibus ipsum fratribus adhibuit, quæ super his tormentis quantosque dolores sustinuerit: clavorum insuper confixiones, et mirabilem in medio rogo constantiam: mortem denique ipsam, quæ cuncta illa miracula subsecuta est, si qui volent cognoscere, eos ad epistolam de illius martyrio uberrime conscriptam emendamus, quam nos in opere de priscis martyribus, quorum passiones collegimus, ordine suo inseruimus. » Horum diligentia effectum est ut acta martyrum, quæ recensuit Eusebius, et quorum plura Lactantius inseruit in suo de persecutorum mortibus aureo opusculo, usque ad nostra tempora asservarentur, sicut et indiculi depositionum, translationum, Martyrologiorum, aliaque similia. Id ab initio effectum probat Tertulliani laus, quam tribuit Ecclesiis, et quod istiusmodi suos census referant. Ab hac porro Fabiana institutione deducitur verior origo ministrorum, qui ex officio notariis gesta ecclesiastica excipientibus imminerent, quique veluti custodes notariis dati, scrutarentur actorum identitatem, ne fraus etiam in conscribendis interveniret. In conciliis etiam, et disputationibus frequentissimus notariorum usus: unde in celebri catholicorum, et donatistarum collatione Carthagine habita, inter primas sollicitudines ista recensentur, part. 1, n. 40: « Si autem qui excipiendi funguntur officio . . . quaterni de singulis partibus ecclesiastici, alterni debebant adstare notarii: quorum fides, ne qua vacillet ambago, quaterni episcopi partium singularum delecti suorum judicio prænotantur, ut eosdem exceptores, et notarios pervigili ac sollicita observatione custodiant. » Cum autem ecclesiastici vocentur notarii, quorum proprium id erat munus; inde etiam a Clemente institutos notarios fuisse ordine aliquo initiatos dicere oportet, et ut reor, ex ordine lectorum assumebantur; cum Agatho supra laudatus in suo epilogo asserat sibi in gradu lectoris constituto datam provinciam sextæ synodi acta excipiendi.

BINI ET LABBEI.

Linea 2. — *Martyrio coronatur.* Initio omnium atrocissimæ persecutionis illius quam Decius imperator ira et invidia incitatus induxit.

Linea 4. — *Hic regiones divisit diaconibus.* Ideoque ex officio diaconi regionarii appellati sunt, qui in concilio Romano ti sub Sylvestro cap. 6 diaconi cardinalis etiam nominati requiruntur.

Linea 6. — *Moses et Maximus presbyteri.* Romanæ Ecclesiæ presbyteros et confessores, eosque ultra annum in carcere detentos misere afflictos fuisse, litteræ Cypriani ad hosce confessores, et confessorum ad Cyprianum, testantur *Vide epistolam Cypriani* 16, 23, 26, 31.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Eodem consulatu quo Anteri mors signata est die

3 Januarii 236, nempe Maximi et Africani, notatur etiam Fabiani exordium tam in catalogis Liberii, et Felicis Quarti, quam in codicibus Anastasii: et sedisse dicitur Fabianus annis XIV, mense 1, diebus X in Liberiano et Colbertinis quatuor (1, 3, 5, 6) annis vero XIII, mense 1, diebus X in Bergomensi, in Colbertino Quarto, et in picturis Leonianis basilicæ S. Pauli. Catalogi Cavensis, Farfensis, et Lucensis, necnon Colbertinus secundus, ac septimus, enumerant annos XIV, menses XI, dies XI. Lucensis dies contrahit ad VII.

Consulum nomina a Maximino et Africano (Christi 236) ad Decium II, et Gratum (Christi 250) quæ in catalogis et codicibus recensitis metiuntur pontificatum Fabiani, etiamsi videantur annos quatuordecim requirere, non plures tamen exigunt quam XIII, a Picturis Leonianis indicatos; si ordinatio Fabiani ad episcopatum Romanum statuatur die Dominica 11 Decembris anno 236, Maximino et Africano consulibus; cum martyrium compleverit die 20 Januarii anno 250, Decio II et Grato coss. Hæc enim extrema continent annos solidos XIII, mensem I et dies X, in picturis S. Pauli recte signatos.

Depositionem autem Fabiani peractam fuisse eadem die 20 Januarii, qua ipse martyrium compleverat, universa documenta vetustiora Romanæ Ecclesiæ testantur. Opusculum tertium ætatis Liberii papæ, editum a Bucherio, unde recusum per nos fuit in Prolegomenis sub initium, *Depositiones martyrum* exhibens juxta seriem mensium, exordium capit mense Januario ab ipsa depositione Fabiani, decimotertio Kal. Februarii Fabiani in Calisti, et Sebastiani in Catacumbis. Catalogus Liberii exactus ad ms. exemplar Cæsareum in edit. Schelestratii habet: *A consulatu Maximi et Africani usque Decio II et Grato. Passus die XIII Kal. Februarii*, licet codex Bucherii, detrita fortasse postrema unitate, redderet XII Kal. Febr. Martyrologia vetustiora a Baronio recensita, et illud quod Florentinus vocat *Hieronymi*, eadem die referunt. Antiqua Sacramentaria, Passionales libri, et Missales perinde consentiunt Quare Em. Norisius merito scribit in dissert. III de epochis Syromacedonum circa finem: « Decius anno Christi 249 imperium invasit, ut ex ejusdem rescripto monstravi (leg. II, lib. IV, Cod. tit. 16 de hæredit. actione, XIV Kal. Nov. Emiliano, et Aquilino coss.). Anno proximo 250 erat Romæ, ubi S. Fabianum papam die 20 Januarii martyrio affecit, ipsomet Decio II et Grato coss., ut in vetustis monumentis ecclesiasticis legitur; ubi etiam Celerinum pro Christi fide in carcerem conjecit, de quo S. Cyprianus epistol. 34 ad clerum Carthaginensem. »

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Fabianus, natione Romanus, ex patre Fabio.* Fabiæ gentis stemmati ex natalibus ascribendum Fabianum, et in aliam familiam illustrem adoptione receptum, præter nomen derivativum *Fabianus a patre Fabiano*, declarant etiam litteræ cleri Romani ad Cyprianum datæ post ejus obitum, in quibus dicitur « nobilissimæ memoriæ vir. Post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondum episcopatum propter temporum difficultates constitutum fuisse. » Colligitur quoque generis ejus nobilitas ex rata cleri sententia: qui certis de causis opportunum judicaverat tum temporis eligere pontificem e numero virorum nobilium et illustrium, ut Eusebius expresse memorat lib. VI, cap. 29 fortasse, ut reverentia generis minus expositum redderet antistitem ausibus administratorum Maximini præsidis Ecclesiarum præ cæteris insecutantis. Licet autem de Fabiano in pontificem assumendo nemo cogitaret (ut Eusebius tradit) qui ex agro cum suis domesticis in Urbem revertebatur nihil de episcopatu meditatus; et indicio columbæ supra ejus caput e sublimi delapsæ conversis repente

in eundem suffragiis sacerdotali cathedræ imponeretur; ea tamen non excludunt nobilitatem generis Fabiani; quam in ea electione proficuum Ecclesiæ futuram communis fratrum sententia constituerat, et cœlestis assensus hoc facto comprobaverit; dum virum nobilem nihil tale cogitantem disposuit cum domestico suo comitatu in Urbem regredi, et columbæ advolantis indicio designari pontificem optimum, et post annos XII fortissimum martyrem. Sanctis imi hujus auspicii cœleste signum summa alacritate et consensu tum, temporis perceptum, ut Eusebius memorat, posteris quoque ita placuit, ut eodem symbolo columbæ in cathedram involantis Romanæ sedis antistites hodieque utantur. In veteri quoque marmore reperto intra cœmeterium SS. Petri et Marcellini via Lavicana, ita expressam reperit Bosius cathedram pontificalem, velis hinc inde instructam, et insidentis columbæ figura nimbo ornata, eamque exhibuit Aringhius Romæ subterr. lib. IV, cap. 14, et lib. VI, cap. 48, Fabiani factum in illa recolens. Eundem consulat et Baronium ad annum 238.

Linea 4. — *Hic regiones divisit diaconibus, et fecit septem subdiaconos, qui septem notariis imminerent, ut gesta martyrum in integro colligerent.* Acta martyrum, quæ Anterus studiose conquisiverat, eoque nomine iisdem martyribus associari meruerat, acriori cura institit Fabianus, ut Ecclesiæ compararentur. Igitur Clementis primi exempla sectatus ab assignatione XIV regionum Urbis cœpit. Sux integritati restitutas Urbis regiones post deformationem duplicis incendii Neroniani et Vitelliani, diviserat Clemens septem notariis; quæ divisio sub Antoninis custodita nova partitione non indiguit. Verum post aliud incendium cum Commodo, quo templum Pacis et plurima ac pulcherrima Urbis ædificia confugerunt, ut narrat Herodianus, conteste etiam Dione in fine libri LXXIII, reparatis iterum, regionibus, totaque Urbis ichnographia non modo curata, sed etiam publice incisa marmoribus in pavimento templi Urbis ad viam Sacram (hodie conversi in ecclesiam SS. Cosmæ et Damiani, ubi eadem Urbis ichnographia reperta fuit sæculo superiori, et a card. de Maximis edita cum notis Bellonii ad tab. IV observantis vestigium illud incisum fuisse sub imp. Severo et Caracalla) non destitit Fabianus septem notarios a Clemente institutos certis regionum finibus destinare, ut martyrum Acta scriberent singillatim. Huic negotio diligentius procurando totidem subdiaconos deputavit, qui notariis præsent: et ad earumdem regionum Christiana ministeria præstantius obeunda, inter septem quoque diaconos illarum summam divisit. Vide quæ dicta sunt in Prolegomenis sub finem, ubi de partitione Urbis 14 regiones Augusti, et earumdem de reductione ad septem ecclesiasticas fusius egi.

Linea 6. — *Et post passionem ejus, etc. Eodem tempore supervenit Novatus ex Africa, etc.* De his agendum infra in Cornelio.

Linea 12. — *Sepultus est in cœmeterio Callixti, via Appia.* Vide in Prolegomenis descript. cœmet. Urbis. In hoc sacro cœmeterio, depositione Fabiani, totque ejus decessorum ac successorum consortio illustri, ejusdem pontificis et martyris memoriam magnificenter excoluit S. M. Clemens XI amplo sacello a fundamentis extracto, et pretiosis marmoribus, metallis, picturis decorato, ac excell. familiæ Albanæ conditorio in hypogæo sacelli excavato, pro eximia pietissimi fratris Horatii veneratione in sanctos martyres, et loca ab iis consecrata (qua scilicet cæteras virtutes suas ad beatissimi Germani exemplum proxime accedentes iste cumulaverat; quare et ibidem, ut optaverat, recondi meruit) et novis metallorum additamentis ornatum complevit utriusque pietatis hæres emin. ac reverend. princeps Annibal card. Albanus S. R. E. camerarius. Epitaph.

phen oblationis suæ Clemens XI hanc incidit voluit. A

IN HONOREM S. FABIANI
PAPE ET MART.
CVIVS SACRV M CAPVT
CVM ALIIS RELIQVIIS
IN ALTARI ASSERVATVR
CLEMENS XI.
PONT. MAX.
SACELLVM EXTRVXIT
ANNO SALVT. MDCCXII.
PONT. XII.

Hæc in Epigraphæ cum narretur sacrum caput B. Fabiani cum aliis reliquiis asservari in altari, nuper constructo, quas idem pontifex in demolitione veteris ibidem repertas a capite non disjunctis, videtur locus exigere, ut de translatione agamus sacri corporis beati Fabiani, quæ illustrabit etiam historiam reliquiarum aliorum pontificum, in eodem cœmeterio Callisti, ejusque partibus aut adhærentibus cryptis Sixti et Prætextati olim quiescentium, et gravibus de causis subinde translatorum, ac divisorum inter complures Urbis titulos, et diaconias, concessa quandoque aut restituta parte sanctorum pignorum ejusdem cœmeterii, ut contigit capiti S. Fabiani. Imminente igitur metu ejus cladis a Saracenis, et sacrilegæ direptionis ac deprædationis sacrarum ædium constitutarum extra Urbis ambitum, quam eadem passæ sunt duæ ex præcipuis basilicis S. Petri in Vaticano, et S. Pauli via Ostiensi sub Sergio II, ut infra legemus in textu Anastasii num. 495, in Vita Leonis IV hujus ejusdem Sergii proximi successoris (cujus providentia amplificato pomœrio ei intra Urbis ambitum inclusa basilica Vaticana, originem dedit ac nomen civitati Leoninæ, et securitati sacrorum pignorum imposterum prospexit) idem Sergius II, Bibliothecario enarrante in ejus Vita num. 494, complura corpora SS. pontificum et martyrum, aliorumque cum iis coronatorum transtulit ex pluribus cœmeteriis in titulum Equitii, seu SS. Silvestri et Martini, cui presbyter ipse præfuerat: « Ad honorem omnipotentis Dei, ejusdemque beatissimi Silvestri præsulis corpus cum beatissimis Fabiano, atque Stephano, et Sotere martyribus, ac pontificibus, simulque Asterio martyre cum sacratissima filia ejus, sanctoque Cyriaco, et Mauro, Largo, et Smaragdo, atque Anastasio et Innocentio pontificibus, una cum sancto Quirino ac Leone episcopis, etc., sub sacro altari dedicans collocavit. » Hæc ipsa sanctorum nomina eorumque reliquias recenset antiqua tubula marmorea in descensu ad hypogæum ejusdem tituli collocata ante complura sæcula, uti characterum barbaries prodit, quam hic nitidioribus litteris reddam.

✠ TEMPORIBVS DOMNI SERGII IVNIORIS PP. RECONDITA SVNT IN HOC SAC. ALTARE BEATI SILVESTRI PRAESVLIS CORPVS ET BEATI MARTINI ET BEATISSIMO FABIANO ATQVE STEPHANO ET SOTERE MARTIRIBVS HAC PONTIFICIBVS INSMVLQVE ASTERIO CVM SANCTISSIMA FILIA EIVS SCTOQVE CIRIACO PAPIA ET MAVRO LARGO ET SMARAGDO TRASONNE SISINNIO ATQVE ANASTASIO ET INNOCENTIO PONTIFICIBVS: VNA CVM SCTO QVIRINO AC LEONE EPISCOPIS etc.

Constat horum sanctorum, qui hic recensentur, corpora diversis in cœmeteriis fuisse deposita; cum Silvester in Priscillæ; Fabianus, Stephanus, Soter in Callisti; Anastasius, et Innocentius ad Ursum Pileatum fuerint conditi, Bibliothecario in eorumdem Vita, et martyrologiis ipsorum in natali ita asserentibus. In memorato lapide S. Martini in montibus Cœmeterium Priscillæ nominatim exprimitur, a quo scilicet extractum fuerat corpus B. Silvestri, unde nomen accrescebat titulo Equitii, ejus in pontificatu constructo. Colligitur itaque his ex documentis Vitæ a Symmacho papa, qui sacram ædem titulo Equitii ita proximam, ut in unam ecclesiam et titulum coalesce-

ret, excitavit, et Deo dicatam voluit sub invocatione SS. Silvestri et Martini (Anast. num. 80) et a successoribus Hadriano, et Sergio II, qui eundem titulum restaurarunt, translata fuisse aliquot sanctorum corpora, et reliquias, aliorum vero corporum jam translatorum e cœmeteriis a Paulo Primo in titulum SS. Silvestri et Dionysii, et Stephani, aliisque a pontificibus in alios titulos partes desumptas a Sergio II, et in suum olim titulum Equitii traductas, necnon partes illorum corporum, quæ in Equitii titulo condebantur, nempe S. Silvestri, S. Fabiani, SS. Cyriaci, Largi, et Smaragdi, etc., quasi compensationis jure vicissim donatas tum titulo SS. Silvestri Dionysii ac Stephani, tum cæteris suarum partem reliquiarum his contradentibus. Hinc vero effectum est ut antiquæ memoriæ marmoribus consignatæ reperiuntur etiam in basilica Vaticana, et in titulo S. Sixti ad piscinam publicam, quibus insculpta sunt nomina eorumdem pontificum et martyrum, aut confessorum quorum lipsana inter easdem basilicas ac titulos dividebantur. Lapis vetustus in S. Sixti editus a Martinello suæ Romæ sacræ fol. 306 memorat SS. Sixtum papam, Felicem papam, Zephyrinum papam, Anterum papam, Lucium papam, et Sotere papam. Lapis in Vaticana basilica repertus apud altare proximum sepulcro Otthonis II imperatoris editus a Turrigio in cryptis Vaticanis (ubi nunc etiam conspicitur) fol. 48 e pontificibus memorat Lucium, Caium, Zephyrinum, Dionysium, Stephanum, et Silvestrum reliquiarum suarum partem ibidem obtinentes. Vetus epigramma S. Damasi positum in vestibulo cœmeterii Prætextati et a Baronio editum tomo XII, in Appendice, et ab Aringhio Romæ subterr. tomo II, pag. 478, ostendit, ibi depositum fuisse Sixtum Pp. II et socios martyrii sui, cum aliis pontificibus, quos inter Fabianus eminent, de quo sermo est præcipuus in præsentis numero et idcirco memoratur in alia epigraphæ Sergii II apud Baronium ad annum Christi 847 iis verbis:

Nectitur ecce piis Fabiano et compare Xysto,
Martyribus, quorum spiritus astra tenet.

Comprobant igitur hæc documenta, in cœmeteriis usque ad quartum Christi sæculum versibus Damasi distinctos fuisse loculos, et cryptas istorum martyrum custodes. Quando autem Paulus I et Sergius II eadem exempla secuti beati Silvestri dividentis inter plures basilicas sacra ossa Petri et Pauli apostolorum, et recentiora Bonifacii IV transferebant in Pantheon a superstitionibus expurgatum, et Christiano ritu Deo dicatum, corpora plurima sanctorum e cryptis martyrum, transtulerunt et ipsi alia sanctorum corpora gravibus de causis in titulos, et ecclesias Urbis; ne scilicet ruina opprimerentur ii qui cryptas frequentabant eorumdem martyrum sacra pignora veneraturi: aut ne paterent injuriis Saracenorum, sacrilegis rapinis infestantium suburbanas basilicas; tum quoque curatum est ut marmoribus inscriptionibus commendarentur posteritati documenta hujusmodi translationum, ac divisionum: incisus nominibus prope altaria, aut pictis opere musivo, sive etiam coloribus, eorumdem sanctorum imaginibus et appellationibus, aut natalitiis etiam diebus additis, ut iisdem statis diebus annua illorum memoria ibidem recoleretur. Hæc igitur providentia pontificum factum est, ut in locis illustratis depositione, translatione, aut gesto aliquo eorumdem sanctorum pars aliqua ex lipsanis relinqueretur, aut reponeretur. Nec secus contigit B. Fabiano: cujus corporis in Urbem translati per Sergium II in titulum Equitii pars aliqua cum capite reservata fuit aut reportata in Cœmeterium Callisti, ipsi olim commune cum Xysto Antero, Stephano aliisque; pars etiam concessa titulo SS. Silvestri, Stephani et Dionysii; pars denique data titulo S. Prædix, quemadmodum testatur vetus tabula marmorea intra sacellum S. Zenonis, musiva opere convestita a S. Paschali papa ejus nominis primo; cujus Vite

in notis opportunior erit locus ejusdem tabellæ referendæ. Illius meminerunt Baronius in Annalibus ad ann. 8, Severanus de septem Urbis ecclesiis pag. 682, Octavius. Pancirolius de ecclesiis in regione Montium cap. 41, alique de sacris Ædificiis Romæ scribentes.

CIACONII.

Linea 4. — *Favianus, natione Romanus.* Creatus die 17 Januarii; cum enim omnes fratres, causa deligendi pontificis, in ecclesiam convenissent, et multi de multis illustribus et præclaris viris ad illud munus obeundum idoneis cogitarent, de repente columba e sublimi volans, capiti Fabiani insedit; quo cælesti indicio clerus commotus, magna cum alacritate, et uno animarum consensu, dignus pontificatu is acclamatus, et absque mora arreptus, in sede pontificia collocatus est: attestante Eusebio lib. ix, Hist. cap. 22.

PAGII.

Linea 4. — *Qui septem notariis.* Cum olim sanctus Clemens septem notarios instituisset, ut celeriter exciperent verborum notis gesta dictaque martyrum, jam Fabianus, inquit Baronius, considerans hanc scribendi rationem esse valde obscuram, ideo septem notariis totidem præfecit subdiaconos, qui curarent litteris integre perscribi, quod notis compendiose exceptum antea erat; dicente Anastasio ad hoc Fabianum fecisse septem subdiaconos, qui septem notariis imminerent, ut gesta martyrum in integro colligerent. Per multa sæcula perseveravit, ut septem tantum in Ecclesia Romana diaconi ministrarent, quibus Fabianus illud muneri addidit, ut quatuordecim Urbis regionibus præessent, singulis binas assignans, ut pauperum in eis degentium curam gererent; unde est nomen ex munere inditum, ut iidem diaconi regionarii dicerentur. Fabianus Christianam religionem propagare, propagatamque Ædificiis illustrare studuit, unde idem Anastasius ait eum multa Ædificia in cæmeteriis fieri jussisse: quippe in cryptis arenariis subter terram latebant sepulcra sanctorum martyrum, in quibus synaxes a fidelibus habebantur, quæ deinceps a fidelibus, orandi causa, frequentatæ sunt. Privatum hæreticum, a concilio Africano 90 episcoporum condemnatum, ecclesiastica communione privavit. Tandem imperator Decius, Dei sacerdotibus infensus, sanctum Fabianum morte affectit die vigesima Januarii anni 250, postquam sedisset annos quatuordecim, dies decem; et quinque ordinationes fecisset presbyterorum 22 et diaconorum 8, ac insuper episcopos 41 per diversa loca creasset; sepultus in cæmeterio Callisti via Appia.

Eusebius in Historia lib. vi, cap. 34, et in Chronico scribit, Philippum imperatorem cum Philippo filio Christianum fuisse; et acta sancti Pontii martyris docent, Fabianum papam ambos illos imperatores baptizasse, quibus fidem adhibuit Baronius et post eum plures celebres scriptores, inter quos Petrus Daniel Huetius episcopus Abricatus lib. i Origenianorum cap. 3, qui Eusebio et auctori actorum sancti Pontii, addunt Paulum Orosium lib. vii, cap. 43. Vincentium Lirinensem lib. adversus Hæreses cap. 23, et ante eos divum Hieronymum lib. de Script. ecclesiast. cum de Origene loquitur. Sed verior videtur opinio Annotatoris Baronii contrarium sentientis. Constat enim ex Lactantio, Eusebio cœvo, et Crispi Constantini M. filii præceptore, in præmio lib. i de Instit. cap. 4, Constantinum, primum ex imperatoribus Christo nomen dedisse: « Hoc opus, inquit, nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constantine imperator maxime, qui primus, Romanorum principum repudiatis erroribus, majestatem Dei singularis ac veri et cognovisti et honorasti. » Idem scribit anonymus auctor Vitæ sancti Pachomii abbatis, qui sæculo quarto etiam vixit, in ea quippe capite primo ait: « Cum finem accepisset persecutio,

regnavit Constantinus M. imperatorum Romanorum primus Christianus, » etc. Eadem fere verba habent Ambrosius in funere Theodosii Magni, et Sulpicius Severus, qui anno quadringentesimo duos sacre Historiæ libros publicavit; sicuti et Theodoretus lib. v, cap. 39, ubi utriusque Philippi conversionem his verbis explodit: « Ante Constantini maximi principatum quotquot Romani imperatores fuerunt adversus pietatis cultores furere non destiterunt. » Præterea ethnicorum auctorum de nova ab iis imperatoribus suscepta religione silentium, et multorum insuper, tum Christianorum præter jam laudatos, tum ethnicorum consensus, a quibus primus inter imperatores Christum professos celebratur Constantinus, jure merito convincunt, ambos Philippos a Christianis partibus fuisse alienos. Certe si fidem professi fuissent, verisimile non est tacituros id fuisse ethnicos scriptores.

Ad hæc respondet Huetius initiatum Christi sacris a Fabiano papa fuisse Philippum, sed occulte, idque clam ethnicos habuisse, ne quid inde res suæ detrimenti caperent, quas pristinae religionis ejuratæ fama forsitan conturbasset. Sed hæc responsio directe adversatur Eusebio, qui in Historia scribit Philippum publice in Ecclesiam a Babyla episcopo Antiocheno admissum, precationum participem fuisse factum, postquam crimina confessus in pœnitentium ordinem redactus est. Nec est quod dicat Huetius Eusebium id a Babyla factum ex incerta auditione retulisse, cum dicat, *fama est*; si enim id fama ferebat, ex eo oppositum ejus sententiæ convincitur, Philippum scilicet non fuisse occulte Christianum, sed conversionem ejus omnibus innotuisse. Deinde non conveniunt Baronius et Huetius quo tempore Philippus Christi doctrinam amplexus sit. Baronius id contingisse dicit, cum sæculares Ludos exhibuit, anno scilicet 247, Huetius vero sub ipsa imperii initia, ideoque anno 244, quo Antiochiæ erat. Ad neutrum dici potest; non quidem primum; constat enim, ut mox ostendetur, Philippum more Ethnicorum imperatorum Ludos sæculares celebrasse: nec etiam secundum, cum ipsemet Huetius ex hoc fateri cogeret, eum postea iterum ad vomitum rediisse, ascendendo Capitolium et victimas immolando, quod utrumque fecit anno 247 in sæcularibus Ludis. Ex quibus sequitur Philippum, nec imperii sui initio, nec antequam Ludos sæculares exhiberet, Christo nomen dedisse.

Baronium et Huetium ad Eusebii opinionem tuendam pertraxisse videntur acta sancti Pontii martyris, a Stephano Baluzio postea ex tribus codicibus Mss. bibliothecæ Colbertinæ lib. ii Miscellaneorum publicata. Sed annotator Baronii ea longe post S. Pontii martyrium scripta fuisse, et scriptori cœtaneo afficta probat; unde Baronius ipse fatetur plura in iis actis contenta desiderari apud Mombrinium, seque putare ea ab aliquo fuisse addita. At ea non solum esse fabulosa, sed etiam esse auctoris actorum, non vero alicujus interpolatoris, demonstrant editiones Baluzii et Bollandi, qui ad diem 44 Maii ea etiam publicavit, ad fidem mss. concinnatæ. Ex iis itaque actis nihil hanc in rem erui potest. Quod attinet ad Eusebium, vel ejus Historia ab aliquo est interpolata, sicut ejus Chronicon ab Hieronymo, vel certe falsis rumoribus deceptus est. In Chronico enim supponit in celebratione Ludorum sæcularium Philippi plura gentilitatem redolentia peracta esse, quod manifeste repugnat narrationi libri sexti ejus Historiæ. Quod Vincentium Lirinensem, Cassiodorum et alios, qui Philippum Christianum fuisse persuasum habuere, illi in errorem tracti sunt a Paulo Orosio; qui et ipse deceptus est, ut statim ostendo.

Ejus verba loco laudato hæc sunt: « Ludis magnificis augustissimus omnium præteritorum hic natalis (nempe urbis Romæ) annus a Christiano imperatore celebratus est. Nec dubium est quia Philippus hujus

tantæ devotionis gratiam et honorem ad Christum, et ad Ecclesiam reportari: quando vel ascensum fuisse ab eo capitolium, immolatasque ex more hostias, nullus auctor ostendit; hæc enim erant indicia gentilitiæ superstitionis. Quare cum crederet Orosius, ea spectacula Christianis prohibita a Philippo omissa in suis Ludis sæcularibus, eum Christianum fuisse sibi et aliis persuasit. Verum hallucinatur Orosius; nam Victor de Cæsariibus cap. 28 disertè docet in Ludis sæcularibus Philippi immolatas fuisse victimas: «Cum pontificum lege, inquit, hostiæ mactarentur, suis utero maris, feminarum genitalia apparuerunt. Id aruspices solutionem posterorum portendere, vitiaque fore potiora interpretati, quod frustratum iræstimans imperator Philippus, tum quia forte præteriens filii similem pro merito ephebum conspexerat, usum virilis scorti removendum honestissime curavit.» Ex quibus apparet in Ludis sæcularibus Philippi, suam impurissimum animal mactatum fuisse, exemplo Severi imperatoris, qui in suis sæcularibus Ludis porcam immolarat, ut ejus nummis constat. Similia scribit Eusebius in Chronico, ubi habet: «Regnantibus Philippis millesimus annus Romanæ urbis expletus est, ob quam solemnitatem innumerabiles bestię in circo magno interfectæ, Ludique in campo Martio theatrales, tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante celebrati.» Quibus ex verbis etiam deducitur Philippum in capitolio ascendisse; quia, ut tradit Zosimus lib. II, consensu Capitolio, et consuetis ibidem immolatis hostiis, ad constructum inde theatrum progressus fiebat, et Appollini ac Dianæ Ludi dedicati edebantur, ut ostendit Blondellus in libro contra primatum Ecclesiæ. Tandem omnia spectacula, quæ Christianis interdicta erant, in Ludis a Philippo editis representata fuisse, indicat etiam Capitolinus in Gordiano Juniori cap. 33: «Fuerunt sub Gordiano, inquit, Romæ elephantii triginta et duo, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem: alces decem: tigres decem, etc., quæ omnia Philippus Ludis sæcularibus vel dedit, vel occidit.»

Non ex scriptoribus tantum, tum Christianis, tum ethnicis, sed et ex ipsis numismatibus habemus, Philippum in Ludorum sæcularium celebratione nihil immutasse, sed quæcumque in præcedentibus gesta fuerant, servasse. Angelonius, pag. 308, ejus nummum exhibet, in cuius postica scriptum est, SÆCULUM NOVUM, et representatur templum quatuor columnarum cum ara, circa quam quinque figuræ sacrificantes. Spanhemius, fol. 853, alium producit, in quo etiam habetur, SÆCULUM NOVUM, et exhibentur septem figuræ sacrificantes. Tandem Mediobardus in numismatis imp. recitat inscriptionem nummi Philippi senioris, quæ sic habet P. M. TR. P. 414. COSS. P. P. id est, Pontifex maximus, Tribunitiæ potestatis IV, Consul, Pater patriæ, in eoque visitur figura sacrificans ad aram: Tribunitiam autem potestatem IV jam mense Martio anni 247, quo Ludi sæculares exhibiti, jam gerebat Philippus senior. Plura alia supersunt numismata, in quibus gentilitiæ superstitionis ab utroque Philippo professæ certa vestigia exstant, quæ hic breviter gratia omitto, cum ex his et auctoribus laudatis, clare appareat eos imperatores gentiles fuisse, et consequenter tam Orosium, quam alios contrarium scribentes, deceptos esse.

Neque contra nostram opinionem facit, quod prodit idem Eusebius lib. VI, cap. 36, ubi de libris ab Origene compositis mentionem facit: *Extat, inquit, ejus epistolæ ad imperatorem ipsum Philippum, et altera ad conjugem illius Severam*, quibus ex verbis Baronius et Huetius deducunt, Eusebium facile intelligere potuisse, an vere Philippus imperator Christianus esset. Nam Eusebius non asserit sese eas epistolas legisse, etsi vere Philippus, ejusque conjux litteras illas acceperit, non inde magis sequitur eos Christianos fuisse, quam Antoninum imperatorem Evangelio credidisse, quod ad eum Justinus martyr scripserit. Denique major fides non videtur adhi-

benda Eusebio, Philippum imp. Christianum facienti, quam eidem lib. I, Hist. cap. 43, affirmanti *Abgarum Edessenorum regem, auditis Christi miraculis, ad ipsum litteras dedisse, et Christum mutuas ad eum litteras scripsisse, quibus se missurum ad ipsum unum ex apostolis suis pollicitus est, missumque narrat a Thoma apostolo Thadæum unum ex LXX discipulis, qui Salvatore promissa impleverit. Neque enim minus supposititia Philippi imperatoris penitentia ab Eusebio narrata, quam duæ epistolæ Abgari ad Jesum et Jesu ad Abgarum, quam utramque Gelasius papa in decreto de libris apocryphis, inter libros apocryphos recenset. Nec etiam major fides Hieronymi de conversione Philippi loquentis, quam cum in lib. de Script. ecclesiast. de Seneca scribit: «Quem non ponerem in catalogo sanctorum, nisi me illæ epistolæ provocarent, quæ leguntur a plurimis, Pauli ad Senecam, et Senecæ ad Paulum.» Priores Christiani, inquit annotator Baronii, fidei nostræ promovendæ toti addicti, et summo animi candore præditi, sese sæpe nimis faciles in iis, quæ religioni favebant, præbuerunt, ut innumera exempla demonstrant.*

Non me fugit responderi posse Philippum factum esse Christianum post exhibitos Ludos sæculares. Sed id repugnat Eusebio laudato in Historia supponente eum Antiochiæ ipso imperii initio penitentiam egisse, ubi Huetius observat postea Philippum eo sese nusquam contulisse; et actis S. Pontii, quæ eum conversum dicunt, *cum diis suis sacrificandum pergere vellet ad celebrationem millesimi anni Urbis; et tandem Paulo Orosio, cujus verba mox recitavimus. Cum ergo hæc opinio nullius auctoris testimonio nitatur, aliis duobus prioribus absurdior videretur. Utrumque itaque Philippum a Fabiano papa, vel a quovis alio baptizatum, purum figmentum esse non dubito.*

Decius imperator, occisis duobus Philippis, in imperio confirmatus, gravissimam persecutionem, circa finem anni ducentesimi quadagesimi noni, molitus est, in qua passus est S. Fabianus Romanus pontifex; passa est et S. Agatha in Sicilia. Multorum fidelium in ea persecutione lapsus luxit Ecclesiæ, ut constat ex sancto Cypriano variis in epistolis et libro de *Lapsis*, quem post Decii interitum composuit. Hujus persecutionis meminit sanctus Dionysius Alexandrinus episcopus, in epistola ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib. VI, cap. 44. Observandum tamen martyres, de quibus Dionysius in dicta epistola loquitur, passos non esse sub Decio, sed Philippo imperante, anno nempe 248, quo Alexandria orta persecutio ex motu populari, quales motus ea in urbe frequentes erant. Serapio itaque, Apollonia virgo, alique, de quibus in dicta epistola, non sub Decio, sed sub Philippo morte affecti, licet in Martyrologiis eorum passio sub Philippo et Decio motam, Antiqui pro unica reputarunt. In hac Decii persecutione Originem lapsum, contra Baronium et Valesium probant Petavius in Animadversionibus ad Epiphanium et alibi, atque Huetius lib. I Origenianorum apud Pagium in critica Baronii, ad annum 254.

«Adnotata hic ab utroque Pagio adversus eos, qui cum Eusebio admittunt baptismum utriusque Philippi, num contrariæ opinioni sint præferenda, aliorum esto judicium. Ea tantum de causa hic afferuntur, ut ostendatur, silentium Bibliothecarii de conversione eorumdem Augustorum ad Christum non sine momentis gravium rationum contigisse. Ceterum qui pro eorumdem baptismo sentiunt, apud ill. Huetium aliosque auctores a Pagio indicatos fundamenta invenient oppositæ sententiæ, et apud ill. Ciampinum tomo I vet. Monument. cap. 47, pag. 145.»

SOMMIER.

Linea 8. — *Ex Africa.* Novimus hujus pontificis auctoritate per litteras suas exercita firmatum esse

judicium in Africa prolatum a concilio episcoporum A accederet, et Romæ apud tribunal S. sedis viva voce contra hæreticum Privatam: « Privatam veterem hæreticum in Labesitana colonia ante multos fere annos ob multa et gravia delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum; antecessorum etiam nostrorum, quod et vestram conscientiam non latet Fabiani et Donati litteris severissime » notatum S. Cyprian. epist. 59, edit. Oxon. Constat etiam Origenem ad eum perscripsisse, ut propriæ doctrinæ ac fidei specimen ejusdem judicio subjiceret: nec desunt scriptores qui hoc etiam memorent superaddendum, nempe hunc pontificem non satis ea declaratione contentum voluisse, ut Origenes ad urbem se purgaret de objectis criminibus. Consequitur ut id eveniret, cum secundum iter susceptum fuit ad urbem ab Origene per ætatem Plotini, scholam tunc in Urbe philosophicam regentis. « Scribit præterea Fabiano episcopo aliisque permultis Ecclesiarum præsidibus de sua recta et orthodoxa de fide Christiana sententia. » Euseb. hist. lib. vi, cap. 29. Vide Baron. ad annum 248, num. 2. Porphyrius in Vita Plotini. Valesius in notis ad Euseb. ex Chron. Alexandrin., et S. Chrysostomi auctorit. Pagii crit. in Annal. Baronii ad annum 249, num. 6, et Fleury hist. Eccles. lib. vi, num. 46.

XXIII. SANCTUS CORNELIUS.

ANNO CHRISTI 354, DECII IMP. 2.

22 *Cornelius, natione Romanus, ex patre Castino, sedit annos tres, menses duos, dies decem* ^a *Martyrio coronatur.* ^b Sub cujus episcopatu Novatus Novatianum extra Ecclesiam ordinavit, et in Africa Nicostratum. Hoc facto confessores qui se separaverunt a Cornelio cum Maximo presbytero, qui cum Moyse fuit, ad Ecclesiam sunt
5 reversi et facti sunt confessores fideles. ^c Post hoc Cornelius episcopus Centumcellis ^d pulsus est, et ibi scriptam epistolam de sua confirmatione, missam a Cypriano, quam Cyprianus in carcere scripsit, et de Celerino lectore suscepit ^e. *Hic temporibus suis rogatus a quadam matrona Lucina, corpora apostolorum Petri et Pauli, de Catacumbis levavit noctu. Primum quidem corpus beati Pauli beata Lucina*
10 *posuit in prædio suo via Ostiensi ad latus, ubi decollatus est. Beatus vero Cornelius episcopus accepit corpus beati Petri apostoli, et posuit juxta locum ubi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum in templo Apollinis in Montem Aureum in Vaticano Palatii Neroniani* vi Kalend. Julii. ^f *Post hoc eodem tempore audiens Decius quod epistolam accepisset a beato Cypriano Carthaginensi episcopo,*
15 *misit Centumcellis* ^g, et adduxit beatum Cornelium, quem tamen jussit sibi præsentari cum præfecto Urbis in interludo ^h noctu ante templum Palladis. Cui ita dixit: Sic definisti, ut nec deos, nec præcepta principum, nec nostras minas timeas, ut contra Republicanam litteras accipias et dirigas? Cornelius episcopus respondit dicens: Ego de corona ⁱ Domini litteras accepi, non contra Republicanam, sed magis
20 *speciale* ^j *consilium ad animas redimendas. Tunc Decius, iracundia plenus, jussit os beati Cornelii cum plumbatis cædi, et præcepit duci eum ante templum Martis ut adoraret; quod si non fecisset,* ^k *dicens: Capite truncetur.* ^l Post hoc, id est iii Nonas Martii, jam ante passionem suam omnia bona Ecclesiæ tradidit Stephano archidiacono suo. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembris:
25 *presbyteros quatuor, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero septem. Qui etiam decollatus est in loco supradicto, et martyr effectus est. Cujus corpus noctu collegit beata Lucina cum clericis, et sepelivit in crypta, juxta cæmeterium Calixti, via Appia, in prædio suo,* viii Kalend. Septembris ^m. Et ces-
30 *savit episcopatus dies triginta quinque.*

CATALOGUS LIBERIO.

Cornelius annos duos, menses tres, dies decem, a consulibus Decio IV et Decio II usque

VARIE LECTIONES.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, mln. biennio temp. Decii, Galli, et Volusiani a coss. Decii III et Græti II ad Gallum et Volusian. II.
^b Vide Bar. ann. 254. ^c Vide Bar. ann. 256. ^d Centumcellas. ^e C, dedit Celerino lectori. ^f Baron. loc. cit. probat sub Volusiano imp. hæc accidisse. ^g C, Centumcellas. ^h CB, Tellude. ⁱ B, corona, id est a fidelibus. ^j C, per spirituale. ^k C, fecerit. ^l Vide Bar. an. 255 in An. ^m 48 C.

Gallo et Volusiano. Sub episcopatu ejus Novatus extra Ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma, et Nicostratum in Africa. Hoc facto, confessores qui se separaverunt a Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Moyse fuit, ad Ecclesiam sunt reversi. Post hoc Centumcellis expulsus, ibi cum gloria dormitionem accepit.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrotium ex codice Freheri.

*Num. 22, lin. 3, Africanus Nicostratum. lin. 7 et 8, B, scripsit, et dedit Celerino lectori, lin. 40 et 41, B, Ostiensi juxta locum. lin. 43, AB, monte aureo. lin. 44, 45, 46, B, tempore ambulavit Centumcellas, eodem tempore audivit Decius. A, audivit Decius. A, ibidem, B, qui misit Centumcellas, et exhibuit beatum. lin. 47, A, interlude. B, in tellude, noctu ante templum allatus, quem ita aggreditur, dicens, Sic definisti. lin. 48, A, nec præcepta et minas principum consideres. B, nec præcepta majorum, nec nostras minas timeas. lin. 20, B, de corona Domini mei. lin. ead. A, sed spiritale consilium accepi. B, sed magis propter animas redimendas. lin. 22 et 23, B, ad templum Martis. lin. 23, B, quod si non faceret capite truncari: hoc factum est, qui cum adorare non vellet, decollatus est in loco supradicto, cujus corpus noctu. *ibid.*, A, post hoc idem Cornelius passus est III Non. Martii, itaque jam ante. lin. 29, A, in arenario via Appia. B. XVIII Kalendas Octobris, et cessavit episcopatus dies 66.*

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 1, sed ann. 2, m. 2, d. 3. (in cod. Maz. non apponitur numerus dierum), sub hujus episcopatu. lin. 4, qui sepeverant. Maz., se separaverant. lin. 6, expulsus est. lin. 7, scripsit de Celetino lectore. Hic temp. Maz., sc. de Celeimo. lin. 11, ad littus, sicut videtur in scr. cod. quidam correxit. Maz., ad latus. lin. ead. B. vero Petri corpus accepit B. Corn. ep. et posuit juxta locum. lin. 43, in monte aureo in Vatic. lin. 44, Julii; eodem tempore audivit Decius q. e. accepisset Cornelius a B. Cypr. lin. 45, Cornelium, et jussit eum sibi pr. lin. 47, urbis intelure (M, in tellure), cui ita dixit: Sic def. ut nec deos consideres (et in ora, al. confitearis; M, ut nec D. confitearis; et in ora, al. consideres). lin. 48, vel minas timeas, et contra R. lin. 20, nec esse contra Remp. lin. 22, ad templum. lin. 23, quod si non fecisset, capite truncaretur. Post hoc jubente Decio passus est III Non. Martii, ante passionem suam. lin. 29, Calixti in arenario via Appia, Maz., juxta cim. in arenario.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 1, annos 2. lin. 4, conf. qui separati erant a

A *Corn. lin. 6, et ibi suscepit epistolam de sui confirmatione martyrii missam. lin. 8, dedit clerico lectori. lin. 40, Primum q. B. Pauli B. L. et posuit. lin. 44, B. Petri accepit corpus B. Corn. ep. et p. lin. 43, in monte aureo. lin. 44, III Kal. J. ib. audivit D. eo quod. lin. 45, missam Cent. lin. 47, in Tellude n. lin. 48, ut nec deos consideres, n. p. p. nec minas, ut c. R. lin. 40, Corn. ep. dixit. Ego de c. D. l. a. n. c. R. Sed spiritale consilium. Tunc jussit os ejus cum pl. lin. 23, quod si non faceret, dicens, capite truncari. Hoc autem factum est; qui etiam decollatus est in l. S. et m. effectus, cujus c. nocte coll. c. B. L. c. cl. et sepelivit juxta cimiterium C. v. Ap. in pr. suo. Itaque jam ante passionem suam omnem Ecclesiam tradidit Stephano arch. suo. Hic f. ord. usque ad vocem septem. Sequitur XVIII Kal. Sept., et cess. ep. d. 35.*

Apud Holstenium et Schelestratum.

B *Lin. 1, Flor. duo, annos duos, dies tres, et sic Reg. lin. 3-5, hoc facto reversi desumpta verba sunt exprimo Catalogo. lin. 6, Flor., Centumcellas. lin. 7, 8, Vat., et dedit Celerino Vectori. lin. 40, Flor. 2, beata Lucina accepit et posuit in prædio suo via Ostiensis, juxta locum ubi, etc. ita quoque Reg. et Vat. lin. 43, omnes codd., in Monte Aureo. lin. 44, Flor. et Reg. III Kal. Julii post hoc ambulavit noctu Centumcellas, eodem tempore, etc. Ita quoque addit Vat. lin. 47, Reg. et Flor., Palatii quem ita aggreditur dicens, sic definisti, ut nec deos consideres, nec, lin. 20, Vat, sed magis propter animas redimendas. lin. 23, Flor., diceret capite truncandum. Addit Cass.: Idem Cornelius passus est III Nonas Martii. Itaque ante, etc. lin. 29, Reg. et Flor. duo, XVIII Kal. Octobris, ita quoque Vat.*

Apud Peniam ex codice Cavensi.

C *Lin. 2, Nobatus Novatianum extra Ecclesiam ordinavit, et Africa Nicostratum. lin. 9, catacumbas levavit noctu; primum quidem corpus beati Pa. beata Lucina, et posuit in prædio suo via Ostiense ad latus ubi decollatus est. Beatus Cornelius episcopus accepit corpus beati Petri ap. lin. 47, cum præfecto Urbis in inter ludem noctu ante templum Paladis; cui ita dixit.*

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Quæ in Actis Cornelii traduntur de corpore B. Petri, quod ab eo positum fuit juxta locum ubi crucifixus est in monte Aureo in Vaticano III Kal. Julii, indicant. etiam translationis diem ab Ecclesia Romana celebrari. Quomodo autem factum sit, quod corpus D. Petri ab Anacleto adhuc presbytero in Vaticano reconditum, rursus a Cornelio huc translatum sit, duabus de causis contingere potuit: vel quia verum est, quod Gregorius Magnus tradit lib. IV reg. epist. 30 ad Constantinam Augustam, quod Orientales ea auferentes, dum Romani illos insequerentur, ea ad secundum Urbis milliariam in catacumbis collocarint, indeque a Cornelio translata sint: vel quia fideles in cryptis Vaticanis detecti, sub Calisto papa cum corporibus Petri et Pauli ad catacumbas confugerant; ubi et Romani pontifices a Fabiano sepeliri cœperunt. Unde rogatu Lucinæ Cornelius ea in Vaticanum transtulit, ut pluribus probat Onuphrius in historia manuscripta.

ALTASERRA.

Linea 9. — *Corpora apostolorum Petri et Pauli de Catacumbis levavit noctu.* Legendum *Catacumbis*. Hic est locus secundo ab Urbe milliario, ubi in cryptis condebantur corpora martyrum. De quo et Anastasius in Damaso: « Hic fecit basilicas duas, unam juxta Theatrum sancto Laurentio, et aliam via Ardeatina, ubi requiescit in Catacumbis. » In Adriano: « Verum etiam et ecclesiam apostolorum, foris portam Appiam milliario tertio in loco qui appellatur Catacumbas, ubi corpus beati Sebastiani martyris cum aliis quiescit. » Et Gregorius lib. III, epist. 5: « Ad secundum Urbis milliariam in loco qui dicitur Catacumbas. » Ubi dixi.

Linea 17. — *In Tellude noctu ante templum Paladis.* Cornelius pontifex Centumcellis ubi exulabat, per præfectum Urbi Decio præsentatus noctu in Tellude ante templum martyris. Male vulgo in interludo.

Linea 20. — *Ego de corona Domini litteris accepit*

Cornelius interrogatus a Decio de litteris acceptis contra rempublicam, respondit se litteras accepisse a corona Domini. Corona Domini est ordo clericorum. Auctor Constitution. apostolic. lib. II, cap. 28, de Presbyteris : *Ὡς σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῆς ἐκκλησίας Στεφανος, εἰσὶ γὰρ συνέδριον, καὶ βουλή τῆς ἐκκλησίας.* Imitatus Paulum (Philipp. IV) : « Fratres mei charissimi, gaudium meum, et corona mea, sic state in Domino. »

Linea 21. — *Tunc Decius, iracundia plenus, iussit os beati Cornelii cum plumbatis cædi.* Plumbatæ genus flagelli plumbeis glandibus in capite instructi, quo cædebantur martyres de quo Martyrolog. Rom. 6 Jun. et ibi Baron.

Linea 28. — *Cujus corpus noctu collegit beata Lucina cum clericis, et sepelivit in crypta.* Tempore persecutionis corpora martyrum noctu condebantur in cryptis. Hieronym. in Ezechiel. lib. XII, cap. 40 : « Dum essem Romæ puer, et liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris ejusdemætatis et propositi diebus Dominicis sepulcra apostolorum et martyrum circuire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulcorum. » B. Laurentium sepultum in crypta cum aliis multis martyribus refert Anastas. in Xisto II. Ferreolus et Ferrucius sepulti in crypta apud Vesonionem. Gregor. Tur. de Mirac. marty. cap. 74 : « Hic in abdito cryptæ, duo, ut passio declarat, martyres Ferreolus atque Ferrucio suat sepulti. »

Græci quoque condebant corpora in hypogæis, id est locis subterraneis. Petron. in Satyric : « Hæc ergo cum virum extulisset, non contenta vulgari more, funus passis prosequi crinibus, aut nudatum pectus in conspectu frequentiæ plangere, in conditorium etiam prosecuta est defunctum, positumque in hypogæo Græco more corpus custodire, ac flere totis noctibus diebusque cœpit. » Christiani quoque fugientes martyrium latebant in cryptis Anastas. in Caio : « Hic fugiens persecutionem Diocletiani in cryptis habitando, marty. io coronatur. »

BENCINI

Linea 6. — *Epistolam de sua confirmatione misam a Cypriano . . . suscepit.* Novatianum schisma calumniis in Cornelium confictis electionem pontificis proscindere, conabatur; ab eoque ad Ecclesiam Africanam schismatici epistolam, et legatos direxerant. Cyprianus eos non excepit, sed nomine Ecclesiæ duos delegit, quos Romam misit. Isti etiam a duobus aliis Africanis episcopis, qui electioni interfuerant, et a clero Romano de legitima Cornelii electione instructi, cum electoribus illis episcopis Africam regredientes in concilio Africanorum rei veritatem exposuerunt, probantes Cornelium legitimum Fabiani successorem, Novatianumque schismatico furore Petri cathedram usurpare. Cyprianus episcoporum nomine epistolam dedit, quæ est in nova editione 45 apud Pamelii editionem 42, ibique Cornelium recognosci et ante fuisse recognitum, uti verum pontificem ab Africanis, asserit his verbis : « Quod servis Dei, et maxime sacerdotibus iustis et pacificis congruebat, frater charissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium, et Fortunatum, ut non tantum persuasione litterarum, sed præsentia sua, et consilio omnium vestrum eniterentur, quantum possent, et elaborarent, ut ad catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, ut Christianæ charitatis vinculum copularent. Sed quoniam diversæ partis obstinata, et inflexibilis pertinacia, non tantum radices, et matris sinum, atque amplexum recusavit; sed etiam gliscente in pejus crudescente discordia episcopum sibi constituit, et contra sacramentum semel traditum divinæ dispositionis, et catholicæ unitatis adalterum, et contrarium caput extra Ecclesiam fecit, acceptis litteris tam suis, quam collegarum nostro-

rum, item adventantibus bonis viris, et nobis charissimis collegis nostris Pompio, et Stephano, a quibus hæc omnia cum tristitia communi asserta sunt firmiter, et probata, secundum quod divinæ traditionis, et ecclesiasticæ institutionis sanctitas pariter et veritas exigebat, litteras nostras ad te direximus. Sed et per provinciam nostram hæc eadem collegis singulis in notitiam proferentes, ab his quoque fratres nostros cum litteris dirigendos esse mandavimus. Quoniam mens nostra, et propositum jam tunc fratribus, et plebi istic universæ manifestum fuisset, qundo litteris nuper ab utraque parte susceptis tuas litteras legimus, et episcopatus tui ordinationem singulorum auribus intimavimus, » et reliqua. Ex quo facto deducuntur peritiles ecclesiasticæ observationes. Primo eruitur quod Cornelius electus episcopus illico fuerit consecratus, antequam Novatianus pseudoepiscopatum assumeret; et quod licet schismatici direxerint contra Cornelium epistolæ calumniatorias, Cyprianus, et episcopi Africæ *ex tunc* legitimam Cornelii electionem agnoverant. Secundo, concilium Romanum fuisse adunatum, ut schisma dilueretur, et ad illud celebrandum nomine Ecclesiæ Africanæ electos legatos Caldonium et Fortunatum, qui adfuere concilio. Delectus iste recensetur in sequentibus conciliis: totidem ex Africa leguntur missi in concilio Aquileiensi, et in altera Romana sub Hilario, ex quo actio conciliaris censenda. Retractatio ipsa ostendit cœtum conciliarem illis verbis expressum : *Sed quoniam diversæ partis obstinata et inflexibilis pertinacia, etc.*, quibus repræsentatur certamen, et retractatus habitus. Tertio, Novatianum post acta concilii consecratum episcopum, ut deducitur ex illis verbis : *Sed etiam gliscente in pejus crudescente discordia episcopum sibi constituit*, schismaticorum nempe factio. Ex quo et ex verbis Cypriani sequentibus colligitur persuasio Ecclesiæ abhorrens a bicipiti capite, ut in Petro observatum est. Quarto, concilii Romani exitus fuit, ut omnes confirmati in priori veritate de legitima Cornelii electione, palam anathema dixerint schismaticis. et roborati agnoverint pontificem, et de hac confirmatione subsecuta ad consilium loquitur liber Pontificalis. Confirmationem porro hanc eo esse directam, ut ex actu conciliari, et utriusque partis momentis librata ratione omnis tolleretur dubitatio, graphice describit idem Cyprianus subinferens causam factæ discussionis. « Quod autem scripta collegarum nostrorum, qui illic ordinationi tuæ affuerunt, desideravimus, non veteres mores oblit, novum aliquid quærebamus; nam *Laus erat, ut tu te episcopum factum nuntiares*, nisi esset ex adverso discrepans factio, quæ criminosis et factiosis commentis suis collegarum pariter, et fratrum plurimorum turbaret mentes. et corda confunderet. Cui rei sopiendæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma et solida auctoritas patere: qui moribus, ac vitæ, et disciplinæ tuæ condigna litterarum suarum testimonia prædicantes, æmulis quoque et rerum vel novitate, vel pravitate gaudentibus omnem ambigendi et discrepandi scrupulum sustulerunt, et secundum consilium nostrum salubri ratione librata in hoc fluctu æstantium fratrum mentes, sincere ac firmiter tuum sacerdotium probaverunt. » Dum itaque liber Pontificalis subdit Cornelium epistolam a Cypriano *suscepisse de sua confirmatione*, id expendendum juxta eundem Cyprianum, qui hanc a libro Pontificali laudatam epistolam *de confirmatione* Cornelio direxit, et factæ discussionis conciliaris rationes aperuit, nempe ad discrepantem factionem retractu conciliari retundendam, et ut ex communi placito episcoporum *omnis ambigendi et discrepandi scrupulus tolleretur*. Verba vero illa : *Laus erit, ut tu te episcopum factum nuntiares*, juxta veteres mores, probant vetustam a pontificibus usurpatam consuetudinem, denunciandi susceptum pontificatum, et quod hæc esset ~~verba~~

apostolica prerogativa, et denuntiationi sequerentur apostolorum assueta obsequia.

Linea 7. — *Quam Cyprianus in carcere scripsit.* Imo nec in secessu, cum post reditum a secessu epistolam dederit. Nec enim in secessu potuisset collegarum plurimos congregare, ad audiendos legatos Africanos et socios episcopos, qui et adfuerant Romae electioni Cornelii et concilio Romano. De quo plane addi possent ex epistolis aliis post 45 exstantibus successive in nova Cypriani operum editione de argumento eodem.

Linea 7, 8. — *Et de Celerino lectore suscepit.* Celerinus erat presbyter martyrum, qui prius et lector, forsitan destinatus ad martyrum acta excipienda fuerat, quique in his negotiis gerendis graves pertulit injurias a persecutoribus, et gloriosa confessione apud omnes illustris erat, uti Cornelius in epistola ad Fabium, apud Euseb. l. vi, c. 43, p. 242: *Celerinus vir, qui cuncta tormentorum genera per Dei misericordiam fortissime sustinuit, et qui fidei suae constantia infirmitatem corporis sui roborans, adversarium penitus debellavit.* Hic, inquam, a Novatianis circumventus schismaticis adhaesit, ejusque exemplo confessores plures titubantur in Cornelii recognitione. Tandem schismaticorum, imprimis Novatiani, fraudibus detectis, Cornelium legitimum pontificem habuit, ac in Africa veritatis professae propugnator strenuus stetit. Hunc cum altero Sidonio dicto, ita laudat ibi pontifex: « Hi omnes cum illum tandem cognovissent, et fraudem ejus ac versutiam, perjuriam quoque atque mendaciam, et abhorrentem ab omni societate feritatem, et lupinam quamdam amicitiam deprehendissent, ad sanctam Ecclesiam reversi sunt: cunctasque illius praestigias, ac nequitiam, quam jam pridem intra se occultans sese interim submittebat, praesentibus aliquot episcopis, ac presbyteris, et laicis compluribus evulgarunt: ingemiscientes, ac dolentes, quod a fraudulenta illa, malignaque bestia inducti aliquanto temporis spatio ab Ecclesia recessissent. » Celerini itaque e schismate regressus, et zelus pro Cornelii causa tuenda susceptus commendatur a libro Pontificali asserente, quod de his omnibus testatissimam Cornelio dederit epistolam Cyprianum, in qua haec Celerini gesta recolat, et laudat. Ad quod referenda est altera Cypriani epistola data clero Carthaginensi, in qua Celerinum evehendum edicit ad gradum presbyteratus Ecclesiae Carthaginensis, et conversionem non ob stare denotat. epist. 32: « Nunc ad vos, fratres dilectissimi, cum tanta Domini dignatione venientem, testimonio, et miraculo ejus ipsius, qui se persecutus fuerat, illustrem, quid aliud quam super pulpitem, id est super tribunal Ecclesiae, oportebit imponi, ut loci altioris celsitate sublimis, et plebi universae pro honoris sui claritate conspicuus legat praecipua, et Evangelium Domini, quae fortiter ac fideliter sequitur? »

Linea 14. — *Audiens Decius.* Sub Gallo, et Volusiano Centumcellis in exilio martyr obiit Cornelius. Unde quae hic refert liber Pontificalis de martyrio subsecuto Decii tempore ita explicanda videntur, nempe a Decio primo exilio Cornelium multatum, S. vero pontificem postea ultimum diem clausisse Gallo et Volasiano imperatoribus. Deciana enim persecutio incipit ab edictis in clericis, episcopos praecipue, ut colligi potest his S. Cypriani verbis epist. 55, in qua suorum actorum apologiam texit, et ad rem sic de ipso: « Collegis omnibus junctus, plebi suae in episcopatu quadriennio jam probatus, in quiete sentiens disciplinam, in tempestate perscriptus, applicito, et adjuncto episcopatus sui nomine, toties ad Leonem petitus. » Decianam persecutionem de clero primiores exagitasse docet idem Cyprianus epist. 82, cum successo rescribit, Valerianum, senatu referente, respondisse se renovare Deciana edicta, et summam eorundem. Ita sanctus *Antistes* narrat: « Rescripsisse Valerianum ad Se-

natum: ut episcopi, et presbyteri, et diacones incontinenti animadverterentur. » Id est ut illico acciperentur constituti in illis ordinibus, juxta edicta Decio vulgata, punirentur poena capitali. Et de subsecuta persecutionis tempestate in clericos sic ante Cyprianus successo eidem: « Ut non vobis incontinenti scriberem, illa res fecit, quod universi clerici sub icto agonis constituti parati omnes, pro animi sui devotione, ad divinam et caelestem gloriam. » Hinc saevissima evasit, dum eisdem etiam in caemeteriis sacra agendi oblata ademptus locus. Sic enim docent acta exilii S. Dionysii Alex., ubi legitimus Emilianum praefectum dixisse: « Video vos ingratos esse ac stupidos, qui clementiam Augustorum minime sentiat: quamobrem non manebitis in hac urbe, sed mittimini in partes Libyae, ad locum qui dicitur Cephro. Hunc enim locum jussu Augustorum nostrorum elegi. Nullatenus autem licebit vobis, nec quibuscunque aliis conventus agere, aut ea quae vocantur caemeteria adire. Quod si quis ad eum quem jussi locum minime profectus deprehendatur, aut in conventu aliquo fuerit inventus; is sibi ipse periculo arcesset. Non enim deerit congrua animadversio. » In Ecclesias pariter a Decio ad Valerianum usque exarsit persecutio (hi enim tantum numerantur, etsi alii imperatores inter ipsos medii imperaverint). Quomodo loquitur Hieronymus, in Vita S. Pauli: « Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romae, et Cyprianus felici cruore damnati sunt, multa apud Aegyptum, et Thebaidem Ecclesias tempestas saeva populata est. » Et in veteri Martyrologio vii Kal. Septembris legitur eo sensu, apud Holst. in notis ad Martyr.: « Quos Deciana persecutione jussit Valentinus inloacari, » et apud Optatum, lib. iii, pag. 76: « Quod bellum persecutio dicitur, quae operata est sub duabus bestiis ex illis quatuor, quas Daniel de mari accedentes aspexit. Prima fuit Leo. Haec erat persecutio sub Decio, et Valeriano, » etc. S. itaque Cornelius sub Decio exilio multatur. sub Gallo et Volusiano martyr coronatur. Propterea S. Cyprianus apud Pacianum de S. Cornelio scribit, *quod saepe confessus, saepe passus.* Exilio additam poenam capitalem, qua martyrium subiit, certo supponit laudatus Hieronymus quem *felici cruore damnatum* asserit, adeoque praefenda est lectio nostra quorundam opinioni, statuentium in exilio damnatum Cornelium.

Linea 20. — *De corona Domini, id est de episcoporum epistolis, vel in synodo congregatis vel per orbem diversis, dum cuncti legitimum pontificem per epistolas subscriptas Cornelium recognoverunt, loquitur hic liber Pontificalis.* Episcopus coronatur a Gregorio Nazianzeno in epistola ad Nissenum nua. 2 oper. pag. 87, ubi de Basilii M. morte: « Solitudinem enim istam Ecclesiae videre, quae tali jam spoliata gloria, talique privata est corona. » Coetum praecipue episcoporum in synodis congregatum coronam indigare probat Orosius in ea synodo; ubi sui causam proposuit tom. I Conc., p. 2007: « Exposuit coronam vestram breviter ut potuit. » Et in plena Ephesina synodo act. 3. Philippus apostolicae sedis legatus sic: « Ex actorum lectione cognovimus quae in Nestorium constituta sunt in sancto vestro concilio. . . . nunc petimus a corona vestra ut quae in vestra synodo lecta sunt, rursus nobis etiam eadem legantur. » Et in cod. Theodosiano I. unica de epist.: « Cum igitur sedis apostolicae primatum S. Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronae, et Romanae dignitas civitatis. » Hinc quandoque Romano pontifici tribuitur, ut in synodo Romana sub Hilaro ab episcopis (in cod. Cass. Lupi pag. 474): « Ergo provinciali litterario sermone debita coronae vestrae obsequia deferentes, his quaesumus, ut dignatione, qua caeteros, etiam humilitatem nostram in orationibus vestris in mente habere dignemini, beatissime, et apostolica reverentia in Christo a nobis colende Pater. » Quandoque aliis episcopis, ut apud Hiere-

ist. 84) : « ut meo nomine salutes precor
nam, » et apud S. Augustinum (epist. 147) :
nam nostram vos adjurant vestri. » Oc-
m in antiquis episcoporum formulis apud
l. 1, form. 26. « Præsentem indiculum
n beatitudinis vestræ direximus. » Syn-
congregatas plurimas pro Cornelii le-
ctione agnoscenda, ac ob Novatianorum
s impetus, et epistolas ab universis epis-
as, eorum manibus subscriptas docet
qui testatur de eo argumento vidisse
tomum eas epistolas continentem. Cu-
iam commendare non pigeat, ut antiqua
ylicorum consuetudo magis illustretur.

« Exstant adhuc epistolæ Cornelii Roma-
copi ad Fabium Antiochensis Ecclesiæ præ-
sæ, in quibus et Romanæ synodi gesta, et
er Italiam et Africam, aliasque locorum
sententiæ declarantur. Alia præterea La-
ne conscripta exstant Cypriani, et aliorum
qui cum ipso in Africa congregati sunt....
ta erat alia de his quæ in synodo decreta
rsus alia de facinoribus Novati. » Et mox
tis : « Sub finem autem epistolæ, numerum
iscoporum qui, in urbem Romam conve-
ntiam Novati condemnaverunt, nomina
rum, et quam quisque regebat Ecclesiam
Eorum item, qui Romæ quidem minime
superiorum tamen sententiam litteris suis
unt, vocabula simul, et civitates, unde
eras dederant, accurate commemorat. »
nus encyclicus epistolarum totius orbis
s conscriptarum et subscriptarum, reser-
ticas synodicas et particulares epistolas,
uisque episcopus nomen, et civitatis, ubi
n obtinebat, ac vota recensuit Hæc porro
olarum totius orbis, et quid contineret,
mque retractatum a corona episcopali in-
ontenta ex epistola Africanorum apparet,
iam, argumentum et subscriptum nub-
hice pingit Cyprianus in altera ad Corne-
pistola 45. Cum enim labores exantlatos
d Novatianorum artes eludendas, redu-
jus schisma infecerat, quibus omnibus
ut Ecclesiæ radicem et matricem agnosce-
rent ; sic ad propositum explicandum,
ræter synodicam Carthaginensem, alii
ani episcopi litteras dederint : « Sed quo-
fusa est nostra provincia, habet enim
et Mauritanias duas coherentes ; ne in
na factum absentium animos incerta opi-
nderet, placuit ut per episcopos retenta
et ad comprobendam ordinationem tuam,
itate majori, tu ledemum scrupulo omni de
pectoribus excusso, per omnes omnino
litteræ fierent (sicut fiunt), ut te universi
stri, et communicationem tuam, id est cal-
lesiæ unitatem pariter et charitatem pro-
lter et tenerent. Quod divinitus evenisse,
m nostrum providenter profecisse gaudi-
im nunc episcopatus tui et veritas pari-
tas apertissima luce, et manifestissima,
comprobatione fundata est : ut ex rescri-
rum nostrorum, qui ad nos litteras inde
rdinationis tuæ origo necessaria, et ratio
riosa quoque innocentia ab omnibus no-
Hæc est corona illa episcopalis, hic codex
us, unde roborata permansit Cornelii or-
probata legitima electio, ac exsufflatum
schisma.

« a rempublicam, Apud Decium imperato-
vianorum diffamatus fuerat Cornelius,
per priorem synodum Romanam, in qua
r fuerant episcopi cum duobus Africanis
per synodum Carthaginensem, ac reliquis
iscoporum orbis contra imperium machi-
edidit Decius, eo quod plures expertus

esset hostes de imperio contententes et in castris
Christiani milites adessent, a nutu episcopi pen-
dentes. Exinde exarsit in Cornelium, quem ex
episcoporum litteris ante schismaticorum delatis
agnoscere poterat supremum inter episcopos reco-
gnosci. Hæc ita evenisse suadent verba Cypriani
scribentis de Cornelio, epist. 52 : « Sedisse in tre-
pidum Romæ in Cathedra eo tempore, cum tyrannus
(eo nomine Decium vocat ob peremptos imperatores)
infestus sacerdotibus Dei (episcopis nempe, et clero
majoris ordinis, adversus quos edicta vulgavit, ut
supra dictum est) fanda atque infanda comminare-
tur, cum multo patientius, et tolerabilius audiret
levari adversus se æmulum principem (de imperii
invasoribus sub Decio agit Victor), quam constitui
Romæ Dei sacerdotem. » Verba porro illa *fanda
atque infanda dominaretur* satis ostendunt Decium
revera in S. Cornelium hæc aut similia dixisse, quæ
referuntur inter Cornelii gesta. Suspica tyrannus
veriora credit, quæ Novatiani efficiebant in S. Cor-
nelium, dum et synodi, cœtus, et litteræ undique
deferuntur, quæ traduxit veluti molitiones in impe-
rium. Quomodo vero Decius, qui universum clerum
majorem perdendum decreverat, Novatiano et asse-
clis de eodem clero pepercerit, prodit Cornelius in
sua ad Fabium, ubi facinora Novatiani recensens
edicit, eum vocatum, ut catechumenis in exitu suc-
curreret, repudiatoque presbyteratu dixisse se alteri
philosophiæ incumbere, ac propterea renuisse mini-
sterio catechumenorum adesse, subditque : « Quin-
potius ira et indignatione percitus, abiit et disces-
sit. Neque enim presbyterum se amplius velle esse
respondit, sed alterius philosophiæ desiderio tene-
ri. » Pacianus notat Novatianum, cum Cornelius
patiebatur et a Decio, et deinde a Gallo, et Volu-
siano afflictabatur, in securitate vixisse, et ab edi-
ctis in clerum publicatis omnino fuisse immunem.
Diluens enim Novatianorum nugas, et inter has,
quod ante Cornelium Novatianus veri confessoris
titulum habuerit, hæc scribit : « Nam quod ante
passum Novatianum putas, et Cyprianum dixisse
subjungis : præcessit me adversarius meus : vide
quam manifeste respondeam. Novatianus martyrium
nunquam tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani
auditum illud, aut lectum est. Habes ejus epistolas,
quibus Cornelium Urbis episcopum, cui tunc Nova-
titanus inviderat, inimicis principibus resistentem
sæpe confessum, sæpe vexatum refert, plurimis
confessoribus, pluribus quoque martyribus ducem
factum, et cum plurimis gloriosissime coronatum,
vivente adhuc Novatiano. etiamque securo ; nam
ideo ab Ecclesia recesserat, ne illi labor confessio-
nis urgeret. » Potuit itaque Novatianus, qui apud
fideles, tot in S. Cornelium calumnias finxerat, eum
apud Decium deferre, uti patriæ et majestatis pro-
ditorem, et causa existere exsillii, passionum, ac
tandem gloriosi martyrii ejusdem ; ac propterea
Cyprianum bene scripsisse : « S. Cornelium sæpe
confessum, sæpe vexatum, et cum plurimis glorio-
sissime coronatum. »

BINII ET LABBEI.

Linea 6. — *Centumcellis pulsus est.* Hic locus
egregie describitur a Plinio secundo lib. vi, epist.
31. Ad Cornelium ibi degentem et de prostrata per-
fidia triumphantem Cyprianus scripsit epistolam
edit. Pamel. 57, quæ sic incipit : *Cognovimus, fra-
ter charissime, fidei ac virtutis vestræ, etc.*

Linea 17. — *In interludo corrige in Tellude.* Id
est in templo, in quo sæpe senatus cogi consuevit,
ut ex Cicerone, Dione, et Livio apparet. Vide Ba-
ron. ann. 255. num. 6.

Linea 20. — *De corona Domini.* Fidelem Christi
plebem, eamque populi multitudinem, quæ episco-
pum vallare consueverat, intelligit. nisi fortasse vo-
luerit significare coronam martyrii. Cujus argumen-

ti est Cypriani epistola 56 edit. Pamel. ad Cornel. A novissime scripta. Baron., anno 255, num. 69.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Beati Cornelii pontificatus quamvis præ cæteris illustretur tum epistolis ipsius, tum ejus æqualis Cypriani, et ideo videri possit illius epocha præ aliis definita; attamen implicatur difficultatibus tam variis apud historicos et chronologos nostri temporis, ut inter eos neque de anno, neque de annorum summa conveniat: aliis anno unico id concludentibus cum mensibus 3, ac diebus 40; aliis extendentibus ad biennium, aut triennium solidum. Quidam statuunt illius sedis initium anno vulgaris æræ Christi 251, Decio III et filio Q. Herennio coss. Alii constituunt in præcedenti consulatu Decii Aug. II et Grati anno Christi 250, quibus et nos accedimus. Nonnulli serius protrahunt Decii principatum, et cum eo cathedram Cornelii: ita ut biennio, vel triennio postponent in æra Christi communi tum consules tum imperatores memoratos (ut Pagius observat, aliique possim chronologi) contra evidentem demonstrationem temporum.

Nostram Chronologiam de sede Cornelii firmant cum picturis basilicæ S. Pauli alia documenta suo loco indicata in serie pontificum Romanorum inter Prolegomena, et ea quæ hic afferemus; si prius unica observatio permittatur, hic nitidius exhibenda, quam supra explicari posset in angusto spatio columnæ in Prolegomenis illi attributæ. In ea columna distincti de more litteras hodie superstites epochæ S. Cornelii per characteres capitales, sive majusculos; absumptos autem vetustate significavi per characteres non capitales, sive minusculos. Legitur itaque:

✕ corne
LIUS
SED
AN
NI 4 .m. III
D X

Excidit sigla M index mensium triadis III, quæ nitida subsequitur post lacunam, cum diebus decem; nihil deformatis litteris D X illos significantibus. Annorum vero duorum quos Cornelio tribuunt S. Hieronymus, Catalogus Liberianus, aliaque documenta indicata cum picturis loco supra memorato, sola unitas prima conspicua permansit. Alteram enim unitatem cum sigla mensium ætas absumpsit. Supplendam itaque judicavi lacunam additis minusculis characteribus ANN. I I. m III, ut integra legeretur epocha *Sedit annis duobus. mensibus tribus, diebus decem*; cum pictoris mos fuerit ita disponere litteras etiam in cæteris epochis, ubi fuit exprimendum biennium. BVSEBIVS SED ANN II. M. I D. XXV. (folio CH.) ✕ MARCVS SED ANN II. M. VIII. DXXI. (folio CIV.) His ita præmonitis de auctoritate ac statu documentorum, quibus innititur nostra Chronologia, assignans cum B. Hieronymo, et cum vetustiori catalogo integrum biennium sedi S. Cornelii (qui etiam legitur duas ordinationes habuisse mense Decembri), et præterea menses tres, in eodem catalogo, et in picturis distincte numeratos, diesque decem, appositos universorum testimonio; accedo jam ad hujus Chronologiæ probationes, et ad dissolvendas difficultates, quibus omnes conqueruntur implexam esse epocham beati Cornelii.

Initium demonstrationis ducere oportet ab imperio Decii suis temporibus assignando; cum quo certum nexum habent consulum series, gesta, et martyrium Cornelii, ejusque characteres, ipsius Cornelii et Cypriani litteris comprobati.

Triginta mensibus imperasse Decium perspicue docemur a Victore in Epitome: *imperavit menses triginta*: cui suffragatur alius Victor de Cæsaribus, *scribens, exacto regni biennio Decium utrumque, pa-*

trem et filium, decessisse. Eutropius quoque testatur, *postquam biennio imperaverant*, ambos interfectos. Hoc spatio mensium triginta, quibus rei Romanæ præfuit Decius, qui ante imperium consul jam fuerat (ut creditur suffectus sub Philippo ex indicio Vitæ S. Genulphi apud Pagium ad annum 250 numero 44), alios duos consulatus, et quidem ordinarios gessit: unum, qui erat ipsi secundus, cum collega Maximo Grato; alium vero, quem tertium numerabat, cum Decio filio natu majore, quem nummi et inscriptiones appellant Q. Herennium Etruscum Messium Decium. (Vide Spon. *Miscell. pag. 273.*) Consulatum Decii secundum cum Grato Fasti referunt ad annum æræ Christi communis 250, consentientibus merito omnibus chronologis: apud quos etiam peræque ratum est tertium consulatum Decii patris, collega Decio filio pariari cum anno æræ Christianæ 251.

His in consulatibus ita pariandis cum æra Christi nemo hodie refragatur, cum proximi valde sint duobus consulatibus maxime certo nexu conjunctis cum definito anno æræ Christianæ, et reliquarum insigniorum, nempe cum illo celebri apud Censorinum de die Natali, Ulpio et Pontiano coss, qui clavus est universæ Chronologiæ, et pertinere ostenditur ad æræ Christi communis annum 238, tum ex eclipsi solis totali, quam paulo ante delationem tituli Cæsaris puero Gordiano Pio eodemque mense quo imperatores contra Maximinum ac clamabantur in Africa duo Gordiani pater et filius, scilicet anno proxime superiori 237, Romæ visam ita memorat Capitolinus in ejus Vita, *ut nox crederetur*, juxta astronomicas Tabulas ita spectandam die 12 Aprilis ejusdem anni 237, tum ex characteribus epocharum illustrium a Censorino productis cum memorato Ulpii et Pontiani consulatu, sub quo numerat annum Olympiadicum ex diebus æstivis 4044, a Roma condita ex Parilibus 994, Julianum 283, Augustorum 265, æræ Aug. Alexandrinæ 268, Nabonassari 986, Philippi ab excessu Alexandri Magni 562, et nos cum universis chronologis æræ Christianæ annum 238. His plane assentior.

Unum addo, chronologis hactenus inobservatum, nempe eundem Q. Herennium Decii filium, qui consul ordinarius processit Kal. Januarii anno 254, cum patre tertium consulatum eadem die assumente, eundem, inquam, Quantum Herennium Decii filium postremis mensibus anni proxime præcedentis 250, abdicante Grato, fuisse consulem suffectum et patris collegam: ita ut ex mense saltem Octobri (puto et maturius) signarentur Acta publica, *Decio Aug. II et Decio Cæsare coss.*, seu *duobus Deciis coss.* Ex Kalendis vero Januarii anni 254 scriberetur, *Imp. Cæs. Decio Aug. III, et Decio Cæsare II coss.*: quo anno pariter certum est utrumque Decium occubuisse imperii mense trigesimo. Secundus consulatus Decii filii cum tertio patris conjunctus non obscure indicatur in Actis Pionii martyris, signatis in editione Bollandiana *consule Tertium Messio Quinto Trajano, et Deltio Grato secundum*. Intelligitur enim scribendum *fuisse Decio Grato secundum*: cum alterum Grati consulatum nullus memoret; neque is Gratus, qui collega fuerat Decii patris in secundo consulatu appelletur *Deltius Gratus*; neque probabile videatur a Decio Augusto per duos priores imperii sui annos eundem collegam lectum fuisse, gentis extraneum, liberis prætermisissis. In Fastis Florentinis majoribus, a Relando editis, clare consignatur consulatus secundus Decii filii conjugatus cum tertio Decii patris, anno 254.

250 Δέκιος β', καὶ Γράτος
254 Δέκιος τὸ γ', καὶ Δέκιος Καίσαρ το β'.

Secundus iste consulatus Decii filii et Cæsaris supponit primum. Utique anno præcedenti, quo pater imperare cœpit, et quo ipse Cæsaris appellatione donatus est veteri inscriptione, apud Sponium id os-

tendente pag. 273. Eo anno ordinarium non gessit; quippe Decii Augusti iterum consulis collega fuit Gratus, ita signatus in Fastis, et in pluribus legibus Codici insertis a Relando collectis. Quare suffectum haberi oportet, postquam Gratus per menses aliquot ordinarium consulatum gessisset cum Decio Augusto. Hunc filii consulatum suffectum in Actis senatus signatum fuisse una cum secundo, quem pater Augustus ordinarium gerebat, demonstro ex senatus consulto apud Trebellium Pollionem in Valeriano, quod editum fuisse perscribitur duobus Deciiis consulibus ante diem vi Kalendas Novembris, Rupertus in observationibus ad Synopsim historicam Besoldi pag. 326, aliique scriptores illud senatus consultum pertrahunt ad consulatum ordinarium utriusque Decii, patris tertium et filii collegæ, eundemque faciunt amborum emortualem. « Sed quando (inquit Rupertus) uterque (Decius) cæsus? Novembri, ut puto, aut Decembri, A. U. 4003. Treb. Pollio in Valer. I. 473. duobus Deciiis coss. ante diem vi Kal. Novembris, cum ob imperatoris litteras in æde Castorum senatus haberetur, etc. Ergo Octobri extremo adhuc vivebat Decius » etc. Recte colligit Vitam Decii per integrum mensem Octobris adhuc superstitem. Sed male infert mortem Deciorum contigisse ante exitum illius anni quo S. C. tum condebatur. Demonstro.

Decii pater et filius in prælio circa Tanaim contra Scythas gesto occubuerunt: et quidem prodicione et artibus Galli, qui utriusque in imperio successit, quando in luto paludis defixi sunt, quo utrumque imprudenter progressum studiose acciverat insidiator. Si pugna, et defixio in palustri limo per gelida Scythiæ loca Deciiis contigit, ad eum certe annum pertinere minime potuit, quo senatus consultum Romæ edebatur vi Kalendas Novembris. Neque enim pugna cum barbaris, neque ea defixio præsumenda est, quæ gelu nondum astrictam paludem requirit, ut possit limo infixos retinere. Senatus consultum de censura Valeriano deferenda, de quo loquitur Pollio, editum Romæ duobus Deciiis coss. vi Kal. Novembris in Æde Castorum, subinde perlatum est in Scythiam ad Tanaim (teste Zosimo circa finem lib. 1) ubi agebat Decius cum copiis nondum ad hiberna revocatis, sed in aciem instructis: id affirmante etiam Constantino in oratione ad sanctorum cœtum apud Eusebium cap. 24: *in Scythiis campis cum omni exercitu prostratum*. Ut Roma perferretur ad Tanaim celeriter exemplum S. C. demus circa finem Novembris eo pervenisse cursorem. Quid inde? Erantne Decius tum temporis conficturus cum acie explicata in rigidissima Scythiæ regione? Erantne Barbari trifariam in aciem divisi ex composito cum Gallo, tum temporis acciti ad insidias Decio struendas? Quid vero præstitit Decius acceptis litteris senatus, deferentibus censuram Valeriano? Trebellius narrat. *Hoc S. C. tum ubi Decius accepit, omnes aulicos convocavit*. Agebat quippe in hibernis, et inter aulicos, ut ferebat annis tempestas hiemalis, non in campo, et in acie inter duces ad pugnam paratos. « Ipsum etiam Valerianum præcepit rogari, atque in conventu summorum virorum, Tanto S. C. felicite, inquit, Valerianum totius senatus sententia, » etc. Imperator in laudem Valeriani effusus Cæsareo elogio cumulat sententiam senatus, et Valeriani merita eloquenter extollit. Suntne ista indicia procedentis ad pugnam, an sedentis pacifice in aula? Sed quæro: undenam Decius Valerianum illico accipit ad Tanaim, contra explicatam Scytharum aciem jam congressurus? Valerianus profecto militiam sequebatur, teste Victore de Cæsariibus. Quanam vero in Provincia, non liquet. Zosimus tamen, cum a Deciorum successore Gallo ablegatum asserat (lib. 1, cap. 28) ad Gallicas atque Germanicas legione adducendas: videtur Innuere non longe ab illis agere consuevisse. Demus tamen fuisse ita proximum, ut Kalendis Decembris Decii lateri astiterit, ab eoque confir-

mata censura sit auctus. Superest ut Decius manum cum hoste conserat ad paludes circa Tanaim, nondum gelu constrictas, et imprudenter progressus limo infigatur, et cum exercitu pereat mense Decembri. Peto, Kalendas Januarii proxime sequentes post illum tertium consulatum Decii patris cum filio collega, cui decretum senatus tribuitur signatum duobus Deciiis coss., quis aperuerit? Utrique Trebunianus Gallus Augustus iterum consul, et Volusianus Cæsar. Ita Fastorum editores omnes, et inscriptiones, et lex 16 Cod. de negot. gest. data xi Kal. Mali. Ut vero Gallus Augustus et Volusianus Cæsar signare possent Kalendas Januarii suo consulatu, perferendus antea fuit Romam nuntius pugnæ, ac mortis Deciorum ad ripam Tanais. En alterum mensem expedito cursori concedendum antequam Romam perferat litteras nuntiantes in pugna, si placet, Decembri mense infeliciter cum Scythiis conserta absumptos Decios: neque cadavera eorum reperita, neque fuga eos præservatos, neque ullibi visos: quæ omnia spatium temporis complurium dierum post prælium poscebant, ut Romam perscribi possent tanquam explorata. Putamusne intra decembrem dimicatum fuisse, de cadaveribus principum frustra quesitum, deinde a legatis exercitus cursorem cum litteris ex ripa Tanais missum in Urbem ad senatum tam celeriter pervenisse, ut intra eundem mensem de novi principis electione in Urbe agi potuerit, Gallus eligi, et consulatus ipsi ac Volusiano filio decerni ante Kalendas Januarii? Hic nempe angustiis coarctantur ii qui senatus consultum memoratum referunt ad consulatum ordinarium duorum Deciorum patris tertium: quibus hæere aquam necesse est, cum dies 27 Octobris conditi Romæ decreti diebus 65 distet (eisque anni brevissimis et minus ad pugnam aptis in Scythiæ climate) a Kalendis Januarii, quas signare oportet nomine et consulatu Galli et Volusiani jam Augusta dignitate fulgentium. At in alia sententia, in qua persistimus, deferente consulatum suffectum ante Octobrem anni 250 Decio filio, quem gerat tribus supremis anni mensibus cum Decii patris secundo, satis temporis superest et opportunitate tempestatis anni ad illa gerenda tum Romæ, tum in Scythia, quæ ab historicis memorantur. Hanc igitur elegerim chronologiam brevis imperii ac vitæ Deciorum per menses triginta ab adepta dignitate Augusta, quam historici, nummi veteres, et inscriptiones, aliaque documenta genuinæ antiquitatis comprobant.

Anno æræ Christi 249, ineunte paulo post initium Januarii, Emiliano et Aquilino consulibus, Trajanus Decius a militibus in Pannonia, ad quos regendos coercendosque missus fuerat amictus purpura, ut scribit Zosimus, ad imperium suscipiendum compellitur. Philippus Augustus vere adulto ad illum opprimendum exercitum movet. Concurritur æstate ineunte inter necino prælio in campis Veronensibus circa mensem Julium; cum xiv Kal. Julii adhuc regnaret Philippus; ut rescriptum ejus probat lib. viii Cod. tit 56, de Revocat. donat. l. 1. Philippus cadit pulso amissoque exercitu, et Romæ apud castrum Prætorium filius Philippi interficitur. Decius rerum potitus *filium Etruscum Cæsarem facit* (ait Victor de Cæsariibus) *statimque eo in Illyricum præmissis Romæ aliquantulum moratur murorum gratia, quæ instituit, dedicandorum*.

Anno sequenti 260 procedit Kalendis Januarii consul iterum Decius Augustus, collega Grato: et filium in Pannonia agentem post aliquot menses suffectum Grato collegam consulatus adhibet, statim ac in Pannoniam et ipse profectus est adversus Scythas seu Gothos, qui in Thraciam irruperant. Hanc expeditionem cum susceperit Decius *maturrimè quam potuit, ita affirmante Victore; conjicio in provinciam profectum adulto vere eo pervenisse*. Absente Decio, S. Cornelius papa eligebat, *duobus Deciiis consulibus, ut in vetustis Tabulis ecclesiasticis scri-*

ptum reperit card. Norisius in epochis Syromacedo-
num dissert. 3 in fine. Non tamen anno 251, sed
anno 250, Decio Patre iterum, et Decio filio suffecto
consulibus. Suffecerit enim in adventu suo pater
Grato abdicare jussu, statim ac in castris fuit circa
initium mensis Junii. Neque officit, si aliquot leges,
imo et aliquot ipsius Cornelii papæ epistolæ post Jun-
ium mensem hoc anno datæ consignentur *Decio et*
Maximo (hoc est Maximo Grato) *consulibus*. Nam
complura exempla nos docent, post initium a consu-
libus suffectis magistratum promiscue signari priva-
ta et publica scripta consulibus sive ordinariis sive
suffectis. Suetonius scribit natum Vespasianum pa-
trem xv Kalendas Decembris, Q. Sulpicio Camerino
C. Poppæo Sabino coss. (in ejus Vita, cap. 2). Fasti
marmoræi Capitolini adhuc superstites sub his coss.
ordinariis ostendunt ex Kal. Julii suffecto M. Pa-
pium m. f. m. n. Mutilum, et Q. Poppæum Q. f. q.
n. Secundum. Dedicatio ædiculæ regione XIII. Vici
censori signatur in vetusto lapide per Fabretum
edito de col. Traj. p. 273, et Inscript. pag. 403, ho-
die assertum in Musæo Albano, tribunitia potestate
IIII imperatoris Trajani consulis III designati IV, *Roseio*
Æliano et Claudio Sacerdotæ consulibus suffec-
tis peracta IIII Kalendas Januarii. Bimestres hi
consules, ut appellat Norisius epist. Cons. pag. 99,
occupant postremos tantum menses anni æræ Christi
C (ut patet ex adjecta potest. trib. IIII Trajani)
quem aperuerunt et signarunt consules ordinarii
Trajanus Aug. III et Fronto, sive Frontinus, ut idem
Norisius probat in laudata epist. pag. 62, ubi ostendit
quoque ex Plinio, eodem anno plures bimestres
consules a Trajano collegas ascitos. Quandoque et
consules ordinarios et suffectos exprimi curarunt
etiam in publicis tabulis. Exemplum legitur apud
Panvinium in Fastis ad annum V. C. 908, Christi
455, ita signatum *Jubentius Celsus pro magistro sub-*
scripti IIII Nonas Novemb. Antio Pollione et Optimum
coss. ordinari. Severo et Sabino coss.

Nihil igitur impedit utraque subscriptio vel alter-
utra adhibita consulatus ordinarii aut suffecti, quo-
minus intelligatur Junio mense suffectus Grato con-
suli ordinario filio Decii, et litteræ et acta subinde
signentur *vel Decio et Grato, vel duobus Decii coss.*

Eodem anno 250, circa finem Octobris duobus De-
ciis coss. (patrem et filio suffecto) senatus consultum
de censura Valeriano decernenda Romæ editum et
signatum fuit vi Kal. Novembris. Ab Urbe ad se
transmissum recipit Decius in Pannonia, ubi tunc
agebat. Valeriano advocat, et honores illi a sena-
tu decretos confirmat mense Novembri, aut De-
cembri.

Annus succedentem 251 aperiunt Decius pater
consul III et Decius filius consul iterum ambo ordi-
narii vel in Pannonia, vel in hibernis Scythiæ cas-
tris apud Tanaim. « Gallus enim ad molliendum res
novas conversus (ait Zosimus lib. 1) legatis ad bar-
baros missis, ut in societatem insidiarum adversus
Decium venirent, hortabatur. Illis cupidissime quod
imperatum erat accipientibus, etc., et trifariam di-
visis, et a Decio in acie prima et secunda cæsis fu-
gatisve, pauci quidam ex acie tertia in paludem a
Gallo significatam imprudenter perducunt Decium:
ubi in luto defixus, et a barbaris undique telis pe-
titus una cum iis, quos propter se habebat, nemine
prorsus evadendi facultatem nacto, periit. » Victor
addit: « Gurgite paludis ita submersum fuisse, ut nec
cadaver ejus potuerit inveniri. » Victor alius in li-
bro de Cæsaribus subdit: « Hæc ubi Patres com-
perere, Gallo Hostilianoque augusta imperia, Volu-
sianum Gallo editum Cæsarem decernunt. » Delata
itaque purpura et Augusta dignitas Volusiano et
Gallo circa mensem Junium anni 251, cum mensi-
bus *triginta* circiter a prima militum acclamatione
imperasset Decius, juxta Victoris Epitomen, et juxta
Victorem alterum de Cæsaribus *exacto biennio*, sci-
licet a cæde utriusque Philippi, quando non tantum

a millibus, sed etiam a senatu populoque Romano
æstate ineunte Augustus dictus fuerat anno 249,
Æmiliano et Aquilino coss. quo consulatu consi-
gnat legem 2 libri quarti Cod., tit. de Hæreditar.
actione, die xiv Kalendas Novembris.

Licet hinc arguere cur S. Hieronymus in libro de
Scrip. ecclesiastic. affirmet S. Cornelium Ecclesiæ
præfuisse sub Gallo et Volusiano; cum non modo
pertigerit ab eorumdem imperium, sed ultra annum
solidum sub lisdem Augustis Petri sedem tenuerit,
ut jam ostendere conabor, firmata cum sit Chrono-
logia imperii Decii tot documentis. His autem accen-
sere non pigeat evidens illud, quod ab em. card.
Norisio producitur dissert. 3 de epochis Syromaced.
ut confirmet Chronotaxim Panvini de imperio per
Decium inito Æmiliano et Aquilino coss. Christi
249, licet alius em. scriptor Baronius differendum
putaret. « Hæc, inquit, contra Panvini nostri sen-
tentiam dicta sunt, qui etiam ibidem in margine a
Baronio indicatur. At mei concivis Chronologia cer-
ta est, nec sine errore in dubium revocari potest.
Plurimi autem interest (ait card. Norisius circa fi-
nem laudatæ dissertationis) initium principatus De-
cii suo recte anno statuere: quia cum ille post occu-
patum imperium persecutionem contra Christianos
instituerit, qua S. Fabianus papa, aliique in orbe
Romano martyres occisi sunt, ac plura in Africana
Ecclesia id temporis gesta fuerint ex epistolis S. Cy-
priani, in magnis annalibus illorum ordo turbatur. »

Constituta igitur epocha initi principatus tum a
Deciis anno 249, tum a Gallo et Volusiano circa Ju-
nium anni 251 componendam suscipio æram pontifi-
catus S. Cornelii cum documentis genuinis Romanæ
Ecclesiæ: inter quæ recensem litteras ejusdem et
cleri Romani editas cum Cyprianicis.

Martyrium beati Cornelii papæ referendum esse
ad diem 14 Septembris comprobant universa illa
documenta, quæ enumerantur a Schelestratio Anti-
quit. Eccl. dissert. 2, cap. 6, num. 7, una cum Ta-
bulariis Ecclesiæ Romanæ. Asserit Hieronymus in
libro de Script. Eccl., narrans *Cyprianum passum*
eodem die quo Romæ Cornelius, sed non eodem
anno. « Ex quo ultimo textu (ait Schelestr.) non
tantum locum, sed etiam diem passionis Cornelii
cognoscimus. Cum enim Cornelius eodem die quo
Cyprianus martyr occubuerit, Cyprianum autem
xviii Kal. Octobris passum fuisse conveniat inter
omnes, necesse est Cornelium illo quoque die pro
Christo obiisse. Porro de die martyrii S. Cypriani
testatur Kalendarium antiquissimum Ecclesiæ Car-
thaginensis, a R. P. Jo. Mabillonio editum tomo III
Analectorum, xviii Kal. Octobr. *sancti Cypriani epi-*
scopi et martyris Carthag. Concinit Acta Passionis
S. Cypriani. *Passus est autem beatissimus Cyprianus*
martyr die octava decima Kalendarum Octobrium.
Qua die in martyrologiis non solum D. Cypriani,
sed etiam Cornelii papæ memoria reperitur. Diem
igitur martyrii S. Cornelii cum cognoscamus per-
inde certam ac diem passionis S. Cypriani 14 Se-
ptembris, de anno jam est inquirendum. Diversus a
variis scriptoribus constituitur. Card. Baronius dis-
tulit ad 255, ob consulatus biennio, vel triennio
postpositos. Schelestratius refert ad annum 253; Pa-
gii cum plerisque figit in 252. Huic postremæ Pagii
et aliorum illi adhaerentium sententiæ libenter ac-
cedo: ad quam me impellunt invicta argumenta
mox afferenda. »

Considerat Schelestratius laudata dissert. 2, cap.
6, num. 4, duo Hieronymi testimonia. « In Vita Pauli
Eremitæ tradit: « Sub Decio et Valeriano persecu-
toribus, quo tempore Cornelius Romæ, et Cyprianus
Carthagine felici cruore damnati sunt, multas apud
Ægyptum et Thebaida Ecclesias tempestas sæva
populata est. » Libro autem de Script. Eccl. in Cor-
nelio refert: *Rexit Ecclesiam annis duobus sub Gallo*
et Volusiano. Priori enim loco asserere videtur Hie-
ronymus Cornelium sub Decio occubuisse; secundo

autem, diserte affirmat sub Gallo et Volusiano martyrio coronatum fuisse: quæ sibi invicem adversa erunt, nisi priori loco Decii persecutionem intelligas, quæ sub Gallo et Volusiano continuata est et proinde una eademque cum Decii persecutione censetur. »

At nostra sententia, inhærens Hieronymi vestigiis, jungit cum Decio Valerianum in damnatione Cornelii (quod Schelestratus omiserat conciliare) sedique ejusdem Cornelii principatum attribuit Decii, et partem principatus Galli et Volusiani. Vidimus enim, anno 250, die 25 Octobris, Decio patre iterum consule cum filio successore abdicanti Grato, senatusconsultum Romæ editum de censura Valeriano decernenda perlatum fuisse ad Decium in expeditione Scythica tunc agentem in hibernis castris: et accitum ab eo Valerianum confirmatæ dignitatis laudem retulisse, et amplissimam potestatem, quæ ipsi tradebatur in concione, quam Trebellius exponit ita declaratam a Decio: « Tibi legum scribendarum auctoritas dabitur. Tibi de ordinibus multum judicandum est. Tu arma respicies. Tu de nostro palatio, tu de iudicio, tu de præfectis eminentissimis judicabis. Excepto denique præfecto urbis Romæ, exceptis consulibus ordinariis, et sa crorum rege, ac maxima virgine Vestalium, sitamen incorrupta permanebit, de omnibus sententias feres. »

Potuit itaque Valerianus censor in Urbem redux sub initium anni 251, ad exercendam amplissimam potestatem missus, ut par est credere, cum mandatis de Cornelio nominatim puniendi, ac de illo supplicium sumendo, non minus, quam de Julio Valente, qui post profectionem ex Urbe invaserat imperium; cum beato Cypriano teste in epistola ad Antonianum Decius « multo patientius et tolerabilius audiret, levare adversus se æmulum principem (Julium Valentem) quam constitui Romæ Dei sacerdotem; » potuit, inquam, Valerianus censor ea cum potestate bisque cum mandatis missus a Decio, Cornelium, anno superiori 250 delatum, in exilium pellere Centumcellas, anno 251 et subsequenti 252, ab exsilio in Urbem accire, et Decii nomine interrogare de litteris a Cypriano ei redditis, et plumbatis cædere, et capite truncare, quod renuisset impia sacrificia Marti litare, ut Acta perhibent, et vetusta Martyrologia confirmant, et liber Pontificalis. Verum de serie ac loco martyrii erit quærendi locus in Notis historicis. Hic, ubi temporis rationes indagamus de epocha initi pontificatus, et gloriose completi per martyrium ita statuimus. Sedis vacationem a martyrio Fabiani die 20 Januarii anni 250 (ut in præcedenti numero probatum fuit) perduco ad diem electionis 4 Junii: qua clerus Romanus diuturno interponit finem imposuit concordia illa electione, per Cyprianum ita descripta. » Factus est autem Cornelius episcopus de Dei et Christi ejus iudicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis quæ nunc affuit, suffragio. » Multo longiori spatio sedis vacationem plerique extendunt, differentes Cornelii electionem ad Junium mensem anni 251, licet Fabiani martyrium retineant 20 Januarii annis 250, ultra annum solidum, imo et totis mensibus xvii impeditam electionem asserentes. Contendunt id præsumendum ex litteris quatuor cum responsis totidem ultro citroque missis ac recepto inter clerum Romanum et Cyprianum. Verum Catonis facto revinci possunt, demonstrantis expeditum commercium Urbis cum proxima Carthagine, prolatis in medium esinu togæ in conspectu senatus recentibus fibubus, quos inde afferrî curaverat. Quotidie experimur paucos intra dies (quandoque intra hebdomadam) ex Lilybæo Sicilia promontorio, unde spectatur portus Carthaginis, litteras huc afferrî. Quæ autem nostra est commercii facilitas cum Sicilia et Africa, in hac rei nauticæ negligentia, si conferatur cum quotidiana transvectione ex portu Ostiensi et Antiati, florente Romano imperio, dum classes instructæ tam

A militiæ quam mercimonii causa, et corporati ordinis Scaphariorum, et lenunculariorum trajectus Luculli, et navium marinarum curatores a nobis lecti in antiquis inscriptionibus Ostiensi in colonia effossis, in horas ferme singulas (quod nunc in Hollandia fit) solvendi copiam ministrarent? Potuit Novatus ex Africa supervenire post obitum Fabiani, potuit interesse pacificæ electioni Cornelii, nondum divisus fœdo schismate Christi confessoribus a reliquo clero: ut necessitas nulla impellat Papebrochium ad recedendum a sententia Henschenii, definentis vacationem sedis post martyrium Fabiani ad quintum ab illa mensem nondum completum. Mihi certe nulla necessitas apparet negandi cum recentioribus auctoribus, a Schelestratio ibi indicatis, ante mensem Augustum anni 250, scriptas fuisse litteras cleri Romani ad Cyprianum (30 inter Pamelianas) quibus testatur, « post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondum episcopum propter temporum difficultates constitutum fuisse. »

B Unam fortasse si moveant ex inchoato mense duodecimo carceris Moysi, aliorumque confessorum ante creationem Cornelii, quem affirmat in periocha Fabiani vetustissimus Catalogus Liberianus (in Prolegom.): huic facile respondemus, si mensium numerus supponatur in Catalogo non vitiatum, Moysis carcerem iteratum intelligi oportere per aliquot menses persecutionis Decii ante mortem Fabiani qui potio rem numeri partem constituent, et unius vel alterius post, qui compleant summam mensium xi et dierum totidem. Constat enim ex Cæcilio de mortibus persecutorum, Decii persecutionem inchoasse a suscepto per eundem imperio. « Et quasi hujus rei gratia (inquit) proventus esse ad illud principale fastigium, furere protinus contra Deum cepit, ut protinus caderet. » Cum itaque paulo post initium anni æræ Christianæ 249, viderimus imperium Decio fuisse delatum, et ipse protinus furere contra Deum cæperit, veros ejus cultores insectando: potuit quoque Moyses, cum sociis carceri mancipari per octo vel novem menses ante martyrium Fabiani; cum in Africa eodem tempore sævium fuisse in Christianos constet ex litteris Cypriani; imo et ipse beatus antistes quæsitus ad leonem in circo sæpe fuerit antequam mors inferretur Fabiano sub initium anni 250, Per absentiam Decii ab Urbe, maturrime quam potuit suscepta expeditione (ex Victore) adulto vere, persecutionem non nihil deferbuisset adnotant passim historici: ita ut Cyprianus potuerit mense Maio concilia celebrare, qui antea cogebatur latebris quæsitus Ecclesiæ suæ, ac sibi consulere. Tum vero visum est etiam Romano clero satis tuto posse ad electionem procedi; cum et Moyses completis xi mensibus et diebus totidem suorum vinculorum in carcere decessisset, et Novatus ex Africa in Urbem jam advenisset. Verum peracta electione Cornelii die 4 Junii, ut nos opinamur, magistratum ethnicorum rabies adversus fideles iterum incitata Decii victoris ingenio obscundavit, « multo patientius ac tolerabilius audientis levare adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei sacerdotem. Hunc igitur Cornelium audiens sedere intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore tyrannus infestus sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, » exulare jussit Centumcellas: ubi a Cypriano litteras complures accepit labente anno 250, signato consulibus ordinariis Decio iterum et Grato, et huic successores ex mensibus æstivis ad finem anni Decio filio. Postremis anni mensibus Romæ decreta Valeriano censura, et in Pannonia sive in Scythia confirmata per ipsum Decium cum amplissima illa facultate supra cum Trebellio declarata, qua Valerianus non modo de reis, verum etiam de iudicibus judicaret, hominem de se nostris infensum ita armavit contra fideles ineunte anno 251; ut jam tum cognosceretur Valerianus, alterum se Decium etiam in imperio

præstiturum : et Hieronymus recte scribat in Vita Pauli « sub Decio et Valeriano persecutoribus Cornelium Romæ, Cyprianum Carthagine felici cruore fuisse damnatos. » Agebat Centumcellis pro Christo exsul Cornelius « expectans corporis sui carnifices, et tyranni ferocientis ultores (ut ait Cyprianus) adversus edicta feralia resistens, et minas, et cruciatus, et tormenta fidei vigore calcans. Sed majestas et bonitas Domini, protegens sacerdotem quem fieri voluit, tactum quoque protexit, ita ut Cornelius tyrannum armis et bello postmodum victor prior sacerdotio suo vicerit. » In quibus Cypriani verbis (ait Schelestratus) illud præcipue notandum est, quod nequaquam testetur eum morte sua vicisse, sed disertè affirmet « quod sacerdotio suo, hoc est sacerdotis patientia, omnes tormentorum et pœnarum minas contempserit, et contemnendo tyrannum, armis et bello postea victum, Christianæ pietatis constantia superaverit. »

Imperterritus etiam agebat Cornelius pro grege Dominico, cum per tempus exsilii vicarium in Urbe statuisset Lucium, ut in numero proximo ostendam ; quem episcopum ordinaverat sub exitum anni 250 : ut in sævissimæ persecutionis discrimine fidelibus Romanis de proximo adesset episcopus, qui Cornelii vices adeo diligenter impleret, ut ex proprii Pastoris absentia hæc sancta Ecclesia nihil propemodum detrimenti caperet. Interim excitatis contra Decium Scythis per Trebonianum Gallum anno 251 ineunte, atque Italica factione Julium Valentem, et Macedonica Lucium Priscum imperatores acclamante, Decius, qui furere protinus contra Deum cœperat, protinus cecidit, observante Cæcilio de mortibus persecutorum (licet utramque factionem Prisci et Valentis prostrasset) ; nam circa Junium imperii mense trigesimo « circumventus a barbaris, et cum magna exercitus parte deletus, ne sepultura quidem potuit honorari : sed exutus, ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucris jacuit. » Vibius Gallus ex Decii proditore successor imperium tenet : et pretio proditionis suæ cum barbaris diviso, ipsis pacem ac tributum pascitur, narrante Zosimo, et Romam redit, lib. 1, cap. 24 : « Ac initio quidem imperii Deciani memoriam cum honore ac benevolentia usurpabat : et alterum ex filii ejus superstitem adoptabat. » Mirum propterea non est, si infensum Christianis animum Decii imitatus Cornelium papam adegit ad optatam pro Christo mortem diem 14 Septembris anno 252, cum sedisset Cornelius annos 11, menses 11, dies x, et ex picturis superstitionibus S. Pauli collatis cum testimonio Hieronymi, et vetustioris catalogi constituimus.

Memoratus Catalogus Liberii etiam consules ostendit hujus biennii, dum ait a consulibus Decio IV (legendum III) et Decio II, usque Gallo et Volusiano. Levis error in numero consulatus Decii patris qui Quartum non attingit, emendatur ex indicio Secundi attributi Decio filio et collegæ : quem in Fastis Florentinis majoribus recte signari vidimus per III patris et II filii anno 251. Cur autem tribuantur Cornelio consules anni 251 et 252, nec tribuantur consules anni 250, sub quibus septimestre spatium sui pontificatus exegit, intelligitur satis ex methodo sæpe indicata Catalogi et libri Pontificalis inde collecti, quæ consules assignant pontifici, Pascha sub iis celebranti. Anno 250, quo Fabianus martyr effectus 20 Januarii, vacante sede per festa Paschalia, coss. non tribuuntur Cornelio, electo post tempus Paschale mense Junio.

NOTÆ HISTORICÆ.

Lineæ 4. — *Cornelius natione Romanus*, etc. Notæ historicas ad primum ingressum Cornelii ad pontificatum Romanum attexit beatus Cyprianus ita scribens epist. ad Antonianum 52 edit. Pamelii. « Venio jam nunc, frater charissime, ad personam

A Cornelii collegæ nostri, ut Cornelium nobiscum verius noveris, non de malignorum et detrahentium mendacio, sed de Domini Dei judicio, qui episcopum fecit, et coepiscoporum testimonio, quorum numerus universus per totum mundum concordī unanimitate consensit. Nam quod Cornelium charissimum nostrum Deo, et Christo, et Ecclesiæ ejus, item sacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat ; non iste ad episcopatum subito pervenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, et in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublimem fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tum deinde episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantia et superbiæ suæ tumor inflat, invasit ; sed quietus et modestus, et quales esse consueverunt qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientiæ suæ, et pro humilitate ingentæ sibi et custodiæ verecundiæ, non ut quidam vim fecit, ut episcopus fieret : sed ipse vim passus est, ut episcopatum coactus exciperet. Et factus est episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui ad nos litteras honorificas, et laudabiles, et testimonio suæ prædicationis illustres de ejus ordinatione miserunt. Factus est autem Cornelius episcopus de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis, quæ tunc affuit, suffragio, et de sacerdotum antiquorum et honorum virorum collegio ; cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri et gradus cathedræ sacerdotialis vacaret ; quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato ; quisquis jam episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, et sibi plurimum vindicans, profanus est, alienus est, foris est. E cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed nullus est, Tunc deinde post episcopatum non ex ambitu, nec extortum, sed de Dei, qui sacerdotes facit, voluntate susceptum, quanta in ipso suscepto episcopatu suo virtus ? quantum robor animi ? qualis firmitas fidei ? quod nos simplici corde et perspicere penitus, et laudare debemus. Sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur ; cum multo patientius et tolerabilius audiret levari adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ æmulum sacerdotem. Nonne hic, frater charissime, summo virtutis et fidei testimonio præcaudus est ? Nonne inter gloriosos confessores et martyres deputandus, qui tantum temporis sedit expectans corporis sui carnifices, et tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium adversus edicta feralia resistentem, et minas, et cruciatus, et tormenta fidei vigore calcantem vel gladio invaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerent, vel quolibet inaudito genere pœnarum viscera ejus et membra laniarent ? »

D Fraudassem præcipuo lumine, et commentario, ac testimonio tum Cornelii Vitam, tum cæterorum pontificum Romæ sedis hujus sæculi ac superiorum, nisi legendum hic exhibuissem locum integrum Cypriani. Nam in uno allatæ epistolæ testimonio ita luculenter exponitur tum beati Cornelii sanctitas morum, legitima vocatio, canonica electio, tum ratio disciplinæ ejusdem temporis, admoventis supremo apici sacerdotii eos qui per modestiam et pudorem virginalis conscientiæ tantam dignitatem refugerent, licet per omnia ecclesiastica officia gradatim probati spem de se tantam jure excitassent, ut essent per vim cogendi ad recipiendum episcopatum. Neque enim singulare id asserit fuisse in uno Cornelio, sed pari exemplo commune tunc redditum cæteris pontificibus divinitus electis, quales, inquit, esse consueverunt qui ad hunc gradum divinitus eli-

guntur. Nemo jam quærat sincerius, illustrius, securius documentum electionis pontificum Romanæ sedis de more habitæ per hanc ætatem, quam ex tanti martyris testimonio, qui non modo æqualis fuit istorum temporum, sed frequens etiam commercium litterarum exercuit cum Romana Ecclesia, ejusque apostolicis præsulibus. Apparent quoque in hisce litteris Cypriani vestigia canonum ac decretorum, quæ tribuuntur pontificibus superioris ætatis, aut hanc proxime consecutæ: ita ut cognoscatur ea disciplina moribus jam recepta, quæ scripto confirmata subinde fuit intra hoc sæculum de quo agimus per decreta pontificum Romanorum. Ut enim *per omnes ecclesiasticos gradus sensim ascenderetur ad culmen episcopatus*, scripta lex tribuitur Caio (infra num. 28). Mores vero in Cypriani epistola expressi receptam insinuant ante electionem Cornelii, quæ annis plusquam triginta præcessit pontificatum Caii: « De Dei et Christi ejus judicio, de clericorum testimonio, de plebis suffragio factus a pluribus episcopis et ordinatus dicitur Cornelius, vacante loco Fabiani (hoc est Petri) et gradu cathedræ sacerdotalis. » Quot apostolicos canones hæc verba illustrent: quam causam indicent diurnæ vacationis sedis, cum tuto haberi minime possent episcopalia et sacerdotalia ista collegia, et suffragia exquiri: et quanta necessitas adegerit in prævisa difficultate futuræ electionis post martyrium alicujus pontificis, ut vicario munere cuiquam collato a decessoris providentia ostenderetur quodammodo Ecclesiæ post se utiliter eligendus qui ita emereret, satis deducitur ex recitata epistola Cypriani.

Linea 2. — *Sub cujus episcopatu Novatus Novitiam extra Ecclesiam ordinavit, et in Africa Nicostratum*. Historiam rei gestæ habes in litteris Cornelii ad Fabium episcopum Antiochenum, relatis ab Eusebio hist. lib. vi. cap. 43. Eandem exhibui in Præfatione tomi I, num. 34: simulque observavi, ex iisdem litteris Cornelii confirmari decreta complura præcedentium pontificum, perinde ac ex litteris Cypriani paulo ante memoratis. Vide etiam historiam schismatis Novati breviam in notis Pagii et Somier.

Linea 3. — *Hoc facto, confessores qui se separaverant a Cornelio cum Maximo presbytero, qui cum Moysæ fuit, ad Ecclesiam sunt reversi, et facti sunt confessores fideles*. Acta potiora persecutionis Decii, a Valeriano continuatæ, nobis eripuit immanis illa Diocletiani, quæ eandem proxime excepit. Quare necessarium ducimus fragmenta undecunque colligere, licet insignia supersint in litteris Cypriani. Temporariam separationem a Cornelio Maximi presbyteri aliorumque confessorum Christi qui cum eo fuerant pro fidei assertionem carceri mancipati, indicat Bibliothecarius emendatam fuisse stabili reversione ad Ecclesiæ unitatem, in qua postmodum permanserunt. Hunc eundem Maximum presbyterum socium confessionis Moysi (alterius presbyteri Romani) memoravit numero præcedenti in Fabiano: quando post Fabiani martyrium Moyses et Maximum presbyteri et Nicostratus diaconus comprehensi sunt, et in carcerem missi sunt. Monui supra iteratam intelligi oportere hanc Moysis detrusionem in carcerem anno 250, postquam anno præcedenti sub Decio per menses complures (fortasse 5 vel 6) perpessus vincula, hujus secundæ detentionis alio semestri spatio confessor in carcere occubuit. Intelligimus ita sentiendum ex litteris Cornelii ad Fabium Antiochenum, ab Eusebio relatis loco indicato (*Hist. Eccl.*, lib. vi, cap. 43) ubi ita scribit: « Maximus Ecclesiæ nostræ presbyter, et Urbanus ambo ex fidei nostræ confessione egregiam jam secundo laudem adepti. » Græcus textus expressius habet: « οἱ τὴν ὁμολογίαν ἔδειξαν ἀριστῆν καρποσάμενοι, bis ex confessione optimam gloriam consecuti. Iterato igitur fuerunt ad tentamen producti, et in carcerem conjecti, in quo Moyses

A mense vi martyr occubuit. Martyrologium Romanum hujus Moysis presbyteri memoriam recolit die 25 Novembris, ejusque constantiam laudat tum adversus Gentiles, tum contra hæreticos Novatianos. Quare intelligimus juxta nostram Chronologiam, anno 250 post mortem Fabiano illatam pro Christo mense Januarii, sedem vacasse usque ad mensem Junii, quo Cornelius electus est pontifex Romanus, postquam ab Urbe discesserat Decius ad bellum Pannonicum et Scythicum, ineunte vere. A Cornelii electione mensibus circiter quinque egit in carcere Moyses, et cum eo reclusi confessores, quos nondum a Cornelio separaverat Novatus: qui ex Africa cum venisset vacante sede, sub initium episcopatus Cornelii turbas ciebat, improbens beati pontificis indulgentiam, qua lapsis pœnitentibus regressum ad Ecclesiam permittebat: juxta decretum synodi a se congregatæ circa Octobrem, aliorumque episcoporum communem sententiam in eisdem Cornelii litteris

B expressam apud Eusebium. Post mortem Moysi Maximus presbyter ac præstigiis seducti recesserunt a comunione Cornelii circa finem anni 250, vel initium 251. Verum, Deo dante, ad Ecclesiam iterato perducti firmiter adhæserunt imposterum Cornelio, ut ex hujus epistola ad Fabium (seu Flavianum, ut alii malunt) Antiochenum narrat Eusebius, et cum eo Bibliothecarius hoc in numero. Aliquot nomina confessorum fidelium cum Maximo reversorum ad Cornelium leguntur in eisdem litteris, nempe « Urbanus, Sidonius, et Celerinus: qui ingemiscentes ac dolentes quod a fraudulenta illa malignaque bestia inducti aliquanto temporis spatio ab Ecclesia recesserant, sese iterum Cornelio et Ecclesiæ submiserunt, præsentibus aliquot episcopis, ac presbyteris, et laicis. » Præter hos a Cornelio nominatim recensitos, aliorum quoque nomina posse colligere ex fragmento antiqui marmoris reperto in cœmeterio Priscillæ via Salaria, collato cum Martyrologio vestiori sæpe laudati Florentini; si fragmenti istius portio paulo amplior superasset. Visitur in eo cathedra eminens in medio posita, cui nemo insidet: sed hinc inde assident in humilioribus scabellis supposito pulvinari viri duo, indicati propriis nominibus, Maximus dextrorsum legitur, ubi vir maturæ ætatis, ut ex barba decenter attonsa qualem referunt imagines Adriani judicari potest, indutus tunica et pallio more Christianorum manum dexteram elevat complicatis duorum digitorum postremis articulis ad benedicendum ritu sacerdotali: ita ut Maximum presbyterum hæc imago referre videatur assidentem digniori loco in presbyterio prope cathedram episcopalem: cui etiam sinistrorsum assidet vir alter junioris ætatis, apposito nomine Secundinus. Complures verso huic tabulæ fuerunt incisi; quorum tamen extremæ tantum supersunt syllabæ...

C TIANÆ EJUS.... PTUM EST.. UM.. PICTA EST, ut epigraphis sententiam assequi plane non valeamus. D Forma elegans characterum ostendit incisum fuisse lapidem ante finem tertii a Christo sæculi, artibus nondum in deterius prolapsis: nempe circa ætatem Cornelii, de qua agimus. Quare hoc etiam in indicio temporis referri videtur hoc monumentum ad Maximum presbyterum, apostolicæ sedis ad unitatem reversum, relictis Novato et Novatiano Secundinus vero cum illo assidens ad alterum latus cathedræ videtur is, quem vetera Martyrologia inter martyres via Salaria in cœmeterio Priscillæ depositos, et hanc ad ætatem pertinentes, socium memorant ad diem 6 Augusti, observante Florentinio. Producti vir clarissimus ex Martyrologio Corbeiensi hanc periochen vi Idus Aug. Romæ Natalis SS. Secundini, Severiani, Carpophori, Victorini, et Albini. Et in via Salaria Ostensi, Crescentiani, Sergii, Memmii, Julianæ, Cyriaceti, et Smaragdi, SECUNDINI, Albini, Victoriani, Faustini, Donati, Felicis, Silvani. Hos ferme recenset partim die 7, partim vi Idus Augusti

vetustissimum illud opusculum scriptum ætate A Damasi, et a nobis editum ex Bucherio inter Prolegomena, cui titulus est *Depositio martyrum*. In quo Bucherius adnotavit margini esse legendum *via Salaria*, ut in Corbeiensi. Via enim Salaria depositi primùm sunt martyres illi, deinde nonnulli eorum translati a B. Marcello papa in prædium Lucinæ via Ostiensi. (*Vide Notas Florentinæ, pag. 740.*) Plerique tamen ex cœmeterio Priscillæ serius extracti per Sergium II, dignoscuntur in titulum equitii, vetusto lapide id testante, ibi superstiti, in quo leguntur nomina *Crescentiani martyris, Memmiæ, Julianæ, virginum et martyrum, Cyriacæ viduæ*, et in fine Epigraphis dicitur: *Hæc sanctorum corpora translata sunt de cimiterio Priscillæ via Salaria*. Viduam vero illam Cyriacam seu Cyriacetem ad hanc ætatem Cornelii pertinere ostendit prædium ejusdem in campo Verano ad sepulturam martyrum oblatum Ecclesiæ sub Xysto II, in quo is, cum Laurentio depositus fuit in persecutione Valeriani (ut paulo post legemus post alterum numerum) sub qua et ipsa decedens dormitionem accepit in agro suo, depositionem vero obtinuit in Priscillæ ad proximam viam Salariam: unde a Sergio II extractæ ejusdem reliquæ divisæ postmodum fuerunt inter titulum equitii et basilicam S. Laurentii extra muros. In eodem opusculo Bucheriano mense Julio prope cœmeterium Priscillæ quod nominat, in adhærente cœmeterio Jordanorum scribitur, recoli memoriam Martialis, Vitalis, et Alexandri (filiorum sex Felicitatis) et in *Maximi* (cœmeterio) recoli memoriam *Silani*: ubi abdit: *hunc Silanum martyrem Novati furati sunt*; nempe *Novatiani*, ut in margine emendat Bucherius. Cœmeterium *Maximi* hæc Tabula indicare videtur, cum ejus nomine et imagine effossa ad cœmeterium Priscillæ via Salaria primo ab Urbe lapide in vinea Cl. V. Jos. Baptistæ Sintes una cum pluribus inscriptionibus, Christianorum depositiones indicantibus, et insignitis nominibus consulum: quas ad invisendas me humanissime invitatum anno 1715 donare etiam voluit hisce pretiosis monumentis antiquitatis, ut asservarem cum cæteris ad illustranda martyrum cœmeteria, et Chronologiam consularem collectis. Cœmeterium *Maximi* ex illo opusculi indicio recognoscit Bucherius in notis marginalibus: in quo cum legatur *Silanus* martyr (fortasse *Silvanus* nominandus) cum sociis ibidem depositis, eumque dicat suffuratos fuisse *Novatianos*; consolidantur indicia eundem referentia cum *Secundino* aliisque ex nominatis inter socios confessionis Maximi presbyteri, ad Ecclesiam catholicam sub Cornelio regressi, post fraudes Novati detectas, ejusque gregalium. Quod autem hi suffurari voluerint corpus martyris *Silani*, aut *Silvani* depositi in cœmeterio Maximi, suspicari possumus id fuisse meditato, vel ut martyrem suæ factioni vindicarent fraudulenter, quem forte incautum ad eandem dolose pertraxerant antequam resipisceret; vel ut honorem martyris subtraherent reliquiis ejusdem *Silani* aut *Silvani*, quem post regressum ad Ecclesiam, sive etiam constantem cum Moysse nunquam alienato sibi fortasse infensorem præ cæteris fuerant experti. Cum versemur inter indicia, ex fragmentis epistolarum et historiæ expiscanda, lapidum quoque reliquias esse hic proferendas duxi: ut aliquando possint inservire ad plenorem notitiam istorum martyrum ordinandam; si forte contingat alia fragmenta e ruderibus vineæ ac cœmeterii ipsi adhærentis effodi: quæ conjuncta cum marmoribus, et postremis versuum syllabis indicatis integram ilorum sententiam demonstrant.

Moysis presbyteri (cujusmodi nomen Græcis litteris elegantis sculpturæ incisum reperi in cryptis ejusdem cœmeterii Priscillæ, sed non ita proximis vineæ Sintesianæ) beato fine in carceribus ita pariato cum mense Novembri anni 250 et cum fine ejusdem anni jugata temporaria secessionis sociorum ad No-

vatiiani partes declinatum; cum prioribus autem mensibus ante Pascha anni 251, expedito eorundem regressu ad Cornelium et ad Ecclesiæ unitatem, cætera rite procedunt usque ad martyrium Cornelii. Nam, versante Decio in Pannonia per ætatem anni 250, æmulus princeps Julius Valens contra eundem elevabatur circa Urbem: dum Cornelius, intrepidus Dei sacerdos, in cathedra sacerdotali Romæ consideret electus pontifex, et concilium episcoporum haberet de reconciliatione lapsorum circa mensem Octobrem, mitius agente in Italia persecutione per absentiam Decii: viresque et consilia ejusdem administrorum distrahentibus negotiis æmuli principis Valentis usque ad exitum anni. Interea Decio patre III et filio iterum consulibus aperientibus annum 251 in Pannonia, unde ad bellum Scythicum properabant, mittitur ad Urbem Valerianus, delata ipsi censura ipsi paulo ante destinata ex sententia senatus: qui persecutionem Decii cum Maximo præfecto Urbis in Christianos ita promovit, ut una eademque habita sit persecutio Decii, Galli, Volusiani et Valeriani; tum quia Decio imperante per Valerianum censorem mandato principis exercebatur anno 251, maxima illa potestate auctum, quam supra in notis chronologicis recensui ex Trebellio: tum quia hanc ipsam prosequatur, non tam suo quam dominorum ingenio in brevi imperio Galli et Volusiani per annum 252, tum, denique, quia his in imperio succedens anno 253, Valerianus ex censore, creatus Augustus ab inceptis post aliquod temporis intervallum non destitit, licet initio sui principatus mitiora de nostris sentiret. Hinc autem oritur confusio illa temporum et gestorum hujus misæ persecutionis, in qua Valeriano imperatori complura tribuuntur, quæ ante imperium censori gerebantur, tum Decii, tum Galli et Volusiani mandatis ipsi communibus cum Maximo præfecto Urbis; et contra Decio, et Gallo, ac Volusiani gesta assignantur post eorum cædem a Valeriano patrata, quasi per ejusdem censuram snb iisdem decessoribus principibus contigissent: ut constabit ex observationibus quæ sequuntur.

Cæterum Cornelius papa (ut ad ejus gesta ordine suo tradenda revertamur) prævidens armari contra sacerdotes Dei præcipua tela persecutionis Decii, mature promovendum censuit Lucium Vicarium suum ad ordinem episcopalem die Dominica, quæ incidit in Kal. Decembris anno 250 (ut constat ex epocha annorum III, totidemque mensium et dierum ejus episcopatu attributa in picturis Paulinæ basilicæ, cæterisque documentis proximo numero afferendis) antequam Valerianus censor, cum sævioribus mandatis sibi futuris communibus cum Maximo præfecto Urbis, a Decio in Urbem rediret. Post ejus adventum jussus exulare Centumcellas intrepidus ibidem substituit, et litteris ultro citroque datis ad Cyprianum. fovit mutuam utriusque præsulis constantiam in fide. Impavidus tantum temporis sedit exspectans corporis sui carnifices, et tyranni ferocientis ultores, anni 251 parte reliqua. Circa Junium utroque Decio in campis Scythicis cæso, ad imperium evehitur Trebonianus Gallus primo ab exercitu, deinde a senatu, qui collegam dignitatis Augustæ cum Gallo dixit alterum Decii filium natu minorem Hostilianum, relictum Romæ a patre Decio et creatum Cæsarem. Gallus initio imperii, ut Zosimus narrat, « imperii Deciani memoriam cum honore ac benevolentia usurpabat, et alterum ex ejus filiis superstitem adoptabat, » nempe Hostilianum, quem Victor in lib. de Cæsaribus a patribus quoque, nempe a senatu, Augusti appellatione donatum cum Gallo refert, cum Galli filius Volusianus Cæsareo tantum titulo decoraretur. Verum non diu superfuisset Decii filium Hostilianum uterque ostendit, et nummi comprobant; sive artibus Treboniani Galli peremptum, ut scribit Zosimus: sive pestilentia sublatum, ut narrat Victor, quæ anno 252 Romanum orbem ferme universum invasis, orta ex Æthiopia; et per annos decem con-

sequentes desolavit. Quare Hostilianus superstes esse potuit anno 252, quando Cornelius exsul Centumcellis accitus in Urbem a Maximo et ante tribunal productus, interrogantibus Decio (hoc est Decii filio Hostiliano, quem Acta Decium appellant) et Maximo præfecto respondit ea quæ in gestis illius martyrii recenset Schelestratus Antiq. Eccl. dissert. 2, cap. 6, et nos infra expendemus in notis ad lin. 46, donec via Appia secundo ab Urbe milliario perductus ad templum Martis, eique sacrificare recusans capite plexus cum sociis martyrium complevit die XVIII Kal. Octobris anno 255.

Linea 8. — *Rogatus a quadam matrona Lucina corpora apostolorum Petri et Pauli de catacumbis levavit noctu*, etc. Translatio prima sacrorum corporum Petri et Pauli ex loco ipsorum martyrii (ubi fuerant primum deposita, et ubi tropæa apostolorum indicabat Caius scriptor secundi sæculi) ad catacumbas prope cæmeterium Callisti, præcedere debuit hanc secundam, quæ ex catacumbis retulit Tusco et Basso consulibus eadem sacra pignora ad pristinum locum suæ confessionis. De prima vero translatione cum sit altum silentium, hæc secunda attribuitur Cornelio, qui certe solido quinquennio ante Tuscum et Bassum consules martyr occubuit. Jure igitur narratio istius translationis tam Baronio quam pluribus Historiis ecclesiasticæ scriptoribus visa est obnoxia difficultatibus. Facto hunc iudicio unum ex anachronismis, quos paulo ante memorabam irrepisse in breviores Actorum Cornelli, et hæc Vitas inde collectas, sive ex lacunis catalogorum, sive ex confusione gestorum in persecutione Decii et Galli, Valeriano censore, et Decii filii cum Gallo post mortem patris Augusta appellatione potiti, ac in Cæsarea confirmati per Gallum, cum Volusiano, in censuræ munere permanente Valeriano, et aliorum gestorum sub Valeriano jam principe, ad quem pertinet Tusci et Bassi consulatus, referendus etiam ad Pontificatum Sixti secundi. Vide in eum notas Pagii infra num. 24. Non igitur assentiar Pearsonio interpretanti translationem corporum utriusque apostoli de loco ipsorum martyrii ad catacumbas peractam fuisse Tusco et Basso cons., eo quod in *Depositione Martyrii* tertii opusculi Bucheriani (inter Prolegomena nostra) assignetur dici III Kal. Julii memoria depositionis Petri in catacumbis, et Pauli via Ostiensi eisdem consulibus Tusco et Basso, pertinentibus ad annum 268, sexennio post martyrium Cornelii. Admittam facile ex loco martyrii ad catacumbas idcirco translata fuisse eadem sacra corpora, præcipue autem Petri, inchoante persecutione Decii cum ejus imperio, per Cornelium anno 251, ex illa causa quam ibi Cestriensis recenset apud Pagium, nempe *ut ibi tutius haberi possent stationes*. Addo id, quod Cestriensis non attendit, nempe consuevisse haberi ordinationes ad Petri confessionem in Vaticano, ut pluribus demonstravi in præfatione tom. I, num. 30: quemadmodum et Alexandriæ, teste Liberato in Breviculo cap. 20. Patriarcha successor super decessoris defuncti corpus excubias agebat, manumque dexteram ejus suo capiti imponens, a sepulto manibus suis accipiebat pallium beati Marci, colloque apponebat, et tunc legitime sedere censebatur. Romæ seclusa hac defuncti contractatione, prope locum Petri confessionis ac depositi corporis stationes habebantur in sacris ordinationibus, ut constat ex sermonibus Leonis magni. Dirigente igitur Decio suæ persecutionis ictus præcipuos in sacerdotes, ut epistolæ Cornelii et Cypriani, atque Eusebii testantur, necesse fuit ordinandos subducere a consueto stationis loco, ethnicis jam satis noto sub imperio Alexandri. Cum tamen placeret servari veterem consuetudinem vigilandi apud corpus principis apostolorum, qui in secunda epistola sua edixerat daturum se operam diligenter, ut frequentes haberet post obitum suum fideles sibi concreditos; hoc ipsum corpus fundatoris Romanæ

Ecclesiæ transferre constituit Cornelius ad catacumbas: ubi jam Callistus satis amplum ac tutum cæmeterium et conventum episcopis et plebi Christianæ aperuerat: præterquam quod Cornelius gentis suæ prædium via Appia circa alterum ab urbe lapidem, ubi Corneliorum veterum sepulcra sita fuisse Tullius memorat, fortasse possedit, et huic usui liberaliter obtulit: ac translationem tutius peragere potuit utpote in proprium tundum, perinde ac si alicujus e gente sua funus curaret. Sixtus vero secundus Tusco et Basso consulibus retulisse videtur in pristinum sedem e catacumbis, scilicet in Vaticanum reliquias Petri, Pauli vero in prædium Lucinæ via Ostiensi; cum a Stephani papæ martyrio in catacumbis perinde nota sedes conventus Christianorum haberi posset ad cæmeterium Callisti, ac nota censeri antea poterat statio ad Vaticanum, Utriusque autem translationis commistio in textum irrepit, sive ex lacuna, quales in catalogo Liberiano supra observavimus conjungentes suppresso hiato initia unius pontificis cum fine alterius; sive ex perturbata notitia persecutionis Decii Patris, Galli, et filii Decii Hostiliani per Valerianum censorem sub iisdem Cæsaribus cum altera ipsius Valeriani jam principis, ut sæpe observandum monuimus.

Linea 46. — *Decius jussit præsentari cum præfecto Urbis in Interludio noctu ante templum Palladis* Ex gestis martyrii hæc periocha desumpta est, licet a rudi breviatore, aut descriptore non nihil deformata: quam ex vestigio veteris Romæ restituit germanæ lectioni præstantissimus Antiquitatum interpres Jo. Petrus Bellorius, Nardinum secutus, ut assertit in notis ad Tabulam XIII vestigii veteris Romæ. Observat in marmore, Ichnographiam Urbis exhibente sub imp. Severo et Caracalla, prope Telluris ædem, indicatam per litteras IN TELL delineata conspicit templa duo, ascripto indicio AÆDES..... Horum unum attribuit Minervæ prope forum Palladium seu forum Nervæ, et comprobat ex Actis S. Gordiani hunc ipsum locum ejus martyrio delectum a præfecto Urbis Crescentiano. Bellori verba transcribam. «Famianus Nardinus regione IV, templum Telluris inquirens in foro Nervæ, advertit Servii verba ad lib. VIII Æneidis: *Carinæ sunt ædificia facta in Carinarum modum, quæ erant intra templum Telluris*. Probat illud intra non importare quæ in templo sunt, sed templo adjacentia ædificia, quasi infra templum, non in templo. Assentimur Nardino, sed ampliori interpretatione; intra templum Telluris, et in Tellure idem esse, idemque significari credimus ex nostri vestigii titulo, referrique ad exteriora loca. Satis probant Acta sancti Gordiani: *Clementianus præcepit caput ei amputari ante templum in Tellure, corpusque ejus projici ante Palladis ædem*. Anastasius de Divo Cornelio: *Quem tamen jussit sibi præsentari cum præfecto Urbis in Interludio*. Emendat Nardinus in Tellure. Idem Nardinus templum Telluris statuit ad forum Nervæ, seu Palladium, ubi nunc ædícula sanctæ Mariæ Angelorum in via Alexandrina, quæ antiquitus tedeat ad Carinas, dividebatque regiones viæ sacræ et fori Romani: quæ via in nostro vestigio apparet.»

Nardini ac Bellorii emendationi ac sententiæ neminem puto refragaturum. Addere tamen juvat, quod paulo ante indicabam, in Actis Decium exhiberi jubentem, ut præsentem præfecto Urbis sibi sisteretur Cornelius: quem subinde ad Martis deducti imperat, et nolentem sacrificare capite truncari. Decii filius Hostilianus, nomine Decii intelligendus hic est: quem propterea *Decium Cæsarem* Acta semper appellant: erat enim Cæsar a patre creatus antequam Urbe discederet ad bellum Scythicum cum majore natu filio Q. Herennio (qui etiam Decius nominatur in nummis et inscriptionibus) et in Urbe relictus: ubi post obitum patris et fratris Augusto imperio auctum cum Gallo, a quo adoptatus est, memorat Victor. Hunc igitur juvenem judicium exer-

centem contra Christianos (ut Patris exempla imitaretur) advocare par erat præfectum Urbis sibi adstiturum ad forum Nervæ, seu ad forum Palladium. Judicia ibi exerceri consuevisse, et tribunali septis et cancellis instructa patuisse accedentibus ostendunt anaglypha in Arcu Magni Constantini sculpta, idemque forum exhibentia cum imperatore, ac iudicibus, A et officis curiæ. Æneis laminis incisa nobis patent in libro eruditè præsulis Jo. Ciampini de Cancellario. Hic exhibenda curamus, ut lector agnoscat ex imaginibus illustrium virorum ibidem repræsentatis tum in columnis, tum in hermis, forum Palladium, seu Nervæ, ac Trajani proximum exhiberi.

Vide reliquum Fori ex eodem anaglypho delineatum apud Ciampin. de Vice Cancell.

Linea 26. — *Episcopos per diversa loca numero B septem.* Ex his duos ipse recenset in epistola ad Fabium Antiochenum apud Eusebium : quos nempe substituit Novatianis totidem depositis, licet pœnitentibus, utpote ad laicam communionem tantummodo admissis.

Linea 28, 29. — *Juxta cœmet. Callisti via Appia in prædio suo, etc.* Quo ante transtulerat ex Vaticano corpus Principis apostolorum ; ubi deinde Leo Magnus ecclesiam construxit nomine B. Cornelii insignitam, ut infra in ejus numero. Inde autem extractum corpus ejusdem pontificis a Paschali primo delatum fuit cum SS. Urbano, Cæcilia, Tiburtio, et Valeriano, ad titulum S. Mariæ Transtiberim, ubi requiescit.

CIACONII.

Linea 2. — *Sub cujus episcopatu Novatus Novatianum extra Ecclesiam ordinavit.* Novatus episcopus Africanus, homo dolosus, et vafer, ex Africa Romam navigans, similia illic et paria molitus est, conflans in Ecclesia Romana discordias, ac cleropotionem plebis avellens : ab eodemque, ut a fonte malorum omnium fluxit origo : primum namque schisma in Ecclesia Romana hujus opera fuisse constat. Novatianus enim quidam S. R. E. presbyter, ambitionis spiritu inflatus, a Novato et quibusdam confessoribus, ejusdem Novati suasu et dolis circumventi, qui diu pro Christi nomine in carcere et vinculis fuerant, pontificatum Romæ contra Cornelium assumpsit, Cornelium papam, et qui eum creasent, in hæresim prolapsos esse diffamans.

Linea 47. — *In Interludo.* Legendum in Tellude, seu Tellare. Telludis autem, seu Telluris, templum erat, in quo sæpe senatus coire consuevit : ut apparet ex Cicerone *Philosoph.* II, et Dione, *Hist. Roman.* I. XLIV.

PAGII.

Linea 2. — *Novatus presbyter Carthaginensis, gravissimorum criminum reus, cum se propediem ab episcopis damnandum prævideret, Romam furtim profectus est, ubi Novatiano presbytero Romano conflandi schismatis auctor fuit.* Novatianus quondam energumenus, in lecto baptizatus urgente morbo, cum convaluisset, cæremonias baptismi in se suppleri nequaquam curavit, nec sacramentum Confirmationis, quod ex Ecclesiæ disciplina, statim post baptisma cōsferebatur, suscepit. Aliquanto tempore elapso, presbyter factus est, episcopo de regulis ecclesiasticis cum ipso dispensante, quæ prohibeant ad clerum eos promoveri qui in lecto baptizati essent. Hæc et plura alia de eo narrat sanctus Cornelius in epistola ad Fabium Antiochenum, cujus fragmentum refert Eusebius lib. VI, cap. 43, ubi et aperit quibus artibus episcopatum invaserit. Novatianus factus antipapa ad sanctum Cyprianum, episcopum Carthaginensem, legatos misit ; at Cyprianus nec ejus ordinationem approbavit, nec cum schismaticis communicavit.

Error palmaris Novatiani et Novatianorum in eo positus erat quod negarent, ut jam dictum est. Ecclesiam lapsis in persecutione indulgere posse : deinde cæteris etiam criminibus post baptismum commissis, nullam ab ea tribui posse veniam assererent. Eos, qui a catholicis ad illorum sectam deficiebant, rebaptizabant. Secundas nuptias damabant, et bigamos a communionem sua arcebant in perpetuum. In administratione baptismatis, Chrismsatis delibutionem non adhibebant. Tandem celebrationem Paschatis, luna ipsa decima quarta, vel Dominica proxime sequente, vel ut rem indifferentem statuerunt in concilio Angari, Siricio papa sedente, celebrato : ex quibus patet Novatianos hæresim cum schismate conjunxisse.

Præter concilium Romanum a sancto Cornelio, mense Octobri anni ducentesimo quinquagesimo primi contra Novatianum et sequaces celebratum, de quo superius, aliud a sancto Cypriano Carthagine mense Maio anni ducentesimo quinquagesimo secundi coactum, in quo definitum est lapsus dandam esse pacem, peracta pœnitentia plena et diuturna. Tandem post mortem Fabii Antiocheni episcopi, qui Novatiani partibus nimis favebat, Demetrianus, ejus successor, eodem anno ducentesimo quinquagesimo secundo, synodum contra Novatianum celebravit, cujus meminit libellus synodicus. Quod autem aliqui scriptores tradunt, aliud concilium, in Italia contra eundem antipapam coactum esse sub Cornelio, nullibi id legitur; sed solum, quia non pauci in Italia episcopi concilio Romano minime interfuerant, Cornelium eorum quoque sententias seorsim postulasse, unde concilium Italicum ex Hieronymo conflatum est.

SOMMIER.

Linea 45. — *Epistolam*. Non dissimulabo hic pondus addi et momenti plurimum non solum a Protestantibus, verum etiam a nonnullis scriptoribus e numero catholicorum, Cypriani verbis in epistola indicata ita conceptis: « Quæ autem causa veniendi (Romam) et pseudoepiscopum contra episcopos factum nuntiandi? Aut enim placet illis quod fecerunt, et in suo scelere perseverant: aut si displicet et recedunt, sciunt quo revertantur. Nam cum statutum sit omnibus nobis, et æquum pariter sit ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur ubi est crimen admissum, et singulis pastoribus portio gregis sit ascripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus Deo redditurus: oportet utique eos quibus præsumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam coherentem sua subdola et fallaci temeritate collidere: sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis et perditis minor videtur esse auctoritas episcoporum in Africa constitutorum qui jam de illis judicaverunt, et eorum conscientiam, multis delictorum laqueis victam, iudicii sui nuper gravitate damnarunt. Jam causa eorum cognita est: jam de eis dicta sententia est: nec censuræ congruit sacerdotum mobilis atque inconstantis animi levitate reprehendi. »

Quidam ex iis (Protestantibus) oblectantur super his verbis, tanquam dignis summa attentione ex eo quod, inquit, S. Cyprianus papæ significat, nihil ipsi commune cum rebus transmarinis esse, neque iis se immiscere oportere Romanam sedem.

E catholicis vero nonnulli considerant, ita conqueri Cyprianum in litteris ad Romanum pontificem datis super appellatione ad hanc sedem, tanquam de agendi modo contra regulas instituto. (Fleury, *Hist. Eccl.* lib. vii. num. 8.) Alii vero inferunt hac data occasione, prioribus Ecclesiæ sæculis judicia Ecclesiastica fieri consuevisse « a synodo cujuscunque provinciæ cum auctoritate metropolitanæ, adeo ut non liceret provocare iudicio lato in synodo provinciæ. » *De Marca*, de Concordia lib. vii, cap. 4, num. 2.)

Verum Protestantibus respondetur, negando Cyprianum dicere hac in epistola, aut Romano pontifici significare non debere illum sese immiscere negotiis ultramarinis; nam e contra addens iis, quæ in superioribus litteris, aut sermonibus scripserat, ea quæ in consecutione hujusmet epistolæ subsequi audemus de S. sedis auctoritate, Petri cathedram hac ipsa in epistola appellat principem Ecclesiarum, unde unitas sacerdotalis exorta est, ac retinetur in cæteris: titulos profecto vanos futuros, atque imaginarios; si sanctæ huic sedi negatur jus se immiscendi in rebus Ecclesiarum particularium: quarum complures nullo non tempore nimium tentarunt sese subtrahere ab hac principalitate Romanæ Ec-

clesiæ, et nodum illum unitatis dissolvere aut frangere. Constat utique sanctum episcopum invehi contra impudentiam hostium suorum, qui licet perciti fulmine anathematum ob scelera notoria, navigare audent ad Petri cathedram et ad Ecclesiam principalem, ad quam perfidia habere non potest accessum. Enim vero his loquendi formulis uti est potius jurisdictionem agnoscere et confiteri, quam repellere ac declinare. Quando interrogat cur Romam navigent, satis indicat, in ea se non esse sententia quæ asserat nihil ad Romanam sedem pertinere de Africanis (superiora enim repeti postulo quæ præcedenti capite attulimus): sed id contendit oratio, quod sequentia demonstrant, ut ostendat inutilitatem ejus subterfugii, sive perseverent in scelere, quod nulla indiget probatione, sive respiciant pœnitendo, quod in Africa præstat ostendere, ubi scandalum admissum reparari debet conspectu pœnitentiæ. Quod autem addit de loco causæ pertractandæ, de ipsorum condemnatione, de auctoritate Africanorum antistitum, a quibus fuerant iudicati, ac de gravitate ipsorum censuræ non subvertenda levibus de causis, constantiæ sacerdotali minime responsuris; id vero longe abest a protestatione aut exceptione, quasi contendat nihil sanctæ Sedi fas esse de Africanis discernere. Rationes nempe reddit Cornelio papæ servati ordinis in rebus gerendis, ut præmonitus pontifex de notoria scelestorum hujusmodi fama et consilio detecto, non alia de causa Romam adeundi, quam ut eos circumvenirent atque occuparent quibus antea cogniti aut perspecti non essent, cavere posset de quidpiam fraudulentis hisce captatoribus indulgentius concederet, unde sacerdotalis iudicii majestas et gravitas labefactari videretur.

Quod autem attinet ad illorum catholicorum observationes, qui de appellationibus extra provincias ad Romanam sedem negotium inde facessunt quæstio est, num appellatio dicenda sit ad S. Sedem et de qua S. Cyprianus conquiretur apud pontificem Cornelium, tanquam de abnormi agendi ratione. Reputari enim posset potius præventio, quam appellatio; cum Fortunatus Romam confugeret, ut ibi reciperetur tanquam legitimus episcopus Ecclesiæ Carthaginensis. non discussa prius causa ex canonum legibus in Africa, ubi certe justo iudicio contendere nequaquam ausus esset. Ut ut sit, in observationibus invenitur satis ambigua sententiæ ratio. Præstat enim nitide intelligere, num auctor observationum affirmare velit, quamcunque appellationem ab Africanis episcopis, et conciliis ad Romanam sedem censendam esse actum abnormem seu irregularem, de quo S. Cyprianus conquestus fuerit; ad id tantum contendat observare, appellationem illam solummodo ita interpositam a Fortunato iudicandam esse contra juris ecclesiastici regulas. Qui factum hoc peculiare in iudicium trahunt, citra difficultatem affirmabunt, particularem illam Fortunati appellationem et suorum gregalium fuisse alienam a juris ordine: sive studerent in integrum restitui super omnibus contra se in Africa iudicatis et confirmatis Romæ, ubi Privatus ab episcopatu depositus, qui falsam ordinationem Fortunati nuper peregerat, a Fabiano pontifice pridem abstinens et pulsus de Ecclesia fuerat; et ubi Novatus aliique peruelles schismatis illius complices et administri, anathemate percussi fuerant ab ipso Cornelio sive ageretur tantummodo de hac ordinatione Fortunati, scelere in primis detestabili, super cujus defensione ne perditissimi quidem hi satellites ausi forent apud Africanos episcopos, quibus perspecti pridem erant ausus eorum et impudentia, iudicium implorare. S. Cyprianus in epistola ad Cornelium evertit machinas perversæ hujus factionis hominum in utroque ex propositis consiliis. Cæterum affirmare voluisse Cyprianum, generatim de quacunque appellatione ab Ecclesiis Africanis ad Romanam, hebendas esse provocationes hujusmodi abnormes atque irregulares, id de

num est quod sentire nequaquam debemus ac pronuntiare, licet indignitas admissi criminis peculiaris vehementius illud impelleret ad thesim genericam plus justo quodammodo perstringendam. Hanc vero exceptionem generis inferre necesse est ex iis quæ S. episcopus centenis in locis diserte expressit de suprema dignitate Romanæ sedis: quam imaginari certe non potuit ac traducere tanquam inanem titulum nullo auctoritatis vigore ac substantia solidatum.

Id tandem reponam tertio scriptorum generi antea indicato: quid inde consequatur, si etiam demus jura sanctæ Sedis plenum ac liberum exercitium consequi non semper potuisse prioribus Ecclesiæ sæculis apud universas provincias orbis quæ fide Christiana tum temporis induebantur, præpedientibus obstaculis persecutionum, aliisque ad rem tanti momenti stabiliendam non defuturis, quid, inquam, inde consequetur?

Tantæ molis erat Romanorum condere gentem.

Nihil attamen evidentius aut firmiter constabilitum se manifestat, quam primordialia et originalia illa jura Romanæ cathedræ ac jurisdictionis. Consulatur oracula divinarum Scripturarum, et libri antiquorum Patrum vetustissimæ traditionis sequestres hoc nobis depositum præservantes; constabit nullam potestatem in terris evidentius ac solemnitus auctoramentum obtinere a verbo ac lege Dei, quam illam S. Sedi de qua loquimur ita concessam. Ad

A hæc, quærenda est in occasionibus oblati, et in opportunitatibus ac necessitatibus Ecclesiæ explicatio illa et enodatio jurium augustæ huic sedi divinitus attributorum, unde licet eorumdem extensionem amplissimam plenius recognoscere. L. Cyprianus, qui procul dubio recognovit in Romana Petri sede principia unde in eam derivant universa illa jura principalitatis ac prærogativæ, continenter per ipsam possessa et exercita sæculis consecutis, opinari potuit, judicia ecclesiasticorum definiri ac terminari oportere in eisdem provinciis ubi subortæ fuerant accusationes; quemadmodum credidit nullum esse quodcumque baptisma, a quovis hæreticorum genere ministratum. Num idcirco id erat veritati consonum quod ita Cypriano videbatur? Num usus universalis auctoritatem legis accommodabat peculiariter Africanorum praxi, ut eam in sua provincia Cyprianus assereret? Non ita sane. OEcumenica concilia de utroque hocce quæsito consulta pleno lumini exposuerunt catholicam veritatem, et Ecclesiæ jura non satis fortasse cognita aut expressa a martyre Cypriano. Concilia illa recognoverunt et admiserunt jus provocationis ad S. Sedem tanquam unum ex attributis supremæ hujus dignitati ac potestati adnexis; non secus ac ejus fidelitas inviolabilis in custodiendo fidei deposito suis in decretis ad baptismi validitatem pertinentibus, rite ab hæreticis si conferatur: quod loco suo in proxime recensendis pontificibus fiet manifestum.

XXIII. SANCTUS LUCIUS.

ANNO CHRISTI 255, GALLI ET VOLUSIANI 2.

23. Lucius natione Tuscus ^a, de civitate Luca, ex patre Lucino, sedit annos tres, menses octo, dies tres ^b. Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Galli et Volusiani usque ad Valerianum tertium et Gallicanum ^c. ^d Hic exsilio fuit relegatus, postea nutu Dei incolumis ad Ecclesiam reversus est. Hic præcepit ut duo presbyteri et tres diaconi in omni loco episcopum non desererent propter testimonium ecclesiasticum. Qui etiam a Valeriano capite truncatus est III Nonas Martii ^e. Hic potestatem dedit omnis Ecclesiæ Stephano Archidiacono suo, dum ad passionem pergeret. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembris: presbyteros quatuor, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero tres ^f. Qui etiam sepultus est in cæmeterio Calixti, via Appia, VIII Kalend. Septemb. et cessavit episcopatus dies triginta quinque.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Lucius annos tres, menses octo, dies decem. Fuit temporibus Galli et Volusiani, usque Valeriano III et Gallieno II. Hic exsul fuit, et postea nutu Dei, incolumis ad Ecclesiam reversus est. Decessit III Nonas Martii coss. suprascriptis.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a CB, natione Romanus ex patre Porphyrio. ^b B, biennio minus. ^c B, a coss. Gallo et Volus. ad Valerianum et Gallienum. C, secundum; C, Gallienum coss. ^d Vide Baron ad ann. 255 et 257. ^e CB, IV Non. ^f CB, septem.

VARIÆ LECTIONES

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 23, lin. 1, AB, natione Romanus, ex patre Porphyrio, lin 2, AB, menses tres. lin. 9, presb. 3, lin 40, numero 7.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 1, natione Romanus, ex patre Porphyrio. sed. ann. 3, m. 3, d. 3. Fuit autem temp. lin. 3, hic in exsilio fuit, postea nutu D. lin. 6 et 7, ecclesiasticum. Hic potestatem dedit omnis Ecclesiæ S. lin. 8,

pergeret; qui etiam a Valeriano capite truncatus est III N. M. Hic fecit ordinationes tres per m. D. lin. 40 loca 7.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 1, natione Romanus, ex patre Porphyrio, sed. ann. 3, m. 3. lin. 3, hic in exsilio fuit postea. lin. 40, numero 7.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 1, Vat., Reg. et Flor. duo, Romanus ex patre

Porphyrio. *lin. 4 in Flor. secund. deest relegatus. lin. ead., Ecclesiam, Cass. et Reg. addunt suam. lin. 8, ordinat. duas, Flor., Cass. et Vat., tres. lin. 10, Vat., num. septem, Flor. et Red., septemdecim.*

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, de civitate Luca ex patre Lucino. Sedit ann. III, m. III, dies III. lin. 3, hic exsilio fuit; postea nutu Dei incolumis ad Ecclesiam reversus est.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRÆ

Linea 7. — *Hic potestatem dedit omnis Ecclesiæ Stephano archidiacono suo.* Lucius ad martyrium pergens, Stephano archidiacono suo dedit potestatem omnium rerum Ecclesiæ. Archidiaconus erat custos et administrator rerum Ecclesiæ. Hinc in archidiacono industriam requirit Hieronym. ad Evagram: « Diaconi eligant de se quem industrium noverint, et archidiaconum vocent. » Et eum imitatus Sidon. lib. vi, epist. 25: « Lector hic primum, post laborum temporumque processu, archidiaconus, in quo gradu seu ministerio multum retentus propter industriam. » Sic et Stephanus, proximus successor Lucii, ante martyrium omnia vasa Ecclesiæ, et arcam pecuniæ ecclesiasticæ, Xisto archidiacono suo in potestatem dedit, de quo Anastas. in Stephano: « Omnia vasa Ecclesiæ archidiacono suo Xisto in potestatem dedit, et arcam pecuniæ. » Idem ante præstitit Cornelius, de quo Anastas.: « Jam ante passionem suam omnia bona Ecclesiæ tradidit Stephano archidiacono suo. » Xistus II Laurentium habuit archidiaconum suum, et martyrii æmulum. Hinc ille Xisto ad martyrium properanti, apud Ambros. i Offic. 44: « Quo sacerdos sancte, sine diacono properas? »

BENCINI

Linea 4. — *Hic præcepit, ut duo presbyteri... episcopum non desererent.* Antiquæ hujus consuetudinis memoria representatur a Dionysio Alex. supra laudato, qui in sua epistola meminit presbyteri comitis, dum in exsilio pergeret, Decianis edictis perurgentibus. Diu permansit consuetudo recepta apud Orientis patriarchas. Epiphanius Constantinopolitanus tom. III Conc., p. 1036, electus anno 520 inter legatos Hormisdæ, directos in sua laudatur: « Heraclianus reverentissimus presbyter sanctæ majoris Ecclesiæ, et cohabitator prædicti sanctissimi archiepiscopi et patriarchæ Epiphani. »

Linea 6. — *Qui etiam a Valeriano truncatus est III Nonas Martii.* Plura passus est sanctus Lucius, tum ex edictis Decianis, sicut etiam per Novatianos, qui non remiserant quidquam de priori in pontifices et catholicos præconcepta ira. Primo itaque exsilio multatur, quod antea dixerat Liber Pontificalis, et quidem initio pontificatus: ab exsilio vero liberatum incolumen rediisse supponunt verba S. Cypriani pontifici scribentis: « Et nuper quidem tibi, frater charissime, gratulati sumus, cum in honore geminato in Ecclesiæ sæ administratione, confessorem pariter et sacerdotem constituit divina dignatio. » Geminatum dicit honorem, et confessionis factæ, et pontificatus, juxta supra observata. De incolumitate præsentis sic: « Sed et nunc non minus tibi, et comitibus tuis, atque universæ fraternitati gratulamur, quod cum eadem gloria, et laudibus vestris reduces vos denuo ad suos fecerit benigna Domini et larga protectio. » Ex honore confessionis, et decessoris Cornelii martyrio infert deinde S. Cyprianus sicuti Novatianorum schismaticorum pravitatem, ita certitudinem successionis in utrisque; denotare eodem schismaticos veluti Decianæ persecutionis primos auctores: « Intelleximus, frater charissime, et tota cordis nostri luce perspicimus divinæ majestatis salutaria, et sancta consilia; unde illic repentina persecutio nuper exorta sit, unde contra Ecclesiam Christi, et episcopum Cornelium beatum martyrem, vosque omnes sæcularis potestas subito proruperit: ut ad confundendos hæreticos, et retundendos ostenderet Dominus, quæ esset Ecclesia, quis episcopus

A ejus unus divina ordinatione delectus, qui cum episcopo presbyteri sacerdotali honore conjuncti. » Et enim ad Valerianum usque, cum in clericos exarsceret persecutionum furor, incolumes permanebant Novatiani, qui et pontifices in suo schismate retinere non desierunt, et episcopos, quos ad Cælestini papæ tempora perdurasse testatur Socrates, lib. vii, c. 44, quando publice eos habere prohibiti sunt. Parum quies duravit; dum iterum in Christianos, clerum maxime, priora edicta roborantur: ex Dionysio Alex. hæc Hermanoni denunciante, apud Euseb. l. vii, c. 4: « Sed neque Gallus culpam Decii intellexit, nec perspexit, quid tandem illum pessumdedisset. Quin potius ad eundem lapidem ante oculos suos positum impegit. Qui cum imperium ipsius prospero in statu esset, cunctaque ex animi sententia succederent, viros sanctos, qui pro pace, et incolumitate ipsius preces ad Deum allegabant, insectatus est. » Novæ recrudescentis persecutionis causa exstitit subsequuta pestilentia, quæ orbem universonum, ut Orosius scribit, lib. vii, cap. 44, devastavit, et inter mortuos ex lue pestifera recensetur a Victore Hostilianus imperator: et cum ob eam avertendam, a gentium sacerdotibus vota, et sacrificia essent Apollini indicta (unde et numismata hujus temporis inspicuntur, cum inscriptione, *Apollini salutari*) quæ ab universis peragenda juberent gentium pontifices ex imperiali edicto, a sacerdotibus gentium concitata plebes in circo Christianorum laniam petierunt, quos omnium malorum auctores credebant, cum refugerent Apollini impia sacra offerre; de qua populorum postulatione scribit Cyprianus epist. 55, et ipsum publicis plebium clamoribus expetitur ad leones, inquit: « His ipsis etiam diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia, quæ edicto proposito celebrare populus jubebatur; clamore populorum ad leonem denuo postulatus in circo: » Hac inquam occasione Lucius iterato psecutionem passus, glorioso martyrio finem vitæ et laboribus imposuit. An vero exsilio, an pœna capitali damnatus, disputant scriptores; Liber Pontificalis capitali pœna multatum scribit, quod credibile videtur, dum prior censenda victima instauratæ persecutionis.

Linea 7. — *Hic potestatem dedit omnis Ecclesiæ Stephano archidiacono.* Pariter in Cornelio dixerat de eodem Stephano: « Jam ante passionem suam omnia bona Ecclesiæ tradidit Stephano archidiacono suo. » Duo itaque archidiacono pontificis tradita dicuntur: potestas omnis Ecclesiæ, et omnia bona Ecclesiæ. Hinc verior origo potestatis, dignitatisque archidiaconatus sedis apostolicæ, quæ diutius exstitit amplissima dignitas, et sede vacante, præcipuam retinuit sollicitudinem ejusdem Ecclesiæ. De dignitate certos nos facit S. Hieronymus, ubi de archidiaconis, in commen. ad c. XLVIII Ezech.: *qui ignorantes humilitatem status sui ultra presbyteros intumescerant, et dignitatem non, merito, sed divitiis æstimabant.* Equidem anni 1097 Barenis concil. tempore in ea dignitate perseverabant, dum S. Anselmus ob doctrinæ præstantiam sedere jussus coram summo pontifice, ad concessum apostolici levatus est, sedere jussus juxta Romanum archidiaconum, cui ante papam sedere moris est, ut ait Guill. Malemurg., ubi acta hujus concilii recensentur. Sede vacante, demandatam Ecclesiæ curam, et ecclesiasticorum honorum supremam custodiam archidiacono, cui socii erant archipresbyter et primicerius, suo loco dicemus. In utroque loco *suus archidiaconus* dicitur, quia ejus lateri perpetuo ad hærebat. Sic apud Orientis patriarchas proprius aderat diaconus. Talis erat Athanasius, qui cum

diaconi Alexandrini officio fungeretur, vocatur perpetuus assessor patriarchæ sancti Alexandriæ. Sic synodus Alexandrina, coacta anno 340, testatur in sua synodica, ubi Arianorum artes describuntur, sic inter reliqua de Ario (tom. I *Conc.*, pag. 574): « Alexandro autem ob suam in Christum pietatem impium non recipiente, Athanasium tunc diaconum oderunt: quia eum assiduam esse apud Alexandrum, et in pretio haberi ab ipso curiose animadverterent: et quoniam jam antea ejus pro Christo pietatem in synodo Nicæna, ubi cum magna libertate contra Arianitarum impietatem disseverat, experti essent, in gravissimum odium exarserunt. » Præterea cum tyrannide Anastasii imperatoris ejicitur Euphemius, Macedoniusque sufficitur, archidiaconus ante depositionem primo aufertur ex Theophane: « Macedonius fidem obstringere promissus, Euphemium in baptisterio adiit, archidiacono a suis humeris auferri prius jussu, atque privato sacerdotis habitu Euphemium conveniens. » Inter Ecclesiæ bona archidiaconi custodia commissa, specialis erat ecclesiasticarum chartarum asservatio. Prudentius id advertit, dum prætorem inducit, Vincentio Cæsaraugustano archidiacono suadentem ut traderet libros omnes Ecclesiæ ejus diligentiam concreditos. Peristeph. hym. 5, pag. 165.

Si tanta callum pectoris
Perdurat obstinatio,
Pulvinar ut nostrum manu
Abominaris tangere.
Saltem latentes paginas,
Librosque apertos detege,
Quo secta parvum seminans
Justis crematur ignibus.

Cum ad Eutychetis petitiones secunda synodus Constantinopolitana sub Flaviano indicitur ad probandum et experiendum an priora Acta essent fœdata, et furtim scripta aliqua essent ablata, Aetius archidiaconus Constantinopolitanus, cui ex officio identitas Actorum concredita erat, protestationem hanc emisit, ut legitur act. 4 Chalced. tom. II *Conc.* pag. 210: « Quoniam vero ante multum tempus, dum chartæ prius apud nos essent, Asterius qui nobiscum est, presbyter et notarius nobiscum est constitutus et agens, descendit et omnes chartas nostras abstulit, et schedas, et authenticas, et est duorum, aut trium mensium tempus, et nihil ex his habemus. Si ergo in posterum aliquid aut novetur aut dicitur, de præsentis negotio nos liberos esse docet. » Passim similia occurrunt in Actis conciliorum Orientalium.

BINII ET LABBEI.

Linea 3. — *Hic exsilio fuit relegatus.* Bis ob confessionem fidei exsulavit, semel cum Cornelio, et semel jam pontificatum adeptus, ut constat ex epistola Cypriani 58 ad eundem scripta.

Linea 9. — *Episcopus.* Ex iis fuit unus Melanius episcopus Rothomagensis, sanctitate celebris, de quo vide Baron. in notis ad Martyrol. Roman. die 28 Octobris.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Picturæ S. Pauli Lucio assignant annos III, menses III, dies III. Sunt autem numeri integrius præservati, atque evidentiore ex hoc pontifice ad consequentes usque ad S. Innocentium I. Quare et catalogorum consensus cum illis major: ita ut in Lucio solius Liberiani exemplum, licet in annis cum cæteris consentiens, mensibus quinarium v adjiciat (fortasse quia amanuensis descriptor codicis, oblitterat assigla M. indicis mensium hastas primam ac postremam non attendens, loco describendi m. III expressit v. III). In dierum numero cum x pro III reddiderit, quem numerum universi catalogi non secus ac picturæ servant; vitium detritæ scripturæ manifestat in eo vetusto exemplari, quod amanuensis in Lucii

A pontificis epocha præ oculis habebat. Verum unius codicis defectui cæterorum omnium consensus opportune medetur, et constanter legendum esse docet cum autographo picturarum ævi Leoniani annos III, menses III, dies III. Martyrium Lucii, consignatum die III Martii, non modo in codicibus, sed etiam in vetusto marmore sæculi octavi apud titulum Romanum SS. Stephani et Silvestri, et in catalogo Jepsitionum pontificum Rom. ætatis Liberii papæ, edito supra ex Bucherio in prolegom., refertur in catalogo, non secus ac in Libro Pontificali, ad consules Valerianum et Gallienum: quibus tamen numeri consulatus perperam assignantur III et II, cum in periochia sequenti eorumdem catalogorum iidem consules terminent epocham Stephani successoris. Quare Valerianum II et Gallienum in Lucio consignandum non dubie intelligimus, qui cons. pertinent ad annum Christi 254, etsi amanuensis incuria consulatum III Valeriani patris pro secundo expresserit, pari negligentia ac in nomine Gallieni filii describendo peccavit, pro quo *Gallianum* perperam obtrusit, ut laudatus Bucherius pridem adnotavit. Ex die igitur 3 Martii anni 254 recedendo in anteriora per annos 3, menses 3, dies 3, pariamus ordinationem beati Lucii ad episcopalem gradum cum die Dominica 30 Novembris anni 250, semestri fere spatio, ex quo mense Junio ejusdem anni ad pontificatum Romanum evectus fuerat B. Cornelius, ut numero superiori probavi. Vicarium propterea constitutum fuisse Lucium a Cornelio non dubitamus, persecutionis sævissimæ tempore episcopi vicarii præsentiam postulante, ubi in exsilium (uti cogit) pelleretur Cornelius. Postulabat etiam provida cura pontificis, ut contra molitiones Novati ac Novatiani, ambientium Romanæ sedis principatum invadere, aditus omni obstrueretur, electo etiam ad dignitatem vicarii papæ notæ virtutis præsule, quem Ecclesia paratum haberet administratorem omnis officii sacerdotalis. Additur ad comprobendam necessitatem episcopi vicarii, et ipsum Lucium pulsum fuisse in exsilium, deinde incolumem Dei nutu reversum. Sæviebat nempe in Dei sacerdotes Decii persecutio, et Valeriani, primum censoris sub Decio, deinde ejusdem successoris in imperio post Gallum et Volusianum, ut constat ex litteris S. Cypriani, atque ex homilia S. Leonis Magni. Cyprianus epistol. 52, ad Antonianum editionis Pamelii, de persecutore Decii ait: « Cum tyrannus, infestus sacerdotibus Dei, fanda atque infanda comminaretur. » S. Leo Magnus serm. in nat. sancti Laurentii de persecutione primum inchoata sub Decio, deinde renovata sub Valeriano ita scribit: « Cum furor gentilium potestatum in electissima quæque Christi membra sæviret, ac præcipue eos qui ordinis erant sacerdotalis impeteret, etc. Dei sacerdotes contra persecutiones cleri, non modo sedebant intrepidi, sed etiam strenui duces clero et populo proponebant, præsertim cum ipsi Roma expellerentur, ut vices suas fortiter obirent tam contra ethnicorum rabiem, quam contra schismaticorum perfidiam. Hæc necessitas vigilantia sæpe suadebat, ut ad episcopatus ordinem suos vicarios promoverent hac difficili tempestate Romani pontifices Cornelius, Lucius, ac Stephanus, ut in singulis expendemus. Vicario itaque nomine administravit Ecclesiam Romanam Lucius, constante Vita Cornelii. Post ejus vero martyrium ex vicario electus successor anno 452, die Dominica 17 Octobris, cum vacatio sedis in Libro Pontificali dicitur pertinere ad dies 36, pontificatum produxit usque ad diem 3 Martii anno 454, Valeriano Augusto II et Gallieno Aug. cons., qua martyrii palmam obtinuit, cum numeraret Romanæ sedis a 35 die post obitum Cornelii annum I, menses IV, dies XV. Episcopatus vero ab ordinatione sua exegit annos III, menses III, dies III, signatos concordati testimonio omnium documentorum, ut in prolegomenis videre licet. Eusebius, et Prosper, adnotante Scholestratio, III

fine cap: 6, dissert. 2 antiquit. Ecel. definiunt octo mensibus Lucii pontificatum, fortasse non computantes tempus ejusdem relegationis; cum et ipse Stephanum ex archidiacono episcopum vicarium ordinaverit ut videbimus numero sequenti.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4, 2. — Annos III, menses VIII, dies III. Dixi in notis chronologicis, numerum mensium; in exemplo Liberiani catalogi a cæteris dissentientem, istorum testimonio et picturarum ævi Leoniani esse ad terminarium redigendum.

Linea 3. — *Valerianum III et Gallicanum*. Ibidem probavi restituendam esse electionem consulatus, et exprimendos coss. *Valerianum III et Gallienum*.

Linea 4. — *Hic præcepit, ut duo presbyteri, et tres diaconi in omni loco episcopum non deserent, propter testimonium ecclesiasticum*. Supra in Evaristo num. 6 vidimus, episcopo prædicanti fuisse attributum comitatum septem diaconorum propter styllum veritatis. Hic vero episcopo ubique agenti comites individui deputantur presbyteri saltem duo, diaconi tres, propter testimonium ecclesiasticum. Et hoc expositum fuit in notis Altaserræ, Bencini, et nostris, quas consule a col. 1137 ad 1146.

Linea 6. — *Capite truncatus est II Nonas Martii. Hic potestatem dedit omnis Ecclesiæ Stephano archidiacono suo, dum ad passionem pergeret*. Idem præstitum a Cornelio; nisi periocha ista ex Vita Lucii translata sit in Vitam Cornelii: quod suspicari facile quis poterit ex adjecta indicatione ejusdem diei in num. Cornelii lin. 23: « Post hoc, id est III Nonas Martii jam antepassionem suam, omnia bona Ecclesiæ tradidit Stephano archidiacono suo. » Dies enim III Nonas Martii ea fuit, qua ad martyrium processit Lucius, ut hic asserit, et Ecclesiæ tabulæ contestantur; Cornelius vero die 14 Septembris ad passionem perducebatur, ut ex Hieronymo aliisque scriptoribus ac documentis in ejus Vita observari. Potuit attamen etiam Cornelius eundem archidiaconum habere Stephanum, qui etiam Lucio ministravit, et diversam potestatem nemi in bona Ecclesiæ temporalia ei conferre, ut fusiuse exponam in notis chronologicis ad Stephanum.

Linea 8. — *Fecit ordinationes duas per mensem Decembris*. Hæc indicant, Romanum pontificem Lucium plusquam anno solido Ecclesiæ præfuisse; cum duas ordinationes habuerit mense Decembris. Quare confirmatur nostra chronologia, quæ juxta Bibliothecarii textum, post obitum Cornelii attributis diebus 35 vacationi sedis, ex die 14 Septembris anni 252, qua Cornelius capite truncatus palmam obtinuit, ad 19 Octobris, qua Lucius, ante vicarius, electus fuit successor Cornelii, primam ordinationem a Lucio Romano pontifice habitam refert ad Decembrem ejusdem anni 252, alteram vero ad Decembrem anni

253; et Lucii martyrium pariat cum die III Nonas Martii anni 254. Ita enim fit, ut ab ordinatione sua ad episcopatum (referenda ad diem Dominicam Kal. Decembr. anni 250, qua vicarius a Cornelio constituebatur) numerentur ejusdem episcopatus anni III, menses III, et die totidem, ut in nobis chronologicis demonstravi.

GIACONII.

Linea 3. — *Lucius natione Tuscus*. De ejus successione in sede pontificia proxime post Cornelium tradunt Eusebius, Hist. l. vii, c. 2; Optatus Milevitanus, lib. II contra Parmen.; S. Hieronymus de Script. eccles. in Chron.; S. Augustinus, epist. 463, et S. Cyprianus in epistola ad eundem Lucium papam tanto viro digna.

SOMMIER.

Linea 3. — *Hic in exsilio fuit relegatus, postea, etc.* Illico pulsus fuit in exsiliu a persecutionibus, sed quantocius restitutus fuit Ecclesiæ suæ, Deo donante. Africana vero Ecclesia, quæ ad eundem scripserat super electione sua et super exsilio, non omisit etiam de reditu litteras dare. Post enuntiatum gaudium, quod in Romanis fidelibus commune erat de restituto sibi pontifice, et Africanorum vota, cupientium ejusdem gaudii vim præsentia fructu cumulare, declarat vicarias accessus sui se dare ad eum litteras, testaturas in communionem lætitiæ non minus quam obsequii se cum Romanis venire, fidelisque obedientiæ interpretes, quam transmarini episcopi cum suis populis ipsi præstabant. Enuntiant etiam hujusmodi litteræ, ex quo dæmonis astus idcirco orthodoxos tantummodo aggrediebantur, quod hæreticos atque schismaticos sub potestate sua jam teneret; Deum permisisse, ut malignus ille spiritus tunc suscitaverit persecutores, qui in solos catholicos insurgentes, relictis in placida quiete sectariis, servirent etiam nolentes Dei consilio, ita disponenti, ut vera inde dignosceretur Ecclesia, cum novatorum pudore: testimonium oppido excellens de constante fide nunquam non asserta universa in Ecclesia Dei de Romanæ hujus præstantia, cujus auctoritati comprobandæ nullo non tempore inserviunt iidem ipsi, qui ad eam destruendam animantur: « Vicarias vero pro nobis, ego, et collegæ, et fraternitas omnis, has ad vos litteras mittimus, charissime, et representantes vobis per epistolam gaudium nostrum, fida obsequia charitatis exponimus. . . . unde sæcularis potestas subito proruperit, ut ad confundendos hæreticos et retundendos, ostenderet Dominus quæ sit Ecclesia, quis episcopus ejus unus, divina ordinatione electus, qui cum episcopo presbyteri sacerdotali honore conjuncti, quis adunatus et verus Christi populus, Dominici gregis charitate connexus; qui essent quos inimicus lacerarent; qui contra, quibus diabolus ut suis parceret. » (Cyprian., epist. 74.)

XXIV. SANCTUS STEPHANUS.

ANNO CHRISTI 257, GALII ET VOLUSIANI 4.

24 Stephanus, natione Romanus, ex patre Julio, sedit annos quatuor, menses duos, dies decem ^a. Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Valeriani et Gallicani ^b et Maximi usque ad Valerianum tertium et Gallicanum secundum ^c. [Suis temporibus exilio est deportatus, postea nutu Dei reversus est ad Ecclesiam incolumis. Et post dies triginta quatuor tentus a Maximiano missus est in carcerem cum novem presbyteris et duobus episcopis, Honorio et Casto, et tribus diaconis, Xisto, Dionysio et Gaio. Ibidem in carcere ad Arcum Stellæ fecit synodum, et

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, ann. 5, m. 3, d. 22. ^b B, Volusiani, Valeriani et Gallieni a coss. Valer. et Galleni, ad Valer. IV et Gall. III. ^c C, Valerianum quarto et Gallicanum tertio.

omnia vasa Ecclesie archidiacono suo Xisto in potestatem dedit, vel arcam pecunie. et post dies sex exiens sub custodia ipse simul capite truncatus est.] *Hic constituit* 10 sacerdotes et levitas, ut vestes sacratas in usu quotidiano non uti, nisi in ecclesia tantum. *Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrium* : presbyteros septem^a, diaconos quinque, episcopos per diversa loca numero tres. Qui etiam *sepultus est in cœmeterio Calixti, via Appia, IV Nonas Augusti. Et cessavit episcopatus dies viginti duos.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Stephanus annos quatuor, menses duos, viginti unum. Fuit temporibus Valeriani et Gallieni, a consulatu Volusiani et Maximini usque Valeriano III el Gallieno II.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a CB, sex.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 24, lin AB, dies 15. lin. 4, suis temporibus etc., desunt in AB usque hic constituit. lin. 40, A, vestibus sacratis, B, veste sacrata. lin. 44, A, Nonis Augusti.

Ex cod. Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, sed. ann. 7, m. 5, d. 2. Fuit autem temporibus. lin. 4, secundum : hic constituit sacerdotes et Levitas vestibus sacratis in usu cottidiano non uti, nisi tantum in ecclesia. Hic fecit ordin. 2 per mens. D. presb. 6, diac. 5, ep. per d. 1. 3: qui etiam martyrio coronatus est, et sep. in cimit.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, ex patre Jobio : sed. an. 7, m. 5, d. 2. lin. 3, Val. Gal. et M. lin. 4, secundum. Hic constituit sacerdotes levitas, ut vestes sacratas in usu cottidiano non uti, nisi in ecclesia, etc., ut lin. 44, nisi in ecclesia. Hic f. lin. 42, pr. 6.

A Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Reg. et Flor. sec., Jovio, Flor. duo et Reg., annos VII, mens. V, dies II lin. 4-10 verba suis temporibus... truncatus est, absunt a codd. Vatic., Flor. duobus et Reg. lin. 40, ut vestes; ut deest in Vat qui legit veste sacrata. Florent. retinet ut, sed legit, non utantur. lin. ult. addit Flor. : et presbyteri præferunt a consulatu Maximi et Glabronis II usque ad Tuscum et Bassum, a consulatu Tusci et Bassi usque XVII Kalend. Aug. quo tempore fuit maxima persecutio sub Decio. Florent. subjungit : quæ mox in Xysto quoque repetuntur.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 6, duobus episcopis Honorium et Castum, et III diac. Xistum, Dionysium et Galum. ibidem, etc. lin. 9, ipse sing.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 4. — *Suis temporibus*, etc. Quæ hac nota B continentur, a pluribus mss. codicibus absunt, ut ex Luca Holstenio in margine notatum est. Certum autem videtur, priora verba de reditu ab exsilio, ex actis Lucii in hunc locum irrepisse; cætera unde desumpta sunt ab illo qui Librum Pontificalem hoc loco interpolavit, fateor me ignorare, non enim in actis ejus, quæ in ms. codice 5774 Vaticano exhibentur, reperire potui : quin potius ibidem refertur, Stephanum in cœmeterio Calixti, in propria sede decollatum fuisse.

ALTASERRÆ.

Linea 10. — *Hic constituit sacerdotes et levitas vestes sacratas in usu quotidiano non uti, nisi in ecclesia tantum.* Ne presbyteri et diaconi sacris vestibus uterentur in usu quotidiano, vetuit Stephanus. Nomine notantur Vandali, quod de sacris pallis et vestibus vestes sibi facerent. Siebert. ad. ann. 454 : « In Africa exardescentibus Vandaliscum, ita divinos libros exurerent, et de sacris palliis ac vestibus vestes sibi facerent. » Proculum missum Genserici regis Vandalorum arguit Victor Uticens. de Persecut. Vandal. quod de pallis altaris camisias sibi et femoralia faceret.

BENCINI.

Linea 4. — *Suis temporibus exsilio est deportatus, postea nutu Dei reversus est ad Ecclesiam incolumis.* Electus Stephanus in ipso fervore edictorum a Gallo et Volusiano confirmatorum, forsitan etiam Novatianis perorantibus, imperatorum jussu in exsiliium fuit demandatus cum reliquis de clero. Verum cum Valerianus imperium capessit, sive consuetæ indulgentia, qua rei præcipue exsilio multati revocabantur ab imperatoribus recenter electis, sive ex quadam in Christianos proclivitate, tunc Step-

B nus revertitur liber. De hac persecutionis cessatione loquitur Dionysius in sua epistola, apud Euseb. lib. VII, c. 4, dum refert, et mala communia, et quæ passi sunt Christiani, et subsecutam pacem : « Post hæc bellum et fames exceptit : quæ quidem nos cum gentilibus junctim pertulimus. Et ea quidem mala, quæ nos attriverunt, soli sustinuimus. Quæ autem ipsi sibi vicissim intulerunt, et passi sunt, eorum partem toleravimus. Sed rursus oblectavit nos pax illa, quam Christus nobis solis indulxit. » Eusebius I. VII, c. 10, quidem Valeriani imperatoris primordia referens, ejus in Christianos benevolentiam his verbis commendat : « Mansuetus quidem et benignus erat erga famulos Dei. Neque enim ullus superiorum principum, ne illi quidem qui palam Christianifuisse dicuntur, tanta humanitate ac benevolentia nostros complexus est, quantum ille præseferbat initio principatus sui : totaque ejus familia piis hominibus abundabat, ac Dei Ecclesia esse videbatur. » Interim tamen advertere oportet Librum Pontificalem a schismate Novatiano adnotare solitum confessiones pontificum repetitas; ut eo etiam titulo ostenderet legitimam successionem in cathedra Petri, cum Novatiani persecutionum auctores tuti persisterent, nullo fidei confessionis specimine, illustres pontifices vero ac reliqui fideles sæva persecutorum tempestate exagitarentur.

Lineis 7 et 8. — *Ibidem in carcerem ad Aram Stellæ fecit synodum*, etc. Forsitan locus a signo, alioque casu sic indigitatus. Neque carceris angustie inhibebant quin episcopi synodum haberent; rigor enim ipse edictorum Decianorum, quæ specialiter majores clericos insectabantur, celebrationi forsitan locum dedit; potuerunt enim convenire cum pontifice Stephano plures episcopi, si nempe quos prius Ecclesie concessa tranquillitas in Urbem adnaverat, aut ii qui ex Urbis presbyteris in eodem debebant carcere clausi. Quo sensu scripsit eodem

tempore Cyprianus (*epist.* 82) : « Quid autem de cætero nos observare conveniat, antequam in me super confessione nominis Dei proconsul sententiam ferat, instruente Domino in commune disponemus. » Sic sanctus Petrus Alex. in fine vitæ similem dispositionem fecit, uti laudata supra Acta a Combefisio edita referunt. Equidem pontifices in vitæ exitu saltem archidiacono consuevisse generalem instructionem tradere docet Liber Pontificalis in Cornelio, Lucio, et Sixto II : ita Liberius in exilium deportandus, clero advocato, Damasum vicarium constituit, ita eum commendans in Vita Damasi : « Habetis autem vicarium fratrem. et compresbyterum Damasum, virum utique fidelissimum et cunctis virtutibus adornatum. cujus prudentiam, et constantiam mihi publice prædicatis, ut prævio post Deum in cunctis viis vestris utamini. » Vel dicere possumus, S. Stephanum non in carcere obvio et criminali synodum habuisse, sed in crypta, ubi delitescebat ob persecutionem motam, quam carcerem utique voluntarium hic Liber Pontificalis indigitat. Forsitan id desumpsit ex sancti Stephani Actis apud Surium, quæ testantur, « eum in cryptis martyrem assidue missas, et concilia celebrasse, et ibi caput amputatum. »

BINII ET LABBEI.

Linea 3. — *Valerianum tertium*. Mendosum esse probat Baronius anno Christi 260, num. 2. Quarto enim consulatu Valeriani, Acta sancti Stephani emendatiora consignata sunt.

BLANCINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Cum picturis basilicæ S. Pauli potiores catalogi consentire intelliguntur, editi in Prolegomenis. Nam Liberianus omnium antiquissimus cum cæteris Italiæ vestustioribus consonat in annis ac mensibus, expuncto errore amanuensis, qui siglam denarii x imprudenter addidit soli Farfensi, et unitatem detraxit soli Cavensi. Dierum numerus in Bergomati deformatus fuit in xi ex xv detrito posteriori ductu denarii : cum descriptor catalogi Liberiani notam denarii duplicaverit. Cæterum Italici dies xv exhibent cum picturis Leonianis. His omnino concordant catalogus Belgicus Papebrochii, quo ex Colbertinis, et codex Oericulensis quartus, eandem epocham retinentes, quæ resultat ex picturis S. Pauli et ex catalogis Liberiano et Italicis, annum scilicet iv, mensium ii, dierum xv.

Dies martyrii B. Stephani, ac depositionis, in laudato documento ætatis Liberianæ supra edito col. 972 seqq. in Prolegomenis ex Bucherio, necnon in tabularis Ecclesiæ, et in Libro Pontificali signatur die 3 Augusti : *Quarto Nonas Augusti Stephani in Callisti*. Consules vero expressi in catalogo Liberiano Valerianus III et Gallienus II indicant annum æræ Christi communis 255, qui numeri consulatum signabantur in termino decessoris. Sed quemadmodum ibi legendum esse monui *Valerianus II et Gallienus*; ita hic scribendum esse affirmo *Valerianus IV et Gallienus III*, ut indicent annum 257. Ex pontificatu Sixti successoris collato cum actis proconsulatibus martyrii S. Cypriani, necnon ex hujus epistolis id evincam numero sequenti.

Ex hoc igitur termino diei 3 Augusti anni 257, recedendo in anteriora tempora per annos iv, menses ii, dies xv, sese offert dies ordinationis beati Stephani, a sancto Lucio papa, cujus erat archidiaconus, promoti ad episcopatum, ut vicariam administrationem in Urbe exerceret, dum ipse pontifex Lucius in exilium pelleretur.

Notandum tamen est, phrasi diversa narrari primum delectum Stephani archidiaconi a Cornelio habitum, et secundum a Lucio. In priori enim electione Cornelius tradebat Stephano *omnia bona Ecclesiæ*; in secundo, Lucius. *omnem potestatem Ecclesiæ*. Non

obscure indicatur, a Cornelio contradita fuisse vasa, opes, et bona temporalia Ecclesiæ distribuenda in alimoniam pauperum, et ad eorum inopiam relevandam, archidiacono Stephano; non secus ac ipse Stephanus papa Xisto archidiacono dedisse legitur (*supra, in textu*) in potestatem *omnia vasa Ecclesiæ. vel arcam pecuniæ*. A Lucio vero, qui eundem Stephanum archidiaconum provexerat ad ordinem episcopalem anno 253, mense Maio (quemadmodum colligitur ex ejusdem epocha), *potestas data est omnis Ecclesiæ*, ita ut haberetur simul, et archidiaconus in erogatione patrimonii ecclesiastici, et episcopus vicarius in supplendis vicibus officii sacerdotalis per absentiam aut detentionem Stephani exulare jussi.

Confusio quæ irrepsit in Acta ipsius septimæ persecutionis a Decio pertinentis ad Valerianum, sive in breviores Actorum ad eandem persecutionem spectantium sub principibus brevis imperii Decio, Gallo, Volusiano, Æmiliano, perperam retulit ad diem progressus ad martyrium beati Lucii hanc delegationem vicariæ potestatis, collatæ Stephano ex archidiacono in episcopum adjutorem assumpto, quæ referenda erat ad epocham ejusdem exsilii, memorati in epistolis beati Cypriani. Hoc vero mirum videri nequaquam debet, ut in eam scilicet confusionem inciderint Actorum breviores, ætatis dissitæ; cum Orosius lib. vii, cap. 44, de his eisdem temporibus agens, a quibus non distabat plusquam annis 440, perperam confundat Gallum cum Hostiliano, uti adnotavit Pagius, critic. in Baron. ad annum 252, num. 44.

Profecturus igitur extra Urbem Lucius in exilium non diuturnum (quod attamen ad semestre spatium redigere ex initio persecutionis Pagius jure denegat Pearsonio, frustra id colligere contententi ex adverbio *nuper*, per Cyprianum adhibito etiam ad spatium triennii denotandum, ut ibidem observat Pagius ad ann. 252, numero 17) circa ætatem, aut ver. adultum anni 253, episcopali caractere insignivit Stephanum archidiaconum, eique potestatem impertivit Ecclesiæ Romanæ per sui absentiam vicario nomine gubernandæ.

Eadem ferme tempestate, qua in exilium pellebatur Lucius, perlatus est ex Pannoniis, ab illo exercitu ad imperium acclamari Æmilianum ducem limitis Mœsiæ. Contra eundem profectus ab Urbe Trebonianus Gallus, Interamniæ cum eo confligens in acie cæditur. Remissius agere cœpit sub Æmiliano principe localis illa persecutio, quam Romæ non intermiserat Gallus. Breve tamen imperium Æmiliani, trimestre aut quadrimestre spatium vix emensi per ætatem anni 253, locum fecit principatui Valeriani : et quidem hoc anno 253 æræ Christi ante autumnum, ut ostendit nummus Ægiorum in Cilicia percussus Æmiliano, et signatur æra ΘϞΣ (299), videndus in musæo Corrariorum. ex quo vulgavit Vaillantius in secunda editione. Nam æra Ægiorum cum incipiat ex autumno anni U. C. 706, Caleno et Vatino coss., quo constat Cæsarem a Syria per Ciliciam transuentem, teste Hirtio, beneficia, complura hujus provinciæ, civitatibus contulisse; Ægienses, qui ab Alexandro Magno conditam urbem suam memorabant, et æra Macedonica ex autumno utebantur, annos suos imposterum ex hoc beneficio Cæsaris computarunt: quorum 299 pariatur cum mensibus æstivis anni 253 æræ Christi communis.

Quadrimestre hoc imperium Æmiliani exceptit ex mense Septembri principatus Valeriani, ut recte statuit Lydiatus, et comprobant nummi ab iisdem Ægænsibus Ciliciæ percussi novo Augusto Valeriano cum nota T anni tercentissimi epochæ antea indicatæ, qui tunc inibat ex autumno. Quanta is humanitate ac benevolentis initio principatus Christianos complecteretur, testatur epistola Dionysii ad Hermmamonem, apud Eusebium legenda, Hist. lib. vii, cap. 40. Hæc tamen benignitas otiosa pro nostris

Christianis fuit; cum nulla ad eorum levamen lege A perlatâ, neque abolito superiorum principum interdico, magistratus sub Decio assueti extrema contra nos supplicia decerneret ex legibus Antoninorum nunquam sublatis, potuerunt et Lucium papam, et complures martyres morti addicere, utpote semel delatos. Vide supra in notis ad Vitam Soteris col. 4244-4248. Romæ vero severitas major exspectanda erat in magistratibus; cum Valerius Maximus præfectus Urbi anno 252, et memoratus in actis S. Cornelii papæ, hoc anno 253, quo Lucium dicimus exulasse, ordinarium gereret consulatum, et anno proxime consecuto 254 præfecturam Urbis iterum administraret sub initium imperii a Valeriano suscepti, quo censore præfectus Urbis fuerat, ejusque collega in capitali sententia ferenda contra Cornelium, ut hujus passionis Acta demonstrant. Frustra vero suggillatur actorum fides ex apparenti anachronismo in describendo Cornelii martyria in Urbe Roma; cum ex observationibus antea productis dissolvantur dissidia temporum, et confirmentur gesta passionis ex documentis a Schelestratio prolatis dissert. 2 antiquit. Eccles. cap. 6, num. 7.

Constat igitur temporum et historię ratio cum numeris catalogorum præcipuorum, et cum picturis bacilicæ S. Pauli; si dicamus Stephanum archidiaconum Lucii fuisse ordinatum episcopum, ut vices ejusdem suppleret proxime abeuntis in exsilium, Volusiano II et Maximo consulibus (catalogus Liberianus *Maximum* vitiose expressit), die Dominica Pentecostes 23 Maii, juxta summam dierum catalogi Bergomatis, vel die Ascensionis Dominicæ 23 Maii, juxta catalogum Liberii dies 24 numerantem, vel die octava Ascensionis et ante Pentecosten tertia, juxta cæteros catalogos, Stephani episcopatus dies xv exprimentes supra annos quatuor, et menses duos.

Anno 254, coss. Valeriano Augusto II et Gallieno, Lucius martyrio coronatur die 3 Martii, Post vacationem sedis dierum 35, juxta Librum Pontificalem, Stephanus ex vicario eligitur successor Lucii et cathedram Romanam ascendit die Dominica Passionis 9 Aprilis, ut Paschalia festa perageret, eo anno incidentia in diem aprilis 23.

Proximo consulatu Valeriani III et Gallieni II, Christi anno 255, Stephanus vicarium constituit Sixtum: qui postmodum illi successit, ut in ejusdem numero ostendemus.

Anno denique 257, Valeriano IV et Gallieno III coss., Stephanus in sede sua considerans ad Catacumbas, in cœmeterio Callisti, capite truncatur die 2 Augusti; cum numeraret ab episcopali ordinatione annos IV, menses II, dies XV, juxta potiora documenta, vel XI dies juxta catalogum Bergomatem, vel XXI juxta Liberianum; quorum annorum, mensium, ac dierum partem maximam impenderat qua vicarius Lucii, qua successor, uti explicuimus.

Scio his vicariatibus, admissis a Papebrochio et a compluribus historiæ pontificæ scriptoribus infensum Pagium in Baronii critica ad singulas ferme paginas horum præsertim annorum eos suggillare. Nuda tamen verba proponit, et dictatoria quadam auctoritate pronuntiat: « Non audiendum Papebrochium: vicariatus esse supposititios: ad 4 diem Martii anni 254 Lucii vitam pertingere posse: præferendum Pearsonium, » cum quo audet divinare, nullo idoneo teste id asserente, « mensibus quinque, diebus decem ab ordinatione constare integrum Lucii pontificatum. » Ita confidenter scribit ad annum 252, num. 12.

At bona cum venia viri eruditi contendo, vicariatus et usu receptos, et admittendos esse: audiendum Papebrochium eos asserentem: et producentem vitam Lucii ad diem 2 Martii anni 253, et recedendum a Pearsonio, aliter statuente sub nullis idoneis testibus.

Quod enim attinet ad vicariatus, respondeat velim

Pagius rationibus toties propositis, atque hic repetendis et cumulandis nova accessione probationum et exemplorum. Liberalis est vicariatuum Pagius sub Petro apostolo, cui Linum per plures annos vicarium assignat anno 65, num. 2. Primo igitur sæculo, ac sub ipso apostolorum principe Romanæ sedis fundatore vicariorum usus receptus fuit. Retentum fateatur necesse est in Occidentalis patriarchatus terminis usum vicariorum etiam quarto sæculo: cum Augustinus usum suo exemplo demonstrat; quin etiam ultra limites legitimi usus in Ecclesia Hipponensi abusus obrepsisse facto suo ostendat eligendi episcopos vicarios cum futura successione: quod sibi contigit, dum adjutor eligetur a Valerio, et dum adjutorem asciscere Eradium, quod in publicas Ecclesiæ tabulas referri a notariis jussit epistola 140, quam supra retuli in notis ad S. Cletum et ad Evaristum. Hunc tamen abusus eligendi adjutoris vivente episcopo cum futura successione Romana

B Ecclesia omnium magistra, neque in se experta est, neque in cæteris toleravit. Sed usum legitimum vicarii citra jus successionis assumendi pro Ecclesiæ utilitate ad pontificalia etiam munera obeunda admisit, præsertim urgente persecutione, ac retinuit etiam in pace Ecclesiæ gravissimis ex causis atque transmisit ad sequentes ætates, ut etiam nostra experimur. Mirandum plane est doctum virum ita succensuisse vicariis episcopis per secundum ac tertium sæculum (quibus tamen constat continuatum usum, si epochæ episcopatus in singulis attente expendantur): cum admittere cogatur Christi sæculis primo et quarto, ac subsequentibus hanc eandem consuetudinem vicarii episcopi assumendi atque adhibendi etiam in tractu patriarchatus hujus Romani, seu Occidentalis, ubi necessitas aut necessitati proxima utilitas ita suaderet. Addo nunc, Pagium litteris beati Cypriani adactum esse ad vicarios episcopos admittendos tertio etiam sæculo, et hac ipsa Cornelii,

C Lucii, Stephani ætate, de qua est sermo, etiam in tractu Patriarchatus Occidentalis, in quo certum est Africanam Ecclesiam contineri. Ultro enim cognoscit cum Baronio ad annum 254, num. 36, suum vero 250, num. 47, *Caldonium* et *Herculanum* episcopos et collegas suos cum *Numidico* presbytero, quem nuper clero Carthagineensi adjunxerat, Carthaginem mitti a S. Cypriano tunc exulante, eosque « cum *Rogatiano* vicem suam acturos vicarios constitui, ut necessitates fratrum sumptibus expungerent, simul etiam et ætates eorum, et merita discernent, etc., et fatetur quoque, Cyprianum scribere ad hos vicarios suos epistolam 44, Pamelio 37, qua illis in mandatis dat, ut Felicissimum excommunicent, » etc. En igitur etiam tertio sæculo vicarios adhibitos episcopos collegas ab episcopo Cypriano ad munera pastoris in sua diœcesi ejus nomine peragenda. Hos vocat Cyprianus *vicarios*, ita nominare adigitur Pagius. Excipiet, ad certos actus fuisse potius *judices delegatos*. Repono, hoc ipsum vicarii munus importat, ut ita delegatus ab episcopo intelligatur pro suo beneplacito ad ea peragenda, quæ jure suo ipse delegans episcopus faceret in propria diœcesi sive jurisdictionis, sive ordinis, quorum sit capax delegatus, donec delegatio ista vicarii perseveret. Neque enim alios vicarios constante vita pontificis recognoscimus, nisi hujusmodi cum facultatibus delegatos, nullo cum pacto, aut jure successionis: licet plerumque contingeret, ut successores eligerentur, a clero idem qui adjutores, et vicarii delegati fuerant a decessore, utpote quorum prudentiam regiminis, et virtutes episcopo dignas perceperant experimento. Nec secus contigit etiam in pluribus Occidentalis istius patriarchatus Ecclesiis, cum ad successionem promoverentur a cleri suffragiis post mortem episcopi illi adjutores, qui eidem juvando ab Ecclesia Romana transmissi, aut ab ipso episcopo fuerant adjecti. Exemplum illustre obtulit quarto sæculo Ecclesia Mediolanensis in Ambrosio ac Simpliciano.

« Hunc enim presbyterum Romanum egregiæ eruditionis et spectatæ probitatis, ut Baronii brevior Spondanus brevibus complexus est ad annum 374, num. 3, ad novæ ejus præfecturæ regimen (Mediolanensis scilicet episcopatus ab Ambrosio intra octiduum episcopo ex catechumeno susceptum), misit S. Damasus papa ita felici eventu, ut catechumenus in episcopum, et discipulus in Ecclesiæ doctorem fuerit continuo transformatus; junxeritque in regimine episcopatus vitam monasticam cum muneribus et officiis clericalibus. » Licet vero episcopali carattere hunc adjectorem Ambrosii, et plusquam vicarium, nempe magistrum ad directorem ablegaverit Damasus nullo cum pacto aut lege successionis; hunc tamen eundem ita probatum diuturno experimento successorem Ambrosii et episcopum suum ab ejus morte sublegit Ecclesia Mediolanensis.

Non est igitur cur succenseat a primo ad quartum sæculum Pagius vicariis Romanorum pontificum admittendis, qui tot exemplis videt in tractu patriarchatus Occidentalis rite ac salubriter admissos, allectos, et delegatos ad regimen illius Ecclesiæ episcopi juvenum, ejusque nomine peragendum. Postremo vero ab exemplo Ambrosii et Simpliciani, præter vicariorum usum, colliget lector, ut spero, confirmationem ejus sententiæ, quam supra attigeram in notis ad Vitam S. Eleutherii col. 4252, consuetudinem scilicet jure inductam, ut ad utilitatem et profectum Christiani populi procurandum in Ecclesiis provinciarum a Romano pontifice, deligerentur ac transmitterentur ex Urbano clero presbyteri, sive ad eos episcopatus promoti, sive ad episcopos ibidem formandos disciplinæ Ecclesiæ Romanæ. Cæterum de vicariatu beati Stephani, constante Vita S. Lucii papæ, non obscurum testimonium invenitur in litteris a Cypriano datis, et supra relatis in notis Sommier ad Lucium. Ibi enim S. martyr Cyprianus diserte nominat Stephanum, primo vicarium, deinde successorem beatorum martyrum Cornelii, et Lucii, qui vicarius, et successor eorum factus est. Cumulat titulos vicarii cum titulo successoris. Verum de vicariis satis, ac de chronologia declaranda beati Stephani, et pontificum proximorum.

NOTÆ HISTORICÆ

Linea 2. — *Martyrio coronatur.* Hujus martyrii acta vides apud Baronium in Annalibus fuisse recepta tum ab Ecclesia Latina, tum a Græca; vindicata vero legis apud Schelestratium Antiquit. Eccles. dissert. 2, cap. 7, a numero 2 ad 5. Ex Firmiliani epistola ad Cyprianum, quæ in editione Pamelii locum obtinet 75, dum illa epistola scriberetur hyeme appetente annis fere 22 ab obitu Severi Alexandri (cujus cædes incidit in diem 18 Martii anni 253), nempe circa autumnum anni 256 pontificem Romanum adhuc sedisse Stephanum; qui ex Actis memoratis dicitur martyr occubuisse in sua sede truncatus capite, die IV Nonas Augusti, Valeriano IV et Gallieno III coss., nempe anno æræ Christi communis 257.

Fuit autem temporibus Valeriani, et Gallicani, et Maximi usque ad Valerianum tertium, et Gallicanum secundum. Corrigennda est lectio ex Actis, repositis verbis temporibus Valeriani et Gallieni: et integrè restituenda ex catalogo Liberiano: Fuit temporibus Valeriani et Gallieni, a consulatu Volusiani et Maximi (anno scilicet ejus ordinationis ad episcopatum vicaria administratione in Urbe exercendum, anno Christi 253) usque Valeriano IV et Gallieno III, Christi 257, quo martyr occubuit, ut in notis chronologicis declaravi. Desumi tamen potest æra pontificatus etiam ex consulatu Valeriani II et Gallieni: quibus imperatoribus cum Lucius obiisset die III Nonas Martii, successor Stephanus primum Pascha sui regiminis iisdem consulibus (Christi 255) celebravit.

Linea 4. — *Suis temporibus exsilio est deporta-*

tus. Hinc agnoscimus, cur a Stephano Sixtus II episcopus fuerit ordinatus ad vicarii munus obeundum, ex consueta regula toties memorata. Et quidem Glabrione et Maximo II consulatum gerentibus anno 256, videtur Stephanus breve exsiliū sustinuisse, cum inquireretur per id temporis in complures ab eo baptizatos, quod anno proximo sua corona Stephanus consecutus est. Causam inquirendi captarunt ethnici, ut suspicari possumus, ex conciliis celebratis occasione quæstionem circa baptismum. De his vide notas.

Linea 5. — *Missus est in carcerem cum novem presbyteris, et duobus episcopis Honorio et Casto, et tribus diaconis Xisto, Dionysio et Caio, etc.* Supra legimus in Lucio decretum, ut duo presbyteri, et tres diaconi in omni loco episcopum non desererent. Ex captura sociorum cum pontifice servata esse cognoscitur sub Stephano disciplina. Ex more autem per læcium inducto, persecutio in clerum præcipue dirigebatur ut ostendit rescriptum Valeriani ad senatum, de quo S. Cyprianus in epistola ad successorem in editione Pamelii 82: « Rescripsit Valerianus ad senatum (anno 258, postquam Urbe digressus pervenit Antiochiam) ut episcopi, presbyteri, et diaconi animadverterentur: senatores vero, et viri egregii, et equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spoliarentur. » Vide Pagium seniore ad annum 257 et juniorem in Stephano, num. 8.

Linea 7. — *Ibidem in carcere fecit synodum.* Cum episcopis, presbyteris, et diaconis secum detentis. Alia concilia complura habita fuerunt in quæstione de baptismo hæreticorum: quorum notitiā illustrant Annales Baronii, Pagius senior, aliique Historiæ ecclesiasticæ scriptores.

Linea 8. — *Omnia vasa Ecclesiæ.* Pro more decessorum, Cornelii, ac Stephani, a successoribus quoque servato.

Linea 10. — *Constituit sacerdotes et Levitas, etc., vestes sacras in usu quotidiano non uti.* Vestium sacrarum usum et distinctionem a communibus inductam ab exortu Ecclesiæ fuisse, comprobant ea quæ ex divina institutione in Veteri Testamento ad figuram Novi tenebant apostoli, ac tradebant Ecclesiæ. Petalum, seu laminam auream a Jacobo, et a Joanne apostolis gestari consuevisse, tanquam insignesacerdotii, narrat: Eusebius in Historia, lib. 7, cap. 24; Polycrates Asianorum episcopus in epistola ad Victorem; Hieronymus, in lib. de Script. eccl.; Epiphanius in hæresi Nazaræorum, et ad hæres. 78, et Rufinus, observati a Valesio in notis ad Eusebium: qui etiam addit, idem de Marco evangelista fuisse traditum a scriptore Passionis ejusdem. Hanc igitur laminam, seu pelatum fronti aptasse, ac tænia seu fascia circumligasse, quæ mitræ nomine a veteribus Latinis exprimitur, quæque hodie in episcoporum consecratione adhibetur, fusius exposui in opusculo de sacris indumentis Christiani sacerdotii ante annos aliquot conscripto occasione transferendi corporis sancti Leonis Magni, sed nondum edito. Sacra igitur ministeria jam tum in usu erant apud Christianos: quare legimus num. 8. mandasse Sixtum ejus nominis primum, ut ministeria sacra non tangerentur, nisi a ministris. Et per Soteris decretum novimus (supra num. 43) pallas sacratas in ministerio adhibitas apud fideles, quarum contactus etiam virginibus Deo dicatis ibidem fuit interdictus. Hæserat Ecclesia ex institutionibus veteris legis, admonendos esse levitas ac sacerdotes, qui ad rem divinam accederent, mundiori hujusmodi cultu vestis externæ, ut animi sensa et cogitata secum ferrent nulla terrestri labe inquinatas, sed ferme cælestia. (Philo, de Monarchia, lib. 11) quemadmodum et lotio manuum, Hieronymo teste, indicat (lib. II comm. in Matth. cap. 5) purgationem operum, ut fiat in illis verbum Dei. Quare sacri interpretes observant, pedum quoque lotionem a Christa Domino præmissam sacris mysteriis quæ instituebat, licet recentes a cæna

Paschali veteris instituti venirent apostoli : ad quam ipsam certo cultu præinctos, et baculos tenentes in manibus accedere oportebat, causa significandi transitum Domini. Cum vero ad cœnas honestiorum virorum candidatos accedere soleme foret, ut in evangelica parabola apud Matthæum, cap. xxii, non sine causa et compendio animorum tum exempla illa, tum monita institutionum et curæ munditiæ etiam in legibus vestium suggerebantur. Candidatos a fonte baptismi Christianos elevandos esse solemnè ritu a primordiis Ecclesiæ ad nostra tempora nos docent Acta martyrum, et Sacramentaria, et nomen ipsum hebdomadæ Paschalis, quam in *albis* vetusta appellatione dicimus. Exponunt perinde recentes et antiqui scriptores, ut Venantius Fortunatus, et Paulinus, alique, adducti a Renato Laurentio de la Barre, in commentariis ad librum Tertulliani de Corona militis, ubi Carthaginensis ille presbyter enumerans traditiones nondum scriptas, *quas sine ullius scripturæ instrumento solius traditionis patrocinio vindicamus*, orditur a sacris cœremoniis, ab Ecclesia jam tum receptis in ritu solemnè baptismi : *Ut a Baptismate ingrediatur, aqua aditur*, etc. Et huic traditioni suffragatur textus sacer Apocalypseos, exhibens in *albis* socios Agni. Peculiari ergo cultu vestium a quotidianis usibus separato ad rem divinam se comparasse initiatos Christiano sacerdotio ab Ecclesiæ primordio fatendum est ; cum jam Ecclesia instituisset etiam accessuros ad ingressum Ecclesiæ per sacramentum baptismi laicos et infantes candida stola adornare. Sunt qui a Domini exempla et illud repetant ; quando ad lotionem processurus post cœnam typicam, ante institutionem Eucharistiæ vestimenta posuit, et linteo præinctus assumere voluit in ornamento non solum mundo, sed ad mundandum et abstergendum comparato, symbolum ministerii. Quare nostris quoque subdiaconis, ad vasa sacrificii mundanda deputatis, mappulæ in sinistra manu ferendæ præscribuntur in antiquo Ordine Romano VI apud Mabillon., et num. 35 hujus Libri Pontificalis. diaconis pallæ linostimæ ad lævam adhibendæ memorantur. Ad hæc patenas vitreas, et vasa argentea sacrificii usibus destinata supra jam vidimus. Quidni et vestes ? cum id a Dominodiu ante mandatum in Ecclesiæ Mosaicæ pontifice, sacerdotibus, ac Levitis : quin et ab ipsis gentibus imitatione traductum ad sacerdotia sua teneamus. A Syris ritu patrio adhibitum fuit ad solis cultum magnificentum ornamentum, quod luxur immodici nota accusat Herodianus in Helagabalolib. v, dum narrat in primo adventu suo e Syria in Italiam fuisse perlatum ab illo adolescente principe : « Cultum, inquit, patrii numinis cui dicatus fuerat celebrare supervacuis saltationibus (et has perperam traductas ad profanas gentium superstitiones ex divinis litteris novimus, ubi rite adhibita fuerant a religiosissimo principe Davide ante aream Domini) vestitum usurpans luxuriosum, purpura intextum, atque auro, monilibusque et armillis redimitus, coronas etiam sustinens ad tiaræ modum, auro lapillisque pretiosis insignitas ; formam habens inter Phœnissam stolam et Medorum amictum. » In veteri gemma, quam pretiosis quibusque comparaverim, eleganter expressam videmus opere anaglypho protoimen Elagabali, nativis gemmæ coloribus a perito artifice obscundatis. Hanc servat musæum illustrissimæ doctissimi præsulis M. Ant. Ansidæi, post navatam egregiam operam tam severioribus quam elegantibus disciplinis per varios munerum gradus in supremo tribunali sacræ inquisitionis assessoris officio perfungentis. Inde colligere possumus formam Phœnissæ stolæ, ab Herodiano descriptam. Illi si conferatur *cappa* (ut vocant) *pontificalis*, qualem exhibuimus in Pio pontifice ex veteri pictura Christiani cœmeterii in cryptis martyrum supra num. 42 cum Aringhio, et qualem hodiernus quoque mos custodit in episcopis, perinde ac in aliis sacerdotibus et ministris in choro psallentibus ; colligere et conjectari facile possumus, compositam olim fuisse ex ephode levitarum, et tiaræ, sive caputio sacerdotali, consutis in unicum indumentum : et a primis Ecclesiæ institutoribus e Palæstina et Syria in alias regiones traductam, et sacrarii ministris traditam. Verum de origine et forma sacrarum vestium erit alibi opportunior agendi locus. Hic sufficet sacras a communibus discretas et separatas recognoscere, ut hoc etiam de quo agimus sæculo ad rem divinam accederent Christiani sacerdotes et ministri instructi aliquibus palliis, vestibus, et ornamentis, unice reservatis sacris ad operandum ; etiam si pallia, vestes, et ornamenta illa non admodum differrent a forma vestium, velorum, et ornatus adhiberi soliti etiam ad alios usus ab iisdem populis, quos inter versabantur. Sacras pallas, toties memoratas in numeris præcedentibus, quisnam dixerit ad alios quoque usus promiscue assumptas ; cum illarum contactus etiam Deo dicatis virginibus veteretur ? Pallium beati Marci evangelistæ a decessoris episcopi corpore apud Alexandrinos successorem præulem suis manibus accipere consuevisse, et proprio collo circumdare antiquo ex instituto illius Ecclesiæ supra memoravi cum Liberato in Breviculi capite 20. Quis audeat confundere sacrum ejusmodi pallium cum palliis quotidianis philosophorum et Christianorum ? Laminam frontalem ejusdem Marci evangelistæ, necnon adhibitas a Joanne et Jacobo apostolis, et paulo ante descriptas cum Eusebio, Hieronymo, et Epiphano, nemo negaverit redditas fuisse Deo sacras per eosdem pontifices signo aliquo dedicationis, et invocationis divini nominis. Tertullianus revocat ad traditiones originis Ecclesiæ cœvas eam nostram consuetudinem, qua scilicet *ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terminamus*. Hoc nempe dedicationis nostræ signo, fidei nostræ potiora mysteria complexo, actus quoslibet vitæ nostræ Deo devovemus. In altaribus et ecclesiis consecrandis hujusmodi signo in mensa altaris, et in parietibus impresso chrisma adhibemus. Quare et in ara impressum exhibent nummi a Constantino Maximo percussi (quales inter nostra cimelia asservamus) : ex quo scilicet ætati Silvestri lapidei altaris usus, et publica libertas Christiani cultus fuit. Jam tum igitur, et ab ætate apostolica, unde auctoritas consuetudinis ac traditionis jure petitur a Tertulliano, in sandallis, in mappis, in stolis, in palliis, in pallis, in laminis, et mitris sacerdotum crucis Dominicæ impressa vestigia servamus : nec frontis tantum nostræ inditum hoc signaculum agni immaculati sanguine respersum ac dedicatum ad universorum salutem, sed, ipsis etiam in instrumentis sacerdotii venerabile illud signum deprehenditur, per sæpe conjunctum cum aliis symbolis boni Pastoris, et Christi Domini signa operantis, præsertim in urceolis ad sacrificii materiem continendam elaboratis, aut ad sacrum chrisma asservandum, et ejusmodi vasis ministerialibus, calicibus, patenis metallicis, ac vitreis supra descriptis in Urbano. « Viderint unde auctoritas roris, de qua tum maxime quærimus (ait Tertullianus in libro de Corona militis, pag. 334 edit. de la Barre.) Porro cum quæritur, cur quid observetur, observari interim constat. » Signa nempe sunt rerum, Deo per pontifices Christianos rite dicatarum, ut in universa sacra suppellectile, et penur vasisque Ecclesiæ (quæ archidiaconis commendari a pontifice legimus in his eisdem numeris) ita etiam in vestibus : quas proinde sacras haberi et appellari, atque a communi usu sejunctas recognoscere cogimur ætate Stephani, constabillientis decreto suo priscam illam consuetudinem, quam traditione acceperat a decessoribus.

Linea. 13. — *Sepultus est in cœmeterio Calixti. Inde extractum fuit sacrum ejus corpus a S. Paulo,*

una cum corpore successoris Dionysii, quando in propriis ædibus ad campum Martium constituit titulum SS. Stephani et Dionysii, alias SS. Stephani et Silvestri appellatum; et oratorium monachorum ibidem fundavit, ac utriusque pontificis et martyris reliquias eo transtulit, ubi asservantur: uti constat ex documentis supra indicatis in fine notarum ad B. Antherum plenius exponendis infra ad notas in Vitam B. Pauli I. Diximus etiam, in superioribus notis ad Antherum, partes reliquiarum earumdem a Paulo I ibi depositarum fuisse translatas a Sergio II in titulum SS. Silvestri et Martini in Montibus appellatum, seu titulum Equitii: quemadmodum testatur antiqua tabula marmorea ibidem affixa in descensu a gradibus presbyterii ad hypogæum, et subterraneam ecclesiam, plurium scriptorum lucubrationibus illustrata.

CIACONII.

Linea 2. — *Martyrio coronatur.* Cum Valerianus imperator, rerum quæ gerebantur conscius, missis militibus, beatum Stephanum comprehenderit, ac jusserit illum in fanum Martis deduci, ubi si illi sacrificare nollet, capitis sententia puniretur, orationem beatissimus pontifex effudit ad Dominum, ac repente de cælo tactum est delubrum et idolum, et magna ex parte corruit, ingenti cum fragore. Tunc milites exterriti fugerunt, relinquentes Stephanum solum; qui suis comitatus ad cœmeterium Lucinæ proximum se recepit, ibique suis denuo et tolerantiæ martyrii exhortatis, obtulit sacrificium Deo omnipotenti. Audiens hæc Valerianus, misit ad eum capiendum milites rursus, inveneruntque eum sacrificium Deo offerentem; qui intrepidus, constans et impavidus, perficiens cœpta mysteria, in eodem ioco ante altare in sua decollatus est sede, iv Nonas Augusti ann. 260. Factus est ibi planctus maximus Christianorum, quod tanto pastore essent orbat; sepelierunt corpus ejus cum ipsa sede, sanguine ejus conspersa, in eadem crypta, quæ est in cœmeterio Calisti, via Appia, tertio ab Urbe milliario.

PAGII.

Linea 7. — *Fecit synodum.* Protestantes, imo et quidam catholici existimant, Stephanum damnando morem Cypriani et Africanorum antistum, necnon Firmiliani et Orientalium de rebaptizandis hæreticis, in extremum errorem lapsum esse, ac decrevisse quorumcunque hæreticorum baptismum, etiamsi consueta et solemnè Ecclesiæ forma, et ritu collatum non esset, ratum esse et legitimum, proinde non iterandum. Verum hæc opinio omnino improbabilis est. Si enim eum in errore lapsus fuisset Stephanus, his temporibus universa Ecclesia versata esset in errore: omnes quippe episcopi, vel Cypriani, vel Stephani sententiam tuebantur; utraque autem secundum ipsam etiam Protestantium hypothesim, erronea erat. Præterea Cyprianus in citata ad Pompeium epistola, testatur, Stephanum baptismum hæreticorum ratum habuisse ob vim et efficaciam verborum evangelicorum, quibus confertur. Quare Stephanus semper supposuit, baptismum verbis evangelicis, ut ratum esset, conferri debere. Qua de re legendus Schelestratii use II Antiquitatis illustratæ, dissert. 1, art. 2, ubi fuse ostendit totam quæstionem Stephanum inter et Cyprianum fuisse de baptismo hæreticorum: supposito quod in nomine Christi, seu Trinitatis illum conferrent.

SOMMIER.

Linea 7. — *Fecit synodum.* Lapsus plurimum Christianorum cujusque status et conditionis in persecutionibus adegerat Ecclesiam, sub præcedentibus pontificibus, ad præscribendas regulas pœnitentibus, quibus se expiarent de admissis scelere, et recidivam caverent. Fideles nullo ecclesiastico ministerio, aliove publico munere insignes, qui idolis immolaverant, absolutionis beneficio carere debebant, et a

A communione tandiu excludi, donec diuturnæ pœnitentiæ rigidiora experimenta præstitissent: clerici vero in idem scelus prolapsi depositionis pœnam subire cogebantur citra spem restitutionis ad propria munera resumenda; nihil aliud assecuturi ex suscepta pœnitentia, quam ut ad laicam communionem admitti possent. Hisce regulis astringebantur et parebant quicumque veræ pœnitentiæ spiritu ducebantur: hypocritæ vero et qui desideriiis sæcularibus diffluebant, nihil studebant attentius quam ut easdem regulas eluderent. Quies Ecclesiæ reddita (seu verius malacia) sub initium principatus Valeriani, et pontificatus B. Stephani, occasionem obtulit compluribus in pœnitentium ordinem falso redactis, rebelles spiritus assumendi, quibusdam aperte ac in propatulo, aliis vero fraudes technasque at texendo ad præsumum justitiam eludendam, aut ad abusum eorumdem clementiæ. Quidam Fortunatianus ex Africa de numero erat illius primæ classis. Etsi depositus fuisset ab episcopatu, suffecto in ejus locum Epicteto; atamen pontificalia exercere non desistebat, magno cum fidelium scandalo. Cyprianus occurrit auctoritate sua huic malo, scribens novo illi episcopo, ejusque populo, ne id attentari ulterius paterentur; sed Ecclesiæ regulas observari curarent, eosque a communione fidelium segregatos haberent, qui easdem regulas transgrederentur.

Verum Basilides et Martialis, ille Legionensium, hic Asturicensium ab episcopatu in Hispania depositi, ad Stephanum Romanum pontificem confugerunt, ut ipsius auctoritate secum remitteretur de rigore legis, cui ut parerent provincialium suorum vi adigebantur. Romæ auditi, et favorabili cum rescripto suam in provinciam reversi sunt. Cæterum cum illorum causa in contradictorio judicio apud Romanam sedem non fuisset discussa, ipsis tantummodo pro lubitu facta exponentibus per absentiam accusatorum, nempe responsa opponente, visum est Ecclesiis Hispaniarum, eosdem non esse ante recipiendos quam aliarum Ecclesiarum suffragia experirentur. Ad proximas igitur Africanorum conversæ, ut de negotio tam gravi easdem consulerent, quibus Cyprianus tantam conciliabat famam doctrinæ ac disciplinæ. Felicem ac Sabinum episcopos ablegant in aliorum locum suffectos, cum litteris, aliisque documentis rerum ea de causa gestarum. Comperit fuit, Basilidem ac Martialem jure fuisse depositos juxta decreta beati Cornelii papæ, apud universam Ecclesiam recepta: quibus declararunt eo firmius esse adhærendum, quo pervicacius hi homines inquieti, fallaciæ et circumventionis crimine apostasiam cumulantes, et peccata superiora, obreptitiam concessionem extorserant a Stephano, fraudulenter ad clementiam pertracto: uti constat ex litteris Cypriani, epistola 67, ita scribentis:

« Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua delectat, et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum, et gestæ rei, ac tacitæ veritatis ignarum fefellit. Hoc eo pertinet, ut Basilidis non tam abolita sint, quam cumulata delicta, ut ad superiora peccata ejus etiam fallaciæ et circumventionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepsit.... Sed nec Martialis potuit profuisse fallacia.... maxime cum jam pridem nobiscum, et cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis etiam Cornelius collega noster dignatione Domini honoratus decreverit, hujusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri, atque sacerdotali honore prohiberi. »

Hostes Romanæ sedis, et invidi ejusdem auctoritatis inutiliter abutuntur hujusmodi responso Africanorum ad Hispanos præsules. Primo enim, hoc

responsum nihil admodum probat contra jus et consuetudinem appellandi, et accedendi undique terrarum ad Romanam sedem ad impetrandam justitiam, aut gratiam, quarum utriusque dispensatrix semper fuit hæc sedes suprema. Imo (quod est alterum observandum) illa ipsa responsio supponit jus illud appellandi et confugiendi ad Romanæ sedis tribunal esse omnibus notum ac receptum; cum ibi adnotetur distantiae intervallum non impedire: *Stephanum longe positum*. Tertio: Revera in responso asseritur, eam distantiam in causa fuisse, ut facilius ab apostatis conflictæ fraudes Stephanum occuparent, *longe positum fefellit*. Cæterum dum perstringit negligentiam pontificis ad sententiam absolutiōnis procedentis citra plenam facti cognitionem, *veritatis ignarum*, non negat judici pronuntianti competentem auctoritatem. Quarto: Id etiam ostendit legitimam potestatem recognosci Stephani decernentis, cum hic accusatur tantummodo de negligentia vitio, *non tam culpandus est cui negligenter obreptum est*; impetrans vero notatur crimine falsi malitiose propositi: *quam hic exsecrandus qui fraudulenter obrepsit*. Quinto. confirmatur denique hæc litterarum sententia ex eo, quod *obreptitium* esse enuntiat quidquid a Stephano Basilides impetravit. Porro vocabulum *obreptitii* a jurisconsultorum subtiliis petitum significat qualitatem quæ attribuitur litteris aut rescriptis a legitimo iudicente impetratis super gratia, jure, aut concessione, eundem iudicem circumveniendo per reticentiam veritatis, cujus esset expressi necessaria ad impetrati rescripti validitatem. Hoc ipsum verbatim expressum deprehenditur in litteris Africanorum: « Tacitæ veritatis ignarum fefellit: cui obreptum est, qui fraudulenter obrepsit. »

Verum insignis demonstratio est ad excludendam quamcunque dubitationem de suprema S. sedis auctoritate ab hisce responsis S. Cypriani et episcoporum Africanæ provinciæ ad Hispanos, insignis, inquam, demonstratio exclusæ dubitationis est auctoritatis exercitium, quod implorat per Cypriani ipsius preces Stephano papæ directas, ut eandem auctoritatem adhibeat in negotio æqualis ponderis. et naturæ persimilis, nuper in Galliis suborto. Marcianus, Arelatensis episcopus, profitebatur se Novatiani partibus adhæsisse tum in hæretico dogmate, tum in schismatis communiōne. Proximarum provinciarum episcopi, qui ea de re ad Romanam sedem perscripserant, Carthaginensi etiam Ecclesiæ idem significarunt, ad episcopum Cyprianum datis iterum litteris. Series rei gestæ manifestat, scriptum idcirco fuisse ad B. Cyprianum, quod probe constaret de illius existimatione ac venerationis testimonio apud Romanam sedem. Cyprianus igitur in hanc sententiam Stephano papæ litteras dedit (*epist.* 68): « Facere te oportet plenissimas litteras, » etc.

Hæc verba non indigent commentario et demonstrandam in eis asseritam auctoritatem Romanæ sedis, tum in definiendis fidei dogmatibus, tum in disciplina et confirmatione consuetudinis receptæ in administratione sacramentorum, tum in regiminis ecclesiastici jure exercendo, et necessario mediōrum congruentium delectu ad conservandum ordinem ac traditiones.

Negare tamen non possumus, quin Africana Ecclesia tum temporis passa fuerit quamdam eclipsim, dum lumen peculiare contendit usurpare, tanquam sibi proprium foret: cum in Ecclesiis particularibus ejusmodi lux alia non reperitur, quam ea quam Sol justitiæ (Christus Dominus) amavit et elegit diffundere supra universalem Ecclesiam irradians cæteras et Romana sede, tanquam centro orbis Christiani. (*In occidente Sol justitiæ oritur. Vos estis lux mundi.* S. Hieronum. *epist.* 57.) Considerandus igitur est ausus Ecclesiæ Africanæ non dissimilis perturbatiōnis occasio futurus, ac illius, quam

A poetæ imaginantur per lunam præstitum iri, si locum solis usurpare ista contenderet, perturbata rerum natura, ut diurnæ illuminationis arbitram mundo se constitueret:

..... Fratri contraria Phœbe
Ibit, et obliquum bigas agitare per orbem
Indignata diem poscet sibi: totaque discor
Machina divulsi turbabit fœdera mundi.
(LUCAN. *Phars.* lib. 1, vers. 77.)

Rerum summa huc redibat. Contendebant Africanæ nullum esse, atque invalidum quodcumque hæreticorum baptisma, qualibet forma ac ritu administraretur. Percrebruit, originem mali ex Oriente profectam: ubi fortasse contigit, ut non rejiceretur illico baptismus quorumdam hæreticorum, illum non conferentium sub legitima forma, postmodum vero indistincte reprobatum fuit quodlibet genus baptismi per hæreticos administrati, sub falsa persuasionem quæ irrepserat, non posse ullum sacramentum habere extra catholicam Ecclesiam. (Dionys. Alexandrinus apud Euseb., *Hist.* lib. vii, cap. 6): « Non episcopi in Africa solum istam consuetudinem de hæreticis rebaptizandis jam invenerunt, verum etiam longo tempore ante episcoporum memoria, qui antegressi sunt in ecclesiis maxima hominum frequentia celebratis, et synodis fratrum celebratis tum Iconii, tum Synnadæ, tum multis aliis in locis convocatis, illud decretum fuit. » Usus inoleverat in Africa ante beatum Cyprianum, qui testatur ita definitum fuisse in provinciali concilio sub Agrippino, decessore Donati ejus, cui S. Cyprianus successit. « Quod quidem et Agrippinus, bonæ memoriæ vir, cum cæteris coepiscopis suis, qui illo tempore in provincia Africa et Numidia Ecclesiam Dei gubernabant, statuit, et librato concilii communis examine firmavit, » (S. Cyprian. *epist.* 74.)

C Quæcumque tandem fuerit erroris et mali origo, id liquido constat, sub pontificatu Stephani papæ, duos episcopos vitæ sanctitate non minus illustres, quam dignitate sedium quas possidebant, nempe S. Cyprianum Africanæ primatem, et Firmilianum metropolitum Cappadociæ, protectores se declarasse ejusmodi praxis, et sententiæ. Uterque eorum synodos convocavit in provinciis sibi subjectis, et pontifici Stephano communicavit decreta edita per eandem synodos. Africana synodus ita perscripsit ad Stephanum papam *epist.* 74 inter Cyprianicas: « De eo maxime tibi scribendum, et cum tua gravitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertinet et ad sacerdotalem auctoritatem, et ad Ecclesiæ catholicæ unitatem pariter ac dignitatem de divinæ dispositionis ordinatione venientem, eos qui sunt foris extra Ecclesiam tincti, et apud hæreticos et schismaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos, atque ad Ecclesiam quæ una est, venerint, baptizari oportere: eo quod parum sit manus eis imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant et Ecclesiæ baptismum. . . . Hæc ad conscientiam tuam, frater charissime, et pro honore communi, et pro simplici dilectione pertulimus; credentes etiam tibi pro religionis tuæ et fidei veritate placere, quæ et religiosa pariter et vera sunt. Cæterum scimus quosdam quod semel imbiberint nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed salvo inter collegas pacis et concordie vinculo, quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata, retinere. Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, » etc. Et Firmilianus in *epistola* 75 apud S. Cyprianum ait: « Plurimi simul convenientes in Iconio diligentissime confirmavimus, repudiandum esse omne omnino baptisma, quod sit extra Ecclesiam constitutum. »

Super his litteras dedit Stephanus ad Orientales, significans se remoturum a communionem fidelium Helenum, Firmilianum, et universos episcopos Ci-

licæ, Cappadociæ, et Galatiæ, et finitimarum gentium, ubi hæretici rebaptizabantur. S. Dionysius hoc referens (apud Euseb. *lib. vii cap. 4*) asseverat, doctrinam et monita salutaria ejusdem papæ in litteris ab eo datis ad Ecclesias Syriæ et Arabiæ plurimum adjumenti eisdem Ecclesiis contulisse: « Syriæ universæ et Arabiæ vestra doctrina et consilio semper magno adjumenti fuistis: quibus etiam modo scripsistis epistolas. »

Secundum hæc responsa legati Africanorum et Asianorum ad eundem Stephanum papam profecti sunt episcopi, ut aliqui scripserunt (id enim probe intelligitur ex contextu epistolæ Firmiliani ad S. Cyprianum, nempe 75, atque ex testimonio B. Hieronymi in *Dialogo ad Luciferum*) ut decretorum ea de re editorum rationem redderent. *Verum eos nec ad sermonem saltem colloquii communis admisit* (conqueritur Firmilianus): declarans in epistola ad S. Cyprianum, ut in epistola 74 inter Cyprianicas, non esse iterandum quodcumque hæreticorum baptismum. « Si quis ergo a quacunque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur ad poenitentiam. »

Optandum summopere fuisset, ut Asiani et Africani sibi præ oculis ponere voluissent majorum suorum sententias de traditione, cujus depositaria est Petri sedes, easque satis explicatas apud Irenæum inter Asianos, et apud Tertullianum inter Africanos, testes conterraneos. Prior ex his Irenæus declarat, ad impediendam corruptionem doctrinæ, ac revincendos errores adhiberi a genuinis Ecclesiæ filiis recursum ad eam traditionem ac fidem, quam Romana Ecclesia maxima et antiquissima, et omnibus cognita, utpote ab apostolis Petro et Paulo fundata et constituta, ab apostolis acceptam per successionem episcoporum venientem usque ad nos cum auctoritate principali qua pollet conjunctam et integram præservavit; Ecclesiis et fidelibus ubique terrarum positus ad hanc recurrere cum sit necesse, et propter potentiorum principalitatem convenire. S. Irenæus adv. hæres. *lib. iii, cap. 3* (cujus verba supra jam dedimus in notis ad S. Clementem): « Habemus Romam (ait Africanus) unde nobis quoque auctoritas præsto est futura. Felix Ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt! » (Tertullian. *lib. de Præscript. post med.*)

Asianis et Africanis minus infeliciter id contigit, quod opinarentur quæstionem, ipsos inter ac Stephanum subortam, non versari circa dogma, sed circa disciplinam, et œconomiam Ecclesiæ, prout ab utrisque declaratum fuit. Firmilianus enim conqueritur, quod Stephanus decernat eos separare ab unitate universalis Ecclesiæ, qui justis de causis recipi a se non debere putabant nonnullas consuetudines Ecclesiæ Romanæ proprias, quæ disciplinam tantummodo respiciebant; cum nemo ex decessoribus Stephani arcendos esse judicasset eos qui similia instituta sequi recusassent. « Secundum quod in cæteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum et hominum diversitate variantur; nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ catholicæ pace atque unitate aliquando discussum est. Quod nunc Stephanus ausus est facere, rumpens adversus vos pacem, quam semper antecessores ejus vobiscum amore et honore mutuo custodierunt. » (*Epistola Firmiliani*, apud Cyprianum 75). Synodi vero Africanæ fuerant protestatæ, nemini a se legem dari: sed arbitrari se integrum cuique fore, salva cum cæteris pace, sequi consuetudinem propriam. *Qua in re nec nos cuiquam vim facimus aut legem damus* (apud Cyprianum *epist. 72*). Neminem judicantes, aut a jure *communione aliquem, si diversum senserit, amoventes.* (Conc. Cartag., *de Bapt. hæret.*)

Immerito igitur transferunt inimici Romanæ sedis vetustam hanc disputationem ad conciliandam auctoritatem novis dissidiis, quibus ipsi turbant Ecclesiam. Nonne comprobavit eventus, propositam fuisse

regulam veritatis et fidei a Stephano papa dum proponebat apostolicæ sedis traditionem? Asianæ atque Africanæ Ecclesiæ obtemperarunt, ex quo consuetudinem suam novitatis vitio laborare cognoverunt, sanctæ vero sedis usum antiquitatis primæ præstantia commendatum, adeoque et legitimum deprehenderunt. Multa profecto indagine progrediendum fuit ad enodandam facti seriem, et in bono lumine collocandam. Hinc est quod S. Augustinus (*lib. i contra Donat. cap. 18*) excusare contendens S. Cyprianum, postquam asseruit beatum martyrem non recessisse ab unitate Ecclesiæ, addit, nullum adhuc plenarium concilium ea de re tulisse sententiam: « Nam illis temporibus, antequam plenarii concilii sententia, quid hac in re sentiendum esset, totius Ecclesiæ consensio confirmasset, visum est ei cum ferme octoginta coepiscopis Africanarum Ecclesiarum, omnem hominem, qui extra Ecclesiæ catholicæ communionem baptizatus fuisset oportere ad Ecclesiam venientem denuo baptizari. » S. doctor significat, in ea fuisse sententia Cyprianum ut crederet de disciplina tantummodo tunc litem fuisse, quo scilicet in genere quæstionum dogma non attingentium, integrum cuique foret provincia suæ moribus conformari, donec solemnè examine statueretur quænam vetusta esset ac legitima consuetudo.

Cautè attendamus, ne opinemur, sanctum Hippo-næ episcopum dum excusat Carthaginensem, affirmans plenarium concilium necessarium fuisse ad terminandam controversiam: ne opinemur, inquam, pronuntiare aliquid contra auctoritatem sanctæ sedis in decidendis controversiis, quam ille recognovit adeo luculenter, quemadmodum suo tempore exponemus. Declarat enim, quod ad hæc attinet, etiam concilia ipsa plenaria sæpe priora posterioribus emendari certis in casibus, citra læsionem auctoritatis utrique integræ permanentis: quo etiam plenaria proferre potuit his in eisdem casibus, etiam sensu concilia ad examen revocare potuisse negotia per S. sedem definita citra eversionem ejusdem jurium. Sunt autem casus illi, ex beati doctoris sententia, quædam latentia et obscura, quæ progressu temporum et experimento deteguntur: « Quis autem nescit, inquit concilia ipsa plenaria sæpe priora posterioribus emendari. cum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat? » (*Ibid.*, *lib. ii, cap. 3*.) Objectum de quo disputabatur numerandum erat inter eos casus. Stephanus circa negotium baptismi hæreticorum, quod prohibet iterari, decretum refert ad traditionem: *Nihil innovetur, nisi quod traditum est*: ad traditionem scilicet juxta opinionem Augustini tum temporis ita involutam et obscuram, ut plane constare non posse videretur de illius evidentia, nisi coacto plenario concilio: imo talem, ut etiam plenaria concilia de illius perspicuitate se corrigere invicem possent, ait S. doctor. Talis enim naturæ habebatur ut plene definiri nequaquam valeret in plenario concilio antequam discussa funditus et eventilata foret in pluribus disputationibus et collationibus particularibus episcoporum. « Quomodo enim, ait, potuit ista res tantis altercationum nebulis involuta ad plenarii concilii luculentam illustrationem confirmationemque perducì, nisi primo diutius per orbis terrarum regiones multis hic atque illic disputationibus et collationibus episcoporum pertractata constaret? » (*Ibid.*, *cap. 4*.) Id perspicue manifestat, generalis concilii opem ab Augustino requisitam super negotio de quo maxime quærebatur, versari, juxta ejus sensum, in cardine disciplinæ circa œconomiam ecclesiasticam, in qua plenaria quoque concilia citra mutua læsionem aut subversionem jurium asserit priora posterioribus emendari.

Id manifestius evincitur, si objectum intueamur in eo prospectu ac lumine in quo collocat Augustinus, eumque audiamus rem funditus pertractantem. Nihil, inquit, opponebantur S. Cypriano præter

consuetudinem, utique veram, cuius attamen veritatis documenta non proferebantur. Consuetudo ista revocata fuerat in dubium coram Cypriano per Agrippinum, unum ex suis decessoribus, in quodam concilio aliquot episcoporum Africae: quæ dubia et quæstiones nisi præcessissent, nihil ausus fuisset Cyprianus ratiocinari contra ejus consuetudinis assertionem. In casu tantæ obscuritatis, post librata quæ hinc afferebantur, et quæ videbat ipse de consuetudine ita robusta atque extensa, et quæ illinc ex adverso repererat constabilita in propria Ecclesia ex auctoritate concilii sub Agrippino; prolixioris laboris pertæsus in suscipiendo ulteriori examine, maluit sequi decessorum suorum proxima vestigia. « Sed quia, » ait Aug., *ibid.*, cap. 8, « tunc non existerat nisi qui ei consuetudinem opponeret, noluit veraci quidem, sed nondum assertæ consuetudini cedere. Quam tamen consuetudinem nisi prior ante Agrippinum, et nonnulli per Africam coepiscopi ejus, etiam per concilii sententias disserere tentavissent, non auderet iste saltem ratiocinari adversus eam. Sed in tam obscura quæstione turbatus, et ubique intuens universalem robustamque consuetudinem coarctaret se potius..... Sed cum fatigatum præcedentis concilii, quod per Agrippinum factum est, excepisset auctoritas, maluit prædecessorum suorum, tanquam inventum defendere, quam inquirendo amplius laborare. »

Concludemus itaque, in sententia beati Cypriani quæstionem illi non visam de fidei dogmate, cum separari noluerit a communione cum cæteris a se diversa sentientibus, quod facere utique debuisset, si eos hæreticos judicasset. Juxta placitum vero S. Augustini agebatur de negotio ita obscuro (per admistiones gestorum) ut solo temporis beneficio detegi penitus posset, et in quo adhibenda erant tentamina, concilii plenarii opem desiderantia ad eadem exacte perficienda. Erat nempe comprobanda universalitas consuetudinis: id est, num talis usus et ratio disciplinæ conformis habenda foret traditionibus omnium Ecclesiarum. Nihil plane adhuc perspi-

citur, in quo hostes apostolicæ sedis oblectari tantopere valeant.

Quod autem ad eos pertinet, qui salva quam debent obedientia, videntur trahi voluptate altercandi et occasiones inquirere disputandi de illius sedis auctoritate; debent diligenter cavere, ne imaginesibi proposita id efficiendi quod a sanctis peractum putant, illudant sibi et Ecclesiæ falsa specie imitatio- nis. Considerare etiam debent cum beato Ambrosio, ne sanctos quidem ubique fuisse compotes omnimodæ perfectionis; cumque eadem qua nos natura corrupta constarent, infirmitati quoque nostræ poterant subjacere. « Non naturæ præstantioris fuisse, sed observantioris; nec vitia nescivisse, sed emendasse. Quod si invidia etiam sanctos adussit, quanto magis cavendum est ne inflammet peccatores? (S. Ambros. *de S. Joseph.*). Correxisset autem istam sententiam non invenitur: non incongruenter tamen de tali viro existimandum est, quod correxerit; et fortasse suppressum sit ab eis, qui hoc errore nimium delectati sunt, et tanto velut patrocínio carere noluerunt. » (S. Aug. *epist.* 48, *ad Vincent.*)

Considerare etiam debent attente hæc verba Vincentii Lirinensis, quorum veritas continenter confirmata et perspecta fuit experimentis cujusvis ætatis consecutæ: nempe tantumdem præfulsisse zelum Stephani papæ supra reliquorum episcoporum vigorem qui novitati obsistebant, quantum supra eos dignitate cathedræ elevabatur; et in exitu hujus negotii perspectum perinde fuisse quod in similibus de more contigit, nempe vicisse causa antiquitatem, et explosam fuisse novitatem. « Tum beatæ memoriæ Stephanus apostolicæ sedis antistes, cum cæteris quidem collegiis suis, sed præcæteris restitit: dignum, ut opinor, existimans, si reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret, quantum loci auctoritate superabat... Quis ergo tum universi negotii exitus? Quis utique, nisi usitatus, et solitus? Retenta est scilicet antiquitas, et explosa novitas. » (S. Vincent. *Lirin. contra hæret.* cap. 9.)

XXV. SANCTUS SIXTUS II.

ANNO CHRISTI 260, VALERIANI ET GALLIENI IMP. 6.

- 25 *Sixtus, natione Græcus, ex philosopho, sedit annos duos, menses undecim, dies sex* ^a. *Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Valeriani et Decii* ^b, quo tempore fuit maxima persecutio. Eodem tempore hic comprehensus a Valeriano, et ductus ut sacrificaret dæmoniis, quia contempsit præcepta Valeriani, capite truncatus est, et cum eo alii sex *diaconi, Felicissimus* ^c, et *Agapitus, Januarius et Magnus, Vincentius et Stephanus*, sub die sexto ^d *Idus Augusti*. Et presbyteri præfuerunt a *consulatu Maximi et Ravionis* ^e, usque ad *consulatum Tusci et Bassi* ^f *Kalendas Augusti*. Quo tempore sævissima persecutione arguebatur beatus Sixtus sub Decio. *Et post passionem beati Sixti post* 10 *tertia die passus est et beatus Laurentius ejus archidiaconus, quarto Idus Augusti et Claudius subdiaconus, et Severus presbyter, et Crescentius lector, et Romanus ostiarius.* ^g *Hic fecit ordinationes duas* ^h *per mensem Decembris: presbyteros quatuor, diaconos septem, episcopos per diversa loca duos.* Qui vero *sepultus est in cæmeterio Calixti, via Appia*, Nam *exdiaconi supra* 15 *dicti sepulti sunt in cæmeterio Prætextati, via Appia.* VIII Idus Augusti, *Beatus*

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, ann. 4. minus d. 8. ^b B, Valer. et Gal. a coss. Val. IV et Gal. III ad Memmium et Fuscum et Bassum. ^c Mart. Rom. 6 Aug. ^d C, octavo. ^e C, Glabronis. ^f C, 44. ^g Baron. ad ann. Dom. 264. ^h B, unum.

autem *Laurentius sepultus est via Tiburtina*, in cœmeterio Cyriacæ, *in agro Verano in crypta* cum aliis multis martyribus, *iv Idus Augusti*, et cessavit episcopatus dies triginta quinque.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Sixtus annis duobus, mensibus undecim, diebus sex. Cœpit a consulatu Maximi et Glabronis, usque Tusco et Basco, et passus est viii Idus Augusti... a consulatu Tusci et Bassi, usque in diem viii Kalendas Augusti, Æmiliano et Basso consulibus.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrotum ex codice Freheri.

Num. 25, lin. 4, B, et philosophus. lin. 7, B, Gravionis secundi. AB. usque ad Tuscum et Bassum, et a consulatu Tusci et Bassi. lin. 9, urgebatur: lin. ead. et 10, AB, post tertiam diem passus est. lin. 14, AB, nam sex diaconi. lin. 16, B, Cyriacæ. lin. 18, AB, dies 26.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, nat. Gr. de Athenis ex philos. sed. ann. 2. m. 10, d. 23; fuit autem tempore Decii et Valeriani d. t. f. m. p. R. t. comprehensus a Val. lin. 4. qui cont. p. V. et cap. tr. est, et cum eo sex diac. F. et A. Jan. et magnus Innocentius et S. lin. 7, Gravionis. lin. 8, xxiii Kal. A. q. t. f. pers. agebatur sub Decio. Maz., urgebatur sub D. lin. 9, post tertiam diem p. est B. L. arch. ejus. lin. 13, duos. Ipse vero f. lin. 16. in cimit. Prætextato via Tiburtina, in cimiterio Chyriacæ.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, sedit annum 4, m. 10, d. 23. lin. 3, magna persecutio. lin. 5, Felic. Aga. Jan. M, V. et sub die B

A viii Id. Aug. Fuit autem a consulatu Maximi et Gravionis ii usque ad cons. Tusci et Bassi, passus est xiii K. A. lin. 9, post 3 dies. lin. 14 Calixti via Appia, Ciriacetes in agro V., in crypta cum al. m. m. et cess. ep. d. 35.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Flor. secund. omittit Sixtum. Flor. Cass. et Vat. et philosophus, lin. ead, Reg. et Flor. annum 1, Flor. dies 23. lin. 4, Flor. qui contempsit præcepta Valeriani, et ob id capite, etc. et cum eo alii ex diaconis. Hunc locum ex *Gestis Pontificalibus citat Rodolphus presbyter in Vita Rabani, apud Broverum, Antiq. Fuldens. lib. III, pag. 240, qui vulgatam lectionem confirmat. Sed putem legendum, alii sex ex diaconis Fel. etc., ex presbyteris Januar., etc. lin. 14, Vat. et Reg., sex diaconi. lin. 18, Cass. 26, Vat. 25.*

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 7, Maximi et Ravionis i usque Tuscum et Bassum, a consulatu Tusci et Bassi usque xiiii Kal. Aug., etc. lin. 14, Nam vi diaconi supradicti.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRÆ.

Linea 9. — *Et post passionem beati Xisti post tertia die passus est et beatus Laurentius ejus archidiaconus.* B. Laurentius fuit archidiaconus Xisti, quem ad martyrium properantem et ipsi ad martyrium anhelans his verbis affatus, quæ retulit Ambros. de Offic. lib. 1, cap. 44: *Quo, sacerdos sancte, sine diacono properas?* etc. Voti compos, sex post diebus martyrium passus est.

BENCINI.

Linea 2. — *Fuit autem temporibus Valeriani, et Decii quo tempore fuit maxima persecutio.* A Decio dum in clericali ministerio erat Sixtus cum reliquis de clero excellit merito veri confessoris, quod infra dicitur: *quo tempore savissima persecutione urgebatur beatus Sixtus sub Decio.* Utrosque imperatores in pontificem ferocientes designavit, Decium in prioribus edictis adversus clericos emissis, Valerianum renovantem edicta, et persecutionem. Decii porro, C et Valeriani una et eadem persecutio censetur, etsi alii intermedii principes imperaverint. Hinc Eusebius lib. viii, cap. 4, cum de initiis Diocletianæ subsecutæ persecutionis loquitur, ita scribit: » Tunc enim diabolus, qui potestatem accepit hujus mundi, tanquam ex altissimo sopore excitari primo cœpisset, et post illud temporis intervallum, quod persecutionem Decii, et Valeriani subsecutum est, clam adhuc, et occulte insidiaretur Ecclesiæ. Ubi unam eademque persecutionem habet a Decio exordientem, et in Valeriano finientem. Quo modo Lactantius, de Mortibus persec. cap. 5: « Non multo post Valerianus quoque non dissimili (a Decio, de qua locutus erat) furore correptus, impias manus in Deum intentavit, et multum, quamvis brevi tempore justis sanguinis fudit. » Ait, *Valerianum non dissimili furore fideles insectatum esse, ut ostenderet Decianæ persecutionis limites sumendos ex Valeriani obitu, qui iisdem edictis Decianis continuandam censuit in clericos majoris ordinis persecutionem.*

Linea 4. — *Quia contempsit præcepta Valeriani.*

Sub Gallo, et Volusiano sacra Apollini indicta esse supra vidimus: sic sub Valeriano alia imponuntur gentibus sacrificia agenda. Dedit occasionem Valeriano mutandi propositum, et vexandi Christianos Macrianus, qui Ægyptiorum sacris initiatus, apud Valerianum summam obtinebat gratiam. Cum vero anxium videret imperatorem de exitu Persici belli imminenti, victoriam tutumque imperium promissit, si Isiacis Ægyptiacis initiaretur. « Initiationes autem, impura et abominanda maleficia, et sacrificia execranda peragere eum jussit, » uti scribit Eusebius l. vii, c. 40. Talem potentiam apud Valerianum Marcianus obtinuit, ut imperii vices conceditas habuerit, dum adversus Persas exercitum imperator ducebat. Id constat ex Pollione dicente, quod Valerianus de vicaria imperii potestate Marciano collata ita senatum certum fecit: « Patres conscripti, bellum Persicum gerens, Marciano totam rempublicam tradidi. » Quæ essent initiationum species pluribus prosequitur Apuleius lib. ii et xii *Metamorph.* Valerianus itaque Macriani impulsa novas has cæremonias pro felici faustoque belli exitu habendo aliis edictis publicare voluit. De quibus intelligenda veniunt verba in antiqua sancti Cypriani passione, quæ sic habent. initio oper. S. Cypriani: « Sacratissimi imperatores Valerianus, et Gallienus, litteras ad me dare dignati sunt, quibus præceperunt, eos qui Romanam religionem non colunt, debeant Romanas cæremonias recognoscere. » Nempè quas speciali modo sua initiatione peragendas decreverat ex Macriani impulsu. Præceptum directum est ad episcopos, et presbyteros, ut ibi: « Non solum de episcopis, verum etiam de presbyteris mihi scribere dignati sunt. » Omnem vero Christianis ademptum locum orandi eodem præcepto significant hæc alia verba: « Præceperunt etiam, ne in aliquibus locis concilia-bula fiant, ne cœmeteria ingrediantur. Si quis itaque hoc salubre præceptum non observaverit, capite plectatur. » Eadem Dionysio Alex. intimata esse supra vidimus. Initiationes porro Ægyptiacæ, vulgo Isiacæ, multæ erant ac varæ, quarum potio-rem partem laudatis libris enarrat Apuleius. Has præcipue

promotas docent sequentia passionis Cyprianicæ verba : « Jusserunt sacratissimi imperatores cæremoniari. » Quod ultimum verbum designat ritum farraginem, quam in Isiacis usurpabant : Quo sensu in sententia capitali a proconsole edita, dicitur *secta cæremoniarum suarum*. His enim verbis excipitur : « Diu sacrilega mente vixisti, et plurimos nefariæ tibi conspirationis homines aggregasti, et inimicum te diis Romanis, ac sacris legibus constituisti, nec te pii, et sacratissimi principes Valerianus, et Gallienus Augusti, et Valerianus nobilissimus Cæsar ad sectam cæremoniarum suarum revocare potuerunt. » Ubi discriminantur dii Romani ; a secta imperatorum stabilita in cæremoniis ab ipsis vindicatis, quæ aliæ non erant, nisi Ægyptiacæ initiationes. Eadem propositæ Sixto, quas nomine *præceptorum Valeriani Liber Pontificalis* expressit ; quæ dicta cum sanctus pontifex abominaretur, sequitur, Liber Pontificalis, quod capitali pœna multatur.

Linea 5. — *Capite truncatus est*. Qui contemnebant ex episcopis et presbyteris indictis initiationibus cæremoniari, capitali sententia puniebantur, ex laudata passione, quo modo martyr effectus S. Cyprianus. Ordinariam hanc in refragatorem edictorum fuisse pœnam eruitur ex laudata passione, narrante fideles astantes Cypriani morti exclamasse, ut cum ipso capitali eadem pœna plecterentur. « Post hanc vero sententiam turba fratrum dicebat : et nos cum ipso decollemur. »

Linea 7. — *Et presbyteri præfuerunt*. In vacatione sedis pontificiæ, uti sub Fabiano venerat, presbyteri, et diaconi præfuisse dicuntur, et cum suscepta Ecclesiæ cura, universalem sollicitudinem ostendisse præcipue in causa lapsorum, dirigendo epistolas et exhortationes ad compescendam quorundam nimiam libertatem in admittendis lapsis. Inter hos admonitum fecerunt Cyprianum pro hac controversia ; sicuti etiam quod in fervore persecutionis, quando plebes majoris adjutorii erant indigentes, eas reliquerit, et in secessu adhuc delitesceret. Pro quibus epistolam dedit *presbyteris et diaconibus Romæ consistentibus* in nova editione num. 20, ubi causam secessus aperit, et quid pro lapsis egerit, et pro confessoribus et martyribus. Additque, quod de universis actibus certiore reddiderit clerum eundem Romanum. « Et quid egerim loquuntur vobis epistolæ pro temporibus emissæ : numero tredecim, quæ ad vos transmisi. » In epistolis vero illis tredecim quæ egerit, et quæ illæ sint Jo. Cestriensis in Annal. Cyprianicis assignat, ad annum 256, § 44 et 42. Quæ vero esset presbyterorum et diaconorum cura, episcopo absente, sicut etiam defuncto, docent ejusdem Cypriani epistolæ presbyteris et diaconis Ecclesiæ Carthaginensis datæ tempore secessus. Quod vero hic presbyterorum mentio occurrat, diaconis prætermisissis, ad quos, præcipue ad archidiaconum, spectabat potior sollicitudo saltem exterior bonorum Ecclesiæ, factum reor, quia cum Sixto archidiaconus Laurentius, et cum eo alii sex diaconi, Felicissimus et Agapitus, Januarius et Magnus, Vincentius et Stephanus sunt, ait Liber Pontificalis, martyrio affecti unde notavit consequenter, quod soli presbyteri præfuerint, quia alii cum Sixto martyrio passi erant,

Linea 8. — *Quo tempore*, locus corruptus per consuetam amanuensium transpositionem : hinc supra referenda verba, forsitan meliori sensu sic : « Fuit autem temporibus Valeriani et Decii, quo tempore fuit maxima persecutio. Quo tempore sævissima persecutione arguebatur, beatus Sixtus sub Decio. Eodem tempore (maximæ persecutionis) hic comprehensus a Valeriano. » etc. Locum sic restituendum esse suadent circumstantiæ temporis, quo adversus Novatianos catholici ostendere obnitebantur : primo, schismaticos Decianæ persecutione fuisse auctores ; secundo, in Deciana persecutione clericos majores fuisse vexatos, cum tamen securi et incolumes Novatiani viverent ; tertio, Cornelium,

A et successores multiplici confessione gloriosa spectabiles : et ut ostenderetur etiam talem Sixtum fuisse, propterea auctor Gestorum adnotatum reliquit, ipsum in ea sævissima persecutione fuisse exagitatum a Decio. Catholicos vero Novatianos objecisse suorum inconstantiam ingloriam in persecutionibus illis sævissimis, dum non legebatur vel Novatianum, vel asseclas quidquam pertulisse pro fidei confessione toto eo tempore, docet in suis epistolis Pacianus, qui pariter reserat posteriorum Novatianorum figmentum ex corruptis epistolis Cyprianicis, quibus contendebant ostendere, Novatianum fuisse verum confessorem. Argumentum vero de multiplici confessione tunc assumi solitum veluti tesseram virtutis probant epistolæ Cypriani datæ pro causa Cornelii adversus schismaticos, ubi hanc confessionis notam auget, ut ostendat et Cornelii legitimam electionem, et Novatiani schismatici ambitum : quo modo Cornelius nomine synodi Romanæ ad Fabium suggillat Novatianum reluctantem in periculo persecutionis catechumenis adesse, et in persecutionibus refugientem certamina. Liber itaque Pontificalis designare voluit in periodo integra Decianæ persecutionis Sixtum vexatum esse, et sub Decio, et sub Valeriano, quando glorioso certamine martyrium consummavit : quod et in Urbano, Cornelio, Stephano, et Lucio observatum est.

Linea 16. — *Cyriacæ*. Occurrit vox in Sylvestro, ubi legitur : « In eodem loco possessio cujusdam Cyriacæ religiosæ femine, quam fiscus occupaverat tempore persecutionis. » Erat hæc religiosa mulier, quæ ; Deciana perurgente persecutione, bonorum jacturam passa fuerat, et quidem juxta edicta tyranni, de quibus in laudata ad Successum epistola scribit Cyprianus, cum summam edictorum proponit. « Matronæ adeptis bonis in exilium relegantur... Sed et huic persecutioni quotidie insistent præfecti in Urbe, ut si qui sibi oblatis fuerint, animadvertantur, et bona eorum fisco vindicentur. » Hæc fisco tempore persecutionis adjudicatæ possessiones, pace per Constantinum data Ecclesiis, ab eodem destinatae sunt in dotem templorum et pauperum : de quo fuso Eusebius, et infra Liber Pontificalis. In prædiolo itaque relicto, locum sancta mulier aptavit pro martyrum sepultura. Cur vero non fuerit, sicut antecessores, Sixtus repositus ad viciniam memoriæ apostolorum, facilis responsio : quia interdictus ex posteriori Valeriani edicto accessus ad cœmeteria, uti supra notatum est. Ex qua causa etiam venerat, ut Sixtus SS. apostolorum Petri et Pauli corpora ad locum sancti Fabiani transtulerit, ut ibi tutius custodirentur, ne persecutio etiam adversus cœmeteria incrudescens, sacras reliquias igni traderet. Unde quæ Liber Pontificalis tradit in Cornelio de istiusmodi translatione, reponenda in Sixto, et corrigenda textus. Ex quo etiam probata manet nostra conjectura de additionibus, et de modo in Libro Pontificali factis. Tempore vero Sixti translationem factam probat Indiculus depositionum martyrum apud Bucherium, ubi : « Tertio Kal. Julii Petri in catacumbas, Tusco et Basso coss. » Qui consulatus spectat ad annum 258, quo tempore Sixtus vivebat, non vero Cornelius.

BINII ET LABBEI.

Linea 5. — *Capite truncatus est*. In Cœmeterio eodem, in quo contra legem Valeriani imperatoris aditum cœmeteriorum prohibentem peccaverat, occisum esse, testimonio S. Cypriani constat. Decollatus, an crucifixus decesserit Sixtus pontifex, controvertitur. Unus est solus Prudentius hymno 2 eum cruci affixum fuisse tradit his versibus

Jam Sixtus affixus cruci
Laurentium fletem videns
Crucis sub ipso stipite, etc.

Verum in cœmeterio prædicto capite truncatum fuisse plurimum testimonis est comprobatum.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Sixto pontifici annos II, menses XI, dies VI, in picturis Leonianis evidentes concordia lectione attribunt antiquissimus catalogus Liberianus. et quatuor Italici cum Belgico Papæbrochii, necnon quatuor codices Oericulenses, variantibus numerum dierum nonnullis ex Colbertinis. Quare spatium episcopatus ad triennium ferme solidum extensum censi debet positum extra aleam dubitationis.

Dies martyrii tam illustris est, quam diaconi ejus Laurentii : cui prædixit dum ad necem ipse duceretur : *Post triduum me sequeris sacerdotem Levita*, ut ex Actis constat sanctorum Patrum testimonio confirmatis. Consignatur itaque Sixti II martyrium tabularum consensu die Augusti non secus ac in *depositionibus martyrum* (inter Prolegomena col. 975 seqq.) ætate Liberii scriptis, per illa verba : « Mense Augusto, octavo Idus, Systi in Callisti, et Prætextati, Agapiti, et Felicissimi. » Consonat etiam antiquissimum Kalendarium Ecclesiæ Carthaginensis « VIII Idus Augusti sancti Xysti episcopi et martyris Romæ, IV Idus Augusti sancti Laurentii. »

Beatus Cyprianus martyrio suo proximus, quod fortissime complevit eodem anno quo Sixtus die 14 Septembris, nuntium ab Urbe percepit proxime coronati collegæ : ita scribente Pontio diacono in ejus Vita : « Jam de Xysto bono, et pacifico sacerdote, ac propterea beatissimo martyre ab Urbe nuntius venerat. Sperabatur jam jamque carnifex veniens, qui devota sanctissimæ victimæ colla percuteret. et sic erant omnes dies illi quotidiana expectatione moriendi. Cum ecce proconsulis jussu ad hortos ejus, » etc. Acta martyrii sanctum Cyprianum captum fuisse tradunt *Idibus Septembris, Tusco et Basso coss.*.... Et in *altera die octava decima Kalendarum Octobrium* mane judici oblatum, et capitis damnatum fuisse : quibus cætera vetusta monumenta concordant, legenda apud Schelestratium dissert. II, cap. 7, num. 8.

Ex die igitur sexta Augusti anno 258, Tusco et Basso consulibus, si recedatur in anteriora per annos duos, menses 11, dies 6 episcopatu Sixti attributos ; ejus ordinatio pariatur cum die 2 Septembris eaque Dominica anni 255, qua vicarius ordinabatur a Stephano decessore, ut in superiori numero indicavi, Valeriano III et Gallieno II consulibus. In catalogo Liberiano dicitur cœpisse proximo consulatu *Maximi II et Glabronis*, signante annum 256, cum scilicet per absentiam Stephani in exsilium pulsus Paschalia festa sui vicariatus prima peregerit ; dum imp. Valerianus acrius persequeretur clerum, quam cæteros Christianos : uti patet ex epistola 82 S. Cypriani ad Successum : « Rescripsisse Valerianum ad senatum, ut episcopi, et presbyteri, et diacones, incontinenti animadvertantur. » Et infra subdit : « Xystum autem in cæmeterio animadversum sociatis octavo Iduum Augustarum die, et cum eodem Quartum. » Xysti martyrio ea die completo sub consulibus Tusco et Basso, vacavit sedes per annum ferme integrum, nempe usque ad *diem XII Kalendarum Augusti, Emilianum et Basso consulibus*, ita attestante auctore catalogi Liberiani per illa verba : « Passus est VIII Idus Augusti..... a consulatu Tusci et Bassi usque in diem XII Kal. Augusti, Emilianum et Basso consulibus. » Lacunam recte suppletam fuisse ab Henschenio affirmat Schelestratius. Supplementum lacunæ ita disposuit Henschenius : « Passus est VIII Idus Aug. et presbyteri præfuerunt a consulatu Tusci et Bassi usque in diem XII Kalend. Augusti, Emilianum et Basso consulibus. » In commendationem supplementi hæc protulit Schelestratius : « Et præfuerunt presbyteri, etc. Ita enim ante mille et centum annos dum antiquior catalogus integer exstabat, legit auctor secundi catalogi in Xysto : Et presbyteri præfuerunt a consulatu Maximi et Glabronis II usque Tusci et Bassi XIII Kal. Augusti. » — « Quæ auctor

A secundi catalogi habet in Xysto (sequitur Schelestratius) referunt quoque auctor Libri Pontificalis et Anastasius Bibliothecarius juxta fidem antiquissimis. Florentini : cujus lectio in mss. notis Lucæ Holstenii sub pontificatu Stephani exhibetur his verbis. « Et presbyteri præfuerunt a consulatu Maximi et Glabronis II usque ab Tusco et Bassum, a consulatu Tusci et Bassi usque XVII Kal. Augusti. » Ubi videre est duplicem errorem ab Anastasio admissum, alterum dum sub Stephani pontificatu narrat quod sub Xysto narrare debuerat, alterum dum consulatus confundit, et a consulatu Maximi et Glabronis II, anno 256, quo Stephanus adhuc pontifex erat, usque ad XVII Kal. Augusti anno 258, quo sub Tusco et Basso Xystus adhuc vivebat, presbyteros Ecclesiæ præfuisse affirmat. Octavo Idus Augusti, Tusco et Basso coss., Xystus primum martyrio consummatus est, ut constat ex supradictis. Unde rectissime antiquior catalogus habet, presbyteros post Xysti obitum Ecclesiæ præfuisse a consulatu Tusci et Bassi usque in diem XVII Kal. Augusti Emilianum et Basso consulibus, quando nimirum in locum Xysti successit Dionysius. » Nihil superest addendum doctis observationibus Schelestratii, præterquam tertium discrimen inter descriptorem catalogi, et auctorem textus Anastasii observari in numero consulatus secundi sociando cum nomine Glabronis, qui assignantur Maximo ejusdem collegæ in codice l. xv de Fidei commissis. et in Fastis Cassiodori, et in chronico Alexandrino. Leges aliæ, a Relando indicatæ, et inscriptio a Fabretto edita pag. 723, in ædibus olim Co. de Bigazzinis, nunc autem Co. de Bologna, quæ apud titulum S. Marci spectabilis, neutri assignat numerum iterati consulatus, sed ita insculpta legitur :

DEDIC. IDID. NOV. MAXIMO. ET GLABRIONE COS.
CVRA. AGENTINBS. AELIO. ACHILLA, etc.

C Quare confirmatur in sæpe laudata methodo corrigendi in codicibus transmissis potius numeros et nomina consulum, quam nomina consulum ex numeris, et utraque exigendi ad genuina, et antiqua documenta, atque ætati proxima iisdem consulibus, quos enumerant.

Manet itaque sibi constans Xysti chronologia, quæ illi attribuit episcopatus annos 2, menses 11, dies 6, quæ tempora partim exegit vicarius Stephani, partim successor : vicarius quidem ex die ordinationis suæ ad episcopatum, quæ fuit 2 Septembris anni 255 incidens in Dominicam, usque ad obitum Stephani, 2 Augusti 257 ; successor vero ex die 22 post martyrium decessoris, cum vacasse dicatur sedes diebus totidem in Libro Pontificali, nempe ad diem Dominicam 26 Augusti ejusdem anni 257. Inde vero acta interpolata ejusdem martyrii electionem Sixti ad sedem Romanamarrant post obitum B. Stephani his verbis apud Baronium ad ann. 256, et Schelestratium dissert. 2, cap. 7, num. 4 : « Adunataque Ecclesia Christianorum ordinarunt in locum beati Stephani episcopi et martyris Christi Sixtum episcopum Nono Kalendarum Septembris, etc., sub Valeriano et Gallieno coss. ; » et in aliis codicibus Vaticanis expressius legitur : « Ordinarunt in locum B. Stephani Sixtum natione Græcum, patria Atheniensem, episcopum nono Kalendas Septembris, Valeriano quartum et Gallieno secundum consulibus. » Emendat Schelestratius Gallieno III, non vero II, emendandum est et illud *ordinaverunt* ; vel interpretandum est, ut *adunata Ecclesia*, cleri suffragia *elegerint*, sive *elevaverint* IX Kal. Sept. Sixtum pridem ordinatum episcopum ad Petri sedem, successionis jure in nomine suo implendam (quam vicarius administraverat mandata decessoris ex anno præcedenti), donec anno ad eam electionem proxime consecuto 258, die sexta Augusti, Tusco et Basso consulibus, perductus ad martyrium, Laurentio archidiacono prædixerit parem coronam post triduum ei

tribuendam, quam ipse consequbatur. Eodem vero mense Augusto perlata martyrii fama ad Cyprianum, hunc pariter consortem palmæ, ab eo per litteras celebratæ, obtinuit enuntiari, uti memoravimus.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 2. — *Fuit autem temporibus Valeriani, et Decii.* Hanc periochen, quæ in codicibus quibusdam, desideratur, confusam reddidit ex Actis interpolatis, seu minus apte perceptis, brevior aliquis non satis expertus, aut diligens; uti Schelestratius admonuit. Cum enim Decius imperator Valerianum censorem constituisset amplissima illa cum potestate vix ulli privato concessa, quam retuli; et cum Valerianus ex censore non multo post electus imperator Decii filium creaverit Augustum, constante persecutione a Decio patre cœpta, et a successoribus Gallo ac Volusiano continuata, acrius vero instaurata ab ipso Valeriano principe, affinitas temporum, et nominis Deciorum repetitio sub Valeriano, qua censore, qua Augusto, occasionem dedit sequioribus sæculis, de chronologia et genealogia principum distincte ordinanda minus sollicitis, hæc omnia temere permiscendi. Contingere quoque potuit, ut scriptor passionis et actorum SS. Sixti et Laurentii exordium duxerit a persecutione Decii, istarum jugatarum origine, cum ab illa cœperint edicta contra clerum speciatim promulgata: quorum vi Sixtus nondum pontifex semel delatus, aliique tunc evaserunt, Antoninorum lege vigente, ut prima in delatione Christiani parceretur. Sed repetitis denuntiationibus, occasione rescripti, ad imitationem Decii a Valeriano jam principe contra clericos editi, et ad senatum missi, quo jubebatur, *ut episcopi, presbyteri, diaconi statim animadverterentur* (narrante Cypriano *epist.* 52, supra col. 4413) subire sententiam capitibus Sixto, Laurentio, et sociis Romæ, Cypriano vero aliisque Carthagine necesse fuit. Illa igitur, quæ scriptor actorum repetenda duxerat tanquam ab origine a prima illa delatione sub Decio, ut prosequeretur alteram denuntiationem sub Valeriano, brevior aliquis imperitus sequioris ætatis inepte commisit, et Decium ac Valerianum eodem tempore nobis exhibuit quasi in imperio collegas, jubentes ante tribunal suum perducere Sixtum, Laurentium, et socios ad eundem locum *Fori Nervæ pro Telluris [in tellure] Tempo*: quo adducti fuerant Cornelius papa, et Gordianus, martyrio afficiendi: tanti non reputans eos Cæsares invicem separare, quos paria edicta jungebant in studio persequendi ministros sacrorum, ferme continenter vexatos per illud octennium, quod inter leges Decii et Valeriani effluxit. Verum de causis erroris non est fusius agendum. Sufficiat, acta genuina existitisse ætate Ambrosii, ex quibus S. doctor exscripsit eadem verba, quæ leguntur in præcipuo certamine Sixti et Laurentii etiam in actis interpolatis, quibus usus est Anastasius. Eadem passio, et actorum magna pars celebrata est versibus per Prudentium in Peristephan. annis tantummodo 450 circiter post martyrium Sixti et Laurentii: ubi de triduo per Sixtum prædicto, a passione et morte sua ad passionem et mortem S. Laurentii, hæc legimus metro inclusa, quæ soluta oratione reperiuntur in actis a pontifice Sixto prædicta Laurentio, dolenti quod Sixtus mortem pro Christo subiturus diaconum suum derelinqueret.

Desiste discensu meo
Fletum dolenter fundere:
Præcedo, frater: tu quoque
Post hoc sequeris triduum.
Extrema vox episcopi
Prænuntiatrix gloriæ
Nihil fefellit; nam dies
Prædicta palmam præstitit.

Satis itaque convalidata sunt habenda ex actis chronologia, et acta genuina, ex testimoniis SS. Parum hucusque perpensis.

Linea 12. — *Et Romanus ostiarius.* Et lin. 44. *Et diaconi supradicti sepulti sunt in Cæmeterio Prætextati.* Uterque locus istius numeri illustrandus hicesset insigni documento hac ipsa die 27 Aprilis reperto in cæmeterio Prætextati, dum prælo subdimus has observationes: in quo sanguis martyrum suis in crustis vitrum opplentibus adhuc perspicuus, comprobatur ea quæ in depositionibus martyrum servari mandarunt Romani pontifices tempore persecutionum, et quæ successores constanter retinuerunt circa eorumdem reliquias venerandas, et solertissime custodiendas. Verum opportuniore loco reservanda est editio nobilis istius monumenti, nempe in notis historicis ad numerum B. Eutychiani, quas consulere poterit lector.

CIACONII.

Linea 10. — *Passus est et beatus Laurentius ejus archidiaconus.* Post triduum a Sixti martyrio, nempe iv idus Augusti, die Sabbati, primarius diaconorum, seu mavis archidiaconus, seu archilevita ipsius Laurentius, clarissimus athleta fidei, illustre certamen obiens, post diversa, et immanissima tormenta, craticulæ ferreæ impositus, igneque assatus, insignem martyrii coronam consecutus, admiranda plane animi virtute de persecutorum perfidia triumphavit, juxta nomen laureum sertum adeptus. Celebrant hujus eximii martyris certamen Ambrosius lib. i *Offic.*, c. 44, et lib. i. c. 28, et serm. 4 et 74, et *epist.* 4, lib. ii Augustinus sup. Joan. tract. 27, et lib. i; Isidorus, in *Missali et Breviario*; Bernardus, serm. sup. Cant et in S. Andr. Leo Papa in serm. et Prudentius in *Peristephan.* venustissime carmine expressit; et alii plerique, quos longum esset recensere.

Linea 12. — *Hic fecit ordinationes duas.* Mendum est. Fecit enim beatissimus Sixtus ordinationem unam, non duas, in quas episcopus per diversa loca duos, in Urbe vero Roma presbyteros quatuor, diaconos septem mense Decembri creavit.

PAGII.

Ejus gesta in pontificatu nos latent, id tantum ex Indiculo depositionis martyrum observat Pearsonius in *Annalibus Cyprianicis*, sanctum Sixtum SS. Petri et Pauli apostolorum corpora ad Catacumbas transtulisse, ut ibi tutius stationes haberi possent, magis in dies sæviente persecutionis ardore. In Indiculo enim, inquit, depositionis martyrum habetur: « Tertio Kalendas Julii Petri in Catacumbas, et Pauli Ostiense, Tusco et Basso coss. » Qui consulatus competit in annum 258, quo Sixtus sedit usque ad diem sextum Augusti. Ubi sermo est de translatione corporum sanctorum Petri et Pauli. Liber Pontificalis pontificem permutando, ut sæpe solet, Cornelium pro Sixto posuit, indeque pseudo-Isidorus eandem historiam fictitiæ Cornelii epistolæ inseruit. Sixtus igitur non Cornelius, hæc tropæa, quæ ut tradit Caius, qui circa annum Christi 200. scripsit, tunc temporis in Vaticano asservabantur, in Catacumbas transtulisse videtur.

SOMMIER.

Sub episcopatu Sixti II, qui Stephano successit, accepit Romana sedes luculenta testimonia obsequii ac venerationis debitæ supremæ ipsius auctoritati ab Ecclesia Alexandrina, cui præerat episcopus Dionysius. Hic alteram de baptismo epistolam scripsit eidem Sixto; in qua præmissa notione controversiæ circa hæreticorum baptismum, et litterarum præcedentium quas ipse dederat ad Stephanum Sixti decessorem pro episcopis reiterari cupientibus ita collatum baptismum, rogat, ut mature pendere dignetur rei magnitudinem (loqui sane contendit de excommunicatione quam Stephanus fuerat comminatus) *ut pro his illum deprecaretur, qui decreta sequerentur tantummodo in maximis episcoporum conciliis edita.* « Rei igitur magnitudinem attentam cogitatione complectere. Decreta enim in maximis episcoporum conciliis, sicuti audio, facta fuerunt. Atque

ut pro his omnibus episcopis illum (Stephanum) A deprecarer, epistolam scripsi. » (Dyonis. Alex. apud Euseb. *Hist.* lib. VII, c. 4.)

In eadem epistola sanctus episcopus denuntiat Romanæ sedi hæresim Sabellii, tunc suborientem: indicans papæ Sixto impiam doctrinam illam subortam Ptolemaide in Pentapoli, texturam esse blasphemiarum contra Deum Patrem; complura quoque falsa dogmata continere adversus Filium; et auditores suos pertrahere ad obliterandam confessionem d'vini Spiritus. Satis certa documenta ejus negotii ad se fuisse perlata per epistolas a compluribus ad se datas, et per fideles ad se accedentes conferendi causa; quocirca scripserat, Deo dante, quasdam epistolas, quo accuratius erroris latebras aperiret, » quarum exemplaria descripta, inquit, ad te misi. » (*Ibid.*, cap. 5.)

Alteram insuper epistolam dedit ad Sixtum, flagitans ut rescriberet quid sibi agendum foret, ne per errorem labatur, in precibus sibi a fidele quodam porrectis super iteratione baptismi: quem cum accepisset ab hæreticis catholicorum ritus non servantibus in eo sacramento, lacrymis etiam, ne dum precibus continenter instabat, ut pura ablutione tingeretur, qua gratiam consequi posset, et in Ecclesiæ filium ascribi. Addit, se id minime ausum attentare, cum diuturno jam tempore in communione fidelium versatus esset is, qui ita supplicaverat, et sanctorum mysteriorum particeps jam fuisset. Nec tamen afflictio consolationem, et fluctuantis animi æstibus tranquillitatem conciliare se adhuc potuisse: « Revera, frater, quoniam hujusmodi quædam causa ad me delata est, in qua veritus, ne per errorem labor, consilium quæro, tuamque vehementer exposco sententiam. Frater quidam ex nostro conventu, » etc. (*Ibid.*, cap. 8.)

Protestantes veluti sibi plaudentes præsumunt, et jactant, has litteras ad Romanum pontificem datas nihil esse aliud, quam consultationes fraternas: nihil admodum illas differre ab aliis passim datis ad cæteros episcopos: nec propterea concludi posse, subjectionem Romano pontifici in his significari, cum in reliquis subjectio non demonstratur. Verum ita sentientes de his epistolis oportet voluntaria cæcitate usum oculorum sibi præripere, ne videant quod in eis aperte se prodat, nempe episcopum Alexandrinæ sedis proximæ dignitate a Romana. recognoscere Sixtum papam tanquam superiorum suum, et universis Ecclesiis jura dantem; cum supplex apud eundem intercedat pro magna parte episcoporum orientis; cum certiorum eum reddat de hæresibus proprio in patriarchatu subortis; cum ad illum scripta transmittat, quæ ad easdem refutandas elucubraverat; cum denique ad ejusdem providentiam atque auctoritatem recurrat, impetraturus normam quam teneat in re expedienda. de qua suoapte ingenio judicare non audebat.

Hanc supremam auctoritatem Sixtus exerciturus erat contra Millenarios, hæreticorum genus in Ægypto nuper excitatum, qui docebant, post annos mille regnuros esse cum Christo Domino super terram sanctos ejus, et perfruituros in ea deliciis ac omnibus voluptatibus corporis. Sed prævenit ea parantem subita persecutio, nec spatium concessit causæ expediendæ. « Hunc summum Dei sacerdotem (ait Maximus Taurin., *homil.* 2 in natali S. Laurentii) furor gentilis aggreditur, ut ecclesiastica membra tam valido truncata capite, velut munimine cælestis præsidii amoto, cruentus persecutor invaderet. » A successore Dionysio perfectum id fuisse videbimus, quod Sixtus meditabatur.

XXVI. SANCTUS DIONYSIUS.

ANNO CHRISTI 261, VALERIANI ET GALIENI IMP. 7.

26. *Dionysius, ex monacho, cujus generationem non potuimus reperire, sedit annos duos, menses tres, dies septem* ^a. *Fuit autem* ^b *temporibus Gallieni ex die XI Kalendarum Augustarum, Æmiliano et Basso consulibus, usque in diem VI Kalendarum Januariarum, a consulatu* ^c *Claudii et Paterni.* ^d *Hic presbyteris* ^e *ecclesias divisit, et cæmeteria, parochias dioceses* ^e *instituit. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembris: presbyteros duodecim, diaconos sex, episcopos per diversa loca numero octo* ^f. *Qui etiam sepultus est in cæmeterio Calixti, via Appia, VI Kalendas Januarii; et cessavit episcopatus dies quinque.*

CATALOGUS SUB LIBERIO

Dionysius annis octo, mensibus duobus, diebus quatuor. Fuit temporibus Gallieni ex die XI Kalendarum Augusti, Æmiliano et Basso consulibus, usque in diem septimum Kalendar. Januarii, consulibus Claudio et Paterno.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a B, ann. 11, m. 3, d. 14. ^b B, et Valeriani, Claudii Aureliani a Coss. Fusci et Basci ad Aurel. Aug. et Bassum. ^c C, consulatus. ^d Baronn. ann. 270 in fine. ^e C et dioceses. ^f CB, septem.

VARIE LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 26, lin. 5, AB, dedit. B, ministeria. lin. 6, A, presbyt. undecim.

PATROL. CXXVII.

C Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 1, non p invenire, sedit ann. 6, m. 2, d. 4. lin. 4, Januarii. lin. 5, d. constituit.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, ann. 6. m. 2, d. 4. lin. 5, diocesis constituit.

Apud Holstemium et Schelestratium.

Lin. 2, Florent. duo, annos vii, menses ii. lin. 5,

A Flor. sec. et Vat., dedit et ministeria. lin. 7, Vatie. et Flor., depositus est.

Apud Penium ex codice Cavensi.

Lin. 4, cujus generationem non potuimus reperire. lin. 5, diocesis constituit. lin. 8, et cessavit episcopatus diebus v.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 5. — *Et parochias dioceses instituit.* Hincmarus Rhemensis Opusc. lv. Capitum. cap. 45: « Dionysius papa rusticanis parochiis terminos certos posuit ac ponendos disposuit, de quibus etiam Chalcedonense concilium, quæ sunt nota, decrevit. » Verum juxta Baronium ad annum 270. in fine: igitur hic tantum de parochiis urbis Romæ, quas Valeriani persecutio turbat.

ALTASERRÆ.

Linea 4, 5. — *Hic presbyteris ecclesias divisit, et cæmeteria, et parochias dioceses instituit.* Evaristus primus titulos, id est, Ecclesias in Urbe divisit, auctore ipso Anastasio; postea clade variarum persecutionum, et diutina vacatione Ecclesiarum perturbato statu Ecclesiarum, tandem a Gallieno reddita pace Ecclesiæ, rursus a Dionysio divisæ parochiæ, aut verius restitutæ, primum in Urbe, tum in provinciis, ut patet ex integra epist. Dionysii ad Severum Cordubensem episcopum, cujus pars exstat in can. *Ecclesias*. 43, qu. 4, et in cap. *Pastoralis*, de his quæ sunt a præf. sine cons. Cap., de quo fusius dixi Diss. lib. v, cap. 4.

BENCINI.

Linea 4, 5. — *Hic presbyteris ecclesias divisit, et cæmeteria, et parochias dioceses instituit.* Ad postrema Dionysii tempora hæc Ecclesiarum ordinatio, seu in meliorem statum, et formam reformatio acta est, cum, Valeriano in bello cum Persis capto, Gallienus a persecutione temperavit, et datis publicis rescriptis, indulgentiam concessit, et loca sacra episcopis restituenda decrevit Utrumque refert Eusebius l. vii, c. 43: « Verum Valeriano non multo post a barbaris capto, et in servitutem redacto, filius ejus Gallienus solus imperium obtinens, moderatius se gessit: missisque edictis, persecutionem adversus nostros commotam sedavit; utque religionis nostræ antistites secure deinceps munus suum obirent, hujusmodi rescripto præcepit: Imperator Cæsar Licinius Gallienus, pius, felix, augustus, Dionysio, Pinna, Demetrio, et reliquis episcopis. Indulgentiam beneficium nostri per universum orbem diffundi præcipimus, ut cuncti a religiosis locis abscedant. Quocirca et vos rescripti nostri forma uti poteritis, ut nullus vobis deinceps molestiam faciat. Atque id quod vobis exsequi licet jamdudum a me concessum est. Proinde Aurelius Cyrenius procurator summæ rei, dati a nobis rescripti formam sequetur. » Potuit itaque Dionysius Gallieni indulgentia omnes Christianorum ecclesias in Deciani persecutione a gentibus direptas restituere, dividere, et ad priorem formam reformare. Neque enim censendus est Dionysius auctor divisionis ecclesiarum, cum antea presbyteri in locis sacris constituti, et titulis Urbis presidentes sacra operarentur, sed confusum ordinem ob Decianam persecutionem restituit, et ordinavit.

Ecclesias. Multiplicatas ecclesias in orbe Christiano, et has in singulis imperii urbibus existisse, et fuisse loca ædificiis septa, et cultui divino dicata supponit Gallieni rescriptum, dum præcipit, ut cuncti a religiosis locis abscedant, quæ occupaverant ex Deciano edicto gentes, et episcopis restituantur. Divino cultui mancipatas fuisse, seu ad sacra ministeria agenda, interdicto omni profano usu, et quidem severissime, Valerianus imperator apud

Vopiscum testatum facit, dum superstitiosus imperator senatum arguit ex spreto Sibyllinorum oraculorum inspectione, quasi senatus esset in ecclesia Christianorum, in qua talis inspectio interdicta. Ita enim imperator: « Miror vos, Patres Conscripti, tandiu de aperiendis libris Sibyllinis dubitasse, proinde quasi in ecclesia Christianorum, non in templo omnium deorum tractaretis. » Ecclesiam Christianam opponit gentilium templo, et adeo a Christianis locum religiosum habitum putatumque, ut interdicta omnis actio quæ sacra non esset. Ecclesiæ itaque erant Christianorum, seu sacræ ædes ad religionis agenda mysteria. Altaria in iisdem fuisse declarat factum, quod evenit Gallieno ipso imperante, ab Eusebio relatum de Theoteco Cæsareæ Palestinæ episcopo, l. vii, c. 10: « Cum ex prætorio egressus esset Theotecnus civitatis episcopus, ad illum accedens, et sermocinando longius eum abstrahens, prehensa manu ad ecclesiam adducit. Cumque intus ad ipsum altare eum statuisset, reducta tantisper ejus chlamyde, gladium illi, quo præinctus erat, ostendens, mox sacrorum Evangeliorum codicem ex diverso locat, jubens ut e duobus utrum mallet, eligeret. » Quo loco adnotatur, altaria fuisse, ac ibi sacros libros, et similia quæ propria Christianorum ecclesiarum. Et paulo ante Decianam persecutionem, loca fuisse ampla, et religiosa publice retenta. Alexandri imperatoris responsum a Lampridio narratum, clare demonstrat. « Cum Christiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent; contra popinarii, dicerent, sibi eum deberi..... rescripsit, melius esse ut quomodocunque Deus colatur, quam popinarii dedatur. » Dixerat Gallienus in suo edicto præcipere Dionysio pontifici directo, ut in recuperandis ablatis ecclesiis ipse insisteret; quam firmam sequens Aurelianus interpellatur a Paulo Samosateno de ecclesia Antiochena curam pontifici dedit ex Eusebio l. vii, cap. 30, qui referens hæresiarchæ gesta post synodum adversus eundem, quodque depositus, et de domo ecclesiæ nullatenus discedere vellet; interpellatus imperator Aurelianus rectissime hoc negotium dijudicavit, iis domum tradi præcipiens, quibus illi Christianæ religionis antistites, et Romanus episcopus scriberet. Hoc modo vir supra memoratus cum summo dedecore per sæcularem potestatem ab ecclesia exturbatus est. » Prisca ædificia exinde Eusebius vocat, quæ post Gallieni edicta in augustiorum molem fuere reducta; quo magis roboratur antiquarum ecclesiarum per universum imperium primæva existentia. Proxima enim tempora cum describit, et proventus uberrimos ex Gallieni rescriptis, hæc advertit idem Eusebius, lib. viii, cap. 4: « Jam vero quis innumerabilem hominum quotidie ad fidem Christi confugientium turbam, quis numerum ecclesiarum in singulis urbibus, quis illustres populorum concursus in ædibus sacris cumulare possit describere? Quo factum est, ut priscis ædificiis jam non contenti, in singulis urbibus spatiosius ab ipsi fundamentis extruerent ecclesias: atque hæc progressu temporis incrementa, et quotidie majus et melius proficentia, non livor ullus atterere, nec malignitas dæmonis fascinare, nec hominum insidiæ prohibere unquam potuerunt. » Et de earundem frequentia universum per imperium sic infra: « Ecclesias in singulis civitatibus congregatas et frequentissimos Christianorum conventus, et collectas ibidem ex more fieri solitas cernere licebat. »

Cæmeteria. Loca nempe subterranea, alio voca-

hulo Catacumbæ dicta, ubi et Christiani tumulabantur, et persecuti onum tempore sacra mysteria celebrabantur. Decius primo episcopis ecclesias ademit: et cum in cœmeteriis fideles tunc convenirent, Valerianus et ad cœmeteria aditum inhibuit, ut supra dictum est. Cum ecclesiarum restitutione data est facultas cœmeteria adeundi, quæ Dionysius etiam divisit, ut juxta natalitia martyrum, ubi corpora recondebantur, missæ celebrarentur. Diocletianus dum primordia persecutionis aggreditur, non ab ecclesiis, sed a prohibendis conventibus in cœmeteriis rem inceptit, ex eodem Eusebio dicente: « Dumque ad subruendam pacem nihil non moliretur, primum quidem nostros a conventibus qui in cœmeteriis fieri solebant, nescio quo prætextu, arcesse aggressus est. » Cœmeteria Gallieni lege etiam episcopis restituta, docuit supra laudatus Eusebius subdens: « Est et alia ejusdem imperatoris constitutio ad alios episcopos data, qua iis permisit, ut cœmeteriorum suorum loca recuperarent, »

Parœcias. Vocabulum parœciæ duobus modis sumitur, apud Latinos Patres præcipue: nonnunquam pro tota diœcesi, quo modo apud Augustinum epist. 261; aliquando pro singulari ecclesia. Antiquissima est hæc posterior significatio, quam usurpat Apollonius Cataphrygarum impugnator, cum de Alexandro impostore, apud Euseb., l. v, c. 48, qu. 45 in fine: « Ecclesia (Græce παραρσία) vero ejus loci, unde erat oriundus ipsum non recepit, quod latrocinia exerceret. » Romanis itaque presbyteris quibusve vel ecclesiæ in Urbe, vel extra Urbem cœmeteria et parochiæ ita distribuebantur, ut quilibet particulae territorium ad munera exercenda obtinens, veluti particulares diœceses ea loca regeret. Proximo tempore ad Dionysiana Romæ quadraginta basilicas fuisse, etiam ante Constantini tempora, Optati insignis locus probat, lib. II, qui convellens pseudo-primatum Donatistarum, quem Romæ habere gloriabantur, et loquens de primo schismatico Romæ Donatistarum episcopo Victore, inter cætera argumenta ad convellendum pseudoepiscopatum Donatianum Romanum, eo etiam utitur, quod cum exstarent tunc quadraginta basilicæ, cum singule a suis presbyteris regerentur, nullam vel habuerint, vel occupare valuerint. Sic enim Optatus: « Non enim grex, et populus appellandi fuerant pauci, qui intra quadraginta, et quod excurrit basilicas. locum ubi colligerent, non habent. » Qua auctoritate ostenditur, ne dum basilicarum existentiam ante collatam Ecclesiæ pacem, et libertatem per Constantinum; verum etiam basilicis præpositos ministros, qui eas regerent. Hinc quia a propriis rectoribus gubernabantur, occupari aliqua non potuit a schismaticis.

BINII ET LABBEI.

Linea 4, 5. — *Consulatu Claudii et Paterni.* Ex epistola synodica Antiocheni concilii scripta ad imperatorem Aurelianum ann. imperii illius secundo, qui est Christi 271, liquidum est ac manifestum, Dionysium adhuc illo tempore vixisse. Itaque his consulibus defunctum esse affirmari non potest, cum horum consulatus notetur in fastis cum anno Christi 270. (Baronius prædicto loco num. 21.)

Linea 7. — *Episcopus per diversa loca.* Inter episcopos ab eo ordinatos refertur Zamas, qui primus in Indice episcoporum Bononiensium ordine numeratur, cum tamen credibile sit plures alios ante ipsum fuisse, quorum memoria exciderit, cum civitas ea jam tum frequens et illustris esset. (Baron., anno 272, num. ultim.)

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Catalogus Liberianus in consulibus præservat nobis epocham integram annorum sancti papæ Dionysii, quam deciduè picturæ mutilatam obtulerant

A descriptoribus catalogorum Italicorum. Nisi enim dominaret consules anni 259 *Emilianum et Bassum*, tamen superiori periocha, in qua narravit vacante sede ad eosdem consules administratam fuisse a presbyteris Ecclesiam, quam in præsentis numero ad consignandum exordium sedis Dionysii papæ; et subinde exprimeret sedisse pontificem usque ad *Claudium et Paternum* consules. triduo post ejus obitum aperturos annum 269; vix possemus intelligere, quo pacto ex annis VIII huic tempori respondentibus, quos fortasse librarius integre expresserat per eadem elementa VIII detritis præcedentibus litteris duæ tantum postremæ superstites... II, visæ sint binarium indicare: idque etiam descriptoribus quatuor catalogorum Italiæ, necnon totidem Colbertinis et Belgico Papebrochii, recensitis inter Prolegomena, cum jam tum evanidæ præcedentes litteræ vix discerni possent, Catalogus Felicis Quarti ex VIII, retinuit V: secundus Colbertinus VII: tertius VI: ut B omnino suspicandum sit, etiam, ex picturis unius aut alterius basilicæ præter Paulinam, in quibus novennium signatum fuerat consueto more Romano per litteras VIII, vitio decidui coloris in unitatibus quinarium consequentibus oculos a longe spectantium deceptos fuisse, dum alius solum quinarium v. vidit, alius VI, alius VII. Catalogi Italiæ felicis conspirarunt in conservando ternario mensium, et septenario dierum numero: a quo solus Cavensis postremam, eximit unitatem, cum in basilica S. Pauli præservetur integrum septenarium per litteras evidentes D. VII.

Diem depositionis S. Dionysii ad sextum Kalendas Januarii referunt cum Bibliothecario tabularia Ecclesiæ Romanæ, et catalogus depositionum Urbis episcoporum Liberiano sæculo conscriptus (supra in Prolegomenis). Catalogus ejusdem ætatis (*ibid.*) ostendit natalem pontificis Dionysii spectare ad diem præcedentem VII Kal. Januarii ejusanni 279, quem aperuerant Claudius et Paternus consules, nisi numerus ille VII Kalend imprudenter auctus sit unitate. Quare si numerus catalogi Liberianis supponatur incorruptus, memoria S. Dionysii papæ, in antiquo lapide toties laudato ad titulum S. Sylvestri in Capite, sive SS. Stephani et Dionysii refertur ad diem VI Kalend. Januarii, spectabit ad ejus depositionem. Referenda igitur erit ordinatio Dionysii ad diem Dominicam 29 Septembris anni 259, *Emiliano et Basso* consulibus: et ejus migratio ad Dominum parianda cum die 26 Decembris anni 268, post annos 9, menses 3, dies 7, in Petri sede impensis regendæ Christi Ecclesiæ: ac depositio ejus sacri corporis in cœmeterio Callisti habenda est ea die peracta, quæ proxime ad obitum consequabatur nempe 27 Decembris ejusdem anni 268. In illo autem cœmeterio custoditum fuit donec a Paulo I transferretur ad monasterium et oratorium a se constructum in titulo SS. Stephani et Sylvestri, seu Dionysii in Campo Martio, ubi indicata tabula marmorea et publica documenta archivi ejusdem monasterii festatum faciunt.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Hic presbyteris ecclesias divisit et cœmeteria, etc.* Divisæ jam fuerant Urbis ecclesiæ per pontifices decessores. Evaristus (num. 6): *Titulos in urbe Roma divisit presbyteris.* « Sed considerandum est, ait Baronius ad annum 270, num. 47, non a Dionysio papa primum, verum ab aliis antecessoribus Romanis pontificibus, suis limitibus distinctas fuisse parochias, presbyterisque divisas. At quod in persecutione Valeriani (ut dictum est) ab ecclesiis essent avulsi presbyteri, et in cœmeteria etiam Christiani omnes convenire vetiti: illo sublato de medio, et a Gallieno restituta Ecclesiæ pace, et cœmeteria adeundi ab eodem libera facultate concessa, illarum Ecclesiarum presbyteris compluribus martyrio vita functis; easdem iterum dividere, ac pro ratione distribuere cœmeteriaque singulis assignare, Dionysii opus fuit. »

Baronio assentitur Binius in notis ad secundam epistolam Dionysio attributam: cujus verba vide paulo ante recensita in notis Bini et Labbei ad hunc numerum.

Linea 5. — *Parochias diœceses instituit.* Cangius in Glossario mediæ Latinit., verb. *Diœcesis*, hunc Anastasii textum producens legit *et parochias, et diœceses instituit.*

Quod antequam expediam observanda est triplex notio verbi *diœcesis* ab eodem erudite explicata. « *Diœcesis*, Διοίκησις dicebatur plurium provinciarum præfectura. Balsamon in can. 9 concil. Chalced.: Διοίκησις δὲ ἔστιν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ. Harum diœceseon mentio fit passim in cod. Theodos. et Justin. quæ interdum *tractus* appellatione apud Marcellinum in veteri provinciarum Libello, etc. Quælibet vero *diœcesis*, quæ plures complectebatur provincias, suas habebat metropoles. Regebantur singulæ a comitibus, et vicariis; plures vero simul a præfecto prætorio. Hæc de prima notione. Sequitur altera: *Diœceses* dicebantur potissimum provinciæ, quibus præerant metropolitani vel archiepiscopi, ut in concilio Chalcedonensi c. 28. » Ad hanc notionem redigit diœceses, de quibus hic putat locutum Anastasium, cujus propterea locum præsentis numeri ibidem subdit: juxta quam acceptionem aliorum quoque auctorum indicat loca, et præcipue Gilleberti Lunicensis episcopi de usu ecclesiastico asserentis de archiepiscopo: *Cujus ecclesia subscribitur diœcesis.* Tum addit: « Abusive vero postmodum appellati episcoporum districtus, qui proprio vocabulo *parochiæ* passim nuncupantur. » Denique subdit tertiam hanc verbi notionem.

« *Diœcesis*, parochia. Guill. Brito in Vocabul.: *Diœcesis proprie est baptismalis ecclesiæ territorium et gubernatio.* Concilium Agathense. c. 54, et Epaunense, can. 8: *Presbyter dum diœcesim tenet, de his quæ emerit, ad ecclesiæ nomen scripturam faciat.* » Additque plura ex aliis conciliis, et scriptoribus, testimonia ejusdem notionis, per verbum *diœcesis* significatæ.

Videtur igitur in ea esse sententia vir doctus. ut putet, fuisse a Dionysio papa institutos archiepiscopatus. Longe tamen antiquior archiepiscopatum origo demonstratur a pluribus scriptoribus, et præsertim a Schelestratio, parte II, Antiquit., Eccl. illustr. diss. 4, c. 4, a quo etiam præstat hic producere, quæ in dissertatione de *Auctoritate patriarchali et metropolitana* contra Decanum Londinensem disputavit capite 4, num 4 et sequentibus, ubi illustrat canonem primum a Patribus Arelatensis concilii conditum, eorumque verba ad Sylvestrum papam, ita restituta Germanæ lectioni a cardinali Petronio, et Francisco archiepiscopo Rothomagensi: « Placuit etiam hæc, juxta consuetudinem antiquam a te, qui majores diœceses tenes, et per te potissimum omnibus insinuari. » Observata a Schelestratio in exponendo commate *qui majores diœceses tenes* plurimum illustrare possunt hunc textum Bibliothecarii in Dionysio. Quare integre sunt reddenda quæ scripsit laudato loco ex num. 4 ad 4.

« Inter varia antiquitatis monumenta, quæ ad comprobendam patriarchalem Romani pontificis in Occidentem universum auctoritatem faciunt, non contemnendum est, quod Patres concilii Arelatensis primi posteriorum memoriæ consecrarunt. Cum enim illi ex Gallia, Hispania, Britannia, Africa, et Italia in ipso florentis Ecclesiæ exordio collecti essent, canones constituerunt viginti duos, quorum primo agunt de festo Paschatis uno die et uno tempore ubique observando, adduntque, ea de re Sylvestrum papam *juxta consuetudinem litteris ad omnes dirigere debere*; ex quo canone colligitur, Patres Arelatenses statutum de Paschatis die ad Sylvestrum retulisse, prout reliquos quoque canones retulisse *constat* ex synodica ipsorum epistola ad eundem

pontificem. in qua diserte scribunt: « Placuit etiam, antequam a te, qui majores Diœceses tenes, per te potissimum omnibus insinuari. » Quod hic locus integer non sit, sed in illo nonnulla verba desint, jam sæpius adnotarunt eruditi, qui proinde in illo restituendo operam industriamque suam adhibuerunt, ut ostendimus parte II Antiquitatis illustratæ, dissert. 4. cap. 7, art. 4, ubi adduximus sequentem cardinalis Peronii et Francisci Rothomagensis archiepiscopi emendationem: *Placuit etiam hæc juxta consuetudinem antiquam a te, qui majores diœceses tenes, et per te potissimum omnibus insinuari.* Duo sunt, quæ viri eruditissimi in prædicto loco corrigunt, quorum unum adverbium *antequam*, aliud hæc verba *per te* spectant circa illa duntaxat questionem esse indicantes, quæ in prædicto loco aut depravata aut omisa erant, non vero circa alia, quæ recte scripta videbantur. At alio modo auctorem nostrum nunc sentire videmus, cum illa quoque corrigenda ducat, quæ recte scripta esse constat: pagina enim 83 asserit vere a Patribus Arelatensibus dictum esse, *quod Papa habeat majorem diœcesim*, ubi hæc verba, *qui majores diœceses tenes* corrigi, et loco *majorum diœcesum*, nomen singularis *diœcesis* contra epistolæ synodicæ fidem substituit.

« Parvi quidem momenti videri posset hæc unius verbi variatio, nisi integrum sensum immutaret, et agnitam a Patribus Arelatensis concilii in plures Romani imperii diœceses patriarchæ Romani potestatem everteret. Ad hujus veritatis confirmationem in memoriam revocandum est, diœcesim olim in imperio vocari consuevisse, quæ plures provincias complectebatur, qua ratione antiqua imperii notitia ante tempora Arcadii et Honorii conscripta refert, sub præfecto prætorio *Orientis diœceses quinque, Orientis, Egypti, Asiæ, Ponti, et Thraciæ*; sub præfecto prætorio Illyrici *diœceses duas, Macedoniæ et Daciæ*; sub præfecto prætorio Italiæ *diœceses tres, Italiæ, Illyrici et Africæ*; sub præfecto demum prætorio Galliarum, *diœceses tres, Hispaniæ, septem Provinciarum, et Britanniarum.* Unde constat, Romanum imperium sub quatuor præfectis prætorio distributum fuisse in tredecim diœceses, quarum quinque ad Orientem spectabant, reliquæ ad Occidentem: sive autem Patres Arelatenses perspectam habuerint hanc imperii notitiam, sive aliunde notitiam diœceseon acceperint, scripserunt ex concilio Occidentali ad Sylvestrum Occidentis patriarcham: *qui majores diœceses tenes*, ut mirum significarent, eum non uni diœcesi præpositum fuisse sed pluribus diœcesibus, omnibus utique illis, quæ Occidentis terminis continentur. Quæ cum ita sint, quis non videt, hoc ipsum auctori nostro displicere potuisse eique mutandi textus occasionem dedisse. Cum enim hoc uno Patrum Arelatensium testimonio sententia ipsius de coerendis patriarchatus Romani terminis evertatur, voluit forsitan ad infringendam hujusce argumenti vim loco *diœcesium, diœcesum* solummodo legere. Sic enim, qui pluribus diœcesibus præsidens patriarchalem suam auctoritatem usque ad Britanniam extendebat, unius diœcesis Italiæ potestatem obtinens ejusdem finibus coercedetur.

« Atqui hoc esse, quod auctor noster mutando textum concilii suis obtrudere conatus sit, satis indicat, dum rursus synodicæ Arelatensium Patrum epistolæ meminit: « Quoad voces, inquit, *majores diœceses*, dubium est, an Constantinus tempore synodi Arelatensis distribuisset imperium in diœceses: et verosimilius est, nec id factum fuisse tempore Nicænæ, cum ibi solum mentio fiat provinciarum, non diœceseon. Quod si verum sit, corrupta sunt verba illo loco, sicut certum est, in aliis fuisse corrupta. Quin etiam admissa loci integritate nihil inde deducitur, nisi quod episcopos Romanus haberet diœcesim majoris extensionis quam alii episcopi Occidentales, quod non negatur. Mentem suam clare hic explicat auctor noster, qui

ut corruptionem textus utcumque probaret, nonnulla A pro lectione sua adducit, quæ hic expendenda sunt. Ac primo quidem indicat, imperium ante tempora, Arcadii et Honorii in diœceses distributum fuisse sub Constantino Magno, id tamen post concilium Nicænum factum videri, ut Patres Arelatenses majorum diœcesium mentionem facere nequiverint: « Dubium est, inquit, an Constantinus tempore synodi Arelatensis distribuerit imperium in diœceses, et verosimilius est, nec id factum fuisse tempore Nicæne, cum ibi solum mentio fiat provinciarum, non diœcesion. » Verum graviter hallucinatur auctor, et errori errorem adjungit, sequæ, cum ita loquitur, Acta, quæ tempore Nicæni concilii prodierunt, non pervolvisse ostendit. Exstat sane in Constantini epistola de Paschate per totum terrarum orbem uno die celebrando, quam tempore ipsius Nicæni concilii scripsit, in qua non solum variarum provinciarum sub unius regionis nomine meminit, sed expresse Ponticæ et Asiaticæ diœcesis mentionem facit, B *Ἀσιατικὴν καὶ διοικητικὴν, καὶ Ποντικὴν Ἀσιανὰν*, inquit, et *Ponticam diœcesim*. Quid clarius? Quid expressius? Quid manifestius a Constantino Magno scribi potuit? certum itaque est, quod tempore Nicæni concilii diœceses fuerint in imperio: quod auctoris nostri *ἔργον* prodit, eumque graviter hæc in re errasse convincit.

« Secundo dicit dubium esse, quandonam Constantinus imperium in diœceses distribuerit, quod nihil ad quæstionem facit, cum diœceses ante distributionem sub quatuor prefectis prætorio, in imperio fuerint, sicque Patres Arelatenses suis temporibus diœcesium nomen usurpare potuerint, prout usurpasse nemo huc usque in dubium revocavit. Diœceses Sylvestro tribuunt, diœceses itaque tum erant in imperio, quarum nomine amplitudinem patriarchalis jurisdictionis Patres exprimebant. Onuphrius Panvinius divisionem provinciarum, quæ sub Adriano imperatore obtinuit, referens, inter alios titulos unum Italiæ provinciis præfigit, quæ asserit: *Provincias, vel diœceses in Italia, ejusque insulis fuisse septemdecim*. Licet autem mihi non constet, undenam provincias tunc diœceses vocatas fuisse agnoverit, nullatenus tamen dubitem, quin illud sicut et cætera omnia ibidem allata in antiquis monumentis repererit: ponamus itaque, ab ipsius Adriani temporibus diœcesis nomen etiam provinciis tributum fuisse: negare nemo poterit, quin provinciæ fuerint diœceses minores respectu majorum, quarum Sextus Rufus in Breviario mentionem fecit, dum in *diœcesi Macedoniæ septem provincias* constitutas fuisse scripsit, ac quarum Constantinus Magnus in epistola ad Ecclesias meminit, dum tempore concilii Nicæni *Ponticam et Asianam diœcesim* in memoriam revocavit. Similes itaque diœceses, ut se significare innoerent Patres Arelatenses, *maiores diœceses* minoribus opposuerunt, et *maiores diœceses* a S. Sylvestro *teneri* scripserunt. Diœceses igitur Sylvester tenuit, dum concilium Arelatense celebratum fuit, sicque non paucis duntaxat provinciis, quæ diœceses minores efficiebant, sed pluribus terrarum tractibus, qui diœceses majores constituabant, præfuit, ac in iis patriarchalem auctoritatem obtinuit. »

His præmissis e Schelestratio, cum constet Sylvestrum ex antiqua consuetudine *diœceses majores tenuisse*: ejus quoque decessores, unde ad Sylvestri ætatem antiqua illa consuetudo derivata est, eosdem *tractus imperii* complexos *plures provincias* similiter tenuisse fatendum est. Neque enim victor Asiaticis episcopis minari poterat sententiam supremæ sedis, nisi aliqua sacerdotii summi auctoritate diœcesim Asianam tenuisset. Sed neque Syriæ in tractu seu diœcesi constituto Cæsariensi metropolitæ mandasset, ut synodum de re Paschali convocaret e vicinis provinciis, nisi et eundem tractum diœceseos Orientis aliqua potestate pontificatus maximi complecteretur. Cum itaque certum sit, *diœceses* in tertia ac-

ceptione episcopatum seu parochiarum ab origine Ecclesiæ conditas per apostolos; in altera vero significatione metropolitica eodem apostolico tempore fundatas diœceses (nam et Paulus Titum reliquerat Cretæ, metropolitam ac primatem totius insule, ut constitueret *presbyteros per civitates*); et in prima illa acceptione diœcesion eluceat apostolorum principi trium sedium præcipuarum Romæ, Alexandria, Antiochiæ fundatori, debere institutionem suam patriarchatus totidem iis in tractibus constitutos; consequens est, ut Dionysius dici non debeat in ulla ex tribus verbi notionibus *institutor primus diœcesion*. Neque id asserit Anastasius: cuius verba codices ita retinent, ut intelligenda sint de urbanis ecclesiis titularibus fonte donatis et territorio per decessores suos, et a se restitutis post Decii et Valeriani persecutiones, dum eosdem urbis titulos et suburbana cæmeteria partiretur inter presbyteros, ut lectio ipsa vulgata demonstrat. *Hic presbyteris ecclesiis dicitur, et cæmeteria, et parochias diœceses constituit*. Verborum sensus nitidius adhuc percipitur ex paulo clariori expressione adhibita in sectione Marcelli, cum scilicet is restitueret cæmeteria diruta et viginti quinque titulos Romanos in persecutione Diocletiani violentius concussos, ac perturbatos: « Fecit cæmeteria via Salaria, et viginti quinque titulos in urbe Roma constituit *quasi diœceses*, propter baptismum, et pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis, et propter sepulturam martyrum. » Plurimum illustrat utrumque locum adverbium *quasi* præmissum, et particula *propter baptismum* subjecta verbo *diœceses*. Ostendit enim ex fontis assignatione ac territorii urbanis titulis presbyterorum inductam fuisse quamdam similitudinem diœcesion tertiæ acceptionis, seu parochiarum episcopatum, iisdem ecclesiis titularibus presbyterorum cardinalium. Ejusmodi explicationem reservamus numero Marcelli, ubi opportunior occurret: licet nonnihil de ea prælibaverim in superioribus notis et observationibus ad num. 3 S. Cleti, col. 4061 et seq.

Antequam hoc loco excedam operis pretium me facturum arbitror si paulo nitidius hic exponam illa quæ col. cit. supra in notis ad Vitam Cleti afferebam, ac illustrandum Anastasii textum circa institutionem viginti quinque titularum presbyteralium urbis Romæ, beati Petri jussa a clero inductam, et a successoribus restitutam, et amplificatam, necnon circa subsecutas partitiones hujusmodi titularium ac hebdomadaria officia persolvenda in patriarchalibus basilicis Urbis, post earundem erectionem. Brevitas enim illa, quam Anastasius ex catalogis hausit, et multiplicitas gestorum, quæ in arcum contracta per nos fuit in eadem pagina, ut observationes potius quam tractatus integros attexeremus, obscuritatem aliquam parere posset, nisi opportunitate hic data uteremur ad ea præsertim declaranda, quæ ibi de numero ac de ministerio basilicarum Romæ patriarchalium distributo in septenaria presbyterorum cardinalium seu titularium, et de officiis et vicibus hebdomadariis pro varia temporum disciplina gradatim auctis exponeremus.

Indicabat Innocentius III, præclarus ille inter Romanos pontifices doctrina et sanctimonia illustrator sacrorum rituum, et mysticæ significationis rerum a decessoribus suis in Romana Ecclesia institutum fidelissimus interpres, æque ac sapientissimus legislator, indicabat, inquam, in epistola Reg. xv, n. 454, a Thomassino prolata in veteris ac novæ Disciplina: part. 1, lib. 1, cap. 45, num. 2, Ecclesiam Romanam cæterarum caput et matrem talem exhibere imaginem Ecclesiæ catholicæ, ut exemplum illustre sit throni illius, ac sedis Dei et Agni, quam vidit ac descripsit in Apocalypsi Joannes apostolus. Verba Innocentii sunt: « In medio sedis, et in circuitu sedis erant quatuor animalia plena oculis, etc. Sedes ista Romana Ecclesia intelligitur, quæ sedes

apostolica nuncupatur. Utique sedes Agni, sedes viventis in sæcula sæculorum. In medio cujus quasi filiæ in gremio resident. et in circuitu astant quasi famulæ in obsequio quatuor patriarchales Ecclesiæ. » Quod Innocentius hic memorabat, hauserat a suis decessoribus: quorum studio videbat, ut etiam nunc cernimus in plerisque basilicis Romanis, et in plerisque titulis delineatam idcirco fuisse hanc eandem imaginem sedis Dei et Agni cum quatuor illis mysticis animalium figuris, currum gloriæ Domini pertrahentibus quando progrediendum est in exteras gentes, et thronum Dei et Agni cingentibus honorifico famulatu quando majestas omnium Domini in sede gloriæ suæ procumbentium adorationes expectat. Ita nempe adumbratur universitas Ecclesiarum catholici nominis, per omnes mundi plagas a patriarchalium sedium episcopis late propagata, et ab iisdem sub patriarchali throno Petri omnium principe Romæ constituto ad unanimum Dei cultum fidemque collecta, et consolidata: apte in articulis in compagem corporis Christi per hierarchicum regimen sacerdotii singulis collectionibus fidelium earumque præsulibus, per civitates, provincias, diœceses, nempe episcopis, archiepiscopis, primatibus, patriarchis sub uno pontifice maximo Petri apostolorum Principis successionem ac locum tenente hac in sede Romana.

Unitas hæc, et ordinata connexio partium Ecclesiæ catholicæ sub unico visibili capite, quæ inter apostolici symboli articulos ad tesseram nostræ fidei plene reddendam merito numeratur, jure etiam exercuit curam pontificum, ut oculis quoque fidelium sensilis redderetur, tum in hisce figuris ab Innocentio memoratis, tum in aspectu sacrarum ædium, et iis præfectorum, quibus sapiens architectus Petrus apostolus constare voluit sacrosanctum hoc tabernaculum Dei inter homines, Romanam Ecclesiam. Sive igitur tituli 25 ab initio fundarentur, ut vices omnes sacerdotales, quæ stante veteri sacerdotio Hierosolymis cernebantur, hic perennius et sacratius constituta agnoscerentur; sive reddita Ecclesiæ pace præter titulos Romanos 25 etiam basilicæ excitarentur, patriarchalium thronorum imaginem redderetur, ut Innocentius indicat, et cardinalis Rasponus confirmat ex testimonio alterius cardinalis longe vetustioris, nempe S. Petri Damiani, aliisque documentis, productis supra in notis ad Vitam S. Cleli; mens eadem omnium successorum fuit quæ apostolorum principi fuisse intelligitur, dum Cleto mandaret, ut 25 presbyteros in Urbe constitueret nempe exhibere totius Christiani sacerdotii ordinatum principatum sub pluribus episcopis, unius pontificis maximi primatum agnoscentibus, qui fratres confirmaret et auctoritatis præstantia regeret universos in partem sollicitudinis vocatos.

Ad hanc imaginem exhibendam non unicum illud symbolum universitatis adhibitum fuit, quod petebatur a vicibus veteris sacerdotii Mosaici. Opportunum illud potissime fuit in exortu Ecclesiæ. Cum enim ista per annos complures e solis Judæis, deinde post visionem Cornelii etiam ex gentibus colligebatur, præstabat eo signo tunc uti vicium viginti quatuor sacerdotalium, addita vigesima quinta vicarii pontificis, quod in recenti memoria veteris sacerdotii ætas illa adhuc vividum et præsens maxime retinebat. Sepulta interim Synagoga cum honore, alii supererant mystici numeri universitatis in Ecclesiis per apostolos fundatis, et potissime numerus septenarius, ab Apocalypsi Joannis redditus celeberrimus, tum in Asiana diœcesi septem Ecclesiarum sub Ephesina sede, quam Paulus tradiderat Timotheo, tum in symbolo totidem candelabrorum, ac totidem spirituum Dei throno astantium, ibidem expresso.

Romanis pontificibus placuit etiam hoc symbolum adhibere suis in titulis disponendis, ad universalis Ecclesiæ specimen reddendum, totiusque sacerdotii Christiani synedrium exprimendum in Romanæ Ec-

clesiæ throno adornando tanquam Agni sede. Quemadmodum igitur minorum imperii diœceseon, seu provinciarum episcopi aliquem ex eo numero in provincia agnoscebant potiori jure præditum ab apostolis in præsidendo cæteris, et in convocando, ordinandoque comprovincialium cœtu: ita in titulis Romanis (quasi diœcesibus idcirco designatis) placuit præesse presbyteros cardinales, quibus parerent cæteri presbyteri eidem titulo succenturiati. ut per domos fidelium, sive per proxima cœmeteria titularum finibus assignata sacra ministrarent. Rursus ut minores illæ diœceses, sive provinciæ forent, sive regiones, constabant ea lege, ut præter illas imperium agnosceret diœceses majores, modo pluribus, modo paucioribus præfectis prætorio attributas in civili dispositione reipublicæ; ita in Ecclesiastica hierarchia Petrus fundaverat diœcesum majorem sedes duas, Alexandrinam et Antiochenam, proximas dignitate a Romana, et amplitudine suæ auctoritatis plurium provinciarum præsulibus complexuras. Harum quoque specimen visum est a titulis distinctum in Romanæ Ecclesiæ partibus exhibere. Opportunitas exhibendi specimen se obtulit in erectis basilicis amplioribus a Constantino. Neque id tamen unius pontificis, aut unius sæculi opus fuit: quemadmodum nec unius pontificis cura fuit patriarcharum orbis Christiani numerum definire.

Diœceseon sive majorum, sive minorum typum sub Dionysio, de quo agimus, satis reddebant tituli ab eo reparati, et sub Marcello similiter: quando ab utroque isto pontifice post memoratas persecutiones restituti viginti quinque titularium presbyterorum numero) in quo universitas sacerdotii ex vicium summa elucebat) divisi sunt tituli, ac cœmeteria certis presbyteris, ea quam diximus partitione viginti quinque titularibus parituris, quasi præsulibus diœceseon.

Constructis vero basilicis amplioribus per Constantinum, diœceses illæ majores commode reddi poterunt iis in basilicis, ac figurari; ut diœceses minores provinciarum, seu civitatum (nam et ad urbes singulas diœcesis nomen tandem aptatum fuit; per titulos Romanos in filiabus Ecclesiis suis. ut vocant, jura nonnulla exercentes ostenderentur; majores vero diœceses quasi in typo demonstrarentur per basilicas patriarchales. Visum est itaque septenario numero, universitatis indice in Scripturis sæpe demonstrato, ex sententia Augustini et Gregorii, hom. 33 in Evang., aliorumque Patrum, et hebdomadarum vicibus apte responsuro, hanc imaginem posse præstari. Quare basilicis majoribus patriarchatum figuram reddituris attributi sunt singillatim septem titularum presbyteri cardinales, qui concinne significarent, minores diœceses civitatum ac provinciarum per patriarchas ita collectos arcte connecti sub uno capite totius Ecclesiæ catholicæ, quod omnes agnoscerent in patriarcha Romano, utpote Petri apostolorum principis in hoc eodem episcopatu, quem primatum Ecclesiæ fecerat, successore.

Nec tamen certum esse dixerim eodem sæculo quo Constantinianæ basilicæ condebantur has hebdomadarum vicibus titularium presbyterorum in eisdem basilicis simul institutas, nec quatuor aut quinque ab initio basilicas hoc septenario ministrantium titularium numero fuisse donatas, ut responderent figuræ totidem sedium patriarchalium orbis Christiani. Scire quanta firmitate obstiterint Romani pontifices, tum quarto, tum quinto sæculo æræ Christianæ, præsulibus Constantinopolitanis, connumerari adniventibus, seu pari, seu præstantiori gradu cum cæteris patriarchis. Satis notæ ac celebres sunt, tum Damasi, tum Leonis Magni epistolæ, vetera jura asserentes tribus antiquis sedibus patriarchalibus Romæ, Alexandria, Antiochiæ, et cohibentes usurpationem Constantinopolitanæ sedis antistitum, qui nitebantur loco movere Alexandrinum et Antiochenum, ut sensim reptarent ad occupandum totius Ecclesiæ catholica

primatum. studentes ipsi Romano pontifici præferri. Verum hæc audacia postrema non invasit mentes illorum præsulum, qui ætate Damasi et proxima Constantinopolitanum episcopatum tenebant. Hos inter sanctus Joannes Chrysostomus, qui certe obsequentissimus in Petri sedem longe aberat ab omni ambitionis igniculo confovendo, quando accusatus fuit tanquam attentator alienæ jurisdictionis, cum episcopos Antiochenæ, vel Ponticæ, vel Asianæ, dioceseos vel ordinasset vel exactorasset, nihil cogitabat de primatu Ecclesiæ universæ invadendo, aut evertanda primæva hierarchia et constitutione patriarchalium thronorum Antiochenæ et Alexandrinæ dioceseos. Fusius ea prosequitur et exponit Thomassinus parte prima veteris et novæ Disciplinæ, lib. 1, cap. 10. Ostendit enim ab initio ejusdem capituli 10 Nicenæ synodi, canone 7: *Consequentiam honoris fuisse decretam episcopo Hierosolymitano, salvis juribus metropolitæ Cæsariensis cui suberat, eamque auctam confessus honorificentia a Nicænis Patribus, et a Chalcedonensibus novo etiam jure, assentientibus apostolicæ sedis legatis, neque id decretum rescindente Leone Magno (cap. 12, num. 7) quo ex tempore inter patriarchas censerit, nedum inter exarchos aut metropolitas etiam Hierosolymitanus cœpit. Ostendit pariter (cap. 10) imitatione hujus exempli a Nicæna synodo petiti, quæ dignitatem confessus decreverat episcopo Æliæ sive Hierosolymitano, clerum Constantinopolitanum curasse, ut in ea synodo, quæ sub Damaso in regia urbe celebrata est contra Macedonium, ederentur decreta honorifica, ejusdem Ecclesiæ præsulibus primatum sive exarchatum attribuentia, ut can. 2: *Constantinopolitanus episcopus habeat primatus honorem, τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς, post Romanum episcopum, eo quod sit nova Roma.* Licet vero apostolica sedes rata non habuerit ejus synodi gesta, nisi in his quæ contra Macedonium rite pronuntiaverat; canones vero de sedium patriarchalium ordinatione non acceperit; sed valide et constanter persistit, tum eodem sæculo, tum proxime consecutus, pro tuenda veteri disciplina, et jurisdictione præcipuarum sedium post Romanam, Alexandrinæ scilicet et Antiochenæ; cum præter honorem confessus agnosceret a clero Byzantino contendendi ad jura alienæ potestatis sibi arroganda; at tamen constat non detrectasse, ut honorificus consensus ejusdem regni urbis episcopis tribueretur, ita ut Paschasinus papæ legatus conquestus sit in concilio Chalcedonensi, quod in Ephesina pseudosynodo quintus tantum locus Flaviano Constantinopolitano tributus sit, cum primum post apostolicæ sedis legatos in eodem Chalcedonensi Anatolius rite obtineret. Eam rem ita complectitur Thomassinus, num. 19, cap. 10: « Nec tamen inficiabor, post concilium Chalcedonense, quibusdam non exigui momenti privilegiis potitos semper fuisse præsules Constantinopolitanos, non abnuente Romano pontifice. Sederunt illi semper ante patriarcham Antiochenum, et Alexandrinum. Conquestus est in concilio Chalcedonensi Paschasinus papæ legatus, quod in Ephesina pseudosynodo quintus tantum, tributus esset locus Flaviano Constantinopolitano archiepiscopo, cum ei primum post sedis apostolicæ legatos deberetur, et ab Anatolio revera in ipso Chalcedonensi concilio obtineretur; Ita ut jam in dubium verti non possit, quin successores eundem semper retinuerint locum. » Invasio igitur ordinariæ potestatis in alienas provincias jure culpabatur a Magno Leone, aliisque Romanis pontificibus, in Constantinopolitanis. Cæterum honorificam speciem primatus titulo tenus inter alios metropolitæ, sive etiam exarchatus, ita indulgenter eis delerri non impediebant. Quare poterat Damasus, sive Damasi successores, non recusare, ut inter basilicas Romanas, quæ præcipuarum ejusmodi sedium typum referebant, atque ut Innocentius III describit « quasi filias in gremio Romanæ sedis omnia matris residentes, et in circuitu astantes quasi*

famulas in obsequio quatuor patriarchales Ecclesias » exhibebant, aliqua ex his referret Byzantinam ad novum honorem erectam a conciliis sub assensu expresso vel tacito Romanæ sedis; cum diserte contestarentur eadem ipsa concilia Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, quæ præsulibus Hierosolymitano et Constantinopolitano novos honores decernebant, hos canones robur accepturos a voluntate Romani pontificis, cui supplicum more preces humiliter offerebant, ut his assentiretur: « Rogamus tuis decretis nostrum honorem judicium; et sicut nos capiti in bonis, adjecimus consonantiam; sic et summitas tua filiis quod adimpleat. » Ita enim datæ sunt ad Leonem pontificem litteræ a concilio Chalcedonensi officiosissimæ, tum reverentissimæ, et singularis observantæ testimoniis referatæ, Ecclesiæ, conciliique caput ipsum Leonem pontificem prædicantes, ut scite ibidem observat Thomassinus capituli 11, num. 15: « Tu sicut membrum caput præeras, inquit, lucente apud vos apostolico radio, et usque ad Constantinopolitanam Ecclesiam illum spargentes, eo quod absque invidia consueveritis vestrorum honorum participatione ditare domesticos. » Quandiū igitur sive sub Damaso, sive sub proximis Damasi successoribus nihil attentarent contra Nicænorum canonum firmitatem, et contra vetera priorum patriarcharum atque exarchorum privilegia, præsules regni urbis a Constantino delectæ in sedem Orientalis imperii, sed solo honorifico titulo et consensus a Romanis legatis proximo cum cæteris majoribus dioceseos numerari sub assensu Romani pontificis cupiebant, nihil absonum videbatur, si figura filia a veteris Romæ pontifice totius Ecclesiæ capite ita honoratæ dedicaretur, non secus ac reliquæ majorum dioceseos metropoles, in aliqua ex basilicis Urbis. Sive illa fuerit ab initio Laurentiana extra muros, sive Liberiana sive etiam Vaticana (quandoquidem Lateranensis Romanam et Alexandrinam Paulina referre dicuntur) perinde est: neque id repugnat constantiæ pontificum Romanorum, intacta jura præservantium juxta Nicænos canones jurisdictioni et auctoritati duarum sedium patriarchalium, a Petro apostolo institutarum, præter Romanam universis ab ea prælatam. Hoc autem sensu intelligenda sunt quæ nostris in notis legenda proposui ad Vitam Cleti, ut scilicet post foundationem basilicarum ampliorum sæculo quarto completam sub Liberio proximo Damasi decessore, cum dioceseos majores ecclesiasticæ tribus patriarchalibus primigeniis, ac duobus recentioribus honorario titulo superadditis definirentur, ut quinarium completerent, totidem quoque basilicæ Romani episcopatus, in Urbe, et circa Urbem constitutæ, universitatem sacerdotii Christiani referrent, sub Petri primatu ordinate colligentem quotquot præsules per mundi plagas fundatas regebant Ecclesias. Sive Damasus id præstitit, dum divini cultus officia et psalmodiæ ritum attemperat per hebdomadas in eisdem basilicis nuper fundatis, eamque legem edicit *episcopis, presbyteris et monasteriis* (infra num. 54): sive Damasi successores, potissimum ii qui leguntur hebdomadarias vices septem episcoporum Urbis finitimorum instituisse in basilica Salvatoris ad Lateranum, ex ætate Stephani quarti sæculo octavo jam celebres; vel Simplicius, quem tradunt quinto sæculo hebdomadarias vices presbyterorum constituisse apud tres basilicas Urbis extra muros tunc positas, nempe ad *Sanctum Petrum apostolum, et ad Sanctum Paulum apostolum, et ad Sanctum Laurentium martyrem*, delectis e septenario regionum Urbis ecclesiasticarum numero *primæ, tertiæ, sextæ, et septimæ* (ut infra num. 48) *ministris* eadem officia præstituris; id unum semper colligitur, ut universitas sacerdotii per totum Christianum orbem diffusa ostendèretur mystice apud sedem Romanam adumbrata in titulis et in basilicis Urbis, ita experimentibus *maiores dioceseos singulorum patriarcharum, et ab his proximas*

exarchorum, metropolitanorum, et episcopales hierarchico nexu cum Petri successore connexas, cui proinde scribunt Patres Arelatenses (observantibus card. Perronio, et archiepiscopo Arelatensi apud Schelestratium) a te qui majores dioceses tenes: quod in eo maxime splendere observat Thomassinus cap. 8, num. 14 partis primæ, et libri I veteris et novæ Disciplinæ, quod prima sedes Sylvestri, ad quem Patres Arelatenses scribebant, indeclinabilem jurisdictionem exercuerit in cæteros omnes patriarchas.

Hæc igitur paulo nitidius exponenda duxi, tum ut inclarescerent illa quæ obscuritati obnoxia in notis ad Cletum reddebantur a gestorum copia in arcum contracta; tum ut illustretur numerus iste Bibliothecarii de Dionysio asserens, in divisione ab ipso peracta ecclesiarum Urbis et cæmeteriorum inter presbyteros, *parochias*, seu titulos Romanos, eumdem instituisse dioceses; et sectio in Marcello post alteram immanem persecutionem Diocletiani nitidius exprimens, illum pontificem viginti quinque titulos in urbe Roma constituisse quasi dioceses; nempe id egisse, ut in figura numeri, regiminis et ordinationis istarum partium Romanæ Ecclesiæ exhiberentur dioceses majores et ecclesiasticæ provinciæ sub uno capite summi sacerdotis ita collectæ et invicem connexæ, ut unitatem et harmoniam totius corporis, et influxum potestatis a capite in membra exhiberent, quasi oleum, quod a capite Aaron in oram vestimenti descendit.

Causæ autem suberant, præ cæteris Dionysio, cur oculis evidentem reddere curaret ejusmodi nexum et ordinatam unitatem ecclesiasticæ hierarchiæ. Primum enim schisma tentaverat in Ecclesiam Romanam inducere Novatus, adveniens ex Africa novennio antequam ipse Dionysius eligeretur Romanus pontifex, et per integrum ferme hoc novennium Novatianus antipapa ejusdem Novati artibus ita intrusus, uti ex epistola S. Cornelii ad S. Cyprianum retulit Eusebius lib. vi, cap. 43, non modo sectarios in Urbe suos excitaverat, verum et ad Dionysium Alexandrinum, et ad complures Orientales episcopos, et Ecclesias communionis litteras dederat, sperans se pertracturum in suas partes tum episcopum majoris illius diocesis, tum plurimos orientales: qui tamen cauti satis ad servandam catholicæ Ecclesiæ unitatem, rejectis schismatici hominis temerariis litteris, cum legitimo antistite Romanæ sedis Cornelio, ejusque post martyrium cum cæteris apostolicæ hujus cathedræ successoribus, Lucio, Stephano, Sixto artissime juncti, Petræ adhæserunt, a Christo Domino jactæ in fundamentum Ecclesiæ suæ. Ad Africanas autem Ecclesias, unde schismatis antesignanus Novatus ad eum seducendum et ordinandum advenerat, legatos quoque transmisit, provida tamen sancti Cypriani cura matura depulsos, et in pluribus conciliis fidelium communionem privatos, quemadmodum synodica illorum epistolæ testantur ad Cornelium datæ, quarum meminit Cyprianus: unde universam hanc historiam apte dispositam leges apud Baronium ad annum 254. Dum hæc in provinciis geruntur per epistolas et per ablegatos Novatiani, ad proscindendam propagatione schismatis universam Ecclesiam Dei, et separandam a Petri sede, quid ipse Romæ satageret in hanc arcem religionis turbarum ac scissurarum inducere, testis est locuples Cornelius papa, ea de re scribens ad Cyprianum. Sacrilegis suorum cœtibus ad oblationem vacatis « cum singulis partem sacramenti distribuisset, perrexissetque, miseros homines pro benedictione et gratiarum actione jusjurandum dare coegit, atque suis utriusque manibus manus accipientis prehensens, non prius dimisit, quam hoc jurejurando eum obstrinxisset (illius verbis utar): *Jura mihi per corpus, et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam nec me deserturum, nec ad Cornelium reversurum.* » Universa igitur studia nascentis tum primum schismatis in id collimabant, ut firma

A Christiani corporis compago, quæ juncta capiti in Romana sede collocato nexum omnes apte dispositos, et influxum gratiæ, venustatis ac roboris ostendebat, tum in Urbe, tum in provinciis, dissolveretur. Huic scelesto separationis classico, quod per rebelles Deo spiritus pridem in cœlo auditum Michael exegerat, nunc vero circa sedem Agni in terris positam renovabant rebellium spirituum pessimi imitatores schismatici, nullum præsentius remedium opponere poterant proximi successores Cornelii, quam ita consecrari studium unitatis tuendæ, et custodiendæ in Ecclesia universa, ut ejusdem profundius radicandæ et significandæ in hac ipsa sede, totius Ecclesiæ symbolum suis in partibus et vicibus sacerdotalibus referente, curam profiterentur. Tentaverat schismatis primus auctor per titulorum separationem ab episcopo Urbis Cornelio præcludere separationi provincialium ac dioceseon a metropoli Christiani nominis per Petri sedem effecta. Retundatur (dicebant) veteratoris audacia per symbolum unitatis, et nexum arctioris titulorum Urbis cum suo episcopo, significando atque ostendendo nexum hierarchiæ Christiani sacerdotii cum principe apostolici ordinis a Domino constituto. Referant tituli Romani unum Ecclesiæ catholicæ episcopatum plures in præsules distributum sub unico Maximo sacerdote. Sint tituli tanquam dioceses dispositæ sub throno Piscatoris, ad sedem Dei et Agni in terris exhibendam, qua late patet orbis, sub uno Christi, vicario omnibus jura dantem. Dioceses igitur Christianarum typum in Romanis titulis recognosci voluit Dionysius. Typum approbavit Marcellus, post proximam Diocletiani persecutionem, eosdem titulos ita reparans, ut essent quasi dioceses. Approbarunt successores, paucis post Marcellum annis publicum Dei cultum sub Maximo Constantino, cæterisque Christianis principibus exercentes. Nam titulos et basilicas Romanas ut ostenderent, unitatem Ecclesiæ figurantes, etiam in parietibus earumdem consignarunt imagines cœtus universi sacerdotalis seniorum, coram sede Dei et Agni procumbentium, et oblationes atque orationes sanctorum ipsi offerentium cum novo illo cantico, quod nitide mysterium explicat apud Joannem in Apocalypsi: *Redemisti nos in sanguine tuo ex omni tribu et lingua, et populo, et natione: et fecisti nos Deo nostro regnum et SACERDOTES (Apoc. v, 9).* Ita nempe procidebant, canebant, ac testabantur concordi voce seniores hi, qui ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione se factos asserebant Deo nostro regnum et sacerdotes, eoque nomine descripti fuerant capite præcedenti in totidem sedibus, et thronis coram præcipua Agni sede considentes, et coronati: *In circuitu sedis sedilia viginti quatuor; et super thronos viginti quatuor seniores circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronæ aureæ.* Subscripsit decessorum pontificum mystico symbolo et instituto quisquis ille fuit, sive Sylvester in fundatione trium præcipuarum basilicarum, sive Damasus post auctum earumdem numerum in ordinatione psalmodiæ, sive sæculo sequenti Simplicius, qui hebdomadariis presbyterorum vices in basilicis quibusdam primariis constituit, vel instauravit. Nam alterum universitatis indicium, septenarium scilicet numerum, adhibendum esse censuit singulis in basilicis, lectum e presbyteris titularibus Urbis, in Lateranensi vero ex episcopis, ut ordinata hierarchia totius sacerdotii in Ecclesia universa plene referretur, dum throni patriarchales parocciæ continent, sive episcopatus peculiarem ordinis rationem servantem erga suos metropolitans, exarchos, et patriarchas, ipsique exarchi et patriarchi sese dispositos continentur sub unico Ecclesiæ capite primatum Petri in Ecclesia universa obtinente in hæreditario jure Romanæ sedis, cui cæteris ita præesse apostolorum princeps accepta a Christo Domino potestate fratres suos ita confirmandi, ovesque et agnos pa-

scendi, mandavit. Hoc igitur esse censemus institutum Dionysii et Marcelli, disponentium ac reparantium 25 titulos Romani presbyterii, sive parœcias, ut essent tanquam diœceses. Hoc symbolum unitatis ecclesiasticæ hierarchiæ, post erectionem basilicarum a Sylvestro, Damaso, Simplicio, et successoribus impressum, et gradatim redditum illustrius per attributionem eorundem titularium ad sacra in basilicis administranda per vices hebdomadarias, et septenario numero universitatis speciem expressuras, quod Innocentius tertius scite exponerat, nos admonens, inter figuras apocalypseos sedem Dei et Agni pari exemplo nobis proponere Romanam Ecclesiam, et ea quæ in medio et in circuitu sedis vidit Evangelista Joannes: « Sedes ista Romana Ecclesia intelligitur, quæ sedes Apostolica nuncupatur. Uti quæ sedes Agni, sedes Viventis in sæcula sæculorum. In medio cujus quasi filia in gremio residet, et in circuitu astant quasi famulæ in obsequio quatuor patriarchales Ecclesiæ. » Ad hæc uberius illustranda referri possent ritus, in ordine Romana a priscis pontificibus instituti, et nostra ætate ea qua par est observantia custoditi, ut scilicet pontifici Romano in throno residenti, et summum Ecclesiæ hierarchiam solemniter agenti assistant et administrent patriarchæ, primates, episcopi, et præsules ordinum in Ecclesia Dei militantium, in primis autem episcopi, et presbyteri, ac diaconi cardinales Romanæ Ecclesiæ non modo assistant et administrent, verum et obedientiam præsentent per osculum manus auriphrygio connectæ, ad eam scilicet unitatem testandam sub Petri successore totius Ecclesiæ corporis, quod Romanæ Ecclesiæ sacrum collegium episcoporum, presbyterorum, ac diaconorum cardinalium cum basilicis ac titulis, et diaconis ejusdem Romanæ Ecclesiæ referunt. Verum declarata satis arbitrator verba Bibliothecarii ex hactenus observatis.

CIACONII.

Linea 1, — *Dionysius, ex monacho, cujus generationem non potuimus invenire.* Sanctus Dionysius, origine obscura, Thuria Calabriæ urbe, quæ olim magna Græcia dicta fuit, monachus Græcus, seu potius anachoreta, ut qui aliquando solitariam vitam egisset, ex monacho cooptatus in presbyterum Ecclesiæ Romanæ, ut testatur Hieronymus de Script. ecclesiast. in Dionys. Alexandr.

Lineis 4 et 5 — *Hic presbyteris Ecclesias divisit.* Dionysius pontifex factus presbyteris Romanis ecclesias, et cœmeteria in urbe Roma statim divisit: parochias, et diœceses foras distribuit, quo quisque finibus suis, limitibusque contentus esset, nec alterius administrationi quisquam se ingereret.

SOMMIER.

In fine notarum ad Sixtum II ejusque pontificatus historiam promissæ fuerant illæ, quæ ad expeditionem pertinent rerum tunc inchoatarum, et absolutarum sub Dionysio, quæ tales sunt.

Pontificatus S. Dionysii successoris Sixti celebris redditur ex iudicio per hunc pontificem prolato in causa inter Pentapolitanos et Dionysium Alexandrinum; ex damnatione Sabellii et Pauli Samosatani, aliorumque hæreticorum, quorum errores beatus hic pontifex sua auctoritate proscripsit, suaque doctrina confutavit.

Quamvis Dionysius Alexandrinus ad sanctam sedem detulisset sub præcedenti pontificatu hæresim Sabellii, et contra eundem hæresiarcham suismet scriptis ipse pugnasset; nihilominus accepit, errores ejusmodi mirum in modum propagati in Pentapolitana sui patriarchatus provincia, ubi fuerant suborti; et ita infectos jam esse pestilentibus illis doctrinis nonnullos episcopos: « *Tantumque eorum commenta invaluisse, ut vix ulterius Filius Dei in Ecclesiis prædicaretur* » (ut refert S. Athanasius, de Sent. Dionys.): « Re cognita Dionysius ad cujus curam ex Ecclesiæ pertinebant, legatos misit qui auctores earum rerum ab illis pravis opinionibus retraherent. Illis autem,

A de sua stultitia non remittentibus, impudentiusque in impietate perguntibus, coactus est ad illorum improbitatem retundendam istiusmodi epistolam scribere. . . . verbaque illis, quæ humanitas et humiliter de Servatore sonant, objicere; ut rebus humanitatis ejus intersepirentur, quominus Filium Patrem esse dicerent, facilioremque illis viam ad credendam Filii divinitatem sterneret. . . . Cum igitur certior factus de Pentapolitanis zelo religionis epistolam hanc quemadmodum dixi, contra hæresim Sabellii ad Ammonium, et Euphranorem scripsisset, quidam ex Ecclesia fratres, recte quidem sentientes, sed tamen cum ipsum non interrogassent, ut ediscerent quo pacto scripsisset, Romam ascenderunt, ibique eum apud Dionysium ejusdem nominis Romanum præsullem accusaverunt.

« Ibi cum quidam Alexandrinum episcopum apud Romanum accusarent, quasi qui Filium opus, et non consubstantialem Patri diceret; et synodus Romæ coacta indigne tulit; et Romanus ad cognominem sibi episcopum omnium sententiam perscripsit: ac jam inde se ad defensionem parans, » etc. (Idem Athanasius, de Synodis.)

Dionysius igitur Romanus pontifex Alexandrino edixit, ut sententiam suam clarius explicaret. Episcopus iste secundæ sedis in catholica Ecclesia antistes quantocius obtemperavit Romano, tanquam superiori suo; et ad defensionem suam coram ipso producendam, communicari sibi postulavit objecta. *Postulavit a Romano præsule, ut objecta sibi indicarent.* (Athanas., de Sent. Dionys.)

Quidquid attaxant Protestantes in suis ant-historiis Ecclesiæ, palam est aperteque visitur causa episcopi trans marini servato juris ordine intentata ad tribunal sanctæ sedis, eaque causa non inferioris subsellii episcopi intelligitur, sed ejus qui alterum a Romano episcopo locum in universa Ecclesia tenet, cujus caput Romanus est præsul. Ille vero episcopus longe abest ab excipiendi ne se sistat ad hoc tribunal respondendi causa: quinimo ubi accipit communicatos sibi articulos super quibus accusabatur, statim producit suas defensiones: asserens errores sibi attributos esse calumnias in Satanæ officina consarcinatas. « Quibus acceptis opus edidit sub nomine Elenchi et apologiæ, ubi sceleratam officinam Christi hostium redarguit, et quo pacto hanc infamiam ipsi contra se ipsos excitarint demonstrat. (Idem, *ibid*) Libello suo titulum refutationis et apologiæ indidit, et in hæc verba ad Romanum scripsit: Ego et in alia epistola scripsi, ubi ostendo crimen, quod deferunt contra me, falsum esse, quasi dicerem Christum non consubstantialem esse Deo. Nam tametsi dico me id nomen non reperisse, nec legisse alicubi in sacris litteris, rationes tamen nostræ, quas retinuerunt, non abluunt ab hac sententia. . . . et epistolam, ut dixi, ob casum temporum, proferre non possum. Si autem tibi verba mitto, multo libentius totum exemplum misissem: quod ubi nactus fuero, non omittam. » (Idem, de Synod. et de narrat. Nic. synod.)

De hac ipsa defensione sive apologia loqui intelligimus Eusebium Cæsariensem, et S. Hieronymum, quando affirmans quatuor libros a Dionysio Alexandrino compositos contra Sabellium, quos *Dionysio, qui Romanus erat episcopus, dedicavit.* (S. Hieronym. de Script. Eccl. in Dionysio.)

Exitus rei fuit, teste B. Athanasio, quod accusatus ita eximie defenderit causam suam, ut nullam omnino pœnam subierit ex iis quæ semper infliguntur hæreticis, statim ac impia eorum dogmata prolata esse comprobantur: « neque hæresim propugnando ab Ecclesia recessit, sed in ea cum pietate obdormivit. . . . Si scriptorum suorum rationem non reddidisset, minime dubium est, quin eadem quæ illi passurus fuisset. » (Idem, de Sent. Dionysii.)

Dionysius papa non modo condemnavit hæreses tunc subortas, auctoritate sedis suæ, sed etiam doctrina suorum scriptorum arma ministravit Ecclesiæ

ad futuras hæreses debellandas, Arianam præsertim, et hostium divinitatis Christi. S. Athanasius, qui hoc testatur, nobis præservavit illorum scriptorum fragmentum, in quo Sabellianorum et Marcionistarum oppositæ invicem blasphemiarum ex æquo proscribuntur: « Merito deinceps dixerim in divisores, secto- resque, et peremptores reverendissimi Ecclesiæ Dei præconii, qui monarchiam in ternas potentias, ternasque substantias, et ternas deitates carpunt. Audio enim quosdam apud vos divini verbis magistros, hujus sententiæ professores, qui ex diametro, ut ita dicam, pugnant cum placitis Sabelii. Ille enim cum blasphemiam dicit, Filium esse Patrem. Patremque Filium: isti autem quodammodo tres deos constituunt, dum in tres substantias alienigenas et inter se mutuo segregatas sanctam unitatem dispartiuntur. Uniri enim necessum est omnium Deo Dei Verbum, et in eo hæerere versarique Spiritum sanctum, et sanctam Trinitatem in unum omnium rerum Deum omnipotentem, veluti in verticem principemque, consummari et coalescere. Marcionis enim vaniloqui doctrina sectionem divisionemque monarchiæ in tres principatus instituit. Sed ea diabolica institutio est, non autem verorum Christi discipulorum, et acquiescentium Salvatoris præceptis. Illi enim, ut Trinitatem prædicari a sacris litteris plane sciunt: ita tres deos a veteri aut novo testamento uspiam induci nequaquam agnoscunt. » (Apud S. Athanas., *Synodi Nicæn. decret.*)

Idem pontifex pariter damnavit Paulum Samosatenum episcopum Antiochenum: quod complures auc-

tores probant ex testimonio S. Athanasii (*de Synodis*). Hic hæresiarcha docebat, Jesum Christum solum hominibus naturam habere, ejusque sanguinem in Eucharistia esse corruptibilem. (Euseb., *Hist.*, lib. vii. cap. 22, et S. Dionys., *Epist. adv. Paulum Samosat.*) Credebatur igitur præsens antiquis his Ecclesiæ temporibus Christus Dominus in Eucharistia, quem recentes sectarii negant. Errores suos abjuravit in concilio primo, ea de causa habito sua in Ecclesia Antiochena. Verum cum simulato id fecisse cognosceretur, coacta ibidem secunda synodus eundem deposuit. « Omnes vero episcopi et pastores, qui in concilio memorato erant vocati, unam communi consensu epistolam ad Dionysium episcopum Romanum, et ad Maximum Alexandriæ Ecclesiam procurantem nominatim conscripserunt, cujus exemplaris ad omnes provincias miserunt. » (Euseb., lib. vii. *Hist.*, cap. 24.)

Paulus recusans domum episcopalem cedere domo suum in locum suffecto, ad imperatorem Aurelianum preces direxit, ut cogeretur. Princeps hic, etsi paganus, dignum protulit plane iudicium, unde comprobatur auctoritas suprema, quæ apud Christianos semper obtinuit Romana Ecclesia, ejusque pontifex: « Præcepit enim, ut domus Ecclesiæ illi tribueretur, quibus Christiani Italiæ et urbis Romæ episcopi per litteras tribuendam perscriberent. » (Idem Euseb., *ibid.*) Id porro fuit, ut Eusebius observat, sanctissimum decretum: *sanctissime decrevit: id est omnino consonum legibus nostræ sanctæ religionis, et ad ingenium exactissimæ justitiæ.*

XXVII SANCTUS FELIX.

ANNO CHRISTI 272, AURELIANI IMP. 2.

27. *Felix, natione Romanus, ex patre Constantio, sedit annos duos, menses decem, dies viginti quinque^a. Martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Claudii Aureliani, a consulatu Claudii et Paterni usque ad consulatum Aureliani et Capitolini^b. Hic constituit supra sepulcra martyrum missas celebrari. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem: presbyteros novem diaconos duos^c, episcopos per diversa loca numero quinque. Hic fecit bacilicam in via Aurelia, ubi et sepultus est, milliario secundo ab urbe Roma, III Kalendas Julii; cessavit episcopatus dies quinque.*

CATALOGUS SUR LIBERIO

Felix annis v, mensibus xi, diebus xxv. Fuit temporibus Claudii et Aureliani a consulatu Claudii et Paterni usque in consulatum Aureliani II et Capitolini.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, ann. m. 5, min. die uno. ^b B, a Coss. Aurel et Bassi, ad Aurel. II, VI Jul. Capitol. ^c CB quinque.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 27, lin. 3, B, et Aureliani a consulatu Aureliani et Capitolini, A, Claudii et Aureliani. lin. 4, AB, supra martyrum memorias. lin. 6, AB, diaconos 5. lin. 7, milliario 5, AB. lin. 7 et 8, B, Kalendas Januar.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, sed ann. 4, m. 3, d. 25. Fuit autem temp. Aureliani. lin. 4, supra memorias martyrum.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, annos 4, m. 3, d. 25. lin. 3, Cl. et Aur. lin. 4, supra memorias m. lin. 6, diac. 5.

C Apud L. V. Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Flor. duo, annos quatuor, menses sex, vel tres, ut secund. cod. lin. 4, Vat. et Florentini duo, martyrum memorias. lin. 6, omnes cod. mss. quinque. lin. ead, diaconos 5. lin. 7. Vatic. Minor. milliario quinto.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, sed. anni. II, m. x. dieb. xxv: martyrio coronatur. Fuit autem temporibus Claudii et Aureliani. lin. 4 et 5, missas celebrare. lin. 7, ubi et sepultus est III Kal. Jun. milliario ab urbe Roma II, et cessavit episcopatus diebus v.

NOTÆ VARIORUN.

A SCHELESTRATE

Linea 4. — *Spura sepulcra martyrum missas celebrari.* Aliæ lectiones habent : *Supra memorias martyrum.* Sepulcra enim, vel ob inscriptiones, et signa martyrii, vel ob ossa martyrum ibidem posita, vocabantur *memoria martyrum*, et ex hac Felicis constitutione ortum habuisse putem canonem 34 Illiberitanum, *ne cereum in cæmeteriis incendatur, inquietandi enim spiritus sanctorum non sunt.* Quod nimium gentiles ex cerei lumine detegerent loca, in quibus martyres sepulti erant, quorum sepulcra ex illo indicio deieciabant. Porro cum hoc temporibus Diocletiani non licuerit, crediderim tunc ossa martyrum in aliis locis sub altaribus collocari cœpisse, et ex illo profluxisse ritum Ecclesiæ, consecrandi altaria cum martyrum reliquiis, quæ sub illis conduntur ab episcopo consecrante.

ALTASERRÆ.

Linea 4. — *Hic constituit supra sepulcra martyrum missas celebrari.* Oratoria seu altaria exstruebantur supra sepulcra martyrum in eorum memoriam. Augustin. contra Faust. lib. xx, cap. 22. « Populus autem Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ad meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur, ita tamen ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamvis in memorias martyrum, constituamus altaria, » etc. Et hæc dicebantur martyria (*Synod. Chalced.*, can. 8) : *Οἱ κληρικοί τῶν πτωχῶν, καὶ μοναστηρίων, καὶ μαρτυρίων, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἐκάστῃ πόλει ἐπισκόπων διαμενέτωσαν : Clerici ptochotrophiorum, monasteriorum, et martyriorum sub potestate episcoporum permaneant.* (Pallad. *Hist. Lausiac.* c. 403, de Innocentio abbate : *Εἰσαγγέλλεν εἰς τὸ μαρτύριον ἑαυτοῦ, ὃ οἰκοδομήσει αὐτός, ἐν ᾧ κατέκειτο λείψανα τοῦ θεοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ingressus est in suum martyrium, quod ipse ædificarat, in quo sitæ sunt reliquiæ sancti Joannis Baptistæ.* (Hieronym. in *Vita Hilarianis.*) « Causam occultandi juxta præceptum Antonii fuisse referentes, ne Pergamius qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad villam suam sancti corpore, martyrium fabricaretur. » Constitutione Theodosii permissum est, quo in loco sanctorum aliquis est conditus, pro ejus veneratione martyrium, quod vocant, condere. I. VII. C. Th. de Sepulcr. violat. Hinc Martyrarii dicti presbyteri constituti in oratoriis martyrum, cultus martyrum causa (*Conc. Aurelian.* II, can. 13) : *Abbatēs martyrarii, reclusi, vel presbyteri, epistolia dare non præsumant.* (Gregor. Tur. *de Mirac. martyri.*) lib. II, cap. 46 : « Eo tempore cum post obitum Proserii martyrii, urbanus diaconus hujus basilicæ ordinatur ædituus. » Et quod constitutione Felicis permissum est missas celebrari super sepulcris martyrum, intelligendum est de missis quæ celebrarentur in oratoriis extractis in memoriam martyrum, in quibus condite erant eorum reliquiæ, vel integra corpora.

BINII ET LABREI.

Linea 2. — *Martyrio coronatur.* Tertio Kal. Julias anno 275 Felicem martyrii coronam adeptum fuisse, præter auctoritatem Libri Pontificalis, indicat epistola ejusdem, quam scripsit ad Maximum Alexandrinum episcopum Dionysii successorem, cujus fragmentum in concilio Chalcedonensis actis exstat. Sed illo in fragmento epistolæ dies et annus deest. Vide sequentes Blanchini notas.

Linea 4. — *Hic constituit.* Hoc decretum non recens a Felice papa nunc primum est institutum; nam longe ante Felicis tempus ejusmodi institutionem Ecclesia sibi vindicat, et quidem convenientissime secundum Scripturam sacram Apocal., cap. VII, ubi sepulcra martyrum appellantur altaria.

A

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Felicis epocham tam in numeralibus notis, quam in consulibus integram præservat catalogus Liberianus. Plenam pariter exhibent in consulibus catalogus Felicis IV, Liber Pontificalis, et codices Oriculenses, licet in numeris nonnihil vitiatam, uti constat ex collatione documentorum, quæ recensuimus in Prolegomenis.

Ordinatio Felicis papæ figenda est die 3 Januarii anno 269, quem aperiebant Claudius et Paternus consules (quæ dies in Dominicam incidit); cum vacatio sedis a morte Dionysii absoluta sit diebus quinque, teste hoc eodem Libro Pontificali. Catalogus Liberianus numerat annos solidos *quinque* ejusdem pontificatus, menses XI, dies XXV. Quare mors Felicis primi refertur ad diem 29 Decembris anno 274. consulibus Aureliano iterum et Capitolino : quos scilicet consules vitæ Felicis postremos attribunt tam catalogi, quam Bibliothecarius, et codices Oriculenses.

Picturæ S. Pauli ex nomine Felicis postremam, tantummodo litteram præservatam ostendunt : in versu autem secundo litteram N ex syllaba anNorum, atque in tertio siglam M indicem mensium. Numeri omnes interciderunt. Dum catalogi Italici describerentur ex iisdem picturis, evanidos fuisse oportet; cum loco quinariorum annorum, sigla v scribendorum, descriptoris oculi hallucinati, Binarii notam ibi observasse putantis, ejus animo ac nostro eamdem exhibeant in binarium ita conversam II : quæ hallucinatio evenire facile potuit ex imo pavimenti Ecclesiæ in eam altitudinem ac distantiam intuentibus, si colores et ductus litteræ v in conjunctione infirma fuerint evanidi II. In mensibus quoque unitas, quæ post denarii notam x sequebatur juxta catalogum Liberianum, si minus evidens erat, occasionem præbuit menses x, loco XI consignandi. Nomina consulum, tot in codicibus præservata, et dies electionis relatus ad quintum ab obitu decessoris, una cum die depositionis, perinde certo ex vetustis ac genuinis documentis mox afferendis, non sinunt nos dubitare de integritate epochæ, definitæ in catalogo Liberiano his verbis :

Felix, etc. Sedit annos quinque, mens. XI, dies XXV.

Dixi diem depositionis constare ex genuinis documentis, iisque vetustissimis. Nam in opusculo relato inter Prolegomena. scripto per ætatem Liberii, depositiones Felicis et Callisti consignantur III Kalendas Januarii : cui Martyrologia complura, et Lectionarii codices suffragantur. Ex his vero corrigendus est Bibliothecarius noster, sive amanuensis, qui vitio unius litteræ male descripsit III Kal. Jun. (id est tertium Kalendas Junii) quod recte scriptum fuerat in opusculo quarti sæculi supra relato inter Prolegomena, tertio Kal. Jan. (hoc est Januarii) et a usam dedit posteris transferendi memoriam Felicis ex die vera depositionis 30 Decembris ad 30 Maii, ut Beda. Usuardus, Ado suis in Martyrologiis præstiterunt.

Dum Prolegomena prælo subderentur, cum observarem catalogum Felicis quarti, et Colbertinos duos (*h* et *m* pag. c.) annos quatuor numerare in Felice, qui proximius accederent ad spatium quinquennii per consules indicatum secluso uno extremo, aliorum vero catalogorum plerosque biennium exprimere, et a Liberiano cæterisque longius dissidere; in picturis autem basilicæ S. Pauli omnes numeri cum hic excidissent : opinabar tutius esse Felicianum catalogum sequi. Verum rem maturius pensata, laterculi consulares in Felice recensiti tam in Liberiano catalogo, quam in Feliciano, et apud Bibliothecarium cæterosque codices, monuerunt, sibi

D

constare Liberianum præ omnibus antiquiorem, dum annos v, menses xi, dies xxv attribuit (ex die scilicet ordinationis 3 Januarii, quæ et Dominica fuit anno 269, Claudio et Paterno coss., ad diem 30 Decembris 274, Aurelio iterum et Capitolino coss.); Italicos autem catalogos potiores c. d. e. f., Belgicum g., et Colbertinos l, et n., necnon codices Ocriculensés, qui annos ii tantum exhibent, ex vitiosa transcriptione vetusti descriptoris erroris originem traxisse, qui numerum quinarium v diductis inferne hastarum ductibus in binarium ii deformavit. Quare in Chronologia pontificia et consulari in fine Prolegomenon impressa epocham Liberiani catalogi secutus ut eamdem censui reformandos cæteros catalogos, et codices, ut consulum rationes demonstrant.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Constituit super sepulcra martyrum missas celebrari.* Hoc institutum, ejusque causas illustrat pluribus testimoniis sanctorum Patrum et scriptorum illis æqualium, necnon exemplis Ecclesiæ Romanæ, aliarumque (card. Bona *Rerum Liturg.*, lib. 1, cap. 16, num. 5). Ad institutum quod attinet, ex Prudentio memorat id observatum in sepulcro S. Hippolyti martyris, ejus scilicet qui passus fuerat cum B. Laurentio sub Valeriano.

Illa sacramenti donatrix mensa, eademque

Custos fida sui martyris apposita,

Servat ad æterni spem judicis ossa sepulcro,

Pascit item sanctis Tibricolas dapibus :

et ex B. Paulino in natali 9 S. Felicis idem servatum docet in confessione SS. apostolorum.

Spectant de superis altaria tota fenestris,

Sub quibus intus habent sanctorum corpora sedem.

Namque et apostolici cineres sub cœlite mensis

Depositum placidum Christo spirantis odorem

Pulveris inter sancta sacri libamina reddunt.

Quare et ex Ambrosio basilicam Romano more dedicari per martyrum reliquias docet altari illatas. C

Quod vero refertur ad causas, hanc præ cæteris producit ex fidei dogmate quo sanctorum communionem in Symbolo profiteremur. « Antiquissima tamen (ait), et ubique recepta consuetudo fert, ut martyrum reliquias in altarium consecratione adhibeantur, quorum animas sub altari Dei Joannes in cœlis vidit cap. vi Apocalypsis. Hæc autem martyrum veneratio ex eo dogmate fidei orta est, quo sanctorum communionem credimus et fatemur. Fideles etenim ut hoc facto profiterentur, in iis locis ad orationem, et ad divina mysteria participanda conveniebant, in quibus sanctorum lipsana posita erant, ut ea ratione, quam status defunctorum permittit, cum illis communicarent. Per illa siquidem representatur Ecclesia triumphans : quæ sic aliquo modo cum militante communicat, et sacrificio nostro interest. Nam licet ipsa lipsana, et ossa sanctorum absente anima sensu careant, respectum nihilominus dicunt ad animam, quæ in cœlis est, et ipsis inest semen quoddam resurrectionis et æternitatis. » Quare et Hieronymus ibi adversus Vigilantium, qui ansus fuerat martyrum cultum convellere, impiam ejus illationem ita sigillat : « Male ergo facit Romanus episcopus, qui super mortuorum hominum Petri et Pauli secundum nos veneranda, secundum te vilem pulvisculum offert Domino sacrificia, et tumulos eorum Christi arbitratur altaria. » Nec minus opportune subdit ad comprobendam allatam causam alias observationes, ita scribens in fine ejusdem capituli.

« Hac etiam de causa veteris Ecclesiæ Patres episcopos orthodoxos sub altari sepelire consueverunt, ut cum ipsis sacrificia et ordinationes fierent : qui ad servandam fidei unitatem, et ad legitimam successionem indicandam, communionem viventis episcopi cum antecessore defuncto necessariam existinabant. Apparet hujus moris vestigium in collatione catholicorum cum Donatistis habita Carthagine tempore Innocentii I, *cognitione prima,*

cap. 204. Nam ibi Donatus episcopus Sitifensis dixit : *Supra corpus episcopi catholici presbyterum ordinavit, et Deo volente ordinabitur illic episcopus.* » Hæc, ibi profert doctissimus cardinalis : quibus addi posset vetus illa consuetudo Alexandrinorum antistitum, quam ex Liberato in Breviculo cap. 20 recitat Thomassinus veteris et novæ Discipuli, part. 1, lib. 11, cap. 54, num. 2. « Nempe ut his, qui episcopo demortuo successurus erat, super ejus corpus excubias noctis ageret, dexteram demortui suo imponeret capiti, eoque demum terræ mandato Pallio beati Marci induretur, atque ita conscenderet in thronum Marci. *Consuetudo est Alexandriæ, illum, qui defuncto succedit, excubias super defuncti corpore agere, manumque dexteram ejus suo capiti imponere, et sepulto, manibus suis accipere collo suo beati Marci pallium, et tunc legitime sedere.* » Licet autem in Romana Ecclesia non vigerit mos iste imponendi capiti pontificis successoris manum decessoris demortui ; attamen ordinationes plerumque factas fuisse constat prope corpus beati Petri, ut ex Leonis Magni sermonibus colligitur, convocantis die ordinationis populum et clerum ad vigiliis celebrandas ad beatum Petrum. Unde ortam dicimus suspicionem translatis corporis ejusdem apostoli ex Vaticano ad Catacumbas, quando locus Vaticani, ad collectam destinatus apud cineres beati Petri, in persecutione Decii et Valeriani clerum potissime impetentis, redditus jam nimis celebris exponebat periculo persecutorum clericos et Christianos illuc accessuros ad ordinationem. Remissus deinde agente contra nos Gallieno, reportari non difficulter potuit in locum pristinum corpus apostoli, ibique celebrari potuerunt de more ordinationes, juxta rituum superiorum constantiam habendæ ut plurimum apud corpus principis apostolorum, ex quo transmittebatur ad successores potestas illi unitatis Ecclesiæ continentæ, et conciliandæ, uti jam explicuimus in Dionysio.

Linea 6, 7. — *Hic fecit basilicam via Aurelia ubi et sepultus est milliario secundo ab urbe Roma.* Ecclesiam et cœmeterium S. Felicis solerter se indagasse, sed nimis proximo ad Urbem loco, nempe ad titulum S. Pancratii dimidio tantum milliario ab Urbis porta dissitum frustra quæsisse, ex iis quos commemorat Schelestratus (in notis ad hunc numerum) scripserunt Bosius ac Severanus, modo cognoscitur ex opusculo XVI dictis in Prolegomenis, col. 375 et seqq., collatis cum situ cœmeterii SS. Processi et Martiniani, nuper detecti a cl. V. Can. Boldetto via Aurelia, altero ab Urbe lapide in vinea RR. PP. Doctrinæ Christianæ, non longe a vinea illustriss. præsulis Maphei Farsetti, patricii Veneti: cujus cœmeterium aditus alter aperitur ad suburbanum S. Pii quinti, vulgo dictum *Il Casaleto di Pio quinto*. Huic enim distantie respondet proxima illa ecclesia, et cœmeterium, insignitum nomine utriusque Felicis, et indicatum per illa verba : « In altera ecclesia. Processus et Martinianus, et in tertia Felices duo. » De invento nuper loco, et cœmeterio SS. Processi et Martiniani, altero ab Urbe lapide, vide laudatum Boldettum de Sac. Cœmet., lib. II, cap. 48, pag. 539.

CIACONII.

Linea 4. — *Hic constituit supra sepulcra martyrum missas celebrari.* Ejusmodi institutionem, longe ante Felicis papæ tempora Ecclesia sibi vindicat : idque testimonio etiam divinæ Scripturæ. Nam habet liber Apocalypsis cap. vi : *Vidi subtus altare Dei animas interfectorum propter Verbum Dei, et propter testimonium quod habebant, etc.*, clare demonstrat altaria fuisse sepulcra martyrum. Qui quidem mos perseveravit semper in Ecclesia ; in eoque tam Græci, quam Latini interpretes, æque consentiunt : pariterque affirmant, sepulcrum martyrum fuisse altare, ac super illud offerri consuevisse sacrificia. Felix ergo hoc decretum non tam statuisset primus, quam antiquum, renovasse visus

est. Hinc altaria, et aræ absque reliquiis martyrum A
haud consecrantur.

PAGII.

Nona Ecclesiæ persecutio.

Aurelianus anno ducentesimo septuagesimo impe-
rator creatus, in Christianos bene affectus fuit, et
adversus Paulum Samosatenum, a posteriori synodo
Antiochena, tanquam novæ hæreseos auctorem
damnatum, edictum emisit: « Processu vero tem-
poris, inquit Eusebius lib. VII, cap. 30, aliter de
nobissentiens quorumdam consiliiscepit impelli, ut
persecutionem adversus nostros commoveret. »
Licet autem ea brevis fuerit, utpote sub finem Vitæ
ab Aureliano intentata, ingentem tamen martyrum
numerum fecit. De ea legendus Annotator Baronii
ad annum 272.

SOMMIER

Felix papa scripsit epistolam adversus hæ-
reses Sabellii, et Pauli Samosateni ad Maximum B
episcopum et clerum Alexandrinum. Concilium
Ephesinum et Chælcædonense nobis præservavit

una cum titulo etiam fragmentum ejus epistolæ,
quod adhibent ad confirmandam Ecclesiæ fidem
contra hæreses ab eo proscriptas. Tale autem est:
« Felicis sanctissimi episcopi Romæ, et martyris ex
epistola ad Maximum episcopum et clerum Alexan-
drinum. De Verbi autem Incarnatione, et fide cre-
dimus in Dominum nostrum Jesum Christum ex
Maria Virgine natum, quod ipse est sempiternus Dei
Filius et Verbum, non autem homo a Deo assum-
ptus. ut alius sit ab illo. Neque enim hominem
assumpsit Dei Filius, ut alius ab ipso existat:
sed cum perfectus Deus esset, factus est simul
homo perfectus, ex Virgine incarnatus. » (Concil.
Ephes. part. II, act. 4. Item apud concil. Chælcædon.
act. 4.) Vide insuper S. Cyrillum ad Alexandrin.
in Apologia; et Vincent. Lirin. adv. Hær. c. 42.

Linea 4. — *Hic constituit super sepulcra mar-
tyrum missas celebrari.* Usus hic ex traditione
apostolica descendit, quemadmodum cognoscimus
ex his quæ Joannes in Apocalypsi perscribit cap. VI:
*Vidi sub altare Dei animas interfectorum pro-
pter Verbum Dei, et propter testimonium, quod ha-
bent.*

XXVIII. SANCTUS EUTYCHIANUS.

ANNO CHRISTI 275, AURELIANI IMP. 5.

28. *Eutychanus, natione Tuscus, ex patre Marino, de civitate Lunæ, se-
dit annos octo, menses decem, dies quatuor. Fuit autem temporibus Au-
reliani, a consulatu Aurelini tertio et Marcellini usque in diem Idus Decemb.,
Caro secundo et Carino consulibus^b. Hic constituit ut fruges super altare
5 tantum, fabæ et uvæ benedicerentur.^c Hic temporibus suis per diversa loca
trecentos quadraginta duos martyres manu sua sepelivit.^d Qui hoc constituit ut qui-
cunque fidelium martyrem sepeliret, sine dalmatica aut colobio purpurato nulla ratione
sepeliret; quod tamen ad notitiam sibi divulgaretur. Hic fecit ordinationes
10 pos per diversa loca novem. Martyrio coronatur. Qui etiam sepultus est in
cæmeterio Calixti, via Appia, octavo Kalendas Augusti. Et cessavit episcopa-
tus dies forte Kal. octo^e.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Eutychanus annis octo, mensibus undecim, diebus tribus. Fuit temporibus Aureliani
III, et Marcellini, usque in diem IV Idus Decembris, Caro II et Carino consulibus.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a B, ann. 8 et meus. aliquot. ^b B, Taciti, Probi, et Cari, a Coss. Aurel. et Capitolini, ad Carum et Ca-
rianum. ^c Baron. ad ann. Dom. 404. ^d Baron. ibid. ^e C B, novem.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 28, lin. 5, loca 442 martyres.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, ex p. Maximo de civ. Lunæ, sedit an-
num, d. unum. lin. 3, Dec. secundo, et Carino
cons. Maz., Caro secundus et Car. cons. Hic consti-
tuit. lin. 8, ad not. suam div. lin. 10, novem. quietiam
martyrio coronatus est, et sepultus. lin. 12, dies 8.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, scr. Lunæ, sedit ann. 4, m. 4, d. 2. lin. 3,
consul. Aureliani. lin. 5, uvæ benedici. lin. 6, ma-
nibus suis sep. lin. 8, quod t. usque ad not. sibi de-
vulgaretur. lin. 10, et martyrio cor. lin. 11 et 12, et
cess. ep. dies octo.

C

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 2, Flor. duo et Cassin., annum 1, mens. 1,
diem 1. lin. 4, Vat., præcepit benedici deleto ut; juxta
Flor. quoq. et Cass. verba sine dalmatica sepeliret,
desunt in Vat. lin. 7, Flor. et Cass. sui. lin. 8, Flor.
sec. ordinat. tres.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 2, sedit ann. VIII, m. X diebus IV. lin. 3, a
consulatu Aureliani III et Marcellini. lin. 5, fabæ et
uvæ benedici. Hic temporibus suprascriptis per di-
versa loca CCXII martyres manu sua sepelivit. lin.
6, ut quicunque de fidelium (amanuensis addidit de,
vel omisit numero) cœtu, cessavit episcopatus diebus
VIII.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRÆ.

Linea 4. — *Hic constituit ut fruges super altare tantum fabæ et uvæ benedicerentur.* Instituti apostolici fuit, ut novæ fruges, et uvæ recentes super altare offerrentur velut primitiæ frugum, et a sacerdotibus benedicerentur, neve mel, aut lac, vel aliud quidquam offeratur, præter uvas, et fruges recentes, ex can. 3 Apost. syn. Carth., can. 40: sin. vi in Trull., can. 28, 57, can. *Didicimus, de Consecr.*, dist. 4, et Constit. apostol., lib. viii, cap. 46. Inde manavit ritus apud Græcos, ut fruges et uvæ recentes benedicantur a patriarcha CP. in festo Assumptionis B. Mariæ, in sacra æde Blachernarum, teste Balsamon. ad d. can. 3 Apost., et apud Latinos, ut uvæ benedicantur in festo D. Sixti: Gloss. in d. can. *Didicimus*. Itaque Eutychanus non est dicendus auctor ejus instituti, sed potius instaurator. Ac valde probabilis est conjectura Baronii, hoc institutum repetitum ab Eutychiano, ut opponeretur errori Manichæorum, qui putabant vinum esse fel principum tenebrarum, et quibus vinum gustare sacrilegium erat, ut testatur Augustin. de Morib. Manichæor., cap. 26. Idem contra Faust., lib. xx, cap. 42.

Linea 6. — *Constituit ut quicumque fidelium martyrem sepeliret, sine dalmatica, aut colobio purpurato, nulla ratione sepeliret.* Eutychanus statuit ne martyr sine dalmatica vel colobio purpurato sepeliretur. Hoc constitutum est ad cultum martyrum, quia dalmatica erat vestis communis episcoporum et diaconorum. Augustin. *Quæst. Veter. Test.*, cap. 46: « Quasi non hodie diaconi dalmaticis induantur, sicut episcopi. » Et Pontius Diaconus in *Vit. S. Cypriani*, apud Surium Sept. 14: « Et cum se dalmatica expoliasset, et diaconibus tradidisset, in linea stetit. » Pascasii diaconi feretro ejus dalmatica imposita statim claruit miraculis. Gregor. Dialog. lib. iv, cap. 40: « Hic itaque cum temporibus Symmachi apostolicæ sedis præsulis esset defunctus, ejus dalmatica feretro superpositam, dæmoniacus tetigit, statimque sanatus est. » Martyres sepulti cum dalmatica vel colobio purpureo. Colobium erat tunica sine manicis, instar dalmaticæ, habens plagulam purpuræ assutam, quod est signum militiæ Christi, Dorothe. *Doctrin.* 4: « Ἐγχεὶ δὲ τὸ κολόβιον ἡμῶν καὶ σημεῖον τὸ ποτὲ πορφυροῦν· τὸ θελεῖ τὸ σημεῖον τὸ πορφυροῦν; ἕκαστος στρατευόμενος τῷ βασιλεὶ πορφυραν ἔγχε· εἰς τὸ χλαμίδιον αὐτοῦ: *Habet et tunica signum purpureum: quid vult signum purpureum? unusquisque regi militans habet purpuram in chlamyde sua.* Cucullas Tabennensibus fratribus imposuit Pachomius abbas. insignes signo crucis purpuræ. Pallad. *Hist. Lausiaca* cap. 38: Τινὰς σταυροῦ διαπορφυροῦ ἐκέλευσε τοῦτοις ἐπιτεθεῖν: *Cucullas jussit eis imponi, habentes crucem purpuream.*

BENCINI.

Linea 5. — *Hic temporibus suis per diversa loca martyres manu sua sepelivit.* Deciana persecutio, quæ cœmeteria interdixit Christianis, forsitan occasio fuerat, ut martyrum corpora absque debito honore jacerent. Hinc postea in basilicis jam restituis, et parochiis distributas martyrum reliquias solemnè translatione repositis pontifex. Verum si altius res repetatur, cum Liber Pontificalis nelum gesta pontificatus, sed quæ præcesserunt describat, verbis illis denotare videtur, in Deciana persecutione Eutychanum in munere aut presbyteri, aut diaconi martyrum versantem laudatos martyres sepelisse: quod denotare videntur illa verba, quibus id explicat, Eutychanum *temporibus suis*, seu per varia tempora suorum officiorum hæc præstitisse, sepeliendo scilicet laudata martyrum corpora. Officium ecclesiasticum

A illic designasse Librum Pontificalem eruitur etiam ex eo quod advertat, *manu sua* munus pietatis obiisse: officium vero sepeliendi, curandi de martyrum memorii, reliquiis, aut rebus similibus proprium erat presbyteri martyrum, uti exemplo Anacleti erigentis apostolorum memoriam supra notatum est. institutio, et munus hoc martyrum presbyteris demandatum erat utile, imo necessarium, cum ii intimare deberent episcopis actus virtutum, vera martyrii signa quæ obitum præcesserant. ut deinde antistites. vel promeritum tribuerent titulum confessoribus, vel consummato martyrio coronatis venerationem decernerent, et certius innotescerent martyrii causa, martyrum numerus, et illustres agones. Eo vel maxime, quia martyrum certorum copia veræ Ecclesiæ signum hoc tempore reputabatur: Unde Montanus sancti Cypriani discipulus hæreticam pravitate mugillans, argumentum hoc adhibet hæreticos contestans, *ut vel de copia martyrum Ecclesiæ veritatem intelligerent.* Et antiquus scriptor apud Eusebium anonymus, lib. v, c. 46 in fine, dum hæreticos æquo zelo proscindit, hæc de hæreticorum sui temporis moribus: « Postquam vero in omnibus, quæ supra posui convicti, nihil habent, quod respondeant, ad martyres confugere conantur: afferentes multos se martyres habere.... Nam et aliarum hæresum sectatores plurimos se habere martyres prædicant..... Primi certe, qui Marcionis hæresim sequuntur..... quamplurimos habere se dicunt martyres Christi. » Quapropter ut veri confessores, et coronati martyres dignoscerentur, necessum erat, et ad providam episcoporum curam spectabat, strenuos inter presbyteros deligere inspectores, qui ex actibus et martyrum gestis probarent, an eo honore essent colonestandi. Probationem istiusmodi supponit Apollonius supra laudatus in Cathaphgarum hæresis impugnatione. ubi mores eorumdem describens, assertit eos gloriari de martyribus, exinde de vera Ecclesia. Quos reprehendens scribit: « Qui enim ab ipsis prophetæ, et martyres dicuntur, eo non solum a divitibus, sed etiam a mendicis, pupillis, et viduis pecunias corrogare demonstrabimus.... Actus enim prophete, tanquam fructus examinandi sunt. » De facta examinatione cujusdam inter ipsos nomine Alexandri, jactantis se martyrem subdit Apollonius: « Quod vero ad Alexandrum pertinet, ut veritas omnibus nosse cupientibus innotescat, judicatus est Ephesi ab Emilio Frontino Asiæ præconsule, non ob nomen Christi, sed ob ea quæ perpetraverat latrocinia, cum jam desertor fidei esset. Deinde vero ementitus nomen Christi dimissus est, cum verbis illius fideles fefellisset. Ecclesia vero loci unde erat oriundus etiam non recepit. » Quomodo enim Ecclesiæ et fideles poterant determinare, qui consuetis titulis dignarentur, nisi essent presbyteri, qui actus. probarent? Concredito itaque erat munus designatis viris, qui examinabant confessorum et martyrum gesta, et episcopis deferebant, et deinde publicabantur honores deferendi. Hi alii esse non poterant, nisi proximiores ad ministeria martyrum. qui certo erant presbyteri et diaconi martyrum. Ad hos ex numeris demandati onere spectasse, martyrum cadavera sepulturæ consignare, signisque denotare pro veneratione, omnino fatendum est, cum identitas martyris expressa pro cultu reliquiarum exigeretur. Quæ signa cum non deprehenderet Cæcilianus archidiaconus, cum Lucilla ossa ejusdem oscularetur, communionem interdixit ex Optato. Nomina etiam apposita, et tempora martyrii sepulcris, veluti indicia ostendit Martini factum a Severo laudatum, cum deprehenderet populum frequentare sepulcrum, de quo certo non constabat an esset martyr. Sic enim Sulpitius in *Vita S. Martini*. « Martinus non temere incertis adhibens fidem, ab his qui majores natu presbyteris vel

clericis agitabat, sibi nomen martyris, vel tempora passionis ostendi. » A presbyteris, inquam, quorum erat hæc sollicitudo, ex horum diligentia ad nos devenerunt indiculi depositionis, sepulturæ, festi martyrum, et alia, unde conflata sunt Martyrologia. Exstat. ut res testimoniis illustretur, vetus *Indiculus in quo loco unusquisque requiescit pontificum Romanorum* (hunc dedimus supra). Et in veteri Calendario Ecclesiæ Carthaginensis a Mabillonio edito initio exponitur ex quo conflatum sit Analect., tom. III : « Hic continentur dies natalitiorum martyrum, et depositiones episcoporum, quorum Ecclesia Carthaginis anniversaria celebrat. » Quamlibet vero Ecclesiam hos indiculos distinctos habuisse juxta vetustissima instituta laudat Sozomenus, cum de Palæstinæ civitatibus Constantia, et Gaza loquitur l. v, c. 3 : « Utraque enim suum seorsim habet episcopum, suum clerum, dies item festos martyrum suorum, et commemorationes episcoporum, qui ipsis præfuerunt. » Eutychediani itaque diligentia, manu sua sepelientis martyres, denotat id egisse persecutionis Decianæ temporibus suis sævienti occasione, quando interdictis cæmeteriis et catacumbis, diaconus, aut martyrum presbyter voluit quo poterat, martyrum corpora tumulare, ne eo honore privarentur.

Linea 6. — *Qui hoc instituit, ut quicumque fidelium martyrem sepeliret. . . . quod tamen ad notitiam sibi divulgaret.* Constitutum roborat superiorem observationem, pontificem nempe munus presbyteri martyrem defungentem, manu sua martyrum cadavera curasse, et ne fraus interveniret consueta signa apposuisse; id enim verba illa denotare significant, ut per eam sollicitudinem martyrum, et reliquiarum identitas probaretur: eadem occasione decernit, ut cujusque ordinis, conditionisque essent fideles, qui tunc speciali cultu martyrum reliquias conquirebant, easque domi custodiebant, de illis eo honore cohonestatis, certiorum pontificem redderent; nempe ut scirent, an veri essent martyres, agnoscendi ex signis, tesserisque usurpatis Poterat Eutychedianus cautelam hanc adhibendam esse statuere, cum Galliæ indulgentia ecclesiis restitutis et cæmeteriis, subtus altaria martyrum corpora recondiderent, ad missarum solemniam agenda, quod suo decreto Felix decessor constituerat. Altera tunc invaluerat consuetudo, ut in privatis domibus fideles martyrum reliquias retinerent, et ante easdem funderent preces Deo, martyres uti mediatores interpellantes. Ab initio enim hujus sæculi, ad gloriam confessorum augendam episcopi ad martyrum preces pœnitentibus deferentibus libellos, per eosdem confessorum subscriptos, relaxabant pœnas pro peccatis solvendas: imo cum essent designati martyres, accurrebant, ut post coronam apud Deum stantes admissorum criminum veniam, veramque pœnitentiam impetrarent. De quo exstant exempla in epistolis Cyprianicis; præcipue legendæ epist. 24 et 26, in quibus Cyprianus ipse et pro se, et pro aliis expetit coronatorum martyrum intercessionem. Oratoria domestica extruere solitos fideles in quibus martyrum conquisita corpora recondere, ut apud Deum eos intercessores pro admissis criminibus haberent, docent Acta S. Bonifacii martyris, qui paucis post interjectis annis martyr occubuit, dum Aglaes et Bonifacius a priori impuritate recedere proponentes, martyrum cadavera requirenda statuunt, et inventa intra domesticos lares, extructo oratorio, retinere eo scopo. Sic enim Aglaes Bonifacio iter suadet ad Orientis partes, ubi tunc erant Diocletianæ persecutionis initia ex edition. Holst., pag. 8 : « Perge igitur ad illas partes, et affer nobis reliquias, id est corpora sanctorum martyrum : si quomodo servientes, atque ministrantes eis, nec non et oratorias domos ædificantes eis dignas, per sanctas passiones eorum salvemus, tum nos, quam multi alii. » Permoveere etiam poterat Eutychedianum hæreticorum tunc insolens factio Novatianorum, sicuti etiam Cataphrygarum, Marcionitarum, et similium improborum hominum

colluvies, qui cum viderent catholicos veluti veræ Ecclesiæ tesseram proponere gloriosa martyrum certamina, et ipsi martyres suos jactitabant, ut supra ex anonymo et Apollonio ab Eusebio laudatis, expensum est. Insuper cum corpora martyrum pœcunia a persecutorum satellitibus redimerentur, et confingerent impostores reliquias, ad has fraudes evitandas Eutychedianus decernit, sepulcrorum martyrum notitiam ad episcopos deferendam, ut signis discussis determinaretur qui essent veri martyres, eisque honor tuto dari posset. Diligentissima, et simul vetustissima erat Ecclesiarum, et episcoporum diligentia, et sedula animadversio in trutinandis martyrum priori vitæ professione, martyrii circumstantiis, et consummati martyrii causis, quæ omnia librata ratione expensa leguntur. Ad apostolicum ævum proximior ætate Ecclesiæ strenuam navarunt operam pro ea diligentia. Trutinabat in martyribus coronatis, an essent exercitati, et parati, an in exercitati. De quo exstat insigne documentum in epistola Lugdunensis Ecclesiæ, quæ universis Ecclesiis Christianis directa est apud Euseb. l. v, c. 1. Aliqua delibanda ad argumentum illustrandum. Describens itaque turbam confessorum in carceribus detentorum, et quomodo imparati deficerent in agone, ac persisterent exercitati in fidei confessione, ita notionem vocum aperit : « Exinde etiam reliqui dignosci, ac distingui cœpere. Et prompti quidem, ac parati erant protomartyres, qui summa animorum alacritate, solemnem illam martyrum confessionem ediderunt. Qui vero imparati, et in exercitati, nec firmis adhuc erant viribus, ad impetum tanti certaminis sustinendum tunc manifeste patuerunt. » Indicia martyris exercitati et parati in Attalo sic describuntur. « Attalus. . . . vehementer a populo postulatus ad supplicium, ut pote vir valde celebris, paratus ad certamen accessit, fretus conscientia recte factorum : Quippe in Christianorum disciplina solide exercitatus, testisque apud nos veritatis semper exstiterat. » Erat necessaria cautio adhibita, quæ expendebatur supplicii causa, dum etiam qui Christum negaverant, morti addicebantur, unde erat necessaria episcoporum circumspectio in discernendis inter interfectos qui erant confessores, quique fidei extorres. Quod sic denuntiat Lugdunensis Ecclesia : « Omnes siquidem qui a prima statim comprehensione fidem negeverunt, ipsi quoque in carcere conjecti, eadem quæ cæteri martyres perferebant. Neque enim illis quidquam tunc profuit fidei suæ negatio; verum illi quidem, qui sese id quod revera erant esse profitebantur, tanquam Christiani conjiciebantur in vincula, nullo alio crimine ipsi objecto. Hi vero perinde ac homicidæ, et scelerati homines deinceps detinebantur, duplo gravius quam reliqui supplicium perferentes. Illos etenim gaudium martyrii, spesque promissæ beatitudinis, et charitas erga Christum, et Dei Patris Spiritus recreabat, Hos vero graviter torpebat conscientia, ita ut dum trucidarentur, ipso vultu, atque aspectu facile discernerentur a cæteris. » Reliqua signa exercitatorum et in exercitatorum ibi legenda a pag. 466. Et ante Lugdunensis encyclicam Ecclesia Smyrnenensis in altera pariter encyclicam ostendit Polycarpi martyris exemplo, apud Euseb., l. iv, c. 45, qui martyres secundum Evangelium censendi, discriminans eos qui ultro se se morti, et persecutionibus offerebant, ab iis qui in exercitio virtutum perseverantes, comprehensionem præstolabantur. Necessaria et hæc putabatur cautio, cum ultronee se se offerentes, plerique fidem denegabant, quod ibi Ecclesia facto ostendit. Inde Polycarpum proponit, martyrem verum laudat et imitandum, qui ultro non se se obtulit, sed comprehensus signa fortitudinis Christianæ in agone exhibuit. Unde ita fidelibus ut exemplar proponunt, ex fragmento Valesiano in notis Euseb., pag. 69 et 73 : « Qui non solum doctor insignis, verum etiam summus exstitit martyr. Cujus martyrium omnes imitari student, quippe quod cum Evangelio

Christi consenserit. » Porro ab episcopis hoc momentum in martyribus honorandis expensum docet Mansurius Carthagin. Primas Cæciliani decessor, vetans, ne ut martyres honorarentur, qui se se persecutoribus obtulissent: quod legitur in Brevic., col. 3, cap. 14, in nova Baluzii conc. Collect., pag. 327, ubi laudatur Mansurii epistola: « In eisdem etiam litteris lectum est, eos qui se offerrent persecutionibus non comprehensi, et ultro dicerent se habere Scripturas quas non traderent, a quibus hoc nemo quæsierat. displicuisse Mansurio, et ab eis honorandis eum prohibuisse Christianos. » Et antea S. Cyprianus, cum proconsul inquireret de presbyteris Carthagin. Ecclesiæ, respondet in ejus Vita: « Cum disciplina prohibeat, ne quis se ultro offerat, et tuæ quoque censuræ hoc displiceat, ne offerre se ipsi possunt, sed a te exquisiti, inveniuntur. » Quam disciplinam a Cypriano, suo testimonio roboratam commendat S. Augustinus contra epist. Gaudentii cum scribit: « His sacris litteris eruditus beatus Cyprianus in confessione dixit disciplinam prohibere, ne quis se offerat. » Eadem disciplina vetusta imbuti subdiaconi Ecclesiæ Carthaginensis, dum interrogati in Diocletiana persecutione ut sacros codices traderent, responderunt, curam eorumdem ad lectores pertinere: et instantes iudices, ut lectorum nomina enuntiarent, reposerunt. In Actis Turgat. Felic. post Optatum pag. 94: *Nos non sumus proditores.* Qua disciplina Cyprianus ultimam clero dedit hortatoriam epistolam; et inter reliqua monita, erat: « Ne quisquam ultro se gentilibus offerret: apprehensus etiam et traditus loqui debet: siquidem in nobis Dominus positus illa hora loquitur, qui nos confiteri magis vult, quam temere profiteri. » Alterum in martyribus venerandis animadversum, ne ultro se injicerent in mortem certam. Hinc Eusebius narrans l. viii, c. 14, gesta mulieris Christianæ, cui stuprum Maxentius inferre moliebatur, « in cubiculum ingressa, solam se relictam esse circumspiciens, gladium pectori immergit. » Ad quæ verba Græcus antiquus scholiastes adnotavit (In notis Eus. Valesius, pag. 170): « Quomodo iste miratur mulieres, quæ sibi metipsis manus consciverunt: et tamen Ecclesiæ iudicium in martyrum numero non reponit cas. quæ sui ipsarum carnifices exstiterunt. Ignaviæ enim potius quam fortitudinis suppliciorum metu mortem prævertere. Verum eas in album martyrum refert, quæ ob confessionem Christi nihil formidandum esse existimarunt, alacri animo perpeti paratæ, quæcunque ipsis tormenta tyrannorum, ac dæmonum ingeniosa solertia irrogasset. » De quo argumento disserit fuse S. Augustinus. Ita synodus Illiberitana inhihit eos honorandos, quos gentilium furor interfectioni dedit ob publicam idolorum fractionem. Et Lactantius suggillat (*de Mortibus persecut.*, c. 43) Christianum, qui publice conscidit Diocletiani in Christianos appensa edicta; etsi Eusebius l. viii, c. 5, *calore nimio fidei ignitum*, factum pronuntiet. Optatus plura repetit de his signis l. iii, pag. 77. Hæc itaque erant momenta, propter quæ Eutychanus decernit, quemlibet fidelem reliquias conquiritem et tumultantem debere notitiam episcopo deferre, ut non absque trutina, honor martyrii deferendus statueretur, et reliquiarum identitas probaretur.

Linea 7. — *Sine dalmatica*. . . . *nulla ratione sepeliret.* Certiorem tesseram addere decernit pro honorandis martyribus, vesimentorum certum genus, quod fideles apponerent, dum in domesticis oratoriis sacra pignora reponerent. Unde Aglaes ministri, cum viderent Bonifacium martyrem (apud Holst. in *actis S. Bonif.*, pag. 22): « Acceperunt corpus sancti martyris, et ungentes illud aromatibus, et involventes linteaminibus pretiosis posuerunt in una de basternis. »

BINII ET LABBEI

Linea 2. — *Fuit temporibus Aureliani.* Non tantum

A Aureliani, verum etiam Taciti, Floriani, Probi, ac demum Numeriani temporibus sedem pontificiam gubernavit, ut patet ex initio et fine pontificatus.

Linea 4. — *Hic constituit fruges, fabas, et uvas.* Usus benedicendi creaturas in Ecclesia antiquissimus est, et ab apostolorum tempore frequentatus, ut constat ex canone apostolorum 2, 3, etc.

Linea 7. — *Dalmatica.* Dalmatica est tunica sine manicis, quæ olim in usu fuit. Vide nctas Baron. ad Martyrolog. Rom. die 31 Maii, littera B.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ

Numeri præservati in epocha S. Eutychiani tum apud basilicam S. Pauli, tum apud catalogos Italiæ, inde antiquitus descriptos, necnon in catalogo Liberiano, et in pluribus Colbertinis, supra relatis inter Prolegomena plene respondent nominibus consulum enuntiatorum tam in catalogis Liberii ac Felicis, quam Libro Pontificali. In Liberiano corrigendus observantur unicus error amanuensium, qui cæteros in catalogos, et in picturas quoque irrepsit, hoc est disjunctio unitatis ex numero mensium, ac translatio in sedem dierum. Scribendum fuerat:

Sedit	Ann.	Mens.	dies
	VIII	XI	III
Scripsit amanuens.	VIII	X	III.

Demonstro. Eutychiani depositio ætatis Liberii (supra in Prolegom.) consignatur *sexto Idus Decembris.* Consulæ a catalogis enuntiati, necnon a Bibliothecariis postremi in Eutychiano sunt Carus II et Carinus, indicantes annum 283. Primi autem consules eidem attributi sunt Aurelianus IV et Marcellinus, aperientes annum 275, cujus anni dies III (quæ erat sexta post obitum Felicis, a quo vacasse dicitur sedes dies quinque in superiori numero, versu 8), et incidebat in Dominicam, apte respondet ordinationi Eutychiani. Inde vero ad diem VI Decembris anni 283, Caro II et Carino coss. quando victor abiit e vita, numerantur anni VIII, menses XI, dies III. Biduo post, nempe 8 Decembris depositum fuisse beati pontificis sacrum corpus in cœmeterio Callisti referunt documenta superius enuntiata.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ

Linea 6. — *Constituit ut quicumque fidelium martyrem sepeliret, sine dalmatica, aut colobio purpurato nulla ratione sepeliret: quod tamen ad notitiam sibi divulgaretur.*

Vindicandorum martyrum curam promovens cautus pontifex providenter præcepit, ut ad verentur indicia certa martyrii in eorum depositione. Adhiberi mandavit colobium, aut dalmaticam non qualemcunque, sed purpuratam ad involvendum martyres: quos etiam purpuratos vocare consuevit Ecclesia in hymno omnium sanctorum.

Vos purpurati martyres.

Ante hoc decretum Eutychiani consuerant Christiani sacra martyrum corpora sepelire cum linteis ipsorum sanguine perspersis: seu quæ data opera apponebantur dum torqueretur martyr, ut sanguis in ea deflueret, quemadmodum in Actis martyrii S. Cypriani Pontius diaconus diligenter descripsit; sive etiam quæ adhibebantur ad sparsum sanguinem e solo exsurgendum. ut nota Prudentii carmina ostendunt in martyrio S. Hippolyti, vers. 141:

Palliolis etiam bibulæ siccantur arenæ,

Ne quis in infecto pulvere ros maneat.

Si quis et in sudibus recalenti aspergine sanguis
Insidet, hunc omnem spongia pressa rapit.

Et in hymno S. Vincentii :

Plerique vestem linteam
Stillante tingunt sanguine.
Tutamen ut sacrum suis
Domi reservent posteris.

Pars attamen linteorum in ipso martyris sepulcro ut plurimum recondebantur, ut ostendunt quamplura exempla legenda apud sæpe laudatum Can. Boldettum in observationib. ad Cœmet. lib. 1. cap. 37. præsertim vero S. Cæciliæ, repertæ a Paschali papa I cum vestibus sanguine respersis, de quibus idem pontifex ita loquitur : *Ubi etiam linteamina cum quibus sacratissimum corpus ejus abstersum est de plagis, quas spiculator trina percussione crudeliter ingesserat, in unum revoluta, plenaque cruore invenimus.* Memorandum est etiam involucrem linteorum sanguine imbutorum, quod a se repertum describit pag. 483 circa caput martyris, in ejus loculamento depositum : in quo etiam phiala vitrea grandior reperta est ; unde sanguis effluerat in reclustone, et loculi cum decidisset supra martyris pedes, ibidem concreverat in crustas evidentes ; licet aliud vasculum sanguinis fuisset de more appositum externa in parte loculamenti, ad ostendendum (ut arbitror) martyrem vindicatum. Subest etiam alia causa, cur externa in parte loculamenti apertum vas sanguine martyris plenum apponeretur, idque frequentius quam interiori in conceptaculo, in topho ut plurimum excavato, hisce in cœmeteriis Romanis. Causam illam mihi suggerunt carmina Prudentii paulo ante prolata :

Plerique vestem linteam
Stillante tingunt sanguine,
Tutamen ut sacrum suis
Domi reservent posteris.

Conquirebant jam tum fideles reliquias martyrum tanquam tutamen sacrum, et pignus eorumdem intercessionis ad Deum, apud quem noverant relevatum Joanni in Apocalypsi cap. viii et ix quantum valerent voces interfactorum propter Verbum Dei, et vindicias sanguinis pro Deo fusi expectantium ac deposcentium tum sibi tum fratribus merito sanguinis Christi, per quem redemptos se fatebantur. Noverant illis responsum fuisse, ut requiescerent modicum tempus, donec impleretur numerus fratrum qui interficiendi erant sicut et illi. Dum vero adnumerandos et hos cum superioribus, qui laverunt stolas suas in sanguine Agni, et ab eodem Agno regendos, et in æternæ vitæ gloria circa suum thronum collocandos. In reliquiis martyrum ita conquirendis accendebatur eorum fides ac spes in Deum conspectu exempli, ac pignore intercessionis fratrum, qui sanguinem pro Christo fuderant. Spes attamen gloriosæ resurrectionis per sanguinem Christi obtinendæ tum animabus tum corporibus iterum sociandis fovebatur et declarabatur apud eosdem fideles diligenti cura humandorum corporum, et sub custodia clausi loculamenti retinendorum. Quæ igitur ratio excogitari poterat colligendi martyrum corpora et conservandi causa testandæ resurrectionis quam divina spe freti expectamus, et insimul dividendi inter fideles ea tutamina ac pignora intercessionum, quæ conspectus ac veneratio martyrum suis in reliquiis nobis ministrat ? Non alia profecto paratior futura erit, quam ea ipsa ingeniose a fidelibus excogitata : collocando scilicet externa in parte loculamenti (in quo condita fuerant corpora martyrum vindicatorum per episcopum ope ministrorum quos ad hæc agenda delegisset præfectos fidelibus notariis) vasculum sanguine martyris plenum. Citra imminutionem reliquiarum solidarium in loculamento quiescentium, in aperto externo vasculo poterant fideles submittere linteæ, seu brandeæ, quæ postmodum dicta sunt, eaque sanguine martyris ita imbuta domum referre, et tutamen sibi ac posteris præservare, ut in eo car-

PATROL. CXXVII.

A mine affirmat Prudentius. Videnda etiam ejusmodi consuetudo in Actis SS. Susannæ virg. et martyr et Caii papæ et martyris, quæ afferentur ex R. P. Bécillo ad num. proximum in notis ad lin. 42. Expediebat vero ita consulere pietati simul ac securitati fidelium, quos cum viderent episcopi nimium quandoque se exponere periculo certaminis non lacessitos quando in ipso cruciatu martyrum linteæ apponebant quæ respersa sanguine retraherent atque asportarent : hoc tutiori genere studii ad consequendum optatum sanguinem juvenandos esse judicant. Ita enim poterant in cryptis inobservati sanguinem pro Christo fusum linteis haurire et vasculo exterius apposito ac patenti devotioni confratrum suorum. Colligitur hæc rerum series ex aliis quoque Prudentii versibus, necnon ex veteri consuetudine per S. Gregorium Magnum asserta, dum rescriberet ad Constantinam Augustam, eique negaret reliquias corporum SS. apostolorum Petri et Pauli transmittere, brandeæ non negaturus. Prudentii carmina, quæ testantur causas a nobis indicatas, fidem ac spem Christianam excitandi conspexu reliquiarum SS. martyrum, indulgentiam implorando per illorum intercessionem, quos tanquam Dei servos in reliquiis venerabatur velut instrumentis ab eorum animabus adhibitis ad fortiter tolerandas pro Christo passionem, sunt ea præsertim, quibus concludit hymnum in laudem S. Vincentii martyris.

Adesto nunc, et percipe
Voces precantum supplices,
Nostri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammæ, unguis,
Per carceralem stipitem,
Per fragmen illud testum,
Quo parta crevit gloria,
Per quem trementes posterii
Deosculamur lectulum :
Miserere nostrarum precum,
Placatus ut Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omnes imputet
Si rite solemnem diem
Veneramur ore et pectore :
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur :
Paulisper huc illabere
Christi favorem deferens,
Sensus gravati ut sentiant
Laxamen indulgentiæ.
Sic nulla jam restat mora,
Quin excitatam nobilis
Carnem resumat spiritus
Virtute perfunctam pari.
Ut quæ laborum particeps
Commune discrimen tulit
Sit et coheres gloriæ
Cunctis in ævum sæculis.

D Pari ferme sensu spei ac fidei nostræ excitandæ concludit hymnum SS. martyrum Cæsaraugustanorum canens :

Hæc sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam servat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu date perlucam
Marmorum sulcos, quibus est operata
Spes, ut absolvam retinaculorum
Vincla meorum.
Sterne te totam generosa sanctis
Civitas mecum tumulis, deinde
Mox resurgentes animas et artus
Tota sequeris.

En igitur operæ pretium ocludendi reliquias et obsignandi ad spem resurrectionis asserendam, eodemque tempore apponendi sanguinis in vase externo ac patente ad irroranda linteæ, quæ tanquam pignora tutelæ nostrarum precum forent deferenda a devotis oratoribus domum. Quæ consuetudo brandeorum

dimittendorum ad contactum confessionis beati Petri et aliorum martyrum, servata est ætate Gregorii Magni, ac sequentibus sæculis: ita ut nostro etiam hoc tempore servatur in æde S. Cæciliæ, ubi vela contactu ejusdem sacri tumuli ita præparata distribuuntur ad elevandas in Deum mentes, et fidem resurrectionis, spem gloriæ, intercessionis martyrum, indulgentiæ consequendæ per Christum Dominum ex eorundem veneratione, qui ejus mystici corporis dignas se partes ita comprobaverunt, ut nobis insinuent parem eventum nobis quoque oppigneratum, si eos imitemur quos colimus.

Consequitur ex dictis, ut quædam vascula crustam sanguinis evidentem adhuc retineant a quibus scilicet non ita cito linteis suis fideles exsuxerunt sanguinem totum, sed spatium temporis reliquerunt ad crustam exsiccandam vitro pertinaciter adhæsuram. Alia vero vascula, quæ sollicito fidelium accursu exsugi contigit, vel tenue vel nullum sanguinis vestigium præservare posteris potuerunt. Consumpta vero liquida sanguinis parte linteis excepta, contactus brandeorum, licet humorem non attraheret, pietatis sensum ac devotionis non assimilem excitat.

Quare B. Gregorius Magnus in litteris ad Constantinam Augustam datis (lib. III. ep. 30, edit. Rom.) merito testabatur, hanc esse consuetudinem Romanorum, ut poscentibus reliquias martyrum brandea largirentur, quæ in pyxide posita apud oculos occultantes martyrum corpora (calices vero isti sanguinei ita loculentis adhærent) intacto martyris corpore pro sanctuariis transmittebantur. « Cognoscat autem (inquit) tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore: sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora sanctorum ponitur. Quod levatum, in ecclesia, quæ est dedicanda debita cum veneratione reconditur. » Græcis affirmat maturius receptum morum dividendi partes corporis ejusdem martyris; quem morem parcius frequentavit ante Gregorium hæc series recepti Romana Ecclesia. Accipimus, a Silvestro primo divisa inter duas basilicas præcipuas apostolorum Petri et Pauli æquis partibus eorum ossa, idque ex rationabili et gravi causa, non disjungendi scilicet eos qui hujus in Ecclesie Romane institutione fuerant tum vita tum morte conjuncti. Cæterum translationes frequentes, ac divisiones reliquiarum corporis fieri ægre adhuc ferebant Romani sub Magno Gregorio: quas postmodum liberalius admiserunt, tum ad præservanda a Saracenorum et hæreticorum injuriis ipsa martyrum; tum ad decorandas novas ædes Deo sacras (quarum numerus in dies augebatur) tutela martyrum hisce arhis oppignerata. Brandea vero linteis demersi, et subinde extracti, aut appliciti conditorio martyris adhærenti, dividebantur fidelibus, tanquam tesserae communis fidei ac spei resurrectionis, et communionis militantis Ecclesie cum triumphante diu ante Gregorium et Leonem Magnum, ut ex Actis S. Cypriani atque aliorum martyrum constat, et evincitur hisce ex vasculis, vicario veluti jure substitutis reliquiarum partitioni, cum sanguis adhuc recens ab effusione linteis exsugi potuit; et cum in crustam concrevisset, ex contactu sanguinis pro Christo fusi reliquiarum naturam quomadmodum reportantibus iisdem brandeis, quæ ita sanguini et corpori admovebantur ac distribuabantur petentibus, oscula religiosa iisdem libaturis, et veluti sacrum phylacterium ac tutamen sibi suisque reservantur. Hæc habui, quæ adnotarem ad elucidandum decretum Eutylichiani, et consuetudinem Romane Ecclesie apponendi sanguinem pro Christo fustum a martyribus vindicatis. Vindicatos cum assero beatos martyres, cognitione episcopi id factum intelligo, ex hoc ipso Eutylichiani decreto, statuente præter consuetu-

dinem brandeorum, etiam delationem rerum ad tribunal pontificis ita vindicantis veros martyres a suppositis et a fidelibus cæteris martyrii gloriam non consecutis.

Quod autem addat Eutylichianus præcedenti consuetudini sanguinem apponendi oculis martyrum etiam legem adhibendi purpurei colobii ad convestiendâ martyrum corpora dum efferentur ac sepelirentur, id neque supervacaneum censendum est, neque alienum a causa vindicationis. Cum enim beatis martyribus mortem inferrent tyranni variis suppliciis, nec semper illi effusione sanguinis necarentur, puta cum mergerentur in flumine, aut in mari, cum incendio absumerentur, aut inedia, aut frigore, aut laqueo, veneno, et his similibus generibus mortis; tunc sanguinis judicium adhiberi minime poterat ad ostendendam vindicationem eorundem martyrii. Præcepit igitur Eutylichianus, ut colobio purpureo, sive dalmatica ejusdem coloris convestirentur corpora martyrum, delata prius ad tribunal episcopi cognitione rei gestæ in consummatione martyrii, et rei gerendæ in depositione martyris. Peracta causæ cognitione si martyr fuisse comprobaretur, martyrii signa apponenda erant communia universis pro Christo occisis: nempe dalmatica, seu colobium purpureum. Id observatum etiam in provinciis occidentibus ab Urbe longe remotis. Testatur enim Rodolphus abbas de corpore S. Gereonis ducis in legione Thebarum, supra ejus chlamydem additum fuisse colobium, sive dalmaticam purpuream: hæc enim ex descriptione recognoscimus, Rodulphi verbis relata per Surium ad diem 24 Novembris, et in Boldetti observationibus ad cœmeteria redditam pag. 301: « Post octingentes, inquit, et aliquot plures annos martyrii Thebarum (quod contigit sub Diocletiano et Maximiano paucis annis post decretum Eutylichiani papæ de quo agimus) inventum est corpus magnum, indutum chlamyde militari coloris purpurei: quæ propria utrinque vestis appendebat usque subter genua ejus quasi tribus digitis, genus pallæ non ignobilis. Super eam aliam habebat vestem breviorē, ignotam quidem nomine, sed cognitam filo serico, et colore nobilis purpuræ. » Cum chlamys sit militum amictus extimus, et cæteris omnibus superjectus; vestis ista, quæ chlamydem contingebat, in chlamyde brevior describitur, vel colobium fuit, vel dalmatica, ut videtur, adhibita scilicet ad contegendum martyrem juxta recentes leges, ab Eutylichiano papa constitutas. Quare et assutum illi vel superextum describitur ex auriphrygio Dominicæ crucis signum: « Supra pectus illius signum Dominicæ crucis inventum est de auriphrygio factum sicut considerari potuit, submicantibus in eo: auri metalli scintillis. » Vestes autem martyris propriæ narrantur repertæ concreto sanguine crustatim super eas exsiccato infectæ: « Collectæ igitur sunt diligenter omnes ejus vestes, crasso sanguine, sed sicco graves. »

Hæc omnia comprobant curam diligentem a Romanis pontificibus susceptam de martyrum vindicatione, dum eorum actis conscribendis notarios, colligendis subdiaconos deputarunt, præter diacones regionarios, et presbyteros martyrum, certis officiis erga illos exercendis destinatos: ad hæc etiam vestium, ne dum reliquiarum corporis studium commendarunt, genus certum indumenti statuentes illis circumdari dum sepelirentur, ut notarii in commentarios referrent certas notas eorundem martyrii, tot Ecclesie testimoniis comprobati. His vero ad episcopi conscientiam productis, apponi exteriora vascula sanguine martyris plena concessum fuit a ministris sepulture curam gerentibus, quibus presbyteros et diaconos prepositos fuisse constat, ut omnia ex ordine gererentur. Ad hæc autem vascula ita vindicati martyris poterant pro libitu suo fideles brandea devote applicare, sive ut sanguine adhuc exsiccato tingerentur, sive ut contactu crustæ san-

guineæ eam vim contraherent, fidem ac spem credentium excitandi in Deum, ut per ejusdem martyris intercessionem id a Christo Domino consequi possent, quod merito fidei (*Marc. v*) per contactum vestis Dominicæ mulier evangelica obtinuit, et quod umbra prætereuntis Petri languidis afferebat (*Actor. v*) et quod præstantius est, exemplum christianæ fortitudinis a custoditis brandeis, tanquam a domestico monitore sibi memorari intelligerent, dum ea devote osculantur. Hac enim consolatione fraudandos non esse judicarunt confratres martyrum summi pontifices, qui sacra eorum corpora studiose recondi, sanguinem colligi spongiis ac linteis, loculamenta cæmento occludi, et indicibus martyrii decorari curarunt, per notarios in acta referendis, quemadmodum planum sit ex collatis testimoniis Cypriani et Prudentii, quibus addi possunt Ambrosius, Augustinus et Hieronymus, aliique; necnon ex memorata epistola Gregorii Magni, testante consuetudinem, in reliquiis martyrum non temere aut sine delectu distribuendis ab Ecclesia Romana custoditam: cujus modo illustrandæ occasionem obtulit Eutyechiani decretum a Bibliothecario memoratum.

Fraudarem illustri testimonio historiam tum hujus numeri tum superiorum, nisi proferrem hoc loco insigne documentum rerum hætenus memoratarum, præsertim vero de consuetudine et causis apponendi sanguinem martyrum in vasculis patentibus, ad eorum loculamenta exterius aptatis per cæmentarios: quod me præstiturum esse promiseram in fine Notarum historicarum ad numerum B. Sixti II.

Dum illæ notæ in B. Sixtum II prælo subderentur, feliciter contigit ut ad cæmeterium Callisti et Prætextati via Appia perlustrandum in comitatu serenissimi principis Bavarici Theodori electi episcopi Ratisbonensis, perduceremur a sæpe commendato V. C. Marco Antonio canonico Boldetti, sacrarum reliquiarum custode; et vitream patenam in illo reperiremus aureis figuris de more pictam (graphio delineatis in auri folio inter utramque lamellam vitream, qua fundus vasis constat), et martyrum sanguine liberaliter inspersam, ut crustæ adhærentes, et sanguineam rubedinem admoto lumine perspicue exhibentes luculenter ostendunt. Auspice pietate tanti principis, qui augusta per vestigia serenissimæ domus electoralis (firmissimi scilicet propugnaculi catholice religionis in Germania) ad cæteras virtutes tanta vocatione dignas conmittitur, datum nobis fuit hoc monumentum nancisci. Nam inter cætera Urbis decora, quæ is cupiebat sibi ad contemplandum proponi hæc in Ecclesia cæterarum matre ac magistra, fuit conspectus cryptarum SS. martyrum, quem serenissimis principibus fratribus suis ejusdem rei perinde studiosis dum Romam inviserent acceperat gratum admodum contigisse, atque utilem ad confovendam pietatem. Dum igitur die 27 Aprilis anni labentis 1723, indicatum cæmeterium Callisti et Prætextati devote ingrederemur, contigit nobis fragmenta vitreæ pateræ, a fossoribus ibidem detecta prope loculamentum martyris, ut solet, conspiciere: quæ invicem juncta figuræ ac litteras ostendunt, in æneo iconismo hic redditas, in quo et fragmentum depeditum punctuatum exprimi curavi, et sanguineam crustam partem figuratum obtegente representari; quæ obversa solis radiis, aut candelæ nativum ruborem prodit. *Imago boni Pastoris evangelici*, quam Tertullianus in lib. de Pudicitia, cap. 10. affirmat pingi consuevisse in calicibus Christianorum, superne visitur, collo sustinens ovem, utrinque astante ad pedes Pastoris oviscula sive agno, qui eundem respicit; necnon conspicit in sellis hinc inde positis SS. apostolis Petro et Paulo, cujus secundi figura integra et nomen distincte recognoscitur *Paulus*. Effigies boni Pastoris in fragmentis quæ supersunt satis conspicua, similis est jam editis per viros clariss.

A senatorem Bonarrotti in Observat. ad vitreas lamellas cæmeteriorum tab. 1, num. 1, et tab. 4, num. 2, et tab. 6, num. 2; et Can. Boldettum pag. 200, tab. 4, num. 10 et 11; necnon picturis hoc ipso in cæmeterio adhuc videndis, quas pridem Aringhius delineavit in cubiculo i hujus cæmeterii tab. 2, pag. 531, et in alia tab. 3, pag. 573: quemadmodum et imagines SS. apostolorum, et sellæ utriusque in quibus assident persimiles sunt ita representatis hoc ipso in cæmeterio ab Aringhio tab. 1 cubiculi 1. Paulus considet ad sinistram boni Pastoris: *Petrus* ad dexteram collocatum fuisse intelligimus, licet fragmentum pateræ hujus vitreæ in quo representabatur, exciderit, fortasse diffractum a fossoribus improvide inter effodiendum. Infra tres illas sacras imagines, quasi sub earum tutela duæ aliæ majores apparent viri ac mulieris pectore tenus expressæ, et nobilitatem generis indicantes, in viro quidem per laticlavium supra togam et pectus excurrens; in muliere vero per stolæ limbos elaboratos, et veluti phrygiatos, qua convestitur. Virum illum *Romanum* nomine fuisse appellatum dubitare non sinunt litteræ illud exprimentes cum acclamatione convivialis, seu agapes Christianæ, quæ in similibus vasculis frequenter occurrit, eterudite explicatur ab ill. senatore Bonarrotti in Observat. supra laudatis ad tab. xiv, num. 3, pag. 95, his concepta verbis: *DIGNITAS AMICORVM ROMANE PIE. ZESSES. CVM. TVA. . . . NE* (fortasse *Euphrosine, Irene*, aut alio quovis nomine similem in syllabam desinente) ut plane perspicuum sit, hanc pateram fuisse donarium agapes (fortasse etiam nuptialis) illius *ROMANI*, nobilis viri Christiani, cum sponsa ibi representati. Non ausim affirmare hunc esse *Romanum* illum celebrem martyrem et ostiarium, quem Bibliothecarius affirmat cum B. Sixto Secundo, ejusque diaconibus martyrii socium, et in hoc ipso Prætextati cæmeterio sepultum, in quo vitrum sanguine conspersum reperimus; cum et alii cognomines Christiani sub eodem pontifice Sixto II claruerint, quos inter *ROMANUS* miles a B. Laurentio baptizatus, et præmissus ad palmam, pridie ejus natalis, quando *Romani* martyrium colitur: et cum id rescire non valde conferat ad has notas elucidandas. Valde autem conferet demonstrare exemplum collecti sanguinis, et appositi in vitreis hisce pateris Christianorum symbolorum tessera decoratis; cum ita ostendatur: Primo, consuetudinem hanc pertinere ad tempora persecutionum, secundo, indicari causam, cur patentibus vasis collectus sanguis apponeretur externa in parte loculamenti, ubi conditus erat martyr: ad hoc scilicet, ut fidelium votis et consuetudini satisfaceret, qui linteæ et brandea sanguine martyris imbuta, aut saltem contactus sanguinis dedicata secum deferrent, tanquam tutelam et pignus intercessionis martyrum, ut Prudentii carmina contestantur, necnon ut memoriam fidei, spei, et charitatis per ipsum exercitæ, atque incitamentum imitationis, et constantiæ firmamentum in posteris evasuram. Hanc de qua loquimur consuetudinem comprobare juvat factum et dictis B. Saturi martyris, legendis inter gesta SS. Perpetuæ et Felicitatis, edita primum Romæ per Lucam Holstenium, deinde Parisiis per Lucam Dacherium inter Acta martyrum sincera et selecta. Cujus secundæ editionis numero 21 Satorus ad bestias damnatus cum sociis, leopardo objicitur, a quo morsu impetitus tanto sanguine perfunditur, ut a populo inspectante acclamatum fuerit: *Salvum lotum, salvum lotum*. Pudenti militi trahitur semivivus custodiendus, ut in fine spectaculi juguletur. Satorus ad Pudentem conversus, quem constantiam martyrum per motum inflecti videbat ad fidem Christianam secum profitendam: *Memor esto, inquit, fidei meæ, et ne te ista conturbent, sed confirment*. Deinde anulum de digito Pudentis eximi, sibi que contradi curat: quem vulnere suo non tantum admotum, sed etiam immersum, ut

sanguine affatim conspergatur, Pudenti reddit ita
cruentatum, hæreditatem pignoris relinquens illi, et

memoriam sanguinis : deinde cum sociis osculo pacis
Christiano more contesseratus pro Christo jugulatur.

I

II

*Vitræ pateræ sacris imaginibus auro pictis decoratæ, et conspersæ sanguine SS. Martyrum
reperatæ ad eorum sepulcra externe affixæ.*

I. In Cæmeterio Callisti et Prætextati. — II. In Cæmeterio S. Agnetis

Res tota vividius exhibetur actorum verbis ; quæ per ipsam Viviam Perpetuam in martyrio sociam conscripta cum sint, hic esse reddenda censeo, ad gestorum et consuetudinis evidentiam.

« XXI. Item Saturus in alia porta militem Pudentem exhortabatur, dicens : Adsum certe, sicut promisi et prædixi, nullam usque adhuc bestiam sensi. Et nunc de toto corde credas. Ecce prodeoque illo, et ab uno morsu leopardi consumor. Et statim in fine spectaculi leopardo objectus, de uno morsu ejus tanto perfusus est sanguine, ut populus revertenti illi secundi baptismatis testimonium reclamaverit : Salvum lotum, salvum lotum Planeutiques salvus erat, qui hoc spectaculo claruerat. Tunc Pudenti militi :

Vale, inquit, et memor esto fidei meæ, et hæc te non conturbent, sed confirmet. Simulque ansulam de digito ejus petiit, et vulnere suo mersam reddidit hæreditatem pignoris relinquens illi, et memoriam sanguinis. Exinde jam exanimis prosternitur ceteris ad jugulationem solito loco. » R. P. Ruitartius in sua editione hanc notam opportune subjicit : « Quid igitur conqueruntur hæretici, quod sanctorum reliquias religiose asservamus ? Nunquid anululus ille sanguine martyris tinctus, projiciendus erat ? » Quicumque igitur hæc gesta martyrum dicta contulerit cum scriptis Prudentii, et cum reperiis vasculis et pateris sanguinea crusta referat, et cæmento firmiter affixis externa in parte uniusque

clausi loculamenti corpus martyris asservantis, intelligit, ad *testimonium fidei et memoriam sanguinis* pro Christo fusi, nempe ad vindicationem et comprobationem martyrii per eundem Dei servum fortiter tolerati, et ad *pignus tutelæ* ejusdem, inde a fidelibus reportandum immersis in illo linteis, et brandeis, et annulis, aut hujusmodi cimeliis domi servandis, et contradendis posteris fuisse apposta ejusmodi vascula, sub conscientia episcopi, nempe legitima cognitione præmissa et vindicatione martyrii: cujus rei gratia Eutythianus in suo decreto hac in sectione memorato non modo præcipit speliri martyrem cum colobio purpurato, sed etiam certiores se fieri de ritu ita servato in singulorum martyrum sepultura: *quod tamen ad notitiam sibi divulgaretur.*

CIACONII.

Lin. 4 et 2. — *Sedit annos octo.* Fallitur Eusebius, qui octo menses solum Eutythianum sedisse refert, vel decem non ad finem perduxisse. Quinque enim ordinationes mense Decembris factæ, non potuerunt nisi quinquennio fieri. Quare acquiescendum magis iis qui octo annos et menses aliquot ejus pontificati tribuunt: inter quos est Panvinus et cardinalis Baronius. Quibus etiam ratio consulum suffragatur, et ex ecclesiasticis antiquis tabulis tacite colligitur.

Linea 4. — *Hic constituit ut fruges super altare tantum fabæ et uvæ benedicerentur;* ut scilicet erroribus Manichæorum magis adversaretur, qui a malo principio creaturas exortas dicerent, atque eas execrabiles affirmarent; ipse contra benediceret, ac verbo sanctificaret, et gratias agens, a fidelibus super altare offerri, et a sacerdote cum gratiarum actione benedici voluit. Qui quidem usus antiquus viguit in Ecclesia, adeo ut non primus sit habendus Eutythianus, qui hæc servanda statuerit, sed potius suo decreto denuo roborarit.

Linea 6. — *Qui hoc constituit, ut quicumque fidelium martyrem, sine dalmatica, aut colobio purpurato nulla ratione sepeliret.* Erat autem dalmatica vestis sine manicis, et colobium etiam manicis carebat, et episcoporum mucetam, nunc dictam, imitabatur. Sed religionis prætextu prætergressus est postea Christianus populus ejusmodi decreti fines, ut non tantum sanctorum martyrum corpora dalmatica tegerentur; sed sacrorum etiam ministrorum: ut sancti Gregorii

A papæ in Regest. lib. vi, c. 48, testimonio constat. Quod usque adeo ipse, alio edito decreto, prohibuit, ut vetuerit etiam corpora Romanorum pontificum, cum perferuntur, tegi dalmaticis.

PAGII.

Linea 6. — *Ut quicumque fidelium martyrem sepeliret, sine dalmatica aut colobio* (id est tunica sine manicis) *purpurato nullatenus faceret.* Quod honoris causâ constitutum est. Sed cum idem honos pontificibus, ac ipsis etiam diaconis tribueretur ut S. Gregorius indicat lib. iv Dialog. cap. 40, decreto suo idem lib. iv, epist. 44, sancivit, ne feretrum, quo Romani pontificis corpus ad sepeliendum ducitur, dalmaticis tegeretur.

Sancti Eutythiani corpus in patriam Lunam relatum, nunc invenitur atque honoratur Sarzanæ, urbe vicina, ditionis Genuensis, quæ Lunæ penitus desolatæ destructæque in honore cathedrali successit. Eutythianus, quinque ordinationibus mense Decembri habitis, presbyteros 44, diaconos 5 fecit, episcopos vero 9 per diversa loca. Sepultus est in cœmeterio Calisti via Appia. Duæ et Decretales ascribuntur: prima ad omnes per Bæticam provinciam constitutos episcopos; secunda ad episcopos Siciliæ, quæ suppositiæ sunt; cum in iis posteriorum pontificum loca integra recitentur, et alia multa suppositionis indicia habeantur.

SOMMIER.

Linea 4. — *Hic constituit ut fruges super altare tantum fabæ et uvæ benedicerentur.* Decretum hoc veterem traditionem confirmans super eadem Ecclesiæ praxi, editum proculdubio fuit occasione hæresis Manichæorum tunc prodeuntis: quæ innitebatur errori duorum principiorum universi, omnino independentium etiam inter se, juxta illorum placita, *boni* scilicet, ac *mali*. *Bonum* asserebat auctorem lucis, et creaturarum inde formatarum juxta eam sententiam; *Malum* vero appellabat principem tenebrarum, et rerum quas contendebat inde productas, veluti terram et terræ fructus. Manes hæresiarcha doctrinam hanc hauserat ex magis, Persarum philosophis, apud quos educatus, et in quorum schola diu perseveraverat, quemadmodum ostendimus in dogmatica religionis Historia, lib. II, cap. de origine idololatriæ.

XXIX. SANCTUS CAIUS.

ANNO CHRISTI 283. CARINI ET NUMERIANI 4.

29. *Caius, natione Dalmata, ex genere Diocletiani imperatoris, ex patre Gaio. sedit annos undecim, menses quatuor, dies novem.* ^a *Fuit autem temporibus Cari et Carini* ^b, *a die XIV Kalend. Januarii, a consulatu Cari secundi et Carini usque in diem X Kalendarum Maiar., Diocletiano quarto* ^c *et Constantio secundo. Hic constituit ut ordinationes* ^d *omnes in Ecclesia sic ascenderent: Si quis episcopus esse mereretur, ut esset ostiarius, lector, exorcista, sequens* ^e *subdiaconus, diaconus, presbyter, et exinde episcopus ordinaretur. Hic regiones divisit diaconibus. Hic fugiens persecutionem Diocletiani in cryptis habitando, martyrio coronatur anno nono. Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem; presbyteros viginti quinque, diaconos octo, episcopos per diversa loca numero quinque, qui post annum undecimum cum Gaviniano* ^f *fratre suo propter filiam Gavini* ^g *presbyteri, nomine Susannam, martyrio coronatur. Qui etiam sepultus est in cœmeterio Calixti, via Appia, X Kalendas Maii. Et cessavit episcopatus dies undecim.*

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a B, ann. 42, m. 4, d. 5. ^b B, Carini, Numeriani, Diocletiani, et Maxim. usque ad Dioclet. vi et Constantium coss. ^c C, sexto. ^d C B, ordines. ^e Baron. ad ann. Dom. 296. ^f C, acolythus. ^g C Gabino. ^h C, Gaoini. Vide Baron. loc. cit.

CATALOGUS SUB LIBERIO

Caius annis duodecim, mensibus quatuor, diebus septem. Fuit temporibus Cari et Carini ex die xvi Kalend. Januarii, consulibus Caro II et Carino, usque in x Kalendas Maii, Diocletiano VI et Constantio II consulibus.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrotum ex codice Freheri.

Num 29, lin. 2 et 3, AB, temporibus Carini. lin. 3, a consulatu Cari 5. lin. 4 et 5, A, Constantio quinto. lin. dicta 5, AB, ut ordines omnes. lin. 6, ut prius esset ostiarius. lin. 11, A, cum Gabinio. B, cum Gavino. lin. 13, B, Kal. Martii.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 2, dies 12, fuit. lin. 3, Cari et Carini a die xvi Kal. Jan., a consulatu Cari secundi usque in diem 10. Maz., fuit autem Cari secundi et Carini usque in d. 10. lin. 6, si quis fieri episcopus m. ut esset prius ost. l. ex. acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, et ex. lin. 9, post annos 9. lin. 11, loca 5, qui post annos 11 cum Gabinio fratre suo propter Gabini presbyteri filiam n. S. martyrio coronatus, sepultus est.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, sedit ann. 11, m. 4, d. 12; fuit autem temp. Carini a die xvi Kal Junii, a cons. Cari II. lin. 5, Hic constituit ordines omnes in Eccles. ut sic ascenderetur. Si quis episcopus mereretur ut esset

A ost. lin. 7, et sic ep. ord. Hic reg dividit. lin. 12, martyrio cor. post an. 8, cum Gavinio. lin. 13, coronatur. Hic fecit ordinationes 4 per mensem Decembrem, presbyteros xv, diac. xii, episcopos per diversa loca num. v, qui etiam sep.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 1, Vat. et Flor, sec. Dalmatinus. lin. 3, Flor. 2 et Vatic. om. Cari et. lin. ead., Flor. duo, adie 16. lin. 5, Flor. duo, Vat. et Anselmus Lucensis, ordines. lin. 6, Cass., ut prius esset. lin. 8, quidam codex legit acolythus lin. 11, Vat. post ann. viii; in Flor. secundo deest anno ix. lin. ead. Flor. et Cass., Gavino. lin. 13, Cass. et Vat., Martii.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 1, Caius, natione Dalmata, ex genere Diocletiani imperatoris ex patre Gaio sedit ann. xi, m. iv, diebus ix. Fuit autem temporibus Cari et Carini a die xvi Kal. Jan. (superscriptum recentius IIII Kal.) a consulatu Cari II et Carini. lin. 9, martyrio coronatur per ann. viii, lin. 11, cum Gavinio fratre suo. lin. 13, 14, via Appia x Kal. Magiarum et cessavit episcopatus diebus xi.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 11. — Qui post annum undecimum cum Gaviniiano fratre suo propter filiam Gavini presbyteri nomine Susannam martyrio coronatur. Cujus itaque post annum pontificatus undecimum martyrio coronatur cum fratre suo Gabino, vel Gaviniiano propter filiam ejus Susannam, nempe Caii, quam Diocletianus pro filio suo petebat, quæ quia nuptias respuebat, una cum ejus patre Gabino Caius papa martyrio coronatur, ut patet ex actis B. Susannæ, quæ ad 22 Aprilis referuntur ab Henschenio.

ALTASERRÆ.

Linea 5. — Hic constituit, ut ordinationes omnes in Ecclesia sic ascenderent, si quis episcopus esse mereretur, ut esset ostiarius, lector, exorcista, sequens, subdiaconus, diaconus, presbyter, et exinde episcopus ordinaretur. Constitutione Caii ordinationes episcoporum per saltum vetitæ: id est, ne quis ordinetur episcopus, nisi prius susceptis singulis ordinibus, can. Illud, 77, dist. Adeoque ex constitutionibus Sylvestri, Zosimi, et Syricii prohibetur, ne quis perveniat ad episcopatum, nisi in singulis ordinibus per certa tempora immoratus sit, ex Anastasio in Sylvestro, sigeberto ad ann. 387, can. In singulis, can. Quicunque, ead. dist., can. Monachos, 16, qu. 4. Ii gradibus Joannem pervenisse ad Cabilonensem episcopatum, testis est Sidon. lib. iv, epist. 25: « Lector hic primum, sic minister altaris, idque ab infantia, post laborum temporumque processu archidiaconus, in quo seu gradu seu ministerio multum retentus propter industriam, diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi: attamen nunc jam secundi ordinis sacerdotem collegam sibi consecraverè. » Hinc Cato presbyter post Gallum electus ad episcopatum Arvernensem, gloriabatur se per omnes gradus ad episcopatum pervenisse. Apud Gregor. Tur. lib. iv Histor. Fr., cap. 6: « Nam et ipsos clericatus gradus canonica sum semper institutione

B sortitus. Lector decem annis fui, subdiaconatus officium quinque annis, diaconatus vero quindecim annis mancipatus fui; presbyteri autem jam honore viginti annis potior: quid enim mihi nunc restat, nisi ut episcopatum, quem fidelis servitus promeretur, accipiam? » Hinc repentinæ ordinationes episcoporum, quæ fiebant apud hæreticos, damnat Tertull. de Præscript. adv. hæretic.: « Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes, nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas vestros, ut gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur quam in castris rebellium, ubi ipsum esse, illic promereri est. Itaque alius hodie episcopus, cras alius; hodie diaconus, qui cras lector; hodie presbyter, qui cras laicus: nam et laicis sacerdotalia munera injungunt. »

BENCINI.

Linea 8. — Hic fugiens. Non ex timiditate, et formidine, sed salutari secensu, consulens necessitatibus fidelium, incipiente Diocletianæa tempestate. Quo modo initiis factis Decianæ persecutionis suo secensu antiquam disciplinam commendavit S. Cyprianus, de quo sic Pontius: « Vultis scire secensum illum non fuisse formidinem: ut nihil aliud excussem, ipse postmodum passus est: quam passionem utique ex more vitaret, si et ante vitasset. Fuit vero formido illa, sed justa formido quæ Dominum timere offendere: formido quæ præceptis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. . . . debebat esse qui posset saucios homines, et varia expungentis inimici arte jaculatos, adhibitæ medicinæ coelestis medela pro qualitate vulneris, vel secare interim, vel fovere; servatus est vir ingenii præter cætera etiam spiritualiter temperati, qui inter resultantes collisionum schismatum fluctus Ecclesiæ iter medium librali limine gubernaret. » De fuga et secensu in persecutione post medietatem secundi sæculi gravis exarsit velitatio inter Patres, exstatque de eo argumentum apud Tertullianum liber. Rigidiores quidem fuit

improban, et culpan. quidam in Cypriano suggillare visi sunt, ut innuere videtur epistola data clero Carthaginensi a clero Romano. sede vacante ob martyrium sancti Fabiani, pro qua diluenda plures dedit epistolas. et eam præcipue ipsi clero Romano, ubi sic cap. 45: « Nam si ut Domini mandata instruunt, orto statim turbationis impetu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi. ne per invrecondam præsentiam nostram, seditio quæ cœperat plus provocaretur, etc. » Eadem disciplina cum Valerianus Deciana in episcopos edicta, et in nobiliores ex ordine laicorum vulgaret bonorum proscriptionem, cumque ab exsilio redux esset sanctus antistes, audiretque Uticam esse ante proconsulem sistendum, secessit, ut non Uticæ, sed in propria sede martyrium susciperet, et de istiusmodi proposito admonuit in ultima epistola clerum Carthaginensem. Sic enim ille causam posterioris secessus pandit: « Cum perlato ad nos fuisset..... frumentarios esse missos, qui me Uticam perducerent, et consilio charissimorum persuasum esset, ut de hortis nostris interim secedere nus, justa interveniente causa consensi, eo quod congruat, episcopum, in ea civitate, in qua Ecclesiæ Dominicæ præest, illic Dominum confiteri, et plebem universam præpositi præsentis confessione clarificari..... Cæterum mutilabitur honor Ecclesiæ nostræ tam gloriosæ, si ego episcopus alterius Ecclesiæ præpositus, accepta apud Uticam super confessione sententia, exinde martyr apud Dominum proficiscar. » Potuit ex similibus causis permoveri pontifex Caius, ut recederet ad subvenientem Ecclesiæ.

Persecutionem Diocletiani. Persecutio hæc, unde celebris Diocletianæ epocha primordiarecognoscit, non est incepta nisi post obitum Caii; nec Diocletianus edictis ante annum 304 persecutionem in Ecclesiam commovit, et quidem ductis initiis ab Oriente. Verum duplex videtur persecutio Diocletianæ numeranda, prior particularis, non edicto aliquo vulgata; posterior solemnis, edictis per imperium universum promulgatis. Prior consignanda ad primum imperii decennium Diocletiani anno 294; quo tempore, ut ait Eusebius in Chronico: « Primus Diocletianus adorari se ut Deum, et gemas vestibus, et calceamentis inseri iussit, cum ante eum omnes imperatores in modum iudicum salutarentur, et chlamydem purpuream a privato plus haberent. » Similia Eutropius cum de Diocletiani moribus l. v, pag. 226: « Qui in imperio Romano primus regie consuetudinis formam magis quam Romane libertatis inexit, adorarique se iussit, cum antea eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus, calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia. » Ea enim occasione, cum more consueto assentationibus novum Deum populi prosequerentur, et Christiani insanam populorum superstitionem exsecrarentur, sive ipse imperator, sive aulici, aut iudices, ut imperatori superbienti, et affectanti divinos honores rem gratam facerent, persequi cœperunt Christianos, quos videbant refragari et aufugere ab his sacrificiis. Consuetum enim erat in hisce festis imperatorum, universos ad sacrificia cogere. Iudices autem affectantes principum favorem insaniebant in refragatores. Unde S. Marcellus centurio, apud Surium 30 Octob. dum ad ea festa persolvenda coartaretur, audacter restitit, uti fatetur, ante iudices: « Jam die XII Kal. Augustarum, quando diem festum imperatoris vestri celebrastis, publica voce respondi: Christianus sum. » Iudices vero ab eo tempore sacrificia hæc promovisse, et in refragatores supplicis exarsisse constat in vicennialibus eisdem Diocletiani, quando scripta persecutionum edicta vulgabantur. In actis enim sancti Procopii, quorum fragmenta in notis ad Eusebium inserit Valesius, hæc habentur pag. 472: « Atque ad alia se rursus argumenta

constituit, ut vel regibus sacrificaret. Sanctus autem Dei martyr sermonem ejus desuicicens: Homeri, inquit, versus dicens: Non est bonum multos dominos esse.... Hoc verbo audito, quasi qui infausta in regibus deprompsisset, jussu iudicis ducitur ad mortem. » Proclivem Diocletianum ad ista et audienda et facienda docet factum quod evenit anno 298, relatum a Lactantio de mortibus persecutorum, ubi sic: « Cum ageret in partibus Orientis, cum erat pro timore scrutator rerum futurarum, immolabat pecudes, et in jecoribus eorum ventura quærebatur. Tum quidam ministrorum scientes Dominum, cum assisterent immolanti, imposuerunt frontibus suis inmortale signum (crucis nempe, quo epitheto utitur sapius Lactantius in eodem opusculo). Quo facto, fugatis demonibus, sacra turbata sunt. Trepidabant aruspices, nec solitas in extis notas videbant; et quasi non litassent, sapius immolabant. Verum identidem mactatæ hostiæ nihil ostendebant, donec magister ille aruspicum Tayas, seu suspicione, seu visu, ait ideireo non respondere sacra, quod rebus divinis profani homines interessent. Tunc ira furens, sacrificare non eos tantum qui sacris ministrabant, sed universos qui erant in palatio iussit; et in eos, si detrectassent, verberibus animadverti: datisque ad præpositos litteris, etiam milites cogi ad nefanda sacrificia præcepit, et qui non paruisset militia solverentur. » Consuetudo itaque tunc vigens potuit impellere iudices, ut insano principi divinos honores sibi vindicanti blandirentur ad seviendum in Christianos. Hinc persecutionum primordia facta sunt: et hæc, ut reor, notat hic Liber Pontificalis: istis autem de causis Caius coactus est secedere.

Linea 9. — *Martyrio coronatur anno nono.* In gestorum serie manifeste deprehenduntur factæ additiones, quas desumptas vel ex catalogis, vel martyrologiis, vel actis sanctorum, catalogo vulgo Damasi posteriores manus inseruere. In eadem enim serie gestorum dicitur: « Sedit annos undecim, menses quatuor, dies novem; » deinde: « Hic fugiens persecutionem Diocletiani in cryptis habitando martyrio coronatur anno nono. » Tandem martyrii causam repetit propter sanctam Susannam: *Qui post annum undecimum cum Gaviniuo fratre suo, propter filium Gavini presbyteri nomine Susannam, martyrio coronatur.* Ubi ex variis actibus collectæ additiones produntur. Prior est veteris catalogi, concordatque cum catalogo reginæ Sueciæ edito a Schestrate et a Papebrochio. Secunda additio desumpta videtur ex veteri martyrologio reginæ, ubi ex Holstenio die VII Kal. Maias legitur in *animadver. ad marty.* pag. 67: « Romæ passio S. Caii papæ, qui cum Ecclesiam undecim annis, menses quatuor, dies duodecim rexisset, martyrio coronatur sub Diocletiano principe cum Gabino fratre. » Tertia additio consarcinata videtur ex actis sanctæ Susannæ, de quorum identitate disputant eruditi. Retinenda tamen videtur prior epocha desumpta ex antiquis catalogis.

Linea 12. — *Propter filium Gavini presbyteri, nomine Susannam.* Si vera sit hæc martyrii S. Caii circumstantia desumpta ex actis S. Susannæ, dicendum erit a Maximiano, Caio infenso, martyrio coronatum. Poterat pontifex suscipere S. Susannæ sollicitudinem; cum enim illa virginitatem Deo dicasset, ad ipsum ex episcopali munere spectabat ejus tutelam suscipere. Quo titulo Pontius tuetur priorem S. Cypriani secessum, inter alia hæc promens: « Quis virgines ad congruentem pudicitie disciplinam, et habitu sanctimonialium dignum, velut frenis quibusdam, lectionis dominicæ coerceret, » etc. Ad quod facit S. Ambrosii epistola ad sororem, ubi episcopalis hæc vigilantia expenditur.

Martyrio coronatur. Mortuus dicitur confessor, non martyr in catalogo reginæ Sueciæ. Coincidit cum vetustis indiculis; cum non reponatur in indiculo depositionis martyrum, sed in indiculo depo-

sitionis episcoporum. In indiculis enim Ecclesiarum diligentissime discriminabantur depositiones, et martyria, cum eodem tempore pari cautela distinguerentur tituli, quibus cohonestabantur confessores florida et gloriosa confessione, et martyres designati, et martyres coronati. Et quidem hujus rei testis accedit Pontius in Vita S. Cypriani, qui probaturus S. antistitem primum inter episcopos Carthaginenses martyrio nobilitatum, id ex indiculo deducit, ita scribens: « Sic consummata passione patefactum est, ut Cyprianus, qui honorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotales coronas in Africa primum imbueret: quia et talis esse post apostolos prior cœperat: ex quo etiam Carthagini episcopatus ordo numeratur, nunquam aliquis, quamvis ex bonis, et sacerdotibus ad passionem venisse memoratur; licet Deo semper mancipata devotio dicatis hominibus pro martyrio deputetur. Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam Domini consummante profecit, ut in civitate ipsa, in qua taliter vixerat, in qua fecerat multa præclara, prior etiam sacerdotis cœlestis insignia glorioso cruore decoraret. » Verum si martyr dicitur sive Caius, sive alii, de quorum consummato martyrio dabitur, id intelligi potest quo modo dixerat Pontius: « Licet Deo semper mancipata devotio dicatis hominibus pro martyrio deputetur. » Martyris enim titulo compellabantur, quicumque vera confessione a te iudices fidem profitebantur, aut intra carcerum angustias pro fide decertabant, ut sæpe Cyprianus.

BINII ET LABBEI.

Linea 8. — *Hic fugiens persecutionem Diocletiani*, Has latebras Caii post martyrium sancti Sebastiani, sociorumque ejus nimirum circa annum Christi 286 contigisse acta ejusdem martyris probatissima, quibus Sebastianus cum reliquis sociis a Caio ad fidem suscipiendam institutus, et deinde baptizatus esse narratur, satis aperte indicant.

(Ex LAB.) Linea 7. — *Subdiaconus*. Hæc vox merum glossema τοῦ ἀκολούθου, qui præcedit.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

In Caio consentiunt numeri codicum et picturatum cum intervallo per consules confirmato tam in catalogis, quam in textu Bibliothecarii, cæterisque libris indicatis folio ci inter Prolegomena; si ratio habeatur eorum quæ de consulibus mox dicemus. Leguntur enim tam in Basilica S. Pauli, quam in cæteris documentis ibi productis, anni undecim, menses quatuor, dies novem. Solus catalogus Liberianus signat annos duodecim, et quidem exordio ducto ex die xvi Kal. Januarii, seu 19 Decembris, Caro II et Carino consulibus, scilicet anno 283, unde revera ducendum est; cum subsequatur diebus octo [alii codices Anastasii legunt 9], post obitum, seu post depositionem Eutychiani, in superiori periocha Liberiani catalogi positam: exto Idus Decembris seu die 8. Liber Pontificalis habet xiv Kal. Januarii. Corrigendum attamen est ex catalogo Liberiano, signante xvi Kalendas. Cum vero dies 17 Decembris anno 283 incidat in Sabbatum quatuor temporum, quo pervigilia haberi consueverunt ad ordinationes presbyterorum et diaconorum, continuatio diei Dominicæ 18 Decembris, qua ordinabatur episcopus Caius, occasionem dedit confundendi pervigilium ordinationis cum ipsa die. Apud quosdam vero turbavit etiam chronologiam successionis per menses complures additamenti, quod adjecerunt vacationi sedis post obitum Caii, sive coronati martyrio, sive depositi die 22 Aprilis anni 295, inter pontificium protrahentes per reliquum ejus anni spatium usque ad ix Kalendas Januarii, quas aperti erant consules anni 296, Diocletianus VI et Maximianus: quod colligo ex æra sequenti. Videbimus ex Schelestratio, passum fuisse Marcellinum die 46

Martii, Diocletiano I et et Maximiano VIII COSS., vulgaris æræ Christi anno 304, ita indicante etiam catalogo reginæ Sueciæ, edito per eundem Schelestratum, et a nobis producto in Prolegomenis, dum observarem, recte collectam fuisse summam annorum 276 a passione Domini ibi consignatam; cum ex anno æræ vulgaris 28, cui assignandam esse passionem Domini inchoatam die 25 Martii in orto et consummatam die 26 in monte Calvariæ fer. vi statuimus cum Victorio Aquitano pag. XIII Prolegom., ad annum 304 ejusdemque dies Martii 25 et 26 sint anni 276 exacte numerati. Ex illa igitur die 46 Martii, quæ coronam martyrii attulit Marcellino (ut in proximo numero statuimus cum Schelestratio), recedendo in anteriora per annos octo, menses duos, et dies 25 ejusdem sedi attributos a picturis S. Pauli, necnon a catalogis Italiæ vetustioribus, provenit ordinatio Marcellini ad episcopatum die Dominica 22 Decembris anno 295. Mors igitur decessoris, quæ illam præcessit ex die indicata x Kal. Maii, qua colitur in ejusdem sive martyrium, sive depositio in Calisti, ut opuscula ætatis Liberianæ testantur in Prolegomenis supra editis fol. IX, demonstrat vacationem sedis productam usque ad diem 24 Decembris ejusdem anni, seu XII, ante eas Kalendas Januarii, quas aperti erant Diocletianus XIII et Maximianus cum anno vulgaris æræ 296. Si autem hæc testimonia ferme æqualia admittantur, constat annos undecim, menses quatuor, dies novem, in picturis Paulinis, cæterisque in catalogis expressos exacte metiri sedem Caii, et Liberianum catalogum adjicere huic summæ menses octo vacationis sedis, et menses tres, proxime consecutos usque ad Paschale tempus anni 296, signatum Diocletiano VI et Maximiano COSS. Salva est igitur auctoritas sua utrique computo: ita si intelligantur peractæ supputationes, et imputatum Caio per catalogum Liberianum tempus vacationis sedis ante electionem Marcellini successoris: de cujus epochæ rectitudine, et characteribus proximo in numero constabit.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 6. — *Ut esset ostiarus, lector, etc.* Hæc ordinum partitio septenaria legitur in epistola Corneli papæ, præservata apud Eusebium lib. VI, Hist. cap. 43, ubi etiam enumerat in Romano clero presbyteros quadraginta quatuor, diaconos septem, subdiaconos totidem, acolythos quadraginta duos, exorcistas, et lectores cum ostiariis quadraginta duos. Eam partem epistolæ dedi in Præfatione tomi I. n. 35.

Linea 8. — *Hic regiones divisit diaconibus.* Numerus quatuordecim regionum Urbis constitutus per Augustum principem, in partitione ecclesiastica reductus fuit ad septem, et assignatus totidem diaconis, ut in Prolegomenis fusius exposui hoc tomo in opusculo XV.

Linea 12. — *Propter flammam Gavini presbyteri, nomine Susannam, etc., martyrio coronatur.* Acta S. Caii papæ et martyris, ac Susannæ virginis et martyris cum sociis edidit, et illustravit notis Casar Becillus Urbanus presbyter congregationis Oratorii de Urbe anno 1628, in quibus hæc leguntur, quæ non parum illustrant decretum S. Eutychiani paulo ante memoratum, et originem tituli SS. Susannæ et Caii, pag. 37: « Tunc jussit Diocletianus Aug., ut ibi intra donum suam juxta domum Caii episcopi gladio puniretur (Susanna): quæ percussa juxta domum suam reddidit spiritum. Hoc cum audiret Severina Augusta, cum gaudio nocte veniens collegit corpus S. Susannæ martyris, et sanguinem quem effuderat in eodem loco suo velamine deterisit, et posuit in capsam argenteam in palatio suo, ubi die nocteque furtivis vicibus orare non cessabat. Corpus autem S. Susannæ ipso manibus suis ornavit cum linteamini- bus, et cum aromatibus, et posuit juxta corpora-

sanctorum in cœmeterio Alexandri, etc. Ab eodem die cœpit B. Caius episcopus in eadem domo introire, ubi gladio fuerat percussa, et sacrificium Domino Deo suo offerre pro commemoratione B. Susannæ populo: quia domus B. Gabini presbyteri iungebatur domui B. Caii episcopi. Ab eodem tempore (in tale erat signum Christianis) statio deputata est in duas domos, quod est usque in hodiernum diem. Factum est autem hoc Romæ in regione sexta, iuxta vicum Mamurii ante Forum Sallustii, regnante cum Patre et Spiritu sancto Domino nostro Jesu Christo in sæcula sæculorum. Amen. » Utrumque titulum S. Susannæ, et S. Caii celeberrimum reddunt quinto sæculo subscriptiones presbyterorum in concilio Romano sub Symmacho: *Asellus presbyter tit. S. Susannæ; Agatho presbyter tit. S. Susannæ. Benedictus presbyter tit. S. Caii. Severus presbyter tit. S. Caii.* Ex hisce titulis is qui S. Susannæ nomen præfert nunquam destitit intra presbyterales Urbis numerari. Caii autem titulo vetustate collapsa substitutum fuisse primum ecclesiam SS. Quatuor Coronatorum per Gregorium Magnum collegit Carolus Piazza ex indicio stationis eo translatae (vide *Hierach. cardin.* pag. 533); deinde titulum S. Callisti a pontifice, huius nominis tertio docet subrogatum. Urbanus vero Octavus ecclesiam veterem S. Caii a fundamentis a se reparatam addixit monasterio virginum sacrarum, quas Barberinas vocant. a se pariter magnificenter exstructo, restituta etiam statione. licet ius tituli Romani non removerit ab æde S. Callisti.

Linea 13. — *Sepulcrum est in cœmeterio Callisti, via Appia.* Inde extractam olim fuisse partem aliquam reliquiarum S. Caii testatur antiquus lapis in Hypogæo basilicæ Vaticanæ repositus ex vetustissimo sacello Joannis VIII: ubi inter cætera sanctorum nomina, quorum reliquiæ ibidem asservabantur, hæc insculpta leguntur S. LVCI PP. S. CAII PP. ZEPHYRINI PP.: vel saltem sanguis et brandea ex veteri consuetudine ibidem reposita fuisse fateri necesse est. Totum vero corpus in cœmeterio Callisti repperit anno 1622 sub Gregorio XV narrat Becillus in notis ad acta S. Caii pag. 95, nomen pontificis indicante laterculo his litteris insignito CAIO PP. addito etiam palmæ signo, monogrammate Christi Domini: quo loco una cum sacris ossibus repperit quoque fuisse anulum pontificis, et nummos Diocletiani sub quo passus fuerat, idem Becillus asseverat. Nullam corporis partem defuisse proditum asserit litteris Stephani Cerquæ. Mallet tamen, ut in sacris ossibus legendis adhibuisset anatomes peritum, quemadmodum præstitum fuit jussu S. M. Clementis XI in recognoscendis reliquiis S. Balbinæ, repperitis sub ara maxima diaconicæ S. Mariæ in Dominica, et cum inspectum fuit sacrum corpus S. Leonis Magni in postrema ejusdem translatione. Si enim Caius ille martyr apud Becillum indicatus fuit Caius papa, et non Caius præpositus, aut Caius proprætorio munere functus (quod æque potuit per easdem siglas PP significari); compertum foret, reliquias illas Caii papæ, memoratas in marmore sacelli Joannis VIII, sanguinem et lintea vela indicare; cum constituisse dicatur ex ossibus nullam, ejusdem sceleti partem defuisse in eo reperto corpore quod ipse describit. Præsumendum certe est, Caii PP. reliquias in Vaticano lapide memoratas junctim cum lipsanis SS. Lucii ac Zephyrini pontificum, ad Caium papam dignitatis et martyrii consortem pertinere: sive decisæ fuerint et reservatæ jussu Severinæ, ita conquirentis reliquias sanguinis S. Susannæ dum corpus martyris ad cœmeterium deferretur, sive ab aliquo pontifice ex decessoribus Joannis VIII in refectione cœmeterii Callisti extractæ, et in basilicam Vaticanam delatæ. Utrisque sua auctoritas constat, ad martyrem scilicet vindicatum, eumque nomine Caium pp. pertinere.

CIACONII.

Linea 5. — *Hic constituit, ut ordinationes, etc.*

A Ordines in Ecclesia Caius distinxit, quibus tanquam gradibus quibusdam ad episcopatum ascensus et aditus pateret. Hi erant ostiarius, lector exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter et episcopus. Nequaquam tamen ita intelligenda veniunt ut ipse primus instituerit, ut ad summum gradum ascensus per inferiorum ordinum gradus conscenderet sublime fastigium sacerdotii. Nam hierarchicum in Ecclesia jam temporibus apostolorum, stabilitum fuisse, atque usu ordinem receptum, constat. Sed Caii hac de re decretum illud fuisse videtur, ut non promoveretur quis ad thronum episcopalem, nisi qui in singulis inferioribus ordinibus ministrasset.

Linea 12. — *Propter filiam Gavini presbyteri, nomine Susannam.* Erat Caio papæ frater Germanus, Gabinius dictus, qui viridiori ætate uxorem duxerat ex qua filiam sustulerat, Susannam nomine. Uxore autem defuncta, cælibem vitam duxit, filiam sanctissime institutione Christiana educavit. Ob egregiam pietatem et doctrinam, ad presbyterii gradum meruit promoveri: qui adversus gentiles pro religione Christiana defensionem ediderat. Diocletianus Augustus, cum Galerium Maximianum Cæsarem declarasset, et consortem imperii fecisset, cum nulla ei virilis proles contigisset, volens eum arctiori vinculo nuptiarum copulare, Susannam virginem illi sponndit, quod nullam haberet generis sui propinquiorem. Consensus Gabinii et patris Caii papæ exquiritur, et puellæ: ipsa respuit nuptias, quamvis augustas, dicens se nolle Christi thorum aliquo mortali conjugio fœdare. Nullis potuit denique promissis, blanditiisve emolli, nec minis deterreri Susanna: et tandem, ob constantem fidei religionem, intra ædes paternas jussa est a Diocletiano, gentili suo, clam decollari. A die autem, quo Susanna percussa est, jugiter obtulit sacrificium Caius papa pro ejus commemoratione. Erat enim conjuncta Caii papæ domus cum ædibus S. Susannæ, et Gabinii patris ejus. Atque inde factum est, ut statio Christianorum in duabus illis ædibus fuerit instituta ad Quirinalem ante forum Sallustii, et ecclesia inter illas amborum ædes ædificata in titulum presbyteri cardinalis sit, qui consuevit appellari, sanctorum Gabinii et Susannæ, inter duas domos. Post tentus Gabinius, et carceri mancipatus, flagellis cæsus, amputatione capitis martyrium complevit post filiam Susannam et ante fratrem Caium.

SOMMIER.

Linea 5. — *Constituit, ut ordinationes omnes in Ecclesia sic ascenderent. Si quis, etc., ut esset ostiarius, lector, exorcista, etc.* Clericalis hierarchia institutionem suam debet Domino nostro Jesu Christo, uti demonstravit in dogmatica Historia religionis. Ordines varii, qui eam component, non insimul collati sunt universi ab initio foundationis Ecclesiæ; sed gradatim creati sunt ministri pro necessitate distinguendi ac separandi illorum ministeria in sacrorum cultu exercendo. Jesus Christus creare per se voluit pontificem summum, priores episcopos, et priores presbyteros. Apostoli, percepta ab eo auctoritate, crearunt primos diaconos; et episcopi successores apostolorum eadem auctoritate crearunt cæteros ministros subalternos, quando, crescentis fidelium numero in Ecclesiis, necesse fuit earum munia exercenda compluribus tradere, ita poscente decora pertractatione divini cultus, et populi Christiani ædificatione ac levamento. In electione papæ Cornelii, circa medium tertii sæculi, ejus epistola ad Fabium Antiochenum, in notis ad illius numerum producta ex Eusebio hist. lib. vi, cap. 35, ostendit ordines universos Christianæ hierarchiæ in Ecclesia Romana jam tum fuisse distributos. Proinde intelligimus, constitutionem Caii non continere institutio-

nem, aut creationem novam cujuspiam ex his ordi- A gradatim procedendo ex inferiori ordine ad proxime
nibus. Id tantum præcipit, ne provehatur quis ad superiorem in illorum numero, qui efformant eccle-
sublimiora cleri sacerdotia et munia obeunda, nisi sasticam hierarchiam.

XXX. SANCTUS MARCELLINUS.

ANNO CHRISTI 296 DIOCLET. ET MAXIMIANI 13.

30. *Marcellinus, natione Romanus, ex patre Projecto, sedit annis octo^a, men-*
sibus undecim, diebus viginti duobus. Fuit autem temporibus Diocletiani et Ma-
ximiani^b ex die Kalendarum Juliarum a consulatu Diocletiano sexto, et Constan-
tini^c XI usque ad Diocletianum IX et Maximianum VII, quo tempore fuit^d per-
5 *secutio magna, ut intra triginta dies septemdecim millia hominum promiscui sexus*
per diversas provincias martyrio coronarentur Christiani^e. De qua re et ipse Marcel-
linus ad sacrificium ductus est, ut thurificaret, quod et fecit, et post paucos dies
pœnitentia ductus, ab eodem Diocletiano^f pro fide Christi cum Claudio, et Cy-
rino, et Antonino capite sunt truncati et martyrio coronantur, conjurans beatus
10 *Marcellinus Marcellum presbyterum, dum pergeret ad passionem suam, ut præ-*
cepta Diocletiani non impleret^g. Et post hoc factum jacuerunt corpora sancta
in platea ad exemplum Christianorum diebus sex triginta ex jussu Diocletiani,
et exinde Marcellus presbyter collegit noctu corpora cum presbyteris et diaco-
nibus cum hymnis et sepelivit via Salaria in cœmeterio Priscillæ, in cubiculo
15 *claro, quod patet usque in hodiernum diem, quod ipse præparaverat^h pœnitens,*
dum traheretur ad occisionem in crypta juxta corpus sancti Crescentonis VII Ka-
lendas Maii.ⁱ Qui etiam fecit ordinationes duas per mensem Decembris: presby-
teros quatuor, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero quinque. Ab
eodem die cessavit episcopatus^j annis septem, mensibus sex, diebus viginti quinque;
20 *persequente Diocletiano Christianos.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Marcellinus annis octo, mensibus tribus, diebus viginti quinque. Fuit temporibus Diocle-
tiani et Maximiani ex die pridie Kalendas Julias, a consulibus Diocletiano VI et Constantio¹
usque in consulatum Diocletiani IX et Maximiani VIII, quo tempore fuit persecutio, et cessa-
vit episcopatus annos septem, menses sex, dies viginti quinque.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, an 8, minus d. 7. ^b B, Constantii et Galerii imp. a coss. Dioc et VI et Constantio ad Dio-
clet. VIII et Maximianum VIII. ^c C, Constantii. ^d Vide Baron. ad an. 302, p. 728 ° Bar. loc. cit.
hanc hist. refellit u. p. 829. ^e Maximiano. ^f CB, est truncatus et mart. coronatus, qui dum pergeret
ad passionem suam adjuravit Marcellum. ^g Ipsi S. Petrus præceperat CB. ^h Bar. ad ann. Dom. 304,
vag. 790 edit. Vallicellanæ 1594, refellit. ⁱ Bar. tant. mēns. 6, et d. 24.

VARLÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 30. lin. 1, 2, AB, menses 2. A, d. 35, B, dies 25. in AB desunt sequentia verba, et quorum chirographum cucurrit, et imbecilles 208. lin. 3. AB, Diocletiani VIII. lin. 42, B, dies 25. lin. 45 B, quod ipse præceperat. lin. 46, B, Crescentionis.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 1, sed. ann. 9, m. 2, d. 46. lin. 3, Diocletiani (sic fere semper, ut et aliis mss. codd.) b. et Constantii 2. lin. 4, eo tempore M eodem t. lin. 5, promiscui sexus Christiani p. d. p. m. de qua re. lin. 7, ut thurificaret idolis, qui (Maz., ut thur. qui et fecit) et post paucos dies synodo facta in provincia

B Campaniæ in civitate, quæ vocatur Suessa, suo ore pœnituit coram cxxx episcopis cum cinere in capite suo, et cilicio vestitus pœnitentiam agens, et dicens se peccasse. Tunc iratus Diocletianus tenuit eum compellens ad sacrificium. Ille autem clamabat dicens: Pœniteo cum lacrymis de priore ignorantia, quia graviter deliqui, et cœpit blasphemare Diocletianum, et idola demoniorum manufacta. Tunc ab eodem Diocletiano pro f. C. c. Cl. Cyr. et A. c. s. t. et martyrio coronati. Abjuravit autem C. Marc. (Maz., conjuraverat autem B. M.) lin. 42, Dioc. exinde M. lin. 43, et diaconis. Maz., diaconibus. lin. 45, quod patet (M., paret) usque in hodiernum diem, quod ipse præceperat, dum tr. lin. 46, Crescentionis VI Kal. M., hic fecit ord.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 1, sedit ann. 9. m. 4, dies 16. lin. 3, scribe Diocletiani. lin. 8. 9, Cyrino cap. s. tr. lin. 9, quem conjurans. lin. 11, et propter hoc. lin. 12, dies 36. lin. 13, nocte c. lin. 14, via Salaria in cub. claro in crypta. Qui etiam f. ord. 2 per m. Decembrem. lin. 19, quinque; qui etiam sepultus est in cimiterio Priscillæ via Salaria vi Kal. Maii in cub., quod patet usque in hod. d. quod ipse præceperat ab eodem die, et cessavit ep. ann. 7, m. 6. d. 25, pers. Diocl. Christ.

A Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 4. Flor. mens. III, diebus xvi. lin. 3. Cass. et Vat., octavo. et Flor. Constantii II. lin. 5, Cass., ita ut. lin. 7, Vat. et Cass., ad sacrificandum. lin. 9, Flor, sec, coronati. lin. 12, Florent dua et, Vat. xxvi lin. 15. Vat. Cass et Florent., præceperat. lin. 16, an. 7. ita Deusdedit et Vat., sed Anselm. Luc, ann. xii.

Apud Peniam ex codice Cavensi

Lin. 3 et 4, a consulatu Diocletiani i VI et Constantino II. lin. 9 et 10, coronantur. Conjurans beatus Marcellinus.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 6. — De qua re ipse Marcellinus ad sacrificium ductus, etc. Eadem habet auctor Libri Pontificalis, qui cum auctore hujus catalogi ante Isidorum Mercatorem scripserunt, apud quem exstant acta Synuessani concilii pariter antiquissima, et ante tempus Isidori Mercatoris conscripta, quæ licet in aliis supposititia videantur, quoad lapsum Marcellini a verò aberrare non videntur, ut ostendit Onuphrius Panvinius in Historia ecclesiastica, quæ ms. asseratur in bibliotheca Vaticana.

Linea 16. — In crypta juxta corpus S. Crescentonis. Ex quo loco patet, sanctos martyres in cryptis sepultos fuisse. Quod adeo verum est, ut nullum ea de re dubium esse possit; cum etiam constet, Christianos tempore persecutionis in cryptis habitasse, et quæcunque pietatis Christianæ officia exercuisse. Unde de Caio auctor hujus catalogi: quod fugerit persecutionem Diocletiani in cryptis habitando. Stephanus papa in Catacumbis in sede, ubi ad sacrificium offerendum sese præparabat decollatus est, ut habent ejus acta. De Xisto refert D. Cyprianus epistola ad Successum. « Xistum autem in cœmeterio animadversum esse sciatis, VII Idus Augusti. » De B. Laurentio auctor hujus catalogi in Xisto II: « B. autem Laurentius sepultus est in via Tiburtina in agro Verano in crypta cum aliis martyribus. » De Alexandro martyre antiqua ejus inscriptio in cœmeterio Callisti reperta: « Alexander mortuus non est, sed vivit super astra, et corpus in hoc tumulo requiescit: vitam explevit cum Antonio imperatore: qui ubi multum beneficii antevenire prævideret, pro gratia odium reddit, genua enim flectens vero Deo sacrificaturus ad supplicia ducitur. O tempora infasta, quibus inter sacra et vota, ne in cavernis quidem salvari possumus, » etc.

Linea 19. — Et cessavit episcopatus annos septem, menses sex, dies viginti quinque, persequente Diocletiano Christianos. Secundus catalogus legit: annos sex; antiquissimus catalogus annos quatuor. Cardinalis Baronius ne quidem annum unum sedis vacantis admittit. Qua in re ipsi assentitur Onuphrius Panvinius, qui cum communi recentiorum ostendit Marcellinum obiisse eodem anno, quo Diocletianus purpuram deposuit: unde sequitur, episcopatum per septem, sex, aut quatuor annos vacare non potuisse, persequente Diocletiano Christianos, sed eodem anno persecutionem cessasse, quo mortuus est, et clero Romano occasionem dedisse substituendi in ejus locum Marcellum, qui plusquam uno anno pontificatum tenuit, testantibus ejus actis, quod in catabulo « post multos annos serviendo indutus amictu cilicino emisit spiritum sub die XVII Kalend. Septembris. »

ALTASERRÆ.

Linea 11. — Et post hoc factum jacuerunt corpora sancta in plantea, ad exemplum Christianorum, diebus tringinta sex, ex jussu Diocletiani. Corpora martyrum insepulta jacuerunt in foro, ad exemplum Christianorum: id est, ut hoc spectaculo Christiani moverentur ad defectionem, ex jussu Diocletiani,

pœnæ ad exemplum. Anastas. in Theodoro: « Videns autem Isacius caput Mauriti, gavisus est, et fecit ad exemplum multorum in circo Ravennate in stipitem poni. » Eodem tempore in persecutione Maximiani corpora martyrum insepulta feris et alitibus exposita, et ne sepelirentur, custodes adhibiti (Euseb. lib. VIII, cap. 16): Apud Græcos damnatorum corpora insepulta manebant (Q. Curt. lib. VIII, cap. 2): « Jure interfectum Clytium Macedones decernunt, sepultura quoque prohibitori, ni rex humari jussisset. » Apud Romanos idem moris fuit etiam in animadversione militum. Tacit., 1 Annal: « Corpora extra vallum abjecta ostentui. » Tamen constitutione Diocletiani damnatos sepulturæ tradi non vetatur (L. Obnoxios. C. de Relig. et sumpt. fun.). Constantinopoli erat locus, cui nomen erat Pelagium, destinatus sepulturæ damnatorum, cujus meminit Cedren. in Constantino Copronymo: τὰ τῶν κατὰ δίκην. Et temporis ipsis Decii corpora martyrum sepulturæ tradi vetitum non fuit; et penes copiatas seu laborantes fuit cura sepulturæ corporum martyrum (Cyprian. epist. 3): « Et quod maximum est corpora martyrum, aut cæterorum, si non sepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus. » Cloacas Urbis cum Tarquinii Priscus plebis opera faceret, et tædio operis civis mortem sibi consicerent, novo pœnæ genere eos conspescuit a propria nece, defunctorum corpora figens crucibus spectanda civibus, simul et feris, alitibusque laceranda (Plin xxxvi, cap 15).

BENCINI.

Linea 4. — Quo tempore fuit magna persecutio. Magna merito vocatur hæc persecutio, dum tres imperatores pari crudelitate et immuni sævitia per plures annos Christianorum lanienam fecerunt. De tempore et ejus initiis disputant clar. viri in notis ad Lactantium de Mortibus persecutorum. Pontificalis vero Liber hanc magnam vocat, et quod sub his temporibus priora initia, quæ in decennialibus apparuere, magno impetu proruperint adversus Christianam religionem. Triplex enim periodus assignanda. Prior in decennialibus, cum divinos honores Diocletiano sibi vindicante, et ut credibile est, refragantibus clericis, in eosdem prior motus exarsit, in quo Caius coactus fuit in cryptis secessum statuere. Alter motus ann. 298 in milites Christianos, non morte tamen plectendos, sed cinguli militaris ablatione ex Lactantio. Ea, quæ proprie persecutio est, per edictorum vulgationem, et hic magna dicitur, incepit in vicennialibus, quæ celebrabantur anno 303. Hæc vero gradatim instituta fuit, primo in Palatinis, et milites ex eodem Lactantio c. 45, pag. 99, deinde in clericis, eodem dicente c. 45: « Comprehensi presbyteri, et ministri, et sine ulla probatione ad confessionem damnati cum omnibus suis deducebantur. »

Linea 5. — Ut intra tringinta dies, decem et septem milia hominum. coronarentur. Numerus martyrum interemptorum per imperii provincias assignatur ut magnæ persecutionis indicium. Implacabile odium, et pertinacissima contumacia matris Galerii Maximiani, quæ furis agitata, terminum Christianæ religioni

imponere meditabatur. factam lanienam intra mensem a publicis edictis possibilem ostendit. Accedit trium imperatorum Diocletiani, Maximiani, et Galerii Maximiani coutumax idem propositum, cui si conjungantur mala indoles, depravati eorumdem mores, et privata consilia perendi Christianos, ne illi faverent militia Constantium in Galliis agentem, de cujus imperio merito pavebant, hæc, inquam, librata, facile suadebunt, illa rem evenisse, uti in gestis Marcellini refertur, et numerum designatorum martyrum respondere crudelitati imperatorum. His si addatur, quod in edictis impositum crimen incendi Christianis, quasi interimere imperatores molirentur, magis certam facient subsecutam lanienam. Lactantius etiam, cum bacchantis in Christianos matris Galerii odia descripsisset, et subsecuta imperialia edicta, addit: « Sed Cæsar (Galerius nempe) non contentus edicti legibus, aliter Diocletianum aggredi parat. Nam ut illum ad propositum crudelissimæ persecutionis impelleret, occultis ministris palatio subjecti incendium. Et cum pars quædam conflagrasset, Christiani arguebantur, velut hostes publici, et cum ingenti invidia simul cum palatio Christianorum nomen ardebat. Illos, consilio cum Enochis habito, de extinguendo principibus cogitasse; duos imperatores domi suæ pene vivos esse combustos. » Hæc calumniæ per sacerdotes gentium acutæ, qui Galerii matris superstitiosissimum zelum fovebant, non poterant non commovere idololatrias civitates, et sævitiam judicum acuere. Diocletianumque ad prorsus perendos fideles impellere, quod effecisse testantur Lactantius, mox subdens: « Diocletianum vero, qui semper se volebat videri astutum, et intelligentem, nihil potuit suspicari; sed ira inflammatus, excarnificari omnes suos protinus præcepit. Sedebat ipse, atque innocentes igne torrebat. Item judices universi, omnes denique qui erant in palatio magistris, data potestate, torquebant. Erant certantes, quis prior aliquid inveniret. Nihil uspiam reperiebatur, nec patiebatur iram inconsiderati senis flagrare: sed quindecim diebus interjectis, aliud rursus incendium molitus est; sed celerius animadversum, nec tamen auctor apparuit. Tunc Cæsar medio hyemis profectioe parata prorumpit, eodem die contestans fugere se, ne vivus ardeat. » Ita Galerius matris jussa, propriamque indolem pessimam in Christianos acuens persecutioni vires addidit, et lanienam sævissimam promovens, et ipse cum Diocletiano exercens, certum, ac indubium reddit numerum martyrum peremptorum. Unde subdit Lactantius: « Furebat ergo imperator jam non in domesticos tantum, sed in omnes... Omnis sexus et ætatis homines ad exustionem rapti. Nec singuli, quoniam tanta erat multitudo, ut gregatim circumdato igne ambiabantur... Vexabatur universa terra... et ab oriente usque ad occasum tres acerbissimæ bestiæ sæviebant. » Eundem numerum proponit Eusebius, inquit: « Dicit non potest, quos, et quantos Christi martyres in omnibus locis et urbibus passim cernere licuit: » et lanienam actam motibus civilibus comparat, quando frequentissima hominum mactatio. « Illi quidem Dei cultorum, tam virorum, quam mulierum cædibus, tanquam civili quodam bello provincias subjectas polluerunt. » Ambo vero erant viventes, cum tyranni persecutionum furias agitabant. Ex Severus: « Nullus unquam magis bellis mundus exaustus est: neque majori unquam triumpho vicinus, quam cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. »

Linea 8. — *Ab eodem Diocletiano... capite sunt truncati.* Non a Diocletiano, sed per ejus judices, cum a quo contigit martyrium Diocletianus ab Urbe distaret. Hæc vero, quæ hic dicuntur de lapsu Marcellini, addita videntur et suppleta, quæque desumpsit ex actis quibusdam confictis arte Donatistarum; et qui conflavit, notam temporis non advertens, falsa inseruit de Diocletiani actis in Marcellini.

Diocletianus enim, vix peractis initiis Romæ vicennalium, in ipsa hyeme decessit, et in Maii mense, quando martyrium contigit, ab urbe longe aberat. Quod ita refert Lactantius, forsitan Romæ tunc præsens, dum edictis persecutionis narratis, in urbe Nicomediensi, primo vulgatis, addit: « Hoc igitur scelere perpetrato, Diocletianus, cum jam ab eo felicitas recessisset, perrexit statim Romam, ut illic vicennalium diem celebraret, qui erat futurus ad duodecim Kal. Decembris. Quibus solemnibus celebratis, cum libertatem populi Romani ferre non posset, impatiens et æger animi prorumpit ex Urbe impendentibus Kal. Januariis, quibus illi novus consulatus deferebatur. Tredecim dies tolerare non potuit, ut Romæ potius quam Ravennæ procederet consul. Sed profectio hyeme, sævientefrigore, atque imbribus verberatus, morbum levem ac perpetuum traxit, vexatusque per omne iter, lectica plurimum vehebatur. Sic æstate transacta, per circuitum ripæ strigæ Nicomediam venit, morbo jam gravi insurgente. » Quæ circumstantia non animadversa a consarsinatore lapsus Marcellini, integram actorem identitatem corruiere facit. Donatistæ enim hæc fragmentis propriam causam tueri studebant, ut videre est in collatione Carthaginensi; et sæpe monet S. Augustinus, dum eosdem revincit. Elaborabant enim Donatistæ probare, a Marcellino defecisse episcopatum, ut sequentium pontificum in eosdem latas sententias infirmarent: quomodo et Felicem Cæciliani ordinatorem reum traditionis insimularunt, ut ordinationem irritam ex eo titulo ostenderent: forsitan etiam ad pseudoepiscopatum Romanum a Donatistis constitutum roborandum, quasi ipsi illum restauraverint post lapsum Marcellini, cum ipsi veram Ecclesiam penes ipsos esse immaculatam illibatamque jactarent.

Linea 49. — *Cessavit episcopatus.* Sedis Romanæ vacatio ob angustias persecutionis protrahitur, et ob posteriores Galerii machinationes fit diuturnior. Mater enim Galerii tot Christianorum cædibus, et acerbissima per totum orbem innocentium strage vix satiata, tardiores existimans persecutores, filium indefessa ciebat adversus Christianos. Arripere occasionem, Galerio consuetis fraudibus rem promoventem, ex motibus rebellibus in principes excitatis, a quibusdam tyrannis imperium affectantibus, Episcopis, et clericis veluti auctoribus seditionum crimen est impositum, et hinc major increbuit persecutio: cum sacerdotes gentium suaderent, facile, radicatusque, Christianam religionem extirpandam, si episcopi et sacri libri e medio tollerentur. Hinc nova in clerum vulgantur edicta, et dira in sacros codices exercetur vexatio, unde traitorum turba, quæ occasionem dedit Donatistarum schismati ex Optato. Conjecturam nostram roborant verba Eusebii, narrantis seriem hujus persecutionis, qui Nicomediensis edicta, et hominum subsecutam cædem cum narrasset, et dixisset, lib. viii, c. 6. « Et hæc quidem in ipso persecutionis exordio Nicomediæ gesta sunt. » Addit deinde: « Cæterum paulo post, cum alii in Melitina Armeniæ regione, alii in Syria imperium arripere conati essent: promulgatum est imperatoris edictum, ut omnes ubique ecclesiarum antistites vineti in carcerem truderentur. Earum vero rerum, quæ postea factæ sunt, spectaculum, omnem prorsus dicendi copiam superabat; quippe cum innumerabilis ubique hominum multitudo custodiæ manciparetur: et carceres olim homicidibus, et sepulcrorum expilatoribus depulati, tunc episcopis, presbyteris, diaconibus, lectoribus, atque exorcistis complerentur; adeo ut iis qui ob crimina condemnati fuerant, nullus jam locus superesset. » A Galerio, ut reor, machinationes invecitæ censentur, in quo imperii et dominationis absque consortio incedat ambitus et cupido, quod inuere videtur Lactantius: qui cum narrasset exercitus tumultus advertit quod Galerius (supra): « Jam conflixerat

nuper Maximiniano sene, eumque terruerat, injecto armorum civilium metu. » Hæc vero in clericos urgentior persecutio ad perdendam, ducibus Christiani populi sublatis, religionem, Romæ præcipue agitata, cum optime scirent, Romano antistiti propter principalem potentiam inter Christianos jus supremum convenire, adeoque omnem impendisse curam imperatoris satellites, ne pontifex eligeretur, spem concipientes facile reliqua collapsura, si supremus non eligeretur antistes. Ita Decius, ut ex Cypriano supra notatum est, Cornelium uti pontificem perdendum elaboravit : et in hoc ipso primo Diocletianæ persecutionis decennio Maxentius tyrannus cum Romæ esset, et ejusdem indolis ac perversitatis, successorem Marcellum coercere volebat, ut negaret esse episcopum, ut infra legitur in Marcello. Ex hac itaque origine evenit, ut protraheretur successoris electio post Marcellini martyrium.

BINII ET LABBEI.

Linea 6. — Ipse Marcellinus ad sacrificandum ductus est, ut thurificaret, quod et fecit. Quanquam pluribus rationibus, quas vide apud Baron. ann. 302, num. 96 et seq. hæc Marcellini thurificantis historia plane refutari et obreptitia esse probabiliter ostendi possit ; tamen non facile recedendum esse putamus ab ea sententia, quæ communi hactenus consensione credita est, atque in antiquis tabulis ecclesiasticis reperta fuit. Marcellinus itaque idolis sacrificando, metu mortis inductus contra fidei confessionem peccavit, adeoque externo actu fidem negasse visus est : verum interiore actu contra fidem nihil credidit, nihil etiam docuit, atque ideo hæreticus, vel infidelis esse non potuit, cujus rei poenitentia paulo post peracta, pontificatus sponte abdicatus, martyrium ob fidem susceptum, indicium evidentissimum præbent. Vide August., lib. de unic. Baptism. contra Petilianum, et Bellarm., lib. IV de Rom. Pontif., c. 9.

Linea 14. — In cubiculo claro. Vide notas Baron. ad Marcellinum in Martyrologio.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Sedem Marcellini annis VIII, mensibus II, diebus 25 esse definitam et in picturis basilicæ S. Pauli, et in catalogis præstantioribus, aliisque codicibus ostendi in Prolegomenis fol. CI, et in numero præcedenti indicavi exacte respondere consulibus enuntiatis, constituta die ordinationis ad episcopatum Dominica 22 Decembris anni 295, ut finis respondeat diei 16 Martii anni 304, ad quam referri ejus martyrium dixeram hic esse ostendendum. Hoc vero præstitit ill. præsul Schelestratus dissert. 2, cap. 8, num. 6. Ostendit primo, tam juxta antiquos, quam juxta recentiores scriptores passum fuisse Marcellinum Diocletiano IX et Maximiano VII consulibus, id est anno 304, qui fuit ultimus Diocletiani : « Qua de re, inquit, adeo convenit inter recentiores scriptores, ut qui in anteriorum pontificum Chronologia sæpius inter se discrepant, circa tempus quo Marcellinus occubuit, unum idemque sentiant. Fidem hac de re faciunt Onuphrius Panvinius, et Antonius Augustinus, cardinales Baronius et Bellarminus, Dionysius Petavius, et Philippus Labbeus, qui omnes Marcellini obitum in annum 304 referunt. Addit Labbæus die 26 Aprilis, qui dies idem ipse est, quo in Martyrologiis Bedæ, Rabani, Notkeri, Adonis et Usuardi, Marcellini memoria celebratur. Observandum tamen, quod Diocletianus et Maximianus eodem anno purpuram deposuerunt primo die Aprilis : unde vel dicendum, ante diem primum Aprilis obiisse Marcellinum, vel anno 303, non 304, occubuisse. Pro cuius difficultatis solutione notanda sunt verba venerabilis Bedæ, quibus testatur, Marcellinum post mortem dies 36, ut in ms., vel 35 ut in editione vul-

gata, insepultum jacuisse. et postea sepultum fuisse via Salaria. Fieri autem potuit, non mortis, sed sepulturæ diem adnotatum fuisse in Martyrologiis : et ita contigisse innuit Beda, dum scribit ad VI Kal. Maii, Depositio S. Marcellini papæ, prout in supracitato ms. antiquissimo legitur, quamvis in editione vulgata legatur natale. Depositionis itaque dies fuit 26 Aprilis, cum jam 16 Martii passus esset, Diocletiano adhuc imperante, ut sub eo Marcellini martyrium recte collocari possit. Atque his quidem probandis (cum nulla amplius quæstio superesse possit) non est quod diutius inhæreamus. »

De die atque anno quo purpuram deposuerunt Diocletianus et Maximianus diserit Idatius ex editione Scaligeri, ut Schelestratus observat, ejusdem verba producens : « Diocletiano IX et Maximiano VIII his coss. deposuerunt purpuram privati effecti Diocletianus et Maximianus die Kal. Aprilis. » Idem advertit Rupertus in Besoldi Synopsis historicam pag. 362, ita scribens : « Cum Diocletianus et Maximianus senior abdicassent, iidem Kalendis Aprilis, ut scribit Idacius (non ante diem XI Kal. Maii, ut Colzius et Onuphrius tradiderunt) » etc. De anno etiam Zonaras testatur Hist. lib. II, cap. 7, nempe coss. Diocletiano IX et Maximiano VIII. Male autem interpretantur nonnulli cum Baluzio (in not. ad Lact. de Mortibus persecutorum, pag. 389 tomi II Miscellan.) Zosimi locum, quasi Zosimus scripserit, spatium interceptum a ludis sæcularibus celebratis per L. Septimium Severum Libone et Cilone coss. (Christi 204) usque ad prædictum consulatum Diocletiani IX et Maximiani VIII, constare annis centum et uno. Textus Zosimi est ita reddendus : « Nam a consulatu Cilonis et Libonis, quo Severus ludos sæculares exhibuit, usque ad Diocletiani IX et Maximiani VIII διέδραμεν εις ενιαυτός προς τοις εκατόν, Labebatur annus unus post centum. » Senus autem est, ut ex Palilibus anni 304, Cilone et Libone coss. ad Palilia anni 304, Diocletiano IX et Maximiano VIII coss. completis centum annis die Palilium, ex ea die labebatur annus primus inchoans post centesimum absolutum. Perperam igitur contra utriusque scriptoris fidem differunt Baluzius et Hervartus abdicacionem imperii Diocletiani ad annum 305 et ad diem Kalendarum Maii. Constat vero assertum Schelestratii, cum Idacio referens ad diem Kalendarum Aprilium et ad annum 304, Diocletiano IX et Maximiano VIII coss., istorum abdicacionem.

Schelestratii doctis observationibus hanc unam addere liceat, nempe. ex his documentis per eum productis emendandum esse quantum versum in Opusculo II Bacheriano, supra edito inter Prolegomena, ubi recensentur depositiones episcoporum nempe summorum pontificum. In quinto versu illius opusculi legitur : « Decimo octavo Kal. Februarii, Marcellini in Priscillæ. » Reponendum est ex indicibus loci ac temporis nomen Marcelli papæ, auctum syllaba postrema ab amanuensi, et dies XVII Kal. Februarii loco XVIII aucta similiter postrema unitate ; cum ea die XVII Kal. Febr. occurrat martyrium ac depositio Marcellini papæ ad cœmet. Priscillæ via Salaria in omnibus Martyrologiis ; et Marcellini mors demonstrata sit paritari cum 16 Martii, depositio vero cum 26 Aprilis, qua colitur.

His productis ad diem martyrii S. Marcellini demonstrandam, revertar ad annum : non, ut actum agam, et iterato demonstrarem pertinere ad 304 æræ communis Christianæ, Diocletiano IX et Maximiano VIII, coss., quod a Schelestratio observatur firmari consensu omnium scriptorum veterum ac recentiorum ; sed ut considerem supputationem summæ in veteri Catalogo ms. reginæ Sueciæ observatam a Schelestratio, quam attuli in Prolegomenis inter documenta sedis Marcellini col. 23, annum eundem mirifice confirmare, imo et

universam Chronologiam nostram pontificiam haec tenus explicatam. In illo igitur codice hæc leguntur: « A Passione D. N. Jesu Christi usque ad sedem beatissimi Marcellini papæ sunt anni 276, mens. 9. » Dixi annorum summam pariari exacte cum Chronologia Victorii Aquitani et nostra, quæ in opusculo IV et in notis ad catalogum Liberianum ostendit: « Passionem Domini, et duos geminos consules pertinere ad annum æræ Christi communis 28, ætatis autem Christi Domini 33, et inchoatam fuisse feria 5, die 25 Martii in orto Gethsemani, et absolutam in cruce feria 6, die 26 Martii proxime consequente. »

Nam annis æræ Christi labentis in Passione 28, si addatur summa indicata annorum 276 provenit dies 26 Martii anni labentis 304 æræ Christi communis. Adnoto nunc, legi oportere: « A Passione Domini nostri Jesu Christi usque ad sedem beatissimi Marcellini papæ sunt anni 276, min. d. 9. » (hoc est minus diebus 9.) Ostensum cum sit, finem sedis B. Marcellini ejusdem martyrio signatum esse die 16 Martii; consequitur, ut ad complendos annos solidos a Passione Domini 276, desiderentur dies 9 post illam diem 16 Martii anni 304, quæ beatum finem imposuit sedi ejusdem pontificis ac martyris Marcellini.

De vacatione sedis post obitum Marcellini.

Codex Anastasii refert versu 20 post martyrium B. Marcellini vacasse Romanam sedem annos VII, menses VI, dies XXV, persequente Diocletiano Christianos. Adnotat Schelestratio, a Diocletiano paucis diebus post obitum Marcellini depositam fuisse purpuram, et injectam Daiæ Kalendis Maii. Huic purpuram Diocletianus injectam suam, qua se exiit (scribit L. Cæcilius de Mortibus persecutorum, numero 49) et Diocles iterum factus est. Auctor Catalogi scribens ætate Liberii affirmat cessasse episcopatum annis IV, mensibus VI, diebus XXV. Catalogus sub Justino ann. VI, mens. VI, d. XXV. In aliis membranis sexti sæculi habetur, et cessavit episcopatus annos VII, m. V, dies XXV. Hæc diversitas lectionum indicat male vexatum a librariis locum Bibliothecarii et catalogorum. Si exstaret autographum exemplar antiquissimum illius catalogi Liberiani, vix aliter putem in eo reperitum iri scriptum, quam cessavisse episcopatum usque ad Maximianum Augustum (Daiam) per menses II, dies V. Vidimus enim huic Maximiano Daiæ injectam fuisse purpuram, qua se exuebat, a Diocletiano sese imperio abdicante Kalendis Maii. Die vero Dominica XXI ejusdem mensis Maii ostendam electum et ordinatum fuisse a Romano clero successorem Marcellini Marcellum eodem anno 304, ex æra Marcellini adhuc spectabili in picturis Leonianis basilicæ S. Pauli, ubi legitur S. E. Dit ANN. V, mens. VII. Suppleta in Catalogo Farfensi qui legit etiam dies XXV. Si enim conferantur hæc tempora cum die martyrii, quæ certa est, nempe 16 Januarii iterum post consulatum Maximiani (hoc est an. 310), ut in num. Marcelli comperitur fiet, evidenter ostenditur ordinatio Marcelli et collocatio in Romana sede referri ad diem Dominicam 24 Maii anni 304, quæ distabat mensibus II et diebus V a martyrio Marcellini decessoris sui, completo die XVI Martii ejusdem anni, ut paulo ante ostendi cum Schelestratio, et inchoabat annos V, menses VII, dies XXV, sedis ejusdem assertos in picturis Paulinis qua parte sunt superstites in numero annorum et mensium adhuc præservati, et integre expressis in catalogo Farfensi, qui etiam numerum dierum XXV fideliter retinuit. Hæc enim summa exacte colligitur ex die XXI Maii anni 304, ad diem XVI Januarii anni 310. Cum itaque rationes chronologiæ exacte pariatur tam cum epocha decessoris, quam cum die martyrii a beato Marcello completi in numero annorum, mensium ac dierum consignato in reliquis documentis Romanæ Eccles. dubitan-

A dum non est, quin errore librariorum vacatio sedis post obitum Marcellini, quæ indicabatur per menses II et dies V usque ad initium imperii ad Maximianum Daiam translata eodem mense Maio a Diocletiano iis fortasse aut similibus verbis, ET CESS. EPISC. VSQVE AD MAX. AVG. MENS. II. D. V., id est et cessavit episcopatus usque ad Maximianum Augustum menses duos, dies quinque, producta fuerit per annos plures, menses, ac dies in corruptis exemplis diversimode transcriptos.

Cardinalis Baronius (observante Schelestratio dissert. 2, cap. 8, num. 7) Onufrius Panvinius in ms. Historia ecclesiastica, et omnes passim nostræ ætatis auctores, qui historiam aut chronologiam pontificiam illustraverunt, consultis documentis, et hic productis, quibus non modica adjecisse puto his in observationibus, hodie comperit habent, vacationem sedis post obitum Marcellini non solum extensam non fuisse ultra metas ejusdem anni, sed desiisse proxime post Augusta insignia Maximiano collata, et imperium a Diocletiano abdicatum, electione Marcelli per clerum Romanum feliciter insecta. Panvinius putavit electum Marcellum die V Kal. Julii, cum videret attributos ejusdem sedi annos V, menses VI, dies XXI. Nos 34 diebus maturius ejusdem ordinationem statuimus; cum in picturis S. Pauli, anni V, menses VII, et in catalogo Farfensi dies etiam XXV, præter eosdem annos et menses, integre præservatos conspiciamus.

Quæ autem causa fuerit, cur descriptores catalogorum aliquot, et ipse Bibliothecarius adjecerit vacationi sedis post Marcellinum annos quos abstulerunt successori Marcello, ostendere conabor in Notis chronologicis ad epocham ejusdem Marcelli proxime consequentem.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 7. — Quod et fecit, etc., et pœnitentia ductus, etc.; et linea 14. — Via Salaria in cœmet. Priscillæ in cubiculo claro, quod ipse præparaverat pœnitens, dum traheretur ad occisionem in crypta juxta S. Crescentonem. Hæc periocha, quæ non legitur in Actis concilii Sinnessani, neque in Gestis martyrii beati pontificis Marcellini, cum asserto concilio editis ex Isidoro Mercatore apud Binium, legitur autem in hoc Libro Pontificali, et in catalogo secundo quod refertur ad ætatem Felicis papæ IV et Justiniani imperatoris, indicat eandem fuisse aliunde desumptam, quam ex commentis illis, seu vitiosa farragine infartis apud Mercatorem. Quare cum Acta exstiterint vetustiora, quæ pœnitentiæ memoriam facerent, inferre quis poterit, lapsum ac pœnitentiam beati illius pontificis, licet Augustino ignorantiam haberi oportere consonam veritati.

At mihi hunc textum Bibliothecarii, et catalogi secundi attentius perpendenti, et variantes lectiones ad eundem textum adnotatas ab editoribus, aliud plane diversum videtur deducendum: nempe originem assertionis lapsus, quarto et quinto sæculo prorsus ignoti, fluxisse ex vitiosa variatione unius dictionis in breviatione Actorum genuinorum B. Marcellini: et assertam ibi pœnitentiam non esse referendam ad Marcellinum, quem a lapsu immunem et innocentem verosimilius judicaverim, sed referendam ad illos pœnitentes, quos a thurificatione impia, ejusque a lapsu expiare, et ad pœnitentiam admittere constituerat Marcellinus per festa Paschalia cum neophytis ad baptismi gratiam percipiendam accessuris. Rem nitidius explicabo, si variantes lectiones repetantur ex tomo I hujus editionis in eo versu numeri presentis, ubi legitur « sepelivit via Salaria in cœmeterio Priscillæ in cubiculo claro, quod ipse præparaverat pœnitens dum traheretur ad occisionem in crypta. » Alii codices habent quod ipse præparaverat pœnitens. Velsus ex codicibus Surianæ Collectionis conciliorum, et ex Baronianis exemplaribus lectum observat, quod ipse S. Petrus

præceperat. Intelligimus itaque vexatum fuisse locum ex Actis diversimode breviatis. Cum vero memoretur in exemplaribus indicatis S. Petrus electicnem hujus loci *præcipiens*, sive juxta alios codices, *præparans in cœmeterio Priscillæ via Salaria*; et significetur *pœnitentia*; legendum arbitror, *quod et ipse S. Petrus præparaverat pœnitentibus, dum trahe-retur ad occisionem in crypta*, etc. Quomodo autem tum S. Petrus, tum Marcellinus papa præparaverint locum pœnitentibus in eadem crypta cœmeterii Priscillæ via Salaria, ubi post martyrium Marcellinus sepultus fuit, jam exponam.

Repetere oportet, martyrium B. Marcellini papæ contigisse circa diem 46 Martii, ut supra ostendi in Notis chronologicis, depositionem vero fuisse dilatam diebus xxxvi (sive etiam xxx) quibus jacuit jussu persecutorum insepultus, ut ex Actis memorabat Bibliothecarius, eamque parari cum die xxvi Aprilis qua colitur. Eodem anno Christi 304, Pascha celebrandum erat die 9 Aprilis. Quare per eos dies, quibus Marcellinus delatus ad tribunal Diocletiani (utique post Kalendas Martii, quibus se primum conspiciendum dederat imperator ex diuturna ægritudine non satis confirmatus, ut intelligimus ex L. Cecilio de Mortibus persecutorum testes synchrono) cogitandum illi fuit, quo loco tutiori posset, adveniente Paschali festo, administrare de more baptismum catechumenis in æstu persecutionis. Oblatus illi fuit celeberris ille locus ad cœmeterium Priscillæ via Salaria, ubi memorabant cum vetustioribus documentis apostolorum principem baptizasse, quem locum etiam appellarunt cœmeterium Ostriani. Celebris, inquam, habebatur locus, et in persecutionibus videri poterat tuto adeundus. Id enim constat ex Actis Liberii papæ, quem a Constantio Augusto et ab Arianis perinde quæsitum ad necem, dum extra Urbem se recepisset in cryptas via Salaria appetente Paschali festo, Acta ostendunt collecto presbyterio consilia agitasse cum clero de baptismo ibidem administrando, ita consulente præ cæteris Damaso, tunc presbytero et vicario Liberii. Locum autem ita amplum in ea crypta Ostriani cœmeterii (parte scilicet cœmeterii Priscillæ, ut videre licet apud Aringhium Romæ subterr. tomo II, lib. iv, cap. 34) et capacem concurrentis turbæ fidelium, ut iisdem in Actis Liberii quinque hominum millia ibidem baptizata fuisse uno in Paschate dicantur. Erat etiam causa Marcellino destinandi ejusmodi locum capacem ad congregandum presbyterium, sive etiam ad synodum episcoporum colligendam e proximis saltem Ecclesiis, ut de communi sententia statueretur, quid esset in proximo Paschate peragendum circa pœnitentiam lapsis administrandam per eosdem dies majoris hebdomadæ, de more destinatos tum ad baptismum catechumenis conferendum, tum ad publicos pœnitentes reconciliandos, eosque in primis, qui tormentorum vi, aut metu perciti, a fidei Christianæ cultu defecerant. Hoc nempe concilium fuit (ex peritiorum sententia) in crypta collectum, præsentæ ac præsidente Marcellino Romano pontifice; non quidem in crypta *Cleopatriensi* apud Sinvesam (ut aliqui autumant) vetustati penitus ignota, et quo accedere et congregare ducentos, aut trecentos episcopos intra dies xv ille non poterat in æstu persecutionis ut prudens quisque facile intelligit; neque pœnitentiæ causa suscipiendæ a Marcellino innocentiæ, et ab impietatis crimine longe alieno, ut S. Augustinus a card. Baronio relatus monet; *Vide Baron. ad annum 302, num. 96*: sed pœnitentiæ causa ex Ecclesiæ indulgentia per Marcellinum pontificem administrandæ, et ex disciplina, nuper confirmata sub Cornelio, lapsis tam laicis, quam clericis, imo et sacerdotibus et episcopis, quorum nonnullos in inmani illa persecutione thurificasse, aut sacros codices tradidisse constat ex Cecilio Lactantii, aliorumque scriptorum testimonio. Fueritne aliquis inter hos nomine Marcellinus, qui admissi scelæris

A pœnitens, et cilicio indutus in concilio se stiterit, et ansam dederit seris posteris ejusdem errata et pœnitentiam attribuendi Romano pontifici Marcellino; an revera ipse Marcellinus papa qui humanæ infirmitatis vices expertus in persecutione succubuerit, et divina Christi gratia relevatus sit, dum publica confessione veniam sibi impetrari a Deo per Ecclesiam postulat in sacramento pœnitentiæ; cum libratris utrinque rationibus asserendi ac negandi card. Baronius valide proponat ejusdem innocentie momenta Augustini testimonio suffulta, neque a Petiliano Donatistarum patrono impetita, nisi calumniis, communibus Marcello, Melchiadi, ac Silvestro, quos constat fuisse ab imputato crimine immunes; hisque momentis productis in medium, modeste cohibeat tantus cardinalis de veritate facti, ac vitio Actorum ferre sententiam; non audeo ultra metas ab ipso constitutas excurrere. Contentus ero id perficere, quod ad officium commentarii nostri et observationum pertinet, nempe indicare quantum sit vis ejus vocis aut commatis *quod ipse præparaverat pœnitens*: quod forsitan inconsiderate transcriptum ex alio ita enuntiant *quod ipse præparaverat pœnitentibus*, occasionem dare potuit attribuendi aliorum criminis, ac pœnitentiæ, nostro pontifici Marcellino.

Paraverat igitur, instante Paschali festo, Marcellinus papa hoc cœmeterium, celebre apud fideles ex baptismo, a principe apostolorum pluribus ibidem administrato, dum hospes Pudentis ac Priscillæ in ejus agro suburbano, perinde ac domi intra Urbem ad Exquillas, pro temporum opportunitate conversis ad fidem salutarem Christi lavacrum aperiēbat: et mature collecto presbyterio, fortassis etiam concilio proximiorum Urbi episcoporum, canones præscribat pœnitentiæ lapsis ad Ecclesiæ pacem admittendis juxta singulorum indigentiam in proximo festo Paschali. Dum hæc pararet, inventus a persecutoribus producitur ad tribunal Diocletiani, et ultimo supplicio addictus mortem pro Christo fortiter patitur, circa diem 46 vel 49 Martii cum sociis, a Bibliothecario et ab auctore Catalogi memoratis. Corpora martyrum cum jacuissent ex jussu principis insepulta in foro ad exemplum Christianorum per dies 36 vel 40, intra quos contigit abdicatio Diocletiani Kal. Aprilis, mox etiam recessus ab Urbe, posteaquam ejus collega Maximianus Hercules die Palilium 24 ejusdem mensis Aprilis imperio similiter cesserat; præfectus Urbi novique principes omnis causa purgari forum die natali Urbis et imperii sui non illibenter accipientes, ut par est credere, tacite permiserunt Marcello, ut reliquias cæsorum colligeret, et intra arenarium cenderet in cœmeterio Priscillæ, aut certe non venterunt. Hanc seriem gestorum ex indicata loci designatione, et Petri nomine in aliquibus codicibus memorato, nec non ex Paschalis festi vicinia, et veteris Ecclesiæ disciplina sub Cornelio recenter firmata occasione dissidiarum cum Ecclesia Africana de lapsis, videmur posse tutius colligere, quantum conijcere licet ex conciso indicio actorum per catalogos breviorum. Hostes vero Ecclesiæ Romanæ, præsertim ii, qui Donatistarum hæresi patrociniū accommodarunt, frustra conati sunt calumniam intemperate thurificationis ac traditionis nostris sanctissimis pontificibus Marcellino, Marcello, Melchiadi, Silvestro, teste Augustino. Cum vero per quartum et quintum sæculum accusatoribus hæsisset aqua, neque calumniam promoverent, ab Augustino, et a publica Ecclesiæ fama satis depulsam, visum est post alterum sæculum transformatis actorum tabulis Marcellinum exhibere lapsam ac pœnitentem in concilio ducentorum aut trecentorum episcoporum, quos intra paucos dies a Kalendis Martii ante Idus ejusdem mensis in persecutione Ecclesiæ citissime congregasse dicendus esset; cum tamen 318 Patres in pace Ecclesiæ Nicææ convenerint multo lentius, licet equis publice dispositis uti eisdem permitteret imperator, Busebio teste lib. III de Vita cons.

cap. 6, ad iter celeriter conficiendum. Ad cryptam vero Cleopatrensem, nullis geographis, aut historicis Ecclesiæ notam, hoc tercentumvirale concilium scribitur impune celebratum: solusque Marcellinus e tanto Patrum numero ad tribunal principis evocatus: quæ adjuncta, rationi eorum temporum nimis dissona, vereor ut superstructa sint unius dictionis errato, ab imperitis descriptoribus Actorum oscitanter admissio, dum illa verba mutant, quæ in Actis, sive in catalogis legebantur, *sepultus est in cœmeterio Priscillæ in cubiculo claro, quod ipse præparaverat pœnitentibus*, licet alii legendum asserent *quod ipse præparaverat S. Petrus*, ut in variantibus lectionibus Binius adnotavit. Verum nihil temere affirmans. sive ipse pœnitens, sive aliis pœnitentibus cubiculum præparaverit, conjecturis modum impono, et intra cancellos Baronii lubenter sisto. Ex hoc cœmeterio Priscillæ cor, us beati Marcellini papæ ac martyris cum aliis pluribus, et quidem illustribus in Fastis Ecclesiæ, nempe Marcello, Priscilla, Praxede, Pudentiana, S. Leo papa ejus nominis quartus in Urbem transtulit primo ad titulum SS. Quatuor Coronatorum, unde postmodum inter alias Urbis ecclesiæ divisa sunt sacra pignora: nostræque basilicæ Libेरianæ contigit venerabile caput beati Marcellini et brachium obtinere, quæ ibidem maxima religione asservantur.

CIACONII.

Linea 4. — *Marcellinus natione Romanus*. Penes Græcos in nominibus facta confusio, putantes eundem esse Marcellinum cum Marcello. Atque Eusebius in *Chron. et Hist.* lib. vi, cap. 16, præteriens Marcellum, Marcellinum tantum adnumerat. Quem errorem cæteri secuti esse videntur, ut Nicephorus Calistus *Hist.* lib. vi, cap. 34, et Nicephorus episcopus in *Chron.* Latini autem non ita, ut Optatus Milevitanus *contra Parmen.* et sanctus Augustinus epis. 475, cæterique, qui pari consensione utrumque ponunt: Post Caium, Marcellinum; post Marcellinum, Marcellum.

Linea 6. — *De qua et ipse Marcellinus ad sacrificium ductus est, ut thurificaret, quod et fecit*. Non mirandum si Marcellinus pontifex tyrannicis instrumentis cedens, terrore pavidus fidem Christi corde retinens, exterius abnegarit: reversus ad se, agnovit et planxit delictum suum. Ea de re synodus clxxx episcoporum, presbyterorum xxx, et diaconorum trium Sinnessa urbe Campania, nunc vulgo *Sessa* dicta, congregata, ad quam Marcellinus venit squalidus, cilicio indutus, caput cinere aspersus, ubi lacrymis profusus, peccati admisi gravitatem publice, palamque confessus est. Nullus tamen eorum proferre in eum sententiam, aut damnare ausus est, cum dicerent omnes, ea ferme ratione Petrum peccasse, ac flendo peccatum luisse. Sed cuncti præclaro summæ pontificiæ dignitatis testimonio dato, una voce clamant: Tuo ore judica causam tuam, non nostro judicio; quoniam ex te, inquit, justificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. Prima namque sedes a nemine judicatur. Damnati sunt tamen in eadem synodo presbyteri illi et diaconi, qui usque ad templum Vestæ fuerunt comitati, moxque eum deseruerunt, et ad ecclesiam venientes, illum atque si vidissent, quod suspicarentur, accusassent. De Marcellini pœnitentia I tom. Concil. et in decretis memoriæ proditum est a Gratiano. Est Augustinus, de unico baptismo. *contr. Petilian.* cap. 46, et *contr. litter. Petil.* lib. ii, cap. 92, qui Marcellinum thurificasse negat Petiliano id minime probanti. Eusebius lib. v, cap. 26, non novit ejus lapsum, sed martyrium tantum. Sed de Marcellini lapsu sententia ore omnium diffamata, et communi omnium consensione credita, atque in antiquis cum Romanæ Ecclesiæ, tum aliorum auctorum martyrologiis, nec non in Breviario Romano recepta, et absque controversia ulla, et retenta, et epistola Ni-

colai papæ I ad Michaellem imperatorem Constantinopolitanum confirmata: ab ea nullatenus recedendum, quod ab aliis incompertum fuerit.

Linea 13. — *Marcellus presbyter collegit noctu corpora, scilicet Petri apostoli jussu, qui eidem in somnis apparuit*.

SOMMIER.

Line 7. — *Quod et fecit: et post paucos dies pœnitentia ductus, etc.* Lapsus, qui contigisse fertur Marcellino papæ, declarat profecto hominis infirmitatem, ac labem voluntatis singularium: nihil tamen infert præjudicii apostolicæ sedis dotibus aut pontificis auctoritati. *De lapsu, qui tribuebatur Marcellino*, ita scribit Nicolaus I ad imperatorem Constantinopolitanum (*Michaellem*). « Tempore Diocletiani et Maximiani Augustorum Marcellinus episcopus urbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis, ut in templum eorum ingressus, grana thuris super prunas projiceret. Cujus rei gratia, collecto numerosorum concilio episcoporum, et inquisitione facta, hoc se idem pontifex egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre in eum sententiam ausus est; cum ei scilicet omnes perhiberent: Tuo ore judica causam tuam, non nostro judicio. Et iterum: Noli, aiunt, audiri in nostro judicio, sed collige in sinu tuo causam tuam. Et iterum dicunt: Prima sedes non judicatur a quoquam. »

Concilium, de quo loquitur hæc epistola, est Sinnessanum, cujus ex Actis deduxit Nicolaus ea quæ profert de Marcellino, etc. Breviarium Romanum perinde comprobatur, a Romana Ecclesia hujus historiæ veritatem recognosci.

His tamen non permoti, complures e scriptoribus recentioribus rejiciunt eandem historiam, his præsertim ex causis; tum quod antiqui scriptores, iisque temporibus proximi, qui de Marcellino locuti sunt, nihil tale de ipso narrant; tum quod Eusebius nihil penitus eo de facto memoret; tum quod Theodoretus elogium huic pontifici attexat, tanquam ei qui gloriæ plurimum adeptus fuerit tempore persecutionis, *virum persecutionis temporibus magna gloria nobilitatum* (lib. i cap. 3. Vide Euseb. 2. cap. 42). *Observant, revera Petilianum Donatistam voluisse obrudere quæpiam simile de Marcellino, ac de aliquibus ipsius presbyteris*, sed a S. Augustino declarari, hanc esse calumniam omnino incredibilem: « Quid ergo jam opus est, ut episcoporum Romanæ Ecclesiæ, quos incredibilem calumniis insectatus est, objecta ab eo crimina diluamus? Marcellinus, et presbyteri ejus Meltiades, Marcellus, et Silvester, traditionis codicum divinatorum, et thurificationis ab eo crimine arguantur. Sed nunquid ideo etiam convincuntur? aut convicti aliqua documentorum firmitate monstrantur? Ipse sceleratos, et sacrilegos fuisse dicit: Ego innocentes fuisse respondeo, » etc. (S. Aug. de unico *Bap.* contra Petilian., cap. 46.)

Rejiciunt etiam assertam historiam, relatum ad concilium Sinnessanum: quod contendunt esse concilium supposititium: cum dicant Sinnessam locum esse imaginarium, cujus nec vola, nec vestigium repperit adhuc fuit apud ullum ex scriptis oribus sacris aut profanis. Addunt esse incredibile, quod Marcellinus, scilicet persecutione omnium crudelissima, convocare potuerit ad concilium trecentos episcopos, etc.

Libratis utrinque rationibus asseverantium ac negantium, quas card. Baronius, et post illum plures congressere, ita demum concludit suas observationes vir clariss. Sommier.

Verum cuicumque tandem sententiæ qui acquiescat de facti historia, intelliget, nihil inde vitari doctrinatæ religionis; quæ non docet ministros suos esse impeccabiles in particulari œconomia suarum propriarum actionum; sed docet eosdem ministros suos a divino Spiritu animari et sustentari in regimine universalis Ecclesiæ. Distinguendum est quod

nominis peculiaris est ab iis quæ pertinent ad publicum munus, cum Augustino contra Petilianum cap. 16 ita scribente: « Prorsus quales fuerint Marcellinus, Marcellus, Silvester, Melchisedes, Mensurius, Cæcilianus, atque alii, quibus objiciunt (Donatistæ) pro sua defensione quod volunt, nihil præjudicat Ecclesiæ catholicæ, toto orbe terrarum diffusæ. Nullo modo eorum innocentia coronamur: nullo modo eorum iniquitate damnamur. Si boni fuerint, in aræ catholicæ tritura tanquam grana mundati sunt: si mali fuerint, in aræ catholicæ tritura tanquam stipula comminuti sunt. »

Ita Marcellini actio, qui violentia tyrannorum adactus, et percussus timore mortis ac supplicii, obtulisse dicitur incensum idolis, nullam labem infert auctoritati, ac juribus sanctæ sedis. Ut homo est particularis, qui crimen admittit contra fidei confes-

sionem per actum idololatriæ. Sed nunquam dicitur interpositam ab eo fuisse auctoritatem sedis suæ, ad stabiliendum aut approbandum cultum idolorum; aut ipsum in particulari hæreticum fuisse, aut doctuisse quidpiam contra dogmata religionis. Quinimo qui lapsurum asserunt, asserunt quoque celerem pœnitentiam. *Post paucos dies pœnitentia ductus, etc.* Qui a Patribus concilii Sinnessani damnari non potuisse narrant, narrant a se ipso damnatum: *Non possum in ordine sacerdotum esse... Damnatus autem et Marcellinus episcopus suo iudicio. (Concil. Sinness. in fine.)* Coronatus subinde fuit martyrio, qui dum pergeret ad passionem suam, adjuravit Marcellum presbyterum, ut præcepta Diocletiani non impleteret. Ut sanctus colitur, ejusque memoria in veteri Calendario consignata est, atque in Martyrologiis Ecclesiæ Romanæ.

XXXI. SANCTUS MARCELLUS.

ANNO CHRISTI 304, CONSTANTII ET GALERII 10.

31. *Marcellus, natione Romanus, ex patre* Benedicto, de regione Viata, sedit annos quinque, menses sex, dies viginti unum. *Fuit autem temporibus* Constantii et Galerii et *Maxentii, e consulatu Maxentii quarto et Maximi usque ad consulatum* ^a. Hic rogavit quamdam matronam, nomine Priscillam, et 5 fecit cœmeteria via Salaria, et xxv titulos in urbe Roma constituit, quasi dioceses, propter baptismum et pœnitentiam multorum qui convertebantur ex paganis, et propter sepulturas martyrum. Hic ordinavit viginti sex ^b presbyteros in urbe Roma *per mensem Decembris, diaconos duos et episcopos per diversa loca viginti unum.* Hic coarctatus est et tentus eo quod Ecclesiam ordinaret, comprehensus 10 a Maxentio, ut negaret se esse episcopum, et sacrificiis se humiliaret dæmoniorum: qui semper contemnens, deridens dicta et præcepta Maxentii, damnatus est in catabulo ^c, qui dum multis diebus serviret, in catabulo orationibus et jejuniis Domino servire non cessabat. Mense autem nono nocte venerunt clerici ejus omnes et emerunt eum ^d de catabulo. Matrona autem quædam, nomine 15 Lucina, quæ fecerat ^e cum viro suo Marco annos quindecim et in viduate sua habebat annos novem decim suscepit beatum Marcellum, quæ domum suam nomine beati Marcelli titulum dedicavit, ubi die noctuque hymnis et orationibus Domino Jesu Christo confitebantur. Hoc audito Maxentius misit et tenuit iterum beatum Marcellum, et jussit in eadem ecclesia iterum planctas ^f externi, ut ibidem 20 animalia catabuli congregata starent, et ipsis beatus Marcellus deserviret, qui tandem in servitio animalium nudus amictus cilicio defunctus est. Cujus corpus collegit Beata Lucina, et sepelivit in cœmeterio *Priscillæ, via Salaria, xvii Kalendas Febr. et cessavit episcopatus diebus viginti.* ^g Lucina vero proscriptioe damnata est.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Marcellus anno i, mensibus vi, diebus xx. Fuit temporibus Maxentii a consulatu Maximiani Herculei x, et Maximiani Galerii vii, usque post consulatum x et vii.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, mens. 4, d. 25, et Constantini imper. a coss. Dioclet. IX et Maxim. VIII ad Maxen. et Maximum. *Baron. ad ann. Dom. 309 initio.* ^b C B, 25. ^c Catabulum, id est stabulum jumentorum. ^d CB, noctu. ^e O, vixerat. ^f Planctas tabulas Festo ^g Baron. ad. an. Dom. 309.

VARIÆ LECTIONES

Apud Fabrothum ex codice Freheri.

Num. 34, lin. 2, BA, menses 7. lin. 8 et 9, B, loca 25. lin. 14, AB, eruerunt. lin. 15, AB, Lucina vidua. lin. 48, A, servivit, B, confitebatur.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 2, temporibus Maxentii a cons. Max. IV et Maximi usque post consulatum. Maz., temp. Maxentii IV et Maximini usque post consulatum. lin. 5, cimiterium. lin. 7, martyrum. Hic coartatus est et tentus (Maz., hic coronatus est et tentus) eo quod Ecclesiam ordinaret comp. lin. 11, et derid. lin. 12, in catabulo (M., in catabolo) qui d. m. d. serviret in catabulum (M., in cacabolum). lin. 13, mense autem 9 venerunt clerici ejus omnis, et eruerunt eum noctu catabulo (Maz., de cacabolo). lin. 15, Lucina vidua, quæ, lin. 19, iterum paleas sterni. sic uterque. lin. 20, catabuli. M., cacaboli. *ibid.*, qui etiam in ser. lin. 23, Febr. Hic ordinavit per mensem Dec. in urbe Roma presb. 26, diac. 2, episc. per diversa loca 21, et cessavit episc. dies 20. *Heic desinit Vita Marcelli.*

Ex codice Thuano altero.

Lin. 2, menses 7. lin. 2, 3, tempore Maxentii cons. Max. IV et Maximii usque præconsulatu. Hic fecit cimiterium via Sal. lin. 7, 25 presb. in u. R. et diac. 2 per mensem Decembrem; hic coartatus et tentus, eo quod ecclesias ordinaret, et comp. lin. 14, quod semper cont. diridensque d. et præceptum M. d. est

A in catabulum. lin. 13. Domino deserviens non cessabat. lin. 14, et exuerunt nocte de catabulo. Matrōna quædam nomine Lucina vidua, quæ f. lin. 16, suscepit B, virum. lin. 18, Christo confitebatur. Hoc auditum a Maxentio. lin. seq., et jussit ut in ead. eccl. iterum paleas sterni, et *ib.* lin. 21, amictu cil.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 2, Flor. duo, Vat. et Cass., menses 7. lin. 3 verba Constantii et Galerii et om. Flor. lin. ead., Cass., a consulatu. lin. 3, 4. Flor. sec., usque post. lin. 5, Flor., instituit. lin. 7, Vat. xxv. lin. 44, Vatic. et Flor., eruerunt. lin. 15, Flor. vidua, quæ fuerat. lin. 16, In domum suam, quam et nomine, etc., ita Vat. lin. 18, Flor. et Vat., confitebatur. lin. ead., Flor. sec. omittit iterum. lin. 22, Flor. sec. vi Kal.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

B Lin. 2, sedit ann. v, m. vii, diebus xxi. Fuit autem temporibus Maxentii a consulatu Maxentii IV et Maximi usque post consulatum. lin. 5, fecit cymiterium via salaria, et xxv titulos, etc. lin. 40, et sacrificiis humiliaret demoniorum. Qui semper contempnens, deridens dicta et præcepta Maxentii, damnatus est in catabolo: qui dum multis diebus serviret in catabolum. lin. 14, matrōna quædam nomine Lucina lin. 19, iterum plancas externit, et *ibidem.* lin. 20, qui tandem in servitio animalium nudus amictu cilicio defunctus est. lin. 23, 24, dampnata est.

NOTÆ VARIORUM.

ALTASERRÆ.

Linea 44, 42. — *Damnatus est in catabulum.* Marcellus a Maxentio damnatus est in catabulum. Catabulum in urbe erat stabulum jumentorum, quæ usui erant ad vehenda onera publica. De quo Anastas. *infr.* tribus locis. Linea 42. — *Cum multis diebus serviret in catabulo.* Et paulo post lin. 44. — *Emerunt eum de catabulo.* Et rursus lin. 49. — *Et jussit in eadem Ecclesia iterum plancas externi, ut ibidem animalia catabuli congregata starent.* Et Papias: *Catabulum, clausura animalium, ubi desuper aliquid jacitur.* Inde Catabulenses dicti, qui pœnæ causa inserviebant catabulo. De quibus l. 9 C. Th. *de Pistorib. et Catabulens.* Et Cassiodor. *III Var. 46, et lib. IV epist. 47.* Catabulum est equile regium, ad quod martyres damnari solebant. Euseb. *viii, cap. 22:* Ὅπως τὲ βασιλικῶν ἵππων ἐνόησεν παραστῆσαι, καταδικασθῆναι. *Regiorum equorum curæ obnoxios judicavit Cedren.* in Nicephoro: Ἀπὸ γενικῶν, καὶ ἀπελευθῶν ἐν τῷ καταβολῷ. Inepte Platina catabulum vocat. Cujac. 46, obs. 5.

BENCINI.

D Linea 5. — *Titulos in Urbe constituit.* Diocletianæ persecutio Decianæ imitatrix omnia loca sacra, et ipsa cœmeteria fisco addixit: et quidem tanta talique destructione, ut Constantius in Galliis agens, etsi a persecutionum sævitia iudices coercuerit, nihilominus impedire nequiverit ecclesiarum devastationem Lactantio teste, de Mort. persec. c. 45. « Constantius ne dissentire a majorum præceptis videretur, conventicula, id est parietes, qui restitui poterant, dirui passus est; verum autem Dei templum, quod est in hominibus incolume servavit. » In domibus ergo, et, ut reor, in privatorum oratoriis (de quibus supra actum est) commodioribus, ubi servabantur martyrum cadavera titulos alios consecravit; et dum hæc disponderet, ab imperatore comprehenditur, ut mox dicitur. *Hic coartatus est, et tentus, eo quod Ecclesiam ordinaret.* Et cum alium titulum deputasset, ubi die, noctuque, hymnis, et orationibus Domino Jesu Christo confitebantur, ut mox subditur, et denuo exturbati pontificis propositum. Unde nova hæc institutio titularum non est censenda prima in Urbe

C ecclesiarum inductio, sed ob fisco applicata loca sacra, et basilicas in Urbe exstantes, ut supra probatum est, nova a Marcello substitutio inducta oratoriorum in domibus privatis existentium, quæ in titulos, sive ecclesias presbyteris præpositis, prout patiebatur persecutionis circumstantia, consecrantur a Marcello.

Linea 6. — *Propter baptismum.* Ecclesiis, seu parietibus eversis in hac persecutione, ut dixerat Lactantius, et substitutis oratoriis, inter hos domesticos lares, ubi erant hæc oratoria, facultatem dedit baptizandi, ut consuleret necessitatibus Fidelium, sive aliorum qui convertebantur. Speciali nempe deputatione, eligendo præcipue oratoria domestica, ut loca Ecclesiarum haberentur. Hinc Lucina obtulit domum suam. An vero hæc facultas titulis tributa baptismi ministrandi fuerit ordinaria, disceptandum videtur, cum olim non nisi in ecclesia ab episcopo directa hæc ministeria celebrarentur, et ad Zosimi tempora ita observatum est. Censenda itaque est extraordinaria concessio, cum status dirutarum ecclesiarum, aut fisco addictarum exigeret, ut a priori disciplina dispensaret Marcellus.

Et pœnitentiam multorum. Ne dum de Sacramentali absolute id intelligendum venit, veram et de deputatione lapsorum ad exercendos actus pœnitentiæ, ut iis exactis, ecclesiæ reconciliarentur. *Multorum* erant lapsus in persecutione, quorum jacturam deflet Optati libro 1, et pro ipsis etiam adjuvandis presbyteris concessit facultatem reconciliationis, quæ olim reservata erat episcopo, nec dabatur presbyteris nisi in casu necessitatis et episcopali concessione, ut habetur in codice canonum Ecclesiæ Africanæ, ubi legitur tom. I Concil. pag. 870: « Aurelius episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus, et se reconciliari divinis altaribus petierit: Si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consulare episcopum, et sic periclitantem, ejus præcepto reconciliare. » Rigidissima tunc erat disciplina cum lapsis adhibita, præcipue qui traditores nuncupabantur. Unde in Actis martyrum Donati et sociorum, fideles sæpius commonebant (*post Optati opera, pag. 402*): « Si quis

traditoribus communicaverit, nobiscum partem in A regnis cœlestibus non habebit. »

Linea 7. — *Et propter sepulturas martyrum.* Cum presbyteris demandaverit curam pro martyrum sepulturis, quibus titulos commisit, exinde roboratur facta superius conjectura in Eutychemio, quod presbyter martyrum sollicitudinem retineret sepeliendi martyrum corpora. In hac vero Diocletianæ persecutione inhibito Christianis corpora martyrum sepeliri, et quidem pœna bonorum proscriptionis. Infra enim dicitur, martyrio S. Marcellum coronatum: « Collegit beata Lucina, et sepelivit; » et subditur: « Lucina vero proscriptioe damnata est. » Hinc in qualibet Ecclesia multiplicatur fossorum numerus, qui in indiculo cujusque Ecclesiæ, ubi numerus clericorum notabatur, etiam fossores recensiti leguntur. Etenim in Ecclesia Africana tempore hujus persecutionis plures fuisse docent Acta Felicis, ubi indiculus ita apud Optatum pag. 92 profertur: « Sedente Paulo episcopo, Montano et Victore, Deusathio et Memorio presbyteris: astante Marte cum Helio diacono: Marculio, Catulino, Silvano et Caroso subdiaconis: Januario, Maralco, Fructuoso, Miggino, Saturnino, Victorio et cæteris fossoribus. » De horum officio agit auctor *Tractatus de septem gradibus Ecclesiæ ad Rufinum*, qui habetur inter opera S. Hieronymi. Erat necessaria hæc cautio, cum cœmeteria Christianorum fuissent fisco adjudicata. Hos vero titulos quasi diœceses instituit, sequens ordinem quem decreverat Dionysius in basilicarum restitutione, quibus Marcellus eodem scopo substituit privata oratoria.

Linea 9. — *Hic coarctatus est et tentus, eo quod Ecclesiam ordinaret, comprehensus a Maxentio.* Interpungendum sic. *Hic coarctatus... eo quod Ecclesiam ordinaret. Comprehensus a Maxentio, etc.* Ita catalogi Holsten. et Scheles. Pari ratione, et formula, et interpunctione utitur in Stephano. « Suis temporibus exsilio est deportatus, postea nutu Dei reversus est ad Ecclesiam incolumis. Et post dies 34 tentus a Maximiano missus est in carcerem. » Necessitatem interpunctionis præter adducta, probant etiam mores tunc recepti, ut notarentur martyrum gloriosæ confessiones, ut supra probatum est, et pondus multiplicis confessionis pandunt verba Pontii, dum Cypriani secessum tuetur. « Quis martyres tantos exhortatione divini sermonis erigeret? quis denique tot confessores frontium notarum secunda inscriptione signatos, et ad exemplum martyrii superstities reservatos incentivo tubæ cœlestis animaret? » Tres itaque liber Pontificalis gloriosas Marcelli confessiones recenset. Priorem, ut credibile videtur, Marcellus passus erat, cum sede vacante, juxta præceptum Marcellini, suscepit curam Ecclesiæ: et cum videret fisco adjudicari basilicas et cœmeteria, ordinavit 25 titulos, et tunc primo comprehensus, exsilio multatur. Quæ prior passio exprimitur illis verbis: « Hic coarctatus est et tentus, eo quod Ecclesiam ordinaret. » dispersam initio anni prioris persecutionis Diocletianæ, quando ex decessoris præcepto curam ejusdem suscepit. Secunda confessio edita est sub Maxentio, qui Romam venerat anno 306, cum esset pontifex, et ad hanc spectant illa verba. « Comprehensus a Maxentio, ut negaret se esse episcopum. » Eo enim tempore nova vulgata sunt edicta adversus episcopos, ut supra vidimus. Tertia vero descripta illis verbis: « Hoc audito Maxentius misit, et tenuit iterum beatum Marcellum. » Tria hæc discriminanda suadet particula *iterum*, quæ denotat Maxentium duabus vicibus in S. Marcellum exarsisse: prior vero confessio facta ante Maxentii in Urbem adventum, ex Judicum jussione, qui Marcellinum capitis sententia multarant, et cum adhuc presbyter Marcellus esset. Necessaria hæc putavit compilator gestorum adnotare, ut ostenderet Marcellum ante pontificatum, et in ipso pontificatu verum confessorem fuisse, et deinde corona-

tum martyrem, ut occurreret calumniis Donatistarum, qui Marcellinum, Marcellum, Eusebium, Melchiam, et Sylvestrum illegitime esse ordinatos, utpote vel lapsos, vel a lapsis ordinatos calumniabantur, ut Ecclesiæ Romanæ defectionem populis schismate irretitis suaderent, et pseudoepiscopatum Romanum ab ipsis usurpatum legitime retineri plebi credulæ intimarent, ut ei subderentur, et refugerent sententias a sede apostolica in ipsos emissas. Sanctus Damasus propterea breviter hæc in sepulchrali lapide notari voluit:

Veridicus rector, lapsis qui crimina flere
Prædixit miseris, fuit omnibus hostis amarus.
Hinc furor, hinc odium sequitur, discordia, lites,
Seditio, cædes: solvuntur fœdera pacis
Crimen ob alterius, Christum qui pace negavit,
Finibus expulsus Patriæ feritate tyranni.
Hæc breviter Damasus voluit comperta referre,
Marcelli ut populus meritum cognoscere possit.

Hæc vero ante dicta roborant. Ut enim ostenderet Damasus, non lapsum Marcellum, imo lapsis omnibus amare flere crimina Apostasiæ, traditionis, et reliqua, crudelitate et sævitiâ persecutorum effecta prædixisse, propterea priora carmina posuit. Coincidunt vero hæc cum substitutione titularum, quos ad multorum lapsus pœnitentiam agenda ordinavit. Insuper eo tempore quo hæc actabantur feritate tyranni finibus patriæ esse expulsus. Dum vero exsiliū eveniret; cum presbyter sede vacante ordinaret ecclesiam, ac pœnitentiam lapsis prædiceret, constituendo presbyteros ad eam indicendam: per hoc ostendere vult Damasus, Marcellum ante pontificatum de lapsorum pœnitentia sollicitum fuisse. Eo enim tempore, anno nempe 305, Cirtense concilium habitum est, quo in concilio præpropera indulgentia lapsis venia concessa est, et decretum lapsorum episcoporum priora dedit fundamenta schismati Donatistarum, ut observavit Optatus, lib. II, pag. 46, in quo concilio inter priores decreti conditores recensetur Victor Garbiensis, primus Romæ paulo post Donatistarum episcopus, et pseudoepiscopus Romani Donatistarum institutor. Et cum inferat ex lapsis male evenisse, aperte indicat schisma Donatistarum, unde ea mala propaginata, Africanam et vicinas ecclesias perturbasse. Hæc autem comperta esse edicit Damasus, ac ut talia apposuisse lapidi sepulchrali S. Marcelli, utique ad Donatistarum calumnias evacuandas S. pontifici impositas. Donatistas vero tempore Damasi, et sequenti hæc futilia in pontifices dicta, et calumnias impropere assuetos docet S. Augustinus adversus Petilianum, ubi sic: « Quid jam opus est, ut episcoporum Romanæ Ecclesiæ, quod incredibilibus calumniis insectatus est, objecta ab eo crimina diluamus? Marcellinus, et presbyteri ejus Melchias et Marcellus, et Sylvester traditionis codicum divinatorum, et thurificationis ab eo crimine arguuntur. Sed nunquid ideo convincuntur, aut convicti aliqua documentorum firmitate monstrantur? Ipse sceleratos, et sacrilegos esse dicit: ego innocentes fuisse respondeo. Quid laborem probare defensionem meam, cum ille nec tenuiter probare conatus sit accusationem suam? » Exinde ubi purior in gestis pontificum reservatur Actorum custodia, nec amanuensium oscitantia ordinem invertit, illustria præbentur momenta ad sacram Historiam illustrandam.

Linea 13. — *Venerunt clerici ejus omnes, et emerunt cum de Catabalo.* Concursus clericorum omnium ad redimendum Marcellum sævissimæ persecutionis tempore, quæ in clericos, vel maxime tunc inardescibat, incredibilis esse non videbitur, si Maxentii indoles inspicatur. Hic enim etsi in Christianos omnes pari cum Galerio crudelitate decertaret, nihilominus Constantini metu, qui anno 306, Patre Constantio mortuo, Cæsar erat, temperandum a persecutione censuit, ne Constantini exercitus augere-

tur ex Christiana militia. Hisce imperii initiis propitium Christianis sese ostendit ex Eusebio dicente, l. viii, c. 14: « Maxentius qui Romæ tyrannidem arripuit, principio quidem fidei nostræ professionem simulavit, ut in eo morem gereret, blandireturque populo Romano. Itaque subditis suis præcepit, ut a persecutione Christianorum desisterent; fictam scilicet pietatis speciem præferens, utque benignior multo, atque humanior superioribus principibus videretur. Verum progressu temporis haud quaquam talem se rebus ipsis præstitit, qualis futurus sperabatur. » Potuit itaque Clericis inferioribus permittere libertatem, neve edictis jam promulgatis subderentur, utque publice martyrum cadavera redemirent. Porro hac immani tempestate in cadavera martyrum sævitum; nec nisi intercurrente pecunia Christianis concessam facultatem sepeliendi, docent Acta laudata S. Bonifacii, Nicomediæ in ipso Diocletianæ persecutionis limine interempti, dum comitum inquisitionum Bonifacium sollicitudinem describunt, quem contra spem martyrem passum reperierunt. Et cum a die secundo consummati martyrii inhumatum jaceret S. Martyris cadaver, « dicens ad officialem: iste est quem quærebamus: petimus te, da nobis eum. Dicit eis ille: ego gratis corpus ejus dare vobis non possum. Illi autem dantes ei solidos quingentos, acceperunt corpus S. martyris. »

BINII ET LABBEI.

Linea 5. — *Cæmeteria*, etc. Quod olim lege 12 tabularum teste Cicer. lib. ii de Legibus vetitum erat, ne defunctorum corpora intra Urbem sepelirentur, id favore Maxentii Romanæ Ecclesiæ concessum fuit, ut scilicet Christianorum martyrum corpora intra mœnia sepelirentur. (Baron. anno 309. num. 4.)

Linea 11, 12. — *Damnatus est in catabulo*. Id est ad alendos equos imperatorum.

Linea 19. — *Planca*. Planca, ut Festus declarat, sunt planæ tabulæ.

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Commodedit Chronologiæ pontificiæ, ut epocha sedis S. Marcelli saltem in numeris annorum ac mensium præservata supersit in picturis Leonianis basilicæ S. Pauli, desiderata tantummodo parte versus postremi, in qua dierum numerus post siglam illorum indicem consequebatur. Ex quatuor vetustissimis Italiæ catalogis, quos inde opinor descriptos, Farfensis integerrimas servavit epochæ partes universas, nempe annos v, menses vii, dies xxv. In Cavensi menses unitate deficiunt, et quadri-duum in diebus luxatum cognoscitur; cum descriptores (detrita fortasse quinarium postrema parte) videre putaverint non xxv, sed xxi, quam illi addixerunt. In Catalogo Liberiano error aut detritio similis ex quinquennio solido v unicum annum retinuit, et elisit integram notam Quinarium v ex summa dierum, relictis quæ hanc præcedebant duabus decuriis xx. Vide in Prolegomenis ubi versu undecimo ante finem paginæ corrige in utraque columna ad post coss. Dioclet. x et Maximiani vii Christi 309 et in col. 2 ita leges..... consulum Paria.

Ex ii post cons. Maximiani (Herculei) x, et Maximiani (Dazæ) vii. Æræ Christi communis 340, ad consulatum.....

Lectionem Farfensis omnino integram esse cæteris præferendam ostendi supra in notis ad vacationem sedis post Marcellinum. Certum enim cum sit die 16 Januarii anno 340 æræ Christi communis, qui inscribatur, Iterum (sive ii) post consulatum Valerii Maximiani x et Galerii Maximiani vii martyrio consummatum fuisse B. Marcellum; et cum constet diem Dominicam anno 304 incidere in diem 24 Maii, quo mense ineunte Diocletianus imperio jam abdicaverat. spatium inter hæc extrema interceptum anno-

rum v, mensium vii, dierum xxv, ad amussim respondet a Farfensi codice assertæ, et in Paulinis picturis, qua parte supersunt, non minus evidenti. Respondet etiam consulibus indicatis in Catalogo quarto sæculi sub Liberio.

Quod ut perspicitur clarius, exhibenda est series consulum ex anno 304, abdicationis Augustorum senum Diocletiani et Maximiani, ad annum 344, initium sedis S. Silvestri. Hoc enim decennio labente, cum anno 306 Constantius Chlorus Augustus vi consul obiisset Eboraci viii Kal. Augusti, succedente Constantino filio, Maxentius Romæ a Prætorianis militibus acclamatus est. Præterea Galerius Maximianus in Oriente Severum Cæsarem Augustum creavit, ut ex libro L. Cæcilii de mortibus persecutorum probat Pagius: qui addit dissert. Hypaticæ cap. 43, pag. 242: « Cum itaque imperium a pluribus Augustis inter se discordibus regetur per annos sex, alii fuere consules ordinarii in Italia, ubi Maxentius regnabat, alii in reliquo orbe Romano. Qui cum divisim a Factorum conditoribus propositi non fuerint, res Chronologica per hæc tempora aliquoties obscuratur. Quare Fasti per annos sex sequentes bifariam dividendi: ac in posteriori columna consules a Maxentio, in priori consules ab aliis designati exhibendi. » Hæc Pagius. Relandus ex Pagio contraxit sexennium illud in breviorum indiculum, quem hic exscribam, præmisso triennio præcedente, uti legitur in opusculo quarti sæculi de Præfectis Urbi apud Bucherium.

Ex opusculo de Præfectis Urbi impresso apud Bucherium.

Anno
Æræ
Christi.

- 304. Diocletiano IX et Maximiano viii Prid. Nonas Januarii Aradius Rufinus Præf. Urbi.
- 305. Constantio V et Maximiano v Prid. Id. Febr. Postumius Titianus P. V.
- 306. Constantio VI et Maximiano vi, xiv Kal. April. Annius Anulinus P. V.

Coss. in orbe Romano extra Italiam.

Ex Pagio et Relando coss. in Italia sub Maxentio.

- 307. Novies et Constantinus hoc est Maximianus Hercules IX et Constantinus.
- 308. Decies, et Maximianus VII, id est Max. Herculeus x et Gal. Maximian. VII.
- 309. Post consulatum X et VII, nempe post consul. Decimum Max. Herculei et Septim. Gal. Maximian.

Post vi consulatum, id est post sextum consulatum Constantini Chlori, et Galerii Maximiani. Maxentius Aug., et Romulus.

- 310. II post cons. X et VII, scilicet iterum post consulatum Decimum Herculei et septimum Gal. Maximian.

Maxentius II et Romulus II.

- D 310. II post cons. X et VII, scilicet iterum post consulatum Decimum Herculei et septimum Gal. Maximian.
- 311. Gallus et Maximianus Aug. VIII.
- 312. Constantinus Aug. II et Licinius Aug. II.
- 313. Constantinus Augustus III et Licinius Aug. III.
- 314. Volusianus et Anianus.

Maxentius III solus.

Rufinus et Eusebius.

Maxentius IV solus.

Hac serie consulum præmissa et comprobata, possumus indagare causam erroris admissi in catalogis, detrahentibus Marcello annos complures pontificatus, quos attribuunt imaginariæ vacationi sedis post obitum Marcellini. Viderant annum postremum pontificis Marcellini signari nono consuli Diocletiani, et octavo collega Maximiani Marcelli,

quo tempore fuit persecutio. Viderant eundem Maximianum Herculeum anno 307 gessisse *nonum consulatum*. et anno 308 proxime consequenti gessisse *decimum*, ita ut annus 307 indicaretur per ea verba *Maximiano novies*, et annus 308 *Maximiano decies*. Rursus legerant Marcellum Marcellini successorem inisse pontificatum, postquam imperio abierant Augustus et Diocletianus et Maximianus. Cum hic non modo Augustus, sed etiam consul procederet ordinarius, et signaret annum 307 et 308, arbitrati sunt initium sedis Marcellini tandiu differri debere, donec Maximianus Herculeus neque Augustus neque consul in Fastis jam appareret: quod primo contigit anno 309, cui nomen datum fuit in orbe Romano extra Italiam *post consulatum x Maximiani*. Quadriennium igitur fluens ex anno 304 ad 308, quo observaverunt Maximianum Herculeum adhuc rei Romanæ præesse, et Fastis nomen dare: alienum id tempus putaverunt a pontificatu Marcelli quem constabat electum fuisse post abdicationem ab Augustis senibus Diocletiano et Maximiano insimul factam. Hoc spatium quadriennii cum attribueret vacationi Romanæ sedis vel auctor vel deceptor catalogi Liberiani; consequens erat, ut annum unicum, qui supererat ex quinquennio sedis Marcelli cum mensibus vii et diebus xx seu xxv tribueret Marcellus: quod præstitit, affirmans eum sedisse *anno uno, mensibus septem, diebus viginti* (aliæ lectiones habent xxv). Erroris igitur causa fuit multiplicitas consulum Orientalium et Occidentalium, et varia appellatio in Italia et extra Italiam, atque iterata depositio, ac reassumptio, dignitatis Augustæ a Maximiano, qui primum abdicaverat anno 304, purpuram deponens Mediolani ante diem x Kal. Maii, sed iterum resumpsit ante anni exitum bis Augustus: rursus deinde dimisso imperio, atque iterum facti pœnitens tertium regressum tentavit, dum Massiliæ obsideretur: ubi et captus mori adactus est anno 310, juxta Idacium, et Victorem in Epitome,

Detecta igitur causa erroris admissi in breviando quinquennio Marcelli, ejusque parte maxima tribuenda sedis vacationi post decessorem, ab illo ut videtur profecti, qui supplevit lacunas catalogi veterioris (nam et lacuna in fine periochæ Marcellini recognoscitur ab editore Bucherio, et indicatur in notis marginalibus): et expensa per commensum consulatum veritate epochæ signatæ in picturis S. Pauli, et in veterioribus Italiæ catalogis inde transcriptis, tribuimus B. Marcellus ex die Dominica 21 Maii Christi 304, Diocletiano ix et Maximiano viii coss. quando ordinatus fuit episcopus Romanus, ad diem 16 Januarii anni 310, ineuntis ii post consulatum decimum Maximiani senioris et vii Maximiani Galerii, Romæ vero Maxentio iii solo consule, quando martyr effectus est annos v, menses vii, dies xxv.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Rogavit quamdam matronam nomine Priscillam, et fecit cœmeterium via Salaria*. Notarunt pridem scriptores illustres cum Baronio ad Martyrol. die 16 Januarii, et in Annalibus, et cum Aringhio Roma subterr. lib. iv, cap. 28, tres fuisse præstantissimas feminas quæ *Priscillæ* nomine celebres habentur: prima in sacris paginis, nempe Actorum apost. cap. xviii, aliæ vero duæ in Actis martyrum. Prior illa uxor Aquilæ, apud quos Paulus hospitabatur, ab eodem apostolo memoratur I ad Cor. cap. vi; II ad Timoth. cap. ult., et ad Rom. cap. xvi, descripta vero est in Martyrologio ad diem viii Idus Julii Altera Priscilla matrona nobilis, uxor Punici, et parens Pudens senatoris, apud quem hospites apostolos fuisse diximus in vico Patricii, ubi hodie superest titulus Pudentianæ ejusdem Pudens filia (qui et Pastoris dicitur) sepulta fuit via Salaria cum marito: quo etiam delatam fuisse ac reconditam utramque filiam Praxedem et

A Pudentianam altero Christi sæculo diximus in vita Pii. Ab hæc secunda Priscilla matre istarum virginum dictum fuisse cœmeterium vetustius via Salaria cognoscimus ex antea narratis depositionibus, et gestis sanctorum. Occasionem quoque loci deligendi retulimus ad agrum suburbanum ejus Priscillæ proprium, et proximum cryptis Ostriani: in quibus apostolorum Principem aliquando baptizasse non longe a ripa Anienis, viam Salariam ibi secantis, et paulo post influentis in Tiberim, vetusta monumenta testantur. Tertia denique Priscilla perinde illustris illa est, quam æqualem Marcello papæ exhibent Acta ejusdem pontificis, et ex iis Bibliothecarius: quæ veteris Priscillæ cœmeterio suum addidit rogatu Marcelli. Occasio istius additamenti et amplificationi facile intelligitur ex dictis in Marcellino. Cum enim ductus regione loci, a beato Petro inter cæteros allecti ad baptismum administrandum, et frequentati a subsecutis martyribus, atque (ut videtur) satis tuti et satis amplii ad synaxes fidelium ibidem celebrandas, et ad clerum convocandum, beatus Marcellinus destinasset proximum Pascha (quod tamen suo martyrio prævenit) ibidem celebrare anno 304, placuit Marcello presbytero, qui ejusdem funeris curator fuit, statim ac licuit pro Christo occisi reliquias in Foro jacentes colligere, et paulo post electus fuit ipsi successor in sede apostolica, placuit, inquam, tertiæ istius Priscillæ pietatem excitare ad amplificandum novis accessionibus locorum tam celebre cœmeterium. Res peracta est tanta felicitate; ut non modo Marcellus, sed et Silvester, et Liberius, et Siricius pontifices successores, præter innumeros alios fideles, ibidem fuerint reconditi. Quin etiam Liberius vivens spatium ita liberum et amplum nactus est in eo cœmeterio, a tertia Priscilla novis accessionibus ditato (quæ utpote trium cognominum recentior *Novella* videtur appellata ad distinctionem *Senioris* et *Junioris* Priscillæ), ut illius Acta, legenda apud Aringhium lib. iv, cap. 30, memorent a sancto Liberio papa in adnexis partibus cœmeterii *Priscillæ via Salaria*, ubi *Novellæ* et *Ostriani* nomen assumit, baptizatos fuisse uno in Paschate fideles supra quatuor mille. Erat ergo non longe a cœmeterio *Noellæ* (alias *Novellæ*) cœmeterium Ostrianum, ubi Petrus apostolus baptizaverat. Verba Actorum sunt: *Eodem ergo tempore habito consilio baptizavit ibi Liberius episcopus promiscui sexus quatuor millia duodecim, quia non solum Romani, sed et Romanorum finitimi ab eo baptizari optabant*. Comprobatur hoc desiderium finitimorum percipiendi sacramenta a summo pontifice Liberio ex celebri inscriptione piæ mulieris, reperta inter Christianas ecclesiæ Spoletinæ, et relata apud Gruterum fol. MLVII, num. 6, quæ gloriatur confirmationis sacramentum se suscepisse a pontifice Liberio.

D. P.

PICENTIAE

LEGITIMÆ

NEOPHYTÆ

DIE. V. KAL. SEPT.

CONSIGNATAE

A LIBERIO PAPA

FL. HOSPITVS

MARITVS

VXORI

BENEMERENTI

DVPLICEM

SARCOPHAGVM

CVM TITVLO

HOC LOCO

...O. E...I.

POSVIT etc

Ut vero ad Liberii Acta revertar, eorundem scriptor paulo ante dixerat, Liberium consedissee in cœmeterio *Novellæ*, et clerum urbanum ibidem congre-

gasse, ut communi consilio stateretur, ubinam A esset administrandum baptismum electis in Christo renasci cupientibus per proxima festa paschalia; deinde subdit; «Tunc Liberius cepit Constantium publice redarguere... Unde Constantius, vehementer iratus, hunc extra civitatem quasi in exilium deportari præcepit: et habitavit extra milliario tertio in cœmeterio quod dicitur Novellæ via Salaria, etc. Eodem tempore appropinquante solemnitate paschali, qua in Christo renasci omnes exoptabant, convocavit Liberius Urbis episcopus universos catholicos ecclesiasticos gradus, sedensque in cœmeterio supradicto sic loqui orsus est: *Dies tribulationis, et angustiarum, fratres charissimi, emergerunt: in quibus navis Petri ventis insurgentibus perturbata, tanquam Christo dormiente naufragium pertimescit, etc. Necessè itaque est ut Dominum clamoribus excitemus, etc. Ego interim, fratres vobiscum esse nequeo præsentia corporali; habetis autem vicarium fratrem, et comprehysterum Damasum, virum, utique fidelissimum, et cunctis virtutibus adornatum cujus prudentiam et constantiam mihi publice prædicatis; eo prævio post Deum in cunctis viis vestris utamini. De baptismo autem quid sit agendum decernite; et quo in loco celebrandum est providete; quoniam Paschalis instat solemnitas, in qua multi baptizari desiderant. Respondit Dionysius presbyter, et ait: Præsul sancte et innocens, confice chrisma in nomine illius quem publice prædicatis, et celebrabimus baptismum. Respondit Damasus vicarius et dixit: Certe esse possumus, quia non relinquet Dominus plebem suam, cum qua usque ad finem mundi permansurum se esse promissit. Exhibe nobis ad præsens celebrare Pascha. Ego in humilitate loquor: onus enim quod super te bajulas, nos sublevare non possumus, quia ignoras ubi baptizes. Nonne Joannes in deserto baptizabat? Patres quoque nostri in typo baptismi per medium mare transierunt: nam et in fluminibus et in paludibus, maxime instante necessitate, convenit baptizare. Hunc sermonem cum gaudio suscepti Liberius episcopus, ita ut prægaudio fieret. Audiens autem per os beati Damasi, quem vicarium ipse deligerat, divinum consilium, conversus ad eum dixit: *Eris major ministrorum, sicut ille qui baptismum instituit. Et ad clerum de illo ait: Qui est vester minor major fiat, et qui se humiliter exaltabitur. Cum enim esset pontifex prophetavit quod beatus Damasus præminentia humilitatis et vigilantia ad culmen sedis apostolicæ esset quandoque provehendus.*» His dictis decernitur in proximo cœmeterio Ostriano, ubi Petrus apostolus baptizaverat, esse administrandum baptismum in Paschate jam appetente: ubi quatuor millia promiscui sexus dicuntur salutaris lavacri gratiam suscepisse.*

Describendum duxi cum Aringhio integrum hunc locum gestorum sub Liberio, ut plura comprobarem, quorum nonnulla et ipse adnotavit. Primum illud observat, cœmeterium Novellæ, ad tertium ab Urbe lapidem via Salaria occurrens, esse partem cœmeterii Priscillæ, quod positum eadem via distat pari intervallo ab Urbis pomærio. Alterum est, consuevisse Romanos pontifices tempore persecutionum sese recipere cum plebe fidelium in cryptas cœmeteriorum ad sacra obeunda, præsertim vero ad sacramenta baptismi et eucharistiæ compluribus eroganda. Tertium addam de Vicario juxta consuetudinem a Romanis pontificibus electo, dum præviderent in sacris præsertim Paschalibus sese præsentem minime reddituros cœtui fidelium, vel in exilium actos a persecutoribus, vel alia necessitate coactos abscedere. Quartum denique illud sit, ut cum latebræ in persecutionibus, essent quærendæ, tum ad concilia, tum ad synaxes caute celebrandas, quæsitus fuisse locum conventui aptum spatii extensione et opportunum præsumpta securitate. Hanc vero cur Marcellinus præsumeret in Priscillæ via Salaria ita considero.

Ante Zephyrinum solebant Romani pontifices ut

plurimum habere ordinationes in cœmeterio Vaticano, ibique recondi cum vita perfuncti essent apud S Petrum. Statim vero ac loci celebritas paulo evidentior ethnicis facta est sub Antoninis contra nos mitius agentibus, evasit jam nimis vulgata atque exposita in proxima persecutione sub Severo principe. Quare Zephyrinus et Callistus ad viam Appiam, triumphali fere ex diametro oppositam (in qua Vaticanum cœmeterium occurrit) nova cœmeteria simul et concilia martyrum aperuerunt: ubi synaxes egerunt et baptismum subinde administrarunt Urbanus, Pontianus, Cornelius, Stephanus. Legimus etiam supra num. 22 per hæc tempora in hoc cœmeterium perlata fuisse corpora SS. apostolorum Petri et Pauli: quod interpretatus sum idcirco præstitum, ut de more ordinationes haberentur ubi corpus asservabatur Principis apostolorum. Fabianus autem cum *multas fabricas per cœmeteria fieri curasset*, ut in ejus numero affirmat Bibliothecarius, catacumbas et concilia martyrum in cœmeterio Callisti videtur nimium nota reddidisse. Percrebruit ita sub Cornelio ac Stephano ejus proximi successoribus notitia cœmeterii Callisti ad catacumbas, ut Stephanus ipse pontifex deprehensus sit a satellitibus persecutorum solemnia mysteriorum ibidem peragens, eique caput amputatum fuerit in sua sede iisdem in cryptis constituta. Novæ igitur latebræ, ac tutiora perugia quæranda fuerunt Stephani successoribus sub Decio et Valeriano. Tum vero Tusco et Basso consulibus hoc est ipso anno martyrii a Stephano in catacumbis fortiter tolerati legimus corpora SS. apostolorum relata ad pristinas sedes, Petri quidem in Vaticano, Pauli vero ad viam Ostiensem. Alia quoque cœmeteria ad aperta ab his remotiora. Nam legitur sepultus Laurentius in cœmeterio Cyriacæ in agro Verano (supra num. 25). Felix via Aurelia milliario 2, ubi et basilicam fecisse traditur (num. 28) *temporibus suis per diversa loca 342 martyres manu sua sepelivit*: ubi non abundat connotatum illud *per diversa loca*, quærentibus scilicet diversa cœmeteria ac perugia sanctis pontificibus in continuata illa serie persecutionum, quæ nimis expositos reperissent fideles, si notiora tantummodo frequentassent. Decumanis tandem fluctibus procellæ a Diocletiano excitatæ Ecclesiam invadentibus novum portum ac stationem ex veteri designare opportunum fuit in cœmeterio Priscillæ via Salaria; quod longe dissitum ab utroque notiori (Vaticano scilicet via Triumphali, et Callisti ac proximis via Appia) a Marcellino et Marcello deligebatur ad conventus fidelium securius peragendos, et administranda Paschalia sacramenta: suadente etiam vicinia cryptarum Ostriani non longe a ripis utriusque fluvii Anienis ac Tiberini, ubi mænerant Petrum aliquando baptizasse, ut præcæteris opportuna præsentem Ecclesiæ statui sedes illa judicaretur: quæ tota Urbis diametro et suburbiorum a cryptis Callisti removebatur, parique ferme intervallo et fluvii et Urbis interjectione dirimebatur a Vaticanis, et Petri vestigia nihilominus retinebat.

Hæc igitur causa impulsisse videtur Marcellinum et Marcellum, ut præferrent indicatum locum via Salaria, et auctores fierent Priscillæ tertiæ, sive Novellæ, ad fundum suum, vetustioris Priscillæ cœmeterio proximum, Ecclesiæ offerendum ad tutiores conventus Christianorum, præsertim in Paschate, ubi lapsi ad pœnitentiam, neophyti ad baptismum erant admittendi.

Linea 4, 5. — *Et fecit cœmet. via Salaria et 25 titulos in urbe Roma constituit quasi dioceses propter baptismum et pœnitentiam multorum qui convertebantur ex paganis, et propter sepulturas martyrum.* Ex adnotatis nuper circa designationem cœmeterii Priscillæ satis percipitur quid sentierum sit de restitutum numero 25 titulorum in urbe Roma per Marcellum, et de constitutione eorundem ad imaginem Diocesanum; quod luculentius

explicasse videtur in notis ad Dionysium, num. 26. A
 Ægre tulerat Decius Romæ constitui Sacerdotem.
 Ægre ferebat Decii filius et Valerianus de corona
 Domini recipi litteras ab episcopis. Quare in clerum
 tanquam regalis Christi sacerdotii compotem sæ-
 viora dirigebant edicta tum ipsi tum successores
 Augusti usque ad Diocletianum. Neque tamen desti-
 terunt idcirco pontifices Romani intrepidi sedere,
 imitatione Cornelii ac Stephani, et reparare nume-
 rum titulorum, atque ordinare imaginem regalis sa-
 cerdotii, quod gerebant in sede Petri. Romanos igitur
 titulos constanter repararunt, et exegerunt ad
 summam integram a Petro fundatore constitutam
 vicium hujusmodi sacerdotalium 25, quidem univer-
 sitatem sacerdotii Christiani in hoc typo et capite
 militantis Ecclesiæ significarent. Utrique præcepto
 Evangelico ex æquo paruerunt: quærendi humiliter
 latebras tutiores commisso sibi gregi, ne lupos ag-
 gredi, et provocare audacia sua quasi humana spe
 freti culpantur: eodemque tempore muniendi et
 conservandi non modo Dominicum gregem, sed
 etiam caulas et ovile ad eum continendum et ordi-
 nandum sibi creditum quando a lupis infestaretur,
 ne arguerentur a pastorem Principe quasi stationis
 desertores. Hac vero constantia sacerdotali
 Marcellus perstitit contra Maxentium, dum novos
 recessus tutiores conquirat in cryptis Priscillæ
 adversus persecutores. Implet constanter numerum
 titulorum, dum caute declinat publicitatem conventum.
 Explicat inter fideles Ecclesiæ hierarchiam,
 dum eosdem protegit objectu latebræ ab ira et insidiis
 delatorum. Utriusque virtutis præmium Dei
 gratia consequitur. « Coarctatus enim est (ut in hoc
 numero prosequitur Bibliothecarius) et tentus, eo
 quod Ecclesiam ordinaret, comprehensus a Maxentio,
 ut negaret se esse episcopum, et sacrificiis se
 humiliaret dæmoniorum. » Perfunctus jam satis hu-
 mili cautela non provocandi persecutores, constantiam
 explicat sacerdotis ab iis comprehensus. « Semper enim
 contemnens, ac deridens, dicta et præcepta Maxentii
 damnatus est in catabulo, ubi orationibus et jejuniis
 Domino servire non cessabat. » Constantia sacerdotiis
 excitat viduæ Lucinæ pietatem ac fortitudinem ad
 domum suam offerendam, quam titulum Romanum
 dedicaret. Maxentius in Christiano titulo stabulum
 impie designat: « jussit in eadem Ecclesia iterum
 plancas exsterni, ut ibidem animalia catabuli
 congregata starent et ipsis beatus Marcellus
 deserviret. » Christianus pontifex intrepidus
 ex æquo pro Christo gerit personam pastoris et
 bubulci, additque cilecinum amictum tormentis
 a tyranno illatis, amictus cilicio defunctus est. Hac
 scilicet constantia tuetur titulum Romanum a se
 dedicatum, quem hodie victor possidet, etsacri corporis
 sui ex cæmeterio Priscillæ in eundem translatus,
 præsentia ac patrocinio reddit illustrem. Merito
 Bibliothecarius retulit in hac postrema persecutione
 Diocletiani constanter retentum numerum 25
 titulorum in urbe Roma, quem Petrus in hujus
 Ecclesiæ fundatione præceperat designari, eumque
 describit ordinatum tanquam dioceses: ut manifestum
 sit, per tria illa priora sæcula persecutionum non
 minus quam in Ecclesiæ pace quam Constantinus
 Magnus paulo post attulit, characterem regalis
 sacerdotii, ejusque universitatis simul et unitatis
 in hac Romana sede ejusque episcopatu perspicue
 fuisse custoditum. Vide notas nostras ad num. Dionysii 26.

CIACONII

Linea 44, 42. — *Damnatus est in catabulo.* Catabulum vel cacabulum, locus erat ad continendum et servandum jumenta publica.

Linea 49. — *Plancas externi.* Sanctissimum pontificem in Ecclesiam ab eodem in Lucinæ ædibus consecratam, sed bestiis profanatum impius tyrannus

sisti jussit, ut eas curaret, *paleas sternendo*, quo commodius bestia quiescerent, ut habet exemplar antiquum, non *plancas*.

Linea 23. — *Lucina vero proscrizione damnata est.* Quod enim donasset bona sua Ecclesiæ, videtur ejusmodi de proscrizione subisse judicium: nam id edicto imperatoribus vetitum erat. Quam legem Constantinus Maximus de Episc. Cleric. abrogavit.

PAGIL

S. Marcellus, natione Romanus, ex patre Benedicto, post interpontificium annorum trium, mensium octo et dierum trium pontifex dictus est, et ordinatus anno trecentesimo octavo, die vigesima septima junii, quæ Dominicalis fuit, sedemque tenuit anno uno, mensibus sex et diebus viginti; obiit enim die decima sexta mensis Januarii anni trecentesimo decimi, ut docent Liber Pontificalis, Martyrologium Hieronymianum, genuinum Bedæ Martyrologium, et Sacramentarium Gelasii ac Gregorianum. Damasus papa ejus epitaphii, quod exstat apud Baronium auctor dicitur, ex quo eruitur eum a Maxentio in exilium pulsum esse; licet enim hic imperii initio, persecutioni finem imposuerit, postea tamen nullum impietatis aut libidinis genus prætermisit, ut tradit Eusebius lib. viii, cap. 44, donec triennio fere post sancti Marcelli obitum, a Constantino Magno debellatus est. Marcelli viginti quinque titulos Romæ constituisse, seu parochiales ecclesias, propter baptismi et pœnitentiæ administrationem, et propter sepulturas martyrum scribit auctor libri Pontificalis, qui addit eum ordinationes aliquot mense Decembri fecisse presbyterorum viginti sex, et diaconorum duorum; episcopos vero per diversa loca unum supra viginti ordinasse, ac sepultum esse in cæmeterio Priscillæ via Salaria. Porro licet aliqui, ex eo quod Eusebius in Chronico Marcelli mentionem non faciat, inferant eum diversum non esse a Marcellino, certum tamen videtur ex superius dictis in Marcellino, eos esse duos pontifices inter se diversos.

SOMMIER.

Pax, qua Maxentius permisit ut fruerentur in Urbe Christiani sub initium imperii sui occasionem dedit Marcello promovendi res Ecclesiæ intento zelo, ac sollicita libertate. Huic tributur constitutio seu reparatio « viginti quinque ecclesiarum titularium in urbe Roma quasi diocesium propter baptismum et pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis, et propter sepulcrum martyrum. » Hos titulos enumerat Ciaconius, etc.

Cura Marcelli pariter intendit ad observantiam canonum pœnitentialium ab iis, qui lapsi fuerant in persecutione. Verum eadem socordia, quæ illos induxerat ad fidem abnegandam, eosdem removit a suscipienda pœnitentia salutari. Conspiraverunt contra sanctum pontificem. inter fideles excitaverunt seditiones, et dissidia, per quæ ad extrema quæque tentanda ac perpetranda prouentes cælibus ita compleverunt Ecclesiam, ut obrincerent passim quotquot a factione sua alienos invenerant. Tyrannus Maxentius citra examen gestorum exulare jussit pontificem. Hanc rerum gestarum notitiam debemus Damaso papæ, qui breviter hæc omnia complexus est in Epigraphæ sepulcrali, quam Marcello contexit, iterato in lucem producta dum Baronius operam dabat Annalibus Ecclesiæ scribendis:

Veridicus rector, lapsos qui crimina flere
 Prædixit miseris, fuit omnia hostis amarus.
 Hinc furor, hinc odium: sequitur discordia, lites,
 Seditio, cædes: solvuntur fœdera pacis.
 Crimen ob alterius, Christum qui in pace regavit,
 Finibus expulsus patriæ est feritate tyranni.
 Hæc breviter. Damasus voluit comperta referre,
 Marcelli meritum populus cognoscere posset.

XXXII. SANCTUS EUSEBIUS.

ANNO CHRISTI 309, CONSTANTINI 4.

32 *Eusebius natione Græcus ex patre Medico, sedit annos duos, mensem unum, dies viginti quinque* ^a. *Fuit autem temporibus Constantini* ^b. ^c *Sub hujus temporibus inventa est crux Domini nostri Jesu Christi v Non. Maii et baptizatus est Judas qui et Cyriacus. Hic* ^d *hæreticos invenit in urbe Roma, quos vere ad manus 5 impositionem reconciliavit. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrium: Presbyteros tredecim, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero quatuordecim. Qui etiam sepultus est in cœmeterio Calixti in crypta, via Appia, vi Nonas Octobris* ^e *et cessavit episcopatus diebus septem.*

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Eusebius menses iv, dies xvi a xiv Kalendas Maii usque in diem xvi Kalendas Septembris.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, mens. 7, d. 46. ^b a coss. Maxent. IV et Maximi ad Gal. Maximiam. VIII et Licinium ^c B, id negat. ^d BC, crucis inventor. ^e B, quarto Kal.

VARIE LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.
Num. 32, lin. 4 et 2, A, menses 2, AB, Constantis.
lin. 4, Quiriacus.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.
Lin. 4, sedit annos 6. m. 4, d. 3; fuit autem temporibus Constantis. Sub h. t. lin. 4, Quiriacus qui eam invenerat. Hic papa hæreticos inv. lin. ead., quos ad manus imp. c. lin. 6, loca 44.

Ex codice Thuano altero.
Lin. 4, sedit ann. 6, m. 4, d. 3; fuit autem temp. Constantis. lin. 4, quos ad manum impositionis rec. lin. 7, Calixti via Appia.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Lin. 4, Vat., ex Medico. lin. ead., Cass. et Flor., an. 6. lin. 2, Flor., dies 3. lin. 4, Flor. et Cass., Quiriacus. lin. ead., Vat. et Flor. sec., quos per manus, etc.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, sedit ann. 44, m. 4, dieb. xxv. Fuit autem temporibus Constantis. lin. 3, v nonas Maigi. lin. 4, quos vero ad manus impositionis reconciliavit.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Lin. 2. — *Ejus temporibus inventa est crux Domini nostri Jesu Christi, v Nonas Maii et baptizatus est Judas, qui et Cyriacus. Abbo floriacensis habet in Eusebio, inventam esse Crucem a Juda, qui post baptizatus est. Idem indicat auctor secundi catalogi, et commemoratur hæc historia a Gregorio Turonensi lib. 1. cap. 34, ubi de tempore Constantini: « Hujus tempore venerabile crucis Dominicæ lignum per studium Helenæ matris ejus repertum est, prodente Juda Hebræo, qui post baptismum Quiriacus est vocitatus. » Quibus omnino concinit auctor secundi catalogi. ex quo forsitan hæc desumpsit Gregorius Turonensis. Porro negant hujus historiæ veritatem Baronius, et Onuphrius Panvinius cum Gelasio papa, qui eam novellam revelationem vocat.*

ALTASERRÆ

Lin. 4. — *Hic hæreticos invenit in urbe Roma, quos vere ad manus impositionem reconciliavit. Reconciliatio publicorum pœnitentium, et conversorum hæreticorum, pertinet ad episcopum, sitque per manum impositionem, can. In cap., 50 dist., can. Quamvis, 68 dist., can. Si jubet. 26, qu. 6. Anastas. in Silvestro: Et constituit ut presbyterum Ariarium respicientem non susciperet, nisi episcopus loci designati. Idem statutum a Siricio. Anastas. in ipsius Vita Sigebert ad an. 387.*

BENCINI.

Lin. 2. — *Sub hujus temporibus inventa est crux Domini. Hæc etiam altera censenda ab amanuensium oscitantia profecta additio, quæ inter gesta S. Sylvestri inserenda est. Helena enim Constantini mater invenit. Hæc Hierosolymis hoc tempore acitäre intempestivum erat, cum Syria Maximi tyrannide premeretur. et persecutionis turbine agitaretur. et Macarius Eusebii pontificatus tempore, sub quo inventio facta narratur, nondum esset Hierosolymitanus episcopus; nec Maximinus in Christianos furens libenti voto concedere poterat solemnem crucis inventionem. Hæc vero probant, in additionibus factis, suisque locis inserendis Librum Pontificalem subjacuisse oscitantiae, aut ignorantiae quorundam. Pariter in Marcelli gestis inseruntur hæc verba in quibusdam Anastasianis codicibus, quorum chirographum cucurrit, certo spectantia ad Sylvestrum, ubi de concilio Nicæno agitur, ut suo loco dicemus.*

BINII ET LABBRI.

Linea 2. — *Sub hujus temporibus inventa est crux Domini. Cum hoc tempore neque mater Helena, neque filius imperator Constantinus Christianam religionem susceperint, ipsaque crux Dominica post celebratum Nicænum concilium, omnium prope antiquissimorum consensu inventa dicatur, longissime a veritate abest id quod hic auctor libri Pontificalis asserit, crucem Domini sub Eusebio pontifice inventam esse. (Baron., anno 311, num. 44.)*

BLANCHII.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ.

Brevem Eusebil pontificatum quadrimestri spatto et diebus xvi definit catalogus Liberianus; cujus utrumque terminum cum distincte recenseat, nempe ex die xiv Kal. Maii ad xvi Kal. Septembris, indicat lectionem non sibi constare. Ex die enim 18 Aprilis ad 17 Augusti numerantur menses quatuor vix solidi. Depositio ejusdem Calisti vi Kalendas Octobris, qua colitur, perspicue legitur cum reliquis depositionibus pontificum Romanorum ex membranis quarti sæculi a Bucherio editis (vide *Prolegomena nostra*): quibus non adversatur dies mortis relata ad 17 Augusti in opusculo I, scilicet in catalogo Liberiano eisdem ex membranis producto. Si electus fuisset successor Marcelli (martyrio coronati die 16 Januarii) mensibus 4 et diebus 46, ante diem 17 Augusti; caderet dies ejus electionis in sabbatum, Majoris hebdomadæ ipsis Kalendis Aprilis; cum dies proxima secunda Aprilis esset Dominica Paschæ. Probabile admodum videtur fideles in persecutione Maximiani, a Maxentio in Urbe continuata, curasse, ut Paschalibus mysteriis celebrandis clerus Romanus ea die pontificem eligeret. Eusebius vero, qui jam ordinatus fuerat episcopus biennio ante, et vicario nomine supplevit vices Marcelli in catabulo detenti, quod mox ostendam, aptissimus visus est qui cathedram apostolicam illico implet. Fuisse biennio antepiscopali ordinatione insignitum Eusebium declarat summa annorum duorum, mensium totidem, ac dierum xxv ipsi tributa in picturis S. Pauli, et in perisque catalogis inter *Prolegomena* relatis cum epocha consulari, quam mox expendam. Recte autem statuitur ordinatio die Dominica Pentecostes 21 Maii, seu in triduo Pentecostes 23 Maii anni 308, ex qua memorati anni ii, menses ii, dies xxv in picturis Leonianis, et in catalogis recensiti, exacte pariuntur cum die mortis ex Liberiano Catalogo constituta 17 Augusti anno 310. Quod attinet ad consulatus in *Prolegomenis* fol. cii, col. 4. versus ex nono ad duodecimum ante finem columnæ ubi legebatur.

Consulum paria	Æræ Chr.
Ex ii post coss. Maxim. vii et Dioclet. x	309
ad post coss. x Diocl. Maxim. vii coss.	
Maxentio iii.	310
legendum est	
ex coss. Maximiano vii et Dioclet. x.	308
ad ii post coss. Dioclet. x et Maxim. vii,	
seu Maxentio iii solo	340

Postremus enim consulatus vitæ Eusebii cognoscitur ex eo qui primis assignatur ejus proximo successor Melchiadi: cui Catalogus Liberianus attribuit Maximianum viii solum: et exponitur in opusc. de Præfectis Urbi ejusdem quarti sæculi, cum cæteris edito per Bucherium, esse annum æræ Christi 311, in quo legitur *Maximianus vii solus quod fuit mense Septembri Rufino et Eusebio* (verius *Rufo Volusiano et Eusebio*). Si consules anni 311 primi tribuuntur Melchiadi, primum Pascha sui pontificatus Romani sub iis celebranti; necesse est, ut postremi ad ejus decessorem Eusebium pertinentes sint illi qui proxime eos præcesserunt, nempe coss. anni 310. Notatur autem annus 318 hoc titulo: *Iterum post consulatum Maximiani x et Maximiani viii* (in Provinciis), seu *Maxentio iii solo* (Romæ). Biennio hunc annum antevortunt extra Italiam in orbe Romano *Maximianus senior decies*, et *Maximianus junior septies coss.*; intra Italiam vero *Maxentius*, et *Romulus coss.* anni 308. Quare ordinatio episcopalis Eusebii referenda est ad diem Dominicam 23 Maii ejusdem anni 308. Non utique ad episcopatum Romanum; cum Marcellus in catabulo detentus adhuc viveret, et longo martyrio vitam produxerit ad diem 16 Januarii anno 310, ut in ejusdem numero proba-

A tum fuit. Ordinatus est igitur Vicarius exemplo decessorum, ut obiret episcopalia ministeria vice Marcelli, donec isto coronam martyrii assecuto, cleri Romani suffragiis eligeretur successor instante festo Parchali anni 310 Kalendis Aprilis: unde catalogus Liberianus recte auspicatur ejus sedem enumerare definitam, mensibus 4 diebus 46, usque ad diem 17 Augusti, qua obiit: cum cæteri deducant æram episcopalem Eusebii ab ordinatione, nempe ex Dominica Pentecostes 21 Maii anni 308, vel ex triduo Pentecostes absoluto 23 Maii: et qua die exacte numerantur ad diem 17 Augusti ejus emortualem in terris, ac natalitiam in cælis anni ii, menses ii, dies xxv.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 2. — *Hujus temporibus inventa est crux Domini nostri Jesu Christi v Nonas Maii*. Perloche desumpta ex Catalogo secundo anachronismum continet, quod bona fide Bibliothecarius descripsit, et in Eusebii numerum retulit: cum Dominicæ crucis reperitio contigerit sub Silvestro, ut omnes colligunt cum Baronio ex veterum Patrum testimoniis. Verum auctor secundi Catalogi inventionem Crucis Dominicæ substituit apparitioni ejus cælestis signi, Constantino exhibitæ antequam confingeret cum Maxentio; quæ apparitio recte componeretur cum pontificatu Eusebii, si Eusebius papa superfuisset urque ad initium imperii Constantini' et annos sex in pontificatu exegisset, quot illi attribuit idem auctor secundi catalogi contra aliorum testimonia: quem tamen Bibliothecarius sequendum non putavit, biennium tantummodo numerans episcopatus Eusebii. In illa temporum perturbatione, quam post obitum Constantii anno 306 per subsequens sexennium induxerant tot Augusti inter se discordes, et consules in Italia diversi a consulibus extra Italiam signatis, quam exhibui in notis chronologicis ad Marcellum mirum videri non debet, scriptorem sexti sæculi incidisse in metachronismum unius vel alterius anni in parianda cum consulatibus epocha apparitionis crucem Domini Constantino repræsentantis; cum auctor ille ad sexennium extenderet pontificatum Eusebii, Addiscimus ab alio Eusebio, nempe a Cæsariensi, visionem primam spectatam fuisse Constantino per annum 311. Siquidem Constantinus, anno 312, die vi Kal. Novembris victoria potitus est, submerso ad pontem Milvium Maxentio; contra quem annua expeditione exercitum fuisse per plures constrictus tradunt historici videndi apud Pagium ad annum 312, num. 4.

Narravit autem Eusebio Constantinus, visum a se cæleste illud signum antequam aggrederetur annum illam expeditionem contra Maxentium, statim ac fretus Dei auxilio, quod invocare constituit imitatione paterni exempli Urbem liberaturus ab oppressionem tyranni, adesse propitium sensit Tum vero apparatus bellici exordium duxit a constructione Labari. cui divinum Christi nomen, et signum crucis sibi monstratæ inclusit: quemadmodum legimus apud Euseb. de Vita Constantini lib. i, cap. 33 et seq. In Latina autem Ecclesia hujus apparitionis memoria recolebatur eadem die 3 Maii, in quam incidit festum inventæ crucis Dominicæ, apud Hierosolimam ab Helena Augusta repertæ multo serius, nempe post celebrationem concilii Nicæni. Siquidem in lectionibus primi Nocturni ejusdem festis in veteribus libris divinatorum officiorum adhibitis ante S. Pium V narratur prior illa apparitio, et reservatur secundo Nocturno historia crucis Dominicæ, a B. Helena repertæ, recitanda ex oratione S. Ambrosii de obitu Theodosii. Placet easdem lectiones hic exhibere quemadmodum leguntur impressæ in Breviario Romano ex officina Lucii Antonii Juntæ anno 1562.

» Anno ducentesimo trigesimo sexto a destructione templi, et everione Jerusalem a Vespasiano, et Tito filio ejus, regnante piissimo et serenissimo Constan-

tino Augusto, sexto anno regni ejus gens multa barbarorum congregata est contra Romanos ad bellum, duce Maxentio. Necdum Constantinus tempore illo Crucis dominicæ acceperat signum. Erat autem cor ejus fiduciam habens in Domino. Nocte eadem vir splendidus apparuit ei, dicens : Constantine, ne timeas ; sed in cælum respice, et vide signum victoriæ. Evigilans a somno vidit ab orientis parte in cælo crucis signum fulgore ignito rutilans. Et perterritus tali aspectu vidit angelos sibi astare, dicentes : Constantine, in hoc signo vinces. » etc. Florentinus adnotat in suo veteri Martyrologio apparitionem hanc a Græcis referri ad diem 18 Augusti, inventionem crucis ad diem 3 Maii, exaltationem ad 14 Septembris. Cum igitur officia nostri ritus Romani utriusque historię memoriam recolerent die Festo inventionis, auctor secundi catalogi sub epocha prioris confudit secundam ; et utramque cum referret ad initia expeditionis Constantini contra Maxentium, quæ statuenda sunt anno 314, sexennio priori Constantini nondum evoluto a morte patris sui Constantii, illam affixit temporibus Eusebii papæ, quem annos sex exegisse sub Constantino principe persuasum habebat. Bibliothecarius plus justo fidens huic vitiosæ assertioni catalogi, dum transfert in vitam Eusebii, etiam in correcta epocha ejusdem pontificatus retinuit confusionem historię inventæ crucis a B. Helena, cum historia primæ apparitionis, quam retrahi posse censebat ad biennium ante victoriam de Maxentio relatam a Constantino.

Linea 7. — *In cæmet. Callisti in crypta via Appia.* Ibidem nunc requiescere testantur Ciaconius, et Pancirolius in sacris Romanæ Ecclesiæ thesauris reconditis : qui etiam observant, ex tot Romanis pontificibus in eodem cæmeterio sepultis solos Eutychianum et Eusebium ibi nunc superesse ; cum cæteri fuerint in Urbem translati, ne barbarorum injuriis illorum reliquiæ paterent. Partes attamen reliquiarum S. Eusebii papæ cum possideat titulus S. Silvestri et Dionysii, quas recognitas comprobant tabulæ archivi illius monasterii signatæ die 30 Octobr. 1267, aliasque partes memorat idem Panciroli pag. 663 asservatas in titulo S. Laurentii in Formoso, seu panispernæ ; constat hujus quoque ossa venerabilia non sedis ac reliquorum fuisse præservata a successoribus et in Urbem comportata in excursionibus barbarorum, ac subinde divisa, et partim concessa memoratis ecclesiis urbanis, partim relata ad S. Sebastiani extra muros, non secus ac de B. Fabiani papæ lipsanis diximus in ejusdem notis.

CIACONII.

Linea 2. — *Sub hujus temporibus inventa est crux*

A *Domini nostri Jesu Christi.* Non invenitur, qua ratione crux Christi, pontificatu Eusebii inventa sit, cum nihil tunc Constantinus in Syria juris haberet quæ incredibilem Maximiani tyrannide premebatur. Insuper Rufinus lib. 1, c. 7 et 8 ; Theodoretus lib. 1, c. 48 ; Sozomenus lib. 11, cap. 4 et 2 ; et Socrates lib. 1, cap. 47, id vicesimo fere anno post Nicænum concilium celebratum (quod magis quadrat) factum fuisse tradunt.

Linea 4. — *Hic hæreticos invenit in urbe Roma.* Scilicet Donatistas, duos pœnitentes per solam manuum impositionem Ecclesiæ catholicæ reconciliavit.

PAGII.

Linea 2. — S. Eusebius, natione Græcus, patre Medico, pontificatum adeptus est die quinta Februarii, quæ Dominicalis erat anno trecentesimo tradunt Liber Pontificalis et Auctius Chronicon veterum pontificum, in quibus tamen falso legitur crucem Domini sub Eusebii pontificatu inventam fuisse, cum constet ex antiquis auctoribus non contigisse Dominicæ Crucis inventionem ante tempora concilii Nicæni. De ea inventionem post concilium illud hæc leguntur in fine Chronici Eusebii secundum editionem Pontaci : « Helena Constantini mater divinis monita visionibus, beatissimum crucis signum, in quo mundi salus pependit, apud Jerosolymam reperit ; quoniam enim ea verba non reperiantur in plerisque Eusebii mss. codicibus, leguntur tamen in pluribus aliis, et in editionibus anterioribus ; imo hæc inventio iidem fere verbis refertur apud Sulpitium Severum lib. 11, Idacium, Adonem et alios ; apud Rufinum lib. vi, cap. 8 ; apud Ambrosium, de obitu Theodosii, apud Sozomenum lib. 11, cap. 4 ; apud Theodoretum lib. 1, cap. 48, et plures alios ab Arnaldo Pontaco in Notis ad hunc Eusebiani Chronici locum laudatos, in quibus ea inventio ad Nicæni concilii tempora refertur. Præterea Helenam Constantini matrem, sub Eusebio papa Dominicam crucem Jerosolymis invenisse, nulla ratione dici potest cum nihil tum Constantinus in Syria haberet, quæ Maximini tyrannide premebatur, neque adhuc plene in Christum credebat, quod post crucis in cælo visionem, quæ anno tantum 312 contigit, ardentissime fecit, ideoque hoc tempore Christianam religionem nondum susceperat, sicut nec mater ejus Helena. Denique sub Eusebii pontificatu, Macarius nondum erat episcopus Jerosolymorum, quam Ecclesiam anno tantum 312 regendam suscepit, et tamen sub eo facta supponitur S. crucis inventio.

XXXIII. SANCTUS MELCHIADES.

ANNO CHRISTI 314, CONSTANTINI 6.

33 *Miltiades* a, natione Afer, sedit annis tribus, mensibus septem, diebus duodecim b ex die Nonas Julii a consulatu Maxentii IX usque ad Maximum XI, qui fuit mense Septembris Volusiano et Rufino consulibus c. Hic constituit nulla ratione die Dominico, aut quinta feria jejunium quis fidelium ageret quia, hos dies pagani 5 quasi sacrum jejunium celebrabant. Et Manichæi inventi sunt in Urbe ab eodem. Hic fecit ut oblationes consecratæ per ecclesias, ex consecratu episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum d. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem : presbyteros septem e, diaconos quinque, episcopos per di-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

a B, Melchades. b B, ann. 2, m. 2, d. 7. c B, a cons. Gal. Maximini VIII et Licinii ad Constantinum Imp. III et Licin II. d Vide Baron: ad ann. Dom, 313. e CB, sex.

versa loca duodecim. Hic sepultus est in cœmeterio Calixti, via Appia, in crypta, in Idus Decembris; et cessavit episcopatus diebus sexdecim.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Miltiades annis tribus, mensibus sex, diebus octo, a die sexto Nonas Julias a consulatu Maximiano VIII solo, quod fuit mense Septembri, Volusiano et Rufino, usque in III Idus Januarii, Volusiano, et Aniano consulibus.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 33, lin. 4, AB, Melchiades, A. d. 7, B, d. 24. lin. 2, B, usque ad Maxentium secundum. A, usque ad Maximum V. lin. 9 et 40, A, IV Idus Decemb.

Ex codice Regio, Mazarino et Thuano.

Lin. 4, Melchiades n. A. sed. ann. 4, m. 7, dies 8; fuit autem tempore ex die Non. Julii a consulatu Maxentii. lin. 2, ad Max. II. lin. 3, hic contituit, ut nulla ratione. lin. 5, celebrabant (M., celebrant). Tunc Manichæi i. f. i. urbe Roma. Ab eodem die fecit oblationes consecratas per ecclesias, ut ex consecratu episcopi dirig. lin. 8, diac. 6. lin. 9, in crypta vi Id. D. et c. e. dies 47.

Ex codice Thuano altero.

Lin. 4, Melchiades n. A, sedit ann. 4, ex die N.

A lin. 3, Septembri v. lin. 3, quis de fidelibus ag. quia eos d. lin. 5, urbe Roma, et ab eodem die fecit oblationes consecratas per eccl. lin. 7, ordin. unam, presb. 7, d. 6. lin. 9, num. 42. lin. ead., via App. IV Id. D. et c. ep. d. 47.

Apud Holstenium et Schelestratum.

Lin. 4, Flor., Melchiades. lin. ead., Flor., ann. 4, mens. 6, dies 8. lin. 3, Vat., ut nulla. lin. 5, Flor., tunc inventi sunt. lin. 5, 6, Vat. minor., eodem die fecit, ut oblat., etc. lin. 6, Flor., et consecrata, lege autem ex consecratu. lin. 9, Flor., xi.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Lin. 4, Melchiades nat. Affer, sedit annis III, m. VII, diebus XII. lin. 2, usque ad Maximum II. lin. 5, inventi sunt in Urbe; ab eodem die fecit oblationes consecratas. lin. 9 et 40, in crypta III Idus Decembr.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Linea 6. — *Consecratum. . . . quod declaratur fermentum.* Ob disciplinam arcani Eucharistia hoc loco fermentum vocatur, ut dissertatione ea de re edita monstravimus. Eucharistiam namque episcopis et presbyteris ad urbem venientibus mittere consueverant pontifices, ut testatur D. Irenæus apud Eusebium lib. v. cap. 24.

ALTASERRÆ.

Linea 6. — *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* A Melchiade decretum, ut fermentum, id est panis fermentatus benedictus ab episcopo vice eulogiæ mitteretur per Ecclesias in symbolum communionis. De quo Anast. infr. in Siricio.

BENCINI

Linea 6. — *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias.* Istiusmodi solemnitas per Ecclesias Urbis consecratio, et solemnior Eucharistiæ missio durante adhuc nono persecutionis anno. et Ecclesiis ex prioribus edictis disco addictis, cohærere non videbatur cum temporum circumstantiis, gestisque enarratis. Verum libri Pontificalis narratio optime cum speciali Maxentii indulgentia Romæ, sicut et Africae, vulgata cohæret, quam Christianis concessit Constantini exemplo, verius metu. Constantinus cum anno 307, imperium suscepisset, « nihil agit prius, quam Christianos cultui, ac Deo suo reddere. Hæc fuit prima sanctio sanctæ religionis instituta, » (*Ibid.* c. 34, ex Lactantio.) Christiani milites cingulo nudati ex Diocletiani edicto, turmatim Constantini exercitum impleverant. Maxentius, Romana mœnia Christianorum multitudine repleta conspiciens sævitiam occultans ex Eusebio, ne ad Constantinum deficerent, Romæ Ecclesias Christianis restituendas publico edicto decernit. Loca universa ecclesiastica Romano clero fuisse restituta, et Melchadem delegisse diaconos ad ea recuperanda ex Maxentii rescripto docent Acta eadem prolata in celebri collatione Carthaginensi c. 42, 43, et S. Augustinus in lib. post collat., in quo diluit Donatistarum criminationes Melchiadi impositas, quarum una erat, quod inter

B alios diaconos delegerit Stratonem reum traditionis ad loca illa recuperanda: « Recitaverunt etiam alia gesta, ubi Melchadem legebatur misisse diaconos cum litteris Maxentii imperatoris, et præfecti prætorio ad prætorem Urbis, ut reciperet loca, quæ fuerant a Christianis tempore persecutionis ablata. Ubi etiam Melchiadis crimen penitus nullum appareret: dixerunt superioribus traditionis gestis, traditorem Stratonem fuisse recitatum. » Loca vero fuisse sacra in breviculo ejusdem collationis dicuntur Ecclesiastica. Sic enim ibi: « Et cum his quoque gestis nullum Melchiadis crimen et cognitori, et catholicis defensoribus appareret: dixerunt Donatistæ, Stratonem diaconum, quem cum aliis Melchiades ad recuperanda loca ecclesiastica miserat, superioribus gestis recitatum traditorem; et ideo volebant etiam Melchadem crimine traditionis aspergere, quod diacono illo non degradato uteretur. In persecutione autem sua dixerunt, Melchadem tertium episcopum fuisse ab illo, qui tunc erat, cum traditio facta esset. » Et dum catholicorum regerit responsionem, et ipsi de restitutis ecclesiasticis locis: et a Melchiade recuperatis meminere, aientes: « Rtsi demonstretur, quod omnino non demonstrabitur, eundem Stratonem diaconum tradidisse, quem postea Melchiades ad recuperanda loca ecclesiastica cum aliis diaconis misit; non continuo Melchadem isto crimine aspergi, quem potuit persecutio longe facere absentem, ut hoc omnino nesciret, eumque innocentem putaret, quem nemo reum accusando monstraret. » Basilicarum itaque restitutio per Maxentium publicatur ante annum 344, et anno sequenti a Constantino tyrannus profligatur, unde locum tribuit Melchiadi, ut ad antiquum morem easdem restitueret, præcipue in missarum celebratione, et Eucharistiæ deportatione per Ecclesias. Hinc consulto dicit Liber Pontificalis, *fecit*, nec utitur verbo *constituit*, denotando hanc inductam consuetudinem non novam esse, sed pristinae restorationem. Maxentium vero tempori inservisse, et a persecutione cessasse metu incusso, non vero ex animi persuasione, suadet altera Africanis Ecclesiis indulgentia proclamata. Dum enim audiret Alexandrum Tyrannum in Africa nova meliri, et imperium adversus Maxentium occupare, illico mittit pacem

Ecclesiis Africæ, persecutionis tempestatem temperat, imperatque ut Christianis libertas concederetur, de qua Optatus lib. 1: « Tempestas persecutionis peracta et definita est. Jubente Deo, indulgentiam mittente Maxentii libertas Christianis est restituta. » Et infra refert factam etiam restitutionem sacrorum locorum.

Linea 7. — *Quod declaratur fermentum.* Expressio hæc roborat conjecturas Schelestrati probantis in libro de discip. Arcani, Eucharistiam vocatam titulo fermenti, non ad materiam indicandam, quasi hæc esset panis fermentatus, non azymus, sed ad eucharisticum panem explicandum. Series enim verborum antecedentium sunt de consecratione panis eucharistici, ut per se constat. Liber vero Pontificalis, ut denotaret quid esset consecratum episcopi, addit, *quod declaratur fermentum*; quasi diceret: Melchias, cum ob persecutionem in oratoriis privatis solemnibus celebrationibus agi non possent, Maxentii edicto in recuperatione ecclesiis, renovavit primum institutum de consecratione Eucharistiæ faciendâ ab episcopo, presbyteris presentibus, quibus consecratum dabatur, illud quod apud fideles *fermentum declaratum*, denotabat Eucharistiam, ut ad ecclesias deferentes, populo distribuerent.

BINII ET LABBEI.

Linea 6. — *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per ecclesias ex consecrata episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* Locus sane obscurus, ita tamen explicandus: Melchias pontifex instituit, ut panem fermentatum, a populo, aut presbyteris oblatum, ab episcopis consecratum, singulorum titulum, aut parochiarum presbyteri in Symbolum catholicæ unionis, ac communionis non modo ipsi acciperent, verum etiam aliis fidelibus sub se constitutis, qui sacratissima Eucharistia non communicassent, certo tempore distribuerent.

(Ex LAB.) linea 7. — *Quod declaratur fermentum.* C Locus, ut videtur, corruptus

BLANCHINI.

NOTÆ CHRONOLOGICÆ

Melchias epocha definita annis III, mensibus VII, diebus VII, in picturis integre præservatis in basilica S. Pauli, quibus exacte respondent plerique catalogi supra recensiti in Prolegomenis confirmantur etiam ex consulibus recte assignatis in catalogo Liberiano, et ex eo restituendis in secundo catalogo, atque in textu Anastasii (ubi amanuensium incuria et imperitia multiplices illorum annorum consules suapte natura confusos expressit negligentius ac deformavit) nempe ex *Maximiano VII solo, quod fuit mense Septembri Rufo Volusiano* (ita enim nominandus est Italicus ille consul non *Rufinus Volusianus*, ut ante monui num. præcedenti et demonstrabo in notis Chron. ad Silvestrum) nempe ex anno Christi 314, quo primum Pascha celebratum fuit a Melchiade successore Eusebii vita perfuncti 17 Augusti 310, usque ad *cons. Volusianum et Anianum* anni 314, die 10, Januarii, ejusdem natali, ita declarata in catalogis Liberii et Felicis quarti, necnon in lapide octavi sæculi affixo in porticu ad titulum S. Silvestri in capite: ubi post illa verba:

In nomine Domini hæc est notitia natalitiorum
Sanctorum hic requiescentium

versu secundo *Mensis Januarii* legitur
Die 10 ejusdem mensis Nat. S. Melchias papæ et mart.

Ex hac igitur die 10 Januarii anni 314, *cons. Volusiano et Aniano* si recedamus in anteriora tempora per annos III, menses VII, dies VII illius epochæ in Paulinæ basilicæ picturis ævo Leonis Magni signatos, indicit dies ordinationis ejus ad episcopatum in 4 Junii anni 310, quæ fuit Dominica. Ca-

talogi Liberiani et Felicis IV, præter eosdem annos III numerant menses VI et dies XIII, cum deducant epocham ex die VI Nonas Julias, quæ pariter fuit Dominica apta ordinationi, non minus ac dies 4 Junii, quam indicant rationes ex Paulinis picturis deductæ. Legitur enim in Liberiano: « Miltiades annis III, mensibus VI, diebus VIII, a diesexto Nonas Julias a consulatu Maximiano VII solo (quod fuit mense Septembri Volusiano et Rufino) usque in III Idus Januarii Volusiano et Aniano *cons.* » Sive igitur ordinatus fuerit episcopus Melchias die 4 Junii anno 310, et exegerit episcopatus annos III, menses VII, dies VII, sive ordinationem suscepit die 2 Julii ejusdem anni 310, et episcopatus numeret annos III, menses VI, dies VIII, perinde recidit terminus ejus vitæ in 10 Januarii anni 314. Constat etiam eum sedisse vicario nomine ex die ordinationis ad mortem Eusebii, eodem anno 310 subsecutam sub Maxentio die 18 Augusti, et aliquot diebus ab illius martyrio proximo electum fuisse successorem tam juxta æram catalogi Liberiani, quam juxta epocham picturarum basilicæ S. Pauli, quatuor tantum hebdomadibus invicem dissitas.

Anno 312. Constantino Augusto II, et Licinio Aug. II *cons.* antequam Maxentius mense Octobri a Constantino profligatus in Tiberim deturbaretur, cum sæva persecutione Christianos vexaret, imo tot tyrannis quot militibus perdendam Urbem contraderet (uti probat card. Baronius ad annum 312, numeris 8 et 9) Melchias Silvestrum ordinavit, in persecutione tam dira necessarium sibi adiutorem ac Vicarium constituens die Dominica 10 Februarii, ut in sequenti numero declarabo. Sedit igitur Melchias vicarius Eusebii ex die 4 Junii, vel 2 Julii anni 310, ad finem circiter mensis Augusti ejusdem anni, et inde electus successor sedit Romanus pontifex usque ad 10 Januarii anni 314.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 3. — *Hic constituit nulla ratione die Dominico, aut quinta feria jejunium quis fidelium ageret quia, etc.* Quærent vitarum expositores, nec satis declarari adhuc putant, quænam fuerint jejunia ethnicorum die Dominica, et feria quinta, quæ traditur hic Christianis interdixisse Melchias, ne cum superstitionis illis cultui dæmonum impie dicatis casta nostra confunderentur, veræ religionis documento a Christo Domino, et ab apostolis instituta. Hactenus demonstrarunt perspicue adversus calumnias sectariorum ætatis nostræ plurimum interesse inter superstitionis a Montano adinventæ et præscripta jejunia sui Paracleti, et nostra legitime inducta et frequentata tum in Quadragesima, tum per anni circulum, præsertim ab iis qui profitentur juxta probatas regulas Patrum pœnitentis vitæ sanctimoniam: quæ de re videndus Baronius ad annum 473, n. 28.

Verum desideratur adhuc notio evidentior, quæ illustret cautelam ac decretum Melchias, caventis, ne putarentur nostra jejunia ab ethnicorum ritibus emanare, si die Dominico, aut feria quinta celebrarentur. Rem, ni fallor, exponunt verba, quæ proxime consequuntur, nempe: *et Manichæi inventi sunt in Urbe ab eodem.* Card. Baronius ad annum 372 observat ex epistola 22 S. Hieronymi versum fuisse Romæ in calumniam jejunantium Christianorum jejunium superstitionis ejusdem sectæ Manetis: « ita ut quem viderent pallentem atque tristem, *Manichæum* et Manichæum vocarent. » Ibidem vero præmisit fuisse Manichæos etiam Diocletiani lege proscriptos multo ante, quam ejusmodi calumnia appeterentur fideles Romæ agentes, vivente scilicet Melchiade, sed nondum ad Petri cathedram provecto. Erant igitur jam tum in Urbe Manichæi: et jure præcavebat Melchias, ne legitima et sancta nostra jejunia locum facerent calumniæ illorum, qui interpretari erant secus nostrorum institutum et præxim, quasi petitam ex Manichæorum superstitione abstinentia.

Sed iterum prior quæstio animum pulsat, et exponi a nobis postulat, quid demum commune cum superstitionis ethnicorum jejuniis haberet abstinentia Manichæorum, ita ut Melchiadi, quasi divinanti futuram calumniam, præcavendum fuerit decreto, excludente diem Dominicam et quintam feriam a solemnibus catholicorum jejuniis, ne crederentur ex manichæorum institutis jejunare. Opportune suggerit causam cautelæ tum temporis necessariæ impressa non multo ante annos Archelai episcopi disputatio adversus Manetem, illius sectæ auctorem, in collectaneis monumentorum Ecclesiæ Græcæ atque Latine tum primum editis cum eruditissimis observationibus a Laurentio Zaccagnio, « doctrina et omnigena ecclesiasticæ eruditionis peritia præfectorum bibliothecæ Vaticanæ promerito: » quo elogio virum illustrem prosequitur clarissimus alter ætatis nostræ scriptor Philippus a Turre episcopus Adriensis, inter præcipuos omnique doctrina ornatos sæculi nostri præsules et ipse enumerat. In dissert. de Mithra cap. 5, pag. 207, is colligebat ex enuntiatio Archelai colloquio adversus Manetem, hunc Persam ex Corbitio Manem effectum barbaricæ illius philosophiæ studiosum, quæ apud suos populares vigeat, addiditque errores Zoroastris et magorum, nempe solis cultum, palingenesim animarum, duo mundi principia, bonum, ac malum genium, et hujusmodi errorum portenta: quæ involvenda, et commiscenda suscepit distortis ritibus, et dictis, e Christianorum libris a se diligenter conquisitis; ut novas hæreses ex præcedentibus compaginaret. Paternæ vero superstitionis præcæteris tenax, cultum ignis ac solis professæ, voluit etiam sacris Mithræ initiari. Quare Archelaus episcopus ita hominem alloquitur: « Barbare sacerdos Mithræ, et collusor, solem tantum coles Mithram locorum mysticorum illuminatorem, ut opinaris, et conscium, hoc est quod apud eos ludes (ut reddit Zaccagnius) sive ludius (ut legendum putat episcopus Adriensis) et tanquam elegans minus peragis mysteria. » Tum addit laudatus præsul Adriensis. « Manetes igitur Archelao est minus et ludius, qui sub ferarum formis more histrionico mysteria Mithræ peragebat, unde et ejus collusor dictus. Conjecturam hoc loco addam, quoniam de Manete sermo est. Narrat Plutarchus de Iside et Osiride pag. 369, Persarum magos Zoroastris sententiâ duos deos statuisse inter se contrarios, Oromazan, et Arimanium, quorum unus mala, alter bona conferret: interque eos medium coli Mithram, quem idcirco μεσστην, id est mediatorem, seu intermedium nuncupabant. Annon igitur a Mithræ sacerdotibus nefaria Manetis doctrina de duobus principis, uno bono, altero malo fluxit, quam primum Schylianus, deinde Terebinthus, e cujus libris Manes ipse hausit, ipsi docuerunt? Mithra certe Deus ille mediator idem est ac murus, quem ferebat Manes intermedium inter bonum et malum: de quo in memorata disputatione Archelai pag. 39. Porro Terebinthum seu Buddam sermonem habuisse de duobus principis cum Mithræ æditis, et sacerdotibus refert Epiphanius hæresi 68 de Manichæis, num. 3. » His addit eruditissimus præsul descriptionem ritus, quo sacerdotes Mithræ animalium figuras induebant supersticioso lavacro mundati ad animarum transmigrationem spectatoribus suis insinuandam cum erroribus tam hæreticorum, quam ethnicorum ad Manetis assecclas derivatis per cultores Mithræ ac Solis, et permistis sacrilega imitatione rituum Christianorum. Hæc enim scribit. « Verum ad Mithræ initiationes redeo, quæ impio mysteriorum ritu perficiebantur. Is quippe ad imitamentum sanctorum Christianæ religionis sacramentorum compositis per gradus profanæ augurationis teletæ ad sacra capessenda informabantur. Nec ausim secus ea describere, quam ipsismet verbis Tertulliani de præscript. cap. 40: « Tingit et ipse diabolus quosdam utique credentes, et fideles suos: expiationem delictorum de lavacro repromittit » (in libro

A quoque de Baptismo cap. 5, initiatos fuisse per lavacrum commemorat): et si adhuc memini Mithra signat illic in frontibus milites suos, celebrat panis oblationem, et imaginem resurrectionis induit, et sub gladio redimit coronam. Ut vero Eucharistiæ imago luculentius adumbraretur panis, et poculum aquæ ponebatur, verbis quibusdam additis, uti refert Justinus martyr. Apolog. 2, pag. 98 edit GL. Paris. 1615. »

Omissis tamen iis, quæ ad sacramentorum imitationem sacrilegam pertinent, properandum est ad ea, quæ Mithræ cultores, et inter hos Manichæi cum propriæ sectæ auctore Mithræ sacris initiato, ejusque idoli sacerdote, ac eudio, ita peragebant; ut cavendum fuerit decreto Melchiadis, ne jejunia nostra cum eorundem abstinentiis viderentur convenire. S. Gregorius Nazianzenus orat. 3 in Julianum pag. 77, tomo I, edit. Paris. 1630: « In sacris Mithræ adhibitos asserit cruciatus, justasque, aut etiam mysticas ustiones: » quod comprobatur præsul Adriensis pag. 244, ex Suida et Porphyrio: sed clarius illustrat ex Nonno, et ex Niceta episcopo. « Nonnus (non Elias Cretensis, ut male citat Barthius ad Stactii locum in fine libri primi Thebaidos, Adsis o memor hospitii) enumerat Gradus tormentorum octoginta, quibus probandi erant li, qui Mithræ sacris initiabantur. Nicetas episcopus apud eundem Nazianzenum expressius recenset his verbis: « In ipso probationis ingressu per quinquaginta totos dies, eos ferme cruciant, deinde duos dies flagris cædunt, tum in nivem viginti dies immergunt. »

At in codice Græco Laurentianæ, scripto ab annis septingentis, et per V. C. Montfauconium Latine reddito gradus octoginta ita numeratos nobis exhibet pag. 242: « Hujus autem Mithræ mysterii quædam initiationes sunt maxime apud Chaldæos. Qui Mithræ mysteriis initiantur quibusdam ceu gradibus cruciatus probari solebant: ita ut primum leviori pœnarum genere afficerentur, deinceps vehementiore. Exempli causa: primo initiandos fame affligebant quinquaginta diebus, ac si hæc constanter tolerarent, illos biduo cædi curabant, ac deinceps eodem pœnæ genere singulos exercebant viginti octo diebus: eoque pacto cunctis cruciatus, si qui initiabantur hæc patientes ferrent, tunc demum perfectiora mysteria edocebantur. » « Si numerum colligas probationum, quinquaginta scilicet famis, duo flagellationum, repetito eodem pœnæ genere per alios viginti octo dies, ipsosmet octoginta gradus Nonni deprehendens, » etc. Concludit has observationes laudatus præsul attendens, « Præsidem ignis terreni esse Mithram seu Solem, qui eum conservat, et fovet, uti putarunt veteres, maxime Persæ. Quos inde nil mirum ejusdem ignis cultum retulisse ad suum præsidem, et conservatorem, Solem videlicet, seu Mithram. » Observat etiam ex Augustino. Manichæos profanare assuetos omnia Christiana sacramenta superstitionis suis mysteriis ex eorum duce Manete, Mithræ sacris initiato, hanc etiam blasphemiam collegisse, ut Christum Dominum Solem esse, seu Mithram putarent. « Imo Manichæi (inquit pag. 244), quorum nefarium, duces Mithræ addictum vidimus, Solem qui Mithræ est ipsummet Christum putabant, teste Augustino in Joannem cap. 8, tract. 34, pag. 534. »

Hæc integre fuerunt exscribenda, ut assequeremur, quam provide cavendum fuerit per decreta Melchiadis, ne disciplina Christiani jejunii degeneraret, aut profluxisse putaretur, et propendere in superstitione jejunia Mithriacorum, quos inter Manes cooptatus, tradiderat sectariis suis Manichæis, exemplo suo redditis ex ludiis ac mimis Mithræ ludiis ac mimis sacramentorum Christi, errores et superstitiones, confundentes Christum cum Sole et Mithra. Patet etiam cur hoc tempore Maneti proximo (qui sub Probo et Aureliano vixerat ætate Melchiadis, licet nondum pontificis), hæresis Manichæa serpens

ut cancer, cum fuisset detecta sub Melchiade pontificatum adepto abigenda fuerit in exordio sui regiminis pontificia ejusmodi lege, veterem disciplinam confirmante, ne diebus Dominicis jejunia solemnia peragerentur etiam in septem hebdomadibus Quadragesimæ, a Telesphoro ex traditione in legem scriptam redactis, neve quinta feria in jejuniis initiandorum per quatuor anni tempora extra quadragesimam iudictis, ut supra legimus in numero Callisti, includeretur. Quinquaginta enim gradus primi probationis Mithriacorum totidem erant dies continuatæ abstinentiæ per septem hebdomadas, per *quinquaginta totos dies eos fame cruciant*, ait Nicetas apud Nazianzenum. Septem hebdomades nostri jejunii ab apostolis traditi exemplo Dominico, et per Telesphorum scripta lege constabiliti, videri poterant quinquaginta illi primi gradus probationis Mithriacorum, præsertim si ut a Manete Solis cultore illa institutio suscepta fuerat, frequentaretur etiam a Manichæis Solem colentibus impie confusum cum Christo Domino. Huic periculo scelestæ persuasionis et confusionis quod præsentius remedium opponeret Melchiades statim ac detexit in Urbe Manichæos? Decretum scilicet opponendum censuit veteris disciplinæ apostolicæ, castum ritum, et causam secernens a superstitionis inventis Mithriacorum et Manichæorum. Septem, inquit, hebdomades nostri jejunii ne unquam credantur esse totidem hebdomades in dies quinquaginta probationis a Mithriacis explicatæ aut deformatæ. Quadragesima enim sunt dies jejunii rite per pontifices Christianos Deo dicati sub exemplis Domini et prophetarum. Cum his non accenseantur septem dies Domini singulas hebdomadas inchoantes, qui cum præferant memoriam Resurrectionis Christi in quovis circulo hebdomadario, nefas est eosdem deputari jejunio, indicio passionis. Ita et jejunium aliud solemnè a Patribus perinde traditum, et a Callisto mandatum litteris per singulas anni tempestates, ut eadem singillatim datori omnium bonorum Domino consecrentur, continetur feriis quarta, sexta, et sabbato, Passioni Dominicæ idcirco speciatim attributis, quod concilium ejus tradenti feria 4, mors Feria 6, sabbato sepultura contigerit. Feria vero quinta statis hisce jejuniis more majorum non includitur; nam vesperæ, ejusdem diei, quando passio in horto inchoata est, referuntur more patrio divinæ legis ad feriam 6 subsequentem. Vitemus itaque, ait Melchiades, etiam in his novitatem atque confusionem cum profano cultu, sive occasionem falsæ persuasionis, apud Ethnicos facile prodituræ ex continuata serie tridui Ethnicorum in sæcularibus ipsorum sacris, ut vocant, hoc est superstitionibus, celebrati jejunio et pervigiliis accommodatis ad inanum deorum suorum fabulas. Servetur interrupta illa norma jejunii per ferias a Patribus nobis assignatas, quibus claredemonstretur, nostræ consuetudinis instituta nihil habere commune cum Solis et Mithræ cultu, aut cum Christo Manichæorum cum Sole confuso; sed in nostri forma jejunii solum a nobis Deum unice coli Jesum Christum Filium Dei, Solis, Cœli, Terræ, rerumque omnium ac temporum conditorem cum Patre ac Spiritu, eumque Christum nos fateri pro nobis in carne passum hæc jejunia præmonstrasse exemplo, ac dedicasse merito suæ Passionis. Periculo ita submoto confusionis Christianorum catholici ac veri dogmatis cum perverso Manichæorum, atque Ethnicorum, castam jejunii disciplinam, qualem a majoribus acceperat providenter servavit Melchiades, et in illa consignavit apertam Fidei nostræ professionem, ut e diametro opposita semper agnosceretur superstitionibus Ethnicorum, et dolosæ transformationi corruptæ fidei Manichæorum. Quare jure fuit a Bibliothecario enumeranda inter decreta pontificum Romanorum solemnè hæc declaratio, quæ ad indicta omnibus Christianis jejunia pertinet (nam privatorum abstinentiæ, quæ penitentis tantum causa, non

A mysterii, a singulis fidelibus pro lubitu et indigentia assumi permittitur alia norma prescripta est): sive cum Eleutherius opponeret hæresibus Basilidis et Carpocratis, duo rerum principia statuentibus boni et mali, eaque referentibus inter deos, et animum transmirationem commentis, et idcirco superstitione abstinentibus a cibis quibusdam et animantibus, quæ ad Creatorem mali seu malum principium per illas referebantur, promulgans legem indiscrete adhibendi ad usum communem quodcumque esculentum, ut supra legimus numero 14; sive cum Melchiades constitueret, ne solemnè Ecclesiæ jejunia deformarentur et variarentur a veteri instituto, excludente diem Dominicam ab illo numero etiam in quadragesima, et per quatuor anni tempestates eximente feriam quintam a triduo jejunii, Deo semper offerendi, non secus ac publicas preces, per legitimos pontifices Deo dicatas, per fidem exercitam memoria passionis ac Resurrectionis Christi Domini.

B Hæc provida Melchiadis cura nisi præcessisset, quam putamus confusionem suborituram fuisse de catholicorum imaginario consensu cum disparato cultu Manichæorum et Mithriacorum? cum sola temporis affinitas in septem hebdomadibus jejunio deputandis apud catholicos, dum Mithriaci præscriberent dies quinquaginta famis tolerandæ Solis cultoribus, sensim induceret ætate Hieronymi, a Melchiade non disjuncta integra sæculo, prurimum referendi inter Manichæos Solis ac Mithræ cultores, cum suo duce Christi nomen eidem scelestæ affigente, quotquot a jejunio pallentes ac maceratos conspicerent.

Constat igitur ratio decreti sub Melchiade conditi et causa ejusdem illico interponendi postquam in Urbe detecta est secta Manichæorum. Quare et in contextu Bibliothecarii una eademque periodo illa continetur, quæ spectat ad Mithriacos, per particulam causalem quia; dum legimus: « Hic constituit nulla ratione die Dominico aut Feria 5 jejunium quis fidelium ageret quia hos dies pagani, tanquam sacrum jejunium celebrabant: » altera vero causa respiciens Manichæos, a paganorum Mithriacis suas superstitiones edoctos, proxime redditur commate, ab eadem periodo fortasse non disjungendo, verbis quæ subsequuntur ita concepto, et *Manichæi inventi sunt in urbe Roma ab eodem*.

CIACONII.

Linea 6. — *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias, ex consecratu episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum*. Miltiades pontificatu suo multos hæreticos Donatistas Romæ delitescere comperit, ideoque ut dignoscerentur et distinguerentur a catholicis, et morbidum pecus a sano, instituit panem fermentatum benedictum, quo, ob communicationis symbolum, ab episcopo impertirentur cuncti parochiales presbyteri, qui eundem sub se constitutis fidelibus distribuere, certis diebus. Appel-labatur autem fermentum, ad distinctionem azymi panis, ex quo solet confici Eucharistia? dictumque est Sacramentum, quod esset episcopali benedictione sacratum. Hic ritus perseverat apud Græcos inviolatus

PAGII.

Schisma Donatistarum, cujus initium plerique omnes cum Baronio, ad annum trecentissimum sextum revocant, anno tantum trecentesimo duodecimo inchoatum est, postquam pax Africanæ Ecclesiæ reddita fuit a Maxentio: « Tempestas persecutionis, ait Oplatus lib. 1 contra Parmenianum, peracta et definita est. Jubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio, Christianis libertas est restituta. Botrus et Celeusius, ut dicitur, apud Carthaginem ordinari cupientes operam dederunt, ut absentibus Numidis, soli vicini episcopi peterentur, qui ordinationem apud Carthaginem celebrarent. Tunc suffragio totius populi Cæcilianus eligitur, et

manus imponente Felice Aptungintano episcopo, ordinatur. » etc. Persecutioni autem in Africa finis impositus est anno tantum 342, ut probat Adnotator Baronii. Botrus et Celeusius, cum spe sua se dejectos viderent, conjurare adversus Cæcilianum, ordinatum episcopum Carthaginensem, cæperunt, et adhibita in societatem Lucilla, potentissima femina, Cæciliano infensa, ac senioribus plebis catholicæ, quibus Mensurius, Cæciliani decessor, ornamenta Ecclesiæ commendaverat, episcopos Numidiæ, qui non mediocrem injuriam sibi factam putabant, quod ad Cæciliani ordinationem evocati non fuissent, Carthaginem convenire curarunt, qui numero septuaginta congregati, Cæcilianum absentem, quod evocatus venire nolisset, damnaverunt; duo crimina illi objicientes. Primum quod a traditoribus ordinatus fuisset episcopus; deinde quod cum esset diaconus, victum afferrî martyribus in custodia positus prohibuisset. Post hæc in locum Cæciliani Majorinum ordinatum episcopum in gratiam Lucillæ, cujus domesticus erat. Hoc est initium schismatis Donatistarum, sic dictorum a Donato a Casis Nigris episcopo, Majorini ordinatore, quem Augustinus in Breviario Collationis tertiæ, et in libro Retractationum scribit, Cæciliano ad huc diacono schisma fecisse Carthagine, ejusque facinoris reum postea convictum fuisse in synodo Romana sedente Melchiade. Sed quoniam in ordinatione Cæciliani vehementius erupit, idecirco schismatis initium ab illa ordinatione desumitur.

Schismatici adversus Cæcilianum scripserunt libellos, et Anulinum Africæ proconsulem interpellarunt, ut eos ad Constantinum, tunc in Galliis agentem, mitteret, quibus eum rogabant, ut de Galliis iudices dari præciperet. Imperator lectis Donatistarum libellis, subiraunde respondit, teste Optato Milevitano: « Petitis a me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem. » Dedit tamen iudices Maternum Agrippinensem; Rheticium Augustodunensem et Marinum Arelatensem episcopos, qui cum Melchiade papa, et aliis episcopis Italii ab ipso deligendis causam Cæciliani indicarent.

Congregata est Romæ synodus, die secunda Octobris, feria sexta, ideoque anno Christi trecentesimo decimo tertio, in domo Faustæ in Laterano. Ei præfuit Melchiades, cui assidebant tres præfati episcopi et quindecim Itali. In Donatum a Casis nigris lata sententia est suffragantibus universis, « quod confessus sit rebaptizasse, et episcopis lapsis manum imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est. Testes inducti a Donato confessi sunt se non habere quod in Cæcilianum dicerent. Cæcilianus omnium supramemoratorum sententiis innocens est pronuntiatus, etiam Miltiadis sententia, qua iudicium clausum est his verbis: Cum constiterit Cæcilianum ab iis, qui cum Donato venerant, iuxta professionem suam non accusari, nec a Donato convictum esse in aliqua parte constiterit, suæ communioni Ecclesiasticæ integro statu retinendum merito esse censeo. » Referuntur hæc ob Optato Milevitano lib. 1 adversus Parmenianum, qui alteram partem sententiæ, de damnatione scilicet Donati, et de susceptione episcoporum partis Majorini prætermisit. Huic Synodo Marcus presbyter, postea, sancto Silvestro mortuo, Romanus pontifex, interfuit, ut videre est apud Valesium in Notis ad librum x Eusebii cap. 8, et in Critica Baronii anno 343. Ferunt tum Donatistas condemnatos, a sententia episcoporum concilii ad Imperatorem appellasse, dictumque a Constantino, cum id accepit: « O rabida furoris audacia! Sicut in causis Gentilium geri solet appellationem interposuerunt. » Disputatur inter doctos, num hæc ad imperatorem appellatio facta fuerit in hoc Romano, an in Arelatensi concilio sub Silvestro.

Porro Donatus a Casis nigris confessus est se

A rebaptizasse et episcopis lapsis manum imposuisse, quia schisma Donatistarum in hæresim evaserat, cujus hi præcipui errores. Primo baptismum extra Ecclesiam collatum nullum esse contendebant, et quia Ecclesiam intra suam sectam coarctabant, ideo catholicos a se deceptos, suoque schismati implicitos rebaptizabant. Secundo, Ecclesiam in cæteris orbis regionibus traditorum contagio, malorumque communionem periisse asserebant, et in Africa remansisse in sola parte Donati, ideoque episcopis lapsis manus de novo imponebant. Tertio tandem Ecclesiam catholicam meretricem vocabant, ut refert S. Augustinus in Concione de gestis cum Emerito. Qui plura cupit de schismate Donatistarum, legat dissertationem ab Henrico Valesio de eo editam, Eusebii editioni subjunctam.

SOMMIER.

Linea 2. — A consulatu Maxentii ix. Cum finem accepisset in Africa persecutio circa annum 344, episcopis Carthaginensis provinciæ liberum fuit in ea metropoli convenire ad eligendum Mensurii episcopi successorem. Insuper hic pars aliqua historiæ Ecclesiæ Africanæ: connexa cum sit historiæ Romanæ sedis. Cæcilianus igitur Carthaginensis Ecclesiæ diaconus canonicè electus et consecratus fuit episcopus cleri suffragiis, totius populi accedente consensu. Contra hunc legitime electum et rite consecratum seditiosorum factio partim ambitione, partim avaritiæ studio seducta, se ita audacter erexit, ut episcopum recognoscere detrectaret. Convocavit Carthaginem episcopos aliquot Numidiæ, et vicinarum regionum numero septuaginta, ægre ferentes ad eam electionem se non fuisse vocatos. Hi veluti ad concilium congregati, cum ad eum conventum se sistere Cæcilianus renuisset, ejus ordinationem esse nullam declarant, et Majorinam in ejus locum substituunt. Datis subinde litteris ad universas Ecclesias Africanas suadebant, ut a communionem Cæciliani recederent, et ad Majorinum deficerent, a se promotum. Talis origo est schismatis Donatistarum.

Verum duo magni Ecclesiæ Africanæ episcopi nempe Optatus Milevitano et Augustinus, qui scripserunt sæculo integro ab illa seditione nondum penitus consopita, sed ad ipsorum ætatem adhuc continuata, testantur id esse constanter indicium eamque tesseram, unde schismatici semper detecti sunt atque hæretici; nempe, quod se subduxerint ac separaverint ab unione cum Ecclesia Romana: « Quære harum originem rerum; et invenies hanc te in vos dixisse sententiam, cum schismaticis hæreticos sociasti. Non enim Cæcilianus exivit a Majorino, avo suo, sed Majorinus a Cæciliano. Nec Cæcilianus recessit a cathedra Petri vel Cypriani, sed Majorinus, cujus tu cathedram sedes, quæ ante ipsum Majorinum originem non habebat. » (Optat. Milevit. advers. Parmenian. lib. 1.)

« Cæcilianus posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum; cum se videret et Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus, et cunctis terris, unde Evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse conjunctum: ubi paratus esset suam causam dicere, si adversarii ejus ab eo illas Ecclesias alienare conarentur. » (S. Augustin. ep. 162.)

Hoc negotium revera delatum fuit ad Melchiam papam Eusebii successorem, post illam rerum conversionem, religionis bono a Deo feliciter partam in Constantini promotione ad imperium.

Hic enim princeps ex victoria sibi divinitus concessa sub auspiciis vivificæ crucis, a se et ab universo exercitu in cælo spectatæ, confirmatus in ea, qua erga Christianos affectus erat animi propensione, hanc non destitit festum declarare per edicta, liberum exercitium religionis nostræ, bonorumque omnium restitutionem ejusdem nostræ religionis pro-

fessoribus decernentia. Subinde Augustæ dignitatis A auctoritatem interposita ad componendas domesticas Ecclesiæ perturbationes, ejusdem sanctarum legum patrocinium professus.

Certior itaque factus de seditiosis motibus, quos in Africa suscitaverant Donatistæ, præcepit magistratibus in ea provincia a se constitutis, ut eosdem reprimerent, datisque litteris ad Cæcilianum legitimum episcopum Carthaginensis Ecclesiæ, eundem certiozem fecit, non defuturos ministros suos optulari, illorum auxilium ubi imploraret. Certus autem cum esset, schismaticos a se postulatos, ut apud transmarinos iudices causa illorum cum Cæciliano decideretur; imperator non ausus de causa episcopi judicare (observante S. Augustino in epist. 166) eam discutiendam, atque finiendam Episcopis delegavit. Ita vero de eadem perscripsit ad Melchiam papam.

« Constantinus Augustus Miltiadæ episcopo Romano, et Marco salutem. Quoniam ejusmodi litteræ complures ab Anulino clarissimo Africæ proconsule ad me missæ sunt, in quibus constat Cæcilianum B episcopum civitatis Carthaginensium, a quibusdam collegis suis in Africa ordinatis episcopis, multis de rebus in crimen vocari, et illud mihi molestum videtur, ut in his provinciis, quas divina providentia ultro ac sua sponte sub meum subjunxerit imperium, et in illis locis, in quibus crebra hominum frequentia versatur, non modo multitudo ad deteriora deflectat, et distrahat: dissidiis, sed episcopi etiam discordiam inter se ipsi exerceant: visum est mihi, ut idem Cæcilianus, cum decem episcopis, qui illum reum facere videantur, et decem aliis, quos ipse sæciliis dijudicationi necessarios existimaverit, Romam navigio trajiciat; ut ibi coram vobis, et Reticio etiam, et Materno, et Marino collegis vestris, quos ea de causa Romam maturare jusserim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, uti nostis, postulat. Atque ut de omnibus hisce plenissimam, accuratissimamque notitiam possitis habere, exemplaria litterarum, ad me ab Anilio missarum, litteris meis subscripta ad vestros prædictos collegas misi. Quas cum vestra gravitas perlegerit, exquisite ponderabit,

quomodo, quæ ratione, illa quam supra diximus, diligentissime, rectissimeque dirimatur, et ex viri præscripto tandem absolvatur. Quandoquidem illud vestrum studium minime latet, me tantam reverentiam sanctæ et catholicæ Ecclesiæ tribuere, ut velim vos nullum generale schisma, nullam discordiam in ullo loco omnino relinquere. Summa magni Dei majestas vos, honoratissimi viri, multis annis conservet. » (Apud Euseb. *Hist.* lib. x, cap. 55.)

Utriusque partis viri Romam cum advenissent, ubi pariter aderant tres illi Galliarum episcopi in Constantini litteris memorati, necnon alii quindecim ex Italia antistites, concilium celebratum fuit sub auctoritate Melchiadis papæ. « Melchiade apostolicæ sedis episcopo præside Reticius cum aliis iudex interfuit » (S. Aug., lib. i *contr. Jul.*, cap. 2). « Conveniunt in domum Faustæ in Laterano Constantino III et Licinio III coss. vi Non. Octobr. die feria sexta. » Opt. Milev. lib. 1, etc. « Cæcilianum omnium supramemoratorum sententiis innocens est pronuntiatus: etiam Miltiadis sententia, qua iudicium clausum est his verbis: Cum constiterit Cæcilianum ab iis qui cum Donato venerunt, juxta promissionem suam non accusari, nec a Donato convictum esse in aliqua parte constiterit: sæ communioni ecclesiasticæ integro statu retinendum merito esse sentio. » (Opt. *contr. Parmen.* lib. 1.)

« Qualis ipsius beati Melchiadis ultima est prolata sententia, quam innocens, quam integra, quam provida atque pacifica, qua neque collegas, in quibus nihil constiterat, de collegio suo ausus est removere: et Donato solo, quem totius mali principem invenerat, maxime culpato, sanitatis recuperandæ optionem liberam fecit: cæteris paratus litteras communicatorias mittere, etiam iis, quos a Majorino ordinatos esse constaret: ita ut quibuscunque locis duo essent episcopi, quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet, qui fuisset ordinatus prior: alteri autem eorum plebs alia regenda provideretur, etc. O virum optimum? O filium Christianæ pacis, et patrem Christianæ plebis! » (S. Aug. *epist.* 163.)

XXXIV. SANCTUS SILVESTER.

ANNO CHRISTI 314, CONSTANTINI 9.

34. *Silvester, natione Romanus, ex patre Rufino, sedit annis viginti tribus, mensibus decem, diebus duodecim* ^a. ^b *Fuit autem temporibus Constantini et Volusianæ die Kalendarum Februariarum usque ad diem Kalendarum Januariarum. Constantio* ^c, *et Volusiano consulibus.* ^d *Hic in exsilio fuit in montem Soractem persecutione Constantini concussus, et postmodum rediens cum gloria, baptizavit Constantinum Augustum, quem curavit Dominus per baptismum a lepra, cujus persecutionem primo fugiens, in exsilio fuisse cognoscitur.*

Hic fecit in urbe Roma ecclesiam in prædio cujusdam presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum constituit, juxta Thermas 10 Domitianas, qui usque in hodiernum diem appellatur titulus Equitii, ubi et hæc dona constituit: patenam argenteam, pensantem libras xx, et dono Augusti Constantini. Donavit autem scyphos argenteos duos, qui pensaverunt singuli libras denas; calicem aureum, pensantem libras duas; calices ministeriales quinque, pen-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a B, ann. 24, m. 10 p. 4. ^b B, a coss. Volus. et Aniani ad Constantium et Albinum. ^c C, Constantino. ^d Vide Baron. ad ann. Dom. 324.

santes singuli libras binas ; amas argenteas duas, pensantès singulæ libras denas ;
 15 patenam argenteam chrismalem auro clusam ^a pensantem libras quinque ; phara ^b
 coronata x, pensantes sing. lib. octonas ; phara ærea xx, pensantes singula libras
 denas ; canthara cerostrata xii ærea, pens. singula libras tricenarum ; fundum Va-
 lerianum in territorio Sabinensi, qui præstat sol. LXXX ^c ; fundum statianum in ter-
 ritorio Sabinensi, qui præstat sol. 55 ; fundum Duas Casas in territorio Sabinensi,
 20 qui præstat sol. XL ; fundum Percilianum territorio Sabinensi, qui præstat sol. xx ;
 fundum Corbitanum territorio Corano, qui præstat sol. XL ^d ; domum in Ur-
 be cum balneo Sicinini regione, quæ præstat sol. LXXXV ; hortum intra urbem Ro-
 mam in regione Adduoframantes ^e qui præstat sol. xv ; domum in regione Roffea ^f
 intra Urbem, quæ præstat sol. LVIII et tremis ^g.

CATALOGUS SUB LIBERIO.

Silvester annis viginti uno, mensibus undecim. Fuit temporibus Constantini, a Con-
 sulu Volusiani et Aniani, ex die pridie Kalendas Februarii, usque in diem pridie Kalen-
 darum Januariarum, Constantino et Albino consulibus.

35. *Hic fecit constitutum de omni Ecclesia. Etiam hujus temporibus factum est
 concilium cum ejus consensu in Nicæa Bithyniæ^b, et congregati sunt trecenti decem
 et octo episcopi catholici, et quorum chirographum cucurrit, alii imbecilles ducenti
 octo, qui exposuerunt fidem integram, sanctam, catholicam, immaculatam, et damna-
 5 verunt Arium, Photinum et Sabellium, vel sequaces eorum. Et in urbe Roma con-
 gregavit ipse cum consilio Augusti episcopos ducentos septuaginta septem, et damna-
 vit iterum Calixtum, et Arium, et Fotinum, et Sabellium ; et constituit ut presbyte-
 rumⁱ Arianum resipiscentem non susciperet, nisi episcopus loci designati^j ; et chris-
 ma ab episcopo confici ; et privilegium episcopis dedit ut baptizatum consigna-
 10 rent propter hæreticam suasionem. Hic et hoc constituit ut baptizatum liniret
 presbyter chrismate levatum de aqua, propter occasionem transitus mortis. Hic
 constituit ut nullus laicus crimen clerico inferre audeat. Hic constituit ut dia-
 cono dalmatica uterentur in ecclesia et pallio linostimo^k læva earum tegetetur.
 Hic constituit ut nullus clericus propter causam quamlibet in curiam intro-
 15 iret, nec ante judicem cinctum causam diceret, nisi in ecclesia. Hic constituit
 ut sacrificium altaris non in serico neque in panno tincto celebraretur, nisi tan-
 tum in linteo ex terreno lino procreato, sicut corpus Domini nostri Jesu Chri-
 sti in sindone lintea munda sepultum est, sic missa celebraretur. Hic constituit
 ut si quis desideraret in Ecclesia militare, aut proficere, ut esset lector^l annos
 20 haberet xxx, exorcista dies xxx, acolythus annos xxxv^m, subdiaconus annos v, custos
 martyrum annos vⁿ, diaconus annos xxx et vii, presbyter annos iii, probatus ex
 omni parte, etiam et ab his qui sunt foris testimonium habere bonum, unius ux-
 oris virum, uxorem a sacerdote benedictam. Et sic ad ordinem episcopatus ascen-
 dere, nullum majoris vel prioris locum invadere, nisi ordinem temporum cum
 25 pudore cognoscere omnium clericorum votiva^o grata, nullo omnino clerico vel
 fideli contradicente. Hic ordinationes presbyterorum et diaconorum fecit sep-
 tem^p per mensem Decembris ; presbyteros XLII, diaconos XXXVII, episcopos per diversa
 loca diversis temporibus in urbe Roma numero LXXV^q.*

36^r Hujus temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas et orna-
 vit : basilicam Constantinianam, ubi posuit ista dona : fastigium argenteum
 battutile, quod habet in fronte Salvatorem sedentem in sella in pedibus v,
 pens. libras cxx ; duodecim apostolos in quinque pedibus, qui pensaverunt sin-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a C, clausam. ^b C. Pharos. ^c C, 40. ^d C, 60. ^e ad duos adamantes. ^f C. Orphea. ^g C, tremis-
 em. ^h C, Nicænum I. ⁱ C. presbyter. ^j C, designaret eum. ^k Palla linostima ^l C, ostiarius an. 30,
 lector 30. ^m ann. 5, C. ⁿ C, ann. 7. ^o Vota. ^p C, 7. ^q C, 65. ^r Vide Baron. tom. III ad ann. Dom. 324.

- 5 guli libras nonagenas cum coronis argenti purissimi. Item a tergo respiciens in absida Salvatorem sedentem in throno in pedibus quinque ex argento purissimo, qui pens. libras CXL; angelos quatuor ex argento, qui sunt in pedibus quinque costas cum crucibus tenentes, qui pensaverunt singuli libras CV, cum gemmis alavandinis in oculos. Fastigium ipsum ubi stant angeli vel apostoli pensat libras duo millia viginti quinque ex argento dolatico. Farum^a ex auro purissimo, quod pendet sub fastigio cum delphinis quinquaginta, quæ pens. cum catena sua libras XXV; coronas quatuor cum delphinis viginti ex auro purissimo pensantes sing. libras XV; cameram basilicæ ex auro trimme in longum, et in latum in pedibus quingentis; altaria septem ex argento battuli^b pens. sing. libras CC; patenas aureas septem, quæ pensant singulæ libras XXX; patenas argenteas XIII^c, pensantes singulas libras XXX; scyphos aureos VII, qui pens. singuli libras decem, scyphum singularem ex metallo corallo, ornatum undique de gemmis prasinis et hyacinthinis, auro interclusum, qui pensat ex omni parte libras viginti et uncias tres; scyphos argenteos viginti, pensantes singulos libras XV; amas ex auro purissimo duas, pensantes sing. libras quinquaginta portantes sing. medemnos^d tres; amas argenteas viginti, quæ pensant singulæ libras decem, portantes singulæ medemnos singulos; calices minores ex auro purissimo quadraginta, pensantes singulos libras singulas; calices minores ministeriales quinquaginta pensantes singuli libras binas. Orramenta in basilica:
- 25 Farum^e cantharum ex auro purissimo ante altare in quo ardet oleum nardinum pisticum cum delphinis octoginta, qui pensant libras triginta, ubi candelæ ardent ex oleo nardino pistico in gremio Ecclesiæ. Pharum cantharum argenteum cum delphinis centum et viginti, quod pensat libras quinquaginta, ubi oleum ardet nardinum pisticum; phara canthara argentea in gremio basilicæ
- 30 quadraginta pens. singula libras triginta, ubi ardet oleum quod supra. Parte dextra basilicæ. Phara argentea quadraginta pens. singula libras viginti. Phara canthara in læva basilicæ argentea viginti quinque; pens. singula libras viginti; canthara cyrostrata in gremio basilicæ argentea quinquaginta, pens. singula libras viginti: singularum librarum metræ^f tres ex argento purissimo, quæ pensant singulæ libras CCC, portantes singulæ medemnas decem; candelabra aurichalcha septem ante altaria, quæ sunt in pedibus X, cum ornatu suo ex argento. interclusa sigillis prophetarum, pens. singula libras triginta^g. Quæ constituit in servitio luminum, id est, massam Garilianam in territorio Suessano, præstantem singulis annis solidos quadringentos; massam Muronicam^h in territorio
- 40 suprascripto, præstantem solidos CCCXLⁱ; massam Aurianam territorio Laurentino, præstantem solidos quingentos; massam urbanam territorio Antiano præstantem solidos ducentos quadraginta; massam Sentilianam territorio Ardeatino, præstantem solidos ducentos quadraginta massam Castis territorio Catina præstantem solidos mille; massam Trapeam territorio Casinensi, præstant. solidos mille sexcentos et quinquaginta. ; thimiamateria duo ex auro purissimo pens. libras triginta. Donum aromaticum ante altaria annis singulis libras CL. Fontem sanctum,^j ubi baptizatus est Augustus Constantinus ab eodem episcopo Silvestro. Ipsum sanctum fontem ex metallo^k porphyretico ex omni parte coopertum, intrinsecus, et foris, et desuper, et quantum aqua continet ex argento purissimo in pedibus V, qui pensavit argenti libras tria millia et octo. In medio fontis columnas porphyreticas, quæ portant phialam auream, ubi candelæ est, pensans ex auro purissimo libras LII, ubi ardet in diebus Paschæ bal-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a C, pharum. ^b C, purissimo. ^c C, 46. ^d C, Medimnos. ^e C, pharum. ^f C, metretæ. ^g trecentas. ^h Bauronicam C. ⁱ C, 360, ^j C, Baron, ad ann. Dom. 324, pag. 480. ^k C, lapide.

samum lib. cc; nixum^a vero ex stippa amianti. In labium^b fontis baptisterii agnum ex auro purissimo fundentem aquam, qui pensat libras xxx. Ad dexteram Agni Salvatorem ex argento purissimo in pedibus v, pens. libras clxx; in læva Agni beatum Joannem Baptistam ex argento in pedibus v, tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: *Ecce Agnus Dei ecce qui tollit peccatum mundi*, pensantem libras centum; cervos ex argento vii, fundentes aquam, qui pensant singuli lib. lxxx^c; thimiamaterium aureum cum gemmis prasinis et hyacinthinis xlii, pensans 60 libras decem.

37. Donum fontis baptisterii massam Festi præpositi sacri cubiculi, quem donavit Augustus Constantinus præstantem solidos ccc; massam Gaba territorio Gabinensi præstantem solidos ccii; massam Pictas territorio suprascripto præstantem solidos ccv; massam Statibanam^d territorio Corano præstantem solidos cc; massam intra Siciliam Taurana territorio Parampniensi præstantem solidos quingentos. Intra Romam domos vel hortos præstantes solidos duo millia ducentos. Fundum Bassi, qui præstat solidos centum viginti; massam Laninam præstantem solidos ducentos; fundum Caculas^e territorio Momentano præstantem solidos quinquaginta; massam Statianam territorio Sabinorum præstantem solidos cccl; massam Murinas territorio Appiano Albanensi præstantem solidos ccc; massam Virginis territorio Corano^f præstantem solidos ducentos. Et transmarina infra partem Africæ; massam Vineis territorio Micaria^g præstantem solidos octingentos; massam Capsis territorio Capsitano præstantem solidos sexcentos; massam Varia Sardana territorio Monensi præstantem solidos quingentos; massam Cameras territorio Curalupi præstantem solidos ccccv; massam Mimas^h, territorio Numidiæ præstantem solidos dccx, massamⁱ Baldariolario territorio Numidiæ præstantes solidos octingentos et decem. Item in Græcia territorio Cretas massam Cefalinam in Creta præstantem solidos quingentos; in Mengaulo massam Amaron præstantem solidos ccxxii.

38. Item his temporibus fecit Augustus Constantinus, ex rogatu Silvestri episcopi, basilicam beato Petro apostolo in templo Apollinis. Cujus loculum cum corpore S. Petri recondidit, ipsum loculum undique ex ære cyprio conclusit, quod est immobile. Ad caput pedes quinque, ad pedes pedes quinque, ad latus dextrum pedes quinque, ad latus sinistrum pedes quinque, subtus pedes quinque, supra pedes quinque. Sic inclusit corpus beati Petri apostoli, et recondidit, et ornavit supra ex columnis porphyreticis, et alias columnas vitineas^j quas de Græcia perduxit. Fecit autem et cameram basilicæ ex trimma auri fulgentem, et super corpus beatri Petri æs et quod conclusit^k. Fecit crucem ex auro purissimo, pensantem libras centum quinquaginta. In mensuram loci, ubi scriptum est hoc: Constantinus Augustus et Helena Augusta hanc domum regali simili fulgore coruscans aula circumdat, scriptum ex litteris puris nigellis in cruce. Fecit autem candelabra aurochalca in pedibus x, numero quatuor argento conclusa cum sigillis argenteis; Actus apostolorum, pensum singuli libras 15 ccc; calices aureos tres cum gemmis prasinis et hiacynthinis singuli, qui habent gemmas xlv, pens. singuli libras xii; metretas argenteas ii, pens. lib. cc; calices argenteos viginti pens. sing. lib. x; amas aureas duas pens. sing. lib. x; amas argenteas quinque pens. sing. lib. tres; patenam ex auro purissimo unam cum turre et columba ornatam gemmis prasinis et hyacinthinis, quæ sunt numero cum margaritis albis ccxv, pens. libras triginta; patenas argenteas quinque 20

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI

^a C, Annexum Myxum. ^b Labro. ^c C, 800. ^d Statilianam. ^e C, Catulli. ^f C, Sorano. ^g C, Murario. ^h C, Nummas. ⁱ Baldarioliaria C, ^j C, B. thynas. ^k Extremam ex auro fulgentem supra corpus beati Petri supra æs unde conclusum est. C, super os quo.

pens. sing. libras xv; coronam auream ante corpus, ubi est Phamecantharus cum delphinis quinquaginta, qui pens. lib. xxxv; phara argentea in gremio basilicæ xxxii cum delphinis, pens. sing. lib. decem; ad dexteram basilicæ phara argentea xxx, pens. sing. lib. viii; ipsum altare argento et auro clusum cum gemmis prasinis et
25 hiacynthis et albis ccx ornatum undique, pens. lib. ccc; thimiamaterium ex auro purissimo cum gemmis undique ornatum num. LI, pens. lib. xv.

39. Item in reditus donum, quod obtulit Constantinus Augustus beato Petro apostolo per diocesem Orientis in civitate Antiochia^a: domum Datiani, præstantem solidos ducentos quadraginta, domunculam incæne^b, præstans solidos viginti et trimisium^c; Cæle in Aphrodisia, præstans solidos viginti;
5 Balneum in cerateas, præstans solidos XLII; Pristinum^d ubi supra præstans solidos viginti tres. Popina suprapræstans solidos decem; hortum Maronis, præstantem solidos decem; hortum alium ubi supra, præstantem solidos undecim, sub civitate Antiochia; possessio Sibillæ donata ab Augusto præstans solidos CCCXXIII, cartas decadas centum et quinquaginta, aromatum lib.
10 cc, nardini olei lib. cc, balsamum lib. xxxv. Sub civitate Alexandria, possessio Timialia, donata Augusto Constantino ab Ambronio, præstans solidos sexcentos et viginti, cartas decadas ccc, olei nardi ccc, balsamum libras quadraginta, aromata lib. cl, storacis Isauricæ lib. l. Possessio Euthimica ducis præstans solidos quingentos. Donavit Augustus Constantinus possessionem Pattinopolim præstans solidos octingentos, cartas decadas cccc,
15 piper medemnos quinquaginta, crocos libras centum, storace libras centum et quinquaginta, aromata cassia cc, olei nardi libras ccc, balsami lib. c, lini saccos centum, casei^e sillum libras centum et quinquaginta, oleum Cyprium lib. centum, papyrum rucanas^f libras mundas mille. Possessio quam
20 donavit August. Constant. Hybromias præstans solidos quadringentos quinquaginta, cartas decadas cc, aromata cassiæ lib. quinquaginta, olei nardini libras ducentas, balsami libras quinquaginta. In provincia Euphratensi sub civitate Cyro possessionem Armanalanam præstantem solidos CCCLXXX; possessio Mobaris, præstans solidos cclx.

40. ^g Eodem tempore fecit Augustus Constantinus basilicam beato Paulo apostolo ex suggestione Silvestri episcopi. Cujus corpus sanctum ita recondidit in ære et conclusit, sicut et beati Petri Constantinus Augustus, cui basilicæ donum^h hoc obtulit: sub Tarso Ciliciæ in insula Cordionis præstans solidos octin-
5 gentos. Omnia enim vasa sacrata aurea, argentea aut ærea ita posuit, sicut et in basilicam sancti Petri apostoli, ita et beati Pauli apostoli ordinavit. Sed et crucem auream super locum beati Pauli apostoli posuit pensantem libras centum et quinquaginta. Sub civitate Tyria possessio comitum, præstans solidos quin-
10 gentos et quinquaginta; possessio Timia, præstans solidos ducentos et quinquaginta; possessio Fronimusa præstans solidos septingentos, oleum nardinum libras septuaginta, aromata libr. quinquaginta, acassia libr. centum. Sub civitate Ægypti possessio Cyprias, præstans solidos septingentos et decem, oleum nardinum lib. septuaginta, balsamum libr. triginta, aromata libr. septuaginta, sto-
15 race libr. triginta, stacten lib. centum et quinquaginta. Possessio Basilea præstans solidos quingentos et quinquaginta, aromata libr. quinquaginta, oleum nardinum libr. sexaginta, balsamum libr. viginti, crocos libr. septuaginta. Possessio insula Machabeo, præstans solidos quingentos et decem, papyrum mundum
racanas quingentas, linum saccos trecentos.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a Item in reditus domus B. Petri obtulit Constantinus per diocesem Orientis hæc in civitate Antiochiæ.

^b Vicene. ^c Nicenam. ^c C tremissem. ^d C, pistrinum. ^e C, cariophyllorum. ^f Papyrii canas. ^g Vide Baron. ad ann. Dom. 324.

41. ^a Eodem tempore fecit Constantinus Augustus basilicam in palatio Sessoriano, ubi etiam de ligno sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi posuit, et auro et gemmis conclusit, ubi etiam et nomen ecclesiæ dedicavit, quæ cognominatur usque in hodiernum diem Hierusalem. In quo loco constituit donum :
 5 candelabra aurea et argentea ante lignum sanctum lucentia secundum numerum Evangeliorum quatuor, quæ pensaverunt singula libras triginta ; phara canthara argentea quinquaginta, quæ pensaverunt singula libras xv ; scyphum aureum purissimum, qui pensavit libras x ; calices ministeriales aureos quinque, pensantes singulos libras singulas ; scyphos argenteos tres, pensantes libras octo ;
 10 calices ministeriales argenteos decem, pensantem libras binas ; patenam auream, pensantem libras decem ; patenam argenteam auro clusam cum gemmis, pensantem libras quinquaginta ; ipsum sanctum altare aureum, quod pensat libras ducentas et quinquaginta ; amas argenteas, pensantes libras viginti. Et omnia agrorum circa palatium ecclesiæ dono dedit. Item possessio Sponsas, via
 15 Lavicana, præstans solidos ducentos sexaginta et duo ; sub civitate Laurentium ¹ possessio Patras, præstans solidos centum et viginti ; sub civitate Nepesina possessio Anglesis, præstans solidos centum quinquaginta : sub civitate superscripta possessio Terega, præstans solidos centum quadraginta ; sub civitate superscripta Falisca possessio Herculis, quæ donata est Augusto Constantino, et
 20 Augustus obtulit ecclesiæ Hierusalem, præstans solidos cXL ; item sub civitate Falisca possessio Nimphas, præstans solidos centum et quindecim ; sub civitate Juder possessio Angulas præstans solidos centum quinquaginta tres.

42 ^c Eodem tempore fecit basilicam sanctæ martyris Agnetis ex rogatu Constantiæ filiæ suæ, et baptisterium in eodem loco, ubi et baptizata est soror ejus Constantia cum filia Augusti a Silvestro episcopo, ubi donum constituit hoc :
 5 patenam ex auro purissimo pensantem libras vigniti ; calicem aureum pensantem libras decem ; coronam, pharum cantharum cum delphinis triginta ex auro purissimo, pensantem libras quindecim ; patenas argenteas duas, pensantes sing. libras viginti ; calices argenteos quinque, pensantes singul. libras decem ; pharacanthara argentea triginta, pensantia sing. libras octo ; pharacanthara ærea aurichalca quadraginta. Cerostrata aurochalcha argento clusa sigillata quadraginta ;
 10 lucernam ex auro purissimo nixorum ^d duodecim super fontem, quæ pensabat libr. xv, et donum in redditum circa civitatem Fidenas omnem annum ^e præstans solidos centum et sexaginta Via Salaria sub Pavetinas usque omnem agrum S. Agnes præstantem solidos centum et quinque ; agrum Muci, præstantem solidos octuaginta ; possessio Vicopisonis, præstans solidos ducentos et quinquaginta ; agrum Caculas ^f præstantem solidos centum.

43 ^e Eodem tempore *Constantinus Augustus* fecit basilicam *beato Laurentio martyri, via Tiburtina in agrum Veranum supra Arenarium cryptæ* et usque ad corpus B. Laurentii martyris in qua fecit gradum ascensionis et descensionis. In quo loco construxit absidam, et exornavit marmoribus porphyreticis, et de superiori
 5 loco conclusit de argento, et cancellos ex argento purissimo ornavit, qui pens libras mille, et ante ipsum locum in crypta posuit lucernam ex auro purissimo nixorum ^b decem, pensantem lib. triginta ; coronam argenteam cum delphinis quinquaginta, pensantem lib. triginta ; candelabra ærea duo in pedibus denis, pensantia sing. libr. trecentas. Ante corpus beati Laurentii martyris argento clusam
 40 passionem ipsius, sigillis ornatam cum lucernis byssinis argenteis, pensantes sing. libr. quindecim. Donum quod obtulit : patenam auream, pensantem libr. viginti ; patenas argenteas duas, pensantes sing. libr. xxx ; scyphum ex auro purissimo pen-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a Vide Baron. loc. cit. ^b Lorentum. ^c Vide. Baron. loc. cit. ^d lychnorum. ^e C, agrum. ^f C, Casulas. ^g Vide Baron. loc. cit. ^h B, lychnorum.

santem libr. xv ; scyphos argenteos duos pensantes sing. libr. decem ; calices ministeriales argenteos decem, pensantes sing. libras viginti ; amas argenteas duas, pensantes libras x ; phara argentea triginta pensantia singula libr. xv ; metretum ex auro pensans libras centum quinquaginta, portantem medemnas tres. In eodem loco possession. cujusdam Cyriaceti religiosæ feminæ, quam fiscus occupaverat tempore persecutionis. Veranum fundum præstan. solidos centum quadraginta ; possession. Aqua Turia ad latus præstan. solidos centum quinquaginta tres :
 20 possession. Augusti, territorio Sabinensi, præstan. nomine Christianorum solidos cxx ; possessio Sufuratarum præstan. solidos sexaginta sex ; possession. Micinas Augusti, præstan. solidos centum quinquaginta ; possession. Thermulas præstant. solidos sexaginta ; possession. Aranas, præstant. solidos septuaginta ; possession. Septimiti, præstant. solidos centum triginta.

44 * Eisdem temporibus Augustus Constantinus *fecit basilicam* beatissimis martyribus *Marcellino presbytero et Petro exorcistæ* inter Duas Lauros, et mausoleum, ubi beatissima mater ipsius sepulta est Helena Augusta, in sarcophago porphyretico, via Lavicana, milliario ab urbe Roma tertio. In quo loco et pro amore
 5 matris suæ et veneratione sanctorum posuit dona voti sui : patenam ex auro purissimo, pensantem libras triginta quinque ; candelabra argentea auro clusa quatuor in pedibus xii, pensantia singula libras ducentas ; coronam ex auro purissimo, quæ est pharus cantharus cum delphinis centum et viginti, pensantem libras xxx ; calices aureos tres, pensantes singuli libras decem cum gemmis prasinis et hyacinthinis ; amas aureas duas, pensantes singulas libras xi ; altare ex argento purissimo, pensans libras cc. Ante sepulcrum beatæ Helenæ Augustæ fecit ex metallo porphyretico ex sculptis sigillis, pharacanthara viginti ex argento purissimo, pensans singula libras viginti. Item in basilica sanctorum Petri et Marcellini donum quod dedit tale est : altare argenteum purissimum,
 15 pensans libras ducentas ; patenas aureas purissimas duas, pensantes libras quindecim ; patenas argenteas duas, pensantes singulas libras xv ; scyphum aureum majorem, pensantem libras viginti, ubi nomen Augustæ designatur ; scyphos argenteos quinque, pensantes singuli libras xii ; calices ministeriales argenteos viginti, pensantes singuli libras tres ; amas argenteas quatuor, pensantes singul.
 20 libras xv ; annis singulis olei nardi pistici libras noningentas, balsami libras centum, aromata incensum ante corpora sanctorum Marcellini et Petri libras centum. Fundum Laurentium juxta formam ^b cum balneo, et omnem agrum a porta Foforritana ^c via itineraria usque ad viam Latinam, ad montem Albium ^d. Ipse mons Galbius possessio Augustæ Helenæ præstans solidos mille
 25 centum et viginti. Insulam Sardiniam cum possessionibus, omnibus ad eandem pertinentibus, præstantem solidos mille et viginti quatuor ; insulam Messenum cum possessionibus ad eandem pertinentibus, præstan. solidos octingentos et decem ; insulam Attitiæ et montem Argentarii * præstantem solidos sexcentos. Possessio in territorio Sabinensi, quæ cognominatur ad Duas Casas,
 30 sub monte Lucretio, præstans solidos ducentos.

45 † Eodem tempore fecit basilicam Constantinus ex suggestione Silvestri in civitate Ostiensi, juxta portum urbis Romæ, beatorum apostolorum Petri et Pauli, et sancti Joannis Baptistæ, ubi et donum obtulit : patenam argenteam, pensantem libras triginta ; calices argenteos decem, pensantes libras quinque ;
 5 amas argenteas duas, pensantes singulas libras decem ; phara argentea triginta, pensans singula libras quinque ; scyphos argenteos duos, pensantes singuli libras novem ; patenam argenteam chrismalem singularem, pensantem libras decem ; pelvim ex argento ad baptismum, pensantem libras viginti ; insulam

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

a Vide Baron. loc. cit b C, Formiam c omnes agros a porta Sessoriana. d et usque ad montem Galbium. e cum monte Argentario. † Vide Baron. loc. cit.

quæ dicitur Assis in territorio Portuensi et Ostias ^a possessiones omnes maritimas usque ad digitum solis, præstantem solidos trecentos; possessionem Græcorum in territorio Ardeatino, præstantem solidos octuaginta; possessio Quiriti territorio Ostiensi, præstans solidos trecentos et undecim; possessio Balneolum territorio Ostiensi, præstans solidos quadraginta duos; possessio Nunsula, præstans solidos triginta. Item quod obtulit Gallicanus basilicæ suprascriptorum
 15 sanctorum Petri et Pauli, et Joannis Baptistæ, id est, coronam argenteam cum delphinis, pensantem libras viginti; calicem argenteum anaglyphum, pensantem libras quindecim; amam argenteam, pensantem libras xviii; massam Millianam territorio Sabinensi, præstantem solidos centum et quindecim et trimisium ^d; fundum picturas territorio Velliterno, præstantem solidos quadraginta tres;
 20 fundum Surorum via Claudia territorio Vegentano, præstantem solidos quinquaginta sex; massam Gargilianam territorio Suessano, præstantem solidos sexcentos quinquaginta quinque.

46 ^c Eodem tempore fecit basilicam Augustus Constantinus in civitate Albanensi, videlicet sancti Joannis Baptistæ, ubi et posuit donum hoc: patenam argenteam, pensantem libras xxx; scyphum argenteum deauratum, pensantem libras duodecim; calices ministeriales decem, pensantes sing. libras tres; amas argenteas duas, pensantes sing. libras viginti; possessio lacum Turni ^d, cum adjacentibus campestribus, præstans solidos quadraginta; possessio Molas, præstans solidos quinquaginta; possessio Albanensis, cum lacu Albanensi, præstans solidos ducentos et quinquaginta; massam Muci, præstantem solidos centum septuaginta. Omnia sceneca deserta vel domos intra urbem Albanensi sanctæ Ecclesiæ donum obtulit Augustus Constantinianæ ^e; possessiones Horti, præstantes solidos viginti; possessio Tiberii Cæsaris, præstans solidos octuaginta; possessio Maritanas, præstans solidos quinquaginta; massam Nemus, præstantem solidos ducentos et octuaginta; possessio Armatiani in territorio Carano, præstans solidos centum et quinquaginta; possessionem Statilianam, præstant. solidos septuaginta;
 15 possessionem Medianæ, præstant. solidos triginta.

47 ^f Eodem tempore fecit beatissimus Constantinus Augustus intra urbem Capuam basilicam apostolorum, quam cognominavit Constantinianam, ubi posuit dona hæc: patenas argenteas duas, pensan. singulas libras viginti; scyphos argenteos tres, pensantes sing. libras viii; calices ministeriales xv. pensantes
 5 singulos libras duas; amas argenteas duas pensantes singulas libras x; candelabra ærea in pedibus denis pensantia singula libras clxxx; pharacanthara ex argento triginta. Et donum quod obtulit: possessionem in territorio Menterno; massam Statilianam, præstantem solidos trecentos et quindecim; possessionem in territorio Cagetano ^g præstantem solidos octuaginta quinque; possessionem Paternum
 10 territorio Suessano, præstantem solidos centum quinquaginta; possessionem ad centum territorio Capuano, præstantem solidos sexaginta; possessionem in eodem territorio Suessano Gauronicam, præstantem solidos quadraginta; possessionem Leonis præstantem solidos quadraginta.

48 ^h Eodem tempore fecit basilicam beatissimus Constantinus Augustus in urbe Neapolitana, cui obtulit et dona hæc: patenas argenteas duas, pensan. sing. libras viginti quinque; scyphos argenteos duos, pensan. sing. libras decem; calices ministeriales xv, pensan. sing. lib. duas; amas argenteas ii, pensan. sing. libras
 5 quindecim; phara argentea xx, pensan. singula libras octo; phara ærea xx, pensan. sing. libras decem. Fecit autem formam aquæductus per milliaria octo. Fecit vero et forum in eadem civitate, et donum obtulit hoc: possessionem Machari, præstantem solidos centum et quinquaginta; possessionem et Cymbranam, præ-

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

- ^a C, quæ est inter Portum et Ostiam. ^b C, tremissem. ^c Vide Baron. loc. cit. ^d C. Laurentina.
 • Forte Constantinus. ^f Vide Baron. loc. cit. ^g C, Gajetano, ^h Vide Baron. loc. cit.

stan. solidos centum et quinque; possessionem Hyrcinam a præstan. solidos cvm; possessionem Afflas, præstan. solidos cl; possessionem Ninfulas, præstan. solidos xc; possessionem Insulam cum Castro, præstantem solidos LXXX; hic Silvester fecit ordinationes vi per mensem Decembris: presbyteros XLII, diaconos XXVI, episcopus per diversa loca LXV^b. Hic *sepultus est via Salaria in cæmeterio Priscillæ milliario ab urbe Roma tertio, xi^c Kalendas Januarias*. Qui vere catho-
15 licus et confessor quievit, *cessavit episcopatus dies* quindecim.

NOTULÆ MARGINALES FABROTTI.

^a C, Scelinum. ^b B, alias 36. ^c C, pridie.

VARIÆ LECTIONES.

Apud Fabrottum ex codice Freheri.

Num. 34. lin. 2, B diebus 44. lin. 3, A Constantino. lin. 4, AB in monte Soracte, et postinodum rediens. lin. 45 A, argenteam ministerialem, lin. 47, A, cerostata, B, cærostata. lin. 48, B, qui præstat pens onem solidos 70 lin. 49, solid. 50, duas casas quæ præstant. lin. 20, B, fundum Priscillianum lin. 24, A, Corvianum. B, Corbini num. lin. dicta 24, AB, solidos 60. lin. 23, AB, ad duos amantes. lin. 24, B, 59 et tremissem. A, in regione Orphea. B Horfea.

Num. 35, lin. 2, A, ex ejus præcepto, B, cum ejus. lin. 7, A, ut presbyter. lin. 43, B, et pallia li-nossima lævæ orum tegeter. lin. 49, ita militaret, aut proficeret, ut lin. 20, AB, acolytus. lin. 21, AB, diaconos 7. lin. 24, A, nisi ordinis tempore, B, nisi ordine. A, cum pudore cognoscere votivam gratiam omnium clericorum, B, cum pudore cognito, omniumque clericorum votiva gratia, nulloque omnino clerico contradicente. lin. 26 et 27, AB, fecit 6, AB, diaconos 7.

Num 36, lin. 2, B, dona, cameram ex auro purissimo, et fastigium argenteum solum. lin. 5 B, libras nongentas. lin. eadem B, tergo respicientem. lin. 9, B, cum gemmis alamaundinis. lin. 40, B, ex argento collatio, B, cameram ex auro purissimo, et farum. lin. 42, B, cum catena, quæ pensat libras 50. lin. ead. et 43, ex auro trimmeta. A, auro trimme in pedibus in longum, et latum. lib. AB, latum libras 500. lin. 44, ex auro purissimo. lin. 46, A, argenteas f. B. lin. ead., B, calces 300. lin. 23, B, majores. lin. 27, in gremio. lin. 59, A, massam Amonicam. B, Berronicam. lin. 44 et 45, A, solidos 200. B, 850. lin. 55, B, 470. lin. 58, B, 425. lin. 59, AB, gemmis prasinis. B, hyacinthis 42.

Num. 37, lin. 4, massam Tutilianam, B, Statilianam, AB, 300. lin. 5, AB, massam Tauranam intra Siciliam territorio Paranensi. lin. 6, B, domos, vel horrea. lin. 7, 8, A massam Lammæ, B, massa latina. lin. ead. 8 et 9, A, territorio Numentano. lin. 43, AB, massam Juncis territorio Murcarino. lin. 44, B, territorio Almense. lin. 45, B, territorio Crypta Lupi. AB, massam numas. lin. 46, AB, solidos 650, AB, massam sulpheratam. lin. 47, B, solidos 720.

Num. 37, lin. 3, AB, B. Petri ita recondidit. lin. 9, A, Patri quod aere conclusit. lin. 40, AB, in mensuræ loco. lin. 41 et 42, A, domum regali aulae simili fulgore coruscantem circumdat. lin. eadem 42, B, vigellis. lin. 45, B, gemmis prasinis. lin. 47, AB, Amas a. p. s. lib. 20. lin. 49, AB, prasinis. lin. 24, AB, corpus ubi est oleum nardinum, quæ est, et farum cantharum cum delphinis 50. lin. 24, B, prasinis. lin. 24, B, 400. ornatu. n. lin. 26, num. 60.

Num. 39, lin. 1, B, in reditum. lin. 2, B, in civitate Antiochia domum Datiani. lin. 3 et 4, B, jugere. etc., et tremissem. lin. eadem 4, cellæ in Aphrodisia B. lin. 5, B, pistrinum. lin. 9, sol. 322, B. lin. 40, B, balsamum lib. lib 60 lin. 43, Isauricæ lib. 50 B. lin. 44, B, quingentos chartas dechadas 70 per Ægyptum sub civitate Armenia possessio Agapi,

A quod donavit Constantino Augusto. lin. 45. B. Passinopolim. lin. 46, B, storacis. lin. ead. B, croci lib. 400. lin. 48, B, casia. lin. ead., gariophyllorum B, olei Cyprii B, lin. 49, B, ex papyro racnas. lin. 20, B, hybromion. lin. 23, B, Tyro, etc. Armanazon.

Num. 40, lin. 8 et 9 B, 550. lin. 44, cassiæ lib. 50. lin. 42, B, 200. lin. 46, B, croci balsami possessio insulæ macab. lin. ead., A, lib. 70. lin. 47, B, ex papyro, etc. lini saccos.

Num. 44, lin. 4, B, hæc constituit dona. lin. 6, AB, lib. 80. lin. 42, A, aurum. lin. 43, amas tres. lin. 45, sexaginta tres La rent. AB. lin. 48, AB, Te-regia. sol. 460. lin. 24 et 22, AB. 425. civitate Tudes.

Num. 42, lin. 1, B, Agnes, lin. 2, B, Constantiæ deest. lin. 3, B, dona hæc. lin. 44, B, civitatem Figlinas. lin. 42, B, Salaria sub parietes, A, parietinas. lin. 44, B, vici. lin. 44, 45, B, 350 casulas.

Num. 43, lin. 2, agro Verano subarenario, A, supra arenarium. lin. 4, B, marmor purpureis lin. 6, A, lib. mille lin. 8, AB, lib. 20. lin. eadem 8, A, aurea. lin. 9 A, lib. 420, B 200. lin. 48, B, binexis argenteis. lin. 48, B, solid. 460, Aqua Tuscia. lin. 21 et 22, B, Nicenas. lin. 22, B, 410. lin. 23, B, solid. 65.

Num. 44, lin. 3 et 4, B, purpureo via. lin. 7, B, lib. 25. lin. 9, lib. 250. lin. 11, lib. 60. lin. 42, B, marm. purpureo excultum sigillis posuit phare, etc. lin. 24, B, in incensum. lin. 23 et 25, B, porta Sensuriana usque ad viam Prænestinam. a via Latina ad montem Gabium. lin. 27 et 28. B. 320 linea 26, 47, Meseno B. lin. 28, B, Massidiæ, quæ est mons Argentarius.

Num. 45, lin. 2, 2, B, juxta portam. lin. 3, B, dona obtulit hac. lin. 5, B, sing. lib. binas. lin. eadem 5, B, fara cantharo. lin. 9, A, Artii, quæ est inter Portum et Hostiam. lin. 40, B, digitum soli. lin. 41, B, solid. 655. linea eadem, B, Quirinis. lin. 43 et 44, AB, Nymphulas, B, dona quæ obtulit Gallicanus.

Num. 46, lin. 2, B, posuit hæc. lin. 5, B, laciturni. lin. 6, solid. 60. AB. lin. 8, B, solid. 460. lin. 9, B, Albanensem. lin. 11, A, 70, B, 28, A, marinis, B, Marina. lin. 43, B, Martianas in territorio Corano.

Num. 47, lin. 4, B, lib. 9. lin. 6, B, aerea quatuor. lin 7, B, et obtulit possessiones has., massam Statilianam., A, Miuturno, B, in territorio Menturanensi. lin. 8, B, 320. lin. 9, A, Cazetano, B, Cagitano. lin. eadem 9 et 40, B, paterni in territ. lin. 42, AB, solid. 60.

Num. 48, lin. 8, B, Cimbriariam. lin. 9, B, Setinam, lin. 40, Nymphulas. A. solidos 460. lin. 41, insulam in castro solid. 80. Post quæ verba in A et B sunt hæc. lisdem temporibus constituit B. Silvester in urbe Roma titulum suum in regione tertia juxta Thermas Domitianas, quæ cognominantur Trajanæ titulus Silvestri [A, Equiti], ubi donavit Constantinus Augustus hæc: patenam argenteam pensantem lib. 20; amas argenteas duas pensantes libras 40; scyphos argent. duos, pens. sing. lib. 8; fara canthara argentea 40, pens. sing. lib. 40; canthara cerostata aerea 46, pens. sing. lib. 90 [A, 40]; ca-

lices argenteos ministeriales 5, pensan. sing. lib. 2; fundus Percellianus in territorio Sabiensi præstat solidos 50; fundus Barbatianus in territorio Feren-sis [A, festis], præstat solidos 66 et tremissem, fun-tus Stavianus in territorio Tribulano præstat solidos 66 et tremissem; fundus [A, Berucolas] Bernelas in territorio Corano præstat solidos 40 [A, 70], fun-dus Silpitianus in territorio Corano præstat soli-dos 70, fundus Tauri in territorio Vegetano præ-stat solidos 42, fundus Sentianus in territorio Triburtino præstat solid. 30, fundus Cejanus in territorio Prænestino præstat solidos 50, Fundus Terrulus in territorio Prænestino pr. sol. 58 [A, 35]; possessio Cilonis territorio Prænestino præstans sol. 58; obtulit omnia necessaria titulo Equitii. Hic fecit ordinat. etc.

Ex cod. Regio, Mazarino et Thuano.

Num 34, lin 2, dies 11, lin 3, Februarii et 16 Januarii. lin. 4, in monte Syrati (in ora M, Soractis) pers. Constantini percussus (M, concussus). Postmo-dum rediens cum glo. lin 6, a lepra. Hic Contantinus imperator quarto diei baptismatis privilegium Ecclesiæ Romanæ contulit pontifici, ut in toto orbe Romano hunc ita caput habeant, sicut omnis judicem regem. In eo privilegio ita inter cætera legitur: Utile iudicavimus una cum omnibus satrapis nostris, et universo senatu, optimatibus etiam. et cuncto populo Romano imperio subjacenti, ut sicut B. Petrus in terris vicarius Filii Dei videtur esse constitutus, etiam et pontifices ipsius principis apostolorum vicem, principatus potestatem amplius quam terrenæ nostræ imperialis serenitatis mansuetudo habere videtur concessam a nobis nostroque imperio obtineat: eligent s nobis ipsum principem apostolorum, vel ejus vicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita ejus sacrosanctam Romanam Ecclesiam decrevimus veneranter honorare, et amplius quam nostrum imperium terrenumque thronum sedem sacratissimam B. Petri gloriose exaltare, tribuentes ei et potestatem, dignitatem atque vigorem et honorificentiam imperialem, atque decernentes: sancimus, ut principatum teneat tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quæ etiam super omnes in universo orbe terrarum Dei Ecclesias, et pontifex qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit celsior princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat, et ejus iudicio quæcumque ad cultum Dei vel fidem Christianorum, vel stabilitatem procuranda fuerint disponantur, et infra ecclesias beatorum apostolorum Petri et Pauli pro continuatione luminarium, possessionem prædiæque (Maz, possessionum prædia) contulimus, et rebus diversis eas ditavimus, et per nostram imperialem sacram, tam in Oriente quam in Occidente, etiam a Septentrionali (M, ve) etiam in Septentrionali et Meridionali plaga, videlicet in Judæa, Græcia, Asia, Thracia, Africa et Italia, vel diversis insulis nostris a largitate eis concessimus, ea prorsus ratione ut per manus beatissimi patris nostri Silvestri summni pontificis successorumque ejus omnia disponantur, et infra beato silvestro et omnibus successoribus ejus de præsentī tradimus palatium imperii nostri Lateranense. Deinde diadema, videlicet coronam capitibus nominis nostri, simulque Phrigium, nec non et superhumeralē, videlicet lorū, quod imperialem circumdare assolet collum. Verum etiam et chlamidem purpuream atque tunicam coccineam, et imperialia omnia indumenta, seu etiam dignitatem imperialium præsidium equitum. Conferentes ei etiam imperialia sceptrā, simulque cuncta signa atque banda, et diversa etiam ornamenta imperialia, et omnem processionem imperialis culminis, et gloriam potestatis nostræ. Viris etiam reverentissimis clericis diversi ordinis eidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientibus illud culmen singularis potentia et præ-

cellentia habere sancimus. Cujus amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patricios et consules effici; nec non et cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari; et sicut imperialis exstat decorata militia, ita clerum S. Romanæ Ecclesiæ ornari decernimus; et quemadmodum imperialis potentia diversis officiis, cubiculariorum nempe ostiariorum, atque omnium cubiculariorum ordinatur, ita et sanctam Romanam Ecclesiam decorari volumus: et ut amplissime pontificale decus prefulgeat, decernimus et hoc ut clerici ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ mappulis et lintheaminibus, id est candidissimo colore decoratos (M. decoratis) equos equitent; et sicut noster senatus calceamentis utitur cum udonibus, id est candido lintheamine illustrentur, et ita cælestia sicut terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus B. Silvestro et successoribus ejus ex nostro indicto, quem pacatus (M. placatus) proprio consilio clericare voluerit, et in numero religiosorum clericorum connumerare nullus ex hominibus præsumat superbe agere. Decrevimus itaque et hoc, ut ipse et successores ejus diademate, videlicet corona, quam ex capite nostro illi concessimus ex auro purissimo, et gemmis pretiosis uti debeant pro onore B. Petri. Ipse vero beatissimus papa super coronam clericatus, quam gerit ad gloriam B. Petri ipsa ex auro non est passus uti corona. Phrigium vero, candido nitore splendidam resurrectionem Dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, et tenentes frenum equi ipsius pro reverentia B. Petri stratoris officium illi exhibuimus. Statuentes eodem Phrigio omnes successores ejus singulariter uti in processionibus ejus ad imitationem imperii nostri. Unde ut pontificalis apex non vilescat, sed magis quam terreni imperii dignitas gloria et potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum quamque Romanam urbem, et omnes Italiæ seu Occidentium regionum provincias, loca, civitates, beatissimo pontifici et universali papæ Silvestro contradicimus atque relinquimus, et ab eo et a successoribus ejus per pragmaticum constitutum decernimus disponenda, atque juri S. Romanæ Ecclesiæ concedimus permanenda. Unde congruum perspeximus nostrum imperium et regni potestatem Orientalibus transferri regionibus, et in Byzantiæ provinciæ optimo loco nomini nostro civitatem ædificari, et nostrum illic constitui imperium: quoniam ubi principatus sacerdotum et Christianæ religionis caput ab imperatore cælesti constitutum est, justum non est, ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Hæc si omnia quæ per hanc imperialem sacram, et per alia divalia decreta statuimus, et confirmamus usque in finem mundi illibata et inconcussa permanere decernimus. Unde coram Deo vivo, qui nos regnare præcepit, et coram terribili ejus iudicio obtestamur omnes nostros successores imperatores, vel cunctos optimates, satrapas etiam amplissimumque senatum, ei universum populum in toto orbe terrarum nunc et in posterum nulli eorum quoquomodo hæc aut infringere vel in quoquam convelli. Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator aut contemptor extiterit, terrenis condemnationibus subiaceat innotatus, et sanctos Dei principes apostolorum Petrum et Paulum sibi, et in præsentī et in futura vita sentiat contrarios atque in inferno inferiori concrematus cum diabolo et omnibus deficiat impiis. Hujus vero imperialis nostri decreti paginam propriis manibus roborantes, super venerandum corpus B. Petri posuimus. Data Romæ III. Kal. Aprilis. Fl. Constantino Augusto quarto consule, et Gallicato IV cons. Hic etiam Constantinus imperator fecit in urbe Roma, etc. lin. 40, qui etiam usque in hod. lin. 41, data const. ibidem. ex dono Const. Aug. Donavit quoque scyp. lin. 44, libras duas. lib. decem. Patenam arg. auro clusam, et chrismalem pens. lib. 5; fara coronata decem pen-

santia singula lib 8 ; fara ærea 20 pensantia sing. lib. 40 ; canthara cerostata 12 ærea pensantia singula lib. 30. *lin. 19*, fundum et duas casas in territ. *lin. 20*, in territ. Sabin. *lin. 21*, fundum Corbianum inter. C. qui p. sol. 60. *lin. 22*, balneo in Sicininem (*Maz.*, Sicininem.) regionem, quæ pr. sol. 80 ; hortum intra urbem Romam in regione ad duos Adamantes, qui p. s. 15 ; domum in regione Orpheani. u. d. p. sol. 58 et trimisium.

Num. 35, lin. 1, Ecclesia. Hujus temporibus f. e. conc. ex ejus cons. *lin. 3*, cath. quor. chirog. cuc. et alii imb. 208, qui omnes exp. *lin. 5*, Fotinam, (*Maz.* Phot.) et Sab. et seq. eor. *lin. 6*, cum c. Constantini A. *lin. 8*, des. hic constituit chrisma c. Hic privileg. *lin. 10*, hic const. ut hap. liniat p. ch. levatum (*M.* liniatum). *lin. 13*, dalm. tegerentur in eccl. et palla linostima t. *lin. 14*, hic const. et ut n. *lin. 17*, in lineo ex terra proc. (*M.* in lineo terreno) *lin. 18*, linea munda. *lin. 19*, proficere, ut esset primum ostiarius, deinde lector. et postea exorcista per tempora quæ episcopus constituerat. Deinde acolytus annis 5, subdiaconus ann. 5, custos martyrum ann. 5, diaconus ann. 5, presbyter ann. 5, sit probatus omni parte, etiam et ab iis d. f. t. h. b. unius uxoris vir, qui uxorem habeat a sac. benedictam, et sic ad ordinem episcopatum ascendere, nullum majorem, vel p. l. inv. sed ordinem temporum cum p. c. omniq. (*M.* omniumq.) cl. v. gratia. n. o. cl. vel f. cont. Hujus temp.

Num. 36, lin. 4, libras 130 et duod. A. i. q. p. qui pensant libras non. c. c. arg. p. Item a tergo respicientem. *lin. 7*, qui pens. lib. 150. aug. 4 ex arg. qui p. sing. in pedib. quinque libr. 105, coronas 5, cum gemm. alabandinis in oculis tenentes hastas ; fastigium ipsum pens. libr. duo mil. 25. Farum ex a. p. sub. fastigio cum d. 50, ex cum catena, quæ pens. lib. 25. *lin. 13*, ex auro crinitam. *lin. 14*, latum habentem, lib. 500. altaria 7 ex arg. purissimo pens. s. *lin. 15*, septem pens. sing. *lin. 16*, arg. 16 pens. singulæ lib. 30. scyphos ex a. pur. 7, pens. lib. 46 ex mer. corallo ornatum undique gera. pras. *lin. 18*, intercl. pens. lib. 20. *lin. 20*, pens. singuli lib. 15. *lin. 21*, medenos. *lin. eud.*, viginti pensantes 5. *lin. 23*, pensantes singuli lib. 4. calices majores min. *lin. 24*, ornamentum in b. Farum cant. *lin. 26*, octuaginta pens. lib. 30. Fara cantara arg. in gremio basilicæ 45 (*Maz.* 65), ubi ardet oleum commune supra in dextera parte basilicæ pensantia singula lib. 30 ; phara canthara in læva basilicæ 26 pens. singula lib. 20. *lin. 33*, canthara cerostrata argentea in g. b. quinque pens. s. lib. 20, metretas 3 ex arg. p. pens. sing. lib. 300, p. s. medenas 40. *lin. 36*, cum orn. ex arg. intercluso fig. P. pens. sing. lib. 300, quæ constituit in servitium luminum. massam gargilianam in terr. Suess. pr. solidos 400, massam Bantoniam terr. Suess. p. sol. 360, massam urbanam, etc. (*Maz.*, massam Aurianam) in territ. Laur. p. s. 500 ; massam urb. in territ. Antiano pr. s. 240 ; massam castis in terr. Catinense (*Maz.*, Cathenense) pr. sol. 1650. *lin. 46*, pens. singula lib. 30. *lin. 47*, Constantinus Aug. ex lapide porphyretico ex o. p. *lin. 49*, et quantum aquam continet ex arg. pur. pens. libr. 3008 ; in medio fontis columna porphyretica quæ portat phialam aur. ubi candela est ex auro purissimo pens. lib. 50, ubi ardent in dieb. Paschæ balsami lib. 200, nuxum vero et stuppa amanti (*M.*, amianti) in labio fontis M, labro) agnum ex auro p. f. ad. pens. lib. *lin. 57*, peccata m. *lin. 58*, aquam pens. singuli lib. 80 thim. ex auro pur. pensans lib. 40. cum gem. pr. et hiac. undique ornatum num. 42.

Num. 37, lin. 1, donum ad sanctum fontem ; massam vesti in territorio Prænestino præstantem solidos 300 ; massam Gaba in territorio Sabinensi (*Maz.*, Gabiniense) pr. sol. 202 ; massam pietas in territorio supradicto præst. sol. 205 ; massam Statilianam in terr. Cor. pr. sol. 308 ; massam intra Siciliam Tauranam in

A terr. Paranense pr. sol. 150. Intra urbem Romam dom. vel hortos pr. sol. duo millia trecentos. Fundos Bassi pr. sol. 120. fundum aculas in t. Nomentano pr. s. 50. massam Lamitas in territorio Carci-liano (*M.* Cartiolano) pr. sol. 200. massam Stationam in terr. Sabinense pen. sol. 350. massam Murinas in territ. Appiano Albanense p. s. 300, massam Virginis in territ. C. p. s. 202. Trans mare intra partes Africæ massam Vineis in t. Mucario pr. sol. *lin. 14*, massam Pharia in Sardinia p. sol. 500. massam Cameras (*Maz.*, Camaras) in territ. Cultulupi. *lin. 16*, massam Numas in territ. Numidiæ p. sol. 840 (*M.* 650), massam sulphuratam in territ. Numidiæ pr. sol. 720. mass. Baldavolaria in terr. Numidiæ pr. sol. dcccc (*M. ut ed.*) ; in Græcia mass. Cephalinam pr. sol. 500. Jumengaulum mass. Amason.

Num. 38, lin. 1, eodem tem ore Constantinus Aug. fecit basilicam B. Petro apostolo ex rog. S. ep. in t. Ap. in quo loco corpus ejusdem apostoli mirifice collocavit. Loculum ipsum in quo sanctissimum posuit corpus undique ex ære cyp. conc. *lin. 4*, quod est immobile ad caput, ad pedes, ad latus dextrum et ad sinistrum subter, et super pedes 5 habens grossitudinis. Sic corpus B. Petri conclusit, et ornavit superius ex columnis p. et aliis columnis intineis (*M.* bithineis quas de G. adduxit. Fecit autem et cameram basilicæ extremam ex auro fulgentem supra corpus beati Petri supra, etc. S. unde conclusum est. Fecit crucem. *lin. 11*, A, cum Helena A. *lin. 13* ex arichalco numero 4, in ped. 40. *lin. 14*, argenteis. Actus apostolorum habentia pens. sing. lib. 300. *lin. 15*, cum gemmis prasinis 45 pensant. sing. lib. 42, calices argenteos 20, sing. pens. lib. 40 ; metretas argenteas 4, pens. singulæ libras 200 ; amas aur. *lin. 18*, am. arg. d. p. s. lib. 20, *lin. 19*, columba ornata g. p. et hiac. et margaritis 245. *lin. 21*, coronam auream ante corpus sanctum vest pharum cantharum cum delphinis 50, pens. lib. 35 (*M.* lib. 36), phara argentea 30 ; in gremio basilicæ Salvatoris ad dextram cum delphinis 20, pens. singula lib. 40 phara argentea ad sinistram 20, cum delphinis 15, pensantia singula lib. 8 (*M.* lib. 13), ipsum altare ex argento et auro clusum cum. g. p. et hiac. et albis 240, pens. lib. 350 ; thymiamaterium aureum cum gemmis undique ornatum, pens. lib. 15.

Num. 39, lin. 1, in reditus domus B. Petri obtulit Constantinus per dioceses Orientis hæc in civitate Antiochiæ d. Datiani 7040, domunculam Nicenæ præstantem solidos 520 et tremissem. *lin. 4*, cellam in Aphrod. præst. solidos 520, balneas in ceretis præstans sol. 42, pistrinum, ubi sup. p. s. 23, propinam præst. s. 40, hortum Maronis (*M.* Majonis). *lin. 8*, possessionem Sibillæ donatam A. præst. sol. 303, carthadechadas 150 (*M.* catedrechadas). *lin. 10*, 200 balsam. lib. 35 nardi oleum lib. 200, sub civ. Alexandrinam possessionem Timialicam donatam Augusto ab Amb. præstantem sol. 620, carthadechadas 300, olei nardini lib. 300, balsami lib. 60, aromatum lib. 150, stoyce Isaurice lib. 50. Possessionem Eutumi caduci præstantem sol. 500, carthadechadas 70, per Ægyptum civitatem (*M.* sub. civitat.) ; Armentanam possessionem Agapi, quam donavit Constantino Augusto præst. sol. 800 ; possessionem Passinopolim præstantem sol. 300 (*M.* 800), carthadechadas 400, piperis madennos 50, croci lib. 100, storace lib. 150, cassiæ 200, garyophili lib. 150, balsami lib. 400, olei Cypr. lib. 400, olei nardini lib. 300, lini saccos 400, papyri racanas mundas mille. Possessionem quam donavit Ubromius Constantino Aug. præstat sol. 350, carthadechadas 300, aromata cassiæ lib. 50, balsami lib. 50. In prov. Eufратense sub civitate Tyri possessionem Armanason pr. sol. 380, possessionem Obariæ præstantem solidos 260.

Num. 40, lin. 1, eodem tempore fecit Constantinus Aug. basilicam B. Pauli apost. ex sugg. B. Silvestri. Cujus. *lin. 3*, sicut corpus B. Petri vasa sacra.

(*M*, vasa quoque sac.) aurea vel arg. aut ær. ita ordinavit sicut in basilicam B. Petri, sed et crucem auream. *lin.* 7, auream super loculum B. Pauli eodem modo posuit pens. lib. 450, sed et dona ista obtulit; possessionem sub Tarso cilice insulam Cordianam præst. sol. 800. sub civitatem Tyriam possessionem comitii pr. sol. 550, possessionem Timram pr. sol. 250, possessionem Formusam p. s. 700, olei nardini lib. 70, aromatum lib. 50, cassiæ lib. 50, sub civit. Ægyptiam possessionem Tirei præstant sol. 740, olei nardini lib. 70, balsami lib. 30, aromatum lib. 70, storace lib. 30, stactes lib. 450, possessionem Basileam præst. sol. 550, aromatum lib. 50, olei nardini lib. 20, croci lib. 60, possessionem insulæ Machabæorum præst. solidos 540, papyri mundi racanas 500, lini saccos 300.

Num. 41, *lin.* 2, ubi de ligno S. *lin.* 4, in quo loco ista dona obtulit: candelabra argentea quatuor ante sanctum lignum lucentia sec. num. 4 Ævang., pensantia singula lib. 80, fara canthara argentea 50, pens. libr. 50; scyphos argenteos 4, pens. singuli lib. 8 (*M*, scyphum ex auro purissimo pens. lib. 40); calices aureos ministeriales decem, pensantes sing. lib. 2 (*M*, lib. 5) [calices argenteos ministeriales decem pens. singuli lib. 5] (*includa non sunt in cod. M.*); patenam auream pens. lib. 40, patenam argenteam auro cl. p. lib. 50 (*M*, auro cl. cum gemmis), altare argenteum pens. lib. 250, amas argenteas 3, pens. singulæ lib. 20; omnes quoque agros circa palat. ecclesiæ dono dedit. Possessionem Sponsas v. L. præstantem sol. 263, sub civitatem Laurentum possessionem Patras, præstantem solidos 420; sub civitate Nepes possessionem erogam præstantem sol. 160; sub civitate Valisca possessionem Nymphas præstantem sol. 45 (*M*, 445). Item sub civitate Valisca possessionem Herculi, quam donavit Augustus, et Augusta eam obtulit Ecclesiæ Hierusalem præst. sol. 160; sub civitate Tuder. possessionem Anguli, præstantem sol. 453.

Num. 42, *lin.* 1, eodem tempore fecit Constantinus A (*in M deest A*). basilicam S. Agnetis martyris ex rogatu filiæ suæ Constantiæ, et bapt. *lin.* 2, est Constantia soror ejus, et filia Augusti Constantia a S. Silv. episcopo, et baptisterium ibi constituit. Ibidem autem hæc dona obtulit: patenam auream pens. lib. 20, cal. aur. l. 10, lib. 40 (*M*, 20). *lin.* 8, fara ærea aur. *lin.* 9, cerostata auric. argentea sig. 40 lucernas aureas nixorum 12, super fontem pensantes singulæ lib. 45; in reddito ecclesiæ circa civitatem Sidelenas agros præstantes solidos 460; via Salaria sub parietibus usque præstantes sol. 405; agrum Mutii præstantem solidos 80; possessionem vici Pisonis. præstantem sol. 250; agrum Casulas p.

Num. 43, *lin.* 3, B. L., in qua f. gradus Asc. *lin.* 4, et desuper locum concl. et de arg. purissimo pens. libr. m. *lin.* 6, lib. 20, coronam ex arg. purissimo cum D. l. 9, B. L. argento clausis sigillis fecit passionem ipsius cum lucernis nixis argenteis decem pens. singulæ. *lin.* 45, in eodem loco dedit possessionem cuiusdam Cyriaceti religiosæ feminæ, quam fiscus occup. t. pers. fundum Veranum præst. sol. 160, possessionem aqua Tuscia l. 20, possessionem Aug. in territ. Sab. præstantem sol. 420, possessionem Termulas pr. sol. 60, possessionem Doanas (*M*, Deanas) pr. sol. 70, patenam auream p. lib. 20, patenas argenteas 2 pens. lib. 30, scyphum ex auro purissimo p. l. 45, calices argenteos ministeriales 40, pens. singuli l. 2, amas arg. 2 p. lib. 40, fara argentea 30, pens. sing. lib. 30, metreta ex argento pensantia lib. 450.

Num. 44, *lin.* 1, hisdem temporibus fecit Constantinus A. basilicam via Lavicana inter Duas Lauros beatis martyribus Marcellino presbytero et P. ex. et mausoleum construxit, ubi beatissimam Helenam Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico, ubi ob amorem martyrum et matris suæ hæc dona voti sui obtulit: patenam ex

auro purissimo. *lin.* 7, libras 250, coronam auream, quæ est pharus cantharus cum delphinis 20. *lin.* 9, calic. aur. 3 cum gemmis prasinis et hiacinthinis pens. s. l. 40; amas aur. 2 pens. sing. lib. 40. *lin.* 14, Augustæ, quod sepulchr. est ex metallo porphyretico excultum sigillis, fara canthara argentea 20; item in basilica beatorum mart. Marcellini et Petri hæc dona obtulit: altare ex argento purissimo pens. lib. 200, patenas ex auro purissimo 2 pens. sing. lib. 45, patenas arg. 2 pens. sing. lib. 45, scyphum ex auro purissimo, majorem ubi nomen Augusti designatur, pens. lib. 20, scyphum aureum minorem (*M*, argenteum m.) pens. lib. 40, scyphos argenteos 5, pens. sing. lib. 42, calices argenteos 3 ministeriales 20, pensantes singuli lib. 3. *lin.* 20, olei nardini p. lib. dccc. (*M*, dcccc.) *lin.* 24, aromata incensi beatis martyribus lib. 400. *lin.* 22, et omnes agros a porta Sessoriana usque ad viam Prænestinam, et usque ad viam Latinam, et usque ad montem Gabum (*M*, Galbum), possessionem Augustæ Helenæ præst. sol. 320: insulam Sardiniam cum poss. suis o. ad. e. p. p. sol. 34; Mexenam cum poss. suis o. n. ad eandem insulam pertin. *lin.* 28, insulam Matiniæ, quæ est mons Argentarius præstantem. *lin.* 29, possessionem in territorio Sabinense, quæ appellatur Duas Casas, sub monte Lucretii præstantem solidos 200.

Num. 45, *lin.* 1, hisdem temporibus fecit idem Augustus ex sugg. Silv. episcopi basilicam in civitate Ostia juxta p. V. R. in honore B. Apost. P. et Pauli, et Joannis Baptistæ, ubi obtulit hæc dona: patenam arg. pens. lib. 30. *lin.* 7, lib. 8, pat. arg. l. 7 singulæ. *lin.* 9, Assii, quæ est inter Portum et Ostiam civitatem possessiones omnes marit. *lin.* 11, possessiones Quirini in territ. Ostiense præst. sol. 42, possessiones in insulis præstantes sol. 30; item obtulit Gallicanus basilicæ supradictæ SS. apostolorum Petri et Pauli, et Joannis Baptistæ, hæc dona: coronam arg. *lin.* 17, massam Mallianum in territ. Sabinense pr. sol. 415 et tremissem; fundum Piccoras in terr. Bellimo pr. sol. 43, fundum Surorum via Claudia in terr. V., pr. sol. 57, M. G. in terr. S.

Num. 46, *lin.* 1, hisdem temporibus fecit idem Aug. in civ. Alb. basilicam in honore S. Joannis Baptistæ, ubi obtulit hæc dona: patenam arg. *lin.* 4, lib. 6. *lin.* 5, possessiones Lacmuturni c. adjac. præstantes sol. 60; fundum Molas præstantem sol. 50, possessionem Albanensem c. l. Alb. præstantem sol. 250, massam Mutii pr. sol. 170: omnia senica deserta, vel domos civitatis in urbe Albam; omnia in circuit. eccl. Constantinianæ obtulit Augustus possessionem Tiberii Cæsaris præstantem sol. 80, possessionem Orti præstantem sol. 20, possessionem maritimam præst. sol. 50, possessionem Armatimam in territ. Corano præst. sol. 50, *M*, 450, possess. Stalilianam pr. sol. 70, possessionem Medinam p.

Num. 47, *lin.* 1, hisdem temporibus fecit idem Augustus intra urbem Capuam bas. A. *lin.* 2, ubi et obtulit dona hæc, pat. *lin.* 4, argenteos 4. *lin.* 5, lib. 7, candelabra 4 in pedibus, etc. (*M*, candelabra Græca 4 in pedibus), fara canthara ærea 30, pens. sing. lib. 5, [fara canthara argentea 30, pens. sing. lib. 8.] (*in cod. M. includa desunt.*) Obtulitque quoque possessiones, massam Stalilianam in territ. Mercorano præst. sol. 315, possessionem Munera in territ. Cajetano pr. sol. 85, possessionem Paternam in territ. Suess. pr. sol. 450, possessionem Gauronicam in territ. Suess. pr. sol. 40, possessionem ad Centum in territ. C. pr. sol. 60.

Num. 48, *lin.* 1, hisdem temporibus fecit idem Augustus in urbem Neapolim basilicam, ubi obtulit hæc dona: patenas a. d. p. s. lib. 25; calices argenteos ministeriales 45, p. s. lib. 2; scyphos argenteos duos pens. singuli lib. 40; amas argenteas 2, pens. sing. lib. 45; fara argentea 20, pens. sing. lib. 40. Fecit autem formam aquæ per millia 8. Fecit quoque et forum et domum, et obtulit possessiones istas: possessionem Macarii pr. sol. 450, possessionem Cy-

brianam (*M. Cyprianam*) præst. sol. 145, possess. A Scelinam (*M. Seliniam*) pr. sol. 108, poss. Avilas pr. sol. 140, possess. Nymphulas pr. sol. 15, poss. Insula c. C. pr. sol. 80. Hisdem temporibus constituit B. Silvester in urbe Roma titulum suum in regione 3, juxta Thermas Domitianas, quæ cognominantur Trajanæ, et titulum Equitii (*in ora, Silvestri, ut M.*), ubi donavit Constantinus A. hæc: patenam argent. pens. lib. 20, calices argent. ministeriales 5, pens. sing. lib. 2, amani argenteam 1, pens. sing. lib. 5, lib. 40, scyphos argent. 2 pens. sing. lib. 8, fara canthara arg. 10 pens. sing. lib. 5, canthara cerostrata ærea 16 pens. sing. lib. 40. Fundum Prescilium in territorio Sabinense præstat solid. 50; fundum Barbatianum in territorio Ferentis præstat solid. 35 et trimissum; fundum scaffarium in territ. Tribulano pr. sol. 46 et trimissum; fundum Berrualas in terr. Corano pr. 70 (*M, 40*); fundum Tauri (*M, fundum Supplicianum*) in territ. pr. sol. 70; fundum Tauri in territorio Vegetano præstat solidos 52; fundum Sentianum in territorio Tiburtino præstat solidos 30; fundum Ceranum in territorio Prænestino præst. sol. 50 (*M, 35*); [fundum Termulas in terr. Prænestino præstat sol. 35] [*inclusa non sunt in M.*]; possessionem Cilonis in territ. Prænestino pr. sol. 58. Obtulit etiam Augustus omnia necessaria titulo Equitii. Hic Silvester fecit ordinat. 6, p. m. D., presb. 42, diac. 36, ep. per d. l. 65. Hic catholicus et confessor quievit et sepultus est in cimit. Pr., via Salaria, milliario 3 ab urbe R, 11 Kal. Januar. (*M, mil. ab u. R. 11, Kal. J.*), et cessavit ep. d. 15.

Ex codice Thuano altero.

Num. 34, lin. 1, ann. 28, m. 10, d. 11. lin. 4, in monte Saracte, et postmodum. lin. 7, dinoscitur. lin. 13, minist. 2. lin. 17, cirostata. lin. 18, Sol... fundum Percilianum. lin. 21, Corbinum t. Carano q. p. s. 60. lin. 23, ad duos amantes præstante sol. 45. lin. 24, Orphea, et mox, trimissium.

Num. 35, lin. 2, cum ejus præcepto in N. lin. 3, catholici, qui expos. fid. int. cath. lin. 7, Photinum, et Sabell., et const. lin. 9, et privil. episcopis, ut bapt. lin. 13, Dalmaticis in eccl., ut et pallia lino-stima. lin. 16, ut sacrificium a. n. i. s. n. i. p. t. celebrari, nisi tantum in lineo ex terra pr. lin. 18, linea m. sep. est, et si qui desideraret in ec. m. aut, p. ut esset lector. ann. 30. lin. 20, acol. an. 5. lin. 21, diaconus 7 P. lin. 22, etiam a foris qui sunt test. h. b. lin. 24, accedere. lin. 25, Votiva gratia, nullo omnino clericorum contradicente. lin. 27, diac. 27. lin. 28, 66.

*Num. 36, lin. 1, quas orn. lin. 3, batutile. lin. 4, et 12. apost. qui pensant singuli in q. p. lib. n. cum coronis ex argento purissimo. lin. 6, 7, purissimo pens. lib. 140, et A, ex argento, qui pensant singuli 3 peaubus quinos libras 105, cum gem. alabandinis in oculos tenentes astas; fastigium ipsum pensat lib. d. m. 22 ex argento donatitio; cameram ex auro puriss. et farum ex auro puriss. qui pendunt sub f. c. delph. 50, ex auro puriss. pens. singuli libram unam cum catena, qui pensant lib. 25. lin. 13, ex auro trimita in l. et in lat. libras 500. lin. ead., arg. purissimo p. lin. 15, scyphum pensantes singulæ lib. 30, pat. arg. 16, pens. sing. l. 30; sc. auro purissimo 7, pensantes singuli l. d. scyp. sing. ex metallo corallo orn. lin. 19, pens. sing. l. 15. lin. 21, medennas 3. *ibid.* am. arg. 20, pensantes sing. lin. 24, ornamentum. lin. 26, octuag. pens. l. t.; farum cant. cum delp. 20, qui pens. l. 50, lin. 33, cereostata. lin. 34, viginti metretas 3. lin. 35, portantes medempnos. lin. 37, trecentas, quibus const. in ser. lum., massam Gargilianam ter. S. pr. sol. 400, massa Bauronica ter. Suessano pr. sol. 360; massa Auriana. et ita *deinceps*. lin. 42, quadraginta, massa Castis ter. Catenense. lin. 44, Trapeas t. Caten. lin. 47, A, Const. ex lapide porphy. lin. 49, aquam*

cont. e. a. p. libras t. m. o. In medio fonte columna porphyretica quæ portat p. a. ubi candelæ pens. et mox, ubi ardet balsami lib. 200. lin. 53, in labio fontis agnum. lin. 57, peccata m. lin. 59, Thim. ex auro purissimo pens. lib. 10 cum gemm. pr. et h. ex undique numero gemmas 42.

Num. 37, lin. 1, donum sancto fonti massa F. territorio Penestrino pr. sol. 300. lin. 4, massa Statiliana lin. 4, 5, sol. 300. lin. 5, terr. Paranense. lin. 6, intra urbem Romam. lin. seq. trecentos. lin. 7, 8, massa Lavinias in territ. Carciolano pr. s. 200. lin. 9, Sabiuense. lin. 12, duc. trans. inter partes Af. massa Junctis t. Mucario. lin. 14, Sardina pr. s. q., massa Caucasas t. Curtalupi p. s. 405, massa Nummas t. N. p. sol. 720, massa Baldarioliario. lin. 18, decem. In Gr. massa Cephalia pr. s. q. in mengilum m. Amazon.

Num. 38, lin. 1, eodem tempore A. C. fecit basilicam. B. P. A. in t. A. cujus locum corpus S. P. ita recondit. lin. 3, Cypro. lin. 5, subter p. lin. 6, includit, recondit et exornavit. lin. 7, vitigenas. lin. 8, extremam auro fulg. et S. C. B. P. supra vere quod, c. Fecit crucem auream purissimam p. l. 150 in mensura, et locus ubi S. lin. 11, regalem s. f. coruscans aula circundas, se. ex lit. nigellis. lin. 14, pens. s. lin. 15, prasinis 45, pens. s. l. 12. lin. 18, lib. 20, patenam auream cum turre ex auro pur. cum columba or. lin. 20, cum marg. 215. lin. 21, coronam a. ante c. quem farus cantharus cum d. lin. 22, basilicæ 30, pens. s. lib. 8; ipsum altare ex argento auro clusum. lin. 25, alb. 210, pens. sing. 350; timi aureum cum g. ex undique or. pen. lib. 15.

Num. 39, lin. 1, in reditum donum quod. lin. 2, in civit. Antiochenam. Domus D. lin. 5, baln. in Cere-tes. lin. ead., 42, diapharinum, et lin. 6, propina ubi supra p. lin. 7, hortum ubi supra, p. s. 11, sub civ. Anthiochinam P. S. don. Aug. p. s. 322 cartadecadas aromata lib. 200, bals. lib. 35; sub civitatem Alexandrinorum p. Timialica. lin. 12, cartadecadas 300, oleum nardinum lib. 300, bals. lib. 60. lin. 13, storace Isauria lib. 50. lin. ead., Eutimi caduci p. s. 500, cartadecadas 70, per Ægyptum sub civitatem Armenia, possessio Agapi quam donavit Augusto Constantino. Possessio Passinopolim se præst. sol. 800, cartadecadas 400, piper medennos 50, croco l. etc. ut lin. 16, oleo nardinum l. 300, balsamum l. 400, linum saccus 400, cariophilum l. 450, ol. Cyp. lib. 400, papir aracanas mundum mille; possessio quam donavit C. A. Bromius præstat sol. 450, cartadecadas 200, ar. cissia lib. 50, balsamum lib. 50; in pr. Euphratense S. C. Ciro, possessio Armanazon præstat sol. 380.

*Num. 40, eodem t. fecit basilicam B. P. A. ex S. lin. 2, recondit. lin. 3, sicut B. P. const. A. et domnum Constantium Augustus, et domuum obtulit sub T. Cilie insulam Cordiorum pr. lin. 5, nam omnia vasa sac. a. vel. arg., aut æreata posuit sicut in basilica B. P. lin. ead, sicut in basilica B. P. ita et B. P. A. ornavit. lin. 10, Fronimisa *ibid.* oleo nardinum. lin. 14, basilica. lin. 17, insulæ M.*

Num. 41, lin. 1, Sosoriano. lin. 2, et in auro et g. c. ubi et nom. e. d. lin. 4, constituit donæ ista: cand. ante lignum S. argentea 4 sec. n. 4 Eu., pens. s. lib. 80. lin. 7, quinque pens. s. l. 15, sc. a. p. pens. lin. 10, pens. lib. binas, patenam arg. a. c. c. g. p. l. 50, altare argenteum pens. lib. 250, amas a. 3, pens. singulæ lib. 20. lin. 14, dono d. Possessio Sp. via Laur. pr. sol. 120, sub civitate Nepesina p. A, pr. lin. 18, Ter. quæ præstat sol. 160, sub civ. Fal. poss. Nimpha pr. sol. 115, item sub. civ. Faliscæ p. Herculi. quam donavit Augusto et Augustus ob. eccl. H. pr. sol. 143, civitate Tuder.

Num. 42, lin. 1, Agnæ. lin. 3, Augusti, et ibidem constituit hoc. Patenam auream pens. lib. 20. lin. 8, phara ærea auroch. 40 cereostata. lin. 10, lucerna aurea nix. 12, s. f. pens. lib. 15, in reditum circa

c. Fidelinas omnem agrum pr. *lin.* 42, via Salaria A sub pari et in has usque o. ag. p. sol. 150. *lin.* 44, possessio vicum Pisones p. *lin.* 45, ag. Casulas.

Num. 43, *lin.* 1, beati Laurentii m. *lin.* 2, super armarico cr. et us. ad C. S. L. m. in qua f. gradus. *lin.* 4, et desuper loci. e. de a. et c. de arg. *lin.* 7, lib. 20, cor. ex argento purissimo cum d, *lin.* 9, clusas singulis passionem illius nixis argenteas pens. sing. lib. 15; in eodem loco possessio cujusdam Quiriaci. *lin.* 18, solidos 160, possessio aqua Tuscia ad lat. pr. sol. 153, possessio Aug. terr. Sabinense pr. sol. 120, n. Chr., possessio Micinias A. pr. sol. 110, possessio Termolas p. s. 60, possessio Ar. pr. sol. 70, phara argentea 30 pens. sing. lib. 8.

Num. 44, *lin.* 1, eisdem t. A. C. f. b. via Laviana inter Duas Lauros B. Petro et Marcellino martyribus, et M. ubi beatiss. Augustam matrem suam posuit in s. p., ubi et donavit patenam auream puriss. pens. lib. 35. C. *lin.* 7, coronam auream, quæ est. *lin.* 40, lib. 40. *lin.* 11, lib. 200, fara canthara arg. 20 pens. sing. lib. 20, quod dedit: altare ex arg. puriss. *lin.* 13, duas pens. sing. lib. 15, scyphum aur. m. purissimum, ubi nom. Augusti des pens. lib. 20; scyphum aureum minore pens. lib. 40; scyp. arg. q. p. s. lib. 20. *lin.* 20, oleum nardi pisticum lib. 900, balsamum lib. 400, aromata inc. S. martyribus superscriptis beatis Marcellino et Petro. *lin.* 22, F. Laurentum. *lin.* 23, ad portam Sororianam viam. *lin.* 24, M, Gabum ipsum montem Gabum. *lin.* 25, Ins. S. c. possessiones omnes pr. sol. 1024, Messeno cum possessiones suas omnes pr. sol. 810, insulæ Matizizæ, quod est montem Argentarium pr. *lin.* 29, Sabinense, quod appellatur Duas Casas s. m. Lucretii.

Num. 45, *lin.* 1, eod. t. f. Const. Augustus bas. in civitate Hostia. *lin.* 3, et J. Bapt. obtulit hoc. *lin.* 4, pens. singuli lib. 5. *lin.* 7, lib. 8. *lin.* 9, Assis, quæ est inter Portum et Ostiam possessiones omnes m. usque ad diliquium S. *lin.* 40, possessio Gr. *lin.* seq., solid. 84. *lin.* 43, possessio Ninfulas *lin.* 44, basilicæ superscriptæ S. apost. P. et P. et J. B. obtulit hoc cor. arg. *lin.* 16, F. picturas territ. Bellit *lin.* 20, F. Suronum v. C. t. vigint.

Num. 46, *lin.* 1, iisdem temporibus. *lin.* ead., Albanense S. J. B. ubi posuit hoc P. *lin.* 6, pens. sol. 60, fundum Molas. *lin.* 8, massa Muci. *lin.* 9, omnia scenaca v. d. civitatis in urbe Albanense, omnia in circuitu ecclesiæ Constantinianæ obtulit Aug., possessio Horti pr. sol. 20. *lin.* 11, Marinos pr. s. 50, possessio Armatianum in terr. Corano pr. sol. 450, possessio S. pr. sol. 70 p. Mediana.

Num. 47, *lin.* 4, hisdem temp. fec. Const. A. *lin.* 2, ubi et obtulit dona hæc. *lin.* 6, in ped. 40, numero 4, pens. S. l. 188, ph. argent. numero 30 pens. sing. lib. 5, phara canthara ærea numero 30 et obtulit possessiones, massa Statiliana territorio Menturinum pr. *lin.* 8, possessio in territ. Gaitano pr. sol. *lin.* 40, 151, possessio ad Centum in territ. C. *lin.* 42, Cauronicario. *lin.* 43, sol. 60.

Num. 48 *linea* 1, hisdem temporibus f. C. A. bas. *lin.* 2, Neapolim ubi obtulit hæc. *lin.* 6, millia 8. Fecit autem et forum et domum obtulit possessio. *lin.* 8, possessio Cimbrana. *lin.* 9, possessio Sclina. *lin.* 40, 140, pos. Ni. *lin.* 41, possessio in Insulas c. C. pr. sol. 80 Isdem temporibus constituit B. Silvester in urbe Roma titulum suum in regione 3, juxta Thermas Domitianas, qui cognominatur Trajanus titulus Silvestri, ubi donavit Constantinus A. patenam argent. pens. lib. 20, amam argenteam pensantem lib. 40, scyphos argenteos 2, pens. sing. lib. 8, fara cantara arg. 40, pens. sing. lib. 5, cantara cereostata ærea 16, pens. sing. lib. 40, calices argenteos ministeriales 5, pens. sing. lib. 2, Fundum Percilianum in territorio Sabinense pr. sol. 50, Fundum Barbatianum in territorio Ferentes pr. sol. 35 et trismisium, Fundum Beruelas in territorio Corano pr. sol. 40, Fundum

Supplicianum territorio Corano pr. sol. 70, Fundum Tauri in territorio Vegetano pr. sol. 42, Fundum Sentianum territorio Tiburtino pr. sol. 30, Fundum Cejanum territorio Prænestino pr. solidos 50, Fundum Termolas in territorio Prænestino pr. sol. 35, Possessio Cilonis, territorio Prænestino, pr. sol. 59, Obtulit et omnia necessaria titulo Equiti. Hic Silvester f. ord. per mensem Decembrem. *lin.* 13, cimiterio, atque ita perpetuo scribitur *lin.* 14, 111 pridie Kalend. Jan.

Apud Holstenium et Schelestratium.

Num. 34, *lin.* 2, mss., dies xi. *lin.* ead., Vat. Constantini imperatoris, et Volusiani consulis ex die Kalen. Februariarum. *lin.* 4, verba persecutione — concussus om. Vat. *lin.* 9, titulus Equitii est ecclesia S. Martini de Montibus, ut recte adnotat Panvinus in *Historia Ecclesiastica ms. quæ asservatur in Bibl. Vatic. lin.* 15, chrismalem, Vatic., ministerialem. *lin.* 48, Vat., pensionem solid. 70. *lin.* 20, Iscinum Vat. minor. *lin.* 21, Flor. et Cass., Corbianum. *lin.* 23, Vat., ad duos amantes. *lin.* 24, Flor. et alii, Orpea. *lin.* ead., mss. tremissem.

Num. 35, *lin.* 2, consensus, Flor. dno, Vat. et Cass. præcepto. *lin.* 3, verba et quorum — 208, desunt. in Vat. Desunt. in Florent. *lin.* 7, Flor. om. Calixtum et *lin.* 7, 8, Flor. ut presbyter Arianus resipiscens non susciperetur, Florent. secund. addit.: nisi episcopus loci designaret. *lin.* 40, Hic et hoc citat hunc locum ex gestis Pontificibus Rup. abbas lib. v. divin. Offic. cap. 16. *lin.* 43, mss. et pallia linostima lævam eorum tegeant. *lin.* 46, Flor. celebratur, nisi tantum. *lin.* 47, Vat. mss. in lineo ex terra procreato. *lin.* 47, linea. *lin.* 49, Flor. esset lector an. 20, exorcista dies 30, acolytus annos 5... diaconus ann. 7. *lin.* 22, Flor. unius uxoris virum a sacerdote benedictæ. *lin.* 24, Flor. nullum majorem vel priorem locum invadere. Vat., nisi ordine temporum.

Num. 36, *lin.* 2, Vatic., cameram ex auro penesimo, etc. *lin.* 8, lege hastas. *lin.* ead., Flor. tenentem hastam. *lin.* 40, Cass. et Vat., colaticio. *lin.* 44, mss., purissimo. *lin.* 48, Vat. om. ipsum S. fontem.

Num. 38, *lin.* 1, Flor. et Cass., eodem tempore. *lin.* 4, Flor. sec. om. quod est. *lin.* 8, Flor. deest ex. *lin.* ead. Flor. trimitam. *lin.* 9, Flor. et Cass. quod ære conclusit. *lin.* 10, Flor., Vat. et Cass. mensuræ loco. *lin.* 41, 42, Flor. 2, Regali fulgore corruscantem.

Num. 40, *lin.* 6, Vat. et Flor. sec. in basilica. *Num.* 41, *lin.* 2, 3, Vat. et Flor. sec., in auro. *lin.* 4, Flor. sec. hæc constituit. *lin.* 20, 21, Mss., sub civitate Falisca possessio Nymphas præstat solidos cxxv; item sub civitate superscripta Fal. poss. Herculis, quam donavit Augusta et Augustus obl. Eccl. Hierusalem, præstat.

Num. 42, *lin.* 3, Vat. et Flor. om. cum filia Augusti.

Num. 43, *lin.* 2, Flor. et Vatic. in agro Verano sub arenario cryptæ. *lin.* 3, Vat. et Flor. 2 om. in qua. *lin.* 4, Ca. s., purpureis, Vat. et desuper. *lin.* 9, Florent. et Vat., ducentæ.

Num. 44, *lin.* 3, 4, Vat., purpureo. *Num.* 45, *lin.* 4, Vat., Augustus. *lin.* 3, Florent. Cass. Vat., dona obtulit hæc.

Num. 46, *lin.* 2, Cass., dona hæc. *Num.* 47, *lin.* 2, Flor., quæ cognominatur Constantiniana.

Num. 48, *lin.* 2, supplendum ex mss.; iisdem temporibus. *lin.* 44, Flor., quarto pridie Kal.

Apud Peniam ex codice Cavensi.

Num. 34, *linea* 4, in montem Siraptim. *lin.* 9, thermas Domitianas, quæ usque, etc. *lin.* 15, patenam argenteam auro clusam chrismale pens. lib. v; phara coronata x pens. sing. lib. octonas; fara ærea xx pens. sing. lib. denas; canthera cereostata xii.

- lin. 23, in regione ad duos amantes, qui præstat A sol. xv.
- Num. 35, lin. 4, et dampnaverunt Arrium. lin. 6, et dampnavit. lin. 7, et Fotinum et Sabellium. lin. 46, nisi in pannum tinctum. lin. 48, in sindone linea munda. lin. 20, acolitus ann. 5, lin. 21, diac. ann. vii. lin. 24, nullum majorem vel prioris locum. lin. 23, votiva gratia. lin. 26, 27, fecit vi, per m. d. pr. XLII, diac. XXVII, diversis temporibus i. urbe Roma episcopos per diversa loca num. LXXV.
- Num. 36, lin. 7, lib. CXL. lin. 9, ubi stabant angeli vel. lin. 44, quæ pendet. lin. 44, ex argento battutilli. lin. 47, ornatum ex undique. lin. 48, qui pensavit. lin. 24, medempnos III. lin. 22, medempnos. lin. 24, ornamentum. lin. 29, in gremio basilicæ XLV. lin. 32, pensum singulis lib. xx. lin. 33, pensum singulis. lin. 34, metretas III. lin. 35, medempnos. lin. 37, lib. CCC, quibus constituit in servitio luminum. id est, massa gariliana territorium Suæsanum. lin. 39, massam muricomam territorio suprascripto, prestante sol. CCCXL; massa auriana territorio. lin. 44, massam Trapeas. lin. 46, annos singulos. lin. 54, columnas porfretica, quæ portat flalam auream, ubi candela est pensum auro purissimo lib. LII. lin. 53, nixum vero et stippam amiantii.
- Num. 38, lin. 4, item hujus temporibus. lin. 3, recondidit. ipsum loculum, lin. 7, ex columpnis. ibi et columpnas. lin. 9, supra c. b. p. ere quod conclusit. Fecit crucem ex a. p. pensans lib. cl. lin. 44 et 45, libras CCC. lin. 49, 20, numero margaritis albis
- CCXV. lin. 24, ubi est farus cantharus. lin. 26, cum gemmis ex undique ornatum.
- Num. 39, lin. 3, domunculam incene. lin. 9, aromata lib. CC, nardi olei lib. CC. lin. 43, storacis aurica.
- Num. 40, lin. 43 et 44, storace lib. LXXX.
- Num. 41, lin. 5, ante lignum sanctum lucentes, etc., quæ pensaverunt singulas lib. xxx; phara cantara argentea L, quæ pensaverunt singulæ lib. xv. lin. 43, amas argenteas III. pens. lib. xx. lin. 20 et 24, sub civitate Tuder.
- Num. 42, lin. 3, ubi constituit donum hoc. lin. 42, via Salaria sub parietinas.
- Num. 43, lin. 46, portantem medipnas III. lin. 49, possessio aqua Tuzia ad latus præst. sol. CLIII. possessio Augusti territorio Sabinensi. lin. 23, possessio Aranas præst. sol. LXX.
- Num. 44, lin. 24, ipse mons Albius (*superne scriptum Cavum*). lin. 26 et 27, insulam Mesenum. lin. 27, cum possessionibus ad eandem pertinentibus omnibus præst. sol. DCCC. lin. 28, insulam Attitiæ, quod est montem Argentariis. lin. 29, quæ cognominatur Duas Casas.
- Num. 45, lin. 4, ex sugg. Silv. episcopi. lin. 7, patenam arg. chrismale singulare. lin. 9, quæ dic. arsis. lin. 43, poss. Numfulam. lin. 46, calicem arg. anoglyphatum.
- Num. 48, lin. 6, per millia VIII. lin. 40, possessionem Nimfulas. lin. 44, poss. insulam.

NOTÆ VARIORUM.

A SCHELESTRATE.

Num. 34, linea 5. — *Baptizavit Constantinum Augustum*. Gravis quidem de loco et persona, quæ Constantinum baptizavit, controversia inter eruditos, qui ex Eusebio, Hieronymo, Ambrosio, aliisque Patribus statuunt, eum baptizatum in fine vitæ ab Eusebio Nicomediensi. Verum Romæ Baptizatum fuisse a sancto Silvestro, habet communis et antiqua Romanæ Ecclesiæ traditio, quam Liber Pontificalis hoc loco exhibet, et ex secundo catalogo didicit, cujus auctor ex antiquioribus actis forsan in scrinio apostolicæ sedis asservatis eam desumpsit.

Num. 35, lin. 4. — *Hic fecit constitutum de omni Ecclesia*. Quodnam sit hoc constitutum, non explicat auctor libri Pontificalis: U' i tamen sub Silvestro pax ecclesiis reddita fuit, multa que tempore persecutionem aut statui aut observari non potuerant, ratio temporum exigebat, ut ipse tanquam *episcoporum episcopus*, ut verbis Tertulliani utar, vel tanquam *Pater Christianæ plebis*, ut cum Augustino loquar, ritus, et collapsam Ecclesiæ disciplinam ordinaret, quod eum fecisse nequaquam dubitare licet.

Linea 48. — *Hic constituit, ut si quis desideraret in Ecclesia militare aut proficere, ut esset lector, etc.* Unum ex decretis Silvestri ad omnem Ecclesiam spectantibus, dici potest illud, quod de variis ordinandorum temporibus edidisse fertur, ut nimirum lector haberet annos viginti, qui Exorcista fieret post dies 30. Acolythus post annos quinque, subdiaconus post annos a suscepto acolythatu quinque, diaconus post annos quinque, presbyter post annos tres, ubi omnes ordines recensentur excepto Ostiarii, qui forsan sub nomine custodis martyrum intelligitur. Ecclesiæ namque antiquitus martyria vocata fuere, adeo ut Ostiarii, etiam custodes martyrum in Ecclesiis reconditorum dici potuerint.

Num. 36, linea 48. — *Fontem sanctum, ubi baptizatus est Augustus Constantinus*. Præclara sunt Theopanis scriptoris Græci verba, quibus libro Pontificali concinit: « Magnus Constantinus cum Crispo filio Romæ a Silvestro baptizatus est, prout ad hanc usque diem veteris Romæ incolæ baptisterium servant in testimonium et fidem. post trannorum ne-

cem, eum a Silvestro Romæ fuisse baptizatum. » Exstat in M. codice 833 bib. Palat. inscriptio ad fontem S. Joannis, cui subjungitur: « Hic locus olim sordentis tumuli squalore congestus sumptu et studio Christi famuli Hilari episcopi, juvante Domino tanta ruderum mole sublata, quantum culminis nunc videtur ad offerendum Christo Domino munus, ornatu atque dedicatus est. » Quod certo indicio est, fontem a Constantini temporibus ibidem exstitisse, qui etiamnum Constantini baptisterium vocatur.

Num. 38, linea 2. — *Cujus loculum cum corpore S. Petri recondidit, etc.* Loculus, cujus hic fit mentio, est capsula seu conditorium, quo S. Petri reliquiæ conditæ erant. Plinius loquens de quodam, cujus corpus cremari non poterat: « Hunc, inquit cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt conditumque loculo, in templo. » Capsulam itaque seu conditorium, quo B. Petri reliquiæ continebantur, Romanus S. Petri canonicus in libro Vaticana basilica ait fuisse argenteum, illudque Constantino aræ inclusum: « Loculum argenteum inquit. continentem sanctissimum corpus omni parte ex ære et cyprio conclusit, quod est immobile. »

Loco ex ære et cyprio, rectius legit auctor libri Pontificalis: *Ex ære Cyprio*. Porro etiamnum, urna aræ exstat sub altari S. Petri in basilica Vaticana, quam forsan renovari jussit Otho Quartus, qui tempore Innocentii III regnavit: nam si recte memini, Othonis imperatoris et Innocentii III nomina in ea incisa legi.

ALTASERRE.

Num. 34, linea 4. — *Hic in exsilio fuit in montem Soractem*. Silvester latuit in monte Soracte, fugiens persecutionem Constantini. Soracte mons vicinus Urbi. Plin. lib. 11, cap. 93: « Et Soracte vicino urbi tractu. » Idem lib. 7, cap. 2: « Haud procul urbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt pauca, quæ vocantur Ilirpiæ, sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambustam ligni ambulantes, non aduruntur. »

Linea 8. — *Hic fecit in urbe Roma Ecclesiam in prædio cujusdam presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum constituit juxta Thermas Domitianas, qui usque in hodiernum diem appellatur titulus Equitii*. Evaristus primus in Urbe

divisit titulos. id est Ecclesias parœciales presbyteris. Excrecente multitudine fidelium, Marcellus 25 titulos in Urbe constituit. Reddita pace Ecclesiæ pontifices per tempora auxere titulos Urbis, Silvester constituit titulum Equitii, cui nomen ab Equitio presbytero, in cuius fundo positus est.

Linea 14. — *Amas argenteas duas pensantes singulæ libras denas.* Hamæ sunt vasa e quibus acetum vel aqua, funditur ad extinguenda incendia, l. 5, § *Sciendum*, ff. de *Offic. præfect. vigil.*; l. *Quæsitum*, § *Acetum*, de *Instruct. legat.* Plin. lib. III, epist. 33. Amæ in usu ecclesiastico, sunt vasa e quibus vinum vel aqua funditur in calicem propter sacrificium missæ Anastas. in *Benedict.* III: « Amam unam ex argento purissimo, pensantem libras decem. » Ordo Romanus: « Amas argenteas, cantatorium, et cætera vasa aurea et argentea. » Inde amulæ diminutivum. Anastas. in *Gregor.* III: « In oratorio amulas super auratas paria duo. » Idem in *Adriano I*: « Amulam offertorium unam pensantem libras sexaginta et septem. » Hamarum et hamularum usum aperte indicat Ordo Romanus: « Amulæ argenteæ ad vina fundenda paratæ. »

Linea 15. — *Patenam argenteam chrismalem auro clusam, pensantem libras quinque.* Patena chrismatiss, est patena in qua chrisma deponetur. paratum ad ordinationes, vel baptismum. Auro clusa dicitur, quia includebatur aurea theca custodiæ causa. Patena est vas patens, in quo reponitur sacrum corpus Christi. Anastas. in *Nicolao I*: « Patenam ex auro purissimo misit Michael Imperator, cum diversis lapidibus pretiosis albis, prasinis et hyacinthinis. » Hinc patena calici adjungitur. *Ditmarus* lib. 6: « Et magnum calicem ex eodem metallo cum patena simul et fistula dedit. »

Linea 15, 16. — *Phara coronata decem pensantes sing. libras octonas.* Pharus est majus lychni seu candelabri vel lucernæ genus translaticie a Pharo Alexandrina, quæ de nocte navigantibus adlucet. Anastas. infr. hoc loco: « Pharum ex auro purissimo, item pharum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo ardet oleum nardicum pisticum. » Et rursus: « Pharum cantharum argenteum cum delphinis centum et viginti. » Idem in *Adriano*: « Fecit et farum majorem in eadem beati Petri ecclesia in tyrum crucis, qui pendet ante presbyterium, habentem candelas 1365. » Idem in *Benedict.* III: « Pharum cantharum argenteum sedentem in pedibus quatuor, in quo lucerna simul et cerei ponebantur juxta lectorium, miro opere fecit. » *Leo Ostiensis Chronic.* Cass. lib. III, cap. 34: « Fecit et pharum cum 42 extrinsecus pertinentibus turribus sex, et triginta lampadibus. » *Walafridus Strabo Vit. S. Galli* lib. II, cap. 34, apud *Sur.* tom. V: « Farum quæ ante altare sancti Galli pendebat, pro incendendis luminariibus. » Ait oleum e nardo pisticum, id est fidele, pretiosum, ut *Marci 14*, *vάρρου πιστικου* Hieronym. in *Matth.* lib. IV, cap. 26: « Nardum pisticum, hoc est verum et absque dolo. » Interdum pharo jungitur cantharus, quod est genus vasis, cui superponitur pharus.

Num. 35, lin. 8. — *Et chrisma ab episcopo confici.* Consecratio chrismatiss est ordinis episcopalis, ex synodo Romana habita sub *Silvestro* can. 4. Ea est vetita presbyteris, et data solis episcopis, quod probavit *syn. Carthag.* II, can. 3, et *Carthag.* III, can. 68, can. *Si jubet*, et seq. 26, qu. 6. Hieronym. in *Sophon*: « Sacerdotes quoque, qui dant baptismum, et ad *Eucharistiam* Domini imprecantur advertum, faciunt oleum chrismatiss, manus imponunt, catechumenos radiunt, levitas, et alios constituunt sacerdotes, » *Frodoard.* in *Chronic.* ad ann. 967, de *Adalberone Laudunensi episcopo*: « Remis denique postea Kal. Aprilis, episcopus est ordinatus, in sancto *Palmarum* die, exin *Laudunum* rediens, sacrum chrisma sacravit ecclesiastico more, » etc.

Linea 9. *Et privilegium episcopis dedit, ut ba-*

ptizatum consignarent, propter hæreticam suasionem. Consignatio seu confirmatio baptizatorum est ordinis episcopalis, et pertinet ad episcopos tantum, ex synodo Romana habita sub *Silvestro*. Quod comprobatum est can. *Presbyteris* et seq. de *consecr.* dist. 4, can. *De his*, can. *Manus*, can. *Novissime* et seqq. de *consecr.*, dist. 5. Hieronym. ad *Luciferianos*, « Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, episcopus ad invocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat. »

Linea 10. — *Hic et hoc constituit, ut baptizatum liniret presbyter chrismate levatum de aqua, propter occasionem transitus mortis.* Chrismatio seu unctio baptizatorum instituta a *Silvestro* propter occasionem transitus mortis, id est propter frequentes casus, qui contingebant, ut recens baptizati obirent. De quo *vicecomes de Baptism.* lib. V, cap. 3.

Linea 11. — *Hic constituit ut nullus laicus crimen clerico inferre audeat.* etc. Ex synodo Romana habita sub *Silvestro* can. 14, laici, non audiuntur testes vel accusatores adversus episcopum, can. *Nullus*, 2, qu. 7, can. *Testimonium* 14, qu. 1, quia oppido multi infesti eis existunt, can. *Laicos*, can. *Laici*, 2, qu. 7.

Linea 12. — *Hic constituit, ut diaconi dalmatica uterentur in Ecclesia, et pallio linostino læva eorum tegetur, etc.* *Silvestri* institutum est, ut diaconi Ecclesiæ Romanæ dalmaticis uterentur intra Ecclesiam. Cæteris interdictum est usu dalmaticæ, nisi ex privilegio, ut *Arelatensibus*, can. *Communis* 23 dist., vel certis diebus, can. *de Jejunio*, 76. dist. *Dalmatica* est tunica sine manicis quæ est vestis diaconorum. *Augustin.* *Quæst. Veter. Testam.* cap. 46: « Quasi non hodie diaconi dalmaticis induantur sicut episcopi. » Et *Ammian.* lib. XXV: « Pectoralem tuniculam sine manicis textam, Maras quidam nomine indutus est, ut appellent Christiani, diaconus. » *Dalmaticæ* additur pallium linostulum in læva in ornatu clericorum, quod est pallium lineum, alba, seu mapula, qua utebantur diaconi Ecclesiæ Romanæ, can. *Diaconus*, can. *illud*, 93 dist. Hoc est, orarium quod diaconi gestant in sinistro humero, can. *Unum orarium*, 25. dist.

Linea 14. — *Hic constituit, ut nullus clericus propter causam quamlibet in curiam introiret, nec ante judicem cinctum causam diceret, nisi in Ecclesia.* Ex synodo Romana sub *Silvestro* vetatur, ne quis clericus causam dicat apud judicem cinctum, id est civilem, can. *Nullus clericus*, 44. qu. 4. Cincti iudices sunt magistratus omnes, qui habent imperium merum, qui habebant jus cinguli et gladii. *Gregor. Nazianz.* epist. 46 ad *Africanum*: *καὶ τὴν ἀνομιμαστον γράν ἀρχὴν, καὶ τὴν μετὰ ψίφους καὶ τελαμῶνος.* Sive *incruentium imperium gerat, sive cum gladio et cingulo.* Hinc cincti distinctis opponuntur, id est iudices in actu positi, his qui magistratu defuncti sunt, *Sidon.* lib. V, epist. 7: « Cinctis jura, distinctis privilegia. » Idem constituit *Julius*, de quo *Anastas.* in *ejus Vit.*: « Illic constitutum fecit, ut nullus clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia. »

Linea 15. — *Hic constituit, ut sacrificium altaris, non in serico atque in panno tincto celebraretur, nisi tantum in linteo ex terreno lino procreato.* Synodus Romana sub *Silvestro* statuit, ne sacrificium missæ celebraretur in panno serico, vel tincto, sed in lineo tantum, can. *Consulta*, de *Consecr.*, dist. 4. Vestis linea fuit insigne sacerdotum. *Jacobus Nazarenus* lineo tantum pallio usus est, *Matth.* XIV: *Fugit adolescens, relicta sindone, qua erat amictus.* Inde alba dicitur vestis sacra clericorum. *Paul. Diacon.* de *Vit. P. Emeritens.* cap. 6: « Quoniam igitur *Domino* die, dum in atrium cum multis filiis Ecclesiæ tenderet, ut mos est, archidiaconus cum clero in albis, » etc.

Linea 20. *Subdiaconus annos quinque, custos martyrum annos quinque.* Custos martyrum non erat nomen proprii gradus, seu ordinis ecclesiastici, sed officii subdiaconorum. A Fabiano septem subdiaconi in Urbe instituti, qui notariis totidem per septem regiones Urbis dispositis imminerent, ut acta martyrum in integro, id est ex fide conscriberentur, ut observatum est ex Anastasio in Fabiano. Horum officium etiam erat custodire martyres, his alimenta in carcere ministrare, corpora mortuorum sepelire, et cavere ne sepulcorum corpora eriperentur. Vel custodes martyrum legebantur ex ordine subdiaconorum, postquam subdiaconatus munere functi essent quinquennium; et horum munus erat in quinquennium, antequam progressus pateret ad diaconatum.

Num. 36, linea 2. — *Fastigium argenteum batutile.* Basilica Constantiniana adornata fastigio argenteo. Templis paganorum adjici solebat fastigium, id est culmen, ornatus causa. Arnob. lib. 1 advers. *Gent*: «Templa felibus, scarabeis, et buculis, sublimibus sunt elata fastigiis.» *Æque* apud Christianos ædibus sacris fastigia imponi moris fuit. De basilica Constantiniana testatur Anastasius hoc loco, et infra in Sixto III: «Fecit autem Valentinianus, ex rogatu Sixti episcopi, fastigium argenteum in Basilica Constantiniana, quod a Barbaris sublatum fuerat.» Fastigium hujus basilicæ fuit ex argento batulili, id est, conflatum ex argenteo ducto in laminas, quod fit percussione metalli, voce ducta a Latino *butuere*, quod sonat *percutere*. Plaut. in Casina: «Sculponeas quibus batuatur tibi os.» Tranquill. in Caligul. cap. 32: «Myrmillonem e ludo rudibus secum batuentem.» Et cap. 54: «Batuebat pugnatoris armis.» Hoc sensu, eadem voce usus est Anastas. infr. hoc loco: «Altaria septem ex argento batutili.» *Ædes* augustæ etiam fastigium habere. Flor. lib. iv. cap. 2: «Omnes honores unum in principem congesti: circa templa imagines, in theatro distincta radiis corona, suggestus in curia, fastigium in domo, mensis in cælo.» Ambros. in Psalm. cxviii: «Non stellat ut fastigia culminum, quæ bene tecta atque munita sunt.»

Linea 9. — *Cum gemmis Alabandinis in oculis.* Alabandina gemmæ sunt, quæ petuntur ex Alabanda urbe Caria, haud procul a Mæandro flu. Plin. lib. xxxvii. cap. 2: «Alabandicos crystallos.» Idem cap. 7 ejusd. lib.: «Alabandicos carbunculos.» Anastas. in Gregorio IV: «Alamandinas majores numero viginti.»

Linea 10. — *Ex argento dolatico.* Argentum dolaticum est argentum dolatum, vel dedolatum.

Linea 13. — *Cameram basilicæ ex auro trimme.* Camera, id est testudo basilicæ Constantinianæ, fuit laqueata ex auro Trimmæ, id est ex auro ducto in bracteas. Eodem sensu hac voce usus est Anastas. hoc loco: «Fecit autem et cameram basilicæ ex trimma auri fulgentem.» De quo Bulenger. de Rom. pontif. lib. ii, cap. 67.

Linea 17. — *Scyphum singularem ex metallo corrallo ornatum, undique de gemmis prasinis et hyacinthinis auro interclusum.* Scyphus, quod est genus poculi, de gemmis auro interclusus dicitur, quia gemmæ includuntur auro. Paulus in *L. Pediculis* § 4, de aur. et argent. legat: «Auro facto adnumerantur gemmæ auro inclusæ.» Illic inclusores dicti aurifices, qui gemmas auro includunt. Hieronym. lib. v in Hierem.: «Fabros autem, et inclusores vel legis interpretes, atque doctores debemus accipere, vel artifices inclusoresque auri, atque gemmarum, quæ ars apud barbaras nationes pretiosissima est.» Augustin. de Mirabilib. sacr. Scriptur. lib. ii, cap. 29: «Militibus, et fabris, et inclusoribus.» Eodem sensu Anastas. infr. hoc loco dixit: «Candelabra aurichalca septem ex argento, interclusa sigillis prophetarum.» Et supra: «Patenam chrismalem auro clusam.» E contrario exclusores dicuntur, qui gem-

mas excludunt, id est examinant, vel probant argentum. Augustin. de Spirit. et litter. cap. 14: «Unde et exclusores dicuntur quidam artifices argentarii. Hinc est et illud in Psalmis; *Et excluduntur ii qui probati sunt argento.*» Idem in Psalm.: «xxxiv Unde dicuntur et in arte argentaria exclusores, id est, quadam confusione massæ ad suæ formæ expressores.»

Linea 33. — *Canthara cyrostrata in gremio basilicæ argentea quinquaginta.* Canthara cerostrata (sic enim legendum, vel simpliciter cerostrata) sunt vasa in quibus collocantur cerei, vel lucernæ. Anastas. in Vigilio: «Cerostatas argenteas deauratas majores duas, quæ stant usque hodie ante corpus beati Petri apostoli.» Anastas. in Honorio: «Fecit et cerostatas majores ex argento paria duo, quæ sunt ante corpus beati Petri apostoli.» Idem in Leone III: «Fecit cerostatas majores versatiles anaglyphos ex argento purissimo.» In cantharis ardebat oleum, in pharis cerei et lucernæ. Bulenger. de Rom. pontific. lib. ii, cap. 6: «In cantharis etiam mittebatur thus suffitus causa.» Anastas. in Benedict III: «Cantharum interrasilem, in quas thus mittitur.»

Linea 34. — *Metretæ tres ex argento purissimo, portantes singulæ medimnos decem, etc.* Metreta est mensura liquidorum, puta vini vel olei, continens medimnos decem. Medimnus capit modios sex. Medimnæ mentio habetur Joann. cap. 2: «Ἴσαν δ' ἐκ-
ὀδρῆαι λαθναὶ ἕξ κείμεναι κατὰ τὸν καταρισμὸν τῶν Ἰουδαίων γινώσκειν ἀνά μετρητὰς δύο, ἢ τρεῖς. Erant ibi hydris lapideæ sex positæ, secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretus duas, aut tres. Quem ad usum a Constantino dicatæ sint hujusmodi metretæ, non alienum est credere eas datas, quibus contineretur oleum propter lucernas Ecclesiæ. Metretæ, solebant offerri, quia erant in usu Ecclesiæ, ut infra hoc loco: «Metretas argenteas duas pensantes libras ducentas.» Et infr. eod.: «Metretum ex auro pensans libras centum quinquaginta portantem medimnos tres.»

Linea 35. — *Candelabra aurichalca septem ante altaria, cum ornatu suo ex argento, interclusa sigillis prophetarum.* Candelabra ex aurichalco solebant ornari sigillis, id est signis apostolorum prophetarum. Anast. infr. hoc loco: «Fecit autem candelabra aurichalca in pedibus decem numero, quatuor conclusa cum sigillis argenteis. Cerostrata aurichalca argento cura sigillata quadraginta.» Sigilla sunt parvula signa. Gregor. Turon. de Mirac. martyr. lib. 1, cap. 44: «Adoratis diis atque eorum sigillis prostratus.» Vestes etiam solebant intexi sigillis seu imagunculis, unde dicuntur vestes sigillatæ, L. 11. C. Th. de scenic. de quo plura dicemus infra suo loco.

Linea 44. — *Thymiamateria duo ex auro purissimo.* Constantinus obtulit thymiamateria duo, id est thuribula, ad huc adolendum ante altare. Thymiamateria a Græco θυμιατήριον Ejus usum ostendit Anastas. in Sergio: «Hic fecit thymiamaterium aureum majus, cum columnis et cooperculo, quod suspendit ante imagines tres aureas beati Petri apostoli, in quo incensum, et odor suavitatis festis diebus, missarum solemnias celebrantur, omnipotenti Deo opulentiùs mittitur.» Thuris adolendi antiquissimus Ecclesiæ ritus commendatur: Evagr. lib. iv, cap. 6: Θυμιατήριον ἐξήθησατο, καὶ πάντα τὸν χρόνον ἐν ᾧ καθιεστῆκεισαν ἐπιθυμιάσας, ἐπὶ γῆς ἕκαστον ῥίπτει, προσευχῆς τε καὶ λιταῆς τὸν Θεὸν ἱκετόμενος. *Thuribulum postulat, et toto choro, in quo simul constiterunt, thus adolens se prosternit humi, precibus, et orationibus Deum placaturus.*

Linea 47. — *Fontem sanctum, ubi baptizatus est Augustus Constantinus ab eodem episcopo Silvestro.* Cessante persecutione, baptisteria instituta in Ecclesiis, baptismi conferendi causa **Fontes** vocantur, quod ab initio baptismus ministrabatur in fontibus. Fons iste, in quo baptizatus est Constantinus, fuit

o, id est marmore prophreico, ut mox
ur: « Ipsum sanctum fontem ex metallo
lico, ex omni parte coopertum intrinsecus,
et desuper, et quantum aqua continet ex
urissimo. » Metallum pro marmore accipi-
it et in l. *Item si fundi*, § *Sed si hæc*, ff. *De*
; l. 3, § ult. *de Reb. eor. qui sub tutel. vel*
Spartian. in Pescennio Nigro :

m nomen habet, nigrum formavimus ipsi.
consentirent forma metalla tibi.

2. Var. 7: « Ornent aliquid saxa jacentia
as, ita tamen ut metalla ipsa de locis pu-
ruisse apud te manifesta ratione doceatur. »

3. — *Myxum vero ex stuppa amianti*. Myxum
nium lucernæ, Anastasius in Hilario: « Lu-
ream cum myxis luminum decem. » Vulgo
eribus ellychnium. Plin. lib. xxiii, cap. 4:
ia ex uva fiunt claritatis præcipuæ. »

3. — *In labro fontis baptisterii, agnum ex*
issimo fundentem aquam. In labro fontis
i Constantiniani erat agnus aureus, ex ore
quam destinatam baptismo infantium. La-
vavis genus, in quo infantes lavari solent,
brum. Isidor. Origin. lib. xx, cap. 6. Hic
ntis baptismalis est concha, qua contine-
bra comparata ad baptismum, uti labrum
icum alibi est vas marmoreum, in quo
corpus defuncti. Ambros (*epist. 34*): « Est
yreticum labrum pulcherrimum, et in usus
i aptissimum: nam et Maximianus Diocle-
us ita humatus est. » Et Leo Ostiens. Chro-
nens. lib. ii, cap. 9: « Otho II Romam re-
em tempore defunctus est. atque in labro
ico sepultus in atrio Ecclesiæ beati Petri
ntroeuantibus in Ecclesiæ ipsius paradisum
» Labra sunt et lavacra, in quibus lavan-
. L. *Lines. ff. de act. comp.* Alibi labra sunt
agrorum. Servius in Virgil. *eclog. 5*: « Vi-
s, quia in terræ marginibus nascitur, la-
bitur a labris et extremitatibus agrorum. »

8, linea 48. — *Patenam ex auro purissimo*
turre et columba. Constantinus patenam
btulit cum turre, et columba in custodiam
Christi. Sacra Eucharistia custodia causa
ebat in turricula aurea, vel argentea, cui
columba aurea, vel argentea. Præter hunc
nastasius in Innocent. I: « Turrem argen-
patena et columba deaurata, pensantem li-
nta. » Idem in Hilario: « Turrem argenteam
hinis, pensantem libras sexaginta, colum-
am pensantem libras duas. » Gregor. Tu-
irac. martyr. lib. i, cap. 72: « Alius au-
sepulcrum sanctum calcare non metuens,
umbam auream quærit elidere. » Turrem
onflatam a Felice Bituricensi episcopo,
iæ servandæ causa, carmine celebravit
is lib. iii, cap. 23. Ejusdem turris memi-
Turon. de Mirac. mart. lib. i, cap. 86:

« que turre diaconus, in qua ministerium
corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium. »
ricula in qua custodiebatur corpus Christi,
columba aurea, signum Spiritus sancti.
st, quod intelligit Joannes Chrysostomus
, ad plebem Antiochen., cum ait, corpus
m reponi super altare non fasciis involu-
lim cum esset in cunis, sed Spiritu san-
stitum.

. — *Coronam auream ante corpus, ubi est*
harus cum delphinis quinquaginta. Constans
nam auream obtulit ante corpus B. Petri.
pendebant ante altare et sepulcrum B.
istas. in Sergio: « Cantharos, et coronas,
sacrum altare, et confessionem beati Pe-
oli ex antiquo pendebant, deponi fecit. »
uræ solebant offerri Deo, quia Christus
nat, solus imperat. Imperatores ipsi sole-

bant dicare coronam suam. Infeliciter periit, non
sine vindicta numinis, Leo Copronymi filius, quod
coronam Heraclii in magno templo dicatam abstulit,
et publice gestavit, de quo Cedren. in ejus Vita. Co-
ronæ etiam dicantur in honorem martyrum. Aug-
ustin. (*epist. 205*): « Sertum vero illud, quod plus
illo foro, corona martyrii est, quo vitam finivit
corporis. » Et infra: « Quia gladio vitam non finivit,
aureolam, quæ in signum datur martyrii, tales non
habet. » Paulin. de Vita D. Martin. lib. vi:

Abripuit sanctam dextra velleute coronam.

Quæ meritum sancti propter conjuncta decebat.

Num. 42, linea 4. — *Eodem tempore fecit basilicam*
sanctæ martyris Agnetis ex rogatu Constantiæ filiæ suæ,
et baptisterium in eodem loco. Baptisterium erat in
limine ecclesiæ. Greg. Turon. de Mirac. D. Martin.
lib. ii, cap. 6: « Venit ad sanctam basilicam, qui
diebus multis jacens ad ostium illud, quod secus
baptisterium ad medium diem pandit egressum. »

Num. 43, linea 2. — *Supra arenarium cryptæ*. Are-
narium est cæmeterium ubi sepeliebantur martyres,
quia plerumque erat in locis arenosis. Innocent. III,
lib. ii, *epist. 140*: « Ecclesiam sancti Juliani cum
domibus, cellis, cryptis, vineis, et arenariis suis. »
Et Anastas. ipse in Theodor. « Eodem tempore reve-
lata sunt corpora sanctorum martyrum Primi et Fe-
liciani, quæ erant in arenario sepulta via Numen-
tana. » Alibi cæmeteria dicuntur aræ, sepulturæ.
Tertull. ad Scapulam: « Sicut et sub Hilariano præ-
side, cum de areis sepulcrarum nostrarum accla-
massent, aræ non sint, aræ ipsorum non fuerunt. »

Linea 3. — *In quo loco construxit absidam, et exor-*
navit marmoribus porphyreticis. Constantinus condi-
dit basilicam S. Laurentii martyris in urbe, et in ea
posuit corpus martyris, in crypta; super qua con-
struxit absidam ornatam marmoribus porphyreticis.
Absis vel absida est ædificium, quod imponi solebat
sepulcris martyrum in modum absidis. Anastas. in
Honorio de Ecclesia B. Agnetis martyris: « Fecit
absidam ejusdem basilicæ ex musivo. » Leo Ostiens.
Chronic. Cassinens. lib. iii, cap. 27: « Legatos præ-
terea Constantinopolim ad conducendos musæi et
quadratarum operit peritos opifices mittit, ut alii
absidam, et arcum atque vestibulum majoris ecclesiæ
musivo componerent. » Absis erat structura marmo-
ribus adornata, in medio basilicæ, in qua erat sedes
episcopi. Anastas. in Benedict. III: « Et impetu facto,
absidam in quæ episcopi psallentes residebant cum
clero, leones veluti ferocissimi conscenderunt. » Ple-
rumque absis erat marmorata, id est, crustis marmo-
reis convestita, et erat camerata, id est fornicata,
Paulin. *epist. 11 ad Severum*: « Absidem solo et
parietibus marmoratam, camera musivo illusa cla-
rificat. » Cassian. *collat. 24, cap. 6*: « Si quis ab-
sidis cameram volens in sublime concludere, subli-
sissimi illius centri lineam jugiter circumducatur. »
Absis erat eminentior et gradibus conscendebatur.

D Augustin. (*epist. 203*): « Transit honor hujus sæculi,
transit ambitio; in futuro Christi judicio, nec absidæ
gradatæ, nec cathedræ velatæ, etc. » Leo Ostiens.
I. i Chronic. Cassin. c. 49: « Porro in ejus basilicæ
absida media, ad quam per octo gradus ascenditur,
altare constituit in honorem Domini Salvatoris. »
Sepulcris sanctorum, inquam, solebat imponi cul-
men in modum absidis. Sepulcro Gregorii Lingon-
ensis episcopi absidam imposuit Tetricus, filius
ejus, et successor. Greg. Turon. de Vit. Patr. cap. 7;
« Cum beatus pontifex in angulo basilicæ fuisset se-
pultus, sanctus Tetricus, filius et successor ejus,
ante altare basilicæ fundamenta jecit, erectaque
absida miro opere construxit, et transvolvitur, qua
transvoluta, disruptoque pariete, arcum ædificavit,
quod opus perfectum atque exornatum, ut in medio
absidæ loculum fodit, quo corpus beati Patris trans-
ferre volens, convocat presbyteros et abbates ad
illud officium, » etc. Absis erat cancellis septa; et

hoc est, quod ait mox Anastasius: Et cancellos ex argento purissimo ornavit. Sepulcra martyrum solebant cancellis ambiri. Augustin. de Civit. Dei lib. xii, cap. 8. « Venit et Pascha, atque ipso die dominico mane, cum jam frequens populus præsens esset, et loci sancti cancellos, ubi martyrium erat, idem juvenis orans teneret. » Gregor. Turon. de Mirac. martyr. lib. 1, cap. 28: « Hoc enim sepulcrum sub altari collocatum, valde rarum habetur; sed qui orare desiderat, reseratis cancellis, quibus locus ille ambitur, accedit super sepulcrum. »

Linea 6. — *Et ante ipsum locum in crypta posuit lucernam ex auro purissimo, myxorum decem.* Constantinus ante sepulcrum B. Laurentii martyris posuit lucernam auream. Lucernæ, et lychni ardere solebant ante sepulcra martyrum et sanctorum confessorum. Ante sepulcrum B. Thomæ apostoli apud Edessam Syriæ arsisse traditur lychnus perpetuus, sine fomento olei syrpicæ: de quo Greg. Turon. de Miracul. martyr. lib. 1, cap. 32: « Lychnus etenim inibi positus atque illuminatus, ante locum sepulchræ ipsius, perpetualiter die noctuque, divino nutu resplendet, a nullo fomento olei scirpique accipiens, » etc. Ante sepulcrum Felicis Nolanæ martyris pendebat lychnus, de quo idem Tur. cap. 404 ejusd. libr.: « Ad hujus quoque cellulæ parietem, quo beatum corpus tumulo conditum requiescit, adhæret appendens porticus, in qua dependens fune lychnus, lumen loco consueverat ministrare, » Ante corpus B. Laurentii martyris bis senas lucernas argenteas obtulit etiam Constantinus, de quo Anastas. infra hoc loco: « Ante corpus beati Laurentii martyris, argento clusam passionem ipsius sigillis ornata, cum lucernis bymixis (sic lege pro byssinis) argenteis. » Lucerna bymixos est, quæ habet duo myxa (deux méches). Anastas. in Leone III. « Fecit lucernas majores fusiles bymixas anaglyphas duas. »

Linea 16. — *In eodem loco possessio cujusdam Cyriaceti religiosæ femine, quam fiscus occupaverat tempore persecutionis.* Martyrum bona fisco addicebantur. Hieronym. de Scriptur. ecclesiastic. cap. 54: « Origenes qui et Adamentius, decimo Severi Perinacis anno, adversus Christianos persecutione commota, Leonide patre, Christi martyrio coronato, cum sex fratribus, et matre vidua paupere relinquitur: rem enim familiarem ob confessionem Christi fiscus occupaverat. »

Num. 44, linea 1. — *Eisdem temporibus Constantinus fecit basilicam beatissimis martyribus Marcelino presbytero, et Petro exorcistæ, inter duas lauros, et mausoleum ubi beatissima mater ipsius sepulta est Helena Augusta in sarcophago porphyretico, via Lavicana, milliario ab urbe Roma tertio.* Inter duas Lauros, id nomen loco posito via Lavicana, tertio ab Urbe milliario, juxta quem Constantinus exstruxit basilicam SS. Marcellini et Petri. Ibi Severum obsessum ab his qui erant partium Cassii, Nigri et Albini, refert Tertull. Apologetic. cap. 35: « Unde Cassii, et Nigri, et Albini, unde qui inter duas lauros obsident Cæsarem, unde qui faucibus ejus exprimendis palæstricam ejus exercent, unde qui armati palatium irrumpunt. »

Linea 48. — *Calices ministeriales argenteos viginti, pensantes singulos libras tres.* Calices alii erant minores, qui erant comparati ad ministerium sacrificii altaris, unde ministeriales dicti, ut hic et infra: « Calices ministeriales decem pensantes sing. libras tres. » Et infra: « Calices ministeriales quindecim pensantes singuli libras duas. » Idem in Marco: « Calices ministeriales argenteos tres, pensantes libras binas. » Idem in Damaso: « Calices ministeriales argenteos quinque pensantes singulos libras tres. » Calices cum syphone erant calices cum fistula ad ministrandum sanguinem Christi. Conrad. in Chronic. Moguntin: « Erant fistulæ quinque ad communicandum argentæ deauratæ. » Ditmarus lib. vi: « Et magnum calicem ex eodem metallo, cum patena

simul et fistula dedit. » Alii erant majores calices, qui ornatus causa pendebant in arcubus vel trabibus. Anastas. in Leone: « Fecit in basilica beati Pauli apostoli calices majores fundatos ex argento, qui pendent in arcu majore, numero undecim, et alios qui pendent inter columnas majores, dextra lævaque numero quadraginta. » Et infr. in eod.: « Fecit autem in basilica beati Petri apostoli calices majores ex argento mundissimo, qui sedent super trabes arg. » Et infra: « Fecit vero calices fundatos ex argento, qui pendent inter columnas majores dextra lævaque basilicæ, numero sexaginta quatuor. » Neque omittendum quod calices, quorum usus erat ad communicandum, dicebantur communicales: « Fecit vero communicales ex argento purissimo per singulas regiones, qui præcederent per stationes per manus acolythorum. » Alii erant calices, qui ornatus causa ponebantur circa altare. Anastas. in Leone IV: « Obtulit etiam B. Petro apostolo calices de argento, qui sedent super circuitu altaris, num. 16, pensantes libras. » Vel ministeria. Anast. in Adrian. I: « Item fecit patenam et calicem in basilica beati Petri apostoli pro quotidianis ministeriis ex auro purissimo. » Alii erant majores cum ansis ad ornatum, de quibus Anastas. in Leone III: « Et calicem majorem cum gemmis et ansis duabus, pensantem libras quinquaginta octo, » etc. Idem in eodem: *Obtulit calicem majorem fundatum cum syphone, pensantem libras triginta et septem.*

Linea 25. — *Insulam Sardiniam cum possessionibus omnibus ad eandem pertinentibus.* Constantinus Sardiniam insulam obtulit basilicæ SS. Marcellini et Petri a se conditæ in dotem Ecclesiæ. Inde Sardinia insula fuit juris et proprietatis Ecclesiæ Romanæ, de quo in cap. Si diligenti. de Præscript. et cap. Et te, de jurejur. ubi dixi.

Num. 45, linea 7. — *Patenam argenteam chrismalem singularem, pensantem libras decem.* Patenam chrismalem est vas, in quo servatur chrisma, comparatum ad chrisimationem seu unctionem baptizatorum. Chrismarium vocant synod. Altissiodor. ca. 6: « Presbyteri chrisma petant, sed cum chrismario et linteo, sicut reliquæ sanctorum deportari solent. » Patenas ad chrisma vocat Anastas. in Innocentio: « Patenas duas ad chrisma pensantes singulas libras quatuor. » Ampullam chrismatem Optat. Milevit. advers. Donatist. lib. II: « Ampullam que que chrismatem per fenestram, ut frangeretur, jactaverunt. »

Linea 8. — *Pelvis ex argento ad baptismum.* Pelvis ad baptismum est hydria, qua continebatur aqua benedicta ad baptismum.

Linea 16. — *Calicem argenteum anaglyphum,* Calix anaglyphus est cælatus, id est, signis seu sigillis insculptus. Vasa anaglyphia sunt vasa cælata, signis seu sigillis insculpta. Anastas. in Adrian.: « Crucem interrasilem anaglypham. » Idem in Innocentio: « Scyphum argenteum anaglyphatum. » Idem in Leone III: « Necnon et crucem anaglypham interrasilem ex auro purissimo, pendentem in pergula ante altare. » Pergula erat exedra ante altare, in qua exponebantur sacra donaria. Vide Cujac. II, obs. 43.

Num. 48, linea 6. — *Fecit autem formam aqueductus per milliaria octo.* Formæ sunt canales structiles, per quos aqua ducitur, ut hic et I. I, VIII, II c. Th. de Aquæduct., ut forma Augusta, forma Claudia, d. I. VIII et IX, forma Sabathena, de qua Anastas. infr. in Honorio, et in Adrian. I, et in Gregor. IV, forma Trajani, Anastasius in Felice. Formas Urbis inter spectanda ipsius opera celebrat Sidon. lib. I, epist. 5: « Inter hæc patuit et Roma conspectui, cujus mihi non solum formas, verum etiam naumachias videbar epotaturus. »

BENCINI.

Num. 34, linea 40. — *Hæc dona constituit.* Vast

lendor auctus a Silvestro, et usus erat in pri-
 Ecclesia. Quod inter alios probat Indiculus
 m vasorum, quæ senioribus Ecclesiæ concre-
 ansurius Primus Carthaginensis, cum Eccle-
 dilapidationes videret edictis Diocletianeis
 is apud Optatum lib. 1: « Erant enim Ecclesiæ
 , et argento quamplurima ornamenta, quæ
 vere terræ, nec secum portare poterat. Quas
 ibus senioribus commendavit, commentario
 quod cuidam aniculæ dedisse dicitur: ita ut
 non rediret, reddita pace Christianis. anicula
 daret, quem in episcopali cathedra sedentem
 et Prefectus causam dixit: Jussus est re-
 arthaginem pervenire non potuit. Tempestas
 tionis peracta et definita est. » Post Opta-
 g. 92. Et in Actis purgationis Cæciliani et
 indiculus ornamentorum ita describitur:
 s duo aurei: item calices sex argentei: cu-
 im argenteum, lucernæ argenteæ septem:
 Ita duo: candelæ breves æneæ cum lucernis
 item: item lucernæ æneæ undecim cum ca-
 lils. » Crevit hoc eodem sæculo, libertate ec-
 concessa, ornamentorum pretium, unde
 stomo inter alias calumnias in synodo ad
 m impositum, apud Photium cod. 59, p. 54:
 retiosarum rerum magnam vim divendisset.
 upud hæreticorum conventicula divitiarum
 odi copia in Ecclesiis vindicata hac et se-
 us sæculis suo loco notandum. A Silvestro
 ontificalis dona Ecclesiis data vel a princi-
 vel a fidelibus vel ab ipsis summis pontifici-
 cujusque gestis inserenda aggreditur. Hæc
 ori manu, et quidem Caroli Magni præcipue
 ibus, aut de novo addita, vel aucta fuisse in
 ontificali opinor. Plura enim verba occurrunt,
 Longobardorum gente certo proflexerunt.
 antiqua S. Damasi vita exstans in archivio
 Vaticanæ indiculum donorum non habet,
 ten eidem vitæ ex eo codice descriptæ adne-
 C Libro Pontificali. Hæc auctor et consarci-
 esumpsit ex archivii sedis apostolicæ, ubi
 donationes notabantur. A quo tempore etiam
 quis diplomatibus recensentur factæ dona-
 cclesiis aliis per orbem, quorum exemplaria
 Mabillonius, et alii, qui anecdota hæc colle-

144. — *Amas*. Varia est vocis significatio.

ff de Officio præfectum vigillum legitur:
 dum est, Præfectum vigillum per totam no-
 igilare debere, et coerrare calciatum cum
 dolabris. » Et in Vita S. Perpetuæ et Feli-
 apud Holsten. pag. 8: « Erant ibi gladii,
 hami, macheræ; » quo loco significatur fer-
 strumentum, dum Acta subdunt: *In latebris*
æne genus ferramentorum infærum. In his vero
 um gestis sæpius occurrit ama, et amula,
 o instrumento sacro ad liquores retinendos
 ami debet, ut ex rimunt sequentia verba: *D*
z auro... portantes sing. medemnos tres. Unde
Amula: vas vinarium. Cum enim sacrificium
 sticum agebatur, tunc ut dicitur in ordine
), tom. X Bibl. PP., pag. 3: « Populus dat
 nes suos, id est panem et vinum, et offerunt
 ionibus candidis, primo masculi, deinde fe-
 novissime vero sacerdotes et diaconi offe-
 d solum panem, et hoc ante altare. » Vinum
 amulis fideles gestabant, quas in amis infun-
 subdiaconi, ex eodem ordine: « Tunc venit
 onus ferens in brachio dextro patenam, et
 tro calicem, in quo recipiuntur amulæ popu-
 Et mox pontifice oblationes populorum susci-
 archidiaconus suscipit post eum amulas, et
 t in calicem majorem, tenente eum subdia-
 quæ sequitur cum scypho super planetam
 us, in quem calix impletus refunditur. » Cum
 ntifici vinum offerebatur ad consecrandum,
 it, vinum per colum defecando, cum varietas

vini oblatti id pateretur, Sic enim ibi: « Ornato vero
 altari, tunc archidiaconus sumit amulam pontificis
 de subdiacono oblationario regionario, et refundit
 super colum in calicem. » Mos enim erat solemniss
 ut in conviviis vina defæcerentur, ut exprimitur
 apud Apuleium referentem convivii apparatus lib. ix
 pag. 290: « At pudica uxor statim cœnas saliares
 comparat, vina pretiosa defæcat, pulmenta recentia
 tucetis temperat, mensa Inrgiter instructa, » etc.
 Ama itaque et amula sic distinguenda videntur, ut
 amulæ essent ampullæ parvulæ vini, amæ vero ca-
 paciores ad retinenda vina oblata, quæ deinde in
 calicem per colum defæcata reponebantur. Amas enim
 vasa pergrandia fuisse docet mensuræ pondus supra
 relatum. Medemnus enim, Polluce teste, vas erat
 continens centum et octo libras. Erant plures amæ,
 quia nedum vinum ad sacrificium adhibebatur, sed
 ad fideles pauperes alendos. Unde in stationibus,
 quando fidelium copiosior erat largitio, plures amæ
 deferebantur, ut legitur infra in Gregorio IV: « Ipse
 pontifex fecit amas argenteas sex, quæ præcedunt
 per omnes stationes. » Perduravit ampullarum ex
 auro mos posterioribus temporibus, præcipue eorum
 quæ deferebantur ad mittendum vinum in clicem
 consecrandum. Sic anonymus poeta de episcopis
 Eboracensibus:

Jussit ut obryzo non parvi ponderis auro
 Ampulla major feret, qua vina sacerdos
 Funderet in calicem, solemnia sacra celebrans.

Hinc constat et numerus, et varietas, et usus ama-
 rum et amularum, quarum mentio repetita occurrit
 in sequentiis pontificum gestis,

Linea 47. — *Canthara cerostata*. Usus horum vas-
 sorum primo expendendus, deinde varietas in Libro
 Pontificali obvia. Cantharus usque poculi Bacchi
 proprius ex Valerio Max. l. III, c. 6: « Marius post
 Jugurthinum, Cimbricumque. et Theutonicum trium-
 phum cantharos semper potavit, quod Liber pater
 inclytum ex Asia ducens triumphum, hoc usus po-
 culi genere ferebatur. » A majori vel minori forma
 dictus cantharus, et cantharulus. Vas itaque veniebat
 majus ordinariis poculis, uti Baccho conveniebat.
 Apud Gentes inter templorum vasa erat cantharus,
 quodque ad deorum pulvinaria ponebatur. Apuleius,
 l. ix, pag. 276, dum, antistites deorum circultores
 per urbes discursantes, et gesta describit, ita de
 furto aurei canthari per nebulones ex templo ablati
 loquitur: « Et identidem urgenti sermone comprimi-
 untur, promerent ocium aureum cantharum, pro-
 merent auctoramentum illud sui sceleris, quod sim-
 ulatione solemnium, quæ in aperto factitaverant
 ab ipsis pulvinariibus matris Deum clanculo furati,
 prorsus quasi possent tanti facinoris evadere supplic-
 cium, tacita protectione ad huc luce dubia pomerium
 pervaserint. » Inducit deinde nebulones ita furtum
 excusantes: « En, inquit, indignæ rei sævitatem!
 quam plerique insontes periclitantur homines! pro-
 pter unicum canthabrum, quem Deum mater sorori
 suæ deæ Syriæ hospitale munus obtulit, innoxios reli-
 gionis antistites ad discrimen vocari cupitis. His et
 aliis similibus affaniis frustra obliteratis, eos re-
 trorsum adducunt pagani, statimque vinctos in Tul-
 lianum compingunt: cantharoque, et ipsosimulacro
 quod gerebant, apud Fani donarium redditit et con-
 secratis. » Quo loco cantharus deprehenditur fuisse
 vas ante statuam Deum matris positum, et quidem
 in templi sacratoriibus adytis, quo loci sacerdotes
 sacra operabantur, et ante ipsa Deæ pulvinaria col-
 locatum, repositumque cum reliquis donis in dona-
 rio. Adyta enim locum dederant impostoribus, ut
 tuto cantharum raperent. Vas vero fuisse ad liquida
 retinenda docet infra idem Apuleius, et quidem
 augustioris formæ populum, dum describit illud
 oblatum ei cum Asini formam gereret divite Domino
 jubente: « Heus, ait, puer, lautum diligenter ecce
 illum aureum cantharum mulso contempta, et affer-

parasito meo. » In Ecclesias itaque Christianorum canthari adhibiti sunt ad liquida retinenda, deputata tamen ad lumen alendum, ex materia vel pretiosiori, ut ex balsamo, oleo nardino, cera, aut similibus liquoribus ad arendum aptis. Reperitur autem dictus cantharus cerostratus, vel pharum cantharum, vel cantharus simpliciter. A forma et opere forsitan tessellitio dictus cerostratus; a pharo desuper imposito, sic quod cum oleo candelæ arderent; sic infra: « Pharum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo ardet oleum nardino... ubi candelæ ardent ex oleo nardino pistico. » Salmasius adeundus in Exercit.; Plin. pag. 163. Cantbara dicuntur hic, quod tempore Longobardorum frequentissimus usus nomina masculini generis in plurali numero in *ra* terminare, et efferre unde constat de tempore harum additionum.

Fundum. Prosequitur consarcinator referre possessiones datas ecclesiis. Hæc vero censendæ antiquissimæ ex insigni loco exstante in libello Faustini et Marcellini oblato Theodosio seniori, ubi loquentes de basilicis catholicorum aiunt: « Habeant illi basilicas auro coruscantes, pretiosorumque marmorum ambitione vestitas, vel erectas magnificentia columnarum, habeant porrectas in longum possessiones. » Jam ergo adulto hoc sæculo quarto basilicis assignatæ erant porrectæ in longum possessiones. Harum pleræque obvenerunt ecclesiis ex Christianorum possessionibus, et fundis tempore persecutionum fisco adjudicatis. Magnificentia vero sive in vasis, sive in fundis, et annuis redditibus ecclesiis datis etiam apud plura conventicula hæreticorum enitebat. Tales erant hæreticorum ecclesiæ, Justiniani et Justiniani ævo, qui easdem eripientes ab hæreticis, catholicorum ecclesiis assignarunt. In Pelagii 4 epistola data Childeberto Francorum regi exstat fragmentum epistolæ Vigilii ad Justinianum, ubi hæc leguntur: « Hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses, quæ Constantinopoli episcopos suos, et ecclesias cum magnis redditibus, et vasorum diversitate, usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit; et sublatis basilicis eorum atque redditibus, omnibus aliis rebus, catholicis tradiderit. » Inter eas divitiarum potentia numerabatur Ariana, quæ ad Justiniani tempora reliquas anteibat magnificentia fundorum et ornamentorum, quæ fisco vindicavit Justinianus, Procopio teste oculato in Hist. arcan. pag. 54: « In horum quos vocant hæreticorum fanis, ac iis præsertim, in quibus Arianæ secta celebraretur, opes recondebantur plane supra quam credibile cuiquam sit. Neque enim senatus universus, aut alia Romani præcipue pars imperii de divitiis cum iis delubris conferri potest. Nam iis omnibus erat sacra suppellex ex auro, et argento, pretiosis lapidibus omni opulentia et copia major: Domus, et Pagi refertissimi; possessiones ubique gentium, et quid aliud est mortalibus opum genus; utpote quibus nemo principum aliquando molestiam intulisset. Quinet multis rectæ sententiæ hominibus per occasionem artis et instituti necessaria ad vitam, inde suppeditata sunt. Horum ergo templorum publicata bona præda fuerunt Justiniano Augusto. » Hisce possessionibus data resplenduit semper basilica Vaticana, quæ ubique gentium patrimonia obtinebat, et post Longobardos Iconoclastæ manus injecerunt, uti Adrianus in epistola exstante act. 2 septimæ synodi, et in altera data Carolo Magno, qua eum excitat ad recuperanda ablata, videre est, ubi etiam aperis, unde ea bona obvenerint. « Quæ per diversos imperatores, patricios etiam, et alios Deum timentes, pro eorum animæ mercede et venia delictorum, in partibus Tusciæ, Spoletio, seu Benevento beato Petro apostolo, sanctæque Dei et apostolicæ Ecclesiæ concessa sunt, et per nefandam gentem Longobardorum per annorum spatia abstracta atque ablata sunt. » Bona, et redditus quomodo essent expendenda docet Liber

Pontificalis infra in Severino, cum Thesauri Ecclesiæ ab exarcha rapiuntur.

Num. 35, linea 4. — *Hic fecit constitutum de omni ecclesia.* Materiam constitutionis indicare omisit Liber Pontificalis. Forsitan post Constantini conversionem generalia decreta edidit pro restauratione ecclesiasticæ disciplinæ, præcipue pro lapsu multorum in decennio magnæ persecutionis sub Diocletiano. Hæc vero spectasse ad universum orbem, ac per singulas provincias a pontificibus directa generalia quæ dicebantur decreta, suadent tum aliorum, tum pontificum hoc ipso sæculo viventium monumenta. Arelatense enim concilium decreta non nisi per Silvestrum denuntianda orbis catholici provinciis decernit. Synodus Sardicensis pariter Julio epistolam dedit, quam reliquis episcopis minime mittendam censuit; et encyclicam, nisi prius Romano pontifice compellato reliquis episcopis minime mittendam putabat S. Augustinus supra laudatus. Et Gratianus, Valente imperatore defuncto, qui hæreses promoveret, cum vellet formulam fidel sequendam ab omnibus habere, Damasum rogavit, qui tomum edidit, cui subscripserunt 4. Meletius Antiochenus in synodo Antiochena, et reliqui Orientales episcopi n. 457, et ipsa synodus œcumenica Constantinopolitana. Quod iterum egit sub Siricio Theodosius, ut suo loco notandum. Siricius pariter meminuit decreti editi Liberio de non rebaptizandis hæreticis, vocatque generale decretum per provincias publicatum. Ita ille in epistola decretali ad Himerium (tom. I Conc. p. 848.) « Prima itaque paginæ tuæ fronte signasti, baptizatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem catholicam festinare, et quosdam de fratribus nostris, eosdem denuo baptizare velle; quod non licet, cum hoc fieri et Apostolus vetet, et canones contradicant: et post cassatum Ariminense concilium missa ad provincias a ven. nem. prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant. » Obsequium deinde expectandum audacter pronuntiat. (*In decretis c. 8 et 45.*) « Quid ab universis post hæc ecclesiis sequendum sit, quid vitandum generali pronuntiatione decernimus; et infra: Quamquam statuta sedis apostolicæ, vel canonum venerabilia definita nulli ignoraresit liberum. « Et cum Constantius Liberium impellere conaretur ad infringenda priora decreta impigre respondit Liberius: » Nunquam mea statuta, sed apostolica, ut semper essent firmata, et custodia perfecti, secutus ordinem, moremque majorum nihil addi episcopatu urbis Romæ, nihil mihi passus sum. » Et Innocentius I generale Siricii decretum de Cælibatu editum confirmans incunctanter assertit hæc a nullo posse ignorari, ita Exsuperio scribens c. 4 (tom. Conc. pag. 4003): « Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter, et disciplinæ, quæ ab episcopo Siricio ad provincias commearit, non probabitur pervenisse, his ignorantibus veritas remittetur, ita ut de cætero incipient abstinere. Si qui autem scisse formam vivendi missam a Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi. »

Linea 3. — *Quorum chirographum cucurrit.* Symbolum nempe Nicænum directum orbis totius episcopis, qui non interfuerant concilio, ut ei subscriberent, ut totius orbis consensu representaretur: consuetudo hæc ut conciliaria decreta ab omnibus reciperentur post denuntiationem, inducta videtur ab apostolis, qui post concilium Hierosolymitanum act. 15, Paulum, Barnabam, Judam, et Syllan delectos miserunt, ut fratribus denuntiarent synodum in illo cœtu editam. Hinc in fine capituli dicitur de Paulo: « Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans ecclesias: præcipiens custodire præcepta apostolorum et seniorum. » Consuetudo fuit receptissima primis tribus sæculis, ut identidem observatum est in superioribus notis. At ante Nicænam synodum cum Alexander patriarcha Alex. et Osius Antiochenus incipientes blasphemias condemnassent, usque

vocis *omousii* probassent, per epistolam encyclicam decreta denuntiantes, episcoporum absentium suffragia postularunt. Quod refert Philostorgius in sua historia (l. i, tit. 7, pag. 6): « Ante synodum quoque Nicenam Alexandrum Alexandriæ episcopum, cum Nicomediæ versaretur. et in Osium Cordubæ quinque cum eo erant, episcopos incidisset, synodicalis suffragiis convenisse de prædicando Filio Patri omousio, Arioque condemnando: » Exstat Alexandrini synodica in qua relatis Aarii impiis conatibus, et sententia synodi, sic ad rem orbis episcopos compellat ad subscriptionem (tom. I *Conc.*, ante Nicænum Conc.): « Istos, inquam, fratres charissimi, et fide nobiscum consentientes aversati una nobiscum contra insanam eorum temeritatem adiungite suffragia, non aliter ac alii collegæ nostri, qui rem ægre ferunt, qui epistolas contra istos scriptas ad miserunt, qui libello adversus eos edito subscripserunt: quæ omnia per filium meum Appionem diaconum ad vos misi; ac primum epistolas collegarum, qui sunt in tota Ægypto et Thebaide, deinde eorum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphylia, Asiam, Cappadociam, et alias regiones hæc finitimas incolunt; quorum exemplum vos imitantes, persuasum habeo ad nos itidem daturus litteras. Et cum multæ aliæ curationes ad hos sanandos, qui hoc errore vulnerati sunt, adhibita sint; tum istud etiam remedium ad medicinam populo ab istis decepto faciendam inventum est obtemperanti, et cum consensum collegarum nostrorum intelligant, eorum auctoritate ad penitentiam se sero recipient. » Suffragia, epistolæ, et subscriptiones episcopales vocantur curationis genus, adhibitum ab Ecclesia ad consensum ostendendum, ut ex pastorum doctentium eamdem doctrinam assensu adversi errores evacuarentur. Ponderis argumenti expendens hæresiarcha Arius, dum primo impietatem ex nefario ore eructavit, similes episcopales subscriptiones studuit extorquere; et ne plebes et alii deciperentur, iisdem denunciavit Alexander, has fallaciter fuisse ab hæresiarcha extortas (*ibid.*). Synodus itaque Nicæna pari consuetudine post editum decretum episcopis aliis per orbem constitutis, qui præsentibus concilio non adfuerant, illud intimans, requirit subscriptiones. Philostorgiussecta Eunomianus, et Aarii perfidie addictus, non negat reliquorum episcoporum consensum accessisse, sed more solito rem obtegendo, asserit circumventos fuisse (*Ibid.*, n. 9): « Fatetur omnes fidei formulæ Nicænae convenisse....., reliquamque cohortem ad synodum traductam. » Ariminenses episcopi post lapsum, cum circumventos se viderent Arianorum arte, universi in epistola encyclicæ subscripti orbi universo Palinodiam recantarent, ex Liberio epist. ad Orientales (*epist.* 44): « Omnes illi fere episcopi, qui Arimini convenerunt, quique vel fallacibus inescati illecebris, vel vi compulsi, a fide tum quidem desciverunt; nunc tamen ad sanam mentem reversi, fidei formulæ ab episcopis Arimini convocatis editæ anathema denuntiarunt, et fidei catholicæ, et apostolicæ Nicænae confirmatæ subscripserunt, et nobiscum jam una communicant. » (*Frag.* 2, pag. 4349.) Inter fragmenta operis historici deperditæ S. Hilarii exstat epistola Italiæ episcoporum ad Illyricos, qui Ursacii et Valentis fraudibus irretiti adhuc in errore detinebantur, et ut eis reserarent fraudem, aliorum episcoporum subscribentium formulas dirigunt, ut aut exempla sequantur, aut uti separati a reliquorum cœtu, declarentur: « Ariminensis concilii statuta quorundam tergiversatione corrupta, jure rescindimus: quorum etiam exemplaria transmittenda censuimus, ut nec in fide retinenda, nec in confutando Ariminensi concilio aliqua videretur esse condissensio. Quicunque igitur nostræ unanimi optat habere consortium, quicunque individuum pacem nobiscum habere desiderat, quæ sunt nostræ sententiæ comprobare festinet, ut fidei a nobis memoratæ subscriptionem et rescis-

tionem Ariminensis concilii sine ambiguitate mittendi. » Mittebatur propterea formularium subscriptionum, ne in illis edendis varietas occurreret, ut ostendit factum Aurelii Carthaginensis episcopi, qui in plenario adversus Pelagianos coacto concilio, ita subscriptionum servandam ab absentibus formam decernit. « Quemadmodum subscribere unusquisque vestrum debeat, dilectio vestra cognoscat; sive quorum synodalibus gestis subscriptio jam tenetur, sive qui non potuistis eidem plenario totius Africæ interesse concilio. » Neque locus erat refragandi subscriptioni, nisi cum periculo et nota contumaciæ. Faustus propterea Reiensis episcopus, dum Lucidum Prædestinarianum hortatur, ut editis sex anathematismis subscriberet, quibus reliqui jam subscripserant episcopi, ita comminatur: « Quod si eam scriptam.... transmittere volueris, aperte adhuc te in errore subsistere ipso silentio comprobabis. » Liber hinc conficiebatur harum epistolarum, subscriptionum, aut suffragiorum, cujus aliqua exempla supra dedimus. Et hoc ipso sæculo, in causa Marcelli, cum ante Sardiciense esset damnatus, in unum volumen subscriptiones et suffragia redacta dicuntur in epistola synodica Sardicensis concilii, quod Ariani coegerunt (tom. I *Conc.*, pag. 639): « Nam liber Sententiarum exstat in ipsum ab episcopis conscriptus; in quo libro etiam isti qui nunc cum ipso sunt Marcello atque illi favent, in ipsa sententia manu propria subscripserunt. » In archivis Ecclesiarum istiusmodi subscriptiones custodiebantur summa diligentia. Sic Antiochenorum episcoporum subscriptiones tomo Damasi authenticas in archivis apostolicæ sedis reservari testatur codex antiquus bibliot. Vaticanæ ab Holstenio in Collectione Romana editus.

Alii imbecilles 208, qui exposuerunt fidem *igram*. Numerum assignat episcoporum, qui aliquo impedimento detenti, adesse non potuerunt synodi Nicænae celebrationi, ex his confectus catalogus subscriptionum, exstatque apud Gelasium Cizicenum de Actis Nicænae lib. II, caput ultimum, cum epigraphæ: « Catalogus SS. episcoporum, per quos sancta, et universalis synodus Nicæna coacta misit omnibus in toto orbe terrarum Dei Ecclesiis ea quæ ab ipsis, per Spiritum sanctum, in ea constituta sunt. » Exinde solvitur controversia de numero episcoporum, qui veluti præsentibus concilio celebrato numerantur, cum certo constet multo inferiores celebrationi adfuisse. Nam Ephesinos Patres fuisse ad sex millia dicitur, cum tamen ducenti tantum adfuerint: et Chalcedonenses mille ducentos, cum tantum sexcenti triginta asterent. Numerus enim ille exuberans intelligendus de episcopis et præsentibus et absentibus, qui tamen vel ante celebrationem, vel postea fidei articulo subscripserant. Qua explicatione bene expensa facile enodatur dictum Dalmatii sanctissimi archimandritæ, qui audiens fidei jacturas per Nestorianos immissas, et in dies auctas, Theodosium ab aulicis circumventum, et in Patres Ephesinos offensum conveniens, et eorundem defensionem suscipiens in Apologia dixit (*ap. Deltan.* p. 408), imperatorem interpellans: « Cæterum pro altera, hoc est pro parte Cyrilliana, coram omnibus dixi: sex millia ne episcoporum audire malit, an unum tantum hominem, eumque impium? Sex millia autem eos aiebam, qui sub metropolitano sanctissimorum episcoporum potestate degunt. » Sanctus enim Cyrillus post duplicem Alexandrinam synodum ante Ephesinæ celebrationem, synodicam metropolitans direxit, et consonis suffragiis Nestorius proscriptus est. Laudat hic S. Dalmatius numerum eorum, qui Ephesinum decretum approbaverant (tom. II *Conc.*, p. 439). Et in plena Chalcedonensi synodo act. 4 Cecropius episcopus cum decem Ægyptiorum episcoporum, qui Dioscoro eoque contumaciter stabant refugiebantque subscribere epistolæ dogmaticæ S. Leonis, tergiversa-

iones audiret, ita Patres compellit: « Universalis hæc synodus Ægyptiaca regione major est, ac fide dignior: et non est justum decem hæreticos audiri et prætermitti mille ducentos episcopos. » Qui nempe et sexcenti, et triginta tantum adessent; attamen reliquus numerus in metropolitans aderat, qui ante celebrationem per Provincias constituti, jam epistolæ subscripserant, ut paulo post in eadem actione legitur: « Missa est epistola almi archiepiscopi Leonis iis qui ubique essent metropolitans, et subscripta est: sic tunc, quæ vita erant præsentibus sanctissimis episcopis, allata sunt, et subscripta. » Erat hæc recepta consuetudo, et communis persuasio. Hinc schismatici Orientales, sub Joanne Antiocheno Ephesi, sese dividentes et separantes a legitimo concilio, gloriabantur se esse numero ducentorum, etsi in decreto subscripti vix viginti duo reperirentur. (In *synodico Cassin.* c. 429, pag. 266.) In synodica enim, in qua asscelsi denuntiant Cyrilli et Memnonis damnationem, impigre asserunt. *Dum paulo minus ducenti in Ægypti* (S. Cyrilli nempe) *damnationem consenserunt*, cum tamen ei damnationi viginti duo subscripti legantur. (*Ibid.*, c. 449, pag. 303.) Sic Alexander, etsi præsens depositioni, non dubitavit scribere Theodoro dum recolit pseudosynodi Ephesinæ decretum depositionis in S. Cyrillum editum etiam cum schismaticis tunc unito, quod hæc depositio ejus a fere ducentis episcopis fuerit subscripta, quia nempe metropolitæ schismatici a suffraganeis extorserant approbationem. Quomodo intelligendus videtur S. Augustinus l. iv contra Cresc. c. 6, ubi agens de Primiani damnatione scribit: « Primum quod Carthaginem a quadraginta et tribus factum est, quo prædamnatus est Primianus. Alterum quod Cabarsus centum, vel amplius vestri tunc episcopi considerunt, quo perfecte plenusque damnatus est. » Numerum hunc episcoporum concilii Cabarsussitani repetit in lib. ad Donatistas post collationem c. 4 et 22. Nihilominus in synodica apud Baluzium in fine post quinquaginta tres episcopales subscriptiones recensitas, additur (in *nova conc. Collect.* pag. 96): *Omnes numero quinquaginta tres*. Explicandum itaque, quod assertum a S. Augustino numerum centum et amplius, intelligatur de subscriptionibus factis synodice in concilio, et de reliquis subscriptionibus additis eidem synodice ab episcopis, quibus intimata fuit synodica, extra concilium. Numerus itaque cum diligenter in codice subscriptionum olim reservaretur, gestorum consancinator potuit ex eo numerum laudatum adnotare.

Linea 4. — *Damnaverunt Arium, et Fotinum et Sabellium, vel sequaces eorum*. Photinus longe a fide Nicæni concilii hæresim disseminare cœpit, et nihilominus bis inseritur ejus nomen, tum hic, tum in synodo Romana subsecuta, in qua Silvester damnaverit iterum Arium, et Fotinum et Sabellium. Id tamen non de Persona intelligendum venit, sed de eorum hæresi jam sufficienter profligata per Nicænam fidei expositionem. Quod ita expressit Libellus synodicus: « Sancta synodus contra omnem hæresim exposuit divinam fidei disciplinam Arii videlicet Sabellii, Photini, Pauli Samosatani, Manetis, Valentini, Marcionis, et eorum qui cum ipsis sentiunt. » Nempe Nicæna synodus, dilucidioribus verbis, incarnationis mysterium illustrans, Photinum etiam anteverit proscidit et damnavit. Expositio est eruditi scriptoris in opusculo adversus Nestorianos et Eutychanos, cujus auctorem faciunt Anastasium Synaitam, eumque vulgavit Jacobus Gretzerus, qui de Nicæna synodi decreto, damnatisque personis agens sic habet. « Damnavit etiam Photini hæresim, quæ diceret, Christum et divinitatis et humanitatis principium habere ex Maria; neque secundum increatum ipsius divinitatem præstare sæculis. » Consulto dicit, damnavit etiam Photini hæresim, ut indicaret, non personam proscriptam

A per decretum quod Photinum antecessit. Expressio est antiquissima isto quarto Christiano sæculo adhibita in laudata epistola ad Illyricos ab episcopis Italiæ, qui agentes de lapsu Ariminensium, expendunt quomodo Photinus tunc errores evomens, per synodum Nicænam fuerint etiam proscripti. (Apud Stilar. *frag.* 2, p. 4355.) « Nostram igitur, dilectissimi fratres, unam eandemque accipite firmam subscriptionem sententiam; Nicæni tractatus adversus Arium, Sabelliumque, cujus Photinus partiarum hæreditate damnatur, decreta servantes. » Pessimam ab Ario hæreditatem Photinus nactus blasphemias auxit: hinc in Ario et cum Ario damnatur. Quo etiam sensu damnationem Photini inseruit pseudosynodus schismaticorum Ephesina, in suo decreto, quo Cyrillum damnat, dum præmittentes schismatici formulam Nicænam, addunt deinde (tom. I *Conc.* pag. 4538): « Hæc est fides, quam Patres exposuerunt, in primis quidem contra Arium blasphemantem, et Filium Dei creaturam esse dicentem; tum vero contra omnem hæresim Sabellii, Photini, Pauli Samosatani, Manichæi, Valentini, Marcionis; et contra omnem hæresim, quæ adversus Ecclesiam catholicam sese erexit: quos etiam episcopi illi, qui trecenti decem et octo numero in civitate Nicæa olim convenerunt, condemnaverunt. »

Num. 36, linea 8. — *Costas cum crucibus tenentes*. Costarum gestatio angelico ministerio omnino insolens et impropria. Amanuensium oscitantia factam, ut pro coronas reposuerint costas. Intra coronas enim erat crux reposita, eo nempe typo, quo Constantinus in militaribus signis efformandam curaverat, Eusebio teste, qui in ejus Vita, visionem referens, addit de corona et salutari signo indito: « Convocatis deinde auri et gemmarum fabris, medius inter eos sedens, speciem signi sermone depinxit, jussitque ut auro, et lapillis similitudinem ejus exprimerent..... Erat autem ejusmodi hasta longior auro contexta..... Supra in ipsa hasta summitate corona erat affixa, gemmis et auro contexta. In hac salutaris appellationis signum. » Votivas itaque has coronas Constantinum obtulisse crediderim. De his vero coronis crucem intercludentibus occurrunt in Urbe vestigia, et quoddam exemplar profert Baronius ad ann. 377, in epitaphio Jovinæ: in Chronico Cassinensi lib. iii. cap. 75: « Coronam argenteam deauratam, et lapidibus pretiosis ornata ferens sex cruces. » Vide Ciampinum in Opere musivo. Posset etiam duci in autographo libri fuisse, « hastas cum crucibus tenentes, » ac priores quidem litteras immutatas ignorantia amanuensium. Cum enim per istiusmodi hastas cum salutari signo victoriam reportaverit, credibile est, quod aut easdem, aut similes illic reposuerit in monumentum victoriarum. De istiusmodi militaribus hastis, ac eorumdem usu, inter alios, Apuleius, cum de milite loquitur sarcinis militarem hastam imponente: « Sed etiam lanceam longissimam hostili conspicuam, quam scilicet non disciplinæ tum quidem causa, sed propter terrendos miseros viatores in summo, atque edito sarcinarum cumulo, ad instar exercitus, sedulo composuerat. »

Linea 14. — *Altaria septem ex argento, mensas nempe ministeriales deputatas ad sacra vasa, et ad ministrorum officia juxta primævam consuetudinem*, qua, episcopo celebrante ad altare, quod unum erat plerumque, in quo sacrificium offerebatur, astabant reliquus ministrorum chorus. Hinc mensarum frequens mentio in Ordine et Diurno Romano, quo denotabantur loca ad recipienda sacra vasa, quorum erat varius, et multiplex numerus, uti ex hac vita deducitur, dum eadem vasa in singulis Ecclesiis apposita recensentur. Cum vero ministri tempore sacrificii essent deputati ad ferenda vasa varia et distincta, singulorum ordo suas mensas habebat, unde sumeret et reponeret sacra vasa. Altaria itaque hæc sumenda videntur pro mensis quæ circum al-

tare sacrificii erant dispositæ, non vero pro altari sacrificii, quod unicum erat in primitiva Ecclesia.

Linea 46. — *Scyphos aureos septem*. Cum calicibus sacris veniebant scyphi, et ambo recensentur in libris Ritualibus. Usus eorumdem ad vinum defæcandum, et clericorum quorumdam præcipue diaconorum hocce erat ministerium. Unde in mensa particulari, ut reor, erant amæ, amulæ, colum et scyphi. Et in Ordine Romano dicitur: « Subdiaconus vero cum calice vacuo sequitur archidiaconum; et pontifice oblationes populorum suscipiente, archidiaconus suscipit post eum amulas, et refundit in calicem majorem, tenente quem subdiacono, quem sequitur cum scypho, in quem calix impletus refunditur. »

Linea 35 et 36. — *Candelabra aurichalca septem ante, altaria, quæ sunt*, etc. Numerus septenarius desumptus ex V. et N. T. Usus ante Constantinum erat, ac in Actis Felicis laudatis recensentur *lucernæ argenteæ septem*. Erat hæc specialis Romani pontificis prærogativa, Ordine Romano dicente, cum adstantium ministrorum pontifici celebranti seriem describit: « Acolythi portantes septem cereostata foras ecclesiam accensa, procedunt ante pontificem usque in chorum. » Sic quatuor candelabra lucientia ad quatuor Evangelica indicantia, ut infra dicitur: « Candelabra secundum numerum Evangeliorum quatuor. »

Lin. 37. — *Interclusa sigillis prophetarum*, seu ornata imaginibus prophetarum. Sigillatum enim opuse sculptis tempore erat in usu, et magnæ existimationis. Sigillatum vero denotare imaginem sculptam aperit Feetus. « Aliqua signa dicuntur, quæ sculptuntur etiam; sed pocula etiam, in quibus sunt simulacra, ad effigies sigillata. » De harum pretio Cicero in Verrem 6, dum ille conqueritur, quod, « vas ejusmodi, quod sibi a patre, et a majoribus esset relictum, quod solitus esset uti ad festos dies, et hospitum adventum, a se esset ablatum. » Et mox: « Apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia, ille continuo ut vidit, non dubitavit illud insigne penatium, hospitaliumque deorum ex hospitali mensa tollere. » Sed « tamen, quod antea de istius abstinentia dixeram, sigillis avulsis, argentum sine ulla avaritia reddidit. » Sigillatum itaque opus videtur fuisse, quando icunculæ in alio metallo indebantur. Hæc Tertullianus vocat sigillaria, quæque domi retinebant, ubi deorum sculptæ imagines. « Porro cum proinde faciant nationes, adoratis sigillaribus suis residendo. » Constantinus itaque in candelabris incunculæ sculptas interseruit, et his ornavit candelabra. Hinc dicuntur interclusæ icones, et ut loquitur Liber Pontificalis, clusæ. Infra loquens de basilicæ S. Agnetis ornamentis, recenset: « Cereostata aurichalca argento clusa sigillata quadraginta. » Et circa corpus S. Laurentii sigillato opere exornato. « Ante corpus beati Laurentii martyris argento clusam passionem ipsius sigillis ornatum. » Sigillati operis artificium mox explicat: « Fecit ex metallo porphyretico ex sculptis sigillis. » Talls est celebris Isiaca tabula, quæ uti insigne vetustatis monumentum in regis archiviis Taurini servatur. In his sigillis sacra Novi Testamenti historię representantur. Sic legitur pag. 42: « Fecit autem candelabra aurichalca... cum sigillis argenteis Actus apostolorum. » Exhibentes nempe historiam Actus apostolorum.

Num. 44, linea 7. — *Coronam*. Adhibebantur frequentius coronæ appositæ vel circa altare, vel in medio Ecclesiæ. Erant hæc vel votivæ, vel ad lumina sustentanda. De coronis votivis supra actum est; de illis ad lumina, quæ pharales dicuntur, legitur infra in Sixto III, ubi dicitur quod fecerit « coronam pharum ante altare argenteam. » Et mox: « Coronas argenteas pharales triginta quatuor. » A copiosioribus luminibus dicebantur coronæ pharales, canharus, etc. Nec vero omnia complebant donarium altaris basilicarum, et usque ad sæculum IX erant horum vasorum principum et aliorum frequentissimæ donationes (cap. 26, q. 477.)

Hinc in chronico Cassinensi, cum de Sicenulfo principe, Cassinense monasterium diripiente agitur, ibi refertur abstulisse quæ Carolus ac alii reges dederant. « Prima quidem vice tulit in calicibus, et patenis, coronis, ac crucibus phalis quoque, et amulis, bochis, et fibulis, auri purissimi libras centum triginta, » etc. Apud gentes idem mos usitatus ex Vitruvio lib. VIII, ubi hæc habet: « Hæc, rebus bene gestis, cum auream coronam votivam diis immortalibus quodam in fano constituisset, » etc. Et Livius lib. II: « Dictator coronam auream libræ pondo ea publica pecunia, populijussu, in Capitolio fori donum posuit. » Quod et alibi commemorant. Et Fortunæ primigeniæ centenas coronæ dicatæ leguntur in veteri inscriptione exstante in domo episcopali Prænestina...

Votorum more suorum
Centenas dicat numero crescente coronas,
Fortunæ simulacra colens, et A, ollinis aras.

B Passim in inscriptionibus, et apud scriptores usus votivarum usurpatus legitur.

BINII ET LABBEI.

Num. 34, linea 4. — *Hic in exsilio fuit in monte Socrate*. Silvestrum crudelitatem imperatoris metuentem ab Urbe exsulasse, præter acta ipsius, probabiliter indicant Zozimus lib. II, Sozom. lib. I, cap. 5, ex eo quod Constantinus criminis sui expiationem quærens, non Romanum Antistitem, sed peregrinum hominem Osium nimirum Cordubensem episcopum consulisset.

Linea 5. — *Baptizavit Constantinum Augustum* Constantinum anno Christi 325, Crispo et Constantino tertium consulibus, baptizatum esse, Romanum concilium, prædictis consulibus, celebratum, apertissime probat. Quod Eusebius Pamphilus episcopus Cæsareæ Palæstinæ lib. IV, in Vita Constant. cap. 64 et 62, affirmat, Constantinum in extremo vitæ cursu, multus anis post celebratum Nicænum consilium in suburbiis Nicomediæ, ab Eusebio Nicomediensi Arianorum Antesignano baptizatum ex hac vita migrasse, impium, et ab Ecclesia catholica penitus alienum figmentum est, in gratiam Constantii imperatoris Ariani, ab Arianorum signifero (ita eum Hieronymus appellat in Chron.) excogitatum. Ipse enim Eusebius sæpius sibi ipsi contradicit, cum multis in locis, Constantinum pro catholico et piissimo habeat. Græci in suo Menologio Constantinum inter sanctos retulerunt.

Linea 6. — *Quem curavit Dominus a lepra*. Constantius filius Constantini eam historiam, qua parens ob scelera a se atrocissime commissa, lepra percussus fuerat, summo studio oblitteratam esse cupivit; ideoque accidisse opinor, ut adulatoris potius quam historici officio perfunctus Eusebius, sicut baptismum imperatoris in fine vitæ susceptum falso et dolose narravit; ita historiam lepræ, ut scilicet filio placerent, quas scripserat fabulas, studiose suppresserit.

Linea 10. — *Ubi et hæc dona constituit*. Hæc, quæ sequuntur confirmant non esse illicitum Ecclesiæ bona ad cultum et honorem Dei, ad ministrorum sustentationem collata, possidere.

Num. 35, linea 8. — *Christisma ab episcopo confici*. Christi institutione constitutum est, ut chrismatis benedicendi solus episcopus minister sit. Vide Bellarm. lib. II de Confirm., cap. 5 et 6, et IV de Rom. pontif., c. 8.

Lin. 10 et 11. — *Hic et hoc constituit, ut baptizatum liniret et presbyter*. Hæc non de sacramentali unctione chrismatis in frontibus, sed de eacæremoniali unctione, quæ in solemnem baptismum fit in vertice baptizandi, intelligenda esse, testatur Hugo Victorinus, lib. II de Sacram., pag. 7, c. 3.

Lin. 16. — *Ut sacrificium altaris non in serico*. Confirmatur hæc constitutione Silvestri pontificis, quod ad Eusebio prædecessore statutum fuerat: ut consecratio corporis Domini fiat super palla quadam

consecrata linea, non serica. Idque communi consensu et consuetudine, Beda et Burchardo testibus, in Ecclesia receptum est, et ex concilio Rhemensi cap. 3, confirmatum. Can. *Sacratas*, distinct. 24, appellatur palla sacra, quia est velut pallium et indumentum Christi in altari. Communiter vero appellatur corporale, quia sindonem representat, qua corpus Christi involutum fuit, vel quia in eo corpus Domini superponitur. Vide Alcuinum, Durandum aliosque plures, quide divinis Officiis scripserunt.

Num. 36, linea 52. — *Ubi ardet in diebus Paschæ balsamum*. Balsamum summi pretii oleum, quod profusissimum principum Heliogabalus (ut scribit Lampridius in Heliogabalo) in lucernis exhibuit, quod Constantinus cultui sacræ religionis applicasse invenitur. Baron. anno 342, num. 36.

Num. 38, linea 45. — *Calices aureos tres*, etc. Hæc quæ sequuntur vasa, et ornamenta basilicæ S. Petri collata, sunt eadem illa, quæ post 86 annos, cum ab Alarico Urbs capta est, occultata apud sacram Virginem, et inventa, ut tradit Oros. lib. vii, c. 36, præ magnitudine, pulchritudine, pondere et diversitate, Gothos attonitos reddiderunt, et ab iisdem, divino Numine sic disponente, cum honore eidem basilicæ restituta sunt. Vide Bar. anno 342, num. 64.

Num. 40, linea 4. — *Fecit basilicam beato Paulo apostolo*. Basilica Pauli, quæ cum esset ædificata, ubi corpus ejus positum erat, inter viam Ostiensem, et Tiberim, angustia loci interjacentis non potuit, ut par erat, amplioribus spatiis ædificari. Valentinianus autem Junior imperator, prætergressus viam illam, amplissimam reddidit. Vide Baron. ann. 324, num. 66.

Num. 41, linea 4. — *Eodem tempore fecit Constantinus Augustus basilicam in palatio Sessoriano*. Hanc basilicam post crucem anno Christi 326 inventam, ædificatam esse, crucis particula in eadem religiosissimo cultu collocata, evidenter ostendit. Sed cur, quæso, in atrio Sessoriano, apud Veneris et Cupidinis templum? Ut scilicet juste ulcisceretur immane scelus, quod a gentilibus in odium crucis fuerat perpetratum: dum in sancto Golgotha in crucis rupe (quod testatur S. Hieronymus epist. 43) impudica Veneris statua fuerat collocata, et locus ipse, crucis titulo adeo illustratus, ab iisdem Venerarium, appellatum. Quamobrem templum Veneris, quod Romæ præ aliis celebre erat, dignum visum est, ut cum ignominia eversum, sanctissimæ cruci cederet, quæ proculcatis impudicitii, virtutum omnium splendore nitesceret. Baron. ann. 324, num. 405.

Num. 42, linea 4. — *Eodem tempore fecit basilicam sanctæ martyris Agnetis ex rogatu Constantiæ*. Rogatu filię Constantiæ hanc basilicam extruxisse certum est, quo tempore incertum. Nam quo tempore et soror et filia imperatoris baptizata sunt non constat.

Num. 43, linea 4. — *Basilicam beato Laurentio*. Hic notat Baronius loca ubi corpora Martyrum ponebantur, usu prisco, *confessiones* appellata, et sumptuosissime exornata esse: ipsas vero corporum reliquias, olim in cæmeteriis, et recessibus subterraneis, tum erectis desuper basilicis, hisque auro, et argento exornatis, coll ac venerari cœpisse.

BLANCHINI

NOTÆ CHRONOLOGICÆ

Epocha S. Silvestri, quæ videtur biennio solido discrepare in catalogo Liberiano numerante annos 24, si comparetur cum cæteris, et cum picturis basilicæ S. Pauli, exhibentibus annos 22, exacte congruit, non secus ac præcedens Melchiadis, si distingatur tempus ordinationis ad episcopatum et vicariatium in discrimine persecutionis ipsi collatum, a tempore electionis et successionis in sede Romana post mor-

tem Melchiadis, ut præmonuit in Prolegomenis. Præ die Kalendas Januarii depositum fuisse Silvestrum ad Priscillæ, novimus ex opusculo ejusdem sæculi, quo ipse in cælum receptus est, edito in Prolegomenis ex Bucherio, cui universa Ecclesiæ tabularia suffragantur. Constantio et Albino consulatum claudentibus anno 335, æræ Christianæ die 31 Decembris diserte memorat catalogus Liberianus, ejusdem sæculi supra in Prolegomenis editus. Recessus in anteriora tempora per annos 23, menses decem et dies 20, ipsi attributos in numeris Leonianis basilicæ S. Pauli, integerrime præservatis, ostendit, ordinationis diem fuisse Dominicam. Februarii anno 312, constante Vita Melchiadis, a quo vicarius assumebatur in æstu persecutionis Maxentii, exemplo decessorum. Hanc summam, integra hebdomada, decurrant catalogi duo Colbertini primus et tertius, alii biduo imminuunt ita decurtatam; quibus non immoror; cum dierum numerus sit evidens in prototypo picturarum: quarum annos 23, et menses 40 universi catalogi tam Italici, quam exteri, necnon ipse Felicianus exacte reddunt. Consules ordinationis, idem Catalogus Felicis IV, cum nostro Bibliothecario satis ostendit quando affirmat initium repetendum a temporibus Constantini et Volusiani. Constantinus Augustus iterum consul ordinarius procedebat extra Italiam Kal. Januarii anno 342. Orientalium autem consulum ex præcedenti Septembri, prior erat *Rufus Volusianus* cum collega *Eusebio*, Testatur opusculum ejusdem quarti sæculi de præfectis Urbi editum cum cæteris a Bucherio: ubi ad annum 344 legitur: « Consules, quos jusserint DD. NN. Augusti Ex mense Septembris factum est, Rufino et Eusebio, » Sunt autem *Rufus Volusianus* et *Eusebio* nominandi, ut Schelestratius probat ex vetusta inscriptione, olim servata in Capitolio, in qua observatur *Rufum Albinum V. C. Cos. dici Rufi Volusiani* bis ordinarii consulis filium. Hanc recenset in Fastis etiam Panvinius ita conceptam.

S. P. Q. R. CEIONIVM. RVFIIVM. ALBINVM.
V. C. PHILOSOPHV. RVFI. VOLVSIANI. COS. FILIVM.
ET
QVOD. EIVS. LIBERTAS. POST. CÆSARIANA. TEMPO
RA. ID EST. ANNOS. CCLLXXX. ET... AVCTORITA.
TEM. DECREVIT. FL. MAGNVS. IANVARIVS. V. C.
CVR. STATVARVM.

Schelestratius lectum fuisse indicat *bis ordinarii consulis filium*, et in quarto versu annos CCLXXX ET I. Utrolibet modo legatur, Pater Ceionii Rufi est Rufus Volusianus consul, et jam semestri e spatio nondum completo consulatum gerens Orientalis imperii, quando die 10 Februarii anni vulgaris æræ 312, ordinabatur episcopus Silvester. gerentibus consulatum in Occidente ex Kal. Januarii Constantino Augusto II, et Licinio II. Quare hanc epocham ordinationis beati Silvestri ad episcopatum catalogus Felicis IV, et Liber Pontificalis consignant nomine *Constantini et Volusiani*. Consulatus vero, unde inchoat Romanus pontificatus ejusdem Silvestri post mortem Melchiadis, quando ex vicario electus fuit successor in catalogo Liberiano, dicitur *Volusiani, et Aniani* (nempe annus 344, quo Volusianus iterum consul cum Aniano processit): dies incidit *præ die Kal. Februarii*, nempe in diem Dominicam, qua Silvester sedem apostolicam conscendit: et inde tenuit per annos 24, et menses 44 solidos, donec diem 31 Decembris supremam anni 235, et consulatus *Constantii et Albinii* mortalis quoque vitæ, et pontificatus sui postremam habuit: ad quam pariter ex die consecrationis episcopalis 10 Februarii anni 312, picturæ S. Pauli recte numerant episcopatus annos 23, menses 40, et dies 20, differentibus Colbertino I et 3 per unicum hebdomadam consecrationem Silvestri, et ex die 17 Februarii, pariter Dominica tribuentibus illi annos 23, menses 40, dies 43. His tamen præterea *merum basilicæ Paulinæ via Ostiensi,*

ex regulis Criterii jam constitutis in Prolegomenis.

Observat Schelestratius ex producta inscriptione Cetonii Rufii Albini, qui cos. ordinarius fuit cum Flavio Constantino eodem anno 335, quo desinente, S. Silvester vitam et Pontificatum sanctissime clausit, a Cæsarianis temporibus ad eundem consulem, numerari annos Julianos 384. Tot enim revera colliguntur; si annis epochæ Christi communis 335 addantur illi 46, quibus annus princeps ordinationis Julianæ æram Christi communem antecedit, incluso ipso anno, quem vocant *confusionis*, a Cæsare producto per dies 445. Si vero servetur numerus ann. 330 expressus in marmore, exacte congruit cum spatio intercepto a primo anno formæ Julianæ novæ ordinationis 45, ante æram Christi ad consulatum Cetonii Rufii Albini.

Et quoniam huc evaserunt aliorum ac nostræ observationes de pontificia chronologia, ut ad fastos consulares, et ad Cæsariana tempora studeant eadem diligenter referre; quo firmior sit progressus, constituto semel indicio termini, unde certa fiat inchoatio numerationis, placet hic demonstrare certos characteres anni Juliani, ex quo petendum est initium temporum Cæsarianorum ante æram Christi communem. Licet enim chronologi omnes consentiant in anno primo Juliano, qui, nova ordinatione Cæsaris, dictatoris, constitit diebus 365, vel 366: ita collocando, ut obtineat locum 45, ante initium æræ Christi communis, et novilunium ferat ipsis Kalendis Januarii; attamen variant in consulatu Cæsaris quarto vel quinto eidem assignando. Multum autem interest id perspicue dilucidare, ne series consulum per annos Julianos tum præcedentes, tum consequentes e sede sua dimoveatur. Nobis vero præ cæteris examen istud redditur necessarium; cum in chronologia pontificia et consulari præmissa notis in fine Prolegomenorum istius tomi, inchoemus ab his Cæsarianis temporibus et consulatibus, et indicemus certos characteres eclipsium, aliorumque celestium motuum iisdem annis et consulatibus signatorum, ut certam reddant mensuram temporum, ibi per nos assertam.

Ut consulam brevitati, transcribam tantummodo caput tertium et quartum ex opusculo nondum edito, cui titulum feci de *Reparatione temporum æræ Christianæ*. Illud paraveram, aliquando, ut spero, proditurum, ad eam partem chronologiæ suis demonstrationibus instruendam. Apparebit ex titulo quoque capitis quarti, quam recte cum Schelestratio et cum chronologis ferme universis retineamus annum primum novæ ordinationis styli Juliani, constantem diebus 366 (nam est bissextilis), et novilunio insi-

gnitum ipsis Kalendis Januarii in sede 45, ante initium æræ Christi communis; et quintum C. Julii Cæsaris consulatum eidem anno assignemus, in quo etiam mors Cæsaris collocanda est Idibus Martii juxta rationes nostras. Annum vero huic a Cæsare præmissum, dico explicatum totis diebus 445, quem propterea nuncupatum historici memorant *annum confusionis*. Ex his diebus 445, postremi 365, constituunt annum *Julianum prolepticum* 46, ante æram Christianam: cui anno dico esse assignandum *quartum Cæsaris, consulatum*, et reliquos 80 dies, partem ejusdem anni confusionis præcedentem eos 365, qui constituebant annum 46 (*Julianum prolepticum*) ante æram Christi communem, eos, inquam, 80 dies dico pertinuisse ad *quartum pariter consulatum Cæsaris*, et simul ad *tertiam ejus dictaturam*, ut ex genuino testimonio Fastorum in Capitolinis marmoribus adhuc præservato, reddetur evidens in decursu capitis quarti, quod hic attexam, præmisso capite ejusdem operis tertio, hic pariter inserendo.

Ex opusculo chronologico Reparationis Temporum Æræ Christianæ.

CAPUT III. — *Proponuntur documenta motuum lunisolarium et eclipsium utriusque luminaris, pertinentia ad annos prolepticos julianos 50 et 54 ante æram Christi communem, et ad annos Romanos civiles, et ad consules eisdem annis assignatos in Fastis Capitolinis et in historia Romana.*

Nemo improbet excursus nostri criterii temporum ad annos 50 Julianos ante æram Christi communem, propositum præsentis capite, quasi oblivisci placeat, quinqueennio tardius repeti oportere initium annorum Julianorum; cum Julius Cæsar dictator annum primum suæ novæ ordinationis auspicatus sit his Kalendis Januarii, quibus novilunium verum ac medium committebatur, nempe annis 45, solidis ante illas Kalendas Januarii, unde vulgaris æra Christi sumit exordium: quorum annorum 45 primus et postremus, necnon quartus quisque a primo absoluto sit bissextilis. Illis igitur Kalendis Januarii primum annum novæ ordinationis Julianæ inchoantibus, novilunium verum contigit horis 44 et minutis 43 post meridiem Parisiis, quæ sunt horæ 45, et minut. 26, post meridiem Romæ; novilunium vero medium commissum fuit horæ 8,0 post meridiem Paris. quæ est hora 8 41, post meridiem Romæ; ineunte anno 45, Juliano ante æram Christi communem. Ita vero colligitur ex tabulis astronomicis accuratissime editis a D. de la Hire, et exactissime respondentibus celestium observationum experimentis.

Observationum experimentis.

Radix annorum Christi æræ Ineuntium.	Sol ab Ariete		Apogæum Solis ab Ariete		Luna ab Ariete		Apog. Lunæ ab Ar.		Nodus Asc. ab. Ar.	
	S.	G. M. S.	S.	G. M. S.	S.	G. M. S.	S.	G. M. J. S.	S.	G. M. S.
	9.	8.43.48.	2.	9.5. 2.	4.15.18. 9.		9.11. 4.38.		8.28.36. 6.	
Ann. XL. ann. V. dies I.	0. 0.18.20.		0.6.41.10.		8.27. 8. 0.		6. 7.41.42.		1.23.10.27.	
	11.29.47.30.		5. 7.		10. 0. 5.51.		6.23.26. 2.		3. 6.41.46.	
	59. 8.				15.10.35.		16.41.		3.11.	
Summa subtr. ex Radice.	0. 1. 4.58.		0.0.46.17.		7.10.24.26.		1. 1.14.25.		1.29. 1.30.	
	9. 8.43.48.		2.9. 5. 2.		4.15.18. 9.		9.11. 4.38.			
Radix annorum Julianorum Ineuntium.	9. 7.38.50.		2.8.18.45.		9. 4.53.43.		8. 9.50.13.		1.29. 1.30.	
	2. 8.18.45.				8. 9.50.13.					
Anomalia Solis	6.29.20. 5.				0.25. 3.30.		Anom. lunæ Prost. subtr.			
Prostaph. add. Loco Solis medio.	0. 0.57.52.				2. 2.40.		ex loco lunæ medio.			
	9. 7.38.50.				9. 4.53.43.					
Locus Solis verus.	9. 8.36.42.				9. 2.51. 3.		Locus lunæ verus.			

Locus Solis medius 9.7.38.50.

Locus lunæ medius 9.4.53.43.

Distantia lunæ a sole med. 0.2.45. 7

Supersunt ad synodum mediam horæ 5 et minut. 24. Ad syn. veram horæ 11.45.

Quare novilunium medium contigit Kalendis Januarii anno primo ineunte novæ ordinationis Julianæ (qui est 45 ante Æram Christi communem) post meridiem Parisiis hora 5. 24. post meridiem Romæ hora 6.6.
Et novilunium verum, hora p. m. Parisiis 11. 35. Romæ 12. 17. p. m.

Præmittatur hisce annis 45 Julianis, fluentibus a nova Cæsaris ordinatione ad initium æræ Christianæ altud quinquennium Julianum, quod proleptice numerabimus per dies quinquies 365, cum additamento unius bissextilis, nempe dies assumantur 1826 proxime præcedentes Kalendas Januarii, primas Julianas, ferentes novilunium medium et verum, per tabulas nuper collectum. Dies illi 1826 quinque annos constituent Julianos, quorum quatuor communes, unus vero sit bissextilis. Nihil derogat veritati hæc assumptio. Neque enim assessimus in usu fuisse, quinquennium ante ordinationem Cæsaris, annos Julianos apud Romanos; sed quærimus assignare gesta dierum 1826 ante æram Julianam ita distincte, ut in eo dierum numero demonstrare singillatim possimus, ex sede quam dies habuissent in anno styli Juliani, sedem quam obtinuerunt tam gesta hominum, quam motus cœlestium corporum observati et ab historicis narrati, una cum gestis, in distributione eorumdem dierum per annum civilem diversum a Juliano tunc vigentem in Urbe, aut in provinciis Romani imperii, aut exteræ dominationis.

Appendix igitur istius quinquennii proleptici, præmissa vero exordio æræ Julianæ, quæ caput numerationis inchoat indicato spatio 50 annorum ante æram Christi communem, insignis redditur ac maxime definita per duas solares eclipses Romæ conspectas; quarum ab una præceditur diebus 300 (cum eclipsis incidat in diem 7 Martii anni 54 proleptici Juliani ante epocham Christianam), alteram eclipsim ipsa defert die a suis Kalendis Januariis 233, quæ diceretur 24 Augustianni Juliani 50 ante æram Christi communem.

Certus igitur character ac nota anni quinquagesimi styli Juliani, proleptice assumpti ante æram Christi, dubitare non sinit de vera distantia temporis illius ab ætate nostra cum comprobetur motibus lunæ ac solis, in ea duplici eclipsi spectatis, nec ulli temporis convenientibus præterquam indicato.

Quod si inter spectandum utramque eclipsim aliquid actum sit Romæ vel in provinciis, relatum ab historicis ad eos consules quorum Kalendas Januarias et magistratum narrant unam eclipsim præcessisse, et alteram ita fuisse consecutam; dubitare jam non possumus de vera distantia illorum consulum et anni civilis per eos signati ab ætate nostra, et ab exordio æræ Christi communis. Hoc ipsum dicimus, illustrem reddere epocham ita signatam observatis motibus cœlestibus, certam distantiam temporibus definitibus temporibus indicati.

Solaris eclipsis ferme totalis paulo post exortum solis Romæ spectabilis incidit in diem quæ esset secunda Augusti in anno Juliano proleptice assumpto 50 ante æram Christi communem. Anno autem hunc præcedente, qui fuisse Julianæ formæ 54 ante æram Christianam, die 7 Martii, solis eclipsis centralis et annularis Romæ spectabilis fuit in meridie juxta tabulas astronomicas.

Hæc ipsa eclipsium observatio, quarum una saltem fuerit totalis Romæ, descripta invenitur apud Dionem, et attributa eidem anno, quem memorabilem præ cæteris reddit Romana historia funeston minus quam celebri exordio bellorum civilium, cui scilicet anno consules obtigerunt C. Claudius. Marcellus, L. Cornelius, Lentulus, et mox dictatura C. Julii Cæsaris prima, quæ eundem reddidit illustriorem. Leguntur in marmoribus Capitolinis ita si-

Locus solis verus 9.8.36.42.

Locus lunæ verus 9.2.51. 3.

vera 0.5.45.39.

A gnata nomina consulum ac dictatoris, eidemque anno civili, Romæ tunc usurpato, sic attributa:

C. CLAUDIVS M. F. M. N. MARCELLVS

L. CORNELIVS

LENTVLVS

EODEM ANNO

C. IVLIVS H. F. C. N. CAESAR

DIC TATOR

Sub his consulibus notam eclipseos solis totalis, et exordium belli civilis recenset Dio lib. XLIII: qui etiam non omittit asserere anno hunc proxime præcedenti aliam solarem eclipsim conspectam fuisse, et vulgi superstitione ambas eclipses habitas inter signa et portenta, quæ Urbi evenerunt veluti indicia horum discriminum. Eius verba pag. 459 edit. Græco-Lat. Leunclavii, talia sunt, dum loquitur de Pompeio Magno Dyrrhachium appellente. Εὐθὺς γὰρ κατέρων εἰς τὸ Δυρράχιον ἔμαθεν, ὅτι οὐ καλῶς ἀπάλλαξε, etc. *Ut primum Dyrrachium appulit, statim, malo omine, se patria excessisse didicit. Nam in ipsa adnavigatione fulminibus aliquot milites exanimati sunt, etc. Hæc portenta Pompeio evenerunt. Cæterum alia TOTI VRBI EO ANNO AC PAVLO ANTE EVENERVNT. Eadem vero enumerans, quæ eo anno, et paulo ante in Urbe contigerant, recenset etiam solares defectus. Nam, inquit, in ipsa Urbe lupi nocturnæque frequentes apparuere, terræmotusque crebri cum mugitibus editi sunt: ignis ab occidua cæli parte in orientalem perlatus est: alius ignis cum alia ædificia, tum Quirini ædem excussit: Ὁ τε ἥλιος ΣΥΜΠΛΑΣ ΕΞΕΛΙΠΕ. SOL TOTVS DELIQUIVIM PERTVLIT. Sceptum Jovis galeaque Martis, in Capitolio reposita, itemque columnæ, in quibus leges exstabant, de caelo tacta sunt. Inter ea vulgo credita prodigia Romæ spectata, fuisse recenset SOLIS ECLIPSIM TOTALEM, ejus scilicet anni, cujus Kalendas Januarias initio libri XLIII asserit signatas nominibus consulum tunc ineuntium Cornelii Lentuli et C. Caudii et paulo ante; cum anno scilicet præcedenti, alla solaris eclipsis ferme totalis, nempe centralis et annularis, conspecta fuisset in Urbe, die respondente 7 Martii anni Juliani proleptici 54 ante æram Christi communem. Dioni astipulatur Lucanus libro primo, qui horam eclipsis descripsit meridianam Romæ, cum cætera etiam prodigia a Dione memorata retulisset, ita canens versu 540:*

Ipsæ caput medio Titan cum ferret olympo
Condidit ardentem atra caligine currus;
Involvitque orbem tenebris, gentesque coegit
Desperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyestæ noctem duxere Mycenæ.

Consules hunc annum bellorum civilium aperiens, quo etiam anno, et paulo ante illa prodigia evenerunt, juxta Dionem, referuntur et a Cæsare in suis Commentariis lib. I Bellorum civilium, Cornelius Lentulus et Claudius Marcellus. Quibus Urbe aufugientibus, dum ipse, fugato Pompeio, in Hispaniam contenderet et Massiliæ ageret, se a M. Lepido dictatorem dictum cognovit. Quare in Urbem redux, inito magistratu (nobis quoque memorabili, cum nostris Gallis transpadanis civitatem Romanam tunc concesserit) infra dies undecim, teste Plutarcho, se dictatura abdicavit.

Cum itaque tot documentis æqualium scriptorum, et ab æqualibus ea transcribentium, constet de consulibus ac de dictatura ejus anni, unde bellorum civilium exordia eruperunt, nihil evidentius demonstrare poterit, annum hunc et consulatum Claudii et Marcelli paritari cum anno 50 Julianæ formæ proleptico ante æram Christi communem, quam commensus motuum cœlestium tunc observatorum in eclipsi solis totali, Romæ in meridie paulo ante con-

specta, et alterius eclipsis solaris, eo tem anno simili-
liter in Urbe visæ: qui motus, ex eclipsibus evi-
dentes, nulli ex proximis annis conveniunt quam
indicatis.

Ut ordo temporum servetur, exhibenda est pri-
mum eclipsis quæ proxime antecessit eundem an-
num 50 ante æram Christianam, incidens in diem 7
Martii anni Juliani 51 proleptici ad eandem æram
relati. Illius epilogismus, collectus ex tabulis D. de
la Hire, hic apponendus, ostendit ea die solem in me-
ridiano Romæ collocatum, interpositione lunaris
globi ita fuisse contactum, ut centra luminarium
unico minuto primo invicem distiterint. Quod si
motus lunaris anomaliz fuisset paulo minor, lunæ

diameter solari amplior apparuisset, totumque solis
discum occultasset. Verum annularem fulsæ eclip-
sim necesse est, cum solaris discus sub angulo paulo
ampliore (nempe unius minuti et secundorum 57)
spectaretur, quam lunæ diameter: quare unius mi-
nuti, angusto margine lunaris globi ambitum exce-
debat. Hæc vero eclipsis universorum astronomorum
tabulis probatoribus respondet. Eiusdem supputa-
tio præ cæteris facilior Romæ, cum in eo sita lumi-
naria reperirentur tempore veræ synodi. Propterea
ejus diagramma exhiberi potest compendiosissime
ex tabula anguli eclipticæ cum meridiano, qualem
hic exhibet calculus et figura 4.

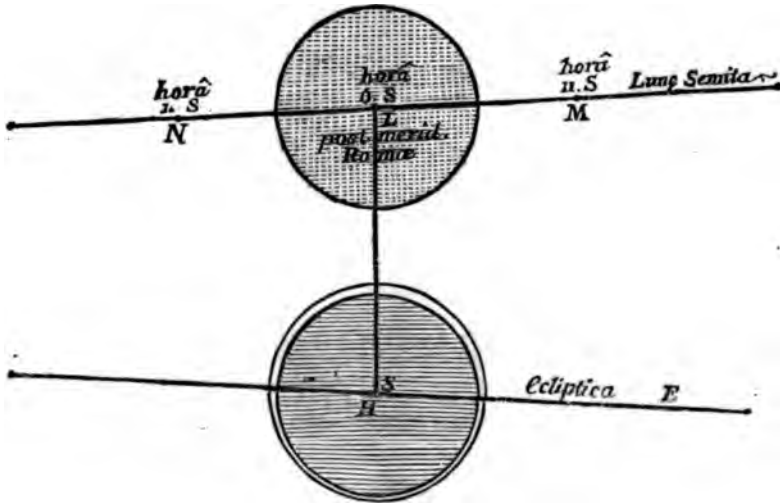
*Calculus novilunii ecliptici Romæ spectati hor. 0, minut. 8, post meridiem anno 51 Juliano proleptico ante æram
Christi, die 7 Martii, eclipsis centralis et annularis.*

*Radices, sive epochæ motuum mediorum solis et lunæ ad meridiem Kalendarum Januarii anni primi ex Julanis,
sive 45 ante æram Christi communem, ad meridianum Parisinum, ex Tabulis D. de la Hire.*

Kalendarum anno 1 Juliano inchoante	Sol ab Ariete S. G. M. S.	Apog. Solis ab Ar. S. G. M. S.	Luna ab Ariete S. G. M. S.	Apog. Lunæ ab A. iete S. G. M. S.	Nodus Ascend. ab Ar. S. G. M. S.
anni 6.	9. 7.38.50	2. 8.18.55.	9. 4.53.43.	8. 9.50.53.	1.29. 1.30.
¶ Kal. Januarii ann 51 ante æram Christi.	11.29.33.11.	6. 9.	2. 9.28.54.	8. 4. 5.55.	3.26. 1.21.
	9. 8. 5.39.	2. 8.12.46.	6 25.24.49.	0. 5.44.18.	5.25. 2.59.
Februar completus dies sex	1.28. 9.11. 5.54.50.		10. 1.	1.27.24.26. 2.19. 3.30.	0. 3. 7.28. 19. 04.
Summa addenda	2. 4. 4. 4.		11.	4.16.27.56.	0. 3.26. 32.
Radici anni 51.	9. 8. 5.39.	2. 8.12.46.	6.25.24.49.	0. 5.44.18.	5.25.2.59.
Locus medius solis die 7 Martii an. 51 ante Ær. Chr. com.	11.12. 9.40.	2. 8.12.57.	11.11.52.45.	0. 12.58.47.	5.21.36.47.
Motus Apog. subta.	2. 8. 12.57.	Mot. Apog.	6.12.45.47.	Subtr.	
Solis Anomalia.	9. 3.56.43.	Lunæ Prost.	10.28.53.58. 2.30. 4.	Anom. lunæ addenda	Parallaxis lunæ horizont. 55.34.
Prostaphæresis add.	1.55.13.	loco med. lunæ	11.11.52.45. 11.14.19.45.	lunæ locus verus subtr.	diamet. lunæ horizont. 29.46. Motus horarius 30. 1. lunæ 2.38. solis
Loco solis medio	11.12. 9.40.	locus solis verus	11.14 4.53.		27.23. lunæ a sole.
Locus verus Solis	11.14. 4.53.	Elongatio Lunæ a Sole	0. 0.14.52.		
Nodus descendens in Dist. lunæ a nodo gr.	11.21.56.28. 7.30.54.				

Præcessit synodus vera luminarium hor. 0. minut. 39. Parisiis ante meridiem synodus vera contigit
horis 0. minutis 8. post meridiem Romæ
In meridie Romæ declinatio Solis fuit graduum 6.16.0 Australls

Latitudo lunæ	0.39.18. Bor.	Latitudo Urbis gr.	41.54 27.	Diametr.	
Parallaxis	6.40.09	Dist. a vertice solis	48.10.27.	solis	32.7.
Distant centra		Vera lunæ	46.31. 9.	lunæ	30.1
Luminarium.	0.00.51	Vera lunæ	48.11.18.		

SE Ecliptica, MLN Lunæ semita
S centrum solis in gr. 14, 4, 53. Piscium hora 0, 8, post merid. Romæ.
L Centrum lunæ in gr. 14, 4, 53. Piscium hora 0, 8, p. m. Romæ in sua orbita.
LS Parallaxis grad. 0, 40, 9. deprimens centrum Lunæ ex L. in S. et eclipsim Solis centalem et annularem
ibi constituens, anno periodi Scaligeri 4663, die 7 Martii, ante æram Christi communem 51 proleptica.

Succedit altera eclipsis solis Romæ, et pluribus in provinciis Romanæ ditiosis spectabilis, paulo post exortum solis die 21 Augusti, ann quinquagesimo ante æram Christi communem *Juliano proleptico*, C. Claudio Marcello, L. Cornelio Lentulo coss.

Illius epilogismum damus ex tabulis consuetis D. de la Hire, necnon diagramma per compendium nostri pantometri ecliptici: [in quo observari potest Romæ, hora 6, interceptos a luna fuisse tres circiter digitos solaris diametri; cum hic angulus ASE azimuthi AS, cum ecliptica SE hora supradicta fuerit gr. 22, et parallaxis II deprimeret lunæ centrum ex L in H, minutis 59, dum sol teneret punctum eclipticæ S. gr. 24, 22 Leonis: luna vero versaretur in L, gradu 23, 45 ejusdem signi.

In Africæ vero littore Italiæ adverso et Græciæ, circa Tripolim scilicet ac Cyrenen, eadem hora angulus A S L cum sit tantummodo graduum sex, nempe M S E, etiam illi alternus et æqualis S L T in azimutho lunæ propius admovet centra luminarium, fitque eclipsis digitorum 9 aut decem; et procedentibus per Africam versus tropicum æstivum fit eclipsis centralis circa Thebaidem superiorem, et finitimum tractum Æthiopiæ ac Libyæ interioris.

Ne quis vero dubitet de exacto consensu tabularum D. de la Hire cum cœli motibus ab ætate C. Julii Cæsaris ad nostram, placet comparare eclipsim centralem indicati anni 51 *Juliani proleptici* ante æram Christi, spectatam Romæ in meridie, die 7 Martii, cum eclipsi partiali Romæ conspecta anno æræ Christi 1748, die 2 Martii Gregoriani, sive die

A 19 Februarii Juliani, horis 7 post mediam noctem, feria IV Cincrum ineunte, in qua eclipsi observavimus interceptum nobis fuisse solaris disci digitum 4 et 1/4. Apparebit luculenter, per hos annos 1768, qui inter utramque eclipsim effluxerunt, omnimodus consensus tabularum cum motibus observatis. Nam solislocus in ecliptica ex tabulis in meridie ejus die colligitur in gr. 44, 35, 30 piscium; ubi etiam conspectus fuit per observationem exactam, Licet enim die 2 Martii non potuerim observare solem in meridiano, attamen die proxima, quæ fuit 3 Martii, licuit conspiciere tum solis utrumque limbum appulsem ad meridianum, tum etiam Sirii appulsam ad idem planum meridiani horis æquinoctialibus 7, 39, 0 post solem; unde ex ascensione recta Sirii gr. 98, 47, colligebatur ascensio recta solis grad. 343, 57, quæ ostendit locum solis in zodiaco, die quidem 3 in gr. 42, 36 piscium; die vero proxime præcedenti in gr. 44, 36, quemadmodum ex tabulis quam proxime eliciebatur. Lunæ autem latitudo, longitudo, diameter et parallaxis hora indicata 7, post mediam noctem, Romæ talis provenit, qualem manifestat obscuratio digiti unius cum quadrante, eodem tempore a nobis spectata, per telescopium excepta solis imagine in charta ad rectos angulos consiliata cum axe tubi optici, in cubiculo de more obscurato: in qua etiam observatione notavimus, puncta a et b circumferentiæ solaris disci a lunæ limbo intersecti, cadere hinc in grad. 5, inde in 60, ab azimutho c d, secante solis circumferentiæ in c, juxta methodum observandi infra a nobis traditam in hoc ipso opusculo Reparationis temporum, cap. 4.

Calculus eclipsis solaris, quæ partialis Romæ, totalis vero in Africa interiori, et in Thebaide superiori conspecta est anno 50 Juliano proleptico ante æram Christi communem, sive 1664 periodi Julianæ Scaligeri, die 24 Augusti horis matutinis, C. Claudio Marcello, L. Cornelio Lentulo coss.

Radices motuum solis ac lunæ, relatæ ad meridiem Parisiorum Kalendis Januarii anni 51, ante æram Christi communem supra excerptæ ex tabulis D. de la Hire.

Kal. Januarii anni 51 ineuntis ante æram Chr.	Sol ab Ar. S. G. M. S.	Apog. solis ab Ar. S. G. M. S.	Luna ab Ariete. S. G. M. S.	Apog. lunæ ab Ar. S. G. M. S.	Nodus Asc. ab Ar. S. G. M. S.
Motus anni unius.	9. 8. 5. 39.	2. 8. 12. 46.	6. 25. 24. 49.	S. G. M. S. 0. 5. 44. 18.	5. 25. 02. 59. Sub.
Radix motuum ad ann. 50 ineuntem Julius complet. dies XIX.	11. 29. 45. 40.	1. 2.	4. 9. 23. 3.	4. 10. 39. 52.	0. 19. 19. 43.
Horæ XVIII.	9. 7. 51. 19.	2. 8. 13. 48.	11. 4. 47. 52.	1. 16. 24. 10.	5. 5. 43. 16.
Locus solis medius Apog. solis subtr. Anom. solis.	6. 28. 57. 26. 18. 43. 38. 44. 21.	35. 3.	9. 3. 23. 44. 8. 10. 21. 5. 9. 52. 56.	0. 23. 37. 8. 2. 7. 1. 5. 01.	0. 41. 43. 34. 1. 0. 2. 2. 23.
Prostaph. subtr. ex motu medio.	4. 26. 16. 44.	2. 8. 14. 26.	4. 28. 25. 37.	2. 12. 13. 20.	0. 42. 16. 0.
Locus solis verus.	2. 18. 2. 18.	Anom. lunæ	2. 12. 13. 20.	Locus Ω	5. 5. 43. 16.
Lunæ verus.	1. 52. 34.	Prost. subtr. ex motu med.	2. 16. 12. 17.	Locus lunæ in σ	4. 23. 27. 16.
	4. 26. 16. 44.	Locus lunæ verus.	4. 47. 13.	Dist. a Ω	4. 24. 24. 10.
	4. 24. 24. 10.		4. 28. 25. 37.	Lat. Lunæ	0. 0. 56. 54.
	4. 33. 38. 27.		4. 23. 38. 22.		0. 3. 15. B.

Dist. lunæ a sole 0.0°45.48.
 Hora 6. ad merid. Paris. p. m. n.
 quæ est Romæ hora 8. 4. p. m. n.

Ex Anomalia 2 16.12.17.
 Parallaxis horizontalis lunæ 0.59.37.
 Diameter horizontalis lunæ 0.32.32.
 Motus horarius verus lunæ 0.36. 1.
 Motus horarius Lunæ a sole 0.33.34

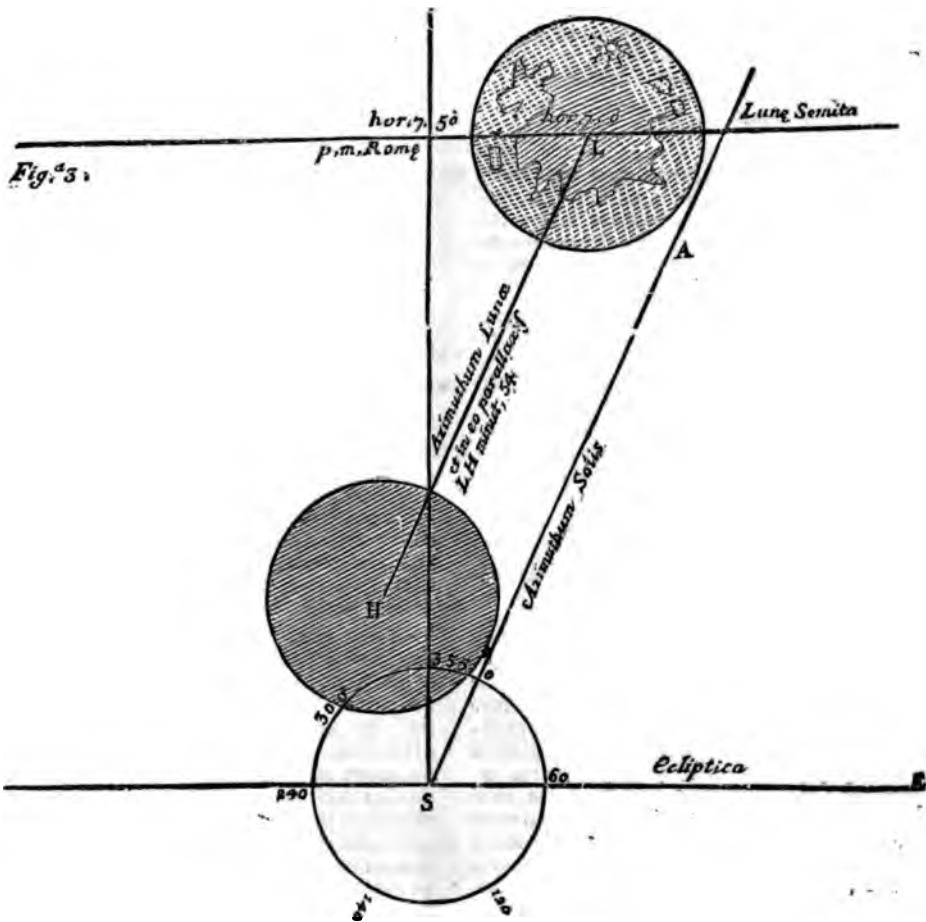
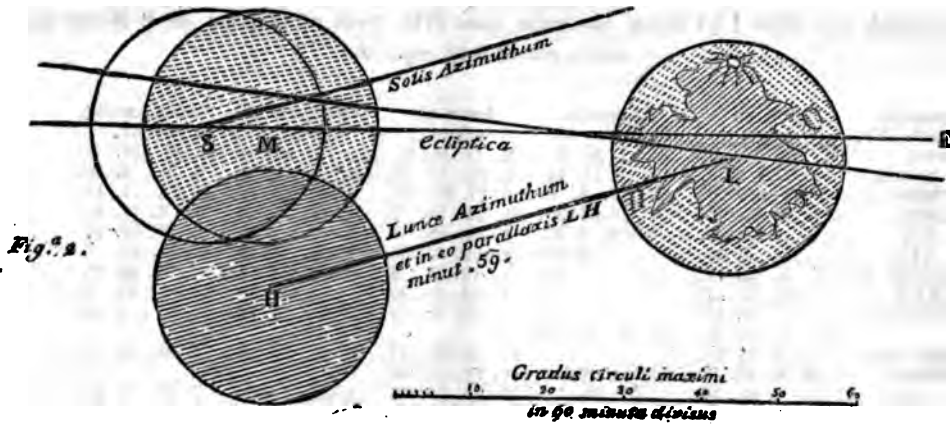
Ex anom. solis.
 2. 18. 2. 18.
 Diam. solis 32. 2.
 Motus hor. 2. 27.
 solis.

Contigit igitur synodus vera Luminarium in gr. 24, 27, 26, Leonis hora 7, 22. Paris. p. m. n. quæ Romæ erat hora 8, 4, post mediam noctem.

Hora Roma post mediam noctem 6, 0, quæ est ante meridiem 6, 0 fiat diagramma eclipsis. Sol erat in S. gr. 24, 22, 28, Leonis. Distabat a vertice G. M Luna erat in L. gr. 23, 45, Leonis. Distabat a

vert. gr. 78, 30. Parallaxis lunæ in ea elevatione erat gr. 0, 59.

A S E Angelus azimuthi solis cum ecliptica gr. 22. Apparebat igitur Romæ Lunæ centrum, in H. in suo azimutho, HL. depressum per parallaxim min. 59, ut ostendit figura.

In Thebaidæ superiori, et in Cyrenaica Libyæ interioris sub tropico cancri sita, ubi angulus A S L exiguus est, et ubi ferme coindicit azimuthum solis S A cum linea eclipticæ S E, tota parallaxis lunæ abit in longitudinem, eamque deprimit in linea L S ita ut in parallelo tropici æstivi, ejusque parte a Romano meridiano dissita versus orientem gr. 45 circiter, eadem hora, Romæ ante meridiem 6, ibi 5,

elevata supra horizontem luna gradibus circiter 25, parallaxis L M, minorum 52, centrum lunæ exhibuerint in M. et ubi meridianus Romanus parallelum tropici intersecat in Africa, ibi parallaxis S L, eadem hora lunæ centrum in S exhibuerit, totumque solis discum occuitaverit populis in eodem parallelo, et meridiano sitis.

Calculus eclipsis solis digiti 1 1/4 Romæ observatæ anno 1748, feria IV Cæsarum, anno 2 Martii stylo Gregoriano, seu 19 Febr. stylo Jul.

Ad annum 51. prolept. ante Ær. Christi	Sol. ab ariete S. G. M. S.	Apogæum Solis ab. ar. S. G. M. S.	Luna ab ariete. S. G. M. S.	Apogæum ☾ ab Ar. S. G. M. S.	Nodus Ascend. ab Ar. S. G. M. S.	
Radix inventa anni Mille	9. 8. 5 39.	2. 9. 11. 46.	6. 25. 24. 49.	0. 5. 44. 18.	5. 25. 2. 59.	
Ann. DCC. ann. LX.	7. 38. 20.	17. 5. 0.	6. 17. 20. 10.	0. 12. 22. 41.	8. 21. 51. 10.	
Ann. VIII.	5. 20. 50.	11. 57. 30.	11. 24. 50. 7.	1. 14. 39. 52.	7. 9. 17. 49.	
Januar. comp. L. dies XVII.	27. 30.	1. 1. 30.	1. 10. 42. 1.	9. 11. 32. 34.	2. 20. 30. 40.	
Horæ XVIII.	3. 46.	8. 11.	1. 11. 25. 36.	10. 25. 32. 20.	5. 4. 44. 5.	
Horæ XVIII.	1. 0. 33. 18.	10.	1. 18. 28. 6.	0. 3. 27. 13.	1. 38. 30.	
Horæ XVIII.	16. 45. 22.	3.	7. 13. 59. 55.	1. 53. 39.	54. 1.	
Horæ XVIII.	46. 49.		10. 25. 53.	5. 18.	2. 31.	
Locus solis med. Solis Anom. Prost. add.	11. 9. 41. 28. 3. 9. 24. 10. 8. 0. 17. 18. 1. 41. 48.	3. 9. 24. 10. Diame Solis 32. 26.	11. 13. 36. 47. 10. 15. 17. 55. 0. 28. 18. 52.	10. 15. 17. 55. Anom. Lunæ Prost. subir.	11. 28. 58. 46. 5. 25. 2. 59. 5. 26. 4. 13.	Locus ☽ nodi asc.
loco solis medio locus solis verus	11. 9. 41. 28. 11. 11. 23. 14.	Motus horarius Solis 2. 30.	11. 13. 36. 47. 11. 11. 19. 7.	ex loco med. Locus Lunæ verus.	11. 26. 4. 13. 11. 11. 19. 7.	Locus gr. Dist. lunæ a.
Locus lunæ verus.	11. 11. 19. 7.		Anom. Lunæ. 0. 28. 18. 52.	0. 14. 45. 6.	0. 14. 45. 6.	Lat. Lunæ A.
Dist. ☾ a ☉	0. 0. 4. 7.	hor. minut. 8.	Diam. Lunæ horiz. 29. 44.	1. 16. 7.		

Hora paris. 7. 8. post med. noctem
Romæ 7. 50. post med noctem
Solis elevatio supra horizontem Rom. gr. 16.
Angulus azimuthi solis cum ecliptica gr. 61.
Hora Romæ. 7. 0. post med. noctem.
Solis elevatio supra horiz. gr. 6.
Lunæ gr. 7, Parallaxis min. 53. 56.

Parallaxis horizont. 54. 26 29. 57.
Motus horarius verus 29. 57. 2. 30.
Lunæ 16. 40. Elevat supra horiz. Mot hor
Paralaxis gr. 0. 52. 16. 27. 27. ☾ a ☉

Diagramma eclipsis solaris digiti 1 1/4 Romæ observatæ h. 7. 0.

Constat igitur de fide tabularum cum observatis B eclipsibus ab ætate Cæsaris ad nostram ita arcte connexa, ut octodecim ferme sæculorum intervallo, ne minutis quidem duobus aut tribus discrepans deprehendatur in luminarium sede indicanda, et in eclipsium quantitate omnino consentiat.

Quare inter documenta temporum hisce octodecim sæculis tribuenda, principem locum merito damus cœlesti huic testimonio, annos, dies et horas conspectarum eclipsium adeo subtiliter ac fideliter demonstranti.

Figatur itaque clavus annalis anni Juliani proleptici quinquagesimi ante æram Christi communem in Kalendis Januariis, inter utramquedemonstratam eclipsim solis ita constitutus, ut a priori illa distent per dies 300 (quot numerantur a 7 Martii ad 4 Januarii sequentem), et ante posteriorem præcedent 233, quot fiunt a Kalendis Januarii ad 21 Augusti proxime succedentem in anno Juliano communi, qualis est prolepticus 50 ante æram Christi.

Ratum pariter sit, eidem anno 50 ante æram Christi communem tribuendos esse consules C. Claudium Marcellum et L. Cornelium Lentulum, a Dione connexos cum indicio earumdem eclipsium, priore quidem ante illorum consulatum proxime præcedenti, secunda vero inclusa annali spatio eorumdem magistratus. Quibus autem diebus anni lunaris luxati a Romanis tunc adhibiti, pariuntur dies anni Juliani proleptici per hoc quinquennium præmissum anno primo Julianæ ordinationis, et 45 ante æram Christi communem, ostendere satagam ex Hirci commentariis, et Ephemeride, ac ex lunæ situ in ea consignato.

CAP. IV ejusdem opusculi Reparationis temporum æræ Christianæ, in quo exhibetur demonstratio anni 45 et 46 ante æram Christi communem. — Primum ostenditur, in serie annorum communium, producta proleptice ante æram Christi vulgarem, Julianum primum annum, novæ ordinationis a Cæsare dictatore constitutæ dierum 36, in triennio non bissextili, et 366 in quarto bissextili, fuisse illum qui a Novilunio inchoat Kalendas Januarii, et ob tinet sedem 45 ante initium æræ Christi commu-

nis: eumque annum signari oportere quinto Cæsaris consulatu Kalendis Januarii, ejusque cæde Idibus Martii. — Deinde ostenditur, huic anno primo novæ ordinationis Julianæ, qui obtinet sedem 45 ante æram Christi vulgarem, fuisse a Cæsare præmissum annum, quem vocant confusionis, constantem diebus 445. Horum dierum postremi 365 constituunt annum, 46 prolepticum ante æram Christi communem, qui annus signandus est quarto Julii Cæsaris consulatu. Reliqui autem diebus 80 præcedentibus annum prolepticum 46, et inclusis in anno confusionis, ostenditur signatum fuisse pariter quartum Cæsaris consulatum necnon tertiam et quartam dictaturam.

Pergendum est ad ostensionem anni quadragessimæ quinti ante epocham Christi communem, quem primum ex Julianis a Cæsare dictatore ordinatis, habendum esse demonstrant ipsæ Kalendæ novilunium ferentes verum et medium.

Observerunt viri celeberrimi Paulus de Middelburgo episcopus Forosempronienis in sua Paulina, et Henricus cardinalis Norisius sub initium dissertationis de Paschali Latinorum cyclo, cum Langio lib. 1 de Annis Christi cap. 42, producti a me in dissertatione de Calendario et cyclo Cæsaris, fuisse a Cæsare selectam diem, quam appellaret Kalendas Januarii novæ ordinationis eam, quæ novilunium includeret: ut annum civilem et sacrificia ordinaret habitis ad lunam dimensionibus, teste Macrobio Saturnalium lib. 1, cap. 44. Caput anni, ac cycli, octo litterarum serie explicati, et in vetustis marmoribus autographis ejusdem Calendarii rite signati, easdem Kalendas eandemque neomeniam constituit quæ ab universis astronomorum tabulis exhibetur ineunte anno 45 Juliano (et quidem bissextili) ante æram Christi communem. Ex tabulis D. de la Hire dedimus supra 3, capite hujus numeri epilogismum ejusdem, et novilun. medium ac verum. Synodus media contigit horis 5, 25, post meridiem Parisiis, quæ sunt hor 6, 6 post meridiem Romæ. Synodus vera incurrit in horam 4, 45 post meridiem Parisiis, quæ fuit 45, 26 post meridiem Romæ.

Fasti consulares in fragmentis autographis hodie A superstitibus præservant nobis integrum quinquennium a consulibus memoratis *Marcello et Lentulo*, signantibus annum 50 ante æram Christi communem ad annum 45 consulum nomina ita ordinant

50	C. CLAUDIUS, M. F. M. N. MARCELLUS.
49	C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR II.
48	Q. FVFIVS Q. F. C. N. CALENVS
47	C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR III.
46	C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR IIII.
45	<i>Hic annus Confusionis habendus est dierum 435, ut ex Hirtio ostendam.</i>
	C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR V

L. Cornelius Lentulus
P. SERVilius
P. VATinius
M. AEmilius
SINE collega
M. Antonius

Hic annus Julianæ ordinationis primus est dierum 366 novilunio insignitus Kalendis Januarii.

Randem seriem consulum retinent membranæ celebres bibliothecæ Vindobonensis a Bucherio productæ, et a card. Norisio illustratæ post epochas Syromacedonum, opus quarti a Christo sæculi, ut Bucherius indicat et comprobat Norisius.

Anni Urbis	Anni Cycli	
705	75	Marcello II. et Cruscello
706	76	Julio Cæsare et Isaurico
707	77	Cæsare et Vatinio
708	78	Cæsare III et Lepido
709	79	Cæsare IV et solo
710	80	Cæsare V et Antonino.

Annus itaque novæ ordinationis Julianæ, quem die novilunii aperuerunt consules Cæsar V et Antonius, est 45 ante æram Christi communem; cum nullus annorum, Cæsare superstitite et rempublicam moderante, sive opprimente, præter hunc quintum a Kalendis Januariis anni 50 proleptici indicio eclipsium necessario tribuendi coss. Marcello et Lentulo, protulerit synodum Luminarium Kalendis Januarii anni Juliani.

Ostendendum modo suscipiam, annum huic proxime præmissum, quem scilicet Cæsar consul quartum solus signavit, fuisse annum *Confusionis* dictum, et diebus 445 explicatum. Id vero lubentius exsequar, quod nostri esse instituti *Reparationem temporum consecrari*, nempe gestis assignare tempora, quibus ea geri contigerit, ex narratione scriptorum æqualium et fide dignorum. De hoc autem anno quarti consulatus Cæsaris, quem arbitror a me demonstratum iri diebus 445 constasse, ex chronologis aliquot, et quidem clarissimi, aliter judicarunt, asserentes hunc eundem esse Julianorum primum diebus 365 definitum.

Contraham ea quæ fusiis exposui in fastorum explicatione, ut demonstrarem ex Kalendis Januarii ad terminum ejusdem dies necessario numerandos 445, inclusis extremis. De dierum numero annum confusionis complemente, locuples testis est Censorinus *de Die natali* cap. 8, ubi etiam docet. quæ ratione per duas intercalationes perfectum id fuerit. Constabat annus lunaris, a Romanis usu receptus,

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR III.
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR III.
M. AEMILIUS M. F. Q. N. LEPIDVS
EODEM ANNO
Q. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR IIII.

M. AEmilius
Dictator
Magister equitum
SINE collega

Connectit etiam Dio in Historiæ suæ libro XLIII, quem ita exorditur: « Sequenti anno dictaturam, consulatumque, tertio utrumque magistratum, collega M. Lepido, gessit. » Lapis autem Capitolinus subnectit connexionem etiam consulatus quarti cum continuato magistratu Cæsaris dictatoris III et quidem eodem anno: unde colligitur, dictaturæ renovatæ diem esse diversam a die renovati consulatus. Neque enim aliter posset eadem dictatura III cum duplici consulatu III et IV connecti. Nos alibi ostendimus, dictaturæ annuæ epocham Cæsari renovari Circa mensem Quintilem, cum ei decretus fuisset

quinquennium fastorum. Apponam in margine citras Arabicas numerantes annos Julianos prolepticos ante æram Christi communem suis ordinariis consulibus respondententes.

diebus 354, cui ad pariandas rationes solis intercalaris mensis Merkedonius dierum 23 identidem inerebatur, juxta monita pontificum, post mensem Februarium. Cæsar anno confusionis, præter Merkedonium intercalarem eo loco positum, addidit duos menses dierum 68, inter Novembrem et decembrem. Summa itaque dierum fuit 445. Verba Censorini sunt: « Adeo aberratum est, ne C. Cæsar pontifex Maximus suo III et M. AEmilii Lepidi consulatu, quo retro delictum corrigeret, duos menses intercalares dierum 68, inter mensem Novembrem et Decembrem interponeret: cum jam mense Februario dies 3 et 28 intercalasset, faceretque eum annum dierum 445 simul providens in futurum, ne iterum erraretur. » Macrobius tribuit anno confusionis dies 444, lib. 1, cap. 14, ita scribens: « Ergo C. Cæsar exordium novæ ordinationis initurus, dies omnes, qui confusionem adhuc facere poterant, consumpsit: eaque re factum est, ut annus confusionis ultimus in 444 dies protenderetur. » Nihil moror unius diei differentiam in anno confusionis. Indicare autem placet, occasionem tribuendi annum confusionis consulatui tertio Cæsaris collega M. AEmilii Lepido desumptam ex verbis Censorini non satis, ut arbitror, pensitatis. Video, ex Censorino colligi, decretum ejus *duplicatæ intercalationis* adhibendæ, *iis consulibus* statutum esse: non video ex verbis Censorini inferri, eodem anno decretam intercalationem fuisse insertam. Imo, ex magistratum more recepto, par est interpretari, indictam iis consulibus legem confusionis ita tollendæ in proximum annum. Sed conjectura necessaria non est, ubi suppetit demonstratio ex æquali scriptore, eoque comite Cæsaris individuo Aulo Hirtio. Is in libro Belli Hispanici suscepti a Cæsare dictatore III, designato IV, uti scribit initio libri, præter historiam continet etiam *Ephemeridem* ejusdem anni. Sed antea monere oportet *dictaturam tertiam* Cæsaris in marmoribus Capitolinis connecti cum anno quo Cæsar consul tertium processerat. Ita enim legimus in lapide adhuc præservato in Capitolio, uti ediderunt Marlianus, Aldus, Panvinius, Gruterus, aliique, continentur post consules Q. Furium Calenum, P. Vatinium.

Dis magistratus ad Decennium eodem mense, dum in Africa confecto bello, in Italiam reditum pararet; teste Dione, aliisque historicis; ex Africa enim solvens Idibus Junii, post diem tertium in Sardiniam cum pervenisset, inde ad VII Kal. Quintil. naves conscendens, die duodetricesimo ad urbem Romam venit: accurate colligente hæc tempora ex Hirtio aliisque historicis Fran. Fabricio in M. Tullii Ciceronis historia per annos singulos digesta pag. mihi 240. Consulatus vero epocham, quæ ad Kalendas Januarias referri debuisse more majorum, post hoc decretum dictaturæ decennialis, ad annum

eiusdem dictaturæ revocare cœptum ex mense Quintili, quasi annus ad dictaturam potius, quam ad consulatum pertineret. Hæc obiter delibata ex pluribus in eam rem collectis et explicatis per nos fusius in *Pastorum restitutione* ad hunc annum, sufficient ad indicandum, qua ratione Fasti marmorei cum historicis conciliantur, quos discrepare suspicabantur chronologi etiam majoris subsellii. Nunc ad demonstrationem anni confusionis ex Hirtii ephemeride absolvendam revertimur.

Putant igitur celebres viri inter chronologos annum confusionis, quem totis 444 seu 445 diebus Cæsar explicandum duxit, incidere in hunc annum, tertio ejus consulatu, tertiæque dictaturæ insignitum. Annum vero huic proxime succedentem, quo Cæsar quartum consulatum solus gessit sine collega, et in Hispanica expeditione maximam partem egit, esse putant Julianorum primum novæ ordinationis, qui diebus 365, vel 366, fuerit constitutus, et 45 habendus sit ante æram Christi communem. Affirmo, utrique huic asserto repugnare Hirtii Ephemeridem, et adversari cœlestes motus in ea consignatos. Asserendum esse contendo, annum signatum consulatu Cæsaris tertio, tertiæque dictaturæ, postquam victor ex Africa solvit, esse illum, quo Cæsar post quadrimum triumphum sui, legibus plurimis perlatis, recitatis a Dione lib. XLIII, pag. 225 edit. II. L. inter cæteras edixit de anni correctione in proximum adhibenda, quando ipse novum annum aperiret consulatu suo quarto. In fastis Capitolinis marmoreis eodem anno ita signato numeris consulatus III et tertiæ pariter dictaturæ Cæsaris legitur inisse magistratum consul suffectus Q. Fabius q. f. q. n. maxius, et cum is in magistratu mortuus fuisset, in ejus locum legitur substitutus C. Caninius c. f. c. n. Rebilus: quem Dio refert lib. XLIII, pag. 236, ad paucas horas suprema anni die creatum, et perfunctum fuisse consulatu astipulante Cicerone. Quare, observante Sigonio in Fastis, huic est Caninio aptius tribuendum festivum Ciceronis dictum, quod alii cum Macrobio lib. II de P. Vatino prolatum tradunt.

Post hanc itaque diem, ita claudentem paucis horis consulatus Caninii annum signatum tertio consulatu, tertiæque dictaturæ Cæsaris sequitur Kal. Januarii annus inscriptus quarto Cæsaris consulatu, quem gessit sine collega. Hic annus, a reliquis diversus, dictus fuit annus confusionis: in quo menses quindecim numeratos affirmat Suetonius cap. 30, cum præter 42 consuetos, tres intercalares fuerint adjecti, unus Merkedonius dierum 23, inter Februarium et

A Martium, duo vero (singuli dierum 34, inter Novembrem et Decembrem, uti Censorinus commemorat, affirmans summam dierum hoc anno numeratorum fuisse 445. Post eam diem, quæ hunc numerum clausit die postrema Decembris, cœpit novus annus ordinationis Julianæ, eumque aperuit Kal. Januarii Cæsar consul quintum. Inde affirmo initium factum anni quadragesimi quinti ante æram Christi communem, die novilunii et Julianorum novæ ordinationis, eodemque anno Cæsarem obruncatum fuisse a conjuratis in curia Pompeii Idibus Martii.

Demonstratio nostra ex Hirtio talis est: Scribit Hirtius Cæsaris comes in Hispanica expeditione, Cæsarem, citatis itineribus, Roma profectum, pluribusque in itinere ordinatis rebus, ad Ateguam oppugnandam se contulisse: deinde Cordubenses legatos ad se accedentes excepisse, et oppido per deditionem potitum esse die XI Kalendarum Martii. et appellatum fuisse imperatorem. Aliquot dierum gesta, recenset: tum ait, a transfugis nuntiatum, ad diem III Nonarum Martii metum fuisse magnum, et Atium Varum circum castella præfuisse. « Eo die, inquit, Pompeius castra movit, et circa Hispalim in oliveto constitit. Cæsar prius quam eodem est profectus, luna hora circiter sexta visa est. »

Pridie igitur nonas Martii, vel nocte nonas Martii præcedente, luna supra horizontem fuit hora sexta noctis, seu nocte media.

Dico sententiam chronologorum, qui annum hunc Hispanicæ expeditionis Cæsaris ejusdem consulatus quartum notis illustrem, putant esse ante æram Christi 45; eumque primum e Julianis, 365 vel 366 diebus completum, Hirtio et lunæ motibus refragari. Nam si is annus fuit 45 Julianum ante æram Christi, et novæ ordinationis primus, et Novilunium præferens Kalendis Januarii; necesse est lunam die 6 Martii ante horam noctis sextam infra horizontem descendisse. Accensa enim luna Kalendis Januarii ostendit renovatam Kalendis Martii: et ex Kalendis Martii ad noctem Nonas præcedentem luna intra dies quinque ad quadraturam nondum accedens, maturius infra horizontem descendit, quam hora sexta numeraretur. Epilogismus demonstrat, ea die et hora solem percurrisse 44 gradum piscium; lunam vero 26 tauri: tauri autem gradus 26 ad horizontem occidentum Hispali pertingithoris 5 circiter post gradum piscium 44. Quare non solum videri luna minime potuit, dum hora noctis sexta proxime numeraretur ea die ab Hirtio indicata, sed etiam videri destitit intra horam quintam: neque movendis castris opportune lucere Cæsari potuit.

Radix anno.	Sol ab Ariete. S. G. M. S.	Apog. solis Ar. S. G. M. S.	Apog. lun. Ar. S. G. M. S.	Luna ab Ariete. S. G. M. S.
Juliano- rum.	9. 7.38.50.	2. 8.18.55	9. 4.53.43.	8. 9.50.13.
Februar. Bissextil. complet dies V.	1.29. 8.19.	40.	2.10.35.21.	0. 6.41. 6.
horæ XII	4.55.42. 29.34.	1.	2. 5.52.55. 6.35.48.	35.25. 3.21.
Anom. sollis.	11.12.12.15. 2. 8.19. 6.	2. 8.19. 6.	1.27.57.17. 8.17.10.05.	8.17.10 5.
Prostaph. add.	9. 3.53. 9. 1.55.20.	Anom. lunæ Prost. subtr.	5.10.47.12. 1.37.50. 1.27.57.17. 1.37.50.	
Locus sollis in Pisc	11.14. 7.35. gr.14. 7.35.	Locus lunæ in Tauri.	1.26.29 27. gr. 26.19.27.	

At in nostra sententia quæ annum confusionis, productum a Cæsare ad dies 445, pariat cum quarto ejus consulatu et cum Hispanica expeditione, mirifice consentit conspectus lunæ circa horam sextam nocte præcedente Nonas Martii (ex qua, more Romano, numerabatur initium diei civilis pridie Nonas, seu 6 Martii) ab Hirtio indicata. Nam tenemus ex Dione, Censorino, Macrobio, eum annum confusionis ita

D dispositum fuisse, ut dies 23 Merkedonii fuerint interpositi inter Februarium et Martium: dies vero 68 duorum mensium extra ordinem intercalarium numerati fuerint eo anno inter Novembrem et Decembrem; reliqui vero menses de more a Tarquinio inducto fuerint, teste Censorino, seu cavi dierum 29, quatuor pleni dierum 31, ex Martio ad Decembrem; Januarii dierum 29, Februarius 28, quæ summa

complet dies 355, anno Tarquinii debitos, a Romanis A recepto usque ad Cæsaris correctionem.

Sunt itaque dies numerandi post *Pridie Nonas Martii* ad finem ejusdem Martii Tarquin. dies 25, Aprilis 29, Miii 31, Junii 29, Julii 31, Augusti 29, Septembris 29, Octobris 31, Novembris 29, duorum intercal. 68, Decembris 29, et universorum summa dierum 360.

Novimus itaque, dies 360 intercessisse *hoc anno confusionis* ex *pridie Nonas Martii* ad finem anni, et ad Kalendas Januarii ejus anni proxime consequentis, qui Julianæ ordinationis primus erat futurus, et novilunium perlaturus erat ipsa die Kalendarum inchoante annum solarem Julianum 45 ante æram Christi communem. Periodi Jul. Scaligeri 4669, Cyclo solis 21, lunæ 44, lit. Dominic. CB. cum sit bissextilis.

Calculo operoso non indigemus, ut assequamur, an *circa horam noctis sextam* (hoc est circa mediam noctem) luna supra horizontem videri posset *pridie Nonas Martii ejusdem anni confusionis*. Nam ex diebus 360, horis 48, et minut. 45, quæ supersunt ad horam novilunii Kal. Jan., a Cæsare parati cum exordio suæ æræ et Kal., deductis duodecim lunationibus mediis, seu diebus 35½, horis 8, minutis 48, supersunt veteris lunationis dies 6, horæ 9, minutæ 57.

Nonæ igitur Martii anni Confusionis illustrabantur postrema lunationis quadratura, ante eam diem horis tantummodo 23 circiter celebrata; ita ut hora sexta noctis (quæ Romanis erat media nox) fulgor appareret lunæ ad horizontem ortivum ita proximæ, ut paulo post, nempe ante horam septimam spectata sit, et Cæsari castra moventi facem præterit, quemadmodum Hirtius observavit: et per spatium noctis reliquum maximam progrediendi facilitatem præbuerit copiis Cæsarianis: necnon averterit discrimen illud, quod caliginosæ noctis obscuritas intulerat Pompeianis paulo ante deceptis, quando Cæsaris equitatus pereorum præsidia progressus intra Cordubam admissus fuit, ut Cæsar optaverat, quod vis tempestatis subortæ tantam caliginem induxisset, ut miles quisque vix posset sibi proximum internoscere. Hirtius id refert pag. 32 Aldinæ editionis.

Colligere possumus etiam ex contextu rerum gestarum a Cæsare ante Nonas Martii ejusdem anni, quo in Hispaniam profectus est, intercalatum fuisse mensem Merkedonium dierum 23 inter Februarium et Martium, adeoque annum fuisse, quem decimus *confusionis*, extensus diebus 445.

Tradit Appianus Alexandrinus, scriptor æqualis, lib. II Bellorum civil., Cæsarem ex Urbe profectum in Hispaniam, dum gereret *consulatum quartum* (τέταρτον ὑπατεύων), diebus septem ac viginti Roma ad suos pervenisse, cum esset *gravissimo exercitu longum emensus iter*. Verum paucos admodum itineris istius citati comites habuisse Cæsarem testis est Dio, lib. XLIII, pag. 229: « Interim Cæsar cum paucis Hispaniam attigit, etc.: maximam enim partem militum post se reliquerat. » Celeritas igitur itineris Cæsaris referenda ad excursum per Italiam, et per provincias Galliarum sibi devotas, quas intra 27 dies emensus est. Sed Hispaniæ fines cum attigisset, ubi Pompeii rebus plerique studebant, præsertim in universa Hispania mediterranea, quæ Pompeio sese conjunxerat (ut habet Dio, laudato loco) *tardius Cæsar milites in aciem educabat*, inquit Appianus. Totus ferme tractus Hispaniæ citerioris et ulterioris adhuc illi supererat peragrandus, antequam, ex Tarracoenensi ad Bæticiæ fines, et ad obsidendam Cordubam et Hispalim perveniret. Expedito cursori, nuntium victoriæ Cæsaris Munda Romam afferenti proximo mense, tres ac triginta dies impensi sunt, si Hirtium et Dionem audimus. Nam constat ex Hirtio Mundense prælium, et in eo partam Cæsari victoriam contigisse die XVI Kal. Aprilis, seu 47 Martii, et

PATROL. CXXVII.

nuntium inde transmissum pervenisse ad Urbem pridie Palilium, seu 20 Aprilis. Si cursori septem saltem dies excurrere Hispaniæ tractui necessarii sunt (ut demus 27 reliquos e finibus Hispaniæ Romam pervenienti); profecto Cæsari exercitum ducenti in hostico plerumque solo, multo plures erant insumendi. Demus itaque Cæsarem, exartis Kalendis Januariis, quibus *consulatus quarti* fasces sibi præferri jussit in Urbe, statim postera die Hispanico itineri se commisisse. Die 28 Januarii attigerit fines Tarracoenensis. Ut eo pervenit, « Q. Pedium, et Q. Fabium Maximum legatos suos de suo adventu facit certiores; mandatque ut quem sibi equitatum ex provincia fecissent, præsidio mitterent, » ait Hirtius. Dandis litteris, et responsis cum equitatu accipiendis dies aliquot impendere oportuit. Certior factus Cæsar de adventu præsidii ducat inde exercitum ad Bætium. Ut celerrime id facit (*tardius autem milites eduxisse* scribit Appianus) intra dies decem, aut quindecim copiæ quæ transmissæ pervenient ad Cæsarem. Ibi primum removeat necesse est Cn. Pompeium ab Ullæ oppidi obsidione. Ejus rei ergo ad oppugnandam Cordubam ipse accedit: qui in itinere, « cum ad flumen Bætium venisset (Hirtii verba sunt) neque propter altitudinem fluminis transire posset, lapidibus corbes plenos dimisit: ita insuper ponte facto, copias ad castra tripartito transduxit. » Interea Cn. Pompeius, fraternis litteris excitus, ab Ulla ad Cordubam, ex adverso Cæsaris castra ponit. Opera utrinque flunt ad pontem occupandum: « ex qua contentione (Hirtius ait) quotidiana minuta prælia fiebant, ut modo hi, modo illi superiores discederent. » Nemo non videt, post insumptum Januarium mensem in celeri accessu ad Hispaniam, et dimidium Februarii saltem in cogendis, ac ducendis copiis ad Bætium, reliquam mensis partem quotidianis hisce velitationibus emensam. Post hæc *diebus compluribus cupiebat Cæsar in apertum campum hostem deducere*. Ad Atequam oppugnandam tandem accessit. Numerat Hirtius dies decem illius obsidionis, singillatim prosecutus ephemeridem rerum gestarum: quorum decem dierum postremo numerato, ait: *Ita ante diem XI Kalendarum Martii oppido potitus est imperator*. Unicus mensis Februarii tot dies non continet, quot requiruntur ad hunc numerum implendum. Cæsar tamen, ac Pompeius ante diem XI Kalendas Martii hæc omnia dicta absolverant. Quis itaque non videat, post Januarium ac Februarium, intercalarem quoque mensem Merkedonium ante Kalendas Martii huic anno insertum fuisse? Ex die XI Kal. Martii (quæ fuerit 44 illius Merkedonii) Hirtiana Ephemeris octo consequentes dies singillatim enumerat: et ita demum ad Martium pertingit, scribente historico: *Insequenti tempore cum nostri temere in opere disenti essent, nuntiatum a transfugis ad III Nonarum Martii prælium affere ad Soritiam, etc. Eo die Pompeius castra movit, et circa Hispalim in oliveto constitit. Cæsar priusquam eodem est profectus, luna hora circiter sexta visa est. Vel ego fallor, vel nulla est demonstratio temporis evidenter, quam anni istius, qui tot characteribus celestium motuum, tantaque copia, et dinumeratione dierum ferme singulorum comprobatur continere Merkedonium mensem ante Kalendas Martii, et duos intercalares extra ordinem dierum 68 inter Novembrem et Decembrem. Ita demum pervenitur post annum *quarti consulatus quartæque dictaturæ Cæsaris productum per dies 445* ad Kalendas Januarii novæ ordinationis Julianæ quæ æram Christi communem præcedunt annis Julianis solidis 45, et Novilunium verum, ac medium nobis exhibent ipsa die anni primi Juliani ineuntis, uti supra exposuimus.*

Hæc duo capita transcribenda esse duxi ex nostro Opusculo de *Reparatione temporum*, non solum ut illustretur perioche illa chronologica, quam Schelestratius opportune deduxit ex consulatu Ceionii Rufi

Albini, et ex Capitolina ejusdem inscriptione, ad hunc ipsum consulatum (qui clausit, die anni suprema, Silvestri pontificatum) numerante post Cæsariana tempora annos 380, vel 380 et 1; verum etiam ut firmamenta ponerem totius chronologiæ huic tomo notarum incluse a Cæsarianis temporibus ad exitum mortalis vitæ beati Silvestri. Firmata vero undique mihi videtur tota extensio, ac dimensio istius temporis per documenta omnium quæ haberi possint in re chronologica maxime certa, nempe demonstrationibus motuum cælestium, in adductis eclipsibus manifeste requirentium hoc spatium ætatis, atque consignationibus lapidum, et scriptorum ejusdem ætatis æqualium, et consensu doctorum hominum inter probatioris historicos et chronologos relatorum. Utraque igitur hac meta temporis huic tomo constituta, notas ejusdem chronologicas cum Vita Silvestri, et pace Ecclesiæ claudamus. Tentabimus in tomo proximo, si Deus dederit, pari certitudine ac evidentia, tum summam temporis, tum singulorum pontificum vitas pro nostro modulo definire, ubi eruditus hæc non displicuisse compertum fiat.

NOTÆ HISTORICÆ.

Linea 4. — *Hic in exsilio fuit in mortem Soracem, persecutione Constantini concussus, et postmodum rediens cum gloria baptizavit Constantinum Augustum.* Actum agere fortasse credar, si velim attingere quæstionem a pluribus, et quidem præclaris auctoribus, antea versatam de baptismo Constantini Magni. Plenam utramque paginam videre licet apud Baronium, scribentem pro baptismo, Romæ administrato illi a Silvestro, uti Bibliothecarius affirmat cum secundo catalogo ætatis Justiniani: et apud auctores refragantes Baronio, indicatos a Pagio in Critica, et ab altero Pagio in notis ad hunc numerum: qui juxta Eusebium sentire putans, pronuntiat baptismi gratiam Constantino collatam fuisse Nicomediæ. Res plena turbarum est. Acta Silvestri, quæ Romano baptismo favent, culpantur ab omnibus, et ab ipso Baronio exhibentur tanquam interpolata, et infarta ineptis additamentis. Historia Eusebii, quæ Nicomediensis lavacri partes juvat, defertur tanquam contexta ab auctore Ariani devoto, et inflexa ad ingenium Ariani principis Constantii. Quia etiam scriptorum veraciorum testimonia dicuntur vitata in nominibus per amanuenses: quale est Athanasii de Synodis, quod opponebatur Baronio: contra quod tamen excipitur a defensoribus, legi oportere *Constantina non Constantinum* in codicibus Athanasii. Vide Pagium in Crit. ad Baron. ad ann. 324, n. 5: ubi etiam Ambrosii et Hieronymi verba interpretari observant utriusque sententiæ fautores, neutri satis aperte commoda; et complura etiam reperies de Zosimi, Socratis, Sozomeni libris in dubium revocata, tum a Baronio diligenter excussa, tum ab his qui post Baronium scripserunt.

Præsumitur a criticis, Eusebio scriptori ætatis Constantini, et cum eo versanti, atque ita affirmanti, per testimonium non posse opponi ex Actis interpolatis, et per Latinos ad Romanorum ingenium serius contextis. Bono tamen historiæ fato in lucem prodiit, non ita pridem, Chronographia Joannis Malalæ scriptoris Antiocheni, sexto sæculo conscripta sub Justiniano, quæ historiam baptismi Romæ administrati Magno Constantino a Silvestro papa, exhibet, nullis infartam additamentis; et quod tantumdem æstimari debet, Acta quoque Nicomediæ sub exitum vitæ Constantini exhibet nuda: neque ea suo Marte procusa, sed fideliter descripta ex vetustiori chronographo, cui nomen *Nestorianus*: cujus etiam meminit Chronicon, quod vocant Alexandrinum, ut advertit Vossius de Historicis Græcis. Scriptori itaque Antiocheni Malalæ initio libri XIII sæc. Chronographiæ, post enuntiatam crucis visionem, et victoriam sub ejusdem auspiciis reportatam a magno Constantino, memorat principis victoris ingressum

A in urbem Romam, et legem editam, ut Christianorum ecclesiæ ubique aperirentur. « Tunc vero (inquit) ubi jejunasset, et rudimentis Christianæ religionis imbutus fuisset, baptizatus est ipse cum matre Helena a Silvestro episcopo Romano: baptizati etiam sunt propinqui ejus omnes et amici; Romanorumque insuper aliorum multitudo ingens. Sic itaque imperator Constantinus Christianus factus est. » Enumerat deinde res gestas ejusdem principis, magistratus ab eo institutos, præfectos prætorio e Christianis Orienti datos, provincias constitutas, Constantinopolim conditam et ornatam, aliasque civitates reparatas, fundatam de matris nomine urbem Helenopolim, et denominatam provinciam Helenopontum. Tum subdit: « Non longo autem post tempore (ab his civitatibus, et provinciis constitutis) imperator Constantinus in Nicomediam Bithyniæ itinere factus, in morbum incidit: a quo cum per sex dies decubuerat, in ejusdem civitatis suburbio quodam Achyrone dicto, non procul ab Urbe diem suum obiit, antequam opus illud magnificentum, et inter orbis miracula censendum, ecclesiæ nempe Antiochenæ fabricam ad exitum perduxisset. Mortuus est autem annos natus 60 cum mensibus tribus: uti hæc memoriæ prodidit sapientissimus Nestorianus chronographus: qui prædictorum quoque imperatorum res gestas Chronico descripsit. »

B Habemus igitur testem Constantino satis proximum, eumque nec additum Eusebio, neque auctoribus Occidentalibus Latinorum: qui nullis infartam additamentis historiam baptismi a Constantino, Helena, suisque in urbe Roma suscepti, administrante Silvestro papa, consignat, et mortem Nicomediæ obitam a Constantino post matris Helenæ pridem vita functæ, nomen inditum civitati Helenopoli, et provinciæ Helenoponti. Dixi testem satis proximum Constantino; cum sæculo quinto vixerit, et historiam suam produxerit ad annum Christi 474 emortualem Leonis Junioris, ut ipse Malala testatur in fine libri XII observatus a card. Norisio, de Epochis Syromacedonum, pag. 474 editionis Lips. Spero hoc testimonium lubentius acceptum iri, si demonstravero, ex nuda ista et brevi narratione chronographi, componi posse nostratum Latinorum asserta de baptismo per Silvestrum Romæ administrato cum impositione manuum, et sacramento confirmationis eidem imperatori Constantino collato per Eusebium episcopum Nicomediæ sub exitum vitæ, occasione baptismi solemnis administrandi ipsa in vigilia Pentecostes, non quidem Constantino jam Romæ baptizato, sed pluribus ad fidem Christianam conversis.

C Dico igitur, colligi ex chronographo per Malalam nobis servato, et ex aliorum scriptorum testimoniis utrinque productis in celebri quæstione de loco, ac tempore baptismi Constantini, hunc principem ad lumen veræ fidei divinitus vocatum, ostenso cælitus crucis signo, et parta contra Maxentium victoria, postquam Urbem victor intravit anno 312, cogitasse de religione Christiana profitenda: statimque curasse ut ejusdem rudimenta sibi traderentur a sacerdotibus ea de causa ad se accitis, ut Nestorianus chronographus apud Malalam nitide narrat, Eusebio consentiente in Vita Constantini libro I, cap. 32 et 42. Et quidem Eusebius narrat cap. 32 Constantinum, a priori crucis visione et Christi Domini apparitione, antequam signa educeret contra Maxentium « nullum alium præter illum, quem viderat, Deum sibi colendum statuisse, ejusque rei causa ad se accivisse sacerdotes, arcanæ illius doctrinæ mysteriis instructos, a quibus catechesim Christianam edoctus, unitatem Dei, et adventum Christi, ejusque causas, ac de morte triumphum in signo crucis sibi præmonstratum accepit, cumque cælestem illam visionem, et sacerdotium sermonum interpretationem inter se contulisset, confirmatus est animo, harum rerum cognitionem ipsius Dei magisterio sibi tradi

pro certo habens. Exinde ipsemet divinorum librorum lectioni vacare instituit : et cum sacerdotes Dei sibi assessores adscivisset, Deum illum, quem viderat omni observantia colendum esse duxit. » Græcus textus habet : τὸν ὁπθέντα Θεὸν πάσαις δὲν ὡσεὶ θεοπαρελαίς τιμᾶν : *illum quem viderat Deum omni cultu prosequi oportere duxit* : « Post hæc munitus spe bona, quam in illo collocaverat, tyrannici furoris incendium exstinguere aggressus est. » Sequitur expeditio et victoria contra Maxentium anno 312. Capite vero 42 ejusdem libri, ubi gesta sequentium annorum prosequitur Eusebius, commemorat episcopos, aliosque ministros Dei a Constantino accitos : eosque non modo mensæ adhibitos, sed quocunque iter faceret secum ductos, atque inter eos in synodis consedissee (cap. 44.) : idque antequam sua decennialia perageret (cap. 48) : quæ incidunt in annum Christi 316. Hoc autem comitatu sacerdotum Dei per integrum decennium, ex prima illa apparitione, a Constantini latere non recedente. eodem uti non destitit imperator, etiam ex testimonio Eusebii, usque ad sua quindecennialia, referenda ad annum Christi 324. Siquidem Eusebius, qui in Chronico ad annum 320 refert persecutionem Licinii, ejectis a palatio Christianis, in Vita Constantini lib. II, cap. 3, tradit, ejusdem persecutionis causa et ad reprimendam hanc oppressionem tyrannicam adversus fideles excitatam, susceptum fuisse, a pio principe Constantino bellum contra Licinium. Expeditionem refert auspiciis talibus inchoatam cap. 4 : « Cumque precationibus. si unquam antea, sese tunc maxime indigere intelligeret. sacerdotes Dei secum duxit : eos velut optimos animæ custodes adesse coram, et secum versari debere existimans. » Labente igitur hoc secundo quinquennio, quo a bellis plerumque liber ordinabat provincias occidentales, a Licinio receptas post priorem victoriam in decennialibus reportatam, cum satis instructus esset mysteriis nostræ religionis per divinas Scripturas a se avidè lectas, easdemque sibi explicatas quotidie per ministros Dei, adhibitos a se commensales et assessores : quis credat a principe illo, qui jam deliberaverat *omni cultu Deum prosequi oportere* (ut ait Eusebius) quem Deus ipse hominibus mandavit, et intellexerat per decennium a servis ac ministris Dei, primum hunc, et necessarium ad æternam salutem esse, ut baptismo in morte Christi administrato rite tingamur, et ex inimicis Dei reddamur filii adoptionis et cohæredes Christi, quis (inquam) credat aliud peracium fuisse a pio principe quam illud ipsum quod a Nestoriano vetusto et illustri chronologo scriptum refert Malala, nempe perceptum fuisse baptismum, administrante Silvestro papa. tum a Constantino Augusto. tum a matre Helena, et propinquis, ac domesticis et amicis ? Consequitur enim alterum, quod ab eodem historico traditur, et quod parietes ipsi comprobant, erectas fuisse ubique basilicas in præcipuis imperii civitatibus. præsertim Romæ, proximoque Urbi tractu, et in Syria. Optaverat Constantinus baptismi sacramentum solemniter percipere in Jordanis flumine, quem locum Salvator noster elegerat ad exemplum nobis tradendum et symbolum indicandum alterius a se instituendi, quando a Joanne percursoris tingi voluit ; *ut sanctificaret baptismum Joannis*, tradente S. Ambrosio in Lucæ Evang. cap. I.

Hujus desiderii a se antea nutriti testimonium protulit imperator morti proximus in ea concione quam habuit ad episcopos a se convocatos, uti narrat Eusebius, lib. IV, cap. 62, de Vita Constant. Contigit autem concio illa anno vulgaris æræ 338 quando Paschæ solemnitate peracta Constantinopoli cum cæteris fidelibus (cap. 60) profectus Helenopolim, in Bithynia cœpit ægrotare : « Ibi in templo martyrum diu commemoratus, supplicationes et preces obtulit Deo. Cumque extremum vitæ diem sibi jam imminere sentiret, tempus tandem adesse existi-

A mans, quo totius vitæ delicta expiaret, firmissime credens, quæcunque humanitus peccavisset, arcanorum verborum efficacia, et salutaris lavacro penitus esse delenda, genu flexo humi procumbens, veniam a Deo supplex poposcit, peccata sua confitens in ipso martyrio : quo in loco manuum impositionem cum solenni precatione primum meruit accipere. »

Hoc testimonium Eusebii, opinantur complures evertere historiam baptismi per Silvestrum Romæ administrati Constantino Augusto, et constabilire creditur sententiam eorum qui persuasi sunt, ac cæteris suadere nituntur, ut secum teneantur sententiam baptismi in fine vitæ ab eodem imperatore suscepti Nicomediæ. Siquidem hæc addit Eusebius laudato loco : « Hinc ab suburbana Nicomediæ digressus, convocatis episcopis, sic ad eos verba fecit, » etc. Exponit ea quæ ante protuli de pio desiderio quod aliquando nutriverat, percipiendi signaculum salutare in Jordanis flumine. Verum B Deo disponente, ibidem, ubi tunc agebat, nempe in suburbio Nicomediæ *solemni ritu cæremonias esse peragendas* : quod exsequi nondistulerunt antistites. « Divino enim donatus signaculo pius princeps : θελας σπαραγδος ἀξιόμηνος, candidis ac regiis vestibus lucis instar radiantibus est amictus, et candidissimo in lecto recubuit, nec purpuram contingere amplius voluit » per paucos dies quibus supervixit, usque ad Dominicam Pentecostes, qua placide in Christo obiit.

Mihi tamen hæc testimonia Eusebii attente perpendenti, longe diversa ab eorum opinione sententia inhæret. Neque enim Eusebius refragari videtur Nestoriano et Malalæ, baptismum Romæ administratum perspicue narratibus ; neque de baptismo hic loqui, sed de duobus Ecclesiæ sacramentis a baptismi lavacro diversis, licet unum istorum appetatur perfectio baptismi, nempe *confirmatio*, alterum vero, secundus quidam baptismus, vel secundæ ad evadendum e naufragio tabulæ, nempe *penitentia* : duo hæc sacramenta baptismum jam initiatis congruentia, nempe *sacramentum confirmationis, et sacramentum penitentia*, si recte percipio. indicare videtur Eusebius in allatis verbis : quin etiam videtur Constantinus ipse in ea allocutione episcopis indicare causam dilatae susceptionis sacramenti confirmationis ad eam diem, eamque quodammodo excusare dilationem, utpote rationabili ex causa profectam. quando significavit desiderium sibi fuisse subortum a prima conversione ad Christum, suscipiendi regenerationis lavari in eo loco, ubi Christus Dominus exemplo, ac virtute sua sanctificaverat fluenta Jordanis. Religiosum principem pia corripit affectio suscipiendi sacramentum baptismi in Jordane, statim ac a Silvestro aliisque sacerdotibus audivit ex Evangelica historia, ibi vocem Patris auditam promulgantem Filium dilectum Patris, per quem nos adoptamur, ibi divinum Spiritum visibili specie super ipsum apparuisse in typo columbæ. in quo secum clamamus : Abba Pater. Verum non defuerit Silvester officio providentis pastoris, declarando, scilicet fidei Constantino, posse utique devotionis affectui indulgere, ubi salutis æternæ periculum non immineat ex dilatione. Non posse autem, nec debere differri ea quæ præcepto Dominico declarata sunt ad consequendam salutem necessaria. Ostenderit Silvester principi, sacramentum baptismi ad salutem necessarium sollicite conquirendum esse, ubi congrua catechesis animam adulti suscipientis instruxerit ad illud pie percipiendum, exemplo Philippi diaconi in via baptizantis eunuchum Candacis reginæ, et Petri apostoli aquam illico afferri præcipientis, eaque confestim baptizantis Cornelium, ac socios, ita credentes in Christum, ut linguis loquerentur. Ostenderit, placulum fore periculo plenum, si obtentu salutaris lavacri in eo flumine percipiendi, in quo memoria restatorum Christi pietatem posset intendere, differretur gratiæ

divinæ perceptio, et animus adhuc sordesceret culpis obnoxius. Differri quidem posse ad eum locum susceptionem alterius signaculi (si ita videretur) quoniam ungitur athletæ Christi per sacramentum confirmationis. Si princeps velit, cum spe uberioris gratiæ ex ea dispositione impetrandæ per hoc secundum Christianæ professionis sacramentum, quo in gratia jam per baptismum suscepta roboramur, et dona divini Spiritus et virtutis septiformis assequimur; se non refragari piæ voluntati Augusti, ubi semel in tuto posuerit rerum summam per consecutionem primæ gratiæ baptismi. Nam et exempla suppetere apostolorum ablegantium episcopos ad signaculum confirmationis iis conferendum qui effecti essent multo ante per baptismum Christiani; et pro episcopi providentia, non semper adultis illico administrari chrisomatis sacramentum et lavacro baptismi prodeuntibus, sed spatium non semel concedi augendæ perceptæ gratiæ per exercitia virtutum, quo ampliorem consequantur ita dispositi ad confirmationem. Pium igitur desiderium conversi ad Christum Constantini hac in parte exaudiendum, quæ confirmationem protraheret ad accessum Jordanis cum spe disponendæ mentis ad dona Spiritus uberioris percipiendæ: ubi pars altera consilii non nartaret, conquerendæ scilicet illico gratiæ ad salutem necessariæ per susceptionem baptismi. His vero doctrinis imbutum Constantinum petiisse a Silvestro, et obtinuisse citra moras ulla, post congruam catechesim, baptismum: et non dissensisse Silvestrum a dilatione confirmationis, quam pro voto principis prorogari posse etiam cum fructu duxerit ad accessum in Palæstinam, et ad ripam Jordanis. Hanc excusationem dilatæ confirmationis videtur mihi Constantinus significare episcopis ad se convocatis, narrante Eusebio, correptus morbo dum tenderet in Palæstinam. Illuc, ut arbitror, properabat imperator, quando substitit Nicomediæ, et correptus ægritudine, ac prævidens in Palæstinam se non perventurum, abire vita noluit non munitus altero Christi signaculo, quo confirmamur. Nam Θεῖαν σφραγίδα pariter nominant etiam Græci et hic Eusebius confirmationis sacramentum; non secus ac divinum signaculum vocatur tum apud ipsos, tum apud nos chrisma, baptismi quoque donum.

Contendo igitur, non adversari Eusebium narrationi Nestoriani ac Malalæ de baptismo a Constantino Romæ suscepto, sed adversari præjudicatos interpretes verborum Eusebii. Dico Eusebium nobis exhibere confirmatum, non baptizatum Nicomediæ Constantinum, qui jam salutari Christi lavacro Romæ tinctus fuerat a Silvestro. *Divinum signaculum* (Θεῖαν σφραγίδα) utique percepit Nicomediæ: quandoquidem per tempus ipsi non licuit, quod jamdiu optaverat, in Palæstinam pervenire, et ad Jordanis fluentia Spiritus sancti dona per chrisomatis unctionem percipere. Ab episcopo Nicomediæ agente confirmatus est; non tamen ab episcopo Nicomediæ Eusebio Ariano, sed ab illo ex episcopis catholicis, quem ex destinatione Silvestri papæ, secum ducebat pius, imperator, veluti patrem ac directorem vitæ, postquam a Silvestro fuerat Romæ baptizatus; non secus ac sanctus presbyter Simplicianus Roma transmissus Mediolanum fuit ad dirigendum in episcopali regimine, et in ecclesiastica disciplina beatum Ambrosium, delegatione sancti pontificis Damasi, statim ac Ambrosius ex catechumeno electus ad episcopatum illius ecclesiæ fuit, ut alibi observavi cum card. Baronio ad annum 374. dum agerem de consuetudine vicariorum ab episcopis adhibitorum quarto Christi sæculo.

Plures episcopos in comitatu secum ductos a Constantino, antea probavi ex Eusebio, tum ut monita divinæ legis ab iis hauriret quotidiana expositione sacrorum codicum, tum ut destinatos a summo pontifice ad erudiendos in fide populos novarum regionum imperio additarum per Constantini victo-

rias, promptius erectis in sedibus collocaret. Ab Ariano nequaquam baptizatum ex auctoritatibus alatis probavi. Sed neque alia sacramenta ab Ariano perceptisse Constantinum quispiam memorat, nisi vitiosa illa testimonia ab Ariano ex Eusebio detor a in gratiam Constantii ejus filii, ut supra indicavi, et cum notis Labbei huic numero insertis, jam dictum fuit. Ante confirmationem tamen, cum adultus esset, purgandus erat alio sacramento, quod metaphorice *lavacrum alterum* appellamus, nempe sacramento *pœnitentiæ*, imo, et a S. Augustino appellatur *lavacrum quotidianum*, adnotante Morino de Pœnit. lib. v, cap. 31, num. 45 et seqq. Hoc autem rite præmissum fuisse a Constantino susceptioni confirmationis, ita perspicue declarant Eusebii verba, ut nullus supersit ambigendi locus eadem attente considerantibus. Quid enim peractum memorat a Constantino, « cum extremum vitæ diem sibi jam imminere sentiret, et tempus adesse duceret, quo totius vitæ delicta expiaret, ? » Fidei nempe suæ ac nostræ vim totam excitavit, « firmissime credens, quæcunque humanitus peccavisset, arcanorum verborum efficacia, et salutari lavacro penitus esse delenda. » Id cogitavit et, renovato fidei consensu, constanter tenuit, virtute a Christo Domino indita sacramentis ab eo institutis, duo illa præstare ad universam vitæ peccata penitus tollenda, quæ nostris a theologis dicuntur *sacramenta mortuorum*, nempe *baptismum et pœnitentiam*; istud, quod *arcanorum verborum efficacia*, istud quod et *verborum arcanorum efficacia, et salutari lavacro junctim* administratur. Et quoniam salutare hoc lavacrum baptismi iterari Christus interdixit, qui *arcanorum verborum medellam*, seu spiritale lavacrum *pœnitentiæ* tum septiæ, tum septuagies septies, pro indigentia fidelium, renovari ac adhiberi indulgenter permisit; hoc unice sibi superesse intelligens Constantinus, qui jam pridem baptizatus fuerat, hoc etiam rite percepit Nicomediæ ad expianda universa vitæ peccata, ut ita purgatus accedere posset ad chrisomatis sacramentum, quod (ut innuimus cum Eusebio) distulerat, sperans ad ripam Jordanis a se perceptum iri. Quare « genu flexo humi procumbens, veniam a Deo simplex poposcit, peccata sua confitens in ipso martyrio. » Nihil hæc ad baptismum: omnia pertinent ad sacramentum pœnitentiæ: quemadmodum etiam administratio sacramenti quæ sequitur: « quo in loco manum impositionem cum solemnibus precatione primum meruit accipere. » Nemo ignorat, inter antiquos ritus administrationis pœnitentiæ, præsertim publicæ, recenseri *manus impositionem*, a sacerdotibus pœnitentium capiti præstandam, cum *solemni fusione precum*. Post hæresim Novati, instauratam fuisse hæc apostolicam disciplinam, luculenter docet Morinus in *tertiæ præsertim stationis* pœnitentibus, quam *substrationem* appellant. Vide Morin. de Pœnit. lib. vi, cap. 8, et lib. ix, cap. 9, ubi Patrum tertii et quarti sæculi testimoniis, et ex canonicis Nicæno etiam concilio vetustioribus, eam consuetudinem comprobatur, quam hic a Constantino servatam indicat textus Eusebii. Quoddam enim genus publicæ pœnitentiæ imitari ac percipere voluit studiosus æternæ salutis imperator, et ita purgatus ad sacramentum Confirmationis, indicata ex causa dilatum, accedere: quo ad extremum vitæ agonem properans muniretur. Nec deerant causæ cur flagitaret ut hujusmodi publica susceptione pœnitentiæ admissa totius vitæ errata deleteret. Fortasse enim et cædæ Crispi innocentis filii, et hujusmodi facta, quæ vel imprudenter ira correptus, vel zelotypiæ stimulis impotenter actus, et ad ultionem potius quam ad iudicium properans, sibi videbatur admisisse, talia reputavit, ut plusquam privato pœnitendi ritu, coram Ecclesia exomologesi edita, duceret esse sananda. Zosimus ethnicus scriptor, lib. ii, cap. 26, eam gravitatem admissorum suorum a principe reputatam ita memorat, ut calumniam ad-

dat ejus pœnitentiæ, cum scribit Constantinum tentasse diluere per lustricas ethnicorum expiationes totius vitæ peccata : quas expiationes, cum nemo ex deorum sacrificiis ipsi exhibere vellet, monitu Ægyptii, apud Christianos conquirendas curavit. Calumniam scriptoris infensi non minus Christiano nomini quam principi Christianæ fidei assertori et amplificatori, satis refellit integrum vicennium, quod cum episcopis aliisque sacerdotibus Christianis imperator jam exegerat, quotidie confrens cum eisdem de divini cultus ratione, ac mysteriis, ut proinde ignorare non posset, remedium sacramenti pœnitentiæ, peccantibus post baptismi susceptionem, et culpas deflentibus a miseratione Christi esse paratum. Hæc tamen calumnia Zosimi licet confingat, falsa remedia et execranda fuisse a Christiano imperatore quæsitâ, attamen insinuat veram et acrem censuram vitæ suæ a pio principe severius excitatam.

Non est propterea mirandum si publicam pœnitentis principis confessionem, pari impudentia, Zosimus sit calumniatus pro ethnicis superstitionibus scribens, ac illam Ariani posteriores diversa calumnia in suas partes pertrahere sint conati. Zosimus non erubuit confingere pium principem studiosum abolendi criminis, ad taurobolia, et impiis ejusmodi lustrationes, conquirendas a mystis dæmonum, se convertisse : quod scelus postea Julianus impiissimus apostata revera perpetravit : cui Zosimus tanquam commystæ suo concinebat Ariani pariter non erubuerunt, veram Constantini pœnitentiam in falsam iterationem baptismi impudenter convertere, ut Constantio impio ejus filio assentarentur : quem in ipsorum hæresim pertractum existimarunt lubentius accessurum ad sacrilegam perceptionem baptismatis ab Arianis administrandi, si princeps filius, paterno exemplo, iterare illud sibi videretur, et crederet. Quod itaque Cæsariensis Eusebius perscripsit, vel de mystico lavacro pœnitentiæ a Constantino perceptæ Nicomediæ vel de Constantini fide confitente admissorum in vita criminum, duas esse purgationes a Christo Domino institutas in Sacramentis, unam iterandam per arcana scilicet verba in confitentis ac pœnitentis absoluteione, aliam non iterandam per verba et lavacrum in baptismo ; id illi detorserunt ad falsam iterationem baptismi Constantino patri affingendam, ut veram, et sacrilegam Constantio filio suaderent, vel a se jam administrandam ab auctoritate superioris exempli deductam esse jactarent.

Video nonnullos scriptores de Ariatorum fraudibus ita esse persuasos, ut hunc ipsum Eusebii textum suspicentur, data opera, ab illis mutilatum in lib. III de Vita Constantini, cap. 7. Pagius Junior ex retro de Marca ita censuit in Breviariogestorum S. Silvestri, num. 21, pag. 77, cum Gelasio Cyzicenus, lib. II Historicæ concilii Nicæni, cap. 5, profiteatur se transcripsisse ex indicato Eusebii loco et capite hæc verba, quæ hodie in Eusebio desiderantur : « Ipse enim Ilosius ex Hispaniis nominis et famæ celebritate insignis, qui Silvestri episcopi maxime Romæ locum obtinebat, una cum Romanis presbyteris Vitore et Vincentio cum aliis multis in consessu illo adfuit. »

Præterea idem Pagius Junior dubitat in aliis etiam locis de interpolatione textus Eusebii. Nam in Vita s. Fabiani, n. 4, postquam suspicatus est Actis S. Pontii addita fuisse complura fabulosa, descendit ad Eusebii textum, de quo ita scribit : *Quod attinet ad Eusebium, vel ejus Historia ab aliquo est interpolata, sicut ejus Chronicon ab Hieronymo, vel certe falsis rumoribus deceptus est. In Chronico enim supponit, in celebratione ludorum sæcularium Philippi, plura gentilitatem redolentia peracta esse, quod manifeste repugnat narrationi libri sexti ejus Historiæ : ubi (scilicet cap. 36 lib. VI) affirmat Philippum fuisse Christianum, et ex Eusebio id hausit Hieronymus in*

lib. de Script. Eccles. ad sectionem Origenis, ita scribens : « Ad Mammæam matrem Alexandri imperatoris religiosam feminam rogatus venit Antiochiam, et summo honore habitus est, quodque ad Philippum imperatorem, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, et ad matrem ejus litteras fecit, quæ usque hodie exstant, quis ignorat ? » additque Pagius : « Quoad Vincentium Lirinensem, Cassiodorum, et alios, qui Philippum Christianum fuisse persuasum habuere, illi in errorem tracti sunt a Paulo Orosio, qui et ipse deceptus est, ut statim ostendo, » etc.

Quæ si vera sint, non video cur critici nonnulli apud Cave mirentur, quod in decreto Gelasio papæ Historia Eusebii referatur inter apocrypha. Non enim ideo referebatur in eam classem, quod pleraque ab Eusebio relata putarentur a veritate aliena, aut ab Eusebio non esse scripta ; sed quia justa suberata causa dubitandi, num textui genuino Historiæ Eusebianæ aliqua fuissent intrusa ab Arianis, aut a Donatistis, quandoquidem isti auctores mussitant interpolatum fuisse utrumque opus Eusebii, tum Chronicon scilicet, tum Historiam.

Verum de corruptione textus Eusebiani, hac saltem in parte Historiæ de Vita Constantini, quæ paulo ante producta est ab assertoribus baptismi Nicomediensis, ipse non queror, imo nec suspicor. Conqueror tantummodo de præjudicata interpretatione ac detorsione ejusdem sententiæ : cui occasionem præbuit (quemadmodum in Orosio adnotabat Pagius) usustranslati verbisive metaphoræjuxta disciplinam arcani, quæ illa ætate vigeat cum sermo esset de Sacramentis, dum prolata ab Eusebio de susceptione salutaris lavacri pœnitentiæ per arcana verba et manuum impositionem cum solemnii precatione a sacerdotibus administratæ principi confitenti peccata totius vitæ referunt inconsiderate ad baptismum ; et divinum signaculum ab Eusebio memoratum et Constantino inditum per episcopum Nicomediensem interpretantur baptismum, cum sit de chrismate seu confirmationis sacramento intelligendum.

Ita vero interpretandam esse Eusebii sententiam demonstrare me posse puto. Nisi enim ita exponatur, fatendum esset Eusebium in Historia de Vita Constantini contrarium esse sibi metipsis aliter scribenti, tum in Chronico, tum in Historia eclesiastica. In hac enim affirmat (lib. VI, cap. 34) Philippum imperatorem fuisse Christianum. Idem tradit in Chronico ad annum ejus imperii primum, Olympiadis vero 255 quartum, ita scribens : « Philippus Philippum filium suum consortem regni facit, primusque omnium ex Romanis imperatoribus Christianus fuit. » Cum igitur hæc tradatet in sua Historica eclesiastica et in suo Chronico qua ratione posset in memorato libro IV Vitæ Constantini, cap. 64 et 62, ea narrare de perceptis Nicomediæ sacramentis, tum subdere hæc verba : « Solus igitur ex omnibus qui unquam fuerunt imperatoribus Constantinus in Christi martyriis renatus et renovatus est, et divino donatus signaculo exsultavit spiritu, renovatusque est ac divina luce repletus ? » Si hæc nihil significant quam baptismum, quomodo solus inter imperatores divino donatus signaculo, si sæculo ferme solido ante Constantinum primus et Romanis imperatoribus baptizatus fuerat Philippus et Christianus redditus juxta Eusebium ? Pugnât secum historicus, si utrobique de baptismi tantum signaculo affirmetur. At si divinum signaculum θείον σφραγίδα, et τελείον φυλακτήριον Nicomediæ ipsi collatum, intelligamus sacramentum confirmationis, cui pœnitentiæ sacramentum præmiserit (quod Philippus imperator fecisse non traditur ab historico) ; componitur utrumque dictum Eusebii, ut primus inter imperatores Romanos, in Eusebii sententia, Christianus sit effectus per baptismum Philippus ; et solus inter imperatores usque ad ætatem Eusebii Christiano ritu professus publice pœnitentiam Magnus Constantinus per arcana sacerdotum verba in eo sacramento purgatus, spiritus

sancti dona per confirmationis sacramentum acceperit ab episcopo, *divinum signaculum*, *θειαν σφραγιδα*, *et perfectum animi tutamentum*, *τελειον φυλακτήριον*. Addendæ sunt hic notæ eruditi viri Hugonis Menardi in Sacramentarium S. Gregorii Magni, præcipue pag. 426 et 440, ubi dum probat ab apostolis traditum fuisse episcopis, uti et ipsi acceperant a Christo Domino, administrandi chrismatis potestatem et ritum, ait: Imo et praxim fuisse ostenditur tempore apostolorum, ut notum est ex historia quam ex Clemente Alexandrino refert Eusebius lib. III Hist. Eccles., cap. 17, ubi de quodam episcopo, qui baptizaverat quemdam juvenem sibi a S. Joanne apostolo commendatum, scribit: *ὡς τὸ τελειοναὐτῶ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγιδα τοῦ Κυρίου* id est, *signaculo Domini tanquam perfecta animi custodia signasset*. Quod non potest aliter intelligi, quam de chrismatione, quæ, eo quod fit in modum crucis in fronte, ut postea dicitur, recte signaculum Domini appellatur: quemadmodum et in Ecloga Vitæ sancti Athanasii in Bibliotheca Photii num. 258, *τούτους ἐπιχρίσας διὰ τῆς ἐκ Χριστοῦ σφραγίδος ἐτέλεμσεν* id est, *qui cum eos inunxisset Christi signaculo, confirmavit*. Agitur enim de illis pueris, a puero Athanasio baptizatis, quibus postea S. Alexander pontifex confirmationis sacramentum contulit. » Hunc vide laudato loco: et observa eadem phrasi, quam adhibet in Vita Athanasii, uti Eusebius in chrismate Constantini. In Vita Cypriani Pontius diaconus ita circumscripti chrismate confirmatos Christum, *frontium notarum secunda inscriptione signatos* Vide supra notas Bencini ad Marcellum, lin. 9, *Ita circum*.

Nihil igitur dissonum, nihil inter se pugnant inveniatur in Eusebii textibus, ita si intelligantur: neque adversantur narrata ab Eusebio apertissimis testimoniis Nestoriani chronographi, apud Malalam præservatis et proximo sæculo scriptis, quo scribebat Eusebius: in quibus diserte narratur baptizatum fuisse in urbe Roma una cum matre Helena Constantinum, et cum pluribus domesticis et amicis.

Admisso autem baptismo Constantini et matris Helenæ in urbe Roma, recte procedit universa chronologia et Historia Eusebii: quæ utique turbaretur, si detorquerentur ad baptismum Nicomedie quæ de pœnitentia et chrismate ibidem susceptis hactenus sunt explicata.

Helenam enim Augustam matrem quod attinet, una cum filio Constantino baptizatam, teste Nestoriano; hæc certe differre non potuit ad annum emortualem Constantini 338 baptismi sacramento initiari; cum multo ante migrasset ad Dominum meritis plena; et cum Eusebius ipse eam ita describat morientem præsentem atque *stantem Constantino filio* (uti quæ Romæ, ubi sepulchrum ejus ad cœmeterium SS. Petri et Marcellini repertum, in Lateranensi patriarchio asservatur, et ab ill. Ciampino describitur una cum mausoleo ad tertium ab Urbe lapidem per Constantinum ipsi constructo via Lavicana, quod infra num. 43 hujus Vitæ Silvestri assertum a Bibliothecario confirmat testimoniis veterum a Valesio etiam perpensis in notis ad cap. 47, lib. v Eusebii, de Vita Constantini. Vide Ciampin. de sacr. Ædif. a Magno Constantino constructis cap. 8, postquam affectam ætate (ut Eusebius refer. lib. III. cap. 42) sacram peregrinationem instituisset Hierosolymam, et ibidem perfuncta omnibus Christianæ pietatis officii, orando et perquirendo nostræ redemptionis instrumenta, liberalitatis etiam magnificæ exempla præbuisset in ecclesiis Deo erigendis regio sumptu, et ab illa peregrinatione redux, ac diu superstes in urbe Roma degeret, Constantinopolis regia nondum absoluta. Eam vero peregrinationem et crucis Dominicæ, perquisitionem, hortatu filii Constantini a matre susceptam diserte tradit idem chronologus a Malala exscriptus, et proximus sæculo Constantini. Ait enim lib. XIII, pag. 5, edit. Oxoniensis GL.: « Idem Constantinus imperator matrem suam domi-

A nam Helenam Hierosolymas misit ad exquirendam crucem venerabilem. Ex eo tempore res Christianorum melius se in dies habuere. » Deinde consequitur Byzantii instauratio *Gallicano et Symmacho* coss: Christi anno 330, octennio ante mortem Constantini: cui etiam concinit Hieronymus in prosecutione Chronici Eusebiani ad annum proximum (Christi 334) ejusdem Urbis dedicationem attexens: *Constantinopolis dedicatur pene omnium urbium nuditate*. Optime autem respondet ætati assignatæ per Eusebium lib. III, cap. 46, de Vita Const., Helenæ matris ferme octuagenariæ, cum moreretur paulo ante annum Christi 330, nempe circa annum 327. ut Sigonius quoque colligit apud Ciampinum loco laudato: cum decennio post, nempe anno 338, filii ejus Constantini Magni tunc morientis ætas asseratur sexagenaria, vel triennio major, juxta Epitomen Victoris, nisi ternarius ille non fuerit annorum sed mensium, uti Nestorianus affirmat apud Malalam.

B Cum igitur Helena mater Augusta Romæ decesserit circa annum 328, in castris Christianæ fidei veterana atque emerita, astante piissimo filio Constantino, manusque ejus amplectente, juxta Eusebii narrationem, quæ ab Hierosolymis reportaverat, hortatu ejusdem filii, pignora et instrumenta nostræ redemptionis: et cum baptismus a matre ac filio simul fuisset perceptus, ex Chronologia Nestoriani ac Malalæ; affirmandum est, textum Eusebii de sacramentis ab eodem imperatore perceptis Nicomedie anno 338, paucis diebus antequam vita exiret, intelligi nequaquam posse de baptismo, sed de pœnitentia et de confirmatione ipsi administrata; cum totis xv circiter annis ante id tempus vel etiam xviii aut xx, baptizatus fuisse Romæ a Silvestro papa in palatio Lateranensi: dilato tantum sacramento confirmationis, ut obsecundaret pio studio illud signaculum Christianæ professionis suscipiendi in ripa Jordanis, data opportunitate invisendi eam regionem Christi Domini præsentia sanctiorem redditam, ad quam transmiserat piam matrem. Dilatæ confirmationis exempla per eam ætatem in adultis si quis requirat, oportet ut parem Constantini consilio causam inveniat. Scio, ut plurimum consignari consuevisse ab episcopo adultos, a presbyteris, vel ab ipso episcopo recenter baptizatos. Sunt attamen causæ nonnullæ cur haptismate mundatis sacramentum confirmationis differri possit. Canones Laodicensi sub eodem Silvestro, de quo loquimur, nec non epistolæ Cypriani sæculo integro ante Silvestrum datæ declarant, eos qui ægritudine, vel alia necessitate adacti baptismum perciperent compendiario sacramenti ritu (quale fuit eunuchi Candacis a Philippo diacono in via baptizati) ubi convaluerint, aut ab illa necessitate expediti sint, debere symbolum apostolicum addiscere, et reddere, et ad confirmationis sacramentum ab episcopo ministrandum accedere. Vide can. 47 et 48: « Oportet baptizatos, post baptismum chrismatis quoque cælestis, et regni Christi participes fieri, etc. » Ex veteri enim praxi apostolorum ac traditione ita observaverat et observat Ecclesia, uti ex epistola beati Cypriani constat. in qua ita scribitur: « Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, ut, accepto chrismate, id est unctione, esse unctus Christi, et habere in se gratiam Christi possit. » Quæ chrismatis consignatio ita proxime adungebatur baptismi adulti, ut causam erroris inde traxerint episcopi Africani, opinantes apud hæreticos non esse verum baptismum, apud quos nec unctio constaret. Damnarunt errorem Cornelius ac Sixtus, retenta tamen chrismatis traditione ac disciplina rituum, quos ibi recenset Cyprianus in fonte benedicendo, catechumeno interrogando, cæterisque solemnibus cæremoniis baptismi. Chrismatis tamen susceptionem differendam pro episcopi copia, et opportunitate, aut pio suscipientis voto, et profectu, pro data sibi facultate cum intelligeret Silvester, nihil vetabat, quominus Constantino cupienti cæleste signaculum *θειαν σφραγιδα* percipere in ripa

C

D

Jordanis, spe ulterioris profectus, ita differri indulgeret. Disciplinæ attamen tenax providit, ne unctio aliqua omitteretur etiam cum presbyter baptizaret: et mysterii retinendi causa constituit, ut *baptizatum liniret presbyter chrismate, levatum de aqua, quod occurrit sequenti sectione.*

Præterea disciplinam Ecclesiæ vigentem suo, et Silvestri sæculo, in chrismatis sacramento administrando non semper illico post baptismum, sed interposito quandoque tempore, varias ob causas rationabiles, satis expressam exhibet nobis S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, ubi Orthodoxus affirmat: « Hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, episcopus ad invocationem sancti Spiritus, manum impositurus excurrat »: et paulo post hoc idem nitidius explicans, docet: « Hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad apostolos descendit, ut scilicet in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi non accipiat Spiritum sanctum (*in sacramento confirmationis*) quem nos asserimus in vero baptismo tribui: et inde veniret, ut sine chrismate et episcopi iussione, neque presbyter neque diaconus jus habeat baptizandi, quod frequenter, si tamen necessitas cogat, scimus etiam licere laicis. » Baptizatis igitur in viculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros et diaconos ait evenire ut ante vitam excedant, seu dormiant, quam per episcopum invitantur: unde patet, non omnibus etiam adultis illico post baptismum, conferri consuevisse chrismatis sacramentum, sed pro varia opportunitate differri, ut etiam hodie fit: quemadmodum Spiritus sanctus in Actis apostolorum datus pluribus diebus post ascensionem Domini hanc disciplinam Ecclesiæ monstravit attemperandi collationem chrismatis, seu confirmationis sacramenti juxta opportunitatem loci ac temporis, cæteris muneribus ab episcopo obeundis, aut causis dilationis ab ipso approbandis. Non igitur mirum videri debet, si eadem disciplina usus est beatus Silvester in reservanda opportuniori loco, ac tempore confirmatione Constantini, quam in exordio Ecclesiæ a Spiritu sancto apostolis traditam cognoscebat.

Stat igitur summa dictorum cum legitimo sensu Eusebianæ Historiæ et Chronologiæ de Vita, ætate ac baptismo B. Helenæ et Constantini, et conciliatur cum Nestoriani et Malakæ chronographia, et narratione, et cum Bibliothecarii textu, asserentibus: baptizatum fuisse a Silvestro papa pium illum imperatorem in urbe Roma ad Lateranum.

Sin autem phrasim Eusebio usurpata lavacro penitentiae, ac de signaculo confirmationis transformandæ ejus sententiæ ansam dedit Arianis, id non est vitio vertendum historico, sed abutentibus ejus historia in patrociniis erroris: posteris vero abusus ille imprudenter imposuit, cum illegitimam plagiariorum detorsionem, pro recto scribentis sensu admiserunt. Imponi autem posteris, sequitori præsertim ætate, non fuit difficile hac in historia, vexata tot artibus hæreticorum: quibus tribuitur mutatio nominis Constantii in Constantinum in textu Athanasii de Synodis, necnon Ambrosii, Zosimi, Sozocratis, Sozomeni loca in dubium revocata, et a Baronio excussa, uti ex Pagio adnotabam initio notarum historicarum in hunc numerum.

Nec dissimilis transformatio sententiæ suspicari potest deducta ex Actis Silvestri, cum vero baptismo per eundem administrato Helenæ et Constantino, admista est lepræ curatio: quæ in Actis genuinis, ut arbitrator, memorabatur, sed longe diversa sententia ac legitur in transformatis. Ex phrasi consuetæ, quæ sordes mentis peccati reatu notatæ lepræ nomine solet exprimeri, Constantino additum fuisse imprudenter morbum corporis elephantiasim, seu

lepram, a quo metaphora Scripturarum desumpta est, valde suspicor. Consuetudo enim ejus translatis verbi in Scripturis ad peccata significanda adhibiti, cum lepram a lepra distinguere ad officium sacerdotis refertur; ita familiaris erat ætate Silvestri et Constantini, ut ecclesiasticis viris passim assumeretur etiam in dictandis canonibus conciliorum: quod perspicuum fit legentibus canonem 47 concilii Ancyranum sub Silvestro, ita conceptum, ac Latine reditum: « Eos qui irrationabiliter vixerint, et lepra iniusti criminis alios polluerint, præcepit sancta synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo. » Lepra igitur criminum, non lepra corporis mundatum exhibebant Constantinum sincera illa documenta quæ describebat auctor secundi catalogi, et cum eo Bibliothecarius in hoc numero, dum affirmabant, a Silvestro papa baptizatum fuisse Constantinum Augustum, « quem curavit Dominus per baptismum a lepra. » Acta Silvestri non interpolata, probabile admodum est, nihil ultra hæc verba fuisse complexa; cum nihil his adjecerit Auctor secundi catalogi, nihilque addiderit Bibliothecarius fideliter transcribens phrasim passim adhibitam per eam ætatem etiam in canone concilii Ancyranum. Vetus arcani disciplina, in mysteriis sacramentorum tractandis, caute proloqui studens, et profanorum oculis occultare fidelium sanctorum theoremata, ita assueverat uti translatis ejusmodi locutionibus, expressis in divinis litteris, ut passim eas adhiberet tanquam proprias, sive ut propriarum æquipollentes, et quandoque in significando expeditiones, juxta monitum B. Augustini in libris de Doctrina Christiana. Hæc deinde dogmata figuris, ac translatis inclusa fidelibus distincte exponebantur per sacerdotes *arcana doctrinæ mysteriis instructos*: quos etiam adhibuisse Constantinum ab ipso conversionis initio docet Eusebius. Tempora vero subsequuta ex mysticis ac metaphoricis locutionibus, compendii causa, substitutis propriorum verborum usui, ansam quandoque obtulerunt lectoribus, sequioris præsertim ætatis, suoque Marte ausis ea interpretari; ut ineptas narrationes deducerent ex ignorata vi translatis verbi, longe diverso sensu ab illo primo scriptore adhibiti, ac perciperetur a sero aliquo transcriptore: qui deinde ausus sese in auctorem erigere admirabilis alicujus historiæ aliis ignoratæ, inventa sua venditabat, aut assuebat veterum narrationibus, ita ut in nonnullis codicibus additus reperiat numerus trium millium infantium ad balneum Constantini lepræ parandum crudeliter mactandorum, quem a codicibus castigatis rescandum censuit cura diligentior posterorum.

Quidpiam igitur simile procusum fuisse suspicor ex phrasi et metaphora *lepræ per baptismum mundatæ* in historia Constantini a simplici aliquo artifice sequioris ævi, ac illud vetustius additamentum, quod minus felices interpretes historiæ Eusebianæ, sive etiam Ariani studiosi ejus corruptores procuendum curarunt in gratiam gregalis sui Constantii de baptismo Nicomediensi, sumpta occasione ex metaphora Eusebii, qua spiritus purificationem per exomologesim, seu penitentiam *nomine lavacri*, et sacramentum confirmationis per vocabulum ipsi commune cum baptismo, nempe *divini signaculi, θύλας σφραγίδος*, de Constantino loquens expressit.

Neque ex verbis Chronicis Eusebii in additamento Hieronymi quidquam proficient assertores baptismi Nicomediensis. Nam Hieronymus non suum, sed Eusebii Chronicum Latine reddens, et post Vicennalia Constantini (in quibus Chronicum Eusebii desinebat) ulterius producens, ex ejusdem auctoris historia, totidem verbis reddidit metaphoram salutaris lavacri, si de sacramento penitentiae eadem prolata credidit, vel suppletos solemnem baptismi ritus si forte more compendiarie, et privato, non secus ac decumbentium ægritudine administratum baptismum antea supposuit, ut in aliquibus magno-

rum principum regis hodieque fit, rationabili ex causa, eoque sensu locutum Eusebium esse putavit. Cæterum in eam periochen Hieronymi ad supplementum chronici Eusebiani observat Scaliger ex Gelasio Cyziceno scriptore sæculi quinti apud Photium, aliter perscriptam fuisse historiam baptismi a Constantino percepti. Neque enim ab Ariano episcopo, quali labe aspersus erat Eusebius Nicomediensis, sed ab orthodoxo baptizatum fuisse asseverat Magnum Constantinum. Quin etiam, ejus verba si attente perpendantur, indicat etiam Eusebius Cæsariensis, in extremo vitæ termino remissionem peccatorum consecutum piæ imperatorem lavacro quod diximus mystico pœnitentiæ, per arcana sacramenti verba prolata ab orthodoxo antistite, non ab hæretico. Cum enim narret consuevisse Constantinum habere in domestico suo comitatu episcopos, ex quo Romæ curaverat in primo ad fidem accessu obtinere quotidianas ab iisdem divinæ legis explicationes, suppetebat illi copia catholici antistitis, a quo remissionem peccatorum ritu catholico, et confirmationis sacramenta perciperet. Quare Gelasius ille Cyzicenus nitide declaravit et mandatam retulit, ὀρθοδόξου μυσταγωγίσαντος, καὶ τελέσαντος, ἀλλ' οὐκ ὡς τῶν εἰδῶς, τῶν αἱρετικῶν τινῶς χειραγῆσαντος: ab orthodoxo sacerdote sanoque ritu, non ut quidam prodiderunt, ab hæreticorum aliquo manus imponente (postrema hæc verba propria sunt, præsertim apud Græcos, sacramenti Pœnitentiæ, ut supra cum Morino explicuimus); ubi etiam Gelasius addit causam dilati ritus, eandem scilicet, quam ex Cæsariensi Eusebio memoravimus: quod ipso in Jordane baptizari peroptasset, licet videatur Gelasius iste de baptismo loqui, non de spiritali lavacro pœnitentiæ. Verum apertissime testatus est Nestorianus eorundem temporum scriptor apud Malalam Photio vetustiorum, baptismi gratiam Constantino, Helenæ, suisque omnibus collatum fuisse ministerio Silvestri papæ in urbe Roma, uti retinuit in hoc numero Bibliothecarius.

Linea 47. — Fundum Valerium, etc., præstans solidos 80. In singulis numeris Vitæ Silvestri, quæ consequuntur, præcipua cura Bibliothecarii est ut enumeret dona per Constantinum Deo oblata, ut essent *Patrimonii jure* attributa huic sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ejusque episcopo Petri successori, tanquam res Deo sacræ, sub omnimoda potestate pontificatus Maximi retinendæ, ac disponendæ per Silvestrum, ejusque legitimos successores. Ne igitur sistamus ad singulos numeros, morosa perquisitione, eaque satissupervacanea, singulorum fundorum loca, nomina, census, vicesque varias consecutantes placet in universoni attexere utiliore (ut arbitror) observationem de illarum summa, ac de prosecutione non intermissa jurium patrimonialium, ex hac oblatione Constantini Magni plena potestate, attributorum totius Christianæ reipublicæ patri, ab eoque retinendorum, et vindicandorum tum ex jure patrimonii, tum alio potiori divinis e legibus emanante, quo res Deo sacræ per summum Dei sacerdotem procurandæ, possidendæ, retinendæ, et vindicandæ, et repetendæ sunt, a sacrilegis usurpatoribus quoties occupentur. Contentus ero de illarum summa non nihil hic delibare, ac reservare notis, ad Vitas pontificum octavi et noni sæculi attexendis, comparisonem hujus summæ cum annua præstatione trium talentorum, et semis, quam huic substitutam pendebant imperii successores, nomine *sacri Patrimonii*, post invasas a barbaris provincias complures, ubi eadem patrimonialia fundata fuerant a Constantino; suo etiam tempore ut demonstremus, parem circiter summam a pontificibus Romanis imperatam Roberto Viscardo, et consecutis post eum principibus in utraque Sicilia, fiduciariis legibus iis attributa a directo domino, Ecclesiæ scilicet Romanæ ac universalis episcopo, et sacerdote summo, cum jura patrimonii in eas provincias translata consolidassent

A eam potestatem parenti publico in suum patrimonium, a cujus procuracionis, ac præstationis officio demandat, filii perduelles exciderant. Jurium istorum diligentior pertractatio congruis ut locis reservetur illustranda, quod præstitit luculenter Nicolaus Alamannus in doctissimo libro de Lateranensibus Parietinis, occasione oblata explicandi musivi Leonis III quod superest in patriarchio Lateranensi, et in ejusdem pontificis Vita per nos quoque dabitur, summam hic tantummodo colligemus annui redditus illorum fundorum, quæ, *Patrimonii* nomine, per Silvestri papæ manus Deo, Christique in terris vicario sacerdoti summo, obtulit Constantinus. Colligentibus nobis e singulis numeris hujus Vitæ nomina fundorum ac summam annuæ præstationis, ex iisdem fundis singillatim perceptæ, hujusmodi catalogus constituitur.

OBLATA IN BASILICA SALVATORIS SEU CONSTANTINIANA ET LATERANENSI.

Massa Gariliana præstat solidos 400; Muronica, 340; Auriana, 500; Urbana, 240; Sentiliana, 240; Castis, 1000; Trapea, 1650. — Summa, 4370.

FONTIS LATERANENSIS.

Massa Festi præstat solidos 300; Gaba, 202; Pictas, 205; Statibana, 200; Taurana, 500; Horti et domus in Urbe, 2200; Bassi, 420; Latina, 200; Caculas, 50; Statiana, 350; Murinas; 300; Virginis, 280; — *In Africa*, Massa Vinels, 800; Capsis, 600; Varia Sardana, 500; Cameras, 405; Mimas, 710; Baldari, 840. — *Cretæ*, Massa Cefalinam, 500; Amaron, 222. — Summa; 9374.

IN BASILICA VATICANA.

Antiochiæ, Massa Domus Datiani præstat solidos 240; In Caene, 20; Caele, 20; Balneum in cerateas, 42; Pistrinum, 43; Popina, 40; Hortus Maronis, 40; Hortus alius, 44; Possessio Sibyllæ, 323. — *Alexandriæ*, Massa Timialia, 620; Euthimica, 500; Parthenopolis, 800; Hybromias, 450. — *In provincia Euphratensi*, Massa Armanalanan, 380; Marbaris, 260; — Summa: 3709.

IN BASILICA S. PAULI VIA OSTENSI.

Tyri, Possessio Comitum præstat solidos 550; Timia, 230; Fronimusa, 700. — *In Ægypto*, Possessio Cyrias, 740; Basilea 550; Insula Machabeo, 340. — Summa: 3270.

IN BASILICA SESSORIANA.

Possessio Sponsas præstat solidos 262; Patras; 420; Anglesis, 450; Terega, 440; Hercules, 140; Nymphas, 445; Angulas, 453. — Summa: 1080.

IN BASILICA S. AGNETIS VIA NONENTANA.

Fidenis præstat solidos 460; Pavetinas, 105; Muci, 80; Vico Pisonis, 250; Caculas, 400. — Summa: 695.

IN BASILICA S. LAURENTII VIA TIBURTINA.

Fundus Veranus præstat solidos 440; Aquas Tucia, 453; Augusti in Sabinis, 420; Micinas, 450; Thermulas, 60; Aranas, 70; Septimiti, 430; Summa: 823.

IN BASILICA SS. PETRI ET MARCELLINI VIA LAVICANA.

Fundus Laurentius et Mons Galbius præstat solidos 4120; Sardinia insula, 1024; Mosenum ins., 840; Insula Articiæ, et Mons Argentarius, 600; Ad duas Casas, 200. — Summa: 3754.

IN BASILICA OSTIENSI.

Assis, etc., præstat solidos 300; Græcorum, 80; Quiriti, 344; Balneolum, 42; Nunsula, 30; Massa Malliana, 445; Fundus Picturas, 43; Fundus Surozum, 56. Massa Gargiliana, 655. — Summa 1632.

IN ECCLESIA ALBANENSI.

Lacus Turni, etc., præstat solidos, 40; Molas possessio, 50; Albanensis cum lacu, 250; Massa Muci,

170; Domus et Horti, 20; Tiberii Cæsaris, 80; Maritanas, 50; Nemus, 280; Armatiani, 150; Stati-liana, 70; Medianæ, 30. — Summa: 4090.

Collectis igitur hisce partialibus summis

Basilicæ Lateranensis	solid.	4370
Fontis Lateranensis		9374
Basilicæ Vaticanæ		3709
Basilicæ S. Pauli		3270
Basilicæ Sessorianæ		4080
Bas. S. Agnetis		695
Bas. S. Laurentii		823
Bas. SS. Petri et Marcellini		3754
Basilicæ Ostiensis		4632
Basilicæ Albanensis		4090

Fit summa totalis solidorum 29,797

Huic summæ solidorum si addantur annuæ species iisdem provinciis imperatæ, ubi hæc patrimonia fundata erant, ut solverentur Romanæ Ecclesiæ, scilicet balsamum, oleum nardinum, pisticum, cyprum, aromata, storacem, chartas decadas, papyrus mundum, racanas, linum, noscuntur proximæ accedere ad solidos triginta quinque mille, quot affirmat Nicephorus, ac Theophanes pendi quotannis consuevisse a præsidibus provinciarum ante Leonem Isauricum. His vero redditibus colligendis, rectores patrimoniis suis a Romano pontifice datos in vicino ribus regionibus Italiæ inclusis, aut adjacentibus, nempe in Calabria et Sicilia, constat ex litteris Gregorii Magni, ad eosdem datis; nec non ex epistola Nicolai ad Michaellem imperatorem, ab Alamanno producta pag. 469 laudati libri de Lateranensibus Parietinis.

Summam solidorum auri triginta quinque millium facile comparamus cum ætatis nostræ monetis aureis et argenteis; cum pondus et valor solidi certus reddatur ex antiquis ponderibus illius ætatis, quæ in cimeliarchiis custodiuntur, signata certis notis numeri solidorum ipsi respondentium. Est apud me æneum pondus indubitatæ antiquitatis, quadrata figura præditum, qualia etiam incisa spectantur inter cimelia musei S. Genovefæ Parisiis, et apud Sponium in Miscellaneis. Huic nostro insculptæ sunt litteræ SOL. XII, indicantes duodecim solidos auri contineri uncia una et dodrante ($4\frac{3}{4}$) quod est pondus illius ænei typi, et exagii. Sunt autem in unica una aurei nummi Hispanici quatuor ex iis, quas vulgo appellamus *Doppie*, ita dictos, cum contineant singuli eorum duplicatum solidum, seu scuta aurea, aut florenos aureos duos, duosve ducatos aureos. Pendet enim una *doppia Hispanica* quadrantem uncia. Quare solidi duodecim ævi Constantiniani, ad quam ætatem pertinet illud pondus, æquales sunt 14 scutis aureis nostratibus (*ducatis*, seu *florinis* etiam *aureis* dictis ab impresso typo ducatus aut floris), sive septem Hispanicis, aut Italicis nummis *doppie* appellatis. Unde comperimus duodecim millium solidorum summam continere mille pondera nostro exagio æqualia, quæ sunt uncia auri 4750. Triplicata hæc summa, quæ constituit solidos triginta sex mille, continet etiam uncias auri 5250 et Hispanicos nummos *doppie* dictos uno et viginti millia, quæ sunt *florini* aurei, seu aurei quadraginta duo mille. Deducta parte $\frac{1}{36}$ pariuntur 35 mille solidi nummis aureis *doppie* dictis 20,417, sive aureis ducatis 40 millibus circiter. Decisa parte decima insumenda in ministros exactionum argentariorum sive campsorum sumptus, supersunt illa triginta quinque circiter millia, quotannis inferenda nomine patrimoniolorum ærario apostolico Romanæ Ecclesiæ: quæ sunt aurei nummi *doppie* dicti 47 mille, sive uncia auri 4250. In idem recidit supplicatio Theophanis, scribentis in Nicephoros, uti observat Alamannus pag. 470, *libras auri tercentum quinquaginta esse summam talentorum auri trium,*

A et semis, quæ in annos singulos Ecclesiæ Romanæ ab imperatoribus pendebantur (et quidem ἐκπαλας ab antiquo, ut verbis Theophanis, antiquitatem longissimam, et pene ultimam Christianorum Cæsarum indignitibus expressit pag. 468) appellata patrimonia sanctorum principum apostolorum, qui apud veterem Romam in veneratione sunt. In libris autem 350 numerantur uncia 4200.

Pendi vero consueverunt antiquitus ab imperatoribus, ex quo barbari orientales provincias post magnum Theodosium infestarunt suis executionibus, et patrimoniolorum procuracionem difficilem in Syria, Ægypto, Africa, aliisque regionibus, et provinciis Romani imperii reddiderunt. Augustorum enim pia sollicitudo partium suarum non oblita, quæ Ecclesiæ defensore excitat ad res ejusdem tuendas, in se receperat ejusmodi tutelam, et condita cum Romanis pontificibus annua illa præstatione, quæ responderet proventui patrimoniolorum jam indicato in oblationibus Constantini Magni, promissa implebat, quotannis juxta Theophanem persolutis Romanæ Ecclesiæ per illarum provinciarum præsidem, auri libris 350. Videntur autem ex pacto cum Romana Ecclesia inito, facilioris consecutionis causa, substituta fuisse patrimoniis in Syria, Ægypto, Creta, et Africa constitutis proximiora patrimonia, quæ leguntur in epistola Nicolai ad Michaellem, et aliis in monumentis noni sæculi, nempe Calabritanum, et Siculum, Beneventanum, Salernitanum, Neapolitanum, et utriusque Calabriæ superioris, et inferioris atque Siciliæ: quæ tenebantur pontificibus summis imperatores Orientis ita præstare, ut Alamannus observet pag. 467: « ab Adriano I commoneri Constantinum imperatorem repetundarum lege, eidemque non reddenti patrimonia, proscriptionem interminari. »

C Visuri sumus lobo opportuno, eandem ferme summam annuæ præstationis librarum auri 350 provenire ex censu imperato per Romanos pontifices Roberto Viscardo, et successoribus, quando, fiduciario jure, dominium earumdem provinciarum, in eos transtulerunt, in quas jura patrimonii translata, vindicandorum quoque potestatis libere exerendæ ansam dederunt. Constat enim ex imperato tributo duodecim Papiensium denariorum in singula terræ jugera (cui annuatim persolvendo se obstrinxit Robertus anno 1059) Nicolao II Romano pontifici, et successoribus in prima, quam vocant, investitura, legenda apud Baronium in Annalibus, et Labbeum in Conciliis, colligi quam proximè parem summam aureorum solidorum 35 millium ex patrimoniis Constantinianis percipiendorum; si modus ille Decimæ regalis aptetur spatio utriusque Calabriæ et Siciliæ, quem a celebri marescallo D. Vauban nuper inventum Christianissimus rex universis regni sui finibus, tanquam rationibus ærarii, et subditorum commodis in primis utilem adoptavit. Ea res ostendi posset calculo non admodum operoso. Verum, ne hujus numeri notas diutius protraham, opportuniori loco diligentius pertractanda reservabitur ad Vitas pontificum octavi et noni sæculi.

CIACONII.

Num. 34. linea 5. — *Baptizavit Constantinum.* De Constantini baptismo, Romæ suscepto anno Christi 323, Silvestri papæ 44 et ipsius imperii 48, certa et indubitata sunt testimonia. Concilium Romanum sub Silvestro papæ Romæ coactum, in ejus exordio id testatur; Gregorius Turonensis Franc. Reg. Hist. lib. II, cap. 34; Hincmarus in Vita S. Remigii; Acta Silvestri; Adrianus papa IV; concilium Nicænum secundum, et tom. II Epist. Decretalium; Nicolaus I Romanus pontifex in epistola ad Michaellem imperatorem Constantinopolitanum, qui cultores Dei Angustos, qui Ecclesiam Dei exaltaverunt, et præcipue Romanam, Constantinum Maximum commemorat, Constantem Theodosium majorem, et Valentinia-

num. Nicephorus, Hist. c. 3, card. Baronius tom. III, et alii quamplurimi. Quapropter impostura Eusebii Arianorum signiferi ostenditur, qui in gratiam Constantinii imperatoris Ariani, commentum finxit, baptismatum Constantinum Nicomedis ab episcopo Ariano, volens ea nota eum inurere, ut illo adalaretur et morem gereret, et ejus errores videretur extenuasse, si ad parentis normam mendacis astruxisset.

Num. 35, linea 1 et 2. — *Factum est consilium*, etc. Sub Constantino Maximo imp. Arius presbyter quidam Alexandrinus erupit, qui conabatur docere Filium Dei ex nihilo in tempore factum esse, et prorsus creaturam, alteriusque quam Patris substantiæ, cujus doctrina, nisi opportune dissipata fuisset, pectora multorum atque animos, sicut cancer, penetrasset, ut Optatus Milev. lib. IV tradit. Synodus autem in Oriente, contra Arium et sectatores ejus, in sequentem annum post concilium Romanum a Silvestro et Constantino consulto dilata est, ut vulnera inflicta propinquius curarentur. Synodus igitur ad Nicæam metropolim Bithyniæ convocatur, ad quam 318 episcopi ex toto orbe convenierunt, cœpta a die XVIII Kal. Julias, usque ad diem VIII Kal. Sept. ann. 325, Silvestri papæ 11, Constantini imp. 30. Ad hanc Osius episcopus Cordubensis, Victor et Vincentius, presbyteri urbis Romæ, a B. papa Silvestro legati missi fuere, qui pro eodem, in eadem synodo præferre, a quibus omnibus congregatis in templo maximo, fides plena et orthodoxa describitur et explicatur, et Constantinus imperator summa pietate Patrum decreta complectitur. Interim dum subscriberentur decreta synodi. Chrysostomus et Musonius episcopi vita functi. Quare Patres reliqui, ad tumultum eorum accedentes, illos obsecrarunt ut vellent et ipsi decretis subscribere. Et super loculos eorum scripta sigillata relinquentes, et pervigiles in illa nocte pernoctantes, mane facto aperientes, solutis quæ erant imposita signaculis, compererunt horum duorum episcoporum dormientium subscriptiones: Gregorio Nazianzeno de magn. Syn. Nicæn. et Nicephoro lib. VIII, cap. 21 attestantibus.

Num. 36, linea 2. — *Basilicam Constant.* Huic basilicæ de suo nomine Constantinianæ appellatæ (quamquam usus obtinuit ut Lateranensis potius diceretur) opulentissima donaria, et redditus, ut primariæ sedi pontificiæ liberalissime largitus est, quæ ascendebat ad summam (ut vulgaris loquimur) 2,385,867 aureorum. Quæ summa recte colligitur ex libris argenti ad valorem auri redactis, et solidis singulis quatuor aureorum pretio supputatis. Redditus autem eidem basilicæ, et baptisterio proximo, a se magnificentissima constructo, assignati fuerunt ex prædiis, villis et fundis

A 77,856 aurei coronati, annis singulis, inter quos redditus fuere ducentes libræ balsami summi pretii olei, quod duplo rependebatur argento, Plinio attestante lib. XII, cap. 25. Quod oleum S. crucis Gregorius Magnus lib. VII, epist. 43, appellat. Et Constantinus primo ad cultum religionis sacra traxit, ut in celebritate Paschæ, et aliis, nocturni luminis usum præstaret.

Num. 37, linea 1. — *Donum fontis baptisterii.* Constantinus Aug. in eodem loco palatii sive Lateranensis, in quo baptizatus est, summo splendore baptisterium postea construxit, mirificeque exornavit, ut sanctæ rei monumentum regenerationis suæ perpetuo exstaret, in quo ipsi dum sacra lavæ cor ablueretur, visibili signo divinum lumen cœlesti fulgore coruscans apparuit: manum sibi porrigere visus est Christus, qui non solum sordes animæ eluit, sed et lepræ prolixus contagio liberavit squammis toto corpore defluentibus.

Num. 38, linea 1 et 2. — *Fecit Constantinus*, etc. Postquam Constantinus baptizatus est, octava die processit, albis depositis, expiatus, mundatus et incolumis; populoque se publice spectandum præbuit: et qui ante baptismum visus est fluctuasse, deinceps se in omnibus et eorum omnibus, maxime vero gentilibus, perfectissimum Christianum exhibuit, et in propaganda Christiana fide ardentissimum declaravit: utque Deo pro beneficio animæ et corporis expiati gratias ageret, una cum beato Silvestro papa ad confessionem S. Petri accessit, ubi postquam preces effudisset, diademate capitis deposito, imperatorias vestes exuens, accipiens bidentem, terram primus aperuit, fundamentis jacendis, ut novam basilicam Petri apostoli titulo conderet, et ob numerum duodecim apostolorum, duodecim copiosius terra plenus super humeros suos extraxit.

Num. 42, linea 1. — *Fecit basilicam sanctæ martyris Agnetis ex rogatu Constantiæ filie suæ.* Quæ a lepra percibus ejusdem virginis fuerat sanata; ubi et baptizata fuit a S. Silvestro; ibidemque virginitatem perpetuo vovit atque servavit.

Num. 42, linea 17. *Cujusdam Cyriacæ religiosæ femine.* Fuit hæc Cyriaca vidua, et martyr, quæ in persecutione Valeriani, cum se suaque omnia in sanctorum obsequia impendisset, hoc de suo nomine cœmeterium construxit, in quo corpus B. Laurentii martyris sepelivit: et ideo bona ejus fuerunt publicata; et e fisco ab imperatore Constantino eidem cœmeterio restituta.

Num. 44, linea 26. — *Præstans solidos 1120.* Solidi, qui referuntur aurei, erant semunciales, pendentes singuli quatuor aureos nostrates. Idemque erat siclus aureus apud Hebræos, et stater apud Græcos.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CXXVII CONTINENTUR.

ANASTASIUS ECCLESIAE ROMANÆ PRESBYTER ET BIBLIOTHEERIUS.

Notitia historica et bibliographica.	9
Notitia bibliographica altera.	13
Elogia pro Anastasio.	17
PROLEGOMENA AD VITAS ROMANORUM PONTIFICUM.	
Epistola dedicatoria.	19
Catalogus pontificum Romanorum de quibus in hoc opere agitur.	25
Præfatio Bianchini ad tom. I, edit. Rom.	27
Præfatio Bianchini ad tom. II.	103
— — ad tom. III.	109
Catalogus pontificum Romanorum.	119
Depositio episcoporum.	121
Depositio martyrum.	123
Notæ Bianchini in chronologiam Catalogi Romanorum pontificum.	123
Catalogus alter Romanorum pontificum.	133
Nomina pontificum sanctæ Romanæ ecclesiæ per ordinem.	139
Catalogus pontificum et decretorum ab ipsis editorum.	141
Catalogus alter.	143
De episcopis romanæ Ecclesiæ.	145
Bianchini adnotationes ad catalogos superiores.	147
Scheelestrati dissertatio de antiquis Romanorum pontificum catalogis	157
Bianchini brevis Appendix ad dissertationem præcedentem.	219

Blanchini dissertatio de antiquis Romanorum pontificum catalogis eorumque comparatione et delecta instituendo.

Blanchini observationes ad opuscula chronologica subsequens.

Catalogus imperatorum a Julio Cæsare ad Henricum III.

Catalogus summorum pontificum Chronicon Gregorii Catinensis.

Blanchini monitum ad duo sequentia opuscula.

Descriptio regionum Urbis, sive Anonymi Itinerarium per Urbem circa octavum Christi sæculum.

Appendix ad opusculum præcedens.

Enumeratio et descriptio topographica cœmeteriorum SS. martyrum prope Urbem.

De chronologia pontificia, Cæsarea et conulari.

Chronologia consularis et Cæsarea Romanorum, etc.

Chronologia a S. Silvestro ad Gregorium Magnum.

Chronologia a S. Gregorio Magno ad S. Stephanum III al'as IV.

Appendix ad chronologiam.

Tractatus de præminentia et auctoritate sanctorum sedis.

Charta Cornutianna.

VITÆ ROMANORUM PONTIFICUM.

I. — Sanctus Petrus apostolus.	1004
II. — Sanctus Linus.	1047
III. — Sanctus Clemens.	1059
IV. — Sanctus Clemens.	1077
V. — Sanctus Anacletus.	1113
VI. — Sanctus Evaristus.	1135
VII. — Sanctus Alexander.	1145
VIII. — Sanctus Sixtus.	1159
IX. — Sanctus Telesphorus.	1175
X. — Sanctus Hyginus.	1185
XI. — Sanctus Anicetus.	1203
XII. — Sanctus Pius.	1213
XIII. — Sanctus Soter.	1239
XIV. — Sanctus Eleutherius.	1249
XV. — Sanctus Victor.	1279
XVI. — Sanctus Zepherinus.	1305
XVII. — Sanctus Calixtus.	1317
XVIII. — Sanctus Urbanus.	1323
XIX. — Sanctus Anterus.	1331
XX. — Sanctus Pontianus.	1337
XXI. — Sanctus Fabianus.	1341
XXII. — Sanctus Cornelius.	1353
XXIII. Sanctus Lucius.	1383
XXIV. — Sanctus Stephanus.	1389
XXV. — Sanctus Sixtus II.	1407
XXVI. — Sanctus Dionysius.	1417
XXVII. — Sanctus Felix.	1435
XXVIII. — Sanctus Eutychianus	1441
XXIX. — Sanctus Cælus.	1457
XXX. — Sanctus Marcellinus.	1467
XXXI. — Sanctus Marcellus.	1481
XXXII. — Sanctus Eusebius.	1495
XXXIII. — Sanctus Melchitades.	1499
XXXIV. — Sanctus Sylvester.	1511

3565-6

FINIS TOMI CENTESIMI VICIESIMI SEPTIMI.

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

